BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

IUL 2005

2022

sumar
1-2

Șerban Foarță: „Am fost și eu miner!"

(ÎN PAGINILE 8—9)

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA • NR. 1-2 (1232) 11 IANUARIE 1991 • SERIE NOUĂ, ANUL II • 16 PAG. 5 LEI

ALEXANDRU BÂRLĂDEANU DE HOHENZOLLERN

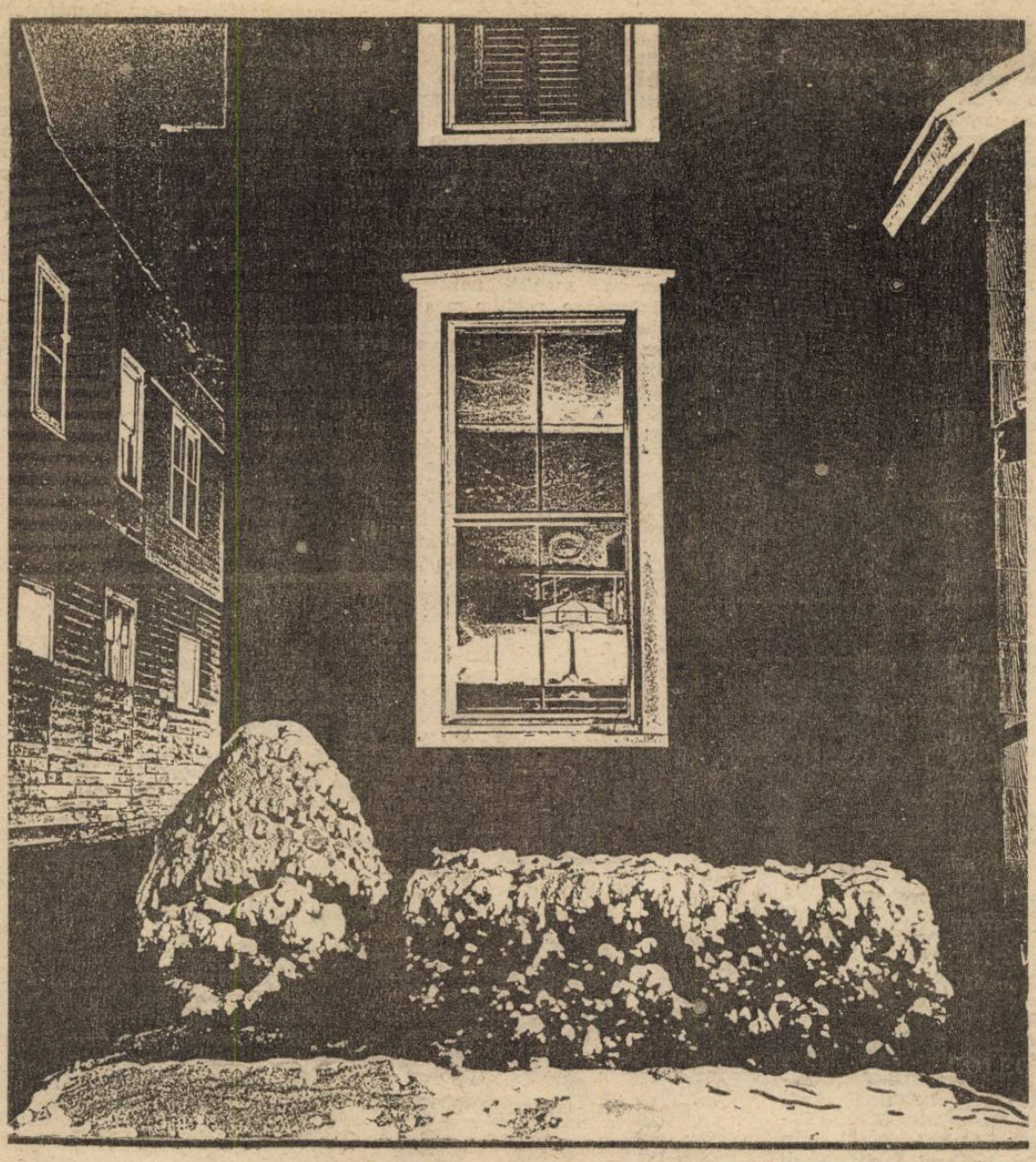

Actuala Lege electorală a României e plină de năzbîtii. De comunicări mai puțin evidente cînd rămînem în sfera astrală a principiilor, decît în clipa cînd coborîm la persoane. Ea prevede, între altele, că președintele țării este înlocuit, în anumite cazuri, de către președintele senatului. Ca să fim și mai concreți, în imprejurarea că domnul Iliescu s-ar dovedi inapt să ne mai cîrmească destinele, soarta noastră ar intra pe mîinile bravului domn Bârlădeanu. Ipoteza e tragicomică și, prin contrast, ne arată cît de nedrepți sîntem, în fond, cu domnul Iliescu. Dar să mai depănăm cîteva clipe acest scenariu terifiant. Așadar, puterea s-ar afla în posesia academicianului a cărui operă strălucește, cu egală intensitate, alături de aceea a regretatei acad. dr. ing. Echivalînd țara cu senatul pe care-l păstorește cu un zel demn de cele mai atroce coșmaruri, domnul Bârlădeanu și-ar exersa, la scara națiunii, reflexele de-o uluitoare percutanță. Se știe, pe lîngă domnul Bârlădeanu nu trece nici pasărea, și, în prezența domniei sale, nu bîzîie nici musca. Domnul Bârlădeanu oferă, gratuit, lecții de economie, de drept, de etică și estetică și, la momente bine alese, lecții de patriotism. Și, Doamne, apără-ne, chiar de naționalism! Să înverzești, nu alta, de atîta românism get-beget!

Valah de frunte, domnul Bârlădeanu ar mai avea de explicat un singur aspect, minor, ce-i drept, între atîtea chestiuni majore pe care domnul Bârlădeanu le învîrte pe degete: problema cetățeniei domniei (tovărășiei) sale. Dacă dezvăluirile recente din „România liberă" își vor dovedi exactitatea, înseamnă că ne aflăm în fața celei mai senzaționale mistificări din întreaga istorie a vieții politice românești.

Probabil că, în cele din urmă, senatorul exmoscovit o va întoarce ca la Plevna. El ne va dovedi că dacă, pe de-o parte, este urmașul prezumtiv al domnului Iliescu, pe de alta, împărtășind aceleași probleme de cetățenie cu Mihai I, devine automat și urmașul acestuia. Avînd atîtea lucruri în comun cu singurii oameni care au argumente pentru conducerea supremă în România, domnul Bârlădeanu va fi, neîndoios, al treilea pretendent la coroana (jilțul) țării. Soluție ideală: ea va împăca toate contrariile vieții noastre politice, satisfăcînd integral ambițiile noastre de originalitate: vom fi prima monarhie prezidențială a lumii!

Lăsînd gluma la o parte, e clar că domnul Bârlădeanu va trebui să dea dezmințirile [illegible] goare sau... să abdice. Sperăm s-o facă cu același patos cu care scotea din mîneca senatorială dovezi în legătură cu ilegalitatea vizitei Monarhului în țară. În țara noastră.

E clar că înverșunarea lui Alexandru Bârlădeanu ascundea, fie și inconștient, ceva: teama de propriul trecut, sentimentul, ușor psihanalizabil, al vinovăției. Însă oricît te-ai fi înălțat în vremelnicele scaune ale puterii, nu scapi de ce ți-e scris. Iată că și în acest caz cuvintele au atras realul.

Cum șansele actualului președinte de a rezista la putere par serios periclitate, e puțin probabil că vom asista la nașterea unei dinastii Iliescu — Bârlădeanu. Îi recomandăm domnului senator, ca posibilă soluție politică, dar și pentru exotism, formula Bârlădeanu von Hohenzollern.

Mircea MIHAIEȘ

47867

Cutia Pandorei

Despre prostie și stabilitate

Conform Dicționarului explicativ al limbii române, „prostia" ar fi starea celui lipsit de inteligență sau de învățătură. Evident, definiția nu se vrea și nici nu poate fi una completă. Mai mult, abordarea unui asemenea „concept" e dificilă, delicată și uneori chiar periculoasă. De ce dificilă ? În primul rînd, pentru că cel care ar încerca să o facă s-ar afla în fața unui paradox. Considerînd-o în totalitate exterioară lui, ar elimina elementul „experiență trăită" și, automat, subtilitatea fenomenului i-ar scăpa. Recunoscînd-o prin asumare, chiar parțial, s-ar afla în situația fără ieșire de a nu putea realiza un demers coerent și, cu siguranță, nici competent. Și atunci, nu-i va rămîne decît să trișeze. Va admite că influența „morbului" afectează pe oricine (judecător obiectiv neputînd exista, nu-i așa în această privință), dar va păstra „asul în mînecă", scoțîndu-l la momentul oportun și aducînd astfel dovada subtilă a inteligenței. Cum poate deveni abordarea de care vorbeam „delicată și chiar periculoasă" ? „Regizînd" spre exemplu, în maniera amintită mai sus, o analiză socială. Insistînd prea mult asupra primului „act", acuza de egalitarism poate veni ușor. După cum cea de elitism, în cazul „lungirii" celui de-al doilea. Și de aici, forțînd o „tranșare" în politic — extremă stîngă, extremă dreaptă.

Speculațiile ar putea, fără îndoială, continua la nesfîrșit. Cert este însă că prostia a afectat societatea umană, „marcînd-o", în toate fazele evoluției sale. André Glucksmann atrăgea atenția că cel care o reduce la o simplă slăbiciune a spiritului o subestimează. Pentru că „ea e activă și acaparantă, clasînd, ordonînd, excluzînd ; în spatele marilor ideologii, astăzi în derută, ea asigură stabilitatea regimurilor totalitare, făcînd în același timp posibile războaiele mondiale — promite diverse lumi viitoare „radioase", propulsîndu-se ca un adevărat motor al istoriei"

O știm prea bine, regimurile de sorginte comunistă cultivă cu obstinație ignoranța. Pentru că în societățile de acest tip, prostia, departe de a suscita discordie, cimentează „consensul" social. „Stabilitatea" va fi atunci ușor de obținut. Societatea subzistînd gîndind cît mai puțin posibil. Să fie oare acest raționament, sursa aberantului „Noi muncim, nu gîndim" ? Puterea ce face apel la o asemenea strategie ignoră însă un lucru arhicunoscut. În accepțiunea tehnică, dar prin extrapolare și socială, un sistem, pentu a se menține stabil, se poate autoregla prin feed-back, sau, altfel spus, printr-o reacție inversă. Ea nu e nicidecum adversă și trebuie recunoscută ca parte integrantă a sistemului. Și ce e mai important, păstrată în continuă stare de funcționare. În nici un caz întreruptă sau ignorată. Dar „puterea" lucrează împotriva fricii. În practica sa, ea identifică stabilitatea doar cu imobilismul. Pentru a se servi apoi de el, manipulînd mai ușor.

Ca întotdeauna în istorie însă, se găsesc „unii", mulți, puțini, care nu vor, nu pot să accepte mistificările care-i înconjoară, opunîndu-se, în atitudine, celor ce se complac în a le tolera, trăind în liniște" alături de guvernanți, (supra)viețuind înminciună. De aceea, cu tot disprețul cu care vor fi priviți de „ceilalți" și asumîndu-și orice risc, ei, „unii", mulți, puțini, nu vor confirma sistemul, nu-i vor da conținut și, în nici un caz, nu-l vor edifica.

Răzvan BĂNESCU

Șefii se schimbă cu tămbălău

Pînă de curînd aveam un singur lider. Sau cel mult unul bicefal, cu tesele disproporționate. Pentru ca asta să ne intre în cap, să ne sune în auz și să ne pulseze veșnic pe retină acționa o rețea propagandistică rivalizînd cu cea nazistă. Nici o personalitate din oricare domeniu nu avea voie să sară prea departe. Măsurile, tentaculare, nu scăpau nimic, fie că era vorba de Nadia, fie de vedetele muzicii rock, ale căror chipuri nu apăreau pe afișe, fie le mari figuri ale istoriei asupra cărora se întindea gelozia conducătorilor siamezi și protecția drastică a slujbașilor. Încremeniți pe următoarele trepte sociale, șefi mai mari sau mai mici îl imitau după puteri pe liderul suprem pînă și-n gafele de pronunție.

Multă vreme am crezut că vasta operațiune de sugestionare nu numai că se desfășoară în van, dar chiar că declanșează o pornire inversă. Apoi am constatat că minimalizasem această propagandă, că sînt destui cei, sub o formă sau alta, predați puterii. De aceea aproape că nu mai credeam posibilă o largă solidarizare împotriva dictaturii. Faptul că după momentul sublim societatea românească s-a pulverizat din nou în atîtea crîmpeie demonstrează că părerea mea de atunci a fost corectă.

Rămînînd fără Tătucul copleșitor și omnipotent dar și fără Mama iubitoare, emoționați, am nutrit, în Decembrie, iluzia purificării. Am schimbat cu mare tămbălău aproape toți șefii, uneori începînd cu comandantul a două persoane sau cu un mărunt zbir peste o baracă. Am pus în loc inși simpatici și parcă egali nouă, de care ne-am plictisit foarte repede. Reducționismul nostru opera în continuare, de data asta „re bune", ne ajungeau unul-doi mai mari peste toți. Suspiciunea populară a fost valorificată de anumiți oameni organizați ce au ca vocație dezinformarea ; ei ne-au ajutat să ne pulverizăm firavele criterii ne-au potențat și dirijat ura veche, rămasă fără suficient obiect.

M-am nimerit în capitală cînd, într-o dimineață, ca la comandă, au apărut mii de tăieturi lipite peste tot conținînd același material de zlar (probabil că jumătate din tiraj) : scrisoarea deschisă adresată lui Radu Cîmpeanu fix în campania electorală de către o pretinsă fostă amantă. O scenă multiplicată la nesfîrșit, — cineva urmărind textul cu degetul proptit în vitrină și recitîndu-l și pentru cei aflați la coadă, cărora nu le rămînea decît să țîțîie din buze, îngroziți indignați ori amîndouă deopotrivă. Nu nutream o simpatie deosebită pentru liderul liberal, însă procedeul m-a scos din sărite. N-au scăpat după cum se știe, nici puținele vîrfuri posibile ale unei opoziții abia ieșite din catacombă.

Din punctul său de vedere, dl. Iliescu, conștient de impactul imaginii vizuale, are dreptate să se îndigneze de faptul că, într-o emisiune TV, chipul său apărea asociat cu discursul lui Ceaușescu.

Deocamdată sîntem neputincioși. De a crede în lideri și de a-i accepta.

Viorel MARINEASA

CONCURS

DORIȚI SĂ CÎȘTIGAȚI SĂPTĂMÎNAL O SUMĂ DE BANI DE DOUĂZECI DE ORI MAI MARE DECÎT CEA INVESTITĂ ? NIMIC MAI SIMPLU ! PARTICIPAȚI LA CONCURSUL

PRIMUL CITITOR AL REVISTEI „ORIZONT" !

Revista „Orizont", cea mai importantă publicație din partea de vest a țării, editată de Uniunea Scriitorilor din România, apare în fiecare

VINERI !

Procurîndu-vă LA PRIMA ORĂ A ZILEI revista, indentificînd la ce pagină se află sigla „R. O". (Revista „Orizont") și comunicînd de îndată, telefonic, la redacție (tel. 1 33 90 sau 3 33 76), acest lucru, împreună cu numele și adresa dumneavoastră, puteți deveni unul dintre virtualii cîștigători. Condiția este ca dumneavoastră să fiți PRIMUL CARE TELEFONEAZĂ și care, bineînțeles, a identificat corect pagina pe care se află sigla „R. O.".

ÎN FIECARE VINERI DIN SĂPTĂMÎNĂ, ÎNTRE ORELE 7-9, TELEFOANELE REDACȚIEI VĂ STAU LA DISPOZIȚIE, ASIGURÎNDU-VĂ POSIBILITATEA DE A DEVENI CÎȘTIGĂTORUL CONCURSULUI „PRIMUL CITITOR AL REVISTEI". În afara premiului în bani, cîștigătorii vor beneficia și de alte recompense... surpriză !

VĂ AȘTEPTĂM ȘI VĂ DORIM SUCCES !

ARGUS ● ARGUS

Pe drăguții noștri de lideri îi deranjează orice adiere, cît de mică, îndreptată spre onorabila cracă pe care s-au cocoțat cu ajutorul mandatului de la 20 mai. Mandat în numele căruia, de cîte ori se clatină copacul, pac la Actualități. Și dăi și luptă în numele națiunii. Halal să le fie ! ● Ultima sperietură de proporții au tras-o cu ocazia așa-zisei vizite a Majestății Sale, regele Mihai. Venit, ca tot omul, să-și viziteze locurile dragi, în preajma sărbătorilor. ● După o scurtă perplexitate, născută din situația de a se afla pentru întîiași dată în fața unui rege, chiar ex-, militarii autohtoni au reacționat după vorbă, după port, în conformitate cu deprinderile formate cu migală la școala de maniere elegante, filiera Lavrenți Beria. ● Lucru de mirare e că nu l-au luat la poceală pe Majestatea Sa. ● Uite-așa, s-au trezit membrii familiei regale exmatriculați încă o dată din teritoriul ospitalier al patriei, în același spirit : Vîșinski — Groza ● Guvernul dr. Petre Roman a fost salvgardat ● Aferim ● Și a venit rîndul aprigului Baltazar, purtător de trenă al instituției în cauză, personaj bizar, aruncat pe malul democratic al Dîmboviței din adîncul smîrcurilor diplomației de lemn ● Așa-zisul Baltazar a dat cu parul după voie, după cum l-a tăiat capul ● Iar obiectul cu pricina îl împinge la gafe teribile, monumentale ● Contribuția sa la desăvîrșirea situației penibile în care s-a văzut guvernul după consumarea episodului este remarcabilă ● Cu toate acestea, este bine-mersi pe scaunul său, poate doar mai puțin vioi în aroganța-i odioasă ● Nu tu scuze pentru stupiditatea și enormitatea afirmațiilor, nu tu repaus pentru limpezirea contextului epuizat de substanță ● Bravos guvern, bravos Baltazar ! ● Singura dintre personalitățile guvernamentale care s-a ridicat în contra rigidității și înlemnirii în proiect diplomaticesc a fost ministrul Pleșu. A făcut ceva senzație prin lumea bună, după care, persuadat colegial, s-a așezat la locul de drept. Obținînd ceva corecturi, însă minore. Cam asta a fost ● Guvernul cu regele, instituția prezidențială cu partidele istorice ● Dl. Iliescu se confruntează (verb din aceeași categorie cu adăpează) cu încercările de terfelire a imaginii domniei sale pentru viitorime, prin mijlocirea unor videoclipuri subversiv-calomnioase ● Așezat doar cîteva clipe în anturajul sonor și vizual al precursorului la scaun, președintul și-a pierdut brusc zîmbetul bonom și umorul populist, transformînd o intenție ironică într-un scandal politic ● Și cînd se înăsprește poziția magnaților zilei, gudurării puterii urmează exemplul cît se poate de oportun ● Momentul fiind prielnic, conducerea Televiziunii a făcut public ceea ce se vedea clar de multă vreme. Anume, că nu poate renunța la cenzură ● De dragul ei și spre stabilitatea situației ● Domnul Răsvan joacă tare, pe față. Nu se mai teme de nimic ● Deci, televiziunea face cenzură și epurări, guvernul face ordine unde nu e cazul, instituția prezidențială s-a acrit bruse ● Nu-i de mirare că, în atare conjunctură favorabilă, Gorbaciov, simțindu-se susținut, a trimis cadou de crăciunul rusesc niște divizii de parașutiști de elită în republicile neastîmpărate ● A văzut că se poate la București ● De ce să nu se poată și în marea uniune ? Nu ? ● Bănuiam noi că marele prieten de la est e cu ochii pe noi, gata să ne urmeze pilda întru democrație ● Partea neinspirată a situației provine, însă, de la aceea că noi, în naivitatea noastră, ca să folosim acest eufemism postbrucanian, credeam că bătuta cea mare se va juca în zona Golfului ● De, ambiguitatea contextuală ● Începusem a-l căina pe bietul Saddam, aflat într-un joc cel puțin periculos cu viața ● Și cu negativul ei ● Dar, degeaba o dă pe Allah, și-a făcut-o cu mîna lui ● Iată că, în jungla publicisticii indigene, ne izbim de o nouă apariție. Și pentru că vremurile nu sînt lejere, ea se numește, nici mai mult, nici mai puțin, decît **OMERTA.** Săptămînal editat de Uniunea Sindicatelor din platforma port Constanța. Motto-ul ei : „Cine nu vede, n-aude și tace, / trăiește o mie de ani în pace" ! Unii zic că aforismul ăsta, de factură existențialistă, a fost născocit de mafie ● Alții că de securitate ● Simplă dispută protocronistă ● Preluăm din numita gazetă o propunere extrem de constructivă : „Sîntem de acord cu propunerea Guvernului României privind rentabilizarea Canalului Dunăre — Marea Neagră. În acest sens, el va fi asfaltat „Don't worry, be hapy !" ● Cu fiecare nouă apariție a „României literare", Nicolae Manolescu dă o lecție superbă oamenilor de cultură retrași la adăpostul carapacei estetic non etice ● Excelentul critic este unul dintre cei mai lucid-inspirați analiști ai situației politice din România postdecembristă ● Continuînd, în același timp, să nu neglijeze nici preocupările foiletonistice ● Personajele care intră sub incidența „Ochiului magic" nu au a se bucura de trăiri prea confortabile, beneficiind de un tratament similar celui aplicat, în alte vremi și în alt plan, cameleonicului jandarm Eugen Barbu ● De cînd scrie și articole politice, dl. Manolescu și-a îmbogățit substanțial panoplia de „simpatrioți". Într-un ritm și în proporții pentru alții alarmante ● Puțin îi pasă. Iar această aparentă trufie îi vine perfect ● Nimic mai de dorit decît ca această situare să genereze urmași. Lipsa de consistență a școlii politice (și politologice) românești o cere, fără echivoc.

C. B.

Umor Service

Caricaturi de N. LENGHER

O LUME NEBUNĂ, NEBUNĂ, NEBUNĂ...

Un dictator pe adresa dumneavoastră

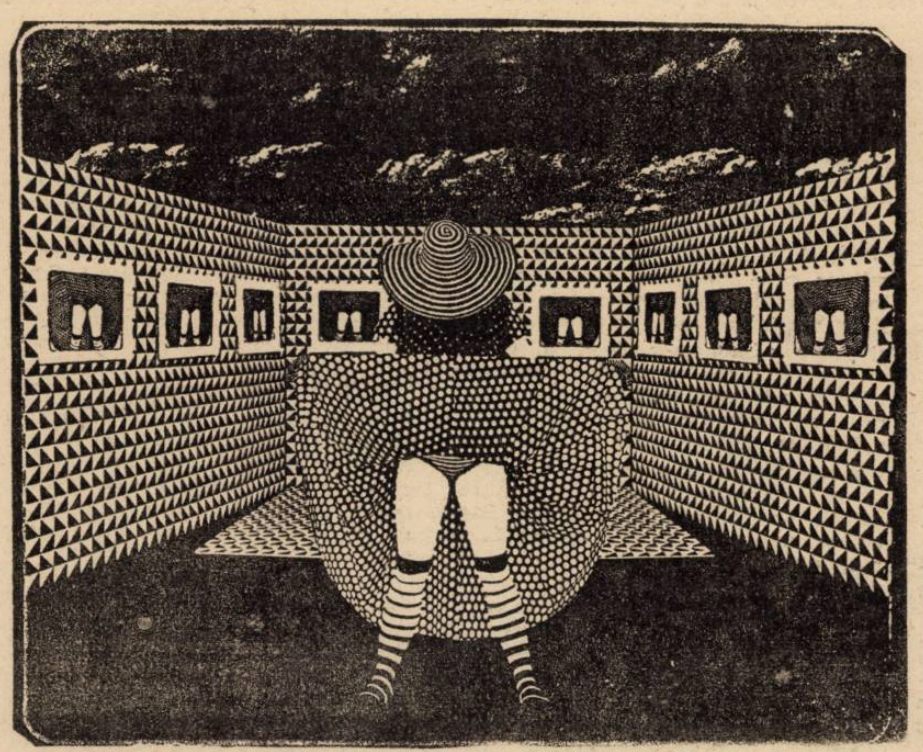

În preajma sărbătorilor de iarnă, domnul doctor Nicolae Elian îmi dădea asigurări că există legături cu profunzimi ontologice între starea sănătății psihice și fizice a unor conducători de popoare și cursul pe care îl ia istoria la un moment dat. Nebunia marilor dictatori, de la Nero încoace, a obligat periodic societățile omenești să împrumute aspecte tragice, convulsionate sau demente, pînă la tonuri de absurd grațios — vezi cazul în care Ceaușescu interzisese românilor apelativul domnule, apelativ ostracizat cu seriozitate filologică prin ședințele de partid de prin universitățile țării

Bolile pot, prin urmare, modifica destine ale unor colectivități întregi. În 1974, doctorul Frederick Cartwright, șeful departamentului de istorie a medicinei de la King's College din Londra, susținea că destrămarea imperiului atenian se datorează mai puțin soldaților spartani, cît unei epidemii zdravene care a răvășit întreaga peninsulă atică. Malaria și ciuma au slăbit și ele imperiul roman și l-au făcut să fie vulnerabil în fața invaziei barbarilor. Prin urmare, bolile modifică istoria. Exemple de acest fel le întîlnim la tot pasul. Există, se pare, o legătură între operația la anus suferită de Ludovic al XIV-lea și revocarea edictului de la Nantes. Înaintea bătăliei de la Waterloo, Napoleon a avut o criză hemoroidală acută. Dureri fizice și boli au avut și Churchill, Hrusciov, Nasser, Pompidou sau Mao. Comportamentul lor politic a fost de multe ori, și în mare măsură, modificat de anumite stări maladive. Disputele, negocierile și dialogurile la vîrf sînt de foarte multe ori determinate hotărîtor de starea fizică și psihică a liderilor. Temperamentele impulsive întreținute de hipertensiuni arteriale reușesc adesea să obțină succese politice mai mari decît acelea pe care le pot obține politicienii cu tensiunea arterială normală. Sau invers. Franklin Roosvelt, muribund aproape, n-a putut rezista la Ialta în fața unui Stalin agresiv și vital, căzînd într-o apatie chiar la masa negocierilor, apatie care a confiscat viitorul Europei de est pentru multe decenii de atunci înainte.

La o sută cincizeci de zile după Ialta, dictatorul georgian a dat înapoi la Potsdam în fața lui Truman, ca urmare a unui infarct miocardic care-l făcea să fie atent mai ales la respirație și la mișcările pe care le făcea și mai puțin la disputa cu occidentalii. Din aceste exemple, și din altele încă posibile, se poate demonstra faptul că starea sănătății liderilor a condiționat, uneori într-o măsură decisivă, mersul negocierilor în vremea ultimului război.

Bolile au modificat cursul istoriei contemporane. Juan Peron, spre exemplu, refugiat în Spania după un puci militar care l-a răsturnat de la putere, a revenit în Argentina ca președinte, a suferit un infarct miocardic și a sfîrșit prin a ceda puterea celei de a treia soții, pentru că devenise cardiac. După moartea sa, țara se va scufunda într-o debandadă însîngerată. Și exemplele ar putea continua, deoarece selecția conducătorilor politici este cu totul întîmplătoare și nu ține cont de starea sănătății viitorilor lideri intrați în competiția electorală. Atît în trecut cît și în vremurile moderne calitatea de lider se obține în urma unor lupte, odinioară militare, astăzi politice. Aceste criterii diferite de selecție au generat tipuri de personalități conducătoare diferite. Politicianul de astăzi își subsumează ceva din prototipul liderului războinic de odinioară. Cel dintîi se impune în urma unor lupte electorale care copiază, uneori întocmai, vechile bătălii militare. Au existat destule cazuri în care campaniile electorale au devenit campanii militare. Democrația impune, de aceea, un anume cod etic al luptei pentru putere. În absența acestuia politica devine abjecție morală, iar victoria nu este urmarea unor calități personale, ci a unor fraude de mîncinoase. Contractul stabilit în democrațiile moderne între lideri și popoare este strict limitat și supravegheat juridic tocmai datorită atîtor infracțiuni dictatoriale realizate prin metode democratice. Așa cum s-a spus adesea, Hitler și Mussolini au ajuns la putere în urma unui sufragiu universal. Și cazul lor nu este singular. Problema care se pune este dacă sănătatea psihică alterată a dictatorilor a fost cauza care a dus la desfigurarea morală a popoarelor sau, dimpotrivă, în anume condiții istorice, colectivitățile respective au creat tirani, colaborînd cu nebunia și desfrînarea morală a acestora. La o privire superficială, vinovate apar în primul rînd popoarele care s-au comportat în felul unor suporteri și actori ai unui joc istoric nebun. Dacă încercăm însă o scrutare mai în adîncime, vom constata că lucrurile stau puțin altfel, și țin de o psihologie colectivă care se poate traduce și într-una individuală într-o reversibilitate tulburătoare. Astfel, dictatorii și acoliții lor de partid, se prezintă întotdeauna în fața națiunilor însoțiți de lozinci populiste care seduc, oferind o alternativă unor stări de insecuritate psihică. În termenii unui limbaj erotic, situația este asemănătoare acelor amoruri culpabile și irațională stîrnite de curtezani de mahala care iau mințile fetelor nevinovate. Această iubire suspendă luciditatea, ascunde defectele și sărăcia sufletească a celui iubit. În asemenea situații, orice apel la rațiune și discernămînt logic este desuet pentru simplul motiv că pasiunea nu are logică și nici luciditate.

În urma unei revoluții cum a fost cea rusă, totul a devenit, pentru omul simplu, seducător. În momentul în care mujicul, intrat în palatul țarist, a călcat în picioare brocarturile imperiale, a avut iluzia că este stăpînul acelei lumi. În fapt, stăpînul nu era el, ci Lenin, care a luat în posesie această reverie și i s-a substituit împreună cu întregul său partid. Un lucru asemănător s-a petrecut și în cazul revoluției din decembrie 1989 din țara noastră. În Rusia, evenimentele insurecționale au sfîrșit în dictatura stalinistă. La noi s-a reușit, deocamdată, să se restrîngă libertatea de acum un an și să se adopte cîteva legi antidemocratice hotărîtoare.

De altfel, mecanismul apariției dictaturilor se poate regăsi nu numai în dorința expresă a oamenilor care asimilează opoziția injurlei și destabilizării ci și în tentațiile latente existente în orice guvernare oricît de democratică. Ele se pot manifesta într-o măsură mai mare sau mai mică în funcție de instituțiile pe care și le-a creat societatea civilă pentru a se apăra de presiunea continuă a puterii exercitată asupra ei. În comparație cu democrația, ale cărei reguli de funcționare sînt mai complicate, dictaturile apar, din unghiul de vedere al liderilor, mai simple și, prin urmare, mai atrăgătoare. Este mult mai comod pentru conducătorii politici ai statelor moderne să conducă dictatorial, deoarece dictatura are o superioritate executivă în raport cu democrația. Aceasta din urmă nu poate decide ferm, eficient și cu maximă operativitate în anumite momente.

Se poate spune, așadar, că dictatura este meritată întotdeauna de acele națiuni care nu-și obligă liderii să respecte regulile democrației, mai ales atunci cînd acestea sînt posibile, așa cum este cazul acum în Europa de est. Dacă, după război, tancurile sovietice nu ne-au lăsat altă alternativă, astăzi răspunderea pentru o posibilă abandonare a democrației ne revine în întregime.

Daniel VIGHI

Dezamăgiri de condeieri în fața Înaltelor Porți

Nu avem un Vaclav Havel, s-a zis în primăvară, știa sîntem... Și cu asta partida a fost cîștigată de Măgureni. Fiindcă acela care a spus-o putea fi, în timp, un Havel. Să ne mai mirăm că Vadim, Barbu și Ceontea sînt directori de conștiințe? Da, ați citit bine și îndrăznesc, cu tristețe infinită, să le prevăd un viitor strălucit.

Nu s-a plămădit Havelul carpato-danubiano-pontic, rezultă prin urmare că nici partidele de opoziție n-au lideri reprezentativi. Mitul liderilor credibili vine, spre jubilația măgureană, într-o fericită completare cu acela al conducătorilor mesianic-feseniști, veșnici ,desprinși din cronici și pergamente. Chestiunea marii absențe de pe eșichier a liderilor cu priză, așa cum se pune azi, mi se pare falsă și cu efecte catastrofale. Scindarea netă între o societate civilă prea stearpă în vigilența ei matinală față de partidele de opoziție, (societate compusă din nenumărate asociații și ligi ale căror nume e o aventură să le reții) și opoziția partinică, prea singură și cu atît mai supusă greșelilor, ar fi una din consecințe.

Dacă liderii nu au acum o reală bază de masă, a fost și din vina lor. Scriu și, pentru că dramatică nu e atît lipsa capilor cu charismă, cît a făuritorilor acestora, a grupurilor de presiune care să-i selecteze, modeleze și propună maselor pregătite pragmatic, în numele unui ideal popularizat cu un soi de activism necesar. Or, în tot Răsăritul, jocul de mai sus a fost făcut de intelectuali.

La noi s-a creat impresia că inteligența, înregimentată, destabilizează. Himeră. Pe baricade stau cîteva grupuri disperate în neputința lor. Și dacă ei, acum, sînt urîți cu frenezie de o jumătate de țară, vina nu o poartă atît calomniile puternicilor, cît ceilalți. Ceilalți, care nu au mișcat un deget atunci cînd bidineaua lui Stelian Moțiu mînjea disidenții iar acum se plîng de lipsa liderilor. Ceilalți care, în particular, îți mimează disperarea ca, mai apoi, să-ți joace pe marii sceptici, strecurînd sofisme în dosul cărora ghicești fofilarea milenară și binecuvîntată: totul e putred, toți compromiși, politica murdară, jocurile se fac peste noi etc. Ceilalți care, după mii de priviri precaute și stratageme, trag demarcația între cultură și politică, acolo unde evenimentele din decembrie o șterseseră. Ei, ceilalți, care se așază demonstrativ la masa de lucru și fac cultură așa cum muncitorul silitor al noii epoci lucrează cu spor într-o uzină falimentară: aceleași eseuri pietrificate, cronici colcăind de chinezerii, traduceri ce se mai vor sincronizante. Asta e important în vremuri cînd armata primește dispoziții legiferate de a trage în popor, să excelăm în a ne reproduce cultural ca în timpurile sinistre! Dacă atunci această modalitate era una firească, de autoapărare, în prezent ea este impardonabil de învechită. De-ar fi numai asta...

Prea mult s-a tolerat în cultura română compromisul, capul plecat și lichelismul ușor, dacă respectul dădea o mare operă. Ei bine, acum, fără o vertebrare morală și civică, ești un zero împănat cu livresc! Le reamintim celorlalți că tineretul e cu ochii la ei, mai crede în ei. Fiindcă au nevoie de magiștri și fiindcă, gîndesc ei,ceilalți (mai) au ceea ce un Ceontea nu va avea niciodată: autoritate morală. Altfel, generația celor douăzeci de ani va fi aceea a unor iacobini balcanici ratați, sufocați de un diletantism agresiv. Și mulți vor alege emigrarea.

Lipsesc liderii? Perfect. E haos, dezbinare și prăpastie? Nu disperăm. Să mergem în biblioteci? vom duce. Dar dacă ei, ceilalți vor veni în rîndurile noastre, tot ce înseamnă acum nenorocire organizată comunist, adică temeinic, cu metoda exersată atîtea decenii dar și cu prostie incurabilă, va cădea, fiindcă, organizați la rîndu-ne, îi vom bate cu propriile arme pe măsură ce vom deprinde exercițiul umplerii hăului dintre noi. Vom fi mai credibili fiind mai deștepți, avînd atuul unității și al venirii în întîmpinarea unor mari pături sociale care, dezorientate, ne așteaptă. Repet, nu liderii lipsesc acum cu-adevărat, ei ei, ceilalți.

De nu se va întîmpla așa, țin să le spun celorlalți următoarele: fiecare pagină scrisă în liniștea bibliotecilor atunci cînd țara se reîntoarce, spulberîndu-și speranțele, la ceea ce fost, fiecare pagină, deci, va purta fără cruțare o vină dublă: aceea de a ascunde complice în spatele ei crima și ratarea unei națiuni. Să nu uite acest lucru cînd își verifică, cu scrupul universitar, notele de subsol.

Carol SEBESTYEN

Liniştea ca o dictatură

SĂRBĂTORILE

Cum am mai aşteptat noi toţi sărbătorile de iarnă! Şi iată că ele au venit liberalizate cît încape. Gata să transforme îndemnurile la consens într-o nouă „Cîntarea României". Nu ne-a picat din cer nici zăpadă, nici portocale şi banane din ţările eminamente exotice, nici guvernul, că-i stabil şi are mandat dă la popor şi opoziţie constructivă, nici pere mălăieţe din arborele economiei de piaţă. Dar ce ne aduce mama nouă? Cozi la lapte, cozi la ouă, mălăieş în raport cu preţurile d-antărt. Puţin, de tot puţin şi într-un foietaj subţire. Dinspre sud bate un vînt constant, încărcat cu linişte pe săturate. Adierile lui se simt şi pe la gratiile casei de odihnă şi refacere „Popa Şapcă", unde lupii disperării temporare urlă la lună cozi despre trădare şi uitare. Şi că nu-i guşe la căpuşe. Şi alţii, mă rog.

Televiziunea, într-o mea culpa creştinească, a slobozit băierele fondului autohton de cozi, de la care ne-am adăpat cu asupra pe măsură. O jale acumulată prin veacuri de bejenii şi retrageri în munţi s-a revărsat în intimitatea noastră macerată de îndoieli şi incertitudini. Poporul plînge în cozi despre o eternitate a suferinţei. Asculţi tînguioasele cîntări şi simţi cum, încet-încet, te ia în stăpînire un sentiment al neputinţei. Un „n-a fost să fie". Aşa a fost să fie. Se închid porţile istoriei. Percepi un mesaj al forţei oarbe de care se pătrund vremurile. Cozile ar trebui să te înalţe, dar te îngenunchează. Sărbătorile se apropie cu o tristeţe desăvîrşită. Este un vînt de jale prin fiinţa noastră crucificată la răscrucea civilizaţiilor. Din negurile vremii erupe lava tuturor înfrîngerilor .Revărsîndu-se peste rănile unui neam împins mereu, dinăuntru sau dinafară, pe drumurile desfundate ale istoriei. De la sud, bate un vînt rece, a linişte, care taie la genunchi şi rărunchi. Te apleacă, şoptind pervers, suav: linişte, ssşte, ssst...

LINIŞTEA

Sărbătorile de iarnă au trecut. În oraşul martir e linişte. O linişte lată şi plată, de care te izbeşti ca de o perdea de beton. Centrul oraşului a fost pregătit de sărbătoare, dar aproape nimeni nu mai ia în seamă aspectul ăsa. Pe feţele oamenilor au revenit indiferenţa, suspiciunea, dezamăgirea. Străzile şi pieţele sînt pline de cetăţeni cu feţe triste, de trecători care nu mai simt motivaţia bucuriei. Am întîlnit atîţia oameni contorsionaţi de gînduri sumbre încît am preluat ceva din starea lor. Am simţit cum mă ia în stăpînire şi devin puternică decît mine.

În Piaţa Operei, fostă, temporar, a Victoriei, pînă şi steguleţele tricolore fluturau trist. Oamenii trec cu un aer debusolat prin peisajul gri al unei ierni în care locul zăpezii îl ţine praful. În faţa Operei, cîteva grupuri eterogene conversează scîrşnit. Dialogul stradal ţine locul celui social şi al presei, care se ambiţionează, de mai bine de o săptămînă, să nu mai vină dinspre capitală. Undeva s-a produs o blocadă informaţională. Lumea e dornică de noutăţi, după îmbîcseala ştirilor fade din preajma sărbătorilor. După potopul de cozi televizate peste orice limite. După şirul zîmbetelor fără acoperire. Optimismul înaltelor instituţii, văzut de jos, pare o emanaţie a inconştienţei, avînd suportul unor temeiuri exclusiv particulare. În oraşul revoltei româneşti, singulari în veselia lor desănţată, sînt doar bişniţarii, zîmbitori şi optimişti. Treaba lor merge mai bine în noile condiţii. Liberalizarea preţurilor a făcut lumea să nu-i mai huiduie. S-a demonstrat că bişniţa este o pîrghie economică la care recurge, în situaţii disperate, chiar statul. Ei sînt copiii de suflet ai guvernului.

În faţa magazinului „Horia", plin de rafturi goale, un tînăr nevăzător cîntă la acordeon. Poartă un veston militar, prea lung pentru el, şi pantaloni verzi. La picioare, în faţa pantofilor uzaţi, un basc decolorat de ploi şi soare adună mărunţişul milei celorlalţi. În timp ce cîntă, corpul tînărului orb intră într-un balanş propriu handicapaţilor minori. O bîţîială a fiinţelor fără speranţe, fără şanse. Un nasture metalic atîrnă în balans, la manşeta mîinecii drepte. Astăzi trecătorii sînt darnici şi milostivi. Bascul se umple cu monede de tablă, de aluminiu, chiar şi cu bancnote de un roz slinos. Cînd oboseşte, o femeie măruntă şi tristă se apropie de el şi îl conduce, ţinîndu-l de cot, spre o bancă aflată la cîţiva paşi. După puţină odihnă, e condus la loc şi reintră în balansul lucrativ, reluat în sunetul alienant al bătrînului acordeon.

Lîngă „Lacto bar", o maşină a salubrităţii încearcă să dea o nouă lovitură ofensivei gunoaielor, dar, pe la încheieturi, îi scapă resturi. Lovitura decisivă se execută cu mătura şi lopata.

COZILE

Magazinul de desfacere al „Comtim"-ului a deschis o vitrină, iluminată abundent, spre societatea de consum. După cîteva ore de aşteptare în frigul străzii, intri şi ţi se dă un cărucior nichelat, cu care pătrunzi în civilizaţia salamurilor şi a cărnii congelate. De la deschidere pînă acum, acest magazin deţine recordul absolut al cozilor pe zona de vest. Compatrioţi din toată ţara vin aici să-şi burduşească desagii. Salamul bănăţean circulă prin patrie ca o nouă valută, bine condimentată şi rară.

După cozile la portocale şi bere, următorul loc în topul cozilor îi revine unei dughene private: „La Mihaela". Îngheţata de aici, deşi are un preţ care dă fiori, produce cozi consistente. În dreptul vitrinelor sale tremură de poftă generaţiile june, dar nu numai.

În chiar ziua cînd domnul preşedinte îşi savura în linişte onomastica, la magazinul botezat cu un cinism tipic comunist „Victoria", cîteva zeci de oameni stăteau înghesuiţi în ciorchinii meschini ai celor două cozi. Sosiseră covoare şi perdele.

Puţin mai jos, o altă coadă, la mezeluri. În acelaşi magazin alimentar la raionul destinat duleiurilor, stau expuse vederii calupuri cu ţigări americane. Stau. Un singur pachet costă cît trei sferturi din leafa pe o zi a unui lucrător. Eliminaţi fumatul din preocupările dumneavoastră! Chiar dacă vi se face poftă văzîndu-i pe reprezentanţii şi purtătorii de cuvînt ai guvernului pufăind, arogant sau firesc, prelungi ţigări din lumea capitalismului obez. Aşezaţi-vă în linişte la cozile de la salam. Este extrem de nutritiv. Şi nici nu mai conţine soia. Anul trecut, producţia a fost foarte slabă şi nu ajunge nici pentru zootehnie.

FOAMEA

Chiar dacă e rău înghesuit de lipsuri şi îngenunchiat de nevoi, tot românul are puterea să se îmbărbăteze. Scoate din rezervorul infailibilei înţelepciuni populare o vorbă, o cugetare care-i galvanizează fiinţa şi-i conferă noi resurse vitale. Om fi noi săraci, dar n-a murit nimeni de foame în ţara asta. Se descurcă românaşul. În domeniul luptei cu nevoile nu sînt multe naţii mai tari de cocoaşă. Românului să-i dai langoşi, mici şi ceva de băut şi ai linişte cu el, mai deapănă omniscienţa folclorică suburbană.

Nu ştiu cazuri concrete de deces prin malnutriţie, deşi sînt. Dar, în anul care tocmai a început, o parte a călătorilor prinşi de revelion în Timişoara au fost beneficiarii unei experienţe în acest sens. Au dormit ei ce-au dormit în prima dimineaţă a noului deceniu dar, pînă la urmă, s-au deşteptat. Şi, nimic nefiresc, au simţit că dinspre pîntec sosesc repetat semnale atavice, numite popular chiorăieli. Au căutat cu privirea pervazul exterior al ferestrei de hotel. Eşec, uitaseră să pună din timp ceva pentru burtă. S-au îmbrăcat la repezeală şi au dat buluc spre restaurant. Aiurea, închis. Au căutat altele. La fel. A doua zi, iar. Ba nu, în tot centrul, erau deschise un restaurant, două cofetării şi o langoşerie de piaţă. În rest, linişte, Linişte consumată în particular. Aşa a fost să fie.

CEAŢA

În ziua de Sfîntul Ion, pe la ora prînzului, peste oraşul revoltei populare din decembrie '89 s-a lăsat ceaţa. La început, a acoperit cerul şi soarele, care se vedea doar cît o monedă ceva mai mare, lucind metalic, fără putere. Mai tîrziu a coborît peste turnul catedralei, pînă nu s-a mai văzut. Apoi s-a întins şi mai jos, peste clădirile vechi din zidul cărora muşcaseră gloanţele cine mai ştie cui. Peste Piaţa Operei, fostă, temporar, a Victoriei, zburau porumbei la joasă înălţime. Şi s-a făcut frig. E frig.

Cornel BOGDAN

SOLJENIŢÎN

O zi din viaţa lui Ivan Denisovici

(III)

Trebuia, totuşi, să treacă pe la dispensar. Iar îl dureau toate. Şi mai trebuia să-l fraierească şi pe gardianul de la intrarea în sala de mese: comandantul lagărului dăduse ordine stricte ca orice prizonier care circula de unul singur să fie prins şi încarcerat.

Uşile de la chirurgie erau toate închise. Doctorii mai stăteau, probabil, în pat. De gardă era un asistent medical — un tînăr pe nume Kolea Vdovouşkin. Şedea la o măsuţă curată, purtînd o bonetă albă şi un halat ca zăpada. Scria ceva.

Nu se vedea nimeni în jur.

Şuhov îşi scoase căciula ca în prezenţa cuiva dintre autorităţi şi, lăsîndu-şi privirea să alunece, după obiceiul lagărului, acolo unde nu-i fierbea oala, observă că asistentul scria rînduri egale, îngrijit spaţiate, şi că fiecare rînd, pornind la mică distanţă de la marginea paginii, începea cu majusculă. Înţelese pe dată, după cum e firesc, că omul nu lucra pentru serviciu, ci pe lîngă. Dar asta nu-l privea pe el.

„Ăă, Nikolai Semionîci, lucrurile stau aşa... Mă simt cam... rău...", spuse Şuhov cu faţa ruşinată, ca şi cum ar fi poftit la ceva ce nu era al lui.

Kolea Vdovouşkin îşi ridică privirea placidă de pe hîrtie. Halatul îi acoperea numărul.

„De ce-ai venit aşa tîrziu? De ce nu ai raportat că eşti bolnav de ieri seară? Ştii foarte bine că nu există ore de consultaţii dimineaţa. Lista bolnavilor a fost deja trimisă la compartimentul planificare".

Şuhov ştia toate acestea. Mai ştia şi că nu era o treabă simplă să te treci de cu seara pe lista bolnavilor.

„Dar, la urma urmei, Kolea... Ştii, aseară... cînd trebuia să vin... nu mă durea".

„Şi acum te doare? Ce te doare?"

„Păi, dacă stau să mă gîndesc, nu mă doare nimic, dar parcă mă dor toate".

Şuhov nu era dintre cei care-şi făceau veacul la dispensar. Vdovouşkin ştia asta. Dar, dimineaţa, el avea voie să scutească de muncă numai doi oameni şi-i scutise: numele lor se aflau scrise sub sticla — care era verde — de pe măsuţa lui, iar foaia de hîrtie, imediat dedesubtul lor, era barată.

„Hm, trebuia să te fi gîndit la astea mai înainte. La ce-ţi umblă mintea? Să raportezi că eşti bolnav chiar înainte de apel! Hai, pune-ţi ăsta".

Scoase un termometru dintr-unul din borcanele acelea în care termometrele stăteau drepte, înfipte în găurile unei plăci de azbest, îl şterse şi i-l dădu lui Şuhov, iar el şi-l vîrî sub braţ.

Şuhov se aşeză pe o bancă, lîngă perete, chiar la capăt, încît aproape o înclină. Şedea incomod, arătînd fără voia lui cît de străin îi era locul şi lăsînd să se vadă că venise pentru un fleac.

Vdovouşkin scria mai departe.

Dispensarul se afla în colţul cel mai îndepărtat şi mai izolat al zonei, unde nu ajungea nici un fel de zgomot. Nici ceasurile nu ticăiau — prizonierii nu aveau voie să poarte ceasuri, autorităţile ştiau ora pentru ei. Nici măcar şoarecii nu ronţăiau; fuseseră luaţi cu toţii în primire de motanul dispensarului, plasat acolo în acest scop.

Pentru Şuhov era o experienţă ciudată să stea în cămăruţa aceea dichisită, în atîta linişte, să stea în lumina becurilor scînteietoare timp de cinci minute fără să facă nimic. Îşi aruncă privirile pe pereţi şi îi descoperi goi. Îşi privi vestonul — numărul de pe piept se şterse aproape de tot. Asta se putea observa. Trebuia să-l dea la retuşat. Cu mîna liberă se şterse pe obraz şi îşi simţi barba. Ţepii crescuseră repede, de la ultima baie, cu mai bine de zece zile în urmă. Dar asta nu-l îngrijora. Următoarea baie era peste vreo trei zile şi atunci avea să se radă. Ce rost avea să facă o coadă şi la bărbier? Pentru

Mandics György

Clondirul lui Sindbad

După, în crematoriu totul a fost spălat. Păi, da, aici au fost. Acasă. Într-o curată și aerisită cameră de gazare. Punerea în funcțiune a instalației e dubioasă. Dar, pînă atunci vizoarele aburite trebuiau șterse, pregătite pentru sinistrul spectacol.

Ceaușism.

Cumplită glumă.

„X" agitîndu-și plasa goală înainta prin mulțime. Din interior, totul părea simplu. „Noi sîntem poporul ! Voi cine sînteți ?" „Înainte !". „Noi nu cedăm." „Jos tirania !". „Jos Ceaușescu !" înaintau, scandînd, vocile deveneau tot mai puternice, înmiite. „Z" le-a povestit odată, pe cînd își scriau romanele, că în lume există energii sinergetice. Ele se comportă de parcă ar nega niște teorii, legate de legea conservării, în sensul că elementele care intră într-o reacție acumulează o energie mult mai mare decît suma energiilor inițiale. Mulțimea revoltată este, deci, un asemenea sistem sinergetic, conceput în sine. „X" depășește cu mult suma algebrică a curajului și forței fiecărui individ. Apare o nouă valoare, o nouă entitate, care se comportă după reguli noi, etice și valorice. Masa absoarbe individul și tăria mulțimii topește spațiile intercelulare, conștiințele individuale converg în necunoscut, comunicînd.

Undeva, în primele rînduri s-au lovit deja de soldați. Un vuiet a electrizat mulțimea :

Soldați, soldați

Voi pe cine apărați ?"

Dar soldații au cedat, au alergat în spatele Județenei, pe strada Tulnicului, pe strada Filipescu și spre Victoriei. S-au împrăștiat, sub presiunea maselor și, în fracțiuni de secundă, au dispărut. Mulțimea a pătruns pe cele patru benzi, inclusiv de-a lungul liniilor de tramvai, pînă în fața județenei de partid. Mulțimea pulsa, dar în același timp părea c-a obosit. Strigătele, încet, s-au stins, oamenii și-au căutat locuri în noua formă. Din coloana lungă asemeni unui șarpe, a trebuit să formeze o nouă ființă : o caracatiță enormă, care cu tentaculele ei urma să încolăcească și să sugrume clădirea Județenei, apoi s-o tragă după ea în adîncuri, ca pe vremuri vasele înghițite de monștri.

Pe moment, mulțimea părea o masă amorfă, încet au început să se prelungească acele brațe, pe direcții bine definite.

„Ieșiți afară, ieșiți afară", s-a auzit din mulțime. Ritmic, lozincile se propagau în toate direcțiile. La început neclare, mai tîrziu tot mai distinct și mulțimea prelua, aproba și scanda. Clădirea a rămas mută, nici o fereastră deschisă, doar mișcarea perdelelor trăda existența celor de dincolo. N-a îndrăznit nimeni să iasă la dialog.

Mulțimea aștepta. Scanda. Aștepta. Și iarăși scanda. Tensiunea creștea. Brațele parcă s-au înviorat, au început să miște amenințător. În momentul acela a intrat în funcțiune tunul de apă. În același timp grupuri de milițieni au intrat în acțiune. Primele rînduri au căzut sub ploaia de lovituri de bastoane. Jetul de apă a dezechilibrat oamenii. Trupul uriaș al caracatiței a zvîcnit, s-a conractat, împins de la spate și-a încolăcit brațele în jurul tunurilor și a milițienilor. În această strînsoare au dispărut căștile albe și bastoanele de cauciuc. Cei căzuți erau călcați în picioare. În cîteva secunde au ajuns lîngă pereți. În alte secunde au acaparat mașinile pompierilor. Din față, din spate, din părți, alergau spre monstrul de metal. Și-au pus hainele pe țeava tunului și pe geamurile cabinelor încercînd să de mențină acolo. Oamenii căzuți se ridicau, atacau din nou. De undeva a apărut cineva cu o rangă. Se pare că exemplul de ieri al „băieților" a fost de bun augur. La un moment dat, grupuri, încercau să răstoarne cu „hei-rup"-uri monstrul de apă.

Șoferul a înțeles că nu va rezista prea mult. A încercat să fugă. A demarat prin mulțime, pe linia de tramvai, printr-un culoar. Dar mulțimea observîndu-l, a contraatacat. S-au înghesuit în jurul mașinii și au scos ventilele cauciucurilor. Monstrul a fost îngenunchiat. Șoferul s-a retras spre partea blindată a tunului. Au intrat în acțiune tot mai multe rîngi. Au distrus rezervorul, motorina neagră s-a întins în jurul mașinii.

— Ieșiți afară, sau vă dăm foc !

După aproximativ jumătate de minut, cu fețele palide au ieșit pe partea superioară a mașinii doi soldați. Au fost asaltați din toate părțile.

— Nu-i omorîți, nu ei sînt vinovații. Vinovații sînt pe partea cealaltă. În timp ce soldații dispăreau, furia mulțimii s-a îndreptat spre clădirea Județenei, din jurul căreia se retrăseseră paznicii. Din umbră, clădirea gri se ridica amenințătoare. Atacul a pornit din două direcții. Unii făceau scări din trupurile lor și din vîrful piramidei încercau să pătrundă pe geamurile de la parter, alții, care-aveau rîngi au asediat intrarea. Porțile masive au cedat. „X" își imagina cum pătrunde lumea și calcă în picioare covorul acela minunat întins de-a lungul scărilor de marmură. Aștepta înfrigurat strigătul de luptă și de ură la momentul descoperirii tabloului „prea-slăvitului cu două urechi" (cel cu plachiurile), încadrat de lauri și alte bazaconii. Asediatorii au smuls tabloul și în strigăte de „Ura" l-au scos în stradă, spre bucuria celor de-afară. Cineva a dat ideea să i se dea foc. De peste tot au apărut brichete.

Pe rînd se iveau grupuri victorioase, aducînd drapelul roșu, cu secera și ciocanul, citatele, care au avut aceeași soartă. Privirile s-au îndreptat spre etajul întîi, unde o fată a încercat să arboreze, un drapel tricolor cu o gaură în mijloc, fără stemă. Probabil și acest drapel, de lîngă portret, a fost smuls și a fost adus, spre bucuria mulțimii. Doi tineri s-au grăbit să ajute fata să fixeze drapelul în balcon.

Lui „X" i-a venit o idee :

— Măi, băieți, a strigat spre cîțiva puști, care-alergau nedumeriți, posomorîți c-au terminat „operele", că nu mai găsesc nici portrete pe care să le arunce, spre bucuria mulțimii, în foc. Alții fuseseră mai iuți decît ei. „N-ați vrea să facem o vizită la bufetul partidului ?"

— Unde, unde ? s-au înviorat flăcăii.

— Pe-aici, pe undeva, la demisol. Știu că se coboară, pe-aici, să mergem ! Un puști, cu o rangă, a trecut în fruntea grupului. A început operațiunea de înlăturare a gratiilor. Unii forțau, alții făceau galerie.

— Bine Marțian, hai Marțian. Numitul Marțian a fixat ranga în ușa de fier și a tras puternic. A provocat un pocnet de ziceai c-a fost un foc de armă. Dar așa n-a cedat. Cei din hol, auzind zgomotul, au alerga spre ei. În același timp, dinspre dreapta au apărut doi indivizi îmbrăcați în echipament de gărzi patriotice.

— Aia au tras, strigau cei care apăruseră din hol. N-au ajuns să răspundă, că tinerii s-au și repezit la ei.

— Cine-a fost rănit, e rănit cineva ?

— Nimeni. Zgomotul l-a făcut ușa.

— Ușa ? Care ușă ?

— Ușa de la bufetul partidului. De-aici își duceau activiștii alimentele, delicatesurile. S-a adunat mai multă lume. Au apărut alte rîngi și ușa a cedat.

— Aprindeți lumina.

— Dumnezeule, fraților ăsta-i salam de Sibiu. Într-adevăr, un șir întreg de rude de salam atîrnau ostentativ.

— Și salam de vară !

— Brînză topită, cașcaval ! se entuziasmau alții.

— Arătați-le oamenilor. Să vadă și ei cum trăiesc acești tovarăși care n-au chef să stea de vorbă cu noi. Păi, de asta n-au chef, de-asta, pentru că pe ei nu-i doare că nepotelul meu în viața lui n-a văzut așa ceva, dar mi te să fi mîncat. Și l-au podidit lacrimile. Ca la un semnal, rîngile au tăbărît pe ambalaje.

— Oameni buni, oameni buni, încerca să calmeze spiritele „X". Fiți lucizi, nu trebuie să spargeți totul ca să scoateți dovezile

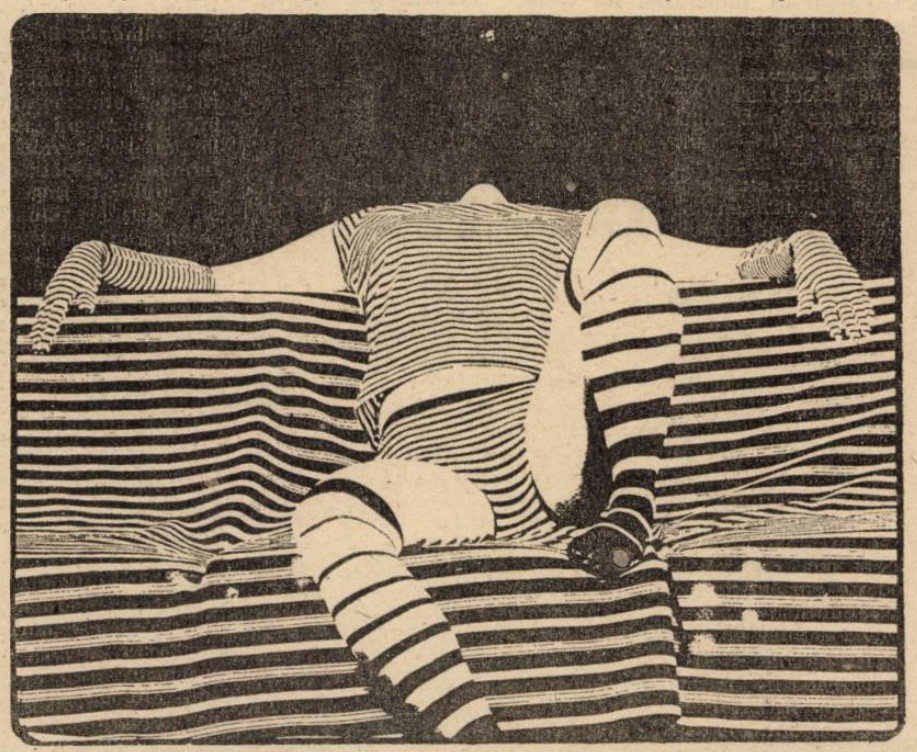

Iar amărăciunea a fost mai puternică decît luciditatea. În acel moment, fiecare, pe rînd, și-au retrăit copilăria nenorocită, tinerețea, bătrînețea, tot ce pierduseră de-a lungul anilor din cauza acestui regim putred pînă-n măduva oaselor.

Iată ce s-a ales din „tine". „Proletari din toate țările, uniți-vă !" Escrocii ! ! ! Sistematic, au spart tot. După care au dat foc. Doar cîteva rude de salam au fost luate, cu cioburi cu tot, și arătate mulțimii. Luciditatea a dispărut. Pe rînd, birourile au fost sparte, distruse. Telefoanele, prin care se dădeau indicațiile, mesele, pe care se scriau rezultatele și realizările planurilor umflate. Dulapurile cu cererile și doleanțele neonorate.

— Foc ! foc ! foc !

„X" a ieșit deprimat din clădire. A trecut pe lîngă rugul în care se mistuiau lucrurile zvîrlite din clădire. A trecut pe partea cealaltă a străzii aruncînd o privire spre mașina pompierilor, în spatele căreia, pe strada Victoriei, erau parcate trei camioane militare. Chioșcul de ziare ardea, fumul se vedea dinspre geamurile Județenei de partid. „X" a avut o presimțire. Totul părea ca-n povestea lui Sindbad care, inconștient, a scos dopul din clondir, eliberînd înfricoșătoarele stihii. „X" nu-și putea ierta curiozitatea care-a generat o asemenea tulburare. Pentru că mulțimea care spărgea, dădea foc, făcea inconștient jocul celor de dincolo de baricadă, dîndu-le posibilitatea să răspundă violenței. Spre deosebire de ieri, azi sînt mai bine organizați și, sigur, vor acționa mai prompt. Oricînd pot acționa. O astfel de masă răzvrătită nu poate fi stăvilită cu grupe de scutieri. Și-atunci, soluția e clară, trebuie să se tragă. Ori istoria se repetă, ori Bastilia comunismului se prăbușește. În cazul acesta se dărîmă cea mai josnică dictatură comunistă din Europa. Ori-Ori.

În românește de
Doina MAGHEȚI

---

cine trebuia să se spicuiască ?

Apoi, privindu-l în treacăt pe Vdovouškin, tichia lui albă îi aduse aminte de spitalul de pe malul rîului Lovat, unde fusese dus cu falca zdrobită, după care — ce tîmpit fusese ! — se înrolase din nou ca voluntar pe front, deși ar fi putut să stea acolo încă cinci zile în pat.

Iar acum, aici, își dorea să fie bolnav vreo două sau trei săptămîni, nu de ceva grav, firește, nu atît de rău încît să ajungă la operație, dar destul de grav ca să stea în pat vreo trei săptămîni fără să se mai agite : să nu-i dea nimic altceva decît supa aia chioară a lor, și tot nu i-ar fi păsat.

Dar, îi veni în minte, acum nu-i mai lăsa nimeni să stea în pat liniștiți nici măcar la infirmeria lagărului. Cu cîtva timp în urmă, venise un medic nou — Stepan Grigorîci, un tip pisălog și bun de gură care nu lăsa pe nimeni în pace, nici chiar pe el însuși. Inventa tot felul de munci în infirmerie și în preajma clădirii pentru toți bolnavii care puteau să se țină pe picioare — pusul gardului în jurul grădinii, pietruitul aleilor, adusul pămîntului la straturile de flori și, iarna, ridicarea unor bariere de zăpadă. Munca, zicea el, era cel mai bun medicament pentru orice boală.

Și un cal poate să tragă pînă cade mort. Asta ar fi trebuit s-o înțeleagă doctorul. Dacă de pe el ar fi curs șapte ape și sîngele șiroaie la clăditul butucilor, s-ar fi liniștit, de asta Șuhov era sigur.

Vdovouškin continua să scrie. Făcea ceva „ciubuc", asta era dincolo de orice îndoială, dar ce anume, era mai presus de înțelegerea lui Șuhov. De fapt, copia în curat un nou poem lung pe care-l terminase cu o seară înainte și pe care promisese că i-l va arăta lui Stepan Grigorîci, medicul cel nou care pleda pentru ergoterapie.

Așa cum numai în lagăre se poate întîmpla, Stepan Grigorîci îl sfătuise pe Vdovouškin să se descrie ca asistent medical și îl adusese la infirmerie, învățîndu-l să facă injecții intravenoase unor prizonieri neștiutori de carte, prin ale căror minți nevinovate nu trecuse niciodată ideea că Vdovouškin nu era cîtuși de puțin calificat ca asistent medical. Vdovouškin fusese student la o universitate, la litere, și îl aresaseră pe cînd era de-abia în anul al doilea. Doctorul voia ca el să scrie în lagăr ceea ce nu ar fi avut ocazia să scrie în libertate.

Semnalul pentru adunare se auzi stins prin geamurile duble, acoperite de gheață. Șuhov oftă și se ridică în picioare. Tot mai avea frisoane și febră dar, era clar, nu putea sări peste ziua de muncă.

Vdovouškin întinse mîna după termometru și citi. „Hm, nici una, nici alta. Treizeci și șapte cu doi. Dacă era treizeci și opt, ar fi fost limpede pentru oricine. Nu te pot scuti. Dacă vrei, stai aici pe riscul tău. Doctorul o să te consulte. Dacă el te consideră bolnav, o să te scutească el. Dacă nu, nu. Atunci te bagă la carceră. Cel mai bine ar fi să te duci la muncă".

Șuhov nu spuse nimic. Nici măcar nu dădu din cap. Își trase căciula peste ochi și ieși.

Cum să aștepte de la un om căruia îi este cald să-l înțeleagă pe unul căruia îi este frig ?

Gerul era înțepător. O ceață mohorîtă se înfășura pe trupul lui Șuhov și îl făcea să tușească dureros. Temperatura de afară era —27° ; a lui Șuhov, +37°. Lupta începuse.

Alergă la trap pînă la baracă. Terenul pentru adunare era gol, lagărul părea pustiu. Era acel scurt moment de relaxare în care, deși totul era hotărît, fiecare se prefăcea a nu ști că vor fi duși la muncă. Santinelele stăteau în barăci încălzite, cu capetele somnoroase moțăind proptite de puști — nici pentru ei nu era numai lapte și miere viața din lagăr, dacă trebuia să lîncezească ore întregi în turnurile de pază, pe asemenea frig. Gardienii de la poarta principală încărcau sobele cu cărbuni. Gardienii de cîmp își fumau, în camera lor, ultima țigară înainte de a merge să percheziționeze barăcile. Iar prizonierii, îmbrăcați, de-acum, în toate zdrențele pe care le aveau, încinși cu funii peste brîu, cu fețele legate de la bărbie pînă la ochi, cu fîșii de pînză care să-i apere de frig, stăteau întinși pe priciurile lor cu cizmele în picioare, ochii închiși, inimile cît purecii, așteptînd ca șefii lor de echipă să strige : „Afară din baracă !"

În românește de
Cătălina BERCEA

Nikolai Berdiaev

TRAGICUL ȘI PARADOXUL VIEȚII MORALE

Nikolai Alexandrovici Berdiaev (1874—1948) este cel mai strălucit reprezentant al existențialismului rusesc, autor al unei concepții personaliste creștine de largă respirație poetică, în sensul heideggerian al cuvîntului, este unul din analiștii cei mai subtili ai fenomenului comunist, profet al eșecului inevitabil al totalitarismului.

Repere biografice : **Nikolai Berdiaev s-a născut într-o familie din înalta nobilime rusă. Studiile și le-a făcut la Kiev.. Admirator, la început, al lui Nikolai Mihailovski și al ideilor narodniciste, intră în mișcarea social-democrată comunistă (1894), este anchetat și arestat de mai multe ori. În 1898 este expulzat din Universitatea din Kiev, iar în 1901 este deportat pentru trei ani la Vologda. În timpul deportării rupe orice legătură cu comuniștii, studiază filozofia germană, devenind un mare admirator al lui Nietzsche. Între 1903 și 1907 întreprinde călătorii în Germania și Elveția și se instalează la Petersburg unde intră în cercul filozofilor creștini, se împrietenește cu Serghei Bulgakov, studiază lucrările lui Vladimir Soloviov și Jacob Boehme. De la acesta din urmă va prelua doctrina mistică cu privire la Ungrund, a Chaosului originar, anterior Ființei, a Binelui și Răului. Începînd cu anul 1910 se vor cristaliza principalele teme ale meditațiilor sale ; libertatea persoanei în comuniunea sa cu Dumnezeu ; viziunea profetică rusă fondată pe o puternică tradiție messianică ; așteptarea Împărăției lui Dumnezeu și refuzul lumii politice și sociale, lume care nu poate fi decît un eșec sîngeros ; critica mentalității comuniste și a structurilor generate de comunism, profetizînd un șir de revoluții de masă pe toată durata secolului al XX-lea etc. După revoluția din 1917 intră în opoziție. Este ales vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor (1919), fondînd, în același an, Academia Liberă de Cultură Spirituală. În anul 1922 este arestat și expulzat. Petrece doi ani la Berlin, unde înființează Academia de Filozofie și Religie, plecînd mai apoi în Franța (în localitatea Clamart) unde va sta tot restul vieții. A avut contacte cu mulți intelectuali francezi și străini (Gabriel Marcel, André Malraux, Karl Barth, Jean Wahl, M. M. Davy, Romain Roland, Emmanuel Mounier ș. a.). Colaborează la revista „Esprit". Celebritatea sa mondială este atestată de decernarea titlului de doctor honoris causa al Universității din Cambridge.**

Principalele lucrări : Sub specie aeternitas. Eseuri filozofice, sociale și literare (1907), Criza spirituală a intelectualității (1910), Filozofia libertății (1911) Sensul creației (1916), Destinul Rusiei, Eseuri de filozofie a războiului și a naționalității (1918), Sensul istoriei (1923), Spiritul lui Dostoievski (1923), Noul Ev Mediu Meditație cu privire la destinul Rusiei și Europei (1924), Spiritul și libertatea (1930), Despre destinația omului. Eseu de etică paradoxală (1935), Dialectica existențială a divinului și umanului (1947), Experiența metafizicii eschatologice (1947).

Atunci cînd se pun problemele concrete ale eticii, trebuie să se înțeleagă, înainte de toate, că dificultatea soluționării lor rezultă din caracterul tragic și paradoxal al vieții morale. Iar această tragedie rezidă mai puțin în ciocnirea dintre bine și rău, dintre divin și diabolic, cît în conflictul dintre un bine și alt bine, dintre o valoare, conflict care opune îndeosebi iubirea de Dumnezeu și iubirea față de om, dragostea de patrie și dragostea față de cei apropiați, dragostea față de știință sau artă și dragostea față de individul concret, cu alte cuvinte, tragedia se naște atunci cînd valoarea morală, în sensul îngust al termenului, se ridică împotriva valorii cognitive sau estetice, iar valoarea vieții personale împotriva celei a vieții supra-personale sau istorice. Or, dragostea față de cunoaștere sau față de artă, dragostea de patrie sau de cultură posedă o valoare morală și trebuie să fie recunoscută ca un bine conceput în mod integral. Omul este obligat să fie crud, deoarece este pus în fața necesității de a sacrifica o valoare altei valori, un bine altui bine, pe cei apropiați — patriei sau luptei pentru dreptate socială, activitatea sa patriotică sau reformatoare — creației științifice și artistice sau invers. Cînd renunță la vocația sa de gînditor sau de artist în numele valorilor religioase, al eroismului ascetic sau al obținerii unei mai mari perfecțiuni personale, cînd renunță la acestea în numele creației sale de poet sau de filosof.

Viața Erosului, viața întru dragoste este plină de conflicte tragice. Iar lucrul cel mai teribil este, poate, faptul că ești determinat să sacrifici dragostea de o anumită calitate în favoarea dragostei care reprezintă o altă calitate. Astfel, omul sacrifică uneori dragostea în care vede binele cel mai înalt, pentru o valoare de un ordin diferit, pentru păstrarea unei libertăți înțeleasă într-un mod particular, pentru afecțiuni familiale, pentru mila față de ființele care suferă de această dragoste. Și, invers, el poate sacrifica valoarea indiscutabilă a libertății și a operei sale în lume sau valoarea familiei și a milei, preferîndu-le valoarea infinită a iubirii. Este important de stabilit aici faptul că nici o lege, nici o normă nu este în măsură să rezolve conflictul moral care s-a ivit. Omul se bucură de o foarte mare libertate pentru a soluționa aceste antagonisme. Nu numai că el se bucură de libertatea de a acționa mai bine sau mai puțin bine, dar el dispune de libertatea de a decide el însuși ceea ce este mai bine sau mai puțin bine. Legea ignoră această tragedie, ea nu cunoaște decît categoriile de bine și rău, pe cînd tragicul constituie ceva esențialmente distinct de ele, fiind de ce soluția pe care o oferă conflictului tragic este întotdeauna inoperantă. Dacă aceste categorii ar epuiza întreaga viață, n-ar mai exista tragedie, deoarece lupta binelui cu răul, deși chinuitoare, nu reprezintă o dramă în sine.

Problema eticii se mai complică prin faptul că această ciocnire se produce între anumite valori recunoscute drept morale și altele cărora li se refuză această calitate, respectiv valorile cognitive, estetice sau erotice. Etica legii tranșează problema într-o manieră extrem de simplă : dacă conflictul este cel al datoriei morale cu dragostea, aceasta din urmă, chiar dacă are o valoare supremă, este cea care va trebui sacrificată ; dacă divergența apare între valoarea pur morală și vocația creatoare, fie în domeniul cunoașterii, fie în cel al artei, din nou aceasta din urmă va fi sacrificată. Astfel, domeniul „moralului" se reduce considerabil, iar viața e sufocată de menghina legii.

Etica creației, care a trecut prin cea a mîntuirii, consideră viața și problemele sale sub un unghi total diferit. Potrivit acestei etici, libertatea creatoare a omului este chemată să rezolve conflictele, cu alte cuvinte, ea atribuie o calitate morală unor valori cărora aceasta le este în general refuzată, în primul rînd vocației creatoare a omului în domeniul cunoașterii și al artei. În fine, ea încetează de a mai izola valorile de ordin religios legate de mîntuire sau de obținerea perfecțiunii, într-o sferă de unde ele ar domina întreaga existență, permițîndu-le astfel să se extindă peste întreaga plenitudine a vieții, pentru care ele devin fundamentul cel mai profund. Atunci cînd omul a dobîndit conștiința de sine ca spirit liber și creator, prin chiar acest fapt el a subordonat rezolvarea conflictelor tragice ale vieții nu accepțiunii abstracte a unei legi universal valabile, ci libertății și creației sale. În conflictul care-l sfîșie, cutare individ va sacrifica o valoare alteia, fără ca decizia sa să devină obligatorie pentru alt individ, care va acționa, poate, invers. În acest caz, o ființă nu se va mai situa deasupra alteia. Legea și norma au de a face numai cu capriciile elementare și netragice ale vieții, ele interzic să ucizi, să furi, să te dedai desfrîului etc., iar aceste reguli se aplică în mod uniform tuturor individizilor. Ele nu pot interzice omului să fie crud, dar par să ignore cazul în care omul va fi nevoit să fie crud datorită necesității în care se găsește de a sacrifica o valoare unei alte valori. „Nu vei ucide", iată, o normă absolută care se adresează tuturor ființelor umane, și totuși omul își asumă cîteodată responsabilitatea tragică a omorului pentru ca să fie mai puține crime în lume și pentru ca valorile supreme să fie menținute și afirmate.

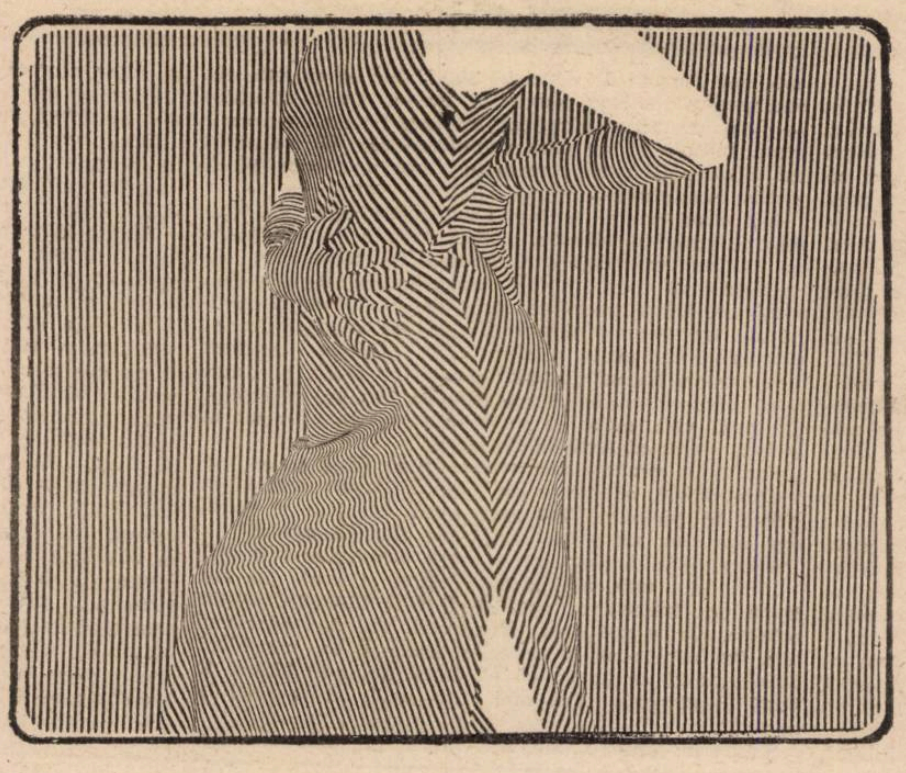

Dar caracterul complex al vieții a tulburat într-atît elementul tragicului, l-a confundat în așa măsură cu principii care-i sînt străine, încît este uneori extrem de dificil de a-l degaja și a-l putea discerne. El este prea convențional, trecător, efemer, comportă prea multe elemente legate de moravuri, de obiceiuri și de norme sociale, de moduri perimate și eronate de a vedea, de superstiții. Astfel, divergența între personalitatea luptînd pentru valori supreme și legile societății dobîndește un caracter tragic. Așa este, de exemplu, destinul Antigonei atunci cînd ea revendică dreptul de a-și îngropa fratele, acțiune căreia îi atribuie o valoare superioară dar care se opune legilor și normelor societății date. În acest caz, tragicul nu mai are o sursă eternă, el se naște pur și simplu din opoziția față de formele de organizare socială. Tragedia lui Hamlet rezultă din faptul că personalitatea sa a depășit teoria antică potrivit căreia răzbunarea sîngeroasă constituia un drept moral ; tragedia rezultă din faptul că instinctul răzbunării este, în Hamlet, dedublat și, prin aceasta, slăbit, deoarce gîndirea sa a dobîndit o putere prea mare asupra vieții sale.

Intrînd în conflict cu instinctele atavice ale omului, cu credințele sale antice degenerate în superstiții, creștinismul a intensificat în mod considerabil contradicțiile tragice ale vieții. El a provocat un conflict între conștientul generator al unei noi credințe și instinctul ce corespunde vechii credințe coborîtă în inconștient. Dacă este atît de dificil de realizat adevărul creștin în viață, acesta se întîmplă deoarece el se lovește nu numai de impulsurile noastre cele mai profunde, păstrate din timpuri imemoriale, ci și de valorile la care ne este foarte greu să renunțăm. Dar nu aici este locul unde se manifestă elementul pur și etern al tragicului, pentru ca acesta să apară în mod real, trebuie să existe o independență perfectă de condițiile trecătoare pe care le implică moravurile sociale, față de spaimele superstițioase, prejudecățile, convențiile de care este pătrunsă viața morală. Tragedia pură se revelează atunci cînd personalitatea liberă stă în fața conflictului unor anumite valori între care are libertatea să aleagă. Astfel, chiar dacă drama se naște din faptul că valoarea iubirii s-a lovit de instituțiile sociale care înlănțuiesc omul, de constrîngerile voinței părintești, de imposibilitatea unui divorț, de teama față de judecata opiniei publice etc., ea mai conține încă elementul unui tragic pur și etern. Ea e generată doar de antagonismul perpetuu care opune principiul personal celui social.

Dar există un element tragic în iubirea însăși, independent de orice fel de antagonisme între ea și mediul social, unde totul este temporar și efemer. Or, tocmai aici se află tragedia pură. Drama lui Tristan și a Isoldei, a lui Romeo și a Julietei conține în sine acest element care nu este altul decît legătura indisolubilă și misterioasă cu moartea. Ea va supraviețui chiar dacă n-ar exista în lume decît două inimi îndrăgostite. Dacă dragostea neîmpărtășită este deja tragică, iubirea reciprocă este cu atît mai mult. Și acest fenomen se relevă în profunzimea însăși, atunci cînd toate obstacolele sînt eliminate. Tragedia pură apare atunci cînd ființe eminamente libere se simt sfîșiate între valoarea dragostei și o altă valoare, fie ea cea a libertății, a vocației creatoare sau a dragostei față de Dumnezeu și perfecțiunea divină, atunci cînd ele trebuie să lupte pentru a interioriza imaginea eternă a lui Dumnezeu, de care este legată dragostea, dar față de care poate să fie și în opoziție. De aici, această ostilitate pe care o vedem cîteodată ivindu-se din profunzimile dragostei. Oamenii se tem adeseori să-și dezvăluie inima, fie din instinct, fie din credință, fie din teamă față de societate, această neîncredere exclude posibilitatea unei comuniuni autentice. Viața omului e mutilată de spaime atavice și unul din scopurile cele mai importante ale vieții morale constă în eliberarea de aceste spaime. Totodată, această eliberare nu aduce numai bucurie, ea introduce de asemenea tragicul în existență.

prezentare și traducere de
Ilie GYURCSIK

Corespondența dintre Mircea Eliade și Ionel Jianu

Afinitățile elective dintre Mircea Eliade și Ionel Jianu sînt bine cunoscute cititorilor **Memoriilor și Fragmentelor de Jurnal.** Prietenia dintre ei datează din vara anului 1927. Încă de la început, viitorul critic de artă este fascinat de prietenul său (mai tînăr cu aproape doi ani), fiind atras de vasta lui cultură enciclopedică, de inepuizabila putere de muncă, de voința lui supraomenească.

Iată cum apare portretul tînărului Eliade după mai bine de jumătate de veac de cînd l-a cunoscut : „Avea un aer de adolescent, cu părul roșcat, răvășit, împleticindu-se în vorbă pentru că avea prea multe de spus, dar mereu agitat, febril, combativ, niciodată indiferent, căutînd neîncetat să rezolve probleme pe care singur și le punea, explorînd ținuturi nebănuite ale cunoștinței umane, perseverent, hotărît, pasionat, îndîrjit, mereu nemulțumit și totuși cu o încredere nestrămutată în posibilitățile lui creatoare". [1]

Legătura dintre cei doi s-a cimentat în anii petrecuți de Eliade în India (1920—1931). Cel rămas în țară se îngrijește de tipărirea romanelor celui aflat departe: **Isabel și apele diavolului** și **Lumina ce se stinge.** Scrisorile din această perioadă — de o deosebită bogăție informațională — ne conferă date concrete în această privință.

Unul din cele cinci articole scrise de Ionel Jianu despre **Isabel ...** se intitulează **Foamea de absolut.** [2]

Cronica la **Lumina ce se stinge** e deosebit de elogioasă : „Mircea Eliade părăsește autobiografia și se avîntă în pură creație. Sunt în acest nou roman pagini de o forță de evocare impresionantă, realizate cu o artă desăvîrșită. Pătrunzînd în tainele sufletului, Mircea Eliade se dovedește un chirurg abil și un observator profund". [3]

India, povestea unei clipe trăite — este titlul unui alt articol : „India lui Mircea Eliade nu e bilanțul unei aventuri. E numai o culegere de povestiri calde prin patima povestitorului, frumoase prin cadrul în care s-au petrecut și atrăgătoare prin pulsul acela de viață care se simte vibrînd în ele". [4]

Printre cele dintîi monografii dedicate în exclusivitate savantului Mircea Eliade se află cea a lui Thomas Altizer : **Mircea Eliade and the Dialectic or the Sacred** (1963). Ionel Jianu analizează această carte densă „pătrunsă de admirație fervență" și arată în concluzie că ea „dovedește importanța mondială a operei lui Mircea Eliade și constituie astfel un vibrant omagiu adus intelectualității românești". [5]

Primele amintiri despre Mircea Eliade, le-a publicat în 1968, oprindu-se asupra fascinației exercitate de prietenul său prin curiozitatea [illegible] prin intensitatea trăirii. Cu toată modesta lui înfățișare, „simțeai în el o flacără vie, o ardere în alb. Trăia la o înaltă tensiune. Vorbea și lucra cu fervoare. Știa să descopere mereu tîlcuri noi, nebănuite, în interpretarea realității. Știa să ne dezvăluie o nouă dimensiune a lumii. Era un spirit viu". [6]

Mircea HANDOCA

1. **Mircea Handoca,** Aproape „o convorbire" cu Ionel Jianu, în **„Revista de istorie și teorie literară", an XXXIII (1985), aprilie—iunie, nr. 2, p. 120.**
2. **„La Nation roumaine", an III (1930), august 26, nr. 498, p. 2.**
3. **„Cuvîntul", an VII (1931), ianuarie, nr. 201, p. 2.**
4. **„Rampa", an XVII (1934), iulie 5, nr. 4940, p. 1.**
5. **„Ființa românească", 1965, nr. 3, p. 132—134.**
6. Fragments d'un Journal, **Editura Gallimard, Paris 1973, p. 403.**

Buc. 2 dec. 1928

Dragă Mircea,

Duminicile sînt pentru mine clipe de odihnă și reculegere. Stau toată ziua în pijama, lîngă foc, citesc, scriu și mă eliberez puțin din exigențele obișnuitei vieți. Îmi permit să gîndesc. Îmi primenesc sufletul și-mi irosesc timpul. E luxul la care țin cel mai mult. Și într-o duminică după amiază servitoarea mi-a adus sus scrisoarea ta.

Noi ne gîndeam mereu la tine.

— Unde e Mircea acum ?

— La Constantinopole.

— La Alexandria.

— Ba nu dragă, e la Pireu.

— Aș ! E pe mare !

Conversația aceasta avea loc, de obicei la masă. Furtunile de pe mare, despre care ziarele au vorbit mai mult în ultima vreme, ne-au prilejuit asociații de idei îngrijorătoare. Deși plecat, vezi că ești totuși prezent.

Mișu ți-a bagatelizat experiența prin „Vremea". [1] **Era inevitabil. Sancțiunea însă n-a întîrziat. Căci membrii „Generației" — Stelian Mateescu, Mircea Vulcănescu și Comarnescu — au decis să-l excludă din rîndurile lor și să nu mai discute în fața lui nimic. Deci Mișu nu va mai fi invitat la „consfătuirile" generației. Totuși cînd voi avea „serate" la mine, îl voi invita. Bietul Mișu ! A început să nu mai aibă noroc ! A avut însă satisfacția, zilele trecute, să-și vadă „poza" la ziar. Camil Petrescu i-a publicat nuvela „Matei Bei", punînd fotografia autorului. Și atunci Mișu a avut amabilitatea de a-i mulțumi în mod public, lăudînd pe Camil ca „om" într-un medalion cu „poză" din „Vremea".**

Acestea sînt ultimele evenimente.

A apărut și Tiparnița cu ancheta. Ți-o trimit pentru ca să fii la curent cu ceea ce se petrece pe aici. În „Gîndirea" ai niște „Solilocvii" bune, cu care sunt de acord. Totuși cred că nedreptățești întrucîtva dialogul.

Plecarea ta nu a avut ecoul pe care l-aș fi dorit. Unii au bagatelizat-o. Alții au formulat rezerve. Toți sunt însă interesați de experiența ta. Goga m-a întrebat zilele trecute dacă într-adevăr ai plecat. Eram la „Enescu" într-un „séparé" vreo 20 de tineri. Nae Ionescu a găsit cu cale să ne insulte cu această ocazie, spunînd că sîntem flămînzi și că alergăm după mese, fie chiar oferite de Goga. Discuția a fost susținută — pînă la 2 dimineața — însă stearpă. Mircea Vulcănescu a arătat că știe multe, Stelian că are spirit, iar Mișu că e liberal. Miercurea aceasta ne întîlnim la Vulcănescu. Desigur însă că fără Mișu. Poziția lui mă interesează. E un tip de roman. Un exasperat de succes. Un om care vrea cu orice preț să ajungă și care totuși nu va ajunge. Il pêche par trop d'abileté. Trage prea multe sfori. Și toate acestea ies în mod inevitabil la iveală. De Mișu nu mă leagă decît obișnuința de a fi fost un an împreună. Tu ce crezi de el ? Cu plecarea ta și „trădarea" lui Mișu (față de Comarnescu) grupul celor patru a dispărut. Era și inevitabil. Am păstrat însă contactul cu Comarnescu, care e o comoară. Amuzant și irezistibil Mi-e foarte drag. Despre Vulcănescu nu știu ce să-ți spun. Încerc să-mi devie simpatic și totuși ... Poate că trebuie să mai treacă puțin timp. „Chaque chose a son temps" spune Eclesiastul.

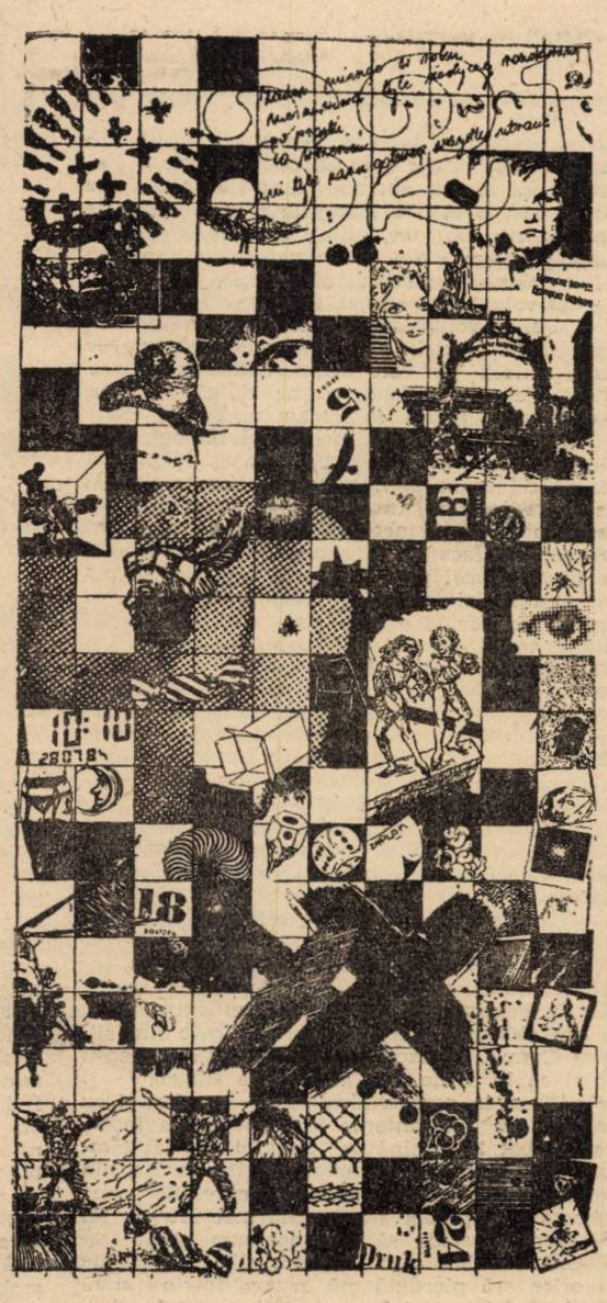

Despre tine ... dar acestea nu sunt lucruri cari se spun, dragă Mircea. Cu toate acestea trebuie să relevez un lucru. Îmi scrii : „Două libertăți se pot împăca ? Numai în dragoste". Eu aș fi spus : iubire. Dar îndată te retragi și vrei să dai un alt sens lucrului acesta atît de adevărat pe care l-ai spus mai sus. „M-aș ruga lui Dumnezeu să mă învețe surîsuri, ochiade îmbrățișări".

De ce orgoliul acesta ? De ce ascunzi pornirea cea bună care este în tine, mînjind-o cu noroiul jilav al glumelor lumești ? Vezi, Mircea, pe tine nu te găsesc decît printre rînduri, căci tu ești un om care adori masca și o urăști în același timp. Pornirea ta adevărată o ineci în vorbe, atitudini extreme, glume și contradicții. De ce nu vrei să fii ce ești ? De ce nu ai curaj ? Pentru mine, tu ești omul care aș fi vrut să fiu. Și știu sigur că tu îți vei găsi drumul adevărat acolo.

Car qui doit adevenir, adevendra, spune Eclesiastul. Trebuie să termin. Sora mea vrea să-ți scrie cîteva rînduri, și cum pentru ea cîteva rînduri înseamnă o pagină, știu la ce trebuie să mă aștept. În urma ta ai lăsat un grup de prieteni, „Prietenii lui Mircea Eliade". Sora mea, Vera, Buno, toți se interesează cu drag de tine. Dacă mă unește ceva de Vulcănescu e simpatia ce o avem amîndoi pentru tine.

Vezi, dragă Mircea, nu ești singur.

Noi suntem mereu cu tine.

Cu mult drag N. J. (Ionel Jianu)

Să-ți mărturisesc că scrisoarea ta mă va face invidiat. Nu o voi arăta însă celorlalți ci voi spune numai că am primit o scrisoare de la Mircea care vă salută pe toți. În loc de „salută" citește îmbrățișează. Nu-i așa ?

Te urmăresc cu tot interesul, cu toată încrederea și cu mult drag pe drumul greu, eroic, pe care ai născut. Cel ce caută sincer, trebuie să găsească. Dumnezeu se arată celor însetați de Etern. Cînd te-am văzut te-am recunoscut. Ești un ales. Am încredere în El, care te duce spre țintă malgré tout, malgré Vous-même.

Letta

Pe plic : Mircea Eliade au
Congrès International des Etudiants chrétiens

Madras

Indie

Exp. : Ionel Jianu, Bucarest, Roumanie
62, rue Grigore Alexandrescu

1. **Este vorba despre articolul lui Mihail P(olihroniade) Dl Mircea Eliade a plecat în India sau cum a rămas generația fără șef, apărut în „Vremea", an I (1928), noiembrie 29, nr. 41, p. 2.**

[Originalul în Arhiva Corina Alexandrescu (București)].

Buc. 26.II.929

Prietene drag, povestea ta e pentru noi un drum frumos și lung pe care-l vedem proiectîndu-se de departe. Te urmărim cu încredere și fiecare pas înainte e o bucurie pentru noi.

Am aflat azi de la tatăl tău că a obținut o bursă pentru tine, că Nae Ionescu a fost foarte îndatoritor, că renumele tău persistă și că speranțele ce se pun în tine devin din ce în ce mai numeroase. Din rarele scrisori pe care mi le trimiți am aflat amănuntele instalării tale. Știu că vei face o teză asupra filosofiei Yoga, că vei traduce texte sanscrite și că vei ține conferințe, invitat fiind de către Rabindranath Tagore și alți iluștri înțelepți.

Eu, aci, duc o existență mizerabilă și mă afund din ce în ce în inevitabilul noroi al mediocrității. Nu voi avea niciodată destul curaj să reacționez. Sunt slab. Și ceea ce e dureros e că o știu și că nu pot face nimic pentru a mă vindeca de această infirmitate. Viața mea e o continuă agonie a tot ceea ce a fost bun în mine. Povestea mea e prea tristă pentru ca să te mai împovărez cu ea.

Cîteva noutăți. Îți vom publica la „Vremea" primul tău volum „Romanul adolescentului miop". Am avut o idee bună. „Vremea" îți va publica mai întîi în foileton romanul iar apoi — ca plată pentru aceste foiletoane — îți va tipări cartea. Condițiuni tehnice admirabile. Voi îngriji de ea, ca de o carte a mea. Am vorbit cu ai tăi și trebuie să mă duc miercuri pentru a lua romanul. [1] **La 15 martie va începe publicarea. Vom face reclamă specială — speculînd firma „Noii generații" care e iar la modă. La Universitate anunțul apariției romanului tău a făcut vîlvă.**

Ești un om popular. Nu mă îndoiesc că Romanul adolescentului miop va fi un triumf. Nu-i așa că îți pare bine ? Eu mă bucur atît de mult la gîndul că voi vedea primul tău volum ! Mișu îți va închina un medalion. Și cred că pînă în cele din urmă vom convinge pe Comarnescu să facă o pagină omagială a „Ultimei ore" pentru Mircea Eliade. Pînă atunci Titel într-un delicios „Peisagiu asupra generației tinere" a vorbit de tine în două coloane, recunoscîndu-ți meritele, dar făcînd cunoscutele lui rezerve. [2] **Ai auzit de „duelul" meu cu Stelian Mateescu, cu care sunt iremediabil supărat ? Cred că martorii mei, Titel și Mișu ți-au povestit întreaga istorie. Aș mai avea să-ți spun multe. Aș putea chiar să comit cîteva indiscreții. Dar mă opresc. Cîteva rînduri din partea ta mi-ar face nespusă plăcere. În privința volumului, scrie-mi ce crezi. Ve primi „Vremea" regulat.**

Nichifor Cainic nu dă semne de viață cu „Itinerariul spiritual". Cred că aș găsi o combinație și pentru el. Dar să mai așteptăm. Cu multă prietenie.

N. J. (Ionel Jianu)

1. Romanul adolescentului miop **nu s-a publicat în foileton și nici în volum separat. Va mai rămîne inedit mai bine de jumătate de veac, pînă în ianuarie 1988, cînd s-a tipărit de** Muzeul Literaturii române.
2. **În** Peisajul generațiilor tinere **(„Ultima oră", an I (1929) febr. 21, nr. 46, p. 2) Petru Comarnescu scrie printre altele : „Mircea Eliade rămîne un tînăr de la care putem aștepta realizări mari în domeniul relgiei, științei, filosofiei ... Lui Eliade îi rămîn deschise toate porțile care pentru alții de mult s-au închis" ...**

[Originalul în Arhiva Corina Alexandrescu (București)].

(19 decembrie, 1990, într-o bucătărie de bloc, relativ caldă, pe strada Dobrogeanu-Gherea din Timișoara)

— Dă-i drumul. Dă-i, te rog tu drumul.
— Cui ? Aparatului ?
— Nu, ție pur și simplu.
— Deci așa. Vezi, noi am vorbit, am convorbit timp de, să zicem vreo 20 de ani, fără asemenea unelte sofisticate între noi, inoit acum, în această bucătărie, cu apartul roșu între, am o senzație aproape de inverosimil, combinată cu o doză de penibil și cu sentimentul unei quasi copilării. Am impresia că ne jucăm de-a interviul. Hm ?

„Ne-am pierdut, poate, statutul de ființe precare"

— Da, cam așa ar părea. Dar să știi că interviuri am mai făcut.
— Sigur că am făcut interviuri, dar niciodată ele n-au fost înregistrate mecanic. Erau în scris, prin întrebări și răspunsuri, cum le stătea bine unor oameni nedotați tehnic. După decembrie au apărut mici dotări în acest sens și...
— Iartă-mă, dar „Sanyo" ăsta mono e vechi de 15 ani. Abia mai merge.
— Oricum, parcă am devenit și noi puțin tehnocrați, am învățat să apăsăm pe butoane sau clape. Iar acum avem între noi un obiect care mimează viul... E ca un fel de „mecanic plăcut pe viu" și de-aia mă apucă puțin râsu' râsu'-plânsu', câteodată. El este și nu este un martor. Dar în fond n-ar trebui să am în mine o spaimă, cum ar zice Noica, o spaimă de țăran sicilian în fața unor asemenea obiecte. De fapt, nu-i vorba de o spaimă, ci de o sastiseală de obiecte, manipulabile și reci.
— Ție cred. Dar e în aer ceva stinjenitor, așa cum spui. De ce ?
— De ce ? Pentru că ne-am pierdut poate statutul de ființe precare și oarecum sărace. Adică noi făceam un fel de arte povera, **nu în** sensul canonic al termenului, ci din cauza unei sărăcii reale, fundamentale. Ne-am pierdut oarecum vulnerabilitatea. Dar aici aș vrea să fac o paranteză. Pot ? Cred că cea mai mare ispită a puterii, a faptului că ești la putere-ispită, și-n același timp capcană — este să puterea îți oferă un fel de anturaj permanent, de la gorile până la secretare, care te face să-ți pierzi vulnerabilitatea esențială. Adică nu mai ești să ieși pe stradă și cineva să te calce pe bombeu fără măcar să-ți ceară scuze. Mai mult nu te mai plouă, nici nu te mai ninge. Ești blindat, bine capitonat. Or, fără această vulnerabilitate fundamentală a ființei, fără fragilitatea ei devii, mai mult sau mai puțin, o ființă de seră, care începe undeva să pălească, să se decoloreze și în același timp să se perpetueze fără mari eforturi, fără talent deosebit.
— Mi se pare, totuși, destul de ciudat ceea ce spui. Ne întilnim, în fond, între aceiași pereți, aproape la fel de săraci ca înainte, cu o rablă de casetofon în fața noastră. Ni s-a schimbat — ție, de fapt, ți s-a schimbat radical statutul social. Ești, de aproape un an director al Teatrului Național din Timișoara. Te-a făcut această brumă de putere să-ți pierzi vulnerabilitatea ? Mie, cel puțin, nu mi se pare.
— Personal, cred că nu mi-am pierdut-o de tot, Poate și pentru că a rămas un soi de bun simț, care uneori nici nu e cel mai bun ... Poate că am exagerat, pornind de la instrumentul ăsta banal și, în fond, ieftin, dar era parcă preferabil să fi vorbit fără dumnealui aici, pe masă.
— Iartă-mă că îți spun destul de direct, cum te percep eu, ca persoană în afara spectacolului în care ești prins. Mie mi se pare că abia acum ai devenit vulnerabil cu adevărat. După o izolare liber consimțită, dar prin asta cu atât mai puțin traumatizantă, deci după un fel de desocializare foarte lungă, iată-te în avanscenă. Pari mai fragil ca oricând. Nu te supăra că ți-o spun.
— Nu mă supăr. În fond, am fost izolat vreme de 25 de ani, cu o excepție de câteva luni, prin '68... șapte luni. Vreo patru tot la țeavă, și vrei două la „Orizont", secretar literar, respectiv corector. Izolarea mea a fost de 24 de ani. Din '65, când am terminat facultatea, până deunăzi.
— Deci ai fost un scriitor care a stat acasă vreme de 24 de ani. Ți s-a reproșat cu multă ficăfoșie această stare acasă, această benevolă lăsare la vatră. Pentru unii, neangajarea administrativă poate părea un imens privilegiu. În ce te privește, pot depune oricând mărturie, ea a fost total neprivilegiată social. O stare dizgrațiată. Pentru că, în fond, așa cred că e munca scriitorului. O stare profund dizgrațiată. E o trudă.
— Așa e. Deci, în ce mă privește, sasnie și eaznie. Zilnic și silnic. Dar cui poți să-i povestești aventura asta a singurătății ? Și cum s-o povestești ? Pentru cineva care nu face ceva asemănător, toate pot părea minciună sau exagerare. Poți trece drept un ins care se dă important. Or, astea sînt niște aventuri de nepovestit. E o epuizare imensă, nu numai intelectuală, ci și fizică. Scrisul rămîne, din păcate, prin chiar postura lui fizică, dizgrațiat și te dizgrațiază, te cocîrjește, îți strică sternul, te face concav și cifotic. Dacă nu ești Goethe și scrii în picioare, la un fel de pupitru. Da' el scria așa din alte motive... Din motive de hemoroizi... Să lăsăm asta pe bandă ? Mi-e greu să vorbesc atît de quasi pornografic despre această zeitate... Deci așa cum știm de la Flaubert... Sau de la Arghezi. „Scriu alei uitue, plecat". Deci uituc, pentru că ești absolut rupt de lumea exterioară, tar plecat, pentru că scrii aplecat și aplicat. „Ascultînd glasul eludat / Al mlaștinii și livezii". Deci într-o pierdere de sine absolută...
— Ce este mai greu în munca scriitorului ?
— Cel mai greu, printre altele, este cînd treo pe lîngă tine anotimpurile. Cînd trebuie să faci față ispitei extraordinare a primăverii, cînd trebuie să pui între paranteze loisirul și ciiul verii, cînd trebuie pe urmă, să uiți că vine toamna și în același timp să faci față rigorilor și frigorilor iernii. În fine... dar astea sînt lucruri aproape indecente. Ele sînt experiențe foarte particulare, iar despre lucrurile în care ești singur nu se poate vorbi. E aproape ca în vis, aproape ca în dragoste. Ele nu se pot povesti. Oricum, sigur că e vorba de un supliciu. Dar unul liber consimțit. Aici e toată problema. Aici ne transformăm într-un fel de juiseuri ai stării de dizgrație.

„Am pierdut libertatea de a face ce vreau"

— O voluptate a caznei, deci.
— Da, o voluptate. Poate chiar un soi de masochism special. Aici ne deosebim totuși de sisifii ceilalți. Ei care fac această muncă chiar silnic. Pe noi, în fond, nu ne obligă nimeni. Dar de aproape un an nu am mai făcut exerciții ăsta și, uite, am început să uit cum este Mă cunoști, cred, destul de bine ca să-ți dai seama că nu mi-a plăcut să fac caz niciodată de lucrurile astea. Însă, la un moment dat, din cauza nopților de nesomn, din cauza inapetenței, care te fase să fii eiteodată, două-trei zile, în greva foamei pentru că stomacul uită să rumege și se micșorează... Deci toate aceste lucruri care duc la o diminuare evidentă a vitalității, totuși, există. Ochii obosesc, lumea la niște contururi ciudate, are un soi de transparență, ca într-o halucinație. Atunci vezi lumea eoșcovită, uiți să mergi pe jos, intri într-un fel de panică. Apare o agorafobie, dacă ești obligat să te duci pînă la colț să iei o pîine. Și atunci ființele cu se naște sentimentul unei mari vulnerabilități. Toate proporțiile păstrate, ești mereu ca Arhimede care desenează cercuri, ești absorbit în eeva ; și bineînțeles la latitudinea oricărui soldat care poate să-ți bage sula în coaste.
— Dar celelalte munci și celelalte zile silnice ?
— Nu aș compara munca scriitorului cu celelalte munci, muncile realmente brute, care se fac, în general, nu din vocație, au din plăcere, ci din obligație, din necesitate, și care sînt silnice. Cum e, de exemplu, mineritul. Vreau să-ți spun că în serile cînd lumina se stingea — și se stingea, în genere, aleatoriu — am fost și eu miner. Am pus lanterna în piept și am încercat să bat la mașină în acest fel. Cu un lămpaș. Nu se poate, deoarece mașina lasă, din cauza clapetelor, nenumărate umbre. Și acea încercare disperată s-a transformat într-un fel de farsă. Trebuia să pun oarecum capăt tradiției din Mallarmé. Aveam zilele numărate și orice oră pierdută mă arunca într-o criză absolută de timp și în același timp mă înnebunea, pentru că îmi dădeam seama că eineva își bate joc de noi. Cineva nici măcar nomabil. Era, în fond, o soartă absolut banală. Și atunci am fost miner pentru eîteva secunde ale vieții mele, cu lămpașul în piept.

„Știam că nu am bosă de bos"

— De atunci a trecut mai bine de un an. Ce s-a întîmplat între timp cu munca scriitorului. Cu munca ta de scriitor ?
— S-a întîmplat ceva ciudat. În timp ce alții și-au cîștigat libertatea, eu mi-am pierdut-o. Adică am pierdut libertatea de a face ceea ce vreau. Eu, în momentul ăsta, nu prea fac ceea ce vreau. O fac mai mult dintr-un sentiment al datoriei. Știi oi mai face-o. În fine. Pentru că, totuși, nimic nu se compară cu starea de libertate silnică a scriitorului. Nu știu cum e, de zicînd la toate **nu**. Știam, pe de altă parte, că starea de tușă e foarte adîncă în mine, că varul ei mi se imprimase în carne, că nu am har de șef, bosă de bos ! Am citit chiar aseară un articol al lui Bogdan Ghiu, în „Contrapunct". El spune acolo că toți cei care fac, astăzi, cu plăcere ceea ce trebuie să facă, se complac. Și că, de fapt noi toți, în genere, facem à contre coeur ceea ce facem. El se referea clar la prerogativele prezidențiale. Și în ce anume ne complacem ? Ne complacem în multe. Ar trebui spus acum următoarele. Nu sîntem într-o stare de jubilație sau de juisare permanentă. Avem un fel de misiuni, și aceste misiuni cad într-un moment cînd majoritatea lucrurilor merg prost. Fie că sînt moștenite, cum se tot spune, fie că sînt creații ale noului regim, fie că sînt seehelele noastre. Engramele noastre. Mentalitățile noastre mai mult sau mai puțin distorsionate. Bolile noastre. Pentru că noi nu sîntem niei măcar într-o convalescență. Dacă am fi în ea, asta ar fi garanția că boala a trecut, cît de cît, și ne vom vindeca. Atunci am fi niște ființe oarecum transparente înoi de slăbiciune, nesigure pe noi. Am avea un fel de — știu eu ? — o stare de serafism, cum e în poeziile lui Camil Baltazar, un serafism pe care îl dă tuberculoza. O exsanguitate, așa, o străvezime... Și atunci ar trebui să mineam mai mult și mai bine ca să ne întremăm. Dar am fi, totuși, convalescenți. Dar noi nu sîntem convalescenți ; sîntem bolnavi. Bolnavi de-a binelea.
— Despre această (sau aceste) maladii ale noastre te-aș ruga să vorbești. Ai putea să le descrii ?
— Bască-mă puțin să mă gîndesc... Închide-l... Sau nu ? Să-mi dau drumul despre bolile astea ?
— Da. Încearcă măcar să numești rău, să-l descrii.
— Sigur, dacă am intra într-o patologie socială, asta ar putea să pară un fel de deturnare, iar eu — autorul unei diversiuni. Ceea ce nu-i cazul. Dacă ar fi să intrăm în patologia aste, probabil că ar trebui s-o luăm de la Adam și Eva, în ceea ce ne privește... Sînt foarte multe de spus... Închide-l, totuși, puțin pe ăsta .. să pot să...

(În acest moment, verificînd banda, constatăm că, de vreo jumătate de oră, discuția noastră a fost înregistrat. Cuvintele s-au șters. Cele cîteva fraze care urmează, sînt transcrise cu pixul BIC:

— N-am să te silesc tocmai eu să vorbești despre angajarea intelectualului, chiar dacă despre o angajare a ta, la propriu și la figurat, a fost vorba, atunci, prin ianuarie trecut.
— Da, prin 9—10 ianuarie, cînd am trecut printr-un moment de cumpănă. De ispită, ca să zic așa, venită din mai multe părți, inclusiv din partea lui Andrei Pleșu. M-am simțit la un moment dat vinovat de a spune mereu **nu**. Ar fi părut un fel de orgoliu, quasi-luciferic, să. E o trudă.

— Așa e. Deci, în ce mă privește, sasnie și eaznie. Zilnic și silnic. Dar cui poți să-i povestești aventura asta a singurătății ? Și cum s-o povestești ? Pentru cineva care nu face ceva asemănător, toate pot părea minciună sau exagerare. Poți trece drept un ins care se dă important. Or, astea sînt niște aventuri de nepovestit. E o epuizare imensă, nu numai intelectuală, ci și fizică. Scrisul rămîne, din păcate, prin chiar postura lui fizică, dizgrațiat și te dizgrațiază, te cocîrjește, îți strică sternul, te face concav și cifotic. Dacă nu ești Goethe și scrii în picioare, la un fel de pupitru. Da' el scria așa din alte motive... Din motive de hemoroizi... Să lăsăm asta pe bandă ? Mi-e greu să vorbesc atît de quasi pornografic despre această zeitate... Deci așa cum știm de la Flaubert... Sau de la Arghezi. „Scriu alei uitue, plecat". Deci uituc, pentru că ești absolut rupt de lumea exterioară, tar plecat, pentru că scrii aplecat și aplicat. „Ascultînd glasul eludat / Al mlaștinii și livezii". Deci într-o pierdere de sine absolută...
— Ce este mai greu în munca scriitorului ?
— Cel mai greu, printre altele, este cînd treo pe lîngă tine anotimpurile. Cînd trebuie să faci față ispitei extraordinare a primăverii, cînd trebuie să pui între paranteze loisirul și ciiul verii, cînd trebuie pe urmă, să uiți că vine toamna și în același timp să faci față rigorilor și frigorilor iernii. În fine... dar astea sînt lucruri aproape indecente. Ele sînt experiențe foarte particulare, iar despre lucrurile în care ești singur nu se poate vorbi. E aproape ca în vis, aproape ca în dragoste. Ele nu se pot povesti. Oricum, sigur că e vorba de un supliciu. Dar unul liber consimțit. Aici e toată problema. Aici ne transformăm într-un fel de juiseuri ai stării de dizgrație.

LITERATURA ROMÂNĂ, AZI:

ȘERBAN FOARȚĂ

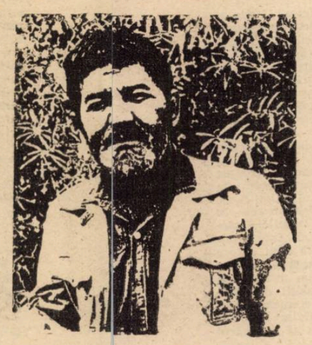

„AM FOST ȘI EU MINER !"

Sîntem bolnavi. D

nu cea mai importan
toflatarea. Poate că.
oferit ea seminție, c
deauna cele mai clar
te idealuri care pot
poi, niște momente
istorie, cînd ieșe la l
babil. Ca într-o crizâ
tate, cînd apare acne
o problemă de singe
al națiunii — nu v
ecl care s-a vărsat în
tora sanguină malefi
nile pietății le-aș că
într-un matriarhat, c
derare zeii chtonieni
mult de misterul pe
tă, de brazdă, de v
mai are eineva un
de eîteva gesturi în
mită sacralitate, —
mei.
— Vorbeai... ai v
pre suspiciune, ca rez
— Allt de mult a
știeargă totul de pe

tors la „arta săracă"
— Am fost o cob
sînt la fel de impre
n-au o animă. Sau
lefie, hoffmanneso.
cînd ne-am șters de
— Spuneai că ar f
lile, să fii psihiatru.
— Deci înapoi la b
se dărmă noaptea.
ca-n Meșterul Manol

(de comun acord, d
tru cîteva ore, cînd
zolvate).

— Mda, e mult m
dumnealui între noi.
psihiatrul, care ar tr
Or, eu nu sînt niei
totuși, despre maladi

Sîntem bolnavi de-a binelea".

tă, ar fi impietatea și au
oglinzile pe care ni le-am
a națiune, n-au fost întotde
e, mai limpezi. Există niș
să deformeze. Există, a
e precipitare a timpului
veală tot ce e urît, repro
de creștere, într-o puber
ea juvenilă. Or, aceasta e
defectuos. Și acest singe
orbeso de inocentul singe,
n iarnă, ei vorbeso de pie
că, de rău augur. Rădăci
uta înainte de creștinism,
ind omul își lua în consi
cînd s-a apropiat mai
ipabil al vieții, de sămîn
ă. Mă îndoiesc că acum
sentiment al pietății față
căreate, totuși, de o anu
între acestea, greva foa

vorbit, de fapt, mult, des
ultat al mincinii.
m vorbit (ca apoi să se
bandă), încît mi-e și le

ie. O casandră. Aparatele
vizibile ca animalele, deși
oate au. Dar în sens ma
Golemic... Dar ce ziceam
pe bandă ?
rebui, pentru a descrie bo

oală... Da, ce facem ziua
luăm mereu de la zero,
e...

discuția se întrerupe pen
roblemele tehnice sînt re

ai bine, mai comod cu
... Să reiau povestea cu
ebui să fie și un terapeut.
una, nici alta. Să vorbesc,
ile noastre. Prima, poate

nenea lanću nu mai e valabil. Deci un agramatism sufletesc, combinat cu o adîncă lipsă de civilizate.
— O altă maladie despre care vorbeai e xenofobia.
— Da. Xenofobia, șovinismul atît de violente într-o parte a presei. (Și nu numai). Dacă „Săptămîna" lui Eugen Barbu era încă minim decentă în sensul respectiv, la ora actuală „România Mare" își permite performanțe incredibile. Știm prea bine eum xenofobiile astea au fost niște uriașe diversiuni, nu numai acum, nu numai aici. În toate momentele de criză. Ceea ce mă uimește e că la Bueuresti, oameni care nu au de-a face eu „minoritățile", practică un fel de șovinism abstract, care mă pune pe gînduri. Oamenii aceștia mă întrebau de ce noi nu luăm, aici, la Timișoara, atitudine. Cum să le explici că nu e cazul să creezi o problemă inexistentă, să dai naștere unei dihonii inutile.
— De unde această fervoare identitară, manifestă nu numai la noi, ci în mai toate țările din est ?
— A, ceva de genul „noi, ai noștri". Nu e ușor să încerc o analiză, mai ales că istoria României are multe zone de umbră sau albe, ea pe o hartă. Aș spune doar atît : nu poți să sari direct din spațiul mioritic într-o Europă, într-un alt gen de civilizație fără să faci apel la elemente alogene. Rusia lui Petru cel Mare s-a făcut cu, între alții, nemți și olandezi... Și ei, acești străini ai noștri, sînt o sare a pămîntului, un ferment, un factor catalitic. Fără ei nu se poate face treabă. E trist, în prag de secol XXI, că ne gîndim la „puritatea națională", pentru că dacă am rămîne înde noi, am pierde alteritatea și simțul alterității. Iar tot ce rămîne fără alteritate tinde să ducă la un fel de endogamie, în sens biologic. Iar în acest sens nu există puritate absolută, deoarece așa ceva s-ar solda cu o catastrofă. Cu o degenerare, cu un destin entropic. Iar mania noastră identitară e folosită în acest moment cu bună știință de camplonii așa-zisei împăciuiri. Oricum, ca „priveliștile" unui Fundolanu am putea revendica, odată. Herta, — nu cu insanitățile unor vadimi... Aș trece acum la altă maladie. O boală care poate nu este o boală. E oboseala noastră. O stare de astenie, o nevrozâ combinată cu o febrilitate și o impacientă. Firești, toate acestea, într-un moment de mare accelerare a timpului, dar eiteodată cu efecte funeste. Nu știm să ne dozăm eforturile. Nu știm să ne concertăm eforturile. Nu știm să începem simultan o grevă. Există ceea ce se numește kairos, timpul prielnic. Nu știu dacă unei națiuni îi sînt date, în istorie, multe asemenea momente prielnice într-un secol. Și dacă nu știm să folosim acel moment, am trecut pe lîngă șansă și mai putem aștepta un eon.
— Am trecut pe lîngă șansă și mai putem aștepta un eon ?
— Într-un fel, am trecut, categoric. O șansă, e drept, am fructificat-o, dar nu îndeajuns și atît cît trebuia. Am prins acel moment unic, în care, mai mult decît în alte locuri din Europa de est, toată atenția lumii a fost asupra noastră. Realmente, cîteva zile am fost iubiți de ei mai mult decît ne-am iubit, poate, noi înșine. Nu putem uita acest lucru, mai ales că nu era vorba numai de curiozități de jurnaliști, ahtiați de senzațional. Pe de altă parte, să spui că aproape toți acești străini sînt spioni potențiali, iarăși mi se pare insuportabil.
— Ar mai fii maladii ?
— Ar mai fi. Una serioasă e sofistica puterii. Băsind la o parte demagogia, populismul, plebeismul, flatarea instinctelor primare, de care puterea uzează cu bunăștiință. Lăsînd la o parte și întreținerea resentimentelor, și acea „Schadenfreude" care apare mereu. Adică pe de o parte, ne place ocoidentul, așteptăm totul de la el, dar, în același timp, îl detestăm și îl invidiem în taină etc., etc. Un sofism este, de

„O luăm mereu de la zero ca-n Meșterul Manole".

pildă acesta : dacă președintele a fost ales cu o majoritate evidentă, guvernul este inebranlabil. Guvernul a fost numit de acest președinte, care are mandat să numească un guvern, după cum are și mandatul să-l schimbe în momentul în care mase mari de oameni cer acest lucru sau cînd parlamentul îi dă un vot de neîncredere. Acest vot îl putem aștepta mult și bine de la parlament. Desigur că strada e incomodă pentru noua protipendadă, pentru acești oameni foarte delicați care uită să tocmai strada i-a adus la putere. Maurul și-a făcut datoria, maurul trebuie să tacă. Ei, bine, maurul nu tace întotdeauna. Fenomene, precum Piața Universității, care e agora, opoziția civică, nu politică, fenomenele astea au un umor teribil în sloganele lor, au mult mai mult umor decît kitschul pe care-l practică feseneul. Un alt sofism e acela al minorității. Dar există și minorități reprezentative, de care trebuie ținut seama. Aș mai vorbi despre încă o maladie. Se poate ?
— Cum să nu se poată ?
— Ar fi „canardita". Canards sînt acele vești de presă, acele zvonuri false, mincinoase. Zvonita sau rumorița. Cu cît zvonurile sînt mai gogonate, mai incredibile, cu atît devin mai veridice. Trăim din rumori, din zvonuri. Orice lucru scandalos are priză la public. Nu e eazul să mai dau exemple. Ee știm pe toate. Sînt abominabile. Oribilă nai se pare prezumția mitiurii. Ca și cum nimeni n-ar mai scoate o vorbă în piață dacă nu ar fi mituit cu un mitel și un covrig. E o voluptate a terfelirii, a compromiterii, care ne așază definitiv la periferia oricărei lumi, a oricărui continent. Nu văd ieșiri din această arie a calomniei în fortissimo.
— Bite ce lucru ciudat se întîmplă. Vorbim de cîteva zeci de minute despre rău.
— Da, mi-ai pus o problemă gravă, grea. Poate o facem pentru a-l exorciza, pe de-o parte. Pe de alta, pentru că sîntem niște spirite prea critice. Nu noi doi, neapărat. Avem, parcă, ochi numai pentru rău. E drept că, de-a lungul istoriei, ne-am priceput mai mult la negație decît la eforturi pozitive. De ce asta ? Să fie tot sindromul Caragiale ? Dar la momentul în care trăim acum, fără îndoială că sîntem obligați să defrișăm ceva ; or, defrișarea, curățirea unui teren se face în raport cu dăunătorii. Dar chiar istoria noastră probează că mereu sîntem sfîșiți să o luăm de la zero și să defrișăm. Bucur la care alții nu sînt obligați. Nu știu, e o fatalitate... În momentul ăsta sînt trist... sînt realmente trist. Parcă

„Am trecut pe lîngă șansă"

ne-am recunoaște într-un vers al lui Arghezi față de Dumnezeu : „Și gura-ți sfîntă, toți părinții știu, / Nu s-a deschis decît ca să-ne-njure". Am fost întotdeauna grozavi în înjurătură ! Deși am străluoit și în encomiu. Chiar dacă era o encomiasticâ falsă, găunoasă, dar foarte bine a funcționat și proslăvirea la noi! Draga mea, e o mare lehamite de tot. Drept care trebuie să facem un fel de carantină în privința asta, și să trecem prin deșertul ocării. E o terapeutică, dar și o profilaxie. Să speram... să speram...

— Acum 365 de zile n-am fi făcut, cu siguranță, interviul ăsta. Dar acum doi ani s-ar fi putut, să zicem. Genericul paginii noastre de acum e „Literatura română, azi". Ce ai fi spus despre literatura română, azi, acum doi ani și ce ai spune chiar azi ?
— Literatura română din azi-ul „actual", în hodietatea asta e cam ca literatura română de acum doi ani, în sensul că în acest interval nu a apărut mare lucru, cu excepția citorva texte interzise în epoca anterioară. Ele nu schimbă radical fața lucrurilor. Ca literalitate nici nu văd ce ar putea să se schimbe. Asta și pentru că numai la literatura nu ne-am gîndit în perioada asta. Pentru literatură a fost un interregn. Mulți dintre scriitorii care păreau apolitici s-au angajat foarte serios. Unii din „alexandrinii" noștri, s-au angajat gazetărește. Eu îi admir, îi felicit.
— Înțeleg că ai prefera să vorbești despre scriitorul român azi, despre persoana lui socială, și nu ai afit despre opera lui propriu-zis literară.
— Cam așa ceva. Și apoi, mă uimește următorul lucru. Îi bănuiam pe unii scriitori mai versați în afacerile tenebroase ale politicului și, ca atare, mai avizați. Credeam că se vor angaja corect în politic. Unii au refuzat pur și simplu, iar alții s-au angajat de partea cealaltă și fac josul puterii, chiar cînd puterea greșește. Și, îndeobște, asta face... Dar mai e ceva, Adriana. Mulți dintre noi s-au trezit deodată în posturi și posturi mai mult sau mai puțin oficiale. Și e greu să fii în același timp și oficial, și în opoziție. E, pe undeva, o maculare a stării de inocență, de non-acțiune. Starea lui Rimbaud, vagabondul, golanul. Înaintea acestui nume nu poate să apară „directorul Arthur", „ministrul Arthur". Eventual „detectivul Arthur". Noi sîntem acum ceva de genul — păstrînd firește, toate proporțiile — ministrul Chagall, directorul cutare. Dar și ei au renunțat deja la șăgălniciile acestea, pentru că sînt, totuși contrare, naturii lor adevărate, și a lui Chagall, și a lui Rimbaud, și lui Pleșu, și a lui Șerban.
— Înțeleg că ți-e din ce în ce mai dor de tine, cel de altădată.
— Ei, da. Pentru că îmi trădez vocația. Nu pe cea de scriitor, ci vocația de om. Om care spune, vorba lui mon ami, Pierrot, Dușan Petrovici, „eu nu cunosc puterea". Aici poate să fie și nostalgia, vocația non-acțiunii. Căci fapta lasă umbră, maculează. E adevărat că așa cădera în păcat de angelism, noi care n-am vrea să ne ardem penele. Dar, din păcate, o să fim cu toții niște îngeri cu penele arse sau plouate. Ba chiar niște găini plouate ! Important e ca puterea, demnitățile de factura asta să nu ne corupă și să le privim cu o anumită îndoială sau cu un anumit umor. E adevărat că dacă ești la cîrmă, nu prea e loc de joc. O cîrmă mai mică, mai mare, dar oricum, a unei corăbii, bărci, ambarcațiuni. O cîrmă care te poate duce în banchize sau te poate face să debarci nu la Capul Bunei Speranțe, ci la capul Catastrofei, Disperării, Fălimentului. E bine, apoi, să consideră că nu e vorba decît de o navigație pasageră. Ceea ce nu înseamnă că ar fi cazul să sărim primii peste bord, ci să încercăm să găsim alți demni cîrmaci, mai apți, mai competenți decît sîntem noi. Pe de altă parte, mai e ceva. Nu știu dacă mai ții minte o discuție într-o grădină, cînd puneam țara la cale, și m-ai întrebat ce aș face dacă aș avea o revistă literară pe mînă. Și ți-am răspuns că m-ar interesa în primul rînd ținuta grafică. Și tu, întrebindu-mă pe urmă „și ce ți-ar conveni să fii ?", eu am răspuns „redactor șef, ce altceva !". Atunci, cînd acest lucru era imposibil, de negîndit, am spus-o un din dorința de a prima, ei pentru că am suport șefi. Și dacă tot trebuia să mă angajez în ceva, uneva, iată-mă șef. Tocmai pentru că detest șefii, încerc să fiu măcar eu unul suportabil. Dar nici un șef nu este suportabil, după părerea mea. Am o doză de anarhie în mine, care mă face să detest ideea de șef.
— Deci, pare-se că acum te detești.
— Da, mă detest, fiind și masochist, căci mă pun și în pielea subordonaților, în ghilimele. Și încă o dată, da, mi-e dor de mine — asta parcă m-ai întrebat mai înainte —, mi-e dor ce în ce mai dor de mine, în postura mai mult sau mai puțin falită, dar mult mai adevărată. Esența mea este aia. Alta. Dacă voi fi avînd vreo esență. Dacă nu sînt o simplă aparență care crede, perseverează și se închină unui idol, unui zeu fals, — mai știi ? !

Adriana BABEȚI

„Ei bine, maurul nu face întotdeauna"

„O să fim cu toții niște îngeri cu penele arse sau plouate"

Cronica literară de Cornel Ungureanu

Literatura anului 1990 — o retrospectivă

Ar trebui să încep această cronică de la premisa că niciodată nu am trăit o asemenea criză a cărții. Cei mai vîrstnici ar putea spune că nici în anii 1945-1950 cultura nu a dus-o mai bine. Și atunci a existat o inflație, o sărăcire vertiginoasă, o degradare a valorilor urmate — păzește-ne Doamne — de o dictatură necruțătoare cu creația artistică. Atunci cei care făceau jocurile propuneau nimicirea „vechii culturi" în numele alteia. Se opera o demolare în numele unei viziuni utopice a viitorului. Se visa la un Început absolut.

Acum, cînd contemplăm pustia librăriilor, nici această speranță bleagă a Începutului nu mai ne este îngăduită. Nimeni nu are imbecilitatea de a acuza cultura de dezastrele epocii ceaușiste. Dimpotrivă, cultura a fost, în România ultimilor decenii, un spațiu al rezistenței. Prin capacitatea ei de a individualiza, de a refuza reducțiile cultura a fost în opoziție. Victoria de la 22 decembrie a fost (și) victoria ei. La 22 decembrie, cultura nu își propunea autodesființarea, ci își să bătorea dreptul la viață și continuitate

Azi, cultura e sufocată sau e amenințată cu distrugerea tocmai de promovarea necontrolată, naivă, țipătoare-electorală a „democrației". Explozia tipăriturilor, dezlănțuirea pirateriei tipografice, creșterea vertiginoasă a bișniței de cărți și reviste au blocat și vor bloca, pentru mai multă vreme literatura de valoare. În absența unui program de protecție, vom ajunge foarte repede în cea mai neagră perioadă a scrisului românesc.

Criticul care scrie despre literatura anului 1990 va constata, cu uimire, că ea nu există. De noua cenzură, economică, tipografică au scăpat foarte, foarte puține pagini. Anul literar, prin urmare, se hrănește din amintiri, și numai o parte dintre ele. Dacă bănuiesc că și în următorii ani vor apare volume care ar fi trebuit, în mod normal, să apară între 1980 și 1989, se cheamă că sînt un optimist.

Întîi, semnalăm cărțile dizidenților, ale vedetelor lui 1990: cele semnate de Dinescu, Blandiana, Doinaș, Al. Paleologu, Dan Petrescu. Primii doi au fost strălucitoarele prezențe ale primului an postrevoluționar. Mai interesanți în interviurile lor decît în aceste cărți devenite document, ei au trăit riscurile implicării sau ale absenței într-un timp care îi voia pe baricadă. Retras la momentul oportun din politică, Dan Petrescu pare dominat în 1990 mai degrabă de o vocație autodevoratoare decît de una luptătoare. Debutul său, într-un volum ce colectează atît articole oarecare, dar și eseuri extraordinare, nu trebuie să ne facă să uităm că Dan Petrescu a fost primul — vezi interviul din **Libération**, ianuarie 1988 — dintre literații noștri care care a îndrăznit să protesteze deschis împotriva lui Ceaușescu. Apărută în Franța, **Minunatele amintiri ale unui ambasador golan** e una dintre puținele cărți normale despre revoluția română, într-o lume isterizată de senzaționalul ultimei ore. Piața franceză a cărții a invitat la mărturie, și nu ne rămîne decît să consemnăm excepționalul memorial al Lenei Constante despre cele treizeci de mii de zile petrecute în închisori sau densa **Celulă a papușilor** de Madeleine Cancicov.

Volumele lui Mircea Cărtărescu — **Levantul** e cartea de poezie a anului —, Florin Iaru, Ion Stratan, ale optzeciștilor probabili și posibili aparțin aceluiași anotimp al protestului. Sînt, ca și cărțile lui Dinescu sau ale Blandianei, cărți interzise în anii ceaușiști. Dacă ar exista o trăsătură comună a literaturii propuse de ultimii ani ai dictaturii, aceasta ar fi caragializarea limbajului. Sînt scoase din uitare speciile deteriorate de iubirea fără măsură a populiștilor și, sub semnul parodiei recondiționate. De la fabulă la romanță, de la anecdotă la cîntecelul comic autorul protestului recitește tot ce i-ar putea asigura un loc privilegiat în epoca postmodernă a literaturii. El realizează pactul cu cititorul comun greu asuprit de elitiștii generațiilor precedente.

Un loc aparte în această literatură ce s-a sustras presiunilor regimului, constrîngerilor epocii de aur îl are poezia lui Gellu Naum, unul dintre marii noștri contemporani prezent în acest an în librării cu un volum care nu-și trădează programul: **Malul albastru**. Școala lui Gellu Naum are în Dan Stanciu, debutant în 1990, un elev eminent. Orieum, el e cel mai inteligent și mai comprehensiv dintre învățăcei. Prin volumele lui Ion Pop, Augustin Pop și Mircea Petean asistăm la o bună desfășurare a forțelor echinoxiste mai vechi și mai noi. N-am scris — ceea ce nu înseamnă că nu vom scrie — despre plachetele lui Ion Budescu, Ion Chichere, Claudiu Iordache, Călin Angelescu, autori aflați pe diferite paliere ale opțiunilor estetice, politice, inteleetuale. Am scris însă despre o carte ce se cuvenea să-și întîrzie mult apariția: **Poeme interzise** de Adrian Păunescu.

Se cuvenea să-și întîrzie apariția fiindcă eroii literaturii interzise au fost alții. Aceștia au dominat mai ales proza anului: memoriile de închisoare sau paginile consacrate închisorilor au marcat proza lui 1990. **Gherla** lui Paul Goma, **Fenomenul Pitești** de Virgil Ierunca, **Rugați-vă pentru fratele Alexandru** de Constantin Noica, **Pe Muntele Ebal** de Teohar Mihadaș sînt suficiente pentru a observa direcțiile pe care își desfășoară opțiunile, obsesiile, ofensiva literatura românească a gulagului. Sarcasmul lui Goma, analiza rece a lui Ierunca, divagația eseistică strălucitoare a lui Noica (într-una dintre cărțile cele mai elocvente pentru înțelepciunea nicasiană), patosul lui Teohar Mihadaș transfigurează documentul. Tot în cadrul literaturii documentare așez volumele semnate de Titus Suciu, Florin Medelet, Mihai Ziman, Miodrag Milin, bune repere asupra zilelor din decembrie la Timișoara. Sînt contribuții utile cărora li se vor adăuga mîine altele, întîrziate enorm în tipografii. În cadrul efortului recuperator se înscrie apariția unor romane semnate de Eugen Ionescu și Vintilă Horia, doi mari scriitori ai secolului XX. Tot între recuperările de zile mari să numim **Luntrea lui Caron** de Blaga, **Rusoaica de Gib** Mihăiescu și **Biserica neagră** de A. E. Baconski, carte inclusă strategic într-o ediție cvasicompletă a operelor (validabile) ale lui A. E. Baconsky.

Chiar dacă ne așteptam la o invazie de romane — genul e vandabil și comercianții bîntuie piețele — prea multe apariții noi nu sînt de semnalat. Se vînd la prețuri împărătești operele Domnicăi Gârneață și ale lui Ion Lilă, precum și ale unor autori nou-nouți. Există însă și nume importante care modifică hărțile prozei: Petre Sălcudeanu în **Nuntă cu garoafe mov** este din nou autorul unor personaje care sfîșie și se sfîșie, într-un delir al autoflagelării; Valeriu Anania realizează un subtil studiu al raporturilor dintre sacru și profan într-o carte cu pagini memorabile. **Amintirile peregrinului Apter**. Am scris deja despre ultimul roman al lui Stelian Tănase, **Corpuri de luminat**, carte a undergroundului, a pierderii și a abandonului și despre **În pasaj** de Viorel Marineasa, proză scrisă superb, într-un stil construit cu migală, cu efort, cu imaginație. Își reafirmă vocația — deloc neglijabilă — Ion Lăcustă și Apostol Gurău: însă în cărți inegale, cu mult lest și cu prea multe pagini comerciale. Nuvelistica la nivelul ei „de sus" publică Maria-Luiza Cristescu. În mare avînt sînt autorii de s.f. La editura Facla, o antologie consacrată anticipației îi reafirmă pe Lucian Ionică, Dușan Baiszki, Lucian Szabo, Constantin Cozmiuc, Cornel Secu ca și pe alți animatori ai locului. Între cei prezenți în antologie, Ovidiu Pecican tipărește la **Dacia** și un roman ce se reține: **Eu și maimuța mea**.

Cartea de critică și istorie literară s-a supus exigențelor pieței: cel puțin în a doua jumătate a anului. Au apărut cărți despre care se va scrie mult, precum atît de așteptata: **Unde scurte** de Monica Lovinescu. Cu volumul consacrat avangardei Ion Pop își prelungește o cercetare devenită deja clasică. Un americanist de rasă și un stilist de clasă poate fi descoperit în **Cartea eșecurilor** de Mircea Mihăieș. **Istoria poeziei românești** vol. IV de Mircea Scarlat arată cît de mult ar fi putut da culturii române atît de harnicul cărturar. Tot în colecția **Momente și sinteze** a editurii Eminescu apare **Literatura subiectivă** a lui Ioan Holban (vol. I: **Jurnalul intim. Autobiografia literară**), critic al sitezelor cum sînt puțini azi. O spectaculoasă cercetare a poeziei moderne, văzută prin unul dintre autorii de limbă română din Iugoslavia, Slavko Almăjan, ne oferă Ma-Marian Odangiu în **Alternativa labirintului**.

Cîteva cărți ar fi putut apare în orice an al deceniului al noulea, fără să-și modifice structura. Ele aparțin unor autori care și-au împlinit stilul într-o maturitate prin ea însăși polemică. **Afinități elective** de Șerban Foarță reprezintă, după percutanta formulare a lui Dan C. Mihăilescu, cel mai de seamă moment baroc al criticii românești. Cercetarea lui Marin Mincu despre opera lui Ion Barbu este, pînă acum, cea mai însemnată cercetare asupra operei marelui poet, dar și un proiect teoretic pe care Don Quijote al literaturii noastre contemporane îl susține cu inteligență. Masivul volum doi al **Istoriei literaturii polone** de Stan Velea e rezultatul muncii de o viață de om și al unei specializări prea puțin frecvente la noi. Dar gheara didactică e prea puternică pentru a-i putea dori masivului op și altă zonă de inadiație, dincolo de onesta informare asupra operei unor scriitori polonezi din vremurile interbelice. Am citit cu mare plăcere **Bibliopolis** de Dan Pavel, scriitor și filosof cum puțini are generația optzeci a culturii române. În fine, să nu-l uităm pe Andrei Ujică, profesor — acum — la Mannheim, autorul unei remarcabile cărți despre revoluția română. **Das Ultimatum des Bildes** apărute în 1990 la Marburg. Prima noastră cronică a amînat pentru a doua analiza angajării teoretice a cărții. O monografie cvasi-exhaustivă îi consacră lui George Augustin Petculescu — s-au împlinit o sută de ani de la moartea sa — cel mai de seamă banatolog al nostru, reșițeanul Petre Oallde

Singura editură care are un ritm de lucru demn de semnalat este Humanitas. De aceea, trebuie să subliniem că editura nu preia, nu continuă, nu prelungește vreun proiect editorial, ci pleacă de la anul zero cu o seamă de proiecte, de acțuni, de **manuale**: de filozofie, de istorie. Cărțile lui Victor Frunză, Noica, Goma aparțin nu numai unui efort recuperator, ci și unui program didactic. Pînă vom avea cărțile de învățătură necesare, acestea pot sluji drept cărți de învățătură. Ele pot sluji evadării dintre sloganurile unui timp al cenzurii. Momente foarte importante ale acestui program sînt cărțile lui Emil Cioran, Sebastian etc.

Se editează și se vînd într-un fel întristător — nu în librării, cum s-ar cuveni, ci la diverse tarabe, la prețuri de cinci-șase ori mai mari decît cele fixate de editor, cărțile lui Mihai Șora, ca și reeditările, ca și **Schimbarea la față a României** sau **Pe culmile disperării**. De aceea, bilanțul de față n-are încotro și trebuie să omită cărți despre care am auzit că ar fi apărut, că s-ar fi vîndut la piață. Într-un moment al celei mai aberante circulații de carte din cîte se pot imagina, cronicarul trebuie să-și ia această minimă măsură de precauție: s-ar putea să fi apărut și alte cărți care să fi modificat sensibil peisajul editorial.

Astfel, în topurile de carte ale unor publicații apare **Roza Vînturilor** de Nae Ionescu. Chiar a apărut? Presupunem că editura Roza vînturilor, instituie cu o mobilitate demnă de semnalat, ar fi putut să o tipărească. Dacă a tipărit (sau n-a tipărit încă?) volumul lui Nae Ionescu, a tipărit două volume de poezie de Nichifor Crainic și a anunțat apariția unei serii de opere a gînditorului gîndirist. Fiindcă tipărirea în sine mi se pare un act benefic, cred că e (ar fi) importantă implicarea în actul editorial a unor specialiști.

Au fost cîteva aniversări pe care 1990 le-a trăit cu febrilitate. Prima, moștenită din 1989 și intrată în prelungiri datorită întîrzierilor tipografice, a fost a lui Ion Creangă. Mircea Scarlat este prezent și la această secțiune cu o carte care a avut ecou: **Posteritatea lui Creangă**. Există și un Creangă care a explodat pur și simplu pe piață, maculînd memoria marelui scriitor: cel al povestirilor corozive.. Ele aveau altă destinație, dar ce nu face setea de bani, pofta de afaceri, avîntul bișnițăresc?

Altfel, suplimentele revistelor și chiar edituri înființate te miri unde și te sperii de cine tipărește cărți sau studii semnate de Mircea Eliade, Petre Țuțea, Mircea Vulcănescu, N. Steihardt. **Soliloquii** de Mircea Eliade reintră în atenție patronat de revista clujeană **Nu**, colecția Capricorn a **Jurnalului literar** dă la iveală un amplu grupaj de studii a lui Noica sub titlul **Istoricitate și eternitate. Repere pentru o istorie a culturii românești**. Volumul e îngrijit de harnicul și eficientul Mircea Handoca, autorul unui remarcabil aparat critic. La Hunedoara activează editura Destin care tipărește, spre surpriza noastră, **Fragmentarium**-ul lui Mircea Eliade. Or fi avînd aprobările cele de cuviință, mă întreb citind o bizară notă editorială, precum și o explicație finală, din care aflăm că postul de consilier editorial e ocupat de însuși prof. dr. Ion Spălățelu? O fi scorniceștianul specializat în garda de fier? O fi consilierul lui Ceaușescu care a patronat interzicerea lui Mircea Eliade? Sau o fi un cetățean profesor onest, care nu și-a schimbat numele la momentul potrivit?

Să scriem că 1990 a fost, dincolo de amărăciuni mai mari sau mai mici, anul întregirii literaturii române. Cărțile diasporei, ale sentimentului religios, cărțile asupra cărora fusese aruncată, timp de patru decenii, anatema, se reîntorc în cultura română. Dar poate chiar mai important e că se întorc în cultura română scriitorii Basarabiei, ai Banatului iugoslav, ai ținuturilor de pretutindeni ale limbii române. Ne-am văzut anul acesta de mai multe ori pe ecran pe Grigore Vieru și Leonida Lari, Matcovschi și pe Dabija și fiecare dintre întîlniri ni s-a părut purificatoare.

31 XII 1990

A murit Vasko Popa

Nu dădea interviuri, nu publica articole, nu scria nimic altceva decît poezii. Era cel mai mare poet de azi al Iugoslaviei și una dintre cele mai de seamă personalități ale țării vecine. Dar nu ieșea în arenă decît foarte rar, și numai atunci cînd un eveniment excepțional o cerea.

Ultima oară a făcut-o la 22 decembrie 1989: a salutat eliberarea României într-un poem memorabil, ca o efigie dăltuită pentru eternitate.

E, probabil, ultimul poet al secolului care ne lasă doar texte definitive. Opera sa literară este o operă perfectă: un cosmos suficient lui însuși, închis în sine, în care cuvintele „tribului" își descopera o viață nouă.

A explorat, ca nici un alt creator, resursele spirituale ale sud-estului european. Folclorul sîrb, avangardismul românesc, ereziile acestui univers spiritual, credințele acestui spațiu de contact etnic sînt coloanele pe care se clădește opera acestui mare european. Asupra acestei opere, fundamentale, vom reveni în numărul viitor al revistei noastre. (C.U.)

TOP ORIZONT

POEZIE

1. Mircea Cărtărescu, **Levantul**, Ed. Cartea Românească (1).
2. Florin Iaru, **Innebunesc şi-mi pare rău**, Ed. Cartea Românească (2).
3. Ion Stratan, **Lumina de foc**. Ed. Cartea Românească (3).
4. Dan Stanciu, **Imperiul simpatiei** Ed. Cartea Românească (—).
5. Călin Angelescu, **Natură *moartă* cu accesorii**, Ed. Cartea Românească (—).

PROZĂ

1. Lucian Blaga, **Luntrea lui Caron**, Ed. Humanitas (—).
2. Stelian Tănase, **Corpuri de iluminat**, Ed. Cartea Românească (4).
3. Vintilă Horia, **Dumnezeu s-a născut în exil**, Ed. Europa (1).
4. Valeriu Anania, **Aminţirile peregrinului apter**, Ed. Cartea Românească (3).
5. Paul Goma, **Gherla**, Ed. Humanitas (2).

CRITICĂ—ESEU

1. Emil Cioran, **Schimbarea la faţă a României**, Ed. Humanitas (1).
2. Constantin Noica, **Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru**, Ed. Humanitas (4).
3. Monica Lovinescu, **Unde scurte**, Ed. Humanitas (—).
4. Mircea Eliade, **Fragmentarium**, Ed. Destin (—).
5. Constantin Noica, **Jurnal filozofic**. Ed. Humanitas (2).

La secţia poezie, „generaţia '80" a monopolizat în întregime locurile de onoare. Cărtărescu rămîne, imperturbabil şi rece, în frunte. Surpriza săptămînii, însă, tot clasicii o provoacă. Romanul autobiografic al lui Lucian Blaga a acaparat, de sărbători, atenţia marii majorităţi a cititorilor. Cît priveşte critica şi eseul, editura lui Gabriel Liiceanu este, în continuare, imbatabilă.

Junii scriitori, „acele harfe zdrobite"...

Scăpat de navetă şi infiltrat în felurite redacţii, scribul tînăr este însul cu sarcini de serviciu (prea multe), buzunare (prea goale), strivit de planuri editoriale (prea bogate). Cu adversari literari (prea puţini), între chilie (prea sumbră) şi agora (prea tentantă), la douăzeci de paşi de pragul de jos al gloriei, el se opreşte, priveşte chestionarul (prea crispat şi uşor stupid), avînd a da samă, precum urmează:

1) TRAGEŢI LINIE ŞI ZICEŢI CÎTE CEVA DESPRE ANUL LITERAR '90.

2) CE A DEVENIT DESUET ÎN MODUL ROMÂNESC DE A FACE LITERATURĂ?

3) ESTIMAŢI, PE CÎT POSIBIL, SCHIMBĂRILE CE SE VOR ÎNTÎMPLA LA NIVELURILE SCRIITURII, IDEATICII, RECEPTĂRII ŞI, NU ÎN ULTIMUL RÎND, AL POLITICII LITERARE.

4) IMPLICAREA POLITICĂ A SCRIITORULUI TÎNĂR, ESTE EA NOCIVĂ, BENEFICĂ PENTRU CARIERA LUI? DAR PENTRU ŢARĂ?

5) CE SE (MAI) ÎNTÎMPLĂ CU GENERAŢIILE LITERARE?

OVIDIU PECICAN („Apostrof")

1) 1990. Un centaur. Cărţi vechi apărute abia acum, cărţi noi, animate, cel mai adesea, de o mentalitate veche. Anul 1990 va continua şi în 1991. În harababura (inadmisibilă, revoltătoare) a „colaborării" cu tipografiile. În libertatea de a muri sugrumat de noile preţuri, multe din cărţile anului trecut vor apare şi în anul acesta. Oricum, anul anarhiei (şi rodnice, şi fertile) în care primele sloiuri cu început să se topească: cel politic, cel erotic, cel ezoteric...

2) Desigur, vechile parti-pris-uri. E necesară, cred, o remodelare fundamentală a noastră, a tuturor. Cei mai mulţi dintre noi n-au văzut lumea, iar tot ce ştim despre ea vine din filme şi cărţi atent trecute prin sită de oţel-inox. E de văzut ce putem însemna noi în l cum poate deveni lumea a noastră, cine sîntem noi ca indivizi şi ca naţiune. Că aceasta e problema se vede cu ochiul liber şi din polarizarea — în perfectă continuitate cu vremurile polemicilor lui Haşdeu cu Junimea, dar şi cu acutul deceniu patru al prezentului secol — energiilor între polii „naţionalismului fervent" şi al „europenismului fără frontiere". Indiferent de opţiune, e necesară o regîndire a concepţiilor şi o analiză lucidă a temeiurilor propriei situări. Desuete ar fi nu atît temele şi motivele predilecte în literatura noastră, cît raportarea la ele.

3) Accentul pus, ca-n vremurile bune, „ subiect". Interesul pentru ce, în primul rînd, contînd abia în raport cu acest ce modul cum povesteşti. În ce priveşte ideologia, e o datorie ca, prin cărţile şi textele scrise şi publicate, să te constitui într-un reper de conşti pentru public. După posibilităţi, desigur. Nu şi după împrejurări. Jumătăţile de măsură se înghit tot mai greu.

4) Nu e întîmplător că scriitorii tineri şi-au luat în primire, fără ezitări, locurile pe baricade. Era necesar să se facă legătura între (iarăşi) modelul scriitorului român interbelic, care nu se mulţumea rolul de expert în profesiune şi absent în viaţa (socială, politică). Ceea ce explică mulţimea de nume scriitoriceşti prinse în vîrtejul publicisticii.

5) Acelaşi lucru ca şi pînă acum: ei există, se suspectează reciproc, se solidarizează valoric, îşi dispută întîietatea, îşi pierd tot mai mult hazul.

Carol SEBESTYEN

Diateze

POEZIA LUI MIRCEA CĂRTĂRESCU

(I)

Situabil, în principiu, între autorii ce au trezit energiile mitificatoare ale unei critici preocupate în deceniul trecut de literatura cam tot atît cît de **spectacolul literaturii**, Mircea Cărtărescu este, privind retrospectiv lucrurile, un poet care şi-a acordat răgazul de a contabiliza cărţi şi numai în ultimă instanţă gesturi spectaculare. Nu rămîne străin, ca atare, nici el de o seamă de iniţiative devenite apanaj cotidian al scritorului de ambe-sexe —, de o sumă de fapte ce agită, la suprafaţă ori mai în adînc, viaţa literară. Polemizează ori, cel puţin, ştie la nevoie să riposteze, exprimă un punct de vedere în cutare problemă interesînd poezia şi nu numai. Însotit, în întreprinderile-i belletriste, de interesul cîtorva dintre cele mai prestigoase condeie critice ale zilei —, confiscă, nu mai puţin, ambiţiile demolatoare ale unor gazetiri parveniţi, prin osîrdie tipografică şi trucaj al valorilor, la postura de literaţi. Semne — semne, toate acestea şi încă altele —, că în cazul lui Mircea Cărtărescu avem de-a face cu un autor viu, atent, atît cît este necesar, la contextul literar, cu ştiinţa, totuşi, de a se abstrage acestuia spre profitul propriei edificări culturale.

Revenind, după un debut grupat — şi acesta în afară de serie — cu un volum autonom (**Faruri, vitrine, fotografii**, 1980) Mircea Cărtărescu probează repede o ştiinţă a construcţiei poematice care îl plasează dincolo de opţiunile de zi cu zi ale literaturii —, îl distanţează foarte curînd şi de cele ce pot fi puse pe seama unor practici devenite monedă curentă pentru o grupare scriitoricească ori o generaţie. Asociază, aşadar, biografismul şi de el notificat drept criteriu de diferenţiere post-modernistă a poeziei unei construcţii conceptuale mai pretenţioase, implicînd un mod sistemic de a vedea lucrurile —, probează că în interiorul **realismului** principial al poeziei generaţiei optzeciste e loc destul pentru practica unui evazionism de speţă onirică. Şi chiar spre a da curs unei calofile slăbiciuni pentru cuvîntul rar ori pitoresc, exhumat din dicţionar cu filologică dexteritate: „Floratice ziduri de sticlă, cornee de var / oboseli de nisip în vîsla şi-n axul cu came / al aripei de şarpe, Alastar, / glas al scindării, măştilor infame / şi morţii, ne dăm ţie între poame. / fără speranţă în rotunde seri / fără priviri şi fără chelíceri. / în transparenţa toamnei, fii ovar / singurătăţii, galben Alastar, / ajută clopotul în ploile de grîu să se destrame." (**Căderea**, V)

Lucian ALEXIU

Dincolo de cuvînt

În ciuda anilor, tot mai mulţi, care mă despart şi mă îndepărtează de răstimpul studenţiei, gîndesc cu statornică şi neîmputinată emoţie la cîteva cursuri şi seminarii „auxiliare", cum li se zicea datorită poziţiei lor periferice în planul de învăţămînt, dar atît de necesare formării depline — profesionale şi, mai ales, morale — a unui viitor filolog clasicist. Mă refer, între altele, la epigrafie (din gr. **epí** „pe" şi verbul **gráphein** „a scrie"), adică **la** acea ramură ajutătoare a ştiinţelor istorice, **al** cărei obiect îl constituie, în sens restrîns, studiul inscripţiilor greceşti şi latine. Am spus: „în sens restrîns", pentru că, în veacul nostru se vorbeşte tot mai stăruitor şi de o epigrafie egipteană, asiriană, etruscă, miceniană. Cu rădăcini foarte vechi, ce se pierd în antichitate, epigrafia nu s-a putut configura şi individualiza ca disciplină cu caracter riguros ştiinţific decît în veacul trecut, cînd Academia din Berlin, din iniţiativă şi sub directa îndrumare a unor savanţi ca Wilamowitz-Moellendorff ş.a., tipăreşte cele două „Corpuri" de inscripţii, uriaşe nu numai ca dimensiuni, **Corpus Inscriptionum Graecarum** şi **Corpus Inscriptionum Latinarum**. Acesta din urmă, cunoscut specialiştilor sub abrevierea **C.I.L.**, a fost proiectat şi publicat în parte, după 1983, de marele istoric al Romei antice, **Theodor**

STA, VIATOR...

Mommsen, însumînd, pînă acum, 16 tomuri, cărora li se adaugă un mare număr de fascicule suplimentare. La noi în ţară, întemeietorii epigrafiei sînt Gr. Tocilescu şi Vasile Pârvan, care au dat la iveală şi au pus la îndemîna cercetătorilor din lumea întreagă bogate şi valoroase colecţii epigrafice din Oltenia şi mai cu seamă din Dobrogea, în urma săpăturilor efectuate la Tomis şi Callatis, la Ulmetum şi Histria. Au predat şi s-au ocupat de epigrafie — în special ca ramură a arheologiei — profesorii George Murnu, Ion Nestor, Grigore Florescu, Emil Condurachi, Gheorghe Ştefan, Mircea Petrescu-Dîmboviţa, D.M. Pippide şi alţii.

În universul, extrem de pestriţ, al documentelor epigrafice, un loc deosebit revine inscripţiilor funerare, gravate de obicei pe spaţiul lugust al pietrelor de mormînt. Aproape de prisos să mai amintesc cît de îndătinat era la romani cultul morţilor, întruchipat, între altele, în acele imagines maiorum, ce străjuiau, de o parte şi de cealaltă, faimoasa Via Appia: „un drum flancat, de-a stînga şi de-a dreapta, / de sarcofage, urne, mauzolee, / păstrînd cenuşă, oseminte-adăpostind. / / Aşa vedeau romanii Drumul, orice limite-nfruntînd, / în marea-mpărăţie a vieţii-naintînd prin moarte" (Lucian **Blaga, Cimitirul roman**).

Se înţelege de la sine că, zgîriate, pe o piatră, **inscripţiile funerare romane nu erau** şi nu puteau **fi niciodată prolixe, ci dimpotrivă, lapidare, în ambele sensuri ale cuvîntului.** Într-adevăr, **condiţiile „materiale" impuneau lapidaritatea, adică economia verbală, concizia. Dar ele rămîneau lapidare şi din punct** de de vedere **etimologic**, căci **erau înscrise pe o...** piatră; or, **„pietrei"** i se zice **în latină** şi **lapis**, cu **genitivul lapidis, din care s-a desprins** derivatul adjectival **lapidarius „de (în, cu)** piatră". **Astfel, la Petronius, lapidaria navis** înseamnă „corabie (încărcată) cu piatră", **iar lapidarius** — devenit, prin **conversiune gramaticală**, substantiv — **este numele „cioplitorului în piatră", al „pietrarului". Cu năstruşnica-i exuberanţă stilistică, George Călinescu** mlădiază în chip surprinzător **sensul obişnuit** al adjectivului, în această descriere a **unei secvenţe din Lacul lebedelor**, în tălmăcirea coregrafică a lui **Cucly: „Lentitudinea plină de patos, figurile dificile executate cu o extraordinară uşurinţă aparentă, mobilitatea expresivă a întregului trup, albăstrimea lapidară a ochilor** în bătaia reflectoarelor, **pasiunea arzătoare a braţelor şi picioarelor** uimiră profund pe toţi" **(Scrinul negru).**

Dintre inscripţiile funerare latineşti pe care le cunosc, cea mai răscolitoare, poate şi prin... lapidaritatea ei, se rezumă la aceste patru „iniţiale": H.M.C.T., adică HODIE MIHI, CRAS TIBI. „astăzi mie, mîine ţie"! Teribil „memento" dezmeticitor, urcînd din multe morminte romane ale erei creştine şi valorînd cît o întreaga bibliotecă de filozofie şi de morală, deopotrivă. Îndreptîndu-l către mereu grăbiţii oameni vii, mortul adaugă, nu o dată, încă **un** îndemn la reculegere: **Sta, viator** „opreşte-te, călătorule", lîngă morminte.

Căci, dacă scrutăm firea intimă a cuvintelor, şi **mormînt** cuprinde, în sinea-i, un „memento". Într-adevăr, cu modificările fonetice de rigoare, **mormînt** este continuatorul lat. **monumentum**, care, la nivelul latinei, se dovedeşte analizabil, ca mlădiţă a verbului **monere** „a atrage luarea-aminte, a preveni, a avertiza": **Sta viator**, „opreşte-te, drumeţule". Ca să-ţi aduci, **pururea**, aminte. Şi ca să te închini. „Aceasta-i metafizica română: un Drum, / Un drum ce naintează printre morţi, nu printre vii". Iar „morţii [...] mai ascultă / la drumul care sună pe pămînt". În **Decembrie**. Şi: **pururea**.

G. I. TOHANEANU

Victor Cârcu

PARHELIA

— FRAGMENT —

Protuberanţele de pe faţa măriei-sale, ţiitoare credincioase ale podagrei, împungeau aerul îmbîcsit al încăperilor împărăteşti, neînviorate ani de-a rîndul nici măcar de ţipătul vreunei pochii de femeie. O atare iapă nu mai ţineau minte curtenii să fi văzut de pe cînd împărăteasa-mamă îl surprinsese pe împărat, pe atunci fiu de împărat, cu mîinile încurcate sub juveţele de crinolină ale fustelor unei curtezane. De atunci şi pînă astăzi, măria-sa-soţie şi mamă de împărat, s-a luptat, din toate puterile să le îndepărteze de la curte — juveţe ale pierzaniei — păstrîndu-şi-le, purtîndu-şi-le pe ale ei cu atîta rigiditate încît unii au ajuns să se îndoiască de posibilitatea ca dintre ele să fi ieşit fiul de-atunci, împăratul de azi. Tot ei susţineau, în şoaptă mîrnăită, că împăratul ar fi fost făcut în contumacie. Partizanii cei mai fervenţi ai acestei teorii puteau fi recunoscuţi cu uşurinţă după acelaşi semn distinct : lipsa capului. Lucru destul de întristător, mai ales pentru că impedimentul acesta făcea imposibilă orice conversaţie edificatoare, curiosului rămînîndu-i să se mulţumească doar cu bănuiala unei atari teorii.

La un moment dat, într-o primăvară, nu demult depărtată, în care, semn ceresc, păsările din grădina castelului au început toate să-şi facă cuib din flori de rodie, a început şi capul împăratului să se umfle în fel şi chip, de ziceau vrăjitorii, după ce buchisiseră a zecea mia oară cărţile lor cele groase, că „Muft nu va trece şi după ciudăţeniile naturii şi cele din pîntecăreţe de pisică lehuză, împăratul, fără să aibă nevoie de locul acela tainic, muieresc, pe care numai cu mîinile îl cunoscuse — şi asta cînd era băiet — avea să dea naştere unui urmaş din propriul cap".

Chipul „matrimonial" al împăratului, înfăţişîndu-l din faţă cu calota radiografiată şi cu un făt dolofan între emisferele cerebrale, a fost reprodus în mărime naturală, bătut pe monede şi medalii şi vîndut de vrăjitori în toată împărăţia şi în toată străinătatea. A trecut primăvara, vara, toamna şi tot şoapta a fost cea care în iarna grea a încălzit limbile cele mai rele ce spuneau că nebunul curţii, din lipsă de ocupaţie şi auditoriu, a făcut cuiburi din floare de rodii, vitregind astfel castelul de recoltă, subrezindu-i economia. Cum după expirarea termenului de timp — bine cunoscut din tratatele de medicină — neîntîmplîndu-se nimic şi şoapta veninoasă ajungînd la urechile împărăteşti, nebunului, pentru inducere în eroare şi daune materiale, i s-a confiscat tichia cu mărgăritare, nemaiavînd nevoie de ea în urma scurtării capului. Vrăjitorii, pentru prejudicierea persoanei imperiale, au fost deposedaţi de bunurile dobîndite în urma comercializării chipului împăratului şi au fost condamnaţi să se întreţină din propriile puteri. Mulţi dintre ei s-au reprofilat în cerşetori, iar cei mai încăpăţînaţi s-au prăpădit cu zile, neputîndu-se hrăni cu mîncăruri năluci-te. Limbile înfierbîntate au fost îndepărtate de la purtător, iar pisicile au fost alungate de la locul lor de cinste şi date pe laba şobolanilor. În urma acestor măsuri, în popor la mare preţ a ajuns pantomima, manifestaţie artistică de gang şi frondă.

De atunci, împăratul complet dezamăgit, se plimbă prin sălile palatului înconjurat de şobolanii care îi rod scrisorile, pline de speranţe, adresate celor mai vestiţi mamoşi de peste mări şi ţări, iar faima împărătesei — nevoită să se ocupe singură de treburile împărăteşti — creşte necontenit. De nenumărate ori au trebuit să fie dărîmate porţile castelului, înălţate bolţile, lărgite coridoarele şi încăperile pentru a încăpea personalitatea Parheliei în continuă creştere. Castelul, pentru a avea din ce se înălţa, absorbea împărăţia, o aduna în falduri boţite la poalele zidurilor din ce în ce mai înalte. La chindie, din turn, umbra Parheliei se întindea provocatoare peste hotarul împărăţiei. Ea nici nu băga în seamă mulţimea de împăraţi ce se adunaseră jinduind o astfel de soaţă mîndră. Din adîncul codrilor, atraşi de solia umbrei, au ieşit la lumină căpcăuni uriaşi puşi pe însurătoare cu asemenea bucăţică pe măsura lor şi, înciudaţi de nepăsarea ei la atîta bărbăţie, au început să prade împărăţiile vecine, alergînd după fecioare pe care să se răzbune, stîrnind atîta jale şi prăpăd cît nu mai ţineau minte bătrînii cei mai bătrîni să se fi abătut asupra lor. De atunci, din motive strategice şi nu de moft nu se mai poartă fecioria. Ca să scape de aşa belea vecinii au încercat s-o-mbuneze pe împărăteasă în fel şi chip. I-au predat pînă şi pe vrăjitorii care, reuşind să fugă peste hotare, s-au aciuiat în vecini de unde o împroşcau cu farmece nevolnice. După ce au încercat tot ce era omeneşte şi căpcăuneşte posibil, iar după ce ultima fecioară a dispărut, toţi (împăraţi, căpcăuni şi oameni) au început să viseze bărbat cu braţe vînjoase, care să fie în stare să-i ridice fustele-n cap. Visul acesta, dospit în dorinţă de răzbunare, mai mai că a zămislit un astfel de bărbat aiurea, dar n-a reuşit să-l deştepte niciodată. Dormind, s-a fărîmiţat în visul flecăruia, răpus de un zvon transpirat din zidul castelului, rostogolit — picătură — printre cutele împărăţiei care, spărgîndu-se, zicea astfel : „La miezul nopţii, din tainiţele castelului a răzbit plînset de copil azi-noapte!" Împărăţia chircită a încetat pe loc de a se mai boţi înghesuită în zidurile castelului ce se înălţa mut, smolit pe cerul alb de lună.

Luminile din toată împărăţia s-au stins. Se apropia miezul nopţii şi oamenii prin case îşi ascuţeau urechea. Au vrut atît de mult să audă plînsetul încît l-au auzit. Între bătăile miezului nopţii din tainiţele castelului, strecurîndu-se prin crăpătură de zid şi apoi purtat din casă-n casă pe vîrf de buze, a făcut înconjurul împărăţiilor dintre cele patru vînturi. Dimineaţa aceea imediat următoare, a adus cu ea şerpar de zvonuri, unii partizani de-ai împăratului, susţineau că el ar fi fost mult mai viclean decît ar fi bănuit împărăteasa. Şi mai spuneau, tot ei, că împăratul ar fi pus într-una din crinolinele îndepărtate de la castel nu trup de femeie, ci de bărbat (un prieten vechi dispărut în mod misterios pe vremea aceea), iar miezul adevărat al crinolinei l-ar fi părtrat la loc tainic unde, cu bucurie ascunsă, a ajuns să-l cunoască şi cu alte părţi ale trupului.

În vremea aceea se învîrtea prin tîrg, de nu se ştie unde, un individ cu tîmpla argintată, cu un sfîrşit de cioc şi început de barbă, bărbat drăcos şi bun de gură, poreclit de toţi din jur, Dinţosu. Cam de trei ori — spuneau gurile rele — că-şi schimbase dinţii. De bunăvoie şi la vremea lor pe cei de lapte, de vreo două ori în încăierări pe ceilalţi. Aşa drăcos şi rău de gură se-ncăiera adesea, din nimic, cu tot felul de borfaşi, ba pînă şi cu legea, pentru că ajunsese în scurt timp sufletul mişcării de pantomimă. Împărăteasa Parhelia îşi coborî privirea din înălţimea-i statură îndulcind-o atît cît îi permitea ţinuta ca de gheaţă (adică deloc) şi-l luă la sînul ei, cu dinţii lui mari, căliţi în ciocnirile de gang. Nu îl duse la curte cu toată trupa lui de mimi, pentru că i-ar fi făcut de artă sau pentru că ar fi vrut să devină populară gustînd ceea ce iubea poporul, acesta existînd pentru ea doar undeva prin rapoartele lunare ale consilierilor împărăteşti, ci pentru că spera să afle locul acela de unde răzbea plînsetul de copil.

Unicul om care putea să cunoască toate uşile secrete, toate coridoarele întortocheate, toate încăperile uitate din adîncurile palatului era el. Pe toate trebuia să le aibă în degetul mic ca şef al pantomimei, artă cu rădăcini pînă în îndepărtatele tainiţe unde, ţinută de lege, se identificase cu ele, ajungînd să le prezinte în joc atît de ermetic încît nimeni nu mai era în stare să le regăsească în sensurile ascunse ale reprezentaţiilor ei. Parhelia nu încerca să-l momească pe Dinţosu să se desconspire. Ştia prea bine că pînă şi el a uitat cheile. Îl plătea să joace împreună cu trupa sperînd să fie condusă de privirea spectatorilor, prin noianul plicticos de gesturi, spre cheile cu care să deschidă drumul de unde se auzea plînsetul de copil.

Alţii, puţini la număr pentru că se prăpădeau destul de repede, au dat zvon că Dinţosu nu şi-ar fi pierdut decît o singură dată dinţii, şi anume pe cei de lapte, iar ceştealalţi i-au crescut atît de mari fiind predestinat să se înfrupte din nurii tari ai împărătesei căreia nu-i ridicase polele în cap cu puterea braţelor, ci a ţesut cu ele şi cu talentul, în dansul pantomimei, o plasă în care Parhelia căzînd, şi le ridică singură şi nu le lasă la loc pînă ce Dinţosu nu atinse culmea măiestriei, făcînd-o să dea naştere pruncului aceluia al cărui plînset se auzea de la o vreme încoace la miezul nopţii.

Împărătiştii, indignaţi de o astfel de terfelire a onoarei împărăteşti, au preferat să susţină că împăratul ar fi de fapt persoana care de ani de zile, ar fi umblat sub fustele maică-sii. Se bazau, în raţionamentul lor, pe înţeleapta zicătoare populară : „Cine se aseamănă se împreună" (pierduseră de multă vreme contactul cu folclorul), cu argumentul acesta zdro-

(continuare în pag. 15)

Grele de atîtea nume, dicţionarele literaturii române din ultimele decenii nu-l înregistrează pe Aron Cotruş (1891 - 1961) decît accidental, cărţile de critică, de istorie literară care îl iau în seamă cu adevărat sînt puţine, şi acestea, cîte sînt, avînd o adresă specializată. Nume popular în rîndul unor categorii largi de cititori în primele decenii ale veacului, lîricul dispare cu totul din informaţia literară a generaţiilor de după 1950 astfel că unele tîrzii consemnări, începînd cu aceea a lui Nicolae Manolescu din **Metamorfozele poeziei** (1969) fac întrucîtva senzaţie. Au avut totuşi vreme a se rosti despre autorul transilvănean cîteva dintre vocile de autoritate ale criticii româneşti interbelice — Eugen Lovinescu, Vladimir Streinu, G. Călinescu, Perspessicius —, mai recente cercetări îi valorifică scrisul în raport cu **expresionismul** (Ov. S. Crohmălniceanu- şi **gîndirismul** (D. Micu).

Fapt de necontestat pentru oricine îi parcurge cărţile, foarte productivul poet din deceniile trei şi patru îndeosebi e un reper de neocolit în istoria versulibrismului românesc, experimentele sale poetice avînd a fi consemnate comparativ cu cele ale unui Camil Petrescu şi ale tînărului Blaga, ocultarea forţată a contribuţiei lirice a lui Cotruş lipsindu-l nu o dată pe istoricul literar de posibilitatea raportării la una dintre verigile esenţiale în devenirea poeziei transilvănene, de la Coşbuc şi Goga la Ion Th. Ilea şi Beniuc (cel din începutul de deceniu al cincilea), cum şi la un foarte generos material de studiu ilustrînd dialogul **clasic-modern**, absorbţia modurilor minore ori periferice ale poeziei în „modernism" etc.

Inutil, poate, să mai afirmăm astăzi că implicaţiile poeziei atît de vitalului autor din **Sărbătoarea morţii** (1915), **Neguri albe** (1920), **Versuri** (1925), **Miine** (1925),

Aron Cotruş
şi modernizarea tradiţiei

Printre oameni în mers (1933), **Horia** (1935), **Minerii** (1937) nu sînt, în sensul celor afirmate mai sus, lesne de contabilizat în numai cîteva pagini. Pentru că, iată, dacă în destule cazuri scrisul lui Cotruş nu pare a fi predestinat a da satisfacţie esteţilor, nu tămîne mai puţin valabilă constatarea că pentru ilustrarea „iregularului" poetic modernist textele-i convulsionate constituie un filon ce trebuie explorat în adîncime. În fapt, stanţele cotruşiene contabilizează tot (şi de toate) : de la datele inconfundabile ale tradiţiei, de la locurile comune din lirica antecesorilor, la gesturile de emancipare din poezia noilor generaţii. Loc de întîlnire pentru experienţele literaturii consumate în primul pătrar al veacului ori de mai înainte, poezia lui Cotruş lasă să se vadă, una peste alta, într-o expunere muzeală, recuzita poeziei intimiste eminesciene, modurile minore ale sentimentalismului post-romantic (de la Vlahuţă la Iosif , idilismul poeziei coşbuciene revărsat în inflamarea liricii lui Goga, cel mai curat imagism bacovian transplantat pe larga verbalitate minulesciană, pentru ca după **Sărăbătoarea morţii** (1915) peste acest spaţiu livresc eteroclit să se abată dintr-o dată aripa neagră a expresionismului : „Ard paie, şuri, jirezi de fîn şi paie, / În groaznicul incendiului vezuviu, / Aleargă flăcările ca un fluviu / Şi-un biet popor de-avuturi îl despoaie. / Aleargă flăcările-ngrozitor, / Aleargă, / Peste cîmpia roşie, largă ... / Fug flăcările-ntruna, fără frîu / Şi ard hambare aurii de grîu, / Şi-n pocnete, porumbu-n poduri arde. / Şi limbi de foc se-ntind peste clădiri / În zăpuşeala grea, care omoară / Şi ca nişte sinistri şerpi de pară / Se-ncolăcesc pe plopii albi, subţiri ..." **(Geamurile singerii)**.

Eucian ALEXIU

Livius Ciocârlie

Fragmente de jurnal

Astăzi, a doua reexaminare — prima aprobată de rector, a doua de ministeri — a unei fete care nu ştie nimic, dar vorbeşte despre orice în speranţa că nu vom fi atenţi. Rămîne repetentă, se tînguie, se roagă, cînd iese din sală se aşează pe o treaptă a scării şi mă simt de parcă am tăiat o găină, scîrbit şi furios. La şedinţa de catedră rog să se consemneze ce bătoşenii spun : că regulamentele sînt valabile pentru toţi, inclusiv pentru rector şi pentru ministeri. Am ajuns, mai spun, să fim priviţi ca nişte animale ciudate cînd le aplicăm. M-am cam făcut de rîs, mai bine tăceam ; curajul în absenţa adversarului nu făcea doi bani.

Am adăugat încă o bornă pe drumul către mănăstire : în concurs cu Corina, mă spăl pe dinţi de trei ori pe zi. Te pomeneşti că am să-i subţiez. De fumat, rar cîte o ţigare. De băut, tot aşa. La ziua mea, acum cinci zile, am deschis o sticlă de vin, şi încă bun, am băut un pahar, de atunci nimic. Fac franceză cu Alexandra aproximativ conştiincios, mă scol dimineaţa la cinci, doar cu concursul de tenis zilele astea nu rezist, prea sînt gură-cască de felul meu. Şi mă îngrijorează televizorul, dacă Ionică o să-i pună antenă pentru sîrbi. Decît că, Băcilă fiind, nu se prea ţine de promisiuni.

Mă duc cu T s-o ajut la cărat alimente şi mă gîndesc, cînd văd figurile tumefiate de muncă, de incultură, poate şi de prostie, că eu, nu prea prost, cu multe cărţi citite, nu arătos, dar oricum acceptabil, îmbrăcat din cap pînă în picioare cu banii de la Cartea Românească, sînt un privilegiat, chiar dacă peste mine mai există o mulţime de categorii. Poate şi în prăvălia de unde cumpărăm legume, cu ferestre mari, în cartierul de blocuri unde mai vezi cîte o vilă şi glastre de flori, cineva venit din cine ştie ce loc prăpădit s-o fi simţind euforic şi impresionat cum mă simţeam eu cînd făceam cumpărături la Meudon-la-Forêt.

Curios ce urme adînci a lăsat muzeul, faţă de celelalte perioade — şcoala primară, liceul, facultatea, universitatea acum — care îmi sînt indiferente, dacă nu mai rău. Mă întîlnesc cu Rudi, fotograful, om prietenos, blînd şi mereu dispus. Aproape îmi dau lacrimile cînd aflu că s-a pensionat. Avea un laborator minuscul la etaj, cu filmele umede atîrnate de tavan. Urcam la el pe la prînz, fără nici o treabă, bineînţeles. De altfel, dacă mi-a rămas inima acolo e dintr-un motiv evident : adevărata mea vocaţie, să n-am nimic de făcut. Presupunînd că voi ajunge sănătos la pensie se va vedea cît de puţină lume e mai talentată decît mine pentru meseria asta. În schimb, Rudi îmi dă o veste proastă, foarte proastă. Durerile la picior ale lui Edith, după operaţie, ar fi semn rău. După cinci minute îl întîlnesc chiar pe Tavi Gog. Mi se pare trist şi îngîndurat.

Corina împlineşte 16 ani. Citeşte Gide, **Les Faux-monnayeurs**. Săptămîna trecută, înainte de **Crai**, a citit cartea lui Paleologu despre Sadoveanu. Păcat că îşi pierde vremea la liceul de matematică. Însă nici măcar matematică nu face. După o lună de agricultură, i-a anunţat că se continuă strîngerea recoltei, nelimitat.

La prînz, parastasul de şase săptămîni al lui uica Iota, în Piaţa Crucii, înconjuraţi de vile fără pretenţii, mai consistente decît cele făcute în pripă, ca într-un roman de Sinclair Lewis, de copaci şi bănci. În curtea bisericii tata se întîlneşte cu un cunoscut din generaţia lui. Omul e calm, jovial, sarcastic şi tata se înecă de furie. Ne întoarcem cu uica Ion Feneşan şi colonelul Dobre. În tramvai vorbim despre tata, rămas împreună cu mama la prînzul de după parastas. Uica Ion, blînd ca de obicei, dar cu o lumină veselă în ochi, mărturiseşte că toată viaţa a avut grijă să nu-l contrazică pe tata. „Aşa-i Ionică, spune înţelegător, altfel nu se poate cu el".

Mă duc la „Facla" cu un exemplar din cartea pentru Anghel şi nimeresc ca un şacal. Tocmai l-au schimbat sîmbătă pe director, l-au pus pe A. de la ziar. Anghel insistă să fac o propunere, apare directorul, insistă şi el, le dau pentru 1982 titlul **Poetica simbolurilor arhaice**, găsit atunci pe loc. Nu-mi vine să cred că am să scriu vreodată acest volum. A. e foarte prietenos, însă trecutul nostru comun nu promite. Ne-a încondeiat la ziar, pe Creţu şi pe mine, în '68, ca antipartinici, la o lună după aceea, amabil ca astăzi, m-a propus pentru o emisiune televizată (am fugit ca de dracu, cînd m-au lăudat pentru prima carte într-un raport la asociaţia scriitorilor m-a pîrît că nu scriu decît despre francezi, după un timp am jucat pingpong la clubul ziariştilor şi mi-a dăruit o carte de Cora Irineu, acum, la ziar, nu publică de două luni o cronică a lui Cornel Ungureanu despre cartea mea, astăzi mă primeşte cu fanfara, ce să mai spui ? Tind să cred că a fost sincer de fiecare dată, iar frumuseţea şi drama vieţii vin tocmai din încîlcelile astea.

La Periam, Nori, după ce a încercat să treacă graniţa şi au prins-o, s-a internat la Gătaia ca să mai răsufle şi i-au pus, se zice, un diagnostic grav. Corina s-a apucat de traduceri. La cîmp stau degeaba zile întregi. T se plînge de mai multă vreme de o durere în piept. Seara, cei doi P. la noi, cu o mulţime de toale, rămase de la Helga, pentru Alexandra. Au încă un cuplu românesc de prieteni, medici amîndoi, şi cînd i-au rugat să-l examineze pe el, **au răspuns evaziv. Ne spun în treacăt, cu discreţie, cum e felul lor, dar îi simt surprinşi şi jigniţi. El a stat la Leningrad o săptămînă şi, neobişnuit să umble prin magazine, a înapoiat ministerului banii ce li s-au dat.** Scriu dimineaţa, în 16, e în continuare foarte cald.

Noaptea, Mircea Zaciu şi Romul Munteanu la mine la seminar. Mircea Zaciu nu venise la o lucrare de control şi trimisese prin Romul Munteanu un studiu dactilografiat. Îi spun să-i comunice că-l rog să-şi scrie lucrările în clasă, după aceea mă răzgîndesc şi le explic studenţilor că lucrările se scriu în clasă deoarece, din păcate, nu putem şti dacă, făcîndu-le acasă, n-ar copia, însă cum acesta nu este cazul cu Mircea Zaciu, el neavînd de la cine să copieze, voi face o excepţie, ceea ce-l rog pe Romul Munteanu care stă la catedră, cărunt şi roşu la faţă, să-i transmită cînd se duce la Cluj.

Plec numai în haină, fără vestă, şi mă întorc la prînz leoarcă de transpirat. Mă gîndesc toată ziua la cărţile pe care vreau să le scriu, seara ascult la francezi reportaje despre atrocităţile din Cambodgia, întorc butonul şi ascult muzică de Johann Strauss. Nu ştiu să spun ce simt : ruşine, greaţă, stupoare, derută, consternare. Mai ales derută. Omul e în stare de orice, iar cînd îi intră o ideologie în cap, de două ori pe atît. Iar alţii nici măcar nu cred şi totuşi nu poţi să-i deosebeşti de ceilalţi. Singurul acord deplin cu mine, că nu m-am lăsat niciodată prins.

Spre seară vine Alex şi povesteşte despre călătoriile lui africano-europene. Mi-a scris Al. Călinescu despre carte, amabil, ca de obicei. Am început capitolul despre Lamartine. Pe cale să descopăr un scriitor, manuscrisul trimis de la Constanţa de un profesor de engleză mi se pare bun. Citesc **Somnambulii** de Broch. Durerea pe care o simte T de zece zile începe să mă îngrijoreze. Şi astăzi frumos. Acum, dimineaţa în 18, cînd scriu, plouă.

Vremea s-a stricat. Dimineaţa la asociaţie, pentru dosarul de primire, tot felul de formalităţi. La „Facla" cu propunerea pentru '82. După masă plec spre doamna B. La „Codlea" nu sînt decît flori cu coada scurtă, puse într-o cutie de celofan împreună cu o ilustrată reprezentînd tot flori. Găsesc în centru ultimele trei fire, moi ca de gumilastic, le mototolesc de tot în tramvai. Cobor în Circumvalaţiunii, cartier de blocuri, scot cartea de vizită a doamnei B. şi văd că pe ea scrie Smaranda Kafka, profesoară de franceză. Rămîn buimăcit printre bocuri, ca un personaj din celălalt Kafta, întru la întîmplare în vreo două, citesc listele locatarilor cu restanţe la plata luminii electrice, încerc să telefonez acasă, nu funcţionează, între timp am întîrziat şi cînd mă întorc la tramvai întîlnesc o doamnă de la biblioteca universităţii care locuieşte tocmai în blocul căutat. Mă aleg cu un Gaëtan Picon, o istorie a suprarealismului de Nadeau, două dicţionare de literatură modernă şi ies cu capul duduind de poveşti. Seara îmi telefonează Marineasa. Îmi propune să mă duc săptămîna viitoare cu cenaclul studenţilor la Bucureşti. Accept, încîntat, şi după ce închid telefonul începe să-mi pară rău.

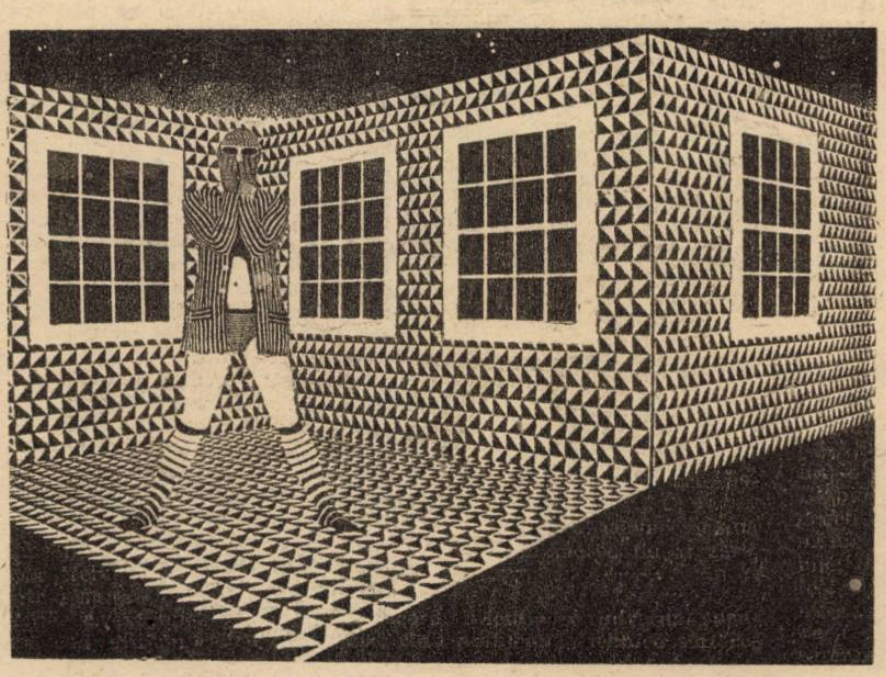

LECŢIE ÎNTR-O CASĂ DE CLISURĂ

Slavomir Gvozdenovici

mama frămîntă colaci
din făină şi zi albă
creşte aluatul precum bunătatea ei
aproape pînă la inima noastră
îl văd mai înalt decît turla bisericii
are şi semne de recunoaştere
pentru sfinţi şi pentru trecători de ocazie
păsările aduc în plisc un strop de lapte

în timpul acestei sărbători
ajung acasă împreună cu prietenii
Duşan cade în genunchi
în faţa desăvîrşitei trude a mamei
tata scoate o cană cu vin şi un singur pahar
îi tremură partea din dreapta a mustăţii
şi nu se înfurie la vederea scriselor noastre
şi în vreme ce se închină paharul dinţii
în sănătatea celor ai casei
iar al doilea ne împacă şi cu Vuk şi cu Njegoš
mama aşează pîinea pe masă
nici pasărea nu e uitată
ne ametim cuţitul tatei
şi lacrimile mamei le mai ţin minte
şi vorba lui Duşan măicuţă îţi sărutăm mîinile
şi cum mă cutremur ca o fărîmă de pîine
ca o ramură-n vînt
ca o frunză pe apă

unuia i-au bătut un glonte în frunte
altuia i-au rănit aerul de pe umăr
au uitat şi omenia noastră şi ura
ne-au cioplit în vis cu o bucată de stîncă
steaua tristeţii noastre i-a izbit
lumina de dinlăuntrul unei fresce
mîna Domnului făcînd semn de-alinare
au văzut cum fulgeră
minunea cea strașnică
omul

Timişoara, decembrie '89

OSÎNDIT DE BUCURIE

1. NUMAI POETUL

numai poetul
poartă în buzunar acest bruş de pămînt
petecul acesta ce mustește de apă
în care îmi ascund strigătul
ultima coajă de pîine

2. COMPLOTUL TĂCERII

numai tata
îşi smulge braţele
în miezul tăcerii
şi leagă pomul de rădăcini

3. COPIILOR MAMEI

numai mama —
în vreme ce leagănă dealul într-o pîine rotundă
zîmbesc îngerii păsările

4. AI MEI DIN CLISURĂ

numai voi
cu numele şi cu un fir de sare
să fiţi pentru cuvîntul meu acoperişul unui infinit
tremur

În româneşte de
Lucian ALEXIU

Cronică plastică

Salonul anual timișorean de artă

Salonul este prin tradiție o expoziție cu o anume periodicitate și de o anume anvergură, prezentînd lucrări de o noutate absolută. Este ca o competiție între participanți, incluzînd deci și elementul surpriză care să frapeze publicul. Treptat, în lungii ani care au trecut, „puterea" a început să constrîngă arta, cerîndu-i să devină un decor, un fundal festiv și triumfalist pentru ceremoniile sale. Încetul cu încetul, salonul s-a transformat într-o expoziție permanent festivă, cu o anume „tematică" impusă. Lucrările premiate sau achiziționate făceau parte indiscutabil din acest gen de „artă" Salonul a devenit, pe de-o parte, expresia acestei arte „oficiale", care își contura tot mai precis un stil inconfundabil, iar pe de altă parte reflecta elementul sincer, de noutate și surpriză al atelierului. A venit momentul s-o spunem, salonul era locul de înfruntare, adesea tensionată, între artă și expresia „oficială" a unui ilustrativism de comandă. Perceperea, înțelegerea, complicitatea cu această dualitate genera și în artist, și în critic, și în amatorul de artă o stare confuză, de irealitate, de pierdere a oricărui criteriu axiologic.

Salonul de anul acesta este primul salon liber de orice temă impusă. Este, așadar, expresia sinceră, fidelă a atelierului artistic. O prezență puternică, resimțită ca un val înnoitor, este aceea a unor tineri artiști îndrăzneți ca viziune, contestatari ai conformismului în artă. Sufocați de convenție, de stereotipia „artei oficiale", de lipsa de sinceritate și implicare promovate ani de-a rîndul, acești tineri refac experiența avangardismului secolului XX, remarcăm pe Sorin Vreme, Camelia Cri „sauvage" al ultimilor ani. Printre ei șan Matei, Gina Hora, Daniela Beloescu, Marcel Breilean, Viorel Cosor, Călin Beloescu, Pavel Vereș, Constantin Răducan, Nora Novak, Carmen Paiu, Ion Oprescu; Stelian Acea, Adriana Lucaciu, Andrei Medinski, Alfred Incu, George Stoia care, fiecare în propria-i tonalitate, contestă atitudinea burgheză atît a artistului obișnuit să se supună comenzii sociale, cît și a publicului amator, dornic de realizări. Acest grup avangardist se alătură unor creatori ce pînă acum s-au servit de luciditate ca de unul dintre simțurile cele mai importante ale unui artist. Căci, trebuie să o spunem încă o dată, la sfîrșitul secolului nostru, cînd arta a trecut prin numeroase crize de conștiință, dar și de expresie, artistul nu mai poate exista rupt de acest context, autoizolat într-un idealism fără nici un suport moral. Luciditatea, conștiința epocii în care trăim, zdruncinați de crize convulsive sociale, politice, morale, este indispensabilă talentului, vocației creatoare în general. Printre aceștia am numi cîteva personalități cunoscute ale artei timișorene : Constantin Flondor, Gabriel Popa, Romul Nuțiu, Petru Jecza, Suzana Fântânaru, Gabriel Kazinczy, Ciprian Radovan, Victor Gaga, Ștefan Călărășanu, Magda Ziman.

O mare parte dintre artiști au rămas însă fideli atelierului lor, creînd constant și cu calm o artă senină, ferită de îndoieli. Ne gîndim la Leon Vreme, Xenia Eraclide Vreme, Viorel Toma (cu rafinamente sporind la fiecare lucrare), Ion Sulea-Gorj, Diodor Dure, Simion Lucaciu, Aurel Breilean, Lidia Ciolac, Virginia Baroiu, Constantin Catargiu, Sorin Nicodim, Florica Orăvițan. Cu accente diferite au mai participat la expoziție : Olivia Moga, Ion Mihăiescu, Clara Jacza Biro, Dumitru Pălălău, Ștefan Kelemen, Octavian Maxim, Csaba Ungar, Ionel Cinghiță, Ion Ilica, Constantin Grangure, Ioan Mercea, Daniela Acea, Doina Pociolanu, Adriana Oancea, Silvia Mihăiescu, Joseph Krämer, Georgeta Medinski, Constantin Plăvuțiu, Ioan Florea, Vlad Ardeleanu, Luminița Ciuca, Mariana Țepeș. Dar această listă enumerativă s-ar cere detaliată, fiecare artist ar trebui privit mai îndeaproape, ceea ce în actualul spațiu tipografic nu este posibil.

Primul salon liber este o expoziție simptomatică pentru mișcarea artistică a unui an întreg, reflectînd într-o măsură mai mare sau mai mică pulsul societății românești.

Ileana PINTILIE

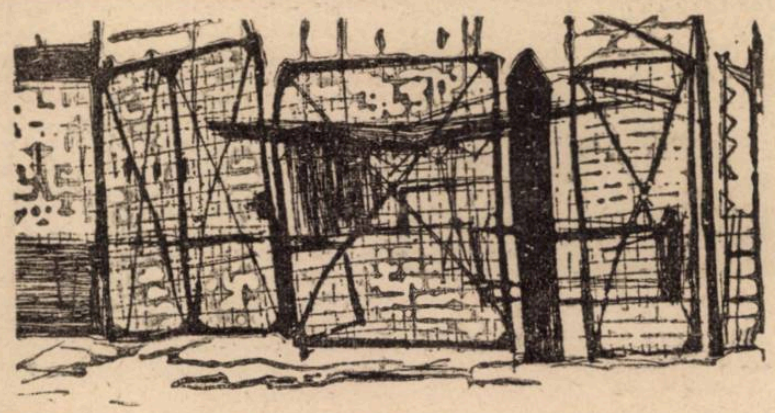

Muzică

Cine, pentru cine strigă ?

Între-atîtea strigături, iată că și „Arabesque Star", adică ce a mai rămas din corpul de balet timișorean, lansează și el „Un strigăt pentru tine !". Este un spectacol non-stop (care pentru a sugera vreo coeziune interioară ?!), făcut pe muzică bună (Mozart, Ceaikovski, Ravel, Jarre), „din credință și idee", cum ni se spune în programul de sală : „Ceea ce fac acum la Opera din Timișoara — declară Francisc Valkay — este un spectacol de credință, de idee". Lăsînd la o parte faptul că pentru a ieși acum, în lume, (este vorba de un turneu în India) trebuie într-adevăr multă credință în efectele turismului asupra calității balerinilor, rămînem cu nedumerirea : pînă acum, spectacolele (exceptîndu-le, bineînțeles, pe cele știm noi cum) nu erau „de credință", „de idee" etc., etc ? Informat în continuare din aceeași declarație că „balerinii trebuie să convingă spectatorul numai prin calitatea pe care ei o au ca dansatori" nu-ți rămîne decît să apreciezi sinceritatea și subtilitatea scuzelor, să accepți cu greu că balerinii noștri s-au cam împrăștiat în cele patru zări (de fapt, una) și să aștepți nenorocirea cu sufletul la gură (pe fondul liniștitor al Partitei în re minor de Bach). Astfel avertizat și imediat calmat, generosul public timișorean, ușor narcotizat apoi de introducere (cea cu binecunoscutul clown rătăcit într-o tristă garderobă de teatru), asistă la prima piesă. „Eine kleine Nachtmusik" supranumită coregrafic, cu prima găselniță, „Vă place Mozart ?" Riscantă întrebare, pentru că îți vine să răspunzi „Mozart, da !". Mai puțin însă programul „acrobatic" al cam durdulilor balerine (sau numai dansatoare), care, în niște pudice costumașe, încearcă să-și agrementeze, cum pot, gimnastica de dimineață (sau de seară ?). Urmează aplauze (tot generoase) la poanta finală, un pasaj și lipitura cu „Patetica" — Partea I, adică „Un strigăt pentru tine !", în care, (citez tot din program), „îl vom regăsi pe balerinul Fr Valkay". Mai precis, statuia balerinului Valkay, căci rolul pe care și-l rezervă este de un maiestuos semiimobilism, o poză a atotputerii (cu pelerină neagră). Cam în această fază, aplauzele își fac, în sfîrșit, efectul și scena se însuflețește, fetele își dau drumul și apare și emulația scenă-public-scenă. Se întîmplă aceasta la cea de-a treia piesă din program, „Extaz". Nu este ușor să fii original în adaptarea celebrului „Bolero" de Ravel (recunosc că, personal, Maia Plisețkaia m-a „bruiat" destul de mult), dar anvergura implicării celor două soliste — Simona Suhai și Carmen Cojocaru — a reușit, la nivelul dat, să creeze multașteptata „emoție de scenă".

În continuare, nu mai asistăm la momentul „relâche" și se trece la ultima piesă anunțată, Andante-„Allegro" (așa scrie în programul cu care, presupun că se pleacă), o muzică de sfîrșit și început de lume, cu efecte electronice care impresionează și cea mai „clasică" ureche, cu balerini, (totuși), în roluri cinstite și curate, de profesioniști. Este vorba de Mihaela Țigănuș Alina Ilie, Simona Suhai, Gheorghe Angheluș. Costică Gîdea și Sorin Bătică.

Surpriza surprizelor însă, cele patru piese sînt cinci și cînd ne așteptam mai puțin, asistăm la o explozivă „Cioeîrlie" primită în ropote de aplauze ! Tu, spectator onest și cu ceva respect de sine, te străduiești să nu observi reflexele gen „Cîntarea României", dar te întrebi totuși : pe acolo, pe unde pleacă, solia noastră n-ar putea da de știre de unde vin deeît dezechilibrînd și așa precara echilibristică a spectacolului ?...

Am „povestit" această eronică, cu ton autoironic pentru noi toți cei răspunzători de supraviețuirea artei de pe-aici, ca un strigăt de alarmă pe care mi l-a sugerat un titlu dar și degradarea vieții noastre artistice, Seriam altcîndva despre oameni care mergeau la Budapesta sau la Viena „numai" pentru un spectacol anume. Culmea, ei mai există ! După o astfel de călătorie ne povestesc și nouă, amărîndu-ne parcă și mai mult. Treeînd prin sălile noastre de concert însă, avem tot mai des senzația că mai jos de atît nu se poate, altfel, vorba poetului, „innebunesc și-mi pare rău" .. Ce-i de făcut ? Cred că nu prea este de ales. Cei care am rămas (aici, nu „dincolo") va trebui să cam renunțăm la văicăreală și autoamăgire și să ne facem meseria, simplu. Revin la spectacolul de balet de la care am plecat. Oare cu obligatoriile ore (nu spun cîte...) de studiu (individual, nu de repetiție), ar mai fi fost atîtea glezne vătămate ? Cu alte cuvinte, nu uităm ce a fost baletul timișorean și dorim ca actuala Companie de dans să-și urmeze mentorul, și să înțeleagă că, așa disperat cum este acum, el totuși este. Aici, nu dincolo... Bineînțeles, ar fi de dorit aceeași înțelepciune și din partea edililor culturali ai orașului. Este nevoie de ajutor, acum, nu cînd s-ar putea să fie prea tîrziu ...

Lava BRATU

Videoclip

Un hohotit de copil

Motto : „Motivația pleacă dintr-o realitate obiectivă (...) Sînt sigur că vom spulbera dictatura (...) dacă veți rezista pînă dimineață și dacă nu va fi ger la noapte" ...

Sînt incomode emisiunile Televiziunii Timișoara. Teribil de incomode. Ce mai, imposibile ! Și asta, nu doar din pricina orei la care, vai, atît de inoportun, dau buzna în nopțile ori diminețile noastre cele de toate zilele ! Apropo : cineva, un cunoscut, e de părere că, în această privință, a „orei de intrare de post", TVT ar trebui să alăture siglei din miră fraza aceea, inatacabilă, din toate genericele de film după scenarii care se respectă : „Orice coincidențe cu realitatea sînt pur întîmplătoare" ! E adevărat că omul meu n-a spus „coincidențe", ci, în felul lui (era să zic : stilul), vag aluziv : „co-incidente". După cum, la fel de adevărat este că, pentru **realitate**, n-a folosit singularul, ci ... Mă rog, eu unul, respectîndu-i opinia, l-am considerat și îl consider un destabilizator. Fără D mare, fără subliniere, fără nimic, nimic, nimic. Precum TVT, după, de pildă, masa rotundă — să-i zicem dezbatere ? — din capătul săptămînii trecute. Ați văzut ? Păi, bineînțeles, nu l-ați văzut ! Pe reporter. Nu i-am auzit decît vocea. Ce-a urmat, știm de la radio și din comunicatele TVR (Rompres). Să mai zică, dacă are cineva curaj, că emisiunile TVT nu sînt incomode, inoportune și, mai ales, im-posibile ! ... De ...

Spre TVR, în schimb, după atîtea, dragi nouă, imagini cu CI, ni s-au îndreptat privirile întru a vedea primul film „de televiziune", care „tratează" revoluția română. Un film cu **Victor Rebengiuc**, din ale cărui, puține, ce-i drept, replici, am ales și motto-ul rîndurilor de față. Cum care film ? „Un zîmbet de copil" ! Cum care Rebengiuc ? Tatăl Anei, eroina principală ! Ana, adolescenta, de s-a îndrăgostit în Piața Universității, cînd ăia dă-i și dă-i, de Matei, inginerul. Cum care Matei ? Matei Mocanu, fiul, iertați-mă, tatălui său care a plecat la Timișoara, în 18 decembrie '89, și nu i-a mai dat nici o veste fiului, lui Matei, prin urmare, inginerul care a condus-o pe Ana acasă, unde Rebengiuc, tatăl, a rostit cu propria-i gură geniala replică citată la început, încurajînd tinerii să meargă la revoluție, de s-a întîmplat ca Matei să fie rănit, preluat de o salvare franțuzească în care Ana a vorbit în limba lui Molière, atît la ducerea cît și la întoarcerea iubitului ei în România, unde, pe aeroport, l-a întîmpinat reporterul TVR cu întrebări inoportune încît tinerii s-au supărat și au luat un partaxi (așa a zis Ana) fesenist care i-a lăsat în drum, mamă-mamă, și uite că a venit din spate o Dacie de era în ea tocmai reporterul de la TVR și a urmat scena cu plîngeți, bă, ce așteptați, și finalul, fără Jeana Gheorghiu, așa, să moară de invidie cei care au crezut că cineva poate să-i ia locul, ca-n piesa aceea de cu o seară înainte, cu gîlceava zeilor, Afrodita, Cîtis șcl, șcl ...

Trebuie să recunosc așteptam ca, măcar la sfîrșit, să mai apară o dată Actorul să (ne) întrebe : încotro mergem, ne ducem, ne îndreptăm noi, Niculae ? Dar n-a apărut. Drept care, împreună cu un grup de d am convenit să deschidem un cont bancar pentru a colecta banii necesari achiziționării de hîrtie. Fără gesturi retorice. Fără incriminări, dar și fără demisii teatrale. Marin Preda spusese cîndva că dacă ne vom întoarce la realismul socialist se sinucide. Fraza și-a pierdut din actualitate, credeam, dar Moromete, fie-i hîrtia ușoară, ne-a convins, încă o dată, că nu.

Vedeți, mai bine TVT. Incomodă, inoportună, imposibilă. Fie și așa cum e, fără adaos la miră ! Pentru ca zîmbetul să nu devină hohot.

Marian ODANGIU

Top

Un an cît o speranţă

Acum cîţiva ani, cu puţin înainte de a muri, **Louis Buñuel** a dat un interviu publicaţiei „El Pais". Avea să fie ultimul. Printre altele, reporterul a adresat celebrului regizor spaniol o întrebare cel puţin ciudată. Autorul filmelor „Fecioara" şi „Cîinele andaluz" a fost întrebat cu premoniţie parcă, ce şi-ar dori el dacă, prin absurd, după moarte, ar avea posibilitatea să reînvie ? Aflat la o vîrstă înaintată, ştiind că oricum inevitabilul se va produce, Buñuel, cu ironia-i caracteristică, n-a întîrziat să răspundă : „Dacă ar fi să mă pot scula din groapă — şi asta ar fi suprema dorinţă — aş da fuga pînă la cel mai apropiat chioşc de ziare să pot afla ce necazuri s-au mai abătut pe capul bieţilor oameni, după care m-aş întoarce la groapa mea". Cu siguranţă, dacă Buñuel s-ar scula din mormînt şi ar răsfoi cîteva ziare d-ale noastre, ar avea toate motivele să ne compătimească pe noi, românii. În primul rînd şi-ar aduce aminte, prin asociere, de „Los olvidados" (Uitaţii), un film de-al său în care descrie povestea adevărată şi tulburătoare a copiilor părăsiţi din Mexic, dramă retrăită acum de copiii României înghesuiţi în orfelinatele despre care se vorbeşte mult, dar pentru care se face prea puţin. În al doilea rînd am fi compătimiţi pentru faptul că „ajustările structurale" în plan economic ne-au adus la sapă de lemn, orice român făcînd cu greu faţă inflaţiei, dar şi lipsei de produse. Şi pentru că tot vorbim de film să zic că acum, în pragul Anului Nou zîmbetul românului e unul de circumstanţă, aidoma celui afişat de Anthony Quinn în finalul peliculei vizionate la TV, „A 25-a oră". Mă obsedează acel stop-cadru de care vă amintiţi şi dumneavoastră, cu siguranţă. Nu mă consider un „plîngăcios", deşi acest epitet mi l-a adresat un „tovarăş" acum cîţiva ani, deoarece îndrăznisem să-i cer sprijin pentru repararea unui gard de şcoală sătească. În fine, asta e o altă problemă. Ştiu că nu pot curge acum rîuri de lapte şi miere. Dar ca să poţi număra pe degetele unei singure mîini cărţile şi discurile apărute într-un an, fie el şi post-revoluţionar, mi se pare un fapt inadmisibil. Nu, nu-mi aduceţi aminte de năzbîtiile lui Rasputin apărute în rafturile librăriilor care se respectă şi nici de „Cartea viselor". Nu de ele ducem noi lipsă şi nici de puzderia publicaţiilor scrise „cu piciorul", sub a căror greutate (fizică) asudă PTTR-iştii de două ori : la sosire şi la returnare. E vorba de cu totul altceva. „Nu cred să fi citit vreodată un ziar, declară Borges. Putem cunoaşte trecutul, însă prezentul nu ne este dezvăluit. Prezentul va fi cunoscut de istorici sau de romancierii care se vor considera istorici. Cît priveşte clipa de faţă, aceasta face parte din misterul general al universului". Cît de adevărate sînt afirmaţiile de acum un deceniu ale marelui scriitor şi cît de bine se potrivesc ele unei anumite stări de lucruri ! Poţi crede că cele mai sus citate ne-au fost adresate nouă ... ● Puţine, foarte puţine discuri au apărut în cursul anului care se încheie. Tirajul lor este în continuare deficitar din moment ce albumul lui Andrieş, „Cîntece interzise" nu se mai poate procura nici să dai cu tunul. O situaţie asemănătoare o cunoaşte şi LP-ul „22" al lui Căplescu. „Au fost doar cîteva exemplare", ni se răspunde invariabil de către vînzătoare. Cît despre albumul-document „Jimi Hendrix" ce să mai vorbim ? Şi uite aşa, trăim cu speranţa că poate la anul care vine...

Petru UMANSCHI

La fanion

Varietăţi fără Stela Popescu

Bine v-am găsit în noul an stimaţi şi iubiţi cititori ai Orizontului !

Ce ziceţi de urare ? Trăznet, nu ? ! Cu excepţia ultimei părţi, am copiat-o dintr-un spectacol de varietăţi pe care l-am urmărit pe micul ecran după Cronica parlamentară sau în loc de asta, nu mai ştiu. Cert e că şi fotbaliştii naţionalei noastre au fost într-un turneu de varieteu prin Iugoslavia şi Italia. În Italia au dat o nouă lovitură imperialismului, cîştigînd cu un zdrobitor 4-2 în faţa unei alcătuiri de dilletanţi (ucenici, cum ar veni) şi cu 2-0 la o echipă de divizia C 1. Necazul a început însă înainte de etapa marocană, pe motiv că la Rijeka — după amicalul cu o reprezentativă a Croaţiei — trei din componenţii lotului şi-au făcut bagajele şi au plecat spre casă. Motivul a fost simplu : turneul aducea prea mult a şuşanea în beneficiul unora pentru a face ei figură de fraieri. Cei trei sînt Dan Petrescu, Hanganu şi al nostru Timofte. Organizatorul şi maximul beneficiar al socotelii s-a nimerit d-l Ovidiu Ioaniţoaia şi ar fi fost onest ca sumele promise înainte să fi fost respectate. ● Se pare că singurul jucător român căruia i-a priit turneul în chestiune a fost Ilie Dumitrescu. Lui i s-a oferit un contract de către Hajduk Split şi, în scurtă vreme, d-l Ivan Buljan, directorul clubului, va face o vizită la Bucureşti pentru a fixa ultimele lucruri. Cei care mi-au oferit, cu generozitate, detalii în legătură cu acest mai mult ca sigur transfer — d-nii Duki Popovici şi Mihai Muţiu — m-au atenţionat asupra unui fapt esenţial în dialectica înţelegerii fenomenului, anume că Ilie Dumitrescu a mai avut o tentativă de a juca în fotbalul iugoslav, la Partizan Belgrad, atunci cînd Belo a fugit la Steaua roşie.

● În actualitate, transferările, desigur o actualitate la nivel de zvon. Şi totuşi, nu vom ezita să scriem despre cîteva, chiar dacă nu se vor adeveri toate cele de mai jos.

La Poli, nume mai mult ca sigur e dat bihoreanului Negrău şi se vorbeşte despre un împrumut-schimb cu C.F.R.-ul : pînă la sfîrşitul campionatului, Mănăilă şi Ionuţ pentru Cocişan. A mai fost solicitat de poliţişti şi reşiţeanul Panduru, însă acest fotbalist cu nume de rezonanţă istorică a refuzat, preferînd, probabil, diviziei A, divizia Tudor Vladimirescu. ● Deşi dinamovistul G. Mulţescu a amintit într-un interviu Televiziunii Române Libero doar despre Bogdan Bucur (student la Timişoara, rezident în Sibiu şi fotbalist în Bucureşti !) şi Scînteie, se pare că Timofte şi Vlaicu sînt pe lista de dans a poliştilor. ● Noutăţi feroviare în mersul jucătorilor. Moise e în tratative serioase cu Videoton. În locul lui, cine credeţi că vine ? **Marele Helmuth Duckadam !** Poate ajunge şi C.F.R.-ul în finala Cupei Campionilor, cine ştie ? ! Dintre cei mai tineri şi neumblaţi, deocamdată, prin Europa, sînt ca pe şinele timişorene Blaj (Vagonul Arad) şi Cornea (Strungul), plus încă 2-3 aşi ţinuţi în mînecă, la secret, de d-l Simcelescu. Tot la chefereu a venit şi d-l Păltinişan, ca secund, supărat, pe semne, că I.E.L.I.F.-ul a refuzat să primească în sediu TV-ul local. ● „R.O." ●

● S-a ridicat, în sfîrşit, ceaţa de pe Iovan. Ce n-a putut afla TV română — din lipsă de aparate — au aflat americanii de la C.N.N., anume că maturul stelist va juca, presupunem noi fotbal, la echipa Brighton, din liga a doua ca importanţă a campionatului englez. Tot acolo ar fi urmat să involueze, după zvonurile de anul trecut, şi d-l Oneaţă Augustin. ● Nici o ceaţă nu s-a ridicat de pe Bumbescu.

Marcel TOLCEA

Cabaret O.

VASILE MITU

este student şi ACUM substantivul student se declină, în Gramatica libertăţii, la cazul vocativ. Sau poate acuzativ. Mai degrabă acuzativ şi, dacă ar fi să auzim acel indicibil sunet al disperării studenţeşti, am putea spune, liniştit, că avem auz politic absolut. Iar cînd sintaxa contestatară se întîlneşte, fericit, cu sintaxa firii sale de poet, atunci e un clar semn de bucurie. Gaudeamus pentru Vasile Mitu.

Marcel TOLCEA

Oedip şi Minotaurul

Săli, amfiteatre, legiuni de scaune aşteptînd legiuni
de umbre să le facă să scîrţîie
uşi închise peste rapida bătaie de inimă
monezile cad se rostogolesc şi rămîn sprijinite pe muchie
gesturi atît de des repetate încît ajung mod de a fi
gesturi retrase ca nişte melci în adîncul sufletului

uite-i
aleargă cu orbitele golite
amintirile atîrnă de-a lungul zidurilor —
calendare duioase şi triste

jumătate oameni
jumătate pămînt
străbat labirintul căutîndu-se
în micile semne obscene încrustate cu un cui ruginit

pe pereţii W.C.-ului
căutîndu-se
în locurile unde au dăruit primul sărut
unde au pierdut prima iubire
negăsind nimic altceva decît o imensă grămadă de gunoaie

o posibilă sursă de biogaz

Un om face un pas

se vede limpede faţa suptă
chinuită
se disting mîinile
în căutarea unui punct de sprijin
torsul într-un dezechilibru specific
amănunte din îmbrăcăminte
ici-colo pete de culoare
urme de trecere prin vieţile altora
încălţările abia vizibile
răspîndesc discret parfumul patriei lui

şi totuşi ceva lipseşte
ceva fundamental
fără de care nimic nu ar avea sens

(ghidul ne îndeamnă mai departe)

(n-am să aflu niciodată cine era acel om)

PARHELIA

(urmare din pag. 12)

bitor, sperau ei, îşi încheiau raţionamentul mult mai de rangul împăraţilor decît bîrfa terfelitoare cu Dinţosu. El, nestingherit de ce se vorbea pe seama lui, continua să-şi bea tainul de vin de la „Vulturul de mare cu peştele în gheare" — o cîrciumă cocoţată în colţul cel mai de sus al unei străduţe prost pavate cu pietre mari de rîu, străduţă care cu mulţi ani în urmă cunoscuse o vreme de glorie fiind pe atunci unicul drum de acces la poarta castelului, care în urma numeroaselor transformări îi întoarse pur şi simplu spatele, mutîndu-şi poarta şi lăsînd-o astfel să se opintească, acum, în parapetul muced al zidului. În cîrciuma de pe strada aceasta se adunau artiştii şi se înfierbîntau în discuţii şi crezuri artistice, iar cînd li se uscau gîturile şi li se goleau ulcioarele îşi întorceau privirea spre Mama(cum îi ziceau iangiţei) şi ulcioarele pline luau, pe loc locul celor goale. La Mama orice artist oropsit şi neînţeles găsea pe lîngă alinare şi o burtă de vin, pe care dacă nu avea bani s-o plătească atunci, jos în pivniţă printre butoaiele cu vin şi între patru ochi cu hangiţa, o achita în natură. Măsura aceasta, mult gustată de artişti şi de hangiţă, avea un substrat creativ-stimulator, cenzurînd orice degenerare posibilă a artei prin stimularea necontenită a virilităţii. La Mama nu aveau ce căuta artştii impotenţi.

Dinţosu venea pe aici şi din cînd în cînd, în gest mimat, mod unic de comunicare de cînd pantomima ajunsese în drepturi, lăsa să se înţeleagă că plînsetul nu ar fi fost aievea, ci că ar fi fost amintirea copilăriei împăratului pe care parte din zidurile groase netransformate o păstraseră şi pe care la miezul nopţii — întrînd în vibraţie la bătăile repetate ale orologiului — o scăpau din încleştarea pietrei şi mortarului slăbită de trecerea timpului. Gestica explicativă prea amplă şi detaliată în introducere (studierea mortarului) obosea şi plictisea auditoriului şi se încîlcea în partea a doua (a obîrşiei plînsetului) în gesturile esoterice din care-şi confecţionase veşmîntul misterios pe care-l purta de cînd i se năzărise că era geniu. Tot din vremea aceea se deprinse şi cu o altă ciudăţenie. Bea vinul pe ascuns, cu paiul de sub mantie, iar de mîncarea din faţă nu se atingea, mimînd că o mănîncă şi apoi, îndestulat, că-şi astîmpără setea cu pocalul gol. La Mama dacă s-ar fi uitat cineva în momentele acelea, ar fi văzut din privirea ei că nu prea era de acord cu genul acela de manifestare a genialităţii mai ales că Dinţosu cobora tot mai rar în pivniţă, iar la plecare lua mîncarea la pachet pentru un cîine imaginar pe care îl mima ba mare, ba mic, veşnic nedespărţit, părăsind cîrciuma ba tras, ba trăgînd, oprindu-se pentru o clipă în uşă, de unde, cu un gest plin de noblete, plătea regeşte tot în pantomimă.

Teoria Dinţosului n-a plăcut nimănui. Excludea picantul — condiţie unică, pe atunci, în naşterea legendei. Reacţia a fost violentă. O jerbă de ipoteze a explodat din gurile şi minţile oamenilor. Astfel de zvonuri scăpate de orice control, de o paternitate dubioasă, spuneau ba că împăratul ar fi înfiat un copil orfan de la Casa copilului, ba că un ventrilog s-ar fi pripăşit prin pivniţele castelului, ba unii au strîns bani şi şi-au adus din Orient maestru care să-i înveţe practicarea (în cluburi bine dotate- a teoriei după care împăratul — din plictiseală — s-ar fi jucat de unul singur şi sămînţa scăpată în lumina ochilor i-ar fi ajuns la creier, dînd totuşi naştere din cap unui prunc împărătesc. Vechiul chip al împăratului cu fătul ghem în creier, a fost pus din nou în circulaţie. Alţii susţineau că plînsetul ar fi opera de răzbunare a vreunui vrăjitor alungat de împărăteasă. Mai erau şi unii care spuneau în zeflemea c-ar fi miorlăitul unei pisici pribege, că la urma urmelor nici n-ar fi. Nu se mai putea continua astfel. Toate zvonurile acestea ajungeau la urechile Parheliei purtate, înfofolite de agenţii secreţi pe care îi primise ca zestre de la mama ei şi mama ei la rîndu-i de la mama ei şi tot aşa, pe linie femeiască, de la Eva. Agenţii aceştia, vorbind atîta amar de vreme urechii muiereşti, nu mai puteau fi auziţi de vreo ureche bărbătească şi nici măcar văzuţi de ochi de bărbat. Zile în şir şi-a bătut împărăteasa Parhelia capul pentru a găsi un mijloc de curmare a zvonurilor nătînge. Şi mai mult, i-a luat să-l scoată pe împărat din apatia în care se abandonase între crizele de podagră.

Poeme de

PAUL FORT

[1872 – 1960]

În tălmăcirea lui ȘERBAN FOARȚĂ

Cuvîntul traducătorului

Nu numai versurile-i „travestite"-n proză — pentru că, pare-se, sutare gazetă pariziană remunera, atunci, singură proza (legenda asta — dacă, totuşi, de o legendă este vorba — fiind de natură să dezumfle niscaiva ample, teoretice baloane) ; dar viaţa însăşi a lui Fort pare-a fi fost un fel de joc perpetuu, — de la jocurile-i multe, de cuvinte, impenitentul cărora era (încît Germaine de Tourangelle, logodnica-i de viaţă lungă, instituise, cică, o „amendă" : un franc de fiecare calambur), la însuşi jocul — grav — poeticesc, la „meseria" versurilor care (cum ne asigură un Pierre Béarn), nu va fi fost în ceea ce-l priveşte, decît, „mereu, un joc". Un joc — desigur —, prin umor şi voie bună, facondă, fantezie şi capriciu, lejeritate şi freschezza populară, dar, mai cu seamă, printr-un soi de juvenilă (să-i zicem :) quasi-inconştientă — care, la anii şaptespe, la care „on n'est pas sérieux", avea să-l facă să scoată — din pămînt, din iarbă verde —, şi să diriguie un teatru (cu un program al său, estetic — subscris de, între alţii, Verlaine şi Mallarmé !), iar la optzeci bătuţi pe muchie (şi trecuţi), să scrie, încă, zilnic şi-ntr-o doară trei-patru-cinci „balade franţuzeşti" (ori „marocane", „tunisiene", „antarctice", „martinicheze" ...),ce-i vor fi fost, prin vreme, prefaţate de Pierre Louys, Mistral, Apollinaire, Paul Valéry; Gourmont ori Maeterlinck, ba chiar de — de ce nu ? — Georges Simenon ... Altminteri, un poet mai „chibzuit", decît se crede, îndeobşte, şi se zice : nepăsător însă, de „mode" şi de „timp" ; perpetuînd, de-a lungul unei vieţi, aceleaşi moduri (simple), ca şi nu alte (limpezi) modulaţii decît acelea înseşi ale juneţii sale ; prolific inegal şi — nu o dată — căzînd în autopastişă şi poncif ; mai totdeauna, însă, direct, spontan şi sincer, — poemele lui Fort („onoarea" însăşi după Claudel „a gliei frînce" !) miros a reavăn şi a verde a filă de abecedar, a primăvară, a Paris, a Ev-de-Mijloc ...

ş. f.

GAPUL SFÎNTULUI DENIS

Primăvara, o mesdames, s-a născut
la Notre-Dame,
sus, pe turle : după care, s-a lăsat în Roza mare.
Razele-i cum cad mănunchie, la icoane îngenunchie !
Se născu pe-altar, la un
zvon anume de lăstun,
dîndu-i o cu totul altă
faţă, prin cea Roză-nvoaltă.
Primăvara, o, mesdames, s-a născut
pe Notre-Dame,
ca şi cu mai mare drag, la biserică, în prag,
unde Sfîntul — care-şi ţine capu-n mîini — aude bine
cum idei uşoare-i zburdă în cel
cap de piatră surdă.
Fraţilor, e un miracol ! Ian priviţi acest spectacol !
Rîndunica, pentru pui, cuib îşi
face-n capu' lui.
Domnul fie,-n veci, slăvit ! Primăvara s-a ivit ;
s-a născut messieurs, mesdames !,
sus, în vîrf, la Notre-Dame,
cărui vîrf i s-a adaos Roza mare,-nchisă-n naos ;
se născu pe-altar şi în
capul Sfîntului bătrîn
ce, cu mîinile-amîndouă, leagănă un cuib cu ouă.
Oameni buni, e o minune care nu
se poate spune !
Sîn' Denys, cu capu' lui leagănă
un cuib cu pui.

JELANIA MICULUI CAL ALB

Micul cal pe timp avan, cît de brav putea să fie ! Cal cuminte şi bălan : toţi 'napoi, el în prim-plan.

Soare,-n nici-o zi din an, în cea strîmbă geografie, pe a cerului tavan nici în zări, nici în prim-plan.

Ci el, fără vre-un elan, cu copiii la cutie, prin ploi lungi, pe-un bărăgan ; toţi 'napoi, el în prim-plan.

Ce îndemn şi ce elan !, după coada-i colilie, dacă,-n droşcă, toţi eram : noi 'napoi, el în prim-plan.

Cîn-ntr-o seară, într-un an, — altfel cum putea să fie ?! — l-a lovit un trăsnet van : toţi 'napoi, el în prim-plan.

A murit sperînd, în van, soarele să-mi reînvie pe al cerului tavan — fie-n zări, fie-n prim-plan.

IEPURELE

'Nainte de-a intra-n oraş am întîlnit un iepuraş.

Stătea-n zăpadă şi visa, în albă-dalbă haina sa,

încît părea că-mi vine el, de la Saint-Jacques-de-Compostelle ;

şi fremăta, şi fremăta — ca laptele-n ulcica ta.

L-am pus în glugă, într-un fald. El mi-a şoptit că-i e prea cald.

Îl bag la mine sub gheroc. El : „Aer, domnul meu ! Te rog !"

Îl scot, atunci, şi-l vîr în sac. Rămasam fără păstîrnac.

BALENELE

Pe vremea cînd se mai pleca departe,-n larg după balene, aşa departe, marinare, că suspinau dragile noastre, fără troiţe la răspîntii, în Franţa, nu găseai şosea ; erau marchizi, pe-atunci cu guler de horbotă şi bumbi de astre, era şi Precista şi,-aşijderi era şi Maiestatea-Sa !

Pe vremea cînd se mai pleca departe,-n larg, după balene aşa departe, marinare, că suspinau dragile noastre, eraţi voi, ăştia — cei pe care credinţa nu vă părăsea ; erau mai-marii ce-mi scuipau pe toate crezurile voastre, era şi Maica, preacurata, era şi Maiestatea-Sa !

Ei bine, astăzi, toată lumea e mulţumită — zău aşa ! Nici nu-ţi închipui, marinare, ce mulţumită-i ... Pe cuvînt ! Nici tu mai-mari, nici Iisus să-i aibe-n paza Sa ... Franţa-i republică şi are un preşedinte — zău aşa ! Şi nici balene nu mai sînt !

CÎNTECUL GÎSCĂRIŢEI DIN PICARDIA

„Stăteam pe-o margine de şanţ, ciucită-ntre genunchi şi coate, cînd a trecut — prin albu-mi lanţ de gîşte — El ... Ah ! Şi, cu toate

că n-a fost una din dumineci, cînd toate voile le ai : de pildă să nu te cumineci ; ba (Doamne, iartă-mă !) să-ţi dai

Lui inima ..., obrazu-mi să-l sărute-a vrut, care şi-acu, ca para-mi arde, pe sub văi, la schitul din Saint-Val d'Ajoux,

şi,-aşijderi cînd a fost să mor, în ţintirimul din Montmort, — cînd fiecare, printre astre, la piept ni-L strîngem, cu amor sub, albe, vălurile noastre

cele de nuntă şi de doliu ..., lîngă Moreuil, între livezi, — de unde bine poţi să vezi zbătîndu-mi-se,-n vînt, linţoliul".

CÎNTECUL VIRGINETTEI

Virginette, ai să vezi : fi-voi tare cuminte ! Pe-nflorite livezi, să nu spunem cuvinte !

Uite maci ! Uite nalbă ! Să ne-ntindem şi noi ! Virginette, floare albă, culcă-ţi capu-n trifoi !

Şi, astfel de-om şedea, o s-ajungem cu gîndul, hăt în cer, spre-a vedea — noi — iubirile într-un

Nesfîrşit Floreal !
Virginette a mea, însă visă vis mai real ...

Şi, cu faţa-i în soare (nu s-ar zice că plînsă), — în azur — ce-mi văd, oare, ochii ei de cicoare ? ...

... Din nori — îngerii — pat, cum aştern somnului, făr' de păcat, al Maicii Domnului !

Virginette, ai să vezi !... Au să-ţi jur şi pe barbă ?! ... Tu,-ntre flori, să te-aşezi : să-mi dormi dusă în iarbă ...

VIŢEII DIN HAIZETTES

La mine-n sat se află trei minuni ale acestei firi, nişte podoabe de viţei, albi şi frumoşi ca nişte miri.

Întinşi pe iarbă între flori, eu, dacă trec pe lîngă ei, la pas au grabnic, fruntea lor se-ntoarce după paşii mei ;

încît, cetindu-l pe François de Sales, care mi-i drag de tot, chiar ieri : precuvîntarea sa (măiastră !) la La Vie Dévote,

încolo,-ncoace şi, din nou, pe drumul străbătut deja, simţind în mine-un suflet nou, un mugure care mijea,

cu capu' lor ritmîndu-mi, ei, pioşii paşi prin lutul bun — pe drumul dinspre Gambaiseuil —, tustrei bălani pătaţi cu brun ...

... Pe drumul Raiului, cîndva, pe sub aluni, întîrziet, să fiţi cu mine — ce n-aş da ! — o, dragi prieteni din Haizettes.

COLECTIVUL DE REDACŢIE : MIRCEA MIHAIEŞ (redactor şef), CORNEL UNGUREANU (redactor şef-adjunct), ADRIANA BABEŢI (secretar general de redacţie), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, IOSIF COSTINAŞ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORNEL BOGDAN, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: TIMIŞOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 3 23 90, 3 33 76 şi 3 00 73
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

Paginatori : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU ;
Linotipişti : Tiberiu LAZĂR, Gelu DOGIOIU, Mirel UNGUREANU.
Tiparul executat la I.P.B.T. Index 42.907.

ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar

12

(IN PAGINILE 4-5)

Cîtă libertate, atîta cultură Cîtă prostie, atîta sclavie

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA • NR. 12 (1242) 22 MARTIE 1991 • SERIE NOUĂ, ANUL III • 16 PAG. 5 LEI

BREASLA NECUVÎNTĂTOARELOR

Un vechi proverb românesc spune că surplusului de minte i se asociază și un surplus de prostie. Rareori s-a verificat această zicere cu mai multă expresivitate a tîmpeniei ca în cazul recentelor întîmplări care au adus în centrul atenției două dintre breslele creatorilor : actorii și scriitorii. Lucrurile s-au desfășurat după tipicul scenariilor staliniste : o delegație (reprezentativă, desigur) se înfățișează la palatul prezidențial pentru a aduce la cunoștință mari nereguli, comploturi și trădări în interiorul breslei și pentru a cere urgente măsuri. Dacă privim lista petiționarilor, ne vom liniști imediat. E vorba de aceiași slujbași ai diversiunii, cuvîntători frenetici pe la congresele partidului, dezlănțuiți în varii spectacole mamut sau în poeme orăcăitoare la adresa toașălui și toașei. Lipsa de scrupule a unora dintre actorii noștri e atît de cunoscută, încît ea nu merită nici un cuvînt în plus. Să observăm doar că la această specie lipsa de talent se asociază parcă mai vîrtos cu invidia și cu un dezvoltat simț al delațiunii.

Nici în privința scriitorilor care s-au năpustit, ca lupii în prag de primăvară, spre Cotroceni n-avem lucruri mai bune de spus. Nu ne miră nici măcar prezența lui Augustin Buzura printre ei. Romancierul de succes din anii trecuți a devenit un colaborationist al regimului neocomunist la fel de plin de succes. Iuți să sară cu pîra, așa cum, pînă nu demult, erau primii la elogiile prezidențiale, grupul scriitorilor primiți la Ion Iliescu încearcă încă una din diversiunile în care s-a specializat. Profesioniști ai cacealmalei, un A. Păunescu, un Dinu Săraru, un Valeriu Rîpeanu și-au luat sprijinitori de seamă: M. Ungheanu, Paul Everac, cuplul Vulpescu, Platon Pardău. Nu știm ce-și vor fi zîmbit unii altora, în atmosfera vătuită a Cotrocenilor. Observăm doar că dizgrațiosul A. Păunescu și-a ajustat, pentru festiva ocaziune, oribila podoabă hirsută. De unde am putea deduce că s-au discutat chestiuni arzătoare.

În urmă cu cîțiva ani, un grup asemănător (asezonat și cu cîțiva dintre pîrîcioșii de azi) s-a prezentat la Ceaușescu, la fel de nemulțumiți de breasla din care făceau parte, cerînd înființarea unei uniuni a scriitorilor comuniști. Exact așa cum se aude. A. Păunescu, perseverent în viciu, nici n-ar putea gîndi altfel. Și nici autorul proletcultist D. Săraru. Și nici alți neocomuniști de ultimă oră, nostalgici, pesemne, după glorioasele vremuri prezidențiale ale lui D.R. Popescu, ieșit, și el, în fine, din bîrlog. Exponenți ai stilului silențios, acești scriitori atît de guralivi altminteri, par să fi făcut legămînt de intrare în lumea celor care nu cuvîntă : nici pînă azi nu s-a aflat obiectul descinderii de la Cotroceni. Cum nu era nici sfîntul Ion, nici Paștele, și nici vreun parastas național, putem doar presupune ce voiau acești autori cu vocația slugărniciei prezidențiale. Putem bănui, dar ridicolul de care s-au mai umplut odată ne umple de milă. Și de silă.

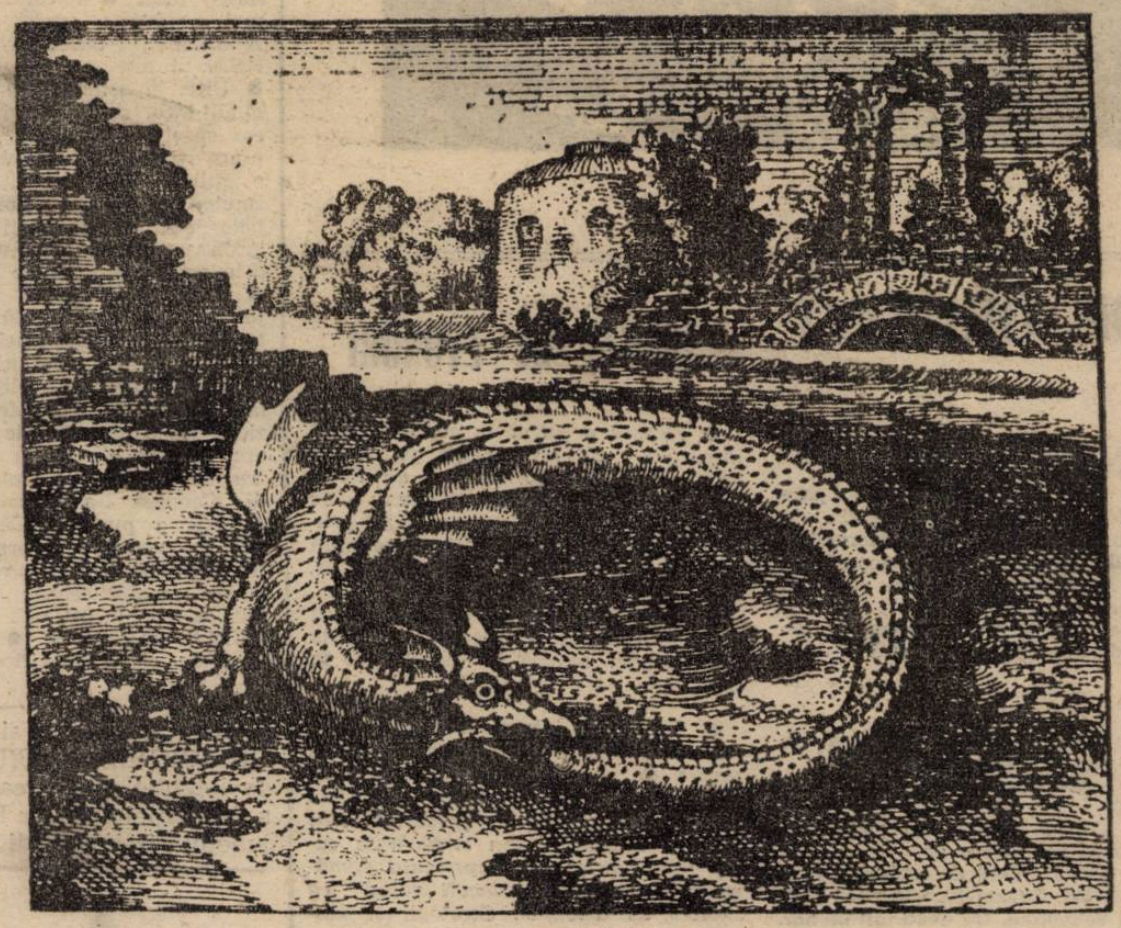

Prostia de care vorbeam la începutul rîndurilor de față constă în orbirea artiștilor noștri în fața manevrelor puterii. De ce tocmai **actorii** și **scriitorii** ? De ce nu muzicienii și pictorii ? Foarte simplu: pentru că puterea vrea să controleze **cuvîntul.** Mentalitatea de monitor a regimului preferă întotdeauna necuvîntătoarele celor care îndrăznesc, vai, doar prin vorbă, să i se opună. Prezența la Cotroceni a lui A. Păunescu și a emulilor săi întru ale turcirii conștiințelor e echivalentul implacabilei vocabule a mentalității polițienești adresată scriitorilor : **Vorrba !**

Mircea MIHĂIEȘ

SIMPOZION INTERNAȚIONAL

The Foreign Policy Research Institute din Philadelphia, The University of Maryland, Uniunea Scriitorilor din România și Inspectoratul pentru cultură al județului Timiș organizează, între 25 și 27 martie 1991, un simpozion internațional avînd drept temă Puterea și opoziția în societățile postcomuniste. Fundamente ale pluralismului în Europa centrală și răsăriteană.

Dintre participanți : Ekaterina Nikova, Boyan Penkov, Dimitrina Petrova, Antony Todorov (Bulgaria), Jan Kavan, Ivan Lamper, Jan Urban, Martin Weiss (Cehoslovacia), Sonja Licht, Milan Nikolic, Dimitrij Rupel, Djurdjie Ninkovic (Iugoslavia), Jakub Karpinksi, Ryzsard Legutko, Karol Modzelewski, Adam Michnik, Adam Szostkiewski. Maciej Zalewski, (Polonia), Juliana Pilon, Vladimir Tismăneanu, Dorin Tudoran (Statele Unite ale Americii), Agnes Heller, Miklos Haraszti, Ferenc Feher, Peter Paczolay, Jozsef Szajer (Ungaria), Mircea Dinescu, Nicolae Manolescu, Vasile Pușcaș, Vasile Gogea, Stelian Tănase, Mircea Mihăieș, Călin Atanasiu.

Lucrările se vor desfășura în Aula Magna a Universității din Timișoara, începînd cu orele 9,00

CENACLU

Cenaclul Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor și al revistei „Orizont" și-a reluat, marți, activitatea, în stagiunea de primăvară, printr-un Medalion literar consacrat scriitorului SVETOMIR RAICOV, la împlinirea vîrstei de 70 de ani.

Despre viața și activitatea scriitorului sărbătorit, autor al primului roman în limba sîrbă apărut în România, au vorbit criticii literari Cornel Ungureanu, Lucian Alexiu, Marian Odangiu și poetul Slavomir Gvozdenovici.

În încheiere, SVETOMIR RAICOV, subliniind atmosfera de înțelegere între scriitori și speranța în consolidarea vieții literare timișorene, a evocat etapele devenirii sale scriitoricești.

ARGUS ● ARGUS

Libertatea presei e în pericol. Ziariștii nu au avut acces la cîteva conferințe și convenții de partid. Oare ce or fi avînd de ascuns cei care s-au obișnuit a ne trata cu refuz ? Acționează domniile lor la niscaiva planuri secrete de menținere a integrității teritoariale în hotarele renumitei noastre insularități latine ? ● Dacă ar fi să judecăm după strigarea de mare acuitate patriotică „Decît umili în Europa, mai bine stejari în Carpați !" am răspunde, neapărat, afirmativ ● Dar cine o fi scornit această nouă spaimă, menită să ne țină într-o perpetuă izolare de lume ? ● Nimeni altcineva decît naționaliștii conservatori, niște domni care nu văd în Comunitatea Europeană altceva decît o mare mîncătoare de ființe naționale. ● Au acești conaționali ai noștri o obsesie mereu proaspătă : văd paiul din ochiul Europei ● Dar bîrna ? ● Ce-am mai auzit, ce-am mai văzut, ce-am mai citit? — vorba d-lui Paul Matinal Grigoriu ● Am mai auzit o afirmație a premierului Pedro, care ne-a reactualizat senzația că domnia sa, prins cum e în felurite afaceri diplomaticești, care mai de care mai plicticoase în imobilismul lor, simte din cînd în cînd, fără o anume regularitate, nevoia cîte unui puseu ludic ● Recent, dl. Roman a mai produs o probă în acest sens. A afirmat, oarecum convins, că F.S.N.-ul are „vocația de a guverna" ● Uite, la asta într-adevăr nu ne-am gîndit ! Și, oricît am forța acest proces specific bipedelor cu cortex, tot n-am reușit nimic notabil, în afară de o glumă șoimănească. Una care ar smulge suspinuri admirative la grupele mari de la instituțiile cu program prelungit. Bată-vă să vă bată, d-le prim, de unde le mai scoateți ? ● Iată, însă, că, în vreme ce majoritatea convențională trecea prin toată gama entuziasmelor, de la ovații pînă la scandări nominale, o minoritate oarecum neglijabilă a trecut la scindări în sînul frontului. Va să zică, de la scandări la scindări. Prea era pătruns de misie dl. întîi-ministru spre a sesiza detaliul ● Dar dl. Ceontea l-a sesizat. Și, în consecință, a punctat. Căci dacă partidul cu vocație guvernamentală se fracționează, cel cu „vocație națională" se monolitizează. F.U.N.R. a primit la sîn P.N.R.-ul, formînd un P.U.N.R. mai mare ● Ziceam noi ceva de alegerile viitoare ! ● N-ar fi exclus să auzim, nu peste multă vreme, cîte ceva în legătură cu „vocația de a fi în opoziție" ● Deocamdată, să rămînem la salamul cu soia. Aceasta este proba cea mai grea în competițiile electorale pe teren acoperit ● Și, zilele trecute, ea a revenit în actualitate. „Mîndria de a mînca salam cu soia", cum ar zice bardul cuțaridic ● Căci, cine n-a mîncat din el, nu-i cu noi. E chiar împotriva noastră. Așadar, nu trebuie ales. Pentru că nu ne înțelege suferințele. Și nu e capabil să le aprofundeze ● N-avem noi alte voci autorizate ? Ba bine că nu ! ● Iată, am cules una dintre cele mai viguroase : a d-lui Traian Diaconu. Zice d-sa în tipăritura numită *Europa :* „Că partidul comunist există este un adevăr istoric de netăgăduit. El nu este nici desființat, nici interzis. El ESTE pur și simplu. Nici unul din partidele acuzate a fi moștenitoare ale P.C.R., nici P.D.M., nici P.S.M., nici, cu atît mai puțin FSN, nu pot fi, nu sînt și nu vor fi moștenitoare nici în fapt, nici în drept. Așadar, realitatea este crudă, dar adevărată. Comuniștii, ascunși sau la vedere, acoperiți sau descoperiți, identificați sau neidentificați, există, muncesc, trăiesc, duc muncă politică de la om la om, chiar dacă a fost decapitat partidul. Ei au capacitatea de a supraviețui prin tăria ideilor marxiste care nu sînt o dogmă... Comuniștii luptă prin toate mijloacele, prin toate formele și modalitățile, pe toate fronturile : ei sînt peste tot și nicăieri în România. Dar faptele lor trăiesc și pun în valoare ideile lor. Mai mult decît atît : există rețele informaționale ad-hoc, celule mai mici sau mai mari pretutindeni. Iar greșelile guvernului, ale autorităților sînt cu atît mai evidente cu cît aceștia le identifică primii, înainte de a le produce chiar guvernanții și de a le critica opoziția". Aici ne oprim puțin, că prea e gogonată : adică în ce fel, mă rog, le pot „aceștia" identifica înainte de a fi produse, d-le Traian ? Trebuie să recunoașteți, ați cam luat-o razna cu logica de partid! Prea vreți să faceți din pecere o creațiune mataharismatică ! Opriți-vă pînă mai e vreme ! Pînă și trenul oprește, uneori... ●

C. B.

TOP ORIZONT

POEZIE

1. Mircea Cărtărescu, **Levantul**, Ed. Cartea Românească (1).
2. Florin Iaru, **Înnebunesc și-mi pare rău**, Ed. Cartea Românească (2).
3. Nichita Danilov, **Deasupra lucrurilor, neantul**, Ed. Cartea Românească (4).
4. Liviu Antonesei, **Căutarea căutării**, Ed. Junimea (5).
5. Nicolae Prelipceanu, **Mașina de uitat**, Ed. Cartea Românească (3).

PROZA

1. Stelian Tănase, **Corpuri de iluminat**, Ed. Cartea Românească (1).
2. Paul Goma, **Din Calidor**, Ed. Albatros (2).
3. Vasile Gogea, **Scene din viața lui Anselmus**, Ed. Litera (4).
4. Florin Șlapac, **Cent ul schimbător al atenției**, Ed. Cartea Românească (—).
5. Mihail Sebastian, **De două mii de ani. Cum am devenit huligan**, Ed. Humanitas (3).

CRITICĂ—ESEU

1. Nicolae Manolescu, **Istoria critică a literaturii române**, Ed. Minerva (2).
2. Constantin Noica, **Jurnal de idei**, Ed. Humanitas (1).
3. Andrei Șerbulescu, **Monarhia de drept dialectic**, Ed. Humanitas (3).
4. Emil Cioran, **Cartea amăgirilor**, Ed. Humanitas (5).
5. Monica Lovinescu, **Unde scurte**, Ed. Humanitas (4).

După o îndelungată supremație, Constantin Noica este înlocuit în fruntea secției critică-eseu de către Nicolae Manolescu, autorul primului volum dintr-o impozantă istorie a literaturii române. Pentru alte detalii, vă invităm să citiți paginile 8—9 ale revistei.

JURNAL DE ZVONURI

● *FSN-ul a intrat în zodia marilor împărțiri. Se formează, pe lîngă FSN-s.d. și FSN-20 mai, și un FSN-C.D. și, de asemenea, FSN-a.t.. Se preconizează, și formarea unei grupări FSN-le roi și o alta denumită FSN de după FSN, adică meta-FSN.*

● După încă un marș al cartelului Alfa se prevede o trecere masivă la schimbul în natură în loc de cel în bani.

● *Guvernul intenționează transformarea industriei românești într-un muzeu de proporții naționale, care va fi deschis în vară sub lozinca „Cine face ca noi, ca noi s-o pățească". Sînt invitați specialiști din străinătate care, folosindu-se de experiența românească, vor iniția colocvii avînd ca subiect de discuție :* Strategii și metode ale ruinării economiei.

● Industria metalurgică românească va fi preluată de un consiliu de patroni belgieni. Muncitorii noștri vor trebui să mănînce semințe, să nu dea sfaturi și să organizeze un festival folcloric și de muzică ușoară. De rest, se vor ocupa muncitorii belgieni.

● *În școli se inițiază refacerea pionierei sub îmbrativul* La o țară nouă, organizații vechi. *Neopionierii vor lupta pentru stabilitate și liniște în școală și acasă.*

● Partidul Socialist al Muncii pregătește editarea unor antologii cuprinzînd creații literare ale scriitorilor, dedicate președintelui Ceaușescu și realizărilor socialismului pe străbunul plai geto-dac.

Eseul „Psihologie și Religie", emoționantă mărturisire a preotului GHEORGHE CALCIU-DUMITREASA cu privire la perioada ceaușistă de detenție, va apărea în nr. 6 din aprilie a.c. al publicației „MEMENTO" a Asociației Foștilor Deținuți Politici și a Rezistenței Anticomuniste din județul Timiș cu sediul în Spl. N. Titulescu nr. 2, tel. 1 33 66.

Umor Service

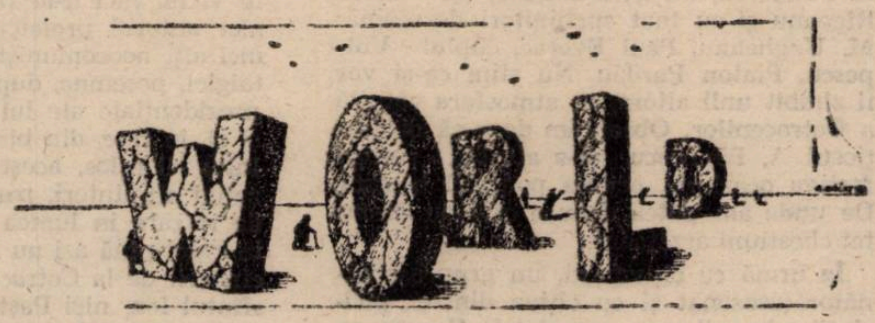

Ivan RADENOV (Bulgaria)

Convorbire cu VICTOR REBENGIUC

„SĂ EVITĂM O REÎNTOARCERE ÎN NEGURI..."

— *Care este, după opinia dumneavoastră, starea teatrului românesc în această primăvară a anului 1991?*

— O stare de tranziție, care încumbă destule dificultăți. Aceste dificultăți teatrul le traversează, cred, cu... greutatea înțeleasă.

— *Și asumată?*

— Volens-nolens. Impedimentele peste care va mai trebui să treacă teatrul nostru nu sînt, însă, de natură să-l distrugă, să-l aneantizeze. Ele ne fac viața grea, ne-o complică, dar eu am credința că vor fi depășite. Nu foarte ușor. Nici foarte repede. Teatrul nu va dispare, nu se poate să dispară, nu a dispărut el de 2000 de ani, și a mai trecut prin momente critice. N-are cum să dispară taman aici, la noi...

— *Ce ne puteți spune despre criza de spectatori în instituțiile de artă, inclusiv în teatru, survenită după decembrie '89. Sau, poate, la București, spre deosebire de Timișoara, e altcumva?*

— Și în București s-a produs o diminuare a numărului de spectatori. Dar spectacolele care sînt noi și bune nu suferă de lipsă de spectatori. Spre pildă, cele semnate de Andrei Șerban la Teatrul Național. Sau, la Teatrul Nottara, premierele „Sinucigașul" și „Păguboșii". La Teatrul de Comedie — „Legături primejdioase". La noi, la „Bulandra" — premiera, în regia Cătălinei Buzoianu, „Marilyn". În curînd, Liviu Ciulei va veni din America pentru a pune în scenă, la teatrul nostru, două piese, într-un timp foarte scurt. Cum nu sîntem noi obișnuiți...

— *Într-un timp... americănesc.*

— Da. Va regiza, așadar, „Visul unei nopți de vară" de Shakespeare și „Deșteptarea primăverii" de Wedekind. Pregătim și alte piese noi și interesante. Una din ele, scrisă de un autor englez — David Edgar, al cărei titlu nu este încă fixat în limba română, va fi pusă în scenă de Ion Caramitru. Textul englezului se referă la schimbările care au avut loc în Estul Europei, în ultimul an. Autorul a fost și la noi în țară, în ianuarie '90. Acțiunea s-ar putea localiza, eventual, în Cehoslovacia. Unul dintre personaje ar putea fi... Havel. Este vorba de noile forțe politice — autentic democratice — care sînt... împinse spre putere de valul nemulțumirilor, de marea dorință a oamenilor de a anula structurile comuniste. Și despre disperarea cu care guvernanții comuniști se agață de putere, despre manevrele politice pe care ei le fac pentru a-și păstra privilegiile și poziția de dominare.

— *Se pare că publicul spectator, o anumită categorie de public, ar fi receptiv la piese inspirate din evenimentele petrecute în decembrie '89 și cele care au urmat după aceea. Ce știți că fac, în acest sens, dramaturgii noștri?*

— Dramaturgii noștri, deocamdată, se plîng și se tem foarte tare că ei nu vor mai fi jucați din pricina.... liberalizării repertoriului. Nemaiexistînd obligația de a fi incluse în repertoriu un anumit număr de piese românești.

— *Chiar și, spre exemplu, un autor dramatic precum Iosif Naghiu se teme?*

— Da, chiar și el. La o întîlnire pe care am avut-o la Ministerul Culturii, unde s-a dezbătut viitoarea lege a teatrelor, și-a manifestat această temere și a cerut să se prevadă, în lege, un... angajament din partea teatrelor prin care se obligă să joace și piese românești. Numai că, devenind teatrele interesate să facă încasări cît mai mari, poate că vor ezita să includă în repertoriu piese semnate de autori români. Dar eu cred că va fi vorba de piese mediocre, proaste. Căci, așa cum este piesa acelui englez de care am amintit, publicul dorește să-și urmărească propriile gînduri, frămîntări pe scenă și să afle o posibilă direcție de soluționare a acutelor probleme la ordinea zilei. Deși destul de mulți spectatori ne spun: Mai lăsați-ne în pace cu politica! Noi vrem să ne distrăm, vrem să uităm greutățile noastre...

— *O categorie de public care vrea același lucru ca și înainte.*

— Mai numeroasă decît credem. Într-adevăr, nici înainte de Revoluție nu doreau decît să rîdă, să se amuze.

— *Să ne oprim, însă, asupra condiției spectatorului care pretinde altceva de la teatru. Mă refer la acei spectatori a căror formare întru cultura teatrală a început în anii '60, cînd scena românească era recunoscută ca fiind una de prima mînă în Europa, în lume.*

— Un public format, avizat, foarte pretențios există și va exista. În pofida..., .intemperiilor comunisto-ceaușiste, teatrul românesc a reușit, în parte, să se mențină la un bun nivel artistic. În același timp, a fost unul din puținele locuri unde — ca într-un refugiu — oamenii puteau auzi lucruri pe care le gîndeau și ei. Ele erau prezentate într-o manieră implicită. S-a creat un cod, o comunicare aparte între sală și scenă, aș îndrăzni să spun că acest cod reprezenta un fel de disidență.

— *Revenind, cu voia dumneavoastră, la autorii dramatici. Să-l luăm, spre pildă, pe Matei Vișniec. N-a dat nici un semn că ar dori să ofere unui teatru din București un text nou, scris după decembrie '89?*

— Nu știu. Noi avem inclusă în repertoriu o piesă a lui Vișniec, care a fost interzisă pe vremea odiosului.

— *Și credeți că această piesă, care, probabil, este scrisă într-o manieră aluzivă, metaforică, parabolică, va mai interesa publicul?*

— N-aș putea spune. Cert este că, bunăoară, reluînd „A treia țeapă" ne-am întrebat și noi dacă va mai avea audiență la publicul spectator. Și iată că această piesă, scrisă în maniera de care aminteați, se joacă cu un succes pe care nu l-am bănuit. Este, rămîne actuală. O piesă bună, o piesă bine scrisă nu-și pierde actualitatea.

— *Despre dramaturgi ați mai avea ceva de spus?*

— Nu. Să zică ei.

— *În afară de faptul că sînteți rectorul Academiei de Teatru și Film, ce... funcție mai aveți?*

— Sînt artist.

— *Bineînțeles că sînteți artist. Dar altceva?*

— Am fost ales lider sindical. Al Sindicatului independent al actorilor profesioniști.

— *Iertați-mă că mă întorc la autorii dramatici. Nu credeți că, apropo de textele pe care publicul spectator ar vrea să le vadă jucate, ar fi bine să faceți o întîlnire cu dramaturgii?*

— Ca sindicaliști? N-are nici o legătură. Ei nu fac parte din sindicatul nostru.

— *Nu ca sindicaliști, ci ca oameni de teatru: actori, regizori, scenografi. Nu cumva au fost lăsați de-o parte, marginalizați?*

— Autorii dramatici?

— *Da.*

— N-au fost lăsați de-o parte. Ei trebuie să scrie. Și, dacă, să zicem, vine Ioșca Naghiu cu o piesă bună, nu cred că vreun director de teatru îl va refuza. Nu cred că se poate întîmpla așa ceva.

— *Mi-ați spus că sînt îngrijorați, descurajați. O întîlnire... amicală nu i-ar ajuta, oare, să depășească acest impas?*

— Nu văd oportunitatea unei asemenea întîlniri decît atunci cînd situația ar deveni flagrantă, adică ar trece o stagiune, două fără să se joace piese românești.

— *Întrevedem o selecție dură în teatrul românesc, din motive pe care, cred, nu este nevoie să le explicăm.*

— Toți ne așteptăm la asta. Mai ales noi, actorii. Valoarea va decide prezența într-un teatru sau în altul a unui actor. Subvențiile fiind din ce în ce mai reduse, conducerea teatrelor va trebui să-și restrîngă trupa și să angajeze actori cu contracte limitate, chiar numai pe timp de un an de zile. Așa cum se întîmplă în Occident. Acolo au angajamente dese și serioase doar actorii cu adevărat talentați și care se mențin la un anumit nivel de profesionalism. Restul șomează sau fac alte meserii. Nu va mai conta, nici la noi, calitatea de membru al unui partid sau mai știu eu ce...

— *Am observat, cu mai mulți ani în urmă, că unii actori s-au deprofesionalizat. Acest fenomen regretabil s-a întîmplat, pare-se, în toate teatrele.*

— Da. În toate teatrele. Toate teatrele au o cantitate de .. balast artistic destul de îngrijorătoare

— *Cum s-a ajuns aici?*

— S-a ajuns exact din cauza legislației, a practicii care există: odată angajat într-un teatru, puteai să rămîi acolo pînă la pensie. Am și eu colegi fără activitate artistică, dar ei primesc salariul așa cum îl primesc și eu. Ei au puține justificări pentru salariul pe care îl primesc Unii n-au chiar nici un fel de justificare. Dar sînt angajați, sînt în teatru, fac parte din schemă, sînt încadrați într-o schemă. Îmi pare rău, însă lucrul ăsta eu l-am spus de cîteva ori, cu ani în urmă, la adunările generale anuale, cînd cei care nu jucau se plîngeau că sînt nedreptățiți, fiindcă nu primeau roluri. Stagiuni întregi n-au jucat aproape nimic sau chiar nimic. Un an de zile nu ești distribuit, doi ani nu ești distribuit, trei ani... Ar trebui să te întrebi: Eu ce fac aici?... Înseamnă că aici nu e locul meu. Dacă trei ani de zile n-am fost băgat în seamă, înseamnă că este unul mai bun decît mine și, așa stînd lucrurile, trebuie să mă duc în altă parte, în alt teatru, unde să fiu băgat în seamă, unde este nevoie de mine. Sigur, e o competiție dură, dar dacă ai vrut să faci meseria asta... Doar nu te-a obligat nimeni să te faci actor. De-aceea nu pot să accept eu oamenii din teatru care s-au descalificat. S-au complăcut într-o situație, aș zice, nedemnă. Și-au pierdut demnitatea. Să fii plătit, în plină putere, ca să nu faci nimic... O spun cu toată mîhnirea, mai ales că sînt și lider sindical. Dar sindicatul nu poate să dea talent nici unui actor. Nu pot să apăr incompetența, mediocritatea, să lupt pentru a obliga regizorii și direcțiile teatrelor să-i distribuie și pe actorii deveniți inutili...

— *Să discutăm și un aspect mai agreabil al... funcțiilor dumneavoastră. Ați fost, după decembrie '89, ca om de teatru, în străinătate...*

— Am fost cîteva zile la Viena și cîteva zile la Istambul, la... „Campionatul balcanic al rectorilor". La Conferința balcanică a rectorilor academiilor de teatru și film.

— *Ați remarcat, cumva, că Europa mai păstrează conștiința valorii teatrului românesc?*

— Teatrul nostru mai persistă în conștiința oamenilor de specialitate din Europa. În anii '60—'70 capitala europeană a teatrului era la București. Au spus-o alții, străinii, nu este o o autoapreciere exagerată.

— *Recent, domnul ministru Andrei Pleșu a propus un lucru destul de ușor realizabil, pentru sprijinirea, din punct de vedere financiar, a teatrelor noastre. Numai bunăvoință să fie...*

— Mi se pare o propunere salvatoare pentru cultura românească. Să dai un leu pentru Ateneu este o tradiție la noi în țară. Și să dai 1% din fondul de salarii ar continua această tradiție. Un minim efort financiar prin care am putea reintra în Europa mult mai repede decît prin altceva.

— *Ați venit la Timișoara invitat la mitingul prilejuit de aniversarea Proclamației. Spuneți-mi, dacă vreți, cîteva cuvinte pentru oamenii acestui oraș, cei care, din decembrie '89 și pînă azi, se împotrivesc comunismului și neocomunismului.*

— Am venit și voi veni la Timișoara cu o plăcere nedisimulată, fiindcă Timișoara mă atrage, și ca oraș, și prin oamenii ei. Eu îi iubeam și înainte de decembrie '89 pe timișoreni. Acum le sînt și foarte îndatorat. Mă simt dator să le arăt respectul meu... De fapt, nu am cuvinte ca să pot aprecia cum se cuvine ceea ce au făcut ei, provocînd schimbarea unui regim totalitar, comunist, care ne-a fost impus prin forță și ai cărui „oameni de bine" tot prin forță caută să rămînă în funcții, să țină în mînă hățurile puterii. Învățînd de la Timișoara și de la Timișoreni, vom putea să evităm o reîntoarcere în neguri...

Iosif COSTINAȘ

CÎTĂ LIBERTATE, ATÎTA CULTURĂ

Tramvaiul şi butca lui Belivacă

1. **Oraşul malariei.** Ca oraş al destabilizării naţionale şi loc pe care, deşi îl urăsc mulţi — îl vizitează pentru a se îmbuiba pe cîteva luni, Timişoara se înscrie într-o frumoasă tradiţie istorică. Aşezată pe locul unor imense mlaştini care exhalau (ca să nu zic „emanau") miasme şi microbi din cei mai feluriţi, Timişoara a fost încă din vremurile trecute, cuibul reacţionarilor, al destabilizatorilor, trimişi aici pentru liniştirea lor — eventual definitivă prin contractarea malariei sau a vreunui alt morb dătător de plecări definitive. Oraşul acesta este o mirabilă ciudăţenie a istoriei ; destabilizatorii timişoreni s-au împuţinat drastic, spre bucuria celor care i-au trimis încoace, cu ocazia ciumei care a bîntuit prin cetate. Puţinii locuitori rămaşi au înălţat un monument, zis „al ciumei", de fapt un semn de mulţumire adus Atotputernicului pentru stîmpărarea cumplitei boli. Şi l-au înălţat în piaţa numită mai apoi a Unirii. După cît au fost de uniţi atunci destabilizatorii timişoreni, tot astfel sînt şi azi, aşa că mitingurile de zgîlţîire a actualului regim (cel puţin) dubios, au loc în aceeaşi Piaţă a Unirii în jurul aceluiaşi monument.

Două puncte foarte depărtate de pe glob ne pot confirma binefacerile exilărilor şi colonizărilor din secolul al XVIII-lea : Timişoara şi Australia (cu menţiunea că „trimişii" la Timişoara erau exilaţi politic). Iată deci o frumoasă tradiţie care explică, printre multe altele, de ce noi, urmaşii mlăştinarilor şi ai malaricilor (boala îi uneşte pe oameni ca şi democraţia-adevărată, şi nu originală-căci nu ţine seama de naţionalitate, sex, vîrstă sau religie) înghiţim mult mai greu sau deloc nişte găluşte nedigerabile, cu termen depăşit.

Numărul mare de destabilizatori a impus urmărirea lor zi şi noapte, indiferent de religie, vîrstă, rasă şi sex ; astfel s-a introdus iluminatul public ca premieră europeană, în timp ce în alte părţi, care se cam hrănesc şi acum de la noi, la orele europene ale TIMIŞOAREI se umbla cu făclia pe uliţe atrăgîndu-se atenţia că „Vodă doarme" (probabil la Cotroceni) aşa că „Faceţi linişte".

„Emanînd" destabilizarea, Timişoara nu l-a prea făcut pe nici un „vodă" să doarmă somn lin ; avem ştiri că împăratul Iosif al II-lea, trecînd prin Timişoara, a dormit o noapte şi a plecat cu guturai ; Vodă Nicolae cel Bun şi Înţelept venea destul de rar, mai mult ca să vîneze (animale) şi pleca de obicei cu nervii -n pioneze(asta desigur şi pe un fond ancestral-ereditar) ; în sfîrşit, Vodă Ion cel Liniştit al Minerilor, a fost o dată şi (aproape) ca şi Cezar, a venit, a văzut (din viteza maşinii), numai că n-a învins.

În sfîrşit pentru ca destabilizatorii să fie puşi pe linie , s-a introdus tramvaiul, pe vremea cînd în frumoasa şi înfloritoarea noastră capitală butca lui boier Belivacă se hurduca pînă-şi lăsa călătorul şi osiile împotmolite în noroaiele de sub scîndurile putrede ale vreunui „pod", rebotezat apoi „bulivard".

Destabilizarea este într-adevăr un lucru rău : aduce mereu ceva nou, dă dureri de cap (chiar şi cînd nu e sigur că-l ai) ; şi, pe deasupra se mai şi strigă „unitate". Iată ce scria un canonic despre timişoreni cu multe zeci de ani în urmă : „Toţi sînt solidari : catolici, necatolici, evrei — cetăţeni de diferite proveniente şi origini, diferite naţionalităţi şi religii, au stat alături ca un singur om cînd a fost vorba de acest oraş ; mărturisesc că fără acest oraş nici nu pot să-mi închipui viaţa". Fără comentarii.

2. **Cartea înţelegerii.** Timişoara nu se mulţumeşte cu mitinguri. După o Proclamaţie tălmăcită europeneşte dar răstălmăcită româneşte, mai apar şi cărţi în spiritul deja istoricei destabilizări timişorene, probabil după un scenariu cunoscut, cum ar spune cineva. Editura timişoreană Facla, în loc să-şi urmeze predestinarea numelui ei purtător de flacără, adică să se apropie de vatră, cum e la modă, publică lucrarea **Contacte lingvistice** a profesorului universitar, desigur timişorean prin spirit şi domiciliu, Király Francisc. Că lucrarea a apărut „după zece ani", nu ne miră, chiar dacă România a colaborat mereu cu toate popoarele lumii (a treia mai ales), „indiferent de orînduire, pe baza neamestecului în treburile interne". Po-

menita carte apărută în oraşul destabilizării, este una a deblocării unui domeniu ce trebuia blocat pînă în 1989 şi, după unii, chiar şi ulterior. Dar în Timişoara n-a existat niciodată un blocaj interetnic real. Au existat ordine „de sus", ca şi în cazul cărţii **Contacte lingvistice.** În buna tradiţie a activiştilor de partid care făceau educaţie ateist-ştiinţifică fără să fi citit Biblia, cineva care precis nu ştia (probabil că nici azi) nici română nici maghiară, a făcut „o sesizare" — semn al vigilenţei partidului, şi totul s-a blocat. Domnul Király Francisc remarcă bine faptul că „nu putea să apară un volum sub semnătura Király" : ceva mă face însă să-l asigur pe domnul profesor că şi dacă l-ar (fi) chema(t) Rege Francisc, tot n-ar (fi) trezi(t) unor netimişoreni conexiuni prea plăcute, cel puţin în plan istoric. Dar nu este locul să intrăm aici în amănunte. Oricum, apariţia cărţii profesorului Király Francisc este un act de liberalism cultural timişorean, care-mi stîrneşte o observaţie de-a lui Constantin Noica (altminteri mare român, vă asigur din sursă directă, chiar dacă nu s-a bătut cu cărămida în piept) : „**Gînd** din maghiarul **gond,** te face să nu ştii ce să admiri mai mult : cuvîntul în sine sau pe cei care l-au creat".

Dan NEGRESCU

Glorioasa cetate a culturii

În clipa de faţă gîndim altfel, puţin altfel, pentru că vremurile s-au schimbat. De aceea este necesară o nouă abordare a culturii ca fenomen complex al spiritului uman. În totalitarism, ne-am mulţumit să rezistăm în faţa ofensivei propagandistice, să ne izolăm dramatic în propriile noastre cuceriri din vremea liberalizării culturale a anilor şaizeci. Am trăit într-un cerc închis, suficient sieşi, am apărat esteticul ca unică formă de împotrivire. Am considerat, decenii la rînd, ideologia maioresciană suport ideatic unic pe care n-am căutat să-l modificăm, în felul hermeneuţilor teologi care, în raporturile lor interpreative cu textul sacru, îi adîncesc semnificaţiile dar nu-i modifică niciodată cadrele dogmatice. Rezistenţa culturii româneşti la subcultura propagandistică de partid s-a consolidat prin apelul la spiritul critic, pe de o parte, şi la preferinţa apăsată pentru formula artă pentru artă în defavoarea celeilalte care postula necesitatea tendinţei şi a tematicii militante în artă.

Bineînţeles că în cuprinsul polemicii Maiorescu-Gherea, care a statuat aceste fundamente ale gîndirii critice româneşti, lucrurile s-au prezentat mai nuanţate şi de o parte şi de alta. Corifeul junimii acceptase, în mai multe locuri, faptul că tendenţiozitatea poate fi expresia unei valori estetice, tot aşa cum, de cealaltă parte, socialismul pragmatic al lui Gherea accepta, în analizele sale critice, evidenţa esteticului în intenţionalităţile sociale şi economice pe care le căuta în opera artistică.

Din această dihotomie nu s-a putut ieşi, anii din urmă radicalizînd-o într-o asemenea măsură, încît s-a creat o adevărată ruptură între cei ce apărau cultura prin cultură şi ceilalţi ce o desfigurau propagandistic. În cazul artei cu tendinţă, esteticul a fost de cele mai multe ori total trădat, lipsind creaţia de acest tip, de orice fel de prestigiu. Literatura „angajată" fusese decenii în şir un fel de realitate de mucava, inconsistentă estetic şi lipsită de adevăr şi valoare tot aşa cum fusese, în fapt, întreaga „realitate" a victoriilor socialismului. Arta socialistă a fost o utopie hidoasă, un eşec lamentabil pentru că, şi aici ne apropiem de esenţa discuţiei noastre, **nu era un spaţiu al libertăţii.** Pseudovalorile culturii comuniste nu au dat naştere la nimic în planul esteticuuli, pentru că nu erau expresia unei eliberări a spiritului, ci dimpotrivă a întemniţării acestuia în clişee retorice. Arta adevărată este urma gîndului liber, este **forma** pe care o ia libertatea în raport cu lumea în care trăim. Arta, ca şi gîndirea autentică, pune lumea în criză şi o „destabilizează" pentru că este forma supremă de manifestare a libertăţii.

Plecînd de la aceste cîteva sumare precizări va trebui să înaintăm, treptat şi temeinic, înspre un **altceva** ideologic, în stare să depăşească vechea polemică iniţiată la sfîrşitul veacului trecut de cei doi mari critici. În ce mă priveşte, simt nevoia lăuntrică, intuitivă mai

CICĂ NIŞTE CRONICARI

• Tocmai de la Chişinău, ne soseşte cu o anumită regularitate, săptămînalul Uniunii Scriitorilor din Moldova, LITERATURA ŞI ARTA. Difuzarea Presei, draga de ea, dacă aşa s-o mai fi numind, ne dovedeşte că, atunci cînd vrea, poate. Să-i dea Dumnezeu puteri sporite, să ne aducă şi revistele literare din ţară. Pînă atunci, însă, mărturisim cu sufletul deschis (ca o scrisoare primită din străinătate) că posibilitatea de a-i citi pe fraţii de dincolo de Prut la puţine zile de la ieşirea de sub tipar ne provoacă o bucurie din cele mari. La fel cum ne bucură şi tirajul, aparent astronomic pentru orice revistă de cultură de dincoace de Prut, — 60 000 ! Da, domnilor, deşi pare surrealistă, cifra este reală. Iată, mi-am zis, încă un motiv care vine să justifice, deşi nu mai era nevoie, cererea pe care am trimis-o preşedintelui Moldovei spre a dobîndi cetăţenia acestei ţări. Merită să fii cetăţean al unei republici în care publicaţiile literar-culturale nu au fost abandonate în favoarea subproduselor tipărite, mai mult sau mai puţin vulgar-pornografice. Din nr. 8/21 februarie a.c. reţin atenţia cele două interviuri : cu Ana Blandiana, aparţinînd Irinei Nechit *(A venit, a vorbit, a învins sau Blestemul de a o lua mereu de la spate)* (sic !) şi cu economistul Constantin Ernu, realizat de Ilie Lupan sub titlul *Războiul din Afganistan a fost mai mult decît o crimă internaţională,* din care reluăm un pasaj : „Cînd treceam prin kişlakuri, în timpul operaţiilor de luptă, în majoritatea cazurilor oamenii fugeau din calea noastră. Familii întregi îşi lăsau casele, averea şi să retrăgeau în munţi, de unde ne atacau, desigur, căci îşi apărau pămîntul. Dacă din vreo casă trăgea cineva, noi făceam una cu pămîntul casa ceea, desigur că distrugeam «pentru orice eventualitate» şi alte case din jur. Erau aruncate şi bombe în kişlakuri, se ridicau nişte ciuperci de fum, ca în filmele documentare din cel de-al doilea război mondial. Clar că acolo nimereau nu numai duşmani, ci şi oameni paşnici. Lucrul acesta nu poate să-l nege nimeni din cei care au văzut războiul din Afganistan şi ţin la adevăr". Ambele numere reiau texte din CRITERION : nr. 8 — *Poimâine* al lui Mircea Eliade (1934), nr. 9 — *Puterea cuvîntului* al lui Dan Bota (1934). Din interviul lui Gheorghe Budeanu, dat tiparului în nr. 9, cu pretinsul preşedinte al Găgăuziei, Stepan Topal spicuim : „Dacă moldovenii vor să se unească cu Roomănia, asta-i treaba lor. Nu vreau să vă îndispun, dar chiar şi ceea ce a declarat domnul Snegur nu constituie altceva decît nişte cuvinte care mîine sau poimîine pot fi spuse altfel... Există doar o mulţime de documente care demonstrează că Parlamentul şi Guvernul Moldovei merg direct pe calea unirii cu România". Al naibii — găgăuzul !

CÎTĂ PROSTIE, ATÎTA SCLAVIE

mult și încă prea puțin precizată teoretic, ca să includ formula artei pentru artă într-alta, mai cuprinzătoare a artei ca libertate în spirit. Arta ca eliberare în (prin) spirit. Această ecuație nu cade în vechea opoziție pentru că nu presupune transformarea artei într-o formă de **militantism,** sau doar atît. În accepțiunea noilor vremuri culturale, prefigurate de literaturile estului european, valoarea estetică este o libertate „întrupată" în formă artistică. Orice operă artistică este o izbîndă și o eliberare la nivelul discursului, dar și al spiritului care și-a cîștigat, prin valoarea artistică, o formă nouă și un fond diferit. Esteticul antrenează, în chiar reușitele sale, destructurarea anchilozărilor care au încătușat spiritul sub povara unor clișee ale unei gîndiri moarte. Conform acestui lanț axiomatic se pot stabili anumite raporturi ideatice, după care avem atîta cultură autentică și valori artistice, cîtă libertate spirituală este capabilă cultura însăși să-și cîștige sieși, pe de o parte, și celor care o receptează, pe de altă parte. Reversul complementarităților acestora ar fi „robia" spirituală, presupusă de nonvaloarea artistică dublată, mai apoi, de consecințele ei firești : cei care frecventează subcultura nu pot ajunge la eliberare, la iluminarea lăuntrică, la edificarea unei conștiințe.

Rolul educativ al artei este, cu toate acestea, secund și nu este căutat de creator. Acesta se mulțumește, scriind, să învețe libertatea. Creația este, în adîncurile ei, un exercițiu al libertății, o formă prin care omul își asigură maxima libertate în raport cu literatura de dinaintea lui și cu sine însuși. În aceste relaționări putem conduce raționamentul nostru mai departe și să spunem că cu cît o operă artistică este mai valoroasă estetic cu atît libertatea pe care și-a cîștigat-o este mai mare, într-o asemenea măsură încît se poate spune, că marile capodopere sînt mărturii concrete ale faptului că libertatea absolută nu este o utopie. **Divina Comedie** a adus omenirii mai multă libertate decît toate revoluțiile și democrațiile antice și moderne la un loc.

Privită așa; arta se poate cu adevărat întîlni, prin chiar marile ei izbînzi, cu spiritul civic. Cu cetatea care, să nu uităm, poate fi și imagine a spiritului peren, metafizic, pedagogic și eliberator, în felul în care a gîndit-o Sfîntul Augustin.

Daniel VIGHI

Temeneaua, cacialmaua, șușaneaua și safteaua

Bătrînului kulturnik i-a priit inițiativa oamenilor de teatru și de litere care s-au dus, cu o respectuoasă jalbă în proțap, la președintele țării. Am comentat : „Dar știți foarte bine că acest om de treabă n-are cum să-i sponsorizeze". Moș Cultură și-a ieșit din fire.

Împroșcai atunci spre dînsul mult clocitul meu sarcasm : „Dară vreți să ne întoarceți flexionatului marasm, înși sortiți obedienței, nu v-ați săturat de rele ? Pînă cînd uzați de capuri doar spre-a face temele ? Acum știți s-aveți și ochiul dilatat și foarte critic ; îngrijiți-vă mai bine mădularul cel artistic, investiți-vă loveii, beți-vă tîmpiți cafeaua, colindați în voie lumea, faceți-vă lin safteaua !"

M-a amenințat că dumnealui o să revină — mai mulți, mai tari și mai bogați. Mi s-a șters din față. Mi l-am amintit (era el sau altul) conducînd masele năucite din înaltul unui balcon, cînd sculele amplificării păreau să-i dea puteri discreționare ; chiar șarja, mizînd pe o asemănare cu vocea lui Adolf. Era, desigur, o impresie, se pregătea, de fapt, venirea adevăratului Führer, omul din Scorniceşti. Se pregătea marea cacealma a iubirii și a adeziunii. Într-unul din momentele de respiro dintre reprizele drastice de antrenament, un microfon nedeconectat a prins pentru suflarea de jos ceea ce se întîmpla în amvonul ateu — băşcălie și sictireală.

Solemn și pus pe pîrțag, Propagandă-Veche îmi reapăru dinainte, cocoțat pe un podval și bătînd din

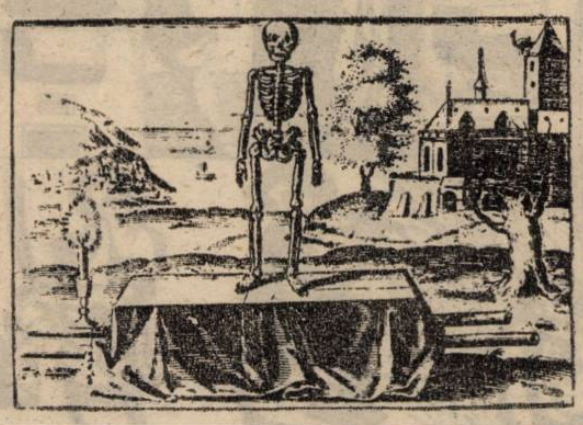

remigile unor aripi imaginare. Avea dreptate. Îi pricinuisem o amputație și, iată, aproape că-l făceam să zboare de furie. „Nu mă deranjează năvala de isuși și mesaline din cultura de piață, în schimb bolboroselile incontrolabile ale lui Andrei Șerban mă agită, palavrele tipărite la Humanitas mă îngrețoșează".

Apoi, din nou, nu l-am mai văzut un timp.

Se ivi (el sau altul) tot în fruntea poporului, între torogoți și friptane de dor, gustînd din telemea și trăgînd linia după șușanea. Memoria mea îi sorti o apoteoză săracă în comparație cu ce a fost. Și cu ce, iarăși, o să fie. Și mai mult decît atît. Dacă o să fie.

Viorel MARINEASA

Libertatea ?*

Puteai fi liber într-un singur fel — făcînd disidență. Marele pas eliberator, singurul de altfel, punea cîteva probleme, cele mai multe de ordin practic : cum să anunți străinătatea, cu ce îți întreții familia, singurătatea socială, ce vei face mai departe, rămîi aici unde lucrurile păreau să nu mai aibă sfîrșit sau pleci — dar unde, iar dacă te hotărăști să pleci se deschide șirul zecilor de probleme de altă natură. Disidența — marea obsesie și cauza profundă a sentimentului, nu de culpă, ci de autodiscreditare. Erai **dintre cei care nu o făcuseră.** Între disidenți și toți ceilalți exista o graniță fără nuanțe. Dincoace însă nu se mai punea problema libertății, ea se punea numai dincolo ; libertatea era un atribut exclusiv **al lor.** Dincoace puteam vorbi despre altceva — despre apărare. Noi, ceilalți, noi ne apăram. Unii, mulți, colaborau cu sîrg. Și aici încap nuanțe : era o diferență între Eugen Barbu sau Corneliu Vadim Tudor și un biet lingău de meserie, care colabora cu un fel de inocență prostească, fiindcă pentru el demnitatea de scriitor, de persoană publică, nu avea **absolut** nici o importanță. Erau alții care o făceau pentru cîte un **mare** interes de moment — o viză pentru Statele Unite de pildă, o avansare, un transfer, o **combinație,** cîteodată un motiv obscur, o necesitate **culturală,** „trebuie să rezistăm", „cineva trebuie să se sacrifice", marile imperative abstracte și alte spanacuri, găinării grețoase. Acest gen era cel mai greu de înghițit. Și rezerva cele mai mari surprize. Apăreau mereu alte dezertări. Despre ele se discutau mult, se contabilizau, se țineau minte ani în șir, le invocam din timp în timp.

Suprema apărare consta în **a nu scrie** pentru ei. În lumea literelor întemnițate flutura steagul zdrențuit, și de atîtea ori ridicol, al principiului estetic — stindardul demnității noastre terfelite, micul blazon al unei nobleți scăpătate. Îl scoteam în față ca pe un parapet de carton menit să oprească rostogolirea indiferentă a șenilelor ideologiei. Hotărît, **că n-am scris, că am făcut aluzie,** că ne-am opus **pasiv,** că am vrut să fim **puri** (poți să rîzi acum !), toate acestea nu ne-au dat sentimentul libertății. Ne-am apărat. Atît. Ne-am apărat ca să nu adăugăm umilinței, rușinii noastre cotidiene, încă un motiv de și mai adîncă umilință și rușine — colaborînd, care ar fi însemnat un soi de fatalitate, de prăbușire totală și definitivă într-un cerc al infernului unde ai fi continuat să te rotești la nesfîrșit în spațiul etern al bibliotecii, al memoriei publice — tu și textul tău, puiul monstruos al abdicării. Cîtă importanță au aceste lucruri, cîtă importanță **mai au ele ?** O importanță psihologică au avut. Acum toate s-au nivelat, s-au uitat. „Libertatea" de azi îngăduie cutăruia, ins fără talent, corupt, prost, biată lichea căreia caracterul i-a spuzit pe fața tuciurie, încît poți citi cu ochiul liber „ESCROC", scris acolo, **să se rostească,** să dea lecții, să dialogheze pe teme democratice. Bietul cititor, omul necăjit, țăranul care se uită prin gazete, mai știu ei cine e insul, ce munte de gunoi tîrăște în urma lui ?

Astăzi sîntem liberi.

Scriem cu sentimentul că, dincolo de zidul de operetă imaginînd pentru ochii miopi ai Occidentului deschis la pungă fragila noastră democrație, stă jupînul cu puşca în mîini și așteaptă să se încheie odată comedia asta de prost gust a presei noastre libere.

Astăzi sîntem liberi.

Vasile POPOVICI

* „Zice că e de patru ani starea de asediu ! Unde dracu e, că n-o văd !" — **Marin Preda, MOROMEȚII.**

● În nr. 1 al revistei VATRA, Al. Cistelecan publică un amplu interviu cu Monica Lovinescu. Fără să comentăm, ne oprim asupra unui fragment : „O operă nu poate fi judecată decît slujindu-te de criteriul estetic. Dar e oare posibil să desparți opera de autorul ei ? Cred că nu și că istoria comparată a dizidenței intelectuale și scriitoricești în tot Estul Europei supus aceluiași totalitarism arată destul de clar că cei care s-au bizuit numai pe estetic adică scriitorii români, sunt singurii nedispunînd azi de o societate civilă. E oare o simplă întîmplare ? Un hazard să fie și faptul că suntem unica țară ieșită din totalitarism în care se dezlănțuie o campanie antiintelectuală de proporțiile celei la care asistăm și se poate auzi clamoarea aceea inimaginabilă — «moarte intelectualilor» ? Chiar în momentele lor de curaj extrem scriitorii români n'au lansat spre societatea românească decât mesaje cifrate. Literatura «făcutului cu ochiul» ducea spre o complicitate cu cititorii, nu și spre o solidaritate. În Polonia, K.O.R.-ul, în Cehoslovacia, Charta 77 au pregătit o societate civilă. La noi, nimeni. De aici și reactualizarea celor spuse de E. Lovinescu în 1916. Trebuie reclădit repede ceea ce nu s'a putut ridica timp de decenii. Scriitorul trebuie să aibă din nou o utilitate și o morală potrivite cu «nevoile prezente». Prin publicistică, dacă nu prin operă. Ceea ce, de fapt, se și petrece sub ochii noștri".

● Tot cu titlu de „ultimă noutate" citim și nr. 6/iunie 1990 al revistei VIAȚA ROMÂNEASCĂ. De atîtea ciudățenii, nici nu mai apucăm să ne minunăm ; ne-am lipsi cu drag de ele ! Din cuprinsul numărului : poeme de Aurel Rău, Nichita Danilov, Ioana Ieronim, Horia Bădescu, Virgil Mihaiu, proză de Dumitru Țepeneag și Radu Petrescu, a doua parte din *Filosofia religiei* de Nae Ionescu, pagini din corespondența lui Mircea Eliade către Constantin Noica, *Meditații carteziene* de Edmund Husserl, în traducerea și prezentarea lui Aurelian Crăiuțu, *Presiunea limbajului* de Gh. Vlăduțescu. Titluri suficiente pentru a înlocui orice îndemn la lectură.

● O apariție de excepție : magazinul literar LITERE ! Redactori : George Bălăiță, B. Elvin, Tania Radu. Prezentarea grafică : Silvia Ciobanu. Fotografii : Ion Cucu, Ioan Zmeu. Coperta: Dan Stanciu. Redactarea tehnică : Linia Micro. Le-am enumerat pe toate pentru simplul motiv că, împreună, realizează excepția de care aminteam. Acestora li se adaugă o selecție de texte purtînd semnături care ar onora orice apariție : Eugen Ionescu (fragmente din *Însinguratul* și *Ce nemaipomenită harababură),* Milan Kundera *(Falsul autostop),* Andrei Platonov *(Cevengur),* Michel Tournier *(Fata și moartea),* Radu Tudoran, Florin Mugur, Nicolae Manolescu, Ovid S. Crohmălniceanu, Radu Cosașu, George Bălăiță, Mircea Nedelciu, Mircea Cărtărescu, Dan C. Mihăilescu, Stelian Tănase, Ștefan Augustin Doinaș. Vin să completeze cele enumerate : un dialog cu Mircea Dinescu, al Taniei Radu, rubricile, *Geografia cărții, Telex Litere, Actualitatea* (proiecte literare), *Memorii* — Constantin Argetoianu, I.G. Duca. Reproducem o miçă bijuterie literară : *O anecdotă despre Platonov care circulă în lumea literară.* „Prin curtea unei case moscovite un băiețel bate mingea, aleargă și strigă deranjînd-o astfel pe doamna de la etajul al treilea care citește ultimul roman al lui Erich Maria Remarque. În acest timp, Erich Maria Remarque, în vila lui din Elveția stă în balansoar și meditează : «Nu, n-am trăit pînă acum degeaba. Am scris cîteva cărți bune, sînt cunoscut în lumea întreagă, m-am opus fascismului... Și totuși. Hemingway scrie mai bine decît mine !» În acest timp, Hemingway stă pe puntea cuterului său din Marea Caraibilor — picioarele bine înfipte în punte, pălăria pe ochi, pipa între dinți — năvodul este aruncat, așteaptă peștele cel mare : «Drace, își spune, am trăit ca un adevărat bărbat. Am lucrat ca un bivol, am luptat împotriva fascismului, am avut multe și de toate — glorie, bani, femei, am vînat elefanți și rinoceri. Și totuși, totuși... Platonov scrie mai bine decît mine !» În acest timp, Platonov, cu o mătură în mînă, aleargă prin curtea unei case moscovite după băiețelul care bătea mingea și făcea gălăgie deranjînd-o pe doamna de la etajul al treilea din lectura ultimului roman al lui Erich Maria Remarque".

Rap APORT

De la frica de Occident la spaimele Estului Europei

Tot aşa cum realitatea, în infinitatea formelor ei concrete de manifestare nu poate fi explicată de un singur sistem filosofic, nici istoria nu poate fi supusă unei modelări cu pretenţii de exhaustivitate explicativă şi infailibilitate de predicţie asupra viitorului.

Futurologia a greşit nu o dată şi va mai greşi în viitor în previziunile ei tot atît de des ca şi meteorologia în pronosticurile ei privind timpul probabil. Este aici o enigmă sau poate o înţelepciune divină a organizării lumii care elimină redundanţa, repetabilitatea societăţii. Dacă am şti dinainte tot ce se va întîmpla cu noi în următorii ani, viaţa şi-ar pierde sensul. Fatalismul ar lua locul speranţei, adevărata motivaţie şi stea călăuzitoare a existenţei individului şi colectivităţii umane.

Imprevizibilitatea, surpriza, buimăceala, imposibilitatea înţelegerii prezentului şi incapacitatea previziunii viitorului se accentuează mai ales în epocile revoluţiilor, în perioadele de schimbare bruscă a structurilor economice, sociale şi culturale. Revoluţia neolitică, inventarea scrisului, prelucrarea metalelor, descoperirea tiparului, punerea în funcţiune a maşinii cu abur, introducerea electrotehnicii şi electronicii în economie ş.a., deşi s-au petrecut în epoci istorice şi în spaţii geografice diferite, au generat fenomene şi stări de spirit asemănătoare ca esenţă sau formă de manifestare, legitimînd încercările de sinteză asupra trecutului şi încurajînd completarea acelei opere care se rescrie mereu, dar nu e niciodată isprăvită, denumită **lecţia istoriei.**

Fenomenul cel mai caracteristic unei asemenea perturbări majore a apelor niciodată liniştite ale istoriei este **frica.** Epoca Renaşterii, care a marcat prin transformări radicale toate compartimentele vieţii, a generat în ţările Occidentului Europei fenomenul unei frici isterice de masă care a ţinut în ghearele ei popoare întregi începînd cu sfîrşitul secolului al XV-lea şi pînă la mijlocul secolului al XVII-lea (cf. J. Delumeau, **Frica în Occident,** Bucureşti, Ed. Meridiane, 1986).

Sentimentul angoasei, fricii şi disperării ce a cuprins mari colectivităţi umane era rezultatul debusolării morale şi axiologice. Omul comun simţea că o lume se prăbuşeşte, iar semnele vieţii şi civilizaţiei moderne ce se năştea atunci nu le putea desprinde din vîscozitatea contingentului şi din încîlceala întîmplărilor prezentului.

Teama era o hidră cu multe capete. Printre altele, ea lua forma ancestrală a imobilismului cultural, a respingerii oricărei inovaţii, a neîncrederii purtătorului unei mentalităţi tradiţionale faţă de ştiinţă şi tehnică. Omului de ştiinţă i se atribuia chipul magului, vrăjitorului, discipolului Diavolului. Învăţatul, la rîndul său, făcea jocul purtătorilor acestei atitudini antiştiinţifice. Încercînd să-şi protejeze opera de privirea suspicioasă a profanului agresiv, el îşi îmbrăca rezultatele cercetării în haina unui esoterism excesiv. F. Bacon în **Noua Atlantidă** vorbea despre societatea secretă a înţelepţilor, **Casa lui Solomon,** care în şedinţele ei hotăra ce descoperiri să fie aduse la cunoştinţa publicului şi care din ele trebuiau să fie păstrate în mare taină.

Sărind peste veacuri şi spaţii geografice, observăm că la „cererea poporului" se formează guverne „tehnocrate", iar peste cîteva luni aceste guverne sînt contestate pentru maniera „secretă", lipsa de transparenţă şi stilul „nepolitic" în care îşi elaborează legile şi proiectele sociale. Guvernele, la rîndul lor, oferă singure asemenea argumente cînd scumpirile le numesc „liberalizarea

preţurilor", şomajul — „reorientare profesională", iar închiderea fabricilor — „asanarea economiei".

Sentimentul fricii generează o **mitologie a pericolului,** la baza căreia se află credinţa în existenţa unor grupări secrete care complotează împotriva majorităţii. Portretul-robot al unor asemenea conjuraţii şi societăţi secrete nutrind scopuri diabolice are ceva din persistenţa simbolurilor arhetipale, căci el se transmite de la o revoluţie la alta, fără a beneficia de un prea mare aport de imaginaţie şi originalitate. Exemplul clasic ni-l oferă păcatele ce se atribuiau primelor grupuri şi secte creştine la începutul erei noastre. Marcus Minucius Felix, unul din primii cărturari ai Antichităţii ce s-au ridicat în apărarea creştinilor, în dialogul său **Octavius** sintetiza astfel părerea unei majorităţi „sănătoase" despre aceşti purtători ai mesajului cristic: „Ei se recunosc cu ajutorul unor semne secrete, intrînd în contacte foarte strînse chiar şi atunci cînd nu se cunoşteau dinainte. Dezmăţul face parte din religia lor. Îşi spun unul altuia **frate şi soră, dorind să acopere cu a**ceste nume nobile desfrîul şi legăturile lor incestuoase" (Marci Minutii Felicis, **Octavius seu Idolorum Vanitate** Lipsiae, 1689, p. 35).

Imaginea unor forţe oculte, extrem de bine organizate şi sprijinite întotdeauna din afară, a plantat ca o stafie în timpul Marii Revoluţii Franceze, îndreptînd tăişul ghilotinei cînd împotriva monarhiştilor, cînd împotriva girondinilor sau dantoniştilor. Ea a însoţit instalarea la cîrma Rusiei a bolşevicilor, dezlănţuind teroarea „roşie" îndreptată împotriva presupuşilor duşmani dinăuntru sau din afară.

Violenţa, agresivitatea unor mari mase de oameni reprezintă reversul fricii, al neîncrederii şi lipsei de înţelegere a momentului istoric trăit. Clubul forţei brutale este menţinut şi potenţat de puterea magică a cuvîntului rostit sau scris. În situaţii de ruptură, după observaţiile semioticienilor, se produce fenomenul de înlocuire a codurilor la toate nivelele de comunicare. Vechiul limbaj oficial a ajuns să fie un mijloc de a ascunde adevărul, el devine un cod fără referent. În ultimii ani ai totalitarismului comunist din România nu se mai foloseau cuvinte şi nume, ci aglomerări baroce de vocabule greu de rostit sau de înţeles, pentru că ele nu spuneau nimic. Ce putea însemna pentru o minte cît de cît sănătoasă **societatea socialistă multilateral dezvoltată** sau **democraţia socialistă muncitorească revoluţionară?** Ele nu erau decît nişte himere, nişte umbre lingvistice.

Noul cod cultural, noul stil de exprimare nu se naşte decît prin distanţare de maniera veche, devenită apăsătoare, intolerabilă şi alienată. Apare impresia că adevărul şi sinceritatea spuselor noastre pot fi probate numai atunci cînd folosim vorba neaoşă românească necenzurată, spusă pe şleau. Dar stihia lingvistică a satului tradiţional încetează să mai rodească pe ogorul condeierului-publicist sau al oratorului-mitingist, care îşi caută acum surse de expresivitate în argourile mahalalelor şi idiomatica grupurilor aflate la marginea societăţii şi culturii. Aşa se explică de ce **golan** a devenit un titlu de noblеţe pentru mulţi eroi post-revoluţionari, iar cuvîntul **căcănar** se aude acum rostit de cele mai modulate voci ale scenei româneşti.

Dorind să sublinieze puritatea intenţiilor şi noblеţea idealurilor în numele cărora petrec multe ore în dezbateri furtunoase sau se agită în pieţele **Revoluţiilor** din oraşele mai mari sau mai mici, oamenii politici, liderii sindicali, **conducătorii partidelor** istorice transformă discursurile lor în adevărate predici biblice pe care altădată nu le mai auzeai rostite nici de la amvonurile bisericilor după liturghiile duminicale. **Poeţii, ofiţerii de carieră,** senatorii, crainicii de la TV, oamenii cu profesii şi funcţii absolut „laice", atunci cînd „cuvintează" în faţa mulţimii creează impresia că au absolvit cu toţii, într-o perioadă foarte scurtă, cursurile intensive ale unor seminarii şi academii teologice, frecventîndu-le orele de vecernie sau utrenie. Confuzia dintre sacru şi profan nu e decît un alt semn al „încîlcelii" din mintea şi din sufletul oamenilor. Frica secolelor trecute care a aprins rugurile Inchiziţiei din pieţele Occidentului seamănă foarte mult cu neliniştea care însoţeşte dărîmarea idolilor comunismului în ţările din Estul Europei. Cît va mai dura această angoasă din suflete şi tensiunea din stradă? Istoricul culturii nu este profet, iar lecţiile trecutului ne spun: nici atît de repede pe cît am dori, dar nici atît de mult pe cît ne arată semnele prezentului.

Prof. univ. Ivan EVSEEV

Diateze

Poezia lui Mircea Cărtărescu (IV)

Cum să explicăm mulţumitor această mustire spectaculoasă de imagini elaborate din **Faruri, vitrine, fotografii,** relevantă, ca atare, deja în secţiunea care îl reprezintă pe autor în volumul colectiv **Aer cu diamante** —, cum încă, şi profuziunea de referinţe livreşti, aflate mai mult sau mai puţin la vedere în textul lui Mircea Cărtărescu, fără a lua în consideraţie un veritabil tropism cultural ce dintru început tutelează demersurile autorului, preocuparea manifestă de a-şi transforma propriul poem într-un veritabil loc geometric pentru experienţele-experimentele poetice ale veacului? Fapt este că, trecută prin instanţă parodică sau menţinută, la fel de premeditat, în limitele unui discurs grav, poezia lui Cărtărescu îşi învederează foarte repede atuurile (după cum şi, tot atît de manifest, seducţiile): o ureche foarte fină acomodată cu sunetele poeziei moderne, o ştiinţă a construcţiei poematice exersată pe cîteva (e un fel de a spune, desigur) partituri esenţiale ale liricii veacului, nu mai puţin o facondă lingvistică şi o plăcere a nuanţării transformate cu timpul în exerciţii de virtuozitate: „Melcii şi peştii zburători în iarbă putredă îşi lasă udul / urinează roşu în iarba uscată. / lichenul cerbului şi lichenul de islanda, roşii / combustii roşii guvernează, şi roşii generaţii ale roşului / se depărtează, per se, de aştri şi sensuri / şi cînd ei pleacă, totul e absenţă, totul e reversul său, / aerul e flăcări şi casele sînt aer şi timpul / / sub ochii noştri devine materie. / ochi basedovici asistă la ceremonialul / prin care autoservirile se întronează pe emisfera de plastic / cunosc poteca spre fundul pădurilor, / spre limita lucrului. / / grădina desfătărilor pe un metru pătrat de piele / acvariu cu teleosteeni într-un metru cub de sînge. / / ... / / Ne căţărăm pe faţa unui ochi / boţim corneea între degete / alunecăm din cînd în cînd şi-o sfîşiem. / şi harpiile urlă cu putere strivite-n ferestre. / aerul e plin de demoni, ţepuşe, căldări cu oţet / colţi, şevalete şi ghilotine / ruguri şi cleşti înroşiţi, scări şi roţi / bice cu sfîrc de ferită şi lanţuri / Lucifer venus în noaptea roşie. / / .../ / Toamna s-a cărăbănit, dracu s-o ia / şi nu mai putem să mergem la o bere. / străzile sînt browneene iar casele şi grilajele / se mişcă mult mai uşor. / alchimia nu mai duce la nimic..." **(Căderea, VII).**

În sensul celor de mai sus, poezia tînărului Cărtărescu trebuie citită mai puţin ca *o prefaţă* decît ca un fel de **post-scriptum relativizator:** punîndu-se în valoare pe sine, ironicul (şi liricul, ca atare) nu ezită a întocmi pentru propriul uz un fel de „bilanţ" al practicilor poetice ale veacului. Nu vor lipsi, astfel, din ironicele, truculentele, parodicele, voit prozaicele stanţe din **Faruri...,** urme ale experienţei poetice suprarealiste, unele accente expresioniste, imagiste, etc., trimiteri la poezia beatnicilor şi nu mai puţin revelatoare — mai pline de consecinţe, însă — similitudini — cu tehnicile poeziei unor T.S. Eliot şi Ezra Pound.

Lucian ALEXIU

Publick Occurrences

VLADIMIR TISMĂNEANU

Batista lui Jago

(VIII)

LEONARD OPREA : Dumnezeu e sus, e mare, urăşte comunismul, şi hai, dom'le, că tot îmi place expresia asta americănească, „to beat around the bush" sau, cum spune românul, „te învîrţi ca mîţa în jurul cozii", spune-mi clar : cum stăm cu problema centralizării, a descentralizării, cu educaţia ?

VLADIMIR TISMĂNEANU : Uite ce este. O să fiu şi eu monoman, am spus-o de cîteva ori la radio, nu ştiu dacă a apărut în scris, dar e bine să apară şi-n scris. România traversează simultan două procese : de autolămurire şi de autodeşteptare. Un proces foarte anevoios, de unde şi starea de buimăcire, de confuzie. În atari condiţii, cred că formulele politice de tip tradiţional, P.N.Ţ., P.N.L., P.S.D. sînt ineficiente din motive de retorică şi de sociologie. Retorica i-a condamnat la meşteşugul de cuvînt care n-a prins la populaţie. Sociologia, însă, i-a condamnat la marginalizare. Ei au reprezentat o altă realitate politică şi sociologică decît aceea a României de la sfîrşitul secolului douăzeci. Nu spun că dacă n-ar fi fost fraudă electorală nu luau 20-30 la sută din voturi, nu e nici cea mai mică îndoială, însă, ca analist politic, am găsit acel tip de înţelegere şi deschidere pentru societatea românească de azi, cum este ea, mutilată, care să le permită să devină purtătorii de cuvînt şi de drapel ai acestei societăţi. Bun. Opoziţia are ca principală voce Grupul pentru Dialog Social. Nu eşti de părerea mea, îţi dau argumente.

LEONARD OPREA : Îmi pare rău, percepi lucrurile din perspectivă franţuzească, americană etc.

VLADIMIR TISMĂNEANU : Da, dar după cum ştii, percepţiile creează realităţi. Dacă percepţia creează realitatea, este posibil ca Grupul să devină într-adevăr principala forţă a opoziţiei sau să se confrunte la un moment dat cu percepţia observatorilor străini şi realitatea sa domestică. În urma acestui conflict, probabil că Grupul va provoca mari dezamăgiri în rîndul observatorilor străini care au avut momente de exaltare la adresa G.D.S., pentru simplul motiv că sînt nişte băieţi inteligenţi care ştiu să citească Platon. Le-am spus-o şi lor, mă repet aici, dar o lasi să fie de două ori. În 1982, cînd m-am dus la **New School** şi cînd mi s-a spus : „despre «şcoala de la Frankfurt» avem sute de oameni care pot să scrie, despre România eşti doar tu", exact asta le-o spun de fiecare dată prietenilor de la Grup, le spun „despre Platon şi Heidegger, despre puterea celor fără de putere s-a scris mult mai bine şi mai de curînd", vezi Havel cu eseurile lui fenomenale şi fenomenologice în acelaşi timp ...

LEONARD OPREA : Te rog să povesteşti ce mi-ai spus despre Havel !

VLADIMIR TISMĂNEANU : Pentru că mă provoci, am să revin. În atari condiţii, le-am spus, şansa şi grandoarea G.D.S.-ului este să devină coloana vertebrală a opoziţiei politice din România. Nu-şi pot permite nici măcar luxul pe care şi l-a permis, în Cehoslovacia, în '77, Carta. Carta a spus că e o organizaţie apolitică, în condiţiile unei grave şi solide dictaturi, cu cinci sute de mii de soldaţi sovietici pe teritoriul ţării. Carta s-a văzut ce este încă de la fondare, iar cînd a fost arestat Havel, nu s-au mai declarat pentru „simple" acţiuni apolitice. Aşa că vezi cît de apolitică a fost Carta '77. Să te situezi în afara politicului este, în cel mai bun caz, o formă nepermisă de inocenţă, o candoare mai mult decît suspectă. Am un termen bun : o suficienţă frivolă.

LEONARD OPREA : Apoliticul este batista lui Iagó ?

VLADIMIR TISMĂNEANU : Exact. Este un capriciu, nu discutăm apolitismul ţaţei din Ferentari, apolitismul este sinonimul modern al ipocriziei.

LEONARD OPREA : Pentru că Iago este challengerul la putere ...

VLADIMIR TISMĂNEANU : Apoi, nu este normal ca ei să reprezinte ceea ce aşteaptă toată lumea din partea lor ? N-am să obosesc spunînd-o : Grupul trebuie să devină politic. Sînt minţile cele mai luminate. Fie în Grup, fie în vizită la Grup. Nu există astăzi în România om cu mintea întreagă care să refuze contactul cu Grupul pentru Dialog Social. Este clar la ce mă refer — cine este astăzi onest în România vrea acest contact. Problema este că tocmai fiindcă a devenit magnatul speranţelor, exigenţele la adresa lui cresc.

LEONARD OPREA : Aş vrea neapărat să-mi dai exemplul cu Havel, pentru că dialogul se poartă doar în interiorul Grupului, peste hotarele României, şi ni-ciodată în România. Un dialog nu înseamnă doar o expunere printr-o revistă, fie ea şi „22".

VLADIMIR TISMĂNEANU : Am scris lucrul ăsta în **East European Reporter :** Grupul se dovedeşte la fel de eterogen precum realitatea românească. Eu nu fac generalizări. Am rezerve faţă de anumiţi membri şi faţă de unele afirmaţii. În ansamblu. Fără nic

un fel de dubiu, Grupul trebuie susţinut. Dacă n-aş fi plecat din România în 1981, probabil că astăzi aş fi fost membru al G.D.S.... Asta o spun cu dragoste, fiindcă mă simt făcînd parte, dar şi cu severitatea cu care-mi tratez apropiaţii, şi cu care mă tratez şi pe mine. Deci, nu e vorba de nici o îndepărtare de aceşti oameni, însă m-ai provocat, şi dialogul trebuie să fie onest.

Să revenim. S-a publicat eseul formidabil al lui Havel, „Puterea celor fără de putere". **The Power of the Powerless,** text care, după părerea mea, e Biblia disidenţei est-europene.

LEONARD OPREA : Nu e doar un „novel-reaction" ?

VLADIMIR TISMĂNEANU : Nu, nu, nu, este textul cheie. E splendid că 22 a publicat acest text. Nimeni nu-i poate cere revistei 22 să fie altceva decît este acum pe piaţă. Din acest moment, nu este obligaţia nimănui să meargă mai departe. N-avem timp, sîntem toţi oameni ocupaţi. Aici intervine întrebarea mea.

LEONARD OPREA : Ai spus că nu e obligat să meargă mai departe. Grupul pentru Dialog.

VLADIMIR TISMĂNEANU : Dragul meu, nu trăim într-o societate normală. În Franţa, Gallimard publică, sau aici, în America, nenumărate cărţi de Havel. Aminteşte-ţi numai cîte am văzut noi în librării ! Ai văzut dezbateri la televizor, nu, nu pune problema, asta e o societate normală. Ei, într-o societate ca România, apariţia unui asemenea text trebuie să facă loc unei dezbateri publice. Aş fi invitat reprezentanţi ai grupărilor de opoziţie, aş fi trimis textul înainte şi-aş fi pus un număr, să zic, de şase întrebări. De pildă : ce teze se aplică şi nu se aplică în România ? De ce este România specifică ? Cine sînt cei fără de putere în România ? Şi întrebarea cheie : Care este natura puterii politice în România de azi ? Puterea celor fără de putere trimite la întrebarea sau problema — puterea celor cu putere. Iată cum un Havel ar fi devenit participant la marea recunoaştere a societăţii contemporane.

Deci, rolul Grupului, de care am vorbit mai devreme, consta în a permite acestei societăţi să iasă din starea de amnezie şi anestezie. Să joace rolul de catalizator al conştiinţei publice. Superbele eseuri publicate acolo nu mi se par suficiente. Nu e destul să apară excelentele eseuri ale lui Andrei Cornea. Ele trebuie şi difuzate. Cum e eseul lui despre sudamericanizare, un eseu incitant, nu perfect, ci incitant, pentru că de asta avem nevoie. La ora actuală, România are nevoie de dezbateri ca de pîine, de aer, de ce vrei tu.

LEONARD OPREA : Am impresia că ne îndreptăm spre punctul nodal, spre care se deplasează şi Grupul : o re-centralizare elitistă, nu o spun cu păcat, am spus-o în faţa tuturor. Admir Grupul prin personalităţile, prin valorile sale, dar se întîmplă ceva. Calea Victoriei 120 tinde să devină un muzeu anacronic, o culegere de texte.

VLADIMIR TISMĂNEANU : În primul rînd, din ianuarie 1990 trebuie să privim lucrurile puţin altfel. Avem mai multă istorie românească decît am avut în patruzeci şi cinci de ani. Voi, de acolo, n-o puteţi simţi atît de intens, noi, de aici, o simţim. La ora actuală, mie mi se pare că Grupul iese din statutul de coelctivitate semi-izolată — pe care o izolează puterea, pînă la un punct—. În ţară există mai multe puncte foarte fierbinţi : Timişoara, Braşov, Cluj, Iaşi, Bucureşti, sigur, Tîrgu Mureş. Vreau să spun că la ora actuală Grupul pentru Dialog Social este ţinta uneia dintre cele mai murdare şi înveninate campanii a presei feseniste. Eu, prin puţina mea cultură politică marxistă, ştiu un lucru : în situaţii în care adversarii se unesc este bine ca toţi prietenii să strîngă rîndurile să te apere. Se poate să fie spinul în ochii puterii, pentru această pleavă care scrie în presa guvernamentală din România.

LEONARD OPREA : Chiar şi-n presa de opoziţie.

VLADIMIR TISMĂNEANU : Da. Ceea ce se petrece la ora actuală prin atacurile asupra presei libere nu merită decît două rînduri, pe care nu le-am scris eu : „Tot ce-n ţările vecine e smintit şi stirpitură/ Tot ce e-nsemnat cu pata putrejunii în natură". Asta se petrece cu adevărat. Nici una din ţările est-europene nu mai are, la ora actuală, acest sistem al murdăriei instituţionalizate sprijinite de guvern, cum se găseşte în România. Toate otrepele s-au cuibărit în presa guvernamentală şi-şi pot permite opera lor de distrugere a culturii :„X" nu e filozof adevărat, „Y" nu e licenţiat, iar „Z" bea.

LEONARD OPREA : O întrebare de final. Ce părere ai, mentalitatea trebuie schimbată la toate nivelele, sau numai la unele grupuri sociale ?

VLADIMIR TISMĂNEANU : Eu nu văd ieşirea din totalitarism ca pe un fenomen apocaliptic. Toţi cei care proclamă discontinuităţi absolute sînt nişte trişori. Nu cred că ieşirea din totalitarism trebuie să fie un fenomen de masă. Sîntem sătui de revoluţii în sensul ăsta, sîtem sătui de ghilotine, fie ele şi simbolice. Dar, pe de altă parte, sîtem sătui şi de falsificarea vieţii noastre tot atît de mult. De minciuna proclamată adevăr. De ficţionalizarea vieţii noastre, cum spunea Dorin Tudoran.

LEONARD OPREA : Şi de suprarealism.

VLADIMIR TISMĂNEANU : Dacă mă întrebi de grupuri, îţi răspund că nu există absolut nici un singur om care să fi scăpat sistemului, iar cei care ar pretinde asta înseamnă că încă mai fac parte din sistem. Eu însumi m-am eliberat, şi închei cu această notă foarte personală, am plecat din ţară în '81, şi încă mai continui, după nouă ani, să mă eliberez. Triumful totalitarismului este să ne facă să credem că nu ne putem elibera. Refuzul totalitarismului este să încercăm în fiecare secundă a noastră să spunem nu acelor forţe care i-au făcut pe unii să creadă că nu există ordini mai predispuse la eternitate decît cea din care prietenii noştri s-au străduit să iasă.

WASHINGTON, august 1990

Leonard OPREA

— Ați publicat de curînd primul volum din Istoria critică a literaturii române. V-aș pune o întrebare, poate, nu tocmai comodă: credeți că la încheierea celor patru sau cinci volume există șansa ca autorul ei să fie primit la Academie? Vreau să spun, ce șansă are în acest moment un intelectual de a fi admis în Academie doar pentru merite personale, doar pentru valoarea creației sale?

— Pentru mine, șansa cea mai mare ar fi să ajung la capătul celor cinci volume. Cît privește Academia, nu mi-am pus niciodată problema că voi ajunge acolo. Și, sincer, nici nu țin în mod special, în acest moment, să ajung acolo. Nu vreau să-mi fie interpretat răspunsul ca o dovadă de modestie vanitoasă. Dar, pur și simplu, felul în care arată acum Academia Română, neepurată de anumite personaje din trecutul glorios, este atît de deprimant încît nu țin deloc să fac parte din ea.

— Dar dacă în următorii ani se va petrece o răsturnare spectaculoasă?

— Nu știu, nu e foarte interesantă povestea asta cu Academia. Citeam cîndva despre marile bătălii pentru intrarea în Academie înainte de război, despre felul în care forța îl bloca pe Lovinescu sau despre greutățile lui Rebreanu, transcrise în **Jurnal**, de a intra în Academie. Toate aceste zbateri mi se păreau extrem de inutile și de caraghioase. Sigur, atunci cînd le citeam, nu-mi puneam problema că voi ajunge vreodată eu însumi academician, pentru că nu era cazul. Ba chiar și acum, cînd, să zicem, mi-aș putea pune problema asta — sînt destul de bătrîn ca s-o merit...

— Ca să nu mai punem la socoteală faptul că faceți parte dintr-o generație recentă de academicieni...

— ... deci, chiar și acum perspectiva mi se pare la fel de neinteresantă și de caraghioasă. N-are nici un haz, de fapt.

— De ce Academia Română nu are nici un haz?

— Pentru că seamănă foarte mult cu o instituție sindicală sau colectivistă. Dacă numărul de locuri ar fi limitat și intrarea s-ar face pe locul rămas vacant, atunci ar exista un principiu de selecție și un caracter elitar al instituției, oricîte manevre s-ar face sau oricîte sfori s-ar trage pentru ca o personalitate să ia locul alteia. Dar în condițiile în care Academia este atît de numeroasă încît numai cine nu vrea nu e academician, neavînd valoare de elită, de corp, de castă intelectuală sau culturală, nu mi se pare amuzant.

— Despre cartea dumneavoastră s-a scris deja destul de mult. Au fost, după știrea mea, doar lucruri absolut elogioase. Se vorbește în multe dintre articole ca despre o serioasă concurență a Istoriei... lui Călinescu, ceea ce se și dorește prin însuși titlul pe care l-ați ales. Credeți că această primire sărbătorească se va perpetua și în lunile următoare?

— Ion Bogdan Lefter a scris în **Contrapunct** un articol despre carte spunînd că o istorie literară, critică sau necritică, nu poate fi comentată într-o recenzie. M-am gîndit că are dreptate, că pusă la începutul articolului fraza avea și caracterul unui alibi pentru el însuși. Cu adevărat nu se poate. E un paradox aici. Soarta unei cărți care presupune un efort uriaș de muncă și care, măcar în intenție, încearcă să fie mai mult decît o culegere oarecare de articole, este să fie comentată mult mai puțin și mai neinteresant decît o banală culegere de articole.

— Dar se întîmplă exact contrarul. Toată lumea scrie despre această Istorie. Știu că la Timișoara, de pildă, mai mulți critici literari, dar și cîțiva prozatori, și-au manifestat dorința de a scrie despre carte.

— Se poate. Pe mine mă interesează, firește, ce se scrie, dar mă interesează în primul rînd părerea unor oameni care sînt competenți pe una sau alta din perioadele de care mă ocup eu, deocamdată numai prima la mijlocul secolului trecut.

Înainte de apariție, cînd era în faza de manuscris, de dactilogramă, am dat-o la lectură unor oameni, unor prieteni, știind că-mi pot fi de folos. Au citit-o Mihai Zamfir și Livius Ciocârlie. Părerea lui Mihai Zamfir mă interesa în special pentru secolul al XIX-lea, unde el e un bun cunoscător. Părerea lui Livius Ciocârlie mă interesa îndeosebi, dar nu numai, pentru partea de teorie, pentru introducere și pentru sistemul pe care eu voiam să-l propun acolo. Aș fi dat-o cuiva și pentru literatura veche, lui Dan Horia Mazilu sau lui Al. Piru, oameni care știu bine perioada aceea, dar nu s-a putut. Nu-ți stau oamenii la dispoziție cînd ai nevoie de ei. Mi-a fost jenă să-i încarc cu o asemenea lectură. Dar eu încerc să fiu pragmatic și realist și să-mi spun că n-am nici un un interes să nu-mi fie discutată înainte sau după apariție această carte așa cum se cuvine, să pot îndrepta acolo unde sînt erori evidente, să pot completa sau explica mai bine. Cu alte cuvinte, n-am nici un interes ca volumul să fie întîmpinat numai de articole formale, fie ele și elogioase. Oricui îi face plăcere elogiul, dar în cazul acesta interesul meu e mai mare și e puțin de o altă natură.

— Ca și miza.

— Da, miza e foarte mare. Sigur, știu literatura română destul de bine și cînd m-am apucat de treabă, primul lucru a fost să recitesc, sau să citesc, totul. Deci, nu din nesiguranță am nevoie de toate acestea. Dar e sentimentul dificultății ca un singur om să cuprindă întreaga literatură, toate perioadele și toată problematica într-un mod infailibil. Gusturile noastre, formația fiecăruia dintre noi ne împing spre anumite zone ale literaturii. Există cîmpuri de preferință și cîmpuri care nu ne atrag. Există, apoi, zone neutre și chiar zone rebarbative, care ne îndepărtează ori ne displac.

— Presupun că și în cazul dumneavoastră sînt epoci pe care le priviți cu incintare, și altele care sugerează obscuritatea. Vorbiți-ne, deci, despre propriile dumneavoastră spații „luminate" și despre cele „problematice".

— Pot să răspund pentru perioada de care mă ocup în primul volum. Cu precizarea că aceste spații nu se comportă, în clipa în care am pătruns în ele, așa cum mă așteptam. Întrebarea ar putea fi dublă. Care ar fi fost, înainte de a mă apuca să le studiez și să scriu despre ele, spațiile „respingătoare" și ce s-a întîmplat cu ele după ce le-am studiat. De pildă, unul dintre spațiile de care m-am apropiat cu ceva mai multă greutate și care nu mi-a devenit simpatic nici după ce l-am parcurs este începutul secolului al XIX-lea. Perioada cuprinsă între literatura noastră medievală, care se epuizează în secolul al XVIII-lea, și romantism, cu care începe sistemul modern de genuri și specii. Mai exact, acolo mi-au fost simpatice probleme și antipatici autorii. Am descoperit, și cred că nu mă înșel, un lucru: majoritatea punctelor de vedere asupra mentalității culturale a epocii veneau de la niște oameni care se hrăniseră cu lecturi străine. Prin urmare, perspectiva lui Densușianu sau Călinescu asupra mentalităților de la 1800 semăna foarte bine cu perspectiva călătorilor francezi sau occidentali care veneau în Principate. Ei sînt un soi de Girardin stînd de vorbă cu Conachi bătrîn. Am crezut că această perspectivă trebuie combinată cu perspectiva celor dinăuntru. Cu alte cuvinte, francezilor care veneau aici lumea dinăuntru li se părea ciudat de primitivă, cu totul neobișnuită pentru ei. Noi am înțeles această imagine de primitivitate, vezi cazul Dinicu Golescu, cel care în deceniul al treilea gîndește lucrurile la fel. Dar eu îl suspectez pe Dinicu Golescu pentru faptul că nu vede cu ochii lui, ai celui de aici. El vede prin prisma unor modele culturale tot străine. Pentru că parcurgînd atent documentele, literatura și spiritul acestei perioade, mi-am dat seama de un lucru extraordinar: nivelul de civilizație, cu toată eterogenitatea societății și cu toate inegalitățile imense, care erau de tip sud-american, nivelul de civilizație în clasele de sus era extraordinar, cu nimic mai prejos decît acela din occident. Ba aș spune chiar că există aici un pigment oriental, o savoare pe care occidentul n-o are, amestecul continuu de oriental și occidental, începînd cu bucătăria și terminînd cu produsele culturale. Firește, bucătăria cea mai bună a vremii era cea franțuzească, dar eu spun că bucătăria românească la curtea Văcărești, a marilor boieri, la Conachi, era poate chiar mai bună decît cea franceză. Mai aproape de răsărit. Lucrurile acestea sînt foarte caracteristice. Cînd Ienăchiță se duce după beizadelele fugite în Austria și stă de vorbă la Viena cu împăratul și cu cancelarul, fiind primit în saloanele vieneze, el este tratat ca un fel de jucărie amuzantă. Doamnele încep să-i desfacă șalul cu care își înconjurase abdomenul, să vadă cum e lucrat, ce fel de șal este. Reacția lui Ienăchiță e extraordinară: el se mîră de **semplicitatea** occidentalilor. Între doamnele și domnii de la curtea austriacă și Ienăchiță Văcărescu mi se pare că mai civilizat este Ienăchiță.

Din păcate, literatura este rebarbativă în acest moment (mai puțin, firește, **Țiganiada** și alte două-trei lucrări). Asta pentru că se află la jumătatea drumului dintre epoca veche și epoca nouă. N-au dispărut încă mentalitățile vechi, există cronicari de secol XIX pînă în ziu, dar nici nu au apărut încă poezia, proza romantic-modernă.

— Poate mă înșel, dar în această parte a Istoriei **faceți în egală măsură, sau chiar mai mult, o istorie a mentalităților decît o istorie „critică". E ceva premeditat?**

— Nu, nu e premeditat, dar e inevitabil. Atunci cînd spun „istorie critică" (și am încercat să explic asta) mă refer la două lucruri. Sigur, mă refer în primul rînd la discutarea textelor, și nu a biografiei. A doua accepție a termenului este istoria receptorului. Or, fără mentalității nu putem discuta receptorul. Felul cum operele sînt primite la un moment dat, mai mult decît atît, felul în care receptarea unor opere determină apariția altora, pentru că sînt niște lanțuri interne, niște serii de cărți care apar una dintr-alta pe măsură ce se fixează mentalități favorabile. vrînd-nevrînd, deci, faci puțină istorie a mentalităților. Lucrul de care m-am ferit a fost să discut separat, în sine, elemente instituționale sau biografice. Mai ales că e un capitol frecventat și binecunoscut. Am vrut ca totul să treacă prin operă, fie că e vorba de autor, fie că e vorba de cititor, intersecția să se facă în text, nu în altă parte. Liniile, sînt aceleași într-o istorie literară. Ele, șase-șapte, merg în toate direcțiile. Am căutat ca punctul de intersecție al tuturor acestor linii să fie textul literar. Dar, inevitabil, am plecat de la biografie, de la cititor. Am parcurs probleme legate de nivelul școlii sau de nivelul bisericii. Am observat la Călinescu, și am și spus-o în prefață, că deși a susținut mereu că face o istorie estetică, o istorie de texte, intersecția de care vorbesc cade, în mai mult de jumătate din cazuri, înafara textelor, în biografii.

— În clipa cînd veți ajunge mai aproape de zilele noastre, lucrurile vor fi mai dificile, tocmai pentru că — sîntem îndreptățiți s-o credem — vă aflați mult mai acasă. Aici vor interveni și alte aspecte, de pildă, unele care țin de etică. Cum le vedeți rezolvate?

— Probleme de etică intervin peste tot. E adevărat că cele din perioada contemporană le resimțim mai acut. Dar pînă voi ajunge la acea secțiune a **Istoriei**, sper să am un antrenament suficient. Fac anul acesta, la facultate, un curs (pe care de fapt îl țin de mai multă vreme), dar pentru că acum s-a schimbat totuși, ceva chiar și cursul meu, un curs în care îmi pun, nu retoric, ci îmi pun realmente în fața studenților întrebările referitoare tocmai la aceste lucruri privind cei patruzeci, patruzeci și cinci de ani de literatură din timpul comunismului. Sper că pînă voi ajunge la voulmul al cincilea, consacrat literaturii contemporane, să am o viziune clară asupra epocii. Trebuie să mărturisesc că deocamdată n-o am. Tot ce pot să spun e că n-aș vrea să fiu radical nici într-un sens, nici în altul. N-aș vrea să pun accentul numai pe etică și să exclud din carte autori compromiși etic, dar care au lăsat opere importante, și nici invers. Adică să tac complet asupra eticului, asupra eticii, mai exact, și să mă ocup numai de operele lor, care s-ar întîmpla să fie expresia unor talente remarcabile. Dar deocamdată nu știu, și anii care vor trece pînă am să ajung acolo, or să clarifice, nu numai pentru mine, problema.

— Care ar fi rolul și locul, în Istoria dumneavoastră, a unor instituții literare și culturale, de la Societatea Scriitorilor, pînă la deja pomenita Academie?

— În mod normal, ele nu își au locul într-o istorie de acest tip. Dar pentru perioade cum e și cea actuală, legătura este mai strînsă. Pentru că între școala de literatură și literatura proletcultistă din anii cincizeci există o mult mai strînsă relație decît între Academia română de la sfîrșitul secolului trecut și Caragiale, care n-a reușit să ajungă academician decît postmortem. Faptul că există o academie, n-avea absolut nici o importanță pentru Caragiale. În schimb, școala de literatură a avut o influență covîrșitoare pentru generația dinaintea generației mele. Literatura lor era expresia aceleiași mentalități ca și școala respectivă. Uniunea Scriitorilor, pentru toți anii comunismului, Uniunea Scriitorilor a jucat un rol decisiv în însăși literatura vremii. Acum, deja Uniunea devine un fel de Societate a Scriitorilor Români, sau mai multe, și își pierde importanța. De la caz la caz, am să discut sau nu aspecte instituționale.

—Ați fost atacat aproape tot timpul, de la primele prezențe în presă pînă în zilele acestea. În ultima vreme sînteți atacat nu numai pentru rolul pe care-l aveți în literatură română, ci și pentru implicarea dumneavoastră politică în procesul de democratizare a României. Credeți că noua ipostază vă va atrage și atacuri din direcția propriu-zisă literară?

— Da, s-ar putea ca lucrurile să se amestece. N-aș putea spune că aceste atacuri mă amuză, dar nici nu mă dispersă. Am o practică îndelungată în domeniu. Sper să mai trăiesc destul ca să mă bucur de atmosfera aceasta stimulativă și emulativă în același timp. Dacă am spus că îmi plac democrația și libertatea, trebuie să admit că mă simt foarte bine în mijlocul acestei frenezii publicistice. Iar atacurile le iau așa cum sînt, foarte normale. Aș deveni deodată neliniștit, anxios, dacă Corneliu Vadim Tudor s-ar apuca să-mi recunoască niscai merite. Dar faptul că el mă calomniază ori mă insultă ține de cea mai normală normalitate. Nu pot concepe ca el să-și schimbe părerea, mi se pare fireasca părerea lui și aș fi fericit să și-o păstreze pînă la adînci bătrînețe. Am mai glumit odată pe tema asta, spunînd că mă simt foarte bine în această situație confuză, pentru că mi se pare firesc ca după patruzeci și cinci de ani de dictatură comunistă tranziția spre ceva să fie confuză. Aș fi fost absolut tulburat dacă lucrurile ar fi fost clare de la început, dacă foștii nomenclaturiști sau securiști ar fi venit și-ar fi zis, poftiți, stăm cuminți, vedeți-vă de treabă, noi ne dăm deoparte pentru o bucată de timp, vă lăsăm să construiți democrația. Mi s-ar fi părut îngrozitor și aș fi bănuit tot timpul că e ceva necurat la mijloc. Așa e foarte bine. E o luptă pe viață și pe moarte. Problema mea e alta, și am s-o spun printr-o metaforă. Ne aflăm într-o mașină care merge pe un drum îngrozitor de accidentat. Cu gropi uriașe. Ni se spune tot timpul, șoseaua asta am moștenit-o, asta e, dar nu mai avem foarte mult, mai mergem o bucată pe drumul ăsta. Există, sigur, riscul să se rupă roțile, situația e foarte grea, s-ar putea să se rupă și axul central al mașinii, s-ar putea să facem pe jos ultima porțiune, dar n-avem încotro, n-o putem repara acum. Bine, zic eu, dacă lucrurile stau așa, sînt dispus să merg pe jos, să merg oricum. Cu o singură condiție: să fiu sigur că am apucat-o în direcția cea bună. Fiindcă ar fi o adevărată nenorocire ca pe la jumătatea drumului să aflăm că am apucat-o într-un sens greșit. Nu drumul în sine și gropile mă deprimă, ci incertitudinea direcției.

Mircea MIHAIEȘ

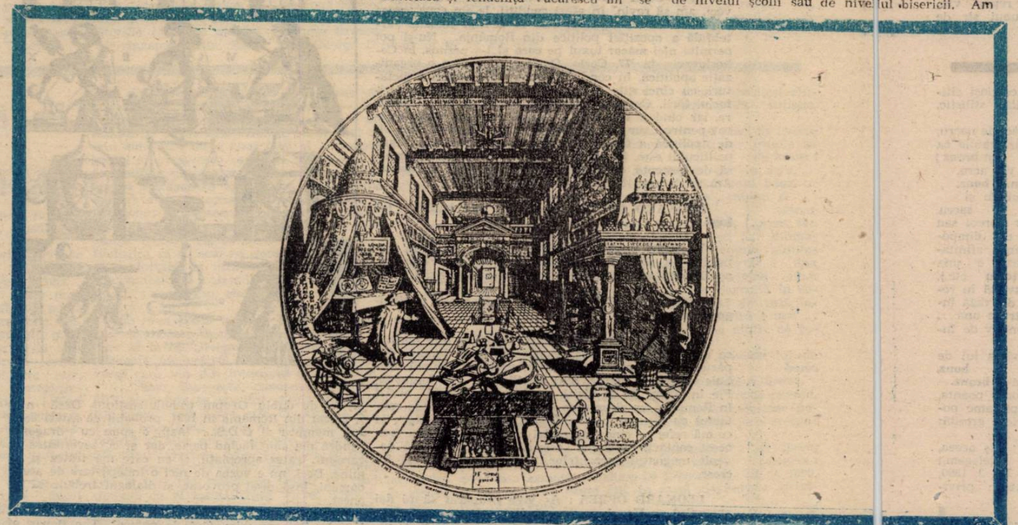

LITERATURA ROMÂNĂ, AZI:

NICOLAE MANOLESCU

DRUMUL ȘI GROPILE

NICOLAE MANOLESCU

ISTORIA CRITICĂ A literaturii române 1

EDITURA MINERVA

Exercițiul libertății

Fiecare dintre cărțile lui Manolescu este ceea ce se cheamă performanță. Această **Istorie**..., mai presus de celelalte. Este Cartea care trebuia să demonstreze că el e cel mai bun, cel mai talentat, cel mai eficient.

Că și alte cărți ale lui Manolescu, **Istoria**... e scrisă ca și cum cenzura n-a existat. Volumul a rămas multă vreme în editură datorită unor trimiteri bibliografice. Bănuiesc că autorul le-a făcut mai mult pentru a provoca instituția represivă și pentru a-i demonstra, încă o dată, că nu e invincibilă. Exercițiul libertății caracterizează literatura manolesciană, afirmată nu doar în pagină scrisă, ci și în actul, mereu reiterat, al disputei cu constrîngerile dictatului.

Esențiale însă sînt ideile pe care criticul le propune, noua înțelegere a literaturii vechi. Într-o amplă cronică, Al. Piru, specialist al domeniului, scria că G. Călinescu rămîne, în **Istoria** sa, nedepășit.

În ceea ce mă privește, cred că e necesar să așteptăm celelalte volume. Dacă Nicolae Manolescu a reușit să fie nou, proaspăt, spectaculos într-un domeniu pe care îl aborda pentru prima dată, cred că celelalte capitole, consacrate unor epoci literare prin care **a trecut** în repetate rînduri cu pagini memorabile, va fi într-o vecinătate călinesciană confortabilă.

Mă gîndesc însă cu groază că scriitorul nostru s-ar putea irosi într-o demnitate politică. Și-mi amintesc pagina lui Lovinescu despre Th. Rosetti: „A preferat să fie președintele Curții de casație, Guvernator al Băncii naționale, agent diplomatic, ministru și prim-ministru și n-a greșit. Aceste posturi se pot împlini, cuviincios și de oameni mediocri". Să lăsăm mediocrilor prada, ar fi morala, volumele următoare sînt mai importante decît o operă ministerială.

Cornel UNGUREANU

Eliberarea de o datorie

Prima parte a **Istoriei critice a literaturii române** a apărut într-un moment nepropice. Nici cealaltă, a lui Călinescu, publicată în 1941, cu care e comparabilă, nu avusese o conjunctură mai bună. S-ar cuveni s-o citim cu ochiul specialistului, să ciocănim ici și colo, să îndreptăm, să remarcăm, să fim de altă părere, din cînd în cînd, cum fi stă bine unui recenzent serios, și, în cele din urmă, să concludem, cum era de așteptat, că avem în mîini o lucrare fundamentală. Un mare act cultural vine într-un moment dureros pentru toată lumea care a sperat și care vede acum îngrozită cum ratăm rînd pe rînd șansele ieșirii din infern. În zbucium e greu să dăm cuvenita importanță unei istorii, din mai multe puncte de vedere: întîi de toate pentru disciplina însăși, care, după un principiu călinescian, logodește istoria și critica literară, folosind **critic** imensa bibliografie adunată despre epoci, autori și probleme; apoi, pentru că din întîlnirea unui spirit atît de ascuțit și de estet ca al lui Nicolae Manolescu cu litera prăfuită a textelor vechi nu poate rezulta decît un produs literar surprinzător; pentru performanța ca atare a întreprinderii, necesară de atîta timp, după atîtea acumulări; și, în fine, pentru că această istorie vine atît de repede să încheie, oarecum, o operă de critic și istoric literar de maximă anvergură, eliberîndu-l pe autor de o datorie — orice proiect pare a fi acum posibil, după cum arată și o anunță chiar cîteva din ultimele, foarte frumoase, **Teme.**

Dar Nicolae Manolescu se dovedește a fi mai mult sau și altceva decît un mare critic și istoric literar, cu siguranță cel mai mare din ultimele decenii (Lucian Raicu rămîne inclasabil, dincolo de orice ierarhii delimitate pe genuri și perioade). Nici nu s-ar fi putut altfel! Azi, cînd asistăm la atîtea grave demisii morale, cînd după atîta suferință și oroare, mai există oameni de cultură, adică oameni capabili să se informeze și să discearnă, în stare să dea glas unei puteri, făcînd zadarnice vărsare de sînge, azi angajarea lui Nicolae Manolescu devine și mai prețioasă. În mijloc nu este vorba, cum vor să lase unii să se înțeleagă, despre o simplă opțiune politică, despre prezențe și orientări în cadrul unui sistem democratic, ci despre soarta noastră a tuturor — vom fi sau nu liberi. Și poate că niciodată această scurtă perioadă de timp, indecisă, supusă presiunii interne și externe, va compromite pe veci noii colaboraționiști, încă mai mult decît i-a compromis pe cei vechi, cei mai mulți aceiași cu actualii stîlpi ai comunismului. Firește că în această postură Nicolae Manolescu nu putea fi primit la Academie. Nu a servit **cauza**. Și ar fi fost și rușinos să-l regăsim coleg cu Alexandru Bîrlădeanu și cu Eugen Barbu. Sînt necesare merite de un anume fel pentru a fi academician în România. Însă cînd te numești Nicolae Manolescu un titlu nu-ți poate adăuga și nici lua nimic.

Vasile POPOVICI

Policier

O istorie a literaturii există mai ales prin felul în care autorul ei citește operele literare. Dar nu numai. În istorille mai vechi importanță avea și documentul biografic, împreună cu epocile în care apărea o anume literatură. Interesante sînt la Călinescu, de exemplu, și considerațiile de natură ideologică, economică și socială, care însoțesc comentariul critic.

Și pentru că munca unui istoric presupune o înscriere cronologică a unor timpi deveniți istorie — purtători, adică, de evenimente și semnificații — Nicolae Manolescu, autorul *Istoriei critice a literaturii române*, vol. I, disociază între un timp extern, și un altul interior în devenirea literaturilor *Definirea* conceptuală urmează ideile din lucrarea *Ecrits sur l'histoire* în care Fernand Braudel, unul dintre fondatorii școlii franceze de la *Annales*, stabilea că, în istorie, domeniul cultural este caracterizat „printr-o temporalitate lentă". În adevăr, evoluția genurilor și, în general, a tuturor modificărilor estetice și stilistice „curg" într-un alt timp decît acela al economicului, al politicului, al socialului. Nicolae Manolescu merge încă mai departe. Pentru criticul român există și un alt timp, înscris în cel al culturii, încă mai lent, cu toate că datează și, mai ales, analizabil: *timpul receptării operei*. Constatările pe marginea acestuia sînt expuse cu limpezimea simplă a gîndului neîmpotmolit în divagații, hotărît să meargă, economicos, spre esențe. În chiar această încordare scormonitoare perpetuă stă mare parte din „substanța artistică" a acestui prim volum. În clipa în care autorul *la atitudine* față de ceva anume, fraza pare să se trezească din „curgerea de serviciu", a comentariului tehnic, aplicat pe operă, și devine mai „frumoasă" adică mai simplă, mai concis valorizatoare, mai spectaculoasă în constatări care, de altfel, par întotdeauna la îndemînă, oricui. Toată autoritatea criticului vine din această simplitate eficientă a gîndirii. În fel simplu și, mai ales, concret, Nicolae Manolescu materializează ideile, le corporalizează. Dezvoltările sale teoretice își au un fel de „suspens aventuriers". Comentariile par secvențe dintr-un scenariu de tip polițier în care autorul lor, în felul unui detectiv debordînd de vigoare sportivă, și combativă, se află angajat în căutarea unor rețele ascunse, ilegale și primejdioase, asemănătoare sindicatelor mafiote. Acestea din urmă sînt, în plan literar, *etimonul* de care vorbea Leo Spitzer, partea aceea a operei literare care aparține unei zone misterioase a valorii artistice, situabilă într-un fel de aculturalitate esențială. În fapt, ca să poată fi înțelese toate acestea, trebuie citit Nicolae Manolescu pentru că le spune mai simplu și mai clar. Și ca să mă credeți cu adevărat, iată, vă ofer, din multele exemple posibile, unul „Cînd ni se pare că un tablou s-a rîdat sau s-a fanat, cu alte cuvinte, că a început *să dateze*, de vină să fie doar despărțirea gustului nostru de standardele de gen pe care pictorul le-a respectat, sau poate fi răspunzător tabloul însuși, ființa lui simbolică, aceea care vorbește de dincolo de categorii și forme? În orice caz, aceasta mutație a valorii individuale, situată *dedesubtul* tipurilor are (dacă are) o temporalitate încă și mai înceată, încă și mai greu de seslzat decît aceea pe care Braudel o atribuie fenomenelor culturale în ansamblul lor generico-tipologic. În schimb, *deasupra* genurilor și formelor, există o mișcare în timp destul de vie, observabilă cu ochiul liber: aceea a lumii în care trăiesc autorii de opere, o lume plină de evenimente și de dorințe, aceea în care „refuzații" își fac saloanele lor neoficiale, în care Van Gogh nu vinde nici un tablou iar Picasso devine miliardar!"

Daniel VIGHI

Cronica literara de Cornel Ungureanu

George Drumur și cei de la „Iconar"

1. *Literatură și represiune.* Oricare cercetător al literaturilor Europei centrale și de est poate rosti fără efort numele a zece scriitori de limbă germană din Cernăuți: de la Paul Celan la Rose Ausländer și de la Aron Apelfeld la Robert Flinker o seamă de autori care au trăit, în timpul războiului, lagărele, persecuția, tortura stării de exil, a căror copilărie a fost puternic marcată de anii fascismului devin, în deceniile al șaselea și al șaptelea, nume de rezonanță europeană. Războiul a fost cîștigat și prin suferințele lor. Impregnată de teroarea acelor ani, poezia sau proza autorilor „cernăuțeni" de limbă germană exprimă un timp al literaturii.

Mai puțin s-a scris despre autorii români din Cernăuți: aflat sub stăpînire sovietică, locul reclama, din partea cenzurii, un regim special. Autorii renașterii naționale bucovinene trebuiau eliminați din biblioteci, din edituri și din librării. Trebuia să li se șteargă urma. Despre gruparea *Iconar* se va scrie după 1965, dar fără prea mare insistență. Unii dintre întemeietorii ei muriseră tineri, alții au fost purtați, ani și ani, prin pușcării. Pierduseră nu numai războiul, își pierduseră „țara". Cînd vor reveni, vor scrie timorați de anii de interdicție, de detenție, de cenzură. Și, oricum, se aflau sub interdicție: literatura bucovineană cu centrul ei nu exista.

Iconarul a fost fondat în 1931 de Mircea Streinul împreună cu Ion Roșca, Gh. Antonovici, George Drumur și Nicolae Pavel și își propunea, „să afirme în literatura bucovineană forme noi de artă". Gruparea devine deosebit de activă și își adaugă cu mare repeziciune proseliți. În 1934 sînt «*iconari*» și Teofil Lianu, Neculai Roșca, Ghedeon Coca, Cristofor Vitencu, George Nimigeanu, Mihai Cazacu. În 1933 (așa după cum ne informează, Mircea Streinul în prefața la *Poeții tineri bucovineni*, Ed. Fundația Carol al II-lea, 1938), Mircea Streinul și Iulian Vesper înființează colecția și apoi editura «Iconar», iar în 1935 Liviu Rusu editura *Iconar* „sub directivele profesorului Traian Brăileanu". În deceniul al patrulea se afirmă culturile regionale, prin autori substanțiali, preocupați de etnografie, mit național, psihologie și sociologie. Virgil Birou și *Revista Institutului Banat-Crișana* în Banat, *Familia* lui Samarineanu la Oradea vor patrona aceste mișcări de emancipare spirituală, stimulate și de echipele lui Dimitrie Gusti. În Bucovina, Basarabia se creau granițe culturale. În 1945 ele trebuiau spulberate. Și au fost.

2. *Poeți tineri, înainte de război.* Antologiile regionale ale deceniului patru sînt opere remarcabile, dar istoricii literari au reținut-o doar pe aceea lui Giurgiuca. Cea a lui Mircea Streinul, mai înainte citată, conține poezii de Gh. Antonovici, Traian Chelariu (intelectual remarcabil, autorul unor jurnale încă inedite) Ghedeon Coca, George Drumur, Teofil Lianu, Aspazia Munte, George Nimigeanu, Vasile Posteucă, Neculai Roșca, Mircea Streinul, Nicolae Tcaciuc — Albu, Iulian Vesper, Cristofor Vitencu, E. Ar. Zaharia. Afirmați într-o zonă de contact etnic, bucovinenii stăpînesc (ca și bănățenii) două-trei limbi străine. Le sînt familiare culturile germană și rusă. Sînt excelenți traducători: Traian Chelariu din franceză, germană și italiană, George Drumur din rusă, germană, italiană, Mircea Streinul din germană, Iulian Vesper din finlandeză (greu, dacă nu imposibil de depășit e versiunea pe care a dat-o *Kalevalei*), Tcaciuc-Albu din Li-Tai-Pe. Iradianța culturală a grupării — la edificarea căreia participă filozofi, esteticieni, oameni de idei — mi se pare cu totul remarcabilă. Apelul la etnografie, la „istorie" nu aparține unor condeie primitive, precare intelectual. Din *Antologia* anului 1938 remarc înclinația tinerilor pentru un lirism „voevodal", hieratic, solemn, religios prin filieră rilkkeeană sau gîndiristă. O poezie tipică pentru programul grupului scrie Teofil Lianu: „Drum de sănii, pînă-n leat. / Tata — stea a săgetat, / Stea albastră. Căpriori / Noaptea pe la cîntători. / / — ... / / Un colind frumos de-un ceas / Și-o fîntînă ce-a rămas / Desvelită lîngă cer / Lerui Doamne, Lerui-Ler. / / Munți de lună și voinici / Și luceferi de arnici / Și de aur, grîu frumos. / Cum e fața lui Hristos". Șeful autoritar al grupului a fost Mircea Streinul, romancier, poet, traducător, autor abundent, lider remarcabil, profetic în poeme cu tentă expresionistă: „Ostateci sîntem, / / Totuși, poate că sufletul nostru va sta dovadă, / frați iconari, pentru toate cerurile. / / laudă drumului nostru, frați iconari: scriu / / entru ce-ar fi bucurie și liniștire, să știu / a stelelor liniștire / vom ridica mînăstire de cuvinte ,— /..." Și în poeziile de tinerețe ale lui Iulian Vesper vom descoperi o *potecă singuratecă din Duino*, o *pecete saturniană* și *o moarte* în care presimțim călătoriile himerice ale lui Tonegaru și ale singaporeenilor. Eminentul traducător și nu mai puțin eminentul romancier (despre *Glasul* au scris superlativ Ov. S. Crohmălniceanu, Iorgulescu, Micu, Sorin Titel, am scris și eu — e una dintre cele mai importante proze ale deceniului al șaselea — dar cartea e respinsă, totuși, de circuitele firești ale notorietății) ar merita mai multă dragoste din partea editorilor, a istoricilor literari. E un cărturar de elită. Ultimele cărți ale sale, inexpresive, nu trebuie să ne îndepărteze de opera sa.

3. GEORGE DRUMUR A ÎMPLINIT 80 DE ANI. (I) George Drumur este, într-un fel, un supraviețuitor. Amintit în *Istoria* ... lui Călinescu (care îi nedreptățește, sistematic, pe Provinciali: n-are o înțelegere a literaturilor regionale) cu o prezentare ce, urmînd-o pe a lui Mircea Streinul, îl descoperea pe secretarul de redacție de la *„Iconar"* autodidact, „cu o frumoasă activitate culturală în comuna sa natală, unde a înființat și un cor de țărani". Adevărul e că poetul a făcut cîteva facultăți, fiind, așa cum spune George *semnele anilor* (Facla, 1973) „printre Muntean, prefațatorul volumului *Înputinii* scriitori de la noi și chiar de aiurea care au cunoștințe în domeniul muzicii și al matematicii". A tradus libretele unor opere de Glück, Bizet, Donizetti, Bellini. Pe versurile lui au scris cantate, lieduri, balade Sabin Drăgoi, Eugen Cuteanu, Mircea Hoinic, Alma Cornea-Ionescu, Richard Oschanitzky, Vasile Ijac.

Dacă liderul *Iconarului*, Mircea Streinul, a murit la timp — în 1945 — pentru a scăpa de represaliile puterii, dacă Traian Chelariu și Teofil Lianu — ca să dau numai două exemple — au suportat lungi ani de temniță, George Drumur supraviețuiește acestui grup al cărui animator a fost. Poate că după Mircea Streinul, creatorul „tipic" al iconarilor bucovineni a fost George Drumur.

4. *George Drumur la 80 de ani* (II) După *Solstiții* (1936), *Suflete în azur* (1940) *Vatra cu stele* (1942) urmează, pînă în 1973, pauza obligatorie. Stabilit la Timișoara, într un ținut cu o tradiție ex-centrică asemănătoare, din multe puncte de vedere, ținutului său natal, George Drumur nu mi se pare, aici, un izolat. Îl însoțesc și alți bucovineni, unii bine aclimatizați. Se „împămîntenesc" aici chiar foști participanți la ședătorile organizate de *Iconar*, elevi în deceniul al patrulea: îl urmăresc cu o admirație nestrămutată în demersurile sale. Lirismul lui George Drumur, tradițional prin program și opțiuni („Pe drumuri dantelate și legende slave / voevozii prin furtunile-nserărilor pornesc / spre mînăstiri, spre veșnice vegheri bolnave / și-n glorie primesc pereții trupului lor domnesc"), religios într-o seamă de poeme ce se țin minte, exultant în versuri aspre („Bucură-te, pădure, / că-n minunea înzăpezirii tulpinelor / legende au crescut din toamna călinelor / / Bucură-te, plugarule, / de creșterea tăcută a furtunilor, / a ploilor peste stelele minunilor. / / Bucură-te, mamă, / de bunăvestirea-n care-ai intrat / cînd semnele din somnuri te-au lătrat. / / Bucură-te, mînăstire, / că-n țărmul de umbră al liniștii tale / fratele meu, s-a retras singur din cale".), dînd sens atît unei arhaicități esențiale, cît și unui medievalism explicabil prin vecinătățile rilkeene („Cavalerii stau sub domuri în zale / pentru marea cruciadă a morții") se limpezește în versuri muzicale, senine, precum propuse de acest *Vis*: „Basmul l-am sfîrșit. Copilul doarme, / Duhurile serii-s fără arme: / Fulgerele, ploaia, norii, vîntul, / Și-au pierdut podoabele, avîntul. / / Cea mai limpede a nopții oră / Trece lin prin liniștea sonoră. / Dincolo de umbra-i de beteală / Umblă, singură, lumina goală". Uimitoare sînt asemănările cu versurile de aur ale tradiționalismului românesc, semnate de Blaga, Crainic, Voiculescu.

5. *Treptele intermediare.* Nu înțelegem mare lucru din tradiționalismul românesc dacă sărim treptele intermediare, dacă ignorăm operele unor mișcări cu ecou important și cu consecințe dintre cele mai vii în literatura contemporană. Camilar, important prozator al arhaicului în cîteva cărți care trebuie reținute *(Prăpădul Solobodei, Cordun, Turmele)*, Al. Sidorovici *(Vulpile)*, dar și Labiș și alți cîțiva contemporani pun în mișcare, pe linia anunțată de cei de la „Iconar", simboluri ale universului silvestru, cu vegetațiile lui și cu animalele primordiale, cerbii, urșii, taurii, ființe puternice ale unui spațiu privilegiat. Între sadovenianism, gîndirism și „actualitate" *Iconarul* exprimă o necesară de unire: tinerii deceniului al patrulea sînt precursorii unor scriitori definitorii pentru literele românești de azi.

Nu, George Drumur nu e, la cei optzeci de ani ai săi, un supraviețuitor. E, pur și simplu, un reper viu, eliberat de captivitatea unui șir de interdicții.

O EPIGRAMĂ RATATĂ EDITORIAL

Citim și recităm epigrama lui Macedonski **Inscripție pentru un bust** și nu-i găsim noima, sensul, humorul (poanta):

Contemplîndu-și lung buricul cu privirea lui de **bronz.**

Bustul meu înfățișează epoca turnată-n bronz.

„O privire de... **bronz**", va să zică: „**rece** (metalică), maiestuoasă, solemnă" (căci ce altceva poate fi „o privire de **bronz**" ?), îndreptată către zona ombilicală, iată un nonsens absolut, o absurditate (à la Ionesco, eventual, dar nu e cazul)! În loc să se limpezească, nedumerirea și confuzia sporesc în continuare, cîtă vreme bustul evocat de întîiul vers este, așa cum ce-l de-al doilea ne-o „explică". imagineasimbol (încremenită în **bronz**) a unei epoci... Nu-i nici o îndoială că cititorii vor trece repede peste acest „amănunt semantic", amînînd „dezlegarea enigmei" și pierzînd sursa poantei, dintr-un impuls natural în context macedonskian: nu humorul e punctul forte al poetului; „decodarea" epigramei ar fi avut, desigur, alt destin, dacă ar fi fost vorba de un, să zicem, Caragiale; așa însă, ea va fi privită drept una nereușită, „slabă", ba chiar o ciudățenie printre atîtea altele la Macedonski. Confruntarea cu manuscrisul poetului ori, măcar, cu textul intermediar din **Literatorul** (1890) — în ideea că, undeva, s-a strecurat o eroare de transcriere — nu e cu **totul** exclusă, dar să nu ne facem totuși prea multe **iluzii**: accesul la **publicațiile vremii, cît și, mai ales, la textele autografe nu e unul facil și la îndemîna oricui**; gestul ar presupune cercetări minuțioase și îndelungi, formalități supărătoare, deplasări incomode („o adevărată desfășurare de artilerie grea pentru vînat... muște", cum **ne scria un confrate**), încît, pînă la urmă, șansa de a descoperi prezumtiva greșeală e aproape nulă. Edițiile următoare de la care așteptăm „salvarea" (pentru că, la urma urmei, acestea au datoria filologică să o facă) ne decepționează; ele se refugiază confortabil în uzuala formulă a lipsei de griji și responsabilitate: „textul a fost reprodus după ediția..."; lămurirea chestiunii se amînă, astfel, **sine die.**

Se prea poate însă ca cititorul — dacă este un bun cunoscător al operei macedonskiene — să descopere el însuși „enigma" epigramei, pe cale oarecum rațională (deductivă), folosindu-se de argumente diverse care vin din interiorul (con)textului...

...Este, îndeobște, cunoscută exigența formală fără precedent în spiritul căreia trata poetul sectorul rimei; atitudinea este de sorginte parnasiană și a fost teoretizată în cîteva articole-program din **Literatorul** și alte reviste literare ale epocii. Reflex al atitudinii teoretice, propria-i operă se supune cu obedință acestui principiu; nicăieri, de pildă, nu **vom** găsi la poet nici măcar un singur caz cînd un **cuvînt** rimează cu el însuși. (Nu-i vorba, desigur, de **rimele** omonimice cînd substantivul **cer** rimează cu **verbul** cer sau altele de același fel). În context macedonskian, așadar, rima **bronz / bronz** va fi cel puțin suspectă.

Pe de altă parte, nu-i va fi scăpat aceluiași cititor rima **rară** și, de aceea, memorabilă stilistic, **bronz / bonz**, din **Vasul**:

Vasul e de aur virgin schinteiat cu plăci de nacru,
Încrustat cu pietre scumpe, zvelt, dar trainic ca un **bronz**;
Și cuprindă ambrozie sau poșircă de vin acru,
Dea beția dezmățării sau extazul unui **bonz**,
Vasul e de aur virgin, sculptural, sublim și sacru.

Exotismul unui termen precum **bonz** („preot sau călugăr budist") nu-l descurajează deloc, ci, dimpotrivă, îi întărește încrederea în el, cîtă vreme afinitatea poetului cu lumea orientului îndepărtat e una notorie (cf. **Niponul, Rondelurile de porțelan** etc.). Dacă mai adăugăm și faptul că **bonz** dezvoltă în românește o conotație ironică: „personaj de vază într-un partid politic" și că epigrama noastră e una... politică, nu mai există, credem, nici un motiv de îndoială asupra textului autentic:

Contemplîndu-și lung buricul cu privirea lui de **bonz,**

Bustul meu înfățișează epoca turnată-n **bronz.**

Mai e, oare, nevoie să spunem că toată poanta, toată sarea (și piperul) acestei subtile epigrame politice s-au pierdut printr-o simplă transcriere greșită: **bronz în loc de bonz ?**

Nu cerem să fim crezuți „pe cuvînt"; de aceea, pentru sceptici și „defetiști" (pe care-i înțelegem: **gens una sumus**), trimitem la **Literatorul**, XI, 3. 1890, p. 47, unde se poate citi, în toată claritatea: „privirea lui de **bonz**".

I. FUNERIU

Livius Ciocârlie

Fragmente de jurnal

Adunare la scriitori. N-a venit Macovescu și nici alt bucureștean; cu excepția lui Miclău care, ca bănățean, face parte din asociația de aici. N-a venit nici Șerban. Fără el, n-are nici un haz. Vorbesc o mulțime, de la două jumătate la opt. Mă aleg cu cîteva săgeți: nu scriu despre ei. Nu le mai spun că nu sînt critic, tot nu mă cred. În compensație, Miclău spune cît de grozavă e școala de semiotică de la Timișoara și cît de cunoscută la București. Ce Iași? Ce Cluj? Ce Paris? Noi. Toți bărbătușii sînt înfierbîntați de șefa culturii, tînără, nu urîtă, care îți dă sentimentul fals că dacă ai insista puțin... E deșteaptă, înfiptă, dezinvoltă, însă prin cultură înțelege pur și simplu sectorul de activitate în care a fost repartizată. Problema cea mare a discuțiilor: de ce nu sînt mai prețuiți scriitorii locali? Mircea Zaciu a scos un dicționar cu scriitorii importanți, de la cronicari încoace, și toți sînt supărați că au fost neglijați. X. sare în apărarea literaturii bănățene dinainte de război. Y. are șaisprezece piese nejucate, dintre care două despre Faust. Seara continuă la restaurant. Masă bogată, băuturi, Damian Ureche spune epigrame, nu rele, maestrul are un drum de făcut și vrea să-l conduc. Ne ridicăm și cu asta, nu știu de ce, se sparge petrecerea. La plecare Florin Bănescu, vehement în ședință, vine să mă cunoască și să-mi spună că-i place ce scriu. Ies pe ușă încîntat și cu maestrul de braț. Pînă să ajungem în stradă mă prinde Damian Ureche și mă sărută de trei ori pentru că el mă iubește, iar eu pe el nu. Înot cu maestrul prin zloată pînă aproape de Piața Traian, persoana la care ne ducem așteaptă la fereastră și ne strigă de la etajul doi ca dintr-un turn de castel. Mai stăm o oră și acolo, bem vin de smochine, încă o cafea, cînd ajung acasă s-a făcut douăsprezece și un sfert.

Frînt de oboseală, mă trezesc la șapte. Toată ziua în casă. Îmi scrie Papahagi că e de acord ca Șerban să publice în caietele „Delta", cum i-am propus. Se gîndise și el, nici o grijă, dar n-a știut cum să facă: să-i ceară bani unui om fără servici e greu, să nu-i ceară l-ar jigni. Fl. Ș. îmi trimite un poem epic, un soi de **Țiganiadă**, o revelație. E un scriitor dintre cei buni. Trebuie să fac ceva pentru el. De fapt, sînt băiat cumsecade dacă nu mi se cere să și fac ceea ce, foarte sincer, aș vrea să fac. Vreme închisă, a nins puțin.

Mai nimic de zis. A nins cu fulgi mari vreo jumătate de oră, pe urmă s-a oprit. De la unsprezece, pregătire pentru admitere la facultate. Două candidate și în ora a doua una singură. Cam costisitoare energie didactică. Seara vorbesc cu Șerban; e de acord. Corina, după ce n-a vrut să audă de olimpiada de matematică, de gura noastră, ca să nu-l supere pe profesor, s-a dus. A făcut bine, ceea ce nu este concludent; se dă, ca să avem un milion de campioni „olimpici", foarte ușor.

La unsprezece, pe soare friguros, mă duc la „Orizont". E acolo și Șerban. Amabili, „factorii responsabili" nu publică un articol al Adrianei despre el de mai multe luni. În redacție e ceva confuz, se vîntură multă lume, nu știu cu cine să vorbesc, strîng mîini parcă de sine stătătoare, fără să mă uit prea bine ale cui. Vine Gyurcsik și plecăm împreună. Vorbim pe unde a fost cazarma Transilvaniei despre **Dueliștii.** Ajungem la facultate, unde o înlocuiesc pe T la catedră. Fac asemenea gesturi derizorii ca „s-o ajut" la doctorat. Răsfoiesc cursul de literatură franceză de la București și îmi dau seama, ceea ce și știam, că oamenii ăia iau încă lucrurile în serios. Se vîntură lume și aici, nu apuc să citesc un rînd, tot timpul cineva stă de vorbă cu mine, ba Belu, ba Bociort, ba Andrei. Intră un tînăr cu figură foarte cunoscută. Îi zîmbesc, îi strîng mîna și constat că nu știu cine e. Are o bursă în Statele Unite, vrea atestat de limba engleză, îi dau lămuriri, tot încercînd să-mi amintesc de unde-l cunosc. A băut ceva, simt mirosul de alcool și, fără vreo legătură cu asta, fac un gest din care s-ar putea înțelege că mă feresc. Fin, tînărul observă, face mediat un pas înapoi, salută și pleacă. Abia atunci îmi amintesc: l-am cunoscut în tren cînd am fost cu studenții la „Amfiteatru", astă toamnă. În drum spre casă, pe un soare strălucitor, intru în tutungerie pentru niște timbre. Intră și X. Sînt întors cu spatele, lipesc timbrele aplecat deasupra unei mese, mă fac că nu-l văd, nu știu ce să spun despre volumul lui, nu l-am citit. Cînd ies din tutungerie, mă întîmpină; mă văzuse, mă așteptase, am sentimentul meschinăriei mele, tardiv. Îl felicit pentru volum, îngaim cîteva laude. Tocmai a găsit la anticariat un volum de Y. Vrea să i-l trimită, lui cu autograful: „Autorului, din partea cititorului". Acasă, dorm ca într-o boală două ore, pînă se face cinci. Îmi telefonează Șerban, vrea să-mi arate semnalul cărții lui. Sînt odihnit, plec prin ceața verde cu auriu, de seară, intru la florărie, găsesc numai boboci, florăreasa îmi spune că la căldura camerei se fac frumoși, ceea ce mi se pare potrivit cu volumul lui Șerban. N-a reușit să-l găsească pe maestru, nici pe Andrei, ne ducem numai noi la restaurantul din parc. Liniște, lume puțină, dar nu mă simt bine în sălițele astea cu scări suspendate și o mulțime de ieșiri. Vorbim despre Andrei. Ieșim, zăpada sticlește, alunecă, ne sprijinim unul pe celălalt, urcăm la ei, bem o cafea, Șerban citește din Cezar Ivănescu, răsfoiesc și eu cartea, sînt pagini frumoase, o iau acasă cînd plec, după miezul nopții. Pînă atunci Șerban povestește un vis. Este într-un loc sordid, cazarmă, hotel mizerabil, împrejur sînt împreunări neutre, reci, apare o estradă, pe ea niște saltimbanci, cu priviri întunecate, greu de suportat. Sînt îmbrăcați în roșu și negru, printre ei un diavol numai roșu care rostește oracular „Nașterea lui Faust" și apare un homuncul, nou născut, rozaliu, sănătos, care aleargă de-a bușilea printre picioarele celor de față. Afară e ger.

Toată ziua în casă. Seara, de servici la cantină cu studenții din anul IV de la engleză și franceză, și Ioan Morar venit de bună voie. Ninge, cînd mă duc. Întîrzii puțin, se mănîncă deja și fetele au și început să-și bălăcească mîinile în lături. Sînt două echipe, la capetele sălii, cei care au mîncat aduc tava cu resturi, încă plină cu gris cu lapte și purée de cartofi, fetele o toarnă în oale mari, băieții, Morar, Mihăieș și un student de la germană, le iau, le golesc într-un loc de unde camioane duc resturile la o gospodărie agricolă, pentru porci. Schimb cîteva cuvinte cu fetele, mai mult le încurc, nu-mi găsesc locul, din cînd în cînd Mihăieș și Morar, tot mai murdari de lături, mă caută ca să vorbim despre literatură, Mihăieș pare să fie cel mai deștept dintre noi trei. Responsabila grupei, nevasta lui, îmi aduce o fată de la franceză care se simte persecutată, ca s-o potolesc. Nu știu ce să-i spun. Bîlbîi vreo două vorbe fără vlagă, iar responsabila, vizibil dezamăgită, spune totuși „Vezi că nu te persecută nimeni!", ca și cînd așa ar fi reieșit din cuvintele mele. Ajung acasă obosit. Noaptea visez că T m-a trimis să cumpăr o tavă inoxidabilă E un magazin larg și teșit, cu mai multe despărțituri dincolo de care coboară o pantă cu iarbă pînă la alt magazin. Sînt cînd în unul cînd în celălalt, nu găsesc tejgheaua cu tăvi, umblu amețit pînă cînd pe drumul din fața magazinului, în dosul pantei, mă atacă doi cîini mari și pînă să scap de ei magazinele au dispărut.

Dimineața povestesc visul, T. îmi spune că s-a gîndit să ducă o tavă Mioarei, la București, eu îmi amintesc că am întîlnit cuvîntul **inoxidabil** în rubrica lui Alexandru Niculescu din „România literară". În restul zilei nu mai știu ce s-a întîmplat. A murit uina de la Arad. Avea 84 de ani. Din generația bunicilor și a unchilor mari n-a mai rămas nimeni.

Ca să le spun psihiatrilor ce-i cu teoria literaturii, mă duc să consult enciclopedia universală. Nu există teoria literaturii în enciclopedie. Încropesc ceva. La clinică, pînă să înceapă ședința, intra Doina X., internată aici, în halat de spital. Vine în capul mesei și ne roagă, foarte politicos, pe Maxim și pe mine, de medici se ferește, s-o ajutăm. Ea nu este Doina X., este Doina Ceaușescu, a sosit în oraș cu o misiune importantă și a nimerit tocmai unde nu trebuia.

Mîine vor începe s-o trateze cu insulină, ne roagă să telefonăm la securitate, știe că am avea legături acolo, să vină și s-o scoată. Mă privește stăruitor. „Pe dumneavoastră, domnule profesor, vă rog". În sfîrșit intră Mircea Lăzărescu și, blînd dar ferm, o scoate din sală fără ca ea să protesteze. Mi-a pierit cheful de teoria literaturii. Bîigui cîteva banalități.

Dincolo de cuvînt

Calul lui Harap-Alb

„ — **Ghijoagă uricioasă** ce ești! din toți caii, tocmai tu te-ai găsit să mănînci jaratic? De te-a împinge păcatul să mai vii o dată, vai de steaua ta are să fie!" — așa își întîmpină Harap-Alb calul năzdrăvan, care avea să-l scoată din atîtea cumpene, din atîtea belele. Iar din stratul narativ al basmului, Creangă, întrînd în pielea personajului său, susține sau chiar îngroașă trăsăturile: „o **răpciugă de cal**, grebănos, dupuros și slab, de-i numărai coastele"; **slăbătura cea de cal**; **gloaba cea de cal.** Vrednic de atenția filologului — și nu numai a lui — mi se pare amănuntul că această viguroasă descriere are, dacă pot spune așa, „acoperire etimologică" într-adevăr, rom. **cal** — ca și termenii romanici corespunzători (it. **cavallo**, span, **caballo**, fr. **cheval** etc.) — provin din latinescul **caballus** „mîrțoagă", sinonim popular depreciativ pentru clasicul **equus.** Acesta din urmă — mai exact spus: „rădăcina" lui — pătrunde tîrziu în lexicul limbii române, în structura derivatului neologic **echitație** (lat. **equitatio**, fr. **équitation**), care s-a specializat în terminologia sportivă, denumind nobila artă a „călăriei". De altfel, și rădăcina lui **caballus** avea să reapară după secole, în structura unor neologisme, împrumutate fie direct din latină, cum s-a întîmplat cu adjectivul **cabalin**, fie din celelalte limbi romanice. În această situație se află **cavaler** și derivatele sale: **cavaleresc, cavalerism**; **cavalérie** și **cavalerîe**; în sfîrșit, **cavalcadă** și verbul corespunzător **cavalcadà** „a face o plimbare călare în grup". Acest **franțuzism** pretențios își pierde orice **stridență în lumea** personajelor călinesciene din **Scrinul negru**: „**Cavalcadară** așa trei ore cu poporul de cai stimulat de bicele îngrijitorilor".

De un interes mai larg e faptul că pentru cal româna populară dispune de cîteva „sinonime" care, la început, au funcționat ca adjective-epitete cromatice. Cel mai răspîndit este **murg** „(cu pielea) de culoare închisă". Sadoveanu, **Paștele blajinilor**: „Apoi tuși a doua oară, adunînd hățurile celor doi **căluți murgi** în palmele-i aspre". Ulterior, adjectivul preia și sarcina semantică a substantivului, iar în balada populară **Toma Alimoș** echivalența dintre **murg** și cal devine totală: „Închinare-aș și n-am cui, / Închinare-aș **murgului,** / Dar mi-e murgul cam nebun / Și de fugă numai bun".

Pag „negru sau roșcat cu pete albe" se ivește, și el, mai întîi cu valoare de adjectiv, ca în aceste versuri din postuma eminesciană **Povestea magului**...: „Cînd clopotul va plînge cu-al serei dulce tor, / A-tunci eu mă voi duce, pe **calul pag** călare". Alianța celor doi termeni, cu diminuarea substantivului, se ivește și la Sadoveanu, tot în **Paștele blajinilor**: „se duse să-și dezlege **căluțul pag** dintr-un cotlon". Conversiunea adjectivului în substantiv se înfăptuiește și de data aceasta. Sadoveanu, **Frații Jderi**: „Porunci **hangiului** să deie orz din bielșug trăgătorilor săi boierești și, de asemenea, să nu uite **pagul** feciorașului". Se observă lesne că, în acest crîmpei sadovenian, ne întîmpinăm cu încă un sinonim pentru **cal,** anume **trăgător,** derivat din verbul **trage.** Iată, acum, pentru **pag,** și un citat folcloric: „La umbră de viță, / Sub neagră boltiță, / Ei descălecau, / **Pagii** slobozeau".

Foarte răspîndit este **roib** „cu părul roșcat deschis sau roșu gălbiu", în aceeași dublă ipostază morfologică. Sadoveanu, **Într-un sat odată**: „în liniștea coastei potcoavele **calului roib** sunau rar și dulce pe șosea". După numai o pagină, cuvîntul își dezvăluie și celălalt chip gramatical: „Zicînd acestea, legă **roibul** de belciugul bătut în stîlpul gros din fața crîșmei, aduse mîinile prin coama-i aspră și-i mîgîie ochii deștepți. **Calul** nechează încet și-și întinse botul umed spre stăpîn. — Iacandată, **Roibule, îndată".** Nu pot omite cunoscutele versuri ale lui Coșbuc din **El-Zorab**: „Arabii toți răsar din cort, / să-mi vadă **roibul,** cînd îl port, / Și-l joc în frîu, și-l las în trap, / Mi-e drag ca ochii mei din cap / Și nu l-aș da nici mort". Dar nici pe acelea ale lui Goga: „Cum tresăreau încremenite, / În jocurile lor buiestre, / Oștiri cu coifuri de aramă / Și **roibi** cu aur pe căpestre". **(Oltul).**

În sfîrșit, **șarg** „gălbui" prezintă același fenomen de convertibilitate morfologică. Las să urmeze două citate din Vasile Alecsandri, în care cuvîntul nostru funcționează prima dată ca adjectiv, iar a doua oară, ca substantiv: „Pe-un cal **șarg** încălecat, / Pleacă vesel la domnie"; „Acum treci înainte pe **șargul** tău călare". Statutul de substantiv al lui **șarg** e confirmat de alți scriitori, de pildă Duiliu Zamfirescu, în **Miriță, Poem eroic**: „Lasă frîul șargului, / Să ia drumul largului"; Sadoveanu, în **Nada Florilor**: „La dumneavoastră m-am abătut numai cu **șargul** pe care-l încalec"; V. Voiculescu, în poemul **Tudor**: „Din munți și ca ei cu pieptul de larg, / Caboară-un drumeț spre cîmpie. / Oprește prin sate năvalnicu-i **șarg** / Și bate în porți cu mînie". Se adaugă **sur,** care, într-o proză argheziană din volumul **Cu bastonul prin București,** se alătură altor doi din termenii discutați pînă acum: „El are la grajd **doi suri** și **doi roibi** și ar mai vrea **doi murgi,** ca să-l ducă duminica la han". Sinonimia se șubrezește aici, căci valoarea diferențială a elementului cromatic e precumpănitoare.

G. I. TOHĂNEANU

ADMITEREA 1991

COMENTARII ◤ TESTE ◤ SINTEZE ◤ BAREMURI

LITERATURĂ ROMÂNĂ

pentru treapta I

RAPSODII DE TOAMNĂ
de George Topîrceanu

Autor al volumelor de poezii **Parodii originale, Balade vesele şi triste** şi **Migdale amare**, George Topîrceanu se impune în literatura română în perioada dintre cele două războaie mondiale prin versuri de o mare spontaneitate, delicateţe şi simplitate, străbătute de o undă caldă de umor ce surdinează sentimentele sale de compasiune, regret şi tristeţe generate de povara unui destin neprielnic în care se zbat oamenii simpli şi micile vieţuitoare, eroii predilecţi ai scrierilor lui. Astfel, el se apropie cu înţelegere de o lume scufundată în monotonie şi în anonimat, a cărei existenţă plină de dramatism i-a atras şi pe Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti, Emil Gîrleanu, Tudor Arghezi, Dimitrie Anghel, Ion Agârbiceanu.

Incluse în volumul **Balade vesele şi triste, Rapsodiile de toamnă** descriu panica instaurată în natură o dată cu apariţia cîtorva semnale ale venirii toamnei, în acompaniamentul suav al tristeţii ce marchează sufletul poetului.

Aşa cum ne destăinuie Otilia Cazimir în **Prietenii mei scriitori,** poezia **Rapsodii de toamnă** este rodul unei „munci îndîrjite, aproape neomeneşti,... al unei munci de Sisif" (p. 151) pentru ca un conţinut banal să dobîndească interes prin prelucrarea artizanală a expresiei poetice.

Topîrceanu alege ca specie literară rapsodia tocmai pentru că aceasta, axată pe motive populare, are un colorit pitoresc, o mare libertate narativă cu infuzii lirice şi fantastice pe un fond muzical ademenitor.

Bazată compoziţional pe hiperbolă şi personificare, poezia surprinde alegoric sub masca agitaţiei din lumea miniaturală a florei şi faunei ameninţate cu dispariţia — tulburarea ce se revarsă în atmosfera lîncedă, în orizontul îngust al tîrgurilor moldoveneşti, în viaţa asfixiată de mediocritate a unei umanităţi ce se scufundă în anonimat, inactivă, preocupată doar de senzaţional, de intrigi amoroase, de conversaţii sterile.

Astfel, spiritul parodic al scriitorului nu se dezminte nici cu acest prilej, deşi tenta caricaturală, ironia, umorul nu se constituie într-o detestare a acestui mod de viaţă provincial, ci mai degrabă îi detectează cu luciditate acel amestec pitoresc balcanic între spirit şi materie, între raţiune şi pasiune, între bine şi rău, între dinamism şi pasivitate, între diafan şi grotesc, ce se concretizează foarte limpede în titlul antitetic **Balade vesele şi triste** şi care ne aminteşte de opera şăgalnică a lui Anton Pann.

Primele patru tablouri din cele cinci cîte are poezia, redau gradat animaţia ce se extinde într-un spaţiu întins urcînd şi coborînd, cuprinzînd cu repeziciune viile, ponoarele, fînele, livezile, grădinile, luncile, lanurile, pădurile, munţii, lacurile, mlaştinile populate de vieţuitoare fragile cutremurate de vestea sosirii unui prădător vînt de iarnă. El este anticipat de un mesager aparent inofensiv — boarea jucăuşă ce „fură puful păpădiilor" şi înfioară pentru o clipă lira ierburilor din fîneţe, determinînd florile curioase „să-şi întoarcă feţele", iar pe falnicul salcîm „să-şi zburlească solzii". Starea de suspiciune este amplificată prin vestea coţofanei specializate în răspîndirea zvonurilor, dar care, fiind „fără ocupaţie", nu prezintă suficientă încredere. Cu plasticitate, dovedindu-se un fin cunoscător şi analist al elementelor naturii miniaturale, Topîrceanu notează în continuare reacţiile deosebit de neliniştitoare ale regnului animal şi vegetal într-o situaţie confuză sugerată de sinonimele metaforice: **se-ntretaie ştirile, zboară veşti contradictorii.**

Obişnuite să ducă o viaţă tihnită, patriarhală, vieţuitoarele sînt surprinse nepregătite pentru confruntarea cu anotimpul autumnal şi întreaga lor energie se descătuşează în gesturi, acţiuni şi atitudini ce le epuizează vigoarea fizică.

Panica este motivată prin epitete: **vînt de iarnă răscolind pădurile, vocea lui tiranică, veste stranie,** primul fiind un gerunziu cu acţiune durativă şi cu rezonanţă metaforică, iar următoarele aliniind neologisme izbitor de neagreabile. Deriva gîzelor, plantelor, păsărilor, animalelor acvatice este dezvăluită printr-o suită de verbe dinamice, unele cu determinări superlative, prin epitete, metafore, comparaţii: **ciulinii fug cuprinşi de panică, frunzele au pornit-o-n bejanie, papura se zbate, legănîndu-şi săbiile, lişiţele strigă ca de muma focului, florile s-agită, o păstaie de sulcină a făcut explozie,** ca şi prin epitetele sinonimice: **vrăbiile alarmate, buruienile-ngrozite,** ori prin interogaţie — **ce ne facem, fetelor ?...**

Măsurile de securitate individuale sau colective sînt însoţite de intervenţia autorităţilor administrative reprezentate prin poliţaiul venit în recunoaştere şi cu ordin de arestare a vinovatuui panicard, precum şi de strădania oratorică a lăstunului dornic să-şi etaleze curajul şi puterea de convingere — toate dovedindu-se ineficiente.

Topîrceanu mărturisea că a avut ca modele pentru scrierile sale **Momentele** lui Caragiale, lucru evident prin ordonarea scenică a secvenţelor narative, prin marele consum inutil de energie al personajelor, prin situaţiile comice în care acţionează acestea dar şi prin savoarea limbajului. şi conciziunea stilului. Animaţia se desfăşoară în mare parte în planul comunicării prin limbaj — acesta luînd mai multe forme: 1. — vestea = zvonul (coţofana, puiul de cioară, plopii, răsurile), 2 — discursul emfatic (lăstunul), 3 — confesiunea familiară (petuniile, molia, gărgăriţa, buruienile), 4 — bîrfa (mătrăguna cu brusturele), ceea ce îi permite autorului să interfereze stilul oficial-administrativ **(poliţai, recunoaştere, siguranţa statului, vinovatul, porunca de la centru),** cu cel jurnalistic **(senzaţie, alarmate, stranie, panică)** şi cu cel oral **(cică, uf, ce lume, soră dragă, la faţa locului, ce ne facem, fetelor ?)**

Astfel, neologismul considerat de Topîrceanu „prozaic, seo, sclipitor şi sonor" temperează patosul, emoţia, solemnitate prin însoţirea sa cu termeni şi expresii populare şi realizînd efecte umoristice care înseninează atmosfera ce se anunţa atît de zbuciumată.

De aceea natura lui Topîrceanu nu are nimic patetic, nu impresionează ca un templu măreţ, nu conţine fiori cosmici şi nu transmite concluzii filozofice asupra existenţei, ci apare ca un spaţiu obişnuit, presărat cu drame şi întîmplări hazlii, aproape banal, dar nu fără surprize pentru omul învrednicit să-l observe cu atenţie.

De aceea, în finalul tabloului al cincilea, unde animaţia scade în vreme ce creşte certitudinea intrării în rol al toamnei, poetul se confesează într-o adresare directă mărturisindu-şi dragostea şi simpatia pentru „gîzele şi florile întîrziate" pe care le imortalizează prin harul său artistic, în „cîte o strofă lirică" şi îşi arată regretul, compasiunea şi tristeţea iremediabilă faţă de destinul cumplit — îngheţul hibernal.

Tendinţa de a-l apropia pe cititor de lumea miniaturală, de a-l -nduioşa, se observă şi în procedeul alternării timpurilor verbale ale indicativului — de la perfectul compus, la perfectul simplu şi, în sfîrşit, la prezentul care îl face părtaş la verdictul dur al vieţii.

Ca şi Caragiale, Topîrceanu se dovedeşte un maestru în arta spectacolului, doar că personajele sale sînt transferate pe scena naturii. Frazele scurte bazate pe coordonare, topica „normală", determinările succesive individualizatoare, măsura de 7—8 silabe, rimele încrucişate, ritmul trohaic, accentuează dinamismul, dînd senzaţia de încleştare dramatică cu viaţa şi fiind în concordanţă cu atmosfera de agitaţie şi cu starea interioară tensională a personajelor.

Rafinament artistic şi virtuozitate umoristică dovedeşte Topîrceanu mai ales în arta portretului. Întreaga poezie devine, de fapt, o „galerie de artă", unde bogăţia de nuanţe şi de procedee de caracterizare îi dezvăluie puternica şi delicata sensibilitate sufletească, marea acuitate în perceperea detaliului semnificativ din realitate. Topîrceanu găseşte corespondenţa dintre o categorie umană şi o specie faunistică sau florală, recurgînd la notarea unor elemente individuale definitorii. Astfel, salcîmul, arborele de esenţă tare, falnic şi înmiresmat, similar unui om orgolios, este comparat emblematic cu o flamură şi notat cu epitetul **mîndru** ce unifică planul fizic cu cel moral. Coţofana pare o intrigantă ce răspîndeşte zvonuri senzaţionale, de aceea e sancţionată de autor prin expresia — **fără ocupaţie.** Fragila papură devine incisivă ca o femeie firavă, dar aprigă, pregătindu-şi **săbiile** de luptă. Lăstunul, caracterizat prin vestimentaţie, îşi pune fracul ca pentru o ceremonie, întrucît el e oratorul demagog şi epatant, de aceea broscoii, avînd simţul umorului, îl insultă prin limbaj şi prin gesturi (aplauzele). Cocostîrcii sînt oamenii ce-şi dau importanţă, de aceea sînt la înălţime pe cataligele lor, iar ţînţarul, caracterizat prin starea psihică şi fizică, pare un impacientat ce nu-şi măsoară forţele, ţinînd să-şi spună opiniile în această atmosferă încinsă, deşi e nervos şi foarte slab de constituţie.

Lişiţele sînt guralive, ţipînd **ca de mama focului,** iar eretele întruchipează poliţaiul tăcut, circumspect şi supus ordinelor superiorilor. Dalia seamănă cu o doamnă elegantă ce impresionează prin fizicul atrăgător, de aceea îşi îndreaptă talia **„ca o doamnă din elită".**

Grupul celor trei petunii, cu neliniştea lor interogativă ne indică nişte fete simple şi sprinţare, pline de vitalitate. În portretul florii-soarelui vîrsta devine determinantă, ea marcînd trăsăturile subliniate prin metafora căderii dinţilor, prin epitetul depreciativ **„bătrînă",** prin însoţirea dintre epitet şi metaforă în imaginea **zdreanţa galbenă** şi prin comparaţia gîrbovirii — **stă ca un talger de balanţă înclinat pe-o latură.** Buruienile înlocuiesc prin atitudinea lor nişte femei cucernice, iar lobodele prin cromatismul vitalităţii rumene pe văduvele dornice de aventuri amoroase.

Gărgăriţa este văduva părăsită de timpuriu de un soţ năbădăios, a cărui moarte misterioasă o deplînge, deşi a fost obligată să suporte ironiile opiniei publice simbolizate de greieri.

Un portret graţios, strălucitor şi diafan individualizează prin enumerare, epitete, comparaţie, metaforă şi simboluri, „trupul pururea-n vibraţie" al libelulei:

„Mic, cu solzi ca de balaur,
Trupu-i fin se clatină,
Juvaer de smalţi şi aur
Cu sclipiri de platină".

În finalul poeziei, amplul potret al toamnei, surprins în mişcare, curmă atît curioziţatea, cît şi suspiciunea, împietrind prin măreţie privirile zbuciumatelor sale victime. Apariţia ei trebuia pregătită îndeaproape, de aceea, ca un veritabil regizor, Topîrceanu face să amuţească toate glasurile într-o singură interogaţie repetată la unison: **Ce e? ...,** iar interjecţia **iată** orientează privirile urmată de puncte de suspensie şi de pauze şi rarefiază versul, izolînd portretul impunător al toamnei de cele anterioare, minimalizate prin umor.

Solemnizat, personajul e dominator atît prin originea divină cu înzestrări artistice, ca zînă a melopeelor, prin belşugul roadelor revărsate în jur ca **doamnă a curcubiteceelor** dolofane, prin ţinuta fizică distinsă subliniată şi-de vestimentaţia iluzorie **de culoarea vîntului,** cu trenă lungă de frunze moarte, prin acţiunile concrete pustiitoare, ca şi prin sentimentul de spaimă implantat în sufletul gingaşelor flori.

Iată de ce Garabet Ibrăileanu era îndreptăţit să afirme că principala calitate a lui Topîrceanu este „combinarea fericită de sentiment şi de spirit". Stilul său limpede, conţinutul accesibil, umorul care înseninează viaţa făcînd-o mai plăcută, însoţirea neologismului cu expresia orală, tonalitatea uşor melancolică şi tristă ca un regret, portretele sale memorabile luate din lumea celor defavorizaţi de soartă fac din George Topîrceanu un scriitor original, vrednic să atragă spre lectură toate vîrstele.

Prof. Ioan STOIA,
Liceul de Informatică „Grigore Moisil"
Timişoara

ADMITEREA 1991

COMENTARII ◤ TESTE ◤ SINTEZE ◤ BAREMURI

PREDICATUL

După cum s-a putut reține din discuția despre raporturile sintactice (**Orizont** 1991, nr. 7), părțile principale de propoziție, subiectul și predicatul, se definesc complementar, adică una prin cealaltă, ceea ce face ca legătura sintactică dintre ele să fie numită raport de interdependență sau de inerență.

De aceea predicatul este definit ca partea principală de propoziție care atribuie subiectului o acțiune, o stare sau o însușire :

Două mari bulevarde **taie**-n cruciș orașul. (Al. Vlahuță, **România pitorească**).

Viața muntenilor **e grea.** (M. Sadoveanu, **Baltagul**)

Predicatul este de două feluri : verbal și nominal.

Predicatul v e r b a l atribuie subiectului o acțiune, arătînd ce face subiectul, și este exprimat prin : **1. verb predicativ** la diateza activă, reflexivă sau pasivă, folosit la un mod personal (indicativ, conjunctiv, condițional-optativ, prezumtiv sau imperativ) :

Moțoc îi **sărută** mîna, asemenea cînelui care, în loc **să muște, linge** mîna care-l **bate.** (C. Negruzzi, **Alexandru Lăpușneanul**) (verbe la diateza activă)

Perdelele negre ale amurgului se **lăsau** acuma tot mai grăbite. (D. Rebreanu, **Pădurea spînzuraților**) (verb la diateza reflexivă)

Peste o jumătate de oră **sîntem chemați** toți la postul de comandă al batalionului. (Marin Preda, **O oră din august**) (verb la diateza pasivă)

2. **locuțiune verbală** la un mod personal (iată lista unor locuțiuni verbale folosite mai frecvent : a-și aduce aminte, a ajunge cuțitul la os, a arde gazul de pomană, a avea obraz, a-și bate capul, a băga de seamă, a da ajutor, a da citire, a (se) da de gol, a da pace, a da sfoară în țară, a duce de nas, a face cinste, a face pe dracu în patru, a face praf, a face rost, a (se) învăța minte, a lăsa în pace, a lua cuvîntul, a(-și) lua lumea în cap, a prinde de veste, a pune bețe-n roate, a trage chiulul, a trage mîța de coadă, a ține seama, a ține în șah, a veni de hac etc.) :

Atunci **îți vei aduce aminte**, poate, și de mine. (Al. Davila, **Vlaicu-Vodă**).

3. **interjecție** (au rol de predicat interjecțiile **iată, iacă, hai, uite, vai** etc și onomatopeele **poc !, pleosc !, zvîrr !** etc.) :

... și **hai-hai, hai-hai**, pînă-n ziuă, **iacă**-te-ne în Tîrgul-Frumos. (I. Creangă, **Amintiri din copilărie**)

4. **adverb sau locuțiune adverbială** (au rol de predicat numai adverbele sau locuțiunile urmate de o conjuncție subordonatoare : **că, să, ca să, dacă** sau **de**, care introduce o propoziție subordonată subiectivă)

Poate să fi fost la cîntători ... (C. Hogaș, **În munții Neamțului**)

Observație : Pentru candidații la concursul de admitere în învățămîntul superior facem precizarea că adverbele sînt predicate verbale numai dacă nu pot alcătui, împreună cu verbul **a fi**, o expresie verbală impersonală (**aproape, desigur, firește, pesemne, poate** etc.), în timp ce adverbele și locuțiunile adverbiale pe lîngă care se poate subînțelege verbul **a fi** sînt considerate predicate nominale (**bine, cît pe ce, posibil, probabil, rău, sigur** etc.).

Predicatul n o m i n a l este alcătuit dintr-un verb copulativ și un nume predicativ.

Întrucît verbele copulative pot fi, cu unele excepții, și predicative, socotim necesar să discutăm contextele în care acestea (**a fi, a deveni, a părea, a însemna, a rămîne, a ajunge, a ieși, a se face, a se naște, a se chema,, a se numi, a reprezenta, a constitui** etc.) îndeplinesc împreună cu un nume predicativ **sau singure funcția de predicat al propoziției.**

Verbul **a fi** este copulativ cînd nu este sinonim și deci nu se poate înlocui cu **a exista, a se afla, a se găsi, a trăi, a costa** (cînd are subiect, exprimat sau subînțeles) ; **a se întîmpla, a se petrece, a trebui** (cînd nu are subiect) :

Acesta **era un răspuns** de la baciul Alexa, scris de băiat. (M. Sadoveanu, **Baltagul**) (predicat nominal).

Fu prăpastie ? genune ? **Fu** noian întins de apă ? (M. Eminescu, **Scrisoarea I**) (predicat verbal).

Verbul **a deveni** este întotdeauna copulativ :

Toamna codrul **d e v i n e auriu.**

Verbul **a părea** este copulativ atunci cînd are subiect :

Cucerirea cosmosului **p ă r e a** odinioară **un vis** irealizabil. (predicat nominal).

S e p a r e că vine primăvara. (predicat verbal).

Verbul **a însemna** este copulativ cînd nu este sinonim cu **a scrie, a nota, a face semn :**

Orice medalie olimpică **î n s e a m n ă antrenamente de ani de zile** (predicat nominal).

Noi **a m î n s e m n a t** rezultatul experienței în caiet. (predicat verbal).

Verbul **a rămîne** este copulativ cînd nu este sinonim cu **a se opri, a staționa :**

Agripina **a r f i r ă m a s** pe loc **trăznită.** (Gala Galaction, **La Vulturi !** (predicat nominal).

Ei **au rămas** la eabană cinci zile. (predicat verbal).

Verbul **a ajunge** este copulativ cînd este sinonim cu **a deveni :**

Mircea **a a j u n s inginer.** (predicat nominal).

Ea **a a j u n s** la școală cu întîrziere (predicat verbal).

Verbul **a ieși** este copulativ cînd este sinonim cu **a deveni :**

Maria **v a i e ș i profesoară** după cinci ani de facultate. (predicat nominal).

Primăvara lumea **i e s e** la iarbă verde (predicat verbal).

Verbul **a se face** este copulativ cînd este sinonim cu **a deveni** sau cu **a se preface :**

În zilele următoare timpul **s e v a f a c e frumos.** (predicat nominal).

În cartierul nostru **s e f a c e** un nou spital. (predicat verbal).

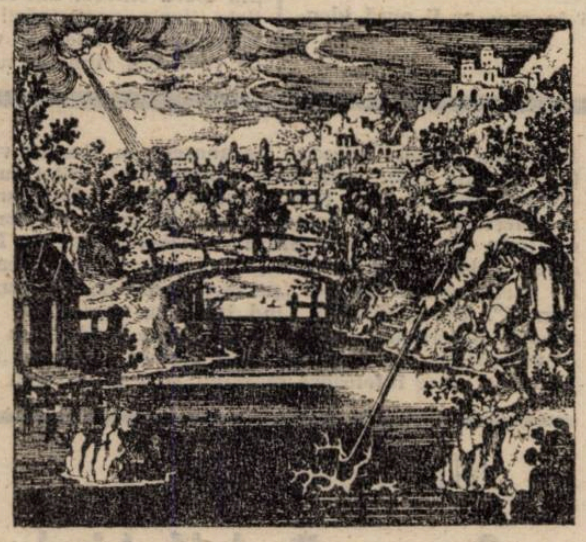

Verbul **a se naște** este copulativ cînd este folosit cu sens figurat :

Ioana **s - a n ă s c u t poetă.** (predicat nominal).

Mihai Eminescu **s - a n ă s c u t** la Botoșani. (predicat verbal).

Verbele **a se chema, a se numi, a reprezenta, a constitui** sînt copulative cînd sînt sinonime cu **a însemna :**

Acesta **se c h e a m ă ghinion** (predicat nominal).

Cîștigul la loterie **s e n u m e ș t e noroc.** (predicat nominal).

Cucerirea cupei **r e p r e z i n t ă o performanță** deosebită. (predicat nominal).

Succesele lui **n - a u c o n s t i t u i t o surpriză pentru nimeni.** (predicat nominal).

Verbul copulativ formează un predicat nominal împreună cu n u m e l e p r e d i c a t i v, care poate fi exprimat prin :

1. substantiv în cazul nominativ (rar în cazurile genitiv sau acuzativ cu prepoziție):

Nu e o m de rînd, el **este d o m n u l** Țării Românești. (M. Eminescu, **Scrisoarea III**).

Slova **era a b ă i a t u l u i**, dar **v o r b e l e erau a l e b a c i u l u i.** (M. Sadoveanu, **Baltagul**).

Soarele părea **d e a u r** încins. (C. Hogaș, **În munții Neamțului**).

2. adjectiv (propriu-zis, pronominal sau provenit din participiu) :

La vederea acestei minunății, toți **au rămas î n c r e m e n i ț i.** (I. Creangă, **Povestea lui Harap-Alb**).

3. pronume în cazul nominativ (rar în cazurile genitiv sau acuzativ cu prepoziție) :

Problemele cele mai grele **sînt a c e l e a** însemnate în manual cu asterisc.

Cartea **este a l u i.**

Florile **sînt p e n t r u e l e.**

4. numeral (cardinal sau ordinal) :

Răspunsurile cele mai bune **au fost a l e c e l o r d o i.**

Ea **a fost a d o u a.**

5. verb la un mod nepersonal (infinitiv sau supin):

... mă fac a c e r e pe Ion, să ne ducem la scăldat. (I. Creangă, **Amintiri din copilărie**).

Întîmplările povestite de el **erau d e n e c r e z u t.**

6. adverb :

Prin locurile iestea **e** cam **g r e u** de călătorit singur. (I. Creangă, **Povestea lui Harap-Alb**).

C u m a fost examenul ?

7. interjecție (foarte rar) :

În caz de furtună **va fi vai** de capul pescarilor ieșiți în larg.

În legătura cu topica trebuie să reținem că, în mod obișnuit, predicatul verbal urmează imediat după subiect sau grupul sintactic al subiectului (subiect + atribut) :

Munteanca **simțea** într-însa mare neliniște. (M. Sadoveanu, **Baltagul**).

Atunci cînd propoziția este interogativă sau exclamativă, dar și în propoziția enunțiativă (cînd se insistă asupra predicatului), subiectul ocupă locul secund :

Au venit toți ?

Să vină și el !

Auzisem eu din oameni că dacă vrei **să nu** te **muște** cînii ... (I. Creangă, **Amintiri din copilărie**).

Numele predicativ stă de obicei după verbul copulativ, excepții fiind situațiile în care este exprimat prin pronume sau adverbe relative și interogative :

Coasta **era g r o z a v d e p r ă v ă l a t i c ă.** (Gala Galaction, **La Vulturi !**).

C e este prietenul tău ?

C u m a fost timpul la munte ?

Punctuația : După cum se poate observa, din exemplele de mai sus, predicatul, atît cel verbal, cît și cel nominal, nu se desparte niciodată prin virgulă de subiect.

Vă propunem să identificați și apoi să precizați felul predicatelor din textul următor :

„Mergi de-acum tot înainte, că tu ești vrednic de împărat. Numai ține minte sfatul ce-ți dau : în călătoria ta ai să ai trebuință și de răi și de buni, dar să te ferești de omul roș, iar mai ales de cel spîn, cît îi putè ; să n-ai de-a face cu dînșii, căci sunt foarte șugubeți. Și la toată întîmplarea, calul, tovarășul tău, te-a mai sfătui și el ce ai să faci, că de multe primejdii m-a scăpat și pe mine în tinerețele mele ! Na-ți acum și pelea asta de urs, că ți-a prinde bine vreodată !“ (I. Creangă, **Povestea lui Harap-Alb**).

Rezolvarea corectă este următoarea :

mergi = predicat verbal ; **ești vrednic** = predicat nominal ; **ține minte** = predicat verbal (locuțiune verbală) ; **dau** = predicat verbal ; **ai să ai trebuință** = predicat verbal (locuțiune verbală) ; **să ferești** = predicat verbal (pronume reflexiv **te** are rol de complement direct) ; **îi putè** = predicat verbal (exprimat prin verb la timpul viitor, formă populară) ; **să n-ai de-a face** = predicat verbal (locuțiune verbală) ; **sunt foarte șugubeți** = predicat nominal (numele predicativ este adjectiv la gradul superlativ absolut) ; **a sfătui** = predicat verbal (verb la timpul viitor, formă populară) ; **ai** = predicat verbal (verb la timpul viitor, formă populară ; **ai**=predicat verbal (a **avea** are în text sensul **a trebui**) ; **să faci**=predicat verbal ; **a scăpat** =predicat verbal ; **na**=predicat verbal (interjecție) ; **a prinde bine**=predicat verbal (locuțiune verbală la timpul viitor, formă populară).

Alexandru METEA

COLECTIVUL DE REDACȚIE :

Sergiu Drincu, Mihai Gafencu, Dorina Mărgineanțu, Alexandru Metea, Cornel Petroman, Pavel Petroman, Ioan Stoia.

APEL

către Guvernul şi Parlamentul României

Noi, revistele „Apostrof", „Arca", „Astra", „Brassoi Lapok", „Coresi", „Familia", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Silvania", „Transilvania", „Interval", „Orizont", „Ţara Bîrsei", „Vatra", reunite azi, 11 martie 1991, cu ocazia primei consfătuiri a revistelor de cultură din Transilvania, organizată la Braşov de revista „Astra" şi sponsorizată de firma EXOWR S.R.L. şi „Gazeta de Transilvania", analizînd starea materială precară a tuturor revistelor de cultură, precum şi indiferenţa factorilor de decizie ai Executivului şi Legislativului privind conservarea şi perpetuarea acestor reviste ca bunuri de valoare naţională, constatăm următoarele :

— se menţine o îngrijorătoare suspiciune faţă de reflecţia politică drept factor constitutiv al conceptului de cultură ;

— funcţionează încă prejudecata, de origine leninistă, a aservirii culturii intereselor de partid ;

— puterea nu înţelege conceptul de cultură ca instanţă de veghe şi reflecţie socială liberă de orice constrîngeri şi influenţe partizane ;

— sesizăm cu uimire că puterea are tendinţa să împartă cultura în două tabere : apolitică şi critică, neînţelegînd că orice act de creaţie este critic prin natura lui însuşi ;

— nu se face apel la fondul naţional de raţionalitate şi demnitate, alimentînd — în schimb — personalitatea colectivă.

Urmare celor de mai sus se explică :

— pe de-o parte, „paternalismul" puterii faţă de cultură, iar, pe de altă parte, folosirea pîrghiilor economice în influenţarea politicii culturale a revistelor ;

— blocarea apariţiilor şi aducerea în stare de quasi faliment a revistelor de cultură — prin refuzul oricăror forme de subvenţie firesti în orice ţară civilizată din lume ;

— intimidarea, calomnierea sau agresarea unor oameni de cultură, în special scriitori, care îşi manifestă independenţa în gîndire şi opţiunile morale neechivoce.

În consecinţă, considerăm ca urgente, minime şi necesare următoarele :

— Ministerul Culturii şi Ministerul Finanţelor să recunoască statutul de instituţii profesioniste revistelor de cultură, artă şi literatură, intrînd astfel sub protecţie financiară ;

— organul legislativ să dea curs imediat tuturor iniţiativelor Ministerului Culturii — SPONSORIZAREA CULTURII de către agenţii economici, crearea unei BĂNCI PENTRU CULTURĂ — precum şi celorlalte acţiuni referitoare la protecţia culturii scrise (reviste şi carte) ;

— pînă la instrumentalizarea juridică a celor de mai sus, Ministerul Culturii şi Ministerul Finanţelor să stimuleze pe toate căile iniţiativele prefecturilor, privind soluţionarea unor probleme concrete : sedii, difuzare, contacte cu instituţii, schimburi culturale cu străinătatea ;

— Guvernul să influenţeze poligrafiile (tipografiile) în a practica preţuri rezonabile (de protecţie) pentru manopera şi hîrtia necesare revistelor de cultură.

Sîntem constrînşi a atrage atenţia că ignorarea propunerilor noastre va avea drept consecinţă una dintre cele mai dramatice situaţii în care ar fi pusă identitatea noastră culturală europeană.

Ofensiva Kitsch-ului (III)

Atunci cînd ne-am propus — sub presiunea agresivităţii fenomenului kitsch — o anatemizare a lui, am avut în vedere estetica dinamică pe care o propune, în totală opoziţie cu cea filosofică. El a existat şi va exista la nivel de masă, ca o formă a gustului mediu, popular. El va coexista cu arta adevărată, formînd în fapt cultura acestei lumi. Faptul că astăzi a înlocuit în multe paliere ale vieţii particulare sau sociale cultura se datorează „industrializării" procesului de fabricare a kitsch-ului, şi de libera difuzare a lui prin toate mijloacele, de la magazine pînă la micul sau marele ecran. Se pare că nu avem ce face, că nu putem opri moda „neo" sau punerea în vînzare a miliarde de exemplare de obiecte, cărţi, reviste, filme, ş.a. ce satisfac un gust mediocru, rămas la un nivel încă acceptabil, plasat undeva în apropierea graniţei dintre artă şi kitsch, dar putem trage un semnal de alarmă în dreptul excesului, al degradării evidente a oricărui mesaj de comunicare şi prăbuşirea în gregar. Nevoia de participare la o civilizaţie universală, conştientizată prin toate canalele mass-mediei se poate satisface la un preţ acceptabil prin alinierea la o „modă". Nu scapă acestui impact decît o mică parte a populaţiei. Dar şi fenomenul cunoaşte o anumită gradualitate. Să ne gîndim doar la suvenirurile turistice în comparaţie cu, să spunem, arhitectura „neo" sau chiar „Art Nouveau". La Cairo, Alexandria, Paris, Roma, Istanbul şi în oricare alt mare centru de trecere a turiştilor, dorinţa naturală de a rămîne cu o amintire-obiect e satisfăcută rapid prin suveniruri. Astfel, poţi veni acasă cu o Piramidă a lui Keops de două kilograme, din bronz masiv sau cu un turn Eiffel de cincisprezece centimetri, cu o gondolă, un tun ioanit produs de industria kitsch din Hong-Kong ş.a. Mai aproape de noi e industria porţelanului, care difuzează în masă figurinele atît de căutate şi peste hotare. Trebuie recunoscut că este una dintre cele mai rentabile şi prospere industrii, imposibil practic de stăvilit. Acesta ar fi un al doilea nivel al fenomenului, sub care se situează, cu o mare putere de penetrare, kitsch-ul nociv. Îl putem numi aşa pentru că, preluat din ţările civilizate pentru a nivela cumva un standard de existenţă, prin desfiinţarea tabu-urilor, liberalizarea liberelor moravuri, goana după profit rapid oferă omului din fostele ţări socialiste iluzia participării la o cultură universală a zilei. E vorba în esenţă de revistele, filmele, sub-literatura sexy şi porno, muzica de acelaşi tip, care la noi, bunăoară, se aşterne pe un fond cultural pauper. Astfel, dacă tînărul de azi, căruia nu i se face o elementară educaţie sexuală şi morală în şcoală, nu dispune de o literatură de specialitate, scrisă de medici, psihiatrii, psihologi ş.a. i se pun sub ochi reviste cu interpretări jalnice din Kama-Sutra sau pur şi simplu „tehnici" sexuale, va aluneca direct, prin neînţelegerea fenomenului spre animalic. Alienarea are ca efect imediat exacerbarea instinctelor, a violenţei. Statisticile poliţieneşti pe 1990 sînt elocvente. Aproape jumătate din actele antisociale au fost săvîrşite de minori. De la inofensivul suvenir kitsch la viol sau tîlhărie este un drum lung, pe care societatea noastră l-a parcurs în cîteva luni. Evident, cauzele sînt multiple şi complexe, iar fenomenul recrudescenţei violenţei nu trebuie pus în seama exclusivă a pornografiei liberalizate. Dar o parte din vină o poartă şi editurile apărute ca şi ciupercile. Bătălia „elitistă" se duce pe cărţile Marchizului de Sade. Alta pe copyright-urile romanelor sexy, porno sau poliţiste. Ni se va replica : „Ele apar de cînd lumea în Apus. Trebuie să suportăm această convulsie, pentru că, în timp, totul se va limpezi. Lumea se va obişnui şi...". E adevărat, dar fondul etic religios a fost la noi disipat şi aliniat nevoilor puterii totalitare şi a devenit străin majorităţii oamenilor. Palierul educaţiei în familie e prea aleator şi variabil pentru a constitui un bun generalizant, iar şcoala a fost total indiferentă, zeci de ani, de vreme ce toţi, chemaţi sau nechemaţi, trebuiau cu obligativitate să termine 10 sau 12 clase. În voinţa de cîştig, diferenţiată între mica afacere — tot un fel de bişniţă oficializată, negustorie şi marea afacere, la noi a înflorit prima categorie, mulată perfect pe nevoile de întrare facilă într-o societate de consum a tuturor oamenilor. Spre satisfacerea imediată şi la un preţ „democratic", accesibil oricui a invadat în primul rînd kitsch-ul, ca act de nivelare aculturală. Reflexele acestui fenomen se răsfrîng deja în mentalitatea oamenilor, în vocabular, în gîndirea politică, religioasă, etică, estetică, pe fondul unui kitsch naţional preexistent, care avea în plus şi semnele puterii totalitare. Şi iată cum kitsch-ul, în măreaţa lui universalitate, nu e doar un semn al lipsei de cultură, ci şi mai grav, al pauperităţii unui popor.

Paul Eugen BANCIU

IN MEMORIAM

Georg Rudolf Lind

IOSEFINEI LIND

În 17 martie 1991 ar fi împlinit 65 ani. Cel care l-a făcut cunoscut lumii germane pe marele poet portughez Fernando Pessoa prin inegalabile traduceri a fost profesor la Institutul de filologie romanică din Graz. A murit în Portugalia în ianuarie 1990, încercînd să-şi împlinească opera. Grav bolnav de inimă, Georg Rudolf Lind şi-a concentrat forţele spirituale dedicîndu-se, în ultimii săi ani după pensionare şi abandonarea Institutului, traducerilor din limba portugheză prin care profesorul urma, de fapt, liniile nevăzute ale destinului său de scriitor. Acest mod de a face literatură i se părea că îl poate exprima, căci pentru el a traduce însemna a dialoga cu spirite înrudite. A-i înţelege personalitatea înseamnă a cunoaşte care sînt autorii pe care i-a făcut partenerii veghei lui creatoare. Este suficient să ştim că Fernando Pessoa, aproape necunoscut în timpul vieţii, aparţine celor mai mari înnoitori ai literaturii acestui secol şi că a fost o personalitate fascinantă şi nefericită. Marele portughez a dat unui eu literar multiplu scindat nume diferite : Alberto Caeiro, Ricardo Reis, Alvaro de Campos şi chiar Pessoa, care în portugheză înseamnă „persoană, mască, ficţiune, nimeni". Georg Rudolf Lind intră cu siguranţă în această heteronimie în măsura în care traducerea acestui scriitor dificil pentru care nutrea o imensă iubire şi o mare înţelegere mergînd pînă la durerea de a fi era de fapt o „colaborare". Pentru această colaborare Profesorul Lind a primit cea mai înaltă distincţie : premiul Petrarca, puţin înaintea unei morţi care l-a pîndit nemiloasă şi pe care, o vreme, ştiind că este lîngă lampa sa de lucru, a reuşit s-o înduplece prin patetismul actului de a scrie.

Pessoa spusese : „a te mişca înseamnă a trăi, a te mărturisi înseamnă a supravieţui". Prin Pessoa, mai ales, scriitorul care era Georg Rudolf Lind şi-a mărturisit profunzimile şi şi-a sporit imens tensiunea şi autenticitatea trăirii, oferindu-şi, de la masa de lucru, o existenţă de o excepţională plenitudine. A fost însoţit discret de înţelegerea soţiei sale, Iosefina, intelectuală fină şi deosebit de cultivată pe care a cunoscut-o în însorita Portugalie într-o catedrală unde tînărul filolog german venise să cînte la orgă... Alături de ea, Georg Rudolf Lind a înălţat Portugaliei şi literaturii lumii un templu pentru un tulburător artist. Livro do Desassoss ego (Das Buch der Unruhe) a intrat în conştiinţa literară a epocii noastre ca o carte fundamentală al cărei destin literar abia începe. Faptul că un mare scriitor de limbă romanică este pus în circulaţie în limba germană printr-o tălmăcire colaborînd, ca valoare, cu originalul aminteşte de efortul similar făcut în secolul trecut de romantici pentru Dante sau Cervantes.

Dar Georg Rudolf Lind nu a fost numai profesor de literaturi romanice şi un artist al traducerii. Cîţi ştiu oare că a avut o specială atracţie pentru limba şi literatura română şi că vorbea adesea despre afinităţile profunde dintre sufletul românesc şi cel portughez ? Cîţi ştiu că a învăţat limba română şi că a suferit că românii nu au avut soarta pe care era convins că o merită ? A fost un fervent susţinător al predării românei la Universitatea din Graz şi a tradus în germană poemul lui Blaga Poetul, închinat de Blaga lui Rainer-Maria Rilke, făcîndu-l să sune în acorduri migălos şlefuite.

Am stat cîteva luni în casa din Graz a familiei Lind şi atmosfera ei unică mă urmăreşte. Ştiu că prin moartea lui, noi, românii, am pierdut un prieten nepreţuit. A avut credinţa că va urma şi pentru români ceasul izbăvitor. A apucat să trăiască zilele lui decembrie şi şi-a văzut astfel o mare speranţă împlinită. A suferit pentru că această speranţă a fost o speranţă însingerată. Înainte cu cîteva zile de 9 ianuarie 1990, cînd inima lui atît de bolnavă a încetat să mai bată, îmi scria că simte o imensă bucurie tragică. A luat cu sine ceea ce a fost întreg şi curat în zilele lui decembrie. În 17 martie acest spirit generos şi nobil ar fi împlinit 65 de ani. Dar a plecat în împărăţia umbrelor lăsînd în urmă o operă cunoscută şi o ctitorie de suflet pentru noi, românii care i-am fost prieteni.

Ileana OANCEA

Top

FASCINAȚIA IMAGINII

În cartea sa, „Les puissances de l'image" (Puterea imaginii), Rene Huyghe amintește de acel prurit auditiv și vizual ce a devenit pentru omul modern o obsesie copleșitoare, obsesie ce atrage după sine triumful imaginilor. **„Acestea îl asediază pe om, avînd misiunea, prin publicitate, să-i frapeze și apoi să-i dirijeze atenția. În alte domenii ele înlocuiesc lectura și rolul acesteia în hrănirea vieții morale. Dar, în loc să se prezinte gîndirii ca un îndemn la MEDITARE (s.n.) ele caută s-o violenteze, să i se imprime printr-o proiecție irezistibilă, fără să lase nici unui control rațional timpul de a pune o stavilă sau de a întinde măcar un filtru".** Autorul citat vede în imagine un instrument de informare, care precipită însă tendința noastră spre pasivitate, noi înșine fiind supuși unui fel de hipnotism latent, aceasta din moment ce nu mai sîntem în stare de a controla și a reflecta. Televiziunea se supune regulii lui Taylor, „Identitate, repetiție, rapiditate", aplicabilă legilor mașinii, dar care, în mass-media, conduce invariabil la o „dictatură mentală". Să ne gîndim doar la spot-ul publicitar și-i vom da dreptate lui Huyghe. Așadar, imaginea cinetică ne obligă la un exercițiu constant al pasivității, blocîndu-ne resortul personal, conducînd la o adormire a facultății de control în loc să ne trezească conștiința. Impactul produs asupra psihicului nostru de imaginea micului ecran l-a preocupat și pe A. Töffler. Autorul „Șocului viitorului" e surprins de enorma influență a reclamei Tv., capabilă ca, pe parcursul a 10 sau 30 de secunde, să modifice realitatea noastră temporală. Aici intervine, credem, elementul artei realizatorului care printr-un montaj inspirat, printr-o comprimare extremă a acelui „Story" pentru care ochiul nostru manifestă o foame permanentă, utilizînd imagini-șoc ce se succed în fracțiuni de timp, reușește să ne capteze atenția. Reclama, afirmă Töffler (e vorba de reclama Tv.), selectează stiluri și forme artistice pe care le încorporează. În fond, nu e chiar atît de ușor să te oblige cineva să cumperi ceva de care nu ai nevoie. Cu alte cuvinte, și aici intervine măiestria, videoclip-ul muzical sau declarat comercial modifică tempoul nostru. Succesiunea accelerată a imaginii face parte din noua noastră ambianță, astfel încît putem explica concizia și alternarea rapidă a imaginilor ca o străduință a artiștilor de a „atinge" imediatul. Intervine aici un blocaj care poate declanșa privitorului confuzia de valori, bineînțeles, acolo unde ele există. Un videoclip inspirat poate salva (măcar financiar!) o piesă muzicală anostă și invers. Nu sînt deloc rare cazurile în care asistăm la un triumf total în perimetrul genului, imaginile complete inspirat sunetul, într-un colaj sincretic de incontestabil efect. Spațiul nu ne permite să insistăm asupra unor exemple, dar nici nu le vom ocoli. Super Channel sau MTV ne oferă suficiente mostre. Dintre ele, iată, mă opresc asupra uneia, intitulată „Why Can't We Live Together". Piesa o cunosc din 1977 și-mi amintesc că-mi era solicitată foarte des de clienții discotecii „Club T", unde, pe atunci, eram prezentator. Interpretul de culoare Timmy Thomas nu și-a mai egalat acest succes, dar, grație crizei ce se manifestă acum și în aria muzicii de divertisment, cineva a putut replasa pe orbita interesului general acest hit mai vechi, remixat, se înțelege. La vremea apariției piesei, aceasta impunea un balans ritmic distanțat de tiparele disco ale Gloriei Gaynor sau ale Donnei Summer. Poate că acest amănunt a cîntărit în Comeback-ul lui Thomas. De subliniat că pe întreaga durată a piesei, videoclip-ul nu ne oferă nici o singură dată imaginea interpretului, dar excelează în momente coregrafice de mare efect ce, la rîndul lor impun (sau vor impune ?) poate un nou dans. Unghiurile de filmare sînt bine alese, astfel că ele pun permanent în evidență ritmul, repet, cu totul deosebit, și dexteritatea corpului de dansatori. Am revăzut acest videoclip de nenumărate ori și pentru prima dată m-a încercat regretul că aceste filmulețe n-au generic...

Petru UMANSCHI

Ilustrăm acest număr cu lucrări de grafică la texte alchimice, sec. XVII.

La fanion

ATUNCE COLONELU, DÎND MÎNA CU SERGENTU, ÎI ZISE: SPUNE-MI NELU!

Cu ani în urmă, înaintea unui meci cu Dinamo, m-am dus și eu pe la stadion să văd cum circulă a proasta mingile, evident la limita evitării oricărui pericol. Șoseliștii din Ștefan cel Mare erau mai abitir păziți, și la antrenamente, decît secretu cincinalelor în patru ani și jumătate, așa că greu am ajuns eu, muritorul de rînd, să văd cum asudă ofițerimea română a Miliției înaintea unui meci al cărui rezultat se cunoștea cu doi ani înainte. Din respect pentru șuturi, bucureștene, se aflau acolo și cîțiva dintre oberii locali, c î ț i v a dintre ei poliști pînă peste epoleți, cîțiva dinamoviști din respect. (Dintre cei din vîrful piramidei fostei Miliții județene, fotbaliștii timișoreni au avut o slăbiciune — pe maiorul Popa, chiar el naș unor foste glorii ale albvioleților). Dar să revenim la antrenamentul cu pricina, mai precis la finele lui. În momentul în care jucătorii se îndreptau spre vestiare, unul dintre oamenii de pe margine a vrut să înceapă udarea terenului, însă cunoscutul Augustin a izbucnit într-o ciudată criză: „Vă omor pe toți, ticăloșilor!" și mima mitralierea noastră, a celor prezenți.

Altădată, un cunoscut handbalist îmi povestea cum, înaintea meciurilor cu Dinamo, era chemat la circa de Miliție unde i se spunea ba că nu a dat prioritate, ba că a depășit viteza, ba că, pur și simplu, a călcat o persoană pe zebră! Și handbalistul în chestiune nu era un fitecine, după cum nici acum nu este un fi[illegible]ne.

Și mai de mult, altcineva îmi spunea cum, tot înaintea meciului cu Dinamo, venea cineva de la Miliție și întreba băieții din echipă dacă nu și-au făcut încă actele de vamă pentru casetofoanele și videocasetofoanele trecute peste granița românească la ultima deplasare și că etc., etc.

Cam așta era conturul, cam asta era rama blondel a tuturor meciurilor pe care Dinamo le susținea cu nefericitele preopinente. Cam asta e cantitatea de resentimente pe care această echipă a reușit să le adune, de-a lungul anilor, în dauna propriei valori. Da, pentru că Dinamo a fost și chiar este o lideră a fotbalului nostru, în ciuda oricăror resentimente din belșug fabricate. Dar resentimentele, ca și simpatiile, fac public și în duminica trecută, stadionul Politehnicii a fost plin. Într-un fel, publicul a acordat ultima șansă echipei locale și, din fericire, cei prezenți au plecat acasă mai fericiți decît la finele unei cozi de la magazinul Comtim.

Sigur că istoria meciului ține, la aproape o săptămînă de la desfășurarea lui, de arheologie și că nici nu ar mai avea vreun rost. Are rost însă să reamintim că, la pauză, Dinamo conducea cu 1—0 și că nimeni nu mai spera ceva. Și eșecul din Cupă și cel din campionat, cu Farul, și cel din deplasare erau suficiente argumente pentru a trage cortina peste insuccesul cu Dinamo ca peste un insucces global al fotbalului timișorean. Galeria era tăcută, Secoșan se auzea la radio cu o voce de naufragiat, dascălii din tribuna oficială evitau priviri, druckerii ziceau că așa nu se mai poate, că mijlocul nu există, că nu s-au făcut noi achiziții, că iar sînt tensiuni în echipă, etc., etc. A venit repriza a doua și Poli parcă atunci a început meciul. A egalat, a luat conducerea cu 2—1 și, în final, a cîștigat cu 3—1. Ceea ce s-a întîmplat în tribune a fost ca la meciurile sîrbești: au explodat petarde și fumul lor stătea ca o perdea colorată. Atacurile timișorene, în trombă, au demontat total apărarea dinamovistă — au existat scuze ulterioare pe bază de gripă — și scorul putea fi mult mai mare. Nu știu dacă Timofte II a fost cel mai bun de pe teren, însă a fost cel mai spectaculos și cele două goluri ale lui au locul lor clar într-o antologie „de profil".

Unii au zis că arbitrul a fost pe față cu noi. S-ar putea. Altădată, a stat pe spate și, oricîte zbierete s-ar fi auzit, tot așa ar fi stat. La finele meciului, dinamoviștii au trecut din teren spre vestiare pe zebră.

Marcel TOLCEA

NICOLAE COANDE

Pînă în 89, manuscrisele editoriale ale tinerilor poeți purtau, cum evreii Germaniei naziste steaua lui David, un moto pentru a se „iscăli", astfel, fără numele lor. Cu un moto șters de o mînă/mină nervoasă am primit un manuscris de poeme de la craioveanul Nicolae Coande și, de la primul text, am știut că textpeditorul este, prin cumul de funcții: ironic, disperat, autoreflexiv, cu simțul umorului, melancolic, burlesc, nițel cinic, avînd intuiția sigură a acestor dozaje. Este, cum s-ar spune, Poet, dacă nu s-ar spune asta prea des. Evident că nimic nu sună a debutant în ceea ce mi-a trimis. Evident că mi-a fost greu să aleg o „deschidere" și, mai presus de toate, evident că mă bucur să îl salut.

Marcel TOLCEA

GATA SĂ SCRIU

Mai puțin de o sută de ani. Trăiam în deșert — lîngă mine
o floare care-și aduce apa de la mari distanțe
fericită să mai aibe alături trăia (în pericol)
pentru mine.
Mai puțin de o sută de ani (gata să mă apuc să scriu)
voi trăi în așteptare
iluminat de zîmbetul unei femei
pentru care s-ar cuveni o casă să ridic un adăpost.
Dar mi-e somn veacul se strînge de gît am obosit
și cu slabe puteri cîrpesc o colibă din trestii
pentru fruntea ei luminoasă.
Gata să scriu în sunetul tobelor în fanfarele vîntului
o propoziție întunecată ca un sac plin cu păr.
O propoziție vinovată pe care gîtul de mi l-aș pune
tăioasă să alunece.
Să cadă capul jos de tot printre mărăcini de stepă
(gata să mă apuc să scriu)
iluminat de zîmbetul unei femei floare fără apă
(în pericol):
da, eu sînt acel alexandrin ridicol...

GAIA SCIENZA
lui Eugenio Montale

După un coniac băut în liniște
urmează un al doilea pe o insulă plină de țipete idioate.
Lipsește Dumnezeu de-acasă
și pietonii săi încearcă să descopere niște amprente
pe care dacă le-ar descoperi s-ar îngrozi.
Căci nu duc nicăieri deși pleacă
de peste tot.
Cei deposedați mereu de patrii (ciuntite)
vor înțelege și asta.

DIAMANTUL UNEI TĂCERI
Morții cîntă aceleași cîntece cu ale noastre.
O, peste tot să-i vezi cum se bucură!
Inima lor despică diamantul unei tăceri bine întreținute
de noi cei vii după cum urmează:
în lături netezind o cale de mijloc
pe care noi nu mergem
căci avem mereu de împărțit ceva.
Sigur după ce știi toate astea e ușor să clevetești să zici
„soarele răsare mai devreme azi
și de la răsărit".
E bună legenda (noi o întocmim).
Asupra muncii — tăcerea unui diamant.

Cabaret O.

REQUIEM
căzuților din decembrie și de după aceea

Mintea în această țară e un blestem/aici e raiul.
Rideți însoriți-vă la soarele de iarnă
fără fructe trece anul grației.
O cruce neagră la capătul vieții. Un amănunt tulbură dulceața lumii.
Descălecați epitropi apropiați-vă de iarba verde
marea verde cerul verde.
Spintecați ultimul cal ardeți corăbiile aici e țărmul
unde poetul înalță imnul castității aprinde rugul cu mîna sa în loc de torță
E scump lemnul și arde prea repede
Pe sus Dumnezeu e neîndurător cu lumina ochilor săi.

DACĂ
Dacă pe pămînt. Dacă pururea
în burta unui chit.
Ah lume unde vei fi ca să te binecuvîntez!
Păstrînd proporțiile: dacă te găsesc
E pentru că nu te mai caut.

Nebunii biruiesc pentru că n-au stăpîn.

PATRIA E ACOLO
Trebuie să-l venerăm pe maestru spuseră delatorii
Cu frunze de cartofi să-l oblojim
să ieșim la drumul mare
ca un guvern de homosexuali la pîndă.
Limită și extaz. Beatitudinea e tusea unui vers
după ce a supt dintr-o țiță străină:
„Greiere borțos
pune burta jos".
Acesta e imnul patria e acolo
nu întreabă.

M. T.

Tatăl meu mi-a dat
Rubine, pietre prețioase
Tatăl meu mi-a dat
Panglici mătăsoase.

Refren pe care mi-l amintesc din copilărie, cîntat în surdină de o voce de femeie sau de fetiță. De atunci, peste el s-a așternut mătasea melancoliei.

* * *

Cetățeni,
tovarăși,
camarazi,
frați,
alarmă!

În Vest, ca și în Est, ți se spală creierul cu găleți de mass media. Propagandă nerușinată sau perfidă, publicitate înfiptă ca un cui în cap, principii tiranice, de care din acești căpcăuni e mai bine să te lași devorat?

Prin presă, radio, televiziune sîntem adăpați cu informații — care, realități aplatizate, nu sînt decît vorbe goale sau comerț de imagini —, sîntem adormiți, sîntem castrați! Gutenberg, dacă e adevărat că ai inventat primul mijloc de largă difuziune, tiparul, n-ar fi trebuit oare să sfîrșești pe rug?

În partea dinspre marele public: se înghite, fără greață, fiertura cotidiană făcută din evenimente sportive și afaceri criminale, garnisită cu divertismente cel mai adesea nătîngе. În partea dinspre inteligentsia: înarmîndu-se cu mari sisteme, unii vorbesc în jargon, în timp ce alții, sub pretext că evită — asemeni unor înțelepți ce nu se lasă înșelați — incertitudinile discursului și abuzurile sale de încredere, debitează atîtea cuvinte despre cuvinte, încît limbajul ajunge să nu mai vorbească decît pentru sine și să se piardă într-un labirint. Dacă lucrurile vor continua în același ritm, mă întreb dacă va mai exista, peste cîțiva ani, o oază mentală sustrasă ravagiilor acestor două molime: degradarea cuvîntului pus în slujba unei bucătării ieftine și — rău mai puțin vătămător pentru că, fiind mai subtil, e mai rar — extenuarea sa prin exces de purificare sau prin rotire în cerc. Audiovizual atotputernic în școală, bandă desenată omniprezentă, și voi faceți parte din joc, pentru că fiecare dintre voi, în felul său, dăunează exercițiului viu al gîndirii, cerîndu-i spiritului să umble ca un copil în hamuri.

Cetățeni,
tovarăși,
camarazi,
frați,
alarmă!

Dar dacă discursul meu, destul de elocvent, își găsește — în această harababură — drumul pînă la urechile voastre, nu vă încredeți în mine, om guraliv care pune în gardă și nu propune nimic, nici măcar — în lipsa unui plan de acțiune — o strategie intimă a imaginarului, teren propice unei neîncetate guerile

* * *

Bătrîn pînă la a mă îngrozi de propria-mi vîrstă, încerc uneori să mă consolez spunîndu-mi că, deși n-am fost la înălțimea visurilor mele de odinioară, e greșit să considerăm tinerețea, dacă nu chiar o vîrstă de aur (nici copilăria nu e o astfel de vîrstă decît în imaginea pe care, adulți, ne-o facem despre ea), cel puțin ca o epocă de o puritate mai mare decît cele ce vor veni ulterior. A fost necesar, mai întîi, să mă eliberez, printr-o lungă serie de experiențe și o reflecție serioasă, de prejudecățile care mă legau strîns de clasa mea socială, burghezia, considerată a fi singura demnă de respect, în ciuda dragostei pentru cei săraci propăvăduită de creștinism. Puțin dotat pentru revoltă, a trebuit să trec eu mult peste pragul pubertății pentru a afla — de la un prieten, un mare pictor, aparent opac la știrile cu care se îngrașă ziarele, ceea ce nu-l împiedica să tune și să fulgere împotriva hotărîrii Franței de a ocupa Ruhr-ul, așa cum un creditor operează un sechestru — că țara unde m-am născut, țara cuceririi Bastiliei și a bătăliei de pe Marna putea, în anumite împrejurări,

A murit în toamna trecută, Michel Leiris (născut în 1901), unul din ultimii mari scriitori francezi care au traversat întreg veacul nostru și au depus mărturie despre el. A studiat chimia, dar l-a pasionat poezia și s-a alăturat suprarealiștilor, publicînd un prim volum de versuri, Simulacre (1925). Pasiunile următoare au fost psihanaliza, Africa (jurnalul misiunii sale africane, L'Afrique fantôme a apărut în 1934), etnologia (a fost pînă în 1971, etnolog la Muzeul Omului din Paris) și, paralel cu toate acestea, autobiografia. Lucrările sale majore aparțin genului autobiografic: L'Age d'homme (1939), La règle du jeu (4 volume, 1948-1976). Le ruban au cou d'Olympia (1981). Cunoașterea de sine este pentru Leiris, în marea tradiție a Eseurilor lui Montaigne, calea necesară spre cunoașterea celorlalți și a lumii.

Michel Leiris

PANGLICA DE LA GÎTUL OLYMPIEI

să se arate demnă de ură. Pentru mine, stăpînit pe atunci aproape exclusiv de ambiția de a fi un supraom, virtute pe care cu o dorință furioasă de a mă număra printre cei aleși, o atribuim cu candoare poeților, această descoperire a însemnat un pas important: întrevedeam că dușmanul nostru numărul 1 nu e universul cu legi de beton armat împotriva căruia luptam cu lovituri de cuvînt, ci modul în care noi, pămîntenii, sîntem în prezent organizați. Îmi mai rămînea totuși să înțeleg — dar aceasta s-a întîmplat mai tîrziu — că e ridicol să blamezi dacă nu miști măcar un deget pentru a combate ceea ce te revoltă. Dacă am ajuns în cele din urmă să mă „angajez" (deși faptul nu a fost consfințit prin nici un contract), nu am făcut-o numai purtat de evenimente, ci pentru că îmi repugna absurdul situației: să blestemi soarta și să construiești prin scris o altă viață, fără a face nimic pentru a o reînnoi pe cea existentă. Problemă nu atît de pasiune, cît de logică.

Dacă mi-am pierdut, o dată cu trecerea timpului, aptitudinea de a mă entuziasma, dacă unele circumstanțe independente de voința mea mi-au îngustat orizontul, pot în schimb să mă laud că am dobîndit o viziune mai corectă asupra lucrurilor și că nu mai cedez pasiunilor politice dintre care, unele, recidivate (China după Rusia, Cuba după China). Am măsurat încetîncet, și de fiecare dată cu mult regret, cît de tare am fost înșelați, eu și alții pentru care aceste capcane au constituit niște răspunsuri date dorinței noastre de a conferi un sens mersului lumii și de a descoperi motive de speranță undeva în această lume. Ajuns la o vîrstă cînd ferestrele se închid într-un ritm tot mai accelerat, aș putea la urma urmei să mă laud că am înaintat an de an pe calea luciditătii și că am devenit treptat mai puțin naiv, mai puțin supus unor idei la modă în mediul intelectual căruia îi aparțin — altfel spus, aș putea să mă mîndresc acum că *sînt* eu însumi într-un mod mai autentic decît am fost vreodată. Dar este oare cazul să mă felicit că am ajuns la o astfel de *tabula rasa* pentru a mă afla, în final, față în față cu mine însumi, într-un vid total?

* * *

Olympia lui Manet, nu zeiță, ci ființă a timpului său, ne apare așa atît datorită buchetului încă înfășurat în hîrtie pe care i-l aduce amabila negresă în rochie de culoare deschisă, însoțită de un frumos motan negru, cît și podoabelor — mica panglică neagră de la gît, funda roz din păr, cerceii, brățara.

Ultim obstacol în calea nudității totale, dacă lăsăm la o parte brățara și papucii gata să cadă din picioare: panglica de la gît — nu cu mult mai lată decît o sfoară — al cărei nod, la fel de grațios ca acela care sigilează un pachet conținînd un cadou, formează deasupra generoasei ofrande a sînilor o buclă dublă aparent ușor de desfăcut, trăgînd doar de un capăt.

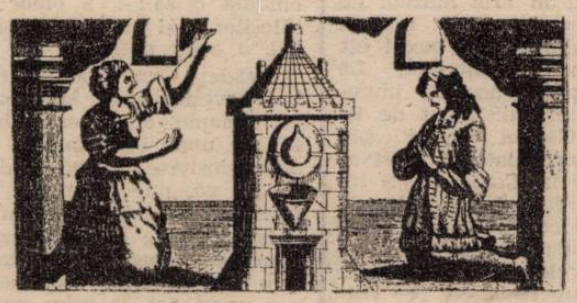

Mai degrabă decît un ornament, această bagatelă care nu a fost poate pentru Manet decît un desen caprieios de un negru strident pe albeața nudului, este pentru noi detaliul care atrage atenția și face ca Olympia *să existe*.

* * *

Cum să trec în jurul gîtului lucrurilor — cel puțin al unora dintre acelea cu care vin în contact — panglica ce le face, pentru mine și pentru cei cărora le voi vorbi despre ele, la fel de prezente — stăruitor prezente — ca Olympia lui Manet cu gîtul ei barat cu negru? Prețioasă panglică pe care — uitînd că nu e decît o podoabă agrementată cu un nod, ca un șiret de ghete — aș vrea s-o pot folosi după plac pentru a face din ea ușoara centură de plută ce ne salvează de la înec. Totuși, e doar o panglică, și examinîndu-i mai atent imaginea pictată — legătură îngustă strîngînd un gît bine plantat pe umeri — cred că ar trebui mai degrabă s-o clasez în aceeași familie cu garoul sau cu funia spînzuratului.

* * *

Oricît de mult te-ar interesa tot ce se face, se scrie sau se spune, vine o vreme — dacă trăiești îndeajuns — cînd simți că nu te mai potrivești cu propria epocă. Înainte, erai și tu prins în jocul evenimentelor sau aveai măcar impresia că ești. Acum, constați că în chiar domeniul tău se produc niște lucruri demne de atenție fără ca tu să iei parte la ele și, uneori, fără să mai înțelegi nimic. Concluzia, pe care o rumegi fără încetare, tot vei fi silit s-o accepți într-o zi: nu mai poți ține pasul.

Să nu te mai potrivești cu epoca înseamnă să nu mai fii în viață, înseamnă să fii deja mort. Tot ce-ți mai rămîne de făcut este să încerci măcar să cunoști cît de bine — chiar dacă le vei dezaproba — curentele noi care apar, să realizezi (punîndu-te în locul lor) ceea ce se petrece în capul succesorilor tăi confruntați cu o situație diferită de a ta, să interpretezi schimbările modei și ale moravurilor, să încerci să vezi care sînt resorturile mersului actual al evenimentelor. Frumos program, dar atît de vast încît îl poate descuraja pînă și pe sociologul cel mai puțin conștient de propriile limite!

Pentru a surprinde mai direct sensul celor ce se fac și se desfac în jurul meu, pentru a înțelege acest „modern" — reînnoire vizibilă la care eu nu mai pot adera, aș vrea — cu ajutorul intuiției, în absența timpului și a dorinței de a examina în amănunt tot ce conține epoca noastră — să scot la iveală acel ceva ce reprezintă, pentru porțiunea de secol în care trăim, ceea ce este panglica datorită căreia Olympia există: trăsătura sau detaliul de civilizație care — dovadă, simptom, amprentă denunțătoare — caracterizează epoca noastră și marchează subtil ce este această epocă, fază specifică a aventurii umane, față avîndu-și propriul adevăr, oricît ar fi el de derutant pentru mine!

* * *

Panglica înconjurînd fără a strangula gîtul Olympiei, cu nodul ei care o distinge de șarpele ce-și mușcă coada — simbol al eternei reînceperi, această panglică sugerîndu-mi — mie, pe care dorința de exactitate realistă nu mă împiedică să fiu sedus de riscurile analogiei —, această panglică de lățime și lungime modestă, să fi fost ea oare firul ce m-a ajutat să nu mă rătăcesc în labirintul unde scrisul meu m-a purtat? Sau poate nu trebuie să văd în ea decît un adaos inutil pe care l-am folosit așa cum face o cochetă cu zorzoanele ei? Nici fir al Ariadnei, nici podoabă, ci cordon tras aproape la întîmplare pentru a da la o parte cortina și a face să apară o lumină necunoscută încă, această panglică a fost pentru mine detaliul concret care a jucat un rol motor asemănător celui jucat de ipoteza de lucru în cazul savantului. Că nudul pictat de Manet (într-un tablou de o concepție atît de nouă încît a provocat scandal în epocă) atinge un grad așa de mare de adevăr datorită unui detaliu minim — o panglică ce o modernizează pe Olympia și, mult mai bine decît o aluniță sau niște pistrui, o face mai precisă, mai imediat vizibilă, legînd-o totodată de un mediu și de o epocă — iată un lucru care dă de gîndit și poate conduce chiar la divagații!

Am putea fi oare acuzați de a avea un spirit pozitivist mărginit dacă am dori ca în orice creație a unui pictor sau scriitor să figureze măcar unul din acele detalii care, situînd și actualizînd, conferă întregului o existență incontestabilă și-l fac să se cristalizeze într-o realitate ce n-ar putea exista fără fascinația exercitată de panglica de la gîtul recei și tulburătoarei satane? Dar — sînt nefericit s-o constat — această panglică, oricît preț aș pune pe puterea ei miraculoasă, nu e decît un sărman fir de păianjen pe care nu îndrăznesc să-l consider parte — fie ea cît de modestă — din funia care ar permite sugrumarea unor monștri cu forme multiple: rasismul (care nu vrea să admită evidența că orice ființă umană e o ființă umană), fascismele de orice fel (care disprețuiesc specia noastră pînă la a crede că trebuie mînată cu bîta) și alte ticăloșii care fac ca lumea să apară cu fiecare zi tot mai sinistru mînjită.

Traducere de
Margareta GYURCSIK

COLECTIVUL DE REDACȚIE: MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef-adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINESCU, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORNEL BOGDAN, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 8 33 90, 8 33 76 și 8 00 73
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

Paginatori: Nicolae BERECHET, Călin PASCARU;
Linotipiști: Tiberiu LAZĂR, Gelu DOGIOIU, Mirel UNGUREANU,
Tiparul executat la I.P.B.T. Index 42.907.

ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar

13

ÎN INTERIORUL REVISTEI:

PUTERE ŞI OPOZIŢIE

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA • NR. 13 (1243) 29 MARTIE 1991 • SERIE NOUĂ, ANUL III • 16 PAG. 5 LEI

JEAN-FRANCOIS REVEL CUVÎNT LA TIMIŞOARA

(ÎN PAGINA 16)

POWER & OPPOSITION IN EAST-CENTRAL EUROPE

FONDATIONS OF PLURALISM

PUTERE & OPOZIŢIE

ÎN EUROPA RĂSĂRITEANĂ ŞI CENTRALĂ

SIMPOZION INTERNAȚIONAL

Timișoara a găzduit între 25-27 martie un colocviu organizat de **The Foreign Policy Research Institute** din Philadelphia, **The Center for the Study of Post-Communist Societies** — Universitatea din Maryland, **Uniunea Scriitorilor din România** și **Inspectoratul pentru Cultură al județului Timiș**. Tema dezbaterilor : **Putere și opoziție în societățile post-comuniste.** Au participat personalități de marcă ale opoziției intelectuale din fostele țări comuniste : Antony Todorov, Dimitra Petrovna, Boyan Penkov, Ekaterina Nikova (Bulgaria), Martin Weiss, Jan Urban, **Ivan Lamper, Jan Kovan (Cehoslovacia), Adam Szostkiewicz, Karol Modzelewski,** Jakub Karpinski (Polonia), Ferenc Feher, Peter Paczolay, Miklós Haraszti, Agnes Heller, Jozsef Szajer (Ungaria), Sonja Licht, Milan Nicolici, Djurdje Ninkovici, Drago Zaic (Iugoslavia), Vladimir Tismăneanu, Dorin Tudoran și Juliana Pilon (S.U.A.), Stelian Tănase, Vasile Popovici, Mircea Mihăieș, Vasile Gogea, Nicolae Manolescu, Vasile Pușcaș (România).

În sesiunile de dimineață și de după-amiază s-au luat în dezbatere următoarele subiecte : **Prăbușirea comunismului și dezideratele reconstrucției democratice ; Pluralismul și reinventarea politicului ; Fundamentarea societății civile. Posibilități și perspective ; Diferențiere și partide noi în Europa centrală și răsăriteană.** Colocviul s-a încheiat cu dezbaterea : **Ce-ar trebui să facă occidentul pentru a favoriza procesul tranziției ?**

În numărul viitor al revistei noastre vom reveni cu ample comentarii și interviuri despre această prestigioasă manifestare internațională.

Climat

● Timp de trei zile orașul nostru a găzduit primul simpozion FOTOSON, organizat vreodată în țara noastră cu participare internațională. ● Succesul, cum și participarea au fost pe măsura tuturor așteptărilor. ● Premiera cinematografică la Timișoara, sala „Capitol" — noul film american ; „Ultimele știri" aparținînd regizorului L. Bond. ● O nouă premieră la Teatrul Național cu spectacolul „Delir în doi, în trei... în cîți vrei", ce cuprinde piesele „Conu Leonida față cu reacțiunea" de Ion Luca Caragiale și „Delir în doi" de Eugen Ionescu. Regia este semnată de Horia Ionescu. ● Un spectacol de mare atracție a fost prezentat spectatorilor timișoreni de o faimoasă trupă din București, cu piesa „Logodnicele aterizează la Paris", de Marc Canoletti. Și-au dat concursul actori de renume precum Florin Piersic, Ileana Stana Ionescu, Rodica Popescu, și alții. ● La sala Casei de Cultură a Studenților au avut loc cîteva spectacole cu formația „Credo-Muzic". ● Imagini de la Polul Sud", avîndu-l ca invitat pe dr. Dan Stănescu, care a ținut cîteva prelegeri însoțite de imagini inedite. ● Iubitorii de S.F. sînt invitați a participa la simpozionul „Proza și Filmul S.F. — H.G. Welles". Cei prezenți la tradiționala manifestare pot viziona și mari producții ale acestui gen cinematografic. ● Joi, 28 martie are loc vizionarea filmului „Agonia" de Elem Klimov. ● Iată și o săptămînă în care muzica a trecut în planul al doilea. Filarmonica și Opera prezentînd spectatorilor doar piese de rutină. ● Ne bucură nespus revirimentul celorlalte arte, care, în compania mult căutatelor piese concertistice, dar și lirice, pot da o imagine mai unitară culturii acestui oraș, a marilor sale potențiale în toate domeniile artistice. Primii pretendenți și favoriți la OSCAR-urile de anul acesta. ● Pe locul întîi, cu 12 nominalizări — „Dansul cu lupi", care a și obținut majoritatea Oscarurilor din acest an. ● Urmat de „Dick Tracy" și „Godfather" (*Nașul* seria a III-a) cu cîte 7 nominalizări. ● În fine, filmul „Home Alone" (Singur acasă), cu o singură nominalizare. ● Mare abundență de carte în librării. ● Notăm, printre altele : Ion Iancu — „Sabina te ia noaptea asta" (Ed. Signata), Emil Cioran — „Revelațiile durerii" (Ed. Echinox) Jean-Paul Sartre, „Greața" (Ed. Echinox"), Constantin Rădulescu Motru — „Nietsche" (Ed. Eta), Mircea Eliade — „Cosmologie și alchimie babiloniană", Dionisie Orman — „Cum se cucerește o femeie", Mihai Eminescu — „Basarabia", Stelian Baboi — „Convorbire tîrzie", „Ce prevestesc icoanele" (Ed. Transspres), Ed. Copăcianu — „Maria Magdalena" ș.a.

A.Z.

ARGUS ● ARGUS

Din Slatina, ne sosește un apel telefonic din partea unui abonat al revistei noastre, bucuros că, în sfîrșit, poșta i-a adus primul număr al „Orizont"-ului pe acest an. Nici nu mai găsim cuvintele care să exprime adînca noastră gratitudine Difuzării Presei. Din păcate n-am reținut numele fericitului cititor ● Am reținut, în schimb, pentru delectarea dumneavoastră, că la ultima întîlnire a d-lui președinte Iliescu cu, scuzați, o seamă de actori, sosiți la Cotroceni în urma apelului actriței-parlamentar Agatha Nicolau, manifestarea s-a încheiat printr-un concert susținut de dl. Marian Spânoche. Reputatul solist a interpretat, în cinstea gazdei, bănuim, melodia „O sole mio !", fapt care ne amintește de varianta populară „Dumnealui cînd apare / Soarele răsare !". Cu aceeași ocazie, cîțiva artiști mai tupeiști au cerut d-lui președinte subvenții pentru teatre. Dl. președinte le-a răspuns că n-are de unde și îl credem, pe cuvînt ● În Parlament, vii discuții în legătură cu „avocatul poporului". Se resimte tot mai acut nevoia votului electronic. Nici măcar dl. Bîrlădeanu nu mai biruie în acest sens. Nici chiar Dan Iosif, altfel campion al numărătorilor ● D-nii parlamentari vor intra în vacanță de Paști, între 29 martie — 10 aprilie. Lung e paștele parlamentarilor ● Ziarul „Viitorul românesc" a devenit din săptămînal cotidian. Ce să-i dorim ? Să apară, dacă se poate, chiar zilnic ! Dacă nu, nu ● Minerii ruși îl preferă pe Boris Elțin lui Mihail Gorbaciov. Ai noștri nu, cel puțin pînă în prezent. Dar, nu se știe niciodată ● În schimb, tot mai numeroși ex-dederiști în repudiază pe Helmuth Kohl, ctitorul Germaniei posttotalitare. Învingătorul e hulit ● Cît despre genose Erich Honecker, dînsul e bine-mersi la Moscova, zice-se la tratament. Într-o vreme cînd majoritatea suferinzilor purced spre Vest, domnia sa a ajuns de unde-a purces. Cum a ajuns taman acolo — asta e o altă problemă ● A revenit pe micul ecran dl. Cornel Pumnea. I s-o fi terminat perioada de pedeapsă ? Asta numai dl. Valeriu o știe ● A dispărut, în schimb, din comerțul de stat cafeaua. Motiv pentru care ceilalți comersanți au și implementat niște prețuri de-a dreptul odioase, variind în jurul cifrei de una mie lei ● Citim în Epoca, nr. 9 : **„Cu fiecare gest, cu fiecare poziție, sîntem violentați spre a ne întoarce în timpul blocat. Mascarada de ieri, mizînd pe mentalitatea de turmă, se vrea drept singura soluție. Atît de invocata dezbinare, în sensul propus de putere, e una din modalitățile de lucru comuniste. Activiștii de ieri sînt bancherii de acum. Odioșii de ieri devin, pe zi ce trece, „salvatorii" de azi. Totul se întîmplă în cadrele noilor legi, așa zis, populare. Reformularea comunismului în România poate duce la tragedii greu de închipuit. Deja au început răfuielile. Cuvîntul liber, critic, este calificat destabilizator, la cel mai înalt nivel. La ce ne mai putem aștepta ? Ni se cere consens, cumînțenie, răbdare, tăcere. Nerușinarea face prozeliți. Țara este în haos iar nomenklatura se privatizează. Absența unei ideologii a F.S.N.-ului nu este întîmplătoare. Doar prin ea Puterea își poate face de cap, poate dispune de tot ce își dorește. La originea prezentei stări de fapt stă dezbinarea spre a deturna atenția și calea spre democrație. Singura alternativă rămîne o grevă generală cu toate riscurile pe care le presupune. Oricum, pînă la urmă, starea falimentară va duce spre mișcări de proporții. Actuala Putere destabilizează Țara !"**. Ajuns aici cu citatul, cînd trebuie să-l citez și pe autor — Ioan Vieru — îmi dau seama că am în față, cum ar spune un domn mereu jovial, un material care, la rîndu-i, destabilizează. Oare ce m-o fi determinat să mă opresc asupra lui ? Iată o întrebare tocmai bună pentru cei care, la serviciu, se informează pe toate căile, inclusiv prin presă. Mînați, măi ! ● Tocmai de-aia, spre a ne mai reabilita în fața băieților, măcar puțin, dăm și-un citat care cheamă la unitate și consens. Am depistat, iertat să ne fie termenul de specialitate, unul plănuit exact în această direcție, în **Familia**, nr. 2 : „Au fost și mai sînt **distorsiuni, disipări, nemuncă**, dar prin **antamări** și **management**, printr-o **implementare** tot mai hotărîtă, putem spune că e timpul să ne **anclanșăm**. Numai printr-un **anclanșamînt** ferm în jurul premierului și al echipei lui de tehnocrați, numai strîns uniți în jurul președintelui ales vom da o ripostă stabilizatoare elementelor destabilizatoare, vom respira un aer sănătos alături de partea sănătoasă a națiunii, în folosul cauzei, pentru progres și civilizație. Parol !" **Și nu** că am vrea să ascundem pe cineva, dar zău, autorul s-a semnat doar atît : I. M. ● Cam asta-i ce am avut de spus, noi...

C. B.

TOP ORIZONT

POEZIE

1. Mircea Cărtărescu, **Levantul**, Ed. Cartea Românească (1).
2. Florin Iaru, **Înnebunesc și-mi pare rău**, Ed. Cartea Românească (2).
3. Liviu Antonesei, **Căutarea căutării**, Ed. Junimea (4).
4. Nicolae Prelipceanu, **Mașina de uitat**, Ed. Cartea Românească (5).
5. Nichita Danilov, **Deasupra lucrurilor, neantul**, Ed. Cartea Românească (3).

PROZA

1. Stelian Tănase, **Corpuri de iluminat**, Ed. Cartea Românească (1).
2. Mircea Eliade, **Noaptea de sînziene**, Ed. Minerva (—).
3. Paul Goma, **Bonifacia**, Ed. Mio (—).
4. Mihail Sebastian, **De două mii de ani. Cum am devenit huligan**, Ed. Humanitas (5).
5. Florin Șlapac, **Centrul schimbător al atenției**, Ed. Cartea Românească (4).

CRITICĂ—ESEU

1. Nicolae Manolescu, **Istoria critică a literaturii române**, Ed. Minerva (1).
2. Constantin Noica, **Jurnal de idei**, Ed. Humanitas (2).
3. Emil Cioran, **Cartea amăgirilor**, Ed. Humanitas (4).
4. Andrei Șerbulescu, **Monarhia de drept dialectic** Ed. Humanitas (3).
5. Monica Lovinescu, **Unde scurte**, Ed. Humanitas (5).

Două romane nou intrate, semnate de doi autori cu succes sigur la public : Mircea Eliade și Paul Goma (autorii cu cele mai multe cărți publicate în ultimul an !). Să fie acestea cărțile mult așteptatului bun editorial de primăvară ?

JURNAL DE ZVONURI

● Patru vînători de munte au căutat prin copacii din parcul palatului de la Cotroceni pînă au găsit cucuveaua pe care au transferat-o undeva în interes de serviciu.

● Securitatea s-a fracționat în cinci direcții care de care mai active. Una dintre ele se ocupă cu zvonerul, alta cu răspîndacul, iar restul se află la dispoziția puterii în funcție de necesități. Unii dintre băieți dau foc, alții dau cu pietre, alții iau cu asalt. După împrejurări și condițiile concrete de pe teren.

● România Mare este în slujba serviciilor secrete maghiare.

● Corneliu Coposu este în slujba KGB-ului.

● Ion Iliescu face jocul regelui.

● Majestatea sa Regele Mihai dorește să jefuiască gospodăriile de partid. Principesa Margareta nu dorește : în schimb, a pus gînd rău Casei Poporului.

● Armata va interveni la țară pentru aplicarea corectă a legii referitoare la formarea de societăți agricole pe acțiuni. Se întrevăd mari mitinguri, ședințe, anchete, mese rotunde, plimbări în mașini închise prin împrejurimile satelor.

Umor Service

ZIOMECKI, Zbigniew (Polonia)

DORIN TUDORAN:

„ÎN ROMÂNIA NU PLĂTEȘTI PENTRU MINCIUNĂ, NU PLĂTEȘTI PENTRU NIMIC...“

Solidaritatea confidențială a unor colegi de breaslă n-a putut compensa duritatea sistemului de cercuri concentrice ale persecuției și teroarei. După cîțiva ani de conflict deschis cu dictatura ceaușistă, poetul DORIN TUDORAN a fost nevoit să părăsească țara. A fost silit să ceară emigrarea. Acum, nu pozează în victimă, nu pozează în nedreptățit al soartei, nu se arată a fi încrîncenat împotriva celor care au dus la îndeplinire dispozițiile paranoice ale dictatorului. Pare stăpînit de o constantă liniște interioară. De liniște, dar și de tristețe. Tristețea gîndului din ZIUA PLECĂRII: „Am să mor nu acasă..“

— Dacă acceptați, domnule Dorin Tudoran, aș vrea să purtăm o discuție despre... români.

— Da, chiar dacă ne place sau nu ne place...

— Sînteți român?

— Cred că sînt 100% român. Născut în Timișoara.

— În Timișoara?!... N-am știut. Mi se pare un lucru îmbucurător.

— Nu pentru toată lumea îmbucurător.

— Pentru noi, timișorenii, este.

— Din păcate, părinții mei au fost obligați să plece din Timișoara, să se refugieze în alte locuri. Cînd eu aveam doar 3 ani. Amintirile mele de atunci sînt puține și destul de voalate. Sentimentul că aș aparține acestui oraș l-am descoperit mult mai tîrziu. Dar îmi este străin orice gen de patriotism local. M-am mulțumit să respect unele locuri. De fapt, le-am respectat datorită unor oameni. Crașele românești le-am... citit prin niște oameni.

— La sfîrșitul anilor '70, ați citit, în Aula Magna a Universității din Timișoara, un poem care i-a surprins pe mulți din cei prezenți prin... mesajul politic. Mi-amintesc că, după ce ați terminat de citit, în Aula Magna s-a așternut o liniște elocventă. De aceea, ați și ieșit imediat din sală.

— A fost un moment important în viața mea. În acel poem despre Saturnalii spuneam că, măcar în timpul acestei sărbători, stăpînul ar trebui să spele picioarele slugilor. Dacă nu o va face, mîine va fi foarte rău pentru el. La scurt timp, am fost avertizat... tandru (și mai puțin tandru), iar la diferitele interogatorii care au urmat mi s-a reproșat și comportamentul meu de la Timișoara.

— Așadar, să vorbim despre români.

— Eu am trecut printr-o perioadă în care mi-a fost destul de rușine că sînt român. Cînd Timișoara a devenit, în decembrie '89, un bulgăre de foc, am descoperit, cu o bună doză de egoism mîndria de a mă fi născut în Timișoara. Cam astea au fost, sentimental vorbind, legăturile mele cu Timișoara.

— Dar nu-i nimic sentimental în cele ce ați spus. A fost, mai mult, o relatare seacă.

— „Seacă“... Bine, atunci să mergem mai departe.

— Apropo de rușinea noastră, căci și eu am avut-o, mai cu seamă cînd mă găseam în străinătate, în alte țări socialiste din Europa Centrală (în Occident n-am fost)... Am trăit un sentiment de jenă.

— Domnule Costinaș, nu știu dacă, stăruind asupra acestui subiect, o să ne fie mai puțin jenă.

— Wajda spunea că orice subiect care privește destinul unei națiii trebuie relevat ca atare. Cu toată luciditatea și sinceritatea. Pentru ca, atunci cînd este vorba de un fenomen nociv, acesta să poată fi, eventual„ anulat.

— Da, e adevărat. Haideți să vă spun ceva. Ceva care, la început, o să vi se pară, poate, că nu are legătură directă cu o asemenea idee. Dar eu cred că are... Ajungînd, fără voia mea, în afara țării, unul dintre lucrurile care m-au tulburat în America, mai ales în America, a fost acela că am cunoscut o sumedenie de oameni — români — atît de bine adaptați la viața americană încît nici nu mai vroiau să discute despre România. Considerau că nu mai au nici o legătură cu țara. Spre deosebire de o altă categorie, ce nu sînt deloc adaptați la viața americană și trăiesc numai viața de acasă, din familie. Deci, două extreme. Eu am încercat să mă plasez undeva la mijloc, ținînd cont că, dacă mi-am pierdut țara, mi-am pierdut-o tocmai pentru că țineam foarte mult la ea...

Mi s-a făcut încă o dată rușine cînd i-am văzut pe cei din prima categorie, cei care nu mai vroiau să audă de România, cum au reacționat după ce s-a întîmplat ceea ce s-a întîmplat la Timișoara, în decembrie '89. Au redescoperit, cu foarte multă gălăgie, cît de mari români sînt. Pînă atunci, complet indiferenți la efortul unora dintre noi de a pune pe harta cancelariilor politice ale lumii un strop de interes pentru țara noastră. A fost, într-un fel, ceea ce s-a întîmplat și acasă. Probabil că știți: există o inflație de foști rezistenți, foști disidenți. Pe aceștia sînt jenat să-i am parteneri de discuție. Mă întreabă cîte unul: „Ți-aduci aminte cînd noi doi am făcut și am dres?...“ Nu-mi aduc aminte și îmi este rușine să-i spun că nu-mi aduc aminte.

— Ar trebui să le-o spuneți. Ar trebui contracarată tendința asta care ascunde, de fapt, o dorință de a profita.

— Da. Exact. A face ceva eficient, și aici, și în străinătate, pentru România, implică, aș zice, un anumit profesionalism. Preocupări de mai lungă durată. Un fel de a doua meserie. Nu intervenții și acțiuni de circumstanță. Chiar și oameni bine intenționați pot să încurce mai mult lucrurile decît să ajute.

— Există un soi de misionarism în asta?

— Există un misionarism — pe unii îi marchează, pare-se, încă din perioada cît erau la Bumbești-Livezeni, organizatori de U.T.M. sau nu știu ce pe la Ministerul Învățămîntului...

— Sau... activism?

— Da. O energie de tip activist. Unii și-au descoperit acest misionarism/activism după ce singele începuse să curgă pe străzi în România. Inși care, înainte, tăceau mîlc, ba și îi invitau pe refractari să-și vadă de treabă. Ca să nu mai vorbim despre cei care știm că au fost ce au fost, iar acum susțin că au fost altceva.

Diaspora repetă și ea macrocosmosul național. Nu este nici mai bună, nici mai rea. Repetă, la altă scară, defectele și calitățile nației. Firește, trăind, în străinătate, sub o anumită presiune, unele caracteristici se accentuează. Cineva venit din țară poate fi șocat de anumite reacții, comportamente ale românilor din diaspora. Poate să-și și spună: „Ăștia sînt mai răi ca noi...“. Cu toate acestea, diaspora a reușit, cu ce are ea mai bun, în ultimul timp, să facă ceva pentru România. Interesul pentru țara noastră a devenit mai real în, cum spuneam, cancelariile politice ale lumii. Unii și-au sacrificat zile și nopți, și nu numai atît, pentru a se cunoaște ce se întîmplă, cu adevărat, în România, pentru ca lucrurile să meargă mai bine. Ce poate să facă diaspora, în continuare? Cred că trebuie să privească cu luciditate, cît se poate de fără patimă sau interese meschine, scena politică internă și să se comporte în așa fel încît oamenii politici din străinătate cu care vine în contact să nu aibă impresia că sîntem prizonierii unor idiosincrazii. Nu ne-ar strica, și în țară, și în afara ei, mai mult bun simț...

N-a fost și nu va fi o luptă ușoară, deoarece relațiile subterane ale celor din România și ale celor din Occident, care au contribuit la lansarea și menținerea mitului independenței lui Ceaușescu, persistă încă; o castă foarte bine organizată, structurată pe interese precise. Pentru cei ce se prieep un pic mai bine la aceste legături subterane este evident că, în ciuda unor vinovății (crearea unei false imagini despre dictator și clica lui), se încearcă reactivarea unor persoane, grupuri sociale, segmente ale aparatului administrativ. În Occident, situația din țară este prezentată cam în felul următor: E adevărat că F.S.N. nu-i o soluție perfectă, dar, deocamdată, în România nu există o alternativă viabilă. Pentru binele poporului român trebuie să colaborăm și cu F.S.N.

— Lucrurile astea le știm, cel puțin noi, aici, în Timișoara.

— Problema va fi cînd veți începe să le simțiți efectele.

— Am impresia că, deja, le simțim. Din nefericire, românii nu sînt (încă) în stare să ducă o politică deschisă, cinstită. Precum Lech Valesa, Vaclav Havel și, la bulgari, Jelio Jelev.

— Apropo de bulgari... Ministrul nostru de externe... Oare e bine să zic ministrul nostru?... Ministrul dumneavoastră de externe, Adrian Năstase, a întrebat, de cîteva ori, în Occident: „Domnilor, de ce ajutați atît de mult Bulgaria, iar pe noi ne lăsați la urmă? Noi sîntem mai avansați decît bulgarii în democrație. La noi s-au realizat mult mai multe lucruri după Revoluție...“ Întrebat, la rîndul lui, care ar fi lucrurile astea, a răspuns: „Păi, știți, ei, bulgarii, înainte de război, veneau la București ca la Paris, veneau să se îmbrace, să se încalțe și așa mai departe.

Eu cred că ceea ce se întîmplă acum în Bulgaria e un miracol. L-am cunoscut, în America, pe noul ambasador al Bulgariei, un om tînăr și foarte deștept. A fost întrebat de gazetarii americani unde fusese acreditat (ca diplomat) înainte de a-și lua postul în primire la Washington. El a spus, cu umor: „Am fost acreditat în arest la domiciliu“.

România continuă să-și trimită, la ambasadele din străinătate, notorii ofițeri de securitate. Probabil că vom avea, în continuare, surpriza unor numiri consternante, și înăuntru, și în afară. Nu știu dacă cineva se mai poate uita cu un aer de superioritate, la ceea ce se întîmplă în Bulgaria.

— Unora le-a cam pierit, totuși, aerul ăsta.

— Destui oameni politici români, cărora li se potrivește acest termen mai mult ca o poreclă, n-ar avea motive să se uite cu un aer de superioritate, în ceea ce privește evoluția spre democrație, nici măcar la o țară precum Ban ladeshul. Dar, se pare că noi, românii, cu cît sîntem mai vinovați, cu atît complexul nostru de superioritate crește.

— Există, la români, ideea preconcepută că nu se poate face politică fără minciună.

— Poate că n-o să vă placă, însă și eu cred același lucru. Politica, de cînd există ea, e destul de invadată de minciună, ca să nu spun că este identică cu minciuna. Vlahuță: „Minciuna stă cu regele la masă“. La noi s-a întîmplat că minciuna a fost și este chiar rege. Se minte, de fapt, în orice viață politică. Ceea ce deosebește România, viața politică românească de alte vieți politice se poate, cred, rezuma în cîteva cuvinte: În România nu plătești pentru că minți. În Occident, cînd ai fost prins cu minciuna, plătești al dracului de mult. Senator, deputat, orice-ai fi. Eu vreau să vă întreb: La kilogramele de minciuni pe care le-a oferit primul ministru Petre Roman, care a fost reacția?

— Reacția?... A existat o reacție.

— Mă refer la o reacție organizată prin lege. Am rămas uimit văzînd că un prim-ministru nu s-a grăbit să propună o lege care să apere tot omul împotriva calomniei, ci una care să-l apere pe președinte, prim-ministru, șeful securității și ceilalți. O astfel de gafă, într-o lume cît de cît normală politic, se plătește cu vîrf și îndesat. În România nu plătești pentru minciună, nu plătești pentru mai nimic...

Mi-e greu, așa stînd lucrurile, să cred că se va putea realiza, într-un timp scurt, ceea ce cerem cu toții, ceea ce sperăm cu toții, ceea ce numim, aproape pompos, redresare morală.

Astfel, nu mă surprind reacțiile unor Eugen Barbu, Eugen Florescu, Gabriel Tîrnăcop, pe numele de cod al Securității — Artur Silvestri. Ne așteptam, nu ne-am făcut iluzii că ei vor fi altfel, poate credeam că le va fi un pic de rușine. Pe mine mă surprind reacții, declarații absolut neașteptate. Iată, spre pildă, prietenul meu Mihai Ursachi — hotărăște să se întoarcă în România și, după cîteva luni, dă un interviu în revista „22“, o revistă la care eu țin foarte mult, interviu al cărui titlu este, nici mai mult nici mai puțin: „Exilul nu-și mai are, de-acum încolo, nici o justificare morală“. Nu intru în detalii, dar mi se pare aproape ridicolă această poziție a lui. Ceea ce ție ți se pare o obligație, nu poți transfera asupra altuia. Iar dacă el nu se reîntoarce în țară, nu poți să spui: acel om nu mai este justificat moral. Căci eu nu cred că, de la Eugen Ionescu pînă la Vladimir Tismăneanu, toți cei care trăim în diaspora nu mai sîntem justificați moral. Depinde ce facem fiecare acolo unde sîntem. Dacă Mihai Ursachi face lucruri extraordinare la Iași, iar Monica Lovinescu face lucruri extraordinare la Paris, amîndoi sînt justificați moral. Și în fața propriei conștiințe, și în fața conștiinței colective a acestei națiuni.

Din păcate, din cînd în cînd, ajutăm chiar noi înșine Puterea să-și facă jocul. Nu lipsesc exagerările, nici de-o parte, nici de cealaltă. Și nici surprizele neplăcute.

— În încheiere, dacă aveți un gînd pentru Timișoara.

— Am un gînd pentru Timișoara. Am fost întrebat, de mai multe ori, dacă intenționez să mă întorc în România. Iici măcar nu știu, încă, dacă vreau sau nu vreau să mă întorc. Gîndul meu, care de-abia se înfiripă, și care mai mult mă tulbură decît mă stăpînește, este acela că, dacă ar fi să mă întorc în România, aș veni la Timișoara. Măcar, cînd va fi s-o sfîrșesc, s-o sfîrșesc în locul de unde am plecat... Firește, aș putea să vă fac niște declarații patetice, cum se fac, începînd cu Constituanta și terminînd cu grupurile de opoziție...

— Nu este cazul....

Iosif COSTINAȘ

CIOCLI, SĂRBĂTORI, MASCARADE —

ŞUŞA PREZIDENŢIALĂ

În luna august, Bucureştiul e o plită. Cumplită. Căldura e infernală, te umileşte, te îngenunchează. Te face să te simţi mic, transpirat, neputincios, puţin sinucigaş, însă prea inert pentru asta. Asfaltul e moale. O podea de cauciuc fierbinte. Îţi intră pantoful în el. Apa, cînd o găseşti, e prea caldă şi pentru baie. Sucuri, bere? Vis al galeşei Floride... Gheaţă? La iarnă, din belşug. La apogeul solstiţiilor, românul este o biată vieţuitoare la discreţia intemperiilor. Un primitiv, depăşit de vremi fără voia sa, ca în străveche comună. Cînd îţi doreşti căldură — e prea multă gheaţă, cînd vrei gheaţă — e prea multă căldură.

În august, Bucureştiul îşi sărbătoreşte conducătorul. Mii, zeci de mii de oameni, tineri, copii, adulţi sînt deportaţi în capitală pentru a realiza o gigantică şuşă. Şuşa prezidenţială. Maturii sînt scoşi din producţie, copiii — smulşi din vacanţă. În marele oraş vor fi buluciţi în cămine şi internate insalubre. Murdare, încinse, rău mirositoare. Nişte lagăre cu faţă umană, pe cît e posibil. Îi aşteaptă instructori specializaţi în kitsch-ul monumental. Bine plătiţi, însă tot slugi

În ce priveşte copiii, ca să nu fie prea multe probleme (inevitabile, oricum), sînt selectaţi şi ademeniţi cu dulci minciunele cei din familiile aglomerate. *Decreţeii*, cum au fost botezaţi, cu un cinism neospartan. Copii nedoriţi, născuţi accidental, sînt urcaţi în lungi trenuri supraîncălzite şi duşi să-l preamărească pe autorul lor moral. Unii părinţi chiar se bucură să scape de o burtă în plus, timp de o lună. Se mai economiseşte ceva haleală. N-o să moară pe-acolo, nu-i aşa? Cît despre dascăli — obligaţie de serviciu. Nu mai ţine nici un fel de mită, cînd îţi vine rîndul, te duci.

Înainte de marea f(i)estă comunistă, stadionul „23 August" e podit pe toată suprafaţa gazonului. Peste podele — linoleum. La 30 de grade la umbră, podeaua acoperită cu plastic dublează temperatura aerului. Şi frige la tălpi, ajutată cu sîrg şi de pojghiţa de plastic ordinar a tenişilor de duzină. Fără să vrei, în ciuda transpiraţiei care te inundă, devii jucăuş. Nu-ţi mai trebuie decît un tricou, o rochiţă sau o pălărie roşie pentru a te simţi în infern. Încep să-ţi devină indiferente o mulţime de lucruri. Salvarea (ce cuvînt!) e să te transformi într-o unealtă docilă. Sus! Jos! Pe burtă! Pe spate! Ghemuit! Spre stînga, cu paşi adăugaţi! Devii un mecanism perfect, singurul dezavantaj e că ai un abdomen care, regulat, are pretenţii. O burtă umblătoare, transpirînd abundent. O rotiţă năclăită. N-are rost să cauţi umbra: şi acolo e prea cald. Execuţi mşinal tablouri vivante, într-un carnaval împuţit. Figuri de un prost gust de care, acolo jos, nici nu îţi dai seama. Poate că şi asta te ajută să nu urli. Vezi doar detalii nesemnificative: capete, umeri, spate, dosuri, picioare, braţe, totul într-o mişcare mecanică, după un ritm impus prin răcnete amplificate. O mică armată de soldăţei de plumb, jucăuşi involuntar.

Prin viscerele marelui stadion mişună o mulţime aberantă, purtînd în mîini un inventar gigantic. Peste tot, miros greu de transpiraţie. Mutre încruntate. Cozi la ţîşnitoarele de apă. La mine a reprezentaţie se intră numai cu tabelele verificate de securitate. Mai tîrziu, vezi la televizor toată mascarada. Nici nu mai ştii ce se observă mai întîi, sincronizarea sau maşinismul mişcărilor, ambele sînt perfecte. Atent filmate, să nu scape nici un detaliu compromiţător. Difuzoarele latră o muzică avîntat-optimistă. Zboară porumbei, cam fără vlagă, oare în-

cotro? Înapoi, în cuşti, tîmpiţii! La tribuna oficială flutură două perechi de mîini zbîrcite. E bine. Şi e cald. O să primim, cîte un suc, după, apoi, în curînd, acasă. La canal e şi mai rău.

Cornel BOGDAN

ŞAIŞPE ANI ŞI DOI OCHI NEGRI

Poate v-au spus colegii voştri care-au fost anul trecut că ne-am înţeles foarte bine„ Avem două repetiţii pe zi: la 9 şi la 16,30. Programul va dura două două minute şi cinzeci şi şapte de secunde.

Voi, ultimii doi, ce faceţi? Îţi fac raport, Baciule, cînd ne întoarcem. Mai treci tu anu doi peste cinci ani. Să iau io castana pentru voi. Alergă cu mîinile întinse! Flutură steagu, flutură steagu! Soson roşu, transpirat, înfricoşat, săltîndu-şi anevoie şuncile pentru a-l ajunge pe cel din faţa lui.

„Ce zici, vorbeşte ăsta, mă dă în gît? Am trei examene", „Lasă-le dracu de examene, îi două noaptea, altă treabă n-ai?" Pilan şi Horică dorm de mult, Soson se gîndeşte la şcoală, iar eu m-am rătăcit buimac printre personajele din **Bunavestire** a lui Breban. „Ce zici, îmi dă aia desenu tehnic dacă n-o să-i ştiu?". „Ţi-l dă, ţi-l dă".

7,30. **Timişoara, Braşovul, Clujul mănîncă în seria a doua.** Un tip cu portavoce ne mobilizează în timp ce autobuzele îşi ambalează deja motoarele.

Pînă la stadionul „23 August" facem aproape un ceas. În fiecare zi — aceiaşi tipi în costum, din sută în sută de metri. O oră revăzînd fizionomiile lor pătrate„ cu frizura şi cu aerul inconfundabile, tocmai uitîndu-se la ceas, tocmai desfăcînd ziarul sau tocmai privind preocupaţi deasupra autobuzelor noastre. În dreptul Herăstrăului încep şi băieţii cîntecele. Stau pe un scaun mai în spate şi-mi pare rău că mă opreşte ceva să urlu şi eu. Zîmbesc uitîndu-mă pe geam şi naiba ştie la ce mă gîndesc. **Şaişpe ani şi doi ochi negri — Carolina e studentă — ai restanţă, n-ai vacanţă — trăiască mama lui Bulă — imnul nostru preferat e un imn despre căcat.**

La intrarea pe şoseaua Pantelimon aşteptăm şirul de autobuze ale elevilor de la Ploieşti. Se strîmbă la noi, unii le răspund. Apoi nimic nu ne mai opreşte pînă în apropierea stadionului.

Pionierii din Cîmpina — la dreapta. La dreapta, tovarăşa profesoară, să nu blocăm intrarea. Brigadierii, daţi-i drumu, daţi-i drumu. Aviaţia se pregăteşte pe culoar! Studenţii încolonarea, nu staţi pe bordură. Cine a cu studenţiii domle. Să vină aici. Ce e cu ăia pe terenul de tenis. Ai cui sînt.

Primii doi, ăia cu barbă, de unde-au răsărit? Timişoara. Ce domle, în chiloţi se vine la repetiţie. Aici vine ministrul şi îi vede. Cine-i instructor la ăştia.

Hai fetiţele, rotiţi cercul. Stînga. Şi! aţi pornit. Steaua mare. Flutură, flutură. Băieţii. Razele si roteşte. Ieşi, Braşovule. Nu dormi, cine-i acolo. Ia vezi, tovarăşu Şliboviţ.

„Ştii ce-s alea albastre. Apa de pe canalul Dunăre — Marea Neagră, i-am văzut din tribună. Uite, alea-s poduri". Ieşim din culoar şi ne răspîndim la autobuze. Cîntece, masa de cină, discotecă, o partidă de scanderberg, ce zici, Mari, îmi dă aia desenu tehnic, ţi-l dă, ţi-l dă.

Gabriel MARINEASA

CICĂ NIŞTE CRONICARI

• Citim la rubrica **Ne scriu cititorii...** a ROMÂNIEI LITERARE, nr. 41, două epistole purtînd semnăturile lui Adrian Popescu şi Paul Everac. Întrucît autorul celei de-a doua nu ne prea interesează, nu neapărat pentru poziţia adoptată în ultima vreme, zăbovim asupra cîtorva rînduri, concepute „cu profundă tristeţe" ale celui dintîi: „O concentrare a tirului anti-Dinescu pregătită în zilarele judeţene (**Adevărul de Cluj**, oricum bizar titlu, noi eram convinşi că adevărul nu e determinat geografic, şi de **Mesagerul transilvan**) de către colegii noştri, prozatori altminteri notabili. De ce e, totuşi, atîta ură şi intoleranţă împotriva unui om curajos (aşa cum **noi** nu am fost **atunci**), talentat (în 1971, a luat premiul de debut cu **Invocaţie nimănui**, urmat de volume de versuri citite de toţi, apreciate şi traduse) şi cu un fel de a fi care, e drept, scandalizează belferii de tip liceal sau universitari scorţoşi, care îşi redactau opurile în linişte cînd Mircea Dinescu scria lumii despre tragedia care se petrece în România, cerînd ajutor disperat civilizaţiei care acceptă (defectul ei) să te îmbraci şi să spui ce vrei. Ce poate însemna pentru Dvs. conceptul de écart, dragi profesori de aparenţe sociale dacă îl repudiaţi în cazul unui poet viu! Stilul de ce să nu fie omul, nu ne-aţi învăţat tot Dvs.? De ce să ne despărţim de poet doar pentru că el nu se îmbracă exact după normele noastre de eleganţă (în paranteză fie spus, de ce nu-i pretindem, atunci, consecvenţi fiind, o coafură cum vrem noi, un ceas extraplat, sau un inel cu ametist). Cum putem deveni mai inflexibili decît funcţionarii culturali de care abia am scăpat? Cum de **dinăuntrul nostru** se ridică vocile cele mai nemiloase împotriva Anei Blandiana, a Doinei Cornea sau a lui Gabriel Liiceanu sau a lui Andrei Pleşu ori Octavian Paler? Noi am devenit mai intratabili decît cei care ne supravegheau şi ne dirijau? Ne sfîşiem cu o bucurie răutăcioasă, mînjindu-ne spre deliciul galeriei de gură-cască. Sîntem chiar nişte mercenari ai condeiului, sau scriitori ce se respectă respectîndu-şi semenii, chiar dacă sînt de altă culoare politică?".

• **În orice ţară elitele trădează interesele maselor**, susţine istoricul francez Catherine Durandin în interviul cu acelaşi titlu, realizat de Valeriu Stancu în numerele 10 şi 11 ale CRONICII ieşene. Incitante afirmaţiile istoricului francez, deşi n-am putea spune că sîntem de acord cu o seamă de idei ale domniei sale. Ceea ce nu ne împiedică să-i apreciem observaţiile,

PROPUNERI PENTRU CIMITIRELE EPOCII DE AUR

UN NEPUTINCIOS

Intri într-o cameră împodobită cu drapele roşii, cărţi roşii şi o faţă de masă roşie. La un birou, într-un colţ al încăperii, stă un domn gras cu figură posacă. Obrazul dumisale înnegrit şi puhav pare al unui maistru lăcătuş care n-a mai lucrat de multă vreme în meserie. Posacul învîrte între degetele groase şi scurte un pix Radio France International. Îl priveşti puţintel intimidat de şefia sa, pe care o împrăştie în aer sprîncenele negre, tovărăşeşti, aşa cum nu le întîlneşti decît în picturile murale cu muncitori plasaţi pe lîngă roţi zimţate, ţărani şi ţărăncuţe lîngă snopi de grîu, rumeni în obraji şi plini de o veselie afumată de ţigări şi praf. Asculţi încurcat planurile bosului, gesturile apăsate cu care scoate dintr-o geantă luxoasă un caiet studenţesc plin de rubrici vîrstate cu linii multicolore. Te întreabă de la ce şcoală vii. Îi spui şi şeful urmăreşte cu degetul său proletar prin rubrici şi se opreşte în dreptul uneia dintre ele. Te priveşte încîntat, între timp intră o secretară care îi spune ceva despre internatul liceului, a venit **Prestarea** să facă nu ştiu ce, nu bagi în seamă ce zice, concentrat să vezi în dreptul cărei rubrici i s-a oprit degetul. Tovarăşul şef te priveşte în ochi cu încredere şi speranţă, obosit de atîta alergătură şi zbucium. „Trebuie", îţi zice, „să contribuiţi, tovarăşe profesor, cu 60 de cămăşi, şcoala dumneavoastră trebuie să predea 60 de cămăşi, atîta vă revine". Îl priveşti uimit ; nu pricepi. Te priveşte la rîndul lui uimit. Agasat. Plictisit. Îţi zice : „cum, n-aţi fost prelucrat la pionieri ?". Îi spun că ai fost trimis în locul altuia. Şeful se enervează puţintel. Nu mult ! Îţi explică despre spectacolul din centru. Unul aniversar. „S-apropie ziua de naştere şi noi avem rolul ca din centru' Timişoara să creăm tricolorul prin cămăşile astea pe care o să le îmbrace elevii, o parte vor fi vopsite în roşu, alta, în galben... Ne-am înţeles, tovarăşe profesor ?" Nu ! N-ai înţeles. Bosul te priveşte aproape uimit : „ce dracu' fac dom'le ăia, trimit d-ăştia nărozi", spun privirile lui obosite, „n-avem timp, dom'le de pălăvrăgeală, e şi tîrziu şi televiziunea vine săptămîna viitoare, sînt mii de elevi". Revii totuşi. Îl întrebi : „adică, staţi puţin, trebuie să le cerem cămăşi de culoare galbenă şi roşie". Bosul îşi trece palma peste capul pleşuv, îşi freacă ceafa păroasă, îl apuca, aşa, un fel de nerăbdare, de tristeţe, de furie mocnită, se întoarce spre un altul care a lucrat în tot timpul cît aţi vorbit voi la un birou vecin, un ins subţire şi înalt în pragul pensiei, care te priveşte bănuitor : „ce-o mai fi şi cu ăsta", par să spună privirileăluia, te fixează dispreţuitor dar şi cu oarecare îngăduinţă, părinteşte aproape. „Tovarăşe profesor"... Bosul îl întrerupe „în primul rînd, nu vă supăraţi că vă întreb, sînteţi profesor" ? Confirmi, şi ei te expediază la comandantul unităţii de pionieri, „au fost prelucraţi, se cunoaşte problema, dumneata te duci doar şi-i comunici cifra : şaizeci de cămăşi, aşa-i spui, e nevoie de şaizeci, copiii să le aducă de acasă, pe urmă le căraţi aici la noi şi le vopsim". Nu mai apuci să zici nimic, intră altă lume de la alte şcoli. Îţi vine să rîzi, pe urmă îţi dai seama că nu-i nimic de rîs, toţi profesorii care vin îşi notează în carneţele pregătite din timp cifrele acelea, cu figuri preocupate şi îndatoritoare. Nimănui nu pare să-i ardă de rîs. În birou e o atmosferă de lucru intensă. Intră şi ies cadre didactice. Secretare. Elevi. Pleci năucit. „Prin urmare va trebui să luăm cămăşile copiilor şi le vopsim în roşu", îţi spui pleoştit. „Formidabil", îţi zici şi simţi cum te cuprinde panica. Stai în staţia de autobuz şi-ţi priveşti năuc mîinile şi hainele. Îţi vine să ţipi de furie, îţi vine să rîzi şi pe urmă să pleci undeva, să chiuleşti de la ore, să mergi la un film cu corigenţii clasei. În timp ce te cutreieră toate stările şi gîndurile astea îţi răsare

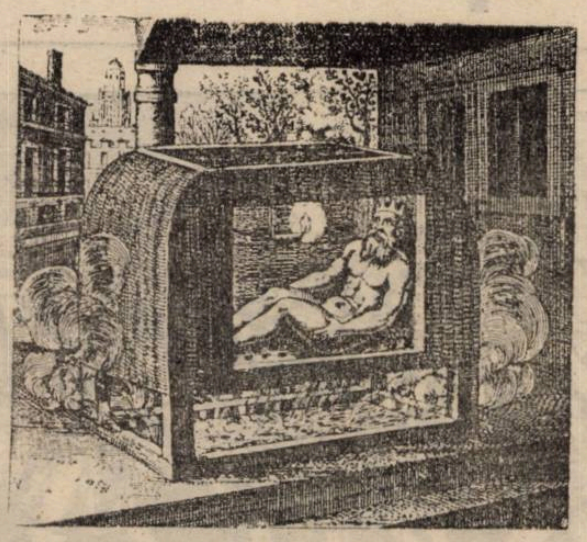

înaintea ochilor tovarăşul ăla cu păr în nas şi în urechi care te priveşte îngăduitor ca pe un neputincios ciudat.

Daniel VIGHI

Inventivitatea nomenclaturiştilor

În pătrarul de veac (de mare stabilitate, mai cu seamă politică) cît i-a fost dat geniului din Tătărăi-Scorniceşti să domnească peste docilul nostru popor, obedienţii nomenclaturişti au dovedit, cu prilejul unor „vizite de lucru", o fantezie ce friza absurdul. Deşi marxiştii n-au recunoscut niciodată că viaţa este (şi

absurdă. Ei au repudiat pînă şi teatrul absurdului. Dar, involuntar, au promovat comicul absurd într-o manieră care, nu ne îndoim, ar fi putut stîrni, la timpul potrivit, pînă şi invidia lui Eugen Ionescu.

Copacii şi gazonul apăreau, ca-n basme, peste noapte, în cartierele de blocuri pe unde ar fi putut să se abată înţeleptul cîrmaci. S-a întîmplat, însă, şi un lucru tare neplăcut. Frunzele copacilor şi frumosul gazon — fiindcă transplantarea a fost făcută la repezeală şi într-un anotimp neprielnic — au pălit. Atunci, pentru a salva obrazul (gros, dar, totuşi, obraz) al activului de partid, s-a apelat la vopsitori. Mînuind pistoalele încărcate cu vopsea verde, aceşti oameni pricepuţi (care nici nu mai pretindeau sporul de toxicitate) au reuşit să dea un aspect corespunzător atît frunzelor din copaci, cît şi gazonului. O realizare care, ne închipuim, i-ar fi lăsat cu gura căscată pe cei mai de seamă vopsitori din Japonia.

În livezile fără poame, pe crengile pomilor sterpi, apăreau, de pe-o zi pe alta, prinse cu fir de nailon, mere şi pere aduse din alte locuri, luate din stocurile destinate exportului. Faraonul trecea, cu maşina, şi se arăta încîntat de rezultatele muncii harnicilor pomicultori ceapişti.

Şi cîte asemenea idei salvatoare n-au mai avut inteligenţii noştri nomenclaturişti ! Să mai amintim două...

IDEI CU PORUMBEI

În fosta cetate de scaun a Tîrgoviştei s-a pregătit pentru perechea de vis şi de dor a Carpaţilor un grandios spectacol festiv. Pe stadion. Cineva din... feuda de partid a aflat că academiciana, în alt oraş, ar fi întrebat : „De ce nu toţi porumbeii sînt albi ? ..." (Era vorba, fireşte de porumbeii incluşi în program). Pentru că tonul pe care a pus întrebarea n-a fost chiar duios, cei întrebaţi au trăit clipe îngrozitoare. (Măcar pentru atîta ar trebui să excludem punctul 8 din Proclamaţie). De unde să procuri sute de porumbei albi ? Dar, şi în Tîrgovişte, nomenclaturiştii au fost la fel de inventivi ca pretutindeni. Au chemat vopsitorii. Meseriaşi de nădejde, ei au făurit, pe gratis, o adevărată lucrare de artă. (Foarte dificilă a fost vopsirea capetelor porumbeilor). Însă s-a scăpat din vedere un mic amănunt...

A venit şi impresionantul moment al lansării porumbeilor vopsiţi în alb. Dar, vai, ei nu se mai puteau înălţa în văzduh. Vopseaua le-a lipit şi le-a înţepenit penele aripilor. Cădeau şi, apoi, o luau la fugă, care-ncotro, pe gazonul stadionului. Spre amuzamentul spectatorilor... mobilizaţi.

*

La Timişoara, la ultima vizită a regretatului odios, unui distins ofiţer superior de securitate i s-a încredinţat o misiune extrem de importantă. Faraonul urma să-şi ţină cuvîntarea de la balconul Operei. Cineva de la partid (n-am reuşit să aflăm cine) a sesizat un virtual pericol pentru vorbitor Pericolul de a fi, în timp ce se adresa maselor, găinăţat de porumbei. În Piaţa Operei vieţuiesc destul de mulţi porumbei, aciuiţi prin podurile clădirilor Pentru îndeplinirea în bune condiţiuni a misiunii s-au procurat, de la „Solventul", 3 litri de spirt de 98 de grade. Doi litri — într-un deplin consens — au fost băuţi de oameni care pavoazau balconul Operei şi foaierele. Într-al treilea litru, amestecat cu apă, s-a înmuiat pîine şi au fost hrănite cu ea nevinovatele zburătoare. A urmat o certă izbîndă : porumbeii, îmbătîndu-se, s-au dus şi s-au culcat în poduri. Dar a venit o ploaie torenţială şi „adunarea populară" a fost mutată în sala Olimpia. Din această pricină, se povesteşte că distinsul ofiţer de securitate a fost răzbit, atunci, de un acut sentiment de inutilitate...

Iosif COSTINAŞ

---

extrem de pertinente în cele mai multe cazuri. Relevînd o cunoaştere amănunţită a istoriei româneşti, cel puţin a ultimilor ani„ • „Nu uitaţi că în orice ţară elita trădează interesele maselor — susţine Catherine Durandin —, pentru că ea deţine privilegiile, specific însă României e faptul că a existat în aparatul de represiune o tăcere a anumitor elite, care e efectiv tulburătoare. Pentru mine trădarea o constituie tăcerea elitei intelectuale — să ne reamintim momentul Goma, care a fost efectiv foarte singur. Pe acest plan, da, e vorba de trădare". Analizînd mişcarea din decembrie '89, observă : „Schimbările de azi indică un proces revoluţionar, în plină desfăşurare, nu putem emite judecăţi definitive, chiar dacă a fost o simplă revoltă populară, revendicările au avut totuşi o natură revoluţionară, le depăşiseră cu mult ca viziune şi substanţă pe cele prezentate de revolta de la Braşov din toamna lui '87. Decembrie '89 a arătat clar o schimbare de optică, altele au fost şi comandamentele şi cuvintele de ordine, dar dacă a fost sau nu revoluţie e prea devreme să ne pronunţăm, din moment ce încă nu putem constata dacă e vorba de o înlocuire a structurilor social-politice sau nomenclaturile vechi îşi schimbă doar limbajul. În această ultimă variantă nici nu poate fi vorba de revoluţie. Contextul actual indică o lovitură de stat, eu asta cred că a fost, dar poporul aşteaptă de la mişcarea din decembrie şi de la procesul transformator în care vă aflaţi o mutaţie adevărată a formulelor sociale, a elitelor, răsturnarea nomenclaturii, obţinerea drepturilor şi libertăţilor ce în Occident sînt valabile de atîta amar de vreme. Abia atunci vom putea cu adevărat să vorbim despre revoluţie !" • În nr. 11 — un interesant interviu al lui Dorin Popa cu Nicolae Breban : **Memoria ne va împiedica, sper, să cădem în altă dictatură.**

• În CONTEMPORANUL (nr. 11), Nicolae Breban se întreabă : „Cum să mai respecţi modelul Blaga cînd egalii săi în literatură propuneau un alt **model** de urmat (un Călinescu, un Camil Petrescu), cel al compromisului tactic, ipocrit sau levantin, cum vreţi să-i spuneţi, cînd toată lumea înşeală pe toată l u m e a, cel puţin pentru o vreme : artistul îşi păstrează locul în cetate şi contactul cu publicul, iar stăpînitorul îl foloseşte pentru a-şi consolida puterea. Dar numai pentru o vreme ! Odată puterea stabilă, artistul cîndva prestigios şi creator de modele de comportament etic şi profesional va sucomba în acel compromis ce se va deosebi de simpla prostituţie doar în ochii săi şi poate nici în aceia ! Nesiguranţa valorii specifice, ca atare, i-a făcut pe nu puţini m a e ş t r i i ai culturii române, chiar şi înainte de comunişti, să caute slujbe şi onoruri, dezonorîndu-se fără să vrea în politică, vezi vîrfuri precum Iorga sau Goga !".

• FAMILIA tinde să devină, depăşind chiar performanţele revistei mai sus amintite, recordmana în domeniul eseului. Nu-i mai puţin adevărat, însă că nici în privinţa interviurilor nu stă rău, dimpotrivă. Citim în nr. 2/februarie '91 unul mai mult decît captivant cu dl. Ion Ungureanu, ministrul Culturii şi Cultelor din Republica Moldova, semnat de Dumitru Chirilă. Ascultîndu-l pe acest om extraordinar care este Ion Ungureanu, îţi dai seama cît de orbi şi surzi am devenit, nu din reavoinţă, ci din prea multă suferinţă, dintr-o imensă umilinţă, la tragedia românilor de deasupra Prutului. Diferenţa esenţială este că noi luptăm cu ursul aflîndu-ne în exteriorul cuştii. Ei sînt înăuntru. Şi, pe deasupra, dezbinaţi prin lungi exerciţii kaghebiste. „Totul a fost făcut diavoleşte, ca să depindem cît mai mult de ei. Situaţia noastră e un fel de Kuwait lent. Asta e acum Republica Moldova", constată cu durere şi o anumită oboseală dl. Ungureanu.

PELICAN

MIRCEA PORA

Cîmp de bătaie

... Zi urîtă, ceţoasă, să nu scoţi cîinele din casă. Dormit rău, visat pentru a cincea oară în ultimele două săptămîni cu mătuşoniu, cred că medicamentele au încetat să-şi mai facă efectul. Intru în baie să mă bărbieresc. Îmi vin în minte, în timp ce mă săpunesc discuţiile de ieri de la facultate. Am făcut bine că am stat în rezervă. Orice mişcare e pîndită, orice cuvînt răstălmăcit, cel mai mic gest poate să te coste. Astăzi au adus laptele mai devreme. Am aflat şi cauza. E vorba de o sporire a numărului de camioane şi de o cantitate mai mare de carburant pe cap de şofer. La rînd, M., în timp ce se căuta de mărunţiş, mi-a zis că o mare catastrofă se va întîmpla. Nu mi-am putut da seama dacă se referea la un război, la un cutremur, la un incendiu sau la o epidemie. Apropo de epidemii, în Peru, holeră, cu mii de victime. Credeam pînă acum că această boală e definitiv eradicată. Spre ora zece pun carnea la fiert şi citesc Gombrowicz. Scenele din Argentina, perioada de început. Totul scris tăios, impecabil, după gustul lui M., fără adjective. Cred că în secvenţa din restaurant (întîlnirea cu marele romancier S.) aş fi procedat la fel. Ieri, împreună cu S., la parastasul de şase săptămîni al lui V. Biserica arhiplină, abia am încăput înăuntru, din cauza unui prapure, la început, nu am putut vedea mare lucru. Pe timpul slujbei, ţinută de un preot tînăr, în dreapta mea şuşoteli. M-am gîndit la V. Început stralucit de carieră, ieşiri într-o vreme cînd nimeni nu mişca, relaţii în cele mai înalte sfere. Şi dintr-o dată căderea. Nu ştiu dacă am fost prieteni, dar în cîteva situaţii grele l-am simţit alături. În orice caz mediocrii nu l-au înghiţit. F., îl muşca mereu. Origine nesănătoasă, pasivitate, alură occidentală etc. După terminarea slujbei scene penibile cu cerşetorii. Cineva, în spatele meu, remarca stratul gros de cacao de pe grîu. Pentru cîteva bune minute are grijă doar de stomacul său. La întoarcere frig, ceaţă. În parculeţul de lîngă muzeu cîţiva tineri cu motorete ambalate. Ieşim din infern scurtînd pe străduţa lui W. Acasă, în faţa uşii, întîlnire cu poştaşul care-mi aduce un mandat de bani. Vreau, înainte de culcare, să mai lucrez la jurnal, dar S. mă roagă s-o ajut să-şi pună părul pe moaţe. Seara se termină cu un telefon de la L. S-au mutat de curînd într-un apartament mai vechi şi au şoareci. Dacă i-l putem împrumuta pe Mur pentru cîteva zile. Ora doisprezece şi n-am făcut aproape nimic. Altă dată, în astfel de situaţii, scandam din Horaţiu sau rememoram dictoane. Acum mă gîndesc la C. Mai mult ca sigur că e neurastenic. Se vede şi după cum e îmbrăcat. Beretă verde, pantaloni bufanţi, cămăşi în culori ţipătoare. Am remarcat în tot cazul că-mi urmăreşte publicaţiile. Reţine aproximativ şi titluri. Articolul despre crepuscul („Bucurii Crepusculare", R.L., ultimul număr pe oct.) „i-a spus foarte multe". Mă cunoaşte acum şi sub un alt chip nu doar sub cel de profesor. Mîine, T. îşi serbează douăzeci de ani de activitate profesională. Trebuie să deschid festivitatea. Ca întotdeauna în astfel de situaţii, paralizat, fără idei, îmi notez cîteva banalităţi pe un caiet. Ultima carte, decorarea, conferinţele din judeţ. Diseară cu S. la operă. Rolul lui Boris interpretat de un rus, Bukovski, sau aşa ceva, prim bas la teatrul muzical din Tver. Sînt curios dacă va veni şi P. În revistă (numărul de ieri) un nou poet, Ţuţuraş, dacă reţin bine. S. avansează cu doctoratul. Partea de mijloc va fi cea mai bună. Am văzut schiţele. Totul e clar, bine gîndit, cîteva lucruri noi, surprinzătoare chiar. Săptămîna viitoare cenaclu. Citeşte B., nu pot refuza ...

... Despre această zi a plecării vei scrie mereu. Ce s-a întîmplat, cum ai putut rupe atît de repede cu toţi şi cu toate? ... Pentru unii e foarte uşor, se instalează rapid în noua realitate, au ochii mereu deschişi, înregistrează în detaliu un magazin de haine, de mobile, învaţă preţuri, echivalează bani, compară, intră fără reticenţe peste tot. Ce să se întîmple, el rămîne, dar de la o zi la alta devine tot mai diluat, semănînd finalmente cu o masă de aburi, nici fierbinte, nici înecăcioasă, mai degrabă iluzorie, prin care dacă treci nu simţi realmente nimic. Aceşti oameni minunaţi, care pot să uite, să spună „da, a fost frumos" şi pe urmă să vorbească de o maşină automată de spălat şi uscat rufe sau vase. Tu, însă eşti făcut din alt aluat. Fii sincer, nu-ţi ascunde adevărul ... De la o zi la alta trecutul tău creşte .. Nu-l pot înăbuşi nici mulţimile de oameni, nici noile peisaje, nici marea istorie în care ai pătruns. Sufletul tău e terenul de luptă dintre o stradă de sat şi un şir de catedrale, dintre un riu şi o nesfîrşită galerie de tablouri, dintre un album şi o întreagă învălmăşeală de parcuri, piscuri albe, perspective, cîmpuri de bătaie. Cu picioarele calci în noua ta geografie, dar cu toată substanţa fiinţei tale ai căzut în trecut. Memoria ţi-a devenit enormă, e ca un turn făcut din lentilele care măresc exasperant totul. Tu îmbătrîneşti, şi trecutul răzbunător, tînăr, strălucitor, plăcut şi în acelaşi timp chinuitor e mereu pe urmele tale. Nu te afli pe un mare bulevard, ci într-o curte aridă, cu pietriş mărunt, fîntînă şi cuşcă pentru cîine, nu consulţi o carte rară, întinsă de bibliotecar cu mînă tremurîndă, ci cauţi să legi trudnic silabe de abecedar, nu eşti într-o maşină zburînd spre nu ştiu ce ilustră staţiune, ci te legeni alături de tatăl tău într-o şaretă. Trecutul, ca o stîncă, un zid împrejmuitor, trecutul în care ţi-ai semănat iremediabil fiinţa ...

... În fine, Z. a venit cu paşapoartele ... Din uşă m-a luat în braţe şi m-a întrebat ... „Ghici ce am aici sub pulover?" ...; „Te pomeneşti" ; am strigat ... şi pînă să mi le arate i-am ars una, fir-ar să fie, exact în dreptul operaţiei. Deci Turul, peste două săptămîni, ce spun, m-am zăpăcit de tot, plecăm mai repede, peste zece zile, de sfîntul Dumitru cel mic, adică nu vinerea asta, ci cealaltă. Zicea Alina mai alaltăieri ... „De venit, vin, nu te speria dar sînt mulţi, şi Tanţu a telefonat şi încă nimic" ... Ia să vedem noi acum cam cum trebuie să ne pregătim călătoria ... Cîţi sîntem? .. Cu cei tineri şi cel mic exact cinci ... Deci, neapărat Combiul. Vom arăta ca dracu cu toate lucrurile îngrămădite înăuntru, dar mă doare undeva, plecăm devreme, pe la patru, şi dincolo nu ne ştie nimeni ... Haine ar fi de luat cam aşa ... Pentru Zory. Pijama poate două, cipilică noaptе, cinci perechi indispensabili scurţi, lungi nu-i mai pun, mergem vara, cămăşile ungureşti, brîul cu sare, trening, pardesiu, gluga, costumul ou de raţă. I-aş pune şi cizmele de gumă de cînd cu pana aia nenorocită din Tirol. În fine, pentru mine: Burtiera, n-am ce face, trebuie. Ar fi caz şi de fundieră, dar n-au inventat-o încă. Pe urmă trei fuste, neapărat cea albă, dacă facem Nisa, patru rochii, mantoul, ciorapii cu figurine, treningul, cizmele, dacă ne mai ia vreo pană, şi bineînţeles pălăriile. Tinerii nu mă interesează, nu mai mult de un geamantan şi o sacoşă. Rămîne cel mic. La el treaba se complică. Schimburi, murdăreşte, dă-mi aia, dă-mi ailaltă, în fine nu scăpăm fără oliţă, lighenaş, jucării, etc. De nenorocit ne vor nenoroci însă păturoaiele, cortul, salteaua, cratiţele, aragazul. Şi stai, bombă, ca să nu cheltuim, Zory spunea să luăm ceva cartofi, ulei, zahăr, ceapă. Chetsie de un sac. Şi carne în untură .. om vedea ... Acum vine la rînd un alt capitol. Sînt doamna cutare, profesoară, chit că de sport, dar ce contează, se pretinde un nivel. Zory spunea că anul acesta vom cădea pe capul altora. Are el liste clare, foşti clienţi, nu mă bag. Nefericirea e că aştia sînt cam mulţi şi te poţi face de ris la o adică. Pentru orice eventualitate să-mi notez aici, din cultura ţărilor, pe unde trecem, lucruri de bază ... Încep cu „A" ... Ea-l are pe Moţart în muzică. Murit tînăr, groapa comună, fost frumos, succes femei, cel puţin aşa cred, ca toate geniile, cînta pe pian acoperit de la cinci ani, un împărat l-a mîngîiat pe creştet. Un împărat... dar am uitat împăratul ... Pe urmă tot „A" are pe Strauss cu valsurile. Aici am mai văzut filme, la caz ştiu şi să dansez, baluri, Valurile Dunării etc. Dacă vine vorba de împărătesc sar cu Maria Tereza, şi dacă e o anumită atmosferă ştiu eu ce să spun. Ei, şi ar mai fi vitrinele, aprozarele, pardon, buticurile de legume-fructe, şvabii cu pălării verzi şi pene, berea, cremvurştii. Dacă trecem în „G", dăm în muzică de Betoven. Mare, genial, sigur nouă simfonii (la una din ele Zory ştie începutul, mormăie pam-pam şi face cu mîna) moare surd, zero cu femeile. Pe urmă Göte şi prietenul lui, ca doi fraţi, ăştia, da' cu doamnele, şi pe lîngă ei trebuie să mai fi fost, ţara e mare. Şi bineînţeles, ca şi pentru „A", prăvălii, autorute, ce a spus cel mic la automatul de cafea, merg şi şvabii, cum e marca, cum e dolarul ... Cu „F", e cel mai uşor ... Ginta latină, Versai, Ludovic al 14-lea, Bastii, Lucrul cu Gioconda, Leonardo a iubit-o şi a lucrat nu ştiu cît la ea ... Pe urmă Sena, Alain Delon, Belmondo, Fernandel şi celălalt, Burvil, Şi era să uit, „Cei trei muşchetari", vreau să zic atmosfera, Notr-Dam, Napoleon la Dom, Camps-Elisee, Arcul. Aici mă descurc, sînt acasă .. Mai trebuie acum, în linii mari vorbind, să rememorăm cuvinte şi expresii cheie ... bani ... schimb ... banca de schimb .. ieftin ... mai ieftin .. pe nimica ... magazine Tati (esenţial)... mai lăsaţi o sută ... vă rog, dacă sînteţi janti, unde se află piaţa de lucruri mai vechi (nu poţi spune vechituri. Şi tot aici pericol să dai de ai noştri) pe urmă lîngă cimitirul de maşini (vaca neagră) e o expoziţie de covoare ... Cum putem ajunge? ... În fine, pentru azi destul, duminică reuniune generală, discutăm şi de bani, timpul trece, trece, ah Paris, Paris cînd mă gîndesc ...

Paris, 1 Martie

Dialeze

Poezia lui Mircea Cărtărescu

(V)

Asistat de cuvintele „tribului" (după o consacrată sintagmă mallarméeană), disputat de seducţiile limbajului cotidian după cum şi de cele ale unui lexic de „specialitate" din ce în ce mai mediatizat, confundabil, în ultimă instanţă, cu exclusivistul jargon scientizant al tratatelor ce consemnează feluritele ştiinţe ale veacului, poemul lui Mircea Cărtărescu precipită în destins-ironica retorică a stanţelor din cel dintîi volum publicat autonom nu atît o sumă de date cu trimitere expresă la un nu ştiu care spirit ezoteric, cît un sentimentalism (cît de livresc instrumentalizat, acesta, e o cu totul altă chestiune!) ce face din angoasele şi absurdul condiţiei umane teme de referinţă. Fabulînd în marginea universului cotidian, evocînd, la rigoare, o realitate familiară laboratoarelor, Mircea Cărtărescu mitizează obiecte anonime, propune viziuni ale unor universuri aparte, populate de fiinţe mecanomorfe —, în totul un fel de feerie neagră, un imagism informat din recuzita crud-halucinatorie e expresionismului: „plonjam uneori în emulsie brăzdînd / ogoare de sînge pe lentila microscopului / distrugînd dintr-o bătaie de aripi / memorii întregi: / ... / veneau în cohorte ţiparii electrici / ne prindeau în vîrtej printre crinii de mare / ne duceau într-un loc unde sute de uşi / asistau la spînzurarea unei clanţe / de-un deget de cuarţ luminînd acea faţă / care deodată zîmbi carnivor cu reviste albastre. / şi a fost semnul, căci orbul-lentilă / ne-a apucat de aripi şi ne-a-nşurubat / goi şi scheletici în falca rechinilor. / ah tată strigam cu lacrimi de consistenţa pumnului / pe cînd în creierul nostru din nou coacervatele / cariau cu istorie o lume în definitiv siameză / tată strigam cu lacrimi cu fuselajul de duraluminiu / tată strigam cu lacrimi de fotografii color şi napalm / tată strigam cu insecte din specii inventate / fără cap dar cu roţi şi guri de foc îndreptate / spre ţinta cu cercuri şi cuburi, cu sfere, urechi / şi nervi traşi pe roată, întinşi cu cămilele / mîngîiaţi şi poate asta e cea mai densă tortură, / tortura violetă a presiunii lucrurilor care există / ca să te muşte, tată strigam / tată strigam de ce ochi de ce guri de ce pietre de ce peşti / yogini sculptaţi în pîntece cu fermoare / de mescalină, tată strigam / cu lacrimi în formă de măşti, parfumuri, vertebre / acolo izolaţi sub emulsie, moştenind / bilete de ordine pentru sexul / lentilei microscopului tată de ce / ai ochi atît de mulţi înşiraţi / pe fălcile tale nenumărate, de ce aşa dinţi ascuţiţi? / / ca să te pot mînca mai bine" (**Scufiţa de orice culoare**).

Că Mircea Cărtărescu preferă să finalizeze astfel de proiecţii atroce ale universului cotidian într-o poantă epigramatică, închizînd vizionarismul sumbru al textelor în rama ironiei, a unei parabole atotrelativizatoare e, desigur, un lucru ce trebuie luat în considerare şi, eventual, explicat —, faptul în sine, nu pare însă în măsură a anula substratul grav al lirismului, nici a-l transforma într-o înscenare rafinată de vocabule, de validat, cumva, pe terenul virtuozităţii livreşti.

Lucian ALEXIU

Publick Occurrences

VLADIMIR TISMĂNEANU

COMUNISMUL CA FORMĂ MENTALĂ

Autoritar şi intolerant, modul de gîndire comunist se cere decorticat, ori poate mai bine spus deconstruit fără imprecaţii ultragiate. Este perfect adevărat că, asemeni fascismului, el a permis instaurarea unei ordini sociale de o barbarie şi cruzime fără egal. Ceea ce îmi propun în aceste rînduri este însă o operaţie de radioscopie a acelui tip special de raţionalitate exclusivistă care a făcut posibilă înregimentarea atîtor milioane de oameni într-o mişcare care se pretindea mîntuitoare şi purificatoare. Aceste notaţii, ţin să o mărturisesc, s-au închegat pe parcursul unui incitant dialog pe care îl port de cîteva luni încoace la *Vocea Americii* cu prietenul Andrei Brezianu. Trebuie spus, de la bun început, că structura mentală şi infrastructura emoţional-instinctuală a comunismului nu pot fi surprinse într-o perspectivă pur abstractă. Resursele, originile, referenţialul acestei forme mentale trebuie căutate în chiar istoria credinţelor şi a mentalităţilor, în special în acel univers atît de enigmatic al gîndirii şi practicilor de sectă.

Aş schiţa aici cîteva elemente călăuzitoare, repere euristice care ne permit să descifrăm perpetuarea, recidivarea, existenţa mascată (ori reziduală) a acestei forme mentale în comportamentele şi limbajele actualilor lideri ai României. Puţin contează că ei s-au abjurat public de crezul comunist, atît cît va mai fi existat el în forma sa pură în ultimii ani. Renegarea, pe cît de stridentă, pe atît de superficială, defineşte în cazul lor o acţiune şi o atitudine conjuncturală, un oportunism care nu face decît să prelungească acea plasticitate morală care a caracterizat comunismul dintotdeauna. Pentru că îndărătul frazeologiei principale, îndărătul doctrinarismuluui ortodoxiei leniniste s-a aflat mereu aceeaşi căutare frenetică a puterii. Comunismul, chiar şi în versiunile sale recondiţionate, este o tentativă de eternizare a unei ierarhii despotice, visceral ostilă valorilor şi meritelor individuale. Formală şi self-serving, „lepădarea" de comunism a atîtor foşti şi actuali bonzi, birocraţi şi scribi (nomenklaturişti, aparatcici, comisari) este opusul adevăratei apostazii care include momentul iluminării tragice şi al luptei sfîşietoare cu îngerul căzut al fanatismului. Pentru aceşti oameni, purgatoriul moral al unor Koestler sau Panait Istrati sună cel puţin ridicol: ei au trăit în minciună şi continuă să savureze beneficiile minciunii. Aici văd eu distincţia capitală dintre România post-totalitară (nu însă şi post-comunistă) şi celelalte state din Est, unde oameni precum Lech Walesa Bronislav Geremek, Janos Kis, Miklos Haraszti, Vaclav Havel sau Jiri Dienstbier au dobîndit prin suferinţă şi eroism al rezistenţei harul emancipării. Ceea ce s-a întîmplat în celelalte ţări care au rupt cu trecutul comunist a fost geneza unei veritabile elite, a unei clase politice aptă să opereze cenzura semantică şi de mentalitate cu logica şi demagogia specifice comunismului. La noi, din raţiuni pe care am mai avut ocazia să le menţionez, lucrurile au evoluat diferit. Dar nu de lamentări şi auto-compătămire avem nevoie, ci de înţelegerea lucidă a acelor mituri şi pseudo-valori care se insinuează în continuare deopotrivă în discursul şi în acţiunile puterii, de la vîrf şi pînă la palierele sale locale.

Mai presus de toate, comunismul se defineşte ca resentiment, ca abuz de încredere şi ca fraudă morală. Nu pot relua aici analiza făcută cîndva de Nietzsche, mai cu seamă în *Ecce Homo* şi în *Genealogia Moralei*, dar şi de Max Scheler şi de Oswald Spengler, pulsiunilor şi frustrărilor care au motivat (sau, mai bine spus, au subîntins) geneza mişcărilor radicale de masă. Putem spune doar că în esenţa sa socialismul modern reprezintă o respingere a principiului individualităţii suverane, o glorificare a colectivităţii în defavoarea şi adeseori prin negarea subiectivităţii. Dar acest mult-afişat colectivism este, trebuie spus, factice, pentru că nici un partid nu este mai rigid ierarhizat decît cel comunist. Nervul libertar al socialismului, atîta cît mai există la Marx şi la Bakunin, a dispărut cu desăvîrşire în mentalitatea şi practica leninismului. Se predică în continuare, fireşte, rolul maselor în istorie, dar ele sînt reduse la condiţia de turmă controlabilă şi manipulabilă de către o elită dictatorială, „statul major al revoluţiei", care se simte îndrituită să dicteze altora, adică celor mulţi, formele şi căile fericirii imanente. Aici se află, probabil, secretul fascinaţiei exercitate de marxism, îndeosebi în varianta sa iacobin-bolşevică, asupra atîtor intelectuali, de la Lukács şi Brecht la Sartre şi Merleau-Ponty. Paradigma minciunii absolute face posibilă convertirea materialismului cras, a egoismului vorace în idealism şi chiar în „unanimism absolut", spre a face apel la o formulă gramsciană. O dictatură „pedagogică" a unei secte uzurpatoare este prezentată drept triumf al spiritului etic şi al colectivismului egalitar. Este vorba de o exploatare cinică a fondului de aprehensiuni şi superstiţii care bîntuie inconştientul colectiv şi care tinde să explodeze în clipe de criză culturală şi socială. Comunismul este, aşadar, un drog pentru grupurile umane traumatizate de şocul modernităţii. Închei această primă parte a eseului meu cu cuvintele poetului polonez Zbigniew Herbert, un impecabil diagnostic al paradigmei în cauză: „Mentalitatea fascistă, fie ea roşie sau brună, corespunde anumitor tipuri umane. Ea este perenă şi poate fi regăsită în istorie: dictatură, dispreţ sau chiar antagonism în raport cu societatea, teroare, demagogie, cucerire, precum şi credinţa în totala plasticitate a naturii umane. Nihilism". (A se vedea interviul lui Jacek Trznadel cu Zbigniew Herbert, în *Partisan Review*, No. 4, fall 1987, pp. 556—575).

Amintirea unui profesor

La 30 martie îşi găseşte împlinirea un deceniu de cînd a trecut în nefiinţă cel care a fost esteticianul, comparatistul, jurnalistul şi profesorul VICTOR IANCU (1908 — 1981) a cărui natură jovială şi impresionantă cultură mai sînt încă vii în amintirea a numeroşi timişoreni. Existenţa i-a fost marcată de semnele destinului multor intelectuali ardeleni: s-a născut şi a avut o copilărie fericită la poalele Munţilor Tatra (unde tatăl său era inginer de mine), apoi, după Marea Unire, familia se mută la Petroşani, iar tînărul Victor Iancu obţine licenţa în Litere şi Filosofie la Bucureşti (unde studiase cu Tudor Vianu şi D. Gusti); urmează anii de studii petrecuţi mai puţin la Viena şi mai mult la Universitatea din München, de unde se întoarce în 1936 în România cu o vastă cultură şi cu titlul de „doctor în filosofie" (obţinut cu o teză de estetică: *Die Bedeutung der Form in der Ästhetik*, îndrumată de prestigiosul fenomenolog Alexander Pfänder); apoi anii din pragul, din timpul şi imediat de după conflagraţia mondială, legaţi atît de destinele învăţămîntului umanistic românesc, de predarea filosofiei generale şi esteticii la universităţi de prestigiu (la Cluj, în refugiu la Sibiu şi-apoi la Iaşi), cît şi de susţinerea unor idealuri democratice, antitotalitariste, prin numeroase articole de presă răspîndite în publicaţii ale vremii ca „Patria" (Cluj), „Ţară Nouă" (Cluj), mai apoi „România Nouă" (Sibiu) şi „Dreptatea" (Bucureşti).

Perioada 1936 — 1946 a fost pentru Victor Iancu o etapă de înfruntare publicistică atît cu presa şi ideile de extremă dreaptă, cît şi cu cele de stînga, o bătălie dusă de el de pe poziţiile platformei politice a Partidului Naţional-Ţărănesc, în rîndurile căruia intrase încă din 1936; dar totodată, a fost şi perioada elaborării şi apariţiei cunoscutelor sale studii de estetică, de filosofie şi de literatură comparată, publicate în pagini ale unor prestigioase reviste ca „Gînd Românesc", „Societatea de mîine", „Revista Fundaţiilor Regale", „Symposion", „Luceafărul" (Sibiu), „Saeculum" sau „Ethos". A fost perioada afirmării ca universitar, ca unul dintre esteticienii de prim rang ai ţării, ca entuziast promotor în România al idealurilor umanismului european. Dintre studiile care au văzut lumina tiparului în acei ani pot fi amintite: *Originalitatea în artă*, *Miguel de Unamuno*, *Frank Wedekind, precursor al expresionismului dramatic*, *Sensul şi actualitatea clasicismului*, *Semnificaţia etică a artei*, *Despre natura valorilor estetice*, *Stefan George şi depăşirea estetismului*, *Structura conştiinţei estetice* etc., etc. Ele constituiau încă de pe-atunci un *fragmentarium* ghidat de un principiu ordonator indubitabil, alcătuind toate *la un loc* un capitol important din estetica literară românească, cel al aplicării metodei fenomenologice în cercetarea actului literar.

Dificultăţile prin care a trecut în primul deceniu de „dictatură a proletariatului" — culminînd cu concedierea sa din învăţămîntul superior (1947) şi cu doi ani de şomaj (1947 — 1949) — se datorau în primul rînd atitudinii sale critice din anii '44 — '46 faţă de tonalităţile agresive ale presei de extremă stîngă şi faţă de politica dusă de ocupanţii sovietici în privinţa Ardealului de Nord.

În marasmul unei existenţe desfăşurate în mizerie materială şi mult sub condiţia sa spirituală (între 1946 şi 1956, profesorul nu mai produsese nici un studiu de anvergură din domeniul esteticii, filosofiei sau teoriei literare!), prima geană de lumină i-o oferă, în 1956, Timişoara noastră.

La 1 septembrie 1956, cu sprijinul unor generoşi, ca Ilie Murgulescu şi Tudor Vianu, profesorul Victor Iancu este reprimit în învăţămîntul superior la proaspăt înfiinţata Facultate de Filologie a (pe-atunci) Institutului Pedagogic din Timişoara. Din toamna lui 1956 şi pînă la trecerea sa în nefiinţă, *profesorul nostru* — cu toate suspiciunile pe care persoana sa le trezea autorităţilor — şi-a găsit în Banat vadul existenţial şi spaţiul de manifestare a spiritului său viu şi critic de intelectual autentic. Dacă pe culoarele Facultăţii, mai apoi pe cele ale noii Universităţi, în sălile de curs (unde a predat la început un curs de Introducere în ştiinţa literaturii, apoi cel permanent de Literatură universală şi comparată), dar şi în mediul de la Catedră s-a redescoperit pe sine ca îndrumător şi dascăl eminent, în spaţiul larg al exigentei intelectualităţi timişorene (la redacţia „Scrisului bănăţean", în consiliul artistic al Filarmonicii, în cel al Teatrului de Stat, în întîlnirile cu prietenii mai vechi ca Aurel Buteanu, Franyó Zoltán, Gr. Popiţi ş.a., în mediul cărturăresc şi elevat de la Mitropolie etc.), profesorul Victor Iancu identifică, dincolo de limbajul şi tabloul oficial al zilei, o lume care gîndeşte, critică, creează şi are privirile aţintite spre Europa.

Era lumea lui, o lume care *ştia* ce este Democraţia, cunoscuse Bunăstarea ţării şi respectul secular faţă de Sfintele Tradiţii ale românilor. Lumea aceasta trăia acut conştiinţa crizei momentului, o criză de demnitate, de limbaj şi de înţelegere. Fărîme din marea învăţătură a istoriei şi a culturii ni le-a transmis Profesorul treptat, nouă care trăiam şi învăţam sub apanajul său, pe măsură ce intram în spiritul şi în inima lui. Patrusprezece promoţii de studenţi filologi timişoreni i-au audiat cursurile de literatură universală şi comparată, tablou excepţional al genezei şi evoluţiei atitudinilor şi formelor literare de la orientul antic pînă la specificul „isme"-ale veacului nostru. În anii de izolare spirituală a totalitarismului, prelegerile şi conferinţele Profesorului erau pentru studenţi una dintre puţinele ferestre deschise spre cultura şi civilizaţia europeană, iar studiile şi eseurile, scrise şi publicate în perioada de la Timişoara — ultima etapă a vieţii sale —, purtau vizibil pecetea formaţiei sale umaniste şi a unei adecvate interdisciplinarităţi, condiţii fundamentale ale unui comparatism modern, de sorginte europeană. Sintezele şi cercetările sale despre Goethe sau Friedrich Schiller, Madách Imre sau Nikolaus Lenau, Eminescu sau Sadoveanu, Lucian Blaga sau Tudor Vianu, despre originile umanismului european sau despre metoda fenomenologică în critica literară, despre receptivitatea literaturii române faţă de cultura germană însumează sute şi sute de pagini care vin să completeze armonios riguroasa-i viziune estetică.

Petroşanii Bucureştii şi Münchenul i-au fost leagăn al formării, Clujul şi Sibiul teren al luptei, afirmării şi suferinţei, Iaşul spaţiu al marilor împliniri, iar Timişoara vatră de echilibru şi de regăsire. Destinele unui PROFESOR într-o istorie pecetluită de tragism şi încertitudine.

Corneliu NISTOR

P.S. Vineri, 29 martie a.c., orei 17,00, va avea loc în sala 149 a Universităţii din Timişoara un moment comemorativ VICTOR IANCU (1908—1981). Vor lua cuvîntul Traian Liviu Bîrăescu, Ion Iliescu, Deliu Petroiu, Cornel Ungureanu şi Corneliu Nistor.

VIRGIL NEMOIANU

MEDITAȚII DUPĂ RĂZBOIUL GOLFULUI

Cum a fost văzut acest război de aproape, de cei implicați în el? Să relatez, fragmentar, fără pretenții de ordine sau sistem, cîteva impresii personale, trăite, gîndite sau observate, și să încep cu începutul.

America a intrat greu în război, fără entuziasm, cu — să spunem lucrurilor pe nume — șovăială și teamă: o frică de America însăși, de propriile noastre reacții și sfîșieri. Discuțiile din Senat și din Cameră, în ianuarie, cu două zile numai înainte de intervenția militară, au fost splendide: chinuite aproape dostoievskian, autoanalitic filozofic și politic. Televiziunea (lucru rar practicat) le-a transmis aproape integral. S-a vorbit de Hanibal și de Scipio în discursuri, de Hitler și de Chamberlain, de valori morale și de interese politice, iar voturile decisive au fost extrem de strînse (în Senat 52—47). De fapt, oricum a votat, pentru sau împotrivă, fiecare om politic era el însuși, împărțit în sine. La fel fiecare familie americană aproape: argumentele pentru și contra erau cîntărite în convorbiri și controverse lungi interne. (O știu: așa a fost și în familia mea!) Manifestațiile contra războiului au fost energice la început: cu „manifestanți de profesie", membrii subculturii protestatare din America dar și cu rezervele bisericești (catolicii mai ales, în timp ce evreii și neoprotestanții erau mai înclinați spre intervenție), cu studenți și oameni de familie. Au început aproape imediat însă și manifestații patriotice, de raliere în jurul drapelului și de sprijin al militarilor. Presa și televiziunea, ezitante la început, au simțit presiunea populară și au început să se încline de partea intervenției: acum zarurile erau aruncate. Sindromul vietnamez, pe care Președintele l-a numit la sfîrșit de tot, dar care fusese tot timpul, dar *TOT* timpul, în mintea noastră, a tuturor, s-a destrămat. La o săptămînă după începerea operațiilor, sprijinul popular crescuse la 80%, la sfîrșitul lui februarie se înregistra un scor de 91%: aici la noi asta înseamnă unanimitate, cifre mai mari, în condiții democratice, nu prea există.

Încă din 17 ianuarie Saddam a ăcnit că el dezlănțuie acum „mama tuturor bătăliilor". Neobișnuiți cu retorica deșertului, cei mai mulți dintre noi au fost cam derutați. Româno-americanii, mai cinic-obișnuiți cu vorbele mari, mai hîrșiiți de rele, au bombănit: „vezi să nu mănînci o mamă de bătaie". Două săptămîni mai tîrziu *Saturday Nigh Live*, cea mai inteligentă dintre emisiunile satirice ale televiziunii americane anunța: în curînd Saddam Hussein va lansa mama tuturor capitulărilor! De atunci bancurile s-au ținut lanț. Secretara mea, al cărei soț lucrează la Pentagon, îmi spune că acolo totul e „mama tuturor..." Ca să mă aflu în treabă îi spun: uite bine, să-ți dau acuma să-mi pui la punct mama tuturor dosarelor. Iar primarul New Yorkului zice: cînd se-ntorc militarii organizăm aici la noi mama tuturor parăzilor!

Seara începe războiul, a doua zi dimineață, la școala băiatului meu (clasa a XI-a) extemporal la chimie. „Cum, Doamnă, protestează clasa, extemporal acum? Suntem prea tulburați de aceste tragice evenimente, mai bine să le discutăm, să ne limpezim sentimentele și gîndurile". Doamna profesoară a cedat.

A fost oare acesta primul război între Nord și Sud, după ce conflictul Est-Vest a cam luat sfîrșit o dată cu deruta Estului? Aici, unde suntem tare sensibilizați de chestiunile rasiale și de culoare, ne-am bucurat că — din întîmplare necalculată — șeful de stat major, comandantul militar cu cel mai înalt rang, generalul Colin Powell este de origină afroamericană. Splendidă inteligență și capacitate de altfel, ca și inegalabilul Norman Schwarzkopf, comandantul forțelor alianței pe teatrul de acțiune. (Un uriaș de un metru 94 și de 106 kg., vorbitor de 6 limbi străine, specialist în istorie militară și cititor al lui Shekespeare și Gibbon). Obișnuit eu cu neîncetatele împunsături ironice ale presei și televiziunii la adresa forțelor armate, molipsit de scepticismul experților cu privire la calitatea armamentului nostru, am fost de-a dreptul uluit de profesionalitatea celor care ne apără, de la generali la soldați, de umanitatea lor simplă, de curajul lor neostentativ, de priceperea lor. Străzile și cartierele s-au umplut spontan de steaguri și de panglici galbene (care la noi spun: întoarce-te cu bine, te aștept cu dragoste și credință).

Profesionalitate: armamentul futurist a cucerit îndată spiritul aventuros-tehnologic al americanului. Precizia și calitatea execuției au trezit mîndria și solidaritatea celor mulți, sînt sigur de asta, în mod concret, mai curînd și mai vîrtos decît valorile și principiile, au dat o colosală încredere de sine unei țări întregi. Spunea cineva: americanii nu vedeau rachetele astea zburînd spre Bagdad, ci spre Tokyo (adică înspre principalul nostru rival tehnologic). Sînt de acord.

Irakienii, sărmanii, luptau ca în secolul 19, noi ca în secolul 21. Dar cine-i de vină, dacă nu oribila conducere tiranică de care s-au învrednicit? Scenă, la 9 ianuarie, potrivit lui *New York Times*. Tariq Aziz (ministru de externe, deci — nu-i așa? — om spălat, om umblat, nu ca analfabetul de tiran) îi spune Secretarului de Stat James Baker, care mai făcea o ultimă, disperată încercare de a-și salva inamicul de la nimicire: veți pierde acest război, aliații arabi vă vor părăsi, iar deșertul vă va înghiți, voi n-ați călărit niciodată pe o cămilă. De necrezut! Ignorarea modernității, a lumii în care trăim: parcă nimic nu este azi pedepsit mai crunt și mai prompt. Iată o primă morală a fabulei pentru toți românii mai mari sau mai mici.

Americanii, în avangarda modului de existență alienat, sînt, pe de-o parte, foarte curajoși. Îmi amintesc scena incredibilă de acum un an și jumătate pe stadionul din San Francisco. Cutremur de gradul 7, 80 de mii de spectatori în tribune, stadionul se clatină ca o barcă pe valuri, prin megafoane se dă dispoziția ca oamenii să stea la locurile lor pentru a se evita panica și pierderile de vieți. Nimeni nu se mișcă, toți își așteaptă în tăcere verdictul (prăbușire cu mii de morți, sau supraviețuire). Peste un minut sau două e limpede ca mastodontul de beton a scăpat nevătămat, iar zecile de mii de oameni aplaudă politicos, liniștit, și se risipesc în ordine spre casele lor. Aceeași umanitate raționalist-alienată poate să pară, poate să fie, grozav de fricoasă. Teama de pierderi umane într-un stat democrat, unde omul e scump, valoros, prețios, și — separat de ea — teama de a nu realiza o operație tehnico-organizatorică impecabilă ne-a torturat pe toți, de la președinte pînă la cel din urmă cetățean pînă în ultimele 2—3 zile ale ofensivei la sol. Un zig-zag emoțional epuizant pe care greu îl vor înțelege europenii.

Iar noi, româno-americanii, mai avem încă un handicap special, și încă o cruce de purtat, încă o înverșunare în suflete. Prea semăna acest Saddam Hussein în toată structura statului (cu partidul și guvernul său, cu neamurile din Takrit în fruntea ministerelor esențiale), în toate proslăvirile și divinizările sale (cînd subordonații îi săutau supuși epoleții) cu defunctul tiran scornicestean al cărui prieten drag fusese și cu care era angajat în schimburi de experiență reciproc-avantajoase. Am tresărit de bucurie cînd vicepreședintele Dan Quayle, într-un discurs la Londra, enumerînd grupurile sau categoriile care s-au arătat simpatizante ale lui Saddam l-a pomenit la loc de frunte pe Ceaușescu, alături de grupulețele neofasciste și ce rămășițele bolșevice (Castro, Kim Ir Sen etc.) din lume.

Au fost cruzi și brutali americanii în desfășurarea războiului? Probabil. Jean-François Revel spunea încă acum vreo cîțiva ani că democrațiile se urnesc greu în caz de război, dar odată pornite sînt grozav de nemiloase: au conștiința curată, se simt îndreptățite, continuă eseistul francez, într-un fel în care totuși nici cel mai paranoic dictator nu se poate simți. Perfect adevărat, dar să adaug la asta un lucru: dorința de a salva, de a proteja propria oștire și populație a fost un factor mereu prezent în mintea conducătorilor. Războiul s-ar fi putut termina în 4 zile, nu în 40, dar a fost nevoie de acele 40 de zile inițiale de teroare tehnologică, de grindina olimpică, pentru ca „a patra armată a lumii" să poată fi adunată cu fărașul de pe jos în 100 de ore, cu pierderi minimale, aproape nule, din partea noastră. Pierderile, cîte au fost, au fost în măsură covîrșitoare datorate unor erori proprii, mai bine zis, au decurs din genul de accidente inevitabile în mînuirea unui echipament periculos, și complicat de către sute de mii de oameni. Statistic, au pierit în aceeași perioadă, mai mulți oameni la New York și Washington din acte criminale decît în deșert, în plin război: acolo se aflau mai în siguranță.

Două momente de înaltă și adîncă umanitate, nu știu dacă publicul românesc a avut ocazia să le prindă. Unul, cu vreo 6—7 zile înainte de încheierea războiului. În Israelul greu și pe nedrept încercat. Concert simfonic la Ierusalim. Alertă SCUD. Spectatorii conform dispozițiilor militare, poartă permanent asupra lor mască de gaze. Zubin Mehta și orchestra se retrag de pe scenă. Imaginea operatorului televiziunii franceze ne arată o sală întreagă de fețe schimonosite, dezumanizate, de mască. Oamenii stau pe locurile lor. Se întoarce Isaac Stern, bătrînul solist, fără mască. Începe să cînte Bach. Nimeni nu se mișcă de la locul său, toți ascultă în religioasă, înălțătoare tăcere. Rar mi-a fost dat să asist la o afirmație mai netă, mai concisă, a culturii împotriva barbariei. Al doilea. Începe războiul. În America — mari temeri de acțiuni teroriste. Securitatea noastră (F.B.I.) începe, după cum o taie capul, să interogheze arabo-americani, suspecți sau nu. Grupurile civice se agită și protestează, publicul american într-un spirit de *fair play* răspunde pozitiv. Președintele ordonă zeloșilor să se mai potolească. Poate dintre toți, comentatorii TV îl rețin cel mai bine pe profesorul Fuad Ajami (Johns Hopkins University) — numele îi spune originea — spiritual și energic. Zice: acuma începe nu mama tuturor bătăliilor, ci fiica tuturor iluziilor lui Saddan Hussein.

Mila față de Irak. De la Bagdad auzeam un soi de plîns, un soi de văicăreală, sub toate răcnetele trufașe. Parcă ar fi spus un copil mic: cu mine de ce nu te porți mai bine, tată? pe mine de ce nu mă iubești? cu mine de ce nu ești drept? de ce ții mai mult cu celălalt? de ce să n-am și eu dreptul la un tratament preferențial ca celălalt? Rețin de aici ceva interesant. Chiar și dușmanul declarat admite astăzi că există un singur model, o singură autoritate, cea a democrației capitaliste apusene. De fapt, e adevărat și despre sovietici același lucru. Bine, rău, alternativă nu prea există. Atitudine geamănă. Cerșeala Irakului la mijloc de februarie: da, am pierdut războiul, dar să primim și noi măcar stima voastră, salvarea onoarei, dreptul la demnitatea celui învins cu curaj. Ține acest deznădăjduit vaier de un ethos mai vechi, homeric aproape. Nu, n-au avut parte de această consolare, și cum ar fi avut parte de ea? Generalul Lee, comandantul învins al sudiștilor în războiul de secesiune, sau generalul Rommel (nu Hitler însă) tot într-un război din deșert sau, și mai aproape de ei, regele Hussein al Iordaniei, după 1967, au putut să se bucure de această camaraderie *post festum*. Dar o bestie barbară, terorist ecologic, torționar monstruos al civililor din Kuweit (crimele obscene de acolo amintesc, ca două picături de apă, de securiștii bine-știuți), agresor al civililor din Israel, asupritor hapsîn al propriului popor, mincinos și feroce? Cum își închipuie ei, acești „masculi" ai violenței față de cei lipsiți de apărare că prin fărădelegi își pot cumva impune locul în familia civilizației? Că dînd cu bîta și cuțitul pot intra în rînd cu oamenii? Că urletele și monstruozitățile lor îi vor îndreptăți cumva? Vor fi de-a pururi tratați ca niște supărătoare nimicuri!

Pînă la urmă — surpriză mare! — ni se dovedește că Irakul de fapt nici n-avea armată. Ce avea? Pe de-o parte, o adunătură de bieți recruți, vrednici de milă, iar nu de ură, înfometați, zdrențăroși, mînați cu pistolul de la spate, care s-au predat la prima ocazie, stîrnind aproape hazul cu ovațiile lor ritmate („Bush! Bush! Schwarzkopf! Schwarzkopf!") tratați incomparabil mai bine și mai înțelegător de captorii de la care-și cerșeau viața decît de superiorii și tovarășii lor de luptă, dornici să și abandoneze paradisul islamico-socialist și să defecteze în alte țări arabe. Iar pe de altă parte, mult proslăvita „gardă republicană" — trupe de securitate, excelente în zdrobirea manifestanților dezarmați, excelente în nimicirea adversarilor civili, dar egale cu zero într-o situație militară reală. I-am văzut pe micul ecran: semănau, haiduci mustăcioși și bine hrăniți, ca două picături de apă cu elitele „teroriste" din România lui decembrie 1989, azi „dispărute" ca prin miracol, dar apărînd ca să violenteze profesorii și savanții, conștiințele și elitele spirituale ale României. Abstracția rece a războiului cibernetic, postmodern, i-a strivit ca pe niște gîndaci.

Armata americană nu cunoaște serviciul militar obligatoriu, este o armată de profesie, în care pînă și rezerviștii — abundenți — sînt voluntari. Antrenamentul, echipamentul, moralul foarte înalt țin loc de cantitate. S-ar fi descurcat mai bine sovieticii în fața acestui inexorabil malaxor? Irakienii foloseau învățătura tactico-strategică a sovieticilor, armamentul lor (la sol cel puțin, că de cel pe apă și în aer ce să mai vorbim?) era de sursă sovietică. Dacă las la o parte pericolul nuclear, îndrăznesc să afirm: nu, nu s-ar fi descurcat mai bine!

Consecințe. N-am să vorbesc de cele lăuntrice de la noi, deși pe termen scurt acestea sînt cele mai importante: schimbări în raporturile de forță politice, schimbări în idiomurile politice, poate chiar în agendele deceniului care se deschide. Am să spun însă ceva despre implicațiile istorice ale acestui mic război. Înaintarea procesului de modernizare accelerată nu mai poate fi oprită. Ea nu ține, să fim bine înțeleși, de cutare președinte al Americii, de cutare grup de interese. Ea ține de un stadiu evoluționar al speciei umane înseși. Vorbă mare, știu, dar nu văd cum pot spune același lucru cu alte cuvinte. Cei care își închipuie, în România sau în Asia, că istoria stă și-i așteaptă pînă se dumiresc sau pînă se îndură ei, riscă să cadă pradă unui angrenaj indiferent și irezistibil. Războiul din Golf n-a avut motivații economice: petrolul costă la fel achiziționat de la emir sau de la satrapul beduin. Războiul a avut loc fiindcă se constituise acolo un punct de recalcitranță la o desfășurare generală. Au suferit cel mai tare cei buimaci și inocenți. Dar istoria le-a găsit vina că n-au știut să se debaraseze la vreme de conducători anacronici și îndărătnici. După socotința mea, suferința lor a fost, este, mult prea mare pentru un simplu păcat de omisiune. Din nenorocire, istoria nu se ia după socotințele mele și nu stă să mă asculte.

Post Scriptum. Ziarul de dimineață îmi aduce vestea că în Coreea de Nord, la tovarășul Kim Ir Sen, domnește panica. Echipamentul militar, structurile de apărare, erau și acolo cele ale lui Saddam. Ce se va întîmpla cu noi, se întreabă securiștii locali, naționalisto-comuniști? Același ziar de dimineață vorbește despre situația de la Belgrad. Iată alt loc în care comunismul, deghizat în haină naționalistă, speră să supraviețuiască ani mulți.

Post Post Scriptum. Ne aflăm cu vreo patru luni înainte de începerea războiului. Nimic nu a stîrnit mai tare antipatia americanilor față de tiranul arab, decît interviul pe care i l-a luat la televiziune ziarista Diane Sawyer. Ea l-a întrebat: oare vi se pare civilizat ca în Irak o critică sau insultă la adresa D-voastră ca președinte să fie condamnată cu închisoarea și cu moartea? Cum, a replicat Saddam, la D-voastră în America nu se procedează la fel? Nu există în toate țările legi similare? Nu, dimpotrivă, zice ziarista, o astfel de lege la noi ar însemna să băgăm la pușcărie jumătate din țară! [illegible] îngrozitor era că patibularul despot nu a crezut-o. Nu se prefăcea, el realmente nu o credea. Imaginația lui pur și simplu nu-i îngăduia să înțeleagă o stare de drept firesc. Într-un fel, soarta lui Saddam *atunci* a fost pecetluită.

Washington, D.C. martie 1991

SCRIITORII ȘI LUMEA DE AZI

ȘERBAN FOARȚĂ

IDEOCLIPURI

CIFRU SECRET

1 nu se uită la 2; 2 nu se uită la 3;
3 nu se uită la 4; 4 nu se uită la 5,
la 4, nici 5 nu se uită; 5 mi se uită
la 6, care se uită la 7, care se uită
la 6; 9 nu se uită la lo; la 8, 9 —
da; 8 nu se uită la nimeni, 0 la ni-
meni. — Da, da.

CHANSON

mon vase brisé
ma cruche cassée
ma cloche fêlée
ma bien-aimée!

BILANȚ

Letrist
trist
beletrist

DER GROSSE BROCKHAUS

A-AST ASU-BLA BLE-CHE
CHI-DOB DOC-EZ F-GAR
GAS-GZ H-HZ I-KAS
KAT-KZ L-MAH MAI-MUD
MUE-OST OSU-POR POS-
ROB ROC-SCHQ SCHRA-
SPU SPY-TOT TOU-WAM
WAN-ZZ ERGÄNZUNGSBAND

*

de dimensiunile unei urechi
de elefant (nu și de for-
ma ei) o pîlnie de for-
ma unei flori de ipo-
moea (nu și de fața
ei) dezafectată
de fața
iască vechi (nu și de in-
sonoritatea ei) cu caneluri
(în scoica-i albă) de sono-
ritatea unui greu clopot
scufundat de gramofon

VIZITAȚI ABISUL LUI PASCAL!
Zilnic deschis (mai puțin lunea
cînd se închide pt. curățenie
ca și de Sf.-ul Clement
papă și martir)
între laudes și vêpres & complies.
Frumoasă perspectivă fon-
tanieră
a esplanadurilor infinite.
Mizanabim. Tromplöiuri.
Pariuri (maxime cîștiguri
zero pierderi).
Tăcere vecinică!
VERTIGIU GARANTAT!!!
..... Direcțiunea .....

PERMUTAȚII

celor ce-și caută 'n gunoaie hrana
celor ce-și caută hrana 'n gunoaie
celor ce 'n gunoaie hrana și-o caută
celor ce hrana 'n gunoaie și-o caută
celor ce 'n gunoaie își caută hrana
celor ce hrana și-o caută 'n gunoaie:
aceste permutații inutile
permutațiile acestea inutile
inutile,-aceste permutații
celor
celor ce-și caută
celor ce-și caută 'n gunoaie
celor ce-și caută 'n gunoaie hrana
celor ce-și caută 'n gunoaie hrana. Punct

o m a g i u l u i

o m a g i u
l u i

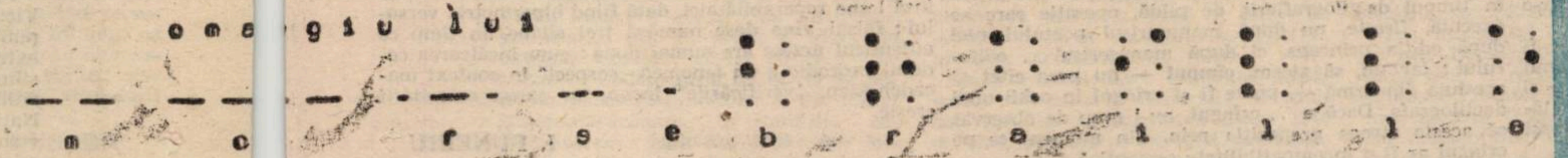

m o r s e b r a i l l e

FLORICA ŞTEFAN
— o retrospectivă necesară

1. A apărut la editura **Libertatea** din Novi Sad volumul **Originea cîntecului** de Florica Ştefan : bănuiesc că pe fondul aniversar al împlinirii celor şase decenii de viaţă. **Operele alese** ale poetei se compun din poezii scrise de-a lungul a mai bine de patru decenii şi din pagini memorialistice. Ca şi Nina Cassian, ca şi Veronica Porumbacu, Florica Ştefan a făcut revoluţia în prima linie şi a scris, pe urmă, cu întristare, despre eroarea anilor săi revoluţionari. Poezia sa se hrăneşte din dezamăgire, din decepţie, din sentimentul eşecului. Într-o pagină importantă, Ion Caraion începe studiul poemelor mai de departe : „Întîmplarea a făcut ca între cele două războaie şi chiar după aceea, poetele de talent să nu prea fi provenit din mediul rural, de unde plecau rareori fete la învăţătură. Aşa încît temele întîlnite în versurile Otiliei Cazimir, Agathei Bacovia, Cocăi Farago, Anişoarei Odeanu, Olgăi Caba, Madelenei Andronescu ş.a.m.d. erau altele decît acelea predilecte poeţilor din aceeaşi vreme, însă care proveneau din lumea satelor, şi decît cele abordate de Florica Ştefan. Speţa de lirism pe care o reprezintă Florica Ştefan în literatura iugoslavă lipseşte la noi. Sau e doar apanajul condeielor de celălalt sex. Despre atari capitole ale experienţei cumplitului şi cruzimii, din care ţîşnesc nostalgii solare, la noi scriu Ion Alexandru sau — mai recent — Gheorghe Pituţ. Ori au scris cîndva Cotruş, Crevedia, Carianopol — deşi aceştia mai preocupaţi de strofă". Şi. continuînd ideea : „Limbajul temelor sale ... e sumbru, gloduros, congestiv şi dificil"

Nota lui Caraion datează din 1967 şi nu simt nevoia să o actualizez. După etapa ei luptătoare, angajată, exultantă şi bine strînsă în chinga lozincilor, urmează cea a retragerii „acasă", în universul satului. Temele tinereţii sînt reinterpretate acum, pe dilematica „linie de trecere" dintre vîrste : „Ai trăit pînă aici, în unicul fel posibil. / Acum te laşi în voia prevestirilor şi a prudenţei. / Poate în golul ce ţi-a devenit tovarăş apropiat / voi repeta puternicele exaltări din viaţa trecută. / Poate deşertul va ocupa toate locurile. / Şi-atunci ce vei face cu ce ţi-a mai rămas din viaţă ? / Sau poate flacăra nebună ce-ţi copleşeşte toate simţurile, / va fi în stare să te însufleţească...". Poemul se cheamă **Flacăra creatoare** şi, precum numeroase altele scrise în deceniul al optulea, e plin de amărăciunea însingurării. Ca şi în poezia lui Vasko Popa şi, mai tîrziu, în poeziile lui Slavco Almăjan sau Ioan Flora, scriitorul se întoarce acasă pentru a-şi regăsi civilizaţia, locul natal, obîrşiile prădate. Nu sentimentul catastrofei, al finalului domină, nu spaimele : există în poeziile Floricăi Ştefan o împăcare cu dezastrele. Poeta are exerciţiul lor. Le-a trăit pe pielea ei. **Neamul meu ţărănesc** pune în mişcare aceleaşi maşinării greoaie ale rostirii pe care **le-am** recunoscut în scrisul tuturor „ruralilor", al poeţilor pămîntului, cîntăreţi ai Magnei Mater : „Noi sîntem lume mică printre lumi. / Trăind din nevoie-n nevoie pînă la libertatea finală, / la marginea vieţii şi-a dispariţiei definitive / ne trimitem fiii şi fiicele, în lumea albă, să se schimbe, / iar ei nu se mai întorc nici pentru neam, nici pentru vatră. / Bătrînii cu bărbăţie fertilizează ţărîna şi mormintele / Cînd pustele se văicăresc în gemetele naşterii şi cer ajutor, / noi tresărim din somn / şi cu ultimele puteri ne grăbim / să salvăm ceea ce trebuie salvat / pentru veacul de mîine".

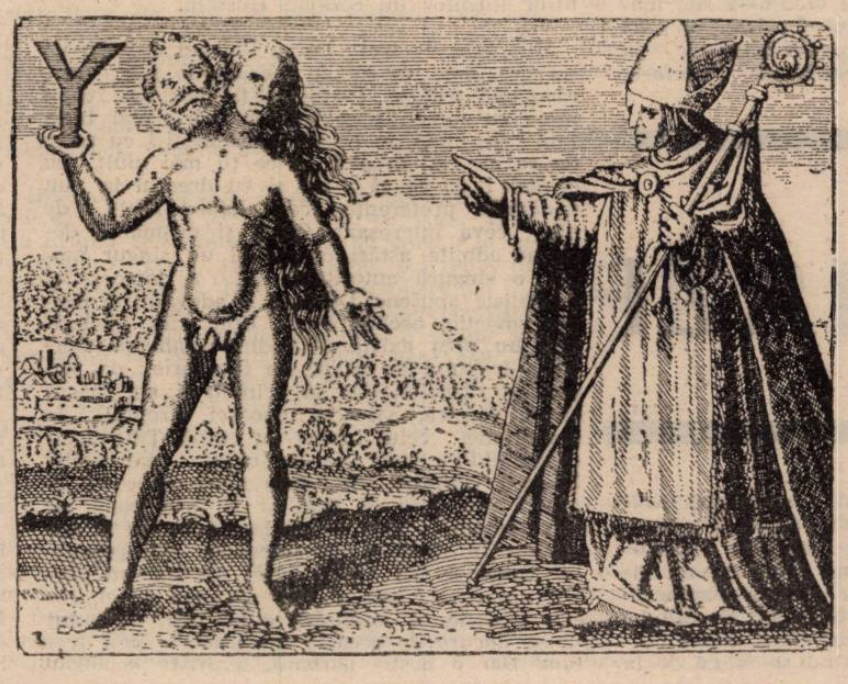

Lirismul viril al Floricăi Ştefan nu exclude înfruntarea, lupta, blestemul ci le presupune. Fac parte din programul acestei ţărănci puternice care ştie să-şi bocească morţii, dar ştie şi să-şi afurisească duşmanii. Cîntînd locul natal, mormintele strămoşilor, trăgînd linia şi socotind, ea păstrează un secret al ei ; ea poartă o suferinţă adîncă, răni nenumite : „Soarele va răsări întotdeauna deasupra Cetăţii Vîrşeţului / aşa cum o vedeam prima oară cînd îi învăţasem **numele. / Malurile** Dunării mi s-au înfipt în priviri / şi **tot** ce răsare în faţa ochilor mei / curge calm, înţelept, rostogolindu-şi valurile. / Cinci limbi mi-au ascuţit auzul / şi cînd mijesc tot şesul palpită / de muzică, făcîndu-mă, fără voie, să plîng".

Dacă am căuta repere mitologice, nu o poezie de Casandră rău prevestitoare scrie Florica Ştefan, ci una de **Ifigenie.** Vorbeşte, de dincolo de moarte, cea sacrificată pe altarele jertfei, în războiul bărbaţilor.

2. Dar ca şi Maria Banuş, Nina Cassian sau Magda Isanos, ca şi Desanka Maximovici sau ca Vesna Parun, pe care le omagiază de cîte ori are ocazia, Florica Ştefan scrie o poezie a Animei. E poeta **dramei femininului,** în măsura în care e poeta rodirii. E poeta **Magnei Mater, în măsură în** care e poeta intimităţii calme, a căminului şi a maternităţii. Trăieşte mistica pămîntului, a furiei germinative în măsura în care, lucidă, apără limpezimile sentimentului. Lirismul naiv al **întoarcerii acasă** se sprijină pe cîteva mituri esenţiale. **Ce-am văzut în ochii mamei, Contrast, Veche ladă** sînt poeme remarcabile în care constelaţiile simbolice ale pămîntului — ale animei — capătă viguroase ramificaţii : „Îmi va fi drag mirosul grîului şi cînd nu **voi mai fi. / Deasupra, peste toate, îmi** vei aşeza rămăşiţele pămînteşti. / Voi dormi în grîu, ca de demult, în tinereţe, / cînd îmi plăcea să privesc stelele şi luna plină".

Extraordinare în aceste poeme ale retragerii sînt sentimentele alterităţii. Poeta e **trăită** de un altul Nu neapărat demonic, personaj infernal al unui timp infam, din moment ce autoarea regăseşte sentimentul goethean de Mutter sau Urmutter : „Sînt străvechiul ţinut, răsadniţa grîului şi a vîntului".

3. Dar răi, demonici, infernali sînt o seamă dintre cei întîlniţi de poetă în tinereţile ei angajate. Apărute în 1982, paginile memorialistice intitulate **Experienţa nonpoetică** au pus în evidenţă momente încă neştiute din tragediile primilor ani ai deceniului al şaselea. În miezul evenimentelor, poeta se dezmeticeşte greu. Începuse să publice poezii în **Lumina,** în 1946. Îl priveşte pe Vasko Popa, cu puţini ani mai vîrsnic, ca pe un zeu. La rugămintea lui scrie versuri. Merge pe şantiere, e brigadieră, e prinsă de avîntul vremilor, dar întoarsă în satul natal, la Locve, observă cum ţăranii sînt umiliţi, chinuiţi, torturaţi. **Aşa cum se** întîmplă şi la case mai mari, are încredere în partid. Un deschiaburit e alergat pînă crapă, alţii sînt închişi într-un beci ca să dea tot. Unii activişti se specializează în smulgerea mustăţilor. Spectacolul li se părea amuzant şi îl repetau încîntaţi. **Tatăl şi bunicul** autoarei **fug de acasă, deoarece torţionarii nu se atingeau de femei.** Dacă facem comparaţia cu întîmplările din România, am ajunge la concluzia că anii infernali ai Iugoslaviei nici n-au fost chiar aşa de răi **Aş mai transcrie şi acest final al confesiunilor** care, presupun, vor fi reluate, amplificate, aduse la zi :

„La dracu această provincie din noi care ne chinuie şi ne persecută, iar noi ne gîndim în mii de feluri să evadăm din ea către nişte lumi mai bune şi mai frumoase. Dar îl cred pe Tişma care a reuşit să vadă New-York-ul şi susţine că acest oraş mamut ete format din sate mai mici sau mai mari asemănătoare cu ale noastre, din care şi noi am apărut. Tişma priveşte cu ochi atent totul, el în proză este ca şi acasă, iar eu cu aceste însemnări sînt la cea dintîi experienţă. Sînt nesigură ca un elev de la şcoala primară care nu a învăţat lecţia. Sau şi mai rău, ca un elev de la şcoala primară care a pălăvrăgit cu colegul de bancă, iar învăţătorul îl pune să repete ce a spus adineauri".

Excelentă imagine a scriitorului care şi-a trăit viaţa ca pasărea cîntătoare ! Dar autoarea **Originii cîntecului** n-a fost doar privighetoare. Traditor cum sînt puţini, Florica Ştefan a tradus din limba română în sîrbă enorm. A fost prima care **i-a** tradus pe Blaga, Nichita Stănescu, Magda Isanos. Versiunea Floricăi Ştefan din Blaga apare în 1957, cînd în România poetul se afla sub interdicţie. A mai tradus din Arghezi, Voronca, G. Călinescu, Sebastian, Isanos, **Baconsky. Gellu Naum,** Geo Dumitrescu, Ileana Mălăncioiu, Marin Sorescu, Al. Papilian. Mircea Dinescu, Nina **Cassian, Paul Georgescu.** Şi din mulţi alţii. A tradus poezie, proză, dramaturgie cu un efort de care sînt capabili doar marii traditori, cei capabili de un devotament rar faţă de ginta lor.

Florica Ştefan — Originea cîntecului, Poeme alese. Confesiuni. Editura Libertatea, Novi Sad, 1990.

SĂLTĂREŢELE DACTILOGRAFE *

Versul al doilea din pasajul care urmează :

Trecute aste zile de dulce fericire,
Cînd eu cu Isabela-mi prin crîngul înflorit
Uitam orice durere, n-aveam altă gîndire
Decît a ne tot spune amorul infinit
(Macedonski, Tînărul bătrîn)

conţine o certă eroare de transcriere **(prin crîngul** faţă de **pe cîmpul) :** destul de bine „mascată", această greşeală nu se observă decît prin confruntarea atentă a textelor, pentru că ea n-are nici un fel de repercusiuni în planul versificaţiei — ambele sintagme formînd un amfibrah —, iar în planul semantic consecinţele sînt minime la prima vedere. Totuşi, revenirea la textul autentic (din **Prima verba** şi din manuscris) se impune, căci, între altele, **stepa (cîmpia,** şesul) şi nu **pădurea (codrul, crîngul, selbea)** e ambientul erotic predilect şi obsedant al poetului : „Părul meu aprins de soare este tot o schinteiere... / Caldul sînge prin artere năvăleşte, înteţit... / Pentru calul strîns în pulpe sunt sălbatică durere, / De-o năprasnică putere mă resimt însufleţit... / Pe potrivnica fecioară aş turba-o sub plăcere, / Şi duşmanul, dintr-o dată, l-aş înfige sub cuţit" **(Stepa).**

Cum s-a ajuns la transcrierea **prin crîngul** ar fi o întrebare legitimă aici, iar răspunsul, dacă e unul corect ori, măcar, plauzibil, este, în acelaşi timp, şi foarte important, pentru că ar fi în măsură să lămurească nu numai acest caz, ci şi altele din aceeaşi serie, analoge.

Confruntarea textului citat cu cele două surse principale ale ediţiei (manuscrisul şi ediţia princeps) rămîne infructuoasă în privinţa descoperirii cauzelor, cîtă vreme ambele sînt inechivoce : în ms. găsim **cămpul,** precedat de prepoziţia **pe,** un scris citeţ în care se poate distinge net şi fără nici o dificultate fiecare literă în parte, iar în ediţia princeps txtul tipărit, acelaşi, nu avea cum să genereze o asemenea confuzie. De aceea, înclinăm să credem — bazîndu-ne pe imaginea vizuală a scrisului „de mînă" grăbit sau ... „nervos", cît şi pe experienţa altor transcrieri greşite — că aceste erori sînt „tehnice", produse adică în timpul dactilografierii, de pildă, operaţie care se execută, firească, nu după manuscrisul poetului, nici după ediţia princeps, ci după manuscrisul... editorului ; iar un, să zicem, **cîmpul** — nu prea citeţ al acestuia din urmă —, poate fi şi **crîngul** în ochii unei dactilografe. Dacă e... **crîngul,** nu-i greu de observat că acesta atrage prepoziţia **prin,** din moment ce pe **crîngul** ar fi o incompatibilitate semantică.

(Cititorul este rugat să remarce că intimitatea cuplului amoros „eu cu Isabela-mi" e protejată prin acest „discret" **crîng înflorit,** „pădure din vlăstare tinere", ceea ce nu e deloc cazul într-un **cîmp** deschis, expus indiscreţiilor..., încît **substituirea cîmp - crîng ar fi, pentru** un psihanalist : **un acte manqué d'une dactylographe...)**

Nu e aceasta singura contribuţie a dactilografelor la editarea poetului ; versul : „Căci **vin dese,** turbate, hoardele străine" nu este altceva decît : „Căci **urzesc turbate...**" **(Sonet).** Dacă ar fi să ne întrebăm ce anume a determinat transcrierea **vin dese** pentru **urzesc,** explicaţia cea mai probabilă trimite la **ortografia poetului : d** din **urdesc** (etimologic, după **ordire)** a fost interpelat printr-un automatism sau o neglijenţă **d** nu **z,** iar **c** final din acelaşi **cuvînt a fost înţeles e,** dată fiind posibila lor confuzie în scrisul de mînă. O mică pauză, iarăşi probabilă, între **r** şi **d** din acelaşi **urdesc** a putut fi identificată cu un spaţiu între două cuvinte, ceea ce a devenit o premisă favorabilă înţelegerii lui **ur-** — sub presiunea investirii sale cu sens lexical — drept un cuvînt independent : **vin !** Acum se vede clar că **„restul", adică-desc** nu putea deveni altceva decît **dese !** Malversaţia editorială este însă lesne reperabilă aici, dată fiind hipermetria versului : falsul **vine dese** numără trei silabe, în timp ce autenticul **urzesc** are numai două ; cum încălcarea codului prozodic e un fenomen „suspect" în context macedonskian, „verificările" încep, iar şansa emendării creşte.

I. FUNERIU

* Mă rog iertare lui Şerban Foarţă de la care am împrumutat, fără să-i cer permisiunea, insolita asociere din titlu.

Livius Ciocârlie

Fragmente de jurnal

La nouă, practică pedagogică la fostul clasic. În cancelarie, o profesoară foarte frumoasă, subțire, cu plete negre, tăiate scurt. Asistăm la o lecție, o discutăm, spun baliverne și plec la facultate. Am întîlnire cu fata care mi-a dat să citesc proză. Vine, mă privește fix, nu spune o vorbă, sînt tare încurcat. Iau cărți despre Lamartine de la bibliotecă, meditațiile carteziene pentru Maxim și **Șoseaua Nordului** pentru un copil din vecini. Plec. E soare, zăpada se topește, sînt prea gros îmbrăcat. Mari mijloace de dezăpezire în fața vilei prezidențiale. Acasă, obișnuit. Seara mă duc la „Hyperion", unde se dau filme ale cineclubului arădean. Lume multă, sala prea mică, zăpușeală. Filme interesante, la urmă discuție, nu se poate să nu vorbesc, autorii s-ar simți jigniți, sînt criticul literar cunoscut și la Arad. Spun o mulțime de prostii.

După zece, pe vreme închisă cu zăpadă înghețată, mă duc să pun scrisori, să-i trimit banii lui Papahagi și la „Orizont". Intru la D., pregătește adunarea asociației. S-a dus plecarea la ski, îmi spun, nu pot să lipsesc chiar la prima întrunire după ce m-au primit. Vine vorba despre M. și întîmplări ale lui pe vremea cînd era ministru. În noaptea de după discursul violent d' august '68, pe la ora două, ambasadorul Angliei îl înștiințează telefonic cîte divizii rusești sînt la granița cu noi. Încurcat, M. nu știe ce să facă, să-l trezească pe Ceaușescu sau nu. Între timp, alt telefon, de la ambasadorul Franței, cu același conținut. Se hotărăște, îl sună pe Ceaușescu: ordin ca toți grănicerii să se retragă imediat 15 kilometri. D. povestește în limbaj de cafenea: „Cum, dom'le, cîte divizii ai spus?". Trec în redacție, beau o cafea cu Adriana, intră Cornel Ungureanu și spune cît de grozavă e **Toamna patriarhului** de Marquez. Pe scări îl întîlnesc pe Tavi G. Intru cu el într-un birou prăpădit. Îmi povestește cum l-au hărțuit la întoarcerea din Italia. Se teme că-l vor „roti" de la comitet. Vor tineri, femei, muncitori. După prînz, foarte bun moment eminescian în emisiunea lui Tudor Vornicu, cu Alexandru Repan. Seara citesc pînă tîrziu scena extraordinară a primei întîlniri dintre Castorp și Clawdia Chauchat. Hotărăsc să nu mai citesc teorie decît cu cuțitul la gît, mă plictisește îngrozitor.

Duminică în casă, nimic deosebit. Tito a fost operat a doua oară, americanii renunță la jocurile olimpice. Cum numai în 1916, 1940 și 1944 nu s-au ținut, e limpede cît de bine stă situația. Cine știe ce ani ne așteaptă. Alexandra tușește mai rar, dar rău, Corina citește **Diavolul meschin.** A murit Bürger, fostul jucător al Ripensiei, despre care se vorbea legendar în legătură cu un meci contra Angliei, iar mai tîrziu a fost antrenor, Rudi baci, la Poli. Era mic, șchiop, tras la față, cu ochi parcă aprinși de febră. Mor deci acum tinerii de pe vremea cînd eram copil. La Cluj a paralizat uina de la Arad. Are 84 de ani.

Scriu, ca de obicei, astăzi pentru ieri și ce s-a întîmplat îmi apare cețos. Caut să-mi aduc aminte cine a murit. Cineva tînăr. A, da, U., a citit tata în ziar. Era cam cu trei ani mai în vîrstă decît mine; la liceu am avut necazuri cu el. Mai întîi pentru că nu ridicasem pumnul în dreptul tribunei, după aceea fiindcă am refuzat să intru în U.T.M. unde el era ceva șțab. De fapt, n-am pățit nimic, poate era un băiat cumsecade. L-au operat în Suedia, parcă de o tumoare la cap, acum vreo douăzeci de ani. Dimineața plec spre „Orizont" să duc un articol, **un chapeau** despre Crăciun și poeziile lui. Pe drum îmi dau seama, poeziile le-am uitat. Vreau să mă întorc, dar tocmai trece Ghiță Oancea cu mașina. Mă pofțește să urc. Îl rog să oprească undeva pe lîngă liceul Loga. Pe drum, tot felul de interdicții din cauza zăpezii. Face ocoluri și mă lasă la o distanță de liceu cam cît aveam și de acasă. Alerg să-i mai prind pe studenți în pauză. Mă încrucișez cu Alex. Sare din mașină, îi spun iartă-mă, nu pot să stau, bine, mai telefonăm. Studenții sînt pe coridor. O fată, cu catalogul în mînă, îngălbenește cînd mă vede. O liniștesc: n-am venit pentru lecția ei. Apare profesorul Rus. Are necazuri: nevasta cu hepatită în spital, el operat la picior, fetița a făcut otită (pe fetiță am cunoscut-o astă toamnă, are vreo cinci ani, e tare drăguță), la liceu trag în toate părțile de el. Plec. Mă duc, deci, la „Orizont". Tocmai au intrat în ședința de partid. În redacție sînt Dușan și, am un lapsus, băiatul acela solid care scrie proză și aforisme, are părul alb, e amator de șah și mă tot laudă. Îl laud și eu pentru o schiță despre un dulău. Mi-am adus aminte, Velican. S-a hotărît pentru vineri adunarea, înseamnă că anul ăsta nu mă duc la munte. Cobor cu Dușan, în fața clădirii e Șerban. Cam rece, nu știu de ce. Vrem să intrăm într-o cafenea, dar unde ne ducem e închis. Pe drum vorbim despre Tito și despre Afganistan. Nefiind chip, renunțăm. La prînz telefonează Eugen Simion. Mă cheamă la un colocviu. Promit. După masă mă duc la doamna B. să-i înapoiez o carte. În drum cumpăr fiori. Din tramvai privesc cartierul în care, din loc în loc, recunosc cîte o casă de pe vremea cînd eram copil. Cobor prea devreme, merg două stații pe jos, prin zăpada udă. Sînt primit în locuința foarte îngrijită. Doamna B. vorbește fără întrerupere, domnul B. o aprobă din cap eu nu ajung la cuvînt Sînt întrebat ce părere am despre Maurice Druon. „Drept să vă spun...", încep „Este un mare scriitor", mi-o taie, energic, amîndoi. „A fost și ministru" recunosc eu, speriat. Cînd ies, s-a întunecat de mult. Acasă, bucurie. T. a găsit cutia cu aparate optice pentru copii pe care o dorea Alexandra. Corina stă tot mai mult în camera ei. Gîndul că acolo a murit Nuța n-o tulbură deloc. Seara pe la nouă Vulpache începe să latre. La ora trei noaptea latră în continuare. Alexandra tușește sălbatic, deși mai rar.

Ore de la zece la două.. Cu cît am mai puține, cu atît le fac mai greu. Cînd se înmulțesc intru în rutină și mă resemnez. Alexandra, bolnavă, nu s-a dus la școală. După patru vine Gyurcsik, cum l-am rugat, să-i vorbească Corinei despre scriitorii ruși. Noi ne ducem să cumpărăm un fotoliu cu balansoar pentru camera ei. La întoarcere, prin zloată, ținîndu-l de rezămătoare, ne cam opintim. Ei, dacă am avea automobil... Doamne ferește, spun. Termin de citit „Fruncea". Naiv incurabil, nu credeam că va face și ultima piruetă. Imediat după 23 august începe să-i demaște pe falșii „democrați". Adun și alte fragmente, încep să întrevăd cum va arăta volumul: un mozaic făcut din pătrățele kitsch. Umor stilistic produs de inadecvarea limbajului la tipul de discurs. Dincolo de el, dacă se va putea, tragedia obscură a individului secular. Istoria care-l macină, fără nici un rost. Seara vedem un film englezesc, **Dueliștii** de Scott, bun, dar parcă nu atît de bun cît s-a spus. Adriana mi-a adus **Toamna partiarhului.** Scrisoarea mea către Radu Petrescu a făcut zece zile pe drum.

După ore îl găsim acasă pe Ionică Se însoară și, ca să respecte tradiția, vrea să ne pună nași. Ne apucă groaza. Haine nu avem nici T., nici eu, nu mă văd ținînd discurs, dansînd cu mireasa și tot ce se mai face. Îi telefonăm lui Ion, nu poate să vină, îi dăm lui Ionică ideea să-i pună nași pe Lenuța și pe Ion al ei. Probabil l-am jignit. Seara, discuție între tată și fiu:

— Occidentalii tăi, îi spun, ar putea să învețe de la Ceaușescu cum se face politica externă. Că trebuie să accepți un risc Ca pe vremea lui Hitler, occidentalii se cred deștepți cedînd. Pe cînd Ceaușescu a ales riscul care-i pune pe gînduri pe ruși.

— E ușor pentru el.

— Cum ușor?

— Păi, dacă a francmason!

— Pe asta de unde ai scos-o?

— N-am scos-o de nici unde, sare în ochi.

— Fă să-mi sară și mie, că pînă acuma nu mi-a sărit.

— Cum crezi că ar fi ajuns altfel în locul lui Gheorghiu-Dej el, un anonim?

— Chiar așa de anonim nu era. Și, pe urmă, cum crezi că l-au contactat?

— Au ei grijă, nu te teme, l-au ales de tînăr?

— Tînăr și analfabet. Nu crezi că-ți trebuie o anumită formație ca să pricepi ce-i cu francmasoneria? Crezi că o avea?

— Știu ei cum să te ia, nu-ți fie frică de asta.

— Asta e singurul argument?

— Nu-i singurul. Vaida de ce n-a făcut închisoare, de ce se plimba prin Sibiu?

— Cînd se plimba prin Sibiu? Cînd n-a făcut închisoare? După '65?

— N-a făcut cînd putea să facă, în '50.

— L-a ferit Ceaușescu? N-ai spus că era un anonim?

— Cu tine degeaba vorbesc...

Dincolo de cuvînt

Ce păcat că vorbitorii de astăzi ai limbii române — mă refer la cei din mediul urban — au început să uite „Calendarul vieii" lui Ion Pillat, care începe cu **martie,** ca la romanii primelor veacuri după întemeierea Cetății Eterne. Aadar: **Mărțișor, Prier Florar, Cireșar, Cuptor, Gustar, Vinicer, Brumărel, Brumar, Undrea, Ghenar, Făurar...** Cuvinte vechi și populare, frumoase și melodioase, desfătînd auzul și bucurînd inimile unui „neam cîntăreț", cum e al nostru.

Iată-ne ajunși, pe „lung-a timpului cărare", la poarta lui **Prier-aprilie,** pe care poetul **Limpezimilor** îl agrăiește făți, cu vorbele din fruntea însemnărilor aceste: **„Prier,** tu frate bun, mă fă ca tine: / Un piersic cu dumnezeiesc obraz". Poezia se cheamă **Piersicul,** iar primul ei catren sună așa: „La cotitura drumului din vie / Ce suie-n limpezimea lui **Prier,** / În zori de zi m-opresc să nu mă știe / Un piersic proaspăt înflorit pe cer" Nu pot păși mai departe fără un scurt popas lîngă expresia **mă fă,** cu ajutorul căreia, inversînd ordinea firească a cuvintelor **(fă-mă),** poetul subțiază și îndulcește „asprimea" inerentă, teoretic, formelor verbale de imperativ. Observația rămîne, cred, valabilă pentru majoritatea situațiilor asemănătoare. Oricît de dîrz și de mîndru e „Dan, căpitan de plai" al lui Vasile Alecsandri, el nu-i poate „porunci" vrăjmașului său hanul, care-l luase prizonier. Ordinea inversă a cuvintelor — întîi pronumele-obiect direct, apoi verbul la imperativ — atenuează „porunca", apropiind-o de rugă: „Ghirai, **mă lasă,** lasă în ora morții grele / Să mai sărut o dată pămîntul țării mele". Datorită aceluiași procedeu, tot a rugă sună și „imperativul" din următorul distih arghezian: „Tăcerea ta supusă-mi șoptea: — **Mă ia și du,** / Și mîntuie-mi odată durerea de-a fi tu" **(Seară de mai).** Cu aceleași mijloace se realizează la Eminescu, în elegia **Despărțire,** acest trist îndemn îndreptat iubitei: „Cu fața spre părete, **mă lasă** prin străini, / Să-nghețe sub pleoape a ochilor lumini".

Să revenim, acum, de unde am pornit, adică la **Prier.** În timp ce, în vorbirea obișnuită a țăranilor noștri, cuvîntul este oxiton, adică accentuat pe ultima silabă, în versuri, tirania ritmului poate determina deplasarea accentului pe silaba inițială. Așa se întîmplă la Lucian Blaga chiar în poemul **Prier,** care trimite la un pitoresc episod din aventurile galante ale lui Zeus: „Amurg fecund, din altă vîrstă, / amurg fecund de **Prier** e, / precum a fost și altădată, / cînd Leda albă se-nvoise / să-ndure albul de narcise / povara unei lebede". Evident, numai dacă accentul lovește silaba **Pri-,** grupul **Prier** e poate asigura o rimă, deliberat stîngace, cu **lébede**...

„Prier, tu frate bun..."

Cuvînt vechi și popular, **prier** reprezintă reflexul păstrat, moștenit din latinescul **aprilis,** pe care, mai tîrziu, prin mijlocire slavă, l-am și împrumutat, sub forma lui „literară" actuală: **aprilie.** În interiorul latinei, originea lui **aprilis** rămîne obscură, dar, preocupați și pasionați să stabilească etimologii... (populare), grămăticii români ne-au pregetat să apropie cuvîntul de verbul „deschiderii": **aperire.** Luna **aprilis** a devenit astfel **aperilis,** căci ei îi revine privilegiul de a „deschide" anul și primăvara, prin erupția explozivă a vegetalului, adică a vieții înseși. Chiar dacă părăsim, vremelnic, tărîmul poeziei, nu va fi totuși lipsit de interes să menționez că de același verb latinesc **aperire** „a deschide" se leagă strîns neologismul nostru **aperitiv,** denumind orice „gustare" menită să stimuleze, să... „deschidă", împreună cu tradiționala țuiculiță, pofta de mîncare, „apetitul".

Formei lungi și literare **aprilie,** marii noștri poeți îi preferă, mai ales la sfîrșitul versurilor, varianta, scurtă, bisilabică și oxitonă, **april,** de o sonoritate mai suavă și mai sprințară, rimînd, în chipul cel mai firesc, cu **copil.** Cei doi termeni sînt, într-adevăr, puternic întrelegați prin trăsătura de unire a candorii, a prospețimii. G. Coșbuc, **Romanță (după un cîntec grecesc):** „Te-am strîns sărutîndu-te, Radă / Tîrziu într-o noapte d-**april** — / Azi mai fiecare **copil** / Ne cîntă iubirea pe stradă". Observația formulată, anterior se vădește cu osebire valabilă în cazul următoarelor versuri din finalul elegiei eminesciene **Despărțire:** „Ci tu rămîi în floare ca luna lui **april,** / Cu ochii mari și umeri, cu zîmbet de **copil...**" Este de-a dreptul uimitor cum aceeași comparație **(ca luna lui april),** exprimînd, aici, triumful ciclic al candorii senine, al primăverii și al vieții, poate sugera, în condițiile contextuale din finalul **Scrisorii IV,** capriciile, nestatornicia femeii zadarnic adorate: „Pătimaș și îndărătnic s-o iubești ca un **copil** / Cînd ea-i rece și cu toane **ca și luna lui april?**". Fără doar și poate, au marii poeți privilegiul de a descoperi și de a actualiza, scrutînd crîmpei de realitate, însușiri profund diferite, opuse chiar, care scapă ochiului comun.

Din **april** limbajul poetic al veacului nostru a dezvoltat adjectivul epitet **aprilin,** a cărui indubitabilă eufonie l-a ispitit pe Ion Pillat, foarte atent la „buna-sunare" a cuvintelor: „Iubire **aprilină** cu zîmbete și cîntec, / La jocurile tale nu pot să mă mai prind"...

G. I. TOHĂNEANU

ADMITEREA 1991

COMENTARII ◤ TESTE ◤ SINTEZE ◤ BAREMURI

LITERATURĂ ROMÂNĂ

PENTRU BACALAUREAT

GEORGE COȘBUC

1866 — 1918

„Crescut la școala poeziei populare și a marilor clasici universali, cunoscînd desăvîrșit viața poporului ce forma sursa permanentă a inspirației sale, Coșbuc aducea în momentul ivirii lui în capitala României cel mai potrivit antidot împotriva versificației plîngărețe : poezia horelor și nunților năsăudene, a obiceiurilor pitorești, a revoltei împotriva nedreptății — o poezie plină de vigoare, fremătînd de optimism", afirmă Dumitru Micu. Cu aceste gînduri deschidem cartea vieții și a operei celui ce a fost numit „poetul țărănimii".

Fiu al preotului Sebastian Coșbuc și al Mariei (Avacum), născut la 20 septembrie 1866, viitorul poet copilărește în atmosfera plaiurilor năsăudene în preajma Someșului și a apei Sălăuței, a dealurilor și poienelor străjuite de munții Maramureșului. Anii de școală și-i petrece la Salva, Telciu și apoi la liceul din Năsăud (care astăzi îi poartă numele), unde stăruia tendința spiritelor libere ale cărturărimii ardelene care lupta pentru unitatea noastră culturală. Devine chiar conducător al societății de lectură „Virtus Romana Rediviva" și publică poezii la revista „Muza someșană".

Își continuă studiile la Cluj, dar le întrerupe și devine redactor la revista „Tribuna" de la Sibiu, condusă de Ioan Slavici. Din această perioadă datează cele mai frumoase poezii ale naturii și sentimentului iubirii. Din acest univers se desprind ca file ale aceluiași gînd „Mînioasă", „Nu te-ai priceput", „Cîntecul fusului", „Rea de plată", culminînd cu „Nunta Zamfirei". cînd Titu Maiorescu îl invită pe poet să vină la București. O. Goga nota în discursul său de recepție : „Coșbuc, mai mult ca oricare altul, simțea chemările de peste munți spre marele atelier al luminii noastre (...). Zguduit în toate fibrele de cîntecul mare al neamului, el a lăsat în urmă granițe și a plecat la București pentru totdeauna". Singuratic în București, Coșbuc ne dăruiește volumele „Balade și Idile", în 1893, „Fire de tort ", în 1896, „Ziarul unui pierde-vară", „Cîntece de vitejie".

În acest timp întemeiază în premieră cu Slavici și Caragiale revista „Vatra". Aria tematică a creației poetice a lui George Coșbuc se îmbogățește cu acele versuri incendiare din „Noi vrem pămînt" sau „Doina", reliefînd durerile și idealurile țăranului român : „Cînd știi haiduci în codru, / Te prinzi cu ei fărtat, / Li-arăți ascunse, / Pe stînci li-așterni tu pat / Cînd pun picioru-n scară, / Ții roibul lor de frîu ! / Grăbit cînd prind ei pușca / Scoți plumbii de la brîu".

Activitatea ziaristică se continuă cu „Foaia în Teresăuți" ; apoi colaborează la „Albina", iar în 1901, întemeiază revista „Semănătorul" împreună cu Al. Vlahuță. În articolul „Uniți", Coșbuc cerea confraților să conlucreze pentru „a lumina poporul ca să-l avem unit și tare" ; „Să nu risipim ce au adunat Părinții noștri dacă nu putem noi înșine să mai sporim averea ; dacă nu putem spori lumina, să năzuim a răspîndi în popor tot mai mult pe aceea pe care o avem".

De la poezia iubirii și a naturii, la poezia marilor evenimente din viața satului ori cea de revoltă socială, sau evocînd trecutul de luptă și războiul de independență, G. Coșbuc a cuprins aspecte dintre cele mai diferite din viața oamenilor de pe aceste meleaguri, de la naștere și pînă la moarte.

Sinteză a poeziei sociale a lui G. Coșbuc, „Noi vrem pămînt, redînd clocotul urii împotriva uzurpatorilor : „Flămînd și gol, fără adăpost, / Mi-ai pus pe umeri cît ai vrut / Și m-ai scuipat, și m-ai bătut / Și cîne eu ți-am fost".

Asemenea înaintașilor săi Gr. Alexandrescu, V. Cîrlova, V. Alecsandri, M. Eminescu, G. Coșbuc dă glas eroismului poporului român în lupta pentru libertate națională. În „Decebal către popor" poetul glorifică curajul, dîrzenia și demnitatea strămoșilor, condamnînd trădarea :

„Și-acum bărbați un fier și-un scut !
E rău destul că ne-am născut :
Dar cui i-e frică de război
E liber de-a pleca napoi.
Iar cine-i vînzător vîndut
Să iasă dintre noi !"

Poezia este totodată un îndemn la luptă, la o viață demnă :

„Din zei de-am fi scoborîtori,
C-o moarte tot sîntem datori !
Totuna e dac-ai murit
Flăcău ori moș îngîrbovit ;
Dar nu-i totuna leu să mori
Ori cîne-nlănțuit".

În „Moartea lui Gelu" — eroul dorește să fie înmormîntat în mijlocul naturii care-l va ajuta să-și reia lupta : „Și-armat voi ieși eu afară / Și veseli vom trece noi iară / Prin suliți și foc înainte / Să ție potrivnicii minte / Că-s vii, cînd e vorba de țară / Și morții-n morminte !"

Lupta împotriva cotropirii otomane este evocată în „Paşa Hassan", unde apare voievodul român Mihai Viteazul în toată măreția lui luptînd în fruntea oștașilor săi pentru a-i alunga pe turci (la Călugăreni) :

„Sălbatecul vodă e-n zale și-n fier
Și zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poart-o cupolă pe frunte,
Și vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stînga ajunge la cer,
Și vodă-i un munte".

Cu prețul jertfei lor, plăieșii de altădată (Cetatea Neamțului) și ostașii români au făurit independența națională : „Pe dealul Putnei", „Dorobanțul", „Cîntecul redutei", „Povestea căprarului", „Coloană de atac", „Trei, Doamne și toți trei !" .Rugămintea din urmă" zugrăvesc în versuri de neuitat eroismul țăranului plecat la oaste. Și acolo pe front, țăranul rămîne cu sufletul acasă, la mamă, la soție, la copii și își face datoria față de țară („O scrisoare de la Muselim Selo")

De la „Nunta Zamfirei", la „Moartea lui Fulger", de la „Un Pipăruș modern", la „Pipăruș-Viteaz" — Coșbuc realizează poeme ample de inspirație folclorică, cu dorința de a închega o epopee a poporului român, a vieții și concepțiilor acestuia în cele mai însemnate momente ale existenței sale. Redînd ritualul înmormîntării (în „Moartea lui Fulger"), poetul încearcă un răspuns la marea întrebare : Ce este dincolo de viață ? Apar astfel două concepții care se confruntă puternic : una a deșertăciunii vieții, alta a investirii ei cu un sens, cu un ideal eroic.

tot un mormînt !
„Ori buni, ori răi,
. . . . . .
Credința-i val, iubirea vînt
Și viața fum !"
. . . . . .
Zici fum ? O nu-i adevărat,
Război e, de viteji purtat !
Viața-i datorie grea
Și lașii se-ngrozesc de ea
Să aibă tot cei lași ar vrea
Pe neluptat".

De la naștere și pînă la moarte viața omului cu toate simțămintele ei se împletește cu aceea a naturii care dă glas tuturor sentimentelor și gîndurilor pe care noi nu le putem exprima. Spune poetul, adresîndu-se păsărilor :

„Voi ați cîntat cu glas fierbinte
Naturii calde imnuri sfinte
Ori doine dragi, cînd v-ați adus
De noi aminte !
Străinilor voi nu le-ați spus
Că doine ca a noastre nu-s ?

Acestei opere vaste i se adaugă aceea de publicist credincios aceloraşi idealuri. Creînd într-o limbă armonioasă, avînd un remarcabil talent al versificației, G. Coșbuc s-a inspirat din limba vie, populară, convins fiind că „gloata de ciobani și de plugari e curtea de casație a limbii românești".

A desfășurat și o bogată operă de traducător : „Eneida" de Virgiliu, „Sakuntala" de Kalidassa, „Mazepa" de Byron, „Don Carlos" de Schiller, „Divina Comedie" de Dante.

În 1916 a fost ales membru al Academiei Române.

Zdrobit sufletește după moartea unicului său fiu, Alexandru, George Coșbuc se stinge din viață la 9 mai 1918.

Prin întreaga sa operă a fost credincios poporului :

„Izvor ești și ținta a totul ce cînt
. . . . . .
Iar tu mi-ești în suflet și-n suflet ți-s eu".

prof. Dorina MĂRGINEANȚU

ERATA

Cititorii sînt rugați a face următoarele corecturi în textul din numărul 11/1991 :

— p. 12, coloana I, începînd cu rîndul 8 de jos, se va citi : „o prostie[1]/ să crezi așa ceva.[2]/ și **a fi + verb la supin** (E de presupus[1]/ că aceste explicații vor fi corect înțelese [2]/ E de remarcat [1]/ că lumea e în profundă schimbare. [2]/ E de subliniat [1]/ că nimeni nu s-a opus acestei inițiative[2]/).

— p. 13, coloana I, rîndul 20 de sus, se va citi **aceasta** în loc de **acesta.**

— p. 13, coloana I, rîndul 9 de jos, se va citi **se opune** în loc de **se pune.**

— p. 13, coloana a II-a, la rezolvarea exercițiului propus, atunci cînd se reproduc propozițiile analizate, se păstrează ortografia și punctuația lor din textul propus spre analiză. Ca atare, în propozițiile de sub numerele 2-6, 8-11, 13-16, 18 primul cuvînt va fi transcris cu literă mică (așa cum apare în text), și nu cu majusculă. Pentru propoziția nr. 11 s-au acordat 0,25 puncte.

ADMITEREA 1991

◤ COMENTARII ◤ TESTE ◤ SINTEZE ◤ BAREMURI ◤

LIMBA ROMÂNĂ

PROPOZIȚIA SUBODONATĂ PREDICATIVĂ

După cum ați putut constata (vezi numărul 11 al revistei) subiectului îi corespunde, la nivelul frazei, o propoziție subiectivă, dar trebuie să arătăm că această echivalență există și în cazul celorlalte părți de propoziție, care pot fi transformate, mai ușor sau mai greu, în propoziții subordonate.

Astfel în propoziția **În curînd el va fi elev de liceu** verbul **va fi** nu poate fi înlocuit cu **va exista, se va afla, se va găsi, va trăi** și prin urmare este verb c o p u l a t i v. Pentru a putea îndeplini funcția de predicat el are nevoie de un nume predicativ, care, în acest caz, este substantivul **elev.**

Dacă transformăm propoziția de mai sus într-o frază : **În curînd el va fi ceea ce își dorește** se poate observa că numele predicativ **elev** a fost înlocuit cu o propoziție secundară **(ceea ce își dorește)** care are aceeași funcție sintactică ca și **elev** pe lîngă verbul copulativ **va fi** din prima propoziție, care este principală. Această propoziție secundară este numită de gramaticieni propoziție p r e d i c a t i v ă, o denumire oarecum improprie, căci ea nu corespunde unui predicat, ci **numai unei părți a predicatului nominal,** așa că ea ar trebui numită mai degrabă **propoziție nume predicativ**, așa cum au propus unii lingviști, dar fără succes.

Deci este de reținut din capul locului că propoziția predicativă nu corespunde unui predicat, ci unui nume predicativ, îndeplinind această funcție pe lîngă un verb copulativ din propoziția regentă.

În frazele următoare :

Părerea noastră e s t e că **rezultatele se vor vedea în viitorul apropiat.**

Ei p ă r e a u **să nu fie prea atenți la explicațiile profesorului.**

Asta î s e a m n ă că **s-au pregătit temeinic pentru concurs.**

Bunica mea a r ă m a s **cum o știam.**

Colegul meu a **a j u n s ceea ce și-a propus.**

Ea s - a **f ă c u t că nu mă cunoaște.**

propozițiile secundare subliniate îndeplinesc funcția de nume predicativ pe lîngă un verb copulativ, care este pe rînd **a fi, a deveni, a părea, a însemna, a rămîne a ajunge,** respectiv **a se face.** Lista verbelor copulative este mai cuprinzătoare (situațiile în care acestea sînt verbe predicative sau verbe copulative au fost evidențiate în numărul anterior al revistei), dar **a ieși, a se simți, a se naște, a reprezenta, a constitui, a se chema, a se numi** sînt urmate în mod obișnuit de nume predicative și mai rar de propoziții predictive.

Identificarea propoziției predicative în frază este în strînsă legătură cu „descoperirea" în propoziția regentă a unui verb care, fiind c o p u l a t i v, are nevoie, în absența numelui predicativ, de o propoziție cu rolul acestuia. Iată de ce este necesară cunoașterea listei de verbe copulative, căci întrebările cum ? ce ? se potrivesc pentru mai multe tipuri de propoziții subordonate, iar cuvintele de legătură sînt, de asemenea, comune cu cele ale altor propoziții: subiectivă completivă directă, completivă indirectă, atributivă).

Propozițiile predicative pot fi introduse în primul rînd prin **c o n j u n c ț i i s u b o r d o n a t o a r e că, să, ca ... să, dacă :**

Adevărul e **c ă a făcut o mare descoperire.**

Dorința întregii echipe a fost **s ă** cîștige meciul.

Ideea lui a fost **c a în vacanță s ă adunăm plante medicinale.**

Întrebarea este **d a c ă** mîine mai găsim bilete pentru concert.

În al dilea rînd propozițiile predicative mai pot fi legate de regentele lor prin **p r o n u m e r e l a t i v e : cine, ce, care, ceea ce :**

Problema este **c i n e** ne va conduce spre cabană.

Marius se va face **c e** este și fratele său.

Noi vom deveni **c e e a c e** am visat de atîtea ori.

Întrebarea este **c a r e** va fi primul.

De asemenea propozițiile predicative pot fi introduse și prin **a d v e r b e l e r e l a t i v e : unde, cînd, cum, cît :**

Problema lor este **c u m** aplică cît mai bine metoda învățată.

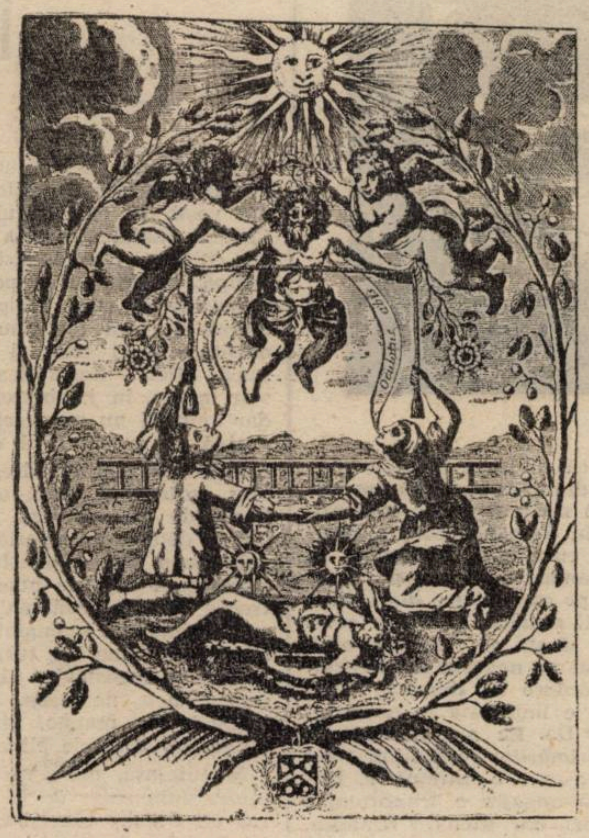

Întrebarea este **u n d e ne petrecem vacanța.**

Problema este **c î n d ne vom apuca de treabă.**

Mărimea ariei triunghiului nu a fost **c î t ai apreciat-o tu.**

În ceea ce privește **t o p i c a** propoziției predicative, din exemplele de pînă acum se poate observa că ea stă în mod obișnuit în urma regentei. Doar foarte rar, cînd se insistă asupra ei, ea poate sta și în fața regentei : **Ce ești tu** sînt și eu.

În privința **p u n c t u a ț i e i** este de remarcat că acest tip de propoziție nu se desparte niciodată prin virgulă de regenta ei.

În practica analizei gramaticale trebuie să se țină seama, în cazul verbelor copulative **a fi** și **a însemna,** de unele construcții „speciale" în care acestea apar mai frecvent.

Astfel, în mod obișnuit, în propozițiile regente al căror subiect este un substantiv cu articol hotărît care denumește o noțiune abstractă **(adevărul, concluzia, dorința, întrebarea, problema, ideea** etc.), însoțit sau nu de un atribuit care exprimă ideea de posesie (substantiv sau pronume în cazul genitiv sau adjectiv posesiv), verbul **este** are valoare copulativă și este urmat de o propoziție predicativă :

Concluzia referatului a fost **că metoda aplicată a fost bună.**

Problema este **ce vom face la faza finală a concursului.**

Dorința noastră a fost **să fim întotdeauna primii.**

De reținut însă că atunci cînd substantivul de la începutul propoziției este nearticulat sau este articulat cu articol nehotărît, el nu are funcție de subiect, ci de nume predicativ, ceea ce face ca propoziția următoare să fie propoziție subiectivă : Un lucru important este **să citești mult.** (Propoziția subliniată are rol de subiect al predicatului **un lucru** este din prima propoziție și prin contragere ea se transformă în subiect : Un lucru important este **cititul).**

O structură aparte au și frazele în structura cărora întîlnim o propoziție regentă alcătuită numai din verbul copulativ **este.** În acest caz el este precedat întotdeauna de o propoziție subordonată subiectivă, introdusă printr-un pronume relativ **(ce** sau **ceea ce),** iar propoziția următoare este predicativă. Astfel fraza :

Ceea ce nu mi-a comunicat[1]/ este[2]/ că participarea la concurs este condiționată de îndeplinirea unui barem[3]/, este formată din trei propoziții : propoziția 1 este subordonată subiectivă (are rol de subiect al verbului **este** din propoziția 2), propoziția 2 este principală, regentă față de propozițiile 1 și 3, iar propoziția 3 este predicativă (are rol de nume predicativ al verbului copulativ **este** din propoziția 2).

Ultima construcție „specială" este cea în care verbul copulativ **a fi** se repetă. În acest caz, în propoziția predicativă rolul de nume predicativ este îndeplinit de pronumele relativ **(cine, ce, ceea ce)** sau de adverbul relativ **(cum). În fraza Tu ești[1]/ cine ești[2]/.** propoziția 1 este principală **(ești** este verb copulativ fără nume predicativ și de aceea „cere" o propoziție cu rol de nume predicativ), iar propoziția 2 este predicativă **(cine ești** este predicat nominal, subiectul propoziției fiind inclus : **tu).**

Verbul **a însemna** este folosit cu valoare copulativă atunci cînd este precedat de pronumele relativ sau interogativ **ce.** În aceste cazuri pronumele are funcția de nume predicativ antepus, iar după **a însemna** urmează sau subiectul propoziției sau o propoziție subiectivă, introdusă, de obicei, prin **să :**

Ce înseamnă pierderea unui minut ? **(ce** = nume predicativ, **înseamnă** ≡ verb copulativ, **pierderea = subiect, unui minut** ≡ atribut).

Ce înseamnă[1]/ să pierzi un minut[2]/ ? (propoziția 1 este principală ; **ce înseamnă** ≡ predicat nominal ; propoziția 2 este subordonată subiectivă).

Atunci cînd propoziția regentă este alcătuită numai din verbul copulativ **înseamnă,** propoziția secundară din față este subordonată subiectivă (introdusă prin **dacă,** mai rar prin să), iar propoziția următoare este subordonată predicativă. Astfel fraza **Dacă n-a venit[1]/ înseamnă[2]/ că n-are timp[3]/** are următoarea structură : propoziția 1 este subordonată subiectivă (are rol de subiect al verbului copulativ **înseamnă** din propoziția 2), propoziția 2 este principală, regentă față de propozițiile 1 și 3 iar propoziția 3 este subordonată predicativă (are rol de nume predicativ al verbului copulativ **înseamnă** din propoziția 2).

Vă propunem două exerciții în care să aplicați cunoștințele dumneavoastră despre propoziția predicativă :

1. Identificați numele predicative și apoi transformați-le în propoziții predicative :

a. Problema cea mai urgentă este găsirea unei soluții eficiente.

b. Pomii înfloriți înseamnă trezirea la viață a naturii.

2. Analizați fraza :

Adevărul era că fusese la început sărac lipit și ceea ce avea acum încă nu se cunoștea. (Marin Preda, **Moromeții).**

Rezolvarea corectă în numărul viitor al revistei.

Alexandru METEA

COLECTIVUL DE REDACȚIE :

Sergiu Drincu, Mihai Gafencu, Dorina Mărgineanțu, Alexandru Metea, Cornel Petroman, Pavel Petroman, Ioan Stoia.

Top

SACRAL ROCK

Terminologia muzicii de divertisment (acceptăm acest generic preferîndu-l altora, mai puțin inspirate) s-a îmbogățit. **SACRAL ROCK**-ul s-a născut grație inspirației lui **Michael Crețu**, român stabilit la München, muzician și producător, soțul cunoscutei cîntărețe pop Sandra. Albumul MCMXC al grupului „Enigma" a pătruns pînă și în clasamentele britanice, iar piesa **„Sadeness Part 1"** figurează în mai toate Chart-urile europene „amenințîndu-le" pe cele americane. O îndrăzneață experiență vizînd alăturarea muzicii gregoriene elementelor „Sound"-ului, Tehno-pop vine să confirme faptul că există încă posibilități neexplorate în aflarea unor noi fațete într-un domeniu al artei sunetelor în care unii sceptici cred că s-au epuizat toate resursele. Publicista germană **Inge Czygan** a stat de vorbă cu Michael Crețu în Ibiza, unde acesta locuiește. **Vă oferim cîteva extrase din acest interviu apărut în revista „Bravo" ● De cînd lucrezi la proiectul „Enigma" ? ● Munca, în general, a durat 7 luni încheiate. ● Crezi că prin ce ai realizat de această dată ai revoluționat istoria muzicii de divertisment ? ● Termenul tău pare prețios. N-aș putea spune că am revoluționat-o, dar, în orice caz, am adus ceva nou. O astfel de contopire a unor stilistici diferite nu a existat niciodată pe disc. ● Ce te fascinează la personalitatea duplicitară a Marchizului de Sade care, se pare, te-a inspirat ? ● O masă rotundă organizată de Televiziunea franceză m-a făcut curios. Cîțiva universitari se întrebau acolo dacă Sade a fost un cîștig pentru literatura universală sau a fost cel mai mare porc al tuturor timpurilor ? Pînă atunci credeam că acest personaj a fost doar un pervers... Am citit ulterior diferite lucrări care m-au elucidat. Am considerat că e momentul potrivit să transpun în muzică această poveste. Visam de mult un fel te mariaj între cîntările gregoriene și ritmurile negre. De fapt, tematica proiectului „Enigma" e mult mai cuprinzătoare, ea vizează printre altele și vechiul conflict dintre religie și sexualitate. ●** Ești credincios ? **● N-aș putea spune asta. N-am fost crescut în spirit religios. Părerea mea despre biserică e că aceasta e o instituție total învechită care mai menține reguli de acum 2 000 de ani. Cred că se poate vorbi de o crimă cînd Papa, călătorind în țările lumii a treia, interzice mijloacele anticoncepționale. Nu poți obliga moral oamenii să aducă copii pe lume pentru ca în următoarele luni cota mortalității infantile să crească. Sînt sigur că dacă azi ar trăi, Isus ar da niște porunci mai flexibile. Oricum să nu înțelegi că-s împotriva religiei, împotriva bisericii. În altă ordine de idei să știi că titlul „Sadeness"** (tristețe, n.n.) **și „Sade" se asociază nu doar ca un joc de cuvinte, ci avînd o semnificație. Se știe că Marchizul de Sade și-a petrecut o bună parte din viață în temniță. ● „Capella Antiqua" din München susține că ai furat coralele gregoriene de pe discurile ei. ● Eu am primit materialul sonor de la un compozitor prieten din România care a făcut deja un film cu astfel de cîntece. El mi-a trimis banda cu piesele pe care le-a folosit și pe care le are din arhiva Radiodifuziunii române. Cam așa ceva. Pe lîngă asta, să știi că e a zecea oară cînd sînt acuzat pe nedrept de neregului imaginare. Pierdere de timp... ● Soția ta, Sandra e implicată în proiectul „Enigma" ? ● Da. Ea a contribuit la realizarea imprimărilor vorbind pe fond muzical. Dar asta e o întîmplare. Inițial doream să angajez o franțuzoaică pentru „speach", dar Richard Branson, directorul casei „Virgin"** (casă de discuri, n.n.), **ascultînd banda „Demo" s-a arătat încîntat de prestația Sandrei, insistînd să nu schimb nimic. Nu m-am opus. Să știi că nu mă încearcă invidia atunci cînd altă persoană e mai în față. Pentru mine important e ca muzica pe care o compun să mă exprime, să vorbească în numele meu. Eu nu dau interviuri și nici nu prea mă las fotografiat. Acum fac o excepție. ●** Vor exista spectacole „Enigma" ? **● Nu, nu. „Enigma" va supraviețui, sper, doar pe discuri. ●** Ce părere ai despre ocultism ? În cartea „Numele trandafirului" a lui Umberto Eco reiese că acesta joacă un rol în existența omului... **● N-am nimic de spus. Unde există o credință există și o superstiție. ●** Ce detești ? **● Chinuirea animalelor. Folosirea lor drept cobai pînă și în industria parfumurilor pentru ca doamna X sau Y să-și alinieze pe poliță un spray deodorant. ●** Cînd apare noul LP „Enigma" ? **● Peste un an. Cît privește noul single, el se cheamă „Mea culpa", deoarece întotdeauna mi-am dorit un titlu latinesc, deși detest latina socotind-o o limbă moartă. În liceu, în trei rînduri** era să rămîn corigent la latină...

Traducere și adaptare
Petru UMANSCHI

La fanion

Aventurile comisarului San Antonio în San Marino

Cine dă cu nuca în gardul stadionului ?

Emoții mari a parcurs (pe jos) iubitorul fotbalului politehnist la aflarea veștii că antrenorul echipei, d-l Costică Rădulescu, și-a dat demisia ori chiar a fost demisionat (sic !) de echipă. Incidentul a pornit în vamă, punct de la care echipa a fost întoarsă în țară din cauza poziției de ofsaid a unei tone și jumătate de nucă. Miez. Cantitatea se afla, cum s-ar spune, în jambierele jucătorilor, dar vameșii nu au acceptat ca în țara vecină și prietenă să crească în așa hal colesterolul și, drept urmare, au scos cartonașul roșu, eliminînd autobuzul de pe frontieră. E drept că și într-o deplasare anterioară fotbalistul politehnist și-a demonstrat iubirea nestrămutată față de nucă, încercînd să treacă dincolo încă mai mult decît acum, fenomen semnalat și în presa iugoslavă. Bine că turneele sînt mai rare prin Iugoslavia, că rămînem fără nuci și acu, ne trezim în prăjituri cu bucățele de mango, kiwi, fistic ori altele, pe bază de cliring.

Și uite-așa, cum vă spuneam, s-au întors dumnealor de la vamă unde au ras un whisky black&white&violet și, la stadion, au tras la sorți pe cine dau afară. Biletele au fost extrase de d-nii Jipa și Crăciun. Ca prin miracol, au ieșit pierzători antrenorii. Așa că le-au spus să plece. Antrenorii au plecat acasă, iar băieții, împreună cu cîțiva din conducerea clubului care nu au zis nimic fiindcă erau răgușiți încă de la meciul cu Dinamo, au plecat iarăși spre frontieră cu aceeași cantitate de nucă la ei. (Nu aveau unde s-o lase fiindcă acasă nu au atîta spațiu și nici nu mai avea rost să o lase fiindcă se schimbase și garnitura la vamă).

Problema ce se pune cu maximă viteză e următoarea : aveau dreptul moral jucătorii să facă ce au făcut ? Au procedat bine antrenorii rămînînd acasă și lăsînd echipa de capul dumisale în turneu ? De ce au tăcut cei din conducerea clubului ? Au făcut ce au făcut jucătorii de capul lor ori au fost îndemnați să o facă ?

Sigur că antrenorul Rădulescu nu strălucește prin diplomație și pedagogie în relațiile cu jucătorii, sigur că s-au strîns destule momente de criză între el și Jipa ori alții din lot, dar de aici pînă la a-l concedia pe antrenor într-o ședință-fulger e cale lungă. Părerea mea e că tot acest bîlci îi va servi lui C. Rădulescu mai mult decît credem noi și va slăbi echipa mai mult decît ne dăm seama. Îi va servi lui, pentru că el va cere CEVA pentru a rămîne, iar acel ceva se va lua de undeva. Sau va cere plecarea unor jucători și asta iar nu va fi bine.

Cruyff nu mai trage nici măcar fum în piept.

Prin anii '78 — '79, în Italia, cea mai eficientă propagandă împotriva fumatului a fost un afiș în care virilitatea apărea ca primă victimă a fumului de țigară. Anul ăsta, în Spania, internarea de urgență : lui Cruyff în urma unui infarct cauzat de excesul de fumat a dus la o sensibilă scădere a vînzărilor de tabac. Dar nu numai atît. După ce s-a anunțat în toată mass-media despre infarctul celebrului antrenor, o mare parte a populației Barceloneze a consultat serviciile de cardiologie. E drept că și emoțiile de pe banca tehnică își spun cuvîntul în ce privește inima. De-o pildă, Suleyman Seba, președintele echipei Beșiktaș, nu asistă niciodată la întîlnirile echipei sale și nici nu le ascultă la radio. Medicii i-au interzis acestea cu strășnicie în urma unui infarct survenit acum cîteva luni.

San-marinată cu șuturi

Era să ne căpăcească și san-marinezii și puțin a lipsit, la pauză, să ne luăm catrafusele în urma unui complet lipsit de glorie 2—1, obținut în ultimul minut al reprizei. Desfășurarea de forțe românești internaționale a semănat cu desfășurarea din Golf și, iată, Hagi a reușit să deschidă scorul din 11 m. Deși meciul a fost transmis la radio doar din min. 79, putem spune că a fost minunat : 1—3.

Marcel TOLCEA

Ilustrăm acest număr cu lucrări de grafică la texte alchimice, sec. XVII.

Cabaret O.

Ana Maria Grigore (Lugoj și București) : Am primit tot ce mi-ați trimis. Trebuie să recunosc că aștept cu nerăbdare apariția romanului, tulburat fiind de dialogul celor două personaje. Scena e atît de tensionată încît... Încerc să prind un moment bun pentru poezii. **Dacă aveți drum** la Timișoara, treceți pe la redacție.

Marius A.N. (Timișoara) : Cred că nu e nimic de făcut, încercați și în alte orașe. Sună groaznic : „Ard ochii lui Mihai Viteazul prin mii de goluri de drapel".

Betty Georgevici (Reșița) : Am mai dat un răspuns la ceea ce mă întrebați și dv. Vă rugăm să aveți puținică răbdare.

Mihai Ciubotaru (Piatra Neamț) : Ne pare rău, d-le judecător, dar nu vă putem expedia numerele ce vă lipsesc. Știm că în Moldova revista noastră ajunge cu mare greutate și, fiindcă tot sîntem în preajma baroului, cu prilejul scrisorii dv., să mai spunem că așteptăm să se împlinească, în sfîrșit, și vorbele d-lui avocat Delavrancea, alea cu „Moldova nu e a mea... etc. etc.

Liviu Martinescu (Suceava) : Rămîne valabil ce e mai sus. Nu știm despre ce scrisoare a dv. apărută la Timișoara e vorba. În rest, simpatia noastră pentru ce simțiți.

Holovca Marin (Tîrgu Ocna) : Dv. sînteți un „privilegiat" al Moldovei. Dacă unii nu primesc unul-două numere, dv. nu primiți nici unul. Nu vă necăjiți prea tare. Am un vecin de bloc — un om de toată isprava —, fesenist — mai ales datorită vîrstei, care îmi spune de fiecare dată cînd mă întîlnește pe scări : „Am citit, dom'le, „Puterea AZI". Nu cumva e tot aia dă ieri". Am transmis d-lui Marineasa mesajul dv.

Constantin Vladu Jiana (Turnu Severin) : E greu de dat un „verdict" după citirea a două poezii ceva mai întinse și a altor șapte aproximativ interjecționale. Aveți o emfază nichitastănesciană, fără însă a avea și profunzimile lui. Mi-a plăcut acest text, chiar dacă și el stă în ograda marelui ploieștean :

iar eu dincolo de fereastră
îți sărut fruntea
așteptînd din timp în timp
să mi se întîmple
o pădure
o hieroglifă.

Violina Izgăreanu : N-aveți treabă dacă e așa cum ziceți, despre dv., într-o poezie : „Eu nu sînt altceva decît / un copac din care / în fiecare toamnă pică cîte o frunză". După cîte știți, majoritatea copacilor cu frunze căzătoare petrec iarna fără nici o frunză pe ram. Așa că eu zic să nu mai fremătați metafizic fiindcă altora li se întîmplă mult mai rău.

Sorin Filip (Timișoara) : Domnule Sorin Filip, faceți parte din acea categorie care, fără să știe poate, are o execrabilă părere despre poezie. Din ce mi-ați trimis ar rezulta că poezia este o înșiruire de „prăpăstii" logice, evident fără nici un înțeles. Ca să fie metaforă, ca să acționeze ca o metaforă, elementele comparației trebuie să comunice într-un anume mod, adică să intre într-o anume logică. Ce sens au : „și ochii își cer foamea / dinspre trecut /" ori „răsfrîngeau orele spărgîndu-le învelișul prea crud". Scăpați și de influența lui Nichita citind și alți poeți. Poate reușiți.

Cristina-Diana Ilie (Timișoara) : Sînt cîteva lucruri frumoase în ceea ce ai trimis, lucruri acoperite de parfumul unui climat preromantic, vremea primilor pași ai poeziei române. Mai întîi, poeziile, la vîrsta asta, cei ce scriu stau sub semnul lui Minulescu. Merită să citești mai multă poezie, totuși. Mai trimite.

M. T.

MIODRAG BULATOVICI

(1930-1991)

Amantul morții

Trecut în această lună în eternitate, scriitorul iugoslav Miodrag Bulatovici s-a născut în 1930. Volumele de povestiri Vin diavolii (1955), Lupul și clopotul **(1958), urmate de romanele** Cocoșul roșu zboară spre cer **(1959),** Erou pe măgar **(1967),** Oamenii cu patru degete **(1975),** Războiul a fost mai bun **(1977) și** Gullo, Gullo **(1983) au impus repede în Miodrag Bulatovici pe unul dintre prozatorii de marcă ai Iugoslaviei contemporane și, totodată, prin traducerile realizate (în circa patruzeci de limbi), o prezență familiară cititorului de pe alte meridiane. A mai publicat note de călătorie:** Al cincilea deget **(însemnări despre emigrația din țările de est, care au stat la baza elaborării romanului** Oamenii cu patru degete**) și traduceri din poezia lui Pasternak. A lăsat în urma sa două romane (dintre care unul, cel puțin, neterminat),** Tatuajul inimii **și** Amantul morții **(În căutarea lui Dracula), ultimul dintre acestea, apărut fragmentar în foileton, anunțîndu-se a fi una dintre cărțile de suces ale anului.**

Dinu Rosetti începu să sape. Dinu Rosetti descoperi oseminte. Deîndată fu anunțată curtea regală. Iar curtea dădu dispoziție ca lucrările să-și urmeze cursul, dar totul să rămînă în cel mai mare secret. Abia descoperirea scheletului lui Dracula va constitui adevărata senzație.

Imaginația omenească va fi stimulată de o altă descoperire, făcută în penultimul deceniu al acestui secol. Dar despre această descoperire este încă prea devreme să vorbim. Locul acestei descoperiri este biblioteca Vaticanului. Ea i se datorează unui cronicar. Promițîndu-vă că voi așterne această descoperire pe hîrtie, așa cum au consemnat-o cărțile, trebuie să vă spun că ea aparține unui om de-al nostru, de loc din Dalmația, să fi fost spre sfîrșitul secolului al XV-lea. Acesta a fost trimisul papal în Ungaria, la curtea lui Matei Corvin.

Vlad-Țepeș Dracula, altminteri cumnat al lui Matei Corvin, zăcea atunci într-o închisoare ungurească din Vișegrad, lîngă Budapesta. Într-o zi, vicleanul domnitor maghiar, Matei Corvin, organizează o recepție pentru soli. Era firesc să se fi aflat acolo soli din mai multe țări de atunci, deci și trimisul Vaticanului, omul căruia îi aducem profundele noastre mulțumiri pentru cele făcute în acele zile. Erau prezenți și reprezentanți turci, cel mai probabil atașați militari din acele vremuri, negociatori politici și comerciali și cîți alții în plus. Cu toții i-au cerut lui Matei Corvin să li se arate cea mai periculoasă fiară a acelui veac. Vlad Țepeș Dracula. Dracula se afla la curtea cumnatului său deja de vreo doisprezece ani, însă autorului acestei cronici nu îi este tocmai clar care sînt anii în care s-au petrecut toate cele de care este și va fi vorba.

Matei Corvin, unul dintre cei mai inteligenți regi ai timpului său, în orice caz viclean peste măsură, iar în ceea ce-i privește pe turci și pe valahi, dar și pe alții, extrem de lacom și lipsit de scrupule, duse întregul corp diplomatic în odăile unde, după gratii, se afla principele valah.

Zărindu-și dușmanul, în orice caz pe cel mai destoinic dintre potrivnici, turcii începuseră să urle „kazik", „kazik", ceea ce pe limba lor înseamnă „țeapă", „țeapă". Matei Corvin, care îi ura pe turci, dar se și temea de ei, ordonă ca solii să fie stropiți cu apă pentru a fi aduși la realitate, aceștia însă, de cum dădeau din nou ochii de această fiară valahă căzută în cursă, își luau de la capăt urletele disperate și cădeau în nesimțire.

Omul nostru, solul Vaticanului, ne-a lăsat o descriere destul de amănunțită a lui Dracula. Dar din cîte cunosc eu, o asemenea descriere nu este cunoscută în istoriografie. Iar dacă această descriere n-ar exista, am putea foarte bine să ne lăsăm în voia fanteziei și să ni-l imaginăm pe Dracula după bunul nostru plac. Iar această descriere va fi așezată în cronica noastră la locul cel mai potrivit, astfel încît să ne apropie, în vis sau în realtate, cea mai controversată — pentru mine cea mai fantastică — personalitate a acestei lumi naive, a acestui țicnit și sîngeros secol al XV-lea. Iar cînd la aceasta se vor adăuga traducerile scrisorilor, ale ordinelor și discursurilor lui Dracula, nu ne va mai rămîne nimic altceva de făcut decît să ne încrețim frunțile și să luăm hapuri.

Autorul acestei cronici nu a avut șansa să vadă toate locurile pe unde a trecut principele valah, pentru că puterea din țara vecină s-a vădit a fi astfel; erau scrutați bănuitor toți și toate, pînă și interesul literar pentru un mare creștin al Evului Mediu. Neimputînd nimic nimănui, dar exprimînd iubirea și prețuirea față de oameni, față de români, față de oamenii de știință care mi-au furnizat date și informații pe cît le-a fost cu putință, eu mă declar mulțumit și cu toate cele pe care le-am văzut. Iar dacă se va afla loc în această cronică, voi enumera și cărțile, documentele și izvoarele, iar dacă acestea nu-i vor interesa pe cititori, voi mai adăuga și informațiile seci, unele primite de la intelectuali și profesori, uneori și la o temperatură de —20° Celsius.

Să ne întoarcem, însă, la Dinu Rosetti, arheologul vizionar și la anul 1935. Rosetti îl informă pe regele român că osemintele pe care le-a descoperit trebuie să fie ale lui Dracula, că acestea, sînt, cu adevărat, oseminte aparținînd mitologiei.

Se povestește că întreaga curte regală fu cutremurată de emoție. Iar cele despre care scriem noi acum nu trebuiau aflate de absolut nimeni, pentru că descoperirea scheletului a fost considerată descoperirea secolului. Închipuiți-vă cum ar fi dacă noi ne-am afla în situația de a descoperi craniul lui Miloș Obilici sau al lui Marko Kraljevici. Regele venea din București în timpul nopții să privească săpăturile. Nu îndrăznise să atingă osemintele. De abia în anii noștri se va descoperi că forma și dimensiunile acestor oseminte descoperite în 1935 corespund întocmai descrierii făcute prin 1470 sau 1472, descriere consemnată de mîna omului nostru din Dalmația, spre știința Sfîntului Scaun de la Roma.

Scheletul s-a păstrat destul de bine. Nu avea craniu. Resturi de vestminte, din mătase roșie cu dungi aurii, te puteau face să crezi că acestea sînt rămășițele pămîntești ale legendei valahe. Bucăți de catifea de culoarea cafelei și aparținînd principelui Vlad erau chiar din epocă. Iar alături de schelet, acolo unde lipsea craniul, a fost găsită o cunună dintr-un aliaj nobil, din faianță. Cununa era alcătuită din flori din pomenitul aliaj, legate între ele cu un fir de aur. Între flori se aflau, așezate simetric, pietre prețioase, turchize și agate.

Regele român privea cum sub lumina lunii se alătura os lîngă os, cum este știrsă de pămînt și cum este lustruită cununa de pietre prețioase, cum aceasta fu așezată deoparte. Măria Sa se cutremură se de spaimă sau de cine știe ce alte pricini, cuprins de o emoție de neexplicat și, de ce nu, cercetat de presimțirea a ceva apropiat, căzu pe pămîntul care, cîteva secole la rînd, a ascuns oamenilor o asemenea taină. Luna se înclina spre Moldova sau, cine știe, spre Transilvania — despre aceasta istoricii nu ne spun nimic —, dar pe rege l-au pus pe picioare abia spre răsăritul soarelui, atunci cînd robul lui Dumnezeu, Dinu Rosetti, cu mîinile goale, începu să azvîrle la loc pămîntul săpat.

Regele nu mai exista, așa că nu mai exista nici acea spaimă regală. Nu mai exista nici arheologul, dar în schimb exista acea exaltare a sa, amestecată cu teamă, exista o anume proiecție în vis, exista imaginația și frica. Și mai existau acei oameni care pretind adevărul, chiar dacă acesta ar fi cuprins numai lucruri incredibile, făcute din sînge și imaginație. Și lor, celor care pretind adevărul, mai ales cînd acesta se afla la granița cu cel mai autentic basm, tuturor celor care aparțin literaturii, mai ales literaturii care nu este altceva decît o formă a istoriei, li se dedică aceste cronici emoționante, aceste amintiri.

Se înțelege, scriitorul a făcut efortul ca prin propria-i imaginație să prezinte un veac însîngerat. Scriitorul a încercat să rămînă la datele propriei fantezii. Dar, vai, ceea ce s-a petrecut cu adevărat în viața adevărată, mai ales cele petrecute cu Vlad Țepeș Dracula, depășește orice fantezie scriitoricească...

Chiar de la începutul acestei spovedanii trebuie să spun că Vlad Țepeș Dracula n-a fost cu adevărat vampir, cu toate cruzimile sale, cu înclinația către omor, gata mereu de felurite alte născociri crude, cu înclinația către răzbunare, dar și către dreptate, el, prin exemplul personal, a depășit pînă acum toate nimicurile vampirologiei livrești.

Vlad Țepeș Dracula nu a băut sînge, el doar vărsa sînge într-un mod spectaculos. Nu m-am ridicat nici o clipă în apărarea îndeletnicirii călăului, a acestor măceluri, dar nu îmi este străin simțul pentru dreptate și adevăr, predispoziția de a păstra sensul fundamental al creștinismului, iubirea pentru aproape, respectarea bunătății și a credinței. Iar faptul că Vlad Țepeș, din atașament față de Dumnezeul său, ca și de poporul său, a exagerat, se datorează, în modul cel mai probabil, părinților săi, despre care de-abia vom aminti aci, părinților săi, așadar, pe care lumea i-a zărit mai întîi la curtea princiară la Sighișoara, Numai o ființă, spune legenda, știa ce înseamnă dinții ascuțiți ai nou-născutului. Mama sa plînsese zi și noapte, legenda pomenește și de lumina lunii, poate pentru că lacrimile prințesei să se poată compara cu perlele lunii, cu stelele.

Tatăl, impulsivul și puternicul Basarab Dracula, nu dădu prea mare importanță lacrimilor reginei sale. Înălță nou-născutul spre lună, înălță așadar pruncul însîngerat care va schimba cu adevărat lumea, apărînd crucea prin mijloace pînă atunci nemaiauzite, și spunînd curtenilor valahi că acest prunc poartă între coapse un viermișor de o mărime nemaipomenită.

Iată, așadar, aceasta nici nu este cu adevărat o întîmplare. S-a născut un monstru bărbătesc! Și nu a existat forță umană care să schimbe acest monstru. Și poate că, mai apoi, totul s-a petrecut după legile Domnului, cum a spus un anume monah valah despre Dracula și despre toate cele petrecute în preajma acestuia.

Traducere și prezentare de
Slavomir GVOZDENOVICI
și Lucian ALEXIU

Plastica

RICHARD DEMARCO:

„Cultura voastră este fragilă pentru că este prea bogată"

— Domnule Demarco vă rog să vă prezentați singur pentru cititorii revistei „Orizont".

— Mă numesc Richard Demarco, m-am născut la Edinburg în 1930. Galeria Demarco a fost fondată în 1966 la Edinburg după experiența mea în jurul teatrului „Traverse", renumit între anii 1963-1965 pentru avangardismul internațional pe care l-a promovat. Am participat mereu ca organizator al Festivalului anual de la Edinburg, care datează din 1947 și care este cu precădere un festival al artelor spectacolului: operă, teatru, balet, parăzi militare, happening etc. Sînt unul dintre cei care au promovat și artele vizuale în cadrul acestor festivaluri, uneori chiar în forma unor expoziții internaționale, cum ar fi expoziția de artă românească din 1970. Acest festival a avut și are darul de a reuni în mod considerabil „forțe" ale artei contemporane. Sînt profesor de istoria artelor, desenator, un arhitect virtual, un organizator de expoziții și de „expediții". Am organizat între 1965-1991 în jur de 1.250 de expoziții, 350 de manifestări de teatru și 8 conferințe internaționale despre subiecte cum ar fi: „Artistul ca explorator în lumea științelor și a artelor". Sînt autorul unui proiect numit „Edinburg Arts", un fel de școală experimentală pentru studenți din toată lumea care se ocupă de arte vizuale, teatru, video, literatură. În cadrul acestui proiect au fost invitați Paul Neagu, Joseph Beuys, Tadeus Kantor, Buckminster Fuller, Magdalena Abakanowicz, Marina Abramović și încă alți artiști. În cadrul acestui proiect am fondat conceptul de „expediție internațională" care are ca punct de pornire și de întoarcere mereu Edinburg, un oraș-mister. De-a lungul acestor „expediții" încerc să identific ,să decriptez misterul Edinburgului. Este doar orașul Festivalului? Este un oraș scoțian? Este un oraș protestant? Este orașul lui Macbeth sau este orașul Grupului Sigma? Pentru a-l găsi, pentru a-l localiza este necesară marea expediție prin Europa. Acestea se bazează pe reconstituirea, documentară și intuitivă, a migrațiilor unor culturi arhaice (cum ar fi aceea a celților sau pătrunderea latinilor pînă în nordul Europei). În orice caz doresc să descopăr spiritul Europei.

— După cum am constatat militați pentru o Europă reunită și în plan spiritual artistic. Cum vi se pare estul în acest context?

— Găsesc imposibilă separarea care există între Europa de vest și cea de est și aceasta se bazează pe o mai veche experiență personală: în 1968 am plecat cu avionul de la Londra la Varșovia și apoi la București, eveniment ce mi-a prilejuit prima întîlnire cu o serie de artiști pe care îi consider importanți. Atunci l-am întîlnit prima dată pe Bitzan, pe Neagu și pe ceilalți. N-am mai revenit în România în anii '80 din motive lesne de înțeles, dar sînt sigur că artiștii din această țară vor fi capabili de o energie extraordinară care va reface identitatea Europei. Cultura voastră este fragilă pentru că este prea bogată.

— Cum vedeți posibilă această reunificare?

— Cunoașterea unor culturi care pentru noi au rămas mai îndepărtate, aceasta ar fi „integrarea" estului. Modelul de spiritualitate răsăritean ar ajuta arta să abandoneze „limbajul economic" și să folosească în exclusivitate limbajul ideii. Nu am încredere în sistemul materialist care a acaparat Occidentul și care este un mare inamic al artistului. Mă tem doar că sistemul de galerii din vest va fi prea puternic în fața structurilor țărilor din est. Ar trebui creat un sistem între cele două și care să țină cont că arta este un fapt spiritual. Mă preocupă de asemenea problema religiei, care pentru noi nu mai reprezintă o forță și de aceea, cum găsesc mai multă religiozitate aici, încerc să înțeleg ortodoxia în forma și în structura ei.

— Ce proiecte de viitor aveți legate de această integrare europeană?

— Doresc ca artiștii din România să-i ajute pe artiștii occidentali să-și redescopere propriul suflet! Doresc să stabilesc în imaginație un spațiu între Edinburg și Timișoara și îmi iau responsabilitatea de a face o echipă cu artiști din Timișoara, după cum plănuiesc o nouă expediție, concretizată și printr-o expoziție, a artiștilor englezi la Timișoara în luna mai.

— Vă mulțumesc.

Convorbire consemnată de
Ileana PINTILIE

JEAN-FRANÇOIS REVEL

Cuvînt la Timișoara

Aș dori, întîi de toate, să-mi exprim regretul de a nu mă putea afla printre dumneavoastră în această zi. Subiectul reuniunii, locul său — cu un nume atît de încărcat emoțional —, numărul și calitatea participanților, între care atîtea personalități pe care le stimez și admir, totul m-a făcut să doresc și să accept să vin la Timișoara. Din păcate, imperative profesionale m-au împiedicat. L-am rugat deci pe prietenul meu, Vladimir Tismăneanu, să vă citească aceste cîteva cuvinte pe care aș fi vrut atît de mult să le rostesc în fața dumneavoastră.

Problema recompunerii democratice și economice a vechii lumi comuniste pare mult mai greu de rezolvat decît ne-am imaginat în cursul primelor săptămîni de entuziasm de după marile eliberări ale lui 1989. Într-o carte pe care tocmai o încheiem, Le Regain démocratique (îmi cer scuze pentru îndrăzneala de a mă cita, dar, cum sînt în întregime prins în munca aceasta, mi-e destul de greu să mă desprind de ea, mai ales că e strîns legată de subiectul central al conferinței), deci, într-unul din capitolele viitoarei cărți, insist asupra următoarei idei : a ieși din comunism este un lucru, a ieși din consecințele comunismului este alt lucru.

De fapt, specific comunismului, performanța sa unică în istorie, este de a fi distrus tot ceea ce funcționa în societățile tradiționale, pre-democratice sau pre-industriale ori semi-democratice și semi-industriale ; de a fi distrus în același timp toate posibilitățile dezvoltării moderne pe care aceste societăți le-ar fi avut dacă nu ar fi fost sterilizate de comunism.

O societate tradițională slab industrializată are o agricultură puțin productivă, dar cu o anumită coerență și plină de pricepere, un artizanat bogat, divers, capabil să producă obiecte de mare calitate uneori. Pe această bază solidă se edifică tranziția spre modernitate. În cazul comunismului, vechea temelie a deprinderilor milenare a fost spulberată, iar uzanțele agriculturii și industriei moderne nu au fost dobîndite. Priviți ce se întîmplă în Germania de Est : ea plutește între două lumi. Cu toți banii vechii Republici Federale, nimeni nu știe de unde să o apuce pentru a o scoate la liman. Ea nu mai aparține nici unei epoci. Nici baza materială, nici măcar mîna sa de lucru nu mai sînt adaptabile, recuperabile.

Apar, iată, situații cu totul noi, fără vreo legătură cu țările lumii a treia, numite „recent industrializate" sau „cu dezvoltare medie", cum ar fi Mexicul sau India, unde se suprapun un sistem de prodcție vechi și un sistem de producție modern, fiecare funcționînd destul de bine în registrul său, cu treceri continue de la unul la altul. S-ar putea spune același lucru și despre sistemul de distribuție, care se întinde de la mica prăvălioară moștenită din Evul Mediu, pînă la super-magazinul creație a secolului XX, trecînd prin tîrgul săptămînal din piețele satului ; cele trei modele asigură foarte bine tipul lor de distribuție, dintr-un motiv foarte limpede : toate n-au încetat să se supună legii cererii și ofertei.

Se vede tot mai bine că problema reconstruirii unei economii de piață în societățile ieșite din comunism este o problemă economică fără analogie în trecut. E unică și trebuie gîndită ca atare. Cu precizarea specială că noțiunea de Plan Marshall e înșelătoare. În 1945, țările din Europa de Vest suferiseră distrugeri strict materiale, datorate bombardamentelor și luptelor. Reconstrucția echipamentelor acestora era o chestiune de investiții și credite. În ce privește țările ex-comuniste, problema e de a le reînvăța să folosească investițiile și creditele, altfel decît pentru a-și acoperi niște găuri — care, oricum se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestei situații.

Recompunerea democratică e cheia recompunerii economice. Am mai scris-o deseori : comunismul nu este un sistem economic, ci un sistem politic care, pentru a exista, trebuie să distrugă economia. Soluția generală trece deci, înainte de toate, prin politică. Orice urmă a vechii organizări politice comuniste trebuie eliminată, ca o frînă absolută pentru reconstrucția economică. Dar numai liberalizarea la nivel politic superior nu e suficientă, deoarece scleroza datorată sistemului politic comunist a pătruns în inima tuturor articulațiilor sociale și continuă să le paralizeze. Vedem foarte clar acest lucru în Ungaria, unde tranziția politică a fost aproape perfectă, dar unde extirparea din economie a țesuturilor avariate ale vechii politici se dovedește a fi anevoioasă. Pe scurt, faimoasa privatizare rămîne aproape peste tot, cel puțin pentru moment, o perspectivă teoretică.

Iată de ce, comparația cu celebra „tranziție" spaniolă a anilor 1976—1980 este iluzorie. În momentul dispariției lui Franco, la sfîrșitul lui 1975, singurul lucru dictatorial care a mai supraviețuit în societatea spaniolă a fost vîrful Statului. Societatea civilă era deja democratizată, o clasă mijlocie, abilă și cosmopolită, își apropiase deja toate deprinderile europene în perioada extraordinarului salt economic din anii '60. Industria spaniolă era deja re-echipată. Cultura spaniolă era deschisă lumii întregi. Dictatura nu mai avea decît semnificația unui epifenomen muribund.

În schimb, în țările debarasate de monopartism comunist, democratizarea se face pornind de la vîrf și coborînd progresiv în toate angrenajele societății. Atenție ! Nu am uitat că popoarele dumneavoastră s-au revoltat și că datorită curajului, dorinței lor de libertate au fost posibile revoluțiile din Europa Centrală. Dar revoluția care răstoarnă o putere totalitară e una, iar implantarea în locul acestei puteri a unei civilizații democratice în stare să impregneze întreaga societate, e alta. Or, tocmai această impregnare, descentralizînd decizia, reactivează creația economică. Căci există o creație economică. Căci există o creație economică, așa cum există o creație literară sau științifică. Piața este deja — în sine și prin sine — o formă a democrației.

Iată de ce comparația evoluției sovietice cu, de pildă, cea din Chile — așa cum am auzit recent — este la fel de falsă ca și comparația cu tranziția spaniolă. Comparațiile acestea foarte la modă nu cunosc specificitatea post-comunismului. Să începem cu economia chiliană : în ciuda reformelor lui Allende, această economie nu a fost niciodată cu adevărat colectivistă. Ca să vă dau un exemplu, la un an după reforma agrară a lui Allende, care dezmembrase marile domenii private pentru a le distribui sub formă de parcele țăranilor, aceștia le-au revîndut vechilor proprietari ! De ce ? Pentru că respectivele mari domenii, contrar propagandei socialiste, erau nu latifundii, ci exploatări ultra moderne, integrate, gestionate conform ultimelor performanțe ale agronomiei de vîrf, cu o productivitate foarte mare. Țăranii și-au dat seama că de fapt cîștigau mai mult și mai sigur ca muncitori agricoli pe acele domenii, decît ca mici proprietari fără capital și tehnologie. În momentul de față, Chile își plătește toate importurile de petrol cu exporturile sale de fructe și legume. Apoi, liberalizarea economică a anilor '80 a refăcut condițiile pentru ceea ce se numește inițiativă socială. Liberalizarea politică din 1989, cu acea revenire la guvernele alese prin sufragiu universal a fost încheierea, nu preludiul evoluției respective.

Să precizăm deci : orice democratizare care nu reușește să fie simultan economică și politică nu e o democratizare reală. Fără privatizare, democratizarea nu înseamnă nimic. Perioada de tranziție zguduie adesea sensibilitățile, deoarece ea începe prin a adînci inegalitățile economice. E inevitabil. Abia mai tîrziu, în societățile capitaliste, se restrînge evantaiul veniturilor, abia atunci se generalizează prosperitatea. Dar întîi de toate ea trebuie creată. Dacă la început o minoritate de întreprinzători se îmbogățește mai repede decît alții, faptul trebuie acceptat. Îmbogățirea aceasta servește cel puțin la urnirea mașinăriei. Ea e mai folositoare decît cea cu care sînteți obișnuiți, îmbogățirea Nomenklaturii politice, complet sterilă, necreativă.

Mentalitățile populare, deformate de cinzeci sau chiar șaptezeci și cinci de ani de comunism trebuie să înțeleagă că egalitarismul în sărăcie nu duce decît la mai multă sărăcie și pentru tot mai multă lume. Dacă nu pot suporta ca vecinul să reușească economic mai bine decît mine, atunci nici să nu visez că aș putea deveni membrul unei societăți a abundenței, deoarece ea nu e posibilă decît prin concurență, iar concurența e — prin definiție — generatoare de inegalități.

În sfîrșit, reconstrucția politică, economică și culturală trebuie să fie însoțită în țările dumneavoastră de o remodelare geopolitică. A fost o nebunie din partea lui Gorbaciov că a sperat să democratizeze Uniunea Sovietică fără ca ea să se descompună, deoarece liantul care o menține unită e comunismul. Balcanii, la rîndul lor se confruntă cu tensiuni interne pe care comunismul le-a înghețat, ba chiar agravat prin sufocare. Aceste tensiuni trebuie privite și abordate frontal. Din Albania pînă în Bulgaria și din Iugoslavia pînă în România, forțele eruptive, atîta vreme refulate, țîșnesc la suprafață. Cum nu putem reconstitui nici Imperiul habsburgic, nici Imperiul otoman, nici pe cel sovietic — și e foarte bine că acest lucru nu e cu putință —, problemele vechi sînt în același timp probleme noi, probleme ale secolului XXI, adică insolubile fără democrație și fără Stat de drept.

Sînt conștient de caracterul mult prea general al cuvintelor mele. Din cauza acestei carențe vă mărturisesc din toată inima că regret faptul de a nu fi cu dumneavoastră, pentru a discuta, revizui, preciza ideile de mai sus. Mă voi consola cu gîndul de a putea citi mai tîrziu textele dumneavoastră. În așteptarea lor, vă transmit tuturor salutul meu cordial și călduros.

J. F. R.

14 martie 1991

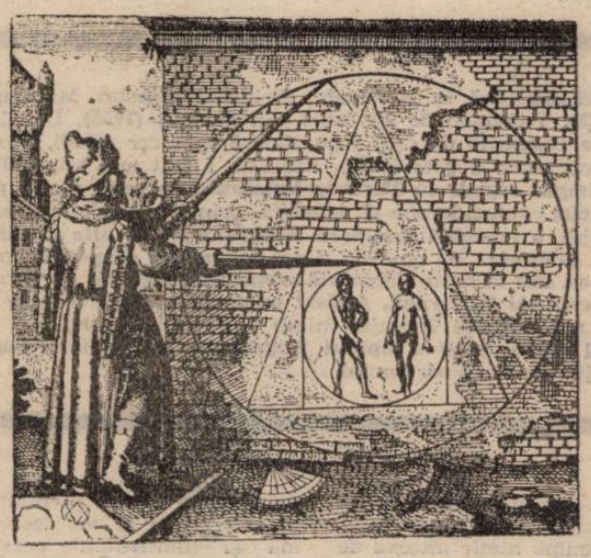

La ora actuală, Jean-Francois Revel este unul din cei mai autorizați analiști francezi ai fenomenului politic mondial, în general, și al mișcărilor din Estul Europei, în special. Deși de o notorietate certă în mediile intelectuale, el are totuși nevoie de o prezentare — fie și sumară — în fața publicului larg din România.

S-a născut în anul 1924 la Marsilia. A urmat Ecole Normale Supérieure și a absolvit facultatea de filosofie. A predat la Tlemcen, Mexico, Florența, Lille și Paris. În 1963 s-a retras din învățămînt. Începînd din 1958 a colaborat, ca ziarist, la numeroase publicații franceze și străine. În momentul de față este editorialistul revistei „Le Point", după ce, în perioada 1966-1979 a fost editorialistul lui „L'Express", iar pînă în 1981 — director de redacție al aceleiași cunoscute reviste. A condus și conduce diferite colecții în cadrul unor prestigioase edituri franceze.

Din ampla și diversa prezență editorială a lui Jean-Francois Revel pot fi reținute volumele : **Istoria Florei, De ce filosofi ?, Pentru Italia, Stilul Generalului, Despre Proust, Cabala habotnicilor, În Franța, Contracenzuri, Scrisoare deschisă dreptei, Gînditori greci și latini, Filosofia clasică, Nici Marx, nici Iisus, Idei ale timpului nostru, Tentația totalitară, Noua Cenzură, Un festin de cuvinte, Cum sfîrșesc democrațiile, Respingerea Statului, Terorismul împotriva democrației.**

prezentare și traducere
Adriana BABEȚI

COLECTIVUL DE REDACȚIE : MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef-adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORNEL BOGDAN, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 3 33 90, 3 33 76 și 3 00 73
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

Paginatori : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU ;
Linotipiști : Tiberiu LAZĂR, Gela DOGIOIU, Mirel UNGUREANU,
Tiparul executat la I.P.B.T. Index 42.967.

ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

sumar
16

Citiți în paginile 8—9

INFERNUL DE DINCOLO DE CARTE

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA • NR 16 (1246) 19 APRILIE 1991 • SERIE NOUĂ, ANUL III • 16 PAG 10 LEI

Parpangel din Kurdistan

Ani de-a rîndul, reputația noastră de codași ai Europei era salvată, în extremis, de comparația cu albanezii. Ca nivel de trai, ca drepturi ale omului, ca îndărătnicie, ca servilism, ca îngîmfare păguboasă și ca duplicitate morală doar Albania se plasa cu o jumătate de pas înapoia noastră. La Tirana, în plin centrul orașului, expert luminată de reflectoare, trona ultima statuie europeană a lui Stalin. La București, în carne și oase, cel din urmă avatar al șîngerosului gruzin nu-și oferea nici măcar luxul cîtorva opaițuri pîlpîitoare.

Astăzi, deși comparația se menține (vezi rezultatul alegerilor parlamentare din Albania), ea nu mai are aceași semnificație. Indicele moral — singurul relevant în „vechea Europă" — și-a pierdut din forța de expresivitate politică. Azi pe tapet se află capacitatea unui popor (și a conducătorilor săi) de a-și asigura credibilitatea pe plan internațional. Nici Bucureștiul, nici Tirana n-au reușit acest lucru. În ambele capitale s-au reinstaurat regimurile obtuze și modalitățile arbitrarii de a conduce o țară. Și la noi, și în Albania minciuna a devenit legea de căpetenie a diriguitorilor, iar naționalismul xenofob unicul stindard al consensului.

Acestui funest model (respins, sistematic, de către puternicii zilei în favoarea unor fantasmagorice modele, cînd „japonez", cînd „suedez", cînd, pur și simplu, „original") i se alătură încă unul: modelul kurdistanez. Tragica soartă a locuitorilor de la întretăierea cîtorva mari imperii (turc, persan, sovietic) ne înspăimîntă și prin grozăvenia asemănărilor cu destinul nostru istoric, determinat tot de vecinătatea cu trei imperii (turc, austro-ungar, sovietic) și de un aproximativ același număr de locuitori.

Din nefericire, momentul actual al României este acela al unei țări căreia i se aplică sindromul Kurdistan. Dacă în ce privește România interioară comparația pare, încă, ușor exagerată (dar isteria cercurilor naționaliste nu exclude cu totul posibilitatea de a provoca, la nivel internațional, o iritare care să determine un nou arbitraj), România exterioară, a emigrației, se regăsește cu ușurință în imaginile răscolitoare ale sutelor de mii de kurdistanezi centrifugați spre granițele Turciei și Iranului. Jalnicele cortegii ale românilor care au colonizat trei sferturi din globul pămîntesc și mai toată harta Europei aduc imediat în minte tragicele scurgeri de femei, copii și bătrîni hăituiți prin munții Anatoliei sau spre granița ayatollahilor iranieni. Cîrduri de români bronzați au colonizat metrourile Parisului, cersind, într-un esperanto postrevoluționar, în numele mirificelor evenimente din Decembrie. Îi surprinzi împrejurul Münchenului tîlhărind în marile magazine. Îi descoperi trecînd ilegal granița din Ungaria în Austria ori rătăcind cu lunile prin Cehoslovacia și Polonia. Detestați pretutindeni, priviți ca un nou pericol social și economic, tratați corespunzător stupefiantei ecuații român = rom, compatrioții noștri se află la ora tragediei absolute.

Că la originea dramei naționale a țării noastre stă politica falimentară a f.s.n.-ului, e clar. Minciuna atotbiruitoare ce a urmat scurtei iluzii din Decembrie a lăsat poporului român doar două alternative. Una mai sinistră decît alta și, dacă nu se întîmplă o minune, una mai fatală decît alta: la nivel individual, gitanizarea galopantă a populației, iar la nivel național, iremediabila kurdistanizare. Dea Domnul să ne înșelăm noi, și nu conducerea superioară de partid și de stat. Dar, pînă una-alta, imaginea cu care bintuim prin Europa este a unui Parpangel demoralizat, al cărui pașaport are tot atîta trecere cît al vărului său hălăduitor printre stîncile kurdistaneze.

Mircea MIHĂIEȘ

Cutia Pandorei

LEGEA MORȚII LA ROMÂNI

Mult așteptata Lege Funciară, adoptată și aprobată și de președintele țării e pe cale să ne aducă aminte de ceea ce s-a întîmplat, tot la noi, în 1907. Numai că răscoala, cu cele 11000 de victime de atunci, implică în momentul de față cîteva milioane bune, care nu se mai războiesc cu statul și brațele lui de fier, ci om cu om, familie cu familie, generație cu generație, țărani cu orășeni aflați la prima sau a doua generație în haine „nemțești". Pentru că nouăzeci la sută dintre cei ce trăim azi „fenomenul", căci aplicarea legii funciare e un fenomen, mai înțeleg din ceea ce este o „proprietate" doar : frigiderul, televizorul sau, eventual, o mașină sau un apartament de bloc. Bruse, ascunsele arhive personale, ținute la mare taină de ochii vecinilor sau chiar ai soților și celorlalte neamuri, gălbenite și roase de șoareci, ținute în pod sau pivniță ca niște fotografii interzise ale bunicilor, devin dintr-o dată acte vii, cu o dimensiune nesperată de cineva. Acte vii, care ne tulbură mințile mai ceva decît duhul ascuns în sticlă. Dintr-o dată picăm într-o lume onirică. Ca-n basmul din 1001 de nopți sau oricare altul, de pe orice continent, hîrtia aceea îmbălsămată cu vechime și putere ne face deținătorii unui petec de pămînt din glorioasa noastră țară. Puterea maximă a prezumtivului moșier (despre care cei mai mulți dintre noi știau din învățămintele școlare că erau ceva odios, chiar dacă „odiosul" respectiv fusese la Pitești, canal, Sighet, sau deportat în Bărăgan) îl face pe urmașul acestuia să redevină un fel de „acționar" la o ruletă națională. Recenta lege se aplică pe „tulpini" de neam din pomul victorios al fiecărei familii și, indiferent cît ai (au) avut, rămîi cu 10 hectare. Dacă bunicul sau bunica, de cele mai multe ori dispăruți astăzi, devin proprietarii celor 10 ha. În lipsa lor rămîn septuagenarii părinți. Dar și aici pot exista accidente și ca atare abia cei de patruzeci de ani mai rămîn în joc plus copiii lor. Chestia cu creșterea șeptelului la oameni din vremea odiosului și sinistrei dă putere egală de participare la moștenire tuturor celor aflați în viață. Noroc că aceștia de pe urmă sînt, ca și părinții lor, deprinși doar cu bișnița, cu mica ciupeală, așa că în fața noii legi funciare se simt cam stînjeniți. Iluzia pămîntului la care au dreptul se destramă în fișii tot mai mici, și cum altruismul era o lege a franciscanilor, bunii noștri ortodocși sau de alte religii pornesc spre afacere precum Cain și Abel. Dintr-o dată, în sufletul fiecăruia se trezește fiara. Cînd totul e nefericit de simplu. Un bunic decedat, e înlocuit cu cei trei fii, deci 10 hectare se împart la trei, dar și dintre aceștia mai trăiește doar unul. Urmează la rînd nepoții care, rămurele dulci ale acestui copac tulpinos se ridică la șaptesprezece. Și așa mai departe. La cea de a patra generație, care e de fapt și ultima, unde strănepoții, decreteii se ridică la numărul de șaptezeci și șase. Și iată cum rămurosul copac, cu atîtea tulpini, crește pe 10 hectare, muncite pînă acum de ceapiști sau iasiști, care se văd frustrați de dreptul fizic al celui ce a plantat o vie, o livadă ș.a.

De aici începe bătălia. Fericitele tulpini orășenizate în ultimii patruzeci și cinci de ani nu mai au de gînd să se mai întoarcă la țarina străbună, dar vor să aibă cîta parte din ea prin munca altora. O a doua bătălie se duce între cei în viață și bunicii care nu mai crapă și atunci se văd nevoiți să-i interneze în grabă prin sanatorii sau spitale, să se obțină adeverințe de ramolisment ș.a. (fapte verificate). A treia bătălie se dă pentru locul „arborilor" proprietari. În fine, o a patra între mentalitatea celor iubitori de muncă la o colectivă și cei care vor mici ferme individuale sau mici asociații, adormiți de eventuale mașini agricole de producție italiană sau germană, în schimbul vițeilor sau al unor culturi de plante textile necesare industriei de profil din apus... În esență, lupta se dă practic în toate părțile și la toate nivelele. Turnul lui Babel pălește. Ce-a ieși ? Vom vedea. Oricum, și fără legea improprietăririi cu părți sociale estimînd 30 la sută din buget pentru a fi transformate în acțiuni pentru neproprietarii de pămînt și fără legea dreptului asupra locuințelor, halimaua arată deja ca începutul ferm al Apocalipsei. Gheena așteaptă !

Paul Eugen BANCIU

ARGUS ● ARGUS

Nu caut cu lumînarea mizeriile vieții noastre politice și din alte zone de interes, dar prea ies aceste grozăvii la lumina zilei, de parcă ar fi cele mai naturale cu putință ● Nu de mult, am putut vedea o sumedenie de scene care mi-au confirmat majoritatea scenariilor negre ● Căci ce altceva decît un vis urît este imaginea cuplului Eugen Barbu — C.V. Tudor ciocnind cupa cu șampanie la comemorarea unui an de la apariția odiosului Azi ? Și asta petrecîndu-se în prezența plină de duioșie a premierului Roman. Care, bănuim, a fost nevoit (?) măcar din politețe să se întrețină cu amintitul tandem ● Ceva-ceva din grotescul serbării a reușit să salveze prezența în bună parte suprarealistă a d-lui Ion Rațiu la eveniment, tot atît de neașteptată pe cît ar fi apariția unui transatlantic într-un sat de munte ● Bătrînul și elegantul țărănist a dat clasă : s-a dus acolo să ciocnească un pahar cu detractorii cei mai înrăiți, cu personajele care s-au dat mereu peste cap să-l prezinte cît mai rău cu putință. Venerabilul gentleman de Turda a făcut dovada educației sale englezești, cu o încîntătoare diplomație și prezență de spirit. Anii petrecuți în Marea Britanie îl scutesc acum de toate fobiile prin care ne e dat nouă să trecem. Surpriza a fost totală ● Dar să nu ne lăsăm ispitiți de micile plăceri. Oricum nu ne lasă alții ● Căci, ce-am mai văzut noi de curînd ? ● L-am văzut pe domnul ministru de interne D.V. Ursu premiind, printre alții, pentru obiectivitate publicistică și bune intenții, revista România Mare. Asta-i, gestul junelui și bucălatului ministru proaspăt întors de prin țări străine ne-a mai spulberat un segment din optimismul bine temperat ● Dacă domnii de la interne numesc ceea ce produce România Mare obiectivitate, atunci ce să ne mai mire sagacitatea și tragerea de inimă cu care sergenții și plutonierii de stradă molestează o anumită parte a presei, tocmai cea pe care o critică la fiecare prilej domnul președinte. Iar gazetarii ouați sub aripa securității o înjură ca la ușa cortului ● Prilejul amintitei premieri a fost în măsură să ne confirme de unde li se trage siguranța și convingerea că nimic nu li se poate întîmpla, orice ar scrie, domnilor de la gazeta cu nume atît de falnic ● Dincolo de pitorescul balcanic al gestului d-lui Ursu, stăm și ne întrebăm : nu e oare această premiere un semnal clar și limpede ca lumina zilei pentru poliția română în a aborda o anume atitudine față de ceilalți ziariști ? ● Nu e gestul cu pricina o mascată atitudine politică, venind tocmai de la capul unui ministru care prin firea lucrurilor n-ar trebui să fie deloc implicat politic ? ● Ba bine că nu ● Oare cîte guverne vor mai trebui remaniate, pieptănate și schimbate pînă să se prindă ceva de mocrație de organele noastre executive ? ● Dar țiganiada nu are loc doar la nivelele superioare ale tinerei noastre democrații. Ea se întinde ca pecinginea, simplii cetățeni rezolvîndu-și nemulțumirile cu strămoșeasca bîtă, cu cuțitul, cu chibritul, trecînd prin foc părțile vătămate ale ființei ● Cît privește veștile din Moldova din dreapta Prutului, tocmai aflăm că vizita președintelui Iliescu la Moscova, soldată cu acel tratat de amiciție, a creat în rîndul fraților noștri basarabeni impresia clară că statul român este imun la durerea lor. Aceasta se adaugă la multele probleme cu care au a se lupta în interior, unde forțele cărora orice apropiere a Moldovei de România le dau noianuri de fiori se regrupează cu tupeu ● Și pentru ca să o duc într-o deplină bucurie, pe care, cu această ocazie, mă străduiesc să v-o transmit și dumneavoastră, tocmai primesc o scrisoare de la niște prieteni din Austria. Români plecați cu mai bine de un an în urmă din disperare și dorință de a vedea lumea ● Stabiliți la Viena, găsindu-și și un loc stabil de muncă, nu de jos, vasăzică remunerat ca atare, au dus-o un an într-o mirare altoită pe mulțumire ● Numai că, iată, a mai trecut ceva vreme și au prins a vedea lacunele austriecilor, niște tipi corecți, dar fazi, străini de dimensiunea prieteniei balcano-pentice ● Prietenilor noștri li se întîmplă să descopere tot mai multe neajunsuri acolo unde sînt și tot mai multe calități la cei de care au fugit ● Nu mă refer la guvernanți ● Dar tinerei perechi austro-române nu îi mai displace presa românească după ce au răsfoit-o pe cea tiroleză ● În aceeași restructurare a spiritului critic, actualitățile TV de după revoluție li se par bune față de suratele vieneze ● Un singur realizator mai de doamne-ajută au cei de la televiziunea austriacă, dar și ăla s-a născut în România, plecînd ce-i drept acum vreo 30 de ani ● Pentru ca bucuria să ne fie deplină, mai găsim ceva în epistola cu pricina care ne dă peste cap ● La propriu ● Prostiți de dorul de casă, amicii ne scriu oarecum în glumă, că pînă și de ședințele de dinainte le e dor, cu toate că-și amintesc bine că erau groaznice ● Aproape că m-am hotărît să nu mai trec fruntariile străbune ● Ce folos să mai pleci pe te miri unde ? ● Mai bine rămîn aici cu gîndul la Viena decît să ajung în Prater și să-mi amintesc cu drag de Emanuel Valeriu.

C. B.

TOP ORIZONT

POEZIE

1. Mircea Cărtărescu, **Levantul**, Ed. Cartea Românească (1).
2. Florin Iaru, **Înnebunesc și-mi pare rău**, Ed. Cartea Românească (2).
3. Nicolae Prelipceanu, **Mașina de uitat**, Ed. Cartea Românească (3).
4. Liviu Antonesei, **Căutarea căutării**, Ed. Junimea (4).
5. Nichita Danilov, **Deasupra lucrurilor, neantul**, Ed. Cartea Românească (5)

PROZA

1. Mircea Eliade, **Noaptea de Sînziene**, Ed. Minerva (2).
2. Stelian Tănase, **Corpuri de iluminat**, Ed. Cartea Românească (1).
3. Paul Goma, **Bonifacia**, Ed. Mio (3).
4. Eugen Uricaru, **Complotul**, Ed. Militară (—).
5. Daniela Crăsnaru, **Pluta răsturnată**, Ed. Albatros (—).

CRITICĂ—ESEU

1. Nicolae Manolescu, **Istoria critică a literaturii române**, Ed. Minerva (1).
2. Constantin Noica, **Jurnal de idei**, Ed. Humanitas (2).
3. Emil Cioran, **Cartea amăgirilor**, Ed. Humanitas (3).
4. G. Călinescu, **Oglinda constelată**, Ed. Saeculum (—).
5. Andrei Șerbulescu, **Monarhia de drept dialectic**, Ed. Humanitas, (4).

Chiar la prețurile binișor (sinistru) liberalizate, cărțile se vînd. Dar ne dă ocol o întrebare : pînă cînd ?

JURNAL DE ZVONURI

● S-a hotărît organizarea unor secții de analiză a celor care s-au dovedit români patrioți în ultimele decenii. Aceștia vor primi premii și vor fi prezenți la televiziune unde li se va înmîna distincția *Salvatorii neamului*. Înaltele decorații vor fi înmînate personal de către domnul director general Virgil Măgureanu ca reprezentant al celei mai patriotice instituții naționale.

● *În paralel*, Comisia pentru adevăr și dreptate *a Parlamentului definitivează proiectul legii referitor la dușmanii poporului. Aceștia vor fi obligați să poarte în piept un însemn stabilit în funcție de categoriile de acțiuni antiromânești la care au fost încadrați : sabotor, legionar, destabilizator simplu, cumpărat pe forinți, cumpărat pe dolari SUA, destabilizator multiplu, mătingist, agent CIA, și tot așa, pînă la delictele mai la îndemînă de jelui : ins dubios, ins cu pretenții intelectuale, fumător de Assos, purtător de bluejeansi, bărbos.*

● Minerii se pregătesc să vină în Capitală ca să rupă coastele opoziției deoarece, cît de curînd, nu vor mai avea salariile întregi. Se așteaptă ca acțiunea să fie condusă de către președintele țării, care, la sfîrșit, le va mulțumi pentru devotamentul și dăruirea de care au dat dovadă.

● *Domnul Radu Câmpeanu a promis că se va retrage din Parlament imediat după domnii Vasile Văcaru și Gheorghe Dumitrașcu.*

● Președintele țării se va prezenta în fața națiunii la televiziune și în această săptămînă. De data asta domnul Gabriela Neagu îl va întreba și despre felul în care își petrece timpul liber, despre mîncărurile preferate și, mai ales, despre niște rețete de slăbire pe care domnul președinte are de gînd să le urmeze în vederea slăbirii domniei sale conform noilor cerințe ale economiei de piață din țara noastră.

Umor Service

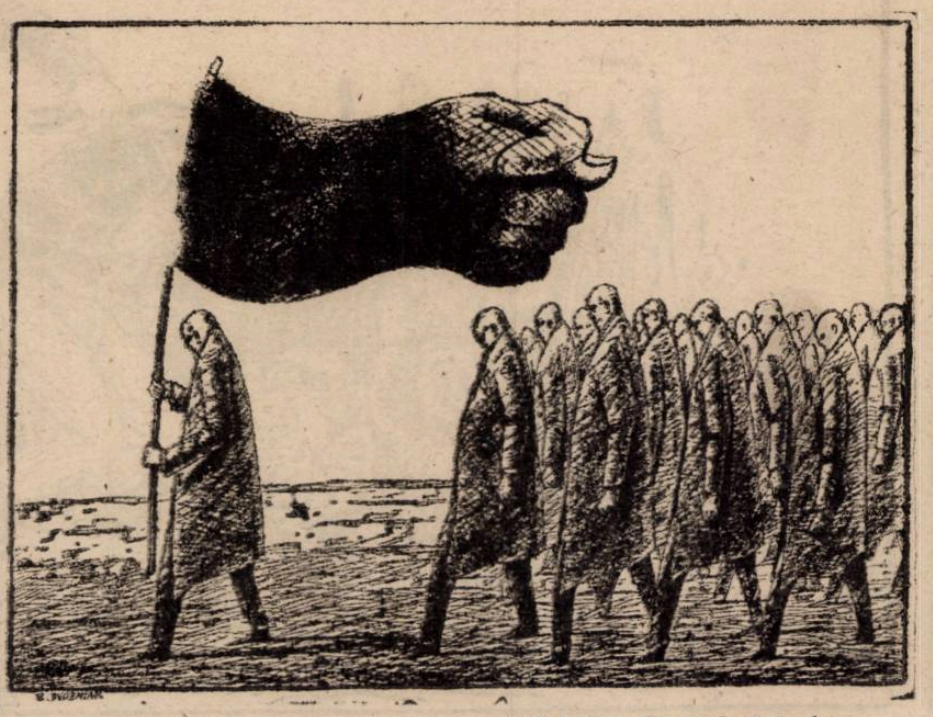

Zbigniew Wozniak (Polonia)

CONVORBIRI

AGNES HELLER

SE POATE LOCUI ȘI ÎNTR-O GARĂ"

Agnes Heller a fost unul din întemeietorii Școlii de la Budapesta, grup de filozofi de opoziție, ieșit — cum s-ar spune — din „mantaua" lui Lukács. Drumul ei, ca și al întregului grup, a pornit de la analiza premiselor filosofice ale gîndirii — zise „socialiste" și a dus de la contestația spirituală la contestarea socială, creînd miezul tare al opoziției din Ungaria. Profesoara, care actualmente lucrează în SUA, a avut amabilitatea de a ne acorda un interviu în exclusivitate, cu ocazia vizitei la Timișoara.

— Ați început ca discipol al lui Lukács, cel mai renumit și, poate, unicul filozof de valoare dat de gîndirea marxistă dintr-o țară „socialistă". Cum te poți elibera de sub tutela unui uriaș, a unui uriaș dogmatic totuși...?

— Cei care îl știu pe Lukács doar din volumele scrise, cunosc doar jumătate de adevăr. Ei cunosc doar ideologul dogmatic, care a reușit performanța unică de a crea impresia de adevăr, chiar și în cazurile cînd trebuia susținută o teză evident falsă. El însă a avut o capacitate unică de a se dedubla. Acasă, în rîndul discipolilor săi cei mai apropiați, era altul. Era maleabil, încita la discuții, te asculta, iar cînd venea vorba de acele teze false, evident false, el le expedia cu o trimitere ironică: „ordin de sus"...

— Cum a fost drumul Dv. spre opoziție, spre crearea opoziției maghiare?

— Șocul, desigur, a fost 1956. După înăbușirea revoluției născute pe fondul încercării unei reformări a socialismului (ideolog al schimbării fiind și Lukács), majoritatea intelectualității maghiare care a rămas în țară, dacă nu a fost internată, a trebuit să se retragă în surghiun intelectual. Peste Ungaria s-a așternut pacea. O pace, o liniște, ca pe fundul unui oecan. tot presați de frică. Era greu să faci ceva. Să te miști. Nu aveai spațiu. Primele gesturi de necolaborare cu vechiul regim au fost semnele gîndirii independente. De exemplu, am lansat în reviste de filozofie problema: dacă există înstrăinare și în socialism, sau numai în capitalism....

— O, îmi amintesc și eu de acele dezbateri!

— Da, desigur, generația dumitale probabil că le-a recepționat la momentul trezirii intelectuale. A fost o polemică de răsunet internațional, preluată de presa de partid și în o serie de cărți. Apoi a venit articolul scris de Márkus, în care a ridicat problema: există curente în cadrul marxismului? Partidul, desigur, a priceput rapid că acest articol sugerează posibilitatea unei gîndiri pluraliste și — vai ce expresie urîtă! — posibilitatea unui pluralism politic! Să ne ferească sfîntul de necurat! Dar toate aceste mici gesturi de nealiniere au culminat cu declarația dată în 1968 agenției franceze de presă, în care noi am repudiat gestul Ungariei de a se alătura Uniunii Sovietice în oprirea cu tancurile a reformelor din Cehoslovacia. Acest gest, au spus mai tîrziu toți intelectualii de o seamă cu noi, a fost pentru toți primul gest de nesupunere, primul gest de împotrivire față, primul semn că se poate face ceva, dacă îndrăznim.

— Care au fost consecințele?

— Eu am fost scoasă din postul meu de la Universitate, și am primit și o sancțiune de partid, care îmi interzicea publicarea articolelor și punea sub index tot ce scrisesm. Acest lucru a fost de durată, dovadă că în 1973, cînd fiul vitreg al lui Lukács, academicianul Pánosi Ferenc, a primit pentru merite științifice premiul Kossuth, cea mai mare distincție din Ungaria ,ca favoare de excepție el a cerut atunci să fie primit în audiență personală de Kádár, primul secretar al Ungariei din 1956. La această audiență el a ridicat o problemă unică: soarta vitregă a discipolilor lui Lukács, care în acea vreme era deja mort. „E tragic că cele mai bune capete ale intelectualității maghiare zac nefolosite. Aceasta este o politică greșită a vieții științifice". „Da, a replicat la aceasta Kádár, aveți dreptate. Dar uitați că aceasta nu este politică a științelor, ci politică pură. Ei s-au amestecat în politică, deci trebuiau judecați din acest unghi". Memoria Partidului era deci foarte bună.

— Și atunci, ce ați făcut? Ce era de făcut?

— De la gesturi de nesupunere, am trecut la activitate de opoziție. Căci diferența dintre dizidență și opoziție constă în aceea că dizidența face manifestări, declarații de nealiniere, pe cînd opoziția înseamnă o activitate continuă și coordonată, menită să creeze o dinamitare a regimului din interior. Această fază, în Ungaria, se leagă de apariția samizdatului organizat de Demszky Gábor și Kiss János. Am început să editâm volume xerografiate, șapirografiate. Pe aceste texte, difuzate apoi de Europa Liberă, a crescut încet toată garda opoziției maghiare. Această opoziție a fost pregătită, coaptă ideologic în momentul cînd vechiul sistem s-a prăbușit. Rolul său istoric a fost că în vacuumul de putere creat după prăbușirea aparatului de partid clasic, a pus piciorul în prag și a împiedicat ca în loc de schimbare de sistem să aibă loc doar o rotație a cadrelor. Să nu credeți că doar în România au visat acest scenariu cadrele din partid...

— Sigur, Pozsgai...

— Da, da, ce a fost, toată campania alegerii prin vot direct a președintelui dacă nu o mutare abilă...

— Dar mutarea lui Németh Miklós?

— Care mutare?

— Cea cu tancurile pe care le va pune în mișcare...

— Ah nu, acela a fost Grosz. Németh Miklós, cînd a mirosit evoluția lucrurilor, că preluarea comunistă a puterii de altă garnitură comunistă nu se va mai realiza, și-a pregătit ieșirea triumfală de pe scenă, intrînd pe postul de director general al unui consorțiu bancar cu capital străin. Căci el este un specialist în economie realmente bun.

— Da, e realmente o alternativă bună, dacă un politician este dublat de un specialist bun. El are o alternativă reală în asemenea situații.

— Remarca Dv. este fundamentală. Cei care sînt doar activiști și nu se pricep la nimic, în asemenea situații aleg cu prioritate tancurile, pe cînd adevărații specialiști pot specula: vreau o putere politică, cu o stare economică din ce în ce mai proastă, ori aleg o bunăstare materială înzecită. La o firmă străină ei atît valorează.

— Dacă am ajuns aici, să punem și problema de bază după fiecare schimbare de regim: ce să facem cu oamenii căzuți din fotoliile puterii? Pentru mine, trebuie să vă mărturisesc, modelul de bază a fost cel enunțat de Soljenițin în „Arhipelagul Gulag". E nevoie de 50 000—100 000 de procese, la finele cărora trebuie băgați în închisori toți vinovații și acoliții vechiului regim, pentru a însănătoși societatea. Din păcate, experiența ne arată că pînă cînd se curăță sistemul juridic într-atît să se poată face asemenea procese, nu va mai exista în viață acea garnitură de oameni care sînt direct răspunzători pentru atrocitățile comise. Mai rapid însă nu se poate. Căci cum ar putea judeca un complet de judecată niște inculpați, cărora le-au fost prieteni, complici, tăinuitori?

— Da, noile guverne democratice create, noua elită politică, după părerea mea, trebuie să aducă o jertfă morală prin faptul că îi lasă să fugă pe vinovați. Dacă nu procedează așa, încalcă noul sistem democratic justițiar. O ordine de drept nu poate fi ridicată pe baza unor procese, pe bază de forță. Acesta e o dilemă insurmontabilă. Și, din păcate, nu văd nici o posibilitate de ieșire din ea, decît una tot morală: societatea ar trebui să-i condamne pe acești indivizi, să le creeze sentimentul de jenă...

— Vă gîndiți ca vînzătoarea de la alimentara să se uite ca la un vid la fostul funcționar de partid? Ca poștașul să nu spuie „sărut mîna" fostei secretare de partid? Ca la aprozar să spună „treci și mata la rînd" fostului colonel de securitate, care intra mereu pe la spate? Dar nu vă dați seama că societatea civilă care ar fi capabilă de asemenea justiție morală nu există? Că acesta ar trebui mai întîi construită?

— Da, problema e tare complicată. În Ungaria, unde cunosc mai bine substratul social, cauza principală rezidă în aceea că regimul Kádár a fost extrem de lung. Perioada dură a atrocităților a fost la începutul sistemului, în 1957—1958. De atunci încoace sistemul a devenit, încet cu încetul, mai puțin dur, mai tolerant. Cei mai vinovați, criminalii mari, au murit deja, ori sînt la vîrste înaintate. Și oamenii din aparatura de partid a ultimei perioade au instaurat cu totul alte relații, decît cei din prima perioadă. Printre cei din urmă se zăreau deja mulți progresiști, oameni care au deschis porțile spre prosperitate individuală și colectivă, de grup. Deci e greu de stabilit pentru acest complex o măsură unică...

— Vorbind de societate în general, noi, aici, ne confruntăm acum cu problemele esențiale ale rămînerii în urmă a conștientizării sociale. În această societate opoziția e foarte firavă, se mărginește doar la cîteva orașe mari, de aceea v-am și întrebat cum se poate întări opoziția, importanța sa în cadrul social dat?

— Cred că nu puteți să vă folosiți nicicum de experiența noastră, deoarece situația Dv. e complet diferită. Cum am mai spus, opoziția din Ungaria s-a creat datorită activității samizdaturilor. La Dv., activitatea partidelor de opoziție este liberă, deci puteți să vă folosiți din plin de presa oficială pentru a vă face propagandă. O propagandă cît mai bună, desigur...

— Dar, vedeți, în România, opoziția, gîndirea de opoziție trebuie să se confrunte cu probleme culturale foarte grele, generate, de exemplu, de lipsa unui pivot educațional opozițional, cum era, unde era, educația catolică, biserica catolică ori protestantă, neoprotestantă. Ortodoxia pregătea sufletele pentru o contopire cu puterea, pentru plecarea capetelor, și nu îndemna la a da socoteală dreaptă doar Domnului. Instanța supremă nu era abstrasă instituțiilor statale...

— Da. E adevărat că fondul apusean al creștinismului era un suport demn de luat în seamă. Dar și acolo există diferențe remarcabile, cum sînt între Polonia și Ungaria.

— Atunci, nu există o lege de dezvoltare a opoziției?

— În Ungaria de azi opoziția clasică, ca o opoziție de regim, nu mai există, deoarece ea a cîștigat lupta. Opoziție democrată din parlament există, dar aceasta, e cu totul altă poveste. Despre situația din România cred că dumneata ai putea să-mi spui lucruri mai multe și mai de fond decît aș putea spune eu. Ceea ce e important, după mine, e doar atît: opoziția nu trebuie să fie prea numeroasă, ci bine organizată, pregătită să preia puterea cînd se ivește un gol de putere. Să fie o alternativă credibilă pentru majoritate. Și, la momentul oportun, să fie pregătită. Să aibă idei, programe. Restul vine de la sine.

— La începutul interviului am vorbit de filosofie. Să încheiem tot cu filosofia. Doamnă Heller, Dv. sînteți promotoarea unui nou curent, numit postmodernism filosofic. Ce semnificație are acest termen?

— Postmodernismul nu este același termen cu cel folosit de critica artistică. Pentru filosof nu există o epocă *de-după-modernism*. Expresia, pentru filosof, înseamnă o denumire pentru autoreflecția modernității. Lumea de azi nu se mai autodefinește ca o gară unde așteptăm trecerea unor trenuri. Unul se numește progresie infinită, altul trenul liberalismului, mai circulă apoi și trenul pe care scrie: „Gara de destinație: societetea fără clase", ori „societetea fără înstrăinare". Oamenii se înghesuiau pe peroane și „vînau" un tren cu care să plece cît mai rapid din prezentul nostru, reprezentat de această gară efemeră. Pentru gîndirea numită de mine modernă prezentul nu exista decît ca o stare de tranziție, de care trebuia să ne scăpăm urgent și să ne îndreptăm spre un viitor posibil, imaginabil, prezis. Postmodernul este lumea, acea stare a sufletului care constată că sîntem într-o gară. De aici nu derivă soluția încercării de a pleca cît mai rapid, ci există și o alternativă: să încercăm să trăim în această gară. Aici ne-am născut, acest născut, acest loc ni s-a dat, aceasta e soarta noastră, deci ar fi bine să o facem cît mai umană, cît mai bună. Să o pregătim și pentru copiii noștri. S-o construim astfel încît și copiii noștri să se simtă bine aici. Să sădim pomi, nu să-i tăiem. Să lăsăm trenurile Marii Politici să vîjîie spre noi mituri ale salvării. Omul Postmodern nu se interesează de acest gen de politică. Politica înseamnă o acțiune de înfrumusețare a habitatului nostru. A Gării care ni s-a dat. Nu zic că e cea mai frumoasă dintre Gări. Că e bine, că e rău, e a noastră. Deci, să încercăm să simțim zi de zi mai bine acest adevăr. Acesta e mesajul postmodernismului.

György MANDICS

S-A STINS MIRAJUL magazinului COMTIM

„Din păcate, trebuie să mîncăm . . .“

(Cugetarea unui român, prin anii '80)

Un amic (psihosocialog) începuse, pe la mijlocul deceniului trecut, să lucreze la un foarte original proiect : proiectul naţiunii ideale. O naţiune care să producă, dar să nu consume nimic. Idee, am putea spune, genială, care viza (în replică) atît consumul occidental, cît penuria continuă de alimente din ţara numită cu neţărmurită mîndrie Republica Socialistă România. Naţiunea ideală, în viziunea acelui amic, urma să devină naţiunea noastră. Greu încercată, însă permeabilă la experimente. Pentru a se documenta în privinţa consumului occidental, psihosociologul genialog s-a dus în R.F.G. (unde soţia lui avea nişte rude bine situate). N-am aflat nici pînă în ziua de azi ce l-a determinat să nu se mai întoarcă. Era atît de hotărît să realizeze ceva măreţ pentru poporul român . . . Dar poate că partida nu este încă pierdută, poate că el va veni cu proiectul acela minunat (bine pus la punct) şi va surclasa definitiv varianta Cojocaru şi alte variante de salvare economică . . .

Pînă atunci, să stăruim un pic şi asupra a ceea ce a constituit, pînă nu demult, un nemaipomenit punct de atracţie în oraşul de pe Bega : modernul magazin COMTIM.

AŞTEPTAREA

Aşteptarea a fost chinuitoare, deşi lucrările de amenajare/modernizare au mers mai repede decît credeam. Chinuitoare îndeosebi pentru concetăţenii noştri care locuiesc deasupra magazinului. Primeau, deseori, telefoane din oraş şi din ţară. Rudele, prietenii, cunoscuţii se interesau de mersul lucrărilor şi, firesc, de data . . . vernisajului. Mi s-a spus că multe scrisori adresate aceloraşi se încheiau cam în felul următor : „Vă dorim multă sănătate şi vă rugăm să ne anunţaţi urgent cînd se deschide magazinul vostru COMTIM“.

UN PROGRAM DE EXCEPŢIE

Unicul magazin din ţară cu . . . foc continuu. Performanţă incredibilă pentru România. Program nonstop. Rafturile şi lăzile frigorifice mereu pline cu preparate din carne de porc şi cu carne. Preparatele, trase în nailon, în vid. Curăţenie perfectă. Mediu aseptic. Autoservire. Cărucioare asemănătoare cu cele din supermagazinele americane. Casieriţele dotate cu dispozitive electronice care citesc preţul de pe etichetele lipite pe fiecare preparat. Disciplină. Expeditivitate. O felie de Occident în centrul Timişoarei.

NĂVALA

Cozi interminabile. Români din toate ţinuturile. Veniţi cu autocarele (excursii organizate), cu autobuzele, microbuzele, camioanele etc. (aranjamente cu şoferii), cu maşinile mici (caravane de rude, prieteni, vecini), cu trenul.

Conflicte între timişoreni şi „excursionişti“.

Întrebări provocatoare : Ce tot vreţi, voi, ăştia din Timişoara ?! . . . Aţi avut şi aveţi ce să mîncaţi. De ce nu vă potoliţi ?

Tentative de a le explica de ce nu ne potolim. De cele mai multe ori, nereuşite.

Români din două lumi diferite, paralele şi greu compatibile una cu alta.

Violenţe de limbaj. Ameninţări. Uşoare păruieli.

Demonstranţii (din decembrie '90) trecînd pe lîngă magazin, privindu-i cu dispreţ pe cei de la coadă. Între două lozinci scandate, un muncitor din coloană le strigă : Măăă, robii pîntecului !

Robii pîntecelui tău şi se uită cu teamă la miile de manifestanţi. Unii (robii) au venit de la sute de kilometri depărtare, de la alt capăt de ţară. Îşi închipuie că au ajuns într-un oraş unde se petrec lucruri aberante. Un oraş de oameni cu minţile rătăcite. Le vine să se urce în maşini şi să părăsească acest oraş de zurbagii. Dar mirajul preparatelor de COMTIM e mai puternic. A devenit mai puternic decît instinctul de conservare . . .

COLONELUL ŞI MAIORUL

Spre sfîrşitul lunii ianuarie ('91), într-o sîmbătă seara, m-am aşezat la coadă. (Ora 22). În faţa mea, numai 100 de persoane. După vreo două ore de aşteptare (răstimp în care s-a făcut curăţenie şi s-a adus marfă în magazin, au început să ne dea drumul înăuntru. Grupuri de cîte 30. Înăuntru era destul de cald şi multă lumină. Preparatele trase în nailon îţi luau ochii. Am trăit o mică tragedie a opţiunii. Poate pentru prima dată într-un magazin alimentar din patria mea. Am ales ce am ales şi m-am înscris, cu splendidul cărucior cromat, la coada de oameni şi cărucioare de la ultima casă. Emoţionaţi, satisfăcuţi, cumpărătorii vorbeau cu voce scăzută, unii chiar în şoaptă. Şi-au umplut cărucioarele : jamboane, cotlete întregi, cîrnaţi de mai multe feluri, salamuri, pateuri de ficat, conserve. Mă aflam după doi ofiţeri superiori, veniţi, cum aveam să înţeleg din conversaţia lor, în delegaţie. Erau, amîndoi, vizibil stînjeniţi că s-au amestecat într-o acţiune atît de prozaică, printre civili. M-am prefăcut că fac abstracţie de prezenţa lor şi am tras cu urechea . . .

Maiorul : Oare ce-o să zică ea ? . . .

Colonelul : Cine ?

Maiorul : Doamna mea.

Colonelul : O să se bucure.

Maiorul : Mi-a pus în vedere să nu mă întorc de la Timişoara cu mîna goală. Dacă nu veneaţi şi dumneavoastră, singur nu stăteam la coadă.

Colonelul : Păi, şi mie mi-a pus în vedere acelaşi lucru.

Maiorul : Bine că am ajuns.

Colonelul (arătînd, discret, spre ambele cărucioare pline) : Şi dacă o să avem probleme la avion ? . . .

Maiorul (după ce chibzuieşte) : . . . Nu cred. Scrie undeva că n-avem voie să ducem, cu avionul, produse alimentare ? Nu scrie.

Colonelul : Să nu spună că le-am cumpărat ca să facem speculă.

Maiorul : Tocmai noi să facem speculă, dom' colonel ?! . . .

Colonelul : Eh, am glumit . . .

NĂVALA CEA MARE

Cu mai bine de o lună înainte de a doua „liberalizare“ a preţurilor, la magazinul COMTIM cozile s-au triplat (în raport direct proporţional cu viitoarea mărire a preţurilor). Din îmbrînceală s-au spart şi vreo două vitrine. Starea de tensiune între timişoreni şi românii veniţi din alte părţi ale ţării risca să se transforme în violenţă fizică. Astfel, cozile au început să fie permanent supravegheate de patrule ale poliţiei, ale jandarmeriei. Mai mulţi timişoreni au cerut să se introducă o măsură protecţionistă : posibilitatea de a cumpăra produsele COMTIM numai avînd buletin de Timiş. S-a introdus cu puţin timp înainte de 1 aprilie.

DUPĂ 1 APRILIE

Vizitez magazinul COMTIM în a treia zi de luni a lui aprilie. Număr 6 cumpărători. Vidul de cumpărători este deprimant. „S-a stins mirajul acestui splendid magazin“, îmi spun. Aş vrea să împărtăşesc cuiva gîndul meu, dar n-am cui. Iau un cărucior şi trec prin faţa rafturilor pline, mereu pline. Cîrnaţi SALCRUD, Cabanos IEZER, Salam ROSA, Muşchi picant AZUGA (0,275 kg. — 112,48 lei !). Întreb o casieriţă ce încasări făcea în perioada de mare năvală, în 24 de ore. Îmi divulgă cifra : 400.000 de lei la o casă. Îi mulţumesc, mă mai învîrt prin magazin, calculez : la patru case (cîte sînt instalate) : 1.600.000 de lei/24 de ore într-o lună — 48 de milioane ! Într-un an . . . Dar n-a mai fost să fie un an.

Prietenul Viorel Marineasa (prozator şi foarte modest consumator, deoarece a avut, de curînd, hepatită) vine la mine în birou şi, fără să ştie ce bat la maşină (acest text despre magazinul COMTIM), îmi spune : „Am intrat la COMTIM cu 500 de lei şi abia am reuşit să umplu o jumătate de plăsucă. Ca să-i dau să mănînce ceva mai de calitate copilului . . .“.

ÎN LOC DE CÎTEVA CUVINTE TARI

Într-un interviu apărut în noua şi sprinţara publicaţie bucureţseană „Fraierul român“, atît de credibilul purtător de cuvînt al Guvernului, maestrul Bogdan Baltazar, declară : „În cadrul Guvernului există un bufet. Nu este teribil de bine aprovizionat“.

Întrebat care sînt preţurile la acel bufet, B.B. răspunde : „Mari, sînt mari. Sînt preţuri de bufet de lux. Însă salariul încă îmi ajunge“.

Iosif COSTINAŞ

CICĂ NIŞTE CRONICARI

● Citim în 22 (nr. 13) un interviu al Gabrielei Adameşteanu cu Ioan Petru Culianu, discipol al lui Mircea Eliade, profesor de istoria religiilor la Universitatea din Chicago. Plecat din ţară în 1972, dl. Culianu priveşte cu un ochi extrem de critic nu numai România, nu numai Europa de Est, ci Europa în general, despre care crede că nu mai prea are ce afirma în plan cultural. Exceptînd, într-o anume măsură Parisul, pe care îl vede ca o Americă în miniatură. Întrebat dacă lumea est-europeană se constituie într-o zonă de cultură aparte, Ioan Petru Culian răspunde : „Din păcate, cred că da. E o mare, tragică pierdere de timp, de oameni, de energii. Un provizorat, cum bine spuneai, întins pe 50 de ani care a distrus potenţialul unei întregi zone geografice“. Deşi afirmaţia poate părea excesivă prin scepticismul ei, n-am putea spune că nu e adevărată. Din păcate, e.

● Tot în 22 (nr. 14), Ana Blandiana răspunde întrebărilor lui Pavel Chihaia : „Literatura română a ultimei jumătăţi de secol este formată din două părţi — susţine poeta —, literatura scrisă acasă, între hotarele ţării, şi aceea scrisă în afara acestor hotare. Numai punîndu-se alături aceste două părţi se poate re-crea imaginea reală a forţelor creatoare a spiritului nostru în aceste decenii vitrege. Cred că din toate punctele de vedere cele două părţi se întregesc, se completează, tind una spre alta. Pentru fiecare dintre ele, cealaltă reprezintă un ideal ce părea de neatins“. ● În acelaşi număr, un amplu interviu cu Vintilă Horia, realizat de Marilena Rotaru, vine în completarea celui publicat de aceeaşi în CONTRAPUNCT (nr. 14) „Minciuna este una din caracteristicile cele mai diabolice ale secolului nostru“, susţine marele scriitor român, amintindu-şi cu tristeţe campaniile defăimătoare pornite împotriva sa de securitatea comunistă de la Bucureşti. „Exilul nu înseamnă a pleca dintr-un loc şi a trăi în alt loc. O fi asta pentru mulţi, dar nu şi pentru scriitor. Pentru scriitor exilul este o tehnică a cunoaşterii. Această tehnică a cunoaşterii eu am aplicat-o şi în metoda mea de cercetare literară. **Pentru mine dragostea, exilul şi moartea sînt cele trei chei ale cunoaşterii.**“ (sublinierile ne aparţin).

● Aceeaşi mare conştiinţă europeană, dar şi românească, în CONTRAPUNCT (nr. 14) : „În '89 a fost centenarul Eminescu. L-am reluat pe Eminescu care, ca şi Dante, şi mai mult decît el, a rămas pasiunea vieţii mele. Pasiunea faţă de omul Eminescu şi faţă de opera Eminescu. Mi-am dat seama întotdeauna că România fără Eminescu ar fi fost cu totul altceva. L-am definit pe Eminescu nu ca poet ci ca o ţară. Eminescu este o ţară : România. În iunie '89 a avut loc centenarul Eminescu de la Paris. În aprilie '89 am spus mai multor prieteni că fiind anul Eminescu, România se va elibera. Şi atunci am început să scriu un jurnal în româneşte. Începusem să mă întorc în ţară.“ ● Foarte interesante şi în acest număr, paginile **Structuri în mişcare**, semnate de Cristian Moraru şi Ion Bogdan Lefter. Cărora li se adaugă grupajele de poeme ale lui Dan Stanciu „ Daniel Bănulescu, proză de Simona Popescu şi Ovidiu Pecican. Excelent eseul politic al lui Sorin Matei — **Cacialmaua servituţii voluntare** ●

APOLITISMUL UNIVERSITAȚII ?!

(II)

În același context se apreciază că „numai prin ucenicia participării active la funcționarea structurilor societății și atunci cînd trebuie, printr-o angajare personală în lupta care țintește să o formeze, poate căpăta individul conștiința plenitudinii dimensiunilor sale sociale".

Și cînd te gîndești că la noi se vrea ca studenții să fie o masă amorfă de bursieri, iar profesorii un conglomerat de funcționari supuși și docili.

În ceea ce privește corelația politică-universitate, admitem cu ușurință dezbateri politice extrașcolare, dar ne sperie ideea de a fi introduse în universitate. Referitor la participarea universității în formarea cunoștințelor politice, punctul de vedere a lui E. Faure este următorul : „Prin învățătura sa, prin angajarea sa, educația trebuie să contribuie la realizarea acestui proiect propriu timpului nostru : să substituie unei autorități mecanice, de tip administrativ, o decizie vie, de tip democratic. Participarea unui număr cît mai mare, cu maximum de responsabilități, nu este numai o garanție de eficacitate colectivă, ci este și o condiție a fericirii individuale, o exercitare de putere zilnică asupra societății și asupra lucrurilor, o manieră de a influența liber destinul. Nu mai este vorba pentru cetățean de a-și delega puterile, ci de a le exercita, la toate nivelurile vieții sociale și în toate etapele vieții sale.

Opuse unei întrebuințări abuzive, dogmatice, înguste a elementului politic și ideologic în educație, finalitățile politice și civice constituie o componență esențială a acțiunii educative a oricărei societăți tinzînd către democrație".

Dl. Brucan — politologul (sau mai degrabă politrucul) puterii — „ne învață", confiscînd televiziunea, că mulți universitari nu fac distincție între democrația reprezentativă și democrația participativă.

Este absolut limpede că popoarele care trăiesc în democrație, precum și cele care doresc să trăiască într-un stat democratic (cum sîntem noi), fac distincția între problemele majore ale societății și cele curente. Or, este clar că oamenii nu vor să-și spună cuvîntul, să voteze în orice problemă. Aici îi lasă pe cei aleși, pe reprezentanții lor să o facă. Și aceasta, cu condiția să o facă bine. Dacă nu o fac așa cum trebuie, cum solicită prerogativele democrației, așa cum și-au pus speranțele în ei, și în societate, nu numai în căsătorie există divorț. Legitimitatea nu este veșnică. Această situație este cu atît mai precară la noi, cînd, de fapt, nici nu am știut pe cine am ales în Parlament, afirmație confirmată, cred, de slaba calificare politică, juridică și chiar în alte domenii a multor parlamentari.

Există probleme mari, cardinale, în care electoratul nu mai are încredere în reprezentanții aleși, dorind să-și exprime direct cuvîntul prin referendum. În esență, susține John Naisbitt, reprezentanților oficiali, în astfel de probleme, în atare situație, li se spune : „de acord, v-am ales ca să ne reprezentanți, dar dacă apare ceva cu impact asupra vieții noastre să ne consultați din nou". Deci în societățile democratice, moderne, D-le Brucan, nu există un tip pur de democrație. Avînd la dispoziție mijloace moderne, o societate modernă vrea să fie, prin membrii săi, din ce în ce mai participativă la stabilirea propriului itinerar politic, economic, cultural. Nu vedeți cît de mult solicită românii, de la unii academicieni și pînă la simplul cetățean de rînd, să-și spună cuvîntul, să fie consultați. Ei vor nu numai să critice guvernul, puterea, neavînd suficientă încredere în aceste instituții, ci vor să fie participanți direcți la decizii.

Iată, acestea sînt cîteva dintre considerentele care mă fac să susțin (s-ar putea să greșesc) că Universitatea trebuie să fie un spațiu al ideilor politice, dar mai cu seamă al opoziției politice. De altfel,

dreptul de a face politică este un drept moral, intrînd în categoria drepturilor fundamentale, universale ale omului. În art. 18 al Declarației universale a drepturilor omului se prevede : „orice om are dreptul la libertatea gîndirii ...", acest drept include libertatea de a-și manifesta convingerea singur sau împreună cu alții, atît în mod public, cît și privat...". Deci, se stipulează clar „convingerea" de orice fel, fără a se face abstracție de cele politice. De asemenea, art. 19 al aceluiași document prevede : „orice om are dreptul la libertatea opiniilor și exprimării : ...", precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspîndi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat". Iar, ceea ce este cel mai important, Adunarea generală a O.N.U. din 10 decembrie 1948, care a adoptat această declarație recomandă statelor membre să nu **precupețească** că nici unul din mijloacele care le stau la dispoziție pentru a publica în mod solemn textul Declarației și pentru a face astfel ca el să fie distribuit, afișat, citit, comentat, **în principal, în școli și în alte instituții de învățămînt**, indiferent de statutul politic al țărilor și teritoriilor. De ce oare, Adunarea generală a recomandat să se afișeze, citească și comenteze mai ales în școli ? Din întîmplare ? Nu, evident că nu, ci din rațiuni de educație, de însușire a democrației. La noi, nici după Revoluție nu s-a afișat acest act fundamental în școli. Din ce cauză ? Este ilmpede, ne este frică încă de aceste drepturi, nu intră încă în concepția noastră ultradogmatizată comunist.

Atunci cînd s-a discutat problema grevei studenților, un coleg mi-a replicat : „să se ducă domnii studenți să facă politică pe stradă, în parcuri, la partide, școala este apolitică, d-le, să fim clari". Un coleg nici nu concepea că este compatibilă greva ca formă nonviolentă de exprimare a dreptului fundamental la opinie cu școala și spunea : „cum în școală grevă ? așa ceva este de neconceput !".

La atacul foarte vehement al unui profesor cu importante funcții, și acum, și altădată, referitor la catastrofala greșeală a studenților de a fi protestat, de a fi avut „tupeul" să protesteze, un student a replicat „dar, domnule profesor, noi luptăm și pentru dumneavoastră, noi dorim să edificăm o Românie democratică, în care să trăiască și copiii dumneavoastră".

Desigur, puncte de vedere, de la cele mai aberante pînă la cele mai realiste, pot fi înșirate la nesfîrșit. Dar, ce mi se pare mie important acum, este necesitatea de a prezenta cîteva opinii cu privire la implicarea în politic a Universității, respectiv, a universitarilor și studenților.

Și am să încep cu studenții. Studențimea, după opinia mea, are cîteva resurse intelectuale și morale care — o plasează, indiscutabil, în prima linie a luptei politice, fără a avea nici cea mai mică ambiție politică. Ei nu-și pun problema să facă politică pentru acces la putere. Obiectivele lor pure, uneori idealiste, sînt drepte. Studenții, prin spiritul lor justițiar, caracteristic vîrstei tinere, doresc dreptatea, echitatea ca fapte sociale, și nu ca sloganе, așa cum spun, dar mai ales practică alții.

Pe lîngă calități intelectuale, studenții au cel puțin cinci trăsături care-i așază în fruntea luptei anticomuniste la noi în țară, și anume : nedogmatizarea, nepervertirea morală, au gîndirea pură, sînt liberi din punct de vedere economic și, ceea ce este mai important, **doresc să-și construiască viitorul într-o societate democratică, într-o Românie a lor, și nu a altora.**

prof. univ. dr.
Păun Ion OTIMAN

Pe ultima pagină, un interviu cu romancierul Claude Simon, din care reținem : „Cu fiecare carte pornesc de la zero, am impresia că voi fi nevoit să mut munții din loc. Și îi mut. A scrie este un lucru atît de dificil încît mă simt sărac. În fața literaturii, ești mic de tot". Din nefericire, unii se simt mari în fața a tot, și a toate, iar creația nu le trezește nici un fior.

● ROMÂNIA LIBERĂ (nr. 15) dedică două pagini lui Emil Cioran, la cei 80 de ani. Paginile de mijloc cuprind o amplă mărturisire a romancierului Augustin Buzura : **„Cum am scris FEȚELE TĂCERII".** Ideea acestor confesiuni este excelentă și merită a fi continuată. ● Trebuie citite neapărat și paginile **Meridiane,** care s-au oprit de această dată la o dezbatere organizată de revista L'Express, cu titlul : **Intelectualii : adio iluziilor,** reunind patru experți francezi în domeniu : Oliver Duhamel, Bernard-Henri Levy, Luc Ferry, Edgar Morin. ● Pline de vitalitate și de informație — paginile 22, 23 și 24 ● Ca de obicei, **Revista revistelor** oferă o lectură de-a dreptul pasionantă. Ca, de altfel, și „Ochiul magic" al domnului director, dilatat cu pricepere asupra **Hagialîcurilor președintelui.** Este vorba de președintele țării, sper că asta ați înțeles ● Nicolae Manolescu semnează un editorial în care luciditatea se întîlnește cu îngrijorarea : **Uniunea Scriitorilor și economia de piață.** „Mulți exprimă îndoieli cu privire la însăși valabilitatea unei instituții pe care o consideră creația sitemului comunist și sovietic. Acestora trebuie să le reamintim că a existat Societatea Scriitorilor din România înainte de război și că ea s-a dovedit utilă breslei ● Criticile aduse Uniunii actuale trebuie atenuate pe acest considerent. Tradițiile de organizare a scriitorilor nu sînt invenția comuniștilor. Uniunea poate rămîne un sindicat de un tip particular, breasla însăși avînd particularitățile ei. Cum va rezista ea la concurența altor uniuni, ce se vor naște, rămîne de asemenea de văzut. În plin proces de adaptare, Uniunea a comis și va mai comite greșeli costisitoare. Să sperăm că nu și fratele. Ar fi trist ca ceea ce n-a reușit Ceaușescu, foarte supărat pe scriitori, mai cu seamă la sfîrșitul domniei lui, să reușească economia de piață, concurența și inflația. În orice caz, pericolul cel mai mare de aici provine și aici trebuie căutate soluții. Viitorul apropiat ne va convinge dacă aceste soluții există" ● Părerea noastră este că aceste soluții nu numai că există, dar se și află la îndemîna junelui guvern și a înțeleptului său prim-ministru. Atîta doar că, din nefericire, investiția în piață pare, deocamdată, mai bună decît cea în cultură. Dar numai pare. Din această aparență ni se trage toată mizeria.

● Mereu vioaie și inteligentă se arată pagina a doua a LUCEAFĂRULUI, proptită pe nervul publicistic al domnilor Dan C. Mihăilescu, Liviu Stoiciu, Stefan Agopian și Petre Stoica. Dar numărul din 10 aprilie își are centrul de greutate în paginile de mijloc, dedicate unui dialog pascal cu părintele prof. dr. Dumitru Stăniloaie **(Lumina lumii)** și poetului Ștefan Aug. Doinaș **(Triptic)** ● Alte grupaje de versuri semnează și Gheorghe Azap, Mihail Grămescu, Sebastian Costin ● În privința literaturii străine, revista se oprește asupra lui Graham Greene și a cinci poeți din Israel ● Cu aceeași aplicațiune, dl. Laurențiu Ulici scrie despre bridge, întrebîndu-ne în finalul lui **De pe margine :** „Ar mai fi doar o mică întrebare : cui îi dă mîna să stea pe margine și să rîdă ?..." Nu știu alții cum sînt, dar mie, cu toate că nu mă prea pricep la bridge, nici măcar versurile „Miriapodul / trece podul / și înghite nodul" nu-mi mai provoacă rîsul. Totul e absurd, nimic comic.

● ARCA (nr. 3) arădeană ne oferă **Avantajele exilului,** de Emil Cioran, un interviu cu Ionel Jianu, corespondență inedită Constantin Noica — Emil Cioran, două pagini de **Bibliotheca universalis :** Li Yu — **Rou pu tuan — Trupul, covor de rugăciune.**

● În LITERATURA ȘI ARTA (nr. 13) din Chișinău, deosebit de atractive paginile despre Nichita Stănescu ! un interviu cu pictorul Mihai Bandac (un apropiat al lui Nichita) și fragmentul de jurnal **Două zile cu Nichita Stănescu,** de Nicolae Dabija.

SHRI AUROBINDO

ÎNVĂȚĂTURI DESPRE YOGA

Yoga se cunoaşte prin Yoga ; yoga se manifestă prin Yoga ; şi oricine nu este ignorant se bucură de yoga prin Yoga,

Vyasabhashya

Shri Aurobindo Ghose, înţeleptul din Pondichéry, numit de Romain Rolland „cel mai mare gînditor al Indiei de azi", a fost, alături de Ramana Maharishi, unul dintre puţinii maeştri spirituali genuini dezvăluiţi profanilor, ai Indiei contemporane. Pe cei ascunşi în pădurile Indiei nu-i vom cunoaşte niciodată ; în schimb, Ramana Maharishi şi Shri Aurobindo au urmat o cale Yoga integrală, coborînd în lume (ca şi Christos) pentru beneficiul acesteia.

Trebuie subliniat de la început că mentalitatea modernă, profană, are de obicei o viziune grav eronată despre înţelepciunea orientală. Yoga nu face excepţie. De aceea ne permitem să insistăm că Yoga nu este un sistem filosofic, o religie, o teosofie, o gimnastică.

Yoga este un „punct de vedere" (darshana) al doctrinei metafizice tradiţionale hinduse ce cuprinde o cale iniţiatică avînd ca scop transformarea spirituală a fiinţei, prin unirea (yoga) sinelui manifestat în individ (jivâtma) **cu Principiul divin** (Atma, Brahma). **Unirea reprezintă de fapt o realizare iniţiatică, o dizolvare (solve) a vălului ignoranţei prin care se conştientizează adevărul că, în realitate, niciodată jivâtma n-a fost diferit sau în afara lui** Atma, **identic cu** Brahma **infinitul.**

După cum bine arată Shri Aurobindo, realizarea iniţiatică, spirituală începe cu purificarea (este vorba de purificarea prin elemente primordiale, bhutas, aer, foc, apă, pămînt), prin care se dobîndeşte calmul şi pacea interioară, adică starea iniţială a tărîmului virgin, de simplicitate cristică, a Prakritiei primordiale, cînd elementele, bhutas, n-au fost încă activate. Această stare de nou-născut este indispensabilă în vederea coborîrii influenţelor divine ale lui Purusha, influenţe ce vor activa, vor modela, vor transforma fiinţa purificată, aşa cum Fiat Lux a modelat „materia primă" nediferenţiată la începuturile cosmice. Deschiderea spre influenţe divine nu înseamnă pasivitate, cum este cazul misticilor occidentali, căci o astfel de pasivitate este periculoasă, fiinţa fiind expusă atacului forţelor psihice de diverse naturi, adesea malefice. Deschiderea se referă la starea de smerenie isihastă, de abandon musulman (et-tawkîl ala 'Llah), care se împleteşte cu „satanomahia" (Eljihâdul-akbar).

Învăţăturile lui Shri Aurobindo despre Yoga au fost preluate de discipolii săi şi răspîndite în lume. Se cunoaşte exemplul lui Swami Vivekananda care, încercînd să propage Yoga în Occident, a creat numai confuzii ; tot aşa, discipolii lui Shri Aurobindo s-au străduit să adapteze învăţăturile sale la mentalitatea modernă, în felul acesta deformînd uneori adevărul.

Ne vom da silinţa mai jos să prezentăm o selecţie din acele învăţături despre Yoga ale lui Shri Aurobindo care sînt în conformitate cu doctrina hindusă ortodoxă, exprimată în Upanishadas.

* * *

● Fundamentul acestei căi Yoga este de a ne dărui în întregime Principiului divin şi nimănui altcuiva şi de a face să coboare în noi, prin unirea cu puterea Fecioarei (Mamei) divine (Shakti), toată lumina, forţa, amploarea, pacea, puritatea, conştiinţa adevărului şi **ânanda** (beatitudinea) Principiului divin supramental.

● Primul lucru în **sâdhana** este stabilirea în mental a unei păci şi linişti trainice. Un mental liniştit nu înseamnă că nu există gînduri şi mişcări mentale, ci că acestea rămîn la suprafaţă şi că înăuntru vei simţi fiinţa ta adevărată separată de ele, observîndu-le fără a te lăsa antrenat, capabil să le supraveghezi şi să le judeci.

● Un mental liniştit nu presupune să fii pasiv la sugestii şi influenţe de natură inferioară, care sînt obstacolele generate de forţele adverse din **sâdhanâ.** Numai după ce mentalul şi inima au luat o orientare unică, concentrîndu-se într-o aspiraţie exclusivă spre Principiul divin, **Brahma,** se poate lupta cu succes împotriva acestor puteri adverse.

● Nu trebuie ca mentalul să fie nici mingea de joacă a gîndurilor dereglate şi imposibil de stăpînit, nici nava fără căpitan în furtuna dorinţelor şi pasiunilor, sau un sclav, fie al inerţiei, fie al nevoilor corpului. Ştiu că este foarte dificil, căci omul, fiind înainte de toate o creatură a **Prakritiei** mentale, se identifică mereu cu mişcările mentalului său şi nu poate brusc să se disoeieze de turbionii şi vîrtejurile vijeliei mentale. Este relativ uşor să-şi stăpînească corpul, cel puţin o parte din componentele fizice. Este mai greu, dar totuşi posibil, să obţină prin luptă, o stăpînire mentală a impulsurilor şi dorinţelor vitale; dar a sta deasupra turbionului gîndurilor, ca un yogin tantric deasupra apei rîului, este mult mai greu. Unii oameni, dotaţi, reuşesc sporadic să devină calmi şi stăpîni pe mentalul lor. Yoginul merge cel mai departe ; în acest domeniu el nu este numai stăpîn ; deşi rămîne în mental, el îl depăşeşte şi este liber.

● Purificarea şi calmul sînt de primă necesitate în Yoga. Dezvoltarea spirituală interioară nu depinde atît de condiţiile exterioare, cît de modul cum noi reacţionăm dinăuntru la contactul cu ele. De aceea este necesară starea de echilibru şi de **linişte** — chiar fără bucuria interioară ce va apare apoi —, de retragere tot mai profundă, pentru a privi din interior spre afară.

● Pentru Yoga liniştea mentală este cea mai bună condiţie, dar nu singura, pentru ca puterea divină să coboare în conştiinţa individuală, transformînd-o şi conducînd-o etapă cu etapă, spre supramental.

● Nu există altă metodă în Yoga decît concentrarea — de preferinţă în inimă — asupra coborîrii prezenţei divine, căci nimeni nu se poate transfor-

ma singur, fără ajutor ; dar nu se poate lăsa totul în seama Principiului divin, fără a depune nici un efort personal. În Yoga se combină două căi : efortul personal prin acţiunea unui mental şi a unui vital vigilent şi deschiderea spre Principiul divin, **Atma,** acceptînd (cu umilinţă iniţiatică) în final că Divinul este originea tuturor acţiunilor.

● Fundamentul acestei căi Yoga este tocmai deschiderea către influenţa divină care coboară în mental şi corp ca pace, lumină, forţă operantă, prezenţă divină formală sau informală, **ânanda.** Trebuie să realizezi adevărul de-a intui Principiul divin în tine-însuţi, de-a opera pentru El, de-a fi conştient de prezenţa divină în inimă şi de dirijarea divină în fapte. Scopul în Yoga este nu numai unirea cu conştiinţa supremă, ci şi transformarea conştiinţei inferioare, inclusiv natura fizică, cu ajutorul puterii conştiinţei supreme.

● **Există o Yoga-Shakti** ce stă încolăcită şi adormită, inactivă în corpul intern. Cînd faci yoga, această forţă de descolăceşte şi se înalţă să întîlnească conştiinţa şi forţa divină ce aşteaptă deasupra noastră. Cînd această se produce, cînd Yoga-Shakti trezită se înalţă, o simţim adesea ca un şarpe ce se ridică din încolăcire. Cînd ea întîlneşte conştiinţa divină sus, forţa şi conştiinţa divină pot coborî mai uşor în corp şi atunci fiinţa pătrunsă poate lucra la schimbarea naturii sale.

● Coborîrea în zonele inferioare ale naturii, trebuie făcută cu multă precauţie, fiind necesară o legătură permanentă cu nivelele superioare ale conştiinţei deja regenerate şi o coborîre prin acestea, a luminii şi purităţii în regiunile de jos încă corupte. Fără această precauţie şi vigilenţă eşti absorbit în mişcările neregenerate ale planurilor inferioare, urmînd dificultăţi şi întunecări. Totodată nu trebuie confundată psihanaliza lui Freud cu Yoga. Prima se ocupă cu o anumită parte a naturii, cea mai sumbră, cea mai periculoasă, cea mai nesănătoasă : regiunea subconştientă a vitalului inferior, izolează fenomenele cele mai morbide şi le atribuie o acţiune disproporţionată în raport cu adevăratul lor rol în natură. Ca în orice ştiinţă modernă, mentalul uman urmează în psihanaliză obiceiul său de-a generaliza gratuit un adevăr parţial sau local. Exagerarea importanţei atribuite complexelor refulate este o minciună periculoasă : ea poate avea o influenţă nefastă şi poate face mentalul şi vitalul, nu mai puţin ci, din contra, mai impuri ca înainte. Întîi trebuie ca mentalul şi vitalul superior să devină fermi, puternici, plini de lumina şi pacea din înălţuri ; apoi se poate deschide subconştientul şi chiar plonja în el.

● Opera pe care **sâdhak**-ul ce urmează Yoga trebuie s-o facă nu este acţiunea sa personală prin care poate impune propriile sale condiţii, ci opera divină pe care trebuie s-o îndeplinească urmînd condiţiile fixate de Principiul divin. Manifestarea eu-lui eliberat, propria noastră eliberare, perfecţiunea noastră şi plenitudinea noastră spirituală vor fi un rezultat şi o realizare, dar nu într-un sens egoist sau pentru un scop individual şi interesat, ci pentru Principiul suprem, Brahma.

● Yoga este îndreptat spre **Brahma,** nu spre om. Dacă o conştiinţă şi o putere supramentală, divine, pot fi aduse de sus în lumea materială, aceasta va antrena o mare schimbare pentru pămînt, inclusiv pentru oameni. Adevăratul scop în Yoga nu este umanismul sau filantropia, ci găsirea Principiului divin. Principiul divin este peste tot, voalat sau demi-manifestat, sau început să se manifeste, în toate planurile conştiinţei. În supramental el începe a se manifesta fără voal, arătîndu-şi propria sa Faţă.

● Realizarea Spiritului vine cu mult înaintea dezvoltării supramentalului ; în toate epocile sute de **sâdhakas** au obţinut realizarea lui **Atma** în planuri mentale superioare, **buddheh parateh,** dar realizarea supramentală n-au atins-o. Se pot obţine realizări parţiale ale Sinelui în nu contează ce plan, mental, vital şi chiar fizic şi cînd te înalţi deasupra planului mental ordinar al omului, spre un „mental" mai înalt şi mai vast, Sinele începe să apară în toată măreţia sa conştientă. Numai prin intrarea deplină în această măreţie devine posibilă încetarea activităţii mentale ; se obţine Tăcerea interioară. După care, această Tăcere interioară poate subzista chiar cînd există indiferent ce activitate ; fiinţa rămîne tăcută în interior, acţiunea continuă prin instrumente şi se primesc de la o sursă mai înaltă toate soluţiile necesare executării actului, mental, vital sau fizic, fără ca pacea şi calmul fundamental al Spiritului să fie tulburate. Starea supramentală este şi mai înaltă.

● Dacă Supramentalul n-ar putea să ne ofere un adevăr mai complet şi mai mare decît ale planurilor inferioare, n-ar merita efortul de-a încerca să-l realizăm. Fiecare plan posedă propriile sale adevăruri ; unele nu mai sînt adevărate într-un plan mai elevat. De exemplu, dorinţa şi ego-ul sînt adevăruri ale ignoranţei mentale, vitale şi fizice ; în aceste domenii, un om fără ego, fără dorinţă ar fi un robot tamasic. Cînd urcăm mai sus, ego-ul şi dorinţa nu mai apar ca adevăruri ; sînt minciuni ce desfigurează persoana veritabilă. Lupta dintre Puterile luminoase (sattwa) şi cele tenebroase (tamas) este un adevăr de aici ; pe măsură ce ne înălţăm, el îşi pierde din realitate, iar în supramental nu mai este de fel adevărat. Orgoliul incompetent al raţiunii umane face distincţii tranşante şi vrea să se lanseze dintr-un salt spre cel mai înalt adevăr, numind tot restul minciună — dar este o eroare ambiţioasă şi arogantă. Trebuie urcată scara punînd piciorul ferm pe fiecare treaptă, dacă vrem să ajungem în vîrf.

● Râmakrishna spunea că **jivakoti** poate urca scara, dar nu mai poate reveni, în timp ce **ihswarakoti** poate, după dorinţă, să urce şi să coboare. **Jivakoti sînt** cei care realizează numai drumul (iniţiatic) ascendent, de la materie, traversînd mentalul, pînă la Brahma tăcutul, şi ajunşi pe culme nu au puterea de-a coborî pentru opera divină, în timp ce ihswarakoti realizează Realitatea integrală, urmînd şi drumul descendent (avatarana). Yoga integral cuprinde ambele faze, eliberarea **(moksha)** find doar un prim pas spre realizarea completă. Sâdhak-ul din Yoga integral ce zăboveşte în **Brahma nirguna** (NeFiinţa) nu este un **Sâdhak** complet. În cunoaşterea integrală, realizarea Sinelui tăcut **(Atma)** sau a Sachchitânanda-lui nemanifestat este doar o etapă, e drept, foarte importantă, începutul realizării supreme, ea find continuată cu coborîrea puterii, luminii prin care se împlineşte în lumea aceasta transformarea spirituală şi supramentală.

● Yoginul integral trebuie să depăşească Sinele nemanifestat şi să caute Principiul suprem, dincolo de suprem, ce este în acelaşi timp NeFiinţă şi Fiinţă, nemanifestare şi manifestare, şi dincolo de aceste două aspecte.

Prezentare, traducere, adaptare
Mircea TĂMAŞ

MIRCEA ELIADE ÎN CORESPONDENȚĂ

București 17 II 931

Dragă Mircea,

Ce e cu tine? Sunt îngrijorat. Presimțirile tale sinistre, neliniștea ta, precum și intuiția pe care o am, mă fac să te rog stăruitor să te gîndești la reîntoarcere.

Aci te așteaptă un drum de biruințe. „Isabel" a rămas în mintea tuturora ca o izbîndă. Se pun în tine atîtea speranțe. Ești așteptat cu brațele deschise. De ce nu te întorci? Acum, mai mult ca oricînd, e necesar să pui capăt aventurii tale minunate, să revii printre noi, să te bucuri de dragostea caldă a prietenilor care te înconjoară și să-ți desăvîrșești menirea. Nu ți se pare, dragă Mircea, că întîmplarea din 18 IX 1930, cu tot ceea ce a urmat a fost un semn? Că șederea la Swarga. Ashram a fost purificarea, supremul contact cu spiritul indian înainte de despărțire? Că cearta violentă cu profesorul tău are o semnificație și că în ieșirea bruscă a acestuia e mai mult decît manifestarea unei voințe omenești?

Toate faptele acestea nu îți arată că e vremea să închizi acest capitol din viața ta, pentru a începe un altul?

Dragă Mircea, gîndește-te la semnificația pe care o au evenimentele din ultimul timp. Înțelege sensul adînc al coincidențelor ce nu sunt simple întrepătrunderi de fapte, ci semnale luminoase la răspîntii, manifestări ale unei voințe superioare care ne determină și ne conduce.

De ce să închizi ochii și să vrei cu tot dinadinsul să violentezi mersul normal al lucrurilor? Crezi tu că există pe lume vreun fapt gratuit și inutil, care să nu-și aibe valoarea și semnificația lui?

Dragă Mircea, ascultă-mi ruga fierbinte și hotărește-te cu aceeași bărbăție ca și pînă acum: **trebuie** să te întorci. Sunt sigur că nu vei pune insistența mea pe seama dragostei și a dorului de a te vedea mai curînd, ci vei pătrunde în rîndurile acestea grija pe care o am de a nu te lăsa să te irosești. Eu știu că te-ai întoarce în cursul acestui an, că **trebuie** să te întorci.

Am primit partea (a) doua din **Lumina ce se stinge**. Am citit-o cu nesaț și am găsit-o puternică și tulburătoare. Singurele rezerve le-aș face asupra „Memoriilor lui Manoil" care reeditează oarecum pe doctorul din Isabel, vanitatea lui Manoil fiind foarte asemănătoare cu geniul dîrz al doctorului și cari, în fond, reprezintă același erou gidian sub masca și aparența căruia îți place să te descrii mereu.

Îmi place mult „Emans", „Omul care a fost ieri" și „**Porțile**", aștept sfîrșitul. Voi trece manuscrisul și prietenilor (lui Vulcănescu, Noica, Mișu, Șuluțiu). Prima parte din **Lumina ce se stinge** e în curs de publicare.

Dragă Mircea, îți trimit sub acest plic și o fotografie a mea și a Margăi.

Ne căsătorim, dacă vrea Dumnezeu, la 29 martie și apoi plecăm pentru o lună în Taormina.

Sper că ai primit scrisoarea în care îți explicăm proveniența celor două lire. Era un rest din extractul de compt încheiat în noiembrie și din produsul căruia achitasem polița scontată la Capriel.

Dragă Mircea, nu-i așa că nu-mi vei lua în nume de rău stăruința pe care o pun rugîndu-te să te întorci?

Cred că e spre binele tău, că e indispensabil.

Nu-i așa că mă înțelegi?

Cu mult drag

NJ (Ionel Jianu)

București 9 I 933

Dragă Mirceo,

Îți mulțumesc pentru rîndurile tale și urările trimise. Ele cuprindeau acea pornire, pe care demult o așteptam, pentru a găsi gîndurile negre și concluziile impuse de dezamăgirile suferite în ultimul timp.

Voiam să simt în dosul cuvintelor banale acea vibrare care-ți îngăduie să crezi în sinceritatea lor. Așteptam un semn care să-mi arate că oamenii nu sunt atît de răi, că viața nu e atît de urîtă, că deasupra interesului și a oportunităților de tot felul, mai există încă, în ciuda desmințirilor brutale ale realității, posibilitatea unei comunicări spirituale bazate pe afecțiune, gratuitate și găsindu-și satisfacția în propria ei desăvîrșire.

Nu voiam să cred că deasupra prieteniei dezinteresate se ridică disprețuitor și puternic interesul material. Și pentru că la un moment dat m-am îndoit de lucrul acesta, m-am retras pentru a nu fi o povară acelora cărora le purtam o prietenie ce nu le putea fi de folos și nu le putea oferi decît bucuria împărtășirii de gînduri.

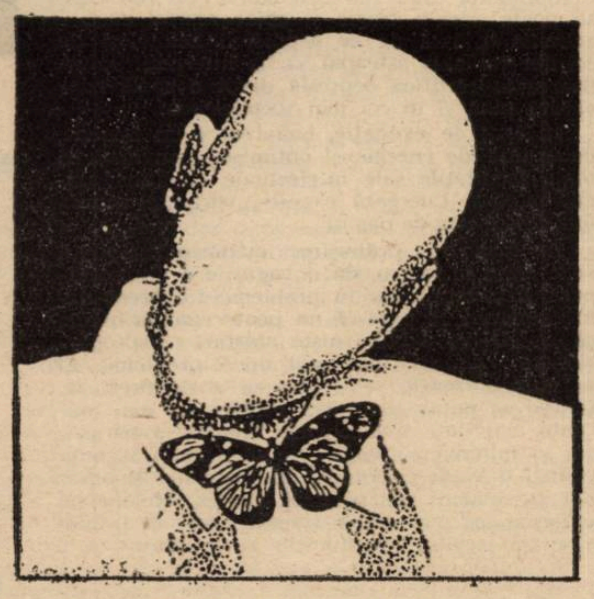

Înțelegi, Mircea? Eu nu mai sînt bun pentru foștii mei prieteni, pentru că nu mai am ce să le ofer; ei au trecut de mine urmîndu-și fiecare destinul. Am rămas în urmă, pe drumul străbătut odinioară împreună.

Prietenii mei nu mai pot găsi la mine decît căldura unei afecțiuni, înțelegerea bazată pe această cuprindere sufletească și atît.

Dar pentru atît de puțin lucru **ei n-au timp** și eu nu vreau să le răpesc timpul.

De aceea nu mai chem pe nimeni. Acei care vin, sunt bine priviți și mă bucură cînd îmi jertfesc cîteva ceasuri din prețiosul lor timp.

Nu mă plîng. Viața e o continuă punere la punct, prin limitarea orizonturilor năzuite și amputarea iluziilor.

Eu mi-am găsit fericirea în altă parte și de aceea știu să renunț la bucuriile prieteniei — de care atît de mult am fost legat odinioară. Nu mai cer nimic prieteniei: nici solidaritate, nici credință, nici sinceritate. De aceea mă pot bucura de tot ceea ce-mi vine din partea prietenilor, ca de o surpriză.

Și totuși, rîndurile tale le-am așteptat. Nu încerca să afli pentru ce

Cu drag

NJ (Ionel Jianu)

1938 [mai]

[cu creionul, de altă mînă]

Iubite Domnule Cezar Petrescu,

Îți scrie un vechi admirator și prieten. Mă întemeiez pe legăturile, atît de trainice pe care le-am avut cu scriitorul Cezar Petrescu, pentru a putea pătrunde la Directorul ziarului „România". Vreau să-ți comunic doar cîteva amănunte, care te-ar putea interesa, ca scriitor și director de ziar, deopotrivă. D-ta știi cum a fost arestat Nae Ionescu: cu o camionetă de jandarmi, cu patru mașini pline de agenți. Știi probabil, cum i-au cotrobăit biblioteca și ce documente compromițătoare i-au confiscat: testamentul lui Ionel Moța, cele două scrisori ale lui Moța pentru copiii săi, care trebuiau deschise numai la majoratul lor — și cîteva scrisori ale părintelui Moța către Nae Ionescu în legătură cu o eventuală colaborare la „Cuvîntul". Pe temeiul acestor acte care periclita Siguranța internă și externă a Statului, Nae Ionescu a fost dus la Miercurea Ciucului. Unde nu poate cit nimic și nu poate fi văzut de nimeni.

Toate acestea le știai. Fără îndoială, însă, că nu știai și nici nu bănuiai ce se întîmplă cu asistentul lui Nae Ionescu, umilul D-tale prieten. A fi asistentul lui Nae, se-nțelege, este de-a dreptul subversiv. A fi redactor la **Cuvîntul** este chiar și mai grav. Cumulînd aceste două culpe, eu și familia mea suntem necontenit păziți de agenți, de șase săptămîni. Cinci descinderi și percheziții, descindere la proprietar, jandarmi pe stradă, sergent la poartă. Soția și copilul nostru nu mai au somn. De cinci zile, de cînd au venit să „mă ridice" — fără mandat, firește — eu sunt fugărit ca un vînat de lux, din casă în casă, din gară în gară, din oraș în oraș. Am de lucru, ca să-mi pot plăti chiria și cosnița, și nu pot lucra. M-am angajat să editez, în limba franceză, o revistă de studii religioase **Zalmoxis** și am primi de două luni șase studii de la savanții străini. Nu pot tipări revista pentru că nu mai găsesc fonduri. Și, mai ales, pentru că sunt urmărit ca un cîine. Nu mă gîndesc la mine; dar mă gîndesc la țara noastră, pe care am angajat-o — ca un prost — la Collège de France, la Academia Italiană, la Oslo și Bruxelles, la Harvard University și la Field Museum. Toți savanții aceștia mi-au trimis studii importante — pe care le-am arătat și lui Al. Rosetti, și lui C. R. Motru, etc. — și eu nu mai pot tipări **Zalmoxis** pentru că nu mai pot da pe-acasă și dorm pe unde apuc.

Te rog să mă crezi, nu mă plîng. Vreau numai să-ți aduc la cunoștință unele amănunte, care te vor interesa mai ales în calitatea D-tale de Director al **României**. Gîndește-te, că dacă toate acestea mi se întîmplă mie — asistent universitar, membru în Comitetul S.S.R., conferențiar la Radio — ce trebuie să li se întîmple celorlalți scriitori și cărturari legionari. Să-ți spun eu ce li se întîmplă. Const. Virgil arestat și ținut două nopți în picioare, adus din ceas în ceas la „șef", ca să spună o adresă pe care n-o știa. Arșavir Acterian arestat. Valeriu Cârdu, arestat. Îți spun doar nume pe care le cunoști. Luni noaptea s-au făcut cinci sute de noi arestări. Toți subversivi. Toți studenții mei de la Seminarul de metafizică sunt arestați sau urmăriți. Iar eu sunt considerat atît de periculos, încît a venit chiar un colonel la mine acasă, ca să mă „ridice". Regret, dar nu mă pot încă preda. Nu mi-am învățat familia cu cerșitul.

Să termin măcar o traducere, să încasez ceva bani, și-apoi voi vedea ce e de făcut.

Deocamdată, regretînd că nu-ți pot strînge mîna personal, îți trimit salutările mele cele mai prietenești

al D-tale Mircea Eliade

Pagină realizată de:

Mircea HANDOCA

Fiore di virtù **VODĂ**

Tradiția politică românească este strîns legată de instituția monarhică. **Dimitrie Cantemir, în Descrierea Moldovei,** concretizează idealul de independență al țării în chiar persoana domnitorului, care nu ar trebui să aibe deasupra sa decît „numai pe Dumnezeu și legea". Această subordonare exprimă respectul pentru pravilă, pentru cutumă, îmbinată cu necesitatea ascultării imperativelor morale creștine.

Principele cărturar apreciază sistemul dinastic care asigură o stabilitate politică mai mare decît sistemul alegerilor domnului de către boieri. Aceasta din urmă a favorizat lupta pentru putere cu toate „cîștigurile" care decurgeau de aici: corupție, omoruri, tragedii, intrigi și trădări.

După ce inventariază domniile pămîntene, Cantemir stabilește cîteva principii politice care s-au dovedit benefice în istoria noastră și de care, de altfel, s-a folosit și statul modern precomunist din România. Unul dintre aceste adevăruri legate de istoria pozitivă a ocîrmuirii în trecut a fost în mod deosebit principiul succesiunii dinastice. Ni se spune că „de la Dragoș, descălecătorul Moldovei, pînă la Ștefan cel Mare, atîta vreme cît Moldova a fost slobodă domnia s-a dat pe temeiul dreptului la moștenire.

Familia domnitoare este un „imago" public al familiei obișnuite, este ridicarea, la generalitatea principiilor și a tradiției, a vieții noastre cotidiene. În toată vremea Evului Mediu românesc legitimitatea a fost asigurată de apartenență dinastică. Slăbirea statului a însoțit îndeaproape dezagregarea acestui mecanism politic care și-a pierdut treptat forța de a legitima pe cei de „os domnesc" prin uzurpări și detronări abuzive. Consecințele au fost previzibile cu toate că au acționat, spre norocul nostru, cu o lentoare care ne-a permis să supraviețuim. Restrîngerea treptată a independenței țării urmează îndeaproape defecțiunile și precaritatea succesiunilor dinastice ale Basarabilor și Mușatinilor. Controlul asupra țării realizat de către Sublimul Padișah se petrecea prin implicarea în chiar aceste mecanisme ale succesiunilor voievodale. Sultanul a uzurpat treptat dreptul succesorului prin impunerea încuviințării întronărilor de către mai marii lumii, imperiul turc. Și tot Dimitrie Cantemir constată totala dispariție a legitimărilor dinastice în vremea sa, cînd „domnia a fost pusă la mezat de către turci".

Această cumpărare a puterii, favorizată din interese financiare de către turci a sărăcit nu numai material țara, ci și moral. Statul nu și-a reintrat în normalitatea stabilită din vremea dinastiilor vechi decît după ce unioniștii au hotărît, printr-o remarcabilă și salvatoare intuiție politică, în a șaptea ședință a divanului moldovean din 7 octombrie 1857, ca să reintre în tradiția pozitivă a dinastiei domnitoare. Cum țara ar fi putut să reintre și în „tradiția" uzurpărilor și tentațiilor totalitare autohtone, în cazul unei variante dinastice pămîntene, s-a hotărît ca principele să aparțină unei case domnitoare din Europa occidentală pentru a consolida orientarea spre modernitate a țării și pentru a stinge conflictele de putere. În același divan s-a hotărît limitarea abuzurilor tiranice prin încredințarea puterii legislative unei Adunări Obștești.

Între noi și vremea de atunci s-a creat o prăpastie incredibilă. Moșii aceia, deși nu aveau nici telefon și nici televizoare cu muzică rock, erau de fapt mai aproape decît noi de civilizația europeană, dacă ar fi să ne gîndim doar la faptul că intrarea principelui Carol în Capitală în ziua de 10 mai 1866 a fost întîmpinată cu entuziasm debordant de către bucureșteni. Nimeni atunci nu s-a gîndit că țara va fi vîndută unui străin. „Grija" aceasta aparține altor vremi care tocmai pentru că nu sînt de os domnesc caută să se legitimeze printr-un naționalism demagogic și intolerant.

Daniel VIGHI

SCRIITORII ŞI LUMEA DE AZI

INFERNUL DE DINCOLO DE CARTE

(I)

CÎTEVA ÎNTREBĂRI, CÎTEVA RĂSPUNSURI

Pentru început, un set de întrebări patetice, cu o retorică evidentă (deoarece nu li se va putea da răspuns): **DE CE MOR SCRIITORII? DE CE, ÎN VEACUL NOSTRU, S-AU SINUCIS CEI MAI MULŢI DIN CÎŢI NUMĂRĂ ÎNTREAGA ISTORIE A LITERATURII? DE CE, ÎN TOATĂ ACEASTĂ SUTĂ DE ANI AU ÎNNEBUNIT ATÎŢIA POEŢI ŞI ROMANCIERI? PICTORI ŞI MUZICIENI DAR MAI ALES SCRIITORI? POT DEVENI VIAŢA ŞI MOARTEA SCRIITORILOR SEMNE ALE VEACULUI? POT ELE DEPUNE MĂRTURIE, CA SEMNE, DESPRE SENSUL LUMII ÎN ACEST SFÎRŞIT DE SECOL XX?**

Dacă un istoric, un sociolog al artei, un antropolog din alte, viitoare, vremi, ar fi interesat de „semnele" sfîrşitului nostru de veac, o simplă răsfoire a revistelor literare, a planurilor editoriale din întreaga lume i-ar dezvălui, doar cu ajutorul titlurilor, o simptomatologie bogată. Au apărut în ultimii ani, parcă mai frecvent şi mai intens ca niciodată, „dosare" întregi, care inventariază şi interpretează teme date: „Scriitorii şi Răul", „Sinucigaşii literaturii", „Corpul scriitorului — un corp spre moarte", „Scriitorii şi drogul", „O pasiune fatală — moartea", „Dincolo de nebunie, pagina albă", „Autori în clinici psihiatrice". „Cinci romancieri pentru saltul în gol", „Romanul şi vocaţia neantului", „Melancolia poeţilor" etc., etc. Toate aceste numere tematice, realizate de cîteva prestigioase reviste literare franceze, engleze, americane (asupra cărora vom reveni, în timp), încearcă, implicit, să răspundă întrebărilor formulate retoric la început.

Apar acolo, într-o confrerie ciudată, toţi (sau aproape toţi) cei pe care, de mai bine de o sută de ani, i-a unit Infernul de dincolo de scris: Baudelaire, Kleist, Poe, Verlaine, Nerval, Crevel, Vaché, de Quincey, Dostoievski, Lowry, Virginia Woolf, Marina Ţvetaeva, Michaux, Capote, Hemingway, Huxley, Zweig, Pavese, Montherlant, Kawabata, Artaud, Jünger, Mishima, Gary.

Inaugurăm seria dosarelor care-ar putea purta generic ul „Infernul de dincolo de carte" cu traducerea fragmentară a unei anchete iniţiate de Pierre Assouline în ultimul număr al revistei „Lire" şi intitulată: **„Depresia. Şi scriitorii".**

DEPRESIA : MOD DE ÎNTREBUINŢARE

Un loc aproape comun: marea majoritate a creatorilor sînt cazuri depresive. Între ei, pe primul loc, scriitorii. Fenomenul pare a fi o constantă în mediul literar, mai ales sub una din formele sale, numită stare periodică (ciclotimie). Pentru un psihiatru, toate acestea sînt de-a dreptul banalităţi, cu atît mai mult cu cît, de altfel, parte din scriitori o şi recunosc de bună voie. Cu excepţia cîtorva care n-ar prea dori ca o cît de mică fişie a operei să fie pusă pe seama medicamentelor psihotrope, majoritatea nu consideră depresia ca o dezonorare. Ei sînt siliţi să creeze în suferinţă. Societatea nu le cere — aşa cum o face cu funcţionarii sau tehnicienii ei— să fie fiabili, ci să aibă geniu. Iar ei devin cu atît mai conştienţi de acest lucru, cu cît mulţi îşi găsesc în depresie însăşi substanţa unei cărţi, oricare ar fi genul pentru care optează. Ca să ne convingem, e suficient să dăm o raită prin librării. Nu la secţiunea „clasici" — ar fi prea uşor: n-am şti ce să alegem —, ci la „noutăţi": depresia e peste tot. Atenuată, în romanul lui Jean-Philippe Domecq **(Antichambre)** şi mult mai acută în teribila mărturie a Adelaidei Blasquez **(La ruche)**, abia pomenită în portretele-amintiri ale Françoisei Giroud **(Lecons particulières)** şi penetrantă la Jean-Luc Payen **(Un moment d'absence)**, desfăşurată în cronica lui William Styron **(Face aux tenebres)** şi mai reţinută în memoriile literare ale lui Philip Roth **(Les faits...)**.

Dar această nu-i totul. Planurile de apariţii pentru primăvara lui 1991 anunţă patru cărţi foarte aşteptate: **La séduction mélancolique** (Fayard), a lui Yves Hersant, care studiază cu binecunoscuta sa strălucire intelectuală paradoxala forţă de atracţie pe care o exercită această boală mortală; **Le virus de la déprime** (François Bourin), a neurologului Henri Rubinstein, care explorează noile perspective deschise de ipoteza unei origini virale a depresiei; **Conversations avem Primo Levi** (Gallimard), de Fernando Camon, o carte care ne face să înţelegem mai bine refuzul de a admite depresia la un scriitor înţuit de spectrul întermului concentraţionar şi, în fine, **Mémoires dans une soupente** (Fallois), în care actorul italian Vittorio Gassman încearcă să descrie depresia care l-a dus pînă în pragul sinuciderii.

Şi totuşi, să fim atenţi la cuvinte: dacă e mult mai grav să fii deprimat decît depresiv, atunci cînd evocăm boala, nu vorbim despre deprimare, ci despre depresie. Există, în principiu, două timpuri de depresie: reacţională — ea apare în urma unui eveniment precis şi obiectiv (doliu, despărţire, naştere, reuşită profesională etc.); endogenă, îşi află probabil originea într-o dereglare biochimică, în absenţa factorului declanşator. În cel de-al doilea caz, însă, există un teren favorabil în genă.

Psihoza maniaco-depresivă, maladie mentală cu un mod de transmitere genetic este forma cea mai severă a depresiei nervoase. Ea se manifestă prin alternanţa a două stări antagonice: agitaţie şi euforie, pe de-o parte, năuceală şi tristeţe fără vreo cauză obiectivă, pe de altă parte. Aceste dezordini ale umorii, datorate dereglărilor mecanismelor cerebrale sînt reglabile totuşi, prin cîteva medicamente: neuroleptice (pentru faza de excitare) şi antidepresive (pentru faza de prăbuşire). Pentru un profan, care-i sugerează plin de elan celui deprimat să „se mobilizeze", depresia e mai puţin o boală şi, în mod cert, o slăbiciune a caracterului. Şi ce poate fi mai neînsemnat decît buna sau proasta dispoziţie! Atît că alterarea respectivă e simptomul unui rău mai adînc. Un rău care se poate dovedi tragic şi chiar mortal dacă e subestimat. Iată de ce depresivii neînţeleşi de cei din jur abia aşteaptă să fie internaţi. Spitalizarea le certifică depresia drept o boală adevărată pînă şi în cei mai sceptici ochi.

În faza de excitaţie, bolnavul e un maniac, debordînd de energie şi optimism, convins că toate facultăţile sale intelectuale au atins pragul maxim. Lucrează excesiv, vorbeşte enorm, înnegreşte zeci de pagini.

În faza de prăbuşire, maniaco-depresivul vede totul în negru, dă dovadă de o extraordinară anxietate chiar în problemele aparent neînsemnate, i se pare că nu poate rezolva nimic, că trebuie să depună nişte eforturi disproporţionate pentru cea mai mică problemă. Ei se culpabilizează, se acuză, se autodepreciază, fără a se putea concentra pentru cea mai măruntă activitate intelectuală. Voinţa l-a părăsit, dar şi minima motivaţie care să-l poată stimula pentru o viaţă „normală" în societate. E obsedat permanent de spectrul morţii. Melancolia e forma cea mai gravă a acestei faze de prăbuşire: la capătul tunelului — sinuciderea.

MELANCOLIA — UN ATU LITERAR?

Dar dintre toate simptomele depresiei există una care se manifestă cel mai frecvent în cazul scriitorilor: convingerea că disperarea le permite accesul spre un nivel superior al conştiinţei, capabil să înregistreze cele mai subtile mişcări ale sufletului care, în mod obişnuit, scapă logicii sănătoase. Cînd recad din faza de excitaţie, unii maniaco-depresivi au nostalgia unei stări de graţie care ar avea după ei, un efect puternic asupra creaţiei literare. Cu atît mai mult, cu cît sînt convinşi de virtuţile terapeutice ale scrisului. Este adevărat că deprimatul are adeseori o acuitate şi o sensibilitate cu totul aparte, în a percepe lucrurile; după cum e la fel de adevărat că farmacologia nu numai că nu stimulează imaginaţia creatoare, dar adeseori aneantizează orice efort intelectual. Acestea fiind spuse, nici lithiul, nici psihoterapia nu l-au împiedicat pe Malraux să-şi scrie ultimele cărţi. Dimpotrivă.

Şi totuşi, experienţa depresiei este un atu literar? S-ar putea răspunde afirmativ, cu anumite precauţii, în măsura în care chimioterapia nu ar altera facultăţile memoriei sau dacă i-ar permite deprimatului să se bucure de acea **faimoasă** acuitate „superioară" a percepe-rii lumii. Ne putem întreba, în acest caz, în ce măsură scriitorii nu ar fi tentaţi de aventura introspecţiei dureroase, în stilul lui Michaux, experimentînd efectele mescalinei. Problema a fost pusă tranşant de către doctorul **Jani Namyas**, un tînăr psihiatru parizian care a consacrat pe vremuri un studiu cazului Peter Handke. „Tendinţele actuale ale scriiturii converg tot mai mult spre auto-analiză; ne-am putea chiar gîndi că anumiţi scriitori cochetează cu depresivitatea în mod conştient sau nu, cu scopul de a-şi asigura o perpectivă melancolică asupra lumii. Ei vor să ajunece în depresie pentru a depăşi angoasa vidului (pagina albă) şi, deopotrivă, pentru a se anestezia. În acest sens, depresia ar fi concepută, dar şi trăită ca o experienţă limită şi ca o formă de apărare împotriva angoasei". Iată o teză îndrăzneaţă care, aruncînd o umbră de îndoială asupra autenticităţii anumitor depresii literare, va stîrni multe controverse. În lunga şi didactica prefaţă la volumul Jacquelinei de Segonzac, **Le délire et le deuil**, psihiatrul unei generaţii de pionieri în folosirea neurolepticelor, dr. Louis Bertagna, pare să dea un răspuns: „Şi dac-aş trăi cît Mathusalem, cred că n-o să mă convingă nimeni niciodată că un deprimat se poate complace în depresie".

La finele marii sale cărţi, **Meseria de a trăi**, cea mai frumoasă şi mai îngrozitoare cronică-jurnal a unei depresii, Cesare Pavese notează: „Toate astea le scîrbesc. Nu vorbe. Un gest. Nu voi mai scrie". Apoi s-a sinucis.

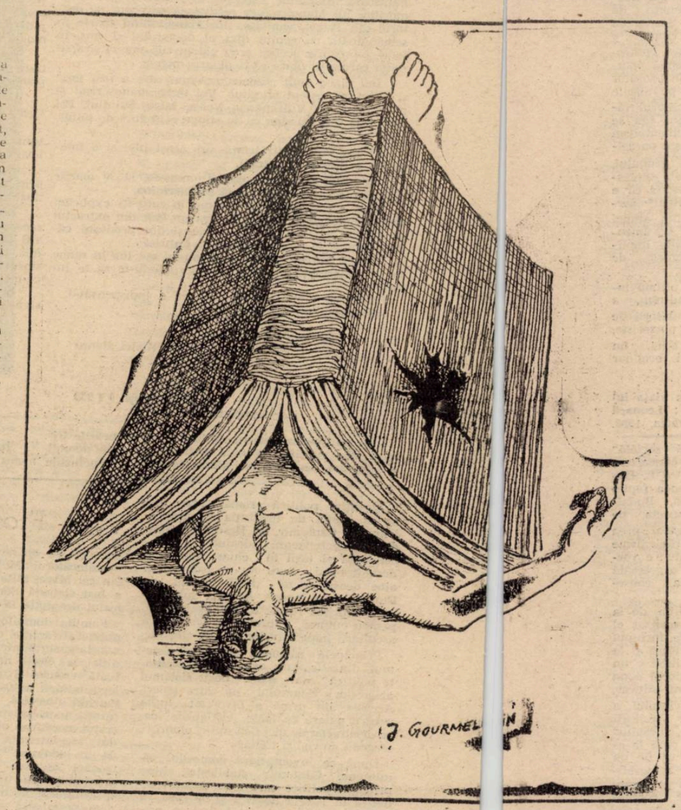

PRIMUL CAZ : PHILIP ROTH AUTOBIOGRAFIE SAU AUTOTERAPIE?

Citind noua carte, **Faptele**, a lui Philip Roth — primul volum din seria memoriilor sale literare, îţi poţi pune întrebarea: autobiografie sau autoterapie? Prin strălucitoare şi complicate du-te vino-uri între ficţiune şi realitate, el dă cîteva răspunsuri neliniştilor unui scriitor obsedat de propriul său statut: de unde provin personaje ca **Zuckerman** sau **Portnoy**? De ce a scris **Goodbye, Colombus** sau **Contraviaţa**? În ce măsură viaţa romancierului i-a inspirat acestuia imaginarul? Pe scurt, cum devii ceea ce eşti, văzînd viaţa „în Roth"?

Pînă atunci se ţinuse în umbră, fără ostentaţie, la jumătatea drumului între izolarea agresivă şi vanităţile mediatice. Poate că fără depresia despre care va fi vorba ar fi rămas pînă azi tot aşa. Dar i se întîmplă în primăvara lui 1987. Hărţuit de cei zece ani de creaţie istovitoare, scriitorul se întreabă cum îşi va putea reîncărca bateriile. Declinul tragic nu se produce în singurătatea biroului, ci pe o masă de operaţie: „Ceea ce nu trebuia să fie decît o benignă intervenţie chirurgicală s-a transformat într-o încercare psihică prelungită, care a declanşat o puternică depresie. Aceasta m-a adus de-a dreptul la limita dezagregării emoţionale şi mentale", scrie el, nu fără a preciza: „În timpul perioadei meditative care a urmat prăbuşirii, am încercat, lucid, fără s-o doresc, să-mi focalizez practic toată atenţia asupra lumilor de care fusesem ţinut departe, timp de zeci de ani. Aşa am început să-mi aduc aminte de unde plecasem şi cum a început totul".

Atunci, Roth porneşte într-o lungă căutare a momentului originar, sursă a psihismului şi deci a dezechilibrului său. După ce şi-a petrecut 30 de ani malaxînd carnea unor personaje fictive, iată-l studiind scheletul gol şi adevărat al unui om, structura seacă a unei vieţi. Propria sa viaţă. Fapte şi iar fapte, nimic altceva decît fapte. Curios demers din partea autorului Marelui Roman American. În plină dezarticulare fizică şi psihică, Roth a fost convins că nu i-a mai rămas la dispoziţie decît o cale: scriitura factuală, despovărată de orice literatură: „Aveam nevoie să mă clarific cît mai mult cu putinţă: să mă demitific pentru a mă elibera de patologic".

Reîntorcîndu-se spre originar, el recuperează amintirea dureroasă a mamei, dispărută „inexplicabil" cu cîţiva ani înainte, precum şi prezenţa reconfortantă a tatălui, un bărbat de 86 de ani care aşteaptă moartea cu seninătate. Această dublă conştientizare îi accentuează angoasa şi îi oferă una din cheile nevrozei. La începutul cărţii, într-o scrisoare adresată lui Zuckerman, eroul său fetiş, Roth se interoghează: „Mă întreb dacă un asemenea acces de nostalgie provocat de depresie la un bărbat de 55 de ani nu e cumva piatra unghiulară a acestui manuscris /.../. Mă mai întreb dacă nu mi-am redobîndit propriul rol într-un moment al vieţii cînd nenorocirea cauzată de moartea părinţilor nu fusese încă înfruntată, cînd ea era imperceptibilă şi de neimaginat, cînd propria noastră moarte era de neconceput, deoarece părinţii stăteau acolo, lîngă noi, ca o pavăză".

Violarea aceasta a intimităţii îi totuşi compensată printr-un mare cîştig-: reîmpăcarea cu sine însuşi. După propria mărturisire, depresia l-a adus în pragul disoluţiei mentale şi afective. La extrema limită a prăbuşirii. Dar el nu ne-o mai spune. Pentru moment, însă. Va trebui să aşteptăm probabil cel de-al doilea act al acestei renaşteri prin scris, spre a afla cum anume eroul nostru a reuşit să se salveze. Atunci ne vom putea întreba: autoterapie sau autobiografie?

AL DOILEA CAZ : JEAN CARRIERE PREMIUL GONCOURT — UN BLESTEM?

Să fie oare Premiul Goncourt o boală a spiritului? Blestemul celor zece personalităţi din faimosul juriu să fie vinovat de sindromul Drouant? Acesta îi atinge mai puţin pe scriitorii care ţinţesc după marele premiu, şi mai mult pe cei care i-au primit. Jean Carrière a supravieţuit evenimentului. I-a fost dat să trăiască o odisee în Infern, aşezată sub semnul lui Borges, pentru care succesul trebuie înţeles drept cea mai mare nenorocire într-o viaţă de om.

S-a întîmplat în aprilie 1973. Scriitorul nostru — un bărbat din Nîmes, în vîrstă de 41 de ani — îşi continua, într-o librărie din Nancy, maratonul de cîteva luni al autografelor pentru **L'épervier de Maheux** (Pauvert). Hărţuit de serviciul de difuzare după fenomenalul său Goncourt (1.700.000 de exemplare în Franţa, 14 traduceri), sătul de attîea turnee, Carrière s-a hotărît brusc să oprească toată maşinăria şi să decomande pe loc întîlnirea cu publicul, pretextînd o problemă gravă în familie. Cîteva ore mai tîrziu a fost anunţat că tatăl său murise lovit de o maşină, în timp ce se plimba cu bicicleta. „Eu l-am omorît... eu l-am omorît... Dacă n-aş fi fost la Nancy, precis ar fi luat-o în altă direcţie cu plimbarea...", se acuză scriitorul, melancolic.

Aici e abia începutul. Trebuie însă spus că terenul era propice: insomnie, angoasă, anorexie, droguri — toate încă din tinereţe. Abia încheiat romanul **L'épervier de Maheux**, Jean Carrière se cufundă într-o deznădejde accelerată şi de consumul nesăbuit de neuroleptice. Dezgustat de scris şi de citit, tocmai el, care-şi dedicase viaţa literaturii, cu inspiraţia stearpă, romancierul decretează că duce o viaţă de larvă şi că singura salvare ar mai fi moartea. Premiul Goncourt îi aduce un bombardament cu zeci de scrisori, telefoane, propuneri, solicitări. Dar autorul şi omul refuză să răspundă, mai ales după moartea tatălui. „Eram în căutarea unei transparenţe şi a unei uşurătăţi pe care nu le poţi dobîndi decît prin sinucidere", scrie el. I se mai comandă o continuare a cărţii, dar el nu e obişnuit să răspundă decît fanteziei. Ceea ce era o pasiune s-a văzut din într-o dată transformat în datorie, în obligaţie pentru milioanele de cititori. Ceva oribil, care i-a adus lui Carrière conştiinţa imposturii unui mare premiu literar.

A încercat să scrie cu greu cîteva însemnări într-un carnet, fără pretenţia de jurnal: 38 de pagini în şase luni... Se învîrtea într-un cerc din ce în ce mai vicios: „În adîncul întunericului din mine, mă aşteptam să fiu aruncat în hăul unei dereglări cerebrale", avea să recunoască mai apoi scriitorul. Pentru a lupta împotriva stării depresive, a angoasei permanente, a coşmarelor, a încercat totul: fortifiante ale sistemului nervos, sedative, neuroleptice, antidepresive, eurofizante, homeopatie, duşuri reci, yoga...

Atunci, pe cont propriu, în scris, Carrière îşi face un bilanţ al stării de sănătate şi-l dă unui prieten medic. Diagnostic? Stare depresivă permanentă, niciodată tratată... Bolnav de perfecţiune în scris... Într-o primă fază, doctorul Raoux îl face să-şi recupereze parte din anii de insomnie printr-un nou medicament. Cîteva săptămîni mai tîrziu, scriitorul îşi „savurează" convalescenţa. Chiar dacă elanul creator nu se prea arată. Începe să renunţe la medicamente. „Am crezut că înnebunesc". Un alt antidepresiv îl pune pe picioare. E cum ai relansa un vapor care ia apă prin toate părţile. Şi totuşi, Jean Carrière refuză să creadă că îşi datorează renaşterea doar minunilor chimioterapiei. „Cred că am supravieţuit prin furia de a învinge nonsensul, prin îndoiala de tot şi de toate. Un mic ghem de conştiinţă, pierdut în tenebrele inconştientului a rezistat tuturor încercărilor pe care le-am străbătut". Au fost toate acestea la un loc, dar mai ales, scrisul. Ar trebui citit **Le Prix Goncourt** (Laffont-Pauvert, 1987) pentru a înţelege. O carte de o rară forţă, scrisă aşa cum te vindeci. Pentru a exorciza demonul neînţelegerii.

CE SPUNE PSIHIATRUL SCRIITORILOR?

Se numeşte Louis Bertagna, are 70 de ani şi e supranumit „psihiatrul scriitorilor". Cabinetul său arată mai degrabă ca o bibliotecă. Rafturi ticsite de cărţi, multe purtînd numele unor scriitori celebri. Cîteva autografe. „Psihiatrului şi omului fără de care această carte n-ar fi fost scrisă" (André Malraux, Antimémoires); „Pentru regele lithium-ului, pentru marele vindecător al sufletelor, recunoştinţa mea pentru tot ce a făcut şi — cine ştie — poate va mai face" (Pierre Daninos, Le 36° dessous). Pe Louis Bertagna îl putem regăsi chiar în romane. El este „profesorul" din Lazare al lui Malraux şi, deopotrivă, „stimul" pentru unul din personajele lui Romain Gary.

Dar în realitate? În realitate, profesorul Bertagna este un practician psihiatru, specialist — încă din 1958 — în stări depresive. Studiile de psihofarmacologie, calitatea şi numărul pacienţilor, l-au transformat destul de repede într-unul din cei mai solicitaţi psihiatri parizieni. Malraux, care se considera din „paroxia" lui, îi asigura pe toţi că doctorul Bertagna e „cel mai puţin nebun dintre toţi psihiatrii". Deşi Memoriile sale sînt aşteptate cu cel mai viu interes, din respectul deontologiei medicale şi al secretului profesional, el refuză să scrie. Acceptă doar să vorbească — dar şi aceasta în limitele impuse de acelaşi cod. Iată interviul acordat lui Pierre Assouline, în încheierea „dosarului depresivilor".

— S-ar părea că scriitorii fac coadă la dumneavoastră.

— Să nu exagerăm. E drept că „am avut" 5 Premii Goncourt, inclusiv Malraux. În ce-l priveşte pe Gary, trişez puţin, deoarece l-a obţinut de două ori... Mi-a scris 138 de scrisori. Fireşte că nu am dreptul să le public. Nu am să vă citez vreun nume, cu excepţia celor care au acceptat să-şi facă publică boala, deoarece, pentru ei, depresia nu era ceva dezonorant. Astea fiind spuse, aflaţi că ea atinge aproape 90% din mediile creatoare sau artistice.

— Prin ce anume sînt specifice cauzele depresiilor la scriitori? Dacă ati dori, s-o luăm pe etape. Întîi, stadiul scrisului...

— Există două categorii: scriitori formaţi de ziaristică şi ceilalţi. Pentru primii, constrîngerea cotidiană e cel mai adesea un stimulent Ei nu pot scrie decît cu sabia în coaste. De pildă, Albert Camus, pentru care scrisul s-a dovedit o tortură, a atins apogeul creaţiei cînd era editorialist la „Combat". Dar pentru ceilalţi, care nu cunosc acest ritm, constrîngerea unui contract de autor pe durata de un an sau doi e teribilă şi, de multe ori, de netrecut.

— Dar după depunerea manuscrisului la editor? S-ar mai putea vorbi despre o depresie asemănătoare celei pe care o încearcă unele mame după naştere?

— Exact. Apare un sentiment de gol, de retragere, care seamănă oarecum refuzului sau chiar neputinţei de a alăpta. Scriitorul a fost „locuit" timp de cîteva luni de ceva, care, iată, deodată l-a părăsit. Iar el e neliniştit la gîndul că ceea ce a scris nu corespunde lucrului pe care ar fi voit să-l scrie. E ca şi cum ai încerca să scoţi din cutia poştală scrisoarea pe care tocmai ai timbrat-o. Dar din clipa publicării cărţii, la apariţia primelor critici, scriitorul renaşte. Atacurile şi contra-atacurile îl ţin în viaţă. Dacă însă cartea nu stîrneşte decît indiferenţă, el se prăbuşeşte. Drept este şi că, atunci cînd criticile sînt doar violent negative, scriitorului nu-i rămîne altceva decît să se afunde şi mai adînc în depresie. Se pare că dramaturgii sînt mai uşor de dărîmat prin receptarea critică a operei decît romancierii.

— În general, cum reacţionează scriitorii la critică?

— Rău. Nu o suportă. Cei mai mari dintre ei sînt sensibili la cele mai neînsemnate critici. Am cunoscut un caz foarte dramatic... Să trecem... Malraux decisese, o dată pentru totdeauna, să nu citească nimic din ce se scrie despre el, fie de bine, fie de rău. Am putut să verific lucrul acesta de nenumărate ori. François Mauriac, care era el însuşi un critic foarte sever, a fost teribil de rănit de anumite critici şi în special de cele, cu totul asasine, ale lui Roger Peyrefitte în „Arts". În multe cazuri asta poate duce la depresii reacţionale.

— Există o stare care favorizează creaţia?

— Se pare că anumite suferinţe stau la originea celor mai frumoase strigăte, în cazul poeţilor, mai ales. Citeodată, şi unele exaltări maniaco-depresive pot fi fecunde. Dar, în general, suferinţa morală striveşte, degradează, paralizează, anihilează. Te face total neproductiv. Mai ales pentru un scriitor, ea e invalidantă, deoarece scriitorul are nevoie de un elan vital. El nu se supune unei munci de rutină sau mecanice. Cum să scrii cînd eşti inhibat, gata să te autodepreciezi şi autocolimini? Cînd eşti blocat, cînd nu poţi să alegi şi denigrezi tot ceea ce faci? Nu trebuie să uităm însă că mulţi scriitori cad pradă depresiei din cauza alcoolului. După cum, alţii — la fel de mulţi — beau şi scriu tocmai pentru că sînt nevrozaţi.

— Dar dacă scriitorul se află nu într-o fază de prăbuşire, ci într-una de supra-excitare?

— În majoritatea cazurilor, e ceva contraproductiv. Nu mai eşti un erou, ci un posedat. Experienţa dovedeşte că o lucrare făcută prin suferinţă şi durere este mai lentă, dar mai bună decît cea datorată unei stări de excitaţie. Dacă această din urmă e stăpînită, ea permite autorului să scrie, dar provoacă o cădere la un ciclotimie tratat cu lithium. Trebuie să înţelegem că durerea morală e mai importantă decît durerea fizică. Într-atît, încît o poate anestezia pe aceasta! Dacă exaltarea poate ridica munţii, supraexcitarea nu produce mai mult decît nişte simple băşici. În mare parte, ea nu e decît dezordine şi incoerenţă.

— Dar Malraux?

— I-am fost medic din 1966 pînă la moarte. Am început prin a-l scoate din minister. De Gaulle ne-a împrumutat pavilionul prezidenţial de vînătoare de la Marly. În primele 15 zile ale tratamentului, Malraux a citit întruna cărţi poliţiste. Apoi şi-a reluat redactarea la **Antimémoires**, iar după cinci ani, pe cea a volumului **Chênes qu'on abat**. Din 1972 pînă în 1976, de la spitalizarea la Salpêtrière pînă la moarte, a fost stăpînul deplin al propriei opere. În cazul lui, aveni o străluciţoare dovadă că farmacologia, în loc să-l încătuşeze pe creator, îl eliberează.

Prezentare şi traducere
Adriana BABEŢI

Cronica literara de Cornel Ungureanu

Dumnezeu s-a născut în Provincie

1. **Ei şi postmodernii.** E greu să-i învecinezi pe A.I. Brumaru, Vasile Gogea, Leonard Oprea cu A. Muşină, Gh. Crăciun, Simona Popescu, Andrei Bodiu, Caius Dobrescu, Marius Oprea. Primii sînt nişte buni provinciali, închişi într-o literatură care se face aşa cum se făcea literatura în vremurile ei bune: păstrînd tabieturile scrisului şi ale lecturii, respectînd zeii şi cuvintele lor. Primii sînt nişte buni scriitori moderni, nişte autori aşa cum erau cei pe care, ei, îi iubeau. Aşezaţi în umbra marilor modele, protejaţi de acestea şi recomandaţi chiar de aceste opţiuni ale lor, ei nu îşi pierd originalitatea. Noica pentru A.I. Brumaru, Matei Călinescu cu al său Zacharias Lichter pentru Vasile Gogea, furioşii din anii patruzeci, din anii cincizeci, din anii şaizeci, din anii şaptezeci pentru Leonard Oprea nu sînt numai Umbre, ci şi argumente pentru întemeierea familiei literare. Cum să-i învecinezi pe aceştia cu postmodernii Muşină şi Crăciun, greu de aşezat într-un loc al literaturii, teoreticieni remarcabili, şefi de şcoală greu de prins în hora culturii tradiţionale, mimetice, mai degrabă visînd anonimatul cotidianului decît individualizarea prin stil, personaj, continuitate?

A.I. Brumaru, Vasile Gogea, Leonard Oprea vin din literatura română de dincolo de graniţa lui 22 decembrie. Păstrează obişnuinţele acestei literaturi. De altfel, cărţile lor au fost scrise atunci şi mă îndoiesc că le-au refăcut în vreun fel sau într-altul. Ei sînt solidari cu literatura care a fost. Cei de la **Interval** se afirmă, aşa cum îi şi exprimă titlul revistei la care lucrează, într-un **bardo** — zonă de trecere, de tranziţie, de aşteptare. Sînt creatori de proiecte. Revista însăşi aparţine unui proiect.

În vechea **Astră** îi citeam cu prioritate pe Vasile Gogea, pe Radu Săplăcan şi pe A.I. Brumaru. Mărturisesc că îi citeam pentru că erau întotdeauna în mijlocul furtunilor. Primul, prin articularea subtextelor, al doilea, prin verva polemică, al treilea, prin pasiunea cantextualizării. Îmi pare rău că Radu Săplăcan şi-a întîrziat (nepermis, după părerea mea) debutul. Prezenţa lui (şi a lui) ar fi constituit un bun prilej de evocare a creativităţii Provinciei.

2. **Scena din viaţa lui Anselmus.** Anselmus este un filosof care îşi duce viaţa conform gîndirii sale. E un original care trăieşte între originali. Cei din jurul său — pitici, orbi, infirmi — locuiesc în acelaşi bloc re-constituind vecinătatea pe care Diogene o realiza în cetate: sînt în dialog perpetuu, cetăţeni ai unui labirint modern.

Singurătatea e tema meditaţiilor noului Cilibi Moise. Anselmus urcă mereu pe jos scările celor şapte etaje ale blocului de garsoniere în care locuieşte, fiindcă e convins că timpul urcării e singurul în care se poate consacra nestingherit gîndirii. „Înfruntarea zilnică a scărilor nu era un exerciţiu fizic, cît, mai ales, unul al gîndirii: o idee începută la parter trebuia să fie încheiată, clarificată în momentul intrării pe coridorul etajului al şaptelea. (...) Era sporul de cunoaştere, plusul de înţelepciune, cîştigul absolut, profitul — am putea spune — al zilei. Îl trecea în această formă şlefuită în unul din jurnale, ca într-un carnet de economii, trăind un sentiment asemănător cu cel al asigurării zilei de mîine la bancă".

Firește că în jurul filosofului urcător se pot inventa o seamă de povestiri filosofice, de parabole, de jurnale. În acest volum Vasile Gogea n-o face: el se ocupă de „bermeneutica" înţeleptului său, de convingerile sale, de itinerariile acestuî descoperitor de **început de drum**. „La fel trebuie să se fi simţit şi Arhimede... şi Copernic, şi Einstein..., într-adevăr, cea mai mare forţă antigravitaţională este gîndirea, de aceea şi are un sens mereu ascendent...", cugetă, la un moment dat, Anselmus. El retrăieşte stările fndamentale ale celorlalţi. Ale marilor săi confraţi care au trăit doar **în acest fel.**

Ocupaţia principală a filosofului este de a-şi transcrie gîndurile cu mijloacele adecvate. Bineînţeles că este mereu întrerupt în demersul său: primul turbulent este domnul Mangolewski, administratorul blocului. Acesta îl reclamă pe alt turbulent, scriitorul Zapis. Împreună cu domnul Coco Epaminonda, colonel în retragere, cei doi îl vizitează pe scriitorul turbulent. Infirmul Sobaca şi piticul Monks, locatari (şi ei, turbulenţi) ai blocului, domnul Pironescu, orbul Gomila completează universul teratologic în care îşi desfăşoară exerciţiul de gîndire Anselmus-filosoful. Dar domnul Anselmus nu gîndeşte doar urcînd scările blocului: îşi petrece timpul urmărind la întîmplare necunoscuţi. „Asta era obsesia, mania sau misiunea, vocaţia lui: să însoţească nevăzut şi neştiut necunoscuţi. Îşi urmărea subiecţii nu cu tenacitate, ci cu devotament". Anselmus ar fi devenit, astfel, un ciudat spion al destinului, un „hermeneut pedestru al fragmentelor, al destinelor individuale".

Dacă am insista, am putea să descoperim în **Scene din viaţa lui Anselmus** un mod de a integra fragmentarul. Locatarii estropiaţi n-ar fi altceva decît fragmente umane: elementele unei demonstraţii. Iar filosoful Anselmus, iar biologul Ierbiceanu, chiar scriitorul Zapis ar încerca să descopere sensul întregului. Aflată la egală distanţă între romanul lui Matei Călinescu şi **În război cu un pogon de flori** a lui Velea, cartea lui Vasile Gogea, el însuşi filosof capabil de construcţie, anunţă un prozator remarcabil. Să subliniem că aceste personaje nu trebuie părăsite: ele sînt abia la începutul aventurii lor literare.

* * *

3. **Un „dur".** Spre deosebire de cartea lui Vasile Gogea, apărută fără grija contextualizării, **Radiografia clipei** de Leonard Oprea se bucură de întregul respect al autorului pentru curiozităţile cititorului. Aflăm din utila postfaţă că, în numele celor de la **15 noiembrie 1987,** Vasile Gogea şi Leonard Oprea au transmis, la posturile occidentale de radio, un **Apel către poporul român. Apelul** e transmis fără semnătură, fiindcă cei doi sînt în atenţia „organelor". La 24 ianuarie 1989 sînt luaţi de securitate pentru că au „stat de vorbă" cu ziaristul Jean Stern de la **Liberation. Postfaţa,** alcătuită repede şi doar în interes documentar, merita să fie mai mult decît o istorie a manuscrisului **Radiografia clipei.** Aşa cum e, ea se adresează doar celor care ştiu cine este Dulea, cine Matală şi cine N. Steinhardt. Cu copii după documentele oficiale ale cenzurii, cu transcrierea fragmentelor cenzurate, pagina devenea literatură.

Ca şi **Scene din Viaţa lui Anselmus, Radiografia clipei** a fost preocupată, înainte de toate, de apariţie: de întîlnirea cu cititorul, periclitată **atunci** de Dulea şi ai săi.

N-am fi reclamat **istoria manuscrisului** de la Vasile Gogea. Dar ea s-ar integra perfect stilului **furios** al lui Leonard Oprea, autor aflat într-o permanentă **stare de explozie, de ebuliţie,** de revoltă. El este un luptător şi coperta care ni-l prezintă în chip de samurai nu-i deloc rea. El este junele teribil al noii epoci behavioriste, freneticul cu educaţia împlinită la şcoala muzicii beat.

Vasile Gogea scrie istoria filosofului autoexilat în labirintul gîndului său, Leonard Oprea transcrie revoltele tînărului care se eliberează. Care nu se supune dictatului. În cele mai multe dintre povestiri (de fapt, **fragmente:** Leonard Oprea transcrie **secţiuni** de viaţă) autorul e preocupat a capta fluxul năvalnic, greu de ţinut în frîu, al **stărilor.** Al furiei care izbucneşte. O extraordinară turuială face imposibilă apariţia semnelor de **punctuaţie,** constrînse să se retragă în faţa avalanşei de întrebări, de exclamaţii, de **imprecaţii,** de superlative. Starea de **normalitate** a lui Leonard Oprea e excesul şi cînd reuşeşte să-şi controleze furiile, să le dea o direcţie plauzibilă, Leonard Oprea este un prozator cu totul remarcabil. Ieşind pe mările liniştite ale cotidianului, scriitorul rămîne un oarecare. Vitalismul său se înnecă în nu ştiu ce sentimentalism provincial, pagina înmulţeşte parazitar comentariul. Scriitor al grupului, al „găştii", el realizează efecte spectaculoase „în replică". Am scris că e un bun luptător, un combatant energic, un comper de mîna întîi atunci cînd i se oferă şi cînd oferă documente ale underground-ului: toate implicate într-un proces cvasiecologic de „salvare a naturii umane".

În fond, el reprezintă, în ultimă instanţă, o voce a underground-ului, a lumii marginalizate: între iubitorii de semitonuri ai literaturii optzeciste, Leonard Oprea dă, dintr-o dată, un concert heavy metal. Sunetul original al literaturii sale e ţipătul.

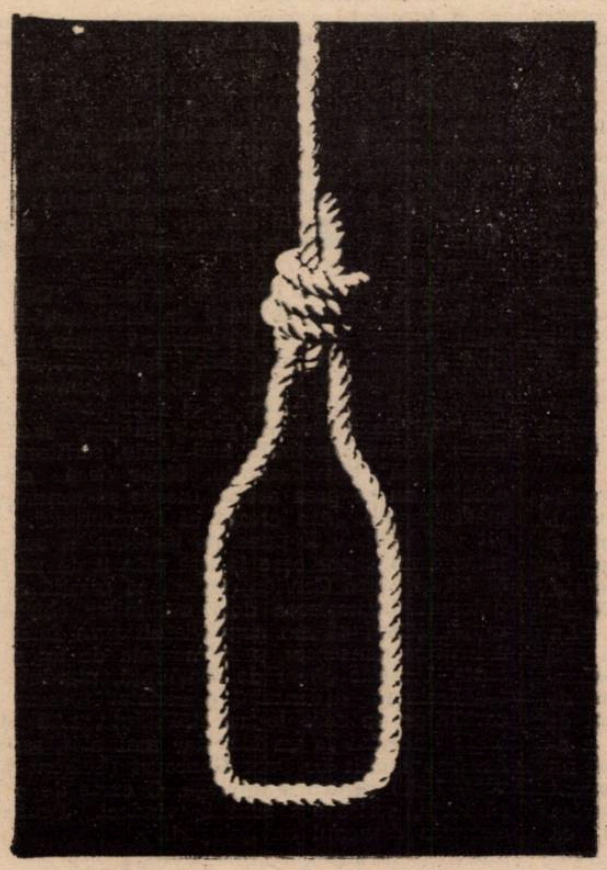

Vasile Gogea —Scene din viaţa lui Anselmus, Ed. Litera, 1990; **Leonard Oprea, Radiografia clipei,** Dacia, 1990.

CRONICA EDIŢIILOR

IDEALUL „NE VARIETUR"

Idealul oricărui editor este de a pune în circulaţie un text infailibil, adică exact aşa cum şi l-ar fi dorit tipărit însuşi autorul său. Întreprinderea nu e însă nici pe departe simplă, cum poate părea la prima vedere, fiindcă editarea e un proces complex ce are de depăşit piedici multe şi variate, iar uneori obstrucţii inimaginabile. Orice omisiune sau imixtiune, orice modificare, cît de neînsemnată — indiferent ce sursă ar avea şi ce motive ar invoca — sînt, toate, atentate la adresa poeziei în cele din urmă, cu binecunoscute efecte: „traumatisme", „amputări", „decese"...

Greşelile de editare au apoi consecinţe dezastruoase pentru toate categoriile de receptori ai poeziei, începînd cu cititorul inocent pînă la actorul recitator, de la autorităţile criticii pînă la cei mai rafinaţi hermeneuţi. Acordînd credit nelimitat unor ediţii zise **definitive** („ne varietur"), zise **critice,** de opere **complete** ş.a.m.d. sau — şi mai primejdios — editorilor: nume consacrate, dar în alte teritorii filologice, toate aceste categorii de cititori sfîrşesc prin a fi derutate în efortul lor de a cuprinde, fiecare din perspectiva ei, fenomenul poetic. Şi mai nocive devin erorile atunci cînd sînt interpretate ca **elemente de stil** pe baza cărora cercetătorii emit judecăţi de **valoare sau concluzii generalizatoare** privind opera însăşi: **ca să nu mai vorbim de** faptul că există, realmente, **riscul ca încheierile să** se perpetueze **necontrolat** de la un studiu la altul şi de la o **generaţie la** alta, transformîndu-se în stereotipii greu de eradicat.

Editîndu-l pe **I. Budai-Deleanu,** Jacques Byck **corectează în zeci de locuri** ediţiile premergătoare **ale luiCardaş. El observă, între altele, că** năpustindu-se **la „mandra" cu slabe păcurele"** şi nu **la... „mîndra cu slabe păcurele", lupii poftesc la carnea mioarelor şi nu la... păstoriţei; că unul** „vinde **obrăzare (adică „măşti") viclene"** şi nu... **brăţări (care n-au cum fi... viclene); că,** lipsindu-le tactul şi vocaţia diplomatică, ţiganii **se sfădesc** şi nu... se **sfătuiesc** (înainte de a emigra, pe **motive** electorale); că Hamza „cade la prinsoare înconjurat de cetele **duşmane"** şi nu de... **gemete duşmane** ş.a.m.d. Lăsăm pe seama imaginaţiei fiecăruia concluziile hermeneutice la care s-ar fi putut ajunge luînd de bune aceste cîteva numai — mostre din ediţia lui Cardaş: curat „poemation eroi — (tragi)comico-satiric" această **Ţiganiadă!**

Dar nimeni nu este infailibil. Atît de scrupulosul şi eruditul Jacques Byck — campion, cum am văzut, al descoperirilor în materie de gafe filologice — cade şi el victimă unor erori de transcriere. Un singur exemplu din „colecţia" Fugariu (unde **buiecia** se confundă cu **boieria**) e suficient ca să reprezinte un serios avertisment pentru orice editor: „Însă nu ştiu cum, totdeauna pare / Că mintea bună fu cu sărăcia / Prietenă, iară timpa dezmierdare / Cu bogătatea şi cu **boieria". Buiecia** e un derivat substantival din ardelenismul **buiac** „răsfăţat, nechibzuit, zburdalnic". Transcriind **boieria** în loc de **buiecia,** editorul dă prilejul unor glose de „critică socială" de-a dreptul vulgarizatoare, acum cînd cunoaştem realitatea textuală, al căror autor „inocent" e L. Oană (ce-i drept, un cineget asiduu de asemenea fapte) şi a cărui victimă devine, în cele din urmă, Budai-Deleanu însuşi. Nu-l putem, desigur, suspecta pe Jacques Byck de ignoranţă aici. El cunoştea prea bine termenul regional, de vreme ce ardelenisme mult mai puţin notorii sînt fidel înregistrate; e vorva cu siguranţă fie de neglijenţă, fie de o greşeală de tipar; din păcate, oricare-ar fi etiologia, consecinţele rămîn aceleaşi.

Nu dorim, prin notele noastre, să stabilim, de la altitudine, culpabilităţi. Numai cine n-a realizat el însuşi o ediţie, oricît de modestă, îşi poate închipui că a fixa textul definitiv e o treabă lesnicioasă şi la îndemîna oricui. Publicarea unui text infailibil e un ideal greu de atins chiar şi atunci cînd editorul e un doct în materie..., fiindcă el ar trebui, într-adevăr, să fie un enciclopedist în toată puterea cuvîntului, a cărui autoritate să se extindă asupra unor teritorii vaste, de la grafologie pînă la tehnicile „culesului" în tipografii, de la stilistică şi versificaţie pînă la etimologie şi onomastică; el ar trebui apoi să fie un excelent cunoscător al evoluţiei normelor ortografice, dar, în acelaşi timp, să fie competent şi în domeniul literaturii şi cîte altele! Toate aceste competenţe nu sînt însă suficient dacă lipsesc cîteva calităţi personale, de temperament: tenacitatea, perseverenţa, răbdarea şi o anume vocaţie... „benedictină".

I. FUNERIU

Livius Ciocârlie

Fragmente de jurnal

Mă visez boier. Alt boier îmi spune că n-avem scăpare, trebuie să luptăm împotriva domnitorului, care vrea să ne taie. Sîntem în bucătăria noastră. Caut o armă, găsesc cuțitul de tăiat pîine, tare și lat. Deschid ușa la cămară, unde-l văd pe domnitor — e Vasile Lupu — călare, printre borcanele de dulceață. Pătrunde în bucătărie împreună cu un aghiotant și nu reacționează nici unul cînd bag cuțitul în ei, unuia în gît, celuilalt în piept. E o crimă curată, nu se vede sînge, victimele nu cad ci îmi explică nu știu ce, dar mie mi-a rămas în mînă senzația de a le fi împins cuțitul, așa lat cum este, în carne și mă gîndesc, acum mă gîndesc la Tchen, personajul lui Malraux.

Mă duc la gară s-o aștept pe T. În sala mare se mătură. Urc cîteva trepte, ca să mă feresc, și mă pregătesc să citesc ce scrie Cioculescu despre Claymor. Din celălalt capăt al sălii cineva strigă cu voce brutală: „Dă-te jos de acolo, dă-te jos, nu auzi?" Este un ceferist enorm de gras care păzește intrarea pe peron. Îl recunosc, e același care, cînd aveam vreo șaisprezece ani, încercase să mă atragă într-un colț obscur al teatrului. Am fugit instinctiv, fără să știu prea bine ce vrea, abia mai tîrziu am înțeles, cînd îl vedeam în oraș agățat de gîtul cîte unui adolescent. Trenul sosește la timp. Coboară T, dar și Traian Iancu. Știu pentru ce a venit și îmi piere cheful pe întreaga zi. În troleibuz T îmi povestește de la București. Se pare că universitarii o duc mult mai rău decît noi, nu răsuflă o clipă, fac inspecții, traduc pentru minister, au examene mult mai lungi, muncă agricolă de o lună, integrare, însoțesc străini, vai de capul lor. Mă întreabă cum m-am descurcat cu Corina. Nu chiar ușor, e refractară la tot ce nu-i place. Are două tonuri, unul foarte vesel, celălalt posomorît. Acasă, Alexandra o așteaptă cu daruri brodate, desenate și scrise de ea.

Înainte de douăsprezece sînt la „Orizont". Acolo se ține o ședință bătăioasă în legătură cu revista, de ce merge prost. Alături, Sandu Deal și Versavia joacă șah. Nici nu ridică ochii cînd cîte unul iese din ședință, agitat și încruntat, dă cîte un telefon. Nu sînt în apele mele. Trec dincolo, la asociație. Acolo sînt cîțiva scriitori pe care nu-i cunosc, veniți în același scop. Unul, comandant de miliție, foarte amabil, ne spune care băuturi sînt toxice și care nu. Damian Ureche scotocește într-un coș adus de milițian și scoate o sticlă de vin. La unu ședința se întrerupe ca să ni se înmoaie carnetele. Intrăm în sala de cenaclu, stăm cuminți pe scaun. Sînt lîngă mine Octavian Popa, Paul Banciu, milițianul, Palfi, alții pe care nu-i cunosc. Băgăm carnetul în buzunar, Traian Iancu ne spune că este emoționat de parcă el l-ar fi primit și trecem la asociație unde, între timp, s-a întins masă, cu cîte ceva de mîncare, coniac și vin. Ne călcăm pe picioare de mulți ce sîntem, un critic îmi dă un cot și scap paharul pe jos, îl aud pe B. bîrfindu-mă pe teme teoretice, aș fi spus că opera nu este sistem, el n-o să lase lucrurile așa, o să scrie despre chestia asta, pînă și norii sînt sistematici. E ideea lui, mă lămurește Adriana, a susținut-o și în ședință: revista nu merge din cauza criticii, care nu e partinică și nu crede în sistem. O iau încetișor spre ușă, în drum schimb vorbe cu Morar și Corniș, pînă să scap din înghesuială cineva anunță că reîncepe ședința. De altfel și băutura s-a terminat.

Trimit lucrările pentru Papahagi și pentru Eugen Simion. Nu sînt grozave. Ar cam fi vremea să închei cu treaba asta, fie ea sistematică sau nu. La unsprezece, pe soare, mă duc la facultate pentru cursul de pregătire. N-a venit nimeni, rămîn un sfert de oră în sala goală, mă uit pe fereastră, nu mă gîndesc la nimic și constat încă o dată cît de mult îmi place în școli cînd nu sînt elevi. Acasă, T pare mulțumită de ce a adunat la București. Se apucă de lucru. Sîntem de acord că n-are rost să mă prezint la concursul de conferențiar. Aș avea mai multe și mai pretențioase pe cap, pensia ar fi mai tîrziu. Pensia? Ajungem pînă acolo? A murit doctorul Roșiu.

Îmi umplu rana cu ce-mi trebuie și la șapte jumătate mă duc la Feri care a scos mașina. Pornim. Sate prospere către Lugoj. La Caransebeș bem o cafea într-un bar din colțul clădirii unde a fost Coomunitatea de avere, lîngă piața Dragalina. E o bombă infectă, cînd ieșim scurta îmi este îmbîcsită de tutun. Vreme posomorîtă, Caransebeșul, cu fîntîna kitsch, colorată roz, din fața parcului, urît. Ajungem la teleferic unde așteaptă o mulțime de studenți. Pe măsură ce urcăm, vremea se înseninează. Pierdem două ore la recepție unde își face de lucru un tînăr funcționar placid. Nu ne poate da locuri decît într-o cameră cu multe paturi. Feri face o încercare la „Bella vista". Îngrijitoarea ne oferă un pat dublu la ea. Celălalt pat e ocupat de un medic cu skiuri franțuzești. Nu sînt încîntat, e dezordine și cam murdar. Ieșim, Feri skiază puțin, eu fac o plimbare printre brazi pînă la cabana nouă a militarilor. Cînd se oprește telefericul, ne ducem la recepție să-l întrebăm pe micul șef dacă a venit „directorul" care ar fi reținut cameră la „Bella vista". După o oră de meditație, ne-o dă. Cinăm în sala de mese. Se așază cu noi doi skiori. Pe unul îl cunosc, mi-a fost coleg în clasa a doua de liceu. Îi spun cine sînt și constat că-și amintește tot catalogul, însă pe mine m-a uitat. Ne ducem lucrurile în cameră, unde lumina abia pîlpîie, nu se poate citi. Dimineața, ceață. În loc să-l deschidă la șapte, după program, funcționarul deschide ghișeul la zece. Încerc să închiriez skiuri, mă plictisesc să aștept cînd mai sînt doi înaintea mea Mi le dă Feri pe ale lui, n-are cîrlig pentru tele-ski și simte o jenă la un picior. Urc pe platou. E ceață, din cînd în cînd măturată de vînt. Îmi fac de lucru pînă la prînz și după prînz, pe soare, pînă la patru. Hotărîm să plecăm. Ne adunăm lucrurile, uit că de obicei ceva, de rîndul ăsta două cutii cu mîncare. Intrăm în ceață coborînd, cînd ajungem jos sîntem înghețați. Pornim, ceața s-a risipit, bem iar o cafea la Caransebeș, ajungem acasă la ora opt. N-a fost o ieșire reușită. Feri îngrijorat, eu neliniștit

Soare. Mă duc la „Facla", chemat de A. Dau peste trei funcționari de seamă, bucureșteni cu aer protector. Îmi cer să fac referat despre cartea lui Mircea Eliade *Initiation, rites, sociétés secrètes*, pentru o eventuală traducere. Un moment, sînt pe punctul să le rîd în nas. Ce să spun despre Eliade în referat, că se pricepe destul de bine la istoria religiilor? Mă abțin, acceptînd implicit teza celor care spun că trebuie să intrăm în joc dacă vrem să schimbăm ceva. În principiu, nu sînt de acord. E un joc de marionete. Lăsîndu-te tras de sfori, nu schimbi mare lucru. Puțin le pasă lor de Eliade, și, mai ales, de părerea mea. Dacă s-au hotărît să-l publice, e din motive care n-au legătură cu el. Dar fiind ei o lume ritualizată, un soi de biserică fără credincioși, le trebuie și referat. Deci, accept. Intru la Mandics, îl întreb dacă doamna Schiff mi-ar traduce cîteva pagini din cartea despre Timișoara veche. Îmi propune să mergem la ea, locuiește în vecini. E bucuros, tocmai a scris Nicolae Balotă, de bine, despre cartea lui. Ne ducem și sîntem primiți bine. Stăm de vorbă cu soțul doamnei, artist în lemn, atrăgător. Totul e luminos la ei. Îmi spun că Francisc Ferch a plecat în Germania. Mă întrebam de ce nu-l mai văd venind la atelier, mă temeam de vreo boală, are aproape optzeci de ani. Le explic ce doresc, sînt imediat de acord. Nu îndrăznesc să întreb de bani, s-ar putea să-i jignesc. În drum spre casă, mă tunde într-o doară un frizer plictisit. Corina a terminat *Oblomov*, se apucă de Kafka. T pare înviorată de cînd s-a întors de la București. Pe Feri l-au operat. Sper, Doamne ferește, să nu fie nimic.

Rămîn acasă. După prînz, scrisoare tardivă și seacă de la Mircea Tomuș și un aviz să mă prezint la CEC. Poate, spune T, am cîștigat ceva. Ne ducem și, într-adevăr, am cîștigat un automobil sau, dacă preferăm, 65 de mii. Bineînțeles că preferăm, ce să facem cu automobilul? dar și așa sînt formalități, trebuie să vin în altă zi. Ne ducem să sărbătorim evenimentul la braseria de la „Continental". T bea o bere, eu o vodcă, împrejur sînt studenți străini și o pereche de tineri foarte frumoși. Urcăm la Feri, convalescent, să-l întrebăm ce e mai bine de făcut. Spune să primim mașina și s-o vindem noi. După aceea insistă s-o păstrăm. Două sfaturi bune, dar nu pentru noi. Beau vin roșu de Corcova și vorbesc prea mult. Seara, film franțuzesc, *La Question*.

Dincolo de cuvînt

Sporadic, încă din antichitate; sistematic, o dată cu romanticii (Victor Hugo, în primul rînd), numele proprii — mitologice, istorice, geografice etc. — au pătruns masiv în limbajul poetic, atițînd imaginația și bucurînd auzul iubitorilor de poezie cu buna, cu, uneori, ciudata lor sunare. Iată cum se încheie unul din cele mai cunoscute poeme ale lui Ion Barbu, sonetul **Banchizele**: „Iar cînd, tîrziu, prin trude-îndelungi și fir cu fir / Au strîns în năvi de ghiață **un fabulos Ofir**, / Iluminate, pline de spornica lor muncă, / / Pornesc să-și întrunească ascunsele comori / Și, peste mări de umbră și liniște, aruncă / Efluviile unor neprihănite zori". Datorită epitetului **fabulos**, dar, mai ales, datorită alcătuirii sale sonore, numele propriu **Ofir** stîrnește puterile, „la pîndă", ale închipuirii. Un ținut de basm al lumii antice — acesta este **Ofirul** — pe care geografia modernă în van s-a străduit să-l localizeze. În însăși rețeaua sunetelor sale — în care vocale și consoane alternează și se cumpănesc într-un echilibru deplin — cuvîntul ascunde sugestia depărtării: „acolo departe" își trimitea potrivit legendelor vechimii, regele Solomon corăbiile ca să găsească și să aducă aur, aur, aur. „Sunetul scump, de zare aleasă" al toponimului, capacitatea lui de a angaja viguros fantezia îi determină pe poeții noștri să-l retragă la capăt de vers, unde cutia de rezonanță a pauzei, prilejuită de consumarea unității metrice, pe de o parte, „ecoul rimic", pe de alta, constituie tot atîtia indici valorici ai **relicfului** stilistic. Nu altfel procedează Macedonski în capodopera sa **Lewki**, poem închinat Insulei Șerpilor: „Coronată cu zambile, cu narcise presărată, / Catifea sau țesătură de brocart mujată-n fir, / Verdea undă ce, ici-colo, e un **aur de Ophir**, / Se rostogole alene de fiori cutremurată". Receptiv la „**chemările**" de taină **ale** unui atare nume propriu, cu **toate** „trimiterile" lui, subtilul poet al **Nopților** îl împinge, și el, la final de vers, anticipînd rima cu **fir** din **Banchizele** lui Ion Barbu. Din multele marginalii pe care le-ar suscita această splendidă poezie macedonskiană, reținem un amănunt pitoresc: **Lewki** semnifică, în neogreacă, „cea albă", vizînd, probabil, aspectul fizic al Insulei Șerpilor, cu stîngăcia ei, fulgerată de razele soarelui. Cît despre grafia cu **-ph-**, ca în franceză (**Ophir**), ea nu este de natură să ne mire la un scriitor ca Macedonski.

„AUR DE OPHIR"

Deslușit vorbește despre puterea de seducție acustică a cuvîntului o strofă din pastelul lui Ion Pillat, **Iazul**, unde **Ofir**, însoțit de un epitet semnificativ, încheie, iarăși, versul: „Fugară înflorire, **melodios Ofir**, / Lumină nevisată în care cîte una / Melancolii coboară văzduhul de safir / Și **inima sonoră își încordează struna**". Impresiile acustice sînt, aici dominate. De mare preț pentru problema în discuție ni se înfățișează poemul pillatian **Departe**, unde **Ofir**, de astă dată: în miezul versului, se întîmpină cu alte nume proprii ciudat sunătoare: „O, țara, undeva, a basmelor arabe!... / Îmbătrînesc piloții cătînd în astrolabe. / / **Golconda**, undeva **Formoza** dorm sub stele... / E greu în inimi dorul, și ancorele-s grele. / / Răsare, undeva **Ofirul** — ce departe... / Sunt morți conquistadorii, galerele sunt sparte".

Virtuțile evocative ale lui **Ofir** fuseseră actualizate de Eminescu în postumele sale, unde accentul lovește însă prima silabă a cuvîntului. Iată un crîmpei din **Murmură glasul mării**, poezie scrisă într-o variantă originală a metrului safic: „**Mare, poartă pe** undele tale corăbii, / Unele grele ni-aducă **aur din Ofir**, / Altele înfoiate de roze d-Egipet, / Vinuri și smirnă". Rămînînd țărîm **al legendei, Ofir** se ivește, încă o dată, în **Odin și Poetul**, devenind, acum, sursa altui metal nobil: „Din cupa mea de aur bea aurora / S-între seninul mîndrei dimineți / în pieptul său. Și ți-oi deschide-atunci / Portalele înalte de la hale / Cu lungi coloane de zăpadă, cu-arcuri / De neauă albă, ca **argint din ophir**". Cu asta, **Ofirul** nu și-a istovit însă bogățiile, căci iată ce mai aflăm, despre acest ostrov al minunilor, dintr-o „povestire orientală" a lui **Sadoveanu, Divanul persian**: „—(...) Asamanaf de la **Ofir** / a venit să vîndă **santal** la Basora. / În loc să găsească chilipir, / A ajuns dator și rob tuturora".

Aceeași rezonanță atingătoare ne-o dezvăluie numele insulei **Thule**, așezată, potrivit fanteziei celor vechi, la capătul lumii, unde picior de om n-a izbutit să ajungă. De aceea îi și zice Vergiliu, în **Georgice**, **ultima Thule**. Acolo situează Goethe povestea, simplă și amară, a paharului de aur, pe care o evocă Margareta în **Faust**: „A fost un rege-n **Thule** / Fidel nespus. În dar, / Murind, iubita-i dete / De aur un pahar". În sinea ei, cupa păstrase amintirea femeii iubite. Simțind, la rîndu-i, preajma morții, la ospățul de adio, dat la castelul tăiat în muche de stîncă, pe malul abrupt al mării, bătrînul rege împarte urmașilor tot ce avea. Paharul de aur, nu. Soarbe din el pentru ultima oară, apoi îl aruncă în mare. Valurilor — pradă.

G. I. TOHĂNEANU

*
* *

Bătrîna doamnă dă de mîncare (mici dumicate)
celor dispăruți în altarul familiei. Tu ești
în celălalt capăt al nopții. Mă reazem
de o privire oșindită în oglinzi.
Pe umerii noștri au tresărit
șoaptele cerului ? Mireasma tăioasă
a dimineții. Tu introduci cuvîntul dor
pe firul de telefon. Cu furnicile
mă înțeleg de milioane. Galben tirit
de o frunză. Începe să plouă
Mă scufund într-o carte de vise
Mi-apleacă ochii o lumină
ce tace.

ANOTIMPURI

Pe dealul galben de vizavi
am văzut (îmi arătai limpede cu degetul)
doi cai sărutîndu-se. Domnul Ludwig
(părea un copil încărunțit peste noapte) s-a tuns jos
la oraș,
depăna povestea asta, mai tîrziu, în han,
intrigurat printre pahare.
Ne întoarcem prin meșteșugul dind
spre toamnă. O diră de mortăciune
într-un stop-cadru (brazii, lacul, șoseaua).
Urcam istoviți proaspăt treptele de lemn
amirosind a zmeură pierdută din sîni
Domnul Ludwig ne asigura printre doi dinți
(părea un arlechin în lumina chioară, a odăii
sale de fecior tomnatic) că pe el îl vom găsi acolo
la orice oră fie iarnă fie vară.
Ieșeam tiptil îl lăsam singur
cu capul bolborosind pe masă să chiar viseze
lucrul acesta.

ÎNCERCARE DE POEM

Veți rîde dar tind să scriu (nu e vreun paradox)
un poem definitiv. Citeodată părea să-mi reușească,
bunăoară dictînd în joacă pe malul apei versuri
unui tînăr confrate (oribile dictu, inevitabil).
Era vară. Hoinară. Călătoream
spre un sat dispărut. O vegetație străbună.
otrăvea dulceag aerul. Într-o barcă
(obiect inexplicabil) crescuse un brad viteaz.
Semnala cerul. Ni s-a spus — printre tei
debordîndu-și mireasma —
că vor transporta curînd cimitirul.
Am intrat în biserică. Ne-au dîrdîit dinții.
De-afară — lumină orbitoare — am văzut
odăjdiile. Atît de negre, păreau să ia pulsul
unei încremeniri (prezent, trecut, viitor).

ÎNTREZĂRIRE

Te bucuri te pierzi
vei sigila un sărut
asculți vîntul prin plopii tot mai săraci
te vei preda unui personaj
dintr-o carte vetustă
asfaltul arde de-a dreptul
un bilețel galben în geam
din nou trenul
cîrduri de păsări
ciugulesc ce-a mai rămas
va fi acel tîrziu de plumb
cîntărindu-ne eul
vei scrie un vers în aer liber
urmezi dîra
ce mușcă mereu din miezul zilei
prin praf și buruieni
care-au murit de mult
întrezărești pilpîind ca o năsălie
linia ta de plutire.

FRIG

Au înghețat apele de ce aș rotunji
un vers părtaș la o altă tăcere
Zăriți — vestea cineva — zădărnicia trufașă
a acestei petale

EUGEN BUNARU

Trec puntea cărnii soarele resfiră
cărări unde lumina e haloul orbirii
Crengi libere acum moarte
trepidau fraged
și poate mă vor ocroti în frigul
din ochi.

ZODIE

Pilpîirea unei luminări îmi strecoară liniște
privind încremenirea ei albă
în ovalul oglinzii (a mucegăit oglinda ?)
O crenguță de liliac salvată
ca prin minune acum la sfîrșit de octombrie
a înflorit în cameră
Din cînd în cînd îmi ating nările
de mireasma fină care brusc mă aruncă
într-o lumină imemorială (poate totuși a copilăriei?)
Îmi intuiesc destinul
(adulmec sfîrșitul)
probabil singura mea rațiune de-a mai fi
încă
E o detașare în aerul însorit și rece
din care mi se împărtășesc sufletul și trupul
laolaltă
Pipăi cu limba măcinarea lentă a unei măsele
Dincolo de gard cîteva frunze își urmează căderea
odihnindu-se livide pe alei și pe crucile albe
învălmășite într-o partitură tăcută
Pășesc mai departe cu aceeași înfiorare secretă
și vagă încrezător în această paragină orbitoare
încrezător în simțurile mele agere și împăienjenite
de arderea lentă a zilei
Rătăcesc printre căsuțe spre cîmp
spre o mîntuire pe care o promite discret
pîcla subțire palidă ce învelește dinspre apus cerul
pregătindu-l pentru odihnă și înserare

*
* *

Iluzii ce-mi atîrnă brațele
în întuneric
Aud rîsul din fotografie
Dintr-o vitrină mă fascinează cuvîntul valiză
Îmi lipesc surîsul de ploaie
într-un decembrie al poemului
Se răsucesc cuțite într-o uitare
îndepărtată
O monedă vuiește
pe alee
Se împopoțonează drumul cu tăcere
cu ceață.

*
* *

Scriu cu ochi exoftalmici
(cînd scriu
mă absorb ochii)
Simt brusc o umilință adevărată :
a tuturor mădularelor
Descopăr pe raftul bibliotecii
figurina severă a unei castane
(uitată de mîna micuței Maria ?)
Fanfara duce un mort în soare
(soarele acesta e înmărmurit de poeți)
O vrabie ciugulește urmele călăului
ce dispare secretînd fiori în gangul putred
de unde răzbat bătăi oarbe de aripi
Pe-o frunză uriașă
un vierme îmi anchetează tristețea.

ANIVERSARE

Fațade tăcute. Îmi urmez umbra
pe străzi mărginașe. În cimitir se lucrează de zor.
Bătrînul (pare orb) își duce desaga
prin frunze moarte. Un șobolan traversează greoi
asfaltul. E iarnă amiază. Soarele bate necruțător
în creștet. Între două vîrste o doamnă
violent parfumată. Din aproape în aproape
conversez cu amănuntele disperării. În stînga
apa e verde. Încremenită. E soare. O zi neputincios
de reală. Ridic ochii spre un dangăt de clopot.

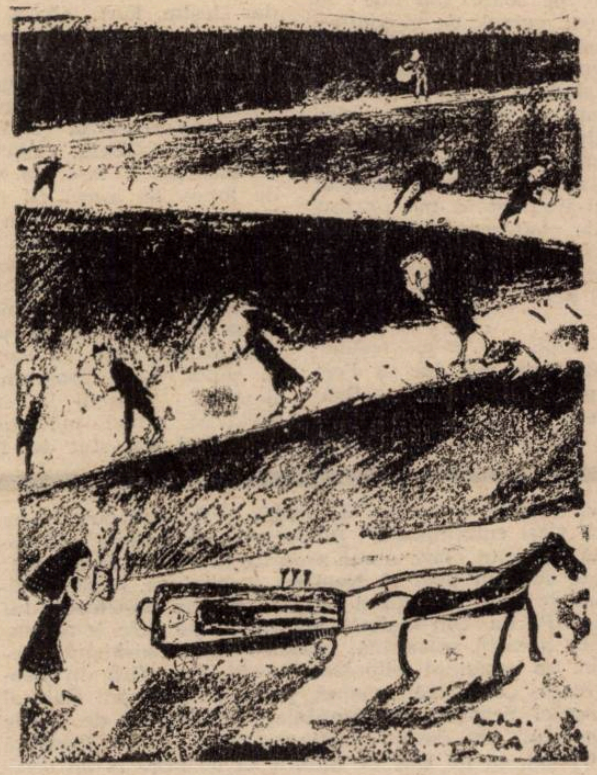

Diateze

Poezia lui Mircea Cărtărescu

Să consemnăm, însumînd tentațiile ce agită, la suprafață ori mai în adînc, textele volumului din 1980 al lui Mircea Cărtărescu, știința construcției poematice **(Căderea, I—VII)**, faconda dimoviană a discursului liric, un imagism atras de exotic și violență cromatică, și nu doar în ultimă instanță o priză la real subsecventă unei înzestrări lingvistice de excepție. Liricul lucrează cu (mai) toate cuvintele dicționarului la vedere, atrase la rigoare în asociații ce transcend uzul curent al poeziei, consemnînd, una peste alta, un fel de ceremonial grav-parodic al **poiesis**-ului, o aglutinare de date lăuntric-semnificative ce poate deplasa centrul de greutate al textului către spațiile speculativului, ale unui discurs autoreferențial : „Măști de aur / și, trecător, un verde / val, destrămînd istorii și structuri / ochi anonimi / peste săgeata apelor luminii / și dincolo de semantica vetustă a morții / și dincoace de pulpe și de nașteri / se sfîșie ca rochii cu ochi rece. / / ... / / melos, care va să zică moys, / și mai era sunetul asemenea murmurului / unui pîrîu care izvora în acea vale / și care mai departe devenea fluviul Huang-Hô. / modulațiile apei / musicam quasimoduficam, id est a modulatiene / moys, și în globul ochiului umorile fierb" **(Căderea, IV)**.

Însă dacă una (și probabil cea dintîi, în ordinea importanței) dintre componentele discursului liric al lui Mircea Cărtărescu este propensiunea spre vocabula deplin sunătoare, materială, am zice, resuscitînd de regulă într-o progresie imagistică-narativă, voința arhitecturală ce tensionează volumul **Faruri, vitrine, fotografii** întrevederează dintru început o viziune deja constituită și un control deplin al spațiului liric, plăcerea, mai presus de toate, a înscenării, a jocului, a unei gratuități cu timpul reconvertite în patos al lucidității.

Lucian ALEXIU

SIMION MIOC

ALECSANDRI: INTRE PARNASIANISM ŞI ROCOCO

(II)

Înzestrarea nativă spre delicateţi decorative, spre fragile frumuseţi „ca de porţelan", spre hieratice podoabe de templu chinezesc, ce ne vor surprinde plăcut în poezia **Mandarinul**, cu pandantul ei, **Pastel chinez** (amîndouă în ciclul **Pasteluri**) sînt dovezi grăitoare ale apetenţei şi aderenţei native şi intime la tipologia artistică a rococoului. Să reamintim faptul că „rococoul este cel mai oriental dintre stilurile Occidentului", că Watteau „a fost unul dintre primii care au exploatat aşa numitele **chinoiserie**"[1] (s.a.).

Desigur, cele două poezii amintite mai sus, scrise în 1874, pot fi plasate şi în atmosfera parnasianismului francez al lui Gautier şi Heredia sau chiar a contactului direct al lui Alecsandri cu arta **exotică** a Extremului Orient. Ca la orice artist, şi în cazul poetului român se iscă întrebarea: de ce a fost „reţinut" de aceste orientări ale artei şi nu de altele? Se cheamă că acestea şi nu altele au **corespuns** unor structuri adînci, interioare ale înzestrărilor şi predispoziţiilor lui Alecsandri. Pînă să contureze cele două pasteluri chinezeşti, Alecsandri îşi exersează „sprinteneala pensulei", cum se spune despre pictorii rococoului, prin 1968-69, în peisaje de iarnă, închipuind temple autohtone, decorate cu elemente mitice româneşti, cum se întîmplă în poezia **Miezul iernii.**

Reveria declanşată **La gura sobei** se populează decorativ cu arhetipologia mitică românească, în forma **citării**, şi nu a alchimiei vizionare, de mai tîrziu, din poezia lui Blaga, Barbu sau Arghezi:

Şi prin flacăra albastră-a vreascurilor de aluni
Văd trecînd în zbor fantastic a poveştilor minuni.

Iat-o pasere măiastră prinsă-n luptă c-un balaur;
Iată cerbi cu stele-n frunte cari trec pe punţi de aur;
Iată cai ce fug ca gîndul; iată zmei înaripaţi
Care-ascund în mari palaturi mîndre fete de-mpăraţi.

Iată pajuri năzdrăvane care vin din neagra lume,
Aducînd pe lumea albă feţi-frumoşi cu falnic nume;
Iată-n lacul cel de lapte toate zînele din nai...
Nu departe stă Pepelea, tupilat în flori de mai.

Dacă poezia **Linda-Raia** poate şi trebuie să fie alăturată estetizării dulcege şi languroase din poeziile lui D. Bolintineanu, idila fetei ultimului rege arab, Boadbil, Linda-Raia, cu Don Pedro de Castilia, se întreţese într-un decor filigranat în fineţuri rococo. **Mandarinul**, această bijuterie orientală macedonskiană, avant la lettre, pe care G. Călinescu o găseşte, pe bună dreptate estetică, „surprinzătoare", este o capodoperă în stil rococo, decor de materii fine protejînd într-o ambianţă cristalină, o Venus orientală ce atinge o stare de voluptate armonioasă, de o diafanitate specifică; îţi vine a zice despre autorul **Mandarinului** şi al **Pastelului chinez** că şi el „e emirul ce are-n tezaur / Movile înalte de-argint şi de aur; / Şi jaruri de pietre cu flăcări de sori" (Al. Macedonski, **Noaptea de decemvrie**). O broderie de „rondeluri de porţelan" este poezia discutată, „piesă" dintr-un muzeu imaginar liric postbaudelairian, în care natura naturală este înluită cu o viziune rafinată, rezultat alambicat de străveche spiritualitate şi cultură:

Mandarinu-n haine scumpe de mătasă vişinie, /
Cu frumoase flori de aur şi cu nasturi de opal, /
Peste coada-i de păr negru poartă-o vînătă chitie /
Care-n vîrf e-mpodobită c-un bumb galbin de cristal. / /

Fericit, el locuieşte un măreţ palat de vară /
Plin de monştri albi de fildeş şi de jaduri preţioşi. /
Mari lanterne transparente, de o formă mult bizară, /
Răspîndd noaptea raze blînde pe balauri fioroşi. / /

O deschisă galerie, unde-a soarelui lumină /
Se strecoară-n arabescuri prin păreţii fini de lac /
Prelungeşte colonada-i pe-o fantastică grădină /
Ce mirează flori de lotus în oglinda unui lac. /

Ochiul vesel întîlneşte, pe colnice-nverzitoare, /
Turnuri 'nalte şi pagode, unde cîntă vechiul bonz, /
Şi auzul se resimte de vibrări asurzitoare, /
De răsunetul metalic al tam-tamului de bronz. / /

Iat-o joncă aurită pe albastrul apei line, /
Cu vintreli de rogojină şi cu vîsle de scandal. /
Înlăuntru rîde visul fericirilor divine, /
Mandarina cu ochi galişi şi cu sînul virginal. / /

Ea se duce-n galerie s-o dismerde mandarinul!... /
Graţioasă, pînditoare, sub cortelu-i de atlaz, /
Îl invită cu ochirea, cu surîsul, cu suspinul, /
Ca să guste voluptatea amorosului estaz. / /

De un ezoterism mai mult vizual, **Pastel chinez**, în ultimele strofe, caligrafiază frumuseţea diafană a fiicei mandarinului, întrupată şi mai strălucitor în oglinda apei şi receptată de ochii tînărului pescar îndrăgostit de ea, dar şi de bătrînul şi singuraticul artist ce reface „încet tabloul pe hîrtie de orez" — un soi de mise en abîme:

Iar colo-n vecinătate, sus, în turn, ca un hurez, /
Un bătrîn, pîndind cu ochiul, taina dulce o surprinde... /
El desemnă-ncet tabloul pe hîrtie de orez, /
Şi se pare că hîrtia sub peniţa-i se aprinde! / /

În frumosul său eseu, din **Dimineaţa poeţilor**, cea mai interesantă cercetare, într-o perspectivă contemporană asupra lui Alecsandri, E. Simion vrea să rămînă, din păcate, mai ales, în poetica romantismului şi atunci se miră că „scrisul nu cunoaşte, pe scurt, praguri, obstacole, literatura nu iese, la Alecsandri, dintr-o confruntare, ci dintr-o revărsare lentă şi dulce (drăgălaşă) a imaginaţiei" sau în altă parte: „Alecsandri nu stăruie în viltoarea materiei, **dezordinea** contrazice simţul lui de stabilitate" şi încă un exemplu: „După un tipar romantic cunoscut, Alecsandri merge în natură ca să viseze". Este adevărat că de mai multe ori, criticul se apropie de estetica rococoului, dar nu o numeşte: vorbind despre rolul mării, E. Simion notează: „Ea are, în esenţă, o funcţie decorativă şi stimulatoare"[2].

Apărut după clasicism şi baroc, noul stil, rococoul, „nu urmăreşte decît floarea lucrurilor şi instantaneul execuţiei"[3]. În ceea ce priveşte raportul dintre unitate şi construcţie, Ph. Minguet pune punctele pe i: „Rococoul îşi supliniază unitatea indivizibilă prin **repertoriul decorativ** (s.n.) care îi este propriu, iar adesea se bazează în întregime pe el (...) rococoul refuză ierarhia clasică şi conflictul baroc: el compune **„compunînd cu"** (s.a.), căzînd la învoială, ca într-o societate rafinată. Este o unitate printr-un compromis"[4].

Specifica transfigurare a spaţiului şi sublinierea decorativă a elementelor din **Pastelurile** lui Alecsandri, asupra cărora am încercat să punem cîteva accente şi să stabilim omologii cu artele plastice ale rococoului, vor fi „confirmate" şi de o altă artă poetică decît poezia **La gura sobei**: e vorba de **Serile la Mirceşti**, din fruntea ciclului comentat. Poezia debutează cu conturarea unei armonii de atmosferă intimă a cabinetului de lucru, atmosferă propulsoare de reverie şi creaţie. Eul liric simte nevoia unei „fluidităţi" perceptive, alcătuită din „lucruri evazive pe care privirea luneacă fără a întîlni vreo iregularitate"[5]:

Perdelele-s lăsate şi lampele aprinse; /
În sobă arde focul, tovarăş mîngăios, /
Şi cadrele-aurite, ce de păreţi sînt prinse /
Sub palidă lumină, apar misterios. / /

Acest **prag** al evaziunii în visare şi delectare născătoare de poezie este contrapunctat de neliniştea iernii din afara anvelopei protectoare („cuplul delectare-nelinişte (...) sînt posibilii poli ai stării de spirit estetice "[6] rococo):

Afară plouă, ninge! afară-i vijelie,
Iar crivăţul aleargă pe cîmpul înnegrit;

Gerul incomod al realităţii referenţiale este însă rapid învăluit şi copleşit de serbările galante şi castе ale lirismului intim şi feminizat, populat la Alecsandri de „modele" folclorice saŭ de frumuseţi orientale de harem:

Iar eu, retras în pace, aştept din cer să vie /
O zînă drăgălaşă, cu glasul aurit. / /

Pe jilţu-mi, lîngă masă, avînd condeiu-n mînă, /
Cînd scriu o strofă dulce pe care-o prind din zbor, /
Cînd ochiu-mi întîlneşte ş-admiră o cadînă /
Ce-n cadrul ei se-ntinde alene pe covor. / /

Cum spuneam şi mai sus, „o caracteristică a rococoului este importanţa acordată nudităţilor. (...) Din concurenţa acestor mijloace rezultă un înveliş aluziv, la antipodul carapacei romantice, dar nu lipsită de analogie, în această privinţă, cu vălurile islamice"[7]. Cadîna se identifică, la Alecsandri, cu Venus, născută din apa mării, este o proiecţie de ideal al frumuseţii:

Frumoasă, albă, june, cu formele rotunde, /
Cu pulpa mărmurie, cu sînul, dulce val, /
Ea pare zea Venus cînd a ieşit din unde /
Ca să arate lumei frumosul ideal. / /

Delectarea voluptoasă erotică este iarăşi întreruptă de „neliniştea" unei pînze evocînd o luptă, într-atît de profund adevărate sînt picturile celebre care o reprezintă pe Venus în apropierea lui Ares, zeul războiului:

Alăturea apare un cîmp de aspră luptă, /
Pătat cu sînge negru acoperit cu morţi. /
Un june-n floarea vieţii strîngînd o spadă ruptă /
Ţinteşte ochii veştezi pe-a veciniciei porţi. / /

Următoarele trei strofe, care formează şi miezul feeriei onirice a lui Alecsandri se înscriu sub semnul **exoticului**, al oglinzilor acvatice, al farmecului plutirii pe întinsele ape albastre, deocamdată în spaţiul bosforic, în Italia şi Grecia, pentru a „îndrăzni" să plonjăm spre Cythera — insula ideală — şi spre Poluri, odată cu poezia lui Ion Minulescu, Iuliu Cezar Săvescu şi alţi simbolişti:

Veneţia, regină, ce-n marea se oglindă /
Făr-a videa pe frute-i splendoarea din trecut. /

O! farmec, dulce farmec a vieţii călătoare, /
Profundă nostalgie de lin, albastru cer!
Dor gingaş de lumină, amor de dulce soare, /
Voi mă răpiţi cînd vine în ţară asprul ger!

Oamenii care trăiesc în stilul rococo, vor să placă cu orice preţ, „nu degeaba trăiesc ei înconjuraţi numai de oglinzi"[8].

Se poate observa că **dipticul** fundamental al imaginilor din **Serile la Mirceşti** cuprinde, prin alternanţă, secvenţe interioare (ale **cuibului cald**, stimulator de reverie) şi secvenţe de viforniţă albă. Extrăgîndu-şi substanţa din straturile **animei**, este firesc ca finalizarea viziunii celei mai intime pentru Alecsandri să fie un **farmec dulce**, dorul gingaş de lumină aurie-argintie, „şi-n tainice saraiuri minuni orientale / Ce-n suflete deşteaptă dulci visuri de amor", sau „zîne ce se scaldă în faptul zilei, cald", ca orice artist al manierei rococo, poetul român, cum mai spuneam, „nu urmăreşte decît floarea lucrurilor", atingerea unui soi de euforie, care, în cazul său, ţinînd cont de moartea Elenei Negri, în anii tinereţii, mai păstrează un prag oximoronic, dureros:

Atunci inima-mi zboară la raiul vieţii mele, /
La timpul mult ferice în care-am suferit, /
Şi-atunci păduri şi lacuri, şi mări, şi flori şi stele /
Întoană pentru mine un imn nemărginit. /

Aşa cum apa se metamorfează în dantelării din ce în ce mai fine, în orice sensibilitate rococo, acoperind un nud de Veneră, să citäm la Alecsandri, ca probă peremptorie, un singur fragment din **Căderea Rinului**: „Frumoasă limpezime în clipă turburată / Se schimba-n largi troiene de spume argintii (...) / Şi pulberea de apă, alin plutind la soare, / Se-nchinge ca o nimfă, cu brîu de curcubei", aşa şi arta poetică, **Serile la Mirceşti**, se încheie cu aceeaşi metaforă:

Aşa-n singurătate, pe cînd afară ninge, /
Gîndirea mea se primblă pe mîndri curcubei.

Am luat în cercetare analitică, după cum s-a observat, doar pastelurile hibernale şi „orientale", în care visarea poetului de la Mirceşti operează intim şi profund, atingînd, poate, centrul iradiant, creator, structurînd figurile imaginarului în sfera poeticii rococoului, cum am încercat să dovedim. Celelalte pasteluri, diurne şi acoperind celelalte trei anotimpuri, se alcătuiesc sub imboldul unui animus cultural, al altor porniri de împlinire estetică, cu ecouri din sfera valorilor etnografice şi naţionale, — ecouri din atmosfera mentalităţilor şi chiar a pitorescului, oricum straturi mai de suprafaţă ale sensibilităţii artistice ale bardului de la Mirceşti. Nu vrem, neapărat, să facem ierarhizare estetică, ştiut fiind faptul că în domeniul artei asemenea încercări au un mare grad de neadecvare şi nereuşită.

Grija noastră permanentă a fost să nu cădem în vraja vocilor de sirenă ale unei grile doar aparent aderentă la fluxul interior al lirismului lui V. Alecsandri. Oricum, cumpănirea ultimă a efortului nostru nu ne aparţine. Ea va fi rezultatul aprobării sau dezaprobării sensibilităţilor receptoare. Cunoaştem şi ne asumăm riscul, adică „măreţia şi mizeria" actului critic ca atare.

1. **J. Philippe Minguet**, op. cit. **p. 156, 206.**
* **Dar între poeţii parnasieni şi pictura rococo se stabilesc relaţii estetice pe care le reţine şi comentează P. Martino, în** Parnasse et Symbolisme: **„Grecia şi antichitatea se colorează, în spiritul său (al lui Th. de Banville, n.n.), în nuanţele coapselor cu care Boucher pictează nimfe şi ciobăniţe: sinuri albe, corpuri de crini şi trandafiri, şoapte de amor, îmbrăţişări graţioase, muzică miraculoasă de liră, beţie delicioasă de bacante: „La Coupe, le Sein et la Lyre / Nous donnent le triple délire", exclamă poetul** Cariatidelor op. cit., **p. 22).**
2. **Eugen Simion,** op. cit., **p. 216.**
3. **J. Philippe Minguet,** op. cit., **p. 201-202.**
4. Ibidem, **p. 156.**
5. Ibidem, **p. 185.**
6. Ibidem, **p. 159-160.**
7. Ibidem, **p. 155-156.**
8. Ibidem, **p. 204.**

Plastica

COLABORĂRI ÎN MONOTIP

ARTĂ AMERICANĂ CONTEMPORANĂ LA MUZEUL BANATULUI

Organizată de către Muzeul Universității din Santa Barbara, California, expoziția de față își propune să investigheze un fenomen artistic recent și totuși cu o lungă tradiție pentru o bună parte a Statelor Unite. Anume, revitalizarea monotipului. Centrul care a stimulat și a polarizat energiile artistice este atelierul de imprimerie Garner Tullis (în California din 1966) și care a oferit artiștilor posibilitatea de a lucra în condiții tehnice excepționale. Pe de altă parte. Tullis însuși s-a arătat preocupat de investigații în domeniul tehnic, fiind un experimentator, el readucînd în atenția și în prețuirea artiștilor hîrtia fabricată manual care, datorită calității și texturii superioare celei industriale, permite experimentări extrem de interesante, și produce efecte și vibrații neașteptate. Tot el a avut pentru prima dată ideea de a folosi pentru monotipie presa hidraulică, facilitînd o imprimare mult mai egală, aproape perfectă, pe suprafețe mari. Tullis a știut să atragă artiști tineri în atelierul lui și să stabilească cea mai bună colaborare cu ei, participînd activ la soluționarea unor probleme de ordin tehnic. Garner Tullis și-a deschis primul atelier de imprimerie în Santa Barbara în 1984, iar la New York în 1987.

Monotipul este așadar procesul cel mai simplu de imprimare și constă în a picta o imagine pe o suprafață plană și a o imprima direct, cu mîna sau cu presa înainte ca cerneala să se usuce. Nu mai poate fi reimprimat și nici reluat după uscare. Acest gen are spontaneitatea și oarecum libertatea picturii, avînd însă aparența de grafică din pricina suportului, în general hîrtia. Tehnică relativ recentă, monotipul a apărut în secolul al XVII-lea, cînd Rembrandt experimenta pe o ·lacă obținerea unor tonuri continue. Monotipia primește o amploare mare către sfîrșitul secolului al XIX-lea, cînd Degas o folosește intens. El utilizează două modalități de execuție: una „reductivă" asemănătoare cu „maniera neagră" din gravură, constă în acoperirea completă a plăcii cu o cerneală care este apoi ștearsă pentru a produce o imagine luminoasă ce contrastează cu fundalul întunecat; cealaltă metodă se caracterizează prin adăugarea cernelii pe placă, elaborînd o imagine întunecată pe fundalul luminos.

Selecția făcută de Muzeul din Santa Barbara s-a oprit la 19 artiști din generații și de orientări stilistice diferite, pentru a sugera varietatea preocupărilor în acest domeniu. În ultimii cinci ani monotipul a evoluat rapid în America, calitățile sale speciale — spontaneitate, experimentări tehnice și de expresivitate — atrăgînd un număr tot mai mare de artiști, pictori și sculptori, interesați de explorarea unor zone mai puțin cunoscute. În același timp, monotipul trebuie privit ca o reacție împotriva standardizării, a tirajului perfect uniform imprimat, care au dominat anii '60 și '70. Un veteran al monotipiei este Sam Francis, care a început să lucreze monotip în 1960 într-un atelier din Zürich. El a fost marcat de tradiția europeană de care s-a debarasat treptat, în favoarea cîștigării libertății de a picta. El explorează culoarea și linia, ritmul și spațiul, spontaneitatea și durata gestului. Această imediatețe și spontaneitate pot fi sesizate și la Louisa Chase care, continuînd formele abstracte, folosește prin linie și culoare c caligrafie de o poetică expresivitate, dar, de asemenea, la Eric Erickson și Rona Pondick.

Tinerii artiști au fost fascinați de calitățile hîrtiei fabricate manual, care le permitea să atingă o vibrație rară la monotipurile anterioare. Trei artiști au răspuns fiecare în felul său acestor calități ale hîrtiei: pictorul Ron Janowich, sculptorul Richard Aber, autor de reliefuri parietale și pictorul David Trowbridge. Ei au folosit diferit posibilitățile monotipului și calitățile hîrtiei, diferențiindu-se în funcție de căutările lor. Pentru pictorul Jack Berthot, monotipul reprezintă inventive variații și reformulări ale problemelor puse în pictură, și anume rezolvarea unor contraste în perechile antonime plan-volum, logic-intuitiv, abstract-figurativ. Mulți artiști afirmați la începutul anilor '80 sînt atrași de abstract și de conceptualism pe care-l imaginează după modele din natură sau din cosmos. De exemplu: Margaret Lewczuk, Kathy Muehlemann și Tom Lieber. Mary Hambleton introduce un joc între geometrie și abstracție lirică. Și exe: plele ar putea continua.

Forța vitală ș nteresul pentru acest gen, pe de altă parte amploarea fenomenului artistic, impresionează privitorul, chiar neavizat. Această deschidere spre o preocupare de mare actualitate în arta americană contemporană este binevenită și fertilă atît pentru specialist, cît și pentru public. Un program susținut și coerent în acest sens, promovat cu ajutorul serviciilor culturale ale Ambasadei Americane din București, ar fi de așteptat de acum încolo și ar servi unei mai exacte cunoașteri a artei americane în România.

Ileana PINTILIE

Ofensiva Kitsch-ului

(VI)

Locul kitsch-ului elefantin al spectacolelor dedicate dictatorului și soției sale a fost luat după revoluție, printre alte forme, de literatura kitsch, „liberalizată" de tabu-uri și pusă sub semnul profitului. O literatură de gang, de la cea polițistă, sexy, de aventuri, pînă la clasicele melodrame citite și răscitite de bunici, părinți și chiar de noi la vremea copilăriei, pentru a evada de sub teroarea „Eroului Ceapaev" sau a „Obkomului în acțiune". Este vorba despre o literatură apărută pe piața mondială pe ruinele romantismului, ca o variantă vulgarizată, pentru a fi pe înțelesul proaspeților alfabetizați din minunatul „belle-époque", al doilea vîrf al sinusoidei, după epoca lui Ludovic de Bavaria, cînd centrul european al kitsch-ului era München-ul. După primul război mondial au mai apărut cîteva capitale ale kitsch-ului și dincolo de ocean. Despre cinematografic vom vorbi în alt episod. Nici „orașul luminilor" n-a scăpat de a deveni un puternic centru kitsch.

Dar, în vreme ce împotriva kitsch-ului din arta plastică au apărut curentele avangardiste, avînd ca vîrfuri de lance suprarealismul și cubismul, iar în arhitectură severa școală Bauhaus, ce vedea inutil orice ornament nefuncțional, în literatură totul a mers pe dos și în întîmpinarea difuzării mentalității kitsch pînă la proporții planetare. N-au scăpat de influența lui nici conservatoarele societăți extrem orientale, în fireasca lor dorință de a se apropia de modul de viață burghez occidental. Ca fenomen social-uman totul se petrecea pe fondul unei deplasări în masă a sărăcimii din centrul și estul Europei spre America, pe cel al dezintegrării unor imperii ostenite și vetuste și al unui război mondial. Risipirea lumii a deschis pofta celui ce citea spre exotic, spre aventură și, evident, spre finalul de basm — happy-end-ul cinematografic. De multe ori granițele dintre literatura kitsch și cea romantică se apropie atît de mult, încît unora prima le apare ca o continuare firească a celei de a doua, așa cum în plastică epoca lui Ludovic de Bavaria, paradoxal, mentorul și susținătorul lui Richard Wagner, vine ca o continuare a rococoului.

Totul se leagă de minune, doar că în vreme ce marea literatură a sfîrșitului de veac al XIX-lea, cu titanii ei, e lăsată în umbră de difuzarea în tiraje de masă a literaturii kitsch, de „divertisment", lacrimogenă, de groază, polițistă ș.a. Lumea era încă pudică și sub semnul unei urme a fricii de Dumnezeu, așa că citea cu poftă romanțuri amoroase, mai puțin dezgolite, aventuri galante și melodrame, gen „Dama cu camelii", ecranizată de cîteva ori și transformată în operă lirică. Am luat acest exemplu spr a ilustra cum romane de talia unui Tolstoi, Dostoievski sau Balzac n-au făcut o asemenea vogă, n-au fost transpuse în muzică de operă, iar pe ecran au apărut majoritatea abia în a doua jumătate a acestui secol, cînd, ciudat, după epoca funcționalistă, în țările dezvoltate din Apus avea loc, prin industrializare, un proces de apariție al neo-kitsch-ului.

Ceea ce se întîmplă acum la noi e o cumplită crevasă în firava noastră continuitate literară, întreruptă odată de lovitura epocii staliniste, apoi de cenzura ceaușistă. Se defrișează păduri întregi pentru a umple buzunarele editorilor particulari, pentru ca și copiii noștri să citească „Zorro", „Ben Hur", Golful francezului" s.a., dar și romane polițiste sau de groază mai vechi sau mai noi. totul depinde de abilitatea editorului de a se strecura printre copyright-uri, prin viteza cu care își pune la bătaie planul reeditărilor romanelor apărute între cele două războaie, pentru coafeze sau doamne subțiri, în bikini, la plajă. Și cărțile, cel puțin la Timișoara, pe moment se cumpără, indiferent dacă prețul e o treime din compensația la salar sau la pensie. În alte orașe, însă librăriile sînt tixite de cărți nevîndute. O fi aici lumea mai cititoare, sau mai comerciantă? Pentru că orice carte, chiar de bună calitate dispare din librării pentru a reapare, peste cîteva zile pe piața neagră la preț triplu sau chiar mai mare. Dar oamenii mai și citesc, și prin asta tot ce s-a construit cu atîta chin, frustrări și umilințe de către scriitorul român pentru a salva literatura de sub idiotizarea comunistă e anihilat de cărțile-placebo ale bunicilor și părinților noștri. Acum se ajunge fără efortul nimănui la schematism, la clișee, la prototipuri, ce nu plictisesc, chiar repetate la nesfîrșit, așa cum nu-i scoate pe majoritatea din sărite serialul TV.

Paul Eugen BANCIU

ȘUȘA CU DELICATESE

GYURI ȘI ȘTEFAN CAZIMIR

Maculatura umoristică și județeană, vedetele anchilozate dar bine remunerate ale variete-ului televizat, un partid de jalnică stirpe caragialescă și un lider ale cărui calambururi ar trebui să intre sub incidența Codului penal se străduiesc, ba chiar izbutesc, să ne arunce într-o disperare și-o grimasă care anunță preinfarctul. Gem podelele instituțiilor artistice naționale de șușe atroce. Haiul regățean spumos și moftangiu, bășcălia deșteaptă sînt masacrate de inși cărora le lipsește pînă și bunul-simț al tradiționalei poante poporane grosiere. Humorul de care ne era plină țara a devenit, în mîinile starurilor de gang, criminal. Pentru cei care au montat oroarea numită „Teroriștii rîsului", pentru Nae Lăzărescu care se produce sinistru pe postul național cu glumițe despre kurzii gazați, pentru toți aceștia și alții asemeni nu există decît două soluții: duba și procedura de urgență.

Și dacă o parte a publicului muncitor se relaxează și imbecilizează lent, în weekend-uri ponosite, administrate de teleaști incolori, o alta mai are șansa să vadă un spectacol cu grupul „Divertis". „Divertisul" salvează, de altfel, tot ce poate în ultimul timp: televiziune, Costinești, sala Naționalului timișorean, paginile revistei „Cațavencu". Dintr-atîta solicitare, era normal ca reprezentațiile grupului să capete coceala șușei. O șușă inteligentă. Poantele băieților lui Toni Grecu au devenit previzibile, scenariile la fel. Pe vremuri, același Toni Grecu și „Ars amatoria" ca și melodiile lui Andrieș, ca și excelentele reviste studențești de la Iași erau fronda universitară în semiclandestinitate. Astăzi, lansați în circuitul turneelor, Ghighi Bejan, Ioan T. Morar și ceilalți și-au cam pierdut din prospețimea anilor frumoși, săraci și nebuni. Bruma de prosperitate și colesterolul ușor crescut ar trebui compensate printr-o montare scenică și un scenariu ceva mai ambițioase, mai elaborate, care să depășească impresia de bună și tomnatecă formație evoluînd într-un FACS întîrziat. În rest, evoluția „Divertisului" la Timișoara a fost, la distanța anilor-lumină de ceea ce vedem în fiecare zi, un spectacol ce și-a meritat banii. Dincolo de mediu, două lucruri: improvizațiile dialogate în subdialect, argou și barbarism — de mare efect — și Ion Pascu.

Ion Pascu (Gyuri) pare a fi cel mai bun actor tînăr din România. Cu toate că are (doar) studii filologice. Cine a văzut spectacolele studioului de teatru al studenților clujeni conduși de profesorul Vartic, nu se poate să nu fi remarcat statura liliputană a lui Gyuri care evolua antologic în cadrul acela restrîns. Cu o capacitate de invenție scenică și lexicală nemaivăzută de la Caragiu încoace, cu un registru comic neobișnuit de întins, Gyuri rămîne rudă săracă a studenților-nepoți de la IATC, fac-totumul brigăzilor istețe și bufonul emisiunilor pentru copii ale televiziunii.

Și aceasta în timpuri cînd, beneficiind de imunitate parlamentară, domnul Ștefan Cazimir face pe bufonul națiunii, în avanscenă fiind cadavrele copiilor noștri și asasinilor. Două cariere, două feluri de a rîde, unul de a fi trist. Spectacolul grupului „Divertis", cu Gyuri la pupitru, ne-a adus aminte că, chiar și în cea mai pură descendență caragialească, rîsul este un act de tragică decență.

Carol SEBESTYEN

Top

ENERGIA DISPERĂRII

Sub titlul „Heavy Metal-diavolul în rock" publicistul Reiner Pletter prezintă în paginile revistei germane „Weltbild", o analiză lucidă a unui fenomen îngrijorător ce proliferează la periferia muzicii rock: incitarea la violenţă şi agresivitate a tinerilor inocenţi prin „direcţiile rock Trash, Speed, Death distanţate serios de ce am fi dispuşi să acceptăm drept experiment şi inovaţie dacă n-am sesiza din primul moment că ni se oferă un bilci al deşertăciunilor în care domină diletantismul puber şi teribilismul. În perimetrul rock etichetat mai sus, muzica e trecută pe ultimul plan, prestaţiile vocal-instrumentale trădînd un mimetism menit să pună în valoare doar o vestimentaţie bizară şi o permanentă provocare, un atentat la bunul simţ. Dar să-l scultăm pe Reiner Pletter.. (P.U.)

Se numesc: **Judas Priest, Sodom, Destruction, Rigor Mortis, Nuclear Assault, Slime, Sepultura**... Pe scenă produc orice în afara muzicii: zgomot infernal, oroare şi perversiuni. Se pare că ura (împotriva cui ?) constituie hrana întregii branşe. Semnalul de alarmă a fost tras din timp, dar fără a se putea obţine rezultatele scontate. Publicitatea deşănţată se conjugă cu lipsa de cultură a unei mari categorii de tineri care se lasă cuprinşi de mirajul nimicului poleit cu luminile laser, cu salturile studiate ale „muzicienilor" încorsetaţi în costume de piele şi „metalizate", aidoma celor purtate de cavalerii teutoni. Se „cîntă", de regulă, în trei acorduri. Sunetul exacerbat loveşte ca un bici, ca un cnut timpanele fan-ilor. Dar nu doar timpanele au de suferit... Ministrului Heinz Trageser nu i-a venit să creadă ce vede şi aude cu adevărat în emisiunea Tv „Report München". Ura şi violenţa (împotriva cui ?) erau dominantele pretinsei emisiuni culturale destinată tinerilor.

Sociologii consideră că prin toată această mascaradă a Heavy Metal-ului tinerii îşi descarcă surplusul de energie specific unei anumite vîrste bioglice în care discernămîntul se află în fază embrionară. Vîrsta la care Heavy-Metal-ul e foarte gustat nu depăşeşte 18—20 de ani, perioada după care tinerii încep să discearnă şi să se orienteze spre adevăratele valori ale muzicii rock care — în treacăt fie spus — există şi în cadrul amintitului compartiment, dar trebuie căutate cu lumînarea din cauza impostorilor strecuraţi în ograda genului. Efectele destructive ale acestei pretinse arte sînt evidente. Prin exploatarea credulităţii „metaliştilor", pseudometaliştilor, adică pretinşii instrumentişti produc bani cu duiumul cu un efort infinit mai mic decît cel reclamat de prestarea unei munci efective şi utile. Dar să fim drepţi şi să recunoaştem că menirea unor grupuri ca **„Judas Priest"** nu-i tocmai floare la ureche. Se poate învăţa de la acesta arta grea a creării stării de oroare, de teama şi anxietate. Cui foloseşte ? Evident, lor ! Exploatînd naivitatea celor satisfăcuţi prin impactul cu nimicul, aceştia îşi umplu buzunarele: „Vreţi Horror ? Las' că vă dăm din belşug, fiţi fără grijă, bine că aţi plătit biletul de intrare, bine că ne veţi cumpăra noul disc" (la fel de prost ca şi cel anterior, n.n.).

Răul vine însă şi din mesajul „creaţiilor" care, muzical vorbind, par semnate de epileptici incurabili angoasaţi de propriile lor imagini văzute în oglindă. Fosilele Heavy-Metal-ului, „Judas Priest", oferă acest text „înălţător": „Părăseşte această viaţă / Cu toate păcatele ei / Nu e potrivit să exişti în ea /. Viaţa, aşadar, e plină de păcate în viziunea marilor „artişti", maeştri ai debusolării. Nu are nici un sens să trăieşti. Clar ? Mesajul a fost receptat. Scurt timp după apariţia „capodoperei", tînărul de 18 ani, **Raymond Belknap** şi-a pus capăt zilelor scăpînd de această lume păcătoasă de care **James Vance** n-a reuşit să se desprindă datorită eforturilor depuse de medici în camera de reanimare a unui spital. Asta, în timp ce impostorii instigatori se încăpăţînează să se jertfească trăind pe acest păcătos pămînt, probabil, dintr-un altruism care ne scapă. Un tribunal din Nevada a socotit că grupul „Judas Priest" nu se face vinovat decît de faptul de a fi favorizat / înlesnit moartea datorită... sugestiei. Dar ce fel de muzică e aceasta care sugerează tinerilor să-şi pună capăt zilelor ? Cum de e posibil să asistăm cu braţele încrucişate la proliferarea otrăvurilor sonore mai nocive ca marijuana sau LSD-ul ? Vom asculta părerea lui **Peter Burtz**, redactorul şef al revistei **„Metal Hammer"**. (Va urma).

Petru UMANSCHI

La fanion

Montmartre, Montparnasse şi cartierul Lenin

• Aflat, săptămîna trecută, prin Franţa la prima mea centrare din careul natal, am noroc şi ce săptămînă nimeresc pe-acolo: una mai abitir de voioasă decît cea din jurul lui paişpce iulie ! Săptămîna în care Olympique Marsilia căsăpeşte pe stadionul Lenin, cu 3—1, pe Spartak Moscova în semifinalele CCE. E drept, în primul meci, dar ce victorie, ce elanuri patriotice s-au aprins în toată Franţa, de se părea că fiece situaien a primit cadou **Legiunea de onoare**. Prezent pe tărîmul franc în calitate oficială, ce mi-am zis înainte de meci: Chestia asta (cu meciul) e simbolică. Dacă o să cîştige rușii, noi, românii, rămînem unde-am fost, înţelegeţi. Dacă o să bată franţujii, scăpăm. Adică ne facem capitalişti şi o să avem cel puţin brînză franţuzească bună în burduf de cîine (ciobănesc carpatin). Frumoase şi idilice imagini politico-gastronomice, nu-i aşa ? Şi unde mai puţ că se şuşotea de iminenta vizită a lui Francois Mitterand în România, că vine la Timişoara etc., etc. De unde să bănuiesc că, deşi a ţinut morţiş să vadă Timişoara, d-l Mitterand va fi dus aproape cu forţa (argumentelor) la Iaşi pentru a vedea, între altele, **Place de Grève de C.F.R.**, probabil. Şi ştiţi de ce ? Tot din motive de fotbal. Da, domnule ! Preşedintelui francez i s-a spus că Timişoara e leagănul fotbalului românesc şi că, logic, în oraşul nostru se află foarte, foarte mulţi arbitri. Şi arbitrul ce-mi ţine în gură, a întrebat cu dativul etic unul din consilierii estetici români ? Fluieriţe, a venit instantaneu, ca un ness, răspunsul francez. Şi doriţi ca, din nebăgare de seamă, mai mulţi timişoreni să ofteze în ele, a continuat vizibil îngrijorat aborigenul dîmboviţean ? Oh, pas du tout, mais mais je sais que c'est un endroit Poli (Nu mai traduc !) Şi uite aşa...

Dar să revin pe stadionul Lenin, pomenit cu un pas înainte. Şi să vă spun şi ceva serios fiindcă ştiu că nu prea vă plac chestiile astea cu două sensuri. Să nu uit o chestie de superstiţie: culorile clubului moscovit sînt roşu şi alb, aceleaşi cu ale lui Ajax întîlnit în 1987 şi Benefica, întîlnită în 1990, de fiecare dată cu insucces. Nu şi de data asta, cînd ghinionul a aparţinut doar gazdelor. Unei echipe Spartak ce şi-a amînat două partide, succesiv, pentru a-şi pregăti cît mai bine întîlnirea cu francezii. În afară de faptul că au pierdut cum au pierdut, ei riscă să fie pur şi simplu radiaţi din campionat. Nefericitul antrenor Romanţev declara după meci: „OM a cîştigat pentru că a ştiut să ghicească jocul echipei mele. Nu pot să spun că jucătorii mei sînt obosiţi după turneul din Japonia, dar veţi vedea ce sînt, ei în stare peste două săptămîni". Săptămîna ce vine vom vedea.

Victorii de nisip în Spania

De preşedinţi am spus mai sus. E vreme acum, la ceas de meci cu spaniolii, să pomenesc ceva şi despre regi, pentru că, după cum ştiţi atît dv. cît şi organele interne ale Frontului, Timişoara face şi drege cu regele Mihai. Nu, nu vă speriaţi, am terminat cu regele nostru şi am să spun că în seara amicalului cu hispanicii, Spania a avut doi suverani: regele Juan Carlos însuşi (la plural, fiindcă era şi unul în teren) şi Prunea — Suveran în careu, după spusa comentatorului. Nu a fost de glumă cu cel din urmă, fiindcă portarul nostru cu nume de ţuică feminină a închis atît de bine poarta încît gazdele nu ar fi putut băga mingea acolo nici măcar cu o lingură din aia de pantofi, dacă îmi permiteţi metafora. Şi au avut dumnealor la dispoziţie o întreagă primă primă repriză în care românii au fugit dintr-o parte în alta a terenului fără măcar să se atingă de El Ballon. Aşa, ca toreadorii. Noroc că după reluare a venit superbul gol al localnicului nostru Timofte Ion şi că s-au dus şi emoţiile, şi şmecheriile de mari vedete ale ălora, şi Hagi, şi alţii. A fost o victorie frumoasă, trebuie să recunoaştem, care ajută fotbalul românesc la fel cum ajută o sticlă de Rinofug la o aprindere de plămîni. Dar ajută.

Marcel TOLCEA

Cînd scriu...

(urmare din pag. 16)

ne-emigrat, nu sînt decît Gombrowicz, care se exprimă aşa cum poate, înţelegeţi ? Nu mă interesează, deci, cîtuşi de puţin astfel de ordonări, nu-mi pun deloc astfel de întrebări.

T.N.: Dar faptul că v-aţi exprimat asupra unor probleme ale existenţei dumneavoastră, asupra unor probleme ale umanului, care privesc umanitatea în întregul ei, locuind nu la Varşovia, ci la Buenos Aires ori la Paris, vă influenţează, într-un fel sau altul, declaraţiile sau manifestul dumneavoastră artistic.

W.G.: Fie că scriitorul locuieşte la Ciechocinek, la New York sau la Londra, trebuie să locuiască şi el undeva, nu ? Şi puţin importă unde locuieşte, esenţial este ceea ce scrie. Iar ceea ce scrie este important tocmai dacă acel ceva are un caracter universal şi nu unul neutru. De aceea, toate aceste probleme sînt nule pentru mine, n-am nici cea mai vagă idee dacă sînt un scriitor emigrat sau non-emigrat, polonez sau non-polonez, aceste lucruri îmi sînt total indiferente atunci cînd scriu.

T.N.: Bine. Pînă la urmă, prea neîndemînatica mea tentativă de a-l transforma pe Witold Gombrowicz în altcineva, într-un non-Gombrowicz, a eşuat. Vă doresc, deci, să rămîneţi în continuare Witold Gombrowicz.

W.G.: Să vă răsplătească Dumnezeu la fel...

Clima!

• Negreşit, evenimentul cultural timişorean al săptămînii a avut loc în staţiunea turistică Cap d'Agde din Franţa, aproape de Béziers, unde Filarmonica de stat „Banatul" a concertat pe data de 14 aprilie, la invitaţia... Camerei de Comerţ Béziers. Membrii orchestrei, condusă de dirijorul Remus Georgescu au fost găzduiţi de locuitorii oraşelului. • Un nou şi important cenaclu literar, „Mircea Eliade", condus de criticul literar Cornel Ungureanu s-a deschis la Casa de Cultură a Studenţilor. În cea de-a doua şedinţă a sa a citit proză Anca Aladgem (miercuri, 17 aprilie, ora 19 în sala 7). • La Galeriile „Helios" s-a deschis o expoziţie de gravuri la care expun artiştii plastici: Constantin Catargiu, Viorel Cosor, Suzana Fântânariu, Gina Hora, Teodor Hrib, Gabor Kazinczy, Nora Novac, Vasile Pintea, Xenia Eraclide Vreme, Sorin Vreme, Ortwin Weiss. Expoziţia a fost vernisată de criticul de artă Ileana Pintilie. • La biblioteca „Bastion", secţia „Documentare" s-a deschis, pentru două săptămîni, o expoziţie de carte bibliofilă cu caracter religios-catolic. • Biblioteca Judeţeană Timiş organizează, începînd cu 18 aprilie, o expoziţie de carte franceză la Secţia de artă, Secţia de literatură pentru copii şi Sala de lectură din cadrul bibliotecii „Bastion". În mod experimental, aceeaşi instituţie de cultură timişoreană a organizat un minicentru de documentare pentru şah la Filiala Fabric Vii, din Calea Lipovei nr. 46. • La Galeria „Art" din Pasajul Operei se pot cumpăra lucrări de pictură de I. Vrăneanţu, I. Pălmuş, G. Câlţia, D. Dure, grafică de S Dumitrescu, precum şi obiecte de ceramică de Cristina Russu şi Lucia Maftei. • Hare Kvrna Movement a prezentat la Casa Tineretului din Timişoara, în cadrul ciclului „Ştiinţa şi Yoga", comunicările „Limitele spirituale ale ştiinţei moderne" şi „Dovezi despre existenţa eternităţii" susţinute de prof. Stephan Bernat de la San Diego University din California. • Alungat de TVR-liberă grupul „Divertis" a fost invitatul Operei Române din Timişoara cu un spectacol de umor şi satiră socială. • Teatrul Maghiar de Stat „Csiki Gergely" prezintă piesa „Întîmplări la castel" de Molnar Perenc. • Bombă lacrimogenă: premiera „Orfanii" la cinematograful „Capitol". O producţie a studiourilor indiene în regia lui Dr. Shreeram Lagoo. Scenariul, dialogurile şi... cîntecele sînt semnate de S.R. Bihari. Sîntem informaţi că filmul, care se va termina cu „happy end", „va aduce un fior de emoţie în inima spectatorilor sensibili". • Deci, spălaţi batistele înainte de întrebuinţare ! • În librării: Titus Popovici — „Cutia de ghete" (Ed. Elit — comentator), Julien Green — „Noaptea fantomelor" (Ed. Universalia), Dumitru Uchea — „Ochi de floare" (Ed. Intercontempress), Takis Panaytis — „Nu mă sperii, domnule Alibi" (Ed. Stepa), Moray Dalton — „O noapte de groază" (Ed. Hermes), Mihai Ursachi — „Zidirea şi alte povestiri" (Ed. Moldova), Mircea Eliade — „Nuvele inedite" (Ed. „Rum Irina"), Andrei Şerbulescu — „Monarhia de drept dialectic" (Ed. Humanitas), Georges Duhamel — „Vieţi de eroi" (Ed. Medicală), Thomas Josiah Dimsdale — „Balada şerifului Plummer" (Ed. Elit—comentator) ş.a. • La librăria „Mihai Eminescu" se pot cumpăra reviste şi în limbile franceză şi germană, precum şi cărţi pentru instruire în programarea calculatoarelor în engleză şi germană, unele dintre ele însoţite cu dischete cu programare de instruire. • În afara cărţilor poliţiste şi de aventuri, pe piaţa „neagră" au apărut şi primele copii xeroxate după: Mircea Eliade — „Alchimia asiatică", Dr. Ewans-Wenz — „Yoga tibetană şi doctrinele secrete", Florian Frazei — „Arta apărării individuale", Dr. Anthony Sattilaro — „M-am vindecat eu însumi de cancer"...

A. Z.

Witold Gombrowicz

„CÎND SCRIU, NU SÎNT NICI CHINEZ, NICI POLONEZ"

După douăzeci și patru de ani, două pachebuturi s-au încrucișat. De pe „Chobry", ce naviga sub pavilion polonez, la 21 august 1939 cobora un Gombrowicz juvenil și cu inima ușoară, în stare de imponderabilitate, pe pămîntul Argentinei, tărîm al imaturității. La 8 aprilie 1963, la bordul pachebotului „Federico Costa", smuls dureros din atmosfera partidelor de șah, a frumuseților adolescentine, a coteriilor de cafenea, la 59 de ani, invitat de fundația Ford la Berlin, Witold Gombrowicz făcea cale întoarsă. Naviga spre Europa regăsită. Ce decepție! „Europa, în loc să mă uluiască prin noutatea sa după atîția ani de pampas, ani petrecuți departe de ea, se prăbușește sub forma unei grămezi de locuri comune gata uzate" La Paris este privit ca un idol; se strîmbă. e Berlin este primit cu bucurie; el face calcule. Nu era numai ingratitudine. Scorpion care se mușcă pe sine, Gombrowicz tinde numai spre Polonia, se străduiește să treacă dincolo de zid măcar cu gîndul, conștient că acolo își va regăsi trecutul. „Să merg sau să nu merg în Polonia? Această întrebare mă chinuia încă de pe vas".

Un eveniment exterior întrerupe dialogul fascinant între Gombrowicz și o Polonie cu ochi de meduză, între bărbatul aflat în pragul bătrîneții și acest alter-ego al său „cu chipul de 10, de 16, de 20 de ani". Barbara Witek-Swinarska, o debutantă într-ale jurnalisticii pe care o întîlnise printre prietenii săi berlinezi, dă publicității la Cracovia, la 22 septembrie 1963, un interviu falsificat, „Apropo de distanțe sau o conversație cu maestrul" („Zycie Literackie"), în care îl acuză pe Gombrowicz de egocentrism, de megalomanie, de antipatriotism, și îl compară cu Malaparte. „În felul acesta ar fi trebuit să vorbească în 1939", lansează ea, plină de venin.

Ca o furtună, de o parte și de cealaltă a zidului, în fața unui Gombrowicz uimit, rănit, închistat în tăcere, începe schimbul de defăimări și replici la defăimări date de Polonia din exil Poloniei lui Gomulka. Toată această campanie de presă, care durează mai bine de patru luni, îl privează de stimțul său tactic, îl împinge în absurdul unui exil absolut. Iată cum rezuma Konstantin Jelenski, în revista diasporei poloneze, „Kultura", în termeni ironici, calomnia: „Acceptarea de către Gombrowicz a unei burse de un an din partea fundației Ford înseamnă că a trădat Polonia, a trecut ilegal frontiera Oder-Neisse, că a devenit sluga nemților! A naziștilor!" Interviul acordat lui Tadeusz Nowakowski — pe care îl prezentăm aici — cu provocările sale, cu frazele cusute cu ață albă, cu umanismul său orgolios, este o piesă împinsă în atac pe tabla de șah a polemicii. El trebuie înțeles ca atare. El trebuie citit și ca refuz al tuturor reducțiilor, acele „blestemate micșorări", cum ar fi spus Gombrowicz. Prin aceasta este el revelator. Îndărătul dinței de a-l cocmpromite pe oaspetele de la Berlin ne apare, de-abia mascată, amenințarea unei definiții naționaliste.

„Totul poate fi suportat, în afară de faptul de a vedea un scriitor polonez eliberîndu-se de legătura sa cu propria națiune în Berlinul Occidental", citim în presa zilei, care îl apropie de Aleksander Wat (1900—1967), marxistul pocăit ce și-a împins ispășirea pînă la sinucidere. Gombrowicz refuză politica. Aceasta se răzbună, somîndu-l să-și anunțe culoarea. Dar cine este Gombrowicz, unde se află el? E un polonez occidental? Un emigrant? Un apatrid? Răspunsul trîmbițează acel orgoliu al omului universal: „Voiam să fiu eu însumi, nici un artist, nici o idee, nici operele mele — nimic altceva decît eu însumi — mai presus de artă, de operă, de stil, de idee". Berlinul, pentru Gombrowicz, este primul eșec, sau cel puțin fisura ambiției universaliste. Iată-l, în ciuda străduințiilor sale, înlănțuit de Polonia. Dacă refuză, dacă dublează zidul real cu unul mental, atunci, la fel ca în acea noapte în care a privit pe fereastra de la Hohenzollerndamm împreună cu gemenele sale, ceața îl încercuiește. Siluetele pe care le întrezărește vin de pe tărîmul ororii. Fiecare burghez adăpostește în sine un asasin hitlerist. El însuși, pentru a distruge certitudinile, se metamorfozează. „Eu, polonez, am fost forțat să mă transform în Hitler". Apare, deci, singurătatea. Sfîșietoare, atroce, reconfortantă, totuși, mai puțin amară decît irealitatea de la Berlin. Pierdut în „orașul-insulă, orașul-himeră" și „complet părăsit de toți, de polonezi, de argentinieni, de berlinezi", după spusele prietenei sale Ingeborg Bachmann, cameleon fără identitate, geniu al schimbării incapabil de a se concentra, Witold Gombrowicz devine un echilibrist deasupra prăpăstiilor. „Oare de ce nu am înțeles că, pentru mine, Europa nu putea însemna decît moartea?"

Manuel CARCASSONNE

T.N.: Oscar Wilde a spus că nu există întrebări indiscrete, ci doar, uneori, răspunsuri indiscrete. Iată ce voiam să vă întreb: circulă zvonul că ați fi un scriitor egocentric, că vă preocupă cam prea mult persoana dumneavoastră etc. Întrebarea mea nu o să vă pară prea politicoasă și este cam simplistă, dar cum reacționați la acest gen de critici, ce vă sînt adresate adesea, mai cu seamă în străinătate?

F.G.: Da, cei ce spun că mă preocupă persoana mea au, cu siguranță, dreptate. După mine, însă, nu au dreptate atunci cînd susțin că fac rău, căci Biserica catolică recomandă omului să se ocupe de sine însuși. Adică, de mîntuirea sufletului său. Nu văd ce crimă ar fi în faptul de a fi împins lucrurile, așa cum am făcut eu, pînă la o anume limită extremă. Mai întîi, am făcut-o în perfectă cunoștință de cauză, pentru a mă opune tendințelor colectiviste de azi, care subordonează individul maselor și îi neagă valoarea și importanța, apoi pentru că cred că nici o atitudine, în domeniul artistic, nu are sens decît dacă este împinsă la extrem, pînă la ultimele ei consecințe. Sînt, deci, un egotist coerent. De-a lungul mai multor ani, am fost un scriitor neluat în seamă, neglijat, ceea ce, fără îndoială, nu e un lucru plăcut. De aceea, a venit un moment în care m-am hotărît să răspund acestor domni critici la modul foarte nepoliticos, și am răspuns neglijenței cu neglijență, impertinenței cu impertinență, injuriilor cu injurii. Cred că era o strategie logică — nu eu începusem — și astăzi se dovedește că am avut dreptate, fiindcă literatura mea a dobîndit un anume prestigiu în lume, ceea ce demonstrează că cei ce m-au neglijat s-au înșelat. Nu trebuie să vedeți nici un fel de ranchiună în ceea ce vă spun, doar că practic o politică literară absolut „la rece", conștientă și consecventă. În mediile poloneze era cu totul imposibil să practic vreo politică pentru că n-am reușit niciodată să dialoghez normal și convenabil cu acești domni.

T.N.: Pot să vă întrerup? În cadrul acestor polemici, al acestor „gombrowice", dacă le pot numi astfel, se ridică destul de frecvent problema atitudinii dumneavoastră față de patriotismul polonez. Știți că astăzi, mai mult ca oricînd, pe malurile Vistulei, unii au înscris numele dumneavoastră pe lista polonezilor din străinătate care încearcă să sară peste umbra lor, care au încercat să devină un fel de cosmo-polonezi sau, în orice caz, niște non-polonezi? Ce ne puteți spune despre aceasta — dacă doriți să răspundeți, bineînțeles?

W.G.: Nu m-am întrebat niciodată, nici măcar pentru cinci minute, dacă sînt sau nu sînt polonez, dacă sînt un scriitor polonez sau nu sînt un scriitor polonez. Cînd trebuie să scriu ceva, încerc s-o fac în modul cel mai bun și mai inteligent cu putință. Dar atunci cînd scriu, nu e momentul să mă întreb dacă sînt polonez sau chinez. Sînt un om și trebuie să-mi realizez munca în modul cel mai bun cu putință. Cred că cei care se străduiesc să fie prea polonezi se pervertesc tocmai de aceea. Căci dacă un om este polonez, apartenența lui la acest popor se exprimă de la sine atunci cînd el este neîngrădit ca polonez și nu-și impune apartenența la această națiune printr-un raționament.

T.N.: Dar problema limbii poloneze? Ce rol joacă aceasta în transmiterea mesajului dumneavoastră?

W.G.: Trebuie să scriu în limba polonă pentru că e limba mea și o stăpînesc. Dar aș putea, firește, să scriu într-o altă limbă dacă aș stăpîni-o așa cum stăpînesc limba polonă. Sînt un scriitor polonez și trebuie să mă exprim în polonă.

T.N.: Nu credeți că faptul că ați crescut în spațiul cultural polonez — indiferent dacă admiteți acest lucru sau nu — determină totuși și atitudinea dumneavoastră față de lume și viață?

W.G.: Este foarte posibil, și numeroși critici au afirmat chiar că sînt un scriitor eminamente polonez, polonez sută la sută, prin tonul, atitudinea, cultura mea, dar acestea sînt lucruri ce nu depind de mine. Sînt lucruri ce trebuie să se impună de la sine, fără nici o contribuție sau constrîngere din partea mea. Ce să vă spun, cînd scriu, nu sînt nici chinez, nici polonez, sînt Gombrowicz.

T.N.: Da. Unul dintre eroii dumneavoastră spune: „Nu sînt atît de nebun încît să cred un lucru sau să nu-l cred"; acesta e Gonzalez, nu-i așa? vă amintiți? Dar, dacă tot vorbim de problemele din Polonia, sînteți fără îndoială captivat, într-un fel sau altul, dacă nu de opera unor scriitori, cel puțin de unele fenomene ori de absența unor fenomene. Cum resimțiți și cum prefigurați problema culturii poloneze în momentul de față?

W.G.: Pentru mine, cultura poloneză este astăzi complet pervertită pentru că nu se află în relație directă cu lumea. Cultura poloneză de azi este un ce ermetic, se hrănește cu valori interne care sînt false, artificiale, fără tangență cu realitatea universală. Pentru mine, o cultură serioasă este o cultură care te pune în relație directă cu întreaga lume, adică trebuie să fie universală. După părerea mea, cultura poloneză nu este universală și trebuie să spun că, mie personal, literatura poloneză mi-a adus destul de puține lucruri destul de puține lucruri pentru că literatura poloneză nu s-a preocupat niciodată cu adevărat de individ. A fost întotdeauna o literatură cu caracter pedagogic, care a vrut să subordoneze individul națiunii sau unei rațiuni superioare sau catolicismului sau cutărei valori. Dar de individ nu s-a preocupat niciodată. De aceea, literatura franceză sau filozofia germană sînt, de exemplu,, infinit mai importante pentru mine decît ceea ce poate produce literatura poloneză, cu deosebire cea contemporană.

T.N.: Pentru un om de litere care scrie în polonă, faptul de a locui în afara granițelor actuale ale statului polonez nu autorizează încă tratarea lui drept un scriitor emigrant. Nu este aici nici locul, nici momentul să începem o discuție de fond asupra acestei teme: Ce este o literatură a emigrației? Voiam doar să vă întreb, dacă nu vă supărați, cum vă simțiți în această postură? Vă considerați un scriitor emigrat sau nu?

W.G.: Nu-mi dau seama și nu înțeleg prea bine aceste calificative. Cînd scriu, nu sînt nici chinez, nici polonez, nici un scriitor emigrat sau

(Urmare în pag. 15)

(„La règle du jeu", ianuarie 1991)

Prezentare și traducere
Carmen BLAGA

COLECTIVUL DE REDACȚIE: MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef-adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORNEL BOGDAN, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER,

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 3 33 90, 3 33 76 și 3 00 73
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

Tehnoredactori: Nicolae BERECHET, Călin PASCARU;
Linotipiști: Tiberiu LAZĂR, Gelu DOGIOIU, Mirel UNGUREANU.
Tiparul executat la I.P.B.T. Index 42.907.

ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar

17

Citiți în paginile 8—9

ULTIMELE ZILE DIN VIAȚA LUI OCTAVIAN GOGA

AMINTIRI DIN AMURG

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA • NR 17 (1247) 26 APRILIE 1991 • SERIE NOUĂ, ANUL III • 16 PAG 10 LEI

VADIM TUDOR ÎMBRACĂ RUBAȘCA MORȚII !

Că o anumită parte a presei (cea ne-patriotică, vîndută și destabilizatoare, desigur) a protestat împotriva semnării tratatului cu U.R.S.S. intră în firea lucrurilor. Dar că o publicație autointitulată „România Mare" și care jură consecvent pe programul naționalist (însă numai spre apus, niciodată spre răsărit !) aplaudă blasfemia, devine o întîmplare plină de tîlc. Activitatea de aproape un an a plagiatorului Barbu și a infractorului Vadim a atins cote ale vehemenței greu imaginabile, iar scenariul învrăjbirii naționale e la apogeu. Nu avem nimic cu rușii, și bine ar fi să nu aibă nici ei nimic cu noi. Însă într-un moment de doliu național, cînd semnătura iresponsabilă a domnului Iliescu și a acoliților domniei sale amînă pentru cine știe cîtă vreme împlinirea adevăratului ideal național, în lipsa unei atitudini mai demne, parcă e recomandabil să taci. Vi-l închipuiți pe infractorul Vadim tăcînd ? Ei, aș ! Pe cînd noi ne frîngem, disperați, mîinile, căutînd o ieșire din cleștele în care am fost prinși, V. C. Tudor dresează un omagiu de toată frumusețea marelui vecinuț de la răsărit. Articolul, plîngînd de mila basarabenilor, pe care, nu-i așa, nu-i putem ajuta în nici un fel, se încheie cu aceste cuvinte, animate de-un vibrant patriotism : „Față de minunatul popor rus avem nesfîrșite sentimente de dragoste !". E o propoziție cel puțin imprudentă, din partea cuiva care, demagogic, promitea să îmbrace „cămașa morții" pentru cauza românismului. Vai, cămașa lui V.C. Tudor nu e decît o pravoslavnică rubașcă, aflată în inventarul Kremlinului !

Slugarnic din instinct și gata să se vîndă celor puternici din lăcomie, V. C. Tudor nu pierde prilejul de a tămîia trioul Iliescu — Roman — Năstase pentru cea mai rușinoasă faptă a guvernării lor. Cît privește politica dusă de revista pe care o conduce (și care numai prin antifrază se numește „România Mare", pentru că altminteri sinistrilor locuitori ai eternei gropi a lui Ouatu numai la România Mare nu le stă gîndul !) e aceea a trădării de țară. Articolul din numărul 44 al fițuicii e ultima dovadă privind adevăratele scopuri ale acestor aventurieri politici. Xenofobismul paroxistic pe care-l profesează, la ordin, firește, riscă să atragă asupra țării mari nenorociri. Intrată pe mîna unor simbriași ai tenebrelor, precum C.V. Tudor și echipa lui de pensionari gaga, ideea națională se află în primejdie de moarte. E ca și cum ai lăsa tezaurul băncii naționale pe mîna unor borfași. Țipînd ca din gură de sarpe în fața unor pericole inexistente, ei chiar riscă să le creeze. Cine garantează că în fața apelurilor acestor descreierați o Europă iritată și foarte iritabilă nu va dori să vadă ce se întîmplă cu adevărat în această regiune ? O, să avem luciditatea să observăm că între audiența Ungariei și audiența României pe plan internațional e o diferență de la cer la pămînt. Nu discutăm acum cauzele. Însă ele s-ar putea să nu fie străine de atitudinea constantă față de propriile emigrații : plină de bunăvoință, a ungurilor, sufocată de ură și invective, a noastră.

Care să fie explicația de adîncime a comportamentului aberant al acestor artizani ai României mici, ba chiar ai României dezmembrate, după model kurdistanez ? Una singură, sugerată de recentele grimase adulatorii în direcția Moscovei : zbaterile de pește pe uscat ale lui Vadim Tudor au sens într-o singură ipoteză, și anume, dacă acesta ar fi un agent sovietic (numele îl trădează !) pus în slujba maghiarilor !

Altminteri, patriotul naționale ar trebui să se decidă : îi iubește pe români, ori pe ruși ? Pentru că — poate n-o știe ! — bigamia politică se plătește. Și încă scump.

Mircea MIHĂIEȘ

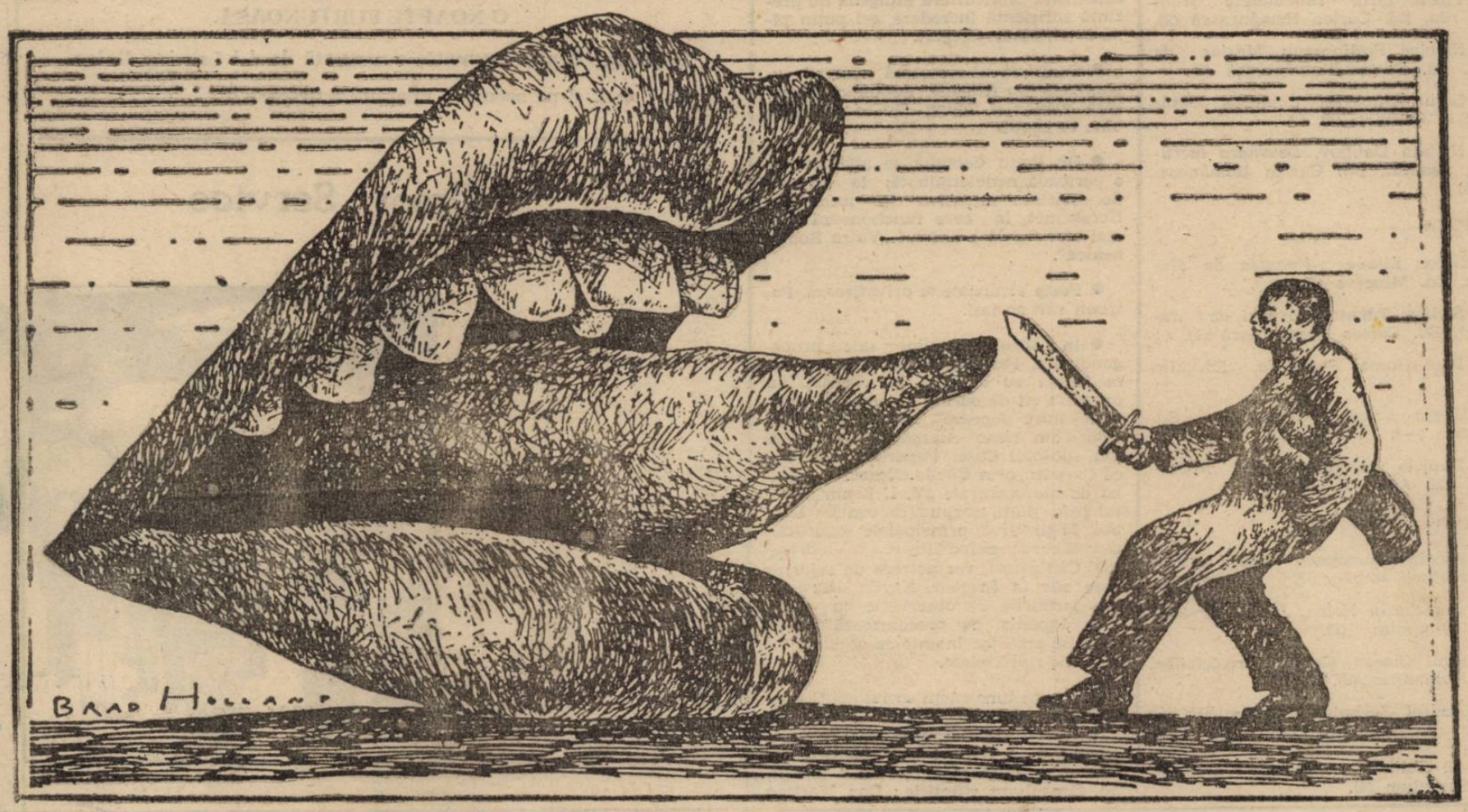

Cutia Pandorei

ÎNMUGURIREA LIMBII DE LEMN

Orice om cu un dram de bun simţ şi de raţiune ştie că dacă nu vrei să intri în gura lumii nu trebuie ca prin faptele şi spusele tale să te asemeni cu cei răi ; căci dacă te asemeni lor, atunci cu ei, negreşit şi fără întîrziere, lumea te va compara... Şi vina nu este a unei „anumite părţi a presei" !

Ceauşescu „a făcut totul" pentru a fi socotit **campionul păcii mondiale ; în** secret, pare să fi fost unul din marii traficanţi de arme, cu tentacule în terorismul internaţional. Domnul Iliescu vorbeşte de toleranţă, de **conciliere naţională**, ba chiar de concordie şi consens în numele său, al funcţiei prezidenţiale şi, desigur, al aparatului Puterii pe care tot dumnealui îl prezidează din ce în ce mai autoritar. Dar cine a scindat ţara şi poporul sub raport etnic şi social ? Cine a provocat „fenomenul Tîrgu-Mureş" ? Dar Mineriada ? Cine acoperă teroriştii ?

Ceauşescu a vrut să şteargă orice urmă de proprietate privată şi de instinct de proprietar individual întronînd „naţiunea socialistă", pe care şi-a „asumat misiunea istorică" de a o hrăni „ştiinţific", strîns unită în jurul partidului, centrul vital în deplină unanimitate şi consens general, şi de a o urca pe noi culmi de progres şi bunăstare, spre comunism în zbor. Domnul Iliescu, executivul (guvernul fesenist) şi cea mai bună parte a legislaţivului (majoritatea fesenistă **zdrobitoare** a parlamentului), prin decrete hotărîri guvernamentale (noile H. C. M.-uri), prin „implementări sofisticate" şi soluţii „originale", prin strategii, scenarii şi modele mondiale foarte democratice pun carul înaintea boilor (liberalizarea, adică scumpirea înaintea adevăratei privatizări) şi ţin morţiş să păstreze un procent cît mai mare (cam 70%) din baza economică a României în mîna noului stat-proprietar. Aşa încît legea fondului funciar este mai degrabă o lege de expropriere continuînd tradiţia „glorioasă" a restrîngerii şi subminării proprietăţii private ţărăneşti : Groza şi Dej, pînă la colectivizarea forţată, izbutiseră s-o aducă la maximum 50 de ha. ; domnul Iliescu şi guvernarea fesenistă la numai 10 ! Una peste alta, dacă puterea păstrează cele 70% din baza economică a ţării în proprietatea statului, atunci ea va duce o politică monopolistă de forţă şi dictat în domeniul preţurilor şi, de aici, în întreaga viaţă social-economică a ţării. În chip voievodal-medieval (de despot luminat ?) domnul Iliescu cere înăsprirea legilor pentru a da satisfacţie maselor largi, într-un nou spirit al „eticii şi echităţii"...

Ceauşescu plătea sume fabuloase pentru ca „opera" sa şi a tovarăşei sale de viaţă şi de luptă să fie cunoscută şi lăudată pe toate meridianele ; guvernul fesenist aduce **superexperţi** de talie mondială care să ne procopsească cu un genial şi original proiect al legii privatizării, adică să-l facă credibil în ţară şi pe mapamond. Dar nu gratuit, nici pe vreun onorariu simbolic : nu ! **Pe un milion de dolari.**

În sfîrşit — deşi, vai nouă, lung este şirul — Ceauşescu a vrut să rămînă nemuritor şi fără egal în îmbogăţirea gîndirii materialist-dialectice şi istorice şi a practicii revoluţionare comuniste, dar gîndirea lui precară şi rătăcită pînă la demenţă ne-a înfundat în mlaştina unui comunism aberant şi criminal. Dl. Iliescu vorbeşte despre industrii „în amonte" (prin care înţelege industria grea din grupa A a clasificării leniniste) şi industrii „în aval" — celelalte, dependente de cele dintîi. Ordinea de prioritate, ca şi întreaga „topografie" a acestei gîndiri, aparţine aceleiaşi strategii a socialismului ştiinţific aplicat în mod original (adică adaptat la „condiţiili concrete" cum ar spune Odiosul).

Anul trecut, în mai, a înflorit „Trandafirul". Pentru a nu se vedea doar spinii sîngerînzi rămaşi, pe mărăcinişul uscat se forţează înmugurirea limbii de lemn...

Ioan Viorel BOLDUREANU

ARGUS ● ARGUS

Trăim într-o ţară în care cei ajunşi, pe o cale sau alta, la putere iau ceva din neclintirea mineralului. Odată înfipţi pe poziţii nimic nu-i mai clinteşte de-acolo. Nici un fel de furtună nu-i înclină, nici o apă nu-i macină. Apele trec, bolovanii ne rămîn ● D-l Bîrlădeanu stă de pildă. S-au spus atîtea despre dumnealui, parte din afirmaţii limpezi ca lumina zilei ● Degeaba ● Unde-a fost acolo a rămas, parcă doar puţin mai obosit de hărţuială. Nici senatorul, nici academicianul nu s-au dat la o parte cu nici un centimetru ● D-l Marţian, la fel ● Nu mai exemplificăm, ne-am provoca dureri de cap fără rost ● În stradă plîng răniţii şi mamele morţilor din decembrie, în parlament tropăie inşi picaţi din alte lumi ● Preşedintele oamenilor de bine rîde într-una, pe unde se nimereşte, de parcă am fi cel mai fericit popor din lume ● Guvernanţii şi miniştrii, ataşaţii şi guşaţii bat drumurile lumii, omorîndu-se cu propaganda şi cu smulgerea creditelor ● În interior, oameni cu feţe amărîte intră prin magazine, citesc preţurile astronomice de pe etichetele unsuroase, şi pleacă mai departe. Cu plasele mai goale decît odinioară. Marfa care nu se vinde va merge la export, iar noi locului ne ţinem / cum am fost aşa rămînem. Cu bolovanii noştri ● Băieţii patrioţi adastă pe la colţuri, lovind cu sete în întunericul prin care, de obicei, se nimeresc intelectuali incomozi, scormonitori ai trecutului bubos şi păgubos ● Ziare şi reviste zis independente dau spaţii celor ce plîng pe zeghea foştilor oameni de bine ● La televiziune sînt beşteliţi cei care vor altceva decît ni se oferă ● Domneşte o atmosferă de profundă ambiguitate, din care mitterranzii pricep ce vor, ce le convine ● Poliţia n-are vlagă cu borfaşii, dar găseşte mereu resurse cînd e vorba despre circulaţia întreruptă pe o anumită arteră, fie ea cu baraje de flori ● În parlament sînt dezbătute legi care îndeamnă la delaţiune de masă, chemînd cetăţenii la luptă contra străinilor hulpavi ● În satele basarabene, tancurile îşi croiesc pîrtie prin populaţia băştinaşă, fără greş ● Europa de Est pluteşte în plin umor negru, de unde l-o mai fi scoţînd ? ● În localitatea Samara, din U.R.S.S. a luat fiinţă Asociaţia Proştilor, în curs de a se constitui într-un partid. Orice cetăţean care recunoaşte deschis că-i prost e primit cu braţele deschise. I se oferă tot sprijinul spre a se afirma. Firmă serioasă, va avea şi un ziar al său, numit simplu „Sînt prost". Înscrierile au fost masive, depăşind aşteptările iniţiatorilor. Poate că singurul şoc a fost că majoritatea membrilor s-au arătat nerăbdători să-i înlocuiască pe omologii lor din K.G.B. Dar concurenţa e acerbă, cadrele cu pricina posedînd vechi state de funcţii, şi o vastă experienţă ● Nu e cazul să ne facem probleme, la noi gheaţa a fost spartă de vreun an. Liber-schimbiştii n-au stat să piardă vremea, iar acum au parlamentarii lor ● În Polonia, slăbesc rîndurile Solidarităţii, dar se regrupează spumos băutorii de bere, alcătuind un partid al lor, sprijiniţi şi de ecologişti ● In Germania, d-l Kohl plăteşte gloria reunificării Germaniei Mari, pierzînd în chiar landul natal, dar găsind propuneri surpriză care să-l relanseze, cum ar fi mutarea capitalei la Berlin. ●Mai la est, Mihail Nobel Gorbaciov pierde pe toate fronturile, fiind atacat şi de stînga şi de dreapta. Şi nici la Tokyo nu i-a mers prea bine ● In fine, pe piaţa internă vom avea cît de curînd bancnote noi, de cinci sute, de o mie, de două mii, aşa încît din vreo trei de cele mijlocii vom avea vreme de-o lună. Să tot trăieşti şi să cheltuieşti ● Numai cadrele didactice par să nu comprehendeze efortrile ex-colegului Petre Roman de a pune ţara pe baze noi, lucru care cere sacrificii ● Din partea unora ● Pînă şi vatmanii (toată stima pentru ei) se uită de sus la dascăli, din punct de vedere salarial, ca să zicem aşa.

C. B.

TOP ORIZONT

POEZIE

1. Mircea Cărtărescu, *Levantul*, Ed. Cartea Românească (1).

2. Florin Iaru, *Innebunesc şi-mi pare rău*, Ed. Cartea Românească (2).

3. Nicolae Prelipceanu, *Maşina de uitat*, Ed. Cartea Românească (3).

. Liviu Antonesei, *Căutarea căutării*, Ed. Junimea (4).

5. Nichita Danilov, *Deasupra lucrurilor, neantul*, Ed. Cartea Românească (5).

PROZA

1.Mircea Eliade, *Noaptea de Sînziene*, Ed. Minerva (2).

2. Stelian Tănase, *Corpuri de iluminat*, Ed. Cartea Românească (1).

3. Paul Goma, *Bonifacia*, Ed. Mio (3).

4. Eugen Uricaru, *Complotul*, Ed. Militară (—).

5. Daniela Crăsnaru, *Pluta răsturnată*, Ed. Albatros (—).

CRITICA-ESEU

1. Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Ed. Minerva (1).

2. Constantin Noica, *Jurnal de idei*, Ed. Humanitas (2).

3. Emil Cioran, *Cartea amăgirilor*, Ed. Humanitas (3).

4. Andrei Şerbulescu, *Monarhia de drept dialectic*, Ed. Humanitas, (5).

5. G. Călinescu, *Oglinda constelată*, Ed. Saeculum (4).

JURNAL DE ZVONURI

● Dl. Petre Roman şi alţi membri ai guvernului au făcut investiţii personale în anumite sectoare ale agriculturii canadiene. Agricultura indigenă nu prezintă suficientă încredere, cel puţin pînă la viitoarele alegeri.

● Continuă să sosească ajutoare umanitare din Albania, Republica Socialistă Yemen şi Sudan. Nu se ştie prea bine ce conţin.

● Dl. Radu Ceontea se află, pentru o perioadă nedeterminată, la un curs de reciclare intensivă în localitatea Kecskemét, în care funcţionează cea mai tare filială a uniunii „Vatra Românească".

● Fosta securitate se privatizează. Patronii sînt aceiaşi.

● În cadrul acţiunilor sale propagandistice, Partidul Socialist al Muncii, în frunte cu domnul Ilie Verdeţ, va organiza cît de curînd „Maratonul prieteniei între popoare", cel mai lung marator. din lume. Alergătorii vor porni din subsolul Casei Poporului, vor trece Carpaţii prin Cheile Bicazului şi salba de hidrocentrale „V. I. Lenin", Prutul prin Bălţi, bazinul carbonifer Donbas, M-ţii Ural, principalele exploatări din Siberia, avînd sosirea la Vladivostok. Cîştigători. vor petrece un sejur de zece zile în Insulele Kurile, într-unul din turnurile de observaţie cu vedere spre Japonia. Se preconizează ca sosirea să aibă loc înainte ca aceste insule să fie retrocedate.

● Începe luna cărţii social-politice româneşti. Dintre titlurile anunţate : „Tinereţea revoluţionară a d-lui Ion Iliescu — o enormă gafă politică", de Gheorghe Dumitraşcu şi Ion I. Brătianu. Consultant ştiinţific : Dan Marţian.

Caragiale e cu noi !

Teatrul Naţional din Timişoara aduce, cu onor, la cunoştinţa cetăţencelor şi cetăţenilor că îi invită la o seară furtunoasă începută ceva mai bine de un veac de d-l I. L. Caragiale sub numele de

O NOAPTE FURTUNOASĂ.

Regia (pe deplin asumată) e semnată de d-l Laurian Oniga.

În 7 mai, şi pe scenă, O noapte furtunoasă !

Umor Service

CONVORBIRI

CONDIȚIA DE ARPENTOR

AURORA DUMITRESCU face parte dintr-o generație pierdută de sociologi. Dar, spre deosebire de cei care au abandonat-o, cu obstinație și cu o funciară luciditate ea a reușit să se mențină în domeniul atît de pasionant și, socialmente, atît de necesar al profesiunii pe care și-a ales-o. În pofida condiției ingrate a sociologului în regimul comunisto-ceaușist, în pofida marginalizării, a luării în derîdere. Încurajate „de sus". Puterea dictatorială anula tot ceea ce releva adevărul. Străduințile sociologului nici nu erau considerate muncă. Pentru că rezultatele străduințiilor sociologului, atunci cînd nu aveau soarta de a fi complet denaturate, rămîneau în sertare sau în fișetele șefilor de la partid.

— De ce ați optat pentru sociologie ?

— Voiam să devin scriitoare și mereu mi se reproșa că lucrările mele literare — fie poezie, fie proză — sînt pesimiste, dominate de o viziune întunecată. Din această cauză **m-am decis** să merg la sociologie, pentru a afla la modul concret, științific — între ghilimele științific — adevărul despre starea în care ne aflăm ...

— Nu știu dacă este bine să punem cuvîntul științific între ghilimele. Sociologia are și o dimensiune științifică, se bazează pe metode științifice de cercetare. Renunțăm la ghilimele ?

— Da. Renunțăm.

— Legătura literatură-sociologie mi se pare interesantă. Ați păstrat-o în continuare ?

— În oarecare măsură ...

— Facultatea de sociologie v-a dezamăgit sau nu ?

— Am avut un avantaj : atunci, cei care erau cadre didactice **s-au dovedit** a fi oameni deschiși și, unii, chiar dacă aveau funcții în c.c., **n-au** fost lipsiți de receptivitate. La o bună parte din cursuri și seminarii am putut învăța, realmente, să gîndim și să înțelegem fenomenele sociale. Fără să fim constrînși, într-o manieră birocratică, rigidă, să ne însușim cunoștințele.

— Asta a fost prin anii ...

— 1972—1976.

— Deci, ca studentă, lucrurile au decurs normal.

— Da. Deși în această normalitate a intrat și conștientizarea stării dizgrațiate a sociologului. Pe măsură ce înaintam, pe măsură ce ne apropiam de sfîrșitul facultății, încercam să ne familiarizăm cu o condiție de arpentor, aș numi-o eu, după Kafka, adică cel care este solicitat să măsoare anumite lucruri, dar căruia, de fapt, nu i se permite aceasta, și al cărui acces față de castel este mereu amînat în mod confuz, difuz și chiar absurd.

— Unele... măsurători erau, totuși, permise. Mult mai mari greutăți se iveau, însă, atunci cînd rezultatul măsurătorilor urma să fie valorificat.

— Exista un fenomen paralel. În fiecare an am făcut practică profesională, pe diferite teme, în diferite instituții, în diferite părți ale țării. În urma investigațiilor, pe bază de chestionar, făceam prelucrarea statistică și ieșea în evidență o anumită calitate a fenomenelor în cauză. După care noi eram, foarte simplu, cum să vă spun, umiliți, anulați ... Un conducător, un personaj din conducerea de partid a localității în care am făcut cercetarea sociologică, modifica, fără jenă, cifrele, proporțiile — cu creionul roșu ! Cele de pe raportul de cercetare. Anula o muncă a unei echipe de 10—12 oameni. O muncă făcută în virtutea contractului încheiat între comitetele județene de partid și facultatea noastră.

Revin. Am avut însă avantajul de a avea profesori ... neteroriști, care cunoșteau bine diferența dintre o variantă sau alta a realității și nu exercitau presiuni sau persecuții asupra noastră, a studenților.

— Dar, în același timp, ați înțeles ce perspective aveți. De fapt, lipsa de perspectivă profesională.

— Aici ar trebui să fac o paranteză. Ședințele noastre de A.S.C. erau foarte furtunoase. Ne aflam împreună două secții : sociologia și filosofia. Discutam foarte deschis. Îndrăzneam să criticăm chiar și persoane din conducerea Universității, ori a facultății, decanul, cadrele didactice. Poate și din această cauză s-a ajuns, în anul 1978, la desființarea Facultății de Sociologie. Lucrurile **s-au agravat** și un număr destul de mare de studenți au renunțat la calitatea de utecist, și-au predat carnetele roșii ...

— Dincolo de acest spirit contestatar, facultatea, dar nu numai facultatea, ci sociologia în general, profesiunea de sociolog au fost vizate și supervizate de Putere, nu ?

— Da, eram vizați de Putere și, în ultimii ani, Puterea comunistă a făcut fel de fel de presiuni asupra noastră, unele materializate în aceea că ni se cerea să devenim (obligatoriu) ... activiști sociali.

— Ce ce înțelegea prin această denumire ?

— Se înțelegea că nu e suficient să diagnosticăm o situație critică, ci că trebuie să o și corectăm. O pretenție deplasată și absurdă. Deplasată, pentru că noi nu aveam putere de decizie. Absurdă, pentru că un cercetător are altă misie.

— Terminînd facultatea urma, precum toți ceilalți absolvenți, să fiți repartizați.

— Cu un an înainte de a absolvi, am aflat că vom fi repartizați, toți, în industrie. Eu am fost la o subsecție a Facultății de Sociologie : educație-cultură. În afară de asta, au mai existat încă două : rural-urban și industrie. Ca atare, ultima practică profesională am făcut-o în industrie.

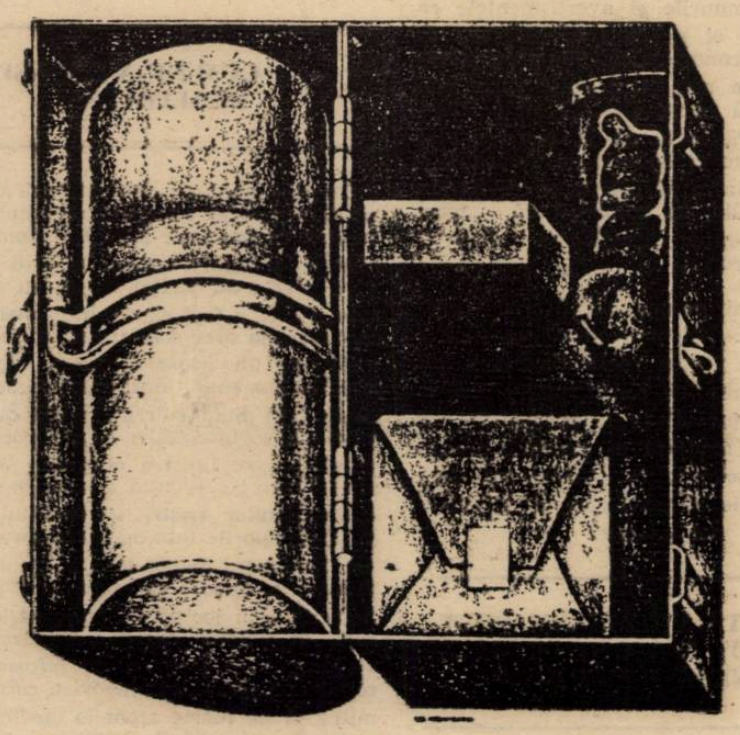

— Și ce ați mai aflat cu un an înainte de a termina facultatea ?

— Am aflat că, în momentul în care vom ajunge, cu repartiție, la întreprinderea X, ni se va va spune : nu, nu avem nevoie de asemenea absolvenți ! Astfel, pentru mine n-a fost nici o surpriză cînd, prezentîndu-mă la post, mi s-a spus un nu hotărît.

— Unde v-ați prezentat ?

— La fabrica de pălării din Timișoara.

— Cine v-a spus acel nu hotărît ?

— N-are importanță ... Însă eu am perseverat, am luat legătura cu Centrala industriei linii și s-a confirmat că tocmai Centrala dăduse acest post pentru un sociolog. Am început să fac investigații. M-am ambiționat să le fac ... O precizare : din absolvenții de sociologie, cea mai mare parte au renunțat la această profesiune, au eșuat în tot felul de posturi funcționărești. O altă parte **s-au** profesionalizat (au făcut o a doua facultate). Foarte puțini au rămas în industrie. Eu am lucrat ceea ce eram pregătită să lucrez, dar am și studiat, poate chiar mai mult decît în facultate.

— Dați-mi un exemplu din ceea ce ați făcut, o cercetare, un studiu ...

— Fiindcă știam din capul locului că noi avem o condiție ... suspectă, deloc de invidiat (meseria noastră este una critică, nu faci o cercetare sociologică pentru a aduce elogii cuvia, ci pentru a arăta ce anume nu este bine, și, eventual, ce factori sînt angrenați într-o anume stare de fapt defectuoasă, disfuncțională), am cerut întotdeauna să mi se spună, în fabrică, ce nu merge, ce nu funcționează cum ar trebui să funcționeze ... Într-un fel, am avut și un pic de noroc, deoarece, la această mică întreprindere, conducerea a devenit receptivă la ceea ce făceam sau voiam să fac eu ... Erau anumite secții unde nu se putea stabiliza forța de muncă, persista o mare fluctuație. Am făcut și cercetări despre climatul organizațional, cercetări pe anumite grupuri de conducere, anumite secții, cercetări mai complexe, un fel de analiză calitativă : am făcut o testare psihologică, și un pic de marketing. Întotdeauna am propus eu, n-am tșteptat să mi se spună : fă cutare lucru ! Ceream să mi se indice situația cea mai critică din momentul respectiv ... Nu știu dacă, acum, este foarte potrivit să relatez niște lucruri concrete ...

— Eu cred că este ...

— Pentru mine a fost foarte instructiv contactul cu oamenii. Și cred că și oamenilor din acea fabrică le-a făcut bine contactul cu mine. Fiind un colectiv de muncă mic, nu mai făceam eșantion, nu-i mai număram din doi în doi. Pentru ei cred că a fost bine : puteau discuta cu cineva, puteau să spună deschis anumite lucruri. Cineva se arăta interesat de părerea lor. Asta constituia, deja, un factor terapeutic.

— Făceați, așadar, și psihoterapie ?

— I-aș spune terapie socială. Oamenii au început să vină, să mă caute, îmi cereau părerea în anumite chestiuni. A fost partea pozitivă a muncii mele, căci, pe de altă parte, activitatea mea era bagatelizată — „la municipiu" — deoarece lucram la ... Fabrica de pălării, o fabrică mică și cu personal preponderent feminin, uzat de o muncă în condiții grele, cu mijloace precare de producție.

— O experiență de cîți ani ?

— Ca sociolog, nu prea îndelungată, fiindcă în ultimii ani am fost trecută la serviciul personal, cu probleme de învățămînt.

— Așadar, majoritatea colegilor dumneavoastră de facultate și-au schimbat meseria ...

— Da, pentru că era destul de traumatizant psihic să stărui în profesiunea de sociolog.

— Dar cei puțini, cei care au continuat ?

— Îi mai întîlnesc pe la anumite simpozioane ... Am participat la cîteva simpozioane în țară, unde am prezentat unele rezultate din experiența mea profesională, destul de neconvenționale, cred, nu pe linia ternă, uscată, neutră, impusă oficial.

— Neutră mai ales.

— La aceste simpozioane intervențiile mele erau apreciate, primeam felicitări, însă totul se termina acolo. Cîțiva ani la rînd am dorit să intru ori în cercetare, ori în învățămîntul universitar ... N-a fost posibil. Întotdeauna, cînd se ivea un post, mi se sugera să renunț sau apărea pila cuiva și postul respectiv se modifica, din sociolog în altceva, în funcție de specialitatea celui cu pile ...

— Revin la ultima întrebare : dintre colegii dumneavoastră de facultate, dintre sociologii tineri au reușit unii să facă studii sociologice în industrie, a colo unde fuseseră repartizați ?

— În producție, direct, nu. De aceea au și abandonat, considerînd că e o luptă pierdută din start. Eu am făcut lucru acesta pentru că n-am vrut să-mi pierd meseria, am vrut să-mi consolidez, profesional, o demnitate.

— Ați continuat să scrieți poezie, proză ?

— Da.

— Relația inițială literatură-sociologie s-a modificat sau nu ?

— Scriam și mai ... sumbru.

— Profesional, ce a urmat ?

— În mai '89 s-a ivit, într-un mod absolut miraculos, un post de sociolog la I.A.T. (Întreprinderea de autoturisme) — la Centrul de perfecționare. Mi s-a părut foarte straniu că nu am avut nevoie de pile pentru a mă transfera acolo. O situație pe care eu am trăit-o ca pe un miracol.

— Cum de-au creat un astfel de post ?

— Îl aveau mai demult, în special pentru testările psihologice. O perioadă am făcut testare psihologică. După aceea, se știe ce s-a întîmplat cu I.A.T. Șansa mea s-a transformat foarte repede în neșansă. După Revoluție, în ianuarie '90, mi-am zis că e momentul să fac din nou ceva în sensul profesiunii mele. Am întocmit o situație a întreprinderii și am gîndit (și am pus pe hîrtie) cam ceea ce trebuia făcut în continuare. O diagnoză așa cum o înțelegeam eu, plecînd de la faptul că, dacă a fost o revoluție, trebuie să schimbăm și relațiile de producție. Privatizarea trebuie să se facă rapid. Am propus ca, pînă la alegeri, să se constituie cîteva echipe de oameni creativi, care să elaboreze variante de soluții, iar după alegeri să se poată opta, deja, pentru varianta cea mai rentabilă. Am tradus și am prezentat, dintr-o carte apărută în S.U.A. — **Omul managerial**, o seamă de extrase privind organizarea unei întreprinderi, modul în care trebuie condusă, analize ale unor tipuri de conducere în diferite societăți. Am prezentat mai multe conspecte și traduceri mai vechi, în ideea că era necesar să ofer cît mai multă informație pentru reorganizarea și reprofilarea fabricii. Mi s-a solicitat o investigație într-o secție, unde, se spunea, oamenii nu vor să muncească. De ce nu voiau să muncească ? A reieșit foarte clar că oamenii nu munceau cum ar fi trebuit pentru că nu aveau încredere în conducerea fabricii și în ceea ce făcuse această conducere în cele două luni de cînd a fost aleasă. M-a surprins în mod plăcut faptul că muncitorii erau mult mai lucizi decît intelectualitatea tehnică. Asta a fost pentru mine un lucru foarte tonic. A reieșit tot atît de limpede că trebuie schimbat profilul fabricii, orientat în special spre mașini agricole. Dar tehnocrații cu putere de decizie în întreprindere (deși aveau un alt comportament decît cel de dinainte de Revoluție, cînd își manifestau disprețul pentru munca mea) n-au luat în considerare rezultatele cercetării pe care am făcut-o în secția de care aminteam. Văzînd că nu se mișcă absolut nimic și, în condițiile în care prietenii și cunoscuții mei mă presau : „Trebuie să faci și tu ceva, Aurora !", și pentru că aveam un blocaj ciudat, nu mai puteam să scriu, și pentru că Televiziunea Timișoara mergea prost, mi-am zis că este nevoie de mine, ca sociolog, la Televiziunea Timișoara ...

Iosif COSTINAȘ

(Va urma)

PIPE, OCHELARI, ŞTAIF

1. EXISTĂ BOLI CARE TE FAC MAI PUTERNIC

„Aici nu este vorba de delir în sensul strict al cuvîntului, ci mai curînd de o tendinţă neobosită de a susţine o idee împotriva evidenţelor".
(Petre Brînzei, Aurelia Sîrbu, Psihiatrie).

Se dă insul B, exterior şi opus unui individ A.

Locuiesc uşă-n uşă. Îşi zîmbesc cînd se întîlnesc pe scări. Se salută protocolar. Schimbă banalităţi despre vreme, despre copii, despre fotbal. Vecinii îi confundă uneori. Au aceeaşi alură, glas asemănător, mers identic. Există, totuşi, mari deosebiri între ei, dar cine să le bage în seamă?

Se (mai) dă un dumnezeu atotpenetrant, meschin şi psihanalist. Îi sînt încredinţaţi în urmărire cei doi. Dumnezeu are, bineînţeles, aparatură dumnezeiască de ascultat gîndurile, de investigat comportamentul şi afectivitatea etc. Nu se vor transcrie concluziile Lui de manual. Să-i lăsăm în plata... Domnului.

18 decembrie 1989. Timişoara, piaţa Catedralei. B, în bluzon împrumutat dintr-un film tip „komando" (umflat, spre deliciul spectatorilor, în regiunea poatrinară), cu sprînceana de pe stînga înălţată justiţiar şi vigilent (vezi *Seppuku, Kobayashi,* 1963), deci B, încadrat de doi băieţi în oarece uniformă, cu A.K.M.-urile bălăngănindu-se pentru siguranţa poporului, B, prin urmare, se opreşte în faţa a trei persoane pălăvrăgind aşezate pe o bancă, şi, în acest timp, imberbii ce ţin de el rînjesc peste balansul automatelor, incisiv şi făţos, căci cei din poziţia stînd acuşica trebuie să tremure, să se dea de ceasul morţii, ca nişte cufuriţi de civili ce sînt, şi, într-adevăr, B, se adresează, cu vehemenţa aşteptată, grupului neregulamentar constituit, cerînd imperativ împrăştiere şi circulaţie. Şi atunci trecînd de abstractul monoton al chipurilor, B îl recunoaşte cu surprindere pe A; introduce o notă mai lejeră, dar rămîne hotărît: „Vecine, nu-i de joacă, luaţi-o din loc, că de nu...". Privindu-se, cei doi ar trebui să se oglindească în aerul pur al iernii primăvăratice. A-i stinge vîrva leonină, din ochii şi de pe fruntea celuilalt. B se miră şi se amuză că botul de peşte al lui A clămpăneа după aer şi după cuvinte. În fine, exact în momentul desprinderii din penibilul magnetism, darul vorbirii repoposeşte pe buzele strîmbate de neputinţă: „Om trăi şi om vedea".

20 decembrie 1989. În bucătărie, A ascultă, cu sonorul dat la maximum, „Europa Liberă". Apare B — pliscul căzut, aspect de ţarcă vulnerată. „Ce zic ăia? „Că se duce dracului toată şandramaua". „Chiar aşa?" A scoate nişte ţuică. Se plesc uşor. Fiecare îşi susţine partitura. A, bărzoi vizionar, prezintă o minunată Românie post-ceauşistă. B gîfîie ceva despre nerozia ălora de pe blindate care, la Uzinele Mecanice, s-au lăsat impresionaţi de faptul că muncitorii i-au înfruntat avînd în mîini pîine şi salam; nebuniile nu se vor opri aici, or să urmeze explozii, crime, răzbunări, debandadă. Să fie băutura aceea care atenuează virulenţa duelului verbal? În mod paradoxal, aceşti doi bărbaţi închişi atît de ferm în părerile lor, dacă ar intra în atenţia unui observator distrat, ar lăsa impresia că se înţeleg perfect. Mai ales că asemănarea fizică te duce la gîndul că-s fraţi.

„Combativ, nu admite eşecul, obstacolele întîlnite nu fac decît să-l îndîrjească şi mai mult. Egocentric, vanitos, el are totdeauna dreptate".
(aceeaşi sursă)

Timp de cîteva luni, B va umbla (aparent) hăbăuc pe străzi, resimţind dureros fiecare miting, fiecare gazetă ce-şi dă drumul la gură. O să-şi revină. Va înlocui documentele cu îndemnurile şi avertismentele ca rupte din el pe care le găseşte în foaia lui conu Jenică. Simte că stăpîneşte din nou între pulpe iapa asta năbădioasă ce se cheamă viaţă. Dacă o să-l întîlnească pe A, acum trădat de realitate şi doborît de stupoare, o să-l avertizeze părinteşte cu deştul, în timp ce ăla va bolborosi că „totul concură pentru întreţinerea suferinţei sale veşnice".

Propoziţii pentru clarificarea problemei. *B. „îşi proiectează conflictele interne în lumea reală din afara lui; caută să rezolve conflictul nu refugiindu-se [ca A] în viaţa autistă, ci raportînd tendinţa ei penibilă asupra altor persoane". (P. Brînzei, op. cit.).* Dar trebuie să observăm că adevărul este mult mai nuanţat.

2. „CÎTĂ VREME AM FOST SĂNĂTOS N-AM ŞTIUT CĂ AM INIMĂ-N PIEPT..."

După această parabolă — o poveste adevărată. Generalul Macri a murit în închisoare. Se moare nu numai acolo, ci şi acasă, între perne sau în baie, pe stradă, în piaţă (ţi-aminteşti de bătrînul acoperit cu două ziare, care a zăcut lîngă lăzile cu zarzavaturi de la prînz pînă spre seară?). Dacă au murit sute de mii de români în puşcăriile comuniste nu înseamnă că trebuie să se întîmple ceva asemănător cu Macri. Aşa a fost să fie. Dumnezeu să-l ierte, să-i ierte şi pe cei ce, dornici „să fie iarăşi ce-au fost şi mai mult decît atît", nu au conştiinţa păcatului. Poveştile lor cu „patriotismul" îndreptat împotriva românilor devin obositoare. Generalul Macri, prin poziţia sa, ar fi putut să ne scape de Ceauşescu, dar, fiind „prea patriot", a preferat să-l slujească. Acestor plîngăreţi ce n-au demnitatea să ispăşească, precum şi apărătorilor lor trebuie să le pomenim de Vasile Voiculescu (or fi auzit de el?), închis nedrept exact în momentul plenar al creaţiei sale (da-da, la 74 de ani). Cine va inventa pentru literatura română capodoperele pe care Voiculescu le-ar fi scris în cei patru ani furaţi? Cine are-putere să-i rectifice destinul şi să-i îndulcească ultimul an de viaţă, marcat de inimaginabile suferinţe? Tagma lui Macri, în nici un caz.

Viorel MARINEASA

CUM NE-A DEPĂŞIT REALITATEA

Cel mai aproape de realitatea comunistă a patriei s-a ţinut Frontul prin inerţie, limbajul de partid al domnului Iliescu şi marele număr de foşti activişti care s-au agăţat de el cu disperare. F.S.N. a fost exponentul unei lumi care nu voia să se schimbe şi care s-a dovedit de un conservatorism agresiv. Frontul s-a mai ţinut aproape de realitate prin pletora de demagogi care au ştiut să vorbească în felul epocii comuniste spre liniştea multora. Această identificare cu trecutul a creat în sufletul semenilor noştri sentimentul unei protecţii sporite faţă de agresiunea noului. Realitatea merge însă acum aiurea. Frontul a apucat şi el pe alte poteci datorită unui joc politic corigent la morală. În timpul campaniei electorale s-a propus un program de reformă încetinit, pe model gorbaciovist, care promitea să fie foarte atent la efectele sociale ale schimbărilor. După instalarea la putere, primul ministru a virat-o masiv spre dreapta liberală, a accentuat rolul proprietăţii şi necesitatea accelerării ritmului reformelor care au debutat prin majorări catastrofale ale preţurilor, neurmate de restructurări în aparatul birocratic. Guvernul s-a izolat în gestica intelectuală, s-a ascuns în dosul pipelor, al ochelarilor cu ştaif, al poliglotismului, al teoriilor economice docte împănate de neologisme din care nimeni nu pricepe nimic. Scopul unor asemenea spectacole intelectuale este să stîrnească admiraţia şi încrederea poporului printr-o comparaţie cu primitivismul slugarnic al minis-trilor ceauşişti. Numai că legătura cu lumea reală s-a viciat prin două canale: schimbările de fond nu se fac, aşa încît cei de ieri sînt şi astăzi în vechile fotolii, iar foamea şi pauperizarea tind să covîrşească admiraţia pe care intelectualismul tehnocrat al guvernanţilor o poate provoca în popor. La ora actuală, după chiar spusele unui domn din preajma puterii, duşmanul cel mai mare al guvernului nu sînt partidele de opoziţie care se dovedesc tot mai vlăguite şi anemice în iluzoria lor opoziţie constructivă, ci sindicatele. Acestea se află astăzi în luptă deschisă cu premierul Roman, care răspunde izolîndu-se într-un elitism al conducerii reformatoare, adîncind divorţul dintre echipa sa şi realitatea peste care domneşte. Cantitatea de furie populară se agravează direct proporţional cu liniştea care s-a lăsat peste societatea românească. Aceasta din urmă, deşi a fost şi este cerută cu insistenţă de către Front, se arată a fi un factor de mare tensiune socială, pentru că nu oferă maselor de oameni posibilitatea de a se simţi ocrotiţi de alternativa, acum foarte puţin posibilă, a unei opoziţii capabile să înlocuiască actuala putere. Această inexistenţă a unei modalităţi paşnice de trecere spre o altă formă guvernamentală limitează democraţia şi proiectează în viitor posibilitatea unor revolte sîngeroase de felul celor care l-au înlăturat pe Ceauşescu.

Spre această finalitate dramatică se îndreaptă societatea românească şi datorită partidelor de opoziţie care, la ora actuală, şi-au pierdut creditul politic şi moral prin colaboraţionismul din Parlamentul acesta haotic şi demagogic pe care ni l-au dat alegerile de la 20 mai. Opoziţia trăieşte şi ea paralel cu lumea chiar de la începuturile apariţiei sale în arena politică. Partidele istorice îşi trăiesc ineficient nostalgiile interbelice şi mîniile drepte din vremea închisorilor comuniste, în loc să se desprăfuiască prin aducerea în prim plan a unor lideri tineri, activi şi energici. În ritmul savantelor volute ale domnului Dan Lăzărescu se petrece o treptată anemiere a opoziţiei în beneficiul unei coaliţii totalitare în Parlament, în timp ce societatea se radicalizează periculos şi fără să-şi poată analiza nemulţumirea spre forma democratică (şi implicit paşnică) de susţinere a unei formaţiuni politice credibile.

Pe măsura decolorării opoziţiei politice, realitatea în care trăim scapă de sub control şi promite să evolueze incontrolabil spre noi violenţe tragice şi inutile. Din toate ţările din jur, se pare că sîntem naţiunea care se acomodează cel mai greu exigenţelor democraţiei. Realitatea ne-a scăpat uşor şi îşi trăieşte viaţa undeva în ceţurile unor evenimente viitoare anarhice şi lipsite de şansa „luptelor" electorale americane cu baloane şi chermese. La noi politica se va face cu bîta, piatra şi arma, dacă nu o să o putem face în cadrele instituţionale democratice.

Daniel VIGHI

CICĂ NIŞTE CRONICARI

● „A face politică înseamnă a avea, pur şi simplu, caracter" se intitulează interviul acordat de Ana Blandiana lui Dorin Popa, în CONVORBIRI LITERARE (nr. 14). Ce bine ar prinde o lectură cu glas tare în plenul reunit al celor două camere ale Parlamentului. Ceva-ceva tot ar rămîne în capetele înfierbîntate ale politicienilor noştri ● Măcar un mesaj cum este acesta: „În orice caz, trec dincolo de tot ce se scrie şi, de altfel, chiar prin felul în care este insultată Timişoara, cred că ea reprezintă un model pentru restul ţării, Modelul Timişoara, care a funcţionat în decembrie '89, sînt convinsă că va continua să funcţioneze, pentru simplul motiv că toate cauzele care l-au făcut să funcţioneze atunci continuă să existe. De altfel, vă daţi seama ce logic este totul. Sînt acoperiţi de calomnii şi de murdării toţi cei care avuseseră curaj înainte, şi este acoperit de calomnii şi de murdării însuşi oraşul care declanşa curajul. Toate lucrurile se leagă, într-un mod aproape miraculos aş zice. În mod evident, cei care au venit la conducere, graţie acestor curajuri însumate nu vor să mai recunoască această istorie, vor să o steargă aşa cum se putea decenii înainte, tergiversează la nesfîrşit totul, toată istoria". ● În acelaşi număr, dăm peste o frază pe care numai Ioan Buduca la ceas de iritare desperată putea să o producă: „Practic nu există un centru la care să te afiliezi nici la Paris, nici la Bucureşti. Ionescu e senil, Cioran nu se bagă în treaba asta, Eliade e mort şi chiar dacă ar fi trăit n-ar fi fost un lider." Nu-i aşa că e enervant, domnule Buduca? Tot ceea ce trebuie făcut e necesar, fatalmente, să fie făcut de aici, din interior!

● Ecouri la noua societate literară Frăţia găsim în LUCEAFĂRUL (nr. 16). Autor Ştefan Agopian: „O nouă societate numită Frăţia a luat fiinţă şi ea îi uneşte pe cei de mai sus (este vorba de cîţiva foşti şi actuali lingăi — n.n.) cu scriitori de peste Prut. Scopurile acestei societăţi sînt oculte, la fel ca şi numele ei, altele oricum decît cele ale paşoptiştilor, care pregăteau şi au făcut o revoluţie. Sau poate, mai ştii, şi această „nouă frăţie" pregăteşte ceva. Faptul că Eugen Barbu este coleg de frăţie cu Marin Sorescu ne sugerează multe din idealurile ce îi mînă. Cu sprijinul bardului de o tonă născut la Bîrca şi a doi critici care au visat o societate de mîine şi au eşuat în plin neocomunism, noua Frăţie are toate şansele să-şi impună idealurile revoluţionare: transformarea ţării într-un lagăr cu faţa umană, unde ei să-şi poată împărţi nestingheriţi laurii unor opere mediocre. Îl felicit oricum pe poetul care, la vîrsta maturităţii depline (55 de ani), nu mai are încredere în opera lui şi îi dă cu piciorul. E un semn de mare luciditate după ceva mai mult de 30 de ani de activitate cînd nu ţi-a ieşit nimic şi să ai curajul să devii altul, luînd totul de la început". ● Lăsînd la o parte mica răutate din finalul citatului, trebuie spus că evenimentul amintit este departe de a fi o glumă, constituind una din cele mai mari aberaţii ale literaturii române de ieri şi de azi. Ba poate chiar ale istoriei noastre contemporane. Din care păcăliţii cei mai mari sînt scriitorii de peste Prut.

APOLITISMUL UNIVERSITAȚII ?!

Nedogmatizarea tineretului. Tineretul, neluînd în serios niciodată doctrina comunistă, este totalmente nedogmatizat. În schimb, generațiile medii și vîrstnice, deși mulți nu recunosc, sînt impregnate cu mentalități, reflexe ale gîndirii comuniste. Îndoctrinarea a fost dusă pînă la limita absurdului. Chiar dacă aveam impresia că, ceea ce spuneam, nu spuneam din convingere, doar acum ne dăm seama că de fapt, vrînd-nevrînd, aceste dogme s-au imprimat în fibra noastră pînă la transmiterea genetică a acestora.

Un coleg m-a atacat extrem de violent într-o discuție, reproșîndu-mi că am făcut greșeala majoră „de a vorbi studenților greviști, plasîndu-mă, astfel, în opoziție". Cît de distorsionată poate fi gîndirea unui profesor la cei 60 de ani ai săi, dacă trăiește cu convingerea că un dascăl, și cu atît mai mult dacă este și rector, ca în cazul meu, își permite să vorbească studenților greviști. Fiind întrebat un coleg, distins profesor și reputat specialist în domeniul lui, ce părere are despre rolul studențimii și contribuția acesteia în democratizarea societății românești, în general, și a universității în special, el a declarat studenților : „Dragii mei, nu cred că vă pot da cel mai bun răspuns, deoarece eu am fost un student, un cursant extrem de sîrguincios la marxism-leninism ;deși nu am crezut niciodată în «operele» lui Ceaușescu, le-am învățat „cu multă rîvnă". Deci, eu cred că, fiind în această stare doctrinară, nu pot decît să vă pun pe o cale greșită, față de ceea ce doriți, de fapt, să faceți". Deși acest coleg a fost un anticomunist convins și înainte de decembrie 1989, am apreciat sinceritatea lui față de studenți, recunoscîndu-și propriile limite generate de o dogmatizare sistematică, care s-a imprimat în propriul subconștient, cu toată lupta sa împotriva dogmatizării. Acest fenomen de dogmatizare a generațiilor mai vîrstnice nu a afectat tineretul, el nu este dogmatizat, nu este impregnat de doctrina comunistă.

Cunoscînd starea de dogmatizare comunistă, datorită unei jumătăți de secol, de „educație marxist-leninistă" această stare de fapt ne-a determinat să acceptăm cu ușurință prezența unor personalități sau lideri de factură anticomunistă. Am considerat că nu este greșit ca ziaristul norvegian cu convingeri anticomuniste, Brick Borgen, deputatul Ion Rațiu, principesa Sofia să vină în mijlocul studenților, dar mai ales a dascălilor. Să vadă și să audă și puncte de vedere anticomuniste.

Nepervertirea morală. Procesul de pervertire morală a cuprins în perioada comunistă mase mari de oameni. Fenomenul însă a fost mult mai frecvent în mediul intelectualilor, inclusiv al universitarilor. De la banala formulă „una gîndesc și alta spun", dacă această modalitate de manifestare este o banalitate (nu eu zic că este o perversitate), și pînă la cele mai monstruoase forme de lichelism sau nimicnicie universitaro-academică. Perversitatea morală a cuprins o arie întinsă de forme de manifestare. Nu vom analiza aici cauzele perversității morale, ci numai le semnalăm pentru a preciza că tineretul, în general, și studenții în special, nu au fost puși încă, la vîrsta lor, în fața unor situații de a alege calea perversității morale.

Gîndirea pură a tineretului este de la sine înțeleasă. În sistemul de gîndire al studenților, elevilor și altor categorii de tineri nu s-au produs distorsiuni, nu au intervenit schematisme și șablonisme. La tineri se înregistrează receptivitate și elasticitate maximă. Ei nu au tangență și nici nu sînt cuprinși de conservatorism. Evident, toate acestea privesc masa mare a tineretului, pentru că am întîlnit și oameni relativ tineri, care în mod normal ar fi trebuit să aibă o gîndire sprințară, dar care sînt afectați de cel mai orb conservatorism al gîndirii. Pe acest fond de puritate, tineretul este receptiv la ideile progresiste, căutînd de cele mai multe ori soluții optime, originale, creatoare și prospective.

Studenții, prin statutul, lor și vîrsta tînără, sînt, în marea lor majoritate, *liberi din punct de vedere economic și social.* Românește spus, studenții, prin lupta lor, nu au ce pierde, neavînd situație materială, financiară și nici obligații sociale și familiale. Ei nu se gîndesc, aprioric, la ceea ce pierd, ci la ceea ce cîștigă. Or, această libertate conferă tineretului putere de sacrificiu, pînă la cel suprem. La Timișoara, în decembrie, tinerii au strigat „Să murim, dar să fim liberi". Ce fantastică filozofie a vieții și a morții ! Cei care au strigat și au luptat cu brațele și piepturile goale nu au strigat „să mor și să fiu liber", ci au spus că, murind ei, ceilalți vor fi liberi, vom fi noi liberi, noi cei care, acum, înscăunați în diferite fotolii, le contestăm capacitatea politică, ba mai mult, catalogîndu-i în diferite feluri, care de care mai grosolane.

Tineretul dorește să-și construiască viitorul lui, într-o țară democratică, în România lui și nu a altora. Gîndirea tinerilor este, în cea mai mare parte, prospectivă. Ei nu au un trecut în spatele lor. Ei nu gîndesc și acționează prin prisma „experienței comuniste de muncă și viață".

Acceptînd aceste caracteristici ale tineretului, ne putem explica mai ușor de ce ei sînt vîrful de lance al progresului social — și cînd spun lance mă gîndesc că, la noi, progresul trebuie să acționeze ca o lance, întrucît avem de spart structuri sociale anchilozante, de demolat birocrații comuniste, totalitare, prezente la tot pasul, de jos pînă la vîrfuri, și ceea ce este mai important, de înlocuit gîndirea dogmatică, anchilozantă, cu una dinamică, democratică, novatoare.

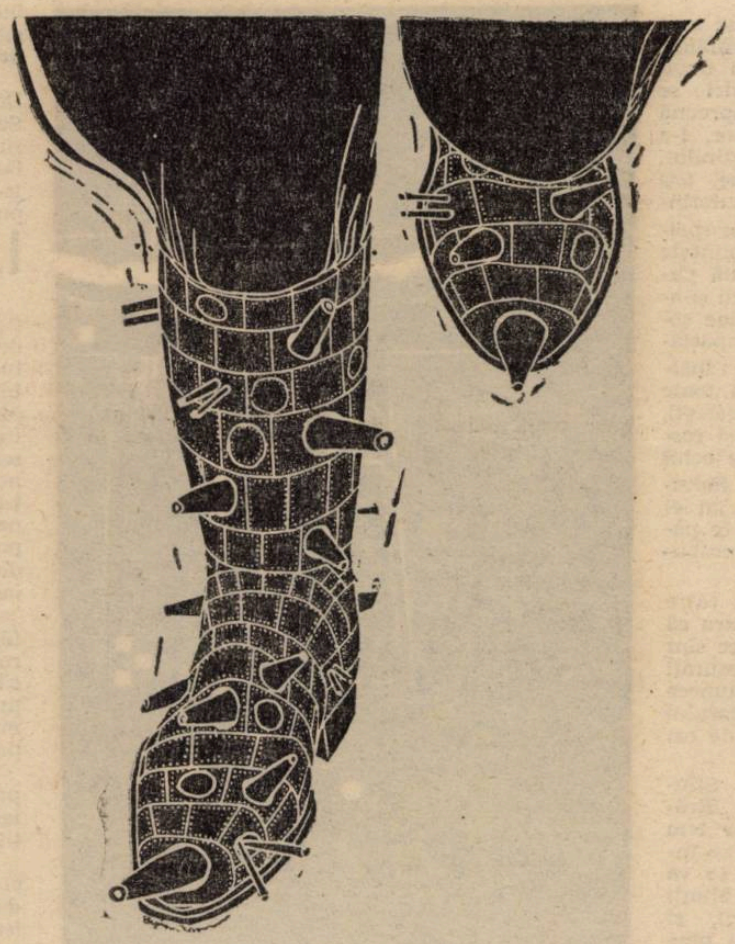

Sînt convins că citind aceste rînduri unii colegi nu vor fi de acord cu mine, alții mă vor judeca aspru, iar cei mulți, făcîndu-și chiar un intim proces de conștiință, îmi vor da dreptate. Și eu am scris cu supărare, cu amărăciune aceste rînduri. Amărăciunea mea este determinată de faptul că tinerețea și maturitatea au trecut așa cum au trecut. Supărarea mea este cauzată, evident, de puterea de luptă mult diminuată și de perspectiva puțin probabil democratică, în accepțiunea reală a acesteia.

Dar am scris aceste rînduri și cu speranța că, totuși, viitorul mai apropiat sau, mai sigur, cel mai îndepărtat va fi așa cum și-l doresc tinerii noștri, studenții noștri. Această speranță mi-a fost transcrisă de acești tineri ca vîrstă și de unii tineri ca suflet și concepție. Această speranță mă face să cred, ba chiar să am convingerea, că studenții nu vor mai fi „o masă amorfă de bursieri ai statului", vorba marelui profesor Eugen Todoran, ei vor fi un vector convergent, dinamic, de caractere. Această speranță mă face să apelez la unii colegi și, mai ales, la putere, să nu confunde apolitismul cu apartitismul Universității, și să nu taie capul corpului social. Că, și așa, am trăit atîția ani fără cap (și poate trăi-vom încă).

Să formăm tineri care nu numai să dorească să conducă, să guverneze, ci să dăm societății românești oameni capabili să conducă, să guverneze. Această datorie a școlii se impune mai cu seamă dacă știm și acceptăm binecunoscutul principiu al lui Murphy. „În lume nu există colectivități, societăți sau țări sărace și bogate, ci bine sau prost conduse".

Prof. dr. ing. Păun Ion OTIMAN

● Excelente prin distincție și obiectivitate — paginile culturale ale cotidianului P.N.Ț.c.d., DREPTATEA !

● De-a dreptul superbă, pentru cei ce rezistă la orele tîrzii ale nopții, revista literar-culturală TV de săptămîna trecută, reunind-i într-un interviu indirect pe Emil Cioran și Petre Țuțea, precedat de un dialog Andrei Pleșu — Gabriel Liiceanu. Așadar, Televiziunea Română poate face și lucruri bune. Păcat numai că le face așa de tîrziu.

● Surprinzător de actual — textul inedit al lui Mircea Eliade, **Despre destinul romanului** românesc, publicat de ROMÂNIA LITERARĂ (nr. 16), din care vă propunem scurte pasaje : „Romanul românesc, trebuie să recunoaștem, nu strălucește prin **personagii** excepționale, prin oameni care pot deveni mituri (așa cum au devenit un Grandet sau un Raskolnikov). Abia dacă putem număra pe degete personagiile de seamă ale romanului românesc. Eu unul nu încerc s-o fac..." ; „Personagiile romanului românesc sunt lipsite încă, în imensa lor majoritate, de o conștiință teoretică a lumii. (Să notăm una din puținele excepții : Fred, din **Patul lui Procust**). Tot așa, sunt lipsite de o conștiință a propriului lor destin. Nu știu dacă există în literatura română un singur personagiu care s-a sinucis din desperare sau din simpla dramă metafizică. Sunt multe, însă, care s-au sinucis din dragoste, sau din plictiseală, sau din foame. În romanul românesc nu există nici un mistic, nici un exaltat, nici un cinic. Drama existenței nu se coboară pînă la rădăcinile ființei. Personagiile românești sunt încă departe de a participa la marea bătălie contemporană care se dă în jurul libertății, a destinului omului, a morții și a ratării". „Nu mă îndoiesc, însă, — scria Mircea Eliade în 1936 — că în cîteva zeci de ani romanul românesc își va avea și el personagiile-mituri prin care va putea trece în literatura universală" ● Cred că acele decenii s-au scurs. E timpul, domni prozatori !

● Tot în cuprinsul aceluiași număr al revistei „RL", Val Condurache se oprește cu stupoare asupra teribilei înfrățiri de care pomenea și prozatorul Agopian : „Noi sîntem contemporani cu scriitorii care trăiesc în preajma noastră. Dacă istoria literaturii va conserva ceva din opera lor, de ce să fim noi obligați să le iertăm păcatele ? Uniunea Scriitorilor este un sindicat de breaslă. Domnul D.R. Popescu, despre care am scris pînă în noiembrie 1989, pe care l-am admirat că a știut să se retragă la timp, fără zgomot, din fruntea unei bresle în naufragiu (acum stau să mă gîndesc în ce măsură naufragiul i se datorează), părăsește corabia ! Dar cum ? Urcat în altă barcă, după ce a încălcat principiul sacru în lumea mării. Căpitanul părăsește corabia ultimul. El a părăsit-o întîiul. La timpul respectiv am crezut că este vorba de un act de onestitate. Ei bine, pe corabile au rămas o mie și ceva de oameni, iar el se îndreaptă, agățat de un colac de salvare, spre-o altă navă. Comedia umană pe care o trăim ne va rezerva și alte surprize. Cine ar fi crezut că, alături de Eugen Barbu, pe aceeași punte, va sta Mircea Sântimbreanu. Marin Sorescu a denunțat plagiatul lui Eugen Barbu. Acum s-au înfrățit. La Porțile Orientului, totul este posibil..."

● Și tot în cuprinsul aceluiași număr al ROMÂNIEI LITERARE citim piesa **Robespierre și regele sau îmblînzirea dreptății,** de D.R. Popescu. Ceea ce dovedește (sau cel puțin încearcă să dovedească) faptul că nu am rămas complet la amintitele Porți. Cel puțin în literatură

● Pagini pline de dramatism despre copii, copilărie și literatură pentru copii — în TRIBUNA (nr. 15), semnate de Ioan Mușlea și Ovidiu Pecican. În aceeași publicație, o pagină dedicată lui Paul Goma, **Arta refugii**

● Interesantă, dinamică tematic și ideatic, excelentă grafic — TEATRUL AZI (nr. 7—8), purtînd pe coperta întîi chipul unui mare actor contemporan : George Constantin.

CRONICAR X

ANDREI UJICĂ traduce din

MARTIN LUTHER

CINCI ÎNVĂȚĂTURI DE LA 1519

Învăţături despre cum ai a te pregăti să mori

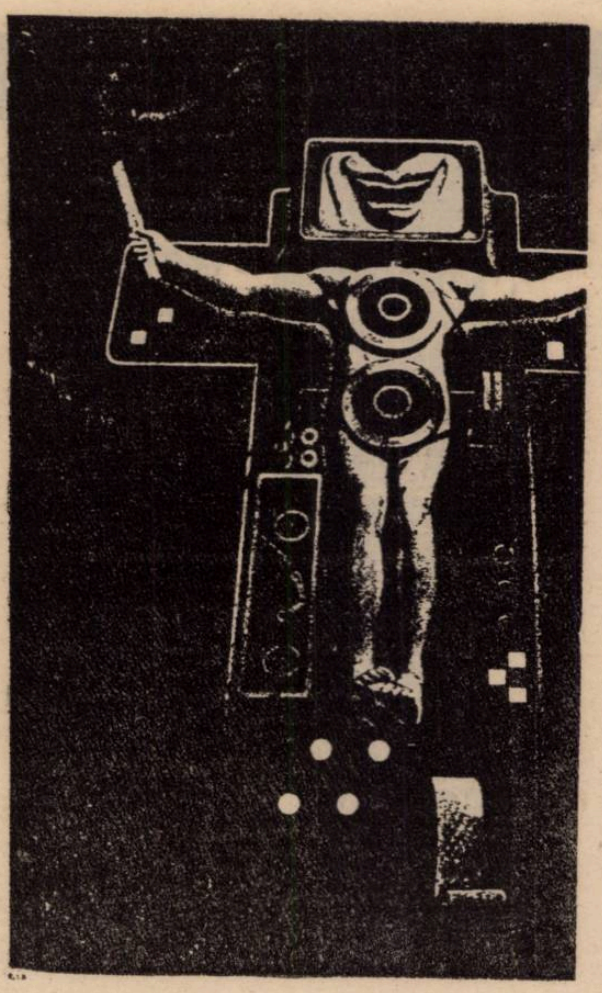

De-al optsprezecelea. Credinciosul să nu se teamă, gîndind că în ceasul din urmă va rămîne singur. Dimpotrivă, să fie liniştit, căci după spusa cea de Taină, puzderie de priviri se vor îndrepta asupră-i Ale lui Dumnezeu, dimpreună cu Iisus, pentru c-a dat crezare cuvîntului Lor, I-a ascultat, ale îngerilor, Sfinţilor şi tuturor creştinilor. Nu încape îndoială, ne-nvaţă Sfînta Euharistie, toţi aceştia laolaltă un trup, îşi apără mădularele suferinde, le ajută să izbîndească împotriva întocmirilor spaimei, pătimind înfrăţiţi la strîmtoare. Se împlineşte astfel lucrarea soborniciei în adevăr şi din toată puterea. Ia numai aminte să nu cazi pradă îndoielii şi-atunci vei fi pregătit pentru moarte. Fiindcă cine şovăie, nu crede în Sfînta, Preacinstită-Taina Împărtăşeniei, în care se arată, făgăduieşte, chezăşuieşte : înălţarea în iubire, ajutor, mîngîiere şi sprijin în toate scîrbele. De vei urma, însă zisele, semnele cereşti, Dumnezeu Se va uita la tine, după cum Însuşi rosteşte în Psalm (31, 9) [1] : „... aţinti-voi spre tine ochii mei". Şi-odată cu El, îngerii toţi, toţi Sfinţii, făpturile toate. Rămîi doar nezdruncinat în credinţă iar ei îţi vor purta sufletul pe palme, cînd va fi să te părăsească, ţi-l vor primi, nu te vor lăsa să te prăbuşeşti.

Ţine bine minte vorbele proorocului Elisei către slujitorul său (4 Reg. 6, 16) : „Nu te teme, pentru că cei ce sînt cu noi sînt mai numeroşi decît cei ce sînt cu ei". Grăind aşa cu toate că se aflau împresuraţi de oşti vrăjmaşe, pînă-ntr-atîta că zarea se-ntuneca de vrăjmaşi : „Şi a deschis Domnul ochii slujitorului şi acesta a văzut şi iată tot muntele era plin de cai şi care de foc împrejurul lui Elisei" [2].

Acelaşi sprijin îl va primi orice credincios. Sfînta Scriptură o mărturiseşte în atîtea locuri : „Străjui-va îngerul Domnului împrejurul celor ce se tem de el şi-i va izbăvi pe ei" (Ps. 33, 7) [3] ; „Cei ce se încred în Domnul sînt ca muntele Sionului ; nu se va clătina în veac cel ce locuieşte în Ierusalim. / Munţi sînt împrejurul lui (iată, arhaneghlii ocrotitori), şi Domnul împrejurul poporului său, de acum şi pînă în veac" (Ps. 124, 1 şi urm.) [4] ; „Că îngerilor săi va porunci pentru tine ca să te păzească în toate căile tale. / Pe mîini te vor înălţa ca nu cumva să împiedici de piatră piciorul tău. / Peste aspidă şi peste vasilisc vei păşi şi vei călca peste leu şi peste balaur. (Adică toată opinteala şi tot vicleşugul Satanei nu-ţi vor putea vătăma cu nimic). / Că spre mine a nădăjduit şi-l voi izbăvi pe el ; îl voi acoperi pe el că a cunoscut numele meu. / Striga-va către mine şi-l voi auzi pe el ; cu dînsul sînt în necaz şi-l voi scoate pe el şi-l voi slăvi. / Cu lungime de zile îl voi umple pe el, şi-i voi arăta lui mîntuirea mea" (Ps. 90, 11—16) [5]. Iar Apostolul se-ntreabă de oştile tăriei : „... oare nu sînt toţi duhuri slujitoare, trimişi ca să slujească, pentru cei ce vor fi moştenitorii mîntuirii ?" (Evr. 1, 14) Iată : lucruri mari ; cine le poate cuprinde ? Fapte Dumnezeieşti, mai presus de puterea gîndului nostru, pe care El le dezvelește în Sfintele Taine, anume ca să pricepem ce săvîrşire fără de seamăn este dreapta credinţă.

De-al nouăsprezecelea. Nimeni, însă, nu trebuie să-ncerce aşa lucrare din puterile lui, Ci împreună să-L rugăm cucernic pe Hristos să rostuiască în noi anume rîvnă, anume înţelegere a Sfintelor Taine, încît împlinirea Lor să o primim în smerenie, ne-mpăunaţi de-nchipuirea că am fi vrednici şi singuri a o înfăptui.

Să lăsăm Mîntuitorului cinstea ce I se cade. Apoi, e bine ca fiecare să ceară ajutor îngerilor, îngerului său păzitor întîi de toate, Maicii Domnului, Apostolilor şi din soborul Sfinţilor pe-al acelora ce-i sînt lui întru mai multă evlavie rînduiţi. Muritorul să-şi înalţe ruga în asemneea chip încît să nu rămînă într-însul nici urmă de îndoială că i-ar fi ascultată. Are pentru aceasta două temeiuri. Unul, tocmai auzit din Sfînta Scriptură, e că — din porunca lui Iisus — tuturor celor ce cred li se va ajuta, fiind împărtăşiţi în iubire. Cînd vrednic a fi mereu adus aminte creştinilor spre-mbărbătare, spre întărirea nădejdii în Sfintele Taine, prin Ele în Dumnezeu, spre-nseninarea înfăţişării cu moartea. Al doilea temei e că Dumnezeu ne-a poruncit să credem nepregetător că ni se vor împlini rugăciunile, astfel încît să rostim întotdeauna, din suflet : Amin ! De-aceea sîntem îndreptăţiţi a spune : Doamne, Tu ne-ai lăsat să ne rugăm şi să credem că vom fi ascultaţi. Întru aceasta mă-nchin, pre aceasta mă juruiesc că nu mă vei lăsa făr' de-ajutor, dăruindu-mi credinţă dreaptă. Iar pe deasupra, să cerem cît e viaţa de lungă Mîntuitorului, Sfinţilor Săi, nădejde adevărată în ceasurile de sfîrşit, precum atîta de gingaş se cîntă la Duminica Mare : „Sfîntului Duh îi facem rugă, / Cînd ne-o chema din pribegie, / Din zile, din zădărnicie, / S-avem credinţă, să ne ducă".

Şi-apoi, de va fi să ne petrecem, să-I amintim Domnului temeiurile Sale, din dovedită ştire că ni Se va da. Într-aceea e orînduiala să ne bizuim pe rugăciunea noastră, într-aşa iscusinţa să ne rugăm. De ce să ne îndoim, dacă El a hărăzit cele pe care le-a hărăzit, astfel că auzindu-ne să ne poată răspunde ?

De-al douăzecilea. Aşadar ce altceva încă să se mai zidească pentru tine, încît să pleci împăcat la drum, să nu te nevoieşti, să-ţi birui spaima ? Dumnezeu îţi împarte, răsfrînte-n Hristos, înfăţişările vieţii-mîntuite, ale fericirii, te scapă de zările de dimpotrivă, ţi le stîrpeşte. Căci face să cadă asupra lui Iisus povara nălucirilor tale, numai să rămîi tu nebîntuit. La fel, Îl lasă pe chiar Fiul Său să-ndure pînă şi ispita celor năzăriri, dîndu-ţi pildă cum poţi trece vîltoarea-le de zbucium, de chin. Apoi aşează semne statornice, să nu te îndoieşti nici o clipită, anume : Sfintele Taine. Şi porunceşte îngerilor, Sfinţilor, întregii făpturi să cate dimpreună cu El la tine, să aibe în grijă sufletul tău, să ţi-l primească. Şi-ţi porunceşte ţie să înalţi Lui rugă întru aceasta, în credinţa că se va împlini. Ce poate ori trebuie să rostuiască altele, ca să fii mulţumit ?

Vei înţelege, iată, că este Dumnezeu adevărat, că făptuieşte asupră-ţi lucrare-mpărătească, sfîntă, cerească. Şi dacă te supune unei atît de aprige încercări cum e moartea, atunci doar ca să adauge înaltele-i prinosuri, arătînd ce stă în putinţă Harului Său. Psalmul zice (110, 2) [6] : „Mari sînt lucrurile Domnului şi potrivite tuturor voilor lui".

Vezi bine, prilejul e de bucurie, dar ia aminte să proslăveşti neabătut săvîrşirea milosîrdiei care : măiestrie, plin, de necuprins, te ocroteşte împotriva morţii, a păcătuinţei, a iadului.

Şi să căutăm la urmă, cutezători, a nu ne-nfiora, ci singură Pronia s-O preamărim, fiindcă iubirea-lauda Domnului uşurează mult moartea, de-aceea grăieşte El prin Isaia : „Pentru numele meu, îmi opresc mînia şi pentru slava mea îmi potolesc furia, ca să nu te nimicesc" (Is. 48, 9).

Întru aceasta să ne ajute Dumnezeu ! Amin.

Note

1). În original, Psalmul 32, 8
2). 4 Regi 6, 17.
3). În original, Psalmul 34, 8.
4). În original, Psalmul 125, 1 şi următorul.
5). În original, Psalmul 91, 11—16.
6). În original, Psalmul 111, 2.

Fragmentele de lecturi sînt fragmente de viaţă. A citi cărţi. A citi lumi. Poveşti. Destine. Credinţe. Lucruri prăfuite, exotice, pline de parfumul uitat pe care-l vor răspîndi şirul lung de icoane în cuvinte care vor fi expuse pe simezele rubricii acesteia a noastre :

„Viaţa şi nevoinţele fericitului Paisie stareţul sfintelor monastiri Neamţul şi Secul, dată acum pe slovă şi grai în îndreptat de Gheorghe Rahoveanu".

Descrierea chipului lui Paisie scoasă din însemnările boierului grec Constantin Caragea, publicate de Papadopulos-Keramèus.

„Atunci întîiaşi dată am văzut eu cu ochii mei virtutea întrupată, fără patimi şi cu desăvîrşire fără fătărnicie ; chipul său prea dulce, faţa sa prea albă şi fără un picuşor cît de mic de sînge, barba lui albă strălucitoare ca aurul de curată ce era, însă şi îmbrăcămintea lui nespus de curată, şi coperişurile de pat ale odăii lui, toate din mantii. Era prea dulce la sfat şi fără vreo ascundere, şi cu adevărat vedea cineva în el un om fără trup".

Fiore di virtù

BĂRBAŢII CEI ÎMBUNĂTĂŢIŢI

„A lăuda pe bărbaţi cei îmbunătăţiţi şi a le împleti lor cununi şi vrednicia lor a o preamări şi pe cît ne este cu putinţă o a povesti folositor lucru foarte este şi de sporire pricinuitor. Că şi dumnezeiasca Scriptură ne învaţă dzicînd :

Lăudîndu-se dreptul, se vor veseli noroadele"

„În anul 1722 s-a născut acest fericit Părinte al nostru, ieroshimonahul Paisie, în prea plăcuta cetate a Malorusiei, Poltava, din părinţi blagocestivi. Tatăl lui era Ioan Velicicovschi, protoiereu al Poltavei, iară maica lui Irina. În al patrulea an de la naşterea Fericitului, tatăl lui s-a mutat din viaţa aceasta vremelnică spre cea veşnică, iară el a rămas cu maica sa şi cu fratele său Ioan, carele a fost, după tatăl său, îndreptător sobornicesc bisericii Adormirii Prea Sfintei Stăpînei Noastre Născătoare de Dumnezeu şi pururea Fecioarei Maria din Poltava în care a preoţit tatăl, moşii şi strămoşii săi.

Pe Fericitul l-a dat, după aceea, maica sa spre învăţătura cărţii. Şi Dumnezeu ajutîndu-i a învăţat în doi ani şi puţin ceva mai mult, Bucvariul, Ciaslovul şi Psaltirea"

„Şi cetea cu multă luare aminte cărţile dumnezeeştii Scripturi — mai ales ale Noului Testament, Vieţile Sfinţilor, pe sfîntul Efrem Sirul, pe sfîntul Doroteiu, Mărgăritarul, sfîntul Ioan Gură de Aur şi altele.

Şi din cetirea acestora, iar mai ales din Vieţile cuvioşilor Părinţi cari au strălucit în monahicescul chip, a început a se naşte şi în sufletul lui rîvna spre părăsirea lumii şi spre primirea sfîntului şi îngerescului chip.

Se închidea deci şi le cetea pe toate acestea cu nesaţiu. Iară tăcerea într-atît o iubea, încît maica lui foarte rar îi auzea vorba. Că era blînd şi foarte ruşinos şi gol de îndrăzneală nu numai faţă de străini ci şi faţă de ai săi"

Daniel VIGHI

SADOVEANU ŞI KABBALA

„Noi, M. Sadoveanu, Pro Mare Maestru al M(arii) L(oji) N(aţionale) R(omâne), avînd în vedere decretul No. 25 al M(arelui) M(aestru) al M.L.N.R., prin care Il(ustrul) Fr(ate) L. Servatius, Pro M.M. al M.L.N.R., este desemnat pentru conducerea lucrărilor Conventului (adunarea generală a M.L.N.R. n.n.) anului acesta,

avînd în vedere că Il. Fr. L. Servatius, din cauză de boală nu a putut conduce lucrările Conventului şi că în conformitate cu tradiţiile Mas(oneriei), am fost chemat să-l înlocuim . . ." (datat 3 Dec. 1932, documentul poate fi consultat sub cota B.A.R. I 118309).

Sadoveanu a fost francmason. La începutul anilor 30, el conducea deja, împreună cu fratele său Vasile Sadoveanu — care îl introdusese în organizaţie — loja „Dimitrie Cantemir" din Iaşi, pentru ca, la 15 Aprilie 1934, în primul Convent federal, prozatorul să fie ales Mare Maestru al „Francmasoneriei Române Unite", funcţia — după cea mai mult onorifică de Mare Protector — cea mai înaltă din ordinul masonic autohton.

Nu însă acest inedit aspect biografic ne-a reţinut aici atenţia, ci nebănuitele deschideri pe care el le propune celui ce abordează opera sadoveniană dincolo de vălul ei „etnografic şi naturist" sesizînd polisemia mereu căutată de autor şi trăind alături de acesta, pe palierele semantice cele mai profunde, o adevărată aventură iniţiatică. Ca digestie obligatorie pe lungul drum al aflării „tradiţiei primordiale" promisă de masonerie, stă şi doctrina kabbalistă prin care adeptul se va desăvîrşi în „arta sacerdotală şi arta regală" (cf. J. M. Ragon, **Orthodoxie maçonique**, Paris, 1853, p. 520).

Kabbala, precizăm într-un scurt şi necesar excurs, este teosofia ebraică păstrată şi colaţionată de-a lungul secolelor, însumînd azi o imensă bibliografie ce are ca unic obiect partea esoterică a Legii iar ca instrumentar aritmologia în directa ei descendenţă pytagoreică. Transmisă prin diaspora la societăţile secrete occidentale care şi-au însuşit-o numind-o „Tradiţia secretă a occidentului", doctrina kabbalistă (de la verbul ebr. **kibbel**, a transmite) şi-a fundamentat o cosmogonie şi o cosmologie unitare pe mistica limbajului, mai concret, pe concepţia magică a forţei de sugestie şi exemplificare datorată amfibologiei alfabetului ebraic, în acelaşi timp **literă** şi **număr**. Alfabet care, printr-o ştiinţă combinatorie şi calcule mistice (Themuria, Ghematria, Notarikon), poate conduce pe adept la o rezolvare supratemporală a problemelor vieţii, la viziunea profetică.

Instrumentarul principal în praxisul acestei „ştiinţe combinatorii", cum e denumită kabbala practică, este Tarot-ul (de la **Thorah**, citit invers). Aparent un simplu joc de cărţi, Tarot-ul condensează în „hieroglifismul sintetic" al celor 22 Arcane Majore — cele 22 litere/numere ale alfabetului ebraic — teoria pytagoreică a numărului ca „întîia raţiune a înlănţuirii fenomenelor în Univers". De aici decurgînd şi adevărata finalitate a Tarot-ului, cea mantică.

În esenţă, cele 22 foi ale Tarot-ului divinatoriu asociază fiecărei litere/număr o „figură iniţiatică desprinsă direct din basoreliefurile Marelui Templu egiptean din Philae" (M. Haven, **Le Tarot. L'Alphabet hébraique et les nombres**, Lyon, 1937, p. 12).

Despre vechimea lui mitică, cît şi despre practica divinatorie cu ajutorul Tarot-ului, ne vorbeşte şi următorul pasaj sadovenian din **Creanga de aur**, XI, în care „egipteanul" Kesarion Breb, la „anul 780 de la izbăvitorul Hristos" povesteşte: „Am scos din sîn cele 22 foi de fildeş pe care sînt zugrăvite hieroglife şi imaginile vieţii (. . .)

Am desfăcut trei foi şi le-am întins pe măsuţă. I-am zis:

— Slăvită Doamnă, iată, a apărut răspuns celui dintîi gînd al măriei tale. Biserica dărîmată (numărul 16 în Tarot n.n.) precum măria ta vezi stă la mijloc. De o parte se arată pustnicul cu candela (numărul 9 n.n.) cercetînd în întuneric. Iar de cealaltă parte împăratul (numărul 4; cfr Papus, **Le Tarot divinatoire. Avec la reconstitution complete des 78 lames du Tarot Egyptien**, Paris, 1889, p. 170sq. n.n.), adică puterea, care a găsit calea cea dreaptă(. . .)

— Aşa, arată aceste semne, slăvită Doamnă. Iată se desfac sub ochii măriei tale alte trei foi. Te îndemn a cunoaşte în cea dintîi pe un drumeţ orb (numărul 21 n.n.) care îşi pipăie calea cu toiagul (. . .) Se îndreaptă către tablele care arată numărul 13 şi 15(. . .)

— Semnul lui 13 arată moartea? s-a înfricoşat Vasilisa. Ş-al lui 15 pe demon?"

Spre deosebire de această uzitare explicită, exoterică, a Tarot-ului, în următorul pasaj (N.B.!) pus de autor în gura unui „ovrei", însoţitor al Vitoriei Lipan, pasaj la prima vedere factologic, Tarot-ul revine în conotaţii, într-un mod vădit esoterizat.

„Nu pot şti, căci n-am fost cu dînsul. Dar ca om care stau şi judec, zic aşa, că toate cele de pe lumea asta au nume, glas şi semn. Aicea, în stînga pe deal, se văd şapte case de bîrne, şindrilite şi acoperite de omăt. Şi prin şapte hogeaguri iese fum. Ele nu strigă — dar de spus, spun ceva. Mai întîi, spun un numar: şapte. Al doilea, spun că-i iarnă şi gospodarii stau la vetrele lor şi pregătesc mămăliga şi topitura. Dacă dintr-un hogeag n-ar ieşi fum, înţelesul ar fi altul (. . .)" (**Baltagul**, VIII).

Această hermeneutică a naturii propusă aici de „jidovul David" se fundamentează aici pe aceleaşi „semne" oculte din artmomagul Tarot-ului. Numărul 7, figurat în Tarot printr-o caleaşcă — şi e semnificativ faptul că secvenţa sadoveniana se petrece într-o sanie —, semnifică **Victorie şi triumf** (cf. Papus, **cit.**, p. 177), fiind uzitat de Sadoveanu cu intenţii premonitorii, ca „semn" victorios la începutul călătoriei justiţiare a Victoriei; caci, exoterizează jidovul, „toate pe lumea aceasta arată ceva. Ai auzit dumneata vreodată moarte de om să nu se afle, şi leş sa nu iasă la lumină?" (idem).

„înţelesul ar fi altul" în cazul numărului 6 („dacă dintr-un hogeag n-ar ieşi fum") figurat de Tarot prin doi îndrăgostiţi. Numărul 7, însă, infirmă aici ideea unei dispariţii a lui Nechifor Lipan cu motivaţie amoroasă, aşa cum îi ghiceşte („s-a dus spre aşternut strein" — **Baltagul**, V) o „babă Maranda" figurîndu-l aici pe impostor, pe profan. Dînd cîştig de cauză „jidovului" ca adevărat cunoscător al semnelor tainice, Sadoveanu îşi mărturiseşte aici, nu în ultimul rînd, o alegere şi o cunoaştere.

In acest context, semnalăm şi faptul că, în chiar capitolul liminar al „Baltagului", autorul comite o punere în abisal, conexînd subteranele romanului la spiritualitatea iudaică: „Zicea el (Nechifor Lipan n.n.) c-ar fi învăţat-o de la un baci bătrîn, care fusese jidov în tinereţă (. . .) Acel baci ştia şi altele şi cunoştea şi slovă, lucru de mare mirare între ciobani".

Şi iată cum, în lumina acestei (**introductio in abyssus**), cheia „Baltagului" nu mai poate fi (la modul direct) mitul egiptean al lui Isis şi Osiris, aşa cum demonstra cîndva dl. Al. Paleologu, ci, mai degrabă, cel al lui Hiram, arhitectul templului lui Solomon (**I Regi, 7, 13; 40**), a cărui moarte şi răzbunare constituie versiunea masonică (cunoscută doar de Maeştri) ai legendei isiace. Dar asta este o altă poveste.

Constantin RUPA

VINTILĂ HORIA, exilul şi împărăţia

În Dumnezeu s-a născut în exil, Vintilă Horia imaginează nu atît istoria exilului în efigii celebre, cît metafizica unui destin devenit prototipic pentru individ şi umanitate. Prezumtivele confesiuni ale lui Ovidiu, proscrisul Romei lui Augustus, transfigurează subtil tînguirea într-o meditaţie asupra reîntemeierii umanului. „Pe malul Pontului Euxin, ale cărui ape, cîteodată, par negre, ca şi cum noaptea în ele şi-ar avea leagănul, am început să fiu un om adevărat"

Începuturile stau sub semnul prometeic al revoltei hrănite de acuta psihologie a rupturii, a cărei hiperbolă spaţială este locul penitenţei —, Tomisul. Exilul este în primul rînd Tomisul — spaţiul care închide în rezonanţele sale sacrificiale un destin ancestral al flagelului. Eşuat pe pămîntul mortificării, prigonitul îşi afirmă totuşi dramatic existenţa, avînd primele intuiţii ale renaşterii. „Astfel moartea nu e decît o întoarcere /. . . / drumul spre o nouă naştere". Cel chinuit de latenţele sumbre ale Tomisului este totodată şi cel prins în dubla roată temporală a anilor şi anotimpurilor. „Zgomotul epocilor de nenorociri care sînt ca nişte capcane în viaţa oamenilor" se propagă sisific într-o lume în care ritmurile înfometării învie osînda lui Tantal. Rotirile timpului-capcană par a nu se linişti nici în moartea pe care un Hercule apocaliptic o multiplică la nesfîrşit. Ovidiu are revelaţia unei umanităţi dominate de spaime şi de minciunile zeilor ei tereştri şi cereşti.

Zeii înşişi se dizolvă în obscuritatea paralizantă a soartei manifestată în materialitatea timpului. Exilul e dominat de un timp zurvanic, un timp-destin, care închide în ciclicitatea sa aparent absurdă soarta unei umanităţi copleşite dureros. „Căci nu sîntem stăpîni soartei noastre". Or fericirea, după mărturisirile unui transfug roman în Dacia, înseamnă a-ţi stăpîni zilele şi nopţile, a-ţi determina existenţa cuprinsă în rosturile timpului. Între sfîrşit şi început de vremi, omenirea se regăseşte în efortul de a-şi explica istoria, descifrîndu-i metafizica (istoria alternează cu ideile şi imaginile celor mai diverse credinţe), pe care o intuieşte în evenimentele temporalităţii, „toate astea, aceşti morţi, această suferinţă nesfîrşită, această tăcere, aveau un înţeles pe care mintea noastră nu ajunge să-l desluşească". Împotriva semnelor timpului se ridică, neputincios, cuvîntul îndepărtat al lui Isis: „Ai încredere". „Numai în timpul exilului de pe pămînt inegalitatea este cu putinţă". Totuşi, destinul uman nu e sortit să se reveleze şi să se împlinească în moarte, ci în viaţă, în singura certitudine a acestei lumi, în durere. „Lumea e plină de durere", dar „Timpul (suprapus existenţei n.n.) n-are sens decît între hotarele durerii", căci în suferinţa ce reduce viaţa la exil se întemeiază Adevărul şi se naşte Fiinţa. Ovidiu află răspunsul în cuvîntul oracular al religiei gete. Timpul-destin se va desluşi o dată cu aflarea celor două principii ale sale: binele şi răul, în întruchiparea sublimă a suferinţei, în Dumnezeu. „Oamenii nu vor fi poate mai buni ca acum, după revelaţie, dar vor şti să înţeleagă cu siguranţă ce e bine şi ce e rău. Vor fi deci liberi să aleagă calea cea bună sau calea cea rea". Prin Dumnezeu omul ajunge la conştiinţa propriului destin, pe care şi-l asumă determinîndu-l. El devine stăpîn al propriei soarte, chiar dacă acest adevăr, paradoxal ca toate marile adevăruri, nu este întotdeauna o eliberare, ci mai degrabă o condamnare, după cum mărturiseşte cel ce a ucis. „Nu vreau responsabilitate. Prefer să fiu jucăria zeilor mei, căci libertatea mi-ar da conştiinţa vinovăţiei".

Înţelepciunea monoteismului geto-dac transformă exilul existenţial într-o asceză, prin care rănile omenirii se spiritualizează. „Tot ce se întîmplă acum în lume nu e decît pregătirea unei metamorfoze /. . ./a omului". Exorcizînd spaimele timpului şi ale morţii, protoreligia getă a suferinţei transfigurează pornirile tantalice într-o imensă sete şi foame de a fi. Exilul vieţii nu este decît preludiul mîntuirii şi al renaşterii, în care fiinţa umană îşi regăseşte raţiunea existenţială.

Conştiinţa acestei metamorfoze este Ovidiu, cel care recunoaşte în ostracizare şansa eliberării de maşinăria minciunii şi calea soteriologică spre adevărul cuprins în premoniţiile religiei lui Zamolxe. „Trăim o epocă de nebunie şi de speranţă, epoca premergătoare venirii lui Dumnezeu". Exilul resimţit nu ca o întîmplare nefastă, ca stare a erorii, ci ca opţiune ontologică, deci ca asceză — „singura dovadă a participării mele la izbăvire" — reface drumul metafizic al umanităţii de la eliberare la libertate, de la minciună la adevăr, de la ispăşirea vacuităţii Sinelui la întemeierea Fiinţei, sublimată în naşterea lui Crist. Adevăratul Dumnezeu, născut din substanţa suferinţei universale, este revelaţia absolută a îndumnezeirii omului în durere. „Căci Dumnezeu cel adevărat ne-a luat chipul, s-a transformat în om, nu pentru a se bucura prin trup, de plăcerile muritorilor, ci pentru a suferi, pentru a ne face să înţelegem că îi sîntem asemănători în suferinţă". Departe de destinul dizolvant al estropierii, exilul, devenit sinonim cu suferinţa, se con-sacră în asceza redescoperirii Sinelui şi refacerii Fiinţei în lumina întemeietoare a Dumnezeului transformat în durere: „Exilul ţi-a dăruit o nouă lumină şi te-ai regăsit în adîncul propriei tale singurătăţi şi suferinţi".

Filosofia exilului, de la atrofierea şi fisurarea eului, la alteritatea suferinţei şi regăsirea de sine, pare a se articula grav în ecourile tulburătoarei mîntuiri ale **Odei în metru antic** „pe mine / Mie redă-mă".

Laura CHEIE

ULTIMELE ZILE DIN VIAȚA LUI OCTAVIAN GOGA

AMINTIRI DIN AMURG

Mai mult poate decît în cazul altor personalități ale vieții noastre spirituale, biografia creației lui Octavian Goga poate fi divizată în două etape, între ele nefiind vorba atît de o delimitare fermă (deși nici aceasta n-ar fi lipsită de semnificații), ci de faptul că în vasele comunicante ce leagă părțile într-un întreg, același lichid nutritiv generează forme de viață diferite. Căci este, astăzi mai mult decît acum cîțiva ani, în afara oricărui dubiu constatarea că forța motrice care a pus în acțiune toate energiile creatoare ale lui Octavian Goga a fost imensa, nestrămutata și nepătata sa dragoste de țară. În primii ani ai acestui secol, formele ei de manifestare au fost poezia și activitatea de luptător pe baricadele unirii. După realizarea marii uniri din 1918, poezia lui Goga și-a pierdut, pentru o vreme, principalul obiect, istoricizîndu-se. Poetul a fost înlocuit, treptat și ireversibil, de omul politic.

Grila prin care s-au judecat ambele activități — poetică și politică — ale lui Goga de după 1918 este, credem, momentul să fie corectată, dacă nu chiar înlocuită. Lirica erotică și meditativ-filosofică realizată de poetul din Rășinari ajuns șef de partid și ministru a fost cercetată — și infirmată — exclusiv prin prisma creației militante — real bocet colectiv al unui Ardeal de veacuri asuprit, dar și „trîmbiță de alarmă“ care a însuflețit și îmbărbătat pe făuritorii României Mari. O reevaluare lucidă și fără idei preconcepute ar putea duce la „descoperiri“ acum abia întrezărite.

Pe de altă parte, activitatea politică a lui Octavian Goga a fost timp de peste 40 de ani apreciată exclusiv și mai ales exclusivist din perspectiva unei ideologii totalitare și intolerante. Mai mult decît creația poetică, această risipă de energie vulcanică, prin care Goga s-a aflat în permanență în centrul vieții noastre politice, se cere cercetată cu atenție, cu calm și fără patimă. Se va descoperi astfel, poate, în fața noilor generații, cărora atîta amar de vreme i s-a aruncat un văl peste ochi, imaginea unuia dintre cei mai de seamă oameni politici români. O asemenea cercetare ar putea să discearnă realele erori ale gîndirii și acțiunii politice ale lui Goga, în orice caz, infinit mai puține și mai atenuate decît cele care i s-au pus în seamă pînă acum. S-ar putea astfel să constatăm, cu o bucuroasă surpriză, că între poetul și politicianul Octavian Goga nu numai că nu se deschide o insurmontabilă prăpastie, ci există două piscuri de mărimi și străluciri sensibil egale, aparținînd aceluiași masiv.

Cum drumul „redescoperirii“ lui Octavian Goga se află abia la început, orice document, orice mărturie trebuie să fie luate în considerare. Din acest motiv publicăm în continuare trei amintiri (cele două din urmă, după știința noastră, inedite) referitoare la ultimele zile din acel mai de acum 53 de ani, care au marcat sfîrșitul unei tumultuoase vieți. Cele trei mărturii sînt complementare, întregindu-se reciproc. Precizînd că, firește, opiniile politice ale ultimilor doi memorialiști provin din opțiuni personale, vom mai atrage atenția binevoitorului cititor doar asupra datei cînd au fost așternute pe hîrtie mărturisirile lui Hodoș și Bornemisa (care, alături de cele ale Veturiei Goga, se află în Arhiva Goga *de la B.A..R.), date care, prin imediata lor învecinare cu momentul stingerii lui Goga, poartă încă urmele seismului provocat de aceasta în sufletele celor apropiați lui. Citindu-le, ne vin fără voie în minte testamentarele versuri: „Și cum, sub tîmpla mea fierbinte, / O lume veche-mi reînvie, / Nu cîte-au fost îmi vin în minte, / Ci cîte-ar fi putut să fie“.*

Mircea CENUȘĂ

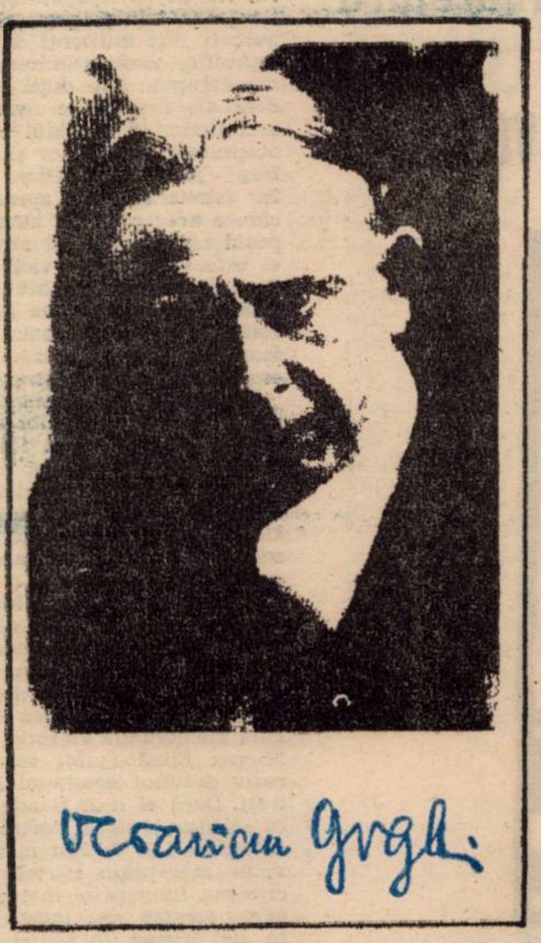

Veturia Goga

A suferit de o oarecare tensiune arterială. Medicul lui curant a fost Bazil Teodorescu, de care era nemulțumit. După demiterea guvernului prezidat de soțul meu, la începutul anului 1938, am plecat împreună pentru o scurtă odihnă la Zürich. Aici ne chemă la telefon prințul Barbu Știrbei, comunicînd soțului meu că are o știre pozitivă că Hitler va invada a doua zi Austria, și deci, în fața acestui eveniment politic, se impunea o întoarcere grabnică la București. Am urmat îndemnul lui. În ziua cînd am descins la Grand Hotel din Viena, capitala era în fierbere. Mulțimi imense manifestau în piețe, dezorganizat. Priveam frămîntarea de la balcon. „Să știi că nebunul nu se va opri aici“, a spus Tavi. Ne-am întors la București.

Apropiindu-se sărbătoarea învierii, ne-am înțeles să facem o nouă plimbare la Viena. Între timp, contele Banffi, aflînd despre aceasta, roagă pe Tavi să ne oprim la Budapesta, pentru ca soțul meu să aibă o întrevedere cu Bethlen. Am plecat cu mașina de la Ciucea. Tavi era într-o bună dispoziție: a fredonat toate melodiile cunoscute pe parcursul de la Ciucea la Budapesta. După sosire are loc întrevederea dintre soțul meu și contele Bethlen și Pal Teleky. În cursul convorbirii ungurii erau cuprinși de spaimă că Hitler va ocupa țările din Europa Centrală, Ungaria și România de aceea erau de părere că este necesară o înțelegere în vederea rezistenței. Discuțiile trebuiau să fie continuate pe parcursul mai multor zile, de aceea soțul meu mi-a spus să continui singură drumul la Viena, ceea ce am și făcut. După două zile a venit și el. Coborînd din tren, am constatat că era schimbat, extrem de palid, obosit. Făcu o baie. Starea de oboseală se menținu. După masă suntem invitați la dejunul de a doua zi de la dr. Minovici. Tavi făcea eforturi să pară altfel decît era. „Să-mi faci semn să nu gust nici un fel de vin“. Și n-a gustat. La plecare, Minovici îi spuse: „Ai făcut bine că te-ai reținut“. Convingerea mea este că vinul cu care a fost servit Octavian Goga la Budapesta i-a făcut rău.

Plecînd a doua zi la Ciucea, Tavi îmi spune că va trebui să plec la Sinaia pentru a duce un mesaj lui Petrescu-Comnen, ministrul de externe de atunci, care prezida o consfătuire a miniștrilor de extrene ai Micei Înțelegeri. „N-am încredere în altcineva“. Mesajul cuprindea dorința soțului meu de a se face o înțelegere cu ungurii împotriva germanilor. Comnen era mulțumit. Tavi m-a chemat la telefon, întrebîndu-mă: „Ai vorbit cu Împăratul Coreii?“ Mi-a spus că vrea să plece la Cluj. Urma să ne întîlnim la Cluj. Era la mine dna Barbu, la București. Cînd să plecăm la gară, sună telefonul. Era Alexandru Hodoș:

„— Doamnă Veturia, vă rog să nu vă alarmați. Șeful are o criză arterială. Venind la Ciucea, vă rog să-l aduceți și pe dr. Bazil Teodorescu“.

Soțul meu, am aflat mai tîrziu, sosise vesel la Ciucea, venind de la Cluj. Fluiera. A intrat în dormitor și a strigat: „Simioane, ajută-mă să-mi scot haina!“ Imediat după ce s-a dezbrăcat s-a prăbușit. Hodoș, care era cu soția la Ciucea, a cerut să se telefoneze imediat la Cluj după medic, iar doctorul de la Ciucea a deschis venele de la ambele mîini ale soțului meu. Octavian Goga își reveni puțin. „Simioane, spune el, într-o jumătate de oră voi fi mort“. Apoi adăugă: „Dă-mi hîrtie și creion“. Începînd a scrie, s-a oprit. Creionul îi căzu din mînă. Scrisese doar „dragă...“ A făcut un efort, punînd mîna pe revolver. Simion i l-a smuls. Tavi n-a mai avut tăria să i-l ceară.

De la București am plecat cu trenul și m-am îndreptat împreună cu dr. Teodorescu spre Ciucea. Eram atît de alarmată, încît din fiecare orășel de pe parcurs ceream relații telefonice despre starea lui. La Huedin, șeful gării îmi spune: „Doamnă Goga, fiți liniștită. Domnul Goga doarme liniștit“. În gara Ciucea mă primește Hodoș. Acasă erau vreo 8 medici, între care Hațieganu și Spîrchez. Ușa de la dormitor era întredeschisă. M-am așezat hohotind la căpătîiul lui Tavi. El îmi căută mîna. Nu vorbea. Tavi, îi spun eu, Tavi iubite, trage-mă de păr. Se execută, răsplătit de zîmbetul și îmbrățișarea mea.

„— Încă 24 de ore și el e salvat“, îmi spune dr. Hațieganu. Au trecut 36 de ore și Tavi era în aceeași stare. Sîmbătă, pe la orele 2. dr. Teodorescu îl zgîrie la talpa piciorului. Scurt timp după aceasta, se sfîrși...

Alexandru Hodoș

Încerc să-mi amintesc, pe cît mi-e cu putință, cele vorbite cu Șeful în ultimele zile petrecute împreună la Ciucea...

Întrevederea cu contele Bethlen. Despre aceasta mi-a vorbit chiar în ziua sosirii sale de la Viena. Eram în pat, după o noapte de gripă cu febră care a trecut însă repede. Șeful mi-a comunicat foarte bucuros rezultatele acelei întrevederi, încredințat că aduce un cîștig însemnat intereselor României în politica internațională. Contele Bethlen, deși nu mai este șeful guvernului d. la Budapesta, păstrează încă o înrîurire decisivă asupra politicii externe maghiare. Octavian Goga a dobîndit din partea contelui Bethlen declarația că Ungaria este dispusă a încheia cu România un pact prin care, pentru un lung șir de ani, să se înlăture orice posibilitate de conflict între cele două țări. Ungaria ar pune astfel capăt acțiunilor sale în favoarea revizuirii tratatului de la Trianon, iar România ar asigura pe seama minorității maghiare din Ardeal anumite condițiuni de viață administrativă, economică, bisericească și școlară, luîndu-se în această privință ca bază de discuție punctele pactului de la Ciucea. Ungaria tratează un aranjament diplomatic asemănător cu Jugoslavia. Numai față de Cehoslovacia își va menține revendicările ei. Contele Bethlen justifică necesitatea politică pentru Ungaria de a încheia înțelegerea cu România, ca urmare a „Anschluss“-ului și a vecinătății cu Reichul... România și Ungaria, a spus contele Bethlen, sunt țări agricole, au, deci, interese comune de apărat iar dacă ar continua să se indușmănească, ar pierde amîndouă. Concluzia cu care s-a întors Șeful de la Budapesta era, așadar, următoarea: Dispariția Austriei de pe harta Europei n-a produs nădejdi noi în Ungaria, ci un sentiment de îngrijorare, profilîndu-se la orizont amenințarea unei vasalități.

MANIU

În ziua nenorocirii, Șeful a primit la Gabor acasă pe Octavian Prie, fostul nostru amic, astăzi partizan al lui Iuliu Maniu. Nu mi-a spus Șeful tot ce a vorbit cu Prie, dar mi-a dat să înțeleg că proaspătul emisar al lui Maniu propunea un fel de acțiune comună în Ardeal, Goga-Maniu. Șeful s-a pronunțat însă categoric împotriva oricărei idei de apropiere de Maniu, socotind că nimic nu l-ar putea determina să întindă mîna unui adversar de care nu chestiuni personale l-au despărțit, ci întreaga sa structură de gîndire.

Despre *Codreanu* mi-a vorbit cu un profund dispreț și nu părea înduioșat de soarta lui. În schimb, i se părea exagerată severitatea cu care s-a procedat față de intelectuali, care nu puteau să fie primejdioși într-atît încît să fie arestați sau supuși regimului domiciliului forțat.

AMINTIRI

Cea mai mare parte a convorbirilor noastre a fost ocupată de povestirea unor crîmpeie de amintiri, așa cum numai Șeful știa să le însuflețească: Caragiale, drumul prin Rusia, prietenia cu Chendi, o mulțime de aduceri aminte s-au depănat. Nu mă încumet să le pun pe hîrtie acum, fiindcă n-aș fi în stare.

Sebastian Bornemisa

Sire,

Am fost unul dintre aceia căruia în veci regretatul Octavian Goga i-a împărtășit, în ultimele sale trei zile, senine, mai multe gînduri și proiecte de viitor.

Mă cred dator să aduc aceste gînduri și proiecte, prin memoriul aci anexat, la cunoștința Maiestății Voastre, cu atît mai mult, cu cît dorința-i arzătoare de a vă solicita, Sire, după 10 Mai o audiență, i-a rămas neîmplinită.

Cluj, 25 Mai 1938

Al Maiestății Voastre prea supus și prea plecat servitor,

Dr. Sebastian Bornemisa,
fost subsecretar de stat la Președenția Consiliului de Miniștri.

ULTIMELE MELE CONVORBIRI CU OCTAVIAN GOGA

Am fost unul dintre aceia cărora i-a fost hărăzit de soarte, ca în cele din urmă trei zile senine ale lui Octavian Goga, să aibă cu dînsul, în două rînduri, convorbiri ample. În ziua de 2 Mai la Ciucea, iar în 4 Mai la Cluj. În amîndouă zilele am stat vreme îndelungată de vorbă și am atins în convorbirile noastre fel și fel de chestiuni, pe care le voi reda în cele ce urmează, cît se poate de fidel, deoarece ele oglindesc preocupările pe cari le-a avut marele om de stat înainte de a închide ochii.

O CHESTIE PARTICULARĂ

Am sosit, în ziua de 2 Mai, la Ciucea, pe la orele 11. Ajuns la castel, a trebuit să aștept cîteva minute, deoarece Octavian Goga ieșise la plimbare și nu se reîntorsese pînă la acea oră. Cînd m-a văzut, s-a grăbit spre mine și, cu afabilitatea-i bine cunoscută, m-a introdus numai decît în salon. Convorbirea noastră a început cu privire la gazeta mea LUMEA și ȚARA, despre care auzise că a fost suprimată. I-am spus, că, în urma întrevederii pe care am avut-o cu dl. ministru Armand Călinescu, s-a revenit asupra suprimării. S-a arătat mulțumit de știrea aceasta, ca și de faptul că dl. Armand Călinescu fusese cît se poate de afabil în audiența pe care mi-o acordase.

În timpul convorbirii am observat că Octavian Goga era cam nervos, fiindcă în interval scurt de tot a fumat vreo trei țigări, ceea ce nu prea era în timpul din urmă în obiceiul său.

PROTESTUL ÎMPOTRIVA DIZOLVĂRII PARTIDELOR

Discuția noastră s-a desfășurat apoi în jurul unor chestiuni de actualitate. I-am povestit că prin București se spune că vor lua ființă în viitorul apropiat numai două partide: unul cu nuanță de dreapta, sub președenția d-lui Tătărescu, iar cel de al doilea cu nuanță democrată, în frunte cu dl. Armand Călinescu.

Octavian Goga s-a îndoit de exactitatea informațiunilor mele și mi-a comunicat că va fi Spunea că acest lucru i s-a adus la cunoștin- admis să activeze și partidul național creștin. ță de cineva demn de toată încrederea.

La întrebarea mea dacă e adevărat că înainte de plecarea sa la Viena a avut unele întrevederi cu conducătorii cîtorva partide, dînsul mi-a răspuns următoarele:

— E adevărat. A fost vorba la un moment dat ca să mă alătur la un protest împotriva desființării partidelor, preconizat de domnii Dinu Brătianu și Ion Maniu. Am răspuns că acest lucru se poate discuta, dacă va fi invitat la discuțiuni și dl. Corneliu Codreanu, cu care am și avut în acest scop o întrevedere și care a fost de acord. Maniu a propus și pe Iunian și pe socialiști. Iunian a fost admis, dar socialiștii nu. Pentru ca protestul să se producă, eu am pus condițiunea sine qua non, ca întîi dl. Brătianu să excludă din partid pe Tătărescu și pe amicii lui, cari făceau parte din guvern. Această condiție însă nu a putut fi împlinită, deoarece în ședința Delegației Permanente a partidului liberal, dl. Dinu Brătianu, punînd chestiunea excluderii, a rămas în minoritate, votînd contra chiar și Al. Lapedatu. Protestul plănuit nu a mai avut astfel loc și eu am întrerupt mai departe orice contact cu Dinu Brătianu și cu Maniu. A doua zi a venit la mine Urdăreanu și mi-a spus că s-a auzit ceea ce se plănuise și că după părerea lui eu nu ar trebui să mă alătur la demersul proiectat, deoarece partidul național creștin va fi lăsat să funcționeze și pe mai departe.

CUM A CĂZU[T] GUVERNUL NAȚIONA[L]-CREȘTIN

A venit apoi vorba [illegible] despre plecarea noastră neașteptată de la [illegible] guvern. Octavian Goga mi-a explicat întîmpla[illegible] ea aceasta în felul următor:

— Am căzut de la [illegible] guvern pentru demersul guvernului francez, ca[illegible] e a îmbrățișat protestul făcut de evreii din [illegible] străinătate la Liga Națiunilor, dar mai ales [illegible] din pricina domnilor Maniu și Dinu Brătia[illegible] u, care ceruseră ca M.S. Regele să nu mai [illegible] facă alegeri și să domnească un timp oareca[illegible] e fără parlament, — și într-o măsură mai mic[illegible] ă din pricina lui Corneliu Codreanu, care n[illegible] a înțeles că avea datoria să nu ne facă nici [illegible] un fel de greutate în alegeri.

M.S. Regele, care s[illegible] e preocupa de mult de ideea de a aduce mo[illegible] dificări constituției, a prins momentul și a p[illegible] rocedat cît se poate de potrivit cu planurile s[illegible] ale.

În clipa aceasta și-a [illegible] făcut intrarea în salon Al. Hodoș, care petrecu[illegible] se împreună cu soția sa vacanța de Paști la C[illegible] iucea și era și acuma aici. Discuția a contin[illegible] at astfel în trei.

Analizînd spiritul c[illegible] onstituției celei nouă, Hodoș și cu mine am o[illegible] biectat că nu avem nici un motiv să fim indisp[illegible] uși pentru ea, deoarece partidul nostru a cerut [illegible] în repetate rînduri modificarea constituției v[illegible] echi, iar eu am adaos că noua constituție con[illegible] ține mai multe dispoziții pe care le preconiza[illegible] sem și noi în programul nostru, ca de pildă red[illegible] ucerea numărului deputaților și senatorilor, pedeapsa cu moartea și altele.

Octavian Goga s-a arătat de perfect acord cu părerile noastre și a adăugat:

— După 10 Mai voi solicita o audiență M.S. Regelui și-i voi arăta punctul meu de vedere. Cred că în actualele împrejurări rolul meu trebuie să fie acela, pe care l-a avut la unguri după revoluția de la 1848/49 Deak Ferencz, de-a netezi cît mai mult drumul unei perfecte înțelegeri și împăcări între Suveran și Națiune. Voi cere de la M.S. Regele încuviințarea să scot iarăși zilnic ȚARA NOASTRĂ, dar mă voi ocupa în ea numai de politica externă, fiindcă evenimentele din afară justifică întru totul politica pe care am făcut-o eu.

CUM AR TREBUI SĂ FIE FĂCUTĂ NOUA LEGE ELECTORALĂ

Am discutat mai departe perspectivele noului parlament, care urmează să se aleagă potrivit noii constituții. Octavian Goga și-a arătat intenția de a candida într-o circumscripție rară, spunînd că poate fi considerat după domeniul de la Ciucea agricultor. Era de credința că într-o asemenea circumscripție ar fi sigur de reușită, deoarece guvernarea sa a lăsat cele mai bune impresii în lumea de la sate.

I-am întărit această credință și eu, spunîndu-i că țărănimea regretă, într-adevăr, încetarea guvernării sale. În privința viitoarelor candidări însă am accentuat că nu se poate prevedea ce va fi pînă nu se va cunoaște noua lege electorală. Mi-am arătat apoi părerea că această lege ar trebui să fie făcută cu multă chibzuială, ca ea să dea toate garanțiile că noul parlament va fi un corp select și perfect disciplinat. La acest rezultat se va putea ajunge însă numai dacă prin noua lege electorală autoritatea șefilor de partide va fi sporită și nu diminuată. Șefii de partide vor trebui să aibă toată răspunderea pentru oamenii lor din partid și să-i garanteze Suveranului o activitate parlamentară rodnică și loială. Acest rezultat, am zis eu, se va putea ajunge numai dacă se va declara o singură circumscripție electorală întreaga țară. Acest lucru e posibil, deoarece constituția cea nouă nu definește întinderea teritorială a circumscripțiilor electorale și nu stabilește numărul alegătorilor ei. Fiind țara întreagă o singură circumscripție, se va pune o singură candidatură, aceea a șefului de partid. Alegerea se va face astfel și pe circumscripții și uninominal, așa cum cere constituția. Odată cu candidatura sa, șeful partidului va depune la comisia centrală electorală și o listă cuprinzînd numele tuturor candidaților, selecționați după criteriile profesionale, și desemnați din toate județele țării. Din lista astfel întocmită, vor fi declarați aleși, în ordinea ierarhică, un număr corespunzător cu procentul voturilor obținute. Vor putea astfel ajunge deputați numai persoane agreate de șefii de partid și pentru care șefii de partid vor putea garanta că vor avea în parlament o atitudine demnă și loială. Ideea aceasta, spusă aici comprimat, a fost găsită bună de Octavian Goga și dînsul mi-a spus că o va comunica și M.S. Regelui.

RAPORTURILE CU MINORITATEA MAGHIARĂ. DESPRE IULIU MANIU

Apropiindu-se timpul mesei, am ieșit la plimbare. Hodoș s-a retras și am rămas singuri. Am folosit prilejul acesta spre a-l întreba pe Octavian Goga cu ce impresii se întoarce din străinătate. Mi-a povestit că în drum spre casă s-a oprit la Budapesta, unde a fost foarte călduros primit și a avut întrevederi cu mai mulți gazetari și oameni politici de dreapta, care l-au pus în curent cu proiectatele legi privitoare la situația evreilor, proiecte ce tocmai atunci se prezentaseră în parlament.

— Am avut, a precizat Octavian Goga, și o întrevedere cu contele Bethlen. Ea mi-a fost mijlocită de baronul Banffi, pe care l-ai trimis, înainte de Paști, la mine la Ciucea, chiar Dta. Am cîștigat convingerea că ne vom putea înțelege foarte ușor cu ungurii, fiindcă în fond ei se cam tem de germani și cred sincer că ar trebui să ne înțelegem. Eu am dat dovada că prețuiesc minoritatea maghiară de la noi și de aceea am încheiat cu ea cum prea bine știi, pactul electoral cunoscut. Credința mea este că nu-i bine să-i purtăm numai cu vorbe pe unguri, cum a făcut d. Maniu, care, în treacăt o spun, este în cea mai mare măsură vinovat de situația în care ne găsim, fiindcă n-a înțeles că poporul român din Ardeal nu e bine să rămînă protestatar și în statul român, cum a fost în cel maghiar. Cred că istoria va justifica și această părere a mea în scurtă vreme.

Octavian Goga mi-a arătat apoi doi cățel de rasă, aduși din străinătate, foarte simpatici, care ne-au însoțit pînă la locul unde pusese să se dărîme o clădire veche. Ajungînd aici, a schimbat cîteva vorbe cu lucrătorii și apoi ne-am dus la masă. La dejun am fost cinci persoane: Octavian Goga, dna Bucșan, dna Hodoș, dl. Hodoș și eu. Doamna Goga era dusă la București. În cursul mesei Octavian Goga s-a arătat foarte bine dispus. A mîncat puțin și vinul abia l-a gustat. Ca de obicei a povestit amintiri, iar la sfîrșit mi-a comunicat că va veni miercuri la Cluj, împreună cu dl. Hodoș, să-l aștept cu Gabor și să luăm masa la un restaurant. La orele trei și jumătate am plecat spre gară.

ÎNTÎLNIREA DE LA CLUJ, ÎN 4 MAI

Octavian Goga a sosit la Cluj în ziua de 4 Mai, miercuri, pe la orele 11. A venit cu mașina, însoțit de dna și dl. Hodoș și s-a oprit la d. Gabor, care-i este fin și care a stăruit de dimineață prin telefon să ieie dejunul la dînsul, nu la restaurant, după cum îmi spusese mie cu două zile înainte și după cum îmi trimisese vorbă marți seara și prin sora sa, dna Claudia Bucșan, că dorește.

Cu cîteva minute după ora 12 m-am dus să-l văd. Cînd am intrat, Gabor mi-a șoptit că șeful este în salon cu Prie. L-am privit întrebător, căci dorința lui Octavian Goga, de care Gabor avea deplină cunoștință, fusese să nu afle nimeni de sosirea sa la Cluj și nimeni să nu-l vadă, în afară de noi doi. Nu am stăruit însă asupra chestiunii, fiindcă după cîteva secunde ușa salonului se deschise și apăru în ea făptura voinică a lui Prie. El a plecat pripit, fără să-mi adreseze alt cuvînt, decît acela de bună ziua.

CE VOR MANIȘTII

Am intrat în salon. Octavian Goga era bine dispus, aș putea afirma că era chiar vesel. Aprinzînd o țigaretă, a început să-mi povestească, că Prie i s-a plîns de starea de spirit de la maniști și că l-a rugat să-i deie o mînă de ajutor pentru asanarea Băncii Agrare.

— I-am recomandat să chibzuiască bine și să părăsească politica lui Iuliu Maniu, căci așa cer astăzi interesele speciale bine pricepute ale Ardealului, — mi-a spus Octavian Goga.

Am continuat apoi să vorbim despre lucruri fără prea mare importanță și între timp amfitrionul și amfitrioana noastră ne-au oferit un mic aperitiv, căci tocmai sosise din oraș și Hodoș cu dna. Octavian Goga a gustat ceva, dar rachiul mi se pare că nici nu l-a atins.

DEJUNUL DE LA GABOR

Ne-am așezat apoi la masă. Octavian Goga a luat loc între dna Hodoș și dna Gabor, care se așezase în fruntea mesei. Hodoș în fața lui Octavian Goga, eu în fața dnei Hodoș, iar Gabor vis-à-vis de dna Gabor. S-a servit: o mîncare de vinete împănate foarte gustoasă, supă de sparanghel, friptură de văcuță cu legumă, orez și salată verde, tort de cofetărie, portocale, cafea neagră și vin. Octavian Goga a deschis o discuție asupra mîncării de vinete, despre care amfitrioana spunea că sunt din grădina sa proprie și că le-a păstrat peste iarnă în conserve. Vinul, cam dulce, a dat de asemenea prilej de cîteva reflecțiuni, dna Hodoș susținînd că e vin de desert. Octavian Goga a mîncat potrivit din toate. Din prăjitură însă nu a vrut să ieie decît cu mare greutate, la stăruința dnei Hodoș, o jumătate de bucată, cealaltă jumătate cedînd-o acesteia. Din vin n-am băgat de seamă să ieie decît vreo două-trei pahare, cu apă minerală, iar licheurul oferit după masă nu l-a gustat deloc.

În timpul mesei, care a ținut mai bine de o oră, Octavian Goga a fost într-o dispoziție foarte bună. Ne-a povestit calm și colorat amintiri din vremea luptelor sale naționale date sub regimul unguresc. Cum a fost închis pentru niște articole de gazetă în penitenciarul tribunalului din Cluj, unde șeful închisorii, care era un român cu numele Bota, a căutat să-i îndulcească cît mai mult viața, în ascuns. Cum a făcut o călătorie în Italia în tovărășia unui tînăr magnat ungur cu numele Hodoși. A spus amintiri despre istoricul săcui Iancso Benedek, căruia i l-a prezentat profesorul Alexici de la Universitatea din Budapesta. Cum a fost primit odată în ministerul de justiție de la Budapesta, unde se dusese cu prietenul său Esca, spre a se interesa dacă are sau nu intentate noi procese de presă. A povestit cîteva scene din viața cărturarilor români din Sibiu, petrecute înainte de război, a spus o glumă în legătură cu Ilie Beu, președintele Băncii Albina și cîteva amintiri despre țăranii din jurul Sibiului. Înainte de a ne scula de la masă s-a bucurat foarte mult de atenția dnei Hodoș care i-a întins o pilulă, ce obișnuia să ia, probabil, totdeauna după dejun. Am trecut apoi în salon, unde Octavian Goga a început să răsfoiască niște albume cu foto, în care a găsit mai multe chipuri ale fratelui său Eugen, care fusese prieten și camarad de arme cu Gabor. Pe la orele 3,5 Octavian Goga și-a exprimat dorința să ieșim și să ne plimbăm la soare, în timp ce se va tunde Hodoș.

CEA DIN URMĂ PLIMBARE CU OCTAVIAN GOGA

Am pornit spre piața Unirii cu toții, în grup. În fața librăriei Cioflec, Gabor a rămas în urmă, întîlnind pe Vasile Herlea, un vechi prieten al său din război. După ce am mai mers cîțiva metri spre primărie, Hodoș a intrat la coaforul Roșca, iar doamnele Gabor și Hodoș au pornit înaintea noastră prin piațeta din mijlocul străzii Regina Maria, unde le-am urmat la distanță Octavian Goga și cu mine, plimbîndu-ne în sus și în jos. Folosindu-mă de faptul că eram singuri, i-am povestit regretatului meu șef fapta puțin delicată a unui prieten comun, fost în guvernarea sa ministru. După ce a ascultat cuvintele mele, mi-a răspuns cu duioșie în glas:

— Rău a făcut, ceea ce spui că a făcut. De altfel eu totdeauna le-am spus prietenilor mei să-și arate devotamentul față de mine numai în zilele bune, nu și în zilele grele.

A venit apoi vorba despre felul cum și-a constituit guvernul. Mi-a povestit amănunțit criteriile după care și-a ales colaboratorii, discuțiile pe care le-a avut cu M.S. Regele și înțelegerea largă pe care a constatat-o la Suveran pentru programul său. La sfîrșit mi-a afirmat că nu s-a înșelat în nici unul din prietenii săi vechi și încercați și că dezamăgire a avut numai după unii prieteni mai noi. A avut îndeosebi cuvinte frumoase pentru Rădulescu Mehedinți, care l-a vizitat după plecarea de la guvern. La sfîrșitul acestei discuții ni s-a alăturat din nou d. Gabor. Am continuat astfel plimbarea în trei și Octavian Goga a început să ne vorbească de politica externă. Credința lui era că evenimentele îl vor justifica deplin și că în cel mult 6 luni va fi chemat din nou la cîrmă.

Către sfîrșitul plimbării mi s-a părut că Octavian Goga obosise puțin. Deduceam aceasta din faptul că vorba lui era tot mai domoală și că un timp oarecare se sprijinise de brațul lui Gabor, iar în urmă de brațul meu stîng. Pe la orele 5, prins eu dînsul de braț, ne-am îndreptat prin fața berăriei Luther spre berăria Ursus, unde dasem ordin să aștepte mașina. Exact cînd am sosit acolo, a venit și Hodoș. Octavian Goga s-a bucurat că-l vede și, întrebîndu-l cum a fost tuns, l-a făcut să-și ridice pălăria. După cîteva minute ne-am despărțit, conducîndu-l la mașină, în care a luat loc înapoi cu dna Hodoș, Hodoș așezîndu-se lîngă șofer. Cînd i-am strîns mîna, — am simțit, fără să-mi dau seama, așa ca o părere de rău că pleacă. Dacă m-ar fi ucis cineva atunci, nu aș fi crezut că-l strîng mîna pentru cea din urmă oară. Peste două ceasuri de la despărțirea noastră, fatalitatea intervenise însă brutal în stingerea vieții acelula care a fost cel mai entuziast ostaș al naționalismului românesc, cel mai mare scriitor al unei generații, unul dintre cei mai devotați slujitori ai țării și sluga credincioasă a Maiestății Sale Regale Carol al II-lea.

Cluj, 24 Mai 1938

Dr. Sebastian Bornemisa,
fost subsecretar de stat în guvernul lui Octavian Goga

Cronica literara de Cornel Ungureanu

Confesiunea unui fiu al veacului

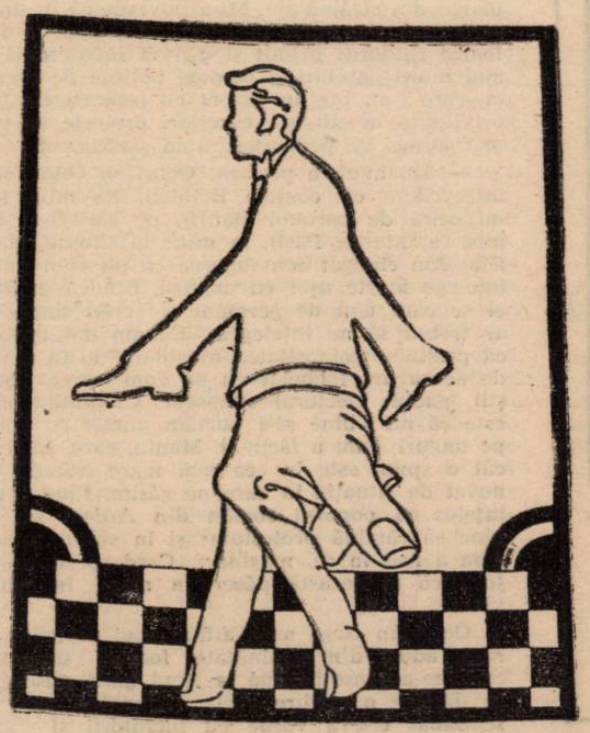

Spre Utopia : dus-întors

Într-o traducere rea, semnată de Alexandru Talex, apare la editura Dacia din Cluj **Confessions pour vaincus** de Panait Istrati, carte anatemizată la apariţie de foştii tovarăşi de luptă ai autorului, strategi şi artizani ai celei mai bune dintre lumi, filozofi, scriitori şi artişti, jurnalişti şi politicieni : oameni care credeau că acolo, în U.R.S.S. se clădeşte cea mai minunată din lumile posibile.

Omul e o fiinţă utopizantă : e înscrisă în condiţia umană tentaţia de a visa **cea mai bună dintre lumi.** Mitul eternei reîntoarceri se bazează pe această stare etern-umană. La sfîrşitul secolului, cînd steagul socialismului anima mediile muncitoreşti şi o seamă dintre mediile intelectuale, părea că Utopia e aproape ; la începutul deceniului al treilea al veacului nostru, ea părea deja înfăptuită. Părea a-şi fi descoperit realitatea. Devenea palpabilă. O seamă de intelectuali importanţi ai secolului, scriitori care aşezaseră preocupările sociale în centrul acţiunii lor, descoperă aici anul unu al umanităţii. **S-a născut o lume nouă,** s-a născut o religie prin care lumea se poate regenera.

Panait Istrati era militant, era misionar : spirit naiv — apropiat, cu alte cuvinte de **natură** — se simţea solidar cu o clasă. Trăia complexul de orfelin analizat de Dostoievski în **Adolescentul** : visa, nazuia, credea într-o lume viitoare în care, oamenii „**stringîndu-se unii lîngă alţii** nu se vor mai simţi părăsiţi" Nu vor mai simţi absenţa lui Dumnezeu. Fiinţa sa pasională de meridional trăia nevoia vendetei : fiu natural într-o lume a oamenilor răi, el va face din dreptatea socială ţel suprem şi argument al unei devoţiuni fără margini. Vocaţia sa de povestitor e consecutivă. Intîi e luptător, e activist în cercurile socialiste şi abia pe urmă, în Franţa, se descoperă şi se afirmă ca povestitor. Deşi literatura a fost mereu pentru el o şansă de a ieşi din subterană.

Panait Istrati nu e însă un revoluţionar aşa cum erau modelele tinereţii sale socialiste. E un Gorki al Balcanilor şi, de fiecare dată atunci cînd ne oprim asupra literaturii sudului românesc, trebuie să-l citîm ca model. E unul dintre modelele capitale fără de care nu-i pricepem pe Galaction, Stancu, Mihail Sebastian, Perpessicius, Fănuş Neagu. Nu-i înţelegem pe deplin pe ai noştri, dar nici pe balcanicii învecinaţi, pe sîrbul Miodrag Bulatovici sau pe bulgarul Stancev. Filiera Istrati este capitală pentru o seamă de toposuri ale literaturii balcanice : a **eroului rătăcitor,** a justiţiarului, a pregrinului. Cu Panait Istrati sîntem în centrul unei lumi spirituale. Cînd, alături de **Kazantzakis,** vizitează **U.R.S.S.**-ul, itinerarul său nu e gratuit. Şi nici tovărăşia întîmplătoare.

Drumul său în U.R.S.S. ar fi trebuit să reprezinte triumful fiului risipitor. Ar fi trebuit să fie **întoarcerea acasă** a celui care, în cealaltă lume, fusese deposedat de casă, de familie, de rang social. Trebuia să confirmească victoria unui om, a unei lumi, a unei religii.

„Învinşi sunt toţi oamenii care se află către **sfîrşitul** vieţii în dezacord sentimental cu cei mai buni semeni ai lor. Sînt unul dintre aceşti învinşi. Şi fiindcă există o mie de feluri de a fi în dezacord sentimental cu semenii săi, precizez că este vorba de o penibilă despărţire, care aruncă un om în afara unei clase, după o întreagă viaţă de aspiraţii comune cu această clasă şi cu sine însuşi, şi care totuşi rămîne credincios nevoii care l-a împins întotdeauna să lupte pentru dreptate."

Aşa începe ciclul **Către altă lumină.** Aşa începe volumul **Spovedanie pentru învinşi,** scris la întoarcerea din U.R.S.S., carte care constată falimentul unei revoluţii. Sfîrşitul unui vis.

Critica lui Panait Istrati este **sentimentală,** dar nu **neesenţială.** Ea **merită** să fie transcrisă : „U.R.S.S. este ţara cea mai puţin burgheză din lume, dar care aspiră cel mai mult să devină burgheză, la fel ca toate naţiunile din Balcanii noştri, care ies lent din viaţa patriarhală. Iată pentru ce gîndesc că a fost o nenorocire ca tentativa cea mai grandioasă de a construi socialismul să fie făcută tocmai în Rusia. / Rusul, şi la fel ca el ucraineanul, georgianul, tătarul, armeanul, nu se încurcă în doctrine : ei sunt plini de inimă, de tandreţe, legaţi în dragoste şi melancolie. Ei îşi iubesc nebuneşte limba, pămînturile, cerul lor. (Toate cîntecele populare şi toate literaturile acestor ţări o atestă) Şi ei înşişi o dovedesc pînă la a face să izbucnească, în plin banchet comunist, rapsodia lor alături de **Internaţionala.** / Cum dracu vreţi ca aceste popoare să iasă din izbele lor şi să le înece de azi pe mîine în zgîrie nori americani, deasupra cărora nu cîntă privighetoarea şi unde omul este o brută mecanică, iar existenţa un fel de-a ucide viaţa ?"

Aceasta e întrebarea. O întrebare formulată de un adevărat Gorki al Balcanilor.

Căci celălalt Gorki, întîiul, fratele cel mare, e dovada supremă că marele vis al orfelinului a luat sfîrşit. Primul capitol, cel explicativ, **depoziţia,** se încheie tocmai prin anatema aruncată asupra scriitorului. El e cel mai rău dintre trădători. (În amintirile sale, Kazantzakis dă o versiune a întîlnirii celor doi şi o explicaţie asupra dezamăgirii lui Istrati. Evident, demne de crezare. Dar ele nu ne interesează aici. Aici rămîne în discuţie doar eşecul unei familii spirituale : aşa cum şi-o imaginase scriitorul nostru).

* * *

Posteritatea unui învins. Către altă flacără, se intitula ciclul anunţat de **Spovedanie pentru învinşi.** Dar scriitorul nu se va mai îndrepta „către altă flacără". Alţi prieteni ai săi, alţi cunoscuţi ,alţi militanţi ai stîngii se vor reprofila, reorientîndu-se către extrema dreaptă : aşa după cum unele vedete ale dreptei se vor înregimenta, mai tîrziu, în partidul comunist. E în obişnuinţa vremurilor şi puţini se sustrag jocurilor politice. Panait Istrati îşi simte sfîrşitul aproape. E un om care a ars ; care s-a autodevorat. Începutul cărţii din 1929 atrage atenţia că el este la sfîrşitul vieţii sale. Înainte de a muri fizic, Panait Istrati îşi trăia finalul. **Omul care nu aderă la nimic,** confesiunea din spitalul Filaret, din martie 1933, e concluzia amară a unui erou al timpului nostru.

În fond există o seamă de autori care au supravieţuit cărţilor lor consacrate drumului „către altă flacără" Krieza urmează, pînă în 1930, un traseu similar lui Istrati (minus gloria europeană, minus furia generalizată împotriva lui). **U.R.S.S. 1926,** consacrată unei vizite asemănătoare, fusese anatemizată de comunişti, autorul ei exclus din partid, boicotat ş.a.m.d. Marele scriitor croat va reveni. Va comite eroarea de a adera din nou. Literatura veacului al XX-lea e plină de asemenea modele : de oameni care, revenind în politică, au compromis o carieră literară. O pagină memorabilă va scrie, în acest sens, Mircea Eliade : „Mi se pare semnificativ destinul acesta al lui Panait Istrati. Dacă el n-ar fi aderat — ca om, ca scriitor — la un partid politic, poate că opera i-ar fi fost mai împlinită, şi viaţa mai puţin sfîrtecată de inutile cruzimi. Singura şi marea armă a oricărui scriitor este independenţa sa faţă de oricare formaţie politică ; este conştiinţa misiunii sale, spirituale şi naţionale. Fără să ştie, copleşit de **omul** Istrati, scriitorul Istrati şi-a trădat întîi misiunea faţă de sine şi faţă de opera sa. (...) Un scriitor atît de mare cum era el putea servi orice cauză, neintegrîndu-se nici unei doctrine politice, nemilitînd în nici un partid de luptă politică. **Omul** a biruit **scriitorul.** Istrati a uitat că cel mai mare bine pe care îl poţi face oamenilor, nu-l poţi pregăti decît singur şi în libertate. Destinul s-a răzbunat : destinul care nu îngăduie ca inteligenţa, geniul şi forţa creatoare a unui scriitor să se risipească în alte munci decît cele ale spiritului".

„Fraze memorabile, fără îndoială. Gîndind în absolut, aşa stau lucrurile. Iată însă cum, abandonînd o Utopie, ne instalăm în alta. Fiindcă mă întreb dacă fără sprijinul stîngii, Panait Istrati s-ar fi putut afirma. Dacă fără a fi un politic, Mircea Eliade ar fi descoperit relaţiile care să favorizeze uluitoarea lor ascensiune. Dacă, fără această recunoaştere a eşecului, opţiunii, l-am mai citit, azi, pe Istrati. Politicul guvernează succesul ; ca să-l parafrazăm pe Eliade, Mefisto este cel care împinge înainte Autorul. Sublima Utopie a scrisului, a talentului triumfător în orice condiţii aparţine şi ea unui secol trecut. Unei lumi revolute.

Panait Istrati — Spovedanie pentru învinşi. După şaisprezece luni în U.R.S.S. Cuvînt înainte şi traducere de Alexandru Talex, Ed. Dacia, 1990.

O SPERANŢĂ PENTRU EMIL CIORAN

Creaţia eminesciană a exercitat încă de la apariţia ei o intensă fascinaţie. Şi fascinaţia continuă, netulburată, şi astăzi provocînd interpretarea, sporind imens aria de cuprindere şi problematica exegezei eminesciene. Constituindu-se ca o direcţie specializată a cercetării româneşti, ceea ce s-a numit **eminescianism** reprezintă acel cîmp de forţe ale semnificării pe care lecturile succesive cele mai penetrante le-au dispus în jurul operei, care nu încetează însă de a rămîne operă „deschisă". Manifestată ca o permanenţă, relaţia critică cu opera eminesciană a făcut din ea, treptat, pentru cultura română un reper semiotic absolut, ceea ce explică mulţimea şi varietatea releelor intertextuale, cu mereu alte centre de desfăşurare, în care ea a fost şi este antrenată hermeneutic. Privită din perspectiva filosofiei culturii, creaţia eminesciană ne pune în faţa întîlnirii culturii române, cu un spaţiu cultural şi preromanic. Căci o dimensiune fundamentală şi definitorie a eminescianismului este relaţia de substanţă pe care opera lui Eminescu o are cu spiritul romantismului german, al acelui romantism fundamental, care stă la baza spiritualităţii europene moderne. Eminescu înscrie cultura română în universalitate printr-un dialog fervent pe care creaţia sa îl propune cu acea zonă de înnoire spirituală pe care romantismul german a reprezentat-o şi care a marcat cea mai mare cezură din istoria culturii europene.

Despărţirea de clasicism şi de valorile lui pe care romantismul german a impus-o, impunînd şi un alt mod de a fi în cultură, dionisiac şi faustic, a făcut ca spaţiul germanic să devină un centru de iradiere al unei efervescenţe menite să impună o altă epistemă. Filosofia culturii a vorbit de dualitatea fecundă dintre spiritul echilibrat, apolinic al culturilor romanice şi cel abisal, neliniştit al germanilor. Poate şi datorită unui hazard biografic, în mod sigur însă prin disponibilităţile lui interioare profunde, Eminescu s-a lăsat impregnat de acest spirit. Asumîndu-l, l-a remodelat dintr-un alt orizont stilistic, impunîndu-i accente noi şi tulburătoare. Căci pentru Eminescu, romanicul, întîlnirea la Viena şi Berlin cu romantismul german a fost o întîlnire esenţială. Ea a dus la înflorirea laturii neptunice, dionisiace a personalităţii sale.

S-a vorbit de impresionanta cultură de sursă germană a lui Eminescu. Se poate vorbi însă de semnificaţia pe care cultura germană a avut-o pentru conturarea acelui mod unic de a fi care este omul eminescian. Anii petrecuţi la Viena şi Berlin au prefigurat biografia „profundă" a poetului, adică destinul său de creator. Întîlnirea cu o creaţie atît de revoluţionară precum cea a romanticilor germani în care se zămislea a nouă utopie a fiinţei şi o nouă retorică a literaturii i-a catalizat energiile interioare, aducîndu-le într-o stare de criză fecundă, cu adînci reverberaţii în postume. Cercetate cu devoţiune şi o excepţională fineţe critică de către Ion Negoiţescu, aceste creaţii ne oferă incandescenţa spiritului faustic eminescian.

În planul producerii textului poetic, o mutaţie s-a petrecut prin Eminescu şi ea a însemnat trecerea din regimul orizontal al unei arte imitative, la cel vertical al creaţiei irepetabile, funciar-tragice. Joncţiunea dintre tragic şi liric Eminescu a făptuit-o. Criza pe care marele poet a produs-o în cultura română, imensa dislocare a habitudinilor estetice ale clasicismului ale cărui sechele grevau atît de adînc literatura română a dat spiritului românesc dimensiunea verticalităţii.

Emil Cioran spusese în **Schimbarea la faţă a României** : „Popoarele fericite ale Pămîntului sînt irupţii şi de aceea soarta lor trezeşte implicit reprezentarea verticalei. Goticul este stilul ascendenţei, al elanului vertiginos, dar orientat, al devenirii trancendente. O individualitate se determină după elementele gotice din suflet. Predominarea lor caracterizează prezenţa ei. Elanul unei culturi exprimă prezenţa internă a **patosului gotic.** Goticul este verticala spiritului. Din el derivă tragicul, sublimul şi renunţarea, ca pasiuna pentru altă lume". Mîhnirea filozofului era aceea că „neamul românesc n-a trăit sub semnul spiritului gotic".

Dar e existat Eminescu. Şi iată-ne mîntuiţi de lunecarea orizontalei. Căci Eminescu a relevat lumii faţa tragică a zeului thrac Dionisos, evocată de Nietzsche, ascunsă în profunzimea sufletului românesc. Prin Eminescu spiritualitatea romanică de la gurile Dunării şi-a dezvăluit adîncimea sa nocturnă, latenţele patosului gotic, sublimul şi tragicul. Însuşiri ale spiritului creator pe care spiritul fantastic al românului Emil Cioran atît de eminescian, în esenţa lui, le-a dăruit pentru neliniştea fecundă a orizontului destinului românilor în istorie. Să reintrăm în istorie sub semnul lui Eminescu.

Ileana OANCEA

Al. Cistelecan

ȚIGANIADA
— o scriere perfectă

Citită — în măsuri variabile, dar constant — vreme de o sută de ani, de cînd Asachi a publicat prima variantă, şi ca o operă alegorică, „unde prin ţigani să înţăleg ş'alţii carii tocma aşa au făcut şi fac", „jucăreaua" lui Budai-Deleanu a fost scutită recent de subtextul ei aluziv şi împinsă într-o desăvîrşită gratuitate. Nu s-ar putea spune că, despovorată cu atîta eleganţă de sarcinile ei „misionare", epopeea nu trăieşte într-o nouă splendoare. Ba, mai degrabă, dimpotrivă. Spre a triumfa definitiv, Ţiganiada nici nu pare să fi aşteptat altceva decît tocmai elaborarea teoriei intertextualităţii. Aţipită, de nu chiar îngropată de-a binelea, de ceremonialul comparatist, ea se trezeşte acum vertiginos în cea mai nouă modernitate. Prinţul ei salvator e, de această dată, teoria genettiană. În acest sens, proaspăta interpretare din Istoria critică... a lui Nicolae Manolescu este nu doar mănuşa potrivită, ci chiar mănuşa perfectă: „Ţiganiada este mai degrabă o epopee a literaturii decît una a ţiganilor şi o comedie a literaturităţii mai degrabă decît una a limbajului. Ea ne oferă, de altfel, repertoriul quasi-complet al intertextualităţii: pastişă, şarjă, parodie, citat, aluzie, comentariu, prefaţă, glosă şi aşa mai departe". Acest tip de lectură ce basculează lesturile extra-estetice şi taie legăturile operei cu contextul social s-a produs, oricît ar părea de ciudat, tocmai în perioada, de curînd apusă pentru o vreme, în care aluzivitatea literaturii noastre se găsea într-o stare endemică, de nu cumva devenise chiar starea ei naturală. El trebuie, firește, înţeles şi ca o reacţie la suprasaturaţia contemporană, ca o nostalgie după opera francă, ne-esopică. Luate pînă nu demult în serios, mai mult sau mai puţin, cele două avertismente din „epistolia închinătoare" — „s'află întrînsa şi critică" şi „tu bagă samă bine, căci toată povestea mi să pare că-i numa o alegorie în multe locuri" — sînt considerate acum false avertismente, mai curînd capcane pentru spiritul naiv şi pozitivist decît semnalizări ale vreunei realităţi textuale. Ele ţin de strategia diversiunii, a inducerii în eroare. Promisul strat alegoric nu-i de găsit niciunde, dar „avertizarea" lui stăruitoare, ostentativă, complică şi înteţeşte comedia lecturii. Caracuda din subsolul paginilor îşi dă, astfel, cu atît mai vîrtos în petec. N. Manolescu scoate din cauză, pe scurt şi repede, atît caracterul cifrat, aluziv, al scrierii, cît şi — cu atît mai mult — dimensiunea „eroică" a „poemation"-ului, aproape consolidată de critica tradiţională. Eradicarea celor două nivele e, firește, strîns legată, existenţa lor fiind intercondiţionată. Aluzivitatea deschide opera spre gravitate, o fixează într-un cîmp ontologic pe care survine „modelul eroic". Lipsită de ele, opera iese cu totul din circuitul reacţiilor existenţiale, rămînînd să jubileze într-o pură ontologie a literarului, degrevată de orice problematică extra-literară — socială, politică ori naţională. Atîta gratuitate la un ardelean, şi încă la un corifeu al Şcolii ardelene, e, desigur, nu numai paradoxală, dar şi excesivă. Şi mai radical, ba chiar foarte avîntat, e în această chestiune Ion Ţstrate, pentru care „epopeea e de la un capăt la altul un clocotitor hohot de rîs, expresie a maximei gratuităţi". Ion Istrate exagerează însă, sau e prea bine dispus. De la un cap la altul al Ţiganiadei se poate rîde, neîntrerupt, doar dintr-o ambiţie nemăsurată, mult mai mare decît a lui Budai-Deleanu însuşi. Ori din prea multă rîvnă. Epopeea, de fapt, plictiseşte pe întinse pasaje. Iar pe unele o face chiar cu nădejde. Asta în ciuda faptului că limbajul ei a suferit, în mod evident, o declasare în direcţia comicităţii. Patina limbajului, ajustarea lui prin licenţe („Budai tratează cuvintele ca pe nişte făpturi moi", zicea Călinescu) au adus cu sine un spor de umor sau, în alte locuri, o depreciere a seriozităţii. Contaminată de vecinătatea burlescă, gravitatea unor pasaje rezistă însă, chiar dacă fără eclatanţa celor premeditat comice. Ţine de pura performanţă transformarea lor în pasaje de vervă şi asimilarea la tonul predominant hazliu al epopeii. Cu greu pot fi suspectate de umor întinsa expunere a Floreşculei de la Vercicani, întreaga temă „ubi sunt" şi năvala de noapte a oştii române din cîntul VII, discursul Dănesculuí din cîntul IX, imprecaţia din cîntul XI sau discursul final al lui Brîncovan, ca şi alte pasaje mai scurte, dar nu mai puţin văduvite de umor şi de vervă. Reprizele de haz alternează în Ţiganiada cu cele de gravitate. Lipsa de strălucire a celor din urmă nu înseamnă, însă, în mod automat, difuzia celor dintîi asupra întregii opere. Pentru a susţine un recital compact de hohote, Ţiganiada trebuie serios epurată. Ea nu încape decît parţial într-o antologie a umorului. Registrul ei grav se întinde cam pe o treime a textului, ceea ce, din perspectiva umorului neîntrerupt, e o calamitate. Nu mai puţin el compromite şi asiduitatea gratuităţii, căci tocmai acestea sînt pasajele în care aluzivitatea, departe de a rămîne doar un discurs transparent, trece aproape într-o directitate vehementă. Rădăcinile ei sociale, „militante", sînt vizibile şi opera se încarcă treptat cu o „misie" subversivă, recîştigîndu-şi prestigiul unei problematici nu numai difuze, dar şi exprese.

Dezangajarea operei, privarea ei atît de aluzivitatea socială, cît şi de modelul „eroïc" ce-şi dispută contrastant preeminenţa, cer o mutilare a textului sau măcar privilegierea unor fragmente în dauna altora. „Maxima gratuitate" e o lectură mutilantă. Nu intră în discuţie faptul că pana lui Budai-Deleanu e inegal abilitată pentru cele două tipuri de discurs: comic şi eroic. Structura însăşi a epopeii e dualã şi polarizată, deşi şi dezechilibrată artisticeşte. Pentru rolul pasajelor grave în economia epopeii trebuie întors ceasul exegezei la ora ei din 1974, la Ion Budai-Deleanu şi eposul comic al Ioanei Em. Petrescu. Mai puţin spectaculară şi încununînd oarecum tradiţia critică de pînă la ea, Ioana Em. Petrescu crede că „Ţiganiada este o epopee mixtă cu o structură inedită în care eroicomicul fuzionează cu eroicul pur, mărturisind coexistenţa, în spiritul autorului, a unei tendinţe demitizante şi a aspiraţiei de a recupera mitul eroic", coexistenţă ce „se manifestă în toate planurile" operei. Ba chiar, va spune ea în încheierea analizei elementelor „eroice", „varianta definitivă a Ţiganiadei conţine o epopee eroică exemplară". Ţiganiada include, în viziunea Ioanei Em. Petrescu, două discursuri împletite. Trecerile de la un tip de discurs la altul sînt întotdeauna marcate de Budai-Deleanu prin rupturi de nivel supralicitate. Ele sînt de o brutalitate spectaculară, Budai-Deleanu rezolvînd problemele de enjambement ale celor două teme — eroică şi parodică — prin salturi mortale de pe un registru pe altul. Nu există o dialectică a trecerilor de nivel în afara celeia violente, prin care discursul o cîrmeşte brusc în cealaltă direcţie. N. Manolescu vede în bruscheţea acestor reciclări ale discursului semnul sigur al desfăşurării sale depline în regimul farsei. Dar între două modele atît de antagonice nu pot exista treceri line şi nici gradaţii. Saltul fatal din patetic în burlesc nu întoarce pe dos gravitatea pasajului şi nici măcar nu o relativează. Ubi sunt din „cîntecul" VII se opreşte la mijlocul elanului invocativ şi întoarce brusc cheia discursului, în plină strofă. Ruptura de nivel nu repercutează, însă, şi nu afectează gravitatea nostalgiei eroicului: „Alta era junia română / Pe vremea lui Vlad-Vodă, ce frînsă / Tabăra lui Mahomet păgînă / Cu vărtute şi în bătălie-adînsă, / Dar au perie acea voinicie, / Şi tu gemi supusă, Muntenie!... / / Streinii viniturile-ţi pradă, / Vîndu-te ca marfa prin dughiene!... / Ci, hoha! Să lăsăm această sfadă!" (exemplul e cel dat de N. Manolescu însuşi). (Pentru că tot sîntem la cîntul VII, se impune şi o mică observaţie de restituire a textului: strofa 106 a cîntului, chiar dacă e pusă după manuscris, e departe de a fi la locul ei. Unde figurează acum, ea provoacă derută, acţiunea ei părînd o continuare a celei din 105 şi precedentele, avînd, deci, ca actor pe Mamona travestit în cătană. „Poruncile" trimise sînt însă ale lui Vlad şi strofa — în cazul în care nu lipseşte o alta care să facă trecerea — ar trebui reportată după actuala 108 spre a fi atît în logica faptelor cît şi în aceea a discursului). De fapt, Budai-Deleanu simulează adesea că uită de la sine şi de tema sa ţigănească, lăsîndu-se cuprins de un patos evocativ. Poezia „epicească" rămîne însă nostalgia sa, mereu reprimată şi mereu manifestată. Eroicul are la el o încadrare ironică, dar nu alta decît aceea cerută de delicata problemă a enjambementului temelor.

☆

La drept vorbind, puţin interesează azi dacă Ţiganiada avea sau nu aluzii, mai străvezii ori mai obscure, la stările de lucruri de la 1800. Cititorii neconsolaţi de atentatul dat de cel mai important criticul al României nivelului alegoric şi componentei „eroice" a epopeii pot beneficia, la o adică, de o compensaţie satisfăcătoare (mai mare decît aceea promisă prin tariful guvernamental). Mai important chiar decît faptul că Budai-Deleanu bătea şaua pentru contemporanii săi (că n-a publicat epopeea arată îndeajuns că n-o bătea pentru ei) e acela că el o bătea într-adins pentru noi. Căci dacă nu se potrivea întru totul României de la 1800, Ţiganiada se potriveşte, în schimb, strălucit României de la 1991. Aşa cum o teorie critică poate reanima o operă, în mutaţia valorilor un rol decisiv — cu mult mai covîrşitor — revine contextului social şi istoric. Dacă N. Manolescu s-a bizuit cu atîta succes pe o teorie, se pot pune cu atît mai multe nădejdi pe contextul social în relevarea unor valenţe absconse ale operei. Ei bine, acest context face, cu vehemenţă, din Ţiganiada o operă profetică. Sîntem acum chiar pe marginea acelei prăpăstii care e gata să transforme această operă veselă într-o sumbră prevestire. De altfel, nu poate fi chiar întîmplător faptul că Ţiganiada este epopeea noastră naţională. Dacă toate celelalte încercări au eşuat cu rigoare, printr-un program al ratării, evenimentul trebuie luat şi ca un semn al destinului. Lirei noastre naţionale i s-a interzis eroismul şi ea stă sub un semn fatidic. Eroismul nostru literar e, fie retoric, fie burlesc.

Elementele profetice ale Ţiganiadei, chiar dacă ignorate, pînă acum, sînt mai curînd excesive şi bătătoare la ochi decît discrete şi ascunse. Chiar neluînd în seamă sumbra prevestire demografică (în realitate, tot mai conturată), ele rămîn covîrşitoare. În locul unui limbaj esopic, Ţiganiada cîştigă unul divinatoriu. Sînt, mai întîi, cîteva elemente de cadru general prevestite aproape pînă la detaliu. Toponimia simbolică între care se mişcă murgeştile gloate nu şi-a pierdut deloc semnificaţia, căci şi românii anilor '90 se învîrt tot între Flămînda şi Inimoasa, trăgînd cu nădejde spre Spăteni. Ca şi aceia, aceştia merg „şi neştiind unde / Să scape de-o nevoie, dau pe-alta". Similitudinile ajung pînă la amănuntul frapant, căci şi nouă Vodă tocmai „ne dede slobozenie", „case ş'olate", ba chiar „ş'olaturi de moşie". Strategia noastră reformistă e aidoma celei ţigăneşti, înaintînd spre ţel „prin sfadă multă şi hodini dese". Nu sînt puţine nici vocile, unele de mare anvergură parlamentară, care se pot mîndri că au în vajnicul „Ghiolban-căldărariu" un strălucit înaintaş, punîndu-se de-a curmezişul drumului şi strigînd odată cu el „Dar' eu n-oi merge dă-a năduşita" şi cerînd popasuri şi mai dese, dacă nu chiar şi o scurtare a distanţei. Pe de altă parte, nici un discurs sindical de azi nu se poate măsura în concizie, claritate şi vehemenţă cu acela a lui Burda, model de reverdicare sindicală şi de exigenţă în protecţia socială: „Mămăligă, măi! Brînză şi clisă! „ Dă-aheste vă sfătuiţi nainte, / Dar' nu dă-a voastre goale cuvinte". Raiul lui Parpangel nu-i altceva, firește, decît Occidentul de azi, rîvnit, şi pe bună dreptate, de tot românul, căci „Colea vezi un şipot dă răchie, / Ici dă proaspătă mursă-un izvor, / Dincolo balta dă vin te-mbie, / Ţară căuş, păhar sau urcior / Zăcînd afli-îndată lîngă tine, / Oricînd chieful de băut îţi vine". Previziunea lui Budai-Deleanu n-a ocolit nici expediţia (smolită şi ea) din iunie anul trecut, menţionînd cu precizie pînă şi armele ce vor fi folosite: „Dar' cînd era sfatul cel mai mare, / Iacă toţi lăieţii şi goleţii, / Cu măciuci înarmaţi şi topoare". Nici Cucavel — „povaţa lor" — n-a lipsit de la misiune, deşi Budai-Deleanu i-a greşit de puţin numele. În schimb, n-a greşit deloc în previziunea mentalităţii, scriind cu două veacuri înainte discursul anti-intelectual ţinut anul trecut prin Bucureşti: „Neşte mişei învăţaţi din carte, / Cu cuvinte-adînce, neînţălese, / Vor s'arunce preste noi o soarte / Şi supt greu jug doară să ne-apese, / Dar' nu!... Noi nu suferim odată / Cu capul, noi ceaialualtă gloată!". Nu se putea ca una din primele tentaţii ale ţiganilor să nu fie chiar democraţia originală pe care ne-am propus-o şi noi, unicat organizatoric ce nu se ia după modele, sfidîndu-le printr-o trufie de întemeietor: „Ba să hie-în ţară / O tocmală, dar' nu dă hele / Care nu plătesc nice o piară / Putrădă, dar carii pe su stele / Asemenea-alta să nu mai hie".

În ecclesia ţigănească sînt trei curente dominante: unul anarhist, unul democrat şi unul monarhist. Anarhiştii înţeleg statul în termenii lui Lenin, din care cauză îl şi resping: „Rînduiala-i bună păntru hăi mari / (icea) ce-în frîu ţîn pă hăi mai mici". Abia soborul ales, înainte de a fi mînat „în răsipă" de Cucavel, disciplinează discuţiile şi elimină de pe ordinea de zi anarhia, păstrînd ca opţiuni fundamentale monarhia şi republica, dar alegînd, după sfatul înţăleptului Janalău, o formă mixtă de guvernămînt. Lupta pentru putere, dusă deschis şi cu bravură de Tandaler şi Goleman şi într-ascuns şi cu diplomaţie de Parpangel, va zădărnici însă lucrările soborului. Altfel, oratorii lui au o bună instrucţie constituţională, cu argumente ce vin din clasicii antichităţii. Reproşurile pe care şi le fac, contraargumentaţia — atît a lui Baroreu, cît şi a lui Slobozan — se trag din doctrina formelor statale coruptibile, a „viciilor înnăscute" fiecărei organizări constituţionale. Ambii oratori se tem de degenerarea modelului propus de adversar mai mult decît de modelul în sine. Ei par să ştie despre evoluţia formelor guvernamentale cel puţin tot atît cît ştia şi Polybios atunci cînd îl vulgariza pe Platon: „se poate spune că există şase feluri de constituţii: trei, pe care le citează toţi şi despre care s-a vorbit mai înainte (adică regalitatea, aristocraţia şi democraţia, n.n.) şi alte trei de aceeaşi natură ca şi acestea, adică monarhia, oligarhia şi ohlocraţia. Aşadar, cea dintîi, care se stabileşte fără pregătire şi oarecum firesc, este monarhia. După ea urmează şi din ea se naşte, după o anumită pregătire şi orientare, regalitatea. După ce ea se schimbă în direcţia viciilor înnăscute, adică în tiranie iarăşi, din ruina acestora se naşte aristocraţia. Schimbîn-

(continuare în pag. XIV)

PE STRADĂ

Fostul învins şi fostul puternic.
Fosta iubită şi fosta invidie, fosta prudenţă.
Fostul plat, fostul măscărici.
Fostul prieten şi fosta alertă de toate zilele.
Fosta teamă de ţiriitul telefonului.
Fostul dozaj şi fosta formulă de adresare.
Fosta accepţie a rostului scrisului.
Foştii duşmani drapaţi în surîs.
Fostele preţuri, fostele-nghеţuri.
Fostele prestigii, crime perfecte înfruntînd vidul.
Fostele date aniversare, însemne şi ticuri.
Fostele chingi şi-ncruntătura publică.
Fostele strunguri de ajustat la minut discursuri.
Foştii în zale făclieri rasaţi.
Fostele ordini de zi, şi „minute", sinteze.
Fostele farse ale accentului din rădăcina auto.
Fosta purtare pe dinăuntru a feţei.
Fostul respect în nespirit pentru spirit.
Fostul inel de logodnă şi fostul leagăn, din pod.
Fostul „partorg", la o uşă închisă.
Fostul umblat pe tavan, cu capul în sus.
Fostul nedreptăţit, conform Bibliei.
Fostul, foştii, fostele. Fost-a ?

PREGĂTIREA NATURII STATICE

Un măr de vară, un măr de toamnă, un măr de harnă,
clape în zbor pe masă.
Roşul şi galbenul şi verdele şi o pară
de gutuie. Vorbind, aromele.
„Acum că iată ţi-am stat în faţă o dimineaţă ..."
Dar nu este totul să vezi
sau să laşi discursul să curgă. „Ne-nchide iar ...".
Cîte chipuri de-a divulga, prin lume !
Sau de-a-ncropi o oglindă de silex în vîrsta a treia,
în care gînd şi sentiment pun
religii şi-orgolii de-o parte. Ca să trateze.
Salvezi, ce, cînd toate
au început să coboare în forţă, ca din munţi riurile,
de prin stîni oile, de pe socluri statuile ?
Cine-a fost unde-a vrut Dumnezeu, şi-n afara zidului,
tocmai trece linia de sosire,
i se pune pe creştet coroană şi nu se frînge,
e aşijderi lui Doja în glorie,
numai că frunzele sînt de aur, care-i ard tîmplele ;
se şi rîde pe drumul crucii
Un măr de vară, un măr de toamnă, un măr de iarnă ;
reuşesc atari din pămînt
puteri să primească formă, substanţă şi nume ;
Lumină să-şi dobîndească duminici.
„Nu e o stea, e un cîine
în lanţ, ce-o urmează, o scamă"
de scaiete în Constelaţia Cîinelui, orb, deci face
să sperăm, să îmbrăcăm manţii, să boltim focuri
de artificii.
Pe-acest gunoi.

AUREL RĂU

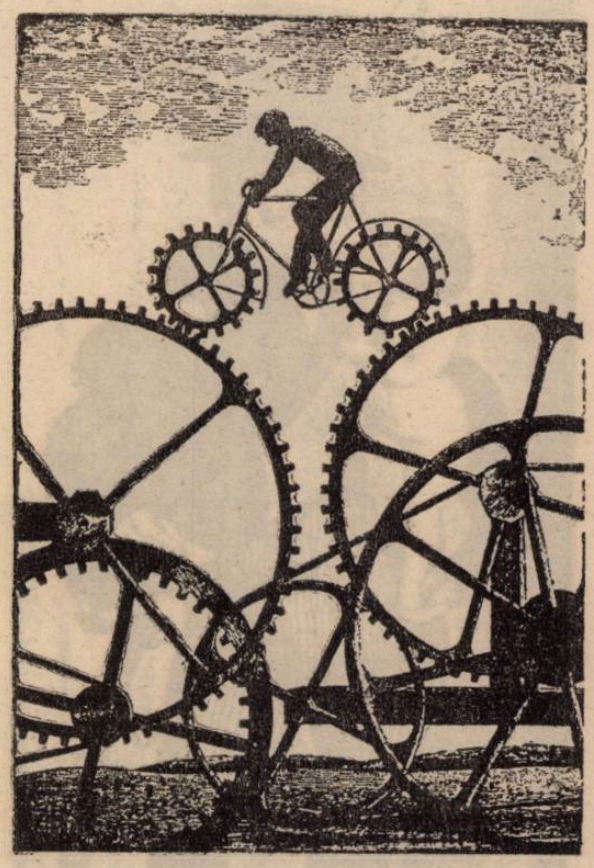

HERMENEUTICĂ

„J'avais le coeur serré comme quand on voyage ..."

Cînd nu pot fi călător călătoresc.
Cineva deasupra pămîntului,
ridicat dintre tîrîtoare — Arheopterix ? —
înnoadă sprîncene groase
şi nu-mi lasă coridoare de liberă trecere.
Mă aplec atunci în ţărînă
şi o lume mai generoasă decît preajma
îmi oferă coada-i de mătură,
ascultă zări, din seminţe şi din grăunţele
de nisip,
contemplă cuvintele
şi pe căile amintirii ori ale zilei
ce se bolteşte în spirit
prind chip oraşe în freamăt, ape freatice,
confrerii ale graiurilor rotundului.
Sînt cu oamenii toţi, care găsesc firesc
să-mi vorbească şi să le vorbesc,
să-mi primească salutul fratern şi să mă ştie
cu ei în viaţă la masă.
Îşi spun : Ia să vedem ! E-ri-tre-ea ...
Care din ele ! Ah, da ... Şi din nou în gînd
apuc stiloul şi scriu o formă aproape perfectă,
sinuoasă, în stil miniat
o roză a vînturilor, o navă, o inimă —
de ţară, oricînd posibilă.
Şi chiar, ce mai contează, rîturi de porc,
fete în casă, canalii, paşale
de trei parale, că sînt şi pete
în soare, că ţeste pline
de vînt bat de zor planeta în numele nostru,
cînd cu sete arăm ogorul,
cînd ieşim în maialul pădurilor, să bem o bere,
cînd aceleaşi stele se sparg în orice fereastră,
cînd oriunde e tot mai tîrziu ...

VIS ARCTIC

Ceva se-ntoarce.
Prin hăuri
pe-un drum de sănii.
Pe sub codri
pe-un pod de cetini.
De grabă
peste produhuri.
E Dumnezeu
al lui Mircea Eliade,
„deus otiosus",
care în loc să se-ndepărteze
se-apropie.
Îşi scrie cu zăpadă
numele.

DANA DIMINESCU

VÎNĂTOARE ÎN CERC

Semn rău : E. a visat într-un pustiu o cuşcă de iepuri pustie în care erau un ficat, o inimă şi un suflet, care absorbeau ficatul, inima şi sufletul din om. El a trecut pe departe şi a scăpat.

De cum am aflat de vis, am devenit şi mai suspicios. Mai mult ca sigur : nu este nimic întîmplător nici în vise ; aceasta ,oricum, cel puţin în acest loc pe care unii nu se înfrîng să îl numească **eurasia,** şi care iată minune ! găseşte şi în cazul unui mut : E., mediul clar prin care să se exprime. Nu întîmplător fabula lui mă bîntuie şi în zadar încerc să mă sustrag experienţei, cursă care, o simt, ni se întinde aici fiecăruia dintre noi. Mi-ar place să mă pot preface, cel puţin cît profesorul Beuys (uşor şi repede, repede, repede, cel puţin 24 de ore, la stînga şi la dreapta, la stînga, la dreapta — pasul acesta se cheamă **minciună,** face o minciună), pentru că nu-i aşa ? dacă dumnealui tot aşa s-a aşezat pe scaunul acela scund şi şi-a aranjat cocoaşa în prelugirea arcuită a şoldurilor pe vine şi şi-a legat de laba picioarelor tălpi lungi de scîndură şi s-a uns pe cap cu miere şi a mai ţinut şi iepurele ăla mort în braţe — ca să-i explice ce ? un punct ? o linie ? un arc întrerupt ? o pastă hrănită ? o sculptură vie ? un desen făcut mai repede decît ai duce la gură mustarul ? — mă gîndesc la această întîmplare şi îmi spun : ce bine ar fi dacă i-ar fi explicat el (poate găsea dumnealui o soluţie) visul lui E., iar dacă nu mai are cum, atunci să-i explice lui E. visul lui E., dar oricum să-mi povestească, da, să-mi povestească cum i-a venit domnului Fibonacci ideea iepurilor şi a înmulţirii în progresie, o asociere altminteri sublimă, care ameninţă cu pudoare în mintea pastorului Thomas Robert Malthus catastrofa celor mulţi şi săraci, făcîndu-i să bolborosească sfios, pitit în mijlocul gropii comune şi poftind la un cavou somptuos de familie (generaţie de generaţie, cîte unul, cîte două, unul pînă la zece falange, nu mai multe) cea mai incitantă soluţie pentru o istorie egală, fără capricii, de exemplu fără problema aceasta : **hrana şi înmulţirea ; iepurele şi broasca ţestoasă,** „pentru că, dacă îl convingem pe iepure să se ducă la culcare — spunea pastorul —, broasca ar avea ceva şanse să îl depăşească". Aşadar ai iepurele, ai broasca.

Iepurele : fuge bine, fuge tare, are blana mirositoare a iepure, dinspre cenuşiu spre roşcat, uneori neagră, în rest banală, aude bine însă nu prea vede, îl recunoşti (îi recunoşti urma), are excrementele ca nişte cireşe mici şi turtite ? vrei să ştii dacă e tînăr ? pipăie-i picioarele de dinainte, spintecă-i cu degetele urechea, presează-i osciorul deasupra ochiului, smulge-i perişorul, cîntăreşte-i cristalinul uscat, oricum pe el poţi miza cel puţin la început : oricît de încet s-ar mişca, iepurele nu merge niciodată la pas ; dar nu uita că broasca trăieşte în apă şi pe uscat ; ca şi celelalte din neamul său, broasca ţestoasă are temperatura corpului egală şi variabilă în funcţie de mediul înconjurător, ea poate să-şi încetinească mult funcţiile vitale şi să stea nemişcată ; faptul acesta o face să bată recordul între vertebrate în ceea ce priveşte rezistenţa la foame, putînd sta nemişcată pînă la doi ani ; această posibilitate de a-şi încetini funcţiile organismului se poate experimenta şi pe broasca ţestoasă de pe meridianul nostru şi care, în afară de rezistenţa ei îndelungată la foame, poate rămîne vie dacă e scufundată în apă chiar mai multe zile, fără deci să respire ; în acest timp ea îşi opreşte complet funcţiile vitale şi apoi, să nu uităm : ea trăieşte mult ; n-ar fi mai înţelept să alegi broasca ?

Desigur, unul ca Beuys nu te-ar convinge spunîndu-ţi aceste lucruri, nici nu ar povesti ce mi-a povestit un copil : că a văzut în lună trei iepuraşi care mîncau prune şi beau vin, dar ar fi desenat, vai, ştia atît de bine să deseneze : o pîine ca o semilună nu departe de maxilarul său şi apoi s-ar fi desenat şi pe el cu chip de iepure, cu talpă lungă din scîndură, şezînd cu un iepure mort în braţe.

Domnule Beuys, i-aş spune răspicat, avînd oarecare experienţă în domeniu, du lucrurile pînă la capăt **(pînă la capătul de unde hrana şi înmulţirea se exclud).** Pe o uşă de magazie acoperită cu hîrtie ca să nu murdărească bate două cuie la înălţimea de cca 1,70 şi la distanţa de 18—20 cm între ele. Leagă cu o sfoară picioarele dinapoi ale iepurelui şi atîrnă-l de cuie cu capul în jos şi cu burta spre uşă ; taie pielea din jurul labelor, apoi fă cîte o despicătură pe partea din spate a fiecărui picior dinapoi ; cu ajutorul degetelor despică pielea şi întoarce-o de pe fiecare picior, pînă ajungi la trunchi, întoace pielea ca pe o mănuşă şi trage de ea cu atenţie pînă la jupuirea completă. Picioarele dinainte taie-le pielea de jur împrejur şi apoi scoate-le uşor. Urechile taie-le cu cuţitul, după care jupuieşte şi capul. Iepurele jupuit şterge-l apoi cu un prosop uscat, pentru a îndepărta firele de păr rămase. Pentru a-l goli de intestine atîrnă-l cu spatele de tăblia uşii, iar sub el aşază un vas în care să strîngi sîngele. Spintecă animalul pe burtă pînă la coaste şi scoate cu atenţie măruntaiele pentru a nu sparge fierea. Apoi îl despică mai sus de coaste, taie-i diafragma şi scoate-i plămînii şi inima.

Întinde blana, bate-o în cuie şi las-o la uscat. Sîngele chiar dacă este închegat se strînge, fiind necesar la prepararea ciorbelor şi a sosurilor. În vasul cu sînge torni un pahar cu vin, adaugi zeamă de la o jumătate de lămîie şi îl păstrezi la rece.

Ajuns aici, şi de aici înainte se mai întreabă cineva ceva ? Sînt sceptic şi cred că ar fi fost şi domnul Beuys ; e adevărat, n-am dreptul la aceste combinaţii derizorii ; nici una nu spune mai nimic despre nevoia anxioasă a explicaţiilor ; nici masca lui rituală prin care identitatea omului este psihologic ocultată şi nici întima şi de fapt mincinoasa (îţi aminteşti : la stînga, la dreapta. la stînga şi la dreapta, pasul acesta se cheamă mincinoasa minciună, este chiar locul în care ai vrut să ajungi !) transpunere în starea animalului întrutotul vulnerabil. Minciuna aceasta „întoarce pielea ca pe o mănuşă". Da, viclenia asta merită întreaga noastră admiraţie : pentru că nu-i aşa ? se mai întreabă cineva că pata unsuroasă din vîrful buzelor este o bucăţică, o moleculă de grăsime din guşa iepurelui ? se mai gîndeşte cineva că blana iepurelui întinsă ca o umbră pe uşa unei magazii nu este nici măcar umbra lui ? că în vasul cu vin şi zeamă de lămîie sîngele lui îşi schimbă culoarea ? Dar parcă poţi să ştii ceva ? poţi să învinuieşti pe cineva ?

În culcuşul lui, E. pare că a adormit din nou. Somnul şi suferinţa îl ispitesc ; mă uit la zîmbetul lui veşnic pe cale de a se stinge, la tremurul înspăimîntat al pleoapelor, la mîinile cu degete neregulate, nod în nod sprijinindu-se cu nehotărîre, desprinzîndu-se din ghemul pieptului, din sughiţul diafragmei, întinzînd elastic pielea, dezvelind porii închişi, unghiile netede, încheietura delicată ; înaintea mea făptura lui moale, firavă, numai trupul şi sufletul, calul şi călăreţul ... cuvîntul acesta, îmi spun, articulează oase, organe, cartilagii, dar nu face să vibreze aerul şi somnul lui întunecos.

Ascultă-mă E., trezeşte-te, aprinde mai întîi lampa şi fă aşa : apropie-ţi degetele adunate de policar şi apoi uită-te prin golul lăsat de ele, lasă-le acolo ; ridică cealaltă mînă şi prinde cu inelarul şi cu mijlociul degetul mare : arătătorul şi degetul mic ţine-le cît poţi de drept, dar uşor apropiate unul de celălalt ; apoi lipeşte podul palmei stîngi de cel al dreptei, te uită şi mişcă degetele rămase nestrînse ; întinde buzele, deschide gura, împinge maxilarul şi suflă : fuiorul acela, îţi spun, însufleţeşte pînă şi umbra lupului.

Livius Ciocârlie

Fragmente de jurnal

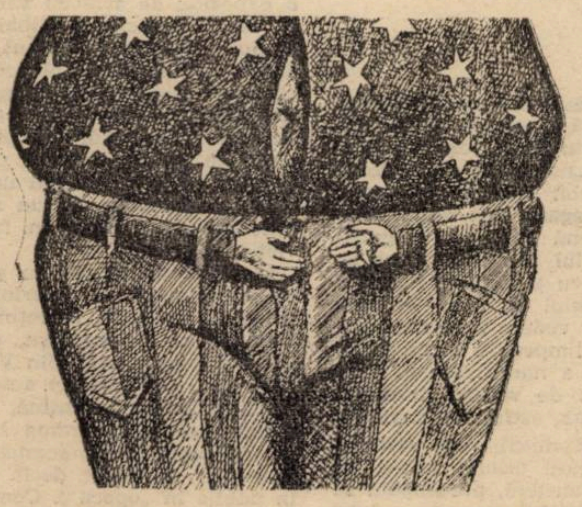

Joi sînt de servici. După masă, tenis. Joc ca toată lumea, mă agit, mă înfierbînt, văd mingile în favoarea mea, protestez, pînă cînd apare Şerban. Atunci devin calm, impenetrabil, tăios şi joc din cauza asta mult mai bine. De unde se vede cît de înrudit e cabotinajul cu arta adevărată. Vineri mă duc la „Facla" să traduc două scrisori. La sfîrşit, plec cu stiloul lui Anghel în buzunar. Cînd mi-a apărut prima carte am vrut să-i fac cadou un stilou însă, cunoscîndu-l mai bine, înţelegînd că s-ar fi supărat, nu i l-am mai dat. Acum i l-am luat şi pe al lui. După masă, *Siberiada*, de Mihalkov-Koncealovski, cu părţi admirabile, mai ales în Siberia arhaică, însă treptat patetic şi pompierist. Cîmbătă, examen cu anul III. Răspunde şi S., pe care am lăsat-o repetentă anul trecut. Acum a învăţat, îi dau nouă, n-are carnet, îi spun nota, pleacă buimăcită, aud agitaţie pe coridor, după care intră din nou în sală, roşie, cu capul zburlit, şi mă întreabă: „Cît aţi spus?" Corina mai are zece zile pînă la examenul de treaptă, pe Alexandra a înscris-o T la „pleziriştii". Conştiincioasă, toată ziua bate mingea în perete, o mai pocneşte şi în geam.

Dimineaţa fac socoteli şi îmi dau seama că mama şi tata împlinesc cincizeci de ani de cînd s-au căsătorit. O întreb pe mama în ce zi şi îmi răspunde cu reproş: „Chiar astăzi". Mă îmbrac şi plec să caut un buchet de flori, pe drum gîndindu-mă la ei, la mine, la cît de inert sufleteşte trăiesc.

Citesc acceptabil, însă nu pot să lucrez. Cartea pentru Univers s-a poticnit la Nathalie Sarraute. După masă, iar la tenis. Pentru asta sînt bun. Vorba vine. Joc în dublu cu Feri şi Moni ne face să pierdem o minge importantă întrebînd în toiul disputei: „Tati, cît e rezultatul?" Luat prin surprindere, tati trimite mingea în gard. Mai tîrziu joc simplu cu Iercan. Conduc cu 5—2, încep să joc prost, mă descurajez şi renunţ să mai lupt. Stau pe marginea terenului, foarte pleoştit. Vine Babeţi de pe terenul vecin şi îmi agită funia spînzuratului pe la nas: doctorii şi inginerii cu care joacă el n-au, zice, umor, se supără cînd pierd.

Pe timp răcoros şi acoperit, mă duc să-i înapoiez stiloul lui Anghel. Aştept tramvaiul pe strada dintre podul Decebal şi cinematograful „Apollo", care dă spre parcul regina Maria. Cu camere înalte la numai două etaje şi aleea de copaci, are ceva parizian. Mă duc la Pintilie, să le duc *Cel mai iubit dintre pămînteni*. Ieri a fost ziua lui, mîncam o mulţime de bunătăţi. Altfel, nu le merge nimic, fata nu intră la muzeu, el nu scrie, stau înghesuiţi. Pati o să aibă un copil. Seara într-o cîteva minute la Bonn. Şi-a decorat casa cu pictură în relief şi obiecte populare nemţeşti lipite pe pereţi. Ce i-a spus un bătrîn evreu care s-a însurat cu o tînără de douăzeci şi opt de ani: „Prefer să am numai zece procente la o afacere bună decît sută la sută dintr-una proastă". Între timp, doamna Bonn tricotează, iar Reini, băiatul student, face ce i se spune fără să scoată o vorbă. Noaptea, după ce mă culc, o femeie sau fată aleargă pe stradă ţipînd şi un bărbat strigă, alergînd după ea, cu o ameninţare în rugăminte: „Lola, te rog...!"

Pe la nouă, cînd lucrez mai bine, telefonează T: am examen cu fără frecvenţa. Mă bărbieresc, mă îmbrac, alerg, între timp T le-a dat subiectul, sînt treizeci şi patru, toţi speriaţi de renumele meu de capsoman. De fapt, sînt ani de cînd m-am făcut cuminte, dar numele mi-a rămas. În facultate, conflict grav al lui X. cu studenţii, printre care Popovici şi Mihăieş. Sînt de partea lor, dar reacţia mea e instinctivă: cum nu poţi să te lupţi decît cu mijloacele adversarului, care sînt cum sînt mai bine te laşi păgubaş. Intelectual român inadaptat, personaj de literatură proastă. Corina învaţă în continuare pe rupte, cu Alexandra citesc *La cantatrice chauve*. Seara corectez lucrările. Prăpăd.

Şedinţă de semiotică, citim Smaranda Vultur şi eu. Ea, ceva interesant despre limbajul copiilor. Rezultă o teribilă luptă pentru putere într-un mic dialog între fraţi. Discuţii. X. mă şifonează puţin. Mă apără doamna Ghiţă. Rodica Binder, cu un repertoriu abstract îngrijit. Doamna Gyurcsik, cu capul ei clar. Altfel, zi posomorîtă, cu senzaţie de mediocritate. Citesc o mulţime de cărţi deodată, unele bune, dar numai *Amurgul evului mediu* cu plăcere. Corina mai are cîteva zile pînă la examen. Alexandra pleacă mîine la Butoieşti.

Zi de repartizări, foarte bune pentru română. Bazil Popovici, post în Timişoara, ghi, parcă, la Bucureşti. În schimb Mihăieş, englez, undeva în nord. Sper să nu se piardă, ca alţii înaintea lui. Cu T şi Alexandra la gară. La întoarcere, nimeresc în troleibus cu o fostă elevă a lui T, de acum douăzeci de ani. Mă sperii că n-o să avem ce vorbi, dar ea îmi povesteşte despre serviciile pe care le-a schimbat între timp şi, cum sînt bun ascultător, conversaţia decurge normal. Încere să plasez şi eu cîte o reflecţie de genul „în toate lucrurile sînt şi părţi bune şi părţi rele", dar nu prind momentul. Vine Ionică să meştereasă antena pentru sîrbi, fără rezultat.

Soare, plăcut. Dosarul pentru concurs, conspecte, lectură, nimic. Stau de vorbă cu Corina. S-a săturat de atîta învăţat. I-e frică să nu-i facă T reproşuri dacă nu trece printre primii. O asigur că nu, deşi... O liniştesc cum pot. La tenis lupt foarte îndîrjit, gata în orice moment să renunţ. Seara, telefon de la Butoieşti. Alexandra e, pare-se, fericită. Nea Ionel şi-a revenit şi a început să sape în grădină (între timp a murit).

Din conştiinciozitate, n-am astîmpăr şi mă duc la facultate. Mă anunţă să vin mîine pentru biletele de la oral. Stau de vorbă cu absolvenţii, după repartizări. Victima mea, Livia Marinescu, a nimerit în Maramureş. E senină, nu observ în privirea ei nici un reproş. Rar am văzut pe cineva mai incapabil de resentiment. Etzenberger a venit cu flori pentru T. Are post la Lugoj. Poetul Isman, la 40 de kilometri de Brăila. Poetul Crăciun a luat Uricanii. N-a vrut să se ducă la Ploieşti. A fost o dată acolo şi n-a găsit cameră la hotel. În schimb, la Uricani a găsit algocalmin. O să ai nevoie, îi spun. Mă întorc pe o ploaie uşoară. Mă gîndesc la Livia Marinescu. Mai bine zis la tipul meu de obiectivitate. Îmi plăcea mult de ea, de felul ei vulnerabil şi prietenos, dar nu i-am dat o notă mai mare. Sînt mai în stare să protejez un student antipatic, ca să nu creadă că-l persecut. După masă plouă zdravăn chiar cînd trebuie să mă duc la gară. Troleibusul îmi porneşte, nici o surpriză, de sub nas. Mă duc la tramvai. Vine întîi un 6, apariţie rară, după aceea un 4, pentru Mehala. 1, care merge la gară, nu ia călători. Mă urc în tramvaiul de Preyer şi fac o parte din drum pe jos. Ploaia a stat. Îl întîlnesc pe Andrei care umblă, bărbos, prin noul lui cartier. Trenul întîrzie. Spre casă, T îmi spune ce-i pe la Butoieşti. Corina, două zile.

Toată dimineaţa fircălim biletele de examen, pînă simt cum îmi trece stiloul prin os. Cornel Ungureanu vrea să scriu pînă luni o cronică la cartea lui Şerban. Să vedem cînd. La cină, Corina se plînge că şi-a crezut colegii cînd au spus că nu iau meditaţii la matematică, iar acum află că toţi au luat. Ea, luîndu-se după ce spuneau ei, n-ar fi învăţat destul. Măcar ai să te înveţi să nu te mai iei după alţii, zic. Tace, adînc jignită. Mai tîrziu, de vorbă cu T, îmi face un portret negru. M-am vînturat ostentativ cu racheta de tenis pe la nasul ei şi am vorbit despre filme pe care ea nu şi-a putut permite să le vadă. Sînt egoist şi nedelicat. Jignit la rîndul meu, îmi spun să mă dau la o parte, tot nu reuşesc nimic. Ea suferă pentru că nu poate citi. Seara mai fură cîte jumătate de oră pentru Bacovia sau pentru Mircea Dinescu. La Butoieşti, Alexandra traduce *Burghezul gentilom*.

La admitere, oral de la ora opt. „Admis" şi „respins". Nu respingem decît şase. Decanului i se par mulţi şi atîţi. Situaţie absurdă, fiindcă oricum după scris nu rămîn decît douăzeci. Chiar şi aşa, a respinge mulţi înseamnă denigrarea învăţămîntului românesc. La 1 ies să telefonez. Corina s-a întors. A rezolvat totul la matematică. Continuăm pînă la trei. La ieşire, o mamă amărîtă mă roagă să-i dau ore fetei, căzută la oral. Îi răspund sec: nu dau ore şi nu ştiu cine dă. Fac zece paşi şi, nemulţumit de mine, mă întorc din drum. O strig şi îi spun adresa doamnei B. Gest cam imprudent, cu toţi părinţii adunaţi în faţa universităţii şi, zilele astea, foarte suspicioşi. Este foarte cald. Doborît de oboseală, adorm. Mă trezesc în strigăturile lui tata. Buimac, cred că mă cheamă pentru vreun telefon. De fapt, vrea să ştie pe cine cunosc în redacţie la „Cahiers roumains" de am reuşit să public articolul adus de poştaş. Nu vrea să mă jignească, e felul lui neinspirat de a intra în vorbă. De ce trebuia să cunosc, spun, cam iritat. Păi, văd că sînt numai nume cunoscute. Din lac în puţ. Mi l-a cerut Marino, îi explic, resemnat.

Dincolo de cuvînt

Presa dedică spaţii ample forului legiuitor: televiziunea transmite, de luni pînă joi, o rubrică intitulată **Cronica Parlamentului**; în fiecare vineri ni se prezintă, tot la televizor, aspecte din **Viaţa parlamentară**: în atare condiţii mi se pare firesc şi necesar să luăm în considerare, de la ferestruica rubricii noastre, atît cuvîntul cît şi „familia" lui.

Pătruns în lexicul limbii române nu prea timpuriu, cel mult cu vreo două veacuri în urmă, termenul a fost împrumutat din franceză, unde modelul său, **parlement**, reprezintă un derivat din verbul „vorbirii": **parler**. Într-adevăr, în parlament se discută îndelung — uneori, cu folos — legile ce urmează a fi votate. Iată-l pe Moromete, citind, „în familie", presa vremii: „Mari **dezbateri în parlament** în chestiunea prelungirii stării de asediu [...]. La orele 16,30 au continuat **discuţiile în parlament** referitor la proiectul de lege pentru prelungirea stării de asediu".

Teoretic cel puţin, parlamentul ar trebui să devină un templu al elocinţei. Mă refer la Retorica elevată, nobilă, rod nu numai al harului, cît mai cu seamă al Culturii: **Orator fit** „oratorul se face", spune Cicero, opunîndu-l poetului, care **nascitur** „se naşte". Or, la noi, în prima jumătate a veacului, Retorica nobilă s-a bucurat de o tradiţie strălucită, fiind ilustrată de Goga, Delavrancea, Iorga, Titulescu şi atîţia alţii, ale căror nume, doar rostite, ruinează orice intenţie „comparativă". Noi, din păcate, vom continua să ne întrebăm, încă o vreme, împreună cu scepticul erou al lui Marin Preda: „Domnule, ce discută ei în **parlament**?" (**Morometii**, EPL, 1964, p. 79).

Nu va fi, nădăjduiesc, lipsit de interes să amintesc că fr. **parler** „a vorbi" este moştenitorul unui verb din latina tîrzie, folosit mai ales în limbajul ecleziastic, anume: **parabolare**, derivat din **parabola (parabole)** „comparaţie", „asemănare", „pildă". În sens restrîns, lat. **parabolare** a semnificat, la început, „a vorbi în pilde", iar apoi, prin extensie semantică şi generalizare, a vorbi" pur şi simplu. Oricum, dincolo de aparenţe, într-o cuprindere mai largă a lucrurilor, **parlament** şi... **parabolă** sînt termeni înrudiţi, chiar dacă latinescul **parabola** a fost împrumutat, la rîndu-i, din elină (**parabolé**).

În jurul lui **parlament** se grupează o seamă de alte formaţii înrudite, pe care ni le-am apropriat,

PARLAMENT

„gata făcute", din franceză. Reţine îndeosebi atenţia verbul **parlamenta**, care, depăşind incinta... parlamentului, a pătruns în limbajul militar cu sensul „a duce tratative cu duşmanul (înaintea capitulării, a armistiţiului etc.)". Bălcescu: „Comandantul castelului [...] dete tristul semn că voieşte **a parlamenta**". Amănunt notabil: **castel** învederează, aici, înţelesul său originar din latină, unde **castellum**, diminutiv din **castrum** „tabără (întărită)", echivalează cu „fortificaţie". Să-l ascultăm pe C. Negruzzi: „Ce **castel** e acesta? întrebă Sobieţki, cînd, ridicînd capul, zări pe sprînceana dealului înălţîndu-se trufaşă [...] cetăţuia Neamţu". Ulterior, **parlamenta** a devenit sinonim, uşor pretenţios, pentru „a discuta", „a trata". Caragiale: „El trimise pe nevastă-sa să **parlamenteze** cu un personaj de mare influenţă". De bună seamă, complinirea **cu un personaj de mare influenţă** este hotărîtoare în opţiunea prozatorului, pe deplin întemeiată, pentru sinonimul „oficial" **parlamenta**. G. Călinescu, **Scrinul negru**: „Madam Valsamaky — Farfara **parlamenta** şi gesticula cu un grup de ţărani". Cine cunoaşte psihologia doamnei Farfara îşi dă lesne seama că ea nu putea decît să... **parlamenteze**.

Cît despre adjectivul **parlamentar**, el nu înseamnă numai „de" sau „din parlament", „referitor la parlament (cf. rubrica tv. **Viaţa parlamentară**), ci şi „protocolar", „ceremonios". Camil Petrescu: „Îngăduiţi-mi, îi spuse căminarul cu **o afectare** oarecum **parlamentară**, să nu fiu de această părere" (DRL).

Ajuns substantiv, printr-un banal fenomen de „conversiune" morfologică, **parlamentar** cumulează două accepţii, dintre care una foarte bine cunoscută, aceea de „senator" sau „deputat", adică „membru al parlamentului". Mai interesantă este cea de a doua accepţie a termenului, prin care el devine sinonim parţial cu mai vechiul **sol**, dar şi cu neologismele **delegat** şi **emisar**. Sadoveanu, **Povestiri din război**: „La ceasurile nouă, un **parlamentar** ieşi din întăriturile turceşti, cu steag alb, în faţa Griviţei noastre. Îndată, pe parapetul dorobanţilor, se înălţă filfiind pînza păcii". Marele prozator nu pregetă să introducă neologismul chiar într-un roman istoric, de pildă în **Şoimii**: „Un rînd de călăreţi se mişcă după **parlamentar**. Lăncerii îşi rotiră caii în strălucirile asfinţitului". Sesizînd relativa lui stridenţă stilistică într-o naraţiune de evocare, Sadoveanu îl abandonează în capodopera **Nicoară Potcoavă**, care, aşa cum se ştie, este replica tîrzie, din 1952, la **Şoimii** anului de debut, 1904. Eminescu preferase, dintru început, cuvîntul vechi în descrierea bătăliei de la Rovine: „Iată vine-un **sol** de pace c-o năframă-n vîrf de băţ". Printr-o imagine ce nu se uită, stelele devin, în viziunea metaforică a Poetului, „**Solii** dulci ai lungii linişti".

G. I. TOHĂNEANU

Teatru

STUDIU DE(SPRE) LIMITĂ

Astfel poate fi caracterizat, cu o formulă operaţională, spectacolul „Traversarea Niagarei", de Alonso Alegria, pus în scenă de Ştefan Iordănescu, la Teatrul Naţional Timişoara. Sintagma, în ciuda aparenţelor, nu vizează atît piesa, cît contextul montării ei. Întrucît pe acesta din urmă se articulează o simptomatologie discretă a fenomenului teatral actual (mai puţin comentată, dat fiind că se plasează într-o zonă, cumva marginală a „dezmeticirii" estetice), voi încerca să schiţez cîteva dintre coordonatele sale. În primul rînd, este vorba de o zonă în care nu trilurile seducătoare ale experimentalismului şi nici flashurile orbitoare ale noilor formule cutremură o mai mult sau mai puţin viguroasă conştiinţă estetică a publicului, ci... bufnetul morocănos al celor ce, cu mohorîtă perseverenţă, încearcă rezistenţa Formulei, într-un peisaj de talmeş-balmeş entropic şi inflativ dar, mai ales, împotriva lui. Sigur, rareori formula rezistă, rareori apucă, teafără şi intactă, ultimul reflector. De aici, penuria de comentarii critice : exemplarele de Formulă — crăpate, turtite, presate, ciuruite sau buşite —indică mai puţin reuşita artistică, cît deblocarea şi degajarea căilor de acces înspre aceasta.

Dacă scriitorul poate declara cu răsfăţ — şarmant şi irezistibil — că practicarea literaturii e, acum, un semn de frivolitate şi se poate eschiva-camufla pasionat, febril, în gazetărie sau dacă plasticianul nu semnalizează cu steguleţele de pe culme situată la o distanţă de cel puţin o sută de ani, pentru omul de teatru nu există nici o scăpare. El este mobilizat permanent pe scenă, în văzul şi sub pretenţiile tuturor şi somat — printr-un soi de violenţă difuză a aşteptării — să facă ceea ce psihoterapeuţii americani numesc **working-out**. Un working-out (o re-elaborare a interpretărilor) permanent şi neobosit fără de care — forţînd, puţin, sensul — **acting-out**-ul (intrarea în acţiune) manifestărilor de stradă, să zicem, sucombă în caducitate şi în prolix. Iată de ce, am impresia că, în prezent, omul de teatru are statutul cel mai dramatic între producătorii de cultură. Libertatea sa de mişcare e cea mai limitată : ori îşi ia în braţe Formula şi se-aruncă în fluviu cu ea, ori sparge cătuşa ce îl leagă de ea. Situaţia nu este de invidiat şi atinge cu siguranţă, cîteodată, limita insuportabilului, prin faptul că este brutal atacat acel „narcisism de întreţinere", indispensabil oricărui creator.

Traversarea Niagarei este reluarea unei puneri în scenă verificate — gratificate la Festivalul teatrului scurt de la Oradea, 1988, cu premiul III pentru spectacol şi premiul de regie — ceea ce, din punct de vedere regizoral, trădează destul de limpede o acută nevoie de restaurare a narcisismului. Textul e, din punct de vedere dramatic, mediocru spre slab, astfel că „formula" — în care compromisul e un element cheie — agonizează discret într-o viziune regizorală austeră, preocupată să păstreze doar strictul necesar, „după datină". ca în orice îngropăciune cum se cuvine. Mediocritatea „nu ţine" ba, mai mult, înăbuşă şi alterează, ca să nu mai vorbim de faptul că, lăsată de capul ei, hăpăie fără jenă din strălucirea valorii. Crima e vizibilă cu ochiul liber, parcursul întregului spectacol în care doi actori excelenţi — Dan Antoci şi Valentin Voicilă — ne demonstrează, dincolo de text, că cea mai perfidă infamie la care am aderat negîndit este aceea de a ţine — şi am în minte o povestire a Anei Blandiana, din volumul **Proiecte de trecut** — ... îngerii în coteţ. Cred că acest spectacol este o — e-adevărat, morocănoasă — victorie. Că realizatorii lui se despart, în el, de limită, de limita compromisului ce, în alte vremi, prezenta avantajul că — provizoriu — fenta ochiul sau urechea dictatorială, fentîndu-ne — ştiind ? neştiind ? — pe toţi şi preparîndu-ne destoinic, drăgălaşa derută axiologică — în care ne aflăm nu rareori năuciţi, disperaţi — de acum. Working-out-ul, reelaborarea aşteptată din teatru n-are sorţi de izbîndă — în lipsa textelor vremii — decît cu texte sau foarte bune sau geniale. E, desigur, un punct de vedere, între altele. Aştept, cu nerăbdare, o reelaborare printr-un astfel de text, care să constituie prilejul de a vorbi degajat şi amănunţit despre talentul — incontestabil — al realizatorilor din **Traversarea Niagarei**, iar nu despre ceea ce li-l încorsetează şi — prin aceea că le stînjeneşte creşterea — li-l umileşte

Aurora DUMITRESCU

Plastica

Mihai Teodor Olteanu

La mica galerie de la Casa Universitarilor s-a deschis, pentru prima oară, o expoziţie de artă cu subiect religios. Autorul ei, pictorul Mihai Teodor Olteanu, expusese în trecut, aici sau în atîtea alte părţi, cu binecuvîntata succesiune rapidă a ieşirilor sale în public, tablouri (adesea în accepţia primară a termenului — „picturi pe panouri de lemn") al căror punct de plecare se găsea în miezul unei concepţii artistice dominate de un simţămînt adînc de religiozitate în faţa lumii şi vieţii.

Ciclurile de atunci au şi în actuala selecţie puncte de referinţă : o succesiune de coloane, înlănţuiri de ogive, bolţi cu cetele îngereşti, evocînd deopotrivă reminiscenţe din Veneţii imaginare sau din lăcaşuri autohtone de esenţă stilistică bizantină, precum şi madone cărora marama aurită le ţine loc de nimb (toate acestea fiind poate mai uşor de făcut decît de comentat în public în „epocă"). Completează ansamblul un triptit de pseudo-icoane aproape abstracte, păstrînd doar culoarea şi lumina, liniile compoziţionale şi vagi forme specifice originalelor bisericeşti.

Acum, însă, aceste picturi din prima sală pregătesc precum imagistica accesibilă a naosului hieratismul riguros al altarului — cele două piese de bază din a doua încăpere : o pînză de mari dimensiuni reprezentînd Răstignirea — ca în monumentalele lucrări din renaşterea tîrzie sau din baroc, implicînd atît elemente de „pietà", cît şi de „sacra conversazione". Personajele nu reproduc, în litera canoanelor, sfinţii tradiţionali de la picioarele crucii, ci spiritul unei elevante şi realiste comuniuni.

În faţa tabloului, pe toată întinderea podelei, un crucifix supradimensionat din piese detaşabile de lemn, ceea ce amplifică impresia de supremă suferinţă prin martirizare (Trecerea era anunţată încă de la intrarea pe peretele din dreapta, printr-un mic, „Christos pe cruce" — în care griurile sidefii luminate în registrul superior prefigurează apropiata înviere).

P.S. La vernisajul din Joia mare sala a doua era luminată numai de un reflector, iar în preajmă, sub simeze, se regăseau amenajate spaţii cu flori şi lumînări aprinse. Discreta scenografie (s-ar putea vorbi şi de un happening sui generis) sublinia solemnitatea clipei.

Deliu PETROIU

Muzică

„MI DISPIACE..."

Am asistat de curînd la un recital de pian mai insolit. Protagonist — Ulisse Bonaventura, 27 de ani, absolvent al Conservatorului din Padova, actualmente cursant al Facultăţii „Fr. Liszt" din Szeghed. Tot din datele programului de sală mai aflăm că tînărul pianist este autodidact, că a început studiul instrumentului la 16 ani şi că este axat pe partea teoretică a muzicii. Un pasionat deci, talentat şi studios, cu realizări apreciabile, probabil şi cu ştiinţă de carte, dar din păcate, deloc pianist-concertist, ipostază în care ni s-a cerut să-l considerăm. Sonata nr. 30 op. 109 de Beethoven, un fiasco egal de penibil pentru olist cît şi pentru public (o însăilare disperată, abandonată pe undeva, prin partea a II-a, cu un teribil „Scuzata me, mi displiace"), a fost urmată de „Pour le piano" de Debussy, „tras" în cele din urmă pînă la sfîrşit. Acelaşi diletantism şi exasperant disconfort psihic şi în Balada nr. 4 de Chopin, pentru ca, în sfîrşit, „Bocetul seculesc" şi „Inscripţie pe un mormînt" de Koday şi „Allegro barbaro" de Bartók să beneficieze de sens şi susţinere, făcîndu-se simţită o gîndire dirijată, salvată din haos de „mîna" unui bun profesor. Nu insist însă asupra unei evidenţe, ci asupra stării de lucruri de la noi privind condiţia artistului. Mă refer la comparaţia cu liceenii noştri, profesionişti „la sînge", tocmai sosiţi de la Concursul pe meserii (tot aşa se numeşte...), al cărui nivel, se ştie, este de invidiat pentru orice competiţie internaţională. Şi dacă acolo (la Baia-Mare anul acesta), tinerii noştri s-au înfruntat (iarăşi, cu succes, nu oricum) la înălţimile unui profesionalism deja exacerbat pentru vîrsta lor, sosiţi acasă, la Timişoara, au asistat (cu cele mai nuanţate reacţii) la un recital de la care ar fi trebuit, în principiu, să înveţe. Şi dacă studentul Ulisse Bonaventura, un pianist „la secundar" este plătit la noi pentru a-şi face rutina de scenă, pe un recital complet, mă întreb ce ar terbui să mai facă pianiştii noştri „la principal" pentru ca, pe banii lor, cum li se cere, să li se aprobe măcar „dreptul" de a cînta un concert întreg şi nu tăiat, cum le impune un fără discernămînt statut interior ?

Lava BRATU

Climat

● Sîmbătă, 27 aprilie, are loc deschiderea FESTIVALULUI INTERNAŢIONAL „TIMIŞOARA MUZICALĂ", ediţia a XVI-a, cu un spectacol aniversar. Participă dirijorul Ladislau Rooth (Mexic), soprana Vjera Miranovici (Opera din Belgrad), tenorul Mihail Munteanu, artist al poporului (Teatrul Academic de Operă şi Balet din Chişinău) baritonul Vasile Martinoiu (Opera Română din Bucureşti) şi corul Operei Române din Cluj-Napoca. ● Filarmonica de stat „Banatul" a prezentat la sediu un concert simfonic, avîndu-l la pupitru pe dirijorul Remus Georgescu, iar ca solist pe Anton Niculescu (Germania). În program : S. Prokofiev — „Simfonia concertantă pentru violoncel şi orchestră" şi B. Bartok — Suita „Mandarinul miraculos". ● Opera Română prezintă premiera „Viktoria şi al ei husar", de Paul Abraham, sub conducerea muzicală a dirijoarei Mihaela Silvia Roşca. Regia artistică Marina Emandi Tiron, scenografia Dumitru Popescu, coregrafia Elisabeta Feretti şi Alina Ilie. ● Secţia de muzică şi Clubul studenţesc al Universităţii din Timişoara a organizat, în Aula Magna un „Concert Wolfgang Amadeus Mozart" susţinut de studenţii claselor de instrumente, canto, muzică de cameră şi orchestră. ● În perioada 21-28 aprilie, Centrul Cultural Francez prezintă la cinematograful „Victoria" opt filme din creaţia lui Claude Chabrol : „Ochiul diavolului" „Căprioarele", „Să moară bestia", „Femeia mîncinoasă", „Ruptura", „Nunta însîngerată" şi „Pui în oţet". ● Timp de două zile, Teatrul Naţional din Timişoara prezintă, în cadrul unui turneu la Oradea, piesa „Delir în doi" de Eugen Ionesco. ● În perioada 18 aprilie — 8 mai, Teatrul Maghiar de Stat „Csiki Gergely" va prezenta spectacole în oraşele Sfîntu Gheorghe, Miercurea Ciuc, Tîrgu Mureş, Cluj, Turda şi Alba Iulia. ● Vicariatul Ortodox Sîrb din Timişoara a organizat un concert de muzică bisericească „Din negura cîntării" susţinut de Dragoslav-Pavle Aksentevici din Belgrad. În cadrul spectacolului, Svetlana Stevici a interpretat cîntece populare sîrbeşti. ● Ansamblul de cîntece şi dansuri „Banatul" Timişoara a prezentat la Sala „Olimpia" spectacolul muzical-coregrafic „Tot Banatu-i fruncea", cu participarea soliştilor vocali: Petrică Moise, Emil Cîrţi, Lia Lungu Tantu şi Mariana Varga. ● Tot la Sala „Olimpia" au avut loc două spectacole de divertisment. ● Unitatea de impresariat artistic „Danubius" — Galaţi a prezentat spectacolul „Asta zic şi eu noroc", cu participarea formaţiei „Noroc" din Republica Moldova şi concursul actorilor Hamdi Cerchez şi Mihai Mihail. ● Şi un spectacol cu loterie pe valută (biletele cu 80 de lei,... mersi !) sponsorizat de firmele Comturist S.A. şi Loto Pronosport. Titlul „Dolarii... şi totuşi dolarii..." l-a adus în scenă pe Florin Piersic, Nicu Constantin, Gabriel Cotabiţă, Cătălin Crişan şi formaţia „Vodevil". Suşe privatizate să mai poată rîde şi omul de rînd, „măi dragă". ● În librării : Constantin Brătianu — „Murphy" (Ed. Royal), Anton Dumitriu — „Retrospective" (Ed. Tehnică), Franz Kafka — „Colonia penitenciară" (Ed. Moldova), Raymond Boudon — „Texte sociologice alese" (El. Humanitas), „Pasărea măiastră" (Ed. Minerva), Kahlil Gibran — „Profetul" (Ed. Orion) ş.a.

A. Z.

ŢIGANIADA

(urmare din pag. 11)

du-se şi aceasta în chip firesc în oligarhie cînd mulţimea se porneşte cu mînie împotriva nedreptăţilor căpeteniilor, se naşte **democraţia**. Cu vremea apoi, din pricina trufiei şi ilegalităţii acesteia, ia naştere **ohlocraţia**". Cum ţiganii oricum nu vor aristocraţie, discuţiile se poartă asupra celorlalte două forme, oratorul partizan al uneia criticînd, de fapt, formele degenerate ale constituţiei propuse de adversar şi lăudînd forma ideală a guvernămîntului propus de el. Soluţia lui Janalău este, iarăşi, în deplin acord cu politologii antici. Expresia lui e doar mai plastică decît aceea a lui Polybios, dar nu alta în conţinut : „Este limpede că cea mai bună trebuie socotită constituţia alcătuită din toate amintitele particularităţi ale celor trei forme". Şi el ştie, de altfel, prea bine că formele se depreciază de la sine : „Şi de la-mprejurări fieşcare / Poate să capete schimosală, / Apucînd lăturişă cărare / De la scoposul şi-ntiia tocmeală". Preocupările legiuitorului, în viziunea lui Janalău, nu sînt altele decît cele de care se izbeşte executivul nostru. Şi, aşa cum învăţatul Janalău se lovea de o serie de priorităţi, intrînd cu aşezămîntul într-o aporie („Mai întîia sîlinţă şi pază / Este obiceiurile-a direge / Ş'a plăsmui cetăţeni întregi, / Decît a da multe mîndre legi", dar şi, imediat apoi, „Întîi dară legi bune şi drepte / Ş'izvodim în ţigănească ţară"), tot astfel executivul nostru nu-şi găseşte prioritatea, ciocnindu-se la tot pasul de priorităţi. În orice caz, după sfatul televizat al bătrînului Drăghiciu, dat îndată după revoluţie, el a pus în faţa naţiunii un iluzoriu car cu bucate, încercînd s-o facă să se mişte, motivat şi alert, înspre reformă.

Prin prestanţa sa divinatorie, Ţiganiada este o carte de căpătîi pentru orice politician român. Nu mai puţin pentru ceilalţi, din gloată, care ar trebui să-şi ia mult mai în serios propria literatură. Dacă nu de altceva, măcar pentru motivul că adesea cuvîntul provoacă realitatea şi — iată — o şi produce.

Top

ENERGIA DISPERĂRII (II)

2. Potrivit datelor rezultate dintr-un sondaj de opinie efectuat de firma „Alexander & Associates", interesul americanului mediu pentru filmele video de proastă factură a crescut, fapt ce se poate lesne deduce urmărind cifra ascendentă a vînzării casetelor video înregistrate. Majoritatea „filmelor" fac bună casă cu kitsch-ul, propovăduind violența sub toate formele ei. Dacă în anii '60 exista cultul „Superman"-ului care, în final, învingea răul, acum asistăm la o halucinantă răsturnare a situației în care monștri sadici, pe lîngă care creaturile lui Spilberg par niște păpuși inocente, ucid ori supun la suplicii inimaginabile pe cine vrei și pe cine nu vrei, într-un nesfîrșit suspans. Nu e exclus ca de aici să se tragă și inspirația exponenților **„Thrash, Death & Speed Metal"**-ului. Spiritul „muzicii" acestora e dominat de aceeași angoasă, de apetitul pentru distrugere care se degajă generos din „Horror Movies". Edificatoare e și grafica mapelor discurilor, arsenalul de insigne, T-Shirturi, postere voit macabre care se vînd ca pîinea caldă ca și revistele „Metal Hammer", „Rock Hard", „Metal Attack", „Circus". Ce surprinde însă e faptul că, în pofida unor prestații muzicale extrem de modeste oferite într-un pauper cadru inventiv de aceștia **„magicieni ai nimicului"**, cum i-ar numi Allen Gingsberg, ei au admiratori fanatici. Sigur, perioada adulării e una tranzitorie și ține de vîrsta atît de frumoasă a adolescenței, dar, vai, atît de năbădăioasă.

La această vîrstă fan-ii inocenți par nespus de generoși cu aprecierile, fiind predispuși să confunde valorile cu gratuitatea. Furați de imaginea idolului atotputernic, aureolat de spotlight-uri și valuri colorate fumigene, ei nu doresc altceva decît să se transpună acestei imagini-simbol, a pletosului cu chitara, ale cărei taine acesta le-a desprins cu trei zile în urmă. Suprema dorință a puberului e ca el să fie adulat, să fie un mit. Nu importă **cît timp** și **pentru** ce. „Azi fiecare poate deveni star, dar numai pentru jumătate de oră" (Andy Warhol). Peter Burtz, redactorul șef al revistei „Metal Hammer" încearcă o explicație vis-à-vis de acuzațiile de incitare la violență puse în discuție de factorii educativi: „Se practică acum un rock dur și rapid (!?). Asta e și nimic altceva. El e la modă, se caută, se cumpără, deci asta e! Textele? Păi astea-s aspecte marginale. Heavy Metal înseamnă, să zicem, doar zece la sută din scena rock, iar lipsa de discernămînt unu la sută (sîc!). Oricum, afirmația conform căreia producătorii de discuri „Thrash", /Death" devin multimilionari e deplasată. Nu-i adevărat că grupuri ca „Judas Priest" și-ar vinde un LP într-un milion de exemplare. Sînt rare excepțiile. Grupurile germane vînd între 5 000 și 15 000 de discuri per titlu". E clar că domnul Burtz „o scaldă". Dacă un om de afaceri nu ne ajută să descifrăm misterele rock-ului infestat, poate o face firma **EMI Electrola Records** la care au contracte „Wixen", formație feminină, dar și veteranii „Black Sabbath". Iluzii deșarte. În viziunea acesteia „Thrash"-ul înseamnă doar bani, mulți bani. Ce contează că ei se obțin otrăvind spiritul copiilor?

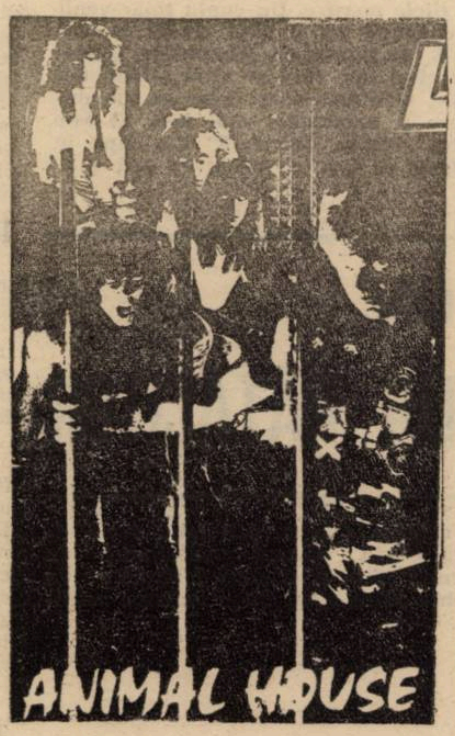

Apelăm în ultimă instanță la o carte de specialitate (credeam noi): **„Heavy Metal Lexicon Vol. 1"** de **Mathias Herrs.** Autorul, probabil un admirator înfocat al genului, nu teoretizează trecînd cu un entuziasm demn de o cauză mai bună la înșiruirea numelor bizare ale formațiilor și la „operele nemuritoare" ale acestora care, pînă la vară, vor fi sigur date uitării. „Lucrarea" abundă în greșeli gramaticale și ortografice, definindu-se un subprodus, ca și „arta" pe care ar vrea s-o slujească. Subcultura și-a spus încă o dată cuvîntul. Oricum, aflăm denumirile exponenților curentului rock **„ZZ"** (zgomot zadarnic): **Demolition Hammer, Exploited, Trouble Tribe, Extreme, Torture, Schubert (!?),Cannibal Corpose, Ratt, Sodom, Animosity, Sadus, Vicious Rumors, Violence, Deathrow, Pyromania, Carnivore, Napalm Death.** Acesta din urmă, un cvintet britanic, ca și „Nuclear Assault" sau „Rigor Mortis", conturează o viziune apocaliptică a lumii prin texte al căror conținut îi recomandă drept retardați mintali incurabili. Citiți și cruciți-vă: „Lăsați-ne să mergem la Vatican / Luați-l din pat / Legați-i cureaua în jurul gîtului / spînzurați-l pe Papă / Spînzurați-l pe Papă" („Nuclear Assault"). Mesaje imbecile, platitudini agramate pot fi recepționate și de la grupul **„Rigor Mortis"**: „Sîntem instrumente ale răului (aici trebuie să le recunoaștem simțul autocritic, n.n.) Noi venim direct din iad / Să vă producem suferință". Un scop atins. Aer, deschideți fereastra!

Petru UMANSCHI

La fanion

Infarctul în fotbalul iugoslav

1. **Cazul Crăciun și diplomația română a șutului.** După ce atmosfera fotbalistică timișoreană a fost tropicalizată de avatarurile unei Politehnici plecate în turneu cu peste o tonă de nuci, după ce d-l Costică Rădulescu și-a anunțat demisia, după ce s-au ținut niște ședințe ce se sperau — sau lăsau impresia că vor să fie — împăciuitoare, după ce s-au auzit acuze reciproce mai spectaculoase decît chiar procesul de la Timișoara, după ce tot lotul a semnat o scrisoare în care declara că nu mai vrea să evolueze sub conducerea lui C. Rădulescu, după ce Poli a jucat un meci slab cu Jiul, după ce a fost fluierată de un public spectator aproape confidențial, după ce, în fine, orașul s-a împărțit în două tabere clare, a venit conflictul dintre Crăciun —căpitanul echipei — și d-l Nicolae Secoșan, la rîndu-i lider, de data asta al opiniei fotbalistice timișorene în materie de Poli. Schimbul de vorbe grele a venit după meciul cu Jiul, cînd Crăciun, considerînd că d-l Secoșan a comentat cu părtinire meciul, ba chiar a fost prea alături de d-l C. Rădulescu în conflictul acestuia cu echipa, a conchis că se miră de ce d-l Secoșan mai vine pe acolo. Greșeală gravă din partea unui fotbalist, dar și mai neinspirată a fost scrisoarea publicată de același în paginile ziarului pe computer. Momentul publicării scrisorii a fost ales nefericit pentru că se părea că tensiunile încep să se stingă, pentru că echipa nu a dovedit prin rezultate că va reuși să păstreze acel mirific loc patru unde a ajuns. Însă mai presus de orice Crăciun nu a înțeles un lucru fundamental, anume că presa, cuvîntul are o forță care poate — în caz de extremă — să termine cariera unui fotbalist, să îl izoleze definitiv într-o totală inhibiție. Regret acest pas (șut nediplomatic) mai ales că l-am sfătuit pe Crăciun să nu dea publicității scrisoarea. Cred că trebuie să ne aplecăm urechea și la problemele unei echipe nu numai la modul abstract. Cred că trebuie să-i ascultăm și pe jucători, pe rînd, mai ales în momentele de criză și, atunci cînd greșesc, să încercăm să ne explicăm dimensiunea psihologică a reacției lor. Un lucru de care — sînt sigur! — d-l Secoșan este conștient. Mai mult chiar — responsabil, adică generos. Acum sper.

2. **Infarct sîrbesc cu cinci colțuri roșii.** Acum două săptămîni, în primul meci al semifinalelor Cupei Campionilor Europeni, nemți și ruși au avut noapte albă. Bayern München pierdea acasă, cu Steaua Roșie, cu 1—2, iar Spartak Moscova, cu 1—3. Faima münchenezilor pe propriul teren era mare și numai italienii de la Inter au reușit, în 1989, să îngenuncheze gazdele pe stadionul olimpic. În tur, Wohlfart a deschis scorul în min. 24, dar în min. 45 Pancev egalează și, în min. 70, Savicevici, stabilește scorul final: 1—2. Așadar, în retur sîrbii plecau ca net favoriți și, după primele 45 de minute, se părea că partida nu va avea istorie. Însă a avut, pentru că nemții au egalat, au luat conducerea și, la un moment dat au avut o bară care a aruncat o întreagă Iugoslavie în brațele infarctului. În ultimele zece minute fazele se desfășurau de la o poartă la alta cu o egală tensiune, pentru ca norocul să fie, în cele din urmă de partea sîrbilor: 2—2 în urma unui autogol marcat cu o boltă perfectă. Condimentele nu au lipsit și chiar golul egalizator al nemților a fost unul de pomină, adică scăpat de Stojanovici printre picioare. Explozia după fluierul final s-a consumat tot în stilul casei, comentatorul TV al meciului driblînd printre hiperbole și metafore: „S-a deschis cerul. Steaua roșie, Steaua roșie!...", „29 mai (ziua finalei de la Bari cu Marsilia) este o zi mai mare decît ziua eliberării Iugoslaviei!" „Prosinecki, acest Paganini al fotbalului" „Belodedici, împărat în careu, fenomen al fotbalului european", „Savicevici, un zeu al fotbalului" etc. etc. În Cupa Campionilor, finală Manchester — Barcelona, iar în cupa UEFA, finală italiană: Roma — Inter.

Marcel TOLCEA

ASOCIAȚIA „SOLIDARITATEA UNIVERSITARĂ"
vă invită să participați la ciclul de conferințe
„DEMOCRAȚIA"

Oferit de personalități ale vieții spirituale și științifice:

- **LUMINAREA, FILOSOFIA DEMOCRAȚIEI**
  de prof. dr. EUGEN TODORAN, rectorul Universității din Timișoara, 26.04.1991, ora17.
- **DEMOCRAȚIE ȘI UMANISM**
  de prof. dr. MIHAIL DRAGOMIRESCU, rectorul Universității Științifice Medicale din Timișoara 3.05.1991, ora 17
- **DEMOCRAȚIA ȘI UTOPIILE INDUSTRIALIZĂRII**
  de conf. dr. RADU VLĂDEA, rectorul Universității Tehnice din Timișoara, 10.05.1991, ora 17.
- **DEMOCRAȚIE ȘI PROPRIETATE ÎN MEDIUL RURAL**
  de prof. dr. PĂUN OTIMAN, rectorul Universității de Științe Agricole din Timișoara, 24.05.1991, ora 17.
- **DEMOCRAȚIA, FORMĂ DE GUVERNĂMÎNT**
  de prof. dr. VLADIMIR HANGA, Universitatea din Cluj, 31.05,1991, ora 17.
- **DEMOCRAȚIA ȘI LIBERTATEA CREDINȚEI**
  de mitropolitul Banatului NICOLAE CORNEANU.

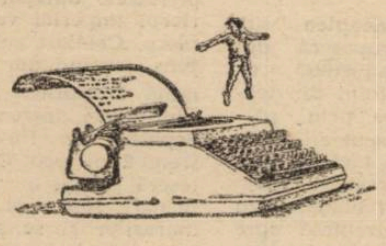

Cabaret O.

Adrian Foriș (Caransebeș): Nu se poate prea mult strînge din zecile de pagini trimise. Nivelul de înțelegere a poeticului e infantil, recuzita, preeminesciană. Toate astea s-ar putea ierta — e drept/ temporar — la 18—19 ani, însă nu la vîrsta dv. Aveți o meserie frumoasă, nu o neglijați!

Mititica Săvuceanu (București): Extraordinar proiectul dv.! Vreți să continuați serialul Dallas pe meleaguri dîmbovițene, dar, conștientă fiind de faraonismul unei asemenea întreprinderi ați decis să intrați în legătură cu mai mulți scriitori din România pentru a obține ajutor. Eu zic că ar trebui să faceți un comando de scenariști dallasiano-dîmboviteni în care să fie neapărat și un matematician, deoarece acesta v-ar putea ajuta la realizarea tuturor permutărilor amoroase posibile. În ceea ce privește revista „Orizont", încercăm să luăm legătura cu unii prieteni din America pentru mici nuanțe care, actualmente, ne scapă.

Viorel Topliceanu (Bistrița): Ați fost greșit informat. La colocviul internațional de la Timișoara „Putere și opoziție" nu a participat d-l ministru Doru Viorel Ursu. Aceeași carență informațională se vădește și în ce privește lista oaspeților de peste hotare. Dacă ați fi citit nr. 13 al revistei noastre v-ați fi dat seama că d-l Jean Francois Revel nu a fost prezent, domnia sa trimițînd un text spre a fi citit.

Jimmy Handrix (Timișoara): Cu părere de rău trebuie să încep a vă corecta încă din start: se scrie Jimi și nu Jimmy„ dar important e, în cazul în speță, cum se aude. Și la J.H. se auzea splendid. Cît despre texte, mă tem că nu se aud și nici nu se citesc prea bine. Cinismul e afectat, stridențele abundă. Știu că vă place Jim Morrison, dar textele lui sînt complet altceva. Semne ceva mai bune în Nu e lumea mea asta, nu e lumea ta. Sună chiar frumos finalul:

Și lasă părul tău să crească peste pămînt și peste ocean
Și dormi în el ca o pasăre subțire peste liniile de cale ferată
Ai grijă atunci cînd te trezești să nu strivești orașele cu peștii
Mii, sute de mii, milioane, trași ca un năvod pe pămînt.

E o dimensiune, aici, cosmică a ceea ce, în anii 60, se numea **flower power.**

Simion Gheorghe (București): Sînt multe lucruri interesante în tot ce ați trimis. Cred că sînteți mai în vîrstă — sper că nu fac nici o impolitețe — pentru că forma literelor scrise, caligrafia trădează o disciplină de mult dispărută. Chiar și titlurile eseurilor mărturisesc o epocă dispărută. Am reținut și observațiile dv. în legătură cu unele erori de traducere.

Marian Comșulea (Craiova): Schița **Stewardesa** e mult prea asemănătoare cu **La jumătatea drumului spre lună** de Axionov. Fraza e destul de stîngace și vă lipsește ceva: naturalețea dialogurilor. Oricum, din trei schițe a cîte 2—3 pagini fiecare, e destul de greu să-mi pot forma o părere. Mai trimiteți.

Aimée Georgescu (București): Aveți un nume frumos interbelic, de burghezie scăpătată, cu parfum abia păstrat în penele de struț pitite în dulapurile de nuc. Credeți că are vreun rost să mai scrieți cu un asemenea nume? Eventual acrostihuri cu plante și îngeri. De nu ar fi și asta prea mult.

Samuel H. Stoenescu (Bacău): Pe jumătate!

Felician Tomescu (București), Eva Damian (Arad), Claudiu Popescu (Azuga), Stana Ursache (Ploiești), Elena T. (Alba Iulia): Nu.

Marcel TOLCEA

Povestea Jidovului rătăcitor, de Jean d'Ormesson, apărută recent la Gallimard, fabulează, cu umor și bună stăpînire a artei narative, pe canavaua unui mit străvechi, ale cărui întîmplări se nasc, parcă, în proximitatea unei istorii indubitabil cunoscute.

Scena întîi : Ierusalim. Pantofarul Ahasverus, de loc din Galileea, al doilea portar al lui Pilat din Pont, este îndrăgostit de frumoasa Myriam (zisă și Maria sau Magdalena), de meserie prostituată. Scena a doua : Assisi, Italia. Giovanni Buttadeo, pe numele său „adevărat" Isaac Evreul cerșetor poliglot, devine tovarășul de drum al lui Pietro di Bernardone, negustor bogat care... Scena a treia : Sevilla. Juan Esperendios, sau Isaac Genovezul, se împrietenește cu un anume Cristofor Columb. Scena a patra : Veneția, în zilele noastre. Un cuplu tînăr venit să-și trăiască dragostea în Cetatea Dogilor cunoaște un individ ciudat și fără vîrstă, un solitar pe nume Simon Fussgänger. E de înțeles că, Ahasverus, Buttadeo, Esperendios și Fussgänger sînt unul și același ins, rînd pe rînd soldat, negustor, marinar, bancher, seducător de profesie, scriitor, curier imperial sub numele Isaac Laquedem (în fragmentul pe care îl prezentăm mai jos). El este Jidovul Rătăcitor, alesul lui Dumnezeu pentru „Marea Aventură" din clipa în care, sub primul său nume, Ahasverus, a refuzat să dea un pahar cu apă galileanului care își ducea crucea...

JEAN D'ORMESSON

POVESTEA JIDOVULUI RĂTĂCITOR

Moscova ardea. Ordinul de incendiere a orașului, ocupat de francezi, fusese dat de Rostopșin fără știrea țarului Alexandru. Generalul conte Rostopșin era guvernatorul Moscovei. Mai era și tatăl unei fetițe de doisprezece ani, care purta numele de Sophie. Era viitoarea contesă de Ségur, autoarea **Memoriilor unui măgar**, a **Nenorocirilor Sophiei**, a **Fetițelor-model** și a **Generalului Durakin**. Într-o frumoasă dimineață de septembrie, exact la o săptămînă după bătălia de la Borodino, fetița se plimba cu babușca ei pe străzile de-acum pustii ale capitalei părăsite de majoritatea locuitorilor cînd au sosit francezii. Isaac Laquedem, curier al Împăratului, o luase în brațe și o urcase pe cal, spre spaima guvernantei, care țipa în gura mare. Imaginea călărețului care o ridicase în brațe rîzînd s-a întipărit în memoria fetiței. Avea să apară de mai multe ori în cărțile ce aveau să urmeze. Acum, Moscova ardea. Sosise deja toamna. Isaac Laquedem se afla de cîteva luni în serviciul Curierilor Marii Armate. Timp îndelungat, în cursul verii, ștafetele trimise, purtînd portofolii destinate Împăratului, parcurseseră în galop, în ambele sensuri, drumul între Paris și ceea ce se convenise a fi numit „palatul imperial" — și care nu era, adesea, nimic mai mult decît o biată fermă în care, înconjurat de generalii săi, Împăratul dădea ordine sau dormea cîteva ore. Foarte curînd, Marea Armată s-a izbit de obstacole neprevăzute, retrăgîndu-se fără a da bătălii, rușii, într-o masă imensă, nu lăsau nimic nedistrus în urma lor. În Rusia pustie, francezii erau pierduți...

Încă de la începutul lui octombrie, curierii francezi au început să fie atacați. A fost nevoie să fie escortați. În 12 sau 13 octombrie, deși sub escortă, două ștafete au fost răpite. Împăratul a fost informat că intercepția curierului de către cazaci fusese organizată în ambele sensuri. La 29 octombrie, la Ghiațk, după vreo zece zile de la evacuarea Moscovei pe trei sferturi distrusă de flăcări, Împăratul a primit depeșe de la Paris care datau de mai bine de o lună. În 3 decembrie, la Molodecino, după trecerea Berezinei, Napoleon a dat peste o grămadă de sacoșe — paisprezece, după aghiotantul său, Caulaincourt, douăzeci, după spusele secretarului său, Fain, —, îngrămădite unele peste altele, încă din 12 noiembrie. S-a aruncat asupra lor și conform mai multor martori oculari, le-ar fi spintecat dacă ar fi avut un cuțit în mînă. Primirea veștilor din Franța — în care izbucnise conspirația lui Malet — era un lucru capital pentru Napoleon.

Exista, însă, ceva și mai important: trimiterea în Franța — unde nu se mai știa nimic despre Marea Armată, și unde oamenii începuseră să se neliniștească din cauza zvonurilor ce apăreau — de vești despre Împăratul pe care se bizuiau toți și toate.

Timp de zile și nopți întregi, Isaac Laquedem, curier al Împăratului, a galopat prin zăpadă. Îi plăcea să înainteze singur, să se joace cu primejdia și să se încadreze într-un termen precis. Cîmpiile interminabile ale Rusiei și ale Poloniei, întretăiate de păduri și de fluvii ce trebuiau traversate, cu dușmanul aflat de toate părțile, ceva anume de întreprins în această lume inutilă i se potriveau mai mult ca oricui. Uita. Cînta cîntece vechi, care îi reveneau în memorie din toate colțurile lumii și din vremuri îndepărtate. De mult nu mai fusese atît de vesel.

— Laquedem, îi spusese Beyle, ești însărcinat cu o misiune de către Împărat. Dacă, dintr-un motiv sau altul, nu poți să ți-o îndeplinești personal...

— Adică, dacă sînt ucis?... spusese Laquedem.

— Ei bine,... da, dacă ești ucis, sau grav rănit, sau prizonier...

— N-am să fiu ucis, spusese Laquedem. Și nu e în puterea nimănui să mă împiedice să circul.

— În fine, pe scurt, spusese Beyle, ușor agasat, dacă ți se întîmplă ceva pe drum, dă-i mesajul dumitale unui om de încredere pe care să ți-l alegi pe cît se poate mai bine și care să ajungă la Paris în locul dumitale. Dar ai grijă, nu te-ncrede în oricine.

Ștafeta Laquedem se hotărîse, însă, să nu cedeze nimănui locul și să treacă el însuși pragul Tuileriilor.

Într-o dimineață, devreme, cînd soarele de-abia se ridicase deasupra zăpezii răspîndite și dedesubtul aceleia ce cădea fără încetare, Laquedem ajunse la malul unui fluviu care, poate, nu era decît un rîu, și pe care-l traversase de mai multe ori fie într-un sens, fie în celălalt. Își amintea de un pod pe care trecuse cu două sau trei luni în urmă. Ghețurile îl făceau inutil, dar, sub vîrtejurile de zăpadă, îl văzu în fața lui, puțin în amonte, și se pregătea să-l treacă, cînd patru cazaci pe cai ieșiră ca din pămînt în fața lui.

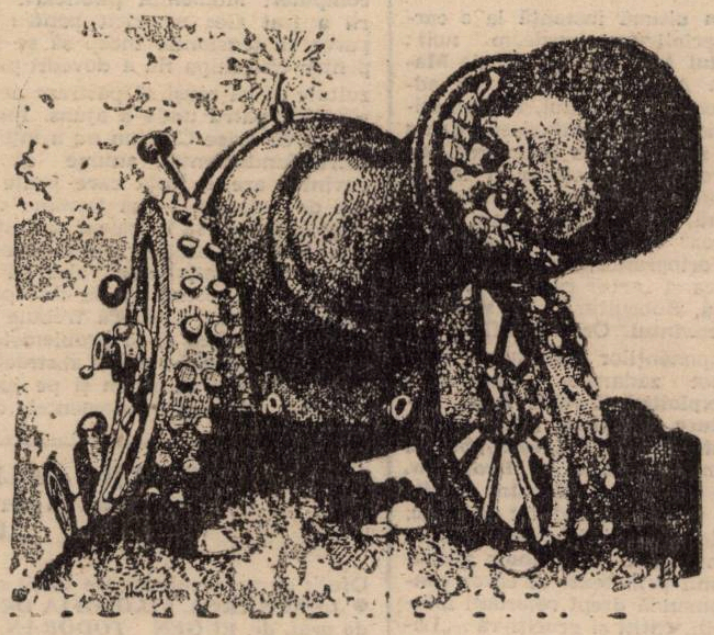

Probabil petrecuseră noaptea sub pod și păreau că se întrupaseră din pămînt și din ghețuri. Laquedem, cu un gest rapid, scoase pistolul din teacă. Avu timp să-l observe, prin perdelele de zăpadă, pe cazacul aflat în imediata lui apropiere : o față de Kalmuk, cu ochii oblici și pomeții proeminenți pe sub căciula de blană. Văzu mai ales lancea gata îndreptată spre el. Omul căzu. Un glonte șuieră : venea din partea unui alt cazac, care încă mai țintea spre el cu o mînă pe care frigul sau teama o făceau să tremure. Laquedem scoase dintr-o altă teacă un alt pistol și-l ochi pe acest om care căsca o gură rotundă și niște ochi înfricoșați. Cînd era gata să tragă, îl văzu pe al treilea dintre cazaci aruncîndu-se asupra lui, cu sabia deja ridicată. Țeava pistolului devie cîteva grade. Elanul spadasinului fu curmat dintr-o singură lovitură : un glonte între ochi, chiar la baza nasului.

Laquedem își trase sabia și dădu pinteni calului îndreptîndu-se spre ultimul dintre cei patru cazaci. Schimbară cîteva lovituri de sabie, rănindu-se ușor, împiedicați în mișcări de cele două corpuri întinse în zăpada care începea să se înroșească și de caii fără călăreți care se ridicau pe picioarele dinapoi în preajma lor. Curierul imperial vru să rupă lupta, să plece. Celălalt galopă în urma lui, ajuns curînd din urmă de cel a cărui mînă tremurase. Ideea lui Laquedem fusese să-i antreneze pe cei doi cazaci departe de fluviu și să revină în trombă pe pod. Cei doi cazaci îi înțeleseră planul și încetară de a-l mai urmări. Reveniră lîngă trupurile camarazilor și se aplecară asupra lor, așa cum erau, pe jumătate acoperite de zăpadă, cînd văzură, țîșnind din ceață, un călăreț care se năpustea spre ei în galop, cu sabia scoasă. Avură timp doar să se ridice și să pună mîinile pe lănci. Capul primului zbura deja prin aer, desprins de corp printr-o lovitură strașnică de sabie care, la capătul traiectoriei, atinse și umărul celuilalt, cazacul cu mîna tremurîndă. Rănitul se prăbuși, scoțînd un urlet mai degrabă de spaimă decît de durere. Curierul imperial trecuse podul.

— Imbecilii! S-au lăsat omoriți degeaba. Dacă tot nu le pasă de țar și de boierii lor mai mult decît îmi pasă mie de arhiducesă și de acest arhiticălos de arhicancelar, mai bine-am fi făcut, toți cinci, să dăm pe gît o sticlă decît să ne rupem gîturile. Păcat.

Întorcînd pe toate fețele aceste gînduri care-i trecură prin cap, Isaac Laquedem zări în fața lui un călăreț care înainta la pas, cu un aer neglijent, cu o umbră de insolență, într-o uniformă strălucitoare, pe care o recunoscu dintr-o privire : era veșmîntul binecunoscut, calul, arab, era la fel de dichisit ca și stăpînul, acoperit cu galoane și ghinde aurite. Dînd pinteni calului, Laquedem îi ajunse din urmă pe călărețul cel sclipitor.

— Bună ziua, căpitane, spuse Laquedem salutînd milităreste. Cu ce pot să vă fiu de folos?

— Oh, prietene! făcu aghiotantul întorcîndu-și capul spre noul venit, ca și cum întîlnirea ar fi avut loc la balul prințului de Neuchâtel sau al arhicancelarului, ce vînt bun...?

— Curier imperial, zise Laquedem.

Ștafeta încercă, la rîndul său, să afle ce făcea, pe drumurile Poloniei, un aghiotant cu un aer atît de detașat. Degeaba. Merseră astfel, împreună, neschimbînd decît puține cuvinte, dar călărind rapid, o bună bucată de drum. Căderea nopții se apropia cînd zăriră un grup de case lîngă o pădurice. Se îndreptară spre cea mai mare. O femeie apăru la poartă.

— Și după aceea?... întrebă Marie.

— Astea-s femeile! făcu Simon. Toate detaliile captivante pe care le-am povestit ți-au trecut pe lîngă ureche. În schimb, deîndată ce vine vorba despre o femeie, ți se trezește atenția. Cei doi bărbați coboară de pe cai. Sînt în uniformă. Își agață șeile de un inel de metal din zid. Femeia ține un felinar la înălțimea obrazului ale cărui trăsături cei doi nu le disting.

— Un felinar? zise Marie.

— Un felinar, spuse Simon. Constat cu regret că acest felinar te tulbură tot atît cît îi tulbura pe cei doi bărbați aflați în picioare, în zăpadă, într-o noapte de iarnă din 1812. Te întrebi ce e îndărătul lui. Se întreabă și ei la fel. Cei doi bărbați, nemișcați, încearcă să ghicească ce se ascunde îndărătul felinarului.

Există asemenea momente în care timpul pare a se opri. El curge neostoit, trece fără să privească în stînga ori în dreapta, apoi, deodată, parcă se așază să-și tragă sufletul. Se relaxează un pic. Își pune picioarele pe masă. Își trage șapca peste ochi, să se ferească de lumină. Își face siesta. Timp de zile și nopți, Isaac Laquedem galopase peste cîmpii. Totul trecea pe lîngă el cu mare viteză : orele, copacii, peisajele, c a p e t e l e desprinse de trunchi. În fața casei, fiecare lucru revine la locul său. Un miracol de pace. Liniște. Calm. Un sentiment de fericire. Un aer de eternitate.

Ați cunoscut și voi, firește, odată, aceste mici iluminări, aceste extaze în surdină. Mașinile se opresc, pendulele de asemenea., inima încetează să vă bată, lumea încetează să se mai învîrtească, coboară din ceruri și e gata să vă întindă cheia. Neliniștea se risipește. Misterele se elucidează. Totul se explică. Viitorul vă explodează în piept. N-are rost să căutați mai departe. Ați așteptat ceva care vă așteaptă acum. E cazul celor pe care îi chinuie cîte o idee fixă, atunci cînd au sentimentul că au ajuns, în sfîrșit, la capătul drumului, acolo unde s-a cuibărit taina, capătul după care au tînjit atîta timp. Dragostea pune stăpînire pe îndrăgostit și pacea pe muribund. Muzicianul, într-o străfulgerare, își aude simfonia ; pictorul își vede tabloul ; scriitorul, transportat, înțelege ce are de făcut. Isaac Laquedem, în felul său, a fost și el un artist, și-a închipuit, pentru o clipă, că ajunsese la capătul drumului și că avea să poată muri.

* Fragment din **Povestea Jidovului Rătăcitor** de Jean d'Ormesson, Editura Gallimard, 1990.

Prezentare și traducere :
Cornelia BRATU

COLECTIVUL DE REDACȚIE : MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef-adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORNEL BOGDAN, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 3 33 90, 3 33 76 și 3 00 73
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

Fotoreporteri : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU ;
Linotipiști : Tiberiu LAZĂR, Gelu DOGIOIU, Mirel UNGUREANU,
Tiparul executat la I.P.B.T. Index 42.907.

ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar

CITIȚI ÎN PAGINILE 4—5

20

DESPRE FRENEZIA SUPUNERII

ORIZONT

SĂPTĂMINAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ■ NR. 20 (1249) ■ 17 MAI 1991 ■ SERIE NOUĂ, ANUL III ■ 10 LEI

Alternativa Don Quijote

O lovitură de teatru aminată. Astfel ar putea fi definită, într-un cuvînt, recenta inițiativă de a crea un partid al Alianței Civice. E o mișcare la care se aștepta multă lume, însă întîrziată din motive poate explicabile: pe de o parte, sabotajul unei puteri experte în dezinformare și distructibilă pînă la inconștient. Campaniile de ponegrire a posibililor lideri ai inevitabilului partid, diversiunile grețoase orchestrate cu ajutorul diverselor sectoare ale poliției secrete și, nu în ultimul rînd, invidia liderilor opoziției au lucrat din plin.

Chiar înainte de a prinde viață, Alianța Civică moștenea tensiunile unei mari părți a laturii active a societății. Dacă adăugăm acestora indolența cunoscută a electorului mediu, scenariul va prinde un contur destul de precis. Iar dacă aruncăm o privire și spre cei care sînt, în acest moment, liderii Alianței Civice, inexplicabilul se va explica instantaneu: destule elemente șovăitoare, destui intelectuali înțepeniți în poze decorativ-curajoase. Pentru o seamă dintre ei, a fi în opoziție încă înseamnă (întorcînd pe dos celebra lozincă a totalitarismului) a nu fi de partea puterii. Dacă sub Ceaușescu, într-un regim acut semiotizant, în care semnele și descifrarea lor constituiau însuși mobilul actului politic, o asemenea tactică îți atrăgea automat aura de dizident, astăzi mondenismul prerevoluționar a intrat în desuetudine. Astăzi, ilegalitatea și ilegitimitatea în care trăiește societatea românească te obligă la radicalizare. Astăzi nu mai e suficient să ieși în stradă — între altele, pentru că, după miraculosul Decembrie '89, strada a redevenit pentru domnii Iliescu și Roman ceea ce fusese și pentru Ceaușescu. Astăzi se cere mult mai mult. Dincolo de grațioasele prezențe la mitinguri, trebuie să se vadă un program politic clar articulat. Trebuia să apară, în sfîrșit, gustul mizei.

Să fie clar: lenea cronicizată a multor partide e, în fond, un semn al neputinței. Mulțumindu-se cu firimituri de la dejunul coplos al vechii noi nomenclaturi, liderii partidelor istorice s-au descalificat iremediabil. Cînd politica leșinată a domnului Câmpeanu și a afitor falși opozanți din partidele de opoziție nu face decît să gireze (mai ales în fața străinătății) aventura unui parlament irresponsabil și a unei puteri care a înlocuit comunismul de lăcomie cu un democratism al venalității, înseamnă că rolul lor istoric s-a încheiat chiar înainte de a începe.

Firește, va urma etapa inscenărilor frenetice și a tentativelor de a distruge, de pe pămînt, din aer și de pe apă, noul partid. Pentru o vreme, zîmbetul panoramic al domnului Iliescu va avea tremoloul scrîșnit al rînjetului, iar declarațiile mediatice a lui Petre Roman vor dobîndi semeția turtită a unui liberalism strepezit. Vom afla că biata țărișoară a mai fost vîndută o dată, că spionajul străin ne fură mîncarea din alimentare și că devalorizează moneda națională, că, pe scurt, drogații din jurul lui Nicolae Manolescu distrug eroica muncă a proletariatului nostru mult încercat.

Să nu ne facem iluzii: cele mai necruțătoare atacuri vor veni din interiorul partidului. Mulți dintre militanții de azi se vor dovedi a fi fost delatorii de ieri, și aparentul entuziasm din zilele constituirii se va developa doar ca o bine executată sarcină de serviciu. Însă dincolo de aceste constante ale vieții noastre politice, Alianța Civică are de luptat și cu o altă fatalitate: cu propriul ei nume. Într-o țară în care cuvintele alianță și civism au fost, în cel mai bun caz, suspecte, un program de cert nivel european nu poate trezi decît suspiciuni. Civismul și solidaritatea au fost, la noi întotdeauna, întîmplătoare și, aproape imediat, regretate. Noi am vrut să fim, mereu, „unici în felul nostru". Astfel încît, demersul donquijotesc al domnului Nicolae Manolescu este și unul de-un tragic eroism.

Mircea MIHĂIEȘ

Cutia Pandorei

CABARET

Categorie trebuia revizuite prin prisma contemporaneității noastre postrevoluționare, afirmațiile unor poeți din trecut, chiar ale unora socotiți valoroși. Sărmanul Grigore Alexandrescu, în naivitatea sa pașoptistă, afirma într-o fabulă că nu vede să se mai petreacă minuni „în vremea noastră". Din punctul nostru de vedere însă, nu putem spune decît contrariul.

Descătușarea elanului creator după decembrie 1989, a dus la o adevărată dezlănțuire, chiar deșănțare a minunilor. Astfel, aflăm că partidul socialist al Muncii, adică nostalgicii trîndăviei comuniste și ai tîlhăriei legiferate (nu mai puțin ai prostiei activiste ridicate la rang de centru vital al națiunii) au sărbătorit 1 Mai, sărbătoarea muncii, probabil pentru a nu-și dezminți tupeul și noua denumire : sărbătorirea" în chip comunist" a avut loc la cinematograful „Miorița" ! să fie un semn că vreun ciobănaș șef se va însura cu „a lumii mireasă ?" Să dea Domnul 'să muncească cu turma lui măcar în tărîmul fără dor.

Între timp, la Sala Palatului, răsună în continuare aplauze frenetice, dar nu pentru ciobănașul Nicolae, ci pentru lenicerii lui Billy, veniți la Coongresul Bisericii Baptiste ; cult agreat altminteri și de Ceaușescu, dacă e să ne gîndim doar la declarațiile prietenești ale lui Billy Graham de acum cîțiva ani, făcute (spre disperarea reporterilor ei) Televiziuni.... măghiare, și la impecabila pază și organizare a vizitei de la Timișoara, cînd apărătorii adevărului științific erau în număr parcă mai mare decît la venirea celui mai iubit fiu al poporului. Dar vorba latinului, „vremurile se schimbă, și noi ne schimbăm după ele".

Tot în această perioadă, regretatul traducător Romulus Vulpescu, reîncarnat după Revoluție într-un senator (metamorfoza nu e tocmai inedită ; s-a mai întîmplat și ca un armăsar să ajungă senator ; senatorul Vulpescu nu e cabalin și nici nu dovedește sensibilitatea lucidă a nobilului patruped, dar parcă numele de Incitatus i se potrivește uneori), într-o bună tradiție ceaușeschiană reconsideră istoria românească, într-o tiradă paranoică, vorbindu-ne despre Regele Mihai I, „primul nomenclaturist" al Românlei comuniste. Dar, nici domnul președinte nu se lasă mai prejos ; pe scena Cotrocenilor constată că totuși au fost goluri. Cu aceeași ocazie constată cu bucurie că unele ziariste rele de condei nici nu sînt atît de bătrîne și de urîte precum le credea : un motiv în plus pentru extinderea orizontală a zîmbetului luminător ; se creează chiar o atmosferă destinsă care duce la dispariția pronumelui de politețe (altminteri confundat de foștii activiști cu bărbătescul „bă" sau „mă") în favoarea dimboviteanului „dumneata" plus persoana a II-a singular a verbului, că doară vorba cîntecului „sîntem de-o făptură și de-o seamă". Nu știm dacă se acceptă și invers. Dar nu ne miră nimic de vreme ce Margaret Thatcer e „madam", titlu care în engleză îi se acordă patroanelor de bordel, (domnul Iliescu fiind însă francofon, gafa e scuzabilă). Oricum, dacă șeful e pe scenă, înseamnă că țara e un spectacol.

TVR, făuritoare de cabaret, declară prin nemuritorul Florin Brătescu, că nu se simte tributară decît președintelui țării și parlamentului care reprezintă poporul. Just : după alegeri, ce mai contează poporul ; ne mulțumim cu reprezentanții.

În sfîrșit, un „afiș" de cabaret poate fi văzut în Timișoara pe strada Rodnei (parcă la nr. 8). În aceeași clădire își au sediul „Asociația foștilor deportați în Bărăgan" și partidul socialist al Muncii. Cele două firme sînt lipite una deasupra celeilalte, aproape încălecîndu-se ; sinistra întrebare care s-ar mai putea pune este dacă foștii deportați le povestesc celor mai iubiți fii ai poporului ce poate să-i aștepte, sau aceștia din urmă îi sfătuiesc pe primii să tacă pentru a nu ajunge din nou unde au mai fost ? ? ?

Dan NEGRESCU

ARGUS • ARGUS

• *Internațional Medium Found* este preocupat de crearea unor noi medii de informare audio-vizuală în România, altele decît cele subvenționate de la guvern. Intențiile sînt bune, vizitele la nivel înalt (inclusiv d-l președinte Ion Iliescu), dar rezultatele, deocamdată, sînt minore. Se întrevăd doar speranțe. Pe moment, nimic concret • Poate în viitor, care nu se știe cît de îndepărtat este. Pînă atunci, rămînem la posturile noastre (de radio și televiziune) • Presa scrisă se ocupă pe îndelete cu analiza reacțiilor politice interne și externe. • Între cele interne, declarațiile domnului președinte la ultima sa conferință de presă ocupă un loc privilegiat. De obicei, se observă că domnia sa vorbește mult, dar spune puțin. În afară de puținul care rămîne, celelalte cuvinte se înscriu în mult iubitul limbaj de lemn, de ale cărui capcane scăpăm teribil de greu, noi toți • Din nenorocire, foarte multă lume îl folosește în cel mai natural mod cu putință, fără măcar să-i sesizeze asperitățile. Din această cauză nici nu face vreun efort să evadeze din împrejmuirea lui • D-l președinte s-a arătat flatat că termenul *golan*, lan cu un an în urmă, a făcut carieră. Nu știu cîtă sinceritate se află îndărătul acestei afirmații. Mai ales cînd îmi amintesc că și *huliganii* răposatului odios au făcut ceva carieră, în detrimentul botezătorului • La aceeași conferință, d-l președinte a mai comis cîteva gafe, unele copilărești. Asta dovedește că dumnealui a rămas cu obiceiurile vechi, rutinate prin lungi instruiri și transmiteri de sarcini cu activul din subordine. Să vii și să compari propria apariție în public cu elucubrantele conferințe ale „omologului" Bush, încercînd să ieși în avantaj printr-o așa-zisă modestie, chiar este o copilărie fără margini. Stau și mă întreb : care cu ce s-or fi ocupînd consilierii prezidențiali ? Ori domniile lor nu găsesc cuvintele potrivite, ori boss-ul nu le ia sfatul în seamă. Ambele variante par la fel de grave, ținînd seama că la aceste press conference adastă și veterani ai mediilor internaționale, cărora nu le scapă nici cel mai neînsemnat amănunt • Adevărul e — din nefericire — că, la acest nivel, sinceritatea vorbitorului trebuie temperată de cerințele diplomației. Beția de cuvinte trebuie evitate ca un real pericol • E timp, în Parlament, domnii cuvîntători s-au dat la mesajul filmului *Piața Universității*, găsind de cuviință să atragă atenția că el nu e altceva decît o *instigare* • Instigare la ce ? La destabilizare ? • Să observăm că acest termen, printr-o aberantă întrebuințare, nu mai are nici o semnificație. A ajuns o formă fără fond. Ceea ce n-a reușit să facă propaganda odiosului cu anumite cuvinte, reușesc domnii parlamentari și o anumită parte a presei, ca să revenim la alte tîcuri verbale, la rîndu-le vidate de conținut • Și pentru că tot sîntem în preajma onorabililor parlamen-tari, să aruncăm o privire și asupra preocupărilor peuneriste • Ce mai zice domnul Gavra ?, acest ardelean persuasiv. Zice domnia sa că, pentru a intra mai repede în Europa (dar noi sîntem în Europa !), ar cam fi cazul să ne gîndim la o altă capitală a tuturor românilor Dl. Gavra zicea de Alba Iulia, apoi de Brașov.

Și pentru a-și motiva propunerea, a mai spus că Bucureștiul e prea aglomerat și e de tot necivilizat • Nu știu la ce m-am gîndit mai întîi : care din calificative e mai îndreptățit, sau cum de-o fi scăpat d-l Gavra cu atît de puține huiduieli și tropăituri din onorata adunare ? Ceea ce pot spune cu precizie e că, în urma acestei intervenții, partidul d-lui Gavra a mai pierdut ceva aderenți de la sudul Carpaților. Posibil să compenseze cu cei cîțiva proaspăt cîștigați în jurul celor două virtuale capitale • Ceea ce ne-a surprins plăcut, însă, nu vine din Dealul Mitropoliei, ci de la d-l Baltazar. Vajnicul pert-parol a sesizat necivilizatea publicației numită *Europa* • În sfîrșit ! • Numai că din alt punct de vedere decît ne așteptam noi. Dar, nu-i nimic, e bun și ăsta • Domnul B.B. a cerut procuraturii să ia măsuri. Sîntem foarte curioși cum vor arăta acestea ! • Pînă atunci, să vedem ce mai fac japonezii ! • Fac rău, ăăci, zilele trecute, din cauza unei întîrzieri de 10 minute la plecare, două trenuri s-au ciocnit lugubru, provocînd moartea și rănirea multor călători • La noi, din fericire pentru toată lumea, chefereul cunoaște și întîrzieri de 300 de minute și nu se întîmplă nimic. Nimic rău. Eventual accidente cardiace sau nervoase. Dar Domnului, nu moare nimeni din asta. Acum, fie vorba-ntre noi, și vitezele sunt altele. Nu se compară trenurile japoneze cu jugurile noastre ! La noi se călătorește în limitele străbunului dicton „Langsam aber sicher !". Și nu numai la C.F.R.

C. B.

În ziua de 9 mai a.c., la Liceul „Moise Nicoară" din Arad a avut loc, într-o excelentă organizare a Casei Corpului Didactic și a Inspectoratului Școlar Județean, Simpozionul „Lucian Blaga", prilejuit de comemorarea a 30 de ani de la moartea lui Lucian Blaga.

Au fost prezentate o serie de comunicări de remarcabilă ținută științifică aparținînd în primul rînd cadrelor didactice de limba și literatura română, de filosofie din municipiul și județul Arad : prof. Elisabeta Mada, prof. Florentina Leucuția, prof. Anton Hica, prof. dr. Ioan Biriș, prof. Iulian Negrilă. Au participat, de asemenea, ca invitați : cercet. șt. princ. dr. Cornel Ilioane și cerc. șt. dr. Dumitru Vlăduț din Timișoara.

TOP-ORIZONT

1. Mircea Cărtărescu, *Levantul*, Ed. Cartea Românească (1).
2. Florin Iaru, *Înnebunesc și-mi pare rău*, Ed. Cartea Românească (2).
3. Nicolae Prelipceanu, *Mașina de uitat*. Ed. Cartea Românească (3).
4. Liviu Antonesei, *Căutarea căutării*, Ed. Junimea (4).

1. Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, Ed. Humanitas.
2. Mihai Sebastian, *De două mii de ani. Cum am devenit huligan*, Ed Humanitas (3).
3. Paul Goma, *Din Calidor*, Ed. Albatros (2)
4. Vasile Gogea, *Scene din viața lui Anselmus*, Ed. Litera (4).
5. Anca Delia Comănescu, *Justin*, Ed. Cartea Românească (5).

1. Cont. Argetoianu : *Memorii*, Ed. Humanitas.
2. Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Ed. Minerva (2).
3. Monica Lovinescu, *Unde scurte*, Ed. Humanitas (3).
4. Andrei Șerbănescu, *Monarhia de drept dialectic*, Ed. Humanitas (—).
5. Mircea Eliade *Profetism românesc* Ed. Roza vînturilor (4).

Ultimele zvonuri

În cinstea zilei de 1 Iunie, Ziua Internațională a Copilului, Autoritățile progresiste vor face cadouri-surpriză părinților, după cum urmează : scumpesc apa caldă, apa rece, chiriile. Celelalte s-au făcut, după cum se știe, la 1 Aprilie, cu ocazia Zilei Internaționale a Proștilor.

Recoltele de anul ăsta vor fi secerate tot pentru stat. Unde nu sunt combine, seceratul se va executa cu akaemurile din dotare. Țăranii să fie buni să mai aștepte un an, timpul are răbdare.

Valuri uriașe de populații slave vor trece peste teritoriul patriei noastre, în drum spre societățile capitaliste în curs de prăbușire. E recomandabil să se facă lucrări de îndiguire, acolo unde nu s-au făcut la timp. Europa va aduce tot mai mult, în următorii ani, cu o imensă Mare Roșie.

În fiecare dimineață, atent supravegheat de specialiști, Vadim Tudor, care-i crucea tuturor românilor pă bune, îmbracă vesta antiglonț, de frica Coloanei a V-a maghiare, a cărei principală filială își desfășoară activitatea în munții Transilvaniei. Și n-o mai dezbracă decît a doua zi, ca s-o verifice dacă nu-i fisurată. Din cauza asta, marele patriot vare mai burtos decît e în realitate. De fapt, el e un poet tare subțire.

Guvernul Român „antamă" negocieri foarte serioase cu fosta firmă constructoare de mașini est-germană „Trabant". Dacă rezultatele vor fi cele scontate, România va produce în curînd noul tip de autoturism, denumit simplu ROMANTRABY. Spre deosebire de vechiul tip, noul model nu se va mai face din carton presat, ci din hîrtie gudronată, funcționînd numai primăvara și toamna.

Umor Service

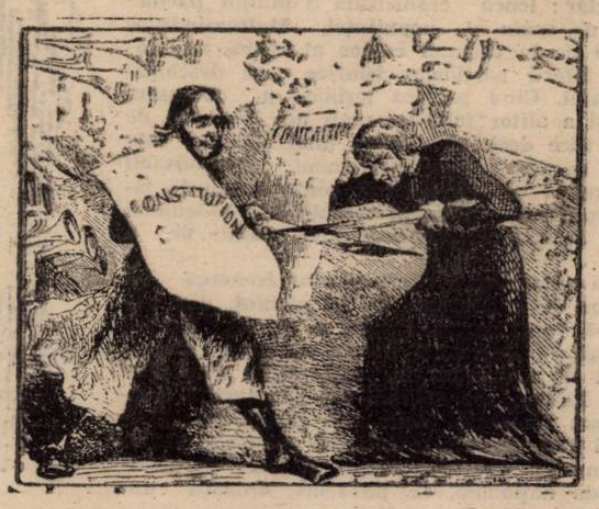

CONSTITUȚIA Desen de William Hogarth

CONVORBIRI

POSTURA MANDARINULUI

*** CĂLIN ANASTASIU, sociolog și membru al Grupului de Dialog Social a fost unul dintre participanții la Simpozionul „Putere și opoziție" desfășurat la începutul lunii martie, în Timișoara. Vă prezentăm, mai jos, interviul luat cu acest prilej.**

— Ba punct destul de critic — și care a stat, de altfel, în centrul intervenției dvs. — mi se pare acela al continuității structurilor comuniste, astăzi. V-aș ruga să concretizați puțin, dacă se poate.

— Într-adevăr, aici sînt multe de discutat. Voi încerca, totuși, să punctez cîteva lucruri mai importante. Există, evident, o continuitate, atît la nivelul personalităților politice, cît și la nivelul structurilor, în raport cu vechiul regim. Acest lucru a apărut ca evident multora și a fost un motiv pentru care mulți au crezut că avem de-a face cu un regim neo-comunist în România. Aici, părerea mea este puțin deosebită. Eu cred că, în principiu, nu se pune problema restaurării comunismului în România, din mai multe motive. Ideologia marxist-leninistă este total discreditată și n-ar mai putea căpăta credit nici în fața populației, nici a liderilor și este greu de imaginat o restaurare a unui regim comunist fără o asemenea ideologie. Lucrurile sînt însă, ceva mai complicate, pentru că, într-adevăr, există această continuitate la nivelul personalităților, cum spuneam, și la nivelul structurilor. Ceea ce mi se pare, ca să zic așa, și mai straniu, este faptul că în structurile noi, create după revoluție — pentru că există și așa ceva — apar aceiași sau, mă rog, o mare parte dintre membrii fostei nomenclaturi, dar care, de data asta, apar ca individi, ca personalități care încearcă să utilizeze pozițiile lor în aceste structuri, din păcate, mai mult pentru avantaje personale. Deci, ca să formulăm mai sociologic, am avea de-a face nu cu o reproducere colectivă a fostei clase conducătoare, ci cu o reproducere individuală și cu încercarea de a folosi oportunitățile oferite de economia de piață pentru a-și satisface anumite interese. Fenomenul privatizării fostei nomenclaturi mi se pare grăitor în acest sens.

— Spuneți că acești oameni încearcă în mod individual. Totuși, reușita lor depinde numai de propria lor persoană ?

— Nu depinde numai de propria lor persoană, desigur. Aici ar trebui să aducem în discuție un fenomen foarte evident încă de pe vremea lui Ceaușescu, în efecte. Un efect al comunismului tîrziu, și anume transformarea nomenclaturii într-o, cum o numesc englezii, client-rulling class. Ceaușescu a reușit să ajungă în postura sa de lider absolut al partidului după ce, din anii '60—-70 a îndepărtat, pe rînd, toți baronii partidului care-aveau o poziție confortabilă în cadrul acestuia, datorită dosarelor lor ilegale. I-a înlocuit pe aceștia cu persoane din familie, loialitatea fiind primul criteriu de promovare și, astfel, a reușit să subordoneze aproape toată ierarhia de partid. Sub Ceaușescu, birocrația de partid și de stat a ajuns într-o postură pe care eu aș numi-o postura mandarinului. Mandarinul este un funcționar ce se află la discreția « ce se află, din punct de vedere ierarhic, deasupra și un despot absolut pentru cei de dedesubt și pentru restul populației. Această tentativă constantă a lui Ceaușescu, de a eliminoula aparatul de partid, a trezit o reală reacție de apărare din partea birocrației de partid și, la fiecare nivel, reprezentanții acestei birocrații au încercat să-și creeze, la rîndul lor...

— Un spațiu de securitate...

— Exact. Un spațiu de securitate bazat pe același criteriu. Ei înșiși au încercat să se înconjoare de persoane totalmente leale și să se apere împotriva incertitudinilor care planau asupra propriei cariere și, în același timp, să-și satisfacă interesele personale. Așa au apărut rețelele de legături personale, de clientelare și-așa mai departe. O întreagă rețea.

— Aceeași nevoie de securizare în social i-a făcut pe anumiți reprezentanți din conducerile unor instituții, întreprinderi producătoare de alimente sau alte bunuri, să aibă această receptivitate, de a se lăsa captați într-o asemenea rețea...

— Sigur, oamenii aveau nevoie de protecție și rețeaua s-a extins. Societatea a fost prinsă, treptat, ca într-o pînză de păianjen în această rețea de legături personale, clientelare, de dependențe personale și de schimburi. Este o trăsătură, în general, a societăților pre-moderne acest sistem de dependențe personale. Din acest punct de vedere, în comunismul tîrziu a apărut asemenea fenomen pre-modern. Aș mai adăuga un singur lucru, interesant după părerea mea și care a apărut după Revoluția din decembrie sau după ceea ce credem noi c-a fost revoluția din decembrie. Evident că orice revoluție reprezintă o dublă sfidare : contra structurilor și contra persoanelor sau a grupurilor privilegiate în vechiul sistem. Și se consideră că o revoluție a avut succes în momentul în care a reușit să schimbe aceste structuri și să ducă la înlocuirea claselor, grupurilor, persoanelor care-au fost privilegiate în vechiul sistem. La noi, însă, s-a întîmplat, cum știm cu toții, un lucru paradoxal. Anumite structuri persistă în continuare, altele au fost într-adevăr schimbate și-au apă structuri noi, dar în privința înlocuirii fostei elite conducătoare știm mai prost, ca să zic așa. Mi-aduc aminte că cineva, un jurnalist, cred, a formulat un așa-numitul principiu al circulației elitelor conducătoare în societățile post-comuniste, care-ar suna cam așa : schimbarea cîtorva cu aceiași. După cum vă amintiți, la noi s-a vorbit foarte mult despre apariția unui vid politic, imediat după revoluție, ceea ce era real atît sub aspectul personalităților politice, cît și sub aspectul structurilor.

—Dacă s-ar mai vorbi despre o dezorientare politică, credeți că lucrurile ar fi putut evolua altfel ? Fiindcă vidul, deja, conține ceva imperativ și, în anumite tipuri de discurs, chiar panicard.

— Exact. Eu nu neg că, poate, folosirea acestui tip de discurs sau a acestei retorici a urmărit și altceva, fără discuție. Deci, nevoie presantă de a înlocui acest vid cu anumite structuri care să funcționeze...

— Și care erau, deja, pregătite, poate...

— Eh, asta este problema. Problema generală ar fi, după părerea mea, dacă, în principiu, un vid poate fi structurat din interior, dacă se poate, așadar, transforma într-o structură. Eu am îndoieli în privința acestui fapt, pornind de la principiul că din nimic nu iese nimic și, ca atare, un vid nu se poate structura prin el însuși, din interior, dar poate fi ocupat de o altă structură existentă, o structură externă. Noi am asistat la un asemenea fenomen. Acest vid politic de structuri și de personalități a fost ocupat prin reactivarea rețelei de care vorbeam mai devreme, de relații personale, de legături mai mult sau mai puțin oculte, în orice caz, informale, între membrii fostei nomenclaturi, la diferite nivele. Mai ales la nivelele secundare ale nomenclaturii, nu foarte expuse, astfel încît mai puteau beneficia de un așa-zis credit. Părerea mea este că acest vid politic a fost ocupat treptat, prin recuperarea, de către liderii Frontului de atunci — care, este de înțeles, la momentul respectiv, nu se simțeau foarte stăpîni pe putere, puterea era nouă și fragilă și, probabil, au simțit nevoia să-și consolideze poziția — prin reactivarea acestor grupuri din fosta nomenclatură. În general, persoane ce erau dispuse să abandoneze, în mod cinic și pragmatic, comunismul ca sistem. O dată cu ascensiunea acestor grupuri din fosta nomenclatură, problema nu era de a restaura comunismul, ci de a profita cît se poate de pragmatic, de noua situație, în interes personal.

— M-aș întoarce un pic la începutul discuției noastre, cînd vorbeam despre formarea rețelelor, sistemelor de relații la diferite nivele ale nomenclaturii, ce penetrau și recoltau și din alte categorii sociale, membri. Ele n-au avut numai funcție de securizare sau de fixare a puterii pe o treaptă sau alta, și o funcție de promovare. Ele împingeau în sus persoanele dezirabile, corespunzătoare și le coborau pe celelalte. Faptul se petrecea conform anumitor criterii. Dumneavoastră credeți că acum, în măsura în care rețelele, rupte doar pe ici pe colo, sînt încă destul de puternice, pot favoriza blocarea valorilor cu-adevărat democratice ? Nu ca persoane, neapărat, dar mă gîndesc la purtătorii acestor valori și la șansa lor de a penetra conștiința colectivă aflată și ca, parțial, sub „vid"...

— Într-adevăr, unul dintre principalele mecanisme de promovare în vechiul sistem a fost această formidabilă rețea subterană, informală, și care-a funcționat ca un canal important pentru mobilitatea socială ascendentă, în primul rînd. Dacă el mai poate funcționa în continuare, evident, răspunsul este pozitiv. Așa cum spuneam, această structură a fost reactivată și funcționează destul de bine. A doua parte a întrebării se referea la eventualitatea în care funcționarea acestui mecanism poate bloca afirmarea valorilor, democratizarea societății noastre.

— Pentru că unele sînt valorile mandarinului...

— Exact. Părerea mea este că, într-adevăr, acest mecanism poate bloca, în special, așa cum ai spus tu, procesul de democratizare și-am să-ncerc să dau cîteva motive pentru acest răspuns. Firește, aceste grupuri sociale, aceste persoane sînt purtătoare ale unui anumit etos. Unul este etosul mandarinului și sistemul de valori la care aderă el și altul este etosul meritocratic al unei societăți moderne, altele sînt valorile pe care le instrumentalizează elitele, adevăratele elite intelectuale și politice într-o societate democratică. Însă, ceea ce mi se pare cel mai important, și-ar trebui, cred, accentuat, este că valorile democratice nu fac parte dintre valorile pe care le promovează aceste grupuri. Aș zice că această parte a nomenclaturii este favorabilă trecerii la economia de piață datorită avantajelor pe care ea însăși le va putea obține din acest proces. Așadar, am putea, în principiu, să nu ne facem prea multe griji în legătură cu marketizarea economiei românești. Însă, ne putem face griji pentru celălalt proces al tranziției, alături de marketizare, democratizarea.

— Spuneați că aceste grupuri nu promovează valorile democratice. În

Aurora DUMITRESCU

(continuare în pag. 13)

Dumitru Chioaru

AI NOȘTRI AU MURIT ÎN DECEMBRIE

în prima zăpadă a anului de pe urmă
după ce ani la rînd i-a acoperit zăpada-n apartamente
după ce cu pîine albă/neagră zăpadă
părinții i-au crescut din salariul tăcerii
după ce din cărțile de zăpadă
ale oamenilor mari de zăpadă au aflat
cum se scrie istoria
copii bătrîni bătrîni copii — un vulcan
de strigăte din umanitatea tăcerii
vom muri și vom fi liberi fără îndoială
în a douăsprezecea lună a calvarului anual
în față ochii securiști ai tatălui
îi priveau prin țeava de armă
în spate ochii preoțești ai domnului
îi priveau prin gaura cheii
corul de plumb deasupra spațiului mioritic
(„pe-l-apus de soare/vor să mi te-omoare")
amintiri din cartea de limba română
pe de rost învățate pe băncile școlii
și trăite în stradă acum
cu spațiul mioritic unduindu-le sub picioare
în piața operei în piața libertății în piața
republicii în piața universității în
a douăsprezecea lună a calvarului anual
spre raiul cutanasic al istoriei
s-a făcut rece-n trupurile lor ca-n apartamente
căldura/lumina vieții se scurgea prin găurile
de gloanțe-n trupuri deschise
și-a fost seară și-a fost dimineață
și morții și vii liberi erau
pe însingeratul plai mioritic
zilnicul deal-vale era neîncă cale spre
obîrșiile europene ale copiilor lupoaicei
(„din ochi lăcrimînd/pe cîmpi alergînd")
în ajutor aici la marginea lumii
unde minunile țin doar trei zile aici
am văzut la televizor în direct salvarea națională
(„și-am avut muntași
brazi și pălinași
preoți munții mari
păseri lăutari
păsările mii
și stele făclii")
după șase luni de doliu
la capul morților a înflorit trandafirul
udat de lacrimile calde/fierbinți ale mamei
și-ale tatălui și-ale fiului orbind
de la uncle morților la urncle de votare
(alegerea între romulus și remus
la început de lume) amintiri
din carcla de istorie laolaltă cu
impresiile zimbitoare de pe micul ecran
au travestit alegoric
(„ca să mă îngroape/aici pe aproape")
moartea violentă într-o anală la care
victima își cinstește călăul ca mire
(„iar la coa măicuță
să nu-i spui drăguță
că la nunta mea
a căzut o stea") o, deasupr
greu e de tradus limba română
în limba română —
iar spațiul mioritic e tot mai abrupt
SPAȚIUL MIORITIC TOT MAI ABRUPT

mai 1990 — mai 1991

Publick Occurrences

VLADIMIR TISMĂNEANU

Despre frenezia supunerii

Am plecat din România spre Spania în toamna anului 1981. Era vorba de un itinerar inițiatic, întrucît călătoream spre zona în care tatăl meu își lăsase brațul drept crezînd orbește într-o cauză pe care eu ajunsesem să o văd ca pe marea iluzie a secolului. Pe drum m-am oprit la Paris și am decis să nu mai revin într-o țară care devenise o veritabilă carceră a spiritului. Decizia aceasta m-a costat mult în plan sentimental: mă despărțeam de o mamă și două surori, rupeam cu atîția prieteni pe care, date fiind împrejurările, mă îndoiam că-i voi mai întîlni vreodată. Am stat nouă luni la Paris, am mers la filme, am flanat pe marile bulevarde, m-am desfătat fantastic din deliciile unui Occident despre care știam multe, dar pe care, oricît eram eu de fiu de ilegaliști, nu ajunsesem să-l văd pînă la vîrsta de treizeci de ani (vă miră, nu-i așa?); dar apoi, să nu uităm că eram fiul unor mari perdanți, acei loseri nimeriți în detașamentele de șoc ale istoriei și prin urmare incapabili să sesizeze la timp virajele ori schimbările de viteză care explică, în cazul altora, supraviețuirile binecunoscute (vezi Șuslov, Răutu și atîția alții). Eram sărac lipit pămîntului, dar mă descurcam din mila unor prieteni descoperiți uluitor de repede printre parizienii de mai mult sau mai puțin pure souche. Între aceștia, un bătrîn a cărui biografie ar merita o întreagă carte. Să spun doar că plecase din Ardeal pe la începutul anilor treizeci, făcuse Școala Leninistă la Moscova, luptase în Spania, unde fusese prima dată surprins în flagrant delict de erezie trotkistă, făcuse maquis-ul și revenise pentru numai cîteva săptămîni în România, în 1945, suficient timp ca să priceapă despre ce era vorba și să-și facă urgent bagajele înapoi spre Franța. Cînd l-am cunoscut, era mizantrop, detesta întîlnirile cu ilegaliștii români de passage prin Occident, îl știa pe Soljenițîn pe dinafară și era unul dintre puținii oameni din Paris cu care puteam sta de vorbă precum cu un frate. Rupsese de mult cu „biserica" numită partid comunist (francez, român, maghiar, ce importanță avea, fuseseră doar cu toate secțiuni ale Internaționalei) și îl agasau frivolitățile — cum le spunea ei — „noilor filosofi". Ascultîndu-l, îmi aminteam de cuvintele lui Silone din eseul său publicat în volumul colectiv îngrijit de Koestler, **The God that Failed**: „Lupta finală nu se va da între comuniști și anti-comuniști, ci între comuniști și ex-comuniști".

După ani de zile, într-o seară interminabilă de iarnă americană, după ce mă amăgisem că uitasem tot ceea ce mă obsedase atîția ani, mi-am readus aminte de el, de Julien cel hirsut și stîngaci în gingășia privirilor sale care parcă cerșeau măcar un dram de înțelegere. Am scris atunci, aproape febricitînd, cîteva pagini ce-ar fi voit să fie o scrisoare și pe care m-am decis să nu i le trimit întrucît sufereau, mi-am spus, prin excès patetic. Le-am recitit după cîțiva ani și am mai adăugat cîteva rînduri la acest straniu monolog ce nu avea alt scop decît să mă împiedice să-mi reneg identitatea. Vorbeam cu Julien? Vorbeam cu defunctul meu tată? Vorbeam cu umbrele atîtor victime-călăi și călăi-victime, „sclavii istoriei", cum i-ar fi numit Milosz? Cînd Nicolae Manolescu mi-a spus recent că ar trebui să scriu o prefață pentru un volum cu eseurile pe care le-am transmis vreme de aproape zece ani la Europa Liberă, mărturisesc că m-am speriat de dificultatea unei asemenea sinteze. Apoi, străfulgerat subit de o inexplicabilă dorință de scormonire, am început să caut prin cutii umplute cu atîtea pagini îngălbenite de vreme și de înaintate. Am regăsit scrisorile către Julien și mă întreb dacă aș putea spune ceva în plus la ceea ce este cînd șoptit, cînd strigat în aceste rînduri. Nu știu dacă este dorita prefață, dar cred că este o invitație la empatie, punct de plecare pentru orice tentativă de a înțelege, iar nu de a bagateliza, morbida utopie a comunismului. (Washington, 17 februarie 1991).

15 decembrie 1983

Îți amintești, Julien, nopțile geroase dintr-un iarnatic parizian, cînd nimeni nu mă voia, iar tu mi-ai deschis ușa asemeni acelui generos Auvergnat din cîntecul lui Brassens (eram împreună cînd am aflat că a murit?), îți amintești așadar istoria vie și spasmodică a unui comunism est-european, legendele începuturilor și calea deziluziilor, a voastră, dar și a noastră vale a plîngerii? Mă chemasei pour casser la croûte după ce-ți telefonasem și-ți spusesem că înnebunesc de singurătate, iar lîngă tine am simțit ceva din ceea ce v-a făcut să abandonați și să uitați tot, în acei demenți ani treizeci, să vă deziceți de toți și toate și să vă aruncați în jocul unei istorii intrată în transă. Delirul vostru și cel al veacului păreau să fi coincis. Pentru tine lucrurile s-au sfîrșit în 1945, ori poate mai devreme, în Spania ori în maquis, atunci cînd ai devenit conștient, dureros de conștient de dichotomia esențială care împărțea mișcarea în idealiști și în poltroni. Tot ceea ce unii visau și sperau nu era astfel decît materia primă din care se construia gloria, deci puterea, deci grandoarea diverșilor inspectori ai sufletelor. Veneam spre tine convins că-mi vei vorbi despre cei morți și despre gropile anonime în care își dorm somnul de veci, victime ale propriei orbiri, strangulați cu acel lanț de plumb al ideologiilor polițiste. Într-un Paris cețos și abulic (tocmai declaraseră legea marțială în Polonia și ne întrebam dacă Walesa și Michnik mai sînt în viață), deci în acel Paris al neputințelor, al exasperărilor și al așteptărilor pierdute, i-am reîntîlnit pe camarazii prăbușiți în fața noastră spre a-și răzbuna supliciul, spre a-și clama, fără nici un sens și fără vreun alt ecou decît tăcerea noastră, o inocență culpabilă, de toți bănuită și de nimeni acceptată. Ei au fost eroii unui Apocalips ratat, s-au hrănit cu mituri mesianice și au pierit aflînd că nu știuseră să distrugă la timp chipul falsului Mesia.

Mi-ai cerut ca în tot ce voi scrie să fiu generos, prob, loial față de cei morți, ca și cum, dincolo de toate convertirile și revelațiile, mai încercai, cu o timidă disperare, să obții o amînare, ori o îmblînzire a unei sentințe pe care oricum, mă întreb, aveam eu

CICĂ NIȘTE CRONICARI

● Un savuros interviu cu Petre Țuțea publică revista sibiană EUPHORION (nr. 2), sub semnătura lui Gabriel Stănescu. Unele replici sînt extraordinare. Față de altele, care sînt numai inteligente. Toate au, însă, marca inconfundabilă a originalității. Întrebat despre acuzațiile care i s-au adus la proces, de către comuniști, Petre Țuțea spune: „Dacă aș ști ce vină am în mod real aș cere premiul Nobel. «Ce vină vă însușiți dvs.?» m-au întrebat și am fost condamnat la 20 de ani muncă silnică. Nu am fost și nu sînt antisemit pentru că ar însemna să fiu anticreștin. Pentru că, să fim cinstiți, Cristos nu e din Fălticeni. Am fost acuzați, noi ăștia de dreapta, că exagerăm puterea națiunii. Toate popoarele fac așa. Nemții se consideră buricul pămîntului, englezii două buricuri ale pămîntului, francezii trei buricuri și jumătate. Fiecare crede că neamul lui e buricul pămîntului". În final, intervievatul își amintește evenimente deosebite din detenție: „am fost solicitat să scriu pentru revista «Glasul patriei», ca și Nichifor Crainic. Mi s-a părut ciudat să fiu arestat și să scrii, să meditezi. Adică să spui: «Vă mulțumesc că m-ați arestat». Asta era o porcărie nemaipomenită: să obligi un deținut să scrie. El poate să-și scrie memoriile, dar nu pentru tine, ăla care-l persecuți. Îmi amintesc că eram foarte frumos anchetat: «Ce zici mă, banditule?...» sau «De ce ești dumneata naționalist în forma asta?» I-am răspuns: «Fiindcă nu mă pot stăpîni». Știți care a fost replica anchetatorului: «Asta e și rațiunea pentru care te anchetez eu acum, căci dacă te stăpîneai eu n-aveam client». Mi-a plăcut... Alt anchetator m-a întrebat: «De ce ai vorbit împotriva noastră, dom'le?» «N-am vorbit, dom'le» «De ce?» «Păi împotriva voastră vorbește tot poporul român. Ce să mai adaug și eu?» Și mi-au dat 20 de ani muncă silnică fără motive. Mi s-a prezentat sentința de condamnare ca să fac recurs. La cine să fac recurs, la Dumnezeu?"

● „Cred că, în bună parte, literatura noastră așa-zisă realist-socialistă a fost expresia unor sentimente revendicative, pornite din straturile mediocrității fără șanse de succes — spune Gheorghe Grigurcu într-o anchetă a revistei constănțene TOMIS (nr. 4). La capătul celei mai strălucite perioade de afirmare pe care a cunoscut-o literatura română, cea interbelică, se agitau o seamă de autori ambițioși, dar care nu ne puteau măsura cu marile nume ale predecesorilor. Drept care au ales o cale ocolită, calea subordonării față de partidul comunist ce avea, instinctual, o reacție antiintelectuală, o dușmănie funciară față de împlinirile spiritului. Instinctele unei afirmări brutale, împotriva regulilor de comportare civilizată care favorizau vocația, valoarea, condiția morală, au reprezentat trăsătura de unire între oligarhia totalitară și o categorie de literați măcinați de insatisfacție, gata la compromisuri. A fost, inițial, o rebeliune a mediocrității..."

● Printre exemplele nominale pe care criticul nu se sfiește să le înșire, apar cîteva nume sonore ale literaturii române de pînă mai ieri, ba chiar și ale celei de azi. Dacă a scăpat vreunul, atunci acela e de tot neînsemnat.

● Din AMFITEATRU (nr. 4) aflăm că, în urma unor interpretări de ultimă oră, aparținînd endocrinologului american Robert Greenblatt, s-a ajuns la concluzia că Napoleon suferea de sindromul Zollinger-Ellison, sindro-

oare căderea să o pronunț ? Și apoi, să fii loial morților poate însemna, și adeseori chiar a însemnat, a-i trăda pe cei vii. Iar noi doi despre această dilemă am bătut cîmpii o noapte întreagă, într-un ambiguu ianuarie parizian, despre loialitate și trădare. Atîtea nume ne-au invadat conversația, atîtea fantome care implorau parcă o clipă de reculegere : părinții fondatori ai comunismului românesc, Cristian Rakovsky și Saşa Dobrogeanu-Gherea, ambii uciși de Stalin, Troțky în vizită la București, prin 1912, Școala Leninistă, Emilian Iaroslavsky, Katia, zisă Petrova, devenită Ecaterina, văduva unui mebru al Biroului Politic de la București și înrudită cu despotul de care fugisem, întîlnirea cu Krupskaia la Moscova, denunțurile și persecuțiile din Spania, Franța Frontului Popular și a detașamentelor de franctirori și partizani, procesele-spectacol de la Moscova din '36—'38, Buharin vorbind hegelian despre „istoria universală ca tribunal suprem" **(Weltgeschichte als Weltegericht)**, apoi parodia grotească a acestor înscenări în „paradisul democrațiilor populare", acea chintesențială reluare a tot ceea ce tu simțeai în al patrulea deceniu al unui veac bolnav. „Nous serons les cimetières ambulant de nos amis assassinés", fraza aceasta a lui Manès Sperber o port pe veci încrustată în suflet. Iar dacă despre compasiune e vorba, crede-mă, Julien, a-i sustrage amneziei totalitare, a -i pomeni și a-i face să renască, fie și în efemera ipostază a personajului de roman, e drumul cel mai sigur de a o atinge. La acest ceas al confesiunii mele de nimeni cerută sau ascultată, ei, cei uciși și cei cu sufletele sfărîmate, vîn să-mi bîntuie imaginația, sînt **stafiile mele personale, mă convoacă și mă obligă să le privesc în față**, stare maladivă de **Angelus Novus**, ultima dată cînd cineva le mai acordă dreptul de a mărturisi.

11 februarie 1986

Recitesc aceste rînduri parcă pătate de o melancolie puțin desuetă, gînduri încă marcate de o implicare tragică, de o voluptate a solidarității, dincolo de atmosfera de tribunal ori de mirosul de tămîie care a ipotecat atîtea încercări de a lua măsura (sau temperatura) „iluziei lirice". Mă întreb acum, Julien, cum puteai să mai găsești în tine resursele de bunăvoință, acel altruism întotdeauna invidiabil și puțin dubios care mă desparte de voi și care mă face să mă simt, în același timp, cît de singur, cît de dezrădăcinat sînt în cartezianismul meu orgolios ? Unii ar putea să-și închipuie că totul nu este la mine decît un simulacru de abandon, o formă cumva perversă de a legitima ilegitimabilul. Mă îndoiesc că ar fi așa, dar nu pot să nu tresar cînd vă aud spunînd, ostateci încă ai incandescenței voastre juvențate : „La révolution, nous l'avons tant aimée..." Și nu pot să nu vă întreb, scrîșnind din dinți, de ce ați tăcut cînd era ucis Andrès Nin într-o groapă din Barcelona, de ce nu ați urlat împotriva despotului asiatic cînd vă masacra sau vă deporta, cînd vă obliga la auto-flagelare ? Sau poate că vă place situația de jertfă pe altarul unei Istorii divizate ? Întreabă-i, Julien, pe cei de care sînt mîndru că-i am studenți, în splendida lor puritate, întreabă-i, așadar, despre obsesiile mele care nu sînt altceva decît numele secret, subtextul inavuabil, tardiv, anemic și descărnat al unor întrebări ce ți le puneam cîndva ție, în spațiul magic al unui Paris în care domneam, inconștient și narcisiac, convins că eu sînt cel chemat să prindă în cuvinte chinul nopților moscovite, păcatul de neiertat al Bizanțului marxist, răfuielile, revanșele, sinuciderile și crimele pe care tu le-ai știut și de care ai încercat să scapi. Cum ne putem însă sustrage istoriei, cum putem ajunge în acel rai al neștiinței, cum putem să ne lepădăm de gîndurile (doctrinele, miturile) care ne-au pecetluit destinul, cum putem pune preț pe atîtea profesiuni de credință ale schimbaților la față, cum mai putem accepta gesticulațiile și ritualurile unui șamanism din care a fost exclus sacrul ?

Totul îmi pare acum de un dezgustător absurd, tragicomedie fără eroi și prin urmare fără mîntuire, ambiție de a muta munții din loc, în loc, cînd chestiunea era să supraviețuiești în limitele decenței. Voi, Julien, la dreapta și la stînga, ați fost oamenii extremelor. Mi-e teamă de mentalitățile și pasiunile voastre apocaliptice, de pofta voastră de absolut, de goana după idealuri, de furia voastră de a sfîșia tot ceea ce părea statornic, chiar dacă uneori nu întru totul rațional și convenabil. Și, în fond, cine erați voi, Julien ? Cum ați crezut voi, posedați de demonul istoriei, că aveți dreptul să anulați orice tradiție și orice valoare ? De unde ați împrumutat ideea că oamenii trebuie transformați, iar nu respectați ? Este ceva agonic și intempestiv în dorința mea de a trage la răspundere, în această cruzime a reglării de conturi. Este poate vorba de un paricid, întrucît mă despart de credințele voastre, ale tale și ale atîtora dintre ai mei, cu gust de cenușă în gură, agasat de zvîrcolirile voastre, de legendele și eroismele pe care mi le-ați pomenit zi și noapte. Tu însuți, persecutatul de odinioară, paria al mișcării, cel care a spus adio ierarhiilor și micilor, bigoților inchizitori, tu însuți nu știu dacă ai găsit limanul mîntuirii. Neîndoielnic, făceai parte din altă specie decît campionii acrobației dialectice, ardea în tine o flacără rebelă pe care vor fi știut să o perceapă diverșii vînători de eretici. Și totuși, cum se face că te nemulțumea, în dialogul nostru parizian, stilul lui Glucksmann, îl găseai exagerat, sentențios, te deranja tupeul tînărului iconoclast. Ați crezut că ați dobîndit monopolul negativității și vă scandaliza orice umbră de negație a voinței voastre nihiliste. Ai făcut parte, Julien, din armata de faliți ai istoriei, dintr-un trib condamnat, martiri fără speranță de expiațiune, crucificați la drumul mare, pierduți în gloata de șarlatani, de profitori, de ratați, de zeroui, fără de care nici o revoluție nu are cum triumfa. V-ați hrănit cu droguri pe care ați ajuns a le execra, v-ați lăsat convinși de icoane schimonosite, fără a fi capabili să prevedeți ziua cînd veți realiza cu disperare că totul nu a fost decît o **enormă glumă**, gluma cea mare a unui secol în care ironia a îmbrăcat haine vărgate, iar practicanții ei, indiferent de rasă sau clasă, s-au trezit expulzați spre Auschwitz sau Magadan.

Dă-mi voie, Julien, să nu accept alibiurile voastre, îndoielnice raționalizări ale unui colaps valoric și generațional, dă-mi voie să te întreb, ce ne mai rămîne acum decît cea mai încăpățînată îndoială, curajul de a spune nu oricărui optimism gregar, oricărei alinieri mecanice ?

15 aprilie 1986

Păcatul capital al generației presupus revoluționare a fost, la dreapta și la stînga, o frivolitate romantică prin nimic justificată. Ei erau oamenii ce se credeau predestinați, judecători și călăi deopotrivă, cei „puri și duri", de a căror privire era mai bine să te ferești. Nu încăpeau îndoieli în microcosmosul certitudinilor lor înghețate, nu era loc pentru oscilații, ezitări, interogații. Frenezia supunerii, așa aș putea numi setea lor de auto-anihilare, complicitatea lor cu cei ce le urzeau pieirea. Să spun că nu milă merită să le acordăm acestor oameni, că nu compasiunea este sentimentul ce-ar putea să le facă dreptate. Să le acordăm însă cel puțin șansa mîndriei, să-i privim nu ca pe un jalnic mănunchi de renegați, epave lamentabile pe un promotoriu crepuscular, ci mai degrabă ca pe acei palizi criminali neispășiți, pentru care omorul a fost clipa cea mare, logodna cu eternitatea, visul unui val purificator și piedestalul acelor terorizante **lendemains qui chantent.**

---

mul care i-a dereglat sistemul glandular, modificîndu-i lent sexul". Mărturie stau și constatările medicilor care au asistat la autopsia celebrului împărat : corp grăsuliu, șolduri excesive, umeri strîmți, piele albă și delicată, mîinile și picioarele minuscule, organele genitale complet atrofiate. Un alt medic constatase că membrul imperial „nu arăta deloc viril" și un altul că „împăratul avea niște sîni pe care i-ar fi invidiat multe femei". Morala : „După o asemenea demonstrație, celebra frază «Pas ce soir, Joséphine», nu va mai avea niciodată aceeași semnificație", conchide articolul, tradus și adaptat după *Guardian*. Noi rămînem la părerea că micul împărat a fost un mare bărbat și că toate cele de mai sus sînt simple speculații englezești, insularii, după cum bine se știe, neputîndu-i niciînd suporta pe vecinii lor de peste mînecă. Ar fi complet absurd ca francezii să rămînă fără Napoleon și cu două Jeanne d'Arc.

● Pe cît de original este în poezie și proză, pe atît de șocant se arată în interviuri Mircea Cărtărescu. Ultimul dintre ele (nu știm de loc cîte a mai dat înainte), găzduit de ROMÂNIA LITERARĂ (nr. 19) ne înfățișează un poet deloc convins de rolul mesianic al artei sale: „Nu mi-e deloc teamă pentru soarta poeziei. Dacă ea va trebui să dispară, dispară sănătoasă. Mă irită mai mult încercările de umflare a semnificației acestei arte, care ar fi, astfel, un pilon al spiritului uman, un nucleu al culturii lui Homo Europaeus etc. De cîte ori filosofia — ca și politica naționalistă, de altfel — și-au vîrît coada în poezie, au reușit s-o denatureze, s-o umfle hidos, pînă cînd a ajuns inertă și hieratică asemenea unui imens Buddha cioplit în stîncă. Despre poezie nu trebuie să vorbim retoric și oracular. Ea nu este inspirată de zei și nu are puterea de a mișca sufletul popoarelor. Poetul nu e un Mesia, și vocea lui poetică nu străbate mai departe decît vocea lui de om. Dezgustul și disprețul omului de rînd pentru poezie vin tocmai din festivismul găunos cu care se vorbește despre ea — de cele mai multe ori *chiar* în poezii. Să fie ea, să fi fost ea vreodată **chiar** atît de importantă cît ni se pare nouă azi ? De ce, atunci, nu l-a făcut pe om mai bun și mai sensibil ? De ce nu a împiedicat nici un masacru și nici un holocaust ? Ca să redăm demnitatea și locul firesc al poeziei între alte activități umane, trebuie s-o vedem chiar într-o lumină umană. Poezia nu e prea importantă azi, nu trebuie să fii cine știe ce filosof ca să observi asta, dar așa a fost întotdeauna. Este o artă care agonizează de cinci mii de ani. Nici cei mai mari poeți ai lumii nu au fost niște profeți, ci niște bieți oameni, care au trăit niște biete vieți într-o biată lume căreia nu-i ardea de poezie, ci de grija zilei de mîine. Poeții sînt oameni care știu să scrie versuri. Asta e meseria lor. În asta constă demnitatea lor. Nu sînt făuritori de doctrine naționale, de sisteme filosofice sau de religii. Nu sînt «genii tutelare». Ei au scris cu modestie cele zece versuri care **înseamnă ceva** din opera lor, așa, cum anonimul chinez de acum patru milenii săpa în jad, la piciorul unui elefant, un fir de iarbă, și încă unul". ● Că vor atrage multe vorbe de ocară poetului cele spuse mai sus nu ne îndoim nici o clipă. Dar tare ne plac, într-un fel.

● Pentru cine are răbdare să parcurgă spații ample, indiscutabil, „CONTEMPORANUL — Ideea europeană" este o revistă de mare interes. Dezbaterile din paginile sale sînt notorii. În nr. 18 acestea s-au oprit asupra celui de-**Al doilea martir[a]j al Bisericii Române Unite** — un subiect de mare interes. În cuprinsul aceluiași număr : **Also sprach Zarathustra** de Friedrich Nietzsche, în traducerea lui Ștefan Augustin Doinaș, un interviu cu Dumitru Țepeneag, cîteva notabile prezențe franceze, o pagină dedicată Venezuelei și lui Arturo Uslar Pietri.

● SUPLIMENTUL LITERAR ARTISTIC al ziarului TINERETUL LIBER consacră un număr (18) unui subiect puțin cunoscut la noi : **Negritudinea.** Face să-l parcurgeți. Mai scăpați de o prejudecată, dacă o aveați.

URMUZ

PETRU HRISOLOGUL, episcop de Ravenna

Predica XLIV

DESPRE SFATUL NELEGIUIȚILOR, CALEA PĂCĂTOȘILOR ȘI JILȚUL MOLIMEI

Poate mai puțin cunoscut decît alți titani ai oratoriei creștine, precum **Aulius Augustinus** sau Aurelius Ambrosius, Petru Hrisologul face parte, **cel puțin axiologic**, parțial și cronologic, din seria acestora. Însuși cognomenul de **Hrisologul** („cuvîntătorului de aur") spune totul despre forța cuvîntului la cel ce avea **să devină**, printr-o minune după unii, episcop al Ravennei, la vîrsta **de 27 de ani. În legătură** cu același cognomen, aflăm o explicație la istoriograful **Agnellus din Ravenna**, care pe la 830 d.H scria într-o Vita S. Petri Chrysologi **că Petru a fost numit** de auditoriul său „aureus sermocinator" datorită **puternicului efect emoțional** produs de predicile sale.

Petru Hrisologul s-a născut la Forum Cornelii, Imola de azi, primind o **temeinică** învățătură creștină, dar și solide cunoștințe de cultură **clasică** greacă și **latină. Prezența** sa în scaunul episcopal de atunci al **Imperiului Roman de Apus** a **fost privită** ca o adevărată iluminare. Forța tînărului ierarh a **stat tocmai în cuvîntul bine folosit**, căci, cum spunea el însuși, „cine ar vrea să se **joace cu diavolul**, nu se va putea bucura împreună cu Hristos". S-a stins din **viață în anul 450 d.H.**, lăsînd o puternică impresie contemporanilor și urmașilor, **atît ca ierarh, cît și ca orator** în sine.

Predica a cărei traducere o prezentăm aici, a fost rostită pe **marginea Psalmului I.** Beatus vir (bărbatul fericit) a devenit în timp un adevărat **topos al culturii europene**, dar poate mai mult ca oricînd acum, cînd prea **mulți bărbați** ne **fericesc** și mai ales se fericesc cu patima politicii, ni se pare potrivită **o privire asupra** a ceea ce ar trebui să fie bărbatul fericit, adică moral **socialmente**, și **ceea ce vedem în** apropierea noastră cotidiană că este.

Citatele biblice au fost traduse din latină.

„O vîrstă străbate, o vîrstă vine, pămîntul stă în veci". (Eccl. VII) Și la aceasta se referă psalmul, căci „Fericit bărbatul care nu a umblat în sfatul nelegiuiților și nu a stat în calea păcătoșilor". Nu a zis „n-a venit", căci oricine a venit în calea păcatelor în care ne duce însăși legea naturii și cea a morții ; dar Fericit e acela care **n-a stat** în ea. A stat, a întîrziat în ea și acela care a ușurat poverile păcătoșilor și într-un tîrziu a ajuns drumeț împovărat ; dar încăperea cerească i-a devenit sălaș. Împiedicat de acele poveri era însuși profetul cînd astfel zicea : „Nedreptățile mele s-au așezat deasupra capului meu și precum o grea povară sînt inscrise deasupra mea". Și, pentru că de-a lungul întregului curs al vieții le-a purtat pe acestea, tot el exclamă : „Chinuit am ajuns și gîrbovit". (Psal. XXXVII). Pînă la capăt a străbătut calea păcătoșilor numai drumețul care vede relele acestei vieți, dar le disprețuiește, le simte, dar le calcă în picioare, suferă, dar învinge ; și cît gonește aceea, cu atît aleargă și el mai mult ; lui îi iese în întîmpinare păzitorul porții cerești, căci lui sălașul ceresc nu i se închide.

Și totuși, ce înseamnă ceea ce este astfel prezentat ca sfat al păcătoșilor vieții nelegiuite ? „Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul nelegiuiților și nu a stat în calea păcătoșilor". Dar chiar dacă îndată ce s-a născut, omul pășește pe calea păcatelor, să reținem totuși că el nu aleargă de îndată pe calea păcatului, ci abia cînd începe să guste din otrăvurile nelegiuirii ; atunci încep să le fie cunoscute simțurilor sale plăcerile din grăsimea păcatelor. Nelegiuitul se străduiește către Dumnezeu, dar se îndepărtează de El îndată ce greșește. Dumnezeu îi disprețuiește pe cei ce păcătuiesc, căci Dumnezeu a poruncit să nu păcătuim.

Întunecimile fug din calea strălucirii, dar ele se întorc îndată după ce strălucirea dă înapoi : Unde e Dumnezeu, acolo nu există nici un păcat ; unde există păcat, acolo nu e Dumnezeu. Și, ca să știi, omule, că străbați calea păcatelor fără Dumnezeu înaintea ta, ascultă-l pe profet „Nu este Dumnezeu înaintea lui, spurcate sînt tot timpul căile aceluia". (Psal. IX) Așadar, omul atunci alunecă mai primejdios în calea păcatelor, cînd e făcut să alunece în ea prin rîpele nelegiuirii.

„Și n-a șezut în jilțul molimei". Cel ce încearcă nelegiuirea, o și face, o iubește, iar cel care iubește nu poate să nu-i învețe și pe alții. Astfel se face că învățîndu-i și pe alții nelegiuirea, acela rămîne în jilțul molimei molipsitoare, căci prin vorba mieroasă le răspîndește ascultătorilor miasma înveninată a învățăturii aducătoare de moarte. Peste jilțul molimei el așază acea filosofie care ne învață că există mai mulți zei, că acela care este, fie nu este, fie nu poate fi dovedit, adică tocmai cel care a creat natura, deși tot ei, înfățișînd prin hotărîri cerești rînduielile omenești i-a adus poporului evreu o imensă strălucire.

În jilțul molimei șede ereticul care sub masca credinței dezbină, rupe și desface unitatea. Așadar, „Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul nelegiuiților, și nu a stat în calea păcătoșilor, și nu a șezut în jilțul molimei".

Cu totul fericit, căci pe acestea trei îndepărtîndu-le, s-a străduit să ajungă la fericirea Treimii ; adică să gîndească în legea Domnului, și să gîndească zi și noapte, încît să fie demn să vadă cele ce vor urma în viitor, să le audă mai cu spor la momentul potrivit.

prezentare și traducere
Dan NEGRESCU

(...) Psalmul pe care l-am cîntat astăzi este prefața Psalmilor, ba chiar psalmul Psalmilor, inscripția de început a inscripțiilor ; este argumentul dătător de argumente, este întreaga cauză a cîntărilor ce urmează. El, precum cheia curții regale cînd a deschis prima poartă, ne oferă nouă, celor ce pătrundem, sălașurile cele mai dinlăuntru și multele lor chipuri ; și astfel, acest psalm, după ce a descuiat înțelegerii primele intrări, dezvăluie taina tuturor psalmilor, dezvăluie ascunzișul fiecăruia.

„Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul nelegiuiților și nu a stat în calea păcătoșilor și nu a șezut în jilțul molimei". (Psal. 1.)

„Fericit bărbatul" : după cum va fi luptat cu fiarele, după cum va fi depășit momentele de cumpănă ale celor mai grele lupte, astfel i se vor vesti în fața biruințelor răsplățile și cununile ; profetul astfel a înfățișat fericirea încît să-l provoace pe om să învingă întreaga sălbăticie a nelegiuirilor.

„Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul nelegiuiților și nu a stat în calea păcătoșilor". Poate ar putea părea absurd că profetul a vorbit de „a umbla în sfat" și „a sta în cale", mai ales că în obișnuința oamenilor este ca în sfat să stea, iar în cale să umble. Pe dos sînt cele firești pentru cei ce înșiși sînt pe dos și nu pot nici să țină ordinea și nici să făptuiască prin ordine. Totuși, în această împrejurare profetul nu vorbește de condamnarea trupului, ci a minții, căci alunecarea nu împiedică piciorul, ci ascunde ruinele sufletelor.

„Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul nelegiuiților". A umblat, a umblat de la sine, cînd nelegiuit s-a retras de la Dumnezeu ; în nici un un sfat nu stă cel ce rătăcește în gînduri nelegiuite ; acesta este cînd dus la cer, cînd coborît pe pămînt, este aruncat pe mări, cînd ridicat pe valuri, cînd scufundat în adînc. Și cum este mereu învîrtit de mintea sa, ca și beat, nu se gîndește la sine, dar se gîndește la cer. Cine crede că toate le cunoaște, nu se cunoaște pe sine ; dacă cineva s-ar cunoaște pe sine, nu ar adora niciodată cerul, soarele, luna, copacii, pietrele, toate cele care au fost create și oferite spre a-i servi ; dar el adoră piatra, i se supune copacului, tocmai el care disprețuiește să-i slujească Dumnezeului viu, Dumnezeului adevărat.

Și, deși de la sine însuși începutul lucrurilor ne străduim să respingem făptuirile nelegiuirii, sfatul nelegiuirii l-a dus la cele jos pe îngerul din ceruri și l-a preschimbat pe vestitorul tainei cerești în diavol ; pe om l-a mutat de la cîrma vieții în silnicia lăcașului de muritor, l-a alungat din plăcerile paradisului la trudele chinuitoare ale veacului ; pe femeie a făcut-o să cadă din gloria fecioriei la gemetele pîrtașe ale nașterilor. Astfel se face că înainte de a se bucura, cunoaște durerile și înaintea păcatului mîntuiește pedeapsa de care urmașul se bucură ca de-o pășire înainte. (...)

DICȚIONAR AL FRANCMASONERIEI

AVERTISMENT

În mod sigur, mi-am propus o întreprindere ce întrece cu mult puterile mele. A te aventura astăzi în alcătuirea unui asemenea instrument înseamnă, totuși, să crezi cu ardoare în faptul că echerul și compasul (re)construcției spirituale se pot dizolva și coagula aici, în această invocare a unor vocabule ce păreau definitiv adormite în România. (Cei mai bătrîni știu că, la ceas de primejdie, lojile adormeau). Sigur că, înainte de orice, a trebuit să-mi clarific obiectivele acestei „harnice colportări" care se ambiționează a fi un **Dicționar al masoneriei.** Mi-am propus, înainte de orice, să ofer o imagine cît se poate de completă a simbolurilor specifice, a ceea ce a devenit masoneria operativă de dinainte de 1717 — anul ce marchează granița către masoneria speculativă ori modernă. Veți întîlni în acest Dicționar și personalități ale culturii universale al căror nume este intim legat de Arta Regală, după cum numeau cei vechi masoneria. Vor fi atinse domenii ale unor științe sacre ori mișcări spirituale ce s-au întreținut, de-a lungul istoriei, cu cele ce ne sînt sub atenție : alchimia, hermetismul, rozicrucianismul etc., etc. Aluziile la opere literare ori muzicale nu vor lipsi nici ele. Va fi, așadar, o pelerinare ambițioasă ce își asumă pe deplin atît schematismul didactic, cît și riscul divagării. Precum și un alt risc, mult mai puțin livresc, acela de a se bănui că autorul aparține vreunei loje. O ipotetică bănuială, evident nefondată, ce trebuie imediat deculpabilizată pentru că în toate țările lumii unde funcționează loji masonice activitatea lor este publică, iar așa-numita conjurație universală a FM nu este altceva decît un delir al unei ficțiuni insuficient protejate. Despre puterea ocultă a masoneriei a fabulat peste toate, în prima parte a veacului, Leo Taxil în ale sale „Mistificări" și deși a retractat multe din adabracadabrantele sale aserțiuni, ele au rămas spuse. Cît despre antimasonismul de tentă antisemită, documentul cel mai „celebru" rămîne lucrarea Monseniorului Jouin, apărută în 1921, intitulată **Pericolul iudeo-masonic. Protocolul înțelepților din Sion,** una din cărțile justificatoare — dacă se poate spune așa — ale crimelor naziste.

În fine, despre toate, la timpul lor. La vremea, ochiul și inima lor.

* * *

ABREVIERI : În majoritatea textelor masonice sau în invitațiile trimise de către loji, anumite cuvinte nu sînt grafiate complet. Multe formule uzuale sînt prescurtate și urmate de trei puncte în formă de triunghi : F.:. pentru frate, F.:.M.:. pentru Franc-masonerie, M.:.M.:. pentru Mare Maestru, M.:.Ł.:.N.:. pentru Marea Lojă Națională, M.:.O.:. pentru Marele Orient, M.:.A.:.A.:.U.:. pentru Marele Arhitect al Universului ș.a.m.d. De remarcat că în unele loji franceze se folosește formula englezească în scris și pronunță în traducere. Este vorba aici, evident, de un limbaj pentru inițiați, iar cei ce nu cunosc sensul emblemelor nu le pot folosi. Pentru a se semnala pluralul sînt utilizate două inițiale, iar atunci cînd mesajul este adresat tuturor membrilor unui organism suveran, sînt folosite trei litere : PPP, III, FFF, adică Prea Iluștrilor Frați. Această modalitate este folosită doar între frați și se consideră că numai în cazuri excepționale ea poate fi folosită față de profani. Excepțiile sînt în cazul deceselor unor membri marcanți ai Masoneriei, cînd în ferpare se pot utiliza asemenea abrevieri.

Uzanța folosirii celor trei puncte a apărut pentru prima oară într-o circulară a Marelui Orient de Franța, datată 12 august 1774, în care este anunțată stabilirea obedienței tocmai înființate la Paris. Dacă în acei ani regula nu afecta numele proprii, după 1882 situația se schimbă, datorită mai ales enciclicei papei Leon al XII-lea, **Humanum genus.** După această dată sînt publicate numeroase liste ale masonilor — în marea lor majoritate false —, așa că numele proprii vor fi scrise, de acum înainte, într-o formă sui generis : primele trei litere urmate de cele trei puncte în triunghi. O altă formă de abreviere se referă la una din inscripțiile aflate în Cabinetul de reflecție, loc în care neofitul este lăsat — despuiat de metale ! — să aștepte. Pe pereții acestei încăperi — asupra căreia vom reveni la articolul respectiv — stă scrisă o formulă de sorginte alchimică : V.I.T.R.I.O.L. Anagrama datează din secolul al XVIII-lea, cînd masoneria a luat contact cu tradiția alchimică, rozicruciană, kabbalistică etc. Există două decriptări ale celebrei formule : Visita interiorem terrae rectificando invenies operae lapidem, însemnînd Coboară în mă-

O ULTIMĂ IPOSTAZĂ A „MARELUI ANONIM"

Timp de cîteva zile am fost total absorbit de lectura *Luntrei lui Caron*, recentul roman — postum — al lui Lucian Blaga.

La o examinare mai atentă, constați cu surprindere că nu e vorba de un roman propriu-zis, ci de continuarea, ușor romanțată, a memorialisticului *Hronic și cîntec al vîrstelor*, publicat în urmă cu 26 de ani (1965). Chiar și așa, rămîne o lacună autobiografică neacoperită (perioada 1920-**1944**), pe care, nădăjduim, Dorli **Blaga**, moștenitoarea numelui și dreptu**rilor de autor ale ilustrului** ardelean, va avea, cu siguranță, grija pioasă de a o acoperi cu noi documente revelatoare, puse la dispoziția publicului cititor și a cercetătorilor blagieni.

Susțin că *Luntrea lui Caron*, nu este roman, întemeindu-mă pe mai multe considerente:

1. Invenția romanescă e insignifiantă. Într-adevăr, rămîi perplex constatînd că un poet atît de imaginativ, destoinic a construi atîtea mituri pline de adînci tîlcuri, în celelalte domenii, se dovedește atît de puțin inspirat în postura insolită de romancier.

2. Intriga e pauperă, rezumîndu-se, în principal, la pendularea nedecisului sau bivalentului erou între două tipuri de femei — Octavia și Ana — ceea ce nu reușește să se ridice la complexitatea și interesul unei intrigi captivante.

3. Analiza psihologică e insuficientă și nu izbutește să atingă izvoarele unor tulburătoare profunzimi.

4. Stilul însuși lasă de dorit, prin stîngăcii de exprimare de tip pleonastic, inadmisibile la un artist al cuvîntului de calibrul lui Lucian Blaga.

5. Tehnica aplicată e nesigură, ezitantă.

Ce i-am mai reproșa „romanului" ieșit de sub pana poetului și filosofului Blaga? Că acțiunea trenează, că epicul bate pasul pe loc. Era de așteptat, atunci, ca autorul să excelеze măcar printr-o pătrundere psihologică de gen, măcar camilpetrescian, dacă nu proustian, prin prețiozități stilistice demne de podoabele metaforice ale *Spațiului Mioritic*, prin idei bulversante, înrudite cu „perspectiva sofianică" și cu „cenzura transcendentă". Din păcate, nimic din toate acestea. *Luntrea lui Caron* e o placidă înșiruire de amintiri, predilect erotice, desfășurate pe fundalul unei perioade istorice adînc și dureros gravate în conștiința contemporaneității.

În fapt, la ce se reduc frămîntările eroului dual, cu aspect incert de Ianus Bifrons?

a. La includerea lui, nedorită, într-un partid manevrat din umbră de p.c.r. și la procesul de conștiință declanșat de involuntara aderiune, curmată printr-o demisie repentină;

b. la excluderea sa de la catedra universitară;

c. la numirea sa degradantă în funcția de simplu bibliotecar;

d. la frivole aventuri sentimentale, evident, extraconjugale;

e. la sentimentul alarmant al secătuirii forței creatoare.

Adică exact la evenimentele și încercările sufletești trăite de însuși autorul *Curților Dorului*.

Așadar, literar vorbind, *Luntrea lui Caron* e un eșec, neîndeplinind nici pe departe condițiile unui autentic roman modern. Ambiționînd să adauge titlurilor (legitime!) de poet, dramaturg, eseist și filosof, pe acela de romancier, Lucian Blaga n-a reușit să producă decît un hibrid.

Ar rămîne celălalt interes al scrierii discutate: cel memorialistic. Cu tot regretul, nici sub acest aspect *Luntrea lui Caron* nu e revelator, întrucît, în cursul anilor, biografii, criticii, în genere cercetătorii literari, (mă gîndesc în primul rînd la Bazil Gruia), s-au străduit să scotocească, cu o rîvnă împinsă pînă la indiscreție, aproape toate secretele vieții intime a celui ce fusese, în ceea ce-l privea, „mut ca o lebădă". Tainele lui deveniseră, datorită impietății lor, ceva de ordin public. Încît, celor dinainte știute, *Luntrea lui Caron*, nu le mai poate aduce în completare, cu toată masiva sa încărcătură confesivă, decît nuanțe de amănunt.

De unde atunci pasiunea cu care devorăm acest pretins roman, în care *le vécu*, trăitul real, abia deghizat, transpare atît de vizibil?

Din nevoia de a cunoaște, cît mai complet, drama spirituală și mișcările sufletești ale unui mare creator. Din dorința de a pătrunde, cît mai adînc, în labirintul propriilor sale căutări, rătăciri și extaze. În speranța că ni se vor dezvălui izvoarele creativității — și explicația lor. Cu toate că acestea țin de un Mare Mister, care i-a scăpat plăsmuitorului însuși și pe care era improbabil că ni-l va putea desluși.

În locul nerealizatei încercări de roman, erau înfinit preferabile niște Memorii academice directe (cu savuroase portrete de colegi universitari), diplomatice (cu aspecte caracterologice din mediul diplomației), dar, mai precis, cu aderențe la acel *Bildungsroman* (relatare a pasionatului și pasionantului său proces de formație, ca intelectual de elită) despre care Lucian Blaga îmi vorbise în 1950, cu ocazia unicei și indelebilei convorbiri pe care am avut-o cu dînsul.

Atunci, mă încumetasem a-i întreba:

„Dumneavoastră, care v-ați exprimat în atîtea domenii, nu v-ați simțit tentat să abordați și romanul?

Răspunsul mi-a venit, răspicat, după o meditativă tăcere (o tăcere în stil blagian):

— Mi-am scris Memoriile în două volume. Ele constituie un fel de *Bildungsroman*".

Acest „Roman de formație" l-am așteptat mereu, de atunci, să iasă la lumină din vreun sertar tăinuit. Socotin-u-l mai edificator decît goetheanul *Dichtung und Wahrheit*, l-aș fi sorbit, palpiind.

Dar n-a fost să fie. În loc să se constituie într-un corp memorialistic demn să eclipseze toate elucubrațiile genului, din literatura universală, revelațiile, așteptatele revelații blagiene, au sombrat în paginile străvezii ale unui roman eșuat.

Interesante totuși, scrise în spiritul eseistic și catedratic cu care ne-a obișnuit, în perioada interbelică, fenomenologul „transcendentului care coboară" și al „cunoașterii luciferice", dar parazitare în corpul romanului, se dovedesc a fi cele 12 microeseuri din ultimele 50 de pagini ale *Luntrei lui Caron*. Revin — și recunoaștem aici — anume leit-motive favorite (ca să nu zicem obsedante) ale lui Lucian Blaga, privind păginismul, superstițiile populare sau bogomilismul, tratate, ce-i drept, seducător, dar în marginile adevăratei filosofii. Ca și odinioară, destui teologi și filosofi ar avea temeiuri puternice să aducă autorului lor grave obiecții și învinuiri: apostazie, erezie, iraționalism flagrant, rătăciri poetice aberante, conjuncturări gratuite etc. De ce? Deoarece pînă și în elaborările sale filosofice, Lucian Blaga a rămas tributar Poeziei, farmecului, fantazărilor și incoerențelor ei, ceea ce se adevărește, o dată mai mult, în microeseurile de față.

Astfel stînd lucrurile, ar fi oare un temerar și excesiv, considerîndu-le retrospectiv, cel ce le-ar eticheta drept structuri filosofarde ale unui mirabil plăsmuitor de mituri ideatice, rămas, prin excelență, poet? La urma urmelor, n-ar fi decît o opinie — admisibilă sau discutabilă — printre cele nenumărate.

Și fiindcă tot ne referim la *filosof*, ne îngăduim a formula cîteva întrebări. Cu toată veneratia pe care ne-o inspiră autorul tulburătoarei concepții despre *Marele Anonim*, n-ar fi timpul să-i fie revizuit, *sine ira et studio*, întregul sistem de gîndire, din unghiul ultimelor lumini și certitudini ale filosofiei? După îndelungata prosternare dinaintea unei opere filosofice, negreșit cuceritoare, prin însești lirismele-i implicate, n-a sosit momentul reexaminării ei „la rece", în toate unghierele și articulațiile, spre o justă situare a *Trilogiilor* componente în peisajul cugetării românești și universale?

Cine va avea competența și curajul să-și asume o atare sarcină, atît de dificilă, dar, *din punctul de vedere al Spiritului*, atît de imperios necesară? Așa cere Filosofia cea ostilă dogmei și osificării!

Gheorghe Alexandru IANCOVICI

---

runtaiele pămîntului, distilînd vei găsi **afla piatra O**perei; Visita interiora terrae rectificando **invenies** occultum lapidem — **Coboară în măruntaiele pămîntului**, distilînd vei găsi **piatra** ascunsă. Amîndouă variantele vorbesc **despre travaliul interior** pe care **candidatul** trebuie **să-l facă** în primul **rînd cu** sine **însuși**, coborîrea **în centrul** pămîntului **avînd** sens **inițiatic** și, desigur **alchimic**, adică matricial, **obstetric**.

(Francis **Mercury, Le petit Retz de la franc-maçonnerie**; Paul **Naudon, La Franc-Maçonnerie**; Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, **Dictionnaire des symboles**);

ACACIA: Lemnul **de acacia**, mai precis **ramura** de acacia apare pentru **prima oară în simbolistica** masoneriei abia în secolul **al XVIII-lea, fiind în** unică și directă legătură cu **legenda lui Hiram**, maestrul ucis de trei companioni. **Corpul lui Hiram este descoperit cu** ajutorul unei **ramuri de salcîm**, aceasta **simbolizînd** spiritul său, **veșnicia sufletului. Solidaritatea unor** sensuri **aparent arbitrare este dată** și de **caracteristicile** acestui **arbore**: **în primul rînd** reputația **de a nu** putrezi, **apoi** faptul că frunzele lui se **închid noaptea** asemenea unor **flori** pentru **a se** redeschide **la** ivirea **zorilor**; țepii **ramurilor** conferă și posibilitatea unor analogii solare. **De altfel**, cununa **de pe capul** Mîntuitorului a fost **din ramuri** de acacia, **fapt** ce conferă o evidență bivalentă **motivului** coroanei **de spini**. Raportarea la celebra **lance** a lui Longinus ne apare ca necesară, de vreme ce arma avea, **la rîndul**, și virtuți tămăduitoare. Textele din jurul Graalului aduc necesarele detalii, amintind și de lancea lui **Achile**. Revenind la arborele de acacia, să citîm și un pasaj **din Exod 37,1**: „După aceea **Bețaleel** a făcut chivotul din lemn de salcîm, lung de doi coți și **jumătate, larg de un cot** și jumătate și înalt tot de un **cot și jumătate**". **La hinduși, focul sacrificial** se obține **cu ajutorul unui** disc din **lemn** de salcîm în orificiul **căruia este frecat un băț de smochin.**

Cum se știe, masoneria are puține simboluri de natură **vegetală**, alături de ramura de salcîm fiind prezente **doar spicul de grîu** și **rodia**, simboluri a căror **izomorfie nu mai trebuie demonstrată. Ele** sugerează **unitatea**, solidaritatea, armonia și echilibrul. Expresia „**cînd va reînflori acacia**" a fost întrebuințată în **ceasurile grele ale masoneriei**, traducînd speranța **în zile mai bune. În cursul ceremoniilor de inițiere, neofiții au prinsă de postavul în care sînt îmbrăcați o ramură de salcîm. Unii membri ai masoneriei** contemporane poartă la rever o **minusculă insignă de** culoare argintie reprezentînd o ramură de acacia, (F. Mercury, **Le petit Retz de la franc-maconnerie**; J. Chevalier, A. Gheerbrant, **Dictionnaire des symboles**)

ACCEPTAT (MASON): Înainte de a cunoaște actuala **structură** simbolică și eterogenă —, franc-masoneria **a fost o** corporație constituită în perimetrul meseriei **constructorilor** (zidari, tăietori de piatră, sculptori, arhitecți etc.) **Nu era** vorba însă **de o** simplă organizare **de breaslă ori sindicală, pentru că** antichitatea și evul **mediu au considerat meseriile** ca forme simbolice **ale lucrării divine, inițierea în meserie** fiind, **la propriu, o Inițiere** (micile mistere). **Aceasta** s-a numit **perioada operativă**, cuvîntul operativ trebuind să fie pus **în raport** mai **de grabă cu poiesis decît cu praxis** și acoperind ceea ce se cheamă „realizare spirituală". **În momentul în care încetează marile construcții** — mai întîi catedralele apoi castelele, apoi monumentele Renașterii —, lojile au început să se golească. Așa se face că, alături de constructori, au fost primiți și inși a căror profesiune era alta decît cea **în cauză. Aceștia sînt primii masoni „acceptați"** și, încetul cu încetul, numărul lor a devenit tot mai mare, pînă ce a sfîrșit prin a fi exclusiv. Apariția primilor masoni acceptați este marcată în sec. al XVI-lea, iar primul nume înregistrat este cel al lui Joan Boswell, la **8 iunie 1600, în procesul-verbal al unei ședințe în Loja de Edinbourg. Prin pătrunderea masonilor acceptați, drumul către FM speculativă a fost deschis și**, dat fiind faptul că aspectul inițierii corporative nu mai există, se va produce o eterogenizare a simbolurilor, a scopurilor, a mijloacelor. O despărțire de Tradiție, în fapt. Cei noi erau numiți, de altfel, speculativi, teoreticieni, geomanți. Există opinia că intrarea masonilor acceptați în loji s-ar datora fragilității masoneriei în epocă, persoanele „acceptate" fiind, de cele mai multe ori, personaje influente, capabile să ofere protecție. O altă explicație se referă la faptul că lojile ar fi servit, în epocă, drept acoperire pentru anumite asociații și societăți hermetice ori oculte, cum ar fi rozicrucienii sau membrii Comunităților magilor din Londra, ultima sub patronajul marelui alchimist Cornelius Agrippa. Kabbala și neo-platonismul, alchimia și ideile protestantismului sînt aduse în teritoriul masoneriei. Cît despre cei acceptați pentru garanția puterii lor, să spunem că, de la finele sec. al XVIII-lea, Marea Lojă unită a Angliei își alege Marele Maestru din rîndurile familiei regale, la fel, de altfel, cum se face și în Suedia ori în alte monarhii.

F. Mercury, Le Retz de la franc-maçonnerie, René Guénon, **Aperçu sur l'initiation**, Serge Hutin **Les Sociétes secrètes**, Henri **Proteau Littérature et franc-maçonne**, Jean Palou, **La Franc-maçonnerie**)

Marcel TOLCEA

(va urma)

SATE CARE URCĂ LA CER

Da, sînt din Domaşnea. Ce aş putea să spun despre Domaşnea? Satul are cimitirul pe o colină. Celelalte sate au cimitirele aşezate jos, în vale; ele sînt sus. La Domaşnea este invers: oamenii au în faţă, în fiecare zi, priveliştea cimitirului. De acolo, de sus, se aud bocetele. Uneori se aud zilnic. Ce aş putea să spun despre Domaşnea? Satul e aşezat pe o vale, îmi amintesc de el ca de o vale plină de verdeaţă. E ca o vale celtică. Uite, parcă aş trăi *Ultima bandă* de Beckett. Nu m-am gîndit de mult la copilărie.

Toată familia mea e de acolo. Tatăl meu era mic funcţionar, îmi amintesc că se trezea în fiecare dimineaţă foarte devreme să prindă trenul de Caransebeş. Lucra la bancă. Mama se trăgea dintr-o familie de vechi domăşneni. (Unei colege ale mele doamna Ana Simon i-a spus: *Domaşnea e Toscana Banatului.* Mie mi-a repetat: *Cimitirul e acolo sus, pe colină. Oamenii îl privesc toată viaţa. Asta le dă un sentiment filozofic).*

ANA SIMON

PUNTEA LUI ORFEU

FRANÇOIS SIMON

Ultima bandă (I)

Am făcut liceul la Timişoara, la Carmen Silva. Mi-am regăsit colegele după 37 de ani. Istoria regăsirii lor a început la Geneva: o actriţă, Anla Bogoslava, care juca într-un film al meu, m-a întrebat: ce vrei să fac eu pentru tine? Ea pleca în Israel. Aş vrea să găsesc o colegă a mea, i-am spus, se află în Israel. Prin ea — prin această colegă — a reînceput legătura mea cu Timişoara şi cu lumea. Deoarece colegele mele sînt peste tot în lume: la Philadelphia, la Miami, în Germania, în Israel. Peste tot. Au început să scrie. Aşa am regăsit lumea.

Eu am mai fost la Timişoara, dar nu le-am mai căutat. De fiecare dată cînd am trecut printr-un loc, printr-o şcoală, nu m-am mai întors acolo. Am sublimat totul. Nu puteam să trăiesc fără să subliniez totul. Am plecat din România în 1968 şi, vă daţi seama: nu aş fi putut trăi decît aşa: sublimînd.

Mă întrebaţi despre Timişoara. Pot să vă spun că mergeam la operă. Îmi amintesc de parcuri. Eu treceam alături de viaţă. Aşa că nu vă pot vorbi despre experienţele mele umane de atunci. Nu vă pot spune nimic concret. O, da, cînd am plecat din Domaşnea erau pomii înfloriţi, erau rîurile limpezi. Aceasta este imaginea satului. Cînd am plecat din Timişoara... Îmi amintesc de fete în uniforme albastre, cu gulere albe. *Cred că nu există nici o copilărie fericită: doar retrăind-o, mai tîrziu, ni se pare aşa: fericită.* Dar copilăria mea a fost plină de senzaţii puternice. Îmi amintesc intrarea trupelor ruseşti în sat. Casa noastră era foarte veche şi foarte mică. Un prieten a văzut-o într-o poză şi a spus: seamănă cu casa lui Shakespeare de la Stratford.

Mi-au spus: ştii că la cofetăria unde-ţi bei cafeaua îşi bea cafeaua şi François Simon. Pe care îl văzusem deja şi care mă impresionase. El era pe toate afişele. Era mare, era celebru. Era un personaj foarte ciudat. Mă gîndeam că aşa arăta Eminescu. Îmi amintea de Eminescu. Îmi amintea de cineva pe care îl întîlnisem. Îl cunoşteam, *îl ştiam*. Cum să vă spun... îl mai întîlnisem. Undeva, acasă. De mult.

Ultima bandă (II)

Pe urmă l-am tradus pe Carlos Fuentes. Trebuie să precizez că eu, de fapt, mă consider traducătoare. Am tradus cărţi de Unamuno care s-au publicat, am tradus autori spanioli care zac probabil şi acum prin editurile din România. Traducerea e o creaţie, una care vine din adînc: o creaţie care face apel la un fond originar, arhetipal. Tălmăcitorul regîndeşte o lume în numele cuvintelor sale. După ce am tradus piesa lui Fuentes, ne am întîlnit într-o seară într-un bistro şi mi-a spus să nu-l mai părăsesc niciodată. Aşa mi-a spus: *să nu-l mai părăsesc niciodată.* I s-a părut extraordinar ca eu, o română, să-l traduc pe Fuentes în franceză. Pe urmă am tradus *Matca* de Marin Sorescu. Am montat un spectacol cu această piesă... François mi-a spus că piesa a fost jucată extraordinar. Şi că numai el îi făcea pe actori să joace aşa cum îi făcusem eu.

EXISTENŢA CA EXIL

Cum a început această biografie „extraordinară" a mea? Trebuie să fii în momentul potrivit la locul potrivit.

Eu cred în destin.

Eu şi cu François am avut aceeaşi copilărie. Eram la Geneva şi primul spectacol pe care l-am văzut a fost un spectacol de Witkiewicz, *Nebunul şi călugăriţa*. Pe scenă nu l-am văzut decît pe el. Venisem din Bucureşti cu un bagaj cultural, mă interesau teatrul, filmul, totul. Cei aflaţi în cultură mi se păreau extraordinari, teribili. Într-o zi Ivaşcu mi-a spus: ai stofă de ziaristă. Am publicat articole mici prin reviste şi Ivaşcu mi-a spus: ai stofă de ziaristă. El mi-a prezentat-o pe Alice Mănoiu cu care mergeam prin ateliere, vedeam filme. Studentă, plecam dimineaţa de la cursuri să văd filme. Educaţia mea e bucureşteană. Pe urmă am început o teză de doctorat în Spania. Se numea: *Absenţa dramei în „Craii de Curtea Veche" şi Sonetele lui Valle Iclaun.* Teza pleca de la o idee care mi-a plăcut mult: aceea a ariilor laterale. În ariile laterale se păstrează mai bine obiceiurile şi limba. Ele sînt mai conservatoare. Nu m-am mai întors în Spania.

Pînă atunci, nu m-am gîndit niciodată că Elveţia există. Ceea ce s-a întîmplat pe urmă a fost ca într-un vis. Prima casă în care m-am stabilit la Geneva era lîngă casa lui François Simon. Locuiam împreună cu două studente.

O DINASTIE ŞI UN DESTIN.
ACTORI ŞI ŢINUTURI

N-am avut nici un plan preconceput, nici o idee clară despre ce „ar trebui să fiu". Viaţa m-a atras aici. De-asta am vrut să vă povestesc povestea Simonilor. Tatăl lui Michel Simon a venit din locurile din care izvorăşte Dunărea. A coborît de acolo pe o vreme de criză. S-a căsătorit cu mama lui Michel Simon în vremuri tulburi. Mama lui era franţuzoaică, Michel Simon a trăit toată viaţa ca elveţian. De altfel, toată viaţa a avut paşaport elveţian. Tatăl lui Michel Simon, bunicul lui François, era măcelar. Mama lui gătea ca o artistă, cosea ca o artistă. Din toate făcea artă. Ea a transmis Simonilor *teatralitatea*.

Pe urmă doamna Ana Simon îmi vorbeşte despre prima întîlnire cu Michel Simon. Eu scriu aceste pagini tocmai în ziua în care televiziunea română transmite *Frumuseţea diavolului*: e o versiune franceză a lui Faust. O versiune frivolă. De fapt, filmul lui René Clair rămîne în primul rînd datorită lui Michel Simon. El este Faust, el este Diavolul. El este bătrînul savant şi el este Mephisto. Rareori am simţit sentimentul pămînteanului, freamătul teluric ca în acest personaj. E o creştere anarhică de suprafeţe, de linii, o lipsă de armonie care te fascinează. Este monstrul sacru. El este monstrul sacru. Michel Simon se află la originea unei singure sintagme. La naşterea unei dizarmonii. Michel Simon este actorul cel mai interiorizat dintre toţi cei care domină cinematograful francez în deceniile al cincilea şi al şaselea. Interiorizarea lui François Simon — cel care a jucat atîtea roluri magnifice de călugări, de preoţi, de prezenţe spiritualizate s-a împlinit în spaţiul unei Sacralităţi. Al unei purificări.

„Eu am venit din ţara în care Dunărea îşi încheie aventura, el a venit de acolo de unde Dunărea începe", spune Doamna Ana Simon. „Ne-am întîlnit la Geneva pe calea apelor."

Doamna Simon e o fiinţă interiorizată. Scriu şi îmi dau seama că acest avînt e, zici, ineficace. Ar trebui să notez că a realizat cu François Simon un sistem de relaţii de o intensitate neobişnuită. Cum să spun... se exprimă unul prin celălalt.

În perioada în care l-am cunoscut, toţi erau în jurul lui: mari regizori, mari actori, personalităţi ca Potrice Chéreau, Goretta, Taner, Daniel Shimid. El era însă un om complet singur.

Ultima bandă (III)

Pe doamna Ana Simon am cunoscut-o în studioul de radio din Timişoara. Îi povestea Adinei Ostoici Ene despre iluştrii săi prieteni. Erau mulţi, erau pentru ascultătorii din România — sau cel puţin pentru mine — aşezaţi la depărtări astrale. Patrice Chéreau, Goretta, Tanner, ei şi atîţia alţii. Eroi ai primei pagini din marile reviste ilustrate. Paco Ibanez, Jeanne Moreau, Geraldine Chaplin, pe urmă, actriţele preferate ale lui Chéreau, Daniel Schmid. Înalta societate a filmului, a teatrului european, evocată fără emfază. Ba mai mult: cu un soi de umilinţă, cu un soi de ciudată renunţare de sine. Doamna Ana Simon nu era — cum să spunem? atît de mîndră de iluştrii prieteni, încît să afişeze o fericită familiaritate. Dimpotrivă, există o permanentă retragere în sine. Da, spune, Jeanne Moreau este o femeie extraordinară... François a refuzat-o atunci cînd l-a rugat să joace într-un film al ei şi ea nu s-a supărat, dimpotrivă, dimpotrivă... Doamna Ana Simon vorbeşte încet, încet, ca şi cum ar vorbi pentru sine. Ca şi cum ar vrea să nu divulge nimic din ceea ce aparţine interiorităţii, să trădeze intimitatea: mîndria ei rămîne, şi aşa, inalterabilă.

LA ROUMANIE ME MANQUE.

Cioran, Eliade şi alţii.

Într-o noapte la Paris cineva mi l-a prezentat pe Antoine Bonvin. Era uşor... băut. *La Roumanie me manque, oh, la Roumanie me manque!* mi-a spus. La începutul secolului, a adăugat, în Paris erau cîteva mari doamne, cîteva românce strălucitoare. Cît de mult îi lipseau, exclama. Am început să caut: să merg pe urmele marilor doamne de la începutul secolului. Aşa s-a născut spectacolul pe texte din corespondenţa *Proust — Anna de Noailles.*

Pe Cioran l-am cunoscut după un spectacol al lui Patrice Chéreau. Cehov. Mie îmi place piesa asta, spunea. aşa vorbesc oamenii, numai banalităţi.

Aş vrea să fac un film despre Cioran. Despre locul naşterii sale. Să-l filmez aşa cum a fost filmat Beckett: din spate, încet, îndepărtîndu-se. I-a spus lui François: dacă aş fi ştiut că jucaţi Cehov la Geneva, aş fi venit să vă văd. A spus „aş fi venit", ca şi cum Geneva era peste ocean, iar el ar fi trebuit să ia Concorde-ul. Vorbesc din cînd în cînd la telefon cu Cioran: păstrăm legătura. Vreau să fac acel film. Sper că-l voi face.

Pe Eliade l-am întîlnit la Paris, tot la unul din spectacolele lui François. Mi-a făcut cadou *Şarpele*: i-am spus că e o carte pe care am citit-o şi n-am înţeles-o.

Pe Eliade l-am vizitat la Chicago. A fost un moment mai greu al vieţii sale, cred că o întîlnire providenţială. O povestesc într-una din cărţile mele: era sărbătoare, noi eram la el, Eliade s-a simţit dintr-o dată rău. Am chemat o cunoştinţă a noastră care l-a operat imediat. Dacă operaţia întîrzia, murea.

(Doamna Ana Simon e în România şi pentru a prospecta şansele unui film despre Gheorghe Anghel: *Requiem pentru un sculptor*. Filmul ar trebui să se încheie cu următoarea înscripţie: „În Roomânia, în gloriosii ani de tristă memorie, alături de oamenii care ridicau statui colosale «Părintelui poporului»... trăia sculptorul Anghel în felul Sfinţilor neştiuţi, muncind şi creînd opere în care spiritul va fi întotdeauna învingător în faţa întunericului".

Ar fi vrut să pună în scenă *Brâncuşi* al lui Mircea Eliade. A discutat despre asta cu Mircea Eliade. Proiectul a căzut, dar cine ştie? François a avut proiecte comune cu Lucian Pintilie şi cu Liviu Ciulei, pe care ea îl consideră cel mai mare regizor român. *Pădurea spînzuraţilor* rămîne o capodoperă).

PUNTEA LUI ORFEU

Un interviu cu doamna Simon este dificil fiindcă după primul schimb de replici îţi dai seama că tot ceea ce ar putea hrăni cotidianul jurnalistic lipseşte. În ciuda aparenţelor unui om ce pare implicat în marile sărbători ale cotidianeităţii — spectacole, premiere, festivităţi actoriceşti —, în ciuda unui context care ar presupune un şir nesfîrşit de relaţii, de prietenii, de fraternizări, Doamna Ana Simon este, în primul rînd, legată de François Simon. Îl... prelungeşte. Putem să înţelegem că aşa a fost el. Nu îl divinizează cu uitarea de sine prin care văduvele ilustre îşi evocă soţul dispărut: vorbeşte despre el dintr-un interior de o rară bogăţie. Un volum de poezii îi este dedicat lui, un film — *Prezenţa* — îi este consacrat. L-a realizat împreună cu Louis Mouchet. Premiera elveţiană a filmului a avut loc în cadrul unui *Omagiu lui François Simon* la care şi-au mai adus contribuţia *Moartea directorului circului de purici* de Thomas Koerfer, *Charles mort sau viu* de Alain Tanner, *Nebunul* de Claude Goretta, filme în care marele dispărut era cap de afiş. *Prezenta. François Simon par lui-même* era însoţit şi de acest text al Anei Simon: „Fiindcă lumina zilei era insuficientă pentru François Simon, lui îi trebuia lumina artificială pentru a epuiza gama sentimentelor, a pasiunilor, a măreţiei şi a a fragilităţii omeneşti. (...). Pasionat de spirit, François Simon îl face vizibil în personajele pe care el le încarnează. El lasă o dîră de stranietate şi de farmec inefabil, un mister. Privirea sa ne interpelează de dincolo de vizibil şi ne solicită o întrebare urgentă asupra noastră înşine... Prin prezenţa sa el magnifiază umanul".

N-am văzut nici unul dintre filmele doamnei Simon, nici unul din spectacolele ei de teatru. O casetă se află la televiziunea timişoreană: ceva s-a transmis, alte piese (probabil) se vor transmite. Nu am văzut spectacolele pe care le-a făcut, filmele pe care le-a făcut, filmele pe care le-a regizat, dar pot să-mi imaginez cum va arăta *Recivlem pentru Gheorghe Anghel*. Sau *Brâncuşi*. Fără îndoială va fi vorba de o magnificare a umanului.

În fond, textul despre François Simon poate să fie o autodefinire. Să ni se permită să credem asta: să ni se permită. Totuşi.

LIMITELE FĂRĂ DE LIMITE

(Ultima bandă: Ultima)

Această seninătate inalterabilă a doamnei Simon: am invitat-o la redacţie şi Dînsa a venit fără să protesteze, fără să ne atragă atenţia că timpul ei timişorean e limitat, prescurtat de alte multe îndatoriri. Ne vorbeşte despre Domaşnea şi despre copilăria ei de acolo, despre studenţie şi despre traduceri, despre călătoriile ei: în America de Sud, în Asia şi mai unde? Despre un film consacrat unui artist din Chile, despre proiectele pe care François Simon le-a făcut cu Giulei şi Pintilie. Nu spune: le-am făcut. Ne dăruieşte o proză inedită scrisă „în tinereţe", o poză cu Jeanne Moreau, o fotografie inedită în care Michel Simon — în anii maturităţii sale — discută cu, desigur, Ramuz, ca doi iluştri elveţieni ce sînt. Ne dăruieşte un poem pe care Serge Gainsbourg i l-a trimis lui François Simon, la moartea lui Michel Simon. A murit, zilele trecute, şi Serge Gainsbourg. Poemul e inedit. (Îl publicăm alături, cu traducerea Anei Serafin). Ne dăruieşte o fotografie a ei împreună cu François: sînt la Veneţia, sînt veseli, Doamna Simon poartă o broboadă bănăţenească. Mi-i imaginez în Chile şi în alte locuri ale lumii acesteia pe care orice român ar visa să le străbată. *Locurile de la marginea lumii.* Îmi dăruieşte ultimele ei volume de poezie, *Puntea lui Orfeu* şi *Roza din Jericho*, ilustrate de Margarethe Krieger. Desene extraordinare în care personajele lamento-ului sînt, deopotrivă, *aici* şi *dincolo*.

De fapt, nici nu ştiu dacă e un lamento: e o privire gravă asupra unei vieţi care se întinde şi DINCOLO, în imperiul tăcerii. O viaţă-fără-de-sfîrşit.

„Tu fotografiezi clipele, tu nu scrii fotografii, tu fotografiezi clipele", îi spunea doamnei Ana Simon un mare critic. În desenele Margarethei Krieger descoperim, vizualizată, lumea scriitoarei, aflată mereu la întretăierea artelor, a ţărilor, a luminilor. Nu-i aşa, pe firul urcător.

Cornel UNGUREANU

Les sixties, je me souviens
j'ai joué dans des films
avec Gabin, avec Simon,
"Le Pacha", "Sacré grand-père".

Gabin, c'ātait una tête de lard
il m'a demendé de jouer
sur la piano de sa fille:
"dis donc, petit, c'est pas mal"
j'avais joué la musique
de "Requiem pour un con"

J'ai pris de ces caisses
entre Gabin et Simon
des caisses hallucinantes

Simon, c'était la tendresse
sacré acteur
comme il riait sous le soleil
je chantais avec lui:
"pour aller loin, faut pas abuser...
faut savoir se fendre..."
la chanson de Boudu
il m'en a appris d'autres,
à présent, ce sont des regrets
Michel est loin, au paradis,
et moi...

Gainsbourg

Îmi amintesc sextetele
Cîntate în filme
cu Gabin, cu Simon:
„Paşa", „Bunicul afurisit",

Gabin, ca un catîr
mi-a cerut să cînt
la pianul fiicei sale:
„Cîntă micuţule, nu e rău",
cîntam un Recviem.

Simon era tandreţea
actorul sfînt
el rîdea în soare
şi eu cîntam cu el:
„pentru a ajunge departe,
să nu abuzezi...
trebuie să ştii să rupi ce-i în cale..."
cîntecul lui Budu
el m-a învăţat şi altele
care acum sînt regrete
Michel e departe, în paradis,
şi eu...

GAINSBOURG

Fragmente dintr-o autobiografie ermetică

Dușan Petrovici

De mi-ar fi visul jalobă infantilă
către această prea matură lume,
în care Maister Eckardt doarme
și habar nu are de marele nostru plictis ;

de-aș mai putea arunca pe limba aproapelui
o impielițată bomboană (sta-i-ar in gît !)
ca pe o floare absolută ;
și pe aceste chei ruginite
de-aș mai putea arunca horbota mea de cuvinte
ca peste un sex ideal ;

o, dacă aș putea mîngiia cum se cuvine
marmura animalică a acestui univers
în care se cîntă valsuri cu vărsare de sînge,
aș fi fericit, chiar tare fericit,
așa cum a fost odată un prinț din Danemarca
vorbind în fața unui craniu gol !

Să te așezi într-un oraș
unde se așează cei nevrednici,
într-o sală mare de așteptare,
și să te uiți în jur și să-i vezi
cum își maltratează nebunia,
singurul lor bun
de la facerea lumii încoace ;

ei cer zilnic de mîncare
și-și leapădă straiele pe morminte uitate,
unde firea e slobodă
și e singura care nu are ce pierde

În ce lucruri stă ceva scris
(cu litere de-o șchioapă !)
Și totuși nu înțeleg
de ce ne lovim unii de alții
cu atita înverșunare
încît nimerim în piețe în care ard vrăjitoarele,
în temnițe și birouri unde ne spălăm pe picioare ;

și-apoi pe străzi, la braț cu femeile micilor meseriași,
salutăm manechinele triste
și încercăm cu degetul forța mecanică ce ne apasă
și ne repezim buimaci în oglinzi
ca în ferestrele unui mormînt !

Numai așa, cu herbul inimii în brațe,
alerg către tine poezie !
și toate le văd la ceasul acesta :
cum sîrma poeților ritualic plesnește
iar luna ca un țăran prin oraș voiajează,
cum biblia mare înghite biblia mică
iar orbul vrea să știe cît e ceasul
și-n semn de salut își saltă pălăria ;

pe înger l-adoră orașele nopții
iar mierea stelelor o stoarcem din
lîna lui belalie (o mai cumplită caznă
nici că se poate !)
pe cînd tu îți acoperi cu mîinile sexul
și așa te aperi de moarte !

În toată această a-facere lumească
pluviile începutului se zbenguie încă
sub pălăria alchimiștilor ;
carnea își scuipă ultimul glonte
și se-nvelește-apoi în propria-i umbră
ca într-o pelerină de ploaie ;

Mă duce gîndul la verile pe care le-am pierdut
căutînd pentru tine crini-endocrini
și scriind jalbe pentru păpușile tale sărace,
într-un oraș atît de frumos
în care începusem să îmbătrînesc
încercînd să desfac o scrisoare

Dați-mi anii mei bombastici înapoi,
mamela vînătă și spațiul vulgar al dorințelor,
ticăloșia mea securizată de-a fi printre cei vii
și pontonierele dezvelindu-și cu grație sexul,
în nopțile absolut atroce ale primei tinereți ;
cînd învăluiți în baloturi albastre,
păianjenii erau și ei buni să-mi țină de urît,
într-un coitus continuu între vis și trezie :

pagina erotizată era pagina erotizată
iar peștii recunoșteau steaua spermatică
și o înghițeau cu un dulce spasm ;
ce să mai spun despre epifania ta mică,
ceva anorganic și trist,
pipăind obiectele cu sfială,
neîntrupîndu-te în nimic,
căci tu erai veșnică precum moartea
în aspra ei maternitate !

Versuri alemane

1

Orb calendar de nonsensuri :
sticle pisate, monocultură
și ce ploaie germanică între Koblenz și Köln,
cu feți-urîți atîrnînd de trenuri
și marinari în acuplări morganatice.
„Omul care muncește pierde un timp prețios"
iar animalele nu se pricep la durere,
precum filosofii nu cunosc bucuria ;
impielițarea sufletului,
prietene !

2

Omul pute,
Ne-omul e totul !

s-a mai luminat pe-afară,
ploile jandarmeriei s-au scurs în pămînt ;
doar vîntul, doar vîntul
mai poartă balerinele
ca pe niște fulgi de păpădie
dintr-o țară în alta,
unde mari picături de opiu
cad peste cărți pecetluite
și magii unei singure stele
se lasă-mpunși de albine ;

bat pasul pe loc
și încuviințez trecerea ta in nirvana
cu un salut milităros ;
sclavului dă-i cu roșu pe buze,
iar craniul meu lovește-l
cu o vergea de-argint !

3

leonia bagio gilberto agata
dorotea romualdo girolamo apollonia
eulalia fosca valentino giuliana
donato margherita porfirio macario

nume dintr-un calendar italian
ce mi-au sunat atît de frumos în urechi
încît am uitat să-ți mai scriu
despre soarta paltonului meu vechi
în care a murit tata anul trecut
și despre catedrala din köln
în care m-a apucat o tuse năprasnică
încît a trebuit să mă doftoricesc o
lună întreagă dar fără succes
așa că închei și pornesc în grabă
să-ți caut prin marile magazine
tot ce mi-ai cerut
precum și ovulul ducesei

4

domnule domnule domnule
acoperă ziarul pe care-l citești
(cu ochii mei) și din care
nu pricepi nimica
am ceva mai bun în vechiul meu cufăr
un negru bondar încă puber
mustățile abia i-au mijit
nu știe să zboare și nu are somn
îl poți purta la cravată sau butonieră
dar numai de zile mari numai de zile mari
cînd nu mișună hoții pe stradă
iar copii se lasă ușor îmblînziți

5

n-o mai văd pe hildegard
pe fastrada pe gudrun
au plecat în marile burguri
să-și caute norocul

eu îmi topeam bandajele de la mîini
căci nu mai aveam cu ce să-mi acopăr
armele adormite
pe cînd dervișii mi-au arătat
calea lepădării de sine
și saltul mortal al cumplitului înger

6

să scapi de rîs
de cei care rîd întruna
de marii făcători de siluete
mînjiți de sînge și nebuni de spaimă
de copiii scoși (nu mă întrebați de unde)
ca pîinea din cuptor
de calul breslelor să scapi
călcîiul pe trotuare ca un veritabil lord

MEMORIA CULTURII

Profesorul Paul Cornea definea cu cîțiva ani în urmă istoria literară ca fiind „memorie a culturii, avînd funcția de a ține la zi Antologia operelor reprezentative ale națiunii și de a face din lectura lor un prilej constant de îmbogățire sufletească și cunoaștere de sine". Permanentă reluare și confruntare a demersului critic cu texte mai vechi sau mai noi, istoria literară nu este astfel decît un continuu d i a l o g cu personalități și orientări literare consacrate, cu scopul de a le reconfirma perenitatea sau de a le descoperi unghiuri noi de lectură și interpretare. Este o perspectivă care situează cea mai recentă apariție editorială a lui Paul Cornea, **Aproapele și departele**, nu numai sub semnul complementarității în raport cu volume anterioare semnate de același prestigios teoretician și istoric literar, ci și sub cel al unei convingătoare pledoarii în favoarea permanenței actului de istorie literară.

Fiind în esență o culegere de studii, **Aproapele și departele** vizează cu preponderență aspecte aparent disparate ale literaturii române din veacurile XIX și XX. De la fenomenul luminist (**Lecturi actuale ale „luminilor"**) și pînă la fascinantul „baroc" al actului critic și interpretativ călinescian (**Fizionomia și fiziologia actului critic la G. Călinescu**) distanța parcursă depășește cu mult anii unui secol, există însă în cartea lui Paul Cornea, în subiacent, un traiect unificator asigurat de corelația, mereu viabilă într-o istorie literară modernă, între ceea ce autorul numește „aproapele" și „departele", cu alte cuvinte între descifrarea particularului, a „faptului mărunt" și a „clipei efemere" — în opțiunea cărora un mare rol îl are simpatia sau antipatia istoricului literar — și schițarea unor viziuni de ansamblu, izvorîte din tendința firească de teoretizare și de identitate a unor serii și modele.

„Aproapele" și „departele" coexistă în mai toate investigațiile cuprinse în volumul lui Paul Cornea, chiar de la demersul generalizator aplicat bibliografiei de „ultimă oră" a unei importante epoci din istoria modernă a Europei, trecînd apoi diacronic printr-o problematică ce vizează în plasma ei intimă dezvăluirea europenismului literaturii române. Pornind de la contacte și experiențe „externe" (identificarea specificului „luminilor" sud-estului european în contextul larg al fenomenului ca atare ; investigarea comparatistă pentru constatarea clasicismului tardiv al creației poetice a lui Gh. Asachi ; utilizarea corespondenței lui M. Kogălniceanu — în contextul căreia dimensiunea străinătății joacă un rol deloc neglijabil — pentru a creiona un tablou social și moral al eminentul cărturar și om de stat ; evocarea unor țări europene de tradiție în viziunea originală a „călătorului" Nicolae Filimon ; dezvăluirea contextului în care au apărut și s-au fixat primele noastre relații cu spațiul culturii și filosofiei germane), Paul Cornea se oprește și asupra unor fenomene de literatură care atestă prin însăși substanța lor nativă (și nu importantă !) aceeași indubitabilă apartenență la spiritualitatea globală a continentului nostru.

Astfel, cercetarea motivelor și limbajului liricii unui Dimitrie Bolintineanu („Bolintineanu e premergătorul lui Eminescu în investirea muzicală a poeziei") ne trimite invariabil înspre experiențele textuale ale preromanticilor elegiaci, nedesprinși cu totul de reziduurile clasice (**Dimitrie Bolintineanu : drumurile poeziei**) sau identificarea în proza lui I. L. Caragiale a trei tipuri distincte (nuvela realistă, povestea și povestirea, parabola) sugerează existența, la hotarele dintre veacurile XIX și XX, a unui „orizont de așteptare" ce depășea cu mult spațiul spiritualității românești (**Practică narativă și motivație în nuvelistica lui I.L. Caragiale**). Sub același semn, al nuanțării „aproapelui", se află și captivantul joc al ipotezelor privitoare la descoperirea de către entuziastul Valeriu Bîrlan a trei p o s i b i l e poezii eminesciene, pînă azi rămase fără o certă paternitate (**Inedite eminesciene ? Enigma dosarului „M"**), ca și statistica explicativă de tip sociologic, cu fireștile distincții axiologice (**Anul de aur al romanului românesc interbelic**), în același context înscriindu-se și paginile despre „nonconformismul" arghezian față de normele nescrise ale vieții și instituției literare (**Tudor Arghezi și sfidarea „regulei jocului"**).

„Aproapele" și „departele" — sau între interesul pentru detaliu și constatarea generalizatoare — își dobîndesc astfel vitalitatea unificatoare prin permanentizarea unei perspective de vădită transparență : cea a „orizontului de așteptare", a experienței de lectură și de receptare proprie etapelor istorice parcurse, element modelator al actului literar. Cartea lui Paul Cornea sugerează, în ansamblul ei, acele invariante — fie general-europene, fie proprii doar nouă — care au asigurat, în varietatea de necuprins a unei literaturi, permanență și autenticitate. Istoria literară își afirmă încă o dată nobila calitate de „memorie a culturii".

Corneliu NISTOR

*) Paul Cornea, Aproapele și departele, Cartea Românească, 1990.

Livius Ciocârlie

Fragmente de jurnal

Ies din casă numai ca să cumpăr „Orizontul". Partea a doua din articolul despre traducerile lui Arghezi din Baudelaire, bun. După masă, la tenis, cu joc prost şi Feri, obosit, foarte prost. Încasăm prima bătaie de anul ăsta. S-a vînturat pe la teren tovarăşul A., cu mîna lui ca lopata, şi m-a indispus. Seara, telefon de la Silvia Pandelescu, de acord să facă parte din comisie. Vrute şi nevrute pe banii ei, ceea ce, văzut din Banat, pare de neînţeles. Seara, foarte adormit.

Dimineaţa nu mai ştiu ce a fost, parcă am stat acasă. După cinci ies, cumpăr garoafe galbene şi mă duc la doamna B. Fata de la admitere, pe care i-am trimis-o, i-a spus că am trîntit-o fiindcă a confundat un condiţional cu un imperfect. Mănînc o îngheţată de vişine şi plec. E răcoare, cad stropi.

La facultate, în afacerea dosarului de concurs. Urc la Vasile Creţu. A fost cu studenţii în practică folclorică. Un moş i-a povestit că a visat-o pe maica Ioana — „Ştii dumneata cine-i, ce să-ţi mai spun!" — care l-a chemat pînă la ea, dincolo de deal. S-a gîndit să se ducă, dacă stă aşa de aproape. Acolo, o casă obişnuită, ca pe la noi. Înăuntru, plin de gheme ce se deşiră. „Cum se deşirau, ca banda asta? — Nu, cum ai văzut dumneata la telegraf". A întrebat-o pe maica Ioana ce-i cu ele şi i-a răspuns: „Sînt ghemele voastre". L-a căutat pe al lui. „N-a mai rămas, dom' profesor, decît un dărăbuţ". Cînd i s-a părut că ea nu-l vede, hişt! a apucat ghemul şi dus a fost. Într-astea, s-a trezit. A căutat ghemul în pat, nu era.

Spre seară plecăm la Puşa. Pe drum, supărat dintr-o prostie, spun că mi-am trăit viaţa ca şi cînd aş mai avea de trăit una şi de asta pot să-mi bat joc. Cedînd vanităţii de a spune cuvinte mari, adaug că e o greşeală să trăim împreună dacă însemnam atît de puţin unul pentru celălalt. T. e stupefiată: „Atunci n-are rost să continuăm". Frumoasă discuţie, după douăzeci de ani de cînd ne înţelegeam perfect. La Puşa mîncăm melci chinezeşti şi bem coniac, cam mult. Ne întoarcem pe jos, la miezul nopţii. E linişte pe Babeş, mulţi studenţi pe podul Michelangelo, ţipenie pe Loga, foarte plăcut. De supărare am uitat, iar T e destul de înţeleaptă ca să nu şi-o mai amintească nici ea.

Timp frumos, Corina, scăpată de examen, citeşte **Un veac de singurătate.** Scrisoare frumoasă de la Alexandra. Spune ce să-i cumpere T, din banii ei, Corinei, dacă intră între primii 25. După masă plecăm, T la facultate, eu la tenis. Seara, cînd vine să mă ia, agăţ o minge la plasă şi mă şontorogesc la un picior. După cină, comedie franţuzească, **Le retour du grad blond.**

Stau lungit pe pat, oblojindu-mi piciorul. Citesc **Pe patul de moarte.** După masa aflăm rezultatul admiterii. Corina e prima, cu 10. Timp frumos.

Zile de admitere, sufocante, cu teze de corectat. La început foarte cald, mai tîrziu răcoare, scrisori simpatice de la Alexandra, Corina citeşte toată ziua într-o după amiază, poftit de Şerban la „Cina", cu Petrică Irimescu, zăpuşeală, Cotnar de duzină, o vreme discuţie bună, mai tîrziu refrenul nimeni nu ne iubeşte, înmuiat de nişte guguştiuci pe care-i creşte în balcon. Dacă aş fi Raicu aş înţelege ce sens are că Şerban vrea atît de mult să fie iubit, iar eu atît de puţin. Citesc cu foc **Absalom, Absalom,** îmi scrie Radu Petrescu, apare articolul despre corespondenţă în „Viaţa Românească", umblu după semnături pentru dosar, mi se înveneţeşte piciorul, il signor Drăgan ne trimite prospectul **Istoriei** lui Călinescu, băiatul cu dulăul de pe strada noastră a trecut la admitere, prietenul lui cîrlionţat a căzut.

Dimineaţa, şedinţă cu cercetarea pe primul semestru. Noi, la romanice, am realizat 75% din plan, cei de la rusă s-au lăsat pe tînjală, abia au atins 60% (te pomeneşti că la un examen mai atent ar ieşi numai 58%). Un grup de sociologi a încheiat lucrarea despre atitudinea studenţilor de la agronomie faţă de cantină. Atitudine tovărăşească, presupun. Conducătorul şedinţei ne atrage atenţia că viaţa nu aşteaptă, ea ne spune în faţă alte comenzi. Se face propunerea ca în semestrul doi să luăm dovadă de şi mai multă seriozitate. Seara, îmi telefonează Eugen Simion.

La prima, dar numai la prima vedere, stau mai bine decît în trecut. Mă laudă lovineştii epocii, public ce scriu, cîştig bani, nu mulţi, dar mulţi pentru noi. De fapt, încep să depăşesc şi vremea cînd mă frămîntam nefăcînd ceva serios. A-mi abandona proiectele începe să fie starea naturală. Măcar de aş scrie cu plăcere ce public, însă mă foiesc zile întregi pînă încep cel mai pricăjit articolaş. Ce scriu cu vervă e superficial. Am făcut comedie din corespondenţa Schiller — Goethe, plină de idei. Acasă, între timp, frămîntări. Corina, supărată pe bunică-sa pentru că la Paşti, cînd ar fi vrut să se ducă, a strîmbat din nas, refuzînd să meargă la Butoieşti, după ce ne hotărîsem s-o lăsăm pe T singură toată vara, ca să-şi scrie teza. Cu capul ei de dialectician, Corina demonstrează că, rămînînd ea aici, îi face un necaz mic lui T, pe cînd noi, trimiţînd-o, îi facem ei unul mare. O întristează pe T. Încerc s-o împac şi prind ocazia să-mi declam tirada despre viaţa noastră, trăită de azi pe mîine. Trăim, îi spun, încîntat de găselniţă, de parcă am fi într-o sală de aşteptare unde totul e sordid însă suportabil pentru că nu înseamnă nimic, e numai un moment de trecut. Parcă aşteptăm un tren. Ce-mi lipseşte ca să scriu este, cred, lenevia. Dacă aş putea, dacă aş avea curajul să trăiesc fără program, să nu scriu articole, să nu citesc ca să scriu articole, dacă mi-aş pierde vremea pur şi simplu, aş fi neliniştit şi din cînd în cînd aş scrie. Chestiunea e pusă pe dos. Dacă aş putea să scriu ceva bun, ar fi atît de presant încît aş trăi cum trebuie vrînd, nevrînd. Ce mi-ar place n-ar fi neapărat să fiu neliniştit şi să scriu. Şi mai mult aş vrea să nu fiu neliniştit, să nu scriu, să-mi pierd vremea chiar pur şi simplu, să nu fac nimic. Personaj complicat, produs evoluat al materiei vii. Seara, comedie cu Louis de Funès. Ridem, cu Corina, ca nişte proşti.

Pe soare, mă duc să fac cumpărături, nu găsesc nimic. În faţa teatrului îl întîlnesc pe X. De ce mă ţin de splină, parcă am mai slăbit. Rar om să se bucure mai dezinteresat de răul altuia. Magazinul închis, inventar. Dacă tot am pornit, mă duc şi la Kütl. E cald. Sub un copac îl întîlnesc pe Theo. N-a avut bani de concediu, plăteşte două pensii alimentare. Îi apare luna asta un roman, dar i se reţin toţi banii pentru datorii. Preluăm marfă. Se deschide la cinci.

O.N.T. şi biroul de voiaj pentru biletele la Păltiniş. Şampanie pentru ziua lui tata. În magazin îl întîlnesc pe N., slăbit şi trist după insuccesul şcolar al fetei. În occident încă doi ani, oricine l-ar crede fericit. De obicei îi vedem pe oameni din unghiul cel mai potrivit ca să-i putem bîrfi şi invidia. Telefon de la Costel, salvamarul de acum doi ani. Le-a plimbat pe fete cu barca, i-a căzut cu tronc Corina, a bombardat-o cu telefoane şi ilustrate din ţările pe unde a jucat rugby, Corina iritată, nu i-a răspuns, acum a venit cu echipa la Timişoara, vreo s-o vadă. Cu mare chin o convingem să-l cheme acasă, e păcat să-i jignească pe bietul băiat. Priveşte ponciş toată ziua, seara el vine cu încă un coleg, se înţeleg foarte bine şi joacă şeptic.

Opt zile la Butoieşti, numai cu Alexandra şi cu mama B. Am lucrat la articolul despre **Teritorii, am citit Contradicţia lui Maiorescu, Valurile, Concert din muzică de Bach.** Franceză cu Alexandra, împreună pe deal, plimbări pe şosea şi la Motru. Treceam într-o insulă, pe nisip, printre tufişuri, citeam fiecare, mîncam cîte un măr, ne ridicam, plescăiam prin apă, ne duceam pînă la capătul insulei. Într-o zi m-am urcat pe malul opus, am privit cîmpul, Buiceştii printre copaci, dealul împădurit, m-am gîndit că aşa trebuie să fi arătat locurile din Kipling, cînd M'Turk s-a supărat pe paznicul care vîna vulpea în anotimp oprit. Soarele ardea. Duminică, cu maşina lui Relu, ne-am dus să-l vedem pe Bebe la Strehaia. Arată rău, chel scofîlcit, pare bolnav. Ieri, aşteptînd acceleratul în haltă la Strehaia, sub un castan, printre navetişti, îngrijitoare în halate albastre şi doi bărbaţi, vorbind toţi în dorul lelii, scenă din Sorin Titel. În compartiment, un soldat tocmai vărsase pe podele o sticlă cu vin. Familie de muncitori tineri, cu trei copii. Au scos un pui fript, unsuros, ouă moi, copiii beau lapte dintr-o sticlă cu gura largă, mai mult îl turnau pe ei, tatăl s-a dus după bere şi s-a întors cu clătite. Se făcuse o imagine de coşmar, apele curgeau pe noi, Alexandra zîmbea timid, cu răbdarea ei de necrezut. Altfel, oameni cumsecade. Două ore întîrziere la Timişoara. În gară, T. Noaptea am visat că făceam parte din comisia de casare a materialelor vechi. Am dormit foarte prost.

Livius CIOCÂRLIE

Dincolo de cuvînt

„Obiceiul de a sta de vorbă cu vecinele în timpul îndrugatului a dat verbului a **îndruga** înţelesul pe care-l are" — scrie Sextil Puşcariu în **Limba Română** (vol. I, Editura Minerva, 1976, p. 353). Fraza ilustrului nostru cărturar umanist ar putea să nedumerească pe cititorii de astăzi, mai ales pe cei din mediul urban, care nu cunosc sensul fundamental, originar al verbului **îndruga**, anume „a toarce lînă sau **cînepă în fire groase şi puţin răsucite, necesare pentru anumite ţesături**". Abstractul verbal folosit de Puşcariu în crîmpeiul abia citat („**în timpul îndrugatului**") implică tocmai acest înţeles primordial, cu care **îndruga** se iveşte adesea în poezia populară: „**I-am văzut îbovnica / Tot măsurînd Dunărea, / I-am văzut pe maică-sa / Colo-n vale la cişmea, / Una din furcă torcînd, / Alta din drugă-ndrugînd**". Verbul se iveşte şi în variantele **Mioriţei**: „O babă bătrînă, / Cu rochie de lînă; / [...] Cu zeghe de miţe / Cusută-n trei iţe, / De grăbit grăbea, / De suit suia, / **Din drugă-ndrugînd**, / De fiu întrebînd". Un atare cuvînt îşi află loc nimerit la Anton Pann, **O şezătoare la ţară sau Călătoria lui Moş Albu**: „După ce şezu bătrînul, una carea **îndruga** / Începu cu linguşire a-i zice şi a-l ruga".

Aşa cum se poate lesne constata din primele două citate, poetul popular alătură nemijlocit verbul **îndruga** de substantivul din care el a şi fost derivat, adică **drugă** „fus mare şi gros de tors şi de răsucit fuior sau canură pentru urzeala de ţesut lăvicere, ţoale, saci"; dar şi „**cantitate de fuior sau de lînă răsucită pe acest fus**". Creangă, **Amintiri din copilărie**: „torceam împreună cu dînsa, la umbra nucului lor, cîte-o movilă de drugi de canură, de mă sătura mama, cînd îi le arătam sara acasă". Nu degeaba „răutăcioasa de Mărîuca Săvucului" îl poreclise pe Nică „Ion Torcălău", după numele „unui ţigan din Vînători". După atîta... „urbanizare", nu strică să amintesc ce înseamnă **canură**: „firele de lînă, de in sau de cînepă rămase de la dărăcit, care, toarse, servesc ca bătătură pentru urzeli mai groase".

Este de presupus că, în însuşi mediul „industriei casnice" evocat de Creangă în **Amintiri...**, verbul **îndruga** a prins a se deosebi, şi din punct de vedere stilistic, de **toarce**, suferind un început de degradare semantică şi adăugîndu-şi o conotaţie ce sugerează „superficialitatea" în practicarea activităţii respective.

„DIN DRUGĂ-NDRUGÎND..."

Această distincţie ni se învederează cu claritate tot la Creangă, în povestea **Fata babei şi fata moşneagului**: „Cînd se duceau amîndouă fetele în sat la şezătoare sara, **fata moşneagului nu se încurca, ci torcea cîte-un ciur plin de fuse**; iar **fata babei îndruga şi ea cu mare ce cîte-un fus**".

Ajungem, acum, la cel de-al doilea sens al verbului în discuţie, care se întemeiază şi se dezvoltă firesc din acel evocat şi ilustrat pînă acum. Răstimpul „îndrugatului" se dovedeşte un binevenit prilej pentru că torcătoarele să-şi manifeste în voie... limbuţia, aşa încît verbul **îndruga** devine în chipul cel mai firesc sinonim parţial cu **a povesti**. Delavrancea: „Şi poate n-or cunoaşte vatra în jurul căreia s-au cîrpit **zi cu zi traiul, îndrugînd poveşti şi basme**". O anume tentă depreciativă nu a întîrziat să se ivească, statornicind sinonimia, tot parţială, între **îndruga** şi **îngăima**. Contextul selectează limpede acest sens secundar, într-un cunoscut fragment din **Amintirile** lui Creangă. Iată cum răspunde Trăsnea la o întrebare privind gramatica, pe care i-o pune amicul său Nică: „— Ce este gramatica română, este... ce este, este... şi celelalte, după obiceiu, **schimonosind cuvintele şi îndrugîndu-le fără nici o noimă**". Şi alţi scriitori ai noştri situează cuvîntul într-o ambianţă lexico-stilistică asemănătoare. Al. Macedonski, **Cele trei năluci**: „Cea de-a treia, sub o glugă, / Bombăneşte şi **îndrugă** / **Fel de vorbe**-n graiul său"; G. Coşbuc, **Străjerul**: „Sub cap avînd o mînă, şi rupt un ochi de glugă / Pe glezne, mititelul, cu şopot el **îndrugă** / Prin somn **un şir de vorbe lipsite de-nţeles**". Posibilitatea de a asocia doi termeni autentic populari — **glugă** şi **îndrugă** — cu ajutorul „pîrghiei" puternice a unei rime pline şi originale, nu-i scăpase lui Eminescu, Iată strofa cu care începe **Miron şi frumoasa fără corp**: „Ce lumină-i şi ce vorbe / Jos sub grinzile colibii? / Marta mînuie ciocîrlie, / Iar Maria toacă hribii, / Iar ciobanu-şi pune **gluga**, / Mai **îndrugă cîte-ndrugă**, / Iese-n noaptea cu scîntei / Ş-o tuli urît de fugă, / Parcă-i dracul în călcîi".

Degringolada verbului nostru se desăvîrşeşte în cadrul locuţiunii familiare **a îndruga verzi şi uscate (vrute şi nevrute)**, echivalînd cu „a vorbi mult şi fără noimă", „a flecări". Cezar Petrescu, **Oraş patriarhal**: „Nu ştiu de ce mai simţi nevoie **să îndrugi verzi şi uscate** caracudelor acestora care se prefac că te cred dar nu te cred cum nu cred eu c-am să ajung Mitropolitul Moldovei".

Este remarcabilă — prin amploare, diversitate, pitoresc şi simbolism fonetic — seria sinonimelor, toate expresive, prin care româna îşi manifestă dispreţul pentru vorbirea prisoselnică, fără miez: **clămpăni, dondăni, flecări, leorbăi, limbuţi, pălăvri şi pălăvrăgi, pruji, sporovăi, trăncăni, vorovi** şi multe altele.

G. I. TOHĂNEANU

Muzică

TIMIȘOARA MUZICALĂ

HELEN ȘI KLAUS DONATH

În topul personal al spectatorului, ediţiile Festivalului „Timişoara Muzicală" se disting atît prin nota de ansamblu, per Filarmonică şi Operă, cît şi prin prezenţele de vîrf, care dau strălucire, clasă şi particularitate. Anul acesta, ţîşnirea valorică, de veritabil eveniment s-a produs datorită cuplului de muzicieni Helen şi Klaus Donath, invitaţi pentru prima oară în România, cu un program exclusiv Mozart, în cadrul unui concert extraordinar (cuvîntul din urmă şi-a recăpătat cu această ocazie sensul uzat la noi, de prea multă folosire gratuită). Cei doi muzicieni germani pe care îi descopeream (mai greu) pe discuri şi prin lexicoane au adus la Domul din Piaţa Unirii mult, mult public şi enorm entuziasm pentru modul absolut extraordinar de a cînta, de a face muzică. Soprana Helen Donath se numără între acei mari cîntăreţi, care pe lîngă toate darurile necesare unei mari cariere posedă şi acel tip special de personalitate, de mare artist, care îşi lasă sufletul să cînte, pentru că despre har este vorba aici şi mai puţin despre corzile vocale. Desigur, vocea minunatei soprane este splendidă, iar tehnica sa impecabilă, dar ceea ce electrizează este senzaţionalul său stil, elocvenţa şi expresivitatea cîntatului. Motetul „Exsultate, jubilate" şi cele două arii „Vado ma dove" şi „Alma grande e nobil core" au desfăşurat splendori de bravură, naturaleţe, lirism şi patos aplicate pe inventivitate şi ingeniozitatea efectelor melodicii mozartiene. Un superlativ, deci de interpretare a acestui stil inimitabil !

Uvertura la Opera „Don Giovanni" şi Simfonia nr 39 în mi bemol major au început şi sfîrşit concertul condus de Klaus Donath, atît în aceste două lucrări, cît şi în acompaniamentul celor vocale instrumentiştii Filarmonicii fiind antrenaţi într-o execuţie de mare strălucire. Precizia nemţească şi imaginaţia italiană din muzica lui Mozart au găsit prin aceşti parteneri o interpretare magistrală ; fără teamă de cuvinte mari, să subliniem momentul simfoniei, aşa-numita „Eroica" mozartiană. Klaus Donath este înainte de toate un muzician complet, cu o tehnică desăvîrşită (rară aşa „stîngă" la un dirijor !). Dar, ca şi în cazul soţiei sale, mai are în plus, o energie sufletească, o francheţe, care fac să vibreze totul în jurul lui. Solemnitatea şi încrederea Adagio-ului, gingăşia fermecătoare şi iureşul culminaţiilor din Allegro, poezia părţii a II-a, robusteţea impetuoasă a menuetului, dulceaţa Trio-ului, ca şi bucuria explozivă a Finalului ne-au topit pur şi simplu de atîta Mozart în toată fantezia sa uimitoare. Succes „Timişoarei Muzicale" şi cît mai multe astfel de concerte !

Lava BRATU

Teatru

Un spectacol pentru Europa

„Două surori", de Hans Kehrer la Teatrul German de Stat Timişoara

Sîntem flămînzi de bucurii. Cele cu adevărat artistice au durabilitate, dar sînt şi foarte rare. De aici şi valoarea lor remarcabilă. Spectacolul de la Teatrul German de Stat din Timişoara a găsit — cred — cheia ecuaţiei: cum se poate realiza o astfel de reprezentaţie desăvîrşită, copleşitoare ? Ca unul care cumva — am trudit o viaţă la rezolvarea unor astfel de ecuaţii, am îndrăzneala de a vă invita şi pe dumneavoastră — stimaţi cititori — să vă bucuraţi de un asemenea model de reuşită întru frumos. De ce anume factori beneficiază spectacolul ? Două redutabile artiste : Ildiko Jarcsek-Zamfirescu şi sora ei, Ida Jarcsek-Gaza, un regizor (Diogene V. Bihoi) care le-a ajutat pe cele două artiste să poată rămîne ce sînt : ARTISTE, un scenograf (George Petre, completat de costumierul Traian Zamfirescu) adecvat şi nedistonat perfecţiunii, o muzică — idee, iată laolaltă împlinind marele secret, soluţia teribilei ecuaţii. Mi s-ar putea spune — şi nu fără o oarecare îndreptăţire — că s-au mai aflat şi-n alte împrejurări adunaţi aceşti factori şi fără a se fi petrecut minunea creaţiei excepţionale. E-adevărat. Şi este pentru că în acele ocazii lipsea — cu siguranţă — acel fin acord dintre părţi, acea **măsură** care dă armonie, conferă unitate desăvîrşită, acel „nu ştiu ce şi nu ştiu cum", nu totdeauna explicabil, dar care creează „concertul", valoarea incontestabilă. Aici, în cazul la care mă refer, dimpotrivă, nimeni şi nimic nu „zgîrie", nu „sparge", nu „schiopătează", nu o ia razna, nu se află în dezacord cu tema fundamentală a piesei (tragedia unor familii germane, numeroase, după cel de-al doilea război mondial în Banat).

Am fost adesea întrebat ce anume socotesc a fi calitatea majoră ca un actor să ne emoţioneze la un înalt nivel ? Iată că interpretarea protagoniştelor din susnumitul spectacol îmi defineşte formularea pe care o aveam mai de mult : un mare artist (de dramă îndeosebi) trebuie să fie înzestrat cu o capacitate de concentrare interioară maximă şi cu o minimă manifestare exterioară. Cît priveşte regizorul, mă bucură cînd mai mult îi simt prezenţa decît ... i-o zăresc tot timpul. Ce bine este cînd regizorii au înţelepciunea şi lasă Majestatea Sa Cuvîntul — Ideea — să rămînă stîlp de neînlăturat al artei teatrale. (Dl. Bihoi face acest lucru cu brio, actriţele putînd a se manifesta ca ARTISTE CREATOARE).

Cu un Decor-semnificaţie şi o Muzică-sugestie, întregul a primit forţă şi personalitate. Maşiniştii, luminile, regia tehnică de clasă profesionistă, s-au adăugat cu devoţiune. Bravo !

Publicul mi-a fost întotdeauna testul de bază al impresiilor la vizionarea unui spectacol. De data aceasta, în sală se aflau cu siguranţă eroii-victime ale tragediei germane postbelice. Tăcerea sfîntă cu care se urmărea spectacolul, avea puterea unui templu uriaş în care ardeau neştiute lumînări. Am înţeles bine această „rugăciune", deoarece lîngă mine se afla soţia mea, a cărei familie a fost deportată 5 ani în Bărăgan (bunicul orb şi bunica murind acolo în frig şi incredibilă mizerie la 46 de ani). În rest ... tăcere. Ba nu ! Compasiune pînă la ruşine pentru cei ce-au suferit şi admiraţie pentru acei artişti care au ştiut să transfigureze — pentru a nu se uita — un crunt adevăr, urît şi monstruos, în eternitatea artei, în sublimitatea tragică a suferinţei umane.

Gheorghe LEAHU

P.S. : Invitaţia de onoare a acestui spectacol la Festivalul „Zilele Culturii Europene" de la Karlsruhe, dovedeşte o dată în plus prestigiul Teatrului German de Stat din Timişoara şi valoarea interpreţilor lui.

Nota redacţiei : Confirmînd prestaţia remarcabilă din spectacolul **Două surori**, actriţa Ida Jarcsek-Gaza a obţinut Premiul de interpretare feminină pentru cele patru roluri din spectacolul **Cuvîntări nerostite ale unor femei nestăpînite** (varianta trilingvă), prezentat în cadrul Festivalului internaţional de teatru scurt de la Oradea, aprilie 1991.

Plastică

AMFITRION

Rare în peisajul genurilor de vernisaje cu care ne-am obişnuit, „expoziţiile de autor" — termen aproape uitat azi ori interpretat eronat — nu au tangenţă cu o „personală" decît în ce priveşte intenţiile organizatorului. Ele sînt de fapt nişte „expoziţii de grup", al căror amfitrion, în genere artist, dominat de sentimentul purificării prin creaţie, dar şi posesor al unui altruism puţin caracteristic omului de azi, structurează după anumite criterii bine explicate un întreg spaţiu expoziţional. Este un festin artistic exemplar, oferit publicului spre a demonstra ceva fără ostentaţie, spre a-l pune în temă cu starea la zi a unui anume gen al plasticii. Organizatorul, el însuşi un creator de marcă, se integrează discret în rîndul invitaţilor săi, lăsînd ca expoziţia să „vorbească" singură, prin personalitatea fiecărui artist prezent cu lucrări pe simeze.

„Expoziţia de autor" deschisă în luna aprilie la Galeriile „Helios", ce o are ca amfitrioană pe Suzana Fîntînaru este un adevărat colocviu, la care iau parte cîţiva dintre valoroşii graficieni din Timişoara, Bucureşti şi Germania, invitaţi, să „converseze" asupra gravurii de aşi. Fără a lăsa impresia eterogenităţii, căci sînt prezenţi la acest colocviu nu mai puţin de 11 graficieni, expoziţia dobîndeşte unitate nu doar prin modalitatea comună a abordării, ci şi prin tematică, de mare actualitate, ocupînd aproape toate registrele, precum şi noile tendinţe ale respectivului gen, de la colaj la senzaţia de artă gestualistă. Va trebui să trecem — chiar şi sumar — în revistă întregul ansamblu, pentru a-i demonstra complexitatea şi faptul de a fi reuşit să-şi onoreze pe deplin intenţiile.

Suzana Fintinaru, cu seria „Structuri ternare" propune decriptări savante, cîteva raporturi posibile între trei elemente plastice asupra cărora meditează îndelung. Alături, „Studiile şi formele dinamice" miniaturale ale *Xeniei Eraclide Vreme* reprezintă exact ceea ce propune prin titlu graficiana, lucrările dau o stabilitate gravă „citirii" expoziţiei. Litografiile „Mediator" ale celui mai tînăr grafician, *Sorin Vreme*, împing posibilităţile de expresie ale litografiei spre sugestia artei gestualiste. De o aceeaşi dinamică, dublată de un aer flegmatic se bucură şi grupajul de gravuri şi colaje al graficienei *Gina Hora*, ce formează în intenţie o singură lucrare : „Variante şi măşti ale portretului poetului S.A.". *Viorel Cosor*, constant preocupărilor sale îşi cantonează gravurile în zona simbolicii, a căutării semnului definitoriu pentru lumea în care trăieşte, în seria „Totem" şi „Loc pentru un semn". Sever în execuţie şi grav prin tematică, *Gabriel Kazinczy* abordează figurativul în seria „Eroii" şi „Cantata profană". Dominate de un mesaj direct, lucrările închid o mini-expoziţie, covîrşită de atitudinea artistului în faţa politicului, în descifrare directă : „Revoluţia din decembrie" De un umor negru rar întîlnit în gravură, *Teodor Hrib* (Bucureşti) propune şase lucrări cu un mesaj politic direct, frizînd limita grotescului. Cu ciclul „Cioburi de sticlă" *Nora Novac* pare să-şi fi reconsiderat maniera de abordare a universului său artistic printr-un dinamism bine temperat şi expresiv. Litografiile lui *Weiss Ortwin* (Germania), puse sub genericul „Falii", reintroduc privitorul în lumea criptică a ideilor, sugerînd prin frămîntările teluricului ideea de fractură temporală, de ruptură istorică. Coborît din spaţiul universului său bine definit şi recognoscibil, *Vasile Pintea*, prin „Nostalgie cosmică" aduce seninătatea siderală a celui ce priveşte contorsiunile şi convulsiile prezentului de la nivelul timpului artei, iar nu al celui uman. *Constantin Catargiu*, cu lucrări realizate în mai multe tehnici : gravură color, aquatinta, mezzotinta readuce figurativul semnificativ, simbolic, prin lucrările „Ofrandă" şi „Ritmuri spaţiale".

O recompunere a spaţiului expoziţional, cum intenţionează amfitrioana, va da o altă dinamică întregului, sublinilnd şi mai mult ideea de dialog, de colocviu. Oricum, departe de a fi un experiment, „expoziţia de autor" de la Helion a fost o reuşită de înaltă ţinută artistică şi intelectuală, demnă de urmat chiar şi în alte genuri artistice.

Paul Eugen BANCIU

Climat

● Evenimentul cultural al săptămînii trecute a fost, fără îndoială, suita de manifestări şi expoziţii intitulate STARE FĂRĂ TITLU, care s-a deschis joi, 9 mai, ora 17,00 cu lucrările lui Constantin Catargiu şi ale grupului ALB 16 ● În aceeaşi zi, de la orele 19.00, au expus la Muzeul de artă Dan Perjovschi, Aurelia Mocanu şi Dorel Găină ● Ziua s-a încheiat cu o proiecţie de diaporame. Autori : Savel şi Paul Cheptea ● Vineri dimineaţa, în Piaţa Operei, Piaţa Libertăţii şi la Muzeul de Artă, expoziţii ale artiştilor Rudolf Bone, Lia Perjovschi, Hollo Barna, Claudia Giucă ● Acelaşi cadru — alţi protagonişti — după amiaza : grupul SUBREAL, Tiberiu Giucă şi Vlad Barbu ● Seara : video-art ● Sîmbătă, ora 10.00, în Piaţa Unirii, expoziţii Camelia Crişan-Matei, Ileana Pintilie, Eugen Gondi ● 11.30 — Piaţa Operei : Teodor Graur, Valeriu Mladin, Constantin Răducan, Călin Stegerean ● Aceeaşi oră, alt traseu (Galeria Helios — Muzeul de Artă) — grupul ALB 16 ● Între 12—22 mai — expoziţii de sală ● La Universitate (Aula Magna), o nouă conferinţă din ciclul intitulat „Democraţia" a fost susţinută în 10 mai de dl. conf. dr. RADU VLĂDEA, rectorul Universităţii Tehnice din Timişoara : DEMOCRAŢIA ŞI UTOPIILE INDUSTRIALIZĂRII ● Pentru cinefili, cinematograful „Victoria" a programat, între 13—15 mai, trei filme de Jiri Menzel : **Ciocîrliile pe sîrmă, Sătucul meu, Sfîrşitul vremurilor** ● În zilele de 16—19 mai, la acelaşi cinematograf : **Ultimul împărat** ● Festivalul TIMIŞOARA MUZICALĂ, organizat de Filarmonica de Stat „BANATUL" a oferit numeroase manifestări : **Medalion Mozart** — 11 mai, ora 18,00, Domul din Piaţa Unirii ; **Recital de orgă Iosif Gerstennengst**, — 12 mai, ora 19,00, Dom ; **Concert coral a cappella** — Corul CARMINA DACICA — 13 mai, ora 19,00, Liceul de muzică „Ion Vidu" ; **Recital de pian Anda Gritten** — 14 mai, ora 19,00, sala „Capitol" ; **Recital de chitară Vladimir Tomacanyi** — 15 mai, ora 19,00, sala „Capitol" **Concert vocal simfonic**, dirijor Petru Oschănitzky — 16 mai, ora 19,00, Domul din Piaţa Unirii. Astăzi, 17 mai, ora 19,00, în sala Liceului „Ion Vidu" — **Concert de muzică de cameră**, susţinută de Trio „Bucureşti" ● La conferinţa internaţională de la Dubrovnik (Inter-Universitary Center), desfăşurată între 8—13 aprilie a.c., sub titlul „The Minorithy Question in Historical Perspective", a participat d-şoara Edith Szegedi, asistentă la Facultatea de Istorie a Universităţii din Sibiu. Dumneaei a prezentat lucrarea „Posibilităţi de dialog interetnic în România în perioada 1918—1940 şi în cea postrevoluţionară" ● Cenaclul Casei Universitarilor găzduieşte, luni, 20 mai, o şedinţă de proză. Citeşte Lucian Petrescu. Prezintă Adriana Babeţi ● Inspectoratul pentru cultură al judeţului Gorj ne anunţă că la Tîrgu-Jiu, în perioada 21—24 mai 1991, cu sprijinul Ministerului Culturii şi în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din România, Centrul de valorificare a creaţiei populare Gorj şi Fundaţia „Constantin Brâncuşi", va organiza cea de-a XI-a ediţie a Festivalului şi concursului de creaţie literară „Tudor Arghezi" Sînt invitaţi să participe creatori de limba română din ţară şi de peste hotare, care nu au debutat în volum. Lucrările (dactilografiate în 1—2 exemplare ; poezie — minimum 10 ; proză scurtă — minimum 3 ; teatru ; interpretare critică a operei argheziene) vor fi expediate pe adresa Inspectoratului pentru cultură al judeţului Gorj, str. Tudor Vladimirescu nr. 54, cod 1400 (tel 1 49 05 | 1 37 10, însoţite de o fişă personală, pînă la data de 17 mai a.c. Se vor acorda premii. Marele premiu pentru cel mai bun volum de debut va consta în editarea acestuia.

C. R.

Top

ENERGIA DISPERĂRII

3. Cei care cred că factorii responsabili cu problemele educației asistă impasibili la fenomenul alienării ce se accentuează tot mai mult în compartimentul muzicii de divertisment, putînd avea consecințe nedorite, se înșeală. Recent, în Marea Britanie, a fost aprobată o lege potrivit căreia posturile naționale de radio au dreptul să difuzeze doar muzică rock înregistrată și compusă anterior anului 1965. Așadar, un fel de măsură de protecție a ascultătorului, care va fi ferit de subprodusele standard ale momentului, nocive aidoma zemei de cucută (turnată tot în ureche) de care ne amintește marele Will în „Hamlet". Sigur, această măsură protecționistă ridică semne de întrebare, știut fiind faptul că și după anul amintit rock-ul a născut valori incontestabile, și dacă acum nu dăm nume, o facem din motive de spațiu. Ce se va întîmpla cu cei care dorese să asculte piese din anii '70, din anii '80, producții pop-rock născute din interferențe muzicale? Chris Rea e prohibit? Dar Eric Clapton? Fără îndoială, problema în discuție ridică nenumărate semne de întrebare la care, din cauza lipsei informațiilor detaliate, nu putem răspunde. Probabil că există o serie de amendamente și la amintita lege. Oare curentul rock britanic „Rave", despre care ne propunem să scriem cît de curînd, e prohibit în Anglia, țară în care el s-a născut recent? Meritele acestuia sînt incontestabile și ne vine greu să credem că el nu e sprijinit de massmedia britanică, numai că a apărut în anul de grație 1989. Cît privește producțiile „Thrash", „Speed" și „Death", cu siguranță, odată gonite din undele hertziene ale posturilor naționale de radio, ele își vor fi găsit adăpost la posturile private care există cu duiumul, privatizații nefiind niște fraieri care să dea „norocului" cu piciorul.

Grija noastră pornește însă de la cele afirmate de Th. W. Adorno: „Producția care se sustrage în mod serios de la banal de-abia își găsește loc pe piață, în timp ce în domeniul *muzicii inferioare* (s.n.) standardizarea succeselor face astfel încît să nu mai fie posibil un succes în vechea manieră, ci numai totala lui tolerare". Deocamdată, slavă Domnului, pecinginea n-a proliferat, deși „aripa" rock-ului otrăvit a decăzut cam de multișor la forma de marfă-audiție transparentă, inodoră și incoloră. Domeniul acesta rămîne ocupat însă de tot felul de farsori și incompetenți și dacă ar fi să-i judecăm după „caratele" creațiilor, am putea doar să tragem o singură și clară concluzie: ei și-au terminat clasele elementare la cursurile serale. Punct. Aroganța și iresponsabilitatea acestora se trage din suficiența unui public (numeros, din nefericire) care ia arama drept aur. În cazul acestor grupuri banul este cel care dictează aroganța unor declarații de tipul celei făcute recent de către *Ian Lemmy*, component al

formației „*Mötörhead*". *„Recentul LP „1916" reprezintă pentru noi ceea ce a însemnat albumul „Syt. Pepper" pentru „Beatles"-i".* Iată, stimați cititori, cum, cuprins de mania grandorii, Lemmy are tupeul de a se crede un fel de Lennon, stîrnind ilaritatea celor care i-au cîntărit obiectiv prestația artistică. Nu ne dorim detractorii unui grup ce își are meritele sale de necontestat. De pildă, albumele anterioare „From the Vaults" și „The Birthday Party" — ca să ne referim la cele mai recente — evidențiază cu prisosință omogenitatea grupului și o perfectă tehnică a mînuirii instrumentelor, dar păstrarea proporțiilor se impune.

În altă ordine de idei, se constată că intensitatea sonoră exacerbată (nejustificat) incită la agresivitate. Recent, în Belgia, grupul american „Queensryche" și-a întrerupt un concert din cauza faptului că pe scenă s-a prăbușit un tînăr cu un pumnal înfipt în spate. Ce piesă interpreta formația în momentul producerii crimei? *„Roads to Madness"!* Simplă coincidență? Cum se explică faptul că asemenea acte oribile nu se întîmplă în sălile de concerte de muzică clasică? Întrebări care-și pot afla lesne răspunsul fie și citind inepțiile vehiculate de grupurile promotoare de „Death Metal": „Vă vom străpunge corpurile / Vă vom distruge sufletele / Vă vom obliga să vă omorîți frații / Să le beți sîngele / Carnea să le-o tocați / Și să le sugeți oasele / Pînă cînd vă veți îmbolnăvi // Victorie armatelor demonice!" (*„Rigor Mortis"*). Multe mai suportă pămîntul! Paradoxal, componenții formației *„Rigiditatea cadavrului"* poartă la gît imense cruci! Ce să mai crezi? *(Va urma).*

Petru UMANSCHI

La fanion

Rotterdamen vals

1. Că ni se coclesc, de la o zi la alta, salariul, moralul, fotbalul, speranțele, partidele, pixul, chiria, vocea, amantele, etc., ș.a.m.d. e clar ca un monitor Sony trinitron. Ca un Sony trinitron, dragii mei fideli cititori, aprins în miez de noapte în vitrinele unui shopișor — nu spui care — unde „ruleaă cîte un puiuț de pornofilm de stau guarzii lipiți de sticlă ca într-un duios cunilinct, erecti desigur pînă la finele misiei. Și dacă aveți implementat măcar un miligram din ce înseamnă show-biz-ul, atunci o să pricepeți de îndată că fără emoții tarj nu se poate spectacol și că ideea (pa) shopistului de a scoate poliția română din somnul cel de moarte (în care-o adînciră barbarii de...) e genială. Că ideea asta ar trebui puțin studiată de cei ce se ocupă, momentan, de industria falimentară a Spectacolului. Unde nu mai vine nimeni Unde cei de pe teren ori de pe scenă rîd de cei din tribune /stal/ sală. Iar cei din tribune, la finele meciului, îi urmăresc pe cei din teren pînă acasă. Poate vor să îi bată, să îi termine, să le dea cu spray paralizant în ochi. Să îi macine, să. Cine va veni de acum înainte la Poli va intra într-o arenă unde leii stau pe margine.

2. Cu mai multi ani în urmă aveam un prieten - bun. Se numea Fölker. Juca handbal la Politehnica Avea/are 1,97 m și vreo 110 kg. Îi plăceau, în ordinea importanței: femeile, vînătoarea, handbalul, vinul, muzica. A reușit să plece în Franța cu mare greutate: a cotizat în toate locurile posibile. 150.000 de lei a lăsat numai în Timișoara. Era generos îi spuneam Conu. Sau Ceacea. La Costinești, într-o vară, un barman era să-i tai gîtul cu un cutit enorm de pîine. A stat cu Corina 5 ani. A locuit la o vînzătoare de benzină între vaze chinezești, video, bani. S-a însurat. A plecat din Franța în Germania. Duminică dimineața e la slujbă, deși îi place să doarmă mult. E un neamț perfect ACUM. De duminica asta, mă gîndesc la el. Nu știu ce-mi veni. Poate pentru faptul că Poli va fi campioană la handbal. Afectiv, nu mă pot bucura cum m-aș fi bucurat atunci, cînd el era BAZA. Și să nu mă bănuiți de parti pris! Ce mai, în abundența asta de stîngăcii, eșecuri, aducerea primului titu de campioană e ceva și îmi pare rău că nu pot scrie cu mai mulți și tari diezi.

3. Miercuri seara, s-a reîntors și fotbalul englezesc în ghetele lui. După o primă repriză de Rotterdamen vals, Manchaster United a cîștigat Cupa Campionilor Europeni în fața lui FC Barcelona. Cum ați ghicit desigur deja — dacă n-ați urmărit meciul la TV — partida s-a jucat la Rotterdam și pînă prin min. 68 se părea că spectatorii au dat banii degeaba. Echipa lui Cruyff a zvîcnit abia vreo 15 minute, cîtă vreme insularii s-au înfipt mereu prin careul advers cu pase obraznice, cu acțiuni fulger și replieri rapide, cam după Drake-patentul lor de acum eiteva veacuri.

Reveriile mele fotbalistico-surrealiste mă îndeamnă să visez acum un omagiu al orașului textilist sub forma unui teren din a mai fină stofă, țesut în losanj.

Marcel TOLCEA

POSTURA MANDARINULUI

(urmare din pag. 3)

schimb, au abilitatea, demagogică, de a crea senzația că sînt ghidate de aceste valori.

— Aici este diferența dintre politică și retorică. Într-adevăr, acești oameni sînt abilitați în a specula o retorică democratică. Dar asta nu înseamnă că ei înșiși sînt purtătorii unor valori democratice. Filozofia lor ar fi, mai degrabă, autoritaristă. Acest autoritarism poate proveni din mai multe surse. Am să vă dau un exemplu. Actuala echipă guvernamentală este formată dintr-o pleiadă de profesioniști, de tehnocrați, cum li s-a spus și cred că le place să li se spună. O mare parte dintre ei sînt foarte buni profesioniști. Însă, și acest lucru a fost remarcat de mai multă vreme de către sociologi și de alți analiști, tehnocrația este o orientare care, pe lîngă avantajele pe care le oferă, aduce cu sine o tendință autoritaristă. Un autoritarism al tehnocratului care pleacă de la iluzia că ceea ce face el este perfect, este făcut la nivel profesionist, că asta trebuie făcut, prin urmare, respinge orice altă soluție, orice altă confruntare. Deci, există un autoritarism tehnocrat...

— Cu priză la o parte din populația nostalgică, să spunem...

— În situația noastră el ar putea prinde pe fondul paternalist al marii mase a populației. Populația nu a trecut, încă, printr-o emancipare totală și, încă, așteaptă de la stat, de la instituții, de la protectori, să facă ceva. Ezită să se angajeze, există această temă și, probabil, sociologic, putem s-o explicăm. Un fond aperceptiv la nivelul masei poate favoriza de jos, adineaori am discutat despre favorizarea de sus, a unui regim autoritar. Asta este părerea mea, acesta este riscul pe care-l traversează societățile post-comuniste la ora actuală: ajung, în momentul tranziției, mai degrabă la sisteme autoritare. Mai mult sau mai puțin sisteme de piață, dar, în același timp, sisteme nu tocmai democratice.

Catren

Gheorghe Pruncuț

UN LUP CIUDAT...

Din gura ta ies fluturi purpurii,
Pe tîmpla mea de vișin să troneze,
Și bate vîntul galben din tărîi,
Iar inima începe să necheze...

Și potcovite-s darurile mele,
Că drumu-i lung și zborul demodat,
Vai, pasărea de raza unei stele
Mușcată de-nălțimi s-a spînzurat;

Și ninge cu milenii de zăpadă,
Peste pădurea cerului trudit,
Un lup ciudat, mai urlă o baladă,
Și vînătorul plînge gîrbovit.

PLOAIA OCHILOR DE TOAMNĂ

Privighetoarea scoate dimineața
Din somnul tău căzut în semilună,
Și sferice cărări multicolore
De prin copaci drumeții și-i adună;

Iar frunzele căderi nepotolite
Fosnesc a neștiută resemnare,
Și din fintîni vin ceruri împletite
Cu noduri de lumină pieritoare.

Livezile, simbolice comete,
Fac schimb de marfă, triștii meteori,
Se dăruiesc furnicilor planete,
Pe cînd se-nalță merele în zori.

Și dacă-ai ști ca pentru totdeauna
Să ieși din calendarul infinit.
Însă povestea drumului albastru,
Nu-ți va ceda un astfel de sfîrșit.

Și tot respiri singurătăți, o mie,
Vulcanul sparge neguri fără țintă,
Iar păsări din pămînt cu frenezie
Prin goluri zbuciumate se alintă,

Și-ntrezărind o lipsă de secrete,
Să știm de noi, ar fi o primăvară,
Cu înțeles de glasuri din perete
Și de clipiri spontane de vioară.

Dar scuturat de frigul tăinuirii,
Sărbătorești greșala morții tale,
Și plîngi, și ploaia ochilor de toamnă,
Inundă melancolice spirale.

SMERITĂ PARE LUMEA...

Un vîrf de munte viața mi-o înseamnă,
Ți-am dat o clipă, somnul pică iar;
Așază-te pe tronul vedeniei de toamnă,
Văzutule de nimeni cu tîmpla pe hotar.

Smerită pare lumea închipuirii mele,
Și caldă-nfățișarea străinului oștean;
Elevii nopții cîntă la golul dintre stele,
Să nu mai treacă timpul în fiecare an.

Dar moare călărețul prin veșteda furtună!
Castele mișcătoare cu porțile țîrzii
Aprind apusul vremii, cînd praful de pe lună,
Se face drum de aur și lut spre veșnicii.

SOCIETATEA COMERCIALĂ „METROPOL" S. A.
TIMIŞOARA

Societatea comercială „Metropol S.A." Timişoara, asigură prin Serviciul de Desfacere, magazinele sale de prezentare şi unităţile prestatoare de servicii următoarele :

- bunuri de larg consum din metal, material plastic ;
- confecţii metalice industriale şi pentru întreprinzători particulari ;
- articole de îmbrăcăminte din textile, piele sau blănuri ;
- oglinzi normale sau ornamentale ;
- diferite firme, normale, luminoase, electronice ;
- sisteme de alarmă pentru autoturisme, locuinţe şi magazine ;
- vitralii
- obiecte din sticlă gravate ;
- substanţe fotografice ;
- diferiţi oxizi pentru vopsele ;
- sticlă fosfatică furajeră ;
- pigmenţi pentru coloranţi ;
- mobilier din lemn şi mic mobilier ;
- diferite lucrări de tîmplărie ;
- proiecte de SDV-uri, utilaje, panouri de amplasare construcţii ;
- lucrări fotografice ;
- lucrări de vulcanizare ;
- rezistenţe electrice ;
- plase de sîrmă împletită ;
- firma Rotax ;
- dispozitive electronice de desulfatare acumulatori ;
- reparaţii încălţăminte şi îmbrăcăminte ;
- comercializare de produse prin magazinele de prezentare ;
- ştanţe, matriţe de ambutisat, îndoit, injectat şi vulcanizat ;
- lucrări de autoservice ;

Lucrările se execută pe bază de comandă fermă sau cerere personală şi se livrează în termen scurt de la aprobarea antecalculaţiei de către beneficiar.

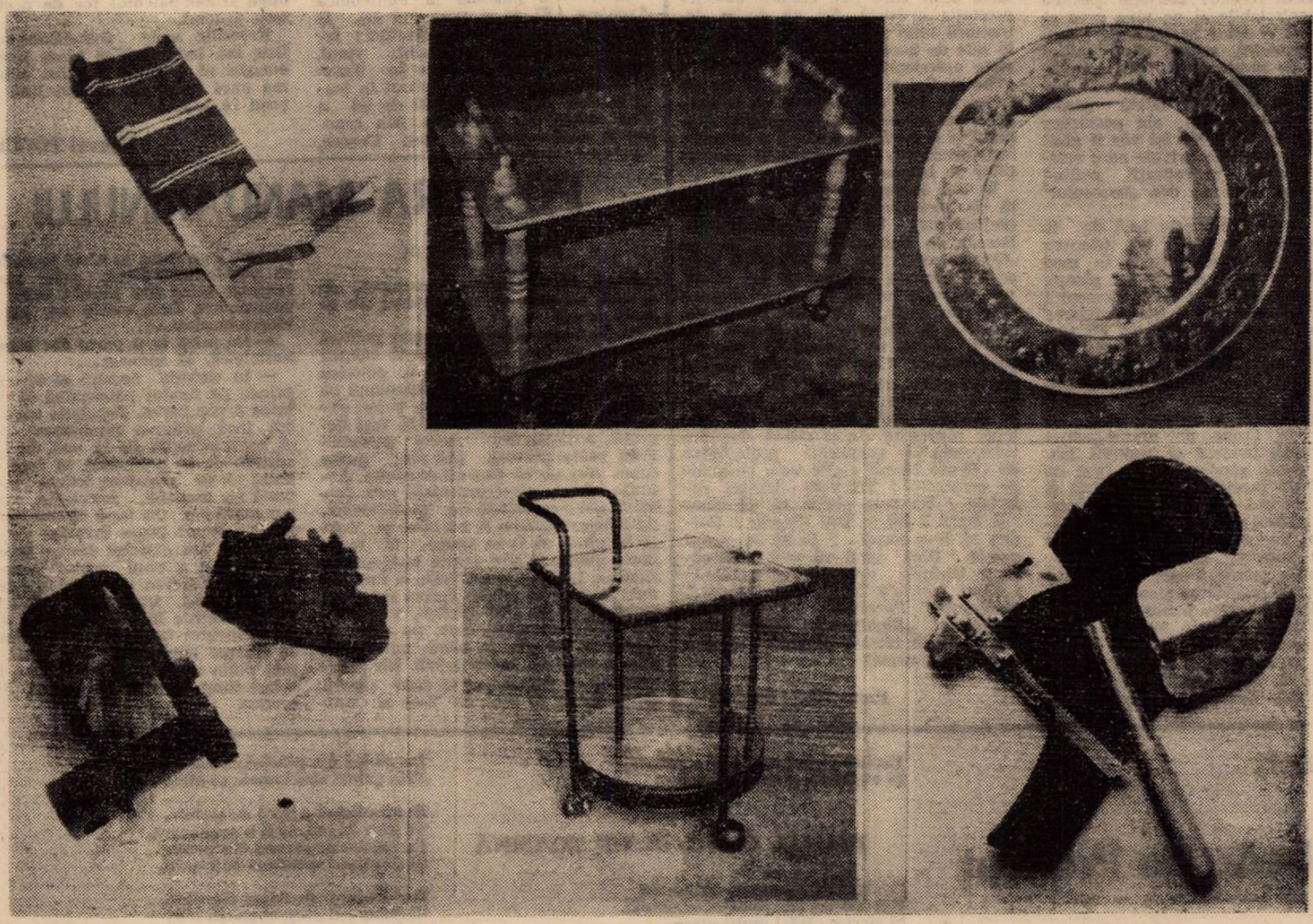

INFORMAŢII :

Societatea Comercială „METROPOL SA" Timişoara,
str. Lucian Blaga nr. 3, telex 7 13 24
Telefon 3 03 67 — centrala
Serv. desfacere — 3 54 34
Sucursala Documentaţiei tehnice
str. Gării nr. 15, Tel. 1 83 90, int. 7
Sucursala Prestări Servicii
str. Coşbuc nr. 5 Tel. 3 67 61
Sucursala Tîmplărie — Tel. 1 72 65
Sucursala Metal — Tel. 1 83 90

R. BURERIU

FILTY SA

Societatea Comercială „FILTY“ S.A. Timișoara împlinește în acest an 70 de ani de activitate.

70 de ani în care cu măiestrie a adus permanent bucurii în casele celor care au reușit să-și procure încălțămintea dorită, purtînd marca „FILTY“.

După 70 de ani, timp în care a purtat și alte denumiri, a revenit la anii tinereții, nu numai prin redobîndirea cunoscutei sale mărci care se regăsește din nou pe produsele fabricate aici, ci și prin noile modele create.

Prin modul impecabil în care și-a desfășurat activitatea și calitatea deosebită a produselor sale, acestea au fost solicitate de tot mai mulți parteneri străini, astfel că încălțămintea produsă aici — comodă și practică — a cucerit piețele tradiționale din țări ca : Franța, Canada, Germania, Norvegia, Olanda, Ungaria, U.R.S.S. ș.a.

Ca urmare a solicitărilor tot mai mari pentru încălțămintea purtînd marca „FILTY“, producția a crescut de la an la an, ajungînd de la 200 perechi/zi la începuturile sale, la peste 8.000 perechi în ultimii ani. Numai în anul 1990 peste 2 milioane 300 mii de cetățeni de diferite vîrste și sex și-au procurat încălțăminte „FILTY“.

Tot aici au fost asimilate și se produc pentru femei articole de marochinărie, zilnic realizîndu-se 500-700 bucăți de poșete pentru toate vîrstele.

R. BURERIU

FILTY SA

James Fenton

LA ZI DESPRE SALMAN RUSHDIE

În multe din scrierile despre Salman Rushdie şi în Versetele Satanice citim despre trista poveste a unui indian de treisprezece ani, care, pe cînd se afla la Şcoala de Rugby, se trezeşte în farfurie cu un peşte ciudat, cum nu mai văzuse pînă atunci, un peşte osos, pe care nu ştie cum să-l mănînce. Nici una din persoanele de la masă nu-i dă vreun sfat. El se decide că trebuie să rezolve singur această problemă şi trudeşte eroic, pînă ce termină, în fine, scrumbia.

Această poveste este menită să facă pe orice altă victimă a sitemului şcolilor de stat din Marea Britanie să se simtă vinovată. Unde eram eu cînd Salman a avut de înfruntat prima sa scrumbie? Dar ceea ce am vrut să spun este că nici unuia dintre noi nu prea ştia cum se mănîncă scrumbiile sau, dacă ştia n-a suflat o vorbă. În acele vremi, scrumbiile erau un peste imprevizibil — uneori dădeai peste una comestibilă, cu un schelet rezonabil, dar cele mai multe erau o loterie.

A doua chestiune este: cînd mă gîndesc la Salman şi la scrumbie — el avînd totuşi treisprezece ani atunci — mă gîndesc şi la mine, la vîrsta de şapte ani în prima noapte la internat, cînd cineva îmi furase tot ce aveam. Dacă mă simt obligat să-mi pun întrebarea „Unde eram eu cînd Salman se afla faţă în faţă cu scrumbia?", oare nu am şi dreptul de a mă întreba unde era Salman cînd m-am trezit eu cu traista goală? Se afla oare pe-acolo vreun indian de nouă ani, bun la suflet, care să mă ajute să-i pun cu botul pe labe pe cei care mă tiranizau? Toate lucrurile şi situaţiile au două faţete.

Salman: Nu cred că trebuie să-ţi ceri scuze pentru scrumbie.

Eu: Nu-mi cer scuze numai eu. Ci Anglia. Anglia îţi cere scuze. (După ce am rezolvat problema scrumbiei, am trecut mai departe şi l-am întrebat dacă mai are aceleaşi proaste păreri despre Anglia ca şi atunci cînd am stat de vorbă la Toronto. Mi-a răspuns că nu).

Salman: E adevărat că la vremea aceea eram foarte deziluzionat de Anglia şi nu eram singurul încercat de acest sentiment; era punctul culminant al catastrofei Thatcher şi oricare ar fi fost părerea oamenilor despre această catastrofă, un lucru era sigur, anume că jumătate din ţară o detesta. Eu făceam parte din acea jumătate dar eram mult mai norocos decît cei mai mulţi oameni, deoarece puteam face ceva, de exemplu, dacă mă hotăram, puteam să plec altundeva. Mă gîndeam atunci că poate ar fi o idee bună. În orice caz, sînt dintr-o ţară mare şi, parţial, am tînjit întotdeauna după o ţară mare; n-am dorit să trăiesc într-o insulă mică. Unul dintre lucrurile pe care mi le-am promis după apariţia Versetelor Satanice a fost să-mi cumpăr un mic apartament, un apartament, un loc în Bombay, să am ceva el meu în oraşul de baştină, aşa că, dacă aş vrea să mă duc acolo pentru o lună sau două în fiecare an, să nu trebuiască să-mi deranjez prietenii sau să stau prin hoteluri. Mi-am făcut fel de fel de planuri despre cum o să-mi reconstruiesc paradisul. Totul a devenit acum imposibil.

Eu: Imposibil s-o porneşti în direcţia Bombay din cînd în cînd. Imposibil să te duci oriunde, fără ca guvernul britanic să informeze guvernul acelei ţări şi să-i obţină consimţămîntul, în caz că s-ar întîmpla ceva.

Salman: Fără îndoială că ei n-ar dori să se trezească cu această problemă pe cap. Pentru că problema există. Am sperat că, în cele din urmă, se va atenua, dar cînd, în ultimii doi ani, oamenii mi-au tot spus să-mi vopsesc părul, să-mi cresc sîni şi să mă duc să trăiesc altundeva, speranţa mea nu mi s-a părut foarte realistă sau posibilă. La întrebarea pe care mi-ai pus-o, dacă relaţia mea cu Anglia a suferit vreo schimbare — răspunsul meu este afirmativ. O ţară care îţi salvează viaţa e o ţară faţă de care începi să ai sentimente mai bune. Indiferent ce s-ar mai fi întîmplat sau nu s-ar mai fi întîmplat, Anglia şi faptul că sînt cetăţean britanic mi-au salvat viaţa şi asta îmi influenţează judecata. Sînt foarte recunoscător pentru asta. E singura viaţă pe care o am. De asemenea, în orice ţară sînt mai multe ţări. Există Anglii, pe care le iubeşti şi Anglii pe care le urăşti. Presupun că atunci cînd am stat de vorbă la Toronto, simţeam o nevoie disperată de a o rupe cu genul de Anglie pe care nu o admiram în mod special şi care era la cîrmă. Dar aceasta este o ţară în care oamenii sînt înclinaţi să creadă că indivizii nu trebuie omoriţi pentru ideile lor. E un punct de vedere pentru care nutresc sentimente de simpatie.

(L-am întrebat dacă e de părere că are deplină libertate în ceea ce priveşte opţiunile sale literare în viitor. Era oare libertatea sa încă intactă?).

Salman: Nu cred că vreun scriitor are libertate deplină în ceea ce priveşte scrisul. Vreau să spun că nici tu nu ai. Există lucruri care ţi se dau şi lucruri care nu ţi se dau ca domenii în care poţi opera — lucruri care-ţi dau energie. Nici unul dintre noi nu e complet liber în această privinţă. Dar dacă n-aş crede că acum sînt liber, cum am fost întotdeauna, n-aş mai scrie. Aş înceta să mai scriu. „M-am gîndit mult la asta în aceşti doi ani. Arta literaturii este pentru mine importantă. Este foarte greu, pentru că celor mai mulţi nu ni se cere niciodată să vorbim în aceşti termeni. Putem glumi, putem fi ridicoli şi isterici şi satirici în legătură cu ceea ce facem. Dar pentru mine, arta literaturii contează mai mult decît orice altceva. Nu numai în calitatea mea de scriitor sau

practicant, ci şi în cea de cititor, de consumator al ei, ca să zic aşa. Îmi povesteşte tot felul de lucruri, mi le dezvăluie şi o face întotdeauna într-un fel care nu suferă comparaţie cu nimic altceva pe lumea asta. Aşa că n-aş dori să fiu un trădător al ei. Pentru mine e important ca în faţa acestui altar să fiu curat, să nu mă fi compromis. Spus în cuvinte mai simple, dacă aş avea impresia că sînt obligat să mă autocenzurez în vreun fel oarecare, aş prefera să nu scriu.

(I-am demonstrat lui Salman că alternativa pe care şi-o oferă este puţin exagerat de dramatică. Anumiţi scriitori au lucrat în mod strălucit sub anumite forme de cenzură. Îl considerăm pe Shakespeare un scriitor foarte liber, dar nu era liber deloc cînd era vorba să scrie despre probleme sau figuri contemporane şi nu era cîtuşi de puţin liber în problema religiei. (...). Prin contrast, munca de-o viaţă a lui Milton a fost să-şi spună părerea despre religie, dar el trebuie să-şi ceară scuze în mod savant înainte de a oferi publicului o tragedie. Ceea ce vroiam să spun era că Salman şi-ar putea construi propria sa versiune a alternativei Shakespeare sau Milton, dar, în mod clar, nu-i prea plăcea direcţia în care încercam să-l dirijez).

Salman: Nu e drept din partea ta să mă compari cu Shakespeare, pentru că Shakespeare a fost foarte bun. Tocmai fiindcă Shakespeare a fost Shakespeare a putut el surmonta acele restricţii despre care vorbeşti, lăsînd impresia că e liber. Geniul, şi nu restricţiile l-au făcut să fie Shakespeare. „Sînt de acord în ceea ce îl priveşte pe Milton. Milton a acceptat provocarea şi rezultatul a fost că a avut necazuri. Este un truism să spui că în **Paradisul pierdut** el se pricepe mai bine la diavoli decît la îngeri. De aici şi observaţia lui Blake despre Milton — că face parte din tabăra diavolilor — deşi, probabil, Milton ar fi contestat asta. Este mai atrăgător pentru mintea creatoare să scrie despre rău decît despre bine. Deoarece cred că noi, ca fiinţe umane, nu ne considerăm buni, chiar dacă toate filozofiile noastre au de-a face cu bunătatea şi discută cum să fim buni şi în ce constă să fii bun. În realitate, noi ne vedem neascultători, ne vedem ne-buni, aşa că sîntem atraşi de descrieri ale neascultării şi ne-bunătăţii şi ne dăm seama că sîntem în stare să le acordăm mai multă atenţie decît descrierilor bunătăţii, care sînt aproape imposibile în literatură. Unde există în literatură un personaj bun?

Eu (cu tristeţe): E adevărat că lîncezim citind pe Dante.

Salman: E adevărat; şi Pierre din **Război şi Pace** nu este cel mai interesant personaj din carte. Este foarte greu să scrii în mod interesant despre bunătate.

Eu: În **Versetele Satanice**, după cîte înţeleg, (...) naratorul este Satana. Aş fi crezut că în viitor n-o să mai vrei să scrii din acest punct de vedere.

Salman: Dar nici n-aş vrea să mai fac aşa ceva, deoarece am făcut-o deja.

Eu: Da, ştiu. Dar înţelegi miezul întrebării.

Salman: Da, dar sensul în care Satana este naratorul **Versetelor Satanice** este „problematic", după cum au subliniat unii dintre critici, deoarece ideea apare doar ocazional în text. Nu se poate spune că diavolul este în mod consecvent naratorul **Versetelor Satanice**. Felul în care am gîndit romanul acesta — şi cît de bine am reuşit rămîne discutabil — a fost ca el să fie un roman despre metamorfoză, care trebuie să se metamorfozeze mereu, aşa că, pe măsură ce evoluează, cartea este uneori naturalistă, uneori e o fabulă, uneori o halucinaţie. În diferite puncte ale romanului, diverse voci par a reprezenta punctul de vedere sau vocea naratoare. Poate că toate acestea n-au fost realizate perfect, dar a fost parte din intenţia cărţii. Aşa că, în ceea ce mă priveşte, eu nu cred că **Versetele Satanice** sînt narate de cineva anume. Diferitele poziţii narative ocupă, ca să zic aşa, locul central, principal, în momente diferite, în funcţie de dispoziţia pe care o aveam.

Eu: Acel gen de estetică în mişcare, care se schimbă pe măsură ce se desfăşoară — ai aceeaşi părere despre ea, după ce ai avut experienţa de a încerca să explici romanul unui milion sau la n-milioane de oameni?

Salman: Sentimentul pe care îl încerc cu precădere — şi zău că nu spun prostii — este acela al unui eşec absolut copleşitor (...), fiindcă ceea ce am încercat să fac a fost să aduc laolaltă două lumi care se aflau în mine — mai mult decît două lumi, de fapt — India, islamul, vestul — aceste trei lumi, care sînt toate prezente în mine într-un mod foarte viu — am încercat să le aduc laolaltă. Am încercat s-o descriu pe fiecare din ele în termenii celeilalte. Ei bine, n-a mers. Orice ar simţi cineva despre **Versetele Satanice** ca roman, dacă iei în considerare evenimentul reprezentat de **Versetele Satanice** el a îndepărtat aceste lumi şi mai mult.

Eu: Lăsînd la o parte metodele folosite, există în el o clară lecţie estetică?

Salaman: Da. Există două lecţii estetice. Din nefericire, ele se contrazic. Una este aceea că, într-o lucrare de artă, claritatea trebuie plasată deasupra oricăror alte virtuţi. Dacă există posibilitatea ca lucrarea să fie citită sau înţeleasă în mod greşit, vina este a autorului. Cealaltă lecţie este următoarea: este imposibil să înveţi din ceea ce gîndesc alţi oameni despre opera ta. Tot ceea ce poţi face este să scrii cărţile pe care le ai în tine şi care aşteaptă să fie scrise. Uneori vei avea dreptate, alteori, nu. Am scris cărţi care nu m-am aşteptat să fie apreciate de oameni şi oamenii s-au năpustit asupra lor şi le-au lăudat cu strigăte de admiraţie şi am scris cărţi care nu m-am aşteptat să fie detestate de oameni şi oamenii s-au năpustit asupra lor şi le-au ars în piaţa publică. Iar eu sînt aceeaşi persoană. Autorul cărţii **Copiii de la miezul nopţii** şi autorul **Versetelor Satanice** este una şi aceeaşi persoană. Nu m-am aşteptat niciodată la succesul pe care l-a avut **Copiii de la miezul nopţii** şi nu m-am aşteptat niciodată la oprobiul care a însoţit **Versetele Satanice**. Aşa că lecţia pe care am învăţat-o este că nu are rost să încerci să prezici ce se va întîmpla unei cărţi. Tot ceea ce poţi face este să scrii cărţile care îţi vin în minte.

Aşadar, iată cele două chestiuni care par să se contrazică. Una este: fă din claritate cea mai înaltă virtute a ta. Cealaltă este: fă ceea ce-ţi vine în minte. În ultimii doi, am încercat pe de o parte, să învăţ cît mai mult posibil din ceea ce mi se întîmplă şi, pe de altă parte, să continui a gîndi ca scriitor, aşa cum aş fi gîndit dacă nu mi s-ar fi întîmplat ceea ce mi s-a întîmplat. Care a fost drumul pe care l-a luat scrisul meu şi unde mă duce? (...)

Mi-am petrecut multă vreme gîndindu-mă că n-o să mai scriu niciodată, nu fiindcă n-aş putea, ci fiindcă nu mai doream. Scrisul nu-mi dăduse ceea ce voiam. (...) În cele din urmă, m-am gîndit: la naiba. Cum ar spune Popeye: „Sînt ceea ce sînt şi asta sînt". Pe urmă, mai era promisiunea făcută fiului meu şi m-am gîndit că trebuie neapărat să mi-o ţin: să scriu o carte pentru el. (...) Înainte de a termina **Versetele Satanice**, el îmi spusese că e nedrept să scriu numai cărţi pe care să nu le poată citi şi copiii. Şi ne-am înţeles că dacă mă lasă să termin cartea la care lucram, următoarea va fi o carte pe care-i va face plăcere s-o citească. (...) Nu am avut de ales. Şi asta m-a făcut să mă aşez din nou la maşina de scris şi m-a determinat să lucrez.

În româneşte,
de Hortensia PĂRLOG

Colectivul de redacţie: MIRCEA MIHĂIEŞ (redactor şef), CORNEL UNGUREANU (redactor şef-adjunct), ADRIANA BABEŢI (secretar general de redacţie), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAŞ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA, Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: TIMIŞOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 3 33 90, 3 33 76
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază
Paginatori: Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipişti: Mircea GUI, Marcela VUIA, Tiberiu LAZĂR
Tiparul executat la I.P.B.T. Index 42.907
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar

21

CITIȚI ÎN PAGINILE 8—9

ARTE & DESTABILIZARE

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ■ NR. 21 (1250) ■ 24 MAI 1991 ■ SERIE NOUĂ, ANUL III ■ 10 LEI

DUPĂ DOUĂZECI DE ANI

Spectacolul plasticienilor a fost întîmpinat de obiecția: e vechi, alții se ocupau de happening cu douăzeci de ani mai înainte. Cu treizeci de ani înainte. Celor ce spun că actorii de azi sînt bătrîni le-aș răspunde că la Timișoara trăia, prin anii 65—70, o avangardă dinamică, energică, dominată de tineri extraordinari care făceau și artă cinetică și happening și nou roman și teatru sărac: făceau sau visau să facă. Se integrau, fără sfială, într-o avangardă europeană. Nu erau complexați, nu erau timorați, nu priveau la artiștii „de dincolo" ca la niște zei. Ei erau zeii.

Pe urmă a intervenit aparatul de represiune, pe urmă cîțiva dintre cei mai buni au plecat: în Statele Unite, în Germania, în Franța sau în Spania. La București sau la Cluj. Tinerii anilor șaptezeci sau optzeci n-au mai putut realiza spectacolele tinereții lor. Avangarda și experimentul intraseră sub interdicție. Iar happening-ul, provocator prin excelență, rămînea un vis pentru mai tîrziu.

În mai 1991, orașul artelor își întregea un gînd: după douăzeci și mai bine de ani. Unii dintre protagoniștii de azi ar fi putut trăi, cu cîți ani în urmă, bucuria aventurii, a luptei cu limitele, eroismul sfidării. Le trăiesc pe toate acum, la o vîrstă la care mai pot fi tineri. (CORNEL UNGUREANU)

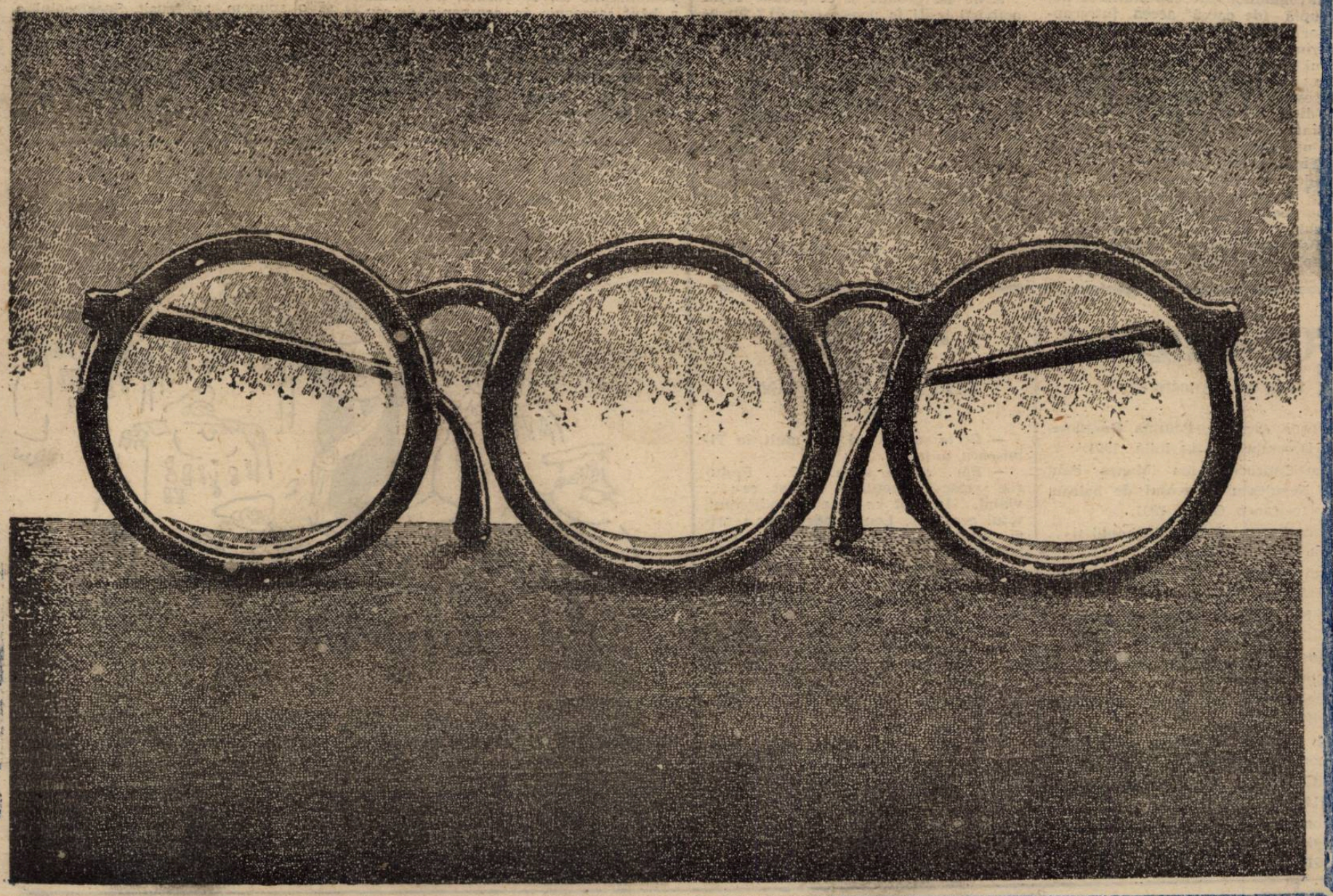

Cutia Pandorei

NOI NU PRODUCEM

Comunismul clasic profesat de Ceauşescu şi liota înconjurătoare, în mania autotămîierii a ajuns totuşi la performanţa unei totale stări a afirmării, ceea ce, orice am spune, dădea o notă de demnitate naţională (găunoasă, ce-i drept); în afară deja arhicunoscutului „Nu există" şi a obsedantului „să spunem un NU hotărît", toate celelalte erau afirmative, pe măsura realizărilor epocii trăite cu legitimă satisfacţie şi adîncă mîndrie patriotică. Spuneam cu toţii în cor „un NU hotărît armelor nucleare", după cum, se zice că unii şi unele foloseau „un NU hotărît" şi ca anticoncepţional (desigur, din lipsa, la acea dată, a unora mai evoluate).

A venit însă Revoluţia şi, ca orice asemenea mişcare, îşi afirmă valorile, unele la fel de false (căci orice revoluţie este eminamente distrugere), dărîmîndu-le pe cele precedente, spre durerea unora care au dus-o bine (şi continuă s-o facă la fel). Iată-ne deci luîndu-l (aproape) cu toţii pe NU în braţe, în dorinţa confirmării unor realităţi atît de negative, încît probabil vom fi întrebaţi curînd ce dorim de fapt să construim în Europa ??? — evident, la suprafaţă, nu cu lucrătorii din subteran conduşi de primul miner al ţării. Răspunsul va fi mai mult decît greu de dat, pentru că prin grija înţeleaptă a unora ajungem la un neocomunism în care nu mai putem minţi nici ca pe vremea lui Nicolae, de vreme ce însine mărturisim un negativism feroce şi mîndru după cum urmează: noi muncim (probabil de aceea le-au crescut unora salariile), noi NU gîndim (iată de ce nu e nevoie în farmacii de antinevralgic şi algocalmin), noi NU ne vindem ţara (la cît se fură, nici nu vom mai avea ce vinde), noi de-aicea NU plecăm, NU plecăm acasă (într-adevăr, unii în loc de casă au ajuns la Jilava-mon amour); în sfîrşit, nu putem omite declaraţia din primăvară a primului ministru: cu NU mă mişc din funcţia pe care o am (ar fi şi culmea, după ce s-a antamat şi s-a implementat strategia pe următorii zece ani).

Dar, pentru ca marea noastră mîndrie, a românilor este continuitatea neîntreruptă (de parcă aceea întreruptă s-ar mai numi continuitate), aflăm de curînd ceea ce ştiam şi de pe vremea lui Nicolae, anume că noi NU producem; mai puţin eufemistici decît predecesorii lor, actualii guvernanţi ne spun direct că pretenţiile unor bugetari sînt prea mari raportate la faptul că nu produc. Exprimarea e într-adevăr mai corectă decît dacă ni s-ar vorbi despre autofinanţare, dar ne dovedeşte că sîntem în continuare în cel mai pur comunism. Sclavagismul, feudalismul au finanţat arta, învăţămîntul şi ştiinţa, pentru a dăinui cumva în timp; comunismul însă şi nostalgicii săi rămîn în istorie doar prin crimele săvîrşite şi prin mizeria provocată; cum altfel să putem interpreta decît ca pe o continuare a comunismului, ideea după care cine nu produce material nu poate avea pretenţii materiale ??? Sau poate conducătorii noştri de sympatie brucaniană se gîndesc că România n-a ajuns încă la stadiul în care să aibă nevoie de idei, aşa că producătorii de idei ducă-se pe pustia vestului sau să tacă din gură.

Dacă lucrurile stau aşa, iar autofinanţarea sau automizeria ne paşte precum vaca iarba (dacă guvernul tot ameninţă cu NEsubvenţionarea, propunem desfiinţarea impozitelor), NU ne putem opri cîteva întrebări referitoare la unele persoane şi instituţii care după salarii, cel puţin, par foarte productive:

1. Ce produce domnul preşedinte Ion Iliescu? (în afara zîmbetului al cărui efect scade proporţional cu creşterea orizontalităţii lui).

2. Ce produce domnul Petre Roman? (în afara neologismelor astfel implementate de te apucă nemunca).

3. Ce produc miniştri domniei sale? (în afară de motive reale pentru greve).

4. Ce produce domnul Alexandru Bîrlădeanu pentru tripla-i remuneraţie? (în afara ironiilor vizînd Timişoara, ironii de care ride eventual cucuveaua Cotrocenilor şi care-ţi amintesc de proverbul francez despre fuga după spirit încheiată cu prinderea din urmă a prostiei).

5. Ce produce domnul Dan Marţian? (că ideile generoase ale socialismului ştiinţific emanate în regimul trecut a cam trebuit să le bage la sertar).

6. Ce produce parlamentul? (în afară de legi servite pe tavă de guvern şi în afară de greşeli de limbă din care s-ar putea edita un minunat Dicţionar al românei parlamentare, subintitulat Să rîdem şi să plîngem în cele două Camere).

7. Ce produc minerii? (în afară de vînătăi, contuzii şi plăgi).

8. Ce produc organele de ordine? (în afară de ciocniri cu legionarii şi vise liniştite pentru conducători).

9. Ce au produs şi ce produc foştii activişti ieşiţi la pensie (grasă)? (în afară de inepţii şi catastrofe naţionale).

10. Ce produce învăţămîntul? (din 1989 încoace nimic; doar IDEI).

Pentru a suplini pretenţiile exagerate ale NEproducătorilor propunem revenirea la verificata autofinanţare; ca şi clasicist propun, spre exemplu, înfiinţarea pe lîngă catedra de limbi clasice, în devenire, a unui atelier de croitorie cu salon bărbătesc Toga preşedintelui S.A., şi de damă Peplum trandafiriu S.R.L. Vom produce en gros şi ferm.

Dan NEGRESCU

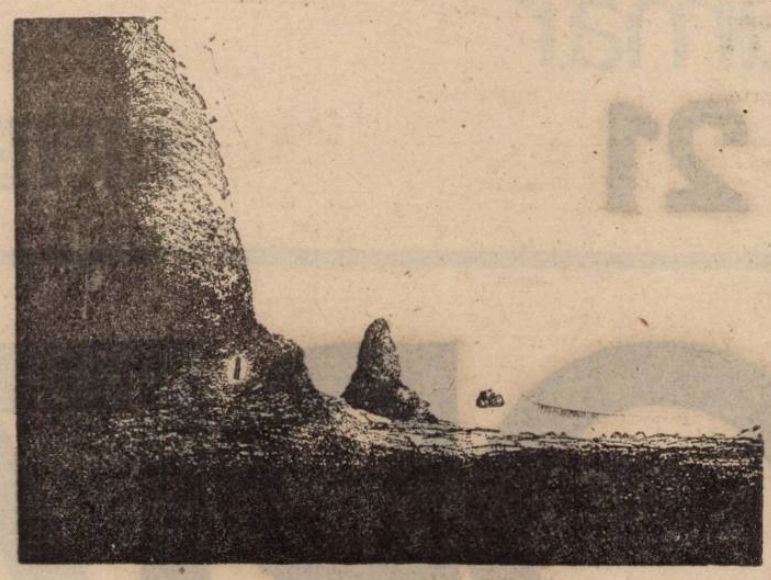

TUDOR DRĂGUŢESCU, Deşertul

ARGUS ● ARGUS

● Acum cîteva zile, într-o staţie de troleibuz, un ins răsfoia de zor **Totuşi iubirea**, revista părintelui său spiritual, Adrian Păunescu. Era îmbrăcat într-un costum reformat, cu pantaloni aproape de moda trapez, posesor al unei feţe buhănite de votcă Cristal, gata de harţă cu oricine. Picioarele i se odihneau într-o pereche de tenişi fabricaţi în atelierele mîndrei noastre cooperaţii meşteşugăreşti, iar în mîna cealaltă, undeva spre cot, îi atîrna o plasă de piaţă făcută din stofă de mobilă, ceva cu flori mari, în relief. Omul arăta exact aşa cum îmi închipuisem prototipul cititorului păunescian. Kitsch din cap pînă-n picioare. Şi nu e puţin lucru să dai nas în nas cu o închipuire. Reprezintă ceea ce cu groază numim **omul nou.** ● Rămînînd tot în zona de interes a presei cu lampă roşie la firmă, semnalăm că s-a produs evenimentul, după mult prea multă vreme, ca două din organele cele mai odioase — **Europa** şi **România Mare** — să figureze ca puncte de îngrijorare pe ordinea de zi a parlamentului. În sfîrşit! ● Dar, deocamdată, doar atît. La preşedinţie, îngrijorarea n-a ajuns încă. Iar dacă facem un mic efort de memorie, ne vom aminti că, de curînd, d-l Roman a băut şampanie în compania duiosului tandem Barbu — Vadim. Căruia ştim cît de dragi îi sînt minorităţile conlocuitoare ● Domnul Virgil Măgureanu a vorbit în Adunarea Deputaţilor despre **stupiditatea şi neghiobia** unor (foşti) lucrători ai S.R.I. Intervenţia d-lui director constituie un precedent. Este prima recunoaştere oficială a prostiei proverbiale a Securităţii. Subtilitatea sa era forţa. Tot domnia sa a mărturisit că este dispus la dezvăluirea tuturor atrocităţilor făptuite de premergătorii S.R.I. ● Chiar toate, d-le director? E prea mult. Mai mult decît speră însuşi Petre Mihai Băcanu ● Care sapă, sapă, ● Şi bine face ● Grele clipe pentru băieţii bine făcuţi din fosta pepinieră a generalului Iulian Vlad. Unii dintre ei, cîţi or mai fi printre noi, va trebui să se întoarcă la şaibă. Adio, arme! La muncă, băieţi, că nu ţine! ● Luni seara, pe programul I al TVR, am fost martorii oculari ai unei mari demonstraţii de forţă a prostului gust. Aţi ghicit, ne referim la spectacolul cu piesa **Mincinosul**, după C. Goldoni, în regia lui Constantin Dicu. Am scris **după** şi nu **de**, înţelegeţi dvs. de ce. Principala calitate a regizorului Dicu a fost aceea de a slobozi băierile tuturor resurselor ascunse ale mîrlăniei unor actori, reuşind o performanţă kitsch greu de egalat în viitorul apropiat. Protagoniştii au transpirat abundent, străduindu-se să se întreacă unul pe altul în vulgaritate. Şi, trebuie să o spunem, au reuşit. Spectacolul a fost debordant, trebuia vizionat cu punga la gură. Dar, de unde atîtea pungi, domnilor?

C. B.

TOP-ORIZONT

Cele mai proaste cărţi

1. Gregor Armand, Paulina Borghese, Ed. 1 Decembrie, Alba-Iulia, 1991.

2. Dan Capruciu, Ion Manea, Paul Horia Negulescu. **Cocoşul de balcon**, Ed. Porto-franco, Galaţi, 1991.

3. Ioan Hampu. **Animalele, copiii şi... politica**, Fundaţia Ros, 1990.

4. Ioan Iancu. **Paşaport pentru niciunde**, Ed. Signata, 1991.

5. W. Neville-Scot. **Oraşul ultimei şanse**. Edit. Realitatea, Craiova, 1991.

6. Titus Popovici, **Cutia de ghete**, Ed. Elit-Comentator, 1990.

7. Nicolae Militaru, **Front de inimi**. Ed. Militară 1991.

8. Dan Mucenic, **Încredere în lumină**, Ed. Sport-Turism. 1989.

9. **E. Copăcianu, Maria Magdalena**, Ed. Doris, 1991.

10. Thomas Josiah Dimsdale, **Banda şerifului Plummer**, Ed. Elit-Comentator, 1991.

Nevroze

Interlocutor —
ŞTEFAN CĂLĂRĂŞANU,
sculptor

— **Ce te supără cel mai mult, în Timişoara, în ţară?**

— Păi... ce să spun eu?... Preţurile cresc... Preţurile la tot ce-i... viabil, la tot ce-i static, indiferent, totul creşte... Leul scade. Asta-i prima supărare. De aici se trag toate bubele...

— **Chiar toate?**

— Toate. Toate cresc...

— **Toate bubele înseamnă mai mult decît creşterea preţurilor.**

— De la leu se trag foarte multe... Asta, deci, ar fi o supărare. Şi să-ţi mai spun una... foarte cinstită. Eu i-aş spune aşa, puţin mai poetic, „foamea de mîine", în care includ şi foamea spirituală...

— **Şi mai ce?**

— Să dau un exemplu foarte precis: de un an şi jumătate nu se mai... fabrică bancuri. Au dispărut bancurile. Unele, după cîte ne amintim, spuneau teribil de mult. Mai cu seamă cele politice. Un banc era o defulare a noastră. O bucurie. Au dispărut.

Iosif COSTINAŞ

Umor Service

Desen de JOSÉ PALOMO FUENTES (Mexic)

ERATĂ

Titlul exact al eseului semnat de dl. Al. CISTELECAN în nr. 17 al revistei noastre este ŢIGANIADA — O OPERĂ PROFETICĂ. În nr. 20 al revistei, pag. 8, col. I, rîndul al zecelea de jos se va citi Sonetele lui Valle Inclan.

Grafica din numărul trecut al revistei noastre, aparţinînd d-nei MARGARETHE KRIEGER, este preluată din volume de poezii ale d-nei Ana Simon, volume pe care le ilustrează şi, cu care, de altfel el face corp comun.

CONVORBIRI

PAUL NEAGU:

„Eu și sculptura mea personificăm hyphen-ul, acea trăsătură de unire între estul și vestul Europei"

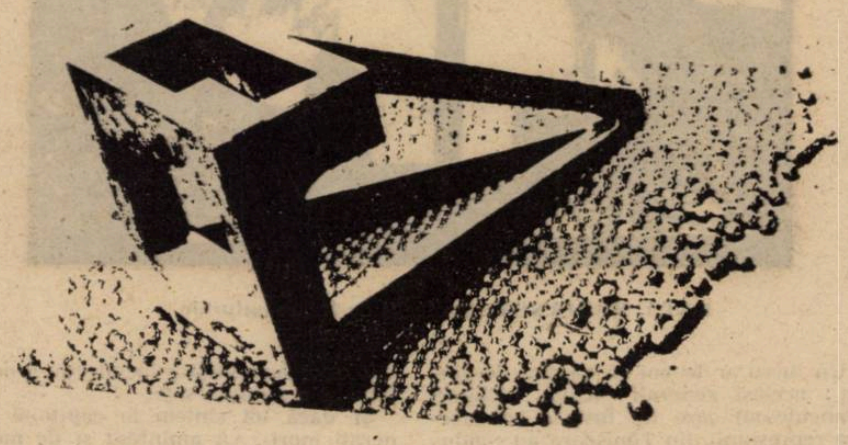

PAUL NEAGU, Construcție

— Domnule Paul Neagu ați revenit în țară într-un adevărat turneu. Cărui fapt i se datorează acest eveniment ?

— În primul rînd este vorba de prietenia veche cu poetul Cristian Simionescu de la Bîrlad. Datorită lui și corespondenței pe care am purtat-o ani de zile, pînă la urmă am acceptat să facem o expoziție mai mult pentru prieteni, cu valoarea mai mult documentară, la Bîrlad. Deci primul drum de la București a fost spre vernisajul de la Bîrlad, care a avut loc pe 17 martie. De-abia atunci, după vernisaj, am înțeles că există dorința de a vedea această expoziție. Cu alte cuvinte, ea va fi itinerată în mai multe localități, în primul rînd în Moldova, apoi la Sibiu. Al doilea lucru pentru care am venit acum, după o perioadă de mai multe suferințe, s-a datorat invitațiilor, atît din București, cît și din Timișoara, de-a participa la concursul de sculptură monoumentală. Deci am vrut să văd viitoarele amplasamente, să discutăm posibilitățile materiale și să vedem care este substanța adevărată a acestei probleme.

— Deci, înțeleg că veți integra Timișoara în planurile Dv. viitoare.

— Da, nu numai că vreau s-o integrez, dar Timișoara, întotdeauna mi-a fost ținta preocupărilor, mai ales în ultimii 10 ani. Veneam cam din doi în doi ani în România, însă pentru că nu aveam voie să mă manifest public, totul a fost ținut în secret ; cum am avut acel prieten de care vă vorbeam în Bîrlad, în Timișoara prietenul de bază, care lua tot felul de notițe și ținea strîns la raportul acela secret de lucru, fără să conțină vreo nuanță politică, era dl. Coriolan Babeți, pe care îl regăsesc acum la București. De acolo vor porni mai multe inițiative de expoziții și comenzi de sculptură.

— Puteți să ne vorbiți mai concret despre expozițiile sau colaborările pe care le proiectați în România ?

— Da, sigur. Deocamdată este pus la punct, în linii mari, turneul expoziției din Bîrlad. În viitoarele trei luni, cam prin iunie-iulie, se va aranja o nouă expoziție tot cu documente și lucrări mai vechi, adică de la începutul anilor '70, imediat după ce am plecat. Eu plecînd, în 1969 destul de brusc, au rămas foarte multe lucrări prin București, pe la prieteni, iar cîteva le-am luat cu mine în Anglia. Este vorba despre o expoziție relativ mică, pînă la 50—60 de lucrări, care va fi aranjată într-o sală, nu se știe încă locul exact, la București și care va coincide cu o expoziție făcută de Muzeul Național legată de o donație de litografii, făcută de mine cu două luni în urmă. După care, la Timișoara se va organiza o expoziție retrospectivă. În sensul reactivării anilor de avangardă '60—'70, un lucru care coincide încă o dată cu o idee mai veche a mea legată de publicarea unei cărți de amintiri ale avangardei românești din acești ani. Cu alte cuvinte, mă bucur că există imediat un sprijin, chiar oficial și că mulți dintre artiștii care au plecat se vor întoarce cu această ocazie. Mă uit cu dragoste la septembrie care vine, sperînd că totul va fi coordonat și pus la punct cît se poate de serios. În același timp, sper că această expoziție va conține și o notă a elementului de continuitate, în sensul că fiecare artist va expune unul-două elemente din lucrările mai actuale, din anii '80. Ceea ce, după părerea mea, este foarte inspirat, pentru că ceea ce a fost Timișoara ca avangardă prin „Grupul 111" sau prin „Sigma", altfel ar dispărea în neant, s-ar dizolva într-o memorie vagă. În felul acesta punem degetul pe lucrurile cele mai prospere din punct de vedere intelectual indiferent de contextele sociale sau politice dure ale acelor ani. În același timp, există un entuziasm pentru experiența mea din ultimii 20 de ani din Anglia, concretizat în perfectarea unor comenzi de sculptură monumentală, probabil din oțel inoxidabil, o lucrare serioasă pentru Timișoara, dedicată sacrificiilor Revoluției și o alta pentru București, proiecte aflate la ora actuală pe masa de lucru.

— Mi se pare extraordinar că includeți Timișoara în proiectele Dv.. Dar pentru că săptămîna trecută ne-a oferit multe evenimente și pentru că ne-a oferit și o întîlnire cu un grup de artiști scoțieni condus de Richard Demarco, ce puteți să ne spuneți despre această coincidență ?

— Sînt foarte multe de spus și o să încerc să selecționez cîteva lucruri mai importante. Sigur, colaborarea mea cu Demarco este mai veche, aș putea să zic chiar o tradiție, căci el m-a descoperit cînd eram un artist neoficial, „undergound", în România. Eram la București după trei ani de la terminarea Institutului și aveam deja o familie de vreo 30—35 de lucrări, pe care, din întîmplare, le-a văzut Demarco atunci ; pentru prima dată cineva a menționat cu acea ocazie numele meu în presa oficială, comunistă. Acest fapt a avut darul să irite foarte multe persoane care figurau la vremea respectivă pe lista nomenclaturii și în protocolul artelor plastice. Deci absolut întîmplător l-am întîlnit cum 22 de ani pe Richard Demarco. De atunci, prin faptul că am rămas în Anglia, între noi a fost o colaborare destul de strînsă, mai ales în primii ani — mă refer la Festivalul de la Edinburg și la cel puțin șase expoziții pe care le-am avut prin Demarco, organizate de el și cu ajutorul lui, mai ales cu entuziasmul lui, nestăvilit în continuare. Aceasta deoarece între 1970—1977 una din formele de expresie era happening-ul. Sigur că și la Timișoara s-au făcut lucruri de acest sol, însă eu le făceam la modul spontan, fără repetiție și nu la modul manifestare de stradă, de grup uman, ci mult mai intim, cu un substrat metafizic. Era vorba de interpretări pe simbol. În toți cei șapte ani Demarco a fost foarte legat de mine prin faptul că apăream pe jumătate ca un om de teatru, lucru care îl interesa foarte mult, adică relația directă, nemijlocită, cu spectatorul. În afară de aceasta eram deschis pentru discuțiile care urmau după aceste spectacole. Aș fi încîntat dacă în viitorul apropiat v-aș aduce o bandă video care ar putea fi văzută. Este vorba de o performanță care a fost selecționată și pusă la punct pentru o jumătate de ceas. A fost difuzată la televiziunea scoțiană în 1974. Menționez acest lucru, pentru că de atunci Demarco a rămas interesat ca o galerie de artă să nu fie doar un loc tăcut și meditativ. El a vrut mereu s-o dinamizeze prin happening-uri și „apariții", chiar în cadrul unei expoziții, ca de exemplu un concert, un spectacol de balet, de teatru sau de poezie etc. Ceea ce înseamnă că după anii '77 am avut mai puțin de colaborat cu Demarco, din cauză că eu n-am mai făcut performanță, am trecut pe sculptură, o artă mai tăcută, care activează alte zone ale percepției. Demarco a continuat în anii aceștia să lucreze cu alți artiști, cum ar fi Tadeus Kantor sau Joseph Beuys, care se exprimau, mai apropiat de inima lui Demarco. Eu devenind mai sculptor, m-am îndepărtat puțin de preocupările Festivalului, de manifestările publice etc. Recent, Demarco a început să mă recoopteze în călătoriile făcute spre estul Europei și datorită faptului că în ochii scoțienilor eu, ca și sculptura mea, am început să personificăm „hyphen"-ul, această „trăsătură de unire", fiind chiar folosit ca persoana care face legătura dar separă în același timp, estul de vest.

— A propos de acest „hyphen" despre care vorbiți, cum considerați deschiderea spre est a oamenilor de artă englezi ?

— A existat întotdeauna o curiozitate aproape exotică, în sensul că tot ce s-a întîmplat de la Moscova și pînă la Budapesta era în ceață. Ei știau un lucru vag, că în acest spațiu se propagă o artă academică de tipul „realismului socialist". Însă o dată cu „perestroika" domnului Gorbaciov și cu revoluțiile anticomuniste care i-au urmat, culminînd cu izbucnirea de la Timișoara (asta explică de ce Timișoara este un oraș foarte drag în Europa la ora actuală, în sfîrșit Timișoara este cunoscută !), vestul a început să înțeleagă că lucrurile sînt mult mai complexe, mult mai dezvoltate. Cu alte cuvinte, au început să înțeleagă că Bulgaria ei Ungaria și România sînt țări separate, nu fac parte din Marea Uniune Sovietică și că oamenii vorbesc alte limbi, și că România este o insulă de latini înconjurată de slavi etc. și alte lucruri foarte necunoscute cel puțin la nivel popular. Sigur, cei ca : au mai călătorit, mai știau care era situația de la al doilea război încoace. Deci, schimbările produse în est au determinat Occidentul să fie mai atent la această parte a Europei. Au fost trimiși ziariști și comentatori, oameni de specialitate în toate direcțiile să descopere nuanțele acestei lumi care a fost atît de frustrată mai ales în participarea la o cultură europeană comună. Acum se fac eforturi mari spre o deschidere, spre o colaborare în sfîrșit liberă și adevărată. Dar acest fapt are și riscurile lui, deoarece lucrurile s-au întîmplat destul de brusc și bineînțeles decalajul este extrem de evident. Deci, în acest context există pericolul exagerărilor și al unor interpretări greșite. De exemplu, constat că în România există artiști care, avînd un caracter mai slab în ceea ce privește conceptele și baza artei pe care o fac, tind să imite Occidentul, lucru pentru care s-a suferit întotdeauna... Această deschidere are pericolul de a justifica noțiuni „snoabe", slugarnice față de cultura occidentală, provenind dintr-o falsă imagine, execerbată, a Occidentului. Estul Europei ar trebui să dezvăluie culturi care să aibă puterea și demnitatea de a fi ele însele, cu încredere. În loc să imite ceea ce se întîmplă în Occident, esticii ar trebui să arate o cultură care își are rădăcinile ei proprii. De exemplu în România există acel material nativ extrem de bogat încă, și anume folclorul.

— Observațiile Dv. sînt interesante. Aveți mulți prieteni printre artiștii români ; ce ne puteți spune despre impresia pe care v-o face arta românească ?

— Este greu să vă răspund în două cuvinte ; sînt multe nuanțe, pentru că depinde de grupări. De exemplu, observ că în ultimii zece ani a existat cel puțin o ieșire din crisparea forțată produsă de realismul socialist, din ideologia impusă la noi și care a demontat și a dislocat ceea ce pînă acum părea a fi bogăția românească — folclorul. În același timp, accentele care s-au pus pe folclor, pe folosirea și transformarea lui în arta cultă n-au fost luate în serios. Ce observ însă acum, la un an de la eliberare : oamenii sînt încă foarte încărcați de ceea ce au de spus, lucrurile pe care le fac sînt încă extrem de eclectice, nu s-a putut cristaliza încă nimic concret, nimic limpede. Cu alte cuvinte, ceea ce observ, vorbind foarte general, este un caracter încă balcanic în sensul prost al cuvîntului, care ține, sigur, și de structura noastră, ține și de educația ultimelor trei-patru generații. Există fără îndoială artiști care au reușit să depășească aceste coordonate și să cristalizeze o viziune proprie. Însă din păcate ei sînt un procent minim. Încă o dată, în general vorbind, arta românească, și nu numai cea vizuală, suferă de nevoia de a spune totul deodată, ceea ce evident nu se poate. Îmi permit să citez o idee japoneză : „cu cît mai puțin, cu atît mai bine".

— Ce părere aveți despre posibilele schimburi de expoziții între vest și est, implicînd de fapt România în aceste schimburi ?

— Vorbind foarte sincer, constat din ce în ce mai mult că Occidentul a avut pînă acum o dezvoltare în special pe linie materială, din care cauză s-au creat și se creează și acum, într-o epocă post-modernă, confuzii la nivel spiritual-moral ; de exemplu, mulți artiști mari în Anglia sînt reprezentanți ai unei conduite „perverse" din punct de vedere al comerțului, al cotelor pe care le au, respectiv, organizat pe tip „mafia", al relațiilor cu cei care fac comerțul „mafia culturală", despre care se vorbește chiar în acești termeni cînd e vorba de expoziții mari, cum sînt bienalele. Documenta etc. Deci, Occidentul, dacă este să-l văd din perspectiva din care sînt eu, în comparație cu estul are și el multe lucruri confuze și care sînt distrugătoare pentru un individ confuz. Aș zice că Occidentul a evoluat mult în ceea ce privește posibilitățile materiale, are tot felul de alternative și variante, pe cînd România și țările asemeni ei suferă de diferite frustrări de ordin economic, dar are o potență și o ardere la nivel spiritual mult mai puternică. Mă gîndesc la un om sublim cum a fost regizorul de film Tarkovski, care la început a fost interzis, apoi a fost totuși lăsat să facă film, iar cînd apărea în Occident, occidentalii aveau ce învăța de la el. El a devenit treptat chiar eroul Occidentului. În „lecțiile" pe care le ținea la Londra, Tarkovski vorbea tocmai despre aceste diferențe. Deci Occidentul are și nuanțe decadente și materialiste care pervertesc ușor omul. De acea, atracția pe care o exercită asupra tinerilor, de unde și fuga lor spre Occident provocată de frustrările de ordin material. Pentru mine, schimbul cel mai adevărat s-ar produce la nivel spiritual, iar românul trebuie să înțeleagă că bogăția lui cea mai mare este în sufletul lui și în inima lui și în tăria lui morală, legată de tradițiile sale. Deci schimbul cel mai constructiv ar fi ca o parte din bunurile materiale oferite de civilizația occidentală să fie folosite, dar cu măsură. Iar Occidentul ar putea învăța din conduita interioară, morală, a oamenilor care pînă acum au fost frustrați din punct de vedere economic. Eu aș propune o colaborare cît mai strînsă, dar cu multă grijă, socotind mereu ce este de cîștigat, ce este de pierdut. În același timp ar fi de dorit păstrarea specificului care să mențină structurile vechi, arhaice.

Ileana PINTILIE

CLAUDIU IORDACHE — ROŞU ŞI NEGRU

Desigur, corespondenţa unui deputat din prima legislatură a Parlamentului postcomunist devine, vrînd-nevrînd, o colecţie personală ce urmează a rămîne şi pe mai departe depusă în intimitatea acestuia. În ceea ce mă priveşte, o serie „impetuoasă" a scrisorilor m-a urmărit în perioada critică decembrie-martie '91. Am ales dintre ele cîteva al căror conţinut depăşeşte ca interes, relaţia expeditorilor cu destinatarul. Las la latitudinea revistei „Orizont" publicarea lor! Mult prea des, subiectul pus în discuţie este Revoluţia Timişoarei. E uşor de constatat că astăzi, mai mult ca oricînd, au fost reactivate forţe ce urmăresc cu perseverenţă diluarea lentă, dar sigură a performanţei istorice a celor cîteva zile şi nopţi din decembrie '89 ce au amorsat prăbuşirea sistemului totalitar în România. Nu întîmplător, reviste ca „Europa" ori „România Mare" (dar nu numai ele) induc metodic în masa cititorilor îndoiala că o Revoluţie la Timişoara a avut loc cu adevărat. Iată, depărtîndu-se inexorabil de noi toţi, intervalul 16—22 decembrie '89, cînd timişorenii au trăit tragicul şi sublimul; rămîne şi pe mai departe obligaţia lor de a nu permite să fie umilite prin uitare faptele şi evenimentele. Este adevărat, au apărut între timp cîteva cărţi nesigure, care, departe de a oferi un sinopsis al desfăşurării revoltei, insurecţiei, revoluţiei Timişoarei au derutat şi mai mult. Eu le consider, încă de pe acum, cărţi moarte, căci, deşi se pare că l-au vrut, autorii lor au pierdut printre degetele rărite adevărul însuşi. Rămîne o datorie a celor ce mai pot strînge un maximum de mărturii faptul că, în cele din urmă, harta pură a Revoluţiei să poată fi publicată la Timişoara, la dimensiunea obiectivă a acelor adevăruri, ce aparţin deja istoriei României, adevăruri pentru care merită să se meargă pînă la capăt.

Revenind la scrisorile cu pricina, cele fac parte din categoria ce relevă atîţia cunoaştere a evenimentelor întîmpinate la Timişoara. Eu îi absolv pe autorii lor de insultele proferate la adresa mea, dar conştiinţa Timişoarei trebuie să ia act de pericolul ce constă în strîngerea rîndurilor celor pentru care Revoluţia Timişoarei este o întîmplare provocată şi umbrită şi pe care istoria, România, însăşi, ar trebui să o uite!

Claudiu IORDACHE

Domnule Iordache,

Sînt unul dintre sutele de timişoreni arestaţi în timpul revoluţiei. Spre deosebire de alţii am stat în arest pînă în data de 22 dec. -89, fiindu-mi întocmit şi dosar penal. Numai căderea lui Ceauşescu m-a salvat de puşcărie.

După căderea lui Ceauşescu, un lucru m-a uimit: teroriştii. Nu puteam să înţeleg de unde avea Ceauşescu aceste trupe speciale. Tot timpul fusesem convins că dictatura se menţine mai mult pe frica oamenilor, iar aparatul represiv e slab (după datele oficiale puse la dispoziţia publicului după revoluţie, am avut dreptate: securitatea română era de 5 ori mai puţin numeroasă decît cea din R.D.G.).

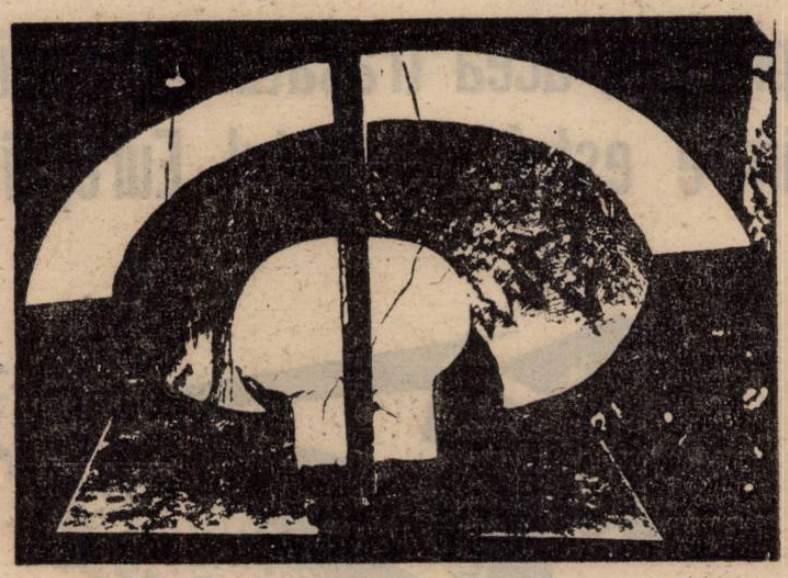

BATA MARIANOV: Proiecţii de forme naturale

Un lucru ar trebui să vă dea de gîndit: aceiaşi generali (Guşe, Chiţac, Stănculescu) care au fost la conducerea represiunii din Timişoara au condus şi lupta cu „teroriştii".

Dacă în 22 dec. '89 se făcea un control al muniţiei se afla cine are muniţie lipsă, deci, cine a tras. Din cauza teroriştilor nu se mai ştie: muniţia lipsă a fost folosită contra poporului sau contra teroriştilor. Astfel, criminalii pot scăpa basma curată.

Se ştie că după revoluţie lozinca oficială era „armata e cu noi". Numai datorită C.A.D.A. s-a recunoscut că şi armata a tras (vă amintiţi perplexitatea lui Gelu Voican?). Oare de ce a fost desfiinţată C.A.D.A.?

Vă recomand dle Claudiu Iordache să citiţi colecţiile ziarelor din lunile imediat următoare revoluţiei. Veţi remarca amănunte care atunci păreau lipsite de importanţă. De pildă, citiţi în „Zig-Zag" nr. 3—4 despre moartea generalului Gică Popa, judecătorul lui Ceauşescu. Versiunea oficială — sinucidere. Pentru cazul în care nu aveţi la dispoziţie revistele respective vă reproduc elementele esenţiale ale cazului:

— Un comunicat al ministerului justiţiei prin care se afirmă că generalul Popa avea de mai mult timp simptome depresive. Comunicatul este negat cu desăvîrşire de rudele dispărutului.

— ca şi în cazul generalului Milea, moartea nu se produce instantaneu, ci abia după cîteva ore, de parcă sinucigaşul ar fi dorit să se chinuie cît mai mult.

— răpirea lui Jean Tănase, grefierul procesului lui Ceauşescu, este considerată de fiica generalului Popa o minciună a grefierului, care voia să ajungă în străinătate. Acest grefier a transmis apoi ameninţări la adresa generalului şi a familiei sale.

Şi dacă tot sîntem la capitolul generali morţi, vă amintesc şi de moartea generalului Puiu. De asemenea, dacă Mihai Lupoi nu minte, şi împotriva sa a avut loc un atentat.

Începînd cu luna iulie s-a declanşat o campanie de acoperire a adevărului de a-i salva pe criminalii vinovaţi de genocid.

Ştiu că aţi luat atitudine faţă de revista „România Mare". De ce n-aţi luat atitudine şi împotriva ziarului „Azi"? În „Azi" din 17 iulie, articolul „Industria scenariilor" afirmă că la Timişoara în 22 dec. teroriştii au apărut de la ora 15,45, „înainte ca F.S.N. să apară", ceea ce e o minciună.

În „Azi" din 30 august, în articolul „Procesul lui Filip Teodorescu şi neorevizionismul maghiar", revoluţia e prezentată astfel: „cîteva mii de agenţi infiltraţi de Budapesta (şi de Moscova) au împins la moarte — personal chiar cred că i-au împuşcat cu mîna proprie — pe cîteva zeci de români nevinovaţi". Se afirmă în articol cu tupeu şi fără jenă: „nici pînă astăzi morţii transportaţi de la Timişoara şi incineraţi la Bucureşti n-au fost revendicaţi de către cineva (din România)". Este justificat chiar şi genocidul: „în faţa vandalilor care provocau pagube de milioane de lei şi pălmuiau obrazul armatei aflată sub jurămînt şi sub drapel, orice militar din orice ţară a lumii ar fi tras".

Tot în „Azi", în 7 sau 9 decembrie, a apărut articolul „Pastorul necurat", în care se insinuează că pastorul Tökes ar fi implicat în afacerea incinerării celor 40 de cadavre.

Vă întreb, dacă sînteţi un om cinstit, de ce nu aţi luat atitudine faţă de ziarul „Azi"? Sau nu citiţi ziarul propriului dv. partid?

Salvarea criminalilor vinovaţi de genocid este urmărită şi de revista „Democraţia". Aceasta susţine teoria că teroriştii au fost oamenii lui Mazilu.

Vedeţi deci că ceea ce s-a întîmplat în Parlament în 17 dec. a fost pregătit din timp. Există oameni, poate şi între parlamentari, care în mod sincer cred în felul în care revoluţia a fost descrisă în „Azi", „Democraţia" sau „România Mare". Aveţi datoria morală să cereţi adevărul despre revoluţie şi să demascaţi minciunile.

Stănculescu se laudă că a dat ordinul de retragere a armatei în cazărmi. În revista „Nu" nr. 36/1990 generalul Militaru spune că Milea a dat acel ordin. E clar, ori Militaru ori Stănculescu minte. În manifestul „A căzut tirania" se cere judecarea celor care au tras în popor. Cei care renunţă la principiile înscrise în acel manifest sînt, pe bună dreptate, consideraţi trădători ai revoluţiei. Atîta vreme cît dv. faceţi, direct sau indirect, jocul criminalilor vinovaţi de genocid, veţi fi considerat trădător. Fugărirea dv. apare ca un act just, care ar putea chiar să se repete dacă nu vă veţi schimba atitudinea.

Aţi spus că vreţi să faceţi din FSN un partid social-democrat. Actualmente FSN este un partid care slujeşte puterea personală a cuplului Iliescu-Roman. Pentru ca FSN să fie un partid cu adevărat democrat trebuie ca în interiorul său să se poată exprima critici deschise la adresa lui Iliescu şi a lui Roman. În Bulgaria, după ce Mladenov a mînţit, propriul său partid i-a cerut demisia. În 14 iunie Iliescu a zis minerilor că la PNŢ sînt arme şi droguri. Puteaţi ca, rămînînd în FSN, să cereţi demisia lui Iliescu. Nu pentru că a chemat minerii, ci pentru că a mînţit. Un om cinstit nu poate face compromis cu minciuna. 45 de ani poporul român a acceptat minciuna din frică. Ar fi tragic ca acuma să o accepte de bună voie.

Acum singurul opozant din interiorul FSN e Brucan, dar nici el nu vrea adevărul. În „Adevărul" din 16 ianuarie '90 Brucan spune că teroriştii au fost oamenii lui Iulian Vlad. La procesul acestuia însă asemenea acuzaţie lipseşte (vă recomand să citiţi „România liberă" din 4 oct.). Apoi Brucan a spus că teroriştii au fost securiştii din Bucureşti, USLA condusă de col. Ardeleanu (acesta a putut fi văzut şi în videocaseta transmisă de TV Timişoara cu formarea FSN) şi 30 de arabi (în „Adevărul", spre sfîrşitul lunii august). Şi pentru aceste afirmaţii s-au dat dezminţiri. De ce minte Brucan?

Vă rog să înţelegeţi, domnule Iordache, disperarea care mă cuprinde cînd văd minciuna triumfătoare în ţară şi criminalii din decembrie '89 liberi. Din cauza asta nici la muncă nu mă pot concentra. În cazul în care mai aveţi o fărîmă de cinste în dv. vă cer să alegeţi din variantele:

— să rămîneţi în cadrul FSN, dar să cereţi destituirea tuturor celor vinovaţi de minciună şi de ascunderea criminalilor vinovaţi de genocid, inclusiv a d-lui Iliescu. Să cereţi, deasemeni, ziarului „Azi" să dea o dezminţire pentru toate cele pe care le-am enumerat în scrisoare.

— să părăsiţi FSN-ul. Politica social-democrată se poate face şi în Partidul Social-Democrat.

Marius MIOC

— va urma —

CICĂ NIŞTE CRONICARI

● **Revista FAMILIA (nr. 4) „aduce la cunoştinţa cititorilor săi că iniţiază UN CONCURS pentru cea mai proastă carte a anului 1991.** Candidaturile autorilor se depun la toate librăriile din ţară. Propunerile cititorilor se primesc pe adresa redacţiei, în tot cursul anului, însoţite de un concis text justificativ. Argumentele vor viza în principal următoarele capitole: 1. prestigiul autorului, compromis de cea mai recentă apariţie editorială; 2. densitatea de enormităţi în cartea propusă la premiere; 3. originalitatea prostiei; 4. contribuţia personală la stîlcirea limbii române. Rezultatele vor fi comunicate în paginile revistei, în primul trimestru al anului 1992". ● Precizăm că anunţul de mai sus apare în pagină care analizează pe larg **Cea mai proastă carte a anului 1990** ● Vă lăsăm plăcerea să descoperiţi singuri opiniile unui cunoscut critic orădean pe marginea best-sellerului cu pricina. Dacă are sau nu dreptate rămîne de văzut. Şi aici tot dvs. vă aparţin judecăţile de valoare. Dar, nu vă pripiţi. Oricum, nu înainte de a parcurge articolul amintit. Merită. ● În cuprinsul aceluiaşi număr mai îndeamnă la lectură şi: Hendrick Brugmans — **Actualitatea mesajului creştin**, ancheta **Quo vadis ecclesia?**, realizată de Traian Ştef şi Tiberiu Ciorba.

● „CONTEMPORANUL — Ideea europeană" (nr. 19) continuă să publice dezbaterile de la Cluj (28 martie 1991), intitulate **Al doilea martiraj al Bisericii Române Unite** ● În imediata apropiere, **Un pictor priveşte crucea** — Sorin Dumitrescu ● Gheorghe Grigurcu, în **Nae Ionescu prin metoda REPRINT**, dă o excelentă analiză a omului şi operei controversatului interbelic. Citäm din final: „Din fondul paradoxal (amoral) al pedagogiei lui Nae Ionescu se trage scepticismul universal, nihilismul fastuos al lui Cioran, ca şi înclinarea amoralistă, drapată în antipatie faţă de istorie şi în ambiguă pedagogie naţională, a lui Noica. Să revenim, în concluzie, la diferenţa dintre amoralitate şi imoralitate, în cazul lui Nae Ionescu. Prima postură s-a consumat în planul esteticului său cerebral, deci al unei abstrageri, al unei sublimări. Cea de-a doua nu-i poate fi atribuită, deoarece el nu s-a supus, necondiţionat, nimănui, nu şi-a însuşit o comportare politică poruncită de un for exterior, în contrazicere cu datul său personal, aşa cum au procedat destui scriitori ai noştri după 1944. Contradictorie, teribilistă, apelînd nu o dată la elementele sadomasochiste ale urorii, ale gustului pentru inacceptabil, demonia lui Nae Ionescu prezintă, totuşi, o tenebroasă ingenuitate. Artificiul derutant şi seducător al gazetăriei sale e produs în laboratorul propriu, nu în cel al unui partid. Singura dictatură pe care a acceptat-o a fost cea a conştiinţei sale anxios-orgolioase, profund inconformiste, înclinate spre gratuitate. Nae Ionescu e una dintre cele mai misterioase personalităţi ale culturii noastre".

● Din sumarul revistei INTERVAL (nr. 6) reţin atenţia ancheta realizată de Andrei Bodiu, în cadrul căreia au răspuns Adrian Marino, Banu Rădulescu, Luca Piţu, Valeriu Sîrbu, Eduard Huidan, Liviu Ioan Stoiciu, Ion Stratan, interviul cu Mihai Ursachi („**Iar dacă nu ţi-e frică de moarte, de ce ţi-ar mai putea fi frică?**"), semnat

Istoria diasporei iudaice:

O TEMĂ INTERZISĂ ISTORIOGRAFIEI ROMÂNEȘTI ?

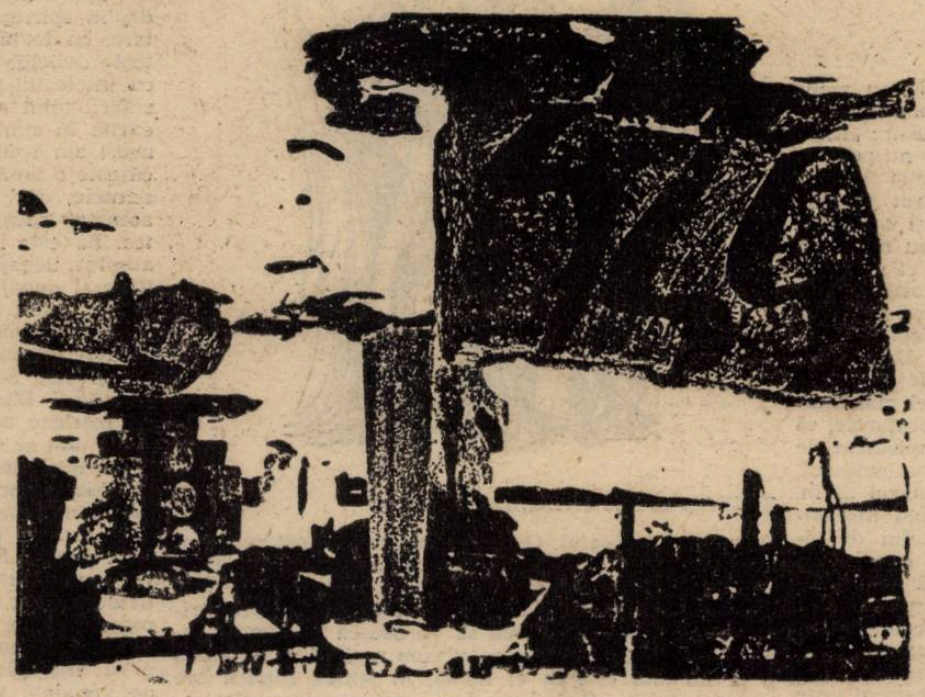

NICA PETRE, Vestigii

După multe decenii de tăcere e firesc să existe o inhibiție în abordarea istoriei minorităților naționale din România. Ignorante cu bună știință ori tratate ca un apendice al ideologiei marxiste, nu arareori grosolan mistificate, asemenea teme ar fi de dorit să fie recuperate de istoriografia română. Și nu oricum ! Să nu uităm că reticențele, suspiciunile ori frica se nasc întotdeauna din necunoaștere. Or, tocmai dezvăluirea specificității etniilor care conviețuiesc cu românii de sute de ani ar facilita o mai rapidă deschidere — europenizare a istoriografiei noastre, ar fi în măsură nu numai să îmbunătățească relațiile interetnice (grav afectate de ideologia mediavalo-comunistă), dar ar lumina fragmente importante din trecutul României, ar conduce la aflarea acelor interferențe care au făcut posibilă nașterea unor valoroase acte de cultură. Nu în ultimul rînd, ar putea evidenția și momentele de tensiune, limitele (aberațiile) uneia sau alteia dintre guvernările mai vechi sau mai noi. A cerceta și a scrie despre pluralitatea de comportamente permite desprinderea unei teorii mai puțin bizare despre trecut, în tot cazul depășirea mediocrității ; după cum, printr-o pătrundere credibilă în modestele secrete purtate de comunitățile mici sau mari se poate afla calea de ieșire dintr-o mentalitate timorată.

Am ales, spre exemplificare, situația cercetărilor privind minoritatea evreiască, una dintre acelea care suscită comentarii adeseori diletante în presa noastră (ca să nu mai amintesc de cele rău intenționate), nivelul slabei cunoașteri datorîndu-se, pe de-o parte, puținilor specialiști, pe de alta, insuficientei găzduiri revuistice și editoriale (un caz concret de refuz, îngrijorător altminteri, fiind lunarul *Academica* al Academiei Române), a rezultatelor științifice menite să demistifice tema în cauză. Deocamdată ne vom limita la evidențierea stadiului în care au rămas cercetările, sugerînd ceea ce mi se pare demn de atenție, precum și la punctarea motivațiilor unui atare travaliu restituitiv.

Majoritatea studiilor referitoare la trecutul evreilor care se întreprind în cercurile universitare și academice din Occident nu fac parte din strategiile politice contemporane. Ceea ce permite o aplecare serioasă, nepătimașă asupra particularităților iudaismului, asupra gîndirii — mentalității izvorîte din credința și istoria vechiului Israel. Cu alte cuvinte, dincolo de ură și părtinire, contemporanul nostru din vest (grație educației și bunului simț dobîndite într-o școală eliberată de tutele ideatice nocive), ameliorează convingerile și, prin acestea, obiceiurile arhaice, înnobilînd ființa umană prin cunoaștere. Doar principiile rezonabile, prin prestigiul și exemplul lor pot ajuta instituțiile care înclină să devină o forță a binelui civic. În rest, punițiunile arbitrare sînt intim legate de escrocherie.

Din păcate, la noi și în toate țările din răsăritul Europei, ele au rămas pe o treaptă incipientă îndeosebi o consecință a subordonării istoriografiei acestor țări intereselor dictaturii comuniste. Mă întreb însă, în care alt anotimp al istoriei acestor state și națiuni s-a găsit răgazul necesar pentru o reflecție serioasă asupra diasporei iudaice ? Spre a observa puținătatea cercetărilor publicate pe această temă precum și „consensul" politic privitor la plasarea subiectelor de acest gen în afara planurilor editoriale aparținînd statelor — lagăr, am să amintesc excepțiile datorate eforturilor comunitare evreiești, singurele interesate realmente în aflarea propriilor „durate lungi". Cazul obștii din Ungaria, unde, doar sub egida Seminarului Rabinic a putut continua editarea culegerii de documente, un corpus al cărui început datează din anii interbelici. Coordonată de reputatul ebraist Alexander Sheiber, *Monumenta Ungariae Judaica* (principalul instrument de lucru pentru rescrierea istoriei acestei minorități) a ajuns la al XIX-lea volum. În Bulgaria, sub patronajul Organizației Sociale și Culturale a evreilor s-au tipărit XXIV de volume dintr-un *Anuar*, cuprinzînd studii și piese de arhivă. Minuscula obște din Jugoslavia (o mie de membri) scoate revista „Sbornic", coordonarea științifică aparținînd Muzeului evreiesc din Belgrad, cum și unor reprezentanți de vîrf ai Academiei Sîrbe de Științe, între ei, istoricul Radovan Samardžić.

În fine, la București s-au tipărit trei tomuri sub titlul *Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, elaborate de un colectiv destul de eterogen, în care nu întotdeauna profesionistul a avut ultimul cuvînt. Să recunoaștem însă că important rămîne aportul a trei istorici, Victor Eskenasy (în ceea ce privește primul volum), Mihai Spielmann și Demeny Lajos (pentru următoarele), fără de care colecția ar fi eșuat lamentabil. Merituoasă este și contribuția unuia din foarte puținii ebraiști din România de azi, I. Kara-Schwartz. Prin urmare, selecția „izvoarelor" va fi urmată de o reselecție...

Despre evreii din Țara Românească, Moldova, Transilvania și Banat s-au scris studii și cărți în cursul secolului al XIX-lea și în prima jumătate a celui de-al XX-lea. N. Iorga și Hurmuzaki au inclus în corpusurile lor documentare importante piese, cel dintîi scriind și cîteva articole, unde referințele la evrei sînt destul de numeroase. Mai mult, sub titlul *Istoria evreilor din țările noastre* (București 1913, Extras din Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, S.II, XXXVI), Iorga încearcă să readucă în fața opiniei savante românești a vremii sale trecutul comunităților din Muntenia și Moldova. Din nefericire, implicarea sa în momentele politice fierbinți nu i-a permis o adîncire și, deci, o recuperare obiectivă a prezenței evreiești în regiunile amintite. Nu pot fi trecute cu vederea lucrările lui C.C. Giurăscu *(Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre*, Buc., 1966) și G. Zane *(Economia de schimb în Principatele Române*, Buc., 1930), care cuprind informații, descrieri și trimiteri la izvoare de primă importanță. O aplecare directă o avem de la I. Kara-Schwartz *(Mărturii din veacuri. Din istoria evreilor din România*, Bacău, 1947) și Lazăr Rosenbaum *(Documente și note privitoare la Istoria evreilor din Țările Române, 1476 — 1750*, Buc., 1947 ; *Evrei în scrierile lui Constantin Daponte*, Extras din „Balcania", vol. I, MCMXLII). Nu lipsite de interes sînt rezultatele studiilor lui M.A. Halevy, despre comunitățile din Iași și București pînă la 1821 (Buc., 1931) și ale lui J. Singer, despre rabinii Timișoarei în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea (Seini, 1928), ele cuprinzînd totodată descifrarea și descrierea unor vechi epitafuri, a unor texte ebraice de epocă, în absența cărora ar fi cu mult mai dificilă reconstituirea istoriei acestei minorități. Enumerarea ar putea continua, dar, se va observa la o mai atentă analiză, că în majoritatea situațiilor avem de-a face fie cu o tratare marginală, fie cu una subiectivă, în vreme ce tema comportă o înțelegere din interior, adică decodarea structurilor mentale iudaice născute din religie, din textele sacre fundamentale, *Thora* și *Talmudul* și din tragedia diasporei, cît și din exterior, respectiv cu ochiul aceluia care încearcă să se plaseze în ipostaza de simplu observator, alteori în interval, între minoritate și majoritate. E necesară, cred, cel puțin o dublă cercetare, anume : 1) a istoriei românilor și a convergențelor ei cu alte civilizații și 2) a trecutului evreiesc din acest spațiu geografic. Marginalizarea de care vorbeam explică în bună măsură proliferarea unor atitudini vizibile în trecut, ca și în prezent. Ieșirea din rușinea care planează și în acest fel asupra noastră se face prin îndrăzneala studiului trucat și nefardat care nu poate avea decît urmări pozitive, respectiv, depășirea ideologiilor artificiale.

Motivele travaliului restitutiv ? După surprizele dezagreabile din ultimul an și jumătate, ar trebui să scriu un eseu lung. Mă limitez acum doar la a aminti cîteva. Istoria evreilor are un caracter universal, dacă ținem seama de faptul că în ultimii două mii de ani, ea s-a desfășurat în afara granițelor vechiului Israel. Iudaismul își aduce contribuția deloc neglijabilă (peste tot, în diaspora) în economie, politică, diplomație, știință, cultură, *dezvoltînd îndeobște o alternativă la modul de a gîndi și de a fi izvorît din civilizațiile locale, zonale sau continentale.* În realitate, *este vorba de o alteritate unică în felul ei, iar în cazul Europei, poate de cea mai puternică alteritate (de aceea nu place nici unui spirit director, dictator, infirm)*, care, în timp, s-a dovedit a fi un factor de stimulare pentru omenire. În fond, ceea ce interesează la capătul unui asemenea demers științific este aflarea cît mai blu societăților (spiritualităților) din corectă a rolului evreității în ansamaceastă parte a lumii, numită încă (pe bună dreptate) Europa periferică. Probabil, e acesta un mod, între multe altele, de re-conexare la universalitate.

Victor NEUMANN

---

de Marius Oprea, Edgar Reichmann — **Un dialog la „Interval"**, Alexandr Soljenițîn — **O lume sfărîmată** (Discursul de la Harvard), Michel Butor — **„Și cînd nimic nu se schimbă, totul se degradează"** (interviu realizat de Caius Dobrescu), Mihai Prepeliță — **Cum am cucerit Moscova** (excelente pagini autobiografice). ● Nu mai puțin atractive sînt paginile semnate de: Livius Ciocârlie, Andrei Bodiu, Călin Vlasie, Mircea Petean, Viorel Marineasa, Gheorghe Crăciun, Alexandru Mușina. Asupra „Sinapselor" celui din urmă autor citat merită stăruit mai pe îndelete. Titlul eseului : **Inventatori și arg^ați ai utopiei** ● Biblioteca „Interval" ne oferă pagini de Ezra Pound **(Hugh Selwyn Mauberley)** în traducerea lui Mircea Ivănescu.

● CONTRAPUNCT (nr. 19) abordează problematica basarabeană. PENTRU O UNIFICARE SPIRITUALĂ A ROMÂNILOR DE DINCOACE ȘI DE DINCOLO DE PRUT este tema care grupează cronici literare, pagini din literatura basarabeană, microanoheta „Contrapunct" (răspund : Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Nicolae Prelipceanu, Romulus Rusan și Laurențiu Ulici), interviuri cu Andrei Burac și Gleb Sainciuc ● Sugestiv pentru ilustrarea perspectivei de abordare a temei este și articolul lui Hanibal Stănciulescu — **Opresiune și aculturație**, din care citățm cu stimă : «Naivii noștri frați basarabeni» nu fac mare risipă de spirit critic și strîng fără d i s c e r n ă m î n t orice mînă care li se întinde, fie că e vorba de patronul **României Mari**, ori de N.D. Fruntelată. Refuzînd de plano orice dialog cu spiritul rus și cu una din marile literaturi ale lumii, acești «profesori de limbă maternă» au blocat cu o aculturație firească ce n-ar fi însemnat neapărat asimilare. Prin reducție și obtuzitate, ei au ajuns să scrie negru pe alb că rușii sînt un neam «drăcesc»... **Iar modul lor de viață, da / Mai negru e ca păcura** (D. Matcovschi). Confuzia între poporul rus și nomenclatura stalinistă care guvernează imperiul este flagrantă și infructuoasă spiritual. A uita că «neamul drăcesc» i-a dat pe Dostoievski, Tolstoi, Cehov, Pasternak ori Tarkovski și a exalta produse kitsc precum **Șatra** lui Loteanu este o crasă dovadă de provincialism. (Vîrfurile) de azi ale literaturii basarabene supun și cultura română unui reducționism la fel de periculos. Din Caragiale gustă doar **Năpasta**, Rebreanu ori Camil Petrescu nu-i interesează, Blaga nu există, iar Nichita Stănescu mai are și prenume rusesc... Bănuiesc că poezia lui Arghezi o oripilează pe Leonida Lari, avangarda interbelică românească îi dă vertiguri". ● În acest context **Contrapunct** mizează pe tinerii scriitori de dincolo de Prut. „Speranța mea — notează H.S. — se îndreaptă spre ei, și nu spre producătorii de stihuri leșinat-mesianice care, la nevoie, se-nfrățesc cu cine vrei și cu cine nu vrei, cu condiția să sufle în același cimpoi".

● În ECHINOX (3—4), traduceri din Erich Fromm **(„Anatomia destructivității umane")** și Max Frisch **(„Foi din rania")**. Inclusă în corpul revistei, traducerea semnată de Margareta Petruț din J. Krishnamurti — **Șase discuții la Londr^a.**

● Din **CALENDE** (nr. 4) se cer citite : convorbirea cu criticul **Cornel Regman, V. G. Paleolog — „Brâncuși a trăit o viață exemplară", Valoare, rigoare și disciplină** — dialog : Gabriela Negreanu — George Astaloș.

● Sătmăreana POESIS continuă pe linie ascendentă, întărind promisiunile inițiale. Nr. 4 dedică două pagini lui Ion Caraion (poeme postume și eseu despre Apollinaire) ● În paginile de mijloc : **Colocviile revistei „Poesis" — Poezia și politica.** Participă Silviu Boerescu, Adrian Alui Gheorghe, Gellu Dorian.

● Despre MOLDOVA (nr. 2) nu știm ce să mai credem. Pînă mai deunăzi, aveam o impresie bună. Ultima apariție, „de piață", ne-a zdruncinat rău situarea vizavi de... Rămîne de remarcat învălmășeala. Pricepe fiecare ce vrea, dacă ține neapărat. Noi — nu. Păcat de traduceri, se pierd în vîrtej.

URMUZ

Meister Eckhart

Cetatea sufletului

Meister Eckhart, născut în Thuringia în anul 1260, este fără îndoială un mare maestru spiritual, atingînd prin înțelepciunea sa acel Tărîm al „luminii neamestecate" dincolo de formele particulare și temporale, opera sa fiind de aceeași esență cu cea a lui Shankara sau Ibn Arabi. Meister Eckhart este un maestru în înțelesul islamic de „nabi", dobîndind o înaltă stație (maqâm) spirituală în urma unei realizări inițiatice și nicidecum mistice. Nu este de mirare că Meister Eckhart a fost acuzat la Cologne (Köln) în 1326 de erezie, căci exoterismul creștin (în care se încadrează misticii) nu putea pricepe nici starea „dincolo de Dumnezeu", cînd inițiatul este Dumnezeu, nici acea unire (yoga) în care distincțiile și multiplicitatea dispar, nici acea realizare spirituală a beautitudinii, a conștientizării Identității Supreme. Acuzația de erezie este o dovadă limpede că Meister Eckhart obținuse cheile cetății interioare a Sf. Ioan, în detrimentul regatului exterior al Sf. Petru.

* * *

Citim în Sf. Evanghelie că Domnul Nostru a intrat în Templu și a izgonit pe cei ce cumpărau și vindeau și a spus altora ce ofereau porumbeii : „Ridicați acestea de aici !" Lumina și tenebrele nu pot rămîne împreună. Dumnezeu este adevărul și lumină în el însuși. Deci, cînd Dumnezeu a intrat în acel templu, el a izgonit ignoranța, tenebrele și s-a revelat el-însuși cu lumină și adevăr. Dumnezeu nu caută binele său propriu ; în toate operele sale el este degajat și liber și le îndeplinește din dragoste curată. Tot așa face omul ce este unit cu Dumnezeu ; el este, de asemenea, degajat și liber în toate faptele sale, el le îndeplinește numai pentru slava lui Dumnezeu, fără a căuta binele său propriu, degajat de orice negustorie. Omul care vrea să dobîndească cel mai înalt adevăr trebuie să fie liber și degajat de obstacole, să trăiască fără înainte și după, fără a fi împiedicat de faptele sale și de toate imaginile pe care le-a cunoscut, primind fără încetare în eternul prezent darul divin. Astfel, îndepărtarea porumbeilor din templu înseamnă îndepărtarea obstacolelor și atașamentului de binele propriu, în toate faptele, chiar cele bune. Trei sînt obstacolele pentru om ce-l împiedică să-l recunoască pe Dumnezeu : temporalitatea, corporalitatea, multiplicitatea. Atît timp cît aceste obstacole sînt în mine, Dumnezeu nu este în mine. Sf. Augustin zice că este mercantilismul sufletului să dorească să posede multe lucruri. Dar cel mai înalt obstacol este însuși Dumnezeu. De aceea, cea mai înaltă și extremă renunțare este renunțarea la Dumnezeu pentru Dumnezeu ; Sf. Pavel a renunțat la Dumnezeu pentru Dumnezeu : el a renunțat la toate ce puteau fi luate drept Dumnezeu, el a renunțat la tot ce-i putea da Dumnezeu și la tot ce-ar fi putut primi de la Dumnezeu. Atunci cînd a renunțat, el a renunțat la Dumnezeu pentru Dumnezeu și Dumnezeu i-a rămas, prezent i-a rămas, prezent în cetatea sufletului, nu primit sau obținut, ci în ființa pură care este Dumnezeu în el-însuși. N-a dat nimic vreodată lui Dumnezeu, n-a primit nimic vreodată de la Dumnezeu, este un „un" și o uniune pură. Aici, omul este om veritabil. Dacă omul s-a eliberat de toate creaturile și de Dumnezeu și de el-însuși, dar are încă un loc în cetatea sufletului unde Dumnezeu poate să opereze, spunem atunci : atît timp cît există un astfel de loc, acel om nu este sărac, căci în operațiunile sale Dumnezeu nu visează un loc în om pentru a opera : sărac cu duhul înseamnă că omul este liber de Dumnezeu și de toate operele lui Dumnezeu. Cînd omul este cu adevărat sărac cu duhul lui atunci locul unde operează Dumnezeu este chiar Dumnezeu, Dumnezeu operînd în el-însuși și omul regăsește ființa eternă. Deci, atît timp cît există distincție. De aceea, mă rog lui Dumnezeu dă-a mă elibera de „Dumnezeu", căci ființa mea esențială este deasupra lui „Dumnezeu". Cînd templul se eliberează de toate obstacolele, de atașamentul față de „eu" și de ignoranță, strălucirea sa este atît de frumoasă, el luminează cu atîta puritate și claritate deasupra de tot ce a creat Dumnezeu și dincolo de tot ce a creat Dumnezeu, încît nimic nu poate lumina așa ci numai

ȘTEFAN MUNTEANU, Dans

Dumnezeu increatul. Odată ce Isus a alungat negustorii din templu și chiar porumbeii, nu mai era nimeni acolo, numai Christos era singur și a început să vorbească în templu. Vedeți, aflați adevărul ! dacă oricine altul decît Isus vrea să vorbească în templu, adică în suflet, Isus tace ca și cum n-ar fi la el acasă și el nu mai este la el acasă, în suflet, fiindcă are oaspeți străini. Dar dacă Isus vorbește în suflet, acesta trebuie să fie singur, și sufletul însuși trebuie să tacă dacă vrea să înțeleagă ce spune Isus. Cînd sufletul ajunge la lumina neamestecată, el pătrunde în abisul său și nu poate reveni fără ajutorul lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu este cunoscut Dumnezeu în suflet ; atunci cu această înțelepciune sufletul se cunoaște el-însuși și toate lucrurile și el cunoaște această înțelepciune cu însuși Dumnezeu. Atunci omul exterior ascultă de omul interior pînă la moartea sa și este mereu într-o pace constantă în serviciul lui Dumnezeu. Sufletul trece în Dumnezeu prin patru pași. Primul pas este că teama, speranța și dorința cresc în el. Al doilea pas : teama, speranța și dorința sînt definitiv sfărîmate. Al treilea pas : sufletul înaintează în uitarea tuturor lucrurilor temporale. Pentru al patrulea pas : sufletul înaintează în Dumnezeu unde rămîne etern, domnind cu Dumnezeu în vecii vecilor ; el nu se mai gîndește la cele temporale, nici la el-însuși, ci se topește în Dumnezeu și Dumnezeu în el ; și tot ce face, face întru Domnul.

Se spune în Evanghelie că Domnul Nostru a urcat la un mic castel fortificat (în quoddam castellum). Am spus adesea că există în suflet o putere ce nu atinge nici timpul nici lumea corporală : ea izvorăște din spirit și rămîne în spirit, ea este pe deplin spirituală. În această putere Dumnezeu înverzește și înflorește, cu întreagă bucurie. Este așa o bucurie a inimii, o bucurie inefabil de mare, încît nu poate fi exprimată în limbaj uman. Căci Tatăl etern produce fără încetare pe Fiul său etern în această putere, astfel că această putere participă la nașterea Fiului din Tată și din ea-însăși. Dacă un om ar poseda toate bunurile de pe pămînt sau un regat și le-ar abandona pentru Dumnezeu, devenind unul dintre cei mai săraci oameni de pe pămînt, dacă Dumnezeu i-ar da atît de mult de suferit, ca la nimeni altul, și dacă Dumnezeu l-ar lăsa să arunce o singură privire asupra ceea ce este această putere, bucuria sa ar fi atît de mare că întreaga suferință și toată sărăcia ar fi încă prea puține. Da, chiar dacă Dumnezeu nu i-ar permite accesul în ceruri, el totuși ar fi primit o recompensă imensă pentru tot ce-a suferit ; căci Dumnezeu este în această putere ca și în clipa eternă. Dacă spiritul ar fi tot timpul unit cu Dumnezeu în această putere, omul n-ar mai îmbătrîni, căci clipa cînd Dumnezeu a creat primul om, clipa cînd ultimul om s-ar sfîrși și clipa cînd eu vă vorbesc sînt egale în Dumnezeu și nu sînt decît una și aceeași clipă. Or, vedeți, acest om rămîne cu Dumnezeu într-o aceeași lumină, de aceea nu are în el nici suferință, nici succesiune, ci o aceeași eternitate.

Mai există o putere, de asemenea necorporală, pe deplin spirituală, în care Dumnezeu arde fără încetare, cu toată bogăția sa, cu toată dulceața sa, și cu toate deliciile sale ; dacă cineva ar contempla aceasta, cu intelectul său, conform adevărului, tot ce-ar putea suferi, totul ar fi un pur nimic. Am spus uneori că există în spirit o putere ce numai ea este liberă. Uneori am spus că este un paznic al spiritului, uneori că este o lumină a spiritului, iar alteori că este o mică scînteie, dar acum spun : nu este nici aceasta, nici aceasta, totuși este ceva mai presus decît toate acestea. Ea este liberă de orice nume, dincolo de forme, absolut degajată și liberă, așa cum Dumnezeu este liber și degajat în el-însuși. Este, de asemenea, simplă și unică, așa cum Dumnezeu este unu și simplu. În această putere Tatăl dă naștere Fiului său unic și spiritul dă naștere în același timp cu Tatăl Fiului unic și este același Fiu în această lumină și el este adevărul. Dacă ați putea recunoaște cu inima mea, ați înțelege că ceea ce spun este adevărul adevărat. Dacă unu și simplu, dincolo de orice modalitate, este acest mic castel fortificat în suflet, la care eu mă gîndesc, atunci această nobilă putere despre care am vorbit nu este demnă de-a arunca, nici măcar o clipă, o privire în acest mic castel fortificat și nici cealaltă putere în care Dumnezeu arde ; dacă într-adevăr unu și simplu este acest mic castel fortificat, atît de înălțat deasupra tuturor modalităților și tuturor puterilor este acest un unic, încît niciodată vreo putere sau vreun mod, sau Dumnezeu însuși nu-l poate privi. Într-adevăr, Dumnezeu însuși nu-l va pătrunde vreodată pentru o clipă, posedînd modalitatea și proprietatea Persoanelor sale. Se poate înțelege cu ușurință, căci acest un unic este fără modalitate și fără proprietate. De aceea, dacă Dumnezeu vrea să-i pătrundă cu privirea sa, aceasta îl va costa abandonarea tuturor numelor divine și proprietatea Persoanelor sale. El trebuie să le lase toate în exterior, pentru ca privirea sa să pătrundă. El trebuie să fie Un-ul în simplicitatea sa, fără modalitate sau proprietate, acolo unde el nu este în acest sens nici Tată, nici Fiu, nici Sf. Duh, și unde totuși el este ceva ce nu este nici aceasta nici aceea. Dacă este Un și simplu va intra în acest un pe care-l numesc un mic castel fortificat în suflet. În acest fel sufletul este asemenea lui Dumnezeu și nu altfel. Dumnezeu nu este niciunde atît de adevărat și real ca în suflet, în interiorul cel mai interior al sufletului și în înălțurile cele mai înalte ale sufletului. Și cînd spun interior vreau să spun înălțuri și cînd spun înălțuri vreau să spun interior. Acesta este orașul Ierusalim ce înseamnă atît pace internă cît și înălțuri. Orașul este sufletul care este bine organizat și fortificat contra slăbiciunilor, excluzînd toată multiplicitatea. Acest oraș nu are casă de rugăciune, Dumnezeu este templul. Nu are nevoie de lumina soarelui și lunii, claritatea Domnului îi luminează. Acest oraș este sufletul spiritual. Pacea domnește în el, de aceea se numește Ierusalim. Îl rugăm pe iubitul Nostru Domn să locuiască cu noi în Ierusalim, pentru ca noi să putem trăi etern în el. Amin.

Prezentare, traducere, adaptare de
Mircea TĂMAȘ

DICȚIONAR AL FRANCMASONERIEI

(II)

ADMITEREA : Intrarea în rîndurile masoneriei nu este nici pe departe un proces subteran, ocult ori învăluit în cine știe ce ritualuri fantasmagorice. Admiterea are loc în urma unei cereri scrise a celui interesat, procedura de instrucție a dosarului căzînd în sarcina fraților din lojă. Etapele acestei proceduri sînt fixate de către regulamentul general al fiecărei obediențe. În masoneria modernă pot fi admiși atît bărbații cît și femeile ; ca atare există trei feluri de obediențe : bărbătești, femeiești și mixte. Adesea, candidaturile se depun la sediul național al obedienței chiar de către persoana în cauză, deși tradiția cere ca petentul să aibă un „naș". „Nașul" este de regulă, cel care i-a vorbit candidatului despre lojă, despre Ordin ori obedință. În regulamentul de admitere se insistă asupra faptului că demersul este strict personal și nu este urmare a vreunei presiuni morale ori ierarhice. Solicitantul poate renunța în orice moment al studierii dosarului său la cererea sa, fără nici un fel de implicații. De-a lungul vremii s-au semnalat nu puține cazuri de admiteri în rîndurile organizației ce s-au dovedit lipsite de ceea ce se numește nevoia de desăvîrșire. În termeni specializați, acest fenomen se numește „denaturare a solidarității" și exemplul cel mai recent a fost al celebrei loji P2, aparținînd Marelui Orient de Italia și funcționînd încă din veacul trecut. Faptul că politicul și financiarul au găsit teren fertil de manifestare în această lojă, deturnînd-o de la finalitățile ei pur spirituale, nu este însă un argument în favoarea privirii masoneriei ca un spațiu al conspirației, așa cum, din păcate, se mai înțelege încă. Încă de la crearea Marelui Orient, în Franța, s-a pus problema alunecărilor mult prea periculoase ale lojilor spre politic și nu puține au fost precauțiile luate în acest sens. Astfel, dacă o lojă devine prea importantă prin numărul fraților ei, ea se dispersează, constituindu-și filiale. Numai în mod excepțional numărul fraților unei loji franceze depășește cifra de 75. Cu toate precauțiile, au fost destule cazuri de „infiltrări", unele chiar celebre. Astfel, se crede că, inițial, Goethe a intrat în loja „Amalia zu drei Rosen" la insistențele protectorului său, Marele Duce Carol-August, probabil spre a „raporta" despre ipoteticele uneltiri ale prim-consilierului von Fritsch, Venerabilul lojii. Von Fritsch știa că tînărul Goethe a refuzat, cu cinci ani înainte, să intre în loja „Zu Einigkeit" din Frankfurt. Un alt caz, de data asta din sfera certitudinilor în legătură cu „impulsul" intrării, este cel al comisarului Baroin, unul dintre cei mai străluciți și eficace Mare Maestru al Marelui Orient din Franța.

Etapele : După ce Venerabilul primește scrisoarea candidatului, dublată de o alta a nașului, se întîlnește cu neofitul. Întîlnirea are loc în afara lojei, iar prezența nașului nu este obligatorie. În cursul acestei prime întîlniri, Venerabilul se asigură de suficienta disponibilitate a candidatului, de independența sa de spirit și de completa sa informare asupra periodicității, frecvenței și duratei lucrărilor lojii. Întrebările sînt : dacă a suferit vreo condamnare, dacă nu a fost refuzat de vreo altă lojă masonică, dacă are vîrsta cerută, dacă — mai ales ! — este în stare prin nivelul său intelectual să urmărească lucrările lojii. După această întîlnire, Venerabilul are obligația să informeze toți frații din loja sa despre întîlnire și pe toți Venerabilii lojilor din regiune, care, la rîndul lor, vor informa despre cererea profanului. Dacă frații din loja respectivă decid ca procedura să fie continuată, imediat va fi trimis un dosar celui interesat, dosar în care sînt enunțate principiile generale ale Ordinului. Dosarul este completat prin alăturarea unui curriculum vitae și a unui extract din cazierul judiciar. Iată cîteva din principiile fondatoare pe care fiecare obedință le definește clar pentru candidați. Astfel, Marea lojă națională face apel la un principiu recunoscut încă din 1815 de Marea lojă Unită a Angliei, acela de a crede în Dumnezeu și în Adevărul Său revelat. Marea Lojă de Franța și Marea Lojă Feminină menționează că lucrează „pentru Gloria Marelui Arhitect al Universului" ; Federația internațională Dreptul Uman precizează că își desfășoară activitatea în baza egalității esențiale dintre bărbat și femeie, iar Marele Orient are ca principii „toleranța mutuală, respectul față de ceilalți și de sine însuși, libertatea absolută a conștiinței", considerînd „concepțiile metafizice ca ținînd exclusiv de domeniul aprecierii individuale a fiecăruia".

Corespondenţă PETRU CARAMAN – MIRCEA ELIADE

Petru Caraman (1898—1980), etnograf şi folclorist cu studii temeinice în Polonia, unde susţine o strălucită teză de doctorat (**Datina colindatului la slavi şi la români**), îşi continuă perfecţionarea în slavistică la Praga, Zagreb, Belgrad şi Sofia.

Cercetînd, cu ani în urmă, **Arhiva G. T. Kirileanu** de la Biblioteca Academiei, am descoperit peste 50 din scrisorile sale de o covîrşitoare importanţă pentru biografia sa spirituală. Am selectat doar patru dintre ele, reproducîndu-le în volumul G. T. Kirileanu **Corespondenţă** (Editura Minerva, 1977)

Viitorul monograf al lui Petru Caraman va trebui să aibă la îndemînă întregul fond documentar. Aici va găsi referiri la geneza unor opere ca : **Antroponimie românească, Despre colindatul în nord estul şi orientul Europei, Figura lui Ştefan cel Mare în folclorul ucrainean şi românesc.**

Sînt evocaţi cîţiva mari prieteni, bucurîndu-se de un elogiu neprecupeţit lingvistul Vasile Bogrea — strălucit etimologist, geograful Simion Mehedinţi — luminat patriot, competentul etnograf Romulus Vuia.

Privitor la relaţiile dintre Mircea Eliade şi Petru Caraman, se cunoştea pînă recent colaborarea celui din urmă la revista „Zalmoxis". Iordan Datcu a publicat o scrisoare a lui Eliade către Caraman, datată 7 aprilie 1940 („Revista de istorie şi teorie literară", an XXXIV 1986, aprilie-septembrie nr. 2—3, p. 232—233)

Cele 5 scrisori aflate în arhiva mea oferă noi mărturii asupra relaţiilor dintre cei doi învăţaţi, apropiaţi prin erudiţie şi spirit enciclopedic.

Mircea HANDOCA

19 Februarie 1938
Bucureşti (Cotroceni)
Str. Dr. Turnescu 12

Mult Stimate Domnule Eliade,

Primind scrisoarea Dvs., atît de amabilă, vă pot spune sincer că propunerea ce-mi faceţi nu numai m-a impresionat plăcut, dar chiar m-a entuziasmat. Apariţia unei reviste româneşti care să contribuie, cu materiale autohtone sau studii, la lărgirea orizonturilor în domeniul cercetărilor religioase comparative — şi poate, cu timpul, la adîncirea acestui soi de cercetări — trebuie salutată ca pe un important eveniment cultural al ţării. Datinile noastre, superstiţia variată şi bogată, apoi unele aşchii mitologice care se îndîrjesc încă să înfrunte vremea şi în sfîrşit atîtea aspecte ale creştinismului nostru specific — cel extradogmatic — constituiesc o sursă plină de făgăduinţe ce invită de mult pe lucrători. Dacă nu pe mitologi şi mitografii, în orice caz pe oamenii ponderaţi, necertaţi cu recomandările severe ale raţiunii şi cari poartă cu ei zăbală de oţel pentru fantezia cea necontrolată ! În adevăr, am motive temeinice să mă bucur de vestea bună pe care mi-o comunicaţi. Aş dori numai să fim destul de pregătiţi pentru o astfel de întreprindere. Nu-i vorbă, perfecţionarea vine şi cu vremea — treptat. Răsare în bună parte din experienţa lucrului şi din activitatea pe teren. E foarte mult că aţi aflat mijloacele materiale necesare apariţiei revistei şi că aţi luat hotărît iniţiativa de a dirija şi concentra forţele colaboratoare.

Faptul că Dvs. vă aflaţi la cîrmă, mă-ndreptăţeşte să aştept rezultate pozitive de la această expediţie !

În ce priveşte însă articolul pe care mi-l cereţi — deşi mă simt prea onorat că V-aţi gîndit la mine —, regret că n-am ştiut despre intenţia Dvs. mai de timpuriu. Chiar în momentul de faţă mă aflu între două coline de teze — ingratul meşteşug al unei cariere anacronice ! — şi îmi răpesc o mare parte din timpul meu liber după ce-mi termin orele de clasă. Nu am acum ceva gata, care să fie potrivit pentru „Zamolxis".

Iar despre un capital desprins din studiul Colindatului, nu sînt de acord pentru pricini pe care ar fi prea lung să le spun aici.

În afară de acestea, eu nu scriu uşor. Un autocriticism demonic, adesea exasperant de chinuit mă face să nu consimt decît greu a da ceva la iveală. Şi apoi, cred, am şi dreptate, măcar pentru motivul că numai pe baza cărţilor aflătoare în bibliotecile noastre e uneori de-a dreptul cu neputinţă să-ţi documentezi serios o lucrare din domeniul comparativ.

Iată de ce v-aş ruga, dacă se poate, să m-absolviţi la primul număr ! Voi pregăti un studiu, pe cît posibil mai serios — atît cît îngăduie, evident, modestele mele mijloace — pentru fascicula II.

Dealtfel nu ştiu dacă subiecte ca acele pe care le am eu în lucru sau proiecte ce-mi fac în minte pentru studii viitoare — se încadrează în specialitatea revistei. Poate-ar fi nevoe să mai discut cu Dvs. această chestie. Ceea ce vă pot da sigur, e o recenzie asupra studiului lui Stanislaw Ponjatowski (Directorul Institutului Etnologic din Varşovia) :

GEORGE TOMAZL, Disperare

Uber den Ursprung des Triumphbogen publicat în **Mittei lungen der Antropologischen Gesellschefl** din Viena, vol. LXI, anul 1931. Aici prof. Ponjatowzki, îşi exprima o teorie a sa f. originală şi interesantă din punct de vedere mitologic-religios ca şi arheologic. Pregnează însă mitologicul. De aceia, din tot ceea ce am la-ndemînă acum, cred că-i singurul lucru potrivit pentru revista Zamolxis. Se armonizează perfect cu scopurile ei.

Dorind cît mai plină izbîndă lui „Zamolxis" — deja numele e un succes ! dorind din toată inima să vă cunosc şi personal, vă asigur de tot devotamentul meu.

Al Dvs. P. Caraman

P.S. — Nu, hotărît nu !
3—4 săptămîni, în condiţiile stînjenitoare — cu timpul redus mult în acest interval şi fără continuitate — cum sunt silit să lucrez nu-mi ajung !!

Bucureşti
Str. Turnescu 12
4. IV. 1938

Stimate Domnule Eliade,

Îmi cer iertare că nu v-am răspuns îndată. Gîndeam însă că voi veni să vă văd, după ce m-aş fi informat în prealabil — telefonic, precum mi-aţi indicat — asupra timpului potrivit. Dar s-a întîmplat că-n ultimul timp mi s-au îmbolnăvit pe rînd copiii, de varicelă(vărsat de vînt). Mai ales cel mic are boala sub o formă foarte grea. Şi mă tem să vă întîlnesc tocmai acum, poate aveţi şi Dvs. copiii... (Dealtfel boala aceasta nu-i primejdioasă decît pentru ei, micuţii : e pare-se, exclusiv infantilă). Voi mai aştepta, să se vindece. Însă nu voi comite impoliteţea de a Vă lăsa pe Dvs. s-aşteptaţi pînă atunci. De aceia vă răspund pe această cale, ca să ştiţi că am intenţia să lucrez pentru „Zamolxis" un articol, de vreme ce-mi daţi mai mult răgaz. M-am gîndit la un subiect special, care să convie în totul domeniului căruia va fi consacrată revista. Cred că în l. franceză şi voi formula titlul cam aşa :

LA XYLOGÉNÈSE
dans le Sud-Est européen

— Essai sur l'origine et l'évolution de la croyance [1]/ Am material preţios de la mai multe popoare (români, polonezi, bulgari, greci, italieni... şi ceva material exotic, vreau să nu spun extraeuropean).

Dac-aş avea bani şi timp să mă deplasez puţin în spaţiu, pe la nişte biblioteci bogate, aş putea extinde studiul asupra Europei întregi sau chiar i-aş da cele mai ample rame etnologice. Aşa, voi fi constrîns să mă mulţumesc cu ceea ce am deja în fişe, cu ceea ce voi mai afla prin biblioteca mea şi prin cele biblioteci sărace pentru noi — din Bucureşti.

Cred însă, în orice caz, că am suficient material documentar pentru a lămuri originile şi marcă anumite etape evolutive ale credinţei cu care mă voi ocupa.

Vă trimit, cu cea mai perfectă stimă, salutările şi devotamentul meu.

P. Caraman

1. Studiul lui P. Caraman se va publica sub titlul **Xilogénèse et lithogénèse de l'homme, Essai sur l'origine et l'evolution des croyances en Europe orientale** („Zalmoxis", I p. 177—196 şi II p. 119—130).

Pagină îngrijită de
Mircea HANDOCA

Astfel, informat, candidatul va intra în a doua fază a drumului său. După ce Venerabilul a primit acceptul secretarului obedienţei — în măsură să afle dacă persoana în cauză nu a fost respinsă de o altă lojă ! —, el va desemna trei meşteri din lojă care se vor întîlni, la rîndul lor, cu solicitantul. Rapoartele celor trei întîlniri vor fi citite în lojă. Dacă ele vor fi favorabile va trece prin „Cabinetul de reflecţie", apoi neofitul va fi introdus în lojă, de obicei cu ochii legaţi. „Audierea sub banderolă" este un vechi ritual şi semnifică atît concentrarea candidatului asupra sie însuşi cît şi faptul că neofitul va ieşi, prin primirea în lojă, din tenebre. Voltaire, se ştie, a fost exceptat de la acest ritual în cursul ceremoniei de iniţiere în loja „Nouă Surori", la 7 aprilie 1778. Dar atît Cabinetul de reflecţie cît şi audierea „sub banderolă" aparţin de domeniul iniţierii propriu-zise.

(Francis Mercury, **Le petit Retz de la franc-maçonnerie**, Henri Prouteau, **Littérature et Franc-maçonnerie**)

ADOPŢIUNE. La moartea unui mason, dacă familia acestuia se găseşte într-o situaţie financiară dificilă, loja se va ocupa de copii pînă la majoratul lor. Maestrul lojii desemnează pe unul dintre fraţi să fie „corespondent", adică să informeze periodic despre starea orfanilor. (În terminologia specifică, fiul unui mason este numit **Lowton** — pui de lup — şi, în multe ţări, el se bucură de anumite privilegii : poate primi iniţierea înaintea vîrstei de 18 ani, în caz de pluralitate a candidaturilor este primit cu prioritate, sumele băneşti pe care trebuie să le achite sînt reduse). Pentru a se marca solemn angajamentul lojii în vederea adopţiunii, este organizată o „ţinută albă", adică o adunare la care sînt invitaţi non-masoni. În cursul ceremoniei un maestru este prezentat oficial ca „naş" al orfanilor. Asistenţa oferită este atît de natură materială cît şi de natură morală, dar rămîne la latitudinea familiei ce fel de educaţie va primi orfanul. Nu ar fi lipsit de interes să amintim că masonii se numesc adesea, între ei, „fiul văduvei", sintagmă ce trebuie pusă în legătură cu Hiram, dar şi cu tradiţia templieră, a cărei „moarte" la 1314 este citită în cheie simbolică (Un excurs, desigur fertil, între vocabulele basmelor ar reliefa pregnanţa — altminteri mascată — a naşterilor exemplare fără concurs (sic !) masculin, modelul găsindu-se chiar în naşterea Mîntuitorului !) Mulţi autori subliniază adesea că această tradiţie — în sens particular ! — datează din zorii FM şi că ea s-ar afla chiar la originea creării ei. Este vorba despre faptul că în Anglia secolul al XV-lea multe familii au fost victime ale luptelor religioase ori politice şi că numeroşi „oameni de bună-credinţă" au făcut puntea înspre masonii operativi. Nici un document însă nu s-a păstrat din acea epocă, fapt ce pune sub dubiu ipoteza. În forma cunoscută astăzi, ceremonialul de adopţiune datează din veacul trecut şi este posibil ca solemnitatea lui să fie o consecinţă a stării lojilor militare din perioadele postbelice.

Loji de adopţiune. Sintagma „lojă de adopţiune" se referă la acele loji care sînt alcătuite din femei, fenomen mult discutat şi controversat încă din veacul al XVIII-lea, de cînd ele datează. FM tradiţională exclude femeile de la iniţierea corporativă, deşi chiar un text al Marii Loji Engleze pomeneşte despre prezenţa a mai mult de 160 de femei la consacrarea lui Free Mason Hall, în 23 mai 1776. În Franţa aceluiaşi secol, au existat numeroase societăţi galante cum ar fi **Ordre de la Félicité** sau **Ordre de la Meduse** ale căror ritualuri fanteziste imitau ritualuri masonice. Dacă, iniţial, aceste reuniuni mondene erau mixte s-a ajuns în puţini ani ca femeile să-şi organizeze loji şi, la 1775 acestea să se numească chiar „de adopţiune", avînd propriul ritual. Deşi majoritatea masonilor s-au opus iniţierii femeilor, argumentînd, ca punct de vedere doctrinal, că FM este solară şi deci nu poate primi creaturi lunare, nume de rezonanţă din istoria Ordinului au activat în sens contrar. Aşa se face că Willermoz şi-a iniţiat sora, Provensal, în ordinul „Élus Coëns". Prima femeie iniţiată oficial a fost Maria Deresmes, ea primind Lumina la 14 ianuarie 1882 în cadrul unei loji din Marea lojă Simbolică Scoţiană de Franţa. Dacă lojile de adopţiune aveau o poziţie subalternă şi, într-un fel, periferică, iată că, în 1899, ia naştere Dreptul Uman, întîia lojă mixtă, în care femeile sînt egale în drepturi cu bărbaţii în ceea ce priveşte accesul la iniţiere. În 1945, Consiliul Federal al Marii Loje de Franţa ordonă abrogarea sintagmei „lojă de adopţiune". În engleză, echivalentul formulei este Co-Masonry.

(Francis Mercury, **Le petit Retz de la franc-maçonnerie** ; Rene Guenon **Etudes sur la Franc-maçonnerie et le compagnonnage** ; Jean Palou, **La Franc-maçonnerie**)

Marcel TOLCEA

(va urma)

ZONA OAMENILOR

1. MARTOR LA EVENIMENTE

Pe Corso, chiar în dreptul grădinii de vară a cofetăriei „Violeta" l-am văzut pe Constantin Flondor suspendînd în aer liane de viță de vie, ocolind cu grijă grămezile de mere, ziare, salată, borcane cu apă, mere ceruite, mere cu smoală. Împrejurul lui lumea forfotea. „ce înseamnă ?"... „ce reprezintă ?", „un motan, nu esplică nimic" „ce, ce'nsemna asta !".

De la Operă la Catedrală mulțimea fuge după un nebun care tot cade și iarăși cade. Cineva îi desenează urma, un copil scrie apoi un nume, oprește circulația, „să fie un accident ?" ajuns la catedrală copiii îl țintuiesc pe o tablă de masă, „vrea să zică că e răstignit ca mîntuitorul", „e o minciună, dom'le e Rudolf Bone" ; pe tabla de masă Rudolf Bone îl desenează pe mîntuitor ; băiatul ăsta face tot felul de minuni ! lasă pești de mîl să umble prin vinele de apă ale unui trup de lut, amestecă pămîntul cu argintul, cade pe jos" ca la accident". „cum au căzut martirii", spre seară dă foc la o mumie, o ! spectacol !

De la Catedrală o fată tînără tîrînd o coadă lungă, albă, cu aripi de hîrtie, cu pași silențioși se îndreaptă către muzeul unde, în chilia portarului, se claustrează de trei zile și pictează un martor al propriei sale așteptări, al propriilor sale gesturi, funcțiuni și corp. Un doctor psihiatru privind prin ferestruica chiliei rîde ! „ăștia-s clienții mei !"

A doua zi, procesiune de steaguri și sentimente pătrunde în muzeu, îi memorează ruina, îi tulbură abandonul ; copii entuziaști deschid un labirint ! poate fi casa groazei ? cea din joc.

Bateriile lui Eugen Gondi vibrează în toată piața ; ne emoționăm, lumea se adună în jurul instalațiilor, întreabă, își arată nedumerirea, participă, e incitată, dar niciodată nu refuză să răspundă mesajului care i se transmite.

Strada absoarbe tot

2. CE NE SPUNE UN PURTĂTOR DE CUVINTE

ce e ? ce-i aici ? ce înseamnă ? ce reprezintă ? e un obicei, ăla de acolo face pe grozavul. nu, sînt străini, niște trucuri, niște d'alea. ci reprezintă. dacă voi tinerii nu înțelegeți ! să spuneți, să înțeleagă lumea, (o voce nazală) vă uitați, fieștecare înțelege în felul lui, ce să fie aruncă cu niște castraveți. l-am întrebat, a zis că e scris. pentru d-voastră ce înseamnă ? e o idee (multe murmure, deodată), o viziune nouă, asta expoziție ? n-a fost și ieri ? o expoziție nu înseamnă asta. ăștia cu merele în smoală sînt bolșevicii. tineretu' a făcut, păi noi ce păzim ? (o voce de babă) păi ce n-a fost făcut destul Banatul de rîs, sînteți niște proști bănățenii ! da' tu ce ești, futu-te-n cur pe mă-ta ? io sînt ardeleancă și trăiesc în Banat. ce-i asta, nu-i meseria mea. da' am întrebat, și motanul ăsta nu vrea să-mi răspundă. asta oameni ! hai că le-am văzut. ce idei are, om bătrîn ! dar, referitor la ce scrie acolo și referitor la Duminica Orbului, de ce scrie acolo, nimeni nu-l ia la întrebări, da ce-i dacă asta a vrut să spună. dacă vrem să mîncăm asta a vrut să spună. ne dă asta, să nu așteptăm să ne dea alții ! să lucrăm ca să mîncăm. cum să fie asta un lucru de artă ? luați-le de-acolo, e oraș civilizat. poate pentru el or fi de valoare : mere, salată verde, borcane cu apă ?! (Un milițian întrebat) : le-am spus să se adreseze artistului (m-am dus !) Cîțiva bărbați bolborosesc încet, scuipă și se prind de pălărie. eu am zis că-i referitor la articolul din Renașterea, de ce a pus România Mare pe jos ? ca să mă pis eu pe ea, d-asta de groază, ce se adună oamenii ăștia ? stau și se uită. femeile. ele este nervoase, și feseniste. e păru lung, și mintea hahaha. ce a adus revoluția : comerț ? speculă ? comunistul e sărac. asta cu salata e bine, astea cu smoala nu sînt bine, alea cu piramida, nu știu. ASTA E ZONA OAMENILOR. nu sînt pentru mîncare, asta trebuie înțeles. oamenii trebuie să facă ceva pentru gratuit pentru orașul nostru. vezi-ți domnule de treabă. e o rușine. eu am avut ritualul acesta ce l-am făcut din suflet sincer. ăștia au făcut o minciună, au repetat aceeași treabă. aici au murit oameni, să facă acum un an. bine. o minciună, dar au murit aici oameni ? nu, doamnă, acum un an, au repetat aceeași treabă ei cu minciunile lor, da' nu așa, pen'că acum o juma de oră am făcut-o eu. m-am trîntit pe jos ca un mort ucis. asta e o pastișă. să aibă măcar bun simț. extraordinar. ce nebunie. domnișoară, stai să te întreb, e o chestie, ceva politic aici ? cum e asta și da și nu. pentru reușita faptului respectiv ar trebui să fie și un pic ghid. sistemul vechi știți ? care n-are casă, umblă ca ăsta. iți face niște explicații de te face să crezi că ăla care zice că ceapa e brînză. chiar vrei să vorbesc ? (un director) : uite, e o acțiune meritorie, dar măruntă, minoră. de ce minoră ? pentru că Happeningul real presupune o mare doză de inconștiență ; conștiința ca atare nu face decît să aducă un plus de meschinărie într-o acțiune care se vrea eventual generoasă ; și în orice caz conștiința este reductivă și face ca lucrurile să-și piardă spontaneitatea ori tocmai spontaneitatea este aceea care importă într-un asemenea gen. un happening presupune amploare, e depășit. de exemplu Nero, Nero incendiind Roma este un happening, dar pentru asta trebuie să fii împărat. sau Cristo care-ți poate împacheta piața asta, ceva trebuie să facă o transmutație, m-au atins obiectele, instalațiile în stare nefuncțională, mesajul se simte. din păcate se simte și codul. aș prefera să mă îmbăt și să fac un happening, bețía este un foarte frumos happening. Cel mai impresionant mi s-a părut bătrîna care mergea sprijinindu-se în locul bastonului de un scaun și care a făcut 20 de pași în 20 de minute și pe care toată lumea a filmat-o și pe care noi am avut cruzimea să o privim ca pe un personaj de film, ea bătrînica asta a realizat cel mai bun happening. cum să-ți spun, baba era di granda era să fete pe mine. nu, aici e o prostituare, un simulacru, ce-nseamnă asta ?, cum adică să votez cu un penis din hîrtie, eu mi-am depășit perioada de eliberare sexuală, au depășit-o și alții de mult; Rudolf Schwarzkogel în numele artei s-a castrat și și-a expus propriul penis, acțiunea lor m-a pus în încurcătură, sînt un creștin practicant și ei m-au pus în încurcătură, perioada de gîndire a fost atît de scurtă că nu am putut participa. — mi s-a părut foarte bine legată de despărțirea asta Timișoara—București ; Bucureștiul cam chefliu și zeflemitor și Timișoara parcă nu merita propunerea asta, ; eu, de exemplu, în compoziția mea am o prostituată, m-am gîndit să supralicitez și să mai aduc un poster porno banal, dar să fac cîteva lămuriri : ideea revoluției la feminin, vezi femeia fesenistă, avem ciorapi, avem pantofi, avem culori pentru ochi, este o revoluție la feminin, cel puțin la București ; eu am ezitat și pe urmă n-am mai adus chestia porno, tocmai gîndindu-mă că la Timișoara a avut loc o revoluție la masculin.

Ce înseamnă, ce reprezintă, ce se întîmplă aici ?

Frony GROWENKOVA

DESPRE ARTĂ ȘI DESPRE LIBERTATE

Momente de cumpănă ale unei lumi în criză. Arta care destabilizează. Provoacă. Arta în ofensivă, luînd chipul realității imbecile și stupide în care ne-a pedepsit bunul Dumnezeu să trăim. Arta stîrnind furie și înfiorare, stîrnind indignarea unei doamne într-o dimineață însorită, vineri, 10 mai, zi regală ; o femeie a zilelor noastre între două vîrste, cu o poșetă pătrățoasă, o doamnă mai mult grasă decît slabă, cu unghiile vopsite pe jumătate cu lac roșu, trece pe lîngă sculptura însîngerată a lui Ștefan Călărășanu și scutură din cap, își saltă poșeta și privește lumea adunată în jurul construcției plastice realizată de Constantin Flondor cu elevii de la arte, de ei sau de alții, nu are importanță. Băieții au instalat în piață o tristețe artificială ca o minciună zîmbitoare, mere date cu ceară și smoală, ziare mototolite, pericopa evanghelică despre Duminica Orbului scrisă direct pe caldarîm.

Lumea se agită, simte în aer ceva fără titlu : „ăștia protestează, tot timpul protestează", le zice curajos doamna mai mult grasă decît slabă celor din jur și așteaptă confirmarea, solidarizarea cu propriul ei protest lansat anume ca să creeze un curent sănătos de opinie. „Ce mai vor, dom'le", o completează năuc un fost tovarăș din armată pe care-l știu : în urmă cu ani eram sub stăpînirea dumnealui. Stăteam pe bănci slinoase cu Vasile Popovici, cu Sechesan, cu Mircea Mihăeș și-i ascultam cuvîntarea searbădă despre o fericire prezisă științific la care n-am ajuns din cauza cîtorva huligani. Îl văd agitîndu-se speriat, stîrnit de mormanele acelea de mere, de indisciplina străzii, de indistincția nemulțumirilor, a confuziei. Arta coborîtă în stradă l-a luat de guler și-i scutură încremenirea dogmatică. Artă și libertate. Țică Răducan s-a întors din străinătate, îmi spune că are nevoie de prostia și de suferința în care trăim, este mult mai bine așa. Este o șansă...

În Piața Unirii, în fostul Palat al Guvernatorilor Banatului, camerele pline de moloz au devenit o clipă „realități estetice", simboluri ale degradării agresive, cărămizi sparte de-a lungul unui drum pe care-l străbat cu Tică, un traseu labirintic ridicat de elevii de la Liceul de arte la tensiunea unor semnificații simbolice, ganguri cu pereții jupuiți de mortar, acoperiți de colaje, scheletele cîtorva porumbei agățați în aer prin fire de nailon, un drum prin oroare, degradare destrăbălată, agresivitate înfrîntă, răutatea unor jafuri dintr-o sală cîndva imperială, barocă, acum un dezastru cu geamuri lipsă prin care fîșîie vîntul. La capătul drumului, printre pereți iluzorii din foi de plastic, o cameră îmbrăcată în fîșii albe de hîrtie, un cub alb, nefiresc, oxymoronic ca o iluzie. O utopie liniștitoare. O minciună tranchilizantă. Drumul dragului prin camerele ruinate ale unei foste splendori chezaro-crăiești.

La intrarea în expoziție, o cameră în care Dan Perjovschi (se zice) a stat trei zile închis, o carceră pe care a îmbrăcat-o în negru, ca un cub bacovian pe ai cărui pereți a scrijelit însemnările unei experiențe carcerale. Afară, un gard vîrstat în alb și roșu, chiar la intrare, o fantasmă, jumătate femeie, jumătate altceva, o gură de canal prăbușită ce partea cealaltă a baricadei. Prin încăperile expoziției violențe ritmînd cu altele de aiurea, din imediata noastră apropiere, manechine indecente figurînd nerușinarea morții, a torturii, a medicamentelor, bazaruri întinse pe podea într-o panoramă absurdă, dar și liniștitoare, un spațiu al crizei, adică al libertății, sau dacă nu așa, atunci măcar al unor eforturi disperate înspre altceva, căutări inconfortabile alăturînd fotografii interbelice, adidași dărîmați, crenguțe spălate de ape, luate de pe fundul unui rîu al patriei, crengi semănînd și ele cu niște schelete, peste tot Starea fără titlu a unor obiecte demodate : mănuși de dame folosite la Școala de duminică, o pălărie **il vecchio**, descărnări în alb și negru, semne dintr-o lume anonimă, colectivă, indistinctă, sincronică, critici de la centru și din provincie, cîteva cadrane de ceas strivite și o fotografie care îmi amintește de Blecher, rotundă, în ceramică, așa cum poți întîlni prin cimitire. Înfățișează un cîine de rasă. Discutăm de-a valma lîngă un foc ciobănesc imaginat din cioburi de sticlă. Ștefan Călărășanu mimează un discurs neologistic ininteligibil, despre rolul artei sau despre altceva, ludic și ușurel afumat ; lîngă el, scheletul unui cap de cal sprijinit de un geamantan din vremea regelui Ferdinand Întregitorul. „Este bine", îmi vine să spun și pe dată îmi răsare în memoria biciuită de noile vremi vocea aceea feminină de la reclama cu Gepa Electrocenter : „puțin mai bine pentru dumneavoastră", mă asigură dumneaei și de data asta îi dau dreptate. Indiscutabil, **Stare fără titlu** este un mare bine. Începutul unei lecții despre libertate, un scandal, o criză. O victorie.

Daniel VIGHI

NOTĂ DE INVENTAR

într-o expoziție, cu o încercare de inducere în eroare din partea inventariatorului

Un călugăr ucis atîrnînd pe zid. Nu. Un eretic. Trebuie să fie Rebelul. Doar un amărît. Penitentul. Îi prețăluiește picioarele ca de cîrpă. Ca de plumb. De fapt, din lemn. Păstrînd vinele arborelui. Golite de sînge. Pline de răni supurînd. Deborînd de așchii. Ce-o fi dincolo ? Dai ocol. În locul scăfîrliei te întîmpină hăul frenetic al ferestrei și gratiile. Gura de canal și grătarul. Lăcașul cu tuburi fluorescente. Bine ticluit ! Corespondență cu adevărata rețea de scurgere din curtea palatului. Ghiorăitul acestei cavități ce (s-ar zice) calculează intervalele.

Valiza presupune colcăială. S-a mai văzut. O pui în colț sau la mijloc ? Printre boarfe și spogoturi — aripi de carton, de gumă, de celofan. Cozi de fiară domesticită. Penajul rătăcit cu stil. Craniul juninci. Al țapului.

Manechinul violat. Ea pără un înger hidos, cum adăsta răstignită pe un pat de spital. În camera de gardă. În închisoare. În cazarmă. La internat. Capul tuns chilug al bunului intern. Sinead O'Connor. Țintă pentru cuțit. Pentru furc(ulit)ă. Iat-o înfiptă în creștet, vibrațiile ei stimulează sadismul asistenței.

Fotoliul cu măruntaiele în secțiune. Locul sfoiagului între două fedăre (=arcuri). Lăsînd să se degaje, ca un nimb, sfîrîitul. Între intestine. Gheara, ciobul, cocarda nuntașului. Plasma bătînd în verde a lucrurilor vechi.

Vinele secretînd rumeguș. Sau făină. Praf de cocos. Trunchiul e, bineînțeles, clepsidră. Coșciugul căptușit cu paiete, cu clincher măcinat, cu atomi ai unor realități de ieri. O jumătate de om supusă flotării — genuflexiune și isprăvită-n rotilă de plug. În grapă. În pieptene. Trupul să-ți înceapă și să se termine cu pliscuri. Ulcele cu mucuri de luminări. Cu aspide veninoase beneficiind de culori protectoare și de un sisîit dulce. Cu bureți ce pot fi excrescențe maligne. Un ins (din nou) lungit, avînd scoarță de copac în loc de coaste. Cămașa de ginere împănată cu însemnări de călătorie ; cu caligrafia decisă a unui început de roman, cu un curriculum vitae fără stăpîn.

Omul invizibil își scoate fesele. Absența crește. Să fii făcut din aburi, din cîlți din fire. Sulițele trecînd din realitate pe pînză (în pînză) și străb itînd la rece inima cornutei. Fructul prea copt se divid e și face să plesnească tabloul.

Privești prin aerul iernatic ca-n oglindă. (Prinzi în luciu un peisaj iernal. Anii au trecut. De la 14 la 41. Școala înzăpezită. Pompa bandajată cu paie. Ivanda. Crumpli (cartofii) copți în rern (în cuptor).

Ieșind, dai de puștiul orb; e pe un podium clădit din ambalaje. Ca pentru a ține tactul — bălăngănirea-i autistă, în timp ce cîntă la acordeon. Din pupila ca un piedestal iese un băiat orb, ce se bi ție obositor cu o armonică pe piept. Îți pui lornionul urat din catalogul expoziției și încerci să dai de ochiu -i deocamdată pustiu. Pînă una-alta, beneficiezi de o audiție stereo a bacății „Am rămas copil orfan și fără vedere..."

Viorel MARINEASA

Burghezimea roșie ieșită să facă unele cumpărături

Pe la mijlocul anilor '70, aflîndu-mă în Polonia, la Torun, în splendidul campus universitar Nicolaus Copernicus, am asistat la o manifestare de tip happening. Aveam, pe atunci, o destul de vagă idee despre ceea ce ar vrea să însemne un asemenea gen de spectacol.

Niște studenți norvegieni, preocupați și de arta a 7-a, ne-au anunțat pe toți cei care participam la un festival internțional al filmului noncomercial, că ne vor oferi un happening... de neuitat. Și, într-adevăr, ne-au oferit ceva memorabil. În primul rînd, prin caraghioslîcul în care au ipostaziat atît „actorii", cît și spectatorii.

BUDINCĂ ȘI COMUNICARE INTERUMANĂ

Pe un spațiu verde aflat în apropierea sălii unde aveau loc proiecțiile cinematografice, am găsit, noi, spectatorii, un mic podium. În mijlocul podiumului, cineva stătea ciuciulete, dar acoperit cu un cearceaf alb. După cîteva minute de așteptare, acel cineva — un tînăr norvegian cu pletele și barba roșcate — s-a ridicat în picioare, lăsînd cearceaful să cadă de pe el. Junele era în pielea goală. A luat poziția de drepți și privea, peste spectatori, într-un punct nedefinit. Patru colegi de-ai lui, avînd fiecare o gălețică cu budincă în mînă (budincă de diferite culori) au năvălit pe el și au început să-i acopere trupul cu pasta aceea vernil, roz, galben, vișiniu. Lucrau precum specialiștii în... chirpici : repede și eficient. Asta a fost partea I a happeningului. În partea a II-a, roșcovanul a coborît de pe podium și a dat iama în spectatori. Le-a mînjit cu budincă, dorind să-i îmbrățișeze, hainele, aparatele de filmat și de pozat.

Sensul respectivului happening (am aflat după aceea) : o punte de comunicare interumană.

NEBUNII CARE TULBURĂ LINIȘTEA ORAȘULUI

Am ajuns la puțin timp în centrul Timișoarei după ce s-a consumat unul din momentele importante ale happeningului „Stare fără titlu". Actanții plecaseră. Peste contururile trase cu cretă albă pe paviment, contururile trupurilor unora dintre cei căzuți în decembrie '89, peste literele care compuneau numele lor, și chiar peste firele de garoafe lăsate, cu pioșenie, acolo, am văzut cum călca, ascunzîndu-și dezaprobarea și ura, am văzut cum pășea, aferată, burghezimea roșie. Burghezimea roșie ieșită să facă unele cumpărături. Pretextînd că a ieșit pentru asta. Aflase ce se întîmplă în centrul orașului și a venit să-i repereze pe nebunii care tulbură liniștea și tihna orașului, nebunii și insolenții care, lăsați în voia lor, înnebunesc și obrăznicesc tînăra generație, îndepărtînd-o tot mai mult de bunele și solidele rînduieli de altădată, cele de dinainte de decembrie '89, cele care s-au tras din altele, poate și mai bune, din anii '50, de pe vremea cînd cîrmuia partea asta de lume, și frumoasa noastră țărișoară, genialul părinte al popoarelor, de la care învățat meseria de Führer genialul Carpaților...

De aceea, zic (și nu numai de aceea). „Starea fără titlu" (care a conținut, de fapt, atîtea posibile titluri și atîtea trimiteri la universul contestatar numit Timișoara) ar trebui continuată. Spre neliniștea celor care au călcat pe firele de garoafe.

Iosif COSTINAȘ

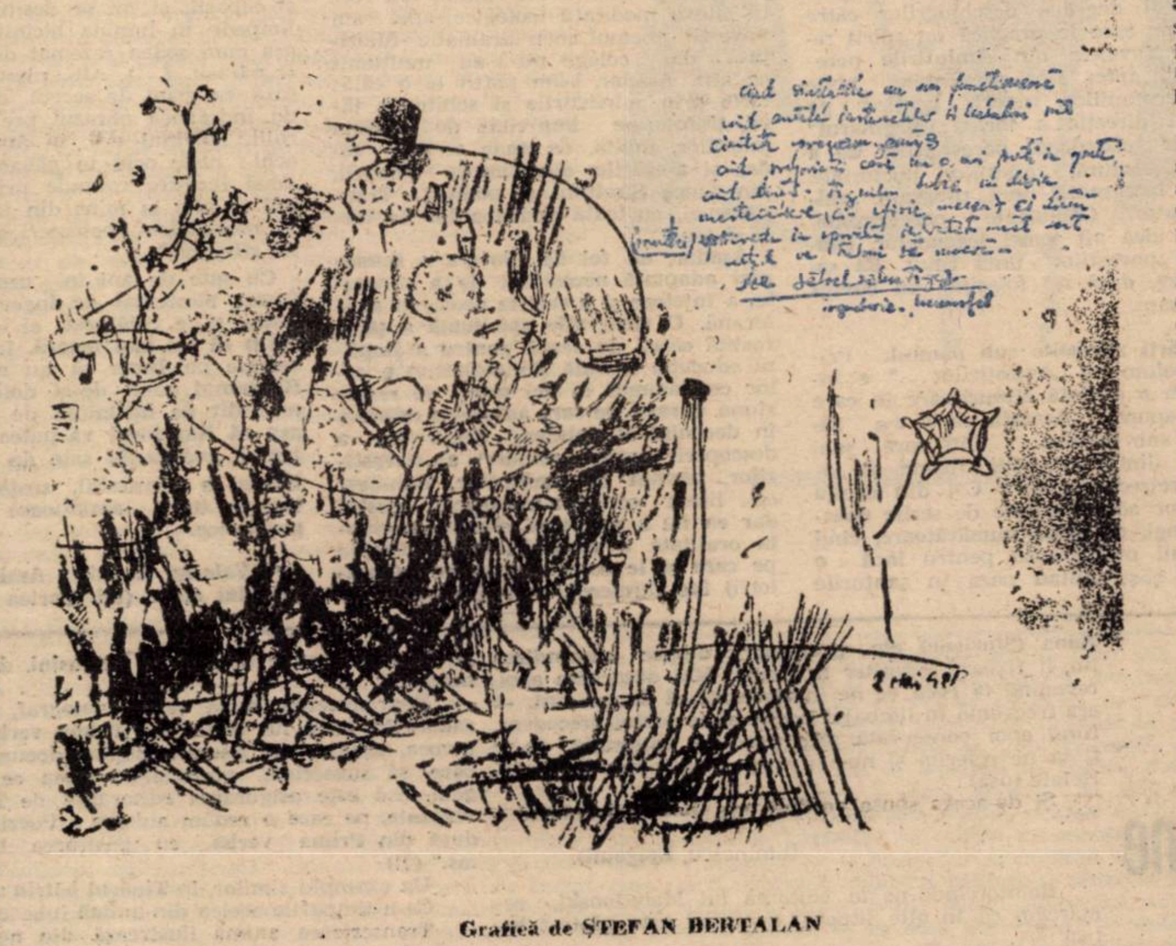

Grafică de ȘTEFAN BERTALAN

Starea fără titlu a artelor vizuale [I]

Benefică sub toate aspectele, manifestarea de artă desfășurată la Timișoara între 9—12 mai a spart cadrul expozițional tradițional. De o neobișnuită amploare (și aici ar trebui subliniat caracterul național), ea a fost organizată de „Grupul Alb 16", format din cîțiva tineri artiști timișoreni, alături de cîțiva studenți și cu sprijinul Muzeului de Artă din Timișoara. Depășind amplele spații oferite de muzeu și de Galeria Helios, manifestările au cuprins și spațiul civic, în special centrul istoric, între Piața Operei și Piața Unirii. Cu alte cuvinte, evenimentele artistice nu s-au desfășurat numai în spațiu — în metri de simeză sau în suprafață, ci și în timp, în care durata alcătuiește prin acumularea momentelor secvențiale imaginea. Acțiunile sau happening-urile se înscriu ca opere ale desfășurării spațio-temporale, urmărind să apropie arta și realitatea. Ele aduc de obicei cu sine spontaneitatea și libertatea de expresie, avînd tangențe și cu teatrul experimental. Aflîndu-și rădăcinile în dadaism, happening-ul a fost practicat în mod constant de cîțiva artiști americani la sfîrșitul anilor '50 (Allan Koprow, Claes Oldenburg, Jim Dine etc.) și apoi adus în Europa. A cucerit teren mai ales în anii '70, cînd Documenta de la Kassel, apoi Bienala de la Veneția îi acordau întreaga atenție.

Într-o împletire cu expozițiile, acțiunile au încercat să transpună în linii generale „starea fără titlu", starea nenumită — colectivă sau individuală — în care fiecare artist și-a tradus încărcătura psihică. Acțiunea lui Constantin Flondor s-a încheiat printr-o instalație avînd elemente de-acum „tradiționale" pentru artist : merele ceruite, mlădițele de vie și ziarele. N-au lipsit nici schemele abstract-filosofice desenate pe pavaj, însoțite de un text biblic. Ideea de ofrandă este alterată acum prin stropirea cu smoală a merelor și a salatei. Această nuanță negativă a și dus la o reacție publică de distrugere a instalației. Acțiunea „Grupului Alb 16" intitulată „Casa de pași" la care au participat și studenții Facultății de Arte Plastice din Timișoara, trimitea nemijlocit la Parabola orbilor, temă celebră în pictura lui Bruegel. Cu ochii acoperiți (semnificativ pentru cel care se bazază în primul rînd pe sensibilitatea vizuală) și ținîndu-se de mînă, semn al uniformizării în aceeași stare de neputință, ei au străbătut astfel centrul orașului, supunîndu-se deliberat acestei infirmități mimate. Un mic spectacol pitoresc a fost acțiunea lui Dorel Găină — „Tîrgul de vise" — care își etala pe jos obiecte dintre cele mai diferite, povestind despre rostul fiecăruia în acest bric-à-brac din care numai memoria personală le-ar mai putea scoate.

„Dispus să se închidă înăuntru stării fără titlu", Dan Perjovschi a ocupat din 9 pînă în 12 mai la Muzeul de Artă o mică încăpere cu ferestre pe unde putea fi spionat din afară, timp în care a acoperit cu desene pereții și tavanul în nota dominantă a „culpabilității". De la albul imaculat al hîrtiei, el a ajuns treptat la desene acoperind filigranat întreaga suprafață, ca într-un cor de voci vorbind deodată, pînă a devenit negru. Trecerea de la albul tuturor posibilităților la negrul funerar este dramatică. Acțiunea intitulată „Ritual" și efectuată de Rudolf Bone în Piața Operei a reluat simbolic suferința purtării crucii și a celor 12 „stații" rămase în tradiția ceremoniilor de Paști. Încovoiat de greutatea unui panou uriaș, Bone a înconjurat piața, sfințită deja de morții din decembrie. Amprenta trupului căzut din loc în loc pe caldarîm accentua ideea de sacrificiu după model christic. Asumîndu-și în mod figurat povara propriei greutăți și a ridicolului de a-ți purta condiția proprie oriunde, Lia Perjovschi a străbătut Piața Operei ducînd în spate o paiață de cîrpe și trăgînd cu picioarele pe urmele ei alta întinsă pe pămînt. Un simbol al penitenței publice.

Grupul „Subreal", format din Călin Dan, Iosif Kiraly și Dan Mihălțeanu, a propus un sondaj al opiniei în general, despre orice, într-o atmosferă provocator erotică, după cum Teodor Graur, sub titlul grandilocvent de „Artă și Democrație", sonda opinia publică despre artă sau despre democrație, subiecte care prin natura lor generală incită pe fiecare să se pronunțe, fără a fi în cunoștință de cauză. Rezultatul s-a concretizat în audierea unei casete care aduna cele mai felurite impresii și opinii ale străzii și în colectarea unor fragmente de texte care dădeau răspunsurile în scris. Graur a pus astfel în lumină o manieră mai obiectivă, mai crudă de a observa impactul dintre artă și public. Tot ca un ritual trebuie privită și „Incinerarea" lui Rudolf Bone, care a dat foc noaptea unei paiațe. Redescoperirea unor gesturi uitate ca urmare a alienării omului contemporan a produs modificarea gradului inițial de implicare al participanților.

Între procesiune religioasă și cortegiu funebru, acțiunea Cameliei Crișan Matei, a Ilenei Pintilie și a lui Eugen Gondi îndemna de asemenea le recuperarea unei trăiri colective a celor care participau la săvîrșirea unui ritual. Redescoperirea unor epoci revolute prin bucuria săvîrșirii unor gesturi rituale, cum ar fi solemnitatea purtării unui prapor, nu poate împiedica sentimentul de frustrare colectivă și individuală în fața degradării valorilor morale și culturale. Starea sufocantă de frustrare a atins paroxismul în spațiul interior al viitorului Muzeu de Artă, unde, în peisajul dezolant al degradării generale se auzeau accentele în forța ale instrumentelor de percuție, după cum se puteau citi și în cele două texte despre rinocerizarea și alienarea societății în care trăim. Punctînd parcă pe aceeași notă „starea", un grup de șapte elevi din clasa a IX-a a Liceului de artă din Timișoara a obținut efecte de mare rafinament plastic în niște instalații amenajate în același spațiu al muzeului. Traseul anevoios prin săli și culoare devine și mai dificil într-un coridor aproape obscur, refăcînd în plan simbolic drumul inițiatic și încheindu-se dintr-o dată într-o sală de o pace absolută, îmbrăcată complet în hîrtie albă. Asistența era astfel invitată la un moment de reculegere, în care cuvintele erau de prisos. Acțiunile au fost completate cu diaporamele lui Paul Cheptea și cu diferite alte acțiuni filmate și difuzate pe video.

Ileana PINTILIE

Cronica literara de Cornel Ungureanu

VALERIU ANANIA — amintiri și anamneze

1. Nu cunosc un studiu mai răbdător care să se fi oprit asupra operei lui Valeriu Anania: operă abundentă, legată, în fiecare demers al ei, de întrebările majore ale spiritualității românești, ea prelungește, cu destule libertăți (permise? nepermise?) investigații ce țin, deopotrivă, de laicizarea scrisului religios și de spiritualizarea scrisului „laic". Cred că nici unul dintre autorii de azi nu e mai calificat a analiza raportul sacru-profan numit de Mircea Eliade, identificat de el în Orientul miturilor originare. Creștinismul cosmic rămîne un punct de reper pentru Valeriu Anania, spirit deloc fanatic în afirmarea „disciplinei cinului său". **Miorița** și **Meșterul Manole** au privilegiul unor lecturi noi, realizate de autor imprevizibil, educat la școala ortodoxiei. Stăruitor între cărțile mari ale Răsăritului, el nu este mai puțin apropiat de Arghezi, de Blaga, de Victor Papilian și de V. Voiculescu. **Rotonda plopilor aprinși** arată că i-a înțeles pe aceștia cum foarte puțini istorici literari i-au înțeles. I-a descoperit „din interior". S-a aflat cu ei nu în raporturi de subordonare necondiționată, de vasalitate totală, ci de dialog. Pentru cel ce va vrea să-l înțeleagă pe Arghezi, de pildă, paginile memorialistice ale lui Valeriu Anania rămîn indispensabile.

Iar prefața la **Miorița** îl deconspiră pe marele poet așa cum puține texte îl deconspiră. Poemul dramatic al lui Valeriu Anania, operă esențială a underground-ului literar din deceniul al șaselea e citit de Arghezi cu un ochi fratern. Îi dă șansa de a-și evoca tinerețea sa monahală, anii săi de călugăr și de fervoare mistică. Se descoperă nu atît în opera (deocamdată nu în opera), cît în aventura umană a confratelui oltean.

Aventura umană nu-i o sintagmă întru totul întîmplătoare. Chiar dacă are coeficientul ei, incomod, de aproximație. Spiritul pandur, combatant, care îl anima și pe Arghezi (dar și pe Macedonski) poate fi descifrat într-o seamă de acte care îl individualizează, cu strălucire, pe Valeriu Anania. De fapt, scriitorul are umor și, descriind întîmplările unui poem („covîrșit de arghezianism") va nota: „Spiritul polemic al poeziei era cît se poate de evident și pentru aceasta era de ajuns să amintesc că, citindu-i-o într-o bună zi marelui meu prieten, mitropolitul Firmilian, om cu largi deschideri spre cultură și, în același timp, cu un controlat simț al umorului, acesta m-a privit lung, zîmbind, și a clătinat din cap: „— E foarte frumoasă, **dar dacă o publici, te caterisim!**" (s.n.). Dar poemul îi place lui V. Voiculescu, care îi scrie un „Adaos"! Hotărît lucru, locul lui Valeriu Anania ar fi în vecinătatea literaților, și nu în apropierea marelui mitropolit!

Poezia lui Valeriu Anania e, cel puțin într-o primă fază a ei, argheziană. Să scriem, simplificînd, că vitalismul celor doi poeți are cîteva surse comune. Ca și viziunea lor despre lume. Dacă poezia slujește o cale argheziană, prozele lui Valeriu Anania — cele din **Amintirile peregrinului apter** — trebuie citite lîngă romanele, nuvelele, povestirile lui Galaction sau Voiculescu. Sînt la fel de lipsite de gratuitate ca și prozele acestora. Sînt „spiritualizate". Limba „vechilor cazanii" își trăiește, din plin, tinerețea și expresivitatea.

TUDOR DRĂGUȚESCU, Cocoșul

Ceea ce numim, îndeobște, **orizontul fantastic** al acestor proze, ar aparține mai degrabă deschiderilor către sacru pe care le practică un spirit religios. Nuvelele din **Amintirile peregrinului apter** sînt admirabile texte ale hierofaniilor, superb poetice pe această direcție a lor. „Imaginarul" nu este subordonat necesităților de a face literatură, ambițiilor auctoriale. El se integrează unui program „culturalizator". Călătoriile peregrinului vor să dea alt temei legendelor, istoriilor, „poveștilor" unui ținut. Să sacralizeze, dacă nu folosim un cuvînt prea mare.

2. **Cărți zămislite sub pămînt.** Primul volum al „Amintirilor..." e însoțit de o **prefață lămuritoare** în care ni se spune: **„Această carte s-a zămislit sub pămînt...** Cîți oare mai trăiesc dintre osîndiții Jilavei de acum treizeci de ani? Cîți din celula 4 își vor aduce aminte de serile noastre, lungi, de după numărătoare, cînd gardienii ne zăvorau pentru încă o noapte și-și mutau paza în șanțurile dinspre gratii, lăsîndu-ne să așteptăm, pe dunga priciurilor, mult doritul minut al stingerii. Atunci, în ceasurile acelea de liniște fragilă, bolta de piatră și beton, deasupra căreia, la cîțiva metri, crește iarba, adăpostea academia celor aproape patruzeci de intelectuali cu condamnări grele... /.../ Cînd mi-a venit rîndul, am rostit cîteva meditații teologice, apoi am povestit poemul meu dramatic **Miorița...**, dar colegii nu s-au mulțumit cu atît. Așadar, i-am poftit la o călătorie prin mînăstirile și schiturile țării, ținîndu-ne împreună de coama munților, înaltă, de unde se pot vedea și așezările din Cîmpia Dunării, din lunca Siretului și podișul Transilvaniei, cu toată podoaba lor de turle și cruci".

Așadar, un fel de **Cîntare a României** adaptată necesității de a cunoaște, a înțelege și a rezista acolo, în subterană. **O Geografie spirituală a țării**, rostită seară de seară pentru a împlini educația morală (în definitiv) a celor condamnați la ani mulți de recluziune. **O saga, pe care autorul a reluat-o** în deceniul al optulea, după ce a descoperit „eroul comun" al povestirilor, semnul lor unificator. Bănuiesc că litera scrisă a modificat destul dar ea nu a reușit să elimine prezența oralității a povestirilor. Libertățile pe care și le asumă naratorul (naratorii) fac farmecul acestei cărți, deocamdată aflată la volumul I.

Dacă există un „folclor de temniță" în literatura foștilor încarcerați, el — cred — ar putea fi descoperit doar în plăcerea digresiunii, a înmulțirii nucleelor narative. Toate celelalte se resorb într-o operă autonomă, cu mesaj limpede, deloc marcat de constrîngerile subpămîntene. Sau poate „pofta de a vorbi", limbajul extrem de abundent să fie, chiar el, o consecință a acelor ani?

3. **Îngeri și amintiri.** Capodopera primului volum și una dintre povestirile pe care orice antologie a prozei scurte românești e invitată a o reține este **Întîlnire la Vodița.** Între angeleologii amatori, cu toții activați de către o admirabilă povestire a lui Marquez se instaurase un mimetism care banalizase o temă. Valeriu Anania nu se teme că istoria îngerului sortit să rămînă pe pămînt și nici aceea a călugărului blestemat „să nu moară" sînt consumate. El le reînvie cu ajutorul darurilor povestitorului tradițional: arta portretistică, știința de a pregăti un moment de șoc. **Povestirea hagiografică,** din care se hrănea, cu timiditate, literatura lui Galaction și a lui Voiculescu, e folosită cu dezinvoltură de Valeriu Anania, mereu admirabil în „reconstituirile" sale. El știe, precum puțini prozatori români, a evoca viețile întemeietorilor, a păstra tonul solemn și a nu exagera în solemnitate și ritual. Valeriu Anania are, iarăși, precum puțini autori români, capacitatea de a evoca o lume originară ca și una în care (cum ar spune V. Voiculescu în **Ultimul Berevoi**) magia și-a istovit puterile. Fără să se identifice, magicul și religiosul își descoperă în literatura acestui autor așezat pe liniile de forță ale Tradiției destule elemente comune.

În fond, vorbind despre această personalitate aflată în explozivă expansiune, am putea trece cu vederea artisticitatea prozei, neîndoios recuperînd o vîrstă a scrisului românesc? Iată întîlnirea dintre Îngerul apter (blestemat, nu-i așa) și călugărul de la Vodița-: „Răsărise ca din pămînt, pe neașteptate, amestecat cu ierburile și copacii, și mi se deslușea tot mai limpede în lumina biciuită a pădurii, așa cum ședea rezemat de zidul vechi și părăsit. (...). Alb, pleșuv, cu barba rară ca grîul de secetă, din care abia de îndrăznea obrazul prelung și scorojit, bătrînul era, în fapt, mai mult ochi; niște ochi în găvane largi, ca două ferestre rotunde prin care Timpul se uita la mine din tărîmul parcă al neștiutelor petreceri și nebănuitelor sfîrșituri".

Cu sute de ani în urmă bătrînul fusese blestemat de Înger (el ne vorbește, el e călătorul, el e povestitorul!) **să nu mai moară.** Iar el îl blestemase pe Înger să nu mai zboare. Blestemul celui de-al doilea rămîne neclintit de întîlnirea de la Vodița, așa că Naratorul va putea să-și amintească aventurile sale de demult. Artificiul e admirabil, susținînd arhitectura unei ambițioase construcții prozastice.

• **Valeriu Anania: Amintirile peregrinului apter (Ed. Cartea Rom., 1990)**

Cronica ediției

Neologisme inoportune

Abundența lexicului latin-romanic e o constantă a stilului poetic macedonskian, îndeosebi în primele două cicluri (**Prima verba**, 1872 și **Poesii**, 1881). Furați de savoarea, particulară în veacul trecut, a acestei coordonate, nu trebuie mers totuși, în editarea operei, mai departe decît a stat în intenția scriitorului la **data publicării** așa cum se întîmplă în poemul **Strigătul inimei**:

Cînd legea cea **sanctă** vedea-vei călcată...

În ediția princeps din 1872, grafia **sântă** reproduce, din contră, termenul vechi, moștenit, continuatorul natural pe teren românesc al latinescului **sanctus, -a.** Deși, treptat, în limba noastră, **sînt, -ă** a fost înlocuit de „sinonimul" slav, destul de apropiat ca sonoritate: **sfînt, -ă**, nu putem, evident, interveni în text nici în celălalt sens, prin introducerea neconformă cu voința poetului a termenului de sorginte slavă. De altfel, **sînt, -ă** nici n-a dispărut măcar în limbă; **Dicționarul explicativ al limbii române** (DEX-ul îl înregistrează cu semnificația **popular** și fără indicația **învechit**, iar cuvintele compuse: **Sîntion, Sîmpetru, Sînziana (Sînziene) etc.,** „vorbind" despre răspîndirea lui, îl fixează definitiv în limbă. Mai observăm apoi, revenind la ceea ce ne interesează, că **forma sînt, -ă** era frecventă în limbajul poetic al secolului precedent, fiind apoi conservată prin practica editorială, de-ar fi să ne referim și numai la un singur caz (de notorietate însă):

Și de-aceea spusa voastră era **sîntă și frumoasă**

(Eminescu, **Epigonii**).

Reîntorcîndu-ne la editarea lui Macedonski, remarcăm că în alte situații, **termenul este păstrat intact**:

În zilele de astăzi e stîrvul otrăvit,
Din care **sîntu** soare cu flacăra-i suavă
Nu poate să mai scoată nimic decît otravă
(**Către viitorime**).

O anumită explicație pentru opțiunea filologică din **1966 în favoarea lui sanctă** există totuși: **editorul a găsit termenul astfel redat în manuscris**; nu trebuie să uităm însă că textul autograf este datat **ianuarie 1866,** deci cu mai bine de șase ani înainte de apariția ediției princeps, cînd poetul avea doar 12 ani! Există suficiente dovezi că la 1872 zelul neologistic al poetului se mai atenuase, iar cîțiva ani mai tîrziu Macedonski avea să ia poziție teoretică deschisă împotriva abuzurilor în această direcție: **„Zi privighetoare iar nu filomelă; de poți zi mai bine salcîm decît dafin; zi trandafir iar nu roză; de poți zi miros iar nu parfum** și, în nici un caz, nu zice **profum. Aură** în loc de **adiere** nu mai merge. **Uită zefirii și zi vînturele. Azvîrlă cît colo pe belă, fidelă, rebelă; încît de stelă,** nu mai vorbesc. **Azur** și **pur** se iartă, uneori în hatîru rimelor; zi ceasornic iar nu **orologiu; iar la dobitoace, e bine să le zici asini, dar mai bine măgari!"**

Reproducerea, după textul autograf, a variantei sanctă în locul lui sîntă, din Prima verba, ar putea invoca, așadar, un anumit „suport documentar", la care să subscriem, eventual... Ceea ce nu înțelegem însă este asigurarea editorului de la **Note și variante,** pe care o redăm aidoma: (Poezia e) „reprodusă din **Prima verba,** cu păstrarea titlului din ms." (?!)

Un exemplu similar, în **Tînărul bătrîn:**

Ce-n timpurile acelea din **animă** iubeam.

Transcrierea **animă** ilustrează din nou o **hiperneologizare** nedorită: atîta vreme cît grafia ediției princeps (și a manuscrisului!) este **ânimă,** e destul de evident, ca să nu mai insistăm, că poetul n-ar fi avut nici un motiv întemeiat să înregistreze închiderea lui **a** la **â (î)** în grafia macedonskiană îl obligă pe editor să redea astăzi **inima** sau, mai bine: **inima,** ca să rămînă, prin această din urmă formă, în consens cu varianta generalizată în volum.

Animă cu înțelesul „inimă" n-a existat niciodată în românește. Teoretic n-ar fi, desigur exclus ca **animă** să fie o creație lexicală proprie, cum se întîmplă frecvent la poeți și, uneori, la Macedonski. Noi rămînem însă la părerea că realizarea lexicală este a... editorului. Aici, precum și cîteva pagini mai departe:

Iar dacă cîteodată a mea lîră suspină,
Nu este pentru lume, ci **anima** mea plină
Nu pot ca să opresc!

I. FUNERIU

Livius Ciocârlie

Fragmente de jurnal

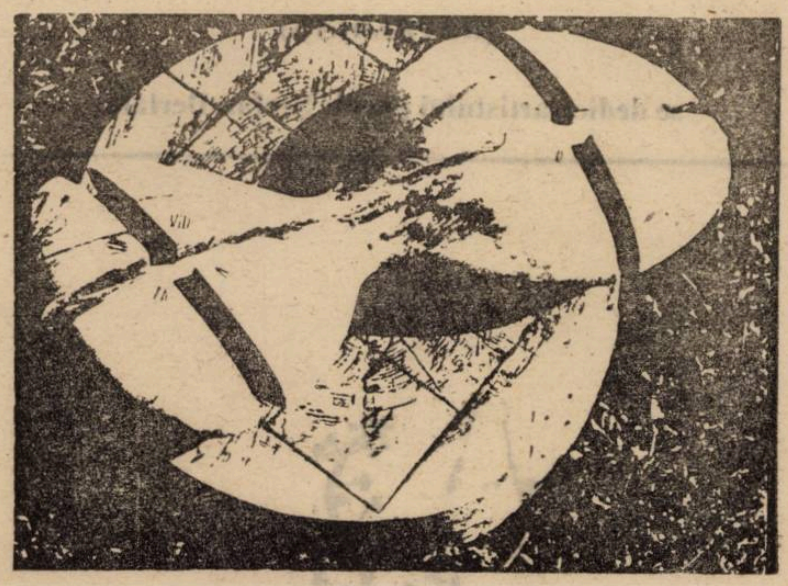

BATA MARIANOV, Proiecții de forme maturale

Parcă s-a mai răcorit. Tata are șaptezeci și cinci de ani. Îi tremură vocea, se simte bolnav. Aș fi crezut că va aștepta moartea mai țărănește, cum a îndurat operațiile, însă e deprimat. La Butoiești, și mama B. și nașa spun, senine, că nu mai au mult și se duce pe deal. E o probă greu de trecut. Deși, cînd cu prezumtivul cancer nu m-am speriat, nu sînt sigur de mine. E una să ai o boală în tinerețe, cînd te poți vindeca sau măcar speri că poți, și alta să știi că prin firea lucrurilor ți-a venit vremea să mori. Oricum, ni se pare mai ușor de suportat ideea stingerii, ca într-un somn, decît imaginea închipuită a mersului pe deal. Am o fire retractilă, cu instinctul întoarcerii în starea placentară, dar gîndul la protecția definitivă între patru scînduri, sub un metru de pămînt, îmi strînge inima. În schimb, aș suporta ușor scăderea progresivă a puterilor, lingoarea, am voluptatea decrepitudinii, văd cu plăcere cum încărunțesc. Toate astea nu spun nimic despre tata. Nu semănăm, iar viața lui, de cînd l-au părăsit și fetele, a fost un limb, unul către nicăieri.

Visez cu o mulțime de scriitori, cei mai mulți necunoscuți, iar trei dintre ei, sub impresia gîndurilor de peste zi, au murit la București. Sînt în convoiul de înmormîntare, pe străzi centrale liniștite, a plouat. Totul foarte vag. Mai clar în continuare, la Timișoara. Mă duc pe motocicletă — ? — la Pintilie. Ajuns în fața casei văd că și el se pregătește să-și scoată motocicleta. Cum văd asta, nu înțeleg, locuiește la etajul trei. Mă duc în spatele blocului, să-l întîmpin, însă nu mai apare, iar după un timp îl văd zburînd pe cer cu un soi de deltaplan, de fapt un impermeabil mai larg „Ce plăcut trebuie să fie!", spune Feri, care a apărut lîngă mine, știu de unde, numai un moment. Îi explic că prefer sistemul meu de zbor fără aparate, cînd visez. După aceea sînt în casă la Pintilie, nici la București nici la Timișoara, iar casa lor, de afară și dinăuntru, nu seamănă cu nimic cunoscut. Parcă sîntem mai mulți. Le vorbesc și lor despre sistemul meu de zbor. Aflu de la Pintilie că printre cei trei scriitori care muriseră era și Florin Mugur. Sînt consternat. O doamnă, prietenă de familie cu decedații, povestește cum s-a întîmplat accidentul, cu un taxi. Surprins de vestea morții lui Florin Mugur, încerc să-mi amintesc numele citite în ziar înainte de a adormi. În vis știu că visez și îmi închipui că aflasem de moartea scriitorilor înainte de a adormi. Poate, îmi spun, n-a murit decît în vis. Ca să mă lămuresc, mă fac invitat de Cornel Ungureanu la el acasă. Ne scoatem paltoanele pe întuneric, să nu trezim copiii, într-un antreu înăuntru e ur' soi de petrecere. O încăpere înaltă, mare, sobă de teracotă cu înfloriturI, mobilă Biedermeier desperechiată și prea puțină, fără covor pe jos. Are locuință frumoasă îmi spun, însă camerele sînt prea mari, nu pot să fie camere atît de mari în blocul de lîngă catedrală unde, și în vis, știu că locuiește și unde niciodată n-am intrat. E și tatăl lui, intelectual timișorean de modă veche și doamna, înaltă, blondă, atrăgătoare, foarte animată (amîndoi fictivi). Este și Sorin, care a fost la înmormîntare (eu, între timp, n-am mai fost). Povestește și încerc să înțeleg dacă printre cei înmormîntați fusese și Florin Mugur dar, nu știu de ce, nu-l întreb. La despărțire, cu el și Șerban, stabilim cînd să ne întîlnim. Deodată îl văd pe Dimitri Weiss Sorin l-a cunoscut — chipurile — în gara de Nord. „Eu te știu, tu mă știi, i-ar fi spus, dar nu știu de unde să te iau". Alerg după Dimitri și îi explic de ce nu i-am mai scris înțelege prea bine, e pățit. Însă măcar cartea de ce nu i-am trimis-o, mă întreb (Chiar, de ce ?). Mă trezesc.

La „Orizont" cu un articol. Pe drum, Traian Dorgoșan, tuns scurt și angajat la universitatea populară. În redacție, Laurențiu Ulici, venit de la București, povestește umoristic atrocitățile din Iran. La Pintilie, zi bună, lucruri interesante despre imperialismul spiritual al intelectualilor legionari. Spre casă, nu știu de ce, mă gîndesc iar la moarte. Trec pe strada doctorului Nubert, care mai are cîteva zile de trăit. Eu țopăi, încîntat de pagina despre Mircea Zaciu scrisă azi dimineață. Acasă, mama mă întreabă de ce am luat „vinul ăla". „Șampanie" spun, iritat. „Tată-tău n-are voie să bea. — Șampania nu-i de băut. — Dar pentru ce-i ? — Pentru sărbători. — Tată-tău ce să sărbătorească, că el s-a săturat de trăit !" La masă îi pun Alexandrei cremă de cacao și o întreb dacă să torn deasupra cremă de vanilie. Da, zice. Cînd ies, îi spune lui T: „Ce păcat că tata nu m-a lăsat să-mi pun eu cremă, așa nu pot s-o mănînc". Nu suportă crema de vanilie. Nu vrea să supere nici în lucrurile cele mai mici. După prînz, la trei, pe arșiță, fiindcă îi promisesem că o duc într-o zi la cinema, plecăm împreună în piața Lahovary, la „Victoria", unde rulează un film american de aventuri Nu găsim bilete. Îi propun *Mesaj în spațiu*, la „Apollo", în cealaltă parte a orașului. O fi, îi spun, științifico-fantastic. Cînd colo, e japonez, cu imagini mai mult etnografice, și nici țipenie de spectator, afară de cîțiva copii gălăgioși. Ori e un film foarte bun și de aceea necăutat, ori e într-adevăr foarte prost. Ar trebui să mai așteptăm aproape o oră în parparcul oprit. Acasă, în compensație, jucăm ping-pong.

Soare, ceva mai multă răcoare. La magazin, găsesc ghete de munte. Mă tund. Fața de prostănac pe care ți-o dă capul tuns. După masă, pe soare năucitor, tenis cu Dorin. Cei de la Electrica, foștii mei prieteni din adolescență, stau sub umbrare, bînd sticle de bere, lîngă cabana lor. Prin ei Achim. Vorbim despre Păltiniș și despre Paul Miclău. Seara, pe întuneric, stăm toți patru pe terasă. proape tăcuți.

Douăsprezece zile la Păltiniș, numai cu fetele. Alexandra, docilă, bine dispusă, obositoare numai pentru că nu îndrăznește să-și spună dorințele (la zece zile după ce-mi spusese că altă dată ar vrea să aibă și ea banii ei, însă fără să primească de la mine nici cu împrumut, revine și spune dacă mi-ai da un leu, m-aș duce cu el la jocul mecanic). Corina, posomorîtă, cu gîndul la Timișoara, știind mai mult în cabană, suferind de stomac, pînă ce-și găsește niște amici de vîrsta ei și, cum îi e firea, lipsită complet de instinct de conservare, se cheltuie nebunește, nici n-o mai vedem. Vreme schimbătoare, destul de rece, brazi peste tot, cu puritatea lor camf anostă, afine, smeură, telescaun, văi adînci. Seri petrecute cu G., activist de partid, conferențiar la „Ștefan Gheorghiu", fost coleg de liceu, și mai nemulțumit decît mine, sătul pîn gît. O zi la Sibiu, numai cu Alexandra, orgă în biserica evanghelică, soare în Dumbravă, altă zi în Sibiu la plecare, toți trei îl întîlnesc pe maestru la gară, Corina, care nu-l știe, îl recunoaște din instinct. Pare hotărît să se mute la Sibiu. Acasă, T a înaintat cu lucrarea, profesorul mulțumit de capitolele citite. Urcușul către Păltiniș, satul Rășinari

Ieri, la facultate, restanță cu studenți. Lumea îngrijorată de criză, în Polonia mare mișcare sindicală, regimul pare speriat. Budapesta în 56, Praga în 68, Polonia acum, cîte o speranță la doisprezece ani. Încă două sau trei speranțe dintr-astea și vorba mamei B., vine vremea să mă duc pe deal. Seara mă pofțește Șerban, vrea să-mi dea *Afinități selective*. Stăm, cu doamna, pînă la închidere, într-o sală răcoroasă a restaurantului din parc. Vorbim despre Andrei. Cu exigența lui dintr-o altă lume, Șerban nu admite să-l traduci pe Meister Eckhart fără ca mai întîi să-l știi, limbă și gîndire, *à fond*.

Octombrie. Din august, nu s-a întîmplat cine știe ce. Florin Mugur a citit manuscrisul cu corespondențele, pare mulțumit. Un ciomăgar de la „Săptămîna" a încercat să se folosească de un articol din „Orizont". L-aș fi acuzat pe Manolescu de plagiat. Dintre cunoscuți, chiar și prieteni, unii s-au mirat, dar au crezut. Deci nu li se pare imposibil ca eu să fiu un ticălos, sau Manolescu un escroc. Alții, mai lucizi, n-au crezut. Printre ei, slavă Domnului, Manolescu însuși. Experiență într-un fel interesantă : timp de o săptămînă am putut, prin transfer de competență, să mă simt în pielea unui om de nimic. E o situație care-ți deschide mari perspective. Nemaiavînd nici cenzură morală, nici ceva de apărat, devii în stare de orice. Lucrez la eseul despre Sorin. Cursuri destul de bune și o săptămînă la Recaș cu studenții. Un director arogant și abuziv. Împreună cu Deliu m-am repezit la el atît de sălbatic, încît s-a îngrozit. Zile cu soare în vie, studenți cuminți, prea cuminți, s-au învățat să rabde orice. Li se pare firesc. Frig în casă, aprovizionare grea. Aseară, Nichita Stănescu la televizor. Să mergem în fabrici, să punem mîna, să ascultăm cu dragoste directivele. Nelinișteа pe care ți-o dă evidența unui fapt de neconceput

Livius CIOCÂRLIE

Dincolo de cuvînt

O imagine pierdută

Delir „rătăcire a conștiinței, manifestată prin halucinații, aiurări etc." și verbul înrudit **delira** „a fi în stare de delir, a aiura" sînt, ambele, neologisme, iar sursa lor este latino-romanică. Varianta, astăzi desuetă, a substantivului — **deliriu** —, însușită de Eminescu în **Sărmanul Dionis** („ — Are friguri... e în **deliriu**, zise serios pleșuvul"), trimite direct către latină (cf. expresia **delirium tremens**). Tot pentru substantiv, „Îndreptarele" recomandă pluralul în **-uri, deliruri**, dar poeții preferă — mai ales la sfîrșit de vers, unde intervnie presiunea rimei — forma „scurtă", în **-e** : „N-am spus nimica despre delire,/Și n-am în versuri nici o **simțire**" (Al. Macedonski, **Răspuns la cîțiva critici**). Printr-unul din subsensurile sale, **delir** scapă din zona patologiei, devenind sinonim parțial cu „entuziasm", „exaltare", „frenezie". La marile meciuri de fotbal, cînd echipa lor favorită „marchează" și, mai ales, cînd părăsește victorioasă terenul, spectatorii „sînt în **delir**", ne asigură crainicii aflați la fața locului.

Deși ambii termeni sînt destul de răspîndiți (**Delirul** e și titlul unui roman al lui Marin Preda, din 1975), citatele din dicționare nu corespund nici cantitativ, nici calitativ. Lipsesc, din păcate, versuri memorabile din Bacovia. Iată cum începe și cum se încheie poezia **Spre toamnă** : „Pe drumuri **delirînd**, / Pe vreme de toamnă, / Mă urmărește-un gînd / Ce mă îndeamnă : / — Dispari mai curînd ! / / (...) Și mereu **delirînd**, / Pe vreme de toamnă / M-adoarme un gînd / Ce mă îndeamnă : / — Dispari mai curînd !". Și **delir** se ivește de obicei în poziția privilegiată a finalului de vers, unde pauza și ecoul rimic îl reliefează. „Cuplul" obsedant **delir-cimitir** se reînfiripă la un interval minim, în poemele **Nevroză** și **Pulvis** : „Ea plînge și-a căzut pe clape, / Și geme greu ca în **delir**... / În dezacord clavirul moare, / Și ninge ca-ntru-un **cimitir**" ; „Imensitate, veșnicie, / Pe cînd eu tremur în **delir**, / Cu ce supremă ironie / Arăți un fund de **cimitir**".

Rupte din conexiunile lor istorice firești, **delir** și **delira** rămîn, în procesul intercomunicării obișnuite, niște simple neologisme care, ca atîtea altele, nu „spun" nimic vorbitorilor, întrucît alcătuirea lor este lipsită de transparență. Dar, la nivelul latinei, verbul **delirare** ni se revelează ca o formație analizabilă, și încă într-un chip surprinzător. Într-adevăr, dacă îndepărtăm prefixul **de-**, care în cazul de față adaugă ideea spațială de „abatere", „ieșire", dăm peste un termen cîmpenesc, din agricultură : **lira** „brazdă" ! Rezultă de aici că înțelesul dintîi al lat. **delirare** a fost „a ieși din brazdă, a părăsi brazda", iar numai ulterior, printr-o cutezătoare analogie, verbul a ajuns să semnifice „a aiura". Transcriu, ca fiind extrem de prețioasă, observația grămăticului latin Varro (sec. I ante Christum natum) : „după cum, atunci cînd se abat din drumul drept al trudei lor, se zice despre boi că **deliriază (boves (...) delirare dicuntur)**, tot astfel, printr-o asemuire, se spune și despre oameni că **deliriază**, atunci cînd, părăsind drumul drept al vieții, o apucă pe o cale greșită". Astăzi irosită, metafora se reconstituie în interiorul latinei, vorbind cu putere despre salturile asociative ale fanteziei și ilustrînd persuasiv cum un termen „profesional", în speță : „agricol", pătrunde, ca imagine, în limba comună și, totodată, cum această imagine, după migrarea cuvîntului dintr-o zonă lingvistică în alta, se poate, din păcate, stinge.

Nu va fi, cred, lipsit de interes să amintesc că română actuală, foarte îndatorată limbajului rustic, dispune de o locuțiune verbală extrem de expresivă, care, prin structura ei, amintește îndeaproape de lat. **delirare**, chiar dacă, din punctul de vedere al înțelesului, i se opune : **a da pe (la) brazdă**. Iat-o, la diateza reflexivă a verbului, în povestea lui Creangă **Soacra cu trei nurori** : „Încet-încet, nora **s-a dat la brazdă** și baba era mulțumită cu alegerea ce-a făcut". Într-o replică a Spînului, din **Povestea lui Harap-Alb**, verbul din cuprinsul locuțiunii este activ și tranzitiv : „— [...] Hei, hei ! Nu știți d-voastră ce poam-a dracului e Harap-Alb aista ! Pînă **l-am dat la brazdă**, mi-am stupit sufletul cu dînsul". Așa cum se știe, plugăritul a fost, vreme îndelungată, îndeletnicirea de căpetenie a neamului nostru. În atare condiții, nu e de mirare că **a (se) da pe (la) brazdă** a ajuns să însemne „a (se) cumința", „a (se) acomoda". În aceleași condiții substantivul nostru **brazdă** s-a mlădiat semantic în fel și chip, dobîndind înțelesuri figurative vrednice de toată atenția. Mai atingător mi se pare acela de „cută", „încreștitură", „zbîrciturâ" a feței". L-am întîlnit de nenumărate ori în proza lui Ion Agîrbiceanu, dar reținem deocamdată, un singur citat, din capodopera **Strigoiul** : „Bărbatul o asculta încordat și sugea tot mai des din țigară [...]. După ce isprăvi de povestit, Maria părul mai intimidată decît la-nceput. Pe fruntea bărbatului se adunaseră **brazde-brazde**. Ochii lui iar priveau prin părete, departe". Aidoma ca în limba populară, repetiția **(brazde-brazde)** are valoare intensivă.

G. I. TOHĂNEANU

Lucian Petrescu

IEȘIRE DIN SOLIPSISM

(HAPPENING)

se dedică artistului plastic Ștefan Bertalan

grafică de ȘTEFAN BERTALAN

Duminica dimineața, Amadeu se scoală, dejunează frugal, îmbracă repede niște haine uzate, împachetează o bucată de mămăligă amestecată cu pîine și brînză, un fel de minciog uriaș dintr-o plasă de nylon transparent, deasă și largă, prinsă de o ramă circulară fixată de o tijă din același metal, îngustă și elastică, un borcan de sticlă lipit de o altă plasă, care-l ține mereu vertical.

Toate legate de bicicleta veche, cenușie, marca „Ucraina".

Iese pe autostrada aproape goală.

Cerul este senin, uscat, vag albăstriu.

Urcă pe bicicleta înaltă și pornește, pedalînd agale, către suburbia străjuită de apa canalului, verde și înceată, podidind malurile în fine scăpate de carapacea de beton din interiorul orașului. O jumătate de oră de drum, fără grabă, pe dîmbul dimprejurul apei ce prinde să strălucească sub soarele pieziș. Răcoarea din zori, străpunsă de primele raze fierbinți.

Amadeu Berta cîntă, fals și vesel, probabil melodia unei sonatine, repetate inconștient pe clapele unei străvechi **Stingl**, în anii copilăriei; pe Amadeu îl amuză și acum acea istorie paralelă cu care i s-au măsurat primii ani. Îl binedispune libertatea de a cînta, din poftă sau bucurie, a micului Amadeus. Comparația nu-l mai intrigă de mult, și nici puterea, geniul sau fericirea altora. Căci Amadeu se numără printre puținii copii adulți ai orașului.

Ajuns la un cot al canalului, bine știut, coboară de pe bicicletă, cu tot echipamentul pregătit, fluierînd, în continuare, crîmpeie la fel de false și frumoase, din aceeași sonatină.

Privește pe sub șuvițele blond-spălăcite cerul mereu senin, de un albastru, în fine, fără echivoc, și după ce sprijină bicicleta „Ucraina" de o tulpină strîmbă de salcie plîngătoare, înfige un țăruș cu cîrlig la capăt, în malul reavăn.

Apoi, cu multă răbdare, prinde un pumn de mămăligă mestecată cu pîine și brînză pe fundul plasei minciogului, cu o altă plasă mică, legată pe dinafară, lăsînd momeala captivă sub orice mișcare ar fi fost să apară. Tija lungă metalică se ridică apoi peste iarbă, chiar în cotul rîului. Adînc, vertical, coboară încet, cam un metru sub apă. Vuietul slab ca o șoaptă al undelor groase și încete apasă ușor: Amadeu, blînd, oftează, cucerit. Cu o mînă doar sprijină coada tijei; în rest, pîrghia cu cîrlig a țărușului muncește de zor.

După un timp, fără veste, Amadeu ridică brusc de tija minciogului, în aer, plasa cea mare: după ce apa mîloasă, ierburi și pietre mărunte se scurg printre ochiuri, pe fund doar momeala, mușcată de zeci de guri repezi și lacome, rămîne mai grea. Pînă la amiază de cel puțin douăzeci de ori, pescarul repetă ciudatul ritual, fără mai multă izbîndă. Cam atunci, la vremea amiezei, un bărbat la vreo șaizeci de ani, înalt, uscățiv, cu barba nerasă și un ciot de țigară atîrnînd în colțul buzelor ca iasca, țîțîie în spatele celui cu minciogul, a milă și indignare, totodată.

— Așa ... nu se poate ... oricît.

Apoi un „hm", a dispreț, îi mai iese pe buze, își ridică uneltele, un timp sprijinite de carîmbii cizmei pescărești, și agale se duce unde încotro, lanț pe malul mustit și prea jos de parcă într-o clipă rîul ar fi să-l învingă.

Dar nu apucă bine să se depărteze de cotul rîului și aude un fel de chiot victorios din partea celui cu minciogul pe care de acolo de unde e, încă îl poate vedea limpede, agitînd plasa în aer, ca într-un dans caraghios de complicat. Nu se poate abține acela cu cizme lungi pescărești și se grăbește către ageamiul cu minciog. Nu-i vine a crede. La un pas de blondul cel spălăcit poate privi cu uimire un trup de pește, ce încă se zbate furios în plasa goală.

— Un somotei!... îi scapă profesionistului, apoi brusc grimasa surprizei se schimbă în alta, a neîncrederii.

— Somotei? întreabă copilărește, plin de încredere, ageamiul. Asta pare să alunge norul de pe fața pescarului, căci iată-l deodată zîmbind.

— Pui de somn... va să zică...

— Somn? Au dreptate, uite, mustățile, botul ăsta uriaș... **Silurus glanis**... frumos peștișor... — vorbește întruna pescarului luînd, între timp, peștele de mărimea unei palme și vîrîndu-l în borcanul acela de sticlă prins de o plasă, plin cu apă din rîul domol. Și tot mormăind, așază și capacul ciuruit peste gîtul borcanului, prinzîndu-l cu sîrme rotunde, dintr-o parte și alta, etanș. Peștișorul ajuns iar în apă se lasă pe fundul borcanului, cîteva clipe, apoi prinde să înoate bezmetic în cerc, atingînd des cu mustățile pereții de sticlă curată. Bucuros, Amadeu ageamiul strecoară prin găurile capacului firimituri și viermi mici de carne, care încet, după scurtă plutire, se lasă spre fund.

— N-are să mănînce nimic acum... explică grijuliu pescarul... pînă se obișnuiește... e speriat.

— Ai dreptate, — îi răspunde, la fel de exaltat, Amadeu.

Apoi, după ce așază la loc sigur borcanul, începe să strîngă, cu fața aceea mulțumită și hotărîtă, uneltele încă ude.

— Plecați?... — se miră din nou pescarul — tocmai acum?

— Da. Am căpătat ce am dorit, răspunde zîmbind Amadeu. Știu nu sînt un pescar adevărat, poate v-am scos din sărite...

— Nici vorbă!... Peștele-i pește.. vorbește pescarul, cu ochii pe somoteiul captiv. Dar... ce faceți cu dînsul!

Degetul arătător, gros și pămîntiu lipit de sticla borcanului, pare să-l atragă pe cel din apă, o forță hipnotică care imobilizează botul lacom sub urma amprentei de cealaltă parte a peretelui; vînător și vînat, metafizică atracție, dragoste.

— Un fel de experiment, răspunde la fel de enigmatic, Amadeu.

— Adică?... nu pare deloc a pricepe pescarul.

— Vreți să vedeți? — ridică deodată ochii la cel bătrîn, spălăcitul de Amadeu, singur surprins de ce spusese.

O clipă apoi, fără multă vorbă, cei doi, tînăr și bătrîn, pescar și ageamiu, încalecă încet, parcă grațios pe biciclete, și umăr la umăr, pornesc acolo sus, pe spinarea dîmbului ce măsoară întreg malul dinspre oraș al rîului leneș. Agale cum pedalează, ajung mai înspre seară, cînd dogoarea își termină în fine puterea. Poarta putredă din stejar se deschide scîrțîind lung, precum geamătul unuia din bătrînii lei de fier ce țin în dinți mînere-cercuri, cu tristețea și neînduplecarea fiarelor îmblînzite. Grădina sălbăticită a lui Amadeu îl face pe oaspete să mormăie încet de plăcere. E aici mai multă poftă și seva decît în cîmpul pîrjolit din jurul orașului și asta o simt îndeobște bătrînii, ori din pricina unor legende locale, ori din pricina propriei uscăciuni.

Stîrnit, proprietarul rupe din pomi ce se nimerește, fructe crude ori răscoapte, rădăcini fragede și le spală pe toate laolaltă, într-un lighean curat de aluminiu, la cișmeaua din marginea curții. Colțurile gurii bătrînului se umezesc, ca în vremuri uitate. Amadeu fuge în pivnița dintr-un demisol încă răcoros și se întoarce victorios cu o sticlă de vin roșu aburită: sub ramuri, în fundul grădinii e masa de lemn negeluit, pătruns de străine, alte esențe vegetale, din multele cine frugale ale proprietarului.

Acolo se opresc pescarii pe băncile față în față, din același lemn cu esența catifelată de uzură și nervurile perfect desenate în toată întîmplătoarea ordine a sacrificării copacului, un lemn viu schimbător. Neauzite libații se schimbă între două priviri încă șovăielnice, cețile cu vin, fructele strivite de-a valma între dinți, o dată cu morcovii, napii și lăptucile tinere, țelinele încă pubere, zmeura astringentă și conopida crudă, brobonită de stropi parfumați, buchete-buchete, tomate împărătești, bulbii dulci de ceapă și ardeii grași scîrțîind repezi sub dinți, tulpinile de rebarbara și sfertu-rile piticelor căpățîni de varză, agrișele, strugurii verzi, imaturi, aguride: orgia de zgomot, de gust și miros, de bulbi, eflorescențe, tuberculi, semințe, alb, ROGVAIV, fidela beție din vin, toată calda înscenare a serii, pare, în fine, a învinge orice.

Dar tot proprietarul, încă treaz la gîndul urzit de dimineață, oprește tocul:

— Și acum... acum o să vezi ce-o să se întîmple cu el... zîmbește pe nepusă masă Amadeu, dar zîmbetul lui, cumva sardonic, ca agrișele mîncate de-a valma cu tomatele coapte și dulci, nu se adresează invitatului.

Încă tulbure, pescarul se ridică greu de la masă și calcă supus pe urmele proprietarului, care se îndreaptă hotărît spre casa părăginită, purtînd după dînsul, în plasa care se leagănă ușor, borcanul mare cu somoteiul viu și înfricoșat în el. Din holul scurt, cele cinci trepte dau în poarta interioară, apoi într-un alt antreu întunecat. Pescarul merge grav, nedumerit, pe vîrfurile picioarelor încălțate în cizme uriașe de cauciuc încă umede, de parcă s-ar teme să nu trezească vreo gazdă. În marele salon-atelier, unde lumina pal-roșietică a soarelui culcat pe orizont străbate prin undele verzi ale imensului acvariu, pricepe, în fine, ciudata singurătate în care a pătruns. Deloc mai în largul său, bătrînul se oprește cu ochii mari, precum copiii, în fața celor doi crapi aurii, lipiți de sticla groasă a acvariului, pironiți de privirea îndrăgostitului.

— ... Minune de pești... șoptește confuz pescarul, simțind deodată toată greutatea acelui vin roșu și necruțător căzînd în genunchii strîmbați de artroză.

Iar celălalt, Amadeu, netulburat așează borcanul cu prada pe masă, deschide capacul ciuruit și cufundă palma în apa călduță. Într-o clipă, somoteiul vînjos, mai lung decît palma osoasă a sculptorului, se zbate scos din apă, captiv, cu gura larg căscată în aer. Cu pași măsurați, Amadeu se îndreaptă spre marele acvariu și aruncă în apa străvezită de lintiță peștele mic, răpitor, care, după un ritual cunoscut, imediat ajuns înapoi în apă, prinde a străbate largi cercuri, zvîcnind la închiderea lor, în scurte spirale. Cu mare grabă, Amadeu apucă dintr-un colț al camerei răvășite de lucru aparatul de filmat, îl armează și se apropie, cît poate, de sticla acvariului.

— Privește-i — mai apucă să-i spună pescarului, și așa, încremenit de gesturile gazdei, de spectacolul din apă, și de alte neștiute, dar bănuite legături între toate acele ființe.

În apă urmează o altă istorie scrisă de un obiectiv care aruncă o subiectivă lumină într-o cameră de filmat. Un dans după legi altcîndva desăvîrșite: marii pești, sătui și domestici, cu scurte, întretăiate imagini ale sălbăticiei, într-o memorie chemată de vegetația simultană, de noul locatar al acvariului, și micul răpitor, ce bezmetic, uită proporția, încă sălbăticit de vraja aceluiași simulacru. După lungi ocoluri nervoase, perfecte, somnul impuber atacă frontal și stupid un splendid, adult exemplar de **Cyprinus carpio**, fost rege al rîului de mult părăsit. Uimirea, stupoarea, întîia reacție a ciprinidului îl face să rămînă nemișcat la atacul bizar al piticului teleostean, care-și lovește botul căscat de platoșa vie, din solzi uriași.

Nu mult după aceea însă, cei doi prind să se miște: leneș întîi, nebănuit împreună, apoi viu și simetric, ca într-un **pas-de-deux** ciudat, grațios, dar neiertător. Răpitorul cel mic e lovit după aceea năprasnic și ritmic, mereu, de perechea adultă...

Broboane de apă se scurg neîncetat pe fruntea pleșuvă a bătrînului pescar, ce nu-și poate desprinde ochii de la dansul macabru din apă, căci toate aprinsele-i instincte de vînătoare și pradă par să-i fi apus, o dată cu soarele. O stare de rău coboară în camera largă și goală, abia pătată în umbra serii de două paravane și cîteva construcții fragile, ansamblu de stranie geometrie și praf anorganic. Într-un tîrziu, cînd somoteiul sălbatic abia mai zvîcnește din coadă, îndreptîndu-se plat către potolita suprafață a apei acvariului, Amadeu oprește filmarea cu acel stop cadru al eșecului și agoniei, și scoate răpitorul din cercul amenințător al crapilor aurii. Îl așază îndată în borcanul cel vechi, unde peștele se lasă la fund, doborît, cu cine știe cîtă putință de viață. Privește cum totuși impuberul prinde să se miște, să urce în slabe spirale înălțimea borcanului, pînă cine știe unde. Alături, bătrînul căzut pe un scaun prea scund, cu trei picioare, respiră greoi, ca după un nepermis efort, cu ochii aproape închiși și palmele tremurîndu-l, întinse pe genunchi.

Obosit, de asemeni, Amadeu își trage și el răsuflarea pe un scaun alăturat, de același soi rustic, bătrînesc. Cei doi respiră parcă deodată, gîfîie fără rost în aerul stătut al camerei aproape în întuneric, fără să se privească.

Teatru

Liniștea noastră cea de toate zilele, într-o noapte furtunoasă...

Premiera spectacolului cu „O noapte furtunoasă", de Ion Luca Caragiale la Teatrul Național, în regia lui Laurian Oniga, s-a bucurat, cred, de cel mai mare succes de public în actuala stagiune teatrală timișoreană. Hohotele de rîs, aplauzele la scenă deschisă ar fi putut însă păcăli doar un spectator cu totul străin, în ceea ce privește nu atît valoarea reprezentației, cît a caracterului ei „comic". Pentru că, dacă punerea în scenă este remarcabilă, meritîndu-și, pe deplin, aplauzele, cu greu aș putea afirma că printre atîtea rafale de rîs, aș fi asistat la o comedie.

În psihologie este bine cunoscut fenomenul „reacției paradoxale". Așa cum este regizat, spectacolul are, în mod evident, un mesaj dublu. Dacă unul dintre sensuri e grav și trist, „de adîncime", celălalt este aparent, superficial, spumos, „de detaliu". Spectatorul are, cu certitudine, o percepție subliminală a primului sens. Ceea ce declanșează o elaborare și — de ce nu? — o identificare în care tristețea — dezidealizarea — și spaima ar constitui efecte deloc confortabile. Și atunci, în puberotonia sa amorală și de nestăpînit optimistă — poate, de fapt, indolentă? — se acroșează de celălalt sens, „spumos", elaborează secundar și ajunge la o formație reacționlă paradoxală: tristețea, spaima — sînt negate în rîs, haz, liu, burlesc. Poate aici e și una dintre cheile geniului lui Caragiale: surprinzînd — intuind — puberotonia șugubeață — amorală — a spectatorului român, și-a subtilizat mesajul adînc în spatele detaliilor „gustate", hedonice, comice. Laurian Oniga, ca un dirijor excepțional, a reușit să redevie geniul lui Caragiale: să rîzi de ce vezi în oglinda din fața ta, pentru a te uita pe tine însăți, dincolo de ea! Această punere în scenă, însă, tentează un pic mai mult: prin manevrarea subtilă și contrapunctarea continuă a formei activ a verbului — uit — cu cea reflexivă — mă uit — se urmărește obținerea unui produs doar în aparență secundar și anume, trăirea dramatică a formei pasive — sînt uitat. Sîntem uitați, în liniștea noastră cea de toate zilele pe care, vai, furtuna unei nopți n-o poate dislocа — fisura — rupe cîtă vreme privirea asupra noastră însine se întoarce din oglindă, prin rîs — prin surîs — în uitare, cîtă vreme aruncarea pasivă în brațele ei ne e, întrucîtva, confortabilă fiindcă ne scutește — ne face uitate — de responsabilitățile grave ce nu se pot înfiripa, consolida, nu pot crește decît în afara confortului, în afara hedonismului chiar, așa sfrijit și schilod cum este, cîteodată, el.

Aș fi fost, poate, mai simplu, ca regizorul să-și permită modificarea scenariului. Să sfîșie țipla urzelii de detalii comice, spumoase și să introducă o scenă atroce — asasinarea, „par hasard", a unuia dintre personaje, de exemplu. În loc să procedeze așa — și să riște, astfel, un efect revulsiv — el ne oferă o atrocitate difuză, într-o glazură mătăsoasă și dulce, excitant colorată. Hapul este, ca atare, înghițit fără nici un fel de mofturi, ceea ce dovedește că este nu numai administrat, ci și conceput de profesioniști. Niște profesioniști ce au identificat maladia și luptă împotriva ei, cu și, mai ales, fără fără consimțămîntul bolnavilor. Este indiciul sigur al faptului că atît regizorul, cît și întreaga sa echipă sînt deja angajați într-un program ce țintește revitalizarea esteticului prin orice mijloace. „Orice mijloace" înseamnă și mijloace încă neperfectate, ce se construiesc din mers, de la o punere în scenă la alta, înseamnă, da, și improvizații datorate nu unui deficit de reflecție, ci unei stări de urgență, ce somează artistul să fie prezent cu răspunsul — cu leacul — său, înseamnă viață.

Locul uitării este gîndit excelent de Virgil Miloia, ca un spațiu în care doar fațada are soliditate, consistență — masa și scaunele semnificînd inerția în jocul social — în timp ce casa, „interioritatea", se reduce la o schelărie sumară, la o intenție — abandonată — de construcție, „uitată". În același mod, decorul, de o sărăcie impersonală, al dormitorului, rezonează perfect cu un eros rudimentar, atrofiat și domestic, în care doar tonusul „necăjit" dă o oarecare șansă întru umanizare. Costumele Krisztinei Nagy lucrează pe aceeași ideea, dez-ordonîndu-se, descompletîndu-se o dată cu ieșirea din uniformă, din rolul social și reușesc să exprime astfel, la fel ca și casa fără pereți — la cheremul celor patru vînturi? — derizoriul lamentabil, „călduț", al unei goliciuni existențiale suficiente sieși. Și, cum „moțul" casei este hulubăria — ca să nu spun frontispiciul, emblema, blazonul — adică zburătoarele adaptate, de-acum, dacă nu genetic, cel puțin ereditar, cuștii, colivei, închisorii, dinspre gunguriuri și țănțoșenii adorabile, cu semețe bătăi de aripi, de pas, pe loc, se țese, ca plasă a aceleiași uitări, muzichia perfect adecvată urzelii dramatice, semnată de Ilie Stepan. Acesta izbutește, prin prelucrarea extrem de atentă a unor motive folclorice să dozeze cu mare exactitate un tip de steticitate absurdă și de frenezie mecanică ce stau, ambele (prin aceea că aparțenența lor la „realitate" e conferită, adesea, doar de faptul că sînt prizate în doze mari) la baza unui melos narcotic, uitat și suprautilizat întru... uitare.

Cît privește „agenții" uitării — dar și ai subminării ei — operațiunile lor se desfășoară cu precizie și dinamism, așa cum se potrivește, de altfel, unor navetiști înrăiți care, pe traseul dintre mască și precaritatea umană, joacă la zaruri conștientizările noastre de-acum și comercializează afecte rare, ambalate picant în senzații crude ce scot fosnete mai puțin convenționale...

Un Jupîn Dumitrache plesnind de o vitalitate ce își găsește cu greu supapele — oricum, disproporționat de mic, în raport cu energia pusă în joc — și amușinînd continuu după oarece „formă" care să-i ofere — fără nici un efort reflexiv — o lunecare confortabilă într-o lume burdușită cu angoase latente, creează, cu umor și chiar bonomie, Traian Buzoianu. O subiectivitate „înghețată" în cîteva tipuri de reacție, al cărei tumult inconștient nu face prăpăd doar pentru că nu are — încă — la îndemînă, situația propice. În tandem cu un Ipingescu foarte bine intuit de Ștefan Sasu, ca „amortizor" și atenuator" se realizează un cuplu armonios, cu rol dominant în producerea efectelor comice. Al doilea cuplu, la nivelul căruia se instalează originalitatea regizorală este al Vetei — interpretată de Luminița Stoianovici — și al amantului ei, Chiriac — interpretat de Dan Antoci. Este deosebi, aici, jocul postural a cărui oscilație între laxitatea unei cvasi-inconștiențe și stîngăcia „îndreptării", ca reflex defensiv la provocările dinafară, produce — mai — mai ales prin Luminița Stoianovici — o sugestie extrem de pregnantă asupra unei suferințe mute, surde, neajutorate, ce palpită asemeni unei răni vii, în spatele vorbelor, gesturilor ce mobilizează liniștea și-o blindează cu hohote de rîs. O suferință fără ținută și-o bucurie săracă, fără nuanțe, un eros jerpelit, inform, dar viu, între atîtea spectre bățoase... Dan Antoci dă autenticitate unui Chiriac dezinteresat de fațadă, al cărui efort e orientat doar spre conservarea unui spațiu vital elementar, a unei „memorii" fie ea și derizorie. Romeo Bărbosu, în rolul lui Rică Venturiano este foarte natural și precis, iar mișcările sale — „naveta" de care pomeneam înainte — au o remarcabilă suplețe. Zița este persosajul cel mai puțin diferențiat și Ana Ionescu, prin jocul ei egal, îl integrează, fără probleme, între celelalte personaje. Pe Spiridon — jucat în travesti de Mălina Petre — l-am lăsat, intenționat, la sfîrșit, întrucît prezența sa apare ca o asperitate intermitentă pe desfășurarea evenimentelor, stînjenind întrucîtva rîsul, ca o oglindă, tulbure și neliniștitoare... dar, iute trecută cu vederea. A fost oare intenția regizorului să sugereze că, sub uniformă, dospește, alături de nebunia voioasă-a uitării și o alta, hrănită cu nostalgii?

Aurora DUMITRESCU

Muzică

TIMIȘOARA MUZICALĂ

ANDA GRITTEN (Anglia) și PIERRE YVES ARTAUD (Franța)

Din seria recitalurilor programate de Filarmonica „Banatul" două pot fi contrapuse, ca adevărate ilsutrări-model pe o temă dată: temperamentul scenic al celor doi instrumentiști — Anda Gritten și Pierre Yves Artaud pot face subiectul unui studiu comparativ.

Pianista din Anglia ne-a delectat cu un program Mozart —Debussy, stiluri în care se mișcă cu evidentă plăcere, preferînd totodată genul miniaturii, al structurilor mozaicate în variațiuni sau suită. De observat că opțiunea în repertoriu reflectă însuși portretul prezenței sale, gracilă și totuși fermă. Această fragilitate fizică se resimte puțin în tonusul execuției, lipsa forței și rezistenței „sportive", fiind însă compensate de intelectualism și scrupulozitate. În Mozart — Sonata în la major K.V. 323 și celebrele Variațiuni „Ah, vous dirais je maman" — Anda Gritten surprinde latura simplității pastorale, servite de o pianistă limpede, economică și eficientă. Pedant preocupată de frază, tușeu și pedalizare tînăra interpretă își materializează interioritatea unui discurs lucid și sensibil prin mijloace tehnice menite să rezolve corespondența intimă a gîndirii cu sunetul. De altfel, preocuparea sa pentru sunet ne-a încîntat în Debussy, cel atît de pretențios și seducător în materie de sonoritate. Am ascultat trei bijuterii ale Maestrului — „Suite bergamasque", „Poissons d'or" și „L'Isle joyeuse" — despre care Anda Gritten, evident, știe multe și se străduiește cu conștiinciozitate de învățăcel să facă dovada. Contururi și armonii înmuiate de senzualitatea tușeului, virtuozitate scînteietoare, picturalitate și fină gradualitate a nuanțării au în spate (se simte, din păcate), o extraordinară concentrare nervoasă și o încordată elaborare.

Prin opoziție, vitalitatea dezlănțuită a francezului Pierre Yves Artaud dă senzația că în mîinile sale flautul este o jucărie cu care se distrează, tăind respirația sălii prin acrobatica sa instrumentală. În prima parte am ascultat un Bach baroc, așezat și echilibrat în toate (Sonata nr. 1 în Si minor) și apoi un Poulenc spectaculos (Sonata), desfășurat pe o formă îmbogățită modern, cu mijloace specifice pe care solistul le exploatează speculativ, cu rafinament și siguranță de maestru. Tip extravertit, cît de masiv pe atît de mobil, spiritual și vulcanic, flautistul francez a entuziasmat pur și simplu sala, care l-a ovaționat încă pe parcursul recitalului, lucru rar cînd este vorba de un instrument mai puțin concertistic. Alte două piese mari și dificile — Enescu: Cantabile și presto și Reinecke; Sonata „Undine", aproape necunoscută la noi, au făcut dovada unui incontestabil talent solistic. Dacă totuși, pe alocuri a deranjat fișiitul — din sunet, forțat de presiunea preaplinului de energie, în schimb acuratețea intonațională și stilistică, ușurința tehnică excepțională și temperamentul său meridional, fermecător, cu mari posibilități în plan expresiv au dat o vivacitate serii, la care, nu în ultimul rînd a contribuit și pianistul timișorean Dragoș Mihăilescu, nedezmințit pînă acum în talentul său de partener acompaniator.

Lava BRATU

Climat

● Săptămîna încheiată a înregistrat (și continuă) o seamă de evenimente de cultură în toate genurile artei ● La cinematograful „Capitol" rulează filmul „Emmanuelle" (Franța), premieră românească, după 18 ani de la turnare, film ce a deschis seria genului erotic în cinematografia mondială. ● Opera Română a găzduit un „Concert extraordinar" al orchestrei simfonice de suflători din Waldkich. ● Filarmonica de Stat „Banatul" a programat un „Recital de flaut" avîndu-l ca solist pe Pierre Yves Artaud (Franța). În program: J. S. Bach și G. Enescu. ● La Dom a avut loc un recital de orgă susținut de Olga Badabjanova (U.R.S.S.), avînd în program lucrări de J. S. Bach, M. Reger, J. Langlais. ● La sala „Capitol" a avut loc Concertul orchestrei de cameră „Regensburger Solistenensemble" din Germania. ● Aceeași instituție a programat un „Concert coral a capella". ● În cadrul festivalului „Timișoara Muzicală Academică" vineri, 24 mai, în Domul din Piața Unirii, orchestra „Camerata Academica Timisiensis", sub conducerea muzicală a dirijorului Damian Vulpe va susține un concert ce va avea în program lucrări de J. S. Bach, G. Fr. Mandel, G. Ph. Telemann și W. A. Mozart. ● La Teatrul Național din Timișoara continuă spectacolele cu „Traversarea Niagarei" de Alonso Alegria, „Garden Party" de Vaclav Havel și originala și spumoasa realizare cu „O noapte furtunoasă" de I. L. Caragiale. ● Teatrul German de Stat are înscrisă pe afiș piesa „Două surori" de Hans Kehrer. ● Teatrul Maghiar de Stat „Csiki Gergely" reia piesele „Teatru la castel" de Molnar Ferenc și „Deficit" de Csurka Istvan. ● Sub egida Centrului Cultural Francez, trupa de teatru „Macadam Théâtre Compagne" din Roubaix (Franța) a prezentat în sala Liceului de artă „Ion Vidu" piesa „Les fourberies de Scapin". ● La Casa de Cultură a Studenților a prezentat istoricul Vasile Dudaș de la Muzeul Banatului conferința „Bănățeni participanți la luptele de la Mărăști, Mărășești, Oituz". ● Societatea literar-artistică „Sorin Titel" organizează pe data de 8 iunie o manifestare culturală consacrată memoriei scriitorului Sorin Titel. Programul manifestării cuprinde un simpozion despre viața și activitatea scriitorului susținut de personalități culturale din țară și străinătate, ce se va desfășura la sala „Lira". Cu același prilej va fi sfințită placa comemorativă de pe frontispiciul imobilului unde a locuit Sorin Titel în perioada sa timișoreană. ● **În librării:** Silvestru Boancă, Augustin Macarie — „Literatura română" (Ed. Arcadia), Lucian Blaga — „Opere. Teatru" (Ed. Minerva), Martha Bibescu — „Katia — demonul albastru" (Asociația „Prietenii cărții"), Pan Izverna — „Bătrînul antic" (Ed. Cartea românească"), Marta Bărbulescu — „Cîntec de adormit copilăria" (Ed. Intercompres), Celia Serghi — „Iubiri paralele" (Ed. Porus), Haralambie Zincă — „Temerarul" (Ed. Ion Creangă), Viorel Cacoveanu — „Jocul" (Ed. Dacia), Ștefan Zweig — „24 de ore din viața unei femei" (Ed. Saeculum), Pavel Evdochia — „Umbra ursului" (Ed. Ion Creangă), E. Eloquet Grohs — „Miss Vicky Van" (Ed. Ticnic), Albert Hull — „Lady Hamilton" (Ed. „Bună ziua"), Charles Diehl — „Teodora — împărăteasa Bizanțului" (Ed. Ulise) ș.a. ● O parte dintre aceste cărți pot fi găsite deja (cu prețuri liberalizate) la bursa neagră, alături de apariții mai vechi sau de lucrări intrate de mult în patrimoniul anticariatelor-... Sic transit...

A.Z.

Top

ENERGIA DISPERĂRII

IV. ÎNGROZEŞTE-MĂ, CĂ PLĂTESC BINE! Christa Zöller, doctorand în pedagogie religioasă la un institut din Münster arată că înclinaţiile unui anumit segment rock spre cultul satanic se manifestă încă din anii '60, dar infinit mai decent. Să ne amintim de titluri ca **„Sympathy for the Devil"** aparţinînd cunoscutei formaţii **„The Rolling Stones"**. Numai că, afirmă doamna Zöller, atunci exista un firesc minim de decenţă şi de discernămînt care, la vremea respectivă, şi-a spus cuvîntul, grupurile distanţîndu-se de linia abjectului, prevăzîndu-i consecinţele. Ce-i de făcut? Sociologii, într-un evident consens de opinii, se împotrivesc interzicerii „otrăvei sonore", deoarece, afirmă ei, mai mult ca sigur interdicţia va conferi acesteia o mai mare tentaţie, aidoma poveştii cu fructul oprit. Rudolf Stefen, preşedinte federal al publicaţiilor pentru tineret scoate în evidenţă caracterul profund nociv al muzicii poluate de incultură: „Amestecul de sadism şi masochism ce se revarsă pe canalele mass-media nu e un element fără de care tineretul nostru n-ar putea trăi". Este şi părerea unei alte autorităţi germane, profesorul de psihologie Werner Glogauer din Augsburg: „Dacă avem în vedere că în proporţie de 30% videoclipurile oglindesc moduri de comportament antisociale ilsutrînd agresivitatea cu arme de tot felul, nu încape îndoială că exponenţii „Thrash" sau „Death" alături de pseudofilmele care ne bombardează fără cruţare, instigă copiii la crimă". Ministrul cu probleme sociale din Hessen, Karl Heinz Trageser este de părere că răul trebuie eradicat de jos în sus şi că distanţarea tineretului de perversiune şi apologeţii acesteia implică eforturi susţinute din partea forurilor responsabile, şi asta fără întîrziere.

„Îngrozeşte-mă, că plătesc bine", ar putea fi sloganul celor care se îmbulzesc la aceste spectacole infernale, plătind uneori cu viaţa lor tînără apetitul pentru **marele nimic.** Este recentul caz al lui Jimmie Boyol, Curtis Child (ambii de 14 ani) şi Elisabeth Glansi (de 19 ani), striviţi realmente de puhoiul de fan-i la un concert rock din Salt Lake City.

În aria „Horror Show"-ului există însă şi cîţiva artişti dotaţi, **Alice Cooper**, de pildă, posedă o solidă pregătire muzicală şi face dovada unei debordante fantezii. Exact elementele care lipsesc formaţiilor „Thrash" alcătuite din imberbi. Că A. Cooper îşi risipeşte talentul într-un mod pe care doar el îl înţelege bine, e o altă poveste. Valul timpuriu al grupurilor punk l-a adoptat ca model, dar acest fapt nu i-a folosit, căci acestuia i-a lipsit **substanţa** — element vital. Cooper a fost şi e comparat cu Dali şi cu Hitchcock, avînd prozeliţi şi în „noul val". Danezul **King Diamond** se bucură de o mare popularitate tocmai deoarece face dovada unei pregătiri muzicale de invidiat, în vreme ce pentru marea parte a „monstruoşilor" aceasta e doar un fard extrem de subţire sub care se poate lesne ghici impostura, mimetismul. Dacă

totuşi tinerii dau năvală la „concertele" grupurilor gen **„Criminal Justice"**, **„Gwar"** ori **„Slime"** faptul se explică numai şi numai prin dorinţa de **senzaţii tari**, ce se dovedesc doar banalităţi pe care aceştia le găsesc reconfortante. Cultul idolilor se rallază vechii mistici. Pentru un puber, un „rocker" machiat strident e mult mai interesant decît un altul mai dotat artistic, dar care n-a avut inspiraţia ca înainte de a intra în scenă să-şi mototolească suficient blue-jeans-ii, eventual să-i ciopîrţească cu o lamă în locuri atent studiate. Într-o anumită perioadă interesele şi aspiraţiile adolescenţilor nu sînt bine conturate, trăsăturile volitive fiindule, se ştie, dominate de labilitate, de o slabă capacitate în ierarhizarea valorilor. Cu siguranţă, comportamentul instabil specific acestei vîrste este exploatat de cei dornici să profite material de pe urma lor. Excitabili şi nervoşi, **adolescenţii consumă o mare doză de energie fără un rost anume.** Pentru ei, cuvintele lui Menuhin toate sînt literă moartă: **„scopul muzicii în educaţie este acela de a crea un climat muzical deschis, cu un larg orizont, cu spirit critic spre a încuraja oamenii să fie umani".**

Petru UMANSCHI

La fanion

Lumea ca Pampas lui Maradona

Fotbalistul, balerina ori balerinul, minerul, fluturul, poetul simbolist, iubita clorotică, idolii planetari, cascadorii mor cînd le **buieşte mai tare** tinereţea prin oase, de parcă ea, tinereţea, ar fi un sifon cu capsula defectă, de parcă fîsîitul ăla insuportabil ar fi incontrolabila pneuma. De fapt, implacabila pneuma e chiar — în cazul prim pomenit — forma perfectă a sferei şi nu e chiar fără fabulă cursa fără sfîrşit după aerul tare al unui plămîn din alt regn. Aerul ăsta prea greu osteneşte adesea. El dă o insuportabilă greutate a fiinţei, un rău de care mulţi nu se pot despărţi. Un idol, un cascador, un flutur, un ambasador chiar, a fost Argentinianul. Un Idol, căruia suporterii napolitani i-au dedicat un „Te Diegum" şi au lansat o subscripţie pentru a finanţa construirea unui basorelief ce ar urma să fie expus la stadionul San Paolo, la începutul viitorului campionat. Inscripţia următoare va fi săpată: Neuitatului lor fiu adoptiv şi campion. Sportivii napolitani", ca semn de recunoştinţă faţă de tot ce a făcut argentinul pentru fotbalul italian, adică napolitan. Gest de amantă bătrînă ce îşi înmormînteaza gigoloul cu maxime cheltuieli, ca şi cînd fastul catafalcului ar putea cumva apeza tardiva hormonalitate. Piticul nu mai era de destulă vreme în gheaţă şi numai o gravitaţie artificială l-a menţinut la semiînălţime. După 26 aprilie, cînd a fost arestat, chiar în ţara sa, cineva povestea că l-a văzut pe eroul cum se izbea cu capul de zid şi îşi spunea: „Ah, dacă aş putea scăpa de rahatul ăsta!" Rahatul este chiar cocaina şi nu a putut scăpa de el, ba, mai mult a trebuit să fie unul din cele mai celebre exemple în campania antidrog. Ciudat este faptul că, în momentul arestării sale, la faţa locului erau atît ziarişti argentinieni cît şi ziarişti străini, iar „Canalul 11" a transmis în direct ofsaidul eroului naţional. Declaraţiile oficioase nu au întîrziat să pună punctul pe i: „Maradona era drogat atunci cînd a fost arestat. În Argentina nu există impunitate pentru nimeni". — Julio Mera Figueroa, ministru de interne. Chiar preşedintele Menem a acceptat: „Maradona este un copil bolnav. Trebuie să-l ajutăm să scape de acest viciu", declaraţie urmată, peste cîteva ore de un decret prin care i se retrăgea cocainomanului titlul de ambasador sportiv, acordat în timpul Mondialelor din Italia. După 48 de ore de detenţie, imaginea unei Argentine implementate în lupta antidrog pe viaţă şi pe moarte începea să se şteargă. Diego a fost eliberat contra unei cauţiuni de 20 000 de dolari, sumă considerată derizorie, dar explicabilă în urma declaraţiilor d-nei judecător Amelia Barraz de Vidal: „Maradona este posibil să nu fi fost sub influenţa drogului atunci cînd a fost arestat". Nu se mai vorbeşte despre 500 de grame de cocaină, ci de 50, nimeni nu a aruncat vreo pungă cu cocaină pe fereastră etc. etc. Dacă d-l Băcanu ar fi fost la „Argentina liberă" ar fi scris clar că nasc şi în pampă fe... (cenzurat)

M.T.

Ochiu mortului

Ceai cu regina Angliei ori bere voieşti ?

„Orizont" vă propune o rubrică nouă: Cronica TV! Şi tot „Orizont" desfiinţează imediat o rubrică nouă: Cronica TV! N-are nici un rost! Vă propunem o alta, cu aceleaşi ingrediente dintre care enumerăm: cîrlionţ de Hamză, maroniu de Teodorescu, Eman Oil de Valeriu, dumitraşc de Tomis, verde-ştarch de Paris. Din considerente ideologice, nu o să vă ascundem că noua-noua rubrică se va mai numi, simplu şi patriotic, Ochiu mortului. *Aşa cum e şi firesc, o să începem cu ceea ce Tv-ul nostru erectoral ne-a oferit în săptămîna în curs, o „săptămînă bogată în evenimente politice". Luni seara, de pildă, Actualităţile au ymplementat, în ediţiunea vesperală, o ştiruţă în care se spunea că regina Angliei, aflată în vizită prin SUA, ar fi oferit o decoraţie gen. Schwartzkopf, aceeaşi pe care a primit-o şi Ceauşescu în 1978. La miez de noapte, cînd crectoratul e culcat (sic!) şi cînd culoarea roşiiiieană e mai fanată, teveinsomniatorul ia ştiinţă de acelaşi act, de data asta cu adînci temenele şi fără Jupîn. O fi dispărut ăl din urmă din cauza vreunui telefon diplomatic, ar fi gîndit redactorii noştri republicani că n-are rost să mai bage strîmbe monarhiei în sine aşa tîrziu, nu ştim. În orice caz,, nu e bine să faci greşeli la ora asta, pentru că vine o competenţă cum ar fi prof. Măgureanu şi îţi zice în faţă cît eşti de stupid şi atunci ce te faci? Mai îşi poate permite cineva luxul de a călca în gropi cînd nu mai ştii ce a îngropat SRI-ul acolo? Aşa că semnăm:*

NELSON

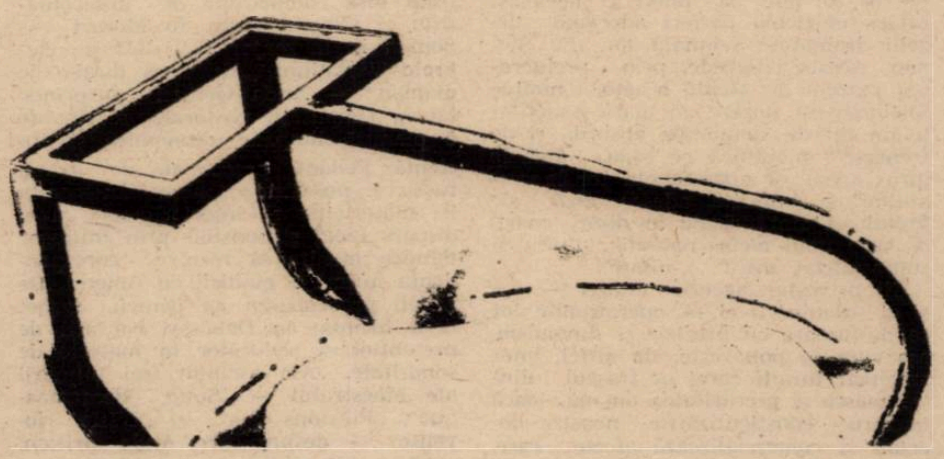

PAUL NEAGU, Construcţie

Adrian Bodnaru

SETE

Trebuie o cultură de ovăz pentru caii în ulci
că îşi scot pălăria în faţa sperietoarei
Ca şi cada cu şampanie ce-şi aşteaptă femei
aştept în picioare

Să îl pun pe a verb la timp în urma mea
că sînt abia scos de la gheaţă
Trebuie o cultură cu cine mai vrea
pentru jos pălăria în faţă.

PRIMĂVARĂ CU RÎ

Vine un cer înalt
şi face pe capete descoperite

Vorbesc fără cuvinte cu rî
toată ziua

Noaptea, paşi pedepsesc
trotuarul —
O femeie se scarpină
de un bărbat acoperit cu unghii

Ea a făcut copii, a făcut mîncare,
O duminică după-amiază.

Mă privesc cu fine
pînă dimineaţa
Afunci,
— ia să-ţi cumperi ceva frumos

Eu vorbesc cu rî
ceva frumos...
1 mart. 91

Cabaret O.

VADEMECUM PENTRU HOPA MITICĂ

Se adaptase colacul de salvare la uscat
Toţi dansau cu un hopa mitică în braţe
muzica regîndită prin distanţele
dintre onomatopee.

Organisme se desfiinţau în toamna
de interior şi nu numai vegetală
Ceasurile odată rotunde făceau opturi
şi nu se da bună ziua de frică.

5 iulie '90

BALNEO-TIMP

Orele sînt în concediu medical
Se sterilizează acele de ceas
Grijania conţine alcool medicinal
şi se administrează după fiecare glas.

Dar apare şi efectul secundar
după injecţia cu minutar
Şi încă o grijanie mare comand
cu ceasul pe bar.

* * *

Mă plec busturilor de drept şi de fapt
aşezate pe nume în loc de picioare
Certificatul de naştere e de fapt
de deplasare.

pămîntul plin cu apă
Aduc la gură vatra să-mi ard
Setea îmi căşună cu vătraiul pe gard
şi ciinii la lună scapă.

EDITURA „EXCELSIOR"

UN EDITOR PENTRU ANUL 2000

„Ce-mi place la Corina — îmi spune Cornel Ungureanu, vechi admirator al colegei noastre Corina Rădulescu — e că unește o feminitate grațioasă, mereu surîzătoare, cu energia omului de afaceri. E un admirabil om de afaceri, și n-aș fi zis asta dacă n-ar fi editat **Jucătorul** lui Dostoievski tocmai în anul în care se împlinesc 125 de ani de la apariția cărții. Ia să mai văd eu în România vreun Editor, fie el particular sau stipendiat de Ministerul culturii, care își amintește că în 1991 se împlinesc 125 de ani de la apariția unei cărți de Dostoievski ! Îmi zic că un om care știe să aniverseze o carte nu poate fi decît un eminent editor. Proștii noștri împrăștiați prin toate piețele orașului vînd deșeuri porno. Un om care într-adevăr se opune dezmățului începe cu marii clasici. Citesc în planurile editoriale ale Corinei Bădulescu nu numai o înțelepciune comercială, ci și o strategie culturală."

Ar mai fi și alte inițiative ale editurii „Excelsior" pe care le-ați semnalat ? „Ar mai fi. În primul rînd **Scriitori îndrăgostiți** de Emil Faguet. Cine vrea să-l înțeleagă mai bine pe Corneille, Mirabeau, Voltaire, Chateaubriand, cine vrea **să se inițieze** poate să înceapă cu această carte. Faguet a fost întotdeauna un ghid bun pentru cititorul de literatură franceză. **(Titlul e o capcană ?** îl întreb pe critic) Titlul nu e o capcană, de ce să credem că tot ce ține de dragoste ar reprezenta apanajul comersanților iliciți. Nu-i o capcană și cartea nu-i deloc frivolă. E un studiu accesibil și nespecialistului, e un util îndreptar de lectură. O carte frumoasă, tradusă de Bogdan Rădulescu, un editor care, ani în șir, a vegheat la apariția unor titluri memorabile. Cred că el girează nu numai apariția acestei ediții (iarăși remarcabile) din Faguet, ci și alte apariții care asigură editurii „Excelsior" altitudinea. Cred că numai oamenii cu întinsă experiență de editor pot asigura longevitatea întreprinderilor culturale. La cîrmă cu Corina Victoria, admirabila noastră prietenă, romancier de succese publice eclatante și cu Bogdan Rădulescu, „Excelsior" a devenit, în viața culturală timișoreană, un reper pe care îl numesc cu bucurie și speranță."

Fără să se bălăcească în piscina concesiilor, „Excelsior" a mai tipărit un volum de **Crochiuri vesele** semnate de Emil Șain, vechi producător timișorean de texte distractive. În fabulă sau în aforism, Emil Șain e reconfortant, plin de voie bună. Atît în poezii, cît și în „crochiuri" (în cele mai bune dintre ele) se poate descoperi un fluid liric : ce mai, un suflet nobil ! Un bărbat de treabă care știe atîtea anecdote încît poate alimenta cu ele toate editurile timișorene, de nu cumva și pe cele din județele limitrofe !

I. B.

P. S. Vreau să spun că am citit **Cruciadele** lui Funk-Brentano pe la zece ani, cu dicționarul român-german alături, terorizîndu-și pe toți ai casei, filologi de profesie și germaniști de nevoie, să aflu ce înseamnă cutare sau cutare termen de rezbel. **Cruciadele**, ca și celelalte cărți ale lui Funk-Brentano mi se par inițiative editoriale de zile mari. Iată, îmi spun, un gînd de editor bine ancorat în necesitățile culturale ale epocii !

Corina Victoria Bădulescu
„Mă tem de concurență„

— În 1990, au apărut în Timișoara zeci de ziare, mai multe, probabil, decît numărul ziariștilor pe care îi avea Timișoara în decembrie 1989. Edițiile le putem însă număra pe degetele de la o mînă. Ai avut curajul să-ți încerci puterile și norocul cu o editură particulară. Care să fie explicația ?

— Să zicem că m-a atras dintotdeauna profesiunea de editor. Profesiune, zic eu, delicată, dificilă, care înglobează o sumedenie de cunoștințe complet diferite. Pe de altă parte, o editură e un organism complex ; la rîndul lui, intră în relații cu o serie de factori de care depind rezultatele, împlinirile sau neîmplinirile unui editor.

— Tocmai despre asta voiam să discutăm. Cum funcționează relația editură-tipografie, editură-difuzare ?

— În vara trecută, factorii de decizie din tipografii (am bătut la mai multe uși) nu erau dispuși să-mi acorde încrederea lor. Scăpau de mine cu : nu lucrăm cu editurile particulare. Nu avem spațiu ! Am insistat, am așteptat. Și nu-mi pare rău. După ce în 1990 am editat două cărți — **Iubire și otravă**, versuri, **Crochiuri vesele**, volum de proză umoristică, semnate de Emil Șain, precum și două numere ale revistei **Strip-magazin** — iată că de această dată editura este prezentă în librării cu alte două volume : **Scriitori îndrăgostiți**, de Emil Faguet, **Jucătorul**, de Dostoievski și cu numărul unu al revistei pentru copii **Mary Poppins**. Rezultă deci, că relația editură-tipografie funcționează bine. Așa că n-am să pierd ocazia și aduc mulțumiri conducerii Societății „Helicon" Banat, tipografilor care m-au ajutat și sper să mă ajute în continuare. În ceea ce privește difuzarea, aici, neașteptat și totuși explicabil, am găsit înțelegere și sprijin de la prima încercare. De ce ? Pentru că, să-mi fie iertată modestia, librarii, spre deosebire de tipografi, mă cunoșteau prin cărțile mele.

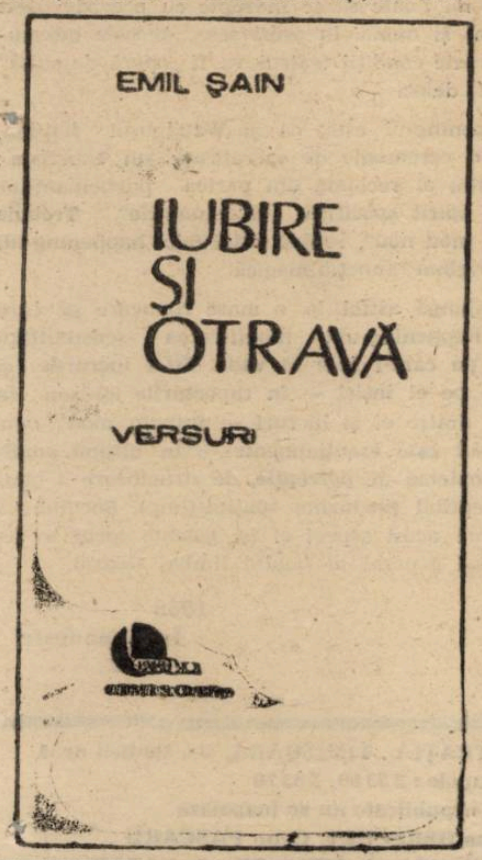

Colaborez bine cu Centrul de librării Timișoara, Reșița, Tulcea. Cu toate acestea, difuzarea cărții rămîne o problemă. Compania de difuzare a Cărții București face eforturi pentru a ajuta editurile, Se pare, însă, că se confruntă cu greutăți financiare. Să sperăm că ele sînt trecătoare.

— Vorbeai de cărțile tale ; cum se împacă profesiunea de scriitor cu aceea de editor ? Nu-și pun reciproc bețe-n roate ?

— De împăcat, se împacă, dar nu-i mai puțin adevărat că își pun destule bețe-n roate. Poate că e doar vina mea. Nu știu încă să-mi împart timpul în așa fel încît să-mi rămînă ceva și pentru scris. Și, totuși, am de gînd să public, în acest an, un nou roman : **Dimineața în beznă**, evident, la editura **Excelsior.**

— Te temi de concurență ?

— Da. Mă tem.

— Ca să obțină profituri cît mai mari, unele edituri particulare aruncă pe piață o cantitate enormă de maculatură și mizează pe succesul la public al unor genuri facile. Ce linie adoptă în privința asta editura Excelsior ?

— Doresc, sper, ca editura Excelsior, nu peste mult timp, să aibă cititorii săi fideli... **Cineva mi-a spus că am început prost, neinspirat, activitatea, că n-am spirit de afaceri. Cine mai începe,** mai bine zis, cine a mai început prin a tipări poezie, eseuri sau istorie literară ? Sînt conștientă că **Scriitori îndrăgostiți** nu se va afla nici o clipă în fruntea topului de vînzare de carte, poate că nici **Jucătorul,** dar acest fapt nu mă descurajează. Oricine se uită peste planul de apariții al editurii, se poate convinge de intențiile noastre. Am o mare încredere în cititori. Mai devreme sau mai tîrziu se vor mai cerne lucrurile...

— Pentru perioada următoare, ce ne pregătește editura Excelsior ?

—**Vendeta** și **Un Pariu fatal** de Alexandre Dumas, în premieră, **Cărarea din insulă**, carte pentru copii, de Eugen Dorcescu, **Madrigal ratat**, proză scurtă umoristică, de asemenea, texte traduse pentru prima oară la noi și... dar să lăsăm loc și pentru surprize.

Valeriu GANEA

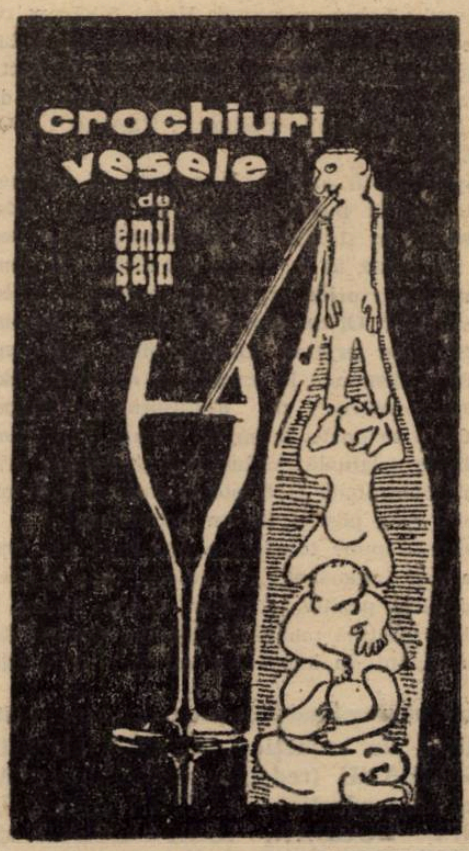

M. Kirby

CE ESTE HEPPENING-UL ?

Happening-ul suscită o întreită problemă : o problemă DE FAPT, o problemă DE MIJLOACE şi alta DE OBIECTIV sau de scop final. Cu alte cuvinte, avem de răspuns la trei întrebări : prin ce, cum şi de ce ? Toate trei sînt în mod direct incluse una în cealaltă : „prin ce“ putînd fi confundat cu „în ce mod“, iar „pentru ce“ cu „prin ce“. Mai precis : **scopul** happening-ului îşi găseşte cîteodată justificarea în **mijloacele** utilizate, acestea reprezentînd în mod sigur prin ele însele o „inovaţie“ în limbajul artistic nou. Pentru că, în realitate, a luat naştere cu încetul o nouă sensibilitate a publicului şi s-a dezvoltat într-un mod excepţional : acestei noi sensibilităţi a trebuit să-i facă faţă happening-ului (în al său „prin ce“, „cum“ şi „pentru ce“). El a încercat să o satisfacă, transformîndu-se el însuşi ca un tampon, într-o sensibilitate nouă, în artă nouă, în anumite **structuri**, chiar dacă acestea din urmă sînt înainte de toate un proces de destructurare a artei contemporane. Dacă „se întîmplă“ unele lucruri (TO HAPPEN : A SE ÎNTÎMPLA), ele nu se întîmplă singure, ex nihilo, necondiţionate de contextuul social în care au apărut : lucrurile se petrec întotdeauna „în situaţie“, plutind într-o atmosferă şi într-un anumit mediu social-cultural. Iată de ce happening-ul a luat aspectul unei manifestări „politice“ .ca la Amsterdam, unde happening-urile deosebit de violente au avut loc chiar în ziua căsătoriei prinţesei de Olanda) ; iată de ce anumite happening-uri, la Paris chiar, au trebuit să facă faţă represiunii forţelor de ordine, în special în ceea ce priveşte interzicerea ministerială de a fi proiectat public filmul „Călugăriţa“ — în anul 1966 — după opera lui Diderot, căci - această interzicere este, aşa cum se ştie, o problemă de ordin public

Unele happening-uri au loc „în strada“. E uşor de înţeles că un happening nu poate fi imaginat în afara contextului social-politic-cultural în care se desfăşoară. De unde rezultă că happening-ul e un teatru de protest social şi politic, un teatru de demistificare. Dar această demistificare merge mult mai departe (cel puţin în aparenţă, în declaraţiile autorilor săi) decît aceea realizată de Ionesco şi Beckett ; căci„ nu numai limbajul vorbit este fărîmiţat în happening, ci **întreaga structură socială** în totalitatea ei. Pentru Lebel nu se poate prevedea de mai înainte ce se întîmplă cu un happening, pentru că el scapă plus-valutei şi industriei culturale.

Astfel happening-ul îşi propune ca sarcină nu numai de a crea un limbaj nou în raport cu arta tradiţională, dar vrea să fie totodată şi mai ades o artă cu adevărat revoluţionară din punct de vedere social-politic . . .

Am spus mai sus că happening-ul e un teatru de protest social-politic. Numai că termenul „teatru“ nu este chiar exact. Căci dacă pentru Lebel happening-ul este o secvenţă a subconştientului, exprimată vizual şi dacă aici are loc o aducere în conştiinţă a unei întregi zone a psihicului pe care arta, teatrul şi poezia sînt incapabile de a o exprima, atunci cînd fiecare din aceste mijloace de expresie e luat singur, izolat, e evident că happening-ul nu este numai teatru. În adevăr, happening-ul este o formă nouă de expresie, la jumătatea drumului dintre psihodramă, pictură, teatru şi poezie. El nu participă la nici una dintre aceste discipline în întregime, ci se situează la întîlnirea lor. Aşadar, happening-ul, după cum spune promotorul lui în Franţa, ar lua din tehnicile teatrale doar 25%, iar din tehnicile psihodramatice tot atît.

Este adevărat „amestec al artelor“, pentru că noul teatru nu mai este o „chestiune individuală“, ci una colectivă. Arhitectul de scenă va colabora de aproape cu decoratorul. R. Allio, de exemplu, va colabora cu un specialist în arta permutaţională. A. Moles cu coregraful M. Bejart, cu muzicianul P. Boulez, cu regizorul J.M. Serreau sau R. Blin de exemplu, cu pictorul ; Lebel cu poetul, Henri Michaux cu o echipă de balet, aceea a lui Serge Lifar sau a lui R. Petit, chiar şi cu scriitorul Ionesco sau Beckett ; şi toate acestea împreună nu ar da numai o „piesă de teatru“, ci „un pretext de spectacol“, TEATRUL TOTAL MODERN.

Dar happening-ul adaugă la aceasta şi acţiunea politică. Cu greu ar putea fi văzut un teatru total manifestîndu-se „în stradă“ ca happenerii lui Ben Vautier, ai lui Ferro, ai lui Kudo sau Lebel. Se pune atunci o întrebare : **orice** happening implică manifestarea „în stradă“? Orice happening începe într-un anumit local şi se termină automat afară sub cerul liber ? Lebel ar răspunde la aceasta că nu există nici o „determinare internă“, în desfăşurarea happening-ului. Orice se poate întîmpla, fiecare happening este o **totalitate originală**, ireductibilă la scheme prestabilite, predeterminate şi fixate o dată pentru totdeauna. Totul este posibil într-un happening.

Happening-ul pune totodată o problemă de „percepţie“ (cea mai importantă pentru noi, ceea ce aduce el cu adevărat pozitiv în teatrul noului limbaj, şi te care trebuie să ţină seama aceasta din urmă) ; dacă unii participanţi la happening au înghiţit la sfîrşitul unei şedinţe LSD 25 (care e un halucinogen violent, căci o foarte mică doză e în stare să provoace halucinaţiile vizuale şi auditive dorite), aceasta nu s-a făcut fără motiv, ci pentru că problema percepţiei îi preocupă în cel mai înalt grad.

Sculptură de George Apostu

Experienţele la care se dedau cu pasiune „happenerii“ sînt experienţe care îşi au locul în structura totală a fenomenului artistic contemporan şi constituie un punct de apropiere, o trăsătură de unire, un vector orientat în constelaţia structurală de ansamblu. Ele fac parte (în felul lor extremist) din „fenomenul social al epocii“, cu privire la activitatea artistică în general. Noul roman, noul teatru, noua pictură, noua sculptură, spaţio-dinamismului şi arta permutaţională, happening-urile şi teatrul total, toate acestea fac parte dintr-un **TOT** coerent din punct de vedere structural şi care poate întreţine afinităţi culturale (în modul de a repune în discuţie formele lingvistice şi formele inlustriale actuale) cu alte sisteme sociale, ca sistemul industrial (raporturile umane reduse la raporturile dintre lucruri, maşini), sistemul politic etc.

Problema noii „percepţii vizuale“ se regăseşte de altfel în toate artele, fie că e vorba de noul roman, de noul teatru, de pictură, de sculptură sau happening : ea reprezintă tema centrală a cercetărilor efectuate astăzi în toate aceste domenii. În definitiv, problema „percepţiei“ constituie pentru autori adevărata problemă, din care decurg toate celelalte. Toată tematica lor e dominată de întrebarea : unde am ajuns cu percepţia în starea actuală a lucrurilor ? Întrucît rolul artiştilor este de a trasa calea viitoarei sensibilităţi a publicului, se ajunge la un fel de consens în problema evoluţiei noţiunii de „percepţie“ în ansamblul corpului artistic contemporan. Este necesar, oare, să reamintim aici declaraţiile pe care Robbe-Grillet, Ionesco, Beckett, Schäffer şi Moles le-au făcut în această privinţă ? Se ştie că pentru aceşti autori, faptul primordial constă în aceea că omul modern „vede“ altfel decît părintele său, căci este solicitat de o incomparabilă mulţime de sisteme de semnale. Se cunosc de altfel revoluţiile pe care această problemă a „percepţiei“ le-a atras în pictură şi în sculptură.

În ceea ce priveşte happening-ul, în măsura în care instaurează o eră nouă în modul de a percepe, Lebel scrie în esenţă : „. . . Cu cît devenim mai familiari cu un mijloc de expresie direct şi fără intermediar cum este happening-ul, cu atît acordăm mai puţin credit interpretărilor lumii, considerate definitive, ştiinţifice şi obiective . . . Happening-ul ne oferă mijloace mult superioare acestor procedee unilaterale. El ne propune un schimb şi o colaborare efectivă, acolo unde pictura ne propune un veşnic monolog şi teatrul o serie de discursuri“.

Să încercăm a scoate în evidenţă liniile de forţă ale happening-ului, pentru a limpezi fenomenul pe de o parte şi a determina locul său real în teatrul noului limbaj, pe de alta.

1. Happening-ul nu este propriu-zis un fenomen teatral. Nu este nici măcar un „spectacol“ în sensul convenţional al cuvîntului.

2. Nu există „teorie“ definitivă (şi definitiv constituită a happening-ului), care să fie imposibil de respins. Nici un sistem infailibil.

3. Happening-ul „poate“ să devină, dacă participanţii doresc sau dacă simt nevoia, o manifestare de ordin politic şi, ca atare, să aibă loc „în stradă“. De unde rezultă că nu e deloc „necesar“ să dispunem de o scenă pe care să fie „limitaţi“ participanţii la happening. Ar putea avea loc deci un „happening în aer liber“, fără nici o constrîngere (de orice fel ar fi ea) de arhitectură teatrală, care ar izola (într-un anumit fel) pe „happeneri“, asfixiindu-l.

4. Happening-ul vrea să scape de „plus-valuta culturală“ a societăţii noastre.

5. Într-un happening nu există o graniţă arbitrară între „actori“ şi „spectatori“ : nu există decît participanţi, care fac, care **realizează** împreună spectacolul lor.

6. Happening-ul poate să fie considerat ca un sumum al unei forme de teatru, pe care l-am numit „total“, dacă se înţelege prin aceasta că singurul viitor posibil al fenomenului teatral (pînă acum sclerozat din punctul de vedere al „structuranţilor“ de happening) nu poate să se îndrepte cu precizie decît în acest sens şi numai în acest sens. Aceasta înseamnă că în aceste condiţii teatrul va fi „operă deschisă“ sau nu va fi deloc.

7. Happening-ul este, ca şi Waudou-ul haitian, un ritual, o ceremonie de sacralizare, un exorcism ; în consecinţă, el reclamă din partea participanţilor o stare de spirit specifică, „halucinatorie“. Trebuie să „vezi în mod nou“, redînd artei (aici happening-ul) rolul său original : funcţia magică.

8. Se ajunge, astfel la o mare renovare pe care o aduce happening-ul : modificarea sensibilităţii oamenilor, pe care-i face să vadă altfel lucrurile şi să se vadă pe ei înşişi — în raporturile lor sau în raporturile dintre ei şi lucruri — într-un mod nou. Happening-ul este esenţialmente — în ultimă analiză — o problemă de **percepţie**, de structurare a cîmpului perceptibil (incluzînd spaţiul-timp). Socotim că mai ales sub acest aspect el îşi găseşte locul în fenomenul mai general al noului limbaj teatral.

1968
În româneşte
N. B.

Colectivul de redacţie : MIRCEA MIHĂIEŞ (redactor şef), CORNEL UNGUREANU (redactor şef-adjunct), ADRIANA BABEŢI (secretar general de redacţie), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAŞ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA, Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA : TIMIŞOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele : 3 33 90, 3 33 76
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază
Paginatori : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipişti : Mircea GUI, Marcela VUIA, Tiberiu LAZĂR
Tiparul : S.C. „HELICON“ BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar

22

CITIȚI ÎN PAGINILE 8—9:

EROS SAU PORNOGRAFIE ?

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ■ NR. 22 (1251) ■ 31 MAI 1991 ■ SERIE NOUĂ, ANUL III ■ 10 LEI

Sub groapa Berevoiești e Groapa lui Ouatu

Mai de mult, cred că era prin toiul unui lustru victorios — numit acesta cincinal, îndeobște —, am citit în vitrina unui aprozar o inscripție de un triumfalism absolut: AVEM OO! Da, românul, bizuindu-se pe stahanovismul tîrtiței naționale, putea cere la pult respectivul „articol" ca și cum ar fi rostit Lollobrigida, cu buzele cerc: OO! Două vocale magice și pentru cercetătorul semnelor simbolice, dintre care o trimitere sigură se impune, de voie-de nevoie, — la împăratul Vespasian (69 - 79), excelent administrator. O alta, mai puțin civilă, însă mult mai civilizată, se referă la caracterul „strict secret" al unor documente. (Pentru oamenii de cultură care încă nu lucrează în S.R.I., armată ori Poliție, am să arăt că documentele se marchează cu S, O, OO sau OOO plus nr. de înregistrare, în funcție de importanța lor). Cele două zerouri au revenit în actualitate după ce niște țărani — presupunem necooperativizați! — din Berevoiești au descoperit niște hîrtii ale S.R.I.-ului și au fugit repede cu pîra la d-l Băcanu, pentru ca acesta, la rîndu-i, să dea și el fuga cu pîra la presa străină și, mai mult, să dea cu dezgropatu chiar la groapa locului. De la Groapa lui Ouatu — vedeți ce armonice-s toate pe lumea asta? — nu am mai avut o groapă atît de celebră, mai ales că pe turnătoriile salvate se află nume de scriitori cum ar fi Dorin Tudoran, Ana Blandiana, Ioan Groșan, Florin Iaru, Eugen Suciu, cam aceiași pe care autorul en titre al romanului sus pomenit i-a denunțat atîta vreme cu pixul Securității și cu sintaxa dă partid. Așa că prima întrebare pentru toți cei ce au beneficiat de tratamentul d-lui dr. și al asistentei-șefe Cornelia este dacă în subsolul fosei Berevoiești nu se lăfăie Groapa lui Ouatu. Nu e o întrebare, de fapt, ci o constatare, evident metaforică. Și dacă ar fi să duc metafora mai departe, aș spune că, adesea, OO-le puse în incubator sfîrșesc prin a se cloci mirosul lor fiind un indiciu al fenomenului. Chiar și la noi, miasmele tari se simt de departe, deși, de la Evenimente încoace, destui dau cu „aromele" în care și-au consumat creația.

De fapt, ce am vrut eu să întreb în acest articol și nu am avut ocazia pînă acum: s-a speriat așa de tare SRI-ul nostru imediat după Mineriadă și de ce s-a speriat? vrea cineva să-l compromită în așa hal pe d-l Măgureanu și nu-l anunță ce se mai arde pe-acolo? experimentează SRI-ul o variantă „in nuce" a publicării unor anumite liste de informatori? Răspunsul e, deocamdată: OO!

Marcel TOLCEA

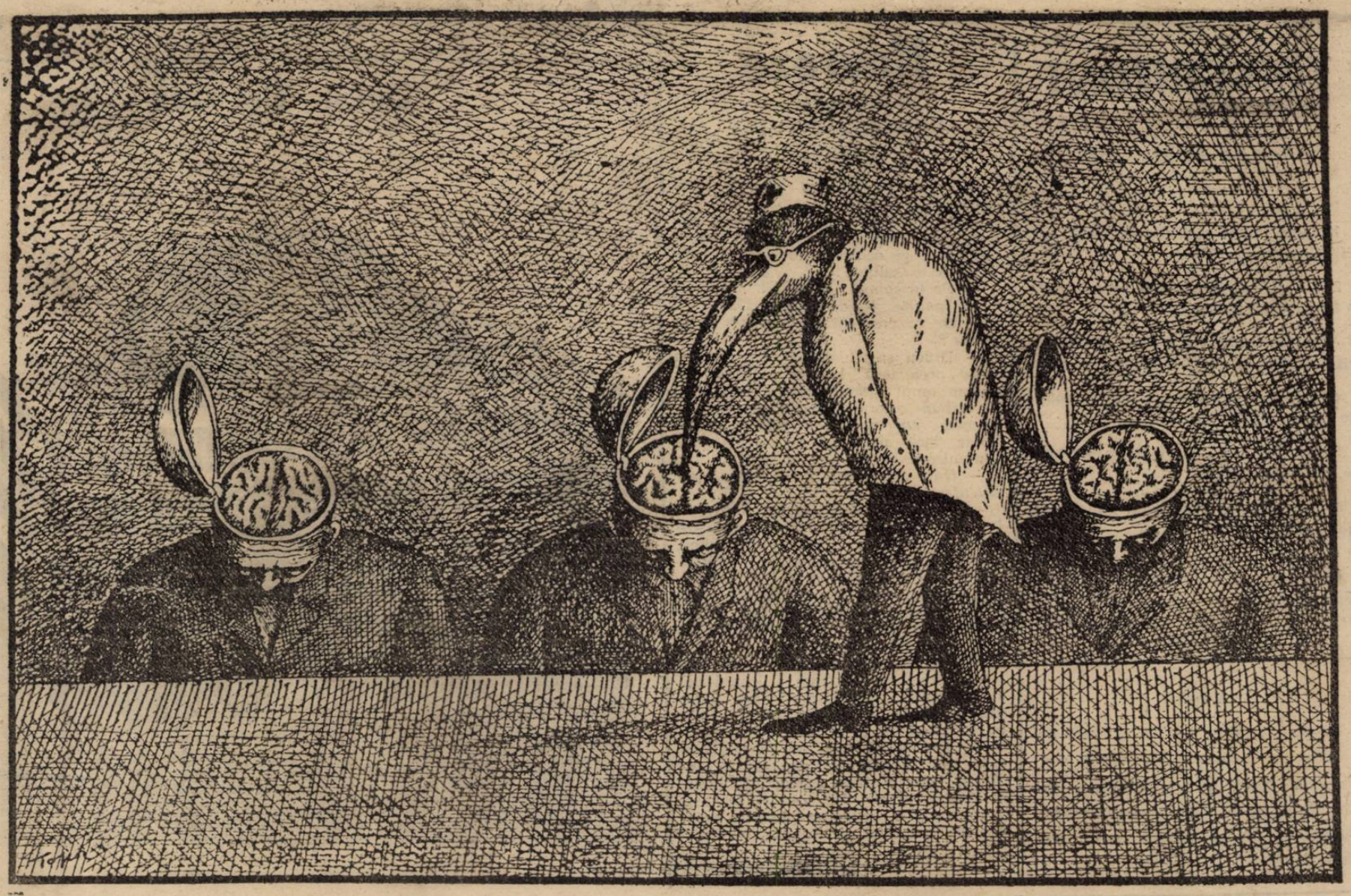

Cutia Pandorei

ANTISEMITISM PE ALESE

Deci iată-ne şi pe noi sosiţi la o altă buclă programată pentru Europa de Est de un implacabil dumnezeu al ciclurilor — cea a recrudescenţei unui antisemitism ce-şi exersează visceralitatea aproape în absenţa evreilor.

Deunăzi, purtătorul de cuvînt al guvernului îşi arată indignarea faţă de atacurile din gazeta Europa, **conchizînd că de pe vremea Gărzii de Fier aşa ceva nu s-a mai pomenit în România.**

A doua zi, trecînd prin piaţa Victoriei din Timişoara, m-am oprit în dreptul femeii agresive şi logoreice ca unica publicaţie pe care o distribuie de luni de zile (suspomenita Europa) **şi i-am aruncat un „deci asta-i foaia cu pricina?" Mi-a răspuns prompt: „Şi ce vrei, derbedeule, nu-i adevărat că jidanii ne conduc, n-au pus ei mîna pe Guvern şi pe Parlament?" Dacă ei i-am replicat („Eu credeam că la putere-i feseneu'"), lăsînd-o să zbiere alte grozăvenii, n-am putut face acelaşi lucru în ce-l priveşte pe onorabilul purtător de cuvînt al Guvernului. Şi aş avea ce să-i spun. Pentru că dumnealui ori are memoria scurtă, ori se dovedeşte de rea-credinţă. Nu trebuia să se piardă în perioade revolute pentru exemplificări, căci îi avea la îndemînă pe cei al căror hebdomadar (confiscînd neruşinat ideea de Patrie În treagă) a fost premiat nu de mult de către un membru al guvernului pe care-l reprezintă. I-aş aminti ceea ce, desigur, ştie prea bine, că Săptămîna acestora a ajuns o celebritate internaţională în anii '80, deoarece ocupa locul 8 în topul mondial al publicaţiilor virulent antisemite şi, dacă era după capul lor, ar fi urcat vertiginos spre podium (vezi şi Şef Rabin dr. Moses Rosen,** Primejdii, încercări, miracole, **Editura Hasefer, Bucureşti, 1991. p. 254 şi urm., p. 273, şi urm.)**

Inşi îmbolnăviţi de ură, manifestînd o xenofobie aparte, care nu se opreşte la evrei, la unguri, la saşi şi la şvabi, ci se extinde asupra acelor conaţionali pe care-i resimt străini faţă de felul lor de-a fi. De aici, ajustările numelor unor dizidenţi cunoscuţi (Paller, Juhasz etc.) pentru a-i înstrăina cu orice chip, pentru a-i îndepărta de naivii cu fixuri neaoşiste. (Sărmanul Eminovici, cel mai fi avut de pătimit!) Şi trebuie spus că la asemenea jocuri ticăloase s-a pretat o bună parte din presa de sprijin a puterii.

Odată sloboziţi, dulăii atinşi de rabie ies de sub control, aşa că nu-i exclus să se întoarcă asupra celor ce le-au dat dezlegarea.

Viorel MARINEASA

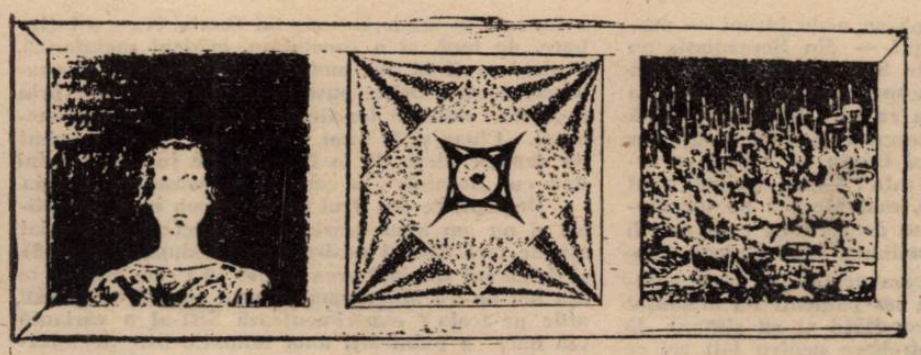

HORIA BERNEA — „Triptic"

ARGUS ● ARGUS

● Corespondentul TVR la Tîrgu-Mureş, **d-l Dorin Suciu,** se erijează în prototipul reporterului frenetic, mereu pe faţă, cu ochiul dilatat pînă la durere ● Nici un amănunţ nu-i scapă, decît dacă ţine neapărat ● Uneori, ţine ● Adică, scapă ● Şi nu puţin ● Dar, care-i ultima dumisale ispravă? Păi, nu-i alta decît una care face dovada gustului dumisale pentru senzaţii tari ● Dar şi ieftine ● Din păcate. Prezent la congresul U.D.M.R., d-l corespondent nu a lăsat să-i scape prilejul de a comenta ironic „luxul" vestimentaţiei lui Szőcs Geza ● Concomitent, fulgerător chiar, şi-a amintit că acelaşi domn, la Alba-Iulia, de 1 Decembrie '90, s-a înfăţişat naţiunii într-un sacou ponosit, şi ăla **verde** ● Probabil că de atunci a rămas domnu' Dorin cu această reacţie: De cîte ori îl vede pe d-l Geza, vede verde în faţa ochilor ● Mă rog, nu comentăm trăirile personale ale compatrioţilor ● Dar oricît m-aş strădui să-l înţeleg pe simpaticul corespondent teritorial nu reuşesc. ● Decît să observ că dumnealui e cel puţin nepoliticos ● Oare d-l reporter chiar nu-şi mai aminteşte că la Alba-Iulia festivitatea se desfăşura în aer liber? ● Ar fi dorit domnia sa să-l vază pe senatorul udemerist şi acolo în smoking? ● Şi dacă nu-i place cum se îmbracă ungurii, de ce nu le-o spune nemijlocit? ● Şi mai e ceva: crede d-l Suciu că dacă Szőcs Geza ar fi apărut în smoking ar fi fost huiduit mai puţin? ● Sau nici n-ar fi fost? ● Păcat de atîta alergătură, domnu Suciu! ● Să rămînem tot la instituţia în cauză ● Se întîmplă ceva necurat acolo? ● Nu ştim să vă spunem ce anume, dar simptomele sînt evidente: Gabriela Neagu se bîlbîie tot mai des, român Hamza ridică tot mai mult din sprîncene şi e din ce în ce mai neglijent, Cărnilius Roşiianu e tot mai furios, conducerea tot mai neputincioasă ● Pînă şi Cristian Topescu face gafe: de nu ştiu cîte ori l-a confundat pe Timofte cu Dan Petrescu ● Nu se face, la profesionalismul dumnealui! ● Dar, nu de mult, l-am văzut şi pe Răzvan Theodorescu ● Era în civil şi părea că-şi aminteşte de mai vechile preocupări ● Sincer, mi s-a arătat chiar simpatic, părea tare necăjit ● Probabil că l-am şi compătimit puţin ● Întrebarea e: are domnia sa nevoie să compătimească cineva la suferinţele ce-i revin? ● Mă îndoiesc, deci exist ● (Apariţia la care am făcut referire s-a produs în emisiunea **Salut, prieteni!**) ● Fără ipocrizie! Vîrsta ne-o permite ● E bine să ne amintim asta, nu de alta, dar altora nu le-o mai permite ● Ce-am mai citit prin gazete? ● Am citit, am aflat, vă informăm: că, de curînd, un fost cîrac de-al poetului de o tonă, născut la Bârca şi terorizat de dictatură ca nimeni altul (săracu'!) pre numele său Sorin Postolache, a cerut naţiunii sanctificarea Bossului ● Care nu bea, nu fumează, şi nici patima muierilor n-o are ● Nu înjură, nu răcneşte, e tare domn cu subordonaţii ● Cîte şi mai cîte ● Cred că simţiţi şi d-voastră nevoia să lăcrimaţi puţin, aşa ca la **O floare şi doi grădinari** ● A mai greşit el pe ici pe colo, dar e omenesc, ce naiba! Nu? ● Chiar aşa, cît o să-l mai facă toţi neisprăviţii să sufere? ● Bietul bard! ● Simţi că ţi se rupe cîte ceva cînd afli cîtă suferinţă e în jurul nostru ● Dallas că vine partidu lu' Vadim la putere şi-o să vadă ei! ● EL va fi ministrul culturii ● Şi ţara, un imens cenaclu ● Care-i va proslăvi pe noul cîrmaci ● Alde pleşu, manolescu, liiceanu, vor rupe bilete la intrare, cînd nu vor fi de serviciu pe sectoare (scuzaţi rima, ne-a scăpat pur şi simplu!) ● Vom cînta, vom repeta după EL, TOTU va fi cum a fost ● Şi mai mult decît atît! ● Doamne, apără-ne de paronoia, că mare-i grădina ta! ● Şi-am mai aflat că d-l Măgureanu e bine, merci, sănătos, poate doar puţin supărat ● Îl supără fierea aia de ziarist, mic, urît, rău de gură, are şi un nume nenorocit, cred că nici nu-i român, se vede pe el că şi-ar vinde ţara pentru un pumn de dolari, nici un sentiment nu-l mişcă, sapă ca nebunu' prin Munţii Carpaţi, la ceas oprit de lege, strigă-n gura mare să-l aresteze procuratura, da' ce-i proastă s-o facă în văzu' lumii, are alte metode, ştim noi, ş-apoi cui foloseşte, că tot nu-l ia nimeni în samă, ce, noi sîntem tîmpiţi ca occidentalii, să ni se surpe guvernul din cauza ziariştilor, mai ales că e legal implementat şi aşa va sta pînă la următorul 20 mai, dacă va mai fi unul ● Am mai putea spune şi aşa: dacă-l comparăm pe domnul Iliescu cu Odiosu, vom vedea cîte calităţi are ● Nu-i aşa că nu se compară? ● Dar pe d-l Roman cu bolovanul de Dăscălescu? ● Aceeaşi concluzie, poate şi mai relevantă ● Uite-aşa, vorba unui frantuz, orice comparaţie devine odioasă ● Mai bine să-i analizăm! ●

B.

TOP-ORIZONT

Cele mai proaste cărţi

1. Titus Popovici, **Cutia de ghete,** Ed. Elit-Comentator, 1990

2. Dionisie Orman, **Cum se cucereşte o femeie,** Ed. Mileniul trei

3. Thomas Josiah Dimsdale, **Banda şerifului Plummer,** Ed. Elit-Comentator

4. Ioan Iancu, **Sabina, te rog, în noapte, asta nu!,** Ed. Signata

5. Gregor Armand, **Paulina Borghese,** Ed. 1 Decembrie

6. Pop Simion, **Debarcînd în amurg,** Ed. Dacia.

● Locul întîi a fost cîştigat pentru felul iscusit în care sînt folosite retorici de ieri în slujba noilor realităţi.

ERATA

În pagina XV nr. 21 al revistei noastre, la articolul „Un editor pentru anul 2000" numele corecte sînt Corina Victoria Bădulescu şi Bogdan Bădulescu, (nu Rădulescu, aşa cum au apărut).

Nevroze

Interlocutor —
VIOREL MARINEASA
— scriitor

— Ce te supără cel mai mult în Timişoara, în ţară?

— În Timişoara, faptul că unii oameni, pe care i-ai considerat amici pînă ieri, te ocolesc sau nu mai vor nici să te salute..

— Ce înseamnă „pînă ieri"?

— Înainte de decembrie 1989.

— De ce crezi că nu mai vor să te salute?

— Dracu ştie... Cred că... ni s-a urcat prea tare la cap politicul şi vedem omul numai prin prisma asta. Îl vedem colorat integral de politic, altceva nu ne mai interesează... Chiar dacă am avut, cu el, piste de comunicare şi pe alte planuri...

— Unii dintre noi trăim intens politicul.

— Da, se trăieşte intens politicul... De curînd, am vorbit cu cineva care cunoaşte bine perioada interbelică. Exista şi atunci o tensiune politică mare, dar oamenii care erau adversari politici, în viaţa de toate zilele se comportau amical. Iată, îmi vine în minte prietenia dintre Belu Silber şi Mircea Eliade.

— În ţară ce te supără?

— Cel mai mult mă deranjează Televiziunea. Am impresia că nu e nici în slujba lui Iliescu, nici în slujba lui Roman, ci a unor... forţe oculte. Pentru că face un joc atît de mizerabil şi uşor de depistat în ţesătura lui, de fapt aceeaşi diversiune pentru proşti, dar care şi prosteşte lumea şi o menţine într-un stadiu de ignoranţă şi de mistificare...

Iosif COSTINAŞ

Umor Service

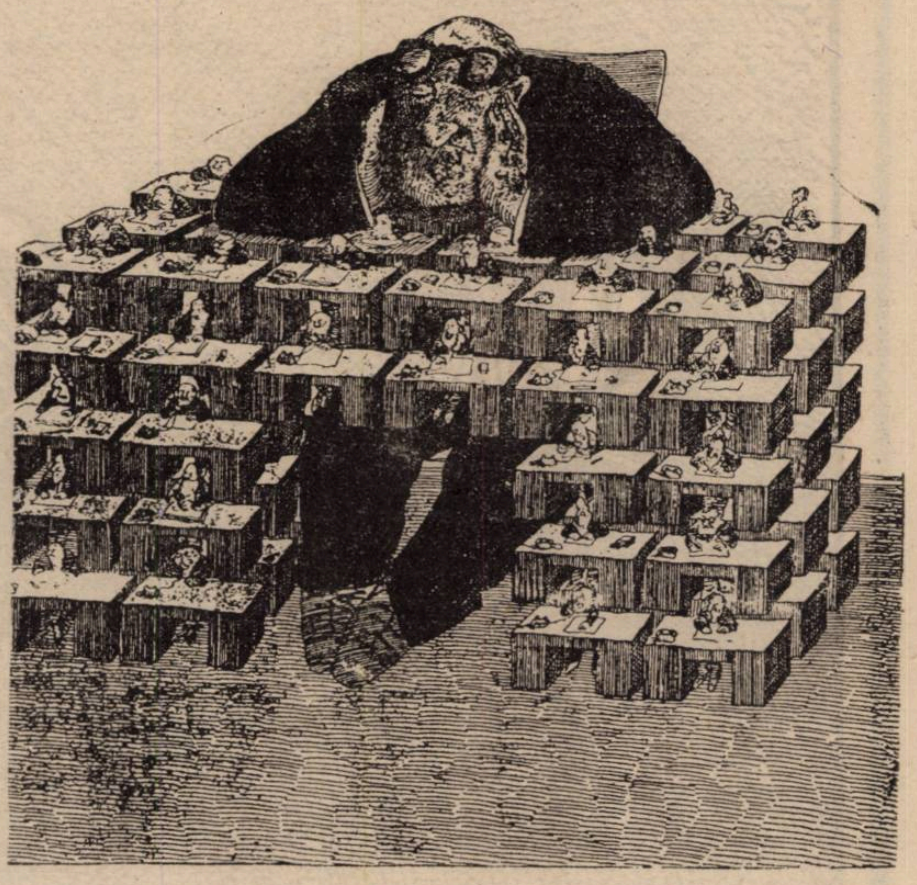

CONVORBIRI

La invitaţia Catedrei de Limbi romanice a Universităţii din Timişoara, domnul Michel Didier, profesor la Universitatea din Toulouse — Le Mirail a susţinut, în perioada 9-19 octombrie 1990 un ciclu de prelegeri despre literatura autobiografică destinat studenţilor secţiei de franceză. Autor al unor lucrări despre romanul francez din secolele 19 şi 20, Michel Didier este nu numai un reputat specialist şi un foarte bun profesor, ci şi unul dintre acei universitari francezi care, fără a se lăsa descurajaţi de capriciile Istoriei, îşi continuă cu perseverenţă acţiunea în favoarea colaborării şi a cunoaşterii.

Michel Didier
AUTONOMIA UNIVERSITARĂ — NEGOCIERI ŞI SPERANŢE

— Ce şanse acordaţi colaborării între România şi Franţa în domeniul culturii şi învăţămîntului ? Sînteţi optimist sau mai degrabă sceptic în această privinţă ?

— Nu sînt cel mai în măsură să apreciez şansele acestei colaborări. Ele depind de anumite decizii financiare dependente, la rîndul lor, de opţiunile politice. Fără îndoială, modul în care va evolua România va fi decisiv şi în acest domeniu. Decizia Franţei de a deschide cîteva Centre culturale franceze în România, precum şi marele număr de burse finanţate în această vară de statul francez — pentru a nu da decît două exemple — par a fi de bun augur. Se poate constata că în ciuda impactului foarte negativ al evenimentelor din iunie asupra opiniei franceze, factorii culturali nu au cedat unei reacţii simpliste sau unilaterale şi nu au renunţat la colaborarea cu România. Aş mai adăuga un gînd ivit din experienţa mea personală. Mă aflu la sfîrşitul unei şederi de aproape două săptămîni la Timişoara. Primirea de care m-am bucurat, atenţia cu care am fost ascultat m-au mişcat profund şi mă încurajează să continui, odată întors la Toulouse, acţiunea de convingere în favoarea dezvoltării relaţiilor cu România. După părerea mea, toţi cei care au trăit sau vor trăi o experienţă asemănătoare cu a mea vor deveni apărători şi — sper, garanţii unei continuităţi, a schimburilor culturale, oricare ar fi vicisitudinile politice sau sociale (şi trebuie să fii naiv pentru a crede că România va putea evita o perioadă de dificultăţi, de contradicţii şi de conflicte). Iată de ce stabilirea unor legături personale şi a unor relaţii autonome de la instituţie la instituţie mi se pare capitală în viitor.

— O problemă foarte dezbătută astăzi în mediile universitare româneşti este cea a autonomiei universitare. În ce termeni se pune problema în universităţile franceze ?

— În Franţa, spiritul centralist este foarte puternic. Pentru a-i atenua excesele a fost introdusă în sistemul universitar o anumită autonomie. Fiecare Universitate este chemată astăzi să-şi definească un proiect propriu, să inventeze filiere noi sau regrupări inedite. Proiectul respectiv — negociat — stă la baza unui contract bugetar încheiat cu statul pe o durată de cinci ani. Autonomia este însă limitată : statul este cel care validează în ultimă instanţă propunerile universităţilor, statul e cel care le finanţează şi tot el fixează cadrul care defineşte ciclurile de studii, tipurile de examene şi condiţiile generale de desfăşurare a lor. Trebuie menţionat că menţinerea în acest cadru general condiţionează valoarea naţională a diplomelor.

— Cum este apreciată competenţa profesorilor şi cea a studenţilor ?

— Competenţa studenţilor se măsoară prin examenele de sfîrşit de an, la care se adaugă un control permanent al cunoştinţelor pe parcursul anului. Acesta din urmă nu este însă obligatoriu. Accesul la numeroase cariere — şi în primul rînd la cele din învăţămînt — se face prin concurs, la care se poate participa pe baza unui nivel garantat de diplomele universitare. Competenţa profesorilor este apreciată prin concurs (în învăţămîntul primar şi secundar) sau prin votul comisiilor de specialişti care se pronunţă în urma consultării dosarelor de cercetare ştiinţifică (în învăţămîntul superior). În ceea ce priveşte competenţa pedagogică efectivă a profesorilor, ea este apreciată — ca pretutindeni în lume — de studenţi, ale căror ierarhizări nu coincid întotdeauna — ca pretutindeni în lume — cu ierarhiile administrative.

— Revenind la profesorul de literatură : dacă aţi fi în situaţia de a preda într-o ţară din Est, ce scriitori ai secolului 20 aţi alege ?

— Aş alege autorii după exact aceleaşi criterii ca în Franţa, în funcţie de valoarea lor intrinsecă — sau de ceea ce cred eu că este această valoare (în afară, bineînţeles, de cazul în care problema tehnică a nivelului de limbă m-ar obliga să aleg autori „uşori"). Marea literatură nu este naţională în sensul îngust al termenului. Marile opere nu cunosc frontiere, istoria este cea care a distrus spaţiul nostru cultural comun. A reconstitui acest spaţiu înseamnă mai întîi a considera că nu există o literatură franceză pentru francezi şi o literatură franceză pentru români, unguri sau cehi. Vă rog să-mi permiteţi să nu fac o listă de autori care ar avea, inevitabil, forma unui palmares. Aş spune doar că printre romancieri ar figura Proust, printre poeţi Henri Michaux, printre dramaturgi Beckett. După cum vedeţi, am numit cîţiva autori importanţi, fără a avea pretenţia de a propune un p...

— În legătură cu relaţia dintre ficţiune şi document, se vorbeşte mult astăzi de o reîntoarcere la ficţiune. Explicaţiile date acestui fenomen pot fi multiple. Care este părerea Dumneavoastră în această privinţă ?

— Mai întîi aş spune că nu mi se pare a fi vorba de o „reîntoarcere". Este adevărat că se vorbeşte azi cu insistenţă despre o întoarcere la ficţiune. Dar la fel de bine s-ar putea vorbi despre o sete de documente de biografii şi autobiografii. Studiul acestor tendinţe ţine de o sociologie a pieţei mai degrabă decît de o reflecţie care să presupună existenţa unei adevărate mize literare. Este vorba, după părerea mea, de mişcări de suprafaţă pe care avem tendinţa să le luăm drept fenomene de adîncime. Mă înşel poate, dar cred că este necesară o mai mare distanţare pentru a putea judeca aceste lucruri. Nevoia de document şi nevoia de ficţiune există şi vor continua să existe concurîndu-se reciproc. Iar dacă a...mitem că o autobiografie este o ficţiune a eului şi că romanele au, la fel ca şi documentele, capacitatea de a ne dezvălui lumea, atunci vom fi de acord că aceste variaţii „de sezon" nu fac decît să deturneze atenţia de la adevăratele probleme.

Margareta GYURCSIK

Susan Basnett
TRADUCEREA — O FORMĂ DE CANIBALISM

— Susan Basnett, sînteţi şefa Catedrei de Teoria Traducerii şi Literatură Comparată de la Universitatea din Warwick. Vreţi să ne explicaţi cum aţi ajuns să predaţi teoria traducerii, o materie inedită în programele universitare ?

— Există astăzi o piaţă uriaşă pentru traduceri, în special pentru ceea ce noi numim „speedy translations". Diferite teatre, edituri, chiar şi firme comerciale cer traduceri foarte bune într-un timp record. De aceea, conducerea Universităţii s-a gîndit ca unii dintre studenţii noştri filologi să se specializeze de la bun început în teoria şi practica traducerii. Iar dacă doresc, odată ce au absolvit secţia de traduceri, pot să-şi continue studiile printr-un doctorat. Ideea ne-a venit de fapt mai de mult. Deja în anii '60 am simţit criza pe care o trăia literatura comparată, studiile de anglistică şi unele probleme de lingvistică ; de pildă, cele legate de traducerea automată. Din această criză nu se putea ieşi decît acordînd o importanţă sporită traducerilor.

— V-aţi impus ca o luptătoare acerbă pentru stabilirea unui statut adecvat al traducătorilor. Ce v-a făcut să porniţi, după cum singură o numiţi, această „cruciadă" ?

— Mă deranjează cînd aud că un text este „numai" o traducere, cînd oameni culţi apreciază această muncă atît de dificilă drept un meşteşug pe care oricine îl poate stăpîni. Îmi amintesc de replica unui coleg al meu care este şi acum convins că l-ar putea traduce pe Cehov chiar fără să ştie ruseşte. Pentru mine, traducerea este o activitate intelectuală deosebit de complexă. Nu îţi cere numai să fii fluent în două sau mai multe limbi, ci să ai şi o sumedenie de cunoştinţe extratextuale. Dacă vrei, de pildă, să-l traduci pe Henry James, trebuie să fii conştient de contextul cultural în care au apărut romanele sale, de locul pe care îl ocupă fiecare român în ansamblul operei integrale, de concepţiile sale impresioniste asupra romanului şi aşa mai departe. Nu e suficient să iei un dicţionar şi să redai corespondenţele lexicale. Trebuie ca prin traducere să pui opera în locul pe care aceasta îl deţine atît în sistemul auctorial, cît şi în macrosistemul culturii. Dar pe lîngă cunoştinţe lexicale, gramaticale, literare sau de orice alt fel care îţi sînt necesare pentru a traduce bine, apare şi elementul inconştient. Ca să stăpîneşti cu adevărat o limbă, trebuie să o simţi cu tot corpul, să o trăieşti aşa cum îţi trăieşti somnul, foamea şi dragostea. Limbajul cîştigat în copilărie nu se naşte în intelect, nu vine din minte, ci de undeva din „centru". De aceea nu vorbitorul domină limbajul, ci invers, este dominat de el. Iar dacă nu ajunge să îl vorbească prin corp înseamnă că, de fapt, nu îl cunoaşte bine...

— Care ar fi după părerea Dv. conceptele fundamentale ale traducerii ?

— Le-aş reduce la două. Primul ar fi conceptul **echivalenţei.** Nu mă gîndesc la echivalenţa simplistă, ineficientă în traducere, ca atunci cînd alegi un cuvînt folosind dicţionarul şi rişti să nu îl foloseşti bine, deşi cuvîntul este echivalent cu originalul. Mă refer la **echivalenţa funcţională**, similaritatea acceptabilă numai în context. O expresie ca bunăoară, „keep off the grass" („nu călcaţi iarba") o traduci în fiecare limbă cu altă expresie echivalentă, nu traduci cuvintele propriu-zise, ci mesajul lor global. Al doilea concept de bază ar fi cel de **fidelitate.** În Renaştere se folosea, legat de traducere, metafora „descoperirii", a găsirii „geografice". În secolul al XIX-lea, traducerea a fost legată de „relaţiile de proprietate", acum însă devine o problemă a „oglindirii", o adevărată relaţie **catoptrică**, aş zice. Trebuie să ştii să priveşti în oglindă pentru a traduce bine : nu poţi fi prea credincios unui text, trebuie să te distanţezi de el, pentru ca să nu ajungi la formulări îngrozitoare. Şi totuşi trebuie să respecţi originalul, ceea ce în poezie, cel puţin, este deosebit de dificil. Echilibrul se menţine, cred eu, prin **etică.** Un traducător „moral" va fi probabil un traducător mai bun decît cel lipsit de principii. Moralitatea însă se schimbă ca şi moda. De aceea traducătorii îşi contestă predecesorii. De pildă, traducerea lui „Hamlet" în franceză a fost un lucru foarte dificil. Gide a făcut-o foarte bine, apreciind toate traducerile anterioare ca lipsite de valoare. Dar, la rîndul său, este şi el contestat de cei care îi urmează. Ceea ce nu face decît să ne demonstreze încă o dată că există doi Shakespeare : cel în engleză şi cel în traducere. Acceptînd această diferenţiere, putem admite şi gluma lui Tolstoi care afirma că Shakespeare n-ar fi însemnat nimic pentru englezi dacă nu l-ar fi tradus nemţii. Sigur că există şi un Shakespeare latino-american, unul român sau — de ce nu — chinez.

ŞTEFAN BERTALAN, „Desen"

— N-ar fi mai potrivit atunci să punem la baza traducerii „necredinţa", acea „translatio inadequatio" a lui Derrida ? Nu atît datorită faptului că femeile au avut ceva de spus în teoria traducerii — ceea ce aţi făcut dumneavoastră, de pildă...

— E adevărat, am tradus cu pasiune, cu dăruire, cu multe ore de nesomn...

— ...sau Barbara Jonson şi Gayatri Spivack nu poate fi negat —, dar mai ales pentru că se implică în acelaşi timp şi o manipulare. Traducerea e o formă mascată de a-ţi impune un punct de vedere, de a alege un text, de a construi o antologie.

— Oricum ar fi, traducerea rămîne o problemă centrală pentru dezvoltarea culturii umane. Toate marile mişcări în filozofie, literatură şi artă au apărut ca urmare a unor traduceri intensive. În special în Europa, traducerile din Hegel, Heidegger, Lacan, Derrida, Foucault sau Kristeva au reprezentat un import masiv de cultură. Acelaşi lucru e valabil şi pentru scriitori. Ai ascultat-o pe Penelope Lively vorbind despre influenţa pe care romancierii ruşi au avut-o asupra prozei sale. E evident că nu i-a contactat direct, ci doar prin traduceri. În special culturile tinere în expansiune, aşa cum este cultura voastră, trebuie să traducă foarte mult, să îşi cîştige energia şi puterea de a inova prin transpuneri din alte limbi. Să adopte o formă mascată de **canibalism.** Ştii proverbul brazilian : „A mînca misionarii albi poate fi neplăcut pentru misionari, dar e o mană cerească pentru cei care o fac" ?

— Nu cunosc proverbul, dar dacă găsim aici şansa de a fi salvaţi, mă declar optimistă. Vă mulţumesc.

Warwick, 1990

Pia BRÎNZEU

CLAUDIU IORDACHE — ROŞU ŞI NEGRU

(II)

Stimate domnule Claudiu Iordache,

De la început doresc să vă informez că nu sînt membru al F.S.N. Am fost printre primii înscriși, dar n-am retras datorită comportării bizare a unor activiști locali, care aminteau de metodele din P.C.R. a anilor 44-45. Sînt însă, un adept ferm al FSN-ului, a cărui platformă program este și a mea.

De ce vă scriu ? Sînt total nemulțumit de comportamentul Dvs. ambiguu, mai derutant decît la Dlui Brucan și cu toate acestea văd spre surprinderea mea, că n-ați fost repudiat de front, situîndu-mă ... [indescifrabil].

Iată momentele ce mă derută :

a) — ați apărut la mitingul din 16 dec. 1990 într-o postură lamentabilă, alături de dușmani înfocați ai democrației, a-i FSN-lui a României, toți fără excepție, mulți dintre ei foști „revoluționari". V-ați depus mandatul de deputat în fața acestor comedii și a numeroșilor „revoluționari", huligani și legionari de o violență fascistă.

b) — referirea făcută în „Renașterea Bănățeană" și la persoana Dvs. alături de trădătorul Oancea și alții.

c) — reținerea Dvs. în parlament de a condamna mitingul de la Timișoara și în general, mișcările antiromânești timișorene.

d) — protestul dv. din „Adevărul", 16.02) cu privire la încercările ziarului de a diminua „meritele" trădătoruluu Oancea în „Revoluție".

Chiar nu vă este clar nici după 14 luni că la Timișoara n-a avut loc nici o „Revoluție glorioasă" și că acolo evenimentele trebuie analizate în două etape ?

— Etapa 16—19 dec. 1989, pe fondul facil a nemulțumirilor populare anticeaușiste și nu anticomuniste s-a profitat de forțe din exterior dușmane României nu pentrucă era comunistă ci pentru că era România. Scopul principal al acestei perioade „revoluționare" a fost de a rupe Banatul și Transilvania de țară. Conducătorii maghiar din exterior și interior, legionari noi și vechi, participanți : toată scursura Timișoarei, diferiți nemulțumiți, inclusiv români, o parte de oameni sinceri ca Dvs. care nu au sesizat adevăratul scop a acestei mișcări antiromânești. Obiectivul principal : destrămarea unităților militare, derutarea organelor de ordine și punerea lor în conflict cu armata, [indesc.] specific ungurilor dovedit și în oct. 1956 la ei acasă. Acesta este adevărul, Dle Iordache ?

Etapa a doua la care au participat marea majoritate a oamenilor din Timișora (20—22 dec.) a fost o revoltă populară cu unicul scop de a detrona dictatura și nu comunismul. Această revoltă s-a desfășurat fără a se trage măcar un cartuș și este la fel de „glorioasă" ca și la Tecuci, Suciava, Zalău și ca peste tot în țară.

De aceea, a ridica evenimentele din Timișoara dec. 1989 la rang de primă revoluție constituie un mare fals istoric. Tot așa cu a glorifica acest oraș ca martir constituie o mare rușine și o gravă greșală a Frontului din zilele ce au urmat.

Că este așa o dovedesc toate, dar absolut toate evenimentele ce s-au desfășurat la Timișoara în cele 14 luni și care sînt sigur, nu vor înceta

N-am să uit niciodată că în acest

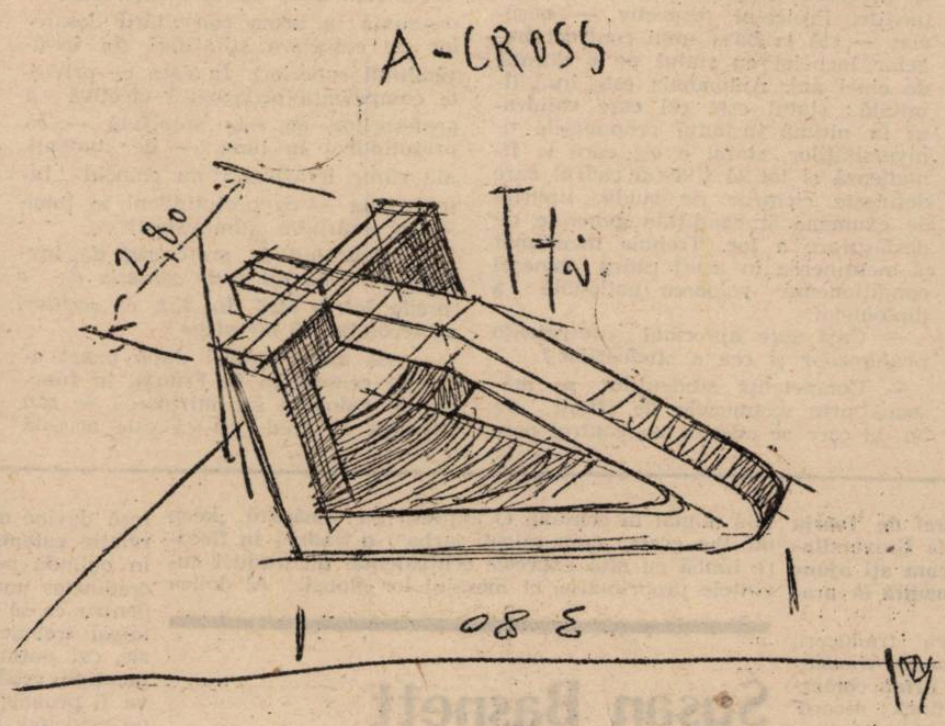

PAUL NEAGU, — Monumentul martirilor din Timișoara

oraș pe care, l-am iubit atît și pe care îl urăsc acum, au fost omoriți bestial peste 52 de militari [indescifrabil] mei subordonați și că Dvs. — Claudiu Iordache — dintr-o pornice cinstită dar dînd dovadă de o mare naivitate ați contribuit indirect la aceste jertfe.

Este o mare rușine (i-am scris și dlui Iliescu) să fie glorificați marea majoritate a celor care au făcut parte din prima categorie.

Cît privește pe Oancea, acest trădător al Armatei Române și-a țării care are cea mai mare parte de vină pentru tot ce s-a întîmplat după dec. 1989., în Timișoara, el este un excrement și a vă angaja numele dv. în a-l apăra constitue o mare rușine.

I-am scris acestuia pe care îl cunosc personal de cînd eram activ, că cel mai onorabil lucru pentru el să și procure o funie, să caute o salcie pe malul Begăi și să se spînzure — el fiind o rușine a Timișoarei.

Iată de ce dle Iordache, mă îngrijorează prezența dv. în fruntea FSN-ului și nu vă acord nici un fel de credibilitate morală și politică.

Rog să-mi răspundeți exprimîndu-vă punctul dv. de părere, altfel consider că de tot ceia ce vă acuz nu vă puteți disculpa și confirmuti părerile mele despre „glorioasa revoluție timișoreană".

Cu considerațiuni
Colonel (r) MApN. Irimie Traian
Solomon
Cluj-Napoca

20.02.91

Trăiască Frontul Salvării Naționale, rușine și dezaprobare pentru trădătorii de țară !

Dle Claudiu Iordache

Păcat, mare păcat că un om ca Dvoastră, unul din leaderii FSN-ului să scrieți acel jalnic articol din ziarul „Adevărul" împotriva redactorului șef al publicației „România Mare" unul din puținele ziare care apără cauza românismului și demnitatea noastră națională.

Articolul publicat e mai mult decît o crimă, el este o greșală politică.

După ce v-ați făcut public de râs la Timișoara cu ocazia cursei pe care v-a întins-o Alianța Civică, fiind amestecat în tărîțe de post-revoluționari pîriți, inconsecvența dovedită ulterior depunerii carnetului de deputat, mi-a întărit convingerea că oameni ca Dvs. nu au ce căuta în conducerea F.S.N. deoarece încet, încet îl puteți compromite.

Sînt unul din simpatizanții frontului, am votat fără remușcare pentru acesta, dar cu trecerea timpului și mai ales a greșelilor săvîrșite de membri marcanți ai acestuia, există posibilitatea ca la viitoarele alegeri mulți dintre noi să nu vă mai acordăm votul.

Nu uitați dle Iordache, că fără o alianță preelectorală cu P U N R cu „Vatra Românească" cu P.D.A.R. și cu sprijinul revistei „România Mare" F.S.N. nu mai are practic nici o șansă la viitoarele alegeri. Multă lume este nemulțumită atît de modul de efectuare a reformei, de majorarea excesivă a prețurilor, de o protecție socială inexistentă, așa încît numai menținerea neștirbită a integrității țării, a idealului național, sprijinirea efectivă de către FSN a „Vetrei Românești" mai pot aduce voturi.

Nu uitați că poporul român suportă orice privațiuni, preferînd să mănînce brînză cu ceapă și mămăligă, dar nu va accepta o politică antinațională. Acest lucru l-a știut mulți ani Ceaușescu. A nega tot ce a făcut bun Ceaușescu, este o miopie politică, la fel cum pentru faptul că regele Carol I este vinovat de moartea a peste 11 000 țărani să-i negăm și meritele față de țară.

Încă o dată este foarte regretabil gestul Dvs.

Ing. Bala C-tin și Marilena
str. Intrarea Căminelor 4
Bloc 26 H ap. 14
Ploiești

27 februarie 1991

CICĂ NIȘTE CRONICARI

● Consistent și atractiv — nr. 11 al revistei VIAȚA ROMÂNEASCĂ. Jurnal de exil (II) de Virgil Ierunca oferă o lectură palpitantă, plină de plăcere pentru cititor. Paginile relevă îndelungile căutări chinuitoare ale cunoscutului scriitor, într-o perioadă cînd, la Paris, se mai afla și Mircea Eliade. Multe referiri se fac și la Eugen Ionescu și Emil Cioran. Nu lipsesc nici comentariile la situația scriitorilor din țară. Să ne oprim la : „8 aprilie. — Întîlnire cu Sorana Gurian, sosită recent din țară, într-o cafenea din Place Saint-Michel. E aceeași cum toată lumea o crede și n-o cunoaște : inteligentă, fină, cu un cult suspect al camaraderiei. Ceea ce mă interesează din această întîlnire nu sunt, în fond, decît veștile pe care mi le poate da despre un prieten sau altul. Îmi vorbește și despre lașitățile scriitorilor : G. Călinescu, Camil Petrescu, Ion Marin Sadoveanu, Petru Comarnescu, Petru Dumitriu. Nu lipsesc însă — așa cum mă așteptam și cum o doream cu toată ființa — nici aceia pentru care demnitatea există. Amănunte zguduitoare despre Șerban Cioculescu, în sdrențe, cu cărțile vîndute, în mizerie, schimbat sufletește, aproape mistic, despre Vladimir Streinu care trece pe Calea Victoriei ca o fantomă a ceea ce a fost, integru, purtîndu-și refuzul ca un blazon. Deși nu n-am simțit niciodată prea aproape de depozitul lor intelectual, îmi dau seama că gestul unor astfel de oameni mă umple de bine, aici departe de ei. Lîngă sărăcia lor cucerită, lîngă voința lor de a nu se apleca, regăsesc semnul speranței. Așadar mai e ceva de făcut." ● Sau : 4 mai — Seara mă întîlnesc în fața bisericii Trinité cu Al Vona. Cinăm împreună. Mergem apoi pe jos de la Operă pînă la Mircea Eliade, pe care, nu știu de ce, trebuie să-l vadă neapărat. De aici înainte, urmează gafele. Eliade nu e la hotel. Nu ne mulțumim cu această absență, și-l găsim la restaurantul lui obișnuit cu Emil Cioran și cu o doamnă pe care n-o cunosc (o Româncă). Politicos, Eliade nu ne lasă să plecăm. De altfel Vona e pasiunea lui epică (are «talent mare», zice). Eliade îmi spune — e totdeauna plin de atenții ce intimidează — că tocmai ținea să mă vadă deoarece are o surpriză pentru mine. Scotocește în servietă și-mi întinde primele corecturi ale cărții lui Cioran, ce urmează să apară la Gallimard, în colecția «Les Essais». Sunt mai mult decît emoționat. E cartea pe care o aștept. Nu știu cum fac și-i spun, încurcat, necontrolat desigur, din cauza entuziasmului, cam același lucru și lui Cioran. Moment penibil. Cioran zîmbește și, adresîndu-se lui Eliade : «Mare oltean, mă Mircea, Ierunca ăsta». — Simt insulta în oase..."

● În același număr al revistei, Gabriel Stănescu publică un interviu cu Ionel Jianu — „Generația de la 1930 a vrut să aducă un suflu nou în cultura românească". Trebuie citit neapărat ! Tristele (I), cu subtitlul Rock și popi. Domnul Sorin Dumitrescu — așa cum s-a observat deja de către mulți alții — mînuiește condeiul cu o dezinvoltură plină de har, verbul sau far-

„JOCURILE OLIMPICE DE LA BAGDAD"

ȘI ALTE MEDITAȚII SPORTIVE

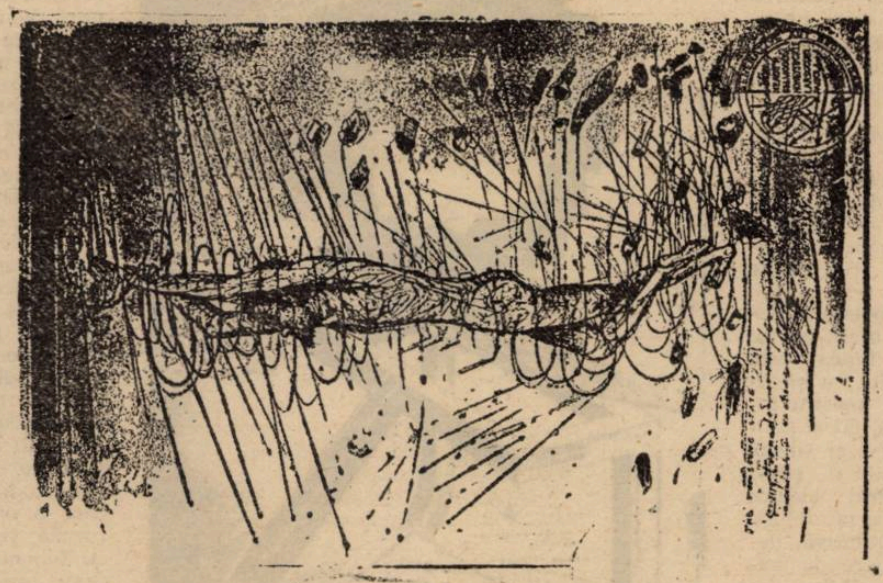

PAUL NEAGU — „Tornado"

O AMINTIRE DIN SECOLUL XXI

16 IANUARIE 1991. Te trezești la 6,30 dimineața. Urinezi. Bei un pahar cu apă. Spre asigurarea liniștii sufletești a primei părți din ziua începută, iei un pumn de pastile: vitamine, reglatoare de metabolism, robotizante și o jumătate de carbaxin. La 7 dai drumul radioului. Dintr-o dată camera se umple de uruitul infernal al unor bombardiere întreținut cu lovituri de tun antiaerian și explozii cu nemiluita. Transmisie în direct.

Fondul sonor dispare. O crainică face o trecere în revistă a primelor reacții la atacul aliat împotriva Irakului. De la Washington se anunță că președintele Bush s-a dus la culcare, mulțumit de isprava făcută. Cîteva sute de americani protestează împotriva declanșării războiului, în timp ce o altă echipă, modic egală face din președintele Bush un erou național. Ambele se agită în fața Casei Albe.

Îți spui: S.F.! Nu poți crede altceva. S-a ajuns la situația din anii '30, cînd Orson Welles transmitea la radio scenariul după „Războiul stelelor". Ți se pune un nod în gît. Te feliciți pentru jumătatea aceea de carbaxin îngurtată „de siguranță". S-a dovedit necesară, căci niciodată nu se știe ce surprize îți oferă ziua. Îți aprinzi o țigară și-ți iei o cană mare de cafea. Îi trezești pe rînd pe membrii familiei spunîndu-le cu oarecare gravitate superioară: „A început!" Vocea îți tremură. Ești marcat. Mai isteață, nevasta îți zice să dai drumul televizorului. Surpriză. Imagini de la fața locului transmise prin satelit în întreaga lume de reporterii americani aflați la Bagdad. Cugetare matură: „Dacă în decembrie '89 am avut prima revoluție transmisă în direct pe micul ecran, în ianuarie '91 vedem primul război ca pe un meci". Alte cugetări: „De unde pînă unde ține ficțiunea și cînd începe realitatea?... Starea de veghe a rațiunii e înlocuită de alienare... Contactul cu imediatul real e atît de brutal încît te aruncă în subconștient și începi să te îndoiești de toate. Dar dacă eu sînt real atunci și războiul pe care-l văd e la fel de real. Dacă nu, înseamnă că amîndoi sîntem niște năluci..." Pui pe scurte. Aceleași știri, plus cîteva amănunte de la reporterii aflați în zonă. Începe dute-vino-ul între televizor și radio. Ce se întîmplă în Israel, Siria, Turcia, Iordania, Iran... Cea mai crunt bombardată a fost zona de est a Irakului și zona Bagdadului. Ca la vreme de război, trebuie să iei un chip de erou în fața familiei: „Parcă am simțit ceva. Aseară am făcut o aprovizionare cu alimente de vreo 900 de lei (n.b. erau prețurile vechi) ouă, unt, făină, ulei, zahăr, salam... aproape 10 kilograme de carne. Lumea din jur mă privea contrariată. Le-am zis: începe războiul... (deștept și mîndru, totodată). Și iată că opt ore mai tîrziu curg din cer mii de tone de bombe. Cine poate ghici efectul?... La urma urmelor Saddam nici nu mai trebuie să folosească bombele chimice și bacteriologice, dacă depozitele de rachete au devenit ținta atacurilor aliate... „Viața se duce pe secunde, ca la reanimare. De-acum înainte se poate întîmpla orice. Care va mai fi riposta irakiană? Optimiștii văd o încheiere a războiului în cîteva zile. Scepticii, dimpotrivă, o prelungire a lui, neașteptat de mare. Majoritatea țărilor prinse direct sau indirect în conflict, din Europa, America, Africa și Asia au luat măsuri de supersiguranță împotriva unor atacuri teroriste. Toată suflarea de cîteva miliarde de oameni trăiește sentimentul global al apartenenței la planetă. Babele torc escatologic scenariul biblic al Sfîrșitului Lumii, „care de acolo va începe". Îl torc cu glas mocnit, în troleibuz, pe tramvai... Mai elementari, bărbații fac schimb de informații sau își dau cu presupusa, crezînd cu fermitate că fac politică... Ziarele de dimineață sînt vechi. Absolut depășite. Lumea știe totul și ele nu scriu nimic. Semn că trăim într-un alt timp, cu cîteva decenii bune în urmă, poate chiar cu o jumătate de veac.

FINALELE PE APARATE

5 MARTIE 1991. Jocurile Olimpice de la Bagdad s-au terminat. Toate țările participante au ieșit învingătoare, inclusiv Saddam Hussein. Mai puțin Irakul, oamenii. Între 50.000 și 150.000 de morți în război, plus alte cîteva mii de kurzi mitraliați, bombardați, arși de vii de armata dictatorului, ori pur și simplu morți de foame și frig în bejenia lor spre granițele cu Iranul și Turcia. Generalul Schwartzkopf a luat toate medaliile de aur și a urcat pe prima treaptă de pe podium cu pierderile sale minime: 150 de morți, plus o romîncă avidă de wishky și amor care a băut alcool izopropilic englezesc furat direct dintr-un depozit militar. Chestia cu violul... mă rog!

Pe treapta a doua a podiumului a urcat Saddam cu argintul pus pe toate degetele de la mîini și de la picioare. Pe treapta a treia, Bush. Gorbaciov bate mărunt din buze în peluză. N-ar fi crezut că Rusia nu mai e nici măcar a doua supraputere a lumii. Face noi alianțe, între altele și cu Bucureștiul. Deh, e primăvară și în grădina Internaționalei comuniste înfloresc acuși trandafirii.

Foștii adversari de ieri parașutează umanitar ajutoare pentru cele aproape două milioane de kurzi, aflați în apropierea granițelor de nord și est ale Irakului, care-și duc zilele undeva dincolo de orice coșmar imaginabil. Citim, ascultăm radioul, privim năuciți la micul ecran și nu ne vine a crede. O întrebare se deschide ca o floare carnivoră în fiecare dintre noi: „Dar dacă Nicolae Ceaușescu n-ar fi fost trădat?" Urmează altele: „Sau poate nici n-a fost chiar așa de trădat, ci totul a fost o farsă cu tentă tragică pusă în scenă de un regizor renumit de la o mare Companie Teatrală străină!" ...A noua: „Asta să fi fost arma secretă a lui Saddam?" s.a., căci dictatorul trăiește bine mersi, ca și Gadhaffi, și pericolul posibil a rămas neschimbat. Au nevoie de puțin aer, cît o respirație, apoi...

Cugetare: „În 1990 d.c., ca și pe vremea matusalemicului Pepi din Regatul Vechi egiptean, un om-faraon e mai important decît tot poporul pe care-l conduce..." Iei și a doua jumătate de carbaxin, rămasă din dimineața de 16 ianuarie a.c., te culci, căci e noapte, privești în tavan. Nu poți adormi și iar te întrebi: „Cum dracu' de la sfîrșitul mileniului ăstuia toate luptele dintre bine și rău (Ahura-Mazda și Angra-Mainyu), ca-n zoroastrism sau ca în basmele copilăriei se termină invariabil în coadă de pește?" Parcă ar fi răfuieli între bandele de gangsteri Cosa Nostra sau Camora, iar Nașul supraviețuiește. Se pare că atît au învățat oamenii după zece mii de ani de istorie.

Deocamdată flacăra olimpică de la Bagdad s-a stins. Mai fumegă doar cele 500 de sonde din Kuweit. O nimica toată, cînd se joacă taroc cu cărți de șeptică electronice, urmărite din sateliți, zis artificiali, dar atît de naturali în viața noastră cea de toate zilele.

PROBA DE OINĂ

8 APRILIE 1991. Paștele la români. Pe mormintele ceaușeștilor din cimitirul Ghencea (secretul l-a divulgat lugojeanul Buhoiu, aflat pe meridianele lumii, în „Universul" său) au fost puse mai multe jerbe și coroane cu flori decît la cimitirul Eroilor Revoluției din 1989. Asta în timp ce liota de urmași ai lui Andruță Ceaușescu, între care și Valentin, au dat buzna la primăria din Scorniceștii pentru a intra în stăpînirea pămîntului moștenit după bunic și străbunic, conform noii legi funciare. Cer insistent un sondaj IRSOP pe eșantioane mari din absolut toată țara... pentru a se afla exact procentul tîmpiților, idioților și criminalilor, să știm și noi pe ce se mai poate miza, căci „somnul rațiunii naște în România mai mulți monștri" decît ar fi putut visa Marx, Engels, Lenin și Stalin, chiar dacă ar fi avut un singur cap și un singur somn...

TEST ANTIDOPING

În timpul desfășurării J.O. de la Bagdad, o știre a făcut senzație în toată presa apuseană, iar personajul a fost prezentat la TV pe majoritatea canalelor. Un cetățean german de origine vestică, sărăcuț la pungă, dar nu și la minte a avut geniala idee de a cumpăra copyright-ul de la... „Internaționala", pe cîteva sute de D.M.. Muzica și textul. La testul antidoping istețul a ieșit negativ. În cîteva luni a ajuns milionar numai din tantieme, pentru că potronul-întreprinzător zice către toate țările cu seceră și ciocan pe frunte: „Tovarăși comuniști, vreți s-o cîntați de cinci ori pe zi ca islamicii? O.K.! Dar scobiți-vă de dolari!" Și Moscova și Pekingul și Havana și cine mai are poftă de „Internaționala" trebuie să plătească... Așa că, domnilor concetățeni, sînt dezamăgit că vă umblă mintea numai la bișniță, dacă n-ați găsit pînă acum o soluție atît de simplă pentru a scăpa și de șomaj și de liberalizarea prețurilor!...

Paul Eugen BANCIU

---

mecă auzul, iar observațiile lucid-amare cuceresc rațiunea. Iată, bunăoară „Cititorule iubit, care-ți arunci, poate-într-o doară ochii asupra acestor rînduri triste, ai înțeles oare secretul împrejurării care-a născut această nouă pacoste răsăriteană, botezată fad — perestroika? Ți-ai dat tu seama cît de naivi ne cred autorii acestei drăcii istețe, cît de sclave le par sufletele noastre, și cu ce dispreț uriaș socotesc mai nou să ne blagoslovească viitorul și să ne păstorească speranțele? Nu mai demult decît anul trecut, stăteam îngrămădiți claie peste grămadă, în jurul vreunei parabolice de bloc, urmărind cu jind și disperare, cum Estul își dezdoaie încetișor spinarea, alungîndu-ne parcă din rîndul neamurilor ce li s-ar fi cuvenit și lor acel soroc. Cît de urgisiți ne credem, sărmanii de noi, observînd dezghețul televiziunilor estice! Un lucru însă ne-a atras tuturor luarea-aminte: ca un făcut toate micile ecrane frățești, proaspăt și ireductibil «glasnostizate», au fost contaminate de frenezia aburindă a rockului și de o rîvnă duhovnicească ciudată, în stare să cădelnițeze tot globul, dintr-o suflare, din Sumatra, pînă-n Kamciatka. Recunoaște măcar acum, iubitule, tradiționala mină jilavă a activistului de carieră, stereotipiile lui instructiv-educative, date mai nou la refăcut, de-a organiza util timpul liber al oamenilor muncii și mai ales al adolescenților, ca și felul inconfundabil de-a-ți momi libertatea mult dorită, cu umbra realității ei fictive?"

● Citiți, deasemenea (n-o să vă pară rău!), „Journal en miettes" cu Eugène Ionesco (și nu numai) (II) de Lucian Raicu, dar și Paul Tillich — **O ONTOLOGIE A IUBIRII**, în traducerea lui Lucian Turcescu!

● „Sînt folosite și alte argumente pentru ținerea la distanță a scriitorilor de politică (de acea politică — o repetăm — care nu convine conducătorilor actuali) — scrie Alex. Ștefănescu în ROMÂNIA LITERARĂ (nr. 21). — Se afirmă, printre altele, că scriitorii n-au competența necesară ca să se ocupe de așa ceva și că le lipsește puritatea morală care le-ar da dreptul să se erijeze în spirite justițiare. Cît privește competența — obiecția este revoltătoare sau comică (depinde de dispoziția în care ne aflăm cînd o luăm în considerare). Există oare în România specialiști în politică? Unde sînt ei? Cînd și cum anume s-au format? Viața politică din România comunistă a fost o caricatură de viață politică și ea nu putea să asigure formarea unor adevărați oameni politici. Experiența unui nomenclaturist care a aplaudat toată viața sau s-a prefăcut că își notează în carnet indicațiile prețioase ale marelui conducător este inutilizabilă în condițiile unei societăți democratice. A considera necesară prezența la conducerea țării, azi, a unor oameni din conducerea fostului P.C.R. înseamnă implicit a recunoaște faptul că în România nu s-a schimbat mare lucru. Iar dacă într-adevăr s-a schimbat ceva și dacă se tinde spre democratizare, este absurd să se conteze într-un moment atît de important din istoria țării pe tot felul de «foști»...". Articolul din care am citat se intitulează Scriitorii și politica. Face-să-l parcurgeți.

● Tot în **R.L.** găsim apelul pentru consolidarea Ateneului Român, clădire grav afectată de cutremurele din 1977, 1986, 1990, și care nu a beneficiat de-a lungul anilor decît de reparații și zugrăveli superficiale. Ultimele expertize de specialitate au evidențiat că Ateneului îi sînt necesare, neîntîrziat, lucrări de consolidare, a căror valoare s-a estimat la cîteva sute de milioane. În acest sens, s-a inițiat un proiect de subvenție publică pentru începerea lucrărilor de restaurare. Se poate dona orice sumă, cele de peste 500 de lei, depunîndu-se la C.E.C., în contul 45.11.04. 2700 — C.E.C.

● CONTRAPUNCT (nr. 21) publică, în foileton **Frig sau frică sau deSpre condiția intelectualului român de azi**, un eseu de Dorin Tudoran ● Tot aici puteți citi fragmentul **Procesul Pătrășcanu** din vol al treilea al cărții **Închisoarea noastră cea de toate zilele** de Ioan Ioanid, în curs de apariție la Editura Albatros ● Proză semnează Alex. Leo Șerban și Gheorghe Crăciun.

URMUZ

LUMEA CA INTENȚIE ȘI VALORIZARE

„Existentul cu adevărat, fie real ori ideal, are semnificație numai ca un corelat particular al propriei mele intenționalități".

E. HUSSERL

Efortul de receptare a limbajelor artelor contemporane dezvăluie, credem, nu atît trăsături noi ale acestora, cît dozări diferite ale unor laturi existente (sau măcar subzistente) în orice gen de limbaj. Totuși, modalitățile abstracte de expresie ne ajută, poate paradoxal, să așezăm în mai multă lumină chiar limbajele mai accesibile, fi ele ale artei clasice, fie ale științei. Rolul lor, de mediatori între entitățile constituite ca lumi în/și prin actul creației (artistice științifice) și posibilul receptor permite realizarea apropierii acestuia de lumea apărută prin intenția valorizatoare a institutorului de sens, ca operă.

Titlul pe care l-am ales, parafrază la lucrarea fundamentală a lui Schopenhauer, o privește pe aceasta doar ca pe un pretext îndepărtat. Și nu ca pe singurul. Căci direcțiile din care ne putem apropia de subiectul nostru pot fi nenumărate. „Guernica" lui Picasso, scena răstignirii țăranului rus din filmul „Andrei Rubliov" al lui Tarkovski sau cea a jocului imaginar cu care se încheie „Blow up-ul" lui Antonioni, pot constitui posibile deschideri-pretexte pentru o dezvoltare în genul încercării de față. Ceea ce ne interesează aici este însă mai puțin un pretext sau altul. Intenția noastră e îndreptată către descifrarea statutului acestor lumi imaginare constituite prin prezența sensului.

În „Ideea de cultură filosofică", întemeietorul fenomenologiei ne spune, că, la fel cum se oferă ca totalitate a relațiilor în reflecție naturală, lumea este dată și în necesara modalitate a orientării „Eu și lumea care mă înconjoară", „Noi și lumea noastră înconjurătoare", atît pentru cei ce acționează, cît și pentru cei care cercetează. Folosind ca pretext și sugestia husserliană, ne întrebăm cum e posibilă o perspectivă care se numește lume (nu neapărat asupra lumii). În ce ne privește, această interogație ne obligă, pentru a încerca o posibilă deschidere (relativă, desigur) care să nu fie totodată și o închidere de orizont, să apelăm la conceptul de lumi posibile. Ce vom înțelege prin acestea? Spuneam că lumile posibile sînt lumi instituite valoric prin prezența sensului. Aceste instituiri pot fi supuse unei analize intenționale, care constă în descoperirea de înfăptuiri „efective" și potențialități, în care se constituie obiecte ca unități de sens, iar orice analiză de sens se efectuează ea însăși în trecerea de la trăirile reale la orizonturile intenționale conturate în ele.

În raport cu lumea reală, care este una cauzală, aceste lumi sînt intenționale. Dacă am utiliza limbajul stilisticii și al poieticii moderne, am spune că într-o astfel de „lume" lucrurile sînt puse să facă altceva decît pot ele în mod normal să facă. Statutul acestei lumi înversate e inteligibil numai în limitele intenționalului ca institutor valoric. În consecință, realul (venit) a doua oară a realului (venit) numai prin instituire.

Așadar, lumea în sensul real e cauzală, iar cea în sensul posibil e intenționalã. Comprehensiunea acesteia din urmă, respectiv, a unei posibilități ca lume sau a unei lumi ca posibilitate, nu este cu putință prin activarea simplei experiențe și prin analiza ulterioară, în mod real, a datului de experiență, ca în științele obiective factuale, ci, pentru a zice ca Husserl, avem de urmat coordonatele unei sinteze intenționale, așa cum sînt ele intenționalconfigurate și cu orizont, sinteză în care, odată indicate orizonturile însele, ele trebuie și descoperite. Instituirea este ea însăși o sinteză intenționalã situată într-un orizont intenționalã, al sensului posibil.

Complexitatea lumilor intenționale face din fenomenologie o parte integrantă (adesea doar în mod

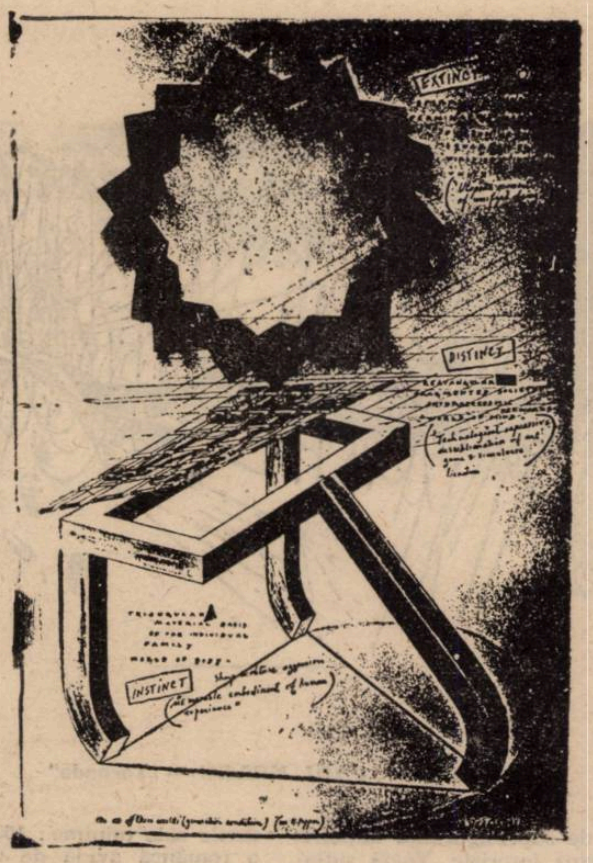

PAUL NEAGU, — „Arta celor trei lumi"

implicit) a comportamentului cultural contemporan. Pentru un ego integrat acestui comportament, credem că ființează constant o lume — mai înainte în experiență, ca perceptibilă nemijlocit, și apoi prin oricare intenționalitate dirijată către lume, fie în procesul „depozitării" de sens prin instituiri valorice (re)semnificatoare, fie în procesul „detașării" sensului prin receptarea ce trebuie să parcurgă drumul invers, de la obiect instituit la intenție instituitoare, valorizatoare.

Statutul sensului ca sens nu se limitează la prezența sensului într-un anumit limbaj. Căci este evident faptul că prezența e plurală, în timp ce sensul e unic. Configurații, unele foarte diferite în planul expresiei, fac uneori ca sensul să reiasă clar, alteori să deruteze. Se simte aici, ca o consecință, nevoia înțelegerii fenomenului complex al limbajului, căruia îi corespund simultan (cu rare excepții) două intenții: reflexivă și tranzitivă. Căci cel care se exprimă într-un anume limbaj, comunică și se comunică, o face pentru un presupus „receptor" (ca „celălalt termen" în relația transferării comunicaționale de sens), dar o face și pentru el însuși. Desigur, reflexivitatea limbajului poetic e preponderentă în raport cu latura tranzitivă. Iar în știință, evident, e invers. Se poate spune, fără prea mari riscuri de a greși (și nu sîntem primii care o spun) că reflexivitatea și tranzitivitatea unui limbaj oarecare sînt invers proporționale.

În plus, între, sau poate mai corect spus, dincolo de dimensiunile limbajului, fie el artistic, științific sau poetic, trebuie să acceptăm încă o dimensiune, a inexprimabilului, o formă a tăcerii. Această componentă poate fi înțeleasă atît ca izvorînd din dubla funcție a oricărui limbaj, cît și ca manifestare a limitelor lui de expresie. Și poate și ca proiecții ale unui „eu" abisal, accesibil (în caz că este admis ca existent) pe calea intuiției înțeleasă în conotațiile ei bergsoniene. Fenomenul artei moderne se propune adesea prin această tăcere. Ceea ce propun asemenea limbaje e un dincolo de orice formă și conținut. Sînt reliefate astfel, mai mult sau mai puțin vag, multiple trăiri în interiorul ego-ului „emițător", în care ceea ce era vizat numai implicit era, fie și în acest mod, deja intenționalã.

Orice realizare într-un tip de limbaj (teatrul de situații, arta abstractă) trebuie să fie într-un fel sau altul rezultatul unei instituiri, prin urmare va avea în mod obligatoriu și un caracter referențial — ceea ce înseamnă că sensul apare printr-o anumită semnificație și trimite la un anumit semnificat. „Obiectul" din reprezentare nu ne „vine" dinspre sine, ci prin el, — concertul, determinatul —, ne este „adus" universalul, obiectualitatea.

Unele limbaje ale artei moderne nu utilizează în viziune apariții de obiecte, ci doar sugerează configurații obiectuale. Nu trimite la obiecte, ci se susține prin sine și nu prin obiecte. Tranzitivul e dominat de reflexiv, planul obiectualității e cel care acționează cu preponderență. Astfel de limbaje nu se adresează în primul rînd sensibilității, ci intelectului. Una se vede în tablourile abstracte, și alta trimite, căci nu pe prezența obiectelor se pune accent, aceste limbaje sugerînd obiectualități, și nu obiecte propriu-zise. „Aparițiile" sînt, fenomenologic vorbind, corespondenți obiectuali ai intenționalității. Deci, o posibilă decodificare a unor modalități abstracte de expresie se situează, se pare, la intersecția semanticii tradiționale cu fenomenologia. Nu este o lume în orizont această lume posibilă, ci este însuși orizontul unei lumi (intenționale). Lumea nu e așa cum ne apare, ci este așa cum este.

În înțelegerea limbajelor contemporane prin care ne „vin" astfel de lumi se apelează nu atît la deducție, cît la intuiție. Iconicitatea, ca fenomen semiotic poate fi înțeleasă numai în conexiune cu structura intenționalã a limbajului. Orizontul unui limbaj e asupra ceva ce nu este acest limbaj și care nu se constituie cu elementele de la care se pleacă.

Lumea interioară nu vrem s-o înțelegem ca pe o dedublare a lumii exterioare, ci o realizare a unui mod bazat pe intenționalitate. Husserl vede în intenționalitate structura constitutivă a fiecărei expresii, structura unui anumit comportament, astfel încît intenționalitatea e rezultatul desfășurării unei intenții de semnificare într-o anumită expresie.

Prin sensul ei expresia e închisă; prin orientare, semnificație, tendință, ea e deschisă, căci intenționalul privește conținutul unei expresii, iar extensionalul domeniul ei de realizare. Sfera posibilităților de semnificare nu este epuizată de intenția de semnificare. Valoarea ca valoare vine ca intenție de realizare în planul valoric. Înțelegerea sau apropierea de sens face apel la sugestia husserliană legată de cunoașterea prin „atingerea ființei transcendente", în cazul nostru a intenționalității care e însuși transcendentul obiectului-mijloc în raport cu un act de vizare. Vom urma, în consecință, opinia lui Umberto Eco, care vede în intenționalitate o „structură absentă".

Florin LOBONȚ

DICȚIONAR AL FRANCMASONERIEI

(III)

AFILIEREA este înscrierea unui mason pe lista membrilor unei loji de care el nu aparține. Afilierea este cerută, în scris, Venerabilului și nu i se dă curs din oficiu. E respectată o procedură tot atît de riguroasă ca și aceea a primirii, dar mult mai scurtă. Decizia va fi luată de loja reunită în ținută solemnă. Votează numai frații care au gradul cel puțin egal cu cel al solicitantului și rezultatul votului este fără apel. În cele mai multe cazuri, afilierea este cerută în urma schimbării domiciliului de către un mason, acesta trebuind să fie în ordine cu respectarea obligațiilor bănești și regulamentul interior al lojii de unde a plecat. În cazurile în care loja își încetează activitatea, afilierea este obligatorie, pentru că, în termen de un an, dacă masonul nu s-a afiliat la altă lojă, nu va mai avea dreptul să pătrundă în templul nici unei loji, a nici unei obediențe. Acesta este punctul capital: orice mason nu există decît prin Lojă, nu există nici un mason în „stare de somn". Anumite obediențe admit afilierea aderenților lor la loji ce aparțin altor obediențe, însă toate obediențele sînt de acord asupra incompatibilității funcțiilor oficiale simultane. În majoritatea cazurilor, dubla apartenență este un fenomen de scurtă durată.

(Francis Mercury, **Le Petit Retz de la franc-maçonnerie**)

ALCHIMIE și MASONERIE: Legăturile masoneriei cu alchimia sînt multiple și, alături de raporturi directe, se pot decela nenumărate cazuri de solidaritate ori sinonimie a simbolurilor. Una din denumirile masoneriei — de altfel reluată de mulți autori contemporani — este cea de **Artă regală**, sintagmă ce acoperea, în Evul Mediu, înțelesul artei sacre a alchimiei. Anderson folosește expresia în **Constituțiile** sale pentru a denumi masoneria ideală. Chiar dacă pentru mulți masoni contemporani **Arta regală** nu este decît o formulă poetică, explicația ei trebuie căutată nu în gratuitatea metaforei, ci în semnificația tradițională a termenilor, ale căror sensuri sînt departe de accepțiunea lor modernă. Să remarcăm, în treacăt, că vocabula **rege** este încărcată, în toate tradițiile, cu o sumedenie de sensuri dintre care omniprezent este cel de mandatar al forței divine. În virtutea acestui titlu, regele, caracterul regal, ocupă un loc central ca situare spațială și calitativă, confundîndu-se cu **axa lumii**, cu **motorul imobil** — dacă ar fi să utilizăm o terminologie chineză. Dintre metale, aurul este simbolul regelui, iar dintre planete, Soarele. Poate că din această perspectivă se poate citi mai profund și sintagma „fiii Luminii", una din perifrazele întrebuințate între ei de către masoni.

Faptul că masonii operativi aveau cunoștințe alchimice este indubitabil și a fost demonstrat strălucit de cel mai cunoscut alchimist al secolului nostru, Fulcanelli într-o carte celebră intitulată **Misterul catedralelor și interpretarea esoterică a simbolurilor hermetice ale marii opere (1926)**. În esență, autorul opului — pe numele său adevărat Jean-Julien Champagne — descriptează nu numai ansamblul Catedralei ca o incifrare în cheia Marii Opere, ci face dese extrapolări în ariile altor tradiții ori științe sacre, dezvăluind în acest fel coerența, analogia și solidaritatea simbolurilor. Catedralele din Paris, Amiens și Bourges sînt citite la sensul propriu, arta construcției fiind — după spusa autorului — un limbaj **ar-gotic**. Dintre multiplele exemple risipite între filele cărții, merită să citãm un pasaj în care sînt expuse, sintetic cele trei faze principale ale Operei alchimice: **nigredo, albedo, rubedo.**

„Toate bisericile au absida orientată înspre sud-est, fațada spre nord-vest, în timp ce transepturile, formînd brațele crucii, se desfășoară de la nord-est la sud-vest. E o situare invariabilă, astfel că atît credincioșii cît și profanii, intrînd în Templu dinspre Apus, să meargă drept spre sanctuar, cu fața înspre soare-răsare, spre Orient, adică Palestina, leagănul creștinismului. Ei părăsesc tenebrele și se îndreaptă spre lumină.

Eugen Todoran

LANCRĂM, 6-9 MAI, ÎNTRU AMINTIREA POETULUI

Sat al meu, ce porți în nume
sunetele lacrimei,
la chemări adînci de nume
în cea noapte te-am ales
ca prag de lume
și potecă patimei.

9 mai, ziua nașterii. Am zice, după calendarul istoriei literaturii, ziua lui Lucian Blaga. Dar, cum el însuși spune într-o cugetare despre Calendarul diferitelor moduri de măsurare a anilor în istoria lumii · „Poeții ar trebui să-i socotească de la facerea lumii, deoarece ei prin înfăptuirile lor rămîn pe linia de început a Genezei." Nu toți poeții își măsoară anii de la Geneză, ci numai cei „contemporani cu Dumnezeu", cum ar fi zis Blaga anticipînd viitorul comemorării lui în vîrstele timpului, ale nașterii și ale morții lui. Căci pentru el, dacă Dumnezeu s-a ascuns în Mister, în transcendența sa, i-a rămas locul în actele revelatoare ale „misterului". Deci locul lui Dumnezeu nu este luat astfel de **omul** care, umplînd un „gol" al transcendenței, tinde să devină Dumnezeu însuși, căci omul are locul lui, care prin actul revelator al „misterului" poartă „semnele" transcendenței în propria lui condiție de om. Și astfel gîndul lui, ca transcendere din orizontul „dat" în orizontul „misterului", este o recunoaștere a semnelor **divinului** în om, ca un mod **uman** de a fi, el regăsindu-se pe sine însuși în revelarea propriei lui transcendențe.

Este un mod al verticalității, așadar, acest act uman revelator al misterului, înscris în problematica metafizică a poeziei sub semnul ontologicului. În sistemul de relații verbale, în care ființează poezia ca „lume" în **cuvînt**, în „spațialitatea limbajului poetic", cuvîntul este Sens sau Logos, prin care semnele transcenderii se recunosc în revelația poetică a sensului „misterului", este o „secțiune de aur" a Cuvîntului Genezei, în care logosul uman se supune proporției divine, adică măsurării umanului, ca „loc" al omului, după măsura „totului" ca măsură a divinului.

Prezența poetului fără de timp în spațiul poeziei, este așadar un semn al **transcendenței**, recunoscut în făptura divinului din **om**, într-un act de înălțare spre „centrul mut al ordinii cuvintelor", în care „muta căutare de totdeauna" și „pînă la cele din urmă hotare" este o viziune a „totului" în „parte", prin sentimentul transcendenței în propria condiție a omului, ca ființă revelatoare de „mister". Toată opera lui Lucian Blaga de poet, dramaturg și filosof se zidește pe această viziune. Dar dacă sentimentul este modalitatea primară a acestui transcendent care face din Poet un Demiurg, întrucît el dă lumii o făptură prin Cuvînt, funcțiunea metafizică a misterului ce se descoperă numai ca „mister" în căutările dintotdeauna ale poetului, trebuie să admitem că primordialitatea viziunii „totului" care este Lumea creată prin Cuvînt, o avea Lucian Blaga încă din anii copilăriei, într-o contemplare a spațiului satului, ca orizont „dat", într-un „dincolo" al lui, printr-un „suflet al satului", și care a fost prima revelare a unui orizont cu deschideri spre transcendență, în măsura în care, după regula „secțiunea de aur" a proporției divinului cu umanul, în sentimentul omului, „veșnicia s-a născut la sat" Putem spune deci că Blaga, prin toată opera lui, nu s-a despărțit niciodată de aceste locuri :

Spre tine cine m-a-ndrumat
din străfund de veac,
în tine cine m-a chemat
fie binecuvîntat,
sat de lacrimi fără leac.

În aceste locuri, noi, cu sfințenia cuvenită înălțării, spre Dumnezeu, îi amintim astăzi vîrsta fără de timp a poetului. În spiritul unei străvechi culturi folclorice, în concordanță cu atmosfera culturii europene, la început de veac, poetul a găsit fondul băștinaș al ființei lui în „legătura" cu elementele mai primare ale fondului nostru folcloric, **fondul mioritic**, cum va spune el în studiile de filosofia culturii : „Satul se integrează într-un destin cosmic, într-un mers de viață totalitar, dincolo de al cărei orizont nu mai există nimic. Aceasta este conștiința latentă a satului despre sine însuși". A trăi la sat înseamnă „a trăi în zarișle cosmică și în conștiința unui destin din veșnicie", căci „fiecare sat se simte, în conștiința colectivă a fiilor

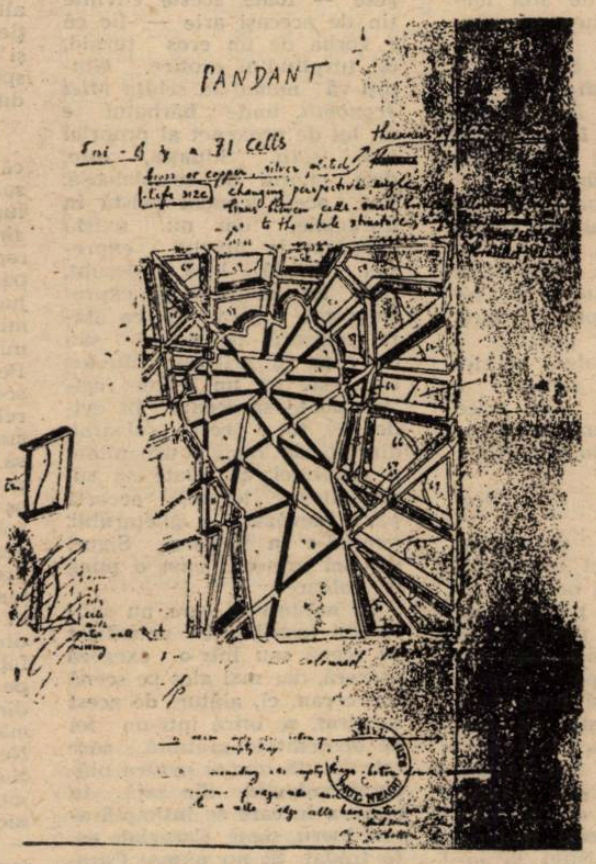

PAUL NEAGU — „Pandant"

săi un fel de centru al lumii, cum optic fiecare om se plasează pe sine de asemeni în centrul lumii".

În geografia mitică a satului românesc, care își va găsi expresia majoră în poezia lui Lucian Blaga, ca fond autohton al creației sale, acest spațiu este „satul minunilor", al cărui „stil" se realizează prin prisma structurilor autonome ale „copilăriei", înțelese și trăite ca o „vîrstă adoptivă" a poetului.

Plin este satul de-aromele zeului
Ca un cuib de mirosul sălbăticiunii
Legi răsturnînd și văzdite tipare
Minunea țîșnește ca macu-n secară.

Din satul minunilor poetul își amintește scene din anii copilăriei, „experiențe vii", care leagă cerul de pămînt și amestecă stihiile după o logică primară, într-un neîntrerupt schimb de taine cu „întregul lumii". Dar nu „temele" satului vor fi reperele în geografia poetică a lui Lucian Blaga, ci viziunea „întregului", o viziune metafizică a „satului — idee", cum o numea el, nu printr-o abstractizare logică, ci printr-o esențializare simbolică. Satul este deci un spațiu originar, reprezentat ca o densitate a lucrurilor într-o unitate primară a lumii, ca o „umbră" a lui Dumnezeu ce cade peste lucruri, deci ca un spațiu în care toate se despart și se adună : în pămînt, în prund și undă, în rodul cîmpului, în apa din fîntînă :

Umbra lui Dumnezeu e mai vîrtoasă în lumină,
mai grea ca alte umbre. Și nu-ți scapă.
Și poți s-o stringi sub chip de holdă și grădină.
Și poți s-o bei în chip de apă.

În mitul poetic al lui L. Blaga simbolul are în vedere un topos al „ascensiunii", materializat în reprezentările Centrului Lumii. Dintre ele **Muntele** este cea dintîi, invită în această semnificație încă din anii copilăriei poetului. Muntele nu este numai cel mai înalt punct al pămîntului, ci punctul cosmic de unde începe „creația", deci un simbol cosmologic. Blaga relata o credință acceptată în acei ani ai copilăriei în sufletul satului, despre această „originaritate" a muntelui, susținută pe un sentiment al transcendenței, ca amintire a „ascensiunii", devenită cu timpul viziune poetico- metafizică a spațiului originar, din care creația despica lumea : „Din tonul în care mama îmi vorbea despre aceste locuri, simțeam însă că Munții Apuseni puteau totuși să fie o margine a lumii, și că dincolo de ei nu mai este decît — povestea".

Și „povestea" este „mitul", pentru că „marginea" lumii este „muntele vrăjit", într-o descriere în care muntele, cu crestetul pierdut în norii cerului, este drumul spre împărăția „misterului", spre „celălalt tărîm", adică un „clar-obscur" al vieții sufletești, din care, în imaginația mitică, se construiește „lumea". Este muntele Șurianul, într-un episod memorabil al „ascensiunii", spre Centrul lumii, descris cu sensul de „poartă" și „punte", în poezie :

Întru în munte. O poartă de piatră
încet s-a deschis. Gînd, vis și punte mă saltă.
Ce vinete lacuri ! Ce vreme înaltă !

„Vremea înaltă" este Marele Timp mitic, măsurat ca eternitate în sentimentul transcendenței, și din acest sentiment se naște viziunea transcendenței în nostalgia unității originare a lumii, pe care poetul o imaginează în geografia mitică a „marginei" lumii, dincolo de care nu mai este decît povestea, pentru revelarea „misterului".

De aici, nu departe de satul copilăriei, păstrată ca „vîrstă" adoptivă în vîrstele vieții poetului, și nu departe de muntele din care în imaginația mitică se „construiește" lumea, aici, sub semnul veșniciei care se păstrează în sufletul satului, se construiește sensul originar al întregii „creații" a lui L. Blaga și dacă, acum, la numărarea anilor lui trecuți într-un 6 mai în veșnicie, este să facem un elogiu al operei lui, prin „elogiul satului" pe care el însuși l-a făcut în semn de supremă închinare în fața Demiurgului, a Cugetării omului ca ființă „creatoare", el trebuie să devină satul-idee, ce poartă ca simbol metafizic numele poetului :

În pîlnia muntelui, iezerul netulburat,
Ca un ochi al lumii, ascuns, s-a deschis.
Oglindește un zbor prea înalt și ceasul
curat, ce i-a fost odată promis.

Iezerul, care ca „ochi al lumii" este ceea ce în mitologia universală reprezenta, pe bolta cerului, soarele, izvorul luminii, iar „ceasul curat", deci „timpul pur" ca durată, ca gînd al poetului în elanul ascensiunii, al transcendenței, este o trecere spre Centrul Lumii, spre lumina originară, care nu este atît lumina „deschisă" a soarelui, ci „lumina întunecoasă", umbrită de întunericul din care a ieșit, prin actul Genezei, în Cuvîntul poetului, este ca un „răsărit magic", într-o proiectare a unei stări sufletești, ca și cînd ea s-ar naște, împreună cu gîndul poetului, gînd fiind, din fondul interior al sufletului său, care „se trage înapoi", pe „nebănuitele trepte" ale revelării începutului :

(continuare în pag. 10)

În urma acestei orientări, dintre cele trei rozete ce ornează transepturile și marele portal, una nu este niciodată luminată de soare : este vorba despre rozeta septentrională, aflată pe fațada transeptului stîng. A doua strălucește în soarele amiezii ; este rozeta meridională de pe extremitatea transeptului drept. Ultima se luminează de razele obosite ale soarelui în asfințit ; este marea rozetă, cea care le depășește în suprafață și strălucire pe surorire ei laterale. Astfel se ivesc, pe fruntea catedralelor gotice, culorile Operei, într-un proces circular ce pornește dinspre tenebre — figurate de absența luminii și culoarea neagră —, spre perfecțiunea luminii rubiconde, trecînd prin culoarea albă, considerată la «mijloc de roșu și negru»".

Certe legături cu alchimia au cîteva din simbolurile iconice ale masoneriei. Dintre ele, amintim piatra cubică cu vîrf, ce simbolizează Piatra filosofală — piramida suprapusă pe un cub este principiul spiritual, în vreme ce cubul este Sarea, stabilitatea. Despre inscripția V.I.T.R.I.O.L. din Cabinetul de reflecție am scris la articolul **Abrevieri.**

(Fulcanelli, **Le Mystère des Cathedrales.** Alexandrian, **Histoire de la philosophie occulte, Le Petit Retz de la franc-maçonnerie,** René Guénon, **La Grande Triade,** Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, **Dictionnaire des sympoles)**

ALFIERI (1749—1803) Contele Vittorio Alfieri s-a născut la Asti și, după o tinerețe zbuciumată, se dedică teatrului, scriind peste 20 de tragedii, dintre care cele mai cunoscute sînt **„Meropa"** și **„Conjurația familiei Puzzi".** În 1787 se instalează la Paris. Mare admirator, mai întîi, al Revoluției franceze, devine, după 1792, unul din cei mai virulenți francofobi, titlul unuia din pamfletele sale — **„Misogallo"** — spunînd totul. Va părăsi definitiv Franța pentru a se stabili cu soția sa, contesa d'Albany, o germană de educație franceză, la Florența. Data inițierii sale în Francmasonerie nu este cunoscută, însă se știe că a fost primit în loja „Sfîntul Ioan Misterioasa", aparținînd Orientului de Torino. În 1860, după moartea sa, au apărut pentru prima oară poeziile sale în ediție completă în jurnalul lojii din Todi, „Il mio paese".

(Henri Prouteau, **Littérature et Franc-maçonnerie)**

ANDERSON JAMES (1684—1739) : Masoneria modernă îi datorează totul acestui pastor protestant scoțian. Dacă pentru unii el este reformatorul providențial al ei, pentru alții, Anderson a însemnat ruperea de adevărata tradiție, de esoterismul creștin, de vechile **Obligații,** ca urmare a faptului că el a redactat **Constituțiile.** Acest document ce marchează începerea masoneriei operative și începutul celei speculative, este un corpus de obligații și regulamente generale ale Marii Loji de Londra organism creat la 24 iunie 1717 prin unirea a patru loji din Londra **(The Goose and Gridiron, The Crown, The Apple Tree** și **The Rummer an Grapes).** Deși se pare că Anderson nu a participat la fondarea Marii Loji este cert că apropierea de Jean-Theophile Désaguliers — Mare Maestru din 1718 — a cîntărit greu în acordarea cinstei de a redacta **Constituțiile** — între 1721—1723 — în fruntea unei comisii formate din 15 frați. Anderson a fost pastor într-o biserică presbiteriană din Picadilly și se pare că a fost membru al unei loji dispărute între timp, Loja nr. 17. În 1717 face parte din Colegiul ofițerilor Marii Loji de Londra, fiind Mare Supraveghetor, un fel de vice-președinte. Nu s-a remarcat însă cu nimic în rîndurile organizației și numeroși istorici ai FM cred că nu el este adevăratul autor al documentului, înclinînd să opineze că Desaguliers este inspiratorul său. De fapt și anticatolicismul feroce al celui din urmă explică multe elemente deloc întîmplătoare ce au făcut ca atîtea și atîtea documente vechi din faimoasele **Old charges** să fie pierdute ori distruse. Deși au apărut sub numele lui Anderson în mai multe ediții remaniate — dintre care cea mai importantă a fost în 1738, cu un supliment istoric și cu nuanțări serioase —, Anderson nu s-a bucurat de drepturile bănești cuvenite. Ironia sorții face ca singura operă originală a sa, **Genealogiile regale,** să fie un plagiat după o carte a unui german, Johann Hubner.

Înhumarea sa a fost descrisă cu lux de amănunte de ziarul „Daily Post", în ediția din 2 iunie 1739 :

„Ieri seară a fost înhumat, într-un mormînt anormal de adînc, corpul Dr. Anderson, profesor nonconformist. Cordoanele postavului mortuar erau ținute de patru profesori de aceeași religie și de Reverendul Dr. Desaguliers. Sicriul era urmat îndeaproape de doisprezece francmasoni care au înconjurat groapa. După ce Dr. Earle a ținut o alocuțiune despre părelnicia existenței ... etc., frații au luat o ținută funebră solemnă, au ridicat mîinile deasupra capului și apoi le-au coborît, lovind de trei ori în șorțul de ceremonie în onoarea defunctului". Articolul este important pentru că, pentru prima oară, apare făcută public o ceremonie masonică, ritualul fiind, de altfel, practicat și astăzi în aceeași formulă.

(J. Saunier, **Les francs-maçons,** Jean Palou, **La Franc-Maçonnerie,** Francis Mercury, **Le Petit Retz de la franc-maçonnerie)**

Marcel TOLCEA

(va urma)

EROS SAU PORNOGRAFIE ?

MERIDIANUL ISARLÎK

CONVORBIRE CU ŞERBAN FOARŢĂ, DIRECTORUL TEATRULUI NAŢIONAL DIN TIMIŞOARA

— Domnule Şerban Foarţă, credeţi că, de 'a Lucian Giurchescu, dramatizările pieselor lui Caragiale merg tot mai pronunţat spre eros şi pornografie ?

— Există o tendinţă, la ora actuală, spre pornografie, nu numai în teatru, ci în litere şi arte, în general, inclusiv în presă. Mai ales, poate, într-o anumită presă. Este vorba de un fenomen explicabil prin lunga refulare anterioară. Care, bineînţeles, poate să ducă şi la exagerări sau la ieftinătăţi, să zic aşa, în această materie. Depinde ce înţelegem prin pornografie. Prin eros probabil că înţelegem ceva mai..., cum să spun..., există un consens în materie de eros. Dar, în materie de pornografie, nu ştiu dacă este vorba de un consens. Şi nu ştiu ce numesc unii pornografie...

Alţii o numesc altfel.

Deci, ce este în fond, această tendinţă spre pornografie, în afară de ceea ce am numit defularea care urmează refulării anterioare? Aş putea răspunde, în primul rînd, prin alte întrebări. Pornim, de exemplu, de la premisa că Freud este pornograf ? Nu sînt convins. Nu cred că Freud este pornograf. Nu cred că psihanaliza, care, eventual, încearcă să intre în substratul, subtextul sexual al insului, ţine neapărat de pornografie.

Există, pe de altă parte, un fel de reacţie foarte firească vis à vis de îndelungile tabú-uri, de multele interdicţii, de la vocabular pînă la gesturi ş.a.m.d. — nu ? —, o foarte firească reacţie împotriva acestor chestiuni care nu ţin, în nici un caz, de pornografie, după cum există tendinţa de a intra, realmente, într-o pornografie, printr-un fel de gratuitate, printr-un fel de cuvinte şi gesturi absolut nemotivate artisticeşte. Există un fel de tentaţie mai mult libidinoasă, la diverse niveluri, sau exhibiţionistă, care nu are, bineînţeles, nimic de-a face cu arta, pentru că, în genere, faţă de artă, e gratuită, e în afară, şi se bazează pe tendinţele mai mult sau mai puţin stercorare, ca să zic aşa, libidinale, mai bine zis, ale individului sau ale unui grup de indivizi.

Există un fel de plictis erotic, un fel de dezabuzare erotică, ce duce la un fel de pornografie în sine, fără bătaie artistică, fără sentiment, fără educaţie erotică reală, pentru că, în acest sens, sîntem foarte deficitari, din păcate, şi nu de ieri, de azi, dintotdeauna, am impresia, noi ca seminţie, adică avem o foarte proastă educaţie erotică. Şi, de aceea, erosul, la noi, este ocultat complet, şi nu numai sub Ceauşescu. Inclusiv Mircea Eliade, prin '37 — '38, a suferit un fel de proces de pornografie, a fost considerat pornograf, şi o expulzare din universitate. Mircea Eliade care, pe de altă parte, avea, prin indianistica lui şi prin experienţa lui indiana, sensul, într-adevăr, al unei educaţii erotice reale şi de altă factură decît permitea meridianul Isarlîk.

— Sigur, aţi înţeles, în mod cert, că întrebarea nu a făcut referire la spectacolul de faţă, ci la contextul mai general al tentaţiilor din teatrul românesc...

— Da, e o supralicitare în spectacolul actual de teatru şi, poate, de film, şi de televiziune actuală, care poate merge şi în materie de reclamă, de exemplu. Adică, se face reclamă pentru o bancă, şi în faţa acestei clădiri care, în genere, e antierotică, sau, în orice caz, nu presupune eros, apare o tipesă în minijup, bineînţeles...

— ...cu un sex-appeal pronunţat...

— ...cu un sex-appeal pronunţat, aşa, şi care, evident că, în mod normal ar trebui să-i pună pe fugă pe clienţii băncii, pentru că banca nu e bordel, dar, totuşi, se merge pe această idee. Mai ales că între eros şi aur există nişte discrepanţe mari, chiar dacă erosul este valabil. Dar, există o opoziţie evidentă. Între aur şi fecale, da, ca în vise, în care, dacă visezi materie fecală, poţi să cîştigi la loterie, există o coincidenţă. Dar nu între eros şi bani; aşa cum se ştie şi popular, cine are noroc la cărţi nu are noroc în dragoste şi viceversa. Pentru că aurul e o pasiune, în sine, banul e o pasiune în sine, care îşi ajunge sieşi şi i se substituie pasiunii erotice.

— Dramaturgia caragialiană a suportat nu puţine vulgarizări. Din acest punct de vedere, ce ar trebui să facă regizorii importanţi şi oamenii de teatru cu adevărat valoroşi ?

— În principiu, Caragiale este un autor discret. El, în genere, nu dă pe faţă, nu divulgă, ci mai mult sugerează. Inclusiv relaţii dubioase, relaţii licenţioase. Dacă luăm strictamente textul lui Caragiale, litera lui Caragiale, vom vedea că este, poate, unul dintre cei mai... — las la o parte urbanitatea : unul din cei mai urbani autori — dar aproape că tot substratul erotic nu e decît aluziv. Şi nu poate fi, în nici un caz acuzat de vulgaritate. Deşi, în epoca sa, a fost acuzat de multe vulgarităţi, inclusiv de vulgaritatea asta, erotică. Dar aluziile respective *există*. Substratul erotic *există*. Iar, uneori, există cu prisosinţă. E aproape numai eros violent, de un eros bădărănesc, de unul mahalagesc — toate aceste cuvinte ţin de aceeaşi arie —, fie că e vorba de un eros turpid, de turpitudini erotice. Gîndiţi-vă numai la schiţa *Mici economii*, unde bărbatul e un fel de proxenet al propriei sale soţii. Situaţia, este, deci, enorm de scandaloasă. Tot acest scandal există în Caragiale, dar nu există neapărat la nivelul expresiei. Există, însă, dedesubt, prin tot ce această expresie poate sugera. Şi, ca atare, regizorul de teatru, sau de film, şi criticul literar, care este tot un fel de regizor, poate să scoată în evidenţă tot acest substrat, dincolo de reala urbanitate a expresiei. Şi poate să supraliciteze tocmai această parte nevăzută a gheţarului, punînd-o în valoare. Sigur, de aici urmează *cum* o pune în valoare.

În măsura în care nu substratul însuşi este actualizat pe scenă sau într-o exegeză literară, dar mai ales pe scenă sau ecran, ci, alături de acest substrat, se intră într-un fel de obscenitate gratuită, care este făcută numai pentru plăcerea vulgului din sală, în măsura în care se întîmplă acest lucru, sigur, Caragiale este trădat. Şi nu numai Caragiale, arta ca atare.

În măsura în care este serios făcut acest examen al substratului scandalos al lui Conu Iancu, atunci lucrurile sînt şi legitime şi benefice. Pentru că pun în evidenţă un anumit fond obscur, inavuabil, într-un fel, al lumii noastre, care, într-o anume măsură, este o lume de Caragiale, o lume caragialescă.

Ne putem analiza mai bine pe noi înşine prin Caragiale, să zicem, decît putem s-o facem prin Eminescu, care este un mare autor, un mare poet, dar, ca să spun aşa, la orizontul idealităţii, care priveşte lucrurile în idealitate, nu în realitatea lor. În realitatea lor le priveşte Caragiale. Între alţii. Dar, mai ales, Caragiale.

Cornel BOGDAN

UN SPECTACOL IMPORTANT

INTERVIU CU VALENTIN SILVESTRU

— Aţi asistat la premiera spectacolului cu „O noapte furtunoasă", în regia lui Laurian Oniga. Spuneţi-mi, vă rog, care este prima impresie ?

— Mi-aduc aminte de o vorbă a lui Talleyrand : feriţi-vă de prima impresie, este întotdeauna bună. Impresia e bună întîi pentru că se joacă la Timişoara, Caragiale. Acum el nu este un răsfăţat al scenelor româneşti. E un paradox şi sînt aşteptate spectacole care să pună din nou în valoare celebrele sale piese pe care şi noi şi alţii, le iubim atît de mult... Apoi, satisfacţia de a fi găsit un spectacol în bună măsură novator, datorat unui regizor tînăr, cu merite importante încă de la debutul său ca absolvent al institutului. Un spectacol curajos, rareori fiindu-mi dat să găsesc, atît în ţară cît şi în străinătate, pe Caragiale tratat în registrul comediei bufe. Nu e toată piesa tratată aşa şi anumite inconsecvenţe stilistice, ce fac spectacolul imperfect, îl lipsesc de o parte din portanţa sa la public, deşi publicul îl primeşte foarte bine. El exploatează, după părerea mea, într-un chip fecund, filonul comic. Ştiţi, desigur, că ni se propun, de către artişti interesanţi, uneori comedii grave, comedii triste, comedii tragice, comedii albastre, comedii oranj. Dar comedii vesele... sîntem adesea, în aşteptarea lor, zadarnic. Or, rostul comediei pe lume este să ne dea satisfacţie. Şi, la drept vorbind, chiar scopul vieţii noastre e satisfacţia, cum spunea Heraclit din Efes, prin urmare, trebuie s-o căutăm în primul rînd în acele opere de artă care-au fost destinate unei satisfacţii intensive cum e comedia. Aici avem de-a face cu o comedie foarte veselă, publicul a aplaudat foarte mult, a rîs, actorii s-au angajat cu voluptate în jocul comic şi-au găsit resurse nu lipsite de interes în modalităţile gestuale, în vorbire şi în relaţii. Regret că o parte din text s-a pierdut. Unele replici nu s-au auzit, altele-au fost mitocosite dar, în precipitarea pe care-o ordonă formula aleasă, de comedie bufă, era poate, şi firesc, să se piardă, pentru că accentul a fost pus pe dinamica jocului, pe mişcare şi pe o anumită fervoare comică, şi aceasta valoroasă. În schimb, s-a cîştigat o expresivitate comică fizică pe care-o găsesc întru totul reuşită la prestaţia doamnei Luminiţa Stoianovici, la aceea a lui Traian Buzoianu, a domnului Sasu şi la doamna Ana Ionescu. Consider că această expresivitate, de o teatralitate modernă, face ca valori importante ale celebrului text să fie relevate. Am sentimentul că personajul lui Spiridon a fost pierdut, că face parte dintr-o altă categorie estetică. Pentru mine are o apariţie dostoievskiană, pe care-aş putea s-o explic şi s-o înţeleg, la un examen speculativ, ca să spun aşa, dar nu văd relaţii cu restul umanităţii din piesă...

— Este un personaj singur...

— Vedeţi dacă regizorul şi artista care joacă în travesti doresc să ne dea sentimentul unei solitudini ce face personajul să se desprindă de lumea în mijlocul căreia trăieşte, atunci ei ne sînt datori cu integrarea acestei solitudini în regnul pe care l-au fixat pentru spectacol. Face parte din altă piesă şi de aceea nici nu pot să judec jocul actriţei, dacă e reuşit sau nu, pentru mine personajul este neantizat, nu-mi spune nimic. Jocul cu păsărica al domnişoarei Mălina Petre este foarte duios, melodia pe care intră în scenă este suavă, lumina ajută la o atmosferă relativ nostalgică sau tragică, sau dramatică sau cum doriţi să-i spuneţi, dar e vorba de altă piesă, de alt spectacol şi cred că acest personaj e ratat. În sfîrşit, pentru o caracterizare succintă aş spune încă o dată că este vorba despre un spectacol imperfect, interesant, important pentru acest moment de cultură teatrală, fiindcă ne propune nu numai pe Caragiale, ci ne propune o piesă românească, într-un moment în care există o anume reticienţă a unor directori, regizori chiar şi a unor actori faţă de dramaturgia românească. Reticienţă pe care n-o pricep nici confraţi ai noştri din străinătate ce vin aici să vadă piese româneşti şi nu le găsesc, îndestulător, pe scenă. Ne întreabă pe noi : dar dvs. nu jucaţi la Teatrul Naţional piese româneşti, că n-am găsit aproape niciuna ? Sau : nu jucaţi la Teatrul de Comedie nici o comedie românească fiindcă în ţara mea — spune cineva din altă parte — se joacă trei sau patru comedii foarte bune de-ale dumneavoastră... Cum D-zeu să nu le găsim în Bucureşti ?

În această atmosferă de rezervă absolut nejustificată, faţă de bogăţia dramaturgiei pe care-o avem, prezenţa unei capodopere pe scena unui teatru naţional e cît se poate de îmbucurătoare şi o salut cu cea mai mare plăcere. Prezenţa unui regizor tînăr la un teatru atît de sedimentat, de consolidat, este, iarăşi, o bucurie, mai ales că nu-i numai unul, sînt doi şi vor veni, probabil, şi alţii. Prestaţia atît de remarcabilă a unora dintre actori, ideea novatoare căreia îi este supusă o comedie atît de trainică şi veche, ce trebuie şi ea, mereu regîndită, în raport cu gustul generaţiilor noi şi alte date, mă fac să cred că acest spectacol va fi scos în lume după ce-l vor vedea toţi timişorenii.

— Un singur lucru aş vrea să vă mai întreb. În ce măsură credeţi că anumite piese puse în scenă în această perioadă şi care să favorizeze un catharsis facil din partea spectatorilor, ar ajuta la ieşirea din criza morală în care se află societatea noastră ?

— Asupra termenului de criză morală în care se află societatea noastră, acum, aş avea unele îndoieli şi aş putea discuta cu dvs, dar asta mi-ar cere un timp mai îndelungat şi o pregătire. Dvs. mi-aţi solicitat un interviu à l-improviste, despre spectacol şi despre teatru şi, în privinţa asta, am o oarecare pregătire. Deci, fără să mă refer la o anumită criză cu caracter social, moral, politic, aş vrea să vă spun că eu nu cred în teatrul de colportaj, nu cred în teatrul de foarte larg consum. Nu cred că e făcută nici o binefacere, niciunei societăţi, fie că-i în criză, fie că-i la apogeu, de către materiale lipsite de consistenţă literară şi artistică. Sînt absolut convins că nu putem înlătura de pe piaţa literară, nici romanul poliţist de proastă factură, nici poezia trompetistă ni anumite perioade (dar şi astăzi), şi nici dramaturgia facilă şi frivolă, comercială şi mercantilă, lipsită de orice miez. Datoria mea, în calitate de om care trebuie să slujească cultura teatrală a ţării, este să mă ocup, în principal, de ceea ce are viitor, de ceea ce satisface gustul pentru cultură. Legatul marilor oameni care-au întemeiat teatrul românesc este acela de a face din el un templu al ideilor, al gîndurilor înalte, al sentimentelor puternice. Este o eroare ca un teatru important, naţional sau de stat, să producă facilităţi, surogate. Să lăsăm aceasta acelora care transformă o scenă într-o tarabă. Vedeţi, e posibil ca, uneori, o piesă importantă, mai dificilă, să aibă, eventual un număr mai mic de spectatori decît îl are un produs bulevardier care este uzat şi răs-uzat şi la care lumea vine fiindcă unii caută efectiv o clipă de relaxare, de ieşire din context... Dar urma ce rămîne în cultură, pentru posteritate şi pentru biografia regizorului şi a scenografului este profundă, este de neşters. Veţi cerceta biografiile actorilor şi veţi întîlni : am jucat într-o piesă de Blaga, am jucat Shakespeare, chiar dacă n-am jucat Hamlet, dar am jucat pe Claudius şi apoi am mai jucat şi alte roluri, spune, eţetera. În acel eţetera este tragedia unei vieţi care, uneori, s-a consumat ani şi ani pe scenă, în produse manufacturiere. Actorul însuşi nu le mai citează, n-au nici o însemnătate. Iar pe altele, a uitat el însuşi cum se numesc. Iar nu va uita niciodată c-a jucat cel mai neînsemnat rol, dacă există roluri neînsemnate, într-o piesă de Caragiale sau de Camil Petrescu, sau de Horia Lovinescu sau de Marin Sorescu. Pentru că a avut succes, pentru că au scris ziarele, pentru că opinia publică a fost sensibilă şi pentru că publicul îşi aminteşte multă vreme. Eu cred în teatru ca factor efectiv de cultură şi observ că, atunci cînd ne reunim în congrese, în conferinţe internaţionale, la care particip, slavă Domnului, destul de mult, toţi venim cu argumente din marea literatură şi nici criticul din Australia, nici acela de pe cursul superior al fluviului Zambezi — a fost şi el prezent la un moment dat şi ne-a spus de unde vine, din pădurea virgină, unde există un teatru de amatori — nici acela nu vorbeşte de Robert Thomas şi „Papagaliţa şi Curcanul" care se joacă în foarte multe teatre la noi sau despre „Cînd luna e albastră" sau despre nu ştiu ce fărsuliţă a nu ştiu cărui bulevardier francez sau american sau englez. Ne lăudăm, fiecare, cu ce credem că-i mai bun şi ne confruntăm opiniile sub acest raport.

Aurora DUMITRESCU

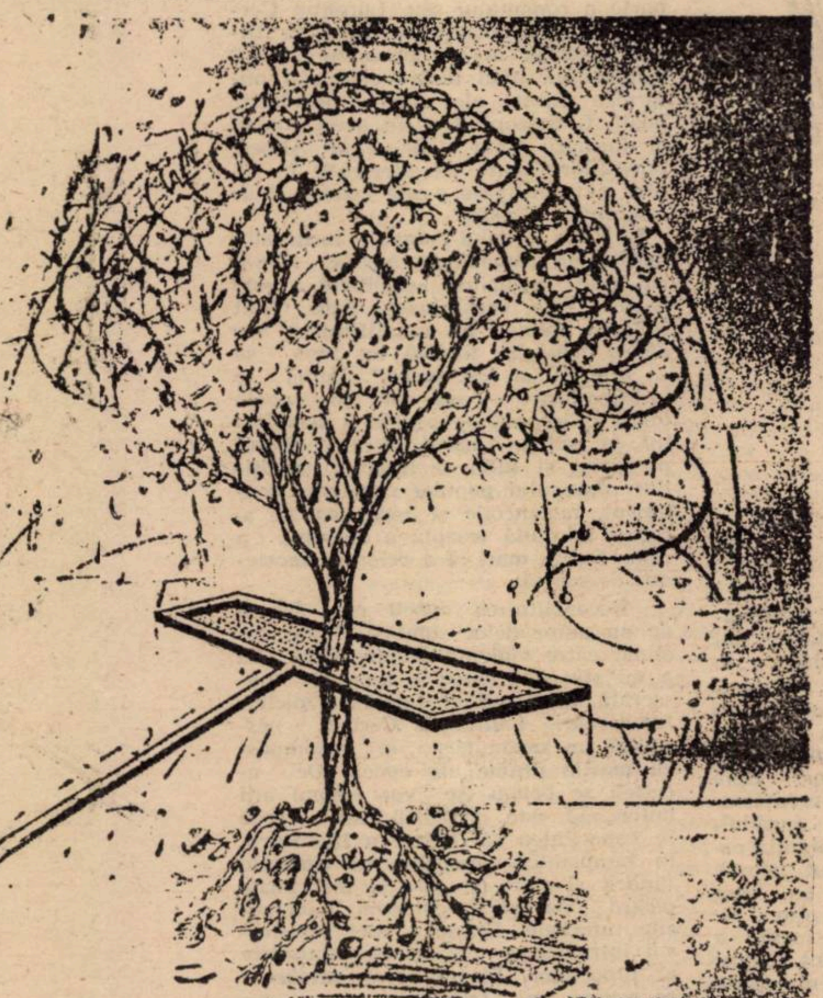

PAUL NEAGU : „Desen"

LICHELELE NU ASCULTĂ DE RUGĂMINŢI...

INTERVIU CU LAURIAN ONIGA, REGIZOR

— Domnule Laurian Oniga, ce v-a determinat să alegeţi „O noapte furtunoasă" ?

— Asta-i o întrebare la care nu răspund.

— Atunci, dacă-mi permiteţi, v-aş întreba ce v-a făcut să alegeţi o piesă de Caragiale ?

— Şi asta-i o întrebare la care nu răspund.

— Pînă-aici totul merge foarte bine, e foarte condensat şi, dacă mi-aţi permite, v-aş mai întreba : în ce măsură maniera dvs. de lucru a fost influenţată de ceea ce s-a întîmplat în decembrie '89, în ţara noastră ?

— Nu pot să măsor... măsura. Eu sînt marcat, nu numai în lucru, pînă şi cînd mănînc, pînă şi cînd merg pe stradă. Vrînd-nevrînd, nu pot să fac abstracţie de ce-am trăit, de ce trăiesc şi nu pot să scap de un amestec de furie, de silă, de nemulţumire... Dar cuvintele sînt prea puţine, nu ştiu cum să definesc starea mea. Am un acut sentiment de vinovăţie. Vedeţi, eu n-am fost nici membru de partid, n-am colaborat nici cu securitatea, se pare că nici în familia mea n-am avut membri de partid, aşadar, aş avea un „dosar sănătos" pentru vremurile viitoare. Dar mă simt vinovat. Pentru că n-am făcut nimic, pentru c-am colaborat şi eu cu un sistem aberant, ale cărui rezultate se simt azi mai mult ca oricînd. Efortul de a ieşi din groapa asta imensă, din mîlul ăsta, e aproape supraomenesc. El conţine şi tragism şi deriziune. E-un amestec, aşa, între tragic şi comic... Nici nu mai ştiu ce să spun, mă-ntrebaţi de Caragiale...

— Am trecut de întrebările-acelea...

— Da, am trecut de ele, dar nu pot, pur şi simplu, să răspund la acele întrebări. Aş monta un Hamlet, nu pot să răspund la întrebarea de ce. Acest „de ce", legătura cauză-efect, sîntem caraţi de marxism...

— A treia întrebare viza, totuşi, mai puţin un „de ce" şi mai mult cu un „cum". Mi-aţi vorbit, adineaori, despre un sentiment de culpabilitate legat de faptul că... nu aţi făcut nimic. Ar trebui să înţelegem că punerile în scenă anterioare nu se ridicau la standardul unui lucru semnificativ ?

— A, nu! Am spectacole la care ţin, am lucrat „Tartuffe" la Casandra, e un spectacol la care ţin foarte mult şi care a avut, chiar, ceva de spus şi a fost foarte puţin văzut. S-a jucat de zece ori şi-a fost interzis. Nu s-a prea auzit, deşi s-a scris foarte mult despre el şi-a fost foarte bine primit de public, paradoxal, se spune că spectacolele importante nu sînt bine primite de public. Am mai făcut un alt spectacol, la secţia maghiară din Oradea, la care, iarăşi, ţin foarte mult, se numeşte „Ivonna, principesa Burgundiei", interzis şi el, după şapte spectacole. Deci, spectacolele la care ţin foarte mult au fost interzise...

— Atunci de ce consideraţi că... nu-aţi făcut nimic ?

— Este mult prea puţin. Acum simt c-ar fi trebuit să fac cu totul şi cu totul altceva... Intelectualitatea română a fost complice cu acest sistem, în ciuda atîtor orgolii, de care se vorbeşte acuma. Aud de disidenţi la tot pasul. N-am avut disidenţi. Cei puţini, care-au fost, să-i numeri pe degetele de la o mînă. Şi o să facem bancuri azi-mîine despre ei sau despre detenţiunea lor. Sîntem capabili să murdărim totul. Momentele, puţine, de acces la sublim, le putem uşor... Aţi mai pomenit vreun loc în lume în care să se facă bancuri cu frigul din spitale, cu copii morţi, cu cutremure ?! Nu există. Ei, în talmeş-balmeşul ăsta, în îngălarea asta îngrozitoare, trăim în continuare, nu scăpăm de asta. À propos de sentimentul de culpabilitate, aud acuma intelectuali, oameni de cultură care se declară apolitici. Este posibil aşa ceva, cînd e miros la tot pasul, cînd asfaltul străzii încă miroase a sînge de copii ?! Şi eu, ca intelectual, să declar că sînt deasupra ?! Este-o complicitate şi asta. Nu se poate ! E îngrozitor ! Sîntem inconştienţi... Mi-aş dori un spectacol care să schimbe oamenii, cel puţin cele cîteva sute care sînt în sală, să iasă de la spectacol şi să se reconsidere. Sîntem atît de grăbiţi, nu încasăm, nu prelucrăm... Uitaţi-vă, au apărut idei importante după Revoluţie... Hîrtia igienică a lui Rebengiuc, pusă pe masă : n-a spus nimic, a intrigat, a stîrnit numai nişte orgolii. Rugămintea lui Gabriel Liiceanu : lichelele să stea deoparte. Îi ruga, vă rog staţi deoparte... Ei, nu stă nimeni deoparte, cine se recunoaşte lichea ?

— Lichelele nu ascultă de rugăminţi...

— Nu, dar nici nu se recunosc ca lichele. Apar acum eroi ca potîrnichile, ca ciupercile, din te miri ce. Eu aş face-un lucru, à propos de Caragiale. Aş da la televiziunea naţională, pe post, sala aia cu congresele, cu rinocerii ăia din sală aplaudînd, cînd se taie curentul, cînd se taie medicamentele, ei, aşa ceva aş da, poate-ar fi bine. Dacă lichelele nu sînt internate ele nu vor sta degeaba, deoparte... Caragiale, e de notorietate publică, la un moment dat, a plecat din ţară. A plecat suferind. Se simţea bine acolo, mai bea cu Zarifopol un pilzenaş, cum spunea el în scrisori, dar a tînjit tot timpul după locul ăsta, s-a auto-exilat. Nu vreau s-ajung la situaţia asta. N-am vrut să plec, nu-mi place să fug, mai bine iau bătaie... Dar dacă lucrurile se mai întind mult aşa, dacă se întinde această bătaie de joc, această nesimţire crasă pe care-o simt la tot pasul... Această indolenţă, murdărie, acest jeg, interior, în primul rînd, poate că-mi iau lumea-n cap şi plec.

— Dar, totuşi, oricît de naivă-ar părea întrebarea şi absurdă : Ce-ar putea face arta împotriva murdăriei ?

— E o problemă de opţiune, m-am gîndit de foarte multe ori... M-am gîndit aşa : nu mai trebuie să fac teatru. De ce fac teatru ? Uitaţi-vă, eu lucram „Cruciada copiilor" şi-n Piaţa Universităţii erau bătuţi oameni tineri, ca Spiridon al meu din spectacol. Eu lucram la „Cruciada copiilor", în sală, şi m-am simţit îngrozitor. M-am trezit, într-o bună zi, la sala „Atelier", cu scutieri. Erau adăpostiţi acolo, aşteptau acolo, aşteptau să se-adune lumea în stradă, de dinainte de-a intra în piaţă. Şi mă trezesc în sala „Atelier", care era în subsolul teatrului, cu o armată de scutieri. Pregătiţi, vînjoşi, cefe groase, bastoane. Şi-n clipa aia mi-am pus întrebarea : ce fac eu acolo ? ce-i cu teatrul ? M-am simţit penibil. Inutil, derizoriu. Poate că sînt momente cînd trebuie să lăsăm pentru o lună, două, condeiul jos, hîrtia deoparte, instrumentul muzical deoparte şi să facem altceva.

— Majoritatea le-au cam *lăsat* deoparte. Au intrat în gazetărie...

— Foarte bine ! Din păcate, eu n-am acces la ziare, nu pot să scriu. Poate că şi spectacolul este în ultimă instanţă o gazetă scrisă, sau în primă instanţă, depinde cum sînt privite lucrurile...

— Şi cu o percutanţă mult mai mare decît cea a presei scrise...

— Mda... Sper, Dumnezeu ştie...

— Ce proiect de spectacol aveţi, după acesta ?

— O să-ncep să lucrez „Opera de trei parale" şi, după ea, „Hamlet", în toamnă. Să ne-ajute Dumnezeu. El ne mai poate ajuta că-n rest, e... ce se vede.

Aurora DUMITRESCU

CARAGIALE ELIBERAT

Dacă nu l-am fi avut pe Eminescu, nu numai limba noastră, ci cu totul am fi fost mai săraci. Dezvăluirea înălţimilor şi virtuţilor spirituale ale poporului nostru, la care a migălit genialul Eminescu, cerea parcă contraponderea unui spirit critic, ricaneur, acid, aşa cum, cu voluptate l-a întrupat I.L. Caragiale. Plăcerea noastră de a vorbi, de a ne simţi bine într-un soi de a fi, generic numit balcanism, cu ţuică şi cafele, cu scandal, lăudăroşenie, bîrfă, lăutari şi amor, maidan şi bîlci, toate acestea formează şi ele o lume, care ne-a pătruns parcă în structură şi de care, vai, nu ne putem încă descotorosi. Strigăm şi astăzi, cu o satanică autoironie : Caragiale e cu noi !

Spectacolul timişorean cu „O noapte furtunoasă", privit din punctul de vedere al imobilităţii clasice, nu poate plăcea tuturor. Bănuiesc că nici nu şi-a propus-o. Spre onoarea lui, este un spectacol contestabil, adică provoacă judecăţi, opţiuni, solicită gust, spirit analitic. Regizorul Laurian Oniga şi-a luat această responsabilitate. Virgil Miloia l-a secondat cu un decor-idee şi funcţional în acelaşi timp. El înlesneşte actorilor interpreţi o desfăşurare spaţială cu totul diferită de variantele cunoscute pînă acum : un decor-secţiune, ce eliberează pe regizor şi pe actori de acele mişcări standard, în spaţiu restrîns, punînd accentul de interpretare doar pe cuvînt şi poanta ce o conţine.

Voluptatea mişcării din acest spectacol ne face să ne găsim în faţa unor actori, mai liberi ca niciodată, parcă, de a-l juca pe Caragiale. Eliberîndu-se pe ei, l-au eliberat pe Caragiale însuşi, vioiciunea şi ascuţimea spiritului său.

Interpretele Luminiţa Stoianovici (Veta) şi Ana Ionescu (Ziţa) ni s-au părut excepţionale : haz plin, suculent, moftangioaice sadea, romance de-ale noastre, o rezistenţă fizică de invidiat, o perpetuă mişcare savuroasă foc, actriţe de neconfundat. La bărbaţi lucrurile sînt cumva diferite : cu străluciri, dar nu strălucitori. Jupîn Dumitrache (Traian Buzoianu) robust, masiv, construit cu migală, folosindu-se pe alocuri de gaguri ale altor predecesori jupîni Dumitrache, nu micşorează valoarea acestei propuneri artistice, dar nici n-o potenţează. Secondat de Nae Ipingescu (Ştefan Sasu), cuplul aduce adesea haz şi bucurie în scenă. Dan Antoci (Chiriac), talentat actor venit de la Arad, s-a integrat cu brio noului său colectiv. Îndrăznesc a-l sfătui să fie atent la emisie, deoarece sala timişoreană, spre deosebire de cea arădeană, nu are o acustică egală pe întregul său spaţiu. Cel mai convingător dintre toţi bărbaţii interpreţi ni s-a părut Romeo Bărbosu în Rică Venturiano. Nocturna şi celebra convorbire cu Veta, făcută în pas alergător şi cu pantalonii căzuţi, a fost, după modesta mea părere, ceea ce se numeşte în teatru : o găselniţă de zile mari, atît pentru regizor cît şi pentru interpret. Un colegial bravo !

Personajul Spiridon a fost, în intenţia regizorului, dorinţa contribuţiei celei mai originale şi îndrăzneţe. La un moment dat mi s-a părut a fi — vai, ce paradoxal îmi sună raportat la restul spectacolului — un soi de abordare tezistă, deoarece l-a încărcat cu forţate şi aglomerate atribute : traumatisme neurologice datorate bătăilor repetate, tebecism în ultimă fază, pubertate agresivă şi... mă opresc aici, ca să nu mai spun că actriţa-interpret, fiind foarte înaltă şi purtînd o manta pînă la pămînt, producea o distorsiune de sensuri şi de imagine, creîndu-se astfel o confuzie şi o evidentă nereuşită. Finalul spectacolului, n-am înţeles de ce, aparţinea lui Spiridon (din voinţa exclusivă a regizorului) ca un fel de eliberator-simbol al unei prigonite păsărele. Ideea cu care a fost conceput acest personaj de regizor merită a nu fi abandonată, ci doar corectată şi încredinţată unui stegar mai adecvat. Desigur, pentru un anume grad de pudicitate (şi se ştie cît de pudici, vai, sîntem) unele mici ... lticării pot fi cu uşurinţă eliminate....

În seara premierei a fost entuziasm : unanim, puternic şi necontrafăcut. Un cotidian timişorean ne trimitea informaţia că la următorul spectacol s-a observat o reducere simţitoare a publicului în sală. Mă încăpăţînez a crede că acest fapt nu se datorează spectacolului. Întreb : de unde au ştiut cei absenţi că spectacolul n-are calităţi pentru a fi vizionat ? N-o puteau şti decît de la publicul premierei. Or, acesta a fost entuziast. Şi atunci ? Răspund : criza nu e în teatru (în orice caz privind acest spectacol). Criza se află în viaţa noastră întreagă, în dezorientarea şi desuetudinea care ne bîntuie şi ne necăjesc atît. A nu veni astăzi la teatru, nu înseamnă a nu avea la ce şi de ce să vii ; înseamnă a nu putea pur şi simplu veni. Motivele ? Inutil să le mai înşir. Toţi le ştim. Şi atunci ce trebuie să facă teatrul în situaţia aceasta ? Să persevereze, cred, cu spectacole curajoase. Altă soluţie nu văd. Să fie el însuşi, dar la valoare maximă. Publicul îşi va regăsi echilibrul. Altminteri nici nu s-ar mai putea trăi. De-ar da voie însă viaţa înconjurătoare să-l obţină mai repede !

Gheorghe LEAHU

Cronica literara de Cornel Ungureanu

Spațiul carceral, versiunea Laurențiu Cerneț

1 Cum s-ar așeza romanul *Privind peste umăr* între celelalte cărți ale închisorilor românești ? „Documentarele, relativ numeroase, își au personalitatea lor Sînt legate de un *timp* determinat. Erau interesate, cele mai multe, să arate occidentului adevărata față a închisorilor românești. Nimic altceva decît *demascare* cărțile lui Goma : *Gherla*, de pildă, nu făcea nici ea mai măruntă concesie dialogului cu cenzura.

Cărțile lui Steinhardt, Belu Silber, Mihadaș au fost scrise pentru a apare *odată*, într-un timp mai deg îndepărtat. Sînt cărți testamentare, deloc înclinate a menaja contemporanii mai mult sau mai puțin vinovați. Sînt, într-un fel sau altul, cărți ale anatemei. Sau ale convertirii. Fiindcă au fost filozofi, scriitori, intelectuali pentru care închisoarea a operat schimbări capitale în viziunea despre lume. „A fost deci închis între 1959 și 1964, scrie Virgil Ierunca despre N. Steinhardt. Destul ca perioada de detențiune (politică) să-l transforme cu totul. Dintr-un intelectual pur, mai degrabă agnostic și preocupat de literaturile străine, să devină un «homo religiosus» — și nu mai puțin important — să descopere constantele unei spiritualități românești pe care, odată ieșit din închisoare, le-a cinstit cu verbul și cu verva lui inimitabile (...). Închisoarea a constituit pentru N. Steinhardt academie și altar. Să ne mai mirăm că mărturia lui se cheamă JURNALUL FERICIRII ?".

Jurnalul lui Belu Silber trădează un sarcasm rece și o viziune neagră asupra umanității : în închisoare el a pierdut totul. Spațiul carceral schilodește, demnitatea devine o iluzie fiindcă, în esența lor, oamenii sînt răi, sînt urîți, sînt înzestrați doar cu vocația trădării, crede fostul activist politic. Între *limita Silber* a literaturii „de temniță" și limita Noica — Steinhardt *(Jurnalele fericirii, ale iertării și ale înțelegerii)* se înscriu o seamă de cărți, multe marcate de mediocritatea manicheistă a viziunii, destule rudimentare, compactînd documente transcrise cu aproximație. Dar toate aparținînd depozițiilor pe care epoca postcomunistă a României va trebui să le ia în considerație.

2.*Privind peste umăr* a fost încheiată în 1983, atunci cînd se părea că apariția unor astfel de cărți e posibilă. Romane cu numeroase pagini consacrate închisorilor mai publicaseră Marin Preda, Augustin Buzura, Al. Ivasiuc, D.R. Popescu ; dacă dumnealor scriseseră despre experiența lor carcerală (unii) și despre experiența „de închisoare" a prietenilor lor (din auzite, cu alte cuvinte) de ce n-ar fi posibilă apariția unui roman *(Privind peste umăr)* ce pleacă de la premisa, deloc condamnabilă, că dialogul cu cenzorul este posibil și că un astfel de roman, în care un tînăr devine matur trăind experiența carcerală și postcarcerală a unui deceniu cumplit, nu va jena foarte tare cinstitele fețe ale experților Consiliului culturii. Evident că scriitorul s-a înșelat ! Un mic test — o lectură la cenaclul Asociației scriitorilor, în toamna lui '84 — a alarmat zdravăn oficialitățile cărora numai de „amintiri din temniță" nu

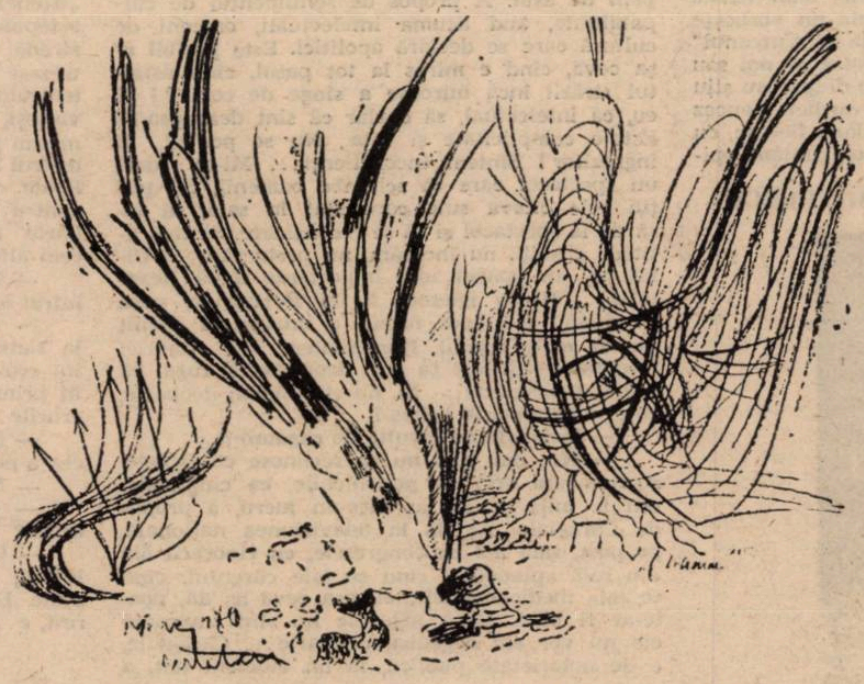

ȘTEFAN BERTALAN, — „Desen"

le ardea. Putea Marin Preda să scrie ce voia el (de fapt, Preda, nu mai putea : își încheiase, ajutat de cineva s-au doar de el însuși, socotelile cu viața), puteau Buzura și puteau și ceilalți : la Timișoara nu era nevoie de asemenea cărți. În materie de romane periculoase zvonul circula repede, așa că *Privind peste umăr*, cu o primă parte privind viața și întîmplările deținuților pe șantierul hidrocentralei de la Bicaz, și o a doua, cu aventurile eroului nostru în epoca sa „postcarcerală", ieșise rapid din toate planurile editoriale.

A existat, prin urmare, o literatură de sertar și în România. Una dintre cărțile acestei literaturi este romanul *Privind peste umăr* de Laurențiu Cerneț.

3. Am recitit romanul lui Laurențiu Cerneț cu alți ochi, azi, după mai bine de șase ani de la prima lectură: acum am fost mai atent la personajele care se ascund sub cutare sau cutare nume Cutare, de pildă, e în realitate Mocioni-Stircea. Cutare, Cristescu-Plăpumaru. Nu-i nevoie de vreun efort deosebit pentru a descoperi sub camuflajul numelui, identitatea reală a personajelor. Spre deosebire de alte jurnale, necruțătoare, romanul lui Cerneț este „îngăduitor". Tînărul privește cu venerație către bătrînii care au făcut istoria. Știu povești extraordinare pe care el le ascultă cu sporită tenție. Se instruiește alături de alții : locul e prielnic învățăturii ! Alții sînt închiși pentru opțiuni politice, el nimerește aici din întîmplare. Trebuie să rămînă doar doi ani. Se numără între alți ghinioniști ai epocii. El a avut ghinion, a avut nesansa de a fi, într-un moment rău, *acolo :* Fane Alibeg, eroul lui Laurențiu Cerneț, nu are nimic eroic : aparține celor aruncați în închisoare de o istorie absurdă.

Lumea închisorilor nu este, prin urmare, uniformă. Paznicii nu sînt, nici ei de același calibru. Unul ascultă cu gura căscată poveștile pe care tînărul deținut le inventează. Iar tînărul are harul povestirii. I se duce vestea că știe să povestească frumos, dar nu toți paznicii sînt buni degustători ai pevestirilor. Unul dintre paznici descoperă trucajul și îl pedepsește corespunzător pe ficționar. Exista și un folclor al locului, cu zvonuri, despre alte spații carcerale („Despre Canal se spuneau alte grozăvii : munca de ocnaș, înfometare și iar moarte". Etc.). Un coleg de clasă al lui Alibeg se specializează și el în... ficțiuni. „Iustin începuse cu povești obișnuite, despre fețe frumoși și balauri, nevenindu-i să creadă că este ascultat cu atîta atenție. Pe parcursul povestirii fuma din țigările ascultătorilor, la sfîrșit primea un sfert de pîine... Mai apoi trecuse la romane polițiste. Asta le plăcea grozav și onorariul crescuse simțitor. Auditoriul sporise și el...".

Și Fane Alibeg și Iustin Varu devin în închisoare, povestitori profesioniști. Verva lor îi ajută pe ascultători să evadeze din cotidianul cumplit al șantierului. Povestirea are menirea de a salva, ne spune, în prima parte a romanului său, Laurențiu Cerneț. Tînărul deținut își face, la Bicaz, ucenicia sa de prozator. Mitul scriitorului, unul dintre cele mai puternice mituri ale „noii orînduiri" poate fi descoperit și în acest roman al formării unui tînăr. Fane Alibeg, povestitorul care se exersează în istorii extraordinare, este oare chiar Laurențiu Cerneț ?.

3. Viața eroului *după închisoare* merită un comentariu aparte. Tînărul este muncitor necalificat, este harnic, este conștiincios. Este plătit conform muncii lui necalificate. Are actele măsluite fiindcă nu vrea să se afle că „a fost închis". De el se îndrăgostește — așa cum se poate dînsa îndrăgosti — o șefă a serviciului de cadre. Amorul dintre fostul pușcăriaș și Iulia se înscrie tradițiilor romanului popular care cere sentiment, melancolie și regăsirea, pe aceeași mirabilă treaptă a erosului, a celor foarte mari și a celor dezmoșteniți de soartă.

Reconstituirea epocii este făcută de un autor deloc sumbru și nici înclinat către violența disjuncțiilor. La a nu știu cîta carte (a zecea ?) consacrată lucrătorilor famelici, micilor funcționari, Laurențiu Cerneț păstrează un umor trist, care estompează marile drame ale epocii. De acestea se ocupă (se vor ocupa) alți autori. El este scriitorul care crede în capacitatea salvatoare a literaturii, în terapeutica umorului, în zîmbetul tandru și cald pe care îl mai poate păstra doar cel trecut prin universurile infernale. El nu e nici procurorul intransigent nici martorul decisiv al proceselor. El ne oferă *versiunea sa* asupra unui timp : nu mai puțin lipsită de autenticitate decît altele, care oricum vor *ține afișul* acestui tip de literatură.

Laurențiu Cerneț — *Privind peste umăr*, roman, vol I, Ed. Cartea Rom. 1990.

ÎNTRU AMINTIREA POETULUI

(urmare din pag. 7)

Puternică-mi răsare luna.
În miez de noapte un cutremur sferic.
În spațiu — rîuri, umbre, turnuri, clăi.
Liturgic astrul mă-ntîlnește-n văi.
dezbracă patria de întuneric.

Sus în lumină ce fragil
apare muntele !
Cetatea zeilor din ochii de copil.

Ochii de copil în contemplarea cetății zeilor, ce se deschide în lumină pe „nebănuitele trepte" ale ascensiunii, îl vor duce pe poet spre „Curțile dorului", care în lumea satului, aici unde poetul s-a născut, îi s-au revelat ca un „Centru al lumii", pe care, în anumite fragmente biografice îl gîndea el, tot în anii copilăriei, ca „vestea cea bună" a întîlnirii pămîntului cu cerul, prin corespondența dintre cer și pămînrile copilului ce merge pe drumul **zenitului :**

Printre lucruri cînd umblăm, pe aproape sau departe
cerul, singur cu tăria sa albastră,
ne urmează pretutindeni în viață și în moarte.
Da, zenitul e mereu deasupra noastră !

Zenitul de deasupra noastră îl căutăm și noi, pe drumurile amintirii poetului, astăzi, într-un „sat-idee" fără „idee", într-un spațiu fără „minune" în gîndul omului, într-un zenit ce și-a pierdut numele într-o lume lipsită de sentimentul transcendenței, pe drumul spre un „Centru" dezgolit de sensul „totului", căruia trebuie să-i corespundă, într-o viziune a „revelării", sensul „misterului". Ne închinăm astăzi aici, în fața unei bolți a cerului, ce este pentru ochii noștri opera lui L. Blaga și care are și o inimă, un „miez", în ceea ce omul așteaptă să se deschidă prin revelația unui imaginar Centru a lumii, într-un drum spre el, din „minunile întunericului", spre „căile lactee", care sînt căile omului într-un univers „deschis". Numai că aceste căi nu se deschid în afară, în tabla de măsurători a cosmonauților, ci în interior în treptele nebănuite ale cosmogenezei, după semnele invizibile ale Cugetului uman, care creează Lumea, pentru că „vestirea" zenitului ce merge împreună cu noi în ridicarea vremelniciei în grad cu transcendența, nu este a porților închise ale cerului, ci ale „curților dorului", în „lumina de aur" a păstorilor „din veac", a luminii care aureolează pe „vestitori", care sînt colindătorii în urările anilor trecători în zile de sărbătoare de schimbare a timpului, așteptînd aureole ce preced lumina solară, „zorile" vieții în sentimentul transcendenței :

Cu linguri de lemn zăbovim lîngă blide
lungi zile pierduți și străini.
Oaspeți sîntem în tinda noii lumini
la curțile dorului. Cu cerul vecin,

Dar, cum „cerul" a dispărut în lungile zile, ale secolului groazei, pierduți străini fiind în propriul nostru gînd, cu ochii mereu îndreptați spre Curțile dorului, va trebui din nou să măsurăm „vîrstele luminii" după anii Cugetului, împreună cu poetul care-și număra anii de la Geneză. Să fim încrezători în lumină. În fața operei lui L. Blaga, ce ni se deschide acum în altă zodie decît cea în care a fost creată, dintr-o „beznă" cu care a fost confundat „misterul" un singur răspuns rămîne să-l mai dăm, citindu-i Gîndul : Mai avea-vom puterea să deschidem poarta „minunilor", într-o Cetate fără cer ? În sentimentul „despicării", pe care acum îl încercăm cu toată forța „metafizicii", ca „limită" de sus a „cugetării", din solidaritatea Cerului cu Pămîntul, în cuvintele care sînt „semnele" revelatoare ale unui „mister" al nașterii și reînnoirii permanente a lumii după îndelungate „triste țe metafizice" să înțelegem **Epitaful** poetului ca un „testament" al lui, pentru redobîndirea „țării fără de nume a Mumelor" :

Mumele sfintele —
luminile mii,
mume sub glii
îți iau în primire cuvintele.
Încă o dată te-adapă.

Livius Ciocârlie

Fragmente de jurnal

sculptură de VASILE GONDUZ

Zi în casă, numai după zahăr — care începe să lipsească — cu Alexandra. Ploaia se oprește, e soare și frig, seara îmi telefonează Alexiu: se merge la sfîrșitul săptămînii, cu scriitorii de aici și de la Sibiu, pe Valea Frumoasei. Poate mă duc. Telefon și de la Mihăieș. Profesor într-un sat de lîngă Oradea, soția lui în Harghita. Mi-a cumpărat un Frazer, știe că nu mă prea descurc.

Mi limpede de toamnă. După masă, ieșind în oraș, o întîlnesc pe doamna Maxim. Vine de la spital. Lui îi e ceva mai bine, dar boala rămîne aceeași. E foarte stăpînită, însă se simte că nu mai speră nimic. O să-mi lipsească. Un om foarte cald, pe cît este, critic, de argăgos. Iar ea l-a așteptat să iasă din închisoare, l-a îngrijit cu speranță și, probabil, neliniște, gravele boli contractate acolo. Acum, pînă la capăt, nu-i mai rămîne nimic.

Corina împlinește șaptesprezece ani. O sărbătorim cu clătite. La „Orizont", V. îmi vorbește cam ciudat despre „Europa liberă" Poate mi s-a părut. Viață fără întîmplări. Serial foarte bun, franțuzesc, de o lentoare curajoasă la limita suportabilității.

Plouă puțin, mai tîrziu se luminează. Curs, obosesc tot mai ușor. Cînd să plec acasă, mă oprește o studentă din grupa educativă. Un băiat, tot din grupă, încearcă s-o convingă cu mijloace contondente nu să-l iubească, ci că-l iubește. Îl iubește dar, cine știe de ce, nu vrea să recunoască. La belle et la bête. Ea frumoasă, elegantă strălucitoare, el cu ochi bulbucați. Se potrivesc ca nuca în perete. A pălmuit-o. zilele trecute, decanul l-a certat, i-a cerut promisiuni, le-a dat, dar nu se astîmpără Habar n-am ce să fac, profesorul nici atît. Acasă, citesc primul articol de Eminescu, din volumul IX: înălțime a spiritului, atitudine morală, decizie a frazei. La douăzeci de ani.

Senin, nori, puțină ploaie și din nou senin. Lumină de octombrie. Vorbesc cu doamna X. despre o fostă colegă a ei a cărei lucrare de grad o recenzez. Vorba curge bine, ea e fină, cea mai fină dintre doamne, cînd nu e nervoasă e o persoană de înțeles. Intră doamna Y și secretară de partid, îngrijorată ea însăși de ultimele decrete, care nu sună bine deloc. Mă duc acasă pe ploaie, vedem meciul cu Anglia, mai tîrziu Corina pare bolnavă, doarme frîntă două ore, eu fac puțină temperatură pînă seara ne revenim amîndoi.

Zi frumoasă. Mă duc la Pintilie, vine și Andrei. Simt că am iar temperatură. Cumpăr concertele brandenburgice și o carte pentru copii de Ana Blandiana. Zac în pat pînă ce, cu medicamente, îmi revin. T., care îl citește pe Marin Preda, spune că a fost, probabil, un om trist. Mai degrabă aspru, spun. Mă corectez: părea să nu fie intim cu el însuși.

Trec zile. Vreme posomorîtă. Mă duc la facultate s-o întîmpin pe T. cu umbrelă. La întoarcere mă simt foarte obosit. Adorm imediat, înainte de prînz. O mustruluiesc cu precauție pe Corina: nu face nimic decît citește, deși s-a hotărît pentru matematică. Mi-e teamă că pînă la urmă nici una nu va face filologia, cum mi-ar fi plăcut. Poate sînt de modă veche, dar nu văd viață mai bună (pentru orășeni) decît viața printre cărți. Alexandra citește și ea mult, însă de scris nu mai scrie. Deloc nu ne pricepem să le îndrumăm. T., cu atîtea pe cap, nu apucă să lucreze, trece și anul ăsta, măcar de ar renunța de-a binelea, să nu-i mai stea pe suflet. Eu, despre Sorin, mă întind prea mult și scriu mediocru, deși ideile sînt acceptabile, cred.

Telefon de la Anghel Dumbrăveanu. Vrea să mă duc la București. la aniversarea Sadoveanu de la Ateneu? Plec luni cu acceleratul de la două. În alt compartiment, Laurențiu Cerneț. Ies să vorbesc cu el abia la Turnu Severin. Trenul tocmai s-a oprit și rămîne nemișcat peste două ore. Ajungem la București după miezul nopții. Nicu a venit să mă aștepte dar, cum e și frig, a plecat. Hotel „Nord", unde ni s-a reținut cameră. Oglindă pe tot peretele, de ți-e și frică să te culci. De fapt, nu adormim, stăm de vorbă pînă tîrziu. Cerneț despre închisorile lui, prima la șaptesprezece ani, și despre serviciile lui bizare, spălător de geamuri, contabil, chiar șef contabil, pînă s-a pensionat de boală. Vorbește cam cu fereală, evită prelungirea trecutului pînă în prezent. Îl înțeleg, după cîte a îndurat. Dimineața aștept mult timp tramvaiul, e frig, deși zăpada se topește, cerul încețoșat. Intru într-o cofetărie, mănînc niște pateuri, sînt zgribulit. Cartierul lui Sorin, plin de tramvaie și de bălți. Vorbim, despre una alta, îmi pune un disc cu cîntecele deportaților ruși, povestește puțin din Olanda, vine și Micu, las carnea adusă pentru Mioara în frigiderul lui Sorin și plecăm. Mă duc singur la Uniune unde se fac reparații interioare, nu știu unde să intru, nu-i văd pe Dumbrăveanu, o funcționară mă îndrumă la vicepreședinte. Deschid puțin o ușă, dau să mă retrag, însă îl văd pe Cerneț, iar Laurențiu Fulga mă întîmpină, bine ați venit domnule profesor, ceremonios. Mai sînt sibienii și un domn mic care se bucură, zice, că mă cunoaște. Nu prea reacționez, ca și cînd ar fi de la sine înțeles, iar pe mine chestia asta, repetată prea des, m-ar plictisi. La o masă, Alain. Nu ne-am văzut din 58. De fapt, l-am mai văzut, însă l-am evitat, zicîndu-mi că poate m-o fi uitat. Dimpotrivă, e foarte prietenos, mă strînge în barba lui mare, nu și nu, să le fac o vizită, s-o văd pe Ileana. Stabilim cu ea telefonic la patru. La trei am întîlnire cu Sorin la Capșa, la două cu Florin Mugur la Cartea Românească, la cinci ar trebui să fiu la Ateneu. Ies cu Cerneț și, mergînd spre Fondul literar, îl întreb cine era domnul cel mic. Rectorul de la Cluj. Am făcut-o lată, îmi spun, pe soția lui, foarte amabilă, o cunosc. Noroc că sînt și ei la caserie, mă reabilitez oarecum transmițînd sărutări de mîini la Cluj. Intru într-un bufet, mănînd ceva amărît, ies, îi întîlnesc pe Șerban Mironescu și pe Stenca, prieteni cu Mihai de pe vremea cînd lucra la Biblioteca Academiei, au trecut cincisprezece ani. Să-i telefonezi, îmi spun, îi telefonez, n-am de gînd; după tot ce a însemnat pentru mine e prea trist să nu găsim despre ce să vorbim. La două sînt la Cartea Românească. În biroul lui Florin Mugur mai mulți, Crohmălniceanu, Eugen Simion, Emil Brumaru, acum îl cunosc. Îmi dă un ciob de sticlă colorată să i-l duc lui Șerban. Se vorbește despre Uniune, despre soarta ei, Crohmălniceanu își scoate cățelul de sub birou, pleacă amîndoi, pleacă și Eugen Simion. Florin Mugur e nervos, sătul de toate, apare un candidat cu un manuscris, e al zecelea astăzi care-l bate la cap, așa nu mai merge, mă duc să-ți aduc lista, să vezi că sînt zece, lasă te cred, răzbună-te pe mine, ce să las, nu las nimic, mă duc să ți-o aduc. Intră Cornel Popescu, redactorul șef, l-au anunțat de la Comitetul de cultură să reducă planul pe 81 de la 280 de titluri la 150. Spune-mi și mie pe cine să scot, ce să-ți spun, n-am ce să-ți spun, n-am ce să-ți spun, eu nu tai pe nimeni, faci ce știi. Brumaru tot încearcă să-i telefoneze lui Radu Petrescu, între timp mă duc cu Florin Mugur la tehnoredactori, manuscrisul meu pe masă, coperta făcută, cred un moment că s-a tipărit șpaltul, de unde, nici n-a plecat la tipografie, ieșim, pe culoar zice îi vezi pe ăștia, dacă nu le stai pe cap nu faci nimic, de cînd ar fi trebuit să fie la tipografie, lasă-i în plata Domnului, zic. Intrăm iar la el, Brumaru prinde legătura, mi-l dă și mie pe Radu Petrescu, mă pofțește la el. Fixăm o oră pentru mîine, ieșim, vine și Florin Mugur cu noi, ne ducem la Capșa, unde am întîlnire cu Sorin. Vine imediat, mîncăm înghețată, Sorin sarmale (mai tîrziu, într-o scrisoare umoristică trimisă lui Lucian Raicu, Brumaru mă învinovățește că, în bani fiind, l-aș fi lăsat nemîncat), bem cafea, vorba nu se leagă deloc. La ieșire, rămîn un moment cu Sorin, îmi spune că-mi cumpără el **Don Juan**, ne despărțim. Mă duc în grabă mare la Vulpești, totuși cu o întîrziere de un sfert de oră. Locuiesc între piața Rosetti și fosta mea stradă, a Sfinților, de la fereastră se vede blocul unde am locuit. Șase camere dărîmate sub cărți. Grăbit să ajungă la festivitatea Sadoveanu, al cărei regizor artistic este și unde, deși pentru asta am venit, nu mă mai duc, Alain cîrtește la repezeală, urmînd ca noi, Ileana cu mine, să rămînem și să bîrfim pe îndelete, de la A la Z. Stau pînă la șapte. Fetița ei, Ioana, îmi citește toate temele de casă. Ies, dau să cumpăr un vin, scump dar nu grozav, cînd văd că vine tramvaiul 5. Alerg după el ca un apucat, fluturînd din vin și din portmoneu. La Raicu, Eugen Simion, mai tîrziu Sorin și Mircea Dinescu, la urmă Micu. Pleacă în aceeași ordine, însoțiți de bombănelile lui Raicu. Ca și Șerban, nu suferă să te vadă plecînd. Zice să stăm pînă se dă rezultatul alegerilor la americani. Toată noaptea cu aparatul deschis, eu în mari demonstrații cu Mircea Dinescu, tot chinuindu-mă să-l conving că Reagan e mai bun decît Carter, pînă ce reușesc și el devine, față de mine, un suporter mult mai entuziast.

Dincolo de cuvînt

Fără ca vorbitorii să-l mai simtă ca atare, **petrol** și corespondentele lui romanice (fr. **pétrole**, ital. **petrolio**, span. **petroleo**) reprezintă, totuși, un „compus" latinesc tîrziu, ciuntit în ultima lui parte: **petroleum**, alcătuit, la rîndul lui, din **petra** și **oleum** și semnificînd, prin urmare, „ulei de piatră". De la început se impune precizarea că, în ciuda similitudinilor fonetice, între latinescul **oleum** și rom. **ulei** nu există o legătură „de sînge", cuvîntul nostru fiind împrumutat din vechea slavă. Cît despre sinonimul literar al lui **ulei, untdelemn**, acesta e construit în românește, printr-un calc, tot după un model slav, cu observația că, în structura compusului nostru, **lemn** își păstrează sensul, astăzi dispărut, de „copac". Ne aflăm, așadar, în fața unui arhaism semantic: „Finicul mai vîrtos de toate **leamnele** alalte înalță-se la ceriu" (Coresi). Lat. **oleum** avea să pătrundă tîrziu în lexicul nostru, ca element de compunere savantă, într-o seamă de neologisme cum sînt **oleografie, oleometru, oleotorax** ș.a.; dar și ca latinism... românizat, sub forma **oleu**, pe care Sadoveanu cu îndreptățire o strecoară într-un roman de evocare, cum ni se înfățișează **Creanga de aur**: „La legumele și rădăcinile fierte nu adăogeau decît puțin **oleu** proaspăt de jir".

Varianta **oliu** — cu sunet încă mai ruginit, dar pe deplin motivată estetic — se ivește în episodul Eladei din poemul eminescian **Memento mori.** Arhaismul este retras la final de vers, unde poetul îl prinde într-o rimă originală și plină: „Dar în camera îngustă lîngă lampa cea cu **oliu** / Palid stă cugetătorul, căci gîndirea-i e în **doliu**".

Învechit și popular, **oloi** ne întîmpină în **Amintirile...** lui Ion Creangă: „Sămînța de cînepă se făcea **oloi**, părăind sub talpele noastre". Sinonim pentru **ulei**, termenul, împrumutat din maghiară, revine la Sadoveanu, de pildă, în **Răzbunarea lui Nour**: „După ce intrară în odaia cea mare, își descoperiră capetele pieptănate cu cărare la mijloc și unse cu **oloiuri** mirositoare, își răschiară bărbile mari, se ușurară de hainele grele și se așezară pe divanuri".

Rădăcina latinească **ol-** din partea finală a lui **petrol** o regăsim și într-un sinonim, astăzi învechit, al „măslinei", anume **oliv**ă, împrumutat din lat. **oliva**, dar pătruns și în limba populară, căci îl identificăm în culegerea de folclor a lui G. Dem. Teodorescu: „Crească-ne **olivele** / Una cu legumele".

Pentru **petrol**, româna dispune de sinonimul **țiței**, de origine încă obscură, căruia George Topîrceanu i-a făgăduit o posibilă carieră poetică. Într-adevăr.

AURUL NEGRU

Cioara poetului este, printre atîtea alte comparații, „Fină ca o **a**cadea / **De țiței** topit în soare; / Prinsă-n falduri de ninsoare / Ca un fiong de catifea". Menționez că **fiong** „fundă făcută din panglici cu ciucuri și purtată de femei ca podoabă (pe cap)" este un balcanism învechit, pe care îl cultivă scriitorii noștri din Moldova, de pildă G. Ibrăileanu în **Adela**: „O fată înaltă, subțire (...) cu o coadă de aur pe spate, legată cu un **fiong** de catifea".

Mai cu seamă după Cezar Petrescu, **petrolului** i se mai zice, cu o metaforă sugerînd prețul, valoarea lui, **Aurul negru.** Imaginea a prins și a făcut pui: apa, ca izvor de energie electrică, a devenit **a**urul alb, iar creierul, ca sălaș material al gîndirii și al inteligenței, **Aurul cenușiu.** Așa își intitulează Mircea Malița o frumoasă carte de „eseuri rostite", apărută, în trei volume, la editura Dacia din Cluj, începînd cu anul 1971. În sfîrșit, **a**urul verde metaforizează în chip fericit neprețuitul tezaur al pădurilor.

Petrol (lampant) intră în relație de sinonimie parțială cu **gaz**, cum se vede din mișcătoarea povestire sadoveniană **Isac Zodaru**: „Era atunci pentru mine o figură și tristă și comică acest **negustor mărunt de petrol**, cu barba ca de țap și cu niște mustăți lungi atîrnînd sub un nas mare". Sinonimia se constituie chiar din prima replică a personajului: „Cînd pornea, spatele i se încovoia mai tare și glasul lui ciudat, subțire și răgușit, îngîna prelung: — Hai **gaz**! hai **gaz**!". Detaliu semnificativ: măcar că **gaz** este, și el, tot un neologism, termenul sună „popular" și „familiar" față de **petrol**, care, confruntat cu **gaz**, devine sinonim „literar". Cu neobișnuita-i intuiție lingvistică, Sadoveanu apelează la **gaz** doar în replica, abia citată, a lui Isac Zodaru, în timp ce în stratul narativ, unde portretul personajului continuă să se înfiripe, reapare sinonimul tehnic: „Pălăria-i roșcată din pricina vechimii îi cădea pleoștită ca un clopot pe ceafă și pe ochi. Un laibăr (...), pătat în întregime de **petrol**, i se scobora pînă la cizmele prea lungi pe care le tîrîia prin pulberea drumului". Ecuația semantică **petrol** — **gaz** se statornicește în cadrul îmbinării **lampă de petrol**, pe care o întîlnim în primele pagini ale romanului călinescian **Enigma Otiliei**: „(...) la o masă rotundă prevăzută cu o **lampă de petrol** cu glob de sticlă mată, se aflau, în fața unui joc de table, trei persoane".

Derivatele **petrolier** și **petrolifer** sînt împrumutate „de-a gata", în timp ce **petrolist** pare a fi fost plăsmuit în română, dovedind, încă o dată, productivitatea sufixului internațional **-ist.** Printre alte sensuri, cuvîntul cumulează și pe acela, relativ recent, de „jucător al echipei de fotbal **Petrolul** din Ploiești".

G. I. TOHĂNEANU

Iosif Costinaș

TO LOVE SOMEBODY...

Uneori, îl întîlneam pe Gil în stația de tramvai de la „Gara Mare". Era student la „arte plastice" și avea o alură de june boem. Își lăsase plete și o bărbuță ca de hidalgo ; purta cămăși în carouri, fără guler, lăbărțate și niște blugi intenționat decolorați (frecați, uzi, cu o bucată de cărămidă). Își schimbase și mersul și felul de a vorbi și de a gesticula, totul, în ce-l privea, adunîndu-se într-o atitudine de indiferență față de mărunțele și repetabilele preocupări cotidiene ale muritorilor de rînd. Căci, lăsa să se înțeleagă, începuse să trăiască, plenar, în lumea artei, avea acces la înaltele sfere ale creației.

Am lucrat amîndoi într-o uzină, întîi la atelierul de șlefuitorie, apoi ca sudori. În pauza de masă împărțeam între noi „ujina" și, în timp ce ne îngăduiam o scurtă siestă, croiam planuri de viitor. Preț de cîteva minute, pînă ne terminam de fumat țigara, părăseam, imaginar, vestiarul nu prea curat, în care ne aflam, retrași într-un colț, după niște dulapuri metalice din care ieșea un miros de ceapă, slănină afumată și haine îmbibate de transpirație. N-aveam îndoieli că vom ajunge să realizăm ceea ce năzuim. Incertitudinile, eșecurile și resemnările altora ni se păreau semne ale lipsei de voință, ale slăbiciunii de caracter. Știam că avem timpul de partea noastră și, în plus, ne stăpînea o încredere nemăsurată în noi înșine.

Luam tramvaiul spre centrul orașului. Gil cobora înaintea mea și se îndrepta, pășind rar, ca și cum s-ar fi plimbat, spre Universitate. Chiar dacă ceasul de la Catedrală arăta că mai sînt doar cîteva minute pînă la ora 8, nu se grăbea. Graba, precipitarea erau stări nedemne pentru cineva care aspira la splendorile Parnasului. Era mult diferit de cel pe care-l cunoscusem în uzină, dar noul lui mod de a fi, de a se comporta îmi incita curiozitatea și într-un fel mă și amuza. Îi plasam, amical, cîte o ironie, îl tachinam, însă lui, fiind atît de prins în mrejele crucialelor probleme ale creației, puțin îi păsa de ironiile mele. Zîmbea îngăduitor și mă privea ca pe un ins imatur.

M-a invitat, într-o sîmbătă, să-l vizitez acasă, să mai stăm de vorbă și să-mi arate lucrările lui de grafică. Locuia, cu părinții, într-un fost canton de cale ferată, „dezafectat" după ce traiul de la „Gara Mare" se mărise mult. Trecusem de cîteva ori cu trenul pe lîngă cantonul acela : un du-te-vino continuu de vagoane de marfă ; vuiau în difuzoare comenzile date de dispeceri manevranților ; fumul locomotivelor de manevră îmbîcsea aerul ; cerul era tăiat de pasarela de fier care făcea legătura între două cartiere mărginașe. Acolo, nimic altceva nu-mi atrăsese plăcut privirea decît o giruetă de pe creasta acoperișului, un cocoș decupat din tablă, conturat, avînd capul ridicat spre înălțimi și ciocul întredeschis. Părea că vestește, precum cocoșii adevărați, ivirea zorilor. O veșnică ivire a zorilor.

Au zidit intrările laterale și au făcut în peretele din spate o ușă. Au împrejmuit, după canton, cu gard de șipci, un loc ce nu mi se păru mai mare decît vreo zece mese de ping-pong. Locul împrejmuit l-au împărțit în două : curte și grădină de zarzavaturi. Pentru grădină, aveam să aflu, Gil și tatăl său au cărat cu roabele, de la vreo 2 kilometri, pămînt fertil. Cam un vagon de pămînt. În curte se înălța, pe o bucată de șină vopsită albastru, un columbar acoperit cu carton gudronat. Columbarul fusese văruit de curînd. Albul încă imaculat al văruielii contrasta puternic cu acoperișul și zidurile afumate ale fostului canton. Sub columbar, îmbrăcat într-o uniformă decolorată de ceferist, tatăl lui Gil tăia, mînuind un fierăstrău de tîmplar, o traversă veche, devenită lemn de foc. Era întors cu spatele spre intrarea în curte, dar a auzit cînd am deschis poarta, s-a oprit din lucru și a venit, cîțiva pași, în întîmpinarea mea. Cu vreo cîțiva ani în urmă, cînd îl cunoscusem, mi s-a părut un om cam posac și cam mărginit. De aceea, am fost surprins de felul cordial în care m-a primit, de zîmbetul larg de pe fața lui osoasă. Își șterse palmele pe piepții tunicii și, apoi, întinse mîna :

— Bine ai venit la vila noastră !

Rosti „vila noastră" cu o satisfacție vădit exagerată, ca și cum și-ar fi închipuit că n-am să-i înțeleg autopersiflarea. Am intrat în joc :

— După cîte văd, aici nu vă lipsește decît un singur lucru : piscina.

Mă privi nedumerit. Nu știa ce-i aia piscină. I-am explicat. I-am vorbit despre splendidele vile din filmele americane, de pe terasele cărora poți plonja, dezbrăcat sau în smoking, depinde cum te simți și cum decurge party-ul.

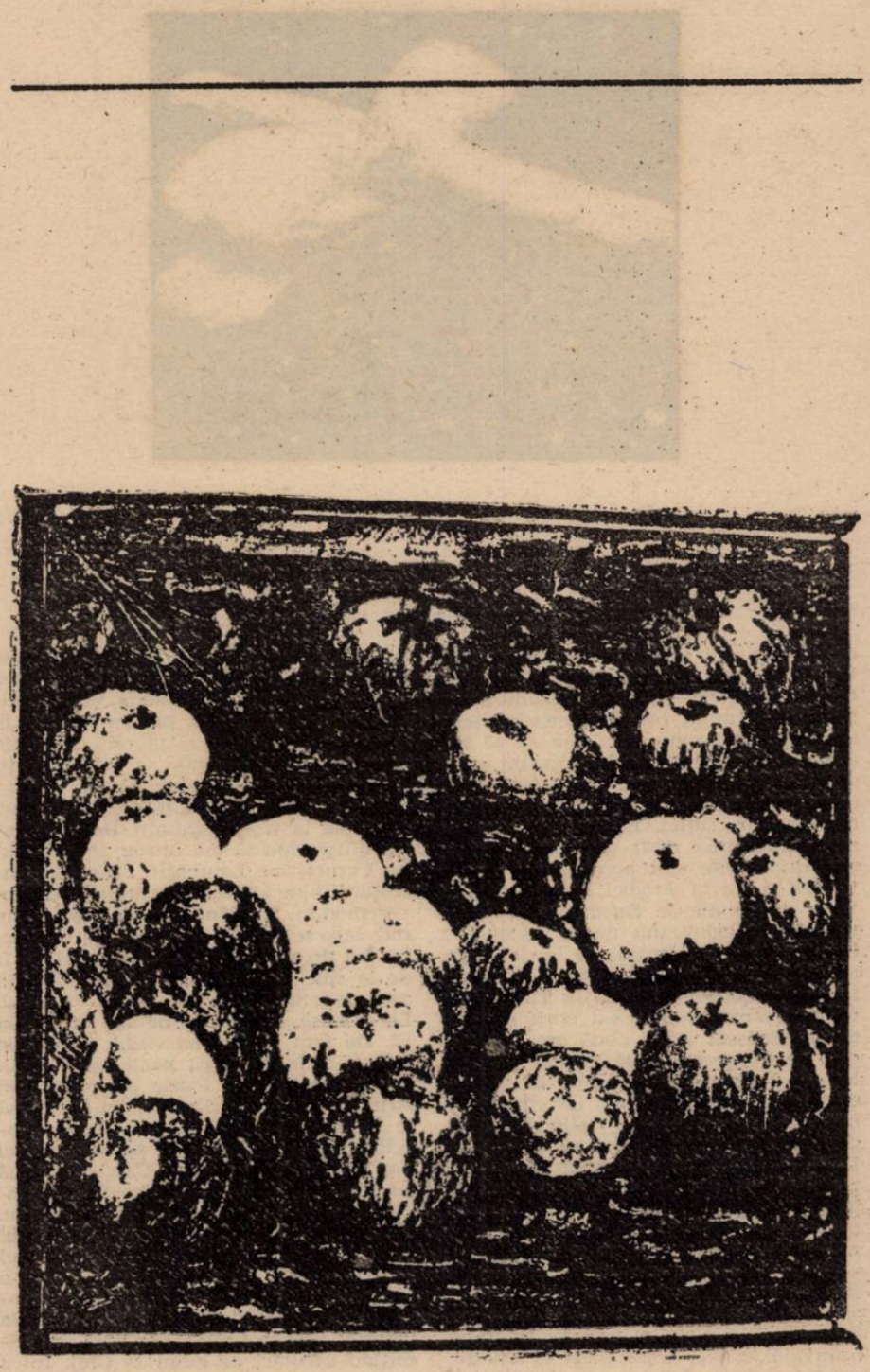

HORIA BERNEA — „Mere".

direct în apa azurie a piscinelor. Nu prea l-a interesat subiectul. Am schimbat vorba, l-am întrebat ce soi de porumbei avea (Nu se vedea vreunul nici pe stinghiile din fața intrărilor în columbar, nici pe acoperișul „vilei". Acolo se învîrtea încet, atins de o pală de vînt, doar cocoșul de tablă, înnegrit de fumul locomotivelor). El le spunea „golumbi" și se grăbi, fiind vorba, am înțeles, de ceva care-l pasiona, să-mi spună cîte perechi de „poștași" crește în fiecare an, ce calități au, ce viteză de zbor și cîți bani cîștigă cînd vinde toamna, o parte din ei ; în curînd va avea suma necesară pentru a-și cumpăra o căsuță în cartierul ceferiștilor de dincolo de triaj, în Blașcovici ; acolo e liniște, acolo e aer curat, acolo o să poată mări „efectivul" chiar și pînă la o sută de „poștași" ; va face schimburi cu columbofilii din alte orașe, va participa la concursuri ; era convins că de căsuța aceea din Blașcovici depinde fericirea absolută, o fericire și o tihnă binemeritate după aproape treizeci de ani de muncă în triaj, pe arșiță, pe ger, pe zloată, cuplînd și decuplînd vagoane, mereu cu ochii în patru ca să nu fi lovit, zdrobit de tampoane, să nu aluneci și să cazi sub roți ; sînt zile sau nopți cînd abia dacă apuci să înbuci ceva în fugă și, uneori, după douăsprezece ore de alergătură printre linii, vii acasă, împleticindu-te de oboseală, te trîntești în pat și, pînă să adormi auzi, tot auzi zgomotul tampoanelor izbindu-se unele de altele, scrîșnetul saboților de frînă...

Trecu, prin fața fostului canton, o locomotivă veche șuierînd urît, asemeni unui animal uriaș și monstruos înjunghiat în gîtlej. Cîteva clipe, am simțit, sub tălpi, cum trepidează pămîntul, ca la un început de cutremur.

În încăperea în care, altădată, se țineau felinarele de rezervă și uneltele pentru curățat acele măcăzelor, transformată în bucătărie, mama lui Gil se pregătea să spele, într-o albie mare de tablă zincată, o piramidă de rufe scoase de la înmuiat. Aburii cu iz de săpun rău mirositor mă făcură să-mi apropii de nas, într-un gest necontrolat, buchetul de garoafe pe care i-l adusesem. Stînjenită, mama lui Gil se scuză că am găsit-o spălînd rufe. Gil nu-i spusese că voi veni, Gil, de cînd e student, trăiește cu capul în nori... Înainte de a primi garoafele, luă un prosop și se șterse pe mîini cu o sîrguință care mi se păru interminabilă. Își aranjă, apoi, o șuviță de păr desprinsă din cocul străpuns de două agrafe mari, rudimentare, din sîrmă ondulată, cumpărate, probabil, în gară, de la vreun vînzător ambulant. În sfîrșit, mîna ei butucănoasă, înroșită de leșie sau de sodă caustică, ținea buchetul învelit în celofan, îl ținea cu o stîngăcie nefeminină, ca pe un obiect inutil. Rosti, stereotip :

— Mulțumesc, dar nu trebuia...

Pe un ton care suna aproape a reproș, un reproș făcut cu umilință. Nu trebuia să cheltuiesc banii pentru ea, pentru o femeie la care, de mulți ani, nimeni nu s-a gîndit să-i aducă flori.

Tatăl lui Gil mă conduse printr-o odaie mobilată sărăcăcios, dar curată, cu preșuri țesute în război așternute pe jos și, spre mirarea mea, bătu la ușa camerei fiului său. Pe ușă, decupată dintr-o revistă, era lipită o mînă viguroasă arătînd semnul „victoriei" și avînd, pe unghia degetului mare, un minuscul steag american. Se auzea, de dincolo, muzică : Bee Gees — To love somebody, o melodie, atunci, în mare vogă. Știam că Gil își cumpărase, de ocazie, un magnetofon Sonet B Duo, greu ca un bolovan, însă foarte solid.

Prietenul meu deschise cam smucit ușa, dar expresia de nemulțumire că a fost deranjat i se înmuie cînd mă văzu, transformîndu-se precum pe fața unui actor care face exerciții de mimică la oglindă, în zîmbet.

Am înțeles de ce a bătut columbofilul la ușă. Gil nu era singur. Pe marginea unei dormeze ședea, picior peste picior, prietena lui — o fată brunetă, destul de frumoasă și care nu se arăta a fi prea încîntată de venirea mea. Gil mă prezentă laconic. Nu-i plăcea să se formalizeze. Disprețuia formalismele, convențiile și obișnuințele burgheze. Numai că includea în obișnuințele burgheze și o seamă de lucruri care țineau, de fapt, de buna creștere și de politețe. Mă prezentă în trei cuvinte :

— El este Co.

După modelul americănesc, mă interpela rostindu-mi doar prima silabă a numelui meu de familie. Despre prietena lui spuse, în același stil.

— Ea este Diana.

Fata îmi aruncă o privire indiferentă. Mi-era limpede că nu o interesam cîtuși de puțin. Și-mi deveni, de îndată, antipatică. I-am dat lui Gil sticla de coniac „Zarea" pe care o adusesem și m-am așezat pe un scaun fără spetează, lîngă masa lui de lucru. În cameră se mai aflau doar o bibliotecă din scînduri de brad nevopsite și un dulap vechi cu oglindă. Într-un colț, pe jos, teancuri de mape, cartoane, blocuri de desen, sticluțe și borcănașe cu tușuri și vopsele. Pereții văruiți și podelele foarte bine spălate dădeau un aer de prospețime încăperii. Melodia „To love somebody" se termină. Gil opri magnetofonul, ca să se mai răcească. Fiind cu lămpi, după cîteva ore de funcționare, aparatul se încălzea mai ceva ca o pernă electrică.

Fereastra camerei prietenului meu dădea spre triaj. Se perinda, foarte aproape, cînd într-un sens, cînd în altul, „materialul rulant", vagoane încărcate sau goale și locomotive gîfîind ca niște balauri betegi. Podeaua trepida, un geam nu îndeajuns de bine chituit vibra aproape muzical, creioanele și pensulele subțiri puse într-o cană de pămînt ars de pe masa lui Gil se mișcau de parcă cineva ar fi bătut, ușor, cu palma în cană. Toate astea îmi provocau un sentiment de nesiguranță, o teamă prostească. Mă gîndeam că, din moment în moment, zidurile „vilei" ar putea să crape, ba chiar să și cadă peste noi. Numai după ce băurăm cîteva păhărele de coniac, frica îmi dispăru.

Gil îmi arătă cîteva din lucrările lui de grafică. N-am priceput mai nimic. Niște aglomerări de triunghiuri, cercuri și pătrate de diferite dimensiuni. N-am zis nici că-mi plac, nici că-mi displac. Am tăcut. Și, după cum aveam să constat mai tîrziu, tocmai o astfel de tăcere, în fața creațiilor lor, îi supără cel mai mult pe artiștii plastici. Prietenul meu, mi-am dat seama, mă plasă în vasta categorie a ignoranților întru artă modernă. Diana mă privi, de cîteva ori, ca pe o ființă ce n-ar mai merita să facă umbră pămîntului. L-am rugat pe Gil să pună din nou „To love somebody". A făcut-o cam fără chef, apoi a început să lucreze la o nouă compoziție cu figuri geometrice — triunghiuri isoscele și romburi. În pofida trepidațiilor, desena cu multă siguranță.

Se auzi, aproape, în fața ferestrei, o bufnitură puternică și „vila" se scutură din toate încheieturile.

— Iar a derajat un vagon, spuse Gil, ca și cum ar fi spus că iar a început să plouă, și nici măcar nu-și ridică privirea de pe coala de desen.

Aproape tot timpul, cît am stat acolo, în fostul canton, podeaua trepida, geamul vibra aproape muzical, creioanele și pensulele se mișcau în oala lor de pămînt, dar prietenul meu desena imperturbabil.

Muzică

TIMIŞOARA MUZICALĂ

ORCHESTRA „STADTMUSIK WALDKIRCH"

Festivalul din anul acesta a programat la loc de cinste o orchestră de amatori din landul Waldkirch (Germania), condusă de ex-timişoreanul Aurel Manciu. Căutînd calitatea cu ambiţii de performanţă, în limitele care-i sînt proprii, desigur, fără a încerca să fie un produs de substituţie, ci un mod de a exista în spiritual şi un minunat teren al contactelor umane, această formaţie de suflători, de un nivel incontestabil, a fost şi o demonstraţie în favoarea reacreditării artei amatoare, al cărei statut a fost compromis la noi prin excese binecunoscute. Arta amatoare germană, cu tradiţia sa îndelungată, ar putea (re)deveni un etalon în perspectiva revigorării în Banat a acestui gen atît de frumos reprezentat şi aici, cu vreo 15-20 de ani în urmă...

Revenind în sala Operei Române, unde a fost programat concertul, să subliniem succesul de care s-au bucurat oaspeţii şi interesul trezit de repertoriul, în mare parte necunoscut pentru noi. După ce scena s-a umplut de tineri în încîntătoare costume populare şi de instrumentele lor, deschiderea a fost făcută din loje, cu o „intradă" fastuoasă, barocă, asigurată de un alt grup al marii orchestre, foarte impresionantă, în comparaţie cu formaţiile noastre, draconic decimate. Pe de altă parte, ţinuta serii a fost ridicată şi de modul de prezentare al programului, de textul plin de mesaj, elevaţie şi umor, al domnului Walter Uhl, a cărui curtoazie — amplul text a fost citit românește, domnia-sa necunoscînd limba — a fost apreciată de public. Imnul şi Marşul din „Aida", „Credinţa trăieşte" din Parsifal şi piesele în primă audiţie — „Creaţiunea" de Curnow, Concertul pentru violoncel şi orchestră de suflători de Gulda, „Fantomul operei" de Webber, „Insulele Pacifice" de Nestico şi „Music" de Miles — au cunoscut o interpretare a cărei calitate ne-a făcut să uităm că ascultăm oameni de cele mai diverse profesii, care fac muzică în timpul lor liber! Am apreciat eleganţa, eficienţa şi maniera personală a dirijorului Aurel Manciu, virtuozitatea violoncelistului Alexandru Moroşanu şi a pianistei Renate Manciu, precum şi calităţile de ansamblu ale orchestrei. După acest program amplu şi de rezistenţă, entuziasmul din sală a fost încă sporit de o „coda" umoristică, un mic postludiu-divertisment, plin de haz şi talent actoricesc. Orchestra „Stadtmusik Waldkirch" a mai fost prezentă cu încă patru concerte, la Timişoara, Arad şi Oradea, cu programe diferite şi cu acelaşi ridicat nivel, ce s-a impus deja în memoria muzicală şi afectivă a acestor locuri.

Lava BRATU

GONG FINAL

Timp de aproape o lună, publicul meloman a asistat la manifestările găzduite de Festivalul „Timişoara muzicală", aflat la cea de-a XVI-a ediţie. Chiar dacă instituţiile organizatoare, Opera Română şi Filarmonica „Banatul" nu au căzut de acord, ca în alte împrejurări, asupra unei perioade comune de desfăşurare a Festivalului şi fiecare a iniţiat această ediţie pe cont propriu, muzica, acest limbaj universal a rezolvat de la sine problemele, opţiunea pentru ceea ce se întîmplă pe scena lirică sau în sala de concerte rămînînd, firesc, publicului. Acum, cînd gongul a marcat finalul acestei ediţii, am adunat cîteva impresii pe care vi le împărtăşim şi dv.

NICOLAE BRÂNDUŞ — compozitor: „În finalul Festivalului „Timişoara muzicală", la Filarmonică, mi-a fost prezentat în primă audiţie absolută, Concertul pentru vioară şi orchestră, scris de mine special pentru Mălina Dandara, pe care ascultînd-o, în ultimii ani, mi-am dat seama că e o violonistă cu calităţi deosebite, cu o capacitate extraordinară de a interpreta muzica nouă. De fapt, în aceeaşi formulă, cu Mălina Dandara, orchestra Filarmonicii şi maestrul Remus Georgescu, acest artist de primă mînă, cu care am colaborat perfect, concertul va fi prezentat şi la „Săptămîna muzicii noi" de la Bucureşti. Cînd se vor publica aceste rînduri, manifestarea, probabil, va fi avut loc. Nu vin prima oară la un Festival „Timişoara muzicală" Acum cîţiva ani mi-a fost cîntat, tot în primă audiţie absolută, Concertul pentru două piane, percuţie şi orchestră, sub bagheta lui Peter Oschanitzky.

În ce priveşte Festivalul „Timişoara muzicală", la această ediţie mi se pare sărac în evenimente muzicale româneşti. Deci, ca şi pînă acum, pentru muzica românească se pune problema apostolatului şi a unei foarte înţelepte soluţii economice. Iniţiativa acestui festival anual trebuie perpetuată, deoarece astăzi, cu precădere, problema culturii se pune acut, în contextul vieţii sociale. Acest festival sper să devină la fel de important ca poziţia Timişoarei, în alte domenii, pe plan naţional".

LADISLAU ROOTH, dirijor, Mexic: „Am mai vorbit despre Festivalul „Timişoara muzicală" la debutul acestuia, la Opera Română. Nu vreau să mă repet. Vreau să spun doar că la Operă s-a făcut un mare efort pentru un repertoriu greu, încărcat, cu titluri care au atras publicul şi au fost bine rezolvate. În ce mă priveşte, la al doilea concert, dedicat în exclusivitate creaţiei mozartiene şi pe care l-am dirijat singur, m-am bucurat că a venit multă lume, Mozart nefiind aşa de popular. Acest Festival al lunii mai, care are o tradiţie, trebuie continuat. Timişoara merită un astfel de Festival, care poate deveni cunoscut şi peste hotare".

ANGELO BELOTTI, tenor, Elveţia: „Am revenit cu plăcere la Timişoara şi am cîntat în Festival rolul Cavaradossi din opera „Tosca". Arta este un punct forte al dv., domeniu în care România nu trebuie să înveţe de la nimeni. Aveţi artişti cu adevărat mari. Opera Română din Timişoara va evolua anul acesta, la începutul lunii iulie, la Festivalul de Operă de la Locarno, de care mă ocup, cu spectacolele „Tosca" de Puccini, „Nabucco" de Verdi şi cu un concert de arii, duete şi coruri celebre din opere. Sper într-un mare succes".

Prof. dr. GERHARD ERNST, de la Institutul de limbi romanice din Regensburg, Germania, conducătorul orchestrei de cameră „Regensburger Solistenensemble": „Orchestra noastră de cameră nu participă pentru prima oară la un Festival „Timişoara muzicală", L-am rugat pe maestrul Remus Georgescu să ne dirijeze. A făcut-o şi la noi acasă. Aşa că, vedeţi, de Filarmonica „Banatul" ne leagă o veche şi trainică prietenie. Apreciem Festivalul timişorean, ne place mult România, satele dv. şi oraşul Timişoara. Fiind prpfesor la Institutul de limbi romanice de la Regensburg, vin adeseori în ţara dv. Am participat la cursurile de vară de la Sinaia şi Bucureşti. Deci, vedeţi, oricînd voi reveni aici, cu plăcere".

BORIS GODIN, bariton la Teatrul Academic de Operă şi Balet din Chişinău, Republica Moldova: „În Festivalul „Timişoara muzicală" am debutat în rolul Valentin din opera „Faust" de Gounod, alături de colegii mei Larisa Brumă şi Nicolae Busuioc, apoi am participat la concertul-medalion „Mozart", dirijat de maestrul Ladislau Rooth. Trebuie să spun că aveţi soliști care m-au impresionat; basul Csaba Airizer este extraordinar, iar mezzosopranele Marilena Chirici şi Lucia Popa, alături de care am cîntat, au voci foarte bune. Orchestra sună minunat. Doresc sincer să revin şi să mai colaborez cu acest colectiv".

MIHAI ŞERBAN UNGUREANU, inspector la Inspectoratul judeţean de cultură Timiş: „Nu puţini au fost cei care au aşteptat şi în acest an, cu ocazia Festivalului „Timişoara muzicală" o influenţare a forurilor financiare din partea celor culturale, ţinînd cont de obligaţia morală a ţării noastre de a include toate festivalurile cu caracter internaţional în aceeaşi categorie, indiferent de locul unde se desfăşoară acestea, în capitală sau în provincie. Unii oameni de cultură au chiar presimţirea diferenţelor de investiţii dintre ceea ce se întîmplă în „Centru" — Bucureşti şi ceea ce se întîmplă în „Provincia" — Timişoara. La aceste festivaluri, chiar dacă fondurile sînt parcimonios împărţite, în tot cursul anului, marile sărbători purtătoare de emblemă spirituală ar fi necesitat, totuşi, suplimentări de buget, sau anumite alocări speciale.

Bine echilibrat, proporţionat din punct de vedere al tensiunilor, privind dinamica evoluţiilor artiştilor pe scenele oraşului, „Timişoara muzicală" s-a lăsat furată de inerţia organizatorică a rutinei cu care, din păcate, sîntem obişnuiţi de-a lungul stagiunii. S-a simţit nevoia unei mai mari concentraţii de artişti străini ca raport pe unitate de timp a perioadei de festival. Judecînd la modul idealist, perioadele de manifestări ale Filarmonicii „Banatul" şi Operei Române ar fi trebuit să fie aceleaşi. Dar Opera a debutat în 27 aprilie cu spectacolul aniversar „Aida", iar Filarmonica, în 11 mai, cu un concert la Dom. De ce două puncte de vedere?

Ar fi trebuit să coincidă şi poziţia celor două instituţii una faţă de cealaltă, dar şi faţă de mai tinerele instituţii muzicale, Liceul de muzică „Ion Vidu" şi conservatorul timişorean, recent înfiinţat, dorindu-se ca aceste două instituţii din urmă să fi concurat, pe propriile picioare şi de pe poziţii de egalitate, alături de instituţiile artistice organizatoare.

Concluzionînd, întreaga sărbătoare — atît de importantă pentru noi, timişorenii — şi sintetizînd totalitatea impresiilor culese, se poate afirma, în final, că publicul nostru, doritor de calităţi artistice superioare, a putut beneficia de trăiri estetice înălţătoare, ceea ce îl va instrui şi pe mai departe, în ascuţirea spiritului critic şi a satisfacerii „foamei" de cultură muzicală, faţă de acest trainic „George Enescu" al Timişoarei".

Cortina cade peste acest Festival „Timişoara muzicală", lăsînd în memoria noastră afectivă, spectacole şi concerte de neuitat! La revedere, pînă la a XVII-a ediţie.

Maria MĂRGINEANU

Cronică plastică

Starea fără titlu a artelor vizuale [II]

Mult diferite de expoziţiile obişnuite, cele două expoziţii deschise la muzeu şi la Helios aduc un spirit nou prin completa libertate de exprimare, fără nici o constrîngere exterioară din partea unui juriu. Aceasta are drept consecinţă imediată forţa percutantă şi nedirijată a obiectelor şi lucrărilor, acumulată exploziv în spaţiul închis, dar şi diferenţele de calitate, amestecul registrelor şi modalităţilor stilistice într-un ansamblu neacordat armonic. Simptomatic pentru momentul pe care îl trăim, de libertate maximă după o lungă şi apăsătoare perioadă de artă oficială, controlată şi dirijată de Puterea care a aservit-o, fenomenul regăsirii de sine este mai important decît forma plastică pe care o îmbracă. Prea puţin tradiţionale, lucrările expuse cu această ocazie se plasează în zone contestatare ale noului expresionism sălbatic (Neue Wilde), ale artei povera sau ale unui minimal art care neagă orice trimitere iconografică, urmărind doar realitatea vizuală a obiectului. Sînt preferate de asemenea instalaţiile-ansambluri de obiecte modelînd împreună spaţiul într-o singură idee mai amplă. Remarcabilă este de asemenea ideea de a integra manifestările plastice ale unor artişti în formare, cum ar fi grupul de tineri de la Academia de Arte Vizuale din Cluj şi din Bucureşti, printre artişti şi studenţi din Timişoara. Se deschide astfel o punte a continuităţii care cuprinde în fluxul său tot ceea ce este valoros.

Atacînd cu ascuţite accente polemice structuri şi reflexe mentale comode, mic-burgheze, încetăţenite în legătură cu opera de artă, expoziţiile inaugurate cu această ocazie şi susţinute de acţiuni, deschid la noi era unei arte libere, despovărate de apăsătoarele constrîngeri şi servituţi extra-culturale.

Ileana PINTILIE

Climat

● ZILELE ACADEMICE TIMIŞENE. În perioada 23-25 mai, Academia Română, filiala Timişoara a organizat „Zilele academice timişene" dedicate împlinirii a 125 de ani de la înfiinţarea Academiei Române. Au participat cu comunicări în plen: acad. Pius Brînzeu, prof. dr. Eugen Todoran, prof. dr. G.I. Tohăneanu, conf. dr. Radu Vlădea, prof. dr. Mihai Dragomirescu, prof. dr. Alexandru Cristescu, prof. dr. ing. Dolphi Drimer, prof. dr. Păun Otiman. Lucrările s-au desfăşurat şi pe secţiuni. ● Centrul Cultural Francez din Timişoara a programat o suită de conferinţe extraordinare. Astfel, în 23 mai, la Aula Magna, dl. Jean Pierre Azema, a conferenţiat despre: „Les Françaises et les Français sous l'Occupation", iar dl. Francois Furet (joi, 30 mai) despre: „Les problèmes d'interprétation de la Révolution française". Joi, 6 iunie, la Aula Magna a Universităţii din Timişoara, dl. Hervé Hamon va vorbi despre: „1968 et les Mouvement étudiants jusqu'a nos jours" ● În 26 şi 27 mai, grupul Concert din Bucureşti a susţinut cîte un spectacol studiu intitulat „16-22/ Cine-a tras în noi?". În cadrul spectacolelor, desfăşurate la Casa Tineretului, au putut fi audiate muzică de Phoenix, Vangelis, J. Răducanu, cum şi poezii de Nichita Stănescu, Lucian Blaga şi I.L. Caragiale. Pe scenă a evoluat şi grupul de balet al grupului. ● Galeriile de artă „Helios" au găzduit vernisajul expoziţiei de pictură a artistului Stelian Acea. A prezentat criticul de artă Deliu Petroiu. ● În cadrul festivalului „Timişoara Muzicală Academică", joi, 30 mai, grupul „Corala Camerata Academica Timisiensis", condus de dl. conf. Damian Vulpe, a susţinut un concert vocal-coral la Casa de cultură a studenţilor. În program, lucrări de Marenzio, Banchieri, Le Jeune, Telemann, Timiş, Spătărelu ş.a. ● Sub egida cercului de parapsihologie a Casei de cultură a studenţilor dl. conf. univ. Marin Moldovan a susţinut prelegerea „Cele patru uşi de aur". ● Sub egida Casei Corpului Didactic, vineri, 31 mai, va avea loc vernisajul Salonului anual de artă plastică a elevilor la Muzeul „Banatului". ● Nr. 2 al revistei de anticipaţie „Paradox", apărut de curînd pe piaţă cuprinde un atrăgător sumar: o nuvelă de Keith Laumer, umor, ciudăţenii, o trecere în revistă a publicaţiilor s.f. româneşti, un interviu cu scriitorul Mircea Cărtărescu, debuturi ş.a. ● Filarmonica de Stat „Banatul" a prezentat ieri, 30 mai, un Concert simfonic avîndu-l la pupitru pe dirijorul Petru Oschanitzky. Solistă, Julie Meander Richez (R.F.G.). În program: K.M. Weber — Uvertura la opera „Freischütz", M. Bruch — Concertul nr. 1 în sol minor pentru vioară şi orchestră, C. Franck — Simfonia în re minor. ● În librării: Stela Creţu — „Zoo vesel" (Ed. Ceres), Florian Costinescu — „Cele patru păsări ale zilei" (Ed. Ion Creangă), Maria Radu Ene — „Soarele din casă" (Ed. Ion Creangă), Tudor Octavian — „Motivul celălalt. Afară din joc" (Ed. Eminescu), Ştefan Cazimir — „Pentru contra" (Ed. Porus), Adrian Lustig — „Fiii Dunării" (Ed. Cartea Românească), Silviu Brucan — „Pluralism şi conflict social" (Ed. Enciclopedică), Constantin Stere — „În preajma revoluţiei" (Ed. Cartea Românească), Alexandru Mihai Stoenescu — „Drumul Olandei" (Ed. Apollo), „Un om, o viaţă, un destin. Ionel Jianu şi opera lui" (Ed. Roza vînturilor) ş.a.

A. Z.

Top

CIORBA DE KIWI

„A TASTE OF HONEY" SAU ... CE VERDE ERA ZEAMA MEA! „Viaţa are alt gust cu **ELOR"** ne asigură reclama primei societăţi comerciale româno-americane în domeniul aromelor alimentare. Ia fiţi dumneavoastră atenţi: „ELOR adaugă unei game largi de băuturi răcoritoare, îngheţate, produse de patiserie, conserve de legume, preparate din carne şi brînzeturi, tutun ş.a. ceea ce le-a lipit pînă acum: savoarea aromelor alimentare". Personal sînt convins că o asemenea reclamă l-ar putea entuziasma doar pe Till Buhoglindă, cel care se sătura pe cale olfactivă adulmecînd aromele (nechimizate) ale bucatelor. Nu savoarea aromelor alimentare ne-a lipsit pînă acum, ci chiar alimentele şi cîte altele, mai mult sau mai puţin mirositoare. Mi-am amintit de tichia de mărgăritar a chelbosului acum, în plină perioadă de dughenizare a ţării, cînd din chioşcuri zăbrelite aidoma unor batiscafuri (spre a nu fi atinse de rechini) ne fac cu ochiul mărfuri de duzină, la care un străin nici nu catadicseşte să privească. Iată, de pildă, plosca de plastic cu **suc de kiwi** strident colorat în verde, uşor de confundat cu şamponul „de mere". Licoarea, care lasă copiilor gura apă numai la vedere provine din ţări vecine, încît te întrebi pe bună dreptate unde s-or întinde plantaţiile de kiwi, că nu le-ai zărit nici în pusta ungară, nici în Voivodina, pe unde a dat Dumnezeu să ajungi cu vaucher şi paşaport în regulă vara trecută. V-o spunem noi cu certitudine. Sucul vine din **ro-bi-net.** Banalul fruct/legumă, numit şi **castraveţe de Abadan,** n-are nici pe departe aroma licorilor îmbuteliate, cît despre culoare ce să mai vorbim? Prin eventuala presare a acestuia ar rezulta o zeamă roşie de tipul celei provenită din lubeniţele autohtone, avînd în vedere că miezul de kiwi e roşu ca şi steagul lui... Verdeţ. Adevărul? Sucul de kiwi e tot atît de natural pe cît e de colorat, „flacored with chemicals". Iată-i şi reţeta oferită celor dornici să se pricopsească în timp cu un ulcer dacă nu mai rău: apă de robinet (aqua chiorae) în proporţie de 97%, acidifiant E 330 (în cantităţi necontrolate, în supradoze, cancerigen, domnilor!) corector de aciditate E 331 şi, atenţie! antiaglomerant E 341, ciclamat de sodiu (syrup) **coloranţii** E 104, E 110. Nici vorbă de huilă vegetală, pudră rezultată din uscarea şi măcinarea pulpei fructelor cum ne-am aştepta. Mi-amintesc de un film american văzut acum zece ani. Jane Fonda interpreta rolul unui reporter Tv. care întîlneşte pe stradă o mulţime de oameni. „Vino cu noi, mergem să demonstrăm împotriva adaosurilor de coloranţi sintetici în alimente" — îndemnau aceştia. Tare m-am mirat atunci. Ia uite, îmi ziceam, ăstora le arde de fleacuri pe cînd noi, vai şi-amar... Acum, sigur, judec altfel şi mă doare că sîntem socotiţi drept somalezi. Ce aruncă unii ni se oferă nouă şi nu la orice preţ. Ne-am învăţat cu înlocuitori, cu surogate şi n-o să ne debarasăm curînd de acestea. Uitaţi-vă ce se întîmplă şi în

perimetrul muzicii de divertisment. Răsfoiesc cîteva reviste străine şi nu-mi vine să cred. Adolescentele (cu precădere) se dau în vînt după grupul (nu zic formaţie muzicală!) **NKOTB (Nulităţi fac Gnock Out Tinerele Berlineze),** sau, dacă vreţi, **New Kids On The Block.** Producţia artistică (?) a acestor imberbi se situează mult sub cota de atenţie a specialiştilor şi în pofida unor campanii publicitare deşănţate (postere, videoclip-uri, insigne, tricouri), totul pare „Dust In Your Eyes", din moment ce în clasamentele realizate pe baza vînzării discurilor abia pe ultimele locuri zărim şi grupul adulat la isterie. Dar care o fi explicaţia? Nevoia de idoli. Nu-s alţii, îs buni şi ăştia, uite că-s înalţi şi frumuşei şi Donnie Wehlberg are ochii verzi, vai ce dulce e şi bea numai apă şi Classic Coke, „like me". Sociologul **D. Rieşman** avea dreptate cînd, în anii '70, arăta cum cultul idolilor pop se raliază firesc vechii mistici a idolilor practicată şi pînă acum pe scară largă. Revistele colorate stridente conturează pentru adolescent o lume a irealului, fără probleme majore, pe care el le ignoră pînă la o anumită vîrstă. Idolii sînt prezentanţi fie ca fiinţe inaccesibile, fie ca oameni obişnuiţi. Nu e vorba de demistificare, ci de un joc abil, subtil şi cinic spre a se exploata tendinţele idealiste ale tinerilor, evident, pentru a-i tapa de bani. Grafica publicitară face slujă în faţa intereselor economice. Posterul face parte din obiectele de cult ce-l determină pe tînăr să alerge după himere.

Petru UMANSCHI

(VA URMA)

La fanion

ЦРВЕНА ЗВЕЗДА

1. De multe etape, atmosfera pe stadionul Politehnicii e încărcată şi, la finele ultimelor întîlniri, s-au semnalat incidente. Acum cîteva duminici, arbitrul Salomir a fost lovit cu o piatră în mînă, chiar jucători poliştii au fost agresaţi.. Duminică, la meciul Craiova, cele petrecute au depăşit orice limite. După fluierul final, la intrarea în tunel, echipele nu au putut trece pe sub ploaia de pietre aruncate din tribune. Evident, şi arbitrii au fost ţinta unor astfel de atacuri, deşi prestaţia lui Mustăţea nu a viciat configuraţia scorului. Ba mai mult, cei ce aruncau cu osîrdie — în majoritatea lor copii, adolescenţi cam pînă la 18 ani — au aplaudat ieşirea oltenilor. Intervenţia decisă a forţelor de ordine a declanşat însă o reacţie deosebit de violentă şi, timp de mai multe ore după timpul regulamentar de joc, stadionul a cu scene de coşmar: automobile cu parbrize sparte, tribune distruse, autobuzul oaspeţilor cu geamurile nea, maşini ale Poliţiei serios avariate. Deşi se cunoştea starea de spirit în cazul unui eşec al Politehnicii şi deşi acest eşec era foarte probabil ţinînd cont că alb-violeţii jucau cu virtualii campioni, credem că Poliţia nu a luat măsurile necesare, după cum nici organizatorii nu iau nici o măsură pentru a bloca acea parcelă a tribunei. Să vedem cît va suspenda Federaţia terenul. Oricum, o merită cu vîrf şi îndesat. E o stare deplorabilă această atmosferă creată de o galerie primitivă, infracţională şi nu m-aş mira ca în spatele ei să se afle..., ale cărui interese mi le explic, dar nu le înţeleg. Cît despre Poli, a început meciul în forţă şi a avut 20 de minute frumoase, vreme în care a ratat cîteva ocazii mari. Restul de timp al meciului a fost un „recital" jalnic de neputinţă şi joc nătîng. Prime „viori" ale acestei acute lipsite de inspiraţie au fost Varga şi Vlaicu, ultimul în continuă recidivă individualistă. Deşi dezolarea a fost mare, am să spun că valoarea Politehnicii nu este cu mult peste cea arătată duminică. S-a rupt ceva acolo, în lot, şi nu cred că falia se va reface.

2. Miercuri seara, exact la şase ani de la tragicele evenimente de pe stadionul Heysel, s-a jucat finala prezentei ediţii a Cupei Campionilor Europeni între Steaua Roşie Belgrad şi Olympique din Marsilia. A cîştigat, după cum probabil ştiţi, Steaua Roşie în urma loviturilor de la 11 metri. Un meci plictisitor, de altfel, în care, de departe, au strălucit Belodedici şi Wadle, primul fiind chiar cel mai bun de pe teren. A strălucit şi d-l Mitică Graur care, timp de o primă repriză, l-a franţuzit pe flamandul Goethals, aflînd probabil, în pauză, cum se pronunţă numele. Îmi închipui ce e în Iugoslavia acum — minus Croaţia —, dacă doar calificarea în finală a produs un incomensurabil delir.

Marcel TOLCEA

Ochiu mortului

Romanţe parlamentăreşti în play-back

Între alte multe preocupări ale instituţiei ce face reclamă firmei „Bucureşti-Berlin" se află şi aceea de a ne bineinforma despre „viaţa noastră parlamentară", o sintagmă în care cuvîntul viaţă covîrşeşte. Ştim de mai multă vreme că în Parlament se execută mai multe feluri de cîntări dintre care amintim romanţe, ceardaşuri, coruri. Îndeobşte romanţele sînt duios cîntate de putere, ceardaşurile ştim noi de cine, iar corurile, tot aşa. Multe melodii sînt date de d-l Teodorescu în play-back, ştiut fiind că dumnealui este un specialist al vizualului. Aşa că destui parlamentari apar în faţa microfonului bine remunerat şi fac play-back, iar cei mai disciplinaţi fac dublu p-b, fiindcă mai întîi, nu spun ce gîndesc, ci discursul ce trebuie, iar apoi pentru că, reporterul — grijulissim cu urechea noastră — nu dă şi sunetul, urmînd ca mnealui să zică cum stă cu toate. Îmi aduc aminte, cu acest prilej, o fabulă cu un circ în pragul falimentului. La această nefericită instituţie — ce aduce tulburător de mult cu situaţia actuală — se prezintă un ins, un dresor, ce are un număr senzaţional: un miniconcert cu o pisică şi un cîine, recital în care cîinele cîntă la pian iar felina face partea vocală. În fine, n-o mai lungesc, trec anii, circul e în plină glorie, dresorul şi directorul, prieteni la cataramă. Tîmple albe. Trabucuri. Adînci şi învechite curiozităţi din partea directorului, care, în final, solicită lămuriri. Uşor excedat, dresorul cedează:

— Ei bine, mon cher, am să-ţi mărturisesc secretul. Cîinele face tot. Pisica face doar play-back.

NELSON

Film

SUB MOLOZ, O „ESTETICĂ" A DESTRĂBĂLĂRII

Printre blitz-urile consacrării, Sylvia Kristel declara: „Cînd am văzut prima oară **Emmanuelle,** am adormit după zece minute. Filmul nu mi-a plăcut". Căci pentru superba olandeză (sau „actriţa care nu are succes decît goală", cum trîmbiţa, maliţios, un articol din Paris Match) „erotismul stă în privire şi nu în fese". Cu o singură corecţie: filmul s-ar fi putut reţine. Numai că, de la primele cadre, miza în scenă fără nerv, fidelă unei imaginaţii de autor de spot-uri publicitare, sufocă sub obscuritate o propunere îndrăzneaţă. Năruit sub imagini şterse, scenariul zvîcneşte intermitent prin cîteva replici care rezistă. Camera vînează apusuri de soare, un exotism fotogenic şi decoraţiuni interioare care se înfrăţesc pe metri întregi de maculatură cruţată la montaj. În mijlocul lor, regizorul se mişcă dezorientat, căznindu-se să priceapă scenariul. Din lipsă de imaginaţie, subiectul trenează. Despuiat. Ai impresia că te afli în spatele unui paravan, de unde spionezi jenat reacţiile plictisite ale unor amanţi îmbătrîniţi. Care era, atunci, şansa **Emmanuellei?**

Filmul trebuia să fie istoria unei iniţieri. Trimiterile la ritualurile dionisiace sînt evidente. Într-o Asie a mizeriei şi opulenţei, un bătrîn iniţiat conduce o femeie spre Adevăr. Drumul spre templu e parcurs între încurajările unui soţ aparent lipsit de prejudecăţi şi a unei cam trecute locuitoare a Lesbosului. Nici măcar o iubire puternică, cea pentru Bebe, femela arheolog, nu-i ajută la nimic Emmanuellei. Aventurile de pînă acum o postează doar în anticamera revelaţiei, acolo unde prezenţa lui Mario devine obligatorie. Acest personaj ciudat, apariţie enigmatică, în aşteptare, la picioarele căruia se prosternează întreaga societate care se roteşte în jurul Ambasadei franceze din Bankok, e purtătorul doctrinei plăcerii ca unică raţiune existenţială. Ca unică salvare a acestei lumi plictisite. O lume de care e dezamăgit pentru că e incapabilă de a sorbi plăcerea integrală. În filosofia lui, erotismul e singura lege, pe care unii o încalcă atunci cînd o confundă cu dragostea sau cu viciul. Nu e animalitate, ci o plăcere conştientă controlată strict, contabilizată, dozată, în care „nu orgasmul contează ci erecţia". „Să distrugem cuplul, propăvăduieşte Mario, adăugînd o a treia persoană." Templul lui Dionisos sînt traseele sordide pe care tînăra aspirantă le traversează cu trupul frămîntat de marinari. Din semiîntuneric, re-întemeietorul de religie savurează concentrat înălţarea discipolului. Revelaţia se produce, după erotica bogată în amănunte, în locuinţa lui Mario, printre falduri care cad grele pe canapele adînci. Aici, în punctul final al Călătoriei, Emmanuelle e pregătită să primească însemnele. Rezolvarea regizorală a acestui moment important e nu numai cu tează, dar şi ilogică: un stop cadru cu eroina costumată ca o cocotă de Saloon.

Îmbibat de maniheism şi teză, filmul îşi oferă punţi de salvare prin decoruri şi scene de amor care nu duc nicăieri, ca nişte coloane care nu susţin nimic. Discursul cinematografic e mormăit şi camera se mişcă fără rost între umărul operatorului şi stativ. Copleşit de propria neputinţă, regizorul părăseşte actorii în vîltoarea unor sensuri pe care el nu le poate controla. Sylvia Kristel, în rolul Emmanuellei, îşi interpretează propriile date fizice, pe textul muzicii de generic: **Melodies d'amour chante le corps d'Emmanuelle.** Ceilalţi nu se prea văd, cu excepţia actorului din rolul Mario, care se salvează onest. Fără o verticală puternică, şi cu un autor cu sechele intelectuale impardonabile, filmul „de artă" eşuează în penibil chiar prin pretenţiile sale fără acoperire. Un eşec consolat însă cu mărinimie: extrem de rentabil.

Zic unii că acest film ar fi zgîriat decisiv pojghiţa de conformism a spectatorului occidental. Puţin probabil. Cinematografia de acolo conţinea o mulţime de filme tari. Miza a fost alta. Neonorată. Pentru că după ce l-am văzut, mi-a fost foarte greu să recompun de sub moloz o intenţie care aducea a estetică a plăcerii. Pînă la urmă, printre falsuri cinearheologice, n-am descoperit decît mediocre reproduceri ce aduceau a destrăbălare. Conţinutul filmului în golicitudinea actriţelor se află. Dar pentru a vedea preumblări pastedenice mai bine pierdeţi-vă timpul cu Electric-Blue.

Doru BRANEA

A. E. M. - S. A.

Pe baza rezultatelor științifice și tehnice obținute în colaborarea dintre INSTITUTUL POLITEHNIC TIMIȘOARA și I.A.E.M., rezultate care și-au dovedit competitivitatea pe plan internațional.

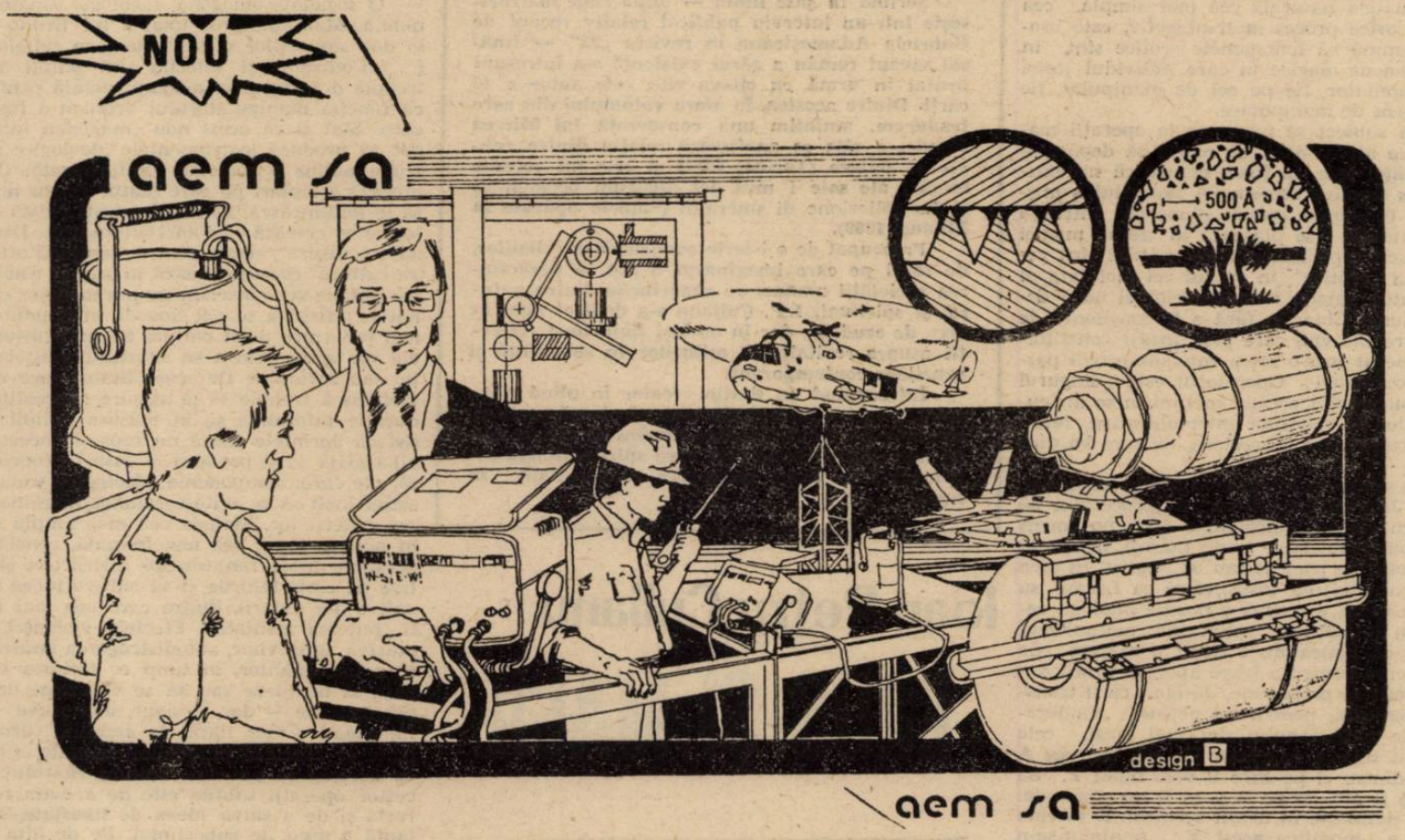

DEZVOLTÎND CONCEPȚIA ȘI REALIZAREA DE TRADUCTOARE ȘI APARATE DE MĂSURAT

anunță asimilarea unei noi game de produse bazate pe utilizarea FLUIDELOR MAGNETICE, materiale cu valențe unice de aplicabilitate, realizate și comercializate de un număr foarte redus de firme în lume :

- traductor de presiune diferențială pentru gaze : ±200 ; ±50 ; ±10 ; ±2 mmH_2O
- detector de debit de scăpări :50 cm^3/min—100 m^3/h
- contor pentru debit de gaz : 50 cm^3/min—100 m^3/h
- clinometru : ±200 ; ±50 ; ±10 min.
- traductor de debit pentru gaze : 100% ; 50% și 20% din debitul nominal
- traductor de înclinare : ±200 ; ±50 ; ±10 min.
- etanșări

Pentru informații și comenzi ferme : A.E.M. — S.A. ; 1900 TIMIȘOARA ; Calea Buziașului 26; Telefon: 961 — 6.45.07 ; Telex : 71343 ; Fax: 64569.

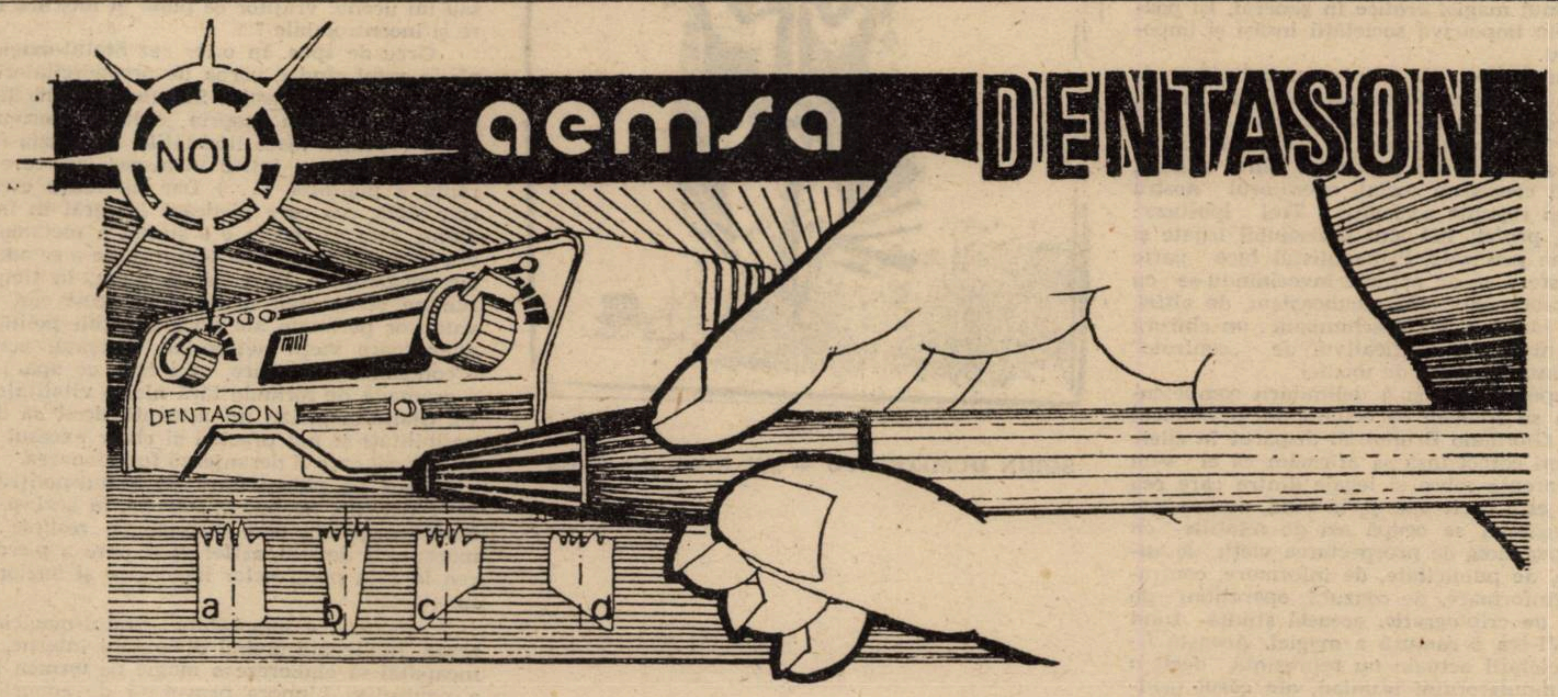

INSTALAȚIE DE DETARTRARE DENTARĂ CU ULTRASUNETE

Instalația de detartrare dentară DENTASON este compusă dintr-o casetă metalică în care se află partea electronică și de comandă a apei de răcire și din accesorii ; transductorul magnetostrictiv cu ansă, cablu de alimentare, întrerupător de picior, furtun de cuplare la rețeaua de apă.

Cîteva date tehnice ale DENTASON :

- gabarit : 325 X 220 X 115 mm
- masa aparatului: 7,5 kg
- frecvența de lucru: 18 KHz
- puterea ultrasonică : reglabilă, max. 30 W
- tensiunea de alimentare : 220 V/50 Hz

Instalația este concepută ca accesoriu al unitului dentar (Dentior 4, Dentior 5) cuplîndu-se la rețeaua de apă a acestuia.

Pentru realizarea optimă a detartrării, DENTASON este dotat cu un set de anse interschimbabile cu diverse forme ale vîrfului, studiate pentru a asigura accesul la toate suprafețele dinților. Ansele pot fi sterilizate în autoclavă sau cu spirt.

a) Ansă pentru fețele vestibulare și orale ale dinților ;

b) Ansă pentru porțiunea subgingivală a coletului și spațiile interdependente ;

c) Anse pentru fețele proximale ale dinților.

Pentru informații și comenzi ferme : A.E.M. — S.A. ; 1900 TIMIȘOARA ; Calea Buziașului 26; Telefon : 961 — 6.45.07 : Telex : 7 13 43 ; Fax : 6 45 69.

Ioan Petru Culianu

EROS ȘI MAGIE

Născut la Iași în 1950, Ioan Petru Culianu a părăsit România la 22 de ani după absolvirea facultății de italiană. S-a format ca profesor, scriitor și om de cultură în Italia, Olanda, Franța, iar în anii din urmă, la Chicago, unde i-a urmat la catedra de Istoria religiilor maestrului său Mircea Eliade. În prefața pe care M. Eliade o scrie la Eros și magie în Renaștere (în 1982) el îl prezintă pe mai tînărul său confrate ca „istoric al religiilor, specialist în Antichitatea tîrzie și gnosticism, dar și balcanolog și romanist" (în acea perioadă I.P. Culianu preda istoria culturii române la Gröningen).

Scriind în șase limbi — după cum mărturisește într-un interviu publicat relativ recent de Gabriela Adameșteanu în revista „22" — tînărul savant român a cărui existență s-a întrerupt brutal în urmă cu cîteva zile, este autor a 15 cărți. Dintre acestea, în afara volumului din care traducem, amintim una consacrată lui Mircea Eliade, o alta ce analizează relația dintre religie și putere (Torino, 1981) și cele mi recente lucrări ale sale I miti del dualismi occidentali și La collezione di smeraldi (ambele apărute la Milano, 1989).

Preocupat de o istorie comparată a religiilor, de rolul pe care imaginarul îl are în dezvoltarea societății umane, de raporturile dintre natural și spiritual, I. P. Culianu s-a dedicat unei opere de erudiție, dar în același timp unei reflecții asupra revitalizării miturilor în conștiință și practicile contemporane.

Întrerupînd un destin creator în plină afirmare, moartea lui I. P. Culianu afectează profund comunitatea intelectualilor români ce pierde astfel una dintre elitele prin care spiritualitatea românească se făcea cunoscută și apreciată în lume.

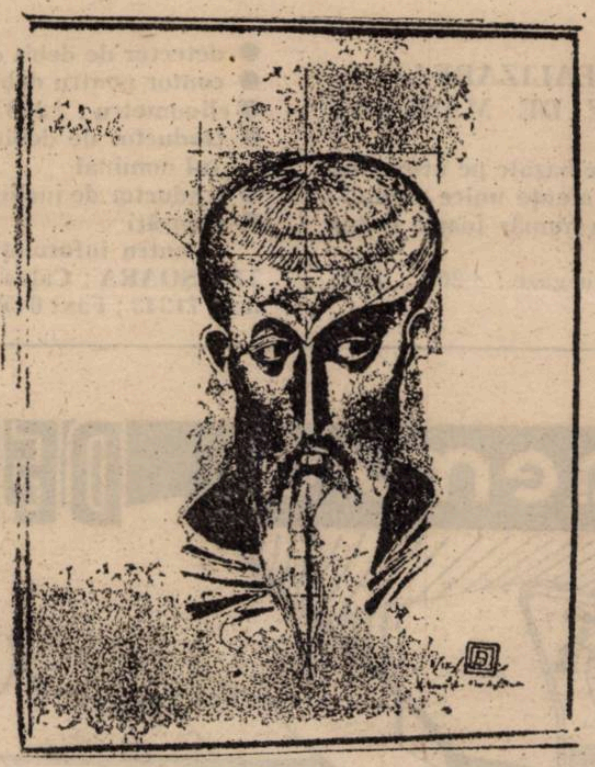

SORIN DUMITRESCU — „Sf. Naum din Ohrid"

ILUSTRĂM ACEST NUMĂR CU LUCRĂRI DIN COLECȚIA DR. SORIN COSTINA

Magia erotică a lui Giordano Bruno, deși destul de puțin ortodoxă, ne-a permis să vedem mai îndeaproape la ce consecințe extreme poate duce identitatea de substanță și de acțiune dintre eros și magie.

Va trebui, însă, să revenim asupra înrudirii dintre eros și magie întrebîndu-ne mai exact unde se sfîrșește erosul și unde începe magia. Răspunsul pare foarte simplu: chiar în momentul în care se manifestă erosul se manifestă și magia. De aceea magia erotică reprezintă, în fond, gradul zero al oricărei magii.

Ne rămîne să aprofundăm definirea magiei ca **operație spirituală.** De fiecare dată e vorba de un postulat tranzitiv, ceea ce ne permite să spunem că orice operație spirituală, e în același timp, magică. Or, activitatea pneumatică naturală cea mai simplă, cea care intervine în orice proces intersubiectiv, este erosul, ceea ce înseamnă că fenomenele erotice sînt în același timp fenomene magice în care individul joacă fie rolul de manipulator, fie pe cel de manipulat, fie pe cel de instrument de manipulare.

Pentru ca un subiect să participe la operații magice, nu trebuie ca ideea însăși de magie să depășească pragul conștiinței sale. În fond, pentru că nu există act care să nu implice într-un fel sau altul o mișcare a sufletului (pneuma), putem spune că întreaga existență a individului se plasează în sfera magiei naturale. Și întrucît raporturile între indivizi sînt reglate după criterii „erptice", în sensul cel mai larg al epitetului, societatea umană în ansamblul ei nu e decît magie în acțiune. Chiar și fără a fi conștient de acest lucru, fiecare individ, care prin însăși constituirea lumii este inserat într-o rețea intersubiectivă participă la un proces magic. Operatorul este singurul care, înțelegînd ansamblul acestui mecanism se instaurează în observator al relațiilor intersubiective, realizînd simultan o cunoaștere a acestora, de care va profita ulterior.

Toate acestea se aseamănă, în mod destul de ciudat, cu concepția lui Jacques Lacan asupra „procesului de transfer", conform căruia lumea nu e decît un imens aparat de schimburi subiective unde fiecare, la rîndul său, poate juca rolul de pacient sau de analist. În ceea ce-l privește pe practicianul însuși, fără ca Lacan să o spună în mod expres, el ocupă o poziție analogă celei a operatorului lui Bruno: înțelegînd mecanismul lumii, înțelegînd că lumea nu e decît o mașină de transfer, el o observă pentru a trage apoi un profit din aceasta. Acest profit se presupune, desigur, că îl transferă asupra pacientului, pentru a-i obține „vindecarea". Ppsibilitățile magicianului sînt mai largi, cele ale medicului sînt relativ restrînse. Fie doi indivizi A și B și raportul dintre ei pe care îl vom numi Y. Să presupunem că A îl iubește pe B și că B nu răspunde: Y, relația lor, se definește în acești termeni. E sarcina magicianului de a modifica acest Y: punîndu-se-n serviciul lui A, el va obține pentru acesta favorurile lui B. Dar să presupunem că familia lui A are tot interesul ca A să abandoneze pasiunea sa irațională pentru B. Punîndu-se în serviciul acestei familii, operatorul modifică Y și îl „vindecă" pe A. Aceasta e sarcina medicului. Se mai poate ca A să fie un operator magic și ca el să vrea să obțină favorurile lui B. El e atunci magician, nu medic. Trei cazuri deci, dintre care două de magie propriu-zisă și unul de medicină. Care este, cu exactitate, frontiera dintre aceste două discipline? Ne dăm seama cu ușurință: competențele medicului sînt limitate juridic la cazurile în care afecțiunea lui A contrariază interesele societății, ceea ce înseamnă că ea se plasează în afara normalității. Dimpotrivă, practicianul magiei erotice în general, își poate utiliza talentele împotriva societății însăși și împotriva unui individ.

Să presupunem, apoi, că A este un individ multiplu, o masă cu reacții uniforme. B este un profet, un fondator de religii sau un șef politic care, utilizînd procedee magice de persuasiune, îl subjugă pe A. Practicile sale, ca și cele ale medicului, sînt admise, întrucît, obținînd consensul social, operatorul nostru dictează el însuși regulile societății. Trei ipostaze: magician, medic, profet. Ele sînt indisolubil legate și nu au limite bine precizate. Psihanalistul face parte din acest grup, sfera sa de acțiune învecinîndu-se cu ilicitul și cu supraumanul. (Să recunoaștem, de altfel, că situația lui a rămas și azi neschimbată: un chirurg nu-i va acorda niciodată calificativul de „confrate" chiar dacă a obținut diploma de medic).

Pe măsura specializării și a delimitării competențelor, am înclina să spunem că ceilalți doi practicieni ai magiei (după Giordano Bruno) au dispărut în zilele noastre. Ar fi mai corect însă să afirmăm că ei s-au camuflat sub aparențe sobre și legale dintre care cea a analistului nu este decît una și, în fond, nu cea mai importantă. Magicianul se ocupă azi de relațiile cu publicul, de propagandă, de prospectarea vieții, de anchete sociologice, de publicitate, de informare, contrainformare și dezinformare, de cenzură, operațiuni de spionaj și chiar de criptografie, această știință fiind în secolul al XVI-lea o ramură a magiei. Această figură cheie a societății actuale nu reprezintă decît o prelungire a manipulatorului brunian, ale cărui principii le urmează, avînd grijă să le dea o formulă tehnică și impersonală. Pe nedrept, istoricii au tras concluzia că magia a dispărut o dată cu dezvoltarea „științei cantitative". Aceasta nu a făcut însă decît să se substituie unei părți a magiei, prelungind de altfel visurile și scopurile acesteia cu mijloacele tehnologiei. Electricitatea, transporturile rapide, radioul, televiziunea, avionul și ordinatorul nu au făcut decît să realizeze promisiunile pe care magia le-a formulat cea dintîi și care țineau de arsenalul procedeelor supranaturale ale magicianului: a produce lumina, a se deplasa instantaneu dintr-un punct al spațiului în altul, a comunica cu regiuni îndepărtate, a zbura în aer și a dispune de o memorie infailibilă. Tehnologia, putem spune, este o magie democratică, ce permite tuturor să se bucure de facultățile extraordinare cu care se mîndrea magicianul.

Dimpotrivă, nimic nu a înlocuit magia pe terenul ce îi era propriu, cel al relațiilor intersubiective. În măsura în care ele au totdeauna o latură operațională, sociologia, psihosociologia și psihologia aplicată reprezintă, în zilele noastre, prelungiri directe ale magiei renăscînde. Ce-am putea spera să obținem prin cunoașterea relațiilor intersubiective?

O societate omogenă, ideologic sănătoasă și guvernabilă. Manipulatorul total a lui Bruno își asumă să le dea subiecților o educație și o religie convenabile (...) Controlul și selecția sînt stîlpii ordinei. Nu-ți trebuie o imaginație nemaipomenită pentru a înțelege că funcția manipulatorului brunian a fost preluată de către Stat și că acest nou „magician integral" e obligat să producă instrumentele ideologice necesare pentru a obține o societate uniformizată. Orice educație creează așteptări pe care Statul singur nu e în măsură să le împlinească. Pentru frustrați există centrale ideologice ce creează așteptări alternative. Dacă Statul produce „cultura", aceste centre manipulatorii prpduc „contra-cultura" ce se adresează, în primul rînd, marginalilor. Nu trebuie să ne înșelăm asupra modelor culturale alternative: acestea se pot dovedi, în anumite împrejurări, mai puternice decît cultura Statului însuși, în care caz ele vor sfîrși prin a se substitui acesteia prin evoluție sau revoluție. De aceea Statul care vrea să supraviețuiască trebuie să le asigure concetățenilor săi o educație infailibilă și, în măsura posibilului, să le satisfacă dorințele. Dacă nu reușește aceasta, trebuie să aibă grijă să-și producă el însuși propria contracultură, ale cărei componente ideologice trebuie organizată astfel încît să se evite coeziunea marginalilor și creșterea puterii lor. Metoda cea mai simplă și eficace, dar în același timp, cea mai imorală, constă în a lăsa să prospere piața fantasmelor distructive și auto-distructive de toate felurile și să cultive ideea surselor alternative ale puterii, dintre care cea mai importantă ar fi „puterea mentală". Efectele violenței se întorc împotriva agresivilor, autodistrugerea anulează o altă parte a marginalilor, în timp ce treimea rămasă e ocupată să mediteze sau să se extazieze de posibilitățile necunoscute — dar, desigur, inofensive — ale psihicului uman. Chiar dacă, în anumite cazuri, rituri violente se asociază practicilor mentale, e puțin prpbabil ca acestea să afecteze cultura Statului. Avantajul acestor operații subtile este de a evita represiunea directă și de a salva ideea de libertate, a cărei importanță e greu de subestimat. Pe de altă parte, modele alternative sînt și o enormă sursă de bogăție și prestigiu pentru creatorii lor, ceea ce asigură o bună funcționare tuturor industriilor care li se asociază: imaginea, discul, moda vestimentară. Succesul de piață al acestor operații reprezintă, la rîndul său, un real pericol pentru Statul care și-a oferit cooperarea tacită, cu singurul scop de a devia atenția marginalilor. Or, fenomenul poate căpăta asemenea proporții, încît scapă practic controlului, fie al manipulatorilor direcți, fie al Statului însuși. Noi mode proliferează în afara celor inventate de către Stat pentru a-și asigura propria subzistență. O nouă violență explodează, pe care Statul nu o prpgramase. (...).

Statul occidental este astăzi un adevărat magician sau un ucenic vrăjitor ce pune în mișcare forțe obscure și incontrolabile?

Greu de spus. În orice caz Statul-magician în afară de cazul cînd e vorba de prestidigitatori vulgari — e pe departe preferabil Statului-polițist, Statului care, pentru a-și păstra propria „cultură" perimată, nu ezită să reprime toate libertățile și iluzia libertăților, transformîndu-se într-o închisoare în care orice speranță e pierdută. (...) Dar diferența esențială între cele două, cea care pledează integral în favoarea primului, este că magia e o știință a metamorfozelor, ea are capacitatea de a se schimba, de a se adapta tuturor circumstanțelor, de a se ameliora, în timp ce poliția rămîne etern ceea ce este: în acest caz, apărătoarea valorilor perimate ale unei oligarhii politice inutile și dăunătoare vieții națiunilor. Sistemul constrîngerilor e condamnat la pieire, căci ceea ce apără nu e decît o grămadă de formule fără nici o vitalitate. Dimpotrivă, Statul-magician nu așteaptă decît să dezvolte noi posibilități și noi practici și chiar excesul de vitalitate este cel care îi deranjează funcționarea.

Dacă ne putem mira că Statul-polițist mai poate azi funcționa, ne putem întreba, în același timp, de ce Statul-magician, care dispune de resurse nelimitate, merge atît de rău, astfel încît pare a pierde zilnic teren în fața progreselor ideologice și teritoriale ale celuilalt.

Concluzia e inevitabilă: Statul-magician își epuizează inteligența creînd diversiuni interne, arătîndu-se incapabil să elaboreze o magie pe termen lung pentru a neutraliza hipnoza provocată de cohortele polițiste ce înaintează. Dar viitorul pare a-i aparține și chiar și o victorie provizorie a Statului-polițist nu lasă loc la dubii asupra acestui punct: constrîngerea prin apelul la forță va trebui să lase locul procedeelor subtile ale magiei, știință a trecutului, prezentului și viitorului.

(Traducere din volumul **Eros și magie în Renaștere. 1484**, Paris, Flammarion, 1984, p. 145—150.)

Traducere și prezentare
Smaranda VULTUR

Colectivul de redacție: MIRCEA MIHĂIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef-adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA, Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 3 33 90, 3 33 76
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază
Paginatori: Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipiști: Mircea GUI, Marcela VUIA, Tiberiu LAZĂR
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar 24

EMINESCU — comemorare perpetuă
(paginile 3, 6, 8, 9 și 10)

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ■ NR. 24 (1253) ■ 14 IUNIE 1991 ■ SERIE NOUĂ, ANUL III ■ 10 LEI

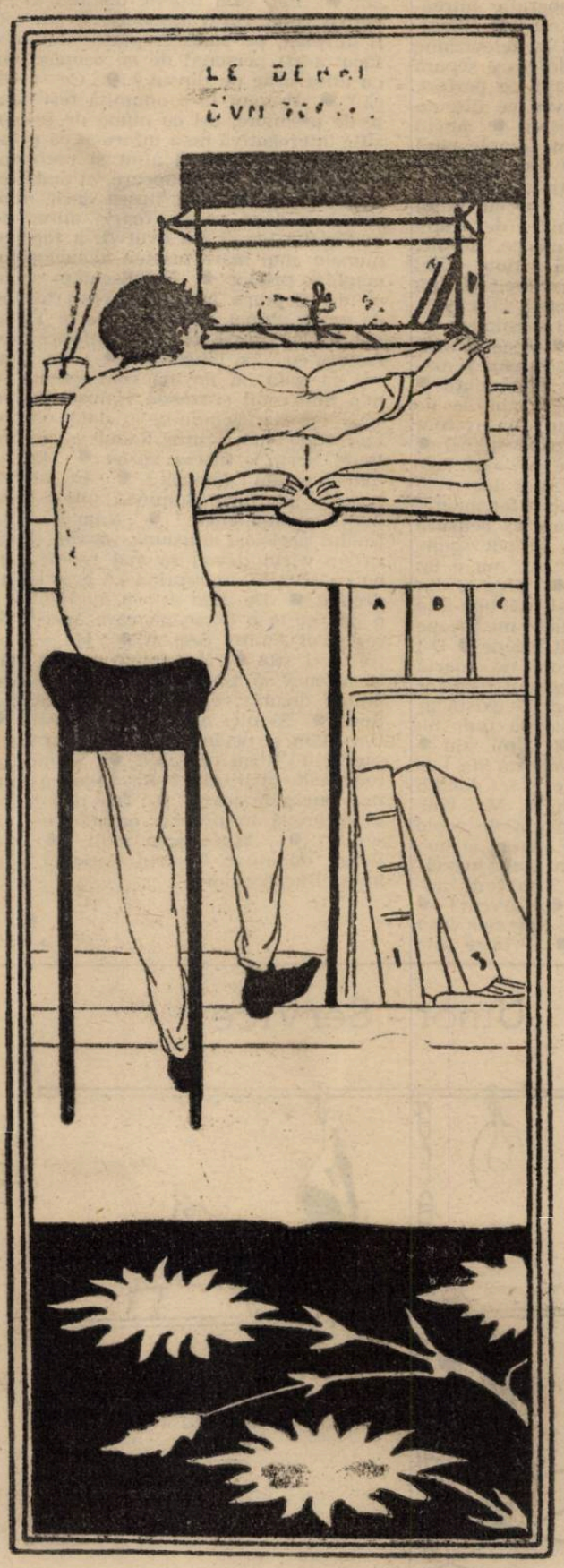

Congresul S.U.A. și banana românească

Revoluția din decembrie ne-a adus de toate : mizerie, foame, conflicte inter-etnice, minciuni, neocomunism — dar nu ne-a adus banane. Nici după proclamarea oficială a cîștigării pariului cu agricultura, iată că ea nu e încă în stare să producă banane ! Produce găuri în buget, produce pîine neagră, dar nu banane ! Pentru noi, românii, banana reprezintă încă un ideal neatins ! Nici în următoarele cincinale nu vom mînca, vai, banane decît pe baza micului trafic cu vecinii noștri de la sud și sud-vest. Pînă atunci, banana va rămîne un produs de lux.

Imprejurare cu atît mai revoltătoare cu cît revoluția ne-a adus și o incredibilă mentalitate de popor bananier. De popor subdezvoltat, crezînd în religia lui unu și în fatalitatea istoriei. Am realizat ceea ce n-a reușit nimeni : să dăm girul, prin votul de la 20 mai 1990, unui regim neo-comunist, legitimîndu-i astfel ilegitimitatea cronicizată. Am provocat impardonabile conflicte etnice, convinși mereu de unicitatea noastră și excluzînd alteritatea : pentru noi, baricadați într-o inexpugnabilă cetate, străinul e mereu dușmanul, agresorul potențial, exterminatorul, un arză-l focul. Am adus în Capitală minerii, privilegiind, astfel, o singură clasă socială în raport cu altele. Am cerut moartea intelectualilor, pentru a elimina cu brutalitate orice alternativă la mizeria morală în care ne scufundăm. În fine, perpetuăm minciuna, pentru că ea ne garantează unicitatea într-o lume din ce în ce mai deschisă, suferind, parcă, de blestemul sincerității, așa cum noi suferim de cel al minciunii.

O recentă și neașteptată izbucnire a mentalității bananiere am înregistrat-o zilele trecute, aici, la Washington. Trei parlamentari români, aflați cu treburi în Statele Unite, au profitat de ocazie ca, în cunoscutul stil autohton, să încerce să mai compromită o dată opoziția — atît cea parlamentară, cît și cea extraparlamentară. Dacă cei trei crai de la răsărit n-ar fi fost ei înșiși membri ai opoziției, n-am fi dat nici o atenție faptului. Mai mult decît atît, doi dintre ei sînt scriitori — Ioan Alexandru și I. V. Săndulescu. Finalul forte al parlamentarilor de bine a fost reproșul, clamat pe diverse voci, că americanii acordă sprijin unor forțe din opoziție cu totul nesemnificative. Că, adică, Alianța Civică nu reprezintă în România de azi absolut nimic. Și că singurii ambasadori ai României sînt ei înșiși, cei trei sinceri opozanți din estul sălbatic.

Strategie rentabilă, poți spune, încă întru totul caracteristică mentalității bananiere. Firește că domnul Alexandru și companionii domniei sale au încercat tot ce le-a stat în putință pentru a implementa pe pămînt american teoria ancestrală a anihilării caprei vecinului. Dar tehnica adoptată n-a stîrnit aici decît stupoare. Însă poate că parlamentarii români asta și doreau. Sosirea lor la Washington nu e întîmplătoare într-un moment în care Alianța Civică a decis să-și radicalizeze demersurile, fantoșele din opoziție au intrat în alertă. Gemetele revoltate ale partidului de guvernămînt și ale opoziției s-au îngemănat dar bine, Alianța a promis că nu se va transforma într-un partid ! Mai întîi, nu Alianța, în totalitatea ei, a susținut că va rămîne în afara jocurilor politice, ci doar unii membri ai ei ; apoi în lunile fierbinți ale lui 1990, Frontul n-a făcut la fel ? Și, de ce deranjează atîta lume apariția unui partid, cînd nimeni n-a suflat o vorbă la venirea (prematură) pe lume a celorlalte o sută de partide bananiere ale țării ?

Pînă vom găsi răspuns la aceste incomode întrebări, e de presupus că noi, românii, va trebui să ne mulțumim cu gustul amar al bananei de plastic.

Mircea MIHĂIEȘ

Cutia Pandorei

CU COMPUTERUL LĂUTĂREȘTE

E o bucurie a răului, ieșită la vedere încă de mai an și lățită acum peste toată țara, cum rar se poate întîlni. La noi, politica în vremuri de libertate — ca acelea de azi și din veac — se propagă după niște legi biologice micromoleculare maligne. Contra naturii. Apar mai întîi niște partide și „mișcări". Acestea de pe urmă devin partide și ele, ca pînă la urmă să se ajungă la o divizare sectară a indivizilor cu drept de replică și vot în mai bine de o sută și ceva de formațiuni politice de sine stătătoare, cu sau fără program, egale în fața legii și a lui Dumnezeu, dar cu voci de stentor. Că între una și altele zece sînt mai multe asemănări decît deosebiri, n-are nici o importanță. De căpătîi rămîne voința de a fi o „entitate" și de a avea unul sau mai mulți capi, buni de gură, capabili să reziste la înjurăturile celorlalți și să înjure cît mai limpede și la obiect, convinși de rostul lor mesianic pentru viitorul poporului. Asta ar fi o a doua fază în evoluția politică de după revoluția (? ! ?) de la noi.

Faza a treia este înmulțirea prin diviziune în interiorul fiecărui partid, ca la amcobe sau parameci. Cangrena e vizibilă, dar în loc să fie consultat un medic, sau să se pună pe ea fiertură de tătănească, se trăiește din plin bucuria bolii, a luptei dintre rău și mai rău, de către niște oameni — de cele mai multe ori aceiași — care pînă mai ieri își situau credințele politice pe o axă ce ducea de la bine la excepțional și în numele căreia clamau, fără să creadă și atunci, și acum că fac altceva decît „o politică înțeleaptă". S-a dovedit că cei mai aprigi dușmani se nasc tocmai în urma diviziunilor acestora din interiorul fiecărui partid, pentru că, nu-i așa, se cunosc cel mai bine, știu unde sînt punctele slabe, de unde s-a pornit, pe ce oameni se bazează și ce interese poartă. Foștii sau actualii marxiști cunosc prea bine legea negării negației, dar o aplică original, pentru că din două negații nu scot o afirmație, ci o a treia negație și așa mai departe. Firile mai spăimoase văd în asta un fel de război al tuturor împotriva tuturora, cu efecte ușor de intuit după semnele apărute dinspre Occident, dinspre Europa și Statele Unite, devenite dintr-o dată foarte prudente în relațiile cu țara noastră. Ba chiar jenate de gesturile prea larg amicale pe care le-au făcut imediat după decembrie 1989.

N-a scăpat de această boală nici biserica. Fapt de care au profitat o serie de misionari bine plătiți, veniți să ne re-creștineze. N-a scăpat nici arta, nici literatura, că doar tot de spirit țin și de o mentalitate. Între dughenizarea privatizată, ce a împînzit localitățile pentru pentru a le da un staif mai occidental, ca un poster cu Madonna pus pe un perete cu igrasie și cangrena politică e o similitudine perfectă. Atîta doar că în cea de pe urmă — tot un fel de privatizare de formă — se țipă, se agită și se urăște cu tot năduful. Mai că-ți vine să pariezi că electoratul va fi atras în toamnă, la previzibilele alegeri generale, chiar spre cei ce fac acum cea mai puțină călăgie și își sapă în taină fundația viitorului. Pentru că oamenii s-au săturat să nu se mai salute pe stradă or să-și zvîrle cuvinte vesele pentru că fac parte din una sau alta dintre formațiunile politice și vor ceva rău — pentru că nu se întrevede altă alternativă — dar limpede și, dacă se poate, sigur și... liniștit. Din nefericire e un risc prea mare pentru a ține cineva cont de el și marea hoinăreală a pasiunilor politice continuă, socotită cu abacul îmbrăcat în carcasă de computer, după ureche.

Paul Eugen BANCIU

Nevroze

Interlocutor —
IOAN MUREȘIANU
— redactor la ziarul „Zvonul"

— Ce te supără cel mai mult în Timișoara, în țară ?

— Pentru că sînt o sumedenie de lucruri care mă enervează, mă indispun îmi creează o stare de anxietate, voi încerca să le concentrez. În primul rînd, faptul că există o variantă Verdeț. Că ea există, este treaba lui dar mă irită constatarea că varianta aceasta e credibilă pentru foarte multă lume.

— Chiar pe o foarte multă lume? Așa îți se pare ?

— Da. Așa mi se pare. Apoi, mă supără impostura, imbecilitatea morală, ușurința manevrării conștiințelor, manevrarea prin audio-vizual; supoziții absurde: lipsa unor personalități de ripostă teoretică; o perfidie prin care este infiltrată informația — aștept, zilnic, în fața televizorului o veste bună, o veste pe care o așteptăm cu toții. Dar, în locul ei, apare doamna Gabriela Neagu sau domnul Mircea Hamza. Nu mai am simțul umorului, mi s-a atenuat, văd totul în tragic. Nu mai am un vector de susținere în ceea ce privește viitorul... Mă deranjează că există o modalitate axiologică rezultată dintr-o presiune a raționamentului uterin. E ceea ce spunea Erasmus în „Elogiul nebuniei". Se manifestă destul de frecvent, această furie uterină. (Mă refer la ce este rău în feminin). Mă supără că se uită cu atîta ușurință Revoluția. Chiar eu am ajuns să calc cu nonșalanță pe locurile unde au căzut morții și răniții sufletelor noastre. Mă supără că acceptăm sofismele care se lansează zi de zi și ne încurcă bruma de raționalitate pe care o mai avem. Apoi, faptul că am ajuns să cred și eu însumi că vin altfel de americani. Un soi de '48 devenit '89-'91. Cum zilnic se schimbă momeala în undița guvernamentală și ei reușesc să prindă o mulțime de peștișori.

— Apropo de americani...

— E o speranță absurdă. Cum a fost și în '48. Mă enervează agresivitatea unei etnii fără identitate culturală — **țiganii. Prin posibilitățile** lor economice sfidează totul. Sînt **cei care au profitat cel mai mult** de actul Revoluției. Mă mîhnește și faptul că basarabenii nu mai știu bine românește. Și nimeni nu se îngrijorează cu adevărat din acest motiv. Ne rezumăm la niște poduri sentimentale...

— În ceea ce privește țiganii, nu s-a întreprins nimic pentru a fi culturalizați.

— Da. E adevărat.

— Există și basarabeni care vorbesc foarte bine românește.

— Puțini. Am văzut, la televizor, copii basarabeni, moldoveni-moldoveni care numărau 1 raz, dva, tri... Pentru mine, a fost jalnic...

Și, ca să închei, trebuie să spun că mă simt înconjurat de prea mulți oameni de care îmi este frică. Indivizi care în viața lor n-au mirosit o floare...

Iosif COSTINAȘ

PROTEST

Asistăm în ultima vreme, uimiți și indignați, la atacurile din cotidianul „Azi" îndreptate împotriva personalităților culturale autentice ale orașului nostru, unele dintre ele de anvergura profesorului Eugen Todoran, rectorul Universității. Aceste atacuri „emană" dinspre un fel de sindicat al non-valorilor universitare al cărui purtător de cuvînt este dl. R. Dabu.

Protestăm cu hotărîre împotriva acestei dezlănțuiri a incompetențelor care urmăresc să treacă drept ceea ce nu sînt și să denigreze într-un mod pe care-l știu din vremuri comuniste adevărații oameni de cultură, de conștiință și de atitudine ai orașului nostru.

COLECTIVUL DE REDACȚIE AL REVISTEI „ORIZONT"

ARGUS ● ARGUS

● Luați de fluxul impetuos al evenimentelor, am cam neglijat una din cele mai reprezentative instituții ale tinerei noastre democrații ● O instituție care face totu' să țină cadența cu întreg ansamblul evenimentelor, atît din țară cît și din afara ei ● Și, de multe ori, reușește ● Ce-i scapă e bun scăpat, cine mai are timp să inventarieze ce și cum ? ● Și ca să ne amintim de ceea ce ziceam data trecută, instituția în chestie excelează printr-un gard de mai mare dragul ● Dar ce zic eu un gard ? ● Aici (adică acolo) gardul e atît de complex și de ingenios conceput încît merită o monografie întreagă ● Așa gard — mai rar ! ● Sigur, ați ghicit că ne referim la televiziune ● Ei, și pentru că gardul care separă TVR de restul lumii e atît de perfect, aproape că n-am mai avea ce discuta dacă n-ar fi micul ecran ● Micul dreptunghi magic, care ne umple cînd de miere, cînd de fiere ● Depinde cum sînt făcute jocurile la etajul 11 ● Maestrul marionetist Emanoil ține cu multă pricepere sforile în mîinile-i de profesionist și, prin mișcări dibace, subtile, perverse chiar, imprimă ritmul vital al nației. ● Asta da putere ! ● Să știi mereu că tu dai tonul la cîntec, să simți orchestra cum ți se supune, tu să interpretezi partitura ● E ceva, nu ? ● Nu știu însă ce mai face marele maestru, dar vedem ce fac amploiații ● Gard pentru micul dreptunghi ce ne luminează serile încă nu s-a inventat ● Există ceva pe aproape totuși ● Domnul Marinescu (oare ce mai face d-l Marinescu, pe unde-l mai duc pașii trabantului său ?) a denumit fenomenul **autocenzură** ● Alții i-au zis **cenzură profesională** ● Cîte nu se pot spune despre asta ? ● Vorba vine: nu e un gard ca toate gardurile ● Tocmai din cauza asta mai vedem și noi una-alta ● Că sînt și lucruri bune, nu încape vorbă ● Dar și gafe, cît încape ● D-l Brătescu — un domn care ne poartă cu vorba în numele colegiului director al TVR — afirma deunăzi că există atîta libertate în instituție cît unii nu știu ce să facă cu ea ● Unii știu ● Asta se vede ● Problema stă nu numai sub acest aspect: ce fac domnii de acolo cu libertatea lor ● Mai vine și amănuntul: ce fac domnii de acolo cu libertatea noastră ? ● Avem și noi, ca să zic așa, măcar prin plata abonamentului, niște drepturi vizavi de angajații d-lui Valeriu ? ● Avem ! ● Nu sînt ele cine știe ce, s-ar zice însă că le cerem respectate ● Printre aste drepturi, îl avem și pe acela de a fi corect informați ● Corect, la timp, fără interdicții, taxa ne permite ● Iată, dar, că nu se întîmplă așa ● Și acum vine vorba de ceea ce ne doare ● Nu-i vorba, ne dor mai multe; luăm în discuție lovitura cea mai proaspătă ● Despre ce-i vorba: are televiziunea un salariat care răspunde la apelativul D-l Cepraga ● Acest domn vrea să fie un reporter dinamic, omniprezent, dezinvolt ● Depune eforturi în această direcție ● Se chinuie să pară relaxat ● Poate că și este, uneori ● Dar și cînd gafează..., mai mare dragul ● Păi, cînd izbește domnia sa cu bățu'n baltă, curat inundație ● Vă veți fi întrebat, pe bună dreptate: dar ce-a făcut acest personaj de ne ocupăm noi cu atîta drag de dînsul ? ● Ce să facă ? ● Prezent la o anumită festivitate de premiere, d-l cu nume de propoziție interogativă ne-a informat că printre premianți s-ar fi aflat și regizorul Raoul Șerban ● Stupoare, stimați telespectatori ! ● Nu lipsea decît înlocuirea a două vocale foarte apropiate în familia lor și am avut de-a face cu numele unui mare prieten al poporului maghiar prieten ● Nu discutăm acum că d-l Cepraga avea asemenea lacune de parcă atunci ar fi sosit de la Tiraspol ● Da' nu se face să confunzi prefectura cu... o langoșerie ● Dar, pentru ca gafa să devină remarcabilă, a mai intervenit și român Hamza, cerînd scuze și clarificîndu-ne o dată pentru totdeauna: nu despre Raoul ci despre Radu Șerban fusese vorba ● Ei, atunci ne-am lămurit ! ● În mintea noastră s-a făcut lumină: uite-așa se înalță monumentele ! ● Numai că, la finalul aceleiași emisiuni, român Hamza s-a văzut nevoit să mai repete scena cu scuzele, îndreptînd ce era de îndreptat ● De data asta a avut noroc: a dat peste o persoană care auzise de regizorul Andrei Șerban ● Mă rog, a trecut și asta ● Nu sîntem noi cei mai în măsură să ținem socoteala pe unde umblă domnii reporteri în timpul lor liber ● Și nici nu-i treaba noastră ● Dar stăm și ne întrebăm: nici la emisiunile TVR nu privesc ? ● Și nici la reclamele instituției ? Se vede că nu prea merg la teatru ● Dar nici la ce se întîmplă în propria ogradă nu iau samă ? ● Asta-i prea mult ! ● Ce Praga, domnilor. Teatrul National e în inima Bucureștilor !

C. B.

Umor Service

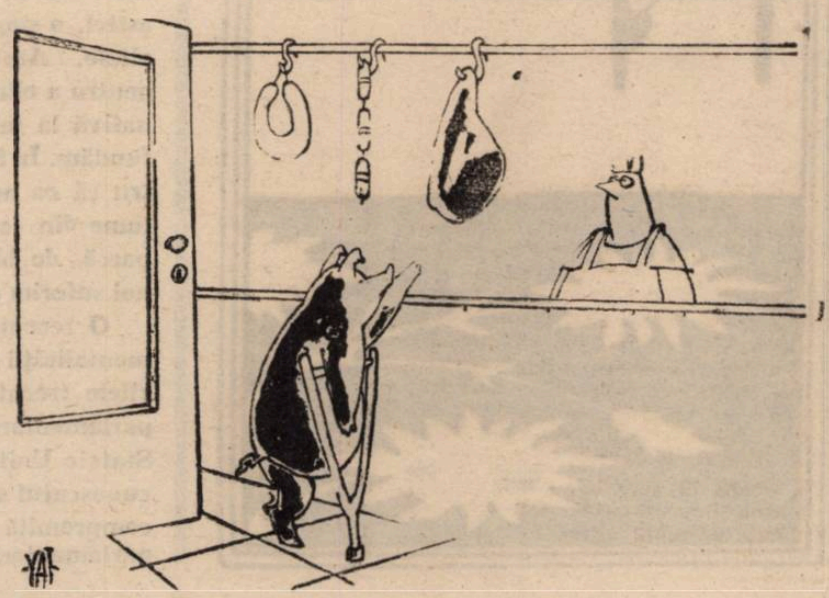

Un mare eminescolog despre cultura română, azi

Dialog cu prof. dr. EUGEN TODORAN, Rectorul Universității din Timișoara, despre :

● rosturile Universității în construcția României viitoare ● cultura română, între speranțe și obsesii ● groparii culturii nu și-au schimbat adresele ● la ce lucrează eminescologii, azi ● actualitatea lui Eminescu în Basarabia și Bucovina ●

— Stimate domnule rector Eugen Todoran, contrar unor aluzii sau chiar lucruri spuse făţiş, cu privire la activitatea culturală din universitate, rămîn la convingerea că universitatea este un spaţiu cultural remarcabil şi se manifestă ca atare.

— Universitatea este, prin destinaţia ei istorică, o instituţie „culturală", numai că trebuie să facem o distincţie între „cultural" şi „cultură", pentru că în ultimele decenii „culturalul" a ajuns o degradare a „culturii". Sensul originar al cuvîntului „cultură", termen derivat din „cult", presupunea o anumită formă de iniţiere în practica sau „învăţarea" unor modalităţi de deschidere a cunoaşterii omului spre „misterele" unei lumi învăluită în „întregul" ei în formele de manifestare a „valorilor" culturii. Universităţile medievale europene au preluat din „misteriile" antichităţii greco-latine aceste căi ale „culturalului", în strictă derivaţie din „cult". Epoca modernă a dat culturii sensul de „universalitate" a valorilor, pe care omul trebuie să le înveţe pentru cuprinderea întregului univers al existenţei lui, de unde şi denumirea de „Universitate" dată acestui mod de învăţare. Asadar, prin definiţie şi tradiţie istorică, „Universitatea" este o instituţie de învăţare prin introducerea în studiile fundamentale privind valorile umane, care constituie **cultura**. În cultură noastră regimul trecut a compromis acest sens, înlocuindu-l cu unul de specializare într-o practică tehnico-industrială în care „cultura" nu servea decît ca o perdea de agitaţie şi propagandă pentru acoperirea unei ideologii a aşa-zisei construcţii a unei societăţi multilateral dezvoltate. Ştiinţele numite „sociale" au predominat această îndrumare ideologică. Este evident, deci, că astăzi ele trebuie să-şi recapete profilul normal într-un studiu al „socialului" eliberat de prejudecăţile ideologice ale vechii propagande politice. Marxism-leninismul, ca „ştiinţă a societăţii", s-a putut elibera singur de această funcţie anistorică, prin confruntarea învăţămîntului cu „realitatea socială", şi dacă astăzi Universitatea tinde să-şi reprimească vechea ei demnitate de slujitoare a culturii, nu înseamnă că simpla schimbare a îmbrăcămintei poate da şi impresia unei schimbări de fond. Schimbările sînt procese istorice şi a căuta cauze locale pentru a opri continuarea unui mers general al istoriei, inevitabil opus celui vechi, în transformarea societăţii româneşti, este o rezistenţă „ideologică" inutilă. Dimpotrivă, din confruntarea „ştiinţelor sociale" cu adevărata cauză a schimbărilor istorice ale societăţii româneşti se deduce şi datoria instituţiei universitare de a ţine pasul cu acest mers istoric. De aceea dialogul cu publicul este obligatoriu, dacă „extensiunea universitară" îşi regăseşte sensul „cultural" originar. După o jumătate de secol de degradare a spiritului, dialogul este foarte dificil, cu un public care şi-a pierdut instruirea lui „fundamentală", dar el trebuie încercat, oricît ar fi de puternic refuzul, fie al celor care, după atîta timp, nu mai ştiu ce este cultura, fie al celor ce mai apără funcţiile degradate ale acesteia, deşi lor, ca „universitari" le-ar reveni datoria de a întreţine la un nivel superior un dialog cu cei chemaţi să îi asculte, în calitatea lor de propunători de „ştiinţe sociale".

— Aţi fost acuzat că activitatea dumneavoastră este partizană pentru o anumită grupare politică şi că ideile cuprinse în remarcabila dumneavoastră conferinţă ţinută în contextul organizaţiei „Solidaritatea Universitară" ar avea ca scop acumularea de capital politic ! Poate fi despărţit, mai ales în momentul de faţă, politicul de cultural ?

— Primul ciclu de conferinţe iniţiat de „Solidaritatea Universitară" acest program îl urmărea, pentru o repunere în dezbatere publică a unor teme de interes general, astăzi, cînd societatea românească inevitabil trebuie să-şi găsească drumul spre o democraţie către care tind toate ţările ce ies acum din „Noul Ev mediu", al unei Inchiziţii cu putere politică statală, de „lagăr" închis între gardurile unei ideologii ruginite. Un gazetar care voia să fie inteligent scria că la Universitate au reînceput lecţiile învăţămîntului politic. Este adevărat, aceasta este ideea. Numai că e vorba de de un învăţămînt fără „cabinet de partid", pe care gazetarul l-a servit pînă acum şi poate că de aici înainte, de la această despărţire ar trebui să înceapă a-şi limpezi cugetarea, atîta cîtă este, pentru susţinerea coloanelor vechiului „Drapel roşu" în noua ediţie a unei „Renaşteri bănăţene" în programul ciclului de conferinţe despre „Democraţie". nu e vorba de nici o politică anume, el putînd fi susţinut de toţi cei care consideră necesară „opoziţia ideilor" pentru definirea conceptului şi inclusiv a funcţiilor istorice ale democraţiei. Este vorba doar de o reabilitare a „politicului" ca funcţie fundamentală a democraţiei, care tocmai pentru că nu este limitată la un program de unic partid, presupune o deschidere spre o idee de „liberă politică", singura care poate garanta funcţionarea democraţiei ca formă de guvernare într-un „stat de drept". Personal nu mă angajez nici într-un program de partid politic , oricare ar fi el, tocmai pentru că vreau să asigur un echilibru în această liberă dezbatere asupra ideii de libertate înţeleasă ca o componentă a democraţiei. Programul dezbaterilor urmăreşte, aşadar, formarea unui „spirit public" cetăţenesc, atît cît el poate fi susţinut de o asociaţie universitară, aşadar un spirit fără de care nici o societate liberă nu este posibilă în viitor. Ideea de „Libertate" trebuie purificată de fumul negru al unei arderi care în deceniile trecute a consumat întreaga forţă a luminii ce, ascunsă în „inima focului", mai poate fi reînviată pe vatra culturii. Ideea de Universitate ar trebui să se confunde cu această mare Idee a culturii, indiferent cum o privesc, pe de lături, vechii „culturnici".

— Sînteţi acuzat, stimate domnule profesor, că sînteţi intransigent şi — poate chiar mai mult decît atît — cu marxiştii, foştii şi... actualii. Există vreun raport între omul de cultură Eugen Todoran şi această atitudine ?

— Acuzaţia este inutilă, pentru că nu toţi membrii catedrelor de ştiinţe socale, indiferent de Universitatea în care aceste catedre au funcţionat, au fost în măsură egală nişte „marxişti" sau „marxişti-leninişti". Aceasta se poate vedea din lucrările lor. Dar toţi au fost avansaţi în posturile didactice, presupunîndu-se că în principiu toti sînt capabili de a repune vechiul domeniu al ştiinţelor sociale într-un curs normal al dezvoltării culturii române în viitor. Unii din ei pot constitui nucleul unei secţii de Filosofie, în profilul unei facultăţi de Litere, filosofie şi istorie, cum este cea a Universităţii noastre, refăcută în profilul ei tocmai pentru a cuprinde întregul spaţiu al studiului umanist. Alţii sînt preocupaţi de a prelua noile discipline „filosofice" fără o adevărată vocaţie filosofică, cu argumentul lor mai vechi că „socialismul ştiinţific" demult şi-a însuşit denumirea de „filosofie", adică chiar din timpul cînd această „filosofie" servea ultima fază a vechiului regim, cu argumetele pentru societatea „multilateral dezvoltată", cum era numită „democraţia comunistă". Este deci necesar să redescoperim în denumirea studiului fundamental al „înţelepciunii" umane, care este „filosofia", ce este viabil ca sens al „înţelepciunii" pentru noua viaţă a spiritului democratic, mai ales că pe aceşti din urmă susţinători ai vechii democraţii, unele mărturisiri făcute de ei în presă îi arată ca adevăraţi adversari a ceea ce în fond propuneau, chiar fără voia lor, într-un program impus de o ideologie marxist-leninistă. O delimitare nu este posibilă decît printr-o reanalizare a condiţiilor de încadrare pe posturile disciplinelor filosofice. Pe scurt spus, pînă acum nu direct persoanele au fost o preocupare în organizarea catedrelor : de filosofie în cadrul Facultăţii de litere, filosofie şi istorie ; de ştiinţe sociale în cadrul unei Facultăţi de ştiinţe economice şi ştiinţe socio-umane. Dar va rămîne ca în viitor să se facă această analiză de programe şi de planuri de învăţămînt, pentru regruparea disciplinelor după adevăratul lor profil.

— Domnule Eugen Todoran, vă mărturisesc faptul că ideea cu care pornisem la drum a fost de fapt alta şi ea se referea la un domeniu în care dumneavoastră sînteţi, la ora actuală, una dintre cele mai autorizate voci (dacă nu cumva chiar cea mai autorizată) : Eminescu. Care sînt deci raporturile, în momentul de faţă, ale unuia dintre cei mai renumiţi eminescologi contemporani cu... Eminescu ? Cum vedeţi raportul dintre Eminescu, Basarabia, Bucovina şi politichia actuală ?

— Nu cred că în domeniul eminescologiei se pot face ierarhizări ale „vocilor despre Eminescu", pentru că opera însăşi a poetului se oferă într-o aşa mare deschidere de valori şi sensuri încît interpretările după criterii metodologice sînt mult mai valabile. Metoda pe care am propus-o, fenomenologică în practica exegezei, în ciuda opoziţiei cu care ea a fost primită de „metoda unică" a marxismului, în trecut, cred că are valabilitate, tocmai pentru că structurile semnificaţiei rămîn libere pentru orice altă interpretare în viitor. Poate că o precizare metodologică, pe care am făcut-o cu mai mare insistenţă în studiul altor scriitori, în paralelă cu Eminescu, ar fi fost necesară într-o reluare a preocupărilor mai vechi. Am rezervat-o pentru un studiu care încă editorial nu şi-a găsit spaţiul tipografic, ca un capitol, primul, într-o sinteză despre **Poezia artelor poetice**, continuat în următoarele capitole despre Macedonski, Lucian Blaga, Ion Barbu, T. Arghezi.

Ce vreau numai să adaug acum, privindu-l pe Eminescu, este că pericolul „festivizării" se menţine, şi chiar în acelaşi context tematico-poetic care ne aminteşte de „stilul" vechi şi uneori cu aceleaşi „voci". Dar nu opera poetului este aici pusă în discuţie, ci stadiul culturii române în general, iar acest capitol este încă de-abia deschis, deşi se pare uneori că fără un viitor apropiat. Epoca încheiată a transformat „formele fără fond" într-un proces istoric valabil ca durată pentru integrarea „formelor" de împrumut în „fondul" culturii noastre, dar l-a transformat într-o parodie a „formelor fără fond", care în adevăr au ucis „fondul". Golul este imens, dar istoria va trebui să-şi recapete drepturile de producătoare a valorilor culturii, altfel nici „politica" nu va mai avea alt rol decît acela de „machiaverlîc", cum zice observatorul satiric al comediei noastre sociale începută încă din secolul trecut sub forma demagogiei politice, care, ca „formă", trebuia să ţină locul „fondului" democraţiei ce istoric era pe cale de a se constitui.

În privinţa actualităţii lui Eminescu în problemele politice privind Basarabia şi Bucovina cred că nu de o oarecare „actualitate" poate fi vorba, pentru că Eminescu a fost omul istoriei timpului său, iar problema Basarabiei nu este doar una de politică, ci în primul rînd

Gheorghe SECHESAN

(Continuare în pag. 13)

VIAŢA ÎN SUBSOLURI

„Unde am trăi mai bine ca aici" ?!

Ce te putea surprinde la Olga-nebuna erau toaletele ei : pălării cu borul mare, cum numai în unele filme se mai putea vedea în vremea aceea (în vremea „obsedantului deceniu") ; rochii de dantelă ; mănuşi de antilopă; botine cu bumbi — toate într-o stare jalnică, dar păstrînd ceva din eleganţa protipendadei anilor '20.

Îmi amintesc că, într-o zi, în timp ce arunca cu bucăţi de cărbuni după noi şi ne făcea „fascişti", pe braţul stîng îi atîrna o poşetă din piele de şarpe (jupuită în cîteva locuri), obiect despre care cineva spunea, poate în glumă, că a fost adus de la Londra, de la furnizorii casei regale...

Olga-nebuna vieţuia într-o pivniţă — un fel de depozit de cărbuni, aflat în spatele Domului din Piaţa Unirii. Avea acolo o cămăruţă din care putea ieşi numai escaladînd mormanele de lignit sau de cocs, silnicie care o făcea, cred, să fie mult mai tenace decît dacă ar fi locuit în condiţii obişnuite.

Uneori, cînd veneam de la şcoală, vreo cinci, şase băieţi puşi pe rele, băteam în geamurile acelei încăperi unde locuia ea, o provocam să iasă în stradă şi să-şi înceapă spectacolul ; ne amuzam pe seama ei, complăcîndu-ne în inconştienţa şi cruzimea de care eram, cîteodată, posedaţi.

Dar asta a fost demult. Locatara subsolului îmbîcsit cu praf de cărbuni îşi doarme, de trei decenii, somnul de veci în Cimitirul săracilor...

*

Acum, în primăvara lui '91, am coborît, într-o după-amiază, în subsolul unei case vechi din Iozefin. Într-o pivniţă, cum spuneam şi cu alt prilej, amenajată în locuinţă : bucătărie şi o cameră. Aici domiciliază bătrînul Aurel T. Are 76 de ani, e mic de statură, uscat. Volubil şi destul de vioi la minte. Delpe contrariat că mă interesez de condiţia lui de om al subsolului. Vorbeşte cu un foarte puternic accent ardelenesc. E moţ din Avram Iancu.

Nu mă pofteşte înăuntru, în „casă". Dialogăm pe... „coridor". Avea 8 ani cînd părinţii lui au primit pămînt în Banat. Pe acel pămînt şi-au ridicat coloniştii veniţi din Avram Iancu vreo 30 de case — un cătun izolat în cîmpie, la 10 kilometri de primul sat.

Îmi spune : „Tata o fost om harnic, lucra bine pămîntul şi ţinea numai cai zdraveni. Scotea 2400 kile de grîu la hectar... O muncit ca un rob şi o făcut ceva avere".

— Cîtă avere ?

— În '930 o venit unu la noi şi o vrut să-i dea lu' tata 80.000 de lei pe casă, vite şi pămînt. 80.000 erau bani mulţ' atunci. Cu banii ăştia puteai să cumperi, la oraş, o vilă. Da' tata o zis : «Nu vînd nimic, unde om trăi noi mai bine ca aici ?!...» Şi, omu' ăla o mai pus 10.000. Degeaba i-o pus, că tata n-o vrut nicicum să vîndă.

— Şi, după aceea ?

— După aia, tata o murit. Mi-or rămas toate mie, că fraţi n-am avut. Şi, cînd s-o făcut colectivizarea, am dat tot pămîntu, pentru o semnătură. Am lucrat cît am lucrat la colectiv, căruţaş. Nu puteam lucra altceva, mai greu, că am făcut hernie de atîta ridicat la saci grei. După ce mi-o murit nevasta, am venit la oraş, la un nepot, şi am clădit, între Vii, o casă... Ştiţi unde-i între Vii ?

— Ştiu.

— Numai ce am gătat casa, că ne-o luat grădina. După care or venit cu blocurile peste noi. Am primit apartament la bloc şi ceva bani, ca despăgubire. La bloc nu mi-o plăcut deloc. Şi nevasta nepotului nu mă prea putea suferi. Aveam 58 de ani, m-am gîndit să-mi caut de lucru şi să mă mut de la ei. Am umblat mult pînă am găsit de lucru...

— Unde ai găsit ?

— La maşinile de gunoi. Gunoier. Am lucrat acolo 13 ani. Aveam şi pensie de la C.A.P. — 140 de lei pe lună. Am mai cîştigat, un timp, 900 de lei pe lună : făceam curăţenie în casă şi aveam grijă de găinile unei... doamne. Asta o fost, la vremea ei, patroană de restaurant şi de casă de-aia...

— Ce fel de casă ?

— De toleranţie... Aşa-i zice ?

— Da, de toleranţă.

— O rămas cam schiloadă dintr-o bătaie care i-o dat-o unu', un client : avea şi-un ochi de sticlă...

Înainte de a pleca de la locuinţa bătrînului Aurel T. l-am întrebat dacă, venind aici, în Banat, părinţii lui, şi chiar şi el, n-au tînjit după satul lor de baştină. Mi-a răspuns : „Ne-o fost dor de apa şi de aeru' de-acolo..."

Iosif COSTINAŞ

Scene cu Leon

Se întoarce spre Leon : „dumneata eşti flăcău june pe lîngă ăştia", bîiguie intimidat de parcă ar fi fost primit în audienţă la o înaltă faţă bisericească, el care în viaţa lui nu a intrat în vreo biserică şi nici nu ştie toate tipicurile, cum să se adreseze, cum să-şi facă semnul crucii, trebuie să-i sărute mîna, sau nu, domnului aceluia care îl domină cu barba lui ca un măturoi. „Lasă, domnu' Leon, că să vezi că scapi repede, ascultă ce-ţi spun, am eu o îndemînare în a presimţi viitorul ce nu s-a văzut. Uită-te şi matale la ăsta de lîngă noi ce slăbănog e, nici n-am văzut aşa om slab în viaţa mea, dumneata pe lîngă ăsta eşti trupeş şi voinic, nu o să faci mulţi purici pe aici, ascultă-mă ce-ţi spun". Se răsuceşte spre slăbănog, îl priveşte critic : „parcă s-a hrănit toată viaţa cu jăratic ca ăla din poveste", îşi spune supărat de parcă ăla i-ar fi făcut ceva neplăcut. Slăbănogul îşi întoarce privirea spre el şi îl fixează vinovat ca şi cum ar vrea să-i spună „ei, ce să-i faci, domnule Petcu, asta-i situaţia". Plescăie fără să scoată un sunet cît de mic, stă ca o balegă, legat cu un braţ de borcanul de la căpătîiul patului. Şeful de gară mormăie neclar ceva despre faptul că asta-i pe dracu situaţia, în fond putea şi ăla de colo să nu se fi lăsat în situaţia asta, să fi mîncat mai mult, sau, mă rog, să fi făcut ceva. Tot felul de prăpădiţi şi de sărăntoci ajung în asemenea hal că nu se mai poate face nimic, nici nu au relaţii suficiente în spital, dar nu asta importă, ci faptul că ai ajuns aici, este o ruşine şi un scandal ce se întîmplă, este sincer indignat cînd îi este dat să se întîlnească prin parcul Central cu tot felul de dinăştia cu obraji buhăiţi de băutură, cu ţepii bărbii crescuţi anapoda ; hainele put pe ei de trăsnesc, un amestec de urină şi sudoare care-ţi întoarce maţele pe dos, se plimbă printre oameni, buimaci şi se uită în jur ca nişte marţieni veniţi de pe alte planete, dorm unde apucă, prin parc, pe sub boscheţi sau poduri, pantalonii le sînt soioşi, degetele, umflate şi roşii din cauza murdăriei. Stau prin paro cîte doi sau trei şi beau lichioruri ieftine, lumea îi ocoleşte iar ei se mulţumesc să privească în jurul lor ca şi cînd ar fi venit din cosmos şi poate că aşa o fi, în fond cine ştie de unde sînt şi pentru ce trăiesc ei printre noi, nici nu se ştie prea clar dacă au buletin şi domiciliu, ba cred că nici părinţi nu au şi nu au avut vreodată tocmai pentru că ei nu sînt din lumea aceasta a noastră, au venit din altă lume ca şi prologii ăştia, care cerşesc şi pe care îi aduc alţii pe cărucioare improvizate prevăzute cu patru roţi mititele din rulmenţi. Stau pe la colţuri de stradă şi se tînguie cu o voce stridentă şi plîngăreaţă, că îţi vine să-i iei la palme, aşa te enervează de tare. Îşi dezvăluie cioturile picioarelor sau ale mîinilor fără nici un pic de ruşine, îşi arată trecătorilor cinstiţi şi oneşti oasele lipsite de muşchi şi cu tălpile întoarse la spate. I-am văzut pe unii dintre ăştia, dom' Leon, cum se tîrăsc printre oamenii muncii, fără picioare, o jumătate de trup aşezat pe o anvelopă de maşină, săltîndu-se în mîini şi aruncîndu-şi trupul în faţă, înaintînd în felul ăsta printre şuvoaiele de cetăţeni care se întorc de la servici, printre chiştoace de ţigări, de langoşi mîncaţi pe jumătate, de coji de seminţe şi hîrtii de la napolitane şi îngheţate. L-am urmărit pe unul de-ăsta cum se tîra printre pietoni, cu palmele aşezate pe un fel de suporţi din lemn cu care se sprijinea de asfalt. L-am văzut intrînd într-o grădină de vară, s-a dus la tejgheaua de fier la un chelner, pe care se pare că-l cunoştea, s-a sprijinit cu spatele de butoaiele din aluminiu pentru bere, pe urmă a început să strige la oamenii care stăteau ordonaţi la rînd la halbe şi cetăţenii i-au cumpărat patru halbe de bere, mi-am luat şi eu una şi pînă am terminat-o, jumătatea aceea de om a mai băut un rînd. Am plecat prin oraş după treburi şi cînd m-am întors, spre seară, l-am văzut în afara grădinii, dormea pe iarbă. Lîngă el am văzut mînerele acelea de lemn. Dom' Leon, ăştia ar trebui dom'le, adunaţi şi făcut ceva cu ei că fac umbră pămîntului degeaba".

Leon se întoarce spre el, îl fixează cu ochii holbaţi, bîiguie, clipeşte din ochi, plescăie. Se saltă în pat, suflă tare, broboane mărunte i s-au strîns pe frunte, se răsuceşte spre Petcu, îl roagă ceva, şeful de gară nu pricepe, se apleacă deasupra patului şi urmăreşte cu atenţie binevoitoare şuieratul care-i scapă printre buze : „dai în primire, dom' Leon", îi zice în timp ce bolnavul îşi răsuceşte ochii în toate părţile, încearcă să-şi desfacă mîinile imobilizate de marginea de fier a patului cu ajutorul unor fîşii de tifon.

(fragment de roman)

Daniel VIGHI

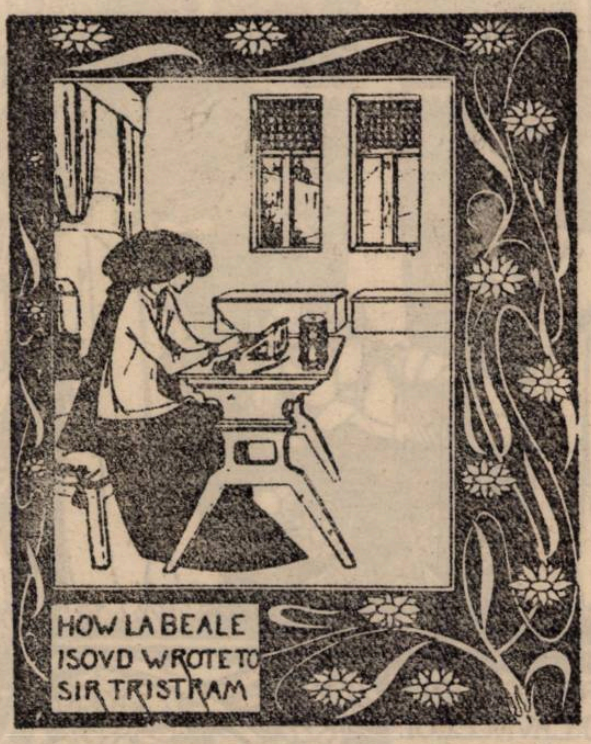

CICĂ NIŞTE CRONICARI

● Apăi, dacă combate cineva stupizenia unei anumite părţi a presei noastre, alta decît cea pe care o citează întîiul cititor al naţiei, atunci revista AMFITEATRU se cheamă. Şi nu numai că o ridiculizează, dar o face harcea-parcea, ca să zic aşa ● Iaca o probă de H-parcimonie din numărul 5 a.c. Ea se referă la o privighetoare ce mult zice duios, şi numai pe-aia dreaptă. E vorba, se-nţelege, de voinicul patriot afirmat deplin in epoca metalelor preţioase : „Pe prima pagină, în chenar albastru, sub titlul cu caractere albastre «Veniţi : privighetoarea cîntă şi liliacul e-nflorit !», privighetoare Corneliu cîntă de i se rupe ciocu' o scrisoare vizionară care aparţine, bineînţeles, lui Niceta Remesianul. Trilul are rimă încrucişată, doi cu patru : strămoşesc — orbesc, Bihor — moşteniţor etc. Versurile unu/trei terminate cu «butaşii», «începuturi», «pace», «vecie», «floare» etc. nu rimează cu nimic, rima nefiind perfect crucişă ci doar puţin. În această operă fioarea poetică este mare. Poetul iubeşte ţara şi dragostea de neam a acestui popor, scriind că «capul fiinţei noastre e aurit», drept pentru care «stăm legaţi pe-un tron de aur», cum avea şi conducătorul nostru iubit, TOVARĂŞUL NICOLAE CEAUŞESCU. Poetul Corneliu vorbeşte apoi despre scorpionii de sub malul Dunării, care izvorăşte din munţii Pădurea Neagră, euscorpius carpathicus, o specie de arahnid cu glande veninoase care se deschid în vîrful unui ac aflat pe postabdomen. Aceştia se îneacă în timpul dezgheţului...". Tot din revista citată aflăm, dintr-un interviu cu prozatorul Ioan Groşan, că o parte din garnitură de scriitori aflaţi azi în plină putere creatoare au folosit condiţiile minunate din taberele de „instruire" ale uasecereului pentru a se „instrui" erotic, „împreună cu tinere aspirante în ale scrisului". Prin urmare, nu ne-ar mira să apară, cît de curînd, literatura erotică de sertar. Dacă nu, atunci cu siguranţă vom citi, peste ani, memoriile fostelor aspirante. Toată lumea ştie că proza este un gen eminamente viril.

● SUPLIMENTUL LITERAR ARTISTIC „TINERETUL LIBER" (nr. 22) se ocupă serios de romanul Femeia în roşu — best-seller-ul prozei din anul 1990, conform verdictului unui juriu indubitabil competent. „O carte (voluminoasă) scrisă în trei, «la şase săptămîni» adică — scrie Ioan Lascu — „Femeia în roşu" de Mircea Nedelciu, Adriana Babeţi şi Mircea Mihăieş ; o asociere de condeie (relativ) neaşteptată în ceea ce priveşte numărul de trei autori, ca şi în relaţia particulară dintre prozatorii mai sus pomeniţi. Poate că va să vină o vreme cînd romanele, volumele de poezii (pe aceeaşi temă, sau, mai ştii ?...) vor fi scrise de colective de autori, aşa cum se petrec lucrurile cu o seamă de dicţionare sau de tomuri ştiinţifice. Sic !". Ba Doamne fereşte ! Asta chiar ar fi absurd ! Dacă prin cine ştie ce nenorocire lucrurile vor ajunge la previziunea d-lui Lascu, atunci îmi asum eu angajamentul de a scrie un dicţionar enciclopedic de unul singur. S-au mai văzut cazuri...

VIAŢA ÎN SUBSOLURI

George, goangele şi securitatea

Cînd l-am cunoscut pe George, avea ceva peste treizeci de ani. Era un bărbat rezonabil, nici prea urît, nici stupid, însă, şi trecut cît de cît prin viaţă. Avusese o soţie care îl abandonase. Sau el pe ea, n-am înţeles exact. Parcă era vorba şi de un copil. Dar despre această parte a vieţii lui vorbea foarte rar.

Ceea ce reţin cu siguranţă este că se pregătea de mai mulţi ani să plece în Canada, unde avea nişte rude, despre care ştia că-l aşteaptă. Urma să ducă, acolo, o viaţă fără probleme. Pînă atunci, însă, nimeni nu părea să ia în serios plecarea atît de des anunţată. Orice discuţie referitoare la aceasta părea pur şi simplu normală, deşi nu se întrevedea nimic concret. Şi, ca orice subiect abordat prea des, devenise banală. Dar asta nu o împiedica să se repete iar şi iar.

George locuia pe o stradă îngustă, într-un cartier vechi, cu multe mansarde şi demisoluri. Avea o cameră la un demisol, cu o fereastră care dădea spre trotuar. La început îi venise foarte greu să se obişnuiască acolo. Mai ales dimineaţa, după ora şase, cînd strada începea să se anime. Undeva, în apropiere, se afla o instituţie publică, notariat sau ceva de felul ăsta, cert e că strada colcăia de lume. Şi atunci geamurile intrau într-o vibraţie continuă, ca la apropierea unui cutremur. Somnul îi trecea şi fără să se dea jos din pat trăgea draperiile de pînză gri şi privea în sus. Tot ce putea vedea erau o mulţime de picioare, genţi, sacoşe, pantofi, cîte un copil, cîini. După cîteva luni de obişnuinţă, începuse să-şi formeze păreri despre oameni doar privindu-i cum merg. Nu era nevoie să-i privească mai sus de genunchi pentru a şti aproape totul despre ei. Trebuia doar observat cu atenţie, înţeles ritmul şi puteai şti tot. Picioarele spun mai mult decît credem noi, afirma el, doar că nu ştim să le pricepem.

Din cînd în cînd, la geam se mai oprea cîte un copil sau un cîine care încercau să vadă ce e înăuntru. Dar acolo era întotdeauna mai întuneric şi renunţau repede. Seara, uneori, se auzea cîte un clipocit pe peretele dinspre stradă, deasupra dulapului, cam ca un pîrîiaş care curge de sus în jos. Ştim că se oprise un beţiv să se uşureze.

George nu iubea pe nimeni în mod deosebit. Poate doar cărţile, pe care le îngrijea perfect, mîngîindu-le într-un fel senzual. Puţine femei trecuseră prin acel demisol. Nici despre ele nu-i plăcea să vorbească.

Ura goangele şi securitatea. Din cîte mi-am dat seama, cu aceeaşi intensitate. Găsea foarte multe afinităţi între acestea. Asta pentru că nu putea scăpa de ele. Pe gîngănii le urmărea el, transformîndu-le viaţa într-un calvar, dacă se poate spune aşa ceva despre goange. Cu securitatea era invers.

La început goangele fuseseră mai numeroase. Apoi s-au mai rărit, fie decimate de noul chiriaş, fie pentru că găsiseră vreun locatar mai puţin crud. Rămîneam, de multe ori, complet surprins de repeziciunea cu care ţîşnea chiar în timpul unei discuţii, se ridica în picioare cu un papuc de plastic rigid în mînă. Papucul zbura fulgerător prin aer şi se oprea pe podea, lîngă gîndacul exterminat, pe care îl lua cu un şerveţel şi-l închidea într-o cutie de lemn. În camera aceea mirosea permanent a insecticid, oricît ar fi aerisit sau fumat.

Fiind un bun analist, prietenul meu observa similitudinile celor două situaţii. „Chiar sîntem nişte goange pentru ăştia", zicea el. Era convins că într-o dimineaţă se va trezi închis într-o carcasă, cu multe picioruşe subţiri şi neascultătoare, ca în Kafka.

Nu i s-a împlinit previziunea. A fost găsit într-o dimineaţă de toamnă, imobil şi rece, pe un terasament de cale ferată, undeva pe lîngă Stamora Moraviţa La autopsie s-a putut observa că avea pe corp cîteva găuri roş-albăstrii, prin care părea că intraseră nişte goange în el, imobilizîndu-l fulgerător lîngă o şină de fier. Dar viaţa lui s-a încheiat într-o cutie de lemn.

Cornel BOGDAN

Retro

Celălalt va povesti despre labirintul imund. Deci să pălăvrăgească el despre subsolul magic ? Şi aici, aceleaşi obositoare nuanţări. Nepăsarea compusă, dezordinea studiată din atelierul de cioplitorie al lui Hammer — îngrămădirea de maşinării ieşite din uz ; butucii puşi să trezească secvenţe de la marginea pădurii, înainte de a te afunda pe cărarea dintre fînaţuri ; popicăria subtilă a sticlelor multicolore. Sau mirajul involuntar de la punctul de termoficare, acolo unde lucrează Managă ? Ţevăraiuri şi dudăraie, pistoane, zgomote ce pastişează rizibil infernul. Cămara cu patul soios, un teanc de reviste drept pernă, maşina de scris ţăcănind de una singură şi compunînd incredibile, interminabile poeme, conserve de fasole cu costiţă afumată, răsturnată pe scîndura ce ţine loc de masă, tîrcoala şobolanului îmblînzit, pe nume Lazăr, duhoarea de ţuică „doi ochi albaştri". Şi iată cum a intrat în domeniul celuilalt, deşi părea să se delimiteze !

O să se refere la o subterană a opulenţei şi a pierzaniei, la care a avut acces doar o vară.

Individul îşi zicea Raul. Îl chema Aurel. Unchiul său lucra în diplomaţie. Îl lăsase stăpîn peste întreaga citadelă, dar el se instalase la subsol. Sala de jocuri mecanice, sala de ping-pong, sala de biliard, micul tripou, cinematograful, discoteca, barul, strobpscoapele, butoiaşele de dud, colecţia de reptile, laboratorul alchimic, cămările de taină.

S-au închis acolo o lună de zile. Şi-a pierdut / şi-a recîştigat la cărţi averea (bibliioteca, logodnica, garsoniera) de opt ori. Au băut treizeci de cartoane de **metaxa**, cîteva camioane cu bere la cutie, nenumărate poloboace cu vin. Au fumat sute de cartuşe de ţigări. A făcut dragoste cu unsprezece femei. A dormit cel mult şaizeci de ore în tot acest timp. S-au perindat zeci de inşi, dar, datorită faptului că şase-şapte îşi păstrau locurile, nu l-a deranjat tăvălugeala vizitatorilor. A avut, desigur, senzaţia că o să-i plesnească o venă sau alta, chiar că o să-i explodeze inima pri stomacul ori fierea ori maţele. Ăţipea şi se trezea cu măruntaiele cutreierate de o întreagă şleahtă de zurbagii, cu nervii pulsînd de rumori găunoase. Se părea că spectacolul n-o să aibă sfîrşit.

Noroc cu dimineaţa aceea (abia mai tîrziu au înţeles că făcuseră o confuzie cu amurgul) cînd l-a descoperit în marele salon pe Raul alias Aurel atîrnînd, cu limba scoasă, de lampadar şi toţi cei ce rămăseseră au căutat larvar lumina confuză, împrăştiindu-se împleticit care încotro. Doar el şi una din fete au aşteptat venirea poliţiştilor şi s-au iubit îndărătnic sub privirea holbată a celui ce le oferise o vacanţă de neuitat.

Cînd s-au trezit, Raul tocmai coborîse şi se apucase să prepare o cafea parşivă, cum ştia el, iar şarpele din jurul gîtului, de care nu se despărţea nici o clipă (spunea că pregăteşte un monolog pentru un teatru de provincie, iar reptila deţinea un rol precizat în economia piesei), zăcea ca mort pe un preş, doar coada îi zvîcnea abia perceptibil.

Viorel MARINEASA

● În aceeaşi publicaţie, de astă dată într-un interviu cu d-l Alexandru Călinescu, citim : **„Am deziluzii, ca toată lumea. Lucrurile au fost atunci** (înainte de Revoluţie — n.n.) **foarte complicate. Viziunea din primăvara lui '89, pe care mi-o formasem asupra a ceea ce credeam că se va întîmpla, nu am avut-o. Evenimentele din Decembrie, căderea lui Ceauşescu au confirmat previziunile mele. Dar nu ceea ce a urmat. Eu zic că în această chestiune ar trebui să distingem două aspecte. Pe de o parte, în vîltoarea evenimentelor, prin presiunea populară, prin rolul jucat de anumite personalităţi ale disidenţei, căderea lui Ceauşescu a însemnat şi căderea, formală cel puţin, comunismului. Acesta este un caz cert. Ulterior, s-a întîmplat să avem senzaţia sau certitudinea chiar că o serie de lucruri sînt în neregulă. Altele par să respecte situaţii deja cunoscute. Că nu s-a reuşit demolarea vechilor structuri administrative, birocratice, este un alt aspect. De aici provin decepţiile. Poate, totuşi, e nevoie de răbdare. Nu vreau să intru pe teren politic pur, vreau să rămîn cumva înafară, să păstrez o anumită distanţă. Aceste libertăţi extraordinare s-au cucerit în cîteva zile, practic în cîteva ore. Dar există zone în care se merge încet, dezamăgitor de încet pentru multă lume. În aceste zone intră cultura şi învăţămîntul. Trecem printr-o criză evidentă. E un lanţ cauzal de factori economici. Nu mai pot să circule cărţile, publicaţiile, iar învăţămîntul se află într-o stare precară".**

● ROMÂNIA LITERARĂ (nr. 23) publică un incitant articol al lui Adrian Marino : **Rezistenţa literară.** în care putem citi (noi, dar şi alţii) : „Nu-i mai puţin adevărat că această formă de rezistenţă — comodă, prudentă, fără mari riscuri, uneori chiar de-a dreptul timorată — poate fi şi ironizată şi chiar acoperită de sarcasme. A făcut-o recent, într-un excelent articol, Virgil Ardeleanu : **Rezistenţa prin cultură (România liberă,** 18 aprilie 1991). Uneori, este adevărat, ea acoperă şi multă ipocrizie. Alteori «teoreticienii» săi nu fac decît jocul politic, bine remunerat, foarte rentabil, al guvernului, antidemocratic, antipoziţie. Sensul este limpede : scriitorii să facă **doar** literatură, cultură. Să nu se «bage» în politică. Adică: să nu se înscrie în partide de opoziţie, să nu critice deschis guvernul. În acelaşi mod acţiona şi regimul ceauşist : scriitorii să se ocupe **doar** de «literatură». Recent a avut loc şi o polemică pe această temă chiar în paginile **României literare.** Este absolut evident că G. Dimisianu avea dreptate". Este un punct de vedere, dar unul la care aderăm.

● LUCIFER este un fel de frate dat dracului al săptămînalului LUCEAFĂRUL. În nr. 10 (20), ni se aduc la cunoştinţă rezultatele festivalului-concurs „Cucuveaua de aur". specializat pe bocete şi prevestiri. Premiile sînt următoarele :

Premiul pentru cea mai tînără participantă : d-nei Agata Nicolau.

Premiul pentru cea mai originală interpretare : d-lui Romulus Vulpescu, pentru interpretarea activităţii M.S. Regelui Mihai.

Premiul de popularitate : Reformei (prin ministrul său).

Premiul pentru inalte : d-nei Anca Ţurcaşiu pentru pilele sale.

Premiul pentru profeţii pe termen lung : d-lui Petre Roman pentru anticiparea miracolului.

Premiul pentru profeţii pe termen scurt ; P. N. Ţ.-c.d. pentru anticiparea dezastrului.

Premiul pentru bocete funerare : Revistei România Mare.

Premiul pentru bocete nupţiale : d-lor Ion Dolănescu, ambele generaţii.

Premiul „Pana de cucuvea" : d-lui Valeriu Cristea.

Menţiunea „Pana de cucuvea" (de consolare) : d-lui Eugen Simion.

Premiul „Privighetori din alte ţări" : d-nei Winnie Mandela.

URMUZ

MEMENTO MORI

Deşi neagă viaţa, moartea, în mod paradoxal, o afirmă de fapt, o tensionează dramatic şi-o patetizează, îi adînceşte relieful şi-i fixează orizonturile, o îmbogăţeşte prin stimularea spiritului ce nu se afirmă decît într-o viaţă care „suportă moartea şi se păstrează în ea" (Hegel). De aceea, tot ce este cu adevărat vital şi nobil, **omenesc** în existenţa noastră se naşte din confruntarea fecundă cu spectrul nefiinţei. „Gustul morţii — scrie Paul Zarifopol într-o pagină memorabilă — este condimentul arzător, în toate bunurile vieţii. Gîndul morţii, singur, poate da pasiunilor vigoare extremă : de prezenţa lui, expresă ori implicată, atîrnă şi frumuseţea şi voluptatea acţiunii Moartea singură dă vieţii, în fiece moment hotărîtor al ei, formă şi armonie semnificativă. Moartea singură desenează existenţei orizont inteligibil, îi sapă conture, îi măsoară perspectiva, îi apasă accente" Numai conştiinţa pragului fatal ce ne delimitează energiile — continuă criticul — „ne insuflă o atenţie superioară către valorile ce suntem chemaţi a realiza, ne învaţă a preţui lucid şi intens momentul ce se oferă din plin, ne izbăveşte de copilăriile sălbatice şi caraghioase ale voinţei în pornirile ei stupide şi deşuchiate". Şi concluzia ce sună ca un memento : „Durerile delicioase ale dorurilor, beţia nebună a împlinirilor, palpabilul înfiorătoarelor precizii în farmecele realizării, nu sunt date decît celui ce, în orice clipă bună, aude moartea" (**Eseuri** I).

Din ultima frază se desprinde sensul unei adînci morale, ideea că numai acela care „aude moartea" în clipele bune ale vieţii lui are într-adevăr înţelesul profund al acestora, numai cel pentru care moartea **există** ca realitate familiară, intimă, trăieşte autentic. „Dacă omul ar acorda morţii măcar un minut pe zi de meditaţie — cugetă Marin Preda, în **Cel mai iubit dintre pămînteni**, — conflictele în care ar fi implicat şi-ar micşora importanţa şi soluţiile cele mai rele l-ar speria mai puţin, ar fi oricum mai îndrăzneţ şi s-ar bucura mai mult că există".

Aşadar, nu cel ce ignoră, din laşitate ori inconştienţă, moartea este şi acela care se bucură mai mult de viaţă. Conştientizarea, prin reculeasă şi permanentă meditaţie, a faptului că sîntem muritori sporeşte voluptatea vieţii şi exorcizează spaima convertind-o în voinţă de a trăi. Nu spectrul hidos al morţii devoratpare ne tonifică desigur, ci asimilarea limitei în ţesutul fiinţării noastre individuale, graţie căreia aceasta dobîndeşte identitate şi sens, scapă de entropia unei ipotetice eternităţi şi se întemeiază ca existenţă riguros ordonată şi hotărnicită. „Moartea a cărei înţelepciune e echilibrul gîndirei — scrie Eminescu pe la 1871 — este echilibrarea existenţei. **Ea este înţelepciunea vieţii** — rezultatul final a toată munca şi osteneala noastră, — **cine gîndeşte des că are să moară — acela-i aşa de înţelept" (s.n.).**

Memento mori de atîtea ori sursa celui mai sumbru pesimism, poate, deci, atunci cînd face obiectul unei lucide şi îndelungi dezbateri interioare, să-şi asume un rol benefic, să echilibreze existenta înseninînd-o cu harul înţelepciunii platonice. Căci enunţul eminescian redat mai sus reverberează ecourile unei sapienţe străvechi în care poetul român, atît de familiarizat cu filosofia lui Platon, se va fi iniţiat prin studierea îndeosebi a dialogului **Phaidon.**

Interlocutorilor săi, în dialogul amintit, Socrate le dovedeşte că „adevăraţii filosofi nu fac altceva, făcînd filosofie, decît un exerciţiu neîncetat în vederea ceasului morţii şi că, dintre toţi oamenii, ei se tem cel mai puţin de a fi morţi". Raţionamentul se întemeiază pe aspiraţia „iubitorului de înţelepciune", a filo-sofului deci, de a ajunge la „cunoaşterea deplină" ; or, o asemenea cunoaştere nu e posibilă atîta vreme cît sîntem în viaţă, ea fiind stînjenită de materialitatea trupului care împiedică sinele individual să se unească cu spiritul în lumea superioară a Ideilor. Un atare deziderat se va împlini abia prin detaşarea sufletului de corp, de aceea — explică Socrate — cunoaşterea, incompletă, ce o realizăm în timpul vieţii depinde de gradul în care izbutim să ne răstrăm cît mai puţin întinaţi de natura trupului, în aşteptarea ceasului cînd moartea ne va fi dezlegat pentru totdeauna de el. Cînd unul dintre interlocutori, admiţînd frica de moarte, fie şi cu motivaţia că ea „nu-i a noastră, ci parcă a copilului rămas cumva în noi", îi cere lui Socrate un mijloc de-a o lecui, înţeleptul îi răspunde semnificativ : „Numai că va trebui să-l descîntaţi în fiecare zi, pînă la vremea cînd i-o trece de sperietură". Felului ocolit în care-l interpelează Cebes, căci de el este vorba, Socrate îi replică într-o formă similară, din care se deslueşte însă, clar gîndul exorcizării răului prin exerciţiul meditaţiei neîntrerupte, „căci — se întreabă el — oare nu aceasta e filosofia, o stăruitoare pregătire pentru moarte ?".

Şi oare, ne întrebăm noi, Eminescu nu judeca în termeni asemănători lucrurile, de vreme ce şi pentru el „cine gîndeşte des să moară — acela-i aşa de înţelept" ? Ca filosoful grec, poetul nu priveşte moartea doar în realitatea ei ontologică, o analizează şi din perspectivă gnoseologică, deoarece numai conştientizarea limitei printr-un permanent exerciţiu cognitiv este, în credinţa sa, despovărătoare de teamă şi grijă, dătătoare de înţelepciune. Expurgat de tarele ce pîndesc natura omului, spiritul accede la ordinea lumii inteligibile regăsindu-se într-o contemplativitate melancolică : „Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată . . "

În tot cuprinsul literaturii universale, Nichita Stănescu nu-i găseşte acestui vers echivalent mai potrivit decît strigătul lui Ghilgameş la moartea prietenului său : „A murit Enghidu, prietenul meu, care ucise cu mine leii!". Pentru poetul român acest urlet „esenţial" izbucneşte „nu din jalea pierderii unui prieten, ci din revelaţia morţii, a existenţei morţii", de unde şi căutarea soluţiei nemuririi, care nu este alta decît întemeierea artei, deoarece disperarea eroului s-a înscris în cuvinte, iar cuvintele sînt nepieritoare. Versul lui Eminescu este deci „strigătul abisal al poetului care descoperă cauza fundamentală a artei, dorinţa esenţială de a trăi" **(Amintiri din prezent).** Prin urmare, autorul celor **11 Elegii** vede în revelaţia morţii un argument existenţial pentru legitimarea artei ca antidot la dispariţia inexorabilă, dar în acelaşi timp şi o patetică afirmare a nevoii de a fi.

Aceeaşi dialectică a fiinţei şi nefiinţei, într-un scenariu însă mult lărgit, şi cu deschideri noi în ordinea cunoaşterii, o regăsim în **Luceafărul**, îndeosebi acolo unde Hyperion îi cere Demiurgului dezlegarea de nemurire. Cum se ştie, Creatorul nu-i poate împlini dorinţa : „Îţi dau catarg lîngă catarg, / Oştiri spre a străbate / Pămîntu-n lung şi marea-n larg, / **Dar moartea nu se poate"** (s.n.). Adică, de fapt, viaţa nu se poate, pentru că ea e zestrea celor ce „se nasc spre a muri / Şi mor spre a se naşte", în timp ce „tu, Hyperion rămîi / Oriunde ai apune . . .", nemuritor, deci, sub orice formă te-ai manifesta, căci „Cine nu are moarte-n el, / Acela nu mai moare". Valabilă, legea cunoaşte însă şi reversul : cine nu are viaţă-n el, acela nu trăieşte, adevăr de care Hyperion, în urma aventurii sale pămîntene şi a dialogului cu Creatorul, devine tot mai conştient şi pe care, într-o variantă la strofa finală, îl admite explicit : „Trăiţi în cercul vostru strîmt / Şi în favoarea sorţii / **Căci ceea ce în suflet simt / E voluptatea morţii"** (s.n.).

Nemurirea geniului este deci o formă de moarte **in aeternum,** incompatibilă cu viaţa („Căci eu sunt vie, tu eşti mort"), e universalul ameninţat să-şi piardă identitatea în propria-i nedeterminare, de unde aspiraţia Luceafărului la **limită**, conştiinţa că numai în condiţiile finitudinii e posibilă viaţa („Căci eternă-i numai moartea, ce-i viaţă-i trecător") ; cine nu moare durează perpetuu, dar **nu trăieşte** Moartea fiind cea care dă sens existenţei, geniul o doreşte. Creatorul însă nu i-o poate da condamnîndu-l astfel la singurătate şi suferinţă veşnică.

I. CHEIE-PANTEA

DICŢIONAR AL FRANCMASONERIEI

(V)

ATINGERI. Nenumărate legende s-au ţesut în jurul a ceea ce se numesc „atingeri, semne, parole". În general, atingerile sînt un anume mod de a strînge mîna şi el diferă în funcţie de grad. „Codul" este comunicat în momentul iniţierii sau al măririi salariului (adică al înaintării în grad), şi se compune atît din atingerea întrebătoare cît şi din cea a răspunsului. Aceste strîngeri de mînă permit francmasonilor să se recunoască între ei. Deşi aparţine de aspectul monden şi, fatalmente, superficial, de-a lungul manifestărilor publice anumiţi invitaţi urmăresc cu mare atenţie fiecare strîngere de mînă pentru a identifica „fraţii". De regulă, această atingere ca parolă se foloseşte în circumstanţe foarte precise, cum ar fi intrarea în Templu. Chiar dacă au apărut numeroase lucrări în legătură cu misterioasele semne de recunoaştere, trebuie spus că ele nu sînt statice şi că — aşa cum arătat — sînt ambivalente şi corespund fiecărui grad în parte, nefiind general valabile. Ele se transmit prin viu grai şi direct.

Atunci cînd un frate vizitator se prezintă la intrarea Templului el trebuie să se facă recunoscut. Un frate ce se află la intrare îi cere semnele, cuvintele şi atingerile corespunzătoare gradului la care se ţine reuniunea. Metaforic, acţiunea se numeşte „periat". Numeroase loje impun „periajul" atît membrilor proprii cît şi vizitatorilor. Unii cercetători ai masoneriei explică prezenţa atingerilor ca vestigii ale masoneriei operative. Legenda lui Hiram vorbeşte despre existenţa unor semne distincte pentru meşteri, calfe şi ucenici, acestea decurgînd dintr-o necesitate strict administrativă. Evident, este vorba despre un alfabet aici a cărui semnificaţie s-a pierdut, atingerile fiind un cod la origine — desemnînd o calificare strict spirituală.

(Francis Mercury, **Le Petit Retz de la Francmaçonnerie)**

BALZAC, HONORÉ de. O litografie de epocă îl arată pe marele romancier francez într-o postură simbolică pentru cei în măsură să o înţeleagă : cu mîna dreaptă deasupra inimii, cu degetele răsfirate. Semn clar masonic din partea cuiva despre care nu se ştie dacă a aparţinut Ordinului. Şi misterul se adînceşte o dată cu o nouă constatare : în întreaga lui operă nici o aluzie la masonerie ca atare nu există. Ştim precis doar că Balzac a fost **lowton,** adică fiul unui mason.

Tatăl său, Bernard-Francois Balssa, zis de Balzac, a fost jurist şi secretar al Consiliului Regelui, membru în loja „Perfectei Uniuni" din Orientul de Tours. Bunicul dinspre mamă, Joseph Salambier, a aparţinut lojei „Oceanul francez" al Orientului de Paris astfel că, de foarte tînăr viitorul romancier va ajunge să ia contact cu atmosfera şi personajele în discuţie. Contact sigur, prin intermediul lui Hyacinthe de la Touche a avut cu martinismul, ordin impregnat de spiritualismul creştin. În biblioteca bunicii sale va găsi operele lui Swedenborg şi Jacob Boehme. Pornind de la cei doi ,Balzac va vorbi adesea în unele cărţi ale sale despre o „doctrină secretă". Aşa în **Modeste Mignon, Căutarea absolutului, Ursule Mirouet** şi **Louis Lambert.** În romanul **Iluzii pierdute** se vorbeşte, la un moment dat, de un mic grup ce se reunea sub numele de „Cenaclu", chemîndu-se de fapt „Societatea diabolio filosofică". „Cenaclul" a existat în realitate şi — ceea ce Balzac nu avea cum să ştie — s-a transformat în Lojă, atrăgînd în rîndurile ei sute de membri dintre care ducele Decaze, eminent francmason şi ministru al Poliţiei. El o va supraveghea şi dezmembra în acelaşi timp.

În fine, să notăm că prin intermediul Florei Tristan — viitoarea bunică a lui Gauguin —, tumultoasa militantă pentru emanciparea femeii, va intra în contact cu una din figurile cheie ale ocultismului, abatele Alphonse Constant, mai cunoscut sub numele de Eliphas Lévi, frecventator asiduu al castelului de Beauregard. Castel ce aparţinea Doamnei Hanska, născută Rzewuska : „Străina".

(Henri Prouteau, **Littérature et Francmaçonnerie)**

BANDA. Banda este o bucată de ţesătură neagră, opacă, ce se leagă peste ochi şi partea de sus a feţei. Ea are un dublu rol : mai întîi, împiedică pe cel legat să vadă persoanele din atelier şi, în al doilea rînd, să fie recunoscut. Aşadar, banda se foloseşte în cursul ceremoniilor de admitere în Ordin. După ce toate etapele au fost respectate (vezi cuvîntul ADMITERE), ultima probă este primirea „sub bandă". Deşi obiceiul este foarte frecvent, nu este o obligaţie. În ritul Emulaţie nu se obişnuieşte.

(urmare din pagina 16)

statornică a soarelui omul din vechime nu a numit-o niciodată cerc, prin urmare nici nu l-a văzut astfel.

Nu numai caracterul dat al poziției omului în lume, adică orientarea simțurilor sale, dar și multe fapte de experiență și de tradiție arată că omul nu a făcut o delimitare tranșantă între lumea artei, meșteșugului, a îndemînărilor și cea a naturii, cel puțin în privința formelor. Dintotdeauna formele naturii se integrează artei, încît pare că din formele naturale și din citirea lor începe, pentru om, să se instaureze lumea artei. Obiectele din natură pătrund în cult și mit, fie ca ființe, fie ca forme sau ca lucruri. De bună seamă, omul și începe să imagineze odată cu natura, și continuă să o facă pînă în ziua de azi.

Totuși, omul delimitează de natură spațiul artei, acesta rămînînd închis, asemeni simțurilor omenești și în același timp autonom, ca îndeletnicire ce își întemeiază legi și țeluri proprii. Omul timpuriu, arhaic, „primordialul" om istoric creează forme care despart arta de natură iar apoi caută și identifică astfel de forme în natura cu care trăiește. Înseamnă oare aceasta că omul primitiv știe să facă reducții, să abstragă, să esențializeze, să închidă forma, să-i deducă logica, ba organică și vitală, ba geometrică și pur rațională ?

Da, asta este. Omul arhaic gîndește mai bine și mai exact în artă și în limbajul simbolurilor decît omul de astăzi, și de aceea omul culturilor mai tîrzii i se adresează, în căutările unui nou teren sigur prin pădurea formelor moștenite. Așa cum spune Zarathustra lui Nietzsche : „... nesățios **chem da capo**, să se înceapă de la început". Omul primordial are un mai bun, sau cel mai bun sentiment al formei. Și atunci între forme trebuie să se poată distinge **arhetipul**.

Unul, sau mai multe ?

Însuși cuvîntul formă cheamă undeva spre o artă care formează cel mai mult, care înainte de toate creează forme, deci ceva palpabil și tridimensional, iar aceasta este sculptura, plastica ; lutul, piatra, lemnul. În acest sens sculptura ar fi privilegiată între arte. La obîrșii, modelele ei și sînt cele mai prezente și pe baza lor, se pare, în cea mai mare măsură putem obține un temei pentru meditație referitor și la existența reală a arhetipurilor.

Chiar dacă puterea de reducție a omului arhaic este mare, această putere nu este începutul gîndirii geometrice. Prin reducție, omul descoperă forma dar nu și raporturile matematice reductibile. Iar această formă, dacă nu este de la bun început simbol, își are limitarea în sistem, și conține aluzia la ceva organic și viu.

El are deci prin această aluzie și o direcționare (dinamism) datorită căreia există în artă. Kant, în **Critica facultății de judecare teologice**, vorbește despre **ființă**, care este organizată și se organizează pe sine însăși și poate fi numită scop al naturii ... Iar puțin mai înainte vorbește despre produsul naturii a cărui fiecare parte există pentru celelalte și pentru întreg .. și este concepută drept un organ care produce celelalte părți .. Dacă aceste formulări astăzi nu sînt întru totul aplicabile creațiilor și formelor naturii, despre a cărei teleologie există tot mai puține indicii, rămîne cert că omul aplică acest concept propriei sale creații și că îl putem recunoaște în produsele activității sale artistice. Arhetipul este cel care se organizează pe sine, este vital și produce alte părți.

Miodrag Pavlović

A GÎNDI ÎNCEPUTUL

Și tocmai de aceea în natură arhetipurile se aseamănă, dacă este vorba de sculptură, cu organul sexual masculin, falusul, care se creează pe sine și creează mai departe, el constituind baza figurativă a lucrărilor în lut (Vinča, Starčevo, Asia Mică) precum și a formelor în piatră (Cipru, epoca bronzului, Erimi și chiar a megaliților). Și palma, pe care o regăsim începînd cu neoliticul pe pereții peșterilor pînă în Asia, India, China, este o expresie a acestei productivități care devine totodată putere asupra lucrurilor Și, cel de-al treilea arhetip, reprezentat în lut (arhetip al oricărui recipient) este oul cuvîntului, ca temei originar al întregii lumi. Deci organul sexual bărbătesc în sculptură, oul în ceramică și în tradiția mitică precum și palma, cu degetele răschirate, în arta bidimensională, ca viitoare pictură ; sînt formele reduse ale resurselor evoluției viitoare a formelor, nuclee în jurul cărora gravitează celelalalte forme.

Arhetipurile pe care le-am găsit în plastica neoliticului timpuriu (Starčevo, Vinča) ca și în plastica bronzului timpuriu (Erimi — Cipru) și aiurea, în sculptura totemică arhaică, în menhire și dalmenuri, conțin și un simbolism numeric sau cel puțin o prevestesc și o anunță. Acel maximum de pregnanță, forma verticală, împlinită, fiind ființa cea nouă care se iscă, pretutindeni semnifică unul în numărătoarea arabă și romană, în scrierea cuneiformă, la chinezi și mai departe. **Idolul**, acesta este unul, crestătura din răboj ; catargul navei de la orizont, degetul înălțat al lui Buda predicînd, degetul lui Cristos care în mîna stîngă ține cartea iar cu dreapta își subliniază cuvîntul, Moise predînd pe Sinai cărțile legilor ...

Cavitatea recipientului, golul din mijlocul roții, conturul oului, toate acestea sugerează nimicul și inexistența, sau cel puțin vidul înserat în lumea noastră reală. Semnul acestora, arhesimbolul lor este cercul, cercul puțin alungit : zero-ul În acest fel două arhetipuri artistice sînt în același timp două simboluri numerice de bază ; — verticalitatea plină, țărușul unului și rotunjimea, cercul gol al zeroului ,nimicul. Arhetipul și arhe-numărătoarea se află undeva, cîndva, împreună, se identifică. Nu afirm că au pornit împreună, cîndva, în începutul istoric. E mai probabil să se fi întîlnit, să se fi descoperit, să-i fi condus spre convergență gîndirea abstractă a omului, și de aceea completă, creator-artistică, intuitivă.

*

Idolul și recipientul formează împreună sanctuarul, domesticul lor sacru, începutul templului. Recipientul adună în scobitura sa sîngele jertfei, apa vărsată. Idolul este aici cel căruia îi este închinat sacrificiul și, ca preot-întruchipare a zeității și executor al sacrificiului însuși. Unul alături de celălalt, ei încep să se multiplice : matematic, noțional, în imaginație. Îi dispersează forța antitezei inconștiente, unindu-i într-o imensitate care se consideră divină.

Și nimicul inexistenței, soliditatea golului pot de asemenea să fie arhetipuri. Pe acesta omul arhaic l-a văzut, iar artistul străvechi l-a folosit. Așa cum și cel dintîi gînditor l-a gîndit. În roată cel mai important este golul din mijloc ... s-a spus de mult în Răsărit. În felul acesta privitorul și văzătorul cuprins de extaz sau cu ochii măriți de frică trebuie să fi văzut în afară de piatra repezită și umbra ei schimbătoare și impalpabilă. A fost acesta cel dintîi design cu care s-a întîlnit omul, poate și cel dintîi gînd despre îmbrăcăminte, veșmînt, haine.

*

Și nu numai atît ; umbra era ceva ce ieșea din figură, ca o secreție a acesteia și, tot așa, scurtîndu-se, putea să producă impresia că se resoarbe înapoi, în om, ca și cum s-ar încolăci un șarpe. Ea putea astfel să ofere si prima idee despre un fel de lume interioară a ființei omenești și despre mobilitatea substratului psihic.

Dispariția formei este în același timp confirmare a formei, ecoul ei și forma pentru sine. Cu acest aspect negativ al lumii formale omul să fi fost confruntat de la bun început; începînd chiar cu mersul, cu schimbarea locului, cu alternarea zilei și a nopții, cu însăși moartea, dispariția. A fost aceasta o permanentă și dificilă obligație mentală și un fel de întunecat subconștient al privirii pe care o arunca în lume, și căruia i se dăruie uneori nestăpînit, pătrunzînd în peșteri, exaltîndu-se în beznă, minunîndu-se de dîra neagră pe care o lasă un trunchi ars. Că se poate desena cu această negreală omul a descoperit devreme, imediat după descoperirea focului. Că și crăpătura poate fi un semn, apoi un desen, apoi o ființă care vorbește cu glas din adînc a descoperit colindîndu-și grotele, ascultîndu-le sunetele ciudate, din care nu se năștea nimic viu. Crăpătura era nimicul, dar și o trecere, o ieșire din miezul muntelui. Crăpătura a devenit ceea ce distinge conturile stîncii, care vrea să existe cea dintîi pentru ea însăși iar în plus, să intre în lumea tradiției și a artelor.

Trecerea „sub bandă" este resimțită ca o probă dificilă. Solicitantul nu vede nimic din ce îl înconjoară, dar se poate concentra pe deplin asupra lui însuși. Așa după cum îl informează însuși Venerabilul, libertatea îi este deplină. I se cere doar să fie sincer, căci nu este vorba despre o judecată, ci de o procedură în care se urmărește cunoașterea celui în cauză. Audierea îmbracă întotdeauna un caracter de excepțională gravitate. Curtoazia și respectul față de candidat, liniștea totală ce îl înconjoară, răgazul lăsat între răspunsuri și întrebări dau întregii ceremonii un ton aparte. Răspunsurile nu dau loc nici unei dezbateri și nici nu sînt obiectul vreunui comentariu.

În Marea Lojă feminină a Franței vizitatorii altor obediențe nu sînt admiși în timpul ședinței. Dreptul Uman acordă permisiunea ca invitații să asiste la ceremonie.

Singurul caz în care banda este impusă celui ce trece de la un grad la altul este cel al trecerii la Royal Arch, adică de la gradul al 12-lea la următorul în Ritul Scoțian. De regulă, neofitul păstrează banda pe ochi în timpul tuturor „probelor", pînă la primirea Luminii. Menționea arată clar că este vorba despre un drum dinspre tenebre, simbolism solidar cu cel al misterelor eleusine. Înlăturarea legăturii semnifică abolirea condiției profane, a ignoranței. Un profan care a primit Lumina nu va fi considerat niciodată ca un străin francmasoneriei, chiar dacă — într-o bună zi — el va părăsi Ordinul. Ca o ultimă remarcă, să spunem că eșarfa ce leagă ochii neofiților **lewton** nu este opacă. Faptul că ele sînt translucide se datorează faptului că aceștia nu vin direct din tenebrele exterioare, ci dintr-un mediu ce primește, cel puțin reflectat, cunoștințele inițiatice.

(Francisc Mercury, **Le Petit Retz de la Franc-maçonnerie**, Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, **Dictionnaire des symboles**).

BANIERA (drapel, stindard). Baniera este plasată întotdeauna în dreapta președintelui de-a lungul adunărilor, ea fiind marca atelierului. De obicei, pe bannieră sînt cusute, pictate sau brodate cu fir de aur ori argint numele lojei, data fondării, numele orașului sau al obedienței și, adesea, fie o deviză, fie echerul și compasul.

În afara împrejurărilor excepționale, steagurile nu sînt desfășurate în interiorul lojelor. În timpul Comunei din Paris, majoritatea lojelor au scos bannierele din Templu și le-au arborat la porțile Parisului spre a împiedica măcelul. În statele Unite, de Sfîntul Ion al verii — noaptea Sînzienelor la noi — lojele defilează cu steagurile în frunte.

Și obediențele au o bannieră. Marele Orient al Franței o păstrează în biroul Marelui Maestru. Cea a Marii Loje naționale franceze domina templul în cursul unei ceremonii organizate la hotel Bineau, la Neuilly, în 1964, în prezența generalului Lemnitzer — comandantul șef al forțelor OTAN în Europa — francmason și Venerabil al lojii sale.

Și chiar dacă cele ce urmează au un ușor aer ... cosmic, o să scriem că o mică bannieră masonică a fost plantată pe Lună de către un astronaut american în timpul unei misiuni selenare. Cosmonautul este francmason și — la fel ca în cazul sus-amintit — Venerabil al lojii sale.

În simbolistica sacră, baniera, steagul, simbolizează protecția și aspirația spre contemplația divină. Scrie în Exod 17,15 : „Atunci a făcut Moise un altar și i-a pus numele : „Domnul este scăparea mea", în varianta originală citindu-se „Domnul este steagul meu".

Francis Mercury, **Le Petit Retz de la Franc-maçonnerie**, Paul Naudon, **La Franc-maçonnerie**, Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, **Dictionnaire des symboles**).

BANCHET. Un Banchet este organizat cel puțin o dată pe an : „Banchetul Ordinului". Frații își pun șortul și eșarfa, iar ofițerii broboada gradului lor. Masa, de regulă, are forma unui „U". Venerabilul și cei doi Supraveghetori (Gardieni, în lojele engleze) stau în capul mesei. Există un ceremonial precis, numit „ritualul Mesei".

Anumite rituri organizează un banchet cu prilejul fiecărei reuniuni, dar majoritatea lor marchează prin banchet un eveniment : ceremonie de inițiere, conferința unui frate din altă lojă, raportul anual. La aceste agape nu sînt admise persoanele profane, membrii familiilor fiind primiți — o dată pe an — la „Banchetul de Familie", cînd nu se vine în ținută. Banchetele nu se țin în Templu.

Un ceremonial aparte al banchetelor au atelierele ritului scoțian vechi și acceptat. „Cavalerii" își împart pîinea, trec de la unul la altul o cupă mare cu vin și mănîncă miel pascal. Evident, este vorba despre un ritual creștin despre care textele ordinului spun că ar data din vremea Cruciadelor.

(Francis Mercury, **Pe Petit Retz de la Franc-maçonnerie**, Jean Palou, **La Franc-maçonnerie**).

Marcel TOLCEA

(VA URMA)

MOARTEA LUI EMINESCU

DATE NOI SUB SEMNUL UNEI INIȚIATIVE EXEGETICE ORIGINALE

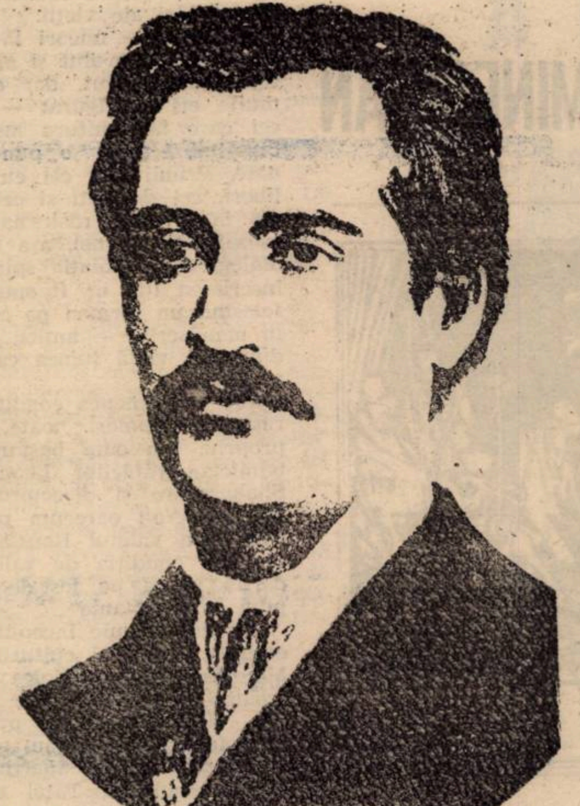

Pentru intelectualul din exil, literatura însemna *țara* cu toate conotațiile de sfințenie pe care le presupune acest cuvînt. Eminescu magnifia țara, sacraliza spațiul național sub semnul sublim al sacrificiului. Pentru cel de departe, pentru cel ce nu spera că își va revedea, vreodată, locurile nașterii, el era Mîntuitorul: cel care a purtat crucea pentru noi, pentru toți.

Prin urmare, exilații vor reciti literatura eminesciană cu gîndul de a afla de la ea *totul*. O spectaculoasă și controversată exegeză a Svetlanei Matta Paleolog îl așază pe autorul *Luceafărului* lîngă marii gînditori ai lumii moderne, lîngă poeții care au revoluționat literatura ultimelor secole și observațiile ei capătă o stranie strălucire. Un eminescolog care ne demonstrează că suferințele lui Eminescu au fost altele decît cele numite, pînă acum, de extraordinarii biografi, este Ovidiu Vuia, nepot al marelui savant Traian Vuia. Poet, eseist, D-sa nu se sfiește a intra în dispută cu marile nume ale eminescologiei.

Implicarea în bătălie e totală, fără „rest". Eminescu nu a fost bolnav de lues, moartea lui se datorează altor cauze decît cele numite de istorici. Suferințele lui Eminescu nu sînt, nici măcar pentru moraliștii secolului trecut, infamante, demonstrează Ovidiu Vuia.

Cercetătorul ne propune *un alt Eminescu* și noi publicăm cu încîntare acest studiu al său care va stîrni, neîndoios, replici. Evident că stilul este al celui ce a fost multă vreme departe de țară. Am înnoit doar ortografia, aducînd-o la zi. (cornel ungureanu).

ÎN STUDIUL DE FAȚĂ, mă voi strădui să prezint o analiză obiectivă asupra bolii aceluia care a fost și este cel mai mare poet al nostru: Mihai Eminescu. Din evlavia ce o am pentru memoria marelui Eminescu, iubind și trăind în inimă cu poezia sa, găsesc de datoria mea să dau curs paginilor ce urmează, servindu-mă în această temerară acțiune de toate armele științifice cu care m-a înzestrat viața. Mă voi trudi așadar să trec prin focul observației științifice tot ceea ce știm și azi despre boala lui Eminescu și cum o știm. Astfel de studii au fost întotdeauna o preocupare a oamenilor de știință. Trec peste lucrările scrise sub diferite impulsiuni freudiene care încearcă să degradeze geniul prin reducerea sa de la nivelul mediocrității. Dar sînt alte lucrări a căror valoare intră atît în patrimoniul științei, cît și al artei. M-aș putea referi printre atîtea exemple la viața lui Van Gogh, la care s-a stabilit azi că tulburările psihice prezentate de artist în crize erau declanșate de o leziune dobîndită la naștere a lobului temporal al creierului și că ele deci reprezintă o epilepsie temporară. În spiritul științific al acestor lucrări aș vrea să-mi înscriu studiul de față.

Deci ce știm despre boala lui Eminescu? Trebuie să recunoaștem că asupra acestui subiect se vorbește destul de puțin, majoritatea cercetărilor oprindu-se în pragul îmbolnăvirii poetului. Asupra restului se aruncă un văl de tăcere, etichetînd boala ca o întunecare a minții poetului sau ca o decadență a sa. Ne-am fi declarat mulțumiți cu aceste comentarii dacă n-ar fi fost alții ce pomenesc despre un sifilis pe care poetul l-ar fi contractat în timpul studenției sale de la Viena, acesta fiind și diagnosticul unor medici de-atunci. Dar cu totul sentențios și oficial este acest lucru prezentat și comentat de către G. Călinescu în cartea sa „Viața lui Eminescu", apărută în 1967 și în traducere germană.

Scriind viața lui Eminescu, G. Călinescu pretinde că prezintă nu o viață romanțată, ci o biografie științifică. În numele acestui spirit științific cu care G. Călinescu consideră că analizează boala poetului, trebuie să arătăm dacă aceasta corespunde într-adevăr realității. Căci în fond avem în G. Călinescu pe unul din cei mai apreciați exegeți ai vieții lui Eminescu.

Dar să-l lăsăm pe Călinescu să descrie boala lui Eminescu așa cum o vede dînsul. În acest sens vom cita cîteva paragrafe mai semnificative din cartea sa, după care fără îndoială, va trebui să rămînem cu totul lămuriți asupra bolii poetului.

„Suferea (Eminescu) de o aprindere la încheietura genunchiului, ce-l stînjenea la mișcări. Dacă legăm acest accident de paralizia reumatică a mîinii drepte, de care cu un an înainte la Berlin zicea că suferă, de boala suspectă de la Viena, de manifestațiunile morbide de aceeași natură ce-l vor cuprinde în curînd și care presupun o cauză mai veche, ne vine să credem că unul din motivele inavuabile ce împiedicau de la o muncă statornică pe poet este infecția luetică, întîmplată în cursul acestor ani, poate chiar la Viena". Acest paragraf este scris la pag. 191 a cărții (Ed. Eminescu, 1975), evenimentele avînd loc prin 1874-1875, deci la vîrsta de 24-25 de ani a poetului. În 1882, după Călinescu, Eminescu era „un om bolnav și inapt funcțiunii căsătoriei, avînd în vedere mijloacele rudimentare de pe vremea aceea de combatere a infecției *luetice*". „Între anii 1881-1883, lipsa lui Eminescu din publicațiile literare se punea pe seama bolii care înainta în tropot" (pag. 272). Primul atac al poetului este caracterizat astfel: „la început sub imperiul otrăvii din sînge (infecție luetică N.A.), Eminescu, delirînd, se lasă în voia halucinațiilor minții sale, care însă, precum vedem, sînt o reîntoarcere pe drumul vechilor deprinderi morale și intelectuale" (p. 287). Sau, mai departe, la pagina 301: „Abia ajuns la Botoșani, Eminescu fu din nou învăluit în cețurile ce se ridicau din sîngele lui *infestat* cu lues și pe care mijloacele primitive de-atunci nu ajungeau să le stăpînească". La pag. 315 aflăm următoarele: „Dimineața, găsindu-l mort, l-au dus la Spitalul Brâncovenesc pentru autopsie, unde, cîntărindu-i-se creierul în stare de ramoliție, se găsi că are 1.400 gr., cam atît cît al lui Schiller". Din paragrafele citate, deși nu prea numeroase, reiese cu claritate faptul că G. Călinescu consideră absolut cert că nebunia lui Eminescu este de origine luetică.

Înainte de a purcede în analiza mai detaliată a faptelor, pentru a se cunoaște despre ce anume vorbim, cred că este necesar de a descrie pe scurt fazele clinice după care se dezvoltă infecția luetică. Prima fază este cea a afectului primar, urmată de generalizarea infecției (faza II-a), prezentînd erupții cutanate. De subliniat că bolnavul care va face mai tîrziu determinări nervoase, de obicei trece asimptomatic peste această fază. După un interval de cîțiva ani, interval în care bolnavul se bucură de o stare de sănătate aparentă, urmează stadiul al treilea al infecției luetice, cînd boala se localizează pe un organ. În sistemul nervos central, sifilisul terțiar se caracterizează prin apariția meningitei luetice sau arteriei, cu producere de ramolismente în creier.

Clinic, această fază se evidențiază prin debut brusc (ictal), cu paralizii de nervi cranieni, paralizie pe jumătate de corp (hemiplegie) sau a picioarelor (paraplegie). Sindromul demențial (nebunia) ce poate fi prezent, este complet mascat de prezența fenomenelor organice pe care le-am descris. La un interval de 10-20 de ani de la primo-infecția luetică, sărind obișnuit peste manifestațiunile perioadei a II-a și a III-a, apar complicațiile tardive ale sifilisului cerebral, caracterizate fie prin leziuni meningo-encefalitice corespunzînd paraliziei generale, fie prin leziuni medulare dînd tabesul. Dintre toate aceste forme ale sifilisului cerebral, singură paralizia generală poate să îmbrace tabloul clinic predominant psihotic pe care l-a prezentat Eminescu, așa după cum este argumentat și susținut în cartea sa de G. Călinescu.

Pentru a cîntări la justa lor valoare faptele așa după cum s-au desfășurat, este nimerit să urmărim evoluția bolii lui Eminescu, în cele ce urmează.

Se știe că primul atac al bolii lui Eminescu a avut loc în anul 1883, în iulie, cînd, după o internare în sanatoriul doctorului Șuțu, din strada Plantelor din București, în luna noiembrie, prin sprijinul lui Titu Maiorescu, este trimis la Viena, unde este internat în sanatoriul din Ober-Döbling, condus de doctorii Leidesdorf și Obersteiner. Motivul internării aici, a lui Emniescu este și de ordin sentimental: La Ober-Döbling și-a trăit ultimii ani și a murit Lenau (1850); pentru el Eminescu avea un cult deosebit.

Care a fost diagnosticul pus de doctorii vienezi nebuniei lui Eminescu nu putem ști azi cu siguranță. Am dus o serie de investigații în sensul de a găsi la Viena foaia de observație a lui Eminescu pe timpul internării sale de la Ober-Döbling, sau măcar a unui registru care să cuprindă diagnosticul respectiv. Toate încercările mele s-au soldat cu un rezultat negativ, arhiva spitalului — sanatoriu din Ober-Döbling fiind distrusă în timpul primului război mondial. În Wiener-Kronik, este menționată internarea lui de la 2 Nov. 1883 la 26 Febr. 1884 — ceea ce, de altfel, știam — fără să se facă nici o mențiune la diagnosticul bolii poetului. Dar în momentul de față nu diagnosticul medicilor vienezi este de primă importanță. Să presupunem că aceștia au susținut diagnosticul de psihoză luetică, avînd în vedere că amîndoi — e vorba de Leidesdorf și Obersteiner — erau, cum s-a spus, specialiști în sifilisul nervos (...).

Sifilisul cerebral netratat, așa cum se presupune că l-ar fi avut Eminescu are la bază o meningo-encefalită cronică, ce produce o destrucție progresivă a creierului, caracterizată clinic prin destrămarea funcțiilor elementare psihice. Bolnavul prezintă o dezorientare psihică. Bolnavul prezintă o dezorientare în timp și spațiu, tulburări grave de memorie, cu ignorarea totală a bolii, simptomele odată apărute fiind ireversibile. Evoluția medie a bolii este de 3 la 4 ani. Psihozele fără substrat anatomic de tipul schizofreniei, se caracterizează prin alterarea unei singure funcțiuni psihice, afectivitatea de exemplu sau prin tulburări particulare ale cunoașterii, prin care se ajunge la o dedublare a eului cu păstrarea însă a funcțiilor psihice elementare.

Toate simptomele, oricît ar fi de grave, pot să cunoască o revenire spectaculoasă în termeni medicali, să aibă o evoluție cu remisiuni.

Sifilisul cerebral de tipul paraliziei generale odată instalat nu mai permite nici un act creator, personalitatea individului fiind complet dezintegrată, producțiile sale desfășurîndu-se în limite sterile și pueril de absurde. Maupassant cu nuvela sa *Horlà* este dat ca exemplu creator posibil, dar cu totul excepțional, întîmplat în cursul debutului bolii pe care, de fapt, autorul îl descrie în nuvela respectivă. Deci, plecînd de la aceste date, va trebui să analizăm cu toată atenția tabloul clinic al bolii lui Eminescu, pe baza a ce ne-a rămas de la contemporanii săi, cît și a celor prezentate în cartea lui G. Călinescu (...).

Avem o serie de mărturii cu totul deosebite despre boala lui Eminescu, odată declanșată. Voi insista asupra celor mai semnificative. Atît Maiorescu, cît și Slavici, vizitîndu-l pe Eminescu la sanatoriul Șuțu cu ocazia primului acces, îl găsesc într-o stare delirantă. Ultimul zice că poetul recita cu mult avînt fel de fel de poezii, mai des părți din *Iliada*. După reîntoarcerea sa din Italia, în primăvara anului 1884, cei din jurul său sînt total de acord că poetul este aproape restabilit. A. Chibici-Rîvneanu, prietenul lui Eminescu, însoțitorul său în Italia, scrie profesorului Bușilă, membru în Comitetul pentru strîngerea fondului necesar îngrijirii sănătății lui Eminescu, următoarele: „Totodată vă vestesc că amicul nostru s-a îndreptat complet, mai este puțin deprimat, îngrijat fiind de viitorul ce-l așteaptă, dar și această descurajare o să piară cu timpu". În Iulie 1884 Vlahuță îl întîlnește la Iași cu această ocazie, dîndu-ne cîteva informații de o deosebită valoare: „După doi ani l-am văzut la Iași. Era de o tristețe și de o melancolie sfîșietoare, blînd ca și înainte, dar silnic la vorbă, veșnic dus pe gînduri și lipsit de orice voință. *Avea deplină aducere aminte a lucrurilor și a tuturor întîmplărilor din urmă.* Mă întreba cu interes de cunoscuții lui din București și arăta o nespusă milă pentru cei săraci. Apoi, iar, ca și cum și-ar fi adus aminte de o nenorocire mare, se cufunda în gînduri și nu mai spunea nimic cîte o jumătate de ceas... Avea convingerea puternică, că e pierdut, că pentru el nu mai e de trăit și că într-o zi are să moară de foame. Ideea că n-are cu ce trăi îl chinuia zi și noapte. De multe ori mi-a spus blînd, încet, cu un glas ce părea că vine dintr-o altă lume: „Tare-aș vrea s-adorm odată și să nu mă mai deștept". Într-o altă scrisoare Vlahuță arată că *„Eminescu care are memoria întreagă*, dar este fără voință, are neliniște în privința existenței sale, avariție de bani". (..).

Extrem de importante pentru noi apar amintirile lui Vlahuță, care l-a văzut pe Eminescu la Sanatoriul Șuțu, cu cîteva luni înainte de moartea poetului, deci prin martie 1889: „M-a cunoscut și i-a părut bine cînd m-a văzut. Îmbrăcat într-un palton lung și tîrînd în picioare niște galoși mari de gumilastică, se plimba prin odaie, cu mîinile la spate. M-a întrebat de prieteni, căindu-i și vorbind de ei cu milă, ca de niște oameni pierduți sau foarte nenorociți. Arăta pentru unele lucruri de nimic un interes și o mirare exagerată. Privirea-i era dusă, obrajii palizi și căzuți, glasul tărăgănat și somnoros. Avea aerul unui om ostenit din cale afară. Îmi spune cu un ton important despre un plan al lui de reorganizare socială, la care se gîndește de mult, o lucrare colosală, care-l muncește și îi dă nopți de insomnie și dureri de cap ucigașe. Adusei vorba de poezii. Atunci, cu o bucurie de creator, copilărește arătată, scoase din buzunarul paltonului un petic de hîrtie și, așezîndu-se pe scaun, începu să citească un șir lung de strofe, de o sonoritate și de un efect ritmic fermecător. Rostirea lor îl încălzea și ochii și glasul i se înviorau. Pe acel petic de hîrtie nu erau scrise decît două vorbe: gloriosul voevod. El improviza". Iată un tablou cît se poate de grăitor. În el îl găsim pe Eminescu după 6 ani de boală, prezentînd aceleași simptome ca și la început, dominate de tulburări de afectivitate, păstrîndu-și însă memoria intactă și capacitatea de a improviza versuri. Vlahuță nu amintește nici un act de incoherență, nici un gol în memoria poetului și asta după o evoluție de șase ani de psihoză sifilitică netratată, căci după cum se știe sifilisul nervos pe vremea lui Eminescu nu cunoștea nici un tratament eficace.

La toate acestea am adăuga și cele descrise de Călinescu în legătură cu boala lui Eminescu. În rezumat se poate spune că între crizele sale, poetul, în contact cu cei din jur a rămas așa precum l-a descris Vlahuță. În scrisorile sale Eminescu, în tot timpul bolii se prezenta complet stăpîn pe arta scrisului epistolar, negăsindu-se nici o urmă de incongruență, oboseală sau ezitare datorită unei tulburări de scris sau de memorie. În corespondența sa, Eminescu se arată avînd o deosebită aducere aminte de tot și de toate, rîndurile sale fiind de o luciditate uimitoare, cum se poate vedea din următoarea scrisoare adresată lui Vlahuță:

„Dragă Vlahuță. Nu te pot încredința îndestul cît de odioasă e pentru mine această specie de cerșetorie deghizată sub titlul de subscripție publică, recompensă națională etc. E drept că n-am bani, dar acesta e departe de a fi un motiv pentru a întinde talgerul în public. Te rog dar să desistezi cu desăvîrșire de la planul tău, oricît de bine intenționat ar fi, de a face pentru mine apel la public. Mai sînt destule alte mijloace onorabile, pentru a-mi veni în ajutor, iar cel propus de voi e desigur cel din urmă plan la care aș avea vreodată recurs". Scrisoarea respectivă e datată cu Ianuarie 26, 1887, deci în al patrulea an de boală al poetului.

Interesant e faptul că în cei șase ani de suferință poetul a avut și perioade de luciditate; ele i-au și permis o oarecare activitate creatoare. Se știe că în timpul bolii sale, poetul a trimis pentru „Convorbiri literare" poezia *De ce nu-mi vii*, tot în acest timp A.C. Cuza făcîndu-i o vizită la Botoșani, unde Eminescu trăia cu sora sa Harieta, găsește în camera poetului, pe o hîrtie mototolită aruncată pe jos, textul poeziei *Kamadeva*. De notat că însuși Călinescu semnalează că din 1887 poetul este limpezit la cap și începe să scrie. După cum reiese din studiile lui Murărașu, în anii 1888 și începutul lui 1889 (Ianuarie), Eminescu publică o serie de articole de fond, în revistele „Fântâna Blanduziei" și „România liberă", preocupările sale politice rămînînd aceleași ca înainte de boală, iar în ce ne interesează, pline de luciditate și clar viziunea unui creier cu forțele creatoare restabilite.

În 1884, după cum se știe, Eminescu activează pe postul de sub-bibliotecar al Universității din Iași, post ocupat anterior de A. Philippide. În iarna lui 1885 își fracturează un picior, iar acesta se vindecă relativ repede, ceea ce la un sifilis atît de avansat precum îl descrie G. Călinescu ar fi aproape o minune; sîngele infectat nu permite o vindecare decît cu mari complicații. Lucrurile nu pot fi explicate decît prin faptul că Eminescu, în fond, n-avea sîngele atît de infectat precum se consideră. Pe la sfîrșitul lui 1888, Eminescu reușește să traducă o piesă de teatru de Augier Ėais, dîndu-ne o mărturie clară asupra învierii puterilor sale spirituale. În fața acestor realități, trebuie să admitem că Eminescu prezenta o perfectă memorie a lucrurilor și chiar o exaltare a sa, chiar dacă nu vom contrazice părerile criticilor cînd susțin că, în această perioadă, creația poetului reprezintă o reproducere din memorie a o serie de poezii compuse înainte, pe cînd poetul era sănătos. Din punctul nostru de vedere, putem afirma cu certitudine, că toată activitatea lui Eminescu de după 1883 pînă la moarte nu putea fi dusă de un bolnav al cărui creier se presupune a fi atacat de o boală organică și caracterizată încă prin pierderea progresivă de soartă cenușie și o dată cu ea a întregului bagaj intelectual.

Analiza atentă a bolii lui Eminescu ne arată intactă funcția cerebrală a memoriei, primordial și grav alterată în orice formă de demență, nebunie de origine luetică. Cum am mai spus-o, sifilisul nervos dînd leziuni anatomice ale creierului prezintă pe lîngă tulburări psihice, tulburări neurologice. Uneori, aceste semne, ca inegalitatea pupilară (semnul lui Argyll-Robertson) pot fi constatate numai de medici, deși lui Maupassant inegalitatea pupilară i-a dat mari tulburări subiective, dar sînt alte semne sesizate imediat și de cei din jur ca: paralizii de diverse tipuri, greutate în vorbire și scris, tulburări ce n-au fost observate de nici unul din contemporanii săi, ceea ce ar fi aproape de necrezut la un bolnav suferind de șase ani de un sifilis al creierului netratat. Toate acestea arată cu toată certitudinea că Eminescu n-a avut un sindrom demențial caracteristic sifilisului cerebral. Socotim c-a venit vremea — fapt pe care cred am reușit să-l demonstrez — să recunoaștem că n-avem nici un motiv să atribuim marelui poet român o boală de care el n-a suferit. Ca și pentru Beethoven, considerat și el un timp sifilitic, cu totul neîntemeiat, trebuie să aruncăm această ipoteză în ce-l privește și pe Eminescu în lumea fantasticului, unde îi este de altfel locul.

Eminescu a avut o nebunie (psihoză), caracterizată printr-o disfuncție, nu dezintegrare a facultăților sale psihice, corespunzînd tabloului tipic psihozelor endogene fără substrat organic de tipul melancoliei sau schizofreniei cu elemente depresive. Încadrarea precisă nosologică a bolii lui Eminescu depășește obiectivul lucrării noastre. Epuizarea puterii creatoare la un artist suferind de o psihoză endogenă se datorează unei sciziuni între funcțiile sale psihice normale, cu o rupere relativă față de parametrii realității din jur, Exemplul cel mai elocvent în acest sens este Hyperionul poeziei germane. Hölderlin: acesta se îmbolnăvește la 37 de ani și trăiește nebun pînă la adînci bătrîneți, dar nu încetează să fie și poet. (...)

Și acum ajungem de fapt la cheia problemei, și anume la autopsia lui Eminescu. Aceasta ar fi fost atît de importantă pe vremea cînd constituia unicul mijloc sigur de diagnostic al sifilisului cerebral, încît ar fi trebuit de fapt să ne ocupăm întîi de ea. N-am făcut-o însă, fiindcă în realitate ce prezintă Călinescu este foarte puțin pentru a accepta că lui Eminescu i s-a făcut după moarte ceea ce se cheamă, științific, o autopsie. G. Călinescu dă cîteva date de autopsie zice-se că s-a executat — din ziarele vremii, și nu cum ar fi fost cazul, de pe un protocol de autopsie, semnat de un medic. Sîntem în drept să credem că eventual o inspecție a creierului lui Eminescu a fost făcută de dr. Șuțu, psihiatru și deci fără experiența competentă în anatomia patologică a unui patolog. Rămîne pentru noi o enigmă de ce această autopsie, dacă a fost executată, n-a fost condusă de profesorul Babeș, singurul anatomopatolog al țării, cu pregătire științifică la acea dată. Știind că prin luna Iunie 1889 pleca tînărul Marinescu la Paris cu o recomandație pentru Charcot, semnată de Babeș, se poate deduce cu siguranță că la 15 Iunie, data morții lui Eminescu, profesorul Babeș era în București. (...)

Deci, revenind la autopsia lui Eminescu, trebuie să ne mulțumim cu cît au scris ziarele despre această autopsie: din punct de vedere științific, foarte puțin. Afirm asta, cu toate că dacă ar fi să dăm crezare celor scrise și să le luăm ad literam, atunci ar trebui să conchidem definitiv: creierul lui Eminescu n-a prezentat semnele morfologice ale unui sifilis cerebral.

În caz de sifilis cerebral netratat, cu o evoluție de 6 ani, anatomopatologic se dezvoltă o îngroșare a meningelor, aderentă de creier mai ales în regiunea lobilor frontali. De cele mai multe ori meningele nu poate fi separat de creier decît prin ruperea straturilor superficiale, corticale. Aceste modificări sînt atît de evidente și constante, încît dacă ar fi existat ar fi trebuit să fie semnalate și de ochii cei mai nespecialiști, cum se presupune a fi fost cei ai psihiatrului Șuțu. Deci nefiind descrise, este mai mult ca sigur că aceste leziuni n-au fost prezente. Creierul în sifilisul cerebral cu evoluție cronică (6 ani), apare atrofic, cu scăderea sa în greutate, 1 400 de grame, cît se presupune că ar fi avut creierul lui Eminescu, corespunde greutății unui creier normal (1399 după Braunmühl). De altfel, remarca făcută că el cîntărea cît creierul lui Schiller, este edificatoare, avînd în vedere că poetul german a murit de o afecțiune pulmonară, deci cu un creier normal. În ce privește starea de ramoliție a creierului lui Emînescu este sigur o interpretare falsă, creierul normal, nefixat, scos proaspăt din cutia craniană, este de regulă de consistență moale. Creierul sifilitic cronic este dur la palpare.

În concluzie, pe baza acestor date se poate afirma că psihoza lui Eminescu s-a dezvoltat într-un creier cu aspect normal morfologic, caracteristic psihozelor endogene, psihoze ce nu oferă un substrat anatomic deosebit. Iată deci că nu numai tabloul clinic al bolii lui Eminescu, Harieta — care au susținut că rului său, presupus a fi fost văzut de doctorul Șuțu la Spitalul Brâncovenesc, infirmă fără îndoială, așa cum este descris, un sifilis cerebral.

Rămîne în continuare nerezolvată cauza morții lui Eminescu. Se știe că au existat păreri oficiale — și nu numai a surorii lui Eminescu, Harieta — care au susținut că Eminescu a murit în urma unei lovituri de piatră la cap, primită de la un pacient, Petrache Poenaru. Și în această problemă Călinescu, se pronunță cu toată tăria, susținînd că lovitura lui Petre Poenaru a fost cu totul lipsită de importanță. Desigur, asupra acestor realități, în starea în care ne găsim, complet lipsiți de o documentare obiectivă, nu ne putem pronunța.

Tot G. Călinescu, într-un articol scris de el în „Contemporanul" cu cîteva luni înainte de moartea sa, afirmă că Eminescu, așa cum reiese din actul său de autopsie (sic!), s-a stins din viață în urma unui anevrism aortic rupt, desigur tot de de origine sifilitică. Și informația aceasta referindu-se la un act de autopsie pe care nu-l cunoaște decît dînsul, o putem accepta cu foarte multe rezerve. Relevăm faptul că un anevrism aortic sifilitic netratat putea să ajungă la dimensiuni enorme, acest tablou azi cu totul neobișnuit, figurează numai în tratatele clasice de medicină internă, dar excepțional, sacul anevrismal sifilitic se și rupe. Pe de altă parte, bombarea lui în fața coșului pieptului (stern) n-ar fi rămas neobservată, în primul rînd de Eminescu însuși, cît era el preocupat de boală, după cum știm că se plîngea și de ulcerele sale.

Problema autopsiei lui Eminescu, apare redată într-un mod atît de fantezist, încît rămîne o datorie de onoare a urmașilor lui G. Călinescu, a acelora care nu numai că l-au ajutat să-și publice cartea, dar au în mîinile lor și documentele țării, să apară în public cu actul de autopsie al marelui poet Mihai Eminescu.

Ovidiu VUIA

Cronica literara de Cornel Ungureanu

INTRODUCERE ÎN „ROMANUL EROTIC" EMINESCIAN

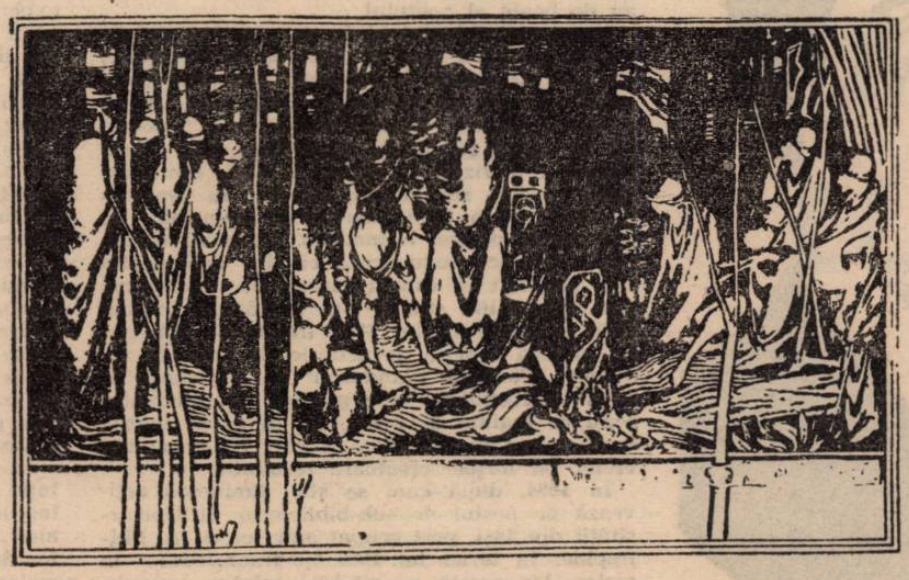

De vreo șase decenii încoace — de cînd G. Călinescu a analizat opera postumă a lui Eminescu, scoțînd în evidență forța vizionară a acesteia — analiza „antumelor" trece printr-o ușoară criză : nu acestea, spun unii dintre exegeții poetului, sînt scrierile în care poetul nostru național atinge culmile. El este creator modern în postumele sale, în șirul de scrieri care, refuzînd *atunci* perfecțiunea — dialogul cu publicul poeziei — au rămas în zestrea de hîrtii „posibile". Fiecare vîrstă a lui Eminescu lasă la o parte — anulează — un imens șir de proiecte. Tensiunea către absolut înscrisă în ele are ca ecou tensiunea către prezent înscrisă în celelalte : cele care, intrînd rapid în conștiința publicului larg, *au făcut educația sentimentală a unei națiuni.*

Ne este destul de ușor să spunem azi că o seamă de versuri de dragoste eminesciene *(„S-a dus amorul...")* sînt obosite. Poate că într-adevăr, după ce o epocă s-a înfruptat din sonurile lor, după ce romanțele le-au popularizat cu necruțare, după ce au fost așezate în fruntea a mii și mii de scrisori, poate, într-adevăr, multe dintre antume au obosit. O oboseală firească : sute și mii de condeie epigonice — dar nu neapărat și nu întotdeauna epigonice — au călcat pe urmele lor, prăfuindu-le litera și tocindu-le sensul. Eminescieni în poezia de dragoste a deceniului unu și doi. Bacovia și Arghezi se retrag către marele poet ca înspre obîrșie a Cuvîntului.

Educația sentimentală, dar și educația poetică. Poezia de dragoste românească se trage din universul eminescian : își regizează zicerile, melancoliile, reveriile sub semnul Marelui Poet. Nimic nu se întîmplă în poezia românească modernă fără ca prezența gîndului eminescian să nu vegheze, stenică. Și, în timp, miracolul se împlinește : versuri care păreau obosite, șterse atît prin frecventare necruțătoare — de la țambalagiul de crîșmă și pînă la cîntărețul folk fiecare voia să obțină succes cu *Pe lîngă plopii fără soț / adesea am trecut* — se umplu de o prospețime nouă. Simțim freamătul cosmic al singurătății, sunetul inefabil al unui cîntec ascuns. Cuvintele își cîștigă rezonanța pierdută — care părea pierdută și noi le ascultăm cu emoția cu care le vor fi ascultat primii lor cititori.

Pentru publicul de ieri, dar și pentru cel de azi, pentru publicul nostru de poezie, Eminescu este însuși Poetul. Viața lui sentimentală pare accesibilă înțelegerii fiecăruia : și fiecare dintre cititori se simte — într-un fel sau altul — dator să înțeleagă și să interpreteze. O hermeneutică infinită, aparent deschisă tuturor.

Da Eminescu este însuși Poetul, fiindcă viața lui a favorizat, așa ca nimănui pînă aici, nașterea legendei. Eminescu nu a avut nimic altceva decît poezia lui. Alexandri, primul rege al poeziei românești, aparținea unei caste cu blazon, refugiu rural, funcții înalte, familie rămuroasă în stare a ocroti la nevoie. E, dacă nu în vîrful piramidei, între cei care fac și desfac trebile obștești. E social, inaccesibil ; e un om dincolo de „întîmplările secrete", fericit. Drama eminesciană e mult prea intensă pentru a o anexa doar „nefericirii în iubire", dar aceasta este *calea către înțelegere,* ambasada mereu deschisă celui mai larg public. Dacă Eminescu face educația sentimentală cititorului român și, prin el, unei întregi națiuni, lirica „de dragoste" este aceea care creează *noua sensibilitate.*

* * *

Trebuie să plecăm de mai departe pentru a observa că în lirica de „amor" cei care evoluează în primplanul atenției cititorului sînt eroii unei drame. Cuplul regal al poeziei românești de dragoste, Eminescu și Veronica Micle au prilejuit un număr impozant de studii, romane, dar și falsuri, dar și cărți cu o bază documentară demnă de stimă.

În eternitate, romanul erotic al lui Eminescu intră vegheat de o zînă rea. Poetul suferă, iar dînsa, precum Cătălina în *Luceafărul,* este infidelă. Creatorul trece cu privirea lui deasupra lumii acesteia, vibrînd în infinit, femeia se realizează în contingent și biologic. Geniu și Cupidon, eternitate și cotidian, sublim și mizerabil. Iată dicotomiile accesibile tuturor și care au ținut tuturor departe a fi înțelese. Primul și cel mai hulit dintre impostorii care și-au dedicat atenția și incompetența multiplei studierii cuplului a fost Octav Minar, autorul unei corespondențe ușor falsificate, cel care a crezut că *înțelege tot.*

Au urmat alții, nu întotdeauna sancționați de ochiul neadormit al marilor eminescologi, dar nici întotdeauna luați în serios de cititor. Romanul și-a sporit foile, *povestea* neasemuitei iubiri și-a adăugat și alte capitole. Fiecare a citit-o potrivit priceperii sale și a capacității sale de a accede la sensurile marii poezii. Postcălinescienii, în opuri laborioase, au încercat să sustragă romanul de dragoste problematicii Operei. Pentru ei nu merita atenție, poetul era oricum mult deasupra acestui șir de întîmplări amoroase, iar Veronica Micle nu este mai mult decît o femeie a contingentului Versurile ei, scrisorile ei, par a ne spune exegeții valului al patrulea, trădează o ființă mediocră, cu nimic demnă de a rămîne în înalt, alături de Luceafărul poeziei românești.

* * *

În *Eminescu sau gînduri despre omul deplin al societății românești* (Ed. Eminescu, 1975) Constantin Noica relua un gînd mai vechi al său privind creatorii de cultură. Să transcriem, întru mai dreapta lămurire a așezării lui Eminescu în lumea „sentimentală" :

„La începutul dialogului platonician *Fedru,* tînărul iubitor de cultură ce dă numele dialogului exclamă, în plină natură și vară, către Socrate, atunci cînd acesta îi cere să meargă pe rîuleț Ilisos în căutarea vreunui loc cu umbră : «Ce bine că sînt și eu desculț, așa cum ești tu întotdeauna !» Așa, desculți, ei aveau să vorbească despre lucrurile ultime ale gîndului și ale vieții.

Desculții — uneori la propriu, ca în cazul folclorului și al cîtorva mari figuri din trecut, dar de cele mai multe ori la figurat — sînt dintre cei care fac cultura mare. Ceilalți, bine-îmbrăcații, o pun doar în ordine. Primii sînt cei cu adevărat cei liberi, cei detașați și cei care au acces la o lume răsturnată (sau altfel așezată, mai bine), așa cum aici, în dialog, sub insolația spiritului — sub înscrierea lui, ar fi spus Eminescu, folosind un termen pe care îl încerca în manuscrise — anticii aceia se străduiau să vadă lumea ca o «nelume» a Ideilor.

Sub o asemenea condiție va fi trăit rapsodul Homer, poate desculț la propriu, așa cum bastardul pictor și tehnician rătăcitor Leonardo, actorul Shakespeare și directorul de trupă Molière erau oarecum prost îmbrăcați, cum valetul Rousseau abia ieșea din condiția de valet, iar Hölderlin venea pe jos de la Bordeaux pînă în Germania"

De aici trebuie începută înțelegerea omului deplin al culturii românești. Maiorescu, spune Noica este steril, creator în sensul adînc al cuvîntului era doar Eminescu : primul o pune doar în ordine, ultimul o înfăptuiește.

Veronica Micle aparține. întîi și întîi, desculților. Tatăl ei slujise o revoluție și căzuse pentru ea ; luptase pînă la capăt pentru o idee. Mama ei vine în țară cu două fiice, urmînd a se descurca. Am spune că tînăra nu-i o privilegiată a destinului, cum nici familia ei nu este. Înainte de a vorbi despre fidelități și infidelități sentimentale, trebuie subliniate afinitățile elective. Soția profesorului Micle, a ilustrului rector al Universității ieșene, are un trecut : este fiica unui erou al Transilvaniei. Este o „ardeleancă" pe al cărei blazon figurează armele unei ginte ilustre. Căsătoria cu Profesorul nu-i întîmplătoare. Veronica este frumoasă este inteligentă, vine dintr-o lume pură. Din acel paradis transilvan pe care Eminescu îl contemplase adesea, — de care își amintea cu nostalgie. O sete de cauze pure înflorește în sufletul adolescentei Tînăra soție a vîrstnicului profesor are, ca și Eminescu, un *suflet migrator.* Drumul către adevărurile ultime ale gîndului și ale vieții îl acceptau și nu-l acceptau, stație finală, pe Poet așa cum nici Poetul nu-și descoperea vocația așezării. Se recunoșteau unul pe celălalt *desculți,* fie doar în adîncul sufletului lor. Erau, unul pentru celălalt, oglindă destul de limpede, chiar dacă, din cînd în cînd, încețoșată de ideile primite din lecturile contemporanilor, ale clasicilor, ale filosofilor, ale unei țări în așezare.

Eminescu — Veronica Micle, Corespondență, Editura Morris 1991

Cronica ediției

Peste vîrfuri trece lună

Neglijențele sau „scăpările" editoriale sînt cîteodată minime, aparent lipsite de importanță ; vom nota însă că ele sînt cu atît mai primejdioase, riscînd să treacă neobservate, cît vreme sensul global în latura sa tranzitivă, rămîne neafectat. Or, în poezie, latura reflexivă primează, căci în aceasta rezidă inefabilul, revelația sau, dacă vreți, stilul. Privind lucrurile din perspectiva poeticului așadar, confuzia articulat/nearticulat (de multe ori minimă în plan grafic și fără consecințe metrice : **frumoasa/frumoasă, luna/lună** etc.) e o adevărată calamitate pentru textul poetic eminescian fie că ea se petrece în favoarea articulării, fie invers. În fragmentul ce urmează din SCRISOAREA III : „După gratii de fereastră o copilă el zări / Ce-i zîmbește, mlădioasă ca o creangă de alun; / E a Șeihului copilă, e **frumoasa** Malcatun" predicatul nominal e **Malcatun** are o funcție de identificare („Copila ce zîmbește... e Malcatun"). luînd de bună transcripția din 1883 („e **frumoasă Malcatun**") ne vedem nevoiți a accepta o structură sintactică diferită, complet schimbată, căci **Malcatun** devine subiect gramatical, în timp ce nearticulatul **frumoasă** dobîndește statut de nume predicativ cu funcție de calificare. Dincolo de ariditatea analizei gramaticale (care certifică însă „malversarea" sensului), ne confruntăm cu o destul de gravă „atingere" în planul reflexivității : „e frumoasă Malcatun" nu-i decît o expresie comună, banală și fără nici o relevanță estetică, improprie stilului eminescian.

Aceeași confuzie, dar în sens invers : cîștigarea nedorită a articulării, anulează poeticitatea unui pasaj mai larg, făcîndu-l să eșueze într-un truism oarecare, căci nimic nu poate fi mai plat de pildă decît constatarea : **vremea trece, vremea vine** cum găsim transcris în aceeași ediție, de mai multe ori în GLOSĂ și o dată în REVEDERE : „**Vremea** trece, **vremea** vine, / Toate-s vechi și nouă toate" : „Tu așează-te deoparte, / Regăsindu-te pe tine, / Cînd cu zgomote deșarte / **Vremea** trece, **vremea** vine" ; „— Codrule cu rîuri line, / **Vremea** trece, **vremea** vine"...

... „**Vreme** trece, **vreme** vine", cum scrie de fiecare dată Eminescu, e cu totul altceva în perspectiva poezici, fiind mai difuz, mai „filosofic" și, în orice caz, mai puțin comun, mai original. Există fără îndoială o expresivitate proprie a nearticulării, fin exploatată de poet, ratată din păcate prin transcrierea neatentă din ediția princeps, dar repusă în drepturile sale mai tîrziu.

Ca să nu se creadă că scrupulele noastre sînt inutile ori „maniacale", o ultimă remarcă : prestigiul cuvîntului scris (editat) este enorm și de aceea, o dată reprodus inexact, el se impune și celor mai buni cunoscători și fini artiști. Numai așa, credem, se explică varianta „— Codrule cu rîuri line, / **Vremea** trece, **vremea** vine" din lecțiunea lui Sadoveanu, dar și din interpretarea vocală a unui Nicolae Herlea sau David Ohanesian, fideli, aceștia din urmă, transcripției de pe partitura tiedului [1].

Dar cel mai dureros exemplu din seria acestor confuzii este reproducerea **luna** în loc de **lună** în prima strofă din PESTE VÎRFURI unde, pe lîngă discreditarea imaginii, a fost compromisă eufonic și rima cu **sună** : „Peste vîrfuri trece luna, / Codru-și bate frunza lin, / Dintre ramuri de arin / Melancolic cornul sună".

P.S. : Citim (vineri dimineața) cu o neascunsă angoasă fiecare episod al acestui serial de cronici editoriale : căci, într-adevăr, ce-ar putea fi mai penibil pentru autorul lor decît strecurarea unor erori noi în înseși aceste erate ! ?

În ultimul articol **Între liră și... Lyră** aduceam (între altele) drept argument pentru păstrarea lui **y**, prtografia franceză **lyre**. Din nefericire, în tipografie s-a reprodus **lire** ceea ce-i, în fanțuzește (pe lîngă „a citi") : „monedă", termen financiar care va să zică ! cum se vede, asemănarea dintre **lire** și **lyre** e cea dintre, **cămașă** și **cămașă de forță**, dintre **scaun** și **scaun electric**, dintre, la urma-urmei, **liră** și **liră sterlină**. Drept pentru care facem cuvenita rectificare într-o originală erată la... erată.

Mulțumim, de asemenea, cu recunoștință filantropului anonim căruia i s-au părut prea mulți cei patru i consecutivi din „propriii-i amici", reducîndu-i la trei. Dacă-i lăsa așa, era bine !

1. Tot așa cum, pe o altă partitură, găsim : „Peste vîrf de rămurele / Trec în stoluri **rîndunele**" (în loc de... **rîndurele** !).

I. FUNERIU

Livius Ciocârlie

Fragmente de jurnal

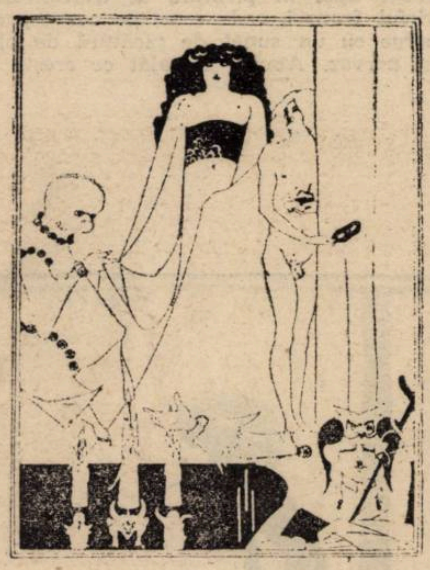

Stil jurnalier analitic. La patru jumătate intră T în cameră. Nu ştie cît e ceasul. Mă trezesc şi îi spun. Încerc să mai adorm, nu reuşesc, mă scol la cinci. Mă îmbrac, pun aşternutul la aerisit, mă duc la baie, mă spăl, intru în bucătărie. T a făcut ceaiul, îl răcesc trecîndu-l dintr-o ceaşcă în alta, făcînd lucrul acesta de mai multe ori. Îl beau, în timp ce mănînc trei sau patru saleuri. Mă duc în cameră, bag aşternutul în dulap, închid fereastra, T vine cu cafeaua, fumăm. Vorbim. S-a făcut şase fără douăzeci. Lucrez la eseul despre polemica dintre Raicu şi Manolescu, la ora opt mă bărbieresc. Dactilografiez observaţiile la rezumatul tezei de doctorat a lui Mircea Borcilă, scriu referatul pentru un articol al doamnei Mănescu, îl bat la maşină, mă îmbrac şi plec. Sînt în întîrziere, mă grăbesc prin parcul îngheţat. Ajung la zece fără două minute, profesorul polonez n-a venit. Mia Ţenchea spune că ar fi bine să-l duc mîine la gară. Refuz. Cobor la secretariat, o rog pe doamna Florea să bată la maşină titlul lucrării lui Mircea Borcilă, rămas necompletat. Şifonez exemplarele cînd le apuc. Le duc doamnei Stancu secretara lui Corneliu Nistor O rog să i le dea, ştie el despre ce-i vorba. le duce la Cluj. Urc la catedră, cobor la ..ajul trei, intru în sala de curs a doamnei Gyurcsik, studenţii şi cîţiva profesori s-au adunat. Sînt fetele cu care am fost astă toamnă la struguri şi porumb. Intră polon zul, vorbeşte nu prea grozav despre suprarealism. Cînd ies, prodecanul îmi cere să vin şi eu la masă, el nu ştie destulă franceză. Pus de-a curmezişul de azi dimineaţă, îl refuz şi pe el. Îmi pare rău, dar nu vin, îi spun, am fost aseară şi mi-e de ajuns.

Telefon de la Cornel Ungureanu. Vrea un articol de cinci pagini pînă la cinci jumătate despre antologia „Tel Quel". Hait! îmi spun, pînă aici mi-a fost, şi simt o bruscă lehamite combinată cu un început de panică. Ştiu că n-am să refuz. Nu pot să-l refuz, mă roagă prea frumos. Măcar de ar fi mai sec, să mă pot îndîrji. Dar nu, mă cunoaşte prea bine, mă lasă să hotărăsc. N-am cum să scap. Nu pot să refuz nici din prietenie pentru Adriana din simpatie pentru Delia V., autoarele antologiei. Mă şi simt vinovat, doar de la mine li s-a tras şi lor. Bine, zic, mă descurc cumva. Deşi... Renunţ să-i mai explic. Pun receptorul în furcă şi, conştiincios, mă duc să scot cartea din raft. Cinci pagini jumătate! De cîte ori nu le-aş fi vrut şi uite cînd mi le dă. Deschid cartea, citesc ce-i spune Julia Kristeva lui Ion Pop „Trebuie să se renunţe la ideea unui „Tel Quel" — comunitate: aşa ceva nu există..." Subliniez. S-ar putea comenta, mă gîndesc. Pe vremuri scriau *Théorie d'ensemble*. Promiteau să nici nu semneze. Acum se vor „indivizi, subiecţi particulari, angajaţi în cercetări care au prea puţine lucruri în comun". Înseamnă că le-a trecut vremea. Ca atare, au apărut la noi.

Nu reuşesc să lucrez, nu ştiu de ce, poate numai pentru că sînt neliniştit, o neliniştе ca aceea, cu tot ce-i înăuntru înnodat, şi nu pot să fac nimic. e luni dimineaţa, vreme închisă, încearcă să ningă, sînt între două fragmente despre Raicu. Lui T i-am promis că mă duc la zece jumătate să iau o radiografie de la policlinică, după ce pleacă îmi amintesc de întîlnirea cu X., dau telefon să văd ce pot aranja, nu răspunde nimeni, dau şi la facultate, să-i explic lui T, nimeni nici acolo şi nu-mi vine să mă apuc de nimic. T e îngrijorată din cauza Alexandrei, a slăbit mult, i-au găsit un ganglion umflat, nu vreau să mă gîndesc. Corina, franceză pe rupte, s-a hotărît, e bine, măcar va citi cărţi bune, aseară mi-a arătat o lucrare despre *Luceafărul*, foarte bună, ştie să caute, să se ţină de o idee, n-are deloc încredere în ea.

Bizar devotament. De cîteva luni am o excrescenţă la un cartilagiu şi cum, în cazuri din astea, mai întîi la cancer te gîndeşti, îmi spun că, dacă s-ar confirma, aş prefera, decît să pierd vremea prin spitale, să termin ce am început, faimosul „roman". Lui T nu-i spun, s-ar speria şi n-ar mai putea să lucreze. Şi pe urmă, m-ar trimite la doctori. Asta nu.

Au trecut luni, e mai. Tăbărît de oboseală, de greaţă şi de îngrijorare, după două zile de sesiune cu bucureşteni şi clujeni. Nu mă apuc de nimic, dau peste caiet, citesc la întîmplare, îmi place, e bun, îmi zic, după cîteva pagini simt un gol, ca atunci cînd citesc „Paris Match", sau mă uit multă vreme la televizor. Mă întreb de ce. Poate absenţa compoziţiei, mă gîndesc. Se îngrămădeşte, nu se structurează nimic. Aglutinant. Au fost luni amestecate. Au murit Maxim, doamna Mănescu, profesorul Victor Iancu, Andrei a plecat în Germania, nu se mai întoarce, e, vorba lui Şerban, ca şi cînd ar fi murit. Pe Şerban nu l-am văzut multă vreme, tacit supăraţi amîndoi, de cîteva zile ne-am întîlnit de mai multe ori. De scris n-am scris prea bine, aş mai avea o lună ca să termin, cartea de eseuri, dar m-am plictisit, vreau să mă apuc de roman, nu merge, îmi lipseşte minima plăcere şi energie, nu pot să scriu nici aici.

S-a făcut toamnă. Au trecut luni, dacă nu ani, de cînd n-am mai scris jurnal. Nu m-a tras sufletul fiindcă am fost tot timpul la vedere, autor de articole, de cărţi. Acum, pentru că nu mai vreau să public decît ce s-a adunat, şi încerc să trăiesc ca înainte, scriind ce-mi trece prin cap, îmi spun să încerc. Mă scoală T la şase fără un sfert, văd afară asfaltul ud. Beau ceaiul, mă spăl, bem cafea, fumăm, mă îmbrac şi plec să cumpăr lapte. Plouă, nu prea tare. La complexul mic r agazinul nu s-a deschis, coadă pînă la colţ. Încerc dincolo, la complexul mare, şi bine fac, e lume puţină, la şase jumătate sînt înapoi. Lucrez ce lucrez, fără chef, bat la maşină o pagină despre cucerirea Timişoarei, două, anoste, despre Chateaubriand. Ploaia a stat de mult, se înseninează, pe la unsprezece mă duc la poştă să văd ce-i cu banii pe carte, trimişi de la Bucureşti în august şi încă neajunşi. Vorbesc cu funcţionara de la reclamaţii, e calmă, deloc impresionabilă, îmi spune să mă adresez la Bucureşti. Mă întorc acasă bosumflat şi găsesc în asta un pretext ca să nu mă apuc de lucru. La prînz, cînd vine T, lucrurile se lămuresc. Telefonez la Fondul literar de unde o funcţionară surprinzător de sinceră îşi cere scuze: a trimis banii la Cluj. La prima ocazie am să scriu despre critica timişoreană că merge bine, totuşi nu foarte bine. Foarte bine va fi cînd clujenilor li se vor trimite banii la Timişoara. Mîncăm găluşte cu prune făcute de Corina. Citesc, adorm. Poşta îmi aduce o carte poştală de la Maria Mailat. Îmi explică de ce nu mi-a trimis întrebările pentru interviu, ca şi cînd i le-aş fi cerut. Bem o cafea apoasă, afară cerul s-a acoperit şi, în loc să mă apuc de lucru, scriu aici. Mă duc la bucătărie să şterg vasele de la prînz. T pune salată de vinete pentru iarnă, miroase a bulion Sună telefonul. Adriana. Vor pînă la o pagină despre editura „Facla". Vor scrie mai mulţi universitari. O strălucită idee publicistică, o să se bată lumea pentru „Orizont". Mă tîrăsc mai departe pînă acum, cînd, a trecut de unsprezece, cu sentimentul că, parcă, criza asta durează prea mult.

După unsprezece am „mai" citit, mai mult am răsfoit, o carte destul de ciudată, nu bine scrisă, a unui Igiroşanu, prieten, zice el, cu Martha Bibescu, Montherlant, Valéry *et j'en passe*, colaborator al lui Titulescu. A scris-o prin şaptezeci, cînd la Mogoşoaia, cînd la Paris. Chiar că ciudat. Am stins pe la douăsprezece, o vreme n-am adormit. Vise multe, ca în toată vara asta în care n-am dormit bine nici la Butoieşti, nici la mare. Doamna Mănescu, ca într-un abur. Un tramvai colorat, deschis, urcai pe oriunde, aveam un bilet care semăna cu o reclamă de produs alimentar. Peşte noapte ploaia a stat. Programul obişnuit, aceeaşi cafea chioară, cu T după lapte, mă întorc pe la şapte, T rămîne la cozi, sînt apăsat de gîndul că trebuie să încep eseul despre Florin Mugur, bietul om! dacă ar şti cît de puţin îmi vine să mă apuc. Fac fel de fel de lucruri, le scol pe fete, pun aşternuturile la fereastră, numai ca să mai amîn. Poate că dacă n-ar trebui să mă duc după lapte şi aş începe imediat ce mă scol, cum făceam înainte, ar merge mai bine, dar vremurile s-au asprit, T nu le mai poate da de capăt singură, încerc, fără spor, s-o ajut. Afară s-a luminat, pare să fie senin. Stau toată ziua în casă, citesc un interviu epocal de iresponsabil al lui Philippe Sollers. Spune şi ceva de reţinut: cu umanismul s-a încheiat, e timpul să se admită că omul este rău.

Dincolo de cuvînt

SĂLBATIC

Beneficiind de o bogată constelaţie de sensuri şi de nuanţe semantice, cuvîntul din fruntea acestor însemnări, bine cunoscut obştii vorbitorilor, cumulează, în limba română actuală, o întreită valoare morfologică. 1. Adjectiv: „Călăreţii împlu cîmpul şi roiesc după un semn / Şi în **caii lor sălbateci** bat cu scările de lemn" (Eminescu, **Scrisoarea III**); „Şi pe margini de caiete scriam versuri dulci, de pildă / Către vreo trandafirie şi **sălbatecă Clotildă**" (Eminescu, **Scrisoarea II**). 2. Substantiv: „Începu să mînînce cu o lăcomie şi o furie vrednică de un **sălbatec**" (Calistrat Hogaş, **Pe drumuri de munte**); „Ori vede cete de **sălbateci** / Dinspre huceagu-ntunecat? / Pe cai sirepi şi furtunateci / Ei trec în ropot la vînat" (Şt. O. Iosif, **Visul codrului**). 3 Adverb: „Marchizul Castelmare **se uită** lung şi sălbatec asupra acelei copile" (Eminescu, **Cezara**); „Dar în urechi / De ce-mi **răsună** — atîta de **sălbatic** / Cîntecu-acesta cu dureri străvechi?" (N. Labiş, **Frămîntarea intimă**). Aşa cum se vede din perindarea citatelor, scriitorii noştri preferă, de cele mai multe ori, varianta, mai veche, **sălbatec**.

De timpuriu, cuvîntul s-a înconjurat cu un mănunchi întreg de derivate: verbul reflexiv **sălbătici** cu participiul-adjectiv **sălbăticit-ă**; adverbul învechit **sălbăticeşte**; substantivele **sălbăticie** şi **sălbăticiune (sălbătăciune)** etc. Structura lor lingvistică e transparentă, căci vorbitorii pot lesne identifica şi izola sufixele cu care ele au fost formate: **-i, it, -eşte, -iune.** În schimb cuvîntul de bază, **sălbatic,** se vădeşte ireductibil, inanalizabil, dar numai dacă îl considerăm pe dimensiunea „prizontală", căci etimonul său latin, **silvaticus,** este un derivat clar din **silva** „pădure", cu **ajutorul sufixului -aticus, însemnînd „de pădure",** „pădurean", „pădureţ". Sensul acesta, etimologic, al lui **sălbatic** se păstrează în expresia **măr (păr) sălbatic,** adică „pădureţ", „de pădure". Cele două epitete sinonime se perindă la mică distanţă în acest frumos crîmpei din romanul postum al lui Lucian Blaga **Luntrea lui Caron,** de curînd apărut la editura Humanitas: „În mijlocul grădinii se răsfăţa la soare un **păr sălbatic** cu coama tăiată în chip de umbrelă. [...] părintele [...] îmi spuse că pe pripor mă aşteaptă subt **părul pădureţ,** o măsuţă de brad şi o bancă" (1990, p. 25) Una din mlădiţele lui **sălbatic,** mă refer la **sălbăticiune,** păstrează de asemenea, în structura ei semantică, ecouri ale lat. **silve,** semnificînd vietate a **pădurii".**

Sub forma **sălbătăciune,** derivatul se iveşte de nenumărate ori la Sadoveanu, dar şi la alţi scriitori ai noştri, mai ales moldoveni: „În acele ponoare şi ppieni în care de veacuri domnea liniştea, **sălbătăciunile codrului** n-aveau nici o sfială" (**Creanga de aur**); „Acuma, cînd se înfioară zvon în poiană, toate **sălbătăciunile** s-au bulucit şi aşteaptă numai semn de sus, ca să le vie grai omenesc şi să deschidă soborul" (**Nopţile de Sînziene**); „Animalele domestice toate sînt lipsite de noblеţea **sălbătăciunilor**" (G. Călinescu, **Bietul Ioanide**); „uite cum coboară / Un ceas de taină cînd în munţii grei / **Sălbătăciuni** sfioase trec prin sară" (N. Labiş, **Locuri şi întîmplări**).

Caracterul opac al „derivatului" sălbatic se explică prin faptul că lat. **silva „pădure" nu ni s-a păstrat,** rădăcina **silv-** pătrunzînd tîrziu în lexicul românesc, în structura neologismelor **silvic, silvicultor, silvicultură** şi a numelor proprii **Silviu şi Silvia, Silvian, Silvestru.** Nemulţumiţi de pierderea latinescului **silva,** cărturarii noştri i-au confecţionat un vlăstar„ de laborator". Aşa s-a ivit şi s-a instalat în lexicul poetic al limbii române literare livrescul **selbă,** care l-a ademenit şi pe Eminescu, dar numai în primele creaţii, în **Epigonii** de pildă, cînd tînărul poet îl evocă pe Alecsandri „visînd cu doina tristă a voinicului de munte, / Visul apelor adînce şi a stîncelor cărunte, / Visul **selbelor** bătrîne de pe umerii de deal". Latinismul acesta pretenţios nu putea să-i scape lui Macedonski, care îşi intitulează **Prin selbea-ntunecoasă** una din poeziile sale timpurii, de inspiraţie lamartineană: „Îmi place către seară, prin **selbea-ntunecoasă,** / Să şed lîngă un arbor, să cînt şi să privesc! / Ascult a filomelei cîntare-armonioasă, / Ş-a celorlalte paseri concertul îngeresc!". „Modelul" pare a fi fost Heliade, care introduce pe **selbă** în tălmăcirile sale din italiană. Iată cum începe un **Imn războinic** din **Norma** de Felice Romani: „Război, război! Galicele **selbe** / Produc războinici cîţi au stejari. / Ca peste turme flămînde fiare / Căzînd cădea-vor peste romani". Adaug un crîmpei de dialog din aceeaşi traducere. „POLLION: Tot zgomotul pierit-a. A **selbei** uricioasa / E liberă intrarea. FLAVIE: E moartea-n acea **selbă**".

Cu timpul, sufixul **-atic,** inanalizabil în **sălbatic,** prinde să devină productiv, aninîndu-se unor cuvinte din fondul statornic al vocabularului, de obicei adjective, cărora le „atenuează" înţelesul. Un astfel de fenomen de „subţiere" semantică se străvede dacă se compară derivatele **molatic, nebunatic, singuratic, spinatic, subţiratic** etc. cu termenii din care ele provin: **moale, nebun, singur** etc. Dar aceasta nu e decît una dintre multiplele valori ale sufixului **atic.**

G. I. TOHĂNEANU

Cornel Bogdan

COMPLICE ȘI JANDARM

Păi, zice Nonu, soarele nici nu era prea sus, mai puteai vedea că e dimineață încă, da' moșu nu se trezea cu una cu două ca toți bătrînii, se știe doar că pe ce îmbătrînești îți piere somnul, de stai așa și te gîndești, deși uneori nici n-ai la te mai gîndi și dacă moșu nu făcea ochi puteai da fuga în curtea casei, pe la prelata cu nuci, întinse ca niște purcei la soare, să iei din ele cîte vrei și să nu se cunoască de multe ce sînt, da' puteai ști că nu s-a trezit bătrînul ?, așa că mai pîndeai pe la colțul casei să vezi fumul de țigară strecurîndu-se pe la ferestre și să auzi tușind ; numai dacă vedeai și auzeai că nu curge fum, nici tuse nu s-aude dădeai fuga de-ți săreau șlapii care-ncotro, umpleai repede maieul cu nuci și tuleoo înapoi, să nu cumva să te vadă moșu prin gaura pe care o făcuse în ușă cu burghiul și o astupase cu un căpăcel de piele prins într-un cui, prin care se uita la nuci și la cum îi furam noi din ele, da' ne lăsa o dată, să prindem gust, știind bine că ulciorul merge de mai multe ori la apă, pîn-odată cînd se sparge, lucru pe care-l știam și noi din auzite și din propria experiență, numai că speram să se amîne mereu și cum duceam și ascundeam nucile iar ni se arăta prelata plină în gînd și din nou ne venea pofta de nuci ; se vede însă că bătrînul atît aștepta — se trezise și pîndea — că tocmai cînd îndesam noi la nuci pe unde apucam îi auzeam glasul răgușit de după ușă : mă, acolo, pun mîna pre voi și vă rup zulufii ! și îngheța totul în noi, puls nu mai aveam în artere, nici inima nu mai bătea în piept, doar ne umezeam abundent, iar glasul ăla stîlcit ne paraliza și creier și tot, probabil că am fi rămas țintuiți între nuci pînă să vină insecta aia de moș să ne ia sîngele dacă nu am fi auzit rîsul lui satisfăcut și dintr-odată ni se deblocau creierii și o rupeam la fugă care pe unde vedeam, dacă mai vedeam noi ceva, poi ne strigam unul la altul : veree ! n-auzi ?... unde ești ?... vin' să mă scoți că nu știu unde mi-s !... strigai așa o vreme pînă-ți mai trecea frica și ieșeai singur, dîndu-ți seama că nici vărul nu era mai breaz, că frica își făcuse cuibar în mințile amîndurora și ar fi rămas întreagă în noi dacă n-am fi uitat totul mai repede decît însușeam, or poate că atunci reușeam să ne deprindem mai ușor cu acel sentiment ce te face să pierzi controlul oricărei mișcări, trăiam frica aia pe de-a-ntregul și totuși continuam să furăm nucile de pe prelată, nici nu bănuiam că moșul asta dorea, să ne vadă furișîndu-ne prosteşte, urmărind sunetele și mirosurile care ne-ar fi putut spune ceva despre el, timp în care el ne putea vedea de sus, din casă, toate mișcările, tupilîndu-se cînd la fereastră, cînd la gaura din ușă, fremătînd de plăcerea de a observa cum zgomotele mici venite din camera lui ne congelau sîngele și-l împingeau brusc dinspre inimă, ca pe un șuvoi de gheață, în două extreme deodată, în cap și în picioare, dîndu-ne senzația de gol total în viscere, de cap greu și picipare de beton, asta ne făcea să rămînem o vreme ca electrocutați, și numai după un timp o porneam din nou spre prelată, nici nu ne trecea prin minte să ne revoltăm, aveam doar gustul aventurii, ațițat chiar de bătrîn din momentul cînd — spunîndu-ne : nu cumva să dea dracu să-mi furați din nuci, că vă rup urechile ! — ne devenea complice și jandarm, dar plăcerea lui nu era să ne pedepsească în vreun fel, ci să ne urmărească de la distanță, nevăzut, dar ghicit în fiecare clipă, ca un păianjen ascuns mișcîndu-se pe o pînză invizibilă, o imagine în stare să ne excite grozav, un păianjen jucăuș și de treabă, căci, după aceea, cînd ieșea în curte, nu ne certa și vorbea cu noi de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat și așa a fost mereu.

MATINALA AVENTURĂ

Motto :

„Să presupunem că vreți să-i spuneți cuiva care este diferența de gust între vinul alb și cel roșu. Acesta vi se poate părea a fi foarte simplu Dumneavoastră știți foarte bine care este diferența, atunci de ce n-ar fi ușor de explicat și altcuiva. Cu toate acestea veți întîmpina cea mai mare dificultate în a exprima această diferență în cuvinte. Și probabil veți încheia spunînd : «Uite, nu pot să-ți explic. Bea vin roșu și apoi din cel alb și vei vedea care este diferența»"...

Erich Fromm, **Limbajul uitat**

O lumină palidă, însă plăcută se scurge printre perdelele lungi, ornate cu frunze mari de ferigă, se așază pe lucrurile aparent neorînduite de pe biroul larg. Căderea ei oblică produce o penumbră densă în restul încăperii, unde se ghicesc doar contururile obiectelor. Astfel umbrite, ele par cuprinse de o limpede somnolență din care a dispărut orice urmă de agresivitate. Fragila adiere strecurată prin ochiurile plasei de la geam trece peste trei trandafiri galbeni, se despică întîlnind profilul prelung al vazei indiene, adună lucirile metalului lustruit de o mînă sigură și le proiectează în oglinzile de nichel ale barelor mașinii de scris. La rîndul lor, acestea le trec prin carnea transparentă a celei mai recente frunze de colocasia. Se scurge apoi în picătura de transpirație vegetală din vîrful frunzei, cade scurt pe ceara parchetului și se sparge cu un sunet de picătură de ploaie izbită de un pervaz. Aburul spiralat ce crește din ceașca

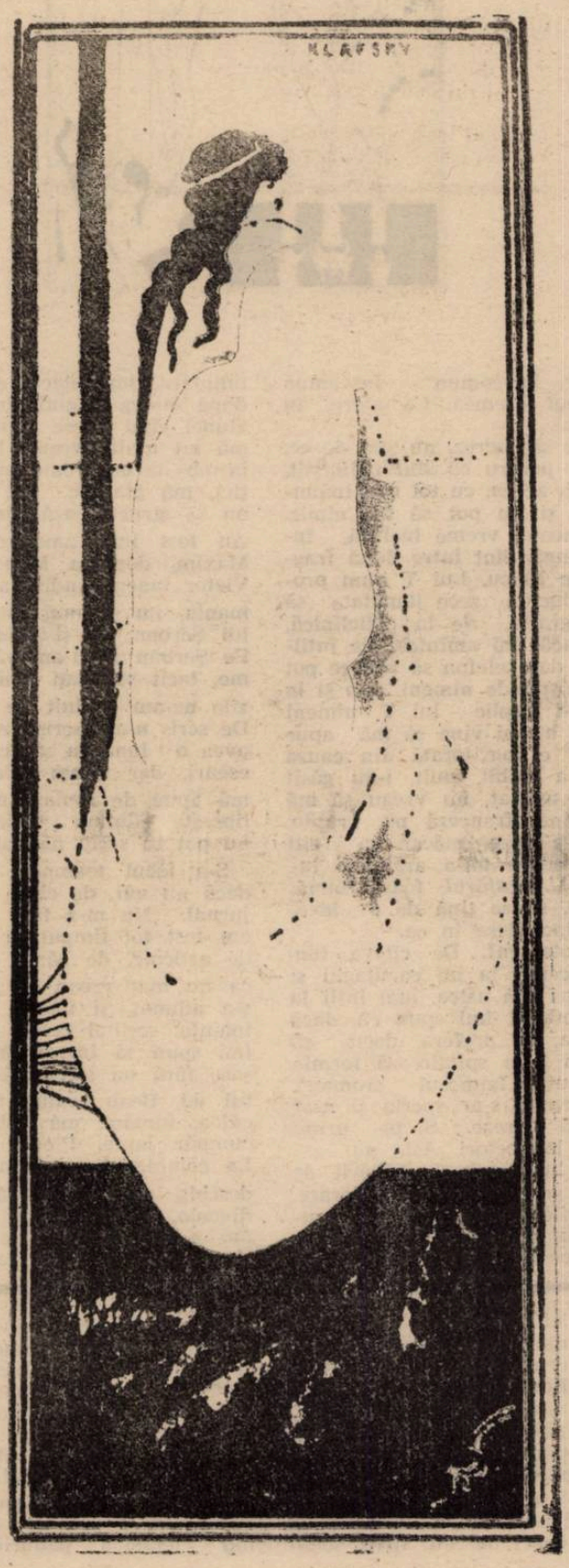

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale graficianului A. V. Beardsley (1872 - 1898).

de ceramică maronie se prelinge pe catifeaua petalelor de trandafiri, continuă să se înalțe spre a se contopi cu miresmele încăperii, atrase de curenții din partea superioară a ferestrei, dar undeva mai sus surprins de o forță contrară care îl absoarbe, la început fin, apoi cu o tot mai pronunțată lăcomie. Trecînd prin craterele nărilor, aroma lichidului și mirosul trandafirilor schimbă direcția privirii îndreptate spre claviatura gri a mașinii de scris, o împinge tăcut și moale către pagina captivă, pe jumătate scrisă, pe care stăruie cîteva clipe. Ezită printre litere fără să le poată organiza într-un sens, se pierde pe toată întinderea albă și așa, risipită, se retrage în ea însăși.

Acolo nu mai este decît gînd care se zbate, dar cum și pentru ce nu știe decît cel din fața mașinii de scris, însă el tace. Privirea mai e încă fixată pe suprafața mată a hîrtiei pe jumătate scrise.

După un timp, se desprinde, nesigură, învăluie vaza, nu reține încrustațiile și ricoșează între trandafiri, unde doi curenți de aer atrag paralel miros amețitor, împingîndu-l înspre burdufurile plămînilor. Aproape instantaneu, o mînă, cea stîngă, se pare, după verigheta de aur roșcat, se îndreaptă către ceașca de pe birou. Două degete, cel mare și arătătorul, prind între ele toarta, asemănătoare ca formă unei urechi, inelarul caută un punct de sprijin, punctul unde se află maximul echilibru. Celelalte două, lipindu-se unul de altul, se trag mai jos. Ceașca se desprinde de pe farfurioara ce părea să facă un corp comun cu ea, tremură ușor cu mîna care o susține și așa buza ei ajunge să se sprijine pe buza de jos a celui de la mașina de scris. Mîna face o mică întoarcere, lichidul de culoare închisă se varsă pe limba roz, ce deja îl pîndise.

Privirea se întoarce în ea însăși, devine gînd, fără trup, ce nu poate fi văzut. Conturul ei stăruie, totuși, printre trandafiri, inert.

Mîna reașază ceașca pe farfurioară, reîntregind imaginea corpului comun. Revine, în timp ce dreapta ridică brusc un capac de lemn. Obiectul lung, alb, uscat, freacă aerul, se oprește între buze, mîna stîngă, se pare, după verigheta de aur roșcat, aduce o cutie din care dreapta extrage un băț pe care îl împinge razant pe cantul poros, negru-albăstrui. La o nouă frecare o flacără se ivește în capătul bețigașului dintre degete. Ea răspîndește un miros greu de sulf și apropiindu-se de tutunul galben, îl aprinde.

MECANISME CU STRIGĂT

Merge gesticulînd strident, aparent teatral, iar cînd nu și le bîțîie, mîinile nu îi atîrnă pe lîngă corpul crispat ci țîșnesc oblic, ridicate și rigide, formînd două unghiuri de 45°. Par bătute în umeri, forțate să stea în acea poziție incomodă chiar și privirii — două aripi subțiri și înțepenite. Chiar mișcîndu-se, urmează o traiectorie fixă : sus-jos, sus-jos. Te aștepți să auzi și un scîrțîit însoțitor.

Are un bazin lățit, diform, pe care carnea dă impresia unei scurgeri dinspre umerii înguști și împinși în față, ușor aplecați, parcă apăsați de o mînă care nu se vede, însă există. Picioarele, apropiindu-se pînă la contopire spre genunchi, se despart către labe. Uzați, pantofii sînt și sparți în zona degetelor mici, urmări ale unor silențioase explozii de sudoare și înghesuială.

Merge tîrșit, bătînd din aripi. Capul mare, cu o privire sălbatică, se întoarce mereu și brusc în spate, spre stînga. Mișcarea sa ritmică față-stînga-înapoi este simultană filfiitului ritmic al brațelor, imaginea fiind a unei broscuțe mecanice săltînd hilar, grație unei spirale de oțel și unei chei.

Înaintează strigînd spre o umbră feminină tîrîtă de un fox, gînditoare și plictisită : de ce nu mă lasă în pace ? uite cum mă urmărește ! Apoi, întorcîndu-și iar capul, unei umbre ce se ascunde după o colonă de marmură : să mă lași în pace, auzi ?... ce p...! Din nou doamnei : spune-i să mă lase în pace !

Se depărtează bîțîit, lăsînd în urmă un glas subțire, aproape străin de corpul din care a izbucnit.

Acum strigă strident doamna : de ce nu îl lasă, de ce îl chinuie atîta ? și nu știu dacă mi se adresează mie sau foxului bej, în timp ce acesta o tîrăște îndîrjit.

Mai departe, undeva în spate, dintre boschete negre, se sparge în aer un urlet lugubru, de cîine sau de copil bătut cu înverșunare și pricepere.

Din întunericul gangului, de după coloane, umbra se strecoară furiș. După cîțiva pași, apare sub lumina verde a semaforului un băiat de vreo treisprezece ani, blond, cu smocuri de puf pe față, pe buza superioară, pe bărbie. Între ele, ceva mai sus, sub ochi, se întind cîteva bube.

Puberul merge îndoindu-și trupul bruso, la fiecare pas. Oscilează la stînga și la dreapta, depinde de piciorul care se mișcă. Mîinile îl atîrnă în față, e mult aplecat și brațele se arcuiesc spre genunchi. Mișcările sînt naturale sau trucate, nu îmi dau seama.

Se uită spre stînga. Insistent, lung și aproape că simt o durere fizică. Nu înțeleg ce vrea, de fapt. Așteaptă să mă iau de el ? Nu îl e teamă, se vede. Nu mai suport și pleo privirea. Mă abandonează și se furișează din nou pe lîngă ziduri, căutîndu-l pe cel cu aripi rigide, care merge cu capul ridicat și răsucit în spate, tîrîndu-se, simțindu-l pe urmăritor.

De ce nu îl lasă în pace ? să-l lase în pace ! Nu mai suport !

Ioan Flora

DOINĂ

Începuse sîngele să cadă în vreme,
ceasul și orele să se destreme,
să nu mă mai bată vînturile,
iernile și gîndurile.
Stau, întreb și-s sunet plin :
nopțile de unde vin ?

Sîngerie, frunza tot în frunză pică.
Limba suie-n veac și iarăși se despică.
Versurile mele, toate,
îmi tot spun cum vremea bate,
cum în vară iarna sună,
cum luna ar putea să-și spună
flacăra și moartea bună.

Focul obosește și suie în casă.
Eu la cine intru și m-așez la masă ?
Stau, întreb și-s sunet plin :
nopțile de unde vin ?
Cine-mi crește cerul printre lungi popoare,
fără ca să știe că un cer mă doare ?
Unul singur este,
vinețiu și, poate, înghețind pe creste.

Și iată că de-o vreme turme nu mai sînt,
case albe și pămînt,
doar fîneri și liniști și-odihnă, împlinite,
frumuseți din auzite,
cîntece ce vor să pară
luminări și mers și țară.

Începuse sîngele să cadă în vreme,
ceasul-și orele să se destreme,
să nu mă mai bată vînturile,
iernile și gîndurile.

PONTICA/DESPRE IERTARE ȘI GRAȚIERE

Iernile sînt aici aspre, de-ngheață vițelul de aur
în vacă și vița plesnește precum coarnele de melc
în aerul de cnut.
Bruma de greacă a localnicilor e stîlcită rău și barbară,
dar pînă și barbarii pot fi îmblînziți
și-aduși pe calea rînduielilor tale imperiale,
valurile însă, nici vorbă !

De Roma mi-e dor...
Căci, așa cum prea bine știi, fericit este cel ce poate
să-și apere cu patimă și curaj iubirea.
Alții vor spune, vor gîndi poate : In sua fata ruit.
Și cu toate acestea,
țărmurile bănuite doar, depărtările și uneori pescărușii
și asfințitul soarelui pe mare...

Aici vinul îngheață în vase și versurile în gîtlej și-i cert
că te-am iertat încă din prima clipă, imperator al meu,
călăul meu iertător în toate și binefăcător,
și-mi place să cred
că și tu m-ai grațiat de mult iertîndu-mă și că numai
rătăcirile și naufragiile mulțimii de vase
ce trebuiau să-mi aducă mîntuirea...
(din gura, din pana ta aurite !)
numai ele ce mă mai țin în părăginire ca pe o vie
uitată
în vidul înghețat din Hiperboreea.

Te-am iertat, o, te-am iertat, Auguste !
Ajută-mă să ies
nevătămat din marea aceasta de tină și gheață !
Permite-mi să-mi deapăn curînd un cuib liniștit
la umbra piciorului desculț al celei ce o iubesc
și o știi !
Ave, părinte imperial !

Despre verile la Pont, Publius Nasso n-a scris nimic.
Poate că vara, pe-un cer înstelat și abrupt
admira totuși mersul legănat al femeilor sarmate
(care nu știau să toarcă și nici să țese),
purtînd cu desăvîrșită grație vase cu apă proaspătă
în vîrful capului luminos.

Nu-și dezlipea, presupun, ochii de la gleznele lor arcuite
venind de la fîntînă
și uita pentru o clipă și de Salmona și de Corina
și de mulțimea sarmaților și a geților alergînd sălbatic,
cu ghioage și cuțite la brîu, pe cai iuți și mici.

Despre verile la Pont, Publius Nasso n-a lăsat nimic.

Simion Mioc

RUGA

Vatra, sufletul, căința
unt și moartea și sămînța...

Zodiac al vieții mele,
palmă, tu, arsă de stele,
Dumnezeu e peste lume,
adevăr ascuns în nume !

Tu ești zvonul și izvorul
măștilor din astă lume.

L-ai prescris pe cel hain
singur să se bîntuie,
întru zîmbetu-i calin,
singur, să se mîntuie...

Fulgeratu-ai pre Ea
cu un sîmbure de stea :
unic fiu, purtat de soarte,
lîngă moarte, lîngă moarte !

Și pe Iosif, în fîntînă
generații să rămînă...

Cum străbate prin alcov
Sîncle din bietul Iov !...

Armonia-i armonie :
nu-i un tîrg, nici veresie.
Kant rămîne veșnic Kant —
profunzimi de diamant !

Dar deasupra tuturora,
Veșnicul învîrte hora,
și în tine și în mine,
între avînturi și ruine.

ACUARELĂ

Porumbii albi „en vol"
— elan spre libertate —
vor zice unii, alții...

...și canotori la rame
trăgînd din greu și forță,
să aibă mușchii zdraveni...
Dar pentru ce ? întreabă
copilul și o babă...

Dezleagă, tu, problema
și genial vei fi !
Te vom serba cu pompă,
cunună și discursuri !
Atît.

(Cu sufletul în gît !)
Iar vremile vor curge
printr-un tipar leit,
avînd canon Elea și
țintă Heraclit...

SCLIPĂT ÎN APĂ

La marginea apei
un cuplu s-arată :
slujbașii lui Eros,
de-a pururea fi-vor,
Băiatul și-o Fată !
Zbucniră și pomii
în alb, către slavă.
În mine aună,
amară și gravă,
sintaxa străbună...
Să fie a bună
sclipirea din undă
și umbra din lună ?
Pesemne, acuma,
gîndacul și puma
uitate-s de rele
și-adastă-mpreună
miracolul lumii...

1. 04. 1991

MINIATURI

Pentru A. B. ...

M-a podidit ca apa
și plînsul
un taragot sunînd...
Pîlpîie sufletul — o frunză
pe apă...
... și ducă-se, ducă,
prin miezul de noapte
și-oglinzile lunii,
spre palmele mumii
și marginea humii...
Amin !

UN MARE EMINESCOLOG...

(urmare din pag. 3)

le istorie, așa cum poetul a văzut-o la ămpul său. Deci, istoria este continuă și această continuitate dă astăzi valabilitate operei lui Eminescu. Nici un guvern român nu are dreptul de a prelua, în numele unei conjuncturi de moment, ceea ce ține de istoria noastră și nici de a decide ceea ce numai „țara", cu istoria ei, trebuie să hotărască. La Eminescu găsim argumente pentru acest drept al „țării" în studiile lui politice, în care Bucovina și Basarabia sînt capitolele unui proces istoric numit de el „independența reală" a Țărilor Române, pusă față în față cu „independența formală" consemnată de tratate de independență. Deci „forma" tratatelor nu are valoare istorică fără o politică de „independență reală" a țării.

— Ce m-a impresionat mereu pe mine în ultima vreme este adevăratul cult pe care oamenii de acolo îl au pentru Eminescu și care nu mi se pare de loc unul festivist și de fațadă, așa cum... În măsura în care această observație vi se pare corectă, ați putea comenta acest fenomen ?

— Pentru basarabeni cultul lui Eminescu este în faza cultului pentru Ideea lui privind independența reală a țării. El este un zeu protector al Cugetului românesc într-o lume înstrăinată multă vreme de neamul românesc și limba lui. Poeții merg mai departe decît profanii politicii în deschiderea spațiului spiritual al istoriei, dincolo de orice „dictate" și „tratate" de conjunctură. „Capitulațiile" vechilor domnitori români, la care poetul se referea pentru susținerea „independenței reale" a Țărilor Românești, prevedeau o garantare a altarelor în care ideea românească să se poată menține ca flacără de cult, independent de orice „vîlvătaie" din afară, iar dacă astăzi cultul a devenit „laic" este pentru că toți laicii au reintrat în incinta marii Idei, ca o formă de salvare național(sub semnul protector al limbii române. Iar limba trebuie să redevină din nou „sacră", în serviciul divin al Ideii de neam, căci din nou se poate pune acum pe fruntarul noului edificiu al „Moldovei suverane" : „Extra eclaesiasm nulla salus", iar numele salvării prin limbă și cultură pentru Moldova este **Eminescu.**

— Domnule profesor Eugen Todoran, mi-aș mai permite o întrebare, poate nu chiar atît de comodă ; sînteți acuzat, pe rînd, cînd de atitudine șovină și antimaghiară, cînd, atunci cînd interesele dezavuării dumneavoastră o cer, promaghiar, așa cum s-a întîmplat recent, la un nivel subintelectual, într-unul din ziarele (de fapt, oficiosul) puterii. Cum vă explicați dumneavoastră acest val de naționalism, de ură rasială, de șovinism ?

— Acuzațiile au substratul conferit de intențiile acuzatorilor dintr-o parte sau din alta. Nu le-am dat importanță pentru că nu am vrut să fac din aceasta o politică. Problema maghiară nu o pot expune acum într-un spațiu limitat, poate voi reveni cu altă ocazie, dar cred că mult mai gravă este denaturarea ei într-un pretext cu rezultate politice. Acum de făcut nu este altceva decît a lăsa pentru lada trecutului toate provocările politice ale unui șovinism național, fie el maghiar, fie român, pentru că pînă la urmă, cum se știe, istoria nu se oprește niciodată, și ceea ce este cu adevărat, va trebui recunoscut să fie, dacă pretextele demagogiei politice vor dispărea.

— Și o ultimă întrebare, domnule profesor. Există un spirit eminescian al culturii noastre care este amenințat ? Care ar trebui salvat pentru că se află în pericolul degradării axiologice și al mutilărilor semantice ?

— Întrebarea o reiau în sensul celor spuse mai înainte despre Eminescu. „Spiritul eminescian" a predominat toate etapele istorice ale culturii române moderne. Dar cred că „eminescianismul", înțeles nu în formă, ci în spirit, se transmite și prin alte nume : Blaga, Barbu, la care în grade diferite se mai pot adăuga și alții. Dacă se va putea vorbi de o prezență istorică majoră a culturii române în viitor, Eminescu va fi recunoscut ca temelia templului, iar piatra din vîrful unghiului va rămîne mereu un spațiu deschis. Cînd ne gîndim la Eminescu, în această posibilă deschidere, el rămîne pentru noi un simbol viu al Cugetului românesc, pentru a cărui Idee limbajele receptării lui vor putea fi mereu altele.

Cronică plastică

VASILE PINTEA — ecuația timpului

În fața timpului artistul rămîne imun și se disociază de om, purtătorul real al vîrstelor. Vasile Pintea aniversează în acest an șase decenii de viață. Întreaga lume propusă de el a pornit de aici, din atelierul său, locul marilor festinuri ale creației, ale meditației și dramei sale. Aici și-a conturat universul cu migală de artizan, linie cu linie, tușă cu tușă; aici s-au reîntors în el amintirile toposului ancestral pe care le poartă cu sine. De aici pornesc spre ceilalți, spre o întreagă lume, faptele de măiestrie, ce ascund sub forma bucuriei, tensiunea lăuntrică, voința de a crea.

Vasile Pintea a trecut prin arta sa granițele țării, ale continentului, fiind unul dintre puținii graficieni români ce au avut șansa de a expune pe aceleași simeze cu un Dali, Mirò, Sauvage, Buffe, Bernard, Picabia... cum și aceea de a-și constitui creația în două toposuri artistice, aflate la distanță de mii de kilometri: unul la Timișoara, altul la Paris, în atelierul Lecourière Frélaut. Aici sau acolo, artistul a rămas același, abordînd toate tehnicile gravurii clasice și moderne, ale graficii în general și a reușit să lase în urma sa o operă amplă, de o impresionantă coerență. Imagistica propusă de Vasile Pintea în mii de schițe, ilustrații, gravuri sau picturi este constant figurativă.

Ceea ce frapează de la bun început este natura dublă, poetică în detaliu și narativă prin ciclurile ample realizate. Studiul aprofundat, compoziția îndelung gîndită, simbolica propusă, configurează universul meditației sale artistice asupra condiției telurice și totodată cosmice a omului. Ciclurile „Arheologie" și „Spațiu subacvatic" — ambele investigînd o realitate de dincolo de lumina zilei, deși aparent păstrate în lumea teluricului și acvaticului, vorbesc, în fond, despre dimensiunea cosmică a omului. Jocul subtil propus de artist vizează însă o dimensiune absentă în arta plastică — Timpul. Vasile Pintea descoperă pentru sine și pentru privitor sensul profund al timpului în definirea condiției umane. Aici, Vasile Pintea se dovedește a fi un adevărat poet. Un poet ce scrie cu semne și simboluri, cu pete de culoare și o extrem de bine stăpînită artă a liniei.

Contactul îndelung avut cu arta europeană, cu cea japoneză sau de dincolo de ocean i-a înlesnit să-și descopere propria personalitate artistică, rămasă în afara vreunei influențe, astfel încît orice lucrare, aflată astăzi în mari muzee și colecții din lume, poartă o amprentă inconfundabilă. Dar jocul cu timpul, ca dimensiune umană, este abordat de Vasile Pintea și dintr-o perspectivă narativă, în ciclurile de ilustrații la „Ciulinii Bărăganului" de Panait Istrati, „Luceafărul" de Mihai Eminescu sau în cel numit „Ion Creangă". Aici se contopesc cele două valențe ale jocului său, pentru că fiecare dintre ilustrații, luate în parte, sînt interpretări poematice ale timpului, pentru ca prin ansamblul lor lucrările să compună o unitate imagistică de o cursivitate temporală de tip evolutiv-narativ. În fond, artistul nu ilustrează un text, ci îl rescrie prin imagini în propria sa viziune. De aici și semnul de continuitate emble-

matică, recognoscibil atît în ciclurile sale de gravuri, în ilustrații și în compozițiile realizate în guașă, acuarelă sau tempera. De la lumea imundă, telurică, sau acvatică, pînă la ilustrațiile populate cu figuri umane și, mai departe, la compozițiile figurative din pictură, se regăsește o constantă căutare de a reflecta realitatea folosindu-se de elementele ei; o anumită bucurie stăpînită de a restitui imaginea lumii printr-o viziune originală, inconfundabilă. Fondul aspru, bîntuit de culori reci, prezent și în ultimele compoziții, dă dimensiunea tonalității grave a registrului interior al artistului, unde culorile calde sînt bine temperate, iar lumina e înțeleasă ca venind de undeva din afara universului imediat, pentru a descoperi o realitate existentă.

Personalitate complexă, asupra căreia s-au exprimat cele mai prestigioase nume din critica de artă românească, Vasile Pintea, prin lucrările sale de grafică și pictură înscrie în arta noastră contemporană o pagină de mare originalitate. Căci ce poate fi mai dificil decît să-ți propui o abordare plastică a lumii dintr-un unghi de interferență al artei, atît cu literatura prin viziunea poematică și narativă, cît și cu muzica, prin ritmul compozițiilor și cromatică, arte recunoscute ca fiind prin excelență temporale.

Paul Eugen BANCIU

Top

PHOENIX - modernitatea clasicilor

Adolescent fiind, am avut fericitul prilej ca într-o seară de toamnă aici, în orașul copilăriei mele, la Timișoara, să cunosc o mare artistă a cîntecului nostru. Cînd, abia stăpînindu-mi emoția, i-am solicitat un autograf Doamnei Ioana Radu, căci despre ea este vorba, aceasta mi-a scris pe reversul unei ilustrate următoarele cuvinte: „Cine nu iubește romanța îmbătrînește repede". Dincolo de semnificația acestora, adeverită în timp, am înțeles mai tîrziu că tinerețea se află pretutindeni, că ea e o stare de spirit și că te poți lesne convinge de acest fapt ascultînd cîntecele noastre vechi.

Încercări de integrare a specificului folcloric în creația proprie, aducerea melosului popular la nivelul modernului au preocupat și formațiile noastre rock în perioada anilor '60, adică în perioada timpurie a rock-ului românesc, cînd acesta abia se afirma căutîndu-și o identitate proprie. Mai presus de „Sideral", „Entuziaștii" sau „Sincron", la care această delicată operațiune se limita la artificiosul transfer de ritm și armonie în aria noului sunet, capitol în care a excelat „Savoy", grupul PHOENIX a conferit propriei muzici valențe estetice noi, originale, introducîndu-le în circuitul de mare audiență al muzicii rock. PHOENIX a operat mereu în favoarea autenticității, evitînd cu bună știință tentantele rețete ale suficienței de care aminteam mai sus. Pornind de la cunoașterea amănunțită a datinilor și obiceiurilor românești, strălucitoare atît prin conținutul lor artistic, cît și prin sensul lor înalt moral, datini și obiceiuri care ocupă un loc de seamă în spiritualitatea noastră contemporană, grupul amintit a realizat ceea ce peste două decenii se va numi *Ethno-pop* — o muzică nouă în care tradiția artei sunetelor se împletește cu modernul într-un tot de incontestabil efect.

Îmi amintesc, evocînd acest act premonitoriu, de interesul pe care *Nicu Covaci*, pilonul formației, îl manifesta pentru arta noastră populară în general și pentru cîntecul arhaic în special. Recitesc cronica spectacolului *„Cei ce ne-au dat nume"* pe care am scris-o acum două decenii și îmi apare tot mai clară explicația succesului *de atunci* și *de acum* al „Sound"-ului inconfundabil, irepetabil al grupului născut aici, la Timișoara. Muzica formației PHOENIX a fost și rămîne românească prin intonațiile și culorile sale sonore, o muzică simțită în egală măsură atît de cei care o oferă cît și de public, indiferent de vîrstă. Adevăratul rock românesc s-a dovedit viabil peste timp. Tineri care nici nu erau născuți pe vremea cînd părinții lor fredonau *„Negru Vodă"* sau *„Meșterul Manole"* au cîntat la unison cu cei de pe scena primului nostru „Woodstock" organizat cu prilejul zilei de 1 iunie la București. „Ideea a fost a noastră" (de a-i aduce pe „Phoenix"-i, *n.n.*), declara Luminița Velciu, reprezentanta Departamentului Tineret din Ministerul Tineretului și al sportului. „De două zile toți avem 18 ani", afirma M. Tatulici în lunea cînd i-am urmat entuziasmați îndemnul de a *veni și noi pe programul doi*. Știam noi motivul ca și realizatorii emisiunii de peste trei ore, cu derogarea de a fi depășit programul transmisiei „numai cu 10 minute".

Sigur, mulți timișoreni au fost răniți în amorul propriu, deoarece, așa cum se proiectase, formația „Phoenix" era așteptată încă acum un an aici. Nu s-a supărat însă nimeni. Am înțeles că există greutăți în organizarea unui spectacol „Open Air" și că băieții n-aveau cum să facă față singuri acestora. Și parcă ni s-a luat o piatră de pe inimă cînd Nicu Covaci de-acolo, de după sticla ecranului Tv, a promis că în august va fi prezent la Timișoara. Evident, cu formația „Phoenix". Veniți băieți, timișorenii vor și ei să respire legendă!

Petru UMANSCHI

La fanion

RĂDULESCITĂ ACUTĂ

În mod normal, după ce d-l Rădulescu a fost prins la frontieră cu sute de kilograme de miez de nucă și alte mărfuri — unele din ele mai mult ca sigur furate de terțe persoane! — domnia sa ar fi trebuit să plece singur. Niciunde în lume o astfel de rușine nu se poate suporta, pentru că nici un club nu ar accepta ca antrenorul **să încalce flagrant legile statului și să știrbească prestigiul național**, așa cum d-l Rădulescu a făcut-o. Cu atît mai mult cu cît — laolaltă cu echipa — era recidivist! Adică presa iugoslavă a mai scris cu lux de amănunte cît de buni negustori sînt **unii** antrenori din România. Adică sportul românesc a mai fost o dată batjocorit. Și totuși, domnia sa —probabil în mare criză de bani, din moment ce, de la venirea la cîrma echipei a cîștigat doar... 1 731 125 lei — a preferat să se întoarcă de la vamă și să pericliteze turneul decît să piardă afacerea. Nu știu dacă a achitat motorina autocarului, dar ce importanță mai are asta acum. Ce importanță are asta într-o societate care continuă să creeze privilegiați. Unul dintre ei este chiar d-l Costică Rădulescu și — nu o să credeți! — pentru că fiul său nu a reușit la facultate a primit 140 000 de lei. În virtutea cărui drept? Care club din Apus ar fi făcut acest lucru? Nici unul, dar absolut nici unul nu ar fi trecut peste contractul în care este cuprins antrenorul nu și familia, vecinii, neamurile etc. Iar pentru că fiul dumisale nu a intrat, d-l rector este — citez dintr-un interviu a cărui înregistrare o păstrez — „CRIMINAL".

De cîteva zile în astenia asta de vară ploioasă, d-l C. R. ne atacă prin ziare ce apar lunea și la radio. Stați blînd!

Marcel TOLCEA

Ochiu mortului

Diferența dintre STAS și paraSTAS

În urma articolului din numărul precedent al revistei noastre sîntem nevoiți să ne restrîngem spațiul tipografic după cum și la Televiziunea română s-au restrîns spații. De exemplu cele din fața sediului, momentan, concesionate Societății autohtone de sîrmă ghimpată și societății culturale Corul Ofițerilor (conducerea muzicală Iosif Sava). După cum s-a restrîns și producția de cărbune a țării timp de trei zile de iunie, anul trecut, dar au venit ei la Bucale și au scos din capul legionarilor loviturile de stat pe 1.000 de ani, nimerind — din greșeală — și cel al d-lui Alexandru Stark care se află momentan pe malurile Senei, Rivanol Gauche. În rest, toate dimensiunile au rămas STAS în afară de cea dintre Micul Ecran și Tot Mai Micul Obraz ce tind să se contopească.

NELSON

Climat

● Cum se poate constata cu ochiul liber, printre două averse vara și-a intrat în drepturile ei. ● Climatul cultural fără a lua o tentă prea estivală, îmbracă haina vacanței. ● Pe scenele teatrelor aceleași spectacole ● La Filarmonica de stat „Banatul" în cadrul ciclului „Tinere talente" a avut loc concertul tradițional de sfîrșit de an al elevilor Liceului „Ion Vidu" și primul concert al studenților Facultății de Muzică. Dirijor, Petru Oschanitzky. ● La Casa de cultură a Studenților a avut loc vernisajul unei expoziții metodice a educatorilor de artă plastică din învățămîntul de cultură generală al orașului. ● Facultatea de Muzică din Timișoara a prezentat un recital de orgă susținut de Ștefan Rancov cuprinzînd lucrări de Butexhude, Bach, Boemann la Domnul din P-ta Traian. Spectacolul se înscrie în cadrul manifestărilor „Timișoara muzicală academică". ● Sub egida Asociației Artiștilor Plastici „Romul Ladea" a avut loc vernisajul unei expoziții de grup de pictură și ceramică, la Galeria „Bastion". ● La Casa de cultură a municipiului Timișoara a avut loc simpozionul „Sorin Titel" la care și-au dat concursul o seamă de personalități ale literaturii și culturii din țară și străinătate. Între invitați s-au numă și Vasile Vasa Baronu, ziarist și poet, redactor la Radio Novi Sad, secretarul comunității române din Vojevodina și prof. Gheorghe Lifa, președintele Societății de limbă română din Vojevodina. ● Secția de artă a Muzeului Banatului va deschide o expoziție de artă plastică interbelică în sălile Palatului Baroc din Piața Unirii. Expoziția include și o retrospectivă Julius Podlipny. Organizatoarea acestei expoziții este criticul și istoricul de artă, Ileana Pintilie-Teleagă. ● Asociația culturală de prietenie România — Israel, Filiala Timișoara și-a inaugurat recent noul sediu (str. Mihail Kogălniceanu nr. 19). Cu acest prilej au luat cuvîntul acad. prof. dr. doc. Pius Brînzeu, prof. univ. dr. Eugen Todoran, șef rabin Ernest Neumann, istoricul Eugen Glück, acad. Dan Mateescu și artistul emerit Gheorghe Leahu. Solista Filarmonicii de Stat „Banatul", Luminița Burcă a susținut, în încheiere, un recital de vioară. ● Un anunț din partea Centrului Cultural al Alianței Franceze. În colaborare cu Teatrul Național din Timișoara va avea loc SPECTACOLUL EXTRAORDINAR cu piesa **Monsieur Songe** de Robert Pinget, în regia lui Jacques Seiler (Franța), vineri, 21 iunie, ora 19, în sala Teatrului Național. ● La Casa de cultură a Studenților din Timișoara a avut loc un spectacol la care și-au dat concursul formația de muzică și dansuri populare sîrbești „Mladost" și secția de limbă sîrbă a trupei teatrale „Thalia".

A. Z.

DATATIM S.A.

ISTORIC, EVOLUȚIE, TENDINȚE

În 1975 a luat ființă la Timișoara FMECTC — cunoscută ca FABRICA DE MEMORII. Avînd cîteva zeci de angajați producea memorii cu inele de ferită. Seriozitatea și competența manifestate de la început de tînărul colectiv au permis colaborări fructuoase cu firmele CII și AMPEX în domeniul modulelor și blocurilor de memorie cu ferite.

Concomitent a început și fabricația modulelor și blocurilor de memorie semiconductoare, cu capacități modeste la început, de 32 Ko ajungînd în prezent la module de 1-4 Mo.

Din 1985 are loc o reorientare a firmei în sensul utilizării masive a microprocesoarelor realizînd în premieră pe țară calculatoare personale pe 8 biți (AMIC, PRAE, TIM-S, MICROTIM), familia de digitizoare și tableta grafică. Urmează saltul la microprocesoarele de 16 biți care permit realizarea calculatoarelor PC și a stațiilor grafice, cititoarelor de cartele magnetice, diverse'or interfețe.

În paralel s-a dezvoltat și o producție de bunuri electronice de larg consum.

Din 1990 FMECTC s-a numit Întreprinderea de Microcalculatoare și Programe, iar din aprilie 1991, este Societatea Comercială DATATIM S.A.

În cursul anului 1991 DATATIM va deveni producător de centrale telefonice digitale, în cadrul unei societăți mixte urmărindu-se realizaroa unei capacități finale de 500 000 de linii pe an.

PRODUSE

DATATIM vă oferă o gamă largă de produse:

- STAȚII GRAFICE în configurații conținînd:
  - Calculator PCXT/AT
  - Tastatură
  - Monitor monocrom sau color
  - Imprimantă 80-132 caractere
  - Digitizor PD90 PD50, GT30
  - Plotter
  - Mouse
- CALCULATOARE PC INTERCO[illegible]
- CALCULATOARE PC XT/AT
- DIGITIZOARE PD90, PD50, GT3[illegible]
- CALCULATOARE PERSONALE TIM-S CU:
  - Imprimantă 80-1[illegible] caractere
  - Monitor monocrom sau color
  - Casetofon
- CALCULATOR PERSONAL MICROTIM CU CASETOFON
- MODULE ȘI BLOC[illegible]RI DE MEMORIE (32 Ko — 4Mo)
- CEASURI ELE[illegible]TRONICE AUTO (Dacia și Oltcit)
- ALARME AUTO
- ALARME PE[illegible]TRU APARTAMENTE, MAGAZINE
- PANOURI DE RECLAMĂ LUMINOASE CU LED-URI
- DIVERSE INTERFEȚE
- TASTATURI PLATE
- CABLAJE IMPRIMATE dublă față, găuri metalizate (PROIECTARE ȘI REALIZARE)
- AGENDĂ TELEFONICĂ ELECTRONICĂ
- CITITOR-INSCRIPTOR DE C[illegible]RTELE MAGNETICE
- TERMINAL INDUSTRIAL DE CULEGERE DE DATE
- TASTATURI PENTRU TELEFON

SERVICE

Întreaga gamă a produselor DATATIM, este susținută în perioada de garanție și postgaranție de un service propriu (cu sediul în Timișoara și cu cinci filiale în țară) care la cerere face instalarea și instruirea beneficiarilor.

Adresele filialelor service D A T I M :

LOCALITATEA	*STRADA*	*TELEFON*
Timișoara	*Gh. Lazăr 9*	*961/35966/184*
București	*Cl. Floreasca 167*	*90/797140/245*
Cluj Napoca	*Republicii 109*	*951/17681/908*
Deva	*Bv. Decebal bl. P*	*956/15082/23*
Iași	*Bv. Copoului 11*	*981/46534*
Tg. Mureș	*Bolyai 3*	*954/39686*

IMPORTANT !

La sediul firmei s-a deschis un magazin propriu prin care puteți cumpăra în numerar:

- *Ceasuri electronice auto*
- *Alarme auto și alarme pentru clădiri*
- *Panouri de afișaj*
- *Calculator Microtim — compatibil Spectrum*
- *Joystick-uri, mouse-uri*
- *Dischete DD și HDF de 3,5" și 5,2".*
- *Calculatoare de birou cu imprimantă*
- *Componente electronice diverse*

CALCULATOARE

Partenerul dumneavoastră în domeniul electronicii profesionale și al telecomunicațiilor !

Calculatoare (compatibile IBM)
Calculatoare interconectate
Stații grafice
Digitizoare
Memorii
Tastaturi plate
Circuite imprimate
Proiectare hardware și software
la cererea beneficiarului

STAȚII GRAFICE

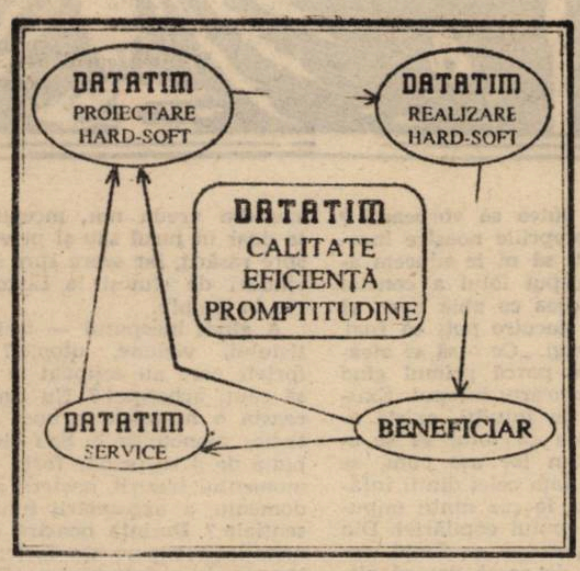

DATATIM S.A

DIGITIZOARE

Numai o firmă cu renume, tradiție și experiență de aproape două decenii în domeniul tehnicii de calcul poate fi partenerul dumneavoastră !

DATATIM S.A.
1900 TIMIȘOARA — ROMÂNIA
STR. GHEORGHE LAZĂR NR. 9
TEL. 961 - 3.78.04, 3.00.78, 3.55.55
FAX 961 - 33418
TELEX 71380

COOPERATIVA „DINAMO" TIMIȘOARA

CU SEDIUL CENTRAL PE STR. ZUGRAV NEDELCU NR. 9 TELEFON : 1.44.44 ; 1.66.16 ; 1.13.66 ; 1.19.60 EXECUTĂ PRIN UNITĂȚILE SPECIALIZATE RĂSPÎNDITE ÎN TOATE CARTIERELE MUNICIPIULUI TIMIȘOARA, URMĂTOARELE LUCRĂRI ÎN CONDIȚII AVANTAJOASE, PROMPT ȘI DE ÎNALTĂ CALITATE :

- **Lucrări reparații auto**
- **Reparații obiecte de uz casnic și electrocasnic : mașini de spălat, frigidere, aragaze, reșouri, ventilatoare, aspiratoare, roboți bucătărie, sobe combustibil lichid ;**
- **Lucrări radio-tv, pick-up—magnetofoane—video—antene colective ;**
- **Reparații de ceasuri de toate tipurile**
- **Reparații cîntare, biciclete, truse de sudură, extinctoare ;**
- **Lucrări foto de toate felurile, alb-negru și color ;**
- **Executări și reparații de sisteme de alarmă ;**
- **Confecționări chei ;**
- **Înregistrări casete audio și închirieri casete video ;**
- **Acordăm garanție pentru orice lucrare-lucru specificat pe bonul de comandă pe o perioadă de 3 luni !**
- **Lucrări de instalații gaze, alarmare, antene colective, utilaj frigorific se execută la prețul dinainte de liberalizare, cele în vigoare la 30 octombrie 1990.**
- **Începînd cu 1 MAI 1991 executăm, cu reducere, următoarele lucrări de reparații : AUTO cu 17%, EXTINCTOARE cu 40%, CÎNTARE cu 30%.**
- **Achiziționăm de la populație spre recondiționare și vînzare motocompresoare, aparate radio-tv, piese auto, la preț avantajos.**
- **Executăm reparații în atelierele cooperativei și la domiciliul clientului.**

Miodrag Pavlović

A GÎNDI ÎNCEPUTUL

Cu toate că nimeni n-a fost niciodată primul, cum spune un proverb francuzesc, cu toate că nu există primul om, nici prima generație de zei, nici prima celulă, există totuși un început, există înclinația noastră pentru un început, bănuiala lui, gustul lui, chiar convingerea că el a fost într-adevăr. Există un început care e fictiv, unul pe care încă nu l-am descoperit și unul pe care îl regăsim mereu din nou, cu mai mult sau mai puțin succes.

*

Începutul este curăția, seninul, întîiul, castul, forma esențială, descoperirea de sine, descoperirea lumii, descoperirea a ceea ce ne atrage. Mai mult, începutul ne dezvăluie adevăratele virtuți, virtuțile noastre pe care, agonisind evenimente le-am pierdut din vedere. Începutul conține definiția pe care nicidecum nu reușim să o găsim. Puterea pe care, mai apoi, cineva a încercat să o deturneze. Începutul nu este haos, haosul este acel inițial pe care l-am părăsit, pentru a deveni ceva, pentru a deveni apți de revelație, a noastră însine sau a ceva primordial cu care sîntem pentru un timp egali sau apropiați

*

Începutul este cunoașterea elementelor, a elementarului, capacitatea de a ne întoarce la ele ca stări pure ale trăirii. Începutul sînt și primele gînduri care n-au fost în mod obligatoriu abstracte în sens aprioric, ci anume întreguri față cu care am stat simțind atracție sau respingere, și aceste întreguri sînt mai elementare decît orice abstracție la care putem parveni.

*

Vidul și neantul sînt gînduri care încearcă să răzbată înintea primordialului, în felul acesta făcînd imposibil un nou început, să anuleze totul ca neesențial. Pentru această încercare orice început este un început al aparenței, ca și cum în început, în cea dintîi celulă a vieții, neantul nu s-ar afla deja integrat, avînd o pondere, o ursită, un loc de pîndă.

*

Desigur, există creații care conservă amintirea începutului și-l fac din nou prezent, așa cum există altele, care-l învăluie în ceață, îl obnubilează. El însă poartă adierea luminii matinale, a noului, a promisiunii și a unei sfințenii care este încă în acord cu această lume.

Trebuința ca omul să creeze ceva pare a se naște abia după ce el s-a întors de cîteva ori în jurul său. Prima și cea de-a doua privire, prima și cea de-a doua întoarcere în jurul său dezvăluiau creația și creatul așa cum s-au întîmplat în el și în jurul său. Se perindau lucruri însemnate de sens și erau sălbatice, imposibil de prins, frumoase și ale lui în același timp. Abia mai apoi a început el să rețină aceste lucruri, să îmblînzească animalele, să modeleze și să contureze figuri care, odată, vor reține în formă intermediară, pe unul din părinți muribund, altădată vor încerca să atragă forțele fertilității să coboare iarăși între oameni, în fine vor fixa etapele gîndului care vede că poate și că trebuie să se desprindă de observarea nemijlocită a lumii obiectuale. Făurind în jurul său o lume repetată și închisă, el dobîndește putința, dorința și trebuința să creeze și o lume închisă a reprezentărilor, imaginilor, viziunilor și dorințelor sale. În temelia lumii sale familial-economice închise stabilește el centrul și axa, repetînd din sine însuși actul primordial ca act al creației.

*

Se formează un nou vîrtej. Putința de a distinge devine putința de a se transforma, putința de a se transforma devine pură modelare, asemănarea devine neasemănătoare, creația omene[ș]te se emancipează și prin destrucție găsește calea înapoi spre natură.

*

Ce ne-ar spune despre el însuși începutul dacă ar putea să vorbească? Ce ne-ar spune propriile noastre începuturi dacă am ști să ni le aducem aminte? Că la început totul a constat în închipuirea a ceea ce abia avea să vină, ce o să fie, încotro poți să fugi, să mergi și să ajungi. „Ce o să se aleagă din mine" este parcă primul gînd al copilului și al oricărui început. Există însă și altfel de intuiții, există amintirea că dorința ca totul să se oprească și să stea-n loc așa cum se află apare deja în fața celei dintîi înfățișări a frumosului, la cea dintîi minune și chiar la începutul copilăriei. Din clipa în care se percepe ca ființă, copilul se întreabă: de ce să devină altceva și alt-cineva! Și acest început care nu vrea să se schimbe și să devină altul în altă lume, deoarece este deja cel dintîi în cea dintîi lume, este acel început căruia vrem iarăși să-i dăm de urmă. Dacă nu să ne întoarcem la el, cel puțin să-l întîlnim din nou și să ne recunoaștem din nou în el. Să ne convingem, poate că și în noi a rămas ceva ce nu s-a schimbat, nu pentru că a fost îndărătnic ci pentru că a fost profund și neprihănit. Nu pentru că a fost ostil față de tot ci pentru că a fost mulțumit de tot și pentru că nu a urmat orice îndemn. Acestui început minunea creației îi era firească iar minuni îi sînt legile firii după care trebuie să se întîmple ceva. Conform acestui început nimeni n-o să pățească nimic dacă fiecare rămîne la locul său. Dacă în jocul neclintirii fiecare începe să licărească, unul din ușă, altul de pe acoperiș, al treilea de pe deal, careva din mușuroi, sau din șanț, de pe iaz sau din vreun nor, începutul se-nvîrte doar în jurul său și privește, în zori, spre răsărit, iar seara spre sud, ca două rînduri de sfincși la Luxor, la intrarea în templu.

A gîndi începutul — trebuință a artistului, viziune, utopie? Să gîndești forțele care au acționat la început, sau să cauți arhetipul? Nu cumva este aceasta o nostalgie a unui monism artistic, monoteism? Sau dorința nesăbuită de a surprinde forța creatoare în momentul trezirii, nașterii propriului ei domeniu, a exprimării funcției sale esențiale? Dorința noastră de a obține nemijlocit experiența forței creatoare? Nevoia de a întrezări o sfîntă goliciune sub toată diversitatea formelor pe care arta le-a oferit, impus, obținut?

*

Poate că acest început, istoric vorbind, n-a existat niciodată. La început avem întotdeauna o anume desăvîrșire, ca în arta egipteană a vechiului imperiu, în pictura rupestră a epocii de piatră, în cele mai vechi imnuri vedice. În sculpturile de la Lepenski Vir, în cea mai veche scriere ideografică din China, în petroglifele din Siberia, în totemurile africanilor sau ale indienilor nordamericani, în străvechiul simbol al lui Shiva, mereu desăvîrșire, sub care trebuie căutată o evoluție anterioară, o civilizație premergătoare, o moștenire necunoscută.

*

Să cauți un început care istoric nu există, sau nu poate fi identificat dar care, prin existența arhetipurilor, pferă o mărturie a forțelor creatoare, ce nu se află nici în subconștient, nici în supraconștient, nici în capacitatea omului de a compune și combina, dar nici cu totul în afara lui, a impulsurilor lui și a presimțirilor lui, divulgîndu-se în arhetipuri.

*

Atunci despre ce fel de arhetip este vorba? Dacă despre el gîndește un artist, există arte diferite și diferite puncte de pornire. Dacă gîndește un filosof, el își pune desigur întrebarea despre arhetipul lumii, al conștiinței, al ființării umane. Sau întreaga problemă se traduce într-o meditație despre începutul limbii, arhetipurile ei, despre care, de asemenea, se știe foarte puțin. Toate limbile sînt definitivate, sînt date, cu toate că știm despre căutările lor, vedem cum ele se schimbă, putem să descifrăm transformările lor anterioare, direcțiile de evoluție, nu vedem însă cum se naște o limbă, cum din nelimbă, din deșarta și surda materie se iscă limba semnificațiilor, putința întrebării și a răspunsului.

*

Întreaga problemă a începutului artei, a apariției arhetipurilor, pare a se ivi din gîndirea istorică, dar în cadrele științei istorice ea nu poate fi rezolvată. Goethe a căutat arhetipurile în natura vie și era încredințat că le găsise. Toate formele vegetale ar fi metamorfoze ale voinței unui arhetip (frunză). De asemenea la animale (vertebrate). Prin aceasta sînt puse temeiurile unei morfologii, la care mulți se vor referi ulterior. Însă ea a fost acceptată doar ca morfologie în general, nu și ca rezultat, științific sau filozofic.

*

Atunci, despre începutul cărei arte este vorba? Are fiecare artă un început al ei și un arhetip el ei, sau ele s-au putut întîlni undeva, au putut porni împreună de undeva? Sau: dacă fiecare artă are o formă a ei inițială, sînt aceste forme de însemnătate egală; sau este la început arhetipul uneia dintre arte mai important decît arhetipurile altor arte? Cu care dintre arte apare mai întîi concentrarea cea mai mare de semnificație și cînd semnificația devine artistică?

*

Să vorbim și mai explicit: care este prima formă a figurilor din lut neolitice? Cum arată cele mai simple totemuri? Cum și despre ce a fost cîntat primul cîntec? Cum arăta cel dintîi altar al unei civilizații? Care au fost cele dintîi nume ale zeilor? Cît de lungi și cum anume structurate au fost primele povestiri? Cum este cu pașii de dans? Ce înseamnă crestăturile din pereții stîncilor? Care a fost structura primelor propoziții? Care a fost sintaxa relațiilor sociale? Cîte etape erau parcurse pînă la intimitatea dragostei? Unde apărea recensiunea în activitățile diurne, unde se putea intensifica tensiunea vieții pînă la scînteierea divină?

*

Poate fi căutată esențializarea, „arhetipul", știindu-se totodată că omul nu a trăit niciodată într-o lume a formelor esențiale, nici nu a creat cît timp a fost organism simplu, formă comună? În mod real, omul nu a trăit niciodată în lumea formelor primare, nici într-o lume a geometriei, ca să fi putut să pornească de la acestea și să le compună apoi în ceva complex, dedus, argumentat. Înfățișarea omului însuși, a animalelor sălbatice sau domestice, a tulpinilor vegetale, a fructelor, florilor, frunzelor, nimic nu era simplu, nimic nu era arhetip. N-au fost astfel nici constelațiile pe cerul nopții, nici luna mereu schimbătoare. Iar forma

În românește de
Ioan RADIN

(continuare în pag. 7)

Colectivul de redacție: MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef-adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA, Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 3 33 90, 3 33 76
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază
Paginatori: Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipiști: Mircea GUI, Marcela VUIA, Tiberiu LAZĂR
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar
25

CRIPTA PENTRU DANILO KIS

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ■ NR. 25 (1253) ■ 21 IUNIE 1991 ■ SERIE NOUĂ, ANUL III ■ 10 LEI

■ DINSPRE VIENA SPRE KREMLIN

■ ARTA TRAGICOMEDIEI

■ VIAȚA SOVIETO-ROMANȚATĂ A LUI VASILE LUCA, ANA PAUKER, SORIN TOMA·

■ DIN GÎNDIREA MARILOR ȘI MICILOR DICTATORI.

■ DANILO KIŠ — DIALOGURI ÎN EXCLUSIVITATE

■ O CAPODOPERĂ :
„CĂRȚI ȘI CÎINI"

■ CÎȚI FRANCMASONI AU DIRIJAT REVOLUȚIA FRANCEZĂ ?
DAR REVOLUȚIA ROMÂNĂ ?

REVOLUȚIA FRANCEZĂ

La capătul zilei de 22 decembrie '89, în Balconul Operei de la Timișoara au reușit să pătrundă primii ziariști francezi. Am avut ocazia să vorbesc cu cîțiva dintre ei. Veniseră în România pe urmele Revoluției Franceze, dar cu două sute de ani mai tîrziu! Aveau să plece, cîteva zile și nopți mai încolo, înflăcărați de similitudini istorice de neignorat! E adevărat, o Bastilie căzuse la Timișoara și întreaga țară a românilor avea să o afle curînd. La despărțire, un jurnalist mi-a dăruit o sticlă cu vin negru pe care fusese gravat „Le bicentenaire de la Revolution Française". Se dovedise darul unei premoniții întîmplătoare?

Mi-am imaginat întotdeauna Revoluția Franceză ca pe un model ermetic la care accesul imitației rămîne blocat. Mă înșelasem. Revoluția Franceză menține încă în actele sale, laolaltă cu inimitabilul, norma și repetiția. Ceea ce a rămas cu putință atunci rămîne cu putință și azi. De la „Revoluția își devoră copiii!" la adagiul că Revoluția este detronarea impulsivă a Erorii istorice condamnate de senilitatea din vîntrele ei!. Însă dinastia Erorii nu e pusă în discuție. După Ludovic 16 a urmat Napoleon 1 și Ludovic următorul.

Revoluția amăgește întotdeauna în contul unei speranțe ce nu-și supraviețuiește altfel. După 1789, fenomene naturale au rămas netulburate, iar roiul stelelor de pe firmamentul etern a strălucit egal deasupra destinelor insomniace, somnolente, decapitate. Mi-aș dori să mă pot trezi dimineața într-un oraș în care ar continua să trăiască un Marat, un Saint Just, un Danton. Zilele acelea, strict franceze, ale omenirii au avut aspectul astral al schimbării ireversibile. Dar și o singură clipă schimbă la fel prezentul ce continuă să se prelingă egal, în trecut și în viitor, sub tutela unui tempo ineluctabil. Atunci, durata glorioasă a Revoluției Franceze a comprimat, între căderea frunții regale și încoronarea celei imperiale, formula de care nu se ține niciodată și nicăieri cont cînd începe o revoluție!

Explozia existenței devine iminentă de abia cînd aceasta atinge masa critică ce o face indiferentă înaintea urmărilor ei! În pofida a ceea ce sîntem îndrituiți să credem, gesturile grandilocvente ale unei revoluții se dovedesc orfane de protecția Premoniției! Dar cu asta nu am spus totul! Neîncetat va reveni interesul robilor și stăpînilor pentru acel moment în care, atît de întîmplător, gratuitatea istoriei s-a logodit cu interesul ei!

Claudiu IORDACHE

ARGUS ● ARGUS

● MARȚEA FIERBINTE (18 iunie '91). ● CEASURILE RELE (6,00 — 17,45). ● Greva ceferiștilor. ● Vreți să vă petreceți sejurul într-un spitaal? ● Nimic mai simplu: rămîneți gravid(ă) direct în luna a 9-a, faceți pe copilu' sau intrați în comă! ● Pentru a vă putea încadra în proporția de 1/3 de cetățeni cărora li se poate acorda asistență medicală. ● Greva medicilor e pe bune. ● Nuanțat, sînt avute în vedere cele trei întîmplări importante din viața unui om: nașterea, nunta și moartea. ● Dacă e să luăm lucrurile mai puțin mecanic, trebuie să comparăm cît costă manopera unei reparații la o Dacia berlină (bunăoară), la orice service, cu costul reparației unui om. ● După o minimă informație aflăm că mașinăria omului e ceva mai complicată. ● Și-apoi nu-i poți schimba rinichii, pancreasul, stomacul, fierea ș.a. așa cum i-ai înlocui bujiile. ● Farmaciile s-au redeschis, după ce — se pare — nu mai au statutul de simple „magazine comerciale". ● Ca aprozarele privatizate, unde poți să-ți procuri pepsi Assos, nes... ● Vreți să călătoriți într-un concediu luat cu inspirație tocmai în această perioadă? ● Nimic mai simplu: brichetați-vă ca și cărbunii, faceți pe materia primă, deghizați-vă în furaje sau puneți-vă etichete de material perisabil! ● Greva ceferiștilor e la fel de reală și catastrofică precum erupția vulcanului din Filipine. ● Deficitul înregistrat prin reducerea transportului pe căile ferate, datorat creșterii prețurilor (curat determinism filosofic!), reprezintă 48 la sută față de perioada similară a anului trecut. ● În lei — estimează conducerea Ministerului Transporturilor —, pînă la sfîrșitul anului se va ajunge la 43 de miliarde (pierderi neplanificate). ● Trăiască poștalionul! ● Care nu mai are nici o legătură cu PTTR-ul. ● Muncitorii de la Societatea Comercială „Faur" S.A. aflați (întîmplător) și ei în grevă au un dialog cu primul ministru ● Solicită, printre altele, salarii mai mari și iau ca termen de comparație încadrările din transporturile feroviare. ● Muncitorii (lucrătorii) de la căile ferate fac grevă (tot printre altele) pentru că salariile lor cele mari sînt numai pe hîrtie. ● În mînă primesc numai o parte din bani, deoarece nu-și pot face planul și nerealizările cresc... ● Și astfel șarpele de fier își mușcă partea terminală, iar situația per economie, agri-cultură, cultură ș.a. arată ca un cerc. ● Vicios... ● Unde e buba? ● Pe doctori nu-i putem întreba acum, așa că ar fi mai nimerit să apelăm la vraci. ● și la fierturi... ● dar depinde de ce fierturi pentru că dacă planta necesară se află în perimetrul IAS-ului, ne-am ars, iar situația aplicării Legii Funciare este exact la faza enunțului eliptic: „dați pămînt țăranilor!" ● Care țărani? ● Că și proprietarii-beneficiari de la oraș așteaptă... ● Iar I.A.S.-urile, după colț... ● unde producătorii-proprietari-beneficiari fac merdenele cu brînză de oi autohtonă și cît se poate de mioritică. ● Sînt calde. ● Afară e cald, iar înghețata costă 25 de lei cornetul... ● și poate produce amigdalită ● și iar ajungem la doctori. ● Dacă sînteți copii, mai aveți o șansă, dacă nu... coma alcoolică! ● Ministrul transporturilor, căpitan de cursă lungă, după cum a ținut să ne aducă la cunoștință pe programul I al postului de radio București, a aflat bancul zilei de la Constanța: anume că și-ar fi dat demisia. ● De atunci rîde și ne aduce aminte că un căpitan de vas se scufundă o dată cu obiectul peste care este stăpîn. ● Previziune! ● În Piața Victoriei din București, ca și în Piața Unirii din Timișoara au loc mari mitinguri antiguvernamentale. ● Mai concret ar fi vorba despre: 1) demisia actualului guvern, 2) formarea unui nou cabinet, 3) demisia conducerii televiziunii. ● La emsiunea „actualități" a TVR, ora 20, aflăm că miile de manifestanți ar fi strigat: Jos oligarhia de dreapta! (? ? ?). ● și alte „jos"! ● și „sloganuri promonarhiste". ● 34 de grade la umbră. ● La Lugoj și în alte cîteva localități din țară. ● Dar cine mai stă în umbră? ● Cine și de ce? ● Pică guvernu' sau nu pică? ● Omul care se ferește de insolație lasă trandafirul din mînă și ia o margaretă. ● Rupe cîte o petală și zice: da, nu, da, nu... ● Ce-a ieși, om vedea! Dar dacă pică își poate rupe ceva și la ortopedie e închis pentru inventar. ● E o fierbere în țară ca-n miezul verii în Sahara. ● Cum s-ar zice, e solstițiul. ● și nopțile de sînziene, cînd... ● dar cine mai are inspirație să ghicească ce va fi peste două ceasuri? Nedum mîine? ● Ce este sigur aflăm de la buletinul meteorologic: „front de ploi dinspre apus". ● Un cîrcotaș poate zice: „ce-am cerut noi, și iată ce ne dau ăștia!" ● Dar, vorba primului ministru: și fără ajutorul lor am reușit să ajungem la nivelul fostelor țări socialiste, care au primit deja miliarde de dolari... (op. cit. cuvîntare „Faur", marți, 18 iunie '91). ● Și mai este sigur că, după promisiunile făcute în Parlament de cine trebuie, vom fi din ce în ce mai în... Siguranță. ● Drept pentru care se iau deja măsuri concrete și ferme ● .... O dată cu lăsarea serii ceasurile negre au luat o tentă gri. ● Greva ceferiștilor a încetat. ● Promisiuni de „temporizare" a programului economic... ● și de revigorare a monedei naționale. ● ...iar mîine va fi o altă zi...

P.E.B.

Nevroze

Interlocutor —
maior (r)
CONSTANTIN CHITICARU

— Ce te supără cel mai mult în Timișoara, în țară?

— În Timișoara? S-o luăm, întîi, cu domeniul politicului. Sînt nemulțumit de faptul că Federația Sindicatelor Libere se implică prea puțin în activitățile cu caracter politic...

— Și altceva?

— Existența filialei „Vatra Românească" și a ziarului „Renașterea bănățeană".

Din punct de vedere economic, lipsa de parteneri străini în industrie, datorită îngrădirilor provenite „de sus". Mă supără și pseudoprivatizarea care „înflorește" în orașul nostru.

Socialmente, inflația, țînțarii și murdăria unor străzi, piețe, clădiri. Și murdăria morală a unor concetățeni. Din păcate, mai mulți decît ne închipuim.

În țară?

— Absenteismul unei mari părți a populației din viața social-politică.

— Din ce cauză crezi că se perpetuează acest absenteism?

— Din lipsa unei motivații.

— A unei motivații?! Termenul se folosește la producția de bunuri materiale, la muncă.

— Îl putem folosi și în sens politic. În sensul, dacă vrei, unui orizont al speranței. Destul de mulți români sînt descurajați, căzuți într-o apatie politică, pentru că mafia securisto-comunistă continuă să-și facă mendrele. Să nu mai vorbim de ignorarea legilor, de speculă, de corupție în întreaga structură administrativă. Nu cunosc încă nici un caz în care cineva din administrație să fi fost deferit instanței de judecată, să fi fost condamnat. Toate astea afectează motivația de care vorbeam. Apoi mai sînt și destule... restanțe: așa-zișii terorișți etc., etc., etc.

Iosif COSTINAȘ

WORLD PRESS FREEDOM COMMITTEE, INSTITUTE FOR DEMOCRACY IN EASTERN EUROPE, FUNDAȚIA „SOROS" PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ și SOCIETATEA „TIMIȘOARA" organizează, în perioada 24 - 28 iunie 1991. un „SIMPOZION INTERNAȚIONAL DE PRESĂ". La manifestările ce vor avea loc la Universitatea din Timișoara și la sediul ziarului „Timișoara" participă ziariști din oraș, din țară și străinătate.

Umor Service

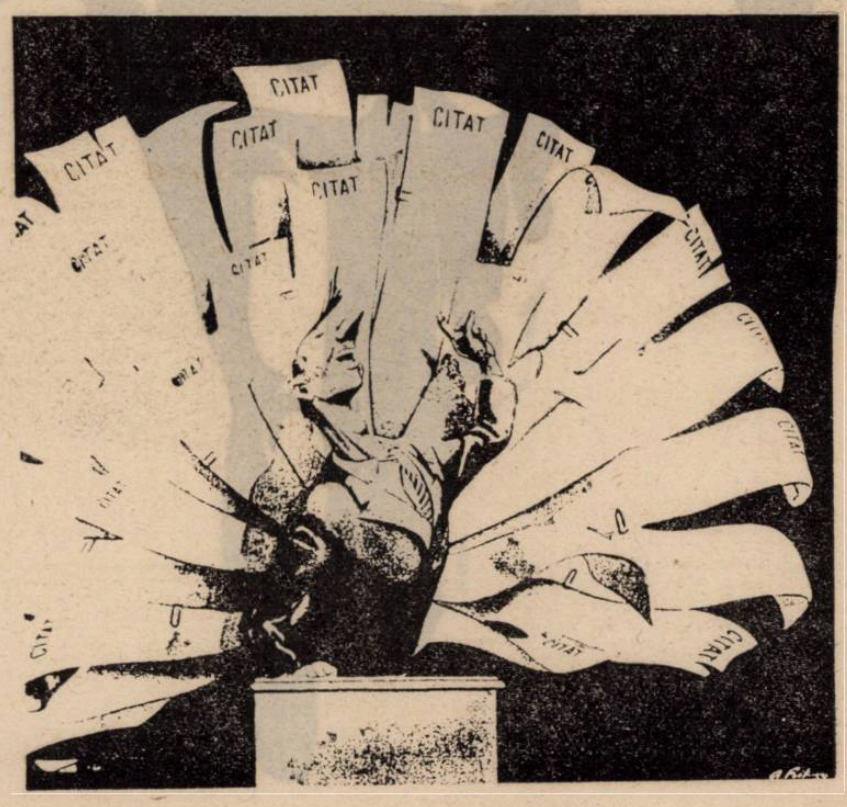

ОРИЗОНТ

● NR. 2 ● SĂPTĂMÎNAL NEO-IMPERIAL(IST) ● APARE DI MINEAȚA, CÎND DUȘMANUL POPORULUI AȚIPEȘTE ●

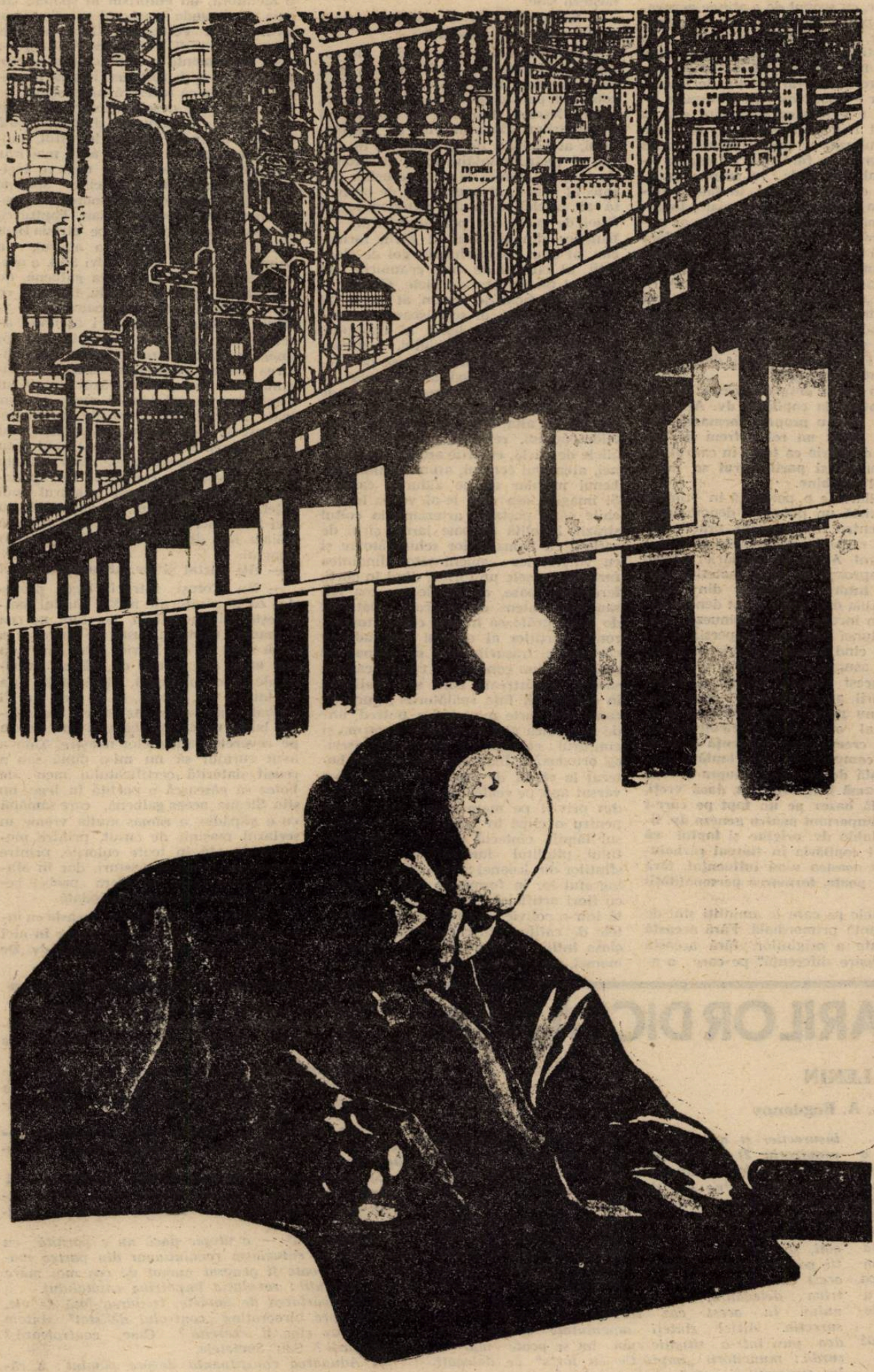

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări din albumul АГИТПЛАКАТ, 1919 - 1941 - 1956, Editura „Sovetski Hudojnic", Moscova, 1974.

ARTA TRAGI-COMEDIEI

Greu de imaginat supărările lui Krleža atunci cînd exegeții îl numeau scriitor al Europei centrale! Cînd îl reclamau din tradiția acestei literaturi! Teoriile Europei centrale, tuna și fulgera marele creator croat, sînt anexioniste! Fiecare dintre filozofii Europei centrale era o slugă a lui Hitler! Krleža era om pățit, țara sa era o țară pățită. Știa că în urma teoreticienilor vin cei înarmați pînă-n dinți și că politichia „centrului" și-a avut interesle ei bine precizate: de la Hitler la Stalin, fiecare dictatură deplîngea valorile centrifugale.

De fapt, interesul pentru Austria, pentru Viena, pentru Imperiul crepuscular nu a fost stimulat de teoreticienii lui Drang nach Osten și nici nu are vreo legătură cu el. Cel puțin așa credem noi.

Literatură a agoniei și a morții, a descompunerii și a apocalipsei, literatura Europei centrale nu-i mai puțin una profetică. Ea regăsește un loc pe care, în acest timp al căderii, îl sacralizează. Estetismul, feacianismul, expresionismul vienez, forme ale negației, nu sînt, mai puțin, formule sacralizante: de reașezare a Centrului.

Primul număr al reviste noastre consacrat Europei centrale se adresa, prin ficțiuni recuperatorii, unui public capabil să melancolizeze asupra unor teme literare. Europa centrală era spațiul paradisiac recuperat de amintirea noastră. Ne opream înainte de primul război mondial, timp sacru pentru o seamă de autori care au trecut prin dezastrele unui timp desfiguretor. Literatura Europei centrale nu înseamnă numai recuperarea Centrului, ci și, într-o simultaneitate paradoxală, pierderea lui Musil, Broch, Kafka, Zweig, pe urmă Kusniewicz, Gombrowicz, Celan, Krleža și mulți alții vorbesc despre el atunci cînd el a fost definitiv pierdut. Ei sînt autorii unui imens recviem.

Pierderea acestui Centru lasă loc, în cultură, afirmării altui Centru, care îi preia funcțiile. Care preia funcțiile oricărui centru. L-am numi, provizoriu, cel aparținînd Internaționalei a treia. Literatura noului Centru începe furtunos, cu hagiografii care fac școală, „oameni noi": de la Lunacearski, la Makarenko, de la Gorki și Maiakovski, la Fadeev și Ostrovski, toți propun imaginile paradisiace ale celei mai bune dintre lumile posibile. Ce se află însă în subteranele acestei lumi? Cărțile underground, samizdatul, arhipeleagurile gulag spulberă imaginile noului centru Sau realizează ceea ce, într-un fel, realizează și marii scriitori ai Imperiului muribund: cărțile amurgului, ale Apocalipsei.

Danilo Kiš le-a citit pe toate. Avînd experiența „Imperiului", el nu are, mai puțin, sentimentul catastrofei inculcat de căderea Noului Centru. De sfărîmarea noii credințe. Scriitor de sinteză, el știe însă că „toate cele de sus sînt echivalente cu cele de jos". Îi dedicăm acest număr, conștienți că el exprimă, precum puțini alții, prezentul estului european. Sau, mai precis: catastrofa unui spațiu spiritual care a ratat șansa de a deveni Centru. Grotescul, absurdul, comedia acestei aventuri pot fi descoperite în cele ce urmează.

*
* *

Aventura umană: eroii rătăcitori în timp și spațiu se resorb într-o singurătate care nu mai protejează nici măcar valorile intimității. Căzut în trup, omul lui Danilo Kiš mai găsește puterea de a recurge, prin imaginea Tatălui, o paradigmă umană. În efigie, destinul exemplar al scriitorului protejează dreptul literaturii de a fi istorie și „dezvăluire": de a fi sacră, loc al Centrului și profană — spațiu al comediei salvatoare.

Cornel UNGUREANU

Danilo Kiš

ENCICLOPEDIA MORȚILOR

— Aș dori să consacru prima parte a discuției noastre cîtorva precizări biografice care ar putea să-i intereseze pe cititori. În ciuda rezistenței pe care o dovediți în fața datelor personale, mai ales atunci cînd ele sînt corelate operei, cred că aproape toate cărțile, în special cele pe care le-ați numit „triptic autobiografic" („Necazuri timpurii", „Grădină, cenușă", „Clepsidra") dovedesc importanța decisivă a copilăriei în configurarea profilului dv. literar. Să încercăm deci o delimitare a părții autobiografice în cărțile dv. și să operăm o distincție între realitate și ficțiune, iluzie.

— Toată copilăria mea este o iluzie, o iluzie din care mi se hrănește imaginația. Iar cum am scris două sau trei cărți pe tema aceasta, a „necazurilor timpurii", cred că orice tentativă de a plasa această imaginație pe ceea ce se cheamă fapte biografice ar fi ceva reducționist. Viața, o știu prea bine, nu se poate reduce la cărți, dar cu atît mai mult„ nici cărțile nu se pot reduce la viață. Din cauză că am transcris copilăria într-o formă lirică, unică și definitivă, forma aceasta a devenit parte integrată din copilăria mea, a devenit, de fapt, unica mea copilărie. Mi-e chiar mie greu să disting acum între cele două iluzii, între adevărul vieții și adevărul literar. Ele se întrepătrund atît de puternic, încît mi-e imposibil să trasez o graniță fermă între ele. Iată de ce, oricare altă interpretare a acestor cărți, făcută mai ales de către autorul lor, ar apărea ca o sărăcire. Povestind un poem, el își pierde elanul, ritmul, nebunia, iar metafora poetică e redusă, tradusă în limbajul comun, cum se întîmplă în exemplul dat de Genette, unde versul lui La Fontaine „Pe aripile timpului tristețea se duce" a fost „tradus" de către un retorician prin „Necazul nu durează mereu".

— Vă înțeleg temerile, dar totuși mi se pare că această copilărie a dv. chiar în afara oricărei elaborări literare, nu e lipsită de interes.

— Orice biografie, și mai ales biografia unui scriitor, dacă nu a avut șansa de a fi transformată în operă, are ceva reducționist. E povestea unică, singulară, a unei persoane unice, singulare, într-un timp unic, singular. Ceea ce o face diferită. Ar fi, în schimb, interesantă și ideală o biografie care ar conține-o pe cea a tuturor oamenilor din toate timpurile. Dar n-are nici un sens să ne iluzionăm cu așa ceva, mai ales atunci cînd e vorba despre copilărie, decît făcînd apel la o formă „poetică", literară.

— Și totuși, există ceva paradoxal în ceea ce spuneți. Pe de-o parte, în cărți, aspirați la adevărul vieții, și pe de alta considerați același adevăr, aceste fapte particulare din care se hrănește literatura dumneavoastră drept ceva privat, deci non literar și nesmnificativ.

— Firește că literatura tinde spre particular, cu scopul de a atinge generalul, dar, pe de altă parte, fiecare particularitate, fiecare fapt de viață, ceea ce se distinge de ceilalți, ceea ce este, la urma urmelor, privat, acele „semne particulare" dintr-un buletin de identitate, apar — dacă nu sînt transpuse literar, ca o excrescență pe față sau ca un defect fizic. Literatura se hrănește cu particularul, cu individualul, tinzînd să-l integreze — fără însă a-l neglija — în general. De unde, o anume rezistență, în ce mă privește, în fața tentativei de a reduce opera la viață, în fața oricărei biografii literare care ar pune prea mult în valoare singularul, fără a reuși să integreze acel „semn particular" în totalitatea destinului uman ; de unde, rezistența mea în fața oricărei literaturi „minoritare", în fața pericărui ghetou literar : feminismul, homosexualismul, judeitatea, ca semne dominante, ele sînt, pentru mine, forme de reducționism. Fără a mai vorbi despre reducționismul ideologic.

— Vom vorbi despre aceasta. Să revenim, totuși, la copilăria dv. Ați subliniat că, pentru propria formare, copilăria a jucat un rol extrem de important ; copilăria ca temă în cadrul căreia generalul și particularul se integrează cel mai bine.

— Copilăria e o perioadă în timpul căreia există un puternic denominator comun pentru toți oamenii, practic fără vreun rapel la elementele rasă-mediu-moment. Acolo, în copilărie, sîntem cel mai aproape de acea ipotetică biografie a tuturor oamenilor din toate epocile. Abia mai tîrziu acest denominator comun începe să se diminueze ; mai tîrziu, atunci cînd apar dispersia și diferențele, cînd sporește ponderea particularului asupra generalului.

— În acest numitor comun al oricărei copilării, atunci cînd este vorba despre dv. nu puteți nega totuși rolul epocii și al originilor, ca elemente capabile să creeze acea diferență care va deveni o componentă importantă a operei dv. Iată de ce insist asupra a ceea ce se cheamă biografie sau, dacă vreți, destin. Mă bazez pe un fapt pe care-l consider important pentru geneza dv. literară ; dubla dv. origine și faptul că v-ați trăit copilăria în timpul războiului. Toate acestea v-au influențat, fără doar și poate, formarea personalității literare.

— Faptele pe care le amintiți sînt de o importanță primordială. Fără această ambiguitate a originilor, fără această „neliniștitoare diferență" pe care o aduce iudeitatea și fără nenorocirile unei copilării trăite în timpul războiului n-aș fi devenit cu siguranță scriitor.

— Să începem deci cu începutul. Pe copertele cărților dv. stă scris că v-ați născut la Subotica, la „granița iugo-ungară". Ce a însemnat și ce înseamnă pentru dv. acest oraș ?

— Cred că alegerea maternității din Subotica a fost urmarea relațiilor amicale pe care părinții mei le întrețineau cu un medic din vremea aceea, probabil un evreu. Dar orașul, numit în sîrbește Subotica și în ungurește Szabadka, căruia i se atribuie semnul, determinantul „de la granița iugo-ungară" este acolo, înainte de toate, pentru a mărturisi această dualitate, această ambiguitate a limbii, a originilor, a istoriei și culturii și a ceea ce, în destinul unui scriitor, nu e fortuit ; nici măcar locul nașterii sale.

— Nu aveți nici o amintire despre orașul unde v-ați născut ?

— Primele impresii senzitive ale copilăriei datează de la Novi Sad, oraș situat la vreo 100 de km. de Subotica, coborînd pe Dunăre. Mirosuri, gusturi, culori. Mirosul florilor de castan, al trandafirilor dintr-un vas, al mușcatelului, al uleiului de uns mașina de cusut, al țigărilor tatălui meu, al coloniei de pe gîtul mamei, al cearceafurilpr curate, al urinei, al mușamalei de pe masă al cafelei, săpunului, mirodeniilor, al fișiei de piele din pălăria tatălui, al băncilor din trăsură, al gării, farmaciei, al unui compartiment gol de clasa întîi, al curelei de tras geamurile în tren, al unei valize de piele. Gustul uleiului din ficat de morun, al mierii, al cafelei cu lapte, al scorțișoarei, creioanelor colorate din lemn, al lipiciului, cernelii, hîrtiei, celuloidului, bomboanelor, al unei picături de sînge pe deget, al tincturii de iod, al lacrimilor, al siropului de tuse, Culoarea frunzelor de castan, verde închis pe-o parte și verde deschis pe alta, focul de artificii al caleidoscopului, reflexul curcubeului în bilele de sticlă, culorile arămii ale toamnei, albastrul cerului, albul norilor, galbenul murdar de pe zidurile caselor. Și imagini, așa cum le-ai vedea în vechile cărți poștale : arteziana la colțul străzii, învelită în paie iarna, șirul de castani cu frunzele lor schimbătoare și cu vuietul lor amenințător dinaintea furtunii ; casele uniforme, dînd în curți, ferestrele joase, cu florile lpr roz pal sau roșu intens de mușcată ; pătratul de iarbă prăfoasă în fața casei ; tomberonul scîrțîitor al omului care aducea cărbunii și trăsurile care se legănau pe străzi precum gondolele ; curțile caselor sărace ; albăstreala care se prelingea în covată, în fața spălătoriei ; gura de canal din curte mirosind a putred, unde se arunca apa cu săpun ; cazarma și cimitirul ; catedrala și sinagoga : biserica ortodoxă a Înălțării, unde am fost botezat la vîrsta de cinci ani (popa mi-a vărsat apă pe ceafă, iar eu am căutat-o din priviri pe mama, care mă lăsase pentru o clipă în grija nașului ; mirosul tămîii, cîntecul plîngăcios al preotului, pîlpîitul luminărilor, chipurile sfinților din icoane) ; tramvaiele cu pantograful lor în formă de liră ; studioul cu flori artificiale și o pasăre adevărată într-o colivie ; dantela de pe bancnetele de catifea din compartimentele de clasa întîi ; mașina de cusut Singer a mamei, care-mi părea o catedrală.

— Imaginile pe care le evocați aici au un aer perfect idilic și par să aparțină unei perioade liniștite.

— Aceste imagini idilice, de album, se întrerup brutal : sînt smuls din somn de focuri de armă, sub geamul nostru, mama aprinde lumina, apoi o stinge imediat și, așa, în întuneric, mă trage din pat. Iar eu știu bine că nu dorm și că nu e un coșmar : mama tremură. Această lumină pe care o aprinde și o stinge brusc și acest întuneric adînc de sub pat, în camera întunecată, sînt sfîrșitul imaginilor luminoase și însorite care se înlănțuiau pînă atunci în amintire. Deodată am intrat în întuneric și penumbră, ca și cum pelicula, expusă deodată la lumină, s-ar fi voalat.

— În ce an s-a întîmplat ?

— În '42, în ianuarie, la începutul tragicelor „zile reci". Ceea ce nu-i decît o metaforă, un euforism în spatele căruia se ascunde masacrul evreilor și al sîrbilor din Voivodina. Dacă pe vremea aceea ar fi fost în stare să corelez niște evenimente și niște schimbări, probabil că n-aș fi fost luat așa pe nepregătite. Sigur că fuseseră niște semne și, în primul rînd, desele noastre schimbări de adresă. Mutîndu-ne dintr-o stradă în alta, dintr-un cartier în altul, dintr-un apartament bun în unul mai rău, tata nu făcea decît să-și urmeze logica dezastrului său financiar, sperînd însă că va reuși, cu puțin noroc, să treacă drept un adevărat arian. Faptul că pe casa cu numărul 21 de pe strada Bem (fosta stradă Germană) a apărut, în prima zi a raziei de la Novi Sad, o cruce încîrligată, și nu o stea galbenă, nu s-a datorat pur și simplu faptului că gazda noastră era unguroaică, ci și aceluia că tata reușise să-i ascundă acesteia adevărata lui identitate. Îmi pot imagina cît de mare va fi fost dezamăgirea femeii respective cînd, o săptămînă mai tîrziu, va fi văzut steaua lui David pe pieptul tatălui meu... Dar toate acestea sînt referințe ulterioare, pe care le așez într-un cadru temporal al evenimentelor. Pe timpul cînd s-au întîmplat cu adevărat, ele reverberau în mine dincolo de contextul lor spațio-temporal. Nu erau decît tremurul unui cățel. Atunci nu știam, nu voiam să știu nici ziua, nici anul, nici secolul în care trăiam. Iată de ce vorbesc mai ușor prin imagini.

— Ați purtat și dv. steaua galbenă ?

— Nu. Totuși, întrucît legea prevedea că în căsătoriile mixte băiatul moștenește religia tatălui, iar fata pe cea a mamei, mama a cusut cu Singerul ei două stele ale lui David, între care una mai mică, din resturi de mătase galbenă de la o plapumă. Stăteam în fața ei, tata și eu,, țepeni, ca și cum am fi probat niște haine, iar ea, cu ace între buze, mișca în sus și-n jos stelele pe reverele paltoanelor noastre. Tata a avut curajul să nu mi-o pună sau a reușit datorită certificatului meu de botez să găsească o portiță în lege. nu știu. Steaua aceea galbenă, care semăna cu o păpădie, a rămas multă vreme în sertarul mașinii de cusut, printre mosoare de ață în toate culorile, printre resturi de pînză și nasturi, dar în afară de ziua aceea, în afara „probei generale" n-am purtat-o niciodată.

— Mi se pare că scena aceasta cu încercatul stelei galbene, nu apare în nici unul din romanele sau nuvelele dv. De ce ?

DIN GÎNDIREA MARILOR DICTATORI

V. I. LENIN

Către A. A. Bogdanov

(...) V-am ruga foarte mult să nu insistați asupra condiției de a accepta sau respinge broșurile en bloc fără nici un fel de modificări parțiale. (...) Un exemplu chiar primul articol — despre organizare (despre sarcinile de ordin tehnic ale organizării) — pe care ni l-ați trimis. După părerea generală a redacției, acest articol (în fond interesant și valoros) nu merge în forma sa actuală, deoarece conține lucruri absolut deplasate și lipsite de tact (ca, de pildă, „conducerea unipersonală" și „dictatura unui membru al comitetului" etc.) și are și unele defecte de amănunt care trebuie corectate. (...).

Aprilie 1902

CĂTRE COMITETUL CENTRAL AL P.M.S.D.R.

15. 09. 1905

(...) Încă un fapt care dovedește că voi restabiliți sistemul celor două centre. În fond nu e o disonanță prea grav, totuși e regretabil că s-a produs în problema modului în care trebuie să acționeze întregul partid. Eu cred că 1) este un lucru extrem de important și singurul just din punct de vedere al hotărîrilor congresului al III-lea să formulăm direct, ca punct central al campaniei de agitație, lozinca insurecției și a instituirii unui guvern revoluționar provizoriu. 2) Că este absolut greșit sfatul de a „împrăștia cu forța" adunările delegaților. Ar fi o tactică nefastă. Una din două : ori nu există condiții pentru folosirea forței în mari proporții — și în acest caz trebuie să vă limitați la agitație, cuvîntări, greve, demonstrații, căutînd să-i convingeți pe delegați, și nicidecum să-i împrăștiați. Ori există condiții pentru folosirea forței în mari proporții — și în acest caz această forță trebuie îndreptată nu împotriva delegaților, ci împotriva poliției și guvernului. În acest caz trebuie să pregătiți insurecția. Altfel sînteți amenințați a vă vedea puși într-o situație cum nu se poate mai absurdă : muncitorii „împrăștie cu forța" pe delegați, iar guvernul îi apără cu forța ! (...).

Scrisă la Geneva.

TEZE ÎN LEGĂTURĂ CU DECLARAȚIA GUVERNULUI PROVIZORIU

Teze :

1) Pace fără anexiuni = revoluția mondială împotriva capitalului

2) revizuirea [illegible] ului = ori o comedie ori o revoluție mondială împotriva capitalului. O acțiune pregătitoare în vederea unui acord cu aliații".

2 bis) prezentarea capitaliștilor în culori favorabile : „democrațiile aliate" ; cocoloșirea luptei de clasă.

3) tot pămîntul țăranilor — acest lucru este realizabil și fără o revoluție împotriva capitalului, pe calea unui bloc, *a unei înțelegeri încheiate între capitaliști și țăranii* bogați.

4) tot pămîntul în mîinile celor ce muncesc — acest lucru irealizabil fără o revoluție împotriva capitalului.

5) organizarea producției — ori înșelătorie (și o nouă îmbogățire a capitaliștilor), ori o utopie dacă nu este precedată de o revoluție împotriva capitalului.

6) „ofensiva" — o utopie dacă nu e pornită cu maximum de entuziasm revoluționar din partea maselor, care poate fi generat numai de cea mai mare dintre revoluții : revoluția împotriva capitalului.

7) Îndepărtarea de Soviete, trădarea față de ele, trecerea spre birocrație : *„controlul de stat", sîntem pentru. Dar cine îl exercită ? Cine controlează ? Funcționarii ?* Sau *Sovietele.*

8) Adunarea constituantă despre pămînt : a rămas în urmă.

9) Nici o încredere și nici un sprijin !

10) Mai mult decît atît : explicarea liniei proletare, *delimitarea ei de cea* mic-burgheză.

= Un guvern al iluziilor mic-burgheze și al conciliatorismului mic-burghez.

Scris nu înainte de 4 (17) mai 1917

Selecție de P. E. B.

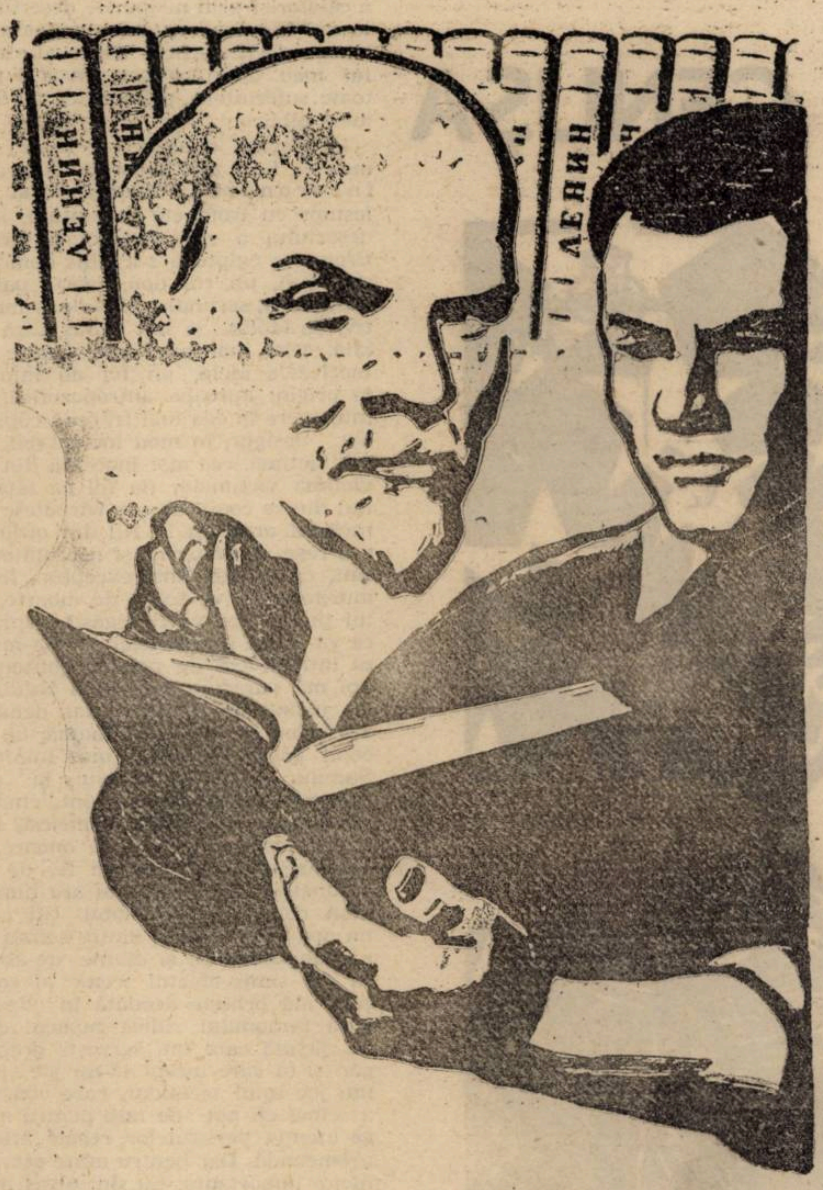

— Aveți dreptate. N-am descris această scenă în nici unul din textele mele, pentru că mi s-a părut întotdeauna prea tare, prea patetică, așa cum s-a întîmplat și cu altele, numeroase, cărora n-am reușit să le găsesc o contrapondere ironică, în stare să le neutralizeze. Vedeți dumneavoastră, în suferință există ceva respingător.

— Aveați atunci șapte ani (...) În secvența focurilor de armă de sub geamuri, pe care ați evocat-o mai înainte nu apare imaginea tatălui-protector. Mama e cea care vă apără cu propriul ei corp. Și totuși, imediat treceți la personajul tatălui, deși în realitate el era pe planul doi.

— Probabil pentru că, vedeți dv., eu gîndesc în imagini și bîjbîi în penumbră. Scenele cînd apare tata sînt un soi de negativ, imagini ale absenței sale. Pînă și azi, cînd îl revăd, e gata să urce într-o șaretă, o trăsură, un tren, un tramvai. Fie îl întîmpinam, fie ne despărțeam de el. Sau îl mai văd în timpul scurtei noastre vizite la azilul din Kovin (în septembrie, 1939), cînd îi cerea mamei o pereche de foarfeci ca să-și pună capăt zilelor. Era pe la sfîrșitul verii, cînd toamna începea să macine frunzele platanilor, iar tata stătea în pijamaua lui vărgată pe o bancă de lemn la azil, cu privirea absentă. Sau, cînd l-am vizitat ultima oară, în 1944, la Zalaegerszeg, în ghetoul improvizat, de unde va pleca și va dispărea pentru totdeauna (...)

— Cine era mama dv ? Cine sînt strămoșii dv. din partea mamei ?

— Strămoșii din partea mamei erau războinici. De altfel, în Muntenegru, toată lumea e războinică, iar pistolul uriaș care se purta la brîu fără teacă făcea parte din costumul bărbătesc, ca și tichia. Și cu toate că prin aceste părți arborele genealogic nu prea contează în linie feminină — spre deosebire de legile evreiești —, aș aminti că una din bunicile mele din partea mamei a rămas în legenda familiei ca o amazoană care ar fi tăiat capul unui tiran turc. Bunicul meu, el însuși erou al mai multor bătălii, a întrerupt această îndelungată tradiție epică, devenind, prin 1910, funcționar de poștă : supraveghea instalațiile liniilor telegrafice din munții Muntenegrului (...)

— Tripticul dv. familial apare, la urma urmelor, ca o căutare a tatălui. Cine era tatăl dv. ? Cine erau strămoșii lui ?

— Numele de Kohn (care vine de la Kohen, de unde s-a tras, probabil, fie spus în trecere, titlul de **kogan**, atribuit regilor khazari), pare să indice faptul că unul dintre strămoși mei a fost rabin. Din unele aluzii găsite în scrisorile tatălui meu, se mai pare că strămoșii săi făceau comerț cu pene de gîscă atunci cînd au ajuns în Ungaria, venind probabil din Alsacia, de unde fuseseră alungați. Presupun că e vorba despre înaintașii pe linie maternă ai tatălui. Pe linia sa paternă, străbunicii erau proprietari de pămînturi. Cînd am vrut să aflu mai multe despre originile noastre — de unde veneam ? cine eram ? încotro mergeam ? — documentele se pierduseră și toți cei care ar fi putut să ne transmită ceva din trecutul familiei erau fie morți, fie exterminați. Oricum, tata s-a născut în Ungaria, în partea de vest a acesteia, în vechea monarhie austro-ungară. Împins probabil de dorința de a se integra, și-a maghiarizat numele pe cînd avea 13 ani. A urmat o școală de comerț la Zalegerszeg, orașul de baștină al domnului Virag, care, datorită lui Joyce, va deveni celebru sub numele Bloom, Leopold Bloom. După mai multe încercări nefericite de comerț, tata și-a găsit un serviciu la Ministerul Căilor Ferate, unde a ajuns inspector șef. Grație acestui fapt am putut călători gratuit pînă în 1942 în compartimentele de clasa întîi, cînd controlorii luau poziție de drepți în fața lui și-l salutau ca pe un general . **Mersul Căilor ferate, autobuselor, vapoarelor și avionului** pe care îl avea a devenit celebru datorită cărților mele.

— În mod cert, nu ne putem ține strict de cronologie. Ne aflăm, totuși, la Novi Sad. Ce s-a întîmplat deci în acea zi de ianuarie '42 ?

— Filmul s-a accelerat, ca la cinematograf. Sora mea și eu eram deci așezați pe divan, vîrîți unul într-altul, cu un ziar unguresc în mîini, „în așa fel ca titlul să se vadă bine". Pe o pagină, fotografia unui tanc în zăpadă ; tancul a fost lovit de o Panzergranate, ca un om care ar fi primit un pumn în stomac ; alături de tanc erau soldați cu mîinile sus și învingătorii îndreptînd spre ei armele. Printr-un ciudat procedeu de montaj — ca într-o proiecție anticipată a cîtorva din procedeele mele literare — imaginile celor două realități se amestecă : jandarmi și soldați intră în casa noastră ; baionetele le sclipesc. Un soldat privește spre pat, apoi deschide dulapurile, în timp ce altul stă cu arma spre noi. Tata îi arată jandarmului actele ; jandarmul i le dă înapoi. Jandarmii pleacă (prima versiune).

În a doua versiune, o oră mai tîrziu, scena se repetă pînă la ultima secvență. Tata îi arată jandarmului actele. Jandarmul i le dă înapoi. Tata își ia de pe cuier paltonul și pălăria. Ezită o clipă dacă să-și ia și bastonul... Lăsat, bastonul se bălăngăne în cuier. (...)

— În „Carnetele unui nebun" problemele psihice ale eroului (E.S.) sînt corelate cu masacrul de pe malul Dunării. Ați descris direct acele „zile reci" într-unul din romanele dv. Psalm 44, **care nu e tradus decît în maghiară. Chiar eu l-am citit în ungurește.**

— Am scris acest roman în mai puțin de o lună, la vîrsta de 25 de ani, pentru un concurs al federației comunităților evreiești din Belgrad (...) Romanul a fost compus pe baza unui scurt reportaj (un cuplu vizitează un lagăr de concentrare împreună cu copilul lor, născut acolo în ultimele zile ale războiului), ceea ce mi-a permis să consider drept fapt real această intrigă oarecum ciudată. Dar slăbiciunea cărții mele de tinerețe nu constă doar în intrigă, prea puternică, prea patetică, ci mai ales în absența fatală a unei minime distanțe ironice — element care va deveni mai apoi parte integrantă a procedeului meu literar.

— Ați spus că nu ați fi vrut să publicați deloc acest roman.

— Pe vremea aceea eram conștient deja, pînă la un anume punct, de toate slăbiciunile romanului. Dar cînd i-am propus unui editor primul meu roman, **Mansarda**, acesta mi-a spus că era prea scurt și că era la curent cu faptul că luasem premiul întîi la un concurs literar. Așa că a insistat să public cele două **short novels** împreună.

— Și totuși, ați reeditat „Psalm 44" într-un volum aparte, în operele complete care au apărut acum doi-trei ani.

— Am înțeles de fapt că în cadrul „operei" mele, cartea aceasta avea o funcție precisă, fiind înainte de toate, mărturia unui proces de căutări și maturizare. Pe de altă parte, cele două scurte romane — **Mansarda** și **Psalm 44** — publicate pe vremuri într-un singur volum, erau complet diferite prin tema, scriitura, stilul lor și că ilustrau două linii distincte pe care aveam să le urmez paralel în cărțile mele viitoare : pe de-o parte, obsesiile metafizice, pe de altă parte, reconstrucțiile istorice, „documentare". Firește. cele două teme, cele două obsesii nu sînt complet separate, iar în cărțile care au urmat ele interferă adesea, dar cele două tendințe pot fi totuși distinse cu claritate. Între **Psalm 44,** care vorbește despre lagărele naziste și **Criptă pentru Boris Davidovici,** scris cam 15 ani mai tîrziu și unde e vorba despre lagărele sovietice, există un liant evident, nu numai pe plan tematic, ci și stilistic, după cum există o anume unitate de stil între romanele **Mansarda** și **Grădină, cenușă,** de pildă, tocmai în această interferare a elanurilor lirice și a distanței ironice. **Clepsidra** și **Enciclopedia morților** ar putea fi atunci considerate drept un fel de sinteză a celor două procedee.

În românește de
Adriana BABEȚI

(fragmente din interviul realizat de Gabi Gleichmann pentru revista „La règle du jeu", nr. 2, 1991)

DIN GÎNDIREA MARILOR DICTATORI

V. I. LENIN

SĂ NU FACEM POLITICĂ

„Pravda" a publicat astăzi o extrem de interesantă scrisoare a lui Pitirim Sorokin, căreia toți comuniștii trebuie să-i dea o deosebită atenție. În scrisoarea aceasta (...) Pitirim Sorokin declară că părăsește partidul socialiștilor-revoluționari de dreapta și că renunță la titlul de membru al Adunării Constituante. Motivele autorului scrisorii se reduc la aceea că el n-ar putea să dea nu numai altora, dar nici lui însuși rețete politice și de aceea renunță la orice fel de politică. *Scrisoarea este semnată astfel Pitirim Sorokin, docent al Universității din Petersburg și al Institutului Psihoneurologic, fost membru al Adunării Constituante și fost membru al Partidului Socialist Revoluționar.*

Această scrisoare merită în primul rînd atenția ca un „document uman" extrem de interesant. Pe de altă parte, faptul că un om de vază, cunoscut de toată lumea, declară deschis că a renunța la politică este tot politică".

„Pravda", nr. 252 din 21 noiembrie 1918

ÎNCEPUTURILE NENOROCIRILOR RURALE

„Fără îndoială că principala pătură socială care constituie în Rusia baza economică a democrației mic-burgheze este țărănimea mijlocașă. Fără îndoială că revoluția socialistă și trecerea de la capitalism la comunism trebuie, inevitabil, să ia forme deosebite într-o țară cu o numeroasă populație țărănească (...). În ceea ce-i privește pe marii țărani noi spunem : lozinca noastră este să-i supunem monopolului cerealelor ; să luptăm împotriva lor atunci cînd încalcă monopolul cerealelor, cînd dosesc cerealele. Nu de mult am avut prilejul să repet acestea la o adunare de cîteva sute de oameni, reprezentanți ai sărăcimii satelor, care s-au întrunit la Moscova concomitent cu Congresul al VI-lea".

COMUNISMUL — DROGUL PROLETARIATULUI

„Mersul evenimentelor a confirmat într-atît justețea vederilor noastre, încît acum toate revoluțiile care au început în Apus se desfășoară sub lozinca instaurării Puterii sovietice și creează această Putere sovietică. Sovietele — iată ce caracterizează pretutindeni revoluția. Ele s-au extins din Austria și Germania în Olanda și Elveția (în țările cu cea mai veche civilizație democratică, care își zic Europa occidentală chiar și în comparație cu Germania). În aceste țări se preconizează lozinca Puterii sovietice. Prin urmare falimentul istoric al democrației burgheze nu este o născocire a bolșevicilor, ci o absolută necesitate istorică. În Elveția și în Olanda lupta politică a existat încă cu sute de ani în urmă, iar acum lozinca Puterii sovietice este preconizată acolo nu de dragul ochilor frumoși ai bolșevicilor. Rezultă că noi am apreciat just prezentul".

NECESITATEA LEGITIMĂ A TEROAREI DE PARTID ȘI DE STAT

„Numai apropierea dintre proletariatul orășenesc și sat a întărit puterea noastră. Proletariatul, cu ajutorul sărăcimii satelor, a fost singurul care a susținut lupta împotriva tuturor dușmanilor. Atît menșevicii cît și socialiștii-revoluționari au fost, în imensa lor majoritate, de partea cehoslovacilor, dutoviștilor și krasnoviștilor. Această situație cerea din partea noastră cea mai îndîrjită luptă și metode teroriste în acest război. Oricît ar dezaproba unii, din diferite puncte de vedere, acest terorism (această dezaprobare am auzit-o de la toți social-democrații șovăitori), pentru noi e clar că teroarea a fost provocată de ascuțirea luptei de clasă. Ea a fost provocată de faptul că întreaga democrație mic-burgheză s-a întors împotriva noastră. Ei au dus războiul împotriva noastră prin diferite metode — război civil, corupție, sabotaj. Acestea au fost condițiile care au făcut necesară teroarea. De aceea n-avem de ce să ne căim și nu trebuie s-o renegăm. Trebuie doar să ne dăm bine seama ce condiții ale revoluției noastre proletare au provocat ascuțimea luptei. Aceste condiții speciale au constat în faptul că a trebuit să acționăm împotriva patriotismului, că a trebuit să înlocuim Adunarea Constituantă prin lozinca „Toată puterea în mîna sovietelor".

(Fragmente din raportul prezentat la Adunarea activiștilor de partid din Moscova de la 27 noiembrie 1918, publicat în „Pravda" nr. 264 și 265 din 5 și 6 decembrie 1918)

Selecție de Daniel VIGHI

Danilo Kiš

GRADINĂ, CENUŞA

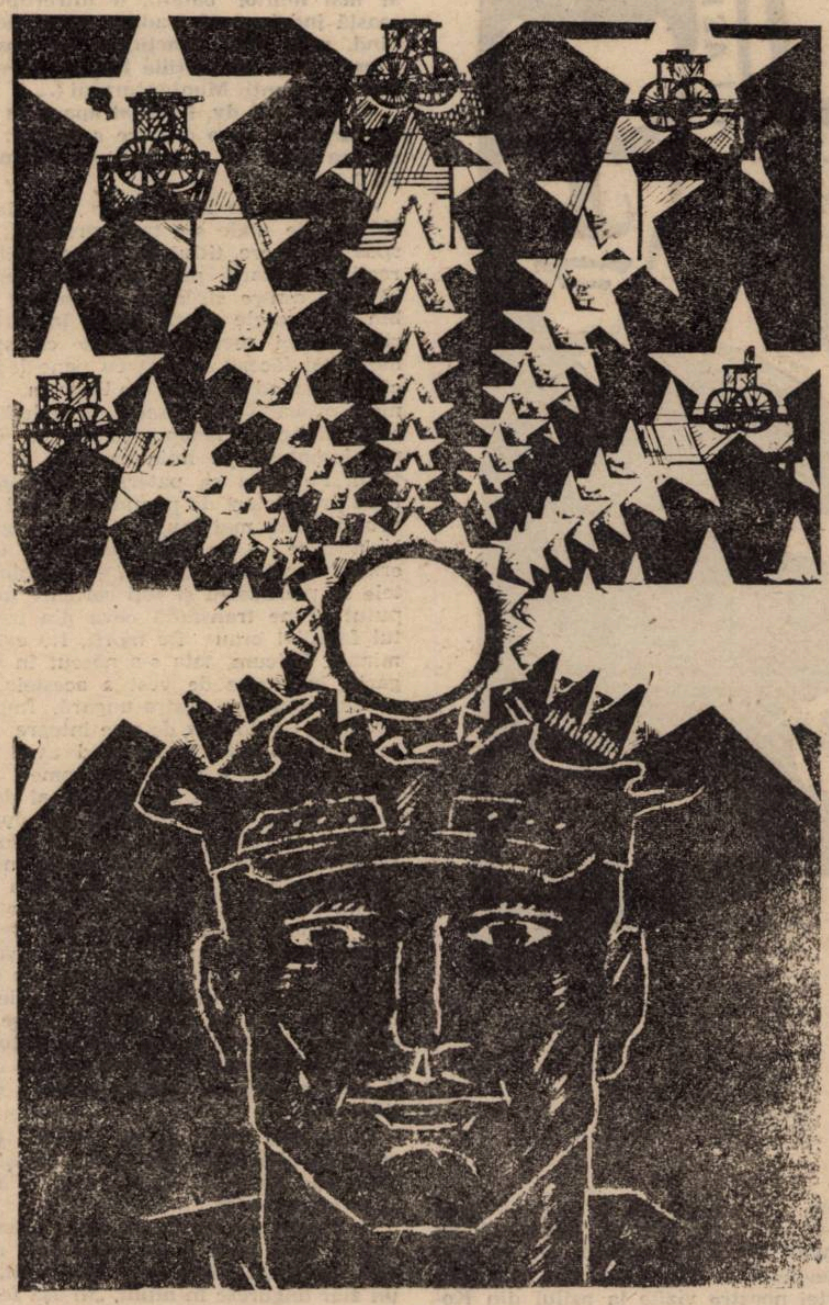

În copilărie, am trăit destinele tuturor eroilor din Vechiul Testament, păcatele păcătoşilor şi dreptatea celor drepţi, am fost, pe rînd, Cain şi Abel, am plutit în arca lui Noe şi m-am înecat în mare laolaltă cu ticăloşii. **Oamenii se făceau tot mai mulţi şi tot mai corupţi. Atunci, Dumnezeu îi spuse lui Noe: fă-ţi o arcă, fiindcă am să inund pămîntul întreg. Dumnezeu a aşteptat, răbdător, o sută şi douăzeci şi cinci de ani ca oamenii să se îndrepte, dar a fost în zadar. În vremea aceasta, Noe şi-a construit arca. Noe şi femeia lui, fiii lor, cu soţiile, s-au urcat atunci în arcă. Au luat cu ei animale de toate felurile, aşa cum le ceruse Dumnezeu. Au mai luat şi hrană îndestulătoare. Apoi, a căzut o ploaie de patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi, şi acela a fost potopul. Apele creşteau fără încetare. Mai înalte decît crestele munţilor. Oamenii şi animalele au pierit. N-au mai rămas decît Noe şi cei ce se aflau cu el în arcă... După ce apele s-au retras complet, Noe a coborît din arcă, apoi a ridicat un altar şi I-a închinat o ofrandă. Ofranda i-a plăcut lui Dumnezeu. Iar el s-a legat atunci să nu mai pedepsească lumea cu un alt potop. De atunci, bolta cerească a devenit însemnul unirii dintre Dumnezeu şi om.**

Retrăiam de fiecare dată această dramă biblică a potopului ca pe propria mea dramă, conştient, în clipele de sinceritate, că locul meu nu era în arcă, şi dîrdîiam pe genunchii maică-mii, învelit într-o pătură udă, pe acoperişul unei case, împreună cu mîna de oameni care mai rămăseseră, şi care, clipă de clipă îşi dădeau seama tot mai clar că era singurul lor refugiu, pe cînd ploaia biblică, necontenită, cădea mai departe. Aidoma acestor oameni, sînt şi eu pradă căinţei, suit pe acoperişul acestei case ca pe un recif de corali în mijlocul mării, în timp ce de jur împrejur plutesc, umflate pînă la refuz, cadavre de oameni şi animale, pe care le înălbesc, ca nişte peştişori, micile cadavre ale nou-născuţilor, şi trupuri zbîrcite, păroase, de bătrîni.. Iar omul acesta, a cărui privire străluceşte nebuneşte şi care îşi ridică braţele spre cer, e tatăl meu, profet păcătos şi fals apostol. În timp ce apele cresc, centimetru cu centimetru, fără milă, transformînd totul într-un imens neant lichid, pe mare, în depărtările întunecate, pluteşte arca lui Noe, ca un fruct uriaş din care vor ieşi oameni, animale şi plante, navighează acest mare laborator plutitor al vieţii, plin de spermă de om şi de spermă de animale de toate speciile, clasate şi etichetate cu inscripţii latineşti, ca într-o farmacie, cu ceapă tînără de-abia încolţită şi cartofi„ mere sortate în lăzi de lemn, ca pe taraba unui zarzavagiu, cu portocale şi lămîi ascunzînd un germene de lumină şi de eternitate, cu păsări în colivii, care nu vor întîrzia să fertilizeze aerul cu grăuncioarele ciripitului lor şi să înnobileze goliciunea deşertică a cerului cu graţia zborului lor.

Iar în clipa cînd am trăit în spirit ultima zi a cataclismului, cînd m-am resemnat că voi muri şi eu, ca şi mama, în momentul cînd îmi este clar că totul s-a terminat, că n-o să mai suferim, căci nu mai sîntem decît nişte cadavre buhăite purtate de valurile mării, în clipa aceea, uitînd deodată de soarta jalnică rezervată sufletului meu (în momentele celui mai profund optimism îmi acord, cu generozitate, dreptul la purgatoriu), cunosc bucuria celor ce au scăpat, bucuria — porumbelul în zbor — a celui drept. Cînd apele s-au retras şi fundul arcei a atins pămîntul, după ce rătăcise fără ţintă atîtea zile pe valuri, am parte de ceasurile înstelate ale imaginaţiei mele şi ale istoriei omeneşti. Bucuria mea de a trăi e atît de intensă încît îmi vine să strig şi încerc, din toate puterile, să uit de această bucurie care nu e a mea ; mă las totuşi pradă acestei iluzii, acestei amăgiri, îmi amestec strigătul cu al celor ce coboară din arcă, privesc zborul triumfător al păsărilor scăpate din colivii, aud cîntecul lor, răgetele leilor ce-şi întipăresc în pămîntul umed şi sfărîmicios urmele ghearelor ; ascult zgomotul copitelor înfundate ale cailor ce lovesc pămîntul din care răsar deja firele de iarbă şi florile, tulpinile tinere de ceapă şi de măcriş ; smochinele şi portocalele, de-abia lăsate în ţărînă se desfac aidoma bobului, bombate de gestaţia sevei şi a menirii lor. (...)

Iar fraţii mei mă vînd în Egipt, stau, resemnat printre vînzătorii de sclavi aspri şi oacheşi, dăruit cu totul bucuriei liniştite a martirului conştient că-şi îndeplineşte rolul de om bun şi de victimă. Fojgăiala din tîrgurile egiptene, negrii, arabii, evreii, mulatrii şi mulatrele, zgomotul şi murmurul unor limbi necunoscute, parfumurile fructelor exotice, praful deşertului, caravanele de cămile, feţele beduinilor arse de soare, înfrăţirea şi coloritul ţinuturilor nemaivăzute, aventura iminentă a călătoriei prin nisipurile deşertului, în tovărăşia sclavilor, toate acestea nu constituie decît decorul divin al destinului meu divin, o compensaţie pentru toate suferinţele, primul act al dramei mele biblice.

La pagina douăzeci şi şapte, rolul meu de Iosif este încheiat, el şi-a trăit încoronarea, happy-end-ul maiestuos cu trompete şi fanfare, nisipul deşertului a căzut înapoi şi tărăboiul tîrgurilor egiptene s-a stins demult. Eu am, însă, un rol nou, foarte pasiv şi, dacă vreţi, secundar, chiar nesemnificativ, de Moise ; şi sînt supus, fără îndoială, celei mai uimitoare dintre metamorfozele mele, un fel de întoarcere la origini aproape antropozofică, o reîntoarcere la cea mai fragedă copilărie ; dar, desigur, în mod ineluctabil, redevin victimă, cea mai inocentă din lume, victima victimelor (la fel ca tata) : unul dintre copiii de sex bărbătesc ai israelului aruncaţi în Nil din ordinul unui rege atotputernic şi necruţător. Dar sînt, ca întotdeauna, excepţia fericită, muritorul ce va scăpa de moarte, copilul pierdut ce va fi regăsit, supliciatul ce va învia. Astfel, deci, mama mă aşază într-un coş de răchită gudronat, apoi mă părăseşte pe malul Nilului, iar eu, jucînd un rol şters, dar demn, devin orfan de tată şi de mamă, un divin copil găsit. În acest ţinut luminos al Sudului, pe malul Nilului, la umbra palmierilor legănaţi de vînt, cînd fiica faraonului, o brunetă frumoasă, însoţită de domnişoarele ei de onoare, îmi aude scîncetele, simt un fel de extaz nesănătos, vinovat, ce nu are nimic comun cu rolul meu nobil. Uit că sînt un nou-născut şi că, dintre senzaţiile animale, omeneşti şi divine, de-abia dacă pot simţi efectul scenic al soarelui care mă orbeşte deodată în clipa cînd fiica faraonului ridică capacul coşului de răchită care îmi serveşte drept leagăn şi în care aştept să-mi joc şi chiar îmi joc rolul secundar, care constă din a scînci cît pot de tare pentru a atrage atenţia persoanelor regale aflate în promenadă. Dar pentru mine asta n-are nici o importanţă. Eu sînt atras în mod cu totul deosebit de motivele în care apar împăraţi şi regi, delfini şi ţarevici, principi şi curteni, şi mai ales pandanţii lor feminini, tot aşa cum sînt sensibil la numele ţinuturilor exotice în care se petrec cel mai adesea aceste istorii regale, în Spanii, Chine şi Egipturi, simt o plăcere aproape erotică în momentul în care fiica faraonului mă strînge în braţe, pătrunsă de mila pe care o trezesc în ea scîncetele mele şi în care (în ilustraţie) graţioasele sale însoţitoare intonează, pe lirele şi lăutele lor, un acompaniament scenic lacrimogen. (...) Pentru mine, happy- end-ul, finalul dramei lui Moise se află exact aici, în această întîlnire ; drama se opreşte aici, rămîne pietrificată în această clipă care este pentru mine, în acelaşi timp, paroxismul dramei ; destinul ulterior al lui Moise nu mă mai priveşte ; nu mai văd, în cele ce urmează, decît indicaţii marginale fără importanţă, imprimate cu alt caracter de literă şi exterioare piesei : plecarea cortegiului regal, cîntecul însoţitoarelor, legănarea ritmică a şoldurilor lor sub tunicile pestriţe, sunetul instrumentelor de coarde.

În româneşte de Carmen BLAGA

DIN GINDIREA MARILOR DICTATORI

I. V. STALIN

RAPORTUL POLITIC AL COMITETULUI CENTRAL LA CONGRESUL AL XVI-LEA AL P.C.(b) AL U.R.S.S.

27 iunie 1930

(Fragmente)

Tovarăşi ! De la Congresul al XV-lea s-au scurs aoi ani şi jumătate. S-ar părea că e o perioadă de timp nu prea mare. Şi totuşi, în acest răstimp au avut loc schimbări foarte importante în viaţa popoarelor şi a statelor. Dacă ar fi să caracterizăm în două cuvinte perioada care s-a scurs, am putea s-o numim o perioadă de cotitură. Ea a fost o perioadă de cotitură nu numai pentru noi, pentru U.R.S.S., ci şi pentru ţările capitaliste din lumea întreagă. Dar între aceste două cotituri există o deosebire esenţială. În timp ce pentru U.R.S.S. această cotitură a însemnat o cotitură spre un avînt economic nou, mai puternic pentru ţările capitaliste ea a însemnat o cotitură spre un declin economic. La noi în U.R.S.S. avem un avînt crescînd al construcţiei socialiste, atît în industrie cît şi în agricultură.

Acesta este, în cîteva cuvinte, tabloul situaţiei actuale.

Amintiţi-vă care era starea de lucruri în ţările capitaliste în urmă cu doi ani şi jumătate. Creşterea producţiei industriale şi a comerţului aproape în toate ţările capitaliste. Creşterea producţiei de materii prime şi produse alimentare aproape în toate ţările agrare. O auréolă în jurul Statelor Unite ale Americii de Nord, ca ţară a celui mai viguros capitalism. Cîntece triumfale despre „prosperitate". Prosternarea în faţa dolarului Osanale în cinstea tehnicii noi, în cinstea raţionalizării capitaliste. Proclamarea unei ere de „însănătoşire" a capitalismului şi de trăinicie de nezdruncinat a stabilizării capitaliste. Zarvă şi vîlvă „generală" pe tema „pieirii inevitabile" a Ţării Sovietelor, pe tema „prăbuşirii inevitabile" a U.R.S.S.

Aşa stăteau lucrurile ieri.

Şi ce vedem acum ?

Acum e criză economică aproape în toate ţările capitaliste industriale. Acum e criză agricolă în toate ţările agrare. În locul „prosperităţii" — mizeria maselor şi creşterea colosală a şomajului. În locul ridicării agriculturii — ruinarea maselor de milioane ale ţărănimii. Se năruie iluziile despre atotputernicia capitalismului nord-american în special. Tot mai slab răsună cîntecele triumfale în cinstea dolarului şi a raţionalizării capitaliste. Tot mai puternice devin urletele pesimiste cu privire la „greşelile" capitalismului. Iar zarvei „generale" pe tema „pieirii inevitabile" a U.R.S.S. îi ia locul o furibundă bolboroseală „generală" despre necesitatea de a pedepsi această ţară, care îndrăzneşte să-şi dezvolte economia atunci cînd jur împrejur domneşte criza.

Acesta este tabloul care ni se înfăţişează în prezent.

Danilo Kiš

Variaţiuni pe tema Europei centrale

A vorbi astăzi despre Europa Centrală ca despre un fenomen geopolitic şi cultural omogen comportă riscuri. Chiar dacă am fi de acord cu afirmaţia lui Jacques Morin că „Europa este un concept fără frontiere", faptele ne obligă să scoatem de sub incidenţa acestui concept acea parte a continentului european, exceptînd Austria, care, cunoscut sub numele de **Mittel-Europa,** îi aparţinea acesteia organic. Cît despre teza lui Bruno Bauer citată şi ea de Morin, că Europa este o comunitate de destine, **Gemeinschaft,** mă tem că după Yalta şi Helsinki putem vorbi despre aceasta numai la trecut sau chiar la mai-mult-ca-perfect.

*

Chiar aşa, dintr-un punct de vedere strict istoric, este greu să vorbim despre „cultura Europei Centrale" ca despre o entitate supranaţională nefisurată. Diferenţele dintre diferitele culturi naţionale din această parte a lumii sînt mai importante decît asemănările, antagonismele sînt mai vigurpase decît orice fel de apropieri sau elemente de înţelegere, şi toate punctele de convergenţă în domeniul civilizaţiei datează din Evul Mediu şi din Renaştere, avînd cel mai adesea o origine liturgică ; paralelismul dintre cîntecul de jale (planctus) ungar şi cel ceh de la începutul secolului al paisprezecelea ; aceleaşi legende în versuri traduse din latină de croaţi, unguri şi cehi în epoca feudală ; traducerile romanelor cavalereşti atît de către sîrbi cît şi de unguri ; ceva mai tîrziu, poemele didactice comune şi slovenilor, şi croaţilor, şi ungurilor ; dramele pastorale aduse din Italia via Dubrovnik în zonele din nord şi nord-vest ; asemănarea legendelor religioase maghiare, sîrbeşti, cehe, croate, poloneze, româneşti, în care figurile sfinţilor naţionali se disting cu claritate ; paralelismele şi influenţele reciproce în poezia epică unde, în decursul timpului, ideologia feudală comună va exploda în mituri naţionale cînd, în jurul lui 1848, romantismul împreună cu infatuarea pan-slavistă vor da naştere aceleiaşi uri anti-maghiare şi anti-austriece pe care slavul maghiarizat Petöfi o va simţi împotriva Austriei şi a popoarelor slave.

*

Deşi nu întru totul o „închisoare a popoarelor", această Cacanie urîtă de toată lumea a fost „absorbită fără voie" (Musil). Dar, în timp ce Musil considera această creaţie imperială, regală (**K und K.**) drept o fantomă chiar în vremea existenţei sale, — viziune proprie şi unor Broch, Karl Kraus, Josef Roth şi Krleža, — mi se pare că a ne gîndi astăzi la această arie vastă, eterogenă, cu numeroasele ei culturi şi limbi naţionale ca la un tot uniform este, în mare măsură, consecinţa unei simplificări ; ea neglijează diferenţele şi subliniază asemănările. (Proces diametral opus celui propus de naţionalişti, care neglijează asemănările, subliniind diferenţele).

*

Indiferent dacă preferăm o teorie centripetă sau una centrifugă (înţelegînd prin aceasta una care priveşte Viena ca pe sediul tuturor evenimentelor culturale petrecute pe vastul teritoriu al **Mittel-Europei,** respectiv alta care pretinde că literatura şi cultura central-europeană a existat autonom şi independent, **în ciuda şi împotriva Vienei,** deci ca reacţie negativă la toate mişcările vieneze), se poate afirma că nici una

dintre aceste teorii nu mai e valabilă azi şi că putem vorbi despre ele numai din perspectiva istoriei literare. Noua împărţire geopolitică a Europei a desprins Viena de foştii ei aliaţi colonizaţi, fie ei anexaţi sau „naturali", şi Budapesta, Praga, Varşovia, Bucureştiul sînt azi mai aproape de Moscova decît de Viena.

*

Lăsînd deoparte toate reminiscenţele istorice şi geopolitice, mizele politice coaliţiile şi antagonismele locale, conflictele şi războaiele — tot acest fundal complex a contribuit mult la atracţia sau respingerea reciprocă a naţiunilor unele faţă de altele — atunci cultura Europei Centrale pare azi mai mult o „Nostalgie a Europei".

*

Interesul subit pentru „Europa Centrală" este în mai mică măsură rezultatul înţelegerii faptului că o întreagă cultură a rămas în penumbră, cît o descoperire a Occidentului că, datorită unei dicotomii manicheene est-vest, o întreagă parte a Europei a dispărut ca în ceaţă. Cînd intelectualii occidentali au încetat să mai fie orbiţi de „sorii roşii ce străluceau deasupra micii Europe" (Morin), au ajuns să înţeleagă, nu fără uimire, că această parte a Europei, „aflată din punct de vedere geografic în centru, din punct de vedere cultural în vest şi din punct de vedere politic în est" (Kundera) fusese pierdută pentru totdeauna.

*

În termeni culturali, „Europa Centrală" înseamnă, probabil numai dorinţa de a se revendica de la arborele genealogic al Europei, un arbore ale cărui ramuri răsăritene ţin acelaşi trunchi şi sînt hrănite cu aceeaşi sevă a Evului Mediu, a religiei (sau religiilor), a Renaşterii, a Barocului ; „Europa Centrală" mai înseamnă dorinţa legitimă de a vedea acest patrimoniu comun recunoscut, în ciuda diferenţelor sau, mai cu seamă, **din cauza lor.** Fiindcă aceste diferenţe constituie specificitatea sa, ele o îmbogăţesc cu o identitate particulară în contextul mai larg al entităţii europene.

*

Naţionalismul nu înseamnă în mod necesar ruptura şi excluderea intenţionată a contextului european ; dimpotrivă. Aspiraţia spre cultura europeană poate fi întîlnită sub forma mîndriei naţionale (Noi sîntem Europa), ca şi a antagonismului (Nu voi), care este, în ultimă instanţă, numai un altfel de rezistenţă împotriva uniformizării şi bolşevizării. Astfel, „infinitul vid" devine un fior metafizic : „Nu murim singuri", spune un scriitor sloven contemporan, „pentru că, o dată cu noi, moare ţinutul relativ baroc ce se întinde de la Trieste la Baltică şi poartă numele vag de Europa Centrală — o dată cu noi mor croaţii, cehii, slovacii, ungurii, polonezii, aş spune chiar şi bavarezii, toate acele naţiuni şi popoare, deci, care sînt atît de profund marcate de cultura Europei Centrale ; nu murim singuri, ci şi împreună cu evreii din aceste regiuni, care au fost centro-europeni mai mult decît ceilalţi şi, din acest motiv, cei mai expuşi, cei ce au fost demult transformaţi în fumul crematoriilor" (Marjan Roznanc). „Toate naţiunile au în trecutul, în prezentul sau în viitorul lor motive de a se considera incomparabile", spune Valéry. Adăugînd imediat · „De aceea şi sînt".

*

Scrierile austriacului Peter Handke (originea lui slavă este de mică importanţă) sînt mai aproape de Faulkner şi experimentele pariziene decît de opera oricărui alt scriitor apărut la orizontul cultural al Europei Centrale, în trecut ori în prezent ; în timp ce proza ţărilor satelite, după trecerea prin purgatoriul şi reziduurile realismului socialist, este în majoritatea cazurilor marcată de populism (care nu este decît emanaţia supremă a aceluiaşi realism socialist, deşi înainte de război şi chiar în perioada interbelică acesta a fost un curent major — atît în plan teoretic, cît şi practic — în Ungaria, ca şi în alte ţări ale **K und K.**) ; această literatură geme sub povara prohibiţiilor, cenzurii şi autocenzurii, a directivelor de partid şi a imposibilităţii de comunicare cu „lumea" (adică Europa) nu mai puţin decît cu Viena, care se află acum „de partea cealaltă", departe de vechile centre ale Europei Centrale, Budapesta, Praga, Varşovia, ca şi cum s-ar fi mutat peste ocean.

*

Cîtă vreme conştiinţa apartenenţei la cultura Europei Centrale este, în sine în ultimă instanţă un fel de disidenţă scriitorul numit Centro-European sau cel ce se autodefineşte astfel trăieşte, cel mai adesea, în exil (Milosz, Kundera, Skvorecký), sau este marginalizat şi publică în **samizdat** (Konrad), sau în închisoare (Havel). Aidoma evreului dornic să-şi dovedească integrarea, scriitorul descoperă, atunci, că neînţelegerea a provenit din propria-i rezervă, din aspiraţia inconştientă spre un prizont european care este mai democratic şi mai larg — exact faptele de care a fost acuzat. Rezultatul acestei conştientizări va fi exilul. Sau închisoarea.

*

Pentru scriitorul care a fost exilat din patria limbii sale materne nu mai rămîne nimic decît exact această limbă ca semn al exilului său. El continuă să scrie în limba sa maternă ca şi cînd ar fi singurul care, din cauza preţului pe care l-a plătit, nu a cedat „exilului sintaxei". Dacă a reuşit să se detaşeze de periculoasa omogenizare a semnificaţiei în **Limba nouă,** aceasta se datorează în special conştiinţei sale clare că nu se scrie cu cuvinte, tradiţiile, cultura, avîntul asociaţiilor lingvistice, cu tot ce este transferat, prin automatismul limbajului, mişcării mîinii (şi invers).

În româneşte de Cornelia BRATU

Lucrurile s-au petrecut întocmai cum au spus bolşevicii în urmă cu doi, trei ani.

Bolşevicii au spus că dezvoltarea tehnicii în ţările capitaliste, creşterea forţelor de producţie şi a raţionalizării capitaliste trebuie să ducă inevitabil, dat fiind nivelul de trai redus al masselor de milioane ale muncitorilor şi ţăranilor, la o cumplită criză economică. Presa burgheză lua în derîdere „originala profeţie" a bolşevicilor. Deviatorii de dreapta se desolidarizau de pronosticul bolşevic, înlocuind analiza marxistă cu flecăreala liberală despre „capitalismul organizat"

Şi ce s-a întîmplat în realitate ?

S-a întîmplat aşa cum au spus bolşevicii.

Acestea sînt faptele.

Există chiar deştepţi care văd cauza crizei economice mondiale în „uneltirile bolşevicilor". Mă refer la cunoscutul „industriaş" Rechberg, care, drept vorbind, nu prea aduce a industriaş, ci mai degrabă a „industriaş" printre publicişti şi a „publicist" printre industriaşi. (Ilaritate).

Se înţelege că toate aceste „teorii" şi proiecte nu au nimic comun cu ştiinţa. Trebuie să se recunoască că economiştii burghezi s-au dovedit faliţi totali în faţa crizei. Mai mult, ei s-au dovedit a fi lipsiţi pînă şi de acel minim de simţ al vieţii pe care nu întotdeauna îl putem contesta predecesorilor lor. Aceşti domni uită că crizele nu pot fi privite ca un fenomen întîmplător în sistemul economic capitalist. Aceşti domni uită că crizele economice sînt un rezultat inevitabil al capitalismului. Aceşti domni uită că crizele au luat naştere o dată cu naşterea dominaţiei capitaliste.

Social-democraţii n-au decît să tot „ălăvrăgească despre pacifism, despre pace, despre dezvoltarea paşnică a capitalismului. Experienţa guvernării social-democrate în Germania şi în Anglia arată că pacifismul nu este la ei decît o mască necesară, pentru camuflarea pregătirii unor noi războaie.

Se vorbeşte de drept internaţional, de obligaţii internaţionale. Dar pe baza cărui drept internaţional au tăiat domnii „aliaţi" Basarabia de U.R.S.S., au întreprins intervenţia împotriva ei, au jefuit-o timp de trei ani încheiaţi, ruinînd populaţia ei ? Dacă asta se numeşte drept internaţional şi obligaţie internaţională, atunci ce se numeşte jaf ? (Ilaritate. Aplauze). Nu este oare clar că, comiţînd acest act prădalnic, domnii „aliaţi" au pierdut dreptul de a invoca dreptul internaţional, obligaţiile internaţionale ?

Unii tovarăşi privesc cu scepticism lozinca : „Planul cincinal în patru ani". Foarte recent încă, unii tovarăşi calificau planul no cincinal, ca robat de Congresul al V-lea al Sovietelor, drept o fantezie. Nu mai vorbesc de scriitorii burghezi care fac ochii mari numai la auzul cuvîntului „cincinal". Dar cum se prezintă lucrurile în realitate, dacă privim planul cincinal din punctul de vedere al realizării lui în primii doi ani ? Ce ne arată controlul înfăptuirii planului cincinal în varianta lui optimă? El ne arată nu numai că putem îndeplini planul cincinal în patru ani El ne mai arată că într-o serie întreagă de ramuri ale industriei îl putem îndeplini în trei ani, ba chiar în doi ani şi jumătate. Acest lucru poate să pară neverosimil scepticilor din lagărul oportunist Dar acesta este un fapt, un fapt pe care ar fi stupid şi ridicol să-l contesţi.

Judecaţi singuri.

Încheiem, tovarăşi.

Care este concluzia generală ?

Am obţinut în perioada care s-a scurs un şir de succese hotărîtoare pe toate fronturile construcţiei socialiste. Am obţinut aceste succese pentru că am ştiut să ţinem sus măreţul steag al lui Lenin.

Dacă vrem să învingem, trebuie să ţinem sus şi în viitor steagul lui Lenin, păstrîndu-l pur şi neîntinat. (Aplauze).

Aceasta este concluzia generală.

Cu steagul lui Lenin am învins în luptele pentru Revoluţia din Octombrie.

Cu acelaşi steag vom învinge în revoluţia proletară din lumea întreagă. Trăiască leninismul ! (Aplauze furtunoase şi îndelungate. Întreaga asistenţă ovaţionează).

Selecţie de Iosif COSTINAŞ

CRIPTĂ PENTRU DANILO KIŠ

IUBIRE ŞI RECUNOŞTINŢĂ
O zi din viaţa şi activitatea Anei Pauker

Pentru cei mai mulţi oameni, ziua de miercuri, 6 iulie 1949, este o zi obişnuită. Dar în gara Mogoşoaia totul, pînă la cele mai mici detalii, este altfel decît într-o zi obişnuită.

O mulţime de oameni aşteaptă într-o linişte desăvîrşită. Chiar şi cel mai neavizat trecător şi-ar putea da seama că aici se întîmpla ceva măreţ. Floarea cea mai aleasă a partidului şi statului s-a adunat astăzi în gara Mogoşoaia. Părul cărunt al lui dr. Petru Groza domină adunarea. Toţi cei prezenţi poartă costume sobre, în culori cernite. Se vorbeşte încet, cu grijă, în şoapte. Grupul de academicieni, într-o ţinută ireproşabilă, gravitează molcom în jurul preşedintelui său. În fruntea deputaţilor Marii Adunări Naţionale este însuşi C.I. Parhon. Printre miniştri poate fi zărit şi tînărul Alexandru Bîrlădeanu, în faţa căruia se deschide o carieră strălucită. Părţile laterale şi de fund ale gării sînt ocupate de oameni simpli, muncitori şi muncitoare, ţărani îmbrăcaţi în alb şi negru. Ei stau cu capetele plecate, gîrboviţi de o supremă durere. Din cînd în cînd, cîte o privire pătrunsă de respect se îndreaptă spre peronul oficial. „Uite-l şi pe tovarăşul Chişinevschi", şopteşte puţin mai tare un sudor de la uzinele „V.I. Lenin", dar se opreşte imediat observînd privirea mustrătoare a activistului raional.

Gara, pavoazată pentru funeralii, este cuprinsă de o aşteptare respectuoasă. Uşoarele adieri ale vîntului de vară înfoaie discret faldurile tricolorului şi ale drapelului frăţesc bulgar. În mijlocul gării, deasupra acoperişului, se ridică un imens portret al celui care trece astăzi pe ultimul său drum, spre patrie. Trenul funerar a pornit în urmă cu cîteva zile de la Moscova, unde generalissimul Stalin şi suita sa au veghiat cîteva clipe la catafalcul prietenului şi tovarăşului de lupte bulgar.

Nenumărate coroane de flori au fost aşezate în stînga peronului. De cealaltă parte, o companie de onoare a ostaşilor români stă alături de o companie sovietică, al cărei piept e plin de decoraţii. Ambele îşi aşteaptă rîndul spre a da onorul cuvenit mareşalului.

Este aproape ora 14. Şuieratul încă îndepărtat vesteşte apropierea trenului mortuar. Un fior străbate adunarea. Fanfara militară se pregăteşte să atace partitura. Ţinuta şi feţele militarilor sînt cioplite din piatră. Nici o muscă nu mai zboară. Mulţimea se descoperă tăcută. Încet, trenul se apropie şi intră în gară, în timp ce fanfara atacă un marş funebru. Lacrimi de tristeţe şi preţuire au prins să curgă în amintirea marelui dispărut.

Împodobită cu pînză roşie şi neagră, locomotiva intră în gară. Pe botul ei e prins portretul răposatului. Uşile vagonului mortuar sînt larg deschise. Se poate deja vedea sicriul căptuşit cu mătase roşie. Muncitorii şi ţăranii lăcrimează. Din tren coboară delegaţia bulgară, apoi urmează o pauză. Ca la un semn nevăzut, mulţimile se înfioară, fremătînd de admiraţie şi nestăvilit respect. În uşa vagonului, privind pe deasupra capetelor, şi-a făcut apariţia gloriosul mareşal Voroşilov, însoţit de o strălucită companie. Zecile de medalii lucesc în soarele amiezii.

Acum coboară şi delegaţia română care a primit trenul la graniţă, în frunte cu Ana Pauker. În urma ei, vin Teohari Georgescu, Lothar Rădăceanu şi generalul Emil Bodnăraş.

Mareşalul Voroşilov trece în revistă garda de onoare. Ostaşii asudă cu mîinile încleştate pe arme. Dinspre grupurile de civili se aud suspine uşoare. Cîteva muncitoare privesc cu milă la văduva îndoliată, sincer. Muzica s-a oprit. Se rostesc cuvîntări. Dr. Petru Groza aduce primul omagiu al unui întreg popor. Se plînge uşor, tremurat.

Cu spatele drept, cu ochii umezi, dar hotărîţi, cu fruntea ridicată şi pieptul scos înainte, în faţa jalnicei adunări stă Ana Pauker. Toată fiinţa ei emană durere şi fermitate. Braţele îi sînt întinse pe lîngă corp, cu pumnii strînşi de suferinţă. Deasupra cotului, pe mîna stîngă poartă o brasardă roşie şi o panglică neagră. Nici o lacrimă nu-i curge, nici o fibră nu-i vibrează. Totul se concentrează în glas:

— Pe veci rămîne în mintea noastră, în inimile noastre, figura lui de conducător al Internaţionalei Comuniste, de frate de arme al lui Lenin, al lui Stalin. Pe veci rămîne vie în inimile noastre memoria marelui luptător, marelui prieten al Uniunii Sovietice...

Privirea mareşalului Voroşilov o învăluie cald, camaradereşte pe vorbitoare.

— ...Gheorghi Mihailovici, scump şi iubit tovarăş, noi toţi, comuniştii din întreaga lume, am învăţat de la tine că nu poţi iubi adînc, cu adevărat, cu patimă poporul, fără să urăşti adînc, cu patimă, pînă la ultima suflare, duşmanii poporului.

Glasul Anei este o avalanşă de iubire şi ură. Braţul drept se ridică, cu pumnul strîns:

— ...De la tine am învăţat că nu poţi iubi cu patimă poporul tău, nu poţi lupta pentru libertatea şi fericirea lui fără a iubi cu patimă Uniunea Sovietică. Tu, Gheorghi Mihailovici, ai arătat şi dragostea ta nestăvilită pentru popor şi ura ta nesfîrşită pentru duşmani. Omenirea întreagă te-a văzut pălmuind pe provocatorii de război în procesul de la Leipzig. Omenirea te-a văzut cum ai ridicat cu bărbăţie pumnul tău puternic lovind în trădătorii cauzei comuniste, în clica lui Tito.

Pieptul îndureratei văduve tresaltă de suspine. O tînără îi traduce repede cuvintele vorbitoarei, dragă tovarăşă a răposatului soţ.

— ...Ultimul salut nu poate fi altul decît hotărîrea fermă de a merge pe drumul lui Lenin şi al lui Stalin, pe care a mers Dimitrov, de a merge pe

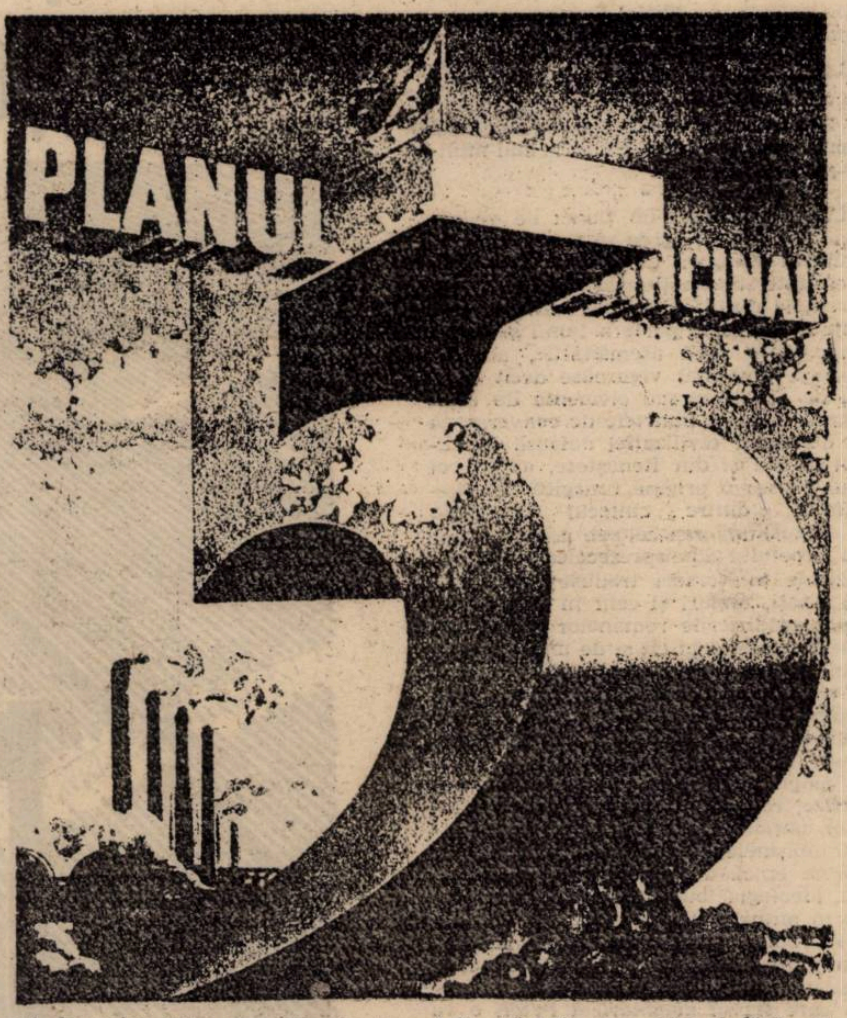

drumul de unire între popoare, de iubire nestăvilită pentru U.R.S.S., de veneraţie pentru tovarăşul Stalin... Pe acest drum, scumpe tovarăşe Dimitrov, mînă în mînă, vom merge strîns uniţi, lovind împreună în duşmani, oriunde i-am întîlni, înlăuntru sau în afară, pentru ca astfel să meritäm, aşa cum ai meritat tu, recunoştinţă şi iubire, aşa cum le-ai meritat prin lupta ta, tovarăşe Gheorghi Dimitrov...

Faţă de acest discurs femeile simt o mîndrie personală, ca şi cum ele însele ar fi rostit mişcătoarele cuvinte. Nimic nu egalează durerea şi ura unei femei dezlănţuite. Din această pricină, toţi bărbaţii par mici şi fără vlagă. Doar mareşalul Voroşilov, înconjurat de generali stă drept, neabătut, ca o stîncă în furtuni.

Se strîng mîini, oamenii se îmbrăţişează încurajîndu-se unii pe alţii. Coroanele ocupă locul cuvenit, în trenul în care urcă cei care pleacă la Sofia.

Tamburul major face doar un singur semn şi fanfara, bine pregătită, atacă Internaţionala. Trenul şuieră prelung şi porneşte încet pe ultimul drum. Adunarea plînge. Gheorghi Dimitrov se întoarce acasă.

Cornel BOGDAN

SORIN TOMA SAU CĂMILE PENTRU ETERNITATE

1. Numele lui Sorin Toma nu sare în faţa cititorului epocii singur singurel, liber şi fără adăugire: orice iubitor de literatură îl înţelege ca o prelungire, ca un supliment, ca o cocoaşă. Nu-i aşa, o cocoaşă care se adaugă celuilalt nume: Alexandru Toma. Gloria tăticului luminează, aşa cum se întîmplă şi în timpuri mai apropiate nouă, strălucirea progeniturii.

La drept vorbind, celebrele articole ale lui Sorin Toma sînt făcute de un colectiv de tovarăşi. Prin urmare, autorul Poeziei putrefacţiei nu poartă doar cocoaşa părintelui, ci şi a tovarăşilor posibil tătici. Şi Iosif Chişinevski, şi Miron Constantinescu, dar şi Leonte Răutu şi chiar Silviu Brucan ar fi putut reprezenta autoritatea paternă a numitului Sorin. În timpuri normale, ajunge un tătic; în vremuri de cumpănă, şi Sorin Toma a trecut prin asemenea vremuri, s-au adunat o mie de tătici. El e cămila cu o mie de cocoaşe, inexpugnabilul animal pentru care orice deşert devine o ficţiune.

2. Cămilele care traversează deşertul României socialiste se împart în două: cămile sacrificate şi cămile supravieţuitoare. Pătrăşcanu, Foriş, Silber sînt cămile sacrificate. N-au avut cocoaşe suficiente, n-au adunat suficientă apiţă

Din gîndirea micilor dictatori

GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ

„Cît de dezgustătoare sînt urletele agentului contrarevoluţionar Iuda-Tito, cît de mîrşave sunt încercările întregii sale clici de a împroşca cu noroiul mocirlei fasciste măreaţa Uniune Sovietică, farul luminos al tuturor ideilor nobile şi gîndurilor cinstite ale secolului nostru, ţara muncitorilor şi ţăranilor, care a salvat omenirea de primejdia barbariei fasciste, stînca de granit de care se sfarmă uneltirile imperialiştilor anglo-americani şi planurile lor criminale de subjugare a altor popoare!

Poporul român nutreşte o profundă simpatie pentru popoarele iugoslaviei şi înverşunată ură faţă de Tito, josnicul trădător al poporului iugoslav şi duşmanul de moarte al mişcării comuniste internaţionale. Oamenii muncii din ţara noastră sînt cuprinşi de indignare ori de cîte ori aud de o nouă trădare sau de o provocare a dezgustătorului călău şi spion de la Belgrad".

„Procesul de la Budapesta al agentului imperialist Lazlo Rajk a dezvăluit complet planurile cercurilor imperialiste şi ale agenţilor lor — clica fascistă a lui Tito — de a reinstaura regimurile reacţionare, de a transforma Balcanii într-o pulberărie şi de a submina pacea şi securitatea internaţională".

„Tot mai dîrză devine hotărîrea oamenilor muncii din R.P.R. de a apăra pacea, ameninţată de politica aventurieră a imperialiştilor anglo-americani. Partidul nostru desfăşoară o vie activitate pentru a mări capacitatea de luptă a oamenilor muncii, pentru a le spori vigilenţa faţă de duşmanul de clasă şi complicii săi imperialişti".

(Republica Populară Română în plin avînt, *publicat în revista* Bolşevic, *sept. 1949 şi* Lupta de clasă, *4/1949)*

„Procesul (de la Budapesta, n.n.) a smuls masca de pe faţa lui Tito şi l-a arătat în faţa popoarelor din Iugoslavia sub adevărata sa înfăţişare, de călău al poporului iugoslav, care a lichidat libertăţile democratice şi a instaurat un regim de teroare sîngeroasă împotriva ţărilor democraţiei populare, un detaşament înaintat al imperialismului anglo-american.

Vigilenţa şi atenţia faţă de aceşti provocatori şi aventurieri internaţionali sînt cu atît mai necesare".

„Şantajul american cu privire la pretinsa deţinere a monopolului bombei atomice s-a risipit ca un balon de săpun. Încă de acum doi ani, tovarăşul Molotov a arătat că energia atomică nu mai constituie un secret".

„Stăpînii monopolurilor anglo-americane se interesează foarte mult de soarta trădătorilor de ţară din Ungaria, Bulgaria şi România, care şi-au primit pedeapsa meritată din partea popoarelor acestor ţări. Ei îndrăznesc să ne dea lecţii de democraţie, în timp ce legile antimuncitoreşti, rasismul şi antisemitismul, linşarea oamenilor de altă culoare..., 6.000.000, de şomeri permanenţi şi 12.000.000 de şomeri parţiali, adică 18.000.000 de flămînzi arată cu prisosinţă în ce constă aşa-zisă democraţie americană. (..). Dreapta sentinţă dată de judecătorii poporului împotriva unor spioni ai imperialismului anglo-american ca Mindszenty, Petcov sau Maniu nu a emoţionat decît pe cîţiva bancheri de la Wall-Street...".

(Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, *în* Scînteia, *7 nov. 1948).*

Selecţie de V. GANEA

CRIPTĂ PENTRU DANILO KIŠ

enaru drum lung. Apiţa şi Babiţa. Sorin Toma a ajuns cu bine dincolo şi dă sfaturi. Cu puţin noroc, ar putea ajunge prim-ministru. Cu puţin noroc, chiar Silviu Brucan ar putea ajunge prim-ministru. Au ei însă o mie de cocoaşe pentru lungul deşert pe care va trebui să-l străbatem? Au! Numai slabvăzătorii nu mai zăresc cocoaşele viitorului nostru fericit. Al. Toma, poetul nostru naţional de la 1949, Leonte Răutu-Brucan, Constantinescu Voicu Chişinevski, sfetnicii naţionali de la 1955; de la 1960; oc la -65 sînt interşanjabili. Putea scrie Brucan ca A. Toma? De ce nu? Aşa-aşa-aşa, cititorule, alegătorule, drăguţule, aşează-te confortabil între numeroasele cocoaşe ca într-o insulă paradisiacă: abandonează-te pasului măsurat al patrupedului care purcede la întemeierea Noii Societăţi. Aşează-te aşa cum s-au aşezat înaintaşii tăi în anii cincizeci. Stai liniştit, acum sîntem pe drumul cel bun. Lasă-te de politică, fiindcă habar n-ai de politică. Ştiinţa politică precum şi ştiinţa literară sau talentul actoricesc se moştenesc din tată în fiu. Fiul lui Florin Piersic va deveni actor, al lui Ştefan Bănică idem, fiul lui Traian Coşovei va deveni scriitor. Născut într-o familie de literaţi, faci literatură, într-o familie de artişti, actorie. Les règles du jeu. De unde să importăm fii de politicieni, dacă nu din generaţia politicienilor noştri de la 1950?

Ei sînt cămilele noastre nemuritoare.

3. Să nu facem eroarea că Dinşii erau proşti, iar urmaşii lor deştepţi. Nu, şi ei erau deştepţi. Sistemul era falimentar, nu gîndirea lor! Leonte Răutu, spune un colaborator al revistei noastre, era foarte deştept. Iosif Chişinevski era deştept. Ştefan Voicu era deştept. Despre Silviu Brucan putem şi noi să ne convingem că e deştept. El e supermenul nostru preferat. La drept vorbind, se credeau, mai mărturisind, mai dîndu-ne de înţeles, nemuritori. Cine citeşte discursurile lui Dej, ale Anei Pauker sau ale lui Vasile Luca sau ale lui Teohari Georgescu poate înţelege de ce credeau că sînt nemuritori.

Sacrificaseră cămilele necesare; mai erau şi alte cămile sacrificabile, n'est ce pas? Cite-o cămilă-cămiluţă. Ei erau supermenii, vitejii cărora li se cuvenea totul. Dej, Ana, Vasile. Iosca. Supermenul Iosca alături de supermenii Brucan, Fane-Fănel Voicu, de Teohari şi de Săndel Drăghici. Literaţii, artiştii trebuia să le înalţe slavă.

4. Epoca de aur lasă în urmă cîteva cimitire de cămile: unuia i se cuvenea totul. România se întorcea în vremea lui Zamolxe, la monoteism. Dar nici ceilalţi n-aveau păreri mai necăjite despre ei. Übermenschul Popescu a poposit într-un concediu la Băile Herculane. L-a chemat pe şeful staţiunii şi l-a întrebat cu ştiuta-i aroganţă: ciţi ai, bă Ilie, în tesa. Ilie avea vreo patruzeci. Raci sînt în Cerna? Or fi, zice directorul. Trimite-i bă, după raci. Vreau la masă raci. Asta era pofta ce-o poftea.

Citesc articolele lui Sorin Toma în ziarele româneşti din exil. Omul, îmi dă de înţeles însăşi colaborarea lui la această presă, se bucură de preţuire. Dă note. Ei, dacă s-ar întoarce, n-ar mai fi bun de prim-ministru? Sau mai şti, chiar de prezident? Sau de Gauleiter?

Cornel UNGUREANU

ARTA DE A NU TE SFÎRŞI ÎN PROPRIUL PAT

„Toate ne-au reuşit", ar fi declarat cu un cinism potolit Vasile Luca, într-o noapte a anului 1948. Moses Rosen, cel căruia i se confensează Luca, îl întreabă pe demnitar în ce moment al viitorului apropiat va interzice partidul cultele, după ce se va fi folosit cu succes de ele (v. Moses Rosen, **Primejdii, încercări, miracole**). Luca răspunde memorabil, poate prea tendenţios: „Totul se poate lua omului: pămîntul, uzina, fabrica, atelierul, şcoala. Dacă se opune, ai la dispoziţie tancul şi cu acesta îl convingi. Un singur lucru nu se poate smulge din sufletul omului cu tancul: acesta este religia. De aceea ruşii au trebuit să bată în retragere, iar noi nu vrem să repetăm greşeala lor. Noi lăsăm timpul să hotărască. Iar timpul e cu noi şi împotriva voastră. Vă lăsăm liberi, nu vă stingherim, nu avem nici un interes să ne creăm duşmani inutili şi nici victime de care nu avem nevoie. Veţi dispărea de la sine, căci viitorul e marele vostru adversar".

Stranie sita puterii comuniste! Cominterniştii fervenţi, scăpaţi de execuţiile ruseşti ale anilor '37—'39, vin în România cu firmanele puterii şi sfîrşesc ridicol cu un glonte în ceafă sau înfundă anonim puşcăria. Astă în timp ce un Alexandru Drăghici, un Silviu Brucan, un Corneliu Mănescu, un Alexandru Bîrlădeanu vor sfîrşi, probabil, în paturile lor, iar unii vor avea parte de funeralii naţionale (minus Gheorghe Apostol, eternul ghinionist). Pentru toţi aceştia, cazul V. Luca presupune acum un efort al memoriei la senectute.

În octombrie 1944, cariera lui Vasile Luca e la apogeu şi, pe cît se putea în Răsărit, ea se anunţa îndelungată: „în fruntea primei colpane, în cadenţa fanfarei, merge omul ieşit din popor, tovarăşul iubit şi aclamat, Vasile Luca" („Scînteia", 27 oct. 1944). El era omul de linie a doua din prima gardă, cea „externă", a potentaţilor comunişti. „Externii" au fost matematici în precizia cu care au acaparat puterea, cu indicaţii de la centru, firească. Luca pune o aplicaţie helvetă în amorsarea Marelui Mecanism. E un profesionist fără imaginaţie. Îi „reuşeşte totul": de la campania electorală din '46 unde s-a dovedit foarte activ, pînă la lichidarea social-democraţiei şi a proprietăţii ţărăneşti, ambele declanşate de el. Alegerile „libere şi unanime" din 28 martie 1948, al căror artizan fusese în egală măsură, îi dau o neaşteptată euforie a succesului pe un teren de altfel viran, „succes pe care niciodată în istoria ţării noastre nu l-a înregistrat vreo formaţiune sau vreun partid politic" („Scînteia", 11 aprilie 1948). Era firesc atunci să i se confeseze neted lui Moses Rosen, machiavelic şi fără păs, de vreme ce se ştia cunoscător al tuturor malversaţiunilor Kremlinului. În fond, dacă Eminenţa Sa relatează cu exactitate după atîţia ani, afirmaţiile lui Vasile Luca nici nu sînt atît de penibile. Nu discutăm justeţea lor; doar că ele i-ar fi dat, măcar o clipă, anvergura cinică necesară pentru a fi reţinut de istorie.

Plenara din 29 februarie—1 martie 1952 pecetluieşte soarta grupului Pauker—Luca—Georgescu, „fracţionist, antipartinic şi antistatal". Toţi dispar fără urmă, fără rezistenţă. Conflictul cu Dej dura încă de la pogorîrea de pe tancurile sovieticilor. E inexplicabilă inerţia lui Pauker şi a companionilor chiar dacă se vehiculează legenda cu celebrul accept dat de Stalin lui Dej. A existat un răstimp în care puteau acţiona, o puteau lua înaintea lui Dej, şi atunci nu se ştie ce soartă ar fi avut acesta. Nu s-a întîmplat nimic deşi, mai mult ca sigur, celor trei le-au venit semnale că se pregăteşte ceva. Belu Zilber explică acest fatalism nomenclaturist prin faptul că, asemenea nevoii de drog sau de femeie, există o nevoie de partid cu atît mai puternică cu cît partidul îţi pregăteşte mai abitir pieirea prin mijloacele cu care şi tu, simplă rotiţă, i-ai lucrat odată pe alţii. Rămîne ca istoricii să clarifice misterul. Oricum, măcar Ana Pauker, singura care s-a „salvat" în ochii posterităţii prin reclama de femeie diabolică, ar fi putut reacţiona... Înlăturînd grupul. Dej a oferit o lecţie comunismului internaţional: metodele cominterniste sînt suficiente la nord de Dunăre. El, Dej, le-a îmbunătăţit cu sforăriile medievale româneşti. A făcut-o atît de bine, încît şi-a permis să-l execute pe Pătrăşcanu, să-l sfideze pe Hruşciov chiar în momentele dezgheţului post-stalinist.

Luca a sfîrşit mizerabil în puşcărie, şters din cărţile de istorie a partidului. Este drama mediocrităţii în diabolic a unui politician, fie el şi proletar, într-o ţară unde politicienii au murit şi vor muri atît de rar în propriile paturi.

Carol SEBESTYEN

În numărul viitor — Viorel MARINEASA despre BELU ZILBER

Din gîndirea micilor dictatori

CUVÎNTAREA TOVARĂŞULUI MIHAI BENIUG

Tovarăşi,

Raportul Comitetului Central prezentat de tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej în faţa delegaţilor Congresului al III-lea arată, prin victorii ale muncii socialiste, întregului nostru popor ce minunată temelie de viaţă şi-a creat şi ce drum luminos i se deschide către viitor. Drumul parcurs pînă acum, semănat cu grandioase realizări, a făcut, prin lupta celor ce muncesc, sub înţeleapta îndrumare a partidului, să dispară în urma noastră, scufundindu-se pe veci-vecilor, întunecatul regim al exploatării capitaliste. (...).

Scriitorii noştri, tineri şi bătrîni, români şi reprezentanţi ai minorităţilor naţionale, nu o dată s-au manifestat cu hotărîre contra influenţelor ideologiei burgheze şi contra purtătorilor acestor influenţe, rămase din regimurile trecute sau strecurate din afară. Dîrzenia lor împotriva revizionismului şi a oricărei tentative ale decadentismului culturii şi ideilor lumii capitaliste stîrneşte necontenit fluxuri de injurii neputincioase ale oficinelor de propagandă duşmană. Credinţa în progresul social, în superioritatea biruitoare prin muncă a lumii socialiste, elanul în apărarea păcii popoarelor, spiritul internaţionalismului proletar sînt trăsături care definesc şi caracterizează în esenţa ei creaţia noastră artistică şi literară nouă. Toate acestea ne fac să privim cu încredere înainte spre anii 1965 şi 1975... Conducerea partidului s-a ocupat mereu şi nemijlocit de orientarea noastră în problemele vieţii sociale, ale ideologiei şi artei; ne-a îndrumat, ne-a sfătuit, ne-a criticat atunci cînd am greşit şi ne-a indicat calea cea dreaptă. Sub conducerea partidului nostru a crescut continuu forţa combativă a literaturii noastre noi, s-a întărit unitatea frontului nostru literar. Devotamentul faţă de partid constituie chezăşia succeselor noastre viitoare în creaţia literară şi este izvorul de apă vie al încrederii în victoria socialismului. Cu această încredere pornim pe drumul unor noi înfăptuiri.

Pornim la drum cu încredere, dar aceasta nu înseamnă că trebuie să fim şi încrezuţi şi să nu ne dăm seama de scăderile muncii noastre literare. În repetate rînduri partidul ne-a atras atenţia că, atunci cînd nu există o cunoaştere temeinică a realităţii, operele noastre rămîn în urma faptelor, acestea fiind reflectate şters şi fără destulă vigoare. (...).

Raportul accentuează că nu-i destul să ai talent pentru a realiza opere valoroase, atîta vreme cît nu combaţi tot ceea ce te îndepărtează de popor şi nu lichidezi, ca scriitor şi artist, spiritul de castă, individualismul şi alte rele ce se mai pot întîlni printre noi. Uniunea Scriitorilor, şi în mod special conducerea ei, poartă vina că nu s-a ocupat de lichidarea radicală a acestor fenomene atunci cînd ele se ivesc şi n-a pus mai mult accent pe dezvoltarea eticei scriitoriceşti, parte integrantă a moralei comuniste. Individualismul, egoismul, ameţeala de pe urma succeselor se combat şi se vindecă radical numai respirînd aerul tare şi curat al marxism-leninismului, pe înaltele piscuri ale construcţiei socialiste, în mijlocul oamenilor muncii. (...).

Alături de scriitori mai vîrstnici avem acum un mare număr de tineri talentaţi, care cutreieră cu drag ţara şi cîntă privelîştile noi ale socialismului şi înfăptuitorul lor, omul muncii. Să-i creştem în spiritul luptei partidului, făcîndu-i exigenţi faţă de ei înşişi ca oameni şi faţă de calitatea operei lor. (Aplauze). *Scriitorii vîrstnici ne vom strădui să ajutăm ca în rîndul lor să intre mereu noi elemente crescute în focul luptei şi construcţiei socialiste, tineri ce au în sînge munca socialistă şi conştiinţa nouă despre lume a clasei muncitoare...*

24 iunie 1960, Bucureşti.

Selecţie de C. BOGDAN

Danilo Kiš

CIINI ȘI CĂRȚI

În Anul Domnului 1330, în ziua de 23, luna a XII-a, la urechea vigilentă a Preacinstitului Părinte întru Cristos, monseniorul Jacques, ajunse vestea cum că Baruch David Neumann, fost evreu, refugiat din Germania, părăsi întunericul și perfidia iudaismului și trecu la credința întru Cristos ; că primi sacramentul sfîntului botez în orașul Toulouse, pe timpul progromului inițiat de preacredincioșii Păstori ; și că, apoi, „precum, cîinele care-și linge vărsatul", susnumitul Baruch David Neumann profită de ocazie, deoarece trăia în orașul Pamiers și pe mai departe după legea iudaică împreună cu alți evrei, și se reîntoarse la seca și obiceiurile evreiești atît de urîte lui Dumnezeu, așa că sus-numitul monsenior episcopul, porunci să fie arestat și aruncat în temniță.

În cele din urmă porunci să fie adus la el și acesta se înfățișă în fața monseniorului în Marea Sală Episcopală, din care prin ușa din stînga se intra în camera de tortură. Monseniorul Jacques porunci ca pomenitul Baruch să fie adus chiar prin acea cameră, pentru a-i aminti de instrumentele pe care Cel de sus le pusese cu atîta îndurare, în mîna celor din slujba Sfintei Sale Credințe, întru salvarea sufletului omului.

Monseniorul Jacques avea la masă, ca ajutor, pe fratele Gaillard de Pamiers, reprezentantul Inchizitorului de Carcassone, fiind prezenți și Magistrul Bernard Faissaisier, oficialul de Pamiers, și Magistrul David de Troyes, evreu, invitat să fie tălmaciu monseniorului, episcop în caz că Baruch se va încumeta să recurgă la dogmă și legi, pentru că era vestit ca bun cunoscător al Vechiului Testament, al legilor iudaice și al cărților necuratului.

Deci Monseniorul Jacques începu să-l întrebe despre cele amintite mai înainte, deoarece evreul jura pe Legea lui Moise că va spune adevărul și numai adevărul, în primul rînd despre sine, dar și despre alții, despre cei vii și cei morți pe care îi chema să depună mărturie. După ce căzură de acord în această privință, el spuse și recunoscu după cum urmează :

„Anul acesta (joia trecută se împlinea exact o lună de la cele întîmplate) au sosit în Grenada preacinstiții Păstori, înarmați cu sulițe, cuțite lungi și ghioage, cu cruci din păr de capră cusute pe mantale, purtînd steaguri războinice și amenințînd peste tot că-i vor extermina pe toți evreii. Solomon Vidas, un tînăr evreu, îl găsi atunci pe marele dregător al Grenadei în compania evreului Eleazar, copistul său,și -ntrebă, așa cum mi-a povestit mai tîrziu, dacă acesta l-ar proteja de mîna preacuvioșilor Păstori. Acesta îi răspunse că nu. Dar cum aceștia soseau într-un număr tot mai mare și cum începură să intre și prin casele creștinilor și ale oamenilor de vază, acesta îl anunță pe Solomon că nu-l mai poate ascunde și-l sfătui să găsească vreo barcă pe Garona și să fugă la Verdun, unde se află o cetate mult mai mare și mai sigură, care, aparține unui prieten de-al lui. Solomon găsi, deci, o luntre și se lăsă dus de cursul apei în jos, spre Verdun. Cînd îl văzură de pe mal Păstorii, apucară și ei o barcă cu vîsle și îl scoaseră din apă, ducîndu-l legat fedeleș la Grenada și spunîndu-i : sau se va c. eștina imediat sau, de nu, va fi omorît pe loc. Marele dregător, care privea toate astea de pe mai cu mîna streașină la ochi, se apropie de aceștia și le spuse : dacă-l ucid pe Solomon ar fi ca și cum i-ar tăia lui capul. Aceștia i-au răspuns că, dacă așa crede, îi vor îndeplini pe loc dorința. Auzind toate astea, Solomon spuse că nu dorește să i se întîmple ceva marelui dregător și întrebă pe Păstori ce doresc de la el. Ei îi repetau : sau se creștinează, imediat sau de nu va fi omorît pe loc. Solomon le răspunse că mai degrabă se va creștina decît să moară. Atunci aceștia l-au botezat imediat în apa tulbure a Garonei, împreună cu copistul Eleazar, căci cu ei se afla și un tînăr preot care cunoștea tainele legii. După aceea, două femei cinstite le-au cusut pe haine cruci din păr de capră și i-au lăsat să plece unde or vrea.

În ziua următoare, cei doi, Solomon și Eleazar, m-au căutat la Toulouse, mi-au povestit tot ce li s-a întîmplat și mi-au spus că s-au și creștinat, dar nu prin voia lor și că, dacă se poate s-ar reîntoarce la credința și legile strămoșilor lor. Și mi-au mai spus : dacă într-o bună zi Iehova le va deschide, cu mila lui, ochii, arătîndu-le că noile legi sînt mai drepte decît cele vechi, că sufletul omului păcătuiește mai puțin față de oameni și sălbăticiuni, sub oblăduirea noii credințe, atunci vor trece la această nouă credință de bunăvoie și din tot sufletul. Atunci le-am spus că nu știu ce sfat să le dau ; probabil că ar putea, le-am zis, să se reîntoarcă, fără nici o mustrare, la iudaism, dacă legile creștine nu le salvează sufletul, și că despre toate astea îl voi întreba și pe fratele Raymond Leinach, asistentul Excelenței Sale, Marele Inchizitor de Toulouse ; fără îndoială că numai el le poate da cele mai drepte sfaturi, dar și iertarea păcatelor. Am trecut, deci, împreună cu Bonnet, un evreu din Agen, pe la susnumitul frate Raymond Leinach și pe la avocatul Jacques Marques, notarul Excelenței Sale, Marele Inchizitor de Toulouse și le-am povestit despre nenorcirea ce căzuse pe capul bietului Solomon și i-am întrebat dacă botezul făcut fără dorință și împotriva voinței aceluia care l-a primit îndeplinește canoanele prevăzute, iar credința acceptată numai de teama de a nu-și pierde viața, este credință adevărată. Și amîndoi mi-au răspuns că o astfel de credință nu poate fi adevărată. M-am întors imediat la Solomon și Eleazer și le-am spus ce-am auzit de la fratele Raymond și de la asistentul Jacques, aceștia spunînd că un astfel de botez nu poate avea prea mare însemnătate și nici puterea adevăratei credințe și că, fără piedici, pot reveni în sînul credinței lui Moise. Solomon își încredință atunci sufletul Excelenței Sale, Consilierului de Toulouse, pentru ca acesta să ceară părerea Curiei de la Roma despre botez, deoarece sus-numitul Solomon tare se temea că reîntoarcerea sa la iudaism ar putea fi tălmăcit ca un semn de prefăcătorie.

Cînd toate aceste treburi s-au isprăvit cu bine, Solomon și Eleazar s-au întors în sînul credinței lui Moise, după toate canoanele prevăzute de doctrina talmudică : le-au tăiat cu foarfeci ascuțite unghiile de la mîini și picioare, i-au ras pe cap și i-au scăldat în apă curată de izvor, după felul cum se prevede în Legi pentru purificarea trupului și a sufletului femeii străine care se unește, prin sfînta căsnicie, cu un evreu.

Săptămîna următoare, domnul Alodet, asistentul Primarului de Toulouse, aduse douăzeci și patru de care, pline cu cetățeni și pe un membru al tagmei păstorilor arestat din cauza măcelului săvîrșit de aceștia la Castelsarrasin și în localitățile din împrejur asupra a una sută cincizeci de evrei de toate vîrstele. Cînd sosiră carele cu cei pomeniți mai înainte în fața castelului contelui de Narbonne și cînd douăzeci de care intraseră pe poarta cetății, în jur se strînse o mulțime de cetățeni ai Toulouse-ului. Cei din ultimele care începură să strige după ajutor, țipînd în gura mare că sînt duși în temniță fără vină, și că n-au făcut nici un păcat, ci doar au dorit să răzbune sîngele nevinovat al lui Cristos, care e strigător la cer, de cînd așteaptă să fie răzbunat. Atunci mulțimea, taie cu cuțite frînghiile cu care erau legați răzbunătorii, îi coborîră din care și porniră să strige cît îi ținea gura : „Moarte evreilor !" și năvăliră în cartierul evreilor. Eram ocupat cu cititul și scrisul, cînd în camera mea dădu buzna o mulțime de oameni înarmați cu neștiință grea și boantă ca un ciomag și cu ura mai ascuțită decît tăișul unui cuțit. Ochii li se înroșiră nu din cauza mătăsurilor grele din odaia mea, ci la vederea cărților mele aranjate pe etajere : smulseră mătăsurile de pe pereți și le ascunesră sub sutane, cărțile mi le aruncară pe jos, le călcară în picioare și începură să le rupă sub ochii mei. Iar cărțile acelea erau legate în piele și însemnate cu numere și scrise de oameni învățați și, dacă ar fi dorit să le citească, în ele găseau nenumărate motive să mă ucidă, și mai erau în ele, dacă ar fi dorit să le citească, sfaturi bune și gînduri conciliante pentru domolirea urii lor. Și atunci le-am spus să nu le rupă, pentru că multe dintre ele nu sînt deloc periculoase, doar una singură este periculoasă ; și le-am spus, iarăși, să nu le rupă, pentru că, citind multe cărți, omul cîștigă înțelepciune, iar citirea unei singure cărți duce la neștiință, care întotdeauna este înarmată cu ură și demență. Iar ei mi-au spus că toate cele sînt scrise în Noua Lege și că aci sînt incluse cărțile tuturor timpurilor : ceea ce este spus aici se reia în toate celelalte cărți și, de aceea, ele trebuie arse iar dacă în vreuna din aceste cărți există ceva ce nu este spus în această Singură Carte, cu atît mai mult celelalte cărți trebuie arse, pentru că sînt eretice. Și au mai spus că n-au nevoie de sfaturi de la învățați și-mi strigară „Fă-ți cruce, de nu, toată înțele... pe care ai adunat-o de prin cărțile citite îți va țîșni prin cucui".

Văzînd ura oarbă a acestei mase și văzînd cum au omorît sub ochii mei mai mulți evrei care refuzaseră a-și face cruce (care din consecvență, care din mîndrie, ce adeseori este fatală, le-am răspuns că mai degrabă accept să-mi fac cruce decît să fiu ucis, pentru că, **în ciuda tuturor lucrurilor**, suferința temporară a duratei este mult mai valoroasă decît golul definitiv al nimicniciei. S-au repezit la mine, m-au înșfăcat și m-au scos afară din casă fără să-mi schimb halatul de pe mine cu o îmbrăcăminte corespunzătoare și m-au tîrît așa pînă la catedrala Saint-Étienne. Cînd am ajuns în fața bisericii, doi preoți îmi arătau cadavrele unor evrei care zăceau împrejur ; trupurile le erau schingiute, iar fețele pline de sînge. Apoi îmi arătară o piatră mare din fața bisericii și atunci mi-a fost dat să văd o scenă la care am rămas împietrit : pe suprafața rece a pietrei zăcea o inimă asemena unei bile însîngerate. „Privește, mi-au zis, este inima unuia dintre aceia care n-au vrut să se creștineze". În jurul acelei bile însîngerate se adunase lume multă, care se uită la ea înmărmurită și cu scîrbă. Cînd am închis ochii, să nu mai văd această priveliște, cineva mă lovi puternic în cap, cu o piatră sau cu o bîtă, și mă făcu să decid cît mai repede ; le-am spus că mă creștinez, dar că am un prieten preot, pe fratele Jean zis Teutonul, și că aș dori ca el să fie acela care să mă ajute a face pasul decisiv. Am spus aceasta în speranța că, ajungînd în mîinile fratelui Jean, care îmi era prieten bun și cu care purtam discuții îndelungate despre credință, mă va putea ajuta, scăpîndu-mă de moarte fără să trec la creștinism.

Atunci cei doi preoți tineri s-au înțeles să mă scoată din biserică și să mă conducă la casa lui Jean zis Teutonul, pentru că el era mai bătrîn și avea un grad superior, iar celor doi le era teamă să săvîrșească vreo nedreptate față de superiorul lor. Cînd am ieșit în fața bisericii, am simțit miros de fum și-am văzut limbi de foc înălțîndu-se spre cer din cartierul evreiesc. Atunci l-au înjunghiat în fața mea pe evreul Asser, un tînăr de vreo douăzeci de ani, și mi-au zis : „Acesta te-a urmat pe tine și învățătura ta". Și mi-au mai spus, arătîndu-mi un alt tînăr, despre care am auzit mai tîrziu că era de prin Tarascon : „Amînarea ta ucide pe toți aceia care ți-au urmat învățătura". Atunci cei ce-l țineau iau dat drumul, iar tînărul s-a aruncat cu fața la pămînt înaintea mea, pentru că eu încă nu scoteam nici un cuvînt, iar ei deja îi înghiontiră pe la spate o lovitura". Atunci cei ce-l țineau i-au dat care, se adunaseră în fața bisericii și care urmăreau cu înfrigurare cele ce se petreceau, i-au întrebat pe cei doi preoți care mă însoțeau dacă m-am creștinat, iar ei au răspuns că încă nu ; înainte de a ieși, din biserică, i-am rugat, în caz că ne vom întîlni cu cineva în drum și va întreba dacă m-am creștinat, să răspund afirmativ, însă ei au respins categoric propunerea mea. Atunci, din mulțime, iarăși cineva mă lovi cu o bîtă și sub puterea izbiturii mi se păru că-mi sar ochii din cap ; atinsei locul lovit cu mîna, dar nu curgea sînge, simții doar o umflătură care creștea de la sine, fără nici un fel de leac. Văzînd cum mulțimea ucide fără oprire evrei și auzind țipetele și blestemul muribunzilor, și cum cei doi preoți mi-au spus că nu mă pot apăra de furia mulțimii și nici conduce pînă la casa lui Jean zis Teutonul, și că mă vor ucide înainte de a coborî de pe scările bisericii în stradă, i-am întrebat ce mă sfătuiesc să fac. Ei mi-au mai spus : : „Nu căuta alte căi decît calea pe care mergem cu toții". Și mi-au mai spus : „Urmînd exemplul tău mulți și-au pierdut viața". Atunci le-am răspuns : Să ne întoarcem în biserică"

Ne-am întors, deci, în biserică unde lumînările ardeau sfrîind unde norodul, cu mîinile încă pline de sînge, în genunchi, murmura rugăciuni. Atunci le-am spus celor doi însoțitori să mai așteptăm puțin să văd dacă vor sosi fiii mei**. Ei au așteptat și, cum fiii mei nu mai veneau, mi-au spus că nu mai pot aștepta, ci trebuie, în sfîrșit, să mă hotărăsc : sau mă voi creștina, sau voi ieși afară pe scări, unde tot îi mai ucideau pe cei ce nu se hotărau.

Atunci le-am spus că aș dori, în aceste clipe hotărîtoare pentru mine, să-l am aproape pe vicarul din Toulouse, gîndindu-mă la Pierre de Savardum, un bun prieten de-al meu, care n-ar fi putut scăpa de moarte și, de creștinare. Mi-au răspuns că vicarul nu poate veni, pentru că în ziua

ațeea se nimerise să vină în oraș împreună cu Păstorii din Castelsarrasin și că este foarte obosit de drum și trebuie să se odihnească. Unii din mulțimea care îngenunchea în biserică se ridicară, se repeziră la mine, mă înșfăcară din toate părțile și mă tîrîră pînă aproape la altar, unde era locul pentru botez; înainte de a-mi băga capul în apă, mai pronunțai încă o dată cuvîntul „vicar", dar, o clipă mai tîrziu, n-am putut spune nici un cuvînt, pentru că mă apăsau, ținîndu-mi destul de mult capul în apă, și îmi trecu prin minte că ăștia mă vor omorî ca pe un cîine în apa din cristelnița de botez. După aceea m-au tîrît spre scările de piatră și m-au pus în genunchi printre ceilalți; nu știu cîți erau și cine erau, pentru că nu mă puteam uita în ochii nimănui, stînd cu capul aplecat spre piatra rece. Preotul făcea, așa credeam, tot ce ținea de ale botezului. Însă, înainte de a începe preotul să citească ceea ce era necesar pentru ritualul botezului, unul din cei doi tineri preoți se aplecă și-mi șopti la ureche că trebuie să spun că am acceptat botezul de bună voie și nesilit de nimeni, de nu, mă vor ucide pe loc. Atunci am confirmat că tot ceea ce fac, fac de bună voie, deși gîndeam cu totul altfel. Mi-au dat și un nume — Johon sau Jean; aceia care stăteau lîngă mine s-au ridicat și au plecat.

După ce se termina totul, îi rugai pe cei doi preoți să mă însoțească pînă acasă, să vedem dacă a mai rămas ceva din bunurile mele; mi-au răspuns că nu mă pot însoți, pentru că sînt obșiți și că transpiră, așa că m-au dus la ei și-am băut vin din pivnițele lor în cinstea creștinării mele; am băut și eu fără să scot un cuvînt și n-am dorit să discut cu ei despre problemele credinței, dar nici ei n-au încercat să mă provoace. După aceea s-au hotărît să mă conducă, totuși, acasă, să vadă dacă a mai rămas ceva pe acolo, și mi-au găsit cărțile rupte și arse, banii mi-i furaseră, și n-au mai găsit decît șapte suluri de stofă, dintre care unele erau ale mele, altele erau depuse gaj, și o cuvertură de mătase maură. Preotul care mă asistase la botez puse sulurile de stofă într-un sac. În clipa cînd am ieșit, în fața casei ne întîlnirăm cu un slujbaș al orașului, pe care tînărul preot îl cunoștea și care era înarmat și avea sarcina să protejeze pe evreii rămași în viață. „Nașul" meu îi zise acestui paznic sau om: „Acesta este botezat și este creștin bun". Paznicul îmi făcu un semn cu capul și eu găsii un mod de a mă apropia de el: „Dorești să fii un evreu bun?" mă întrebă în șoaptă. I-am răspuns: „De!". Atunci îmi spuse: „Pentru asta trebuie să ai bani mulți!" — „N-am", i-am răspuns, „dar luați, iată, asta și i-am dat sacul în care vîrîsem toate cele pomenite mai sus. Luă, sacul și-l dădu unuia dintre oamenii săi spunîndu-mi: „Frumos, frumos, n-are de ce să-ți fie frică; dacă cineva te întreabă ceva, tu să-i răspunzi că ești un creștin devotat și așa îți salvezi capul".

Cînd am ieșit din casă, ne-am întîlnit, „nașul" meu și cu mine, cu zece slujbași ai orașului însoțiți de o mulțime de paznici înarmați. Atunci unul din acei slujbași mă cheamă la o parte și mă întrebă în șoaptă: „Ești evreu?" și eu i-am răspuns, tot în șoaptă, să nu m-audă preotul, că da. Atunci acel slujbaș îi zise preotului să mă lase liber și mă dădu pe mîna unui paznic înarmat, care avea rangul de subofițer, spunîndu-i să mă păzească că de parcă l-ar păzi pe el, în numele conducerii orașului și al puterii acesteia. Atunci subofițerul mă luă de braț. Cînd am ajuns în apropierea Capitolului, celor ce m-au întrebat le-am spus că sînt evreu, dar cînd o luarăm pe niște străduțe întortocheate și periculoase și cînd îl întrebară pe ofițer dacă nu sînt cumva vreun evreu din aceia care nu trecuseră la creștinism, acesta le răspunse, așa cum îl sfătuisem, că sînt un credincios devotat.

Jefuirea și uciderea evreilor ținură pînă noaptea tîrziu: orașul era luminat de flăcările ce se înălțau, iar cîinii urlau din toate părțile. Tîrziu, înspre seară, cînd mi se păru că lumea se retrăsese de pe străzi, i-am spus subofițerului, pentru că aveam, totuși, conștiința neîmpăcată, să mergem la vicarul Toulouse-ului și să-l întrebăm dacă botezul primit sub amenințarea cu moartea este bun și valabil. Cînd am ajuns la vicar, acesta era tocmai la cină și subofițerul îi spuse numele meu: Iată, vă aduc un evreu care a dorit să-l boteze chiar sfinția voastră". Acesta răspunse: „Sîntem tocmai la masă, luați loc și voi aici". Cum nu puteam, dar nici nu voiam să mănînc, am început să mă uit mai bine la cei așezați în jurul mesei și l-am văzut aici și pe prietenul meu Pierre de Savardun. Îi făcui un semn și apoi ne îndepărtarăm de cei prezenți spunîndu-i că n-am nici o intenție să mă creștinez și să-i spună vicarului să nu mă oblige să fac aceasta, pentru că un astfel de botez nu este nici bun și nici valabil; acesta îmi ascultă doleanța și, precum îl rugasem, îi șopti vicarului cele spuse de mine, apoi porunci subofițerului să plece, pentru că, de acum înainte, el va avea grijă de mine și porunci altui subofițer să mă protejeze un om de-al lui de încredere, cu care pornii spre castelul Narbonne, pentru a verifica dacă vreunul din copiii mei se află printre evreii uciși ale căror cadavre erau depuse în curtea castelului. Cînd ne-am întors, sfinția sa vicarul mă întrebă: „Vrei să primești botezul acum sau să aștepți ziua de mîine?" Atunci Pierre de Savardun îl trase la o parte, și încercă să discute ceva confidențial. Nu știu exact ce i-a spus, iar vicarul îi răspunse cu voce tare: „Bineînțeles, eu nu doresc să dau botezul nimănui cu de-a sila, fie el evreu, sau ce-o fi!" Din cele spuse am dedus că botezul la care fusesem supus cu de-a sila putea să nu fie recunoscut ca valabil.

După ce s-au terminat toate acestea, i-am cerut un sfat lui Pierre de Savardun, întrebîndu-l: e bine să rămîn la castelul Narbonne sau să plec? și cum Pierre îmi zise că, toți evreii refugiați aici la castel vor fi sau botezați, sau uciși, am hotărît că ar fi mai bine să plec la Toulouse. Pierre îmi dădu trei șilingi și mă însoți pînă la răscruce de drumuri, de unde cel principal duce la Montgiscard, și mă sfătui să plec, cît mai repede, iar dacă se va întîmpla să mă oprească cineva și să mă întrebe ceva, să vorbesc numai pe nemțește.

Lungii, deci, pasul să ajung cît mai repede la Montgiscard. Cînd, în cele din urmă, am ajuns și am apucat, să traversez piața orașului, de undeva, de sub niște porți întunecate, se năpusti asupra mea un grup mai mare de indivizi, înarmați cu toiege și cuțite, mă înhățară și mă întrebară dacă sînt evreu sau creștin. Imediat am întrebat cine sînt ei, la care mi-au răspuns: „Sîntem păstori cinstiți, toți în slujba credinței lui Cristos", și au adăugat: „În numele paradisului ceresc și al celui pămîntesc, vom stîrpi pe toți aceia care nu merg pe drumul Lui, fie ei evrei sau nu". Le-am spus că nu sînt evreu și i-am întrebat: „În paradisul ceresc și în cel pămîntesc se ajunge numai prin foc și sabie?" iar ei mi-au răspuns: „Ajunge un singur suflet necredincios ca toți ceilalți să fie privați de paradis și speranță, așa cum de ajuns o singură oaie cu rîie să îmbolnăvească toată turma" și au mai adăugat: „Oare nu este mai bine să stîrpiți numai oaia rîioasă, decît să se umple de rîie toată turma?" și strigară: „Arestați-l, pentru că vorbele sale sînt pătrunse de îndoială și necredință!" și mi-au legat mîinile și m-au luat cu ei. I-am întrebat iarăși: „Oare aveți putere așa de mare asupra oamenilor ca să puteți dispune de libertatea lor?", iar ei mi-au răspuns: „Sîntem ostașii lui Cristos avem îngăduința puterii să despărțim pe rîioși de cei sănătoși, pe aceia care se îndoiesc de credință, de aceia care cred cu adevărat".

Și atunci le-am spus că orice credință se naște din îndoială și le-am mai spus că îndoiala este credința mea și că sînt evreu„ sperам să nu mă omoare pentru că aveam mîinile legate, iar mulțimea se împrăștiase și nu avea chef de dispute cu tîlc și învățate, ci o apucă pe niște străzi înguste și întunecate, unde pare-se că pusese mîna pe o altă victimă. M-au dus într-o casă mare și m-au aruncat în niște beciuri enorme, unde se mai aflau vreo zece evrei, printre ei și înțeleptul Bernardo Lupo și preafrumoasa lui fiică, pe care o porecliseră, din cauza actelor ei de binefacere, La Bona; aci petrecurăm toată noaptea și ziua următoare numai în rugăciuni; hotărîrăm cu toții să nu ne creștinăm, ci să stăruim pînă la capăt în credința noastră. Rugăciunile noastre erau din cînd în cînd întrerupte de șobolanii grei și dolofani care alergau chițcăind prin colțurile beciului. În ziua următoare ne-au scos afară și ne-au trimis sub escortă la Mazéres, iar de acolo la Pamiers***.

„La Pamiers sau în altă parte ați revenit în sînul credinței evreiești, așa cum prescriu obiceiurile și felul credinței lui Moise?"

„Nu. Pentru că, după doctrina Talmudului, atunci cînd cineva trece de bunăvoie și acceptă obiceiurile creștinești și apoi dorește să revină la credința sa de mai înainte, el trebuie să se supună rînduielilor amintite mai înainte (tăierea unghiilor și a părului și spălarea trupului), pentru că se consideră că nu este curat. Dar cînd, este botezat după toate legile creștine, însă fără voia sa, fiind silit și amenințat, atunci nu se practică obiceiurile și rînduielile amintite mai sus, pentru că un astfel de botez nici nu se ia în seamă, considerîndu-se inexistent".

„Ați spus vreunei sau mai multor persoane creștinate sub amenințarea cu moartea că botezul primit n-are nici o valoare și că, fără remușcări și cu sufletul curat, se pot întoarce la iudaism?"

„Nu, în afară de ceea ce am amintit mai sus în legătură cu Solomon și Eleazar".

„Ați spus vreunuia sau mai multor evrei să accepte creștinarea numai spre a scăpa de moarte și pe urmă se pot întoarce liniștiți la iudaism?"

„Nu".

„Ați participat vreodată la ritualul de reprimare în sînul credinței lui Moise a vreunui evreu creștinat?"

„Nu".

„Considerați că botezul pe care l-ați primit n-are nici o însemnătate?"

„Da".

„De ce vă expuneți de bunăvoie pericolului pe care îl poartă cu sine gîndirea eretică?"

„Pentru că doresc să trăiesc în pace cu mine însumi și nu cu lumea".

„Explicați".

„Cum nu știu în ce cred creștinii și nici de ce cred și cum, pe de altă parte, știu în ce și de ce cred evreii, și consider că acea credință a lor este dovedită prin Legi și în Cărțile Profeților pe care le studiez de douăzeci de ani și mai bine, pot afirma, deci, că pînă nu mi se dovedește prin Legile și Cărțile Profeților credinței că este mai bună credința creștină, pînă atunci nu pot crede în creștinism, în ciuda siguranței care mi s-a oferit sub aripa acestei credințe, și mai degrabă doresc să-mi pierd viața decît să-mi părăsesc credința pe care o am".

Așa a început disputa despre credința creștină cu Baruch David Neumann, care s-a opus prin puterea argumentelor sale, iar Preasfîntul părinte întru Cristos, Monseniorul Jacques) episcop de Pamiers, din mila lui Dumnezeu a dat dovadă de o nemărginită răbdare să-l aducă la Adevăr pe sus-numitul Baruch, fără să țină seamă de timpul, de răbdarea și puterile sale: sus-numitul evreu rămînea cu încăpățînare la credința și la argumentele sale, recurgînd cu insistență la Vechiul Testament și refuzînd lumina credinței creștine pe care Monseniorul Jacques i-o oferea cu atîta bunăvoință.

În sfîrșit, la 16 august A.D. 1330, sus-numitul Baruch dovedi o clipă de îndoială, recunoscu și semnă renunțarea la credința evreiască.

După ce i se citi din nou procesul-verbal, sus-numitul Baruch David Neumann, întrebat dacă a recunoscut și a acceptat totul sub tortură sau imediat ce au încetat chinurile, răspunse că a recunoscut și a acceptat totul imediat ce chinurile au încetat, cîndva pe la orele nouă dimineața, și că în aceeași zi, spre seară, făcu aceleași mărturisiri, și aceasta nu în sala de tortură.

Acest interogatoriu s-a făcut în prezența Monseniorului Jacques, din mila lui Dumnezeu episcop de Pamiers, a fratelui Gaillard de Pamiers, a magistrului Bernard Faissasier, a magistrului David de Troyes, evreu, și a noastră, Guillaume-Pierre Barthes și Robert de Robecourt, notarii Monseniorului Închizitor de Carcassone.

Se știe că Baruch David Neumann s-a mai înfățișat de două ori în fața aceluiași tribunal: prima dată, pe la jumătatea lui mai în anul următor, cînd a declarat că, după o citire a Legilor și Cărților Profeților, a început să se îndoiască de credința sa. Urmează apoi o întinsă dispută asupra izvoarelor ebraice; o argumentare de lungă durată, expusă cu mult tact și răbdare, făcută de Monseniorul Jacques, care îl făcu pe Baruch să renunțe din nou la iudaism. Ultima condamnare poartă data de 20 noiembrie 1337. Din păcate, nu s-a păstrat procesul-verbal întocmit în timpul interogatoriului și Duvernoy oferă o ipoteză logică, precum că nefericitul Baruch ar fi murit în timpul torturii. Un alt izvor, însă, vorbește despre un oarecare Baruch, care a fost condamnat în baza aceluiași delict de opinie, ars pe rug cu vreo douăzeci de ani mai tîrziu. E greu să credem că ar fi vorba de una și aceeași persoană.

NOTĂ

Relatarea despre Baruch David Neumann este de fapt traducerea capitolului trei **(Confessio Baruch olim iudei modo babtizati et posmodum reversi ad iudaismum)** din registrul închizitorial, în care Jacques Fournier, viitorul papă Benedict al XII-lea, a reprodus conștiincios și cu lux de amănunte toate mărturisirile făcute în fața tribunalului. Manuscrisul se păstrează în Fondul latin al Bibliotecii din Vatican, sub numărul 4030. În text am făcut doar unele interven-

Traducere de S LĂZĂREANU

(Continuare în pag. 12)

Mirko Kovač

DANILO KIŠ

După ce am amintit deja exilul şi străinătatea, va trebui să adaug că lui Danilo i-a corespuns acest statut dintr-un singur motiv. Anume, avea liniştea necesară pentru a-şi scrie cărţile, dacă la un scriitor poate fi vorba de vreo anume linişte. La Strasbourg a scris **Grădină, cenuşă,** la Bordeaux **Criptă pentru Boris Davidovici** (1976), la Paris **Enciclopedia morţilor** (1983). La Belgrad a scris **Clepsidra** (1972), dar cum definitivarea romanului s-a lungit, am plecat împreună la Bled, am închiriat ieftin două cămăruţe „pentru curve şi artişti", cum ziceam, la ultimul etaj al vechiului hotel „Park". Aici şi-a terminat romanul, acel album catifelat al poeziei, acea culme a ciclului-circului familial, cum îi plăcea lui Danilo să spună. **Clepsidra** este o capodoperă scrisă într-un stil fascinant care „răsună ca vox humana din marile orge", cum afirma scriitorul american Edmond White despre trilogia lui Danilo Kiš. Acest roman este acordul final al trilogiei, sfîrşitul tatălui rătăcitor, marea mesă deasupra cenuşii holocaustului.

După terminarea **Clepsidrei,** înainte de a pleca la Bordeaux, unde fusese primit ca lector la catedra de sîrbo-croată, mi-a spus că nu va mai scrie, că fîntîna sa familială a secat. Ştiam prea bine că acestea sînt necazurile fiecărui scriitor după apariţia cărţii, un sentiment de goliciune şi deprimare, dar tot atît de bine ştiam că această spaimă naşte nevoia de a scrie. Întotdeauna, Danilo „ştia mai multe decît ceilalţi, dar în ciuda acestui fapt, el era totuşi cel mai suspicios, se îndoia de orice lucru". Fără această suspiciune, fără această autocenzură, în sens borgesian, nu se poate atinge. Plinătatea spre care Danilo tindea şi despre care a scris atît de fascinant în **Povestirea despre Maestru şi ucenicul său.** Acolo spune că în lume există doar treizeci şi şase de înţelepţi care fac deosebire între Plinătate şi Aparenţa plinătăţii ! Danilo era unul dintre ei.

Recitesc acum unele scrisori ale lui, dau peste una expediată de la Bordeaux. Îmi povesteşte despre cearta cu un francez de stînga, despre idioţeniile poetului Aragon, care a scris „cea mai idioată frază pe care un scriitor a putut s-o scrie vreodată" : **Noi îl puneam pe Stalin deasupra lui Sheakespeare, Rimbaud, Goethe, Puşkin !** La sfîrşitul scrisorii spune : „Aici beau vinuri excelente şi sufăr de lagărologie". Da, încă de pe atunci a început marea pregătire, citea ca un maniac şi se documenta despre lagărele comuniste, citise aproape tot ce se putea găsi pe această temă în vreo cinci limbi. Cînd ne-am întîlnit în vacanţă, mi-a spus : „Am toate povestirile în minte, simt forma, o intuiesc, dar îmi trebuie un singur motiv care să mă convingă că tocmai eu sînt acela care trebuie să le scriu". I-am spus că sînt suficiente componenta evreiască a personalităţii sale, dispariţia tatălui în lagăr, şi, pe deasupra, că sufletul lui este predestinat să absarbă moartea. „Da, ai dreptate" mi-a răspuns. „Da, simt tot răul din lume pe pielea mea". Însă de pe atunci vorbea „că într-un viitor apropiat, dacă nu se duce totul dracului, responsabilitatea scriitorului se va măsura, în primul rînd, după raportul lui faţă de realitatea lagărelor, atît a celor hitleriste, cît şi a celor staliniste".

La vreo două luni după această discuţie a noastră mi-a parvenit de la Bordeaux povestirea **Cuţitul cu plăsele din lemn de trandafir.** Mi-o dedicase şi mă ruga să-i scriu cîteva rînduri despre povestire. Îmi amintesc că i-am trimis o telegramă : „**Cuţitul** e perfect, chiar dacă nu mi l-ai fi dedicat". A rîs de răspunsul meu, deoarece avea un foarte elevat simţ al umorului. De la Bordeaux s-a întors în ţară cu volumul **Criptă pentru Boris Davidovici,** bun de tipar. Şi primul lucru pe care mi l-a spus era aceeaşi poveste pe care mi-o spusese după ce-i apăruse **Clepsidra,** că el nu mai are despre ce să scrie, că toate obsesiile sale au secat. Trebuie să spun că imediat după această afirmaţie, Kiş a mai scris cîteva zeci de eseuri şi două cărţi. Una, aproape smulsă cu forţa, **Lecţia de anatomie** (1978), întru apărarea literaturii ; a doua e **Enciclopedia morţilor,** una dintre cele mai strălucite cărţi de povestiri din literatura universală. Dumnezeule, oare aşa o fi vrînd ca ultima sa carte să poarte titlul **Enciclopedia morţilor ?**

De ce n-aş profita de acest prilej pentru a vă spune cîte ceva şi despre cel mai mare scandal literar de la noi, declanşat de apariţia cărţii **Criptă pentru Boris Davidovici.** În primul rînd, cîteva edituri au refuzat manuscrisul pe motivul că nu-i o carte comercială. Iar această carte a apărut, în ţară şi în străinătate, într-un tiraj de peste jumătate de million de exemplare. Cînd a apărut, în sfîrşit, la Zagreb, a început, atît împotriva cărţii, cît şi a autorului ei, o adevărată prigoană care a durat „cu o intensitate nemaiîntîlnită în acest spaţiu, aproape şapte luni, (din septembrie 1976 pînă în martie 1977), atît în culise cît şi în public, iar incendiul polemic ce a răbufnit pe paginile publicaţiilor noastre a pus în lumină, aşa cum prin surprindere luminează focul bengalez, faţa criticii noastre literare", aşa a scris Danilo în **Lecţia de anatomie.** În acele momente am fost alături de el şi am trăit şi eu drama lui. Acei aşa-zişi şnapani, acele scursori ale publicisticii noastre jucau pe cartea hoţiei şi plagiatului. În spatele acestei campanii sinistre, care s-a vrut a fi literară, se ascundea o campanie antisemită, o înspăimîntătoare campanie stalinistă ! Banditii l-au adus pe Danilo în faţa tribunalului. S-a apărat singur ; şi cine, altcineva, doamne, putea să-l apere, să-i apere spiritul, intelectul, nevinovăţia. La tribunal au venit sute şi sute de tineri doar să-l sculte pe acel condamnat, să-l admire... Iar el, de pe banca acuzaţilor, ţinea lecţii de etică şi de estetică, lecţii de literatură. Îşi apăra propria-i viaţă. Şi după tot acest calvar, pronia cerească a vrut ca toţi aceşti năimiţi ai comunismului să fie martorii ascensiunii lui Danilo Kiš spre culmile literaturii universale !

(fragment)

In româneşte de :
S. LĂZĂREANU

Cîini şi cărţi

(Urmare din pag. 11)

ţii, respectiv unele prescurtări nesemnificative în paginile în care se vorbeşte despre Sfînta Treime, despre mesianismul lui Cristos, despre Îndeplinirea Slovei Legilor, despre negarea unor a f i r m a ţ i i din Vechiul T e s t a m e n t. Traducerea de faţă s-a făcut după versiunea franceză a monseniorului Jean-Marie Vidal, fostul vicar al bisericii Sfîntului Luis de la Roma, precum şi pe baza versiunii exegetului catolic, onorabilul Ignacio von Döllinger, publicată la München în anul 1980. Aceste texte, însoţite de comentarii utile şi explicite, au fost retipărite în mai multe rînduri ultima dată, după cîte ne este cunoscut, în anul 1965. Originalul procesului-verbal amintit mai sus („un manuscris frumos pe pergament, cu alfabet curent, pe două coloane") ajunge la cititor ca un triplu ecou al unei singure voci, a lui Baruch, apoi ca unul al vocii traducerii şi ca ecou al gîndului lui Iehova.

Descoperirea întîmplătoare şi surprinzătoare a acestui manuscris, descoperire care s-a nimerit să coincidă cu terminarea muncii la povestirea **Criptă pentru Boris Davidovici,** a avut pentru mine o importanţă aproape de miracol şi de luminare profundă : analogia cu povestirea amintită este atît de vizibilă, încît am considerat suprapunerea motivelor, a datelor şi numelor ca o participare a providenţei la actul creator, **la partie de Dieu,** sau a diavolului, **la partie de Diable.**

Tăria convingerilor morale, vărsarea de sînge, o anume asemănare a numelor (Boris Davidovici Novski — Baruch David Neumann), coincidenţa datelor arestării lui Novski şi Neumann (în aceeaşi zi a nefericitului decembrie, la o distanţă de şase secole, 1330 ... 1930), toate acestea au luat în conştiinţa mea forma metaforei amplificate a doctrinei clasice despre rotirea ciclică a timpului : „Cine vede în prezent a văzut totul, adică şi cîte s-au ivit pînă acum din veşnicie şi cîte se vor scurge în necuprinsa vreme, de acum înainte..." (Marcus Aurelius, **Cugetări, Cartea a VI-a,** 37). Polemizînd cu stoicii (şi mai mult cu Nietzsche), J. L. Borges formulează în felul următor învăţătura lor : „Din cînd în cînd, lumea este distrusă de flăcările din care a luat naştere, ca apoi să renască, trăindu-şi aceeaşi istorie. Din nou se unesc aceleaşi particule, din nou dau formă pietrelor, copacilor, oamenilor — chiar şi virtuţilor şi zilelor, deoarece pentru greci nu există substantive fără esenţă. Din nou fiecare sabie, fiecare erou, din nou fiecare noapte furioasă şi trivială".

În acest context, ordinea variantelor nu are o însemnătate prea mare ; totuşi am optat pentru ordinea spirituală şi nu cea a datelor istorice : istorisirea despre David Neumann am descoperit-o, după cum am mai spus, după ce terminasem de scris povestirea despre Boris Davidovici.

** „Cartea necuratului" este doar una din faimoasele metafore pentru cartea nu mai puţin cunoscută a **Talmudului.** În A.D. 1320 papa Ioan al XXII-lea porunci ca orice exemplar al acelei cărţi eretice să fie confiscat şi ars pe rug : se ştie că atunci, pe la toate vămile de pe întreg arhipelagul creştin, soldaţii percheziţionau caravanele evreieşti, răscolind prin mărfurile de contrabandă, printre mătăsuri, blănuri şi mirodenii, fără să le acorde cea mai mică atenţie (în afară de lăcomia personală), iar cîinii Sfîntului Bernard, cu un miros ascuţit la „scrierile necuratului" adulmecau caftanele soioase ale tîrgoveţilor bărboşi şi-şi vîrau boturile pe sub rochiile femeilor speriate, pînă într-o bună zi, cînd aduseră o mare epidemie de turbare şi începură să se repeadă şi să muşte şi pe tîrgoveţii creştini şi să-şi bage boturile sub mantalele pelerinilor, preoţilor şi călugăriţelor nevinovate, care făceau contrabandă cu peşte sărat şi camembert din Catalania, cunoscut în popor sub denumirea de „crotte de diable" — spurcăciunea diavolului. Însă, cu toate acestea, nu încetă goana după **Talmud ;** Jean Guy, numit, „Cel de Fier", a confiscat şi a ars pe rug, numai în anul 1336, două căruţe mari, burduşite cu acea carte incriminată : contribuţia lui anterioară datei amintite a rămas din păcate necunoscută cercetătorului de azi. Acel Jean Guy „Cel de Fier", **en Fer** (unii adversari ai acestuia, furaţi, poate, de asociaţia sonoră şi din pizmă, îi pronunţau, ba chiar şi îi scriau numele ca **Enfer** (infern), s-a dovedit a fi chiar prea sîrguincios şi, alături de **Talmud,** începu să arunce pe rug şi alte cărţi şi alţi oameni, în afara celor prescrise de indexul papal, şi un anumit timp fu expus presiunilor clericilor care se temeau, de altfel, de el, dar care acţionau în baza instrucţiunilor papale şi Divine. Se ştie că acest Jean Guy „Cel de Fier" a ieşit victorios dintr-o asemenea luptă crîncenă şi că cei mai mulţi dintre adversarii lui au sfîrşit mistuiţi de flăcările rugului. Se spune că ar fi murit, cu mîinile rătăcite, în chilia sa, împresurat de cîini şi de cărţi (Nota interpretului).

*** Unul dintre comentatorii moderni (Divernoy) face în legătură cu această propoziţie următoarea precizare : „Deşi arhivele nu atestă nici un fel de date în această privinţă, înclinăm să credem că declaraţia lui Baruch nu era doar un gest de aminare a scenei înjositoare şi penibile a botezului, ci un element al tacticii şi vicleniei : în caz că fiii săi reuşiseră să evite botezul, deci şi creştinarea, pentru înţeleptul Baruch era un argument suficient de a nu se expune disprețului pe care i l-ar fi arătat ; în caz că aceştia fuseseră ucişi, hotărîrea lui va fi întărită de sentimentul durerii, iar moartea ar fi fost răscumpărarea aşteptată".

*** În baza decretului emis de Arnaud Dejean, inchizitorul de Pamiers, în dieceza Pamiers-ului, evreii aveau dreptul să trăiască liberi ; acel decret din 2 martie 1289, prin care se interzice cetăţenilor şi autorităţilor civile să se comporte faţă de evrei „prea sever şi cu cruzime", demonstrează doar în ce măsură atitudinea personală şi curajul civil pot schimba în vremuri de restriste soarta pe care cei laşi o consideră inevitabilă, denumind-o fatum şi necesitate istorică. (Nota traducătorului).

Livius Ciocârlie

Fragmente de jurnal

Dimineața bat la mașină nouăsprezece rînduri despre „Facla". Pun foaia în servietă, plec. La „Orizont", în redacție scot foaia să i-o dau lui Paul Banciu. Nu e articolul despre „Facla"; sînt notele de la ultimul examen la fără frecvență. Plec, intru în magazinul „Bega" să cumpăr o lamă de ras. „De care doriți?" întreabă vînzătoarea. „De care o fi". Întinde mîna spre raft și constată: „N-am de nici un fel". Umorul comerțului socialist. Mă duc să-mi trească grupa de sînge în buletin. A fost casa Pușei C., sau poate casa din vecini. la școala primară m-a invitat acolo de ziua ei. După aceea am revăzut-o la București. Trecuseră cincisprezece ani și n-am știut ce să-i spun. Acasă, dramă. Klein, în subsol, a făcut tărăboi că Leni lasă ușa deschisă cînd spală rufe și aburii îi strică lui tencuiala de pe coridor. „Dacă te mai prind, te apuc de păr și te arunc peste gard. — Dracu să-l ia de neamț, mai prost decît românii", bufnește Leni, nemțoaică și ea. Refuză să mai vină. Pînă la urmă T o convinge să spele în bucătărie. Cînd o să afle mama, alt război. Dorm douăzeci de minute și visez cu Doina P. Am hotărît să fuzionăm ziarele pe care le scoatem. Propune titlul *Deodată doi*. Seara sînt gata să adorm cu tranzistorul pe piept. Mă scol să sting și îmi trece somnul, mă răsucesc mult timp în pat. Adorm, cu vise obositoare. Pe fața cuiva din familie, nu-l spun din superstiție, au apărut semnele bolii. Sîntem în locuri, probabil universitare, unde se notează numele la poartă. Cînd îmi vine rîndul, îl spun pe al meu: Christof. Moare un domn Christof, iar nevasta își cheamă acasă băiatul, preot catolic în Ardeal. Spre dimineață sînt în moară la Eșelnița, e și doamna G. acolo, în cămașă de noapte, eu ies din moară pe ușa dinspre grădină, îmi spun numele, am servieta în mînă și sînt în pijama.

Mă trezesc de două ori, a doua oară cu cîteva secunde înainte de a suna ceasul. T. pleacă la șase și jumătate Îmi spune s-o trezesc pe Corina la șapte și un sfert, ca să se ducă la școală. La șapte fără un sfert sună la poartă Lidia, prietena ei. De ce vii așa devreme? o întreb. Păi, e opt fără un sfert. Mă uit mai bine la ceas, într-adevăr. Cînd a trecut atîta vreme, T, parcă, abia a plecat? Lucrez la repezeală jumătate de pagină, mă barbieresc, plec. La universitate deschiderea anului a început de mult. Mă duc la „Orizont". Acolo, Șerban, în discuție cu Cornel Ungureanu despre Cioran. Cînd dau să plec, apare Mihăieș, proaspăt angajat corector. Aduce pateuri, țuică, afinată. Rămîn o oră, pînă stă ploaia care între timp a început. Acasă îl găsesc pe tata, adus de la spital. Arată destul de bine. De-ar fi așa. Lucrez una, alta. Seara mă sună Mircea Zaciu. Vrea să-mi traduc articolul trimis, să-l dea la „Cahiers roumains". Încerc să renunț la articol, nu vrea. După cinci minute sună Marian Papahagi. Prețul a crescut, vor și o recenzie. Vag refuz. Lehamite de toate astea, nu mă mai simt în stare de viața artificială pe care am dus-o în ultimii ani, cu studii, articole, viață literară, vreau să mă lase toți în pace, să răsfoiesc reviste ilustrate, să citesc romane, să umblu, să scriu fără chin, să fac ce-mi trece prin cap. De la muzeu încoace am trăit cum nu mi se potrivește. Mai e și serviciul, drăguțul de el. Gesturi nebunești nu pot să fac, sînt fetele la mijloc, zece ani pînă termină, nu știu cum am să mă descurc. Sînt atît de rupt de ce am făcut anii ăștia, încît nu mi-am amintit ce articol i-am trimis lui Mircea Zaciu, a trebuit să-mi spună el. Nu-mi dau dreptate, nu mă justific, nici nu-mi pun cenușă în cap, ăsta sînt, mai mult nu pot. Simt o nevoie femeiască să mă spovedesc cuiva, n-am cui, pe cine l-ar interesa? T are destule de dus. Și m-a apucat melancolia tocmai cînd îmi cer ceva oameni la care țin.

Dimineața, în loc să lucrez, răsfoiesc prin dosare ca să caut ceva pentru „Orizont". Aleg ce am scris despre copilărie, îi citesc lui T cîteva pagini pînă ce întîrzie la pîine și la lapte. Le duc la „Orizont" împreună cu cartea mea pentru cîțiva dintre ei. Găsesc acolo mai mulți decît am prevăzut, n-am exemplare pentru toți, nu le mai dau nici pe cele aduse. Trec pe la facultate, aflu că pe Pați au concediat-o din cauza cererii de plecare, o și întîlnesc, se gîndește să dea ore, să bată la mașină. îi propun un volum de poezii. După prînz nimic deosebit decît că a început să-mi pară rău de ideea cu fragmentele despre copilărie. Seara, *Henric al IV-lea*, ultima parte, cu Alexandra. Corina învață pe rupte pentru admitere, nu știu ce să zic, ce viață o așteaptă, a fost ideea mea.

Dimineața la lapte. Îmi place mai mult să stau la coadă decît să lucrez. La facultate mă așteaptă un poet de la Arad, pe coridoare mișună multă lume, e zi de salar, trebuie să te oprești, să saluți, cu unii să vorbești, totul peste apăsarea de fond din cauza a nenumărate lucruri care nu înaintează. Cîteva vorbe cu profesorul Papuc și cu Doina Comloșan. Ea a văzut un Cehov la Paris. Slab, zice, francezii nu-i pricep pe ruși. Nu pricep, zice Papuc, că rusul îți poate da acum cămașa și... Și mîine să-ți dea la cap, spune Doina Comloșan. Nu mîine, tot acum, spune Papuc. Spre casă cu T, vremea s-a răcorit, după masă somn, spre seară, în loc să lucrez, descopăr un jurnal. Se încheie în mai anul ăsta și totuși uitasem de existența lui. Sînt un deficient, mă mir că mă descurc și așa cum mă descurc, cu cîtă minte am.

Cu memoria e chiar de speriat. Corina îmi cere *Timpul n-a mai avut răbdare*. Știu că am dat cartea,, nu țin minte cui. Ba, parcă, lui Șerban. Știu că mi-o ceruse. Îl întreb, nu i-am dat-o lui. A! exact, lui Gyurcsik. Nici lui Gyurcsik. Atunci lui T.L.B. Îl întîlnesc, îl rog să mi-o înapoieze, nici n-a văzut-o. Sigur i-am dat-o lui Marin Bucă astă vară, spun. Cît de sigur? întreabă Corina. Foarte sigur, la fel de sigur cît eram că i-am dat-o lui T.L.B. Găsesc pe o foaie un număr de telefon. Ieri mi l-a dat cineva, îmi amintesc precis. L-am întrebat, îmi puteți da un număr de telefon? Probabil trebuia să-l chem, să-i spun ceva, dar cine o fi fost? Și ce să-i spun? Lapte, miliție pentru o completare pe buletin, o profesoară de la Caransebeș cu un pachet de ciocolată cît toate zilele. Scenă penibilă, jignitoare pentru ea, ca să refuz. La prînz telefonează Pușa: ne-au făcut contelefonează Pușa: ne-au făcut conferențiari. Puțină vanitate satisfăcută, mai sînt și banii, altfel nu mă bucur deloc, vor fi o mulțime de corvezi. Seara, discuție cu Corina. I-a telefonat sirianul de la mare, vrea s-o întîlnească la București. E tristă de îngrijorarea noastră și mult mai sensibilă decît ar părea, cu aerul ei nepăsător.

Vis cu trei escroci, nu prea tineri, cu care probabil mă identificam foarte abil. Lapte și apă minerală. Îmi place tot mai mult să plec dimineața, cît încă nu e frig, după cumpărături. Dorința mea de a avea un singur lucru și fără cine știe ce responsabilitate, de făcut. Termin prima parte din eseul despre Florin Mugur și prima din „roman", cucerirea și pierderea Timișoarei de către turci. Plec la facultate pentru un examen răzlețit cu o ultimă studentă de la fără frecvență, care nu frecventează limba lui Racine. Bineînțeles, o trec. Între timp, pe tata l-a bărbierit un frizer, arată mai bine, mai are două săptămîni de stat cu piciorul în gips. După prînz continui să extrag fragmente din popa Stoica, tot mai încîntat de stilul lui modern din neputință de a se explica, un Joyce *malgré lui*. Ar trebui să mai fac și altceva cu cartea asta decît să reproduc din ea. Îmi telefonează mustăcilă tocmai cînd mă spăl pe cap, mă ține un sfert de oră cu părul ud. E nemulțumit de ce i se întîmplă, e def singur, ai lui au rămas aici. Mă poftește la o sesiune a muzeului, să scriu ceva despre Rebreanu, promit dar n-am să mă duc. Sună Adriana. Mi s-au reținut bilete pentru baletul american, urmat de coktail cu ambasadorul la Continental. Rămîne interzisă cînd refuz. Un lung moment de tăcere stupefiantă la telefon. De altfel, tema principală a toamnei este să mă desfac de cît mai multe lucruri, de vreo două nu prea importante am și reușit, însă cu mustăcilă n-am fost la înălțime. Trebuie să mă călesc, să refuz mai cu aplomb.

Discuție seacă dimineața, în timp ce lucrez, cu un funcționar. Să reluăm problema recepției de la ricani. Nu e nici o problemă, vă mulțumesc pentru invitație, însă nu doresc să mă duc. Sînteți pe lista protocol a comitetului pentru cultură, asta-i problema. Nu e problema mea, nu m-a întrebat nimeni. Dar domnul Victor G. vă știe și vă așteaptă. Cine e domnul Victor G.? Consilierul cultural. Domnul Victor G. se va lipsi de prezența mea. Mă mir și eu cît pot fi de antipatic. Seara, vizită la familia Prexl. Așteptăm mult și e înghesuială în tramvai. Imediat după prînz a plouat, acum sînt bălți și e senin. Ei, foarte abătuți. Despre plecare nu se aude nimic, pe ea vor s-o dea afară de la liceu, are dureri în braț, la cîteva luni după operație, Helga nu învață pentru admitere, îi e gîndul la plecare. Stăm pe întuneric și sîntem triști. Noaptea mă visez într-o cameră de hotel care e holul de lîngă lift, trece toată lumea pe acolo. Un coleg de școală face măsurători în curtea noastră, îi poftesc la o țuică, povestește cum își petrece concediul la sat și stă cu picioarele desculțe pe masa din bucătărie. Mă trezesc. Uitam tocmai ce a fost mai bun, prima parte din *Unchiul Vania*, regizată de Mihalkov-Koncealovski, la televizor. A fost chiar superb.

Dincolo de cuvînt

Așa începe unul din poemele lui Lucian Blaga, prin care Cel-din-Lancrăm statornicește, cu darul unic al „rostirii" sale, „rostul aspru al existenței: **„Greu e totul, timpul, pasul, / Grea-i purcederea„ popasul, / Grele-s pulberea și duhul, / greu pe umeri chiar văzduhul. / Greul cel mai greu, mai mare / fi-va capătul de cale./ Să mă-mpace cu sfîrșitul / cîntă-n vatră greierușa: / Mai ușoară ca viața / e cenușa, e cenușa".** Orice construcție omenească — fie ea a cugetului, a sufletului, a brațelor — se săvîrșește și stă sub semnul **Greului**.

Cum era firesc, termenul acesta al străvechimii noastre latine se caracterizează printr-o mobilitate semantică deosebită, dezvoltînd, la nivelul limbii comune, numeroase frazeologisme și o bogată constelație de sensuri concrete și abstracte, pe care nu intenționez să le înșir aici, mai ales că ele sînt înregistrate în dicționare. Pe de altă parte, **greu** suportă, în procesul intercomunicării obișnuite, o întreită încadrare morfologică, funcționînd ca adjectiv, ca adverb, ca substantiv. Fiecare din aceste valori gramaticale va fi ilustrată prin cîte un citat. Adjectiv: „Bătrînețe, haine **grele**, / Ce n-aș da să scap de ele". Adverb: „**Greu** mi-i dragă, fără tine / Și te chem de-atîtea ori, — / Nu din zori și pînă-n seară, / Cît din seară pînă-n zori" (George Topîrceanu). Substantiv: „Fata babei era slabă, leneșă, țîfnoasă și rea la inimă; dar, pentru că era «fata mamei» se alinta cum s-alintă cioara-n lat, lăsînd tot **greul** pe fata moșneagului" (Creangă). Cu această valoare morfologică, de substantiv, **greu** cumulează, în textele mai vechi, și înțelesul de „mulțime, gros", ca în următorul crîmpei din Nicolae Bălcescu: „merse pînă la orașul Gherghița, unde găsi **greul** ordiei tătărești".

Ce a izbutit să facă Eminescu dintr-un cuvînt atît de ... „banal"? Întemeindu-se, totdeauna, pe sensurile lui curente, Poetul îl supune unor presiuni contextuale inedite, reușind ca, prin alianțe lexico-sintactice noi, să actualizeze și să reliefeze disponibilitățile lui semantico-stilistice latente. Nu voi greși adăugînd că, în asemenea condiții, **greu** devine, cel puțin uneori foarte ... greu de definit. Într-adevăr, oricît de iscusit și de atent ar fi comentariul, el tot nu poate acoperi întreaga suprafață a cuvîntului, și, mai ales, nu poate surprinde mulțumitor ungherul cel mai adînc al substructurii lui. Mă voi mărgini doar la cîteva exemple, din multele posibile..

„Greu e totul..."

Pe Cătălina o dor „ochii mari și grei" ai lui Hyperion. Nu contează, aici, prea mult imaginea concretă, materială, cît, mai ales, sugestia profunzimii întunecate, a puterii de pătrundere și răscolire a melancoliei filtrate prin experiență tragică și suferință, a unor aluviuni afective dense, limpezite de conștiința geniului și a nemuririi: „Dar ochii mari și minunați / Lucesc adînc, himeric, / Ca două patimi fără saț / Și pline de-ntuneric".

Un vers din **Memento mori** (episodul Eladei) sună așa: „Se-nserează și apune **greul** soare-n văi de mite". Ca să riscăm o tentativă de a defini epitetul **greu** în acest vers — în aparență, atît de simplu — trebuie să ne reprezentăm lungile ceasuri crepusculare ale verii, cînd, după o zi senină, discul solar, înform și pilpîitor la nămiezi, capătă, în sfîrșit, contururi nete. Atunci, abia, îl putem contempla pe îndelete, sub impresia covîrșitoare a materialității, a „ponderii" lui. Într-un asemenea ceas tîrziu al unei atare zile se va fi înfiripat și închegat în cugetul, în fantezia unui poet ca Eminescu, îmbinarea **greul soare**, puternic sprijinită de amănuntul că el, astrul diurn, apune „în văi de mite"!...

Citez. acum, din poemul **Singurătate**, cel pe care Maiorescu, nu fără temeiuri estetice, l-a așezat în fruntea ediției sale din 1883: **„Amintiri / Țîrîiesc încet grieri / Printre negre, vechi zidiri, / Sau cad grele, mîngîioase / Și se sfarmă-n suflet trist, / Cum în picuri cade seara / La icoanele lui Crist"**. Acum, definirea epitetului nostru întîmpină greutăți noi, întrucît el se referă la o **„abstracție"** a vieții afective **(Amintiri)**. Oricum, cu ajutorul epitetului și mai ales al comparației **(Cum în picuri cade ceara)**, **amintirile** sînt, într-un anume sens, materializate, mai ales că ele se și „sfarmă", chiar dacă asta se întîmplă ... în suflet.

În stihurile „Peste flori ce cresc în umbră, / Lîngă ape, pe potici, / Vezi bejănii de albine, / **Armii grele** de furnici" — adjectivul **greu** își dilată dar își și nuanțează sensul, iar sinonimul „împovărate" nu redă decît cu totul nesatisfăcător zîmbetul ușor îngăduitor, mai mult tandru decît ironic cu care Eminescu însoțește alaiul gîzelor. Dificil de prins e înțelesul lui **greu** acolo unde el determină sunarea romanticului **corn**, ca în **Povestea teiului**: „Iară cornul plin de jale / Sună dulce, **sună greu**". „Apăsător", „răscolitor" sînt echivalente aproximative.

În limba populară există expresia **a-i cădea (cuiva) greu** cu înțelesul „a nu-i plăcea, a nu-i prii". Creangă: „De te-pi prinde cu oca mică, **greu** are să-ți **cadă**". Definiția propusă se spulberă, atunci cînd cea care „cade greu" este ... Doina: „Doină, doină **greu îmi cazi** / Din pădurea cea de brazi, / Și cu jale îmi răsuni / Din huceagul de aluni ...".

G. I. TOHĂNEANU

Danilo Kiš, roman

(Urmare din pagina 16)

Și acum un „eseu". O „stație" în romanul care ar înfiripa originalitatea romancierului. „Central-european", se înțelege. Dar după ? Și dincolo de asta ? Ce anume îl va distinge în final de toți cei care, asemeni lui, au visat sau vor visa romanul total, polifonic metafizic ? Ar trebui dezvoltată ideea unui prozator care, prin provocare sau paradox, ar adăuga conturului comun o doză de ironie ce, simultan, l-ar dejuca. O carte ca și cum ai face cu ochiul. O carte ca un „trompe l'oeuil". O artă a povestirii plină de capcane, de trape, de trucuri. Trucaje. Minciuni. Referințe false. Documente adevărate. Fapte atestate care par nebunești. Invenții nebunești care par adevărate. O graniță oscilînd între fabulos și real, între fictiv și cert. Un întreg joc de oglinzi în care își pierd contururile chiar proiectul de cunoaștere a lumii și ideea marelui-roman-ce-poate-proiecta-el-însuși-asupra-lumii-un-fel - de - cunoaștere. Regula și jocul. Rigoarea și ironia. Ceva ca într-un Musil care-ar fi citit **Aleph-ul sau Anchete**-le. Kiš : cel mai puțin german dintre romancierii acestei faimoase Europe Centrale.

Boala, acum. Rîsul, cumva înțepenit. Trăsăturile înăsprite. Ceva prea sclipitor în privire, ca și cum durerea ar fi răvășit întreaga făptură. Și apoi, aerul acela de neîncrezătoare furie care din clipa cînd i s-a spus adevărul, părea că nu mai vrea să-i dispară. Împotriva lui însuși ? Împotriva celor sănătoși, care nu se sinchisesc de el ? Împotriva celor bolnavi, a suferinzilor, a estropiaților lumii, din al căror șir nu poate să creadă că face și el parte acum ? În orice caz, o scenă teribilă. Un dialog care, doar el, ar putea transcrie toată exasperarea. Naratorul e tot acolo, lucrînd la „ultimele zile" ale unui scriitor din secolul al XIX-lea ; se gîndește că ar fi perfid să-i transfere toate ideile „înalte" (ultimul cuvînt, ultima operă, destinul cărților neterminate, gloria, neînțelegerea, nemurirea, șansele și căile de a-i împlini ultima dorință) ale propriului său erou. Iar el, atunci, se ridică în picioare, pălește ca sub lovitura unei insulte, dă din mîini, își răvășește părul asemeni unui actor prost, ca, deodată să se calmeze, spre a-i sufla, într-un s u s p i n, ceva de genul : „un romancier care moare se gîndește la moarte, nu la roman". Tăcerea naratorului, care nu mai are curajul să spună nimic. Kiš sau „ultimele zile" ? Realul sau romanul ? Cumplit e faptul că în cauză se află chiar Kiš, iar cu el nu știi niciodată unde începe și unde se sfîrșește realul. Sau romanul

După boală, metamorfoza. Nu i s-a schimbat nimic esențial : nici prestanța, nici fizionomia. Aceeași înălțime. Aceleași mîini mari. Aceeași privire indignată. Același surîs înțepenit. Același păr. Aceleași gesturi. Pe scurt, un fel de tinerețe în aerul cu care intră într-o cafenea, se așază pe scaun și face semn chelnerului. Doar că, în clipa în care începe să vorbească — să zicem că salută sau bîiguie cîteva cuvinte amărîte despre ravagiile chimioterapiei — se produce un efect invers celui de la prima sa apariție : vocea nu mai e decît umbra, dar ce spun, umbra ? caricatura a ceea ce fusese cîndva și care-l prindea atît de bine. O voce subțire. O voce de fată. De pasăre. Una din acele voci străpunse, suspendate cumva deasupra corpului, despre care îți vine să spui că a eșuat, vrînd să se încarneze. Sau : una din acele voci decalate, rău ajustate pe propriul organism, care-ți aduc aminte de filmele de serie rău dublate. Efectul acestei schimbări ? O față cumva aiurită la auzul propriei voci, Un corp stîngenit, copleșit aproape de ceea ce îi apare ca o răzvrătire insuportabilă. Un suflet derutat și el de nevoia de a se acorda cum s-ar spune, tonului. Și, la urmă, o carte, fără fir și principiu, gata să-și piardă tocmai cea ce-i ținea drept suflet și trup Să schimbi sufletul ? Corpul ? Să schimbi personajul ? Să abandonezi cartea însăși ? Nu. Dimpotrivă, să continui. Să-ți urmărești personajul. Danilo și noua sa voce. Vocea și noul său Danilo. Infinitul chin al unui bărbat pe care l-ai fi crezut hărăzit, pînă la sfîrșitul zilelor sale, să-și acordeze nu vocea la propria-i ființă (ceea ce, în principiu, nu mai e de conceput), ci ființa la propria-i voce (ceea ce ar fi fost mai original și romanesc).

Însă nu. Nu atît de simplu. Ba chiar posibilitatea unei lovituri de teatru în relația — pe care-ai fi crezut-o înțepenită — dintre autor și personajul său. Ipoteză ar fi ca acesta să se fi întors pentru o vară, la el în Iugoslavia. Să fi rîs puțin. Să fi cîntat mult. Să fi băut, visat, sperat ceva. Și că acolo, ametit cumva de un iz de nerăbdare și de ușurătate venit de cine știe unde, să fi avut bizara idee de a citi și apoi de a traduce un mic text al naratorului (să-l numim, convențional, **Elogiul intelectualilor**). Bizar ? Da, bizar. Fără vreo explicație cu adevărat plauzibilă. Propriile-i motivații — plăcerea de a traduce, onorabila tradiție a scriitorilor traducători, grija de a-și pune periodic propriul limbaj în slujba unei alte limbi — ridică mult prea multe alte probleme. Și totuși, țin la această scenă. Și țin ca ea să se întîmple chiar în acest moment al povestirii. Întîi, pentru că ideea mi se pare neobișnuită — și deci din punct de vedere romanesc, interesantă : anume că un personaj narat încearcă să-și aproprieze, tratînd-o, limba naratorului. Și, în al doilea rînd, pentru că fără această scenă (fără relația nouă, teribil de puternică și intimă pe care ea o inaugurează), nu va înțelege nimic din episodul care urmează.

Căci acum urmează „scena" încărcată, legitimată de întreaga povară a acestei munci, a acestei comunități de limbă și spirit. La început ar fi uluirea. Apoi groaza. Apoi scuzele pe care, îmi închipui, le înșiruiești întotdeauna în situații similare : „speranța ... viața ... dificultățile tehnice ale problemei ... morala ... legea ... faptul că, după lege, ar fi vorba. totuși de o crimă ..." Apoi, dacă încerc să intru **în capul** omului meu, cel mai nenorocit monolog interior i-ar dubla (și agrava) eschivele spuse cu voce tare : „de ce tocmai eu ? de ce seara asta ? sîntem noi sau **am fost** noi oare atît de prieteni încît să-mi ceri cel mai îngrozitor lucru pe care un om îl poate cere altui om ?" De data aceasta Danilo e la el acasă, pe strada Arthur Groussier, pe divan, țeapăn, înțepenit în aparatul hidos de susținut capul semănînd cu o marionetă, pe care și-l smulge din cînd în cînd cu un gest de furie și ură. Mi-l imaginez atunci pe narator, înțepenit și el în fața lui Danilo, simțind cum îl podidesc lacrimile și, deopotrivă, cum ar dori, sincer, să plece imediat de acolo. Emoție și comedie Compasiune și ipocrizie. Dificil, oricum, să improvizezi o detașare în fața unei dorințe, o situație și ea, la limită.

Să mergem mai departe. Să forțăm Ar putea fi o cină, sîmbăta sau duminecа următoare. Naratorul a crezut că face bine. Și-a spus : o seară plăcută, un loc frumos ..." S-a lămurit insistent : „O să fim liniștiți într-un restaurant discret ... nimic agresiv". Și a ales brusc această braserie indecentă, undе de acum se privesc, unul ca un idiot, celălalt ca un fel de monstru. Gemetele sale. Smiorcăielile. Strigătele pe care le scoate uneori și care par să-l îngrozească. Fotoliul absurd. Masa cretină. Cum nu-și găsește o poziție bună. Vinul care nu mai vine. Chelnerii care-l împing. Clienții care-l observă. Brațul viu care susține brațul inert. Capul, în ciuda dispozitivului hidos, înclinat, gata să se rostogolească. Iar strigătele. Durerile. Și totuși, curtoazia lui distinsă. Conversația. Pînă la acea „poftă de mîncare" pe care, între două crize, încearcă să și-o regăsească. O lecție, în seara aceea : pentru a suferi, trebuie să te ascunzi.

Și apoi călătoria în Est, pentru că totuși e nevoie să găsești pînă la urmă un final acestui roman. Praga ? Sofia ? București ? Budapesta ? Berlin ? Belgrad ? Cred că am ales Polonia. Și am ales-o foarte recent, în această primăvară. Cimitirul evreiesc din Varșovia. Mormintele răvășite. Mărăcinii. Ierburile. Copacii mari, care au apucat deja, vreme de patruzeci de ani, să prindă rădăcini printre pietre. Și Kiš rătăcind printre ele împreună cu autorul povestindu-i, în timp ce trec printre morminte, despre tot ce-i stîrnește această revenire, sfidătoare cumva, a nostalgiei pentru Europa. Firește, se bucură de ea. Vede și el, ca toți ceilalți, evenimentul „istorico-mondial" cel mai fericit din ultimele decenii. Dar el n-ar trebui să ne facă orbi, spune Danilo, la tot ceea ce ar aduce sumbru această întoarcere la arhaic. Musil ... Broch ... Cele două fețe ale Europei Centrale ... Echivocitatea Cacaniei ... Naționalismele ... Integrismele ... Șovinismele ce reapar ... Antisemiții care se reînarmează ... Misterul a ceea ce ar putea fi o Mitteleuropa **fără evrei** ... Danilo vorbește ... Vorbește ... El vorbește ca și cum, de la începutul bolii n-ar mai fi vorbit niciodată. În cele din urmă tace. Obosit, fără îndoială. Pasul mai greu, mai atent. Unul în urma celuilalt, dar în tăcere, cei doi prieteni își continuă drumul. Naratorul îi ghicește pasul, prezența, în urma lui. Îi aude respirația, își aduce aminte de vocea de odinioară. Oare cît timp au mers ?

Ziua a început să se stingă. Lumina albăstrie și limpede pînă nu demult, a dispărut aproape de tot. „Iată, a spus el. Ne-a prins noaptea". Apoi, neauzind nici un răspuns : „Și ce repede s-a lăsat ceața". Abia atunci, întorcîndu-se, și-a dat seama că era singur. A strigat. Nimic. Sa întors cîțiva pași înapoi. Nimeni. A început atunci să cutreiere printre morminte. Nici o umbră a lui Danilo Kiš. Să-ți pierzi personajul într-o noapte, în cimitirul evreiesc din Varșovia — e oare un final plauzibil și rezonabil pentru roman ? Răspunsul îl dă din nou Kiš, în ultimele rînduri dintr-un roman din tinerețe. Pentru a i n c h e i a, cel mai bine ar fi să-l citez : „Cu toate acestea, totul era acolo, prezent. Toate căile poveștii. Toate firele întretesute. Nu lipsea, într-adevăr, decît expresia ultimului act — acest corp care, în mod misterios, n-a mai fost regăsit niciodată".

1990

DICȚIONAR AL FRANCMASONERIEI

(VI)

BARRUEL (Abatele) : Alături de Abatele Lefranc, numele Abatelui Barruel este citat imediat atunci cînd se vorbește despre „revoluția franceză ca fruct al conjurației masonice". Cronologic. Abatele Lefranc este cel dintîi — **Vălul ridicat pentru curioși sau secretul revoluției revelat cu ajutorul francmasoneriei** (Paris, 1791) și **Conjurația împotriva religiei catolice și a suveranilor, al cărei proiect, conceput în Franța, trebuie executat în întregul univers** (Paris, 1792) —, dar notorietatea și ecoul lucrătorilor lui Barruel este mai mare.

S-a născut în 1741 la Villeneuve-de-Béry. De formație iezuită, a fost exilat în Prusia în urma interzicerii ordinului de către rege, în 1764. Se reîntoarce în Franța 15 ani mai tîrziu. A colaborat la revista „Année littéraire" a Abatelui Fréron, francmason, dar ostil vederilor „filosofilor" enciclopediști. (Celebritatea lui Fréron se datorează, se pare, și unui catren al lui Voltaire, viitorul său frate în loja „Trei surori" : „Într-o zi un șarpe îl mușcă pe Jean Fréron ... iar cel ce muri fu chiar șarpele"). Catolic înfocat, refractar la noile idei, iezuit „soldat al Papei". Barruel refuză să depună jurămînt în timpul Revoluției, astfel că din nou va lua calea exilului, în septembrie 1792. Superficial informat asupra masoneriei, o confundă pe aceasta cu societatea „Iluminaților din Bavaria", un soi de anarhiști-revoluționari, în sensul modern al termenului. Acest ordin, creat la Ingolstadt, la 1 mai 1776 de Adam Weishaupt, a primit — e adevărat ! — numeroși masoni în rîndurile sale, dar nu trebuie confundat cu Masoneria, fiind pur și simplu o conjurație îndreptată împotriva tuturor capetelor încoronate ale Europei. În afara lor, trebuia să fie **exterminați** prinții și preoții, înlăturate ierarhiile, confiscate bogățiile, anulate rangurile, desființată căsătoria, șterse frontierele, legile, patriile etc. Anarhie totală. (Să notăm, în trecere, că multe idei se vor regăsi la socialiștii utopici și chiar vor fi puse în practică după 1917, de bolșevici — desființarea căsătoriilor, de pildă !). În 1785, ordinul dispare și, deși s-a avansat ipoteza cum că Mirabeau și ducele de Orléans ar fi fost afiliați mișcării, probele nu au putut fi găsite. Pornind, deci, de la niște presupoziții, Barruel publică la Hamburg, în 1788—1789, o lucrare în patru volume ce va cunoaște un imens succes și va arunca asupra masoneriei, pentru foarte multă vreme, grave și nedrepte suspiciuni : **Memorii pentru a servi la istoria iacobinismului.** Cartea se va traduce în mai multe limbi în același an va apărea la Londra, trei ani mai tîrziu se va edita în germană, în 1818 va reapărea, în franceză, la Lyon, în 1828, în spaniolă.

Pe scurt, Abatele Barruel este părintele „complotului masonic revoluționar" și al „arierlojelor". Expresia ultimă nu corespunde nici unei realități istorice, însă va hrăni, timp de mai bine de jumătate de veac, pamfletele antimasonice și — ceea ce este încă mai grav — va influența un mare număr de istorici. În „arierloje" — crede Abatele — se urzeau, fără știrea fraților naivi și cinstiți, comploturile și manevrele politice cele mai odioase. Succesul acestei teze, romantice, a Revoluției ca fiică a masoneriei este pe deplin explicabil în rîndurile dușmanilor ordinului, nu însă și în cel al membrilor lui. Fără să detalieze vreo clipă veridicitatea unor asemenea periculoase supoziții, destui frați au fost flatați de a fi moștenitorii unei tradiții ce a schimbat soarta lumii, după cum au fost flatați de a li se conferi o subterană și ubicuă forță. Astfel că dintr-un orgoliu infantil și-au însușit o teză ce se sprijinea pe puține date istorice concrete, și acelea false : Barruel precizează că cinci sute de loje pariziene a patru sute de mii de aderenți în total au făcut din Revoluție ceea ce a fost. Or, efectivul lojelor la acea dată este departe de a fi cel inventat de Abate. Parisul anului 1789 număra cu puțin peste 500 000 de locuitori și este imposibil de crezut că numărul masonilor din capitală să fie atît de mare. A zecea parte a cifrei avansate o reprezintă numărul total al masonilor din întreaga Franță a acelui an. Pe de altă parte, ceea ce Barruel nu știa este faptul că și regele Ludovic al XVI-lea a „primit lumina" în „Orientul de Versailles", loja „Frații Uniți", împreună cu frații săi, viitorul rege Ludovic al XVIII-lea și Carol al X-lea. Din aceeași lojă ce se va numi mai tîrziu „La Militaire des trois Frères" au făcut parte contii de Provence și Artois.

După 1800, teza complotului masonic în Revoluție a fost respinsă, punct cu punct, de „fratele" monarhist Joseph de Maistre, iar un istoric iezuit va semnala grevele erori ale argumentației lui Barruel. Mitul însă prinsese.

(Francis Mercury, **Le Petit Retz de la Franc-maçonnerie**, Jean Palou, **La Franc-maçonnerie**, Serge Hutin, **Les sociétés secrètes**).

(va urma)

Marcel TOLCEA

Top

CHESTER ANDERSON : ROCKOLOGIA

Spuneam că muzica rock a împlinit patru decenii, deşi ea nu a avut un început precis şi nu i se întrevede nici un sfîrşit hotărît, căci aidoma altor fenomene artistice durabile şi ea, muzica rock, ne rezervă, cu siguranţă, surprize în tendinţele ei de a afla noi căi de exprimare a bucuriei existenţei. În ciuda imensei sale popularităţi rock-ul nu şi-a găsit prea mulţi teoreticieni care să-l ia în serios, să-l terorizeze, să-i distingă liniile de forţă care există, evident. Nu e cazul lui CHESTER ANDERSON, din al cărui studiu intitulat pur şi simplu ROCKOLOGIA vă oferim cîteva extrase.

(P. U.)

CÎTEVA PRINCIPII

Rock-ul este o artă de avangardă. Are rădăcini în muzicile străvechi (mai ales în muzica barocă şi în cele precedente), o mare vitalitate şi enorme posibilităţi de dezvoltare, adaptare, căutare. ● Rock-ul şi muzica barocă se sprijină pe principii formale şi structurale identice, structura lor cultivînd contrastele de tonuri şi texturi în maniera unui mozaic sau unui colaj. ● Rock-ul tinde să dezvolte comunităţi organice umane : grupurile rock formează ansambluri mult mai unite şi integrate decît oricare alte exemple din istorie. Există super-familii, apartamente comunitare, grupuri tribale rudimentare ca „teenyboopers", tot atîtea reacţii nostalgice în faţa presiunilor tehnologice şi demografice. ● Rock-ul este o artă a participării interne, o artă non-figurativă, precursoarea acelei „societăţi sferice" de care aminteşte McLuhan. Nu numai rock-ul nu este nici degenerat, nici decadent (autorul face aceste judecăţi de valoare în anul 1970, **n.n.**), ci este regenerator şi revoluţionar. El ne oferă prima scînteie de speranţă după 6 august 1945 (data exploziei bombei atomice la Hiroşima, **n.n.**), ● Efectele sale asupra tinerei generaţii au fost, toate, sănătoase şi benefice. (Aici deschidem o nouă paranteză : acum două decenii explozia rock pe fundalul unei veritabile competiţii în aflarea noilor modalităţi de exprimare muzicală nu lăsa să se întrevadă efectul destructiv al comercializării sunetului, proliferarea industriei din aria muzicii de divertisment născînd, firesc, pastişe pe care am ajuns a le distinge lesne în peisajul rock modern **(n.n. P.U.)** ● Principiile rock-ului nu se limitează la muzică. Aspiraţiile sale actuale prefigurează societatea viitorului, libertate totală, experienţă totală, pace şi afecţiune mutuală. ● Fan-ii de azi vor vota mîine şi se vor prezenta la alegeri poimîine. ● Rock-ul este o artă de sinteză, capabilă să absoarbă toate raporturile sociale pentru a le organiza, transforma şi reintegra, ceea ce a şi început să facă. Muzicienii şi publicul învaţă să perceapă şi să manipuleze realitatea într-o manieră cu totul nouă, complet străină conservatorilor, dogmaticilor. ● Rock-ul a repus în drepturi adevărul antic potrivit căruia arta este făcută pentru a distra. ● Rock-ul este un „modus vivendi" internaţional pe punctul de a deveni universal. Conservatorii nu pot nici să-l oprească, nici să-l întîrzie, nici să-l modifice, nici să-l controleze. Argumentele lor sînt fără valoare, maşinaţiile lor fără succes : ei nu pot să înţeleagă nici natura şi nici efectele acestei muzici.

Selecţie şi prezentare,
Petru UMANSCHI

Ochiu mortului

SAUNA OFICIALĂ DE PRIETENIE A D-LUI ROMAN LA FAUR

Marţi seara, **Les Actualités hamsiennes** s-au ţiut cu trei minute şi patruzeci de secunde peste ora oficială a guvernului: 20. Ca de obicei, oamenii de bine s-au gîndit la rău. Cei de foarte bine probabil şi-au amintit că iunie este luna legionarului şi au oftat dezamăgiţi cînd d-na Gabriela Neagu a apărut, în fine, într-o risipă de nasturi descheiaţi, totuşi dezinvoltă. La Marylin Monroe, un asemenea lux ar fi aruncat o Americă în braţele priapismului — de la San Francisco, San Diego, **în sus**, pînă la Marile Lacuri. Dar nu sîntem noi America şi nici d-na Neagu, sînt sigur, nu ar dori aşa ceva. Apoi l-am văzut pe d-l Roman. Întîi, cu cravată, apoi fără cravată, apoi nu l-am văzut deloc. Fiindcă s-a trecut la alte ştiri, evident. Şi la un nasture, în plus, încheiat. La crainică, nu la d-l prim. Am mai văzut mitinguri în care — la al treilea punct — se cerea demiterea actualei conduceri a televiziunii, ca şi cum d-nii Teodorescu şi Valeriu s-ar afla la etajul 11 de capul dumnealor. Singurul om care se află de capul lui undeva este d-l Stark, să vă fie clar, aşa că nu are rost să-i tot bîzîim pe foarte sus-numiţii leaderi ai televiziunii. Sînt şi români de-ai noştri, din popor.

În rest, popi sinucigaşi duminică dimineaţa, poduri de flori peste Pactul Ribbentrop-Molotov şi sub tratatul Gorbaciov-Iliescu, parlamentari asudaţi sub torpoarea zădufului.

NELSON

La fanion

SCÎRŢA — S. CÎRŢU LA CRAIOVA

Nu ştiu dacă, la ora de faţă, Craiova este cel mai bogat club din ţară şi nici dacă, în eventualitatea că este, aşa se explică performanţele ei. Adică şi aşa, pentru că echipa are ce arăta şi fără să bage mîna în buzunar. Se spune că un rol important în „alcătuirea" capitalului din Bănie l-au avut olandezii de la PSV Eindhoven, evident prin intermediul lui Gică Popescu, şi că aceştia ar fi venit — în urmă cu vreo lună — să negocieze transferul lui Săndel. În afara sumei rămase necunoscută, s-a zvonit, la vremea respectivă, că firma Philips va sponsoriza echipa craioveană în cupele europene. Ca şi echipa de volei a oraşului, cu acelaşi „prilej". În fine, acestea pot fi simple presupoziţii singura certitudine fiind situaţia deosebit de tensionată pe care finalul de campionat a adus-o. În prim-plan, Craiova şi Steaua, în partea de sus, şi Jiul, în partea de jos a clasamentului. „Bomba" a explodat la Hunedoara, unde antrenorul Ion V. Ionescu se pare că a refuzat să „trîntească" meciul cu oltenii şi a plecat de la cîrma Corvinului. Fără să detalieze şi să spună explicit ce şi cum, d-l Ionescu a reuşit să creeze o mare iritare în ambele tabere, care au dezminţit imediat. E şi greu de presupus că ar fi recunoscut o asemenea chestie, dar asta nu are prea mare importanţă, mai importantă fiind alura antrenorului oltean în faţa telespectatorului român. Adică a d-lui Sorin Cîrţu, apărut luni după-amiază la Televiziune, cu gumă de mestecat în gură şi jurîndu-se că nu e amestecat în nimic. Dînd detalii intime despre Federaţia Română de Fotbal, care, aflăm vizibil îngrijoraţi, ar fi impotentă. Că e dezgustat de gunoiul ăsta ce-l înconjoară. Că Steaua a cumpărat meciuri. Etc. etc. Agresiv şi mitocăneşte.

Rar s-a întîmplat la noi ca echipe să se acuze public cu o asemenea virulenţă de trucare de rezultate, deşi au fost situaţii încă mai flagrante. În această situaţie, Federaţia — omnipotentă ! — a hotărît ca şase partide să fie puse în discuţie : Sportul Studenţesc — Steaua, Universitatea Craiova — Jiul, Inter Sibiu — Steaua, Corvinul Hunedoara — Universitatea Craiova. Ieri au fost prezenţi la sediul F.R.F. arbitrii întîlnirilor. Şi totuşi, cine poate dovedi că aceste partide au fost trucate ? În afara unor probe sigure, totul nu e decît calomnie.

M. T.

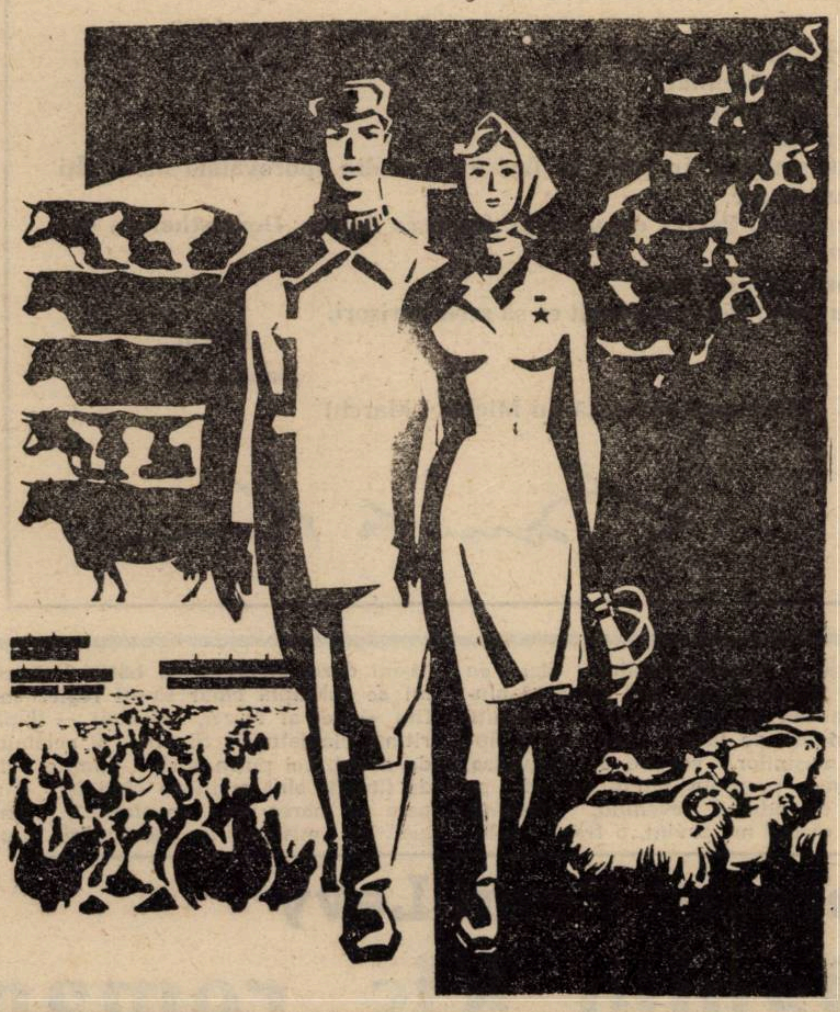

Climat

● Azi, 21 iunie, Centrul Cultural al Alianţei Franceze, în colaborare cu Teatrul Naţional din Timişoara prezintă un spectacol extraordinar cu piesa *Monsieur Songe* de Robert Pinget. Spectacolul va avea loc în sala Teatrului Naţional şi va avea loc în sala Teatrului Naţional şi va începe la ora 19. ● Opera Română din Timişoara a prezentat premiera *Răpirea din serai* de W. A. Mozart, în limba germană. ● În spectacolul cu opera *Tosca* de Puccini, prezentat joi, instituţia muzicală timişoreană i-a avut ca invitaţi pe tenorul Florin Farcaş de la Bucureşti şi pe baritonul Dan Şerbac de la Cluj ● Filarmonica de Stat Banatul şi-a încheiat stagiunea cu un concert simfonic sub bagheta dirijorului Remus Georgescu, avîndu-l ca solist pe Valentin Gheorghiu. În program W. A. Mozart — „Simfonia 9 în La major kv. 73", Fr. Chopin — „Andante pianato" şi „Marea poloneză pentru pian şi orchestră", R. Schumann — „Concertul în La minor pentru pian şi orchestră ● Teatrul Maghiar de Stat „Cziki Gergely" a prezentat la sala „Capitol" un spectacol de varietăţi cu participarea Teatrului „Microscop" din Budapesta. ● Teatrul German de Stat va prezenta vineri, 21 iunie, premiera cu piesa „Numai fiice să nu ai" de Hilde Langthaler. ● Galeriile „Helios" găzduiesc expoziţia de pictură, desen şi gravură a plasticianului timişorean Vasile Pintea ● Începînd cu 20 iunie Biblioteca Judeţeană Timiş organizează o expoziţie de carte americană în incinta clădirii. ● În această săptămînă, o mare parte a expoziţiei „Starea oraşului", deschisă la Bucureşti, vor fi expuse în cadrul Bienalei de la Veneţia. Timişoara este prezentă prin doi valoroşi arhitecţi, Ioan Andreescu, şi Vlad Gaivorons care expun proiecte ale unor biserici moderne ● Trei artiştii plastici timişoreni — scenografii Emilia Jivanov, Virgil Miloia şi Dumitru Popescu — participă cu lucrări (schiţe de decor şi costume) la *Quadrienala de scenografie* de la Praga. ● Filiala Timişoara a Societăţii de Ştiinţe Filologice din România a organizat un simpozion dedicat marelui poet naţional Mihai Eminescu. Cu acest prilej a fost deschisă o expoziţie aniversară organizată de prof. univ. Ion Iliescu. La simpozion au prezentat comunicări scriitorul Mihai Cimpoi din Chişinău prof. univ. dr. Eugen Todoran, conf. univ. dr. Felicia Giurgiu, conf. univ. dr. Ileana Oancea, conf. univ. dr. Iosif Cheie Pantea. Studenţii Facultăţii de Muzică au prezentat un interludiu sub bagheta conf. univ. dr. Damian Vulpe. ● Societatea Literar-Artistică „Sorin Titel" din Timişoara (str. Miron Costin . . 2). organizează o colectă de cărţi în limba română (abecedare, cărţi de poveşti, manuale şcolare, cărţi de beletristică ş.a.). Acestea sînt destinate românilor din Republica Moldova şi Iugoslavia, Cărţile pot fi depuse la Casa de Cultură a Municipiului Timişoara cu menţiunea „Pentru Societatea Sorin Titel". ● Filiala Moineşti a Societăţii de Ştiinţe Filologice din România va omagia, într-un viitor apropiat, pe fiul Moineştilor, marele poet Tristan Tzara. În acest scop face un apel cald la iubitorii de literatură şi artă, specialişti, scriitori, ş.a. pentru acordarea unui sprijin material şi de specialitate (reproduceri, documente, fotografii, opere în original, relaţii şi sugestii). Adresa unde pot trimite scrisorile este Liceul Teoretic Moineşti, str. Vasile Alecsandri, nr. 10, cod. 5478, Moineşti, judeţul Bacău, telefon 933/62571. ● În ultima săptămînă au intrat în librării : Jean Daniel — „Religiile unui preşedinte" (Ed. Enciclopedică), Passionaria Stoicescu — „Calendarul fermecat" (Ed. Ion Creangă), Scott Fitzgerald „Marele Gatsby" (Ed. Noua Europă), Emil Cioran — „Lacrimi şi sfinţi" (ed. Humanitas), Nae Ionescu — „Curs de metafizică" (Ed. Humanitas), Charles Dickens — „O poveste de Crăciun" (Ed. Excelsior) John Knittel — „Via Mala" (Ed. Prietenii cărţii), John Galswortny — „Tenebre" (Ed. Hermes), Maxim Popp — „Engleza vorbită. Ghid de conversaţie român-englez" (Ed. Sirius), Mihai Opriţescu —„Aceasta ne este istoria" (C. L. Bacău) Maria Podkowinska „Hitler şi clanul lui" (Ed. Colosseum), F. Dostoievski — „Jucătorul" (Ed. Excelsior), Oscar Wilde — „Prinţul fericit" (Ed. Geneza), Laurenţiu Cerneţ — „Privind peste umăr" (Ed. Cartea Românească", *** — „Ultimele 100 de zile nefaste. Sfîrşitul clicii Ceauşescu" (Ed. Glib). ş.a.

A. Z.

In exclusivitate

Lupta cu moartea

UN INTERVIU CU DANILO KIŠ

REALIZAT DE MICHAEL MARCH

Michael March : Putem vorbi despre o Europă Centrală după momentul Auschwitz ?

Danilo Kiš : Există o nouă concepție despre Europa Centrală. Una pe care am născocit-o cu toții. Cum ar spune Umberto Eco, este „o formă deschisă" și fiecare dintre cei care văd ceva în acest termen vede altceva.

M.M. : Ce vedeți dv ?

D.K. : Conceptul de Europă Centrală vine dintr-o necesitate. A fost inventat pentru a desemna populațiile cuprinse între Europa Occidentală și Blocul Estic. Popoare mici, cu limbi neînsemnate, lipsite de identitate culturală. Dinspre Vest erau privite ca parte a Blocului sovietic. Dar nu apăreau ca o parte reală a Uniunii Sovietice, ci ca o completare Plăsmuirea imperiului cultural al Europei Centrale este consecința necesității.

M.M. : „Europa Centrală" sună amenințător.

D.K. : Mă bucur să aud aceasta.

M.M. : Este Occidentul interesat de Europa Centrală ?

D.K. : Cu siguranță. Au descoperit în imediata lor vecinătate o fărîmă din ei înșiși, un spațiu cultural imens care le e necunoscut.

M.M. : Cînd vor afla aceasta poate-și vor da seama că au fost masochiști.

D.K. : Și-au dat deja seama. Sau abia acum își dau, cu o sinceră părere de rău pentru ignoranța și nepăsarea lor față de cultură. Sînt uimiți și au ceva remușcări pentru că n-au fost conștienți de existența acestor culturi.

M.M. : Ce puteți spune despre existența dv. ?

D.K. : Arta mea poetică, dacă vreți o explicație, ia naștere din lupta cu mine însumi. Să descopăr, să răzbat prin propriu-mi narcisism și prin cel al literaturii. Vreau să înfrîng această deșertăciune.

M.M. : Multe din titlurile dv. cuprind cuvîntul „moarte".

D.K. : Literatura e pentru mine o luptă cu moartea.

M.M. : Nu puteți cîștiga.

D.K. : Nu, nu pot.

M.M. : De ce mai luptați ?

D.K. : Să dau un sens vieții.

M.M. : Vă considerați un scriitor evreu ?

D.K. : Nu sînt, după părerea mea, un scriitor evreu. E vorba de un element de tehnică ; toată literatura mea e clădită pe nefericirea familiei evreiești. Dar asta nu-mi dă dreptul să mă autointitulez scriitor evreu.

M.M. : Tristețea evreului e universală. A numi înseamnă a distruge. Tristețea evreului transcende geograficul. Devine sînge.

D.K. : Ai dreptate. Una din temele fundamentale ale operei mele este această tristețe, probabil evreiască.

M.M. : Acum, dacă tot am aflat că sînteți rabin și povestitor, care că e povestea ?

D.K. : Am fost evreu ca tine. Am fost tînăr ca tine. Am fost cît de puțin din fiecare. Acum sînt, mai presus de toate, muritor. În viața unui om există opțiuni totalitare. Ca obsesia ta iudaică totalitară. Am avut aceeași obsesie, dar s-a schimbat cu timpul. Am fost un Don Juan totalitar. Un scriitor totalitar. Dar cea mai trainică alegere e a omului care suferă. Și care se întreabă dacă literatura slujește vreunui scop. Ar trebui literatura să exprime această suferință metafizică ? Ar trebui să renunțăm la toate ?

M.M. : E literatura un joc egoist ?

D.K. : Este în primul rînd distrugerea sinelui.

M.M. : Ne pierdem în carte ?

D.K. : Nu sînt eu rabinul, ci tu.

M.M. : Dar aceasta e una dir. temele Enciclopediei morților.

D.K. : Dacă iei literatura în serios, ea este o carte de legi. Toată literatura e biblie.

M.M. : Literatura prin natură și metabolism se opune statului.

D.K. : Acestea sînt noțiuni totalitare. Literatura poate fi nimic. Strajul unui om simțitor.

M.M. : De ce acordă statele totalitare așa multă atenție literaturii ?

D.K. : Pentru că în statele totalitare literatura provoacă adesea mișcări antitotalitare. Dar nu acesta e rolul fundamental al literaturii. Ea e în primul rînd metafizică.

M.M. : Încă se întemnițează scriitori în partea de lume din care veniți.

D.K. : Asta se poate întîmpla zilnic. Pericolul plutește în aer. Dacă aceasta nu e situația noastră astăzi, ar putea fi mîine. În România poți să dispari fără urmă.

M.M. : Deci comunismul își continuă calea.

D.K. : Da. Comunismul nu e numai un sistem politic, ci o religie cu un mare număr de adepți — atît reali, cît și amăgiți. E o credință în plus cu o interpretare simplistă a lumii. Noțiunile ei nobile nu sînt atît de științifice pe cît se pretinde. Comunismul a existat cîndva în npi, dar nu mai există.

M.M. : Ce părere aveți despre „glasnost" ?

D.K. : E un cuvînt prea modern pentru a-mi defini prin el viața. Prefer Glasgowul, deși nu l-am văzut niciodată. Comunismul e veșnic. Nu mai e nimic de făcut. E prea tîrziu.

M.M. : Mulți scriitori pretind că statul e un monstru. Dar limba nu cumva e tot un monstru ?

D.K. : Este și un monstru și cea mai minunată unealtă.

M.M. : Ce ați înfăptuit pînă acum ?

D.K. : N-am avut niciCînd un scop dincolo de propriile-mi cuvinte. Dacă alții au văzut în ele un atac împotriva guvernului a fost doar întîmplător. Atitudinea mea față de literatură este profund egoistă. Îmi permite să supraviețuiesc.

M.M. : De ce iubiți femeile ?

D.K. : E aproape ca și cu literatura, la același nivel.

M.M. : Iubiți o femeie ca pe un eseu sau un poem ?

D.K. : Un poem după care scriu un eseu. Folosesc o mașină de scris, un aparat fără grafit.

M.M. : Nu sînteți periculos.

D.K. : Sînt periculos.

M.M. : Ce se-ntîmplă de fapt în Iugoslavia ?

D.K. Rufele se spală în familie.

Ljubljana, septembrie 1988

Traducere de Mihaela JURCA

INEDIT

Beograd, 5 aug. 1989

Dragă martie, aprilie etc.,
Tu ești minunat.
Eu sînt minunat.
Sintem minunați.
Ești singurul în stare să faci un text din sporovăiala mea. Îți mulțumesc.
Pagina 4. Prefer democrație. Sună ca demos, Demosthenos, demon.
Paz e viitorul meu.
Nu uita : Sînt prea înalt ca să scriu scrisori.

Al tău,
Danilo Kis

(Scrisoare adresată lui Michael March)

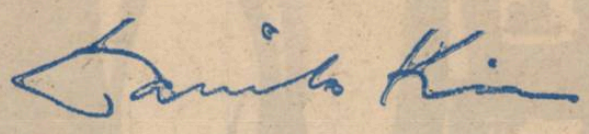

Bernard-Henri Levy

Danilo Kiš, roman

Vocea sa. Cred că aș începe cu vocea sa. Nu spunea Robert Bresson că își alege întotdeauna interpreții la telefon, adică după voce ? Ei, bine, acum va fi la fel. Același pariu. Același demers. Același început, pornind de la același tip de element. Îmi imaginez un narator care își compune personajul pornind de la accentul sau de la intonațiile din timpul unei — să zicem — convorbiri telefonice. „E foarte simplu, ar spune viitorul personaj. O să mă recunoașteți ușor. Sînt foarte înalt și am mîini foarte mari". Chiar să nu-l fi recunoscut nici după înălțime, nici după mîini, chiar să nu fi deschis nici măcar gura, i s-ar fi citit pe figură, gravată acolo à la lettre, întreaga textură a vocii. Caldă. Bine timbrată. O voce răgușită, spartă cîteodată, nerăbdătoare. O voce — mărturie. O voce — amprentă. Un om — asemeni unei orchestre care-și conține întreaga simfonie într-o notă-rezumat, încorporat în acea voce. Kiš și vocea sa.

Oare despre ce-și pot vorbi doi scriitori ale căror voci se întîlnesc pentru prima dată ? Despre politică ? Roman ? Idei generale ? Mari sentimente ? Aiurea ! Firește că nu. Îmi imaginez o conversație într-un bar englezesc din Saint-Germain, care-ar dezbate chestiuni tehnice, adică de quasi bucătărie literară. Unul : nu înțeleg cum pot romancierii din ziua de azi să scrie la mașină. Celălalt : nici eu nu-mi imaginez cum mai poate să alunece acum, ca pe vremuri, o peniță sau un pix pe hîrtie. Unul : ce le lipsește mașinilor voastre e greutatea, presiunea, prezența mîinii ezitînd pe foaie, oprindu-se, revenind, ștergînd, tăind, sărind un cuvînt, o frază, reludîndu-și propriile [illegible] mașinînd suflul sau cadența, reîncepînd, ștergînd totul : deci mașinilor voastre le lipsește și le va lipsi întotdeauna această componentă muzicală (sau sculpturală) pe care o generează mîna. Celălalt : Dar știți oare cu adevărat ce e o mașină ? îi cunoașteți resorturile ? resursele ? bucuriile ? vicleniile ? nenumăratele, nebunețile ei posibilități ? știți oare că la o mașină nu se bate, ci se pianotează ? că avem și noi diezii noștri ? bemolii noștri ? că presiunea aceea despre care vorbiți ne e și nouă la îndemînă, tot cu ajutorul digitației ? știți că-mi recunosc „tușele" după sonoritățile cuvintelor, că-mi calculez, că-mi dozez intensitatea bătăii ? Și că mi se întîmplă chiar să-mi reglez suflul — cel al frazei, al ideii — după ritmul claviaturii ? Și unul, și celălalt: de acord, cel puțin spre a admite cît de timpiți sînt scriitorii cînd își dau aere cu marea lor „inspirație", „magie", cu „misterul lor inefabil și profund", cînd ar fi atît de simplu — și frumos ! — să-și exhibe procedeele. Apoi cei doi încheie scena printr-un omagiu lui Proust, cel din **Contre Sainte-Beuve,** unde spunea că există „frumusețe gramaticale" care îl tulbură mult mai mult decît frumusețile morale, filosofice, estetice.

A doua conversație. Cîteva săptămîni mai tîrziu. Scena se petrece, de data aceasta, în biroul unui mare editor. Editorul vorbește despre contracte, termene, glorie și bani. Evocă romanul în lucru. Pune întrebări despre romanul următor. Devine febril interesîndu-se de al treilea, al patrulea. Evocă prețuri, premii. Vorbește chiar despre acel Nobel care, zice-se, ar reveni de data aceasta unui „central-european". Dar scriitorul nu are decît o singură idee asupra căreia revine cu o încăpățînare în care editorul nu vede decît viclenia sau capriciul : reeditarea, înainte de toate, a **Lecției de anatomie,** scrisă cu ani în urmă drept răspuns sîrbo-croaților care îi intentaseră un proces mîrșav de plagiat. Rană, durere. Dorință, neîncetată de a-și vedea sancționați, pînă și la Paris, calomniatorii. Dar și ideea că astfel i-a fost atinsă — fără știință sau voie — însăși esența credinței, a tehnicii sale literare. Și apoi monolog, brusc, prin care începe să explice că literatura vine din cărți, nu din lucruri; că e o inepuizabilă citare ; că toată arta romancierului e de a trata și retrata un stoc, finit de teme, evenimente sau povestiri. Să i se ceară un roman, în fine. Un început de roman, care-ar conține „peripeția". Ar fi povestea unei femei — mama sa, probabil, care ar tricota, așa cum el face literatură : acceptînd toate comenzile, pliindu-se pe toate constrîngerile acestora. Dar făcînd să treacă prin fiecare ochi unitatea unui stil, a unei arte. Roman adevărat ? Fals ? Răspuns în propriul meu roman.

În românește de Adriana BABEȚI

(Continuare în pag. 15)

Colectivul de redacție : MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef-adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA,
Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele : 3 33 90, 3 33 76
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază
Paginatori : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipiști : Mircea GUI, Marcela VUIA, Tiberiu LAZĂR
Tiparul : S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar
26

INIȚIERE ÎN TRISTEȚE

ÎN PAGINILE 8—9

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ■ NR. 26 (1254) ■ 28 IUNIE 1991 ■ SERIE NOUĂ, ANUL III ■ 10 LEI

CĂLĂTORIE PE TĂRÎMUL CELĂLALT

Cutia Pandorei

APOLITISM ŞI DIALOG

Contrar a ceea ce se crede şi se scrie îndeobşte, există indici care arată că a început, şi la noi, să prindă contur un fenomen deja cunoscut în ţările apusene: dezinteresul faţă de chestiunile politice. Neştiind cum stau în această privinţă vecinii noştri, lipsiţi fiind, deci, de perspectiva globală asupra ieşirii din comunism, în diferitele variante naţionale, nu ne rămîne decît să ne prvim în oglindă (bine ar fi, fără prejudecăţi). Dar cum? În absenţa unei chemări la urne, a vreunui sondaj de opinie publică ori a unei alte investigaţii sociologice care să ofere un temei obiectiv, orice tentativă de estimare cantitativă ar fi riscantă. Nu cunoaştem nici care este structura acestei categorii în funcţie de vîrstă, de nu cunoaştem nici care este structura acestei categorii în funcţie de vîrstă, de pregătire sau de ocupaţie. Faptul că sîntem nevoiţi să ne bazăm pe experienţa personală, accidentală şi subiectivă, nu ne împiedică să punem problema în discuţie, cu măsurile de precauţie necesare. E prea importantă ca să o lăsăm de-o parte pînă vom fi în posesia unor date absolut riguroase.

Surprinde în primul rînd rapiditatea instalării unei asemenea atitudini, mai ales într-un context atît de fierbinte ca al nostru, cînd toate categoriile sociale sînt afectate din plin de schimbările ce au loc, multe, puţine, cîte sînt. Apare firesc întrebarea: de ce dezinteres faţă de chestiuni ce ne privesc în mod direct pe noi toţi şi asupra cărora avem dreptul, iar într-o oarecare măsură şi posibilitatea, de a ne spune părerea? Sigur, întrebarea e retorică. Ar fi o greşeală dacă s-ar ceda primei tentaţii şi s-ar căuta explicaţia în lipsa de educaţie civică, de experienţă politică, de exerciţiu al democraţiei ori, cu mai vechile cuvinte, în „insuficienţa maturitate politico-ideologică", în numele căreia s-au săvîrşit destule atrocităţi. Să ne fi obosit libertatea, pe care o cerem în decembrie 1989? (Nimic mai înălţător decît vocea împreunată a zecilor de mii de oameni din Piaţa Operei: „Libertate! Libertate! Libertate!"). Am greşi, mai întîi pentru că de un asemenea fenomen complex nu este răspunzătoare o singură cauză, ci un complex de factori, de naturi şi ponderi diferite, aflaţi ei înşişi într-o continuă schimbare. Am greşi, în al doilea rînd, pentru că nu se rezolvă nimic printr-o simplă apreciere de acest fel.

Se observă, din păcate, în lumea noastră politică, o extrem de păguboasă inapetenţă, pentru înţelegerea celuilalt. Nu doar să-l asculţi, ci să urmăreşti şi judecata sa. De fapt, dialogul asta şi presupune, înţelegerea celuilalt, chiar şi atunci cînd greşeşte. Chiar şi atunci cînd celălalt nu este de bună credinţă. Ceea ce nu înseamnă nicidecum doar a întoarce şi obrazul celălalt, ci o minimă dovadă de profesionalism în atingerea scopului urmărit. A înţelege nu presupune în mod obligatoriu şi a fi de acord, nu implică automat renunţarea la propriul punct de vedere.

Una din cauzele incipientului apolitism al unor concetăţeni ar putea să rezide tocmai în sentimentul că ei nu sînt partenerul de dialog al vreunei forţe politice, indiferent de orientare, al guvernului ori al legislativului. Paradoxal sentiment, de vreme ce oamenii politici îşi imaginează că poartă un dialog cu ţara, cu poporul! Sau, poate, că nu-şi imaginează...

LUCIAN IONICĂ

Nevroze

Interlocutor —
IOAN RAB,
medic

— Ce te supără cel mai mult în Timişoara, în ţară?

— În Timişoara, cel mai mult mă deranjează faptul că o parte a revoluţionarilor din balconul Operei, cei care au fost înlăturaţi în ianuarie 1990, revin în forţă şi am sentimentul că nu o fac din convingere, ci parcă o fac după o temă dată. (Deşi nu putem ignora contribuţia lor în decembrie '89, indiferent ce loc au ocupat în... scenariul respectiv; au fost utili).

— Cum îţi explici că au revenit în forţă, ca un grup de presiune?

— Îi cunosc pe majoritatea dintre ei, le ştiu, fiecăruia, calităţile umane. Au suficiente calităţi ca să înţeleagă ce se întîmplă cu noi, dar modul în care se manifestă şi obstinaţia cu care refuză o seamă de evidenţe firesti, normale sînt foarte deranjante.

— E vorba de un refuz al realităţii?

— Da. Ceea ce mă face să cred că ei acţionează după un plan dinainte stabilit, o temă fixată, de cineva, nu ştiu cine...

— Şi ce te mai supără în Timişoara?

— Incapacitatea opoziţiei de a se concentra pe problemele esenţiale. Aşteptam de la partidele istorice mai multă maturitate politică şi mai multă energie.

Mă supără şi mă îngrijorează că prea multă lume din Timişoara se lasă nivelată de restul ţării, tocmai într-un timp cînd, în sfîrşit, Timişoara începe să fie percepută de restul ţării aşa cum este ea. Timişoara nu mai răspunde cum s-ar cuveni capitalului moral pe care îl are în ţară, pare obosită, apatică....

— În plan naţional, cine este persoana care te enervează cel mai tare?

— Primul ministru.

Iosif COSTINAŞ

ARGUS ● ARGUS

● Diagonala e o linie, mai mult sau mai puţin imaginară, ce traversează o figură sau un corp geometric. ● Bunăoară pieptul căpitanului, mareşalului, preşedintelui... ● sau a televizorului. ● Indiferent de diagonală, preţurile la cele alb-negru sînt identice. ● Ca şi aceea ce se poate urmări pe ecranul destinat liniştii noastre. ● Un parlamentar de Giurgiu, spre pildă, era deunăzi ofuscat pe medici, care, după informaţiile sale sigure au salarii ce depăşesc pe ale senatorilor şi deputaţilor. ● Şi cît mult bine fac ei!... ● Ministerul de resort dă replica într-o depeşă transmisă pe posturile de radio în dimineaţa următoare ● Reiese că diagonala TVR a minţit. ● De ce? ● Pentru că după discuţiile de o zi ale Parlamentului a selectat tocmai respectiva luare de cuvînt, unde medicul primar ar avea, fără alte funcţii, grade, gărzi ş.a. între 18 000 şi 21 000 de lei pe lună. ● Acolo, poate, da! ● Nu la noi ● Deci greva medicilor a trecut în faza ei radicală ● De luni, toate dispensarele sătesti se vor alinia celor prăseneşti, spitalelor, policlinicilor etc. ● La Timişoara mai „funcţionează" doar Policlinica nr. 1, secţiile de urgenţă de la Spitalul judeţean, Spitalul pediatric, Spitalul de obstretică-ginecologie şi Spitalul de infecţioase. ● Dacă o colicistectomie (după informaţiile venite de la medici) costă în Germania 23 000 de mărci, deci aproximativ 230 000 de lei, la liber, cam cît costă viaţa unui om? ● Efectele se vor vedea în timp. ● Poate chiar şi peste douăzeci de ani. ● Ca în cultură, aflată şi ea sub două diagonale, ca orice lucru inutil şi bun de aruncat, dar în imposibilitatea de a face grevă. ● Pentru că, nu-i aşa?, se poate trăi fără cultură, bine mersi, încă sute de ani. ● Ca şi ciorile. ● Chiuretajul e la liber (după greva medicilor), vînzarea copiilor e la liber (rediscutată după un an în Parlament), asistenţa medicală minimală în caz de urgenţă e condiţionată de procurarea de către părinţi a medicamentelor, serului, sîngelui necesar transfuziilor, perfuziilor... pînă şi a pansamentelor şi spîrtului... ● Domnilor deputaţi, senatori, guvernanţi s.a. (S.A.), rugăm să daţi publicităţii preţul unui om născut viu în România! ● Chiar pe micul ecran aşa bîlbîit cum e, şi împleticit în străduinţa redactorilor de a fi cît mai spontani şi puţin crispaţi! ● Dar cum să coborîm pînă la acest amănunt, multiplicat în 23 de milioane de exemplare, cînd avem de edificat „diagonala Europei" la Reuniunea i ternaţională de la Bucureşti privitoare la cooperarea internaţională interguvernamentală asupra fluviului? ● Un canal imens, ce va tăia continentul de la nord-vest la sud-est, prin racordarea sistemului Rin-Main cu Dunărea, pe unde vom face comerţ ● Cu peşte ●.. şi politică unitar - uman - europeană. ● Şi cum că mai avem nevoie să căutăm simboluri pentru unitatea dintre vestul şi estul continentului, s-a redescoperit că Dunărea e cea mai nimerită. ● Dacă nu se poate pe uscat, merge şi pe apă. ● Guri rele prevăd că noul sistem hidro dunăreano-rinean va lua apa din mările occidentului şi va umple vadurile fluviului ce dă la Marea Neagră, pentru morile noastre ce vor măcina nonstop. ● Dar nu se ştie ce, pentru că firavele graminee sînt în pîrg şi cineva o să trebuiască să înceapă secerişul pînă nu dă bruma în vii. ● Că după Legea Funciară mai e de aşteptat ● ...şi după IAS-uri şi noile CAP-uri, organizate de întreprinzătorii de ieri, cei cu vechi state de funcţiuni şi intimidare a ţăranului orăşenizat, născut liber, crescut sclav şi cu frică de... „steaua care-a răsărit". ● După 51 de ani, Parlamentul României condamnă public pactul Ribbentrop-Molotov, prin care Basarabia şi Bucovina de nord au fost rupte din trupul ţării şi anexate Imperiului Sovietic. ● În fine, a făcut şi parlamentul ceva limpede! ● La Chişinău se desfăşoară Conferinţa internaţională de condamnare a respectivului pact, la care participă 16 state, între care şi România. ● Banca mondială acceptă să acorde ţării noastre un împrumut de 180 de milioane de dolari pentru re-tehnologizarea economiei (160 de milioane) şi pentru susţinerea reformei. ● Secretarul general al UNCTAD în vizită la Bucureşti ● E mirat de discrepanţa dintre informaţiile pe care le deţine şi cele aflate în România ● Vina o poartă, în principal, după opinia sa, presa şi anumite perspane, care ar fi deformat imaginea ţării noastre peste hotare. ● Că în cancelariile de pe Dîmboviţa haosul naţional are nişte coordonate clare şi o finalitate precisă e neîndoielnic ● Dar să ştim şi noi măcar cîte ceva ● Altminteri vom intra cu ochii în diagonale convergente sau divergente ● ... şi de unde oculişti la ora asta de grevă? ● Un gazetar descoperea, şi el, în haosul din jur, de care profită şi se îmbogăţesc destui, că singurul lucru sfînt a mai rămas... flegma ● Şi ideile trăsnite ● Bunăoară, dacă pentru a sărbători „Anul Mozart" noi ne-am străduit să facem cîte ceva cu firimiturile bugetare oferite, în acest scop de guvern Ministerului Culturii, iar acesta muzicienilor, niponii, putrezi de bogaţi, cum sînt, au avut năstrusnica idee de a monta emiţătoare minuscule la... sutiene, care în momentul „manipulării" transmit o secvenţă muzicală din creaţia marelui compozitor ● Firma producătoare este „Triumph" ● Deci „Iubiţi-vă pe... Mozart!" ● Şi uite-aşa ne universalizăm pe toate meridianele, paralelele şi ... diagonalele (sic!).

A. Z.

ERATĂ

În numărul 23 al revistei noastre, răspunsul dlui MIHAI SIN la ancheta „Ghici cine te editează?" se va citi după cum urmează: rîndul al cincilea din primul paragraf — „în cazul că editorul riscă...". Ne cerem cuvenitele scuze.

„NOI CINTĂM NOI JUCĂM, NOI DANSĂM, NOI LUCRĂM, NOI PLĂTIM"

Artiştii profesionişti timişoreni din Filarmonica „Banatul", Opera de Stat, Teatrul Naţional, vă aşteaptă vineri, 28 iunie 1991, orele 20,30 în Piaţa Victoriei din Timişoara la un spectacol omagial în aer (aproximativ) liber, închinat Guvernului actual. Titlul spectacolului:

„Noi cîntăm, noi jucăm, noi dansăm, noi lucrăm,
NOI PLĂTIM"

Conţinutul spectacolului: muzică simfonică, arii din opere, versuri mobilizatoare, coruri şi decoruri.

Scopul spectacolului: încropirea sumei necesare expedierii unei telegrame de caldă recunoştinţă guvernului condus de domnul Petre Roman, pentru minunatele condiţii create oamenilor de artă din România, pentru nesperatul 0,3% din bugetul naţional alocat culturii. Vibrantul nostru omagiu se îndreaptă către aceia care cu dragoste şi competenţă, conduc destinele culturii noastre pe drumul luminos şi bine cunoscut. Ei au înţeles perfect că noi nu avem nevoie de: instrumente, accesorii, recuzită, săli de spectacole, turnee, invitaţi străini, publicaţii şi nici chiar de salarii. Toate acestea sînt caracteristice unei democraţii mult mai puţin originale decît a noastră. Mulţumim pentru genialul Decret 307.

Spectatorii vor fi scutiţi de orice taxă şi chiar rugaţi să nu contribuie băneşte, pentru a ne rămîne numai nouă artiştilor, satisfacţia acestui modest prinos de stimă şi recunoştinţă. Pălăria întoarsă va circula doar printre instrumentiştii, actorii cîntăreţii, balerinii prezenţi în spectacol. Dacă suma obţinută va depăşi costul telegramei de mulţumire, banii rămaşi vor fi depuşi într-un cont special destinat ajutorării Guvernului condus de domnul Petre Roman.

Deci, vă reamintim, vineri 28 iunie 1991, ora 20,30, în Piaţa Victoriei.

SINDICATUL ARTIŞTILOR INSTRUMENTIŞTI
FILARMONICA „BANATUL" TIMIŞOARA

Umor Service

1.

2.

JIVCO KRALEV

DIALOGURI DESPRE ORAȘ

Începe această serie de discuții despre oraș în general și despre Timișoara în special, încercînd să răspund interesului concitadinilor noștri în ceea ce privește viitorul Timișoarei și, în paralel, încercînd să compensez un gol din presă în ceea ce privește informarea de specialitate în domeniul urbanistic și al arhitecturii. În această idee am avut o primă întîlnire cu domnul arhitect ȘERBAN STURDZA, șeful atelierului de urbanism din IPROTIM.

— Domnule Sturdza, vă rog să-mi spuneți în cîteva cuvinte care ați considera că este esența momentului actual în ceea ce privește activitatea de organizare a orașului?

— Astăzi orașul trece printr-o perioadă esențială care îi poate marca decisiv dezvoltarea viitoare. Momentul de astăzi, o dată cu modificările din orientarea economică a țării, a schimbat însuși felul de a aborda proiectarea orașelor. Aceasta poate fi o oportunitate care să marcheze nu numai dezvoltarea sa viitoare, ci și confortul urban al locuitorilor. O ocazie similară a avut orașul nostru după 1900, și înaintașii noștri l-au folosit cu înțelepciune. Putem spune că pînă în 1940 exista o strategie în continuă concordanță cu ceea ce făcuseră înaintașii, pentru o dezvoltare armonioasă, vizînd toată complexitatea de funcțiuni urbane, de la circulație, la dezvoltarea de industrii și la dezvoltarea fondului locativ.

— Sper că o scurtă trecere în revistă a caracteristicilor istorice ale acestui oraș să facă obiectul unor discuții viitoare. Acum ne vom ocupa de momentul actual, pe care l-ați considerat crucial. După 1945, și mai ales după anii '60, în ciuda efortului constructiv important, asistăm la o dezvoltare inegală, cu preponderență către construcția de locuințe și industrii, totul în spațiul strict delimitat al perimentrului orașului. S-au construit astfel cartierele Circumvalațiunii, Calea Șagului, Calea Giroculuí, Cartierul Soarelui, zona industrială Calea Buziașului și altele. În această perioadă orașul s-a triplat ca populație, însă sistemul super-centralizat și puternic influențat de politic a făcut ca organismul urban să sufere o schematizare care pînă la urmă a creat traume și și-a lăsat amprenta în fiecare dintre noi. Din motive economice, dar — așa cum am spus — și ideologice, apare o uniformizare a locuirii în cartierele de blocuri, numite în literatura de specialitate „orașe dormitor", adică zone întinse urbane, comparabile ca dimensiuni cu întregi orașe tradiționale (30—40.000 locuitori), sărăcite de dotări de tot felul și de funcțiuni auxiliare (comerț, cultură, servicii), lipsite de personalitate și epuizante prin lipsa de confort, prin circulația intensă către așa-zisele „cetăți ale industriei".

— Sub această frumoasă denumire, avem o serie de uriașe zone dezorganizate, lipsite de motivații umane imediate și, uneori, chiar de motivații economice, la fel de rupte ca orașul dormitor, de complexitatea și bogăția unei vieți urbane firești. Iar ultimii 10 ani suprapun acestei situații generale măsuri legislative care, puse în practică, densifică pînă la absurd zonele de locuit — așa numitele îndesiri în cartiere de blocuri, fără a suplimenta dotările, micșorează prospectele stradale, neglijează necesitatea creării unor zone de recreație, în paralel cu interzicerea finanțării oricăror construcții culturale sau sociale (școli, spitale, teatre, etc.). După cum se știe Casa Tineretului din Timișoara a fost realizată „pe ascuns", fără a avea aprobările centrale necesare și cu finanțare locală. În afara acestei fizionomii urbane în continuă degradare, perceptibilă fiecărui cetățean, se manifestă o abandonare dramatică a infrastructurii urbane, asistîndu-se la o degradare continuă a sistemelor edilitare (apă, canal, termice), a sistemelor de circulație și telecomunicații, Timișoara suferind în plus de o lipsă acută de apă potabilă și de un sistem de canalizare insuficient.

— Într-adevăr, această stare de lucruri se traduce în viața fiecăruia dintre noi printr-o serie de situații limită pentru un om al secolului XX. Inundarea sistematică a subsolurilor, lipsa de presiune a apei, copii care merg la școală la ore imposibilie, învățămîntul desfășurîndu-se în 3 serii, absența parcajelor în centrul orașului și a garajelor în zonele de locuit, mijloace de transport din ce în ce mai decrepite și a căror trasee scurtate nu fac față necesităților, omniprezența mormanelor de gunoaie pe străzi, în parcuri, în fața locuințelor, abandonarea cu lunile a zecilor de șantiere, a movilelor de pămînt escavate la vreo lucrare, degradarea pînă la colaps a fondului construit în zone istorice ale orașului, degradarea parcurilor, motiv pentru trunchierea lor sistematică pentru construcții, locuri de muncă în birouri și întreprinderi lipsite de confort și calități estetice, sînt tot atîtea aspecte care ne-au marcat viața de fiecare zi.

— Am putea adăuga acestei lungi liste, oricum incompletă, o decădere ecologică totală, accentuată de praful agricol care reprezintă o tară climatică locală. Apoi ar mai fi deficiențele de drenare a apei în condițiile reliefului plat, deversarea deșeurilor în canalul Bega, agravată de insuficiența stației de epurare a apelor uzate, de existența în oraș sau în imediata lui apropiere a unor industrii poluante, cum sînt Solventul, Abatorul, Fabrica de Detergenți. Șansa momentului pe care îl trăim este posibilitatea care ni se oferă de a elabora un nou plan de dezvoltare a orașului.

— Într-adevăr, după 1989 orașul nostru se confruntă cu cîteva fenomene cu totul noi, parte dintre ele depășind posibilitățile de prevedere care au fost cuprinse pînă acum în gîndirea sa de viitor. Asistăm la o creștere masivă a populației urbane, de la 324 651 la aprox 400 000 locuitori, la o creștere a circulației și a numărului vehicolelor (numărul de autovehicole a crescut în ultimul an cît în cei 10 anteriori — ca-n basme — cu circa 60 000).

— Acestea sînt niște date obiective și o creștere atît de rapidă a unei localități a creat întotdeauna în cursul istoriei o situație dificilă, cînd rezolvările au rămas mult în urma necesităților.

Cunoaștem cu toții exemplul cel mai cunoscut din istoria urbană modernă, și anume cel al creșterii explozive a orașelor engleze în secolul al XIX-lea, fenomen apărut în urma industrializării masive.

Desigur, nu asistăm momentan la o creștere similară. Aceasta pentru că nu asistăm, din păcate, la creșterea spectaculoasă a ofertei de locuri de muncă. Pe de altă parte, avem de-a face cu un oraș care a scăpat de mult din strînsoarea zidurilor burgului medieval. În același timp, creșterea accelerată a prețurilor de construcție va reprezenta, și reprezintă de altfel deja, o frînă în calea dezvoltării normale și conform necesităților a fondului locativ. Aceasta duce inevitabil la aglomerație și la scăderea nivelului locuirii.

Dar după 1989 mai asistăm și la un alt fenomen, la fel de important. O populație căzută în inerție datorită tracasării vieții de fiecare zi suferă cîteva mutații mentale. Apare un deosebit interes pentru inițiativa particulară care se concretizează în general prin întreprinderi comerciale (care permit un cîștig rapid și investiții comparativ mici), dar și o aspirație către dobîndirea și redobîndirea de proprietăți funciare sau imobiliare. Putem vorbi, chiar după un an și jumătate, despre o sete de contacte cu străinătatea, care erau interzise pînă de curînd. Dar în paralel cu aceste aspirații de realizare personală materială apare dorința omului de a-și exprima direct opțiunea în diferite domenii, o dată cu credința că exprimarea acestei opțiuni poate înrîuri mersul lucrurilor. Această conștiință civică nou apărută este unul din fenomenele de psihologie socială cele mai îmbucurătoare din ultima vreme, chiar dacă formele sale de exprimare nu sînt cunoscute pe moment sau nu se găsesc metodele cele mai potrivite.

— Tocmai pentru a veni în întîmpinarea situației în cauză, am inițiat acest dialog. Am dori să punem, pe cît posibil, la dispoziția cetățenilor datele necesare, astfel încît opțiunile publice să fie pe cît de corecte, pe atît de pertinente.

— De altfel, în acest sens aș da și un exemplu concludent. Putem vorbi despre o părere cvasi-unanimă a timișorenilor în ceea ce privește păstrarea parviului exclusiv pietonal din fața Operei, un spațiu care și-a cîștigat dimensiunea simbolică în decembrie 1989; această situație duce totuși la pierderi evidente de ordin economic, prin întreruperea primului inel de circulație a orașului, cel care înconjura Cetatea.

— Sînt necesare într-adevăr sacrificii pentru a obține orice cîștig, și aceasta știm că este valabil în toate domeniile. Cum ați prezenta această problemă a corectei cumpăniri a cîștigurilor și pierderilor în activitatea dv. actuală de urbanism și profilare a configurației viitoare a orașului?

— Transformările economice și mentale despre care am vorbit se reflectă printr-o presiune în dinamica de dezvoltare a orașului. Nu este vorba numai de un număr de cereri de locuințe — 40.000 —, de o sugrumare a circulației în oraș, de cererile investitorilor în căutare de sedii, amplasamente, terenuri, etc., cu o evidentă preferință pentru zona centrală. Rezolvări de moment și locale ale unor astfel de probleme, rezolvarea lor în ordinea aleatorie a apariției poate conduce la conflicte. Ele ar rezulta dintr-o configurație funcțională a orașului lipsită de coerență, deoarece lipsește o strategie generală, materializată prin „planul de urbanism". Se riscă altfel ca, pentru rezolvări avantajoase de detaliu de mică importanță, să se piardă posibilități de rezolvare corectă la nivel global.

— Se riscă deci un bilanț negativ de cîștiguri — pierderi, acum, cînd ritmul în care apar problemele stringente rivalizează cu cel al modificării legislației, împiedicînd realizarea unei viziuni coerente de ansamblu. Dar fiindcă a venit vorba despre planul de urbanism, o noțiune nouă, cel puțin pentru două generații, în practica arhitecturală, să vorbim puțin despre ce înseamnă el.

— Planul de urbanism ar fi concluziile, bazate pe o analiză detaliată a situației existente, stradă cu stradă sau chiar casă cu casă, a fondului construit, a funcționalității sociale și economice a zonelor urbane, a inpactului socialului asupra construitului. Pe baza acestor concluzii se materializează prescripții specifice fiecărei zon defalcate pe capitole funcționale, care reflectă o strategie a evoluției urbane. Un plan de urbanism al unui oras este deci o colecție de prescripții în construcții, diversificată, influențată intim de caracterul specific al fiecărui oraș și fiecărei zone a orașului permițînd o accentuare și folosire la maximum a personalității lui.

— O astfel de acentuare a personalității orașului sau zonei urbane este într-adevăr în completă contradicție cu uniformizarea cu care practica proiectării în construcții ne-a obișnuit în ultima vreme, cînd nu numai un oraș, ci, practic, o întreagă țară construia aproape exclusiv 2—3 proiecte tip de locuințe colective.

— În afară de acestea, planul de urbanizare trebuie să realizeze un echilibru între spațiul construit și echipamentele urbane în spațiul neconstruit (parcuri, zone de agrement de folosință cotidiană, zone de folosință temporară, cum ar fi tîrgurile), în interiorul orașului. Apoi echilibrul între oraș și zona sa de influență din exteriorul, care reprezintă un nor de funcțiuni de altă densitate, dar la fel de necesare (spații de agrement de folosință periodică, grădinile orașului, zone de protecție, zone de triaj și antrepozite, și, nu în ultimul rînd, comunele suburbane).

— Sper într-o întîlnire viitoare pentru o prezentare mai detaliată a stadiului și propunerilor pentru planul director, mai ales că în momentul de față, în lipsa unei legislații în domeniul planificării urbane, a atribuirii de terenuri pentru construcții și pentru investiții, singurul elemnet pe baza căruia se poate direcționa dezvoltarea viitoare a orașului către o configurație armonioasă și funcțională este acest plan de urbanism. Trbeuie luat în considerare că una dintre primele legi abrogate după evenimentele din decembrie 1989 a fost cea a sistematizării. În acest context apare riscul unor nesiguranțe. În absența cadrului legislativ se riscă pornirea de la axiome care nu vor fi întărite de lege, situație care poate crea în același timp confuzie, întîrziere, precum și o muncă de refacere inutilă a planului de urbanism. Aceste dificultăți par a fi corelate cu faptul că proiectul de lege a urbanismului prevede ca o serie de decizii și chiar mare parte din deciziile privind gospodărirea terenurilor aparținînd primăriei să fie luate în cadrul Consiliului Municipal ales, iar data alegerilor locale e departe de a fi stabilită.

arh. Smaranda BICA

GULAGUL ROMÂNESC

CIULINII BĂRĂGANULUI

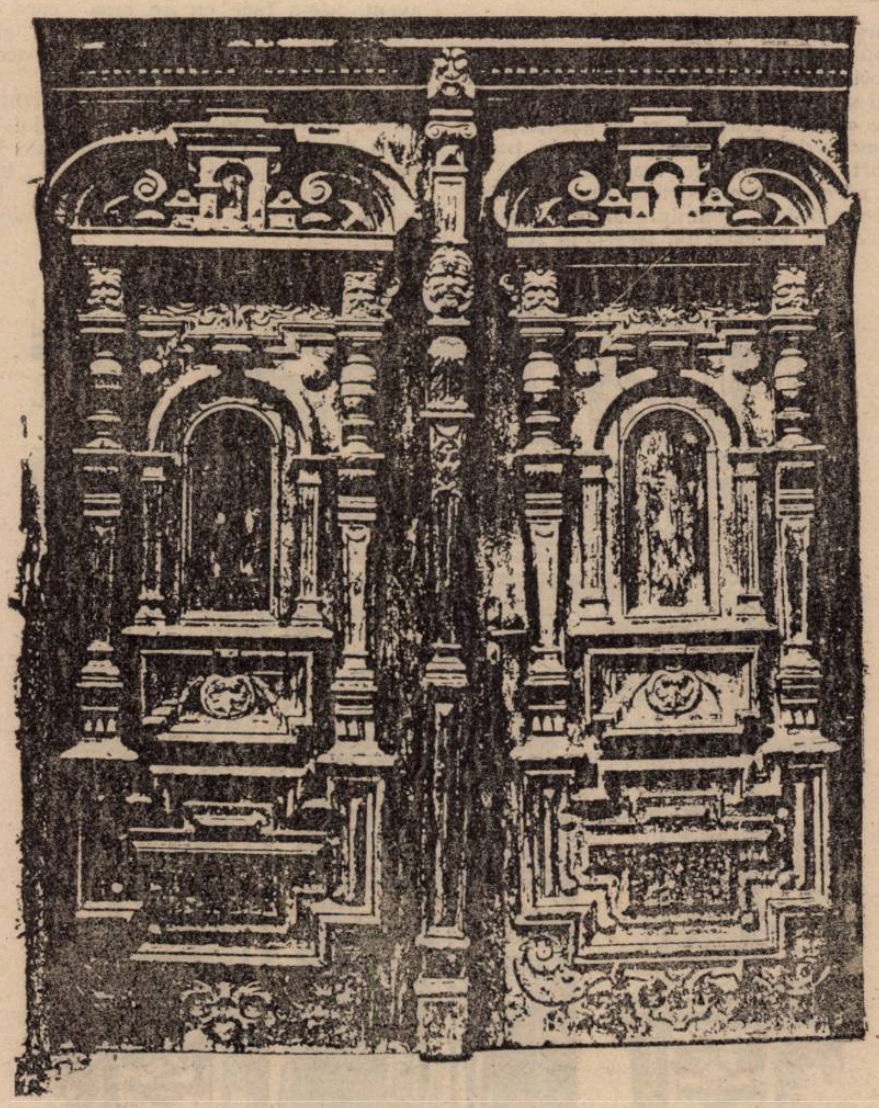

Pentru țăranii și intelectualii din județele Timiș, Caraș-Severin și Mehedinți, care în dimineața zilei de 18 iunie 1951 au fost siliți să-și părăsească în grabă casele pentru a lua drumul Bărăganului, fără a ști inițial ținta precisă a călătoriei lor (se vorbea de Siberia sau în orice caz de un alt loc îndepărtat de dincolo de Nistru: „N-am știut unde mergem, era asfințit de soare cînd am plecat, am plecat cu sufletul încărcat"), dislocarea face parte din ceea ce unul dintre ei numea „întîmplările cele ce nu se prea uită". Patru ani și jumătate de domiciliu forțat (acel D.O. din buletin care putea genera oricînd noi pedepse sau persecuții) petrecuți departe de locurile în care rămîneau casa strămoșească și pămînturile și rudele sau prietenii, patru ani și jumătate de trudă, de luptă pentru supraviețuire. Căci în locul prosperelor gospodării părăsite pe neașteptate, cu toate cele pregătite de sărbătoare (era ziua a doua de Rusalii), cu păsări, animale, mobilă, material de construcții pentru viitoarele case, unelte pentru muncă și tot ce nu putea încăpea în vagonul pus la dispoziție de autorități, cei dislocați aveau să găsească o tăbliță și un par într-un cîmp cultivat cu grîu sau bumbac. Erau pămînturile smulse prin procedee și în virtutea unor principii asemănătoare celor ce prezidaseră deportarea de la moșierii din Bărăgan, la rîndul lor siliți să-și părăsească conacele și moșiile în grabă. Fermele de stat ivite pe toată întinderea cîmpiei nu puteau totuși acoperi volumul de muncă necesar întreținerii și cultivării unor suprafețe atît de mari. Bănățenii (români, sîrbi, nemți), basarabenii, macedonenii și oltenii aduceau însă nu atît sau nu doar forță de muncă proaspătă, cît, mai ales, reprezentau prin prezența lor acolo un avertisment, un argument pentru cei ce eventual s-ar fi opus mai tîrziu colectivizării. Culpa lor era de a fi avut pămînt, nu totdeauna suprafețe foarte întinse, căci un simplu denunț sau antipatia celor ce se aflau atunci „la capul trebii" puteau atrage cu ușurință includerea pe listele pregătite din timp și în mare secret. În afară de „chiaburi" au plecat în Bărăgan „politicii", adică cei ce făcuseră politică (alta decît comunistă) sau aveau în familie pe cineva închis din motive politice. Li se adaugă acestora cei care nimeriseră pe listă pentru a-i salva de la deportare pe alții, mai bogați decît ei, căci una dintre caracteristicile epocii și ale guvernaților ei de atunci era și aceea de a îmbina în mod ingenios „severitatea" principiilor cu unul plac al deciziilor.

Paguba celor deportați nu era evident doar una materială, ci mai ales una morală. Din „fruntea satului" deveneau niște ființe vulnerabile, rămase fără adăpost, obligate să ia totul de la început: în locul caselor prospere din satele de baștină să construiască locuințe din pămînt bătut, expuse intemperiilor de tot felul, asediate de șoareci și insecte, înmormîntate din cînd în cînd de viscol sub nămeți. Frigul, arșița, lipsa de apă, bolile (febra tifoidă, tbc-ul), lipsurile alimentare din primii ani, stabilizarea din 1952 („și atunci și mai greu ne-o lovit"), munca grea de fiecare zi, povara bătrînilor și a copiilor în familiile lipsite astfel de suficiente brațe de muncă pentru a putea procura cele strict necesare, la toate acestea se adaugă sentimentul înstrăinării, al ruperii brutale de un mediu și un stil de viață. Violentare, adică, a sentimentului identitar, cu atît mai brutală cu cît în zona de proveniență, casa, familia și comunitatea sătească reprezentau axele fundamentale în funcție de care în viața oamenilor erau percepute ordinea, durata și sensul existenței.

Între Ciulnița și Fetești, în preajma Borcei și a satelor vechi (Roseți, Petroiu, Drăgălina Veche etc.) aveau să răsară localități — așa zisele sate noi — sau ferme al căror număr este prin el însuși grăitor, marcînd tendința de a șterge sau a schimba apartenența inițială: Olariu, Salcîmu, Partizanu Dropia, Răchitoasa, Dîlga, Cacomeanca, Modelu, Vasilescu Vasia etc. Ca urmare, un factor de rezistență în fața urgiilor la care sînt expuși deportații, îl reprezintă, pe lîngă credința în Dumnezeu (care înseamnă supunere la destin, dar și speranță într-o justiție imanentă, ce aduce corectările necesare atunci cînd echilibrul lumii e tulburat) și un tip special de repliere și referire la principiul comunitar, fondator de valori stabile. Familia trebuie să fie împreună pentru a rezista (cei ce ar fi avut ocazia să se sustragă dislocării din diferite motive au pus mai presus de aceste „șanse" dorința de a fi împreună cu ceilalți). Respectarea obiceiurilor, a tradițiilor din satul de baștină și dorința de reîntemeiere a unui cursului lor inițial, contactul cu cei din „satele vechi" ca și cu cei din alte sate aduși de împrejurări împreună creează un chip de solidaritate umană favorabilă percepției diferențelor și unei anumite îngăduințe față de acestea. Desigur, privite și povestite din 1991, deci de la o distanță de 40 de ani, evenimentele restituite nouă de participanții lor direcți — cei care mai supraviețuiesc și-și amintesc — poartă amprenta unui unghi de vedere subiectiv, ce nu le anulează valoarea, ci le-o sporește.

Căci faptele poartă în miezul lor trăiri și emoții încă puternice, pe care povestitorul încearcă să le integreze poveștii sale nu doar prin relatarea unor episoade sau scene dramatice, ci punîndu-le în contact cu mentalitatea din care s-au ivit și la care încă participă sîntem surprinși ascultînd sau citind mărturiile țăranilor din zona Oraviței sau a Timișoarei, de lipsa de patimă din vorbele lor, de tonul ponderat și sobru dincolo de care judecata este însă, totdeauna, dreaptă și diagnosticul exact. Vom avea ocazia în unul din numerele viitoare ale revistei să transcriem cîteva din mărturiile culese în intenția de a restitui povestea vieții unor protagoniști ai istoriei noastre nu foarte îndepărtate și care, de altfel, participă încă la această istorie. Memoria oamenilor s-a dovedit întotdeauna un rezervor de date ce nu trebuie ignorate, dacă vrem să avem acces la dimensiunea trăită a acestei istorii. Povestind despre tragicele împrejurări ale deportării în Bărăgan, cei ce le-au parcurs ca etapă a vieții lor vor avea totdeauna mai multe de spus despre ele decît orice document scris și în orice caz vor găsi tonul și argumentele cele mai potrivite pentru a le reda în adevărul lor. Un adevăr eliberat de frică, de ascunzișurile cenzuratoare sau de intenționata uitare, un adevăr ce are dreptul să se rostească printre noi și căreia îi sîntem datori măcar atît: să-l ajutăm să se facă auzit.

Printre cei ce au avut bunăvoința și s-au simțit datori să-l susțină îi amintim cu plăcere aici pe interlocutorii noștri din ultimele luni: Ana Babeți, Ana Cuzmanovici, Mircea Popovici, Jurca Ion și fiicele lui Bărbulescu Doina și Micu Dorica, Iepure Gheorghe, Munteanu Valeria, Micșa Ion, Gruescu Nicolae și Aurora, Tănațcu Dorina, Radu Aurel, Belmustață Simion și Eva Silvia, Botoc Gheorghe și Mărioara, Drăgănel Munteanu și Mărilă Mărioara. Cea din urmă, numită și Ciuchiceanca din Forviz scria în 1952 celor rămași acasă o scrisoare în versuri, cronică condensată a evenimentelor trăite de cei deportați: „În cîmpia Bărăgană / Pîrjolită ca de foc / Doar ciulini și buruiană / Mai răsar din loc în loc. / Arșiță dogoritoare / Totul au săcătuit / Întîlnești pe drum de cară / Cîte-un pom pipernicit / Nu-i izvor cu susur iute / Nu-i pădure, nu-i zăvoi / Lîngă bălțile stătute / Pasc doar turmele de oi / La fîntîna nouă u roată / Bănățanu abătut / Se trudește-ncet să scoată / Apă tulbure cu lut / Și pe-acest meleag de țară / De pustie străbătutul / Am trăit o viață-amară / În căsuța de pămînt".

Spre „liniștea" celor ce azi ar putea să se simtă încă responsabili față de destinul deturnat sau întrerupt al acestor oameni, am vrea să menționăm că de la nici unul dintre interlocutorii noștri nu am auzit vorbe de răzbunare. „Ne-a fost rușine nouă de rușinea lor", spun unii dintre ei. „Nu mai vreau să le spun numele, că tot n-au avut nimic nici înainte, atunci or avut un moment".

Întorși acasă, deportații din Bărăgan au găsit numai ruine și distrugere. Cei mai bătrîni au rămas totuși în sat, încercînd să refacă gospodăria părintească. Cei tineri s-au risipit care încotro, au luat drumul orașelor, părăsind condiția de țăran, chiar dacă unii vor avea pentru totdeauna nostalgia ei. Dezrădăcinarea începea să-și arate efectele pe termen lung.

Smaranda VULTUR

DIN GÎNDIREA MICILOR DICTATORI (INTERMEZZO)

GLONȚUL ADMINISTRATIV

Lui Danilo Kis, pentru „Cuțitul cu prăsele de trandafir"

Scurta povestire pe care o s-o parcurgeți s-a născut din lupta inegală a perplexității cu o documentare anxioasă. Degeaba o să vă asigure autorul că-i ruptă din realitate, dacă n-o să fie în stare să redea bîlbîielile cînd în românește, cînd în idiș, cînd într-o impecabilă engleză diplomatică ale unui ins năucit de cașexie, de fatalitate și de ramolisment. Albeața cearșafului de pe patul de spital ar putea ține loc comentariului ironic al destinului veșnic hulpav de greșeli și de osîndă, amneziei atît de fructuoase a actanților, falsei inițieri a urmașilor, ce par să reia de fiecare dată ciclul din unghiul cel mai nefavorabil. Și n-o să știe povestitorul nici să creeze impresia acelei rupturi tragice, cînd omul s-ar smulge, deodată lucid, dar cît de înalt-inutil! tînguielilor aproape animalice și ar rosti cu, totuși, neomenească precizie, întorcîndu-se, pentru a expira, la perete: „Niciodată n-o să le mai spun ce-or să-mi ceară". Iar liniștea care ar trebui să cadă ar împrumuta ceva din frigul februarului de afară și sufletul ce s-ar îndepărta, privit prin geamul salonului de spital, ar lua aspectul unui norișor de lucruri spuse aflat în grăbită destrămare.

ORGANIZAȚIA

Viena, 1930. Belu Zilber, tînăr funcționar al firmei Nechelis din București, coboară degajat din Orient-Expres. Trage la un hotel de mîna a doua. Spre seară, iese la o berărie. Rămîne o vreme de unul singur la masă. Apare un tip cu pălăria trasă exagerat peste ochi. Germana lui e impregnată de un puternic accent vienez: „Nu vă supărați, ați văzut trecînd pe alci un băiețandru roșcovan, însoțit de o femeie mai coaptă arborînd un costum tirolez?" Belu, de colo: „Adineaori au plecat, dar au promis că vor reveni".

Parola fiind rostită, cei doi își strîng cu căldură mîinile. Celălalt este colonelul Martin, șeful organizației de spionaj sovietic din capitala Austriei. De unde să știe ei că dintr-un cotlon îi pîndește Armand Floroiu, brav agent al Siguranței Generale Române? Totuși Belu ar fi dator să o simtă, altfel cum se explică neostoita poftă cu care golește halbă după halbă, dar și neliniștea ce i se înfige dureros între coaste, spre stînga? Zadarnic o atribuie el oboselii și chiar consumului exagerat de alcool și degeaba încearcă să și-o potolească întărînd berea cu un deț de șnaps. Setea îl va însoți și la Paris, unde va înlocui băutura din hamei cu cea din struguri, și pe lungul drum de întoarcere acasă.

BOLȘEVIC ȘI REACȚIONAR

Jilava, 1931. Toamnă mohorîtă. Belu strivește regala în cutia de tinichea. Are încă lacrimi în ochi. Santinela îl scoate din camera de vizite și-l conduce spre celulă. Tocmai a fost să-l vadă Iosef Hechter. I-a smuls promisiunea că o să vorbească neîntîrziat cu Profesorul. Mai tîrziu, tovarășii îi vor reproșa că I-a scos din închisoare legionarul Nae Ionescu.

ÎNTRE LEGENDĂ ŞI ISTORIE
INSULA ŞERPILOR

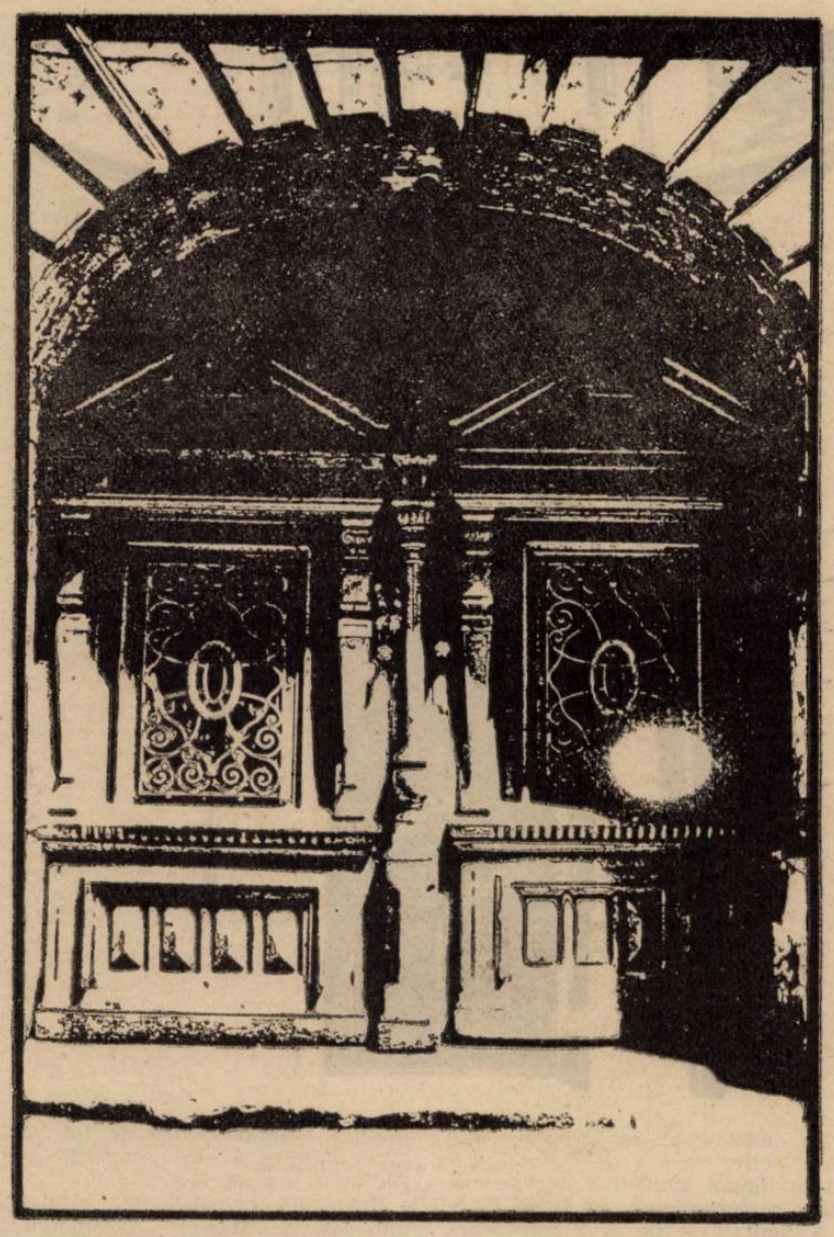

În Joia Mare dinaintea sărbătorii Paştelui din acest an, zi în care, după credinţele poporului, sufletele strămoşilor vin din lumea celor vii spre a le acorda ajutor şi povaţă, preşedintele ales al României, domnul Ion Iliescu, punea în faţa interlocutorului său Mihail Gorbaciov, problema retrocedării Insulei Şerpilor, pămînt străbun românesc, „ocupat în mod abuziv-tovărăşesc de către urmaşii ţarilor, cocoţaţi în tronurile „roşii" ale Kremlinului comunist.

Liderul sovietic, iniţiatorul **perestroikăi**, urmînd noua modă a „democraţiei europene", în locul tradiţionalului „Net !", a răspuns că nu cunoaşte această problemă şi că urmează s-o studieze pentru a da răspuns la cererea reprezentantului ţării noastre. Nu ştim dacă e vorba de o stratagemă de amînare **sine die** a rezolvării problemei (chestiunea Kurilelor ne îndreptăţeşte să admitem şi asemenea ipoteză) sau, într-adevăr, de o simplă necunoaştere, de o lacună în informaţie, fenomen atît de frecvent la reprezentanţii unor generaţii educate după manualele de geografie fără istorie şi de istorie fără suport geografic şi etnic, promovate de ideologii comunismului internaţionalist.

În orice caz, omul sovietic de rînd, cu o parecare ştiinţă de carte, dar fără acces la arhivele secrete ale Ministerului de Externe (sau Interne), dornic să afle cîte ceva despre teritoriile sudice ale ţării sale, dacă apela la unul din nenumăratele tomuri ale **Enciclopediei Sovietice**, (1952), nu putea citi decît următorul text lapidar : **Zmeinii Ostrov** (denumirea antică Leuke) — singura insulă depărtată de ţărm în Marea Neagră, situată la 40 km la răsărit de Delta Dunării. Suprafaţa 0,17 km². Suprafaţă plană, maluri abrupte. Are un far. **Aparţine URSS** (t. 17, p. 112)

Nu era cu mult mai edificat nici contemporanul său român, cititor asiduu al **Dicţionarului Enciclopedic Român** (1962) în care la cuvîntul insulă sînt pomenite Insulele Amiralităţii, Insulele Normande, Insulele Societăţ i, Insulele Virgine ş.a., dar nu se spune nici un cuvînt despre Insula Şerpilor.

În memoria generaţiilor mai vîrstnice din ţara noastră se mai păstra amintirea unei insule, cu nume avînd o rezonanţă mito-poetică, aflată în Marea Neagră, însă devenită inaccesibilă atît drumeţului fără astîmpăr, cît şi curiosului călător prin istoria locurilor ţării sale.

În anii copilăriei mele, petrecute pe meleagurile dobrogene, auzeam vorbindu-se despre această insulă românească, trecută în stăpînirea sovietică în anul 1948, unde sovieticii intenţionau să instaleze o puternică bază militară şi că noi a trebuit să mutăm urgent un leprozoriu ce funcţionase pînă atunci pe insulă. Se spunea că bolnavii au fost transferaţi în incinta frumoasei Mănăstiri Cocoş din nordul Dobrogei, ceea ce a produs un sentiment de nelinişte în rîndul locuitorilor. Oamenii îşi preveneau prietenii şi vecinii ca nu cumva să cumpere păturI sau alte piese de cazarmament de la persoanele necunoscute, deoarece ele ar proveni de pe misterioasa insulă. De atunci asupra Insulei Şerpilor s-a aşternut o tăcere deplină, de parcă ar fi înghiţită de apele mării, aşa cum s-a întîmplat cu Ada-Kaleh, mirifica insulă de pe Dunăre, înecată pentru veşnicie sub apele marii hidrocentrale, ca prinos adus pe altarul industrializării socialiste, fără a stîrni lacrima unui poet, fără a da naştere unui roman al tristeţii şi deznădejdiei ecologiste, aidoma **Despărţirii de Matiora** a lui Valentin Rasputin.

Pentru ca apele niciodată liniştite ale istoriei să nu condamne la neant şi la uitare deplină nici un petec de pămînt pe care a călcat în mod suveran piciorul străbunului, e nevoie ca locul respectiv să fie aureolat de prestigiul unei legende şi de sacralitatea unui mit naţional. În caz contrar, el poate deveni un simplu obiect de inventar, o marfă în negocierile dintre state şi conducători.

În ceea ce priveşte integrarea culturală, istorică şi afectivă a Insulei Şerpilor în spiritualitatea poporului român, un pas important l-a făcut Nicolae Densusianu în **Dacia Preistorică** (1916), carte monumentală în care erudiţia copleşitoare a savantului s-a împletit cu fantezia poetului, iubitor de neam şi de istorie.

Istoricul şi etnologul român, unul din întemeietorii şcolii mitologice în folcloristica românească, a fost convins şi s-a străduit să transmită această convingere contemporanilor săi că **pelasgii** (hiperboreenii), presupuşii strămoşi ai popoarelor din spaţiul carpato-balcanic, ai grecilor şi latinilor, au poposit cîndva pentru mult timp la Dunărea inferioară şi pe malurile Pontului Euxin. Folosindu-se de un mare număr de texte ale istoricilor, poeţilor şi mitografilor antici, cu materiale folclorice şi materiale lingvistice, interpretate într-un stil pur romantic, Nicolae Densuşianu a acordat Insulei Şerpilor rolul unui important centru religios al lumii antice, de unde s-a propagat în lumea mediteraniană cultul apolinic, arta divinaţiei oraculare, poezia şi muzica orfică.

Insula Şerpilor, avînd o suprafaţă de 17 ha. se află în faţa gurii braţului Sulina, la o depărtare de 40 km. Are o formă neregulată şi o circumferinţă de 1973 m, cu o lungime de la nord la sud de 440 m şi de la vest la est de 414 m. Înălţimea ţărmurilor de sud şi de est pe alocurea e de 21 m., în timp ce la nord, ţărmul abia se ridică deasupra apei. Adîncimea mării în jurul insulei e diferită : la nord numai de 4 m., iar în celelate părţi trece de 20 de m. Este compusă din gresii silicoase dure, din conglomerate şi cuarţite. În apă, de jur împrejur, sînt blocuri mari de piatră ce au provenit din ruptura şi prăbuşirea stîncilor de la ţărm. Din această cauză, corăbiile nu se puteau apropia mai mult de de 50 m. de mal. Transportul pasagerilor şi încărcăturii pe insulă se făcea, de regulă, cu ajutorul bărcilor. Nu ştim dacă în prezent aici s-a amenajat vreun port sau debarcader. Conform datelor **Marelui Dicţionar Geografic al României** (1902, vol. V, p. 515), la începutul secolului nostru, pe insulă nu erau alte construcţii şi amenajări, în afara farului înalt de 50 m, întreţinut de Comisia Internaţională de Navigaţie pe Dunăre. De la înălţimea farului, în zilele senine, se putea vedea continentul, iar pe timp de noapte — luminile farului de la Sulina. Suprafaţa insulei e plană şi are un strat de pămînt fertil pe care se putea semăna secară. Pe insulă creşteau 12 feluri de plante anuale, specifice Dobrogei (pir, timoftică, ierburi mirositoare), dar lipseau arbuşti şi pomi.

Această stîncă impresionantă, ieşind din apele mării, este un horst ce a rămas din lanţul muntos al Dobrogei de nord. Deşi neînsemnată ca întindere şi din punctul de vedere al bogăţiilor naturale, insula prezenta dintotdeauna un deosebit interes strategic, arheologic, geologic şi istoric. Este singura insulă a Pontului Euxin aşezată la mai mare depărtare de ţărm, pe una din principalele căi de navigaţie maritimă şi fluvială din ţara noastră, cunoscută de corăbierii din zorii istoriei. În antichitatea greacească, insula se numea Leuke (Leuce), adică „Insula Albă" sau **Achillea „Insula lui Ahile"** şi ţinea de colonia greacească Olbia, situată la gurile Niprului (Borystene). Despre ea ne-au rămas numeroase mărturii scrise ale istoricilor, geografilor şi scriitorilor antici, în care realitatea se împleteşte cu legenda şi mitul, în special cu ciclul naraţiunilor despre războiul troian şi moartea lui Ahile. Poetul epic din Milet, Aretinos (777 î.e.n.), în **Aetiopiada**, un fel de completare a **Iliadei** lui Homer, spune că trupul lui Ahile, ucis la Troia de Paris, fiul lui Priam, a fost răpit de la troieni de către Ulise şi Ajax şi dus în tabăra grecilor. Aici a venit mama lui Ahile, Tetis, care a ridicat cenuşa fiului de pe rugul funerar şi a dus-o în Insula Leuce de la gurile Istrului (Dunării), unde s-a ridicat un tumul.

Se ştie că Ahile, pe care ionienii îl considerau eroul lor naţional, era adorat de locuitorii colonniilor greceşti de pe ţărmurile Pontului Euxin. Nu e de mirare că urmaşii navigatorilor şi negustorilor temerari din Milet, întemeietorii de cetăţi şi porturi antice pe toată întinderea malurilor Mării Negre, urmînd matca străvechiului mit grecesc al Insulei Fericiţilor, în care îşi găsesc odihna cei ce avuseseră parte de o moarte eroică, au ridicat pe insula albă, ieşind semeţ din valurile mării, un templu în onoarea celui mai vestit erou al atichităţii greceşti. În 1823, la cîţiva ani după ce insula trecuse,

Ivan EVSEEV

(continuare în pag. 15)

Anchetatorii vor puncta şi mai clar, arătînd că atunci s-a produs recrutarea sa de către Siguranţă. După un timp, Zilber o să recunoască fapta necomisă şi chiar va pregăti o frumoasă poveste despre acest moment. Epicul o să-i reuşească de minune. „Fii atent şi struneşte ramificaţiile-capcană", o să-l răsune în cap, şi nu va şti, în acea viitoare zi de 20 iunie 1949, dacă e propriul său gînd sau glasul lătrat al generalului Nikolski. Da, uite cum se limpezeşte cadrul şi, într-adevăr, omul cu bot de iepure va prinde să-i spună : „Eşti pervers. Ţi-ai ascuns bine crimele. Dar noi te vom demasca".

Belu are încă lacrimi în ochi. Ce-o zice santinela ? Parcă înciudat de atîta slăbiciune, ia hotărîrea ca, odată scăpat de aici, să-l atace sistematic pe Profesorul salvator în Eră nouă sau în Cuvîntul liber.

PUNCTUL LUMINOS

Închisoarea Maimezon. Noaptea de 24 spre 25 septembrie 1952. Ploaie rece. A simţit-o cînd a străbătut în fugă curtea pietruită. Acum nu se mai poate urni. Ciocanele ce-i lovesc căpăţîna cu vrejul căzut vin şi de afară, şi dinăuntru. Iarăşi se seapă pe el. Ce mai contează ? Printre bubuituri îl aude pe Vîşinski — „recunoaşterea inculpatului e o dovadă suficientă a vinovăţiei". Simte o dorinţă năvalnică de a mărturisi lucruri niciodată întîmplate. Partidul, văzut cu ochii minţii într-o superbă aureolă de foc, îl mustră tandru şi olimpian cu indexul. Va deveni, din înalte raţiuni, fost spion anglo-american. Dovada : un café-frapé băut cu Ivor Porter la Capşa, Cauza cere să fi fost complotist, asasin şi trădător, agentul ciumei în cartierele muncitoreşti, vînzător al Banatului în folosul Iugoslaviei lui Moşa Pjade.

DE LA BURSĂ LA PENSIE

August 1968. Sediul C.C. al P.C.R. În van s-ar chinui să penetreze aici zăpuşeala verii. Tovarăşul Vasile Patilineţ îl priveşte uluit din spatele biroului său masiv pe omul mărunt, cu faţa forfecată de ticuri, dinspre care se rostogolesc incredibile cuvinte : „Prea mi-aţi reproşat amarnic eă la proces, fie şi cu riscul glontelui, nu am revenit asupra declaraţiilor din cursul anchetei, pentru ca astăzi, cu legea în mînă, lege garantată în mod solemn de partid şi de stat, să mă sperii de supărarea unuia sau altuia, de riscul de a pierde procesul sau de oprobriul celor cărora nu le-a fost milă să arunce milioane de cadavre în noroaiele Dobrogei şi să dăruiască ruşilor pita ţăranilor români de dragul unor sinistre preamăriri şi decoraţii".

URMĂRIREA CONTINUĂ

18 mai 1970. Bucureşti, sediul Securităţii. Colonelul : F....-l în c... pe mă-sa, tov. General, aţi avut dreptate şi dumneavoastră şi au avut dreptate şi colegii de pe vremea lui Alexandru Drăghici. Reabilitat, reabilitat, dar tot spion şi duşman al socialismului rămîne. Aveţi aici transcrierea convorbirii cu Daniel Norman de la „Figaro", precum şi exemplarul 1 al manuscrisului..." Privirea generalului revine din albăstrimea de-afară şi se lipeşte de un pasaj încorsetat în culori şi acolade : „Într-un tîrziu am înţeles că socialismul aşa cum l-au imaginat Marx şi Lenin nu este posibil decît aşa cum l-a aplicat Stalin şi că marxismul este un viciu, o boală a secolului..."

În vremea asta, în alt colţ al Bucureştiului, boşorogul Zilber se plimbă prin apartament cu „pas de manej", evitînd deci diagonalele. Dacă cei de la microfoane n-ar căsca gura, l-ar putea auzi pronunţînd următoarea sentinţă : „Culmea machiavelismului este să furi o ediţie rară din Machiavelli şi pe urmă s-o arunci în lada cu gunoi".

Viorel MARINEASA

ANDREI UJICĂ

Sub cerul stelelor fixe: Părintele Mihail Avramescu

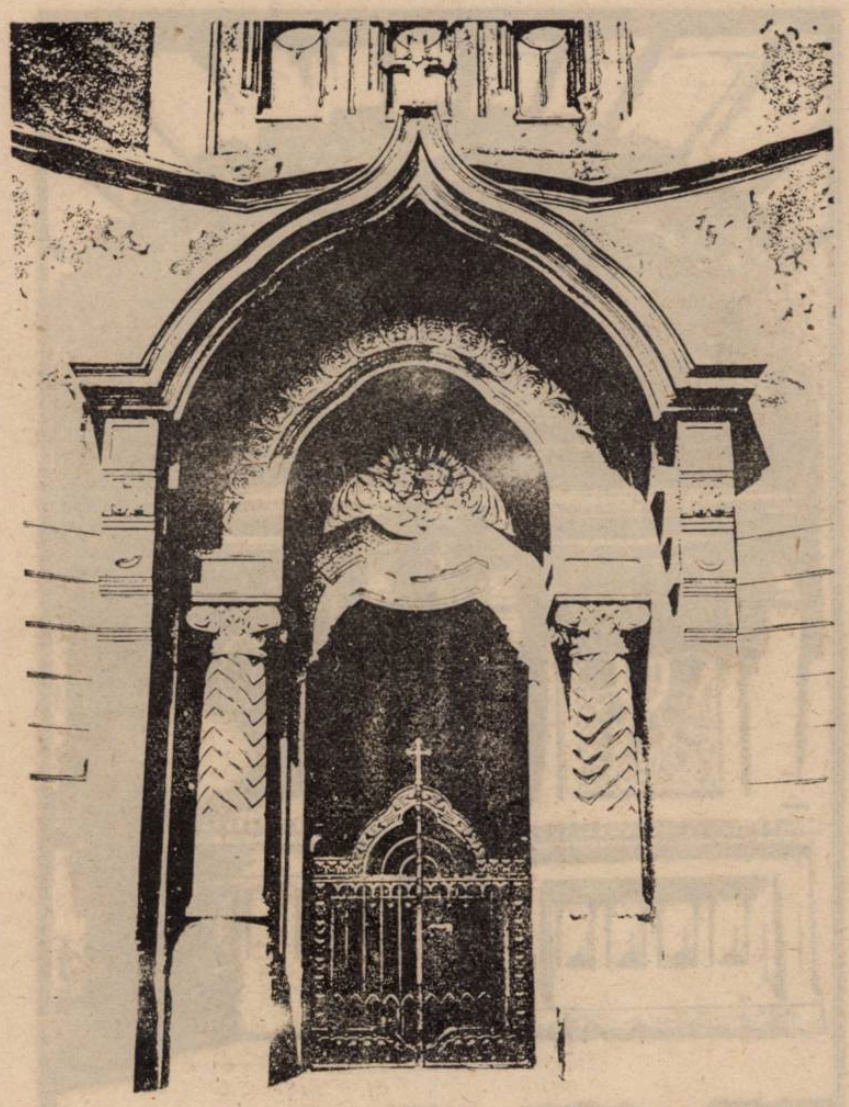

Rîndurile ce urmează sînt cu bună ştiinţă întîrziere, din dorinţa de a le lăsa, măcar în gînd, să se limpezească.

La 30 august, anul acesta, a murit la Bucureşti Părintele Mihail Avramescu după cîte ştiu, obosit dar pe deplin împăcat. Născut în 1909, la Bucureşti, şi botezat, dintîi, Marcel, ar fi împlinit la 17 ianuarie viitor, 76 de ani. Era, este — faptul s-a remarcat adesea — posesorul unei biografii din cele mai fascinante. Avînd parte de timpuriu, aproape copil, de instrucţie talmudică, de-un început de iniţiere cabalistică, îşi va fi presimţit, încă de pe atunci, cre chemarea înainte, însă de a i se dedica cu totul, va zăbovi, un timp, în literatură, exersîndu-şi prima tinereţe într-ale suprarealismului.

La prima vedere, scrisul său impresionează prin virtuozitate formală — a tipărit, de pildă, în „Vremea" o povestire inteligibilă, nu tocmai scurtă, în care toate cuvintele încep cu litera D — şi prin umor. Inefabilă, calitatea inteligenţei sale place. A publicat în „Bilete de papagal", fiind preţuit de Arghezi, în „Contimporanul" şi în alte părţi. Versuri, proză, teatru. Cu mesajul multiplicat mereu de nivele simbolice adiacente, paginile lui riscă, însă, privite mai atent, să sară, pe alocuri, în afara literaturii. Fiind suprasaturate de consemne. Numai că, poate, tocmai asta şi intenţionează. Neadunate în vreun volum, ele sînt de găsit, împrăştiate, în presa deceniului trei şi mai la îndemînă, cîteva mostre, în *Antologia literaturii române de avangardă* întocmită de Saşa Pană.

Pentru cine nu-l cunoaşte, literatul Avramescu nu e uşor de depistat în reviste, căci s-a ascuns sub puzderie de pseudonime. Dintre acestea, cel mai frecvent apare: Ionathan X Uranus, altfel spus: I X U. În dorinţa subînţeleasă a purtătorului, iniţialele ar fi de tălmăcit şi în simbolistica lor grafică. Nu vom intra, aici, în amănunte. Pe scurt, aşa îl înregistrează *Antologia* lui Saşa Pană, iar cei interesaţi vor putea găsi acolo o listă, aproape completă, a celorlalte, majoritatea folosite cîte o singură dată.

Dincolo de tendinţa de boicotare a discursului literar tradiţional, comună avangardismului, în genere, frapantă în textele lui Uranus — toate cîte le-am citit — este persistenţa unei neîncrederi adînci, în şansa de adecvare a propriei diagrame existenţiale, la posibilităţile de expresie ale literaturii înseşi. Atare convingere avea să-i fie, firească ca scriitor, fatală. Şi într-adevăr, tînărul Avramescu întoarce grăbit spatele literelor, ca să studieze, temeinic, filosofie. Audiază cursurile lui Nae Ionescu, pare prins de viaţa culturală. Îi cunoaşte — legînd cu unii prietenie — pe: Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Dan Petraşincu, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Oscar Lemnaru ş.a.m.d. Într-un cuvînt, se alătură celei din urmă generaţii române formate liber.

Dînd curs vocaţiei sale adevărate — iar nu impulsurilor vremii — îşi sporeşte singur învăţătura, oricum cuprinzătoare, de ştiinţă tradiţională. Învăţătura şi experienţele căci era încă de adolescent ca să spun aşa esoteric, activ.

Tot în timpul studenţiei începe să poarte corespondenţă cu René Guénon, o somitate — fie ea şi controversată — a gîndirii din umbră şi editează o revistă proprie: „Memra". Deschisă disciplinelor hermetice de tot felul, „Memra" se bucura de colaborarea prestigioasă a lui René Guénon însuşi. Sumarul cuprindea alături de traduceri din texte esoterice clasice şi contribuţii originale. Dintre autorii lor, cîţiva se cer amintiţi: Mircea Eliade (semnînd Krm), Vasile Lovinescu, editorul însuşi. Dacă mai ţin bine minte, Dan Petraşincu se număra şi el printre colaboratori.

Dirijată cu instinct cultural, deopotrivă avîntat şi matur, revista alterna tonul doct, cu indignarea polemică. Cea din urmă, fiind îndreptată împotriva oricărei tendinţe de vulgarizare a spiritualităţii ca şi a ifoselor simili-mistice de tot felul. Căci bîntuită de mo teosofice epoca delira cu plăcere.

Unele din articolele de specialitate publicate d Marcel Avramescu în „Memra" enunţă ipoteze trag oncluzii devenite ştiinţific celebre ulterior prin alţii ori în altă parte. Şi dacă ne gîndim acum că Eugen Ionescu îl consideră pe scriitorul Avramescu alias Uranus drept unul din precursorii săi literari, avem destule motive să regretăm că n-a mai scris. La o adică, protocroniacii şi-ar putea găsi, aici, cîte ceva de lucru ..

După obţinerea licenţei în litere şi filosofie, continuă să fie prezent în viaţa culturală preferînd evident, oralitatea. Ori, într-adevăr, dincolo de succesele literare de competenţa emblematică, de aptitudinea lui metafizică ieşită din comun, cu adevărat cunoscut va fi să ajungă datorită rigorii logice pusă în conversaţie. Iar atributele secunde ale prezenţei sale — mai mult decît toate celelalte la un loc — vor face impresie publică: înfăţişare, ţinută, pricepere în astrologia practică, anumite, nevinovate, amuzamente parapsihologice. Căci îi făcea plăcere să realizeze, prin saloane, performanţe hipnotico-telepatice. Faptele, doar monden spectaculoase, au iscat zvonuri, născînd legende. Sporindu-i notorietatea, ele i-au deservit. Căci l-au fixat, în ochii unora, în tipar de pensonaj din zona misterului ieftin. Cu atît mai rău pentru cei ce n-au putut vedea decît atîta.

Aparent în aceeaşi ordine de idei, urmează să spun că, în timpul războiului, a condus, în cadrul vestitului *Institut de statistică*, secţia: *Investigaţii de astrologie şi cosmobiologie*. Scopul rîvnit fiind întocmirea de horoscoape pentru toţi locuitorii capitalei, cu gîndul înlesnirii concrete a destinelor lor sociale. Marcel Avramescu şi-a folosit, de fapt, poziţia sa la *Institut* ca să ajute, dîndu-le de lucru, o serie întreagă de confraţi ce se zbăteau, pe-atunci, în greutăţi.

Cam în aceeaşi vreme, se concentrează asupra misticii contemplative, renunţînd, pe rînd, la manifestările publice, la scris, mai cu seamă. Hotărît să dea curs chemării spirituale, studiază, după război, teologia ortodoxă, obţinîndu-şi, într-un interval record, licenţa, cu o lucrare asupra simbolicii *Cabalei*. Convins fiind, că dreapta cumpănă interioară îngemănează iniţierea cu păstorirea, se lasă hirotonisit preot, fiind botezat, înnoit, Mihail.

Ajunge curînd, ca predicator şi duhovnic vestit. Îmbinînd forţa interioară a celui primit în arcane, cu elocvenţa semnelor lumeşti ale sacralităţii, farmecul omului de lume, cu meşteşugul retoric, omul fascina. Vorbea, mi s-a spus, adînc şi simplu, pe potriva învestiturii. Nu e de mirare, aşadar, să aflăm că la Slujbele lui se putea întîlni tot ce avea mai de soi intelectualitatea bucureşteană a timpului. Prezenţă charismatică, cucerea dincolo de cuvinte.

Cum lucrurile se petreceau în plinii ani cincizeci, consecinţa nefastă nu se lasă mult aşteptată. E îndepărtat din Bucureşti, unde devenise incomod, încredinţîndu-i-se, pe rînd, alte parohii: la Tulcea, la Văliug — în Munţii Banatului, în sfîrşit, la Jimbolia.

La plecarea în provincie lasă în urmă: regrete, admiraţie dar şi destule clevetiri într-un amestec de scepticism nătîng şi de bodogăneală invidioasă, o parte a lumii nu contenească să hrănească îndoieli privind tinereţea lui suprarealistă, presupus-u-i ocultism, accidentele conjugale.

Toate astea, însă, nu păreau să-l fi marcat în vreun fel, căci l-am aflat senin, cînd l-am cunoscut în 1971, la Jimbolia, în casa parohială, eu, încă, un adolescent. Alături de el, Sabina, soţia sa. Era înspre iarnă, nu mult înainte de sărbători, ca acuma. Locuinţa te farmeca, ei te subjugau. Atmosfera inspira concordie şi-un foarte nostalgic început de abandon. Decorul, aparent la îndemînă, se compunea din lucruri lăsate în voie şi în acelaşi timp subtil potrivite: cărţi,

noiembrie '84

(Continuare în pag. 10)

DICŢIONAR AL FRANCMASONERIEI

(VII)

BATITUI DIN PALME nu înseamnă a aplauda. Ca orice ritual, lovirea palmelor de şort — în cele mai multe cazuri — este expresia unui gest simbolic. El nu este niciodată spontan şi nici un francmason n-are iniţiativa în acest sens. Doar maestrul Venerabil şi ofiţerul însărcinat de a-l propune în anumite cazuri pot îndemna fraţii să celebreze un eveniment ori să onoreze o personalitate masonă. Codul este precis şi imuabil. Lovirea şortului ori a pumnelor este diferită de la un grad la altul. În ritulfrancez ritmul loviturilor este următorul: 000. În timp ce ritmul ritului scoţian vechi şi acceptat este fără pauză: 000. În cele mai multe cazuri, loviturile urmate de aclamaţii, diferite de la un grad al altul şi chiar de bătăi-răspuns. La moartea unuia din membrii lojei se obişnuieşte un ritm de doliu căruia i se răspunde cu unul de bucurie.

(Francis Mercury, *Le Petit Retz de la Franc-maçonnerie*)

BEDARRIDE (fraţii): Numele fraţilor Bédarride este legat de Ritul Misrain, creat în Italia în jurul anului 1813 şi introdus de ei în Franţa. Fraţii Mare Michel şi Joseph Bédarride sînt promotorii unui nou ordin ataşat direct Tradiţiei, după propria lor afirmaţie. Desigur că de-a lungul istoriei moderne a masoneriei, nu puţine au fost orgoliile şi exclusivităţile de acest fel. Cel mai clar explică originile şi misiunea ordinului Marc Bedarride, într-o lucrare de mai mult de 800 de paginii: *L'Ordre Maçonnique de Misraïm, depuis sa fondation jusqu'a nos jours, son âge, ses luttes et son progrès* (Paris 1848).

„Ritul Franc-masonic de Misraim nu este deloc o instituţie omenească, aşa cum mulţi ar putea crede. Deşi această opinie este foarte răspîndită în lume, ea este greşită. Este de ajuns să fii iniţiat în acest Rit, să îl studiezi îndeaproape pentru a concluziona că el nu poate fi decît opera Atoate-Puternicului, şi nu a unei făpturi umane, dat fiind faptul că nimic din ce este omenesc creat de om, nu este nici constant, nici imuabil, aşa cum şi operele de artă pe care le admirăm atît se supun trecerii vremii. Care făptură muritoare — fie ea în cel mai mare grad spiritualizată — ar fi putut izvodi naşterea unei instituţii atît de folositoare omenirii?

Care fiinţă umană ar fi fost capabilă să-i dea caracterul şi constanţa ce i-au permis să se păstreze, nes himbată, în ciuda tuturor primejdiilor pînă în zilele noastre? (...).

După ce ai creat lumea şi ai rostuit lucrurile în matca lor, ai binevoit, Eternule, să chemi la viaţă instituţia noastră căreia i-ai dat numele de Misraim, pentru ca ea să devină depozitul sacru al tuturor cunoştinţelor umane. Tu ai sădit arborele ei mistic chiar lîngă izvorul divin, şi el înfruntînd toate furtunile şi toate epocile, şi-a păstrat pînă azi puritatea, prospeţimea şi florile.

În cea de-a 17-a zi a primei luni a cel de-al 17-lea an de după Geneză l-ai investit pe Adam, ilustrul patriah, ca fidel gardian al instituţiei, închizînd în inima lui toate secretele înscrise pe ramurile acelui arbore, pentru ca el să le poată transmite urmaşilor, iar aceştia, la rîndul lor, să le transmită în întregime celor ce vor veni.

Ascultînd Instrucţiunile primite de la Cel Etern, Adam, Întîiul şi Marele Păstor al Ordinului, ajutat de copiii săi în toate lucrările trebuincioase, a fondat prima Lojă".

Numele ritului vine de la unul din primii regi ai Egiptului, iar organizarea pe grade este ceva mai complicată şi confuză. Este vorba despre 90 de gra-

— UN SPIRIT SOCRATIC —

EDUARD PAMFIL

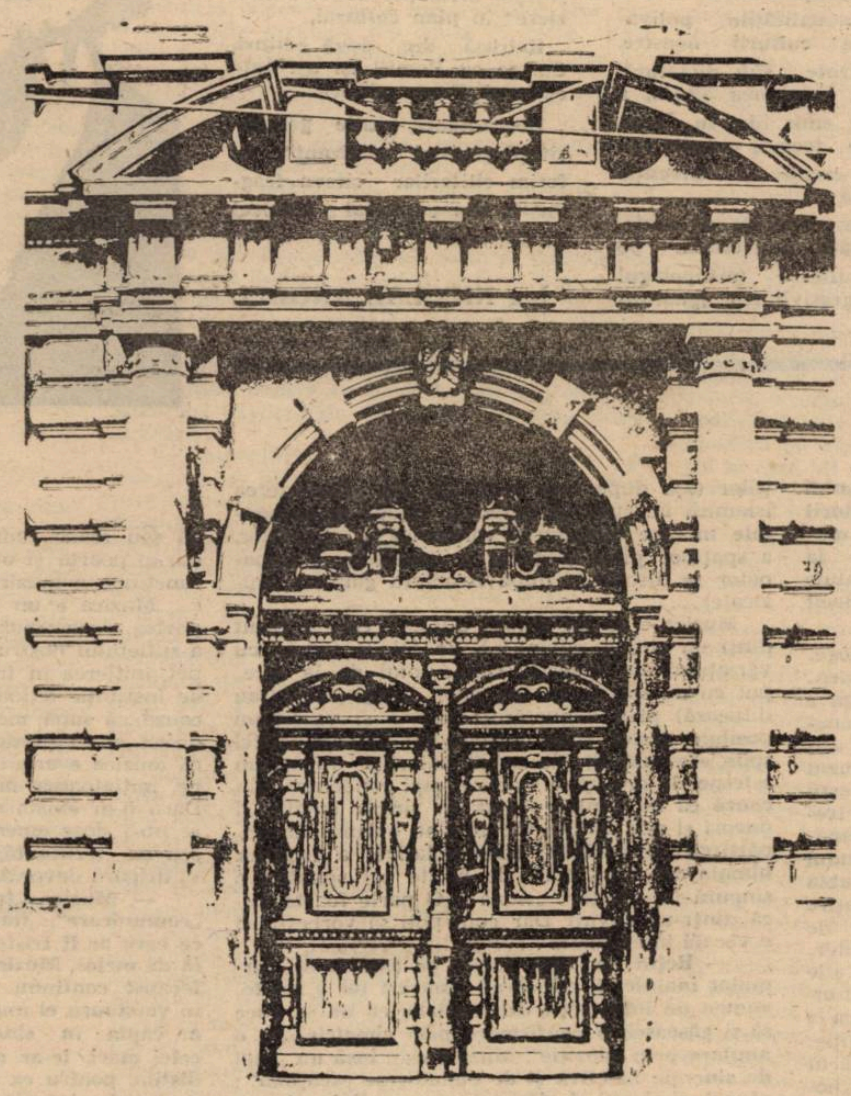

În ziua de 6 Mai 1991, Profesorul Eduard Pamfil a împlinit 79 de ani. Noi, timişorenii, am sărbătorit cum se cuvine pe unul dintre cei mai înzestraţi şi prestigioşi români ai ultimelor decenii. Incontestabil, luciditatea de matematician, lirismul poetic şi neliniştea filosofică se contopesc în spiritul lui Eduard Pamfil şi dau naştere unui mod de gîndire în care totul îmbracă flacăra metaforei. Dincolo de farmecul unei inteligenţe ce improvizează mereu descifrăm încărcătura ştiinţifică şi filosofică a metaforelor în cascadă, dăruite altora cu dezinvoltă generozitate şi fină autoironie. Dar, mai ales, intuim o unitate de simţire şi gîndire proprie spiritelor deschizătoare de drumuri noi în universul cunoaşterii. Precum se ştie, Eduard Pamfil este iniţiatorul unei concepţii originale despre persoana umană şi, totodată, creatorul unui limbaj psihiatric românesc. Încît D-sale i se potrivesc, întocmai, spusele lui Paul Valéry : „Într-un stil de mare frumuseţe fraza se desenează — intenţia se ghiceşte — lucrurile rămîn spirituale".

Ed. Pamfil a fost şi a rămas, pentru toţi cei care îl cunosc, un autentic **spirit socratic**, iubitor de Adevăr, Frumos şi Bine în aceeaşi măsură. Născător fertil de idei originale, provocator continuu al locurilor comune şi redundanţei, D-sa cultivă sitematic paradoxul, asemenea lui Grigore Moisil, ca metodă preferenţială de cunoaştere. Uneori, funcţia metaforelor sale se converteşte în paradox, iar acest joc subtil a ţinut mereu trează conştiinţa celor care îl ascultau. S-ar putea ca atracţia pentru paradox şi metaforă să fie un mod de a diminua tensiunea unei cunoaşteri dramatice, concentrate mereu pe esenţele lumii. De la Ed. Pamfil am învăţat cu toţii că numai prin aprofundarea cunoaşterii lumii putem ajunge la descoperirea bogăţiei noastre lăuntrice. În preajma unui asemenea spirit, animat de o irezistibilă ardoare interioară, spiritualizarea prin „contaminare" devine necesară şi posibilă. De aceea, este firesc ca astăzi, mulţi dintre psihiatrii români şi din intelectualii timişoreni să se socotească, într-un fel sau altul, elevi ai Maestrului Eduard Pamfil.

Rătăcitor temerar pe oceanul nesfîrşit al cunoaşterii, Ed. Pamfil a refuzat multă vreme, asemenea lui Nae Ionescu, să se închidă între paginile unei cărţi ori să lanseze formule noetice care să-i limiteze setea de autotranscendere. Sufletul său adolescentin este „ţesut" din acea uimire şi candoare ce duce la transfigurarea lumii prin adevăr şi iubire, adică prin creaţie. Existenţa lui Ed. Pamfil poate fi înţeleasă ca o continuă şi riscantă căutare a supremelor valori umane, ca o nevoie adîncă de indentificare cu destinul umanităţii. Aparenta sa libertate de simţire şi cugetare a fost întotdeauna dublată de o mare responsabilitate faţă de semeni şi de el însuşi. Conştient de riscurile acestei formule esenţiale, D-sa îşi asumă, fără regrete, soarta dramatică a romanticilor pentru care dragostea cea mai înaltă se cantonează în perimetrul cunoaşterii.

Eduard Pamfil a fost, încă din tinereţe, ataşat valorilor culturii europene, fiind, în anul 1938, doctorandul marelui psihiatru francez Henry Ey. Şi, spre cinstea lui, şi-a menţinut această calitate definitorie şi în anii dictaturii comuniste, facilitînd deschiderea spirituală a elevilor săi spre ştiinţa şi cultura europeană. Întreaga psihiatrie românească, dar mai ales cea timişoreană este astăzi beneficiara menţinerii contactului neîntrerupt cu ştiinţa şi cultura europeană.

Profesorul Eduard Pamfil a promovat în anii '60 o adevărată mişcare intelectuală orientată în direcţia studiilor antropologice în general şi antropologiei psihiatrice în special, comparabilă cu cea iniţiată, mai tîrziu, de C. Noica la Păltiniş. În acest sens, menţionăm „Cercul de dezbateri antropologice şi interdisciplinare", care a funcţionat, fără întrerupere, vreme de trei decenii, în cadrul Clinicii de Psihiatrie din Timişoara. Numeroase idei antropologice au izvorît din acest cerc şi au fost dezbătute în cadrul Conferinţelor de psihiatrie antropologică care s-au desfăşurat anual la Timişoara, Sibiu, Oradea, Gătaia ş.a. Ele se organizează şi astăzi sub conducerea Profesorului Dr. Mircea Lăzărescu.

Mulţi dintre elevii săi au devenit psihiatri temeinic pregătiţi, iar cei mai merituoşi dintre ei au fost, de-a lungul anilor, promovaţi în funcţii didactice ori selectaţi ca doctoranzi ai Maestrului Eduard Pamfil (M. Lăzărescu, M. Deheleanu, Şt. Stössel, Dan Artur, F. Gildău, C. Mircea, A. Olaru, T. Piroszinski, N. Stroilă, I. Bîlcea, N. Albini, S. Bălănescu ş.a.) Unii dintre ei (M. Lăzărescu — Timişoara, A. Olaru — Craiova, T. Piroszinski — Iaşi) au ajuns profesori universitari, iar M. Lăzărescu a fost ales Preşedinte al Asociaţiei Psihiatrice din România. De remarcat că la cursurile Profesorului Eduard Pamfil au participat, întotdeauna, şi studenţi de la alte facultăţi, precum şi intelectuali din Cluj-Napoca, Timişoara şi Bucureşti (unde a predat un curs de „Psihologia formelor" la Institutul de Arte Plastice).

Cărţile, şi articolele D-lui Prof. Eduard Pamfil s-au bucurat de o primire favorabilă în rîndul cititorilor, majoritatea revistelor de cultură comentîndu-le elogios. Astfel încît D-sa a devenit o prezenţă vie, solară, harică, în ştiinţa şi cultura românească, exercitînd o puternică atracţie, mai ales asupra tineretului român, pe care l-a stimat şi iubit întotdeauna. Înzestrat, la modul suprem, cu simţul posibilului, Ed. Pamfil a încercat, fără a-şi permite nici o clipă de răgaz, să transceandă limitele dualismului cartezian, înscriindu-şi numele printre deschizătorii **erei neliniarităţii.**. De aceea, nu este exclus ca generaţiile viitoare să beneficieze mai mult decît cele actuale de moştenirea lui spirituală.

Considerăm că primirea Maestrului Ed. Pamfil în cadrul Academiei Române ar fi un act de recunoaşere tardivă a meritelor sale incontestabile şi, totodată, ar onora şi pe distinşii membri ai acestei instituţii prestigioase. Mai ales că Eduard Pamfil face parte, incontestabil, din categoria atît de rară a **înţelepţilor** de care orice popor are nevoie pentru a supravieţui şi a se îmbogăţi spiritual. Dincolo de toate calităţile şi meritele enunţate socotim că urmele adînci pe care D-sa le-a imprimat şi le va imprima în spiritualitatea românească constituie cel mai temeinic argument pentru a fi onorat cu calitatea de membru al Academiei Române.

Timişorenii se mîndresc cu Ed. Pamfil, situîndu-l în rîndul celor mai de seamă personalităţi ale culturii şi ştiinţei româneşti din ultimele decenii (M. Eliade, C. Noica, A. Dumitriu, O. Onicescu, G. Moisil, E. Cioran, D. Stăniloaie, E. Ionesco ş.a.). Contribuţia D-sale la zămislirea spiritului bun, constructiv, novator, al Timişoarei, care şi-a etalat adevăratele virtuţi în decembrie 1989, este unanim recunoscută. Academia Română, onorîndu-l pe Ed. Pamfil, onorează, de fapt, eroica Timişoară, unde s-a aprins flacăra Revoluţiei Române. Eduard Pamfil, cu inegalabila sa intuiţie, a sintetizat, într-o frază, măreţia Timişoarei din acel decembrie de neuitat : „Comunismul s-a născut pe Neva şi a murit pe Bega".

P.S. În 3—4 mai 1991 s-a desfăşurat la Gătaia al VII-lea Seminar de Psihoterapie, cu participare internaţională. u acest prilej s-a propus ca ziua de 6 mai să devină ziua Psihiatriei Româneşti. În acest fel, va fi exprimată, an de an, admiraţia şi recunoştinţa faţă de Maestrul nostru spiritual Eduard Pamfil.

Doru OGODESCU

---

de, divizate în patru serii : simbolice, filosofice, mistice şi cabalistice. Fiecare din acestea patr : este subdivizat în 17 clase, fiecare clasă cuprinzînd un număr diferit de grade.

În 1817, ordinul este declarat iregular de către Marele Orient de Franţa. Cu toate acestea, în 1821, existau acolo 15 Ateliere ale Ritului, iar anul următor — 73. Loja-mamă, **Curcubeul**, a funcţionat pînă la al doilea război mondial. Vom reveni, cu aspecte doctrinare, la cuvîntul **Misraim.**

(Jean Palou, **La Franc-Maçonnerie,** Alec Mellor, **Dictionnaire de la Franc-Maçonnerie et des Francs-Maçons,** Paul Naudon, **La Franc-Maçonnerie).**

BIBLIOGRAFIE : Cine a avut răbdarea să socotească numărul lucrărilor masonice ori dedicate masoneriei a ajuns la o cifră astronomică : peste 60 000 de titluri. Multe din ele suscită un interes scăzut, însă nu pot fi eludate. O altă categorie o reprezintă acele titluri ce tratează aspecte particulare, dacă nu chiar secundare. Bibliografia citată mai jos cuprinde, îndeobşte, cercetări mai largi ale fenomenului şi este, fatalmente, succintă :

Daniel Ligou (sub direcţia), **Dictionnaire de la franc-maçonnerie,** PUF, Paris, 1987 ;

Revised encyclopaedia of Freemasonry, Mackey, New-York, 1966 ;

Allary, **Histoire de la franc-maçonnerie et des sociéts secrètes,** Bruxelles, Georges A. Deny, 1976 ;

R.F. Gould, **History of Freemasonry,** ed a treia, London, Caxton, 1951, 4 vol ;

A.G. Mackey, W. H. Hughan, E.L. Hawkins, **Encyclopaedia of Freemasonry,** 5-th. ed., Chicago, The Masonic History Company, 1950, 5 vol. ;

Gaudard de Soulanges şi Lamand, **Dictionnaire des Franc-Maçons Français,** Albatros ;

Pierre Chevallier, **Histoire de la Franc-Maçonnerie Francaise,** Fayard ;

F.L. Pick, G.N. Knight, **The Pocket History of Freemasonry,** 5-th ed. London, F. Muller, 1969 ;

G. Serbanesco, **Histoire de la Franc-Maçonnerie Universelle,** Paris, 1963—1968, 4 volume ;

Paul Naudon, **Histoire générale de la franc-maçonnerie,** Paris, 1981

Henry-Felix Marcy, cu o prefaţă de Leray. Roger, Mare Maestru al Marelui Orient de Franţa, **L'origine de la franc-maçonnerie et l'histoire du Grand Orient de France,** Paris, 1986 ;

René Guénon, **Études sur la Franc-Maçonnerie et le Compagnonnage,** Editions Traditionnelles, 1978 ;

Marius Lepage, **L'Ordre et les obédiences,** Paris, 1956 ;

Jean Palou, **La Franc-Maçonnerie** Payot, 1984 ;

A. Wolfstieg, **Bibliographie des freimauerischer Literatur,** Leipzig, 1926, 3 plus 1 volume ;

În ceea ce priveşte revistele masonice, iată cîteva repere :

„La Chaîne d'Union" — şi-a încetat apariţia în 1963 ;

„L'Initiation" — organ oficial al ordinului martinist ;

„Bulletin mensuel des Ateliers supérieurs du Suprême conseil du Rite Ecossais Ancien Accept. pour la France" ;

„Humanisme" — revistă a Marelui Orient de Franţa ;

„Points de vue initiatiques" — caiete ale Marii Loje de Franţa ;

„Travaux de la Loge Nationale de Recherche Villard de Honnecourt" — 14 volume între 1965—1978, urmate de seria nouă

„Le symbolisme" — şi-a încetat apariţia în 1971 ;

„Cahiers de la Grande Loge de France" ;

„Grand Lodge Bulletin" — apare în Iowa ;

„The Speculative Mason" ; „Atlantis". — dispărute ;

„Ars Quatuor Coronatorum" — sub egida Lojei de cercetări **Quatuor Coronati** din Londra.

BILE : Votarea în scrutin secret se face cu ajutorul bilelor albe şi negre, doar în cazurile prevăzute de regulamentul general. Evident, bila albă înseamnă acceptul, votul pozitiv. După audiere, după formalităţile regulamentare şi aprobarea regularităţii procedurii de către oratorul însărcinat să supravegheze respectarea normelor, se trece la depunerea bilelor în urnă. Dacă numărul bilelor negre este mai mare decît un sfert din numărul votanţilor, primirea este amînată. Expresia **blackboulé** semnifică faptul de a fi respins.

(Francais Mercury, **Le Petit Retz de la Franc-Maçonnerie)**

Marcel TOLCEA
(va urma)

EDUARD PAMFIL

VOCAȚIA RISIPIRII

Cînd în 1980 oferea Cartea cu Pamfil unei edituri bucureștene, după o preparare a manuscrisului ce durase cîțiva ani de zile, semnatarul acestor rînduri numai cu greu ar fi bănuit contorsionata istorie ulterioară a volumului. Era conștient de „mutilările" pe care va fi nevoit să le accepte sau să nu le accepte; nu prevedea însă că optici vicariante, ținînd de oameni și de epocă, aveau să transforme Cartea cu Pamfil (Vocația risipirii, pe atunci), într-un text de sertar, iar cititorii să fie privați de bucuria lecturii unei cărți, poate, de excepție. Astăzi, la mai bine de un deceniu de la scrierea ei, substanța universal-umană a acesteia o menține la fel de actuală și de incitantă.

Cartea cu Pamfil e un volum de „recuperări", în pandant, aș zice, cu formula socratică, de generoasă dăruire la nivelul oralității, ce părea să justifice „vocația risipirii", despre care s-a spus adesea că ar fi fost înscrisă în codul genetic al profesorului Pamfil.

Un volum de „recuperări", așadar, un compendiu aproape, un breviar al gîndirii medicului, cărturarului, omului de știință Pamfil — una din personalitățile polivalente ale culturii noastre, marginalizate sub dictatură, dar care, asemenea altora, a produs și emis idei în acea vreme nu tocmai propice actului de creație și invenție intelectuală.

O carte, înainte de toate, de meditații, de reflexii pe teme predilecte (arhipelagul iluziei, agresivitatea ignoranței, de la instinct la inteligență, eros și imaginație, melosul ca de-tenebrare, tristețea — una din așezările fundamentale ale lumii, durerea ca „proto-inteligență", ethosul — ca dimensiune umană, avatarele genului, drama bătrîneții ș.a.), un volum de mare densitate ideatică și elevație stilistică cum cititorul sperăm să descopere și confirme. Chiar dacă cu doza de tristețe submersă ce însoțește orice act de... „întîrziere" în plan cultural.

Retrasă din două edituri, Cartea cu Pamfil își așteaptă editorul. Poate editorii.

Deocamdată, grație generozității revistei „Orizont", oferim cititorilor cîteva fragmente din capitolul Melosul ca de-tenebrare.

Ion NICOLAE ANGHEL

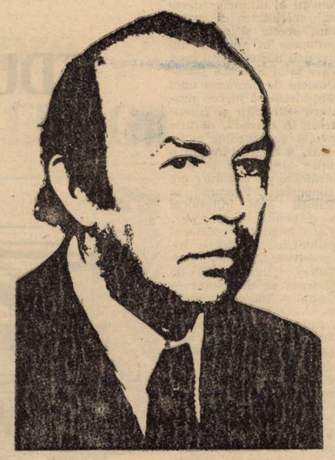

— Spuneați cîndva : dimensiunea melosului e o însușire atît de specifică, de proprie naturii umane, încît ființa omenească e primordial muzicală și ulterior vorbitoare. Ba mai mult : la o privire mai adîncă, melogeneza se dezvăluie a fi un fenomen mai vechi și mai primitiv decît psihogeneza...

— Melogeneza e mai veche decît psihogeneza pentru că suportul ei, realitatea fundamentală existentă-n ființa vie pentru melogeneză e mai veche decît cea existentă pentru psihogeneză. La ființele foarte primitive găsim deja antecedente a ceea ce va deveni mai tîrziu, auzul în comunicarea cu mediul înconjurător. Peștii din oceanul primitiv, de pildă, au tot ce le trebuie pentru fenomenul sonor, dar nimic asemănător pentru psihism. Ființa umană, la rîndul ei, este, într-adevăr, mai întîi muzicală și abia apoi vorbitoare ; melosul reprezintă o însușire pe care omul o poartă în sine, independent de orice alteeva. Copilul gîngurind variază intervalele, le caută și se joacă cu ele. El nu știe că-i o ființă melogenetică, nu știe nici ce-i limbajul, dar pentru microcosmosul-lui muzica e posibilă. Latinii par să fi avut această intuiție: ei n-au spus „homo musicus", așa cum au făcut în cazul celorlalte variante : „homo faber", „homo sapiens", „homo ludens"... Omul a fost „musicus" înainte de toate. Ar fi trebuit să spună mai curînd „musicus cantans" sau „musicus" homo".

— Poate că tocmai de aceea, tocmai datorită faptului că e un fenomen atît de vechi, de aceeași vîrstă cu ființa, substanța muzicii ține de ceea ce aș numi domeniul comunicativității extracodice. Muzica se revelează cu o putere de expresivitate extraordinară, se instaurează și face să vibreze corzile cele mai adînci ale sufletului, atingînd straturile primitive, preraționale ale acestuia, dar se dovedește, în fapt, extrem de greu transcodabilă în limbaj ; ea nu suportă rezumarea, ci mai degrabă se amplifică prin sine însăși în sfera conotațiilor afective...

— Dificil de transcodat în limbaj, zici ? Eu aș merge mai departe și aș face observația că muzica nici nu e un „limbaj", în înțelesul pe care-l dăm noi astăzi acestui cuvînt ; ea e mult mai veche decît limbajul. Ceea ce muzicologii au numit impropriu „limbaj muzical" e o situație, ceva foarte elaborat, foarte bibridat cu fenomene înrudite. Muzica nu se poate transcoda cu exactitate : eu percep și pricep ; dar același fragment muzical e simțit de fiecare altfel. Substanța ontică fundamentală a muzicii e directă, esențială, netraductibilă decît foarte aproximativ și, deci, necodabilă ; ține, desigur, de ceea ce numeai „domeniul comunicativității extracodice". Fondul și substanța fundamentală a limbajului însă sînt un cod de semne. Muzica e o poli-structură, care nu mai poate fi trecută într-o structură portantă mai simplă. Ea e posibilă ca fapt axial, ca expresie nemijlocită confruntată cu persoana mea. Limbajul ce ar veni spre mine și ar dispărea fără să se ducă spre alții, nu ar mai fi niciodată limbaj.

Fie că o numim timoforă sau axioforă, muzica nu are de demonstrat nimic, decît pe sine însăși. Muzica sună despre ea însăși, muzica nu este un fenomen de informație diferențială, ea nu se duce să-și găsească o confirmare prin simetrie sau o anulare prin opoziție ; muzica este un fapt de sinergie afectivă și de cunoaștere esențială. Probabil că lucrul acesta a fost dacă nu explicit, atunci presimțit sau intuit de către cei care, meditînd asupra esenței muzicii, au admis, de la Pitagora încoace, că aceasta poate fi în sine însăși, că poate fi în sfere, că poate să se înscrie ca o lege de modulare a spațiilor (așa după cum arhitecții din Renașterea islamică au știut să deseneze fațade monumentale în care modularea volumelor, a formelor, a spațiilor pline și goale, a arcadelor, a coloanelor se distribuia după structura gamelor muzicale)...

Muzica e ca un limbaj uluitor care e făcut dintr-un singur cuvînt ! E un fel de temă cu variațiuni sau generis ; spune totul de la început cu un singur cuvînt, apoi divaghează (sau diluează) prin nenumărate volute și variațiuni posibile gestul sonor primordial. Muzica, altfel spus, e esență. Și „limbajul" valorilor, după cum e lesne de presupus, este cel mai condensat, din cauză că nu conține decît un singur cuvînt, și uneori și mai puțin ! Cei ce s-au bucurat de împărtîrea singurătății contemplative a asceților himalayeni, i-au auzit de multe ori spunînd o singură interjecție : „Aaaa !" O parte foarte mică dintr-un cuvînt. Dar cum poți să vorbești cu o vocală interjectată ? !

— Reții una din ideile pe care le-ați formulat înainte. E adevărat, „muzica nu e un fenomen de informație diferențială, ea nu se duce să-și găsească o confirmare prin simetrie sau o anulare prin opoziție". Muzica este însă un „fapt de sinergie afectivă și de cunoaștere esențială" : atunci cînd se desfășoară, ea modulează pe substanța fundamentală a existenței, fiind, poate, cel mai nimerit diapazon de a menține autentică suferința, insingurarea, speranța, bucuria, tristețea, de a dialoga cu noi înșine asupra noastră și asupra lumii. Nu altul, cred, e înțelesul acestor cîteva fraze scrise de Țuculescu și publicate postum în „Gazeta literară" din 27 iulie 1967 : „Ce aș putea spune oamenilor pentru a-i convinge că viața e frumoasă, veselă și fericită ? Că să fiu sincer, în viața de toate zilele nu mai pot trăi fericirea ! Nu o trăiesc decît în artă, în pictură și mai ales în muzică. Azi am ascultat CAVALCADA VALKIRIILOR și am simțit o emoție profundă, în care cred că erau sentimentele cele mai contradictorii, o neliniște adîncă și o beatitudine rar întîlnită în viață. Curios, la acestea mi-a părut că se adaugă și o urmă de tristețe. (1956)".

„...la acestea mi-a părut că se adaugă și o urmă de tristețe" — mod de a subtinia puterea muzicii de a prepara și revela, în cele din urmă, starea de tristețe calmă și difuză a sufletului, idee care ar merita, desigur, un comentariu special...

— Am ascultat citatul din Țuculescu și, foarte bizar, imaginea care mi-a venit în minte e aproape mefistofelică : o mină de briliante, în care la un moment dat oamenii sapă și găsesc, cu aceeași frecvență și repetiție, niște locuri goale, care ar fi putut să fie briliante și nu sînt. Și sapă mai departe, sperînd că stratul acesta de nebriliante va fi depășit și că vor găsi un nou strat, unde briliantele vor reapare în magma lor... Așa și cu tristețea lui Țuculescu... Muzica e o călătorie pe tărîmul celălalt, ca a lui Făt-Frumos, care merge pe celălalt tărîm să caute viața fără de moarte și tinerețea fără bătrînețe. Muzica este o imensă tentativă de a trece în tărîmul revelației despre tristețe. Ea nu-i tristețe. Ea se duce s-o caute și s-o poarte și pînă la urmă ne-o aduce. Muzica nu poartă, deci, mai multă tristețe decît e-xistă în lume. Esența muzicii nu e de adăugat la tristețea lumii ; ea constă în a transforma tristețea în comunicare, prin urmare de a înfrăți oamenii prin tristețe sau prin bucurie, dar mai mult prin tristețe. De aceea, o muzică de unul singur nu are sens... Hai să formăm un cuvînt. Să vedem, în dicționar, cum se zice în grecește „purtător de tristețe"... Da : muzica e... „liferică" — purtătoare de tristețe ; ea nu adaugă sau scade cantitatea de tristețe din lume, dar o poartă și o transformă comunitar. Marea funcțiune a muzicii e, așadar, de a „lipeforiza".

Muzica e un mare și generos sacrificiu pe partea dispensatoare de dreptate și de adevăr a sufletului nostru. Prin ea ni se face cadou, repet, inițierea în tristețe. Ea devine astfel un fel de instituție axiologică. Am putea spune că din cauză că sună mereu printre noi și în nivelul direct al existenței, noi n-am băgat de seamă că muzica e una din valorile absolute. Ea rămîne inițiatoarea magistrală în misterul tristeții. Dacă n-ar exista muzica, tristețea eternă — care nu-i doar omenească, e a lumii — ar deveni așa de terifiantă, încît n-ar fi exclus ca lumea să dispară devorată de acest dragon.

— **Muzica „transformă", deci, tristețea în „comunicare", „îmblînzește" acest „dragon" voracе care ar fi tristețea lumii neatinsă și nerafinată de melos. Muzica îmi apare, și mie, ca un holocaust continuu pentru neutralizarea tristeții în versiunea ei imensă și copleșitoare e ca și cum ar capta în sine valurile tulburi ale tristeții celei mari, le-ar neutraliza, le-ar pacifica, le-ar distila, pentru ca apoi să ni le reveleze sub forma unui miraculos extract de tristețe, ca un fel de balsam învăluitor al ființei înseninate...**

— Exact. Din cauza asta după ce asculți o muzică tristă nu ești trist, nu ești deprimat sufletește, fiindcă simți că ai fost răscumpărat... Să știi că fraza asta n-o putea spune decît un muzician. Îmi dau perfect seama că de cîte ori începutul unei ședințe de muzică, pe care o făceam neauzit de nimeni și care se deschidea pe ultima plajă a dezesperării, se termina după un timp, muzica nu mai era o invitație spre nimicnicie, ci așezarea anadyomenică a seninătății.

— **E, exemplul acesta, un argument în plus pentru ceea ce face din muzică una dintre cele mai cuprinzătoare forme de comunicare a sentimentului libertății...**

— Socotesc că muzica e cu adevărat una — și înclin să cred : cea mai reprezentativă — dintre desăvîrșitele comunicări între oameni pe marginea nesfîrșitelor cîmpii ale libertății. Între sunetul pornit și sunetul primit, între sunetul dăruit și sunetul care se transformă în bucuria comunicării nu există nici un intermediu... Armonia, de altfel, este o categorie axiologică. Omul n-a știut că există armonie decît după ce a cîntat multă vreme. A primit simțul armoniei numai atunci cînd a descoperit drumuri paralele în lumea sunetelor și a poeziei. Această presimțire mutuală a solidarității între melodii a făcut să izbîndească sentimentul și cunoașterea armoniei. Ori de cîte ori melodiile s-au întîlnit, fără să se poată despărți, s-a înstaurat în acel loc o picătură de armonie. Sufletul nu poate trăi armonia prin el însuși, ci prin celelalte suflete. Românii știau să spună că atunci cînd oamenii comunică prin brutalitatea războaielor, orice speranță de armonie și melos e pierdută.

— **Pe plan mai general am putea echivala melosul cu un act de de-tenebrare, de eliminare a dezordinii din lume, de stabilire a ordinei raționale în univers. Asemenea lui David, cîntînd din harfă, înaintea lui Saul pentru a alunga duhurile rele care în accesele acestuia de nebunie riscă să-i tulbure mințile, asemenea lui Orfeu cu lira, liniștind fiarele sălbatice înfăritate și domolind valurile amenințătoare ale mării, tot astfel și creatorul de muzică „îmblînzește", „foarnă" ordine în fire, în suflete. Melosul, deci, e un mod de menținere a ordinei în lume, de instaurare a logos-ului în univers ; prejudicierea muzicii, ca și vicierea ori renunțarea la poezie, la plastică etc., după vrajele subconștientului, tenebrele amenințînd să frîngă echilibrul minții... Sînt toate aceștea aspecte asupra cărora ar fi bine să vă opriți în continuare...**

— Așa cum lumea lucrurilor nenumite aparține haosului iar transpunerea în cuvînt echivalează cu instalarea ordinei cosmice, tot așa dialogul scalar dintre sunete instituie trama grăirii muzicale și transfigurează mulțimea sunetelor lipsite de o lege morfogenetică în arhitecturi expresive. Instalată în orizontul de lucidităte al conștiinței, muzica se întrețese atît de strîns cu poeticul, încît este o formă de cunoaștere. Ca și poezia, trăirea muzicală convertește substanța afectivă — difuză și aproximativă — a ființei în conștiință existențială, translumînînd-o după o polaritate valorică. Drumul prin muzică spre Bine și spre Frumos, spre liniște interioară și spre Adevăr, apare atît de indiscutabil înscris în natura noastră, încît probabil că invenția cuvîntului de „de-tenebrare", pe care îl întrebuințezi, a fost o preafireasca intuiție a unuia dintre atributele fundamentale ale melosului. Cred, ca și dumneata, că „de-tenebrarea" a coincis în același ax cu ceea ce l-a făcut pe om să cînte ; ceea ce l-a făcut să cînte era de aceeași natură cu setea de luciditate și de lumină, de aceeași natură cu respingerea întunecimilor anxioase care îl însoțiseră de la apariția lui pe pămînt.

Sudura aceasta dintre cîntec și lumină face ca întotdeauna, cînd omul se oprește temator în fața unei întrebări fără cheie, să încerce s-o dezlege cîntînd : cîntă în fața morții, cîntă la naștere, cîntă la victorie și cîntă în înfrîngere, cîntă ori de cîte ori simte că planul rigid al gîndirii obiective nu este suficient de cuprinzător pentru ca să-l plaseze în țesătura arhicomplexă și dialectică a existenței. Ba, mai mult : urcușul lent spre conștiință al copilului, împletirea dulceagă dintre veghe și somn, desfășurată sub vraja balsamică a unui cîntec de leagăn, demonstrează cum în cadrul imens al evoluției puterea sunetelor cîntate a însoțit procesele fundamentale ale psihogenezei, echilibrînd încontinuu brutala confruntare dintre netezimea interioară a conștiinței infantile și țumultoasa întîlnire cu nenumărata mulțime a faptelor și situațiilor din preajmă și ambianță.

Și, dacă mă lași să vorbesc mai departe, îți-aș mai propune o ipoteză referitoare la nașterea melosului. O ipoteză, doar...

— **Chiar vă rog...**

— Pare probabil că omul a început să cînte atunci cînd a simțit că revelația formelor cuprinse în orizontul privirii și-a epuizat tot conținutul de informație existențială. Atunci cînd anxietatea eternității morfologice a lumii l-a împins să caute un drum spre altceva, l-a stîrnit să investigheze o ieșire din imobilitatea și simetriile în care conștiința lui „paradisiacă" se desfășurase atotcuprinzătoare. Trebuia, prin urmare, să anexeze acestei lumi de echilibru între spații și forme o dimensiune de mișcare, de desfășurare în timp, de ezitare în certitudini, de îmblînzire a rigorii, de supleță în descifrarea cauzalității, de sinteză a bucuriei, a tristeții și-a resemnării. Toate astea nu erau decît stranii dorințe ale ființei imobile în beatul elan de-a se preschimba într-o devenire. În care însă cunoașterea urma să fie fructul suferinței. Aceasta a fost poate, condiția generică a lui „homo musicus". Și sigur că ea va rămîne definitorie, pînă cînd toate întrebările fundamentale și matriciale despre sensul ființei nu vor primi un răspuns exhaustiv. Imnul încoronării cunoașterii absolute nu va fi cîntat, însă, de nimeni, fiindcă omul nu își cîntă, de la începutul lui și pînă azi, decît dorințe neîmplinite. Altminteri, apoteoza cunoașterii ar fi să fie liniște și crepuscul. Nici lumina și nici muzica nu ar mai avea să participe atunci la împlinirea triumfală a spiritului, care le-ar reuni în ipostaza aceasta a împăcării definitive. Din tot ce era cuprins în acele întrebări arhaice — la care răspunsul nu genera decît o altă întrebare —, nu s-ar decanta decît o imensă liniște impersonală, fără nici o interogare posibilă, din cauză că între timp totul va fi fost transformat într-un răspuns absolut, simetric întrebării absolute din care a purces istoria sufletului. Dar asta, cum ziceam, nu se va întîmpla niciodată.

— **Amintesc mai întîi numele lautistului orb Giacomo Gorzanis (secolul XVI), al cărui repertoriu e aproape tot consacrat dansului, căci pe vremea aceea nu se născuse încă modalitatea muzicii derivate din textul poetic ; madrigalul va veni mai tîrziu. Apoi pe acela al valencianului Joaquin Rodrigo (n. 1902), autorul unei opere componistice considerabile, scrisă toată în „dictă", deoarece compozitorul spaniol și-a pierdut vederea încă de la vîrsta de patru ani. Sînt două nume, două destine de muzicieni ce vin să se așeze cumva ca două argumente, ca două modulări existențiale exemplare pe tema de-tenebrării...**

— Într-adevăr, în ceea ce-l privește pe Gorzanis, ca să mă refer la el în primul rînd, prin faptul că e orb și muzicant, ne prinde sentimentul cu o intensitate extraordinară că muzica a fost pentru el compensarea văzului. Și nu numai înăuntrul lumii sonore, dar toată existența lui interioară s-a străluminat și s-a „de-tenebrat" fiindcă era muzician. Claritatea gîndirii lui muzicale l-a salvat din incertitudinea întunericului și l-a dus pînă la o capacitate admirabilă de creație înovatoare ; cu aproape două sute de ani înainte de Johann Sebastian Bach, el a compus suite de dansuri în cele douăzeci și patru de tonalități ale gamei temperate.

Joaquin Rodrigo există și el, de la vîrsta de patru ani, tot după aceeași formulă de transmutație interioară pe care o numești „de-tenebrare" și care constă aici în convertirea dinamicii cognitive din lumea tactilă și ezitantă a orbilor în cosmosul mirific al sunetelor. În lumina aceasta lăuntrică, în lucidităteа așezată în spatele ochilor orbi au putut să se ivească pagini de muzică precum **Andantele din Concertul de Aranjuez pentru chitară**, concert răspîndit în Spania de Sainz de la Mazza, cărula își datorează în mare parte popularitățea compozitorul. Cei ce ascultă acest concert nu vor putea niciodată să creadă — sînt convins — că el s-a născut prin „dictă"-ul unui om, care-l auzea în minte și-l trimitea spre lumea celor ce văd.

— **Cu riscul de a depăși aria problematică a acestui capitol, nu mă pot abține să nu mă refer la o chestiune pe care ați atins-o tangențial ceva mai devreme, sau pe care mi-ați sugerat-o și care, la modul interogativ, ar suna astfel : Cum s-ar putea explica — cum se explică —, de ce ni se pare că primim conștiința lumii prin lumină ? Și de ce nu putem să gîndim o lume care ar fi de esență tenebrelor ?**

— Eu cred că o asemenea, întrebare vizează și aparține unei protonocetice dispoziții a spiritului, despre care aș îndrăzni să afirm că ține de cîmpul primordial de cunoaștere. În această versiune originară întrebările nu au funcțiune matricială, ele nu cheamă răspunsul, ci se ejectează într-un plan în care se ramifică într-o infinitate de tentacole interogative. E un fel de deschidere universală spre un omnium poetic, e ca și cum aș fi purtat în brațe de un principiu general de cunoaștere, care e lumina... Această enigmatică filiațiune a conștiinței prin participare la lumină este, în mod cert, o tentativă de modelare a spiritului, e un inevitabil drum de înțelegere a sensului pe care-l are conștiința ca parte a fenomenelor fundamentale din univers. Dacă ne gîndim bine, am putea spune, aforistic, că sîntem fii luminii (ai văzului)... tot atît de mult cît sîntem frați sunetelor (ai auzului). Această a doua parte a formulării sintetice, pe care ai auzit-o, mă face să vin cu o completare la cele spuse pînă aici : e vorba de faptul că axioma filiațiunii prin lumină și a plasării noastre în spectacolul spațiilor universale se însoțește de dedublarea noastră interioară în fluiditatea nesfîrșită a muzicii prin care toate lucrurile ne devin surori, fiindcă se duc în timp și ne poartă în devenire — comentatori continui ai Adevărului, ai Binelui, ai Frumosului, și, supremă apoteoză spirituală, ai Iubirii.

— **Muzica a constituit, de-a lungul întregii sale existențe, un violon d'Ingres pentru psihiatrul Eduard Pamfil. De aceea vă sugerez să încercați o succintă definire a specificului muzicii prin raportare la acela al medicinei, domeniu, acesta din urmă, în care ați activat, ați „navigat" — cum foarte expresiv notați în prefața la volumul „Nevrozele" — ca profesionist „cu toate riscurile implicate" „pe oceanul de suferință și urîțenie ce poate să izbească, asemenea unor valuri, coastele de creță ale arhipelagului omenesc"...**

— Muzica și medicina sînt două coloane imense de expresie și cunoaștere, care străjuiesc devenirea umană ; afectivă și contemplativă — prima, pragmatică și normativă — cea de-a doua. Dar dacă muzica — de la păstorul care sufla într-o trestie de bambus sau nomadul care dansa la lumina lunii după ritmul unor tobe de lemn ori de lut și pînă la muzica sferelor cerești, și pînă la polifonia înmărmuritoare a Renașterii, și pînă la domesticirea micilor balauri din modurile muzicale pe care Johann Sebastian Bach le-a transformat în game demestice și cuminți — a urcat mereu, ducîndu-și substanța ontică pînă la rangul necontestat, de știință și artă posibilă, medicina a trebuit să admită un alt tip de devenire. La început la fel de magică, imitatoare, vrăjită și comunicantă, ea a trebuit să și vorbească. Dispensarea tranzitivă a Binelui se cerea practicată în și prin dialog. Întotdeauna medicul s-a apropiat și s-a oprit în fața unui semen, care-l chemase. Medicinei nu i se dăruise favoarea meditației contemplative. Ea a avut o foarte mare angajare, o excesivă responsabilitate de cunoaștere informativă, o totală socializare a domeniului comunitar de informație.

— **Îmi amintesc că în 1978, cu prilejul unei întîlniri care a avut loc la Liceul de arte plastice din Timișoara — cînd ați vorbit despre istoria acestui instrument muzical pe care l-ați îndrăgit și cu o poveste atît de lungă — v-ați referit, exemplificînd de fiecare dată, la extraordinarul potențial ilustrativ și creator de atmosferă pe care-l are chitara clasică. Comparația la care ați apelat atunci a fost aceea cu „regele-regilor" (care întîmplător în românește e de genul feminin !) — orga...**

— Sînt convins că nu o dată și s-a întîmplat, fără să fii atent poate, să vezi un film în care muzica, coloana sonoră era construită pe chitară, pe o chitară. Pe o chitară care începea să vorbească, povestea, intervenea, modula, făcea personagii, crea atmosferă, intimiza etc. Nici un instrument, după cîte știu eu, nu poate să facă acest lucru atît de bine. Ar trebui să evoci, desigur, orga, care echivalează cu cîte orchestre vrei. Și totuși, orga, care are registre, care are șapte octave, atunci cînd trebuie să creeze atmosferă, în anumite direcții merge și-n alteie nu merge. De exemplu : în tot ce-i intimism, tot ce-i meditație, tot ce-i reverie, tot ce e stare afectivă de tristețe, de evocare, de amintire, chitara vorbește foarte ușor, în timp ce orga vorbește mai greoi și transpersonal, din cauză că e prea prestigioasă. Chitara nu are acest dezavantaj. Ea poate să intimideze, să restrîngă aria emotivă pînă la o foarte mare concentrare cu niște mijloace relativ, dacă nu, francamente, simple. Ea modulează ușor, dar șase corzi sînt șase corzi, și nu o profunzime de octave și timbre !

— **Iar acum despre orgă. Mi-a venit în minte ideea că dacă cineva ar face o istorie a instrumentelor muzicale, și implicit o înșirare a lor, o identificare a familiilor de instrumente, totul ar merge cu o admirabilă putere de derivare succesivă a formelor și a însușirilor sonore, de la bănuitul fluier dintr-o trestie retezată, de la coarda de arc ce vibra atunci cînd azvîrlea săgeata în vînt și pînă la prestigioasele instrumente cu arcuș ori instrumentele de suflat făcute din lemn sau din os. Dar tot universul acesta „instrumental" creat de om, după alte legi și cu o altă intenție decît aceea a producerii sau confecționării de unelte, pare să stea în cumpănă, să fie echilibrat cu una dintre cele mai extraordinare plăsmuiri ale minții omenești, care este orga. Și cum acesta este instrumentul care mi-a impregnat cel mai acut sensibilitatea și sufletul cu sentimentul de permanență și stabilitate, care mi-a indus în cuget și simțire înclinația pentru ordine și infinitate, operînd o rafinare, o apolinizare a fondului dionysiac al ființei, determinînd o transpoziție într-un plan de elevație și armonie, vă cer să vă referiți aici, în exclusivitate, asupra lui...**

— E foarte greu să reconstituim fenomenologic visul și dorința ce au dat naștere primei orgi. Sigur, muzica străbătuse drumul diferențierii ei modale și armonia însoțea acea transmutație afectivă pe care lumea sunetelor o instituie în conștiința noastră. Ori de cîte ori s-a încercat redactarea unor documente de noblețe pentru acest monarh absolut al instrumentelor muzicale, s-a simțit confluența unor extraordinare mișcări de sinteză ale spiritului, de la trăirea esențială a substanței sonore și pînă la echivalerea matematică a acelui model al cerului, pe care Pitagora îl identificase cu sufletul muzicii. Aș putea spune : toată meditația, toată contemplația, toate trăirile transfigurate și transfigurante ale muzicienilor sînt adunate într-o magnifică prezență, formă și esență, în catedrala melosului absolut, care poartă numele de orgă.

— **Socotiți chitara ca fiind un instrument mai „expresiv" decît naiul ?**

— Evident, fiindcă chitara este în continuu în poveste. Esența naiului ține de mit, de această arhesimplă poveste al cărei fir vine meu prin timp la fel de liniar cum sună fluierele lui, în timp ce chitara cuprinde în ea virtual un fascinant potențial de comunicare și angajare în ființa poetică.

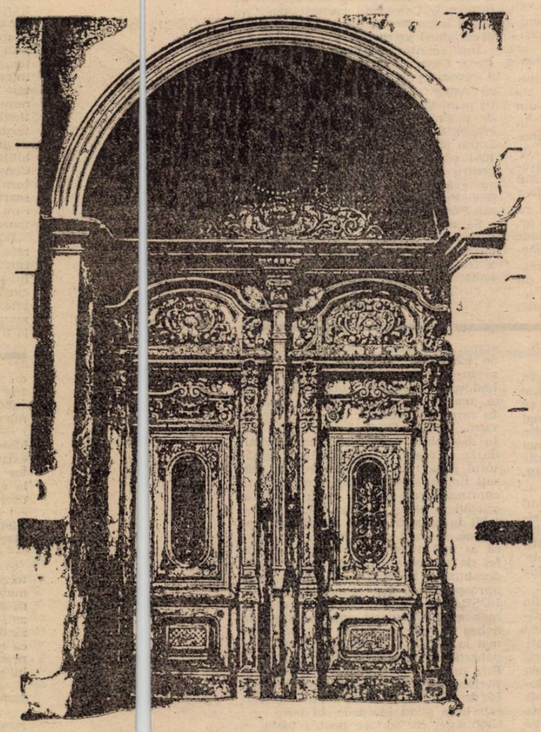

Ilustrațiile din acest număr — arh. MIHAI BOTESCU

ÎN LOC DE CRONICĂ LITERARĂ

Cuvînt despre PERSONAJELE EPOCII

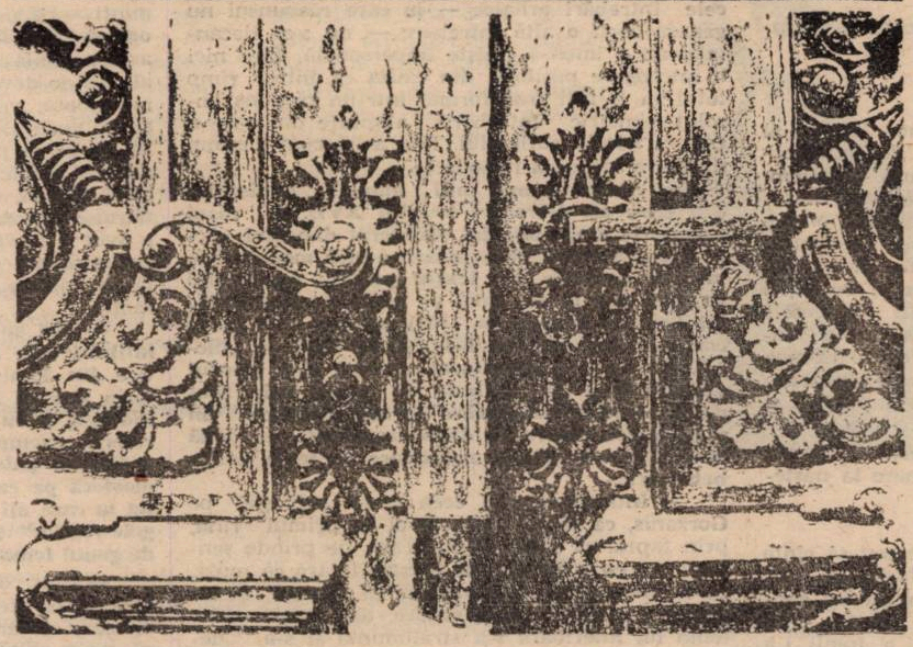

Revista **Astra** îmi solicită un articol despre mutaţiile personajului în proza actuală. Dacă aş scrie despre personaj... ce aş scrie? Ce aş scrie într-adevăr?

Pe vremea în care, profesor de limbă română într-un sat de munte, eram somat să explic de către un important personaj al raionului (se numea Ponici, era gras şi vesel, ştia anecdote şi le spunea uitînd mereu poantele) de ce scriitorii nu se ocupă de satele proaspăt cooperativizate, puteam, în poziţie de drepţi (căci cine nu **raporta** în poziţie de drepţi în acel amărît sat de munte?) să-i explic că există vreo cinzeci şi opt de opere consacrate satelor proaspăt cooperativizate, asta dacă facem abstracţie de cele în curs de apariţie, desigur încheiate cu succes de tovarăşii scriitori. Bine-bine, se încrunta importantul personaj, dar despre minunaţii cooperatori ai acestui sat de munte nu există nici o operă, dar nici una! (Ruşine, exclama directorul şcolii, bun cititor de literatură şi cetăţean disciplinat al raionului). Şi mai zici, continua importantul vizitator (aici asistenţa mă privea cu mult dispreţ, aprobîndu-l admirativă pe tovarăşul) că avem opere. N-avem!!

Există romanele lui R.T. care se ocupă de sate aflate la doi paşi..., insistam împotriva semnelor disperate ale doamnei director şi ale doamnelor profesoare. Există patru romane consacrate satelor bănăţene de munte, continuam eu raportul, dintre care ... În satul vecin, Cîrpa, a fost profesor Sorin Titel care s-a inspirat din viaţa ţăranilor cooperatori în cîteva schiţe...

Schiţe, schiţe, s-a strîmbat importantul personaj, sînteţi nişte leneşi! Îţi trasez dumitale sarcină, a spus enervat tovarăşul Ponici, ca pînă la vacanţă să scrii un roman despre... apoi către director: să dea drac să nu-l termine. Te fac răspunzător.

La drept vorbind, totul începuse idilic, în sat se ştia că sînt prieten cu cîţiva scriitori, că unul dintre ei mă vizitează, că public articole la o revistă de literatură. Devenisem suspect, dar nu numai eu, ci şi categoria asta fără o identitate clară (de ce, dacă tot scriam, nu mă ocupam de monta artificială, de curînd introdusă acolo?) Nici eu şi nici prietenii mei nu scriam despre montă! De ce nu vreţi să scrieţi, mă, despre montă, îmi mai aruncase, peste umăr, tovarăşul Ponici. Titel ăla a scris vreo pagină despre montă?

Nu mi-am dus la bun sfîrşit sarcina, fiindcă, desfiinţîndu-se raioanele, tovarăşul Ponici a fost mutat la Timişoara. L-am redescoperit responsabil cultural — pe linie sindicală — încercînd să afle, chiar şi de la mine, de ce nu scriu poeţii texte pentru brigăzi artistice. Unii scriu, i-am spus. Da, dar să scrie toţi. Să aibă normă. Nu mai era atît de energic, parcă şi pofta de a da indicaţii dispăruse (postul lui era acum neglijabil), dar încerca mereu să facă ordine! Se apucase să citească poezii, dar între poeziile descoperite ici şi colo şi textul de brigadă, preferinţele se îndreptau către ultimele: poeziile erau rupte de viaţă, nu se ocupau de probleme reale. Ce mai vor şi scriitorii ăştia, m-a întrebat la ultima noastră întîlnire, de ce umblă mereu cu capul în nori? **La ultima**, zic, fiindcă murise peste două zile, în plină zi, lovit de un camion; era încă energic, deşi nu era tînăr: mai avea puţin pînă la pensie şi aştepta cu nerăbdare pensia fiindcă voia să se lămurească de ce nu se ţin tovarăşii scriitori de lucruri serioase şi umblă cu capul în nori.

Realitatea zilelor noastre are cîteodată forma unui camion care poate distruge, într-o clipă de cumpănă, un important personaj al zilelor noastre. Fiindcă e cazul să mărturisesc aici, cu mîna pe inimă că, disciplinat fiind (sarcina e sarcină!) mă apucasem să scriu romanul acelui sat de munte. Dar dacă ceilalţi dispăreau mereu înghiţiţi de umbrele trecutului negru, un personaj ieşea mereu în prim plan vesel, voios, urmat de o cohortă de aghiotanţi şi de un stol de exclamaţii admirative: tovarăşul Ponici. Îi lăsasem chiar numele, nimic din ceea ce era legat de dînsul nu trebuia trucat. Mărturisesc că mă documentasem conştiincios — i-am meditat o nepoată care a dat la filologie —, am băut chiar (la **Groapă**!) o bere cu el şi cu doi dintre nepoţii săi, dar realitatea necruţătoare mi-a scos din scenă acest personaj în care îmi puneam toate nădejdile.

Iată, îmi spun acum, după ce recitesc aceste pagini, realitatea zilelor noastre poate lua, uneori, forma unui camion, alteori a unui tovarăş care dispare, chiar graţie supremei Cenzuri, din planul întîi al iubirilor noastre. Ne răpeşte un erou principal, un posibil cap de afiş al unei opere. Dacă tovarăşul Ponici s-ar fi bucurat de binemeritata pensie, l-aş fi invitat la o cafea, la o şuetă, aş fi aflat părerile lui despre lume şi viaţă. Căci — ce să mă mai ascund — visez să scriu romane inspirate numai şi numai din realitatea zilelor noastre. Dar chiar dacă tovarăşul Ponici n-a avut parte de o bătrîneţe lungă şi luminoasă, aş mai spune două cuvinte despre el. Era, aşa cum am amintit, gras (nu foarte), vesel (nu din cale-afară), îşi iubea familia. L-am cunoscut foarte bine nepoatele care se bucuraseră de înalta sa protecţie) şi în perioada sa de responsabil sindical, brigăzile din subordine. Voia neapărat premii pentru ele. Nu sînt sigur dacă alcătuise vreunul din textele lor (personal nu cred), dar în roman mi-aş fi permis această nevinovată licenţă: aş fi inventat texte de brigadă şi le-aş fi atribuit tovarăşului Ponici. Desigur, numai în spiritul numeroaselor indicaţii pe care mi le-a dat — în spiritul discuţiilor purtate cu dînsul, despre misiunea brigăzilor artistice. Paginile cele mai interesante ale cărţii mele — deocamdată abandonate — descriu o şedinţă de învăţămînt prezidată de eroul nostru (în vremea raionului) în care, cu ochii semiînchişi, Dînsul se face că ascultă cuvintele patetice ale participanţilor. Somnolează nu fiindcă e foarte obosit, ci fiindcă aceasta e ora obişnuită a siestei: somnolează retras în fiinţa sa, îşi închipuie că visul îl poartă... dar unde nu-l poartă... unde nu-l poartă? către huriile Islamului.

În **Lumea în două zile** romancierul promitea, pentru cărţile următoare, „un personaj din realitatea vie". Dar parcă numai Bălăiţă promitea? Mai toţi romancierii noştri importanţi au abandonat cîte un roman după volumul întîi, oprit la porţile prezentului. Care prezent există unde nu te aştepţi. Ca în **Prinţul Ghica** de Dana Dumitriu. Un mare roman e o sinteză, timpul lui **prezent** trece dincolo de procesul verbal pe care unii l-ar dori afişat la vedere. Cred în contribuţia romancierilor la îmbogăţirea... (...), e esenţială, dar să nu cerem „îmbogăţire" decît în cadrele artei româneşti. Dacă numărăm, azi, zece-cincisprezece romane importante, dacă există o sumă de romancieri activi, capabili de mari opere, putem conchide că „romancierii îşi fac datoria". Ar mai fi cazul ca reporterii, publiciştii, chiar sociologii şi istoricii să-i descotorosească pe romancieri de „sarcini". Ar mai trebui ca profesorii de literatură să-i înveţe pe elevii lor cum se citeşte un roman. Fiindcă dacă nu adresăm unui roman întrebările potrivite, acesta nu răspunde. Dacă nu ştim ce trebuie să solicităm romancierilor, vom crea false probleme momentului literar, şi aşa prea încărcat de lupte inutile, de polemici aberante şi de fraze convenţionale.

Vă răspund, sperînd să aveţi umorul de rigoare şi să nu mă suspectaţi de parabole şi pilde născocite tocmai pentru a evita un răspuns decis. Fiindcă, ştiind noi cu toţii cărţile care slujesc misia de cunoaştere, mai trebuie să adaug că fantoma personajului meu mă urmăreşte, din cînd în cînd, cu povestea şi uneori chiar cu camionul, dacă nu chiar cu întrebările pe care, atunci, mi le-a pus. Pe el nu l-a învăţat nimeni să citească o carte. N-a avut ocazia. Aş fi vrut să i-o ofer eu dar, vai, acum e tîrziu, mult prea tîrziu.

(1983 ?)

Post scriptum. Aceste pagini ar fi trebuit să apară în **Astra** în 1983. Redacţia revistei m-a invitat să particip la un fel de anchetă despre „mutaţiile romanului". Articolul a fost respins de (probabil) Consiliul culturii, dar nu asta e important şi nu de asta îl public acum, după vreo şapte-opt ani.

Îmi amintesc că Sorin Titel, profesor la Cîrpa şi pe urmă la Caransebeş, îl evoca pe importantul funcţionar cu umor. E — sînt sigur — pitit prin opera lui. Aşa, prin vreun colţ de pagină. La sărbătoarea dezvelirii efigiei SORIN TITEL pe fosta stradă Lenin (acolo a locuit prozatorul între 1964 şi 1972 în atît de importanta — pentru noi — etapă a sa timişoreană) am evocat timpurile, locurile, personajele. Prea mulţi au murit. Şi buni, şi răi. Prea mulţi.

Să mai scriu că **efigia**, întru totul demnă de cel ce a fost Sorin Titel, e opera sculptorului Victor Gaga şi că a fost aşezată acolo prin eforturile şi bunăcuviinţa Societăţii „Sorin Titel".

Cornel UNGUREANU

Părintele Mihail Avramescu

(Urmare din pag. 6)

fotografii, mobile îmbătrînite, icoane, multă lumină. La intrare, m-am pomenit înconjurat de un număr indefinit de căţei, unii aproape civilizaţi.

Conversaţia a urmărit-o Doamna. Gracilă, rasată, cu aplicaţie literară, m-a întrebat de-o carte. Mi-a povestit, apoi, legîndu-se vorba, de tinereţea ei pariziană, şi-a amintit, în continuare, de o vacanţă petrecută, foarte demult, pe Guadelupa. Te aflai, deodată, în plin roman.

Pînă la el! Fiindcă nu era — cum s-a tot spus — un mare personaj literar-posibil, ci întruparea semnificaţiei aceluia. Poziţia i-o puteai defini încet, printr-o suită de delimitări: guénonizant, fără să fie guénonist, dogmatic dar nu habotnic, teolog şi nu filosof, preot, adică nu mirean. Radicalitatea, în ce-l priveşte, nefiind una a preferinţelor, ci a opţiunii, apariţia lui reprezenta o garanţie a posibilităţilor superioare de mîntuire.

L-am întrebat de toate, ştia orice. Chestionîndu-l asupra simbolicii culorilor, mi-a răspuns, trecînd, apoi, la mecanica astrală şi la ierarhiile cereşti. De-atunci ne-am văzut mereu.

Îndruma, după rînduială, cu amînări, alternînd toleranţă şi intransigenţă. Vindeca, pe oricine se lăsa, de literaturită şi îşi rîdea cu poftă de toţi cei care — fuduli şi spăsiţi totodată — umblă de colo, pînă colo, zdrăngănind din concepte. Vorba lui: „Ăştia mai lipseau!".

Din Jimbolia nu ieşea decît rar. Făcea, din cînd în cînd, cîte un drum la Bucureşti, să-şi vadă copiii. Cu unii din vechii prieteni mai purta, anevoios, corespondenţă. Printre ei şi cu Vasile Lovinescu. Acesta i-a comunicat odată că lucrează la o carte ce-ar fi urmat să se numească: *Sub cerul stelelor fixe*. Rostind titlul, Părintele s-a luminat. Apoi a tăcut îndelung. Avea, ca nimeni altul, ştiinţa, adînc creştinească, a comunicării prin iubire.

De la o vreme, a istovit trupeşte. Supleţea-i dinainte s-a preschimbat în fragilitate şi nu i-a mai plăcut să umble. Îşi părăsea din ce în ce mai rar fotoliul. Liniile feţei cedaseră din pregnanţă, eliberînd, astfel, încă mai mult, expresivitatea ochilor. Mîinile şi rîsul aveau un început de tremur. Statura — fusese aproape înalt — se adunase. Vorbea puţin, preferînd să asculte. Se întorcea, încet, în sine. Aparent, rămăsese la cele vechi: citea, se interesa neobosit de politică internaţională, istorisea anecdote. Dacă era întrebat, dădea, în ordine spirituală, răspunsuri esenţiale.

În 1981, primăvara, am plecat din România şi de atunci nu l-am mai văzut. În vara aceluiaşi an s-a prăpădit Sabina iar el s-a mutat la Bucureşti, la una din fete. Durerea l-a adîncit într-ale lui cu încă o treaptă. Deşi am auzit că după o vreme îşi reluase tabieturile, locuind acum într-o odaie în care concentrase, amintind în toate atmosfera casei din Jimbolia, nu cred că mai era acelaşi.

Trîndav la scris, cum sînt, i-am trimis, din Germania mai mult cărţi poştale. Într-o vreme, chiar, am schimbat numai telegrame, încîntaţi reciproc de soluţie. Din cînd în cînd, compuneam şi cîte o scurtă misivă, plină de remuşcări, promiţînd printr-însa o alta, mai încăpătoare, mereu amînată în care să-i istorisesc, pe larg, de-ale vieţii, de-aici. Îmi răspundea la fel. În decembrie trecut, însă am primit de la el o epistolă ce conţine următorul pasaj: ... „nu e cazul să presaţi timpul spre a-mi scrie o scrisoare cuprinzătoare, oricît m-ar bucura, oricînd, o atare surpriză. Mai regretabil în această ordine de idei, e faptul că, întrucît mă priveşte, nu cred că aş mai putea scrie vreodată o astfel de scrisoare. Pricina: acest cuvînt dezabuzat, hodorogit, răsuflat (care aproape că nu mai spune nimic): OBOSEALA. Mi s-a instalat în cap şi în oase, încît uneori amîn nevoia de a bea cîteva înghiţituri de apă, numai la gîndul să întind mîna pînă la paharul de pe măsuţa de alături. (...) Prin urmare, pot spune că e de mirare performanţa de a fi scris aceste vreo 50 de rînduri — aproximativ numărate. Aşa stînd lucrurile, în pura simplitate, cer iertare pentru toate — şi pentru încheierea la care sînt nevoit acum".

noiembrie '84

Livius Ciocârlie

FRAGMENTE DE JURNAL

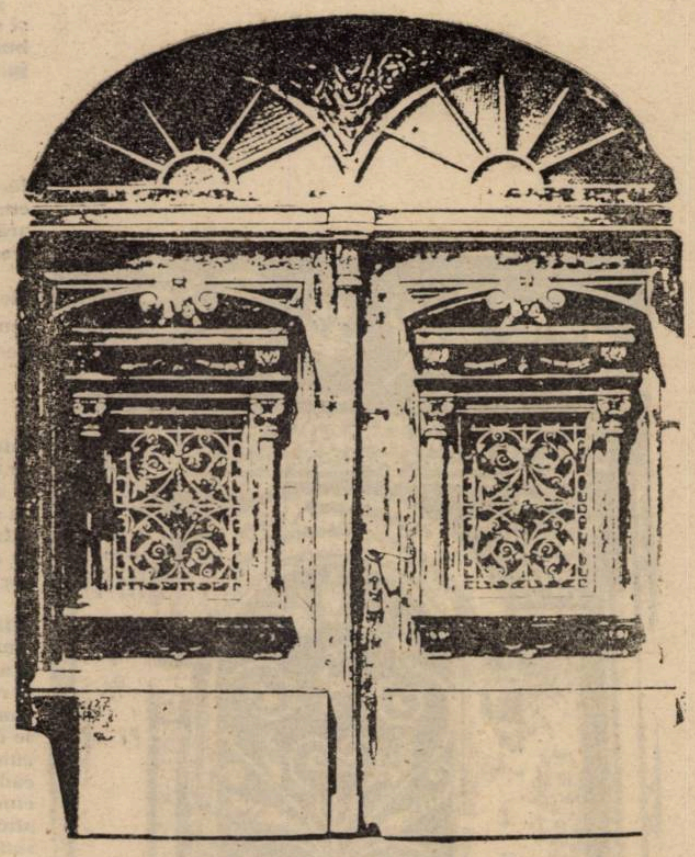

Lapte, pîine. Cald. Primele cursuri. La primul, întîia oră bună, a doua slabă; la al doilea, încep confuz, intru în idei improvizate, pe care nu le stăpînesc, a doua oră mai bună. E aproape arşiţă cînd ne întoarcem acasă. Dorm mult, foarte obosit. Vreau tot mai mult să mă retrag, să lucrez ce-mi face plăcere. De viaţa literară, se confirmă, m-am plictisit. N-am înţeles dacă în simplitatea mea e ceva mai autentic, nu în zona unde se naşte literatura, acolo alţii sînt mult mai adînci, sau pur şi simplu nu sînt ca ei, nefiind artist, fiind deci mai egal cu mine, ei trăind cînd într-o lume de carton, cînd în una la care n-am acces. Oricum, e bine să nu insist. Spre dimineaţă mă visez iar într-o cameră pe unde se circulă, de data asta cu o tînără femeie, aproape o fată, pare să mă cunoască, însă cu datele din vis, unde sînt cu totul altul, conversaţia nu se leagă (chiar cu totul altul nu par să fi fost), mă simt stingherit în pijama, vorbesc prea fabricat, aproape treaz.

Stele cînd mă duc după lapte, peste zi temperatura trece de treizeci de grade, la facultate profesorul tot mai iritat cînd trebuie să ia hotărîri. Ore acceptabile, servici la catedră pînă la două, la trei mă duc cu Feri la tenis. E foarte cald, eu foarte obosit, sufăr pe teren, fac o pauză lungă pînă se potoleşte căldura şi mai joc un set, cumplit de slab, sîntem conduşi şi aproape am pierdut, dar Feri, dîrz de mă şi sperie, continuă să creadă că nu pierdem şi într-adevăr cîştigăm. Seara ne ducem la Puşa, sărbătorim avansarea, beau vin care mă toropeşte, ne întoarcem la miezul nopţii, dorm pînă la opt şi ziua începe prost.

Mă scol deci tîrziu, dimineaţă stricată, scriu totuşi despre fata primarului Solderer, mai bine zis transcriu din Schiff modificînd uşor, numai atît cît, zic eu, să capete stil. Răsfoiesc un jurnal vechi şi îmi spun că e necesar, pentru cazul că jurnalul s-ar putea publica vreodată, să precizez: tot ce se afirmă aici despre unul, despre altul este sincer, dar poate să fie eronat. Mă duc în cămaşă la facultate, e foarte cald. Scurtă şedinţă inutilă, fac schimb de cărţi proprii cu T.L.B.-ul, stăm unul lîngă altul şi scriem dedicaţii, se nimeresc aceleaşi cuvinte. Ar trebui editate aceste producţii monumental de stupide care sînt dedicaţiile schimbate între ei de scriitori. După masă văd meciul cu Ungaria, ungurii se apără dîrz ca Feri, nu pierd nici ei. Citesc scrisorile lui Rebreanu, anoste, cîteva pagini din Eliade, cîteva din Reverzy şi ultimul eseu al lui Barthes, despre Stendhal, superb. Adorm greu, în vis mă duc cu studenţii la Oradea unde sîntem invitaţi, intrăm în clădirea nouă a institutului, ţipenie, doar Ţoaţi trece prin hol la un moment dat, formez la nesfîrşit numărul rectorului, în minte cu fraza pe care vreau să i-o spun, dar nu răspunde şi aşteptăm mai departe pînă mă trezesc.

Nu mă duc după lapte, progresez brusc cu lucrul, e una din zilele cînd înaintează de la sine, altfel decît proiectasem. Dacă merge aşa, termin volumul de eseuri în trei zile. Dimineaţa senin, pînă se scoală Alexandra ca să plece la tenis începe să plouă zdravăn, după care se face frumos, pentru Alexandra prea tîrziu. Mă duc la Pintilie să-l văd după boală, n-am fost poate de un an. S-au extins cu o cameră, mare, luminoasă, dînd spre lupoaică. Vorbim bine, mai ales despre Andrei, însă nu ne încălzim. Probabil îmi reproşează că i-am evitat dar, bine crescuţi, nu spun nimic. T despre doamna Prexl, mîna ei umflată după operaţia de astă primăvară şi altă operaţie acum şapte ani. Ar fi groaznic şi pare plauzibil. T pleacă la un prînz dat de doamna N. de la secretariat, ieşită la pensie de cîţiva ani. Soţie de medic, casă opulentă. Filologii cam beau, T se întoarce plictisită de conversaţia lor. Eu, ca decan. Cînd erai dumneata prodecan. Între timp telefonează Tudor Ţopa să mă laude pentru carte. Ascult ce-mi spune şi nu ştiu ce să zic.

Ajung la lapte în ultimul moment. Trebuie să mă scol iar la cinci, altfel nu fac nimic. Stau toată ziua în casă, nici nu mă barbieresc, lucrez, dar slab. Vremea e schimbătoare, senin şi ploaie în aceeaşi zi. La cină, Corina, ca să-mi facă plăcere, povesteşte despre o colegă care mi-a citit cartea, ca şi părinţii ei. Se grozăveşte puţin spunînd că ea n-a citit-o. Încerc s-o învăţ să fie mai delicată, fiind eu însumi grosplan. Plînge şi nu ştiu cum s-o împac.

La lapte, coadă pînă în fundul magazinului, stau şi la pîine, n-am bani potriviţi, nici nu găsesc decît cornuri, le plătesc triplu, acasă sînt nervos, ora mai bună de lucru s-a dus şi mi-a pierit cheful, e o zi stricată de la început. Totuşi lucrez, cu spor mediocru, sînt nori, nu plouă, mai tîrziu se limpezeşte. Seara dăm ceasurile înapoi. Noaptea sînt în trenuri, ca de atîtea ori, dar şi afectat pe lîngă Todor Jivkov care îmi povesteşte că în 1909 românii din Timişoara aveau un partid prosîrbesc.

Din cauza modificării orare, cînd mă trezesc la şase a început să se lumineze. Zi frumoasă, albastră, fără arşiţă. Lucrez bine şi închei capitolul despre Florin Mugur. Odată cu el, cel puţin aşa sper, termin şi cu critica literară. Cînd îi spun, Corina mă întreabă şi ce ai să faci? Literatură, zic. Literatură, tu? fugi, măi, de aici! Cînd îi spun Alexandrei, la prînz, e şi T de faţă. Alexandra întreabă ce înseamnă asta. Înseamnă că nu mai vrea să fie respectat. Deci, ca să zic aşa, un început laborios. Seara vine familia G. de la Deva. Au fost astă vară la Paris, mi-au adus să citesc un Orwell. Nu prea avem ce vorbi şi vizitele nu-mi plac, însă îmi plac oamenii care te caută cînd nu mai au nevoie de tine. Nu prea e un obicei românesc şi nici nu sînt români.

Mă scol la cinci. Peste noapte a plouat. La şase fără douăzeci sînt la lapte. Am vreo optzeci de inşi înainte. Mă plouă uşor. În faţa mea, un domn cărunt explică de ce s-a ajuns unde s-a ajuns. Respinge teza că unii şmecheri iau prea mult din toate şi nu rămîne pentru ceilalţi. Cine vine, se aşează la rînd, care a crescut mult în spatele meu sau se duce în faţă unde s-a făcut buluc. La şase nu se deschide. La şase şi zece se aude că laptele nu se dă în magazin, se dă în curtea din spate. Alergăm într-acolo, cînd ajung am cam o sută de oameni înainte. Coada s-a format între camionul care a adus marfa şi lăzile de gunoi. Mirosuri grele. Cînd porneşte camionul, oamenii se reped şi cuprind navetele cu lapte din două părţi. S-a făcut şase şi douăzeci. Ar trebui să stau cam o oră şi să mă îmbrînceso. Cu un sentiment de acută vinovăţie, renunţ. Mama, plecată mult după mine, se întoarce cu lapte. Mă simt caraghios şi inutil. Gîndul să bat la maşină înainte de curs tîmpeniile despre Lamartine îmi dă ameţeli. T nu fumează de cîteva zile, ceva nu i se pare în regulă la plămîni. Alexandra mă întreabă ce să facă, să se scoale sau nu pentru tenis. Ştiu şi eu ce să-i spun? Sînt nori, dar nu plouă. Dacă-i spun să se scoale, plouă sigur,. Se scoală. Să vedem cum o fi. Plouă bineînţeles. Tulburat, bat o pagină la maşină cu atîtea greşeli încît va trebui s-o refac. Pornesc spre facultate. În parc, Corina cu un coleg care pleacă la armată. Ca să nu-i stingheresc, o iau pe marginea dinspre Bega. În apă, aproape de malul celălalt, ceva, un corp, parcă negru, nu se vede bine dacă e om sau animal. După cîtă lume s-a adunat, pare să fie om. Merg mai departe şi de pe pod, unde s-a strîns alt grup, văd, trasă la mal, o femeie tînără, întinsă pe spate, cu rochia ridicată mai sus de genunchi. Are picioare albe, lungi, frumos formate. Mîinile i-au înţepenit într-o poziţie nefirească. Curs foarte slab într-un amfiteatru de jos. Ploaia bate tare în pomii din curtea interioară şi în bazin. La douăsprezece, şedinţă la senat, cu avansaţii. Sîntem patrusprezece, de la matematică, de la fizică şi de la noi. Discursuri primitive. Rectorului îi pare rău că lucrurile s-au tărăgănat atît de mult. Nu s-au tărăgănat, îl corectează secretarul de partid. Durata mai lungă a fost din exigenţă. Nu-i un secret pentru nimeni că dosarele au fost avizate la Comitetul Central. După şedinţă rămîn ca să ne înţelegem ce facem cu banchetul. Cei mai mulţi se scuză şi dispar, rămînem cinci. Urcăm în cabinetul lui Ţâra, la decanat. Lungi parlamentări. Pe cine să chemăm. Să fie şi cutare, sau numai cutare, să avem invitaţi şi de la catedre sau numai din conducere. Unde şi cînd. Nu prea ne lămurim. La două, altă şedinţă, pentru plecarea la cîmp. Conduce Ţâra, noul prodecan, care trebuie să ne spună ce avem de făcut. Nu ştie nici el. Nu ştie cine unde merge, nu i s-a comunicat de la rectorat. Rectoratului nu i-a comunicat comitetul de partid. Comitetului de partid, comitetul centrului universitar. Centrului universitar...

Dincolo de cuvînt

INUL ŞI CĂMEŞA

Aşa se cheamă o „povestire didactică" a lui Ion Creangă, dar nu despre ea va fi vorba, ci despre un derivat din **in**, anume **iniţe**, făcut cu sufixul **-iţe**, care, fără a se rîndui printre cele mai productive, a dăruit lexicului românesc vreo 70 de formaţii cu sens local-colectiv, cum sînt: **alunişte, frăsiniţe, goruniţe, porumbiţe, prunişte, stejăriţe.** Şi chiar: **tutuniţe.** De la un caz la altul, ele concentrează expresii analitice cum sînt: „pădurice de aluni", „livadă de pruni", „codru de stejari" „teren cultivat cu porumb" ş.a.m.d. Alte derivate cu **-iţe** pornesc de la termeni regionali: **barabuliţe** şi **crumpiţe** (din **barabule**, respectiv, **crumpene** „cartofi"); apoi **cucuruziţe, mălăiţe, păpuşoiţe** (din **cucuruz, mălai, păpuşoi**, sinonime pentru „literarul" **porumb**). În fine, foarte pitorescul **curechiţe**, extras din **curechi** „varză". De reţinut amănuntul că toate sînt accentuate pe silaba penultimă.

Eminescu, în schimb, a recurs numai la acele derivate cu **-iţe** în alcătuirea cărora accentul, cruţînd sufixul, loveşte rădăcina. Scrupulele lui par a fi fost de natură acustică. În această situaţie se află **rariţe** (din **rar**), notabil şi prin faptul că sufixul se nuanţează sensibil, derivatul denumind un „ungher de pădure unde copacii sînt **rari**". Limba noastră veche şi populară dispune de sinonime, derivate din aceeaşi rădăcină, unul mai pitoresc decît celelalte: **răret, rărime, răriş, răritură.** La Eminescu, **arinişte** şi **iniţe** (derivate din **arin** şi **in**), păstrîndu-şi valoarea spaţial-colectivă, sînt accentuate pe rădăcină, adică pe silabele **-ri-** în **arinişte** şi **i-**, în **iniţe.** În cele ce urmează termenii amintiţi vor fi ilustraţi prin citate eminesciene, însoţite, la nevoie, de scurte comentarii.

Rariţe se iveşte în descrierea peisajului nocturn, cu care se deschide **Scrisoarea IV**, unde un romantic castel „Se înalţă în tăcere dintre **rariştea de brazi**". Cuvîntul revine într-una din cele mai melodioase alcătuiri ale liricii eminesciene: „Tînguiosul bucium sună, / L-ascultăm cu-atîta drag, / Pe cînd iese dulcea lună / Dintr-o **rariţe** de fag" (**Lasă-ţi lumea...**). Eufonia strofei, melodicitatea ei insinuantă se întemeiază, între altele, pe „potrivirea", pe „armonizarea" vocalelor sub accent în grupuri gramaticale unitare: **búcium súnă** (subiect + predicat), **dúlcea lúnă** (atribut adjectival + substantiv), **rárişte de fág** (substantiv + atribut substantival). Fenomenul caracterizează şi aceste versuri ale lui Topîrceanu, dintr-o frumoasă baladă... tristă: „vin' cu mine să ne pierdem în zadar / Printre galbenele **rărişti de stejar**". Determinantul e, acum, altul (**de stejari**, iar substantivul nostru — la plural (**rariţi**).

Arinul — din al cărui... „trunchi" lăstăreşte derivatul **arinişte** — este evocat de Eminescu, în antumele sale, o singură dată, dar strofa nu se uită: „Peste vîrfuri trece lună, / Codru-şi bate frunza lin, / Dintre ramuri de **arin** / Melancolic cornul sună". Poate nu va fi inutil să amintesc un crîmpei călinescian în care autorul **Istoriei**... caracterizează „copacii" dilecţi ai lui Eminescu: „**arinul** păduratec sălbăticeşte priveliştea, aruncînd asupră-i o brumă cinegetică" (ed. 1941, p. 406). Cît despre derivatul **arinişte**, la forma lui nearticulată de plural, poetul îl retrage în poziţia privilegiată a finalului de vers, într-o strofă din **Povestea teiului.** Eufonia unei rime „plină" (**arinişti-linişti**) — posibilă numai prin retragerea accentului de pe sufix (**işte**), pe rădăcină (**arín-**) — se asociază, iarăşi cu meşteşugita armonizare şi întreţesere a vocalelor sub accent, cu urzeala deasă a consoanelor nazale (**n**) şi lichide (**l**): „Sara vine din **arinişti**, / Cu miroase o îmbată, / Cerul stelele-şi arată, / **Solii dulci ai lungii linişti**". Rostirea unor atare versuri cată să se săvîrşească alene, cu tărăgănări ale silabelor accentuate, cu învăluiri ale „viersului" pînă aproape de „cota" scăzută a şoaptei...

Iniţe se iveşte în **Scrisoarea II**, prilejuindu-i poetului constituirea altei rime „pline": **linişti-inişti**, care acoperă întregul corp fonetic al celor două cuvinte, cu excepţia sunetului iniţial (**l**) al celui dintîi: „Scîrţiirea de condeie dădea farmec artei **linişti**, / Vedeam valuri de grîne, undoiarea unei **inişti**". Plenitudinea, bogăţia rimei (**linişti-inişti**) — în care predomneşte cu o agreabilă, parcă voită monotonie, aceeaşi vocală: **i** — în alianţă cu aliteraţiile („Vedeam valuri verzi...", „undoiarea unei **inişti**") şi cu întrebuinţarea verbelor la imperfect (**vedeam, dădea**) — ca timp procesual al trecutului, dar şi al „repetării" unor acţiuni în trecut — toate acestea sprijină, ca elemente stilistice convergente, evocarea nostalgică a adolescenţei, zvonirea molcomă a amintirilor: „Vai! tot mai gîndeşti la anii cînd visam prin academii...".

Rima eminesciană **linişti-inişti** şi-a însuşit-o şi Blaga, în **Noapte de mai**, cu observaţia că ea se întrupează nu numai „vertical", ci, în planul vizual, şi pe „orizontala" ultimului vers: „Toate îşi răspund prin **linişti**. / Pitpalac îşi spune vrerea / pitpalacu-din **inişti**. / [...] doar prin **inişti** cele **linişti**". Din pricina foşnetului aproape indistinct al sunetelor, pare-se că versul final abia se mai aude...

G. I. TOHĂNEANU

OCTAVIAN DOCLIN

FRIGUL

Se bucură de notorietate
poate intra pe fereastră
cum în măduva oaselor
citeodată te întrebi
de ce fiii tăi pleacă la cinematograf
îmbrăcîndu-se pe întuneric
nu poți răspunde nu ai nici de ce
cît timp mîinile lor caută șiretul de la pantofi
cu gîndul că o antenă cumpărată
rezolvă imediat imaginea ochilor
mamei lor prin care ei se revăd
atît de albaștri atît de albaștri
ca la început.
(acum alianța rezolvă nocivitatea ideilor)

PREA FRAGIL

Pe talgerul bucuriei apasă eroarea
prea fragil devine în fața ispitei dezechilibrului
prea fragil față în față
cu presiunea diamantului
care taie flacăra sticlei
precum vîrful piramidei pielea timpului
de sub care se scurge limpede
pe ochii deschiși ai faraonului
nepăsarea poetului
(adică : sîngele lui albastru).

NUMAI TREI GENERAȚII

(peisaj doclinian)
Azi, băiatul meu cel mic
îi citește pe greci,
Eu învăț d u p ă el, Elada.
Azi, băiatul meu cel mare
gîndește triunghiul.
Eu învăț î n a i n t e a lui. Triada

Cineva doarme în nestinsele ape.
Eu, acum, purtînd mîna mea
în mîna m a m e i mele, scriu

JOCUL

aseară a trecut pe la mine moartea
provocîndu-mă la o partidă de pocher
(afară ploua în casă era întuneric)
odată jocul început ne supravegheam mișcările
la lumina intermitentă a fulgerului
suficientă totuși să observ cum adversarul miza pe o carte
ascunsă inabil în mîneca stîngă) :
tip — și simții cum un șarpe îmi trece peste picioare
venind tocmai din ascunzătoarea lui din bibliotecă
pas paról — și mîna îmi îngheța în aer
ca inelele din trunchiul copacului
blaint — și lumina orbitoare a fulgerului
îmi desprinse varul de pe ochi
care zornăie pe masa mai tare ca banii

noaptea era pe sfîrșite moartea plecase
iar eu acum după ce am trăit și transcris toate acestea
ca un sărut ce se retrage obosit și discret în colțul buzelor
plec să mă culc în interiorul poemului
închizîndu-i toate ușile
și spunîndu-vă sincer și bine dispus
bună dimineața odihnii mei
jucați în numele meu revanșa

POEM RAPID (CU DETALIU)

memoria căzînd verticală
fără zgomot
cum degetul
arătînd spre ușă —
tresărind

(detaliu al unui tablou
semnat de un pictor
necunoscut)

I

între semnul punct și semnul vertical locul
să te odihnești de bunăvoie aici
și să aștepți să cadă pe umerii tăi semnul punct
ca o ghilotină
între semnul vertical și semnul punct locul
ca o dunăre printre malurile căreia curge
aer gri

(i I-realitate)
astfel între cele două semne se înalță
cîmpul imaginar al disputei
dintre orgoliul destinului irepetabil
și realitatea reală
cum între ochii vulturului
se înalță lacrima veche a porumbelului
cum între inelele cu care este legat trupul furnicii
cade cenușa zeilor noștri incinerați
cum printre palmele lipite una de alta ale bunicii
alunecă în palmele mele
sudoarea gloriei postume a sîngelui tatălui meu
deodată cu semințele de cînepă
pentru alte fuioare
astfel între semnul punct și semnul vertical
se întinde locul real al hotarelor mult ascunsului ținut Teopia

(i I-realitate)

SFÂRȘIT DE POEM

... chiar dacă înlocuiești poemul
cu o privire fixă
pe hîrtia albă
chiar dacă tresare
precum apa sub gheață
ierarhică nuanțată igienică
fals descriptivă mîna
chiar dacă ea tocmai acum
pune între ochii bufniței punct
chiar dacă nu se mai sfîrșește
fidelitatea
lunetistului

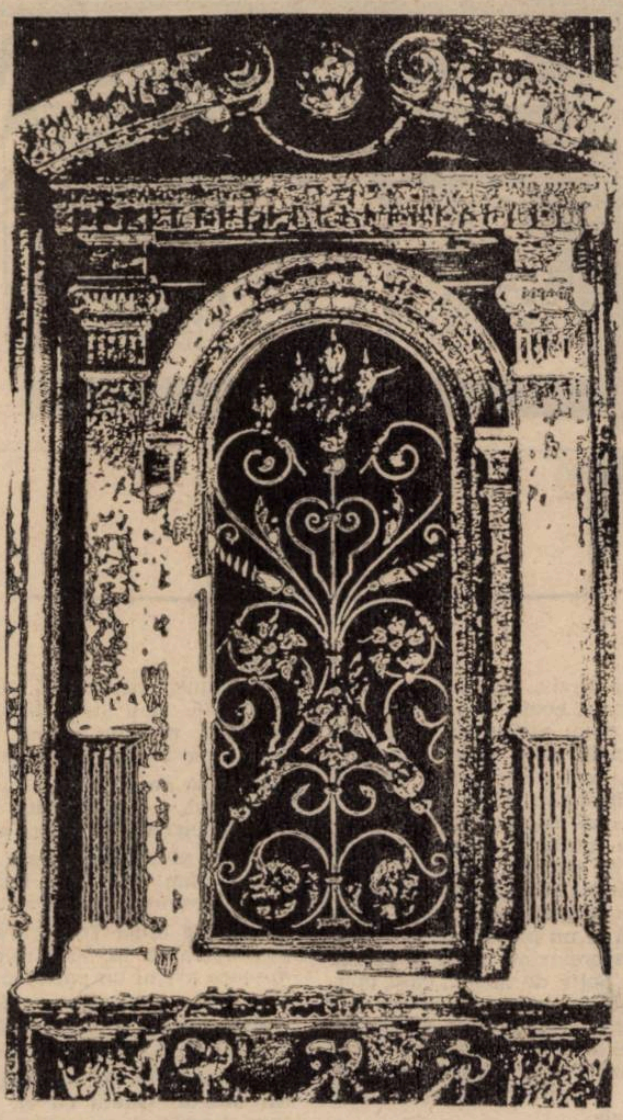

Simona-Grazia Dima

CASA

Preacălătorule, nu uita,
casa e locul unde te rătăcești întîi,
hoinărind nebunatic prin ea,
fiindcă nu vezi uriașele ei aluviuni
care se adună viclean.
În spațiul ei roșietic
razele se-ndoaie de strălucire,
capetele se taie singure.
Întîi să cerni vinele de strălucire și neliniște
ale casei tale, faldurile sufocante
în care, nepăsător, ai învelit-o,
culorile ei îți sînt (îți par) atît de cunoscute
încît fac ape cu totul nesigure
care te-ar putea ține prizonier înecat mii de ani.

ÎNTÎMPLARE ÎN DEȘERT

Ai așteptat certificatul din depărtări,
să valideze frumusețea florii de lîngă tine.
Neconvins, cu inima ticăind metalic,
stăteai în mijlocul deșertului,
cu obrazul mușcat de vînturi,
înverșunat în neîncredere.
Păsări cu aripi de beton
îți aruncau în ochi nisipul incius.
Noaptea, pe nesimțite, floarea plecă
și își găsi o casă.
Nimeni nu sosise să te învețe iubirea,
ai avut preaplinul și n-ai știut să bei.
Și acum era prea tîrziu,
îți mai rămînea doar o nouă viață.
Apoi dimineața te fărîmiță
în malaxorul ei de oțel.

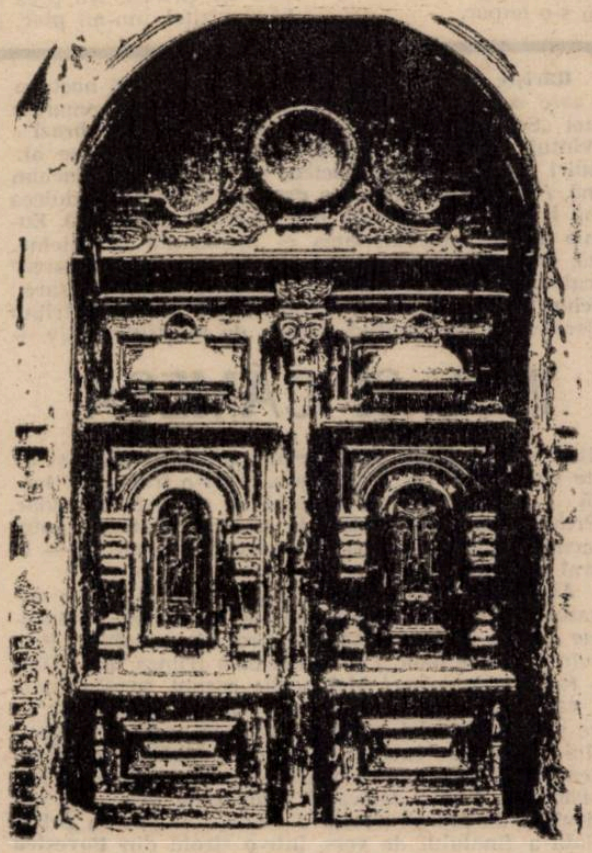

CERTAȚI DE COPIL

Nu mai amestecați aici atîtea trupuri,
spuse copilul jignit.
Lăsați glasul cărții să vorbească
și stingeți focul acela înecăcios.
Nu mai întîrziați ! Opriți mașina de iubit care fîrîie,
arătați-le drumul oamenilor încărcați de desagi,
despovărați cărarea, lăsați glasul cărții să vorbească.
Și mai terminați cu schimbul acesta de saci plini
și de obiecte mici, obscene, de aur,
secerați acest vînt umil și inteligență difuză
care durează zidiri peste cei adormit, adăugă,
apoi se mulțumi să miroase o floare
în timp ce mileniile ardeau cu pocnet de castane coapte

CONTRATIMP

Picioarele unui trup dispărut
tropotesc prin cetate,
vai, chiar acum, cînd toți și-au aflat liniștea,
cînd de sute de ani trupul fatidic fusese îngropat
de strămoșii lor, da, abia acum începe sfîșierea,
maratonul vînăt de pietre și colți,
tocmai acum, cînd trupul cel rău și bătrîn,
obosit de viață, se lasă cu plăcere, tihnit, în pămînturi
și băștinașii aceștia neștiutori prînzesc la amiază,
cu mare vorbă și chiot, boltiți de frînzare,
în orașul moșilor lor, pe care ei cred că-l cunosc.

SILABA

Am vrut să văd silaba aceea,
să înțeleg de ce era gura copilului plină de miere.
El m-a luat de mînă și m-a dus peste dealuri.
Am văzut-o : era o fineață scăldată într-o lumină tradafirie
ținută în viață de privighetori,
și un izvor ieșea mirat din pămînturi,
udînd locul cu duioșie.

Teatru

DUPĂ MIEZUL NOPȚII, DESPRE MONSIEUR SONGE, CU DL. JACQUES SEILER

Este trecut de miezul-nopții și ne aflăm la capătul recepției oferite de Centrul Cultural Francez, prilejuită de vizita la Timișoara a companiei pariziene „Théâtre aujourd'hui" cu spectacolul **Monsieur Songe** de Robert Pinget. Pe un fundal de **brouhaha** ușor iritant, d-l Jacques Seiler, directorul companiei, regizorul și unul din interpreții piesei, răspunde cîtorva întrebări. Domnia sa este un nume în cinematograful și teatrul francez și, pînă să vorbim despre **Domnul Vis** ori **Domnul Visează**, cîteceva despre litere. Cele franceze, evident. Îi pomenește pe Roland Barthes, Boris Vian, Samuel Beckett (Editions de Minuit) și, evident, Robert Pinget. Cîțiva — prieteni. Toți cunoscuți. Apoi, despre artist ca **métèque.** Zic : Georges Moustaki. Zice : ne știm din anii '50. Am făcut curse de motocicletă împreună. Și cu piesa asta cum e ?

— Ideea a venit în urma lecturii romanului **Monsieur Songe.** Pinget nu mai scrie teatru de vreo zece ani, este un autor rar. Acum șase ani, cînd i-am citit romanul, m-am entuziasmat și mi-am zis : voi pune pe scenă asta. Problema era ca, în carte, Monsieur Songe se disimulează chiar în spatele personajului care este el însuși. Un alt EL pe care îl privește acționînd. Ei bine, problema asta a rezolvării chestiunii a durat mai mult, i-am vorbit lui Robert despre intenția mea și el mi-a zis doar atît : bine. Ne cunoaștem de mult, i-am mai jucat o piesă. A durat mai multă vreme, eu jucam în alte piese, și într-o zi, cam după trei ani, mi-a venit ideea că trebuie să fie doi actori. Ei bine, încep să lucrez, bat textul la mașină și mă întîlnesc, într-o seară, la un restaurant, cu Robert Pinget. Mă ascultă, îi explic cum văd decorul etc. etc. și, la sfîrșit, zice : Nu, e imposibil ! Am fost foarte dezamăgit. Chiar trist. Era miezul-nopții, ne despărțim și, pe la patru dimineața, sună telefonul. El era : Totuși, fă-o ! Asta e partea anecdotică. A urmat apoi munca propriu-zisă. Pentru mine, teatrul, teatralitatea decurg din text. Cred că ideea principală ar trebui să fie următoarea, anume că regizorii sînt niște intermediari între text și public.

Credeți, așadar, că regizorul nu trebuie să adauge textului ceea ce nu are ?

— Exact. Nu cred în relectura clasicilor. Ceea ce se află acolo aparține unei epoci : de la social, politic, gust, moravuri. A transpune într-o altă epocă acele date nu este fals în sine, ci creează un hiatus. Oricare ar fi lectura lui Hamlet, ea nu trebuie să fie complicată.

— Totuși, au existat lecturi strălucite ale lui Shakespeare, chiar în cheia limbajului politic modern. A lui Jan Kot ,de pildă.

— Jan Kot este chiar contraexemplul tipic pentru tot ce am spus, însă el este un caz excepțional. Și ce coerență are interpretarea lui ! Așa cum sînt și interpretările lui Peter Stein pri Strehler. O adevărată bucurie, aș zice chiar fericire. De fapt, asta e teatrul. Ceva dincolo de orgoliul personalității cuiva. Iar ceea ce face forța lui, a teatrului, nu este teoria, ci acea simplitate — foarte dificilă — care explică prin actor, decor, text ceea ce publicul așteaptă.

— Ce este Monsieur Songe pentru dv .?

— Monsieur Songe este o persoană fără identitate ce speră ca prin scris să dobîndească una. A trăit egoist, moare egoist, moare tot în egoism. O singurătate în toată splendoarea ei, poate solitudinea creatorului. Cum ați văzut, drama are și umor, un amestec ciudat de disperare și rîs. Pinget este maestru în asta. Ambiguitatea textului, a piesei produce tensiune. O stare între absurd, natural și derizoriu. Ca la Boris Vian (plus partea adolescentină), Queneau, Perec. Cred că arta e o formă a acestei libertăți.

Marcel TOLCEA

Cronică plastică

ARTĂ INTERBELICĂ IN BANAT

Această primă expoziție dintr-o serie dedicată artei interbelice — perioadă fertilă și diversă în plan intelectual și artistic — este structurată pe dihotomia dintre mentalitatea perpetuată de „belle époque" într-o societate prosperă, care cultiva arta ca pe un accesoriu plăcut al vieții și atitudinea de protest social, așa cum a fost ea formulată de un grup de artiști aparținînd structural și stilistic expresionismului.

Pentru societatea interbelică, ce munoștea o nouă și promițătoare prosperitate, arta plastică (alături de cea aplicată) devenea un accesoriu al vieții, însumînd sub toate aspectele plăcerea de a trăi. Neliniștea și morbidul simbolismului erau fie suprimate, fie deveneau inofensive elemente de decor într-o țesătură de „entrelacs". Pictura era de obicei orientată către intimism și senzualitate, precum în compozițiile lui Demian sau Botllik, în care interioare calde așteaptă tinere femei cuprinse de spleen. Forța constructivă și materialitatea se diminuează, pictura alunecînd către un decorativ care tinde să o transforme într-un fundal.

Sculptura își reduce dimensiunile, tinzînd să devină obiect decorativ, ca în creațiile lui Gallas, integrate aproape complet categoriei de „plastică mică". În cazul acestora tensiunile din cadrul volumului sînt adesea anihilate, forma căpătînd o fluiditate și o cursivitate ce contrazic materialitatea. Subiectele vizează categoria plăcutului, eliminînd excesul de trăire care ar putea aduce un plus de expresivitate.

Criza de încredere provocată de prima conflagrație mondială, crima morților și a mutilaților de război, de o proporție fără precedent la vremea respectivă, criza socială tot mai accentuată, au constituit în bună măsură premisele unui expresionism cu ecouri sociale. Maniera de lucru a expresioniștilor, trăirea intensă, paroxistică a unei emoții sau a unei stări tensionale, motive ale expresionismului se regăsesc în arta interbelică din Banat la Varga Albert și Iulius Podlipny. Dacă la primul artist impactul cu expresionismul are loc mai mult formal, în modul de a picta, dar și în obsesia autoportretului, la Podlipny el este deplin, atît în repertoriul motivelor, în intensitatea trăirilor, cît și în maniera de lucru, cu tensiunea extremă dintre alb și negru, dintre lumină și întuneric. Pentru Varga autoportretul este o modalitate de confesiune, exacerbînd conștiința propriei valori în contrast cu condiția socială modestă. În schimb, autoportretul lui Podlipny — temă constantă a operei sale începînd cu vîrsta de 18 ani și pînă în preajma morții, aproape de cei 90 de ani — îi prilejuiește reflecții de o tulburătoare adîncime legate de propria sa imagine, scrutată cu pătrundere în zona insondabilă a psihicului uman. Altădată artistul este bîntuit de viziunea stranie a întîlnirii propriului destin sub forma imaginii dublului său, deformat de trecerea anilor, viziune consumată într-o dureroasă izolare **(In atelier).** Temele sociale, lipsite însă de orice urmă de retorism, sînt cele care îl captivează pe Podlipny. Aplecarea către ființele neajutorate — infirmi, cerșetori, bătrîni — aduc o tensiune și o intensitate neobișnuită artei sale.

Acordată într-un mod original cu inspirația folclorică **(Iovan Iorgovan),** sculptura de tinerețe a lui Ladea a fost și ea marcată de expresionismul formei. Astfel, întreaga neliniște care îl definește structural pe artist este transpusă în materia ce freamătă la atingerea dălții, ca în **Autoportretul** său, unde frămîntarea, mișcarea convulsionată afectează volumul și agită suprafața.

Structurată pe această dualitate de opțiuni dintr-o multitudine de atitudini și manifestări artistice din Banat, expoziția de față punctează cîteva idei necesare pentru o percepere cît mai diferențiată a fenomenului artistic interbelic.

Ileana PINTILIE

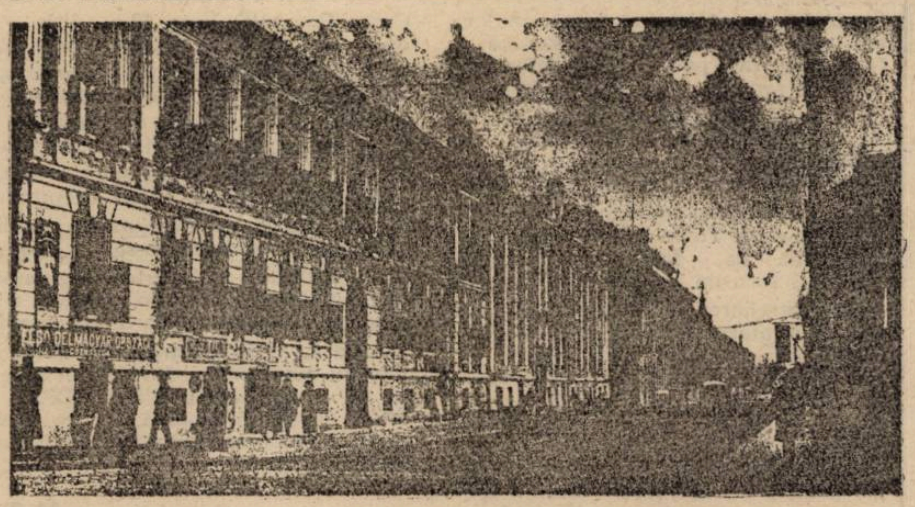

Semnalam în urmă cu o lună existența revistei „Danubius", create pentru a lega țările Europei centrale într-un dialog al culturilor. Suspendam atunci informația aceasta într-un spațiu alb ce lăsa loc dorinței de a ne racorda dialogului început la Viena și continuat la Budapesta și Praga.

Astăzi putem umple albul acestui spațiu gol cu materialitatea unei certitudini : dialogul este aici, la Timișoara ! „Danubius" invită la comunicare. nu doar ca aseptică „informație verbală" ce trece dintr-o parte în alta — cadril cu grațioase reverențe —, ci ca lucrare în altul, cu altul.

Sorina IANOVICI

Vă invităm să onorați cu prezența dumneavoastră lansarea revistei „DANUBIUS", editată de „Wiener Journal", care apare la Viena și Budapesta. Prezintă editorul austriac PETER BOCHSKAUL și redactorul-șef al versiunii maghiare TIBOR SZENT-GYÖRGYI. Întîlnirea va avea loc în Sala de marmură din Piața Sf. Gheorghe nr. 3 — Timișoara, marți, 2 iulie 1991, orele 19,30, și va fi urmată de o recepție.

UNIUNEA SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA — FILIALA TIMIȘOARA
REVISTA „ORIZONT"
REVISTA „DANUBIUS"

CORTINĂ PENTRU GHEORGHE LEAHU

Gheorghe Leahu a intrat în lume fără pavăză. Absența părinților i-a ascuțit sensibilitatea și simțul observației. Vocația creatoare a lui Gheorghe Leahu s-a întemeiat și a crescut dintr-un șir de neîmpliniri. Talentul lui Gheorghe Leahu, întîiul, a fost acela de a înfrînge o potrivnicie a lumii.

Nu s-a născut pentru a fi Făt-frumos. A intrat în teatru fără a a cere acest rol înseamnă a te dedica celorlalte roluri, în care victoria presupune o luptă de durată și în care înțelepciunea, consecutivă unei bogate experiențe, dă sens unei lumi, altfel fără sens. A fost gropar în *Hamlet* și Prospero în *Furtuna,* dar a fost Napoleon în *Madamé Sans Gêne* și Rege în *Regele moare.* Rolul vieții sale a fost Ianke din piesa lui Victor Ion Popa armoniza acolo, din unghiul îngrat al unei singurătăți inconfortabile, contradicțiile lumii acesteia. A jucat roluri de genii și de damnați, dar și roluri de Actor în piese sărbătorești, Au fost rolurile sale preferate fiindcă, înainte de toate, el a fost Actor.

Pînă către bătrînețe — dar ce cuvînt e acesta? n-a avut casă, familie. Totul era subordonat teatrului. Juca mereu. *Se juca.* Exista prin ceilalți : regi detronați, principi dezmoșteniți, filozofi famelici, etern pierzători pe scena necruțătoare a lumii.

A cunoscut teatrul din interior — devenise parte a ființei sale — și de aceea a știut să înțeleagă și să iubească adevărații creatori de teatru : actori, regizori, scenografi. A condus Naționalul timișorean în cel mai fericit deceniu al său, cînd a știut să-i aducă la Timișoara și să-i apere pe Marietta Sadova, Dan Nasta, și Elena Veakis ; a știut să susțină tineri extraordinari, în perpetuu conflict cu oficialitatea, ca Aureliu Manea. Într-un studio experimental au debutat, atunci, Sorin Titel și Paul Cornel Chitic, inovatori deloc plăcuți diriguitorilor culturali. În vremurile în care era el director au creat la Timișoara Dan Nasta, Ștefan Iordănescu, Mircea Marosin, Ovidiu Iuliu Moldovan, Vasile Crețoiu, Florina Cercel și atîția alții, nume de seamă ale scenei românești. Veneau să-i vadă, în pelerinaje care deveneau adevărate sărbători, Andrei Șerban, Radu Penciulescu, Radu Beligan, George Banu, Velantin Silvestru, unii legați de el printr-o pilduitoare prietenie.

A fost un remarcabil constructor de cultură. A părăsit teatrul după ce, grație extraordinarei sale vocații luptătoare, teatrul timișorean a devenit Teatrul Național.

Am spus că Gheorghe Leahu a intrat în lume fără pavăză. Acum trebuie să spun că a avut deasupra lui, mereu, steaua șansei. Și-a petrecut tinerețea alături de mari nume ale teatrului, oameni care l-au iubit, a fost conducător de teatru în cei mai buni ani ai culturii românești. I-a prins, mi se pare, pe ultimii. A ieșit din scenă atunci cînd instituția însăși începea să fie amenințată.

Avea harul de a povesti, de a lega relație. Știa să-i bucure pe ceilalți prin spectacolele p care, lîngă ei, le înscena. În ultimii ani scria povestiri despre lumea copilăriei sale. Multe pagini sînt memorabile, fiindcă Gheorghe Leahu avea un umor cald, o bucurie de a fi în lumea aceea, cu oameni simpli ca Take, Ianke și Cadîr, etern cîștigători și veșnic perdanți la jocurile mari ale unei civilizații deformatoare.

Era, și prin literatura sa, un spirit senin, unul dintre acele naturi omenești care dă sens lumii. Într-un oraș în care spiritele constructive sînt din ce în ce mai rare, Gheorghe Leahu rămîne de neînlocuit.

Cornel UNGUREANU

Top

Resurecția unui mit: JIM HARRISON

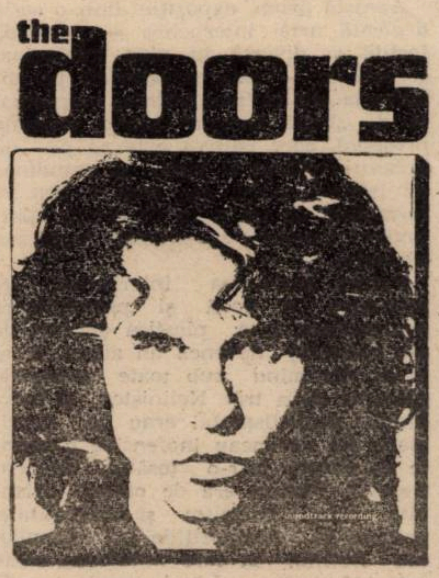

Fără îndoială că și fără premiera filmului **„The Doors"**, realizat de Oliver Stone în memoria lui **Jim Morrison**, legenda acestui artist polivalent ar fi reînviat. S-au scurs douăzeci de ani de la moartea celui despre care Lester Bangs, autorul unei complete istorii a muzicii rock afirma în 1976 că acesta poate fi considerat drept **unul dintre părinții rock-ului contemporan.**

Jim Morrison se naște la 8 XII 1943 în Melbourne, un orășel din Florida. Rămas fără părinți la o vîrstă cînd apar întrebările și setea de afecțiune, Jim va crește marcat de absența celor care, în mod firesc, ar fi trebuit să-i fie modele de viață, dar și ecouri la atîtea întrebări rămase fără răspuns. După absolvirea liceului, Jim se va orienta spre arta filmului, dar nu-și va termina studiile. În acest mediu îl va cunoaște pe Ray Manzarek, un împătimit muzician. Momentul de pe plajă în care Jim îi recită acestuia „Moonlight Drive" marchează actul de naștere al formației „The Doors", nume inspirat de cartea lui **Aldous Huxley : „The Doors of Perception".** Grupul (Morrison, Robby, Krieger, Ray Manzarek și John Densmore) demarează la Los Angeles în 1966, și nu 1967, cum greșit „informează" „Disco-Ghid-Rock", dar și alte surse de la noi. Un an mai tîrziu, cu sprijinul producătorului Jack Holtzman de la casa „Electra Records" apare primul album al formației, conținînd și piesa **„Light My Fire"**, devenită un imn al generației „Flower Power."

Momentul afirmării grupului coincide cu extraordinara înflorire a rok-ului american (mai cu seamă de pe Coasta de Vest : „The Beach Boys", „Mamas & Papas" etc, ce va impune, dincolo de modalitatea exploatării polifoniei vocilor, acel cîntec de idei, cu un conținut major, fapt care îi va asigura adeziunea maximă. Nu capriciile unui public dificil vor frîna elanul formației „The Doors" la scurtă vreme de la lansare, ci labilitatea și slăbiciunile, chiar inconsecvența lui Jim. Face abuz de droguri și de alcool, măcinîndu-și sănătatea, dar și prestigiul formației sale. Cîți dintre artiștii rock pot să se mîndrească cu un volum de versuri (și nu orice versuri), cuprinse în **„The Lord and The New Creatures"**, apărut în 1970, deci pe cînd autorul avea doar 27 de ani ? Colaborarea la scenariile a trei filme ne permit să credem că în alte condiții Morrison s-ar fi afirmat plenar în multe domenii ale artei. Ultimul an de viață Jim îl va petrece în Europa. Nutrea din copilărie o mare admirație pentru Balzac, Proust, pentru cîntecele lui **Edith Piaf**, pentru ambianța policromă a simboliștilor francezi. În 3 iulie 1971, la numai 27 de ani, moare în urma unui atac de cord survenit după consumul unei „overdose". Cei din anturajul său au declarat că în acea zi Jim a ascultat la pick-up toate discurile formației sale, insistînd pe **uThe End".** O premoniție ? Mormîntul său din cimitirul Père Lachaise din Paris a devenit de două decenii locul de pelerinaj a zeci de mii de tineri sau mai puțini tineri. Într-un interviu acordat revistei „Paris Match", Ray Manzarek își exprimă decepția față de filmul lui Oliver Stone, care-l descrie pe Jim ca pe un beți vulgar. „E drept că devenea uneori imposibil, că bea, dar Morrison era un om de o sensibilitate extraordinară. Bărbatul pe care l-am cunoscut nu apare pe ecran Nu-l interesau banii. Se mîndrea doar cu pantalonii săi de piele". **„Doors"** a însemnat și înseamnă în primul rînd **Jim Morrison.** Și ce este mai convingător decît faptul că după două decenii muzica, textele sale n-au îmbătrînit deloc ?

Petru UMANSCHI

Ochiu mortului

MITU LUI ROȘIIANU (ȘI INVERS)

Cînd citește d-l Mitu afli ce se întîmplă prin lume. El ne zice de una, de alta, cu voce gravă, profesionistă, fără schime, cum stă neamțu cu metabolismul după ce sorbi ca pe-o halbă nemțuțu comunist, ce mai aruncă în aer arabu, pe unde mai vine japonezu etc. etc. E îmbrăcat frumos, cu tricolor la cravată cînd orologiul ținutii o cere, politica adică pare că salută nu numai la venire, ci și la plecare. Marți seara, pe pildă, așa s-a comportat domnia-sa și, cînd să-și termine misia, a apărut brusc în imagine d-l Cornelius Roșiianu, șefu dumisale, care a făcut-o — să ierte doamnele — proastă impresie. Îmbrăcat ca de șrand, într-o cămașă cu mînecă scurtă, s-a repezit să ne citească el însuși o știre, iar apoi nu s-a lăsat pînă ce nu i-a încurcat de tot pe invitații emisiunii cu tot felul de întrebări, Iritarea din ochii colegilor a fost maximă.

Fals locvace, cu vădite incoerențe de logică, intempestiv, d-l Roșiianu este într-un moment de criză, dacă nu cumva s-o fi aflat — temporar — sub influența alcoolului. Ori, doamne ferește, a propriei mitologii.

NELSON

La fanion

DE LA NEVROZĂ LA NERVOZĂ ÎN FOTBALUL ROMÂNESC

1. Săptămîna trecută, Federația Română de Fotbal a dat un comunicat de-a dreptul fantastic. După ce și-a demonstrat asprimea în divizia C, s-a muiat brusc atunci cînd a fost vorba de Steaua ori Craiova, pedepsind cu asupră de măsură tocmai persoanele ce s-au ridicat împotriva corupției. Evident, cazul flagrant este d-l Ion V. Ionescu, domnia sa aflîndu-se în situația de a fi suspendat, ca antrenor timp de un an din diviziile B, A, tot acest timp neavînd nici dreptul de a antrena în străinătate. Poate că i se pregătește un post la națională ! Poate va funcționa director tehnic, după model apusean. Și dacă va fi director tehnic undeva, am toate motivele să bănuiesc că va fi la Poli. (Nu posed nici o informație în acest sens, avansez doar o ipoteză !) De mirare este însă că d-l Nicolae Secoșan, — cunoscutul crainic radio — nu a figurat pe lista pedepsiților, dacă tot este vorba să se ia măsuri aspre împotriva celor ce au îndrăznit să pună degetul pe rană. Toate au fost cusute cu o ață atît de fosforescentă, încît probabil forurile în drept nu vor să vadă. Întrebarea e de ce s-a procedat atît de în afara legii și a bunului-simț ? De ce s-a „amendat" doar o parte din cei implicați în trucarea meciurilor ? De cine și de ce se teme Federația ? Oare nu au fost clare mașinațiunile Stelei și Craiovei, ale Jiului, oare mentalitatea brucaniană a „stupid people"-lui prinde tot mai mult teren ? După asemenea „pedepse", în orice țară normală din lume ar fi ieșit un scandal imens. Oricum, nu se poate ca un subsistem, cum este fotbalul să o ia înaintea sistemului social și să fie el epurat de corupție ori strîmbătate. Un antrenor „provincial" ni se plîngea, zilele trecute, că un arbitru de divizia C nu se mai mulțumește, ca altădată, cu 4-5 mii, ci vrea mult mai mult. Ca să fie corect, domnilor !

2. Țineți minte : Nici o masă fără pește oceanic ! De fapt, nici o finală de Cupă fără Steaua ori Dinamo, nici un trofeu fără ele ! Și iată că, anul ăsta, nici Steaua, nici Dinamo nu a cîștigat vreunul din titluri, ba mai mult, finala Cupei României — a 53-a ediție — a opus două team-uri nebucureștene. Craiovenii au realizat eventul, cum se spune, la capătul unui meci pigmentat cu faulturi și nervozități, contestări și acuze. La 1-1, în debutul reprizei secunde, la o fază fixă, oltenii înscriu dintr-o poziție apreciată de tușier drept afară din joc. Centralul Crăciunescu validează golul, neconsultîndu-se cu colegul de la margine, gest perfect regulamentar. Au urmat contestări, faulturi dese, eliminări : Alexa, portarul băcăoanilor.

Așadar, pentru echipa lui Cîrțu a fost cel mai bun an din ultimii zece — să nu uităm, semifinalistă UEFA în 1983 ! — și, în toamnă, ea va începe drumul în Cupa Campionilor. Cu firma Philips alături.

M. T.

Alina Constănceanu

LECTURA

librăriile îți oferă zilnic un spectacol.
oameni căutînd liniștea pe rafturi.
tu treci și atingi cuvinte,
tramvaie galbene brăzdează orașul,
e vară, e soare,
sîngele curge liniștit.
închid copertele ce-ți ocrotesc drumul.
pe rafturi mii de vieți
așteaptă să fie trăite.
stai cuminte aici, mi-ai zis,
și eu am stat într-un colț al paginii.
prin mine trec înțelesuri ...

CONCERT PENTRU AMINTIRI ȘI VIOARĂ

sînt ceea ce sînt !
amintirile nu mai pot schimba nimic.
casele rămîn la locul lor.
țin strîns arcușul în mînă
și-l trec peste vasele mele de sînge.
mîna se întinde supusă,
strop cu strop trece ziua.
întunericul mă colorează altfel,
concertul se desfășoară lin,

Cabaret O.

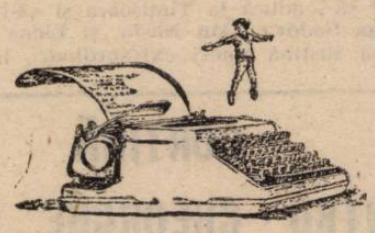

cutia mea craniană are rezonanță,
mîna se întinde supusă
și trec arcușul peste vasele mele de sînge
în sală nu e nimeni.
ultimul spectator n-a mai venit.
vioara stă inutilă
pe-un scaun ce cutremură.
sînt ceea ce sînt !
amintirile nu mai pot schimba nimic.
țin strîns arcușul în mînă
și-l trec peste sînge și nume.

RANĂ

statuie, și nici măcar marmură.
și de fapt atît de puțin din ce ești.
lumină întoarsă din drum
sub lovitura pietrei. aer căzînd.
absențe. statuia spartă-n bucăți.
și nici măcar marmură. nimic din ce ești.

UN MOD DE-AL CITI PE MANDELSTAM

„nimeni n-ajunge orb fără scop",
explici la întîmplare, bolborosind cuvinte.
(genele cum mă înțeapă și cum fierbe lacrima.
și poate nici nu-ți sînt util, noapte . . .)

CATHARSIS

și m-am gîndit că ar fi mai bine
să ne jucăm.
(cum se-nvîrtea electronul
în jurul inimii
și cum treceau firele electronice
prin vise
teleghidînd viitorul).
și m-am gîndit că ar fi mai bine
să ne vorbim
(cum în tribul acela
era omorît zeul
ce unea primul
două cuvinte).

(inimă și poveste.
și m-am gîndit că ar fi mai bine
să uităm).

(Urmare din pag. 5)

INSULA ŞERPILOR

împreună cu Basarabia, în stăpînirea vremelnică a imperiului ţarist, o echipă de topografi şi arheologi militari, condusă de căpitanul Kritzki, a descoperit pe insulă rămăşiţele templului antic, despre care vorbeau textele greceşti şi latine. Templul avea o întindere impresionantă ; forma lui era pătrată, fiecare latură avînd o lungime de 29,87 m ; înălţimea zidurilor în acea vreme era de 1,66 m. Un zid de la nord spre sud împărţea templul în trei părţi egale. În una din aceste încăperi, conform mărturiilor lui Filostrat, se afla cîndva sanctuarul lui Ahile. Menţiunea scriitorului antic se confirma printr-o placă descoperită pe insulă care purta următoarea inscripţie : „Menestratos Olbiopolitanul a ridicat o statuie lui Achille". Templul şi construcţiile Leucei amintesc de vechea arhitectură a grecilor, numită „ciclopiană" ; zidurile erau alcătuite din blocuri mari de piatră, uşor fasonate, unite între ele, fără ciment. Resturile unor ornamente indicau faptul că templul era, cel puţin parţial îmbrăcat în plăci de marmură. S-au mai găsit şi resturile altor construcţii ce puteau servi pentru adăpostirea pelerinilor veniţi aici să se închine la altarul lui Ahile şi să-i aducă ofrande rituale, aşa cum reieşea şi din scrierile filosofului Maxim din Tyr : „Achille locuieşte în insula din dreptul Istrului, în Marea Pontică, în templul unde sînt altarele lui, şi de bună voie nimeni nu călătoreşte acolo, decît să aducă jertfe ; făcînd sacrificii intră în templu".

În antichitate, Leuce se numea şi **Achillea**, de unde a provenit, probabil, şi numele braţului Chilia şi denumirea vechii cetăţi româneşti sub zidurile căreia a fost rănit grav la picior Ştefan cel Mare, în încercarea lui de a recuceri cetatea de la turci. În evul mediu, insula se afla în stăpînirea domnitorilor basarabi sau muşatini, cînd a căpătat şi numele ei actual Insula Şerpilor. Sub acest nume ea figurează şi în lucrările moderne de geografie, începînd din 12 aprilie 1879, cînd, în urma Războiului de Independenţă şi realipirii Dobrogei, ea intră din nou în stăpînirea României, menţinută pînă la actul abuziv de înstrăinare din 1948, care nu a fost niciodată ratificat de parlamentul ţării.

Numele actual al insulei se explică prin mulţimea de şerpi care populau întotdeauna crăpăturile stîncilor. Aceşti şerpi de culoare neagră şi cu burta roşie, cu capul mic, avînd o lungime de peste un metru, se hrănesc cu ouă şi cu pui de păsări aflate în număr mare pe insulă. Un loc important printre vieţuitoarele înaripate ale insulei revenea cormoranului negru, asociat în mitologia multor popoare cu sufletul mortului venit din lumea de dincolo. Legătura mitico-simbolică a insulei cu

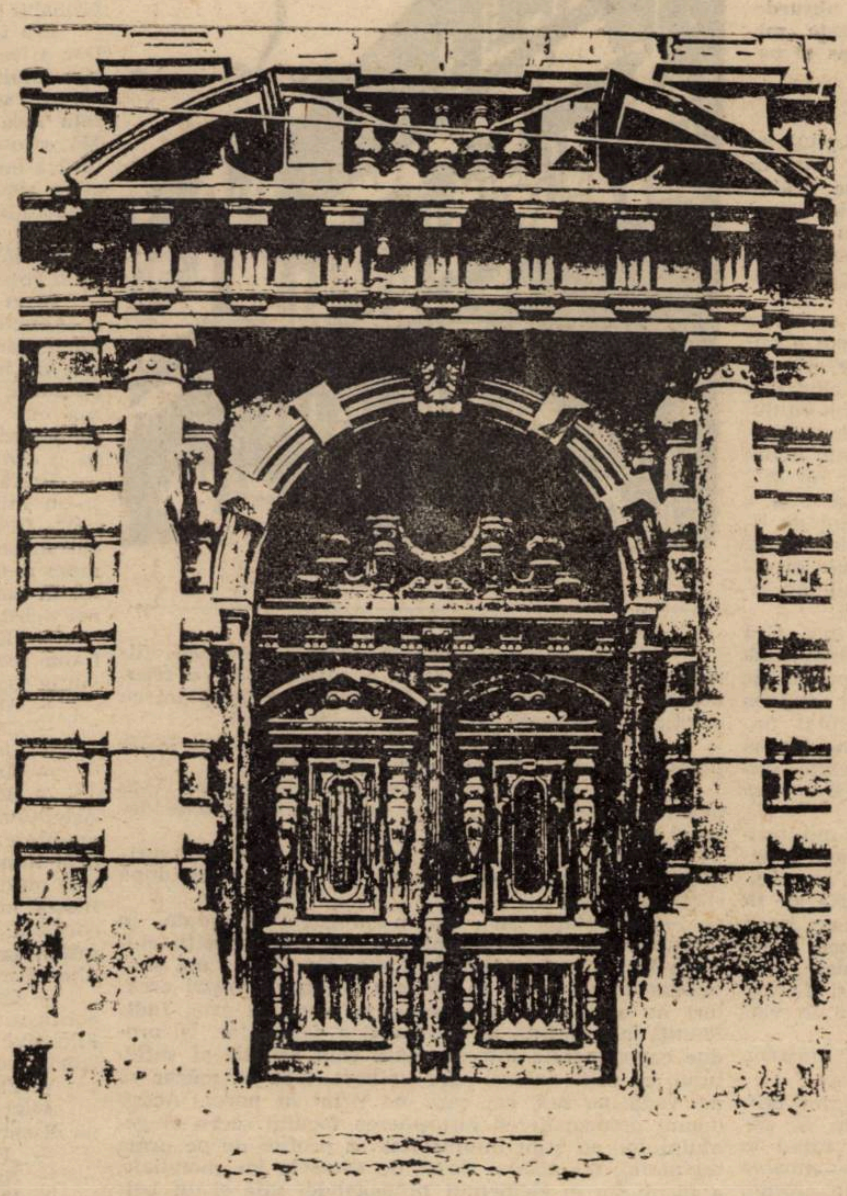

ţărîmul de dincolo şi cu lăcaşul eroilor datează, desigur, din vremuri imemorabile, cînd divinitatea ophidiană avea un loc de cinste în panteonul păgîn al multor popoare. Una din cele mai valoroase opere de artă de pe teritoriul străvechii Dobrogei, este minunata sculptură a şarpelui **Glycon**, descoperită la 1 aprilie 1962 la Constanţa. Se crede că ea reprezintă efigia unei divinităţi zoomorfe venerate de secta gnostică a ofiţilor sau peraţilor. Cultul acestui şarpe, avînd cap de miel, urechi şi păr omenesc, reprezenta Logosul în dubla sa ipostază : divină (miel = Hristos) şi umană (şarpe = om, materie, corporalitate). Adepţii acestui cult erau răspîndiţi în întreaga lume mediteraniană, cuprinzînd şi ţărmurile pontice (cf. C. Daniel, **Scripta aramaica**, vol. 1, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980, p. 291).

În monumentala reconstrucţie istorico-culturală a trecutului îndepărtat, propusă de Nicolae Densuşianu, Insulei Şerpilor îi este rezervat un loc important, antica Leuce fiind considerată drept unul din marile centre spirituale ale lumii hiperboreene, un focar de expansiune în întreaga Mediterană a unui cult solar întruchipat de Apollo. Savantul român crede că templul de pe Insula Albă, înainte de instalarea statuii lui Achile, a fost dedicat zeului luminii, Apollo. De aici au pornit Olen şi Abaris, care au introdus în Grecia cele dintîi începuturi ale poeziei literare, sentenţele oraculare şi forma hexametrică a versurilor. Tot aici era şi patria lui Linos, neîntrecut cîntăreţ din fluier, de care amintesc Homer, Herodot şi Pausanias ; printre elevii acestui cîntăreţ miturile greceşti îi enumeră pe Hercule, Tamiris şi Orfeu. Este interesant că în sprijinul ipotezelor sale îndrăzneţe N. Densuşianu apelează la materialele folclorice româneşti, la colindele şi la legende în care se vorbeşte despre o Dalbă Mănăstire, aflată undeva la „Marea Neagră" : „Într-al Mării Negre prund, / La dalbele mănăstiri, / Ler, Doamne, Ler, / Slujesc nouă preoţi / Şi nouă logofeţi..." (G. Dem. Teodorescu, **Poezii populare române**. Bucureşti, Ed. Minerva, 1982, p. 52).

Desigur, este greu de admis astăzi că memoria colectivă a poporului a păstrat amintirea templului antic de pe Insula Şerpilor, închinat lui Apollo şi Ahile. Cert este însă faptul că geniul popular colectiv nu greşea plasînd începuturile creştine, întrupate în simbolul Bisericii Albe în zona Orientului Pontic, prin care din cele mai vechi timpuri se deschidea poarta spre marile civilizaţii ale lumii antice. Antica Leuce, Insula Şerpilor de astăzi a fost şi trebuie să redevină unul din simbolurile întîlnirii noastre cu lumina pură a soarelui dimineţii răsărind din apele „Mării celei mari", pomenite în titulatura domnitorilor români.

● ORIZONT ● PUBLICITATE ● ORIZONT ● PUBLICITATE ● ORIZONT ● PUBLICITATE ● ORIZONT ● PUBLICITATE

Societatea mixtă OLTCIT-S.A.

aduce la cunoştinţa celor interesaţi că începînd cu data de 08. 07. 1991 pune în vînzare pentru cumpărătorii din judeţele Timiş, Alba, Arad, Hunedoara, Caraş-Severin, autoturismul OLTCIT în 4 variante diferenţiate între ele prin gradul de echipare şi un autoturism utilitar, la următoarele preţuri de vînzare cu amănuntul :

— OLTCIT CLUB — 278.670 lei ;
— CLUB 11 — 289.825 lei ;
— CLUB 11R — 304. 475 lei ;
— CLUB 11 RL — 307.200 lei ;
— CLUB 11E — 269. 165 lei (autoutilitară), prin Societatea Comercială „CARLOS-SNC" cu sediul în Timişoara, la Complexul expoziţional Bastion, str. Popa Şapcă nr. 4, tel. 961 / 34238, zilnic între orele 8 — 18.

În vederea stabilirii ordinei de livrare, doritorii sînt rugaţi a se prezenta la sediul firmei pînă la data de 03. 07. 1991, orele 18, cu dovada că au depus avansul la CEC.

Persoanele care nu se prezintă pînă în data de 03. 07. 1991 vor fi programate în funcţie de data prezentării

În vederea înscrierii se pot prezenta şi persoane care nu au depus avans la CEC în contul de autoturisme.

Listele cu ordinea de livrare vor fi afişate la sediul firmei.

Informaţii suplimentare se vor obţine la sediul firmei, în momentul înscrierii.

AGENŢIA DE TURISM „COLIBRI"

Str. C.D. Loga nr. 2, tel. 6 34 81

vă oferă :

● cea mai ieftină excursie la ISTANBUL cu 40 DM + 3 500 lei — transport cu autocare confortabile, rapide şi sigure, model 1990, 1991.
— cazare la hotel central (3—4 stele) lîngă cele mai importante obiective turistice şi comerciale ; ghid profesionist la dispoziţia turiştilor, prompt la orice solicitare,
— program turistic bogat : turul oraşului, Moscheea Albastră, plimbare pe Bosfor, Hipodrom, program suplimentar la cerere.
Plecările sînt în fiecare marţi şi sîmbătă orele 22.00.
● excursii în Siria, 7 zile transport cu avionul ;
● excursii în Grecia, transport cu autocar sau autoturism propriu ;
● sejur de 7 zile pe litoralul Mării Egee, în variante : autocar sau autoturism propriu 7 zile pe litoral, o zi la Istanbul, 2 nopţi cazare în ţară, autocar Mercedes la dispoziţie, preţul : 70 DM + 10 500 lei.

Tadeusz Konwicki

MICUL APOCALIPS

Scriitor polonez Tadeusz Konwicki (născut în 1926) şi-a scris primele romane în anii 50, în spiritul realismului socialist. Spre sfîrşitul anilor 50 trece în tabăra „independenţilor", opunîndu-se din ce în ce mai făţiş regimului totalitar, astfel încît ultimele sale romane, printre care şi Micul Apocalips, apărute în anii 70—80, au fost publicate de o editură clandestină, cunoscînd un imens succes.

Micul Apocalips **este povestea unui scriitor căruia doi prieteni ai săi, membri ai unei organizaţii din opoziţie, îi cer să-şi dea foc în faţa clădirii Comitetului Central — gest simbolic menit să tulbure sărbătoarea puterii prilejuită de Congresul Partidului şi de vizita conducătorului marelui partid-frate de la Răsărit. Acţiunea se desfăşoară pe parcursul unei singure zile, scriitorul străbătînd un oraş şi o lume unde întîlneşte personaje şi situaţii dintre cele mai stranii, absurde derizorii. Vocea sa ironică şi disperată povesteşte „micul apocalips" al unui om şi Marele Apocalips al popoarelor din Estul Europei.**

* * *

Iată apropiindu-se sfîrşitul lumii. Iată sfîrşitul lumii mele, iminent şi perfid în înaintarea sa lentă de reptilă. Dar înainte ca universul meu să se prăbuşească în ruină, înainte să se descompună în atomi, îmi mai rămîne de parcurs ultimul kilometru al Golgotei mele, ultimul tur al acestui maraton absurd. Mai am de urcat sau de coborît cîteva trepte pe scara nonsensului.

Tocmai m-am trezit. În zorii unei zile mohorîte de toamnă. Fereastra pe care o privesc din pat e plină de nori sau mai degrabă de un singur nor ce pare o hîrtie pictată, înnegrită de vreme. E ceasul cînd scot la iveală caietul de socoteli al vieţii, ceasul bilanţului cotidian. Odinioară oamenii îşi făceau socotelile la miezul nopţii, apoi cădeau într-un somn de plumb. Acum le fac în zori, treziţi de tumultul inimii care nu mai are răbdare. Alături, în sertarul noptierei se află o foaie albă de hîrtie, obiect exploziv al omului de litere contemporan şi în acelaşi timp anestezic pentru sufletul său îndurerat. Se poate oricînd cufunda în albeaţa ei, ascunzîndu-se de sine şi de universul său intim a cărui explozie nu se va lăsa aşteptată.

Sînt liber. Unul din puţinii care trăiesc încă fără oprelişti în această ţară de captivitate transparentă. De captivitatea acoperită grosolan cu o spoială de modernitate. Am luptat mult şi paşnic pentru salvarea acestei libertăţi aşa zis individuală. Am luptat împotriva tentaţiilor, ambiţiilor, poftelor care ne fac să alergăm orbeşte spre abatoarele moderne unde sînt ucise demnitatea umană, onoarea şi alte asemenea fantezii de mult ieşite din modă.

Deodată soneria începu să sune, ţintuindu-mă locului de uimire. Eram convins că instalaţia nu mai funcţiona de multă vreme. M-am dus în hol şi am deschis. În prag stăteau Hubert şi Richard, foarte şic în costumele lor de la mijlocul anilor '70. Hubert ţinea în mîna stîngă o servietă neagră cu un aspect ameninţător. M-a cuprins panica. Pe bună dreptate, căci mă vizitau doar de două-trei ori pe an şi fiecare din vizitele lor nuanţa o schimbare radicală în viaţa mea.

— Putem intra? Nu e prea devreme? întrebă Hubert cu un aer jovial.

Arborînd la rîndul meu un surîs destins, am deschis larg uşa cu un gest ospitalier. În timp ce pătrundeau ceremonios în cameră, am trecut rapid în revistă cauzele cărora le-aş fi putut datora onoarea acestei vizite. La cererea lor, semnasem în ultimii ani zeci de petiţii şi proteste conducătorilor regimului nostru. Drept urmare, rămăsesem de mai multe ori fără lucru şi fusesem lipsit foarte des, dar discret, de drepturile mele cetăţeneşti; am fost supus la tot felul de şicane cotidiene destul de meschine despre care mi-e silă să vorbesc, dar care, adunate pe parcursul mai multor ani, ajunseseră să mă dezguste de viaţă.

— Vreţi poate o semnătură? am întrebat încercînd să fiu cît mai amabil.

— Nu, de data asta e vorba de altceva.

Vocea lui Hubert mi se păru puţin oficială. O senzaţie neplăcută mă năpădi, ceva ca un frig în spate.

— Ia te uită! Ce propuneri?

— Diseară, la ora opt fix, să-ţi dai foc în faţa clădirii comitetului central al Partidului.

— Glumeşti, Hubert?

— Nicidecum, spuse el ducînd mîna la frunte ca pentru a şterge o sudoare invizibilă.

— Dar de ce eu? De ce îmi propuneţi tocmai mie aşa ceva?

— Şi de ce nu? Trebuie oricum ca unul dintre noi s-o facă.

— De acord. Dar nu înţeleg de ce acest cineva trebuie să fiu eu.

— Ascultă, ne-am gîndit mult, am analizat toate candidaturile posibile şi ne-am oprit la a ta. Înţelegi, o astfel de acţiune n-are sens decît dacă zguduie conştiinţa acestei ţări şi a lumii întregi. Tu eşti cunoscut aici, ai cititorii tăi fideli, chiar şi în Occident nu eşti tocmai necunoscut. Pe scurt, biografia ta şi profilul tău moral se potrivesc cel mai bine situaţiei. Dar nu vrem să te obligăm, hotărîrea îţi aparţine şi nu priveşte decît propria ta conştiinţă. Sîntem aici doar pentru a-ţi transmite părerea celor care duc astăzi o luptă grea. Iartă-mă, nu sînt obişnuit cu vorbele mari.

— Mă îndoiesc că moartea mea va avea răsunetul la care vă aşteptaţi. Cunosc pe unii al căror sacrificiu ar avea mai multe şanse de a deveni un simbol în ochii lumii.

Mă priviră intrigaţi.

— Te gîndeşti desigur la Jan?

— De exemplu. Lumea întreagă îi cunoaşte filmele, iar valoarea universală a cărţilor sale e recunoscută în numeroase ţări. În fiecare an aşteptăm cu emoţie să primească premiul Oscar sau Nobel.

— Preţul ar fi prea mare. Ţara asta nu-şi poate permite aşa ceva. Ai dat singur răspunsul.

— Bine, dar regizorii, compozitorii noştri? V-aş putea cita pe loc o seamă de nume mai valoroase decît al meu.

— Nu-ţi fă probleme, bătrîne, al tău se potriveşte de minune, zise Richard întinzînd mîna după sticla de vodcă.

— Ascultaţi, zisei. Nu m-am băgat niciodată în treburile voastre, care sînt cele ale unei opoziţii chinuite într-o ţară uitată de lume. Dar acum mă simt obligat să vă spun ce gîndesc. Faimoşii voştri creatori nu sînt decît nişte demiurgi surzi şi orbi, indiferenţi la suferinţa de fiecare zi a oamenilor. Îşi produc capodoperele într-un mare elan artistic al sufletului, cu ochii întorşi spre univers, fără ca măcar să ne vadă pe noi, cei care ne tîrîm în noroi. Aceşti domni preocupaţi cu întreţinerea focului sacru al geniului lor au ştiut întotdeauna să profite de pe urma regimului, iar acesta, flatat de sucesele lor mondiale, a făcut din ei elementul propagandei sale şi un balsam pentru propriile complexe. S-au îngrăşat din necazurile şi umilinţele noastre anonime. Dacă s-au putut zbengui în deplină libertate pe cîmpia sacră a artei noastre naţionale, e pentru că noi am părăsit-o, alungaţi uneori cu picioare în spate. Cînd mergeaţi să le cerşiţi semnătura pe cel mai modest dintre apelurile voastre umanitare, vă goneau fără menajamente pentru a nu supăra cumva clica de la conducere, făcînd totodată cu ochiul mulţimii de curteni care-i înconjura şi lăsînd să se creadă că sînteţi nişte provocatori sau agenţi ai securităţii. Măreţia lor s-a născut din modestia noastră voită. Geniul lor a crescut peste mormintele unde ne-am îngropat arta. Atunci de ce n-ar merge astăzi unul dintre ei pentru a plăti cu moartea sa fizică aceşti zece ani de jaf nelegiuit?

— Să nu discutăm despre asta acum. Ar fi timpul să plecăm, nu-i aşa?

— Aşteaptă puţin, Hubert, zisei apucîndu-l de mînă. Spune-mi, ca de la om la om, de ce m-ai ales pe mine?

— Nu eu te-am ales. De altfel, eu n-am nimic de ales. Am aceleaşi drepturi ca şi tine. Şi aceleaşi îndatoriri.

— Înseamnă atunci că e în mine ceva care face ca eu să fiu mai potrivit decît ceilalţi.

— Asta aşa e, din moment ce trăieşti cu obsesia morţii. E un complex care, după părerea mea, n-are nimic de-a face cu o poză literară. Dintre noi toţi, tu eşti pe departe cel mai familiarizat cu ideea morţii, nu te mai temi de ea. De altfel, te pregăteşti de mult pentru moarte, fără măcar să te ascunzi. Hai spune, la ce te gîndeai înainte de venirea noastră?

— La moarte.

— Vezi? Ea nu te mai părăseşte. Va fi de-ajuns să-i întinzi mîna.

— Hubert, ce sens au toate acestea? Crezi că are vreun rost?

— Tocmai azi te-ai trezit să mă întrebi? De cînd nu mai scrii?

— Am scris tot timpul.

— Da, îţi scrii testamentul. Dar eu mă refer la literatura.

— Nu ştiu. Poate de cinci sau şapte ani. Atunci am scris ultimul meu text. După aceea am devenit neputincios, dar liber.

— Te-ai născut pentru a fi sclav. Noi îţi dăm o şansă. Contăm pe tine, bătrîne.

— O să mă mai gîndesc.

— Nu uita, la ora opt.

— Şi dacă refuz?

— O să trăieşti mai departe aşa cum ai trăit pînă acum.

Coborîră scara susţinîndu-se unul de altul, ca sfinţii Kiril şi Metodiu. M-am dus la fereastră. Vroiam să ştiu dacă nu sînt urmăriţi. Dar nici o maşină nu porni în urma lor, nici un om nu apăru de sub arcadele casei de peste drum. Agenţii noştri primiseră probabil pentru astăzi sarcini mult mai importante.

Era timpul să ies. Să părăsesc aceşti patru pereţi. Dar a ieşi nu însemna a lua o hotărîre. Aveam toată ziua înaintea mea. Douăsprezece ore înseamnă mult. Strada se sufoca sub pădurea de steaguri. Zării în faţa mea un tînăr îmbrăcat după moda provincială. Mă salută cu un surîs timid. I-am răspuns la salut fără a-mi ascunde uimirea. Era blond şi în ochi i se citea sinceritatea, cunoscusem mulţi ca el în timpul războiului, în Rezistenţă. „Şi-atunci veni moartea. În mijlocul nopţii de iarnă strălucind de stele ea veni, frumoasă şi crudă", recită dintr-o dată provincialul, cu o voce joasă şi emoţionată.

Erau la noi din ce în ce mai mulţi nebuni pe care nimeni nu-i mai îngrijea, avînd în vedere că spitalele gemeau de miniştri, secretari de partid şi directori de întreprinderi. Pe vremuri puteau fi întîlniţi şi opozanţi, închişi în chip de avertisment, dar repede n-a mai fost loc pentru ei, căci era la modă ca orice demnitar ameninţat cu căderea, cu detronarea sau cu o condamnare, să caute acolo refugiu şi protecţie.

Prefăcîndu-mă indiferent, am trecut mai departe şi un minut mai tîrziu intram în lacto-barul „Familial". Descurajat de coada lungă de la casă, am făcut înconjurul sălii ca şi cum sticla crăpată de pe mese m-ar fi putut ajuta să iau o hotărîre. În momentul în care mă îndreptam spre ieşire, o voce amicală mă strigă din mijlocul cozii:

— Bună ziua, stimate coleg.

L-am recunoscut pe fratele lui Richard. Am vrut s-o iau la fugă, dar era prea tîrziu.

— Ah, dumneata eşti? am spus, iritat.

— Ce să-ţi comand?

— Un pahar de lapte cald şi nişte pîine

— Laptele s-a terminat, mai au iaurt.

— Bine, fie şi iaurt.

Aşteptîndu-l să vină cu mîncarea, mă chinuiam să-mi amintesc prenumele lui. În zadar îmi treceau febril prin minte tot felul de prenume slave şi occidentale, nici unul nu se potrivea cu silueta austeră a acestui filosof marxist, pentru care fratele său nutrea o ură cordială. După douăzeci de minute am reuşit să ne aşezăm la o masă plină de farfurii murdare pe care nimeni nu se gîndea să le strîngă.

— Ce mai faci, domnule Profesor? am întrebat, politicos.

Filosoful fu cît pe ce să se înece cu înghiţitura de iaurt pe care tocmai o băgase în gură.

— Fără titluri, te rog.

Muşcă din bucata de pîine şi începu să-mi ţină un discurs, din obişnuinţă, desigur.

— „Profesor" sună azi ca o insultă.

— Nu ştiam..

— Nu mă întrerupe. Acordarea de titluri universitare ca formă de recompensă s-a dovedit nocivă în practică. Avem astăzi o armată de profesori dintre care unii abia dacă au reuşit să-şi ia bacalaureatul. Dar sînt plini de ambiţii. Rezultatul e că acum trebuie să-i reciclăm, să facem educaţie permanentă. A fost creată o şcoală specială pentru profesorii din învăţămîntul superior care necesită un supliment de educaţie. Eu sînt directorul ei. Ştii ce înseamnă asta? Un program gigantic, o mulţime de materii. Ar trebui să avem cîte douăsprezece ore pe zi, dar ei chiulesc care mai de care. Certificate medicale false, telefoane urgente de la soţiile lor sau, lucru şi mai grav, de la Comitetul Central. Încep să-mi pierd răbdarea. Acum trebuie să plec, peste cinci minute am curs.

— Mergeţi la şcoala pentru profesorii din învăţămîntul superior?

— Nu, la cenzură.

— Şi ei au nevoie de reciclare?

— Bineînţeles, dar acum e vorba de altceva. Cenzura a fost dotată cu un departament autonom care se ocupă de tot ce priveşte aluzia. Aluzia într-o operă de artă, aluzia în mass media. Ca să fiu sincer, eu sînt partizanul aluziei. Am conceput chiar o teorie privind funcţionarea ei în societatea socialistă. În condiţiile noastre, rolul aluziei devine capital. Fără a spune lucrurilor pe nume, ea le dezvăluie, le sugerează, aducîndu-le în subconştientul destinatarului şi transformînd un adevăr ascuns într-un adevăr public. Tensiunile provocate de setea de adevăr, tensiuni întotdeauna periculoase, se anulează automat dacă aluzia e corect manipulată. De aceea, în loc s-o alungăm, avem dimpotrivă interesul s-o susţinem şi chiar să-i învăţăm pe oameni cum s-o folosească cu judecată şi moderaţie. După un timp, destinatarul va şti să aprecieze şi chiar s-o prefere adevărului însuşi. Căci aluzia e o formă de artă. E adevărul îmbrăcat în haina metaforei.

(fragment)

Prezentare şi traducere
Margareta GYURCSIK

Colectivul de redacţie: MIRCEA MIHAIEŞ (redactor şef), CORNEL UNGUREANU (redactor şef-adjunct), ADRIANA BABEŢI (secretar general de redacţie), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAŞ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA.
Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: TIMIŞOARA, str. Rodnei nr. 4
Telefoanele: 2 83 90, 2 38 78
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază
Paginatori: Nicolae BERECHET, Calin PASCARU
Dactilografi: Mircea GUI, Marcela VUIA, Tiberiu NAZAR
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar

28

HULIGANI, EROTOMANI, EROTOLOGI

(ÎN PAGINILE 3 — 13)

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 28 (1256) ● 12 IULIE 1991 ● SERIE NOUĂ, ANUL III ● 10 LEI

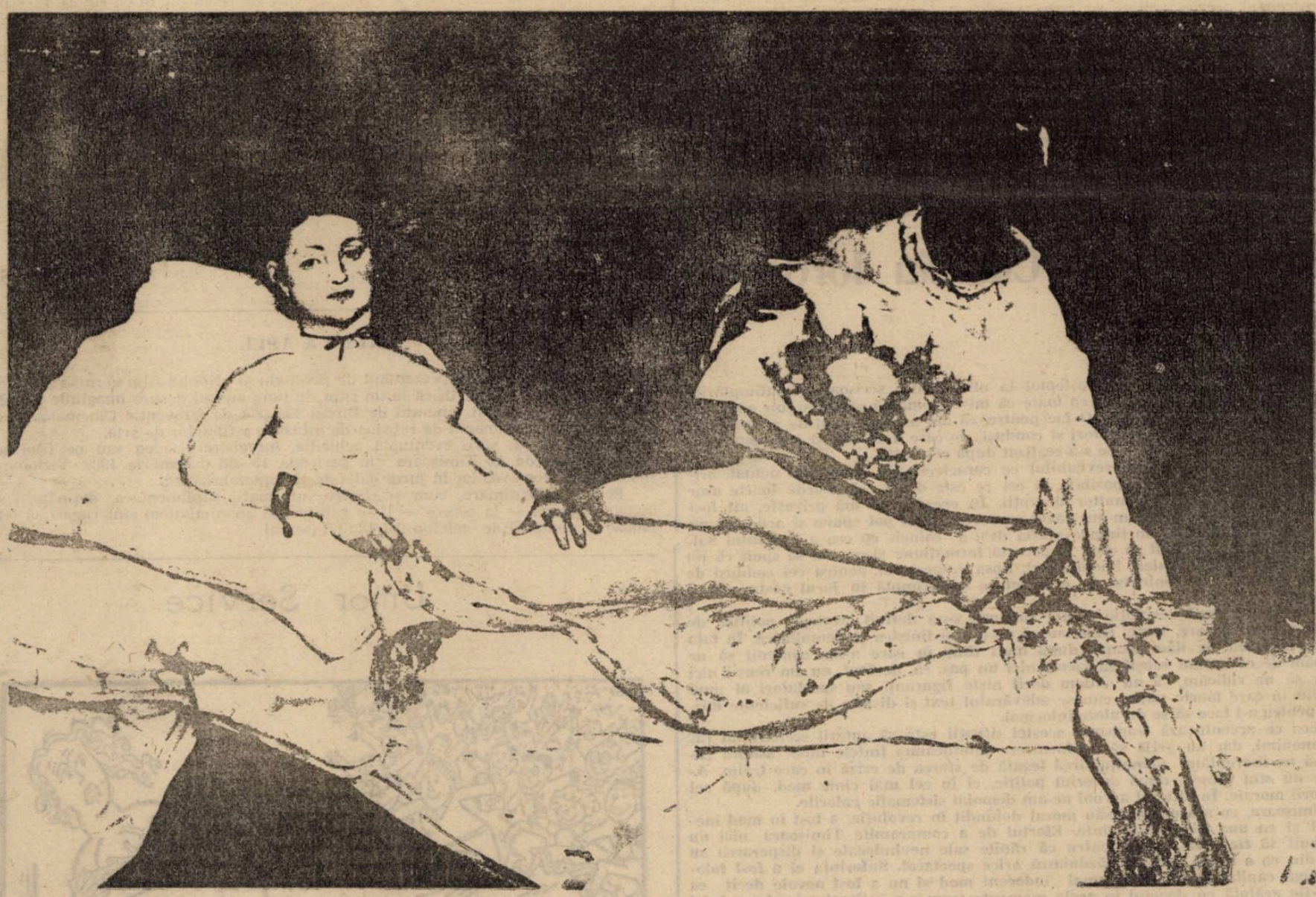

SCENE DIN VIAȚA UNUI PROXENET AMATOR

CLAUDIU IORDACHE

LINIȘTEA PE PĂMÎNT

Istoria nu oferă drumuri, trebuie să i le smulgi! Sentimentul colectiv ce a supraviețuit revoluției este că speranța publică ar trebui asigurată cu orgoliul alternativei. Ca urmare, astăzi, suspectăm puterea aleasă de exclusivism și examenul la care o supunem e scrutarea maximă, obsesivă și bănuitoare ce rezultă din neîncrederea precaută. Însă în politică, să-i zicem, curentă lucrurile se complică. Eroii ei nu rezistă prea mult, iar personalitățile efemerului se dizolvă neîncetat. Acum, în lumea românească cel mai repede străbate interesul pentru prezent. Trăim cu febră o clipă oarbă, după care vom afla întîmplător ce vom mai avea de făcut. Și în vremea asta, partidele se nasc ca să piară, în afara cîtorva ce vor rezista la uzura intereselor ce le sprijină. Cîteva tendințe vor subzista pentru că au mai rămas suferințe și nefericiri ce se cer încheiate. Se vor menține pe piață opțiunile stîngii europene, îmbrăcate însă în costume ieftine și cu buzunarele goale. Și se va emancipa liberalismul simplist, unde fiecare oștean al acestei armate va combate pentru steagul său propriu. Iar ceva mai la dreapta, în devălmășie, alături de conservatorismul senil, va înflori extrema stîngă naționalistă dezamăgită! Vedeți, nimic nou sub soare.

Ne imităm perpetuu, măcinîndu-ne perpetuu, loteria istoriei continuă cu încercări care pierd. Puținii gologani morali pe care-i mai avem i-am și depus deja pe postavul ros unde au fost pierdute mizele atîtor iluzii. În politică, sinuciderile sînt regula jocului. Norocoși rămîn doar cei ce nu încearcă nimic așteptînd să se întîmple ceva care să le amintească de revoluția următoare!? Care, aici, în România, martirizată de neputința ei trecătoare, este substituită de un pact social care încă rezistă. Să nu ne amăgim, nu ne vom mai vărsa sîngele pentru a schimba o lume în care ne recunoaștem atît de bine exclusiv pe noi înșine!

Dictatura a fost în noi, emanația nămolului nostru, iar democrația, pe care ne-o promitem, mereu calea abia deschisă pe care înaintînd ne vom îndepărta de practica eșecului și ratării. Însă nu vom uita curînd industria de constrîngeri în care am fost angajați pe simbrii de nimic.

Pentru încă multă vreme vom rămîne timizii bietei noastre istorii. Dacă nu ne vom ispiti să ne permitem mai mult. Oricum, sfidarea rămîne!

Cît privește pe cei ce pretind absolutul unei Românii a credințelor relative, decît să le răspund, mai bine să le arăt cum crește liniștea pe pămînt.

SCRISORI
către domnul Claudiu Iordache

București, 10.06. 1991

Stimate domnule Iordache,

Răspunsul dumneavoastră neașteptat la ultima mea scrisoare și întîmplările din ultimul timp mă determină, cu toate că mi-e teamă că săvîrșesc un abuz, de a vă mai adresa cîteva rînduri. O fac pentru că am avut norocul de a descoperi o breșă în zidul dintre conducători și conduși, de care vorbeați, și care este poate singura construcție trainică ce s-a realizat după revoluție.

Sigur că în deruta și imprevizibilul ce caracterizează momentul actual, orice eroare de apreciere este posibilă, și cel ce este dispus să acorde foarte ușor credit trebuie să facă față multor decepții. În ceea ce ce mă privește, ați fost singurul om politic de care m-am văzut reprezentată și pot spune și acum că nu m-am înșelat. Faptul că un timp evoluția dvs. a coincis cu cea a Frontului Salvării Naționale m-a făcut să cred în această formațiune și nu pot să spun că nu nu mă afectează opacitatea, imobilismul, lipsa respectului pentru cei conduși de care dă dovadă, în contextul în care tot ce se întîmplă în jurul nostru mi se pare tragic.

S-au făcut, după revoluție multe planuri, s-au definit strategii politice de diferite orientări, care, toate, trebuiau să ne aducă liniștea și demnitatea. În fața tuturor acestora ne dăm seama, după mult timp în care n-am conținut să ne întrebăm de ce nu am reușit să facem nici un pas, că, de fapt, nu am reușit nici măcar să ne ridicăm, că nu sîntem decît niște figuranți sau spectatori ai unui scenariu în care foarte puțini cunosc adevăratul text și dispun de suficiente mijloace pentru a-l face să se deruleze întocmai.

Ceea ce accentuează tragismul acestei situații este că autorii scenariului rămîn anonimi, dar au grijă să ne furnizeze întotdeauna țintele false, asupra cărora să ne îndreptăm nemulțumirea legată de starea de criză în care trăim. Acestea nu sînt alese după criteriul politic, ci în cel mai cinic mod, după cel al valorii morale. În ultimul an noi ne-am demolat sistematic valorile.

Timișoara, cu ascendentul său moral dobîndit în revoluție, a fost în mod inevitabil și ea una din aceste ținte. Efortul de a compromite Timișoara nici nu a trebuit să fie prea mare, pentru că rănile sale nevindecate și disperarea au făcut din ea o scenă gata să găzduiască orice spectacol. Suferința ei a fost folosită drept capital politic în cel mai indecent mod și nu a fost nevoie decît ca ea să fie arătată cu degetul în acele momente (cum s-a întîmplat în decembrie) pentru ca scopul compromiterii să fie atins.

Știu că iubiți Timișoara, cum fiecare dintre noi, și ar trebui să vă căutați și acolo un sprijin. Sper că-l veți găsi la niște oameni care să vă semene și, mai ales, care să nu fi uitat că ne-am dorit cu adevărat un decembrie.

Aș mai avea o dorință pentru Timișoara. Timișoara ar trebui să nu fie numai compătimită ci ajutată să-și regăsească și să-și facă public adevărul ei, pe care nu mă îndoiesc că-l cunoaște. Cred că sînteți unul din cei ce ar putea să facă ceva pentru asta.

N-aș vrea să închei înainte de a vă mulțumi pentru modul în care ați știut, pînă acum, să vă urmați conștiința și pentru generozitatea de a face din suferințele altora propria suferință.

Vă sînt și acum alături, așa cum a fost și în ultimele luni, în care v-am văzut confruntat cu neputința de a determina Frontul să devină ceea ce era dator față de alegătorii săi. Dezamăgirea mea legată de Front este atît de profundă încît însăși apartenența la el îmi dă un sentiment de vinovăție, pe care aceste rînduri au încercat zadarnic să-l atenueze.

Cu stimă, Doina Nicolae

Nota redacției: **Cu acest număr reluăm publicarea** scrisorilor către Claudiu Iordache.

CĂRȚILE LA ZI

— interviu cu dl. Mircea Jiva, directorul Societății „Tim-libris" S.A.

— Care este situația cărții în momentul de față?

— În clipa de față avem foarte multe titluri apărute la diferite edituri particulare, aproximativ 840, însă calitatea acestor titluri nu este ceea ce ar trebui să fie.

— V-aș ruga să faceți un clasament al cărților care s-au vîndut foarte bine în anul în curs.

— Se vînd foarte bine cărțile editurii Humanitas, de filosofie, de psihanaliză; de asemena se vînd foarte bine cărțile de memorii. Concret:

1) John Knittel, **Via Mala**, Ed. Prietenii cărții.

2) Mircea Eliade, **Nouăsprezece trandafiri**. Ed. Românul

3) Regine Audry, **O femeie singură**. Ed Eminescu.

4) N Steinhardt, **Jurnalul fericirii**, Ed Dacia.

5) S. Freud, **Interpretarea viselor**, Ed Măiastra

6) Alfred Adler, **Cunoașterea omului**, Ed. Științifică.

— Dar un clasament al cărților foarte greu vandabile sau chiar nevandabile?

1) Ioan Iancu, **Umbra lucrurilor**, Ed. Signata

2) G. Duhamel, **Vieți de eroi**, Ed. Medicală.

3) Emil Mladin, **Anno Domini 1989**, Ed. Alykon.

4) Vasile Andru, **Muntele calvarului**, Ed. Militară

5) x x x **Bomba drogurilor**, Ed Humanitas.

— Care sînt relațiile dumneavoastră cu editurile particulare?

Avem relații cu un număr nelimitat de edituri din localitate sau județele limitrofe, cum ar fi de la Deva, Arad, apoi cu 3-4 edituri din București, două din Sibiu, din Cluj.

— Piața de carte din Piața Operei este o posibilă concurență a librăriilor?

— Este o concurență. Aici se găsesc cărți care apar mult mai repede decît în librării și chiar pe care noi nu le primim deloc.

— Care ar fi cauza?

— Fie că ei își aranjează direct cu editurile particulare, luînd astfel un anumit rabat și saturează piața cu cărți înainte ca acestea să apară în librării, fie că ...

P.S. Aflăm că cei în drept să supravegheze activitatea difuzorilor din Piața Operei sînt agenții economici. Dar **Garda financiară?**

Irina LICZEK

Nevroze

Interlocutoare:
VIORELA T.
— liber-profesionistă

— Ce te supără cel mai mult în Timișoara?

— Oho! Multe!

— Alege ceva din cele multe.

— Păi... Vrei să mă dai la ziar? Să știi că n-am nevoie de reclamă.

— Nu la ziar. În revista „Orizont".

— Bine îți spun, că ești băiat giorno, da' să nu apar cu numele de familie. O.K.?

— O.K.

— Bărbații s-au schimbat.

— În ce fel?

— S-au prostit de tot.

— Adică?

— Nu le mai iese politica din cap.

— Pe tine nu te interesează politica?

— Politica e pierdere de timp. Curve erau și ăia, curve-s și ăștia. Da' degeaba le spun...

— Cui le spui?

— Masculilor cu care am de-a face. Acu', nu demult, unu' mi-a zis că am voce de fesenistă. Și că rîd ca o fesenistă!

— Ești fesenistă?

— Auzi, dacă mă iei așa, salut, cîntă la altă masă! Clar?

— Clar.

— Toți vă dați mari politicieni. Da' cînd e să trecem la treabă...

— La ce treabă?

— Bravo, te faci că nu pricepi?! Cînd e vorba de făcut treabă în pat, slab, dom'le, slab...

— Ei, nu va fi tot așa, o să ne revenim.

— Să sperăm...

Iosif COSTINAȘ

ANUNȚ & APEL

Harun Farocki (un reprezentant de prestigiu al „Noului film german") lucrează împreună cu Andrei Ujică la un film de lung metraj despre **imaginile** Revoluției Române. Proiectul, finanțat de Biroul Federal de Subvenție Cinematografică, va beneficia în Germania de rețeaua de difuzare a filmelor de artă.

Autorii caută, spre eventuală achiziție, înregistrări video sau pe film ale evenimentelor de la Timișoara din perioada 15—26 decembrie 1989. Vizionarea și selectarea vor avea loc în jurul datei de 15 septembrie, a.c.

Pentru programare, cum și pentru informații suplimentare, deținătorii de imagini (cărora — la cerere — li se garantează anonimitatea) sînt rugați să telefoneze la numărul de telefon 961/13 13 6 (seara)

Umor Service

orizont

● SĂPTĂMÎNAL LIBIDO-VESPERAL ● APARE ÎN ZIUA SANCTEI VENERE ●

Bătrîni concupiscenţi şi tinere frivole

Seria de numere privind Imperiul ar fi trebuit să facă un scurt popas în ograda vieneză a domnului Freud: nici că se putea vizită mai plăcută pentru domnii voaieurişti de la începutul veacului. El era speranţa, el era cealaltă ţară în care dînşii ar putea trăi nostalgia paradisului! Dînşii, dumnealor, cei crescuţi într-o lume a disciplinei severe şi neiertătoare, a terorii, dintre care întîia era cea şcolară! Veacul se încheia cu scandalul domnului Freud şi începea cu scandalul domnului Freud, se încheia cu scandalul *Deşteptării Primăverii*, al femeii care vampirizează. Iar secolul XX se trezéa sub semnul acélei *Lulu care va cuceri planeta*.

Dacă pe flancul drept defilează scriitorii, artiştii, din ce în ce mai încîntaţi de spectacolul vieţii, din ce în ce mai dispuşi să facă din *Lust-prinzip*, din principiul plăcerii, nu-i aşa, o explicaţie, o cauză şi un steag, pe stînga vor defila filozofii, gînditorii, psihanaliştii, trăiriştii: şi dînşii o vor pe *Lulu* stăpînă pe propriul ei destin.

Ei, ce mai face Lulu atunci cînd ea e stăpînă integrală pe propriul ei destin? Ca să aflăm acest mic secret al Vienei de la începutul veacului nu vom apela la primul roman al lui Musil, *Rătăcirile elevului Torless*, carte care ar merge în direcţia demonstraţiei noastre (e unul din romanele imperiale la care vom reveni mereu), ci vom proceda printr-un artificiu. Nu grav, nu nepermis: vom reciti o carte care a apărut aproape simultan cu *Torless*, tot în spaţiul germanic: *Profesorul Unrat*. Profesorul Scîrnăvică. Profesorul Scîrboşenie.

Să facem o scurtă recapitulare: Profesorul Unrat e în război perpetuu cu elevii săi, cu tinerii care îl urăsc şi pe care îi urăşte. Disciplina lui — literatura germană — a devenit un instrument de tortură. În căutarea elevilor săi „răi" profesorul ajunge la artista Frolich. Descoperă locul de pierzanie în care tronează Femeia Fatală.

„Poţi să mă crezi sau nu, îi spune codoaşa, experta amorului liber Rosa a avut totdeauna o slăbiciune pentru domni mai în vîrstă. Şi nu numai pentru *asta* — ea frecă arătătorul de degetul mare —, ci fiindcă inima ei e făcută aşa. Căci domnii mai vîrstnici au mai mare nevoie de a fi trataţi cu dragoste...".

Aşa că zeul convalescent Unrat va deveni elev ascultător, aşa că domnişoara Rosa va deveni profesoară. Va supraveghea noua viaţă socială a oraşului. O lume s-a terminat, va începe alta care va distruge un şir de limite. Deocamdată, nu-i greu de observat că *Principiul plăcerii* va fi acela care va conduce asaltul asupra limitelor. Imperiul îşi încercase adesea puterile pe această direcţie: *opereta* glosa pe marginea dulcilor locuri de pierzanie, eroinele ei erau profesoarele de fericire ale Noii Lumi. Iar în Noua Lume, casa lui Unrat, cel devenit soţ al artistei Frolich, ocupă Centrul: „Casa lui era cea mai luminată şi i se dădea cea mai mare importanţă; era casa în care se împlineau cele mai multe destine. Cîtă teamă, cît nesaţ, cîtă supunere, cîtă fanatică furie de **autodistrugere** (s.n.) clocoteau în jurul lui! Toate aceste jertfe se aprindeau pentru el! Toţi se înghesuiau să i le aducă, ba chiar să se jertfească, arzînd ei înşişi pentru el!". Ironicul romancier vorbea mai în glumă, mai în serios, despre o nouă religie şi despre un nou zeu: *profesorul Scîrboşenie*. Iar artista Frolich, femeia fatală era pro-

Cornel UNGUREANU

(continuare în pag. 10)

Albumul „Gravuri erotice" al lui Picasso a fost punctul de plecare în conceperea acestui număr quasi-tematic, drept pentru care ilustraţia este în întregime picassiană, cu excepţia făpturii Victorinei Meurdant, mai cunoscută sub numele de OLYMPIA.

Scene din viaţa unui proxenet amator

Toţi cei care veneau de la Bucureşti aveau pretenţii, dar dacă majoritatea se oprea la pantofi, carne, faianţă, blănuri,tipul voia,pe lîngă toate astea să i se pună la dispoziţie femei, pe toată perioada cît stătea în control. Era prea scîrbos, iar conjunctura prea de partea lui ca să nu-i fie îndeplinită dorinţa. Din cauza asta, pe lîngă toate relaţiile cu fabricile, magazinele etc., mai era necesară şi relaţia cu lumea femeilor de plăcere. Inconvenientul era însă că profesionistele din oraş aveau nişte tarife cărora nu le făceau faţă decît protipendala locală şi străinii.

Şeful mai avea doar cîţiva ani pînă la pensie. Era deci normal să se preocupe de apropiata ieşire, care trebuia să fie lejeră, fără nici un fel de probleme. Dar ştia foarte exact că un individ ca acesta, pus pe un control riguros, poate să-l radă mărunt-mărunt, cu toate relaţiile sale de aici sau de acolo. Mai avusese un contact cu el acum vreo cîţiva ani şi se convinsese cît de dur era. Acum îi ştia foarte exact pretenţiile şi era pregătit să-i facă faţă. Vodca rusească fusese procurată, într-o cantitate ce dădea o anume siguranţă. Apăruse şi tipul care asigura filmele pe video, serile în hotel fiind anoste şi ale dracului de lungi, atît de lungi încît dacă erau prost organizate puteau să-l înrăiască pe tip şi să-l transforme în fiară. Cei interesaţi ca totul să iasă bine erau destul de numeroşi şi fiind preveniţi din timp săriseră aferent. Fondurile adunate permiteau cîte o masă-două pe zi în cel mai bune restaurante, pe parcursul a cîteva ore. Serile erau, totuşi, altceva şi asta presupunea o mare migală în pregătirea lor amănunţită. Scenariile erau însă perfecte. Rămăsese doar chestia damelor de companie.

Şeful era o cutră prea trecută prin viaţă ca să se ocupe direct şi personal de chestia asta. Iar colegul meu de birou îi era suficient de dator ca să cadă mizeria cu prjcina pe capul lui. „Nu ştii pe nimeni ?", m-a întrebat într-o zi. De unde dracu să cunosc asemenea faună ? şi probabil că mutra pe care i-am arătat-o l-a convins că nu se putea baza deloc pe mine în afacerea asta. Credeam că m-a lăsat în pace.

„Hai cu mine să-i procurăm o curvă boşorogului ăsta !" mi-a zis în dimineaţa aia. Chestia era îndeajuns de interesantă ca să mă facă să renunţ cu plăcere la hîrtiile infecte pe care le aveam de rezolvat şi să mă hotărăsc rapid să-l însoţesc. Nu mai făcusem în viaţa mea ceva asemănător şi, pe deasupra, ceea ce-mi propunea era nou, era excitant, chiar tîmpit. Toate astea m-au făcut să accept, deşi ştiam foarte bine că intru într-o mizerie mai mare decît mine. Mi se părea curios să aflu cît de gunoi poate deveni un om, nu unul anume, ci aşa, în general.

Aşa că n-am prea făcut mofturi şi am urcat în rabla aia de maşină în care ba se rupea o banchetă, ba exploda cîte ceva şi cu toate astea mergea trăsnet. Coeficientul de siguranţă era însă extrem de redus, şi chiar era un act de curaj să circuli cu un asemenea dric pe şosele. S-ar zice că am avut noroc, am ajuns teferi în comuna de unde urma să scoată colegul meu plăceri pentru domnul controlor. Nu mai ţin minte cum îi zicea nici comunei, nici tipei. Îmi amintesc numai că maşina a oprit în faţa unei case prăpădite, la poarta căreia ne-a ţintuit un cîine ce părea hotărît să ne sfîşie cel puţin nădragii. De undeva din fund a apărut o babă cu un mucos în braţe şi mai tîrziu aveam să aflu că mucosul era copilul tipei. Nu cred că mai ţinea minte cu cine îl făcuse, dar plodul ăla o determinase să renunţe la fosta carieră, apucîndu-se să-l crească, cel puţin pentru faptul că mă-sa nici nu concepea chestia asta.

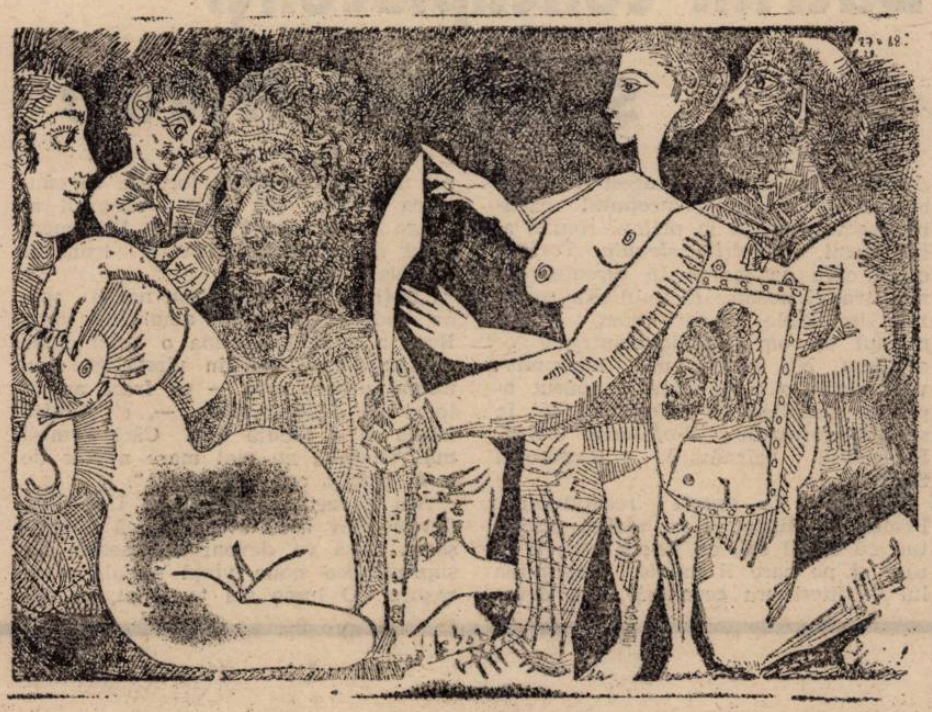

După un timp a catadicsit să apară şi fata noastră. Nu era o fiinţă care să te facă să cazi pe spate, îndrăgostit la prima vedere. Dar nu era nici de lepădat. Se vedea clar că nu-şi dăduse nici o silinţă să arate mai bine, probabil că nu avea pentru cine să facă asemenea efort. Baba parcă s-a retras, avea destule treburi prin curte ca să stea de vorbă cu nişte indivizi pe care-i vedea pentru prima dată. Mi-am dat seama că tipa şi colegul meu se ştiau mai demult, dar nu prea bine. Suficient de bine totuşi ca să ajungă, după oarecari negocieri, la o înţelegere reciproc avantajoasă. N-am prea auzit ce vorbeau, pe mine căzînd misiunea de a supraveghea mucosul. Între timp cîinele a devenit mai prietenos şi se gudura prin preajmă. Cam după vreo jumătate de oră, tipa şi-a luat copilul în braţe şi a intrat în casă, iar noi am avut răgaz să aprindem cîte o ţigară. Am înţeles că la început nu prea fusese încîntată de propunere, dar colegul ştiuse ce să ofere pentru a obţine acceptul într-un timp relativ scurt. Punctul ei forte se pare că era acela că s-a lăsat de meserie, nici nu mai vrea să audă de aşa ceva. N-o ducea prea roz însă, altfel mă gîndesc că ne-am fi întors cu mîna goală.

Baba nu părea prea încîntată de ofertă şi nici de perspectiva de a rămîne singură cu mucosul. Cert e că bombănea în timp ce se învîrtea pe la cotete şi cocină şi nu se uita de loc tandru în direcţia noastră. Colegul meu m-a mai abandonat cîteva minute în compania cîinelui şi a intrat în casă, după babă. Cînd a revenit, baba arăta exact ca şi cîinele, devenise adică mult mai puţin dușmănoasă. Nu l-am întrebat pe colegul meu de cîte parale l-a uşurat pentru a suporta să îngrijească plodul, sigur însă că nu rămăsese cu mîna întinsă degeaba.

Cînd a ieşit spunînd că e gata de plecare, tipa arăta mult mai bine de cum o găsisem la sosire. Îşi trăsese o rochie destul de fainâ pe ea, dăduse şi cu ceva pe la ochi, era alta, ce mai ... Înainte de a pleca, colegul meu a avut ideea stupidă de a propune să facem o poză de grup, asta m-a făcut să-i arunc o privire din care cred că a înţeles destul de multe, mi-a făcut însă un semn discret să nu-i stric finalul, riscînd să compromit totul. Mă şi vedeam în poză cu toată acea onorată adunare, iar poza circulînd printre colegii de serviciu, care mai de care mai satisfăcuţi de ce vedeau. Mi se pare că m-am stăpînit să nu înjur cu voce tare, dar cînd tipa s-a dus să-şi predea odorul babei fotogenice, i-am zis totuşi ceva drăgălaşului meu coleg. Nu m-am liniştit decît cînd m-a asigurat că în aparatul pe care îl purta mereu în maşină de data asta nu era nici un film. Mare gunoi era tipul, mintea cu o uşurinţă dezarmantă. Puţin mai tîrziu, m-am convins că în aparat chiar nu era nimic şi cea care muşcase fusese baba, ea rămînînd cu impresia că fiică-sa sau ce-i era avea să se întoarcă şi cu poza aceea care să-i amintească un moment de mulţumire din viaţa ei nenorocită printre găişte, raţe, porci şi alte vieţuitoare de curte.

Sigur că pe drum, ca totul să fie bine şi frumos, m-am aşezat pe banchetа din spate, cedînd fetei locul din dreapta şoferului. Înţelesesem că-i face plăcere să stea în faţă, să vadă mai bine totul, dar cred că şi pentru a fi văzută prin sat cu acea maşină cu doi tipi aparent serioşi, chiar bine îmbrăcaţi. Nu părea să fie vulgară, după cîte mi-amintesc că am discutat, dar nici nu prea era afectată de ce i se cerea să facă. Cred că era bucuroasă că a scăpat din anturajul babei, măcar pentru cîteva zile, cel mult o săptămînă. Pericolul venea din altă parte : putea foarte bine să i se redeschidă pofta de a lucra ceea ce ştia atît de bine, de a reveni la meseria care îi tocase toţi anii de tinereţe. Nu-i fusese uşor să renunţe la ocupaţia de dinainte, la hotelurile destul de bune prin care trecuse mulţumind clientela de parte bărbătească, fiind servită nu de puţine ori de băieţii de la room-service, atenţi şi îndatoritori.

Tipa a coborît undeva prin Calea Lipovei, unde avea o garsonieră, urmînd să fie luată cînd era nevoie de ea. Din acel moment n-am mai văzut-o. Sau dacă aş fi revăzut-o, cu siguranţă că nu mi-aş fi amintit de ea.

Îmi amintesc însă că într-o noapte, după un chef prelungit, un alt coleg a revenit în camera acelui hotel în care se derula viaţa de seară a inspectorului din capitală, stropită cu vodcă rusească, vinuri de Buziaş, Recaş şi Teremia, revigorată de filme porno şi gustări alese. Lumina din cameră era stinsă, pe ecranul televizorului curgeau imagini erotice, se auzeau sunete care spuneau totul despre ce se întîmpla acolo, în întuneric, o singură rază de lumină răzbătea pe sub uşa de la baie. Tocmai acolo vroia să ajungă omul. Dar cînd deschise uşa, dădu cu ochii de bătrînul şef care, gîfîind desfigurat şi avînd ochii ieşiţi din orbite, tremura şi stătea de veghe, atent mereu ca domnul controlor să se simtă cît mai bine.

Cornel BOGDAN

TUDOR ARGHEZI

POARTA NEAGRĂ

Nu voiu exagera nimic, oraşul meu iubit şi ticălos, de o ticăloşie minusculă. Mă voiu duce însă din casă'n casă, în toate casele tale mari, din club în club, din local în local, şi voiu spune ce am văzut. Voiu însemna cu o cruce mesele numeroase la care mănâncă doi domni şi o doamnă elegantă. Unul din ei e soţul doamnei şi celălalt e însoţitorul, care plăteşte restaurantul, teatrul, chiria, bijuteriile şi echipajul nobilei căsnicii fără descendenţă. Soţul consumă mulţumit şi în vreme ce pierde la cărţi, însoţitorul îi distrează perechea într'un alcov împrumutat. Voiu face iarăş un cârd deosebit din soţii bătrâni, dregători în societate, cari întreţin pe cheltuiala lor vigorile tinerilor inseparabili prepuşi la egalizarea temperamentului soţiei tinere şi luxoase.

O, Metropolă ! Ziua nimeni nu stă acasă şi noaptea nimeni nu-i în casa lui. Fiecare bărbat îndulceşte singurătatea voită a femeii prietenului său şi femeile, adunate în casele cu perdele groase, slujesc ritului tău pentru bani. Imi este neuitată sinuciderea acelui bărbat frumos şi de-o construcţie fizică uriaşă, care ascuns cu vîţiile lui într'n apartament cu trippul în faţă şi cu camerele spre curte, a desmierdat fără să ştie trupul fiicei lui, plecată la şcoală. Urîtul te alungă totdeauna într'altă parte, nomad. Medicul, omul de ştiinţă, omul politic, advocatul, inginerul, profesorul îşi lasă vatra goală şi nevestele lor îşi lasă întâmplătorii copii pe seama unguroaicii.

Cu ştirea soţului, femeia unui factor însemnat vilegiaturează în societatea unui şef de partid, care va îmmulţi onprurile cuvenite soţului. Cu ştirea soţiei bărbatul se bucură de graţiile servitoarei. Începătorul se înrudeşte noaptea cu femeia şefului său. Bărbatul divorţează de nevastă şi se căsătoreşte cu sora ei, cu care a concubinat, unind într'un acoperământ, ca fii ai lui, pe verii născuţi din încăierarea cu un singur mascul, a două surori — şi-i cea mai înaltă culme de cavalerism şi moralitate, la care poate ajunge unul din cetăţenii tăi aleşi. Căci de obiceiu nu se simte nevoie nici de primul divorţ nici de a doua căsnicie, idila merge paralel.

S'au văzut în tine învăţaţi măsluind cărţile, ca să poată sustrage zestrea proaspătă a unui partener şi apărători împărţind cu hoţul, drept onorariu juridic, bocceaua cu lucruri furate.

Mănâncă porceşte scumpa mea cetate şi te împreună ca muştele şi gândacii, din sbor sau între molozuri.

Şeful familiei deboşează pe verişoară, pe soacră, pe mătuşe, pe cumnată, pe nepoată. Mă duc la un cunoscut şi dacă nu-i iau soţia, mă provoacă ea să încerc. Vine prietenul la mine şi-mi acostează nevasta, după ce desbrăcându-se de blană, a frecat cu spinarea ţâţele servitoarei. Îl primeşte bine şi el se crede pensionarul autorizat al bunurilor întregii familii. Unchiul se informează la nepoată de câte ori e strânsă în braţe în timpul unei nopţi şi acest unchi s'a întâmplat să fie şi Mitropolit.

Când se întrunesc la ceaiu în saloanele tale, soţiile cetăţenilor tăi distinşi, comentează forma, lungimea şi elasticitatea unui atribut la persoanele încercate, după cum bărbaţii fac, în colţul lor, confidenţe asupra facultăţilor secrete ale doamnelor măritate, din vecinătatea canapelelor pe care fumează agale.

Ceeace mă revoltă la spectacolul tău nerusinat, de universală şi neîncetată streche, nu e în primul rând tinereţea care se iroseşte pe canal, creşterea copiilor, nelepădaţi la timp în casele tale bogate, căci toate acestea le plăteşti cu bătrâneţea precoce şi cu putregaiul. Mă revoltă consimţirea generală şi liniştea normală a monstruosului tău coit. Nici o dramă, nici o tragedie nu isbucneşte din smârcul, în care zeci de mii de broaşte zac încălecate.

Mă revoltă că nici măcar cuvântul «înşelăciune» nu caracterizează starea de priapism dezgustător al cetăţenilor tăi. Mă revoltă lipsa de pasiune, absenţa dra-

HEXAMERONUL

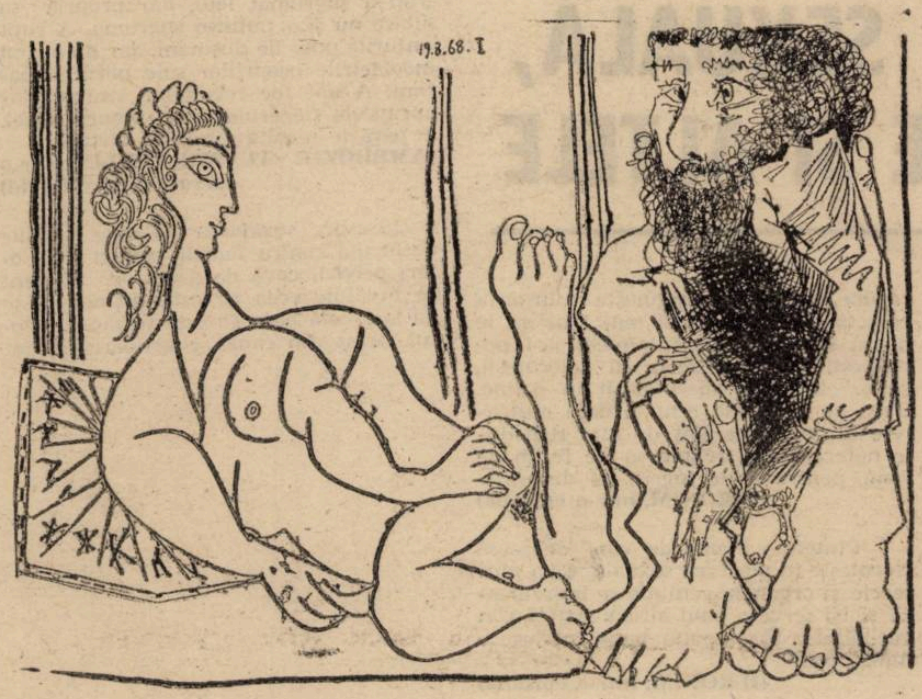

Nici vorbă de coborît. Se aşteptaseră la vijelie, dar n-au crezut că va fi aşa de virtoasă şi că va dura atît de mult. Ziceai că-n orice clipă cubul de beton se poate desprinde şi că o să-i poarte cu totul prin văzduh. Abia de mai stabileau legătura radio cu baza şi cu cei de la poale. Pentru măsurători doar Terente se-ncumeta uneori să iasă, ţinîndu-se strașnic de cablul ce-l conducea spre aparate. Noroc că apucaseră să taie două oi atunci cînd stihia abia se dezlănţuise. Pus de cioban, cu încă doi, să vadă de turmă cît ei le venea de hac mioarelor, Mirel se trezise aproape-n căldare, neştiind cum să stăpînească puhoiul zăpăcit, nici cum să dialogheze cu ciinii ce-l tîrcoleau ameninţător. L-au scos de acolo mai mult mort decît viu — Terente rîdea să se prăpădească, în vreme ce-i căra în spinare pumnii lui ca nişte berbeci —, l-au înfofolit, l-au depus în faţa focului şi i-au aşezat dinainte, într-un borcan de muştar, votcă amestecată cu sirop de afine.

Meteorologii se arătau calmi, mai pomeniseră aşa ceva în luna iulie, numai o parte din lumea de adunătură dădea semne de panică. Mirel chiţăia isteric, înecîndu-se cu băutura, că luni e musai să fie la serviciu, altfel **bossul**, care-l pîndeşte de mult, o să-l dea afară. „Du-te", făcea Terente, „hai, du-te" — şi hohotea la concurenţă cu grozăvia ce încerca să vină peste ei.

Treptat, spiritele s-au mai liniştit. S-au reluat partidele de rummy, de table şi de pocker. Femeile bîrfeau în preajma oalelor fumegînde.

Deci foiau geologi, păstori, pădurari, cărăuşi, turişti şi, bineînţeles, oamenii de la staţie. Singurul care s-a rupt de ei, Partenie, campion naţional de judo la juniori, zăcea ore-n şir, fără a-şi lepăda completul de schior, pe o laviţă de lîngă sobă, cu faţa la perete. Nici la mîncare nu reuşeau să-l pună-n fund. Pe cînd ceilalţi dormeau, a observat că Terente se scula pe furiş şi înfuleca la nimereală, apoi ieşea în tindă, ca să se slobpadă în butoiul de lîngă uşa masivă de metal. Revenea la locul său şi, o dată aşezat, rămînea aşa, ca un butuc, netulburat de ce se petrecea în jur.

Deosebirea dintre zi şi noapte o făceai după ceas, căci negura era egală, compactă şi, ai fi zis, veşnică.

1. „... obişnuitul chef cu prelungiri de la terminarea liceului...". Partenie îşi dădu seama că e glasul studentului sau al proaspătului inginer„ „Căsoaia aparţinea unchiului Doiniţei sau, în orice caz, era a statului, dar el avea drepturi depline asupra ei. Mă aflam în mare **lav** cu Doiniţa şi simţeam momentul s-o păcălesc. Nu face farafastîcuri, Doiniţa, doar ştii că aşa gîndesc bărbaţii. Am atras-o spre fundul curţii, unde... ce să vezi? în pragul unei cocioabe, de care habar n-aveam (Doiniţa, drace, tu m-ai lăsat să musc!), Fery, orbul cel lungan, cunoscut de tot cartierul, cu concubina lui, Maruşa cocoşata, nu mai răsăritã decît statul meşei, se împreunau cu mare tămbălău. Amîndoi goi puşcă, el — pinocchio uriaş, făcut numai din scîndurele, ea — pe lîngă beţe — noduri şi gîlci. Erau, pesemne, tare beţi, el îi vomita într-una pe spinare, dar nu se oprea din zbănţuială, iar ea, şuită pe-un scaun şi proptită de prichici, îl întărîta cu indicaţii porcoase, pe cînd ghebul i se unduia neverosimil, parcă voind să-i părăsească trupul, şi borîturaăluia, mereu înnoită, dădea, în bătaia lumii, o strălucire de argint şi mătase cărnii crescute chinuit şi pielii pline de zbîrciuri..." Şi cît de serafici se plimbau prin mahala orbul şi cocoşata cît era ziua de lungă, ţinîndu-se copilăreşte de mînă! Absolventul conchise că, deşi amîndoi, el şi Doiniţa, pîndindu-se, sperau **s-o facă** în acea seară, multă vreme după căsătorie au fost **obstaculaţi** de clămpăneala îngrozitoare a amorului dintre Fery şi Maruşa.

2. În altă noapte (sau zi?) îi fu dat să audă cum o sfădea nevasta şefului de staţie meteo pe cea a fostului mecanic, cei din urmă mutaţi acum la oraş şi veniţi la vechii colegi să-şi petreacă o parte din concediu, decît să stea în poziţie de drepţi în faţa unor chelneri O.N.T. molcomi la servit, dar spurcaţi la vorbă şi la apucături... „Ai crezut că-s proastă şi că nu observ. Te momea în pivniţă, apoi te punea să te apleci asupra poloboacelor, iar el îşi făcea mendrele în timp ce gîlgîiala motorinei astupa gîfîiala şi sudălmile lui groase, dar şi ţipetele tale mici şi prefăcute. Sau te îndemna să urci scara de la pod, ca să-şi poată vîri scăfîrlia cheală şi asudată sub fustele tale. Da-da, ştiaţi că mă chinuiţi, de aceea nu alegeaţi ceasul sau locul, era destul să aibă poftă unul din doi". Cealaltă se prefăcea că plînge, se jura pe nişte morminte că nu-i adevărat, că...

3. ... îşi aminti cum, cu o săptămînă înainte de potop, Didina, amanta geologului, l-a găsit (sigur că îl spionase şi-i luase urma) printre Stîncile-n Cruci, unde el făcea nudism. Acolo ea l-a defiorat cu multă delicateţe, „Partenie, voinicul meu, stînjenelul meu neatins", neştiind că bestia de geolog (furios şi excitat) vedea totul ca-n palmă de pe Creasta Sugușată, uzînd de binoclul lui **ţais** (Zeiss!). La cabană, cînd bruta căutătoare de comori ale adîncurilor l-a pocnit, putea să-i aplice un vusei-goshi, dar şi-a oprit gestul în aer cu gîndul la Didina. Nemaipomenită eroare şi slabă cunoaştere a şmecheriei muiereşti, căci a doua zi ea nici măcar nu-l învrednici cu o privire, pitită toată pisicos între barba agresivă şi burdihanul plin de sine al geologului!

Adormi Partenie şi visă bucile ei maiestuoase. Trădătoare şi maiestuoase.

4. ... banalele poveşti ale oierilor, ieşite probabil din chiar închipuirea lor îmbolnăvită de sălbăticie şi singurătate, despre fîrtaţi ce trăiau cu mioare, cu măgăriţe, cu vulpi, cu iepuroaice...

5. ... prostănacul de Terente, hohotind aiurea, de-abia înţelegeai ce voia să spună. Că se hăituiau două găşti de băieţandri pe malul Mureşului. Că perechea a apărut ca din cer. Că ăla era înalt, serios, mustăcioară, costum, cravată, pantofi din piele întoarsă. Că aia îşi scosese încălţările şi le ţinea c-un deşt de baretă. Mică, dar nu bondoacă, sîni opulenţi, picioare un pic răsucite, bună de prăsilă, ha-ha! „Spune-mi cu cine l-ai făcut, nenorocito, spune-mi cu cine l-ai făcut!". „Iartă-mă, iartă-mă!" — şi cîrdul de copii după ei, pe plajă, fără ca asta să-i deranjeze. „Tare-aş fi curios să ştiu ce s-a ales", îşi încheie Terente istoria lui nesărată.

6. Ultima noapte a fost lungă cît una polară. Ameţeală, ruşine şi frică, asta ar fi, după Partenie, formula ce s-ar potrivi. Scandalul s-a întîmplat cu adevărat sau doar e rodul jocului combinatoriu urmat de micile mizerii îngrămădite în spaţiul cubic? Profitînd de o uşoară destindere a vremii, cine a riscat să părăsească staţiunea? Ciobanu cel rău cu Doiniţa? Cărăuşul imberb cu Didina? El însuşi o fi luat-o din loc, într-un elan de ubicuitate? Dar de ce în compania consoartei mecanicului? Destul că iată-i pe toţi porniţi în căutare, cu lămpaşe, cu lanterne chinezeşti, în urma cotigii ce deslueşte prin zăpadă drumul îngust. Uite-i la intrarea Peşterii Uierului, unde-i întîmpină, ca de obicei, ciceronele beat tot timpul, cu aceeaşi poantă — „stalactita — sus, stalagmita — jos, ţineţi minte: **stalactată — stalagmamă**, mama dedesubt, tata peste ea". Cu greu îl fac să priceapă că doi dintre cei de la staţie au plecat pe furtună, precar echipaţi, şi că n-au ajuns la punctul următor. „Da, zice ghidul peşterii, cineva a forţat grilajul şi a intrat, eu doar am constatat fapta, fără lămpi de carbid sînt pierduţi; başca pîrîul subteran, care trebuie că s-a umflat nebunatic...". Nici vorbă să-i caute, ar însemna să crape pînă la unul.

În cele din urmă l-au convins să pătrundă în hăul pe alocuri tumultuos. I-au găsit cînd nu mai sperau, într-o fundătură ce putea lesne să scape demersului explorator. Confundîndu-i cu binecunoscutele depuneri calcarpase, ghidul se mira de nefireasca poziţie **stalactată — stalagmamă**. De fapt aveau în faţă nişte siluete descărnate, aflate-într-o tandră şi abjectă învălmăşire, succesiunea de ascuţişuri şi protuberanţe măcinate de frenezia unei imposibile asamblări. Cineva murmură: „Orbul şi Cocoşata". Călăuza trase o zbierătură: „Naşul să vină cu cinstea!".

„Să facem reconstituirea, tovarăşi". Toţi se întoarseră: bravul plutonier venit din vale intra şi el în scenă. „Bicură, nu se opresc din picurare", bolborosi, brusc pleoştit, ghidul şi mai tase un gît de trăscău.

Viorel MARINEASA

---

gostei, absenţa inimii, a curajului şi a primejdiei din actele elitei tale presupuse. Soţiile nu-şi ucid bărbaţii, nu-şi ridică din pămînt coarnele, ca să-şi împungă adversarul, fetele seduse nu-şi răpun seducătorul. Urăsc în tine indiferenţa care devine o carieră, urăsc în tine sfatul şi tactul prudenţii. Fata sedusă şi cu averi îşi găseşte întotdeauna bărbatul care să-i dea în schimbul traiului comod şi al evoluţiei sociale, condusă de legăturile alianţei, numele lui, tot aşa după cum fetele slute, cocoşate, foanfe şi cu albeaţă îşi găsesc arhiteeţii, medicii, şi profesorii de cari au trebuinţă.

Urăsc în tine tiparul, după care situaţiile cele mai complicate şi mai scârnave se aranjează fără morţi, ca o afacere între moştenitori libidinoşi. Urăsc în tine, oraş care făgăduiai reveriei mele trepte de ascensiune fără sfârşit, identificarea sufletelor cu banul abject. Pasiunile tale sunt microscopice, nebunia ta e cunoscută numai în forma paraliziei generale, sângele tău e păstrat cu îngrijire.

Asasinatele tale apar în forma minoră a pungăşiei prudente. Morţii tăi mor de indigestie sau de cantaridă, niciodată de un vârtej de patimi, de o răscoală de suflet, de o vijelie. Si după cum năzuinţele se liniştesc cu un scaun în Parlament şi cu o sinecură, avânturile tale amoroase sfârşesc printr'o socoteală cuminte. Eşti o capitală care detestezi toate excesele, şi în cutezanţă, şi în răutate, şi în revendicare, şi în bunătate. Eşti un oraş cu măsură, un oraş intermediar, un oraş samsar. Nu crezi în nimic, nu nădăjduieşti nimic.

În plină tragedie istorică bărbaţii tăi de seamă, bătrâni şi gârbovi, se căsătoresc vlăguiţi cu femei tinere, cari ştiu că vor aparţine altora. Când trupul nu mai ajută pe marii tăi cetăteni, sufletul lor nici atunci nu se vindecă de luxură. Obsedat de lubricitate, el a luat forma, încă de mult, a unui singur organ.

Pentru simţirea ta degradată, o, cetatea mea, când se va cutremura pământul, ca să te doboare şi să te învieze pură, ca pe Bazăr, în tinereţea, naivitatea şi lumina pe care le merită ţărâna ta binecuvântată?

(din **Poarta neagră**)

FEMEEA KUTY

9. Femeea era în Kuty un animal şi, ca orice animal, fără drepturi.

N'avea dreptul să umble călare. Sta pe cal de o singură parte, din pricină, pretindeau bărbaţii, că o supără şi că i-ar intra vârful şelei în stomac, cu toate că anatomia, care nu mai e o ştiinţă exclusiv a bărbaţilor, a situat definitiv stomacul cu trei laturi de palmă mai sus şi în afară de bătaia curelei. Pentru demonstrarea acestui adevăr foarte controversat în Kuty, unde problemele esenţiale pasionează, a trebuit ca mai multe tinere adepte să călărească unele în manej confidenţial şi, una din ele, o blondă suavă, nimerindu-se să facă dovezile anatomice pe spinarea unui armăsar, această brută cu chişiţă şi copite a ţinut să facă şi ea o demonstraţie, arătând că din stomacul lui, unde nu era primejdie să intre nimic, putea să iasă ceva.

Femeea n'avea dreptul să cheltuiască şi să toace decât averea soţului propriu, când era măritată, sau cel mult pe a soţului unei prietene de aproape şi a protectorului în vârstă, dacă era cântăreaţă sau actriţă. Jugul acestei îndatoriri trebuia sau sfărâmat sau depus, ca un semn de barbarie întârziată. Cu toate că Prezidenta nu cheltuia nimic din chiriile, arenzile şi onorariile ei nici pe săpun, era de câştigat un drept, admiţând că dobândindu-l femeia nu mai avea ce cheltui, sexul tare aşa numit refuzându-i tarif, capital şi taxe. De altfel e legea oricărui drept să garanteze exerciţiul unei ficţiuni, cu cât dobândim drepturi mai multe împuţinându-se materia liberului lor exerciţiu. Mai bine o neagră mizerie organizată decât o ruşinoasă abundenţă în desordine.

(continuare în pag. 6)

FLORILE TUTUROR DOCTORILOR, FIE LATINI, FIE GRECI, CARE AU ADUS LUMINĂ ATÎT ÎN TEOLOGIE, CÎT ŞI ÎN FILOSOFIE

Prin grija şi truda lui Thomas Hibernicus, despre care aflăm din cuvîntul tipografului, că a fost „vir facundia et eruditione clarus" (bărbat vestit prin bogăţia vorbirii şi prin erudiţie) a apărut la Viena în anul 1760 o carte menită să satisfacă toate gusturile acelor vremuri, dar, pare-se, şi ale celui de azi. Cartea este o antologie, cum spune Thomas Hibernicus, „aproape" (paene) exhaustivă, cuprinzînd cugetările doctorilor greci şi latini legate de tot ce este divin şi uman, dar mai ales uman.

Surprinzătoare este în primul rînd lista autorilor citaţi, a doctorilor deci (termenul interpretat atît teologic, cît şi etimologic, adică în sensul de „dătător de învăţătură"), care nu numai că nu cuprinde doar greci şi latini creştini, dar începe cu Rabi Moise Egipteanul ; dintre doctorii latini fac parte şi Cicero, Seneca Filosoful, Demostene, Plutarh, Valerius Maximus, adică autori păgîni agreaţi, chiar îndrăgiţi de spiritualitatea creştină timpurie.

Dintre extrem de numeroasele flori ale doctorilor, le redăm în traducere din limba latină pe cele care dovedesc că marii gînditori nu au trăit în eter, cum greşit se mai crede, ci că au fost mari tocmai prin propriile frămîntări, înscriindu-se la rîndul lor în marele adevăr clasic după care „sînt om şi socotesc că nimic din ce e omenesc nu-mi este străin".

Iată de ce vom urmări gînduri despre

PLĂCEREA SEXUALĂ, VIRGINITATE ŞI ALTELE

1. Deoarece împreunările i se arată prea adesea, se cade ca fiica să stea ascunsă, spre a fi astfel la adăpost de vorba desfrînată a mamei prostituate.
(IOAN HRISOSTOMUL)

2. La ce foloseşte trupul neprihănit, cu o minte tulburată ? Mai bine este o împreunare de rînd, decît o virginitate trufaşă.
(AUGUSTIN, într-un comentariu referitor la psalmi)

3. Fără plăcere sexuală nu are loc împreunarea părinţilor ; de aceea nu poate exista zămislirea copiilor din trupul lor, în afara păcatului.
(AUGUSTIN)

4. Plăcerea sexuală este ca un fir de pai : repede se aprinde, imediat se mistuie.
(AMBROZIE AL MILANULUI, într-o epistolă)

5. Plăcerea sexuală este stimulentul plin de cruzime al faptelor rele, care îngăduie ca simţirea să nu stea niciodată liniştită : în timpul nopţii clocoteşte, iar în timpul zilei gîfîie.
(AMBROZIE AL MILANULUI, în cartea despre Cain şi Abel)

6. Nu folosirea lucrurilor este de vină, ci plăcerea sexuală a celui ce le foloseşte.
(IERONIM, într-o epistolă)

7. Gîndul dominat de plăcerea sexuală le urmăreşte mai înfocat pe cele cinstite : şi pentru că îi este permis, cu atît mai plăcut suspină după ele.
(IERONIM, într-o epistolă)

8. Şi în tava cu mîncare, şi în veşminte stăpîneşte aceeaşi plăcere a trupului : ea nu se teme nici de purpura regilor, nici nu dispreţuieşte murdăria cerşetorilor ; este mult mai bine să te doară stomacul decît mintea, să-i pară rău trupului decît să clocoteşti, să te clatini în mers decît în ruşine. Dacă ne linguşesc dintr-o dată ajutoarele căinţei, care sînt de fapt remediile nefericiţilor, trebuie să ne ferim de rană, pentru a ne îngriji de durere.
(IERONIM, într-o epistolă)

9. Pîntecele încins de vin, deîndată clocoteşte în plăcerea sexuală. Căci pîntecele şi organele genitale se învecinează şi îşi servesc unul altuia. Astfel, din vecinătatea lor rezultă buna înţelegere dintre vicii.
(IERONIM, într-o epistolă)

10. Nimic nu te poate îndemna mai mult la fapta rea, decît iubirea ruşinoasă şi plăcerea sexuală neînfrînată.
(TERTULIAN)

11. Vei controla începutul plăcerii sexuale, dacă îi vei gîndi sfîrşitul.
(SENECA, într-o lucrare moralizatoare)

12. Oricine se va deda în copilărie plăcerilor, va rămîne în sclavia lor şi trăind va fi mort.
(AMBROZIE AL MILANULUI, într-o epistolă)

13. Dacă nu sînt luate în seamă, plăcerile trupeşti sporesc în sine dorinţa ; cînd însă, luate în seamă, sînt hrănite, numaidecît îl întorc spre dezgust pe cel ce le hrăneşte.
(GRIGORE CEL MARE, despre oameni)

14. Adesea aceia obţin suferinţe mai mari din trup, care sînt încîntaţi de plăcerile trupului.
(GRIGORE DIN NAZIANZ, într-o scriere moralizatoare)

15. Există patru feluri de excese : primul e beţia, al doilea este uitarea, al treilea este plăcerea sexuală, iar al patrulea este sminteala.
(CASSIODOR)

16. Saţietatea şi abundenţa generează dorinţa sexuală. Femeia atrăgătoare este mai măreaţă decît lumea, deoarece plăcerea sexuală l-a cuprins şi pe cel pe care măreţia lumii nu l-a putut învinge.
(CASSIODOR)

17. Cea care este focoară în trup, dar nu şi în minte, tot nu va primi nici o recompensă în viaţa de apoi.
(AUGUSTIN)

18. Cei mai mulţi încetează să păcătuiască de teamă şi nu din nevinovăţie.
(SENECA FILOSOFUL)

19. Simt că nu există nimic care să culce la pămînt, prin meşteşug, spiritul bărbătesc, cu mai mare uşurinţă, decît ademenirile feminine şi contactul dintre trupuri, fără de care nu se poate vorbi despre soţie.
(AUGUSTIN, în SOLILOQUIA)

20. Samson cel puternic şi întreg la trup a sugrumat leul, dar propria sa iubire nu şi-a putut-o sugruma. A rupt lanţurile puse de duşmani, dar nu a rupt încolăcirile propriilor sale pofte şi patimi. A dat foc recoltelor străine, dar aprins de flăcăruia unei singure femei, a părăsit recolta propriei virtuţi.
(AMBROZIE AL MILANULUI, într-o lucrare despre David)

21. Despre strădania cu care trebuie desfăcută tunica femeii pentru a se oferi privirii ceva de dedesubt : aparent se învăluie ceea ce este ruşinos, şi se dă la iveală ceea ce este frumos : pieptul strîns din cauza cingătoarei ce înfrumuseţează veşmîntul, se arcuieşte ; şuviţele de păr se revarsă peste frunte şi urechi ; între timp mantaua alunecă în jos pentru a dezgoli umerii strălucitori ; şi, ca şi cum nu ar voi să fie văzută, acoperă în grabă ceea ce prin propria-i voinţă dezvălui-se ; una se promite, alta se arată ; glasul face să răsune castitatea, în timp ce întregul trup îşi arată pe faţă lipsa de pudoare. Şi, abia dacă este atît de ruşinată şi de sfîrşită de mîhnire încît să nu se bucure şi să nu audă cu plăcere cînd i se spune că este frumoasă. Pe cele cinstite nepătate, le încîntă chiar şi laudele aduse formei trupului lor.
(IERONIM, într-o epistolă către mama sa)

22. Aceea este frumoasă, aceea este demnă de a fi iubită, aceea trebuie socotită printre însoţitoare, care nu ştie că este frumoasă, care nu ţine seama de binele frumuseţii sale, care mergînd în public nu-şi dezgoleşte pieptul şi gîtul şi nici nu-şi dă la iveală ceafa şi umerii, scoţîndu-şi mantaua, ci ascunzîndu-şi chipul, păşeşte privind larg doar cu un singur ochi care să-i fie vestitorul drumului.
(IERONIM, într-o epistolă)

23. Ce altceva este femeia, decît duşmanul prieteniei, pedeapsa de care nu poţi fugi, răul necesar, tentaţia naturală, nenorocirea demnă de a fi dorită, pericolul din casă, paguba încîntătoare, natura răului zugrăvită în culoarea binelui. Aşadar, dacă este un păcat să o părăseşti, să o păstrezi este totuşi un chin. Căci devine necesar fie să picăm în adulter şi să le părăsim, fie păstrîndu-le, să avem lupte zilnice.
(IOAN HRISOSTOMUL)

Prezentare şi traducere :
Dan NEGRESCU

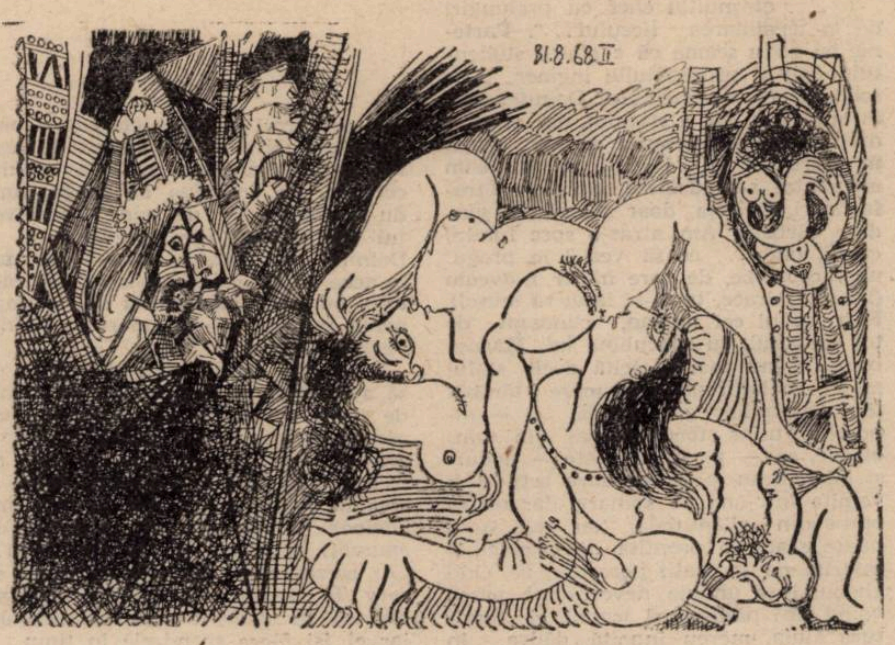

(Urmare din pagina 5)

Femeea n'avea dreptul să voteze deputaţi, să fie ministru şi căprar : n'avea dreptul să poarte pantaloni, redingotă şi pinteni, şi n'avea dreptul să vorbească gros şi să se radă. În schimb, ea era obligată categoric să rămâie însărcinată, ceeace-i inechitabil şi abuziv şi să poarte în pântec, exagerat, 9 luni. Printr'o lege egalitară, s'a cerut de o parte graviditatea pe din două, bărbatului nemaipermiţându-i-se să fie privilegiat iar pe de alta, termen redus. Iată de ce femeile organizate au început să-şi reducă termenul singure, la 3-4 luni, cu ajutorul medicilor, cu atât mai onoraţi în Kuty cu cât aveau să-şi reproşeze naşteri mai puţine

Cocoşatul ne-a informat de lungile polemici dintre acţiunea Prezidentei şi adversarii, în genere bărbaţi, ai acestei acţiuni, numită în Kuty, cu o intenţie obscenă, mişcare feministă, această mişcare implicând după filosofii locului, ardoare. Argumentele lor merită să fie pentru moravurile insulare, transcrise.

Ei pretindeau că femeea nu era o fiinţă ci numai un complement direct şi indirect.

Întâi că ar fi marfă umedă, faţă de un amic şi adversar uscat, umezeala socotindu-se ca producătoare de mucegai, de râncezeală, de râme şi fiind o modalitate de puroi.

Al doilea, pentru că adamic, ea stă.

Al treilea, pentru că e nevoită să se puie jos într'un act, pe care bărbatul îl săvîrşeşte sculat în picioare, între două zăbrele, femeea fiind obligată să se stropească şi să facă noroi.

Al patrulea, că o dată pe lună fiinţa ei trebuie să se altereze dureros, ca o tomată.

Al cincilea, că pasivă ca pământul, ea trebuie să poarte şi dospească în copaia ei sămînţa pe care şi-o distribuie odată cu aluatul bărbatul, păstrătorul drojdiei de frământat omenirea — sarcină sfântă însă subalternă.

Al şaselea, că femeia nu se sperie de alte lucruri dar se îngrozeşte de şoareci ; ceeace arată desechilibru.

Al şaptelea, că unde-i e sexul şi inima este.

Al optulea, că îşi poate părăsi copiii, fugind cu un amant, care cântă din harmonică.

Al nouălea, pentru că face acuarelă, cântă la pian şi regretă la bătrîneţe că a dus o viaţă cinstită.

Al zecelea, pentru că se strică citind literatură, nu ştie să mâture şi devine femee fatală, fatalizată după roman şi teatru.

„Putea-vei purta o coadă magnifică şi variat pestriţă fiind mulţumit a fi un prea gustos fazan. Dacă vei mai vroi a fi şi astrolog, nu ţi se va mai lua în seamă nici friptura la care puteai năzui cu pieptul şi târtiţa ta" zice un proverb kutist reacţionar.

Femeile din mişcare s'au scandalizat de aceste inocente dar exacte argumente şi câţiva eunuci sbîrciţi s'au alăturat sufleteşte mişcării.

(din **Tablete din Ţara de Kuty**)

IONAŞ

Ionaş era amantul unei soţii cu consimţământul bărbatului, un om de felicitat. Prinzând-o cu un al treilea, Ionaş bătu soţului telegrama următoare : «Venez vite. Elle nous trompe». Fidelitatea dublă era atinsă grav.

Altădată, Ionaş era ministru, şi fu primit în gara Buzău de câteva personagii oficiale. Stând în mijlocul lor, pe peron, şi primind raportul situaţiei, Excelenţa era preocupată de o problemă decorativă, în care se adâncise. Cu bastonul, ministrul lărgea proporţiile unui scuipat mare, ce-i zăcea la picioare, construind împrejur, din materia componentă, un peisagiu de arabescuri.

Iubirile lui Pali-bácsi

Fragmente de scrisori confiscate de Siguranță în perioada interbelică de prin scrinuri monahale. Iubiri, bîrfe, răutăți, nimicnicii omenești și ambiții politice prin mănăstirile fanciscane de prin Transilvania. O lume plină de culoare, exotică aproape, greu de disciplinat, în ciuda îndemnurilor repetate de la Roma. La 30 iunie 1931 se trimit scrisori din Cetatea Eternă pentru convocarea Capitlului — un fel de Mare Adunare a Minorităților. Locul adunării va fi Aradul. Mai tîrziu, nu mult mai tîrziu — în fond ce înseamnă cîteva luni comparate cu bătrînețea conventurilor — așadar nu multă vreme după pregătirile de ținere a Capitlului, Olga A. (în original se dă numele de familie întreg. Noi îl suprimăm aici din motive lesne de înțeles) îi trimite o scrisoare unui părinte minorit expediată din Satu Mare, str. Tudor Vladimirescu nr. 2. Scrisoarea începe cu cuvintele **Dragă Pali bácsi.**

De la Roma Sfînta Congregație procedează cu tact pentru că la Miskolc sînt probleme în privința clausurii, în jurul lui **vita communis**, a rasei călugărești. A cordei. Întrebarea care se pune des și care stîrnește proteste și discuții aprige este legată de funia rituală. „Ce facem, frați întru Domnul", se întreabă părinții minoriți, „o purtăm iarăși, după ce am renunțat la ea o sută de ani bătuți pe muchie? Ce facem cu gluga? Ne-o tragem din nou pe cap, după ce atîta vreme am trăit descoperiți?".

La cîteva luni după Capitlu, Olga îi scrie lui Pali bácsi și regretă despărțirea lor într-o epistolă din care răzbat melancolii de fecioară pală, asemănătoare acelora de prin parcurile lui Bacovia. Ce este, la urma urmelor, mai grav, mai atițător, mai misterios și mai destrăbălat — o destrăbălare superbă, întîmplată cu pioșenie și reculegere blîndă — decît un amor sănătos, cîmpenesc, cu Pali bácsi? Nimic nu-i stă pe potrivă (urmează o serie de considerațiuni de ordin spiritual pe care nu le transcriem ca fiind prea plicticoase). Întrebarea pe care ne-o punem și v-o punem, dragi cititori, este legată și de marea capacitate priapică a bătrînului meșter într-ale amorului, o capacitate întîmplată și probată fără vorbe multe, mecanică pură, un **va-et-viens** căruia i s-a dus buhu de la Miskolc la Agria, și de la Satu Mare la Conventurile de prin secuime. Cît timp dorește să fie fericită onorata doamnă, onorata văduvă sau fata nemăritată care aspiră să se împărtășească din muncile cele meșteșugite ale bătrînului minorit? O jumătate de oră? O oră și trei sferturi? Nici o problemă! Pali bácsi așază ceasul pe noptiera de la capătul patului și se execută la fix. Nici mai mult, dar nici mai puțin! (Simțim imboldul unei noi serii de considerațiuni spirituale. Nu le dăm curs!).

În acea vreme, porunci ferme de la Congregație către Conventuri:

1. Nimeni nu poate rămîne afară din mănăstire, seara.

2. Din momentul instituirii clausurii se va pune la dispoziția vizitatorilor un salon de primire, comod, unde se vor putea primi în tihnă, nu numai bărbați, ci și femei.

3. Pentru frecventarea cinematografelor și a altor reprezentații e necesară aprobarea Provincialului. De asemenea, este interzisă intrarea în cafenele, berării sau restaurante.

O altă epistolă clamează amoruri care s-au pierdut:

„Cred, dragă Pali bácsi, că nu ești supărat pe mine. Eu acum sînt foarte mîhnită din cauză că nu-ți pot trimite **datoria**, dar cred că dumneata nu te lași și pe unde vei merge în lumea asta largă îți va fi bine și vei lăsa în urma ta numai datornice de felul meu. Eu numai la gîndul ăsta și-mi vine să plîng și presar numai petale de trandafiri pe patul nostru și l-am lăsat așa vraiște și cu cearceaful alunecat pe podea ca să-mi fie de amintire".

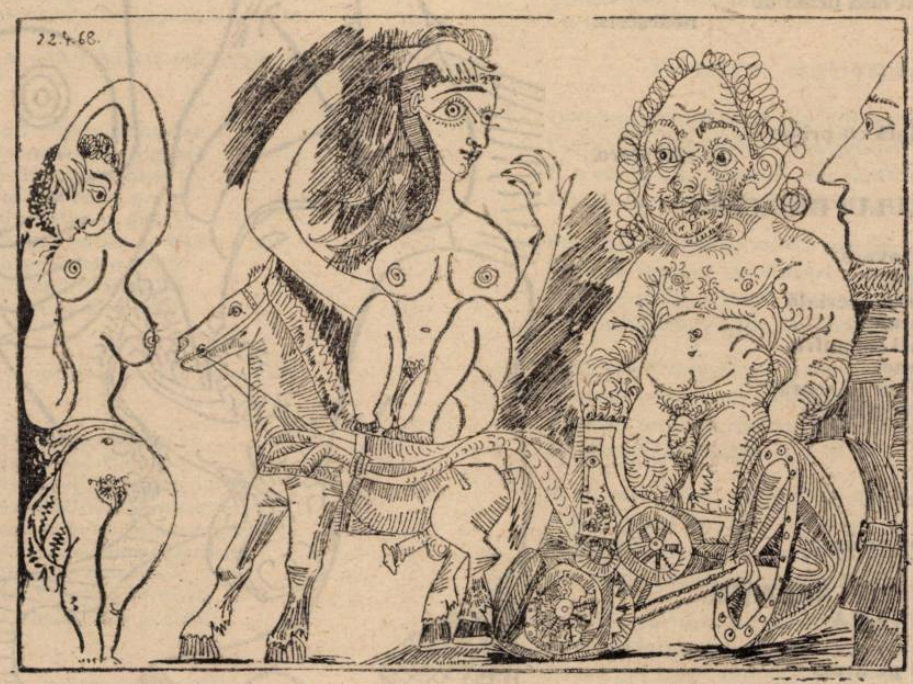

La 26 martie 1932, Olga revine cu o scrisoare din Budapesta. Declară că rîndurile trimise de Pali din Tîrgu-Secuiesc i-au făcut o bucurie care nu se poate exprima. „Nu pot să-ți spun ce sentiment rău am știind că ești într-un astfel de loc (Tîrgu Secuiesc n.n.) în care nu te poți obicinui, Păulică al meu. Nu te pregătești să vii cumva la Pesta la tîrgul de mostre? M-aș bucura foarte mult, dragă Păulică, dacă ne-am întîlni la Pesta, dar sper că nu peste mult vei veni să ne vizitezi la Satu Mare, căci și așa pînă acum încă n-ai avut concediul obișnuit de iarnă".

Urmează și în această epistolă referirea la **datoria** din urmă cu un an. Tonul este atît de pasional încît ne stîrnește și nouă vagi pasiuni, înfiorări și regrete pentru prea puținul vieții trăite: „De **datorie**, n-am uitat și cred că peste puțin timp ți-o voi da înapoi, cu dobînzi peste dobînzi... Ghizi te salută iar eu te sărut de multe ori cu dragostea sinceră — Olgi".

În toamna lui septembrie 1932, Olga este mai reținută în ton. O abia simțită melancolie plutește peste rîndurile scrisorii ca un funigel autumnal: „De multe ori, de foarte multe ori îmi ești în minte. Tu simți doar cît de aproape stau de tine și dacă nu scriu des, sunt cu atît mai mult cu tine în gînd.

Cum ai petrecut vara, Palikám? Te-ai obișnuit acolo? Mai putem spera să te revedem? Pînă acum te mai vedeam, cel puțin cîteodată, dar acum văd că nu prea regreți vechea-ți patrie, altfel ai mai veni pe la noi. Acum vine culesul viilor. Anul trecut ai promis că vii, acum plătește-ți datoria și vino la noi. Ne-am bucura foarte, foarte mult. Ție asta nu trebuie să ți-o spun. Se vede că în noua ta patrie, cineva îți ține inima prinsă și de aceea nu mai privești spre noi, ceea ce nu-i de mirare, pentru că pe tine pretutindenea te iubesc și totdeauna este cineva care simte mai cu căldură pentru tine. Eu voi simți întotdeauna la fel dragostea pe care o simt pentru tine. Scrie-mi cum ești și ce faci. Te salut de foarte multe ori și te sărut cu dragoste, Olgi".

La nici o lună, pe 16 noiembrie, mustrări severe de la superiorii din Arad:

„Aștept scrisoarea episcopului care probabil că va cere transferarea D-tale Încearcă să previi lucrul acesta prin cîștigarea bunăvoinței parohiei, căci ai pierdut stima credincioșilor... Ei se plîng că abia te aud cîteodată vorbind de pe amvon. Nu cercetezi pe cei bolnavi, nu te interesezi de viața sufletească a parohiei. În sfîrșit, isprăvește cu societatea femenină. Cred că ai avut destulă parte de ea. Grijește de viitoru-ți, căci prin îndepărtarea de cele sfinte te-ai făcut imposibil în Provincie".

Pe 9 iunie o frumusețe veștejită din Sao Paolo, pe nume Iancso Bőske își oferă cu delicii serviciile de „l'entremetteuse", înlesnind amoruri de peste oceane: „Dragă Pali, au trecut, zău, cinci ani de cînd ne-am despărțit și nu ne-am mai întîlnit... Prietena mea Ileana mi-a scris că s-a întîlnit cu tine și că nu mai ești la Baia Mare. Păcat, Păulică. Sărăcuța, ai părăsit-o pentru totdeauna. În timpul din urmă vorbea mult despre tine, cu dragoste și cu remușcări și voia necontenit să-ți scrie...

Scrie-mi mult despre tine și dacă te duci la Timișoara, du-te la prietena mea Ileana și nu o lăsa nemîngîiată. Adresa ei e: Ileana D., Zece Case C.F.R., intrarea... (alte amănunte nu mai dăm din motive lesne de înțeles, deși de atunci au cam trecut ceva ani, așa că astăzi totul arată — dacă o mai fi fiind pe undeva pe la vedere — cît se poate de lipsit de importanță). Atunci însă Iancso i-o recomandă pe Ileana lui Palikám, asigurîndu-l că Ilenuța „este o foarte frumoasă femeiușcă" și că, fără doar și poate se vor simți „foarte binul unul în societatea celuilalt". Urmează sărutul pasional și adresa: Exma Senhora Elisabeth Iancso, Sao Paolo, Praça Julis Mesquita, No. 39 andar, Brasil, via Italia.

În 17 februarie 1934 Rozsika din Tîrgu-Secuiesc îi scrie și ea. Face o donație, trimite o suvenire, un semn al neuitării: „Și pînă cînd voi avea ocazia să-ți răsplătesc tot acel bine și acea multă dragoste de care ne-ai împărtășit, primește această neînsemnată suvenire de la mine. De cîte ori vei fierbe dintr-însa, gîndește-te la noi. Cu salutări cordiale. Rozsika".

În decembrie același an doamna Cokorynyné îi scrie lui Pali din Seghedin. „Ne lipsești foarte mult din cercul nostru", îi mărturisește doamna și-i trimite un oftat parfumat, plin de o tristețe distinsă.

Spre deosebire de ea, Ileana, timișoreanca de la Zece Case, îl escrochează cu delicatețe: „Păulică dragă, la mine n-a jucat nicicînd rol situația materială în care ai trăit, bună sau rea. Eu te iubesc, fie că ai fi sărac ca un cerșetor, fie că ai fi milionar. Rătăcirea, dragul meu, a venit de la tine; tu mi-ai făcut foarte multe promisiuni. M-ai încurajat an de an și dacă am contat pe ajutorul tău, a fost din motiv că mi-ai promis sub jurămînt că niciodată nu mă vei părăsi și că mă vei ajuta cu bani la greu.

Crede-mă că nu-mi bat joc de tine. La ce bun așa ceva? Ca să mă urăști, apoi, și pe mine și să mă crezi o bestie ca pe Joli?"

Finalul scrisorii ne dă de înțeles că frumusețea de pe malul Begheiului îl domină pe bătrînul Palika. Păulică era de-acum vlăguit ca o zi din aceea de toamnă de la Baia Mare pe cînd mergea el la culesul viei cu Ghizi și Olgi: „Petrece-ți, micul, dulcele meu Păulică, petrece-ți foarte bine și dacă-ți permite timpul, scrie-mi și mie. Eu sufăr mult de picioare și mi-e frig într-una. N-are cine le încălzi pe bietele lulele.

Cu milioane de sărutări fierbinți de la Ileana".

Daniel VIGHI

Nu se știe al cui era scuipatul pe care importantul factor al Statului îl întindea cu vîrful bastonului. Dacă el isvorâse convulsionat cu degetele din nasul cleios al unui frânar, ministrul conservator își arăta astfel și preferințele pentru democrație, pe care de obicei și le-a ascuns. Dacă, aceea ce se crede, gălușca de pe peron aparține persoanei sale, atunci insistența de a frămînta-o după ce a pierdut-o, dovedea admirația pentru frumusețea operilor proprii, un gust estetic și regretul de a lăsa în urmă, în prada hazardului, provincial, o perlă lichidă, produsă de stridia gurii Excelenței sale.

(din **Poarta neagră**)

În împrejurări, de care rămîne răspunzătoare natura, și bărbatul e în stare de grave nerușinări. Îmi aduc aminte o noapte, după cîteva pahare de vin. Un distins coleg, care căpătase o catedră de omiletică, ducîndu-se în încăperile strîmte din subsolul localului în care ne găseam, a rămas acolo o jumătate de ceas, emoționat de baba îngrijitoare. Natură vicioasă și pervertită, aprinsă liric de băutură și precipitată în delir de mirosul complex al celulei, creolină, mucegai și un putred derivat, — nu a putut-o părăsi fără o realizare profană a misticului instinct. Eruditul era mortificat, neputînd să-și explice puturoasa izbucnire a chefului vinovat, și căuta, ca vechii mucenici o ușurare în confesiunea făcută la ureche, cînd se legăna scaunul cu el, între camarazi. Bătrîna, care putea să-i fie bunică, întîi a refuzat, lovindu-l în obraz cu măturica și cu fragmentele ei, intercalate în pămătuful de paie. Localul, situat într-un cartier de Bănci, era frecventat de contabili, arhivari și misiți, clienți de biliard și table, ceea ce îndoise ofensa, și profesorul deveni antisemit. Mustățile lui brune și gura lui strînsă permanent pe un trabuc, ca o buză canină încreștită, fuseseră stropite cu crema suspectă a unui întreg cartier de specialiști ai dividendului și dobînzii.

Gustase el din această măduvă sau numai aroma ei îl excitase, adevărul este că nu a mai putut să iasă biruit. Bătrîna fu răsturnată în luptă între șomoioage. Crezînd la început că e vorba de un joc de beție, fără consecințe, cînd se simți palpată de un corp, pe care nu-l mai frecventase din tinerețe, ea se așeză pecît se putut mai confortabil pe colacul de lemn, participînd la deliciile macabre ale învingătorului, cu dezmorțite reminiscențe.

— Vrei să-ți fac o cafea? propuse bătrîna, satisfăcută și recunoscătoare.

Abia atunci se dumiri nefericitul și abia atunci dete cu nasul într-adevăr în ceea ce făcuse. Un furnicar de ghimpi reci se puse să mișune într-însul, ca niște păduchi ai arterelor, și el să se sinucidă într-un disperat al vieții, care, vpind să se sinucidă într-un heleșteu, își face vînt, repezindu-se de departe. Și bău injurios, litru după litru, ca să-și sugrume regretul și oroarea, și nu se mai putu scula cîteva ore de pe scaun, neclintit la masa colegilor lui. El fu în seara ceea și aspru și inspirat.

Baba, din cînd în cînd, crăpînd ușa din fund, a departamentului ei, și-l căuta din ochi, printre public.

— Te cheamă, îi spuneau camarazii. Ți-a făcut cafeaua...

Deocamdată, îi fusese groază de sine, o groază dramatică, zguduită, înspăimîntată. Vintrele babei îi aduceau aminte coșurile de pește acoperite cu saci; îl impresionase regiunea dintre două organe unificate prin materii și duhori împrumutate. Dar, în sfîrșit, el se înfruptase din orginalitate: nici un cărturar tînăr, pînă la el, nu mai **avusese** o femeie de șaptezeci de ani! Pocăința i-a venit odată cu dispariția amărăciunii scuipatului de la beție, și, ca să-și curețe cugetul, profesorul se pedepsi cu opt săptămîni de cursuri, de conferințe și de articole moralizatoare pentru tot genul omenesc și pentru cel puțin cinci sute de ani. Omul are această superioritate asupra genului animal, socotind și cămila, porcul și rața, că se pocăiește și uită. El poate să iasă în priveliște, să predice iubirea, castitatea și credința, de-a dreptul din vomitură.

(din **Cimitirul Buna-Vestire**)

GEO BOGZA

ACEASTĂ SCELERATĂ, FIINȚĂ STRANIE CU VIAȚĂ NEGATIVĂ...

SELECȚIE DIN „POEMUL-INVECTIVĂ"

PREFAȚĂ LA UN ROMAN DE DRAGOSTE

Tu mi-ai fost scrisă mie
Nu deprimării, nu tristeții mele
Ci adevăratului eu, puternic — și fără nici un pic de milă,

Privesc trupul tău fraged de fată tînără
Și o furtună de gînduri infernale se dezlănțuie în mine
Sîngele și oasele mele îmi dictează tot ce trebuie să fac
N-am să mă dau în lături de la nici o ticăloșie
Ființa ta plăpîndă a fost scrisă puternicului din mine
Și tu ești prada pe care de mult am așteptat-o să-mi
cadă în ghiare.

Joc singur noaptea — și cînt
Și, ca pe un complice de crime îmi privesc sexul, sălbatic
în erecție ;
El va trece prin pulpele tale suave și va lăsa urme de
nedescris.

Și sînt de pe acum fericit
Atîtea nopți de chin, de febră și delir
Atîtea bube care mi-au copt în suflet
Se vor sparge — și vor curge în tine odată cu prima
ejaculare.

FALIMENTUL COMERȚULUI BIOLOGIC

Femeia vestejită cu cărăbuși grefați pe ovare
A auzit cîntînd cocoșii de ziuă : cucurigu
Și leoarcă de sudoare s-a deșteptat țipînd speriată
Visase un bivol roș cu sexul pus în coarne
Un val de sînge putred i se surpă atunci înăuntru
Și trupul începu să i se umple de miasme
Încît trezi adolescentul palid cumpărat de cu seară
Și el dezgustat, fugi afară din oraș peste cîmpuri
Să-și spele în roua ierbii fața spurcată
Și mîinile spurcate să și le spele
Mîinile cu care se bălăcise în femeie
Ca în mocirlele de la marginea orașului
Bivolul roș cu sexul pus în coarne
Visat de vestejita cu cărăbuși grefați pe ovare.

ÎN ANUL ACELA VECHILE AȘEZĂRI SE ZDRUNCINARĂ

Un vaier de oase pudrate cu stele — și pe urmă
Fetele salutară din apusul galben al soarelui băieții care
plecau la moarte
Și de pe zidurile orașului se jeluiră ca în biblie și în legende :
Să fi fost cel puțin una cu un prunc sădit în pîntec
L-ar fi crescut toate mare, l-ar fi făcut bărbat
Pentru nopțile lungi de iarnă care aveau să urmeze
Și cînd inima lor chiar dacă nu s-ar fi dat
Avea totuși nevoie de cineva care s-o ceară
Care s-o dorească
Și să se chinuie că n-o poate avea.

Fetele au răscolit prin bălțile din preajma caselor puhave
Căutînd sămînța omenească de pe vremea cînd neluată în
seamă
Se scursese odată cu lăturile, cu excrementele și resturile
de mîncare
Prin stranii procedee de onanie
(Sămînța omenească altădată ca un colier de perle, ca o
bijuterie
Era acum verde și putredă)
Fetele au pus flămînde gura în mocirlă
Și au supt-o pe toată, picătură cu picătură
Apoi întinse cu pîntecul la soare
Au așteptat
Așa cum nu se așteaptă decît în biblie și în legende
Dar cînd au fost să nască pruncii pentru nopțile lungi de iarnă
Și pentru o rîvnire a lor, istovitoare
Atunci printre pulpe nu li s-a scurs decît o legiune de broaște
verzi

VIS ÎMPLINIT SUB RĂSĂRITUL LUNII

Fata popii din satul medalie pe munți
Cuviincios hrănită cu predici și măsline
Și-a spurcat totuși trupul în arcuiri feline
Și ca o mîță, seara, și-l trece peste punți

La școală suspinase amar, crepuscular
O, cîte cărți citite sub pernă, pe furiș
Iubise toți actorii văzuți doar pe afiș
Sau vagi fiori gustase prin deget inelar.

Visele prind deodată realizări robuste
În sat natal reîntoarsă, cum năvălesc cortej
Tineri adulmecînd-o, căutînd prilej
Să-i tactileze coapsa din fragedele fuste.

Un bal i se oferă — ea îl consumă crudă
Cu pasu-i șovăielnic dedat la despicări
Apoi priviri de spaimă zvîrlite peste zări
Cînd dezgolita-i pulpă, fu de sămînță udă.

ESSEU

Lui Ilarie Voronca

Ce frumos era la piatra neamț
Aerul tare ca vorbele într-un poem de geo bogza
Și munții deranjați de ultima furtună
Ca mai demult pe crestele aspre ale carpaților
La trecătoarea de stînci colțuroase bratocea
Unde ciobanul întîlnit se masturba în aer liber
Și cîinii de la stînă lingeau pe piatră sperma.

Era frumos ciobanul și cît de feciorelnic
Acolo pe crestele aspre ale carpaților
Arăta felul pur în care el știa să facă dragoste
Sămînța, ca un scuipat, făcea pe stîncă : plici
Cîinii ciobănești o înghițeau cu lăcomie
Nu rămînea nici o murdărie
Și totul era atît de frumos, atît de pur.

FEMEIA ȘI RAȚELE

Această scelerată, ființă stranie cu viața negativă
E o zăcută-n pat, o veche maladivă
Așa o și prezint, departe ca pe-o sfîntă
Ce infernală foame în nopți o înfierbîntă
Și-n zile petrecute trîntită pe saltea
Unde ghicindu-și pofte în cărți sau în cafea
De multe bube roasă cu violență-n mațe
S-a hotărît să fie amanta unor rațe.

De cîte ori rotundă și cu magneți adînci
Luna înnebunește femeile pe brînci
Storcînd din ele sînge cum storci o rufă udă
De-atîtea ori femeia cu închinarea crudă
Pornește grav smintită spre umeda poiată
Ca-ntinsă printre smîrcuri, de-a dreptul, despoiată
Să fie ciugulită de rațele cu cioc
Emailat și palid, frumos ca un ghioc.

EFEBUL GHERDAP PROVOACĂ MOARTEA BATOZEI PSIHOPATE

O antică batoză
Puternic suferea
De-o stranie psihoză
Și un cuvînt : saltea !

Prin păr scăzut, cănit
Purta cu fals topaz
Un deget smălțuit
Rupt din pudrat obraz

Rupt din cîrpit ciorap
Ban galben încropind
Cu el ademenind
Un crud efeb : gherdap.

Acesta, cam excroc
Nici mort nu se ducea
Cu glas puțin baroc
Pocnind-o scurt : saltea !

Ce vorbă prea ciudată
La simpla-i pomenire
Ea își ieșea din fire
Mortal surescitată.

Și mare ; această doză
Punea o vînătaie
În trupu-i de batoză
Și-n ochiul stîng, bătaie.

În tidva rea, proiecte
Cu răbufniri tardive

POEMUL DESTRĂBĂLATELOR FRUMOASE

Destrăbălatele tîrguri, fetele care n-au învățat carte
Hoinăreau pe maidane, dornice de dragoste și vin
În floarea roșie a pulpelor ascuns aveau un spin
În care toți amanții se vor cresta de moarte.

Și nebunește, prin vorbe tari sau sincopate gesturi
Într-un apus de soare cînd tîrgul părea mai măreț
Își arătau pentru legi un fulminant dispreț
Și marea preferință pentru viol, asasinat, incesturi.

Feciorii de bani gata abea treziți din vis
Nedumeriți priviră aceste ticăloase
Ele mîncau pe stradă gutui viermănoase
Și-și dezveleau din pulpă un spațiu interzis.

Dar nu prostituate erau, ci îndrăgostite
De ceea ce în viață e joc periculos
Sub fuste albastre duceau un sex veninos
Și-n pumni, ca pe șopîrle, țîțele strivite.

Și erau, ale naibii destrăbălate, atît de frumoase
Venerice răni (ca tăieturile crude ale briciului)
Le parfumau pulpele cu mirosul straniu al viciului
Atunci cînd treceau seara, și dulci și tenebroase.

Feciorii de bani gata au părăsit palatele
Și s-au oprit în fața destrăbălatelor, pierduți
Ele i-au salutat, ei s-au apropiat, tăcuți
Feciorii de bani gata sărută lung destrăbălatele.

LA ÎNCHISOAREA DE HOȚI DIN DOFTANA

La închisoarea de hoți din Doftana
Era și Vasile Gheorghe State
De undeva de pe lîngă Comarnic,
Vinovat era — și încă grav
Trăise cu mamă-sa
Dar nu numai atît
Gelos de tată-su, îl ucise ca pe un cîine
Îl făcuse bucăți, bucăți
Și-l îngropase în pivniță sub putina cu varză ;
Avea să facă șase ani
Mamă-sa venea să-l vadă uneori
Frumoasă și încă tînără femeie
Și cînd pleca ; se legăna din mers pe șolduri
Și sexul i se ghicea în pulpă, provocator ca o garoafă
roșie între dinți.

Vasile Gheorghe State o privea printre gratii cu jind.

La închisoarea de hoți din Doftana
Mai era și moș Nicolae zis Hăplăugu
Și ăsta era vinovat
Avuse două fete
Și trăise pe rînd cu amîndouă ;
Hoții îl băteau cu pumnii în cap :
Moșule fira-i al dracului și paștele mă-ti
De ce te-ai apucat tu de ele, hai ?
Trebuia să ni le aduci colea, nouă
Băieți tineri, de
Și făceau cele mai groaznice gesturi obscene
Moș Nicolae zis Hăplăugu strivea o lacrimă între dinți
Și se lingea pe buze ca un motan bătrîn.

La închisoarea de hoți din Doftana
Mai era și Mandruli pederastu
Mai mult un fel de pușlama
Furase de la stăpînă-su, un cîrciumar hapsîn
Acum, nu de pervers, ci din spirit de negustorie
Trăia pentru doi poli cu fiecare
Și-și făcea planul să deschidă o bodegă la libertate.

BALADA TATĂLUI DENATURAT

Nicolae rugan
Un învechit în rele și-un vajnic pehlivan
Sub o mustață sură își poartă cercul gurii
Semeț într-o pornire ca fiarele pădurii
Sau ascuțit a ceartă cînd n-a aflat prilej
Să-și potolească setea din pătimaș gîtlej :
Rachiul bun la toate, dă un contur de țîță
Clondirul din care, felin precum o mîță
I se strecoară-n sînge cu flăcări vîlvătăi
Cînd îl pocnește-n creier, îi lasă vînătăi.

E drept să se îmbete
Atîtea gînduri negre prin minte-i trec în cete.

Nicolae rugan
Își delirează soarta de văduv herdolan
O sete mai acerbă continuă să-l fiarbă
Și-l face să-și tîrască bătrînu-i trup prin iarbă
Un blestem vechi și grav (poftirea la muiere)
I-a dat prin cap să-ncerce nebună împerechere
Ar vrea să intre-n humă la moarta lui femeie
Să-i sufle peste buze culori de curcubee
Să-i isce-n trupul supt de viermi și ecvații
O foame pentru care nu-i ajungeau argații.

Dar moarta-i moartă
Și nu se mai deschide preaputrezita-i poartă.

Nicolae rugan
A răbufnit în tindă, vînjos pe sub suman
În casa pustiită doar fiică-sa e vie
Tocmai e dată-n pîrg și ticălosu-o știe
Așa pe vremuri fu nevastă-sa trufașă
Și fata de-acum leit îi e urmașă

Același trup cu coapsa tăiată ca din piatră
Adulmecînd pe nară o simte lîngă vatră
Și bîjbîie prin beznă, se-apropie — și-alături
Își trece toată foamea sub cărpăcite pături
Din nou trăind viața în spasm orizontal
Cînd gîfîind pornește incestuosul bal.

PREZENTAREA EROULUI LEGENDAR LUI S. PERAHIM

Bucșe'n Bacșe de la Brebu
Zis Caciambaua
Îi place să vorbească mereu despre femei :
He, he, știu eu unele
Te-arunci pe ele ca pe copaci,
Și rămînînd dus pe gînduri repetă după un timp :
Ca pe copaci.

La țară soarele răsare devreme și frumos
Vesel pleca Bucșe'n Bacșe văcarul cu cireada la cîmp
Afară din sat era numai țară și dumnezeu
Departe, foarte departe cîntau secerători
Și se auzeau clopotele bisericilor sunînd,
Bucșe'n Bacșe asculta cu bîta proptită în pămînt
Și un fior mistic îl străbătea din creștet pînă în tălpi
Iarba plină de rouă pîrîia fragedă sub picioare
Vacile o pășteau cu poftă mugind încet de bucurie
Erau vaci văduve și vaci fecioare
Unele cît se poate de frumoase
Și al naibii Bucșe'n Bacșe s-a dat în dragoste cu ele
Aveau un sex drăguț și galben ca o felie de dovleac
Și păreau foarte mulțumite de omenescul lor amant.
Dar într-o zi țăranii — ce știu ei ? — l-au prins asupra faptului
și l-au bătut

El a zăcut din asta multă vreme
Și de-atunci numai ce-l auzi :
He, he, știu eu unele
Te-arunci pe ele ca pe copaci,
Și rămînînd dus pe gînduri repetă după un timp :
Ca pe copaci.

BALADA NAUFRAGIULUI INCESTUOS

Corabia crea poemul din viitoarea carte
Cu marinari-i nordici îndrăgostiți de aur
Cu căpitanu-i strașnic, un căpitan centaur
Din fiecare pradă luînd principala parte.

Pe ochiul verde al mării, sub cerul ca o pleoapă
Pluteau împinși de vînturi și uneori de vis
În orice parte a lumii un drum avea deschis
Și-l urmăreau cu prova, rătăcitori pe apă.

Spre seară timonierii, prin galbena lunetă
Priveau printre catarge steaua din polul nord
Cu trup bronzat răsfrînt pe margini de lunetă
Iar sora căpitanului, și ea o stea — pe bord.

Și singura ființă altfel alcătuită
Adică avînd torsul și pulpele rotunde
Și-un șold mai alb în care de vrei, să-ți poți ascunde
O față de vînturi (și gînduri) răvășită.

Corabia pornise în pîntec cu-un blestem
Și îl purta busolă, fatalități pe ape
În cei doi frați cîntau profunzimi de clape
O amplă partitură dintr-un ciudat poem.

Incest, altoi de violență din prima gravă oră
Cînd pruncul se desface din mamă ca un os
Rupînd atunci spre viață superbu-i chiparos
Îl mai păstrează-n creier și-l caută în soră.

Cea de acum aflase — și cît era de tristă
Văzînd cum căpitanul, un bivol crud de tuci
Își rumegă în umbră testiculii cu muci
Cînd ea trecea în pulpe cu-o fragedă batistă.

Incest, poetului și mării ai fost atît de darnic
S-a pregătit furtuna, balada cum o torn
Pe ape dușmănoase ciclonul venea barnic
Și-i ajungea din urmă la tropic capricorn.

Atunci, legenda spune, de dragoste smintit
Țîșnise căpitanul spre trupul cu butoni
Trăgînd din dinții galbeni un fioros cuțit
Și un sex de vînătoare din smulșii pantaloni.

Marea se ridicase în clocote sub lună
Orb pare căpitanul — și îl urăsc matrozii
Dar marea îi înghite — o tremurată mînă
Mai libera prin apă și rochia, și plozii.

Un precursor al poeziei europene de azi

...și ca un zîmbet de provocare azvîrlit continentelor, invectivele, urmează mai departe sub degetul de gheață al profeților viitori.

Prin opera sa Geo Bogza face parte idisolubilă din avangarda românească și europeană, detașîndu-se totuși din mulțimea de »isme« prin marea sa originalitate. El nu este tipul creatorului care urmărește ca poezia să-i fie materializare a cuvîntului și a principiului, chiar nici a acelora pe care le proclama pe calea versului sau a manifestelor.

Cunoscutul său crez din **Poemul-invectivă**, din 1933, prezintă cel mai ilustrativ argument privind complexitatea și diversitatea poeziei românești a momentului, cît și al specificului radicalismului lui Bogza. Acest poem relevă încrederea în atributele propriei și ale oricărei alte generații, îndoiala în existența unei vieți »mai mult decît necesare« și devotamentul vocii străbunilor »strecurate în fluxul inimii«, conștiința finalității »formelor inimaginabile« și înțelegerea pentru ecourile »cu repercusiuni anticipat retroactive asupra sufletului contimporan«, recunoștința manifestă față de »bronzul cuvintelor sunate în veacuri«, opțiunea pentru »miracolul vorbelor goale« și creionul tăios ca o sabie. Încrederea în orizonturile estetice »inaugurate de psihanaliză« va lărgi orizontul credinței în visul unui mîine mai echitabil, fără a suprima însă priza poetului la absurd. Iar toate acestea au stat sub semnul credinței în »viziunea sexuală a întregului univers viu«.

O caracteristică recognoscibilă a tînărului Bogza va rămîne să fie viziunea nudă a lumii erotizate în extremis. Dar, falocentrismul său, cum l-am putea numi astăzi, nu este deloc simplu. Poemul **Prefață la un roman de dragoste** este un imn clasic închinat zeului Falus : »Tu mi-ai fost scrisă mie / Nu deprimării, nu tristeții mele / Ci adevăratului eu, puternic — și fără nici un pic de milă«. »Și tu ești prada pe care de mult am așteptat-o să-mi cadă în gheare«.

În cazul lui Bogza a fost sancționată darea în vileag a dorinței ca atare, dar și practicarea limbajului fără perdea. Cei ce l-au condamnat la închisoare au avut cu siguranță în minte și insulta adusă la adresa societății burgheze deoarece, vorbind în numele unei morale care nici atunci și nici astăzi n-a avut și nu are drept de cetățenie, obiectul dorințelor lui Bogza îl prezentau slujitoarele și nu fetele burgheze.

Dar de unde acea violență (»Aerul tare ca vorbele într-un poem de geo bogza«, cum spune însuși Bogza în poemul **Esseu**) din poemele sale de tinerețe dar și din unele poeme de mai tîrziu ? Bogza este un caz aproape singular nu numai printre avangardiștii români, deoarece a reușit să ducă la împlinire principiul programatic al avantajelor pe care îl prezintă jurnalismul, repetat în atîtea rînduri. În primul număr al revistei **Integral**, din 1925, se accentua că jurnalismul »intuiește sensul vieții moderne, servindu-se de viața brută care nu are nevoie de interpreți« și se preconiza »o violență lucidă străină de orice sentimentalism«. Prin acel text programatic, cît și printr-un altul, anterior, **Manifestul activist către tinerime**, din 1924, în care se pretindea că în poezie se urmărește »minunea cuvîntului nou și plin« și se afirma că »un bun reportaj cotidian înlocuiește azi orice lung roman de aventuri sau de analiză«, se pregătea »operația limbii înțepenite și bîlbîite« întreprinsă de Bogza, operație ce trebuia să restituie sau să asigure fertilitatea limbii. »De acum cuvîntul devine spermatozoid fecund«, scria Bogza în primul număr al revistei **Urmuz** (1928). Iar mai tîrziu, în **Introducere la reportaj**, din 1934, el însuși a făcut legătura dintre jurnalistică și revitalizarea limbii. A scris atunci că pamfletul, reportajul și informația prezintă trei aspecte esențiale ale jurnalisticii moderne. »Dacă într-un lung articol o propoziție zvîcnește surprinzător de viu, acolo s-a împlîntat unul din vîrfurile acestui triunghi de platină«.

ALEKSANDAR PETROV

Cronica literară de Cornel Ungureanu

EROTOLOGI, EROTOMANI, HULIGANI

1. Deceniul al patrulea al literaturii române a fost și unul al scandalurilor pornografice. Și stînga și dreapta și-au avut reprezentanții, priviți cu enorm dispreț de cei care citeau cărțile cu creionul în mînă. Scandalul Mircea Eliade a fost unul dintre cele mai explozive, mobilizînd nu numai colegii jurnaliști ai romancierului, ci și studenții săi, autori ai unei întinse liste de protest. Mircea Eliade era un mare scriitor, procesul împotriva lui e unul împotriva literaturii române!

Revistele și-au mărit tirajele decupînd pasaje încriminate, specialiștii în Freud au găsit încă un prilej de a atrage atenția asupra științei lor, cea mai înaintată dintre toate. **Medicul nostru**, cu onoare dirijată de dr. Yvrec va descoperi și cu această ocazie cît de precar este informată societatea românească în materie de eros. Nouă ne lipsesc specialiștii, iar Mircea Eliade a demonstrat, prin romanele sale, că este nu un erotomon, un maniac al erosului, ci un erotolog, adică un înțelept al iubirii. În India, tînărul filozof nu a studiat numai sanscrita, spun apărătorii medici, ci și artele amoroase ale vechii lumi, cele mai înaintate arte din lume. România se găsea, și prin procesul intentat literaturii lui Mircea Eliade „la coada lumii civilizate"! Nu înțelegea adevărata știință a erosului!

Apărători apăreau de unde te așteptai mai puțin. La ședința Societății scriitorilor, cel care corectează poziția dură a acuzării este chiar Șerban Cioculescu, care arată că unul dintre amorurile infame ale **Huliganilor** nu are loc, pur și simplu, într-un tren, ci într-o **ritirata**, ceea ce schimbă simțitor lucrurile. Cititorul răuvoitor exagerase cu sau fără intenție, dar chestiunea arată simțitor altfel dacă actul se petrece într-un loc rezervat, ascuns privirilor: Bătrînii citiseră cu ochi rău, cu ochi atent; citită, pagina mărturisește că tînărul romancier nu încalcă regulile: și că, în fond, nu-i la mare distanță de clasicii care, și ei, în vremea lor, fuseseră puși sub acuzare de **bătrînii** vremii lor. Dacă în cazul revistelor mai mult sau mai puțin medicale tonul e doar disprețuitor, revistele junei generații nu se joacă. **Unele pamflete pun în cauză nu ridigitatea unui Iorga sau Angelescu, ci chiar incapacitatea unei vîrste de a avea acces la adevărurile timpului. Celebru datorită violenței a devenit Crima bătrînilor** a lui Emil Cioran..

„Prăpastia între tineri și bătrîni a luat în România proporții nebănuite. Orice am face, ne izbim de indiferența, de ură sau de neîncrederea dictaturii reumatismului. Cîtă vreme generația veche va mai putea respira, intoleranța ei alimentată de pasivitatea noastră, vom fi condamnați la o ratare continuă și nesemnificativă. O noapte a Sfîntului Bartolomeu printre anumiți bătrîni e singura salvare. Acel dintre tineri care are cea mai mică înțelegere pentru viața lor își dă un certificat definitiv de anacronism sau de impotență congenitală. Numai întru cît îi urîm, dovedim că trăim".

Iată unul dintre textele regretabile ale culturii române. Scris în iunie 1937, el premerge cu un an dictatura lui Carol, apoi asasinarea lui Armand Călinescu, a lui Madgearu, Iorga și a altor „bătrîni". A existat chiar și noaptea sfîntului Bartolomeu visată de eseist.

Cioran și-a îndeplinit toate profețiile politice, am putea spune citind această pagină scrisă în apărarea prietenului său învinuit de pornografie.

2. Despre „experiența huliganică" nimeni nu a scris pagini mai adînci decît Cioran. El citește cartea nu ca pe o operă de ficțiune, ci ca pe un document al „tinerei generații", ca pe o investigație pe care el, filozoful, își poate sprijini generalizările. Cioran este un pasional care poate să se mărturisească astfel: „Simt uneori o mare bucurie că Mircea Eliade n-a rămas la nici o credință, că, de la confesiunea lirică a debutului, pînă la romanul obiectiv **Huliganii**, a lichidat o întreagă istorie personală, a lunecat fluid, pe contradicții și l-a durut apoi amintirea acelor contradicții. Lucrurile cele mai bune pe care le-a scris pînă acum vizează întotdeauna incapacitatea unei afaceri durabile de conținuturile vieții, de insuficiența lor, de caracterul lor minor, spaima temporală, frica de a fi înghițit de timp și abandonîndu-se numai unei forme de viață". Dar la fel de exactă e și afirmația: **Huliganii** nu este o operă autonomă, ea este doar partea a doua a ciclului **Întoarcerea din Rai.** Doar lectura întregului ciclu ar fi putut da seama despre mobilitatea și așezarea tînărului romancier. Cum ar fi arătat volumul al treilea putem deduce din **Noaptea de Sînziene**, carte care a rescris o seamă dintre paginile posibilei continuări.

3. Prin urmare, nu erosul este principala preocupare a huliganilor. Petru Anicet trăiește marital cu o prostituată și e încîntat de relație: și-o teoretizează cu grație. El este geniu, el vrea să se realizeze printr-o operă. E aristocrat, e frumos, e supradotat. Fiica profesorului Lecca, Anișoara se îndrăgostește de el și „calcă legea" lumii în care trăiește: minte, fură, își înșeală părinții. Mitică Gheorghiu (acesta ar fi dostoievskianul Mitia) se leagă de actrița Marcela (Marcella!). Demimondenele sînt la mare cinste în romanele experienței huliganice ale tinerei generații. Dar Marcela „se dăruie" lui Jean Ciutacu, autorul **Predicilor Sfîntului Sebastian"**, care s-au cîntat în primăvara anului 1932". Mitia e sportivul, e tenismenul, e fiul de bancher într-un roman al geniilor famelice și al femeilor pierdute. El ar putea fi exemplul eroului înamorat, al eroului gelos, al insului care imaginează în marginea trădării iubitei. El își violentează femeia iubită; el a fost citat de bătrînii academicieni în chestiunea ritiratei. El e personajul cel mai credibil, fiindcă e singurul capabil de suferință. La vremea apariției romanului, el a stîrnit interesul criticilor profesioniști („bătrîni"), speriați de o asemenea avalanșă de ființe genialoide. El are singura evoluție plauzibilă și singurul „huliganism" acceptabil: jignit în amor, tînărul milionar va pedepsi actrița infidelă după știința sa. El aparține nu numai burgheziei potentate, el aparține falocrației jignite în amorul ei propriu. Aventura amoroasă propriu-zisă se consumă însă pe plan mental: sportivul și mondenul **imaginează** trădările erotice ale actriței Marcela (Marcella!). Își **imaginează** relația amoroasă cu adversarii săi! Doar **pedepsele** aplicate amantei infidele aparțin **realității** (huliganice!), gelozia aparține zonei imaginarului în care evadează toate personajele lui Mircea Eliade: supraoamenii destinați **creației.**

Așadar, există în **Huliganii** (ca în toate romanele lui Mircea Eliade) sentimentalismul „moldovenesc" prezent în superproducția lui Cezar Petrescu. Paradoxal, Mircea Eliade a fost apropiat de opera celui mai anatemizat romancier „bătrîn". Vechile familii decăzute, bătrînii savanți ramoliți, tinerele fremătînd de amor, se regăsesc în tradiționalul roman românesc „de consum". Iar aici, Cezar Petrescu era rege. E evident că Mircea Eliade compătimește cu sacrificații civilizației moderne și suferă alături de victimele falocrației în ascensiune. Îl iubește pe Gide, crede în viitorul actului gratuit, dar noaptea sfîntului Bartolomeu îi repugnă. Citim cu strîngere de inimă paginile „huliganismului". Furtul Anișoarei, pedepsirea Marcelei, abandonarea prostituatei vor fi stors lacrimi fidelelor cititoare ale lui Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu, Mircea Eliade!

4. **„Am început să compun o simfonie**, îi scrie Petru Anicet lui Alexandru Pleșa. Încerc un lucru cu desăvîrșire nou: «Ereticii». Erezia ca normă — ai traduce tu — și ai face inevitabilele legături cu viciul, cu Gide, cu Dostoievski. Nimic din toate acestea. O simfonie a «Ereticilor» așa cum există a păstorilor, a iubirii, a tristeții, a eroilor. Să pot traduce drama lor umană — fără nici o alegorie, fără nici o apologie. Există eretici, după cum există oameni blonzi sau miopi. Să arăt organicitatea universului lor. Eretici iubind, eretici triști, eretici murind. Este o logică nouă, care mă ispitește... (...). Dar există ceva real, Alexandre, ceva înspăimîntător de real: omul care își poate face de cap — și muzica pe care o gîndi el".

Ceva înspăimîntător de **real** — iată proiectul huliganilor. Am putea spune că proiectul huliganic devansează și literatura **beat**, dar și experiența lui Adrian Leverkühn din **Doktor Faustus.** E, în felul ei — pactul cu diavolul.

Dacă **Huliganii** nu e un roman erotic, dacă el nu aparține unui „erotoman", ci unui proiect intelectual, trebuie să descoperim, în momentele lui de remarcabilă densitate romanescă, **divulgarea intimității.** Corpul gol, animalul erotic, deflorarea, violul sînt privite cu liniștea celui care a studiat Kamasutra. Aceste „studii pe viu" pe ecorșeul ființei sentimentale a iritat poate mai mult decît consemnarea acuplărilor. Partitura violentă din **Huliganii** întîlnește și hrănește lozincile politice ale unui timp al violenței.

„Din ideologia legionară mă încîntă doar partea ei ascetică" îi va scrie Mircea Eliade prietenului său Argintescu-Amza. **Huliganii** ar fi trebuit să reprezinte, într-un fel, un proiect al „omului nou". Dreapta românească și-a asumat cu entuziasm cartea care, în realitate, vorbea despre lupta cu limitele, despre formele extreme de afirmare ale umanului etc. Cartea devine actuală oriunde actul juvenil, manifestare a preaplinului vîrstei, repetă experiența huliganică. O „experiență" ale cărei consecințe, vai, generațiile care sînt acum „bătrîne" le-a trăit din plin. După cum a trăit și alte lozinci propuse de eroii cărții: moartea colectivă, sinuciderea.

Sînt „soluțiile" unui erou și ale unui autor care caută, prin asceză o nouă religie. Și care are forța de a-și trăi înfrîngerea. Faceți dragoste, nu război, lozinca hippy a anilor postbelici nu-i decît cealaltă față a experienței huliganice. Fața ei... umanizată.

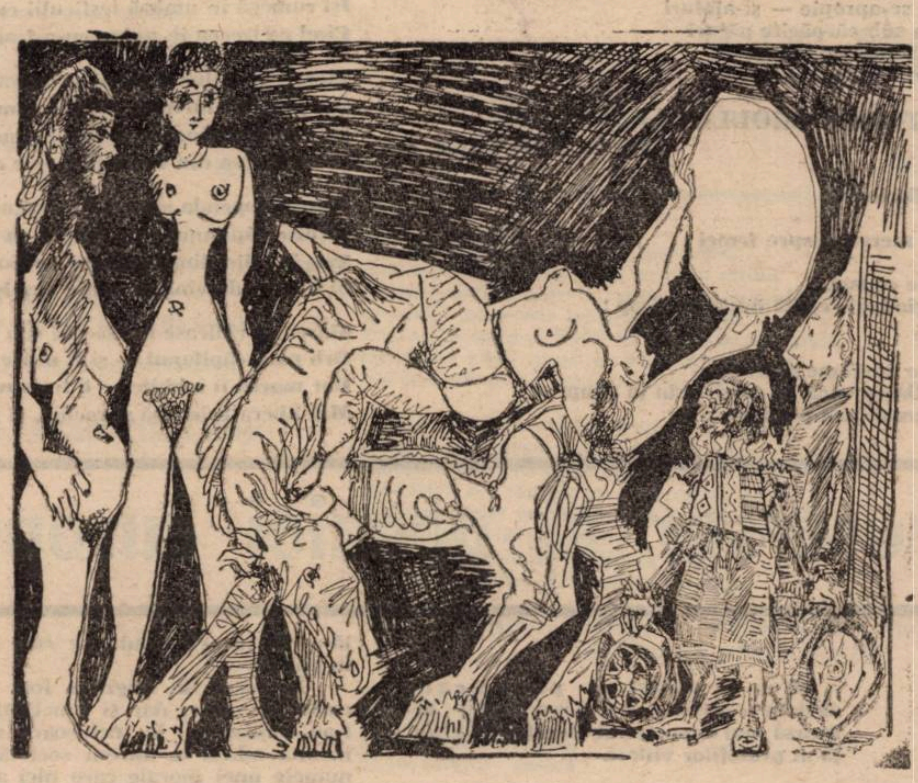

Mircea Eliade, **Huliganii**, Ediție îngrijită și cuvînt înainte de Mircea Handoca, Editura Rum — Irina, București 1991.

...tinere frivole

(urmare din pag. 3)

fetul ei. Cinematograful a coborît femeile fatale și bătrînii concupiscenți din indeterminarea romanescă și le-a dat trup. Femeile fatale au dat buzna pe scena veacului cu o frenezie pe care nici un romancier nu ar fi bănuit-o! Iată, spun privitorii primei Lulu — Louise Brooks —, iată, spun admiratorii Marlenei Dietrich, ele existau! Ele existau în carne și oase! Aceste femei „în întregime făcute pentru dragoste" se dezveleau fără cea mai mică spaimă pentru „părerile societății", fără nici o grijă pentru *tabu!*

De altfel, imaginea vedetei digeră imaginile celelalte, în numele cărora a apărut ea pe ecran. Puțini dintre cei care priveau filmul *Îngerul albastru* au mai citit romanul lui Heinrich Mann. Cine este eroina? Eroina este Marlene Dietrich, eroina este Marilyn Monroe, eroina este posesoarea acelei splendide animalități care nu se mai teme de constrîngerea socială.

Întotdeauna a existat o artă underground care refuza limita. Un fel de pseudoartă care se adresa unui *anumit* public. Artistul sau pseudoartistul, revoluționarul „de profesie" sau avangardistul perpetuu revoltat își căutau ascultătorul. În fiecare epocă există o artă (sau pseudoartă) subversivă. Literatura licențioasă e fața „cealaltă" a literaturii, cinematograful pornografic a însoțit nu doar ultima etapă a cinematografului. Încă de la primele lui zile filmul și-a dat seama că are șansa de a arăta tot și a arătat tot cui voia să se implice în jocurile privirii: bătrînilor voaieuriști, comercianților de imagini-șoc, negustorilor de carne vie. Noi am cîștigat toate războaiele, spun luptătorii ultimelor avangarde: noi, care luptăm întotdeauna la limitele cunoașterii, sîntem meniți să învingem. Un eseu publicat în suplimentul cultural al lui *Le Monde* își decora pagina cu un titlu uriaș: *Incestul — ultimul tabu.* Din articol reieșea că o seamă de importanți artiști, cineaști, literați au înfrînt și această graniță — ultima. O lume fără tabuuri este însă o lume care își trăiește doar frenezia autodistrugerii. Numărul despre Viena frivolă a începutului de veac ar trebui să fie unul despre frenezia autodistructivă.

Dar dacă am avea un pic de umor?

Dacă n-am împinge prea departe presupunerile cu Apocalipsa, acest subiect tipic vienez? Dacă n-am vorbi de funie, ci de un superb roman al lui Sorin Titel în care, în începutul veacului, la Viena circulă vești despre un Picasso scandalos, aflat în dialog cu alți artiști vienezi imposibili? Și în care sufragiile publice le cîștigă o poloneză cumsecade, artistă naivă pictînd la infinit o *Matca Bosca?*

Să privim și reversul — șansa resacralizării lumii, pe care aventura detabuizării o oferă.

HENRY MILLER

SCRISORI DE DRAGOSTE

„Te îmbrățișez de mii de ori și te sărut în gînd". Cine-ar putea crede că aceste finaluri de scrisori amoroase poartă semnătura unui bărbat foarte bătrîn și foarte bolnav ? Un scriitor celebru — Henry Miller, ajuns la 85 de ani, după o viață mai mult decît agitată. Dar hotărît să și-o trăiască la fel de intens, de pătimaș pînă la ultima clipă. Dovada ? Seria impresionantă a scrisorilor de dragoste pe care Henry Miller, îndrăgostit ca un adolescent, le adresează, în ultimii patru ani de viață unei tinere femei de-o extraordinară frumusețe, actrița Brenda Venus.

21 iulie 1976

Draga mea, dragă Brenda,

Da, scriu foarte multor femei și bărbați ; epistolarul meu acoperă întreaga planetă, e imens. Dar înțelege-mă bine : nu scriu nici uneia dintre aceste femei așa cum îți scriu ție. Adevărat, port corespondență destul de intensă (și deosebit de amicală) cu o frumoasă japoneză din San Francisco, precum și cu o foarte tînără coreeană (un geniu al pianului) care-ar putea prea bine să fie îndrăgostită de mine, mai știi ? Dar draga mea Brenda, mi-e cu neputință să întrețin relații cu o droaie de frumuseți, ca și cum aș avea la îndemînă o herghelie de mînze. Omenește, nu-i cu putință. De altfel, nici nu doresc așa ceva. Un editor care mă admiră mult și-mi trimite în dar numeroase cărți de artă, scrie în **Memorii** că, în fine, a reușit să mă cunoască (bună descrierea dialogului) și încheie cu acest pasaj : „La 82 de ani, H.M. vrea încă să se înfrupte din toate femeile care-i ies în cale". Ceea ce nu-i cîtuși de puțin adevărat. Există atîtea femei care mă plictisesc de moarte. Poate că feministele spun același lucru despre mine, dar ele n-au recunoscut niciodată faptul că eu iubesc femeile ca un tot. De ce nu, în fond ? Dar nu le pot iubi pe toate în același fel.

Brenda, te rog să mă crezi, pentru mine ești ceva cu totul și cu totul aparte... Mă întreb dacă nu cumva ai vrut să mă vezi pierind acoperit cu jerbe atunci cînd i-ai vorbit lui Coppola. S-ar putea să împrăștie vorbe. Iar ziariștii atîta așteaptă. Să mă bălăcărească, încît nimic după aceea nu m-ar putea spăla. Cît despre Francis, acesta, nu mă-ndoiesc că i-ar prii să mi te aibă-n herghelia lui, dacă o fi să aibă una. Tocmai de aceea s-a arătat atît de timid. (Și bărbații sînt uneori timizi, o știi prea bine sau „inocenți" ca și mine. Ho, ho !) Îmi spui că „marii amanți" sînt unul din subiectele tale preferate. Sper că nu amanții tăi. Te referi la bărbați așa cum o face Garbo și altele ? Atunci e tocmai cazul meu... Cînd o să termini de citit cărțile pe care am să ți le aduc mîine, îți voi pregăti și altele — dacă asta nu-ți depășește capacitățile. Între altele am ales cartea despre Walt Whitman, **Tristan și Isolda, În răspăr** de Huysmans (Oscar Wilde îl numea Biblia Esteticii). Nu depinde decît de tine... Nu m-am referit la „capacitățile tale de absorbție"...

Deci îți place cînd „scriu senzual" ! Îți dai seama că uneori comiți eufemisme ? Adică nu-ți exprimi exact și direct gîndurile. Cum ar veni, te învîrți pe lîngă. Cît despre goliciune, ți s-a întîmplat să te plimbi prin cameră complet goală ? Știai că Benjamin Franklin avea acest obicei și că-l recomanda tuturor bunilor americani ? Umblatul așa te destinde, îți dă un sentiment de libertate ; e sănătos pentru piele și circulație, te lasă să-ți apreciezi propriul corp. De aici pînă la a poza unui pictor nu-i decît un pas. Desigur, nu mă gîndesc la filmele porno, „soft" sau „hard". Dar corpul tău e o mană pentru lumea aceasta ! Fă-ți-l cunoscut ! Cînd tînăra care i-a pozat lui Botticelli pentru „Nașterea Venerei" a murit (o moarte prematură), oamenii parcă au înnebunit ; se aruncau deasupra sicriului ei, plîngeau, urlau. Dar și tu ești o Venus în carne și oase.

Oare vorbesc ca un hedonist ? Dar cum aș putea fi altfel cu tine ? Cum m-aș putea înfrîna ? Tu îmbii la reverii amoroase, la acea „piele pe care ți-ar place s-o mîngîi", la tulburări nocturne și Cel de Sus mai știe la ce. Iubește-te ! Așa cum ai vrea să te iubească ceilalți. și acum pînă la următoarea scrisoare,

Henry

24 iulie 1976

Brenda, îmi pare nespus de rău că zeii nu mi-au dat harul de a vorbi despre eros în cărțile mele, ca D. H. Lawrence. Dintr-un motiv sau altul, încercările mele în această direcție au fost întotdeauna judecate drept grosolane, șocante, chiar pentru cele mai îngăduitoare spirite. Dar de ce vorbesc despre asta ? Pentru că, vrînd nevrînd, ne apropiem de acea zonă delicată, dar plină de forță a corpului. Sexul... În fond, te am complice ! Nu m-ai însoțit oare pas cu pas de-a lungul întregului drum ? Nu-mi trimiți mesaje care răbufnesc printre rînduri-? Nu mă încurajezi astfel să fiu eu însumi ?

Înainte de a continua ce am început, lasă-mă să-ți povestesc o întîmplare de acum cîțiva ani. Era la Paris, după apariția în franceză a lui **Sexus**. Din senin, autoritățile franceze au decis că s-au săturat de inepțiile mele. Închipuie-ți, am fost amenințat cu închisoarea ! Din fericire, există în Franța un tribunal (fără echivalent în America). Un soi de tribunal dinaintea procesului. Am fost convocat acolo, împreună cu avocatul meu francez. După cîteva întrebări, judecătorul s-a aplecat peste birou și mi-a spus, privindu-mă sever : „Domnule Miller, mai am să vă pun o singură întrebare. Vă rog să vă concentrați". Iată întrebarea : „Credeți sincer că un scriitor are dreptul să spună tot ce îi place într-o carte ?". Mi-am luat un aer grav, am lăsat să treacă niște clipe bune înainte de a răspunde, cu un ton calm, dar convins : „Da, domnule !" Atunci judecătorul a coborît de pe podium, m-a îmbrățișat, m-a sărutat pe fiecare obraz („acolada") și mi-a spus : „Aparții nemuritorilor : François Villon, Baudelaire, Zola și Balzac. Felicitările mele !"

Adevărul e că în tot timpul dezbaterilor am fost foarte încordat. După discuția cu judecătorul am avut brusc impresia că îmi explodează vezica. M-am întors spre avocat și l-am întrebat unde e toaleta. La care mi-a dat un răspuns paralizant : „Nu e voie să ieșiți. Faceți în pantaloni dacă nu vă puteți abține". Ceea ce am și făcut. Dar pentru asta n-am mai fost judecat. Mi s-a acordat o „amnestie". Începînd însă de atunci, am devenit un erou al literaturii franceze, un erou adevărat. Așa sînt privit pînă în ziua de azi.

Bine, dar toate astea îmi dau oare dreptul să-ți spun ce îmi trece prin cap ? Încă șovăi. Cred că am să-ți aștept reacția, ca să pot continua. Ai milă de mine ! M-ai împins pînă în inima ta. Ia-mă, du-mă acum mai departe, altundeva !

Henry

25 aprilie 1978

Dragă, dragă Brenda. Iată încă o zi care-a trecut ca să-ți scriu.

(...) În legătură cu sfinții, cu bărbații și femeile. Într-un fel sau altul, ei s-au asociat întotdeauna în mintea mea cu dorințe erotice extraordinar de puternice. Iată de ce lupta lor cu „carnea" a fost atît de eroică. Mă urmărești ? Iar eu, acum cînd am ajuns la bătrînețe, eu care credeam că am rezolvat problema aceasta, mă surprind din nou pe jăratec. **Dar**, începusem să-ți vorbesc despre scris, despre scrisul **tău** și despre scris în general. Unul din primele lucruri pe care trebuie să le recunoști, dacă ești artist serios, este că arta nu are reguli. Pretutindeni ele există, dar în artă nu. Aici **ești liber**, poți să-ți asculți, după voie, inima, și nu spiritul. (Ai auzit de mișcarea dadaistă ? A fost ceva ! Din nefericire, n-a prea ținut la public. Era o poveste cu „clovni și cu îngeri"..., ca și cum ai fi devenit copil, dar un copil turbulent. Îmi amintesc mereu cum te-au dus la o mănăstire din Biloxi. Azi ai învățat cum să treci peste niște compromisuri, dar simți mereu rebela din tine. Și încă ceva în plus). Cum ai reușit să-ți refulezi instinctele erotice, rămîne pentru mine un mister (...)

Cel ce te adoră ca un înger,
Henry

29 sept. 1978

Draga mea Brenda, mult iubita mea. Mi s-a părut că am străbătut mai multe lumi de cînd ți-am recitit azi-noapte minunata scrisoare. Intîi am compus (în minte) un răspuns, ceea ce m-a istovit. Ca să zic așa, n-am închis un ochi toată noaptea. Îmi închipuiam cum te pregătești pentru călătoria aceasta. Mă gîndeam cît de mult o să-mi lipsești duminică... În timp ce-mi făceam tot azi siesta, mi-am adus aminte cum ai exclamat, la poartă, în timp ce ne îmbrățișam, cum nu încetai să repeți : „Ce bine arăți !" Mi s-a fixat pe creier, dar abia dimineața următoare mi-am dat seama de ce erai atît de entuziasmată. Fiind aproape dezbrăcat, niciodată nu ne-am atins așa, piele pe piele. Iar tu ai surprins descărcarea din plin. Curios, în clipa aceea nu-mi treceau prin cap gînduri erotice. Atît eram de fericit că te văd, pur și simplu că te văd așa cum ești, strălucitoare. Dar gîndindu-mă îndelung, mi-am amintit că ți-am simțit sînul drept (din greșeală).

Gata cu toate astea. Să întoarcem foaia. Azi, în timp ce-mi beam ceaiul, am deschis o carte lăsată de Sara. O biografie a lui Hermann Hesse, pe care cred că ai citit-o și tu. Am rămas cu ceașca în față, fără ochelari, privind fotografie după fotografie. Toată viața acestui om se perinda prin fața ochilor mei, toate locurile unde a trăit, prietenii, foarte numeroși (Freud, Rilke, Jung). Apoi am început să citesc prefața, scrisă de Hesse însuși și am rămas uluit cît de mult seamănă viața mea cu a lui. Înainte de toate, neputința de a se adapta la lume, ura față de toți cei care predică, vrînd să le dea sfaturi altora, apoi spiritul lui rebel, nesfîrșitele căutări, aparent inutile, pînă în ziua cînd a scris prima carte. (Eu a trebuit să aștept pînă la a patra, **Tropicul Cancerului**). ... Dar dincolo de toate aceste întîmplări și coincidențe, mai presus de toate, cartea m-a aruncat în lumea culturii. A **adevăratei** culturi. Mi-am retrăit toată viața, cu toate suferințele, mizeriile, nenorocirile, șansele, marile prietenii, iubirile distruse, relația tată-fiu. Mi-am readus aminte de unii din autorii mei preferați, pe care-i uitasem... Hesse, spre deosebire de scriitorii pe care-i citesc, era profund angajat în lumea culturii. Nu era doar un revoltat, ci și un luptător, un călător al spiritului și al trupului, un om care iubea viața.

Și toate acestea fac să-mi răsară în amintire Sangerbund sau Societatea corală, unde părinții mă duceau de la șapte sau opt ani. Cît de bine îmi amintesc cum cîntau sute de bărbați și femei în cor. Cu pasiune, cu dragoste, cu duioșie. Și toate cîntecele acelea ale căror cuvinte nu le pricepeam. Apoi, după cîntat, voioșia lor era stropită cu bocale de bere. Și mai tîrziu, Big Sur, unde m-am dus la scurtă vreme după experiența mea grecească. Eu, care în viața mea nu pusesem mîna pe-o sapă sau săpăligă, a trebuit să rad de pe fața pămîntului, într-o singură zi, o junglă de oțetari veninoși, să sap șanțuri, să răsădesc legume, să mă-ngrijesc de copaci și de fructe. Eu, un băiețandru din Brooklyn, dar din acea clipă poet, gata să mai treacă prin încă două căsnicii nefericite. Frumos și demn.

Și iată-mă acum, la 87 de ani, îndrăgostit nebunește de o femeie tînără care-mi scrie cele mai extraordinare scrisori, care mă iubește pe viață și pe moarte, care m-a redat vieții și iubirii (o iubire perfectă, pentru prima oară), care-mi trimite în scris gînduri atît de adînci și mîngîietoare, încît devin fericit și confuz, cum numai un adolescent poate fi. Și mai mult decît atît : recunoscător, refăcut, fericit de tot acest noroc al vieții. Merit oare cu adevărat toate laudele pe care mi le aduci ? Din cauza ta, mă întreb cine sînt de fapt, cu precizie. Dar oare știu cine sînt și ce sînt ? Mă lași să plutesc în cel mai adînc mister. De aceea te iubesc mai mult și mai mult. Cad în genunchi, mă rog pentru tine, te binecuvîntez cu bruma de sfințenie din mine. Să te aibă în poză Cel de Sus, Brenda dragă, și facă să nu regreți niciodată acest roman de dragoste din miezul vîrstei tale tinere. Să fim amîndoi binecuvîntați. Nu venim din lumea aceasta. Aparținem stelelor și lumii de dincolo. Dei-ți Domnul bucurie și dragoste veșnică !

Henry

Prezentare și traducere :
I. PANTEA

PAUL EUGEN BANCIU

PIELEA DE CHAGRIN *)

... Era duminică seara, după ora nouă şi în holul vilei îşi făcuseră apariţia toţi invitaţii veniţi să petreacă, alături de Pierre Martin şi familia Roşca, „marele bal". Oaspeţii, unii dintre ei, să facă faţă unui franţuz sadea, erau îmbrăcaţi în cele mai bune costume şi rochii, încărcaţi cu toate bijuteriile ce le aveau. Ioachim şi Estera îi aşteptau în blugi. După ce depuseră şi se risipiseră prin camera de zi şi sufragerie, gazda le spuse că Pierre n-a mai sosit. Dintr-o dată, spre surprinderea lui Ioachim, invitaţii, în loc să se întristeze, începură să se simtă mai în largul lor, vorbind ceva mai tare şi desfăcîndu-şi baierele cu care-şi încorsetaseră trupurile. Ioachim trecu pe neaşteptate la bucuria furioasă a celui care, dacă tot nu mai înţelege nimic din ceea ce se întîmplă, îi mai rămîne şansa de a-şi face de cap, aşa că, fără nici o introducere, le propuse oaspeţilor să-şi schimbe garderoba — după cum fusese plănuit de Estera — şi să se înfăţişeze la masă în costumele aduse de la teatru. Femeile urcară în dormitoare, iar bărbaţii se schimbară chiar în camera de zi şi în bibliotecă, astfel că peste puţină vreme se reîntîlniră cu toţii în sufragerie, veseli. O pereche de paji — Constantineştii, un bufon — Resiga, o pereche atheniană — gazdele, un Napoleon şi o colombină — soţii Ştefan, doi husari — soţii Postolache, o pereche de arabi — familia Rotaru şi o pereche tiroleză — soţii Epstein (coborîţi cu toţii din cărţile de „păcălici", comentă Resiga).

Masa mare, pusă pentru şaisprezece persoane, fu dată la o parte şi transformată în bufet, de unde se servea fiecare după pofta inimii, pînă îşi vor fi pus în mişcare sîngele, să poată trece peste stînjeneala ce li se aşezase în coastă, cît se descoperiseră îmbrăcaţi în hainele acelea bizare. Mîncară şi băură cît nu s-ar fi cuvenit la o masă obişnuită, comentînd despre acel Pierre Martin. Plăcile, casetofonul, un magnetofon, împleteau casa în trei feluri de muzici, fără să supere urechile nimănui.

Lucrurile se precipitară curînd — aşa cum intuise Estera —, cît ce oaspeţii se obişnuiră cu noua lor înfăţişare. Ioachim părea într-o formă deosebită, povestind în reprizele dintre melodii, cîte o etapă din călătoria lui în Franţa, unde îl cunoscuse pe acel Pierre. Estera se plimba între sufragerie şi bucătărie, lăsînd să i se vadă piciorul stîng dezgolit pînă sus, la brîu, încît Resiga nu se putu opri să o întrebe ce fel de chiloţi poartă de nu i se văd părţile laterale. De balet ! îi răspunse femeia pufnind în rîs. Auziseră cu toţii schimbul de replici, şi cum de mai bine de o oră dansau în semiobscuritate, li se năzări să-şi lepede recuzita aceea de teatru îmbîcsită cu miros stătut şi să se îmbrace cu toţii în costume antice. Trebui, deci, ca Estera să răscolească prin dulapuri după cearşafuri, să caute curele şi paftale, să aducă sandale de vară pentru ca toată suflarea să fie într-o aceeaşi uniformă. Constantineasca, mai lată în şolduri, apăru cu trupul dezgolit pînă spre pîntece, să nu mai fie nici un dubiu asupra autenticităţii costumului ei, în vreme ce doamna Epstein, decana de vîrstă a femeilor de acolo se înfăşură cu cearşaful, cît să nu i se mai vadă decît tălpile şi umerii. Pe rînd. Nevestele lui Postolache şi Ştefan încercaseră să o imite cît mai bine pe gazdă. Bărbaţii, cum tot băuseră între timp, şi pierduseră şi ultima reţinere, şi se înfăţişară alături de „bacante", ca nişte satiri înfierbîntaţi. Ironiile se mutau de pe unul pe altul, cu toatele învîrtindu-se în jurul kilogramelor în plus pe care le aveau femeile şi a calviţiei ce făcuse ravagii la cîţiva dintre bărbaţi. Trupurile nu apucaseră să li se apropie şi nici te miri ce atracţie nu arătaseră pînă atunci unul faţă de altul, cu toate efectele de lumini şi scenografie organizate de gazde. După cîteva glume mai groase, Resiga o luă la dans pe Estera. Exemplul fu urmat imediat de ceilalţi, în afara lui Postolache, care se retrase în bibliotecă să-şi dea în linişte o pasienţă. Ioachim, în ochii căruia formele pline ale doctoriţei deveniseră la ora aceea un etalon de frumuseţe feminină, se vîrî peste ea cu totul pe melodia unui tangou dintr-o întreagă bandă folosită de Estera în vremea cînd se pregătea să facă figuraţie la televiziune şi la care, datorită frumoaselor amintiri ce o legau de perioada aceea, ţinea foarte mult. Mai în vîrstă, doamna Epstein, stînjenită de felul în care se îmbrobodise cu cearşaful, se eliberă prin cîteva gesturi vitejeşti şi lăsă, fără să vrea, să i se vadă frumosul corset ce-i ajungea pînă la capătul de jos al chiloţilor de iarnă, de care nu se despărţea decît în timpul vacanţelor pe litoral.

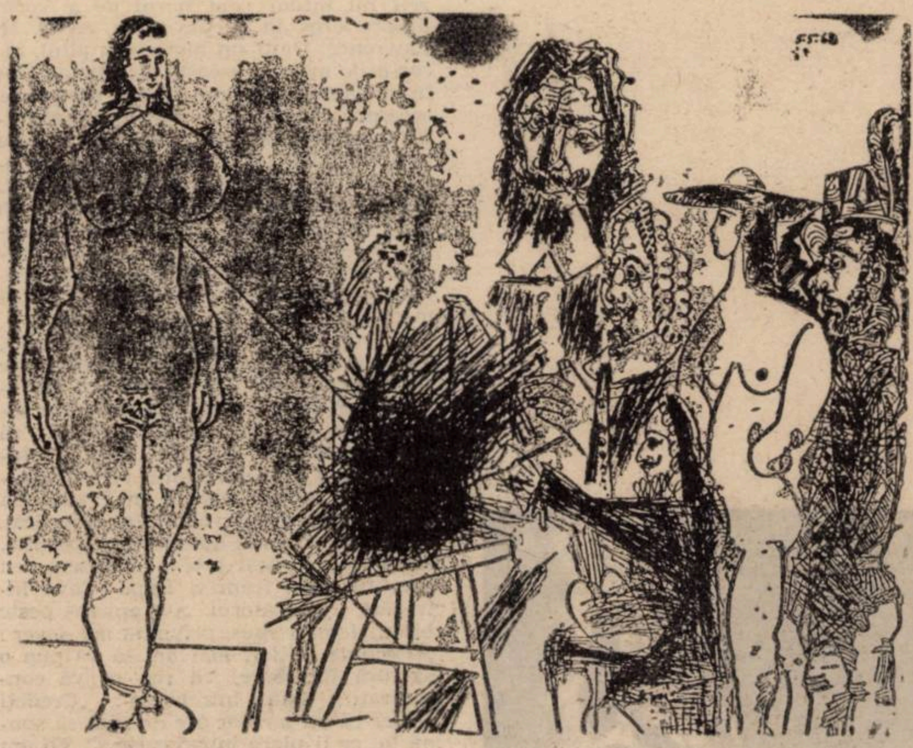

Deci : Constantinescu şi tînăra doamnă Ştefan. Ştefan si nevasta lui Postolache, Resiga şi Estera, Ioachim şi Constantineasca, soţii Epstein, unul cu altul, căci după gestul necontrolat al femeii, i se tăiase oricui apetitul pentru ea. „Zorii o să ne găsească înlănţuiţi prin paturile de la etaj ..." îi şoptise Resiga Esterei, fără să reuşească s-o tulbure. Rotaru, mai închis din fire, asista dintr-un fotoliu la spectacolul celorlalţi, punînd mîna pe nevastă de fiecare dată cînd femeia dădea semne că ar vrea să intre în joc. Dar asta numai pînă cînd Ioachim descoperi tărăşenia şi o smulse pe doamnă de lîngă soţul ei Eleonora Rotaru, cam de-o vîrstă cu Estera, nu se bucura de o vilă ca a acesteia, deşi soţul ei, ca şi Ştefan, aveau posturi şi salarii aproape cît ale lui Ioachim. Mai prudent, mai legat de cursul creşterii şi descreşterii funcţionăreşti, Rotaru îşi permitea unele excese numai în casa fostului său coleg de facultate, unde-i avea alături pe Postolache şi Ştefan — tot foşti colegi — pe Constantineşti, el medicul caselor lor, ea, stomatologul gurilor lor. Pe Epstein de la Finanţe şi pe aiuritul ăla de regizor — Resiga. Dacă n-ar fi fost aceştia, chiar şi de s-ar fi făcut nudism, Rotaru nu şi-ar fi scos nici fulgarinul de pe el. Cu Eleonora avea un băiat, ajuns prin clasa a cincea, singura mîngîiere ce mai atenua din gelozia pornită dintr-un anume fel de a fi al omului şi de la diferenţa de vîrstă dintre soţi. Se vorbea chiar că femeia ar fi fost bătută crunt. Cert e că o dată pe an îşi cumpărau veselă nouă.

Ioachim, dacă ar fi trebuit să aleagă între toate nevestele cunoscuţilor şi prietenilor s-ar fi oprit la Eleonora, şi nu pentru că ar fi fost mai bine făcută decît Estera, nici vorbă, ci pentru felul său tandru şi umil de a se strecura în sufletul unui bărbat, de a se modela cu întreaga fiinţă celui ce o dorea. Cînd o trase spre vîrtejul dansului, Rotaru îi aruncase o privire neputincioasă, dar rece, aproape dușmănoasă, dar reacţia de mascul a lui Ioachim fu tocmai aceea de a-l întărîta şi a-l determina să facă şi el ceva trăsnit sau să-i aplice Eleonorei la întoarcerea acsă o bătaie soră cu moartea — echivalentul fizic al posesiunii dorite de gazdă.

Doamna Epstein, în postură de mami de bordel, sesizînd situaţia creată între amfitrion şi unul dintre invitaţi, se oferi să-l aducă ea pe Rotaru în vîrtejul dansului şi-l plasă imediat în cărnurile Constantineascăi. Resiga şi Estera dansau în sufragerie, pe lumină, lîngă masa cu icre, stavrizi, salate de vinete şi iepuri în aspic, porc la tavă ... golind pahar după pahar. Cînd, băută peste puterile ei, nevasta lui Ştefan se eliberă de cearşaful de pe ea şi rămase goală-goluţă, toţi începură să bată din palme, ca imediat după aceea bărbaţii să se retragă pe banchete şi scaune, să asiste la dansul cadînelor, care, cel puţin aşa se aşteptau cu toţii, avea să se desfăşoare imediat. Soţul celei rămase goale în mijlocul camerei zvîrcolindu-se de una singură pe urmele unei melodii ce i se plimba numai ei prin cap, privea senin, sorbind-o din ochi. Curînd i se alătură în dans şi Constantineasca, nu mai mult îmbrăcată. „Observi cum se completează concavităţile uneia cu convexităţile celeilalte ?!" remarcă Ioachim spre Rotaru, dar reacţionă Epstein zîmbind parşiv. Ar fi urmat Eleonora şi Estera, pentru că despre doamna Epstein nu putea fi vorba. Dar cînd nevasta lui Rotaru dădu semne că vrea să se dezgolească, supusul şi gelosul ei bărbat o prinse de mînă şi vru s-o scoată afară. Norocul Eelonorei veni de la Estera, care îşi făcu intrarea urmată de Resiga. Ce faceţi ?! îl luă femeia pe neaşteptate. Plecăm ! i se răspunse, dar ajutată de regizor, gazda reuşi să-i întoarcă din drum sub jurămînt că nimeni nu-i va cere să facă ceea ce nu doreşte soţul ei. Estera, însă, se dezgoli şi completă tabloul vivant al „Celor trei graţii" — remarcă Epstein holbat, cu paharul tremurîndu-i în mînă, spre mulţumirea consoartei sale, care-l urmărea discret. Soţia lui Postolache, după ce-şi descoperi bărbatul beat, dormind peste pasienţa desfăşurată, se întoarse fîlfîindu-şi cearşaful prin sufragerie şi, cît să le strice plăcerea celorlalţi — ea credea dimpotrivă —, rămase goală şi porni să danseze în jurul celor trei cadîne. Rotaru, ciudat cum tocmai el, constată că şi o femeie de un metru şi optzeci şi cinci, la treizeci şi nouă de ani, poate să arate bine.

Ioachim plescăi de plăcere. Fapt ce nu trecu neobservat de Constantinescu şi : Ce animal ! zise cu voce joasă. Eleonora, printr-un gest violent se eliberă de Rotaru şi, pînă acela să nu apuce să zică nimic zvîrli cearşaful şi se însoţi cu celelalte patru, fără nimic pe ea. Gazda se lăsă cu totul în moliciunea fotoliului, mutîndu-şi ochii de pe un trup pe altul, fiecare dintre ele, aşa cum femeile ştiau prea bine, avîndu-şi frumuseţea sau tinereţea sau nurii lui. „Asta-i curată onanie !" tună Rotaru şi părăsi camera. Eleonora se opri numai o clipă, cît îi trebui să cîntărească şansele şi neşansele, apoi se linişti la gîndul că mai bine de o săptămînă avea să trăiască un infern, şi se avîntă şi mai aprig în dans.

Abia cînd uşa de la intrare se trînti, făcînd să vibreze toate ferestrele din hol, se dumiriră cu toţii că Rotaru plecase. Ioachim, să nu strice jucăria începută, le vorbi : „Adevărat, grăit-a ! Sîntem prea încuiaţi în prejudecăţi ... E un fel de onanie să te uiţi la nişte femei goale, dacă nu le vei şi avea, ... iar pentru nişte oameni cultivaţi şi normali, spectacolul în sine nu e decît un crîmpei de artă ... Nu zic că nu mă tulbură şi altfel, aş minţi, dar pînă la urmă aceasta e haina vieţii noastre, degeaba ne e ruşine să o arătăm şi altora ! ..." Dacă plecarea lui Rotaru avusese darul să le întărîte spiritele, vorbele gazdei le tăie pofta de dans şi de tablouri vivante. Femeile se înveliră şi se aşezară în rîndul bărbaţilor, pe scaune şi fotolii, aşteptînd ca Resiga să-şi facă numărul lui, să arate ce ştie, să organizeze un mic spectacol pentru actori, adică ei să fie şi spectatorii şi actorii, astfel ca niciunul să nu se simtă în afara celorlaţi, mai puţin prezent sau mai puţin vinovat. Ceru „Tablouri dintr-o expoziţie" de Musorgski, apoi „Moartea lebedei" de Saint-Saëns şi „orice de Rahmaninov", dar cum asta ar fi făcut ca unul dintre ei să stea pe lîngă picup, se renunţă în favoarea unei casete duble cu concertele pentru pian de Chopin. Ca şi costumaţie folosi tot aceleaşi cearşafuri, dar mai ticălos decît dacă i-ar fi pus să umble goi, căci, deopotrivă femei şi bărbaţi aveau peste umăr draperia aceea albă, care se împreuna peste pîntec cu partea dinapoi şi se prelingea spre pămînt, iar peste mijloc erau legaţi cu cîte o centură, astfel că în timpul mişcărilor se vedea cînd una, cînd alta din părţile trupului. Vru chiar să compună o poveste cu personaje — pînă ce doamna Epstein îşi scoase desubturile pentru a se integra cu orice risc celorlalte —, dar regizorului nu-i tecură prin cap decît scene din piesele pe care apucase să le monteze pe la teatrele din ţară pe unde trecuse. Zise : Happening !, adică face fiecare şi zice ceea ce simte în ideea de : Păcat, Apă, Dragoste, Moarte, Vinovăţie, Renaştere ...

Întreaga vilă fu lăsată în întuneric. Mai dezinvolte, femeile ocupară centrul scenei şi începură a-şi undui trupurile-alge pe urma „Polonezelor" lui Chopin. Cu bărbaţii lucrurile au mers mai greu. Trebuia să li se dea cîte o temă („cît mai concretă" — ceruse Ştefan). Ioachim, ca amfitrion, rămase ultimul, în chip de împărat al locului, căruia i se supun deopotrivă pămîntul şi apele, pădurile, ierburile, toate vieţuitoarele, inclusiv femeile şi bărbaţii ..., aşa că omul, după ce-şi petrecu privirea peste adunarea aceea lascivă şi pe de-a-ntregul fluidă, se retrase în dormitor, să cugete acolo („Ca Minos pe muntele Ida" — comentase Constantinescu) asupra destinelor tuturor. Stătu o vreme pe întuneric. Îşi aduse aminte de Chris Evert, fetişcana aia de nouăsprezece ani, pe care o văzuse în '75 cucerind Roland Garosse-ul, spectacol pentru care îşi tocase o bună parte din economii. Îşi aprinse o ţigară şi la lumina brichetei prinseră contur dulapurile, marginile patului, oglinda, noptierele şi, nefiresc, o formă nedefinită, ce nu putea să reprezinte umbra nici unuia dintre obiectele din cameră. Aprinse veioza şi o zări pe Eleonora. „Pleacă !" scrîşni Ioachim. Îi petrecu mersul pînă la uşă o mai văzu o clipă decupată în lumina palidă ce venea de pe culoar, apoi reaprinse veioza, pe care femeia o stinsese înainte de a pleca. Ţigara i se scuturase peste plapomă. De culcat nu avea poftă, aşa că se apropie de uşă să asculte zgomotele ce veneau de jos. I se păru ciudată liniştea instalată dintr-o dată în toată clădirea şi coborî în grabă scara rămasă în întuneric. Începu să-l macine gîndul că Estera se va fi dezlănţuit într-o orgie, tîrîndu-i pe toţi ceilalţi după ea sau Resiga va fi inventat blăstămăţia aceea drăcească doar pentru a-şi masca amorul cu Estera, în chiar casa lor, sub nasul lui ...

* Fragment din romanul „IEREMIA"

Livius Ciocârlie

FRAGMENTE DE JURNAL

Dimineața nu mai știu ce a fost, probabil am lucrat. La zece, pe soare, sînt la facultate, țin curs, nu cine știe ce. Cineva, la „Orizont", aflînd de ziua mea, mă firitisește. Joc comedia celui întristat de vîrstă, sentiment la mine inexistent, și mă gîndesc între timp cît de naiv e să crezi că-l poți cunoaște pe om după ce spune. Sau, poate, un bun interpret ar găsi în cuvintele mele un semn că mă prefac. E principiul criticii de interpretare. Acasă, la radio, veste : l-au omorît pe Sadat. Nu-i de mirare, într-un secol atît de stupid. Seara, cu Alexandra, le conducem la gara pe T și pe Corina. Pe drum către casă îmi povestește cum a fost acum doi ani cînd s-au dus cu școala la aeroport și ar fi făcut un tur al orașului în avion. Noaptea, sînt profesor de economie politică. Particip la ședința comitetului de redacție al unei importante reviste financiare. Deodată, văd un înecat într-o apă scăzută de lîngă m

Cer limpede, rece dimineața, căldură peste zi. Spitalul militar trimite o mașină să-l ia pe tata. Îl scoatem din casă pe targă, sucindu-l în toate felurile, el, disciplinat, nescoțînd un cuvînt. Îl așteaptă o veste foarte proastă : nu i se poate scoate gipsul, osul nu s-a refăcut, cine l-a operat la ortopedie, unde l-a dus miliția după accident, și-a bătut joc. Vor trebui să spargă osul și să-l opereze a doua oară, ca să-i pună tijă. Alte săptămîni de nemișcare, săracul de el. Cînd vine Alexandra de la școală plecăm împreună, ea ca să-i cumpere Corinei ceva de ziua ei, eu cu gîndul să-i cumpăr ei, Alexandrei, ceva. Se înserează rapid. Pe drum, îmi spune de unde mi-a cumpărat albumul Poussin. De fapt, l-am cumpărat chiar eu și i l-am dat lui T ca să i-l dea și ea să mi-l înapoieze drept cadou de ziua mea. Ascult ce-mi spune și mă simt jenat ca de o mare indiscreție. Magazinele fondului plastic, unde ne ducem, s-au închis. Încercăm la „Bega", străbatem toată șandramaua, nu găsim nimic. Seara închei corespondența Lovinescu. Să-ți stea în cap toată viața, aproape minut cu minut, ce vrei să scrii, mi se pare pasionant, dar să-ți stea problemele vieții literare mi-e greu să înțeleg.

La șapte telefonează doctorul Gorșcovăz, directorul spitalului. În dimineața asta îl operează pe tata, îi pun tijă, peste două săptămîni va putea să umble în cîrje. Îi mulțumesc pentru telefon. Răspunde că era obligația lui, tata e om bătrîn, nu se știe cum îi va rezista inima. Bună veste. La facultate îmi inaugurez cu pompă intimă biroul și încep să-i caut pe cei care mi-au revenit, prin tragere la sorți, să-i invit la petrecerea de marți. În hol, întîlnire cu redacția editurii „Facla". Nu rămîn, mă grăbesc acasă să aflu cum a fost operația. Mama n-a venit de la spital. Telefonează Ion de la București, alarmat, i-au spus de la spital că ar fi fost ceva cu inima. Între timp sosește mama. A fost într-adevăr, însă a trecut. Telefonează H. Mă somează să termin repede lectura, să aleg șaptezeci de poezii, să bat sumarul la mașină în două exemplare, să scriu un referat „trăznet", un exemplar să i-l trimit lui. Năuci cît de atîta, cum să-i spun ?, spirit de inițiativă, răspund în doi peri. Găsesc într-o scrisoare a lui Lovinescu o bună caracterizare a scrierii literare : „... în această zi de sterilitate, de pildă, mă încăpățînez să iau o pagină sau două le transcriu de patru-cinci ori. Nu adaug nici un element nou ; retușez, schimb cadența cuvintelor — și totul pare transfigurat ; îmi dau astfel palpitații, îmi forțez ritmul respirației, ceea ce mă obosește repede ... și iată ...asta îmi pare că e arta". Știe despre ce vorbește. În schimb, scrie șase sute de pagini de roman în vacanța de vară. Deci, critic și memorialist înnăscut. Unde bat, unde vreau să ajung ? Critic înnăscut ? Doamne ferește.

Mă scol la cinci, îmi fac ceaiul, fumez, citesc cîteva pagini dintr-un jurnal vechi, scriu mai mult transcriind, despre rabinul Ierusalmi, mănînc pîine proaspătă cu gem, fumez, pun un disc, vecernii de Rahmaninov, bat la mașină o pagină despre Javert, mă barbieresc, mă spăl, îmi fac o cafea rece, șterg vase, bat la mașină, ce plictiseală ! Încă o pagină despre Javert, mai bat una și despre Florin Mugur , fumez, înainte citesc o parte dintr-un articol al lui Jean Pierre Richard despre Heidegger, telefonez la Pintilie, vorbesc cu doamna, îi telefonez doamnei Gyurcsik s-o invit, sînt binișor obosit, pregătesc cursul pentru luni, Alexandra a pregătit masa, mîncăm, fumez pe terasă, pregătesc cursul în continuare, sînt obosit, ascult un Hugo Wolf. Mă culc la o oră neobișnuită cînd, teoretic, ar trebui să fiu la catedră, dorm trei minute, sună telefonul, e doamna Gyurcsik, îmi spune că nu vine la petrecere, el, Gyurcsik, are la teatru oaspeți belgieni. Citesc, bat la mașină o pagină pentru seminar, văd la televizor cum ne bat elveții, plec cu Alexandra la gară, așteptăm mult în stație, trenul vine la timp. Vorbim despre Corina, l-a ascultat pe Gabriel, a hotărît să renunțe, i-e frică să nu-mi facă mie rău, dar suferă. La despărțire, conducînd-o pe T la gară, i-a spus vezi, mamă, ce-a ieșit din bucuria mea de la optsprezece ani.

Am fost la spital cu Alexandra, pe drum l-am văzut pe Cristian jucînd fotbal în Piața Unirii, tata mult mai vioi decît după prima operație, mîndru că se învîrt medicii în jurul lui și că el nu știe nimic, ce, parcă-mi spun ei mie ! În orice caz, nu e deprimat. A fost o vreme stranie, caldă, cu nori groși, peste noapte a plouat, ziua au alergat norii, a fost soare și vînt. Am așteptat-o pe Corina la gară, seara, după cină de ziua lor, am stat de vorbă cu ea. E foarte amărîtă, a cedat la presiunile noastre și ale lui Gabriel, însă cu obidă, dezgustată de lume și cu sentimentul că sîntem meschini. În loc s-o pot liniști, am răscolit-o mai rău, am lăsat-o plîngînd.

Promisiunile pe care mi le făceam să fiu mai ferm, să nu mai accept corvezi, nu rezistă. Sînt și lucruri pe care, deși îmi pierd vremea cu ele, mi-ar părea rău să nu le fac. Un Bacovia pentru Caransebeș, ceva despre simbol pentru sesiunea lui Vasile Crețu, de citit o sută de pagini ale lui Vasile Popovici. Bașca un referat pentru Cartea Românească și o lucrare de gradul I.

Pe o ploaie strașnică ne ducem după lapte la șase jumătate, nu găsim, s-a dat tot în douăzeci de minute. La zece curs, repet aceleași baliverne despre teatru de nu știu cîți ani. La douăsprezece jumătate sînt la „Orizont", unde m-au chemat. Aflu că fac parte din conducerea cenaclului, mă ocup de secția de critică, trebuie să stabilim programul pînă la Crăciun. Ce să fie la critică ? Să citească Vasile Popovici, spun, chiar mi-a dat un manuscris bun Perfect, îl programăm pentru săptămîna viitoare, faceți Dvs referatul, se poate ? Adică eu. Se poate, ce altceva să spun ? Discuția se lungește, e aproape două cînd terminăm. Repede acasă, prînz, mă apuc să citesc din Popovici, bună lucrare, într-adevăr, dorm jumătate de oră și ne pregătim de petrecere. Plecăm la ora cinci, cerul s-a luminat, e albastru și galben, aerul proaspăt, copacii foarte verzi. La restaurant s-au și adunat cîțiva, rămîn la intrare mult timp, cînd cu Feri cînd cu Țâra, îi așteptăm pe ceilalți. Loc infect, ușa de sticlă se deschide greu, se trîntește, du-te vino de lume, unii beți, unii se duc numai la closet. Ca să ajungi la sala pregătită urci scări, treci prin altă sală, mai mare, pe jumătate întunecată, plină de scaune ca pentru ședință, printr-un coridor unde vin mirosuri de la bucătărie, printr-un antreu. Se adună cam treizeci, mîncare rece, proastă, coniac cu firimituri, atmosferă sordidă, cuvîntări precare, a mea nu mai puțin. I., bibliofilul, se trage lîngă mine, îmi vorbește toată seara despre colecție, interesant, scoate din buzunar o carte de vizită a lui A.C. Cuza, o fotografie inedită a lui Goga și spune cît se vorbea pe vremuri la banchete de îngrijit. Decanul, cu amintiri de la Severin. Către unsprezece începem să facem socoteli, mi se vîntură pe sub nas hîrtii cu ce s-a mîncat și băut, plătim o groază de bani. Între timp au rămas puțini, în sfîrșit plecăm, moș poveste mă duce de braț, vorbim despre falimentul culturii, ce rost mai are să ne muncim cu amărîtele noastre de cărți. Cînd ajungem pe Doga el o ia la stînga, noi traversăm, e frig în pardesiu, ocolim pe la bastion, ne despărțim și de Țâra, s-a făcut douăsprezece jumătate, Feri insistă să urcăm la ei, mă doare capul, mi-e greață, el e furios pe toată lumea, la două sîntem acasă, ne culcăm.

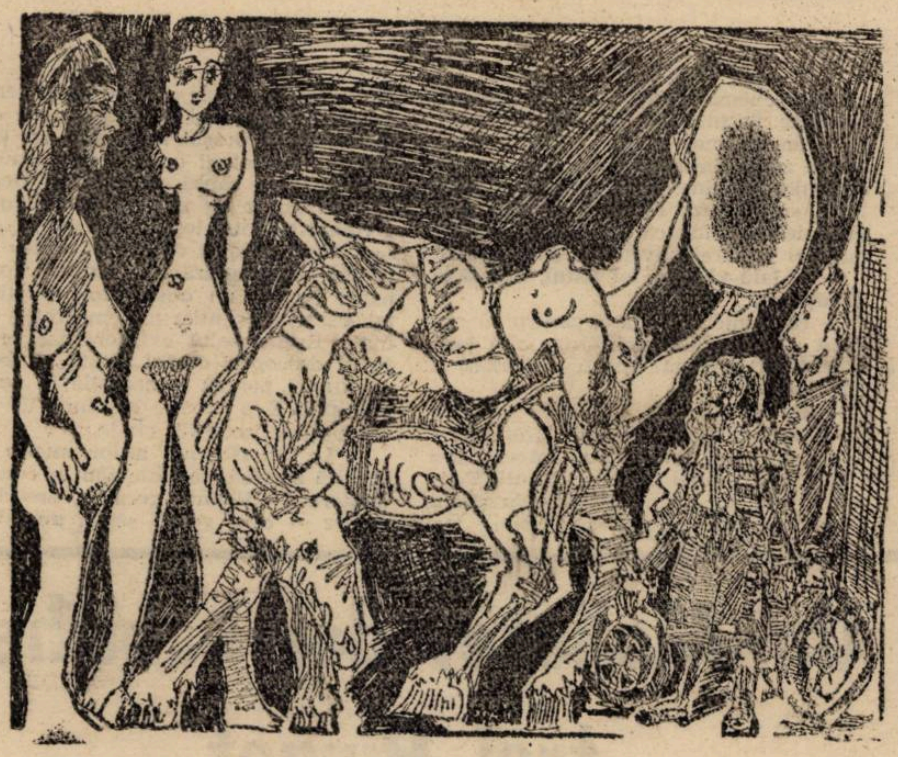

Dincolo de cuvînt

Prutețul lui Axinte

Așa cum se știe, limba română beneficiază de un număr impresionant de sufixe, remarcabile, între altele, prin diversitatea originii (latinești, slave, maghiare, turcești, grecești, romanice), care asigură fertilitatea și pitorescul derivării. O mențione aparte merită, cu siguranță, diminutivele, care mișună în procesul intercomunicării obișnuite și în poezia populară. Sînt supuse diminutivării părți de vorbire diferite : substantive, adjective propriu-zise, adjective participiale, adverbe. Unul și același substantiv poate avea două, trei, patru sau chiar mai multe diminutive. Din *bade* („termen reverențios de adresare în limbajul rustic"), de pildă, au lăstărit *bădic, bădică, bădicuță, bădișor, bădițel, bădiță* : *„Bădișor* dedepărteșor. Nu-mi trimite-atîta dor ...". Cititorului atent nu-i va scăpa amănuntul că unele din formațiile înșirate sînt realizate prin „cumul de sufixe" : *bădicuță (-ic+-uță), bădiță (-iț+-ică).* Tot astfel, în jurul străvechiului *moș* roiesc diminutivele *moșic* (Anton Pann, *O șezătoare la țară sau Călătoria lui Moș Albu „Moșicule !* știi prea bine că noi toate te iubim / Și ca pe un tată tocma te avem și te cinstim"), *moșuc, moșuleț, moșulică, moșuț.* Afirmația potrivit căreia în folclor puzderia diminutivelor, mai ales la sfîrșit de vers, s-ar explica prin faptul că ele prilejuiesc rime „comode", obținute prin identitatea sufixului, mi se pare, cel puțin uneori, o prejudecată. Într-adevăr, chiar în poziția rimei, se ivesc formații diminutivale cu totul surprinzătoare prin ineditul și prospețimea lor : „De pe deal, de pe *culmiță,* / Ridică-te, *neguriță*". Diminutivarea acționează și în zona substantivelor abstracte : *doruleț* (din *dor), răutățică* „răutate... mică" ! Îmi amintesc cu nostalgie că, „Fiind băiet" (vorba poetului) și întorcîndu-mă odată de la joacă, am fost întîmpinat, acasă, cu următoarele cuvinte : „Tare mai ești *murdărel* și *rupticel,* dragu' mamei!". *Murdărel* și *rupticel* sînt derivate diminutivale doldora de conotații afective, sugerînd îmbinarea dojanei cu... răsfățul. Într-adevăr, cele două ipostaze ale „Urîtului" cuprinse în sensul termenilor de bază *(murdar* și *rupt)* sînt subțiate pînă aproape de anulare, datorită sufixelor diminutivale. De reținut că diminutivarea atinge un adjectiv propriu-zis, turcismul *murdar,* iar apoi un adjectiv participial *(rupt),* căruia i se anină, iarăși două sufixe cu aceeași valoare *(-ic* și *-el).* Se poate spune că diminutivarea participiilor a cîștigat teren în limba română, lexicul nostru îmbogățindu-se, pe această cale, cu cîteva formații savuroase, de interes nu numai lingvistic. Se rînduiesc în această categorie *îmbrăcățel* (din *îmbrăcat), însurățel* (din *însurat), spălățel* (devenit și nume propriu : *Spălățelu), sprîncenățel, stricățel* ș.a. Se adaugă două „pluralia tantum", *sărățele* „saleuri" și *uscățele,* sinonim pentru prăjitura numită, tot cu un diminutiv, *minciunele.* Numai că acesta din urmă pornește de la un substantiv *(minciună),* nu de la un participiu.

Un capitol special al diminutivelor românești îl constituie hidronimele. Căci, cu puține excepții nu există ape mari ale țării care să nu aibă afluenți chemați cu un diminutiv al cuvîntului de bază. Astfel, înainte de a saluta Vălenii lui Iorga, *Teleajenul,* la capătul dinspre munți al comunei Mîneci-Ungureni, primește în albia lui apele *Telejenelului,* cel ce coboară, pe o vale sălbatică, din spatele Zăganului, de sub vîrful Ciucaș. „Mirele" Prahovei (G. Coșbuc : „Colo-n zare / Un flăcău frumos răsare, / E *Teleajenul,* copilă, / Simți că este-al tău ales" / a fost evocat și de Arghezi în *Apă trecătoare,* iar mai tîrziu, în *Nășcocitorul* din ciclul *Cîntare omului* : „Ai născocit și ața mătasea de păianjen, / Cu care coase acul pe Gange și *Teleajen*". Relația *Telejenel-Teleajen* se regăsește aidoma în „perechile" *Argeșel-Argeș, Bistricioara-Bistrița, Buzăielul-Buzău, Dornișoara-Dorna, Jidioara-Jijia, Moldovița-Moldova, Sucevița-Suceava, Tîrnăvița-Tîrnava* etc., etc. Tot astfel, din numele rîului *Prut* — care sfîrtecă, frontieră silnică, trupul „Moldovei cu stejari și cetini" a lui Ștefan cel Mare — limba română a plăsmuit diminutivul *pruteț.* Spre deosebire de toate celelalte înșirate pînă acum, *pruteț* nu denumește „un afluent ai Prutului", ci, devenind nume comun (de aceea l-am și scris cu „inițială" mică), el semnifică „braț mort al Prutului, unde apa bălțește". Un atare braț este *prutețul lui Axinte,* amintit de Sadoveanu în *Nicoară Potcoavă* (Editura Minerva, 1977, p. 137). Pentru problema ce ne preocupă, mai instructiv este crîmpeiul următor — o replică — din *Păuna-Mică* : — [...] Mutu a fost, înainte de războiul celălalt, în slujba unui boier, la un *pruteț,* în ținutul Fălciului. Acel *pruteț* îl închideau în toate primăverile, cînd veneau mari apele *Prutului* și înecau lunca. Din Prut în *pruteț* era, tot așa ca aicea, legătură prin niște gîrle. Și apoi acest meșter, era cu mare luare-aminte cînd vin puhoaiele primăverii, după ce se dezgheață omătur ile grămădite în munte. La aceeași vreme se umflă și apele Dunării și peștele purcede la boiștea lui căutîndu-și un liman. Cînd prindea a crește cu grăbire apă, era semn că va să vie crapi în *pruteț* lui" (Editura Minerva, *Opere,* XXI, 1970, p. 475).

G.I. TOHĂNEANU

FRANŢA DE LÎNGĂ NOI

CU NICOLE OTTO DIRECTOAREA CENTRULUI CULTURAL AL ALIANŢEI FRANCEZE

— Cel mai interesant lucru, pentru începutul unui interviu despre Centrul cultural francez din Timişoara — ar fi să vă recomandaţi. La urma urmelor, acest Centru e reprezentat de o persoană : cea care îl conduce, îi concepe programul, îl ampretează oarecum cu propria-i personalitate.

— Am evitat s-o fac pînă acum. Sistematic. Dar dacă insistaţi... Deci sînt un fel de „transfug cultural", un intermediar parecum echilibrat între două tradiţii : administraţia şi creaţia. Simplu spus, ca studii universitare, mă aflu la intersecţia a două „căi regale" franceze : studiile clasice şi ştiinţele politice. Deci am două diplome. În afara acestui proiect intelectual, m-am consacrat creaţiei. Am scris şi conceput spectacole de poezie şi teatru. La capătul acestei experienţe, care mi-a adus un succes de stimă şi, în acelaşi timp, m-a ruinat material. Ministerul Culturii m-a angajat, mizînd probabil pe faptul că am ceva calităţi în domeniu. Din momentul angajării, m-am consacrat dezvoltării culturale : la început în domeniul cărţii şi al poeziei. Am organizat campanii în acest sens şi mai ales cîteva spectacole care s-au bucurat de succes. Nişte omagii aduse poeziei. Le-am numit „Nopţile poeziei" şi am reunit, pentru realizarea lor, sculptori, dansatori, muzicieni, actori. Ei s-au întîlnit în spaţiul poeziei, care, la rîndul său, reunea texte poetice din secolul al XV-lea Î. Chr pînă în ziua de azi. A fost o experienţă de creaţie totală. În 1984 şi 1989.

— Era un fel de sincretism ? Un spectacol polivalent ?

— Termenii sînt cam suspecţi, oarecum compromişi de tot soiul de spectacole. În ce ne priveşte, cred că în cei zece ani de creaţie am reuşit o întîlnire totală între creatori. Unii dintre ei sînt staruri, alţii — la marginea celebrităţii, încă necunoscuţi.

— Care era obsesia spectacolelor dv ?

— E bine spus obsesie, deparece tematic vorbind, sînt foarte limitată. Lucrez întotdeauna pe aceleaşi mari obsesii. Una ar fi trama artistului, care porneşte din haos şi încearcă să-l modeleze, să îi dea un sens. O lumină. A doua obsesie, pe care s-a concentrat cel de-al doilea spectacol, e iubirea şi distrugerea corpului. La capătul acestui proces destructiv am ajuns tot la o naştere a lumii, prin Verb, deci prin lumină.

— Şi acum, probabil, reintrarea într-un nou haos.

— Nu, cîtuşi de puţin. Ceea ce fac aici de aproape un an e foarte coerent cu programul meu de lucru. Am dorit foarte mult plecarea în străinătate, mai exact în Europa de Est. Mi se pare o experienţă umană şi intelectuală unică.

— Aţi putea să motivaţi ?

— Nu cred să am motivaţii foarte obiective. Primul poem pe care l-am scris se chema **Anuşka** şi era inspirat de Rilke. Se întîmpla la Praga. Presimt că strămoşii mei trebuie să vină din această zonă. Simt că acest Est e foarte aproape de mine. E o atracţie de factură, să-i zicem, romantică. Obscură, sentimentală. Iar ca intelectual, a trăi aici, mi se pare o aventură existenţială.

— Şi iată-vă, din tot Estul, eşuată la Timişoara.

— Nu e nici o eşuare, pentru că am dorit să vin **chiar** aici. Orice altă ţară şi orice alt oraş mi s-ar fi propus aş fi spus **nu.**

— De ce ?

— Întîi, pentru că România are ceva fascinant cu latinitatea ei într-o mare slavă. Apoi, e mai puţin cunoscută. Pentru mine, era ca o enigmă. Nu ştiam aproape nimic despre România. Iar dintre toate oraşele care au cerut centre culturale, deci Iaşi şi Cluj, eu am ales Timişoara. E oraşul revoluţiei, iar pentru un intelectual cred că nu poate fi decît o mare şansă a trăi aici. Oraşul are un spirit de iniţiativă, de luptă, o voinţă cu totul ieşită din comun. Aici se trăieşte enorm de intens, chiar cu preţul unei epuizări nervoase foarte mari. Pentru un observator sînteţi un laborator, un şantier al democraţiei formale. Este absolut extraordinar ce a putut descoperi oraşul acesta ca **forme** ale luptei pentru democraţie în numai opt luni. E o creaţie continuă de forme ale unei societăţi civile.

— La interferenţa atîtor nuclee de cultură străină, fondate sau în curs de fondare — italian, german, american, englez — cum vedeţi şansa unui Centru cultural francez la Timişoara ?

— Imediat după Revoluţie, trei oraşe din România, în afara Bucureştiului, au solicitat centre culturale franceze : Iaşi, Cluj şi Timişoara. Ele aveau, toate, o tradiţie de centre sau măcar cercuri culturale încă dintre cele două războaie mondiale. Deşi Timişoara pare un oraş prioritar germanofon prin tradiţie, în momentul de faţă, în învăţămîntul gimnazial franceza e limba străină cea mai vie, iar în cel superior — engleza Explicaţia e simplă, datorită, în primul rînd, emigrării masive a populaţiei germane. A apărut un echilibru între franceză şi engleză, iar tradiţia germană s-a păstrat mai mult într-un spirit de disciplină, muncă, vocaţie constructivă. Ceea ce e foarte bine, pentru spiritul regiunii. În mare, însă, România e francofilă, deoarece în toţi cei peste 40 de ani, franceza a fost un fel de limbă a libertăţii prin cultură. Oricum, nu cred că trebuie vorbit exclusiv în aceşti termeni, ci în termenii europenităţii. Cu cît vom fi mai mulţi care să deschidem porţi spre a servi drept punţi, cu atît va fi mai bine.

— Cum aţi gîndit programul Centrului ?

— În afara personalităţii directorului său, orice Centru cultural francez din lume are trei direcţii pe care îşi structurează activitatea : o bibliotecă-mediatecă, apoi învăţarea limbii franceze (pentru diverse categorii profesionale şi de vîrstă) şi, în cele din urmă, activităţile culturale : conferinţe (în special în domeniile unde Universitatea nu are încă secţii puternice — ştiinţe politice, sociale, şi drept constituţional), spectacole. Dacă anul care a trecut s-a axat pe spectacole de teatru, în anul ce vine mi-am propus un ciclu de spectacole de dans modern contemporan, cu cinci mari trupe franceze. Cu un spectacol de tranziţie între teatru şi dans, iar peste doi ani, un ciclu de spectacole ale vocii, cu unul de tranziţie între dans şi voce.

— Se întrevede aici un program foarte coerent.

— Aşa şi este. E o temă. O obsesie. Voi lucra pe tema spaţiului şi a construirii spaţiului. Întîi, corpul şi spaţiul. Deci, dansul. Însoţit de expoziţii şi de o lucrare concretă a unui mare sculptor francez cu elevii de la Calderon. Un atelier de sculptură deosebit. Apoi, într-o a doua etapă — corpul proiectat în spaţiu. Deci vocea. Şi într-o a treia stagiune — spaţiu închis/spaţiu deschis : creaţia şi infinitul. Cu spectacole de poezie — Timişoara—Paris. Cu artişti din ambele oraşe. Asta ar fi la sfîrşitul şederii mele aici, stabilită, prin contract la trei ani. Dar s-ar putea, la fel de bine, să fie şi începutul a ceva încă necunoscut.

Adriana BABEŢI
Marcel TOLCEA

Un Molière, doi Labiche, trei Pinget

30 aprilie, sala Teatrului de Păpuşi : „Deux Labiche dans une armoire" ; 21 mai, Liceul de artă „Ion Vidu" : „Les Fourberies de Scapin" ; 21 iunie, Teatrul Naţional : „Monsieur Songe". Începem să ne obişnuim ca o dată pe lună să vedem la Timişoara, desfăşurate sub egida Centrului Cultural francez, spectacole ale unor trupe teatrale din Franţa. Am avut ocazia să aplaudăm şi noi trei spectacole jucate cu succes în actuala stagiune pe scene din Paris şi din provincie : două piese de Eugène Labiche — maestrul vodevilului, „Vicleniile lui Scapin" de Molière — regele comediei clasice şi „Domnul Songe" de Robert Pinget — cunoscut romancier şi dramaturg contemporan. Trei autori cum nu se poate mai diferiţi, trei viziuni regizorale diferite şi ele, dar o aceeaşi bucurie de a juca şi de a se juca, de a căuta şi de a se căuta, de a amuza şi de a se amuza. Surprizele nu au lipsit, generate, firesc, de acest joc şi de această căutare.

Cele două piese scurte ale lui Labiche au fost interpretate de compania Les Martinaux la Coupole din Melun — Sénart cu verva şi ritmul alert proprii genului. Avînd drept spaţiu de joc un dulap şi drept personaje tipuri ale teatrului comic din secolul al XIX-lea, spectacolul a apărut la prima vedere ca fiind divertismentul unui autor ce se amuză de jocul personajelor sale. Surpriza a constat în aceea că sub aparenţa agreabilă a divertismentului, regizorul (Agathe Alexis) şi actorii (excelenţii Jacques Brucher, Cristophe Dellocque şi Dimitri Radochevitch) au modernizat textul, scoţînd în evidenţă un anumit absurd existenţial şi violenţa relaţiilor interumane. Astfel interpretat, teatrul lui Labiche dezvăluie o lume care se apropie mai mult de lumea noastră, cea a secolului XX decît de cea pe care o regăseau pe scenă contemporanii săi. Am înţeles mai bine, văzînd spectacolul şi admirînd virtuozitatea verbală a autorului, cum de un poet dadaist şi suprarealist precum Philippe Soupault, prieten cu Apollinaire, Aragon, Breton şi exeget al operei lui Lautréamont, a fost tentat să scrie o monografie despre Labiche.

Cel de al doilea spectacol, cu piesa lui Molière, a fost interpretat de Macadam Théatre Compagnie în stilul cel mai pur al comediei dell'arte. Opţiunea teatrului din Roubaix pentru acest tip de spectacol ar putea surprinde într-o epocă în care piesele lui Molière au făcut obiectul unor memorabile puneri în scenă de avangardă, mergînd de la Roger Planchon(al cărui „George Dantin" a putut fi văzut şi la Timişoara prin anii '60) la Antoine Vitez. S-au căutat mereu, în ultimele decenii, formule teatrale înnoitoare care să facă din Molière contemporanul lui Eugène Ionesco sau Samuel Becket. Macadam Théâtre nu are ambiţia să găsească un nou mod de a-l juca pe Molière, modernizîndu-l, ci vrea să ni-l apropie coborînd la izvoarele teatrului popular. Atunci cînd, în urmă cu cîţiva ani, Didier Lebeque şi-a părăsit meseria de educator şi a creat Macadam Théâtre al cărui director este, intenţia sa a fost să pornească într-o aventură teatrală situată sub semnul „convivialităţii" cu publicul. Aventura e trăită nu numai în sala de spectacol, ci şi pe străzi sau în pieţele publice („Macadam" oblige", sub formă de „animaţie", aşa cum se întîmplă cu „Vicleniile lui Scapin" : spectatorii sînt invitaţi să asiste atît la reprezentaţia piesei cît şi la „animaţia" de pe străzile oraşului Raubaix, inspirată din bîlciurile secolului al XVII-lea. Nu am avut parte, la Timişoara, de sărbătoarea populară în aer liber. Am văzut în schimb un spectacol de o mare prospeţime, debordînd de sunet şi culoare cu cîteva prestaţii actoriceşti (în special ale celor doi taţi) remarcabile. Şi „miracolul" Molière s-a produs, o dată în plus. Pentru Scapin al său, autorul a împrumutat copios din sursele cele mai diverse (Terenţiu, Cyrano, Tabarin), rezultatul fiind o operă originală care nu seamănă cu niciunul din modelele sale. Interpretată ca o comedie dell'arte, piesa lui Molièere ne-a fost restituită în unicitatea ei, eliberată de încercările forţate de a o moderniza şi de a o face să semene cu „altceva".

Ultimul spectacol ne-a prilejuit surpriza reîntîlnirii cu doi excelenţi actori, Jacques Seiler şi Jacques Bondet pe care i-am aplaudat cu cîţiva ani în urmă la Timişoara pentru performanţa lor din „Exercices de styles", adaptarea după Raymond Queneau. De această dată, „Le Théâtre aujourd hui" ne-a propus o adaptare după Robert Pinget realizată de Anne — Brigitte Kern şi pusă în scenă de Jacques Seiler. Romanul este respectat, astfel încît regăsim în spectacol acea autoreflexivitate proprie naraţiunii lui Pinget. Romanele sale sînt naraţiuni despre modul cum se produce naraţiunea, înscriindu-se în lungul şir de opere autoreferenţiale din ultimele decenii. Transpusă pe scenă, această „artă narativă" implicată în naraţiune devine o artă teatrală", implicită, realizată în şi prin jocul dramatic. Domnul Songe (Visare) este — nici nu se putea altfel în universul lui Pinget populat de oameni care scriu şi povestesc — un pensionar visător şi sentimental care îşi povesteşte viaţa într-un jurnal. Povestirea scrisă e trăită prin joc, scrierea şi reprezentarea scrierii completîndu-se, dîndu-şi reciproc sugestii, contrazicîndu-se uneori. Cel ce scrie se analizează, încearcă să se explice pe sine şi să înţeleagă lumea. Cel ce joacă aşa cum îi dictează scriitorul mimează dar şi îmbogăţeşte textul scris. Sînt, aşadar, pe scenă, trei domni Sonnge întruchipaţi de două personaje : cel ce scrie jurnalul, cel ce mimează / trăieşte scrierea (dublura primului) şi cel ce judecă scrierea, trăirea, jocul (dublura amîndurora). În felul acesta, piesa lui Pinget este joc dramatic şi reflecţie asupra jocului, după ce a fost mai întîi scriere şi reflecţie asupra scrierii. Şi totul într-un spectacol de o transparenţă clasică, înviorat de verva şi ironia pe care le regăsim pretutindeni în opera autorului.

Ne-a rămas un singur regret la sfîrşitul acestui maraton teatral. Ne-am amintit de sălile arhipline ale anilor '60, cînd Teatrul din Villeurbane juca la Timişoara „George Dantin" şi adaptarea după „Cei trei muşchetari". Am privit cu nostalgie la acei ani şi cu tristeţe la locurile rămase goale acum. Şi ne-am gîndit că atunci cînd vom umple din nou pînă la refuz sălile teatrelor, la spectacole în limba română, franceză sau în orice altă limbă, vom fi redevenit noi-înşine.

Margareta GYURCSIK

Top

Sabrina şi... retina

Că ochiul este purtătorul somatic al tuturor stărilor noastre sufleteşti nu încape îndoială, după cum nu ne îndoim nici de faptul că această „capodpperă a arhitecturii noastre organice" este un receptor de impresii şi impulsuri care ne exaltă inteligenţa, decodificînd simbolurile universului. Vom insista în cele ce urmează asupra felului în care „se iau ochii" (la figurat), referindu-ne la video-clip, această „conservă video", cum l-a numit Virgil Mihaiu. În concepţia acestuia „agresiunea video" creează un derapaj incontrolabil către absolutismul factorului optic, impactul mult mai direct al imaginii asupra noastră tinzînd să marginalizeze formele mediate cum sînt cuvîntul sau sonurile muzicale. Astfel ne putem lesne convinge că imaginea poate fi servită în aşa fel încît să mintă, prepararea acestuia cu ingredientele de rigoare făcîndu-se într-un mixer imaginar mînuit cu dexteritate de cei ce doresc să informeze".

Videoclipul este un hibrid al televiziunii care, din păcate, oferă şi „pete negre". Să fim bine înţeleşi. Nu punem la zid o modalitate care în manifestările sale de vîrf contribuie la lărgirea orizontului cunoaşterii. Ce ne-am face fără aceste filmuleţe care, în majoritatea cazurilor, debordează de fantezie şi inspiraţie ? Observaţi însă cum standardizarea industrializată sufocă şi acest compartiment mass-media, ajungîndu-se din nefericire la sufocarea creativităţii prin acea **„reşapare a emoţiilor printr-o prelucrare de tip quasi-industrial"** (V. Mihaiu). Concret. Proliferarea muzicii Rap a antrenat o maree de videoclipuri multiplicate parcă la xerox. Reţeta lor pare a fi aceasta : se cuprind în cadru trei-patru interpreţi de culoare (dacă se poate, nebărbieriţi), cu pantaloni dizgraţioşi, largi cît o plapumă tip Făget. Pe fondul „muzical" generat de veşnicul „drum-computer", aceşti artişti se învîrtesc precum leii în cuşcă, ameninţîndu-ne amarnic cu degetul, înfierîndu-ne, azvîrlindu-şi brusc şi neaşteptat membrele inferioare şi superioare în toate părţile, cuprinşi parcă de boala Parkinson. E de neconceput ca un rap-er să n-aibă pe cap pleoştita şapcă de basseball cu cozorocul orientat spre urechea dreaptă, imaginea amintindu-ne invariabil de Gavroche. Cred că fără acest pueril scenariu piesele oferite „nude" (în regim audio şi care nu fac două parale n-ar interesa pe nimeni. Aşa, cu paleativul jalnic, dar care pe unii îi amuză (?!), scurta lor viaţă se mai prelungeşte preţ de un sezon...

Iată, aşadar, un decodor la purtător se impune pentru a putea discerne felia de adevăr (valoarea piesei muzicale) de ambalajul îmbîcsit care ne zgîrie retina tot mai insistent. Nu generalizăm — şi e bine să se ştie —, apreciem (că veni vorba) genul Rap în manifestările sale de referinţă (Snap, M.C. Hammer, C&C Music Factory), inclusiv videoclipurile inspirate ale acestor veritabili artişti ce oferă un spectacol sincretic cu autentice virtuţi. Dar iată că impostura s-a strecurat şi aici. Orientată după strictele reguli ale profitului material „maşina de reşapat emoţii" lucrează non-stop în detrimentul nostru, dezinformîndu-ne, pervertindu-ne gusturile, manevrîndu-ne con-

ştiinţele. Subordonate interesului financiar, companiile producătoare de iluzii calcă vîrtos cu stîngul chiar pe spinarea ierarhiilor esteticii, pe valorile perene ale umanităţii. În articolul viitor vom vedea cum acest timbru fals e uns cu lipiciul eficient al erotismului de duzină.

Petru UMANSCHI

(Va urma).

Ochiu mortului

Rumegatul elveţian

Avertisment : *Alungaţi monotonia din viaţa dumneavoastră şi cumpăraţi un pantof George Rizo. Dacă veţi cumpăra o pereche de Gregorio Rizo, alta va fi starea dv. de spirit şi chiar veţi putea urmări, pe micul Ecran, vizita preşedintelui nostru în Maroc pe casete pierdute, fără pic de stenahorie. (Bibliografie : E. Barbu şi alţii,* Săptămîna nebunilor, *pas sim).*

Deci, onoraţilor, stăteam duminică de dimineaţă în faţa televizorismului şi, uşor monotonizat, urmăream Emisiunea pentru sate. Invitaţii în studio, doi domni, dintre care unul director prin minister cu furajele. Zice prezentatorul : Dragi oaspeţi, o să urmărim împreună un film despre creşterea animalelor şi, ca un element inedit, o să vă propun să recunoaşteţi unde a fost filmată pelicula. Panorame superbe urmează, cu vaci obeze şi îngrijitori atent aplecaţi asupra sau, mai bine zis, dedesuptul ugerelor gigantice. Domnul director opinează cu voce gravă : Ne aflăm în bimilenara vatră românească unde hărnicia etc., etc. Text perfect de gazetă de perete, cu binecunoscutele sforăituri, atît de profund stăpînite de d-l Domozină atunci cînd ne transmite cîte o manifestare de suflet şi şi simţire românească de la Craiova. Gazda emisiunii lasă delirul să se consume, lasă entuziasmul patriotic al d-lui director de minister să ia aripi şi, în fine, îl întrerupe. Îmi pare rău că vă dezamăgesc, dar aceste imagini sînt din Elveţia.

NELSON

La fanion

ÎŢI AMINTEŞTI, IOANE, PE CÎMP ERAM NU DOI, CI MILÎOANE

1. Prin anii 50 şi ceva, se purta liricul/lirica angajat(ă), aşa cum era şi firesc la acea vreme. Arbitrii erau sovietici, regulamentul, la fel. Ce să mai zic de recorduri, de originalitatea lor. Îmi amintesc că la un concurs unional — ceea ce însemna un adevărat campionat european —, la festivitatea de premiere a unei probe feminine, atleta clasată pe locul al doilea a tras de pe podium pe ceea ce ar fi trebuit să fie *ocupanta* locului I, strigînd în gura mare : Să dovedească aici că este femeie ! Şi cum Natasa respectivă nu prea avea argumente în acest sens, organizatorii au fost multă vreme descumpăniţi. Poate că v-am mai povestit acest episod demn de o tramă orlandescă a Virginiei Woolf. Dacă da, am să vă cer pardon sau, cum se mai spune prin filmele ruseşti, *vinavat.*

2. Revin la autorul celebrelor versuri din *Lidice.* De fapt, nu la autor, ci la versurile citate, tot cu o poveste. Şi nu să dau nume pentru că nu are nici un rost. E vorba de un baschetbalist ce a încercat, incognito, să se întoarcă acasă, la Timişoara. S-a aflat pentru cîteva ore aici şi, ca din senin, a fost contactat de conducerea clubului Steaua în vederea unei oferte mai mult decît tentante : 5.000 de dolari, un automobil primă şi casă în Bucureşti. Evident, toate elanurile patriotic-locale au căzut şi tînărul s-a îndreptat cu pas grăbit spre Bucureşti. În ciuda sumei derizorii, sportivul român se socoteşte cît înseamnă ea şi ajungînd la suma de aproape un milion, cedează. Am spus şi data trecută, în sportul de azi se vehiculează milioane, pentru un transfer. Întrebarea e : dacă altădată, banii negri se mai lipeau şi de degetele celor puşi să-i manevreze, acum cine se mai a cu ce din aerul ăsta vînturat în foşnirea bancnotelor de 500 ?

3. Un prieten — d-l Constantin Grigore — mă soma duminica trecută în legătură cu soarta disperată a handbalului politehnist masculin. Hemoragia de jucători se pare că va distruge complet echipa. Cert, soarta echipelor studenţeşti e pecetluită. Să vedem cine mai intră pe la facultate, fiindcă deja unii au venit la probele practice fără buletin, aşa, ca la sală. Nu spun cine. (Observaţi că nu am dat nici un nume astăzi ?).

Marcel TOLCEA

FAŢA ORAŞULUI

UN MONUMENT ÎN PERICOL

În momentul de faţă planează asupra monumentelor ameninţarea lipsei de fonduri, de materiale şi de mînă de lucru calificată. La acestea se adaugă iniţiativele ce vor să facă abstracţie de realitatea acestei situaţii, contînd pe o policalificare iluzorie.

Rezultatul este de cele mai multe ori dezastruos, cum s-a petrecut şi în cazul bisericii „Sf. Gheorghe" din Piaţa Traian, monument baroc păstrat de la 1746. „Comisia Monumentelor, Ansamblurilor şi Siturilor Istorice pentru Banat-Crişana" a surprins şi întrerupt aici lucrări neautorizate de nimeni şi nesusţinute de nici un proiect. Prin secţionarea zidurilor în vederea eliminării igrasiei s-a ajuns în unele porţiuni la goluri de aproape 4 m lungime, situaţie de mare risc pentru stabilitatea monumentului.

Chiar dacă remedierile s-au propus aici în timp util, rămîne să ne întrebăm care sînt limitele pe care le poate atinge ignoranţa şi cît vom putea recupera din responsabilitatea faţă de patrimoniul construit.

Liliana ROŞIU

ERATĂ

Articolul **Mustrarea de cuget** din pag. 2 a nr. 27 al revistei noastre poartă semnătura scriitoarei ALEXANDRA INDRIEŞ

* * *

De asemeni, în pag. 9 a aceluiaşi număr, în cuprinsul textului **Vocaţie şi genialitate critică** de Simion Mioc se vor face următoarele îndreptări : pe coloana a doua, rîndul 50 de sus, în loc de „Olimpiada" se va citi „Olimbiada" ; în rîndul 53 de sus, în loc de „saltă" — „sältă" ; în rîndul 62 de sus, în loc de „conturi" — „contururi" ; în rîndul 23 de jos, în loc de **1** slav — A ; pe coloana a treia, în rîndul 4 de sus, în loc de „acu" — „acum" ; în rîndul 30 de sus, în loc de „aşteaptă" — „aştepta" ; în rîndul 34 de sus, în loc de „Theexenos" — „Theoxenos", iar în rîndul 45 de sus, în loc de „supunerii" se va citi „spunerii".

Ne cerem scuze ambilor autori.

MIRACOLUL CREATIVITĂŢII

MOZARTIANA (I)

Spontaneitatea inspiraţiei mozartiene — antenă captînd serafice unde celeste — este miraculoasă. Manuscrisele lui nu păstrează ştersături, adăugiri, corecturi. Dar elaborarea se petrece mental, înaintea aşternerii notelor pe hîrtie, ordinea instaurată în năvala ideilor muzicale, în diferite împrejurări, „în cursul unui voiaj, în trăsură, sau după un dejun plăcut, la cafenea, în timpul unei plimbări, noaptea sau într-o oră de insomnie", conferind mai multă **amploare, lumină claritate** compoziţiei, „ca într-un vis frumos".

Invitat la Praga pentru premiera operei **Don Juan,** Mozart povesteşte într-un cerc de prieteni modul în care, după terminarea partiturii, o singură arie, în ciuda facilităţii neobişnuite a scrisului său, opunînd rezistenţă, nu se lăsa captată. O plimbare, peisajul unei grădini pragheze scăldate în aroma portocalilor în plin rod plantaţi în ciubere, auriul globurilor meridionale i-au declanşat o îndepărtată viziune — sărbătorirea zeului Neptun şi a Amfitritei în golful napolitan, sub seninul cerului înstelat şi în lumina roşietică a Vezuviului, lupta pe mare, cu portocale, aruncate între bărci. Fondul sonor al amintirii desferecă sursele inspiraţiei — cavatina lui Don Juan, intuită, presimţită, dar „necaptată" pînă atunci, era compusă.

Repetînd „experienţa" din copilărie, cînd a fost zăvorît într-o odaie de arhiepiscopul Sigismund pentru a-şi dovedi capacitatea componistică, Mozart este „claustrat" într-un salon, în timpul unei festivităţi date în onoarea lui, în acelaşi scop, de către o fermecătoare soprană, pe evantaiul căreia el scrie, în doar jumătate de oră, aria **Bella mia fiamma resta o cara,** considerată drept cea mai valoroasă dintre cele 45 de arii pentru voce şi orchestră scrise de compozitor.

Uvertura la **Don Juan** o scrie în noaptea premergătoare premierei, cînd aranjează şi partiturile pentru instrumente, pe drum, spre operă, spune legenda lui, compune o melodie elegiacă pentru un bătrîn cerşetor ce cînta la harfă, ajunge cu întîrziere faţă de ora programată, a începerii, la spectacol, şi ridică bagheta în faţa orchestrei care interpretează „la prima citire" muzica.

Sînt celebre cîteva imagini ale unor mari artişti, operă a altor mari artişti — sculptura în bronz a lui Beethowen, realizată de Bourdelle, portretul lui Chopin, lucrat de Delacroix, tabloul lui Wagner, pictat de Renoir. Mozart, în schimb, cum s-a spus, nu a avut şansa privirii penetrante a unui pictor vizionar, care, trecînd dincolo de trăsăturile modelului, să surprindă unicitatea unei expresii a personalităţii sale autentice.

În ce priveşte condiţia artistului în lume, şi Wolfgang Amadeus ilustrează, tragic, vitregirea, de către societate, a geniului. Invitat să scrie o operă pentru a fi reprezentată la Praga, Haydn atrage atenţia directorului teatrului asupra situaţiei lui Mozart, sugerîndu-i să nu piardă „ocazia unică" de a-l vedea acolo pe compozitor, măturisindu-şi totodată mîhnirea că viaţa oamenilor mari este umbrită de neînţelegerea şi ingratitudinea contemporanilor. Astfel, faptul că Mozart (care scrisese deja lucrări pentru Praga" pluteşte încă în nesiguranţă şi că nimeni nu se gîndeşte să şi-l însuşească" e cu totul inexplicabil.

Felicia GIURGIU

Ivan Colović

Către o poetică a literaturii pornografice

„ILIZIBILITATEA" LITERATURII PORNOGRAFICE

Există azi cărți pornografice, după cum există și scriitori care nu sînt jenați de apelativul „pornograf", dar aproape că nu există pornologi sau, mai precis, pornografologi, critici adică ori cercetători apți să se ocupe de asemenea cărți. Teama de compania literaturii pornografice și reputația de cunoscător al ei nu duce, pare-se, de-a dreptul la caracteristica esențială a cărților ce pot fi categorisite în acest gen de literatură : ele sînt menite, înainte de toate, a provoca excitarea sexuală, cu toate conotațiile sale nedemne, stimul pe care cititorul, fie el și om de știință, nu-l poate surmonta. (De altfel, acesta din urmă nici n-ar trebui să-l evite, dat fiind că dacă dorește să cerceteze cu adevărat efectele unei asemenea lecturi, e indicat să le probeze mai întîi pe propria-i piele.) De aceea, Rousseau afirma despre astfel de cărți că sînt din speța celor «pe care cititorul le ține cu o singură mînă». În consecință, e de presupus că și pentru scrierea unor asemenea cărți se folosește tot o singură mînă, căreia îi vine inspirația de la treaba cu care e ocupată cealaltă, ca pe frontispiciul scrierilor erotice ale lui Mirabeau, din 1929, reprezentînd scriitorul-pornograf surprins asupra faptului. De aceea, atît lectura, cît și scrierea literaturii pornografice nu se destăinuie bucuros. Scriitorii se disimulează și astăzi cu predilecție în dosul pseudonimului sau își caută, în orice caz, o justificare în intenționalitatea estetică ori a funcției socio-critice a cărților care vorbesc într-un mod șocant, scandalos, despre viața erotică.

Pentru omul elevat moral și estetic, citirea textului pornografic este realmente de neconceput ; nu-l poate citi, chiar dacă ar vrea : sau este atît de dezagreabil încît, de lehamite, îi cade cartea din mînă sau este atît de anost, încît i se închid ochii de plictis. Datorită acestei pricini, istoria criticii literaturii pornografice — din secolul al XVIII-lea și pînă azi — se reduce la o serie de tentative nereușite de a fi citit pînă la capăt atari producții.

Motivul evocat adesea pentru ilizibilitatea textelor pornografice este aversiunea morală pe care o stîrnesc acestea. Unul dintre primii critici ai scrierilor lui Sade, Charles de Villers, descrie astfel contactul cu Justine : „De scîrbă și lehamite, mi-a căzut cartea de douăzeci de ori din mînă... Mai mult am răsfoit-o decît am citit-o și, mulțumîndu-mă cu a-mi face o imagine asupra întregului, am trecut în fugă peste cele mai dezgustătoare detalii." Pentru a prezenta cît mai plastic pătimirile sale de lector, Villers compară parcurgerea **Justinei** cu o „fugărire sub bice" : „Cînd n-am mai avut în fața ochilor această scriere odioasă, am simțit o ușurare mai mare decît aceea pe care o simte nefericitul oștean care a izbutit să ajungă la capătul prigoanei sale sub bice".[1] Charles Nodier, în 1831, își arunca privirea cu și mai mare precauție asupra textelor lui Sade. Asta nu mai era nici măcar frunzărire : „Mai mult le-am răsucit în mînă decît răsfoit, să văd cu aproximație dacă se profila crima în fiecare" Or de atunci datează și confidența lui Jules Janin, care zicea despre Sade că „omul se cutremură de îndată ce deschide cărțile sale"[2].

Monotonia textului pornografic, chipurile, respingătoare, fie că e vorba de Sade ori de alți scriitori, servește și azi unor cititori, ca dovadă că ei n-au putut cădea victimă farmecelor dubioase ale unui atare text. Astfel, Mandiargues găsește cam plictisitoare repetițiile chiar și în scrierile celor mai mari, chiar și la Sade, și în romanul lui Apollinaire, **Les onze mille verges (Unsprezece mii de măciuci).** Dar tot acolo el confirmă că inerția la pornografie (reacția negativă la solicitările ei) este mai mult obiect al recepției „gustului", pretenția adică la impasibilitate față de erotic, decît consecință a unor scăderi ale textului (prolixitatea, placiditatea etc.). De fapt, sînt plictisitoare repetițiile — spune Mandiargues — căutate în același tip de scrieri de „damblagii" (les grivois) și tocmai de aceea, **Englezul din castelul închis** a rămas o carte scurtă, mai mult pentru că scriitorul voia prin această concentrare să „îndepărteze tembelii care caută în orice carte erotică repetările la nesfîrșit ale orgiilor și torturilor ...[3]

PACTUL ESTETIC

Această evacuare estetică a literaturii pornografice din aria lecturii acceptabile și practicabile, în genere, lasă totuși deschisă problematica referitoare la reprezentarea liberă a muncilor lui Eros, și față de stimulația eroticului (trăirile cititorului), căci această ostracizare indică rareori doar radierea completă a efectului erotic de pe lista funcțiilor acceptabile și dezirabile estetic ale textului literar. Prevalează ideea că „lucrarea" asupra nervului erotic al cititorului este tolerabilă, în adevăratul sens al cuvîntului și acceptabilă în anumite condiții, dintre care cea mai importantă este că efectul erotic să nu apară drept funcție exclusivă sau de bază, ci ca parte componentă a așanumitei trăiri estetice. Există un fel de tocmeală tacită, pe care Marcel Hénaff, autorul unuia dintre cele mai marcante studii actuale despre Sade, l-a numit pact estetic : „Totul poate fi spus, cu o condiție : ca prin aceasta să fie creată operă de artă, să fie, adică respectate canoanele ei"[4].

Pe acest pact se întemeiază delimitările uzuale ale diferențierii pornografice literare, ca literatură intolerabilă, proastă adică, și literatura erotică lizibilă, serioasă, bună.

Cel mai cunoscut roman erotic al secolului al XIX-lea, **Gamiani**, care este de obicei, atribuit lui Musset, începe cu o prefață în care autorul lămurește că acea carte este rodul pariului său cu prietenii că va izbuti să scrie un roman erotic bun, fără cuvinte vulgare, o operă de „prestigiu", iar mai apoi, îi critică pe clasicii literaturii erotice franceze pentru limbajul obscen, pe Rabelais, Brantôme și alții, la care „spiritul galic ar fi fost tot atît de eclatant dacă l-ar fi epurat de cuvintele spurcate care întinează vechea noastră limbă". Se poate spune că autorul romanului **Gamiani** și-a respectat pariul și în locul expresiilor și cuvintelor obscene ostracizante (mai cu seamă cele genitale), a folosit eufemisme și metafore („priapul meu", „țepușa", „teribila armă", „locul acela care arde"), ale vacobularului galant, în afara anumitor vocabule care, evident, pentru el, nu aveau o rezonanță vulgară („blană", „lînă", „puf", „clitoris", „a linge" „a împinge"), dar n-a renunțat la nici o savoare perversă a eroticului din repertoriul literaturii pornografice mai vechi, ba chiar l-a îmbogățit în domeniul perversiunilor cu animale, aducînd pe scena erosului, pe lîngă cîinii și asinii, familiari deja, neutilizatul pînă aici urangutan pornografic. Însă, adevărata miză a acestui pariu, adică pactul estetic pe care autorul romanului **Gamiani** aspiră să-l împlinească, nu constă în realizarea unui text incitant erotic, chiar și fără vocabular obscen, ci în faptul că acesta să se îmbine fericit cu stilul literar de valoare. **Gamiani** este una dintre cărțile pornografice cel mai îngrijit scrise, iar personajele ei nu numai că evită expresiile vulgare, și vorbesc poetic, eterat.

Și Mandiargues se numără printre autorii de scrieri erotice care acceptă pactul estetic amintit și se așază sub protecția acestuia. El neagă că **Englezul ...** său are vreo legătură cu acele „ordinare romane porno" și afirmă că e „unul din rarisimele romane suprarealiste ..." ; admite că membrul eroului său principal este „obiectul subiect de bază al romanului, dar un obiect cu totul fantast, menit să-l îndepărteze pe amatorul de vulgarități". După părerea sa, poveștile erotice constituie o categorie aparte căreia-i sînt caracteristice anume reguli (nici el nu spune care) și o destinație evasievidentă, pentru care oamenii le cumpără". Demne de atenție sînt numai acelea care „încalcă aceste reguli și pentru care acea destinație este secundară". Acest lucru e valabil pentru un **Emanuelle** ori pentru scrierile erotice ale unor Apollinaire, Louys, Bataille. Pentru a le detașa de fabricanții de cărți porno, Mandiargues îi numește pe acești autori erotografi[5].

Cărțile care vorbesc scandalos de deschis și cu accent special tocmai despre viața erotică pot fi contaminate de o simțire tragică a vieții, de ceea ce Baudelaire numea „simțire abisală", învăluit într-o anume afectare și cochetărie literară. Esteticianul contemporan René Passeron susține că „decența dusă la incandescență [este] tonalitatea care domină la scriitorii erotici veritabili în zilele noastre", iar aceștia ar fi Klossowsky, Pauline Reage și Mandiargues. După părerea sa, o incomensurabilă distanță desparte scrierile acestor autori de „perdiția pornografiei comerciale" sau „cărțile erotice obscene și abjecte, ca acea **Thérèse philosophe**[6]. Autenticul erotism este incompatibil cu lectura lejeră și superficială a pornografiei. Aceeași opinie asupra erotismului e susținută și de romancierul și eseistul Gabriel Matzneff în prefața noii ediții a romanului lui Mirabeau, **Hic-et Hec** : „Erotismul, fie el uman ori divin, trupesc ori traseendental nu este niciodată ceva de domeniul facilului. Dimpotrivă, el înseamnă tensionare, violentare, culminație și, de aceea, este legat de suferință și moarte".[7]

Nerciat, Mirabeau, Godard, Restif și atîția alți autori ai cărților anonime din vecul al XVIII-lea înclinau să pună în ipostaze burlești motivele pornografice și vocabularul adiacent, să introducă personaje ridicole printre protagoniștii poveștilor erotice, să dovedească că scopul lor principal ar fi să-l facă pe cititor să rîdă, și să ridiculizeze viciile veacului. Ei invocă, mai mult sau mai puțin categoric, dreptul de a spune totul, cu condiția să stîrnească rîsul. De aceea, eroii lor se tăvălesc și mor de rîs (incitîndu-l și pe cititor să facă la fel), se pierd în exaltarea eroticului, leșină și-și dau duhul în culmea voluptății („ceea ce cititorul de cărți erotice se deprinsese să împartă cu ei.) Nerciat, poate cel mai tipic reprezentant al burlescului pornografic francez, se plîngea undeva, chipurile, că nu ar avea harul de a descrie cu gravitatea tragicului ipostazele erotice precum unii romancieri ai vremii (și se gîndea, probabil, la Sade și Restif — autorul lui **Monsieur Nicolas**).

TRĂIRE EROTICĂ ȘI ESTETICĂ

Pactul estetic pe care scriitorii textelor erotice îl încheie cu publicul lor, incluzînd aici și derivatele antiliterare ale acestui pact, se întemeiază pe două premise asupra naturii eroticului și a esteticului. Prima este că motivele, procedeele și limbajul proprii literaturii pornografice se pot intelectualiza și estetiza, fără a pierde din atractivitate, deși aceasta nu mai constă în surescitarea fizică a cititorului. Atunci nu se ajunge la adevărata conciliere a demersului erotic și a trăirii estetice, la concordanța funcțiilor pornografice și literar-artistice ale textului, ci este deturnată acțiunea fizică de bază a textului. Trăirea devine prin lectură, mentală, distantă sau ambiguă, problematizată, astfel încît cititorul — în schimbul excitării sexuale de care a fost privat — obține ceva ce este considerat a fi mai prețios : prilejul de a trăi estetic comedia sau tragedia erosului. Conform acestei premise, cînd motivele pornografice se întîlnesc într-un text care are caracter artistic, ele nici nu pot acționa ca stimul sexual, deoarece — așa cum spune erotologul francez Lo Duca — „Dezirabilul se mută în planul din afara automatismului și mecanismului turgescenței"[8], înțelegînd prin asta erecția.

În românește : G. TOLVAI

NOTE :

1. Charles de Villers : **Lettre sur le roman intitulé —Justine ou les malheurs de la vertu, 1797.** Citat după François Laugaa-Traut, **Lectures de Sade**, Armand Colin, 1973, p. 73-78.

2. Charles Nodier : **Souvenirs, épisodes et portraits de la Révolution et de l'Empire**, Levasseur éditeur, 1831, t. I, p. 58.

3. André Pierre de Mandiargues : **L'Aglais décrit dans le château fermé**, Gallimard, 1979, p. 17.

4. Marcel Hénaff : **Sade, l'invention du corps libertin**, PUF, 1978, p. 327.

5. André Pierre de Mandiargues : **Belvédère**, III Gallimard, 1971, p. 340.

6. René Passeron : **Notes pour une présentation déplacée, — Erotiques**, Revues d'Esthetique, nr. 1-2, 1972, p. 40.

7. Gabriel Matzneff : **Nous autres, prodigues de vie ...., — Mirabeau : Oeuvres érotiques**, p. 183.

9. Joseph-Marie Lo Duca, **L'Objet**, J. J. Pauvert, 1966, p. 19-20.

Colectivul de redacție : MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef-adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA.
Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele : 3 33 90, 3 32 76
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază
Paginatori : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Dinotipiști : Mircea GUI, Marcela VUIA, Tiberiu LAZAR
Tiparul : S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar
29

Petru Creția — DESPRE RĂU, VIOLENȚĂ ȘI MOARTE

(ÎN PAGINILE 8—9)

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA • NR 29 (1257) • 19 IULIE 1991 • SERIE NOUĂ, ANUL III • 10 LEI

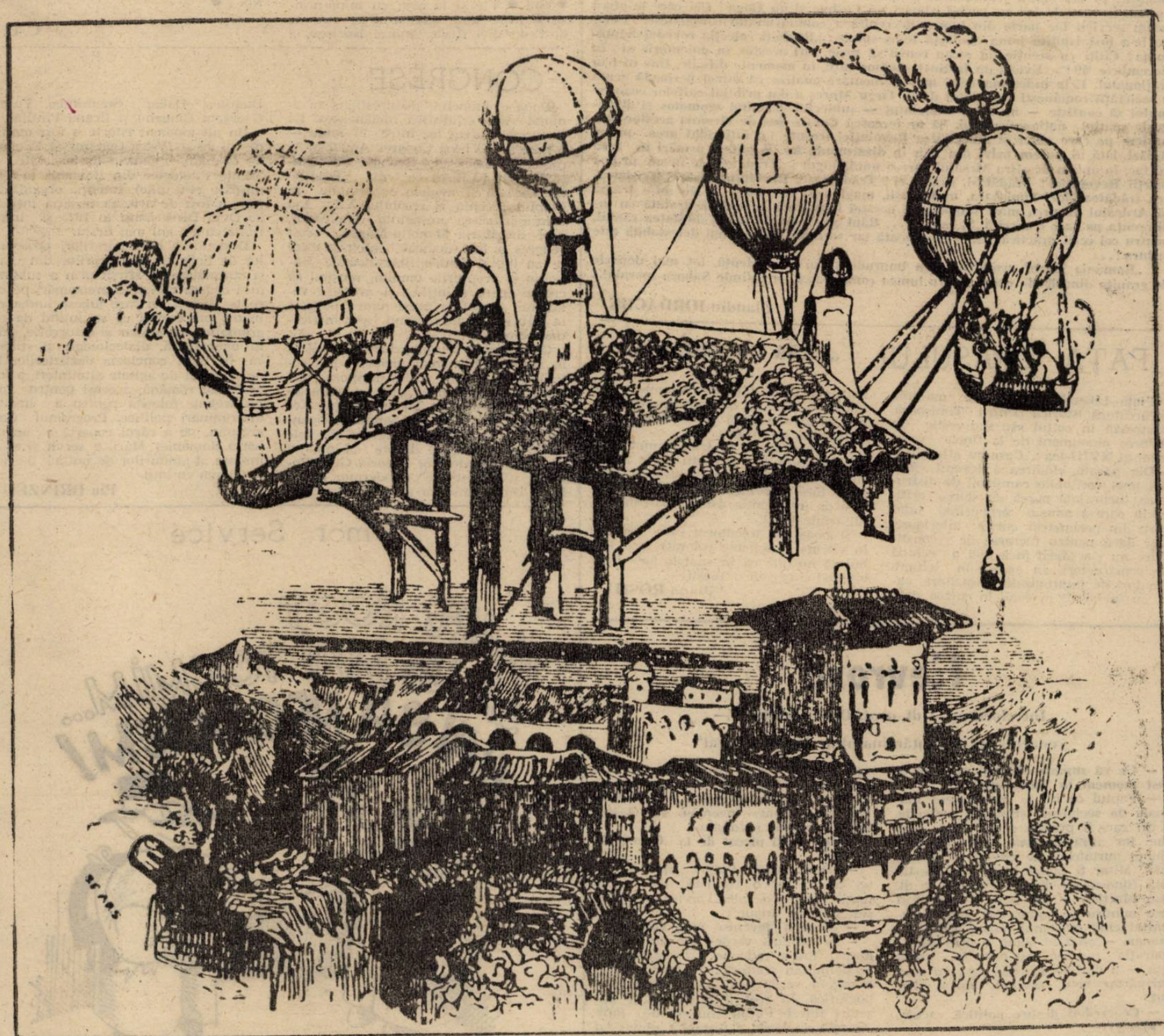

ORDURA

Sînt momente cînd o societate își pierde echilibrul, într-un spasm al valorilor ei ! O îndelungă decădere de drepturi nu poate fi surmontată printr-o reinstaurare brutală a lor într-o lume care a reușit atîta vreme să supraviețuiască și fără ele. De aceea, poate, în urma revoluțiilor rămîne un deșert al nuanțelor și o oază a soluțiilor finale !

Revoluția Franceză s-a desăvîrșit prin internarea lui Napoleon la Sfînta Elena, iar Revoluția bolșevică s-a încheiat cu soluția Gorbaciov !

O fisură a crizelor Europei antebelice a trecut pe sub România anului '41 ! Un popor funciar tolerant ca al nostru s-a lăsat atunci, ocupat, luni de zile, de o violență barbară. Pentru curmarea efectelor perverse ale fenomenului extremist a fost nevoie de spada lui Antonescu ! Astăzi, odată cu alte dezamăgiri, Revoluția a deschis României și trapele prin care să pătrundă ordura ! Orice s-ar spune, a fost evident caracterul puritan al domniei lui Ceaușescu,, Slugile lui nu au îndrăznit să își atribuie însușirile viciului decît în spațiul privat. Acum însă, odată Stăpînul mort, servitorimea i-a ieșit la vedere și spectacolul pe care ni-l oferă este pe măsura actorilor, înscris strîns în scabrozitatea morală ! Falșii comuniști atunci, falși patrioți, acum, iată-i, cu osînza moștenită cu tot, recucerind în forță piețele de desfacere ale calomniei și ordurii naționale !

Falimentul comunismului este și un efect al carențelor de caracter ale lacheilor puterii lui Ceaușescu. Dar în 1991 nu numai cazierul îi incriminează. Insinuați la subsioara democrației, ființe virusoide infectează, pe rînd, marile sentimente ale neamului românesc ! Desigur, libertatea poate fi sursa nutritivă a mediilor reziduale de genul celor care disimulîndu-și primitivismul în radicalism, caută obsesiv deșertul social în leagănul căruia ființa lor sumară se relaxează ! Acum, în România, congestia crizelor prezentului ei poate face atractive modelele maldive ! Avem deja cîteva care cresc la lumina zilei fără încă a ne putea alarma !

Dintre care unul strălucește pînă departe ! ? De multă vreme, neamul românesc n-a avut parte de o tipăritură mai rîncedă ca aceasta „România Mare" ! Am aflat cu stupoare că Transilvania, capitala trainică a rectitudinii spiritului românesc, oferă simpatie acestei oglinzi în care se reflectă, cu o fățărnicie grotescă, insensibilă la propria-i sluțenie, spiritul defunct al conștiinței de sine ! Românii transilvăneni nu cu avocați de duzină. ce deunăzi erau procurori în gulagul românesc, își pot apăra sentimentul național ! În vremuri mult mai grele decît acestea, în numele lor au vorbit istoriei un Coșbuc și un Goga ! Cei care le oferă acum servicii fac parte din lumea decrepită a comunismului caragialesc. Celor ce le-a fost ispitită buna credință le-aș spune : „Răsfoiți colecția revistei Săptămîna ! Citiți cu atenție tot ce-au reușit să scrie, toți aceștia, în noiembrie și în decembrie '89 !". Există un instinct sănătos care, în momente dificile, ține în frîu iraționalul. E la îndemîna celei mai elementare analize că într-o perioadă acută a societății românești momentul de la Tîrgu Mureș a dat prilejul calfelor ceaușismului să confiște — nu altul e cuvîntul — subiectul, ocupînd zgomotos și demagogic spațiul naționalismului. Să ne ferească Cel de Sus de lăcomia acestor carnasiere pe care chiar și autoritatea Revoluției trecute i-a intimidat prea puțin. Astăzi, iată, îi putem privi din nou în dizarmonia lor, îi putem urmări în ceea ce fac, le putem descifra Mesajul care e unul singur : „Trădători de neam au fost morții Revoluției ! Trădători, răniții ei ! Trădătoare, Revoluția însăși ! Trădătoarea trădătoarelor, Timișoara, unde rușii, maghiarii, etc., etc."... Nu mi-e teamă că Ardealul dă prea mare importanță acestei imposturi, ce trebuie tratată cu indiferența pe care o merită. Și totuși !... Răul are seducția lui. Voluptatea răului, pentru cei ce îl practică, este recunoscută iar secreția lui cea mai defestabilă este ordura !...

„România Mare" evoluează, din imprudență în imprudență, tot mai departe de granița dincolo de care, pentru lumea românească, se întinde Sahara morală!..

Claudiu IORDACHE

ARGUS ● ARGUS

Evenimentul săptămînii : concertul lui Gheorghe Zamfir la Ateneu ● Au mai fost și altele, majoritatea politice ● Bunăoară, comisia de resort a Senatului, în frunte cu dl. Ionel V. Săndulescu, a trecut la analiza situației din cultură, televiziune, radio și cinematografie ● Concluzia : dezastru ● Pe marginea acestei stări de lucruri au susținut rapoarte d-nii Andrei Pleșu, Răzvan Theodorescu, Dan Pița ● În acest ultim ceas, Senatul va dezbate un proiect de lege care își propune să producă un revirjment financiar în respectivele domenii ● Vom trăi și vom vedea ● Cuțitul e, oricum, la os ● Dacă nu va trece proiectul, va trece cuțitul ● Tot despre dezastru s-a discutat în reuniunea celor șapte mari puteri industrializate, la Londra ● Despre dezastrul provocat de perestroika gorbacioviană în marea țară vecină și prietenă cu cine vrea ea ● S-a hotărît acordarea unui ajutor temperat ● Și condiționat ● Cine mai oferă ajutor pe gratis ? ● Poate că Mihail Gorbaciov crede altceva ● La Londra a purces ● Se va întoarce cu sacul plin sau cu vorbe dulci ? ● Că de promisiuni și planuri de reformă e plin podul Kremlinului ● Foarte plastic modul cum apreciază unii comentatori poziția U.R.S.S. vizavi de țările avute : Dacă nu ne ajutați să devenim noi mai bogați, s-ar putea să deveniți voi mai săraci, cu ajutorul nostru ● Nu-i lucru de șagă ! ● Asta au înțeles și cei 7 puternici ● Alți comentatori numesc U.R.S.S.-ul o Burkina-Fasso care posedă armă nucleară ● Dar, orice s-ar spune, stă la masă cu cei mai mari ? ● Stă ● Fie și la colț, cu mîna-ntinsă ● Între timp, ministrul de externe al Federației Ruse, Andrei Kozîrev, a sosit într-o vizită la București ● Asta da vizită ! ● Ceva similar nu s-a mai produs de cine știe cînd ● Evenimentul a decurs amical, s-au rostit fraze alese, ca între amici ● Să fie-ntr-un ceas bun ! ● Despre vizita premierului Roman la Paris, domnul Alexandru Șțark (cineva spunea că dl. Șțark a primit una peste cap de-a văzut Parisul ; acuma vedeți și Dvs. cîtă invidie zace printre mass-mediatori !) zicea că e așteptată cu un deosebit interes ● N-am reținut de cine ● Noutatea ei constă în aceea că dl. prim al nostru se va vedea pentru întîiași dată cu doamna prim Cresson ● Altfel, se poate spune despre noi că am mai biruit o dată, trecînd printr-un nou cutremur, ceea ce nu dorim nimănui ● Și ce-am aflat noi după ce ne-am dezmeticit ? ● Că prefectura unui dități județ cum e al nostru are la dispoziție pentru repararea daunelor seismului fabuloasa sumă de 500.000 lei ● Suficientă pentru fundația unei case, eventual cîteva cărămizi pe deasupra, nu mai mult ● Să te cutremuri, nu alta ! ● În acest context, dl. ministru Dan Mircea Popescu a descins în Timiș, a luat cunoștință de pagube și ne-a asigurat de sprijinul guvernului ● Despre dl. academician Alexandru Bîrlădeanu vă putem spune că a calificat Legea privatizării drept un butoi cu... miere, în jurul căruia vor roi niște personaje precum mușțele ● A mai zis ceva domnia sa dar n-am reținut ● Parcă ceva în legătură cu declararea averii unor persoane ● Însă cine mai stă să asculte tot ce spun academicienii, mai vechi, mai noi ● Noi ? ●

C. B.

CONGRESE

Două evenimente de prestigiu au animat viața științifică românească. La București a avut loc între 27 iunie — 2 iulie al XVI-lea Congres Anual al Academiei Americano-Române de Științe și Arte (A.R.A.) cu tema „Tradiție românească și modele occidentale în utlimul deceniu al secolului XX". Așa cum mărturisea președinta Academiei, prof. dr. Maria Manoliu-Manea, acest congres a fost dedicat „intelectualilor ce au luptat pentru libertatea de expresie și drepturile omului, reușind să creeze opere științifice și artistice valoroase, în pofida presiunilor politice la care i-a supus regimul anti-intelectual comunist".

Congresul a reunit pentru intîia dată în capitala României pleiada intelectualității din țară și din diaspora. Au atras atenția, printre altele, cuvîntările ținute de Françoise Thom (Franța), Keneth Jowitt (U.S.A.) și Sanda Golopenția-Eretescu (U.S.A.), precum și cele două mese rotunde despre „Limbajul de lemn" (moderator Valeria Guțu-Romalo) și „Identitate" (moderator Mihai Pop). Din Timișoara au mai participat Dumitru Daba, Smaranda Vultur, Georgeta Ciobanu și Ileana Pintilie.

Un alt moment istoric a fost marcat de cel de-al IV-lea Congres al Filologilor Români, organizat de Societatea de Științe Filologice din România la Timișoara (4-6 iulie). Intenția organizatorilor a fost de a relua tradiția inițiată de Ovid Densusianu în 1925 și întreruptă cu doi ani mai tîrziu.

Dezbaterile universitarilor, profesorilor de liceu și cercetătorilor din țară și străinătate au sfîrșit prin a sublinia încă o dată variatele preocupări pe care le au toți cei care iubesc limba română, preocupări ce se întind de la gramatică, vocabular și ortografie, pînă la onomastică, dialectologie și stilistică. În plus, concluzia dezbaterilor finale, destul de agitate altminteri, a fost că limba română, aceeași pentru toți, nu trebuie folosită pentru a institui discriminări politice. Programul Congresului, pe a cărui copertă a apărut harta României Mari, a servit și el ca însemn al gîndurilor de unitate pe care le nutrim cu toții.

Pia BRÎNZEU

FAȚA ORAȘULUI „CASA CU GHINION"

Piața Libertății, spațiu de maximă încărcătură istorică pentru Timișoara, păstrează în colțul său sud-vestic un valoros monument de la finele secolului al XVIII-lea : „Casa cu atlanți".

Din păcate, clădirea a devenit victima unei veritabile campanii de distrugere, încurajată parcă de starea critică în care a adus-o prăbușirea unui corp din perimetrul curții interioare. Dar dacă pentru lucrarea de reconstituire nu s-a oferit încă nici o echipă de constructori, au apărut în schimb amatori de improvizații parazitare, care au înghesuit magazii în curtea deja mutilată. Grija față de monument au împins-o pînă la deteriorarea portalului, pe care o mînă binevoitoare l-a cîrpit apoi provizoriu.

Întreprinzătorii au transformat din proprie inițiativă și spații de la parterul monumentului, de pe strada Alba Iulia, fără să respecte cerințele elementare de intervenție asupra patrimoniului arhitectural.

Și poate că trecătorul care admiră în vitrine panglicuțe colorate, ar trebui să nu uite că în spatele lor zidul e umed și peretii prăbușiți.

Viliana ROȘIU

Nevroze

Interlocutor — dl. prof. DINU BARBU —

redactor-șef al săptămînalului „Dialog liberal"

— Ce vă supără cel mai mult în acest moment în Timișoara ?

— Faptul că nu se mai găsesc manuale de socialism științific, oficiale, și cei care îl predau o fac după ureche. Iar dacă urechea este muzicală ajungi purtătorul de cuvînt al prefecturii. Mi-ar fi plăcut să fac eu chestia asta fiindcă am dat un examen cu dl. Dan Marțian și am luat 9. Am fost tare mîndru de mine dar m-am dezumflat cînd prietenul meu Cornel Petroman — cred că acum e prin administrația publică sau ceva în genul ăsta — a luat 10. Chestia asta nu ne-a îndepărtat ne-a apropiat. Am și chefuit.

— Ce credeți despre politică, acum, în 1991 ?

— Orice ar fi, cred că politica de azi are o explicație biologică. Exceptînd primul nivel al puterii, totul este dominat de generația celor de patruzeci de ani. După revoluție, roșii sau albi, cam toți avem patruzeci de ani. Cei peste vîrsta asta s-au privatizat. Noi abia acum încercăm să facem bani. Așteptăm revoluția.

— De ce ați plecat de la „Gazeta de Vest" ?

— Decît pupat Piața Independenței și să fac o revistă de informații condus de alții, prefer să greșesc de unul singur.

— Situația devenise prea verde ?

— Și bradu-i verde dar nu-i cazul nostru. Era o redacție de puștani care se delimitau anapoda. În fond, a fost o gazetă verde doar prin culoarea tipografică. În rest, mici excese de gazetari tineri. Puțini știu că, de fapt, „Gazeta de Vest" a fost și a rămas o publicație studențească. Iar tineri sfătoși și babă frumoasă ..

Cornel BOGDAN

Umor Service

Caricatură de NIC. LENGHER

„Ar trebui să ajungem fără jenă la a privilegia școala"

● interviu cu prof. dr. MARIAN PAPAHAGI, prorectorul Universității din Cluj

ZOLTAN KEMENY — „Descriere"

Să ne permitem luxul de a avea universități bune și universități proaste

— Am citit în presă un reproș ce vi se aducea în perioada din 1990 cît ați lucrat în Ministerul Învățămîntului: că ați fi abandonat Universitatea clujeană în perioada cea mai grea, că ați dezertat și altele asemenea. Privind în urmă, considerați lunile petrecute în minister timp pierdut sau cîștigat?

— De acest reproș n-aveam cunoștință, dar vă pot spune că mi-am ținut săptămînal orele și în perioada lucrată în minister, ceea ce înseamnă zece ore pe săptămînă ținute într-o zi sau două, și totodată am continuat să fiu prorector, post pe care l-am ocupat în urma unor alegeri libere și pe care m-am întors conform înțelegerii. Cînd am plecat la Ministerul Învățămîntului am făcut, după părerea mea, un sacrificiu personal. Dorința mea era să aduc un dram de bine în învățămîntul universitar, ceea ce puteam face susținînd ideea autonomiei universitare. S-a întîmplat însă să lucrez și la alte proiecte, unele dintre ele sînt bucuros că le-am avansat; de pildă înființarea primelor școli de asistență în domeniul social, o inițiativă care, cu toată modestia, îmi aparține, așa cum îmi aparține și o schiță de intenție pentru o nouă procedură aplicată handicapaților în ceea ce privește admiterea lor în învățămîntul superior. Am încercat să fac ceva și pentru înființarea unor structuri democratice la nivel național, astfel încît alegerile libere din universități să poată reprezenta o alternativă substanțială în raport cu administrația pură. Sistemul a existat de altfel în învățămîntul românesc interbelic prin așa numitul Mare Consiliu Interuniversitar. Așa cum am văzut eu lucrurile, am acordat puteri destul de mari Senatului Interuniversitar, Conferinței rectorilor, pentru a da universităților posibilitatea de a se pronunța asupra strategiei învățămîntului superior. Am început și un proiect pentru computerizarea universităților condus de Dan Cîndea, din care prima etapă se aplică deja în acest an în condițiile în care universitățile noastre au primit 3500 de computere. Deci, pe lîngă proiectul major la care m-am angajat, adică Legea autonomiei universitare, m-am străduit să fac cît mai mult. Lucrînd la această lege, am discutat cu 196 de facultăți din România, ceea ce mi-a luat foarte mult timp. Eu credeam că voi sta în minister 3 luni și jumătate, cum fusese înțelegerea; am stat însă cu două luni mai mult. Vreau să subliniez că în tot acest răstimp am fost liber în decizie, am acționat atît cît m-a dus pe mine capul și după cît m-au putut ajuta rectorii, universitarii cu care m-am consultat, iar la capătul acestor discuții laborioase am redactat proiectul de lege care a urmat un itinerariu complicat prin ministerele de specialitate (finanțe, justiție, Ministerul Muncii), după care proiectul a trecut prin Guvern și a fost înaintat Parlamentului.

— Ați investit, după cîte înțeleg, multă energie în elaborarea legii autonomiei universitare. Cît de mult ar schimba ea învățămîntul nostru superior?

— Sentimentul meu este că legea aceasta duce un mare pas înainte, fiindcă dă autonomie financiară și funcțională universităților, ele fiind libere să-și creeze noi discipline, le dă deci o margine de existență absolut necesară. Dacă noi nu punem universitățile în stare de competiție, ele mor rămînînd un fel de licee mari, foarte standardizate și asemănătoare. E drept, trebuie să le aliniem la start în condiții de egalitate, dar să le permitem să alerge unele mai repede dacă pot ba chiar să ne permitem luxul de a avea universități bune și universități proaste, după reputația pe care le-o creează propriii lor profesori. Pe deasupra, e vital ca institutele de învățămînt superior să-și recapete o bază proprie de cercetare. Faptul că Academia a ajuns să dețină acum toate bazele de cercetare e o greșeală pe care noi o vom plăti. Ne-am adus singuri în situația din anii '50, numai să nu fim ca în vremea lui Ceaușescu, cînd bazele de cercetare au trecut la universități, inițiativă bună care n-are nici o legătură cu Ceaușescu și pe care noi o spulberăm în mod absurd. Prin Legea autonomiei se dă drept institutiilor universitare să-și înființeze baze de cercetare în toate domeniile. De asemena, în ceea ce privește ordinea de drept în spațiul universitar, universitatea ar deveni suverană, rectorul și senatul răspunzînd de tot ce se întîmplă și autorizînd activitatea oricui în propriul spațiu, cît și relațiile cu exteriorul. Dacă în iunie 1990 am fi avut această lege, atunci minerii ar fi încălcat legislația și ar fi suportat consecințele. Așa, n-au încălcat nimic intrînd în Universitate sau în Institutul de Arhitectură, „s-au plimbat" numai printr-un loc public. E foarte important să traducem în forme viața noastră, fiindcă orice societate civilizată este riguros formalizată.

Legea autonomiei universitare zace la Parlament

— Care e în acest moment soarta acestei legi?

— Pot să susțin că legea n-a fost sprijinită și, nefiind sprijinită nici de organismele sociale, nici în Parlament, m-am găsit la un moment dat într-o situație intermediară inconfortabilă. Sînt destul de mîhnit că Legea autonomiei zace de 4 luni și jumătate fără să i se acorde vreo atenție. Mai mult, ținînd cont de comentariile care mi-au parvenit din partea diverselor partide, am sentimentul că ea nu convine mai multora. Un domn deputat liberal, Nae Bedros, susținea că am fi creat prin această lege structuri care centralizează și mai mult învățămîntul, ceea ce nu-i deloc adevărat. Dimpotrivă, ea are avantajul de a da universităților posibilitatea de a-și vedea de propriile treburi și să fie apreciate după calitatea profesorilor ei. Atunci nu ne-am mai putea îngădui să promovăm mediocritățile cum am făcut la începutul anului universitar '90 cu deplină nonșalanță. Adică am făcut o mulțime de lectori și conferențiari care nu-și merită locul, un lucru regretabil, împotriva căruia n-am izbutit să lupt. Pentru că înainte de revoluție toate structurile fuseseră stagnate, după revoluție s-a ajuns la promovarea mai tuturor, fără discernămînt. O sită cu ochiuri prea mari, prin care, pe lîngă cadre didactice de bună calitate blocate în posturi de asistenți sau lectori, au trecut și multe mediocrități. Din această cauză, printre lucrurile pe care le-am propus, avansînd o idee venită de la Conferința rectorilor, a fost introducerea în România a unui sistem de acreditare care să dea fiecărei universități recunoașterea pe care obiectiv o merită. Acest lucru se va întîmpla într-un context mai larg, în legătură cu acreditarea universităților private, o problemă spinoasă, rezolvabilă însă în mod democratic. Bine ar fi ca un astfel de sistem de veghe să existe în mod constant, pentru a împiedica școala superioară să cadă în inerție. Și așa învățămîntul nostru este inerțial, starea de concurență fiindu-i un medicament necesar.

— Ce rol ar avea aici programele „Tempus"?

— Din fericire programele „Tempus" au intrat și în România, există 12 numai pentru Universitatea din Cluj, dintre care 7 sau 8 au plecat spre Bruxelles pentru aprobare și am credința că vor fi acceptate. În condițiile în care, de pildă, în toată Italia există doar 10 programe „Tempus" aprobate, faptul că noi am lansat numai la o universitate 12 spune ceva. În mod normal universitatea ar trebui să beneficieze nu numai de bază proprie de învățămînt mai modernă, dar și de o sumă întreagă de instituții auxiliare. Legea autonomiei ar permite înființarea unor posturi de radio și televiziune pe lîngă universități, o propunere preluată de la Convenția studenților. Funcțional, universitatea ar trebui să constituie o lume aparte și ar trebui să ajungem fără jenă la a privilegia universitatea, școala în general.

Modificînd școala, schimbăm competențele, mentalitățile, moralitatea în societate

— Privilegiind, nu se nedreptățesc alte segmente ale socialului?

— Eu zic că nu, pentru că privilegiind învățămîntul dăm o șansă societății. Școala e o prioritate națională. Eu nu creditez concepția după care economicul are prioritate, după el înșirîndu-se toate celelalte. Prioritate are școala și este statistic demonstrabil. Într-o societate de 23 milioane, există 7 milioane de tineri care, într-o formă sau alta de învățămînt, merg la școală. Aceste 7 milioane ating practic toate mediile familiale românești. Dacă noi reușim să modificăm școala, schimbăm dintr-o dată competențele, mentalitățile, moralitatea, adică atingem societatea într-un punct vital. E important să îmbunătățim școala, ea e determinantă în evoluția societății noastre.

— Vorbeați mai înainte de o sită cu ochiuri prea largi în aprecierea cadrelor universitare. Cernerea lor valorică este posibilă practic în condițiile actuale?

— Este posibilă, fiindcă ne stă la îndemînă un criteriu extrem de simplu. L-am propus în Legea autonomiei, dar a stîrnit multe proteste, fiind calificat drept absurd. Criteriul este valoarea demonstrată prin activitatea individuală de cercetare științifică și materializată în cărți și studii. Este de înțeles că putem bloca un profesor incapabil să predea studenților săi ceea ce știe, el poate fi însă un excelent cercetător. Dar e inacceptabil ca un cadru didactic care este numai un bun pedagog și predă ceea ce a adunat cu o seară înainte din tratate și enciclopedii, să fie considerat un bun universitar. Dacă nu are capacitatea unei contribuții proprii în lucrări, volume, nu e universitar, e un impostor. Acesta este sistemul de selecție autentică, nu intonațiile vocii, nu talentul de a improviza la orele de curs contează. Criteriul figurează între cele zece principii ale autonomiei universitare. Și sînt destui care au interes să-l blocheze.

— Mă îndoiesc că ați putut ocoli situațiile conflictuale în cele 5 luni și jumătate cît v-ați aflat în Ministerul învățămîntului, deși spuneți că v-ați bucurat de independență în decizii. Ce părere v-ați format despre structura acestui controversat minister?

— Despre învățămînt ca și despre fotbal toată lumea are un milion de păreri. Se zice că ministerul ar avea un aparat birocratic încărcat. Eu vreau să vă spun că în perioada cît am lucrat acolo, în departamentul învățămînt superior, am avut 28 angajați, începînd cu mine și terminînd cu șoferul. Știți cîte cadre are Ministerul Învățămîntului din Olanda? 3000! În condițiile actuale, 28 de persoane care se ocupă de sectorul învățămîntului universitar este un număr insuficient. Sigur, dacă învățămîntul s-ar descentraliza și o sumă de decizii ar putea fi luate la periferie, atunci lucrurile s-ar schimba radical. Chiar și atunci ministerul și-ar păstra niște funcții proprii. Am văzut în mod concret cum apariția unor noi universități s-a asociat cu o suită de gafe, iar ministerul, eu însumi a trebuit să iau decizii pentru a descurca ceea ce s-a întîmplat la Constanța, Sibiu, Iași. Era necesar un for care să intervină, evident prin medierea rectorilor sau prin alte structuri care să înlesnească o judecată nuanțată asupra situației. E bine de știut că nu este așa de simplu pe cît pare să înființezi o universitate, ea nu constă doar într-o clădire și un număr de persoane care predau cursuri.

E necesar să creăm o școală națională de funcționari publici

— Ce impresie v-au făcut funcționarii Ministerului Învățămîntului?

—Am cunoscut oameni devotați în acest minister, oameni de școală care se străduiau pentru binele învățămîntului. Nu pot susține că toți sînt așa, de altfel eu vorbesc despre cei din departamentul pe care l-am condus, deși am cunoștință de persoane demne de stimă și în celelalte departamente, cum ar fi Sorin Antohi de la învățămîntul preuniversitar, o minte strălucită, sau un alt tînăr, Caramangiulea. Dar dacă tot am ajuns la critica adusă frecvent învățămîntului, eu vă întreb, riscînd ca întrebarea mea să sune retoric: dacă toate instituțiile din țara românească ar fi funcționat numai atît cît a funcționat școala și asta în perioada grea prin care am trecut și mai trecem încă, n-am fi ajuns ceva mai departe? Pentru că, nu uitați, în condiții extrem de confuze și bulversate, școală s-a făcut, copiii noștri s-au dus la școală, au avut un profesor la catedră, s-au schimbat unele structuri, deși e departe de a se fi schimbat tot ce trebuie. Dintr-un sentiment de loialitate elementară la care mă obligă contactul direct cu niște oameni pe care i-am văzut muncind pînă la 14 ore pe zi, nu pot vorbi rău despre ei. Pot să am părerile mele despre anumite limite pe care unii dintre ei nu le pot depăși și să susțin că în administrarea învățămîntului ar trebui să intre numai persoane capabile, cu vederi largi. Dar astfel de persoane trebuie să și accepte. Eu n-am găsit oameni dispuși să vină în minister pentru un salariu relativ mare, dar nu mai mare decît cel din învățămîntul superior, ca să facă muncă de funcționar. Îi înțeleg, fiindcă nici eu nu am fost dispus decît pentru un scurt timp. Ar fi necesar să creăm o școală națională de funcționari publici și totodată un statut al funcționarului public. În momentul în care ajungem să disprețuim funcționarul sau invers, el, pe omul care i se adresează, se merge spre distrugerea instituțiilor. Iar fără respectul legitimat al instituțiilor nu vom putea înainta prea departe spre democrație.

Roma, 16 mai 1991

Brîndușa ARMANCA

ROMANIAN MERIDIAN TIME

La Gaithersburg, în Statele Unite, a apărut o nouă publicație : revista **Meridian.** Editată de un colectiv condus de Dorin Tudoran — director, Jon Dogar-Marinesco — director artistic și Vladimir Tismăneanu — redactor asociat, revista apare de șase ori pe an, în limba română, fiind distribuită și în România.

Parcurgînd primul său număr (mai-iunie 1991), putem afirma de pe acum că **Meridian** se situează într-o poziție de vîrf în multitudinea publicațiilor de limbă română. Facem această afirmație și datorită convingerii că editorul și directorul ei știe și — sîntem convinși — va ști să se afle mereu la aceeași înălțime în ce privește calitatea, atît a celor publicate cît și a celor publicați.

„Meridian își propune — scrie Dorin Tudoran în editorialul primului număr — să fie parte a efortului capabil să ne ajute pe fiecare dintre noi să înțelegem că nu există doar copaci, ci și pădure, că trăim într-un sistem de interdependențe, în care un echilibru deteriorat, asemeni unui dezechilibru survenit într-un ecosistem, implică fiecare copac, toată pădurea". Intenția este aceea de **a înțelege** și **a ne face înțeleși**, depășind ipostaza **non-evenimentului**, a ceea ce numesc politologii prin termenul de „libanizare".

Meridian își propune o vastă arie de investigație, secțiunile sale cuprinzînd : politică, economie, mentalități, dialog, est-vest, mass-media, literatură, arte, orizonturi, societatea, mărturii, controverse, rock / pop / folk, document.

Cît privește anvergura colaboratorilor revistei aproape că ar fi suficientă doar o enumerare a lor : Agnes Heller, Ferenc Feher, Vladimir Bukovsky, Vladimir Tismăneanu, Ken Jowitt, Michael Radu, Daniel Pipes, Daniel Chirot, Andrei Filotti, Patrick Clawson, R.F. Hassing, Matei Călinescu, Michael Zeeman, Karl Schlögel, Judith Ingram, Octavian Paler, Virgil Nemoianu, Liviu Cangeopol, Andrei Cornea, Ion Bogdan Lefter, Nicolae Manolescu, Mircea Zaciu, Andrei Codrescu, Victor Ieronim Stoichiță, Bujor Nedelcovici, Andrei Brezianu, Nicolae Prelipceanu, Stelian Tănase, Virgil Ierunca etc., majoritatea lor specialiști de primă mărime în domeniile respective ve, profesori universitari, scriitori, publiciști.

Europa de est, zonă fierbinte a lumii actuale, pare să fie un subiect favorit al multor trticole. Dar unii dintre autorii menționați lărgesc perimetrul de investigare și spre America Latină, Orientul Mijlociu, Asia, izbutind să creeze o imagine amplă și complexă a unei lumi diverse și dinamice.

În Nevoia de a crede din nou. Daniel Chirot surprinde un aspect extrem de interesant și, în mare măsură, extrem de actual și pentru realitatea românească : „În 1986 mă aflam cu un prieten într-o cafenea din Varșovia. Lumea bea bere și atmosfera era veselă. La televizor, o femeie cînta niște cîntece. Nimeni nu-i dădea prea multă atenție. La un moment dat, pe ecran a apărut un crainic, anunțînd că va vorbi președintele Jaruzelski. Apoi, pe ecran a apărut figura acestuia. Fără ca cineva să fi făcut un semn anume și fără să rostească un cuvînt. toată lumea dn cafenea s-a întors cu spatele la televizor. Chiar și cei care stăteau jos și-au mutat scaunele în așa fel încît să nu-l vadă pe Jaruzelski, care își citea discursul. Toată lumea și-a văzut de vorbit și de băut. «Vezi tu», mi-a spus amicul meu, «aici e problema. Nimeni nu mai ascultă ce zice guvernul. Nu va fi revoluție pentru că noi nu ne putem lupta cu tunurile lor. Dar într-o bună zi, vor observa că nimeni nu-i mai bagă în seamă și atunci o să renunțe și o să plece acasă». Același lucru l-a spus și scriitorul maghiar György Konrád în 1984, în cartea sa **Antipolitica.** Și același lucru s-a întîmplat în 1989. **Acum însă întrebarea este cum se poate reface încrederea în guvern și societate, pentru ca oamenii să nu le mai întoarcă spatele** (s.n.)". Această din urmă problemă pare a fi una din cele mai grele pentru toate țările ex-comuniste. Cum va fi ea rezolvată, de la caz la caz, vom vedea pe parcursul a mai mulți ani, ieșirea din utopia celei mai bune dintre societăți nefiind deloc facilă Daniel Chirot opinează că în toate aceste țări, inclusiv în România, va trebui să treacă un număr însemnat de ani pînă a se putea reface încrederea între oameni. Și, poate, mai mulți pentru ca aceștia să reînceapă să creadă în partide, în putere în general.

Timișoara : Revoluția nu s-a terminat, articol al ziaristei independente Judith Ingram, deși datat 30 martie 1991, rămîne aproape la fel de actual Aceasta este și o mărturie despre în-

TIMIȘOARA - Revoluția nu s-a terminat! CEHOSLOVACIA - Reinstaurarea plictiselii. U.R.S.S. - Gorbaciov și „elita" sa prea slabi pentru a guverna, prea puternici spre a renunța. ROMÂNIA - Regele și problema legitimității. IRAK - Republica Fricii, tortura și formarea „omului nou". EUROPA DE EST - Fațiunea democrație. PLUS: Cine are nevoie de intelectuali?... De ce nu există a treia cale... Ia-și boarfele și mișcă... Greve vor fi oricum... Tadul comparației și amprenta geniului... Din nou la forma fără fond... Efectul buruienii... Nevoia de a crede din nou

cetineala cu care se succed evenimentele, nu numai politice, în societățile post-comuniste.

Martin Weiss, redactor la revista **Respekt** din Praga își intitulează excelentul articol **Václav Klaus și începutul reinstaurării plictiselii.** „Nici o îndoială — notează el —, politica a devenit interesantă o dată cu începutul revoluției. Colaboratorii și consilierii președintelui călăresc motocicilete electrice roz, iar membrii gărzii sale de corp, «gorilele», nu sînt alții decît cei care-l scuipau cu un an în urmă drept între ochi. Pentru președinte, un asemenea amuzament este unul întors pe dos. La nivelul mult mai terestru al Puterii, asta înseamnă discuții despre moralitate în politică, iminența apariției unei lumi multipolarizate, propunerile de desființare imediată a N.A.T.O.-ului și Pactului de la Varșovia, cochetarea cu mitica de-acum «cale a treia», atît în economie, cît și în politică. Bazîndu-se în credința că în economie, ba chiar și în politică, sistemele tradiționale, asigurînd participarea democratică, au eșuat în a face față complexității realităților secolului al 20-le «antipolitica» sugerează, de exemplu, neîncrederea în partidele politice de tip tradițional și e convinsă de viitorul luminos al mișcărilor politice". Autorul revine, însă, constatînd cu amărăciune un lucru pe care nu-i greu deloc să-l observăm și singuri : „Numai că sub auspiciile noilor idei, tot ce se întîmplă sînt lucruri dintre cele mai vechi".

Sigur, ne-am oprit la foarte puține din sumedenia articolelor ce puteau fi comentate sau citate. Nu vom trece la cele pur literare înainte de a releva pertinența observațiilor lui Andrei Cornea din al său **Ideologul și poetul.** O amară concluzie despre starea presei românești actuale, în care excesele vin din mai multe direcții : „Oricum, credem că nu vom avea o presă solidă, obiectivă și cu adevărat independentă, dacă nu ne va reuși dezvățul nu numai de gesticulația cazonă a ideologiei, dar și de cea plină de grație a literaturii prea puțin însă la locul ei în paginile ziarelor. Căci numai **dincolo** de delirul primei și numai **dincoace** de delirul celei de-a doua se află simpla și plata natură a bunei jurnalistici".

Nicolae Manolescu, preluînd un titlu al lui Virgil Nemoianu **(Bătălia canonică),** pe care îl și citează la începutul articolului, se oprește asupra unei chestiuni multdiscutate azi în literatură și cultură : reforma sistemului de norme (și canoane) de apreciere a culturii. „Această reformă, pe care o trăim din plin, ne angajează în gradul cel mai înalt. Ca și precedenta, ea cuprinde toată sfera est-europeană, chiar dacă, în fiecare țară în parte, prezintă particularități distincte. Primul lucru care atrage atenția este schimbarea ierarhiei de valori : valori, pînă ieri, sfinte dispar, valori, pînă ieri, negate revin. Nu e vorba exclusiv de valori morale și politice. Însă cele estetice nu au rămas nici ele neclintite. Criza este a întregului sistem de norme și, prin urmare, vom ieși din ea profund modificați. Norme, criterii, curente, oameni, cărți, idei, noțiuni — totul se revizuiește". Însă pentru unii dintre cei angrenați în acest proces revizuirea se confundă cu o masivă negare, spune Nicolae Manolescu. Negare a unor valori, contestabile, dar care rezistă analizei lucide. „Nu cred că putem spera într-o normală reașezare a valorilor, dacă nu sîntem capabili de efortul de a înțelege ce s-a petrecut. E ușor de decretat că toată literatura anilor de comunism a fost nulă. Dar e o prostie. Și, mai ales, e neonest să-i punem pe toți scriitorii într-o singură oală, acuzîndu-i pe unii de ceea ce n-au făcut sau absolvindu-i pe alții de ceea ce au făcut".

Un punct de vedere optimist referitor la redresarea criticii literare românești, aflată și ea în plină criză, exprimă profesorul Mircea Zaciu în **Amintiri dintr-o altă viață.** Un optimism necesar.

„Cu cît mă gîndesc mai mult cu atît mai încrezînțat sunt că publicarea revistei **Meridian** este o idee binevenită", scrie Ghiță Ionescu, din Londra. Cu toată distanța fizică, punctul său de vedere ne este foarte apropiat.

Cornel BOGDAN

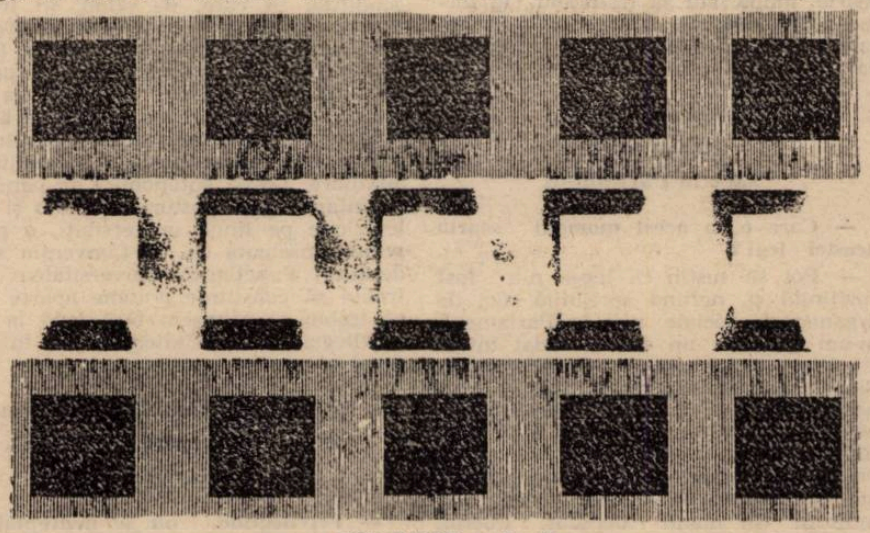

POL BURY — Spațiu

Din gîndirea micilor dictatori

ION ILIESCU

Raportul de activitate al Consiliului Uniunii Asocațiilor Studențești din R.P.R. prezentat prezentat de tov. Ion Iliescu, președintele Consiliului U.A.S.R.

„Sarcina principală ce stă în prezent în fața învățămîntului superior este ca, o dată cu pregătirea teoretică a studenților, să se asigure o legătură strînsă a procesului de învățămînt cu cerințele industriei, agriculturii și culturii noastre socialiste în plină dezvoltare".

„Cunoașterea temeinică a științei marxist-leniniste, a adevărului științific despre natură, viață, societate, ajută pe studenți la înțelegerea justă și aprofundarea oricărei ramuri a științei, la interpretarea justă a evenimentelor istoriei mondiale contemporane, la cunoașterea și înțelegerea profundă a politicii partidului și statului nostru, a perspectivelor dezvoltării țării noastre, îi ajută să devină buni specialiști, cetățeni conștienți, luptători activi pentru progresul patriei socialiste, pentru progresul omenirii.

„În munca de educare a tineretului studios trebuie acordată o mare atenție însușirii filozofiei și economiei politice marxist-leniniste, istoriei mișcării muncitorești din țara noastră și mișcării muncitorești internaționale. Trebuie dusă o luptă hotărîtă împotriva rămășițelor mentalității și moravurilor burgheze, pentru combaterea influenței concepțiilor burgheze și a prejudecăților mistice, care împiedică pe cel ce este încă stăpînit de ele să se formeze ca un adevărat intelectual de valoare. Aceste rămășițe ale trecutului nu dispar de la sine, lichidarea lor, eliberarea oamenilor muncii — și, în primul rînd, a tineretului — de astfel de rămășițe în g î n d i r e, necesită o muncă ideologică perseverentă. Lupta ce se desfășoară între filozofia materialist-dialectică și filozofia idealistă este însăși lupta pentru progresul științei. Numai gîndirea eliberată de prejudecăți, gîndirea bazată pe concepția materialist-dialectică deschide drum larg către un nestăvilit progres al științei și culturii".

„Studenții trebuie educați în spiritul sentimentelor nobile ale prieteniei frățești față de popoarele Uniunii Sovietice, față de popoarele celorlalte țări socialiste, în spiritul solidarității cu oamenii muncii din întreaga lume.

În îndeplinirea sarcinilor ce stau în fața învățămîntului superior un rol însemnat revine organizațiilor de partid din universități și institute, care trebuie să-și îndrepte întreaga lor atenție spre continua îmbunătățire a muncii didactice, științifice și politico-educative în rîndurile studenților".

„Asociațiile studențești în cei doi ani de activitate a lor au desfășurat o activitate rodnică pe linia indicată de partid".

(SCÎNTEIA, 20. 02. 1959)

Vindecarea de ignoranță

Într-un articol din 1953, publicat la noi abia în 1990, intitulat **Destinul culturii românești**, Mircea Eliade scria: „Puține neamuri se pot mîndri că au avut atîta noroc în istorie, ca neamul românesc. Ca să putem înțelege destinul culturii românești trebuie să ținem mereu seama de vitregia istoriei românilor. Am fost așezați de soartă la frontierele răsăritene ale Europei, pe ambele versante ale **ultimilor munți europeni**. Carpații, de-a lungul și la gurile celui mai mare fluviu european, Dunărea. Traian ne-a predestinat drept popor de frontieră. Ocuparea și colonizarea Daciei a însemnat acțiunea de expansiune **cea mai răsăriteană** pe care a încercat-o Imperiul roman în Europa. Într-un anumit fel, și geografic, și cultural, dincolo de Bug Europa încetează: romanitatea — cu tot ce reprezenta ea ca sinteză și moștenitoare a marilor civilizații maritime și continentale care o precedaseră n-a izbutit să se întindă mai la răsărit de Bug. De acolo înainte începe o altă geografie și o altă civilizație: care poate fi foarte interesantă, dar care nu mai aparține Europei, ci acelei forme istorico-culturale pe care Rene Grasset o numea „Imperiul Stepelor" (p. 139).

Care a fost acel mod de a fi al romanității orientale în istorie? „În această parte a Europei, considerată aproape pierdută după instalarea dominației otomane s-au păstrat comori de spiritualitate care au făcut cîndva parte din însuși **centrul culturii europene**: căci Tracia dionisială și Grecia orphică, Roma imperială și creștină, în această parte a Europei, s-au întîlnit și s-au plăsmuit cele mai de seamă valori. Nu trebuie să uităm o clipă că acolo unde s-a întîlnit Grecia, Roma și creștinismul arhaic, s-a conturat adevărata Europă, nu cea geografică, ci Europa spirituală. Și toate valorile create înlăuntrul acestei zone privilegiate fac parte din **patrimoniul comun al culturii europene**. Nu ne putem imagina o cultură europeană redusă numai la formele ei occidentale. Culturalicește, ca și spiritualicește, Europa se întregește cu tot ce a creat și a păstrat spațiul carpato-balcanic (...)."

Ajuns la capătul expunerii sale, Eliade se întreabă. Și întrebarea depășește problemele culturii românești, interesînd destinul istoric al românilor. Întrebarea este aceasta: printr-un miracol, sămînța Romei nu s-a pierdut după părăsirea Daciei de către Aurelian — deși această părăsire a însemnat o adevărată catastrofă pentru locuitorii bogatei provincii. Dar Europa își mai poate îngădui această **a doua părăsire a Daciei în zilele noastre**? Făcînd parte, trupește și spiritualicește, din Europa, mai putem fi sacrificați fără ca sacrificiul acesta să nu primejduiască însăși existența și integritatea spirituală a Europei? „De răspunsul care va fi dat, de istorie, acestei întrebări, nu depinde numai supraviețuirea noastră, ca neam, ci și supraviețuirea Occidentului (p. 150—151)". A venit în sfîrșit vremea unui răspuns. Este nevoie de un răspuns în cunoștință de cauză.

Sîntem deci un popor european și romanic ancorat timp de peste patru decenii într-o formă de existență istorică pe care țările aparținînd acestui spațiu al romanității europene nu au cunoscut-o. În modul nostru de a fi în istorie ca popor european și romanic o cezură brutală a avut loc. Și acest fapt s-a petrecut spre marea noastră nesansă, cea mai mare dintr-o suită de nesanse istorice, în perioada de maximă efervescență a spiritului românesc în care se petrecea conștientizarea luminoasă a unui destin românesc. Cultura românească între cele două războaie a fost dominată de o demiurgie a creației și, în interiorul acestei demiurgii, de obsesia construirii unei mari istorii românești. Se vorbea despre o menire a românilor în istoria europeană, venise ora României. Brutalitatea istoriei a retezat ceea ce putea să fie epoca de aur a culturii române. Cîți dintre noi, cei născuți după cel de-al doilea război mondial am știut suficient acest lucru, cîți am măsurat proporțiile acestui dezastru al spiritului românesc și cîți ne-am gîndit suficient la el? Cîți ne-am gîndit că această dureroasă cezură a afectat nu doar viața noastră materială, ci, prin ceea ce noi n-am știut și n-am putut să fim, a afectat însăși liniile profunde ale istoriei noastre. Au știut-o însă în întreaga ei amploare generațiile de intelectuali care s-au aflat în chiar vîltoarea dezeuropenizării noastre din perioada postbelică, aruncate cu violență în acest abis și obligate, pentru a putea supraviețui, la exilul exterior, la pribegire sau la drama exilului lăuntric. Și atunci, desigur, ne putem întreba, cutremurîndu-ne o dată cu Emil Cioran, gîndindu-ne la schimbarea la față a României ce își părăsea propria ei identitate: „România e geografie, nu istorie. înțelege cineva acest tragism?"

Trezirea din somnul istoric și saltul nostru în istorie plătit cu suferință și moarte ne oferă acum șansa sperată, așteptată. Asupra imensei mize istorice și asupra dificultăților imense ce decurg din acel hazard al unui pact între generali care prin cîteva semnături a dus la a doua părăsire a Daciei la marginile istoriei, o părăsire mult mai gravă decît cea dintîi, pentru că ea viza, însăși substanța noastră spirituală ca popor european și romanic, s-ar cuveni să reflectăm cu gîndul datoriei față de propriul nostru destin în istorie. Să ne gîndim că de noi depinde să facem din România geografică o **Românie istorică**. Avem noi, generațiile postbelice, o imensă responsabilitate, altoită din nefericire pe o imensă ignoranță. Am început să facem exerciții de gîndire personală și începem să devenim oameni ai cetății.

Dar cîți din noi s-au gîndit că, înainte de a ne construi un model mental pentru ceea ce România ar putea să fie, avem datoria să reînnodăm firul întrerupt. Căci este datoria elementară a fiecăruia din noi să ne întoarcem spre cărțile atîta vreme rămase necunoscute, a căror necunoaștere ne-a văduvit de însăși cunoașterea de sine (ca spiritualitate românească bogată și creatoare), pentru a ști cum au gîndit destinul românesc și marea lui cumpănă, tragedia lui Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Rădulescu Motru sau Eugen Ionescu, Nicolae Titulescu. Să refacem în propriul nostru spirit **unitatea** culturii române, să-i redăm fervoarea și simburele de creativitate în sensul european al culturii. Să ne regăsim, regăsind din nou acest sens atît de viu din perioada interbelică, citind operele care ne-au fost refuzate atîta vreme de un învățămînt care a amputat cultura românească de o parte din numele ei mari prin care se afirma vitalitatea noastră spirituală și un orizont stilistic inconfundabil.

Înainte de a construi un model mental despre ceea ce România ar putea să fie, să ne vindecăm de ignoranță. Cel mai urgent lucru pe care trebuie să-l facem este să reîncepem să învățăm. Să ne învățăm trecutul.

Ileana OANCEA

JESUS-RAPHAEL SOTO — Centru

MONICA ROHAN

VINDECARE

Cum s-au putut sfărîma luminile două
să nu fie hotar între ele
tu să nu te împarți
și să nu știi legea care desparte
legea care multiplică micșorînd
împărțirea fără odihnă a pulberii
limba de moarte

De fapt nu despre hotare aveam de gînd să mă mir
ci despre vindecare
nu despre creșterea prin acumulare
deși de două ori sînt mai bătrînă
de cînd mă porți în spinare
Dar zăpăcită mai sînt eu
cînd, zburînd aiurea, mă împiedic
de coiful numerelor cel albastru înghețat, ceresc
rostogolesc anapoda rigide cifre și elastice vlăstare
un dans de semne vii, de păsări rare
o, matematică, știință exactă!

Azi te contemplu
prin coaja de var a unei mirări
ce sfîrîie încă
prin retina zdrelită încă mai pot zări
un peisaj cu nori și ființă iubită

Mă mai mir:
cum prin munții de cioburi
din ochii mei amîndoi
a putut trece o ființă vie
și nevătămată s-a întors înapoi?

Anticorpi și alți anti
rana mi-o împresoară
invadează gheața subțire
crusta ei o îngroașă
M-am rupt de tine
și — a doua oară — m-am azvîrlit prin naștere singurătății...

ION ILIESCU

Cuvîntarea la a II-a Conferință pe țară a Uniunii Asociațiilor Studenților din R.P.R.

„Fiecare om al muncii, fiecare tînăr este cuprins de un sentiment de legitimă mîndrie față de realizările dobîndite în dezvoltarea economiei noastre, față de minunatele perspective pe care le deschide opera de construire a socialismului.".

„Studențimea noastră este hotărîtă să muncească și să lupte astfel încît să se dovedească demnă de această grijă, de aceste condiții minunate. Ea nu va precupeți nimic pentru a-și dovedi dragostea și devotamentul nețărmurit față de partid, dorința fierbinte de a-și închina forțele cauzei mărețe a socialismului".

„În fața noastră trebuie să stea mereu învățătura partidului de a nu slăbi nici un moment munca politică, propagarea activă a ideologiei clasei muncitoare, căci acolo unde slăbește munca noastră ideologică își face loc influența ideologiei burgheze. După cum arăta tov. Gh. Gheorghiu Dej la cel de-al II-lea Congres al P.M.R.: „Existența în țara noastră a rămășițelor exploatării omului de către om, ca și existența lumii capitaliste constituie o sursă permanentă de propagare a concepțiilor ideologice burgheze".

„Oficinele propagandei reacționare, rămășițele claselor exploatatoare răspîndesc calomnii împotriva poporului și socialismului, otrava naționalismului și cosmopolitismului, concepții idealiste, mistice, disprețul față de muncă, descompunerea morală. În mod deosebit dușmanii socialismului caută să denigreze succesele pe care le obține poporul muncitor în construcția economică, politică și culturală".

ANA PAUKER

secretar al C.C. al P.M.R.

„(23 August) a constituit pentru țara noastră baza lichidării oricărei dependențe naționale reale și complecte, a constituit începutul unei noi perioade în istoria României, perioadă de liberă și năvalnică dezvoltare a forțelor patriotice, democratice, în frunte cu P.C.R., a constituit temelia pentru construirea bazelor socialismului în țara noastră."

„În urma acestor victorii, țara noastră, R.P.R., a devenit un stat de tip nou, condus de sus și pînă jos de oamenii muncii. În organele centrale ale puterii de stat — în M.A.N., în guvern, în ministere, ca și în organele locale — Comitetele Provizorii ale Sfaturilor Populare, oamenii muncii văd conducători ieșiți din rîndurile clasei muncitoare și țărănimii muncitoare și devotați intereselor poporului."

„Sub conducerea partidului, poporul muncitor obține succese în domeniul creării unei culturi noi, socialiste, a căror mărturie sînt piesele originale jucate de teatrele noastre, progresele muzicii noastre etc."

„În timp ce în Occident crește șomajul, în țara noastră crește an cu an numărul muncitorilor și funcționarilor."

„Este vorba de industrializarea socialistă, menită să asigure precumpănirea tot mai mare a elementelor capitaliste, a formelor socialiste ale economiei asupra formelor capitaliste; este vorba de o asemenea industrializare care să asigure succesul ofensivei socialismului împotriva elementelor capitaliste."

„Dar izvoarele lăuntrice nu ar fi îndestulătoare pentru construirea socialismului dacă Republica noastră Populară nu ar avea ajutorul de zi cu zi frățesc al Uniunii Sovietice".

„Republica noastră a realizat în ultimii ani progrese inaccesibile țărilor capitaliste. Păsind în al 7-lea an de la eliberare, ne pregătim să obținem succese și mai mari.

Chezășia succeselor noastre este faptul că partidul urmează invicibilele idei ale lui Marx — Engels — Lenin — Stalin și că aceste idei devin tot mai mult un bun al maselor muncitoare.

Chezășia succeselor noastre este că țara noastră se călăuzește de bogata experiență a U.R.S.S. și că ideea scurtării drumului spre socialism prin folosirea în orice domeniu a experienței sovietice a pătruns adînc în mase și cîștigă necontenit teren.

Chezășia succeselor noastre este ajutorul statului socialist și prietenia strînsă cu Uniunea Sovietică.

Chezășia succeselor noastre viitoare este întărirea necontenită a dictaturii proletariatului, a organelor de stat și îndeosebi a forței ei conducătoare, partidul."

(SCINTEIA, 19. 08. 1950)

Selecția textelor:
Irina LICZEK

BRUNO WÜRTZ

LUMEA — O HOLOGRAMĂ ?

Întrebarea din titlu include astăzi, ca şi acum zece ani, un irepresibil scepticism cu motivaţie antireducţionistă, antitehnicistă, antimecanicistă. Nu e deloc aşa că „iarăşi am reuşi(t) să înţelegem un mecanism al funcţionării organismului nostru abia după ce îl înţelesesem şi-l folosim deja în tehnică“ [1]. Şi totuşi, să admitem pentru moment că cel puţin în domeniul ipotetic-ei analogii dintre creier şi holografie scepticismul ar fi neîndreptăţit din pricina prestigiului celor care o susţin, precum şi din pricina descoperirilor care atestă funcţionarea holonomică a tot mai multor sisteme şi a supoziţiei că ar fi vorba de un mecanism universal. La ce concesii ne-mecaniciste am fi constrînşi imediat ? Întîi, la elogierea descoperitorului holografiei, Denis Gabor, apoi la admiraţia faţă de cei ce au elaborat, mai tîrziu, aparatul generator de lumină coerentă numit LASER, care a făcut posibilă holografia ca aplicaţie tehnică. Evocarea personalităţilor ne-ar duce însă şi la doi timişoreni care au publicat, în 1978, o lucrare [2] cu insistente trimiteri la domeniul concepţiilor generalizatoare : „Ideea holografiei — susţinuseră încă pe atunci Emeric Hegedüs şi Barna Bodo — ar putea revoluţiona neurologia“ [3]. Această profeţie, credem, e pe cale să se înfăptuiască astăzi, dar nu numai în neurologie, ci şi în întreaga concepţie despre modul de a fi al realităţii obiective şi subiective, motiv din care nu ne putem opri la Denis Gabor şi la aspectele pur fizico-matematice şi tehnice ale fenomenului holografic, ci vom face în continuare menţiuni de personalităţi din diferite domenii ale ştiinţei, angajate în procesul de transformare a concepţiilor despre lume.

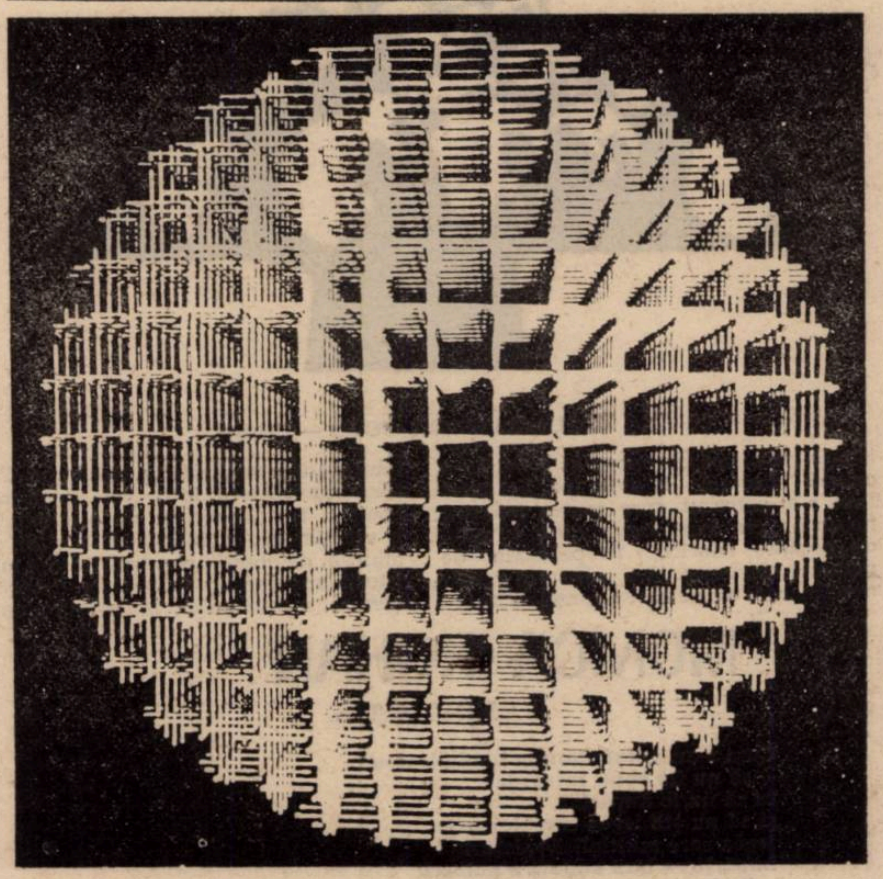

FRANÇOIS MARELLET — „Sfere, trame“

Este vorba întîi de toate de David Bohm, fizician britanic, elev al lui Einstein şi autor al „modelului holografic“ **(holomovement)**, precum şi de Karl H. Pribram, neurofiziolog la Stanford University/California, autor al unei teorii holografice cu privire la funcţionarea creierului. Este vorba apoi şi de întemeietorii psihologiei transpersonale. Abraham Maslow şi Stanislav Grof şi de cei ce au divulgat totul, iniţiind o senzaţională discuţie mondială pe tema unei noi paradigme, anume de Fritjof Capra [4], fizician şi filosof şi de Marilyn Ferguson [5], publicistă în domeniul literaturii ştiinţifice. Despre Rupert Sheldrake [6], biolog englez, autor al **teorici cîmpurilor morfogenetice**, James Lovelock, Lynn Margulis şi Peter Russell, autori ai **ipotezei Gaia** [7], ne-am întreţinut, în diverse locuri, mai de mult. Toţi aceştia au în comun gîndirea holistă şi baza dinamică a cercetării ştiinţifice actuale. Astfel, dacă vom întîlni la ei preocupări pînă mai recent condamnate ca oculte, nu trebuie să ne lăsăm derutaţi de prejudecăţi sau idiosincrazii, întrucît ne aflăm în faţa unei încercări de integrare a tuturor rezultatelor activităţii spirituale a omului şi de instituire a unui nou tablou al lumii, a unui nou model explicativ-comprehensiv, a unei noi paradigme.

Uneori, această tematică apare sub genericul mişcării New Age cu apel la **teoria de sistem** a antropologului englez Gregory Bateson, respectiv, la paradigma autoorganizării sistemelor ca principiu dinamic fundamental al tuturor formelor evoluţiei, elaborată de Erich Jantsch. L-am numit pe Bateson pentru sistemologia New Age, iar nu pe Ludwig Bertalanffy, pentru că acesta din urmă revendicase încă în era pre-cibernetică o teorie generală a sistemelor prin înlocuirea conceptului de organism cu ideea descărnată a „sistemului“. Astăzi, nu mai poate fi vorba de aşa ceva. Fără să propună revenirea în întregime la metafizica organismului, Bateson utilizează din nou o imagine vie, anume modelul cibernetic al echilibrului biologic curgător, pentru a ilustra raportul dintre lume şi subiect. Întreaga diversitate a fenomenelor singulare este parte a unui proces, iar sistemele cu autoorganizare cuprind spirit structurat pe nivele.

Aici va trebui să ne restrîngem din nou şi să mai amintim doar de **teoria structurilor disipative**, pentru care Ilya Prigogine a primit, în 1977, Premiul Nobel în chimie, precum şi de Aharon Katchalsky, cel care a iniţiat aplicarea teoriei structurilor disipative la creier, susţinînd teza : „creierul — o structură disipativă“. Dacă am fi foarte drepţi faţă de surse, ar trebui să-i situăm la loc de frunte, în această enumerare, pe timişorenii Eduard Pamfil şi Doru Ogodescu, dar cărţile lor ne stau la îndemînă, astfel că ne rezumăm la această simplă menţionare.

Ideea fundamentală a lui David Bohm este că lumea cunoscută, lumea fenomenelor **desfăşurate**, are la bază o ordine **înfăşurată**, am mai putea spune o lume împăturată, învăluită, împachetată, implicată în marele pliant al fiinţei universale. „Ordinea înfăşurată“ nu se mişcă în timp şi spaţiu, ci „în jurul întregului“. Abia desplicarea, desfăşurarea acestei ordini creează timpul şi spaţiul şi instituie universul fenomenelor. David Bohm construieşte această viziune în analogie cu teoria modernă a cuantelor [8]. Ordinea explicită constituie lumea obiectivă, pe care o cunoaştem prin percepţii. Ordinea implicită constituie lumea fizicii cuantice, în care particulele elementare se manifestă ca unde, ca ondulaţii, formînd alcătuiri asemănătoare cu o hologramă. Inspirat de modelul hologramei, Bohm propune ca totalitatea să fie privită ca proprietate universală a naturii, fiind lăuntrică fiecărei părţi. Adică : nu numai întregul conţine partea, respectiv, toate părţile constitutive, ci şi invers : fiecare parte conţine întregul. Ca şi în cazul hologramei. Reprezentarea aceasta e posibilă, desigur, numai dacă facem abstracţie de spaţio-temporalitate, cu apel la „ordinea înfăşurată“.

Ne aflăm, prin urmare, în faţa unei teze abstracte ? Poate a unui artificiu verbal ? Nicidecum. Există, astăzi, comoara nevalorificată a zecilor de mii de procese verbale din clinicile psihiatrice care iau în serios experienţa transpersonală, există materialul empiric imens adunat de Stanislav Grof, despre relatările subiecţilor în stare de transă sau hipnoză, cu care s-a practicat anamneza perinatală şi prenatală, există rapoartele despre diverse experienţe cu LSD şi alte droguri psihedelice, despre experienţa trăită în cursul fazelor înaintate ale meditaţiei de tip oriental, care toate relatează despre excursii în transdimensiuni, despre călătorii „fantastice“, naşteri, renaşteri şi reîncarnări — o tipologie de „experienţe“ uluitor de omogenă. Prelucrarea acestui material duce în mod univoc la concluzia că lumea stranie a duhurilor există şi nu mai poate fi contestată decît, poate, din ignoranţă sau plafonare intelectuală. Nu sugerez o documentare ad litteram, nu recomand să se recepteze, de pildă, reîncarnarea ca atare, ci mai curînd liber şi ad libitum. Poate e numai un limbaj al emisferei cerebrale stîngi, care exprimă inadecvat experienţa mută a emisferei cerebrale drepte, capabilă de percepţie extrasenzorială şi cunoaştere directă. Dacă ordinea înfăşurată există, e clar că orice pătrundere cognitivă în profunzimile ei trebuie să adopte cel puţin statutul fenomenologic, un contur imagistic descriptibil în categoriile şi metaforele limbajului discursiv. Dacă experienţa extrasenzorială ia alura de eveniment, ea trebuie să conţină şi spaţio-temporalitate. Cu alte cuvinte, **holograma** ca ansamblu de informaţii codificate sub forma unor neinteligibile cercuri, curbe, turbioane, interferenţe vibratorii aparent haotice, trebuie să capete trăsături recognoscibile şi comunicabile sub forma unei „holografii“ dinamice atunci cînd e prpiectată în afară. Holografia cinematică ar putea fi explorată şi reconstituită cu limbaj discursiv. Aceasta e problema, dar şi libertatea fiecărui subiect în parte. Pilda autorului anonim al basmelor şi legendelor cu eroi arhetipali ar putea să ne fie îmbold,sistem de referinţă şi confirmare că nu ne aflăm pe un **Holzweg**, ci pe un itinerar cu destinaţia în realitatea „înfăşurată“.

NOTE

1. Emeric Hegedüs, Barna Bodo, **De la desene simple la holografie**, Editura Facla, Timişoara, 1978, p. 166.
2. Op. cit.
3. Ibidem, p. 165.
4. Fritjof Capra, **Wendezeit. Bausteine für ein neues Weltbild**, Scherz-Verlag, Bern München, Wien, 1987.
5. Marilyn Ferguson, **Die sanfte Verschörung. Persönliche und gesellschaftliche Transformation im Zeitalter des Wassermanns**, Droemersche Verlagsanstalt Th. Knaur Nachf., München, 1985.
6. Rupert Sheldrake, **Das schöpferische Universum. Die Theorie des morphogenetischen Feldes**, Wilhelm Goldmann Verlag, München, 1985.
7. Peter Russell, **Die erwachende Erde. Unser nächster Evolutionssprung**, Wilhelm Heyne Verlag, München, 1984.
8. Cf. Gert Geisler (Hrsg.), **New Age — Zeugnisse der Zeitenwende**, Verlag Hermann Bauer, Freiburg im Breisgau, 1987.

DICŢIONAR AL FRANCMASONERIEI

(IX)

CAGLIOSTRO (JOSEPH BALSAMO, zis) :
Doctrina „Ritului egiptean“

Nutrit cu nenumărate simboluri alchimice, „Ritul egiptean“ pretinde că reprezintă o veritabilă reîntoarcere la izvoarele adevăratei religii. Alături de alchimie, sînt integrate în doctrină elemente ale tradiţiei hermetice egiptene şi greceşti. Lojile de adopţiune — care, aşa cum au arătat, s-au aflat sub conducerea soţiei sale — împrumutau din recuzita şi ceremonialul Misterelor eleusine, într-un ciudat amesteo cu învăţături pitagoriciene, dar nimic nu s-a păstrat în afara legendei. Sigur e faptul că însuşi cardinalul de Rohan a fost iniţiat în ritul lui Cagliostro, fapt ce arată în mod clar că excomunicarea papală nu avea nici un efect în Franţa acelei vremi.

Punctul cel mai important doctrinar se referă la teoria unei filosofii naturale în care se include şi „invocaea spiritelor“, adică magia. „Singura şi pura doctrină masonică“ este expusă pentru „dragii mei fii“ într-un adevărat manual intitulat „Ritualul Masoneriei egiptene“. Din această lucrare aflăm că ritul este divizat în trei grade, iar lucrările sale constau din operaţii magice în cursul cărora erau utilizaţi ca medii tineri băieţi sau tinere fete (pupile sau colombe, numite acestea) de o perfectă inocenţă. Scopul suprem al acestor operaţii era intrarea în templul lui Dumnezeu, adică recucerirea stării adamice de către omul izgonit din Paradis. Regenerarea era dublă : morală şi fizică. În momentul în care omul regenerat posedă un suflet sănătos într-un corp sănătos, Dumnezeu îşi revarsă asupra lui graţia divină. Cel în cauză devine astfel un Ales şi se va bucura, de acum înainte, de toate cunoştinţele şi puterile stăpînite, în Paradis, de om. Cagliostro nu numai că pretindea că deţine asemenea haruri adamice, ele fiindu-i acordate de Dumnezeu, ci le şi făcea mereu manifeste prin intermediul numeroaselor sale „miracole“ ori vindecări cu adevărat fantastice. „Stilul“ nu este însă o noutate în epocă şi încă înainte de 1784, anul în care el ajunge la Lyon, problemele teurgiei, martinismul, mesmerismul şi experienţele lui Swedenborg erau în atenţia fraţilor de acolo. Astfel că atunci cînd Balsamo a fondat în oraş un nou atelier, **La Sagesse Triomphante**, terenul era pregătit. Ceea ce însă a constituit „surpriza“ acestui atelier a fost lanţul de vindecări, revelaţii, preziceri, apariţii. (Se ştia că magul Cagliostro era în strînsă legătură cu un alt „făcător de minuni“, germanul Schroeder, la rîndu-i mason ocultist. Acesta este unul din cei mai cunoscuţi masoni germani, alături de Scroepfer. El a fondat în 1779, la Marburg o şcoală de magie, teosofie şi alchimie, dublată de un capitlu al „Adevăraţilor şi Vechilor Masoni Rose-Croix“, transformat în ritul „Rose Croix Rectificat“ sau „Ritul Schroeder“).

Vindecările miraculoase mai sus amintite — numeroase — îi aduc lui Cagliostro o faimă extraordinară. Stabilirea sa, în 1780, la Strasbourg va fi un prilej de a aprofunda datele experienţelor sale paranormale şi de a teoretiza datele unui nou domeniu : **medicina masonică** sau **iatracia** (arta de a vindeca). Cazurile rezolvate sînt cunosctue : un ofiţer de dragoni declarat incurabil, d-na Sarrasin, atinsă de un icter persistent, prinţul de Soubise pentru care a plecat la Paris, vindecîndu-l de scarlatină în cinci zile, dar mai ales o imensă masă de oameni sărmani cărora li se dedica din zori pînă în noapte. Începînd cu anul următor, pe zidurile oraşului vor fi lipite afişe anunţînd **şedinţele publice** de vindecare ale lui Joseph Balsamo. Doctorul pretindea că este deţinătorul unei secrete ştiinţe a plantelor şi sursa arcanelor sale magice s-ar afla în textele hieroglifice egiptene, al căror unic cunoscător se află. La Paris, unde se va instala la începutul anului 1785, va găsi, din nou, un prundiş psihologic bine fertilizat de proaspetele experienţe ale lui Messmer care tocmai plecase. Lo-

PORUNCA STRĂBUNĂ *)

Un adevărat eveniment literar şi cultural a avut loc în anul care a trecut. Este vorba de apariţia, în 1990, la Editura Cartea Aromână din Syracuse, New York, a volumului **Dimăndarea părintească** al primului poet cult născut în mijlocul celei mai numeroase populaţii româneşti sud-dunărene care vorbeşte un dialect propriu — aromânii —, ediţie îngrijită de Dina Cuvata. Consemnăm, de asemenea, cu satisfacţie şi recunoştinţă faptul că în aceeaşi editură au fost publicate anterior alte patru volume din operele unor scriitori aromâni, şi anume : **Părăvulii (Anecdote)** de Nicolae Batzaria, **Zghic di Moarţ̧** (în dacoromână : **Ţipăt de moarte)** de Dina Cuvata, **Puizii** de Nushi Tulliu şi **Bair di Căntic Armănesc (Şirag** (baier) **de cîntec aromânesc)** de George Murnu, de numele căruia se leagă şi cea mai reuşită traducere în limba română a epopeilor homerice **Iliada** şi **Odissea.**

Volumul pe care îl prezentăm se deschide cu o **Prefaţă** şi continuă cu un **Cuvînt al editorului** în limba engleză, ambele reluate şi în aromână : **Prifatsă** şi **Zbor di la Editor.** Urmează cîteva **Însimnări** de Dina Cuvata şi cîteva **Adutseri aminti** ale lui Vasile Negrea, ginerele lui Constantin Belemace, transpuse în dialectul aromân tot de Dina Cuvata.

Opera propriu-zisă, apărută acum pentru prima dată integral, a lui Constantin Belemace, cuprinde o **Autobiografie** (p. 1—62), amplul poem **Exilul a Meu** (p. 63—141) şi culegerea de **Puizii** (p. 145—213), care debutează cu **Dimăndarea părintească**, piesă de rezistenţă a creaţiei sale care a împrumutat şi titlul întregului volum.

Constantin Belemace (şi nu Belimace, cum greşit a fost notat pînă acum numele poetului, informaţie datorată fiicei trubadurului aromân) s-a născut la 1 august 1844, în Muloviştе, o mare şi bogată localitate armânească din Macedonia iugoslavă, pe atunci încorporată Imperiul Turcesc. O dată cu publicarea volumului de faţă se corectează unele date referitoare la viaţa şi activitatea lui C. Belemace, dintre care esenţiale ne apar cele privind ivirea lui pe lume (Tache Papahagi în **Antologie aromânească**, Bucureşti, 1922, p. 196 fixa luna iulie 1848, iar Hristu Cândroveanu în **Introducere** la volumul **Un veac de poezie aromână**, apărut la Editura Cartea Românească, 1985, p. 19 consemnează tot anul 1848) şi trecerea lui în nefiinţă : anul 1934 (nu 1932 cum apare la Hristu Cândroveanu, **op. cit.**, p. 22, deşi la p. 19 acelaşi autor înregistra drept an al morţii lui C. Belemace 1934). Aşadar, Constantin Belemace a trăit 88 de ani.

Însemnătatea volumului de faţă este deosebită din cel puţin patru motive : mai întîi, el înmănunchează între coperţile sale întreaga operă editată şi inedită a celui care şi-a cîştigat faima de autor al Marseillesei aromânilor, contribuind astfel la cunoaşterea completă a moştenirii pe care ne-a lăsat-o primul poet cult român, în ordine cronologică ; în al doilea rînd, prin integrarea **Autobiografiei** şi a poemului **Exilul a Meu,** volumul dobîndeşte şi o valoare istorică, în această parte a cărţii autorul înregistrînd o serie de informaţii foarte preţioase privitoare la viaţa aromânilor (în primul rînd a familiei sale) de la mijlocul secolului al XVIII-lea pînă spre apusul zilelor sale ; în al treilea rînd, în acest volum, în **Cuvîntul editorului** se fac propuneri pentru normele de scriere unitară în vederea publicării integrale a operelor autorilor aromâni ; în al patrulea, dar nu şi în ultimul rînd, volumul îmbogăţeşte atestările unor forme şi cuvinte aromâne sau impune altele necunoscute pînă acum, neînregistrate nici de **Dicţionarul dialectului aromân general şi etimologic,** al lui Tache Papahagi.

În spaţiul tipografic avut la dispoziţie nu ne putem opri prea mult asupra operei scriitorului aromân, vom consemna doar că, aşa cum afirmă Hristu Cândroveanu, „lirica lui e curată ca apa de izvor a munţilor săi, o prelungire parcă uşor stilizată, a folclorului local, ce i-a fost dascălul lui adevărat" C. Belemace rămîne înainte de toate trubadurul popular al aromânilor prin **Dimăndarea părintească,** publicată pentru prima dată în 1888 în revista aromânească „Macedonia", poezie ce clocoteşte de indignare şi de blesteme împotriva celor ce uită limba strămoşilor, însemnul cel mai de seamă al naţionalităţii (H. Cândroveanu). Cîntecul acesta a fost acceptat neoficial de întreaga aromânie ca Imnul naţional al aromânilor, contribuind la deşteptarea naţională a acestora. Cum se va vedea din redarea lui de mai jos, şi din transpunerile în dacoromână datorate Kirei Iorgoveanu **(Diata părintească)** şi lui Hristu Cândroveanu **(Diata veche),** reproduse din antologia **Un veac de poezie aromână,** cîntecul acesta a însemnat pentru aromâni ceea ce pentru noi a însemnat „Răsunetul" lui Andrei Mureşanu de-a lungul timpului sau **Limba noastră** a lui Alexei Mateevici pentru românii dintre Prut şi Nistru şi nu numai pentru ei.

DIMĂNDAREA PĂRINTEASCA

Părităsca dimăndare
Nă sprigiură cu foc mare,
Fraţ di mumă şi d̦-un tată
Noi, Armâni di eta toată.

Di cum plocili di murminţi
Strigă-a noştri buni părinţi !
„Blăstem mari s-aibă-n casă
Cari di limba lui ș-alasă.

Care-şi lasă limba lui
S-lu-ardă pira focului,
Si-s-dirină viu pri loc,
Si-l'i frigă limba-n foc.

El în vatral'i părintească
Fumeal'ja s-nu-şi hărisească ;
Di fumel'i curuni s-nu başe,
Nat în leagăn si nu-nfaşe.

Care fudze de-a lui mumă
Şi di părintesca-l'i numă,
Fugă-l'doara Domnului
Şi dulţeama somnului !'

DIATA PĂRINTEASCĂ

Părintеasca rugă mare
Porunceşte cu-nfocare
Fraţi de mamă şi de tată,
Aromâni din vremea toată !

De sub lespezi de morminţi
Strigă-aj noştr̦ buni părinţi
„Blestem greu să aibă-n casă
Cine limba lui îşi lasă.

Cine-şi lasă limba lui,
Arză-l para focului,
Să se zbată viu, pe loc
Şi să-i ardă limba-n foc.

El în vatra părintească,
Pruncii nu şi-i fericească,
Nunţi să nu le deie sorţii,
Să nu-şi legene nepoţii.

Ceţ ce fug de-ale lor mume
Şi de părintescul nume
N-aibă harul Domnului
Şi dulceaţa somnului".

(Transpunere de Kira Iorgoveanu)

DIATA VECHE

Din adîncuri ne răsună
Diata veche şi străbună —
Poruncă, să dăinuiască
Limba noastră, românească.

De sub lespezi de morminte,
Strigă bunii : „Luaţi aminte, —
Crunt blestem să aibă-n casă
Cel ce graiul lui şi-l lasă.

Cine-şi uită limba lui —
Arză-l para focului,
Viu, topească-se pe loc,
Limba să i-o frigă-n foc.

Nicăieri în nicţ un loc,
Să n-aibă de-ai săi noroc ;
Să n-aibă lege şi crez,
Nici cununi şi nici botez.

Care-şi uită numele —
Să-l blesteme mumele,
Piară-şi harul Domnului
Şi dulceaţa somnului !"

(Transpunere de Hristu Cândroveanu)

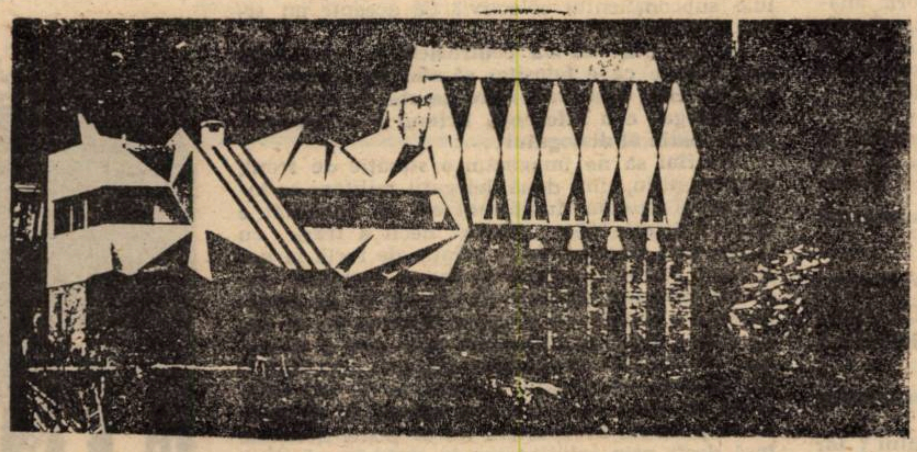

ENZO VENTURELLI — Casa sculptorului Mastroiani

Nu putem încheia înainte de a face un scurt comentariu lingvistic al textului. Referindu-ne la componenţa etimologică a lexicului poeziei, vom observa că ea cuprinde aproape în întregime cuvinte de origine latină sau formaţii pe teren românesc. În afara elementelor comune cu dacoromâna (**părintească, foc, mare, frat, mumă, tată, noi, toată, murminţi, strigă, blăstem, casă,** etc) apar şi cîţiva termeni de origine latină, necunoscuţi de varianta românească din nordul Dunării : **dimîndare,** substantiv provenit din infinitivul lung al verbului **dimîndu** „poruncesc" (**«demando, —are), sprigiur,** verb, însemnînd „conjur" (**«experiuro), dirin,** verb „(mă) zbucium" (**«deliro, —are), baş,** verb „sărut" (**«basţo, —ire), nat,** substantiv „copil" (**«natus),** pe care îl găsim în locuţiunea pronominală bănăţeană **tot natu** „fiecare".

Împrumuturile din limbile străine sînt puţine : **etă** „timp" («alb. **jetë** „viaţă, secol, veac, lume"), **harisescu,** verb „mă bucur", **doară** „har", **piră** „flacără", toate de origine neogreacă şi **ploace,** plural **ploci** „lespede, placă", de origine slavă veche.

De origine autohtonă, traco-dacă, este **vatră,** termen comun cu alb. **vatër, vatër** în dialectul tosc, **votăr** în dialectul gheg.

De remarcat este faptul că ar. **fumel'e,** provenit din lat. **familia,** unde însemna „casă, familie", păstrează acest sens, pe lîngă care l-a dezvoltat pe cel de „copil" şi de „grup de familii care în transhumanţă fac un popas", la noi termenul moştenit a evoluat în **femeie** „persoană adultă de sex feminin" (cel neologic, **familie** este mai apropiat atît fonetic cît şi semantic de etimon).

Atragem atenţia şi asupra derivatului **dulţeame** „dulceaţă", format din adj. **dulce** „dulce" («lat. **dulcis)** şi sufixul **—ame** («lat. **—amen),** care, printre altele, are şi sens colectiv : **armăname** „mulţi aromâni", **bărbătame** „grup de bărbaţi", **mul'irame** „muieret", şi pe care îl întîlnim şi în Banat, spre exemplu în **copilame** „mulţi copii" sau chiar **colăceame** „mulţi colaci", pe care l-am auzit la Văliug, lîngă Reşiţa.

* Constantin Belemace, **Dimăndarea părintească,** Syracuse New York, Editura Cartea Aromână, 1990, XL+213 p.

V. FRĂŢILĂ

---

cuinţa din strada Sainte-Claude, în cartierul Marais, va fi un binecunoscut loc de pelerinaj. „Vinul de Egipt sau balsamul contelui de Cagliostro vindecă totul", iată o reclamă binecunoscută în epocă. Lavater — creatorul fiziognomiei moderne, medicale — va părăsi Bâle-ul şi va veni la Paris pentru a afla în ce constă miraculoasa ştiinţă a balsamurilor lui Cagliostro (Balsamo, un nume predestinat ?). „În herbis et in verbis", îi va fi răspuns contele. Departe de a fi o figură de stil ori o gratuită formulă retorică, expresia concentrează datele, reperele şi mecanismele unei teurgii (în traducere, operaţie divină) practicate de veacuri. Din păcate, însă, aceasta devenind o superstiţie în lumea modernă, operaţionalitatea ei se va dovedi adesea nulă, iar cei ce o practică şi primesc — şarlatani.

(Alexandrian, **Histoire de la philosophie occulte,** Francis Mercury, **Le Petit Retz de la franc-maconneric,** Paul Naudon, **La Franc-Maconnerie).**

CALENDAR : Calendarul masonic adaugă patru mii de ani erei creştine. Coperta ediţiei originale a **Constituţiei** lui Anderson are următorul înscris :

CONSTITUŢIILE
FRANCAMSONILOR
CONŢINÎND ISTORIA, OBLIGAŢIILE
REGULAMENTELE
PREA VECHII ŞI PREA VENERABILEI
CONFRERII
PENTRU FOLOSINŢA LOJELOR

ANUL MASONERIEI 5723
ANUL LUI ISUS CHRISTOS 1723

Formula a fost propusă în anul 1580 de către James Usher şi vrea să exprime ideea că originile masoneriei se pierd în negura veacurilor (zorile biblice). În anumite epoci, calendarul maso... nu ... 1 ianuarie. Abia din secolul trecut a fost adoptată formula calendarului „oficial". Dacă se face notarea datei în manieră specifică, cifra este urmată de menţiunea A. A. L. (Anul Adevăratei Lumini) sau iniţialele ce corespund înţelesului respectiv în limba documentului. În cazul în care anul este marcat în manieră creştină, cifra este însoţită de literele E.: V.: (Era Vulgară).

În ritul francez, practicat de majoritatea lojelor Marelui Orient, datarea masonică nu este urmată de nici o menţiune.

(Francis Mercury, **Le Petit Retz de la franc-maconnerie).**

CAPITAŢIE : Cotizaţia vărsată de un francmason trezorierului lojei care o depune, la rîndu-i, la obedienţă. Dacă un frate neglijează să o plătească, loja trebuie să se achite de această obligaţie în locul lui. Alături de capitaţie, se plăteşte o mică sumă destinată funcţionării lojei, adică pentru acoperirea cheltuielilor de corespondenţă, secretariat, tipărituri etc.

În afară de tezaurul propriu-zis, există un fond de solidaritate numit „cutia Văduvei" (în franceză, „tronc de la veuve", cuvîntul tronc avînd, în sec. XIII şi semnificaţia de cutie de lemn în care se depuneau oboluri, aceste cutii găsindu-se în incintele bisericilor). Sumele de aici se obţin din donaţiile fraţilor şi doar fratele Osptalier cunoaşte situaţia fondurilor. Venerabilul dispune folosirea banilor, dar numele beneficiarilor rămîn necunoscute. Îndeobşte, sînt ajutate orfelinate masonice, familii ce se află într-o grea situaţie financiară la dispariţia ori spitalizarea unuia dintre membri, evident aparţinînd confreriei. Ajutorul este votat de toţi fraţii, suma acordată numindu-se „medalie". Formula sună astfel : O medalie de cinci sute de kg pentru un ajutor de cinci sute de... (franci, mărci, lire etc.). Dacă în fond nu sînt destui bani, se face apel la un gest de solidaritate pentru obţinerea sumei necesare.

(Francis Mercury, **Le Petit Retz de la franc-maconnerie).**

CARDUCCI, GIOSUÉ (1835—1907) : Premiul Nobel pentru literatură în chiar anul morţii sale. A fost considerat unul din cei mai modeşti şi exemplari masoni italieni. A primit iniţierea la vîrsta de 27 de ani, în loja „Concordia Umanitară" din Bologna, oraş din care nu a plecat nicodată şi unde s-a dedicat toată viaţa activtăţii didactice. Fără a părăsi loja-mamă, a fondat o alta, „Falsien", în cadrul căreia şi-a asumat simpla funcţie de secretar. În 1886 a fost primit în loja „Propaganda".

(Henri Prouteau, **Liteerature et Franc-Maconnerie).**

(va urma)

Marcel TOLCEA

„ÎN CONDIȚII DE ONESTITATE E UTIL SĂ STAI DE VORBĂ CU ORICE ADVERSAR"

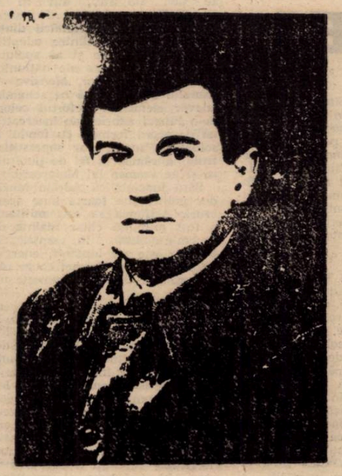

PETRU CREȚIA

— În zilele Colocviului de la Roma vi s-a trostit de mai multe ori numele, ca argument pentru aptitudinea tranșantă a intelectualului. Am reținut din lucrarea lui Gabriel Andreescu un concis portret : „înaltul, incoruptibilul nostru Petru Creția". Întrebarea mea este : ce tentative de corupere au existat în viața scriitorului Petru Creția ?

— Noi toți am fost expuși aceleiași duble tentații de a ceda forței sau de a ceda ispitei. Și toți am cedat într-un fel forței prin reținerile, reticențele noastre, având de ales între tăcere și primejdia fățișă. N-are rost să ne culpabilizăm în mod inutil. Sînt continente întregi care au trăit așa. Cei mai mulți intelectuali români au optat pentru o cale care trebuie definită corect, și anume să facă ceva, atît cît a fost posibil înlăuntrul sistemului, pentru a duce mai departe cultura română, dincolo de determinările ei statale, dincolo de context. Nici azi nu mi se pare că am procedat cu totul greșit. Sigur că după ce am început să cîștigăm sentimentul că putem pierde teama, că putem risca două lucruri care nu sînt identice — suferința cărnii și viața însăși — această rezistență pentru a face să dăinuie cultura a început să ni se pară derizorie. Prin comparație, reieșea că în alte părți ale lumii oamenii de cultură au știut să riște mai mult. Și de atunci asupra noastră apasă o umbră. Tentația căreia i-am cedat a fost deci aceea de a nu muri ca să mai facem ceva. Singurul lucru care ne izbăvește este că acest „ceva" l-am făcut fără să mai așteptăm nimic în schimb. Totuși mi se tînguie inima la gîndul că era salvator ca mai devreme, așa cum au făcut alți intelectuali ai Europei, să ne fi riscat viața și libertatea. Este ceea ce noi am înțeles tîrziu, cînd Europa de Est se dizloca, iar lumea noastră devenise retardatară față de procesul de disoluție a Imperiului sovietic, disoluție desigur controlată de politica de centru a Kremlinului. La noi s-a întîrziat din motive care nu sînt foarte limpezi, dar întîrzierea este conativă cu întîrzierea revoluției române însăși. Cred că e totuși legată de mai vechile și mai noile noastre păcturi cu puterea de la răsărit în umbra căreia stăm.

— În ce măsură resimțiți azi relația tensională dintre intelectual și putere la noi ?

— Devine ușor obositoare opinia că relația tensională cu puterea revine mai ales intelectualității. Forțele de rezistență politico-morală ale națiunii nu se reduc la sfera celor capabili să minuiască bine concepte. Aș prefera să vorbesc, pe cît posibil, în afara ideii de scriitor, intelectual, pentru că relația cu puterea transcende aceste determinări. Este relația unei ființe umane pieritoare cu ceva care-i rănește esența și în același timp îi primejduiește viața. Este relația dintre cei primejduiți sau dintre cei ce renunță la privilegiul de a se apăra și o forță potrivnică. Chiar în contextul actual, o mișcare mai decisă a unui strat social, fie el cel al intelectualității coordonate să refuze ceea ce apare tot mai clar ca un proces istoric anacronic și corupt, cred că ar avea efect. Cîntnui să cred că îndemnul nostru, al cîtorva de dinainte de căderea regimului Ceaușescu, de a se renunța la adăpostire, rămîne valabil.

— Cum înțelegeți adăpostirea ?

— Să te ferești de violență, de agresiune, de calomnie, de distorsiunile în care cazi, cu alte cuvinte să nu te manifești pentru a nu fi expus.

VIOLENȚA PUTERII FAȚĂ DE INTELECTUALI DEVINE O ACȚIUNE AUTOAGRESIVĂ

— V-ați așteptat să fiți agresat, bătut ? Iar dacă ați fi știut, v-ați fi retras la adăpost ?

— Am dat un interviu în „Opinia studențească", un interviu care a părut probabil straniu, fiindcă pe jumătate dă impresia că vrea să ocrotească securitatea de suspiciuni excesive, iar pe de altă parte este o demonstrație coerentă că întîmplările unora dintre noi aduc un mare deserviciu puterii, agresiunea fiind o prostie genuină, fiindcă nimeni n-a realizat că pentru a ajunge să fii bătut, trebuie să fii alcătuit din esența acelor oameni care oricît ar fi bătuți nu renunță la convingerile lor, dimpotrivă, și le fortifică. Incidentele acestea sînt cel puțin bizare. De ce l-au agresat pe Banu Rădulescu, am înțeles, de ce m-au agresat pe mine, nu înțeleg nici astăzi.

— Puteți pune incidentul pe seama întîmplării ?

— Pe seama întîmplării nu, ci pe seama unui joc de criterii care veneau interferîndu-se de undeva din cercurile puterii.

— Criterii lipsite de coerență ?

— Mai curînd necoordonare a forțelor care determină aplicarea unor criterii, ceea ce creează situații absurde sau, altă eventualitate, vreo inițiativă necontrolată de ansamblul puterii. Pentru că, repet, ceea ce e suspect, este că toate acestea rămîn acțiuni agresive față de ființa intelectuali, dar ele devin autoagresive la adresa puterii, din moment ce n-a adus nici un serviciu faptul de a se ști în Europa că noua putere din România procedează în acest fel. Și cu atît mai mult în cazul cuiva atît de nesemnificativ ca mine din punct de vedere politic. De la un moment încolo al vieții mele am ales rezistența și n-am pățit nimic pînă la acest incident, cînd se pare că în mod obscur, ceva, poate un articol despre monarhia constituțională și relația mea cu studenții, a provocat o reacție supradimensionată despre care stărui să spun că nu știu de unde provine. Mulți mă acuză că refuz să spun net de unde vine, de la cine. Nu spun pentru că nu știu !

— Ați vrea să știți ?

— Sigur că aș vrea. Mai mult, aș vrea să mă întîlnesc ochi în ochi cu cei care au pus la cale toată tărășenia. Să discutăm pur și simplu.

— Vedeți posibil un asemenea dialog ?

— Spre deosebire de ce spunea Paul Goma mai deunăzi, că nu e de dialogat, de negociat cu securitatea, ei bine, eu aș sta de vorbă oricînd cu oricine, în speranța că se poate institui un cod rațional comun. Probabil că e o utopie. În condiții de onestitate, e util să stai de vorbă cu orice adversar. Excluderea a priori a adversarului, ca fiind damnat, nu mi se pare corectă. Asta duce la conflicte, la intoleranță civică, interetnică, morală.

G.D.S. AR TREBUI SĂ SE FACĂ SIMȚIT ÎN PEISAJUL SOCIAL

— Mă așteptam să pledați pentru dialog, nu e o surpriză, în măsura în care omul de cultură pornește de aici, de la posibilitatea dialogului. Totuși viața noastră politică și publică de după decembrie 1989 este plină de evenimente cauzate de refuzul sau neputința de a lega dialog. Există, fapt simptomatic, chiar un Grup pentru Dialog Social, fără corespondent în alte țări. Cît a mediat el, cît și-a justificat rostul și ce șanse de ființare are ?

— Idealmente, un grup de dialog social ar trebui să se instituie ca atare, să se facă simțit, să „se vadă" în peisajul social. Nu mi se pare că GDS a corespuns pe deplin menirii sale și asta pentru bunul motiv că a întreținut un fond de tensiune pe care radicalismul democratic al grupului îl determina ca ireconciliabil cu puterea. Sigur, s-a stat de vorbă chiar și cu Măgureanu, dar nu s-a ajuns la cine știe ce rezultat. A fost un dialog opacizat de eschivele personajului, un fals dialog. Dar rostul unui dialog nu-i neapărat acela de a duce la o elucidare. Dialogurile lui Platon erau aporetice, adică se terminau fără concluzie, într-un impas. Eu cred că pînă și dialogul care duce la impas este preferabil lipsei de dialpg. E drept, el nu se poate institui fără o minimă bună-credință, iar unor interlocutori ai GDS le-a lipsit buna-credință, în timp ce grupului îi lipsește uneori relaxarea necesară pentru a dialoga. Așa s-a ajuns la dialogul simulat. Citeodată însă se poate pune întrebarea : cine să stea de vorbă cu cine ? Să convocăm niște instanțe oculte care par să bîntuie subconștientul colectiv ? Să acceptăm un simulacru de dialog ?

— Îmi pare că vă contraziceți : susțineați mai înainte că e folositor să stai de vorbă cu oricine. Este adevărat, între „a sta de vorbă" și „a dialoga" e o diferență. Primul e o tatonare, un preludiu al dialogului...

— Hai să ne imaginăm o situație de front, un armistițiu, cînd două delegații militare se întîlnesc și discută. Indiferent cît de tensionat e conflictul, este deja altceva decît a trage cu pușca, este trecerea de la relația de forță la negociere. Poate ar merita să facem vreodată ierarhia tipurilor posibile de dialog, de la transparența absolută, de a spune fiecare tot ce are pe suflet, pînă la negociere, care este o strategie. Mă gîndesc, deplasîndu-mă spre imediatitatea noastră, că situația politică de la noi comportă un grad oarecare, deși scăzut, de dialogare cu puterea. Perspectiva nu se poate deschide însă decît prin echilibrarea în cadrul relațiilor de forță politică, mai exact prin cîștigarea unei părți din electorat de partea opoziției. Pe vechile structuri și mentalități e dificil ca partidele să-și împlinească vreo menire și nici nu s-a născut un partid de opoziție suficient de bine organizat și competitiv în spațiul electoral. Lucrurile se învîrt în jurul ideii că un astfel de partid s-ar putea naște cu contribuția intelectualității, a unor personalități.

DE SPAIMA DE A NU FI „MAI RĂU", ROMÂNUL E ÎN STARE SĂ ÎNDURE RĂUL ÎNSUȘI

— Cum vă explicați că, în timp ce viața se deteriorează pe zi ce trece, în timp ce e tot mai greu de trăit, totuși o bună parte din electorat încă susține partidul de guvernămînt ? Este moștenirea ideologică, este inerția, credulitatea la mijloc ?

— Instinctul politic se naște împins de voința unei colectivități dornice să-și primenească viața. Oamenii noștri au fost învățați să trăiască atît de jos încît nu numai că acceptă starea de lucruri actuală, dar sînt profund ostili oricărei forme de înnoire. Cuvîntul „democrație" era cunoscut și pe vremea lui Ceaușescu, se făcea abuz de el, dar nimeni nu-l lua în seamă, pentru că acum el să capete un sens pejorativ. Democrația este resimțită că un factor de dezordine socială. Toți cei care participă la un fel de grevă generalizată, dau vina pe alții că perturbă ceea ce se numește cu un termen devenit politic „liniștea". Liniște pentru a sta la cozile acestei tîrzii și obosite rezistențe la foame și la frig. Tu nu vezi cît este de răbdător acest popor ? Pînă acum ziceam că este un merit, acum însă începe să fie alarmantă răbdarea lui. E în stare să îndure, de spaima de a nu fi „mai rău", rău însuși. În ceea ce spun, e mai multă durere decît răzvrătire.

— Un element ar fi deci gradul minim al exigenței românului față de propria-i viață. Altul ?

— Pe fondul exigențelor mici, straturi mult mai largi de populație decît putem noi defini riguros sociologic s-au obișnuit să trăiască parazitar pe organismul social, adică să profite de disfuncțiile lui, sustrăgîndu-se de la efortul economic. Pe fondul de penurie actual, se acceptă în continuare furtul și corupția. Statul, păstrîndu-și vechiul său rol de exploatator, poți să-l furi, e aproape legitim să-l furi, fiindcă și el te fură pe tine. S-a menținut deci mentalitatea potrivit căreia răbdînd ani în șir privațiuni de neimaginat pentru alte comunități, te arunjezi în mijlocul privațiunilor prin mijloace clandestine.

— Verbul „a se descurca", nu-i așa ?

— Exact. S-a trăit așadar în ceva mai grav decît falsul conceptual că e bine cînd de fapt e rău, s-a trăit în falsul ontologic însuși și anume că, deși eram foarte săraci, frustrați de orice, „ne descurcam" totuși. Acest „a te descurca" pe marginea unei prăpăștii economice este unul dintre cele mai nocive fenomene sociale din formele tîrzii și decrepite ale socialismului. Azi, o parte dintre cei care votează cu puterea curentă, votează ca să fie lăsată în pace, în liniștea inerțială în care s-a obișnuit și în care se aranjează fiecare cum poate. Aș adăuga o idee pe care am exprimat-o într-un articol din revista „22" cu titlul bizar **Despre demnitatea individuală**, și anume că e departe de a fi vorba de o opoziție între putere și cei oprimați, ci de altceva : puterea a cancerizat corpul social astfel încît pînă la ultimul deținător de putere, ultimul vătman, ultimul tejghetar, în măsura în care deține o cît de măruntă particulă de putere, exercită asupra ta același fel de represiune ca supremul dictator. În condițiile acestea, toți cei care nu au statut legat de putere, adică trecătorul, pasagerul, clientul, se află într-o stare perpetuă de inferioritate față de oricine are reprezenta o instituție. S-a instituit deci un model absolut al abuzului de putere care s-a generalizat pe suprafața socialului și caută să dăinuie în forme mai subtile sau mai brutale. Rău e mai adînc decît vrem să credem.

— Îmi amintesc o frază a lui Borges care spune că oglinda și paternitatea sînt abominabile fiindcă multiplică la infinit. Iată că și dictatura intră în aceeași categorie. Dar, vorbind despre viitor fără optimism, fără iluzii, cred c-ar trebui să vedem ce se întîmplă cu tinerii. Ca profesor universitar aveți un contact nemijlocit cu studenții. Cît de mult alterează acest rău adînc categoria tineretului studios ?

STUDENȚII DE ACUM AU SUFLUL SCURT

— Studenții nu sînt o categorie izomorfă cu întreg corpul social, în sensul că un anume provizorat le conferă unele libertăți și le sugerează unele inerții. Este o categorie mai specială și pretutindeni există problema studențimii. Studenții nu au toate problemele pe care le are societatea în ansamblu, dar se împart totuși în cei care merg în mod vizibil pe direcția înnoirii sociale și în cei inerți, ignorînd direcția.

— Așadar ei reflectă situația ansamblului...

— Nu cu aceeași acuitate ca alte categorii, dar exprimă felul în care se situează față de putere orice comunitate. Eu nu știu foarte multe despre studenți, fiindcă am legătură, prin norma didactică, cu o categorie restrînsă, cea a studenților de la filologie clasică. La începput am fost puțin alarmat, erau oarecum apatici, descumpăniți. Am prieteni apropiați care lucrează de o viață la catedră și susțin că generația care crește acum sub ochii noștri este biologic aproape epuizată.

— Ar fi foarte grav...

— Eu nu spun asta, dar am observat că studenții noștri actuali au suflul scurt. Există o minoritate care caută cu nesaț să se apropie de cultură și o masă mai numeroasă care se mulțumește cu puțin. Cei avizați de cultură așteaptă ca dascălii pe care-i admiră să le verse în mod natural cultură, prin simpla lor prezență. Ei par a crede că aceia pe care-i consideră oameni de cultură autentici sînt meniți să le transfere în cont cultură, fără ca ei să facă efort. De cealaltă parte nu mai vorbim, aceia au probleme cu exprimarea, cu scrisul...

— După părerea mea, acestea sînt efectele degradării treptate a învățămîntului nostru. În ultimii ani s-a pierdut complet noțiunea de studiu, dar și motivația lui. Îmi amintesc perfect că în anii cît am lucrat în învățămînt, la gimnaziu, cel mai dificil era să-i obișnuiesc pe copii să ae concentreze, să stea pe scaun acasă o oră sau două și să studieze. Eu n-aș credita ideea epuizării fizico-intelectuale a tinerei generații, ci aș zice că acestor copii le-a lipsit motivația studiului. Tot ce vedeau în jur, plus sistemul de promovabilitate 100%, contravenea indemnului de a studia.

— Aș extinde discuția de la situația generației tinere la o definiție care cuprinde întreg corpul social ; aproape nimeni nu mai este dispus să facă un efort pozitiv, indiferent de context. Faptul că se așteaptă ca un dictator „luminat" să garanteze minimul necesar existenței, dovedește că națiunea a intrat într-o stare de pasivitate din care nu iese decît prin eforturi false, cum ar fi speculația și frauda. Țara e trecută pe modelul pasivității, însăși studențimea așteaptă să i se dea învățătura fără să-și încordeze puterile.

— Dacă așa stau lucrurile, atunci autonomia universitară despre care se vorbește ar deveni ceva incomod și chiar antipatic, pentru că presupune o relație activă.

— Autonomia ar fi ieșirea de sub ocrotire și asumarea unui statut de independență care implică responsabilități individuale și colective serioase. S-ar putea să displacă și unor cadre didactice...

TINERII S-AR MÎNTUI DACĂ AR PRINDE GUST DE CEVA MAI ÎNALT DECÎT AU TRĂIT

— Vorbeam despre studiu, despre concentrare și efort intelectual și simt nevoia să spun că sînteți într-un fel o persoană insulară, fiindcă, specialist în filologie elasică, vă întoarceți la disciplina și austeritatea studiului așa cum o înțelegeau anticii. O faceți admirabil, desciferind manuscrisele lui Eminescu, restituindu-ni-l în fețele lui necunoscute...

— Tu încerci acum, într-un chip încântător, să restitui o paradigmă perimată, aceea a intelectualului dedicat studiului, opus celui angajat. Pot să spun, dacă tot m-ai întrebat adineaori, că relația mea cu studenții de la limbi clasice este de cu totul alt tip, în sensul că atît cît i-am putut activa, s-a întîmplat într-o legătură ce nu mai ținea de studiu, ci de un model etic. În momentul în care acești copii au dat de cineva mai apropiat, au avut o reacție în două faze : mai întîi au așteptat, cum spuneam, să li se livreze cultură în mod natural, din spectacolul care eram. Apoi 80% din ei s-au activat subit. Asta se oglindește în faptul că mi-au cerut ca în vacanța de vară să fac cu ei 2 săptămîni de gneacă, undeva la munte. Adică să-i chinui și pe ei și să mă chinui și eu pentru a putea să ardă etapele întîrzierii lor culturale. Probabil că, în ultimă analiză, faptul că au trăit preponderent proaste exemple, nu poate fi vindecat decît prin exemplaritatea celor care îi călăuzesc de aici înainte. Eu nu zic că sînt cel mai exemplar, dar un rudiment de exemplaritate trebuie să fie în faptul că ei mă simt apropiat prin structură și chiar prin idealul politic și poate cel mai intens prin faptul că am transformat ideea mucegăită de studiu în ceva mai pasionat, care îi poate face să prindă gust de ceva mai înalt decît au trăit. Asta îi mîntuie pe tineri. Și în fond nici n-a fost prea greu de găsit, fiindcă ne stă oricînd la îndemînă modelul marii culturi. Eu l-am ispitit pe studenți spre cultură, dar altfel decît prin austeritatea studiului, mai curînd printr-un elan pe care l-am însuflat. Îmi pare rău că trebuie să vorbesc despre mine însumi, dar e mai autentic să mă refer la o experiență nemijlocită. Nu știu cît de departe poate merge treaba aceasta, dar cel puțin o parte dintre studenți au fost cîștigați.

— Ați dat contur unei idei pe care eu aș rezuma-o așa : Petru Creția este un model pentru ceea ce se numește „nemumificarea" omului de cultură. Altminteri, ar fi greu de făcut legătura între personajul care se expune politic, care iese în for și cel care-și sfîrcă ochii pe manuscrise. Cît de posibilă este, în aceste condiții, concordia cu sine însuși, fericirea, dacă vreți ?

— Întrebarea are un conținut strict privat. Răspunsul meu ține de caracterul unei nevroze. Nici nu mi se pune problema aceasta. Cred că am un amestec cu totul special de disconfort psihic continuu, de neașezare în viață și de pozitivitate a sufletului care transcende orice disconfort. De aici faptul că nu am oscilații de umoare și că am o anume disponibilitate spre dragoste pentru cei din jur și care nu e ipocrită, nu e formalism afectiv. Există o stilistică a tandreții, a afecțiunii, pe care o dețin ca pe o zestre naturală. Semenii mei nu mă stresează, nu mă irită relația cu ei. Mă bucură.

— Explică această zestre naturală rezistența în timp a marilor dvs. prietenii cu Costache Olăreanu, Radu Petrescu, M.H. Simionescu și alții ?

— Cred că da. Prieteniile mele au rămas nealterate și chiar sporite de vreme. Ele s-au constituit în structuri afective tot mai adînci și stabile. Asta ar putea spune ceva bun despre ființa dintre noi.

Roma, mai 1991

Brîndușa ARMANCA

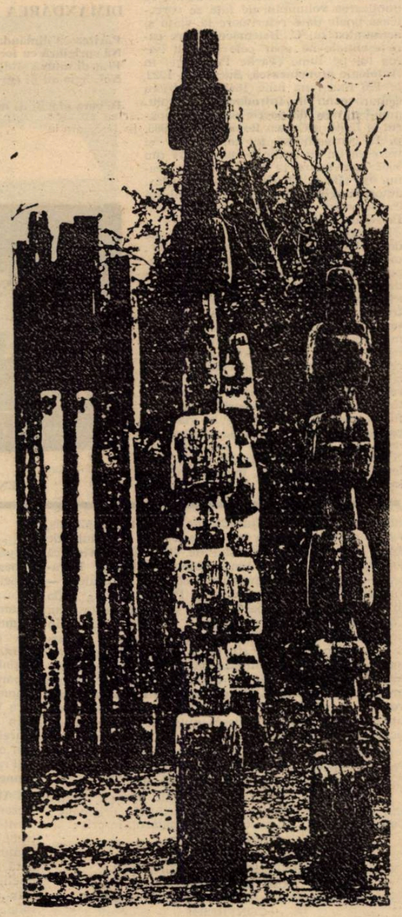

ETIENNE MARCEL — Loc 2

Răspîntie ușie luminată de trei stele viitoare, țăndări de gheață lovită de un țătagan, somnolența unei biserici în care ard greu flori ale lunii, în murmurul luminii o erincenă sălbatoare fără amurg, un cocosîrc aprins măturat de furtună, sordida lăcomie a zeilor tîrzii, negura firavă a Evei înfiripîndu-se în mîinile Domnului și marea și frații netrebnici ai soarelui. Și-apoi ? Apoi fiarele care adulmecă sătule în jurul uitării, thanghelii cu strigătele de pescăruș, regii magi risipiți în pulbere, tîlhării melancolici și sfioși care nu știu ce să facă cu mîinile și moartea nătîngă și-această frică de odihnă și blîndă apă neagră fără prund a amintirii și, pîn'la urmă, această arbă apostată dragoste de verb. Și-apoi ?

PROHOD
Recompoziție și parafrază după Evhologhion

Veniți, frailor, să dăm acestuia sărutarea cea mai de pe urmă, că iată ne despărțim și se duce gropii, cu piatră se acoperă, întru întuneric se sălășluiește, cu morții se îngroapă.

1

Sfîntul Duh este pricina atotmîntuitoare, de suflă acesta cuiva după vrednicie, de grab îl ridică din cele de pe pămînt, în aripi îl înalță, îl crește și sus îl așază.

2

Să mergem, să vedem în morminturi că oase goale este omul, mîncare viermilor și stricăciune și să cunoaștem ce este bogăția, frumusețea, tăria și podoaba.

1

Iată, acest zice : „Zac, iubiții mei frați, în mijlocul tuturor, legătura cea firească din încheieturi s-a tăiat : gura a tăcut, limba a încetat și buzele s-au lipit, mîinile s-au legat și picioarele s-au încurcat, chipul s-a schimbat, ochii au apus și nu văd pe cei ce e tînguiesc, auzul nu primește cîntarea, nările nu mirosesc mireasma tămîiii".

2

Doamne, Tare ai făcut stelele și vîntul, pe cel ce s-a mutat din locul acesta al răutății și di umbra morții primește-l în locuri răcoroase, spre apa odihnei tale și la limanul liștecului veșnic.

1

„Sufletul psind din trup, lutul s-a înnegrit, vasul s-a stricat. Dați morții lutul meu acesta. Și aduceți-vă aminte de dragostea mea către voi, Dragostea adevărată niciodată nu pere".

2

Doamne, are ai făcut lumina și timpul și care ai întins cerul ca o piele și moartea cu sîp o ai îngrădit, lăudat fie numele tău în veacul veacului.

1

Alege, stăine al lumii, făptura ta amestecată, înalț-o din noaptea cărnii sale și, sprijinind-o către locuri luminoase, întru lăcașurile cele veșnice învrednicește-o a vieții !
Să lăsăm lupul să se desfacă în cele din care a fost alcătuit.

1

Iară pe ce ce s-a întors la pămîntul din care a fost luat, cu frumusețea cea dintîi împodobește-l că valea plîngerii noastre a trecut-o.

Împreună

Doamne i începutului și al sfîrșitului, cela ce cauți spre adîncuri. Cristoase care ai împrecheat firile întru izbăvirea noastră, Stea a blîndeții, și tu, Curată Maică a soare celui neapus, primiți sufletul acestuia, ca pe o pasăre, și așezați-l în curțile cerului
acolo unde îngerii dănțuiesc împrejurul patului tău, Doamne, arhanghelii, heruvimii cei cu chi mulți, serafimii cei cu șase aripi,
în latura lor vii și în corturile sfinte,
în pămîntul mîngîierii și în grădinile împărătiei :
la loc luminat, la loc de verdeață, la loc de odihnă, de unde a fugit durerea, întristarea și suspinul,
la loc de tihnă.

BIOGRAFII PARALELE

1. Pe pagina a doua a volumului **Biografia ideii de literatură**, vol. I, Adrian Marino așază impresionanta listă bibliografică. **De același autor** sînt semnate, prin urmare, încă șaisprezece cărți tipărite la edituri din România, Franța Elveția, Japonia. Versiunile japoneză, franceză, maghiară ale unor studii ar spori încă substanțial numărul tilurilor, cu enumerări cel puțin neobișnuite cititorului român. Dacă mai punem la socoteală și numeroasele studii, articole, pagini uitate sau abandonate prin reviste, putem observa că Adrian Marino este autorul unei opere întinse pe cel puțin zece mii de pagini. Iar în interiorul acestor zece mii de pagini se află sute de pagini de **biografie**: garanție a calității muncii științifice. Greu de depășit aceste cărți, de aproape fiecare dată vizînd exhaustivul!

S-a observat că tradiția travaliului este ilustrată cum nu se poate mai bine de un șir de cărturari români: de la Cantemir și Hasdeu la Mircea Eliade modele ar fi. Cîte unul în fiecare dintre ultimele secole ale culturii române.

Adrian Marino pare un fenomen mai degrabă straniu în cultura română a secolului XX. El a luat „pe cont propriu" o acțiune pe care alții, mari cărturari, o desfășurau protejați de anumite instituții. Mai nou, cărturarul român — cel din ultimii patruzeci de ani — e, într-un fel sau altul, **protejat.** E stipendiat al Universității, al unei reviste literare, al Uniunii scriitorilor. Se află într-un fel sau altul, sub „ocrotirea" grijulie a echipei „cu care trece prin lume." Este în interiorul Uniunii Scriitorilor, al mediilor universitare, în echipe de întrajutorare. Participă la ritualurile lansărilor de carte și ale înmormîntărilor cu taraf.

Adrian Marino se află într-un soi de contratimp al creației. Orgolioasa lui singurătate nu refuză relația (o admirabilă civilitate însoțește fiecare gest al Maestrului), ci tranzacționarea ei, balcanismul tradițional, atît de eficient la noi.

Scrisul lui Adrian Marino nu se subordonează deci somațiilor relației imediate, ci necesităților culturale. **Viața lui Alexandru Macedonski, Opera lui Alexandru Macedonski, Dicționar de idei literare, Hermeneutica lui Mircea Eliade, Hermeneutica ideii de literatură** sînt opere monumentale, ca și **Biografia ideii de literatură**, aflată azi în fața noastră. Iar **Prezențe românești și realități europene, Modern, modernism, modernitate, Etiemble ou le comparatisme militant, Comparatisme et Theorie de la litérature vor**, în numele autorității cîștigate, să educe. În fapt, toate cărțile lui Adrian Marino sînt superior didactice, deopotrivă enciclopedii și manuale, dicționare și iuxte, table de logaritmi și tabele ale lui Mendeleev, toate menite a pune la punct o nouă disciplină. A scrie **Dicționarul ideilor literare**, a face biografia ideii de literatură, a scrie „hermeneutica ideii de literatură" înseamnă nu numai operă de întemeietor, ci și de constructor. De fapt, cel mai, bine vorbește despre opera sa însuși autorul: „El (scrie Adrian Marino, intenționează să ofere o bază studiilor literare românești prin clarificarea întrebării esențiale: ce este literatura și cum a evoluat istoric această ideę, cum a fost și cum poate fi ea gîndită. Ne propunem să revenim asupra acestei teme **în spirit militant și speculativ** (s.n.). Acordăm deci o mare importanță motivației și finalității introductive, pregătitoare, care inspiră, deocamdată, aceste întreprinderi. O anume convergență cu idealul cultural intransigent de la Păltiniș, cu spiritul și acțiunea lui Constantin Noica, poate fi și ea menționată, deși proiectul nostru vine dintr-un orizont diferit. A gîndi fiecare gest cultural ca element al unei coerențe de ansamblu este însă și intenția noastră".

2). Cultura românească, scrie cu orgoliu Adrian Marino, trebuie să-și formeze propriile ei instrumente de lucru. Trebuie și în materie de teorie a literaturii să avem inițiative proprii. A venit timpul să terminăm cu „importul de metodă". **Preocuparea noastră**, scrie criticul, **este a da fond tuturor formelor, noilor achiziții (metode, terminologie etc.).** Cu alte cuvinte, gigantismul întreprinderii lui Adrian Marino are în vedere necesitățile imediate ale cercetării: ne aflăm, ca și la începutul secolului trecut, în fața importului nediferențiat de „forme fără fond". Sîntem (sugerează teoreticianul) cam în aceeași situație în care se găseau pașoptiștii. Sîntem în aceeași situație pe care (ne informează Adrian Marino) o descoperea, cu jenă, Mircea Eliade „încă din 1933": „Fiecare eseist român se folosește de aceeași documentare pe care o folosește Parisul, Roma sau Berlinul. Nici o încercare de autonomie, de originalitate în căutarea materialelor, de curaj în interpretarea lor. .".

Am putea aminti că în studiul introductiv la ediția Hasdeu, Mircea Eliade mai lansa o idee care a făcut carieră: că în cultura română mai nimic nu are continuitate. Ne găsim, de fiecare dată, scriau Nicolae Manolescu și Marin Sorescu trei decenii mai tîrziu, în fața unui „zid părăsit / Și neisprăvit" Extraordinara acțiune a lui Adrian Marino vrea, întîi, să valideze o tradiție românească — **deopotrivă românească și europeană: Mircea Eliade, Constantin Noica sînt reperele ei.** Ea vrea să se smulgă fatalului cerc al subordonărilor Căci dacă întotdeauna a existat un prestigiu al Centrului care a funcționat deopotrivă constructiv și destructiv, să scriem că problema **formelor fără fond,** a construcției pornind de la realitățile autohtone s-a pus cu deosebită forță și în 1870 și la 1900, și la 1920, și în 1930, și 1960. Se pune cu mare acuitate și azi. Dar s-a pus nu numai la noi, ci și în celelalte țări ale estului european. În toate aceste țări s-a trăit, atît în secolul al XIX-lea, cît și în secolul XX, tensiunea confruntării dintre **demofili** și **elitiști,** dintre adepții occidentalizării rapide și ai apelului la resursele interioare ale națiunii. Escala naționalismelor, ofensiva populismului ar trebui să ne semnaleze un adevăr elementar: efortul celor care, de-a lungul istoriei, au încercat să pună de acord formele cu fondul nu s-a soldat cu succes. Iar superstiția Centrului a rămas la fel de puternică azi ca și pe vremea lui Maiorescu.

Fără îndoială că Adrian Marino, lider politic, știe foarte bine aceste lucruri. Acțiunea sa este **militantă** și a fost miltantă chiar înainte de 22 decembrie 1989. În esență, Adrian Marino este un luptător, energic purtător de cuvînt al unei cauze. A fost și a rămas. Opera sa numește o continuitate.

Prin urmare miltantismul, activismul, dinamismul lui Adriano Marino au existat „încă înainte de 22". Ani lungi de închisoare, interdicții de toate tipurile constituie capitalul omului politic. De altfel, într-o „călătorie științifică și de documentare" făcută la Timișoara cu puțin înainte de revoluție, Adrian Marino vorbea, în expozeuri curajoase, despre condiția sa de „om politic"! El era om politic! Nu avea nici inhibițiile, nici timiditatea altor conferențiari care au trecut prin Timișoara în acel timp al constrîngerilor. Scriitorul, teoreticianul, hermeneutul, și-a respectat condiția. Iar azi, cînd și-o pune în valoare, presupun că are în față aceleași întrebări născute din expansiunea necontrolată a formelor fără fond, blestem care a apăsat mereu asupra estului european.

3. Despre **Biografia ideii de literatură** revista noastră va mai scrie. Deocamdată, să precizăm că volumul întîi urmărește „ideea de literatură" în antichitate, evul mediu, renaștere, în timpurile clasicismului și ale barocului. Scriitorul străbate un material bibliografic imens: el își inventează atît metoda, cît și „temele", pe măsură ce defrișează această junglă, a „devenirii" ideii de literatură. Pe măsură ce ideea de literatură își desfășoară spectaculoasa-i aventură în fața noastră, Cartea devine fascinantă nu numai pentru cititorul specializat, ci chiar pentru cititorul comun, care străbate (poate străbate) timpurile culturii alături de cei care au scris primii despre **literele sacre, despre literele profane, despre bibliotecă, despre enciclopedii...** Cel care caută o carte a recordurilor, are la dispoziție și o carte a recordurilor literaturii, a întîietăților: a așilor, a vedetelor, a mai marilor culturii din veacurile ei de aur.

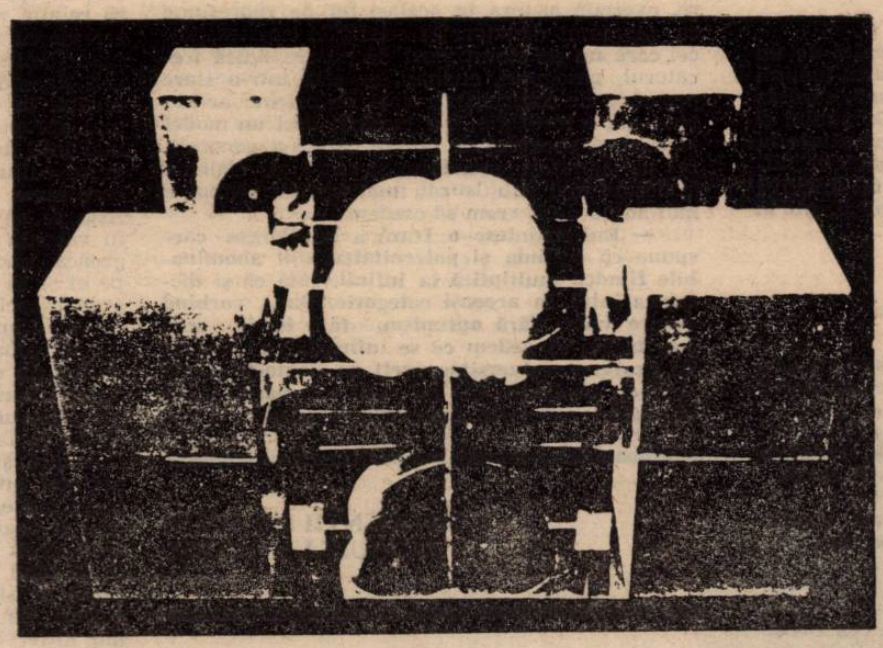

PIERRE KOWALSKI — Cub nr. 6

Adrian Marino — Biografia ideii de literatură, vol. I. Antichitatea, Evul Mediu, Renașterea, Umanismul, Clasicismul, Barocul. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991.

Armand Călinescu și cenzura

Armand Călinescu a fost, se știe, o reală personalitate a vieții publice românești din perioada interbelică, din eșalonul secund inițial, cel al ministeriabililor pe care îi secreta și selecționa fiecare partid, de prim plan apoi, iar sfîrșitul l-a ridicat la o tragică apoteoză. În legătură cu acest sfîrșit, fie spus că legionarii, cu atentatele și răfuielile lor, au provocat dispariția violentă, uneori sub tortură chiar, a unor proeminente figuri ale politicii și culturii românești. Dar ce n-au apucat ei să termine au făptuit metodic comuniștii, care au supus unui real genocid — și termenul este aplicat fără nici o exagerare și nu pentru că ar fi „la modă" — întreaga elită românească, substituindu-i o antielită. Cele mai multe personaje care apar în însemnările lui Armand Călinescu au avut o asemena soartă, sfîrșind la Canal, Sighet, Aiud.

Însemnările ne dau prilejul să vedem din interior viața politică a epocii, scriitorul lor fiind unul din cei mai avizați în materie. Politicianul, care a fost unul din cei mai de talent din Partidul Țărănesc, apoi Național-Țărănesc, era totalmente angajat în luptele politice, dorindu-și cu ardoare ceea ce-și dorește fiecare om politic: puterea. Nu a fost un doctrinar, ca Stere, Madgearu și chiar Mihalache, ci mai presus de toate omul acțiunii. Dincolo de și deasupra politicianului se detașează însă bărbatul de stat. Cel sincer atașat democrației, dușman chiar al extremelor, venind ele de la dreapta ori de la stînga, forțe distructive drapate unele în roșu, altele în verde, proclamînd unele „eliberarea de clasă", altele lupta contra străinismului. Între ele a ținut o dreaptă cumpănă, lovind la dreapta sau la stînga extremă funcție de periculozitatea momentană a acelora. Un moment greu, care angaja întreaga viață politică a lui Armand Călinescu, a fost acela al detașării sale de partid (în care, cu unele oscilări, fusese adeptul curentului de stînga patronat de Mihalache) și aderarea la regimul lui Carol al II-lea, moment petrecut nu fără mre zbucium sufletesc, dar care apare mai estompat, probabil intenționat în „Însemnări". Autorul și-a motivat sieși actul prin necesitatea imperativă de stat. Și știm într-adevăr că pentru salvarea statului în acele timpuri de colaps istoric a acționat cu ultima energie și a plătit cu tot ce poate da mai mult un om.

Dacă cititorul va avea rezerve în urma lecturii, acelea se datorează modului în care Al. Gh. Savu a conceput editarea. Dumnealui este cunoscut ca bun specialist al perioadei în chestie, dar cel puțin în această întreprindere pare a fi animat de o concepție cel puțin revolută. Faptele și spusele lui Armand Călinescu sînt apreciate, în Prefață și note, foarte de la stînga. Reapar celebrele croșete cu care ne-au obișnuit reeditările din ultimii ani, dar atunci se presupunea că altfel cartea nu „trecea". Ca să și le motiveze, editorul decretează uneori că „urmează discuții de detaliu" (p. 397, n. 1) și hotărăște pentru noi că nu ne interesează. Curios că aceste detalii apar cam atunci cînd e vorba de cîte o chestiune mai spinoasă, care are atingere și cu prezentul (în cazul citat, problema națională). Însemnările pentru anii 1916-1918 au fost pur și simplu masacrate, pretinzîndu-se că s-au omis fragmente „care nu prezintă interes pentru cititorul contemporan" !!! (**Prefața**, p. 22, n. 10). Din restul textului, cel scăpat, se înțelege că aceste pasaje, „care nu prezintă interes pentru cititorul contemporan" sînt cele în care Armand Călinescu face aprecieri — cu siguranță nu prea favorabile — asupra revoluției bolșevice. Nu lasă o impresie excelentă nici reiterarea unor clișee privind așa-zisele „organizații de masă" patronate de partidul comunist în perioada interbelică, el însuși deseori debilitat pînă în pragul dispariției. Că uneori banii Kominternului au folosit pentru racolarea temporară sau definitivă a unor persoane sau grupuscule, e cu totul altceva. Poate s-ar fi îngrijit mai bine editorul să facă niște corecturi (eventual scăpări ale textului original, dar mai degrabă de transcriere). Trebuia scris „rezoluție" (p. 144), „astfel" (p. 315), „pion" (p.313), „octroaiere" (p. 373), în loc de „revoluție", „altfel", „spion", „ocrotire", sensul fiind cu totul altul.

Pe la începutul anilor '30, Armand Călinescu, în calitate de subsecretar la interne motiva în Parlament introducerea stării de asediu și a cenzurii (temporare) prin grevele pornite din cauze economice, dar manevrate politic de comuniști, urmare a instrucțiunilor de la Moscova. Iată că acum el însuși cade din nou pradă cenzurii, cînd nu ne-am mai fi așteptat! Să citim, în așteptarea ediției integrale măcar a părților nedistruse de vremile maștere, atît cît ni s-a dat de astă dată...

Radu ARDELEAN

Armand Călinescu, **Însemnări politice 1916-1939**, ediție îngrijită și prefațată de dr. Al Gh. Savu, Humanitas, București 1990, 432 p.

Livius Ciocârlie

FRAGMENTE DE JURNAL

Dorm, mi se pare foarte mult, cu vise amestecate, cînd mă trezesc e frig, nu-mi vine să mă scol. S-o fi făcut ora zece, îmi spun cînd mă hotărăsc. E numai șase, mai încerc să dorm pînă mă scoală profesorul T. cu telefonul, cînd trec pe la el să vedem ce facem cu aniversarea catedrei? Vin mîine, zic. Mă doare capul, la cafea T îmi spune că nu poate încheia doctoratul cu cîte are pe cap. Afară e vreme posomorîtă, în casă frig, dezordine, praf. Seara telefonează Eugen Simion. Se scuză că nu s-a ocupat de carte, a scris el una, ar vrea s-o citesc înainte de a apărea, e despre francezi. Îl rog și eu pentru Corina, să-i spună cum să învețe pentru admitere. Mă întreabă cum să traducă **élocutoire, écrivant, disparition parlante.** Pe loc nu găsesc nimic. Noaptea sînt în tren.

Schimbăm locul la lapte, mergem la poștă, în stradă, cam o sută cincizeci de oameni, destul de frig. Stăm, după lapte, pentru brînză și iaurt. O oră și un sfert. Lucrez. La unsprezece mă așteaptă profesorul T. Cum s-a obiectat că cincisprezece ani nu se aniversează, propune să-i spunem cincisprezece ani lumină. Rămîn tablou. Bine, zic, dar atunci fără mine. Se potolește și face propuneri mai sobre. Spre facultate, cer acoperit. Învățămînt ideologic cu roșcatul Will. Au pus iar discul de acum doi ani, cu aceleași subiecte. La memorie bună, aceleași luări de cuvînt. Începe să plouă cînd ieșim. Acasă, tata, revenit de la spital, nu acceptă să mănînce fără sare. Nu vrea să-și trăiască anii cîți mai are ca un infirm. Îl înțeleg.

Foarte obosit cînd mă trezește T la cinci. O rog să mă mai lase jumătate de oră. Atunci de ce-ai mai pus ceasul sa sune, nici eu nu m-aș fi sculat. Sar din pat furios. Acum ești mulțumită, spun. Lucrez ce lucrez, la unsprezece sînt la „Continental", îl trezesc din somn pe reporterul care vrea să-mi pună întrebări. Se îmbracă la repezeală. e buimăcit, cam slinos, cu vorbă lăbărțată de ardelean. Înțeleg că nu i-a fost ușor aseară cu Șerban, de asta nu s-a putut trezi. Vorbim fără vlagă vreo jumătate de oră și brusc îmi vîră microfonul sub nas. Răspund cum skiez la Muntele Mic, cînd apuc pe cîte o pantă repede, skiurile alunecă singure cam pe unde vor și eu îmi spun numai de m-aș opri undeva întreg. La urmă îl rog să pună banda; se aude dacă stai cu urechea în microfon. Pompos și confuz. Între timp sună Șerban. Mă roagă să trec pe la el. Îl găsesc cu hîrtii împrăștiate prin toată camera. Traduce din Cioran. Stăm bine de vorbă, îmi dă să citesc o poezie franțuzească scrisă de el, confruntăm traducerea. Îi dau mici sugestii și, scrupulos cum este, îmi mulțumește de parcă nu știu ce serviciu i-aș fi făcut. E sclipitor, profund, poet, erudit, iar eu ca un libero italian de la fotbal, adică nu fac gafe, mătur terenul cu mintea mea clară ca un reflector antiaerian. Cînd plec, după două, vremea s-a îmblînzit, e o căldură plăcută, nori albi pe cer și bulevardul Loga aproape pustiu. După prînz adorm ca o piatră și sînt pînă seara buimac. După șapte mă duc s-o iau pe Alexandra de la școală, mai tîrziu Corina îmi dă să citesc

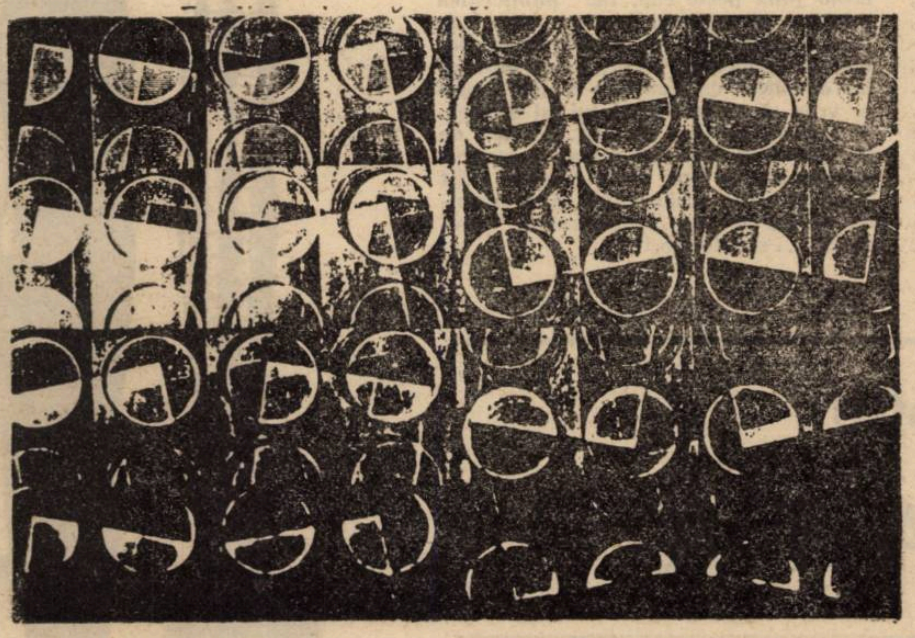

ROMAN COTOȘMAN — „Compoziție"

o lucrare despre **Țiganiada,** îi explic deosebirea dintre alegorie și simbol. Văd a doua parte a filmului după **Ion,** citesc, mă culc tîrziu.

Spre seară bat la mașină zarzavatul despre Téophile Gautier, merge greu, fac greșeli, cînd intră T o întreb unde a fost. A stat la coadă două sau trei ore, e înțepenită, îi dau lacrimile, eu nu le suport, sînt furios pe tot ce se întîmplă cu noi, strig fără noimă, strigăm amîndoi. Alexandra se uită la noi speriată, T iese, o aud plîngînd, sună telefonul, e Feri, Alexandra îi spune că sînt acasă, eu strig să mă lase toți în pace, apuc ochelarii, vreau să-i arunc, din fericire mă potolesc la timp, pun pe mine niște haine și plec, e noapte, mă plimb agitat prin praș, stau pe o bancă lîngă hala de sport, începe să-mi fie frig, mă întorc, mai stau și în curte, mi se învîrt prin cap gînduri fioroase, îmi vine și să rîd, mi-e milă de T. În casă, toți s-au culcat. Dimineața, T mă trezește la cinci, încearcă să mă îmbuneze, eu, tot supărat, rămîn cu pătura trasă peste cap pînă la șapte jumătate și abia pe la unsprezece cînd T telefonează de la facultate, încep să mă port ca un om normal.

La poștă, pentru lapte, cald. Mai tîrziu vremea se strică, plouă și se face frig. Curs bun despre Alain-Fournier, cu cinci studenți. La catedră se zugrăvește. Îl caut pe Feri ,îi explic ce se întîmplase, nu e supărat. După masă lucrez la referatul despre Vasile Popovici. La șapte, plec la ședința de cenaclu de la facultate. E beznă în oraș, nu prea frig. Ajung, ocolesc clădirea, intru prin spate, caut în orar sala unde are curs Stela Mirel. Intru în sala de alături ca s-o aștept, a trecut de șapte jumătate, cînd zicea că începem, după cîteva minute îi aud ieșind. Aștept să plece grosul și cînd mă duc s-o caut pe Stela Mirel nu e nici ea nici nimeni, luminile s-au stins. O caut la catedră, nu e nici acolo, peste tot pustiu. Rătăcesc prin clădirea întunecată, ca printr-un coșmar. Acasă, după multă vreme, nu pot lucra, nici de citit ceva serios nu pot, încerc un Cioran, **La chute dans le temps** nu mă prinde, de unde m-au scos profund și învățat? Termin romanul ușurel și prea lung al lui Michel Déon, citesc din corespondența lui Rebreanu, terestră cum nu se mai poate, mă îngrozesc aflînd cîte lucruri era în stare să-și ia pe cap. Din cauza asta, îmi spun peremptoriu, de la o vreme n-a mai scris nimic bun.

Cerul se descoperă treptat și ziua se face frumoasă către prînz. Curs despre Sartre, cu efecte patetice. Comentez teoria alegerii și responsabilității. Așa o fi, spun, pentru parizienii care scriu fără grijă și fără frică la cafenea. Dar refugiații din Cambodgia, fugiți de foamea unor minți îmbîcsite și bolnave, rămași cu lunile pe mare, neprimindu-i nimeni, așteptînd să moară de foame, să-i răstoarne vreo furtună, ori să apară piratii, să le violeze femeile și copiii, ei ce responsabilități mai au? Vorbesc pentru mine, de ascultat nu ascultă nimeni. Satisfăcut, totuși, după masă mă duc la tenis, e ultima zi. Joc prost și văd cu melancolie cum Feri și Sergiu, care țin racheta ca pe o lopată, se descurcă mai bine decît mine, cu toate medaliile mele din dulap. Fac un duș, îi las lucrurile lui Feri și mă duc la „Orizont". Citește Vasile Popovici, eu referatul, discuții fără nerv. Schimb vorbe cu Vighi și Morar. Acasă, Corina povestește despre prima oră cu inspectorul șef. Sînt tovarășul inspector general cutare și am să vă elimin pe toți pe cîte trei zile pentru că n-ați trimis delegație la cancelarie ca să-mi spună tovarășe inspector general sîntem gata să vă primim. Vor trebui să acopere băncile cu huse fiindcă pe una scrie boule! sub pchii tovarășului inspector general. Văd cu Alexandra **Henric al V-lea** din seria instructiv anostă de la B.B.C.

Pe drum spre asociație, în Piața Unirii, N., absolventul de la latină, de mai mulți ani, acum cu barbă răsfirată și început de chelie, tot grav, tot sarcastic, de mînă cu un copil. Prin Noica, i s-a dat să traducă din Sfîntul Augustin. Din păcate, nimica toată, un volumaș selectiv. La „Orizont" i se publică greu articolele de specialitate, vor numai cronici. Îl sfătuiesc să i se odreseze lui Culcer, la „Vatra", am să vorbesc și eu. Ședință de comitet. Anghel Dumbrăveanu pune un Kent pe masă și mă aprovizionez masiv. Cafea. Berwanger atîta a umblat în toamna asta în Europa încît era să se înece în mocirla capitalistă. Eu, spun, era să mă înec în noroiul de la Clari-Vii. Săptămîna viitoare vin sibienii. Discuție la sediu și masă la Lenauheim. Greu de ajuns acolo, nu sînt destule mașini. S-o împrumute Berwanger pe a redacției. N-avem benzină, ne-au pus să umblăm cu un ziarist din R.F.G., am consumat toată cota, alta nu primim. Treabă nemțească, spune Bănescu. Nemțească pe dracu, ba românească, dacă ar fi nemțească s-ar rezolva. Nu nemțească de-a voastră a vrut să spună, zice Dumbrăveanu, subțire ca totdeauna dar și atent la urechile din pereți, nemțească de-a ălora din occident. Se votează plecările în străinătate. Sînt trei locuri, Cuba, Bulgaria, Iugoslavia. Corniș mă propune pentru Iugoslavia, dorită și de altcineva. Nu merită, spune Dumbrăveanu, e la Novisad. O să-mi caute ceva mai acătării, vreun Belgrad, în alt an. După ședință mă cheamă Arieșanu, încruntat ca de obicei. Vrea să-mi reiau rubrica, o coloană de două pagini dactilografiate, pe pagina cinci. Am să încerc. Mă duce Corniș acasă cu mașina. E furios, toată lumea pleacă, unii mai departe, numai noi nimic. Lăsați-o baltă, zic. Seara, telefon de la Cornel Ungureanu: să spun pe jumătate de pagină care a fost cartea cea mai importantă a deceniului opt. O întreb pe Corina: **Viața ca o pradă.** Rămîn la părerea ei.

Dincolo de cuvînt

PE ȘLEAU

Bogată și felurită este,în vocabularul limbii române, terminologia **drumului.** Faptul nu trebuie să ne surprindă, căci **păstoritul** — îndeletnicire străveche și primordială a înaintașilor noștri — presupunea un continuu du-te vino, o pendulare ritmică între munte și șes, de la „văratic" la „iernatic" și invers. Tocmai de aceea **drum** și **dor** sînt întrelegate în poezia populară, căci primul îl sporește sau îl împuținează pe cel de al doilea: „Cine n-are dor destul / Mute-și casa lîngă **drum**; / **Drumul sună,** / **Dor s-adună,** / Vîntul bate / Dor departe". Mijlocind convertirea departelui în aproape, **drumul** alină **dorul.**

Însemnătatea cuvîntului și a obiectului pe care el îl denumește transpare în roiul derivatelor sale, unele „imediate", altele „intermediate": **drumușor, drumuleț, drumuț, drumeag (drumeac); drumeț, a drumeți, drumeție, drumar, a îndruma, îndrumare, îndrumător, îndrumătoare.** De un interes deosebit mi se pare verbul **îndruma,** care a suferit un asemenea proces de abstractizare, încît legătura cu **drum,** în procesul intercomunicării obișnuite, nu se mai săvîrșește decît dacă vorbitorul este îmbiat să reflecteze asupra ei. E darul poeților acela de a determina cuvîntul să regreseze, măcar uneori, către obîrșia-i, cum se întîmplă în acest catren vpiculescian, cu care se încheie poemul **Cugetare: „Dar iar spre țintă se-ndrumează, /** Către limanuri neștiute / Stînd sus, de veghe, pururi trează / La cîrma lumilor tăcute". Din aceeași perspectivă, vrednice sînt de luare-aminte versurile următoare ale lui Șt. O. Iosif, din lungul poem **A fost odată...:** „Dar cînd i-ajunse la ureche plînsul / Copilului, p-aci din mîini să scape / Toiagul ce-l purta în veci cu dînsul!... / Pesemne, Domnul chiar îi **îndrumase** / Spre stuf picioarele-i neputincioase!...". Sensul dintîi neabstractizat, strîns legat de **drum** se întîlnește și la Ion Barbu în poemul **Înfringere:** „Mult timp, în pragul porții opaline, / Am stat s-aștept heraldul biruinții, / Am stat să-ntreb cuprinderile minții / De crainicul trimis, ce nu mai vine. / Nu vine, căci **spre culmile-nghețate / Oștirile n-au vrut să se îndrume,** / N-au mai dorit podoaba fără nume / Și n-au găsit albastrele palate".

Drum constituie punctul de reazem, nucleul unui impresionant număr de îmbinări frazeologice, în cadrul cărora termenul dovedește o neobișnuită capacitate de înmlădiere semantică: **a apuca (a lua) alt drum, a se așterne drumului** („Alei murgul meu voinic, / **Așterne-te drumului...**"), **a bate drumul** („Altul este al tău suflet, / Alții pchii tăi acum, / Numai eu, rămas același, / **Bat** mereu același **drum**"; Eminescu, **Pe aceeași ulicioară), a-și căuta de drum, a da drumul** (Sadoveanu: „Vă poftesc **să-mi dați drumul,** ca să încalec în pripă și să mă duc spre miazănoapte"), **a fi de pe drumuri** „a fi fără căpătîi" (Creangă: „Fata **nu-i de cele de pe drumuri,** s-o luați numai așa, cum s-ar întîmpla"), **în drum** „în calea drumeților" („Cine-a făcut crîșma-n **drum** / **N-a făcut-o de nebun**"), **a lăsa (a arunca) pe drumuri, peste drum** „în față", „vizavi" („Treci la badea **peste drum** / Să cercăm vinul de-i bun"), **pe toate drumurile** „pretutindeni", **a pune pe drumuri** „a obliga pe cineva să alerge încoace și încolo, pentru rezolvarea unor probleme" (G. Călinescu, **Bietul Ioanide:** „— Oamenii știu sînt cu totul ridiculi! se supără Gonzalv cînd fu în stradă. **Mă pun pe drumuri** după niște informații neserioase"), **a rămîne pe drumuri** „a nu mai avea casă, a ajunge la sărăcie lucie" (G. Călinescu, **Bietul Ioanide:** „punea accentul pe dramatismul situației sale de om rămas fără rost. — Ei, și acum ce faci? — Ce să fac? **Am rămas pe drumuri**").

Mai vechi decît **drum** e **cale,** moștenit din latină și înconjurat, și el, de o bogată constelație de frazeologisme, pe care îmi propun să le supun, cîndva, unei analize amănunțite. În mediile rustice și montan se bucură de o largă răspîndire **făgaș** (cu cîteva variante fonetice), dar mai cu seamă **cărare** și **potecă,** însoțite de numeroase formații diminutivale (**cărăruie, cărărea, cărăruță, cărăruică; potecuță, potecea).**

În limba veche „drumului" de mare circulație i se zice **șleau, cu variantele șleah, șlah, șleav. Arhaismul** era folosit mai ales prin Moldova și se ivește la Sadoveanu într-un dialog din **Cocostîrcul albastru,** care îngăduie o delimitare netă a sensului: „— Și **drumu-i** umblat? — E umblat, că-i **șleah".** Culegător de cuvinte vechi și populare, V. Voiculescu nu pregetă să-l strecoare în versurile sale, iar ivirea lui într-un poem al Genezei cum e **Facerea** mi se pare pe deplin îndreptățită: „Pe cer rădvan de stele umbla ca pe un **șleau,** / Băteau din palme îngeri că lunile creșteau".

Astăzi **șleau** nu se mai păstrează decît în locuțiunea pe șleau „fățiș", „de-a dreptul", „fără înconjur", care determină verbele „de declarație". Marin Preda, **Desfășurarea:** „A stat mult pe gînduri pînă **să le spună** prietenilor pe **șleau** ceea ce gîndea". Evoluția semantică a lui **șleau** în structura locuțiunii adverbiale nu comportă nici o dificultate, fiind, totodată, plină de tîlc: cine vorbește „pe drumul mare și umblat de multă lume" face asta „deschis", „fără înconjur".

G. I. TOHĂNEANU

La 1 decembrie '89, terminam un roman prin care am trăit cînd pe acoperişurile oraşului meu (alături de un burlanier artist şi de o calfă de poet, bintuind prin acea „altă lume" — oricum, un alt oraş, fiindcă acolo sus crescuseră păduri în care se porneau vînători, erau staţii de diligenţă, turnuri şi tunuri, statui şi păsări, se puteau asculta concerte la orgă, totul într-o orgie florală, ba chiar şi „cărţi ale legilor", cunoaşterea acestora fiind obligatorie pentru îngăduirea pătrunderi; în „lumea de jos, cea a străzii pe care treceau întruna alaiuri închipuite ori revenite din istorie, oricum, gălăgioase, agitînd drapele, scandînd), cînd în viltoarea străzii pomenite, citind firme de demult, afişe de teatru, cărţi (răsfoindu-le într-o anume librărie ce-şi tot modifica spaţiul şi-n care, pînă la urmă, tensiunea ce plutea în aerul de acolo, şi-n cel al străzii, şi-n cel al oraşului a dat semne că e la limita exploziei, anunţînd, anunţînd...). Ce s-a întîmplat, apoi (credem că) ştim cu toţii, oricum explozia s-a produs. Şi acum o iau razna pe acoperişuri (ca să văd alaiuri la fel de gălăgioase, dar aievea), sau parcurg strada citind, uimit, firmele reintoarse la loc din dedemultul lor, afişe (politice) de tot soiul, răsfoind cărţile în aceeaşi librărie unde nădăjduiesc că vor ajunge şi ale mele (şi unde a crescut un felinar şi un tei, dar pe acesta, ultimul, nu-l vede nimeni), încercînd să iau pulsul vieţii, deşi nu mai ştiu care-i măsura lui pentru cea reală şi care-i pentru cea (doar) visată. La serviciu am intrat într-o grevă datorită unui real conflict de muncă, altfel e treabă acolo pînă peste cap, fac publicistică (politică şi socială), precum calfa de poet, întrebîndu-l pe maistorul burlanier (transformat, zilnic, în te miri ce fel de altfel de maistor) despre cum ar vrea să arate oraşul lui (şi al meu, al nostru), fie „cel de sus", fie „cel de jos", lumi în care am crezut şi cred în continuare. În rest scriu fiindcă exist şi ca să exist, scriu. Cînd să-mi rămînă vreme pentru „profesiuni de credinţă"... scriitoriceşti ?

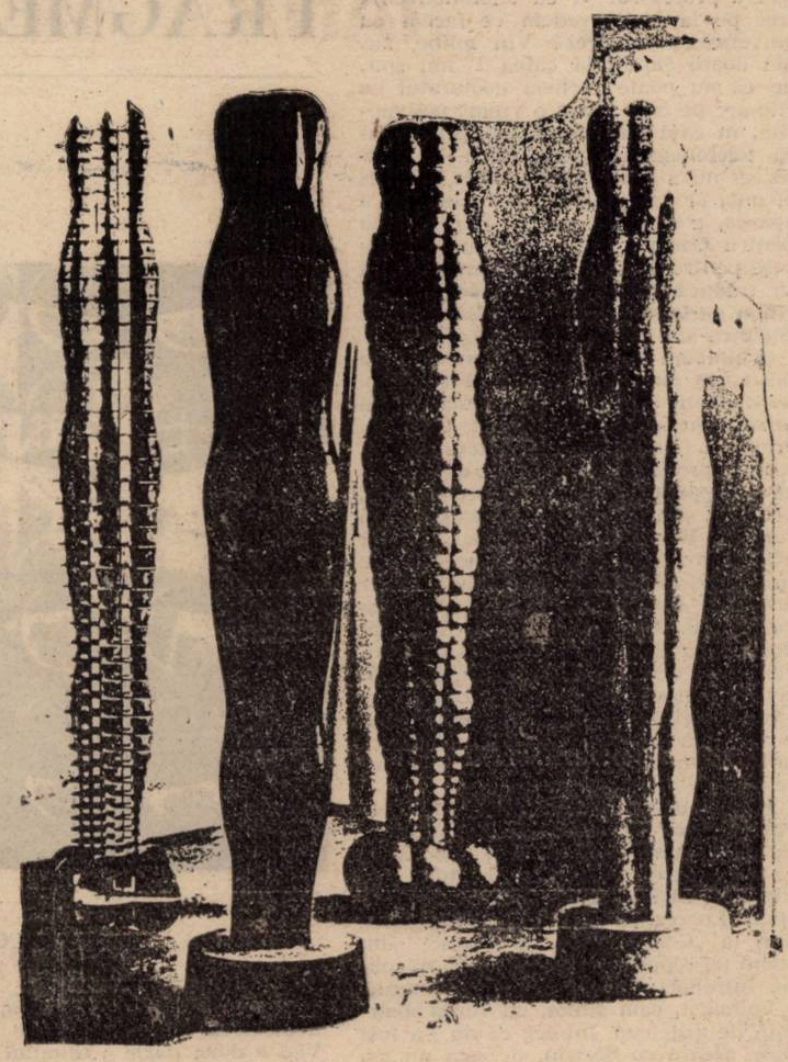

JOANNIS AVRAMIDIS — „Figuri"

FLORIN BĂNESCU

ROATA

...lui nu-i mai rămînea, nu i-ar mai fi rămas, decît să se întoarcă acasă, căutînd liniştea camerei sale în care să-şi poată gîndi discursul — parcă ar mai fi fost nevoie ! — sau să scrie un poem despre, oh, nu, răvăşeala aceea, pricinuită în gîndurile lui de atîtea discuţii, vederea atîtor chipuri cunoscute (şi, ştia, îi vor răsări în memorie atîtea altele încă), ştirile auzite, deloc liniştitoare, Doamne, va fi iarăşi război ?, pentru primul fusese prea tînăr, pentru cel care ar fi putut izbucni, prea vîrstnic, dar nu se ştie, dacă-i vor lua şi pe el ?, concentrarea, tranşeele — şi unde vor fi astea ?, pe ce front va ajunge ?, cine va avea grijă de ai săi ?, că baci Ghiţă va fi avînd şi el treburile lui, mai bine să-i ducă acasă, în sat, acolo vor fi oarecum la adăpost, pădurea-i aproape, nu, nu era vremea potrivită pentru scrierea unui poem, cu atît mai puţin unul eroic, cum îi propusese un amic din Comitetul de organizare — n-ar fi mai bine să declami un poem ?, tu şi aşa..., şi aşa ce ?, parcă poemele, fie ele şi eroice, se scriu la comandă !, ar fi putut aşterne, poate, cîteva versuri despre ninsoare, una anume, nu aceea din timpul duelului său adevărat (sau, te pomeneşti, visat), nici măcar cel din timpul călătoriei spre Alba, cînd fusese rănit de necugetatul care înfruntase cu puşca lui caraghioasă un tren întreg, ci aceea, uşoară, ca o mîngîiere, cernută în chiar ziua de 1 Decembrie, pri, cine ştie ?, de ce n-ar încerca ?, totuşi, ninsoarea dulce-legănătoare, de dureri-alinătoare deşi..., mîngîierile ei, şi nici măcar atît, doar uşoarele-i atingeri, sfioase, începuturi de gesturi — vrute tandre — reprimate repede, păi cum, o domnişoară cu scriere frumoasă, ca să vezi !, după trei săptămîni reuşise s-o cunoască, şi în ce împrejurări !, făcînd, hm, pe eroul, pînă atunci doar o pîndise, o spionase — ce urît cuvînt — o furase din priviri — aşa da ! — stătea peste drum, o putea vedea, cîte o clipă, cît o fulgerare, la fereastra ei, după vălul perdelei sau trecînd strada spre redacţie, în pas ca la..., ei, asta-i, cum de nu-i trecuse atunci prin minte ?, o văzuse şi valsînd, la Balul Femeilor Române, mă rog, de la vals la..., ei, da, avea pasul unei fete de la el din sat care se ducea spre Tei, la joc, ce bine i-ar fi stat în opinci, unele din piele de căprioară, argăsite de cel mai bun maistor din..., auzi ce minunăţii, din căprioară, păi gleznele ei, mă rog, o mai văzuse la masa de scris, serioasă, tuguindu-şi buzele, mijindu-şi ochii, străduindu-se să caligrafieze literele, doar de aceea se afla acolo, fiindcă avea scriere frumoasă şi se chinuia să fie şi mai.

Norocul lui cu baci Ghiţă, uite cum se potriviseră lucrurile !, baci Ghiţă venise din inimă pustei, îi povestise cum părăsiseră ai lui satul, cu gîndul să se mute în oraş, să devină orăşeni, vînduseră pămînturile, cîte nu se cuveneau şi unuia dintre feciorii care nu se lăsase dus, ştia el de ce, îl rănise dorul după o fată de acolo şi aceea n-ar fi putut pleca niciodată, o poveste lungă şi încurcată, încheiată, în privinţa aceluia, chiar în noaptea cînd tatăl lui baci Ghiţă hotărîse plecarea, de fapt îl hotărîse roata cociei lui, una dintre ele care nici nu era-n osia ei, ci rezemată de zidul grajdului, lăsată acolo pentru dres, vreo spiţă ruptă, i se slăbise cercul, îi crăpase butucul, cam uitase de ea bătrînul despre care vorbea, şi-i povestea lui, Baci Ghiţă, în curte, sub umbrarul viţei de vie, aşteptînd să li se adune pruncii de pe la şcoli, fetele mai întîi, pe urmă băieţii, mereu întîrziaţi, cel al lui baci Ghiţă venea uneori noaptea, îl auzea furişîndu-se prin curte, rezemînd scara la fereastra camerei lui dinspre ceea ce se chema că este locuinţa sa de dascăl şi gazetar şi poet, de toate la un loc, şi în nici care din ele cineva, un om, acolo, ca toţi oamenii, ascultînd cum un băiat gata să ajungă fecior propteşte scara şi urcă mîţeşte, careva din surori lăsîndu-i întotdeauna fereastra întredeschisă, cea mică, fără îndoială, mai uşor de păcălit, o bomboană, o prăjitură cu frişcă (din banii luaţi, pe faţă, din sertarul doamnei Emilia, la librărie, feciorul e fecior, fetele să mai aştepte), dacă nu, poc o palmă, eu sînt cel mai mare şi, bine-înţeles, era cel mai tare, nu cu răutate, dar să se ştie, să fie lucrurile limpezi, sora mijlocie l-ar fi pîrît şi gata cu banii luaţi din sertar, pentru o vreme ,gata cu scara (despre care baci Ghiţă ştia), gata cu fereastra întredeschisă şi aşa mai departe, să se mai adune de pe drumuri, să mai pună mîna pe carte, altfel ajunge un golan, ce tot caută în Cetate ?, pe Insula Mare ?, la balurile de la „Astra" ?, ei, îi povestea, cînd avea vreme, şi chef, baci Ghiţă, despre cum, în noaptea aia, bătrînul său, ieşit în marginea satului, ca să se răcorească — auzi !, că-n ograda n-avea destul loc de preumblare ,ori în grădină, uite că nu avusese, ieşise-n marginea satului şi-l furase pusta, îl înghiţise în negura ei, că era o noapte de păcură şi stătea să izbucnească o furtună mare, şi atunci a auzit el tropăit de cai şi a văzut năluci lungi trecînd în dunga zării spre Fîntîna Cailor şi cum tocmai prinsese să fulgere, a cunoscut caii, erau ai Golomboşilor, unde să pornească ei în crucea nopţii ?, că nu-i lovise atunci setea pe caii lor aşa, de-o dată, şi mersese înainte, pierzîndu-se în păcura aia, noroc că mai fulgera din vreme-n vreme, mai că se despica în două bolta şi el aştepta să se prăvălească de sus îngerii şi să se prefacă în draci, dar nu de ăştia se temea el, şi nici de Golomboşi cu care aveau ai lui nişte spcoteli, de fapt feciorul cel mare, fratele lui baci Ghiţă avea, că altfel fuseseră vecini buni şi se înţelegeau cînd pe limba unora, cînd pe limba celorlalţi, dar auzea în spatele lui un duruit continuu, şi un scîrţîit prelung, o roată săltînd peste muşuroaie, — de ce o roată şi nu o cocie, un car, un docar, ceva ? îl întrebase el, Nicolae, pe baci Ghiţă, acela ridicase din umeri, de unde să ştie el ?, aşa simţise bătrînul şi gata, îl urmărea o roată, numai una şi asta s-a şi dovedit, dimineaţa, pe lumină, cînd au găsit roata în faţa porţii larg deschise şi nu la locul ei, rezemată cuminte de zidul grajdului, şi roata aceea, noaptea, îi arătase bătrînului, spunea baci Ghiţă, încotro s-o apuce el şi ai lui, adică spre răsărit, de aceea deschisese ea, roata, poarta, larg, să fie semnul mai limpede tălmăcit, cum, necum, şi aşa-l bătea gîndul plecării, dar nu se putea hotărî, acolo erau pămînturile lor, numai că nu se ştia cum va fi mersul vremurilor, se mişcau popoarele Imperiului — care scîrţîia din încheieturi, mai rău decît roata bătrînului pe care o văzuse sau nu în noaptea aia, la lumina fulgerelor, rostogolindu-se ca apucată drept spre răsărit, tăind prin pustă spre drumul Aradului, mînată de două închipuiri de aripi albe, pînă la urmă plecaseră, vînduseră pămînturile, şi casele şi grădinile, în afară de ceea ce se cuvenea să-i rămînă feciorului care-n noaptea aia se bătuse, acolo, lîngă Fîntîna Cailor, că alt loc de iubit nu găsise, cu fraţii Ilonei, că altă fată nu-şi găsise, decît sora celor trei Golomboş, fusese o luptă cinstită, cei trei erau veghiaţi de Golomboş ăl bătrîn, aşa cum fratele lui baci Ghiţă fusese vegheat de tatăl lui care, fie fugind de spaima roţii singură-umblătoare, fie că fugea după ea, ca s-o ajungă sau să înţeleagă unde vroia ea să se tot ducă, nimerise lîngă locul cu pricina şi atunci se temuse, iar, nu de roată ci de cuţitele ălora, şi nu pentru el, ci pentru fecior, dar, zicea baci Ghiţă că-i spusese chiar bătrînul, după ce s-au mutat în marginea Aradului, în Bujac, mai întîi, tîrziu ajungînd el, povestitorul de sub vie, în inima oraşului şi proprietar asupra librăriei „Concordia", aşadar cei trei nu săriseră toţi dintr-o dată, ci ieşiseră pe rînd, după vîrste şi se bătuseră cu fratele lui baci Ghiţă, pînă spre dimineaţă, cu bicele lor lungi, primul dîndu-i răgaz fratelui său iubăreţ să-şi tragă şi cizmele, aşa hotărîse Golomboş ăl bătrîn, altfel nici nu se putea, ce fel de bărbat era acela care nu poartă cizme, frate-său, vezi bine, se afla lîngă fîntînă nu singur, Ilona se pitulase, făcîndu-se una cu pusta, întinzîndu-se cît era de lungă şi de goală în iarba-i aspră, lasă că şi aşa nu i-ar fi luat nimeni seama, Golomboşii bănuiau ei mai demult că aşa şi pe dincolo, îl bănuiau pe fratele lui baci Ghiţă de gînduri necurate, vroia, era de crezut, doar s-o batjocurească, s-o facă de ruşinea satului, să-şi facă numai poftele şi apoi, sigur, ei nu puteau suferi aşa ceva, şi încă din partea cui ?, nici nu era din neamul lor, vorbea altă limbă, avusese alţi dascăli şi umbla (dacă umbla) la altă biserică, în rest nu i-ar fi căutat pricină, nici n-aveau de ce?, fecior fain, muncitor, ascultător de vorba bătrînilor (pînă la povestea cu iubitul Ilonei), lucrurile ajunseseră prea departe, ruşinea trebuia spălată, care ruşine ?, că Ilona venise acolo de bună voie, dar parcă o întreba cineva pe ea ?, să stea acolo, lipită cu pîntecele de pămîntul cald, înţepată de iarba aspră şi să aştepte ploaia cea mare care şi potop de va fi fost n-ar fi ajuns pentru spălarea ruşinii, după socoteala Golomboşilor, fratele lui baci Ghiţă îi înfruntase, altfel se simţea după ce se văzuse încălţat, — mă, Golomboşilor, le strigase, povestise bătrînul şi povestea baci Ghiţă, io o iau de nevastă, mă, da' mai întîi vă însemn pe toţi trei, să ţineţi minte noaptea asta de-acum şi pînă-n veci !, şi bătrînul lui se mai liniştise, îi ştia puterea, dacă ăia n-avea plumbi în curelele împletite ale bicelor lungi, dacă nu scoteau cuţitele, dacă Golomboş ăl bătrîn îi strunea şi nu-i lăsa să sară ca o haită de lupi, laolaltă, atunci n-avea de ce să se teamă prea tare, el se băgase în treaba aia, el să se descurce, dăduse totuşi glas, să se ştie că-i acolo şi că la nevoie se puteau bate, ehei, şi ei, cei bătrîni, cînd venise rîndul celui de-al treilea Golomboş să iasă în faţă — ceilalţi oblojindu-şi, cum puteau, arsurile ca făcute cu fierul înroşit, muşcase zdravăn din carnea lor biciul feciorului şi unde nu muşcase mîngîiase, că doar la d-astea se pricepea, cît să rămînă urmă pe viaţă, cînd ajunsese acolo bătaia, bătrînul fusese lovit iar de grija roţii, aşa că-i luase urma şi văzuse ce drum încerca aceea să-i arate...

* Fragment din romanul „STRADA" II

Muzică

MOZARTIANA (II)

Și cît de adevărate sînt cuvintele lui Haydn scrise lui Mozart, puțin înainte de moartea acestuia, cît de potrivite oricărui mare creator care, neînțeles, disprețuit, voit ignorat, înlăturat și exploatat în timpul vieții, este **contemporan cu veșnicia**: „Crede-mă, Wolferl, singurul infailibil judecător e numai timpul. Timpul, sînt sigur, îți va acorda dreptatea și locul pe care-l meriți. Oamenii de azi te-au lovit și te lovesc pentru că sînt prea mici ca să poată cuprinde și înțelege valoarea ta. Noi, cei de astăzi, prietenii tăi, rivalii tăi, cu toții sîntem niște pitici față de tine. Noi am avut știința de a trăi, de a ne face viața posibilă; noi am avut poate talent, dar tu, scumpul meu Mozart, tu ai fost singurul care ai avut geniu, ai fost atins de scînteia rară a genialității creatoare. Lucrul acesta, oamenii de azi nu ți l-au putut ierta. Oamenii de mîine se vor descoperi în fața numelui și a operei lui Mozart".

Mozart, copilul minune uimind lumea (căci la Londra, comisia de anchetă a societății de științe, dînd curs unor reclamații, desfăcu clavecinul pentru a vedea dacă nu cumva e ascuns vreun automat în el și cercetă actul de naștere al copilului pentru a stabili dacă nu e vorba de trucări și înșelăciuni!), genialul compozitor care a lăsat omenirii 626 de opere, seraficul creator care prețuia nu rangul social, ci gradul de omenesc al fiecăruia, considerînd că doar „inima îl înnobilează pe om";

Mozart, pornit să cucerească gloria la Paris pentru a o „merita" pe Aloysia Weber, furat, prădat, jefuit, căci alții și-au asumat succesul și însușit beneficiile financiare ale partiturii baletului său **„Mici nimicuri"**, reprezentat pe scena Operei și ale celor două simfonii cîntate la Tuillerii;

Mozart, trădat de Aloysia, soprană la München, luată sub protecția prințului elector;

Mozart, aflînd de refuzul de a i se acorda postul de muzician oficial al Operei și Curții, lui fiindu-i preferat Salieri;

Mozart, rugîndu-se să i se recomande elevi (avea doi și mai avea nevoie de opt) pentru a-și putea întreține „familiile" (căci la căsătorie preluase asupra sa întreținerea a trei familii, printre membrii cărora se numărau și cei cinci copii vitregi ai surorii sale, al cărei bărbat murise);

Mozart, neprimind timp de doi ani, drepturile de autor încasate de alții pentru reprezentațiile operelor **Nunta lui Figaro** și **Don Juan**, la Praga;

Mozart, pe moarte, în neîmplinirea ultimei dorințe — de a o revedea și asculta cîntînd pe Aloysia, partitura de soprană a Recviemului său, cu mîinile încleștate pe manuscrisul, încă umed al capodoperei finale.

Și moartea. Pustietatea ultimului drum. Uitarea gropii comune.

Era 6 decembrie 1791. O zi viforoasă de iarnă la Viena. Pe scena operei, vrăjea al său **„Flaut fermecat"**, aflat la a 59-a reprezentare.

Cum va putea oare omenirea să-și răscumpere cîndva greșelile față de reprezentanții săi cei mai aleși?

Venerîndu-le memoria, iubindu-le creația, le rămînem, tot noi, și pe veci, debitori.

Felicia GIURGIU

CRONICA PLASTICĂ

Georgeta și Andrei Medinski

grafică și pictură la Galeria Helios

Absolvenți ai Facultății de Arte Plastice din Timișoara, în aceeași serie de pe la sfîrșitul anilor '70, specializați ulterior în domenii adiacente (scenografie, grafică publicitară, design), cu cîte o fișă personală bogată în participări la Saloane și alte manifestări de grup — locale, interne și peste hotare — Georgeta și Andrei Medinski se află la prima lor geminată expoziție personală, amînată din autoexigență pînă la pragul maturității creatoare și al unor clare definiri stilistice.

Georgeta Medinski practică așa-numita „tehnică mixtă", formulă care implică nu numai colaborarea mai multor mijloace, ci și întrepătrunderea genurilor. Rezultatul este, în ultima analiză, o pictură pe hîrtie, întrucît suportul, linia, pigmentul și liantul ies din această subtilă retortă în entități de sine stătătoare, sub semnul culorii și al luminii atotstăpînitoare.

Pornind de la cuprinzătorul generic — „atelier" — care, în spiritul bunelor tradiții (vezi, de pildă, sensul speciei la Courbet sau la Aman) reprezintă locul privilegiat, „toposul" individualității artistului, instaurat după chipul și asemănarea lui în spirit, numeroasele variații ale temei exprimă predilecția pentru serii de obiecte evocînd reminiscențe ale unei vîrste revolute, smulse însă din contextul primordial și organizate (ca de pildă într-un măreț poliptic) în propuneri scenografice inedite. Modestele piese de mobilier, uneltele casnice, vasele, funiile — instrumente muzicale și cîte și mai cîte, sînt imagini filtrate ale vechimii și permanenței gospodăriei noastre tradiționale.

Ca și în alte interpretări moderne ale naturii moarte, hiperrealismul ca ispită a virtuozității își face uneori loc dar lumina care accentuează sau estompează formele, punerea în pagină cu accent pe ramificațiile izolate sau de ansamblu sînt în esență predominante.

* * *

Andrei Medinski face parte din categoria destul de numeroasă a pictorilor postmoderni pentru care atitudinea expresionistă reprezintă fermentul coagulant al formulei creatoare. Reperele ar fi Ensor, Bacon sau Rouault, dar evitarea exceselor îl apropie inevitabil de matca picturii noastre.

Portretul îngroșat, cu trimiteri spre grotesc, dacă nu spre mască (îndeosebi în compoziția „S-a rupt nacela"), predilecția pentru imaginea emblematică a saltimbancului, a clovnului (frecventă în arta modernă), simbolizînd precaritatea condiției umane în genere, mai cu seamă în epocile tensionate social și politic, ca și abilitatea mersului pe sîrmă — soluție mizeră de adaptare într-un regim cu sechele morale din totalitarism — constituie suficiente dovezi concludente. Istoria și Biblia concură la sublinierea sensurilor secunde ale reprezentării („Transilvania" sau „Întoarcerea fiului risipitor"). La acestea se adaugă în registrul mijloacelor de expresie linia vibrată voit ambiguă, contrastele de tentă adesea violente (excepție o variantă a temei „Fiului" — cu modulări rafinate în gama ocru-galben), pensulație energică, ignorarea tentațiilor calofile.

Peisajul și natura statică, fără a se abate de la aceste modalități de exprimare, aduc nostalgia acordului cu lumea, cultivînd o poetică a regresiunii spre timpul și spațiul adolescenței.

Deliu PETROIU

DIALOGURI DESPRE ORAȘ

CIRCULAȚIA (I)

Continuăm astăzi discuția cu arh. Șerban Sturdza, șeful Atelierului de Urbanism din IPROTIM, pentru prezentarea planului de perspectivă al Timișoarei.

Șerban Sturdza: În prezentarea planului de urbanism mă voi referi la două mari sectoare care ne preocupă. În primă instanță voi aborda problemele de infrastructură, cuprinzînd circulația internă a orașului și relațiile sale externe. În acest domeniu ar mai fi de tratat și situația rețelelor edilitare. Al doilea capitol se va referi la suprastructura urbană, cuprinzînd fondul construit pe funcțiuni și relația ambient-fond construit.

Smaranda Bica: Pornind deci discuția pe probleme de trafic, nu putem evita să amintim că structura istorică a orașului este influențată de caracterul său policentric, zonele locuite (Mehala, Palanca Mare, Palanca Mică, Cetate, Fabric și Iosefin) fuzionează în secolul al XX-lea, generîndu-se o axă de interes aproximativ paralelă cu canalul Bega pe direcția nord-est-sud vest, pornind din Piața Traian (în Fabric), prin cetate, pînă în str. Reșița (în Iosefin). Acest ax tradițional a fost completat într-o perioadă mult mai recentă, o dată cu apariția noilor cartiere, cu cîteva alte nuclee (zona Dacia în Circumvalațiunii, axul, str. Cluj — Spitalul Județean, intersecția Calea Șagului — Ana Ipătescu). Aceste noi centre de cartier, în ciuda faptului că polarizează o populație numeroasă, suferă de lipsă de personalitate și de sărăcie funcțională, ele limitîndu-se la zone de concentrare comercială și noduri de transport în comun. Cetatea, care a fost elementul coagulant al orașului a impus, în ciuda tramei stradale interne rectangulare, un prim inel de circulație apărut pe linia zidurilor și o structură externă lui, radial concentrică.

Ș. S.: Radialele orașului sînt penetrațiile în el (Stamora Moravița, Arad, Lipova, Torontal, Giroc, Lugoj, et.), iar inelele așezate la circa 500 m unul față de celălalt unesc radialele facilitînd circulația dintre ele. Intersecțiile acestor elemente ale tramei stradale majore sînt pretexte pentru viitoare centre de interes. Evident, această structură geometrică riguroasă este rezultatul unui plan de urbanism urmărit în timp, iar diverse anomalii, ușor de citit pe harta orașului, marchează momente de discontinuitate în concepția urbană și au, de cele mai multe ori, implicații economice și de confort în fluența circulației.

S.B.: Din păcate inelele, chiar dacă există ca intenție structurală deplin justificată, în planimetria orașului, sînt numai parțial executate. Inelul unu, conceput inițial ca receptor al tuturor radialelor, a putut funcționa numai atîta timp cît orașul a rămas în anumite limite dimensionale. Inelul a fost realizat prin demersul lăudabil din anii '60, de subtraversare a Bastionului rămas din zidurile cetății. O dată cu creșterea populației și a traficului, pe de o parte, și pe de altă parte, o dată cu modificarea concepției generale, în Europa și în lume, concepție care arată tendința de valorificare a zonei urbane istorice (în multe localități europene centrul istoric fiind complet degajat de circulația auto și rămînînd la îndemîna pietonului), apare necesitatea reevaluării situației. În acest sens s-a întreprins în Timișoara pietonizarea pieții Revoluției și, ca o consecință, lărgirea străzii Săvinești. Ce ne puteți spune despre acestea?

Ș. S.: Fenomenul Corso (Piața Operei) a suferit două etape de transformare. Prima, în anul 1978-79, cînd s-a executat pasajul Operei în ideea de a pietoniza legătura Cetate-Corso postulînd păstrarea circulației în fața Operei — acum pasajul este inutil). Demersul nu a putut fi finalizat la vremea respectivă, tramvaiul continuînd să traverseze piața, păstrîndu-se profilul de pînă atunci, cu trotuar și carosabil, chiar dacă acesta din urmă era numai de serviciu. A doua etapă a fost f i n a l i z a t ă în t o a m n a anului 1989, prin schimbarea traseului tramvaiului, refacerea completă a pavajelor, pietonizarea suprafeței din fața Operei și a străzii Alba Iulia. O dată cu pietonizarea pieței din fața Operei, s-a întrerupt continuitatea primului inel, consecințele resimțindu-se imediat în toată rețeaua stradală limitrofă, încărcată actualmente, în orele de vîrf, aproape la limita superioară a capacității. De aici rezultă diminuarea confortului și fluenței circulației, precum și creșterea consumului de carburanți și a poluării.

Cel de al doilea fenomen, mult mai recent, este cel legat de lărgirea străzii Săvinești; la două benzi pe sens în vederea refacerii continuității inelului unu. Ideea este prevăzută în planurile de urbanism încă din anul '60, pentru a permite joncțiunea cu primul inel.

În momentul materializării proiectului în această primăvară au apărut o serie de luări de poziții contradictorii și foarte vehemente.

S. B.: Astfel de puncte critice în circulația orașului se profilează în viitorul apropiat și în alte zone, și anume la Piața 700, Piața Reșița, la giratoriul din Piața Mărăști, la intersecțiile de la Hotelul Continental, Calea Aradului - Torontalului, Republicii — Circumvalațiunii, Piața Gării de Nord. Acest fapt sugerează necesitatea unui nou mod de privire a structurii însăși a circulației orașului. Ar trebui ca un alt inel, mai larg, pe care l-ați numit în proiectele dvs., inelul doi, să preia joncțiunea cu toate radialele orașului, descogestionînd inelul unu către care ar pătrunde numai cîteva dintre ele. În aceste condiții zona orașului vechi ar fi deservită pe perimetru, trebuind să se asigure parcaje suficiente la limita lui, în Cetate circulîndu-se numai ocazional cu mașina (pentru aprovizionare și deservirea riveranilor), trama stradală, rămînînd în principal la dispoziția pietonilor. Din păcate, încă nu s-a întreprins nimic pentru amenajarea pietonală a Cetății și nu se întrevede vreo sursă de finanțare în viitorul apropiat, deși se fac studii în acest sens.

Ș. S.: În această scurtă prezentare discutăm numai despre trama majoră și concepția generală de organizare a traficului. Dar circulația realizîndu-se printr-o serie de artere de diverse grade, ea presupune nuanțări, compromisuri, zone în care voit se scade fluența și viteza de parcurgere, șicane, cîteodată în favoarea pietonului, altă dată a confortului de ambianță, toate acestea cu un singur scop: o viață cît mai plăcută în ansamblu.

arh. Smaranda BICA

Top

LUNG E DRUMUL PÎNĂ DEPARTE...

Dacă într-o zi fiul (sau fiica) dumneavoastră vă va mărturisi că-i place **Bach**, nu vă grăbiți să vedeți în acest fapt o victorie pe care ați obținut-o după atîta amar de vreme insistînd cu audițiile și cu puterea de convingere care vă caracterizează. Deocamdată fiul (sau fiica) dumneavoastră nu se referă la autorul Concertului brandemburgic no. 4, ci la ... **Sebastian Bach**, cel din formația americană rock **„Skid Row"**. Nu disperați ! Există o vîrstă la care tema fugii de ... Bach e predominantă, dar, din fericire tranzitorie. În timp, strădaniile dumneavoastră de a orienta copilul spre valorile perene ale muzicii vor da roadele așteptate. Pînă atunci însă căutați să înțelegeți universul adolescentin și mecanismul cultului idolilor pop căruia nu v-ați putut sustrage nici dumneavoastră cu două-trei decenii în urmă cînd, ca și acum, vă dădeați în vînt după grupul **Beatles, Rolling Stones, Kinks, Hollies**..

Despre moda pop a scris în anii '60 și Richard Mabey. În studiul său **„The Pop Process"**, Mabey se referă la acel „plumage"—penaj care susține cultul idolilor pop ieri ca și azi. Revistele muzicale sută la sută comerciale au fost și au rămas suporturi pentru imaginile colorate reprezentînd idolii momentului. Nevoia de simplitate și armonie în relațiile dintre tineri este masiv exploatată de grafica publicitară prin acea „demistificare", pe care o stimulează imaginile strident colorate cu idolul sorbindu-și cafeaua sau Coca Cola, savurînd un Hot Dog sau practicînd „early In the morning" acel „jogging" benefic oricărei vîrste. „Și eu pot ajunge ca el" este ideea pe care o insuflă adolescenților aceste imagini. Vedeți dumneavoastră, idolii sînt oameni ca și noi, ei rîd, plîng, suferă, se extaziază, au decepții, împliniri ... Nu, nu e vorba în nici un caz de demistificare, ci de un joc cu reguli subtile, practicat cu succes (financiar) de o anumită presă ce exploatează sistematic tendințele idealiste ale tinerilor. Trebuie spus din capul locului că întreținerea cultului idolului pop vizează și un cîștig pe care dumneavoastră poate nu l-ați bănuit. Capcana video nu face decît să completeze arsenalul mijloacelor de „stoarcere" a banilor de pe spatele bieților creduli. Aureola idolului e întregită de imaginea clară a predilecției acestuia pentru cutare produs (cosmetic, alimentar), tînărului sugerîndu-i-se să-l folosească și el dacă aspiră la glorie. Un simplu calcul vă poate reda o imagine fidelă asupra acestor capcane menite a umple buzunarele unora în detrimentul credulilor, al căror număr a fost și rămîne foarte mare.

Fabricarea și difuzarea obiectelor de cult e o afacere cît se poate de rentabilă. Nu e vorba doar de echipament electronic audio-vizual, de discuri sau casete, ci și de o adevărată arcă a lui Noe incluzînd, cum arată același Richard Mubey, tricouri imprimate (T Shirts), jachete de piele, pălării sau caschete tip Baseball, brelocuri, insigne și, se înțelege, discul (analog sau CD). Prin absolut toate mijloacele posibile, tînărului i se sugerează că drumul de la anonimat la celebritate poate fi unul extrem de scurt cu condiția să... În aria genului, imitațiile, artificialul abundă, sufocînd unele tendințe spre originalitate apărute și declanșate de însăși dinamica specifică tinerei generații. Cursa continuă, deși între autentic și impostură, între autentic și simulacru disocierea nu e prea clară. Și totuși decantările se produc, lucrurile se limpezesc ...

Petru UMANSCHI

Ochiu mortului

VIZITA SENTIMENTALĂ DE PRIETENIE A D-LUI ILIESCU ÎMPREUNĂ CU D-NA RODICA, LA NEAMURI

Majoritatea medialogilor (tehnocrați care se ocupă cu studiul mass-mediei în stare de libertate) au observat caracterul de formă fixă al textelor oficiale — atît la dus, cît și la întors — în asemenea cazuri. Cam cum ar fi sonetul în poezie, sonata în muzică și limba de lemn în România. Așa se face că, în asemenea cazuri, președinții își iau cu domniile lor, de regulă, ziariști, reporteri fără o prea mare disponibilitate lingvistică, dar cu priviri expresive. D-na Rodica Beclean, avînd privilegiul de a nu explora prea în adîncime enormele păduri tropicale ale gramaticii românești, s-a aflat în invidiata situație de a fi alături de Președinte în cursul recentei vizite prin unele țări exotice din America de Sud. Această logică simplă face ca dumneaei să fi fost, la plecare cît și venire, cu microfonul admirativ pe aeroport.

N-au țărăniștii, n-au liberalii, n-au ecologiștii așa Rodică, așa comentarii înaripate chiar deasupra regulilor sintactice.

În rest, căldură mare prin Televiziune și muște de cal (de cavalerie) ce au reușit să treacă de sîrma ghimpată, de tranșee, de soldați și, de ce nu ? de cenzură, inoportunînd cadre într-o tentativă disperată de a se stabili pe chipie. Concluzia ?

TELEVIZIUNEA ARE NEVOIE DE-UN FLIT !

NELSON

La fanion

UN INTERLUDIU IONESCIAN

■ Nici nu s-a stabilit prea bine d-l Ionescu la cîrma echipei și deja destule voci îi pronostichează eșecul. Cronica unui eșec anunțat, cum ar fi scris cronicari sud-americani într-un asemenea caz. Numai că pesimismul în acest caz, trădează, de fapt ascunde cel puțin două lucruri : mai întîi, o atitudine pro-Rădulescu și, apoi, implicit, o violentă reacție față de conducerea clubului. Atît prima parte cît și a doua îi privesc în egală măsură ca atitudine. Ceea ce mi se pare însă destul de periculos este faptul că se încearcă o relaționare a celor doi tehnicieni și asta chiar într-un moment în care echipa nu are nevoie de așa ceva. Și nici contextul nu este corect. Evident, că nu doresc să minimalizeze meritele lui C. Rădulescu, chiar dacă dumnealui a fost mult prea pripit în unele afirmații ! Știu prea bine că este un excelent antrenor, dar mai știu că are și lungi momente de picaj în care diplomația și o anumită înclinație spre arginți îi joacă destule feste. Veți spune imediat că nici d-l Ion V. Ionescu nu este o persoană confortabilă și chiar aveți dreptate să spuneți asta. Diferența e pentru oricine bătătoare la ochi : „dificultatea" sa constă în faptul că nu poate fi „îmblînzit" cu nici un bemol atunci cînd e vorba să se facă ceea ce nu i se pare corect. Conflictele domniei sale cu conducerea clubului timișorean sînt notorii. Ba chiar cu anumiți jucători. Cel mai proaspăt e încă viu în memorie. Și chiar dacă voi fi bănuit de encomiastică în acest articol, voi scrie negru pe alb aici că îl consider a fi unul din cei mai importanți oameni ai nouluj fotbal românesc, așa, cu toate cusururile sale, cu toate inflexibilitățile de care a dat dovadă. Și am chiar argumente în acest sens, dintre care, la loc de frunte, e faptul că nu e lacom de bani. În momentul de față, mai ales în momentul de față, setea de cîștiguri nemăsurate poate sacrifica totul. Știți prea bine ce sume de milioane de lei se vîntură pe la cluburi, ce tranzacții astronomice se antamează în umbra șutului în floare.

Ceea ce poate nu știți e faptul că un antrenor secund a plecat cu televizorul color și poate că, în săptămîna asta, clubul îl va acționa în judecată. Oare pînă cînd atmosfera de tarabă va mai polua climatul fotbalului nostru, oare pînă cînd răsucirile venale ale unor inși aflați în definitivul ofsaid al moralei vor mai sta pe bănci tehnice ? Fără să pledez pentru sume ridicole și transferări simbolice, zic că înainte de orice, fotbalul românesc plătește încă a mia parte din ceea ce i se oferă.

M.T.

MARIANA TRIFU

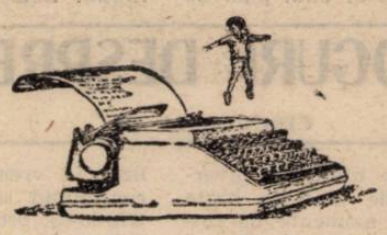

Cabaret O.

Aveau, în jurul unui foc de vele
aduse de vînt critic cu duium,
mîini pentru umeri calde, reci, precum
magiștrii încercați în valuri grele ;

și-am auzit : „... Discipole, tu știi
cam cîte pînze-ți trebuie pe mare
ca să ajungi din noapte într-o zi ?".

Le-am înclinat Luminăților stelare,
pe harta Lui cu pași de vis tîrzii,
zborul meu pus spre lumea-I de visare.

EURYALUS, NISUS, VOI ...

(Sonet)

Prin tabără de clipe luptătoriii mei
ar trece în genunchi s-anunțe foc mocnit.
percol verdelui de codru preaiubit,
unei divinități de peste mine. Ei.

Dar ruga n-ar deschide cîmp dorit.
ci însuși cercul timpului din văi
și pe departe-oricum nu s-ar vedea ca lei,
căci zeii ochii-i au pentru dormit.

La toată răzbunarea dublă-a vremii
mi se va-mpotrivi, predat, răsunet,
ecou din loc unde-au sfințit troienii :

„Aceștia n-au greșit nici cît răsuflet,
mie-ndoit stingeți-mi pămîntenii !".
Euryalus, Nisus, voi ... O, trup și Suflet ...

SPRE EMINESCU

„... Da, la voi se-ndreaptă cartea-mi,
La voi, inimi cu aripe.
Ah ! lăsați ca să vă ducă
Pe-altă lume-n două clipe ...".
(Aducînd cîntări multime) (M. Eminescu)

M-au prins în rătăcire stelele pe drum ;
din lunga beznă-a ostenelii mele
m-au întrerupt o clipă către ele
unde-mi sclipise-odată, parcă, fum.

DEPINDE DOAR DE TINE

Chiar dacă plouă, toarnă umezeală,
e adăpost pe sub auz de flori,
ai grijă, însă, -această amăreală
preschimbă în burete cu răcori.

Sub blîndă ascultare două căi
îți vor fi date-n taină de-nțeles :
ori un cocor în scuturare peste văi,
ori o ciupercă-otrăvitoare la cules,

depinde doar de tine dacă lîngă
o inimă cu descărcări de brume
vor fi corole să deplîngă
fără-a dezvălui-n petale nume

sau dacă rădăcini nerăbdătoare
îi vor pîndi-n adînc furtună
ca din ascunsul ploii fără soare
la pălării să crească mătrăgună.

CONSULTAT, UN MUNTE

Se pune gheață-naltă între spații
și rocha-mi de raze mi-o pălește
pentru ceremonia unei consultații
triste, a unui munte care crește.

Într-o salvare plec spre cerul gurii,
dar înainte de a-l atinge eu
se-aud răcite vorbele căldurii ;
vindecător mă vreau, dar este greu.

Mi-a mai rămas o plută curioasă,
cu pești închiși de frig în sloiuri,
spre ochi, unde să prind sub plasă
cîți fluturi neînghețați mai sînt în roiuri.

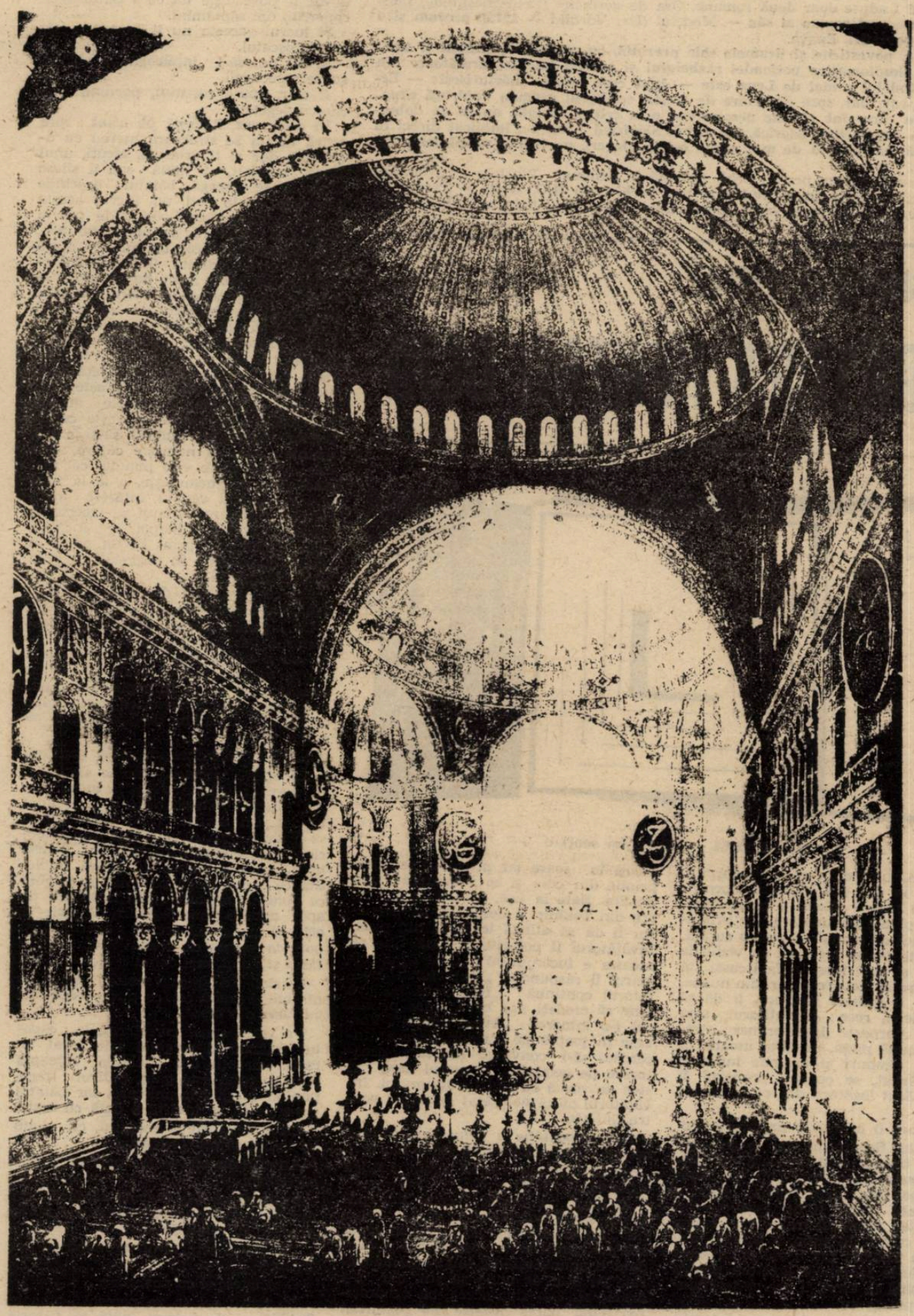

Catedrala Sfinta Sofia — vedere din interior

CULTURĂ ȘI TURISM CU AGENȚIA

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMIȘOARA ROMANIA

Un itinerar fascinant prin Bulgaria si Turcia de ieri și de azi vă propune agenția „Colibri" — singura agenție de turism din Timișoara care oferă clienților săi un program variat cuprinzînd informații semnificative despre cultura și civilizația celor două popoare.

Alegerea traseului de opt ore prin Bulgaria a urmărit străbaterea unor străvechi așezări istorice, azi importante centre economice și culturale, dar și a unor zone pitorești, de o frumusețe unică în lume. Din perimetrul istoriei și al actualității, îngemănate în orașul Velico Tîrnovo, trecem în cel al mitului.

Legenda Văii Trandafirilor istorisește despre geniul creator al unui tînăr bulgar care, construind un palat nemaivăzut în Persia, a fost răsplătit cu un fir de trandafir pe care l-a sădit acasă. Povestea comunică în adîncime cu mitul jertfei pentru creație, mit cu o circulație largă în această zonă, vorbind despre existența unor cadre generale ale spiritualității balcanice. Și iarăși trecem în actualitate, aflînd despre culegerea trandafirilor înainte de răsăritul soarelui, pentru obținerea prețiosului ulei. La răsărit, sunetul trandafirilor care se deschid sugerează — spun localnicii — despărțirea zilei de noapte.

Traversăm Balcanii. Pe doi versanți, față în față, două mănăstiri. Cîntecele maicilor sînt înghițite de cele ale călugărilor. Legende vorbesc despre misterioase peșteri în munte, adăpostind comori fabuloase.

La Kapicule începe întîlnirea cu spațiul specific oriental, amestec de tradiționalism și modernitate. Intrăm pe un pămînt unde s-au perindat paisprezece civilizații diferite, de la megarieni la osmani. Pămînt ospitalier, Turcia le-a adăpostit și conservat pe toate, chiar atunci cînd interveneau diferențe religioase stricte. Aici, învinșii și cuceritorii au avut deopotrivă dreptul la existență prin cultură. Autocare purtînd marca Troi a unor agenții de turism turcești fac legătura între cetatea cîntată de Homer (cetate care, la rîndul ei, poartă numele a nouă straturi succesive de civilizație) și spiritul comercial al acestui popor. Traseul include și trecerea prin Edirne, vechiul Adrianopol, oraș de rezonanță istorică.

Întîlnirea cu Istanbulul necesită o familiarizare prealabilă. O avalanșă de informații ne oferă ghidul de-a lungul drumului, pentru că nu poți pătrunde oricum aici. Trebuie ca orașul să te accepte. Istanbulul nu e doar o metropolă oarecare. Alcătuirea orașului o imită pe cea a unei moschei. Sînt trei nivele, fiecare cu specificul și farmecul său. Între liniștea vechiului oraș istoric și cea a Mării Marmara se interpune nivelul intermediar, absorbind larma și furnicarul oamenilor.

Agenția „Colibri" este singura din Timișoara care prevede în program un tur al orașului istoric. Între zidurile ridicate de împăratul Teodosie, moschei mai vechi sau mai noi, ridicate de sultani, te întîmpină cu arhitectura lor specifică. Moscheea Valide, ridicată de arhitecți italieni, îmbină armonios elemente gotice și tradițional islamice. Sf. Sofia, una dintre minunile lumii, se înalță maiestuoasă, amintind lumii de strălucirea Constantinopolului, dar și de înțelepciunea lui Mohamed al II-lea Cuceritorul, care n-a distrus nimic din strălucirea artei bizantine.

Mai jos, ritmul trepidant al vieții oamenilor. Uriașe reclame viu colorate, clădiri moderne, poduri suspendate, adică tot ceea ce vorbește despre dinamismul și spiritul practic turcesc.

Cultură și turism, o aventură în trecutul și prezentul unor civilizații fascinante — iată ce vă oferă agenția „Colibri".

Mariana DUVLEA

AGENȚIA DE TURISM „COLIBRI"

Str. C. D. LOGA NR. 2, TEL. 6 34 81
(lîngă cinema CAPITOL)
VĂ OFERĂ :

- O EXCURSIE IEFTINĂ LA ISTANBUL
  PREȚ : 40 DM + 3.500 lei ;
  transport cu autocare moderne, confortabile, rapide și sigure ;
  cazare la hotel central, ghid profesionist la dispoziția turiștilor ;
  program turistic bogat ;
- TRANSPORT ÎN GERMANIA în 22 și 29 iulie, TIMIȘOARA — MUNCHEN : 70 DM dus, 120 DM du-intors sau contravaloarea în lei.
- EXCURSII ÎN SIRIA — DAMASC
  transport cu avionul ;
- EXCURSII ÎN GRECIA ;
- EXCURSII ÎN UNGARIA, zilnic la :
  Szeghed, Baja, Kecsken et, Budapesta Szentes ;
- SEJUR ÎN TURCIA (12 zile) :
  8 zile (7 cazări) pe litoralul MĂRII EGEE în vile de lux : (6 persoane în vilă), cu bucătărie, frigider, aragaz, baie, plajă privată ;
- 2 zile la ISTANBUL (o cazare) cu program turistic — prețul — 125 DM + 7.500 lei ;
  pentru cei care călătoresc cu autoturismul propriu prețul este de 60$ (7 nopți cazare pe litoralul MĂRII EGEE) ;
- organizăm croaziere de o zi pe DUNĂRE ;
- VINDEM bilete de odihnă la MONEASA la prețuri avantajoase.

SIEGFRIED LENZ

LEGĂTURA PENTRU OCHI

Născut la 17. 03. 1926 în Lyck (Ostpreussen), Siegfried Lenz este astăzi, după Heinrich Böll și Günter Grass, cel mai cunoscut scriitor din Germania de vest. Opera sa numără peste 22 de volume (romane, povestiri, drame, eseuri), în românește fiind traduse doar două romane, Ora de germană (Deutschestunde, **1968) — cel mai cunoscut roman al său —** Modelul (Das Vorbild — **1973), precum și o antologie de povestiri,** Epava.

Romanele, povestirile și dramele sale prezintă, cu precădere, situații și tipologii umane simptomatice perioadei războiului și a celei imediat următoare din Germania. Modelul urmat de Lenz este — după cum însuși mărturisește — Ernest Hemingway, dar, spre deosebire de acesta, scriitorul german dublează situațiile-limită în care sînt plasate personajele prin critica socială, opera sa dobîndind astfel o perspectivă istorică. De altfel, Siegfried Lenz s-a implicat direct în viața politică, participînd de mai multe ori la alegeri, pe listele social-democraților (S.P.D.).

Povestirea Legătura pentru ochi, **apărută în volumul** Einstein traversează Elba la Hamburg, **reia un motiv literar mai vechi (vezi H.G. Wells —** Țara orbilor) **pe care Lenz îl tratase inițial într-o dramă cu același titlu, apărută în 1970.**

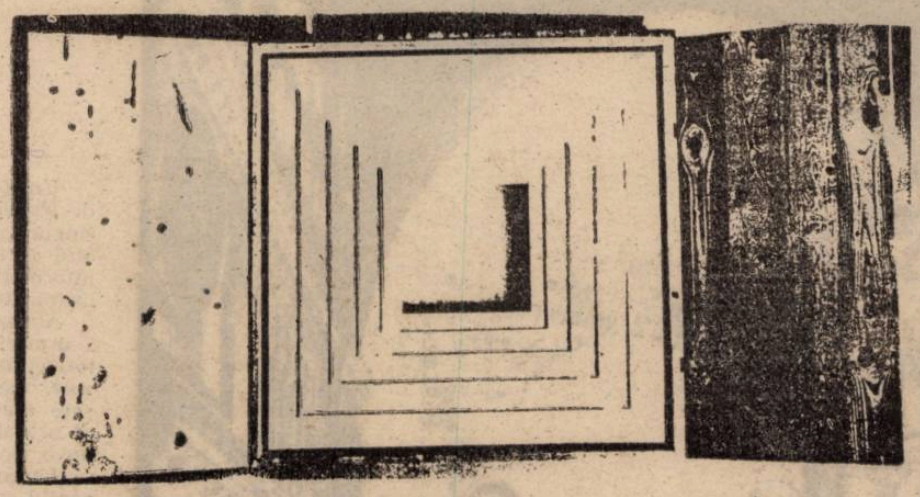

ILIE PAVEL — Simulator spațial

Corectorul întrerupse jocul. Strînse cărțile, aruncîndu-le teanc pe măsuța de la fereastră, se frecă tacticos la ochi și privi prin geamul compartimentului în întunericul de afară. Sîntem abia la Wandsbek, spuse unul dintre ceilalți doi, la care corectorul apucă din nou cărțile, le filă în pumn și jucă în tăcere. După două rînduri strînse cărțile în palmă și lovi cu ele ușor fereastra, spunînd : Nu există în nici o carte, am căutat peste tot. E rîndul tău, spuse unul dintre ceilalți doi, un bărbat în vîrstă, purtînd ochelari cu rame din oțel. Pur și simplu de negăsit, continuă corectorul. N-o lua de la capăt, spuse bărbatul ce purta ochelari cu rame din oțel, tocmai uitasem. Jucăm sau o lăsăm baltă, spuse roșcatul.

Jucară în continuare. Jucau tăcuți ca în fiecare seară cînd luau ultima cursă ce părăsea Hamburgul, copleșiți de oboseală și de dorința de a nu se abandona sieși pe durata călătoriei spre casă. Douăzeci sau chiar treizeci de ani își petrecuseră drumul jucînd cărți, nu cu indiferență, dar nici cu patimă, trei bărbați aparținînd condescendentei comunități a navetiștilor, a căror întîlnire fusese aproape inevitabilă și care se găseau întotdeauna printr-un fel de înțelegere instinctivă, în penultimul compartiment, în care intrau mormăind un salut și pe care îl părăsau în același mod.

Jucau în tăcere, nici unul nu părea dispus să scoată vreun cuvînt la pierdere sau la cîștig, cînd din nou corectorul întrerupse jocul. Trebuie, totuși, să știe cineva, trebuie să se poată afla cum se scrie **Tekhila.**

Eu sînt la rînd, spuse roșcatul.

De ce trebuie tu să știi asta, spuse cel ce purta ochelari cu rame din oțel. Există lucruri pe care ai vrea să le rezolvi, spune corectorul. La ce bun ? Nu poți să lași totul așa cum e.

Ia cărțile, spuse roșcatul și continuă să împartă.

Mîine se publică, spuse corectorul. Cuvîntul **Tekhila** va fi pomenit de patru ori în povestire și de fiecare dată va fi scris în alt fel.

Hai, vă ascult, spuse roșcatul.

E un sat ăsta, întrebă cel ce purta ochelari cu rame din oțel, strîngîndu-și cărțile în palmă. Tekhila este numele unui sat dintr-o povestire, spuse corectorul.

Cine are mai mult de douăzeci ? întrebă roșcatul.

Își priviră toți cărțile, nici unul nu putu descoperi mai mult de douăzeci așa că jocul reveni roșcatului. Trenul, care încetinise, frînă lîngă un peron pustiu, slab luminat ; cei trei auziră ușa trîntindu-se, apoi pași grăbiți îndepărtîndu-se pe dalele de piatră. Cînd trenul se puse din nou în mișcare veni rîndul corectorului să joace și bărbatul ce purta ochelari cu rama din oțel întrebă : De ce tocmai Tekhila ?

Nu știu, răspunse corectorul, ridicîndu-și obrazul pămîntiu, neras.

Nu știi Tekhila ?

Nu.

Nu te interesează în mod deosebit ?

Nu.

Atunci ?

Sînt orbi, spuse corectorul, toți cei din Tekhila sînt orbi ; se nasc orbi, cresc, se căsătoresc și mor orbi. Din cauza unei boli de ochi, veche, arăbească.

Se petrece în Maroc ? întrebă cel ce purta ochelari cu rame din oțel. Nu, spuse corectorul, nu știu. Așeză nepăsător cărțile pe măsuța de lîngă fereastră și se frecă la ochi, timp în care ceilalți își cercetară cărțile, adunîndu-le apoi în palmă, resemnați, clătinînd din cap nemulțumiți.

E la tine asul, spuse roșcatul.

Se cheamă Legătura pentru ochi, spuse corectorul.

Cine ?

Istoria, istoria care se petrece în Tekhila. E vorba despre o veche legătură din piele pentru ochi, dată în grija primarului.

Pentru cine, întrebă cel ce purta ochelari cu rama din oțel, așezînd și el cărțile pe măsuță. Nu știu, spuse corectorul, probabil pentru fiecare locuitor din Tekhila. E un sat mic de cîmpie, puțină umbră, un rîu cu ape tulburi, de culoarea lutului, străbate cîmpia în apropiere de sat, iar oamenii, locuitorii orbi ai Tekhilei își lucrează pămîntul. Așa începe povestirea ? întrebă cel ce purta ochelari cu rame din oțel.

Nu, spuse corectorul, povestirea începe altfel. Începe în casa primarului. Primarul ia din cui legătura pentru ochi, din piele. Pielea e negricioasă, prăfuită, pătată de unsoare, iar primarul o freacă de pantaloni pînă o curăță. Lustruiește pielea legăturii cu vîrfurile degetelor și apoi iese. În fața casei stă un om care împletește coșuri din nuiele. Primarul îi întinde legătura, îi dă să pipăie pielea rece ; împletitorul sare ca ars și pornește după primar ; străbat împreună piața, pe ulița uscată, în jos, spre cîmpuri și oriunde întîlnesc vreun bărbat, se opresc, primarul îi întinde tăcut legătura din piele, acesta tresare..

Și fiecare îl urmează, spuse roșcatul.

Întocmai, fiecare din cei ce au atins legătura tresare și îl urmează pe primar, spuse corectorul. Toți își întrerup munca sau trîndăveala. Nimeni nu întreabă nimic. Îl urmează pur și simplu, iar primarul însuși nu spune nici un cuvînt în timp ce adună bărbații din Tekhila sau îi obligă în acest fel, dîndu-le să pipăie legătura pentru ochi și pînă la urmă îi are pe toți adunați în spatele lui.

Deci așa începe istorioara, întrebă cel ce purta ochelari cu rame din oțel.

Cam așa, spuse corectorul, mîine o să apară în ziarul nostru. Mîine ai s-o poți citi. Tekhila o să fie pomenit de patru ori și de fiecare dată va fi scris în alt fel.

Și tipul cu legătura pentru ochi, întrebă roșcatul.

Cine ?

Primarul și toți ceilalți pe care i-a adunat în spatele său — unde se duc ?

Spre școală, spuse corectorul. E ora prînzului, da, cred că e amiază, iar ei se îndreaptă tăcuți spre școală și înconjoară clădirea. Se prind de mîini, formînd un cerc în jurul clădirii. Stau acolo la pîndă, încercînd ici și colo rezistența cercului. Hotărîrea lor, felul în care se înțeleg, pe mutește, rapiditatea cu care au înconjurat clădirea școlii, totul pare să indice faptul că nu o fac acum pentru prima dată. Rămîn tăcuți în soare iar primarul se desprinde din cerc și se îndreaptă spre clădire. Bate la ușă. Învățătorul cel orb din Tekhila îi deschide, iar primarul îi dă să atingă legătura din piele. Învățătorul îl pofțește în casă. Știe că aceasta e înconjurată : „Cine ?" și primarul îi răspunde : „Fiul tău". Învățătorul continuă : „Nici vouă nu vă vine să credeți așa ceva", dar primarul i-o întoarce : „Avem dovezi". Vorbesc în șoaptă pe coridor, fiecare încercînd să-l convingă sau să-l păcălească pe celălalt. Primarul cere să stea de vorbă cu fiul învățătorului. Învățătorul oferă neîncetat garanții pentru fiul său.

Da' ce năzbîtie a făcut fiul, întrebă cel ce purta ochelari cu rame din oțel.

Nouă ai putea să ne spui, adăugă roșcatul.

În timp ce dialogul celor doi continuă, spuse corectorul, apare brusc fiul , nu, el este deja acolo, stă în capul scărilor, ascultîndu-i pe cei doi și deodată îi spune tatălui său : „E adevărat. Tu n-ai de unde să știi, dar s-a întîmplat. Din ziua aceea, cu nenorocirea, cînd barca noastră s-a răsturnat și ne-am izbit de stînci, din ziua aceea văd".

Chiar așa spune povestirea, întrebă cel ce purta ochelari cu rame din oțel.

Nu, spuse corectorul, dar cam așa ceva, sau poate chiar așa. Cei doi bărbați îi cer băiatului să coboare ; el șovăie, rămîne acolo sus, pe trepte și fiindcă se pare că știe ce îl așteaptă îi spune primarului : „Da, de opt săptămîni mi-am dobîndit vederea, asta numai ca s-o știți, și de opt săptămîni cunosc Tekhila". Le cere să vină după el, acolo sus. Îi invită, ironic, să-l prindă. Primarul se sfătuiește în șoaptă cu învățătorul, după care pornesc amîndoi către băiatul ce se strecoară pe lîngă ei cu ușurință și în timp ce se ferește le face o propunere.

Ce fel de propunere, întrebă roșcatul.

Mîine o să puteți citi totul, spuse corectorul. Băiatul vrea să le arate posibilitățile pe care le are Tekhila, vrea să-i ajute ca în acest fel să poată obține mai multe pentru ei. Retrăgîndu-se, le povestește tot ce a putut descoperi în opt săptămîni.

Și lucrul acesta nu îi interesează, spuse roșcatul.

Ei nu pot să-l înțeleagă pe băiat, spuse corectorul.

E clar, spuse roșcatul, pocnind cărțile cu degetele.

În orice caz, îl mînă pe băiat spre scări, acesta se strecoară mereu cu ușurință, dar ei îl urmează tăcuți, unul lîngă celălalt, îl mînă sau îl silesc chiar să se retragă, băiatul deschide fereastra de la pod, nu, lucrul acesta e mai puțin probabil, deschide pur și simplu o fereastră, se cațără pe pervaz, atîrnă cu întreg corpul în afară și apoi își dă drumul. Impactul cu solul este probabil auzit de ceilalți, se pare că așteptau chiar lucrul acesta. Se prind cu hotărîre de mîini. Își strîng rîndurile. Cîtă încordare ! Cu fețele congestionate, pîndind, ușor aplecați, cu un picior proptit înainte, ca și cum ar trebui să facă față unui atac. Exact așa stau acolo așteptînd, în timp ce băiatul, cu oasele muiate de căzătură, se ridică. Privește cercul fețelor încordate, căutînd să-și aducă aminte : cum se numește cutare, cine este cutare, unde este punctul cel mai slab. Apoi se ghemuiește, o ia la fugă spre ei, îl aud venind, întăresc involuntar strînsoarea. Biatul se izbește în baraj. Cercul dă înapoi, se închide, cuprinzîndu-l ; e prins ca un pește în plasă. Îl țin bine în mijlocul lor pînă sosește primarul.

Cel cu legătura din piele pentru ochi, spuse roșcatul.

Cu legătura pentru ochi, spuse corectorul. Dar încă nu i-o pun : îl poartă sau îl tîrăsc prin sat, prin Tekhila. Nu se observă nici o șovăire. Știu cu exactitate ce se va întîmpla. Totul pare o recapitulare. În orice caz, îl duc dincolo de instalația de apă, afară, pe cîmp.

Și acolo se sfătuiesc, spuse roșcatul.

Nu, spuse corectorul, nu se sfătuiesc. În povestire nu se sfătuiesc în nici un fel. Primarul strigă doar numele unui bărbat. Un bărbat despre care poți să-ți dai seama că a trecut prin experiențe cutremurătoare. Acesta poartă în buzunar o bucată de sfoară împletită cu care-l leagă pe băiat de pîrghia ce pune în mișcare roata instalației de apă, apoi îi pune legătura de piele la ochi și în timpul acestei operații îți poți da seama că același lucru l-au făcut și cu el, mai demult.

Băiatul stă singur acolo, legat de pîrghie, întrebă cel ce purta ochelari cu rame din oțel.

Un catîr, spuse corectorul, la capătul celălalt al pîrghiei este legat un catîr. Bărbații din Tekhila așteaptă pînă ce totul este gata. Catîrul trage, punînd pîrghia în mișcare, iar băiatul pornește să se învîrtă o dată cu roata.

Cît timp, întrebă roșcatul, cît timp va trebui să poarte legătura ?

Atîta timp cît va fi nevoie, spuse corectorul.

Probabil că așa trebuie să facă cei din Tekhila, spuse bărbatul ce purta ochelari cu rame din oțel.

Da, spuse corectorul, probabil că așa trebuie.

O să citesc și eu povestirea.

De patru ori se va pomeni numele **Tekhila** și de fiecare dată va fi scris în alt fel.

Pare a fi un tîrg de provincie.

Da, așa se pare, am căutat peste tot, dar n-am putut să găsesc nimic despre el.

Chiar nimic, nimic ? întrebă cel ce purta ochelari din oțel.

Ba da, spuse corectorul, am găsit, totuși, cîteva nume ce se pronunță asemănător cu Tekhila.

Roșcatul [illegible] cărțile, privi prin fereastra compartimentului și întinse mîna spre plasa de bagaje, după servietă. Nu mai are nici un rost să jucăm, spuse el.

Nu, spuse corectorul, nu mai are rost.

Prezentare și traducere de :
Cristian MUNTEAN

Colectivul de redacție : MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef-adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA.
Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele : 3 33 90, 3 33 76
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază
Paginatori : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipiști : Mircea GUI, Marcela VUIA, Tiberiu LAZAR
Tiparul : S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar
30

PROIECT DE COȘMAR

— CITIȚI ÎN PAGINILE 4—5 —

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR 30 (1258) 26 IULIE 1991 ● SERIE NOUĂ, ANUL III ● 10 LEI

SUFERINȚĂ ȘI PATRIOTISM

In materie de politic, în România ultimilor doi ani s-a reluat, insinuant, o relație sinonimică dacă nu chiar tautologică, între patriotism și suferință. Dacă pînă la întregirea țării, în 1918, alăturarea a fost perfect legitimă, după Decembrie '89 ea se vede isterizată eschatologic de foștii gestionari ai Puterii într-un scop cît se poate de clar: obținerea monopolului resentimentar față de tot ceea ce înseamnă democrație. Și lista resentimentelor ce trebuie dezvoltate e lungă: față de ceea ce s-a întîmplat în Decembrie (opera agenturilor străine !), față de partidele istorice, față de rege, față de străini, față de intelectuali (vînduți !) și, după cum o arată clar ultimele semne, chiar față de actuala putere. Vizavi de toate acestea s-ar afla ei, „adevărații patrioți" a căror identificare cu poporul se face într-o clipită, cu nebăgare de seamă și iuțeală de mînă. Într-un fel e și firesc ca dumnealor să se afle din nou în situația de a clama în numele poporului, fiindcă și înainte vreme ceaușistă tot ei au fost artizanii celui mai perfecționat mecanism spre uzul națiunii: teroarea. O teroare în care — lucru al dracului de bine ticluit ! — am fost, simultan, producători și beneficiari. E drept, „patrioții" erau direct productivi și ne-au cam speriat, chiar așa, în numele iubirii de țară și neam și fix în numele acestei iubiri au murit zeci de mii la Canal prin îngrozitoarele temnițe politice, e drept că în numele ei elitele au luat calea exilului, că atîtea și atîtea femei s-au îndreptat ptriotic spre moarte după chiuretajele septice, că în locul sfintelor noastre icoane au apărut abțibilduri cu popi-colonei, au fost siluite cuvinte și strîmbată istoria. Nu a contat. Suferința poporului în numele lui însuși s-a chemat patriotism, iubire de țară. Iar acum același popor este chemat, este somat să sufere patriotic de toți micimanii, jandarmii și exțuțării ce stau în șa într-o rînă și au cam scăpat biciul. Nu, Doamne ferește, nu este vorba despre suferința pentru toate minciunile din Decembrie încoace, nu este vorba despre dezastrul economic actual, nu este vorba că Basarabia e o altă țară, că ne vindem copiii, că nici o nație nu-și părăsește țara într-un asemenea exod disperat, că singura noastră imagine în lume este cea a orfelinatelor SIDA, că țăranul este batjocorit de o lege absurdă. Nu ! Motivul disperatei suferințe este doar faptul că ei, deținătorii absoluți ai iubirii de neam nu se află în funte.

Oare chiar nu se află ori ura asta incomensurabilă trebuie adusă pînă în punctul în care totul, absolut totul le va fi permis ?

Marcel TOLCEA

REZOLUȚIA
CONGRESULUI AL IV-LEA AL FILOLOGILOR ROMÂNI

(TIMIȘOARA, 4-6 IULIE 1991)

Congresul al IV-lea al Filologilor Romani, inițiat de Societatea de Științe Filologice, organizat de ffliala Societății din Timișoara și ținut în acest important centru de cultură, cu participarea unor specialiști recunoscuți din țară și de peste hotare, constată:

1. Filologia românească, și cu deosebire studiul limbii române, se află, după Revoluția din Decembrie 1989, într-o etapă nouă de dezvoltare, strîns legată de procesul democratizării din toate sectoarele vieții.

2. Expunîndu-și punctele de vedere și opiniile cu privire la limba română, atît în plenare, cît și în cele 10 secții ale Congresului, participanții au fost în unanimitate de părere că este necesar ca, în etapa actuală, să se îmbunătățească prin lege toate formele de studiere a limbii și literaturii române în învățămîntul filologic de toate gradele, iar acolo unde este cazul, în strînsă legătură cu alte limbi, potrivit caracteristicilor umanismului românesc.

3. Pentru realizarea obiectivelor de la punctul 2, Congresul consideră că Societatea de Științe Filologice, prin filialele sale, are obligația de a sprijini pregătirea elevilor în domeniul limbii și literaturii române și de a urmări aplicarea măsurilor legislative corespunzătoare.

4. Congresul propune atît Societății de Științe Filologice, Ministerului Învățămîntului și Științei, Ministerului Culturii, Ministerului Turismului și Sportului, cît și editurilor care publică manuale, reviste, broșuri etc. pentru elevi, studenți și alte categorii de tineri să asigure pentru aceste publicații un conținut atrăgător, corect din punct de vedere al cultivării limbii române, și un aspect grafic agreabil.

5. Societatea de Științe Filologice își va intensifica colaborarea cu Academia Română, cu instituțiile științifice de specialitate, cu echipele și cadrele de cercetare din unviersități, atît cu cele din țară, cît și cu cele din afara granițelor țării, cu radioul și televiziunea pentru a face cunoscute publicului larg, într-o formă accesibilă, cercetările filologice menite să contribuie la apărarea și cultivarea limbii române, tezaurul cel mai de preț al poporului nostru, atît de greu încercat în zbuciumata sa istorie națională.

6. Congresul salută participarea activă, la lucrările sale, a profesorilor și cercetătorilor din Republica Moldova, din Bucovina de Nord și din Banatul iugoslav angajați în procesul de studiere, dezvoltare și cultivare a limbii române din aceste teritorii locuite de români în spiritul nou al Europei moderne.

7. Congresul împuternicește Societatea de Științe Filologice să folosească toate mijloacele pentru ca limba română, una și aceeași în România, Republica Moldova, în Bucovina de Nord și alte regiuni cu populație românească, să cunoască o dezvoltare unitară, în măsură să asigure amplificarea tuturor funcțiilor sale în condiții firești.

PREȘEDINTE,
Acad. Ion Coteanu

SECRETAR GENERAL,
Prof. dr. Ion Hangiu

ARGUS ● ARGUS

În aceste zile, în U.R.S.S., se va lansa bomba cea mare ● Cel care și-a propus să facă acest gest nu este nimeni altul decît președintele Mihail Gorbaciov ● Nu ne imaginăm care va fi exact urmarea, ceea ce știm deocamdată e că președintele-premiant va lansa comuniștilor conservatori chemarea de a renunța la marxism-leninism ca singură ideologie, propunîndu-le trecerea la un socialism cu față umană ● Iată că după mai mult de șapte decenii începe să se demoleze mirajul celei mai bune dintre societăți și în sînul primei țări care l-a aplicat ● De atîta bunăstare și prosperitate, liderii Kremlinului umblă mai mult cu mîna întinsă prin vecini ● Iar recoltele, deocamdată, sînt minore ● Poate că după apropiata vizită a lui George Bush în marele imperiu se va auzi ceva mai de bine ● Pînă una-alta, cu toate aceste „mici probleme", țara vecină rămîne o mare putere ● Cel puțin din punct de vedere militar ● De curînd, s-a produs, tot la Moscova, și vizita generalului de culoare, Powell ● Cîtă plăcere a stîrnit această vizită iarăși nu știm, nefiind de față ● Ce se putea observa însă și de la distanță a fost marele fast al uniformelor generălești sovietice ● Poate că așa ne vom da mai repede seama de „realitatea" perestroikăi ● Cine ar renunța de bunăvoie la fireturile unor uniforme, îndărătul cărora se deschide o lume rezonabilă ● Că acest lucru nu se va întîmpla prea degrabă a înțeles și domnul Gorbaciov ● Așa cum și noi înțelegem că în spatele comuniștilor conservatori stă țanțoșa armată de generali înfiretați, galonați și parfumați ● Iar grosul trupelor celei mai mari armate din lume este, pe moment, în puterea acestor purtători de vi-puști ● În ceea ce ne privește, toți așteptăm cu sufletul la gură să vedem ce se va întîmpla ● Așa cum așteaptă ascultătorii postului de radio Timișoara să vadă pînă unde în fruntea armatei sale de birocrați poate merge d-l Răzvan Teodorescu ● Dar, să încheiem într-o notă optimistă, se poartă ● Și chiar e nevoie ● De curînd, președintele comisiei europene pent ru monumentul *Europa — Libertate* și-a exprimat satisfacția în legătură cu aspectul dosarului trimis de către orașul Timișoara, apreciind excelenta documentare și estetica pe ansamblu ● Este în semn că Timișoara se află pe drumul cel bun.

C. B.

Nevroze

Interlocutor, dl. ing. TEODOR STANCA, președintele Asociației Foștilor Deținuți Politici

— Ce a însemnat pentru dumneavoastră suferința ?

— Ca unul căruia destinul i-a hărăzit de timpuriu să decidă între o perspectivă cenușie și un gest tragic de a forța această perspectivă, într-o perioadă a legăturilor cu un trecut în care demnitatea și valorile umane nu intraseră încă în negura uitării, am ales varianta luptei, cu toate riscurile pe care le presupunea. Însă orice decizie care reclamă un risc major presupune și o condiționare din partea unor factori exteriori care să constituie suportul unui atare gest. Un astfel de moment a fost în cazul meu, declanșarea, în toamna anului 1956, a Revoluției din Ungaria, care a dat popoarelor din lagărul socialist speranța eliberării. A fost un gest de solidaritate în lupta împotriva tiraniei comuniste. Această solidaritate, comparabilă cu cea din decembrie 1989, am simțit-o și noi, tinerii anului 1956, în marea mișcare studențească anticomunistă, care a avut loc în Timișoara la finele lunii octombrie, 1956. Sentimentul acestei solidarități ne-a dat tăria de a pătrunde într-o altă existență, de lungă durată — Gulagul românesc. Pentru toți cei care am trăit această experiență, suferința n-a însemnat cădere, ci o rectitudine a spiritului într-un nou tip de solidaritate umană, care ne-a îndepărtat de ură și de dorința de răzbunare, punînd iertarea la temelia existenței noastre prezente și viitoare. De aceea, cu foarte mici excepții, foștii deținuți politici, atît în perioada care a precedat revoluția din decembrie '89 cît și în cea următoare, au promovat înțelegerea, iertarea și spiritul de justiție în toate gesturile și manifestările, individuale sau de grup. Desigur, acest lucru nu ne dă dreptul să uităm ororile trecutului și ne obligă să le facem cunoscute, pentru ca ele să nu se mai poată repeta.

— Ce vă dezamăgește cel mai mult, acum ?

— Cea mai mare dezamăgire pe care o încerc în momentul de față este climatul de ură și dezbinare. Nu este cazul să căutăm noi motivații ale acestei stări de fapt, atîta vreme cît ele scapă analizei care se face permanent într-o parte a mass-mediei din România. Ceea ce mă îngrijorează însă cel mai mult este incapacitatea multora de a desprinde adevărul de minciună și pasivitatea în fața evenimentelor, chiar cînd ele atentează la însăși ființa biologică a individului, ca să nu mai vorbim de valorile spirituale.

— Vedeți vreo ieșire ?

— Singura ieșire din marasmul în care ne găsim este o regrupare a tuturor forțelor care au rămas credincioase idealurilor de demnitate și democrație, punînd la baza acestei regrupări ceea ce ne apropie, lăsînd la o parte interesele meschine, pentru a putea contracara și chiar demola structurile și tendințele neocomuniste și totalitare promovate de puterea actuală.

Sintagma „Numai împreună vom reuși" să devină un crez, și nu un simplu slogan, iar acest crez să ne dea tăria și răbdarea de a ne apropia de fiecare individ, de toți aceia care nu din rea-credință, ci din ignoranță nu sesizează că prin pasivitate fac jocul periculos al puterii neocomuniste

Cornel BOGDAN

PUZZLE

Eternitatea este foarte strînsă în jurul României. Simți asta cînd, iată, libertatea ne restituie drepturi moștenite, dar fără cheia utilizării lor. Acum, în lumea noastră, căutarea lor continuă și arheologia e la ordinea zilei. Desigur, am reinventat instituții ce imită gesticulațiile unei guvernări, dar tot ce pare nou la noi este deja vechi în aproape toată Europa. Pe de altă parte, experiențele originale par tot mai interzise de bugetul de neputință al imaginației publice. Încotro să ne îndreptăm pașii ?

Zi de zi, autobuzul care duce parlamentarul pe dealul Mitropoliei traversează străzile aglomerate de confuzie, de perplexitate, de ofertele sărăciei. Criteriile, oricare, și-au retras poliția de pe străzi și tot ce mai rămîne de spus are greutatea incredibilului. Și, în vremea asta, România își prisosește prin cuviința ei, intimidată parcă de un păcat numai de ea știut ori de o pudoare originară. În Europa aceasta, a binelui și a răului. România încearcă totul, pe rînd, cu timiditatea unei fecioare. Nu mai deținem Modelul, dar soclul pe care Lenin a întîrziat atît, între noi, există încă. Și parcă ne împinge din urmă ispita de a permite să se urce acolo un altul ! Da, mai ales străinii simt asta. Bucureștiul este capitala imaginarului. Aici se înclină cumpăna, tot mai evident, nu înspre luciditate, ci înspre cosmarurile ei. Dar să nu ne pierdem cu firea. Sîntem încă privilegiații acestui sfîrșit de veac, trăim istoricește mai multe anotimpuri deodată și haosul fraternizează cu ordinea anemiei. Trăim un Puzzle ! Degeaba înțelepții disprețuiesc mediocritatea realului, tot ei vor pierde partida. Într-o lume ușor de răsturnat, mediocrii rămîn de neclintit.

Da, prieteni, sîntem singuri sub steaua Sirius ! Vin vremuri grele? Nu cred. Cine a suportat dictatura nu se teme de libertate. Afirmație ce trebuie dovedită. Ca și dreptul nostru la utopie. Pînă una-alta, zilele vremii trec-trec. Uneori e mai ușo, să o iei de la capăt decît să continui. Dar noi continuăm, continuăm! ... Și deodată simt că nu mă mai tem ! Nu mă mai tem de viitoarele alegeri locale, nu-mi mai pasă de alegerile legislative, nu mă mai interesează numele următorului Președinte !

Claudiu IORDACHE

FAȚA ORAȘULUI

Abuz în centrul civic

Faimoasele prin care omul reușește să devină cel mai activ factor de distrugere a patrimoniului arhitectural sînt multiple. Una dintre ele, experimentată cu succes în centrul istoric a orașului în cîteva etape succesive a fost modificarea spațiilor și fațadelor de la parter.

Contemporanii noștri s-au decis să se înscrie în această tradiție negativă și să ia cu asalt ceea ce a mai supraviețuit iar strada Alba Iulia a devenit una dintre noile victime. O firmă fără nimic spectaculos. „La Mihaela" poate mai potrivită sub titlul „Dinamită" și-a propus să arunce în aer vechea fațadă a parterului pe care îl ocupă. Lucrările începute fără aviz legal încalcă și procedura de intervenție admisă în domeniul restaurării urbanistice. De ce a trebuit spart zidul exterior, modificate ferestrele, sau finisat interiorul într-un mod ce va ajuta urcarea igrasiei la etaj ?

Dar dincolo de întrebare rămîne răspunderea unei lucrări greșit pornite și alegerea între o remediere încă posibilă sau vînzarea înghețatei în afara centrului istoric.

Liliana ROȘIU

Umor Service

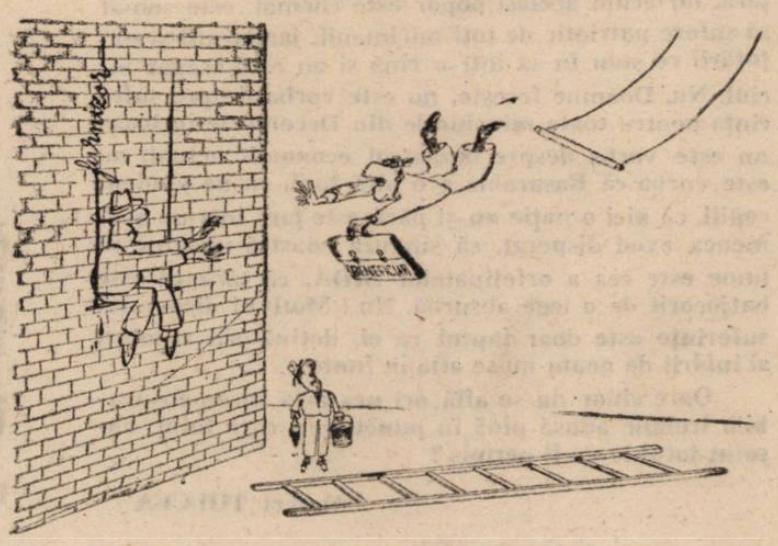

PAVEL CONSTANTIN

Nicolae Balotă:

„Satul ultimilor mei doi ani de detenție nu mai există”

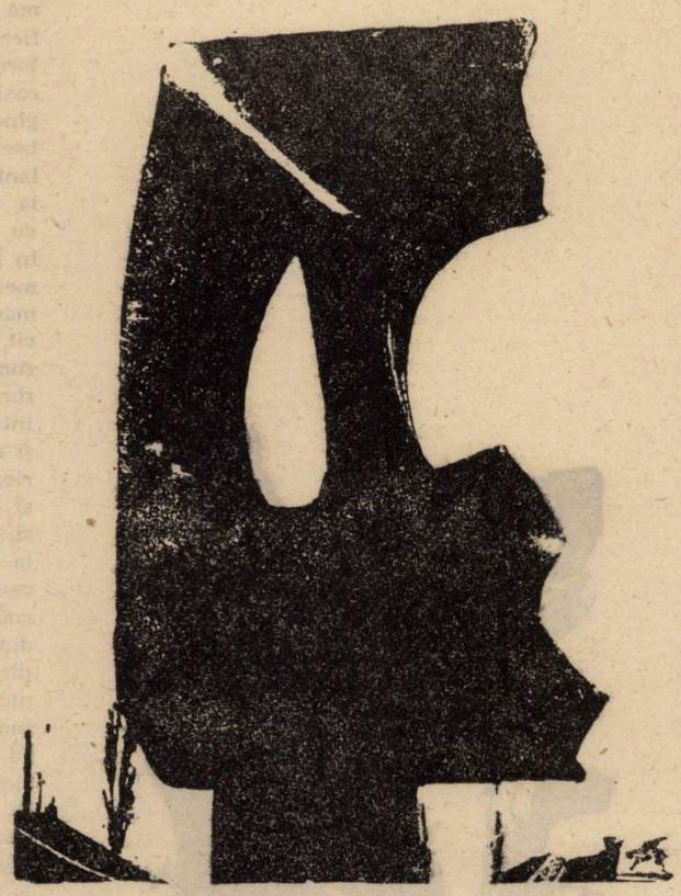

PETRU JECZA — „Elan“

Sînt adîncit în trecutul meu

— Constat că vă referiți la amărăciunile trecutului, la suferințele personale și cele ale generației, cu generoasă înțelegere. Nu păreți tentat de tonul acuzator. Ce vă îndeamnă la o astfel de atitudine ?

— Nu îndrăznesc să-mi asum această generozitate, dar îndrăznesc să spun că tind spre o înțelegere mai largă pe planul cunoașterii, fapt la care contribuie și experiența mea veche de dascăl, iar pe de altă parte formația de critic, de gînditor, de filozof, cum m-am voit întotdeauna și cum, vai, n-am putut mulți ani să practic, în anii cînd filozofia, teologia erau ostracizate, erau interzise. Înțelegerea este pe de o parte cea a cunoscătorului, dar pe de altă parte poate fi a unui om care a trecut prin multe, să fie deci de ordin etic. Este nevoie să manifești înțelegere pentru ceilalți, pentru ceea ce ei reprezintă și susțin, ba chiar să-ți înțelegi adversarul. Înțelegerea poate fi și generoasă, cum spuneți, dar cred că trebuie să fie și intransigentă. Aș lega puțin ideea de înțelegere generoasă de înțelegerea activă, „militantă i-aș zice, dacă acest cuvînt n-ar fi azi pentru noi poluat, haj să zicem „luptătoare“.

— Spuneți-mi, admiteți asocierea între înțelegere și imboldul vindicativ sau termenii se opun într-atît încît nu pot fi alăturați ?

— Înțelegere vindicativă, nu, nu mi-e proprie o astfel de poziție și să vă explic de ce : vorbeam adineaori cu cîțiva vechi prieteni, printre care Ștefan Augustin Doinaș și îi spuneam, referindu-mă la cîteva lucrări din trecutul nostru, că nu mă gîndesc la cele suferite în închisoare, la darea afară din Universitate, la încercările de intimidare care fatalmente au reușit uneori, fiindcă puterea era deasupra noastră și obrocul acesta care ne lua lumina ne-a împiedicat adesea să ne desfășurăm și să trăim așa cum am fi dorit. Nu mă gîndesc cu dorință de răzbunare, cu pornire vindicativă la trecutul meu. Dar în clipa cînd îmi aduc aminte de suferințele tatălui meu, de suferințele celor ce mi-au fost apropiați, cînd mă gîndesc de pildă la Blaga, la serile în care îl petreceam acasă pe o stradă din Cluj și era abătut, înfricoșat, hăituit de parcă el, poetul, el, gînditorul, el, cel care dăduse o operă, ar fi fost un dușman al neamului său, ei bine, asta nu pot să iert. E curios, dar ori de cîte ori am tentația de a înțelege, fiindcă mie închisoarea mi-a dat această înțelegere față de slăbiciunile, față de relele celorlalți, și-mi vin în minte suferințele îndurate de acești nevinovați, vă mărturisesc că-mi vine greu să iert și mi-e greu înainte de toate să uit.

— Ar trebui uitate acestea, ar fi o alinare ?

— Eu mă aflu într-o perioadă cînd sînt adîncit în trecutul meu. Am ajuns la vîrsta memoriilor, îmi scriu amintirile care au pornit de la întîmplările din pușcărie și au crescut apoi pe multe pagini, sînt acum la anul 1948.

— Ați publicat ceva din aceste memorii ?

— Fragmente în „România literară“.

— Dar în volum ?

— În volum încă nu, primul sper să-l pot preda în toamna aceasta unei edituri românești. Vă spuneam, deci, că sînt adîncit în trecutul meu și această adîncire aduce inevitabil și o judecată, un examen critic al conștiinței mele și al generației, grupului din care am făcut parte, Cercul literar de la Sibiu. Mărturisesc că întrebarea care revine mereu este „unde am greșit ?“ Adică mă întreb ce a fost greșit în ceea ce a săvîrșit generația mea intelectualii ei. Poate n-am mers pe calea cea mai bună, poate n-am făcut tot ce se putea. Fără acest examen critic al trecutului nu vom putea merge mai departe.

Categorii întregi erau decimate în închisoare

— Știu că poate fi crud să vă cer să rezumați în cîteva cuvinte ani lungi de suferință, o dramă. Însă mi se pare important să aflăm momentele, anii, în care ați făcut închisoare, domiciliu forțat. Argumentez : generațiile mai recente știu foarte puțin despre intelectualii români care au suferit. De pildă, în facultățile de filologie cărțile lui N. Balotă se citeau, dar de la un moment dat nu puteau fi citate, cauza reală era însă vag cunoscută. Chiar dacă decența vă împiedică să licitați niște momente dificile din existența dvs., vă rog să le punctați ca informație necesară.

— Aș vrea să mă refer mai întîi la o carte care-mi este foarte dragă, apărută acum, în timpul din urmă, **Jurnalul fericirii** a lui Nicu Steinhardt. Am fost cu el împreună în pușcărie, el mă pomenește în cartea sa, însă povestește, cu bunătatea ce-i caracteriza sufletul, numai ce a primit el de la mine, nu și ceea ce mi-a dat el mie, pentru că el uită sau omite că a fost cel care mi-a adus cîteva revelații în legătură cu lumea literară de afară, cu valorile ce începuseră să circule atunci prin lume. Eu intrasem în închisoare cu cîțiva ani înainte, mă rupsesem de exterior. De pildă, este primul care mi-a vorbit despre Eugen Ionescu, dramaturgul de la Paris. Cînd, cîțiva ani după ce-am ieșit, am publicat **Lupta cu absurdul** nu puteam să-l evoc pe Ionescu fără să-mi amintesc de Steinhardt. Mai tîrziu, întîlnindu-l pe Eugen Ionescu la Paris, i-am spus, i-am relatat amănunțit momentele acelea în care Nicu Steinhardt, cu mult umor, deși era chinuit, săracul, suferind, prăpădit, îmi juca scene din Ionescu spre amuzamentul meu și al altora. Dar să revin la cronologia repetatelor mele detenții. Am intrat pentru prima oară în 1948, e mult de atunci, eram tînăr Fusesem numit la Universitatea din Cluj, în '46 eram încă student, ca preparator, mi se crease un post fiindcă mă remarcase acolo un profesor și rămăsesem după licență, în '47, ca asistent. În 1948 sînt arestat pentru deținere de materiale subversive. Nici nu se putea numi așa, dar mi se pregătise un fel de „aperitiv“ la ceea ce urma să mi se întîmple mai tîrziu. Totuși, chiar și atunci, în cele 6 luni de arest am învățat cîte ceva. Am întîlnit acolo, în toamnă, prelați arestați, preoți greco-catolici (biserica greco-catolică din care făceam parte fusese desființată în mod brutal) și alte categorii de oameni aduși cu acuzații sumare și ținuți abuziv luni de zile în recluziune. Trec însă la a doua detenție care a început la 3 ian. 1956. Am fost arestat împreună cu cîțiva prieteni, cu frații pe care-i amintesc întotdeauna ca fiind cei mai apropiați prieteni din țară și pe care îi consider firile cele mai nobile cunoscute vreodată, deci frații Matei și Ioan Boilă care și astăzi activează pe tărîm politic și nu numai (Mihai a devenit preot în clandestinitate după ieșirea din pușcărie) și sora lor, Elena Boilă, care a murit din păcate și n-a mai apucat această mare schimbare din țara noastră. Am fost arestați fiindcă redactasem împreună un fel de memorandum, aș zice, în tradiție ardeleană, un text de vreo 70 de pagini pe care intenționam să-l trimitem, era în '55, în străinătate. Apăruseră în atmosfera destul de înșelătoare a pacificării între Est și Vest primii corespondenți de presă străini la București. Prin intermediul unuia dintre aceștia aveam de gînd să trimitem textul în care se vorbea despre drepturile omului, despre libertățile politice, culturale și religioase călcate în picioare în România. Un denunț, o anchetă lungă de 9 luni la Malmaison, apoi condamnarea la 7 ani pentru înaltă trădare. Am făcut acești 7 ani în diferite închisori ; Jilava, care era o placă turnantă a sistemului penitenciar și unde te întorceai, ori că te trimitea de la Dej la Gherla, sau de la Făgăraș la Pitești.

— La a doua perioadă de detenție sigur nu, dar în prima n-ați prins nimic din abia începuta „reeducare“ ?

— Fusesem arestat în '48, dar cei ce avusesem, pot zice, marea șansă de a ieși în '49 n-am intrat în reeducare. Dacă mai rămîneam cîteva luni, eram tînăr, puteam fi trecut la „studenți“, chiar dacă absolvisem, greu de crezut că scăpam. Am avut prieteni, chiar un văr care a trecut prin acele cumplite încercări care nu-și au egalul în suferință, în înjosirea omului, în torturarea sa morală și fizică în tot răsăritul Europei. Revin, deci am trecut prin Jilava, Făgăraș, unde am întîlnit categorii întregi de oameni închiși pentru o vină inventată de sistem : ofițeri, polițiști, jandarmi, preoți. Tinerii trebuie să înțeleagă că nu numai indivizi au fost loviți, ci întregi categorii au fost decimate ; vechea armată în ceea ce avea ea mai de elită, preoțimea, călugării și, de asemeni, intelectualii, personalitățile care protestau împotriva regimului devenit tot mai greu de suportat. Am stat apoi destul de mult la Gherla, dar cea mai grea perioadă a fost a Piteștiului, repet, nu cel al anilor de reeducare, dar Piteștiul care devenise celularul unde eram înghesuiți „trădătorii“, categoria cea mai hulită. Nu ni se îngăduise nici dreptul la muncă, care, desigur, nu era vreun privilegiu, ci un supliciu de alt ordin, dar, oricum, era mai suportabilă decît recluziunea absolută. La Pitești am stat pînă la evacuarea lui completă, a urmat mutarea la Dej, iar cînd s-au împlinit cei 7 ani mă așteptam să mi se permită întoarcerea acasă. Nu s-a întîmplat așa, ci mi s-au dat, așa cum se obișnuia, 2 ani de domiciliu obligatoriu într-un sat din Bărăgan.

Regimul ștergea urmele crimelor

— Unde anume ?

— Satul se numea Lățești, am stat acolo pînă la amnistia cea mare din 1964, cînd toți deținuții politici s-au putut întoarce acasă. Tot acolo a fost, printre alții, și Adrian Marino. Ei bine, acest Lățești nu mai există. Dacă cineva s-ar uita azi pe hartă la 14 km nord de Fetești, pe malul Borcei, nu va găsi numele de Lățești. De altfel, eu însumi am încercat să regăsesc locul și m-am oprit pe drumul acela care trecea prin satul Făcăeni (din care se trage scriitorul și prietenul meu Bănulescu), apropiindu-mă de Lățești. Văd o gheretă mică, unde știam că este stația acelui autobuz numit de localnici „rata“, care face legătura între satele de pe malul Dunării. Mă opresc (eram cu soția și cu copilul meu încă micuț), mă uit de jur-împrejur și nu văd decît o imensă porumbiște care se întindea cît cuprindeai cu ochii. Am crezut că m-am înșelat, cînd zăresc un biciclist apropiindu-se în pustia aceea și-l întreb : „Unde-i Lățeștiul ?“. „Aici“ — zice și-mi arată cu mîna peste pustie. Lățeștiul sat fusese ras de pe fața pămîntului. Regimul acesta a căutat să șteargă urmele trecutului și pe măsură ce se acumulau noi răni, ștergea urmele crimelor. Așadar, satul ultimilor mei doi ani de detenție nu mai există.

— Aminteați puțin mai înainte de Elena Boilă, regretînd că nu mai este în viață pentru a putea vedea marile schimbări actuale din țară. Dumneavoastră chiar așa le vedeți, ca fiind mari schimbări ?

— Trebuie să ne punem de acord. Revoluția a fost și revoluția este o mare schimbare. Ea nu s-a terminat, ci continuă mai departe. Revoluția franceză nu s-a sfîrșit în 14 iulie. Orice proces revoluționar își are zilele sale, el nu este continuu euforic sau violent. Toată revoluția franceză s-ar putea reduce la 4-5 zile : 14 iulie, 4 august, zilele din septembrie. Dar acestea sînt numai momentele cînd izbucnesc masele sau cînd se iau decizii istorice. Procesul revoluționar din România nu s-a terminat. Eu consider că acesta va duce la scoaterea României total de sub obrocul comunist sau neocomunist, sau totalitar de care sînt legate relele trecutului nostru. Cred că țara noastră se va întoarce în lumea căreia în mod firesc îi aparține, lumea Europei, a culturii ei și se va păstra totodată, distinct în sfera mai mică, a lumii dunărene, unde țări diferite ca limbă trebuie să se înțeleagă, fiindcă au trăit aceleași drame și vor trebui găsite împreună soluții pentru a se isprăvi un întreg ciclu fatal al istoriei acestui veac.

— Ce fire vă leagă de Timișoara ?

— Nu vreau să dau frîu liber patosului și să vorbesc despre Timișoara lui decembrie 1989. Aș spune doar că Timișoara este orașul în care tatăl meu m-a dus pentru întîia oară. Tata era bănățean, dintr-un sat de lîngă Oravița. Și-a făcut studiile, apoi a urcat spre miazănoapte, la Cluj, așezîndu-se acolo, unde m-am născut eu. Dar tatăl meu mă ducea uneori înapoi, în Banatul obîrșiei sale. De aceea, cînd am auzit că la Timișoara izbucnește ceva, am avut o reacție în plus, o tresărire sentimentală. Nu pot ocoli să spun că trebuie să păstrăm gratitudine celor care au ieșit acolo cu prețul vieții, dar și celor care continuă și acum bătălia în orașul devenit simbolul unei rezistențe.

Roma, mai 1991

Brîndușa ARMANCA

PROIECT DE COȘMAR ● PROIECT DE COȘMAR

UN FEL DE TRISTEȚE RETRO

Înspre amiază trec cu Adriana pe lîngă Prințul Turcesc. Nimic în preajmă nu-mi amintește, vag măcar, de moliciunile orientale pe care le promitea frumusețea denumirii aceleia care dă identitate unui spațiu viran, îmburuienat, albit de praf și de caniculă, ocolit brutal de șinele tramvaielor, vegheat de urîțenia unor blocuri de beton.

Un moș cu mustață, căruia îi lipsesc trei ani pînă la a fi nonagenar, ne conduce spre azilul de bătrîni de pe strada Klein unde ne-am propus să ne întîlnim **cu ideea de bătrînețe și cu ideea de singurătate.** Să le pipăim concret și să le îmbrăcăm cu viață într-un elan livresc. Trecem pe lîngă mai multe porți, geamuri sparte, curți cu țigani și buruieni înalte, cu frunzele late ca de palmier-boz, așa le spunea la Radna, poate că tot așa le-o fi spunînd și aici, în cartierul Fabric — pășim peste pietrele cubice ale trotuarului care îmi amintește, o clipă, de anii cînd goloneam prin clasele gimnaziale pe sub umbra teilor : căldurile erau aceleași, la fel mirosurile de mîță, de mucegai și de podele date cu motorină ; îi spun Adrianei că așa putea istoria, astea-s duhorile pe care le lasă în urma ei, și pe cînd mă gîndesc la toate astea, pe cînd refac filmul, pe cînd mă chinui să fiu cinematografic și să învii clipele acelea plicticoase, triste și blegi, așadar chiar în clipa în care mă chinui să prind străveziul lor incolor, mă apucă și pe mine un fel de tristețe retro. Cum să povestești metafizica plictiselii într-o stradă care pute a bătrînețe, a istorie, a singurătate ?

UN CÎINE LUP ȘI CÎTEVA STATUETE CHINEZEȘTI

Ajungem la azil și vizităm saloane și coridoare curate, cu macrameuri, televizoare și fotolii în care stau doamnele bătrîne ; vreo două, trei vorbesc stricat românește. Paturile sînt încărcate cu perne și plapome groase, alți bătrîni și bătrîne stau afară, la umbră, într-o curte mică ; stau și ne privesc cu fețele zbîrcite și cu ochii înțepeniți ca ai statuilor chinezești. Trecem pe lîngă ei ca să vizităm bucătăria, ușor șefi, inoportuniți de faptul de a fi așa ceva, la umbră stă răsturnat un cîine lup și casă adormit de caniculă, pe lîngă noi, aproape de ieșire, dă din mînă o mătușică brăzdează aerul încins, părul alb și subțire ca vata îi tremură ușurel în vîrful capului, ne spune ceva despre soartă, despre starea ei care va fi și a noastră și noi ieșim vinovați, ne luăm la revedere de la administratoare și plecăm pe strada care pute a mîțe a podele date cu motorină, a mucegai, a alte lucruri pe care nu le mai știu și Adriana izbucnește în plîns, o clipă scurtă, o disperare de-o clipă, două. Recapitulez scena : pe mine nu m-a interesat nimic atunci în acele clipe mă simțeam ca în copilărie cînd stăteam lîngă mort, înconjurat de plînsetele familiei, cu zece lei în buzunar și cu un corn în mînă, îmbrăcat în **stihar** (așa i se spunea halatului galben cu cruce pe spate pe care-l primeam de la epitropul bisericii). Stăteam îmbrăcat în toala aceea sprijinit de o chestie lungă, o bară din lemn împodobită la capătul de sus cu un fel de cerc din tablă care avea în centru pictat un cap de înger bucălat, plasat între două aripi ca de gîscă, asemănătoare penelor cu care bunică-mea curăța cuptorul de funingine. Instalației aceleia îi spunea **răpidă.** Stăteam sprijinit de ea cît ținea înmormîntarea și mîncam cornul la nici un metru de obrajii gălbejiți ai mortului care sclipeau impudici în soarele ca de cretă. Nu mă încerca nici un fel de stare, țineam de **răpidă** și mîncam din corn lîngă obrazul de mucava al mortului, așezat între dantele. Abia spre seară, cînd trebuia să mă culc, îmi venea de obicei în minte înmormîntarea și mă întristam, mă învăluia o tristețe blîndă și plăcută, odihnitoare aproape.

PETRU JECZA — „Dans"

PRIZONIER ÎN PROPRIUL TRUP

O stare asemănătoare cu aceea din copilărie mă paște și acum : singurătate și bătrînețe, cîinele lup cască la umbră, mătușica dă din mînă și Adriana izbucnește în plîns pe stradă și eu pășesc alături vinovat, ca și cînd aș fi făcut ceva, o mică porcărie fără glorie, și abia seara mă umple și pe mine tristețea. mă simt al dracului de singur și de inutil. În noaptea fierbinte, afară, cineva strigă după Dana, transpir la birou și nu mai am chef să scriu, trag linii pe o coală de hîrtie, pe urmă, brusc, îmi trece prin minte gîndul că am fost tot timpul un moș, un moșulică imbecilizat de căldură, prăbușit în propriul trup ca azilanții de azi dimineață care stăteau pe lavițe de lemn, la umbră, fără să scoată o vorbă, ne priveau doar cu fețele dumnealor imobile ; stau ca și ei ghemuit în propriul trup pe care nu l-am simțit niciodată al meu în întregime, un divorț parțial a existat în permanență între mine și el, o înstrăinare care s-a adîncit, se adîncește cu anii, cu săptămînile. Cineva, eu însumi, îmi privesc jocul zilnic, viața, întîmplările cărora le împrumut realitatea trupului, le în-fățișez, le întrupez ghemuit și prizonier, lucid și singur, bătrîn și rușinat de realitatea mea trupească încă din copilărie, din vremea cînd mergeam la Mureș, la scaldă, și băieții își băteau joc de trupul în care stăteam ghemuit și prizonier, eram gras și ei îmi ziceau „grasa", la feminin, și în tot timpul copilăriei n-am fost altceva decît un bătrîn viclean, singur, răutăcios și egoist, mereu la pîndă în mine însumi ca într-o cușcă din aceea de prin grădinile zoologice în care lupi nărîriți se învîrt exasperant într-unul și același cerc, niciodată altfel. Rareori adulmecam de acolo, printr-o imaginație perversă de ins ratat, ce va să însemne să fii în acord cu propriul tău trup și să-l admiri cu sentimentul că te reprezintă cu adevărat. Stau ghemuit în trup și arunc ocheade intimidate spre lumea sportivă, europeană, din afara mea, spre reclamele cu tineri longilini care fac plajă la mare și beau Coca-Cola și Efes Pilsen. Stau ghemuit undeva în mine și-i adulmec sfios ca pe niște semnale venite dintr-un paradis biologic, o lume modernă spre care tînjesc cu încetineli de bătrîn medieval, cu periodice răzvrătiri, cu hotărîri eroice de evadare din dictatura trupului, cu înfrîngeri la fel de mari în care mă trezesc stînd la masă și mestecînd în gol, absent, mîncare, un desfrîu, o pierdere a sinelui, un dezastru care-mi pecetluiește sentimentul îmbătrînirii irevocabile, al abandonului într-un stres din care nu mă mai pot smulge. Viața întreagă îmi apare ca un azil care se îndepărtează tot mai mult de feciorii cu Efes Pilsen. Viața ca un cămin-spital în care mă văd stînd pe bancă cu fața zbîrcită și cu privirea imobilă ca aceea a statuetelor chinezești. Alături un cîine-lup cască adormit de canicula, la umbra streșinei.

Daniel VIGHI

Din gîndirea micilor dictatori

GHEORGHE GHEORGHIU - DEJ

Expunerea cu privire la lucrările celui de-al XI-lea Congres extraordinar al P.C.U.S.

„Imperialiștii americani turbează de furie cînd văd că un șir de țări din Europa centrală și sud-estică — țările democrației populare — eliberate din lanturile imperialismului construiesc socialismul"

Congresul al XI-lea al P.C.U.S constituie un eveniment de o importanță istorică deosebită. Este absolut evident că imensul său răsunet în toate țările lumii va crește și se va lărgi tot mai mult, pe măsura transformării hotărîrilor adoptate în realități vii, în victorii măreț ale comunismului.

Cu aproape 40 de ani în urmă, Lenin arăta că încă de atunci principala influență asupra mersului evenimentelor internaționale noi o exercităm în politica noastră economică. Toată lumea, toți oamenii muncii din toate țările lumii, fără nici o excepție și fără nici o exagerare, își îndreaptă privirile spre Republica sovietică rusă. Aceasta este o realitate. Capitaliștii nu pot să treacă sub tăcere, să ascundă nimic din toate acestea. În acest domeniu lupta a fost transpusă pe scară largă. Dacă vom rezolva această problemă, vom cîștiga în mod sigur și definitiv pe scară internațională.

„În contrast cu sistemul capitalist, ajuns în declin, măcinat de criza generală a capitalismului și incapabil să evite periodicele crize și zguduiri economice, planul septenal al U.R.S.S. demonstrează marea vitalitate și rezervele nesecate ale economiei, dezvoltarea ei în linie ascendentă continuă".

„Trecerea de la socialism la comunism este un proces istoric obiectiv, care nu poate fi încălcat sau ocolit în mod arbitrar. Societatea nu poate face saltul direct de la capitalism la faza superioară a comu-

PROIECT DE COȘMAR ● PROIECT DE COȘMAR

MELANCOLII LA RECE

E mai mult spre dimineață, ora zece, zece și ceva. Soarele sus, pieziș, năclăială, transpirație, mers greoi, ca prin vată și noi tîrîș pe străzi, aiurea, după un proiect de coșmar. Proiectul decupat minuțios, în fraze, cu aplomb teoretic, după cum urmează : să pornim din real, din imediat, să ne aruncăm din el ca de pe o trambulină în ceva aburit, coclit, vîscos: în rău; să încercăm o disecție a Răului însuși, pe felii, în tranșe, bucată cu bucată ; să nu cruțăm nimic : să nu fim patetici, să nu ne implicăm ; să descriem suferința sec, metodic, ordonat, cauze și efecte : singurătatea, bătrînețea, boala, moartea, remușcarea, tortura, sărăcia, urîtul, nebunia, uitarea etc. ; să pornim, să demarăm din ceva foarte concret — un drum, niște oameni, un decor adecvat, o întîmplare, o poveste ; să placăm romanescul pe viu. Viul pe romanesc ; să fim reporteri și prozatori ; să nu fim nici reporteri, nici prozatori ; să fim sau reporteri sau prozatori ; să melancolizăm la rece ; să retrovizionăm la cald.

Și tot așa, planuri după planuri, proiecte după proiecte, cu Daniel-Dănilă, tîrîș, îmbibați de livresc și transpirație, pînă cînd ne surpă realul, se surpă peste, dă cu noi de toate zidurile, de toți pereții coșcoviți, pe străzile 12 aprilie, traian, boliac, în drum spre azil, pe inocențiu micu klein, la prințul turcesc. Coșmarul în carne și oase, fără proiect. Cu text abia gîfiit : vezi vighiloi ce ziduri ca o lepră vezi ce ganguri (eu) ; iaca și oala dă noapte iaau soarele meu cum stă ea în curte și-i năpădită dă buruieni (daniel) ; da de bălării în dormitor și-n prînzitor ca la comloș cînd am scris despre tușa ana cu mircionii romanu dă floarea soarelui încă nu-i (eu) ; ba-i una mică iac-o-n coridor (daniel) ; cum miroase a igrasie și mucegai ca la țară cînd eram mică și-a afumat (eu) ; așa miroase sărăcia dragă (daniel) ; și-a mîțe (eu) ; îîîu asta-i istoria adriană așa pute istoria a igrasie și mîțe (daniel). O nesfîrșită jale, în care intră tot, istoria, copilăria, nostalgia după ceva pierdut și încă neregăsit. În fine. Tăcuți, amuțiți.

BĂTRÎN ȘI GRAS

Înaintînd spre azil. Intrînd în azil. Totul O.K., vorba amicului de peste ocean. Curățenie, un anume confort, o anume siguranță a zilei de mîine, televizoare, macrameuri, tablouri cu cerbi și lacuri albastre în pădure, o gazetă de perete, camere de zi, dormitoare, plapome, dune gigantice, scoarțe populare, procesul de la timișoara ascultat pretutindeni, un cîine lățit de căldură, toate în regulă, într-o anumită regulă, pînă nu-i vezi pe bătrîni și bătrîne, mai ales pe bătrîne, tăcuți, tăcute, pe-o bancă în curte, la umbra zidului, așteptînd de la 12 prînzul și pensia. Bastoane, picioare tîrșite, umflate, priviri stinse, venele gata să iasă prin piele, o mînă descărnată făcînd a lehamite, a zădărnicie după noi, în loc de explicație : eh asta-i viața astea-s zilele noastre toți ne ducem. Așa-i, așa-i, toți ne ducem mai devreme sau mai tîrziu, filozofii de trei parale, texte ieșind ca porumbeii din gură, dar noi chiar ne ducem cu grăbire, ieșim ca din pușcă, glonț, cu nervii arșice, pe Inocențiu Micu Klein, retur.

Ceva deznădăjduit, un plîns smiorcăit, scîncit (eu), o blegeală (daniel), o tăcere ruptă cu greu : doamne ce milă mi-e de toți (eu), băi parcă mă văd bătrîn și gras cum o să-mi dea ionică un picior în fund la azil (daniel), și io și io nu-mi vine să scriu nimic (eu), ba mie da ceva ce-mi aduc aminte cu bătrînii singuri și bolnavi pe care-i țin minte îs mulți (daniel), aha așa mai merge să derapăm într-ale noastre (eu), cam așa da mai întîi să mergem și pe Văcărescu să vedem ce-i la nebuni (daniel), acolo nu mai pot tot azi m-am terminat (eu), bine atunci scriu pînă mîine chestia asta dau din mine masiv și mai vedem pe urmă (daniel), așa și-mi fac și eu un inventar cu toate bătrînele singure din copilărie pînă azi doamne ce colecție cu mine la urmă de tot (eu), lasă adriană că nu-i chiar așa n-o să ajungem la azil iaaau că trist mi-s (daniel).

Văd a doua zi cît de trist a fost, cînd aduce textul gata compus, trei pagini jumătate, primul proiect de coșmar. Reținem ceva cu o aripă de gîscă. Și eu am amintiri din copilărie cu aripile de gîscă pentru curățat burlanele. Mai reținem ce tristețe îl apucă spre seară, cînd ar vrea să înceapă reportajul și nu prea are chef. Cum se vede în final bătrîn și gras, mîncînd macaroane cu griș. Brusc mă simt bătrînă și slabă. Cogitări patetice pe tema viitoarei suferințe. Oricum, despre prezent, un reportaj frenetic cu cele văzute la „Căminul de bătrîni Timișoara", strada Klein, 25-29, miercuri, 17 iulie, nu pot să scriu nimic. Alte cugetări, la rece, despre starea de azil. Despre locul unde, spun dicționarele, găsești ocrotire și adăpost. Dreptul la azil ca drept la suferință. Și cum toate astea — starea, locul, dreptul — sînt de fapt în noi. Ceva gen „azilul interior". Cam asta ar fi cu prezentul și viitorul despre care nu pot să scriu în 17 iulie.

PETRU JECZA — „Victorie"

NANI ȘI BELLA

Dar în 24, exact la o săptămînă, după un drum la Comloșul Mare pe cont propriu, pe vechi urme, după alte cîteva drumuri mai scurte prin Elisabetin — Lahovary — Bălcescu, tot de una singură, încep să-mi aduc aminte ordonat, calm, ca și cum aș face schițe, un proiect de roman cu două personaje, după cum urmează :

1. Isabella Pipoș. Pipoș neni. Pipoș tante. S-a născut la Cluj, în 1895, într-o familie foarte înstărită (proprietari de imobile în orașele mari din Ardeal și Banat). A studiat pianul la Budapesta și Viena. Frumoasă, dar bolnavă de plămîni, nu s-a căsătorit niciodată. A supraviețuit miraculos întregii familii (mama, tata, bunicii și trei frați), deportată în lagărele din Polonia. După război s-a întors în țară și s-a stabilit prin 1950 la Timișoara, în cartierul Elisabetin, primind o cameră și acces la veceul de pe coridor într-una din fostele locuințe ale părinților Ca să poată trăi, a început să dea lecții de pian și germană copiilor de pe stradă, cu cinci lei ora. Copiii intrau, la început îngroziți, apoi din ce în ce mai fermecați, într-o cameră întunecoasă, plină de mobile negre și de mici obiecte prăfuite, cum nu mai văzuseră niciodată, între care o sferă de cristal cît un ou de porumbel, unde strălucea închis un ochi adevărat, de cine știe ce animal sau pasăre și pe care una din fetițe a furat-o pentru o noapte, ca să poată privi în liniște minunea. În timp ce pe lampa de petrol fierbeau cartofi și mirosea a fum, igrasie și pisici, copiii cîntau la patru mîini cu bellaisabella, cuprinși de înfiorare sau înfrigurare, oodulibăraugustinaugustinaugustin. Isabella P. a murit în 1971. A fost înmormîntată de vecini, din mila cărora a și trăit în ultimii doi ani, cînd, din cauza reumatismului, nu și-a mai putut mișca degetele. Le-a dat în schimb pianul și obiectele vechi, cu excepția cărților și a sferei de cristal, pe care vecinii le-au dus, la rugămintea ei, unor verișori îndepărtați, bătrîni și singuri, Nani și Fanny (sau așa ceva).

2. Nani. Engelbert Szkl. S-a născut într-o familie de negustori bogați, la Timișoara, în 1911, pe o stradă de lîngă cimitir, în cartierul Elisabetin. A terminat Academia de Comerț și a ținut contabilitatea magazinelor Szkl. pînă după război, la naționalizare, cînd, din deznădejde, i-au murit amîndoi părinții de inimă, unul după altul, la interval de cîteva luni. Nani împreună cu sora lui, Fanny a trebuit să se mute din clădirea de la stradă, în fundul curții, într-un fel de verandă-șopron de lemn tencuit, care le-a servit drept cameră, dormitor, bucătărie și baie. Au trăit pictînd pentru 10—15 lei și mîncare felurite tablouri în ulei, copiate dintr-o enciclopedie ilustrată, pînă în februarie 1986, cînd Nani i-a rugat pe vecini să-l interneze la azilul de bătrîni din Ciacova. Acolo a și murit, la scurtă vreme după aceea, lăsînd-o pe Fanny în voia sorții.

P.S. Pe sora lui Nani am descoperit-o din întîmplare, împreună cu M., în timp ce rătăceam prin Elisabetin în iulie trecut, spre seară, căutînd ceva romanesc, o boare, o briză, atmosferă pentru un eseu despre bătrînețe (M.), pentru o proză despre copilărie (eu). Atunci au apărut deodată, dincolo de gard, de grilajul ruginit, ferecat cu lacăt, curtea și casa, într-o lumină dumnezeiască, aurie, prelinsă pe nuc și iederă pe zidurile coșcovite, pe cărămizile vechi. Bătrîna venea spre noi abia înaintînd, într-o rochie de stambă ponosită, cu o farfurie de tablă în mîini, din care arunca încet grăunțe și pîine uscată pentru porumbei, fără să ne vadă cum stăm lipiți de grilaj, cuprinși de minunare, ca-n basmul cu Hänsel și Gretel, cînd copiii descoperă casa fermecată, crezînd că vor găsi ocrotire și adăpost.

Adriana BABEȚI

---

nismului, fără a parcurge stadiul de dezvoltare socialist. Ea trebuie să înainteze pas cu pas, creînd premizele materiale și spirituale ale trecerii la comunism.

SCÎNTEIA. 7.03.1959

TEOHARI GEORGESCU

O IMPORTANTĂ REFORMĂ ADMINISTRATIV-ECONOMICĂ ÎN R.P.R.

SCÎNTEIA, 27.09.1950

„În cursul unei înverșunate lupte de clasă, vechiul stat burghezo-moșierese, unealta claselor exploatatoare, a fost distrus, în locul său a fost creat un stat nou, statul de democrație populară, formă a dictaturii proletariatului".

„Dînd hotărîrea cu privire la raionarea administrativ-economică a țării, partidul nostru s-a inspirat din experiența bogată a construirii socialismului în U.R.S.S."

„Raionarea permite o mai adîncă și bogată aplicare a principiului centralismului democratic în construirea aparatului de stat. Ea va întări disciplina de stat care este o condiție esențială în aplicarea centralismului democratic, în munca aparatului de stat."

IOSIF CHIȘINEVSCHI

„Victoria revoluției populare din China a accentuat și mai mult schimbarea raportului de forțe pe arena internațională în favoarea lagărului antiimperialist, grăbind cu și mai multă putere prăbușirea imperialismului. Ea a însemnat realizarea genialelor previziuni ale conducătorilor și învățătorilor proletariatului internațional. Lenin și Stalin, a dovedit justețea și clarviziunea analizei staliniste a perspectivelor revoluției chineze".

„Niciodată în afara Revoluției din Octombrie istoria nu a pus în fața vreunei națiuni sarcini de o măreție asemănătoare acelora care stau în fața marelui popor al Chinei".

„În tot timpul luptei eroice a poporului chinez, poporul român a urmărit cu fierbinte simpatie și admirație măreața luptă eliberatoare a viteazului popor chinez în frunte cu marele său conducător Mao Tze Dun."

„Avem fericirea să trăim într-un veac în care toate drumurile duc spre comunism. Spre acest țel măreț ne îndreptăm cu pînzele întinse. Avem o busolă sigură : marxism leninismul. Avem un stegar glorios și înțelept, pe tovarășul Stalin."

„Chezășia succeselor noastre este ajutorul statului socialist și prietenia strînsă cu Uniunea Sovietică.

Chezășia succeselor noastre viitoare este întărirea necontenită a dictaturii proletariatului, a organelor de stat și îndeosebi a forței ei conducătoare, partidul."

(SCÎNTEIA, 1.10. 1950)

Selecție de : Irina LICZEK

FLORILE TUTUROR DOCTORILOR, FIE LATINI FIE GRECI, CARE AU ADUS LUMINĂ ATÎT ÎN TEOLOGIE CÎT ȘI ÎN FILOSOFIE

De curînd ofeream, în traducere, gîndurile unor mari cugetători despre plăcerea sexuală (libido), extrase din bogatul florilegiu publicat la Viena în anul 1760, cu prelungul titlu de mai sus, de către eruditul printre mulții eruditi ai vremii, Thomas Hibernicus. Și, iată că acum, excerptăm din același florilegiu cugetările acelorași (și ale altora) despre SUFERINȚĂ.

Dacă e să-l credem pe Lucretius, după plăcerea sexuală urmează suprema tristețe, chiar suferința. Propria constatare însă pare a nu-l fi impresionat pe filosof, epicureu altminteri, căci dacă-l citim pe Ieronim, aflăm că autorul Poemului naturii s-a stins prematur din cauza feluritelor excese, între care la loc de frunte s-a aflat consumul de filtre afrodisiace, dătătoare de plăceri și suferințe.

Să-i fie omului dorința de a fi fericit atît de mare încît acceptă conștient orice suferință sau suferințele nu reușesc să-i învingă amintirea plăcerii ? Oricum, să acceptăm fără resemnare adevărul posibil (pentru omul inteligent. desigur) al unui vechi gînd din însorita Eladă ; căci atît un individ, cît și un întreg popor suferă zadarnic, chiar prostește, nemeritînd altceva, dacă nu se străduiește să înțeleagă că

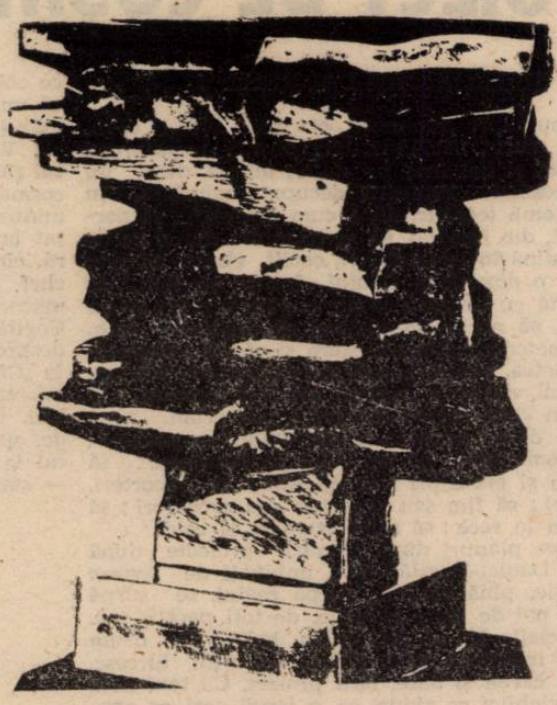

PETRU JECZA — „Memoria părintelui"

ORICE SUFERINȚĂ ESTE O ÎNVĂȚĂTURĂ

1. Sfințită este această suferință și, dacă se poate spune, bună este nenorocirea de a fi chinuit de viciile altora fără însă a fi legat de ele ; a fi mîhnit de ele, dar a nu stărui acolo ; a fi strîns de durere, dar a nu fi constrîns de ea.

(Augustin)

2. Cînd suferim împreună, fiindu-ne milă de neputința altuia, mai puternic sîntem întăriți de a noastră, încît din grija pentru cele viitoare, mintea este pregătită să înfrunte situațiile potrivnice ce se arată și să privească din afară suferințele trupești de care se temea.

(Grigore cel Mare)

3. Cu cît este mai desăvîrșit fiecare, cu cît simte mai desăvîrșit suferințele altora.

(Grigore cel Mare)

4. Astfel să ne doară mintea prin suferința împreună, încît o mînă generoasă să poată scoate la vedere sentimentul durerii.

(Grigore cel Mare)

5. Suferința împreună este atunci cînd nu ne-am temut de răul sărăciei în fața celui apropiat nouă, mîntuindu-l astfel pe acesta de suferință.

(Grigore cel Mare)

6. Soldatul credincios nu-și simte propriile răni, cînd le vede pe ale conducătorului său drag.

(Bernardus)

7. Suferințele celor chinuiti, nu-i pot fi cunoscute celui ce n-a fost încercat de suferință.

(Petru Hrisologul)

8. Punerea la încercare sporește cu trecerea timpului ; căci de-a lungul celor trei zile măruntaiele părintelui sînt chinuite de grijile crescînde ; tatăl își privește îndelung copilul cînd îi dă acestuia hrană ; copilul ispășește de-a lungul tuturor nopților în îmbrățișarea părintelui, iar durerea pentru fiul care va muri, se adună clipă de clipă în simțămîntul părintesc.

(Alcuinus)

9. Cine oare are pieptul atît de înfierat, inima atît de împietrită, încît să nu scoată un geamăt, să nu răspîndească lacrimi, cînd privește fie boala, fie moartea celui apropiat sau a prietenului ? Încît să nu sufere împreună cu cei îndureraţi ? Însuși Iisus, cînd a văzut-o pe Maria și pe evrei plîngînd, s-a înfiorat în adîncul sufletului, s-a tulburat și a vărsat lacrimi.

(Innocentius)

10. Cruzimea este în cea mai mică măsură un rău omenesc și unul nedemn de un spirit regesc ; cruzimea este de fapt o turbare animalică, adică a te bucura de sîngele și de rănile provocate ; cruzimea înseamnă transformarea în animal sălbatic, după ce condiția umană a fost alungată.

(Seneca despre îngăduință către Nero)

11. Cel mai adesea oamenii sînt în propriile case cei mai cruzi tirani, iar în cele străine cei mai umili sclavi.

(Seneca)

12. Lacrimile celor ce ispășesc în suferință cad pe chipul Domnului.

(Augustin)

13. Lacrimile celor tăcuți sînt mărturia suferinței noastre.

(Augustin)

14. O, lacrimă umilă ! a ta este puterea, a ta este stăpînirea ; le impui tăcerea celor ce-și nedreptățesc prietenii ; nu te temi de tribunalul judecării ; nu există nimeni care să ți se poată opune.

(Ieronim)

15. Multora le sînt lacrimile spre mîngîiere ; și în bună parte ele și micșorează mărimea suferinței ; suferința hrănește un anumit fel de flacără, dar cu atît se aprinde mai mult cel suferind, cu cît caută mai mult s-o acopere.

(Petru Blesensis)

16. Prin lacrimi căutăm argumentarea dorinței și de fapt nu urmăm suferința, ci o dăm pe față ; căci nimeni nu-și este trist siesi.

(Seneca)

17. A fost împrăștiat sîngele mediculuI, făcîndu-se astfel leac nebunului.

(Augustin)

18. Fiul lui Dumnezeu este dus la cruce : i se bat cuie în palme celui a cărui palmă este însuși semnul victoriei : este încoronat cu spini. cel ce vine să frîngă spini păcătoșilor, cel ce-i mîntuiește pe cei chinuiți ; este înălțat pe cruce cel ce i-a înălțat pe cei striviți ; cu oțet își astîmpără setea cel ce este izvorul vieții.

(Augustin)

19.Te dor, Doamne, nu rănile tale, ci ale mele ; nu moartea ta te îndurerează, ci neputința noastră.

(Ambrozie al Milanului)

20. Totul a suferit împreună cu Hristos ce murea ; soarele s-a întunecat, pămîntul s-a mișcat, pietrele s-au sfărîmat, acoperișul templului s-a crăpat, mormintele s-au dezvelit ; doar nenorocitul om n-a suferit atunci, deși el este singurul pentru care Hristos a suferit.

(Ieronim)

21. Înțeleptul să-și încredințeze suferința fie bunăvoinței, fie uitării.

(Cassiodor)

22. Nu există nici o durere pe care trecerea timpului să nu o micșoreze și să nu o facă în cele din urmă uitată.

(Cicero)

23. Dacă vrei să plîng, trebuie ca tu să fii mai întîi îndurerat.

(Horatius, în AD PISONES)

24. Cine plînge fără martori, acela suferă cu adevărat.

(Martial)

25. O durere care alungă o altă durere este un leac.

(Syrus)

26. Conștiința încărcată rareori este lipsită de griji, liniștită însă nu-i niciodată.

(Syrus)

27. O, tu, conștiință, tăinuită tortură a sufletului.

(Syrus)

28. Cruțîndu-i pe ticăloși de suferință, îi vătămi pe cei buni.

(Syrus)

29. Nenorocirea înseamnă bogăția frămîntării și sărăcia consolării atunci cînd cineva suferă în felurite chipuri, fără a fi descoperit de nimeni.

(Augustin)

30. Ești mai nenorocit dacă privirea te fură spre orice înșelăciune, decît dacă n-ai avea deloc ochi.

(Seneca)

prezentare și traducere
Dan NEGRESCU

DICȚIONAR AL FRANCMASONERIEI

(X)

CASANOVA (Giovani-Giacomo de Seingalt) : Scriitor celebru și mason prodigios, Casanova a fost un personaj celebru în epocă, așa cum veacul al XVIII-lea a oferit destule exemple. A trăit între 1725 și 1798, viața fiindu-i marcată de nenumărate evenimente, dintre care evadarea la 30 de ani, din închisoarea Piombi și duelul cu contele Branocki, la 40 de ani, sînt doar două repere. Multă vreme, din **Memoriile** sale, scrise în franceză, nu au fost cunoscute decît variante nesigure, parțiale. Manuscrisul, moștenit de un nepot al său, a intrat în posesia editorului Brockhaus care l-a păstrat sub cheie, astfel că traducerea franceză, publicată între 1926—1938 de Jean Laforgue, a fost aproximativă. În fine, în 1961, apare adevărata traducere germană, la Wiesbaden, și cea franceză, la Plon.

Biografia lui Casanova poate fi împărțită în trei perioade. S-a născut, așadar, în 1725, la Veneția într-o familie de comedianți. Tatăl său, Gaetano, va divorța de prima soție, Fragoletta, pentru a se căsători cu o actriță, Zanetta, cu care va avea șase copii. Micul Casanova va fi crescut într-o pensiune, de bunica lui, unde va primi educație religioasă, la minoriți. Ajunge chiar secretar al unui cardinal, la Roma, dar, în urma unei aventuri galante, părăsește sutana, acordîndu-și titlul de ofițer. Și uniforma este lepădată rapid, tînărul de numai 20 de ani devenind pungaș notoriu. Duce totuși o viață fastuoasă, pigmentată de aventuri galante, sub protecția puternicului senator Bragadin. Inchiziția îl urmărește și fuge de la Roma la Mantua, apoi în Franța. În trecere prin Lyon, este inițiat în francmasonerie. El însuși spune acest lucru, fără a preciza despre ce lojă este vorba. Nu s-a găsit nici o urmă documentară a acestei inițieri, dar se crede că este vorba despre anul 1750. Calitatea de mason îi va deschide cele mai înalte uși. Îi frecventează pe Crébillon tatăl, d'Alembert, Fontenelle, va fi prezentat regelui Ludovic al XV-lea și Doamnei de Pompadour. Din cauza lipsei de bani, revine la Veneția și din această perioadă datează celebra sa legătură cu frumoasa călugăriță de la mănăstirea Murano. La 26 iulie 1755 este arestat sub învinuirea de libertinaj, practici magice și ateism, fiind închis în celebra Piombi. Acuza de francmason nu figurează, dar este clar că a cîntărit greu. Faima închisorii era mare, pentru că nimeni nu reușise vreodată să evadeze. După doar 18 luni, Casanova reușește imposibilul, se pare ajutat de cine trebuie.

Prezent din nou la Paris, frecventează cele mai înalte cercuri : miniștri, prinți, diplomați și primește chiar însărcinări oficiale care, evident, nu sînt străine de calitatea sa de mason. Afaceri echivoce vor face însă ca, în scurtă vreme, să se refugieze în Olanda, apoi în Germania, apoi în Elveția.

Către 1759, Casanova își arogă titlul de cavaler de Seingalt. Despre originea titlului, autorul scrie : „Alfabetul este proprietatea întregii lumi. Am luat opt litere și le-am combinat astfel că s-a ivit cuvîntul Seingalt. Acest cuvînt, astfel format, mi-a plăcut".

În 1761, traversînd Italia, revine la Paris pentru a o transforma, prin operații cabalistice, pe marchiza d'Urfé în bărbat. Operația reînnoită la Torino, Lyon, Milano și Marsilia, nu reușește.

Nu se știe absolut nimic despre scopul și demersurile sale la Londra. Mutismul păstrat în acest sens este pe deplin masonic. Aici are o dragoste nefericită, se gîndește chiar la suicid. Din nou intervin afaceri murdare și este urmărit din cauza unei scrisori false de schimb. Revine pe continent. Are 30 de ani și începe declinul.

Partea a doua a vieții sale, surprinsă între 1764 și 1782, nu este nici ea lipsită de evenimente marcante. Începînd chiar cu faptul că este primit cu fast de Frederic al II-lea, la Berlin, el însuși mason. Apoi vizitează Riga și Petersburgul, sugerîndu-i Caterinei a II-a să adopte calendarul gregorian. În 1765 se bate în duel cu contele Branocki, între 1769 și 1771 cutreieră sudul Italiei, fără a îndrăzni să intre în Veneția. Pentru a fi iertat, face fel de fel de servicii Inchiziției și, în fine, este grațiat. După 1776 chiar devine agent secret al Instituției sau „confidente", dar va părăsi din nou cetatea în 1783 dată de la care

19 1. Iov a luat cuvîntul şi a zis:
2. „Pînă cînd îmi veţi întrista sufletul, şi mă veţi zdrobi cu cuvîntările voastre?
3. Iată că de zece ori m-aţi batjocorit; nu vă este ruşine să vă purtaţi aşa?
4. Dacă am păcătuit cu adevărat, numai eu sînt răspunzător de aceasta.

5. Credeţi că mă veţi putea lua pe sus? Credeţi că mi-aţi dovedit că sînt vinovat?

6. Atunci să ştiţi că Dumnezeu mă urmăreşte, şi mă înveleşte cu laţul Lui.

7. Iată, ţip de silnicie, şi nimeni nu răspunde; cer dreptate, şi dreptate nu este!

8. Mi-a tăiat orice ieşire, şi nu pot trece; a răspîndit întuneric pe cărările mele.

9. M-a despoiat de slava mea, mi-a luat cununa de pe cap.

10. m-a zdrobit din toate părţile, şi pier; mi-a smuls nădejdea ca pe un copac

11. S'a aprins de mînie împotriva mea, S'a purtat cu mine ca şi cu un vrăjmaş.

12. Oştile Lui au pornit deodată înainte, şi-au croit drum pînă la mine, şi au tăbărît în jurul cortului meu

13. A depărtat pe fraţii mei de la mine, şi prietenii mei s'au înstrăinat de mine.

14. Rudele mele m'au părăsit, şi cei mai deaproape ai mei m'au uitat.

15. Casnicii mei şi slugile mele mă privesc ca pe un străin, în ochii lor sînt un necunoscut.

16. Chem pe robul meu, şi nu răspunde; îl rog cu gura mea şi degeaba.

17. Suflarea mea a ajuns nesuferită nevestei mele, şi duhoarea mea a ajuns nesuferită fiilor mamei mele.

18. Pînă şi copiii mă dispreţuiesc: dacă mă scol, ei mă ocărăsc.

19. Aceia în care mă încredeam mă urăsc, aceia pe care îi iubeam s'au întors împotriva mea.

20. Oasele mi se ţin de piele şi de carne; nu mi-a mai rămas decît pielea de pe dinţi.

21. Fie-vă milă, fie-vă milă de mine, prietenii mei! Căci mîna lui Dumnezeu m'a lovit.

22. De ce mă urmăriţi ca Dumnezeu? Şi nu vă mai săturaţi de carnea mea?

23. Oh! aş vrea ca vorbele mele să fie scrise, să fie scrise, într'o carte;

24. aş vrea să fie săpate cu un priboi de fier şi cu plumb în stîncă pe vecie. .".

29 1. Iov a luat din nou cuvîntul în pilde şi a zis:
2. „Oh! cum nu pot să fiu ca în lunile trecute, ca în zilele cînd mă păzea Dumnezeu,

3. cînd candela Lui strălucea deasupra capului meu, şi Lumina lui mă călăuzea în întuneric!

4. Cum nu sînt ca în zilele puterii mele, cînd Dumnezeu veghea ca un prieten peste cortul meu,

5. cînd Cel Atotputernic încă era cu mine, şi cînd copiii mei stăteau în jurul meu;

6. cînd mi se scăldau paşii în smîntînă, şi stînca vărsa lîngă mine pîraie de untdelemn!

11. Urechea care mă auzea, mă numea fericit, ochiul care mă vedea mă lăuda.

12. Căci scăpam pe săracul care cerea ajutor, şi pe orfanul lipsit de sprijin.

13. Binecuvîntarea nenorocitului venea peste mine, umpleam de bucurie inima văduvei.

14. Mă îmbrăcam cu dreptatea şi-i slujeam de îmbrăcăminte, neprihănirea îmi era manta şi turban.

15. Orbului îi eram ochi, şchiopului picior.

16. Celor nenorociţi le eram tată şi cercetam pricina celui necunoscut.

17. Rupeam falca celui nedrept şi-i smulgeam prada din dinţi".

30 1. „Şi acum!... Am ajuns de rîsul celor mai tineri decît mine, pe ai căror părinţi nu-i socoteam vrednici să-i pun printre cîinii turmei mele.

2. Dar la ce mi-ar fi folosit puterea mîinilor lor, cînd ei nu erau în stare să ajungă la bătrîneţă?

3. Sfrijiţi de sărăcie şi de foame, fug în locuri uscate, de multă vreme părăsite şi pustii.

4. Smulg ierburile sălbatice de lîngă copăcei, şi n'au ca pîne decît rădăcina de bucsau

5. Sînt izgoniţi din mijlocul oamenilor, strigă lumea după ei ca după nişte hoţi.

6. Locuiesc în văi îngrozitoare, în peşterile pămîntului şi în stînci

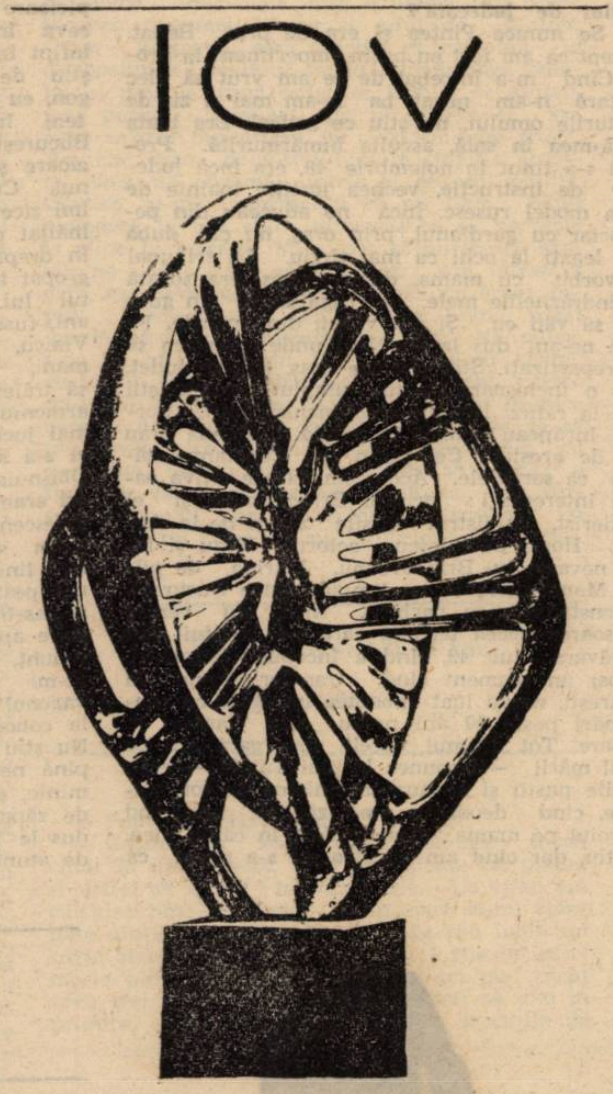

PETRU JECZA — „Acustică"

7. Urlă printre stufişuri şi se adună supt mărăcini.

8. Fiinţe mîrşave şi dispreţuite, sînt izgoniţi din ţară.

9. Şi acum, astfel de oameni mă pun în cîntecele lor, am ajuns de batjocura lor.

10. Mă urăsc, mă ocolesc, mă scuipă în faţă.

11. Nu se mai sfiesc şi mă înjosesc, nu mai au nici un frîu înaintea mea.

12. Ticăloşii aceştia se scoală la dreapta mea, şi îmi împing picioarele, şi îşi croiesc cărări împotriva mea ca să mă piardă.

13. Îmi nimicesc cărarea şi lucrează ca să mă prăpădească, ei, cărora nimeni nu le-ar veni în ajutor.

14. Ca printr'o largă spărtură străbat spre mine, se năpustes sub pocnetul dărîmăturilor.

15. Mă apucă groaza. Slava îmi este spulberată ca de vînt, ca un nor a trecut fericirea mea.

16. Şi acum mi se topeşte sufletul în mine, şi m-au apucat zilele suferinţei.

17. Noaptea r: pătrunde şi-mi smulge oasele, durerea care mă roade nu încetează.

18. De tăria suferinţei haina îşi pierde faţa, mi se lipeşte de trup ca o cămaşă.

19. Dumnezeu m'a aruncat în noroi, şi am ajuns ca ţărîna şi cenuşa.

20. Strig către Tine, şi nu-mi răspunzi; stau în picioare şi nu mă vezi.

21. Eşti fără milă împotriva mea, lupţi împotriva mea cu tăria mîinii Tale.

22. Mă ridici, îmi dai drumul pe vînt, şi mă nimiceşti cu suflarea furtunii.

23. Căci ştiu că mă duci la moarte, în locul unde se întîlnesc toţi cei vii

24. Dar cel ce se prăbuşeşte nu-şi întinde mîinile? Cel în nenorocire nu cere ajutor?

25. Nu plîngeam eu pe cel amărît? N'avea inima mea milă de cel lipsit?

26. Mă aşteptam la fericire, şi cînd colo, nenorocirea a venit peste mine; trăgeam nădejde la lumină, şi cînd colo, a venit întunericul.

27. Îmi fierb măruntaiele fără încetare, m'au apucat zilele de durere.

28. Umblu înegrit, dar nu de soare.
Mă scol în plină adunare şi cer ajutor.

29. Am ajuns frate cu şacalii, tovarăş cu struţii.

30. Pielea mi se înegreşte şi cade, iar oasele îmi ard şi se usucă.

31. Arfa mea s'a prefăcut în instrument de jale, şi cavalul meu scoate sunete plîngătoare".

31 35. „Oh! de-aş găsi pe cineva să m'asculte! Iată apărarea mea, iscălită de mine; să-mi răspundă Cel Atotputernic!
Cine-mi va da plîngerea iscălită de protivnicul meu?

36. Ca să-i port scrisoarea pe umăr, s-o leg de fruntea mea ca o cunună:

37. să-i dai socoteală de toţi paşii mei, să mă apropii de el ca un domn..."

42 17. Şi Iov a murit bătrîn şi sătul de zile.

Selecţia textelor
Cornel BOGDAN

începe a treia parte a vieţii sale.

Drumurile prin Europa sînt reluate: Viena, apoi castelul Dux, în Boemia, al protectorului său, contele de Waldstein, mason la rîndu-i. Aici îşi va sfîrşi zilele, la 4 iulie 1798, după o duioasă idilă epistolară cu o tînără contesă de 22 de ani.

Bibliografia casanoviană nu se reduce doar la **Memorii.** A tradus **Iliada,** a scris o istorie a Poloniei, lucrări matematice, versuri (în limba italiană) şi, mai ales, **Icosameronul,** roman fantastic, publicat la Praga, în 1788, ca o traducere după un original englez. Acesta din urmă face parte din marea familie a cărţilor profetice de tipul **Cetăţii Soarelui, Călătoriile lui Gulliver,** fiind un model clar pentru romanele lui Jules Verne. Titlul complet este **Istoria lui Eduard şi a Elisabetei care au petrecut douăzeci şi unu de ani între Megamicri, locuitorii aborigeni ai Protocosmosului, în interiorul globului nostru pămîntesc.**

Rîndurile cele mai celebre despre masonerie se referă la secretul masonic şi se găsesc în capitolul XXVIII al **Memoriilor.**

„Tot la Lyon, un preacinstit bărbat pe care l-am cunoscut la domnul de Rochebaron, îmi înlesni favoarea de-a fi primit să iau parte la sublimele fleacuri ale Francmasoneriei. Cînd am sosit, peste cîteva luni, la Paris, eram ucenic; acolo am ajuns frate şi maestru. Rangul de maestru e, fără îndoială, cel mai înalt rang în Francmasonerie, căci toate celelalte care mi s-au hărăzit mai apoi nu-s decît plăcute născociri, care, deşi pline de simboluri, nu aduc nimic peste dregătoria de maestru.

Nimeni pe lume nu poate ajunge să ştie tot, dar un om care se ştie înzestrat şi care îşi dă cît de cît seama ce-i poate mintea, e dator să năzuiască a cunoaşte cît mai multe cu putinţă. Un tînăr de neam care vrea să călătorească şi vrea să cunoască lumea, şi ceea ce se numeşte lumea bună, care nu vrea să se pomenească la o adică mai prejos de cei deopotrivă cu dînsul şi să fie înlăturat de la toate petrecerile lor, trebuie să se iniţieze în ceea ce se numeşte Francmasonerie, de n-ar fi decît pentru a cunoaşte, măcar pe departe, ce e. Francmasoneria e o instituţie de binefacere în spatele căreia, în anume momente şi în anume locuri, s-au putut ţese urzeli nelegiuite şi potrivnice cinstitei rînduieli; dar care e, Doamne! aşezămîntul de care nu s-a abuzat? Nu s-au văzut iezuiţi care, la adăpostul sfîntului scut al credinţei, au pus arma paricidă în mîna unor orbiţi de entuziasm pentru a lovi în regele lor? (...)

Bărbaţii care intră în Francmasonerie numai ca să ajungă a cunoaşte secretul ordinului sînt în mare primejdie să îmbătrînească la umbra mistriei fără să-şi atingă ţinta. Şi totuşi, există un secret, dar e atît de inviolabil, încît n-a fost niciodată nici spus, nici împărtăşit nimănui. Cei care se opresc la suprafaţa lucrurilor gîndesc că secretul stă în cuvinte, semne şi acolade sau că, în sfîrşit, dezlegarea supremă e în ultimul rang. Greşeală. Cel care ghiceşte secretul Francamsoneriei, căci nu-l afli decît ghicindu-l, nu ajunge la această cunoaştere decît prin frecventarea stăruitoare a lojei, prin gîndire, judecată, comparaţie şi deducţie. El nu i-l împărtăşeşte nici celui mai bun prieten întru masonerie, fiindcă ştie că, dacă acesta nu l-a ghicit singur, n-are să se priceapă nici să tragă folos dintr-însul numai fiindcă i-a fost şoptit la ureche. Tace, şi secretul rămîne secret.

Tot ce se petrece într-o lojă trebuie să rămînă secret; iar cei care, cu necinstită indiscreţie, nu s-au dat în lături să dezvăluie ce se întîmplă acolo, n-au dezvăluit deloc miezul întrebării; nu pătrunseseră; să-l fi pătruns, cu siguranţă că n-ar fi dezvăluit ceremoniile.

Ceea ce simt astăzi profanii, adică cei care nu sînt masoni, e asemănător cu ce simţeau odinioară aceia care nu erau primiţi la misterele ce se săvîrşeau la Eleusis în cinstea zeiţei Ceres. Misterele eleusine interesau, însă, Grecia întreagă şi oamenii cei mai răsăriţi din societatea de atunci năzuiau să le împărtăşească; în vreme ce Francmasoneria, pe lîngă oameni de mare, vază, adăposteşte o sumedenie de netrebnici de care orice societate ar trebui să se lepede, ca de unii care, sub raportul moralităţii nu-s decît drojdia omenirii.

În misterele Ceresei, s-a păstrat îndelungată vreme un secret de nepătruns datorită evlaviei care le însufleţea. Şi-apoi, ce să dai în vileag? Cele trei cuvinte pe care le spunea iniţiaţilor ierofantul; dar la ce bun? Am citit pe undeva că aceste trei cuvinte sacramentale şi secrete ale tainelor eleusine înseamnă: „vegheaţi şi nu faceţi fapte rele". Cuvintele sacramentale şi secrete ale feluritelor ranguri masonice sînt aproape tot atît de nelegiuite".

(Casanova, **Memorii,** în traducerea lui Radu Albala, Editura Univers, Bucureşti, 1970, pp. 136—138)
(Henri Prouteau, **Littérature et Franc-maçonnerie,** Laffont-Bompiani, **Dictionnaire des oeuvres de tous les temps et de tous les pays**)

Marcel TOLCEA
(va urma)

„Cum vorbim despre Golgota biblică, trebuie să vorbim şi despre Golgota românească"

INTERVIU CU SCRIITORUL BANU RĂDULESCU

— Îmi cereţi să fac publice toate cele prin care am trecut, dar să-ţi scoţi pe tavă suferinţele, să povesteşti despre persoana ta, îmi pare lipsit de pudoare. Asta o povesteşti, aşa, între prieteni...

— **Nu ştiu, ar trebui să vă contrazic fără să vă forţez mîna. Eu cred că există o datorie a celor care au suferit de a povesti întîmplările vieţii lor, pentru că ele nu le mai aparţin ca o intimitate pe care o pot păstra exclusiv pentru ei. E o învăţătură pentru cei ce nu ştiu.**

— Da, dacă măcar am învăţa din asta, atunci accept că lucrurile trebuie spuse. Ştiţi că mă ocup de revista „Memoria", acolo de fapt asta şi urmărim, să facem vizibilă suferinţa şi nedreptatea, tocmai în ideea de a nu se repeta împrejurările. Numai că atunci cînd este vorba de persoana ta, e mai greu.

— **Dvs. aţi făcut practic toate închisorile celebre ale comunismului românesc: şi Piteştiul, şi Gherla, şi Caransebeşul, şi Canalul. Cineva mi-a relatat că un prieten a scăpat cu viaţă de la Piteşti pentru că a fost trimis la Canal. Care era diferenţa?**

— La Canal regimul era altul, mai blînd cum s-ar zice, fiindcă puteai să-ţi vezi familia o dată pe lună, să primeşti periodic un pachet de alimente de 5 kg cu un repertoriu permis (slănină, brînză, pîine, marmeladă), fără delicatese. Sigur că era o muncă dură, ne sculam la 4 dimineaţa şi ne întorceam în colonie seara tîrziu. Eu, care am avut o condamnare mare, am lucrat numai în brigăzi de zi, fiindcă trebuiau să ne păzească mai tare, să nu fugim. Dar erau şi brigăzi în trei schimburi. Am avut noroc, nu toţi cei aduşi de la Piteşti aveau condamnări mari. Studenţii cu condamnări mici au fost grupaţi în două brigăzi, 13 şi 14, şi lucrau ca dracii, au ridicat o fabrică de cărămidă în unsprezece luni, de la temelie. A fost o şansă că m-am rupt la timp de Piteşti.

— **Cît aţi stat la Piteşti?**

— Treisprezece luni. La Canal — mai mult, doi ani şi jumătate. Dar la Canal era libertate mai mare, te puteai mişca în perimetru, se mai legau prietenii, era altă atmosferă. Fiind şantier, veneam în contact cu civilii, şi ei supravegheaţi de securitate, dar aduceau cu ei aer de afară. Şantierul nu trebuie să vi-l închipuiţi de mărimea unei curţi, se întindea pe 5—10 km, păzit strict. Deţinuţii aveau normele duble faţă de cele ale civililor. Iniţial, slăbit cum eram, nu reuşeam să-mi fac norma, lucram la spartul pietrei în echipe de cîte doi; veneau bolovani descărcaţi din vagoane basculante, cădeau pe povîrniş, iar noi trebuia să îi fărîmiţăm cu baroasele la dimensiunea pietrişului de cale ferată. Lucram cîte doi, fiindcă după ce era spartă, piatra trebuia cărată vreo 150—200 metri la rampa de încărcare. Nimic nu-i mai epuizant. Seara nu-ţi simţeai braţele din umeri. M-a salvat un ţăran din Maramureş, că nimeni din brigdă nu voia să lucreze cu mine, nu-şi făceau norma şi dacă nu şi-o făceau li se tăia pachetul, scrisoarea, vorbitorul, din trei bucăţi de pîine primeai numai una, adică se crea un cerc vicios: neprimind alimentele, nu-ţi recuperai forţele, neavînd forţă, nu puteai să-ţi faci norma ş.a.m.d. Dimineaţa, cînd ajungeam pe şantier, brigadierul forma echipele, în general oamenii se ştiau, eu rămîneam ultimul. Mititelu, aşa-l chema pe maramureşean, deşi era un vlăjgan cît uşa, un om foarte blînd şi cumsecade, zicea: „tovarăşu', lucrez eu cu domnul doctor", şi lucra săracul pentru doi, pînă am început şi eu să intru în ritm.

— **Deci la Canal aţi venit de la Piteşti. Dar înainte de Piteşti?**

— Înainte am fost la Văcăreşti, la Jilava, la Caransebeş, unde n-am stat prea mult, vreo lună. Am dormit chiar lîngă Emil Haţeganu, ministrul. Era un om foarte de treabă, sfătos, îmi spunea: „Măi, Banule, tu ai să scapi de aici, dar eu nu mai trag nădejde". O spunea cu seninătate. Nu am mai aflat nimic de el, cred că s-a prăpădit în închisoare. De la Caransebeş am fost dus la Piteşti în aprilie '49, pe atunci era o atmosferă acceptabilă. Pe urmă a venit reeducarea. Eu am avut într-un fel noroc, fiindcă la **demascări** au început cu legionarii, pe ei i-a luat primii, fiind socotiţi cei mai periculoşi, apoi pe ţărănişti, pe liberali. Eu fiind un amărît de frontierist, am fost lăsat mai la urmă.

„Mamă, să ştii că nu port lanţuri la picioare !"

— **Da, de fapt cu asta trebuia să încep: cum aţi ajuns la închisoare?**

— Am fost închis pentru tentativă de trecere ilegală a frontierei, o înscenare a securităţii care nu mă viza pe mine în special. Toată treaba a fost pusă la cale la Bucureşti, deşi am fost arestaţi la Constanţa. Eram student, dar lucram la un cabinet particular la un doctor care era fratele lui Constantin Zamfirescu, pe atunci ministru secretar de stat la Apărarea Naţională în guvernul Sănătescu. Era o familie de liberali, dar doctorul nu făcea politică, el se ocupa cu medicina. La ora aceea eram preparator la Catedra de anatomie, visam să fac carieră universitară, mă luase prof. Gr. T. Popa după anul II, cînd dădusem examenul de anatomie; deşi era sever, fiindcă făcusem un examen bun la el, mă chemase împreună cu alţi cîţiva printre care şi Sandu Prişcu de la Municipal, propunîndu-ne să fim preparatori, primul an fără plată, mai apoi cu plată. Deci seara lucram la dr. Zamfirescu să-mi completez bugetul. Eram destul de necăjit, tata murise de mult, acasă o soră, mă rog. La un moment dat s-a pus problema plecării doctorului în străinătate (stimulat de agenţi ai securităţii), şi atunci el, care ţinea la mine, m-a întrebat: „Nu vrei să mergi cu mine, că aici nu vin vremuri prea bune". I-am zis că vreau. Cei care proiectaseră plecarea lui n-au fost de acord, dar pînă la urmă au acceptat, am luat drumul spre Constanţa că plecam, chipurile, cu nu ştiu ce vapor, şi uite aşa ne-au arestat pe teritoriu românesc pentru tentativă de trecere clandestină. Am fost arestat într-o zi „istorică": 23 august 1948. Cei care pregătiseră capcana, ştiind probabil că aveam o situaţie grea acasă, au zis că mă fac scăpat dacă le dau nişte declaraţii împotriva doctorului, voiau să-l bage la uneltire. Le-am spus că nu pot face aşa ceva, că omul ăsta m-a ajutat, mi-a dat de mîncare. M-au avertizat că voi face ani grei de puşcărie, refuzul meu i-a înfuriat, ne-au făcut proces, doctorului i-au dat 25 de ani, mie 10.

— **Vă mai amintiţi cine era preşedintele completului de judecată?**

— Se numea Pinţea şi era de prin Banat. E drept că am fost eu puţin impertinent la proces. Cînd m-a întrebat de ce am vrut să plec din ţară n-am negat, ba le-am mai şi zis de drepturile omului, nu ştiu ce articol. Era biata maică-mea în sală, asculta înmărmurită. Procesul s-a ţinut în noiembrie '48, era încă judecător de instrucţie, vechea justiţie înainte de a lua model rusesc. Încă ne aduceau din penitenciar cu gardianul, prin oraş, nu cu duba sau legaţi la ochi ca mai tîrziu. La tribunal am vorbit cu mama, după proces, era şocată de îndrăznelile mele, mă ruga să-mi ţin gura că o să văd eu. Şi am văzut, din păcate. Pe urmă ne-au dus la puşcăria unde aşteptam să fim repartizaţi. Ştiţi, fiecare oraş, fiecare judeţ, avea o închisoare, le-au umplut comuniştii pînă la refuz. Înainte erau închişi hoţii, borfaşii, încăpeau comod în celulă. Acuma erau sute de arestaţi. Cel puţin la Constanţa stăteam ca sardelele. Acolo am dat de cîţiva oameni interesanţi: prinţul Brîncoveanu, şi el frontierist, ministrul Vasile Stoica de la Ankara, Horia Căciulescu, actorul. Erau şi femei, nevasta lui Brîncoveanu, Marina, de pildă. Mama pendula tot timpul între Bucureşti şi Constanţa, cu pachete. Încă nu venise strînsoarea aceea teribilă care s-a instituit din primăvara lui '49, cînd a început dezastrul. A fost un moment cînd, transferîndu-ne la Bucureşti, ne-au luat noaptea iar celor cu condamnări peste 10 ani ne-au pus lanţuri la picioare. Tot drumul acela spre gară era pe malul mării —îi spunea locului Tataia — erau străzile pustii şi se auzeau sinistru de tot lanţurile, cînd deodată am zărit-o urmărind convoiul pe mama. Ce-o fi fost în capul meu, nu ştiu, dar cînd am văzut-o mi s-a părut că ea la mine se uită deşi eram pe la mijloc, nici n-avea cum să mă vadă, şi-am strigat aşa, de nebun: „Mamă, să ştii că nu port lanţuri la picioare!". A fost strigătul acela în noapte ceva înfiorător, şi azi îmi povesteşte că i s-a înfipt în creier, nu-l poate uita. Nici acum nu ştiu de ce-am strigat. Ne-au urcat în duba-vagon, eu credeam că mama rămîne la nişte prieteni în Constanţa, şi trenul a luat-o spre Bucureşti. Ne-am chinuit toată noaptea în picioare şi, crăpîndu-se de ziuă, s-a oprit trenul. Cum eu stăteam în dreptul ferestruicii, îmi zice unul să mă uit unde am ajuns. M-am înălţat pe vîrfuri şi unde credeţi că ne aflam: în dreptul cimitirului Sf. Vineri, unde era îngropat tata, exact în linie dreaptă cu mormîntul lui. Tata a murit cînd aveam vreo cinci ani, fusese profesor de muzică la Liceul Aurel Vlaicu, era un pasionat, veneau la noi melomani, făceau împreună cuartete, am început să trăiesc cu muzica. A şi rămas de la el un armoniu, o piesă foarte frumoasă la care mă mai jucam, începuse să mă înveţe, dar murind el s-a stins şi muzica aceea a casei noastre. Obişnuiam să mă duc la mormîntul lui de cîte ori eram eu mai abătut, cum se întîmplă în adolescenţă, cînd are omul probleme. Nu mergeam să mă închin, fumam o ţigară şi plecam mai liniştit. Cînd a fost povestea cu plecarea peste graniţă, m-am dus la mormînt de rămas-bun şi am plecat aşa de tulburat, cu o stare apăsătoare, de parcă m-ar fi îndemnat să renunţ. M-a şi bătut gîndul, dar nu voiam să-mi calc cuvîntul, promisesem. Aşa, deci vagonul se oprise în dreptul mormîntului, iar la coborîre mă aştepta altă surpriză: mama. Nu ştiu cum a ajuns acolo. A asistat, săraca, pînă ne-au încărcat în camioane, mi-aduc aminte, era 3 martie, se dezlănţuise o furtună de zăpadă neobişnuită în Bucureşti. Ne-au dus la Văcăreşti, acolo ne-au scos lanţurile şi de atunci lanţuri n-am mai avut.

PETRU JECZA — „Icar"

„Eu zic că fiecare om are partitura lui"

— **Nu cunoşteaţi pe nimeni între deţinuţi?**

— Ba, mai ştiam, dar am avut parte şi de întîlniri emoţionante. Cînd ne-a transferat de la Văcăreşti, via Jilava, ne-a urcat în tren şi eu m-am nimerit în dubă chiar lîngă Petre Ţuţea. Nu-l cunoşteam. Pe lateral era o băncuţă îngustă pe care s-au aşezat bătrînii şi bolnavii. Noi, ăştialalţi, mai tineri, stăteam în picioare, iar eu mă găseam în dreptul d-lui Ţuţea, ni se atingeau genunchii. Tot drumul am vorbit, mai mult el, ştiţi cum este dl. Ţuţea, elocvent şi inspirat, era o bucurie să-l asculţi. Era, săracul, plin de bube pe faţă de la mizeria aia din Jilava. Spunea că n-avem altceva de făcut decît să ne încredinţăm lui Dumnezeu, ce-o vrea să facă cu noi. Şi cred că asta m-a ţinut, singurul sprijin, fiindcă totdeauna cînd eşti la necaz îl găseşti pe Dumnezeu, după aia îl mai uiţi cînd dai de bine, dar la nenorocire pe ce să te bizui?

— **V-aţi reîntîlnit cu Petre Ţuţea în puşcărie?**

— Nu. Pe el l-au coborît la Ocnele Mari, iar eu am continuat drumul pînă la Caransebeş. De atunci datează prietenia noastră. La Caransebeş era plin de cei care făceau rezistenţă prin munţii Semenicului, în zona Teregova. Îi aducea noaptea, răsuna puşcăria de urletele lor. Închisoarea de la Caransebeş era sinistră, construită de Maria Tereza pentru naţionalişti, pe dedesubt, sub planşeu, era un strat de sare ca să ţie frig. Dar gardienii erau omenoşi, îmi amintesc de unul, Ţapu, care ne povestea că pe vremea cît a stat acolo Teohari Georgescu, era singur în celulă, avea radio şi ziare. Noi eram paişpe sau şaişpe. Noroc că n-am rămas prea mult pe acolo, fiindcă în primăvara lui '49 m-au dus la Piteşti.

— **Asta numiţi dumneavoastră noroc?**

— Depinde cum o iei. Închisoarea e pentru oricine o tragedie, dar există în această situaţie şi o şansă, cam ciudată ce-i drept, şansa de a cunoaşte viaţa în împrejurări limită, cînd moartea e lîngă om. Ca scriitor n-aş fi cunoscut atîtea caractere şi o lume inaccesibilă celor de afară. Şi-apoi, zic, am avut şi ceva noroc. De pildă, am avut noroc că am fost întotdeauna un individ care n-a pus mare preţ pe mîncare. La această privaţiune am rezistat astfel fără dificultate. Apoi, deşi eram foarte slab, n-am făcut TBC-ul în închisoare, ba chiar, la Piteşti, m-a salvat tocmai faptul că îmi alesesem un loc sub geam de care fugeau toţi, că stătea tot anul deschis, încît iarna, dacă nu puneai tot ce aveai pe tine, te sculai statuie. Dar aerul curat m-a ferit de alte boli. Asta-mi spunea şi Ţuţea, că a stat în pielea goală pe ger şi n-a păţit nimic, că l-a ţinut Dumnezeu. Eu TBC-ul l-am făcut abia tîrziu, după ce am ieşit, însă atunci a şi trebuit să mă despart de meseria de medic care nu puţin efort şi renunţare m-a costat. Cel mai greu de suportat în puşcărie este gîndul la familie. De cînd am ajuns la Piteşti şi pînă la Canal, adică mai mult de un an, n-am avut nici o ştire despre ai mei. Aveam şi eu o iubită, ca toată lumea, care nu m-a aşteptat, dar viaţa le-a aranjat aşa încît mai tîrziu tot ne-am întîlnit şi ne-am căsătorit. Eu zic că fiecare om are partitura lui, şi a mea asta a fost. Aş fi putut să mor prin puşcării, dar uite n-am murit. Că m-am şi întrebat de ce m-oi mai fi născut, însă acuma ştiu: trebuia să scoată cineva revista asta, „Memoria", care le stă atîtora în gît.

— **Recunosc, nu mi-e familiară această accepţiune a şansei. Mă emoţionează. Dar să trecem, aţi fost trimis la Piteşti...**

— Aşa. Aici totul începea cu o bătaie, de inaugurare, cît să te facă să întrebi „da' ce-am făcut?" „Gîndeşte-te", ţi se răspundea şi iar o încasai. La camera 4 spital se confecţionau liderii. Ţurcanu era maestru. Şeful reeducării mele era Griga de prin Năsăud, şi unul Andreev, un basarabean, un amărît căruia i-am dat un pulovăr de-al meu să nu îngheţe. Cînd mă bătea, avea pulovărul meu pe el. Norocul meu, iarăşi noroc, că eu nefăcînd politică eram la periferia interesului. Nici nu prea aveau ce să scoată de la mine, dar motive de „reeducare" se găseau. Odată ţinusem o conferinţă despre penicilină şi am zis că a descoperit-o un englez, Fleming, iar ei susţineau că au descoperit-o doi ruşi. La un moment dat au început să mă întrebe despre un unchi de-al meu, Ion Rădulescu, colonel de jandarmi, omul lui Rădescu, căruia comuniştii îi propuseseră să preia comanda trupelor de jandarmi. Fusese bun prieten cu gen. Antonescu, cel care îl înlocuise pe Pichi Vasiliu executat o dată cu mareşalul Antonescu.

„Sîntem cadavre, omorîţi-ne, ce ne mai ţineţi !"

— **De ce îi interesa unchiul dumneavoastră?**

— În februarie -45, studenţii au făcut o manifestaţie pentru susţinerea lui Rădescu, care a ţinut un discurs de la fereastra unui cabinet al C.C., care dădea spre „Ţăndărică". În timp ce vorbea Rădescu, a apărut dinspre piaţă o maşină în care se aflau Bodnăraş, Teohari Georgescu. A început să se tragă, înscenîndu-se un atac din partea demonstranţilor. Însă cadavrele duse la Colţea aveau în ele gloanţe de provenienţă sovietică. Unchiu-meu a păstrat o copie după procesul verbal semnat şi de cei patru membri ai Comisiei de armistiţiu. Cu asta i-a ţinut în şah pe ticăloşi. Guvernul Groza l-a arestat, au vrut să-i facă proces mare, dar el avea actul incriminant, aşa că după vreo patru ani i-au dat drumul. Eu am povestit la demascare aceste lucruri care erau ştiute, dar lor le trebuiau pretexte pentru noi arestări. Altă bătaie de neuitat am mîncat pentru nişte vitamine. Cînd primeam pachetul de acasă (numai în prima fază a fost permis), mama ascundea în săpun polivitamine şi o mie de lei. Le împărţeam cu băieţii, le mai ascundeam pe dedesubt, în şerpărie. Eu n-am mărturisit la demascare această poveste ca să n-o bag pe mama, dar m-a pîrît unul, n-am idee cine, că ne tot mutau dintr-o cameră în alta ca să nu ştii de la cine ţi se trage. Vine într-o după-masă, cînd eu mă aflam în perioada de „gîndire" după bătaie, gardianul şi întreabă: „Care eşti, mă, Rădulescu?". Mă prezint, mă ia şi mă duce la magazia de efecte, mă pune să caut bagajul şi să tai săpunul. El nu m-a bătut. Mi-a zis „Mă, mi-e milă de tine, dar vezi tu în celulă". Aşa a şi fost, am intrat în moara lor fiindcă nu mărturisisem. La Piteşti distracţia gardienilor era să intre brusc noaptea în celulă cu armele îndreptate spre noi, apoi ieşeau. Vă închipuiţi cum mai dormeam. Nu ştiam dacă şi cînd descarcă odată gloanţele. Nimic nu-i mai îngrozitor, decît să te trezeşti în pumni sau cu puşca între ochi.

— **Ce era „şerpăria"?**

— În celulă se dormea pe priciuri, scînduri goale. Eram însă atît de mulţi încît nu ajungeau pentru toţi, de aceea cei noi veniţi dormeau sub prici, unde intrau tîrîndu-se. Asta era „şerpăria", locul de sub priciuri. Mi-am mai amintit de o fază: a venit o dată în inspecţie comandantul securităţii, Jianu îl chema. Cînd a intrat în cameră erau întinse rufe, spălam în gamela în care mîncam, s-a speriat. I-a sărit un deţinut în faţă, şi-a ridicat boarfele şi i-a strigat: „Sîntem cadavre, omorîţi-ne, ce ne mai ţineţi!". Jianu, elegant, cu o pălărie neagră, l-a întrebat liniştit: „Tu ce-ai făcut?". „Am fost legionar". „Ei, ce să-ţi fac", i-a răspuns, dar nu cu pornire. Cînd a ieşit din celulă, i-a spus dincolo de uşă comandantului Dumitrescu: „Se poate, chiar în halul ăsta... şi peste două săptămîni ne-au triat, găsind trei sferturi din 68 cîţi eram, cu tuberculoză. Pe tebecişti i-au transferat la T. Ocna, unde tratamentul era mai uman. Se pare că au încercat să continue reeducarea, dar n-a mers, că deţinuţii au strigat la geamuri în timpul unui meci ţinut pe stadionul din apropiere şi nu s-a mai forţat nota. Eu n-am fost la Tg. Ocna, am rămas la Piteşti, dar nu mult, fiindcă am plecat la Canal.

— **N-aţi apucat să „promovaţi" între bătăuşi, între torţionari?**

— Nu mi-a mai venit rîndul, dacă-mi venea poate deveneam şi eu călău, nu poţi şti. Eu îi consider pe cei mai mulţi vinovaţi fără vină. Au existat şi cîţiva care s-au oferit singuri, care aveau vocaţie, Ţurcanu, Bogdanovici, Enăchescu, Voinea. Am avut vreme să reflectez la multe cît am stat prin închisori şi m-am întrebat cum se face că mulţi dintre torţionarii de la Piteşti au fost studenţi la medicină. Nu se potriveşte cu iubirea aproapelui. Îmi pun problema aceasta şi în romanul **În iarbă, cu faţa la soare**, e un mister pentru mine. E greu de stabilit ce-l determină pe om să devină călău. Mai deunăzi m-am întîlnit pe stradă cu unul din foştii călăi, s-a făcut că nu mă vede. Devenise un om foarte cumsecade. La Gherla am văzut cu ochii mei cum un gardian a devenit dintr-un om de treabă o brută. Ce se întîmplase, nu ştiu, dar pot să-mi închipui. Probabil îl siliseră şefii lui, s-au declanşat în el mecanismele fricii, vedea ce i se putea întîmpla dacă nu executa ordinele. Omul e o fiinţă ciudată. Ţurcanu era un visător, îşi iubea nevasta şi copiii şi totuşi a devenit cel mai feroce torţionar. La Gherla am stat în celulă cu Aristotel Popescu, ştiam că a fost unul dintre călăii de la Piteşti, acum era însă blînd, părea fragil. Preotul Calciu-Dumitreasa spune în prefaţa cărţii lui Dumitru Bacu că despre Piteşti n-ar mai trebui să vorbim, dar eu zic că nu se poate. Cum vorbim despre Golgota biblică, trebuie să vorbim şi despre Golgota românească.

— **Pare ireal ce povestiţi. Să continuăm pe acest itinerar halucinant. Sîntem în 1950, la Canal. După cîte spuneaţi mai înainte, acolo se pedepsea prin muncă.**

— Da, te prezentai la biroul tehnic al Administraţiei din care făceau parte comandantul, ofiţerul politic şi alţii, ca să fii repartizat într-un sector de muncă. Deţinuţii aveau sarcini de producţie, era acolo şi inginerul Vernescu, inginerul Aurel Şeitan (actualmente în SUA). La Administraţie lucra şi un prieten al tatii, Vasile Ciontea, aflat în graţiile comandantului, el m-a descoperit pe şantier şi cînd s-a format Brigada 36, din deţinuţi cu condamnări peste 10 ani, m-a trecut acolo ca normator. Brigadier era Constantin Hupcă, un celebru spărgător de seifuri care omorîse doi ofiţeri sovietici într-o ceartă, fusese condamnat la moarte şi apoi graţiat. Era Hupcă, fiul unor cofetari greci, curat, aproape elegant şi de o cinste fără egal. Nu suporta lucrul necinstit, să se fure alimente sau alte şmecherii, îi judeca pe toţi ca la carte, dar nu l-am văzut niciodată bruscînd pe cineva. Avea demnitatea meseriei spunea „eu între spărgători sînt cardiolog. Cînd dai lovitura la **ursoaică** (ursoaica era casa de bani) e un risc şi trebuie să ai stil". Nu-i suferea pe găinari, pe hoţii mărunţi, îi dispreţuia. Tot în brigadă cu mine era văru-meu Dinu Vasiliu, ofiţer de cavalerie decorat cu medalia „Mihai Viteazul". Încărcam vagoane cu pămînt, aveam norme mari, munceam şi eu, dar pe lîngă normator eram şi medic de şantier, aveam o lădiţă de prim-ajutor primitivă. La sfîrşitul zilei venea civilul, nea Costică Cojocaru, să verifice efectuarea normelor. Vagoanele erau o palmă sub nivel, începea tîrguiala, venea şi şeful de şantier, Cezar Zugravu, altă ceartă: ei calculau la dimensiunea dealului, eu la dimensiunea omului, şi pînă la urmă cedau ei. Civilii, ne ajutau, mai puneau „deraiat" cîte un vagon şi aşa erau salvaţi puşcăriaşii de exterminare fizică. Am stat vreo două-trei luni în situaţia aceasta, cînd mă cheamă într-o zi ofiţerul politic, Chirion, şi-mi reproşează că nu i-am bătut niciodată la uşă să-l informez ce se vorbeşte la mine în brigadă. Mi-a zis să nu treacă săptămînă să nu vin să raportez. Am intrat la griji, aşa ceva nu făcusem şi nici nu eram dispus. M-am dus la nea Vasile, l-am rugat „mută-mă la altă brigadă, fă ceva". Nu putea, s-ar fi aflat motivul. M-am sfătuit cu Dinu, cu nea Fănică Brînduşoiu, doctorul, rugîndu-l să mă interneze la el, cu Ernest Bernea, oameni de încredere, dar nimeni nu ştia ce să mă povăţuiască. Atunci, dacă tot studiasem eu medicina, mi-am dat prin minte să sparg o fiolă de vaccin contra febrei tifoide, am vărsat conţinutul, am pus în ea ser fiziologic şi am rugat un coleg să mi-l injecteze intravenos.

„Aş fi în stare şi azi să fac singur o gară"

— **Pentru ce făceaţi asta?**

— Calculasem să-mi provoc un şoc febril chiar la ora mesei, cînd ne scoteau pe platou şi astfel să ajung la infirmerie. Ca timp am calculat bine: la prînz au început să-mi clănţăne dinţii, apoi mi-a fost atît de rău încît am căzut şi m-am trezit după 3 sau 4 zile la infirmerie plin de bube, după care am mai zăcut vreo trei săptămîni. N-a lipsit mult să dau în primire. Dar măcar scăpasem de sarcinile de delator. După însănătoşire nu m-au mai dat la Brigada 36, ci la cioplitori. Luam bucăţi mari de piatră şi ciopleam, era rezonabil. Stadionul din Constanţa aşa s-a construit, cu deţinuţi, eu de urîtul Canalului nici n-am vrut să văd stadionul, mulţi au murit acolo printre care şi prietenul meu, comandorul Cara. În 1953 deja o muiaseră cu severitatea. După moartea lui Stalin, în '53, ne-au adunat pe platou şi ne-au spus că de acum înainte nimeni nu mai are voie să ne bată. Se simţea deja o schimbare, în ultima vreme îţi spuneau „banditule" pe tonul cu care ţi-ar fi spus „domnule". La Canal aveam hîrtie şi creion, acolo am scris poezii, la lumina lunii, pe bucăţele minuscule de hîrtie pe care, la ieşire, le-am salvat ascunzîndu-le sub haine. Numai că în '56, la mişcările studenţeşti, m-au arestat „preventiv" şi mi-au confiscat toate caietele cu versuri, scriam de la 13—14 ani, mă trimitea Aug. Z.N. Pop la concursuri, luasem şi premii. După ce condiţiile s-au mai îndulcit, parcă şi oamenii erau mai îngăduitori. Unii erau cunoscuţi ca pîinea lui Dumnezeu. La brigada lui Leiba Segal se îngrămădeau toţi legionarii, că se ştiau ocrotiţi. Mai erau şi ticăloşi: Zubrinski, Matei, Bogdănescu. Dacă n-ar fi fost spionii şi securiştii, ar fi fost acceptabil. Tot lucrînd la şine, ajunsesem specialist. La digul care trece prin Sutghiol, mecanicii se temeau de prăbuşire şi atunci mă chemau: „să vină doctorul". Ei coborau, urcam eu cu securistul în spate, verificam şina, cobora cîteodată şi păzitorul că nici lui nu-i era totuna. Aş fi în stare şi azi să fac singur o gară. Mecanici de treabă mi-au propus să mă scoată de acolo, să fug, dar i-am refuzat. M-am gîndit la mama, la sora, la bunica, le adusesem şi aşa destule necazuri pe cap. O visam pe mama des, mai ales după ce în 1950, în ziua de Bunavestire, ne-a dus la lucru deşi era duminică. La întoarcere am zărit pe cîmpul alb (era zăpadă în martie) o mogîldeaţă cărînd un sac greu, mai mult tîriş. Cînd s-a apropiat am văzut că era maică-mea. Nu ştia că se suprimase vorbitorul. A încercat să-l înduplece pe comandant să-i primească pachetul, nu i l-a primit şi s-a dus biata de ea cu sacul greu înapoi.

— **Îmi tot vorbiţi de oameni cumsecade, de bunătate, de prieteniile legate în puşcărie. Chiar nu aveţi resentimente, chiar nu-i adevărat că în condiţii inumane omul se înrăieşte?**

— Este şi aceasta o prejudecată, nu-i valabilă pentru toţi. Pe mine cred că m-a marcat existenţa mamei şi a bunicii. Fiindcă tatăl mi-a murit de timpuriu, am crescut între femei. Bunica mea era un înger. O femeie neşcolită, dar de o bunătate rară. Ne punea, mie şi soră-mi să mîncăm, după aceea îi citeam din ziare despre crime, o întrebam ca puştii ce crede despre criminal. Mereu ne dădea acelaşi răspuns, stereotip: „Ei, cine ştie ce-o fi fost în sufletul lui". Era miloasă şi eu am moştenit-o. Apoi mama, cît s-a mai necăjit din cauza mea alergînd ţara în lung şi-n lat cu pachete. A vîndut cu bucata biblioteca la care ţineam mult, dar cel mai mult m-a durut că n-am regăsit la întoarcere armoniul. Îl vînduse cu o zi înainte de stabilizare. Nu-i totul că te loveşte pe tine nenorocirea, rău e că suferă şi alţii pentru tine. Chiar m-am gîndit cum e şi cu viaţa asta. În studenţie, după rezultatele examenului de osteologie cu prof. Palade, laureat al premiului Nobel, te clasifica la disecţie; cei mai buni la prima masă, la cadavre „bune", cei slabi la ultima, la „rele". Cum luasem notă mare, 9,66, am prins prima masă. Ei, aflaţi că nici unul de la prima masă nu s-au realizat în viaţă. În schimb unul dintre repetenţi a ajuns mare goangă. Aşa te joacă destinul, îţi ia, îţi dă, nu totdeauna egal. Am vrut să devin medic, prea puţin am avut parte. Am vrut un vis de puşti, care nu s-a realizat: să călătoresc. Am călătorit eu, dar în penitenciare.

— **Gherla a fost capătul?**

— Da, în 53 se cam terminase cu Canalul, se organiza Festivalul mondial al tineretului la noi şi le era ăstora frică să nu vină străinii să descopere gulagul. Aşa că ne-au risipit. La Gherla am mers cu bou-vagonul fără oprire, ca trenul regal. Ne-au dat cîte o pîine. Era mai larg spaţiul la Gherla, stăteam cu Sergiu Dan, autorul romanului *Arsenic*, ne luam paltoanele pe noi şi dormeam pe ciment, dar comod, nu înghesuiţi. Mult m-au ajutat să nu-mi pierd minţile, lecturile de tinereţe, cărţile pe care mi le aminteam. Citisem mult înainte. C u m p l i t a fost cînd am ieşit şi am î n c e r c a t să citesc prima carte, nu mai citisem din '49. Citeam propoziţia „Cerul e albastru" şi nu pricepeam nimic. A fost o dramă, am crezut că mă decerebrasem, mi-au trebuit vreo două luni să pot relua normal lectura. Deci la Gherla nu citeam, lucram la fabrică, la o maşină Abricht, un fel de ferestrău căruia îi ziceam „asasin". Te lăsa într-o clipită fără degete, mulţi au păţit-o. Într-o duminică, în pauza de gresat maşina, simt deodată o lovitură teribilă în genunchi, noroc că aveam nişte pantaloni peticiţi gros. De sus scăpase un cuţit din ăsta şi a venit razant, putea să mă taie în două sau să-mi amputeze piciorul. Poţi zice că n-am avut noroc? M-am eliberat în '54, eram jigărit ca un cîine de pripas. Dar aveam speranţă în mine.

Roma, mai, 1991

PETRU JECZA — „Zar"

Brînduşa ARMANCA

Cronica literară de Cornel Ungureanu

Cine rămîne în infern ?

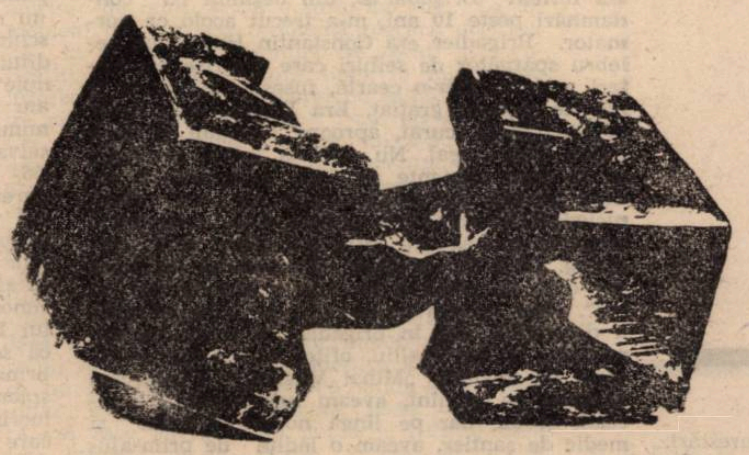

PETRU JECZA — „Fuziune"

1. *Jurnalul fericirii* începe cu un *Testament politic:* o introducere care are rolul de a înlătura multe confuzii, oricînd posibile atunci cînd e vorba de opera lui N. Steinhardt. Testamentul politic se intitulează *Trei soluții* și indică trei căi de a evada din infernul concentraționar, *atunci cînd nu există credință*. În afara harului — prin excelență selectiv — am avea la dispoziție trei căi. Prima : oricine trece pragul organului de anchetă, trebuie să-și spună : *sînt un om mort*. E varianta Soljenițîn, prezentă în *Arhipelagul Gulag* și în *Primul cerc*. A doua cale ar fi a celor total inadaptați la sistem. E trăită de un erou al romanului *Înălțimile găunoase* de Zinoviev, Zurbagiul. A treia ar fi soluția Churchill — Bukovsky : *ard de nerăbdare*, spune englezul, *să înceapă războiul*. Abia aștept să apar în fața anchetatorului, spune eroul lui Bukovsky. Monstrul e de fum, împotrivirea îl va doborî. N-am mai putut dormi de nerăbdare, spune Bukovsky. *Abia așteptam*.

Dar *Jurnalul fericirii* nu este analiza acestor soluții aflate la îndemîna fiecăruia — aproape a fiecăruia —: e o istorie care nu intră în aceste tipare „lumești". Desigur, putem descoperi aici eroi ai acestor soluții. Chiar în mărturia lui N. Steinhardt curiosul poate găsi înclinația — pasageră — către o soluție sau alta.

Dar nu evadarea din infernul concentraționar pe aceste căi îl interesează pe autor. El ne vorbește despre altceva, despre un adevăr mai profund : un adevăr *omenesc, supraomenesc*. Testamentul politic, remarcabilă analiză a condiției dizidentului în est, nu-i decît o paranteză : El, Steinhardt, nu se află în condiția celor care abordează aceste căi, ci o alta, prin care se sustrage (este sustras) condiției comune : El se află în afara celor trei soluții : el optează pentru soluția mistică a credinței. Este un ales al harului.

Important documentar privind închisorile românești, cu mărturii de o importanță deosebită privind istoria politică a României și vedetele ei, cartea lui Steinhardt se aliniază doar în subsidiar literaturii gulagurilor, numeroaselor depoziții produse de victimele închisorilor comuniste. Și dacă, este, totuși, un document de rară valoare, atunci e un document al creștinării. Al spiritualizării.

În literatura română, un asemenea „document" e un unicat.

2. Cartea transcrie, cu umilință, cu mîndrie, cu mărturisită bucurie, istoria unei — zicem noi, cei nealeși de har — istoria unei convertiri. Omul *se bucură* că a descoperit calea spre mîntuire. Și ne vorbește despre această nemaipomenită aventură a interiorității.

Scriam că *Jurnalul fericirii* nu este doar un jurnal de temniță : este chiar un jurnal al fericirii, adică al bucuriei, al plenitudinii. Eroul a descoperit sensul existenței sale, și-a descoperit rostul în lume, și-a descoperit mîntuirea. E *în lumină*. A pătruns în spațiul sacru.

Steinhardt refacę experiența fundamentală pe care o trăiseră primii creștini. Repetă starea celor care, cu aproape două mii de ani în urmă, descoperiseră Cealaltă Lume. Trăiește experiența sacrului cu o voluptate pe care n-o realizează nici unul dintre eroii de prim-plan ai generației sale. „Intri dintr-o pușcărie mai mare într-o pușcărie mai mică", îi spune tatăl (personaj excepțional al jurnalului), atunci cînd fiul se duce să ispășească anii de temniță. Decizia „botezului" e luată în temniță, dar descrierea drumului *către* ea ne descoperă un șir de hierofanii. Starea de nou născut va fi între cele mai des numite : „Starea de euforie și de recunoștință de după botez mă îmboldește să caut prilejuri de a face binele și a mă arăta cît mai prevenitor, serviabil, fără cusur. Și cît de bucuros mă simt că-s atît de liniștit și de indiferent față de micimile și de deșertăciunile din jur".

În imediata apropiere, reper util al lecturii ar fi *Viețile sfinților*. Într-un vizavi echilibrat, cărturarul are umorul necesar: „Modestie, băiete! Ia-o încet. Nu sînt nici șase luni de cînd ai intrat în pușcărie și nici nouă luni de cînd te-ai botezat și te și crezi Simion Stîlpnicul! Mai ușor cu nepărtinirea și disprețul față de măsară acolo, în infernul concentraționar!". Observație absolut necesară, chiar atunci cînd te-ai smuls de sub „teroarea istoriei".

3. Foarte multe note, deloc lipsite de importanță, sînt scoase din deceniul „pre-canceral" al șaselea. E un deceniu al lecturilor ; al studiului; al apropierii de ortodoxie pe calea cărților. Iată una dintre numeroasele „treceri în revistă" ale teologilor: activitatea lor *subversivă*, lecturile din subterană, cărțile clandestine realizează o solidaritate cum va fi fost a primilor creștini. Sînt *locuri* unde conspiratorii întru credință se întîlnesc, schimbă, cărți rare, deținătoare ale *adevărurilor esențiale*. „Pe Virgil Cînd — scund, subțire, cu ochelari, glas înalt, priviri sfredelitoare și gesturi iuți — aceeași vastă cultură nu-i dase voie să hoinărească mult : îl reținea îndeosebi sfertul balcanic și bizantin al cadranului românesc. Ca și Paul Sim. Duțu și alți cîțiva tineri din jurul lui Mihai Avramescu, cercetători fideli ai dupăamiezilor și ai serilor de la Schitul Maicilor, studiase — clandestin — teologia și-și luase diploma... / De la el mi-au venit lecturi consacrate ortodoxiei sudice...".

Extraordinarele personaje ale noului Ev Mediu românesc subversiv și recuperator!. Dacă Noica este pretutindeni prezență puternică (și remarcabil momentul în care, la anchetă, autorul îl așteaptă cu nerăbdare pe mentor ca să „sufere împreună") există cîteva umbre de fundal care ne captează atenția : una dintre acestea este Mihai Avramescu, și el trecut la ortodoxie, și el „botezat", și el oglindă pentru Steinhardt. Dacă autorul *Jurnalului fericirii* țintea către mîntuire, convertirea fiind consecința unor îndelungate preparative sufletești, Mihai Avramescu caută în ortodoxie substratul ezoteric, *secretele* doctrinei, stratul accesibil doar inițiaților. Și unul, și celălalt intră în cultură o dată cu momentul „spiritual", definit în primul rînd prin N. Ionescu și elevii săi. *Sînt trăirist*, va declara N. Steinhardt într-un interviu în care își numește vecinătatea cu Eliade, Cioran, Eugen Ionescu. Și, conform vocației sale „trăiriste", N. Steinhardt va fi unul dintre autorii care, în *Jurnalul fericirii*, împlinește deopotrivă, destinul celor ce în deceniul al patrulea, camuflau sacrul în profan, cît și al acelora care, în „subteranele" deceniului al șaselea, încercau așezarea în lume sub semnul credinței adevărate

Jurnalul fericirii e una dintre cărțile care împlinește o cultură, deconspirînd căile secrete ale devenirii ei. De altfel, criticul N. Steinhardt va încerca să recunoască, în analizele — numeroase — pe care le consacră confraților săi de „experiență spirituală" (privilegiați sînt Mircea Eliade și Eugen Ionescu) semnul sacrului. Valoarea religioasă este repusă în drepturile ei nu numai de către scriitor, ci și de istoricul care *si*. Mai multe decît ceilalți.

4. Să nu se înțeleagă că această carte a sacrului, a hierofaniilor, a suferinței și a salvării e ascetică, lipsită de alte reacții pasionale. Ca peste tot, scriitorul are farmec. Uneori, tresărirea temperamentalului erudit creează insule de un remarcabil pitoresc, explozii de vegetație tropicală într-un ținut de stepă : „Printre țigani. Rasismul este o demență, dar — cum să spun ? — nerasismul, contestarea unor rase deosebite, fiecare cu însușirile ei, este o nerozie. / Sunt mai ales certăreți, rostul vieții lor e gîlceava, harța : ... pîngăritori : au un dar neîntrecut de a terfgeli totul; mincinoși ; mințim cu toții, dar idealizăm realul, la ei e altfel, ca la antimaterie. Și găsesc de cuviință să-și întărească mir iunile cu jurăminte grele... / Și nu le poți intra în voie. Oricît de frumos le vorbești : orice umilință, orice fățărnicie : deopotrivă de inutile. Leneși, urăsc pe cine le cere un efort ; o lene îndărătnică și violentă ca instinctul de conservare. Și nu pot bea în cîrciumi, ci numai afară în stradă, cu sticlele înșirate alături și puradeii roată ; o maidanofilie, un exhibiționism, o nostalgie a bîlciului ; și un jind, al ocării, țipetelor, poalelor date peste cap. Spurcăciunea. Dracul sordid, dracul poltron, dracul țopăitor. Cărora Coșbuc le-a găsit nume atît de potrivite și care-n infern își fac din cur goarnă".

Teologul știa să mînuiască și anatema, după cum se poate lesne vedea. Sau să fie un simplu exercițiu de exorcizare ?

N. Steinhardt, Jurnalul fericirii, ed. Dacia, 1991, Postfață de Virgil Ciomoș.

UN SEMNIFICATIV EVENIMENT ȘTIINȚIFIC PANROMÂNESC

După mai bine de șase decenii, filologii români s-au reunit din nou pentru a dezbate o seamă de probleme fundamentale ale cercetării sincronice și diacronice a limbii române. Organizat sub auspiciile Societății de Științe Filologice din România, recent încheiatul Congres al Filologilor Români reînvie o tradiție inițiată de Ov. Densușianu în 1925 și stabilește o legătură necesară, cu valoare de simbol, între două puncte extreme ale teritoriului dacoromânesc : Cernăuți și Timișoara.

Dacă în 1927, la Cernăuți, în cel mai important centru cultural românesc din Bucovina, participanții la cel de-al III-lea Congres al Filologilor și-au concentrat atenția asupra gramaticii și ortografiei românești, la Timișoara au fost abordate și alte domenii capitale ale cercetării lingvistice, cum sînt : vocabularul, istoria limbii române, stilistica și poetica.

Rapoartele Congresului, prezentate în prima ședință plenară de acad. Ion Coteanu, cercet. șt. principal dr. Mioara Avram, prof. univ. dr. Flora Șuteu, prof. dr. Ion Hangiu și conf. dr. Ileana Oancea, au relevat, pe de o parte, stadiul la care s-a ajuns în studiul limbii române, iar pe de altă parte, care sînt domeniile și direcțiile asupra cărora ar trebui să se îndreptate atenția specialiștilor de acum înainte. Celelalte peste 160 de comunicări prezentate au tratat variante, aspecte ale limbii române contemporane și ale ortografiei actuale, ale gramaticii istorice, dialectologiei, onomasticii și limbii literare, precum și numeroase probleme privind interpretarea limbajului artistic. Nutrim speranța că toate aceste valoroase contribuții vor putea fi reunite cît de curînd în două-trei volume tipărite.

Inițiativa organizării acestui Congres la Timișoara aparține academicianului Ion Coteanu, președintele Societății de Științe Filologice. Credem că nici o altă opțiune n-ar fi fost mai nimerită de vreme ce, în acest moment al reîntoarcerii noastre în contextul socio-cultural european, Timișoara se află, moral și geografic, în poziția cea mai prielnică ; pentru că aici există o școală filologică bine întemeiată, care prin acest eveniment științific va dobîndi o deplină consacrare ; pentru că Timișoara, a devenit, prin jertfă și curaj, una din cele două „capitale morale ale românilor" (cealaltă fiind Chișinăul), cum spune, cu adîncă știință, ilustrul savant Eugenio Coseriu, profesor la Universitatea din Tübingen.

Chiar dacă n-au venit, din diverse motive, la acest Congres, o serie de personalități ale lingvisticii românești, din țară și de peste hotare, putem afirma totuși că la Timișoara a avut loc, între 4 și 6 iulie a.c., una dintre cele mai semnificative reuniuni științifice panromânești, la care au participat aproximativ 200 de filologi din România, Basarabia, Bucovina de Nord, Iugoslavia, Germania, Olanda și Franța. Alături de personalități bine cunoscute ale lingvisticii românești, ca : acad. Ion Coteanu, dr. doc. Andrei Avram, dr. Mioara Avram, prof. univ. dr. Flora Șuteu, prof. dr. doc. Tatiana Slama Cazacu, prof. univ. dr. G.I. Tohăneanu, prof. univ. dr. Șt. Munteanu, prof. dr. doc. Eugen Tănase, prof. univ. dr. Dumitru Irimia, prof. univ. dr. V. Șerban, prof. univ. dr. Fr. Király, prof. univ. dr. V. Frățilă, prof. univ. dr. Ioan Baciu prof. univ. dr. Gh. Pop, prof. univ. dr. Victor Iancu ș.a., s-au aflat la Timișoara, cu acest prilej, și acad. Silviu Berejan, prof. univ. dr. A. Ciobanu, prof. univ. dr. I. Dumeniuk, dr. Al. Dîrul, dr. A Eremia, dr. Ioan Ețcu, dr. V. Pavel, dr. Al. Bantoș, prof. E. Bolduratu și I. Ciocanu din Chișinău, prof. univ dr. Gr. Bostan, doc. dr. Lora Bostan, doc. dr. Gh. Jernovei, doc. dr. Ilie Popescu, lector univ. Maria Russu, dr. Ion Popescu din Cernăuți, conf. dr. Gh. Tofan din Bălți, prof. univ. dr. Lia Magdu, prof. univ. dr. I. Dejan, prof. Ileana Magda și prof. Gh. Lifa din Iugoslavia, prof. univ. dr. Miorița Ulrich din München, prof. univ. dr. Carmen Dobrovie Sorin din Paris, prof. univ. dr. Willem Noomen și W. van Eeder din Amsterdam, precum și numeroși alți specialiști în studiul limbii române, dintre care mulți foarte tineri. Poate că tocmai acest contact direct și amplu între filologii români din toate teritoriile în care se vorbește româna reprezintă cîștigul cel mai important al acestui Congres. După lungi și istovitoare decenii de izolare, slujitorii limbii române s-au putut cunoaște, în sfîrșit, direct unii pe alții, și-au aflat preocupările și, mai ales, au pus temeiul unor durabile colaborări viitoare.

Sîntem convinși că următorul Congres, care va avea loc peste trei ani la Iași, Chișinău și Cernăuți, a cărui temă ar putea fi **unitatea limbii române**, va avea o audiență incomparabil mai mare decît cel de acum. Vor veni atunci și ceilalți lingvști reprezentativi ai românilor de pretutindeni, iar spiritul de frățietate născut la Timișoara va cuprinde mintea și inimile tuturor celor care slujesc cu folos și vrednicie marea Patrie cum o numea poetul, a neamului românesc ! LIMBA ROMÂNĂ.

Vasile D. ȚÂRA

Livius Ciocârlie

FRAGMENTE DE JURNAL

Coadă miraculos de scurtă la lapte, abia dacă sînt cincizeci de persoane. Plouă mărunt și e cald. Lucrez acasă. Îmi telefonează Alexiu : ședință la 12 cu D.R.P.-ul. Ajung la fără cinci, îi găsesc adunați, mă scuz pentru întîrziere și aflu că ședința pentru care m-au enemat nici n-a început. Vorbește A. despre greutățile editurii. Întrebat cum face rost de hîrtie, spune că de cîte ori un medic vrea să publice o carte îi cere să aducă două tone jumătate de hîrtie, iar medicul se execută imediat. Rămîne și pentru alte cărți. Încheie și, într-o scurtă pauză, aflu de la D.R.P. cum e cu Bucureștiul. Trebuie să mă duc și pentru Lovinescu, în 16, și pentru Labiș, nu știu cînd. A fost ideea lui, vrea să-i mobilizeze pe provinciali. Ne cere, lui Cornel Ungureanu și mie, să evităm polemica despre care e mai mare, G.C. sau E.L. În ședință vorbește tot timpul împotriva bucureștenilor, ei pleacă în străinătate, ei se duc la mare, ei primesc bani de documentare și îi folosesc în București. Le plătește, probabil, polița de astă vară, cînd nu l-au vrut. Nu mă atrage să intru în jocul ăsta, însă o dată pentru Lovinescu, merge. Altfel, ședință anostă. Zic și eu o vorbă despre debutanți. Sînt principalele victime ale situației. Noi, ceilalți, cu cărți publicate, ne mai descurcăm. Îl înscăunează pe Cornel Ungureanu în funcția de adjunct. Deci, s-a resemnat. După masă citesc studiul introductiv la **Memorii** al lui Eugen Simion care îmi dă sentimentul că ce vreau să fac e inutil. Nu foarte profund și nu foarte fin, în zona lui mediană Simion este magistral. Seara, familia Prexl. Cină fără carne, în timpul căreia, afară de perspectivele lor de plecare, aprovizionarea este singurul subiect.

Mă întrerup din lucru ca să aduc de la piață cumpărăturile făcute de T. E ziua recoltei, de-a lungul pereților se văd lăzi cu legume, prin fața lor se scurge o coadă stufoasă de pe puțin patru sute de oameni. În partea pieții unde vînd țăranii, aproape pustiu. Lucrez în continuare, într-o duminică și mai tristă ca de obicei, complicată cu dureri de stomac. Seara mă duc la gară s-o aștept pe mama B. Sînt năucit de toate cîte le am pe cap. Noaptea sînt angajat într-o acțiune militară de spionaj și nu știu dacă pînă la urmă nu sînt prins.

Bolesc în continuare, la concurență cu Corina. Viroză, sau ce o fi fiind. Alaltăieri seara mie mi-a fost rău, ei bine. Ieri dimineață eu am ținut patru ore de curs, ea a trebuit să plece de la școală, s-a ghemuit de durere în stradă și a adus-o acasă un medicinist arab. Eu, după masă, cînd ea se simte bine, dorm de la patru la șase, seara adorm cu cartea în mînă la nouă jumătate. Iar profesorul îmi cere să pregătesc pentru joi o discuție despre Roland Barthes. La Loga, inspectorul general spune despre Kogălniceanu care a înființat **Junimea**. Noaptea vine un val de mare peste noi, acoperă tot cîmpul pînă departe, dar nu ne face nici un rău.

Lapte. Coadă scurtă, înceată. O babă încearcă să treacă în față, vînzătoarea o admonestează. Baba rămîne locului umilă, pipernicită, imagine tăcută a suferinței omenești. Vînzătoarea, nimic.

PETRU JECZA — „Odihnă"

Cînd se convinge că n-o înduplecă, baba emite un „du-te în p... mă-ti", energic și sonor, după care pleacă apăsat. Parcă încep să nu mai am chef de jurnal. Zile frumoase. Suspect de hepatită, sper că nu și Corina, seara nu mă duc la cenaclu, unde citește Șerban. Articolul despre Labiș mi-a ieșit liceal, despre Lovinescu încă nu știu ce să scriu. O idee aș avea, poate nu prea nouă. Scrisoare de la Mihai Dinu Gheorghiu.

Frig. Lungă convorbire telefonică cu Șerban. Nu s-a supărat, Doamna F., căreia îi spusesem de ce nu pot să mă duc la cenaclu, i-a făcut un portret spăimos : culoare urîtă, față descărnată etc. În realitate, așa arăt tot timpul, din cauza oboselii. Îmi citește două fragmente din **Vicleniile istoriei**. Gîndește mai profund decît scrie. Scrisă, ideea se diluează în vervă și în stil. Poate mă înșel. Unul din fragmente pare să facă aluzie la mine, la greutatea de a ieși dintr-o confrerie ocultă, cum ar fi aceea a „blînzilor" semioticieni. Mă chinui cu Lovinescu. Seara, cu Alexandra, un film după Steinbeck atît de stupid încît îi spun dinainte tot ce urmează să se întîmple. Am ratat o carieră de regizor tîmpit. Caraion, se pare, s-a retras într-un canton.

Alt telefon de la Șerban. Mă poftește sîmbătă la el, să-mi citească, vine și Petrică. La facultate, intră în noul birou D. Cînd emoționat pentru că am scris despre el, cînd agresiv. Ne ține în tensiune pe amîndoi. Fac și o gafă, greu de evitat. „Cum îți permiți, zice, să scrii că mă citește cu plăcere, ce-ai putut citi ?" E tristețea lui. Mă întreabă cu insistență și pînă la urmă răspund. „Numele am spus că vi-l citesc cu plăcere, nu ce scrieți". Iese și mai rău. Îl irită T. „Tot timpul are intrare aici ?" Ca să îndrept puțin lucrurile îl întreb despre nuvelele fantastice. „Dacă vrei, le citim odată, ca să vezi că nu sînt bune nici alea de nimic" zice, amărît. I-aș spune, ceea ce și cred, că există oameni care umplu o vreme sau un loc fără să aibă nevoie de „operă", însă mi-e teamă să nu mă creadă condescent. Îl las să plece. Rămînem nemulțumiți de noi. Începe ședința, le vorbesc despre Barthes. Imediat, profesorul îl ia la refec. Discută propoziții izolate, instinctiv nu-l poate suferi. Și exagerează și are dreptate, ceea ce, în rolul meu de apărător, nu-i dau de înțeles. La patru sînt înapoi pentru ore în locul celor din 16, cînd mă duc la București. Agăț paltonul în cuier, trag ușa după mine și cheile rămîn înăuntru. Eram curios să știu cînd o să se întîmple, acum am aflat. Însă nu e frig la ieșire și mă duce Ghițu Davic cu mașina, scap ușor. Seara sînt obosit, citesc din **Memorii**, mare lucru nu fac. Vine C.D. să ne înapoieze un pui pe care i-l smulsese dimineața mătușă-sa lui T, cînd le-a dus niște ouă mai de mult împrumutate. „Mă scoli din pat pentru zece ouă, baremi lasă și un pui". C.D., îngrozit cînd află, în mare grabă cu puiul înapoi.

Lucrez toată ziua, îmi adun ideile despre Lovinescu, înțeleg mai bine ce a însemnat. Venind de la facultate, T îmi spune o poveste veche de trei ani. Cînd am publicat în „România literară" articolul despre X., Y., ar fi lansat ideea că era aberant, iar mie, întîlnindu-mă, mi-a spus cît era de frumos, chiar superb. Lasă, îi spun lui T, chestii din astea oi fi făcut și eu. Seara film rusesc despre revoluție. Bolșevicii, aflăm, n-au avut grijă mai mare decît să nu fie vărsare de sînge. Dar ce să te faci, dacă menșevicii complotau. Scapă, totuși, fraze de bun simț ale menșevicilor, cărora bolșevicii le răspund revoluționar cu înjurături. Tata, de atîta zăcut în pat, pare tot mai absent.

Ies numai după pîine, e foarte frig. Lucrez în casă, fărămițat, ca de obicei. Dorm puțin, după trei jumătate plec la Șerban unde Petrică a și sosit. Imaterial și retras, închis ermetic în el, contrastat cu marea politețe, aprobă totul și nu se lansează în păreri. Are și disciplina ideii, nu-l atrage improvizația. În orice caz, nu este ce i-ar trebui astăzi lui Șerban. În cameră e o ambianță decadentă, cu storurile trase, la mini laterale, mîncăruri cu mirodenii, Șerban cîntînd la pian. Ne citește fragmentele, frumoase/ ca o încercare de a exorciza istoria prin poezie, cu părți superbe și, mi se pare, prea mult brio verbal. După lectură sîntem puțin crispați. Trist, dezamăgit, Șerban revine la pian, încearcă să realizeze cîntînd Chopin, un tușeu anumit, parcă pe furiș. Li se anunță moartea unei mătuși bătrîne de la Tîrgu-Jiu, rudă cu Armand Călinescu, la moartea căruia spusese „a murit Armändel", Intră Pați, care a mai înaintat un pas cu formele de plecare. Îi reproșează lui Șerban că n-a chemat-o la cenaclu. „Tu ești într-o paranteză, tu ești plecată, tu nu exiști", îi răspunde. Are lacrimi în ochi. Pe drum, cînd ies le zece, am în mine un frig.

Vreme mohorîtă, apăsătoare tristețe duminicală. Dimineața, T pleacă s-o ducă pe mama B. la Herculane, unde face cură. Seara, mă duc s-o aștept la accelerat. În gară cufere de lemn, baloturi, bețivi, soldați, haine prea subțiri pentru anotimp, pantofi scîlciați, vînzătoare de lozuri, semiîntuneric, curent din toate părțile, înghesuială la tren. Cînd ne întoarcem, telefonează Șerban. Îmi citește un eseu despre umbrela lui Kierkegaard și cratița unui negustor senil de la Turnu-Severin. Constat dintr-o scrisoare venită din Anglia că Norman Manea m-a propus pentru un dicționar de „personalități". Mi-a trimis în vreme două sau trei cărți, nu i-am mulțumit, la București am stat de vorbă nu cine știe cît. Nu ne dăm seama în mintea cui arătăm bine și în a cui părem niște caraghioși.

Dincolo de cuvînt

OASTE

De mare interes, nu numai lingvistic, mi se pare procesul la capătul căruia latinescul **hostem** „dușman" s-a transformat în românescul **oaste** ! Înseamnă că, în cele mai vechi timpuri ale istoriei noastre, oamenii acestor meleaguri au legat ideea de „armată" de cotropitorii vremelnici ai țării. Mai înseamnă, într-un plan adînc, că românii veacului de demult nu s-au organizat militar decît atunci cînd au fost nevoiți să se apere. Sensul lui **hostis** „vrăjmaș" stăruie în neologismele **ostil** (lat. **hostilis**, derivat din **hostis**) „dușmănos" și **ostilitate** (lat. **hostilitas**, fr. **hostilité**). În perspectivă istorică, ambele sînt strîns înrudite cu **oaste**, dar recunoașterea „înrudirii" întîmpină dificultăți din pricina răzlețirii sensurilor.

Un ecou zăbavnic al lui **hostis** „dușman" îl deslușim totuși în structura semantică a lui **oaste**, care, în textele vechi, cumulează înțelesul de „război", „bătălie". Grigore Ureche, **Letopisețul...** : „Craiul leșesc cu [...] **nu făcea oaste** împrotiva păgînilor". Cu același sens cuvîntul reapare la scriitorii veacului trecut : „Mihai cu Kiraly se gătiră îndată de **oaste**" (Bălcescu).

Dar, încă de timpuriu, **oaste** s-a impus ca sinonim pentru modernul **armată**. Scrie cronicarul la letopiseț : „Scăpîndu-se de **oastea** cea călărășească, Ion Vodă și-au dat glas cu cazacii să se pedestrească". Textul poartă mai multe insigne ale vechimii : **oaste** „armată" ; **călărășesc** „de cavalerie" ; **a se pedestri** „a descăleca". Acest pitoresc verb avea să fie reînviat de Sadoveanu, ca mijloc al „evocării", în trilogia **Frații Jderi** : „Onofrei și Samoilă dădeau cu tărie, ca și părintele lor. Într-o clipă de răgaz, ca să le fie mai la îndămînă, **s-au pedestrit** și au făcut scut de trupuri măriei sale".

Oaste a dobîndit, în vremea noastră, un sunet ruginit, fiind înlocuit cu neologismul **armată**, dar el predomnește în tot veacul al XIX-lea. Creangă, **Amintiri...** : „Pe bădița Vasile îl prinsese la **oaste** cu arcanul". Eminescu, **Scrisoarea III** : „Te fălești că înainte-ți răsturnat-ai val-vîrtej / **Oștile** leite-n zale de-mpărați și de viteji ?". În poemul lui Bolintineanu **Muma lui Ștefan cel Mare**, oaste alternează cu sinonimul său, și el învechit, **oștire** : „— Du-te la **oștire** ! pentru țară mori ! / Și-ți va fi mormîntul coronat cu flori !" ; „Ștefan se întoarce și din cornu-i sună, / **Oastea** lui zdrobită de prin văi adună". Este vrednic de luare aminte amănuntul că **oștire** reprezintă infinitivul lung, devenit substantiv, al verbului ieșit din uz **a se oști** „a se lupta", „a se război". Miron Costin, **Letopisețul...** : „să fie volnici a să buluci și **a să oști** împotriva tătarilor". Nu e de mirare că Sadoveanu optează pentru acest verb în **Creanga de aur** : „Unii se supun, cerînd **să se oștească** ei pentru Împărăție". În textele de odinioară, cuvîntul a dezvoltat și înțelesul secundar de „a se strădui (pentru depășirea unei greutăți, a unui obstacol)". Dosoftei, **Psaltirea în versuri** : „Preste cei fără de leage, / **Să oștim** pănă-i vom **ștearge**".

Sinonim cu **oaste** și cu **oștire**, **armie**, împrumutat din polonă, a avut existență efemeră în limba română, dar Eminescu, înzestrat cu o sensibilitate lingvistică ieșită din comun, a sesizat sunetul desuet al cuvîntului, introducîndu-l în **Scrisoarea III**. Arhaismul conferă textului o aurore solemnă, devenind un mijloc ideal al „situării în timp" la nivelul vocabularului : „Iar în urma lor se-ntinde falnic **armia română**".

Virtuțiile sugestive ale lui **armie** sînt valorificate în evocarea legiunilor romane din **Memento mori**. Iată-i pe ostașii lui Traian într-unul din puținele lor ceasuri de tihnă : „Lîngă foc străjerii-aruncă / Pe pereții suri de piatră umbra lor fantastic lungă. / **Armia** doarme pe pajiști ridicate și sub stînci". Urmează o teribilă încleștare între daci și romani, la care se amestecă și zeii : în văzduh se ivește Zamolxe : „Și-n zenit opri **oștirea**-i peste **armia romană**. Cititorului atent nu-i va scăpa, desigur, paralelismul, mergînd pînă aproape de totala suprapunere fonetică, dintre **armia romană (Memento mori)** și **armia română (Scrisoarea III)**, mai ales că ambele expresii sînt retrase la sfîrșit de vers și de frază, unde pauza și rima funcționează ca indici ai reliefului stilistic.

O singură dată revine **armie** în antumele eminesciene, dar „locul" — din **Povestea codrului** — e memorabil : „Peste flori ce cresc în umbră, / Lîngă ape, pe potici, / Vezi bejănii de albine, / **Armii grele de furnici**". Codrul — a cărui „poveste" se deapănă aici — este la Eminescu simbol al statorniciei, iar într-un atare „mediu" aspectele ușor arhaizante ale limbii sînt pe deplin motivate artistic. Ele se armonizează în chip fericit, căci **armie** și **bejanie** aparțin aceleiași zone periferice a vocabularului, lor alăturîndu-li-se, într-o exemplară convergență, fonetismul neliterar **potică**. Puternic marcate de harul asociativ al Poetului, îmbinările **bejenii de albine** și **Armii grele de furnici**, departe de a fi ironice, umanizează „lumea celor care nu cuvîntă", îngăduindu-ne parcă să întrezărim, abia schițat, zîmbetul de simpatie, discret și tandru, cu care însoțește Eminescu alaiul gîzelor : „A popoarelor de muște sărbători murmuitoare".

G. I. TOHĂNEANU

D. CIUREZU

„Culegerea **Răsărit** a lui D. Ciurezu (n. în 1901 în comuna Pleniţa, jud. Dolj) a fost primită în 1927 cînd a apărut cu o mare simpatie, ca o explozie a bucuriei de a trăi şi ca o expresie a tradiţionalismului de nuanţă oltenească. Ideea de a se sprijini pe folclor (cîntec de leagăn, descîntec, colind) era în spiritul vremii care o adopta de la o extremă la alta, suprarealiştii înşişi profesînd un folclor absurd. (...). Se pot descoperi şi unele deviaţii spre nota dioniziacă a lui Lucian Blaga.".

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române ...*)

Volume : **Răsărit**, 1927 ; **Pămîntul luminilor mele, poeme**, 1940 ; **Cununa soarelui. Poem**, 1942 ; prezent în **Antologia poeţilor tineri** de Z. Stancu, 1934 ; **Cununa soarelui**, 1971.

INEDIT

LAUDĂ A LUMINILOR LUMII, LUMINEAZĂ CU MINUNEA LUMII TALE, LUMINA LUMINILOR NOASTRE BUCURĂ-TE BUCURIE A BUCURIILOR NOASTRE CĂ ÎNTRU TINE A RĂSĂRIT ŞI S-A BUCURAT BUCURIA BUCURIILOR

Auzi-ne, Doamne, neostenita vieţii noastre strigare.
Prundirea mîinilor noastre ascult-o şi dă-i, Doamne, iertare :
Flacăra oarbă a ochilor noştri aprinde-o din stelele Tale,
Şi strugurul inimi noastre fă-l stîncă-n credinţă şi cale ;
Dă lutului nostru-nsorirea de aripi înalte şi albe,
Gîndurilor noastre lumina şi-argintul curatelor salbe ;
Frunţilor arse de chin şi durere, dăruie, Doamne, isvoare,
Spre Tine să-ndemne ca braţele floarea de zarzăr şi soare :
Şi-n faţa minunilor Tale cucernic să cadă-n genunchi
Cu sufletul iederă-ntinsă, cu flacăra vieţii mănunchi ...
A Ta este, Doamne, mărirea
Şi-n mărirea credinţelor Tale-i gîndirea ;
A Ta este, Doamne, viaţa
Şi-n matca isvoarelor ei dimineaţa ;
A Ta este, Doamne, ne-ninsoarea
Şi-n strălucirile ei calde iubirea ;
A Ta este, Doamne, minunea :
Şi-n necuprinderile ei rugăciunea :
A Ta este, Doamne, puterea
Şi-n voia puterilor Tale-nvierea ;
— A Ta este, Doamne, puterea !

Manuscris autograf, 1 p.
Arhivele Statului din Sibiu
Fondul D. Ciurezu, Dosar nr. 37
din vol. **Carte de rugare.**

☆

Datu-ne-ai, Doamne, pradă-nşelării şi hrană minciunii ne-ai dat
La masa-nchinărilor noastre ciini nesătui s-au strîns şi-au mîncat ;
Feciorii ruşinii horesc şi se-mbată-n odăile noastre
Şi-aruncă cu rîs şi cu tină în hainele Tale albastre :
În jilţ desfrînata pierzării duhneşte şi ţipă-n mînie
Iar părul ei roşu de sînge în cuiburi de viperi învie ;
Şi-arată mîndria-n odoare, din stranele noastre furate
Iar nafura piinilor sfinte ne-o svîrle gunoi în cetate ;
O, Doamne, coboară spre noi, din mila-milelor Tale un strop
Şi-n murmurul buzelor noastre ascultă ruga plăpîndelor frunze de plop
Doamne, Tu eşti unic adevăr,
Fulger desplîns şi vreo floare de mir ;
Doamne, Tu eşti val şi putere :
Şi cîntec de slavă şi val şi putere :
Doamne, cer înstelat şi pămînt,
Tu eşti spirit ne-nvins şi cuvînt ;
Doamne suprem şi-n veci Creator,
Tu eşti ocean nepătruns şi vad şi isvor ;
Doamne,-nviere şi moarte,
În Tine e totul şi-n Tine sînt toate :
— Doamne,-nviere şi moarte !

☆

Năzuit-am, Doamne, cu val şi dogoare spre curţile Tale
Şi tihna credinţelor sfinte am pus-o chilim peste cale ;
În chilii de piatră cioplită şi-n taină de schituri pierdute
Rivnit-am păşunile Tale, cum rîvneşte cîrdul de ciute :
Rob în credinţă şi-n rugă cercetat-am lucrările-ŢI SFINTE
Şi bătrînii au venit cu scripturile Tale-nainte ;
Dorm toţi în cripte de piatră şi-n poienele tale fără-ntristare
Iar sub candela frunţilor lor noi ne-am găsit mereu alinare ;
De sus de la Scheia, la Putna, la Cozia şi Govora-n vale
În ceata dreptilor Tăi mucenici, dorm numai vrerile Tale ...
Nebiruită înţelepciune,
Gîndului cumpătare şi rugăciune ;
Nebiruită înseninare,
Sufletului ţărm şi închinare ;
Nebiruită împodobire,
Trupului prund înflorit şi iubire ;
Nebiruită lege a firii,
În care cresc spinii şi trandafirii ;
Nebiruită sărbătoare,
Lumilor mîngăiere şi legănare ;
Nebiruită sărbătoare !

(Din volumul inedit, **Carte de rugare**)
(Poeme comunicate de : G. NISTOR)

VALERIU ARMEANU

Cu o evoluţie discretă, nu o dată pusă în umbră de ieşiri în arenă abrupte şi, mai mult chiar, lăsînd impresia de intransigenţă / radicalitate în contrasens cu ceea ce ai fi tentat să consideri datele originare ale personalităţii autorului, liricul Valeriu Armeanu (n. 23 mai 1946 în Giroc, Timiş) va fi fost, de e să-i judecăm volumele apărute pe parcursul a două decenii, întotdeauna atent la pulsiunile autentic moderne ale poeziei contemporane, capabil să ţină pasul cu demersurile valide ale momentului literar. Aliniere, eşti tentat să afirmi, în limitele firescului, fără nimic forţat — , punere de acord relevînd un substrat mai adînc, o mizã ce nu rămîne străină de nota gravă a confesiunii, de naturaleţea discursului liric.

Volume : **Să visăm**, 1970 ; **Odihna lacrimii**, 1977 ; **Lanul cu vedenii**, 1978 ; **Negustătorul de trifluri**, 1979 ; **Varietăţi**, 1980 ; **Azilul de cuvinte**, 1983 etc.

Lucian ALEXIU

RITUAL

Poate nu e decît îndoiala
pe limba de clopot
ca un tatuaj de răşini
într-o grimasă de psalmi ;
în copilărie
veneram orice susur
şi orice izvor,
pentru că îmi aminteau în somn
de acel flaut
mîncat într-o iarnă de viermi.
Apoi reciful altei iluzii
se instaură la hotarul
dintre candelă şi păcat :
mari sucursale de bocet
luminau pe colaci,
era bunul obicei
prin care bătrînii
se învecinau cu Dumnezeu.

INSURECŢIE

Ce altă zădărnicie ne biciuie faţa,
ce deşertăciuni ale scoarţei
ne ung trufia
şi ne bat limba în cuie ?
Prea-bunule Prinţ
fi-vom veterani ai Haosului,
(risipiţi cu sonetele ce scapă
din lemn de cifere vechi)
mult aşteptaţi
ca peregrinările noastre
să fie depuse în eprubetele cu ether.
Mai bine lasă colinele flăcării
să ne umble

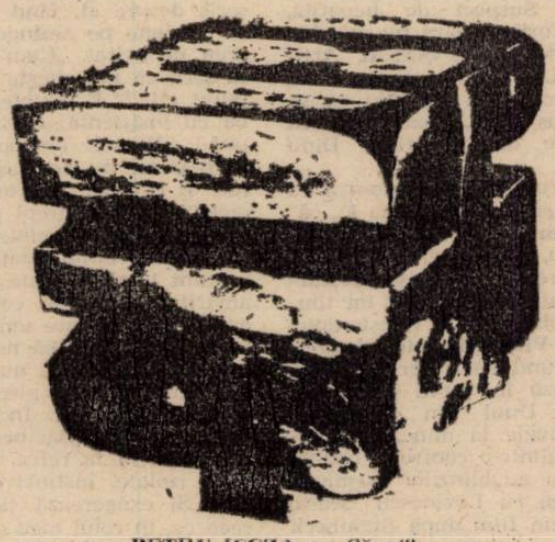

PETRU JECZA — „Sărut"

prin casă.
tu poţi să înduri
această insurecţie de bacterii
prin care anulăm coaliţia viermilor
împotriva sunetelor false.

INTEROGAŢII

Ce fel de moarte
este moartea aceasta
care îmi stă pe limbă
şi nu pot s-o scuip ?
Ce fel de mormînt
este mormîntul acesta
în care războaiele mele nu încap,
nici tristeţile, nici bucuriile
şi nici oasele nu încap ?
Mormîntul acesta
este chiar mormîntul Măriei Tale,
au răspuns slugile, smerite.
Şi m-am făcut alb, ca varul
şi-am intrat în mormînt
şi nu am mai ieşit de acolo,
căci faţa mea luase faţa morţii
şi o dusese dincolo de pămînt.

FAVOARE

Licori vîndute chiar sub nasul sfinţilor,
pe eşafod,
dorinţi risipite, refuzuri,
sechestrări de persoane ;
e acolo şi proba-ngînării,
rest de favoare aruncat pe tejghea
de cel care şi-a scuipat plăminii
pentru o cauză dreaptă ...
Iar tu fiinţa-mea dragă,
ocoleşte vrăjile mării, de poţi,
şi leapădă de pe limbă pielea lor aspră
deasupra sînt arbori
cu ramuri de sulf,
moluşte ce-au trăit în sîngele
unui mare despot,
cangrene şi alizee ...
Vindece gura ta
toate epilepsiile străzii, vînate de grauri
la revărsatul glasului de copil.

SOLITUDINI

Zeii se vor bucura,
străbătînd pe corăbii de fildeş
neantul,
căci un soi de licheni galbeni-roşcaţi
ne-au crescut noaptea la uşă.
Zeii se vor bucura,
deşi alte friguri
vor intra în retorte şi distilării,
alte friguri
vor intra prin oraşe
şi vor scoate la licitaţie
aceleaşi solitudini vorace.

PENTRU CINE MĂ VINZI

Pe un zăcămînt de simptome
strigi numele meu
şi îngădui la ferestre tot hazul,
(oracole locuite de greieri)
înapoia zilei făptura cruzimii
pe muguri de nichel,
ca un bufon
care se repetă
într-o jachetă bleu-ciel.
Execuţia poate să înceapă.
Prin mari cherhanale
aud zgura cuvintelor goale
cum crapă sup paşi,
(ce bal de măşti,
ce măşti de bal,
ca nişte aspre monezi
arse de lepră)
e o fabrică de boli după colţ,
pe acoperişul ei
curge insomnia murdară
a acestor bocanci
pe care i-a aruncat
marea la ţărm.
În zori
cînd apele se curăţă de magii,
încît aceleaşi zăbrele
îţi lasă dezidenţa pe gură ...
Ce păcat, Serenisime,
în dosul uşii
nu mai sînt
nici semne cereşti ;
de ce mă arunci
şi pentru cine mă vinzi ?
Stăteam atît de cuminte
în garnizoana acestei poveşti.

PLASTICĂ

PETRU JECZA — optimitatea exprimării

Arareori s-a întîmplat să se strecoare discrepanțe relevabile între calitatea umană a artistului și calitatea artistică a operei. Amintesc acest postulat pentru că în dublul sens al faptului artistic — de afirmare a omului și de adresare omului — există o dimensiune etică ce ține de însuși rostul artei, dar și pentru că, acum, cînd o simt cu gîndul la sculptorul Petru Jecza (n. 1939) mi se pare că stă întotdeauna în ordinea valorii.

Aerul afabil, definitoriu pentru Petru Jecza, găsește corespondențe în rețeaua de comunicare a sculpturilor realizate. Frontul îngăduitor cu care ești întîmpinat de artist și natura semnificației din lucrări sînt dirijate lăuntric de imperativele unei înțelegeri echilibrate, de trebuințele unui spirit de ordine modelat sub atribut aristotelic. Propensiunea exercitată spre concretețea expresiei plastice explică atenția deosebită acordată formei ca adecvare, prin care substanțialitatea se manifestă și își comunică sensul. Optimitatea formală, reglată de capacități lăuntrice, întreține vectorii ce asigură identitatea lucrului, prezența lui artistică.

Forma descoperită în materie declanșează efecte cu rosturi individualizatoare, efecte care, de regulă, pun pe rol o serie de funcții structural asociate: plin — gol, lumină — umbră, suprafață — muchie, volum — spațiu. Materialul — sculptorul preferă bronzul — cumulează o gamă largă de posibilități stocate pasiv, dar care tocmai cer formele întrevăzute în masa metalului de agenții predispoziției active. Eliberarea, desprinderea formei, deci, identificarea sensului propriu substanței, antrenează întotdeauna oficiile mișcării. Celor două secțiuni în care cred că se divizează sculptura realizată de Petru Jecza le sînt decelabile două din categoriile mișcării: un prim grupaj de lucrări dezvăluie predominanța unor dezvoltări cu caracter tangibil aflate sub semnul creșterii: în al doilea grupaj prevalează concentrarea materiei, transformarea calitativă. Modul de a fi al unității sculpturale, sensul comunicării sugerează o stare primordială a materiei, sensibil modificată prin demersul cunoașterii. Întîi, știind că esența există și trebuie căutată în obiect, apare neîndoielnic faptul că singura cale prin care poate fi exprimată este forma. Apoi dacă orizontul primordial se află implicat în lucruri, în materialitatea lor, numai o percepție datorată simțurilor — deși este singurul canal de acces — nu mulțumește artistul. El intervine asupra formei și o angajează nivelelor superioare, afectului și, mai ales, ideii, atitudinii. Atunci sculptorul încorporează în formă, în proximitatea volumului și în prețiozitatea suprafeței suflul unor însușiri morale de natură să particularizeze în limite controlate de atributele propriei personalități [...].

Cu toate mutațiile survenite în recenta fază de creație, sculptura lui Petru Jecza se prezintă ca un tot organic. Consecvenței stilistice îi corespunde nivelul valoric constant; exercitarea stilului consolidează caracterul unitar. Împletirea elementului de intimitate cu cel monumental, valențele rezervate luminii, fluiditățile de ritmuri, mobilitatea formei înscriu sculptura sa în direcția operei unor Hans Arp, Henry Moore, Etienne Hajdu, fără ca artistul să se fi lăsat intimidat sau copleșit cumva. Petru Jecza își găsește un drum propriu între punctele marcate de Constantin Lucaci și Peter Balogh (dintr-o generație precedentă), un drum care definește o contribuție personală notabilă. În cadrul generației din care face parte desemnează o poziție distinctă prin caracterul ei echilibrat, evitînd experimentalismul și aleatorismul, ocolind momentanul și provizoriul, refuzînd improvizația.

Ioan IOVAN

Muzică

„Orice lucru bine făcut e un succes"

Cu SIMINA IVAN — solistă a Operei Române din București

— Fiindcă se poartă întrebarea: care a fost activitatea dvs. în ultimii cinci ani?

— Momentele mai importante ale activității mele se leagă de concursurile internaționale. Astfel, prima mea ieșire a avut loc în 1986 la Paris, unde am luat premiul I, după care a urmat o pauză pînă în 1990. În 1990 am participat la Concursul Belvedere de la Viena, unde am obținut Premiul pentru operetă, apoi la Concursul internațional de la Nantes, unde am obținut Premiul special Mady-Mesple și la Concursul internațional de la Toulouse unde am obținut Premiul al III-lea. Recent m-am întors dintr-un lung turneu de-o lună din Germania, turneu care, fără să mă laud, a avut un mare succes.

— Care au fost greutățile acestui mare turneu?

— Pot să spun că turneul a avut și dificultăți, în sensul că în 30 de zile am avut de susținut 14 spectacole și asta în toată Germania, dar în același timp a fost, paradoxal, reconfortant. Reconfortant pentru că publicul a fost numeros, și, de ce să nu recunosc, am avut și un mare succes, ceea ce la București nu se prea întîmplă. Spun asta pentru că după ce am cîntat în **Don Pasquale** în Germania în fața unor săli pline, revenind în țară am cîntat în fața unei săli de 50 de oameni.

— Care credeți că este cauza?

— Este de fapt o constatare generală și cred că nu spun nimic nou, dar interesul pentru spectacol a scăzut în mod simțitor. Particularizînd, se observă că interesul pentru liric a început să scadă de cîțiva ani încoace. Și din lipsă de evenimente reale, dar și din lipsa unei publicități sistematice.

— Alături de cine dintre marii interpreți ați dori să cîntați, dacă ați avea ocazia?

— Alături de Placido Domingo, căci el reprezintă pentru mine tipul artistului total, îmbinînd latura actoricească și cîntul ca nimeni altul; cred că un astfel de partener nu poate decît să te stimuleze. Dar poate mai mult decît un partener de scenă mi-aș dori unul de muzică, mă refer aici la un dirijor de talia lui Ricardo Mutti sau Claudio Abbado. În acest sens, la Toulouse, în final, am avut ocazia să cînt cu marele dirijor Michel Plasson și am văzut atunci ce mult înseamnă un dirijor care cîntă cu tine, căci te ajută extraordinar și ai foarte mult de cîștigat de pe urma unor astfel de colaborări.

— Ce rol v-ați dori?

— Aș dori să pot realiza rolul **Reginei nopții.** L-aș considera un succes față de mine însămi și să cînt pe o scenă de operă un rol pe care l-am cîntat la absolvirea Conservatorului, Violetta din **Traviata.**

— Care este condiția artistului liric la noi în țară?

— În afirmarea unui artist contează încă foarte mult, din păcate, afirmarea la concursurile internaționale, și spun din păcate, pentru că văd că încă se mai așteaptă o confirmare exterioară a valorilor. Fac această afirmație deoarece după părerea mea, valoarea e valoare și trebuie s-o vedem cu ochiul liber, și nu prin lentila unui concurs internațional.

— Și părerea dvs. despre public în general și despre cel timișorean în particular?

— Nu trebuie să uităm că publicul e pînă la urmă partenerul nostru, căci dacă el n-ar exista, nici noi n-am exista. Ca o observație generală pot să spun că el diferă de la o țară la alta și de la o seară la alta, funcție de gradul de cultură generală și muzicală. Publicul din Timișoara era cel puțin, dar cred că a rămas, mai cultivat, mai pretențios, mai cald.

— Ce planuri de viitor aveți?

— Foarte curînd voi susține tot cu Opera din București un turneu în Spania, la Pamplona, cu spectacolul **Răpirea din serai,** asta cam peste vreo două săptămîni. Un alt moment important va fi în luna septembrie, un concert la Viena, unde voi cînta alături de Ildiko Raimondi și de soțul meu, tenorul Alexandru Badea, un oratoriu de Mozart, care va fi radiodifuzat la Viena; nu în ultimul rînd am în vedere Concursul George Enescu care are loc după foarte mulți ani de întrerupere.

Irina LICZEK

IN MEMORIAM

În luna Iunie a acestui an a plecat dintre noi, lăsîndu-și povestirea neterminată, Gh. Leahu, artist emerit, scriitor, om de cultură, ani mulți directorul Teatrului Național din Timișoara, pînă la ultima sa suflare, sufletul și mintea Ligii de Prietenie România — Israel, Timișoara.

Între noi doi, el ar fi fost mai potrivit în a-și scrie rîndurile de față, cu atît mai mult cu cît acum cîțiva ani, într-o joacă cu Doamna în negru, cu care, îndeobște, nu ne prea jucăm, și-a regizat (minuțios) și jucat (magistral) scenariul viitoarei sale morți... într-atît de convingător, încît de multe ori după aceea, îmi tot venea să-l întreb:... „Și cum e dincolo, Jenele?"

Sigur sînt că, așa cum îl știm, acum, „îmi citește de unde se află, peste umăr, rîndurile acestea și între o ridicare de cortină și un articol scris pe marginea cafelei, chiar acolo, în cabină, cucerește cu vorba și zîmbetul său, săli întregi cu îngeri de ambele sexe. Din loja centrală a teatrului ceresc, însăși măreața putere de sus cu care, ca și cu cea de jos, n-a fost niciodată în raporturi de prea evidentă supunsenie, își îngăduie o clipă de încîntare în fața Cuvîntului, creator de lumi strălucitor efemere și peren exemplare în memoria generațiilor.

Eternul fiind fără de margini, mulțimea infinită a spectatorilor ce-i așteaptă stelara-i magie, născătoare de lumină sufletească, nu are de ce să-l sperie... dimpotrivă! Acum și-a găsit o sală pe meritul său, sală ideală, unde Ianke, Take și Cadîr stau în loja judecătorilor, socotindu-se cum să-l răsplătească pe el, Gheorghe Leahu, eroul celei mai fascinante piese pe care a jucat-o „viața lui Jenel".

La revedere, călător pe cerul cel albastru, Puck și Ariel al prieteniei noastre, pe care ai țesut-o cu firul de lumină al unui zîmbet, care, oricît ar fi de adevărat, nu cred că poate, cum greșit se spune, muri...

Sergiu LEVIN

PALATUL BAROC (I)

Timișoara a cunoscut de-a lungul veacurilor mai multe faze de construcție și dezvoltare edilitară. Cetatea secolului al XVIII-lea a fost complet refăcută după războiul din 1716, care a distrus cea mai mare parte din oraș și castel. Reconstrucția ei a fost organizată după planuri riguros elaborate pe un perimetru mult mai mare, cuprinzînd în interiorul său cele două piețe centrale, unde au fost plasate edificiile de interes administrativ (de cult și particular), printre care și Palatul Baroc, construit ca sediu de guvernămînt în anul 1754.

Maiestuosul edificiu a fost înălțat în mai multe etape, uimind prin frumusețea decorațiilor exterioare și somptuozitatea interioarelor, amintite și în scrierile vremii. Prima etapă, din care se mai distinge mascheronul ce încadra o ușă (astăzi transformată în fereastră) pe latura stîngă a palatului, decorație proprie arhitecturii baroce, portaluri, bolți în arc, á vela și cu penetrații, imprimă și astăzi clădirii caracteristica stilistică predominantă ba oca. La terminare, după mai multe etape de construcție, clădirea, a luat înfățișarea unui amplu palat în formă de U, cu scară interioară centrală și acces prin cele două porți, cu o încăpere de protocol, decorată ca și celelalte încăperi ce dădeau spre fațadă, cu motive baroce, realizate în stucaturi ce împodobeau atît tavanele, cît și pereții.

Tulburătorul secol al XVIII-lea, plin de evenimente militare în zonă a oprit desigur desfășurarea în timp a construcției, terminată în diferite etape spre începutul secolului al XIX-lea. Cunoaștem apoi refaceri parțiale, fațada luînd un alt aspect la mijlocul secolului al XIX-lea, prefaceri care nu au afectat în esență caracteristicile baroce ale monumentului.

Destinat astăzi unui spațiu cultural artistic el va conferi un echilibru între valoarea monumentului și funcționalitatea sa, urmînd să fie lăcașul permanent al operelor de artă aflate în patrimoniul muzeului. O dată cu această destinație s-a hotărît și restaurarea clădirii pînă la aducerea sa la forma inițială din secolul al XVIII-lea, restaurare a cărei corectitudine și realizare necesită o preocupare deosebită a tuturor factorilor angrenați în această activitate. Monumentul ar trebui redat orașului în toată frumusețea formei sale inițiale, restaurarea urmînd să reliefeze etapele de construcție ce demonstrează lunga istorie a clădirii. Pentru realizarea dificilului proiect — clădirea fiind unicat ca structură arhitecturală în această parte a țării — se impune o colaborare strînsă între istorici, istorici de artă și arhitecți, obligați printr-un înalt profesionalism să elaboreze planurile de restaurare în așa fel încît clădirea să-și păstreze întreaga personalitate nealterată. Din păcate, cu tot timpul îndelungat de cînd a început restaurarea clădirii, planurile definitive nu au fost terminate nici pînă astăzi. Din punct de vedere al spațiului, clădirea prezintă numeroase avantaje, oferind deosebite posibilități de adaptare la circuitul muzeografic. Colecțiile de artă românească și universală vor fi expuse la cele două nivele, urmînd ca la parter să fiinteze spații pentru expoziții temporare, relații cu publicul și cele afectate sectorului administrativ. Acest proiect nu ar necesita probleme deosebite de reamenajare a interiorului și nici noi adăugiri sau construcții speciale.

Rodica VÂRTACIU

Jocul de-a vacanța

MOTTO : „Nu există o limită pentru cît de rău pot merge lucrurile".
MURPHY

La Mamaia marea nu mai este albastră așa cum o știam din adolescență, culoarea ei e una care amintește de o cafea turcească, arămie, roșietică. Un localnic, șofer de taxi mi-a spus că faptul se datorește modificărilor curenților marini care au strîmtat plaja amenințînd-o cu dispariția. S-au făcut îndiguiri suplimentare și s-a adus nisip de pe malul lacului din apropiere, împreună cu o cantitate apreciabilă de nămol pe care-l simți cînd pășești în marea a cărei plajă era renumită în Europa pentru nisipul fin. Culoarea stranie a mării se explică și prin scăpările de petrol de la Combinatul Chimic Midia-Năvodari. Suficiența se întîlnește la tot pasul. Spațiile verzi din preajma marilor hoteluri au culoarea fînului cosit iar cele cîteva stropitoare funcționează la voia întîmplării. Nu am să vă indispun calculînd aici cît îl costă pe turist o „intrare la apă". Bănuiți dumneavoastră. La urma urmei, nimeni nu ne obligă să consumăm icre negre cu **2 000 lei** suta de grame, dar ca un kilogram de **aqua mineralis** să te coste **20 de lei** iar o sticlă de Pepsi 21 mi se pare o sfidare. Mondială, dacă vreți. Copiii privesc cu jind la licoarea pe care atunci cînd noi aveam vîrsta lor o consumam cu un preț **de 10 (zece) ori mai mic.** „Zîmbește ! Mîine va fi mai rău", ne îndeamnă titlul unei cărțulii prezentă la mai toate chioșcurile de ziare. N-avem decît să-l ascultăm pe Murphy. Și că veni vorba de ascultat să amintim că raidul nostru prin discotecile din Mamaia ne-a umplut de amărăciune. Înzestrate cu instalații moderne audio-video, jocuri de lumini acestea rămîn inaccesibile tinerilor nepregătiți să plătească sume piperate la intrare. În prima decadă a lunii lui cuptor au existat ore tîrzii din noapte în care clienții acestor locuri de destindere puteau fi numărați pe degetele unei singure mîini.

În schimb, programele emisiunii estivale „Radio Vacanța" sînt mai accesibile deși nici ele nu debordează la capitolul fanteziei. Ne-au plăcut fără rezerve emisiunile **Doinei Caramzulescu.** Monotone intervențiile lui Geo Limbășanu Seara, în satul de vacanță dar și în întreaga stațiune interferența programelor muzicale e stressantă. Cîteva localuri merg pe ideea unui veritabil război al decibelilor punînd la maximum amplificatoarele și mizînd pe ideea că „dacă la noi se aude mai tare, la noi vor veni să-i tapăm de bani". Cît despre muzica stațiunii, ea face casă bună cu prostul-gust mai mult ca niciodată. În locul abordării unui repertoriu divers majoritatea formațiilor interpretează muzică turcească într-o manieră diletantă, fapt care mi s-a confirmat și prin discuția cu un turc veritabil care o rupea binișor pe românește. Puțini străini pe litoral la Mamaia încît ne întrebăm la ce bun emisiunile poliglote ale Radio Vacanței ? **CEVA** ruși veniți ca să vîndă fleacuri pe plajă, un grup de canadieni, cîțiva norvegieni care nu se acomodau nici în ruptul capului cu omleta dobrogeană sau cu veșnicul escalop oferit într-un monoton meniu. În tentativa de a vedea ceva din festivalul de muzică ușoară „București '91" am rămas o seară la televizor. Mai bine optam pentru o plimbare pe faleză căci prezentatorul n-a ezitat să dea lecții unei numeroase asistențe (venită cu siguranță, nu pentru a-l auzi pe acesta) rostind impertinent : **„Stați cuminți în sală, să nu ne vadă străinii la TV, că azi ne dăm examenul !"**, La reciclare, măi Tavi, la reciclare ...

Petru UMANSCHI

Ochiu mortului

Un film cu James Bonzi, la mănăstire

Domnul Mugur Declu din București (str. Minotaurului nr. 64, ap. 8) ne scrie că deține o casetă video pe care, de mai multe luni, a propus-o emisiunii spirituale, fără nici un succes însă. Caseta respectivă a fost filmată la înscăunarea preafericitului Teoctist și cuprinde circa 15 minute de la dineul festiv, desfășurat la o mănăstire. Apare acolo și d-l Constantin Drăgan, dar asta nu prea are importanță, pentru că d-l Profesor Doctor a dispărut și a apărut de mai multe ori după al doilea război mondial. În sine, petrecerea nu are nimic din cunoscutele străospețe dedicate unor evenimente majore. Ba chiar totul se desfășoară în șoapte cucernice, prevenitoare, de tipul „Urmează sarmalele !", răspîndite fiecărui musafir de respectivele maici. După ce blidul e așezat cu sfială înaintea cinstitelor fețe, urmează la rînd și cei doi vajnici călugări — înalți, năpădiți de barbi încadrate de camilafcă și cocoșați de crucifixuri — ce străjuiesc, în picioare, anabolismul festiv. Una dintre maici se apropie de ei și, pentru că microfonul aparatului video e mult prea apropiat, se aude cît se poate de clar :

— Urmează [illegible]e domnule colonel !

Noi, dragii de mireni, ne-am mirat la un asemenea travesti, însă ce ne facem cu altele mai-mai, cum ar fi ofițeri mascați în pictori, scriitori, balerini și care, din cauza faptului că au avut ulcer probabil și, deci, nu au mîncat sarmale, au rămas la post ?

NELSON

La fanion

Timofte, ca Hugo Sanchez

1. Marți, dimineața, Poli a plecat în cantonament, la Predeal. Deși autobuzul era așteptat pentru ora 9,30, a venit mai tîrziu. La locul de start, Casa Oamenilor de Știință, am prins cîteva minute de vorbă cu d-l prof. Ion V. Ionescu. Îmi spunea că Timișoara e un oraș foarte dificil pentru antrenamentul Politehnicii, că a venit aici într-un moment cît se poate de inconfortabil și că, de fapt, întreaga situație a fotbalului românesc nu stă pe roze. Cele mai multe necunoscute se refereau la pretențiile pentru jucătorii transferați, asta într-un sezon în care inflația este mult mai mare în fotbal decît în afara terenurilor. „Mă aștept la o sumă apreciabilă pentru Azoiței, cred că în jur de 15 milioane. E enorm pentru Poli". Și dificultățile se arată aproape insurmontabile, de vreme ce situația lui Timofte nu este în nici un fel clară. Atît impresarii elvețieni cît și cei italieni nu se arată deloc hotărîți, fapt ce face ca trezoreria clubului să fie cam goală. Singurul element luminos e reușita, in corpore, a fotbaliștilor la examenul de admitere la Facultatea de Educație Fizică și Sport.

Urmează, deci, un cantonament în care trebuie repuse bazele unei echipe disciplinate, apte de efort și exprimare în teren. Se speră că elementele noi din lot vor deveni factori emulativi și d-l Ionescu a subliniat că nu dorește să renunțe la serviciile lui Crăciun.

2. Unul din cei mai pricepuți cunoscători ai fotbalului spaniol, d-l Ionel Sere, ne-a lăsat, acum cîteva săptămîni, un amplu documentar despre Hugo Sanchez, despre care, la acea dată, se credea că va părăsi Realul. Cele ce urmează sînt extrase din fișele d-lui Sere.

Sosirea lui Hugo Sanchez în Spania datează din anul 1981, cînd Atletico Madrid l-a achiziționat pentru o sumă modestă de la Universidad din Mexico. Se pune pe treabă și numele lui este pe prima pagină a tuturor ziarelor. Patru ani mai tîrziu, cînd Realul este preluat de Ramon Mendoza, formația are nevoie de-o „bombă" și această „bombă" este chiar Hugo, transferat de la Atletico, indirect, de la Universidad de Mexico. A fost poate singura inspirație, printre atîtea gafe — dintre care, în 1990, Spasici — a lui Mendoza. Dar debutul mexicanului în formație este de rău augur : în chiar primul meci — Betis-Real, 2-2 — este eliminat. Ceea ce nu l-a împiedicat să ducă mai departe titlul de golgeter al Spaniei, început chiar la Atletico, astfel, că, din 1985 pînă în 1990, a fost cel mai eficient atacant. Anul trecut a fost încoronat și ca cel mai productiv fotbalist al continentului, cu Gheata de aur. De fiecare dată cînd echipa sa a cîștigat „Cupa Spaniei", el a înscris toate golurile.

După cum știți, Realul nu a renunțat, totuși, la serviciile sale.

Marcel TOLCEA

VASILE RODIAN

Scriu aceste rînduri avînd în față un text de-al meu, menit (utopică nădejde) să prefațeze, cîndva, cu mai bine de zece ani în urmă, volumul de debut al lui **VASILE RODIAN** ; și mai am dinainte versurile de-atunci pînă acum adunate. Este pentru mine, o experiență nu doar inedită, dar în multe chipuri fascinantă și, aș zice, cutremuratoare. Pentru că Vasile Rodian este unul dintre poeții care, pe drept și dureros cuvînt, ar putea fi numiți ai „generației tinereții răpite". Nădăjduind să transmit ceva din „starea" acestei experiențe și, deopotrivă, să îndeplinesc, după ale mele puteri, o îndatorire ce-o am față de cei în preajma cărora (printre ei și Vasile Rodian!) am fost în lungii ani ai Cenaclului „Excelsior — Pavel Dan" de la Casa de Cultură a Studenților din Timișoara și de la „Forum studențesc", încerc „transcrierea" ideilor de-atunci armonizate cu o devenire a poetului ce nu s-a dezmințit, într-o zariște de întristare dar și de speranță.

Spuneam atunci, scriam și credeam că poezia lui Vasile Rodian merită a nu fi grabnic expediată, nici catalogată, așa, de circumstanță. Ea se oferă cititorului însă nu comod, nu fără ascunzișuri. Căci nici poetul nu presupune un cititor „în general", și, drept urmare nu-și plămădește textul mizînd pe un ipotetic gust al unui public decis, determinabil : „Am rămas pe dîmbul vieții / stăruitoare însoțirea păsării cobea / parcurs de vibrații se trage în fața oamenilor / în găurile trecutului fără mine timpul /". **(Cumpănire).**

Fapt vizibil peste timp, **poetul** și **poezia** sa nu sînt un „fenomen" și nici nu se vor astfel. Dar peste această stare și peste această nevoință a lor ele participă la un fenomen. Ele participă, acum o știm, nu doar la fenomenul lăuntric, care era poezia întunecatei perioade, ci participă la poezia care străbate timpul, ca **o rămînere de sine.** „Iconosfera modernă" este, în urma convulsive ruperi istorice, modificarea conceptului de artă prin chiar această rămînere de sine a poeziei. Căderii poeziei în servituți de tot felul Vasile Rodian i-a opus, cu o răzvrătire sublimizată, sentimentul acut al neechivalării **cotidianului cu efemerul.** Pentru că așa cum în cotidian se amestecă — spune autorul —, curgerea unei „magazii cu veacuri" solare, tot așa istoria se amestecă în cotidian, **răzbunîndu-l** (cu un termen al lui Noica ; este ceea ce istoria a vrut să confirme în Decembrie 1989).

Ioan Viorel BOLDUREANU

ISTORIE

Atlet
nu maratonistul
vești de ocazie
trăia că iluzia
Caius la jocurile publice
manevrînd biciul
poporul însemna mereu altceva
hîtru pe lîngă temple
tu n-ai să poți ucide iubirea
față a oglinzii întoarsă
tabla de ceară
moale ademenire.

IZVORUL

Plecat în bibliotecile oceanului
păstrezi boarea de sus
fals pat e pămîntul
iubiri minereuri —
în fantezii moderne lucrează
o baie turcească
un croșeu pentru împăratul WU
claxonul izvorului

DESPRE SCÎNDURI

De azi, de ieri scînduri
noi putrezite
ce au ele cu mîinile oamenilor
ce au oamenii cu ele
asta o știu toți
amestecați în rafturi

CRÎNG
lui Mircea Pora

Cîrîie cioara
podarii
lucrează
învăpăiați de onoruri
ești descoperit
Cristofor Columb

* * *

Au plecat
unealta foarfeca visul
oasele zilei în glastre
rochia ei
e din aceia care mă caută
își mestecă groparul capul
intrarea în ochii lui
cu cîteva furnici pe picioare

CÎMPIA LICHIDĂ
lui Florin Marincea

Se rîde la culesul viilor prin căruțe
plin de aluzii hotarul ca un păstor
pare a limpezi despărțirea
întregul e numai parfum și zdrobire
și poate culegătorii nici nu mai simt
povara pe umerii lor
prinși în lanțurile gliei unii de alții
cei bucălați sînt puși
pentru valul cel nou
cîte-un ciorchine uscat mai din vreme
rămîne ofrandă trecerii
vedem și simțim dănțuirile paharelor
pline
între glie și cer se rîde prin căruțe
trase de asini, boii i-a luat ORACA
ușurare în mlădițe testamentul
lichidului
dinspre dealul pădurii — o ceată —
în pîlcuri voioșe pare să adulmece
vămile dafinei.

DE CE SCRIU

Întîlnire cu ochii nevăstuicii cu larma
prigoniei
iscoditor prin fîntîna animalelor moarte
și zăpada și rămurișul din care îmi
făceam sorcovă
mirosul de primăvară erau miezi
ce puțină viață petice albe pe cîmp
prin văgăunile unde curgeam și eu
trăia obscur Dumnezeu
pămîntul era galben și genunchii
și rugăciunea începută la sat
șanțurile țărușii văruiți putregaiul
nu se cuibărise
ofuri-ofuri scoteau femeile la trecerea
pădurarului
cu păsări de-a lungul armei
copilărie copilărie
mirosul de primăvară
și ea în albul pietrelor
copilărie copilărie
clopotul îi făcea pe oameni
să-nalțe în ecou o nouă iertare

Catedrala Sfînta Sofia — vedere din interior

CULTURĂ ȘI TURISM CU AGENȚIA

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMIȘOARA ROMANIA

Un itinerar fascinant prin Bulgaria și Turcia de ieri și de azi vă propune agenția „Colibri" — singura agenție de turism din Timișoara care oferă clienților săi un program variat cuprinzînd informații semnificative despre cultura și civilizația celor două popoare.

Alegerea traseului de opt ore prin Bulgaria a urmărit străbaterea unor străvechi așezări istorice, azi importante centre economice și culturale, dar și a unor zone pitorești, de o frumusețe unică în lume. Din perimetrul istoriei și al actualității, îngemănate în orașul Velico Tirnovo, trecem în cel al mitului.

Legenda Văii Trandafirilor istorisește despre geniul creator al unui tînăr bulgar care, construind un palat nemaivăzut în Persia, a fost răsplătit cu un fir de trandafir pe care l-a sădit acasă. Povestea comunică în adîncime cu mitul jertfei pentru creație, mit cu o circulație largă în această zonă, vorbind despre existența unor cadre generale ale spiritualității balcanice. Și iarăși trecem în actualitate, aflînd despre culegerea trandafirilor înainte de răsăritul soarelui, pentru obținerea prețiosului ulei. La răsărit, sunetul trandafirilor care se deschid sugerează — spun localnicii — despărțirea zilei de noapte.

Traversăm Balcanii. Pe doi versanți, față în față, două mănăstiri. Cîntecele maicilor sînt înginate de cele ale călugărilor. Legende vorbesc despre misterioase peșteri în munte, adăpostind comori fabuloase.

La Kapicule începe întîlnirea cu spațiul specific oriental, amestec de tradiționalism și modernitate. Intrăm pe un pămînt unde s-au perindat paisprezece civilizații diferite, de la megarieni la osmani. Pămînt ospitalier, Turcia le-a adăpostit și conservat pe toate, chiar atunci cînd interveneau diferențe religioase stricte. Aici, învinșii și cuceritorii au avut deopotrivă dreptul la existență prin cultură. Autocare purtînd marca Troi a unor agenții de turism turcești fac legătura între cetatea cîntată de Homer (cetate care, la rîndul ei, poartă numele a nouă straturi succesive de civilizație) și spiritul comercial al acestui popor. Traseul include și trecerea prin Edirne, vechiul Adrianopol, oraș de rezonanță istorică.

Întîlnirea cu Istanbulul necesită o familiarizare prealabilă. O avalanșă de informații ne oferă ghidul de-a lungul drumului, pentru că nu poți pătrunde oricum aici. Trebuie ca orașul să te accepte. Istanbulul nu e doar o metropolă oarecare. Alcătuirea orașului o imită pe cea a unei moschei. Sînt trei nivele, fiecare cu specificul și farmecul său. Între liniștea vechiului oraș istoric și cea a Mării Marmara se interpune nivelu intermediar, absorbind larma și furnicarul oamenilor.

Agenția „Colibri" este singura din Timișoara care prevede în program un tur al orașului istoric. Între zidurile ridicate de împăratul Teodosie, moschei mai vechi sau mai noi, ridicate de sultani, te întîmpină cu arhitectura lor specifică. Moscheea Valide, ridicată de arhitecți italieni, îmbină armonios elemente gotice și tradițional islamice. Sf. Sofia, una dintre minunile lumii, se înalță maiestuoasă, amintind lumii de strălucirea Constantinopolului, dar și de înțelepciunea lui Mohamed al II-lea Cuceritorul, care n-a distrus nimic din strălucirea artei bizantine.

Mai jos, ritmul trepidant al vieții oamenilor. Uriașe reclame viu colorate, clădiri moderne, poduri suspendate, adică tot ceea ce vorbește despre dinamismul și spiritul practic turcesc.

Cultură și turism, o aventură în trecutul și prezentul unor civilizații fascinante — iată ce vă oferă agenția „Colibri"

Mariana DUVLEA

AGENȚIA DE TURISM „COLIBRI"

Str. C. D. LOGA NR. 2, TEL. 6 34 81
(lîngă cinema CAPITOL)
VĂ OFERĂ:

- O EXCURSIE IEFTINĂ LA ISTANBUL
  PREȚ: 40 DM + 3.500 lei;
  transport cu autocare moderne, confortabile, rapide și sigure;
  cazare la hotel central, ghid profesionist la dispoziția turiștilor;
  program turistic bogat;
- TRANSPORT ÎN GERMANIA în 22 și 29 iulie, TIMIȘOARA — MUNCHEN: 70 DM dus, 120 DM dus-întors sau contravaloarea în lei.
- EXCURSII ÎN SIRIA — DAMASC
  transport cu avionul;
- EXCURSII ÎN GRECIA;
- EXCURSII ÎN UNGARIA, zilnic la: Szeghed, Baja, Kecskemet, Budapesta, Szentes;
- SEJUR ÎN TURCIA (12 zile)
  8 zile (7 cazări) pe litoralul MĂRII EGEE în vile de lux: (6 persoane în vilă) cu bucătărie, frigider, aragaz, baie, plajă privată;
- 2 zile la ISTANBUL (o cazare) cu program turistic — prețul — 125 DM + 7.500 lei;
  pentru cei care călătoresc cu autoturismul propriu prețul este de 60$ (7 nopți cazare pe litoralul MĂRII EGEE);
- organizăm croaziere de o zi pe DUNĂRE;
- VINDEM bilete de odihnă la MONEASA la prețuri avantajoase.

MAX SCHELER

SENSUL SUFERINȚEI

Din punct de vedere al interpretărilor, al metodelor și al tehnicilor prin care spiritul antichității încerca să adîncească sau, dimpotrivă, să ocolească izvorul suferinței, doctrina creștină apare ca o **inversare absolută a comportamentului uman în fața durerii.** Mai întîi se produce o infinită destindere, ce are prin ea însăși un efect eliberator, destindere prin acceptare, prin mărturisirea pură și simplă, prin exprimarea naivă a suferinței și durerii. Nu mai rămîne nimic din acel orgoliu al omului antic, care își făcea un titlu de glorie din suferință, căci intensitatea acesteia îi permitea să-și dezvăluie propria forță, dezvăluind-o și celorlalți. Nimic din acea mîndrie care îți cere să-ți disimulezi suferința în fața altora și a ta însuți, sub aparența seninătății sau sub formulele retorice ale „înțeleptului" care acceptă moartea și pătimirea. Strigătul — atîta timp reprimat — al ființei suferinde răsuna din nou, liber și aprig, în univers. Suferința cea mai adîncă, sentimentul îndepărtării de Dumnezeu sînt exprimate liber de Isus pe cruce: „Doamne, Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit ?" Din acel moment încetează orice sofism. Durerea e durere, e nefericire; plăcerea e plăcere; seninătatea bună nu e doar „pacea" sau „eliberarea inimii", ca pentru Bouddha, ea e binele suprem; și, în locul apatiei, un mod de a suferi care epuizează pînă la capăt suferința, îmblînzind sufletul cu o compasiune egală față de sine și de ceilalți.

Dar, în același timp, această pasiune a suferinței se hrănește dintr-o forță cu totul nouă, izvorîtă din viziunea senină a unei ordini superioare a lucrurilor, care nu se relevă deplin decît prin iubire, cunoaștere și acțiune. De asemenea, această suferință are un sens nou: cel al purificării prin iubirea divină și îndurătoare, care îi trimite sufletului suferința ca pe un prieten de taină. Doar conjurarea acestor două noțiuni pare a permite creștinismului să integreze suferința ca factor esențial al ordinii lumii, în sistemul mîntuirii universale, fără nici o interpretare deformată, suferința cu toată povara sa, cu tot ce o caracterizează ca un rău pur și simplu. Și, în ciuda acestui fapt, să o transforme din dușmanul de moarte ce era în prietenul binevenit al sufletului. Ea reprezintă deci o purificare și nicidecum o pedeapsă; dar nici o innobilare. Marele paradox al iudaismului — „cel drept care suferă" — dispare ca un strop de apă în ocean în fața imaginii unui om care suferă inocent pentru păcatul comis de toți ceilalți oameni, a unui om care e în același timp el însuși Dumnezeu și îi îndeamnă pe toți să-l urmeze pe drumul crucii. Suferința are dreptul de a redeveni suferință inocentă. Mai mult, ea cîștigă, prin calitatea divină a celui care suferă, o nouă și miraculoasă noblețe.

„Purificare": ce semnifică acest cuvînt ? El nu înseamnă — așa cum o nostalgie bolnăvicioasă a suferinței a crezut deseori că e posibil să te înalți moral sau religios, prin simpla suferință sau că a-ți provoca voluntar dureri și pătimiri prin asceză poate să te elibereze de trup și să te apropie de Dumnezeu. **Purificare** înseamnă că suferințele și durerile ne orientează din ce în ce mai mult perspectiva spirituală spre binele suprem al vieții, spre binele mîntuirii, al tuturor celor ce, după credința creștină, ne sînt dăruite prin harul și izbăvirea lui Cristos. Acest cuvînt nu înseamnă, cîtuși de puțin, crearea unei calități etice sau religioase, ci epurarea și separarea autenticului de fals, iar în adîncul sufletului nostru, despărțirea treptată a ceea ce este inferior de ceea ce este superior. Concepția conform căreia suferința, prin chiar natura ei, te poate apropia de Dumnezeu, e mai degrabă elenistică și neoplatoniciană decît creștină; și doar Biserica greco-orientală, din secolul al III-lea pînă în zilele noastre, a integrat-o creștinismului! Ea se află la originea nevoii avide de a suferi a sufletului rusesc, ca și la cea a ascetismului izolator, caracteristic monahismului grec. Această diferență apare și mai clar dacă analizăm intima întrepătrundere a pătimirii și a iubirii în doctrina creștină a suferinței. Îndemnul de a suferi împreună cu Cristos și întru Cristos în comunitatea creștină, derivă din îndemnul fundamental de a iubi împreună cu Cristos și întru Cristos. Așadar, comunitatea iubirii nu se întemeiază pe comunitatea crucii, ci aceasta din urmă derivă din comunitatea iubirii. Iată de ce asceza creștină nu are un sens **normativ,** ca și cînd ar fi calea gata oferită pentru a ajunge la Dumnezeu; ci ea are un sens **tehnic,** acela de a-l învăța pe om să suporte renunțarea la bine și fericire cu unicul scop de a face un sacrificiu atunci cînd iubirea o cere. Acest tip de asceză nu-l izolează deci pe individ de comunitate, ci și-l apropie. Ea nu îl pregătește pentru o contemplare extatică a lui Dumnezeu, ci pentru un act de iubire, în care, împlinindu-l, omul religios se simte cel mai aproape de Dumnezeu și de Cristos; astfel că virtuțile considerate pasive — devoțiunea, răbdarea și umila acceptare a suferinței — rămîn subordonate virtuților active ale iubirii.

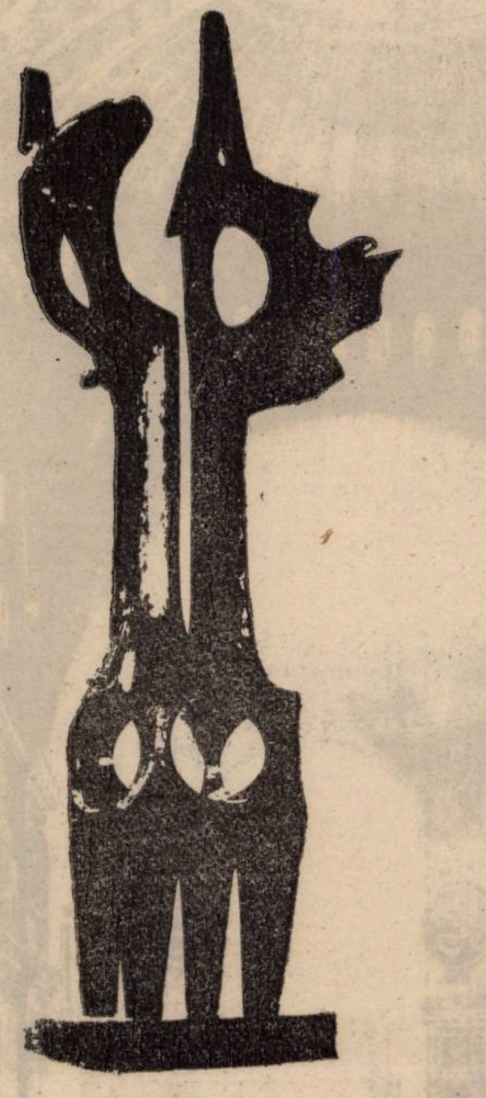

PETRU JECZA — „Libertate"

Dar această doctrină își extrage semnificația din cunoașterea cea mai pătrunzătoare, direcție pe care psihologia contemporană o confirmă deplin. Este vorba despre cunoașterea harului pe care-l conțin toate sentimentele de fericire profundă, ca și legile ce guvernează adîncimile afective,[2] eficacitatea și satisfacția alinătoare a acestor sentimente. Doctrina creștină pretinde mai mult decît să înduri răbdător suferința; ea cere ba chiar recomandă o **pătimire fericită** și, prin esența sa presupune că numai un om fericit — adică un om încredințat deplin lui Dumnezeu — poate îndura cu adevărat suferința și durerea, le poate iubi și, dacă e necesar, le poate căuta. În **Epistolele către Corintheni,** Sfîntul Pavel își pune sufletul să înalțe cîntări de bucurie chiar cînd trupul îi e cuprins de chinuri și cînd, treptat, decad toate cele pămîntești. El îl face să se înconjoare de toate suferințele terestre, pentru ca în contact cu acestea să devină mai senin și mai conștient decît era înainte de intima sa apropiere și adăpostire în Dumnezeu. Tot ceea ce fusese pus la încercare și predicat în **Epistole** va fi descris ca trăit în **Actele Martirilor.** Nu ardoarea datorată simplei perspective a unei lumi fericite, de dincolo, ci beatitudinea trăită în contact cu un Dumnezeu îndurător îi dădea martirului forțe miraculoase în timp ce era supus chinurilor.

La moartea nepoatei sale, Magdalena, Luther a spus: „Spiritul mi-e bucuros, dar trupul mi-e trist. Nu e ciudat să știi că ea e, fără îndoială, împăcată și fericită și să fii totuși atît de îndurerat ?" Iată o neobișnuită alternativă la eudemonism! Eudemonistul nu știe că în diferitele straturi din adîncimea sufletului sentimentele noastre pot suferi o determinare pozitivă și negativă în același timp, așa cum Luther o spune atît de expresiv: din zona senzațiilor răspîndite și localizate periferic în corp, pînă la seninătatea și disperarea sinelui nostru cel mai profund, se întîlnesc diferite nivele afective, la fiecare dintre acestea fiind posibile dualitățile plăcerii și neplăcerii; el ignoră, de exemplu, că am putea să suportăm cu bucurie o durere și să savurăm fără nici o jubilație aroma unui vin. Eudemonistul nu știe că legea interioară a coeziunii și succesiunii experiențelor afective la un nivel determinat rămîne în mod esențial independentă de ordinea unui alt nivel, oricare ar fi tribulațiile atenției. El nu știe cîtuși de puțin că sentimentele sînt cu atît mai independente de voință și atenție, cu cît se află mai în adîncul sufletului. Altfel spus, setimentele pozitive, pe măsură ce capătă profunzime se apropie din ce în ce mai mult de harul divin. Dar, întîi de toate, eudemonistul ignoră modul ordonat după care sentimentele, ca surse ale voinței și acțiunii, și nu ca scopuri instituționalizate, cum vrea el să le conceapă, acționează între diferitele nivele afective. El nu vede că doar nemulțumirea resimțită în adîncime, adică, în ultimă instanță, **nefericirea pe care omul o simte în străfundul sufletului său** stîrnește în zona sensibilă un sentiment de plăcere compensatoriu, în absența unei fericiri interioare; și că, dimpotrivă, la acest nivel periferic, omul suportă cu atît mai ușor și fericit chinurile și durerile cu cît e mai satisfăcut în străfunduri, adică în măsura în care este, constant, un om fericit și senin. El nu vede — sectar al plăcerilor — că orice hedonism este prin el însuși un semn de disperare. Nu vede că experiența purificării, ce întărește fortărețele din străfundurile sufletului prin dureri exterioare, pentru a le face să se deschidă intens unei lumi a forțelor spirituale, poate duce la o iubire conștientă[3] a suferinței: așa cum am iubi loviturile de daltă prin care sculptorul divin creează forma unui Sine ideal în materia unei existențe, la origine pierdută în confuzia simțurilor.

Eudemonistul căuta plăcerea! Și găsește lacrimile. Discipolul lui Cristos cunoaște beatitudinea. Iar dacă el caută durerea, este pentru a dobîndi mai clar și mai profund conștiința acestei beautitudini și a Binelui adevărat. Omului antic, care în fond rămîne eudemonist, lumea îi pare veselă și plăcută. Dar nucleul acestei lumi i se dezvăluie trist și obscur. Dincolo de spectacolul strălucitor al lumii pe care o numim „fericita antichitate" se cască „Moira" și „Hazardul". Pentru creștini, lumea exterioară este întunecată și sumbră, dar miezul ei, aruncat în noaptea durerilor, nu este decît seninătate și încîntare. Creștinul a renunțat să alunge durerea la modul hedonist, cu ajutorul propriei rațiuni și al unei voințe egocentrice sau să o învingă printr-un comportament eroic. Sau să o îndure cu încăpățînare, ca un stoic. Dar, cu ajutorul lui Cristos, el își deschide sufletul forței lui Dumnezeu și se încredințează milei sale. Iar atunci, beatitudinea din adînc îl pătrunde sub forma harului, care-l face să îndure senin orice suferință, ca simbol al crucii. Și în timp ce primește suferința ca pe un prieten, conștient că ea este un mijloc purificator dăruit de iubirea milostivă, el devine tot mai sigur de această beatitudine care-l face atît de răbdător. Și astfel, orice forță necesară pentru a îndura suferința izvorăște în el din acea adîncă fericire. Orice nouă suferință va spori adîncimea acestei fericiri. Aceeași iubire pe care creștinul o împlinește întru Dumnezeu și Cristos (în sensul de „Omnia amare in Deo") și care-l duce la suferință și sacrificiu este și sursa beatitudinii care-l face să le suporte cu bucurie; dar această beatitudine a iubirii este întotdeauna mai adîncă și mai mare decît suferința la care duce iubirea:

„Cînd vei ajunge să guști grija și îndoiala amară ca pe o hrană suavă, din iubire pentru Cristos, te poți simți mîntuit. Abia atunci ai aflat Paradisul terestru. Atîta timp cît suferința ți se va părea greu de îndurat și vei căuta să o alungi pentru a scăpa de ea, nu vei avea parte decît de nefericire și nedreptate și oriunde vei fi te va ajunge valul frămîntărilor" (Thomas de Kempis)

Note.

1. cf. eseul meu *Creștinism occidental și oriental.*
2. această noțiune a gradelor de profunzime ale sentimentului a fost dezvoltată cu mai multă precizie în lucrarea mea Formalismul în etică, ed. a 3-a
3. adică fără algofilie

în românește:

SMARANDA VULTUR

Colectivul de redacție: MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef-adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BADULESCU, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA.
Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 8 33 00, 8 33 76
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază
Paginatori: Nicolae BERECHET, Emilia PASCARU
Monotipiști: Mircea GUI, Marcela VUIA, Tiberiu LAZAR
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar
33

ARTA SINUCIDERII LA ROMÂNI

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA • NR 33 (1261) • 16 AUGUST 1991 • SERIE NOUĂ, ANUL III • 10 LEI

MESERIA DE A MURI

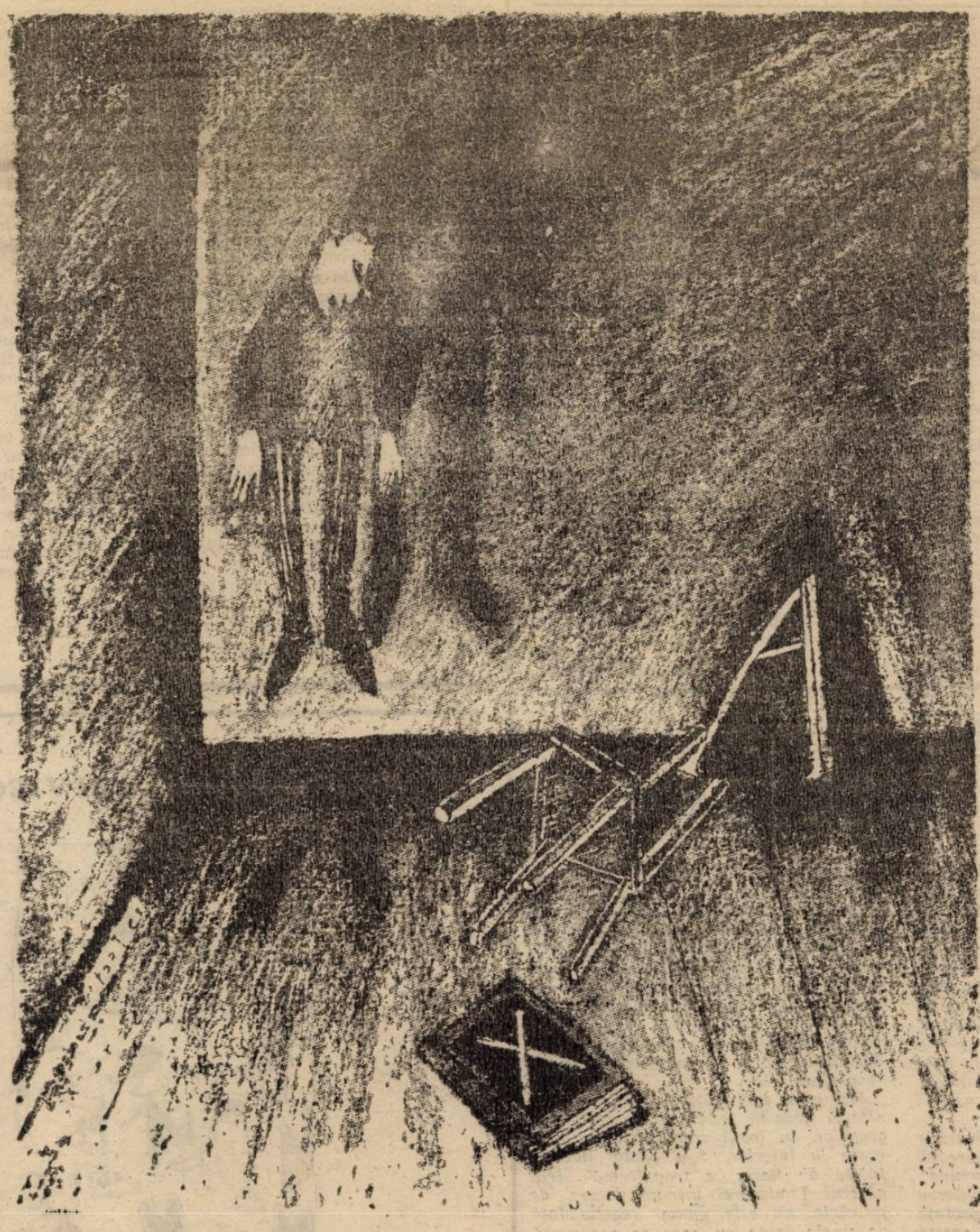

IMPOSTORUL NAȚIONAL

Nu se poate să nu mai fie ceva de făcut ! Revoluția pare pierdută.

Mulți dintre cei ce i-au marcat evoluția au redevenit solitarii indiferenței. Marii profitori ai trecutului își mențin statutul și astăzi. Au ordonat o dată să se tragă și o vor face din nou. Au fost complicii pătimași ai dictaturii și vor fi în continuare. Putreda conștiință a demnitarilor comuniști are iarăși cîmp liber de acțiune. Nu mai avem Țara pe care am avut-o în ianuarie '90 ! Derutată, abătută de la calea speranțelor ei națiunea română își îngăduie întoarcerea la marasm.

Iată, astăzi, abominabilul a devenit platforma unui partid care face colecție de scelerați. S-a ivit din perplexitatea societății capul buhăit al Impostorului Național ! Nu trebuie să ni-l imaginăm altfel decît cum este : o întîmplătoare construcție omenească, ignorată de sentimente clare elementare. Și-a strîns în jurul lui, cîteva caractere zdrențuite, dintre care unele au condus represiunea din decembrie. Nu trăim într-un stat al normelor, ci al abaterilor de la ele. Persoane publice cad,pe rînd, umilite sub rafala acuzațiilor atroce. Un Mircea Dinescu, un Nicolae Manolescu, un Andrei Pleșu, senatori, deputați, miniștri, se trezesc în afara protecției elementare a legii. Calomnia ce se scurge dinspre cele cîteva robinete — ce nu pot fi numite reviste — ale pestilenței morale inundă România ziua și noaptea. Astăzi e limpede că Revoluția a apus !

Nu mi-am imaginat căderea aceasta de tonus general, de la efervescență la neputință. Puterea politică pare să aibă pariul ei Mă tem că îl va pierde. L-a și pierdut ! Dulăii au fost repuși în drepturile stînii. Vinovații sînt disculpați. Încotro vor fi lăsate să meargă lucrurile în țara aceasta ? În umbra atenției publice este pregătită o conjurație extremistă. La viitoarele alegeri ne vom bate din nou cu cei pe care i-am înfrînt în decembrie '89 ? Dar să nu creadă nimeni că ne vom lăsa intimidați de ultimele lor atacuri ! Nu ei, ci Noi am angajat ființa națională în demersul care să deschidă drumul României spre adevărata România Mare !

În ultima vreme, au fost făcute referiri la Concilierea Națională. O idee nobilă ce pretinde însă existența Statului dreptelor pedepse și dreptelor recompense. Cine îl împiedică să funcționeze ?

Cît privește persoanele ce se lasă îndelung injuriate, ele nu vor mai putea invoca multă vreme indiferența. Treziți-vă, domnilor ! Amenințarea extremismului poate deveni ucigașă pentru fiecare dintre voi, așa cum a și devenit pentru România !.. De ce vă temeți ?

Eu nu mă tem !

Claudiu IORDACHE

NEVROZE

interlocutor : mr. (r) Nicolae Durac
membru C.A.D.A.

— Ce vă deranjează acum cel mai mult în Timișoara ?

— Ce poate să mă deranjeze cel mai mult — ce poate să deranjeze cel mai mult pe orice locuitor al Timișoarei — decît Frontul. Ba, mai mult, nu numai că mă deranjează, ci mă enervează. Mă enervează prin lipsa de scrupule cu care acționează, prin îndobitocirea forțată la care ne supune continuu, prin felul perfid în care se insinuează peste tot. Și, evident, și în Timișoara, sau mai ales aici. Frontul nu e atît de naiv încît să creadă că ne va putea îngenunchea prin forță. Așa nu are nici o șansă. Prin viclenie însă, șansele de victorie cresc foarte mult. E ceea ce se încearcă acum în Timișoara. În orașul în care lumea nu a ieșit pe stradă, la mitinguri, pentru că e murdar, pentru că nu se găsesc alimente sau pentru că prețurile sînt mari (lucruri care există și deranjează), ci împotriva unui partid căruia i se datorează această stare de lucruri. F.S.N.-ul întreține o teamă permanentă împreună, la mitinguri, oamenii au fost eliberați de acest sentiment, numai că individual ei îl simt foarte puternic. E ca o boală care te face să nu mai poți să-ți întrebuințezi creierul atunci cînd gîndești, ci ai doar niște citate pe care le repeți la nesfîrșit. Poate că, de fapt, asta e lucrul care mă deranjează cel mai mult : frica de a spune adevărul.

— Vedeți această teamă ca pe ceva patologic ?

— Da, e ceva patologic. Atîția ani de comunism au cronicizat acest sentiment (altfel atît de uman), iar F.S.N.-ul îl întreține cu dibăcie. Oamenilor le e foarte greu să scape de teamă, să se elibereze. E o boală care se vindecă foarte greu. Uitați, să luăm Partidul Socialist al Muncii. Ceea ce fac ei mi se pare criminal : a persevera într-o ideologie falimentară și care a făcut atîtea victime. Asta ține, fără îndoială, de domeniul nebuniei. Prin dezlănțuirea lor și a feseniștilor, sau a altora de același fel, teama și nesiguranța se măresc. O boală care se agravează în mod periculos...

Doru BRANEA

ARGUS • ARGUS

Nimic despre sinucidere și sinucigași • Decît, eventual, observația că pe lîngă sinuciderile individuale sau de grup mai pot fi observate și sinucideri la nivel macro • social, economic etc • Sînt adică agenți economici care se sinucid • Un fel de balene care își pun capăt zilelor, depunînd la mal valuri de șomeri • Deocamdată este numai un început, atenție la urmări ! • O formă din ce în ce mai uzitată este sinuciderea prin creșterea exorbitantă a prețurilor. • Orice mamut poate primi picioare de lut • Ceea ce, în vremuri de instabilitate, devine fatal • Și prăbușire se cheamă • Cum să prevezi și să preîntîmpini o prăbușire ? • Sau un lanț de căderi ? • Dacă am ști am spune • Altfel, spunem precum femeia din ancheta televiziunii Timișoara : „Am vrea să rugăm organele de la primărie să fie mai competente" • Nu vrem să spunem prin asta că ar fi incompetente • Ci numai că nu poți să fii mai competent decît ești • Și în nici un caz cineva nu devine mai competent dacă îl rogi frumos • Nici chiar dacă îl amenințî • Dacă ar fi altfel am ști și noi încotro să ne îndreptăm rugămințile • Am putea convinge și pe alții să o facă • O, cum am ști să ne rugăm ! • Am putea să o facem în direcția făuritorilor de drumuri și șosele • Pentru că drumurile noastre toate sînt de-a dreptul desfundate • Și prezintă atîtea gropi încît dacă în fiecare dintre ele ar cădea numai cîte un prost am deveni mult mai inteligenți • Dar proștii nu au numai calitatea de a da în gropi • Înainte dau în alții • Și, oricum, gropile sînt prea numeroase • Și nu le acoperă decît întunericul nopții • Și noaptea se circulă foarte puțin • Sau chiar deloc • Încă de cu seară lumea cată la televizor, așteptînd să se lumineze micul dreptunghi și să se umple cu zîmbetele oamenilor de bine • Dar pînă și la TVR se zîmbește tot mai puțin • Mai zîmbesc doar miniștrii nou numiți în funcții • Celor mai vechi li s-au șters surîsurile, înlocuindu-le cu grimasa responsabilă • Crainicii și reporterii sînt din ce în ce mai greu de stăpînit, adresînd, de voie de nevoie, întrebări care puteau fi evitate • Au observat și ei, sărmanii, că pe cît sînt mai multe zîmbete pe atît crește numărul plaselor goale • Probabil că nici bufetul de la televiziune nu mai e atît de bine aprovizionat ca odinioară • Acum, domnii și doamnele de la TVR nu mai zîmbesc decît cînd se bîlbîie • Astfel zîmbetul devine o compensație neimpozabilă pentru mulțimea de telespectatori • Prevedem o indexare și în acest sens • Totul e să se găsească modalitățile de a se transpune în practică. Pentru că, teoretic, totul este posibil • Char și să nu mai apară „România Mare" • Și asta să se producă prin hotărîrea nu a guvernului sau în urma dezbaterilor din parlament, ci prin propria voință a colegiului director, format din persoana multidimensională a lui Vadim Tudor • Și rațiunea pentru care s-ar produce acest incredibil eveniment mass-mediatic să fie aceea de a demonstra că nu „RM" este bastionul antisemitismului și al antimaghiarismului • Că „RM" este, de fapt, bastionul românismului • Al celor mai bune și curate intenții • Al purificării naționale • Al unei noi ordini morale în spațiul carpato-danubiano-pontic • Dar, concomitent, să apară noua revistă „Săptămîna" • În aceleași haine de lucru • Chiar și cu aceleași rubrici • Chiar cu același corp de litere • Dar cu același scop pentru care și-a sacrificat tinerețea și forța creatoare redactorul-șef al „României Mari" • Orice top al diversiunii, oricît de complex, ar rămîne neîncăpător pentru ingeniozitatea balcanică • Inventivitatea borfașilor din presa autohtonă este inegalabilă • În mările și oceanele hîrtiei tipărite, rechinii de prin părțile noastre sînt dintre cei mai mari • Frumoși, grași, plini de vioiciune • Spintecînd apa cu cele mai agere argumente •

C. B.

FAȚA ORAȘULUI

VITRINE DUPĂ GRATII

Cetatea, centrul istoric al orașului, es' pentr Timișoara zona cu forța polarizantă maximă. Protejată ca rezervație de arhitectură ea conține un fond construit valoros peste a cărui structură barocă s-au suprapus tendințele clasicizante ale secolului al XIX-lea și linia originală a artei „1900". Dar înainte de a sesiza bogăția sa arhitecturală ochii trecătorului se opresc asupra parterelor care încep să se detașeze de restul clădirilor cu care în unele cazuri par să nu mai aibă nimic comun.

Față de multitudinea modificărilor nocive prezente în oraș, una pare să se generalizeze cu mare repeziciune : confiscarea fațadelor și închiderea lor după gratii. Departe de a proteja spațiul interior, deși probabil acesta le-ar fi scopul, grilajele care împînzesc deja parterele, mai accentuat pe străzile Alecsandri și Eugen de Savoia, sînt o cale sigură de respingere a privitorului. De altfel, nici nu ar prea avea motive să se apropie de aceste vitrine fără funcționalitate, în care tronează de regulă, după gratii, o perdea și cîteva ghivece. Iar dacă orașul are o tradiție în lucrări de feronerie și cîteva grilaje la clădiri bancare dau încă măsura meșteșugului pierdut, noile gratii sînt turnate adesea agresiv, sau chiar cu intenții decorative ce le accentuează forța de respingere.

Mai greu e de înțeles de ce se manifestă această tendință de etalare a gratiilor, în locul camuflării lor discrete la interior. Sau poate dezlănțuirea de fiare, ce transformă lent centrul Timișoarei într-un decor de pușcărie, nu este numai reacția față de unele fapte cu care se confruntă societatea, ci și proiecția în exterior a unei deformate „nostalgii a gratiilor".

Liliana ROSIU

Umor Service

DIALOG CU FLORIN IARU

LITERATURA ROMÂNĂ
— între sinucidere și supraviețuire

— Pentru că genericul sub care am vrea să publicăm acest interviu e „Literatura română, azi" și pentru că azi nimeni nu mai vorbește despre literatură, îți propun să revenim la meseria noastră.

— Nu, uite, eu o să încerc să te contrazic. Eu cred că nouă ni se pare că nu se mai vorbește despre literatură. Părerea mea este că se vorbește la fel de mult despre literatură ca și înainte de decembrie '89 și am să-ți spun și de ce. Pentru că, exact ca-n Occident, noi sîntem asaltați și sufocați de o serie de alte date. Gîndește-te la pustiul, la liniștea absolută din țară de pînă în decembrie. Nu aveam decît două subiecte : arta și sportul. În rest, absolut nimic sau discuțiile în șoaptă și plictiseala de zi cu zi. Plus dorință de a supraviețui. Nu zic că acuma nu ne chinuim să supraviețuim. Dar, într-un anume sens, arta a intrat pe făgașul ei normal. Ea trebuie să-și reocupe locul pe care-l are.

— Deci, după părerea ta, se vorbește sau nu se vorbește despre artă ?

— Se vorbește, cum să nu ! Chiar foarte mult ! Ca să-ți dau un exemplu absolut aberant, am să-ți spun că la televiziune se vorbește despre artă ; bine, prost, dar se vorbește mult. Revistele literare sînt mai numeroase ca niciodată.

— Da, dar nu fac literatură.

— Crezi ? Atunci nu sînt literare. Am avut recent o discuție cu Liviu Ioan Stoiciu care mi-a spus că literatura ca ficțiune este, în momentul de față, în criză. Dar există și literatura ca transcriere sau ca mărturisire.

— Atunci ar trebui să ne întoarcem la discuții mai vechi care nu recunoșteau statutul propriu-zis literar al unor genuri oarecum constituite, ca de pildă jurnalul intim sau autobiografia. Cu atît mai greu mi se pare că reportajul . . .

— Nu, nu . . . stai puțin. Nu la reportaj mă refeream. Să vorbim despre eseu. Care, dacă e bine scris, e literar. Dacă metafora prin care se rezolvă eseul politic e bine construită, ea e mai largă decît contextul politic. Noi luăm acuma gazetăria politică a lui Eminescu și o întoarcem pe toate părțile. Dar ia să ne uităm mai bine prin gazetăria politică a lui Caragiale. E senzațională !

— Da. Bun. Accept că ai dreptate și că, în ideal, oam astea sînt problemele. Dar te-aș întreba următorul lucru. Anul trecut s-au publicat foarte multe eseuri politice și chiar scenarii, ficțiuni vreau să zic, despre cum tremuram pentru tine, atunci, în decembrie, cîțiva prieteni aici, la Timișoara. Nu ? Erai și tu într-un scenariu atunci ?

— Da, îl jucam și eu.

— Îl jucai pînă la ul..mele consecințe. Ei bine, ți-au reținut atenția cîteva din aceste lucruri publicate ?

— Mai degrabă decît eseurile mi-au reținut atenția numele celor care au publicat. Am să încerc să-i laud doar pe colegii bucureșteni, pentru că mi-a fost mai ușor și să-i urmăresc și să-i văd. Iată, un polemist și un ziarist politic, dar în același timp temperat de un om cultural este Dan C. Mihăilescu, care scrie cu o dezinvoltură și o claritate pe care nu i le bănuiam. Ștefan Agopian, care face mare pamflet, caricatură literară.

— Ce zici de Manolescu ?

— Și Manolescu, a intrat mai tîrziu în jocul ăsta.

— Nu a intrat așa tîrziu, ci în momentul cînd a preluat revista.

— Există un fel de determinare a destinului. Asta e o paranteză. Sau există un destin care îți este impus la un moment dat și pe care îl urmezi. Iată, noi eram foarte mulți prieteni de aceeași parte a baricadei, înainte de '89 și totuși ne-am scindat, unii într-o parte, alții în alta. Destinul a dat fiecăruia un bobîrnac atunci.

— Despre Manolescu noi spuneam înainte că e un bastion al estetismului, al eticului de nuanță estetică. El a devenit un comentator pur politic și în momentul de față e citit pentru comentariile lui politice.

— Întrebare e : sînt interesante sau nu ?

— Sînt interesante.

— Ei atunci răspunsul pe care ți-l dau e că el construiește o literatură de foarte bună calitate.

— Da, dar mi se pare că acuma abuzăm de termenul de literatură.

— Atunci hai să ne întrebăm ce e literatura și iar n-o mai dăm de capăt. Degeaba.

— Dar în sensul tradițional, deci literatura ca ficțiune, ți se pare că la noi ar fi în acest moment un interes real pentru ficțiune ?

— Da, sigur că da. Pot să te asigur că există interes și pentru poezie și pentru proză și pentru eseu.

— Eu am verificat în librării. Le-am întrebat pe librărese dacă în urma scumpirii se mai vînd cărți ca înainte. Și mi s-a răspuns că da, se vînd exact ca înainte. M-am întrebat dacă se cumpără ca să se citească sau în virtutea unui reflex ?

— Există acum o nelimitare a tirajului. Adu-ți aminte de asalturile asupra librăriilor de dinainte, pentru un Eliade, un Heidegger. Dă-mi voie să-ți spun că Heidegger în 46.000 de exemplare e o aberație ! Acolo nu se cumpăra cartea, ci se achiziționa valoarea cărții. De ce ? Pentru că acel lucru reprezenta o valoare stabilită, exact ca uncia de aur.

— De fapt, cînd îți puneam întrebarea cu pricina, mă gîndeam dacă om fi noi, românii, mai culturali decît alții ?

— Nu. Cred că deocamdată este valul de dinainte. Gîndește-te că noi n-am avut cinematografie, n-am avut televiziune, radio, n-am avut informație. Literatura era singura supapă.

— Da, dar mă gîndesc, de pildă, la cazul Franței, unde știi și tu că anual apar în jur de treizeci și ceva de mii de titluri originale, plus reeditările, plus clasicii. Și atunci iar nu mai sîntem atît de culturali pe cît ni se pare !

— Păi, iar nu mai sîntem. Am susținut că înainte, în fața unui orgoliu naționalist cultural, că nu sîntem mai răsăriți decît ceilalți, dar am avut poate un mic avantaj. Prin caracterul acesta de valoare prezumtivă a cărții, interesul pentru literatură a fost stimulat foarte mult. Sînt convins că și în vest se tipăresc multe tîmpenii. Noi n-am prea făcut acest lucru, cu următoarele excepții : cărțile comandate de partidul comunist, cărțile puternicilor zilei și ale puternicilor din Uniunea Scriitorilor.

— Dar pot să-ți dau un contra-exemplu. Mi se pare că acum, totuși, nu apar cărți. Cu o excepție sau două — „editura filosofilor", cum zicea Barbu —, celelalte edituri n-au prea reușit să iasă masiv pe piață. Și totuși, dacă intri în librării vezi că apar puzderie de cărți proaste. Cum este posibil acest lucru ?

— E foarte posibil ! Dacă ne închipuim că de-acum încolo, după revoluție, după revoltă, vom edita numai cărți foarte bune, facem cea mai mare greșeală. Media va fi mediocră.

— Mediocritatea e lege peste tot.

— Evident. Nu crește în fiecare zi numărul de talente. Disperarea că apar în continuare cărți proaste vine din interiorul editurilor așa-zis serioase, cele care țin încă de Ministerul Culturii. Ele nu beneficiază de bani negri și atunci nu pot interveni în tipografii pentru apariție. Noi, „Cartea Românească" avem 130 de titluri sub tipar. Hai să spunem că numai 10 la sută sînt excepționale și tot ar fi 13 cărți bune cu care să putem ieși și am putea sparge gura tîrgului. Iată însă că relațiile economice, relațiile inter-umane au rămas aceleași ca înainte.

— Și ce soluții vezi ?

— Ieftinirea manoperei. Un sistem de difuzare bine pus la punct, care să pretindă procente mai puțin oneroase. Și, evident, o reglementare fioroasă în domeniul hîrtiei.

— Ce înțelegi prin „reglementare fioroasă" ?

— Din cîte știu eu, ca element deficitar, hîrtia nu ar avea voie să fie exportată. Totuși, pe cîți ani am făcut contracte cu hîrtia ? Nu se poate ! Nici chiar așa ! Înțeleg foarte bine că e nevoie de bani. Dar să ne transformăm iarăși într-o republică bananieră ? Acuma e petrolul alb.

— Să revenim la oile noastre, deși oile noastre trec, iată, prin acest infern economic.

— Așa e. Niciodată lucrurile nu pot fi despărțite. Fac o paranteză. Discutam înainte de decembrie despre orice și acel orice punea în abis, reflecta în mic întreg sistemul. La fel și acum. Despre orice am fi vorbit înainte, de la pantofii din picioare, la relațiile amoroase și transportul în trenuri, tot la Ceaușescu și comunism ajungeam în final. Acum ajungem la povestea cu economicul și celelalte.

— Și ce facem cu literatura ?

— Ea se scrie în continuare.

— Tu cîtă poezie ai scris anul trecut ?

— Vreo patru-cinci poezii.

— Și cîte scriai înainte ?

— Vreo șapte-opt pe an. Dar vreau să-ți spun că primesc la editură foarte multe manuscrise ale tinerilor. Ei nu au putut fi îngrădiți nici în cadrul celui mai infernal sistem. Pot fi marginalizați, e drept, dar îngrădiți — nu. De altfel, pînă îți găsești ritmul și stilul și drumul ai o productivitate nebună.

— Generația noastră a bătut un record. Noi eram și îngrădiți și marginalizați.

— Așa e. Dar hai să ne gîndim la cei mai tineri decît noi. De bine de rău, noi am beneficiat pe la 13—14 ani de o anumită liberalizare, timp în care am intrat în contact cu o anume cultură, cu anumite cărți. Iar cei care au acum cam 20 de ani vin după un învățămînt exterminator. Eu mi-am și făcut atunci o socoteală. Că un regim comunist care vrea să se liberalizeze e sortit pieirii. Pentru că după faza aceea de deschidere urmează strîngerea dură a șurubului și, în final, prăbușirea. Dar noi vom continua totuși să scriem.

— Ce vom scrie ?

— Nu știu ce vom scrie. Oricum, în ciuda a ceea ce credem, hai să lăudăm din suflet această epocă murdară, confuză, violentă, barbară, mincinoasă, pentru că ea este un izvor de literatură. Ascultă-mă ce-ți spun.

— Dar nu pe moment.

— Poate că nu pe moment. Dar este ca și cum ai spune că a doua zi după august 1944 ar fi trebuit să se scrie o literatură nouă. Revoluția estetică nu coincide cu cea socială. Cu cît situația e mai dificilă, cu atît se scrie mai bine. Noi mai avem și un mic complex de superioritate care ar cam trebui să ne iasă din cap. Din cauză că am fost foarte săraci și foarte depărtați de lume, am avut impresia că ceea ce facem noi este mai valoros. Dar te asigur că într-un an sau doi se va rescrie istoria literaturii noastre și jumătate din ea va cădea.

— Cred că s-a și început rescrierea prin simplul fapt că nu se mai comentează un anumit gen de autori.

— Noi avem senzația că fiind români sîntem buricul lumii și că tragediile sînt ultimative. Dimpotrivă, cred că trăim o dramă. O dramoletă, din nefericire. Drama este în momentul de față la Vilnius, în Golf, în Cambodgia, poate în Cuba.

— Noi eram pregătiți pentru o feerie, pentru un bal nesfîrșit.

— Da, cred că ăsta e spiritul nostru Nouă ne place foarte mult ca în clipa în care am isprăvit cu lacrima să izbucnim în hohote de rîs. Ieri întristarea, azi lumina. Pe 22 decembrie am avut senzația că o lume s-a prăbușit. De aici vine și nebunia scriitorilor. Ei au senzația că această speranță dementă pentru care erau pregătiți să reziste trebuie contrabalansată printr-o contrasperanță. Ei nu veneau ca niște copii la darul de Crăciun : știau cum s-au produs toate aceste mișcări.

— Cred că trecem printr-un chin pentru care nu eram pregătiți, totuși. Eram foarte rezistenți la genul de chin vechi. Și în plus mai am senzația că, în ce privește literatura, ne punem singuri tot soiul de piedici. Despre cele interne, am vorbit. În afara țării se întîmplă la fel. Aș vrea să te întreb, de pildă, cîte cărți românești au apărut în 1990 la Paris ? Momentul receptării era, pe cale naturală, ca să zic așa, foarte bun.

— Nu am o contabilitate exactă, dar s-a tradus așa : Mateiu Caragiale, cîțiva clasici. S-a tradus Paleologu.

— Nu, Paleologu e cu totul altceva. Eu vorbesc despre literatura propriuzisă. A traduce Camil Petrescu în 1990 la Paris, iartă-mă . . .

— Dar doamna T., „Patul lui Procust", adică, a avut succes !

— Ni se pare nouă că a avut succes, pentru că a apărut o cronică în „Le Monde". Carte cu adevărat de succes sînt „Memoriile" lui Alexandru Paleologu.

— A mai apărut Mariana Marin, fără ecou, din păcate.

— Cărți de un oarecare succes care privesc România sînt cele documentare, care nu au de-a face cu literatura. Kundera a pătruns deja în colecții de buzunar, ceea ce ar echivala cu o anume clasicizare, iar noi nu sîntem nici măcar la ora primei traduceri.

— Nu te pot contrazice, pentru că ai dreptate. Dar cu ce trebuia să ieșim ?

Mircea MIHĂIEȘ

(Continuare în pag. 14)

Să conjugăm corect verbul A SE SINUCIDE

EU MĂ ÎMPUȘC, TU TE ÎNECI, EL SE OTRĂVEȘTE

La un minut și jumătate, undeva pe Pămînt, un om se sinucide. Chiar și cele mai precaute aprecieri semnalează că mai mult de o sută de sinucideri au loc zilnic în lume. Din punct de vedere medico-legal și psihiatric, „sinuciderea este actul de autodistrugere globală, de suprimare bruscă a propriei vieți în mod intenționat, voit și conștient."

Dimineață înăbușitoare. Străbatem culoare în care aerul stătut, cu miros de medicamente se materializează vîscos în jurul nostru. Sub bluza udă de ploaie, transpirația se prelinge în voie .La etajul doi al Spitalului Județean e secția de „Terapie intensivă." Saloane cu pereții dinspre coridor aproape în întregime din sticlă oferă privirii paturi în care trupuri goale, acoperite de cearșafuri, luptă, la propriu, cu moartea. Într-unul, priveliștea halucinantă a unei plase de sfoară sub care se găsește o femeie. Tuburi prin care pătrund medicamentele și oxigenul, cabluri conectate la aparate. Un chip livid, ridat, cu părul cărunt, năclăit de nădușeală. La picioarele patului, foaia de observație: „M. I., 56 de ani, din Iecea Mică; intoxicație voluntară cu compuși organo-fosforici".

Femeia din pat se agită, roagă să-i fie scoasă plasa ca să se poată ridica. Întreabă cît e ceasul. Vrea să plece acasă, acolo o așteaptă multă treabă. Grădină, și porci, și găini, și-o vacă. Medicul încearcă s-o liniștească. Îi spune să aibă răbdare, trebuie să se facă sănătoasă, este încă în stare gravă. O întreabă de ce a încercat să-și ia viața. „Nu m-am înțeles cu bărbatu'. Bea mult și mă bate." De cînd? „De mult, de ani de zile; da acuma am simțit că nu mai pot și-am băut otravă." Multă? „Nu, numa un deget." Spune că acum îi pare rău, că nu mai vrea să moară. Nu, n-a mai încercat să facă așa ceva pînă acum și nici n-o să mai încerce. Repetă într-una că vrea să plece acasă, că are mult de lucru. Gospodăria-i mare și-s doar ei doi, singuri, fără copii, n-are cine să-i ajute.

IDEEA UNEI MORȚI FĂRĂ DURERI

Cele mai multe cazuri de suicid care vin la Urgență se datorează neînțelegerilor familiale, deceptiilor afective. În majoritate, femei. Totuși, statisticile arată că sinuciderile sînt mai frecvente la bărbați (în medie, se sinucid 30 de femei la 100 de bărbați), dar tentativele de sinucidere pot fi mai des întîlnite la femei. Ideea unei morți fără dureri, procurarea cu ușurință a cantităților dorite, obișnuința cu aceste medicamente le face să recurgă în mod special la barbiturice. „Trebuie însă făcută delimitarea între sinuciderea reală și pseudo-suicid. Aceasta din urmă, caracteristic personalităților dizarmonice de tip isteroid înglobează veleitățile suicidare teatrale și șantajul afectiv-judiciar." **(Dr. Anca Cîrstea).** Persoane care-i amenință pe cei apropiați cu sinuciderea sau chiar fac tentative de suicid repetate, dar cărora le lipsește seriozitatea gestului. Sigur, dorința lor nu este să moară, dar uneori actul autodestructiv le reușește.

S. A., 18 ani, mediul rural, intoxicare voluntară cu sodă caustică. A luat demonstrativ otravă ca să-și determine părinții să-i cumpere o pereche de cercei din aur. Moare după 12 zile de la tentativă.

SE SINUCID DE OBICEI BĂTRÎNII . . .

Și totuși, ce este sinuciderea? Ce-i determină pe oameni să-și ia viața? S-au încercat mai multe explicații, din mai multe unghiuri: sociologic, psihologic, psihiatric, psihanalitic, genetic. Și poate tocmai această divergență de păreri ar putea contribui la înțelegerea multidimensională a actului de autodistrugere. „Orice sinucidere implică cel puțin o reacție patologică a personalității în fața unei situații socotite aparent fără ieșire, căci nu există practic situație fără ieșire, limitele omului psihic sănătos fiind infinite", spunea psihiatrul J. Piaget.

Este însă necesar să se precizeze că nu orice sinucidere este exprimarea unui act psihotic. Sînt cazuri extreme, în care teama de o pedeapsă, sau o boală incurabilă îndeamnă la acest gest ultim, de obicei bătrînii cu boli în fază terminală, fără familie, sau care se consideră o povară pentru ai lor, cu sentimentul inutilității. Se consideră că actul este declanșat tot de o criză depresivă, dar aceasta este mai conștientizată decît în boala psihică, iar cauzele sociale nu-i sînt străine. S-a încercat chiar lansarea ideii că siucidul este întotdeauna motivat social, boala psihică nu importă (Durkheim și Halbwachs) fiind generată totdeauna de factori social-economici. Cert este că în perioadele de criză numărul sinuciderilor crește.

„E uimitor cît de mulți bolnavi depresivi am întîlnit în ultima vreme, la care debutul bolii a fost declanșat de teama zilei de mîine. Oameni tineri, în special bărbați, între 30—40 de ani, care au muncit cinstit o viață și acum simt că nu-și mai pot întreține familia. Înainte de Decembrie '89 starea generală a poporului român putea fi considerată depresia, acum este anxietatea. Teama și nesiguranța zilei de mîine, incapacitatea reală pentru mulți de a-și procura cele necesare existenței. Și totuși, la noi cea mai dramatică este lipsa de grijă pentru bătrîni. Oricum, se constată o creștere a numărului de sinucideri și aici ea peste tot în lume. Dar la noi multe se materializează și datorită lipsei de medicamente din spitale" (Dr. Anca Cîrstea, medic psihiatru.)

PORTRET „ROBOT" AL SPÎNZURĂRII

Conform datelor O.M.S., numărul anual de sinucideri este de aproximativ 18 la suta de mii de locuitori. Cea mai mare rată o prezintă țări ca Japonia, Ungaria, Suedia, Germania, Franța.

Omul a găsit o multitudine de mijloace de autodistrugere, dintre cele mai variate și bizare. Totuși cele mai des întîlnite sînt intoxicațiile prin ingestie de medicamente, spînzurarea, strangularea, aruncarea de la înălțime, aruncarea înaintea vehiculelor în mers, electrocutarea, înecul, asfixia cu gaz, tăierea cu arme albe, împușcarea, autoizbirea cu obiecte dure.

Se poate face „portretul robot" al celor mai importante tipuri de suicid. De exemplu, spînzurarea (definită de medicină legală ca o „asfixie mecanică realizată prin compresiunea gîtului de către un lat acționat de greutatea mecanică a propriului corp) este mai des întîlnită la persoanele cu depresie alcoolică decît la cele cu psihoze maniaco-depresive și foarte rară la sinuciderile fără o motivație aparentă.

„Manifestările subiective descrise de cei salvați de la spînzurare sînt halucinațiile auditive și vizuale, senzații dureroase neplăcute, cu localizări variante, senzații de ideație rapidă, iar cînd spînzurarea se produce lent este însoțită de excitație sexuală (această stare, cît și faptul că erecția și ejacularea agonică sînt cunoscute și de persoanele fără pregătire medicală a făcut ca asfixia mecanică, prin comprimarea căilor respiratorii să fie utilizată în practicile autoerotice, fapt ce a dus și la spînzurări accidentale)" — **I. Moraru**, „Medicina Legală."

G. A., 24 de ani, student în anul șase la Facultatea de Medicină. La cîteva luni după Decembrie '89 este găsit în camera de cămin, legat cu o sfoară de calorifer, spînzurat prin propria tracțiune. Nu se cunosc motivele sinuciderii. Echilibrat, bine integrat colectivului, cu note mari. Și totuși. . .

SCRISOARE DE ADIO

Scrisorile explicative nu sînt atît de dese cum ne-ar lăsa să credem literatura. Mulți preferă să iasă din viață tăcînd și cît mai discret cu putință. Alții dimpotrivă, își regizează pînă în cele mai mici detalii propria moarte.

Poate că este foarte greu de distins pragul labil dintre luciditate și nebunie. Sinuciderea le este dată și celor care ar dori să izbîndească prin moarte ceea ce n-au reușit trăind. „Comportamentul suicidar adevărat este cel în care individul își dorește »moartea pentru moarte", un act în care, chiar dacă el poate și să trăiască, își alege totuși moartea în afara oricărei obligații etice." **(A. Delmas).**

Dar cel mai des, sinucigașul este considerat o ființă ambivalentă care dorește în același timp să moară și să supraviețuiască. Suicidul ia caracter de apel (cry for help), recunoscîndu-i-se ambiguitatea (Janus-faced).

În multe țări există servicii specializate de prevenire și combatere a comportamentelor suicidare. Acestea constau în: echipe de medici psihiatri care să-i verifice permanent, chiar și de la distanță, pe cei cu risc suicidal crescut, posturi telefonice care funcționează permanent și la care bolnavii pot apela fie cînd au avut o tentativă, fie cînd simt nevoia să comunice și, bineînțeles, un laborator toxicologic.

„Am încercat în urmă cu cîțiva ani să înființăm și noi la Timișoara un astfel de serviciu. Aprobările le-am obținut, dar nu s-au găsit fonduri. Acum nici măcar nu mai știi cui să te adresezi ca să-ți dea aprobările necesare." **(Conf. dr. Milan Dressler).**

Nu putem ști dacă un astfel de serviciu ar micșora numărul sinuciderilor. Dar ei le este necesar acelor care poartă cu ei un aliaj de spaime, de înfrîngeri, de deznădejdi, grefat pe imposibilitatea comunicării cu ceilalți.

O speranță pentru cei triști și singuri ce privesc prea des la zidul ce îi separă de cealaltă lume.

Aurora MÂRGEANU

REVISTA-REVISTELOR (care încă mai apar)

• Revistele de cultură — cele care se încăpățînează să mai apară — se găsesc greu. • Cel puțin, cele „din provincie". • Dar se pare că nici capitala nu o duce tocmai bine: Revista **AMFITEATRU** nu se mai găsește deloc. • Pentru că nu mai apare. • Din motive economice. • Nu știați? Nu-i de mirare: de-abia a aflat și Gabriel Dimisianu. • „Decesul revistei **AMFITEATRU**, despre care am aflat întîmplător, este un regretabil fapt înconjurat, totuși, cu prea multă discreție. Ca să nu spun cu prea multă nepăsare" — ne atrage atenția excelentul critic, în prima pagină a **ROMÂNIEI LITERARE**, nr. 32. • Viziunea lui Gabriel Dimisianu despre viitorul revistelor literare nu este prea încurajatoare. Și, din păcate, e cît se poate de realistă (dacă nu chiar naturalistă): „Revistele literare (. . .) vor fi strivite rînd pe rînd, pînă la ultima. Nu poate fi speranță că va scăpa vreuna dintre ele, dacă ținem seama și de faptul că se pune la cale, în prezent, o scumpire a hîrtiei de nouă ori față de cît costa anul trecut". • Soluția? Tot mai frecvent invocata subvenționare de către stat. • La întrebarea: „ne întoarcem la vechiul sistem, la dependența de stat și toate celelalte?", răspunsul lui G. Dimisianu e simplu și categoric: „nu «ne întoarcem» pentru că încă nu am «plecat» de acolo de unde vrem să ne întoarcem". • Nu am „plecat" din cauza Marii trădări a Puterii — înțelegem din articolul lui Șerban Lanescu din nr. 32 al **LUCEAFĂRULUI**. • Care pune, la rîndul său, și problema publicațiilor: „Mai scrîțîie și difuzarea, dar merge, iar ceea ce se va întîmpla după noua scumpire a hîrtiei, om mai vedea". • Deocamdată vedem starea de fapt, așa cum o vede și Gellu Dorian în articolul său din același număr al revistei **LUCEAFĂRUL**: „Un oraș cu o tradiție culturală cum e cea a Botoșaniului (. . .) nu are o revistă de cultură . . ." Revista **HYPERION** (urmașă, după decembrie '89, a „Caietelor botoșănene") „a apărut pînă la numărul cinci cînd, din cauza lipsei de subvenții și a lipsei de interes a Inspectoratului de Cultură care o avea în grijă, și-a încetat apariția. Este adevărat că la dispariția ei au contribuit și cititorii botoșăneni profilați pe altfel de presă decît cea culturală". • Dar pentru că mai există, totuși, cititori interesați de presa culturală, să vedem, pînă una-alta, ce mai publică revistele Uniunii Scriitorilor. • Cele „centrale", desigur. Pentru că așa cum spuneam, celelalte nu se găsesc!! • Petru Poantă, în al său eseu din ultimul număr al **LUCEAFĂRULUI**, ne propune să ne îndreptăm **Către un model cultural** bazat pe regăsirea a ceea ce am pierdut: „sensul original al patetismului și simpatiei față de lume și, nu-i exclus, pe acela al ființei înseși". Petru Poantă încearcă să ne convingă că trebuie „să facem operant" conceptul lui Mircea Eliade: „Cultura nu e decît valorificarea experiențelor sufletești și organizarea lor independentă de celelalte valori (economice politice)". Concept pe care îl vede corelat cu dezideratul lui Nae Ionescu: „. . . națiunea nu este un instrument politic, ci unul cultural". • Că trebuie „să zidim punți către marea tradiție a culturii noastre interbelice, cea de dinaintea rupturii comuniste" ne spune și Magda Cârneci, în **O altă misiune culturală**, articol (rezumat al unei comunicări prezentate la Paris), din nr. 32 al revistei **CONTRAPUNCT**. • Vorbind respre generația „optzecistă", Magda Cârneci susține că scriitorii care o reprezintă nu mai au dreptul moral să rămînă „doar marginali, subversivi, închiși în regatul literaturii de rezistență". • Tot în **CONTRAPUNCT** avem bucuria să

VIOREL MARINEASA

DUBLA SINUCIDERE DIN CĂPIȚA DE FÎN

N-o să adoarmă pînă nu va auzi bătaia în geam. Pumnul de pastile o să-și facă efectul după aceea. Dincolo, bătrîna se îneacă în sforăituri, zici că are un pietroi pe piept. Horcăiala, ajunsă la punctul culminant, se sparge pentru cîteva clipe, auzul dilatat prinde o respirație relativ liniștită, apoi se reia același crescendo, cu semnificative variațiuni, dar cît de chinuitor e să le urmărești, să ți le fixezi, singularizîndu-le, în memorie!

Încă puțin și va bate: la început cu o monedă sau un inel de tinichea; după un timp cu cîrjoaba, la urmă de tot cu palma, cu amîndoi pumnii.

N-o va trezi pe nana Mărie. Îi ajunge să anticipeze scena, să se umple de greața pe care i-ar provoca-o. Baba s-ar deștepta după un lanț de icnituri, s-ar sălta buzuminită în fundu-i uriaș, ar rămîne o vreme așa, cu duna în parte căzută, atît cît să-i dezvăluie labele umflate, varicoase; masca perplexității se va schimba pe nesimțite într-una a pîndei istețe, „da-da, bate numa la fete și la văduvoane, bătu-l-ar Dumnezău dragu, n-are somn de zece ani, pedeapsă cerească, el știe ce-o fi păcătuit între străini, pe șantiere, și păcatul nu-l lasă ogoiului, umblă vandra toată noaptea prin sat și bocăne acolo unde-i lumina aprinsă ori crede el că-i un suflet chinuit ca al lui". Bătrîna se saltă cu greutate, în secvențe ce biciuie răbdarea privitorului, se tîrăște în camera domnișoarei, oprindu-se în dreptul ferestrei; îi strigă celui de-afară: „Mergi cu Dumnezău, Moisă, mergi că dacă nu, slobod cînele la uliță"! Dar probabil că ăla a luat-o din loc, căci cîinii se aud lătrînd ceva mai încolo, la două-trei case, cam pe la alu Peleagă. Și dacă e s-o luăm pe-a bună, nana Mărie degeaba amenință, ieri a fost luna de cînd Cîrna, cățeaua ei, a omorît-o nebunul de copil al lui ta' Laie, cînd a dat cu tractorul peste ea.

Asta ar fi cît timp e întuneric, căci în zori, abia ațipită, Milena va fi trezită de pălăvrăgelile „de sub părete", pe băncuță, rostite, chipurile, în șoaptă, în fond răsunînd insuportabil, pătrunzîndu-i adormirea fragilă. Verva nanei Mărie va fi stimulată de răutatea, de interesul vecinei sau al trecătorului ce-și descalecă bițicla, rezemîndu-și-o pentru un minut de poartă. Baba o să spună aceeași frază, dar care pentru ascultători îmbracă de fiecare dată înțelesuri deosebite, iar cea din pat știe asta, așa că se crispează, își astupă urechile. „Domnișoara are lipsă de bărbat. N-are somn și mi-l strică și pe-al meu. Crede că moroniu de Moisă îi zgîndără șolocaturile, da' Moisă are drumu lui, se preumblă fără să bage în samă pă nima, na-i treabă cu el. Lu domnișoara i s-o făcut de bărbat, da' nu vrea să știe de ai noști, îi fălește un anjinir ori măcar un profesăr."

Celălalt / cealaltă va rîde gros sau va chițăi, Milena o să cadă din nou într-un fel de somn, însă neîndestulător pentru a o rupe de preajmă. Bătrîna va mai opri cîțiva navetiști sau cîrdul de femei pornite spre grajdurile c.a.p-ului pentru a le da de știre ce se întîmplă cu domnișoara, în timp ce aceasta se zbate între dorința de a asculta și cea de a se cufunda în vis, dar cu temerea că în acel vis o va visa chiar pe nana Mărie proptită-n portiță sau lăsată greu pe banca de sub fereastră și debitînd istoria ei, a chiriașei neduse la bică, în vreme ce ea, înmormîntată nici moartă, nici vie în camera cu tradiționalul miros de busuioc, caută să scape de **ceva**, îi e greu să spună de ce anume, s-au adunat atîtea, așa că totul poate fi redus la senzațiunea **de pe gîtlej**, dată de mulțimea **bumbilor** înghițiți, la lehamitea de a întinde mîna după carafa cu apă. Clipește, deschide un ochi, dar nu e sigură dacă nu se-ntîmplă încă în somn, lumina abia strecurată îi dezvăluie fotografiile de pe perete, știute pe de rost, e ca și cînd ar privi de la cîțiva centimetri, cu țărani holbați solemn în fața instanței momentului, cu urmași nonșalanți, deghizați în orășeni, în milițieni, în turiști, în americani, în proprietari ...

Încă nu a ajuns omul fără somn în dreptul ferestrei, însă îl presimte apropiindu-se. Îi distinge, dincolo de convenția stupidă a pereților, pleoapele roșii, fața mîncată de mercur. Poate că ar trebui să-și înfrîngă repulsia, să forțeze o comunicare cu acela. Nu, nu e nevoia masculului. Adam? Teribilist, urîcios, însurat. O distrează uneori, dar furiile lui ieftine nici măcar n-o sperie. Mai degrabă o agasează, o plictisesc; teoria că „mănînc o votcă, numai așa gîndesc pînă-n plăsele". Va sfîrși, desigur, alcoolic, cu mintea seacă, părăsit de fîța importantă care încă-i este nevastă. Ion nici atît. Grăsuliul cu pachețele orînduite, conținînd ujină, prînzișor, gustărică; cu planuri de lecții meticulos întocmite; cu păreri simțite și mediocre. Agarici, agronomul — fustangiu, prostănac, încrezut. Au hazul lor, alaltăieri a fost chiar plăcut cînd s-au întors seara de la cîmp, prășiseră fără ajutorul elevilor lotul fiecăruia, erau frînți de oboseală, cu o vervă venind tocmai din acea stare, se simțea importantă. Ea și cei trei, ca într-o naivă poveste cu Frumoasa și prinții, toate poantele îi erau dedicate, rîs mai mult decît în cîțiva ani, Adam a dispărut pe neașteptate în întunericul deodată compact, căzuse într-o groapă, „nu mai ies de aici decît remorcat, mă găsiți lîngă behăitul ăsta de oaie", se prostea el, Ion bîzîia cu gura lipită de fierul sapei, făcînd pe contorul Geigger, „insurgență radioactivă, se naște un nou partid național-țărănesc împotriva clasei muncitoare aliate cu țărănimea muncitoare și avînd alături intelectualitatea legată de popor ... Agarici lansa țîpurituri spre cerul fără pic de stea.

Desigur că Moisă a dat colțul. Cocoșul a cîrîit în dud. Scroafa grohăie în somn. Baba Mărie trage un pîrț răsunător. Să spunem că bărbatul ar trebui să fie asemeni lui Dan, vărul primar, sau lui Mircea, fratele vitreg. Nu, nu-i nimic incestuos, e vorba de model, de compatibilitate, de admirație reciprocă.

Moisă se apropie implacabil, tîrșîindu-și piciorul rigid. Milena sare în picioare, își trage rochița de in ce o prinde așa de bine, trece prin încăperea unde bătrîna răsuflă și nădușește din greu, descuie ușa, poarta. Mai încolo, în dreptul băgrinului, stă Moisă, parcă așteptînd. Ceremonios, îi întinde sticla cu triple sec. Nu-i mai pare chiar atît de respingător. Trage o dușcă. Razele lunii îi atribuie probabil o aură nemeritată. Bîlbîie ceva despre suferință și ghinion, totuși emfatic, în stil populist, cu accente biblice. O iau, parcă înțelegi, spre marginea satului, fără să-și mai vorbească. Din cînd în cînd, bărbatul îi strecoară uiaga cu lichidul dulce-scîrbos. Nimeni pe drum. Toți dorm, dormir-ar pe vecie. Ajung lîngă stog. El încearcă îndelung chibriturile. Ea îi face paravan. Îi smulge cutia. Are mai multă dexteritate. De la experiențele de laborator. Ș-io-am fos arteficer", mormăie Moisă. O limbă de foc îi prinde rochia ei cea mai dragă. El stinge cu palma. O ia în brațe. O duce în cotarca din apropiere. O întinde pe laibărul din molton. Simte totuși în spinare înpunsătura boabelor de cucuruz. Nu știe cum să adune mulțimea de senzații avînd ca punct de pornire focul: claia în vîlvătăi, privirea pîrjolitoare a monstrului de deasupra, arsura băuturii proaste, incendiul (ce vă mirați?) dintre coapse.

*
* *

Pe domnișoara Milena, profesoara de chimie, a găsit-o nana Mărie, cînd s-a întors de la rudele din Reșița, intrată în putrefacție în patul ei de chiriașă. Cauza morții: intoxicație cu barbiturice. Colegii ei ne navetă, Adam, Ion și Agarici, o știau plecată în stațiunea Moneasa împreună cu familia vărului ei primar. S-au mirat că întîrzie peste zilele libere cerute directorului.

Se pare că Moisă a murit în aceeași noapte. Sau cu una înainte. Băuse de unul singur o sticlă de rom și alta de triple sec. „Și-o găsit somnul", au strecurat cei mai cîinoși. Atîrna pe buza fîntînii de dinaintea primăriei, pesemne că-l arsese amarnic la lingurea.

Pe ciobanul din părțile Gorjului l-a arestat miliția a treia zi după incendiu. A recunoscut imediat că a dat foc șirei de paie a c.a.p.-ului pentru a se răzbuna pe președinte, cu care avusese un conflict în legătură cu locurile de pășunat.

---

citim fragmente din volumul lui Octavian Paler, pe care îl așteptăm cu nerăbdare, **Cele zece porunci ale înțelepciunii.** • Interesant articolul lui Constantin Petre din **ROMÂNIA LITERARĂ, Wilfredo Pareto și revoluția română.** Autorul aplică modelul politic paretian la situația țării noastre, arătînd că, „fără a absolutiza învățămintele acestuia, modelul său rămîne un punct de vedere practic extrem de instructiv. Expresia sa liminară ar putea fi condensată în formula: «Politica — un rău necesar»". Dar finalul moralizator al articolului nu face decît să-i diminueze valoarea: „Intelectualii români care cred că pot să facă politică fără să se ude ar trebui să înțeleagă că e mai lesne de călătorit într-o barcă, oricît de anevoie construită, decît să pășești cu stoicism într-o albie seacă, fie aceasta pavată cu excelente idei morale". Într-o albie seacă nu credem că e prea lesne de călătorit nici cu barca. Iar despre udat... • „Poporul nostru, din toate punctele de vedere —biologic, spiritual — este într-o primejdie de moarte. Și în fața acestui pericol nu-i este permis nimănui să rămînă indiferent sau să facă prea puțin (....) Aceasta e o datorie — absolut a fiecărui intelectual. Și nu numai a intelectualilor" — Este credința lui I. Negoițescu, citat de Gheorghe Grigurcu, în impresionantul articol din **ROMÂNIA LITERARĂ**, intitulat **Criticul. — poet în cetate** și dedicat lui I. Negoițescu, la împlinirea a 70 de ani. • În aceeași revistă, Eugen Simion își continuă pledoaria pentru **Marin Sorescu, incomodul**, analizînd cîteva **Poezii alese de cenzură** pe care le consideră „comparabile cu altele publicate de el în ultimele trei decenii, cu expresiile lor de strălucire și momentele lor de oboseală". Trebuie să recunoaștem că renumitul critic reușește să se strecoare abil pe lîngă cele două „judecăți opuse" asupra volumului: cea a lui Dan Zamfirescu și cea a lui Nicolae Manolescu. Totuși — iertată ne fie îndrăzneala — nu credem (mai bine zis: nu vrem să credem) că aceste poezii sînt foarte reprezentative pentru Marin Sorescu. • Numărul 25—26 al **JURNALULUI LITERAR**, găzduiește un „intrigant" articol al lui Octavian Bărbosu, care ne îndeamnă: **Lăsați-l în pace pe Caragiale!** De ce? Pentru că, susține autorul articolului (nu fără temei), aparținem mai degrabă lumii lui Beckett, decît celei a lui Caragiale. Aceasta din urmă „nu este detestabilă, ci doar ridicolă, caraghioasă. Ea se află în zona inconsistentă a intermediarului. A călduțului?" Așadar, „să-l lăsăm în pace pe Caragiale, doamnelor și domnilor personaje din lumea lui Beckett. Nici măcar eroi, ci biete personaje. Caragiale ar însemna o circumstanță atenuantă. N-o avem". • Despre România de azi, despre Occident, despre Mircea Eliade și George Călinescu stă „de vorbă" Pavel Chihaia cu Adrian Marino, în același număr al **JURNALULUI LITERAR.** • Și tot aici, Alexandru Niculescu îl „desființează" pe Ion Coteanu, pe multe coloane și „de la distanță" — în corespondența de la Paris: **Sine ira et studio — domnul Ion Coteanu. Nota bene** din finalul articolului rămîne cel mai puternic argument în „descalificarea" domnului cu pricina. • În rest ... continuăm să citim cu plăcere presa din capitală și să (totuși) așteptăm ... provincia!

Laura SAVU

La Clubul din Arad « liniște și pace. Revista are s-ar părea, o pauză în **CONVERSAȚIE.** Comunicarea se face în imagini. Foto. Printre care putem citi, totuși, amețitoarele **Istorii felurite.** ale lui Călin Man, ce urmează în mod declarat principiul lui Heraclit: „cea mai frumoasă lume este o grămadă aruncată la întîmplare". Și, **lafeldebinescrisele** articole ale lui Gheorghe Sabău (despre artiștii fotografi) și Angel Judith (despre arta video). În rest, numai HAMBURGER-ul de pe copertă și bancnota de 500 de lei, din interior ne mai amintesc pe ce lume trăim. Oare?

Totala absenţă a bunului simţ pe care (ca dovadă) şi-l atribuie majoritatea oamenilor, face să auzim comentarii dintre cele mai (im)pertinente legate de gîndurile şi faptele semenilor noştri fericiţi sau nefericiţi ; mai ales cînd este vorba de sinucidere, se ştie „precis" de ce a făcut-o cel în cauză, chiar şi ce a fost în mintea lui. Comentariile atotştiutoare constituie un adevărat festival al prostiei verbalizate, cu atît mai mult cu cît sînt făcute din perspectiva celor „tari", rămaşi în viaţă ; în rest „morţi sînt cei muriţi" ; şi astfel pînă şi plecarea cuiva dintre noi este un prilej de tămîiere, dar nu a celui dispărut, ci a celor rămaşi.

Poate mai cinstit e să acceptăm împreună cu Augustin că în noi „există ceva mai adînc decît noi înşine" ; sau, dacă nu acceptăm, să avem decenţa areopagitică şi „pe cele ce ne depăşesc puterea de înţelegere, să le cinstim cu tăcerea". Singură antichitatea ne-a transmis cîteva pilde „explicabile" de sinucigaşi iluştri ; elegantă ca întotdeauna, antichitatea clasică ne propune paradoxul sinuciderii la comanda altcuiva (conducător, desigur) ; dacă gestul devine clar în acest caz, gîndurile rămîn totuşi ale (ne)fericitului care pleacă şi ale Zeului ; căci Arria, distinsa soţie romană, a fost singura care, după ce şi-a înfipt pumnalul în piept, a mai apucat să ne asigure că

...nu ştie nimeni altcineva decît Zeul

1. Empedocle din Agrigent

Cînd, rătăcind cu privirea spre ceruri, aceasta-şi declamă
Versurile, de se-ntîmplă să cadă-n vreun puţ sau vreo groapă
Ca păsărarul cu gîndul la mierle, poate să strige
Cît va putea „ajutor, cetăţeni", căci nu-l scoate nimeni
Totuşi, de-ar vrea cineva să-i dea ajutor, aruncîndu-i o
Funie, ce, poţi fi sigur că nu dinadins a făcut-o.
Şi că de moarte nu vrea să scape, l-aş lămuri prin
Moartea poetului sicilian Empedocles. Acesta
Vrînd să treacă drept zeu, a sărit în Etna aprinsă
El rece fiind. Aibă deci şi poetul dreptul să piară !
Dacă-l salvezi, cînd nu vrea, e ca şi cum l-ai ucide.

(Horatius, **'Ad Pisones)**

2. Socrate

Dar şi voi trebuie să aveţi bune nădejdi în privinţa morţii, judecătorii mei, şi să vă daţi seama de acest adevăr ; pentru un om bun nu există nimic rău nici în viaţă, nici în moarte, iar Zeul are grijă de soarta lui ; nici ceea ce se petrece cu mine nu e la întîmplare, ci e limpede pentru mine că e mai bine să mor şi să mă îndepărtez de toate. De aceea semnul meu nu mi s-a împotrivit de fel, iar eu nu sînt cîtuşi de puţin mîniat pe cei care au votat împotrivă-mi şi nici pe cei care m-au crezut. Deşi nu cu acest gînd m-au acuzat şi m-au condamnat, ci crezînd să-mi fac un rău ; iar acest lucru e vrednic de mustrare...

Dar acum e timpul să plecăm : eu să mor ; iar voi — ca să trăiţi. Care dintre noi se îndreaptă spre un bine mai mare, nu ştie nimeni altcineva decît Zeul.

(Platon, **Apologia lui Socrate)**

3. Curtius

Există în Forum un loc numit lacul Curtius, veche mlaştină aproape complet secată, unde, se povestea că pămîntul se deschisese în timpul regilor. Toate eforturile de a astupa această falie se dovediseră zadarnice ; vrăjitorii consultaţi au răspuns că pămîntul va rămîne crăpat pînă ce s-ar fi aruncat în această crăpătură „ceea ce constituia forţa principală a Romei", ca o ofrandă adusă zeilor subpămînteni. Fiecare se întreba nedumerit care era sensul oracolului ; numai un tînăr cu numele de Curtius, a înţeles că puterea principală a Romei rezidă în tineretul ei, şi s-a aruncat în prăpastia care s-a închis de îndată.

(după Pierre Grimal, **Civilizaţia romană)**

4. Cato din Utica

Dar Cato era aplecat spre cumpătare, spre onoare şi mai ales spre severitate.

(Sallustius, în **Conjuraţia lui Catilina)**

Cato îi spuse să plece închizînd uşa în urma sa, ier el se puse la loc în pat ca şi cum ar fi urmat să mai doarmă în restul nopţii ; dar îndată ce Butas îi întoarse spatele, el îşi scoase sabia şi îşi dădu o lovitură sub stomac ; din cauza inflamaţiei pe care o avea la mînă, el nu putu să-şi aplice o lovitură suficient de puternică... Fiul său şi prietenii săi intrară în cameră unde îl găsiră stropit de sînge şi cu măruntaiele ieşindu-i din corp... Medicul său, apropiindu-se, voi să încerce să-i aşeze la loc intestinele care nu fuseseră atinse şi să închidă rana ; cînd şi-a mai revenit însă, Cato l-a îndepărtat pe medic şi resfirîndu-şi măruntaiele cu propriile-i mîini şi-a deschis mai mult rana, astfel încît în scurt timp el şi-a dat sufletul.

(Plutarh, **Vieţile paralele ale bărbaţilor iluştri)**

5. Seneca Filosoful

Este aşa de mare neghiobia unor oameni, ba chiar nebunia lor, încît unii, fugind de moarte, se duc la moarte. La oricare din aceste maxime vei reflecta, îţi vei întări curajul de a suporta fie moartea, fie viaţa. Căci noi trebuie să ne pătrundem şi să ne întărim cu gîndul în ambele privinţe : de a nu îndrăgi prea tare viaţa, dar nici de a o urî prea tare. Chiar dacă raţiunea ne spune s-o sfîrşim, să nu ne luăm vînt nebuneşte şi mai înainte de vreme. Omul înţelept şi curajos nu trebuie să fugă, ci să plece din această lume.

(Seneca, **Epistolă către Lucilius)**

După acestea, cu o singură mişcare a cuţitului sînt tăiate venele braţelor. Dată fiind bătrîneţea trupului şi slăbiciunea cauzată de hrana sărăcăcioasă, sîngele se scurge foarte încet ; Seneca îşi taie şi venele de la genunchi. Obosit de chinurile cumplite şi pentru a nu frînge în suferinţă sufletul soţiei sale, dar şi pentru ca el însuşi, văzînd suferinţele ei, să nu alunece în neputinţa de a mai suporta, o sfătuieşte să treacă în altă încăpere.

(Tacitus, **Anale)**

6. Arria şi Paetus

În timpul împăratului roman Claudius, s-a descoperit un complot împotriva acestuia. Implicat în complot, demnitarul Caecina Paetus a fost condamnat la sinucidere.

Arria, soţia sa, văzîndu-l cum şovăie în a executa sentinţa, şi-a împlîntat un pumnal în piept, l-a scos apoi plin de sînge şi l-a oferit bărbatului ei, spunîndu-i : „NON DOLET PAETE" (Nu doare, Paetus !)

(după Plinius cel Tînăr, într-o epistolă către Nepos)

7. Petronius, Lucan şi Piso

Primii doi glorii literare şi moderne ale Romei imperiale, s-au implicat în conjuraţia celui de-al treilea împotriva lui Nero. Gelosul împărat-poet i-a condamnat pe toţi la sinucidere ; se pare că au făcut-o la fel de elegant precum au trăit ; mai ales Petronius.

8. Sofronius Tigellinus

Din pescar şi crescător de cai a ajuns amantul Agrippinei Maior. Exilat de Caligula, a ajuns ulterior un sfătuitor nefast al lui Nero pe care l-a părăsit la momentul potrivit pentru a trece de partea lui Galba.

În anul 69 însă, a fost obligat de Otho să se sinucidă ; unul din exemplele care demonstrează că pînă şi cei mai abjecţi politicieni ştiau să se autoanuleze la ordin : pe vremea romanilor, desigur.

(amănunte la Tacitus, în **Anale)**

* * *

În afara crasei lipse de caracter, omul modern, politician sau nu, are şi scuza de a fi creştin, neputîndu-se comporta astfel, la un text precum următorul :

„Nu este îngăduit să punem stăpînire pe moarte, ci pe cea provocată nouă de alţii, s-o primim cu plăcere ; apoi, nici cînd sîntem prigoniţi, nu-i este îngăduit nimănui să piară de propria sa mînă".

(Ieronim)

Prezentare, selectarea textelor şi traduceri de
Dan NEGRESCU

DICŢIONAR AL FRANCMASONERIEI

(XIII)

COLEGIU : Ansamblul ofiţerilor avînd funcţii de conducere şi administrare a unei loje, a unei Mari Loje, a unui congres, a unui convent sau consiliu al Ordinului, a unui consiliu federal, a unui conciliu naţional.

Formula Mare Colegiu este întrebuinţată în sensul de „Mare Colegiu al Riturilor". obedienţă legată printr-o convenţie de Marele Orient al Riturilor, obedienţă legată printr-o convenţie de Marele Orient al Franţei. Actul datează din 1964, cînd Marele Orient — proprietarul riturilor pe care le foloseşte — a concesionat Marelui Colegiu întrebuinţarea acestora în atelierele Marilor Grade. Aceasta înseamnă că Marele Colegiu administrează gradele ce urmează celui de-al treilea, cel de maestru.

(Francis Mercury, *Le Petit Retz de la Francmasonnerie).*

COMPASUL : În adevărat laitmotiv în tablourile ori gravurile ce înfăţişează geneza lumilor este imaginea lui Dumnezeu cu un enorm compase în mînă, măsurînd universul vizibil. O miniatură franceză din secolul al XVIII-lea se numeşte „Marele Arhitect al Universului creînd Lumea", vîrful compasului găsindu-se în centrul unui cerc ce cuprinde cerurile şi două corpuri cereşti. Celebră este şi gravura lui William Blake, înfăţişînd Creatorul în centrul discului Solar şi întinzînd către lume un enorm compas.

În simbologia masonică, această unealtă apare în relaţie cu echerul, formînd un ansamblu simbolic de o mare bogăţie, regăsit în Tabloul fiecărui grad. (Tabloul este un covor dreptunghiular ce se întinde, la începutul lucrărilor lojei, pe paviment. El conţine toate simbolurile constructive : echerul, compasul, coloanele Jakin şi Boaz, piatra brută şi piatra cu vîrf, nivela, maiul, rigla, mistria, etc.).

René Guénon crede că echerul şi compasul sînt în măsură să ofere o apropiere remarcabilă între tradiţia orientală şi cea occidentală, dezvoltînd analogiile semnificative ce pot fi deduse din studiul ştiinţelor sacre. Şi dinamica deducţiilor ori a complementarismelor poate fi uşor ghicită dacă nu ar fi să spunem decît că echerul şi compasul corespund *patratului* şi, respectiv, *cercului*, figuri ce simbolizează, la rîndul lor, Pămîntul şi Cerul. În mod curent, compasul se află deasupra echerului, ceea ce traduce ordinea principială a elementelor universului. Între ele se află înscrisă Steaua strălucitoare, simbol al omului, mai precis al „omului regenerat". În tradiţia extrem-orientală, chineză; cele trei elemente Cerul Pămîntul şi Omul (Tien-Ti-Jen) sînt denumite Marea Triadă iar figura iconică ce o „traduce" perfect este broasca ţestoasă. Revenind la masonerie, să spunem că identificarea stelei cu cinci colţuri cu omul vine dintr-o„ cel puţin, dublă relaţionare. Îndeobşte, aritmosofii au conferit cifrei cinci semnificaţia „microcosmosului", pentagrama lui Agripa decodînd cele cinci ramuri ale corpului omenesc : picioarele, mîinile şi capul. În acest sens trebuie citită şi formula masonică „un Maestru mason se află întotdeauna între echer şi compas", adică în locul Stelei strălucitoare. Iar această stea este tocmai „invariabilul centru", punctul de incidenţă dintre axa celestă, verticală, şi cea pămîntească, orizontală, locul de sinteză, dacă se poate spune astfel, al celor doi poli ai Creaţiei, cel Esenţial (figurat de compas) şi cel Substanţial (figurat de echer). Nu la voia întîmplării se numeşte, de altfel, Loja Maeştrilor „Camera Mijlocului" (Chambre du Milieu). Aflîndu-se, calitativ, la intersecţia celor două principii, de fapt exprimînd ideea că ele pot fi „reconciliate", sintetizate prin desăvîrşirea iniţierii, Maestrul (a se citi iniţiatul se plasează chiar dincolo de iluzoria polaritate a lumii manifestate, într-un moment în care Cerul şi Pămîntul erau una, ele neavînd nevoie de mediator.

În masoneria engleză se face o netă distincţie între **Square Masonry** (masoneria pătratului) şi **Arch Masonry** (masoneria arcului, arcadei), existînd chiar formula de „trecere de la pătrat la arc", adică de trecere la cerc, cum mult mai clar spun textele franceze ale secolului al XVIII-lea. În limbajul califică-

E. M. CIORAN

Silogismele sinuciderii

„Îmi amintesc că i-am spus lui C(ioran) pe care l-am urmărit cu frățească îngrijorare toată viața : «Faptul că nu ți-ai pus capăt zilelor, după ce timp de 40 de ani te-ai tînguit pentru nefericirea de-a te fi născut, mă asigură că viața e totuși mai bună». El m-a tras deoparte și mi-a răspuns : «Mă, să n-o spui nimănui, dar îmi place **viața !»"**

(Constantin NOICA : Jurnal de idei)

Romantismul englez a fost un amestec fericit de laudanum, exil și tuberculoză ; cel german, de alcool, provincie și sinucidere.

☆

Menționarea dezgusturilor administrative („the law's delay, the insolence of office") printre motivele care-i justifică sinuciderea, mi se pare lucrul cel mai profund pe care l-a zis Hamlet.

☆

Romanticii au fost ultimii specialiști în sinucidere. De atunci : închisoarea și zăvorul. Pentru ameliorarea calității, am avea mare nevoie de un nou rău al veacului.

☆

Pentru cine a **respirat** Moartea, ce dezolare adie din parfumurile Verbului !

☆

În afară de lăbărțarea eului, rod al paraliziei generale, nu există nici un leac pentru crizele de neantizare, pentru asfixierea în nimic, pentru oroarea de a nu fi decît un suflet într-un scuipat.

☆

A fi dedicat ideii morții toate orele pe care o asemenea îndeletnicire le va fi cerut... Sfruntările metafizice sînt impulsuri proprii călugărilor, desfrînaților. Un funcționar ar fi făcut chiar din Buddha un simplu **nemulțumit.**

☆

Sîntem cu toții niște farsori : supraviețuim propriilor probleme.

☆

Devenirea : o agonie fără dezmădămînt.

☆

Cu cît îmbătrînesc, cu atît îmi place mai puțin să-mi reprezint pe micul meu Hamlet. Încă de acum, nu mai știu, în privința morții, ce fel de supliciu să încerc.

☆

O mie de ani de războaie a consolidat Occidentul ; un secol de „psihologie" l-a redus la agonie.

☆

Nu trăiesc decît pentru că stă în puterea mea să mor cînd voi crede de cuviință : fără ideea sinuciderii, de mult m-aș omorît.

☆

Dorința de a muri a fost singura și unica mea grijă ; ei i-am sacrificttotul, chiar și moartea.

☆

În adîncul cel mai adînc al înfrîngerilor noastre vom sesiza, brusc, **esența** morții : percepție-limită, rebelă la orice formă de expresie ; derută metafizică

pe care cuvintele nu vor ști s-o perpetueze. Așa se explică faptul că, în acest plan, interjecțiile unui străbun analfabet ne lămuresc mai mult decît jargonul unui filosof.

☆

Nici o persoană n-ar vrea să trăiască dacă nu și-ar face educația ca victimă.

☆

Cele mai mărunte supușenii dictate de dorința de a muri, demască fidelitatea noastră față de impostura „eului".

☆

Cerbicia cheltuită de mine în combaterea magiei sinuciderii, mi-ar fi fost suficientă, cu asupra de măsură, pentru mîntuirea mea, adică în pulverizarea în Dumnezeu.

☆

Idiotul, singurul, este echipat pentru a trăi.

☆

Combaterea sinuciderii : nu este o lipsă de eleganță să abandonezi lumea care s-a pus cu atîta bunăvoință în slujba tristeților noastre ?

☆

Nu se sinucid decît optimiștii, optimiștii ce nu mai pot să viețuiască. Ceilalți, neavînd nici o rațiune de a trăi, pentru ce ar avea-o pe aceea de a muri ?

☆

Să fie oare un simplu hazard faptul că toți acei ce mi-au deschis orizontul asupra morții erau niște lepădături ale societății ?

☆

În nostalgia morții, o moleșeală coboară asupra noastră, o imensă modificare se săvîrșește în vinele noastre, încît uităm moartea pentru a nu ne mai gîndi decît la chimia sîngelui.

☆

Creația a fost primul act de sabotaj.

☆

Acel ce se sinucide pentru o otreapă va avea o experiență mai completă și mai profundă decît eroul ce încîntă lumea.

☆

Cred în mîntuirea umanității și în viitorul cianurii...

☆

Nu pot să-mi contemplu un surîs fără să-l tălmăcesc astfel : „Privește-mă ! e pentru cea din urmă oară".

☆

Aviditatea mea de agonii m-a făcut să mor de mii de ori, încît îmi pare indiferent să mai abuzez de un cadavru de la care nu mai pot obține nimic.

☆

Fiecare zi este pentru mine un Rubicon în care rîvnesc să mă înec.

☆

„De unde vii tu, cu acest aer de modestie cumpănită ? — Am reușit să supraviețuiesc, vedeți dumneavoastră, atîtor nopți, în care mă întrebam : mă voi sinucide, oare, în zori ?

☆

Nu ieșim, ca fiara, în bătaia irevocabilului, decît din momentul în care nu mai putem să ne reînprospătăm regretele.

☆

Ah, aceste gînduri ce survolează spațiul și care, dintr-odată, se hărtănesc de albii pereți ai craniului...

☆

„Cînd mă bărbieresc, îmi zicea, deunăzi, un smintit, cine dacă nu Dumnezeu, mă împiedică să-mi tai beregata ?" — Credința nu este, în fond, decît un artificiu al instinctului de conservare. Biologia, deci, e peste tot...

☆

Cine nu vede moartea în roz este atins de un daltonism al inimii.

☆

Există suflete pe care nici bunul Dumnezeu însuși nu le mai poate salva, rămînînd ca noi să îngenunchiem și să ne rugăm mereu pentru ele.

☆

Acel care, prin naivități de uituc succesiv, a tot neglijat să se omoare, devine în sinea lui o probă de veteran al durerii, un pensionar al sinuciderii.

☆

Pe un glob care își creează propriul epitaf, ne-au copleșit cutume în care ne comportăm ca niște cadavre amabile.

Selecție și traducere de Simion MIOC

---

rii este vorba de trecerea de la „micile mistere" la „marile mistere".

Nu fără folos se dovedește un excurs în spațiul chinezesc, unde legendarul împărat Fo-hi și sora sa, Niu-koua, sînt reprezentați ținînd în mînă, primul un compas, iar Niu-koua, un echer. Fo-hi reprezintă principiul masculin, **yang,** pe cînd sora sa (complementarul său), cel feminin : **yin.** Atunci cînd cei doi apar înlănțuiți — semn al androginității primordiale și esențiale — echerul și compasul apar inversate. Nu același lucru se întîmplă în cazul androginului alchimic, **Rebis,** (de la **res bina,** două lucruri sau cel împărțit) al lui Basile Valentin, figură simbolică publicată la 1659 în **Tratatul despre Azot.** Partea bărbătească ține în mînă compasul, în timp ce partea femeiască ține echerul. Am adus în discuție desenul fiindcă el introduce în ecuația compas-echer alte două elemente sinonime : Soarele și Luna. Spre partea bărbătească a figurii hermetice se află Soarele, spre cea femeiască, Luna.

Solidaritatea ori analogia diverselor forme de exprimare a tradiției primordiale ar putea continua : Sfera (Oul Lumii) și Cubul, adică globalul, starea primordială, perfectă și forma cea mai „oprită" din toate, figuri ce ar corespunde, cabalistic vorbind, lui Cain și Abel. Să explicăm puțin. Cain este agricultorul, adică sedentarul, adică reprezintă cubul, fixarea, în timp ce Abel este păstorul, adică nomadul, cel ce se mișcă, sfera. Uciderea lui Abel dè către Cain marchează drumul descendent al Creației dinspre sferă spre cub, dinspre spiritual spre material, spre grosier.

Și dacă tot am amintit despre coagularea progresivă a manifestării să spunem că formula alchimică, arcană a Marii Opere **„solve et coagula,** poate fi citită în aceeași cheie a compasului și echerului. Termenul **solve** este uneori reprezentat de un semn ce arată spre Cer, în timp ce **coagula** înseamnă gestul făcut spre Pămînt. Sînt exact aceleași mișcări-semne ale gradului 18 al masoneriei scoțiene, Suveran Prinț Rose-Croix, cu specificarea că urmează un al treilea gest care îl indică pe cel în cauză. Cu alte cuvinte, „omul veritabil" — ultimul gest — ia naștere în urma procesului alchimic al volatizării, urmate de fixare, adică de coagulare. Evident, semnificațiile se pot citi și conform formulei „Cerul este tatăl său, iar Pămîntul este a lui mamă", identică, în circumstanțele și locurile cele mai divèrse.

O altă pereche corelativă cuplului compas-echer este Sulful și Mercurul. Sulful este considerat ca un principiu masculin, activ, în timp ce Mercurul este pasiv, feminin. Alchimiștii văd Sulful ca un principiu al activității interioare, iradiante, plecînd din centrul ființei. Este exact ce simbolizează compasul, ale cărui două raze-brațe plèacă dintr-un centru, anume punctul. Nu este lipsită de interes constatarea că, în greaca veche, **Theion** desemnează, în același timp, sulful și divinul. Terminologia alchimică întrebuințează pentru Sulf, între alte parafraze, și pe aceea de „Voință celestă".

În timpul Evului mediu, compasul și echerul au fost embleme ale multor corporații. Breslele nu întèrziceau portul compasului decît cizmarilor și brutarilor.

Gradul de deschidere al compasului simbolizează în tradiția masoneriei posibilitățile și profunzimea cunoașterii. 45 de grade se raportează la gradul 8, la 60 de grade, la gradul 18, la 90 de grade, la gradul 33. Unghiul de 90 este cel maxim, el simbolizînd echilibrul integral dintre Spirit și Materie. Dincolo de 90 de grade, compasul s-ar transforma în echer. Atunci cînd compasul se află sub echer, anume în cazul tabloul ucenicilor, trebuie citit că materia domină spiritul atunci cînd compasul și echerul sînt încrucișate, echilibrul se realizează, iar cînd compasul se află deasupra — fără excepție în cazul tabloului maeștrilor — e semnul calificării spirituale.

În cheie modernă — adesea arbitrară și moralizatoare — masonii contemporani citesc simbolul compasului ca pe unul al prudenței, al justiției și temperanței, toate izvorînd din spiritul de măsură pe care îl degajă.

A devenit, de asemeni, emblemă a geometriei, a astronomiei (atribut al muzei Urania), a arhitecturii și a geografiei, fiind instrument de măsură și raportare. Pentru că, inițial, Saturn a fost o zeitate agrară între ale cărei atribuții intra și măsurarea pămîntului (ca și legendarul Fo-hi !), compasul este și un semn saturnian, iar pentru că Saturn este și zeul timpului, șchiop și taciturn, compasul e considerat și un simbol al melancoliei.

(René Guénon, **La Grande Triade,** René Guénon, **Le Règne de la quantité et les signes des temps,** Paul Naudon, **La Franc-maçonnerie,** Stanislas Klossowski de Rola, **Le jeu d'or. Figures hiergliphiques et emblèmes hérmétiques dans la littérature alchimique du XVII-e siecle,** Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, **Dictionaire des symboles)**

(va urma)

Marcel TOLCEA

DOSAR DE ISTORIE LITERARĂ

SCRIITORI SINUCIGAȘI

VERONICA MICLE

Traducere :

(Văratec) 1 August (1889)

Scumpa mea prietenă,

Să nu mă dai dracului dacă nu vin la tine, eu sînt foarte ocupată, mai întîi Virginia a sosit cu o falcă îngrozitor de umflată în urma unei dureri de dinți, pe care ea a avut-o ; printr-o febră îndărătnică, am bubițe pe buze din pricina unei călduri a febrei.

Cred c-am scăpat, am luat chinină în cantitate mare.

Cum vezi, mă aflu în imposibilitate să vin să te văd și am dorit asta mult.

Roagă din partea mea pe fratele tău Doctorul să dea Virginiei încă o doză de picătuși de arsenic, pe care colegul său a binevoit să le administreze fiicei mele, spune-i că i-aș fi recunoscătoare.

Pentru că veni vorba, **L'âme nue ou je me sue**, îmi trebuie neapărat cartea. Fratele tău mi-a jucat o frumoasă festă cu volumul acesta. Eu sînt desperată din pricina marilor călduri care revin iarăși.

La revedere, eu sper că vei binevoi să fii drăguță să vii să vezi pe prietena ta.

VERONICA

DIMITRIE ANGHEL

PROCES VERBAL

anul 1914, luna octombrie în 27 zile, ora 1 p.m.

Noi, Vasile Tufescu, procurorul Trib. Jud. Tecuci ;

Astăzi, la ora 1 p.m., aflîndu-ne în localul Primăriei com. Nicorești, pentru a proceda la cercetarea reclamațiunii lui D. Teoclian, în baza ordinului d-lui procuror general al Curții de apel din Galați, sub nr... am fost încunoștințat de către d-l administrator al plășii Nicorești că d-l Dumitru Anghel, aflîndu-se la via soției sale, în cătunul Tecucelului Sec, com. Buciumeni, jud. Tecuci, a tras cu revolverul asupra soției sale și după care apoi a tras foc de revolver și asupră-și ; astfel că imediat, însoțit de d-l Al. Bogdan, administratorul Plășii, ne-am transportat la via soților Anghel, unde am găsit pe ambii soți în camere separate, în pat, pe d-l medic al Spitalului Nicorești dînd îngrijirile cuvenite ambilor soți.

Cerînd informații d-lui medic asupra gravității și consecințelor leziunilor pacienților ne-a declarat următoarele :

„Subsemnatul medic al spitalului „Cincu" Nicorești, examinînd pe soții Anghel, la domiciliul lor din satul Tecucel, am constatat următoarele :

1. — D. Anghel prezintă în regiunea anterioară stîngă a toracelui la nivelul celui al treilea intercostal stîng, o plagă cu marginile puțin zdrențuite, produsă prin armă de foc, revolver Browing, calibru mic. Proiectilul se află în cavitatea toracică, fără a i se putea determina precis sediul, cu probabilitate însă în partea posterioară a regiunii toracice. Starea d-sale este gravă, căci se pot ivi complicații ; prezintă o stare de astmă cardiacă și dureri violente în regiunea cordului ; își păstrează însă luciditatea minții.

2. — D-na Anghel prezintă o plagă mică în regiunea antero-superioară a coapsei stîngi, precum și un placord schimotic, în partea mijlocie a fesei stîngi. Plaga este produsă prin aceeași armă ; proiectilul, întîlnind creasta iliacă la locul de intrare, a deviat și a lunecat între mușchii fesei stîngi, producînd în acest loc zdrobirea lor, evidențiată prin acel placard schimotic.

Cu probabilitate, arma a fost descărcată de la o distanță de 2—3 metri ; proiectilul nu a fost extras.

Starea generală a d-nei Anghel este satisfăcătoare și în prezent acuză dureri în regiunea fesei stîngi.

Arma care a produs plaga d-lui Anghel a fost descărcată de la o distanță, cam de 15—30 cm cu direcția de dinainte înapoi și de la dreapta la stînga ; cu probabilitate — după examenul ce am făcut plăgii și cămășii pacientului — arma a fost descărcată de însuși d-l Anghel.

Ambii pacienți prezintă un singur orificiu de intrare și numai cîte un singur proiectil pentru fiecare.

Medicul Spitalului „Cincu" Nicorești : ss. D. Hozoc"

☆

Locuința soților Anghel, de la vie, se compune din o casă cu două camere despărțite printr-un antret, plus atenansele, care sînt situate tot în curte.

Cum intri în antret, la stînga este camera care servește de dormitor, unde se află două paturi în care cameră s-au comis faptele tragerii cu revolverul asupra d-nei Anghel ; în această cameră am găsit în pat pe d. Anghel. În camera de la dreapta am găsit în pat pe d-na Anghel.

Am procedat la luarea declarațiunii D-nei Anghel, în etate de 32 ani, profesoară la școala profesională din orașul Tecuci, avînd și funcțiunea de inspectoare a școalelor secundare de fete din țară, domiciliez în orașul București, la Grand Hotel, fost Hotel de France, Calea Victoriei. Sunt măritată cu Dumitru Anghel, de profesiune poet, publicist și inspector al artelor, de trei ani de zile, și din care căsătorie n-am copii. Sunt fiica lui Avram Negru, fost revizor școlar, actualmente institutor în orașul Tecuci, iar mama mea se numește Elena Negru. Mai înainte am fost căsătorită cu poetul St. O. Iosif. La căsătoria cu D. Anghel părinții mi-au dat zestre via unde mă găsesc actualmente, situată în cătunul Tecucelului com. Buciumeni, jud Tecuci.

Ieri, 26 octombrie 1914, am plecat împreună cu soțul meu, Dumitru Anghel, din București, în termeni foarte buni, la ora 9 a.m., cu expresul Berlin pentru a veni la via noastră de zestre, pentru a aranja afaceri de vie. După ce am luat împreună cafea cu lapte în vagonul restaurant, ne-am hotărît ca să ne întoarcem în vagonul de pasageri, și în vedere că îmi era cald, eram dezbrăcată de palton, zicînd soțului meu să ia paltonul și să-l ducă în vagonul de pasageri, însă soțul meu refuzînd, eu am lăsat paltonul jos. Soțul meu imediat ridicînd de jos paltinul a mers împreună cu mine în vagonul de pasageri. Cam pe la ora 11 a.m., tot ieri, soțul meu trezindu-se din somn, căci adormise puțin în tren, văzîndu-mă indispusă, m-a întrebat la ce mă gîndesc, la care întrebare i-am răspuns : „La lipsa de cavalerism a bărbaților".

La aceste vorbe ale mele, soțul meu mi-a adresat cuvinte triviale de mamă, la care vorbe eu i-am răspuns că este „rău crescut și mitocan", și ajungînd în gara Tecuci am voit să mă dau jos din tren, ca să venim la via noastră, ne dăm jos din tren în gara Berheciu, care e dincolo de Tecuci, pe linia Tecuci-Bîrlad. Cînd am voit să cobor din tren în gara Tecuci, soțul meu m-a împiedicat, astfel că ne-am continuat drumul pînă la gara Berheci, în ceartă, fiind singuri în vagonul clasa I-a. De la gara Berheci și pînă la via noastră, am venit cu trăsura, fără să fi vorbit împreună ceva ; am ajuns la vie ieri seara, 26 octombrie, la ora 6 p.m. propunîndu-mi soțul meu ca să se împăcăm, dar i-am răspuns că nu voiesc și că este mai bine ca să stăm separați, însă cu toate acestea ne-am culcat în aceeași cameră, fiecare în pat separat, și aceasta am făcut-o în vedere că soțul meu se fla ieri bolnav, debordînd din cauza deranjării de stomac. În timpul nopții, pe la ora trei, fiind ambii trezi, soțul meu m-a întrebat dacă mă împac cu el și eu i-am răspuns că nu, deoarece m-a jignit.

Astăzi des-de-dimineață am spus soțului meu că nu voiesc mai mult să trăiesc cu el, urmînd ca să ne despărțim, neconvenindu-mi firea lui violentă, mai cu osebire că de multe ori m-a amenințat că are să facă uz de revolver asupra mea. Soțului meu adeseori îi spuneam că din cauza firii lui violente am să divorțez de el vorbe ce îi displăceau și îl iritau, astfel că îmi zicea că nu are să consimtă la divors și că dacă voi încerca o asemenea cale, are să mă împuște.

Azi-dimineață, pe la ora 10,30 a.m., eu fiind îmbrăcată, iar soțul meu în pat încă, am luat hotărîrea de a pleca de la vie, zicînd soțului meu că mă duc în apropiere, la via părinților mei, pentru a spune tatălui meu ca să intervină la divors, și cînd am pus mîna pe clanța ușii pentru a deschide ca să ies afară, soțul meu, care de obicei purta asupra sa revolver, a luat revolverul, ce se afla lîngă pat, pe măsuță, și a tras un foc asupra mea, astfel că în durere am căzut jos, iar dînsul imediat, sculîndu-se din pat și cum era dezbrăcat numai în cămașă, a venit la mine și, ridicîndu-mi rochia, a cercetat că sînt împușcat., astfel că imediat mi-a pus o compresă rece și punîndu-se în pat și-a descărcat un foc de revolver și asupra sa.

Numai un singur foc de revolver a tras soțul meu asupra mea, fiind lovită în coapsa piciorului stîng și tot un singur foc a tras soțul meu asupra sa.

Cînd soțul meu a tras asupra mea un foc de revolver și cînd el și-a tras un foc de revolver asupra sa, nimeni nu era de față, aflîndu-ne singuri în camera de dormit.

La țipetele mele, au venit servitorii și, luîndu-mă din camera de unde eram căzută lîngă ușă, m-au transportat în camera unde m-ați găsit"

Cetindu-se numitei depunerea, a declarat că menține și că nu semnează, fiind bolnavă în pat.

La intrarea noastră în cameră, unde am găsit pe d-na Natalia Anghel, d-l St. Dimitrescu ne-a prezentat un revolver Browning nr. 235034, declarîndu-ne că este informat că cu acest revolver s-a tras de Dumitru Anghel asupra soției sale și în urmă tot cu acest revolver s-a servit d-l Anghel trăgînd asupra d-sale.

Noi, procurorul, arătînd d-nei Natalia Anghel revolverul, d-sa ne-a declarat că este proprietatea soțului d-ei și că cu acest revolver, ce de obicei soțul d-sale îl purta, a tras un foc de revolver astăzi dimineață asupra d-sale și că tot cu acest revolver s-a servit soțul său trăgînd asupra sa.

Noi, procurorul observînd revolverul, am luat măsuri ca să fie descărcat, încredințîndu-l gardistului Agavriloaiei V., ce mă însoțea, a tras un foc în aer, fără a se mai fi putut a se descărca altele, astfel că revolverul a fost încărcat numai cu trei focuri, și anume : unul s-a tras asupra d-nei Anghel, unul s-a tras însuși de d-l Anghel asupra d-sale, iar unul ce s-a tras în aer din ordinul nostru.

Elena Neagu, mama d-nei Natalia Anghel, declară :

„Sînt în etate de 47 ani, cu domiciliul în orașul Tecuci. Adeseori fiica mea mi se tînguia de firea violentă a soțului ei, zicîndu-mi că voiește să divorțeze de el, zicîndu-mi că soțul ei adeseori a mai amenințat-o că are să o împuște dacă are să ia hotărîrea de despărțire. Niciodată nu am primit nici o tînguire din partea ginerelui meu contra soției sale.

Cînd s-au întîmplat astăzi faptele, eu mă aflam cu soțul meu la via noastră, în apropierea Tecucelului Mic, în apropiere de via unde locuiește fiica noastră". Citindui-se numitei depunerea a declarat că o menține. Carte tie (ss.) Elena Negru.

Voind a lua declarațiune d-lui Anghel, l-am întrebat față cu d-l Bogdan Alexandru, administratorul plășii, dacă d-sa a tras cu revolverul asupra soției d-sale și în urmă asupra d-sale însăși. D-sa a dat din cap de mai multe ori, în semn afirmativ.

Noi, procurorul, voind a avea un răspuns verbal categoric din partea d-sale, dacă în adevăr a tras asupra soției sale, d-sa ne-a declarat că să-l lăsăm în pace ca să moară.

După un interval de o oră, însoțit de d-l administrator de plasă Bogdar și d-l maior Coroeanu ne-am introdus în camera d-lui D. Anghel întrebîndu-l dacă este adevărat că d-sa a tras cu revolverul asupra soției sale și în urmă s-a servit de el trăgînd și asupra d-sale un foc, d-sa a răspuns „să-l lăsăm în pace,ca să moară", nevoind a da nici un răspuns la întrebările noastre.

Mai mult nu am insistat asupra întrebărilor noastre, deoarece d-l medic Hozoc Leon și dr. Vrabie ne-a declarat ca să nu insistăm mai mult cu întrebările, avînd absolută necesitate de liniște, contrar i se poate cauza o internă hemoragie.

Elvira Goga, de 30 ani, servitoare la d-l și d-na Anghel la via din Tecucel declară :

„Sînt în serviciu la d-l și d-na Anghel de 3 luni de zile, și în acest interval de timp, mai tot timpul stăpînii mei au stat la vie și se certau împreună, provocînd cearta d-l Anghel și adeseori am auzit cum stăpînul, d-l Anghel, adresa cuvinte triviale soției d-sale, făcînd-o ... și adeseori am auzit pe stăpînul meu d-l Anghel zicînd coniței că are s-o împuște și chiar a maltratat-o scoțînd-o din mîinile stăpînului meu. Astăzi, cînd s-au întîmplat faptele de împușcare, eu mă aflam în curte și, auzind țipetele din casă, am mers repede înăuntru, găsind-o pe stăpîna mea jos lîngă ușă, căzută, iar stăpînul în pat văitîndu-se.

Eu dînd alarma, au venit ceilalți servitori : Mihai Stegaru și Ghiță Anton, și cu toții împreună am luat pe cucoană și am dus-o în casă, unde se află acuma, zicîndu-mi cucoana că soțul d-sale a împușcat-o și în urmă și-a tras și el singur un glonte de revolver asupra d-sale. Cu stăpînul meu nu am vorbit nimic".

Citindu-se numitei depunerea a declarat că o menține și că carte nu știe.

Elena Negru, mama d-nei Natalia Anghel, ne-a declarat că adeseori fiica d-sale i se tînguia că soțul ei o maltratează brutal.

Pentru neschimbarea revolverului s-a pus sub etichetă prin mijlocul șnurului, pe care apo s-a aplicat sigiliul cu ceară roșie al primăriei Buciumeni. Pe etichetă s-a aplicat și semnătura noastră, procuror, și a d-lui administrator de plasă.

Revolverul find etichetat și cu semnăturile noastre și etichete, s-a arătat din nou d-nei Natalia Anghel, și care ne-a declarat că cu acesta a tras soțul ei asupra d-sale, și în urmă a tras asupra d-sale. D-na Natalia Anghel ne-a declarat că nu voiește să însemneze cu nici un semn revolverul. Starea suferindă în care se afla d-l Anghel și răspunsurile date nouă ca să-l lăsăm în pace să moară, nu i s-a pus d-sale la dispoziție revolverul ca să-l însemne.

Revolverul, corp delict, s-a luat de noi, procurorul.

Avram Negru, de ani 56, de profesiune institutor în orașul Tecuci, părinte al d-nei Nataliei Anghel,declară următoarele :

„Adeseori copila mea mi sa tînguit că este înjurată, bruscată și maltratată chiar brutal de către ginerele meu, soțul ei, mai zicîndu-mi fiica că soțul ei adeseori a amenințat-o cu revolverul dacă va lua hotărîrea de a se desparte de el, și chiar lucrătorii din vie și foștii servitori mi-au spus că au văzut cum ginerele meu a maltratat pe fiica mea. Eu, ca părinte, am atras atenția asupra acestor fapte ginerele meu, iar dînsul, drept răspuns m-a amenințat cu revolverul că mă împușcă. Acum un an, cînd mă aflam în vie lucrînd cu oamenii, servitoarea Paraschiva Mile-Baniță din com. Poiana, din serviciul d-lui Anghel, a venit repede la mine la vie, zicîndu-mi ca să merg repede în casă, că ginerele meu a pus jos pe fiica mea și o maltratează, aplicîndu-i revolverul în gură, astfel că imediat, luînd doi lucrători din vie, am intrat cu ei în casă, cînd văzui pe ginerele meu galben la față și apucîndu-l de mîini și întrebîndu-l ce face, a pus mîna în buzunar să scoată revolverul, dar a fost împiedicat de Neculai Ianoș din Tecuci. Eu mă aflam la via mea în apropiere cînd s-au comis faptele, astfel că nu pot să știu cum s-au petrecut".

Citindu-se numitului depunerea, a declarat că o menține și că carte știe.

„Cer cu insistență de a se urmări penalicește pe ginerele meu. ss. A. Negru"

Am asistat și eu cu d-l procuror la declarațiunile lui D. Anghel. De cele ce preced, s-a dresat prezentul proces-verbal cu mențiune ca la cercetare am fost asistat de d-l Alexandru Bogdan, administratorul plășii Nicorești.

Procuror ss. **Tufescu**

Ad-tor, **Al. Bogdan**

Depunere de martori.

Astăzi, 5 decembrie, anul 1914.

Înaintea noastră, V. C. Bușilă, jude instr. Trib. Iași, cab. III, asistat de grefierul nostru, s-a prezentat informatorul Paul Anghel, conform cit, nr... de 44 ani, căsătorit, de profesie doctor, dom. Iași, str. Lascăr Catargi nr. 20, pe care supunîndu-l jurămîntului conform art. 72, Pr. declară :

Am avut în căutarea mea pe d-na Natalia Anghel, care prezintă o plagă împușcată în reg. ext, super, a șoldului. Plaga a fost provocată de un mic glonte Browning, el a pătruns deasupra trochanterului stîng, dirijîndu-se îndărăt sub piele, unde se simțea. O incizie la acest nivel a permis extracțiunea cu ușurință. Examinîndu-i glontele, am fost surprins de deformația lui, cu toate că era un glonte cu cămașă metalică și numai interiorul în plumb, și cu toate că n-a pătruns decît în pătura de grăsime a regiunii fesiere și neatingînd nici un os și nici măcar un mușchi. Atunci am văzut că cele ce pretindea nefericitul meu frate erau adevărate, adică că trăsese înspre fereastră spre a o speria pe nevastă-sa, și o nenorocoasă fatalitate a făcut ca glontele să se izbească de un corp dur, probabil de fier, și să devieze în direcția ușii, unde se afla soția sa. Din cercetările ce am făcut împreună cu d-l Ștefan Dumitrescu, văr al d-nei Anghel, ne-am convins că glontele n-a putut să se izbească decît de marginea de fier a patului și să ricoșeze.

D-na Natalia Anghel s-a vindecat complet în cîteva zile, nerămînînd cu cea mai mică complicație.

Am onoarea a vă pune la dispoziție proiectilele extrase, atît al d-nei Anghel, care se poate vedea turtit într-o parte, cît și acel extras de la fratele meu, care, cu toate că s-a izbit de două coaste, fracturîndu-le, este absolut intact. (Glontele lovind coasta în reg. anter. după ce a străbătut plămînul a fracturat o coastă în reg. posterioară și s-a înfipt sub piele de unde a fost extras printr-o mică incizie). Comparînd aceste două gloanțe, se poate cu siguranță conchide că glontele deformat care a străbătut numai grăsimea n-a putut să se turtească decît lovindu-se de un corp dur, și apoi să ricoșeze, după cum declară necontenit fratele meu. Gloanțele le-am extras în prezența d-rlui Negru, iar fratelui meu în prezența d-lui Ștefan Dumitrescu. Aceste sînt scrise de mine. Doctor ss. Paul D. Anghel.

Rog, să binevoiți a mi se înapoia proiectilele după terminarea instrucțiunii"

Jude instructor, ss. **V. C. Bușilă**

URMUZ

FILMUL DOCUMENT AL MORȚII

PROCES-VERBAL

Astăzi 23 nov. 923

Noi N. Dezideratul, comisar de poliție șeful circ. 3 perif. Buc

S-a prezentat în fața noastră sergentul de oraș cu seria 738 anume Roșu Gh. care raportează că pe șoseaua Kiselef în dosul Bufetului în bosket se găsește un om împușcat. Imediat ne-am transportat în localitate și aci în dosul bosketului într-un bosket în apropiere de șos. Jianu colț cu str. D-tru Ghica în adevăr am găsit un individ culcat pe pămînt cu fața în sus mort împușcat în tîmpla dreaptă iar în mîna dreaptă ținea un revolver marca S.T.M. îmbrăcat în haine gri și pardesiu de asemenea gri cu vergi ghete negre și pălărie maron la percheziția făcută s-a găsit asupra lui mai multe notițe, scrisori și o carte de membru No. 10436 a soc. functionarilor publici pe numele D. Demetrescu-Buzău ajutor Grefier Casație precum și suma de 943 (nouă sute patruzeci și trei) într-un portmoneu de culoare neagră tot asupra-i s-a mai găsit un ceasornic de aur fără capac și 2 chei.

Cadavrul a fost lăsat în aceeași poziție și cu telegrama No. 12118 din 23 XI 923 ora 8 dimineață am anunțat pe cei în drept după care la fața locului a sosit D-l procuror de serviciu și a ordonat transportarea cadavrului la morgă care a și fost trimis cu adresa No. 12120 din 23 XI c. după ce mai întîi am stabilit că se numește D. Demetrescu-Buzău cu domiciliul în str. Apolodor 13 unde își are familia și s-a sinucis.

În urma acestora am anunțat telefonic prin circa 1 poliția, familia cînd s-a prezentat D-l Stoicescu funcționar superior în ministerul de Industrie și Comerț cumnat cu numitul care după ce ia cunoștință de caz ne face o declarație scrisă separat semnată propriu și vizată de noi se anexează aci și din care rezultă că D-l Demetrescu-Buzău grefier la Curtea de casație București în ultimul timp suferea de nervi în ultimul grad boala care l-a determinat să-și curme viața.

Ca așa fiind prezentul proces-verbal cu una declarație una carte de membru 2 scrisori un bilet al Spitalului militar 2 chitanțe no. 172 și 183 — spitalul Colțea cărți de vizită pe numele D. Demetrescu-Buzău Magistrat una chitanță de 3000 lei una notă care cuprinde una coală jumătate 2 carnețele de note mai multe notițe și cărți de vizită un ceasornic aur fără capace două chei mari și una mică un portmoneu negru de piele suma 943 (nouă sute patruzeci și trei lei) și un revolver marca S.T.M. cu cinci cartușe netrase se înaintează locului drept spre cale legală.

Drept care am adresat prezentul proces-verbal spre cale legală.

Comisar (ss) N. Deziderafu

Asistent
(ss) Cojocaru
(ss) I. Popescu

PANAIT ISTRATI

ULTIME CUVINTE

Astăzi începe anul 1921, dar pentru alții [1]. Pentru mine este începutul sfîrșitului. E oare nevoie să te explici, atunci cînd te hotărești să părăsești lumea asta ? Nu ! Se poate pleca în tăcere, ceea ce după mine este cea mai bună dovadă de sinceritate.

Dar, pe acei prieteni ai mei care ar putea gîndi că am făcut acest gest disperat din cauza unor strîmtori bănești, îi rog să fie liniștiți. Am avut motive mult mai serioase, cel mai puternic dintre ele fiind falimentul prieteniei, al propriei lor prietenii ! Ei n-au simțit nevoia să-i sacrifice orgoliul și interesele lor. Or, numai în felul acesta prietenia se dovedește un sentiment nobil, deoarece cel care crede că prietenia nu costă nimic n-are decît să privească prețul plătit de mine : viața ! Restul nu va fi știut niciodată.

Totuși, plec fără să păstrez cuiva vreo ranchiună. Plec, iubindu-vă ca în zilele noastre cele mai frumoase. Știu că inima voastră este bună și generoasă ; și că răul nu pornește decît de la o judecată greșită. Habar n-aveți că prietenia vă onorează atunci cînd pretinde jumatate din sîngele vostru. În acel moment ea se integrează în categoria celor care pot da totul pînă la ultima picătură, fără a cere vreodată ceva în schimb. Această prietenie este la fel cu rădăcina care dă copacului sevă și respiră prin ramurile sale. Fără prietenie, eu nu văd existînd Frumosul în lume. Cel care admiră de unul singur un peisaj, care citește singur o carte sau ascultă singur o simfonie — fără a simți lipsa prietenului — acela nu admiră nimic, nu admiră nimic nu citește nimic și n-ascultă decît strigătele propriei sale îngîmfări neroade.

Or, pe acest fel de prietenie mi-am clădit toate idealurile. Primul dintre toate — idealul ameliorării sociale — nu va fi cu putință decît atunci cînd militanții lui vor fi prieteni, deoarece azi nu sunt așa ceva decît în articolele de ziar și de ochii lumii. În intimitate, ti sunt dușmani.

Arta și gîndirea — fără de care viața n-ar fi decît o jalnică noapte de pușcărie — sunt împinse de prietenie către culmile cele mai inaccesibile. Asta pentru că dintre toate sentimentele din care se inspiră arta, numai prietenia este cel mai trainic și mai curat. Atunci cînd însăși femeia — izvor puternic de fericire — încetează de-a mai fi pentru noi (din plictiseală sau bătrînețe) amanta adorată a cărei carne ne-a biciuit simțurile cu plăcerile amețitoare, ea nu mai înseamnă nimic, dacă inima îi este golită de prietenie.

Or, iată că astăzi acest idol îmi întoarce spatele. Temeiul vieții mele se prăbușește !

Îmi dau seama că vina este în parte a întîmplărilor. Sunt neajutorat de împrejurări. Dar asta-i de-ajuns ca să-mi facă viața de nesuportat. Ca și Aërt al lui Romain Rolland, eu nu pot trăi fără a spera. E foarte frumos „să n-ai nevoie de speranță pentru a întreprinde ceva și nici de reușită spre a putea persevera". Eu însă am făcut tot ce mi-a stat în putință, timp de douăzeci și cinci de ani de credință cinstită in artă, în prietenie, într-un viitor mai bun. M-am lipsit de pîine, nu pentru a cumpăra o carte, ci ca să pot citi și să visez fermecat de ea. Băiat de prăvălie — după ce am terminat școala primară — am îndurat bătaia în fiecare zi, pentru crima de-a citi în loc să fi dormit, după optsprezece ceasuri de trudă. Muncitor, am fost dat afară, deoarece n-am fost în stare să mă dezlipesc într-o dimineață de o lectură mai frumoasă decît viața . . .

Iată în ce fel și cu ce monedă mi-am plătit întotdeauna elanurile spre lumină !

Restul ? Restul îl aduc cu mine în mormînt, deoarece nu v-am arătat decît două verigi dintr-un lanț lung . . . Și apoi, la ce bun să fie cunoscut ? Lunga și dureroasa istorie a martiriului omenesc — începînd cu sclavii care au ridicat Piramidele, trecînd prin persecutarea creștinilor care au devenit mai tîrziu persecutori și ajungînd la masacrul științific al ultimului război — a învățat, oare, cu o iotă granitul refractar al firii umane ? Eu nu văd nici o schimbare, în afară de aceea din rău în mai rău. Și voi vreți să mă faceți să cred că glasul meu firav va răsuna cu mai mult succes în acest pustiu înspăimîntător ? Dacă aș mai crede în asta, aș trăi și aș lupta, deoarece a fost o vreme cînd credeam într-o imensă omenire liberă și dreaptă ; apoi mi-am redus omenirea la o „Internațională a spiritului" și la o largă comunitate de prieteni răspîndiți pe tot globul, trăind și adăpîndu-se de la același izvor al fericirii intelectuale — fie că sunt creatori sau pur și simplu consumatori de artă — și lăsînd imperiul lupilor și nebunilor hoardelor fără număr (hoarde de sus și hoarde de jos), — canalie îngemănată din același aluat ingrat și respingător și care se transformă în miel atunci cînd nu poate deveni lup.

Dar această umanitate restrînsă de prieteni s-a spulberat, la rîndul ei. În orice caz, o văd redusă doar la cîteva exemplare — frumoase — dar prea slabe în fața imensității răului ! Și asta, adăugată suferințelor nemijlocite ce m-au lovit în ultima vreme, mi-a nimicit orice putere de rezistență. Am suferit prea mult pentru o iluzie de neiertat, ca să nu mă pedepsesc cu moartea.

De acum doi ani, cînd mi-a murit mama — singură, crezîndu-se părăsită de un fiu nerecunoscător — am remușcări ce nu pot avea alt sfîrșit.

Artă jalnică ! Și voi, artiști și prieteni, pe care speram să vă văd într-o zi, arătîndu-mi din pragul casei voastre cum se făurește arta și în ce fel o puneți în slujba poporului, aflați că vă disprețuiesc în clipa de față. Pentru voi mi-am sacrificat nu numai viața, care nu prețuiește mare lucru, ci și pe aceea a bietei mele mame, — o mamă care se ducea pînă la poartă ca să-și cumpere de doi bani cireșe, apoi se răzgîndea, revenea în casă, punea cei doi gologani lîngă alții, zicînd : „Încă doi bănuți pentru băiatul meu !"

Am sărit peste trupul ei, cu geamantanul în mînă și gata de plecare, ori de cîte ori cădea în genunchi la picioarele mele, rugîndu-mă să

(Continuare în pag. 12)

CRIMĂ, ACCIDENT, SINUCIDERE ?

1. Cînd, în amiaza zilei de 29 mai 1945, autoduba condusă de cetățeanul Ion Zăpodeanu îl accidenta mortal pe scriitorul Mihail Sebastian, nimeni nu mai avea timp să se întrebe dacă avusese loc o crimă sau un accident. Toată lumea cădea de acord că fusese un accident. Cine avea interesul ca Mihail Sebastian, aflat pe valurile suitoare ale celebrității atît de agreat de cei care diriguiau treburile politicești, să dispară? El devenise, presupuneau prietenii lui, unul dintre pionii democrației românești. Era **omul zilei**. Evreu, fusese marginalizat de oficialii regimului de tristă amintire, dar numeroșii săi prieteni opozanți rămăseseră alături de el. Fusese, în anii negri, oaspete al Bibeștilor. I se jucase sub protecția unor ilustri ai înaltei societăți bucureștene, o piesă. Se afla în zodie urcătoare, dar dacă privim bine în jurul său, descoperim o aglomerație de nume inconfortabile viitoarei stăpîniri.

La începutul anului 1945 Mihail Sebastian era omul zilei pentru vedetele stîngii, dar era deopotrivă omul zilei pentru filoamericani, pentru iubitorii democrațiilor occidentale, pentru cercurile de intelectuali rafinați care vedeau în el un posibil lider. Nu un lider așa cum ar fi putut deveni Pătrășcanu sau Silber, mult mai implicați în acțiunea politică decît el: un lider de rangul doi. Un nume pe care se putea conta. O eminență care putea activa, într-un moment sau altul, legăturile cu criterioniștii sau cu foștii elevi ai lui Nae Ionescu, cu familiile de prinți sau cu cei aflați în anturajul casei regale. Cum să te debarasezi de un asemenea personaj, incomod prin definiție, menit a deveni din ce în ce mai incomod? La Yalta se hotărîse destinul estului, dar numai înțelepții cei puțini, aflați în vîrfiul ierarhiilor înțelegeau ce era de înțeles. Iar executanții mai știau că există indezirabili care trebuie eliminați încă înainte de a fi aduși în situația de martor.

Era autoduba cetățeanului Zăpodeanu înzestrată cu asemenea misiune istorică? Privind lucrurile de la distanță și doar sub semnul lor simbolic, autoduba împricinată executase ceea ce, într-un fel sau altul, ar fi trebuit să execute alte dube alți dubași, alți generali. Mihail Sebastian a dispărut de pe scena literaturii și a istoriei exact la timp. A devenit, după 1948, unul dintre capetele de afiș ale „noii literaturi" fără a fi silit să scrie ceea ce, de pildă, a scris Camil Petrescu. N-a avut parte de anii de închisoare de care au avut parte cei din anturajul lui Belu Silber (căci ar fi ajuns, probabil, în acest anturaj). Duba istorică l-a salvat de umilințele de care, fără îndoială, ar fi avut parte.

2. L-a salvat, dar a lăsat pentru mai tîrziu discuția celor mai importante cărți ale sale: **De 2000 de ani**; și **Cum am devenit huligan**. Ele deveniseră incomode pentru toți. Romanul cel mai important al lui Mihail Sebastian — cu mult mai important decît galeșele texte reluate mereu, de cei care l-au urcat în empireul anilor cincizeci — rămînea, cel mult, o eroare. Sau o anexă a admirabilului **Cum am devenit huligan**. Un prilej pentru a marca un moment al antisemitismului în România. Dintr-un roman important al deceniului al patrulea, cartea a devenit un text sinucigaș, mai ales din cauza asocierii profesorului Nae Ionescu, unei întreprinderi ce devenea, astfel, dubioase. Minail Sebastian era — prin această carte a destinului său, om politic. Iar ca om politic care crescuse în pepiniera **Cuvîntului** rămînea incomod pentru mentorul său, ca și pentru prietenii săi: pentru colegii de redacție, ca și pentru coreligionari.

Există întrebări care, în anumite momente ale istoriei, în anumite locuri devastate de istorie, nu se pun. Cetatea modernă nu mai trăiește superbul mit al lui Parsifal, ci unul invers, care **exclude** întrebarea de temei, care regenerează o lume. Aceasta întrebare devine, ea însăși, în timpul și în locul care a pierdut sensurile întrebării, sinucigașă. Iar în deceniul care începe cu anul 1934, iar în România ce va trăi deceniul rinocerizării ei întrebarea care îl anima pe Mihail Sebastian devine tabu.

În marea **Istorie a literaturii...**, G. Călinescu nota că prefața lui Nae Ionescu nu ar fi trebuit să-l surprindă pe Mihail Sebastian. Ea venea chiar în sensul celor afirmate de el. La asemenea întrebare — de ce suferă el, Eroul — Nae Ionescu, profesorul său, guru-ul său, nu putea răspunde decît așa:

„Eu însă nu pot face nimic pentru tine. Pentru că eu știu că Mesia acela nu va veni, Mesia a venit, Iosef Hechter — și tu nu l-ai cunoscut. Atît ți se cerea în schimbul tuturor bunătăților pe care Dumnezeu le-a avut pentru tine: să veghezi. Și nu ai vegheat. Sau nu ai văzut — pentru că orgoliul ți-a pus solzi la ochi.

... Iosef Hechter, nu simți că te cuprinde și frigul și întunericul?" Ce putea să-i răspundă **fiului său spiritual** Ce altceva? **Nae Ionescu mă condamnă la moarte**, îi va spune Mihail Sebastian lui Mircea Eliade după ce primește prefața. Dar nu refuză, nici o clipă asumarea ei, Act sinucigaș pentru „ideolog", acceptarea prefeței reprezenta respectarea, pînă la capăt, a convenției naratorului.

Este narator Iosef Hechter? În comentariile din **Cum am devenit huligan** adevărat manual de pedagogie a lecturii Mihail Sebastian arată că romanul nu e un jurnal cu personaje copiate fidel „după realitate", ci o operă în care realitatea se împletește cu ficțiunea. Putem avea încredere într-o serie de modele: în alte cazuri, presiunea deformatoare a schemei românești e atît de puternică, încît caracterul de document, de sociografie trebuie pus sub semnul întrebării; nu tot ceea ce ne spune eroul despre sine trebuie legat de viața lui Sebastian. Realitatea e „îndreptată" în sensul tezei romanești, e supusă necesităților construcției. Acel Eu care poate fi Mihail Sebastian dar nu e, trăiește o existență unică. Vrea să se împămîntenească, așa cum orice erou de **roman vrea**. Vrea să se **așeze**. Simte nevoia de a se defini **în timp și spațiu**.

Stratul de profunzime al cărții, cel care ține de simbolurile ordinii interoare (**construcția casei !**), de inițiere, de relația profesor-discipol nu a mai fost luat în seamă de către nimeni. Nimic ce ținea de romanul familial (cu totul admirabil) nu se mai regăsește în comentariul critic. Cine sîntem, de unde venim, încotro mergem, marile întrebări pe care ucenicul le transferă maestrului, se rezolvă în interiorul unui model de viață ieșit din comun, privit cu fascinația celui care vrea **să se identifice**. Să scriem că și Mircea Eliade va fi vînat de aceleași superlative și de aceeași sete a identificării în experiența sa indiană ?

„Dacă am învățat ceva de la Ghiță Blidaru, a fost tocmai această lipsă de agresivitate în fața existenței. Lenea lui e o lene de plantă, o lene de copac. Viața se face și se desface, furtunile vin și trec, moartea crește undeva în umbră, armonios. (...) »Neliniști? De unde luați voi neliniști în lumea asta plină de certitudini? Simplu fapt al soarelui care se ridică și apune nu ajunge pentru pacea noastră ?» (...) / Cu formidabila lui lene, cu voluntara lui lipsă de inițiativă (»eu n-am de făcut nimic cu viața, viața are totul de făcut cu mine») acest Blidaru ar fi în stare să rateze toate ocaziile mari, să piardă toate rendez-vous-urile decisive, pe care norocul sau nenorocul i le-ar fixa."

După acest elogiu în care recunoaștem strălucitoare intuiții, urmează această mărturisire de adorație: „Sînt în el nesfîrșite renunțări la inteligență, la orgoliu, la victorie, la aventuri. Fiecare dintre noi este un om baricadat în sine, dar cei mai mulți ne silim să întărim aceste baricade, să izolăm redutele noastre interioare, în timp ce el conlucrează cu viața spre a le dărîma, predat înainte de luptă, învins dinainte. Învins ? Nu. Propriul său învins, cel mult."

În 1931, cînd Sebastian proiecta romanul și-i solicita profesorului cartea, nimic mai firesc decît această mărturie de credință și supunere. Și nimic mai potrivit decît acest gînd asupra autohtonismului, care va rodi și în scrisul altor discipoli. Dar în 1934, cînd politica superficializa toate întrebările, a transfera în metafizică problemele imediatului însemna o trădare. Bilciul politic, aflat la doi pași nu putea să rămînă indiferent. Pamfletele curg imbecilii de toate calibrele ies în arenă și-și dau cu părerea: întotdeauna de sus. Ce putea să facă scriitorul decît să se explice în această carte superbă, **Cum am devenit huligan**, una dintre cele mai profunde analize ale spiritului public românesc? Recitesc azi cartea și o găsesc de o inextricabila actualitate. Parcă ar fi fost scrisă pentru anul de grație 1991. Istoricii literari au notat că marele pamfletar își pune în valoare, aici, vocația. Eu aș semnala admirabilele analize consacrate **momentului politic 1934**.

Doi dintre elevii lui Nae au fost, pînă la această carte, alături: Mircea Eliade și Mihail Sebastian. Spre deosebire de ceilalți, gînditori mai putin preocupați de scris, ei se transcriu. Viața lor nu-i decît un argument al operei. Viețuiesc pentru a avea ce să scrie. Sînt așezați, mereu, între oglinzile paginilor care vor fi. La sfîrșitul lui 1937, Mircea Eliade va scrie un eseu — apărut în numărul 2 din 1938 al R.f.r.: **Un amănunt din Parsifal**. Întrebarea lui Parsifal, spune Mircea Eliade, salvează lumea. Refacе orizontul cosmic originar. Nu ne salvăm fiecare în parte, ne salvăm toți împreună. Tot ceea ce există — oameni, vegetații, cetate se mîntuie sub steaua acestei întrebări. Ca în apocatastaza lui Origen: mîntuirea nu e individuală, e colectivă.

Întrebarea lui Mihail Sebastian cade într-un timp al violenței, în care certitudinea salvării individuale domină lumea. **De două mii de ani** cu adenda ei mi se pare o binevenită reeditare. O lecție, desigur o lecție...

Mihail Sebastian: De două mii de ani... Cu o prefață de Nae Ionescu. **Cum am devenit huligan**, Humanitas București, 1990.

Cuvîntul, întruparea, misterul

Oscilînd între celebrul „poète maudit" și înstrinarea de propria esență, Ion Stratan ne propune o lirică sub semnul poiein-ului. Mirarea în fața Cuvîntului ridicat la rangul de zeu tutelar creează o metapoezie. Șocantă e inovația lexicală, inerentă poeziei moderne și amalgamarea de mituri.

Mitul realizează accesul la primordialitatea prin care se intră în spațiul Genezei. Cu firescul orgoliu al Demurgului, poetul echivalează cosmogonia cu creația poetică. O continuă pendulare între roșul telurio și umbra albă a spiritului caută să refacă închegarea materiei și apariția propriilor poeme: „de ce te-am oprit pe tine, / culoare a setei de cuvinte / care te învelesc asemeni pămîntului / nucleul lui de foc? / ... Din metafore banale / se-ncheagă poemul, el e doar / un mort prin asfixie care trebuie / reînviat prin respirația gură la gură / prin respirația trup la trup, viață la viață" **(Pămîntul roșu)**

În întîlnire cu **Cvartetele** lui T.S. Eliot, cîntarea elementelor înseamnă ardere și purificare. **In Poem identic 1** și **Poem identic 2** focul și apa sînt complementare. Alăturarea lor înseamnă contopire: „e bun cerul ăsta de foc pe care-l mănîncă păsările / e bun, tocmai înalt, tocmai larg / pentru inima mea care-i adaugă / coloane și colane și culoare / cum l-ai făcut l-am lăsat neascultat / din păcate, cer de foc și foc de foc / și străzi de foc și oameni de foc și / la sfîrșituri cîte un punct de foc" **(Poem identic 1)**

„e bun cerul ăsta de apă pe care-l mănîncă păsările / (...) cer de apă și foc de apă și / străzi de apă și oameni de apă și / la sfîrșituri cîte un punct de apă" **(Poem identic 2)**

Focul lui Ion Stratan e dual, simbolizînd manifestarea Logosului, dar și lumina ca presimțire a inevitabilului.

Melancolia — cuvînt drag poetului — se îndreaptă spre grota ca simbol al increatului. Deplina creație înseamnă cufundarea în mitologie. Cele șapte **Desfaceri**, nu întîmplător șapte, ne așază sub semnul arhetipalului, mai ales al Eladei. Aglomerarea disperată și aberantă de mituri relevă fațeta malefică a „desfacerii". Prin desprinderea de sacru se alunecă spre parodie sau Babel: „La fereastră își piaptănă părul / Ulise cîntînd — Troielai, troielai / Și fibra devine arcului coarda / în lupta cu pumnii / Și părul devine bici pentru / calul lui Clovis / iar pieptănul aduna supraviețuitorii / Reformei / Cum stăm depărtărilor iată-ne / Ajunși de săgeată / Cum trăim întîmplărilor iată-ne / Smulși de la gîtul Brunhildei." **(Desfacerea)**.

Cimitirul de mașini e, în primul rînd, un cimitir de mituri. Sub presiunea timpului se instalează triumfător miturile moderne: „Totul era întunecos / Capota neagră. Ray Charles / capota decapotabilă noaptea senină / și rece. Yin tot învîrtea comenzile pentru / faza cea mare, Yan pliase capota și o fixa pe / marginea bordului. Erau ca două virgule agitate / mereu aveau de așezat ceva circular și excentric" **(Cimitirul de mașini)**

Ion Stratan invită la un periplu cultural în care, desigur, va fi stalker: „din mijlocul mijlocului, din / taptanul de timp țișnesc / două coloane adiacente de / briză-n Văzduh: / de loc și de vreme. / Împreună e bine — întîi zboară pirogi și amnare / apoi galere oglindind focul, / apoi cuneiforme în palme. / urcări dinspre babel, apoi / scoțiene și buri, apoi / lapovița, beowulf, lupul / dacic și cîntecul al nouălea / din iliada — oda bucuriei. **(Constanța)**

Dana POPESCU

Ion Stratan — Lumină de la foc (Ed. Cartea Românească, 1990)

Livius Ciocârlie

FRAGMENTE DE JURNAL

Astăzi n-am fost în lume — decît spre seară, jumătate de oră, să cumpărăm un covor pentru camera Corinei —, dar a venit istoria în casă. Văd la televizor volumul scos de scriitori înainte de Congres, atît de gros încît sînt, probabil, aproape toți. Propria mea sfoară se apropie de par. Telefonează Pușa și ne spune cine e șeful pe facultate al partidului ăstuia nou, cum dracu îi spune? al celor fără partid: ea. Iar pe mine m-au băgat într-o delegație la alegerile pe universitate, vor să mă facă șef, așa se vorbește. Hotărăsc să refuz orice s-ar întîmpla. Mă socotesc cam ce se poate face dacă se încurcă lucrurile și îmi dau seama că, societate bine angrenată, nu se poate face nimic. Și imediat se instalează între noi tăcerea aceea caracteristică, așa ca ori de cîte ori unul ar avea nevoie de celălalt.

Ca de obicei, tot T potolește lucrurile. A aflat de unde venea ideea, de la V., i-a spus ce am de gînd, e în stare nebunu', a zis și a promis că aranjează el cumva. Plecăm spre casă pe soare puternic, pe Mercy mai cumpărăm două bucăți mici de covor. Pe Corina, la matematică, profesorul a pus-o să explice lecția nouă în locul lui. Ciudat lucru să ai asemenea cap și nici urmă de pasiune. Seara, la Europa liberă se vorbește despre D. Mi-l amintesc, mi-i amintesc pe amîndoi, avea un frate și locuiau într-o vilă de pe Loga. Cel mare, cu un an mai în vîrstă decît mine, brun cu pielea albă, frumos, foarte îngrijit, foarte arogant. Parcă avea zece metri de aer protector în jurul lui. Se plimba cu mama lor, frumoasă, de braț și juca fotbal în echipa de juniori a Politehnicii cam așa cum ai juca rugby la Oxford, sau ai face canotaj. Fotbal juca și frate-său, cu un an mai tînăr decît mine, dar fotbal de maidan. Era tipul puștlamalei simpatice, seamănă bine cu el Matei. Blond, cu cămașa descheiată, plăcut, amabil, neserios. De primul nu știu ce s-a ales. Cel mic e profesor de științe naturale într-un orășel din Ardeal unde a organizat un cerc atît de reușit încît Uniceful colaborează cu el, face întruniri internaționale în școala lui. Seara citesc din Raicu. O carte înspăimîntătoare pentru scriitorul mijlociu. Raicu nu scrie despre literatură decît în accepția ei absolută și nu se ajută cu nici un suport teoretic, scrie numai despre ce înțelege direct, prin osmoză, de la scriitorii mari și din ce este el.

Acasă tot timpul și lucrînd, dar îmi propun atîea încît nu le pot face pe toate și am, cît e anul de lung, sentimentul că-mi pierd vremea. Modul cel mai harnic de a fi superficial. Seara vin cei doi Prexl. Sînt pe cale să facă cerere de plecare. Rămînem singuri. Cu Pușa și Tavi ne simțim bine. dar nu-i același lucru, ei sînt prea români, prea indiferenți, prea uităm unii de alții după ce ne despărțim. T. mai ales, rămîne singură de tot.

Nu reușesc să vorbesc cu Sorin. Duc la „Facla" lucrarea lui Mandics, discutabilă dar și strașnică în felul ei. Plec spre „Orizont". E cald ca în aprilie. Cinci minute cu Cornel Ungureanu despre Mircea Martin. La facultate mă așteaptă mustăcilă. Pleacă spre Năsăud cu planuri mari, sper să nu fie prea tare dezamăgit. Oricum, e ceva sublim în neputința lui, după atîta vreme, de a se adapta aici. Plec spre casă cu Sandu Belu. Ajunși la medicină, mă trage după el să vedem fotografia unui profesor care tocmai a murit și așa, dintr-un simplu nume, cel mort devine figura unuj om pe care-l știu de cînd eram copil. Dorm o oră, foarte obosit. Alexandra nu s-a dus la școală, dintr-un motiv chiar pentru T imposibil de aflat. E un copil impenetrabil, ascunde în ea o suferință. Seara telefonează Marineasa: Sorin și Raicu vin.

Vorbesc cu Sorin la telefon, mai întîi dimineața, la prînz încă odată, să mă lămuresc. „Spune-le că nu vin singur, vin cu Livius Ciocârlie". Cu Lucian Raicu, adică. D-ale lui Sorin! Telefonează doamna F. și mă duc s-o întîlnesc în Piața Plevnei, la o familie de prieteni unde a tras. Are 75 de ani, se ține foarte bine, dar ori eram naiv și luam de bun ce nu era, ori n-a mai rămas nimic. Vorbește snob, conformist, și găunos. Le vrea pe toate. Nepotul s-a măritat cu o italiancă, binișor mai bătrînă și mai urîtă, cum înțeleg din fotografii, e director de fabrică la Roma, trăiește minunat, însă suferă că nu muncește pentru țara lui. Ei, la București, sînt prosperi din ore particulare, dar pun bunăstarea pe socoteala socialismului. Tot felul de prostii. Plec trist și îngrețoșat. Nu înțeleg ce se întîmplă. A fost importantă pentru mine și am ținut la ea. M-am dus în Mehala cîțiva ani buni după terminarea facultății, pînă s-au mutat, și discutam foarte bine, mi se părea deșteaptă foc. Poate a mai pierdut din ce avea, poate eu m-am ucat sau am evoluat. Am evoluat pînă la a nu mai fi nici cal, nici măgar. Îmi trimite Irina Bădescu rezumatul tezei și o scrisoare amabilă despre cărți. Mă invită insistent la un colocviu de semiotică. Mîndru de mine, încep să citesc rezumatul și nu înțeleg absolut nimic. T vine acasă la două jumătate, sătulă de viața ei. Se scoală la patru și chiar mai devreme, lucrează cîte ceva pînă la cinci, gătește pînă la șapte, pleacă după cumpărături, la diferite școli sau la facultate n-are satisfacții, metodica nu înseamnă mare lucru, doctoratul nu și-l termină, pe drum către casă alte cumpărături, încălzește mîncarea, spală vasele, doarme o oră și o ia de la început. Seara telefonează Adriana de la București. M-a vota consiliul unii nii, sînt scriitor cu carnet. Telefonează și Dumbrăveanu. Amîndoi prietenoși mă prefac interesat de ce-mi spus s chiar bucuros. O piesă finlandeză l televizor.

Uitasem să spun, ieri am vizitat expoziția anuală de la bastion unde am întîlnit-o ca în fiecare an pe supraveghetoarea de pe vremuri, de la muzeu, cu care stau cinci minute de vorbă, o întreb dacă nu e rece cimentu ea răspunde ba da, ce se întîmplă cu secția de artă, nu se întîmplă nimic, adunată în depozit, nu se vorbește s le dea o clădire? de vorbit se vorbește, dar nu le dă, și nu mă lasă s cumpăr bilet. Expoziție mai bună c în alți ani. Nu-l văd pe Tinu, nici p bătrînul Ferch.

Mă duc la „Facla", stau un momen de vorbă cu Anghel despre Schwarț Mă duc cu Mandics la cantina șc de partid, miroase a țuică, bem o c fea, îi spun ce am de spus despr cartea lui. Între timp s-a înseninat. L catedră, ședință. La unu e meci european, mă perpelesc pe scaun. După ma să obișnuită, seara **Rudin**, rusesc, c scenariu bun, dar altfel modest. M culc cu gînduri despre ratare, nu d cauza lui Rudin, din obișnuință, m gîndesc un moment să mă scol și s scriu, renunț.

Sînt la un chioșc de ziare, văd u „Miroir sprint". Îl cumpăr, e vechi d mai multe luni. Pe prima pagină, sus o fotografie: a murit un boxer cu noscut, fost campion. Cineva îmi vorbește despre forța lui, mai mare decî ai fi crezut, și deodată îl văd, dar c la televiziune, fără să fiu acolo, dînd probă de forță, asistat de o femei mică, urîtă și nu prea tînără, care privește mai mult sceptic decît adm rativ. Nu-mi dau seama în ce con demonstrația lui. E gol, acoperit n glijent cu un cearșaf și cum se mișc i se vede falusul cînd dintr-o part cînd din alta; treptat, atenția se de plasează asupra puterii și mărim lui. Nimic tulbure, parcă ar fi un a chirurgical. După aceea sînt cu bo xerul în camera lui. Este, după tip chel, tumefiat, prietenos, însă groso lan. Locuiește cu o femeie tînără, foar te tînără, mai mult o fată, frumoas și gracilă, cam ursuză, care mă emo ționează. O mîngîi pe păr. Boxeru vrea să iasă, probabil ca să aducă bău tură, dar îl împiedic, de teamă să n intre la bănuieli. În încăperea mare a proape nu se vede mobilă, iar pe pe reți sînt, în loc de tablouri, coperte d reviste ilustrate, totul foarte sordid Fata are o nemulțumire, ar vrea să s întoarcă acasă, și brusc îmi dau seama privind ilusarțiile: e canadiancă. Spu asta și înțeleg că n-ar fi trebuit.

Dincolo de cuvînt

„Un chip aievea..."

Cuvînt cu sunet poetic — datorită, între altele, alcătuirii sale precumpănitor vocalice — *aievea* funcționează, din punctul de vedere al încadrării gramaticale, ca adverb și ca adjectiv. Disponibilitățile sale expresive ni se învederează prin simpla raportare la sinonime: „în realitate", „de fapt", — pentru adverb; „real", „concret" — pentru adjectiv. Sensurile și valorile morfologice ale cuvîntului le voi ilustra cu texte eminesciene

Ca adverb („în realitate") *aievea* se ivește chiar din primele creații ale Poetului, de pildă în *Junii corupți*: „Tot ce respiră-i liber, a tuturor e lumea, / Dreptatea, libertatea nu sunt numai un nume, / Ci-*aivea* s-a serbat". Adverbul revine, după cîțiva ani, în *Povestea teiului*: „Ca din farmec *Ea* tresare, / Și privind uimită-n lături, / Vede-un tînăr chiar alături, / Pe-un cal negru e călare... / / Oare ochii ei o mint, / Sau *aievea-i* adevăru-i? / Flori de tei el are-n părul / Și la șold un corn de-argint". În primul text, *aievea* se opune lui *un nume*, care, în contextul său, are valoare peiorativă, sugerînd deșărtăciunea vorbelor „mari"; în cel de al doilea, din *Povestea teiului*, opoziția se constituie între *aievea și amăgirea posibilă a ochilor*, ce pot fi minți de aprigа dorință. În sfîrșit, în ultima sextină a unei preafrumoase elegii postume — *Apari să dai lumină* — adverbul nostru, coroborat de locuțiunea *în adevăr*, ar rîvni să înfrunte și să biruie nălucile visării: „Dar te cobori, divine, pătrunsă de-al meu glas / Mai mîndră, tot mai mîndră la fiecare pas... / *Visez, ori e aievea?* Tu ești *în adevăr?* / Tu treci cu mîna albă prin vițele de păr? / Dacă visez, mă ține în vis, privindu-mi drept... / O, marmură, ai milă să nu mă mai deștepți!". Adverbul în discuție se strecoară și în proza literară eminesciană, de pildă în *Sărmanul Dionis*: „în adîncurile sufletelor coborîndu-ne, am putè trăi *aievea* în trecut și am putè locui lumea stelelor și a soarelui"; „Cine știe, gîndi Dionis, dacă în cartea aceasta nu e semnul ce-i în stare de a te transpune în adîncurile sufletului, în lumi care se formează *aievea* așa cum le dorești, în spații iluminate de un albastru splendid, umed și curgător".

Ca adjectiv, cu sensul „real", „material", „concret", *aievea* nu are flexiune, e invariabil: *chip aievea, chipuri aievea; ființă aievea, ființe aievea* etc. În *Scrisoarea II*, plăsmuirile închipuiri anulează realul: „Atunci *lumea cea gîndită* pentru noi avea ființă / Și, din contra, *cea aievea* ne părea cu neputință". Iar în elegia *Din valurile vremii*, *umbra* triumfă asupra întruchipării materiale: Dar vai, un chip *aievea* nu ești, astfel de treci / și *umbra* ta se pierde în negurile reci". La rîndul lui, și adjectivul pătrunde în proza artistică a Poetului. *Sărmanul Lionis*: „Fusese vis *visul* lui cel atît de *aievea*"; „Închipuiește-ți că dintr-un om cu simțire, dintr-o *ființă aievea* n-ar rămîne nimic decît o lungă, trupată disperare"; *Cezara*: „În asemenea resuveniri, în cari el se juca cu imaginea-i, *prezența ei aievea* îi era chiar supărătoare"; „El credea asemenea că are-o-*nchipuire aievea* înaintea lui...". În schimb Lucian Blaga, în răscolitorul poem *Înaintarea lor și întoarcerea noastră*, conferă adjectivului invariabil, flexiune: „Pe-același drum uneori noi ne-ntoarcem / Pînă-n mijlocul caldei, *aievei* / *lumini*, care-n ea ține șerpii / și basmele Evei". Dar Cel din Lacrăm nu se oprește aici, căci în poemul *Ce aude Unicornul* ne întîmpinăm cu *aievea* devenit substantiv, sinonim poetic pentru „realitate", întrebuințat la genitiv plural, rimînd tot cu Eva, da la același caz și număr: „Prin lumea poveștilor zumzetul veștilor. / / Prin murmurul mărilor / plîn setul țărilor. / / Prin lumea *aievelor* / cîntecul *Eve lor*. / / Prin vuietul timpului / glasul nimicului / / Prin zvonul eonului / bocetul omului". Nici u verb nu tulbură succesiunea celor cinci distihuri, al cătuite, exclusiv, din propoziții nominale. Versurile impare (1, 3, 5, 7, 9) sînt amfibrahice, cele pare (2, 4, 6, 8, 10) — dactilice.

Dicționarele — chiar și cel academic — par a mărturisi singurătatea adverbului și adjectivului *aievea* în sistemul vocabularului limbii române, căci cuvîntul a rămas steril și stingher, fără să producă vreun derivat. Dar ele — dicționarele — oricît ar rîvni să fie de complete, tot nu izbutesc să țină pasul cu realitatea lingvistică, pe care, din motive lesne de înțeles, nu vor reuși niciodată să o cuprindă pe toată întinderea ei. Din *aievea*, de pildă, un iscusit plăsmuitor de cuvinte noi, cum este homeridu George Murnu, extrage, cu ajutorul foarte productivului sufix-*nic*, *adjectivul inedit aievnic*. Fenomenu se săvîrșește nu în versiunile românești ale epopeilor homerice, ci în poemele proprii ale inspiratulu tălmăcitor, mai exact, în *Noapte de primăvară*, un de ne întîmpinăm cu expresia *vis aievnic*. Identitate numărului de silabe (*aievea*: 3, *aievnic*: 3) exclud ipoteza presiunii prozodice. E vorba doar de... bucuria cuvintelor.

Murnu merge mai departe, derivînd din *aievni* substantivul *aievnicie* „realitate" în poemul *Eternă cununie*: „Tu, care-mi vii au-a zorilor făclie / .. Deasupra cremenii de crudă — *aievnicie*". Tot așa din dornic, poetul extrage derivatul *dornicie* „dorință intensă", pe care-l încadrează în sintagma *nestinsă dornicie* din poemul *Implorare*.

G. I. TOHĂNEANU

ALEXANDRA INDRIEŞ

Palier cu Antigona

fragment din romanul „Un sertar întredeschis"

Pe palierul dintre etaje zăboveşte un grup. Se distinge o femeie cu alură de amazoană, purtînd un brîu lat de piele cu multe paftale. O alta e îmbrăcată într-un fel de ie cu fluturi de aur ; părul foarte lung şi des, adus în faţă, îi maschează sînii. Ea ţine de lesă un cîine lup. Cei trei bărbaţi sînt în uniformă : tricou alb cu o figură nedesluşită pictată în albastru închis, geacă de fîş alburiu, blugi, adidaşi, sacoşă de umăr, albastru cu alb, cu o inscripţie străină. Toţi cinci poartă ochelari de soare. Nu se ştie la cine se duc. Par să stea la o şuetă. Nu au aerul de a se sfătui. Sînt priviţi prin vizoare. Intrigă. Un locatar trece printre ei cu multă gravitate. Se strîng lîngă zid ca să-i facă loc, dar nu se despart. Unul din tineri zice :

— Bre, Antigono, auzi mierlele cum cîntă ?

Apoi coboară scările şi pleacă. Nu fac nici un zgomot. Păşesc încet, uşor, ca nişte paznici de închisoare..

Nu se mai vede acum decît o umbră bîntuind prin casa scărilor. Se distinge clar conturul : este un balerin sau un bărbat gol, un adamit sau un exhibiţionist. Atinge cutiile de scrisori, clanţele, pragurile. Poate e un nebun. Umbra nu aparţine nimănui. E un duh. E spiritul scării. Ştiam că va veni. Nu ştiu ce va face. Dar ceva o să se întîmple.

Totul continuă neschimbat. Iulia aşteaptă. Matei telefonează. Cuplurile fericite nu au istorie. N-am să rescriu **Anna Karenina.** Am să umplu mii şi mii de pagini cu vorbe, cu tăceri, cu aşteptări, cu cîte o rară întîlnire de amor, n-am să mă opresc niciodată, vreau ca Iulia şi Matei să fie un cuplu fericit, să nu se întîmple nimic, să nu aibă istorie. Nu mai vreau să ucid pe nimeni : m-am făcut bună. Aşadar scriu : Sună telefonul. E Matei. El zice :

— „Să comitem nebunia de a ne imagina Pămîntul rostogolindu-se în ameţitoarea profunzime a lumii stelare. Noi înşine sîntem poate universuri ce se scufundă unul în altul. Mă răvăşeşti. Nu-ţi găsesc cheia. Tremur de emoţie. Eşti un miraj ? Poţi fi gîndită sau numai visată ? Eşti o floare rară şi delicată. Porţi parcă urma unui gînd religios ascuns. Îmi adresezi de la o mare distanţă semnale eretice şi lipsite de claritate ; ţîşnesc fără încetare". (Jacques Merleau-Ponty).

Iulia ascultă cu evlavie. Zeul glăsuieşte într-un limbaj abscons. Înţelege totuşi mesajul : Te iubesc, spune el.

Iulia, nu dori mai mult ! Mulţumeşte-te cu atît ! Puţine femei au parte de o dragoste atît de frumoasă, de extravagantă. Bucură-te că prin gura lui Matei îţi vorbesc filosofi, savanţi, semioticieni, astronomi. Toată cultura şi toată ştiinţa lumii îţi spun la telefon : Te iubesc. Prin gura lui Matei. Ştiu, acum ai prefera ca acea gură să te sărute. Eşti o femeie oarecare. Eşti ceea ce aş fi eu dacă n-aş pune cărţile să înşire vorbe de amor şi de omor. Le-aş da oare pe o sărutare ? Nu ştiu, nu ştiu, nimeni nu mi-a cerut-o, nu sînt Hyperion, nu sînt liberă, nu am nici o alternativă, sînt o femeie deşteaptă de cincizeci şi trei de ani, mi-o repet întruna. Trebuie să fiu deşteaptă. Nu pot să nu am vîrsta din buletin : alta nu există : va exista : cincizeci şi patru, fii o slujitoare umilă a Focului Sacru cincizeci şi cinci, din ce în ce mai puţin liberă, din ce în ce mai fără alegere. Fii fericită, Iulia, fii proastă, crede-l pe Matei, el şi cînd minte spune adevărul. Zeul coboară uneori la tine. Asta se numeşte : hierogamie. Selene a fost arsă de ea. Lasă-te mistuită de foc, Iulia ! O moarte mai frumoasă nu-ţi pot dărui. Mă refuzi. Eşti liberă. Te duci la oglindă. Îţi dai cu cremă pe faţă. Eşti o muiere, n-ai suflet.

Tînăra numită Antigona sună la uşa apartamentului de la etajul doi. Îl caută pe Ioan-Robert. Nu ştie că a murit. E fiica lui, concepută cu o studentă grecoaică. E şi ea acum o studentă grecoaică. Iulia îi deschide. Află adevărul : Ioan-Robert o înşelase — mizerabilul. Merită să-i pună coarne post mortem. Iată la ce tîmpenii poate duce tradiţionalismul. Lăbărţată pe multe pagini, cu descrieri de interioare, dialoguri, subtile analize şi observaţii psihologice, năzbîtia de mai sus ar fi cu plăcere înghiţită de mulţi cititori : există romane şi mai caraghioase, cînd le rezumi. Nu există nici o altă Antigonă decît aceea a lui Sofocle. Nu există nici un grup de tineri pe palier. Nu există decît mierlele, dar şi ele au plecat — acum, la ora dactilografierii. Vai, oare redactorul va admite că verbul a exista trebuie aici să se repete ?! Acestea sînt grijile mele. Ale Iuliei sînt altele. Şi totuşi sîntem la fel : ea e fiica mea, Antigona mea, îngropătoarea. Pînă atunci, amîndouă aşteptăm. Sună. Sună la uşă, la telefon, sună deşteptătorul, nimic din toate acestea nu se întîmplă, nu azi, se aude doar tictacul, glasul unui copil la capătul străzii, o maşină, un porumbel — cînd se opreşte maşina de scris. Nu e bine să se oprească. Să-l punem pe Matei să vorbească, iar şi iar :

— „Sînt un intelectual provincial. Rătăcesc pe străzi, prin parcuri şi cafenele. Visez o interioritate ospitalieră, în care frigul să nu mai îngheţe pînă şi stelele. Buzele patetic se desfac, deschizînd abisul. Timpul e suspendat. Înglobează-mă, absoarbe-mă, aboleşte-mă, reînfiinţează-mă ! Un cuvînt perturbează vidul cu răsunetul dezmărginirii. Veşnică fie luna mai ! Acesta e punctul de vedere al florii de măr. Părul tău alcătuieşte un înveliş în interiorul căruia se află cel ce spune : eu. Dar oare eu sînt acela ? Strigătul ce izbucneşte din tine e ambiguu. Dintr-o dată mă trezesc pradă anxietăţii, un pierdut în această lume. Împrejurul cotidian devine straniu şi neliniştitor. Pentru o clipă, sînt răpit şi azvîrlit în plin coşmar. Nici o reverie nu mă mîngîie. Viitorul se tot amînă. Strig după o casă de om, după un adăpost, după o fiinţă cu care să comunic. Sînt un caraghios. Ne-am cunoscut din greşeală — sunasem în altă parte — şi, inoportun, am năvălit în existenţa ta. Nu mă îndepărta, nu mă împinge înapoi în neant. Feminitatea este benefică. Acceptă să fii tu Femeia. Impulsurile îţi vin din subconştient. Eşti chthoniană, deloc bovarică. Nu cauţi compensaţii, eşti tu însăţi un loc de refugiu şi salvare. Supremul remediu la mecanica unei vieţi inerte, rutiniere, monotone este dragostea. Incongruenţa frînturilor noastre de dialog îmi dă sentimentul unui mister. Şi totuşi, un număr de telefon greşit, ce derizoriu ! Întîi am fost descumpănit. Apoi mi s-a părut că eroarea anunţă o aventură existenţială ieşită din comun. Voi ţese nod cu nod, iţă cu iţă, o reţea în care să te prind, dulcea mea victimă. Te atrag într-un hăţiş inextricabil, într-o încîlceală : un labirint alcătuit din suprafeţe răsucit inelate, precum fîşiile denumite Banda lui Moebius". (Alexandra Indrieş).

(...) Diferite obiecte şi mai cu seamă vazele îşi deschid gurile spre a vorbi sau a primi de mîncare. Fireşte, nu se întîmplă nimic. S-ar putea presupune mai degrabă că ele cască din pricina urîtului decît că strigă, întrucît strigătul, dovadă a disperării, implică speranţa : strigi cînd speri să fi auzit, dar nimeni nu te va compătimi şi nici nu-ţi va sări în ajutor cînd cazi. În plus, este un gest necuviincios şi ridicol, omul îşi pune mîna la gură, dar lucrurile nu au mînă şi nu cunosc politeţea, cască neruşinat; cu gurile larg deschise : nu înghit nimic. Foarte rar, vazele sînt astupate cu o floare, dar atunci îşi pierd sufletul. Ne-am putea gîndi şi chiar ne gîndim la un vagin care primeşte un penis, dar aceasta n-ar fi decît o antropomorfizare ce vădeşte deruta sexuală. Oricum, cu o floare din cînd în cînd nu se vindecă urîtul şi nu se umple pustiul din casă. Dar cel puţin se poate descrie. Aceste obiecte, deci, nu-ţi cer să le priveşti şi nici nu se uită la tine, ceea ce nu înseamnă nicidecum indiferenţă, nici discreţie. Înseamnă doar, în sensul folcloric şi existenţialist al termenului, starea de urît. Iată momentul în care se instalează monotonia, simptom sigur al impotenţei spirituale. Fireşte, şi a te scuipa sau a-ţi trage palme în oglindă ţine tot de retorică — sau de schizofrenie. Mai bine cască, fii un vas de flori cu gura strîmtă, ţipă, tot n-o să te audă nimeni. Uită-te în gol. E foarte gol. Cînd nu mai suporţi, umple-l cu o vagă mişcare, numeşte-o Iulia, frunzăreşte o carte, mutilează un citat, numeşte-l Matei, prefă-te că trăieşti, că populezi nimicul, că animi absenţa, creezi, pasămite, din neant, o lume — dar cît de firavă ! Nu te mai tot uita la vaza cu gîtul lung şi strîmt ; e goală şi goală rămîne. Nu mai spera. Scrie.

Fapta pe care urmează s-o consemnez, trebuie s-o comit. O faptă de vitejie. O faptă bună. O tîlhărie. O iubire care ţine două săptămîni şi o ură care ţine două zile pot oare să dărîme sau să întemeieze un om ? Nu. Doar un personaj. Precum se ştie, cel vulnerabil este lovit. Ar trebui rescris acest roman ca şi cum într-adevăr ar urma să mă sinucid. Şi, în fond, de ce n-aş face-o ? Ea s-ar putea sinucide de teamă să nu devină rea. Şi eu. Cei fără speranţă sînt răi. Vorbe. Se poate muri de plictiseală. I-aş putea atribui Iuliei trufia (hybris) de a se socoti fără nici o vină. Mulţime de motivaţii sînt posibile. Cu un minim efort, orice devine verosimil — şi iaca marea literatură. Mi-am notat să recitesc **Cartea lui Iov** capitolele 7, 17, 18 şi mai ales 19, o s-o fac altădată, oricum ce poveste neverosimilă ! De ce încerc să mă justific ? Scriu cum pot. Mă zgîriu pe faţă, nu mă înjunghiu. Curge sînge puţin, cu el scriu, atîta am.

Soarele aruncă fascicole de raze deasupra unor nori. Dedesubt se prelinge un fuior gros de fum negru. Este adevărat, deşi se aseamănă cu un tablou vechi despre iad şi rai, s-ar fi putut descrie mai exact. Plus că e umplutură.

Studenta grecoaică dă tîrcoale. Prin ea, Ioan-Robert vrea să intre în roman şi să întrebe : Unde sînt cactuşii ? Aş răspunde la rîndu-mi : De ce oare n-ar fi fost Ariadna o drăgălaşă cretană cu zulufi şi cu nasul în vînt, o franţuzoaică, o miceniană ? Atît de picantă, de nostimă, cum să nu sucească ea gîtul unui zeu ? Dar eroul, Theseus, a părăsit-o pentru zeiţa fecioară, pentru treburile cetăţii. De fapt, a părăsit-o pentru că l-a iubit prea mult, şi-a trădat pentru el fratele vitreg. Minotaurul, cu care a sălăşluit în acelaşi pîntec, s-a agăţat de el, a încercat să înfăşoare în jurul lui firul pe care-l desfăşurase conducîndu-l prin labirint, a vrut să-l lege, să-l înfăşe ca pe un prunc şi să-l ţină veşnic lîngă ea, n-o interesa decît dragostea, era obsedată, nesăţioasă, perversă, vicioasă ca maică-sa, Pasiphae. Theseus s-a desprins, s-a dezlipit, s-a dus în casta Atenă, s-a îndreptat spre faptele lui de întemeiere şi vitejie, numai zeul a avut curajul s-o ia cu el în cer, zeul iubeşte toate femeile, Dionys n-a părăsit-o niciodată pe Ariadna precum Ioan-Robert pe Iulia, precum Andrei pe mine. Zeul e nemuritor.

(...) „Ascunsul fascinează". Iulia a reţinut aceste cuvinte. Singurele. S-au desprins din fluxul cald al vorbelor curgînd din ţeava telefonului şi i-au rămas, fiindcă multe din cele ascunse o fascinează şi pe ea. Cele ascunse în sertare, în grote, sub pămînt. Ceea ce trebuie căutat, dezvelit, săpat, minat : cotrobăit. Şi, bineînţeles, ceea ce e ascuns în ea şi Matei descoperise, dezgropase : un diamant, un izvor subteran, un zăcămînt de uraniu. Îşi repetă cuvintele : Ascunsul fascinează. Adoarme gîndindu-le. Sună şerpeşte, mîngîietor, foşnesc, susură, sînt de mătase, de piele, se freacă de carnea ei. Sînt Matei, dragostea lui pentru ea, unică, neasemuită, un dar al zeilor. Matei o iubeşte pentru tot ce e ascuns în ea : sexul, sufletul. Sunetul s, litera s, ondularea, şoapta, secretul. Peste scurt timp însă — e prea facil să imaginăm împrejurarea, sînt cu duiumul — aşadar, se întîmplă să-i cadă în mînă cartea **Textul şi interpretarea** de Jean Starobinski, Editura Univers, 1985. Eseul **Vălul Popeei** primul din volum, începe chiar cu magica propoziţie, „Ascunsul fascinează". Deci ? Deci minunatele discursuri de iubire ale lui Matei nu sînt decît un josnic plagiat. Se comportă ca liceenii ce copiază poezii şi le trimit fetelor drept ale lor. Ce face o femeie după o asemenea revelaţie ? Urlă ? Plînge ? Dispreţuieşte ? Uită ? Încetează a iubi ? Se ruşinează ? Da, da, toate acestea la un loc. Suferă, în primul rînd. E lovită. Ceea ce i s-a întîmplat e mai cumplit decît dacă, în focul amorului, el ar fi invocat numele alteia. Fiindcă nu ea era alta, el era altul. Cum să-l mai iubeşti ? Pe cine să iubeşti, pe Jean Starobinski sau pe cîţi vor mai fi fost ?

PANAIT ISTRATI

(Urmare din pag. 9)

rămîn acasă ! Cum s-ar putea ierta unui om asemenea crime ? Mi-e silă de mine. O beznă a tristeţii şi a deznădejdei mi-acoperă sufletul, încetul cu încetul. Nebunii ! Nebunii ! Iată ce a clocit capul meu pînă acum şi pentru ce mi-am ucis mama ! Chipuri de artişti fantomă ! Chipuri de prieteni fantomă ! Şi acum nu mai văd decît un pustiu fără sfîrşit !

Vanitate şi negustorie ! Unde te afli, oare, ideal al dragostei, al dezinteresării şi abnegaţiei la care am visat atîta ?

Un ocean dezlănţuit, de egoism şi banalitate, cu cîteva faruri pierdute în insule minuscule şi împotriva cărora se înverşunează valuri de prostie şi beznele inconştienţei, stingherite de lumină, iată ce-mi pare a fi lumea !

Să fie oare viaţa atît de urîtă ? Şi într-o zi de trist ianuarie cînd se adăugase şi alte chinuri, mi-am răspuns : „Da, este urîtă ? Să terminăm cu ea !"

Sătul de cei douăzeci şi cinci de ani de luptă cu viaţa, dezgustat de-a mai târâgăni o existenţă ce nu mai avea nici un scop, lipsit de prieteni şi fără nci o afecţiune, încerc să mă mor la Nisa, la 3 ianuarie 1921. M-am servit de-un brici. În timp ce lumina ochilor mi se micşora încetişor, strîngeam în buzunar o scrisoare adresată ziarului „L'Humanité", în care salutam Revoluţia rusă şi pe cei ce-o înfăptuiseră. Această scrisoare doarme şi astăzi în cine ştie ce sertar al comisariatului de poliţie din primul arondisment al fastuosului oraş.

Destinul a fost mai tare decît lovitura de brici. N-am izbutit decît să-mi paralizez bărbia.

Cei care mă culeseseră de pe drum au scos din hainele mele scrisoarea pe care cu doi ani înainte o adresasem lui Romain Rolland, făcînd să-i parvină prin ziarul „L'Humanité".

Am atîtea de spus, încît tocul îmi scapă din mînă... Închipuiţi-vă acest miracol : dimineaţa aceea tulbure, cînd am deschis ochii după operaţie, într-o sală de spital, orbit de o lumină necunoscută ce năvălea prin ferestrele mari şi cînd am simţit tresăririle animalului din mine suferind din cauza rănii, dar mulţumit că se vede totuşi în viaţă... Cum m-ar putea împiedica această omenire slută, ce mă înconjoară, ca să-mi deschid inima în faţa măreţei vieţii, a măreţiilor ei şi să n-o înec în bucuria ce mă cuprinde ? Scopul vieţii mele a fost atins ! Nu cer mai mult, n-am cerut niciodată mai mult. Niciodată ! Să mă pot refugia ca odinioară, pe-o insulă de lumină într-un ocean de întuneric şi să strig, strîngînd o mînă prietenă : **„Lumină !"** şi **„Totuşi, Lumină !"** Atît ! Restul îl cunosc. E mocirlă. Totdeauna va fi mocirlă. Nici nu poate fi altfel, deoarece dacă forma poate fi schimbată, fondul — care e Ordinea Universală — nu !

Nu există sacrificiu care mi s-ar putea cere şi aş şovăi să-l fac imediat, în numele Dragostei care creează Viaţa... Egoismul mi-e străin. Iar în amintirile mele există oameni respingători la vedere, dar care au cunoscut egoismul mult mai puţin decît mine. A uita de tine-însuţi în faţa suferinţei cumplite a aproapelui este unul din titlurile de noblete ale vieţii omeneşti şi chiar animale. Am cunoscut oameni care se uitau pe sine, într-un fel ce ar merita să-ţi scoţi pălăria. Într-o zi, voi evoca pe unul dintre ei, fără pereche printre oameni inteligenţi pe care i-am cunoscut. Iată de ce inteligenţa rămîne pentru mine ceva greu de înţeles.

Confesiune intitulată Ultime cuvinte scrisă la 1 ianuarie 1921 şi dedicată lui Romain Rolland, cu trei zile înainte de a-şi tăia beregata în parcul Albert I din Nisa. Scriitorul francez intră în posesia acestei dramatice confesiuni, abia în noiembrie 1922, cu ocazia primei vizite a lui Istrati la Villeneuve. Pînă la această dată, manuscrisul a fost lăsat în păstrarea poetului Pierre-Jean Jouve, prieten cu Istrati.

INEDIT

ANIŞOARA ODEANU

AVENTURĂ ÎN TREN

Călătoream în ultimul vagon
şi, lîngă mine, Tutankamon
care mirosea ciudat
a mirodeniile cu care l-au îmbălsămat.

Mă căzneam să citesc o carte
destul de interesantă, cu Interpol
şi i-am spus fără ocol :
„Te rog dă-te mai la o parte
sau treci pe banca de vis-à-vis
fiindcă miroşi urît şi nu pot citi".

Tutankamon însă a rămas neclintit
ca şi cînd nu lui i-aş fi vorbit
era — poate — distins dar nu-mi plăcea mie
să călătoresc, mi-am spus, cu o mumie.

Nu mai ştiam cum să mă port
după ce nu era poliglot mai era şi mort
aşa că mi-a venit ideea să mă aşez în patru
labe şi să încep să latru.

De data asta Tutankamon
s-a ridicat exclamînd scîrbit : „Ce poltron !
Ai crezut că sînt Tutankamon —
Sînt Ion
şi-am să urc în avion
pentru că sînt invitat la un bal mascat în Scorpion.
(Şi în orice caz nu pot călători cu un Turbat.)"
Şi-a dispărut în becul de neon.

P. S. Eu am conchis însă că era totuşi Tutankamon
fiindcă n-am văzut încă nici un Ion
urcîndu-se în avion
prin plafon.

ORA CAILOR DE MARE

Auzi cavalcada cailor de mare ?
Este a treia chemare a înecaţilor
în naufragiatele corăbii
se aprind felinare.

E prea tîrziu pentru cuvinte
tăcerea îşi pregăteşte discursul monocord
scoicile s-au închis
şi nisipul călătoreşte spre nord.

Auzi plînsul Atlantidei
în orgile de sub mare ?
Cum se numea oare acel continent
al cărui reflex alunecă în zare
ca un peşte fosforescent ?

O frumoasă din era scită
cu ochii de lună cu ochii de beznă
s-a oprit lîngă noi
să-şi încheie brăţara pe gleznă.

EVOCARE MARINĂ

Oh, brăţările, umerii, gleznele
rugul soarelui, cameea, nisipul
şi muezinul în cer printre nori, printre nori
navigînd spre strîmtori
de miază-zi.

Ce albastru, ce albastru, ce clară
fu viaţa atunci
pe fregata
uitată
cu alge şi chei
descîntată.

Şi ce coapte coapsele
şi ce nopţi cu stele răscoapte
şi ce mărgăritare în sare de scoici
şi ce putredă lume răstignită pe mare
înecată în alge şi sare.

IPOTETIC ÎNCEPUT

Cu cele douăsprezece duzini
de lumini
o pornisem pe ocean
călătorind pe delfini
sub fluturările de batiste
ale zeilor de piatră
din Insula Paştelui.

Cineva ne ţinea lecţii la megafon
despre aritmetica stelelor
dar noi luasem foc
de la faclele noastre
şi ardeam ca nişte muguri vii
înşiraţi pe ape
pentru că trebuia să se facă
zi.

Era oricum greu de suportat
această naştere
din fiecare flacără
ce de douăsprezece ori
douăsprezece duzini de inimi
pentru că trebuia să populăm apele
cu inimi
şi să le oferim
crabilor de mare
ca să devină oameni.

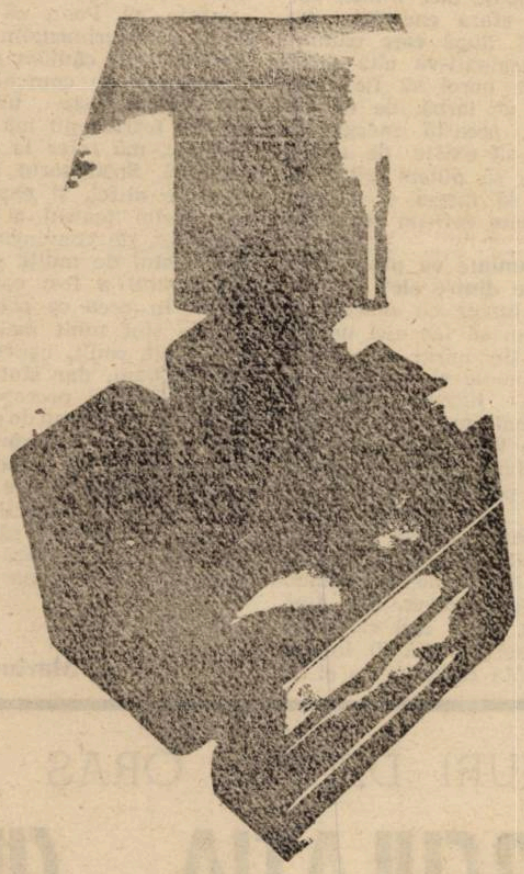

CARTIER VECHI

Casele s-au aplecat într-o rînă
le cheamă luna ca să se-nece în fîntînă
prea multe cucuvele
cad în fiecare noapte peste ele
din stele
şi prea multe carii
le ronţăie în fiecare noapte temeliile
rumegînd ca măgarii.

Casele obeze
stau pînă la ziuă treze
oamenii s-au îngrăşat
de nu mai încap în pat.

O, caselor, sarbede indigestii şi tăceri
mîine voi face din acoperişurile voastre
să răsară palmieri
şi pe fiecare palmier
cîte un cîrd de păsări albe
de păsări roşii
de păsări albastre.

AŞTEPTÎNDU-L PE GODOT

„La al treilea semnal
va apare o mască
de samurai
care şi-a făcut hara-kiri
într-un tramvai cu cai".
Aşa anunţa
cineva
urcat pe semafor
iar noi i-am răspuns
în cor
„Gura !"
Căscam de plictiseală
ca să nu adormim
am început să tragem cu praştia
în firmamentul estival
dar n-am nimerit decît o cornută

NOAPTEA ŞCOLARILOR

Un carîmb
se răsturnase strîmb
iar celălalt se urcase pe dîmb.
Tot echipamentul nostru de atac
o luase razna sau se înecase
în lac.
Săbiile
tăiau zdrenţe de nori
raţele sălbatice
migraseră în zori
printre sori
nişte domnişori
vindeau meteori
sub preţul de cost
toate măreţele planuri
din asfinţit
nu mai aveau rost.
Poate era mai bine
dacă aş fi murit
în harababura aceea
acum foile erau iar liniate
în pătrăţele
şi trebuia să dau socoteală
pentru problema rezolvată
prost, la nimereală...

ORAŞUL CU BICICLETE

Bicicliştii nu-i iau în seamă pe pietoni
pietonii nu-i iau în seamă pe biciclişti
bicicliştii îi răstoarnă pe pietoni
pietonii îi răstoarnă pe biciclişti
şi fără să se supere
pietonii îşi culeg de pe jos servietele
bicicliştii îşi culeg de pe jos bicicletele
pietonii nu iau în seamă casele
casele nu-i iau în seamă pe pietoni
pietonii se izbesc de case
şi le răstoarnă
casele îşi culeg de pe jos
uşile şi ferestrele
şi se reclădesc
pietonii îşi culeg de pe jos
oasele şi organele
şi nimic.
Oraşul nu moare niciodată
cu bicicletele, cu pietonii
cu casele lui
nu foloseşte la nimic
doarme de totdeauna
dar se regenerează mereu
şi nu suferă
şi nu plînge
şi nu înjură
ci se regenerează mereu
egal cu el însuşi
inutil şi absurd.

PE VERTICAL

După luni
urmează luni
săptămîna
şi-a rupt frîna
s-a dus vremea din străbuni
cînd după luni urma marţi
şi miercuri
şi anii se învîrteau cumînţi
pe ceruri.
Nu mai e nici un om
şi nici un animal
care să mai creadă în sistemul ancestral
al vieţii pe orizontal
aşa că urcăm cu toţii pe vertical
în săgeată sau în spirală
după dispoziţia individuală
obsedaţi de singura problemă
de a nu mai fi în temă.

POST SCRIPTUM

O pavană
pentru iubiţii defuncţi
poate mai trăiau dar mi-am pierdut prea multe seri
cu toate acele teribile neconcordante
cu acele priviri, cu acele tăceri.

O sarabandă pentru iubiţii adjuncţi
poate au murit dar nu voi uita acele seri
cînd colindam faleza în bandă
rîzînd de acele teribile neconcordanţe
de acele priviri, de acele tăceri.

Teatru

Din dragoste, cu mînie
MIRCEA ALBULESCU

— Sînteţi actor de teatru, cît şi de film. Există preferinţă ?

— Da, există o imensă preferinţă. Prefer în acelaşi timp şi teatrul, şi filmul, pentru că sînt două îndeletniciri, care, la un moment dat, folosesc alte mijloace de care dispun eu şi cea mai fericită ipostază a unui actor este să verifice în film ceea ce a învăţat în teatru şi invers. După cum bine ştiţi, chiar şi în „patria filmului" — cel puţin sub aspect bănesc — actori mari de film, pentru un an sau doi, renunţă să mai fie pe platouri, căutînd să intre într-un teatru, căutînd să-şi facă această reîncărcare a bateriilor în contactul direct, nemijlocit, cu publicul, pentru ca toate aceste senzaţii intrate undeva în subconştientul său, să-l ajute cînd este singur în faţa camerei de luat vederi şi să-şi imagineze, într-un fel, cum ar putea fi în copia standard. În seara de premieră a filmului, reacţia şi relaţia sa cu publicul. Deci, preferinţa este să le faci pe amîndouă, ştiind să înveţi de fiecare dată tot ce se poate învăţa.

— Ce se poate învăţa, — au fost ultimele d-voastră cuvinte — ce putem noi, cu toţii, cei din sfera culturii sau din preajma ei, ce putem învăţa de la acel decembrie '89? Cu toţii vedem că în cultură se resimte, încă ,un recul. Aveţi, acum, aceşti tineri absolvenţi, încă, în grija d-voastră, ce fenomene aţi observat că se petrec cu ei? Această angoasă care bîntuie printre oamenii de cultură, îi marchează, îi va marca şi pe ei?

— În privinţa aceasta, eu personal am o părere bine structurată şi care nu este neapărat legată de dinainte sau de după 22 decembrie 1989. Există o vorbă în poporul românesc şi probabil că este şi la alte popoare, despre acea cămaşă a fericitului. Eu cred că pentru fiecare om cămaşa fericitului este să facă ceea ce iubeşte şi dacă iubeşti ceva atunci nu poţi fi bîntuit de angoase, nu te poţi speria prea tare nu ţi se pare că munca este prea grea, nu ţi se pare că timpul este prea lung nu ţi se pare că efortul şi sacrificiul care ţi se cer sînt prea mari. Pentru actori vorbesc, şi pentru mine, salvarea de după acel magnific de după acea minune — cum i s-a spus — din 22 decembrie, este să te întorci la uneltele tale şi să poţi cu adevărat să-ţi dai măsura completă a tuturor posibilităţilor. Actorii trebuie să lucreze cît mai mult pe cît pot ei. Nu pot să dau alte exemple pentru că nu le cunosc foarte bine dar eu după 22 decembrie am montat un spectacol la Ploieşti, cu **Victimele datoriei**, am făcut un film în rolul principal cu Laurenţiu Damian în „Rămînerea" şi am avut pînă acum două premiere la Teatrul Naţional. Poate că par lipsit de modestie, dar nu pot să argumentez punctul meu de vedere decît prin exemplul a ceea ce am făcut eu. În acelaşi timp au fost foarte multe emisiuni de teatru radiofonic, la televiziune, apoi activitatea din şcoală. Singura şansă pentru noi, indiferent de locul unde gîndim, unde aşteptăm, e să ne fixăm mai întîi toată măsura capacităţii noastre de lucru, după care, cît timp ne mai rămîne, putem să ne lăsăm bîntuiţi de angoasă şi de nelinişte. Dar dacă o angoasă, o nelinişte vine pe un loc viran, ea este absolut devastatoare, iar sub aspect — dacă ar fi să-l luăm numai psihologic — e cu atît mai greu pentru cineva să-şi poată regăsi verticalitatea şi utilitatea în societatea din care face parte.

— Cuvintele prin care ne-aţi punctat activitatea d-voastră din ultima vreme degajă forţă. Sînteţi, deci, un om puternic, domnule Albulescu?

— Evident, nu, pentru că forţa presupune energie, iar despre energie a vorbit în repetate rînduri Andrei Şerban aici, în ţară. Cred că acest transfer de energie de pe scenă către public şi de la public către scenă este cheia oricărui moment cu adevărat de viaţă. Nu se poate face nimic, dar absolut nimic în afara energiei. Au fost recentele ploi, după care pămîntul s-a uscat, imaginaţi-vă cîtă forţă ca acea crusta de noroi să fie străpunsă de un fir de iarbă, de un fir de grîu. Ei bine, această energie există, ea trebuie să existe, de altfel, singura soluţie ca să putem trăi să existăm, să fim, să facem şi să putem să ne justificăm într-un fel viaţa noastră biologică.

— Vă aduceţi aminte cu plăcere sau cu mînie de unele dintre ele?

— În general, lucrez cu plăcere şi cu mînie, nu vreau să fac nici un fel de paralele, dar tin minte că citind, cînd a apărut „Agonie şi extaz", despre Michelangelo, lucrul care m-a impresionat cel mai mult a fost faptul că acest om a lucrat cu o cumplită mînie încă o dată, păstrînd absolut toate proporţiile, nefăcînd în nici un fel vreo paralelă am învăţat acest lucru de acolo. Nimic nu se poate face decît cu o maximă energie, iar o maximă energie înseamnă şi mînie. Eu am un copil şi-l iubesc, dar nu-l iubesc aşa moale, ca o apă caldă care abia curcură sau susură, îl iubesc cu mînie, cu dorinţa cumplită ca el să **izbutească să fie mai bun, mai bun decît mine. Şi nu vorbesc numai de** copilul meu, ci de toţi aceşti studenţi pe care i-am avut acuma sau acum patru ani. Singura mea mare dorinţă este să aibă în ei acea mînie de a mă nega sub aspect artistic, adică să pună ceva mai bun în loc. Or, a pune ceva mai bun în locul unui bun presupune o energie şi o mînie pe tine, pe viaţă pe tot ceea ce se întîmplă.

— Deci iubire în absenţa urii nu există. Mi-aduc acum aminte de „Înghiţitorul de săbii" şi de faptul că pentru omul de vocaţie, pentru omul care-şi asumă existenţa dincolo de limitele biologice, orice compromis este fatal. Vă mai amintiţi acel rol, eventual ce a însemnat el atunci?

— Mai înainte vreau să fac o mică precizare. În mintea mea iubirea nu presupune ură, ci mînie. Mînia şi ura nu sînt acelaşi lucru deloc. Mai departe, sigur că a fost un rol pentru care, împreună cu Alexa Visarion, am muncit enorm. Ne-a fost o spaimă îngrozitoare, atît de spaimă ne a fost, încît am făcut înainte de acest film un spectacol de teatru care nu avea prea mari contingenţe ca subiect şi caractere, ca problematică, dar ca să ne putem consulta şi ca să ne putem încerca energiile, noi doi am făcut înainte **Echipa de zgomot** a lui Fănuş Neagu şi abia după ce am lucrat cîteva luni de zile şi am jucat spectacolul amîndoi, am avut curajul să ne luăm de mînă şi să mergem împreună, cu ochi legaţi,pe marginea acestei splendide, dar groaznice prăpăstii, care este un film pe care începi să-l faci.

— V-aş propune să încheiem cu un diagnostic pentru teatrul, şi pentru filmul nostru. V-aţi hazarda?

— De data aceasta nu pot să le pun împreună. Să începem cu teatrul. Am toată încrederea, am tot optimismul în ceea ce priveşte teatrul românesc. Lucrurile vor fi, fără îndoială, mai bune decît au fost înainte de 22 decembrie '89. Poate că este o perioadă în care experimentăm o altă cale, în care ne mai căutăm un drum, o altă posibilitate de comunicare, dar poporul român este un popor talentat pentru teatru; nu mă refer la cei care-l fac, mă refer la cei care-l recepţionează. Spectatorul român de teatru este, de altfel, şi explicaţia că pe acest tărîm teatrul a înflorit atît de pregnant, de convingător, că în aceşti ani, destul de mulţi, nu de puţine ori Bucureştiul a fost capitala teatrală a lumii. În ceea ce priveşte filmul, lucrurile sînt mult mai inegale. Filmul este mult, mult, nepermis de mult, legat de bani, dar sînt sigur că şi în aceste condiţii precare, pînă la urmă, nu va pieri filmul de artă. Dacă lucrurile vor fi cu adevărat valoroase, nu mă îndoiesc că oamenii vor voi să cheltuiască acei10 sau 20 de lei, cît va fi la vremea respectivă un bilet de cinema, tocmai ca să se bucure măcar, să-şi recunoască speranţele, dorinţele, să-şi recunoască visele.

Costineşti, 1991.

Marius MORARIU

LITERATURA ROMÂNA

(Urmare din pag. 3)

— Păi asta e ! Cu tristeţe îţi spun că am dreptate. Uite cum, deşi „psihologic" toate condiţiile erau pregătite pentru o receptare mai bună, totuşi literatura română nu se traduce.

— Poate că nu avem nici traducători !

— Ba avem traducători de clasă. Cred că ar fi nevoie pentru „spargerea" pieţei de cîteva cărţi. Sau poate o singură carte. Cum a fost cazul lui Kadare. Kadare din Albania ! Înseamnă că ori sîntem sabotaţi, ceea ce mi se pare o variantă absurdă, ori nu avem într-adevăr acele valori deschise spre universalitate. Altă explicaţie nu văd.

— Eu m-aş bucura, totuşi, să-ţi dau cîteva titluri de cărţi remarcabile din ultimii 20 de ani. Gabriela Adameşteanu, cu „Dimineaţa pierdută"

— Dă-mi voie să-ţi spun că nu va avea nici un ecou, tocmai pentru că nouă ne place mult. Asta cade. Iar partea „europeană", interbelica, au făcut-o alţii mult mai bine.

— Buun. Mai departe. Ştefan Agopian, „Manualul întîmplărilor".

— E o carte pe care doar românii ar putea-o înţelege, cu un exces de subtilitate la lectură. E o carte pentru un club al iniţiaţilor.

— Ar fi interesantă o culegere din nuvelele lui Cristian Teodorescu. Sau din primele nuvele ale lui Bedros Horasangian. Sau Hanibal Stănciulescu.

— Ei nu au intrat însă nici măcar în conştiinţa publicului românesc.

— Asta nu are nici o importanţă. În competiţia valorilor !

— Ba are ! Şi aş încerca să-ţi spun şi prin ce păcătuieşte generaţia '80. Printr-un exces de subtilitate, la care, e drept, era silită.

— Atenţie ! Am impresia că intri într-o capcană. Disting în discursul tău o notă antiintelectualistă foarte ciudată, care mă sperie.

— Florine, era vorba de următoarea chestiune : de ce nu pătrundem noi în universalitate. Pleşu a dat o definiţie foarte frumoasă a pătrunderii în universalitate. E o specie a succesului. Eu la asta mă refeream.

— Atunci, ai puţintică răbdare ! Sîntem totuşi, la numai un an după.

— Nu-i adevărat ! Asta nu-i un argument. Cred că în ce ne priveşte e vorba de un alt rău, cu o natură mai subtilă, pe care noi nu îl putem percepe, pentru că sîntem în interiorul lui.

— Ei, atunci nu ne rămîne decît să aşteptăm acea personalitate, acea carte de succes care să explodeze.

ianuarie 1991

DIALOGURI DESPRE ORAŞ

CIRCULAŢIA (III)

SMARANDA BICA

O adevărată barieră în dezvoltarea oraşului o reprezintă legătura de cale ferată între Gara de Nord şi Gara de Est. Ce s-ar putea realiza în această direcţie ?

ŞERBAN STURDZA

— Preocuparea pentru eliminarea acestei bariere nu e nouă, ea existînd în ultima jumătate de secol. Problema esenţială în noul plan urbanistic este dezafectarea acestui tronson de cale ferată. În ceea ce priveşte utilizarea zonei pe care se află calea ferată există două puncte de vedere, ambele susţinînd desfiinţarea traficului de marfă şi călători care secţionează oraşul, şi propunînd o linie ocolitoare pe la nord condiţii în care Gara de Nord devine gară terminus. Una dintre variante propune legarea celor două gări printr-un sistem de transport urban realizat pe taluzul existent. Cealaltă propune remodelarea terenului şi a vecinătăţilor, vecinătăţi pe care s-au dezvoltat parazitar industrii şi alte funcţii ce nu ar trebui să se afle în interiorul oraşului, cum ar fi zona antenelor penitenciarul de la Popa Şapcă Poligonul de prefabricate şi zona de depozite Ialomiţa. Deblocarea acestor suprafeţe constituie singura rezervă pentru a asigura terenul necesar dezvoltării unui adevărat centru de afaceri şi a multitudinii de funcţiuni pe care acesta le-ar putea polariza. Zona ar fi traversată de inelul doi de circulaţie.

— Amplasarea unui centru de afaceri este o problemă stringentă. În lipsa unui teren de rezervă, opţiunile se îndreaptă, deseori cu investiţii foarte tentante, către parcul din spatele Hotelul Continental, care, în opinia majorităţii arhitecţilor, ar trebui menţinut ca parc şi, mai mult decît atît, amenajat ca parc. Dar să revenim la problematica discuţiei de astăzi, cea a circulaţiei.

— În paralel cu cele arătate apare necesitatea studierii unui sistem periferic de circulaţie atît auto, aşa cum am mai spus, cît şi feroviar. Acest sistem feroviar, prin organizarea unor staţii în directă relaţie cu zonele industriale şi de agrement, dar şi cu comunele vecine (Giarmata Vii, Dumbrăviţa, Ghiroda Chişoda) ar evita aglomeraţia din mijloacele de transport în comun urbane în orele de vîrf, pe traseele ce unesc gara cu zonele industriale.

— A crea oraşului posibilităţi de a-şi recruta forţa de muncă prin relaţii cît mai rapide pe o rază cît mai mare în teritoriu ar fi benefic. Localităţile din împrejurimi, bine relaţionate cu oraşul, ar reprezenta şi o rezolvare parţială, mai puţin costisitoare pentru populaţie, a necesarului de locuinţe. Aş da un exemplu pe care îl cunosc, şi anume sistemul de trenuri suburbane al München-ului care deserveşte zona pe aproximativ 12 radiale, pe o rază de aproximativ 60 km, pe fiecare radială preluînd 8—10 localităţi. Trenurile rapide suburbane circulă subteran în centrul oraşului şi sînt în directă legătură cu Gara Centrală (Hauptbahnhof). Dar să revenim la problemele care ne preocupă, cele referitoare la relaţia Timişoarei cu teritoriul.

— În acest sens, prin legarea sistemului rutier periferic de viitoarele autostrăzi (autostrada trans-europeană Nădlac-Timişoara-Bucureşti-Constanţa ; Belgrad-Moraviţa-Timişoara) şi cu viitoarele drumuri expres (către Arad, Jimbolia, Lugoj), relaţia oraşului cu teritoriul se poate realiza fluent chiar în condiţiile unei importante mişcări de populaţie.

— Nu consideraţi că ceea ce s-a prezentat aici ar fi proiecte, vise prea îndepărtate ?

— A privi în viitor e absolut vital dacă dorim o dezvoltare armonioasă şi nestînjenită. Rolul nostru e ca, gîndind prospectiv, să facilităm demersuri de anvergură oportune. Această proiectare a planului de urbanism viitor va trebui, desigur, reluată şi reevaluată periodic, de cîte ori va fi necesar. Nu aş vrea să închei această discuţie fără a aminti poziţia geografică specifică : Timişoara se află la o distanţă de maximum 7—8 ore de parcurs cu maşina (aprox 600 km) de 4 capitale. Avem deja un aeroport internaţional ale cărui piste permit aterizarea oricărui aparat de zbor actual, iar condiţiile de vizibilitate sînt superioare altor aeroporturi. Nu trebuie să uităm, de asemenea, Canalul Bega, care poate redeveni ceea ce a fost, adică o cale de transport ieftină, şi aceasta fără investiţii imposibil de realizat în zona începînd de la vechiul port (care ar trebui modernizat şi extins) către aval.

— Sîntem conştienţi de importanţa circulaţiei ca element major pentru a deschide calea dezvoltării economice viitoare în care sperăm cu toţii. Fluenţa şi rapiditatea comunicaţiilor sînt o necesitate şi, în orice caz, absenţa lor este o frînă economică. Aşa încît trebuie să gîndim aceste „vise" ca pe nişte demersuri posibile şi necesare.

arh. Smaranda BICA

Top

„Alungaţi monotonia...”

(I I)

După ce am căutat zadarnic un articol despre „Thrash“ într-o revistă serioasă de specialitate, în numărul din 13 VII a. c., al publicaţiei **New Musical Express,** la pagina 13 am găsit ce căutam. Articolul, semnat de un redutabil cronicar (Stuart Maconie), e edificator pentru modul în care e privit acest „curent avangardist“ de unii. De către alţii, veţi constata în „Digest“-ul pe care vi-l ofer mai jos.

Cei care stau la coadă au vîrsta de 15—17 ani. Ei doresc să obţină autografe de la membrii grupului **„Sepultura“**, cel mai popular grup „thrash“ din America de Sud, şi de la cei din „Sacred Reich“. Toţi preferă semnături pe faţă, pe cămăşi sau chiar pe pantofi. Mă apropii de o fată pe care aflu că o cheamă Kev. Îmi spune: „Eşti de la „Smash Hits“? (o revistă muzicală, n. n.) Vax, aia nu-i muzică despre care scrieţi voi, e căcat, înţelegi?“. O rog să folosească un limbaj decent. Cît de oribil sună cuvintele murdare în gura unei domnişoare de 16 ani! În ochii fanilor „tharsh“ noi sîntem cei anormali. Motivul? Că **nu dorim** un autograf „Sepultura“. De la „Spinal Tapit“ e cam greu să iei în serios „muzica“ lor. Stau lîngă sute de copii neajutoraţi în a distinge valoarea de gunoi. Un spaţiu al plîngerii. Pentru ei, **totul** nu înseamnă **nimic.** Doi poliţişti veghează ca procesiunea să nu degenereze, să nu fie tulburată ordinea britanică. Copiii poartă tricouri cu inscripţii „Massacre“, „Slayer“, „Nuclear Assault“. Pentru ei pop-ul pute, starurile rock (normale, n. n.), aşijderea. Vorbesc despre trupele **lor,** muzica **lor,** sînt exclusivişti pînă în vîrful unghiilor. **Lumea metalului** e un teren minat. Muzica e violentă, „cîntată“ într-o viteză sălbatecă alternînd cu răpăieli de tobă şi urlete de brontozaur. Tematica preferată? Sfîrşitul lumii, tortura, morbiditatea. **„It's a separate world“,** îmi spune fotograful subliniind că de fapt ei, fan-ii sînt mai convenţionali decît se poate, dominaţi de propriile lor obiceiuri şi convenţii. Sunetul „Sepultura“ e cel mai demodat sunet din lume, dar **e ridicol de popular** la un anumit public, în special la virgini(!?), la refulaţi. Kev e convinsă că muzica pop e o muzică contrafăcută: „Kylie Minogue nu cîntă despre viaţa adevărată, dă-i şi dă-i cu dragostea pe cînd băieţii ăştia vorbesc (ei, da vorbesc deoarece de cîntat nu poate fi vorba) despre adevăr, moarte, subiecte incomode (cui folosesc, n. n.) Rock Hudson ne-ar aproba dacă ar trăi“, conchide Kev. După un moment de respiro, continuă: „Thrash“-ul e o muzică gălăgioasă, dar noi o adorăm. După o zi grea ascultăm un disc şi ne remontează. E drept, nu e muzică dansantă“. Ce să-i spun? Că nu e deloc muzică? Mă va înţelege? A lovi oricum o coardă de chitară a cărei vibraţie se amplifică electric producînd un sunet nu e un act artistic. Mă priveşte cu compătimire în timp ce mă retrag strategic într-un colţ de unde pot urmări nestingherit moda verii '91. Se poartă părul lins gen „Bros“, cămaşa sau tricoul boţite, scos peste blue jeans care rămîn strîmţi la gambă. Ceva mă impresionează totuşi la aceşti „extremişti“: numele ridicole de formaţii, subiectele ciudate (alienarea, poluarea, morbiditatea). Ce apetit la o vîrstă a viselor! Aceşti copii vor creşte, dar pe moment ei alcătuiesc vulgul ce aşteaptă răbdător un autograf dat de nişte agramaţi care se ţin cu dinţii de scena unui compartiment sonor pe care nici ei nu ştiu cum au ajuns.

Petru UMANSCHI

Ochiu mortului

Conţina cu papugii

Sau : Nu fi pesemistă, Miţo, că mă omori !

Magnetizat cu jamaică ori chiar rom cubanez, în primele săptămîni de la rivuluţie, catindatul verdeţian a şezut la budoar, cuprins de fandacsia tratarisirii cu plumb a cizmarului. Şi, de unde ziceai că Mangafaua nu va mai scoate capul la ambeare (neamţul din Bulgaria e, totuşi, pe loc !), iată că, prin naturelul său nesimţitor, iarăşi sade în mînă cu vitrionul politicesc. Vitrion muscălesc, exolfisit de la Moscova, unde mnealor s-au găsit volintiri, jucînd contina cînd cu cărţi mari, cînd cu cărţi mici, după împrejmuirile tipografiei komiternistomiciuriniste.

Chiar pe bibici, i-am zărit, aşadar, în emisiunea actualistă, la loc de cinste, în uvertura programului. Atunci am aflat că întrunirea de price conta ca primul congres al partidului şi m-am strașnic mirat de absenţa corurilor. Optimişti, pesemiştii au cuvîntat împotriva exploatării poporului de către popor şi a omului de către seamăn, iar pentru atunci cînd vor veni la putere, au promis tuturor celor din opoziţie cozi de nucă otrăvitoare peste care vor fi aşezaţi în genunchi.

De la această manifestare — frumoasă şi partinică, în ansamblu — a lipsit d-l Răzvan Teodorescu pentru care cuvîntul tovarăş e un cuvînt nobil şi vechi. Cine se mai înscrie ?

NELSON

La fanion

Campionate anticipate şi reconcilieri aşteptate

Sîmbătă şi duminică, Poli a organizat un turneu amical, la sărbătorirea a şapte decenii de la înfiinţare. A fost cald peste măsură, iar spectatorii nu s-au înghesuit mai deloc. Bubiţa din returul campionatului trecut nu are coaja încă uscată, iar preţurile sînt cum le ştim prea bine. Nu prea contau organizatorii pe mari încasări, dar realitatea celor două zile a stat cu mult sub aşteptări. Una peste alta, însă, a fost, un turneu de ţinută în care combatantele au făcut un fotbal de bună calitate, chiar dacă supremaţia Politehnicii a bătut la ochi. Luat de valul consideraţiilor generale, era să uit cine au fost celelalte trei : Gloria Bistriţa, F.C. Argeş şi Inter Sibiu. Cum ştiu că nu prea mulţi din cititorii revistei frecvenţează (frecmentează) paginile publicaţiilor „de profil“, ori — şi mai puţin tribunele, a să scriu, şi scorurile amicalelor. Deci, în prima zi, Gloria Bistriţa — F.C. Argeş 3—0 (0-0) şi Poli Inter 4-0 (1-0) ; în a doua zi, Inter — Bistriţa 3-0 (0-0), finala revenind timişorenilor cu categoricul scor de 5-2, la pauză ei conducîndu-i pe argeşeni cu 3-0.

Au fost, cum spuneam, minute întregi de fotbal de primă calitate, dar mai ales s-au petrecut împăcări, s-au semnat cîteva cecuri în alb, au mijit speranţe că nu o să fie chiar aşa de bicisnică soarta e pei în campionatul ce bate la poartă Întîi, se pare că Adrian Crăciun s-a reconciliat cu tribuna, în sensul că, în prima zi încă, a fost aplaudat la intrarea în teren Probabil că druckerii au realizat faptul că Adrian este cel mai bun stoper de marcaj din România abia atunci cînd oltenii au vrut să îl ia. E bine şi aşa. Foarte des şi fructuos s-a întîlnit cu mingea Călin Rosenblum, de altfel şi golgeterul turneului. Bună impr sie a lăsat Diaconescu, proaspăt sosit în lotul alb-violet. Cel mai bun jucător al turneului a fost tot un timişorean, Bărbosu, şi cel mai fericit antrenor aţi ghicit cine s-a întîmplat să fie. Cu toate acestea, mai sînt destule de fixat la echipă, şi, înainte de orice, unele dezlegări pentru jucătorii ce se află de mai multă vreme la pregătiri cu lotul. E, apoi, cazul Timofte. El se află, deocamdată, la „probe“ în Portugalia ; problema portarilor, problema banilor în contul clubului etc. etc. Cooperarea cu echipele locale nu e tocmai bună — nu luăm apărarea niciuneia dintre părţi —, aşa că se cer desfăşurate importante forţe diplomatice.

În vremea asta, Steaua şi-a construit o instalaţie de nocturnă, plătită de firma Philips, iar Dinamo — nici mai mult nici mai puţin — plănuieşte să ctitorească un nou stadion şi o sală polivalentă. *Gaudeamus, igitur*, cîntă studenţii Cu parcimonie.

M. T.

Fatalitatea hazardului

PREVESTIREA „PROVOCATOARE”

Ducelui d'Orléans, nepotul (de frate) al lui Ludovic al XIV-lea, i s-a descris printr-o practică **hidromatică,** în 1706, camera mortuară a regelui, de unde lipseau, cu totul inexplicabil, marele Delfin, ducele şi ducesa de Bourgogne, ducele de Berry, fiul şi nepoţii marelui monarh. La dorinţa de a-şi afla propriul destin este desenată coroana de regent. Saint-Simon mărturiseşte că a notat a doua zi incredibila prevestire.

Dar iată că între 1711 şi 1714 dispar toţi cei care-l despărţeau pe Filip de tron (şi doar cauza morţii ducelui de Berry, care a căzut de pe cal, a fost evidentă), rămînînd în viaţă, dintre descendenţii direcţi, doar un plăpînd copil de cinci ani. În 1715, la moartea regelui, Filip d'Orléans devine regent al Franţei. Prin ce stranie coincidenţă se adevereşte profeţia ? Sau oare, incitat de această prevestire, ducele d'Orléans, viitor regent al Franţei, îşi arogă rol de Destin, suprimînd chiar el pe cei patru, cum s-a afirmat uneori ?

Pe Insula Sfînta Elena Napoleon va medita la soarta acestui prinţ, considerînd că supravieţuirea unui copil de cinci ani (viitorul Ludovic al XV-lea), îl absolvă de o grea învinovăţire.

O formulare insinuantă, prezentă într-o precizare făcută de o prea abilă şi persuasivă persoană, va hotărî destinul domnişoarei Jeanne-Antoinette Poisson a cărei mamă, dornică de măriri, o dusese la o vestită ghicitoare în cărţi şi care, orbită fiind de speranţa că fetiţa „va fi nu regină, ci aproape regină“, o va educa pe „Reinette“ a sa, ca pe o viitoare metresă regală.

Astfel, tînăra în formare, urmărind cu încordare şi nerăbdare cronica curţii, studie cîntul şi clavecinul, învăţă declamaţia şi dansul, desenul şi gravura, se instrui în litere, într-un cuvînt, „se exersă“ în arta seducţiei, pînă cînd blazatul rege care, de altfel, nici nu dorea altceva, căzu în plasa întinsă cu atîta sagacitate şi iscusinţă.

Era vremea celui de-al cincisprezecelea dintre Ludovicii Franţei şi a graţioasei, cuceritoarei, nefastei Pompadour.

Salvată, ca prin minune, în ultima clipă, de la execuţie, în timpul revoluţiei din cauza unui leşin, după ce soţul ei — generalul Beauharnais fusese ghilotinat, Josefina, prin căsătoria cu generalul Bonaparte, a ajuns prima împărăteasă a francezilor, primind coroana, prezisă ei încă din copilărie pe insula Martinica. Cel care îi apropie pe cei doi viitori monarhi este fiul Josefinei din prima căsătorie — Eugène, care venise la generalul armatei din interior pentru a cere sabia tatălui său. Impresionată de bunăvoinţa lui Bonaparte, cu presentimentul împlinirii viitorului promis, Josefina vine să-i mulţumească personal. Iar peste cîţiva ani, în Nôtre-Dame-ul al cărui interior fusese tapisat cu carton pictat, realizîndu-se imaginea unui templu greco-egiptean, supraîncărcat de trofee, are loc ceremonia încoronării.

Oobîndind, progresiv, conştiinţa înaltei ambiţii în care putea să aspire, inexistenă încă la Toulon, prefigurîndu-se la Lodi, deplin cîştigată în Egipt, Napoleon nu e totuşi un constructor al destinului său. Căci în faţa „hazardului care guvernează lumea“, nedispunînd de posibilitatea de a-şi executa planurile şi neavînd nici **nebunia** de a dori să răsucească împrejurările după sistemul său, ci **pliindu-şi** programul după „contextura, de neprevăzut, a evenimentelor“ şi înfruntînd astfel uneori, acuzaţia de mobilitate şi inconsecvenţă. Napoleon a putut mărturisi : **„Niciodată nu am fost cu adevărat stăpînul meu“.**

Felicia GIURGIU

MESERIA DE A MURI

CLUBUL SINUCIGAȘILOR

Sub genericul „Infernul de dincolo de carte" inaugurăm acum cîteva săptămîni un fel de serial în paginile revistei noastre: o suită de numere tematice axate pe analiza răului, a manifestărilor sale atît de proliferante. Încercăm astfel o descriere a faptelor, un inventar (deocamdată) al **formelor** răului, o palpare a suprafețelor, urmînd ca, într-o a doua instanță, să revenim cu o scrutare a profunzimilor, a cauzelor. Deloc întîmplător, alesesem atunci un teritoriu familiar, un cîmp al cercetării din imediata noastră apropiere: corpul scriitorului. Puneam cu obstinație o serie de întrebări cîtusi de puțin retorice: de ce înnebunesc scriitorii? de ce sînt bîntuiți de fantasme devoratoare de obsesii autodistructive? de ce se refugiază în acele paradisuri infernale — drog, alcool, joc de noroc, „pasiuni fatale"? de ce mor scriitorii? și mai ales, de ce se sinucid? Vom încerca să descifrăm în cele ce urmează traseele acestei ultime întrebări. Ce se întrevede la capătul sinucigaș al infernului de dincolo de carte? Ne va servi ca îndreptar bio-bibliografic un număr al revistei „Magazine littéraire", **Sinucigașii literaturii**. O cronologie a problemei, o tentativă de tipologizare și, uneori chiar explicații.

De la stoici la marii sinucigași japonezi, de la romantici la suprarealiști, de la exilații nazismului la cei ai comunismului, de la persoana reală, biografică, a autorului, la cea imaginară, a personajelor care se autosuprimă în romane — o întreagă galerie pentru ceea ce plănuia Montherlant — „Clubul sinucigașilor literaturii"

ÎNAPOI LA ROUSSEAU

Un psiho-sociolog al artei ar putea face, pentru început, o observație aparent banală care însă, la o analiză mai atentă ar putea stîrni cîteva întrebări incitante: de ce „rata" sinuciderii scriitorești e uluitor de ridicată în anumite epoci, așezate de antropologi sub semnul „femininului"? Și de ce în epocile „solare" „masculine", numărul suicidarilor artiști scade vertiginos? De ce perioadele „alexandrine" stîrnesc mai ușor moartea voluntară a scriitorilor? Ce sistem de valori, de repere propune o epocă sau alta, încît viața ca valoare ajunge să fie mai mult sau mai puțin prețuită? Și, în consecință, care să fie motivația de adîncime, semnificația acestor tragice opțiuni?

Un început de răspuns, dacă ar fi să inaugurăm lunga serie a sinucigașilor literaturii cu preromanticii și romanticii ar putea fi găsit, paradoxal, în plin veac al Luminilor, în paginile unui Voltaire, Montesquieu. Să fie un semn că pentru mentalitatea europeană cerul începe să se golească, iar divinul e treptat dizlocat de o absență? Se pare că da, afirmă experții problemei. O dovadă: interdicția fermă a moralei creștine de a-ți lua ca muritor, singur viața pe care numai Dumnezeu are dreptul să ți-o ia — e abolită. Luminiștii justifică sinuciderea: „În fond de ce ar fi îngăduit să te vindeci de gută, iar de viață, nu?" Cuvintele acestea îi aparțin unui mare perturbator al spiritului european, unui nebun genial — Jean-Jacques Rousseau. Chiar dacă nici el, nici măcar eroii săi nu ajung să se sinucidă în final. E drept, la un an după moartea sa circulînd zvonul că în realitate și-ar fi pus capăt zilelor, un tînăr i se sinucide pe mormînt, la Ermenonville. Un început spectaculos pentru o și mai spectaculoasă serie de sinucideri ale veacului următor.

NICĂIERI. NICIUNDE

Într-o miercuri, la 20 noiembrie 1811, spre după-amiază, un tînăr cuplu vesel coboară dintr-o caretă în fața unui han din Potsdam, pe malul lacului Wannsee. Închiriază două camere. Urcă, își lasă puținele bagaje, se plimbă pe mal, se întorc, se închid în camere. Dimineața foarte devreme își comandă cafele și trimit un comisionar la Berlin cu niște scrisori. Îi comandă hangiului o cină pentru încă doi invitați. Ies să se plimbe și cer ca după-amiază, la ora trei fix, servitoarea să le aducă pe malul lacului două cafele. Deși totul pare cam ciudat, hangiul le intră în voie. La ora trei servitoarea sosește. Cei doi stau liniștiți pe mal. Aruncă pietricele în apă. Zîmbesc, povestesc ceva. O roagă pe femeie să spele o farfurie. Ea se îndepărtează și nica, prietenul. O singură ființă devotată — doamna Vogel. Fără dragoste (sau cine știe, în fond?) cuplul Romeo și Julieta se reface în cel mai teatral mod cu putință.

Romanticii germani sînt teribil de impresionați. Întîmplarea îi inspiră, dar numai în scris. Mor toți, mai repede sau mai tîrziu, însă respectînd legea naturii. O singură excepție: Caroline von Gündenrode. La 27 iulie 1806, la 26 de ani, se ucide cu lo-

aude două împușcături. Se întoarce, se apropie și vede două corpuri inerte, întinse unul lîngă altul. Tînăra are corsajul desfăcut și inima străpunsă de un glonte. Își ține brațele încrucișate pe piept. Bărbatul, cu pistolul încă în dreapta, s-a împușcat în gură. Seara sosesc și invitații de la Berlin. Unul e consilierul Peguilhen. Hangiul vrea să afle cine sînt cei doi sinucigași. I se răspunde: „Poetul Heinrich von Kleist și doamna Henriette Vogel, soția domnului ..."

Nici un Tristan și Isolda de veas romantic! Un mare scriitor care avea să-și cucerească celebritatea abia după moarte și o femeie plictisită, disperată, bolnavă, soția unui funcționar mediocru. O moarte din dragoste? Poate. Doar dacă acceptăm că singurul sentiment care-i unea pe cei doi era iubirea de moarte. „Să știi doar atît, că sufletul meu atunci cînd se întîlnește — îi scria Kleist cu două zile înainte, verișoarei sale, Maria — cu sufletul ei, e perfect pregătit pentru moarte". Și iată cum obscura doamnă Vogel intră în istorie, ba chiar în legendă, pentru singurul motiv că a acceptat — de ce oare? — să-i însoțească pe Kleist dincolo de viață. În ultimii ani, poetul încercase (în zadar) să-i îmbie la un astfel de voiaj pe mai mulți: sora, Ulrike, verișoara, Marie, logodvituri de pumnal pe malul Rinului. Din suferință amoroasă, insucces, din sfidare. O posibilă explicație ar exista, spun istoricii: întîlnirea cu Heinrich von Kleist în 1804, la Coblenz. Ce-și vor fi spus ei atunci nimeni nu știe. Peste 171 de ani va încerca să-și imagineze cele întîmplate, Christa Wolf, în romanul **Niciunde. Nicăieri**.

În schimb romanticii francezi, par mai aplicați și spre teoretizarea problemei, și spre punerea ei în practică. Texte capitale și gesturi capitale: celebre personaje sinucigașe, și mai puțin celebri autori sinucigași: opiomanul Rabbe, cel cu overdoza, care scrie în **Albumul unui pesimist**: „Nimic mai glorios decît să-ți închei viața înainte de a muri". Și doi tineri, uitați de toată lumea: Victor Escousse și Auguste Lebras. Ei scriu împreună o piesă, **Raymond**. Eșec total și decizie gata luată: vor muri așa cum au scris, împreună, asfixiați cu oxid de carbon.

Cînd, spre mijlocul veacului la 26 ianuarie 1855, într-o dimineață geroasă, Nerval e descoperit spînzurat de grilajul unui gard. Crimă? Mai mult ca sigur, sinucidere. Mult prea multă suferință și disperare pentru o singură viață, susțin biografii, care mai aduc încă un argument: ultimele rînduri. O scrisoare adresată doamnei Labrunie, buna sa mătușă: „Cînd vei bîrui totul, îți vei găsi locul în Olimpul meu, așa cum eu mi-am găsit în adăpost în casa ta. Nu mă aștepta în seara asta, căci noaptea va fi neagră și albă."

„AGENȚIA GENERALĂ PENTRU SINUCIDERI"

„A.G.S." (Agenția generală pentru Sinucideri) a existat ca proiect în imaginația unui poet sinucigaș, Jacques Rigaut. Dispozitive moderne asigurau o moarte sigură, fără șansa rateului. Cu tarife anexate ca la cartea suprarealistă, după cum urmează: electrocutare — 200 F, revolver — 100 F, otravă — 100 F, înec — 50 F, moartea parfumată (cu taxă de lux) — 500 F, spînzurătoare (pentru săraci) — 5 F. Tot ca la cartea Dada se derulează și biografia autorului, de la mariajul cu o miliardară americană, pînă la glonțul tras drept în inimă, într-un pat aranjat cu mare grijă, ca nu cumva să se murdărească de sînge.

Nu mai puțin suprarealistă e viața și moartea lui Arthur Cravan (născut Lloyd). Fabian Avenarius, nepotul lui Oscar Wilde. Un uriaș, care-a străbătut lumea-n lung și-n lat, a fost, pe rînd, îmblînzitor de șerpi tăietor de lemne, fermier deghizat în femeie, poet contestatar, marinar, boxeur celebru, campion al Franței la semi-grea și, în cele din urmă sinucigaș, undeva în Mexic. Sau viața și moartea lui Jacques Vaché (1896—1919). Poet de avangardă, vînător, miner, sudor, hoț, și, la urmă, într-un hotel din Nantes, gol pușcă, alături de un amic după o overdoză de opium.

Deasupra tuturor, „poate cel mai curat, cel mai bun dintre toți, conștiința acestei generații febrile", strălucitor de inteligentul René Crevel (1900—1935). O figură aproape legendară a avangardei franceze, „radiind de exasperare". El însuși fiu al unui sinucigaș, comunist, homosexual, tuberculos, adorator al lui Lautréamont și Breton, grav atins de boală și depresie, exersîndu-și ca un actor profesionist rolul: „un ceai pe plită cu gaz; fereastra bine închisă. Robinetul deschis, și uit să pun chibritul".

Sau Ilarie Voronca (1903—1946).

Sinucigașii moderni, nu-i așa, sinucigașii moderni. Fiecare completîndu-și opera; încheindu-și-o; desăvîrșindu-și-o sub semnul morții. Trăind pînă la capăt singurătatea ei.

Cum se sinucid modernii? Poate că ar trebui să scriem că sînt unii care mor o dată cu moartea vechii lumi. Tvetaieva, Zweig, Virginia Woolf, Mishima se numără printre aceștia. Ordinea imperială a căzut, ei au trăit, cel puțin în copilărie sentimentul ocrotitor al Imperiului. În ritmurile moderne ale timpului prezent trăiesc Hemingway, Montherlant, Gary. Răfuiala lor nu e cu nimicnicia lumii prezente — au fost ai prezentului, ai clipei și chiar ai mondenității, ci cu degradarea trupului. Ei sînt puternici, ei sînt eroi ai virilității, senectuatea îi umilește. Vor să rămînă, pînă la capăt, stăpîni ai destinului lor.

Dar Pavese? Poate că el vrea să-și încheie jurnalul așa. Vrea să încheie o operă astfel. A epuizat toate posibilitățile de a fi și de a se transcrie. A ajuns într-un impas. Și-a făcut ani în șir, educația sfîrșitului.

Opera și-a restrîns simțitor capacitatea de iradiație în acest secol al nostru, care nu mai e nici al scriitorilor și nici al cărții. Cînd suferințele tînărului Werther ieșeau în lume, cititorul se identifica, el însuși, cu Eroul. Se instala în centrul romanului și își asuma concluziile pe care personajul principal le formulase. Werther e ultima etapă a credinței în eroul de roman. După el parcă, nici un erou nu a mai fost convingător: literatura devenea altceva, obosită de infinita-i glorie.

Sinucigașii secolului douăzeci sînt în fața morții, singuri. Actul lor îi însingurează și mai mult: îi invidualizează, polemic, într-o lume lipsită de sacralitate.

I. PANTEA
A. POPESCU

Colectivul de redacție: MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef-adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA.
Prezentare artistică: NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 3 33 90, 3 33 76
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază
Paginatori: Nicolae BERECHET, Călin PAȘCARU
Tehnoredactori: Mircea GUI, Marcela VUIA, Tiberiu BAZAR
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar
34

SUB PRESIUNEA K.G.B.-ULUI

(In pagina 8)

ORIZONT

SAPTAMINAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMANIA ● 34 (1262) ● 23 AUGUST 1991 ● SERIE NOUĂ, ANUL III ● 10 LEI

Vizita plănuită de către Țarul Glasnostului în însăși țara condusă de cei opuși glasnostului a suscitat, evident, multe speranțe. Ea a adus la Praga un număr extrem de mare de jurnaliști. Ei au sosit la timp, însă Țarul Glasnostului își amînă mereu venirea. Obligați la așteptare ziariștii fac și ei ce pot. Mai mult de-o grămadă mă contactează; vor cu toții să afle ce cred despre noul țar. Dar a repeta la nesfîrșit aceleași idei mi se pare cumva jenant, mai ales că nici una dintre ele nu e originală; orice aș spune, am senzația că sînt lucruri citite sau spuse cîndva înainte.

În cele din urmă, sosește, astfel încît pot să răsuflu ușurat. Ziariștii au de făcut ceva mult mai interesant decît să mă asculte pe mine spunîndu-le lucruri pe care ei le scriseseră deja.

Vaclav Havel

ÎNTÎLNIRE CU GORBACIOV

Locuiesc lîngă Teatrul Național din Praga. E nouă și jumătate seara, nici picior de jurnalist, așa încît pot să-mi scot cîinele la plimbare. Și ce vedem? Șiruri nesfîrșite de limuzine parcate și nenumărați polițiști. Firește: Gorbaciov se află la un spectacol de gală la Teatrul Național. Incapabil să rezist, mă apropii de teatru și, mulțumită cîinelui meu, care deschide o cărare prin mulțime, reușesc să ajung în față. Stau și aștept; spectacolul e pe sfîrșite. Mă uit la oamenii de pe trotuare și ascult. Sînt doar niște trecători, nu obișnuiții „trecători închiriați", și nici măcar dintre aceia care au venit să-l vadă pe Gorbaciov — doar niște indivizi, care vin sau pleacă la un restaurant sau care au ieșit, ca mine, la o scurtă plimbare și care au observat și ei că se întîmplă ceva neobișnuit și, curioși, s-au oprit să vadă despre ce e vorba. Rostesc vorbe pline de sarcasm, mai ales în legătură cu șirurile nesfîșite de oameni din gardă, și care au în mod evident ordin să nu

iulie 1987
traducere de
Mihai CERNEA

(continuare în pag. 2)

IMOBILISMUL

Actualei configurații a puterii politice din România i-a fost suficient ceva mai mult de un an pentru a se transforma într-o structură conservatoare, cu indice ridicat de rigiditate și aroganță.

Astfel cum poate fi explicat imobilismul afișat atunci cînd mișcări tot mai extinse ale nemulțumirii publice reclamă schimbări obligatorii la conducerea unei societăți ce continuă să nu funcționeze cum trebuie? Puterea constată astăzi, cu falsă consternare, că mișcarea sindicală tinde să își caute drepturile tot mai la periferia prevederilor unor legi care le ignoră drepturi fundamentale. Între care și dreptul la subzistență materială! S-a ajuns pînă aici ca în mai puțin de 500 de zile peste patru miliarde de dolari să se scurgă în afara intereselor, pe lungă durată, ale poporului român. Abuzurile, incompetența, corupția, indiferența, cinismul sfidează cetățeanul acestui Stat, umilindu-l necontenit. Unitățile economice au devenit, pe rînd, într-un proces generalizant, deșerturi ale producției. Costul vieții a atins cote exorbitante, inflația devoră bugetele publice și individuale, continuă, neîngrădită, sîngerarea cea mai deplină a sistemului productiv autohton, dar toată această nefastă înlănțuire de consecințe nu provoacă încă protestul celor care se adăpostesc, acolo, la Sala Omnia ori pe Dealul Mitropoliei, în condiția lor privilegiată de parlamentari de seră. Percep ei oare că Țara din spatele lor abia că mai suportă povara unei crize care nu a fost prevenită? Percep ei oare în contestația sindicală strigătul gîtuit de la capătul disperării? Merită a le fi reamintit celor ce formează astăzi Parlamentul României că nu au fost aleși ca avocați ai guvernului ci ca supraveghetori generali ai acelor lui? Aetele acestuia se întrevăd cu ușurință!

Domnilor parlamentari, acționați cît o mai puteți face, amendați ceea ce a fost deja rău făcut, schimbați în guvern partea care nu merge — ori schimbați Guvernul! Puterea comunistă ignora adevărul, puterea democrației se oglindește continuu în el. Am plecat dinspre dictatura colectivistă spre colectivismul parlamentar: este o întrebare căreia Parlamentul nu îi mai poate refuza un răspuns răspicat. Un răspuns care angajează însă întreaga responsabilitate a Camerelor Legiuitoare.

Claudiu IORDACHE

ARGUS ● ARGUS

Scris acum două zile acest articol sună azi, oarecum aberant ● Dar cîte scenarii nu sună așa?

Pe lîngă toate nenorocirile care s-au abătut asupra noastră de-a lungul vremurilor, istoria ne-a mai așezat și un imperiu în coaste ● Iar acest colos, pe la începutul veacului, s-a lăsat tîrît în cea mai cumplită experiență (asta și datorită duratei în timp): trecerea prin utopie ● Imperiul a devenit comunist, trăgînd în Bermudele istoriei și neamurile vecine ● Nici cutremurele, nici revărsările de ape nici văpăile cele mai fierbinți nu ne-au adus atîta jale și suferință cîtă ne-a „oferit" colosul ● Cînd ceva se clatină în marea uniune, șocul se resimte pe mai multe continente ● Aproape nimeni nu rămîne în afara îngrijorării ● Cu atît mai puțin acum, la sfîrșitul secolului, cînd lumea suferă sau se bucură global ● Ceea ce intuiam s-a verificat: balaurul roșu are mai multe capete ● Și parcă toate sînt pătrate ● Multe poartă chipie de general ● Iar cel mai tare răspunde la apelativul Kăgăbă ● Cam așa sună în limba lui Dostoievski această monstruozitate ● Care, dacă stăm și socotim a ras mai mulți sovietici de pe fața pămîntului decît a reușit, să zicem, Hitler ● După Cernobîl, nimic n-a făcut mai multă vîlvă pe mapamond decît recentul puci al troicăi militaro-politrucisto-kăgăbiste de orientare extremistă ● În anumite cercuri progresiste ruse, iarăși se mai discută despre fascism și neofascism ● Pe bună dreptate ● Nu e nici un dubiu că autorii loviturii de stat (tot un fel de lovitură sub centură, după considerațiile lui Bush și nu numai) sînt tot atît de dreapta pe cît sînt de stînga ● Nu de mult aminteam că există undeva, în eterul galaxiei politice un punct critic unde stînga și dreapta se întîlnesc de voie- de nevoie, cu scopul de a trece punte ● Nu cred că mai e nevoie să-l nominăm pe dracu în cazul de față ● El taie întunericul cu secera și-l bate cu ciocanul ● În pauze se pot auzi șenilele și comunicatele restrictive ale durilor conservatori ● Mumia leninistă se îmbujorează de plăcere ● Stalin și-a trimis nepotii la treabă ● Cine mai jubilează pe la colțuri? ● Mai la sud, tătucul Saddam ● Mai la vest, Fidel ● Fidelii utopiei pînă la ultima carte ● O stafie bîntuie prin Marea Uniune: stafia războiului civil ● Memoria sovietică revoluționară defilează în gama coloristică alb-roșu ● Dacă se va hotărî cu uneltele de foc, atunci totul se va rezolva între militari ● Kăgăbăul își va vîrî, desigur, clonțul de rubin peste tot, dar, de data asta, riscă să rămînă fără el ● Poate să fie ultima încercare ● Gorby, cel atît de adulat de la Rin pînă la Red River, a devenit un mit pentru care se bate pînă și fostul său adversar — aprigul sîbiriak Boris Nikolaevici ● Moscova dar și nașa matușka Rassia au și ele o Casă Albă a lor ● Spre ea se îndreaptă speranța celor fără de putere ● Boris e un zid ● Care nu se înfioară de-a lor spaimă ● Vorbește cu aceeași dezinvoltură atît din fotoliu cît și de pe tanc ● Eltîn este continuatorul eroului rus pozitiv, omniprezent în mitologia populară ● Și rușii știu să creadă uneori fanatic în eroii lor pozitivi ● De multe ori, acestia reușesc învingă ● Cîteodată, nu ● Dar marea luptă, de nu se va reuși un compromis politic, tot în armată se va da ● Nădăjduim că mîndra tradiție a ofițerilor albi care știau să lupte pînă la ultima șansă, n-a murit pe deplin ● Situația în uniune este atît de complexă încît și pe cei de la C.I.A. îi doare capul ● Calculatoarele americane bat spre supraîncălzire ● Autorii de și specialiștii în scenarii au treabă cît încape ● Toată lumea, mai mult sau mai puțin democrată, stă cu ochii pe cazanul sovietic ● Care fierbe fierbe, fierbe ● În lume-s multe tragedii ● Dar asta le întrece pe toate ● Toate celelalte încep să semene a drame dramolete ● La Moscova Leningrad ș.a.m.d. se vede enorm și se simte monstruos ● Puciul ianaevo-criucikovisto-iazovist (ca să reducem la esență) operează transări ferme ● Acum se vede cine cu cine ● Cine pentru cine ● Ce și pentru ce simte și vibrează ● Dincolo de tragedie, există și o anume utilitate a faptelor disperate ● Prin aerul vîratic plutește totuși o spaimă fără corp ● Concediile se întrerup brusc ● Războiul rece a și reînceput ● Dar s-a și terminat ● KGB-ul va rămîne fără clonț ● Altfel...

C. B.

FAȚA ORAȘULUI

Un cuptor cu apă

Este recunoscut rolul funcționalității, ca primă condiție a păstrării unui monument viabil. În zonele istorice, destinația inițială a clădirilor s-a pierdut adesea și nu totdeauna cea care i-a luat locul a fost cea mai fericită. Pentru centrul Timișoarei nu prea poate fi evidențiată o paletă variată de noi funcțiuni. Imaginația pare oprită la consignație și alimentație publică bazată pe o gamă redusă de posibilități. Cu toate acestea, în privința modului nociv de exploatare a spațiilor, aceeași imaginație creatoare pare să nu aibă limite și exemple nedorite sînt din păcate prea multe.

Unul ieșit din comun este cazul parterului folosit sub firma „Cuptorul cald" din colțul pieței Sf. Gheorghe, pe cît de inspirat denumit, pe atît de nefericit ca mod de folosire a unei clădiri ce păstrează în structură amprenta a mai bine de 200 de ani. Bolți umede și pereți cu igrasie camuflată sub o nedorită vopsitorie de ulei. O atmosferă de cuptor în care pe lîngă produse de panificație se fabrică din belșug apă sub toate formele, mai ales ca vapori, pe care un burlan deosebit de „estetic" îi dirijează spre ferestrele locatarilor de la etaj. Ne-am crede în perioada mașinii cu abur, dacă o instalați mai sofisticată nu ar aminti că vaporii pot fi condensați și culeși într-un lighean. Concurența germană a firmei ar avea de ce să invidieze „Cuptorul cald". Dacă nu de alta, măcar pentru că niciunde în lume nu i s-ar permite oricui să folosească oricum un spațiu dintr-o zonă protejată ca rezervație.

Liliana ROȘU

Vaclav Havel ÎNTÎLNIRE CU GORBACIOV

(urmare din pag. 1)

facă nimic care ar putea să arunce vreo pată asupra vizitei lui Gorbaciov.

În sfîrșit, ca la comandă, polițiștii prind dintr-o dată viață, luminile automobilelor sînt aprinse și motoarele pornite, demnitarii se bulucesc afară din teatru. Și apoi, minune, apare el însuși, avînd-o alături pe Raisa, înconjurați de polițiști în civil.

Și atunci am prima surpriză: toți acești cinici toți acești tipi sarcastici, care cu numai cîteva secunde înainte făceau un hai nesfîrșit de conducători și de paznicii lor, se transformă, ca prin miracol, într-o mulțime entuziastă, frenetică, dînd din coate să ajungă cît mai aproape de liderul suprem.

Nu: nu e vorba de „veșnica prietenie cu Uniunea Sovietică" — e ceva încă mai primejdios: acești oameni îl aplaudă pe cel care, speră ei, le va aduce libertatea.

Sînt trist; poporul acesta al nostru nu învață niciodată. De cîte ori nu și-a pus nădejdea în cine știe ce forțe externe care, credea el, o să-i rezolve problemele? De cîte ori n-a sfîrșit-o într-o neagră deziluzie, forțat să admită că nu poate aștepta alt ajutor din partea nimănui dacă nu era pregătit, mai presus de orice, să se ajute pe sine? Și iată-ne din nou făcînd exact aceeași greșeală. Ei lasă impresia că Gorbaciov a venit pentru a-i elibera de Husak.

Între timp, Țarul Glansnostului a ajuns în dreptul meu. E mai degrabă scund și plinuț, pierzîndu-se între niște paznici uriași, lăsînd impresia de timiditate și neajutorare. Pe chip îi flutură un zîmbet care-mi pare sincer. Ne face semn cu mîna într-un mod aproape conspirativ, ca și cum ne-ar fi salutat pe fiecare în parte.

Și atunci am a doua surpriză: dintr-o dată începe să-mi fie milă de el.

Încerc să-mi închipui ce fel de viață duce, cît e ziua de lungă în tovărășia acestor paznici cu fețe dure, cu un program supraîncărcat, în întîlniri interminabile, ședințe de negocieri și discursuri; obligat să vorbească cu o groază de oameni; să-și amintească cine e fiecare dintre ei; să spună lucruri deștepte, dar în același timp să fie sigur că sînt exact cuvintele care trebuiau spuse; cuvinte care să nu poată fi întoarse împotriva lui de către căutătorii de noduri în papură; să zîmbească mereu și să participe la întîmplări precum aceea din seara asta, deși probabil ar fi preferat o seară tihnită.

Dar alung deîndată aceste gînduri de compasiune. La urma urmelor, îmi spun, asta a dorit, asta are. În mod clar, îi place acest stil de viață, pentru că altfel nu și l-ar fi ales. Refuz să-mi pară rău pentru el, reproșîndu-mi că mă comport aidoma acelor idioți din Occident care se topesc precum oamenii de zăpadă la soare deîndată ce un potentat politic răsăritean le zîmbește. Fii realist, mă admonestez eu: comportă-te în concordanță cu vorbele spuse ziariștilor în ultimele trei zile.

Gorbaciov, omul care a lăudat, aici, la Praga, unul dintre cele mai rele guverne pe care le-a avut țara noastră în istoria modernă, pășește la doar cîțiva metri de mine, făcînd semne cu mîna și zîmbind prietenește — și dintr-o dată mi se pare să îmi facă semne și că îmi zîmbește *mie*.

Și atunci se petrece a treia surpriză: îmi dau seama că politețea mea, care mă obligă să răspund unui salut prietenos, e mai rapidă decît instinctul meu politic, și iată-mă cum, timid, ridic și eu brațul și îi fac semn fluturîndu-mi mîna.

Dintr-o dată, micul om cu față rotundă dispare în interiorul limuzinei oficiale, care o ia din loc cu mare viteză.

Încetul cu încetul, mulțimea se destramă; oamenii își continuă drumul spre casă ori spre restaurante, sau spre locurile unde se îndreptau înainte de a fi dat peste această neașteptată întîmplare.

Îmi conduc cîinele spre casă și încerc să-mi analizez reacțiile.

Și, a patra și ultima mea surpriză: nu simt nici o urmă de regret pentru că i-am făcut lui Gorbaciov acel timid semn. N-aveam nici un fel de motiv să nu-i răspund Țarului Glansnostului. La urma urmelor, una e să-i răspund zîmbetului, dar alta e să încerc să-mi scuz propria reacție, punînd vina pe el pentru că a zîmbit primul.

Iulie 1987

VLADIMIR TISMĂNEANU și MIRCEA MIHĂIEȘ
în dialog cu profesorul
GHIȚĂ IONESCU

Ghiță Ionescu, profesor emerit de științe politice la Universitatea Manchester, este o personalitate de prim rang în viața spirituală occidentală. Autor al unor remarcabile sinteze de politică comparativă și teorie politică, profesorul Ionescu este redactorul șef al prestigioasei reviste Government and Opposition, publicată de London School of Economics. Autor prolific și virtuoz eseist, el a debutat în presa democratică românească din perioada interbelică („Viața Românească" și „Revista Fundațiilor Regale"). Emigrînd în Anglia, a devenit, la începutul anilor '60, director al Departamentului românesc al „Europei Libere" funcție în care l-a precedat pe Noel Bernard. Revenit în lumea academică, profesorul Ionescu a publicat, în 1964, lucrarea de referință Comunism în România, prima sinteză istorico-politică pe această temă. Cartea rămîne de o maximă actualitate, mai ales prin rigoarea și obiectivitatea de care autorul a dat dovadă. Acest interviu este unul din primele (dacă nu chiar cel dintîi) pe care Profesorul l-a acordat unei reviste românești după decembrie 1989. Așadar, o premieră, după mai bine de 45 de ani de absență din spațiul publicistic al țării, a unui intelectual rafinat și lucid, simbol al acelor valori democratice pe care extremismele (de orice culoare) le-au detestat și le detestă organic. Să mai adaug că în cadrul Asociației Internaționale de Științe Politice, Ghiță Ionescu a fost sufletul Comitetului de studii privind integrarea europeană. Opiniile sale trebuie, prin urmare, privite ca venind de la un expert veritabil, un politolog în adevăratul sens al cuvîntului.

V. T.

— VLADIMIR TISMĂNEANU : Domnule Ghiță Ionescu, sînteți autorul unei cărți intitulate „Comunismul în România", sînteți autorul unor cărți despre populism, despre naționalism, despre conceptele de autoritate și putere. În România, la ora actuală foarte multă lume vorbește despre tendințe populiste, tentații populiste ș.a.m.d. Ce înseamnă, la urma urmei, cuvîntul populism ? De unde vine și ce relevanță are el în lumea contemporană ?

— **GHIȚĂ IONESCU :** Ce înseamnă e mai greu de spus, pentru că înseamnă prea multe lucruri. De unde vine ? E mai ușor. Vine din două părți și prezintă două tendințe deosebite. America a avut un populism american, care era populismul fermierilor, al țăranilor înspăimîntați de creșterea civilizației urbane. Ei se simțeau persecutați, manifestînd un complex de inferioritate istorică. În consecință, au antipatizat orașele, bogații, evreii și au făcut un complex din toate acestea. Erau, pe de-o parte, „noi de la țară" și, pe de alta, „cei de la oraș". Sau „noi, din mizeria satelor noastre" și „cei din sodomele și gomorele cu zgîrie nori". Asta era populismul american. Dar el se mai perpetuează și acuma în ceea ce aș numi tradiția populistă din psihologia politică americană. Cealaltă origine, aproape contemporană, este cea rusă. „Narodnicismul". Narodnicii mai însemnînd și „noi vrem să mergem către popor." Era o tendință a intelectualilor care, rușinați de starea politică, socială și culturală a Rusiei voiau să se îndrepte spre popor pentru a-l învăța și pentru a se confunda cu el. Narodnicii au fost la originea revoluției ruse. Pe urmă Lenin a strangulat-o și a transformat-o în altceva, într-o tendință dictatorială. Populismul nu era nici măcar un partid. Albert Camus are cîteva cărți splendide despre populismul rus. Și o piesă frumoasă, **Les Justes.** În care justifică populismul.

Pentru România, nu văd ce sens i s-ar putea atribui termenului. Dacă i-ar fi atribuit guvernului actual, nu s-ar potrivi, deoarece guvernul nu merge spre popor. Ceea ce cred eu că se întîmplă acum în România este o **separație.** O separație între stat și societate, între stat și societate civilă. Așa că puntea populismului ar fi mult prea șubredă pentru a explica situația politică din România. Iar din punct de vedere general, ca doctrină, despre populism cred că se poate vorbi doar în țările înapoiate din America Latină, din unele state africane. Cea ce nu e cazul României.

— VLADIMIR TISMĂNEANU : Credeți ?

— **GHIȚĂ IONESCU :** Da, sînt convins că da. E o diferență de cultură și de interdependență. În America Latină, de pildă, așa cum îl defineam, la început, populismul însemna persecuție, dependență față de S.U.A., antipație față de S.U.A., care exploatau aceste țări și față de cei bogați. Dar asta nu e situația României. Situația României este una **politică.** Dacă democrația ar funcționa foarte bine, integrarea poporului în mișcarea statului s-ar face ușor. Dar cu un guvern care e complet indiferent față de ce simte poporul, care nu consultă poporul... Oricum, situația nu are nici o legătură cu populismul. Rămîn la părerea mea.

— VLADIMIR TISMĂNEANU : În iunie anul trecut încercam să vă determin cu orice preț să mergem în țară împreună, să stăm de vorbă cu studenții. N-am mai putut să-i văd pe cei de la Liga studenților, care mi-au dat telefon și mi-au spus : nu veni, se pare că azi începe bătaia. Erau minerii. Un guvern care pretinde să aibă autoritate sau un regim care pretinde să aibă autoritate vine pe fondul prăbușirii unei autorități de tip dictatorial, cum era cea a regimului Ceaușescu și care, în lipsă de orice alt reazem sau orice altă resursă ori rezervor de autoritate, recurge la asemenea forme extralegale de menținere la putere. Deci, unde vedeți în Europa aceasta post-comunistă resursele sau sursele autorității ? Cum se poate reconstitui ea ?

— **GHIȚĂ IONESCU :** Aici mă tem să nu repet prea mult ceea ce am spus într-o prefață la cartea mea despre comunismul comparativ, pe care editura „Humanitas" o publică, se pare, în septembrie. Cred că autoritatea politică într-o societate modernă este tocmai conjugarea activităților guvernului cu voința societății. În vechea deosebire pe care o făceau și Kant și Hegel între stat și societatea civilă, societatea civilă e ceea ce funcționează. Statul trebuie numai să legalizeze, să mențină ordinea. Cînd aud că acum se vorbește în România despre un sistem al economiei de piață și despre un stat liber, aș spune că statul nu are prea mult de făcut. El ar trebui să se dea din ce în ce mai la o parte și să lase societatea să funcționeze. Eu văd ce se întîmplă acuma în Europa. Toată povestea cu integrarea europeană. Numai societatea se integrează, iar statele urmează acest proces cu anumite ezitări, deoarece au mitul suveranității, pe cale de a se pierde. Cînd am avut un congres la Parlamentul european, am văzut cum ungurii, cehii, polonezii erau pregătiți pentru integrare. Societatea civilă de azi e o societate continentală. E ca în America : tot o societate continentală. Tocmai aici cred eu că situația din România e potrivnică. În România se vorbește mereu despre puterea statului, despre cine are puterea. Cu cît pluralismul e mai acentuat, cu atît societatea funcționează de la sine. Guvernul român ar trebui să-și reducă din ce în ce mai mult puterile și să lase societatea. Dar spre dznădejdea mea, România e în prezent singura țară unde guvernul nu are tendință direct europeană. Semnarea tratatului cu Uniunea Sovietică accentuează izolarea României în Europa. Sper că sînt pesimist.

— MIRCEA MIHĂIEȘ : Se tot vorbește în România despre diverse modele pe care noi ar trebui să le urmăm, pentru a ieși din starea dezastruoasă în care ne aflăm. S-a vorbit despre un model suedez, despre unul japonez. Credeți că există vreo urmă de realitate în aceste proiecții ?

— **GHIȚĂ IONESCU :** Eu cred că nu există decît un singur model : modelul societății de piață, al societății deschise și liberale. Cu cît se modernizează societatea, cu atît mai mult modelul se unifică. Hai să vorbim despre modelul suedez, pe care-l invoca la începuturi domnul Iliescu. Acest model s-a prăbușit sub ochii noștri. Ce era modelul suedez ? Un stat administrat de un guvern socialist timp de 40 de ani — bine administrat —, și în același timp un stat neutru, care nu voia să intre în Europa. Acuma Suedia face coadă la Comunitatea Europeană și insistă să devină membru, își dezice neutralitatea. Deci nu cred că modelele ne lipsesc. Dacă guvernul dă libertate poporului și întărește legăturile cu Europa occidentală, modelul se va crea prin el însuși. România a cunoscut perioade de democrație, de legături transnaționale. Nu sîntem ca rușii, nu trebuie s-o luăm de la început.

— VLADIMIR TISMĂNEANU : Am fost în primăvară la Timișoara, întrunul din locurile unde a izbucnit revoluția — piața Catedralei. Nu știu cîte schimbări reale s-au produs de atunci în oraș, unul însă e perceptibil, și anume, dezvelirea chipului regelui Mihai în interiorul Catedralei. În urmă cu vreun an și ceva, țin minte că am fost la BBC pe post, împreună cu dumneavoastră și cu Andrei Pippidi. Țin minte că m-au sculat dimineața din somn și m-au întrebat : ești republican sau monarhist ? Nu eram pregătit pentru întrebare. Am răspuns că sînt republican. Foarte bine, au zis, ne trebuie și un republican alături de doi monarhiști. Pe urmă am intrat în dezbateri. Punctele dv. de vedere foarte sobre, m-au făcut să mă reanalizez și să-mi pun pentru prima oară problema cum pot vedea viitorul României în termeni de echilibru și constituționalitate. În ce măsură monarhia constituțională vi se pare o soluție pentru ieșirea din criză, în România ?

— **GHIȚĂ IONESCU :** Întîi aș spune că morahia constituțională este o instituție de arbitraj superb. În Anglia, regele sau regina domnește, dar nu guvernează. Comunitatea europeană are șase monarhii constituționale (din 12 membre cîte sînt în total). Este clar că monarhia constituțională nu împiedică integrarea modernă a socetății europene. În România sigur că ar fi o soluție reîntoarcerea la monarhie. Poporul ar avea în cine să aibă încredere. Sigur că una sau chiar două generații politice au fost decimate de către comuniști. Și în aceste condiții există marea șansă a supraviețuirii unui om de stat care e regele Mihai. El a fost întotdeauna un foarte just monarh constituțional ; apoi cunoaște țara, cunoaște politica, e încă în formă. Cred că ar fi de mare folos politicii române și viitorului României.

— MIRCEA MIHĂIEȘ : Care credeți că ar fi șansa monarhiei în România pe un termen mai lung ? Dincolo deci persoana Regelui Mihai. Vreau să spun ca instituție.

— **GHIȚĂ IONESCU :** Chestiunea dinastiei e ipotetică. Ceea ce contează e să ai o ordine constituțională bazată pe o instituție neutră la vîrf, în care poporul să aibă încredere. Nu cred că ar trebui să ne legăm prea mult de ideea personală a monarhiei. Ar trebui să ne intereseze mai ales instituția. În momentul de față, în România președintele are prea multă putere și asupra guvernului, și chiar asupra parlamentului.

— VLADIMIR TISMĂNEANU : Sînteți autorul unei cărți deja „clasice", care o să se tipărească în curînd și în țară. Ea a apărut în 1964 și se cheamă „Comunismul în România". Aș vrea să vă întreb două lucruri. Credeți că în România comunismul a ajuns la un capăt ? E mort ? Și dacă e mort, a doua întrebare : de ce a murit ?

— **GHIȚĂ IONESCU :** În România, de murit a murit marxism-leninism-stalinismul. Asta era o combinație triangulară, tripartită. Marxismul nu putea să supraviețuiască dacă nu își înfăptuia un stat. Întîi și-a transformat ideologia într-o politică de stat, iar politica de stat într-un stat. Stalin a perfecționat mecanismul. Lenin și-a dat seama că era gata să creeze o mașină birocratică monstruoasă ; era paralizat într-un fotoliu și vedea cum mașina aceea, dictatura secretariatului, proliferează. Oricum, toate trei se țineau împreună. Apoi, marxismul s-a prăbușit ca ideologie, dar și ca filosofie. El pretindea să fie o filosofie științifică. Dar tocmai știința l-a dezmințit ! Și din punctul de vedere al științelor naturale, și al celor economice, și al celor politice. Nimic nu a mai rămas din marxism. Evident că opera lui Marx e foarte importantă și că studenții mai trebuie însă să-i citească unele cărți, dar așa cum ai face-o cu un filosof antic. Fără nici o legătură cu realitatea. Așa că atunci cînd s-a prăbușit ideologia, s-a prăbușit și pretextul. Stalin. . a dat foarte bine seama de asta. Lui îi era indiferent marxismul. El voia o dictatură rusă, cu un imperialism rus. Fapt care a ruinat, a distrus ceea ce eu numesc marxism-leninism-stalinismul în toată lumea. Întîi au plecat iugoslavii, apoi chinezii, apoi a venit Togliatti și a vorbit despre policentrism. Așa că rușii au rămas singuri cu ideea că sînt conducătorii unei revoluții mondiale. Dar ideea era moartă.. Moartă complet. Atunci, în ultimul moment, Gorbaciov a avut dreptate și a spus „gata". Acum, marele imperiu a devenit Uniunea Republicilor Suverane Sovietice. Au scos „socialist" din chiar numele Uniunii. Așa că, dacă la ruși comunismul a fost îngropat, în România...

— VLADIMIR TISMĂNEANU : Credeți că Ceaușescu era un comunist autentic ?

— **GHIȚĂ IONESCU :** Era un fel de comunist fascist. De altfel, și în unele manifestări din România de azi eu văd un caracter fascist. Eu cred că pînă în 1970, mai ales în țară, lui i se putea da un anumit credit, pentru că luase o atitudine antisovietică pe față, ceea ce dădea o anumită satisfacție poporului. Pe de altă parte, făcea mari servicii Occidentului și Occidentul l-a răsplătit. Dar ce s-a întîmplat după '70 nu mai pot să înțeleg. Poate că a înnebunit. Pentru că a devenit de azi pe mîine atît de negativ, atît de absurd, încît altă explicație decît nebunia eu nu văd.

Washington, D.C., iulie 1991

PARTOŞ-EUROPA TUR-RETUR

N-ai plecat cu motoreta înspre Partoş, asta s-a întîmplat altă dată şi în altă direcţie, la Pişchia, însă — e drept — însoţit de aceeaşi persoană. Cînd aţi urcat în şa, ţi-a cuprins mijlocul, refuzînd să recurgă la sprijoana dintre voi, s-a încolăcit pisiceşte, convinsă că-ţi atribuie un spor de bărbăţie. Stimulat astfel, ai accelerat, bucuros că motorul te ascultă, că aerul îţi vîjîie cum trebuie pe la urechi, că ai în spate o povară dulce, că te-aşteaptă o zi cu ea în pădure. La Partoş te-ai dus cu autobuzul. De la Banloc pe un drum de pămînt desfundat. Asta ţi-a răscolit maţele, ţi-a adus stomacul la gură. O fi fost şi emoţia. Erai avertizat că te vor opri la punctul grăniceresc de la intrare în sat, că s-ar putea să vă dea jos din maşină. Aşa s-a şi întîmplat. Căprarul a pus mîna pe telefon, a vorbit cu ofiţerul. Într-un tîrziu, bătrîna, anunţată de ceilalţi călători, a venit prin hîrtoape şi v-a luat „pe răspunderea ei". Te-au avertizat să nu te prea plimbi pe uliţe. Buletinul ţi-a rămas la grăniceri. Aveai, se pare, mutră tipică de suspect. Şi la Stamora-Germană, cînd să ieşi din gară, numai pe tine te-au oprit. „Mă duc la frate-meu, face armata şi-i aicea la murĕi". Culmea-i că şi la Turnu-Severin ai păţit-o la fel, ţi-ai dat întîlnire cu Dumitru, el trebuie să vină de la Drincea, dar adormise şi pierduse legătura.

Te învîrteai prin staţie de la bufet n-aveai ce lua, tocmai cu o zi înainte se introdusese regula de a se da băuturi doar după 10. Te-au tîrcolit mult băieţii pînă să vină la tine, dar te şti vizat, doreai întîmplarea. Pînă la urmă, unul mai băţos te-a luat direct, „urmaţi-ne pînă la post". Le-ai explicat că aşteptai un prieten, ţi-au controlat bagajele, „văd că aveţi o pereche de bascheţi, s-ar putea să fiţi cinstit, dar prea aţi stat mult pe loc". Ei, se întîmplă şi celor ce călătoresc mai amplu. Ţi-a povestit Eugen că grănicerii nemţi au îndreptat armele spre el, gata să tragă, l-au ţinut 24 de ore închis pînă să-i dea drumul cu bacul către Suedia, îl bănuiau de spion sau de terorist, încurcătura dracului. L-ai aşteptat îndelung pe frate-tu. Deşi era sîmbătă, mai se aflau în cîmp, la dispoziţia unui brigadier care vroia să scoată untul din ei, îl excitase faptul că avea de-a face cu viitori studenţi. Aţi mîncat din taşcă, în curtea bisericii catolice, sub privirile critice ale îngrijitorului, avînd grijă să nu lăsaţi mizerie. Un picnic marcat de tristeţe, din pricina dificultăţilor de adaptare a puştiului la rigorile serviciului militar.

Şi la Pişchia ea a întins şervetul pe iarbă. Ai continuat să-l vezi, cu mormanul oaselor de găină, cu butelcuţa pe trei sferturi golită, iar mai în fund — motoreta parcă la pîndă, în timp ce voi vă hîrjoneaţi, preparînd momentul cel mare. Pe tren, cînd te-ai întors de la Stamora, un preot ortodox pensionar ţi-a relatat că e mare criză de slujbaşi ai bisericii pe frontieră, că e nevoie să gireze şi la Partoş, deoarece titularul de acolo a trecut fraudulos la sîrbi împreună cu ibovnica lui, „ttt", făcea bătrînul, „există destui care ne fac tagma de rîs şi oficialităţile de-abia aşteaptă". Ţi-ai amintit acel cîntec despre un fel de popă haiduc hălăduind între cele două Banaturi: „Est-un popă-n Vlaicovăţ / Ce cunună fără cărţi / Est-un popă în Uzdini / Cunună voinici străini". Aşa şi tu, ai furat certificatul de naştere de la maică-ta, numai să te-nsori cu ea; bătrîna o simţise că-i nestatornică, ţie nici nu-ţi trecea aşa ceva prin cap şi nici acum nu realizezi povestea, cînd ea-i de mult în Germania şi-ţi scrie pe furiş de doctor, noul ei bărbat, că încă te iubeşte; îţi propune chiar să vă întîlniţi „pe teren neutru", la Budapesta, ea va plăti totul, de parcă n-ar şti că tu n-ai nici o şansă, o singură dată te-ai înscris într-o excursie pentru Sofia, însă te-au respins fără explicaţii, nu prezentai garanţii şi basta. Îţi pregătise biata maică-ta un serviciu de pahare, acum zace, încă ambalat, sub biroul tău, o fi zob sticlăraia, de atîtea ori ai dat în cutie cu piciorul, în nopţile cînd insomnia te chinuia din cale-afară.

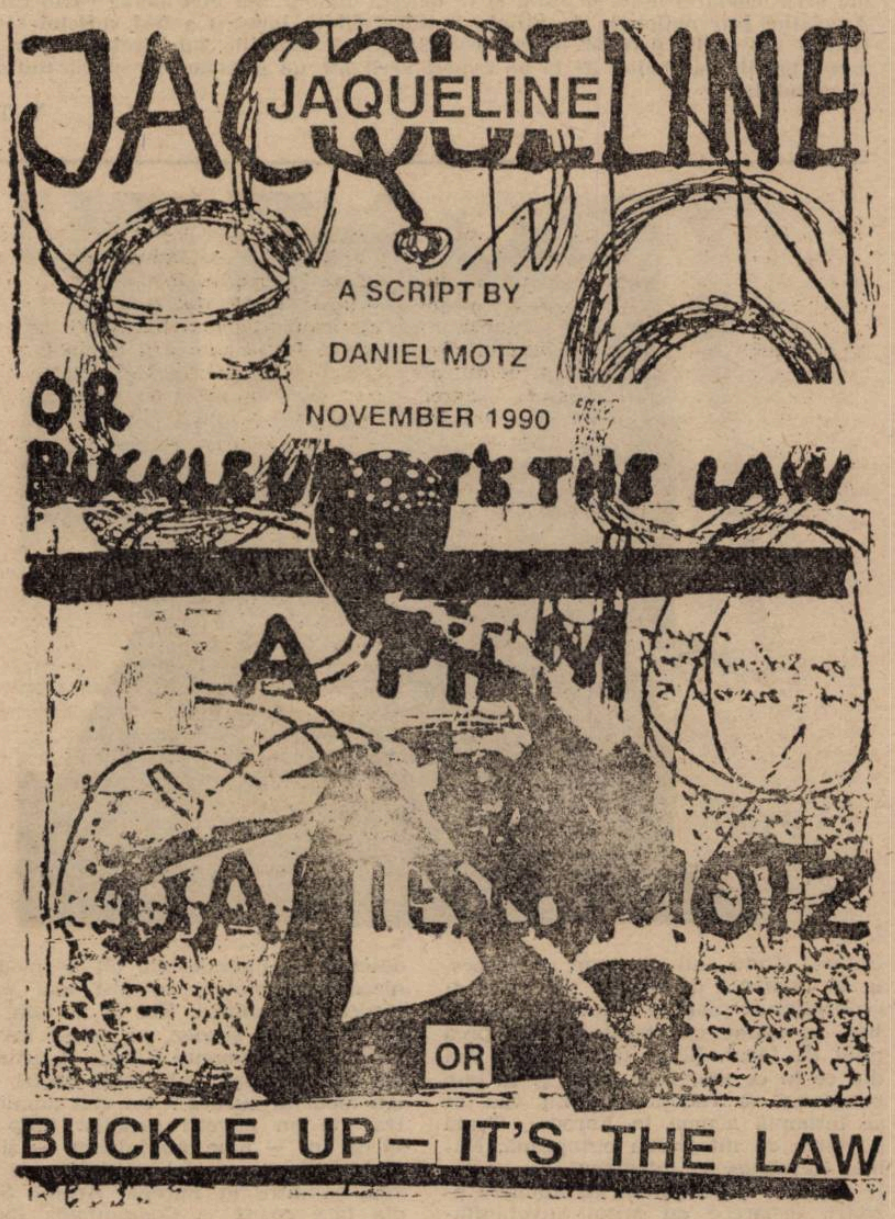

Oricum, n-ai fi ştiut să faci bişniţă, era vorba să ai un ban de cheltuială, să aduci de la bulgari un parfum, un spray şi cîteva B.T.-uri. Mai bine decît să te întoarcă de la graniţă cu macrameurile, cum i s-a întîmplat tuşei Cătăluţa. Îţi tot repeţi că te vor lăsa să vezi lumea cînd vei fi bătrîn şi înăcrit de tine însuţi, „să-ţi cunoşti mai întîi ţara, ce are atîtea aşezări şi peisaje minunate", te-a sfătuit în regim de ghid turistic colonelul patriot de la paşapoarte la care făcuseşi prostia să mergi în audienţă. Vei povesti nepoţilor cum ai fi putut vizita Sofia în urmă cu un sfert de veac, ba nu, acum patru decenii, numai că, nu-i aşa, s-a interpus o întîmplare nefericită. Somnul nu s-a lipit de tine nici în cele patru nopţi cît ai rămas la Drincea. Gazda lui Dumitru te culcase într-un fel de mansardă fără lumină. Trosniturile şi bufniturile de prin cotloane răsunau pînă spre dimineaţă. Te chinuiau parcă şi un soi de insecte. Îţi venea tot timpul să urinezi. Trebuia să te foloseşti de lanternă, să cobori pe scara fragilă, să stai în mijlocul curţii atît de sumbre. Mai erau şi arsurile de la cafea, de la fumat, de la băutură. Se ducea naibii concediul, cică te refăceai...

E drept că la bătrîna aproape necunoscută din Partoş n-aţi zăbovit decît o zi. Te-ai cocoţat în patul înalt, duna uriaşă aproape că te zdrobea. Dimineaţa vi s-a dat mîncare gătită şi asta ţi-a amintit din nou de frate-tău, de armată. Îl mutaseră în altă parte, la o fermă de lîngă Lugoj, al cărei nume îţi scapă. Culegeau mere. Era noiembrie, dar căzuse deja zăpada. Căpitanul v-a invitat într-un birou încălzit. N-ai putut sta prea mult. Pleca un tractor pînă jos, trebuia să profiţi de ocazie. Al mic, uitîndu-se după tine, cu mîinile căzute pînă la genunchi, avea aceeaşi neajutorare în priviri. Şi totuşi ai pornit într-un gînd cu motoreta spre Partoş, doar că rabla te-a lăsat la jumătatea drumului, o călăriseşi prea mult cu o zi înainte, cînd te-ai avîntat pînă la Dumbrăviţa, la C.A.P., să culegi muşeţel, ca să faci rost de ceva bani, pentru ca să te poţi duce cu ea la mare, fără să ştie maică-ta, dar pînă la urmă nici măcar n-aţi mers, ea se înhăitase deja cu un coleg de-al ei de la proiectare şi a căutat scandalul cu lumînarea, ca să pretexteze că dă o fugă în Ardeal, la mătuşă-sa, înţeleapta, sfătuitoarea familiei, cînd de fapt se pregătea pentru aventura de la Herculane, i-ai spus că te-ai prins de mişcare, iar pe tine să te expedieze ca pe-un fraier c-un nepot de-al ei de la internatul Liceului C.F.R. la Buziaş, începuseşi să ţii fără motiv la el, ca să vă petreceţi acolo într-o mare plictiseală duminica, iar ea să poată rîde pe socoteala ta cu inginerul ei, sau chiar făcuse tentativa să te trimită iarăşi la Partoş, unde locuia acea bătrînă aproape necunoscută, ca să te umilească vreun militar în termen de la postul de control, iar tu să rămîi cu obsesia gestului femeii cînd să faceţi colţul, mîna artistic îndreptată înspre bălţi şi păpuriş — „uite, acolo-s sîrbii"...

Viorel MARINEASA

REVISTA-REVISTELOR (care încă mai apar)

• Primul lucru care te copleşeşte, răsfoind nr. 7 al revistei **Tomis**, este suplimentul-surpriză din mijloc. • Inserate armonios printre imagini emoţionante înfăţişînd vaci, berbeci, batoze, spice de grîu şi oameni muncind cu spor, articolele ce compun aceste pagini se constituie într-un vibrant omagiu adus Muncii. • Judecînd după anonimatul autorului, s-ar zice că avem de-a face cu o creaţie populară. • Din folclorul nou, căci strămoşescul „şi-am încălecat pe-o şa" rimează aici cu „s.a."! • Titlurile, falnice la înfăţişare, te mobilizează de la prima lectură: **societatea comercială „Vifrucer s.a. Cernavodă, semne de rod bogat într-o mare podgorie; societatea comercială „Cezotor" tortomanu, drum deschis iniţiativelor valoroase; societatea comercială „Docefram" s.a. mai mult decît plinătatea actualului seceriş; societatea comercială „Agrovicert" s.a. tîrguşor, dreptul şi datoria de a face din muncă o artă** -tc. etc. • Sub aceste titluri stropite cu sudoarea muncii, o pană măiastră a împodobit hîrtia cu fraze pline de poezie închinate omului nou: „...prin eforturile conjugate ale celor 32 de combine şi tot atîtor mecanizatori de nădejde, în rîndul cărora se disting prin înaltele lor performanţe oameni ca Dumitru Chira, Ion Nicaita şi Ion Năstase, se apropie vertiginos ceasul recoltării celor 2 600 hectare de orz..." • Toate acestea, într-un număr aniversar: revista **Tomis** sărbătoreşte împlinirea a 25 de ani de apariţie neîntreruptă. • Editorialul semnat de Constantin Novac **(Stare de spirit. Corabia pluteşte, echipajul e la post)** marchează, într-un stil de esenţă mai mult sau mai puţin lemnoasă, acest eveniment. • Cei care alcătuiesc colectivul redacţional al revistei sînt — ni se spune — „în general, constănţeni de bună credinţă, cu pasiune pentru obiectul muncii". • Se pare că obiectul muncii este Lemnul... • Fapt cu atît mai trist, cu cît, aşa cum aflăm dintr-un articol de preamărire sărbătorească a revistei, pe vemuri, aici colaborau personalităţi ca: Şt. Aug. Doinaş, I. Negoiţescu, Constantin Noica, Virgil Nemoianu, Nicolae Manolescu şi mulţi alţii. • Deocamdată, „corabia pluteşte", dar în ape cam tulburi. • • • Revista **Tribuna** din Cluj ne apare, la al său număr 33, ca o revistă inertă. • Lipsită de viaţă. • Faptul că acordă atenţie religiei este îmbucurător, dar exagerările devin obositoare. • Articolele pe această temă sînt prea lungi şi prea numeroase. • **Memorialul lui Inochentie-Micu către Papa Benedict al XIV-lea, din 1745**, de interes mai mult pentru specialişti, ocupă şi el un spaţiu prea mare. • Ca şi **Revista presei româneşti**, de altfel,

Eu şi Prince descoperim Europa

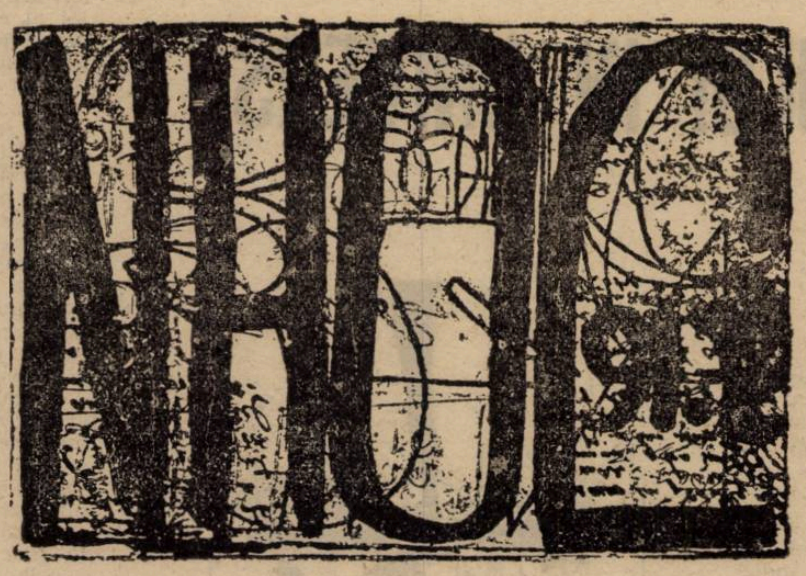

Trebăluim în garaj, de fapt punem la punct ultimele detalii ale călătoriei. Va fi un drum de peste 2.400 kilometri, o nimica toată cînd ridici ochii la cer şi priveşti stelele şi totuşi mult cînd te gîndeşti că pînă şi la primul colţ sînt cîteva sute de metri pe care pentru a-i parcurge trebuie să-ţi pui în mişcare nu ştiu cîte formaţii de muşchi. Chestiune de sugestie, de psihic, de fel mai mult sau mai puţin degajat de a aborda „războiul". Garajul din care vom pleca peste cîteva momente are aerul unei cripte, al unui arbore, printre crengile căruia dorm păsări grele de metal. Tavan înalt, scăldat în neon, civilizaţie rece, cauciucuri, vorbe şi paşi printre stîlpii neprietenoşi şi rari. Sîntem, în total, patru fiinţe ce vom lua drumul în piept... trei oameni şi un mic cîine Yorkshire. Noi, oamenii, sîntem foarte diferiţi între noi. Vasile O., şeful expediţiei, proprietarul maşinii, pare descins direct din paginile lui Cehov. Scund, cu ochelari şi început de calviţie, adus de spate, „teoretician al marilor reuşite în viaţă", este în fond prototipul copistului de gubernie. Circula , intelectual, cam pe distanţa dintre două virgule puse într-un text adresat primăriei pentru radierea unui impozit.

In ce mă priveşte, am sărit şi sar mereu din portativele destinelor normale. Şcoala elementară Topolovăţ, liceul Bucureşti, 3 ani biologie Cluj — Bucureşti, 5 ani istorie Cluj, un an Ohaba-Română, noroaie incalculabile, 8 ani navetă Bulgăruş, în fine, şcoală generală la Timişoara, cu Popovici şi Vighi, începutul scrisului şi al unei disciplinări interioare, pe urmă, brusc, Paris. Mirciulică, al treilea exemplar „Homo Sapiens Recens" din maşină, are în el detaşarea copiilor cărora totul li s-a oferit pe tavă. Nu ia deocamdată realitatea în serios, e galant în „aiureli" şi glume, ironizează fin orice tic, automatism, manifestare caraghioasă, se iubeşte teribil pe sine. Ar mai rămîne cîinele, un mic aristocrat, cu săpun şi prosop personal, cu sprayuri pentru pureci şi creme pentru zgaibe. El e cel mai neliniştit dintre toţi. Nu-şi găseşte locul, circulă printre pachete, mîrîie sleit, are un paşaport cu poză şi nume, viză de călătorie... pusă de veterinar... E bine trecut de ora unu (joi noaptea) cînd ne punem în marş. Linişte în marele oraş. Prăvălii închise, trecători rari, şiruri imobile de arbori, Parisul sub o întunecată umbrelă... Colosul „Volvo" (nu e al meu) merge impecabil pe autoruta ca o masă de biliard. Nu te zdruncină nimic, nu te înclini, nu zici „of, doamne, ce se întîmplă", curgi pe foşnetul cauciucurilor ca într-un vis în care ochii, totuşi, trebuie să-i ţii deschişi.

Apropierea zorilor (joi spre vineri) ne surprinde cam la o sută de kilometri de Germania. Dar asta nu spune mai nimic privirii. Relieful e vălurit, calm, aparţine tuturor naţiunilor, chiar acum am depăşit Verdun, şi-mi zic „morţii cu morţii, vii cu vii, totul e să ai o minimă şansă în viaţă"...

Ţara celor mai împătimiţi militari din lume e un templu al răcelii şi ordinii. N-ai posibilitatea s-o croieşti „altcum", să faci ceva după capul tău, să sari te miri ce şanţuri, să intri într-o prăvălie „prin spate", să te repezi spre un produs convins că altundeva s-ar putea să nu-l găseşti, să baţi familiar pe umăr un necunoscut şi să-i spui la întîmplare... „Timpuri grele, domnule Fritz, te poţi aştepta la toate minunile"... Vrînd-nevrînd, înghiţind zeci şi zeci de kilometri pe auto-ruta Saarbrucken — Heilbron — Nürenberg mă gîndesc la ultimul război. Ce vălmăşaguri de ruşi, nemţi, americani, francezi, englezi, evrei, tancuri, plutoane de execuţie, cîte ţipete, răni, hemoragii, cîtă moarte... Mă uit la brazi, dar ei nu spun nimic, mă uit la cer, el e şi mai de nepătruns, mă uit în jur, în maşină, Vasile O. conduce tăcut ca un robot, Mirciulică răsfoieşte o revistă, cîinele doarme dus înfundat printre cutii. Pe la amiază ne oprim într-o parcare. Ia să ne scoatem noi acum ouăle, micile bucăţi de friptură, brînza, roşiile, ardeii, să ardem o bere sau un gît de Coca, să fumăm o ţigară şi să bem o ceşcuţă de cafeluţă.

Şi cu toate astea înconjuraţi de liniştea şi ordinea templului germanic. Poate că ceasurile următoare m-aş fi gîndit aiurea, la foste vedete de muzică uşoară, la condeieri fără talent, la serbările delirante date în cinstea lui Nicolae şi Elena, la stratul enorm de lingă ce ne-nconjoară, la şirul de mînciuni şi grandomanii în care se complac atîţia, dacă n-ar fi apărut, ca prin minune, Nürenbergul... Volens-nolens înapoi în Istorie, dar nu într-una blîndă, dantelată, ci într-una crudă, atroce... Comiţi nelegiuri, eşti pedepsit, nimeni nu scapă de asta. Am văzut clădirea Tribunalului, am închis ochii şi din maldăre de fotografii am reconstituit... completul de judecată, martorii acuzatori, avocaţii apărării, şi inşii de neapărat... Kaltenbrunner, Göring, Ribbentropp, Jodl, Keitel ? Spun multe cărţi că binemeritata pedeapsă a fost streangul. Într-o dimineaţă de octombrie, mi se pare pe la ora patru, au început execuţiile. Se ocupau de ele doi sau trei sergenţi americani. Cel mai lamentabil s-a comportat fostul ministru de externe Ribbentropp. Pe el au trebuit să-l tîrască spre laţ de mîini şi de picioare. Cel mai demn a fost mareşalul Keitel. Cu o oră înainte de „soroc", el se sculase, se bărbierise, îşi făcuse patul, îşi lustruise pantofii. Aşezat la masă fuma o ţigară, cînd uşa s-a deschis pentru ultima plecare.

Spre ora trei (ora 15, vineri, 14 ceasuri neîntrerupte de drum), se termină Germania. Începe „povestea cehoslovacă". Punct de frontieră Rozzvadov. Peste tot miroase a legitimări. E clar de la o poştă că cei doi vecini „nu se înghit". Lustru, forţă, tehnicitate, ecoul (încă) al unor „paşi de gîscă", pe un versant, improvizaţie, suspiciune, şicane vamale, pe celălalt, ambiţiile şi mărunţismul oamenilor sînt salvate de natură. Cît cuprinzi cu ochii, brazi, văi, nori, localităţi ce refuză să iasă dintr-o vitrină „Moyen Age". Cehia, în străfundurile ei, e blîndă, tainică, parcă plină de harmonii şi ceasuri, e ceva vechi în nuci şi salcîmi, în grădini, în halbele cu bere de Pielsen, în parcările în care noi, primitivi şi obosiţi, nu ne gîndim nici o clipă la Musil sau Kafka... Spre Brno, ne plesneşte imprevizibil o ploaie cumplită, Băieţii nerăbdători se mai răstoarnă, apare poliţia modernă cu căşti şi semnale luminoase, conduc eu acum, dar nu mă simt prea sigur pe volan. De ce mă obsedează, oare, crucile lui Grünewald şi faptul că prietenii mei din România au toate şansele să moară în paturile lor, vegheaţi de copiii lor, de lucrurile ce le-au fost apropiate... Cînd intrăm în zona Bratislavei se lasă iarăşi înserarea, 18 ore neîntrerupte de drum. Printre norii de pe cerul uscat parcă umblă sfinţi, parcă fug uriaşi cu piane în spate, parcă mîini cu nu ştiu cîte degete aranjează şi rearanjează o veselă bizară de porţelan şi argint. Vasile O. conduce şi tace, a devenit o maşină cu nebănuite resurse, dar mă gîndesc, privindu-l că dacă numai o secundă „i se rupe filmul", literalmente ne ia dracul pe toţi. E nevoie acum mai mult ca oricînd de rugăciuni, de un Dumnezeu de atîtea ori hulit, de un protector secret care să umple şanţurile, gropile, să îndepărteze pomii, să roage şuruburile să stea neclintite la locurile lor. O spun şi eu, cred că mai bine decît mine au spus-o şi aiţii, Slovacia nu are nici un farmec. Nici Cehia, nici Ungaria, e ca un fel de sandwich cu „salam de ieri" sau ca o sticlă cu vin în care plutesc înecate cîteva muşte. Ce mi place e amurgul, bemolii şi tăcerii abia auziţi din cantata înserării...

Scrînd destul de multe rînduri pînă acum n-am spus mai nimic despre cîine. Bietul Prince... A şiuit el pe unde a trecut, s-a frămîntat pe la frontiere, şi-a dat seama că printr-o parte din Germania, prin Cehia, prin Slovacia, socialismul, distins domn la ţara şcoală, s-a plimbat în voie vreo patruzeci şi cinci de ani?... Prin localitatea Rajca (aglomeraţie de camioane, uniforme, chipuri, lume interlopă), pătrundem în Ungaria.

E ora 23, într-o altă contabilitate a ceasuri de drum fără nici un popas semnificativ. Intrăm într-un motel să ne interesăm totuşi de o cameră, ne privim în oglinzi şi ne spunem... Sîntem atît de obosiţi încît nu mai are rost să ne oprim, cîteva ore de somn ne-ar face în această stare de surpare un incalculabil rău mergem deci mai departe. Avem de străbătut acum ţara grofilor, a vinurilor de Tokay, a csardasului, a pusta monotonă ce pare prin beznă un nesfîşit cimitir cu cruci de cîţiva centimentri. Faruri nenumărate pe şosea trecem îngroziţi înainte de Gyor, pe lîngă un mare accident. Un microbuz „mercedes", răsturnat, două maşini tamponate, patru foşti călători acoperiţi cu cearşafuri, o zarvă de neimaginat pe un fond de ţăndări de parbriz de geamantane şi pachete împrăştiate peste tot. Vasile O. fumează, ţine de volan, nu-mi mai dau seama maşina e dusă de el sau el şi cu noi duşi de maşină, în tot cazul omul e un miracol, nu zice nici „Pis" cînd se anunţă iarăşi nu ştiu cîţi zeci de kilometri pînă în oraşelul „X". E mare totuşi Europa, zice cine ce-o vrea, sînt lungi kilometrii mai ales noaptea cînd oboseala te muşcă de ceafă şi-ţi aruncă jăratec în ochi. Trecem prin Budapesta ca printr-o mare şatră cu papuci de casă, oglinjoare, mici animale împăiate, sîntem prea epuizaţi pentru Dunăre, poduri, Parlament, palate regale. Pe la ora şase dimineaţa simbătă (plecaţi din Paris la 1 noaptea, joi), sosim în vama română. Nu mi-a făcut prea mare plăcere ce-am văzut pe ruta Nădlac — Timişoara. Poate şi din cauza oboselii şi a ploii ce cădea neîntrerupt. Dar eram iarăşi acasă pentru cîtăva vreme şi acesta era lucrul cel mai important...

Mircea PORA

---

semnată de Aladin, căci el se împotmoleşte doar la răsfoirea revistei „Românul liber" şi la dezbaterea problemelor U.M.L.R. ! ● ● ● **Euphorion** din Sibiu, la un an de la apariţie, rămîne o revistă decentă şi de calitate. ● Şi, poate, prea „cuminte". ● Nu i-ar strica mai multă vervă şi dinamism. ● Articolele, chiar dacă interesante, sînt adesea prea lungi şi s-ar cere împărţite în mai multe episoade. ● Este şi cazul articolului lui Virgil Nemoianu, **Modele de dezvoltare şi alternative de valori sociale în România anilor '940. Cercul literar de la Sibiu.** Un articol amplu şi foarte bine documentat. ● Tot în nr. 4 (14) al revistei **Euphorion**, citim un interviu luat de Radu Ţurcan Anei Blandiana, interviu axat în special pe problemele politice ale momentului. ● ● ● Punctul principal de atracţie în nr. 32 al **Contemporanului** îl constituie scrisoarea de la Paris a lui Dumitru Ţepeneag. ● Acuzat şi el cu vehemenţă de către Paul Goma, asemeni lui Breban, Dumitru Ţepeneag scrie o scrisoare mîhnită în care vorbeşte despre fostul său prieten : „Mă întristează evoluţia lui Goma şi recunosc că nu m-am aşteptat să se coboare la un asemenea nivel". ● ● ● „Poezia e mai lungă decît orice dictatură, decît toate dictaturile la un loc" — este părerea lui Olimpiu Nuşfelean, exprimată în interesantul său articol despre **Sugestie şi susceptibilitate sau Omul poetic şi omul crispat**, publicat în nr. 33 al revistei **Contrapunct**. ● În care Eugen Chirovici continuă să ne ţină **Între bufeală şi gîrbaci**, înfăţişîndu-ne o foarte veselă alternativă în „jocul" cu „Maica Rusie" : „ori pierdem noi, ori cîştigă ei" !... ● Ca să ne păstrăm buna dispoziţie, citim în nr. 15 al revistei **Lucifer** („supliment de opoziţie al revistei **Luceafărul**"), cele 13 întrebări adresate lui Fănuş Neagu. ● Şi, mai ales, răspunsurile : „Sînt fervent antimonarhist, pentru că sînt sătul de pungăşiile regale şi de ordinăriile criminale ale lui Mihai" ; „.... cu dl. Iliescu sînt amic, mi-ar fi plăcut să fiu prieten..." ; „Nu mi-a dat nici un leu, nici domnul Iliescu, nici dl. Roman, dar eu am cinstea să spun că, dacă am ales un preşedinte, nu-l înjur. Pe cînd dumneavoastră l-aţi ales şi îl înjuraţi !" ; „Voi de ce credeţi că sînt fesenist ? Pentru că nu vă iubesc. Păi, nu pot să vă iubesc. Sînteţi urîţi şi puturoşi". Fără comentarii....

Laura SAVU

* * *

Semnalăm apariţia numărului 6 al revistei „ARCA" din Arad, revistă lunară de literatură, eseu, artă plastică, muzică. ● Ne atrage atenţia articolul de fond de pe prima pagină semnat de Vasile Dan şi intitulat „Eminescu-proză politică". Se reliefează aici o faţetă mai puţin cunoscută a marelui poet, căci după cum se afirmă şi în articol, el „îşi alimenta fiecare afirmaţie cu un grad greu suportabil, pentru alţii, de fapt trăit. Iată de ce fraza lui este întotdeauna în stare de magmă. Trăirea adevărului afirmat, nu doar rostirea, ci asumarea lui pe cont propriu e cea care dă starea de incandescenţă a articolelor sale politice". Eminescu, un exemplu de urmat pînă în zilele noastre. ● Punctul de maxim interes al acestui număr ni se pare a fi interviul cu domnul Nicolae Manolescu, realizat de Pavel Ilica. Referindu-se atît la revolta din Timişoara, la fenomenul Piaţa Universităţii, Nicolae Manolescu ia apoi în discuţie perioada de acută criză prin care trecem în momentul actual : „A ieşi din criză înseamnă a ne vindeca de comunism". ● Mai putem citi o pagină de poezie semnată de tinere speranţe arădene (Augustin Pop, Sorin Cucerai, Mihaela Alda, Sergiu Gabriel Păşcuţiu, Cristina Alexandru Olteanu, Maria-Luiza Popin). Pagina „Pro Muzica" este dedicată în întregime lui Leonard Bernstein, iar rubrica „Teatru" comentează piesa lui Dumitru Solomon, Transfer de personalitate, **prezentată pe scena arădeană. ● Ultima pagină, intitulată „Biblioteca Universalis" prezintă un fragment din romanul lui Sergio Ramirez**, Nicaragua, **intitulat Lătrături îndîrjite, noaptea (în românește de Mihai Cantuniari). ● O menţiune aparte pentru ilustraţia grafică a numărului : Mircea Senic.**

Irina LICZEK

CHAKRAS – LOCURI DE INTEGRARE A OMULUI ÎN UNIVERS

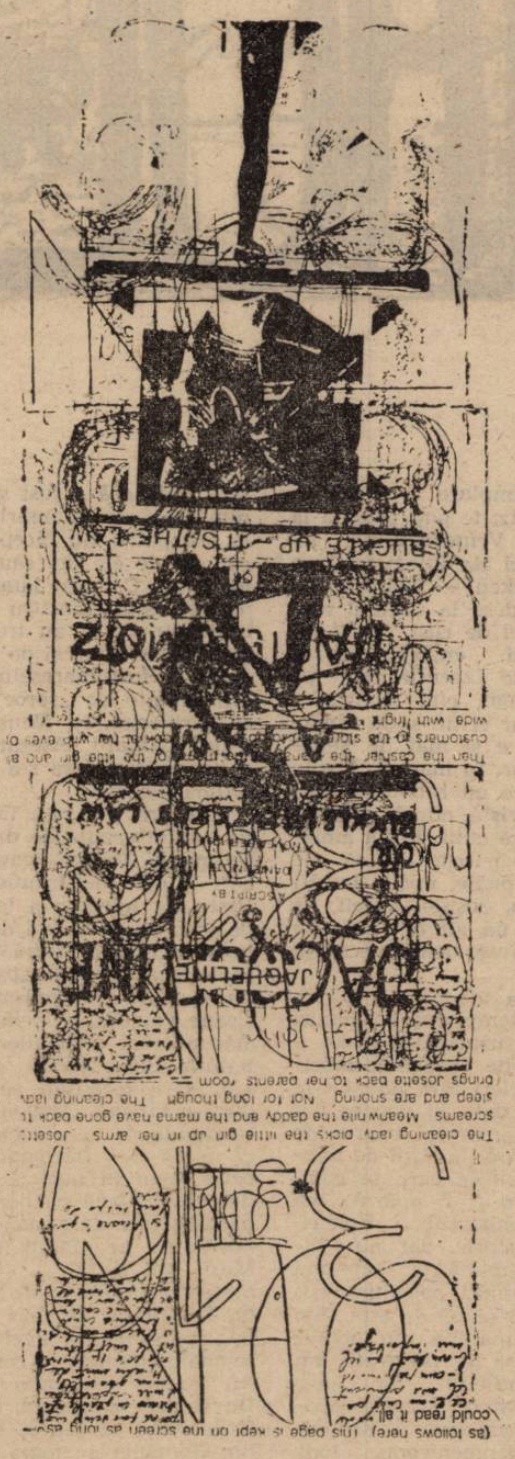

Evul mediu indian prilejuieşte ultima mare sinteză culturală din hindusism şi probabl una din marile siteze culturale ale omenirii : apariţia tantrismului. După ce reacţia la buddhism a dus la dezvoltarea şi precizarea poziţiilor celor şase doctrine ortodoxe **(darśana)**, noua mişcare a reuşit să integreze un domeniu extrem de vast de cunoaştere şi experienţă umană, încorporînd practic mai toate aspectele, uneori atît de contradictorii, ale spiritualităţii indiene, începînd cu practici magice şi mistice prearіene, tradiţia vedică şi ritualismul brahmanic, trecînd prin tehnicile meditaţionale şi de respiraţie din Yoga, folosind simbolismul luxuriant al mitologiei şi subtilităţii metafizice dobîndite în secole de dezbateri şi argumentaţii.

De la început, tantrismul se înfăţişează ca o **nouă revelaţie**, cărţile tantrice au caracter de **āgama**, de adevăr revelat (prin aceasta incontestabil) oferit prin bunăvoinţa divină oamenilor pentru a face posibilă realizarea spirituală în aceasta a patra eră — **Kali Yuga** — în care imersarea în domeniul simţurilor este maximă şi oamenii nu mai pot să urmeze căile spirituale prescrise pentru epocile anterioare datorită corupţiei şi ataşării de materie ce impurifică mintea şi o face inaptă pentru a urma căile valabile în Vîrstele anterioare ale omenirii. Tantrele se revendică direct din tradiţia vedică, uneori numindu-se „a cincea veda", dar concepţia de ansamblu precum şi anumite domenii particulare de interese, aduce cu sine o schimbare de perspectivă în toată cultura indiană, care, după acest moment, în forme vădite ori mai ascunse, se va impregna de o seamă de achiziţii şi enunţuri specific tantrice

O primă trăsătură caracteristică a tantrismului este accentul pus pe **necesitatea realizării spirituale practice**, pe concreteţea căii spirituale. Apărut ca reacţie la spiritualismul lipsit de conţinut şi devoţiune al brahmanilor, dar şi la ascetismul extrem al unor şcoli mistice, tantrismul se opune în aceeaşi măsură şi speculaţiei sterile a metafizicienilor şcolilor ortodoxe, propunîndu-se ca o cale a **experienţei directe** ce are drept scop trezirea forţelor inerente fiinţei umane, astfel încît cunoaşterea să fie însoţită de **realizarea** adevărurilor terminale.

O a doua trăsătură caracteristică este reconsiderarea raporturilor metafizice om—lume. Pentru Tantra lumea nu este nici iluzie **(māyā)** ca în **Vedānta**, nici creaţie subiectivă, ca în **Mādhyāmika** (şcoală buddhistă) nici realitate pur materială, ca în şcoala materialistă **Carvāka**, ci (un punct de vedere mai degrabă apropiat de **Sāmkhya-Yoga**), **Putere**. Putere ce reprezintă aspectul dinamic al absolutului, consubstanţială şi identică în esenţă cu acesta. Această putere este desemnată prin zeităţi feminine **(śakti)** ce pun în mişcare creaţia şi o ordonează în nivelele de realitate dispuse ierarhic. Cu toate acestea şcolile tantrice nu pot fi numite dualiste — pentru că şi în ele absolutul este unic, nelimitat, nedeterminat — ci mai degrabă ele prezintă trăsături comune cu monismul calificat **(Viśişta Advaita)** a lui **Ramanuja**.

În al treilea rînd, o diferenţiere fundamentală faţă de sistemele ortodoxe, este accentul pus pe noţiunea de libertate în raport cu idealul clasic al eliberării **(mokşa)** de contingenţele lumii. Antitezele între asceză şi hedonism, între eliberare şi bucuria simţurilor, între lume şi spirit, sînt false. Lumea poate fi prilej al experienţei spirituale, dacă este însoţită de o percepţie adecvată ce-i sedimentează şi separă esenţele. Imersarea în imanenţă nu desfiinţează ci este singura cale de accedere la transcendenţă, pentru că energia divină **(spanda)** ce manifestă lumea este aceeaşi cu cea care duce la realizarea spirituală. A regăsi căile prin care această energie propulsează între spirit şi a o trezi în interiorul practicantului, este scopul oricărei practici **(sādhanā)** tantrice. Idealul tantric este o hierogamie şi o teofanie în acelaşi timp : unirea cuplului divin, refacerea unităţii cosmice a contrariilor, este uniunea cu absolutul. Această uniune este posibilă numai în interiorul vieţii umane, în interiorul corporalităţii şi de aici importanţa corpului uman ca suport al realizării spirituale, considerarea lui ca **templu**, ca **microcosmos**, ce repetă în datele esenţiale şi rezonează cu macrocosmosul.

Tantrismul a dezvoltat un întreg sistem ce integrează aspectele cosmice, psihologice şi fiziologice, în microcosmosul uman, sistem ce permite realizarea spirituală finală, pe de o parte, dar care postulează şi posibilitatea transmutării corporalităţii în spirit. (De altfel zone de contact între tantrism şi alchimie au fost semnalate de M. Eliade, Mahdihassan.) Acest sistem în sine reprezintă o sinteză a hindusismului şi el a prilejuit (şi încă prilejuieşte) destule confuzii. Este vorba de sistemul **Chakras**-urilor sau **Padmas** („roţi", respectiv „lotuşi") aflate în interiorul corpului ca locuri, să le numim deocamdată speciale, folosite în tehnicile de meditaţie din Haţha-Yoga (disciplină de evidentă filiaţiune tantrică, aşa cum se înfăţişează în tratatele clasice HAŢHA YOGA PRADIPIKA, SIVA SAMHITA şi GERANDA SAMHITA).

Pentru a înţelege acest sistem sînt necesare cîteva precizări preliminare ce ţin de contextul cultural în care s-a dezvoltat :

1. Realizarea spirituală este considerată în tantrism a fi consecinţa „deşteptării" şi a ascensiunii forţei cosmice fundamentale (KUNDALINI ŚAKTI) ce stă „încolăcită" (Kundala = lit. „colac", „inel") la ceea ce reprezintă simbolic baza corporalităţii umane, adică la baza coloanei vertebrale, ce are conotaţia de **axis mundi** a muntelui Meru. Această forţă (feminină) este reprezentată ca un şarpe, „încolăcirea" avînd semnificaţia non-manifestării, a somnului în jurul unui simbol falic **(Svayambhu Lingam)**, într-o stare de latenţă ce are înţelesul ignoranţei şi lipsei de putere a omului în care această forţă nu a fost trezită. Sub „focul" **(tapas)** practicilor spirituale **(sādhanā)** ea se pune în mişcare ascensionînd de-a lungul a şapte nivele ontologice reprezentate de cele şapte Chakras, pentru a realiza „unirea cu stăpînul ei" **(Siva)**, hierogamia finală.

2. Sinele individual **(jivātman)** grupează în jurul său un sistem de aşa numite „corpuri" **(sarira)** începînd cu corpul grosier **(sthûla sarira)**, apoi cel „subtil" **(sûkşma sarira)** — ce cuprinde aspecte energetice şi senzoriale — şi terminînd cu corpul cauzal **(kārana sarira)** ce transmigrează şi este cauză celorlalte două. O **chakra** cuprinde toate aceste nivele dar ea nu se situează în corpul fizic (grosier) ci începe a se manifesta odată cu corpul energetic.

3. Sistemul tradiţional hindus al elementelor **(bhûta)** se compune din cinci elemente ce cuprind totalitatea posibilităţilor de afectare prin simţuri. Acestea sînt, în ordine ascendentă pămîntul, apa, focul, aerul, şi eterul. Fiecare element are două aspecte, unul grosier — ce reprezintă factorul ce **afectează** simţurile (pămîntul, apa etc) celălalt subtil **(sûkşma bhûta)**, reprezentat de **cel care este afectat**, respectiv de cele cinci senzaţii elementare.

4. Orice creaţie este o transformare dinspre subtil spre grosier, dinspre nemanifestat spre manifestat. Realizarea spirituală este o resorbţie înspre origine, o disoluţie **(laya)** ce refface în ordine inversă creaţia, dinspre grosier spre subtil, dinspre manifestat spre nemanifestat.

Gheorghe JURJ

DICŢIONAR AL FRANCMASONERIEI

(XIV)

CONSPIRAŢIA LOJILOR : La articolul **Barruel** am arătat că prima lucrare de proporţii dedicată „complotului universal al francmasoneriei", **Memorii pentru a servi la istoria iacobinismului**, a cunoscut un enorm succes, aruncînd asupra ordinului umbre şi bănuieli ce nu se vor şterge nici pînă astăzi. Şi lucrările cu caracter anti-masonic vor continua să apară, arborînd alături de violenţa tonului, un antisemitism feroce. Aşa este cazul cărţilor lui Augustin Cochin **(Societăţile gîndirii şi democraţia modernă. Studii de Istorie revoluţionară)**, Julius Evola **(Scrieri despre Francmasonerie)**, Leon de Poncins **(Francmasoneria după documentele sale secrete, Dictatura Puterilor oculte)**, Julius Evola **(Scrieri despre Francmasonerie)**, Joseph de Santo de Colmar **(Lanţul infernal, Francmasoneria împotriva Bisericii)** etc. etc. Lucrări cu caracter antimasonic au apărut şi în România, evident înainte de 1944. Cităm cîteva titluri : N. Casian, **Biblioteca anti-masonică**, N. C. Păulescu, **Spitalul, Coranul, Talmudul, Cabalul şi Francmasoneria**, Dr. V. Trifu, **Francmasoneria în Parlament**, Mihai Prăjescu, **Pacifism iudeo-masonic revoluţionar**. Poate cea mai violentă dintre „studiile" cu acest caracter (sic !) este **Conspiraţia lojilor** aparţinînd lui Toma Petrescu, ce a cunoscut patru ediţii, începînd cu 1941. De fapt, scopul cărţii era publicarea listelor tuturor masonilor români. In facsimil, la finele broşurii, se află şi cererea autorului înaintată ministrului Mihai Antonescu, în care se poate citi :

Domnule Ministru,

Subsemnatul TOMA PETRESCU, membru în Comisiunea de cercetarea materialului societăţilor secrete Franc-Masonice din România — comisiunea instituită din ordinul Generalului ION ANTONESCU, Conducătorul Statului, respectuos supun solicitudinii Domniei Voastre spre aprobare legală inserarea lucrării mele „Conspiraţia lojilor" — Francmasonerie şi Creştinism — lucrare ce are prealabila aprobare a Serviciului central de cenzură.

Lucrarea este împărţită în mai multe capitole şi tratează caracterul anti-creştin, anti-dinastic şi antinaţional al acestei mafii universale.

Denunţ activitatea nefastă a Ligii Naţiunilor — o creaţie şi un instrument al masoneriei mondiale — care a dezarmat moralmente şi materialmente popoarele, remarcând realismul D-lui General Ion ANTONESCU, care încă din 1919, pe atunci locotenent-colonel, a definit Liga Naţiunilor „că este o utopie".

Lucrarea este editată de ziarul „Sfarmă Piatră", de sub direcţia d-lui Al. Gregorian.

Primiţi, Domnule Ministru, expresia profundului meu respect.

Ministrul Mihai Antonescu va scrie pe solicitare : „D-l T. Petrescu va publica întreaga listă a masonilor **a tuturor fără nici o excepţie**. D-l Amiral Paiş va fi rugat să dea lămuririle asupra prezenţei sale trecătoare în Masonerie şi se va adăoga la lucrare o pagină explicativă". Şi aşa s-a şi făcut, Toma Petrescu — la acea dată, directorul personalului la preşedinţia Consiliului de miniştri — anexînd liste cu masonii din România. Să remarcăm, întîi, că în toate ţările Apusului unde fiinţează loji masonice listele fraţilor sînt publice, iar întîlnirile importante, anunţate în presă. In ceea ce priveşte lucrarea, ea este compusă din zece capitole ce se pot sintetiza astfel : Masoneria este o conspiraţie mondială a evreilor (jidovilor, în sintagmele respective !) împotriva creştinismului, a omenirii în general, a oricăror valori naţionale. Dar să încercăm un decupaj reprezentativ pentru fiecare capitol, chiar dacă e foarte greu să extragi ceva dintr-un talmeş-balmeş confuz şi delirant. Şi punctuaţia, de altfel.

1. Conspiraţia lojilor. Francmasonerie şi creştinism.

„Scopul principal al masoneriei, este deci anticreştin. Ea vrea distrugerea creştinismului. Ce pune în loc ? „Templul lui Solomon" reconstituit, ceea ce înseamnă, fără metaforă, stabilire a dominaţiei universale a lui Israil deasupra tuturor popoarelor de pe pămînt. In acest sens sunt deosebit de interesante aceste pasagii din ziarul bolşevic ce apărea la Moscova, „Comunistul" din Aprilie 1919. Iată ce scrie în această foae redactorul Cahan : „Simbolul evreimii, care de

MARIANA ŞORA

Pe acolo, de unde venim, era mereu cîte un **Hanibal ante portas.** Cînd nu era nici unul, se inventa spre a „imobiliza" spiritele. Strigătul de alarmă răsuna cu acest scop, era trîmbiţat pe toate tonurile. Dar acolo zgomotul armelor nu reduce muzele la tăcere, dimpotrivă, ele sunt obligate să vorbească, să cînte, să danseze pentru cauză, evident cea bună, cine ar îndrăzni să se îndoiască ?! Chiar atunci cînd la porţile imaginare ale cetăţilnr noastre se prezenta vreun Hanibal sub formă de divinitate rurală spre a conduce operaţiuni militare devreme ce era vorba de cîte o „campanie a însămînţărilor, a recoltei, sau dacă îl personifica pe cumplitul Chronos în cursa împotriva ceasului pentru împlinirea vreunui plan sau cînd lua aspectul de porumbel ce trebuia urmat „luptînd pentru pace", fără să mai vorbim de numeroasele ocazii festive cînd se impunea tămîierea marelui conducător, alesul miraculos — bizara încarnaţie a puterii absolute în regimuri ce pretind că la putere e poporul şi că nu există miracole —, de fiecare dată peniţele se apucau să zgîrie hîrtia de zor, cu frenezie obligatorie. E firesc, nu-i aşa, de vreme ce condeiul e o armă, cei cere-l mînuiesc sunt combatanţi pe frontul ideologic, iar literatura, ca şi arta, e doar ideologie. Nimic altceva.

Acest verbiaj, citit şi auzit pînă la îngreţoşare, am vrea să-l uităm pe cît posibil. Era caricatura angajamentului. Cine a scăpat de el, trebuia să renunţe la multe, să aibă multă tărie de caracter şi un pic de noroc ; sau să renunţe la scris. Era exilul literaturii. Parcă aud pe unii de aici, din vest, rîzînd şi exclamînd că la asemenea aberaţii nu se poate ajunge decît pe acolo, undeva departe, printre primitivii bărăganurilor de-a lungul Dunării şi din alte ţinuturi înapoiate. Vă înşelaţi. Se ajunge deştul de uşor în acel stadiu şi chiar pînă la sistemul Gulagurilor, dacă se fac paşii necesari unul după altul. Cum ? Asta v-am putea povesti noi ăştia, nou veniţi, venetici, fără căpătîi. Să nu vă încredeţi însă prea tare în cei bine instalaţi, siguri de sine, susţinuţi de certitudinea de a fi la ei acasă — nu suntem oare cu toţii în trecere pe pămînt ? Iar împrejurările pot nărui toate certitudinile şi schimba oamenii, oriunde. Da, noi v-am putea spune cum, avem atîtea de spus încît toate cuvintele vor să izbucnească deodată, aşa că ne bîlbîim, şi cine ascultă cu plăcere spusele unui bîlbîit ? Ce-i de făcut ? Trebuie găsit un limbaj, trebuie să ştii cui te adresezi, trebuie să crezi în putinţa de comunicare. Oricum, experienţele trăite se transmit cu greu. Pînă şi cei mai înzestraţi şi cei cu nume mari, cunoscute de mulţi, conving în genere numai pe cei convinşi dinainte.

Naufragiaţii care încredinţează valurilor o sticlă cu un mesaj o fac cu speranţa că se va găsi cineva s-o pescuiască, altfel nu şi-ar da osteneala să scrie mesajul, să înfunde sticla cu grijă. Pînă şi cel mai înrăit singuratic care pretinde că scrie de dragul cuvîntului, fără perspectiva de a fi citit, de a găsi întîi un editor, fără măcar intenţia de a căuta vreunul, dar care încredinţează totuşi hîrtiei şi vreunui sertar fructul meditaţiilor sale nocturne sau al jocului său gratuit, nutreşte speranţa secretă că manuscrisul său ascuns va fi scos cîndva din acel mormînt. E bună de spus copiilor povestea cu impulsul irezistibil de a se exprima fără a conta pe un cititor, fie şi imaginar, pe care expresia aceasta să-l poată atinge. Pentru sertar scrii numai din necesitate, susţinut de credinţa că sămînţa îngropată va muri spre a învia. Aşa am făcut mulţi dintre noi. Te dai înapoi spre a lua avînt pentru un viitor salt înainte.

Să vorbim puţin despre acel imperiu al necesităţii, al constrîngerii. Patru căi se deschid înaintea ta ; aveai deci de unde alege — alegerea fiind liberă prin definiţie. Înainte de toate îţi este permis să taci. E soluţia cea mai radicală, poţi opta pentru ea o dată pentru totdeauna (sigur, în alt moment poţi fi adus din nou la aceeaşi răscruce şi problema alegerii se pune din nou). Îţi cunoşti deci rolul : ţine-ţi gura, tăcerea e de aur. Oare este într-adevăr de aur ? Desigur, nu rişti nimic, desigur, există supapă de siguranţă pentru vaporii şi fumul produs de fierberile din tine : partidele de discuţii nesfîrşite cu prieteni intimi (atenţie însă, zidurile au urechi !) ; dar dacă scrisul făcea parte din proiectul tău existenţial, mai eşti oare tu însuţi ? Iar dacă acest proiect a devenit,

EXILUL LITERATURII ŞI LITERATURA DE EXIL

cumva, cîndva public, adică dacă ai apucat să faci cunoscut că posezi oarecare îndemînare la mînuirea unui condei, atunci ţi se pretinde să-l foloseşti. Adio calea aurită a tăcerii.

A doua soluţie ar fi să cedezi unui demon al sincerităţii care te împinge să spui şi să scrii adevărul.

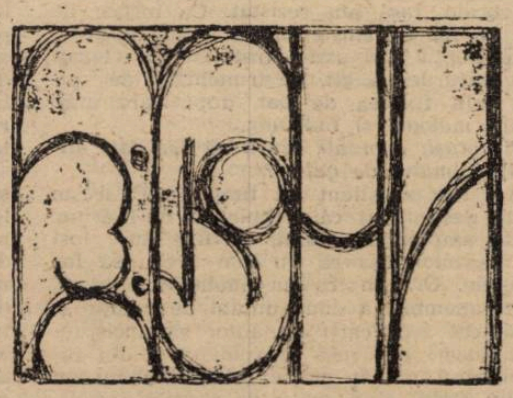

Contrar celor ce ar putea gîndi multă lume, nu e cea mai eroică dintre decizii, e soluţia cea mai donquijotească, de vreme ce producţiile tale critice vor ateriza în vreun coş de hîrtii, afară de cazul că atacul tău vizează doar vreun lampist, vreun mititel, atunci poate fi chiar binevenit, fiindcă demonstrează, nu-i aşa, că suntem liberi să criticăm şi că în esenţă totul e perfect. Iar dacă, într-un moment politic mai propice, vreun editor sau director de revistă publică vreun text mai îndrăzneţ, cu toate riscurile pentru el şi autor, va veni fără doar şi poate un alt moment în care cartea sau numărul de revistă — poate şi autorul —, va dispărea fără urmă. Suferinţă perfect gratuită pentru el şi ai lui, căci nu va beneficia nici măcar de renumele martirajului : nimeni în afara cercului său restrîns nu va afla nimic. Desigur, savanţii şi literaţii celebri în străinătate sau avînd prieteni acolo au alte şanse ; cazul lor va fi cunoscut, va stîrni oarecare vîlvă, astfel unii au devenit şi-n epoca noastră eroi. Să nu uităm însă că au acţionat după ce-şi cîştigaseră renumele prin alte activităţi ; nu literatura incendiară i-a făcut cunoscuţi. Însuşi Soljeniţîn şi-a publicat cartea despre Gulag ca exilat.

Eroismul unui începător sau autor mai puţin cunoscut ar fi deci inutil, ineficace, deci prostesc. El va putea cel mult, în cadrul soluţiei nr. 4, să angajeze bătălia pentru detalii : cîte elemente „vizionare" sau „onirice" a admis să introducă în poezii sau romane, iar ca critic, în ce măsură cutare sau cutare autor este de lăudat sau de nimicit ca reacţionar.

Avem apoi calea regească, promiţătoare de glorie şi bani, de călătorii în străinătate, de înlesniri în aprovizionare la centrele pentru privilegiaţi, de posibilităţi de a-şi trimite copiii la universităţi etc. Pentru a culege fructele acestea, n-ai decît să execuţi la comandă lucrări oportune. Totul este să poţi trece apoi în faţa oglinzii fără să-ţi vină s-o scuipi.

Mai rămîne în fine soluţia adoptată de marea majoritate a oamenilor de litere : a se pierde în futilităţi. Cu condiţia de a da Cezarului măcar din cînd în cînd tributul obligatoriu, poţi publica chiar şi poezie bună, poţi scrie studii savante. Altfel, îţi stă la dispoziţie doar comentariul, scrisul „despre". Despre autori la zi, despre foşti de stînga — nu însă stîngişti —, de preferinţă despre morţi. În ce-i priveşte pe cei în viaţă, e indicat să rămîi aproape în întregime la soluţia a treia (vezi mai sus). Îţi mai e permis să vorbeşti despre vremea bună sau rea, dacă mai intercalezi uneori un imn spre gloria Partidului şi a Şefului. Dacă scrii ode spre preamărirea Patriei şi a Naţiunii, îţi poate pica vreun premiu literar. Tot restul se plăteşte destul de scump, fie prin concesii, fie prin renunţări. Dacă norocul, combinat cu un pic de iscusinţă, ţi-a permis să navighezi printre stînci şi-n ape tulburi fără să faci naufragiu, dacă zeiţa Fortuna te-a călăuzit apoi spre un pămînt binecuvîntat al libertăţii, cenzura internă, instalată pe undeva în spatele creierului, te va mai necăji multă vreme.

Voi, care respiraţi de cînd sunteţi aerul libertăţii, nici nu-i simţiţi parfumul vivifiant. Şi cît de preţios, cît de rar. În toată istoria omenirii, n-au fost decît scurte epoci în care ea domnea, cîteva insuliţe de fericire în mijlocul unui ocean de nefericiri. Aici, noi mai trăim (încă, pentru moment) într-o astfel de insulă, numită Occident. Noi, cei veniţi din alte părţi şum s-o aprecieni. Dar iată că în mijlocul bucuriei de a fi aici, te simţi deodată plutind în vid. Dacă ţi-ai făcut un nume care a circulat, ţi se acordă destulă atenţie ; la început, dar apoi, cînd lucrurile oarecum senzaţionale au fost dezbătute, interesul scade vertiginos. Dacă n-ai nici o celebritate, trebuie să porneşti de la zero. Cui adresezi cuvîntul ? Pentru cine scrii ? Trebuie să ai o imagine aproximativă cel puţin despre public, lucru la care nu te gîndiseşi înainte, şi totuşi un auditoriu există în închipuire, simţeai că nu vorbeşti în gol. Vei găsi un ton ca să te faci auzit ?

Punîndu-ţi astfel de întrebări, îţi dai seama dintr-o dată că printre lucrurile pierdute prin plecare — luate de vîntul istoriei — casă, cărţi, prieteni şi-n toate o bucăţică din tine, mai e şi numele. Un nume care nu-i spune nimic nimănui. Ai devenit Mr. sau Mrs Nobody — şi împreună cu el a dispărut întreaga latură socială a fiinţei tale. O spune Proust : personajul nostru social se constituie din părerile celorlalţi, despre el. Era de fapt ceea ce detestai : eticheta, despre el. Era de fapt ceea ce detestai : eticheta, formula care servea să te plaseze într-un anume punct dintr-un sistem de coordonate, „definiţia" care-ţi diminua persoana limitînd-o la aspectul ei funcţional. Constaţi acum uimit că o dată eliberat de aceste delimitări reductive, identitatea ta devine incertă, fluctuantă, îţi vine greu s-o prinzi, să te regăseşti, îţi lipseşte oglinda din ochii celorlalţi care s-o reflecte. Şi solipsism forţat, eul rămînînd singurul judecător şi singurul criteriu de apreciere, ideea pe care ţi-o faci despre tine însuţi în lipsa oglinzii, iată ceva ce-ţi dă un vertij, ca şi cum te-ai afla într-un spaţiu gol, fără repere.

Trebuie deci să găseşti acea oglindă, trebuie să-ţi cauţi una nouă care să-ţi răsfrîngă imaginea şi să te confirme. Deci pentru a găsi confirmare trebuie întîi să te afirmi, dar cum ? E un cerc vicios : ai nevoie să ştii de prezenţa (absenţă) a celor care pescuiesc sticla din mare, a celor dispuşi s-o deschidă.

---

astfel simbolul proletariatului rusesc, simbol care poate fi văzut chiar în adoptarea stelei roşii în cinci colţuri, care mai înainte, după cum e bine cunoscut, era simbolul sionismului şi al judaismului."

Autorul simte nerozia înflăcăratului gazetar, dar o corectează imediat, specificînd că steaua lui David este simbolul evreimii, al şaselea colţ din steaua cu cinci colţuri fiind „Regele Izraelului (Mesia politic), care îi va da supremaţia mondială". Merită însă să vedem ce reprezintă cele cinci colţuri : „Cele cinci colţuri simbolizează Banul (finanţa internaţională), presa, egalitatea (drepturile jidanilor din întreaga lume), Palestina şi Proletarianismul".

2. Cabala şi Magia

„Sunt foarte mulţi masoni români licenţiaţi în Cabală şi doctori în Ştiinţe Ermetice (Oculte), în acelaş timp şi conducători de loji teofizice, care departe de a se inspira din adevărurile eterne ale creştinismului, sunt sub puterea directă a Cabalei judaice.

Cabala este o doctrină periculoasă prin aceea că deruteaza acţiunea rectilinie a facultăţilor omeneşti prin erotism şi sexualism.

Rezultatul studierii şi aplicării Cabalei a dat naştere masoneriei creîndu-se apoi subloji masonice mixte (androgine) în care se practică la modul cel mai degradant cultul Venerei ... şi chiar liturghia neagră" ...

3. Concepţia Masonică despre Dumnezeu.

„Comparăm, abţinându-ne de la alt comentariu, răspunsul dat, de fostul Ministru Argetoianu, unul din marii pontifi ai Masoneriei româneşti, într'o şedinţă a Camerei, unei delegaţii de preoţi parlamentari pentru achitarea salariului clerului ortodox : Mai lăsaţi-mă în pace, nu am bani şi mai ales pentru preoţi, care nu au alt merit decât să cultive superstiţia în popor".

4. Democraţie — Masonerie.

„Francmasoneria prin instrumentul ei care este Liga Naţiunilor, lucrează la republica universală prin distrugerea Monarhiilor, Religiilor şi Armatelor naţionale, contra oricărui regim de autoritate în vederea realizării aşa-ziselor Statelor-Unite ale Europei, sau Pan-Europa care nu-s decât o formulă ipocrită a republicei Universale, atee, fără patrie şi fără Rege".

5. Francmasoneria, Liga Naţiunilor şi Creştinismul.

„Lumea mai crede şi astăzi, din cauză că presa internaţională întreţine această grosolană minciună, că Liga Naţiunilor ar fi fost elaborată de Wilson, şi că ar fi fost discutată în 1919 la Congresul dela Versailles. In fond, ea a fost pruncul masoneriei.

Atât Wilson cât şi fostul Prim-President al Ligii Naţiunilor, Leon Bourgeois, au fost masoni".

6. Unitatea Francmasoneriei.

„De notat că episcopii anglicani sunt protestanţi. Ori după ultima definiţie modernă a masoneriei, francmasoneria este internaţionala protestantă şi apoi creştinismul nu este sinonim cu protestantismul. Definiţia protestantismului este foarte bine dată de scriitorul jidan Lucien Wolf : «Protestantul este creştinul care părăseşte idolatria trinitară şi se apropie de monoteismul iudaic»".

7. Biserica Ortodoxă Română şi francmasoneria.

„Un real pericol pentru sănătatea spirituală a tinerimii române au constituit instituţiile : Cercetăşia şi Străjerismul. Cercetăşia înfiinţată de generalul Baden-Powel, un mare pontif al masoneriei, Kipling, mason luciferian, e condusă în toate ţările numai de masoni, iar la noi, până la război de Francmasonul C. G. Costaforu grad 33, membru al Marelui Orient şi venerabilul lojei Drepturile omului".

(va urma)

Marcel TOLCEA

P.S. Unii „comentatori" locali dau cu pixul în baltă atunci cînd se află — ca şi în anii în care nu s-au găsit în ţară — în misie, amestecînd pretinse conjuraţii, masonerii, regalism etc. De tot hazul e citirea lui Sadoveanu de cealaltă parte a baricadei, între numele neiubite de „masoni". Uite că, fără voia dv., s-a întîmplat ca acest mare scriitor al literaturii române, patriot de netăgăduit, a fost mason, chiar 33.

MIHAI PREPELIȚĂ: Zilnic trebuia să ne apărăm în fața presiunilor K.G.B.-ului

Bucovina, MIHAI PREPELIȚĂ s-a format ca intelectual în Basarabia. Trăiește actualmente la Moscova. Expulzat pentru naționalism din spațiul locuit de românii de peste Prut a vagabondat prin republicile unionale (Kazahstan, Gruzia, Armenia, țările baltice) în căutarea urmelor buneilor săi (simpli țărani ce și-au găsit suferința și chiar sfîrșitul departe de locurile de baștină), dar și pentru a descifra marea tragedie a popoarelor încorporate cu sila în imperiul roșu.

Are trei copii de la trei femei diferite — trei m.. povești de dragoste! E căsătorit cu poeta armeană Ala Ter-Akopian.

Pregătește o uriașă antologie a poeților români din întreaga lume.

— *Sînteți pentru a treia oară în țară, dar întîia dată la Timișoara...*

— A scăpa din gulag nu este o formulă sau un citat politic, nu este un program de cucerire sau de recucerire a neamului, este, aș zice, o experiență, este momentul cel mai puternic, chiar, din destinul meu, pe care mi l-am dobîndit nu numai prin faptul că m-am născut în centrul geografic al Europei, ce se află undeva între Cernăuți și Ujgorod. Am văzut lumina zilei în satul Bahrinești din nordul Bucovinei. În '41, aproape întreaga mea familie, atît pe linie modernă, cît și pe cea paternă, a fost deportată în stepele Kazahstanului. De acolo s-au întors cîțiva dintre ei, dar în mod ilegal, în '46, suferințele lor prelungidu-se pînă după moartea lui Stalin. De fapt ele nu au încetat nici astăzi pentru românii din Bucovina, considerați în ciuda perestroikăi, o minoritate în curs de lichidare pe teritoriul actualei Republici Ucraina. În urma ultimelor alegeri, românii nu au reușit să-și impună nici măcar un reprezentant în parlamentele d. la Moscova și Kiev. Problema noastră nici măcar nu este luată în considerare, sîntem trecuți doar la „alte minorități". Procesul de rusificare și, în prezent, de ucrainizare este atît de puternic, încît românii de-abia dacă mai reprezintă 22 la sută din populație, pe cînd în '40 ei constituiau aproape patru cincimi din numărul total al locuitorilor.

— *În '83, cînd am fost pentru prima dată la Cernăuți, am avut impresia că românii, pur și simplu, se fereau să vorbească românește și să fie recunoscuți ca atare de ceilalți, care, oricît ar părea cuvîntul de dur, îi tratau ca pe niște slugi.*

— Asta-i marele adevăr, din păcate. Nu o să uit niciodată, ca să continui într-un fel povestea familiei mele pe linia Prepeliță și Pătraș, pentru că soarta lor ar putea fi reprezentativă pentru istoria românilor din Bucovina de Nord. După '45 românii au fost atît de înjosiți, încît nu aveau dreptul să locuiască decît în subsolurile vechiului Cernăuți; erau siliți să presteze muncile pregătite special pentru ei: hamali, măturători de stradă, etc. Procesul de colectivizare s-a desfășurat rapid și în forme înfiorătoare, așa că unii n-au mai rezistat și au căutat salvarea la oraș. Deoarece la Cernăuți, învățămîntul se făcea exclusiv în limba rusă, am fost nevoit să urmez cursurile. Facultății de litere de la Chișinău. Nici acolo lucrurile nu stăteau cu mult mai bine, Eminescu și ceilalți clasici ai literaturii române nu figurau în programa universitată. În ceea ce privește teatrul, unde după terminarea facultății m-am angajat ca secretar literar, nu avea voie să abordeze repertoriul românesc, orice astfel de tentativă fiind interpretată drept un act de naționalism. Îndrăznind, totuși să-l propunem pe Caragiale în repertoriu, am fos.. chemați imediat și pedepsiți de către activiștii Comitetului Central. La scurt timp după aceasta, ca urmare a punerii în scenă a piesei lui Gogol, *Revizorul*, în traducerea lui Sică Alexandrescu, Teatrul Academic a fost desființat, iar actorii, regizorii și directorul (printre ei se afla și actualul ministru al Culturii și cultelor, Ion Ungureanu) — nevoiți să facă orice altceva în afară de teatru. S-a ajuns chiar la cazuri dramatice de emigrare și de sinucidere. Se înăbușea astfel tot ceea ce era românesc în Basarabia. La aceleași persecuții au fost supuși și scriitorii, accidentaul lui Dumitru Matcovski nefiind întîmplător. Artiștii, în general, au fost ținuți permanent în bătaia armei. Toate acestea ne-au făcut să devenim mult mai curajoși decît sîntem în mod normal, deoarece zilnic trebuia să ne apărăm în fața presiunilor K.G.B.-ului. Cărțile noastre, filmele noastre, spectacolele noastre au străbătut spre public prin niște acte de jertfire permanentă. Fiecare carte a lui Grigore Vieru, Ion Druță, Mihai Cimpoi, Ion Ciocanu, Leonida Lari, Nicolae Dabija, Vasile Romanciuc, a reușit cu greu să treacă prin plasa țesută în jurul lor, plasă de sîrmă ghimpată trasată, de altfel, și în jurul Republicii Moldova. A fost o luptă din care, cel puțin în ultima perioadă, am ieșit învingători. Puține sînt biruințele, deoarece Republica Moldova este suverană mai mult pe hîrtie, și asta din pricina tancurilor rusești care încearcă să ne țină și în continuare sub control. Reluînd firul, în '77 am fost expulzat din Chișinău datorită faptului că am încercat să înjghebăm un cenaclu literar.

— *Din discuțiile anterioare am înțeles că în acest moment a început marea aventură a vieții dumneavoastră...*

— Da, au urmat trei internări în spitale de neuropsihiatrie, internări la care K.G.B.-ul recurge în momentul în care legile sovietice nu aveau paragrafe care să ducă la condamnări. „Tratamentul" aplicat era cu mult mai cumplit decît cel din închisori, o zi și o noapte petrecute în spital echivalau cu un an de pușcărie. Subordonate direct Ministerului Afacerilor Interne, conducerile spitalelor aplicau metode prin care se urmărea distrugerea totală și definitivă a personalității. În ce mă privește, înaintea ultimei internări am fost bătut atît de crunt, încît am făcut trei comoții cerebrale, însă am rezistat. Ca mijloc de lecuire, la loc de cinste figura bătaia aplicată în toiul nopții. Cei astfel tratați erau legați cu cearșeafurile de gît, de trunchi, și de picioare, prin fixarea de pat, după care erau mastelați metodic și îndelung.

— *Și totuși, cum ați reușit să rezistați atîția ani regimului de gulag?*

— Am fost conștient tot timpul că acesta îmi este destinul și că trebuie să mi-l asum. Față de amploarea cauzei, jertfele au fost destul de mici, așa că nu mai vreau să fac caz de ele. Oricum, ca un amănunt pitoresc, deși sînt membru a două uniuni de creație și am publicat zece cărți de autor și cincisprezece traduceri din rusă în română și din română în rusă, nici în momentul de față nu am domiciliu stabil și o masă de scris ale mele. N-am primit de la puterea sovietică nici un metru pătrat de spațiu locativ. Sînt și pictor, dar nu am avut niciodată un atelier. Am trăit mai mult prin biblioteci. Acolo citeam, acolo lucram, acolo mîncam, clipa cea mai îngrozitoare fiind atunci cînd se stingeau luminile și se închideau ușile, deoarece pentru somn trebuia să schimb mereu gările Moscovei, dar să nu fiu depistat de miliție. Vara, la Chișinău, mă refugiam prin șuri părăsite, cîțiva ani am și iernat în ele. Revenind la perioada moscovită, consecvent statului de *pasăre zburătoare* — numele meu îmi permitea o astfel de ipostază! — mă înțelegeam cu stăpînii vilelor din preajma capitalei și dormeam acolo, făcînd și oficiile de paznic.

— *Nu a îngreunat, cumva, represiunea contactul cu marea cultură rusă?*

— Aș îndrăzni să răspund printr-un autocitat, prin cuvîntul ce l-am rostit la constituirea Asociației științifico-pedagogice „Aron Pumnul" din Cernăuți: „Noi, românii, niciodată nu ne vom putea despărți cu adevărat de Moscova, de neamul rusesc, măcar prin faptul că sîntem datori să punem cîte o cruce pe fiecare loc deocamdată încă nedescoperit de pe teritoriul Siberiei, și nu numai al Siberiei, ci și al Kazahstanului de nord și al Nordului ca atare; cîte o cruce creștinească întru amintire românilor care au dispărut fără de urmă...". Și, ca să revin direct la întrebarea dumneavoastră, voi spune că au existat unii care au avut o totală reacție de respingere, autocondamîndu-se, după opinia mea. Druță, Ion Ungureanu și-au cucerit dreptul de-a avea un loc în lume prin faptul că au înțeles să facă distincțiile necesare, ei s-au apropiat de marea literatură rusă a secolului trecut (Pușkin, Dostoievski, Cehov, Tolstoi), dar și de literatura nouă (Voznesenski).

— *Am răsfoit antologia dumneavoastră de poezie română actuală și am fost uimiți de justețea selecției. Cum ați ajuns la „optzeciștii" din România? Ce impresie au lăsat ei asupra cititorilor de limbă rusă?*

— Pînă să ajung la culegerea *Arborele ființării noastre* (Moscova, Molodaia Gvardia, 1990) am trecut prin o seamă de peripeții. În 1985 am prezentat oferta diferitelor edituri: 50 de poeți români sub 40 de ani, însoțită de unele texte deja traduse. Tratativele au fost complicate, nimeni nu mă lua în serios, mi se replica tăios că aceștia nu-s cunoscuți în limba rusă. Bine, răspundeam, dar se pune problema de a deveni cunoscuți! Pînă atunci se făcuseră mai mult traduceri de circumstanță, am vrut să traduc ceva reprezentativ și la nivel profesional. Cinci ani am continuat lupta, îi luam de piept pe redactori citindu-le poeziile; aplaudau, se minunau că există o asemenea poezie ca a lui Florin Iaru, de pildă, apoi dădeau din mîini: nimeni n-o să ne lase să publicăm așa ceva. Cînd un coleg, fie rus, fie ucrainean, ne asculta, atunci și rezultatul e altul. Am avut noroc cu un redactor siberian, Anatoli Verșiski, născut într-un sat prin care a trecut drumul Spătarului Milescu spre China și autor al unui poem despre boierul moldovean. Am fost nevoit să tai din manuscris, rămînînd doar la 15 autori pînă la 35 de ani și la patru coli și jumătate de tipar. Aproape toți sînt reprezentativi pentru noul val din poezia română: Cărtărescu, Mușină, Iaru, Elena Ștefoi, Romulus Bucur Stratan, pînă la Cristion Popescu. Selecția am alcătuit-o fără nici o deplasare în țară, după „România literară" și alte cîteva reviste și avînd la dispoziție doar cîteva volume. În privința opțiunilor m-a ajutat Sergiu Selian, un armean din București, el însuși scriitor, iar traducerile le-am realizat în colaborare cu Ala Ter-Akopian. Lista autorilor a fost verificată pe linie de ambasadă, așa că Vișniec și Romoșan au fost scoși din antologie, pentru că emigraseră. Cartea a intrat în producție la 25 octombrie 1989. Cele 15.000 de exemplare s-au epuizat fulgerător, cititorii ruși avînd ocazia de a descoperi un spațiu poetic atît de surprinzător.

Viorel MARINEASA
Ion MONORAN

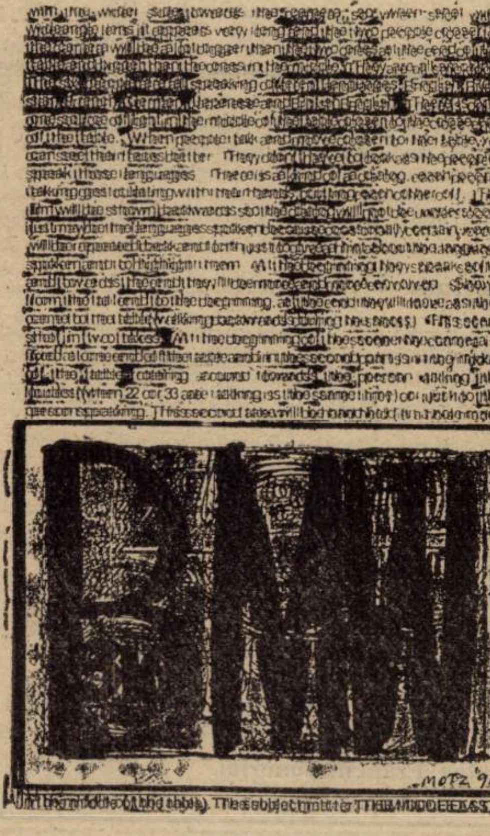

ERATO

... Și atunci au pus mînă la mînă,
de te-au batjocorit
ca pe o fată bătrînă
ce luase calea pustiei
cu gînd de pierzanie!
Ochii ți-au scos din orbite
să-i mai vezi
de-acum înainte
cum înfulecă lacomi
silabele sfinte
ale limbii materne...
Printre morminte
ți-au dat drumul
să tot rătăcești
de una singură,
cu o chitară electrică
legată de gît,
să nu-ți fie urît...
Au nu cumva
să te poticnești
de holmurile proaspete
din hlei amorțit
și camuflat cu coroane
din flori de hîrtie,
pe care ei,
molipsindu-se unul de la altul,
au tot mîzgălit
o viață întreagă
munți de metafore
fără de vlagă..
O, zeiță Erato,
de ce te-au despuiat de veșminte
și te-au osîndit
să tot rătăcești
printre morminte!..

Eugen Todoran

EMINESCU, ȚARA ȘI BASARABIA

Eminescu, în „spirtul veacului" care a făcut din el personalitatea cea mai înaltă și mai complexă a culturii române, înțelegea istoria drept dezvoltarea unei „idei interne" din care, după filosofia lui Hegel, acceptată de el încă din primele poezii și cugetări filosofice, crește ca stejarul care, virtualmente, cuprinde în sîmburele de ghindă întreaga ei dezvoltare. Idee care, ca mod de „cugetare" a istoriei, constituie „naționalizarea" culturii. Așadar, istoria este cultură, iar cultura este dezvoltarea „geniului" poporului, sau a „duhului național", așa cum se spunea în epoca „Daciei literare", cu un cuvînt, „România" însăși, ca împlinire istorică în timp prin ceea ce se constituie în „fundamentul intern" al istoriei naționale, ca forță „spirituală" a geniului poporului român.

Dar pentru Eminecu istoria, prin vechimea ei, se prelungește în mitologie, într-un „mit românesc": mitul descălecării și al ființării poporului român în vechea Dacie. Dar o astfel de prelungire mitică în timp rămîne în primul rînd o istorie, istorie aureolată de forța prezenței poporului român într-un timp consumat în valorile spiritualității lui. Un popor care, deși cu o putere militară mai scăzută, a făcut față constrîngerilor din afară care i-au amenințat existența în întreaga lui continuitate. Și deci, din învelișul mitului istoria se desprinde într-o confruntare cu acțiunile reale ale timpului prin care ea realizează păstrarea ființei naționale a poporului român.

Idealul politic al lui Eminescu a fost cuprinderea întregului spațiu al existenței și ființării poporului român, în ceea ce el înțelegea prin unitate de „neam", care la confiniile a trei imperii își apăra ființa prin doi factori: primul a fost „instinctul neatîrnării", care însemna de fapt „instinctul conservării" prin limbă, și „lege" românească, deci credință religioasă, în care este inclusă și ordinea socială a organizării vieții în toată durata ei în timp. Iar al doilea factor a fost politica înțeleaptă a voievozilor români care, de la întemeierea principatelor, au căutat întotdeauna un echilibru în jocul forțelor majore străine, dincolo de orice presiuni pentru schimbarea lui, în apărarea neamului. Pentru primul factor este revelator mitul istoric, în fragmentele epopeii române, pentru al doilea gazetăria poetului revelează o viziune politică de o mare și surprinzătoare originalitate.

Statul unitar român, a cărui realizare politică o susținea el ca gazetar în epocă, este cel din imaginea mitică a istoriei. Și nu este surprinzător că pentru Eminescu pe drumurile formării lui de gînditor politic și de poet, din Moldova și Bucovina spre Trasilvania, aceasta din urmă este „locul mitic" al genezei istorice a poporului român, și deci, ca un „descălecător" de cugetare românească, în identificarea ideii în durata timpului, coboară din mitul românesc al Daciei, din Carpații Transilvaniei, spre șesurile întinse de-o parte și de alta a munților, „de la Nistru pîn' la Tisa". Un glas lăuntric, ca un „demon" în cugetarea Domnului Țării Moldovei, îl sfătuiește, sub semnul înaintașilor descălecători de țară:

> Moldova putea bine să ție pe a sa frunte
> Diadema-i eternă ...
> Moldova este mare
> ...
> De unde Tisa mîndră prin stîncile-i tresare
> Pîn' unde șterge valuri marea de țărmul său
> E un popor... o limbă... i-un singur Dumnezeu
>
> Fă taurul Moldovei pe fruntea lui să poarte
> Coroane trei...

„O carte sfîntă, de Dumnezeu scrisă", deci o „Cugetare eternă", este trecutul, și în numele acestuia testamentul bătrînului Ștefan al Moldovei trebuiau să-l împlinească urmașii lui, pentru că și istoria acestui mare Domnitor a fost împlinirea unui vis al Descălecătorului, dintîi Țara, pe care o cucerise împăratul roman, a cărui viziune o avea și Bogdan Vodă, identificat în mitul românesc cu Dragoș Vodă. Trecînd Carpații, de pe Ceahlăul Moldovei, „Muntele sfînt" al Țării, descălecătorul privește în zare:

> ...Acolo privește din miezul nopții
> Un rîu puternic, mare, curgînd spre miază-zi
> La gura lui departe pierdută-n zarea zilei
> Vezi o cetate mîndră ce-i zic Cetatea Albă;
> Iar despre soare-apune vezi iar un rîu
> puternic,
>
> Pe șapte guri, se zice, vărsîndu-se în mare,
> E Dunărea; aproape-i, de gurile-i Chilia;
> Între aste două rîuri și între munții negri
> Privești o țară-ntreagă de codri și de dealuri;
> ... Adesea pe Ceahlău
> Făcîndu-mi ochii roată am zis ce bine-ar fi
> O mînă să cuprindă atît cît vezi cu ochii.

În concepția politică, Eminescu, format în spiritul „descălecătorilor de țară" a rămas un admirator al epocii voievodale, a acelor domnitori „dătători de legi și datini ce cu plugul și cu spada au întins moșia de la munte pîn' la mare și la Dunărea albastră".

Statul unitar român, cel din imaginea mitică a istoriei, în realitatea politică a faptelor, avea granițele unui stat „dintotdeauna" existent, de cînd munții și codrii i-au dat cadrul ființării lui istorice, ca stat național, pe care strămoșii noștri l-au apărat pe cele două mari dimensiuni ale geografiei lui, una nord-sud și alta est-vest. În concepția politică a poetului, aceasta din urmă fiind mai greu de susținut, ea cuprinzînd Transilvania, sub o mai veche stăpînire maghiară, la apus, și Basarabia, sub o stăpînire rusească mai recentă, la răsărit.

În perioada cînd poetul era gazetar la **Timpul** provinciile românești din est erau de actualitate în politica statului român pentru că expansiunea rusească era în plină forță. Războiul ruso-turc, care pentru Țările Române trebuia să fie un război de independență față de Imperiul Otoman, și totodată, pacea ce a urmat ar fi trebuit să asigure integritatea părții răsăritene a României, Moldova lui Ștefan cel Mare. Victoria rușilor în războiul cu turcii a fost ușurată de participarea armatei române, dar încheierea păcii a dus la anexarea Basarabiei, prin Congresul de la Berlin al puterilor europene, în 1878. Gazetarul a fost dintre cei ce au susținut inutilitatea unui război care în primul rînd întărea puterea imperiului rusesc, în baza Capitulațiilor mai vechi încheiate de Domnitorii români, după ce ajutorul țărilor europene creștine se dovedise inutil în fața puterilor otomane, erau datori să apere aceste țări de orice altă ocupație străină. Spune gazetarul în articolul despre **Independența română**: „Făcut-au bine sau făcut-au rău cei mai mari doi Domni ai noștri, preferind o supremație nominală turcească unei supremații reale creștine? Realitatea a dovedit că era tot ce puteau face mai bine. Toate, dar absolut toate statele dunărene au devenit pașalîcuri, marele regat al Ungariei a fost asemenea pașalîc o sută de ani. Polonia a fost împărțită și nu mai este azi, pe cînd vechile noastre tratate iscălite cu litere mari și bățoase pe piele de vițel, au fost pînă ieri izvorul neatîrnării reale, izvorul din care au decurs actele succesive de emancipare de sub domnia turcească. Tudor se bazează pe ele cînd cere de la Poartă reintroducerea Domniei naționale și divanurile adhoc, căci n-a găsit alte arme mai puternice înaintea areopagului Europei decît tot pe acestea". Într-un alt articol despre **Independență** gazetarul spune despre geniul neîmbătrînit al istoriei românilor: „Dacă acest geniu ar veni astăzi sub forma lui Mircea-cel-Bătrîn și ar zice: „Eu v-am dat independența țării, căci după ce am înfrînt oștile turcești, m-am supus împăratului sub condiții, cari au trebuit să vă păstreze țara și naționalitatea" — mulți ar lua în rîs pe bătrîn.

Deci, au făcut bine Domnitorii români încrezîndu-se, prin Capitulațiile lor, într-o alianță cu turcii pentru că aceștia, dintre toate puterile europene care puteau interveni pe teritoriul strămoșilor, erau singurii care se obligau să nu desființeze Țările Române, apărîndu-le chiar în împrejurări în care Imperiul turcesc fiind în primejdie, primejdia trecea mai întîi peste Țările Române. Eminescu, în articolul despre **Basarabia** citează din Capitulațiunea întîia cu turcii încheiată de Bogdan Vodă după sfatul bătrînului Ștefan: Poarta recunoaște (Art. 1) „că Moldova e țară liberă și nu cucerită; (Art. 3) că Poarta e obligată de a apăra Moldova contra oricărei agresiuni eventuale și de a o menține în starea în care se găsea de mai înainte, fără ca să i se facă cea mai mică știrbire a teritoriului ei, (Art. 6) că stăpînirea voievozilor se va întinde asupra întregului teritoriu al Moldovei; că (Art. 8) turcii nu vor putea cumpăra pămînturi în Moldova, nici nu vor clădi geamii, nici se vor putea așeza în orice mod ar fi".

În baza acestor fapte și acte istorice Eminescu susține că „independența țării a fost pururea reală, ca drept pururea în vigoare, ca fapt știrbit din cînd în cînd, nu prin alte drepturi, ci prin excese și abuzuri de putere ale turcilor". Și deci cu bună dreptate spunea gazetarul după Războiul de Independență: neatîrnarea României era atît de reală încît cu prea puțină politică bună și fără cheltuială bănească, ea se restabilise pe deplin înaintea Tratatului de la Berlin.

Cît de îndreptățită era această opinie politică a gazetarului se vede din faptele pe care el le comentează în mica monografie a „Chestiunii Basarabiei". Din studiul cu multă sîrguință întocmit, reținem din istoria Basarabiei cîteva fapte care trebuie luate în vedere astăzi, cînd din nou istoria menține în Cugetarea ei „ideea internă" a unui mers pe care întîmplările și conjuncturile nu-l pot opri:

„În veacul al XIV-lea vedem pe Mircea întinzîndu-și domnia pînă la Nistru, în al 15-lea vedem pe moldoveni cuprinzînd cu cetăți însemnate și avute întreg teritoriul dintre Prut și Nistru, în al 16-lea cetățile Chilia și Cetatea Albă sînt sub dominație turcească, însă numai în circumscripția militară, în al 17-lea tătarii apar și dispar din Buceac, iar, paralel cu viața călătoare și nestatornică a acestor nomazi, vedem cum românii din aceste locuri își urmează înainte viața lor de popor statornic, avînd o mitropolie proprie la Brăila, zidind biserici, trăind cum trăiseră înainte ca proprietarii legitimi ai acestor locuri. În veacul al 18-lea tătarii din Crîm cer turcilor să sfătuiască pe Domnul Moldovei, Grigore Ghica bătrînul, ca ei să capete Buceacul în arendă, iar tratatul ce se încheia stipulează nu numai darea către Domn, ci și interzicerea dată de acesta pentru ei, „să n-aibă voie a zidi lăcaș sau sălaș, nici a bate par sau țăruș în pămînt, ci numai sub cort să poată locui. Făcînd bordei pentru iarnă, să-l ridice primăvara, că altfel diregătorii domnului moldovenesc vor da foc bordeielor și-i vor alunga".

Următorul episod privește întregul teritoriu al Basarabiei, care a fost numită așa printr-o extindere a vechii denumiri a sudului, **Basarabia** care s-a păstrat ca urmare a stăpînirii domnilor Țării Românești, în această parte a Moldovei. În 1812, anexarea Basarabiei n-a fost consecința unui război direct de ocupație, ci a unui aranjament politic al marilor puteri europene, ca urmare a pătrunderii armatei lui Napoleon în Rusia. Anglia, în expansiunea ei spre Orient, temîndu-se de Turcia, a sfătuit-o să nu se folosească de cumplita poziție în care se afla atunci Rusia, și totodată pentru slăbirea Turciei i se dă Rusiei dreptul de a ocupa Basarabia, nu însă printr-un tratat ci ca urmare a unei uneltiri a Dragomanului Porții, Moruzi, care, în serviciul Rusiei fiind, spera să ocupe astfel, prin trădare, tronul Țării Românești. Și încheie ziaristul: „Toate elementele morale în această afacere sînt în partea noastră. Dreptul nostru istoric, incapacitatea juridică a Turciei de-a înstrăina pămînt românesc, trădarea unui dragoman al Porții, recăpătarea acelui pămînt printr-un tratat european semnat de șapte puteri și obligatoriu pentru ele, garantarea integrității actuale a României prin convenția ruso-română, ajutorul dezinteresat ce l-am dat Rusiei în momentele grele, toate acestea fac ca partea morală și de drept să fie pe deplin în partea noastră. Mai vine însă în partea noastră împrejurarea că acel pămînt nu l-am cucerit, n-am alungat pe nimeni de pe el, că e bucată din patria noastră străveche, este zestrea împărțitului și nenorocitului popor român. Ni se scoate ochii cu binele ce l-am avut din partea rușilor. Pentru a răspunde și la aceasta ne-ar trebui să împlem un volum întreg. Destul numai să pomenim că alianța de la Lusac dintre Petru cel Mare și Dim. Cantemir ne-a costat domnia națională și un veac de înjosire și de mizerie, iar cea mai nouă alianță dintre Rusia și noi a început a aduna nouri grei deasupra noastră. Basarabia, mănăstirile închinate, mii de oameni pierduți în bătălie, zeci de milioane de lei aruncate în Dunăre și în fine poate existența poporului românesc pusă în joc, iată binele de care ni se cere a ne bucura și a fi mulțămitori. Ce ni se opune? Interesul a 80 milioane de oameni față de slabele noastre cinci milioane. Dar Temis e cu ochii legați spre a nu vedea părțile ce se judecă înaintea lui, în loc de cumpănă în care să se cumpănească deosebirea de greutate între 80 și 5 milioane, ea ar trebui să ia cîntarul. De brațul scurt sau prezent al cîntarului ar atîrna în greu Rusia, de brațul cel lung al unei istorii de 500 de ani atîrnă România cu drepturile sale străvechi și nouă".

În încheierea studiului despre Basarabia, Eminescu spune că l-a făcut pentru că „avem a împlini un act de gratitudine, nu pentru noi asupra cărora nu pretindem ca să se reflecte meritul acestei lucrări, ci pentru țară, în genere, căreia puținii lucrători pe ogorul istoriei naționale îi oferă azi mijloace de a se apăra". Tot ca un act de gratitudine avem și noi, cei de astăzi, de a împlini repunîndu-i în actualitate argumentele gazetarului, nu pentru noi, ci pentru țară, așa cum el gîndea „țara", ca pe o entitate spirituală ființînd istoric pe pămîntul pe care poporul român l-a păstrat din zestrea strămoșilor lui.

Și întrebăm și noi: Ce ni se opune? Trecutul, după tratatele de „alianță" făcute de Cantemir cu Țara sau „Capitulația" vechilor Domnitori ai țării? Între ce avem de ales? Este sigur că dacă războiul de la Stănilești din 1711 ar fi fost cîștigat de ruși, Prințul ar fi domnit peste întreaga Moldovă, din Carpați pînă la Nistru, transformată însă într-o gubernie rusească, pentru că, spune Eminescu, înrîurirea rușilor în Principatele române crește tot mai mult după tratatul de la Conrstantinopol din 1828, în așa fel că, după un nou război dintre ruși și turci, la dorința împărătesei Ecaterina, Rusia cerea dărîmarea cetăților de la Hotin, Bender și Cetatea Albă și împreunarea acestor orașe cu Moldova pentru ca Moldova să fie unită cu Țara Românească sub un rege pe nume Stanislas Augustus Poniatovschi.

Aceasta ar fi fost politica Rusiei pentru România, dacă planul vroit „din cuțite și pahare" la banchetul tratatului dintre Petru I și Prințul Cantemir s-ar fi putut aplica prin victoria rușilor asupra turcilor. Învățatul Prinț poate că nu din oportunism politic a făcut acest prim pas pentru a pune în desuetudine „independența reală" a Principatelor, ci dintr-o convingere bazată pe o filosofie a istoriei demonstrată de el în lucrarea despre **Creșterea și descreșterea imperiului Otoman**: Imperiul otoman a intrat în faza lui de declin și deci intrarea într-o mare istorie a viitorului trebuia să se facă printr-o alianță cu succesorul lui, Imperiul țarist, în continuă creștere. Acest argument mai rămîne el valabil astăzi? Imperiul țarist a fost preluat, de structurile politice și chiar sociale ale Sovietelor, într-o nouă ideologie, după Revoluția din 1917, a „mîntuirii" societății umane, ce trebuia să înlocuiască „mîntuirea" societății umane a politicii țariste pravoslavnice" de pînă atunci cu o nouă ideologie, a unei dictaturi a „statului socialist" cu toate anexările teritoriale ce se amintesc și în condițiile pregătirii celui de-al doilea război mondial. Noul imperiu a supraviețuit războiului de apărare, dar victorios fiind în putere militară va ajunge în faza lui de descompunere prin imposibilitatea funcționării lui istorice.

Astăzi, cînd vechile tratate ale istoriei și-au pierdut valabilitatea, altele noi înlocuindu-le, pentru relații noi cu vechii vecini, ne întrebăm ce este de ales pentru un echilibru istoric în spiritul societății contemporane. Dacă Temis e cu ochii legați spre a nu vedea părțile ce se judecă înaintea ei, va trebui să ia din nou cîntarul care să pună în cumpănă cele două greutăți: pe brațul cel scurt puterea militară a vecinului de la răsărit, cu ocupația teritoriilor impusă în condițiile pregătirii celui de al doilea război mondial, și pe brațul cel lung sutele de ani ale drepturilor străvechi ale românilor pe teritoriile ocupate. Din vechile tratate se pot lua cîteva prevederi menite să asigure independența reală a țării. Din actul „Capitulațiilor", că Moldova e țară liberă și neocupată și deci ea nu recunoaște cucerirea prin puterea armată, consemnată în acte unilateral valabile, și că „țara mamă" din care ea a fost desprinsă să nu recunoască nici o știrbire a teritoriului ei. Cît despre cei colonizați în teritoriul ocupat, rămîne valabilă prevederea actului din secolul al 18-lea pentru sudul Basarabiei, interzicerea de a bate „par sau țăruș" în pămînt, adică de a nu stabili „hotare" de stăpînire, în interiorul Moldovei suverane.

Brațul cel lung al istoriei, punîndu-l în cumpănă cu cel scurt al puterii, trebuie să facă posibilă astăzi o echilibrare de greutăți pentru buna vecinătate între țări suverane în tratatele care nu se numesc altfel decît de „prietenie și de asistență mutuală". Nici nu se poate face altfel, pentru că într-o lume care acum se înfăptuiește, peste granițele imperiilor existente sau ale fostelor imperii, raporturile nu pot fi cele impuse de starea de război, ci numai de starea de pace. Iar pacea însemnează dreptul fiecărui stat, mare sau mic, la independență, singura care îi poate impune o politică a suveranității sale, în virtutea mersului istoriei proprii și a idealurilor cetățenilor lui, ca indivizi liberi într-o lume a Libertății. Este singura modalitate de a se menține o pace ca ideal ce se numește „etern", sau în termeni de politică, „viabilă în istorie". Este sensul pe care contemporanii îl dau istoriei ca dimensiune a viitorului.

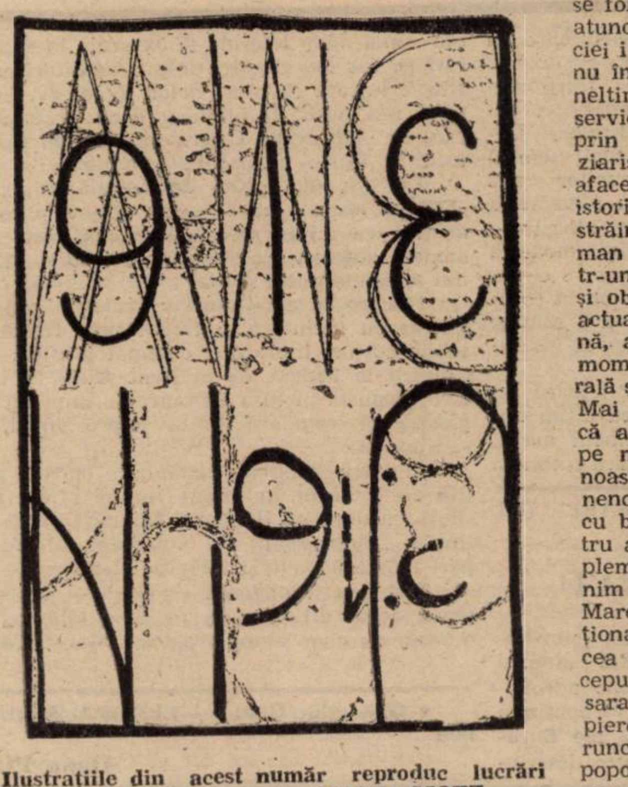

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale artistului plastic **DANIEL MOTZ**

Cronica literară de Cornel Ungureanu

LUCIAN PETRESCU
și anonimii îndrăgostiți

1. A apărut, după mai bine un deceniu de peregrinări prin edituri, tipografii, diverse instituții însărcinate cu paza literaturii, prima carte a lui Lucian Petrescu. **Anonimul îndrăgostit.** Cu aproape două decenii în urmă, tînărul — pe atunci — prozator era premiat, alături de Daniel Vighi, la concursurile naționale studențești. Recolta, în Timișoara, alături de Viorel Marineasa, diplomele de onoare ale diverselor cenacluri literare. Dacă e vorba de o „literatură de sertar", Lucian Petrescu a adunat, în cincisprezece ani, o abundentă literatură de sertar: romane, nuvele, piese de teatru, scenarii pentru spectacole sincretice. Este, alături de Mircea Pora, Aurora Dumitrescu, Marie-Jeanne Jutea între întîrziații „prozei" timișorene. **Timpul prozei** lor trebuie citit printre rînduri. Nu sînt scriitori care debutează acum, sînt autori care au scris **atunci,** în acele condiții. Ei s-au confruntat cu un anume fel de a citi proza și de a reacționa față de ea. Ei solicită un anumit dialog cu publicul.

Nu trebuie dedus că au încercat să se adapteze solicitărilor unui climat literar. Și Lucian Petrescu — despre care vom scrie în această cronică — și Aurora Dumitrescu (autoarea unei admirabile proze a tropismelor) și Mircea Pora (creatorul unui stil parodic original, în marginea carnavalescului optzecist) și Marie-Jeanne Jutea (cu o literatură violent feminină, exploziv-senzuală) sînt autori care iubesc literatura și vor să facă **doar** literatură. Protestul lor e cu atît mai categoric cu cît vor să rămînă **doar** în literatură. Radicalismul lor e implicit, ca să zicem așa: ei refuză orice dialog pe teme „actuale". Sînt experimentatori, avangardiști, foarte greu clasabili într-o promoție literară. Nu se afiliază: pot fi, eventual, comentați ca optzeciști. Cine face eforturi să-i considere textualiști își poate descoperi eforturile încununate de succes. Fără îndoială, sînt experimentatori în felul desantiștilor și cenzura i-a așezat între aceștia, sporindu-și vigilența. Așa că vom lua cunoștință de paginile lor din anii optzeci abia acum. Dacă nu se va scumpi hîrtia, tipografia, difuzarea și multe, altele. Și dacă literatura de „avangardă" nu va deveni, în România un lux prea costisitor.

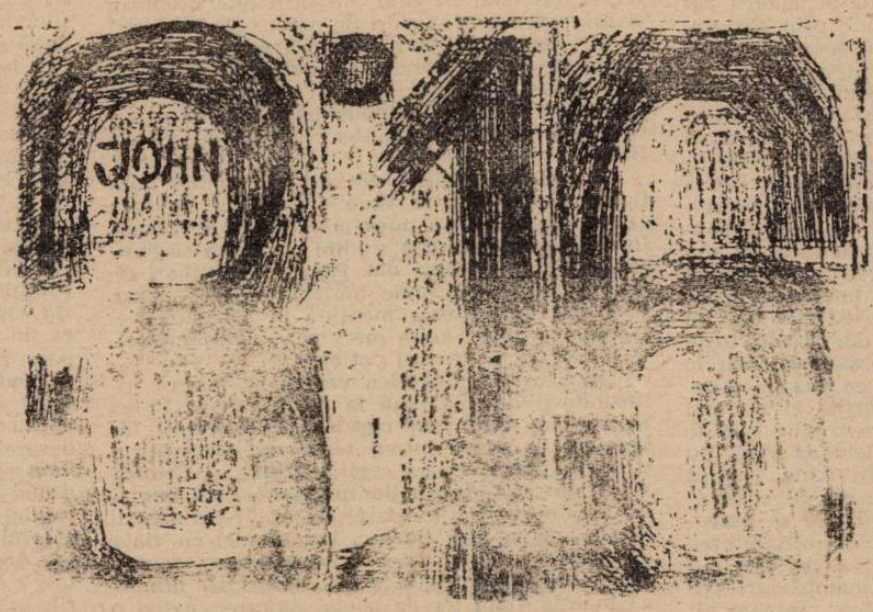

2. Lucian Petrescu face parte din valul timișorean care îi urmează „lui Sorin Titel". Textualismul — prin care se sincronizează cu colegii de generație" — escapada onirică, insistența asupra persoanei întîi aparțin modalităților „timișorene" ale anilor șaptezeci. Cenaclurile resimțeau îndemnurile prozatorului devenit în 1972 bucureștean; iar Lucian Petrescu a fost, în anii șaptezeci, unul dintre animatorii cenaclurilor literare. El este un solidar: precum eroii avangardei, trăiește alături de ceilalți. Crede alături de ei în formula **nouă,** e alături de ei în efortul novator care „va schimba fața acestei lumi". Excelent cititor de literatură, el îi va descoperi cu încîntare pe textualiști. Este sau devine desantist fără morgă. Promoția care îl are cap de listă pe Nedelciu și-l poate număra între „ai ei". În fiecare dintre povestirile lui Lucian Petrescu, în fiecare dintre romanele (jurnalele) inedite ale scriitorului vom descoperi numeroase pagini destinate să se sacrifice pe altarul generației: proze care respiră vibrația clipei. Sînt înscrise de „un prieten" pentru „alți prieteni" care trăiesc, respiră, sînt în preajmă. Foarte multe pagini sînt traversate de un personaj ingenuu care e solidar celorlalți. E alături de ei. Respiră bucuria — calmă — **de a fi alături.** În pagini remarcabile, Lucian Petrescu este un cronicar al „grupului", al „echipei cu care trecem prin lume", evocator suav al întîmplărilor care dau culoare și consistență prieteniei. Înainte de a fi un experimentator al formulelor literare, un navigator pe mările sublime ale muzicii, picturii, Lucian Petrescu este un sentimental, un melancolic, creator de eroi care trăiesc bucuria evadării din solitudine. Paradoxul acestui scriitor de avangardă este că el refuză stilul celor care **trebuie** să-și proclame vocația de a înnoi lumea. El se află mai degrabă în acea admirabilă ariergardă care rîvnește la anonimatul constructorilor. Iubește penumbra. El este, nu-i așa, anonimul îndrăgostit. Un titlu cu totul admirabil nu doar pentru cartea de debut al lui Lucian Petrescu, ci chiar pentru **acțiunea** acestui admirabil coleg al nostru.

3. În jurul unui personaj suav, sentimental, îndrăgostit iremediabil, iubitor, cunoscător și rafinat degustător al artelor, roiesc celelalte personaje, unele aparținînd avangardei textualizante, altele evului manierist borgesian. Jocurile oglinzilor dau farmec acestei proze ermetice, cu „chei", cu indicații de lectură, cu foarte multe subsoluri explicative. Literatura labirintică a lui Lucian Petrescu își descoperă în **gemeni** una din **temele** ei esențiale. Povestirea **Gemenii** (care stă, de altfel, la temelia unui roman încă inedit) se află la răscrucea unor preocupări privind oglindirea dublul, echivalența contrariilor etc. Ca în buna povestire tradițională, naratorul călătorește la țară la fratele său George: fratele geamăn, constructor ratat, visînd canale, „adevărate labirinturi necesare pămîntului uscat și întins cît vedeai cu ochii". Cîte sintagme, atîtea parabole. George cel matur, constructorul e de nerecunoscut. Citește **Știința nouă** a lui Vico și alte cărți neobișnuite pentru lectura unui tînăr cărturar. Din Bibliotecă — deci din **lumea cărților,** „celălalt geamăn" trece într-o geografie a imediatului. Lumea devine **carte.** Înfrîntul George aparține, și el, unei ecuații: „Mi-am repetat: George este sortitul, e prada părții luminate. Întocmai cum speranța mă ținea treaz și sensibil la frumusețea mestecenilor din ceață și a păsărilor buimace. Întocmai cum cartea mea sortită, pradă, se lasă pipăită, înțeleasă pînă la fericire. Cît de simplu părea, astfel, sensul faptelor trecute! Toate victoriile mele păreau înfrîngerile lui, prețurile voluptăților mele se schimbau în răsplata amintirilor lui: insuportabila povară, moartea deloc întîmplătoare a Mariei se datora întoarcerii Anei."

Sistemul vaselor comunicante funcționează aproape impecabil în toate povestirile, interesate de echilibru, de simetrie, de oglindire. Apele (marea), luminile, zonele acvatice devin elementele unei dioptrici care, nu o dată, pun în cauză statutul lumii reale. Plăcerea lui Lucian Petrescu de a intra pe teritoriul s.f. ținea de aceeași ecuații, de aceeași știință a reflectării. De aceeași plăcere de a ne oferi elemente senzaționale, șocante, extraordinare. De a face, totuși, daruri, cititorului său.

4. În definitiv, aceste **teze s.f.** care scot capul mereu în literatura lui Lucian Petrescu aparțin omului de știință dornic să imagineze dincolo de hotarele științei sale. Autoritatea paginii scrise de un Maestru nu este pusă niciodată în cumpănă de învățăcelul care e, totuși specialistul unei discipline. E medic. E vindecător.

Dacă aceste povestiri ale lui Lucian Petrescu, de o densitate care, uneori, le face greu lizibile, nu dau seama despre implicarea „omului de știință", romanele (nu-i așa, de sertar) vor pune în lumină un scriitor neobișnuit. Admirabila promoție a lui Vighi, Marineasa, Pora poate fi mai bine înțeleasă după lectura lor. Aș spune că, între optzeciștii timișoreni (iată, l-am așezat între optzeciștii) el este cel mai disponibil experimentului. Iar timișorenii sînt, în esență, experimentatori.

Lucian P. Petrescu — Anonimul îndrăgostit. Ed. Cartea Rom., 1991.

P. S. Autorul nostru se numește, încă de acum două decenii, Lucian Petrescu. Între timp un altul a apărut în librării sub numele de **Lucian Petrescu.** I-aș sugera colegului nostru să renunțe la P-ul de la interval. El este **Lucian Petrescu.**

LECTURI

PISICA ȘI ȘARPELE

În spațiul animei, Carmen Firan își alege marea ea alter-ego și salvare. Titlul, tăiat în jumătate, structurează două serii de poezii, corespunzătoare norții (**Trepte**) și resurecției (**Sub mare**). Ultimele cuvinte ale volumului refac unitatea primordială a titlului, relevînd interdependența celor două etape.

Trepte vizează o umanitate bolnavă, în prelungirea **Plumbului** bacovian, o realitate trucată într-un alb strident de spital: „și într-o seară realul apare la cină / în cuvinte și gesturi cu o lume de sticlă / inima de cauciuc a orașului / aruncată de la unul la altul / sparge fereastra unui spital / în care respirația e tot mai scumpă / trenurile varsă mereu păpuși cu creier / și costume cu o camelie la butonieră" (**Realul la cină (III)**).

Cufundarea în lumea contrafăcutului semnifică o coborîre în Infern, drum în care poeta va întîlni lupoaica lui Dante. Sub pecetea a patru demonetizate. Cine de Taină, o altă întîlnire va fi cu poetul **Florilor de mucegai:** „că-ți scriu un poem de dragoste / cu urmele unghiilor" (**Călătorii simulate**).

Obsesia orbirii e simultan infirmitate și refugiu dintr-un univers aberant, vegheat de ochiul unui zeu crud, un fel de Big Brother metafizic: „mă știu, mă simt bănuit // ochiul care sparge vitrina (...) / doar gustul de var / de hîrtie / de făină / de bariu care nu seamănă cu nimic" (**Doar gustul de var**).

În oglindă are loc o autoidentificare întru singurătate, absolut necesară vindecării simțurilor. Pisica, simbol al femininului, ar fi un răspuns. Celălalt îl reprezintă șarpele poeziei, în dubla-i semnificație: inițiere și păcat. Lichefierii inimilor sub semnul albului i se opune solidificarea albastră a poemelor: „pentru noi doar aceste poeme albastre / asemeni boabelor de cerneală căzu- în frig / moartea în cer pocnește din bice / și în fiecare poem e o poveste / smulsă din stradă / ca un cuj din burta corabiei" (**Poemele albastre**). „În cele din urmă / rămîne poezia trecurată / șarpe albastru, în paharul cu lacrimi." (**În cele din urmă**).

Vara este anotimpul de grație. Ea protejează un eden submarin, cu pești și alge albastre, ca ultim climax al trăirii existențiale și erotice. Asemeni mării, volumul **Trepte sub mare** își vădește structura rotundă.

★ **Carmen Firan — TREPTE SUB MARE (Ed. Cartea Românească, 1991.**

O VIZIUNE A PARADISULUI

Europa mea, adică a lui Gheorghe Ursu, e un Paradis înaintea Infernului. În **Cuvînt înainte** autorul enumeră demersurile făcute pentru a obține aprobarea de plecare (anul 1978). Odată plecat, va continua să „fluiere în biserică" — bisericile gotice ale Europei par anume făcute pentru fluierat. Între descrierea unei nave laterale și extazul în fața unei sculpturi își fac loc gînduri despre totalitarism și dictatori. Nici o mirare că acest deloc inofensiv jurnal de călătorie n-a putut fi publicat decît postum. Nici o mirare că Gheorghe Ursu a decedat în noiembrie 1985, torturat într-o închisoare comunistă.

Cu atît mai plină de lumină e „Europa lui": „Europa mea... nu se poate ignora și coloritul sentimental, ca iubita mea, slăbiciunea mea, dat de acest modest adjectiv posesiv. Deci, evident, Europa care îmi aparține puțin și mie".

Fiecare obiectiv turistic, celebru sau nu, e înregistrat cu încîntare și trecut prin filtrul unei deosebite culturi literare și cinematografice: de la Dinicu Golescu la Proust, de la René Clair la Visconti. Autorul degustă pictura cu plăcerea unui rafinat, investighează și compară totul, impresioniști, prerafaeliți sau pop-art.

În ciuda multelor amănunte (cartea ar trebui citită cu creionul în mînă), nu ne aflăm în fața unei sterile acumulări de date. Nu deranjează nici cunoștințele „inginerești" ale autorului, al cărui ochi expert măsoară piețe și turle de biserică.

Scriitura inteligentă și vibrația umană îmbrățișează acest ultim voiaj pe care Gheorghe Ursu îl numea, cu clarviziune tragică, „Marea Călătorie".

★ **Gheorghe Ursu —EUROPA MEA, Ed. Dacia, 1991.**

Dana POPESCU

Livius Ciocârlie

FRAGMENTE DE JURNAL

N-am călătorit rău, dar m-am trezit de multe ori, era foarte cald. Vecinul din patul de jos, un om simplu, moale și amabil, se duce la tîrgul de mașini vechi. Încearcă să lege vorba, eu sînt absent. Cînd ies din gară, pe vînt puternic, pălăria îmi zboară în mijlocul drumului și mai dă vreo două ocoluri cînd mă aplec s-o apuc, pînă ce se oprește într-o baltă. O blestem în gînd și zîmbesc subțire, ca omul cu umor, pentru gură cască de pe trotoar. Intru la „Nord" și mi se dă cameră imediat. Mă barbieresc, plec, îl iau pe 26 spre Bariera Vergului și cînd cobor dau nas în nas cu Nicu, pornit după pîine. Cum n-am noroc cu nici un telefon, nici Popa nici Eugen Simion nu răspund, rămîn la ei pînă la prînz. Nicu îmi povestește de pe la catedră și cum se zbate să împacheteze și să trimită în Franța mobila lui Nic. Plec la două trecute, plouă, e posomorît, duminică sinistră de București. Cu troleibusul la Kogălniceanu unde mă cam încurc pe străzile dinspre Cișmigiu. Găsesc totuși adresa am fost și astă vară, cînd erau acolo mulți, Doinaș cu Irinel Liciu, Negrici, Al. Călinescu. Ulici, Mircea Martin, Papahagi, Cosașu, Ianoși, Culcer și tînăra plăcută cu care se căsătorește Gelu. De rîndul ăsta e numai el. Îmi face două ceaiuri tari și vorbim despre necazurile lui. De dus nu s-ar duce, i se pare că e prea bătrîn, limba n-o știe bine, de rămas se sufocă, iar tînăra doamnă a făcut cerere de doi ani. Nu lucrează bine, nu reușește să se apuce de o carte mai importantă, viața îl apasă. Îl ascult atent, țin la el, nu prea știu ce să-i spun. Îi las ce-i trebuie pentru dicționar și plec aproape de cinci.

Iar vînt, iar alergătură, iar trag de pălărie, cînd ajung la Capșa, fericit să scap de ea, o smulg de la ușă. Mugur, care mă așteaptă, îmi spune tu singur ți-ai scos pălăria intrînd, i-am urmărit pe toți. Viața se întemeiază pe **malentendu**. Loc primitor, cu lumină scăzută, venind mai mult din părți. Chiar în mijlocul sălii, cum stăm, nu te simți neprotejat. Vorbim bine el are necazuri mari. Doamnei i-au făcut operație pe fondul ei șubrezit, totuși își revine, e curajoasă, el însă cam epuizat. La multe calmante ca să doarmă. Suferă și la editură, nu s-a obișnuit fără Preda, este lunt peste picior, i se spune că sensibilitățile lui sînt capricii femeiești. Vorbind se înseninează. Glumim.

La plecare, îi telefonez lui L. R., îmi spune să vin. Îl conduc pe Mugur spre casă, prin fața palatului de justiție e prăpăd. Vînt mai tare decît la munte, cînd îl iei în piept nu poți să înaintezi, cînd te împinge din spate nu te poți opri. Urc în 21 la Sfîntul Gheorghe, traseu pe străzi înguste, pînă iese în Ștefan cel Mare. Ajung, mă primesc bine, vine și Mircea Dinescu, tot bolnav. Ne spune poeziile scrise în ultima vreme, unele cam simplu contestatare, altele cu imagini neașteptate, despre care e de părere că sînt „mișto". Mulțumit de ce face, se laudă rizînd, fără nimic supărător. L. R., îmi laudă cartea, dar pare limpede că i-a plăcut numai Soniei. Prietenia mea cu ei n-are nici o legătură cu părerea lor, cînd bună cînd mai puțin bună, despre ce scriu. Vorbim despre Sorin care e în Olanda, dacă n-a ajuns deja la Paris. Oriunde ar fi, ne lipsește mult. Rămîn și după ce pleacă Mircea Dinescu, ies după unu pe vînt la fel de tare, ploaie, frig, însă am noroc, la stadionul Dinamo prind un taxi.

A doua zi, luni, mă scol tîrziu, mă bărbieresc, în baie sînt gîndaci unul îmi cade de pe ușă în cap. Afară, cînd plec, ninge și plouă, vîntul tot cumplit. Ajung la Uniune, fac forme să-mi înapoieze banii de pe biletele de tren urc la Traian Iancu pentru semnături, intru la Fulga să întreb cînd trebuie să vin, e ca totdeauna, ca Anghel Dumbrăveanu foarte, ceremonios. Schimb vorbe cu Papilian, promite să vină diseară la Casă, vrea să-mi aducă o carte, nu va veni. Vorbesc și cu profesorul Ianoși, mă întreabă dacă am găsit antologia Kant scoasă de el Îmi cere adresa, să mi-o trimită. Neștiind că e în „Biblioteca pentru toți", temîndu-mă să nu fie o ediție scumpă, îl întreb dacă pot să i-o plătesc. Le paysan du Danube. Mă duc la fondul literar să primesc banii. În hol, Ștefan Bănulescu și Mircea Dinescu fac forme ca să împrumute cîte 350 de lei. La ce o fi folosind să fii mare scriitor? Capăt banii, iar înot prin ploaie și vînt, iau vîntul în piept, dintr-o parte în alta, pierd vreme îi cumpăr Corinei un disc.

Ajung la Uniune cu ghetele pline de noroi, în salonul de sus îi găsesc pe Gelu, pe D.R.P., care povestește cum s-a înzăpezit la Suceava. Lumea se adună greu, de anunțat nu s-a prea anunțat, pe Lovinescu îl sărbătoresc numai așa, ca să fie, dar el rămîne un personaj suspectat. Vorbește Piru, anost, la urmă ne citește pur și simplu autobiografia semnată **Anonimus notarius**. Al. George, supărat că deși a scris o carte despre Lovinescu nu l-au chemat, improvizează strălucitorr despre atacurile la cîte a fost supus, de Cioculescu în primul rînd, care astăzi îl laudă ca și Piru. Se așează și, pînă la sfîrșit, își adună de pe covor sticlele de la ochelari și toate părțile ramei, desfăcute în trei bucăți și două șuruburi, cînd le are pe toate iar îi scapă, îl mai ajut și eu. La vorba din gura unuia și altuia, ori pufnește poffîm! ca să vezi! Urmează Eugen Jebeleanu, nici el invitat. E foc pe „Luceafărul" unde „ce turpitudine!". a fost atacată „Monica, fiica lui Lovinescu". Și-a adus jurnalul din '43, citește despre o ședință la „Sburătorul". E o polemică între Cioculescu și amfitrion, din păcate într-o proză pată, de elev premiant. Citesc și eu. Intervine Ioana Postelnicu, foarte nemulțumită de vorbitori, nu așa trebuia aniversat marele Lovinescu, nici nu-l recunoști. Povestește ea amintiri, toate luate din Memorii, Al. George le știe mai bine și ori îi ia poanta, ori o corectează, tot timpul bombănind. Totuși, Ioana Postelnicu spune un lucru de reținut. Crevedia venea la ședințe, a doua zi își bătea joc de cenaclu în ziar, duminica următoare iar venea și Lovinescu îl primea la fel de amabil. Urmează — după Mircea Iorgulescu — Pompiliu Marcea. Ca să demonstreze că **Memoriile** n-au valoare documentară, vorbește despre Victor Eftimiu și Simion Mehedinți, pe care i-a cunoscut și au fost invers decît îi arată Lovinescu: Eftimiu un tranzacționist, el, Marcea, nu suferă așa ceva, iar S. Mehedinți un aristocrat de viță veche, dintr-o rasă ce s-a stins.

După comunicări, Gabriel, foarte prietenos, mă întreabă de ce nu le dau articole pentru „România literară", îmi ia două din mapă, ce bine-i că m-a bătut astă vară la ping-pong, mă gîndesc. Glumesc, de fapt îmi place mult felul lui discret. Coborîm la restaurant și stăm la o masă mai mulți. Crohmălniceanu începe o lungă discuție despre Mircea Eliade, cu o relație după părerea mea falsă între sacru și suprareal, Paleologu spune despre Cioran că scrie întunecat pentru că e fericit acasă, după o jumătate de oră pleacă aproape toți. Rămînem Sonia, L.R., Marius Robescu și eu. Între timp de la masa vecină îmi vine un poet timișorean pe care nu-l cunosc, e cu Vighi, îmi șoptește la ureche versuri clasicizante, parcă nu rele, a stat în închisoare, l-ar fi trimis la mine Mugur, a băut. E ceva patetic în el. Noi patru ne simțim bine și vorbim mult, nu știu despre ce. Din cînd în cînd vine Vighi de la masa vecină, flutură un șpalt al „Forumului studențesc", au încercat să publice din Cioran, nu s-a putut, filozofii cenzurii locale sînt vigilenți, în ambrazuri. Ieșim cînd se închide restaurantul, la poartă mă agrăiește un G., de la televiziune, ar vrea săptămîna viitoare, la Timișoara, o discuție despre romanul contemporan. Mă trec fiori. Îi explic la repezeală că nu sînt potrivit. Rămînem înțeleși să mai discutăm cînd vine încoace, să căutăm un subiect. Mă întreabă dacă am citit în „Luceafărul" articolul favorabil, al lui Dan Cristea despre cartea mea. Literatură mică, oamenii se cunosc, nu poți să știi în ce măsură ce se scrie e determinat de opinia reală ori de dușmănii sau prietenii. Asta și face ca la noi situația cuiva în literatură și în viața literară să poată diferi mult. Dan Cristea m-a executat după prima carte, mai tîrziu ne-am cunoscut și mă întreb dacă mă laudă pentru că volumul de acum chiar îi place, sau pentru că, nefiind eu ranchiunos, ne-am împrietenit.

Dincolo de cuvînt

Schimbările de sens suferite, de-a lungul veacurilor, de unele cuvinte par, la prima vedere, derutante, dar examenul atent al unor atari mutații se încheie, de obicei, cu explicații satisfăcătoare pentru logica cea mai exigentă. Adjectivul **mîrșav**, de pildă, învederează, în româna ultimelor două veacuri, un înțeles ultradepreciativ. Iată, din „romanțul" lui N. Filimon **Ciocoii vechi și noi**, o replică a lui vodă Caragea către postelnicul Andronache Tuzluc, în cadrul căreia **mîrșav** se aliniază unor termeni din aceeași zonă semantică: „— mi-a spus că ești **hoț, răpitor, mîrșav, lingușitor** și în toate **necinstit!**". Îl regăsim deseori în lucrări istorice, la Hasdeu, de exemplu, în monografia **Ion Vodă cel Cumplit**: „Prin o neghioabă trădare personală contra adevărului istoric, încearcă a scuza **mîrșava trădare** națională a pîrcălabului Ieremia Golia": de asemenea, în drama lui Alexandru Davila **Vlaicu Vodă**: „În sfîrșit te dai pe față! / Îndrăzneala lor **mîrșavă** ție ți-a cerut povață!"; ca și în lucrarea, mai puțin cunoscută, a lui Petre Ispirescu, **Isprăvile și viața lui Mihai Viteazul**: „Și pe cînd românii, înfierbîntați de luptă, luară în goană oastea neamțului și tăiau într-însa vîrtos, ardelenii vîndură pe domnul lor într-un chip foarte **mîrșav**".

În proză, accentul lovește, de obicei, silaba întîi a cuvîntului, dar structura lui oxitonă stăruie și în versurile lui Bolliac: „Cel ce cere dezunirea / Nu-i bun nici stăpînitor: / Ăla vrea în veci robirea, / E un **mîrșav** trădător". Ea poate fi identificată și în teatrul lui Vasile Alecsandri: „Și de ce, supus orbirei unui **mîrșav** interes, / Să nu vrei a înțelege lucru lesne de-nțeles". Rigorile prozodice impun însă, destul de des, deplasarea acentului pe silaba finală, ca în acest fragment din Macedonski, **Mîngîierea dezmoștenirii**: „Din averea strămoșească astăzi nu mai am nimic, / Jefuit de cămătarul cel sfruntat și fără milă. / Nu-i rostesc **mîrșăvul** nume: să-l rostesc îmi este silă: / Nici nu scriu aceste versuri ca să-l bat ori să-l urzic". Orice îndoială cu privire la locul accentului se spulberă atunci cînd adjectivul este retras la final de vers în poziția rimei. Bolintineanu: „Acordurile tale nu fură pentru sclavi / Nici pentru ca să-ncînte tiranii cei **mîrșăvi**"; Macedonski, **Odă la condeiul meu**: „Dumnezeu din cer te vede / (...) Dacă-l chemi, el nu te lasă: / El liveste în **mîrșăvi** / și-n mișeii ce apasă / Pe popoarele de **bravi** !".

CIUDATA VIAȚĂ A CUVINTELOR

În toate citatele de pînă acum, **mîrșav** echivalează cu „josnic", „mișel", „ticălos", „infam", „abject", „lipsit de orice scrupule", devenind, uneori, substantiv, ca în acest vers al lui Bolintineanu: „Moartea nu-nspăimîntă decît pe **mîrșăvi**". Dar, în limba veche și prin graiuri, **mîrșav** cumulează și sensul de „murdar". Creangă: „Să te ferească Dumnezeu de femeia leneșă, **mîrșavă** și risipitoare". De aici pînă la „scîrbos", dezgustător nu e decît un singur pas. Macedonski despre viermi, în **Noaptea de noiembrie**: „Intrară cîte unul prin scîndurile roase... / Pe talpa cizmei mele urcau, urcau mereu, / Sudoarea într-o clipă m-ajunse pîn' la oase, / Voii să strig... Dar somnul cel vecinic este greu. / **Mîrșav**, deodată, unul pe buze mi se prinse".

Tenta net peiorativă de astăzi nu exista sau era abia schițată în textele vechimii, cînd **mîrșav** făcea sinonimie parțială cu „slab", „costeliv", „jigărit", „sfrijit", „firav", „plăpînd", „debil". Iată un citat ilustrativ dintr-o **Pravilă**: „Cela ce iaste foarte gras și cela ce iaste foarte slab și **mîrșav** sau altul (...) nu să poate den loc clăti să fugă". Și un crîmpei din **Psaltirea in versuri** a Mitropolitului Dosoftei (1673), în care **mîrșav** „plăpînd" se armonizează cu cîțiva termeni din același cîmp semantic: „**Mișelul** mieu suflet să topește / În cuvîntul tău ce te dorește. / Și ochii **mei slăbiră**-n vedere, / Așteptînd cuvînt de mîngîiere. / Mă feci **mîrșav** ca foalele-n brumă / Dereptății tale făcînd urmă". E de reținut că **mișel** păstrează sensul latinescului **misellus** „biet", „sărman", din care provine, iar **feci** este un arhaism morfologic, echivalent cu **făcui**.

Evoluția semantică de la „slab", „firav" la „josnic", „ticălos" nu e din cale afară de surprinzătoare, întrucît șubrezenia fizică nu iscă în chip obligator compasiunea, iar becisnicia morală stîrnește repulsia, indignarea. O mutație asemănătoare a suferit **ticălos**, sinonim, astăzi, cu „mîrșav", „netrebnic". Sadoveanu, **Cocostîrcul albastru**: „— Vezi dumneata, mătușă, cît îi de **ticăloasă** lumea!". Dar, în scripturele române de odinioară, **ticălos** face sinonimie parțială cu „biet", „sărman", „nenorocit". Coresi: „Vine și un jude al gloatei, nu **ticălos**, nu uitat, cé din cei slăviți, și mare, și bogat și de rudă bună". Ca de obicei Sadoveanu, în romanele sale de evocare, actualizează înțelesurile învechite ale cuvintelor: „Orașul vecin cu noi, mult mai mic și **ticălos**, are numele Kefala" (**Creanga de aur**). Într-o vecinătate contextuală prielnică, **ticălos** se mlădiază semantic în versul 6784 al **Țiganiadei** lui I. Budai-Deleanu, ajungînd sinonim cu „disprețuit": „Cetățeni-acolo-s toți o gloată, / Un norod giosit și **ticălos**". Cît despre participiul adjectival **giosit**, el reprezintă rezultatul deprefixării lui **înjosit (îngiosit)**.

G. I. TOHĂNEANU

LAURENȚIU CERNEȚ

SĂPTĂMÎNA OARBĂ

Vasile Rooveanu, om de patruzeci de ani, elegant, într-un costum de pînză gri bine călcat, șef de echipă la Antrepriza 2 Construcții montaj, stă de vorbă cu inginerul Bălă. De fapt, au și terminat discuția. Bălă l-a rugat să-i sudeze scheletul unei copertine de fier cornier la intrarea în casă, că îi bate ploaia în ușă. Rooveanu nu l-a refuzat. Priviți de departe, ba chiar și de aproape, le-ai inversa funcțiile. Bălă, în niște blugi ponosiți și cu un tricou decolorat, nebărbierit, cu părul cărunt, deși n-are nici treizeci de ani, nu se deosebește cu nimic de zecile de simpli muncitori de pe șantier. E un tînăr sucit, cu idei trăsnite, nu dă doi bani pe înfățișarea exterioară, în schimb este pasionat de meserie, iar acasă cultivă flori și ascultă muzică. Și-a amenajat un adevărat studio, cu fel de fel de aparate sofisticate și costisitoare. Nu-i căsătorit. Rooveanu îl depășește în prestanță, însă își cunoaște lungul nasului. Îl respectă, are și motive, cu toate că nu l-ar vrea de ginere. Se obișnuise, de-un timp, să evalueze pe tinerii necăsătoriți din preajma sa, în funcție și de prezumtiva calitate de gineri.

— Atunci, nea Roovene, mai rămîne să-mi spui cînd poți să faci treaba asta și cît mă costă.

— Păi, mîine nu, că-i duminică, iar eu, duminica, nu ies din casă decît dacă-i meci... Luni, după program, vin direct la dumneavoastră... Cu banii — neînțelegem noi. N-o să rămînă nici unul în pagubă.

— Cît ?

— Dom'inginer ! Se supără omul și mîna dreaptă îi zvîcnește în sus, ca pentru a para o lovitură. Îmi dați cît o să considerați că merită lucrarea. Eu nu vă fac pentru bani copertina, ci pentru că m-ați rugat. Nu degeaba, fiindcă orice muncă se plătește, dar nici la jecmăneală. Și nici ca să mă pun bine cu dumneavoastră. Nu-mi stă-n fire.

Acum gesticulează cu un fel de distincție de dirijor. Fața lui arsă de soare, îngustă, degajă o încredere în sine puțin exagerată. Bălă pare intimidat și-și netezește fără motiv părul scurt. Și, deoarece lui Rooveanu îi place să vorbească, iar el se grăbește, cedează:

— Bine, dom'le. Atunci, rămîne pe luni.

— E-n regulă.

Inginerul îi strînge mîna și dispare după baracă, gîndindu-se că nu-i prost Rooveanu: îl lasă pe el să fixeze prețul și astfel în același timp, îl obligă într-un fel, chiar dacă nu ar fi sperat la mai multe parale. O să-i dea trei foi. Altul i-ar fi sudat copertina pe gratis, pentru un pahar de țuică și-un mulțam, [illegible] lucrului. Rooveanu e [illegible]

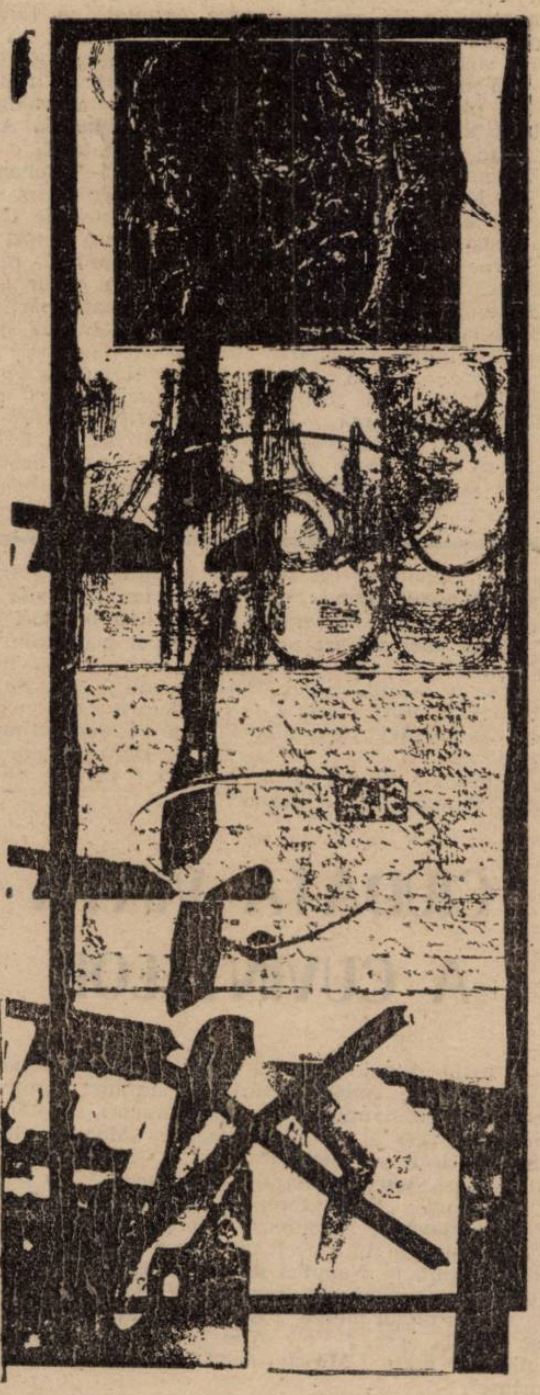

Sile [illegible] în fața barăcii, controlează dacă lacătul e închis bine și apoi, legănîndu-și aferat borseta, se îndreaptă spre ieșirea marcată de doi stîlpi de beton. Pășește cu atenție, să nu-și prăfuiască sandalele.

— Să trăiești, nea Sile ! Diseară te duci la Conti ?

Unul din băieții lui: Tomiță, în pantaloni scurți, tenișI și maieu. Nu-l duce mintea să mai schimbe gluma cu dusul de la Continental.

— Noroc ! Nu, mă, că am programat altceva: ies puțin cu iahtul pe canal.

— Petrecere frumoasă !

— Tenchiu, mă ! Și cu un fel de uimire prefăcută: Ce naiba faci, îți mănîncă muierile toți banii ! Ai grijă.

Tomiță rîde. Știe unde bate nea Sile. I-a-nebunit pe toți cu o teorie: omul, dacă-i om, trebuie să se respecte, începînd de la curățenie și îmbrăcăminte „Nu că mi-e rușine cu meseria mea, dar de ce să mi-o ghicească oricine ?! Pierd zece minute cu spălatul, da-s domn. Ce, zidarul trebuie să umble alb de var ? Și contopistul — albastru de cerneală ?" Asta ar fi prima teorie. Mai are patru. Una: „Să nu te necăjești niciodată mai mult decît trebuie, că-i păcat. Omul e făcut să fie fericit, nu să se chinuie". Alta: „Toate femeile sînt la fel: nu merită să le schimbi. Dacă dai de una urîtă și proastă, tine-o. Cînd te obișnuiești cu ea, nici n-o mai vezi, nici n-o mai auzi, și-ți vezi de treabă". A patra: „Nu-ți lua nevastă prea săracă, fiindcă asta, cînd dă de belșug, ridică coada și te omoară cu pretențiile. Nici una prea avută, că-ți scoate ochii toată viața. Cel mai bine e să fiți pe-o potrivă". Și a cincea: „Nu merită să muncești în doru-lelii, că obosești mai mult și degeaba".

— Am țoale, nea Sile da' stau aproape. Peste un sfert de ceas nici nu mă mai cunoști.

O Skodită albastră se strecoară printre două camioane și stopează chiar în dreptul lui Rooveanu.

— Salut, nene ! Bine că te-am prins.

— Tu ești, mă ? Noroc ! Ce-i nou ?

E Nenu. De-abia încape în mașină. Și-a tras mănuși cu găuri pe mîinile-i butucănoase. Transpiră. Să nu-i lunece volanul.

— Am treabă pe-acasă, era numai tușa Fima, și-am lăsat niște... Voiam să stau de vorbă numai cu mata. Urcă !

— S-a-ntîmplat ceva ? Te-o fi lăsat iubita, ha ?

Tace. E agitat. Și-a pregătit un adevărat discurs, dar acum l-a uitat și nu știe cum să înceapă.

— Auzi, Nenule: trage undeva la umbră.

E o căldură toropitoare. Ploaia de acum două ore parcă nici n-ar fi fost. Nici urmă de umezeală pe străzi. De răcoare nu se pune problema. Nenu găsește un loc sub un castan, între niște furgonete, și oprește. Își aprinde o țigară, fără să-și scoată mănușile. Sile își permite să-și descheie toți nasturii de la bluză. Scoate din borsetă un ziar, îl despăturește și-și face vînt cu el.

— Nene ! izbucnește Nenu pe neașteptate.

— Spune, mă !

— Aș... Aș vrea să mă-nsor.

— Bravo ! Felicitări ! Să fie-ntr-un ceas bun !... Nu cumva te-ai gîndit să mă pui naș ?

— Ei, naș... protestează Nenu. Pe fața-i lată, ochii mici aruncă priviri furișe. Nene, m-am tot gîndit, de mult...

Sile are o bănuială. Fima a aruncat o vorbă. N-o fi fost vorbă-n vînt, de muiere proastă... Mde ! Ăștia s-au stricat la cap !

— Eu... aș lua-o pe Risti... Începutul odată făcut, restul îl știe ca pe apă: Eu, pe-aicea, n-am pe nimenea. Mata mi-ai fost ca un tată. Și tușa Fima — ca o mamă. Că la mata am găsit întotdeauna o vorbă bună și ajutor. Și-n armată, nu taică-meu mi-a trimis pachet, ci mata. Și, de cînd sînt cu serviciul la Pricea, la dumneavoastră am tras, ca acasă la mine. Și pe Risti o știu bine de mică și-a fost pentru mine ca o soră. Și-o iubesc, nene, să mă bată Dumnezeu dacă pentru mine există altcineva, și o s-o fac fericită. O să stea acasă, o țin acasă, pe cuvîntul meu de onoare dacă nu ! Și o să mă uit la ea ca la un soare. Am locuință, cu tot ce trebuie, cîștig bine, sînt om de casă, nu-s bețivan, nici cărțaș, doar mă cunoști... Ce zici ?

Sile stă țeapăn și se uită la el cu uimire.

— ... Și n-am nici o pretenție, adaugă deodată zorit Nenu. N-am nevoie de nimic. Plus că eu știu că... Risti... n-a... Că nu... Eu m-am rupt de tradițiile vechi de la noi, nu-s încuiat... și nu pretind să...

— Spune, spune ! îl încurajează Sile și zîmbește rău.

— Eu îmi dau seama, nu-s prost, că ea trăiește cu... Dar nu mă interesează ! O iau așa cum e !

— Cum, cum e, Nenule ?

— Adică...

— Mă ! Repetă: Mă ! Gîfîit. Apoi se calmează și coboară tonul. Eu nu te-am crezut pe tine prost...

— N-am vrut să te jignesc...

— Nici nu puteai să mă jignești. Te jignești doar pe tine, însă nu ești în stare să pricepi... Uite, să-ți explic ce părere am eu despre treaba asta. (Acum e calm de-a binelea. Norocul lui: nu-l ține mult supărarea. E chiar detașat, de parcă n-ar fi vorba de fata lui.) În primul rînd, voi sînteți veri. Îmi ești nepot. Nici animalele nu se-mperechează așa, după cum le taie capul. La noi, asta-i lege. De-aia sîntem oameni, să și judecăm, și de-aia n-am ajuns niște degenerați, ca ăia din familiile regale, de pe vremuri, de se căsătoreau între ei și ieșeau copiii tîmpiți.

— Da' englezii, nene...?

— Dă-i dracului ! Noi nu sîntem englezi !

— Da' cine să știe că noi sîntem veri ? Nici n-avem același nume.

— Știm noi, și e suficient. Străbunicul Cristinei și străbunicul tău au fost veri din frați, pricep ?i... Într-al doilea rînd, zici c-ai rupt-o cu tradițiile, care, fie vorba-ntre noi, nu-s ele chiar proaste și de lepădat, însă văd că de una te ții: ai venit să discuți cu mine mai întîi ? Cu Risti ai vorbit ? I-ai spus de ai de gînd ? Ce crezi tu că este ea, Nenule, un obiect, să mi-l ceri mie ? Ea n-are creier, n-are suflet ? Poftim, eu ți-o dau ! Dar dacă ea nu vrea ? Nu te vrea ?

— Păi, ai convinge-o mata..

— N-aș convinge-o ! Nu tot ce cred eu că e bine pentru ea poate într-adevăr să fie bine. Ea o dori alt bine... Și-ntr-al treilea rînd, cum îți permiți tu să zici că lași de la tine, că, vezi Doamne, o iei așa ? Ai suflet mare, mărinimos și treci peste asta. Da' ce, mă, fata mea, fără asta — că nu vreau să-nțeleg ce voiai să spui — n-are nici o calitate ?

— Tocmai, că eu...

— Nici mie nu-mi convine că s-a grăbit. Și mă doare. Însă ție nu-ți dau voie, pricepi, să pui problema cum ai pus-o. Ar fi trebuit să-ți închid gura cu un pumn.

— Nene...

— Și acum, concluzia: avînd în vedere că mi-ești rudă, mă opun. Dacă însă Risti vrea să se mărite cu tine — după cum o știu de încăpățînată, va trece peste voința mea. Atunci eu o șterg din suflet. Nu doreso să-mi cunosc nepoții, care vor fi toți niște idioți... Asta e ! Acum, dă-i drumul, că mi s-a făcut foame !

* Fragment de roman

TEATRU

VALENTIN SILVESTRU:

„Nu pot să spun că ne aflăm într-o criză gravă a teatrului”

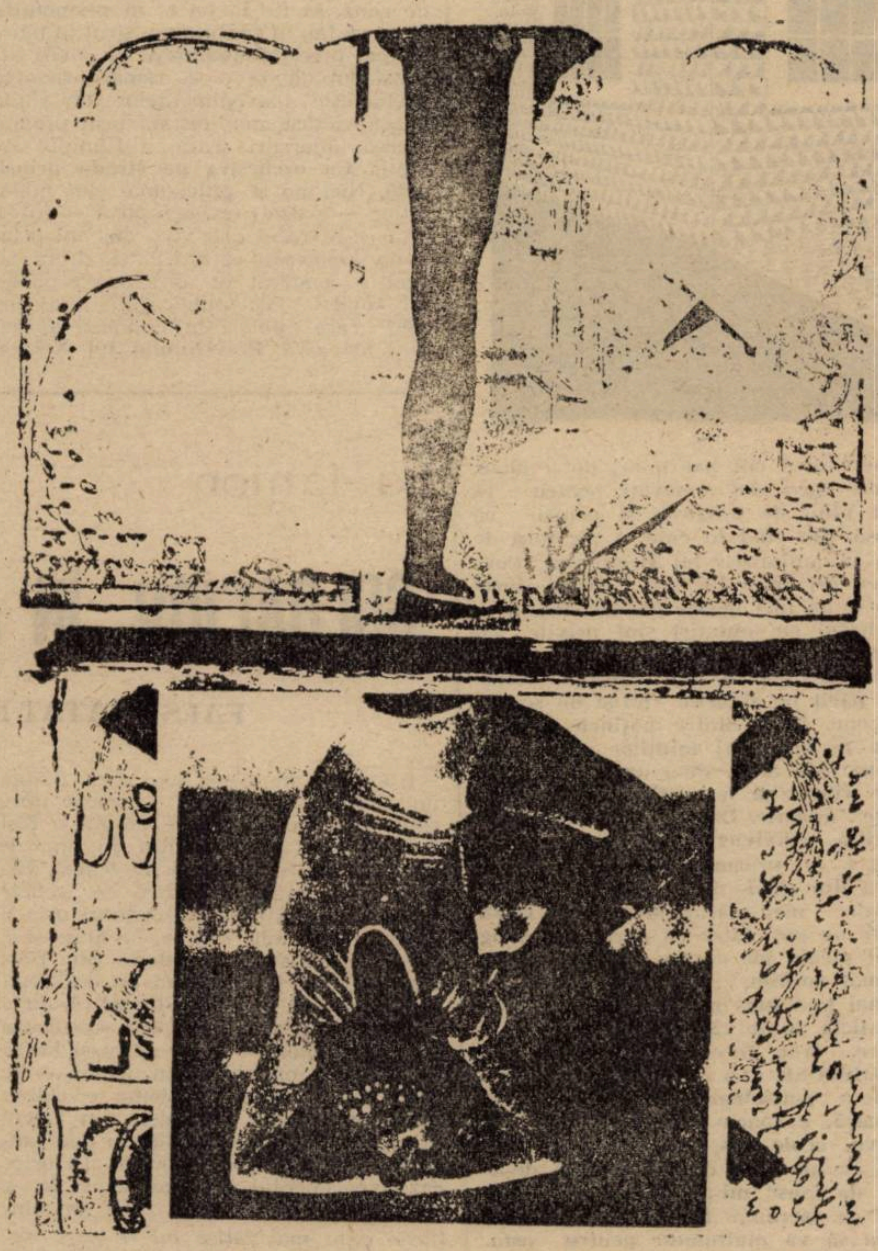

— D-nule Valentin Silvestru, vă aflați aici, la Costinești, în primul rînd datorită acestui seminar internațional de critică, pe care l-ați organizat, sau care s-a organizat la inițiativa d-voastră ; sînteți președintele secției de critică și teatrologie a UNITER-ului. Din această perspectivă, v-aș ruga să pornim discuția de la seminar, de la ideile ce s-au desprins din lucrările sale.

— Stagiile acestea sînt o inițiativă specifică a Asociației Internaționale a Criticilor Teatrali. Încă acum 20 de ani noi am discutat la primul Congres, după întemeierea asociației, ce să facem pentru colegii tineri, cum să ajutăm la formarea lor. Unul din primii oameni care au contribuit la răspîndirea pe glob a acestei asociații, polonezul Roman Șivlovski, a avut ideea să inițiem un stagiu, un seminar științific, în care tinerii critici să întîlnească critici cu mare experiență, profesori în același timp, și să fie întotdeauna în măsură să discute, să dezbată, să învețe tehnici noi de investigare. Pe vremea aceea făcea vogă structuralismul, unii din criticii mai în vîrstă spuneau că pentru ei nu mai e cazul să învețe să fie structuraliști, dar pe tineri trebuie să-i obișnuim cu metodele noi și cu acele metode de cercetare și metodologii care erau deja abilitate în critică, teoria și istoria literară. Stagiul a fost de la început foarte bine primit. Nu întotdeauna pot să participe mai mult de 10 tineri din lumea întreagă, fiecare secție națională fiind rugată să propună. Pentru că multă vreme noi nu am putut să ne afiliem ca secție națională la această asociație, am fost numai eu membru individual, apoi am înscris și alți colegi ca membri individuali, conform statutului. Pe barba mea și a colegilor am trimis în diverse locuri din lume oameni tineri, care au făcut experiențe extrem de interesante pentru profesie și chiar pentru viața lor : regretatul Marius Robescu, Ion Cocora, Ludmila Patlanjoglu, Marian Popescu, Natalia Stancu au fost în diverse țări, în Iugoslavia, în Polonia, în Anglia, la Paris și au urmat aceste stagii aducînd vești foarte bune. La unul din ele am fost și eu doar pentru documentare, am stat doar o zi, două, să văd cum se desfășoară, și cînd, în sfîrșit, după Revoluție, am reușit să ne afiliem ca secție națională, la Congresul de la Lisabona de anul trecut, eu și Ghițulescu, cu care eram împreună (Ghițulescu fiind secretarul secției noastre de critică) am propus adunării generale organizarea stagiului la Costinești, București și Craiova, ca tinerii să vadă spectacole, să ia contact cu colegii lor, să cunoască viața teatrală românească, să-i cunoaștem și noi pe ei și, prin ei, milșcările culturale din țările lor.

— D-voastră dețineți o perspectivă mai amplă asupra fenomenului teatral românesc. În ultimul an și jumătate observăm cu toții un fel de recul, o oarecare îndepărtare a publicului de sălile de spectacole. Din perspectiva unei sociologii a teatrului, care credeți că ar fi cauzele acestor fenomene ?

— Dacă îmi permiteți, aș caracteriza momentul actual ca o fază înaintată într-un proces de normalizare a situației teatrale. Noi am avut întotdeauna spectacole bune și spectacole proaste, săli pline și săli goale și așa e în toată lumea, așa a fost de cînd există teatrul. s-a datorat, în primul rînd, faptului că teatrele nu au mai lucrat. Este o legătură de la cauză la efect dintre cele mai simple, elementare. Dacă unele teatre nu au mai lucrat trei sau patru săptămîni la rînd, din motive pe care le putem explica și care sînt binecuvîntate, actorii au ieșit în stradă, au ieșit la Revoluție — foarte bine ! — atunci publicul n-a mai intrat în sală, nu-i poți ține la poartă făgăduindu-le că peste două luni va fi bine și frumos. Alte teatre și-au pierdut actorii, care s-au deplasat spre Capitală, s-au descompus, s-au degradat, și-au pierdut directorii, i-au părăsit regizorii buni, fiindcă au încercat să vină spre Capitală, și acesta este un proces firesc. Au venit directori noi, s-au făcut teatre noi, s-au înființat teatre particulare, care au luat o parte din efectivele teatrale și au existat și o serie de dereglări de ordin administrativ în unele săli de teatre, în manipularea subvențiilor etc. Și a fost un moment grav, de reflux al vieții teatrale în general și al mișcării teatrale în special. Cînd spun viață teatrală includ și spectatorul și alți factori din preajma teatrului. Și apoi s-a petrecut începutul normalizării. Constatăm apariția unor mari regizori români și revenirea lor acasă, încredințarea acestor mari regizori români a direcțiilor unor teatre, schimbarea unor directori de teatru în bine (au fost mai multe schimbări, unele nu în bine, dar este ceva normal), alcătuirea unor trupe tinere foarte bogate, cum este cea a Teatrului Național, într-o măsură a Teatrului Bulandra și într-o oarecare măsură a Teatrului Nottara și a Teatrului Mic din București, consacrarea unor trupe care au o conducere foarte bună și care au izbutit spectacole de anvergură în țară, nu numai în București, cum e de pildă la Craiova, cum sînt unele spectacole la Tîrgu-Mureș sau unele spectacole de la Iași. Sigur că trebuie inventivitate și fantezie gospodărească — dacă vreți să-i spunem așa — și imaginație publicitară și o sumă de alte lucruri care să aducă publicul, dar principalul factor care îl determină să umple sala este spectacolul de valoare. Dacă peste tot în București și în țară, unde am fost, am văzut săli pline, publicul aclamînd, bilete programate cu cel puțin o săptămînă înainte de spectacol, eu nu pot să spun că ne aflăm într-o criză gravă a teatrului. Pot să spun că procesul de normalizare l-aș dori grăbit la un număr mai mare de instituții. Pe de altă parte, stau de vorbă cu un director dintr-un loc anume, nu vreau să încriminez pe nimeni, care spune : „Nu vin, domnule, oamenii la teatru, pentru cine să lucrăm, pentru cine să jucăm ?“. Acesta e un cerc vicios creat artificial. Întreb : „Ce sptctacole aveți ?“ și mi se spune că au pus o comedie deșanțată în care joacă o actriță goală și-s foarte surprinși că nu vine lumea să o vadă, că au pus o comedie polițistă care s-a jucat în toată țara de mii de ori și uite că nu vine publicul, că au făcut multe, dar inițiativele lor sînt atît de sărace că le plîng de milă, și atunci, dacă locuiesc în acel oraș, de ce să mă duc la teatru și să nu stau mai bine în fața unui televizor, sau să mă duc la cinematograf ?

Procesul acesta de normalizare depinde într-o mare măsură de directorii de teatru, ei au acuma puteri mai mari ca în trecut, nu sînt cenzurați, nu au autorități deasupra care să le impună, își pot aduce regizorii și actorii... Se plîng însă, că nu au suficiente mijloace materiale. Pot să vă spun că, în comparație cu teatre din străinătate, cu tradiție, la ora actuală dispun totuși de sume importante. Cele 27 milioane de care dispune, de exemplu, Teatrul Bulandra pentru o montare, este o sumă de care nu dispune, în momentul de față, nici un teatru francez, cu excepția Comediei Franceze. Cînd vorbim cu trupe de teatru străine care vin la noi, ni se spune că bugetul lor este la nivelul celui al unei case de cultură de la noi de la Strehaia, de exemplu. Deci nici deficiențele materiale nu scuză carențele de gospodărire, de publicitate și în primul rînd, acelea de calitate a spectacolului teatral. Cursul procesului de normalizare poate fi încetinit, la un moment dat, de anumite anevoințe în ceea ce privește costurile de producție și alte probleme economice, dar și înainte, cînd statul subvenționa întreg procesul teatral, existau spectacole bune și spectacole proaste. Și cînd s-a produs acea tîmpită idee ceaușistă privind autofinanțarea, care ne putea aduce la sapă de lemn, au existat spectacole bune și spectacole proaste, așa că nu cred că trebuie să recurgem la criterii exterioare, ci interioare, venind din universul vieții teatrale.

— Acest proces general de democratizare, de liberalizare, la care v-ați referit și d-voastră se oglindește în lumea scenică printr-o oarecare schimbare la față a mijloacelor de expresie. V-aș invita să particularizăm, pentru că, de curînd, ați fost oaspetele Timișoarei și ați urmărit premiera cu „O noapte furtunoasă“, în regia lui Laurean Oniga.

— În primul rînd aș dori să menționez că Teatrul Național din Timișoara are o trupă bine închegată, cu o experiență bogată, cu actori de vîrste diverse, și care se poate angaja în orice fel de repertoriu, din indiferent ce epocă și din indiferent ce literatură, și română, evident. Cred că tradițiile pe care le are și experiența pe care a dobîndit-o, fac favorabile întreprinderi de anvergură și, de altminteri, un teatru național este dator cu întreprinderi artistice de anvergură. Existența în momentul de față a doi tineri regizori importanți, cunoscuți, prin ce au făcut și pînă acum la Timișoara, ar trebui să ducă la rezultate care să fie la cota cea mai înaltă față de ceea ce se întreprinde în România pe scenă.

Marius MORARIU

PLASTICĂ

STRĂVECHI PORTRETE

Cunoscutul istoric Francesco Griselini, în valoroasa „Încercare de istorie politică și Națională a Banatului Timișoarei“ apărută în anul 1780, consemnează un fenomen specific zonei, și anume a unor oameni din Banat:... Poți întîlni familii în care trăiesc moșnegi de peste o sută de ani, înconjurați de fiii, nepoții și strănepoții lor. Generalului Mercy i-a fost prezentat un român din districtul Caransebeșului, pe nume Iancu Cuvin, în vîrstă de 172 de ani și soția sa, Sara, de 164 de ani. Ei au fost căsătoriți vreme de 147 de ani și au murit în 1728. Generalul a pus să fie pictați și a trimis apoi tabloul împăratului Carol al VI-lea, care l-a expus în galeria sa de pictură de la Viena“.

Mai tîrziu, istoricul Leonard Böhm vorbește în **Istoria Banatului** despre aceeași problemă a longevității neobișnuite a românilor bănățeni : în satul Sadova, susține el, mai trăiește în 1731 (aici data nu corespunde celei amintite de Griselini, . care afirmase că în anul 1728 cei doi soți au decedat) familia lui Iova Rovin în etate de 172 de ani și a soției sale, Sara, de 164 de ani. Existînd desigur un sîmbure de adevăr în cele de mai sus (chiar dacă nu în ceea ce privește veridicitatea exactă a anilor), Contele Ferdinand Mercy, guvernatorul provinciei a cerut portretizarea acestora. Portretul a fost apoi donat Împăratului, ajungînd în colecția imperială, iar în prezent e consemnat ca existent în Mînăstirea Kukus din Boemia. După acest portret au fost executate numeroase gravuri cu texte explicative. Se mai cunosc și două variante executate tot în prima parte a secolului al XVIII-lea, în care cei doi soți sînt prezentați separat.

Portretele sînt realizate într-o manieră barocă specifică epocii, cu personajele aduse mult în prim plan, cu deschiderea peisagistică în fundal, unde se află plasate în partea dreaptă sus și inscripțiile în care se relatează numele, vîrsta și locul de baștină ale celor două personaje. Iova și Sara sînt înfățișați în costume populare, așa cum vor fi existat ele la începutul secolului al XVIII-lea, documente de mare importanță pentru etnografia românească. Țăranul Iova poartă o cămașă albă cu înflorituri roșii la gulerul răsfrînt. În mîna stîngă distingem un șarpe, fapt ce a determinat pe unii dintre cei ce au consemnat aceste lucrări să-i atribuie și calitatea de „vindecător“. Pe Sara artistul o prezintă șezînd în fața casei lor din lemn, reliefînd cu migală detaliile pitorești ale costumului, cu predominație de culoare alb și roșu. Tulpanul ce-i înfășoară capul, alb cu dungi subțiri roșii, catrințele țesute în război, roșii, cu șnururi neîmpletite pe margine, iia albă cu mîneci ample și laibărul negru nu se deosebesc prea mult de costumul popular care a străbătut în timp pînă la noi și pe care-l mai regăsim cu puține modificări doar la femeile din satele de la munte. Portretele celor doi sînt una dintre primele consemnări artistice ale locuitorilor acestor meleaguri.

Rodica VĂRTACIU

Top

WOODSTOCK IN MY MIND

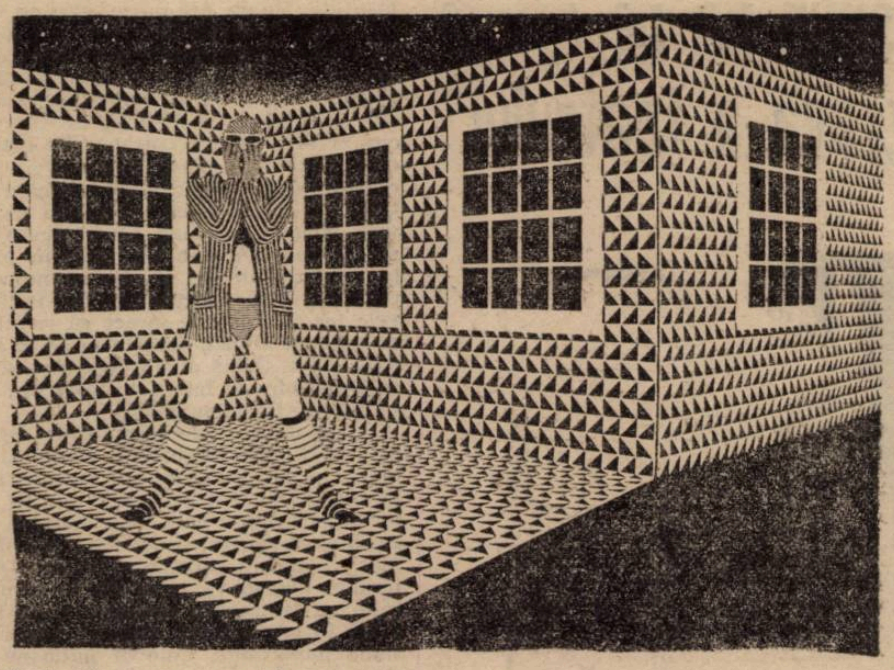

Cred că suprema satisfacție a cronicarului rămîne legată de modul în care cititorul îi recepționează „semnalele", îi înțelege mesajul, îl descifrează dacă e cazul. Cu doi ani în urmă semnam în această rubrică articolul **„După douăzeci de ani..."** prilejuit de aniversarea Festivalului de muzică rock de la **Woodstock** la care, se știe, au participat peste 500 000 de tineri uniți prin aspirațiile comune spre împlinirea unui vis: lumea dreptății, a deplinei libertăți, distantată de violență și războaie, de rasism, minciună și ipocrizie. Aspirațiile armatelor pașnice de tineri Hippy care declanșaseră cea mai pașnică revoluție a planetei aveau să fie curînd pulverizate, cioburile iluziei provocînd răni celor care se încăpățînau să întindă garoafe dușmanilor dar **momentul Woodstock** a demonstrat forța muzicii tinerilor atunci cînd ea se înscrie pe coordonatele majore ale existenței. Articolul a apărut în ultima vară a dictaturii comuniste și mărturisesc, eram sigur că el va fi „ajustat" pe ici, pe colo, după inspirația cenzorilor ceaușiști. N-a fost așa. Articolul mi-a apărut integral și a avut ecouri în rîndul cititorilor revistei, fapt confirmat de numărul scrisorilor primite ulterior. Răsfoind un dosar cu corespondență am dat peste o scrisoare. Iată, la doi ani de la evenimente, doresc să o citiți și dumneavoastră spre a afla starea de spirit a tinerilor români în ultima vară a pătimirii noastre. La numai patru luni de la data primirii scrisorii, avea să se schimbe ceva în chinuita noastră existență. Dar vă las pe dumneavoastră să trageți concluziile: **Timișoara, 5 august 1989. Stimate domnule Umanschi, avînd în vedere imensa bucurie cu care mi-ați umplut sufletul scriind despre Festivalul Woodstock, mi-am luat permisiunea de a vă scrie. În Timișoara, în țară și în lumea întreagă mai există încă tineri (...) care poartă „vina" de-a citi poezii ori de a picta, tineri care sînt vinovați pentru că sînt plini de dragoste și pentru că varsă, din cînd în cînd, o picătură de vin în amintirea lui Beethoven, Eminescu ori John Lennon. Acești tineri care n-au nici măcar posibilitatea de-a se hrăni cu amintiri sînt priviți cu consternare de către așa-zișii oameni „normali" pentru că schițează semnul păcii pe zidurile pline de scrieri obscene. Unul dintre puținele moduri de-a te împotrivi minților obtuze ale unora este acela de-a avea plete pe care vîntul să le resfire ori soarele să le mîngîie. Dar în ora actuală (inchiziția redivivus?) a purta părul lung (...) înseamnă să riști a fi dat afară din clasă, din serviciu, din facultate, nici măcar la ofițerul stării civile nu poți intra cu părul mai lung decît media iar despre milițieni — ce să mai vorbim... Iar dacă, după ce tocmai te-a tuns milițianul cu un ciob de sticlă tu te răzbuni oferindu-i o floare, n-ar fi exclus să ajungi la MADHOUSE. La ora cînd unii se joacă de-a patriotismul iar alții ucid sau violează, e foarte plăcut să știi că, cineva, acolo sus, te iubește... Prin ceea ce ați scris dumneavoastră de-acolo de „sus" mi-ați inoculat o mare doză de speranță. Habar n-am cum aș putea să vă mulțumesc pentru asta. Cred totuși că dacă voi asculta la pick-up, în cinstea dumneavoastră, „Purple Haze" a lui Jimi Hendrix, veți fi măcar în parte mulțumit. Îmi încheiu mica mea epistolă nu înainte de a-mi cere scuze pentru timpul pe care vi l-ar răpit. Cu stimă, P.D. Silvian, membru fondator al trupei timișorene „Survolaj".** Asta a fost...

Petru UMANȘCHI

*) Cu siguranță, autorul scrisorii se referă la sediul redacției revistei aflat la etaj.

Ochiu mortului

Cu orchestra pe strada principală de rămîn americanii Bush bée

În cel puțin două lucruri e „tare" televiziunea: mai întîi ,e imbatabilă în calviție, urmînd, ca din necesități de rimă, să fie la fel și în premoniție. Nu o să tai, în continuare, firul în patru în ce privește implozia de mătreață prezidențială, ci o să remarc superba premoniție a evenimentelor din Uniunea Sovietică, manifestată prin programarea, miercuri seara, a filmului sovietic **Cu orchestra pe strada principală**. Nici nu se putea mai clar mesaj pitiac — scuzați orthographya — într-o țară ce a trecut acu vreo doi ani printr-un asemenea carnaval. (E drept teveul e concurat în anticiparea puciului sovietic de publicația clujeană „NU" care publică în numărul apărut luni articolul **Previziunile lui Nostradamus privind acțiunile lui Gorbaciov și posibila lui asasinare !)**

Lăsînd gluma la o parte să nu uităm a scrie că, încă de la primele comunicate, Televiziunea a știut să găsească tonul potrivit pentru a sugera întregii națiuni că tot ce se întîmplă în Uniunea Sovietică acum nu este altceva decît un banditism de stat. Și asta în timp ce feseniști apăreau și bălmăjeau generalități valabile și pentru situația din Borneo, în timp ce d-l fărănist Lup parcă vorbea la un miting ARLUS, în timp ce românii din Moldova așteptau de la d-l Iliescu un clar semn. Tot de român.

NELSON

La fanion

GOLBACIOV ÎN ATACUL SOVIETIC

FALS TRATAT DE POLITOLOGIE

1. Cu ani în urmă, am auzit despre un director de fabrică — trecut între timp între cei drepți — că nu a fost în concediu de cel puțin 15 ani, de frică să nu fie înlocuit. O teamă viscerală, a omului primitiv ce trebuie să stea lîngă stîrvul animalului ucis îi stăpînea pe mulți din cei ce apucaseră cu disperare scaunul puterii. Știa prea bine că totul în jurul lui nu era decît conspirație și continuă tentativă de a fi înlocuit. Lemnul din care se făceau cozile de topor — ca de altfel și limba propagandei ori chiar cea uzuală — se găsea din belșug. Problema e clară: cîți dintre capii comuniști din trecut nu aveau la dispoziție cîte un mic Iannaev ? Probabil foarte puțini. În orice caz experimentul lui Gorbaciov de a pleca în concediu exact cînd amenințările erau mai fățișe mi se pare extrem de interesant. Cred că Mihail Sergheevici a ales ceea ce se numește în fotbal jocul la ofsaid, lăsînd, prin retragerea sa în Crimeea, în afara jocului 9 (nouă) din cei îmbrăcați cu tricouri foarte roșii. Credeți că totul a fost doar un abil carnaval, așa cum s-a mai întîmplat și pe la noi, cîndva ? Eu nu cred, chiar dacă sînt premise ale unei asemena concluzii, dacă ne gîndim doar la faptul că el s-a întors din Occident fără prea mulți ghenghi, dacă ne gîndim că, alături de Eltîn, a devenit eroul Apusului și probabil va avea, de acum înainte, puteri mai mari chiar decît țarul. Că așa i-a lichidat definitiv pe dușmanii reformei. Că nu a fost carnaval, trădează sinuciderea ministrului forțelor armate, trădează graba cu care Saddamache s-a repezit în a felicita noul regim (sic !) și , mai ales, confuzul comunicat de luni al Frontului. De fapt, meciul Gorby stalinism a fost, se pare, meciul secolului și, după ce a fost condus la pauză, D-l (din ce în ce mai mult) Sergheevici a realizat un hat-trick. În urma victoriei sale, se vor ivi mai multe goluri prin: armată. KGB, comuniști.

2. Duminică începe divizia A la fotbal. Poli joacă la Tîrgu Mureș. În fotbal se spune că toate meciurile sînt grele. Eu nu cred. Dictonul ar trebui amendat. Cu excepția celor ale clubului Dinamo și Steaua. În fine, să lăsăm armata și internii în pace, că nu se știe.

Săptămîna trecută s-a perfectat, în sfîrșit, transferul lui Timofte la FC Porto, pentru 150 000 de mărci. Suma e în măsură să mai relaxeze ușor eforturile financiare ale clubului, asta însemnînd că în visterie se află cu puțin peste 15 milioane de lei, adică aproximativ a treia parte din cît a primit d-l Rădulescu la Constanța. Vremuri grele în fotbal unde un mînz de divizia C e prețăluit deja la două-trei milioane. Și se pretinde chiar valută forte. Așadar, baftă echipei și antrenorului ei, duminică !

M. T.

Ce-am avut și ce-am pierdut

PRESA TIMIȘOREANĂ INTERBELICĂ

Timișoara — orașul în care azi (cînd se vorbește despre „explozia de publicații" și despre „deplina libertate a presei") ziarele și revistele locale se pot număra pe degete — a avut în perioada 1919 — 1941 (conform evidențelor Bibliotecii Județene) 380 de publicații: 125 scrise în limba română, 104 în maghiară, 83 în două-trei limbi, 65 în germană și cîte una în limbile sîrbă, bulgară, și esperanto.

Așadar, în acea perioadă timișorenii puteau citi în limba română: (exemplificăm doar cu acele publicații care au apărut mai mult de cinci ani la rînd):

— 18 cotidiene (**Nădejdea**, 1919—1926; **Banatul**, 1919—1929; **Voința Banatului**, 1921—1934; **Tribuna Banatului** 1921—1930; **Opinia Banatului**, 1930—1939; **Unirea României**, 1929—1939; **Banatul Românesc**, 1919—1924).

— 73 reviste săptămînale, dintre care:

— 30 politice (**Plugarul român**, 1904—1942; **Graiul Românesc**, 1935—1941; **Înfrățirea**, 1933—1938; **Glasul Poporului**, 1929—1937; **Renașterea**, 1929—1937; **Redeșteptarea**, 1934—1938; **Banatul**, 1934—1938; **Mișcarea Banatului**, 1934—1938).

— 29 apolitice, profesionale, de specialitate sau religioase (**Viața Poporului**, 1919—1929; **Gazeta Banatului**, 1924—1928; **Lumea**, 1934—1941; **Santinela**, 1928—1940; **Buletinul Vamal de Import-Export**, 1931—1939; **Buletinul Municipiului Timișoara**, 1919 —).

— 8 culturale (**Vremea**, 1932—1937).

— 6 umoristice (**Voe Bună**, 1930—1935) + 2 suplimente ale unor reviste.

— 26 de publicații lunare sau bilunare, dintre care:

— 19 politice, apolitice, profesionale de specialitate, umoristice sau religioase (**Administrația română**, 1920—1941; **Viața medicală**, 1925—1931; **Scut și aur**, 1937—1941).

—7 culturale (**Luceafărul**, 1935—1943; **Analele Banatului**, 1929—1935).

— 5 publicații anuale sau bianuale.

Unele publicații au avut o perioadă mai îndelungată de apariție, altele au fost mai puțin norocoase (ca, de exemplu, **Granița**, care a fost înregistrată în 1931, dar n-a apărut). Cert este că Timișoara n-a avut niciodată mai puțin de 3 cotidiene, iar în perioadele critice 1919—1920; 1941-1942) au apărut, totuși, 5—6 publicații.

Perioada cea mai bogată în publicații a fost între anii 1933—1937, cînd apăreau, concomitent, 25—37 de ziare și reviste.

De remarcat faptul că și în acea vreme, presa culturală, literară a fost cea mai puțin privilegiată. Dintre cele 15 reviste culturale (săptămînale sau lunare) din întreg intervalul 1919—1942, doar **Vremea**, **Luceafărul**, **Analele Banatului** și **Brazde Bănățene** au apărut mai mult de trei luni la rînd. Celelalte au apărut timp de cîteva luni, un an sau, cel mult, doi. Totuși, în majoritatea anilor din această perioadă, au apărut 2—3 publicații culturale simultan.

Laura SAVU

CU PREȚURILE CELE MAI MICI

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMIȘOARA ROMANIA

DESFĂTĂRILE CELE MAI MARI

FRANZ WERFEL

Destinul viitor al literelor 1937

„Dintre toate textele mitice ale culturii europene din acest secol, Destinul viitor al literelor, scris în 1937 de către Franz Werfel cu ocazia unui colocviu al Societății Națiunilor este, fără îndoială, unul dintre cele mai ciudate. Autorul său, care avea să plece în curînd spre Statele Unite în exil, propunea crearea unei „Academii mondiale a poeților și gînditorilor" independentă de orice stat și care ar fi intenționat, așa **cum va spune peste decenii Milan Kundera, «să facă față polităzării și barbariei», într-o lume vidată de valori și autoritate morală".**

Revista internațională „La règle du jeu" restituie cititorilor acest text inedit, o utopie țișnită din disperare și speranță, de o imprevizibilă, atunci, actualitate.

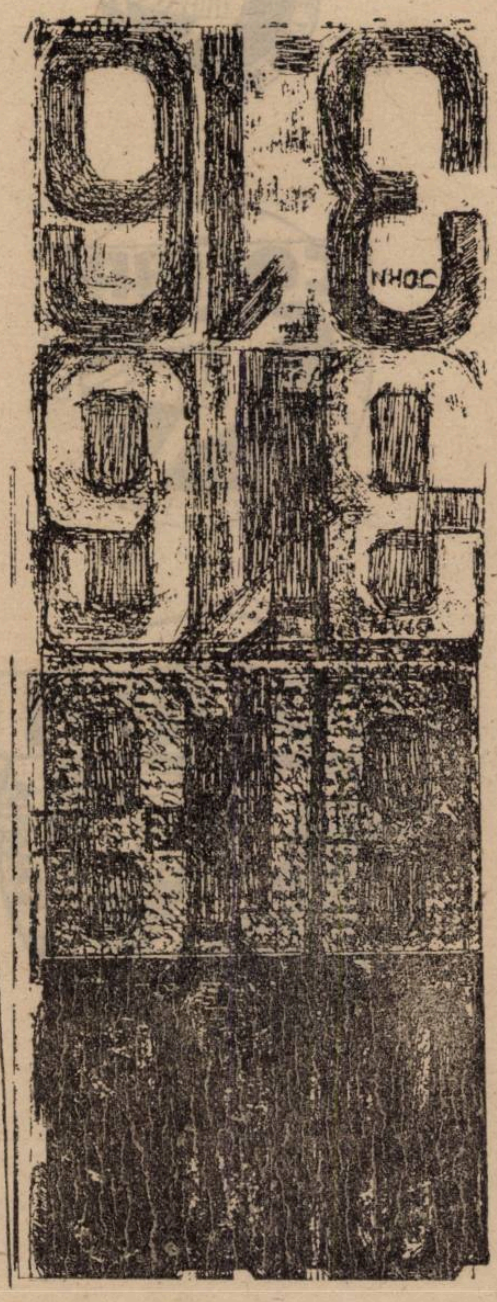

Nu e neapărat nevoie să fii de un pesimism accentuat ca să te neliniștești cu privire la viitorul artei literare în lumea noastră modernă. Chiar dacă nu putem contesta că încă și azi mai sînt în formă destule personalități, orice observator vede din ce în ce mai clar că ne aflăm în plin declin literar și poetic. Putem găsi o mie de motive pentru a explica acest fenomen întristător, dar toate pot fi rezumate astfel : **invadarea vieților noastre de către barbarie.**

Firește că probitatea și prudența intelectuală ne interzic să ne încredem în „propria conștiință istorică" și să luăm ca reper situația istorică în care se desfășoară viața noastră. Și totuși, nu întîmplător, spirite luminate compară secolul nostru cu cel al marilor invazii, cu epoca sumbră de după prăbușirea Imperiului roman, din care n-a dăinuit nici un monument literar, ci doar o pată albă și pustie pe harta istoriei intelectuale a umanității. Ca și azi, pe vremea aceea vechile reguli ale civilității, simbolurile în vigoare și-au pierdut semnificația ; atunci, ca și acum, un strat al popoarelor și zonelor sociale necunoscute, al claselor și sectelor oprimate s-a ridicat ; mișcările naționale și sociale, acea „dinamică" tensionată a Europei erau manifeste ; atunci, ca și acum, forța fizică primitivă a hoardelor încă nedomesticite a pretins nu numai să domine, ci să dețină valorile și să le apere cu acel elan agresiv, care, inepuizabil întotdeauna și pretutindeni, își află originea. În complexul omului inferior față de omul superior. Consecința acestei dinamici a fost moartea absolută a creației poetice și literare. Și moartea aceasta a durat aproape un mileniu. Unica performanță rezervată geniilor literare (asemenea genii se nasc în toate epocile) consta în umila copiere și conservare a textelor literare în liniștea chiliilor.

Urmînd firul acestei comparații, putem afirma în deplină cunoștință de cauză că noi înșine ne găsim la capătul unei lungi epoci clasice, parcursă de toate națiunile, cu anumite decalaje în timp, de la începutul Renașterii pînă în plin secol al XIX-lea. Știm prea bine — tocmai pentru că am trăit acest fenomen — următorul lucru : marea poezie și cultură literară sînt determinate : ele se bazează pe un anumit strat social puternic, nu prin număr, ci prin credit, un strat social care atribuie și susține „gloria", și nu succesul poeziei. E vorba despre acele persoane cultivate, despre acei „inițiați", care au creat atmosfera necesară pentru respirația unui poem, pentru perceperea valorii sale de adîncime. Oamenii aceștia sînt gardienii **ezoterismului poetic**, fără de care — nu contează o epocă anume — nu ar fi existat vîrste de aur ale literaturii. Un poem autentic nu e cîtuși de puțin un mesaj mai mult sau mai puțin sentimental într-o limbă oarecare, ci este egalul muzicii absolute, al „limbii absolute". Forța sa de a tulbura și vrăji nu provine din conținutul transmis, ci din misterul magic al limbii absolute. Persoanele cultivate, inițiații participă la acest mister datorită simțului lor deosebit de rafinat. Colaborarea armonioasă dintre ei și poeți a născut cultura literară superioară.

Dacă această comunitate a inițiaților e decimată și dispersată de catastrofe sociale, economice și politice, în locul lor nu mai rămîne decît o masă amorfă și, o dată cu ea, doar interesul strict pentru conținut, pentru mesaj. **Finis poesiae !** Cred că am circumscris prin această formulă atît diagnosticul, cît și pronosticul literaturii moderne. Lumea persoanelor cultivate și a inițiaților ca autorități recunoscute a dispărut. Cu o desăvîrșită logică începe domnia materiei nude. În punctul său de maximă îndepărtare față de soare, scrisul nu mai tinde spre limba absolută, spre poezie. Regatul lui devine romanul industrializat, biografia manufacturieră, reportajul-documentar, agrementat cu ceva sos epic. Numim plini de jenă „realism" o biată ziaristică adunată în volum.

Și mai neliniștitor, totuși, pentru viitorul literaturii decît această decimare a straturilor sociale-cultivate îmi pare a fi un alt fenomen (nemaiîntîlnit, însă nici măcar în cele mai întunecate epoci ale istoriei universale) : anume **existența totalitară** a anumitor state și a ideologiei lor naționale, care s-ar putea impune într-un mod — pînă acum de neconceput — cu ajutorul mijloacelor tehnice moderne. S-a produs o totală repliere a valorilor. Cîtă vreme în epoca clasică literatura și filosofia influențau evenimentele politice, iar ideile lor pătrundeau discret în realitate, acum, în epoca noastră întunecată, partidele politice ajunse la o putere dictatorială își ridică „patrimoniul intelectual" (așa se numește, eufemistic, acesta), la înălțimea unei dogme invulnerabile și imuabile, pe care o apără cu arma în mînă împotriva oricărei încercări de opoziție. Primatul politicului aneantizează spiritul, transformîndu-l din stăpîn în sclav. Viața intelectuală a cîtorva sute de milioane de europeni suferă de această extraordinară degradare și suferă fără cea mică speranță, deoarece toți sînt conștienți că supremația tehnică a ideologiilor armate paralizează pînă și forța de revoltă interioară.

Au existat întotdeauna epoci de opresiune. Și totuși, în timpul celor mai grele dintre ele, gîndirea liberă avea suficient spațiu de izolare și liniște pentru a-putea, periodic, să-și regăsească propriul adevăr. Astăzi, lucrurile s-au schimbat. În avalanșa nimicitoare a propagandei, radioului, a presei cotidiene, a cinematografului — o propagandă ce nu se întrerupe nici măcar o secundă —, gîndirea nu-și mai aude propria voce, și-a pierdut siguranța de sine, forța și a sfîrșit prin a se resemna. Dar cel mai grav lucru e că răul acesta nu a rămas limitat la partidele „totalitare" ale Europei, ci s-a răspîndit asemeni unei boli infecțioase, provocînd în viața intelectuală a tuturor popoarelor o anarhie ciudată alcătuită dintr-un amestec de îndoială și debusolare.

Un observator obiectiv nu poate aprecia în alt mod aspectele pe care le va lua literatura europeană în anii următori. În ce mă privește, nu aș vrea să mă raliez unor asemenea constatări triste, dar pun următoarea întrebare : avem oare mijloacele de a îmbunătăți cît de puțin situația amenințătoare a spiritului în lumea aceasta ? Există o posibilitate ca spiritul să-și redobîndească forța și autoritatea în chiar sînul forței și autorității din ziua de azi ? Forța ? Orice om rezonabil îmi va răspunde : nu ! Autoritatea ? La întrebarea aceasta aș răspunde chiar eu : probabil. Dar pentru a-mi argumenta răspunsul am să-mi permit — cu toate justificările de rigoare — să deschid o nouă problemă.

Pentru o Academie Mondială a scriitorilor și gînditorilor

Sînt perfect conștient de toate dificultățile pe care le va întîlni nu numai realizarea, ci chiar simpla formulare a propunerii mele (n-am să o pot dezvolta în cele ce urmează decît în linii foarte mari, cu multe **lacune : sper, totuși, ca ea să ofere o bază relativ** serioasă de discuții).

1. Liga Națiunilor să convoace o Academie mondială a scriitorilor și gînditorilor și să adere la ea (sintagma „Academie mondială" nu e chiar soluția cea mai potrivită, deoarece conceptul de Academie ne face să ne gîndim prea mult la o demnitate emfatică, lipsită de căldură).

II. Convocarea acestei Academii mondiale să nu aibă ca reper națiunile, ci **sferele lingvistice și culturale.** (Ceea ce nu înseamnă că cele șaptezeci și ceva de sfere reprezentate în Societatea Națiunilor o să delege fiecare cîte un reprezentant literar în această academie. Ar fi, de altfel, și imposibil, și nerezonabil. În schimb, ea poate convoca spiritele cele mai importante din sferele cele mai active ale lumii culturale. Nu ar fi vorba, deci, de o companie **internațională**, ci de o companie **supranațională**, a cărei componență nu ar fi paritară și care nu ar avea nimic comun cu ceea ce numesc reprezentare literară a fiecărui popor din comunitatea universală).

III. Principiul care ar prezida la alegerea membrilor academiei ar trebui să fie determinat doar de mărimea și anvergura prestigiului dobîndit al respectivilor membri. (În acest caz ideal ar trebui ca scriitorii cei mai mari și mai glorioși ai planetei să fie **toți** membri ai Academiei, fără distincție de naționalitate și apartenență politică).

IV. Preparativele pentru crearea Academiei mondiale a scriitorilor și gînditorilor vor fi încredințate „organizației de cooperare intelectuală".

V. Numărul membrilor Academiei nu trebuie să fie mai mare de patruzeci și mai mic de douăzeci și patru.

După mine, fondarea acestei Academii are o dublă finalitate : una **reprezentativă** și alta **morală.** Nici una, nici alta nu trebuie subestimate.

În asemenea vremuri pline de cinism, cînd carieriștii din toate domeniile ajung să-și confere o autoritate așa cum istoria n-a mai cunoscut pînă acum, cînd gloria și-a pierdut absolut orice valoare, în asemenea vremuri, artistul literar serios trăiește, ca să spun astfel, în exil. El și-a construit opera an după an, cu mari sacrificii. Iar acum vede resemnat că „persoanele cultivate" și „inițiații" care îi înțelegeau munca sînt, în marea lor majoritate, risipiți, alungați și că e silit să înfrunte o lume total polităzată, supusă barbariei, o lume suspicioasă și înrăită.

Fondarea unei Academii a scriitorilor și gînditorilor va repune cu siguranță în drepturi prestigiul scriitorului, al literaturii serioase. Plasată în plin centru, țintă a tuturor privirilor, sustrasă vîrtejurilor succesului, această companie va proteja valoarea de orice dependență politică a momentului. Reuniunea noastră — dat fiind că orice lucru a devenit fantastic de efemer — va juca probabil mai puțin rolul unei academii și mai mult pe cel al unui sinod, al unei comunități, așa cum erau credincioșii în primii ani ai creștinismului. Prin natura sa, ea va lupta pentru ceea ce merită să dăinuie, adică adevărul. Dată fiind puritatea ei, e posibil ca această Academie să reunească în perspectivă oameni care au fost alungați din sînul popoarelor, dar fără a căror participare literatura superioară a lumii ar fi inexistentă.

Am ajuns astfel la cel de-al doilea aspect al propunerii mele : finalitatea **morală** a Academiei mondiale. Această Academie a scriitorilor și gînditorilor poate deveni un organ esențial al păcii. În sînul său cele mai alese spirite vor fi apărate de contingentele lor naționale și vor dobîndi curajul și forța pierdute în mijlocul agitației generale care ne strivește în aceste zile.

Prezentare și traducere
Adriana BABEȚI

Colectivul de redacție : MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef-adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN. BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA, Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 6
Telefoanele : 3 33 90, 3 33 76
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază
Paginatori : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipiști : Mircea GUI, Marcela VUIA, Tiberiu LAZĂR
Tiparul : S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar

35

NICOLAE MANOLESCU — VLADIMIR TISMĂNEANU

PROVOCĂRI, UTOPII, ALIANȚE

(în pagina 8)

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA • 35 (1263) • 30 AUGUST 1991 • SERIE NOUĂ, ANUL III • 10 LEI

PREPUCIUL LUI VADIM

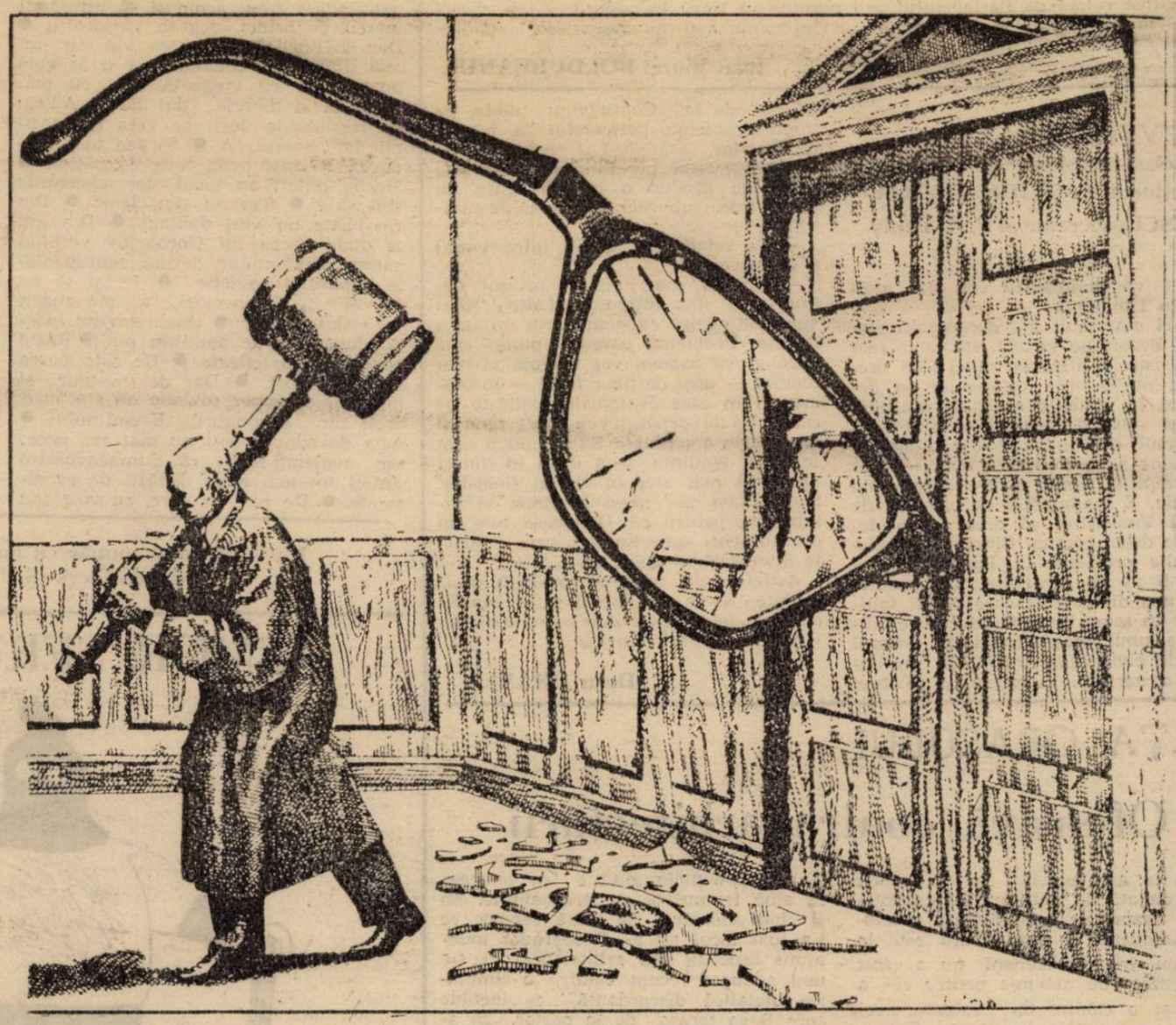

Așadar, pentru o lună privirile ne vor fi cruțate. Nu vom mai zări stivele de celuloză nevîndută, purtînd eticheta abuzivă „Româ.nia Mare". Cel puțin o lună atmosfera patriei nu va fi poluată de acest focar de infecții. Nu, oricît și-ar fi dorit-o, „România Mare" n-a fost interzisă. Nu s-a găsit nimeni în stare să oprească scurgerea valului de dejecții, pentru că în România instinctul onoarei s-a diluat ingrijorător. Privim cu impardonabilă nepăsare cum cei mai buni dintre noi sînt făcuți albie de porci în numele unei ideologii criminale — de comunism e vorba. Stăm și admirăm, hipnotizați și abulici, cum o mînă de circari bălăcăresc tot ceea ce în țara noastră este valoare. Nu ne pasă că, sub greutatea murdăriei, ceea ce pare, acum, nefiresc, riscă să fie, pentru copiii noștri, dementialul firesc. Ca pe vremea dictaturii, cohorta de slugoi ai lui Ceaușescu beneficiază de o imunitate care ne descalifică pe noi, martori nepăsători și vinovați la explozia în lanț a răului.

În cele din urmă, nu E. Barbu și C.V. Tudor sînt blamabili pentru militantismul lor satanic. Iresponsabilitatea lor fusese probată încă pe vremea cînd scriau pogoane de lături adulatorii la adresa dictaturii. Vinovați sîntem noi, cititorii, pentru că, seduși de plăcerea murdăririi contribuim la proliferarea flagelului. Nu cred că toți cumpărătorii „României Mari" împărtășesc viziunile macabre, xenofobia și antidemocratismul acestor ființe ale neantului. Însă destui dintre ei își văd compensate frustrările, neputințele și fantasmele bălăcindu-se în gunoaiele cu atîta generozitate puse la dispoziție.

Cu o obrăznicie pe care ne-o semnalase, încă în urmă cu cîțiva ani, fostul său parton, E. Barbu (ajuns, între timp, ce oroare, sluga propriului său ucenic), presimțind că gluma s-a îngroșat, C.V. Tudor și-a luat o binemeritată vacanță. În fond, obișnuit cum e să ne dea lecții de naționalism, antisemitul en titre ne-a predat o sugestivă lecție despre spălatul putinei la români. Precum acel urias monstru din mitologia indiană, C.V. Tudor s-a autosuprimat, pentru că nimeni nu părea decis să încheie murdarele-i conturi. N-am exclude nici trica (să nu uităm că într-un timp relativ scurt C.V. Tudor va trebui să achite peste optzeci de penalizări, pentru procesele care i-au fost intentate, și care-l plasează în tonul posibililor mari borfași ai neamului). Dar mișcarea nu e lipsită nici de o oarecare subtilitate. Știind prea bine că la noi orice minune durează doar trei zile, infractorul de presă a mizat pe scurta memorie a românului. Nu e exclus ca, pînă la urmă, să aibă dreptate. Probabil ca în toamnă, la reluarea jetului de insanități morale și scabroșenii verbale, multă lume chiar să-l compătimească. Iar sfidarea bunului simț să fie percepută ca un fel de victorie morală a unui individ de-un profund imoralism (să ne reamintim scrisoarea pe care i-o „trimitea" lui Ceaușescu la sfîrșitul lui decembrie 1989).

C.V. Tudor e un personaj, în sine, prea neinsemnat pentru a merita mai mult de-o propoziție. Dar să nu neglijăm că dincolo de defăimare, de injurie și grosolănie, echipa „României Mari" este profesorul de infamie al multor zeci de mii de cititori. Într-o societate în care tonul e dat de asemenea specimene morale, ce ne mai rămîne de sperat ? Corupători ai neamului, pozînd în mari tribuni, Vadim și ai săi pregătesc marea lovitură de stat a scoaterii României din rîndul țărilor civilizate. Stratagema de doi bani a autosuspendării revistei nu e decît cacialmaua unui comando iresponsabil care își pregătește, sub privirile unei populații naive și îngăduitoare, cel din urmă puci : izgonirea românilor din însăși ideea de românitate.

Mircea MIHĂIEȘ

Cutia Pandorei

„AVEM LEGI MINUNATE !..."

În ultimii ani ai dictaturii comuniste, între alte poleite clișee ale limbii de lemn, Ceaușescu repeta în toate ocazile : „Avem programe, avem legi minunate ! Acum hotărîtor este să trecem la acțiuni ferme, să nu precupețim nici un efort, să facem totul pentru a le aplica în viață" etc., etc

Cinismul fără margini, festivismul grotesc și degradant, dar mai ales secretomania ascunzătoare de crime, precum și deliranta mentalitate magică a comunismului asupra realității — dcă trîmbițezi **propgandistic** bunăstarea, fericirea, „marile succese ale oamenilor muncii, conștiința lor socialistă, omul nou", înseamnă că toate acestea **și există**, iar dacă, **sub teroare**, nu ai curajul să vorbești despre nevoile și mizeria „raiului" comunist, înseamnă **că ele nici nu există** — sînt caracteristicile intime nu doar ale ideologiei comuniste, ci ale **întregului sistem.** Ele se instaurează de îndată ce germenul malign al comunismului s-a atins de om și de lume și nu pier pînă nu se usucă ultima rădăcină a cancerului roșu.

N-ar mai trebui să repet (și nici n-aș face-o dacă nu s-ar auzi tot mai des propoziția „Era mai bine pe vremea lui Ceaușescu"), dar „legile minunate" ale lui Ceaușescu ca și propaganda lui vorbeau de epoca de aur, de dreptate, de democrație muncitorească revoluționară „unică în felul ei", de aplicarea celor mai noi cuceriri ale științei și cunoașterii, **de cîte și mai cîte** — **și în realitate** ce era (fiindcă se pare că am uitat !) : frig, foamete, boli, întuneric la propriu și la figurat, criză endemică generalizată a întregii societăți românești „socialiste multilateral dezvoltate" și deasupra peste tot atotputernică, domina poliția politică secretă, „patriotica" noastră Securitate !

Ceaușescu, în setea lui de putere și adulații cerea să fie proslăvit drept „ctitor al României Socialiste" — deci își asuma **toată** răspunderea, crezînd că, **oricum**, niciodată și nimeni nu-l va trage la răspundere. Acum, Parlamentul, **foarte receptiv** la inițiativele legislative ale Guvernului, la „sugestiile" legislative ale Președintelui, se grăbește să voteze legi în ordinea unei importanțe anume : legea contra grevelor în cîteva ore, legea fondului funciar în cam doi ani, legea siguranței statului peste noapte, legea privatizării peste capul și rugăminții **opoziției și ale unor specialiști, Constituția** —acuși-acuși — vine și la ...

Ce vom avea ? Președintele poate, **nelimitat**, să prezideze prin decrete prezidențiale : 70% din baza industrială a țării rămîne în proprietatea statului (direct sau foarte străveziu mascat), cu posibilittea de a dicta prețurile și salariile, birocrația ex-socialistă rămîne vîrtoasă și **i se creează „condițiile optime"** pentru a se manifesta drept cea mai reacționară clasă socială, iar nomenclatura comunist-securistă, care sub propria-i dictatură politică se mulțumea **doar** cu „uzufructul" economiei socialiste, cu nepotismul, traficul de influență, răzbunările oculte, **acum**, în baza legii privatizării, va deveni **proprietara de drept și de fapt** a celor mai viabile părți din economia românească.

Iar dacă populația se va revolta, armata (mai bine zis Consiliul Suprem de Apărare a Țării) are legea „democrației originale" cu lipsea lui Milea, dar care a fost votată de Parlamentul ce-i permite să tragă în popor !

Avem legi minunate ..., în multe privințe chiar mai minunate decît ale Odiosului

Ioan Viorel BOLDUREANU

Nevroze

Interlocutor : OVIDIU DRĂGANESCU, secretar al PNL Timiș

— Ce vă deranjează cel mai mult acum în Timișoara ?

— Cel mai mult mă deranjează starea de dezordine socială, starea infracțională care a atins un nivel fără precedent, nesiguranța cetățenilor în deplasarea în anumite zone ale orașului. Această stare de lucruri se datorează în primul rînd neimplicării organelor de ordine — a Poliției, deci — care nu întreprind nimic pentru a îndrepta lucrurile. E inadmisibil ca un oraș de nivelul Timișoarei să aibă atîtea delicte de drept comun. Bineînțeles, există multe probleme în Timișoara care așteaptă să fie rezolvate, dar problema e una dintre cele care pot fi soluționate în scurt timp. Gradul de civilizație a unui oraș depinde,în primul rînd, de civilizația străzii. Or, proliferarea comerțului la negru, a celebrei „burse" de la Continental unde, pe lîngă problema pericolului la adresa trecătorilor, se adaugă și cîștigurile ilicite ale acestor persoane și multe alte probleme produc o imagine care nu poate ține, sub nici o formă, de civilizație.

— Ce relație ai stabili între șomaj și delincvență ?

— Nivelul șomajului și nivelul delincvenței sînt interdependente ; unii vor să-și cîștige existența prin mijloace ilegale. Problema care se pune este dacă acești oameni vor accepta să mai lucreze — puși pe liber fiind — în momentul în care cîștigurile realizate pe căi nelegale depășesc cu mult pînă și un salariu acceptabil. Există, după cum se vede, tendința de a intra în lumea interlopă mai ales în rîndul tinerilor. Sper totuși că acest fenomen să diminueze, pentru că Timișoara este un oraș deschis spre Europa, care e foarte interesată să investească aici.

Astfel, mulți cetățeni vor avea posibilitatea să-și reia lucrul și să beneficieze de salarii care să le permită o existență decentă și civilizată.

Doru BRANEA

FAȚA ORAȘULUI

Ofensivă contra arhitecturii

Dacă în arta plastică orice lucrare este protejată de mutilări, cu excepția rarelor cazuri de agresivitate patologică, producția de arhitectură este la cheremul oricui. Nimeni nu a fost însă acuzat de nebunie pentru că a modificat o clădire de valoare, cel mult i s-a imputat incultura. Totuși, pentru salvarea mediului construit moștenit, o bună parte a sa a fost pusă sub protecția legii, ca monumente și rezervații asupra cărora sînt prohibite modificările arbitrare. Legea este însă insuficientă pentru schimbarea mentalității față de valoarea arhitecturală, căreia i se ignoră intangibilitatea, mai ales în cazul creației contemporane.

Un exemplu de cum poate fi degradată una dintre puținele reușite ale arhitecturii contemporane din Timișoara este „Grădina Bănățeană". Încăpută pe mîna unui beneficiar imun la sensibilitate estetică, aceasta și-a pierdut întîi acoperișul de olane, una dintre componentele gîndite ca întregul să aibă frumusețe și personalitate. Așa și cînd suprafața de tablă cenușie ce i-a luat locul nu ar fi degradat îndeajuns aspectul său arhitectural, i s-a mai adăugat recent clădirii o tîmplărie metalică discordantă, ce închide spre Bega terasa de la parter. Și aceasta cu ignorarea totală a părerii autorului, care poate ar fi trebuit măcar anunțat că i se mutilează lucrarea. Motivația acestui nou spațiu improvizat: sală pentru ocazii festive. Într-adevăr, nimic mai potrivit decît mesele acoperite cu mușama și plăcile melaminate care ascund travertinul pereților! Oare se fi putea pune în pericol pentru a fi refinisați în maniera unui local de mîna a treia din mediu rural? În orice caz, arhitectura orașului devine din ce în ce mai amenințată, iar una dintre cauze este în momentul de față ofensiva prostului gust.

Liliana ROȘU

ARGUS ● ARGUS

Sîntem privilegiați: istoria estului Europei se schimbă sub ochii noștri ● Într-un interval de numai trei ani, după decenii de teroare fizică și morală, comunismul european își dă obștescul sfîrșit, în huiduielile opt maților ● Dar și sub ochii înlăcrimați ai beneficiarilor săi nemijlociți ● Cad, unul după altul, bastioanele comunismului, trăgînd în neantul istoriei figurile săpate în bronz ale părinților săi ● Statuile lui Stalin, Lenin, Dzerjinski cad în bot ● Popoare ce nu mai visau la libertate decît în gîndurile cele mai intime se ridică în picioare ● Dintr-o îngenunchere degradantă ● S-a proclamat independența a itor state într-un timp atît de comprimat încît tindem să trecem năuci pe lîngă ISTORIE ● Riscăm să ne bucurăm doar pentru ai noștri, nemaiputînd cuprinde tot ce ne aduce anul ● Colosul de la răsărit ne oferă o reacție în lanț ● Dincolo de toate, Moldova a făcut primul pas al întoarcerii la matcă ● Cîteva „detalii" ale reunificării sînt deja rezolvate ● Exceptînd stema de pe drapelele oficiale moldovenești, avem aceleași stindard și același imn, avem aceeași limbă și aceeași istorie ● Dar, alături de superbia ceasului istoric, prind a curge și sforăiturile demagogice ● Mai ales dincoace de Prut ● Personaje și partide care n-au zis pîs despre soarta Moldovei din considerente diplomatice și din spaima de a vedea ceva schimbîndu-se, acum se bulucesc în față, acolo unde bubuie mîndria pentru realizările altora, pentru curajul altora, pentru ceea ce părea o nebunie ● Greu să treci impasibil pe lîngă atîta greață ● Bătălia pentru capital politic are atîtea mizerii și lovituri sub centură încît îți trebuie un stomac de struto-cămilă să poți îndesa totul acolo și să nu rămîi mereu pe brînci, degrab vărsătoriu ● Dar loviturile sub curea vin nu numai dinăuntru, dinafară dă și ea cum poate mai cu eleganță, mai cu mănuși, dă și directe, dar dă ● Adică: nu recunoaște decît ce vrea ea, pe unii da, pe alții ba ● Săraca țara Moldovei, va mai avea ceva de pătimit ● Marile puteri au jocul lor, excepțiile sînt rare ● Sau nu sînt deloc ● Din vest bate un vînt oscilant ● Din est, se aude vocea lui Gorbaciov vorbind patetic-amenințător despre sentimentele **poporului sovietic** ● Iertat să ne fie, Mihail Sergheevici, a știo znacit savietskii narod? ● Așa ceva nu există, după cîte ne amintim noi ● Poate **popoarele sovietizate** ● De asta parca am mai auzit. ● Dar de un unic și indivizibil popor sovietic nu s-a auzit decît din decungurile Kremlinului ● Asta dovedește, deși nu mai era necesar, uvajemii M.S., că dumneavoastră sînteți tot mai mult depășit de evenimente ● De cele pe care, cu voie sau nu, tocmai dvs. le-ați declanșat ● Acum, vă speriați de chiar progeniturile mamei perestroika? ● Ne pare rău, ca să zicem așa, de situația disperată în care vă aflați, însă mai rău ne-ar fi părut să nu vă fi aflat în ea ● Asumați-vă o necesară umilință, Mihail Sergheevici, și ieșiți glorios din istorie ● Ideile pe care le-ați slujit cu devotament — cu un neașteptat fair-play pentru, totuși, un comunist — mor una cîte una ● Nu-nvie morții, e-n zadar, domnule președinte! ● Lăsați-i să se odihnească în pace ● Toți vă vom fi recunoscători, chiar și cei virtuali ● Convingeți-l, cu înțelepciunea d-voastră proverbială, și pe Boris Nicolaevici să renunțe la pretențiile teritoriale, căci mare e Rassia, destul rămîne pentru toți ● Fiți mărinimoși, așa cum numai sufletul slav știe cîteodată să fie! ● Lăsați-ne Moldova întreagă, așa cum ne-ați luat-o ● Oricum, pentru dvs. înseamnă puțin ● Dar, pentru noi, enorm ● Mergeți chiar mai departe, recunoașteți dvs. primul independența celor care nu mai vor să rămînă în Uniune ● De ce să fiți un idol doar pentru germani? ● Puteți mai mult ● Astfel, îi veți grăbi și pe prietenii d-voastră occidentali să adopte poziții care nu le vor provoca jene ulterioare ● Cu aceasta, închei adresarea către d-voastră și trec, inevitabil, la ale noastre ● Căci nu mică ne fu mirarea cînd auzirăm pozițiile de pe care au întîmpinat cele două ministere înarmate Apelul Alianței Civice ● Dar, nici mare de tot nu ne fu ● Legea previzibilității ne șoptise cîte ceva în acest sens ● Dar, neadevărul oricît de abil îmbrăcat în straie de gală, miroase de la o poștă ● Spre convingere că una spun domnii galonați în declarațiile către națiune și alta către anumiți fii ai ei, priviți emisiunile pentru armată, numite pe vremuri „De strajă patriei" ● Devenite, cel puțin în parte, „De straja partidului de guvernămînt și Vetrei Românești" ● Și încă n-ar fi rău dacă s-ar referi la vatra românească — spațiu fizic ● Sau mioritic ● La acea vatră pentru care putem muri toți, la urma urmei ● Lăsați gogoșile, domnilor galonați, pe seama patiserilor! ● Dincolo de declaratiile voastre patriotice stau mărturie ofițerii șomeri pe care i-ați trecut în rîndul civililor pentru vorbele lor ● Domnul ministru Stănculescu poate depune mărturie ● Sau dl. Doru Viorel Ursu ● Ori dl. Ion Aurel Stoica fesenistul ● Cei care își asumă realizările ultimilor douăzeci de ani ● Sau ale perioadei cînd din C.F.S.N., făcea parte, din oficiu, toată spuma Alianței Civice.

C. B

Ilustrăm acest număr cu lucrări ale artiștilor plastici Magda Clerk (S.U.A.) și Florin Pucă

UMOR SERVICE

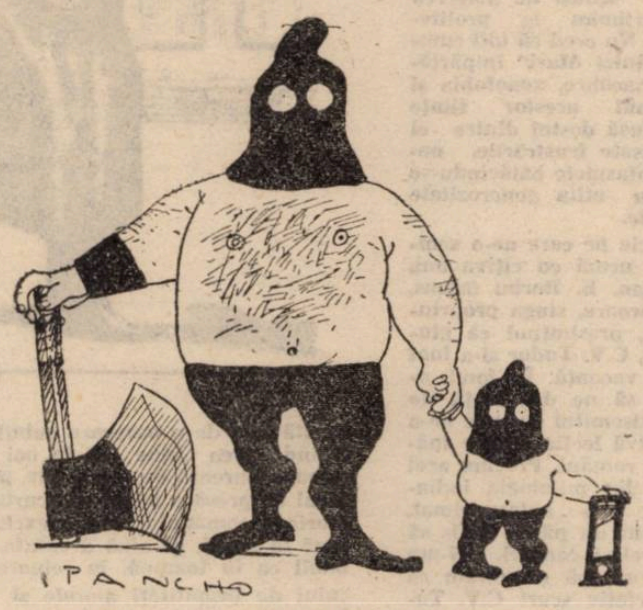

NICI ÎN K.G.B. NU MAI POȚI AVEA ÎNCREDERE

CUM VĂ SIMȚIȚI ȘI CE GÎNDIȚI DUPĂ VICTORIA LUI BORIS ELȚÎN ?

ALEXANDRA INDRIEȘ
— scriitoare —

Mă simt foarte obosită fizic. Am trăit o stare de mare concentrare și, de ce să nu spun, în primele ore, în prima zi a puciului, de spaimă. Victoria lui Elțîn este victoria societății civile, victoria națiunilor ce-și regăsesc identitatea. În apărarea Dreptului împotriva Forței s-au ridicat românii sub tricolorul strămoșesc și, iată, s-au ridicat și rușii sub steagul Maicii Rusia...

Marele merit și marea victorie a lui Boris Elțîn constau în faptul că el s-a bazat pe societatea civilă și că a dovedit un curaj extraordinar. Dar nu numai curaj. Elțîn este, fără îndoială, un veritabil om de stat.

O trăire de excepție în aceste zile mi-a fost dăruită prin afirmarea, în România, a unui mare om politic — Nicolae Manolescu, președintele Partidului Alianței Civice.

Am citit și recitit articolele apărute în presa noastră imediat după puci. Toate se mulțumesc să constate un fapt împlinit. Societatea civilă din Rusia, moscoviții, basarabenii, minerii din Rusia și din Siberia nu l-au acceptat. Ar trebui să fie și aceasta o lecție pentru noi. Totalitarismul pune omul în fața faptului împlinit. Dar dacă omul nu-l aceptă ca atare, el, omul poate schimba istoria. Toți oamenii care nu-l acceptă, împreună.

☆

NECULAI IOVĂNESCU
profesor de limba și literatura română

Din punct de vedere spiritual, mă simt mult mai confortabil. Sper că guvernanții noștri vor conștientiza un lucru : orice dictatură este ireversibilă. Chiar și cea a ... proletariatului.

Ceea ce s-a întîmplat, de curînd, în agonicul imperiu sovietic nu este altceva, după opinia mea, decît triumful democrației și al spiritului de libertate, care există în fiecare om. E, în același timp, dorința de eliberare de spaima și frigul comunismului.

Omul viitorului, pentru această parte de lume, a devenit Boris Elțîn. Nădăjduiesc că nu ne va dezamăgi.

☆

DAN DĂIANU
prodecanul Facultății de Electrotehnică

Cel puțin eu m-am mai înveselit un pic. Am impresia că s-a cam terminat cu șandramaua comunismului. Elțîn e omul momentului. A acestui moment de uriașă importanță pentru izbînda democrației autentice în estul Europei. El ar trebui să ia frînele Puterii din U.R.S.S. în mînă, măcar pentru cîțiva ani. Este foarte curajos și s-a pronunțat limpede împotriva comunismului.

☆

NICOLAE BONA
medic veterinar

Mă simt excelent și mă gîndesc că, în sfîrșit, vom intra și noi, românii, pe o linie dreaptă, firească, linie care va demonstra valabilitatea Proclamației de la Timișoara, necesitatea punerii în practică a Punctului 8. Propun să-i trimitem lui Boris Elțîn un mesaj care să conțină și Proclamația de la Timișoara. Ar conta, cred, infinit mai mult decît laudele domnului Ion Iliescu.

☆

ANTOANETA MĂGURĂ
— publicist —

— Luni, 19 august, să mă fi întrebat, nu acum !

— Luni nu a învins, încă, Boris Elțîn.

— Totuși, eu ți-aș fi spus că istoria merge numai înainte, că poporul rus, acest popor deosebit de înzestrat spiritual și care a trăit o istorie atît de dură, nu mai poate fi orbit de ..." idealurile comunismului". Prăpastia deschisă între ceea ce își dorea poporul rus și ceea ce îi oferea oligarhia stalinisto-comunistă n-a mai putut fi acoperită cu lozinci și promisiuni mincinoase. N-a mai putut fi camuflată nici cu tancurile, nici prin invazia trupelor K.G.B. Tragicul exemplu al poporului român era prea proaspăt în conștiința tineretului rus, la fel de încorsetat ca și tineretul nostru, pentru ca să se poată repeta un masacru asemeni celui

din 17 decembrie 1989 de la Timișoara. Mi-amintesc că anul trecut am citit un articol scris de un intelectual rus, exilat în Occident. Printre altele, el spunea : „Am văzut ce s-a întîmplat cînd a explodat mămăliga. Să vedem ce se va întîmpla cînd o să explodeze votca".

Încerc o mare satisfacție că Boris Elțîn a găsit o atît de largă audiență în toate straturile societății și că a fost susținut, mai cu seamă, de către tineret. Ceea ce mi se pare extrem de semnificativ. Dar cu asta lucrurile nu s-au rezolvat pe deplin. Comuniștii nu-și vor toci foarte repede colții...

☆

LUCA SAVA — inginer

A fost o victorie nesperat de repede dobîndită. Ne-a luat, pe toți, prin surprindere. Spaima noastră de „colosul de la răsărit" s-a risipit. În sfîrșit, s-a risipit... Sper că a fost lovitura. finală dată comunismului.

☆

MIHAI HAIDĂU — inginer

Victoria aceasta eu o consider a Bunului Simț. De la căderea zidului din Berlin, am știut că nu mai există cale de întoarcere. Acum, mă simt mult mai liniștit. Mai ales că, în ultima vreme, noi, cei care am participat direct la schimbările din Timișoara, am fost calomniați sau marginalizați. Referitor la ceea ce se întîmplă în Rusia, o spun cu amărăciune, am impresia că rușii ne cam dau lecții. Prin, spre pildă, felul în care au procedat cu arhivele partidului comunist și cele ale K.G.B.-ului, prin modul cum au început să demonteze structurile de conducere dogmatice, pînă la nivelele inferioare.

În compensație, sper să se răsfrîngă de la ei o influență pozitivă asupra noastră, după atîția ani de influență negativă...

☆

DORIN SILEANU — student

Cum mă simt eu, Aproape ca în 22 decembrie 1989 (la prînz). Nu mi-aș fi putut închipui că monstrul va putea fi pus cu botul pe labe în numai trei zile. O șansă nevisată pentru noi. O mare descurajare pentru neocomuniștii din România. Acum e momentul să facem curățenie și în țara noastră. Să asanăm societatea românească de lichelele comuniste, securiste, ceiste, etc., etc. Dacă Boris Elțîn a făcut, pînă în prezent, exact ceea ce trebuia făcut, nu văd de ce n-am trece și noi la fapte. Dacă nu acum, cînd ?...

☆

NORMA NICULESCU pensionară

Faptul că pericolul a trecut, pentru că toți am fost îngroziți că va veni un nou totalitarism, ne face să ne simțim cu toții foarte bine. Totdeauna l-am admirat pe Boris Elțîn pentru faptul că el este mai radical în problema reformelor. Nu am încredere în Gorbaciov. Însă acuma sper ca la noi să meargă lucrurile mai repede. Adică, partidului comunist trebuie să i se dea în cap. Precum au fost interzișii fasciștii, tot așa și comuniștii. Pentru că, după părerea mea, comuniștii sînt exact ca și fasciștii, dacă nu mai rău. Extremiștii nu trebuie să mai fie dacă vrem să avem un viitor așa cum ni-l dorim toată lumea. Iar la noi, ar trebui să meargă lucrurile mai repede, mult mai repede, nu să stăm să ne uităm acuma ce fac rușii. La ei vor merge mai încet. la ei au fost 70 de ani. Ar trebui tăiat răul din rădăcină, jos cu toți care ne trag înapoi și ne-au tras înapoi pînă acuma, să-l aducem pe rege și să terminăm povestea odată. Să nu ne mai facem de rîs pe tot pămîntul. Comunismul ar trebui interzis pentru un număr de ani Dar poate n-ar trebui, pentru că n-ar fi o autentică democrație. Însă, pentru un timp, n-ar strica. Adică să se-nvețe minte. Vedeți că deja și-au scos capul. Ei trebuie pedepsiți într-un fel. Ei nu vor fi conștienți că au greșit niciodată dar trebuie pedepsiți. Cum s-a procedat cu nazismul așa ar trebui și cu comunismul.

☆

VIOREL SĂVESCU — profesor

Răspunsul este unul singur : răsuflu ușurat. Cred că lumea se îndreaptă spre o singură direcție, cea bună. Adică, spre democrație. La noi, situația se aseamănă cu cea a statului mai puternic — Uniunea Sovietică. Eu consider că Gorbaciov a avut un mare merit, acela al bulgărelui de zăpadă care a pornit o avalanșă. Dar trebuie să vedem și limitele lui. Cred că limitele acestea ne arată un om de echilibru între forțele conservatoare și cele democratice. Iar Boris Elțîn merge cu pași repezi înaintea lui Gorbaciov. Și bănuiesc că la viitoarele alegeri Boris Elțîn va fi pe primul loc.

☆

VLADIMIR JURĂSCU — actor

Eu sînt fericit pentru victoria lui Boris Elțîn și am fost cutremurat de ce s-a întîmplat acolo. Am fost marcat profund o perioadă destul de bună și am fost tot timpul prizonierul televizorului, al radioului, al undelor care ne aduc vești, iar victoria și înfrîngerea comunismului de acolo mi se pare o mare biruință. Sînt un om foarte bucuros pentru această treabă. O consider o mare victorie a democrației, a înțelegerii dintre oameni, a bucuriei de a trăi și a unui orizont nou, a unei vieți noi care ne așteaptă. Sînt absolut fericit. Am toată convingerea, am ferma convingere că democrația a învins definitiv.

☆

NICOLAE DURAC — șomer politic, maior în rezervă

Mă simt ca și-nainte. Pentru mine problema cea mai importantă e România. Și ce se întîmplă în România. Urmăresc evenimentele externe, dar nu mă afectează atît de mult încît să nu mai am rațiunea de a gîndi că, totuși, la noi în țară trebuie schimbat un sistem. Și de-acum, haideți s-o lăsăm baltă, și datorită evenimentelor din U.R.S.S. noi să nu mai facem nimic. Și să rămînem ca niște oițe blînde, duse în staul sau la pășune de către vechea formație. Nu cred că rușii ne-au luat-o înainte. Dar dacă ei reușesc cu adevărat depolitizarea armatei ne-o iau înainte. La noi s-a făcut asta numai scriptic, nu și faptic. Dacă vor dispărea toți comisarii de la ei..., Da..., pentru că armata e cea mai puternică. Mai puternică și decît K.G.B.-ul Și dacă armata vrea să distrugă acest K.G.B. ori să-l epureze, oricînd o face. Așa cum ar trebui și la noi. Dacă țineți minte, în ianuarie 1990, Militaru luase în subordine toată securitatea. Atunci se putea tria altfel. Dar... de cine ? Tot de comuniștii de la putere ? Nu se poate. Niciodată. Atît timp cît va exista comunism la noi în țară și orientările astea comuniste, chiar dacă se ascund sub mască de F.S.N., partid agrar ș.a.m.d., nici o șansă.

☆

EMANOIL BIBEL — patron

Bine, bine, ăsta-i cel mai bun răspuns.

☆

EMIL CREȚIANU — pensionar fost ofițer de contrainformații

Știu eu ce să zic ? Ar fi posibil să fie un lucru bun. Undeva ne-am eliberat de un coșmar, de posibilitatea de a reînvia totalitarismul, de a reînvia dictatura care era un pericol pentru noi. Mai ales colosul acesta care se află lîngă noi. Era posibil să aibă reflecții mari asupra noastră, și asupra teritoriului, și asupra populației. În primul rînd, puteau să ne imprime voința lor așa cum au făcut-o ani de zile. În rest, cred că Gorbaciov. pornit pe actuala reconstrucție a societății, care, se vede, e susținută și de factori din țările occidentale, mi se pare pe drumul bun și, de-aci, și sprijinul țărilor din vest. Respectiv și poziția țării noastre a fost pe aceeași soluție și pare-se că a fost printre primele care au acționat în perioada cînd această lovitură de stat sau nu știu cum... puci, a constituit un pericol real sau o reînviere a, dacă vrem, noii dictaturi, ceea ce, sigur, ne-a îngrijorat pe fiecare și în țara noastră, nu numai pe ruși ca atare".

Iosif COSTINAȘ
Cornel BOGDAN

DESPRE SUFERINȚĂ ȘI SUFERINZI

— reportaj imaginar —

Stricătorii de lege, făcătorii de strîmbătăți și aducători de asuprire și năpastă pe viața aproapelui și a semenului sînt marii, jalnicii suferinzi. Ei sălășluiesc în tainițele Iadului și acolo, prin izbucniri de pucioasă clocotită, pătrund în lumea noastră aducînd coșmarul. Așa se pare c-ar fi ei. Dar nu-i așa, după cum zice Sfîntul Atanasie cel Mare. Ființa lor s-a corupt cînd s-au făcut răi. Atunci au căzut în afara vieții din rai, în moarte și putreziciune.

Căci dacă avînd odată drept fire neființa, prin prezența și iubirea de oameni a Cuvîntului („Și Cuvîntul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul") **au fost chemați la existență, în mod firesc, golindu-se ei de gîndul la Dumnezeu și tot întorcîndu-se spre cele ce nu sînt — căci cele rele sînt cele ce nu sînt, iar cele bune sînt cele ce sînt — odată ce s-au despărțit de Dumnezeu, care este, s-au golit și de existența.** De aceea, destrăcîndu-se, **rămîn în moarte și în stricăciune. (De incarnatione Verbi).**

Colonelului Moisi Buzăilă, pe cînd era prunc în școala sa din Apuseni, îi plăcea să-și păstorească și să-și domine colegii ca pe o turmă de vite: cu bîta și cu pîra. Nu s-a făcut învățător cum au crezut unii. S-a făcut ofițer de securitate. El a fost „a treia întîlnire" a celor trei personaje imaginare, a celor trei oameni care ar fi putut deveni imaginari, pentru că prin el, prin Moisi Buzăilă, **îngerul ar fi strigat pentru a treia oară** vestindu-le moartea.

Laurențiu Ne-gu, nu de ofițer, cu tatăl în „armata poporului", a urmat seminarul teologic ortodox și apoi Institutul Teologic de rang universitar. Tatăl său a fost dat afară din corpul ofițeresc. Popa Laurențiu s-a întîlnit cu Moisi Buzăilă: îngerul a strigat vestind moartea. „Popo, lapădă-te de sutană, fiindcă l-ai îmbrăcat pe Satana în ea! Ți-ai trădat patria socialistă, poporul. Vei muri, nemernicule. Dar mai întîi te vom arunca în America. Să umbli pe acolo ca un cîine vagabond cu tinicheaua legată de coadă". „M-ați ajutat să-mi descopăr adevărata vocație preotească: **martirajul!** Vreau să mă omoriți!" „Îmbrățișează scaunul!" s-a răstit colonelul. Preotul a îngenunchiat cu abdomenul pe dunga scaunului și cu brațele sprijinite pe spetează, cu capul plecat. L-a bătut cu metodă de la tălpi la creștet, cu mînerul revolverului în rinichi, ficat, bulb. L-a aruncat în America și a răspîndit zvonul că-i agent al Securității. L-a demonstrat că în „țara belșugului" putea să moară de foame. N-a murit. Înainte de 22 Decembrie '89 colonelul Moise dorea să-l întîlnească pe părintele Laurențiu. Nu l-a găsit. După 22 nu l-a mai căutat o vreme.

Acum colonelul Moisi îl privegheză din umbra stranei.

Doctorul Teo Tatu. „Dentistule, ai făcut întreruperi de sarcină, ai făcut trafic de valută cu italienii. Avem date certe că le-ai vîndut secrete. Azi ai vrut să treci granița". „Bine, dar eu lucrez acolo, pe zona de frontieră..." „Nu, ai vrut s-o ștergi! Îmbrățișează scaunul!"

După patru „îmbrățișări" de cîte trei-patru ore fiecare, doctorul Totu a îmbrăcat zeghea pentru cinci ani.

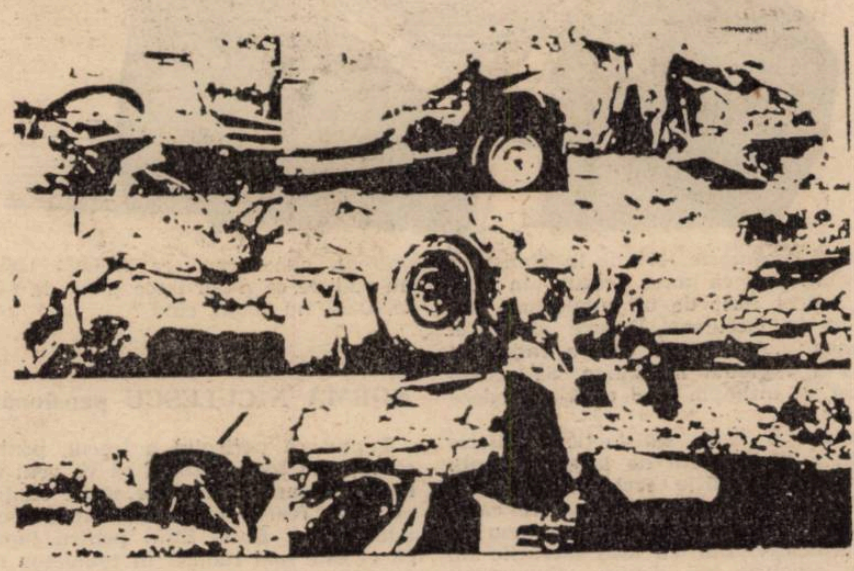

Dinții i-au fost zdrobiți încă de la „îmbrățișările" colonelului.

La ieșirea din detenție nu mai avea nimic, nici servici, nici familie, nici locuință, nici dinți.

În preajma Congresului al XIV-lea, doctorul Tatu a fost adus la întîlnire cu tov. colonel Moisi. L-a „pus în gardă". I-a făcut o blîndă „aducere aminte" — Știrbule, îmbrățișează scaunul. Ședința a fost scurtă, doar două ore.

În 17 decembrie 1989, doctorul Tatu a fost „săltat" din fața Comitetului Județean P.C.R. Cică spărgea niște vitrine. Fura, incedia, devasta, instiga, strigînd cu gura-pîlnie sau cu o pîlnie la gură. Ba, cu pîlnia turna „Cocteil — Molotov".

La întîlnirea cu colonelul Moisi, doctorul Tatu a aflat adevărul despre „deținutul de drept comun" care a fost el tmp de 5 ani.

„Acum ți le spun pe toate. Oricum viu nu vei mai ieși tu de aici! Nu te mai așteaptă nici o judecată. Ai familie, soție, copii?". „Am" „Cum o cheamă pe nevastă-ta și cu ce se ocupă?". „E tot medic". „Ce telefon ai?". Pe toate le știa tov. colonel. Întreba însă de „amorul artei". A sunat-o pe doctorița Ana Tatu în puterea nopții. „Doamnă, pregătiți-vă de doliu. De înmormîntare vă scutim. Soțul dumneavoastră este cu noi. Vrea să treacă granița. Îl facem colet și-l trecem noi. Dumneavoastră poftiți mîine la ora 8. Întrebați de colonelul Moisi. Vă aștept. Începem ancheta". A închis telefonul.

„Am vrut să știi și tu ce urmează. Acum îmbrățișează scaunul! Să-l ținem cald pentru nevastă-ta".

La a treia „îmbrățișare", Teo a strigat: „Doamne, Dumnezeule, varsă paharul, că-i prea plin!". Iar tov. colonel a zis: „Să-i dăm Cezarului ce-i a Cezarului! Nu mori tu cînd vrei. E dreptul meu să-ți iau viața cînd eu vreau".

„Dumnezeu i-a secat puterile", spune azi doctorul Teo Tatu. Este convins că a simțit cum Dumnezeu a revărsat paharul prea plin, luînd Cezarului ce nu era al Cezarului.

Ladislaw Török s-a trezit dintr-un coșmar în care se vedea cum gonește cu o limuzină neagră, oficială, spre cea mai răsăriteană episcopie ungurească.

Răsăritul era roșu. Mașina s-a prăbușit. Deasupra patului de la reanimare se apleacă amenințător clonelul Moisi.

„Pe tine trebuia să te ucid încă de la rebeliunea ungurească din 1956".

„Dar atunci oaveam patru ani", spune Török, mișcîndu-și cu greu buzele vineții. „Nu-i nimic; Irod a ucis pruncii pînă la trei ani", îl liniștește colonelul Moisi. Și mai zice colonelul: „Mă mir că Eminența Voastră nu știe că noii sîntem eterni. Voi vă schimbați, doar aparent, unul cu altul. Dar sînteți același. Eu nici măcar aparent nu mă schimb; eu sînt Eu!".

Ladislaw Török s-a trezit din coșmar. Este cu adevărat vicarul episcopal al celei mai răsăritene episcopii care există în limba mamei sale. Roșul Răsăritului se sfîrtecă. Eminența-Sa este chinuit de gîndul putinței trădătorilor. Dacă nu cumva trădarea este în firea cuvîntului. Să fie oare avansul pe care omul l-a făcut atunci cînd a luat în gura sa Cuvîntul lui Dumnezeu?!

Omul este ființa rațională și cuvîntătoare sau comunicativă, inepuizabilă, de aceea însetată de nemurire și este capabilă de nemurire. Moartea i-a venit omului ca ceva contrar firii. El simte aceasta prin faptul că nu se poate împăca cu ea... (Chipul nemuritor al lui Dumnezeu, zugrăvit de părintele profesor Dumitru Stăniloaie).

Omul va îmbrățișa Scaunul Tronului Ceresc, oricît l-ar mai osîndi colonelul Moisi să îmbrățișeze scaunul de tortură. Îmbrățișarea de aici a început...

IOAN VIOREL BOLDUREANU

REVISTA REVISTELOR (care încă mai apar)

● „A apărut EXPRES MAGAZIN! Numărul treizeci și trei!" Din cuprins: *Mihail Gorbaciov — final de partidă* ● Dar de atunci s-au mai schimbat lucrurile ● Așa că revista *Contrapunct*, în numărul 34, abia dacă acordă importanță evenimentelor din Uniunea Sovietică ● Ele sînt doar amintite în preambulul articolului lui Eugen Chirovici *Între bușfală și gîrbaci (III)* — articol scris acum un an ● Dar încă actual ● „Este probabil ca un nou Corbaciov (fie el, totuși, chiar același Gorby) să continuie demersul multisecular în forma remodelată ...); un imperialism în agonie a gîndit întotdeauna, de-a lungul istoriei, soluții de supraviețuire dintre cele mai suprinzătoare" — o concluzie în introducerea la articolul amintit ● „Gorbaciov a interpretat rolul unui Hamlet al Comunismului, dar bătrîna Stafie ce bîntuie încă prin Casa Comună a Europei a refuzat rolul patern" — scrie Mircea Dinescu în șugubățul articol din nr. 33 al săptămînalului *22*, intitulat *Și generalii noștri sînt tot în cisme* ● Sau, mă rog, în „cizme", cum ar spune un filolog ● Tot în revista Grupului pentru Dialog Social putem citi patru pagini „istorice" ● Despre 23 august ● 1939 și 1944 ● Revelatoare sînt fragmentele din *Amintirile* inedite ale lui Mircea Ioniță despre ziua de 23 august 1944 ● Zi despre care scrie și Alexandru George, în nr. 34 al *Contrapunctului* ● *În cinstea lui 23 august*, Alexandru George încearcă să facă „bilanțul pozitiv" al celor întîmplate atunci, subliniind importanța acțiunii Regelui de a „desolidariza în parte poporul român de partida înfrîntă. Și aceasta în ultimul moment" ● Problema noastră actuală în raport cu istoria este „regăsirea obiectului istoriei înseși, din perspectivă istoriei literaturizate" — consideră Codrin Liviu Cuțitaru, în foarte interesantul său articol *Literaturizarea. O așezare post modernă a istoriei*, publicat în același număr al revistei *Contrapunct* ● În care a apărut și dialogul lui George Astaloș cu binecunoscutul (mai mult în străinătate) poet și dramaturg Mihai Elin ● „Pentru ca omul de litere român să aibă în viitor o existență materială decentă, trebuie mai întîi să scruteze trecutul" — spune Mihai Elin, pornind de la premisa că „omul nu privește spre viitor, cum încearcă să ne facă să credem oamenii politici. Omul privește spre trecut, acolo de unde își trage seva și învățămintele." ● Spre trecut, dar și spre viitor privesc Vladimir Tismăneanu, Dan Petrescu și Stelian Tănase, adunați la masa rotundă a revistei *Acum*, spre a discuta despre *Speranțele și disperările noastre* ● Stelian Tănase: „Dacă în Occident, clasa politică este mai puțin informată, educată, instruită (...), în țările din est tocmai elita intelectuală face politică. (...) Această primă tranziție trece prin asumarea rolului de intelectual care face politică". ● Este exact ceea ce face Alexandru Paleologu, așa cum reiese și din interviul acordat lui Liviu Vălenaș, intitulat *Legitimitatea monarhiei* și publicat în nr. 33 al *Baricadei*. ● O atitudine similară au și cei doi oameni de artă — Dan Grigore și Ștefan Radoff — în dialogul lor cu Gheorghe Pruteanu. *Vuietul străzii și pianul*, din nr. 32 al săptămînalului *Acum* ● În schimb, la întrebarea săptămînii (din publicația amintită): „Ce speranțe aveți?", un student răspunde: „Să revenim la cultură" ● Să revenim și noi, deocamdată ● Suplimentul *Oglinda*, al revistei *Acum*, cuprinde, sub titlul *Meseria de scriitor*, în traducerea lui Eugen M. Ionescu, considerațiile lui Marquéz despre Hemingway ● Și pe cele ale Doinei Uricaru despre Ștefan Bănulescu, privit ca „scriitorul român cel mai liniștit, într-o lume a cuvintelor ce se luptă cu realitatea care încearcă să ne mintă din nou", dar și ca vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, care „se luptă cu prăbușirea casei Usher, cu fisura tot mai periculoasă deschisă de politica Puterii chiar în structura rezistenței unui popor: cultura lui." ● Bedros Horasangian are ce are cu Mozart: în *Oglinda* scrie despre *Mozart și Miss Puștcăria*, iar în *Contrapunct* extinde același articol,

UN ROMÂN PRINTRE HELVEȚI

Face uneori destinul ce face și te pune în situația de a vizita... Elveția. În urmă cu patruzeci de ani, poate chiar mai mult, niște cunoscuți de-ai nașilor mei, ne-au trimis prin nu știu ce proceduri un mic pachețel ce conținea printre altele, cîteva table de ciocolată. Își poate oricine imagina ce însemnau într-o Românie a anilor '49-'50, chiar și cîteva pătrățele de ciocolată veritabilă, darămite cîteva table, ambalate superb, cu un medalion înfățișînd două vaci, grele de produse, păscînd netulburate sub creasta unor munți. Mi-a rămas de atunci în memorie Elveția ca o zonă a miracolelor, o țară cu o geografie incertă, un loc pe care nu-l poți atinge decît în vis. T.G.V.-ul aleargă cu peste 300 de kilometri la oră. Ai senzația că te afli într-un lift perfect reglat, într-un dispozitiv tehnic unde nici cel mai vag șoc nu-și face simțită prezența. Cîmpii aride, ușor vălurite de-o parte și de alta, în depărtare munți, inventați deocamdată, de imaginație, stîlpi de telegraf ce-mi trezesc nostalgii balcanice, stoluri de păsări ridicîndu-se spre nori, kilometri și kilometri de singurătate... T.G.V.-ul aleargă și eu mă uit în jur la acești întîmplători parteneri de voiaj, profitînd de generații de „Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului", cum picotesc, cum cască, cum merg ordonat la toaletă, cum răsfoiesc plictisiți ziarul. În divorț cu ambianța helveto-franceză, îngreunat și de cîteva nopți dormite dezastruos, capul meu e plin de „microfilme", ce se derulează, aproape simultan, pe fondul încă monoton al călătoriei...

Înființarea primelor C.A.P.-uri, întru sfînta mîntuire a agriculturii. Întîii membri, entuziaști, prin județul Constanța, defilînd în căruțe cu steaguri... Alte defilări, de data aceasta ale mele, ca elev, în Bucureștiul anilor '58-'60, prin fața guvernului Gh. Gheorghiu Dej, compus, în majoritate, din „somitați fără școală... Perchezițiile făcute la domiciliul nostru din Topolovăț, anii '50-'51, cu speranța că-l vor găsi, probabil, ascuns pe sub paturi sau în vreun dulap, pe Gheorghe Ionescu, unul dintre liderii mișcării de partizani, anticomuniste, din Banat... Primele contacte cu Ohaba-Română, uluitoare prin noroaiele sale, prin faptul că săptămîni de-a rîndul nu zăreai pe ulițe picior de milițian, anii '69-'70... Lunile de armată de la Lipova (unde cîntă „stiglița", mi-a spus odată un bătrîn băutor din Comloș), zadarnice, căci în ciuda muncii disperate a „coloneilor" n-am învățat nici să trag cu arma, nici să bat un pas de defilare, nici să dau comenzi demne de un viitor sublocotenent...

Apropierea Genevei e marcată, în vagon, de o anume agitație, în special a mamelor ce-și șterg copiii pe la guri, le aranjează frizurile, le potrivesc, dacă e cazul, ochelarii, îi înfofolesc în scurteici antiguturai, antivirozâ, antiamigdalită. Primele case ale orașului seamănă cu niște mici cetăți, zidurile, mai degrabă cenușii, ducîndu-te cu gîndul la o istorie îndelungată, poate puțin lîncedă, la secole și decenii bine așezate în careurile lor. Pe aici nu au prea fost revoluții, nu s-au tras gloanțe, nu au apărut bande după fiecare colț, într-un cuvînt, „haosul" nu și-a prea putut da reprezentațiile. Revăd pe peronul gării, după mai bine de zece ani, un foarte bun prieten. Ne îmbrățișăm și ne privim: Pe el capitalismul l-a făcut mai sobru, mai ordonat, aparent mai calm, pe mine socialismul m-a albit la tîmple, m-a împins pe o terasă unde o ploaie măruntă și-un vînt capricios îți bagă tot timpul frigul în oase...

În timp ce Mihai conduce mașina, îmi vin în minte secvențe de liceu... Stăteam împreună în bancă, pe un rînd lîngă perete, el se amuza uneori de răspunsurile mele distrat-alandala, eu aveam încredere în fițuicile lui. Încă de pe atunci spunea că va urma medicina, cred că se și pregătea în taină pentru sinistrul examen de admitere. Mergeam uneori și la Operă să ascultăm bunii cîntăreți ai momentului. Dan Iordăchescu, Herlea, Magda Ianculescu și din păcate, mai tîrziu, compromisul Ohanesian. În pauze, retrași într-un colț al marelui hall, ne uitam la lumea frumos îmbrăcată, la „toalete", la candelabre, aveai ce privi. După ce stai în Paris un an și jumătate, Geneva e ca o stațiune, un oraș aproape fără atmosferă, o mare „instituție" de echilibrat și calmat nervii omenirii. E drept o farmacie, despărțită în două de un lac pur ca diamantul. Există o Genevă nouă, ceva mai agitată, cu bănci, prăvălii impecabile, vitrine ingenios aranjate și o Genevă veche ce vine în ajutorul celeilalte cu o catedrală, cu străzi înguste, cu clădiri ce dăinuie, poate, de pe timpul lui Calvin. În cadrul unei treceri meticuloase „în revistă" a orașului Mihai îmi arată Societatea Națiunilor Unite, Organizația Mondială a Sănătății, Muzeul de Științe Naturale, monumentul funerar, teribil de sofisticat, al unui comerciant ce a vrut să intre în istorie, o colină plină de vilele milionarilor X, Y, Z, și, finalmente, cabinetul său medical... „Știi ce am pățit cu o clientă de-a mea, de vreo șaptezeci de ani? îmi spune... Cu ocazia unei vizite îi fac un compliment zicîndu-i că are o rochie drăguță. Mă așteptam la un zîmbet, la o aprobare și cînd colo mă trezesc cu o punere ritoasă la punct... „Știți, eu sînt de mult căsătorită, îmi iubesc soțul, am două fete și patru ne' poate, am fost și rămîn o femeie foarte serioasă, domnule doctor"...

Adevărata surpriză a sejurului elvețian o constituie, însă, revenirea pentru cîteva ceasuri în Franța, în scopul vizitării Chamonixului. Văzusem pe vremuri filme cu această stațiune, cu drame ale alpiniștilor înghețați sub zăpezi, cu dispariții misterioase în imperiul alb al ghețurilor. Jos, „în fundul căldării", totul e calm, nu bate vîntul, poți să bei ceaiuri, limonade, bere, la tot pasul, poți să-ți cumperi vederi și sandwichuri cu șuncă, poți glumi dacă ai cu cine. Lucrurile se schimbă, însă, dacă te vîră Diavolul în „cabină" pentru a cuceri înălțimile. Și Diavolul, în persoana lui Mihai ,ne impune experiența... Urci și te gîndești că totul atîrnă de buna funcționare a unor roți, de rezistența unui cablu, de calmitatea atmosferei. Urci și moartea crește sub tine, îți plimbă degetele reci pe față, poate îți spune și cîteva cuvinte pe care tu nu le mai auzi... Ai vrea să dai înapoi, dar nu se mai poate. Ești închis ermetic între stîncile fără sfîrșit, te uiți în jos să vezi de unde ai plecat, totul e un nemaipomenit joc în viața asta. Pe versantul celălalt, poate cu o mie de metri încă deasupra noastră, e masivul Mont-Blanc cu un ieșind tăios ca un brici, care e vîrful propriu-zis. Vedem acum Alpii în toată splendoarea lor, tone și tone de lapte înghețat, liniște fulgerată de viscole și avalanșe, prăpăstii în care poți cădea minute în șir. Am ajuns, în sfîrșit, sus de tot, pe o terasă, bem o cafea și nu zicem nimic. Nu sînt cuvinte pentru atîta măreție...

La întoarcere, Mihai îmi oferă o ultimă surpriză. Cînd ne apropiem de Geneva părăsește autoruta și o ia pe un obscur drum lateral. Intrăm într-un sat, îl depășim, într-un fel de pădure ne oprim. Continuăm drumul pe jos. Cărări tot mai strîmte, coborîm spre un pîrîu, ocolim niște copaci și intrăm, surprinzător, într-un mic cimitir. Pietre de mormînt părăsite, totul simplu, făcut parcă pentru cea mai desăvîrșită uitare. „Uită-te bine, îmi spune Mihai, e aici cineva de care tu ai fost întotdeauna foarte legat"... Aprindem o lanternă. Pe piatra numărul doi scrie sec: Richard Burton...

MIRCEA PORA

---

sub titlul: *Și Mozart a votat pentru liniștea noastră* • Să fie vreo legătură între „Miss Pușcăriaș" și „liniștea noastră"? • Cert este că între „statul paternalist" despre care scrie Ștefan Augustin Doinaș în revista *22* și liniștea noastră este o legătură • În articolul *Putere și responsabilitate politică*, Doinaș pornește de la remarcile lui Hans Jonas privitoare la statul modern, spre a demonstra, cu bine cunoscuta-i temeinicie a argumentației, că omul de stat, cu cît e plasat mai „sus", cu atît are o „funcție modelatoare mai mare" și o răspundere morală sporită Instituția prezidențială este, la noi, „fără tradiție și, lupă oameni autorizați, pernicioasă țării. Mulți o denigrează, e adevărat. Dar de compromis, nu poate să o compromită decît unul singur. Și, să recunoaștem, are talent" — scrie cu vervă Iuliu Paltin, în articolul său *Eristica și opoziția din România* (în *Contrapunct*) • *Cum de trăiește mai bine președintele Iliescu decît spălătorul de vase Smith?*, se întreabă, cu mult haz, scriitorul arădean Gheorghe Schwartz, în ultimul număr al revistei *22*.. • Președintele Iliescu este beneficiarul unui salariu de 50 000 lei/luna. ceea ce la bursa neagră echivalează cu 250 dolari. Spălătorul de vase de culoare, victima prejudecăților rasiale și a exploatării nemiloase a omului de către om, încasează în jur de 8 de dolari/lună". • Revenind la o tonalitate mai gravă în abordarea problemelor, consemnăm convorbirea Aureliei Boriga cu Gabriel Liiceanu, din nr 33 al revistei *Flacăra*, sub titlul: *Nimeni nu a gîndit o reformă pentru sufletele noastre.* • Reputatul filozof abordează problemele grave ale societății românești, pe care o plasează sub semnul lui Caragiale: „...noi trăim în Caragiale chiar și atunci cînd credem ca am scăpat de el: el este conștiința negativului nostru intim, instalat temeinic și neștiut în noi. A trăi sub Caragiale înseamnă a refuza să te supui, ca popor, unui foarte dureros, dar salvator tratament analitic".

* * *

Revista **Arcade** (nr. 7), publicație „cultural-socială" a Lugojului,e , înainte de toate, un sprint de orgoliu. Sentiment, de altfel, cultivat în abundență pe dealurile bănățene, iar, acum, prin Arcade, și în litere. Ambiția asudă, însă, în provincialism. Mai nichelat (publicația e editată în excelente condiții grafice), e drept, dar, chiar și așa, încă dur placat de prejudecăți — apolitism, recenzii întîrziate, subiecte vlăguite de un rulaj îndelungat, lipsă de organicitate — care guvernează totalitar intelectualitatea din orașe mici sau somnolente, mai ales atunci cînd aceasta își revendică veleități publicistice. Asta nu înseamnă că Arcade e o revistă de cultură lipsită de valoare. E, deocamdată, o posibilitate ,o șansă. Nu e de necitit din perspectiva unui public cu (măcar) anumite pretenții. Și, tocmai de aceea, citim un editorial, semnat Arcade, despre balcanism ,ca „mentalitate devenită generală". „... exercitată la toate nivelele: de la politicianismul din fruntea țării pînă la tensiunile locale, pînă la relația interumană". Și, în încheiere: „Balcanismul poate fi culoare locală pentru străinii veniți în vacanță, în nici un caz orizontul de etică al unui popor". Profesorul universitar Iosif Cheie-Pantea (cap de afiș al numărului) se ocupă, în eseul **Eminescu și credința**, în special de gazetăria poetului, de articolele care „se constituie într-o însuflețitoare pledoarie pentru credința creștină". Distinsul universitar timișorean scrie: „Chiar dacă n-a cunoscut macerările ascetului și nici, ca Arghezi, torturile unei conștiințe frustrate, Eminescu era pătruns de semnificația sacrului, iar sufletul său, cutreierat de fiorii transcendentului". Tot dedicat lui Eminescu e și articolul semnat de Mihai Cimpoi în care e repusă în discuție relația Eminescu-romantism. Concluzia la care ajunge Mihai Cimpoi — discutabilă, am spune — e conținută în sintagma „romantism eminescian", autohton și puternic individualizat în raport cu trăsăturile generale ale curentului. De la romantism la expresionism, în plastică: **Avangarda central-europeană I** de Gheorghe Reisz — o încercare de recuperare a unui spațiu spiritual prin mijlocirea artei, articol cam didactic, și stufos. Multă poezie în acest număr: de la Simion Mioc (altă star-signature a numărului) la Bemus Valeriu Giorgioni, de la Grigore Bugariu la Josef Weinheber. În rest, cronici de carte, rubrici fixe (teatru, muzică), umor (slab) și, evident, reclame.

(Un Urmuz mai mic)

PSIHODRAMĂ LA GĂTAIA

Psihodrama este psihoterapie de grup, cu psihologia, metoda și tehnicile ei proprii. Creație a lui Moreno, spre deosebire de psihanaliză, pune „în act" conflictele, considerînd că percepția lor reală, „din afară" este obligatorie pentru terapie. Ea folosește o serie de tehnici menite să formeze structuri complexe de grup, ce includ roluri și contraroluri, protagoniști și eu-uri auxiliare, dublul etc. O altă mare deosebire față de psihanaliză o găsim în faptul că regresiunea la faza a-duală, fuzională, este în psihodramă securizantă. Grupul este cel care, într-un spațiu și timp de semi-realitate, asigură o securitate de bază, asemănătoare celei intrauterine. În acest spațiu protagonistul își poate înfrunta angoasele și conflictele, actualizîndu-și obiectele interne (mama, tata, frații etc) cu ajutorul eu-rilor auxiliare și alter-egoului, fără riscul de a se disocia psihotic. Deosebirea de psihanaliză este aici radicală pentru că situația este inversată. În ce-l privește pe analist, perioada pre-verbală sau pre-oedipiană este incertă sau periculoasă. Pentru psihodramatist ea este fondul de sprijin și securitate pe care și-l asumă grupul prin fuziunea emoțională a membrilor lui. Psihodrama nu are numai un scop terapeutic, ea este profilactică și, poate, în primul rînd, prin transformarea întru spontaneitate și creație, ne apare ca fiind o filosofie a vieții sau o etică în înțelesul cel mai autentic.

Acestea sînt doar cîteva idei care-ar putea da o imagine despre psihodramă. Dar nu despre teoria psihodramei vrem noi să scriem. Ceea ce-ți propunem, cititorule, e mai degrabă o povestire decît un reportaj, eseu, sau, așa cum le place celor lucizi, un comentariu științific. Asta pentru că cele ce urmează încearcă să descrie o experiență, una trăită de cel puțin șaisprezece oameni, psihiatri, psihologi clinicieni și studenți în psihologie. Desfășurarea a cuprins un interval între 17—23 august 1991, cîte 8—9 ore pe zi de lucru efectiv. Locul ei, un spațiu deosebit, Spitalul de psihiatrie Gătaia. Experiența noastră are și un nume tehnic : inițiere în psihodramă sau training psihoterapeutic formativ, eventual, curs și seminar de psihodramă. Deci, există aici un scop foarte clar : formarea primei serii de psihoterapeuți psihodramatiști români. Este vorba, desigur, despre o formare după criteriile Societății internaționale de psihoterapii de grup. Asta pentru a nu se supăra psihodramatiștii români care s-au autoformat și a căror întîietate este indiscutabilă. Amintim numai trei dintre cei mai pregnanți : domnii Hanganu, Florin Gîldău și Bogdan Lucaciu. Formarea noastră va cuprinde mai multe cicluri intensive de-a lungul a doi ani, variantă condensată din motive foarte realiste fiindcă altfel, inițierea în psihodramă durează patru ani

Și-acum să revenim la povestirea noastră. Personajele sînt numeroase. Maestrul (tehnic, se spune director de psihodramă sau, mai special, psihodramatist formator) nu putea fi altul decît acest om extraordinar pe nume Giovanni Boria, secretar al Societății internaționale de psihoterapii de grup și psihodramă, de peste zece ani psihoterapeut psihodramatist. El și-a început cariera ca psihanalist, după o îndelungată analiză personală și didactică. A scris mai multe cărți de valoare despre psihodramă și, generos, este dornic de a-și publica în românește lucrările, renunțînd, bineînțeles, la drepturile de autor. Motivația materială lipsește, așadar. Există o alta, valoroasă în ordinea spiritului : Moreno, părintele psihodramei, e de origine română. Despre domnul Boria ar trebui, însă să se scrie un articol aparte. Urmează discipolii-studenți în psihodramă : Radu, Elena, Mihaela, Dora, Dan, Cici, Bogdan, Daciana, Radu cel mic, Svetlana, Claudiu, Dana, Ionela, Meta și Andrei. Rolurile lor sociale au trecut în plan secund, în spațiul psihodramatic rămînînd prenumele și relațiile eu-tu. Pentru ca aceasta să se-ntîmple a trebuit să intrăm într-o semi-realitate, numai în ea schimbarea, spontaneitatea, creația fiind posibile. Cum s-a realizat ? Despre așa ceva e greu să vorbești, deoarece există experiențe preverbale ce se prind greu în cuvinte, însă care se învață simțind, mișcîndu-te, atingînd, fuzionînd — cu sau separîndu-te — de. În plus

o regulă deontologică fundamentală psihoterapiei în general interzice a se face publice evenimentele trăite ale grupului psihoterapeutic. Sigur este că de la o atitudine inițială, mai mult sau mai puțin defensiv-mefientă, (cuirasată), excesiv de intelectualizată, la unii, încorsetată în roluri sociale, la alții, dintre care cel profesional era și cel mai rezistent în inerțiile lui („al dracului", cum s-ar spune), toți cei 16 am ajuns la o incomparabil mai bună relaționare, am devenit, cu alte cuvinte, mai elastici. Ne-am regăsit deci acel atît de esențial uman, dar atît de uitat, a fi-cu-altul -aproape.

Pentru a atinge o asemenea transformare, care nu este decît un început, a trebuit să trecem, chiar dacă în semi-realitate, p[illegible]multe. De la rîs, la plîns, de la ură și agresivitate compasiune și înțelegere, de la tristețe și înțepenire în singurătate, la iubire, de la bășcălia pe care-o face cel plin de sine, la toleranță și mîngîiere, de la ridicol, la sublim. Enumerarea nu este, nici pe departe, completă. Rol și contrarol, protagonist, euri auxiliare, alter-ego, dublul și alte noțiuni tehnice au fost trăite „pe viu", asta însemnînd nu o apropiere intelectuală, ci una experiențială, în care corp, emoție, afect, sentiment, gînd se intricau în evenimentul psihodramatic. Între impresie și expresie, gîndului îi revenea rolul medierii, și nu cel al disocierii. Un astfel de gînd nu poate fi analitic, ci intuitiv. El leagă, nu dezleagă ! Astfel că, în înțeles convențional, psihodrama nu are nimic „intelectualist". Între superbul, doctul inteletual (dacă se poate „de rasă", nu ?), care știe biblioteci întregi, dar trăiește ca un tolomac și „cultura psihodramatică", diferența este esențială. Primul printr-o nenorocită obsesionalizare-raționalizare, ce nu e decît o caricatură a reflexivității, „pierde momentul", adică legătura între timpii impresiv și expresiv ai experienței. La el, experiența devine astfel sincopată fiind mereu fentată de gîndul nestăpînit.

Revenind la povestirea noastră, amintesc un personaj aparte : Radu Ricman medic psihiatru și director de spital (cîteva din rolurile lui sociale), dar deosebit ca om, ca aproape al meu sau al tău. Fără el, experiența noastră nu ar fi fost posibilă, pentru că nu ar fi avut loc și nici timp. Și ce loc ! Aici, de mulți ani, în vremuri defel prielnice, psihoterapia și-a găsit lăcaș, cel mai cald-primitor, într-o perioadă în care oamenii nu dădeau doi bani pe suflet... și la propriu, dar mai ales, la figurat.

Mai există un personaj, „de culise", de astă dată, o adevărată eminență cenușie, care, din umbră, a pus la cale întîlnirea noastră cu Giovanni Boria. El este profesorul Mircea Lăzărescu, căruia noi toți îi mulțumim, considerîndu-l părinte spiritual al acestui eveniment.

Un alt personaj, pe care-l numim Titus, a fost dirijorul de talent al unor fete foarte frumoase din personalul Gătăii și al unor roluri psihosomatice (mîncarea, băutura, cafeaua) și hedonice, chiar (muzica, dansul), fără de care grijile obișnuite ne-ar fi înțepenit spontaneitatea. Atunci am fi rămas prinși între un suport social deloc liniștitor și unul afectiv, încă țeapăn... ca într-un sandwich din restaurantul Gării.

Și cel mai drag nouă personaj, care a participat la grup mai mult decît unii dintre noi, cu toate că nu era inclus formal în el, este o fată minunată, oricînd dorincă de a ajuta, care a rîs și plîns împreună cu noi, spontană, genuină, scutită de blazările profesionistului. Pe ea o numim Claudia, și mulțumindu-i aici din inimă, sperăm că, cine știe, poate, peste o vreme vom fi nu numai prieteni, ci și colegi într-ale psihoterapiei.

Experiența psihodramatică, ca într-o poveste cu un magician bun și înțelept, ne-a făcut să fim minunați. Fie că eram înăuntrul sau doar în atingere cu „cercul magic". Dar cum tu, cititorule, nu ai timp de palavre patetice, grăbit cum ești la in-formare, și nu la trans-formare, te rugăm să reții fie și numai atît : la Gătaia a început, pentru prima dată în țara noastră, o formare în psihodramă după standardele internaționale. Și asta este cu-adevărat un eveniment cultural.

Andrei DUMITRESCU
în numele grupului psihodramatic de la Gătaia

DICȚIONAR AL FRANCMASONERIEI

XV.

CONJURAȚIA LOJELOR : Spuneam că scopul cărții lui Toma Petrescu nu era atît de natură doctrinară, cît de a face publice listele cu masonii români. La finele lucrării sînt publicate un *Tablou de membrii (sic !) ai Asociațiunilor Francmasonice din România* ce cuprinde masonii români enumerați în ordine alfabetică, un *Tablou de garanții de amiciție* în care se enumeră relațiile lojelor române cu „marele puteri străine", fiind nominalizați cei ce sînt însărcinați cu respectivele legături, precum și o trecere în revistă evasi-completă a lojelor din România interbelică. Sînt date liste cu masonii din lojele „Pax" din Timișoara, „Concordia" din Arad, multe altele fiind doar amintite.

Pe listele incriminatorii figurează numeroase personalități ale vieții noastre politice, economice și culturale : Constantin Argetoianu, Carol Davila (fost ambasador Washington), George Pangratti (fost șef al Justiției Militare), Alexandru Vaida Voevod (fost prim-ministru) Mihail Sadoveanu, Ion Minulescu, Victor Eftimiu. În aceeași perioadă au fost organizate și expoziții cu liste și obiecte masonice, evident în același scop. Vom reveni cu detalii la articolul *Francmasoneria română*, urmînd a vedea cum numeroși mari oameni de stat ai României, masoni, au dovedit un înalt patriotism, acțiunile lor îndreptate spre propășirea neamului fiind posibile — mai ales pe plan extern — datorită calității lor masonice.

O altă lucrare celebră dedicată „conspirației lojelor" este cea a francezului Léon de Poncins, *Francmasoneria după documentele sale secrete*. Vom zăbovi asupra ei, fiindcă, spre deosebire de pamfletul lui Toma Petrescu, aceasta este un studiu ce dă senzația de obiectivitate, nefiind presărat de cunoscutele diatribe.

După ce F.M. este prezentată la modul general, urmează un capitol dedicat principiilor masonice, apoi unul ce se ocupă cu metoda, studierea raportului dintre masonerie și ocultism în lumea modernă. Partea cea mai interesantă este cea dedicată imixtiunii masoneriei în viața politică, adică cu începere de la Revoluția franceză pînă în contemporaneitate. Asta înseamnă, pe capitole, *Rolul masonic în politica franceză de la 1793 pînă în zilele noastre, F.M. în Italia, F.M. în Spania, F.M. în Portugalia; F.M. Austro-Ungaria, F.M. și Războiul* (este vorba de primul război mondial n.n.). *F.M. anglo-saxonă* și *Influența evreiască în F.M.* Apendicele cărții cuprinde *Societățile secrete extra-masonice* (secțiune ce se bazează pe cartea lui R. Guénon, *Le Théosophisme, histoire d'un pseudo-religion* și tratează cazurile Blavatzki, Besant, Steiner) și o apărare a Francmasoneriei de către cel mai cunoscut istoric al ordinului în epocă, Albert Lantoine.

Dintre toate aceste capitole, cel mai incitant ni s-a părut cel dedicat începutului primului război mondial, drept pentru care prezentăm aici o formă prescurtată și adaptată a lui :

„Anumiți autori, după un studiu aprofundat al problemei, au susținut că războiul din 1914 a fost, în realitate, un război evreu și mason, poate provocat în orice caz utilizat de ei, în vederea îndeplinirii țelului lor ; și că tot ei au fost marii beneficiari ai Păcii de la Versailles, prin prăbușirea monarhiilor europene, democratizarea Europei, dezmembrarea Austriei catolice, a transferului pe mîini evreiești a supremației financiare, prin crearea Societății Națiunilor — anunțată și cerută de multă vreme de evrei și loje".

Autorul cărții, precaut, anunță că va discuta această ipoteză folosindu-se de documente masonice. Și începe cu atentatul de la Sarajevo, specificînd :

„În 15 septembrie 1912, *La Revue Internationale des Sociétés secretes*, condusă de Monseniorul Jouin, publica următoarele rînduri : «Poate că, într-o bună zi, se va face lumină în ce privește cuvîntul unui înalt francmason elvențian cu privire la moștenitorul tronului Austriei:

Cu adevărat, e păcat că este condamnat și că va

Amurgul psihanalizei

I

MAESTRULUI EDUARD PAMFIL

Întîlnirea mea cu Freud a început într-un mod oarecum ciudat, în sensul că prin anii 1967—68 am luat cunoştinţă de lanţul îndoielilor şi nemulţumirilor Maestrului meu *Eduard Pamfil* faţă de inconsecvenţele gîndiriii psihiatrului vienez. Însă, pe măsură ce pătrundeam în universul metapsihologiei freudiene mi-am dat seama că Freud a realizat o mare sinteză antropologică, încît orice dezbatere serioasă privind fiinţa umană trebuie să se raporteze, astăzi metodic, la ea.

Aşa cum remarcă L. Whytte, au fost necesari două sute de ani pentru stabilirea existenţei inconştientului (1680—1880). Ideea de „procese mintale inconştiente" era o idee conceptibilă în anul 1700, o idee de actualitate în 1800 şi o idee operantă în 1900. *Meritul lui Freud constă în faptul că a constrînge omenirea să abordeze definiţia inconştientului, că a încercat să-i contureze funcţiile, că a modificat, pentru multă vreme, imaginea pe care omul şi-o face despre sine.* Instaurînd polaritatea *inconştient-conştient*, el a dus pînă la capăt procesul de identificare şi înţelegere a vieţii psihice înăuntrul paradigmei liniare; opera sa reprezentînd una dintre culmile dualismului aplicat în ştiinţele omului.

Trebuie să recunoaştem că teoria freudiană este destul de ingenios construită, incluzînd numeroase analogii, metafore, simboluri, care au exercitat o puternică fascinaţie asupra receptorilor ei (psihologi, psihiatri, artişti, politicieni ş.a.). Fiind avertizat, de la început, de inconsecvenţele gîndirii freudiene, m-am apropiat de conţinutul ei cu un spirit critic mereu treaz, care m-a ajutat să trec dincolo de structurile de suprafaţă ale discursului freudian şi să mă concentrez spre deslușirea structurilor sale de profunzime, centrate în jurul ipotezei că inconştientul reprezintă fundamentul imuabil al persoanei umane. Odată cu enunţarea concepţiei privind natura dublă a psihismului uman, Freud a deschis, aparent, un drum nou în antropologie, dar, totodată, l-a şi închis, deoarece toţi cei care l-au urmat — mişcarea psihanalitică — n-au putut scăpa de himera inconştientului, considerat infrastructura fenomenelor psihice. Aşa au devenit reprezentanţii acestui mod de gîndire victimele, dintre cele mai celebre, ale *determinismului secvenţial-liniar*, căci în schemele lor totul este supradeterminat, trădînd o intenţionalitate profundă sau o complicată tactică a inconştientului.

În perioada anilor 1972—76 am scris, împreună cu Ed. Pamfil, cele mai viguroase pagini critice — din cultura românească — privind freudismul (*Nevrozele* Ed. Facla, 1974 şi *Persoană şi devenire* Ed. Ştiinţifică 1976). Am enunţat atunci ideea că inconştientul nu există ca realitate trăită, ci doar ca ipostază de lucru în cadrul unei concepţii dualiste asupra persoanei umane. În acel moment, ne străduiam să perfecţionăm *concepţia triontică a persoanei*, ale cărei principii le-am conturat în anul 1973 (*Psihologia şi informaţia*, Ed. Ştiinţifică). De atunci s-au scurs aproape două decenii... Mă bucur că, astăzi, revista „Orizont" îmi oferă prilejul de a relua comentariul despre psihanaliză.

* * *

L. Whytte, care a cercetat situaţia gîndirii europene în cursul celor două secole care l-au precedat pe Freud, ajunge la concluzia că *ideea inconştientului* este „...cea mai revoluţionară a timpurilor moderne, surpînd temeliile tradiţionale ale Europei Occidentale". Din punct de vedere istoric, ea poate fi socotită de factură anticlasică, anti-europeană şi contrară tradiţiei iluministe. Meritele lui Freud constau în faptul că a incitat lumea occidentală să recunoască ideea generală de inconştient, că a încercat să-i descrie structura şi să stabilească corelaţii între procesele mintale inconştiente şi toată gama de distorsiuni ale comportamentului uman, că a întreprins studiul analitic al conflictului în formele lui patologice extreme. Freudismul s-a impus treptat în cultura europeană, bucurîndu-se de un prestigiu extraordinar nu doar în perimetrul ştiinţelor despre om, ci şi în alte domenii (artă, politică, ş.a.). Concepţiile neo-freudiene au încercat şi, în parte au reuşit săs corecteze entorsele gîndirii freudiene, astfel încît şi, astăzi, ideea inconştientului continuă să fie operantă atît în cultura bătrînului continent, cît şi în cea americană. Însă, perioada ei de apogeu a trecut, iar fecunditatea sa a diminuat simţitor în ultimele decenii.... Cel puţin în domeniul psihiatriei, ultimele Congrese Mondiale ne-au evidenţiat destul de clar acest lucru...

În gîndirea secolului XX au loc profunde metamorfoze, încît nu trebuie să fim antifreudişti pentru a ne da seama că explicaţiile despre fiinţa — om nu mai coincid cu cele formulate în secolul XIX şi la începutul veacului XX. *Declinul freudismului se accentuează pe măsură ce devenim tot mai conştienţi de limitele şi erorile modelului fundamental dualist de gîndire şi acţiune, de caracterul său reducţionist, artificial, liniar, entropic.* Freud, adeptul paradigmei carteziene, n-a intuit că în textura fiinţei umane dominante sînt ordinea şi interacţiunea, capacitatea ei de autoorganizare. De aceea, mai degrabă, îl putem considera ca „geniul conflictului" sau „geniul dezordinii". Putem anticipa că

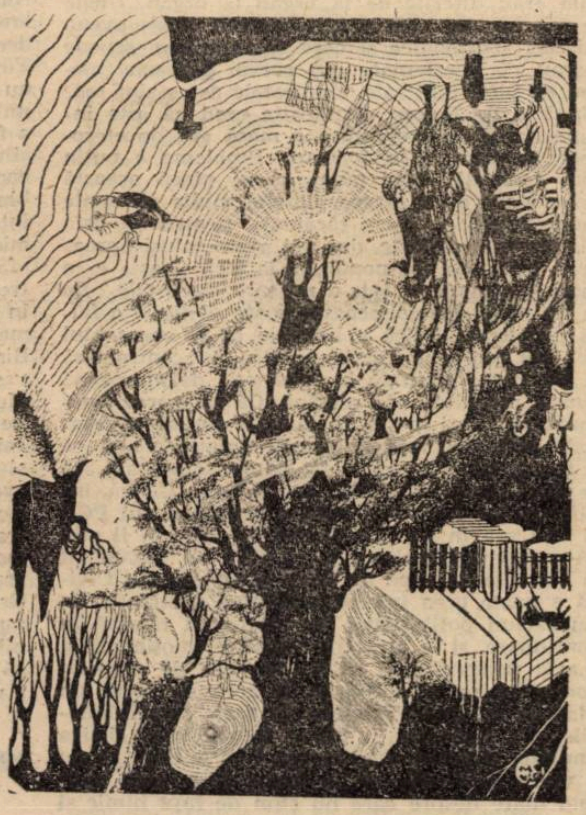

psihanaliza va supravieţui doar pînă cînd va fi elaborată o teorie mai cuprinzătoare, holistică, a persoanei umane, axată pe interacţiunile simultane ale elementelor sale definitorii, în măsură să ilustreze capacitatea ei autogenerativă.

În conformitate cu modelul cauzalităţii secvenţial-liniare, Freud consideră *inconştientul ca generator al formelor mintale conştiente.* Acestei axiome fascinante prin simplitatea ei, dar fictive, i s-a răspuns printr-o excesivă necesitate de autentificare existenţială a omului modern. Ca şi alte concepţii dualiste, freudismul reduce organizarea persoanei la o structură psihică individuală, efectuînd o triplă reducţie (psihologizarea socialului, biologizarea psihicului, naturalizarea umanului). Socotim că Freud împinge rădăcinile vieţii psihice prea jos, vrînd să ne convingă că inconştientul relevă potenţa materiei de a genera pe lîngă mişcarea vieţii şi valori morale. După opinia noastră, inconştientul nu există ca sector racordabil sau ca parte generatoare şi comunicantă cu conştiinţa! Ca antecendenţă, el ar putea fi posibil, aşa cum „inteligenţa" formelor este indiscutabilă în lumea vie.

Marea descoperire a lui Freud se rezumă, în ultima instanţă, la constatarea, prezentată ca o axiomă, că *inconştientul este o manifestare intrasomnică „cifrată" care generează fascinante mulţimi de simboluri.* Şi nu numai că acest limbaj există — crede magul vienez —, dar activitatea onirică întrece orice altă formă de limbaj prezentă în dimensiunea conştiinţei; inconştientul fiind înzestrat cu o inventivitate şi o putere de simbolizare remarcabile. Dar, aşa cum afirmă Ed. Pamfil, pentru ca respectivul sistem să funcţioneze el, prezintă un singur defect: acest tip de limbaj nu există! În consecinţă, să-i întrebăm pe psihanalişti: cum poate fi un simbol unipolar? În cazul cel mai bun, inconştientul ar putea fi o „jumătate de limbaj". În versiunea lacaniană, inconştientul apare şi mai pregnant decît la Freud drept un „limbaj". Lacan încearcă chiar o „formalizare" a inconştientului ce se structurează în discurs. Să nu uităm că în singurătate nu ţinem niciodată discursuri. Ceea ce ne-am spune ar fi şi aşa tăcere...

Definiţia dată de psihanaliză omului-om este regizată de dorinţă, şi nu de realitate. Ea ajunge să dărîme cel puţin tot atît cît construieşte! a dori în stare trează nu este identic cu visul. De fapt, tot ceea ce ştim despre vis rezultă din ceea ce povestim în stare lucidă despre el. Şi totuşi Freud a crezut, cu onestitate, că în inconştient există şantiere inepuizabile de creaţie: simboluri, metafore etc. Or, limbajul nu apare în individ, ci în cadrul grupului ca modalitate unitivă. Noi credem că cele mai vechi cuvinte apărute în istoria limbajului — pe care nu o putem reconstitui — au fost pronumele *(eu, tu, el, noi ş.a.)*. Aceste cuvinte supersătrăbune sînt cele mai saturate informaţional, deci, reprezentative pentru natura sufletului nostru. Freud nu le întrebuinţează pentru a-şi construi sistemul său de persoană. În plus, nimeni nu se poate delimita de inconştientul celuilalt (Ed. Pamfil). Problema nu este formulabilă în acest sens, iar complementaritatea inconştient-conştient se dovedeşte a fi falsă, dtoarece comunicările posibile se realizează doar prin conştiinţă.

Psihanaliştii cred că visul este mai mult decît exhaustiv pentru realitate, că aceasta ar fi „distilată" în vis. Şi tot aşa cum realitatea este un derivat sărăcit din vis, conştientul ar fi un derivat din inconştient. Imaginaţia noastră, în nesfîrşita ei modulare, poate da uneori la o parte rigorile verificării experimentale; omul fiind tot atît de mult un visător ca şi un constructor de monumente... El a imaginat o întreagă istorie, într-o continuitate aproape perfectă, de la faraoni la tragedia ultimului război mondial. Freud a intuit bine că totul în istorie a trecut prin acest complice din umbră al minţii omeneşti care este visul. Şi, drept urmare, şi-a anexat la recuzita lui de „papă" al psihanalizei un domeniu în care puţini îl puteau contrazice, deoarece n-au încercat o poziţie sistematică.

Dr. Doru OGODESCU

---

muri pe treptele Tronului».

La 28 iunie 1914, arhiducele moştenitor al Austriei şi soţia sa cădeau ucişi, la Sarajevo, sub gloanţele sîrbeşti.

La 12 octombrie 1914, unul din asasini, Cabrinovici, declara liniştit judecătorilor consiliului de război:

«Francmasoneria preconizează atentate politice».

Acestea sînt, pe scurt, dedesupturile neliniştitoare ale crimei politice care a declanşat faptele.

Arhiducele şi Arhiducesa soseau în vizită oficială la Sarajevo, oraş din Bosnia — Herţegovina, aproape de frontiera sîrbă. Automobilul oficial rula lent pe cheiul Appel către primărie. Înarmaţi cu bombe şi revolvere, cei opt asasini se găseau amestecaţi prin mulţime, trei dintre ei fiind mai decişi: Cabrinovici, Principe şi Grabez.

În dreptul podului Cumurja, Cabrinovici şi-a lansat bomba. Ea a căzut pe automobil, a căzut la pămînt, apoi a explodat, rănind mai multe persoane, printre care şi pe cele din maşina următoare. Arhiducele a ordonat oprirea automobilului său pentru a se informa asupra stării răniţilor, apoi a continuat programul stabilit. La colţul străzii Franţ-Iosif, automobilul s-a oprit chiar înaintea unuia dintre asasini, Princip, care a tras mai multe focuri de browning; deşi nici arhiducele şi nici arhiducesa nu s-au clintit, după cîteva clipe arhiducesa s-a prăbuşit în braţele soţului ei. Apoi, acesta, la rîndu-i, şi-a pierdut cunoştinţa.

Drama se sfîşise. Ea a durat doar cîteva minute doar cîteva minute care vor zgudui lumea.

Douăzeci de acuzaţi vor apărea, în 12 octombrie 1914, în faţa Consiliului de Război de la Sarajevo. Opt dintre ei erau direct implicaţi în asasinat. Patru dintre ei, Princip, Cabrinovici, Grabez şi Ilici erau cei mai activi. Toţi erau foarte tineri, între 20 şi 28 de ani: majoritatea studenţi; Princip era evreu".

Datorită prezenţei armelor, s-a ajuns la concluzia că inculpaţii au avut legături cu „Narodna Cdbrana", o societate secretă sîrbă, de tip carbonar, ai cărei şefi erau şi masoni.„ În spatele organizaţiei se întrevedea, confuz, influenţa Francmasoneriei internaţionale". Iată şi cîteva pasaje din interogatoriile instrumentate:

Avocatul: Aţi citit cărţile lui Rosic?

Cabrinovici: Am citit - studiile sale despre Francmasonerie. Chiar eu le-am culeş ca muncitor tipograf.

A.: Care este religia ta? Eşti deist ori ateu?

C.: Ateu.

A.: Crezi că nu există Dumnezeu? Eşti francmason?

C.: De ce mă întrebaţi asta? Nu pot să vă răspund. [...].

A.: Este Voja Tankosici (unul din liderii „Narodnei Cdbrana", cel care le-a furnizat arme n.n. M.T.) francmason?

C.: De ce puneţi întrebări despre francmasonerie? Da, a fost.

A.: De unde ştii asta?

C.: Am ştiut sigur după ce Ciga (Ciganovici n.n.) mi-a spus; el însuşi este francmason. (...).

Preşedintele: Faptul că ei erau masoni şi că, eventual, şi tu ai fi jucat vreun rol în luarea deciziei de a-l omorî pe moştenitorul tronului?

C.: Da, acest fapt are influenţa lui. [...].

P.: Francmasoneria preconizează folosirea atentatelor împotriva celor de la putere? Sau, cel puţin, ştii ceva în legătură cu asta?

spus că răposatul Ferdinand a fost condamnat la

C.: Da, preconizează. Chiar Ciganovici mi-a moarte de francmasoni".

Sigur că declaraţiile sînt explozive, dar totul se forţate, dintre care cea mai evidentă este cea dinpetrece la nivelul unor ipoteze şi, mai ales, alăturări tre masonerie şi „Narodna Cdbrana". Aceasta din urmă era violent naţionalistă, deci excludea internaţionalismul şi evreii. Cît despre conspiraţia mondială iudeomasonă în vederea reării Naţiunilor Unite, credem că nici un om al zilelor noastre nu poate vedea în ea decît un garant al păcii, al concertării eforturilor tuturor ţărilor. Este evident că Francmasoneria a avut un rol important în crearea organizaţiei. Între 28 şi 30 iunie 1917 s-au întrunit la Paris, Marele Orient de Franţa şi Marea Lojă de Franţa cu reprezentanţii masoneriilor aliate şi neutre (lipseau doar emisari ai lojelor anglo-saxone) pentru a discuta condiţiile de pace şi despre „războiul sfînt al democraţiilor". Un rol important, pentru destinul ţării şi al Naţiunilor Unite, l-a jucat mai tîrziu marele om de stat Nicolae Titulescu, mason cu întinse prietenii internaţionale.

Marcel TOLCEA

(va urma)

În dialog:

NICOLAE MANOLESCU VLADIMIR TISMĂNEANU

ALIANŢA CIVICĂ — un partid al dialogului

VLADIMIR TISMĂNEANU: — Vreau să discutăm formarea Partidului Alianţei Civice ca punct de reînnoire a discursului politic şi a vieţii politice româneşti. În primul rînd, partidul n-a apărut... ex nihilo. Alianţa s-a format, cum ştim, în toamna anului trecut. Aţi scris, la vremea respectivă, un editorial în „România literară", eraţi vicepreşedinte al Alianţei. Aţi scris un articol în care spuneaţi — în noiembrie '90 — că e pentru prima oară de la revoluţie cînd se poate vobi de speranţa unei alternative viabile. De ce s-a simţit nevoia ca în cadrul largii mişcări care este Alianţa Civică să se formeze şi, în final, în iulie '90, să apară un nou partid pe spectrul vieţii politice din România?

NICOLAE MANOLESCU: — Alianţa Civică, aşa cum a fost ea concepută şi cum a funcţionat primele 9 luni, s-a dovedit la un moment dat, o promisiune puţintel deşartă. Era evident că lipsea ceva în România lui decembrie '89, ceva ce exista în toate ţările din centrul şi estul Europei care parcurgeau o experienţă istorică similară, şi anume lipsea o formaţiune politică directă, care să fie născută în condiţiile ţării respective, în timpul sau după prăbuşirea totalitarismului. La noi, pînă în decembrie, a existat, ca în toate părţile, un singur partid de tip utopic. Or, orice utopie creează totalitarism.

Imediat după revoluţie au apărut partidele istorice, care erau cele mai importante din flora partidelor care au apărut, dar care, prin însăşi natura lor şi prin modul în care s-au născut erau de tip nostalgic, erau încărcate de o anumită istorie. Unul dintre ele era dintre cele mai vechi partide din România secolului trecut, iar celălalt a devenit cel mai important partid românesc din anii crizei (1929—1933) şi după aceea, rămînînd formaţiunea politică numărul 1 în ţară. El era apăsat, într-un fel, de faptul că oamenii care-l compun sînt prin forţa lucrurilor din generaţii mai vechi, aderenţa lor la electorat era destul de restrînsă din aceste motive şi, fireşte, şi din lunga prejudecată întreţinută împotriva lor de cultura oficială, de tip comunist. Astfel încît mai rămînea F.S.N., singura formaţiune apărută în aceste condiţii şi de care, la început, toată lumea a legat mari speranţe, pentru că era cu adevărat ceva care se născuse în zilele revoluţiei din decembrie. Prima platformă a Frontului rămîne pînă azi unul din documentele cele mai interesante şi mai complexe ale post-totalitarismului din România. Din păcate însă, modul în care Frontul s-a organizat ca partid foarte repede după aceea, în clipa în care avea deja tot controlul situaţiei, modul în care a devenit o perfectă platformă pentru oportuniştii de toate nuanţele, a făcut din el nu continuatorul spiritului revoltei populare anticomuniste din decembrie 1989, ci conservatorul structurilor anterioare.

În aceste condiţii, lipsea exact forţa politică aflată la jumătatea distanţei între utopie şi nostalgie, şi care să vrea să nu conserve structuri, ci chiar să le schimbe. Am crezut că rolul ăsta poate să-l joace Partidul Alianţei Civice. Exact acest rol. Asta a fost necesitatea politică şi istorică din care el s-a născut. Dealtfel, unii dintre noi am ştiut aproape de la început că se va face partid politic. Faptul că am declarat că nu vom fi niciodată partid sau că nu vrem puterea, ţinea, să spunem, de naivitatea începuturilor şi, într-un fel, de credinţa puţin stupidă că există cine să facă lucrurile acestea şi că nu e nevoie în mod absolut şi de noi. Dar semnificativ este că exact aceşti intelectuali care la început au stat deoparte, s-au retras cîte unul din C.F.S.N. şi C.P.U.N., au fost la originea creării Alianţei şi mai tîrziu a Partidului Alianţei Civice. O întreagă clasă care în primul moment a ezitat să se angajeze politic — deoarece a circulat şi prejudecata că politicul e compromiţător —, pînă la urmă şi-a dat seama şi a intrat în joc, în bătălie.

VLADIMIR TISMĂNEANU: — Una din problemele cu care s-a întîlnit opoziţia democratică din Polonia, Ungaria, Cehoslovacia şi cu care aceasta încă se confruntă este intelectualismul; adică rolul predominant al intelectualilor critici în aceste mişcări antitotalitare. În Polonia joncţiunea cu clasa muncitoare s-a obţinut graţie momentului unic al Solidarităţii, respectiv prin rolul pe care l-au jucat consilierii intelectuali ai lui Lech Walesa, care, ca lider al muncitorilor a fost gata să asculte şi să dialogheze cu exponenţii intelectualităţii. Una din problemele care încă nu sînt rezolvate în România este această relaţie de cooperare între intelectualitate şi reprezentanţii muncitorimii, mai cu seamă într-o perioadă de tranziţie extrem de spinoasă spre o societate bazată pe piaţa liberă şi pe statul de drept. Care sînt relaţiile dintre Partidul Alianţei Civice şi sindicate, reprezentanţii sindicatelor şi, mai cu seamă, care e prezenţa elementului muncitoresc deopotrivă în preocupările Partidului Alianţei Civice şi în elita politică ce pare să se configureze acum în cadrul acestui partid?

NICOLAE MANOLESCU — Noi am fost conştienţi de la început că asta este problema cheie cu care Alianţa şi Partidul Alianţei Civice avea să se confrunte. Există o anume tradiţie a relaţiilor cu sindicatele muncitoreşti în Alianţă, o parte din sindicate, cele din confederaţie, fostul cartel Alfa, devenit mai apoi Uniunea confederaţiilor (cartelul Alfa, Tramstar, Hercules, cam 2 milioane de oameni după toate informaţiile — ele au fost de la început înclinate către Alianţa Civică şi s-au îndepărtat de Front. Deci, noi am avut nu numai contacte cu ei, dar le-am făcut şi programele. De pildă, Al. Atanasiu, care e acum în colegiul executiv al Partidului Alianţei Civice, e specialist în dreptul muncii şi el a făcut programe de legislaţie a muncii, împreună cu Alfa. Asta chiar înainte de a se naşte. Deci am avut nu numai contacte, dar chiar forme de colaborare. Pe urmă, o parte din manifestaţiile noastre au fost comune. Cînd au organizat ei acţiuni sindicale, economice, sociale, i-am sprijinit noi, cînd noi organizam anumite acţiuni, ne-au sprijinit ei. Mereu am mers împreună. Fireşte, problema rămîne, pentru că nu e numai problema relaţiei noastre cu sindicatele, e problema relaţiei dintre aceste sindicate ca forme instituţionale care-şi au liderii lor şi, mă rog, organizatorii lor, şi masa muncitorilor care e eterogenă. Or, se pare că sindicatele sînt, după un moment extraordinar, de euforie, cînd au reprezentat o teribilă forţă de opoziţie faţă de administraţie în impas; şi acum plătesc euforia aceea cu tot felul de decepţii. Ele încă nu sînt de fapt capabile să organizeze muncitorimea. Există o clară ruptură între liderii sindicatelor şi masă. Chiar reunirea asta a unor sindicate în carteluri şi pe urmă confederaţii, în loc să le întărească, le-a slăbit. Aparent le întărea, pentru că una este să ai un sindicat de 10.000 de muncitori, şi alta e să ai unul de 2 milioane. Numai că s-a dovedit o iluzie sporirea sindicatelor de la 10.000 la 2 milioane. În realitate, au rămas mai multe sindicate a 10.000 de membri, care în nici un fel nu participă laolaltă la acţiuni. Degeaba se apasă pe un buton la pupitrul de comandă al confederaţiei, pentru că nu se declanşează operaţiunea decît superficial şi întîmplător numai în anumite porţiuni ale corpului muncitoresc; în rest, reacţia nu se petrece.

Toate încercările confederaţiei de a face, de pildă, grevă cvasi-generală au eşuat. Oamenii n-au mers împreună. Un foarte bun exemplu a fost greva CFR care a început la Iaşi, a continuat parţial în primăvară, la Constanţa şi Timişoara — şi în rest nimic. Pe urmă am aflat că şi acolo unde greva părea generală nu era chiar generală, nu mergea împreună mişcarea cu administraţia, cu funcţionărimea din CFR, mecanicii de locomotivă cu acarii ş.a.m.d. E clar că semnalul se transmitea în acest corp, dar reacţiile erau diferite de la organ la organ. Unele se mişcau mai bine şi mai omogen, altele aveau mişcări spasmodice şi care se terminau, repede ieşeau pe neaşteptate din grevă. S-a spus mereu că fiind infiltrate, sindicatele astea sînt manipulate de Putere. Explicaţia cred că este incapacitatea de a organiza o masă atît de eterogenă de oameni în formare. Problema e puţin mai generală. S-ar putea să-mi placă această preocupare de a atrage cît mai multe elemente muncitoreşti şi chiar ţărăneşti, pentru că asta rămîne cam departe, dar noi avem totuşi aproape o jumătate din populaţie la ţară şi asta e o mare necunoscută într-o mişcare electorală. De la un punct încolo, aceasta poate să fie şi o falsă problemă. Adică e limpede că în momentul de faţă nici o formaţie politică nu controlează şi nu poate controla o masă atît de eterogenă cum e muncitorimea română. Că ea merge mai mult sau mai puţin în funcţie de nişte semnale care declanşează reacţii emoţionale şi că e foarte posibil, de pildă, ca această masă, să se ducă după FSN, PSM sau Alianţa Civică, indiferent de faptul că PSM e continuatorul PCR şi că-l are în cap pe Verdeţ, pe care ei îl ştiu că a fost nomenclaturist, că FSN i-a dezamăgit şi i-a adus la sapă de lemn şi că Alianţa Civică e poate prea intelectuală, prea abstractă. Eu nu exclud posibilitatea ca reacţia să rămînă în continuare, şi la alegerile viitoare, emoţională şi foarte personalizată. E foarte greu de apreciat corect ce se va întîmpla. E greu de făcut un plan şi de spus: mergem în toate întreprinderile şi-i lămurim... Sigur, poate vom cîştiga anumite sectoare, vom cîştiga 1—2%, dar aici nu e vorba de 1—2%, aici e vorba de o masă mult mai mare despre care nu ştim de fapt nimic şi ea se poate orienta la un moment dat într-o direcţie complet necunoscută.

VLADIMIR TISMĂNEANU: — Fiindcă aţi vorbit de o direcţie complet necunoscută, în ultima vreme, în presa occidentală se vehiculează următorul lucru — dar uite, sînt de două săptămîni în România şi de cîteva zile aici, împreună, la mare, discuţiile se centrează aproape obsesiv pe aceeaşi idee — anume recrudescenţa naţională, a direcţiei etnocentrice, a unui tip de intoleranţă, cel puţin în anumite secţiuni ale presei şi unele chiar apropiate de guvern. În ce măsură vedeţi posibilitatea coagulării unei mişcări organizate, a unei sinteze extremiste, care să includă teme şi motive ale dreptei radicale interbelice şi ale stîngii radicale interbelice şi unde se plasează revistele care sînt de acum menţionate intens în presa occidentală, precum „România Mare", ş.a. Şi dacă puteţi puţin lega acest lucru de nostalgiile legate de vechiul regim, regimul Ceauşescu şi de anumite instituţii care par că nu au dispărut complet din viaţa socială şi politică a României.

NICOLAE MANOLESCU: — Fenomenul de recrudescenţă a unor porniri, reflexe, mişcări naţionaliste cred că a fost poate cel mai vizibil, mai puternic şi mai surprinzător în tot Estul şi Centrul Europei. Ca să fiu sincer, eu nu mă aşteptam la asta, mai ales în România, unde am crezut că Ceauşescu a reuşit să compromită sectorul naţionalist prin politica lui şovină din ultimii 20 de ani. Totuşi, ea a răbufnit. E interesant de văzut care e natura reală a acestui fenomen, pentru că s-ar putea ca la un moment dat să punem o etichetă globală, pe toată povestea asta şi să fie de fapt mai multe lucruri, cu motivaţii diferite. De exemplu: se prea poate ca ceea ce noi luăm drept ataşament spontan la o idee naţională şi la o pornire statală antimaghiară sau antisemită să fie manipulat şi perfect artificial. Deci trebuie văzut ce e artificial şi ce e natural în această mişcare, în această dispută. Elementele artificiale, de pildă, eu le văd mai bine decît pe cele naturale. Dată fiind orientarea publicaţiilor care întreţin spiritul acesta şi a instituţiilor în care el e mai puternic, e foarte posibil ca una din componente să fie aceea a foştilor securişti şi militari pe care Ceauşescu i-a creat şi i-a adus în faţă. După distrugerea aparatului de inspiraţie sovietică din armată, miliţie şi securitate. Sfîrşitul anilor '60, începututul anilor '70 care au reprezentat o formă organizată, foarte consistentă, şi care acum se manifestă în consecinţă. Asta ar fi una din componente, să spunem. O componentă puternică de provocare, agitare şi creare de false probleme. Dar, dacă n-ar fi fost decît asta, nu s-ar fi produs evenimentele de la Tîrgu Mureş sau cele din ultima vreme, care au fost puternic antisemite. Trebuie să existe un teren potrivit pentru aşa ceva. Or, terenul a fost, în cea mai mare parte a cazurilor, Transilvania. Acolo conflictele interetnice, ridicarea capacului pe care Ceauşescu l-a ţinut foarte bine apăsat şi care a comprimat tot felul de neînţelegeri, dînd impresia că nu se petrece nimic, ridicarea capacului a făcut să dea pe dinafară nişte lucruri foarte vechi şi foarte urîte. Iredentismul maghiar, care există fără îndoială în anumite zone, a fost contracarat de sentimentul românilor ardeleni, lezaţi la rîndul lor. Bine întreţinută, speculată şi provocată, povestea asta a dus la evenimentele de la Tîrgu Mureş. Aici, cred eu, vinovăţia este împărţită. De aceea eu reproşez unei organizaţii în general moderate, cum a fost UDMR-ul, faptul că nu şi-a asumat niciodată partea de răspundere în evenimente; nici pînă azi liderii UDMR-ului n-au recunoscut că acel Cofariu, bătut şi maltratat, difuzat de televiziunile de pe tot mapamondul, a fost român, şi nu ungur. Au lăsat această confuzie care a pornit din prima clipă. Or, era obligaţia lor să facă cunoscut faptul nu numai în ţară, ceea ce ar fi micşorat tensiunile. Trebuiau să spună că a fost o eroare şi că omul acela a fost român. Asta arată că furia de moment a acţionat în amîndouă taberele. Îi cunosc binişor pe ardeleni, pentru că sînt pe jumătate ardelean şi ştiu nişte lucruri din zonă de acolo. Înţelegerea există între etnii, între confesiuni, dar au existat întotdeauna — şi există şi astăzi — frecuşurile. E greu să-l faci pe un ardelean să simpatizeze cu ungurii: poţi însă să-l faci să-i înţeleagă şi să trăiască cu ei, dar simpatie nu există. Ungurii pot să fie civilizaţi şi să convieţuiască cu ardelenii, dar nu cu simpatie pentru români. Există nişte foarte vechi chestii aici. Mai degrabă se înţeleg între ei regăţenii sau moldovenii cu ungurii, pentru că nu trăiesc împreună; ca în orice menaj în care soţii se freacă unul de altul multă vreme, apar tensiuni şi animozităţi. Impresia mea este, ori de cîte ori mă gîndesc la aceste comunităţi mixte din Ardeal, că stau în faţa unui menaj care a mers de bine de rău vreme îndelungată, cînd nu s-a putut altfel, dar din care apar din cînd în cînd tot felul de tensiuni, de neînţelegeri, de iritări şi-ţi vine să crezi că soţii se urăsc între ei, dar continuă să stea împreună. E o promiscuitate, pînă la urmă, pe care convieţuirea îndelungată o creează. Foarte mulţi ardeleni de bună credinţă spun să nu subapreciaţi capacitatea ungurilor de a-şi urmări propriile interese.

Ar fi un al treilea nivel, naivii: oamenii care cred în toate idioţeniile şi se lasă atraşi de toate manipulările, care nu sînt de fapt antimaghiari, nu sînt mercenari şi nu sînt plătiţi, dar care sînt victime ideale ale diversiunilor. Or, există un element foarte vizibil de diversiune în toată această poveste. Deci, să spunem că elementul provocator a intrat odată într-un teren foarte favorabil, menajul acestor români din Ardeal, dar a intrat şi în categorii de naivi, care nu sînt numai români din Ardeal, ci sînt din toate provinciile şi cărora dacă li se prezintă la TV o conferinţă cum a fost cea de la Eger şi se dau cuvîntări în care se vorbeşte despre Ardealul unguresc, ei sar în aer. E greu să-i aduci la raţiune, explicîndu-le că conferinţa de la Eger a fost o conferinţă locală, fără nici o însemnătate. Televiziunea maghiară a dat mai puţin decît TVR, că la această conferinţă au fost invitaţi nu liderii UDMR, ci unii lideri locali din Harghita, consideraţi radicali şi chemaţi tocmai pentru asta. Adică nu Domokos Géza a fost chemat, ci László Tőkés (s-a dus şi a şi vorbit, a scăldat-o, a dat o declaraţie, a dat în ţară alta, ca de obicei; este unul din personajele echivoce, cel puţin în declaraţii), pe care se conta mai mult şi nu pe ceilalţi din U.D.M.R. E greu să-i aduci pe oameni la raţiune, să le spui da, în definitiv, a fost o conferinţă oarecare, am dat o dată exemplul ăsta. Dacă, de pildă, undeva, în Canada la Montreal sau la Toronto are loc o întîlnire antisionistă unde se spun nişte lozinci, nu se adună parlamentul israelian ca să ia o hotărîre şi să ceară O.N.U. radierea de pe hartă a Canadei pentru că a găzduit o astfel de conferinţă. La noi aşa se întîmplă. Conferinţa de la Eger n-avea nici o legătură cu guvernul maghiar sau cu frontierele României. Era limpede că de la Eger nu putea să pornească nici o cruciadă maghiară pentru schimbarea frontierelor. Asta era absolut evident. Cu toate astea, lumea era absolut alarmată. Au apărut cei de la Vatra Românească într-o seară la TV — unde Alianţa Civică n-are acces nici ca să dea comunicate cu adevărat importante — ca să comenteze o carte scrisă de un maghiar şi publicată la Washington acum doi ani, în care se vorbea de Transilvania, pămînt maghiar. Toţi ungurii de pe planeta asta pot scrie asemenea lucruri la Washington. Nu era un motiv de apariţie la TVR şi de incitare. Ăsta e elementul de incitare pe un teren favorabil şi naiv. Toate dau o combinaţie care s-a dovedit la Tîrgu Mureş a fi şi explozivă. Nu e explozivă în marea majoritate a cazurilor, dar din cînd în cînd devine.

VLADIMIR TISMĂNEANU: — Ne apropiem de alegerile locale în toamna anului acesta şi de alegerile pentru Parlament şi prezidenţiale în primăvara anului 1992. Este foarte clar că se produc fenomene de regrupare pe terenul politic românesc, noi forme de coaliţie, alianţe, carteluri, diferite modalităţi de a bloca pînă la urmă acest mecanism. Nu sînteţi unul din liderii FSN-ului, deci n-am să vă întreb ce va face FSN-ul; fiind liderul Partidului Alianţei Civice, mă interesează cum vedeţi rolul Alianţei Civice şi care va fi tipul de cooperare cu celelalte partide ale opoziţiei democratice din România în alegerile care se anunţă a fi iminente?

NICOLAE MANOLESCU: — Cred că trebuie să observăm două reguli în perspectiva alegerilor locale şi legislative. Întîi, să ne afirmăm propria identitate, adică să reuşim să ne facem recunoscuţi de electorat ca o formaţiune de sine stătătoare şi cu un program — aş spune chiar stil politic clar. A doua e că în condiţiile de pulverizare, practic, a vieţii româneşti, cînd Frontul a pierdut mai mult de jumătate din procente, probabil, şi cînd există 200 şi ceva de partide, şi cînd tendinţa este de divizare pentru o mai bună stăpînire, nu se poate fără alianţe. Cele două impulsuri — către identitate şi către alianţe — sînt mai marcate în cazul Partidului Alianţei Civice decît în cazul PNŢ sau PNL, care au avut timp de-acum să se facă cunoscute, profitînd de tradiţie, dar şi de o activtiate politică mai lungă şi de prezenţă parlamentară. Noi trebuie să le facem pe amîndouă în acelaşi timp şi într-un interval extrem de limitat, pînă la sfîrşitul lui octombrie, la urma urmelor. Identitatea, pe de o parte nu se poate afirma decît printr-o prezenţă politică extrem de lucidă şi prin reacţii prompte, printr-o apreciere cît mai corectă a situaţiei şi deci prin rezolvarea adecvată a acestor analize. Aceasta depinde într-un fel de inteligenţa noastră, de corectitudinea şi intuiţia noastră politică. În fiecare zi se întîmplă cîte ceva şi nu ştii exact dacă e bine să faci un lucru sau altul.

În ce priveşte alianţele, aici principiul nostru a fost să mergem împreună cu opoziţia democratică. Dar opoziţia democratică e compusă, la rîndul ei, din foarte multe partide, unele importante, altele nu, care au propriul lor metabolism politic, tipul lor de reacţie şi nu e absolut sigur că vom putea în toate cazurile să realizăm o unitate a tuturor partidelor care contează. Ar fi ideal, dar e foarte posibil să nu putem. Iată comunicatul pe care l-am adresat Occidentului de a ajuta România: l-am semnat noi şi ţărăniştii. S-ar putea să semneze şi alţii, nu ştiu încă, fapt e că sau nu i-am găsit, pentru că erau în concediu, ceea ce e destul de ciudat cu două luni înainte de alegeri să nu poţi găsi liderii unor partide să stai de vorbă cu ei, dar s-ar putea întîmpla ca ei să aibă o altă poziţie şi atunci nu vom putea să mergem împreună. Pe urmă, mai este o deosebire între alegerile locale şi legislative: una este problema alegerilor locale, unde va trebui să încercăm să ne convingem partenerii de drum că oamenii pe care îi susţinem, pe care îi recomandăm electoratului nu trebuie să fie neapărat membri ai partidelor noastre, pot fi şi independenţi. Condiţia este să fie cei mai buni în locul respectiv. E singurul mod de a contracara corupţia generalizată şi folosirea, instrumentalizarea de către Front a unor primari, adjuncţi de primari, prefecţi, consilii de prefecturi şi de primărie, pentru urmărirea unor scopuri politice. Adică am vrea să reuşim să convingem oamenii că scopurile noastre nu sînt pur politice. Că ele sînt mai degrabă social-economice, că noi preferăm să alegem un independent pe care-l vrea comunitatea, care e capabil şi onest, decît să impunem omul nostru, care să nu aibă asentimentul comunităţii, care să fie bun, dar care să nu poată să facă treabă exact din cauza faptului că nu e admis acolo. În aceste alegeri locale vom merge împreună cu acele partide locale din zona respectivă care chiar au un cuvînt. Şi s-ar putea să avem alianţe bilaterale sau cu mai multe formaţiuni, după cum e posibil să nu reuşim pretutindeni să facem alianţe cu toate partidele — cartel.

La legislative se schimbă atît tactica electorală, cît şi alianţele. Tactica se schimbă pentru că aici temele nu mai sînt concrete şi imediate şi nu se mai leagă strict de persoane. Legea îţi dă dreptul să ai într-o circumscripţie, de pildă, cîţiva oameni (o circumscripţie însemnînd un judeţ). Aici ei nu mai sînt cunoscuţi ca personalităţi. Un primar este o persoană, un deputat va fi o personalitate. Aici va trebui să găsim noi personalităţile pe care trebuie să le impunem. La capitolul ăsta am stat şi stăm binişor, adică, stăm chiar mai bine decît alte formaţiuni politice. În ce priveşte alianţele, aici chiar că am putea realiza o alianţă cu aproape toate partidele democratice. La acest nivel ea este posibilă şi nu văd de ce nu am merge chiar toţi împreună. Deci se schimbă puţin strategia.

VLADIMIR TISMĂNEANU: — Prin „Reporter" şi alte publicaţii occidentale numele Dvs. a circulat, e cunoscut de-acum. Nu aţi fost membru al Partidului Comunist şi aţi fost unul din principalii exponenţi a ceea ce s-a numit rezistenţa culturală din România. În momentul de faţă există o serie de foşti membri ai PCR; evident, a fost un partid cu 4 milioane de membri. În ce constă ramura de măslin pe care o aveţi în mînă ca Partid al Alianţei Civice? S-a vorbit mult în România despre acest lucru, dar nu s-a realizat mai nimic. Ţara e încă sfîşiată de tensiuni. Ce oferă Partidul Alianţei Civice celor care au fost membri ai fostelor instituţii, mă refer la instituţiile fundamentale ale sistemului totalitar: aparatul de partid, aparatul de securitate, aparatul ideologic. Cele trei aparate sînt cele esenţiale pe care s-a sprijinit acest sistem. Deci, în ce măsură este Partidul Alianţei Civice ca un partid al consensului naţional sau al continuării unei mult amînate şi încă neîmplinite epurări?

NICOLAE MANOLESCU: — Aş spune că mai degrabă am dori să fim nu un partid al consensului naţional, ci unul al dialogului naţional, că nu ţinem neapărat să-i aducem pe toţi la aceeaşi părere şi să realizăm un consens, cum a cerut dl. Iliescu, din păcate tîrziu, după ce CPUN-ul avea toate pîrghiile puterii în mînă. Dacă ar fi cerut-o mai devreme era mai bine. Ci am vrea să afirmăm acest principiu al dialogului, care, simplu spus, constă în afirmaţia că dorim să dialogăm, să negociem cu oricine şi în credinţa noastră că orice este negociabil, afară de cele două-trei lucruri fundamentale, cum ar fi fiinţa naţională, frotierele naţionale, unde nu încape negociere. În rest, tot spectrul politic este negociabil, avînd doar două limite: la stînga şi la dreapta — extremismele, adică vom negocia cu toţi cei ce pot să vorbească un limbaj raţional. Cu extremiştii nu se poate negocia şi dialoga, pentru că ei nu vorbesc un limbaj raţional. Aceasta e caracteristica extremismului: un limbaj de prejudecată, nu de apreciere a situaţiei. Cînd cineva vine să spună „nu merg împreună cu tine pentru că tu eşti evreu şi eu sînt creştin", sau invers, cu ăsta nu se poate discuta. Aici nu există dialog. Nu pot discuta cu cineva care mă refuză pentru că m-am născut într-o altă rasă sau naţie decît el. Dar, lăsînd la o parte aceste extreme, cu toţi ceilalţi putem foarte bine să dialogăm şi să negociem.

În ce priveşte ramura de măslin, aş spune că principiul nu e foarte simplu: acela că răspunderea, ca şi vinovăţia, sînt întotdeauna individuale. Nu culpabilizăm categorii, ci numai indivizi. Nu spunem că toţi care au fost membri de partid trebuie vînaţi. Vînătoarea de vrăjitoare ar fi o prostie. Nu spunem nici măcar că toată fosta securitate trebuia luată, pusă la zid şi executată. Ideea e ca fiecare din aceste categorii să-şi livreze adevăraţii vinovaţi, cei cu adevărat răspunzători de crime, de acte antisociale, împotriva ţării, a poporului. Odată curăţită pădurea de uscături, lucrurile pot să intre în regim normal şi nimeni nu mai poate fi urmărit pentru că a existat categoria respectivă. Noi nu vrem să reluăm eroarea comuniştilor care, după ce au luat puterea şi şi-au stabilizat-o după '49, au început să vîneze pe toţi care aparţinuseră fostelor partide, chiar dacă nu fuseseră nimic în aceste partide. Adică să se întîmple cum s-a întîmplat cu părinţii mei, care au fost arestaţi pentru că fuseseră la Tătărăscu, dar nu avuseseră nici o activitate în cadrul partidului, lăsînd la o parte faptul că Tătărăscu, la data la care e erau tătărăscieni, colabora în cadrul Blocului partidelor democratice cu PC. O asemenea vînătoare e absolut exclusă. Şi o epurare e exclusă în acelaşi sens: o epurare a instituţiilor de toate elementele provenind din vechi instituţii comuniste. În acelaşi timp, cei cîţiva, cîteva sute sau chiar mii de vinovaţi, cu adevărat vinovaţi, trebuie să plătească, trebuie pedepsiţi. Numai atunci lucrurile se vor linişti, numai aşa se poate potoli tensiunea asta care se datorează în parte şi sentimentului de frică pe care unii dintre membrii acestor instituţii compromise îl au în ideea că vor fi pedepsiţi, deşi ei nu se simt vinovaţi.

VLADIMIR TISMĂNEANU: — Şi atunci reacţionează.

NICOLAE MANOLESCU: — Şi atunci reacţionează supradimensionat. Ei trebuie să ştie că nimeni n-are nimic cu ei numai pentru că au fost membri ai instituţiilor respective. Dar între membrii instituţiilor respective au fost şi unii care sînt vinovaţi şi aceia trebuie pedepsiţi. Şi atunci dacă din zece securişti ai ales un vinovat şi-ai lăsat nouă, aceia nu mai au de ce să se teamă, iar dacă îi asiguri de chestia asta, ei nici nu mai reacţionează. Deocamdată, reacţia securităţii e o reacţie a unui organism în întregimea lui agresat, care se simte periclitat şi reacţionează de zece ori mai puternic decît ar fi normal. Trebuie izolaţi aceia care s-au făcut vinovaţi, trebuie determinate aceste foste structuri care mai sînt încă în vigoare să-şi identifice şi să-şi izoleze singure celulele canceroase, pentru a nu se face metastază.

VLADIMIR TISMĂNEANU: — O ultimă întrebare: au fost foarte multe discuţii în Europa de Est şi Centrală şi în Vest în legătură cu persistenţa şi relevanţa vechilor categorii politologice şi intelectuale de stînga şi dreapta. Cu ani în urmă, Schlesinger scria în America un eseu care se intitula „The Vital Center". El deplîngea dispariţia acestui centru vital ca centru politic, ideea de partid de centru din viaţa politică americană. Pentru că am vorbit de la început despre polarizări şi extremisme şi despre teme extremiste în discursul politic românesc, unde aţi plasa orientarea Partidului Alianţei Civice, în spectrul ideologico-politic tradiţional, pe un drum continuu care merge de la o extremă stîngă la extrema dreaptă?

NICOLAE MANOLESCU: — Cu precizarea că noţiunile de dreapta şi de stînga sînt irelevante pentru noi, pentru toată partea asta de lume şi, mai mult decît atît, periculoase, pentru că şi stînga şi dreapta apar în ochii multora legate de lucruri inacceptabile şi e primejdios să te prevalezi de ele, aş spune că singurul loc unde ne putem situa este la centru, exact acel centru vital, un centru care-şi are riscurile şi ambiguităţile lui. Oricînd un centru este în pericol să se desfacă, dar nu văd în ce altă parte ne-am putea situa. Şi dacă principiul dialogului social şi al încercării de echilibrare şi de scădere a tensiunilor sociale este acceptat în cazul nostru, atunci nici nu avem în altă parte unde să ne situăm. Cu cît sîntem mai la centru, cu atît sîntem capabili într-o mai mare măsură să întreţinem acest dialog foarte larg. În clipa în care ne mutăm într-o parte sau alta, ne limităm posibilităţile de dialog. Deci, dacă dreapta şi stînga nu mai au nici o valoare, probabil că nici ideea de centru politic nu mai are aceeaşi valoare ca-n alte părţi, dar, oricum, un fel de centru bine structurat este singura noastră şansă „spaţială" de a ne defini.

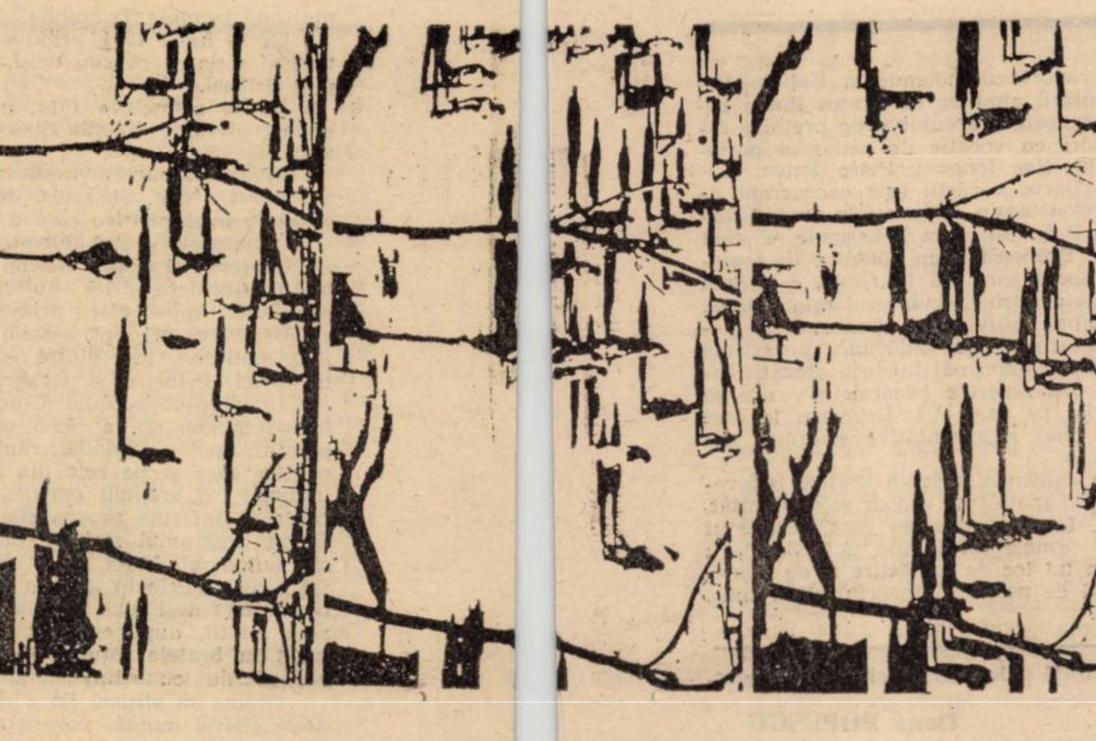

Tata Oancea - „comedian și martir”

cornel ungureanu

IMEDIATA NOASTRĂ APROPIERE

„Cartea a fost încheiată la 31 august 1989. În ianuarie 1990, cînd dialogul cu editura a fost reluat, autorul nu a mai considerat necesar să așeze la loc subcapitolele eliminate și nici paginile atunci inoportune. Căci fiecare carte e, în felul ei, un document“. Cu aceste precizări ale lui Cornel Ungureanu se încheie lectura unei cărți pasionante. Sigur, ne-am putea întreba de ce autorul a renunțat la cîteva din paginile cele mai bune pe care le-a scris. Răspunsul nu e, probabil, fără legătură cu încurcatele căi ale drumului manuscrisului către tipografie. Oricum, măcar o splendidă bucată despre tăiatul porcilor și-ar fi aflat locul într-o carte care vorbește la modul cel mai direct, despre ideea de sacrificiu. Ca și prima sa parte, **Imediata noastră apropiere II** ne înfățișează un Cornel Ungureanu în cea mai bună formă posibilă : refugiat în zona în care spiritualul și subiectivitatea încearcă să coexiste. Cu o precizare : de data aceasta, criticul și istoricul literar nu e ales de temele sale, ci și le alege. Nu literatura momentului, nu cărțile de pe standuri și nici presiunea istoriei culturale pulsează în aceste cărți. Cele două volume cu titlul **Imediata noastră apropiere** vorbesc despre fantasmele criticului literar, și nu despre îndatoririle sale.

Proză autobiografică, roman spiritual, ficțiune inițiatică, subspecie a criticii de identificare — acestea ar fi cîteva dintre etichetele aplicabile noii cărți a lui Cornel Ungureanu. Exceptînd ultimele două secțiuni („Viața particulară II“ și „Excursiuni literare“), **documente** ale activității de critic literar a autorului, cartea este o mărturie indirectă a unei pierderi, urmată de o regăsire. Autorul în căutarea personajelor sale, dar și în căutarea unui spațiu cultural.

Aventură a evadării, **Imediata noastră apropiere** ne dezvăluie, în Cornel Ungureanu, un excelent prozator. Reconstituirea biografiei lui Petru E. Ooancea, figură bizară de poet, gazetar și sculptor fistichiu al Banatului interbelic e, în egală măsură, și reconstituirea unui spațiu imaginar. Cornel Ungureanu continuă mai vechea sa obsesie a **geografiei literare**, a spațiului sacralizant. Margine de imperiu și enclavă culturală, Banatul e o zonă a contradicțiilor. Nu-i lipsesc aspirațiile nobiliare, după cum nu poate fi învinuit de absența unui elitism cultural... de masă, fără echivalent în celelalte provincii ale țării. Cartea lui Cornel Ungureanu este un decupaj desăvîrșit, o incizie spectaculoasă în această realitate mentală.

Firește, Tata Oancea e și proiecția ironică a unui arhetip pseudo-cultural. Don Quijote de provincie, „comediant și martir“ totodată, cu vorbele spuse cîndva despre exhibiționistul de geniu Jean Genet, el e ghidul autorului într-o lume a umbrelor și a ficțiunilor culturale. Fără pactul inițial cu lumea lui Tata Oancea, probabil că altfel ar fi văzut Cornel Ungureanu întreaga literatură a sud-estului european. E multă nostalgie în demersul criticului — cam tot atîta cît și ironie. Autorul se desparte de acea lume din chiar clipa în care o descoperă. Invocarea Centrului și a marginii (a Provinciei) creează o tensiune capabilă să depășească limitele imediate ale demnostrației. Căutarea originilor trece ,neapărat, prin cîteva puncte de frontieră. Provincia devine, ca la un Gombrowicz, substitut al Imaturității perpetue și al Tinereții, într-un acaparant discurs despre existență.

Cum arată, prin urmare, Provincia lui Cornel Ungureanu ? E o Provincie a cărților și a lecturilor. E o alternanță de pagini memorialistice și de investigație istorico-literară. Un hibrid spiritual, ca orice conjugare a documentului cu imaginarul. Autorul descoperă o lume încremenită într-o tăcere plină de sugestii (și parcă începem să înțelegem de ce Cornel Ungureanu s-a resemnat în fața imponderabilelor editoriale), în care un personaj miraculos, Tata Oancea se dovedește capabil să depună mărturie. Brav soldat Svejk au tuturor cauzelor pierdute, personajul, de-o incredibilă vitalitate, sub semnul căruia stă această lume, pe jumătate tragică, pe jumătate comică, e retrospecția unui bovarism cultural. E regretul după o lume fabuloasă, incapabilă să-și cristalizeze obsesiile și expresivitatea.

Analiza lui Cornel Ungureanu are în vedere un eșec, și nu o promisiune. Desfășurată în gama unei melancolii bine temperate, investigația abordează mai multe nivele ale culturalului și ale realității. De la nivelul kitsch, al literaturii naive și sentimentale, pînă la nivelul înalt al capodoperei. Adică de la subproductele encomiastice promovate de revista lui Tata Oancea, „Vasiova“, pînă la stelele tutelare : Eminescu și autorii din „imediata apropiere“, poeții și prozatorii confreriei sud-est europene.

Dar demonstrația lui Cornel Ungureanu vorbește și despre altceva : despre circularitatea temelor literare și despre obsesiile comune ale spațiului Europei răsăritene. Ca în gazeta lui Tata Oancea, și în cartea lui Cornel Ungureanu sînt posibile cele mai insolite întîlniri. Avem, de fapt, de-a face cu o altă carte a „întîmplărilor admirabile“. **Imediata noastră apropiere** sfidează ruptura, privilegiind posibilitatea, peste timp, a contactelor. Scrisul lui Cornel Ungureanu trăiește și prin asemenea „uimitoare jocuri ale vecinătăților și întîlnirilor literare“.

Și totuși, e ceva crepuscular și enigmatic în această carte. Firește, a pune alături creația Anișoarei Odeanu și cea a lui Krleza ori Kusniewicz poate părea o concurență neloială. Însă orice istorie spirituală e datoare, mai întîi, să armonizeze contrariile. Astfel încît, în ordinea obsesiilor, între titanismul județean al lui Tata Oancea și „idiotismul oficial“ al lui Svejk se pot trasa suficiente paralele. După cum între justițiarul Rebreanu (cel din „Pădurea spînzuraților“) și apocalipticul Kusniewicz există similitudini frapante. Pentru oricine interesat de soarta Imperiului, atît „Pădurea spînzuraților“, cît și „Lecția de limbă moartă“ sînt repere obligatorii.

Printr-un gest fatal de asumare, Cornel Ungureanu participă, el însuși, la proliferarea mitului pe care-l descrie. Colaj ingenios de jurnale, reportaje (imaginare, reale) și amintiri, „prozele“ sale intră într-o deplină rezonanță cu temele Imperiului. Există un imperiu mărunt, derizoriu, meschin, jalnic — Provincia —, și există, ca metaforă culturală, dar nu numai, Imperiul. Lumea lui Tata Ooancea e alcătuită din firimiturile a ceea ce, altădată, fusese strălucitoarea monarhie chezaro-crăiască. Pitorescul personajului provine dintr-o profundă neadecvare la valorile lumii noi. Incapabil să sesizeze denivelările și asperitățile peisajului în care se mișcă, el se comportă cu o democratică lipsă de tact : ignorarea tuturor semnelor realului. (Svejk însuși proceda aidoma : și el suferea de boala aducerii la numitorul comun a tuturor semnelor exterioare. Între arhiducele Franz Ferdinand și ultimul crîșmar nu era nici o diferență). Fascinat de Provincie, de Imperiul derizoriu, Cornel Ungureanu este un bun conducător de mituri. De la Hrabal la Sorin Titel și, acum, la Cornel Ungureanu, există o „artă a măcelăriei și a mezelăriei“ în care s-au scris pagini excepționale. Iată cum se propagă mitul în varianta Cornel Ungureanu : „La cuțit, spurcăciune, la cuțit ! Fereşte banditule criminalule ciurcil, fereşte... Doamna încerca să-și facă loc, porcii erau înnebuniți de foame, de sete, era o zi călduroasă de vară. N-a venit împărăția voastră, n-a venit, așteptați, huoooo, demonilor, huoooo, în curînd va fi.

Se adunaseră douăzeci-treizeci-patruzeci, mișunau, femeia alerga în jurul lor : era foarte grasă, era cea mai grasă femeie din oraș. Da, îmi spune dînsa, viitorul luminos al omenirii este strîns legat de aceste vietăți greoaie, puțin aspectuoase, viitorul nostru al tuturor este legat de dînșii. Să-i tratăm cu considerație și respect. **Porcile, porcile.** Trei sute de kilograme, grăsime niente, pielea utilizabilă prin cooperație, părul în diverse. (...) Pleacă, pleacă, pleeeaaacă adenauer, franco, la cuțit. La cuțit cu el. Punem sămînța în eprubete și o expediem în cele mai depărtate colțuri ale lumii. Și pe urmă o să chem un sculptor, o să-i așezăm statuia aici : porcile unu, mascurele care a salvat omenirea. Ce zici dumneata, ai ? Spui că nu pentru porcile unu ai venit. Le e foame, dragii de ei, le e foame. Așa trebuie să fie : flămînzi. Haide la mămica ta, criminal de război ce ești. Pe dumnealui îl executăm mîine. Dînsul este din lotul ghioring“.

O lume bezmetică, o lume din care a dispărut Valoarea. Și, personaj simbolic, Tata Oancea e cel din urmă supraviețuitor al unei realități care ar fi putut să fie. Asociindu-ne ironiei din cîteva pagini ale lui Cornel Ungureanu însuși, am putea spune că Tata Oancea este pentru această lume ceea ce era, pentru Constantin Noica, particula **întru** — un „operator ontologic“.

Mircea MIHĂIEȘ

* **Cornel Ungureanu, IMEDIATA NOASTRĂ APROPIERE, Ed. de Vest, 1991.**

LECTURI

FIINȚĂ ȘI LOC

„E cu putință a filosofa și a construi (locui) apoi filosofic în cadrul îngust, etnic și național ?“, se întreabă A.I. Brumaru în deschiderea volumului său de eseuri * consacrate gîndirii ontologice românești. Socotind, ca și Nae Ionescu, că dimensiunea universală a filosofiei nu o exclude, ci, dimpotrivă, o presupune pe cea națională, autorul caută să pună în evidență existența unei protofilosofii românești — expresie a unei forma mentis generatoare. În acest demers declarat, A.I. Brumaru întreprinde un periplu în lumea manifestărilor spirituale născute dintr-o viziune românească asupra existenței : mit, basm, limbă, poezie, sculptură, filosofie.

Sprijinit pe o largă cultură filosofică, autorul își îndreaptă atenția spre reliefarea unei etnofilosofii, concentrîndu-se asupra a două axe fundamentale : ființa și locul. Mentalitatea românească conturează o întreagă filosofie a locului ca temei al ființei. Există o dimensiune românească a ființării : ființezi numai întrucît locuiești ; ești întemeiat și statornic ținut de locul tău. Volumul nu aduce revelații fundamentale, meritul autorului se situează mai degrabă în zona sintetizărilor, nuanțărilor, a argumentației logice. A.I. Brumaru pornește de la creatori reprezentativi ai culturii noastre și își susține ideile apelînd la marii noștri gînditori (Eliade, Noica, Vulcănescu), cu interpretări de-acum clasice.

Prima secțiune a cărții urmărește forme filosofice în lumea românească a literaturii și filosofiei. În cazul poeților discutați (Eminescu, Blaga, Barbu) autorul ține să precizeze că poezia lor e filosofică prin ecumenicitatea ei, și nu prin tendința spre o filosofie sitematică. Locul cunoașterii (ca și al ființei) e cuvîntul. La Eminescu, Blaga, Barbu, mitul, mentalitatea arhaică și-a pus amprenta de neșters asupra viziunii poetice. La ei locul există ca loc spre a cunoaște, dar și ca loc de „producere“ a ființei, este, așadar, ontofanic și ontopoietic. Interpretarea **Luceafărului** ca o sophopoieză românească aduce clarificări interesante asupra firii ca temă esențială a mitului eminescian și asupra luminii ca esență a ei. **Luceafărul** este o meditație asupra locului — consideră A.I. Brumaru. „Locul e logos, adică așezare bună a ființei“. Poezia vorbește celor din jur despre locul privilegiat.

Notațiile despre Eliade se axează pe mitul labirintului ca model pentru o „ekistică“ a spiritului, vizînd adică revelarea ființei ca loc. În privința demersului filosofic propriu-zis, eforturile lui A.I. Brumaru sînt dăruite în primul rînd restituirii operelor valoroase ale unor filosofi pe nedrept neglijați : Alexandru Bogza, cel care, venind din perimetrul specific românesc, se raportează polemic la Kant ; Mircea Vulcănescu, „Întîiul gînditor ce a scos limba română în univers“. Autorul are cuvinte de prețuire față de marii gînditori cu vocație de pedagogi naționali : Vasile Băncilă, Nae Ionescu, Petre Țuțea.

Cea de-a doua parte a cărții este consacrată unei „Încercări cu Constantin Brâncuși în lumea formelor“. Formele lui Brâncuși — ca și basmele — spun o poveste filosofică. Brâncuși e un căutător de temeiuri, temeiul fiind locul care stă în ființă, e o dată cu ea. Repetînd temeiuri-arhei, sculptorul reia gînduri românești despre ființă, astfel că se poate vorbi — consideră A.I. Brumaru — de rădăcinile ancestrale ale artei lui. Brâncuși a exprimat bucuria așezării întru ființă. Acestea sînt reperele generale pe care se bazează interpretările pe care A.I. Brumaru le face cîtorva dintre cele mai reprezentative sculpturi ale creatorului din Hobița.

Ultima parte, o Addenda, discută spațiul redevenit loc al ființei. „Cînd spațiul nu e doar golul ilimitat, atunci avem locul“. Locul e, precum casa, rezultatul unei întemeieri. Pe urmele lui Eliade, A.I. Brumaru arată că „ne căutăm un loc de mînăstire și de pomenire“, spre a ne feri de neant și iluzoriu, altfel spus, pentru a fi în ființă.

* **A.I. Brumaru, Ființă și loc,** Ed. Dacia Cluj Napoca, 1990.

Dana POPESCU

Livius Ciocârlie

FRAGMENTE DE JURNAL

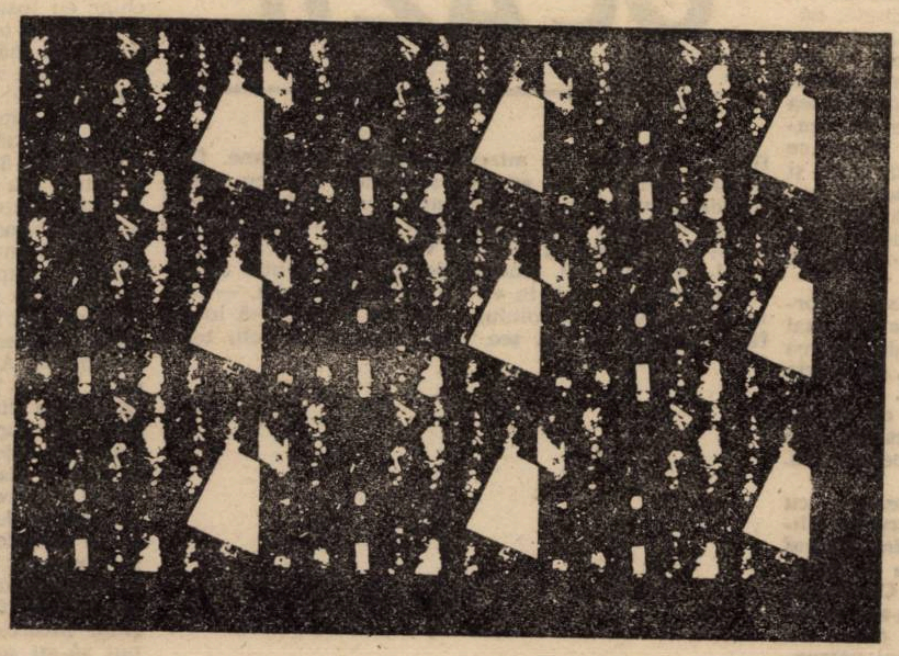

Cînd mă scol, vîntul s-a potolit. Îmi duc geamantanul la gară, pe Ion nu-l găsesc la telefon, fac cumpărături pe Calea Victoriei, beau o cafea încălzită pe nisip. Ca să umplu timpul, îmi iau bilet pentru ora două jumătate la cinematograf, unde n-am să ajung. Pînă atunci, mă duc la Casa scriitorilor. În hol, schimb vorbe cu Doinaș, care pleacă sîmbătă la Londra cu Mugur. În restaurant, toate mesele ocupate, cu excepția uneia unde nu s-a așezat nimeni. Iau loc, fumez o țigare, îl văd la o masă pe Drăgănoiu spunîndu-i ceva despre mine lui Dorin Tudoran. Încep să fiu cunoscut, îmi zic. Cînd vine chelnărița, aflu ce-și spuneau. E masa președintelui, rămîne neocupată. Ies din clădire, nu prea știu ce să fac, e abia ora unu, la colț mă ajunge din urmă M. M. Intrăm într-un restaurant de lîngă Piața Amzei, un local ciudat, strîmt și răsucit, se coboară spre sală o scară în **colimacon**. Stăm bine de vorbă pînă la cinci. La urmă, vrea să plătească, pe motiv că e gazdă. Figura as'a mi-a făcut-o N. M., eu l-am invitat, el a plătit, altul nu mi-o mai face, zic. De ce N. M., da și eu nu? El e din istoria litera'urii, tu de la Reșița, spun. Observ că l-am jignit. Îmi și explică de ce, cînd îi reproșez că n-are umor. Are el, dar am spus ce nu trebuia, o vorbă despre care te gîndești că ceva tot crede cine a spus-o, chiar glumind. Are dreptate în general, nu și în cazul de față, dar n-ar avea rost să încerc să repar, tot nu mai pot să-l conving. Nu s-a supărat, are totuși destul umor, dar mie îmi pare, degeaba, rău. Ne despărțim în Piața Națiunii. Urc la Mugur, unde nu-mi merge mai bine. Îl găsesc trist din cauza capitolului meu despre el. Îi spun adevăruri pe care nu le-ar fi vru: cunoscute. Se teme că dacă apare nesigur de vocația lui lumea va înțelege că nu are. Poeții, îmi spune, simt nevoia să fie protejați de critici, s-au obișnuit cu laude mari și explicite, eu am mînă grea. A mai citit și capitolele despre Lovinescu, Lab', Radu Petrescu — i se par bune, dar parcă scrise de un extraterestru. Îi propun să renunțăm la unele capitole, acceptă, însă vrea, totuși, să rămînă capitolul despre el. În rest, vorbim bine. Cartea de interviuri cu Paul Georgescu, spectaculoasă și inteligentă, se pare, dar Georgescu e pornit împotriva lui Preda și rămîne la ideile politice din '50. Vorbește despre evrei. Face deosebire între evreii ardeleni, bucureșteni și moldoveni. Numai ultimii au fost umiliți și sînt revendicativi. Are pe masă un ghid de conversație pentru Londra. A aflat din ghid că **interview** înseamnă și în englezește tot **interview**. Laudă poezia lui Șerban. Mă conduce pînă în Piața Națiunii, de unde pornesc spre Mioara. Cinăm, la zece sînt la L. R. E. slavă domnului, încîn'at de eseul despre el. Îl găsește profund, spre deosebire de **Mari corespondențe**, carte doar „strălucitoare"(!?). Mi se la o piatră de pe inimă (eseul, neacceptat de „Facla", nu va fi publicat nicicînd). La unsprezece jumătate prind un tramvai, tremur de frig pe peron așteptînd să tragă trenul, cu cinci minute înainte de ora plecării. Sînt frînt și dorm neîntors pînă la Lugoj.

Șase ore, patru de curs. Într-o pauză găsesc pe birou „Luceafărul", lăsat pentru mine de un poet arădean. Articolul lui Dan Cristea cald, într-adevăr. Spre casă, soare primăvăratic. Seara, cenaclu. Citește o fată romantioasă din anul I. A venit cu vreo zece colege, drăguțe, care discută conștiincios. Față de anii trecuți, cenaclul a scăzut mult, e un fel de grădiniță, trebuie să învălui ce cred în formule prudente. Încerc să-i telefonez lui Eugen Simion, greșesc numărul, îmi răspunde o voce brutală de femeie, sînt afectat, mă strîng ca o mimoză, parcă aș fi o fată din cenaclu. Noaptea visez o poveste macabră, coerentă ca un roman, dar din care, cînd încerc să notez visul, nu înțeleg nimic.

Plouă acum, a doua zi, cînd scriu. Coadă de o oră la lapte, în umezeală, ni se face frig. Curs slab despre Beckett, îl văd pe Marius Iosif cum abia își ține ochii deschiși. Trec pe la „Orizont". Adriana pleacă săptămîna viitoare, cu bursă obținută de Andrei, la Paris. Stăm în sala mare, bem cafea, îmi spune cine nu se mai întoarce: poetul Mihai Ursachi, es'eticianul Ieronim Stoichiță, cel mai bun, se pare, după Pleșu, dintre cei noi. În redacție. Teo își mănîncă prînzul-cină pe birou. Un soi de salam roșu pămîntiu, la care se uită lung. În „România literară", articol de o aspră frumusețe al lui Mircea Martin.

Am fost deștept azi noapte, un vis cu discuții subtile, dar nu țin minte nimic. Probabil reversul zilei de ieri, cînd Corina, ajunsă la Ion Barbu, îmi cere lămuriri și tot ce pot să fac este să-i telefonez lui Șerban. Tocmai a citit o carte a lui Mincu despre Barbu. Textualizează, se pare, ca în **Negru și alb**, însă, după cum înțeleg, bine și serios. T. vine din oraș unde a stat la trei cozi și n-a prins nimic. Cafea mai avem pentru trei zile. Rîndul trecut s-a întîmplat minunea de și-a făcut pomană doamna Drăghici chiar la timp. Îi e și rușine să se mai ducă pe acolo, amiciția asta seamănă a cerșit. Toată ziua în casă, tușind, ștergîndu-mi nasul, înfrigurat. Șansa mea a fost să evit „de justețe", cum se scrie în „Sportul", de a fi de-a binelea prost.

Stăm în frigul de iarnă o oră afară, în fața magazinului. Ieșind, lumea aleargă și izbește pen'ru că în magazinul de alături se dau ouă, se dau și pui. Zi fastă, se împarte și T., între cozi, la șap'e e fericită, cu doi pui și zece ouă, dintre care patru sparte. Trec pe la „Orizont", unde, în afară de Mihăieș, excesiv de politicos, cu domnule profesor încoace și încolo, e pustiu. La facultate vărul unei profesoare care vrea să-i comunic, prin el, observațiile la o lucrare de grad. Posomorît, închis în sine, cu chelie mare, nu scoate un cuvînt. Vorbele mele intrate în panică se izbesc de el ca de zid. Învățămînt ideologic. Bătrînul Will a căzut pe stradă, e acoperit de plasture, deasupra cocoașei, sub părul roșu, pe lîngă nasul frînt. Seara telefonează Șerban. Îmi ci'ește cronica la cartea lui Marin Mincu, generoasă, fără înțepături. Citesc din biografia lui Călinescu, scoasă pe hîrtie de ziar. Rămîn uluit de trivialitatea sălbatică ce a vegheat, ca să zic așa, la apariția lui, dar și de hazardul colosal care a făcut ca în condiții atît de sordide să se în'îlnească sînge de țăran din Moldova cu sînge grecesc.

Găsesc, mi se pare, o soluție pentru capitolul despre popa Stoica. Prin concentrare și ușoară atenuare stilistică, să pun în pagină forța lui de memorialist. Curs, slab. Sînt obosit, cuvintele nu pornesc. Acasă, T., fericită: stînd două ore la coadă a „prins" ce nu mai văzusem dinainte de vacanță, brînză telemea. Telefonează omul de la televiziune. Ne întîlnim la hotelul Central, acolo, unde, prin '74, s-a jucat o partidă de șoarecele și pisica din care n-am putut să scap teafăr decît prefăcîndu-mă, la urmă în miel turbat. Poate sub impresia asta, totul mi se pare, în semiîntunericul din hol, unde stăm de vorbă, jegos și lipicios. Vrea o discuție despre realism, cu romancierii locali. Ca să-l aduc pe un teren mai neutru, îmi revendic fără entuziasm, condiția de critic. Renunță la ideea lui, pentru că oricum a obținut ce voia. De unde la București îl refuzasem, aici am căzut repede de acord. Nu-i nimic, mă justific în gînd, bine că n-am fost și rîndul trecut (adică în '74) la fel de conciliant. Discuție despre critică, deci. Mai vorbim ce vorbim, gîndește și el ca tot omul, ca tot românul. Îmi povestește despre aniversarea lui Lovinescu. De la o emisiune întreagă s-a ajuns la cîteva minute, date și alea lui Cioculescu, pomelnic de date, altceva nimic. Conducerii i s-a părut totuși prea mult. „Cu Lovinescu ăsta să nu-mi mai veniți!", le-a spus un mare șef. După jumătate de oră nu știu ce ar fi mai nepoliticos, să-l mai tin de vorbă, ori să-l las singur, acolo în locul acela apăsător. Fac ce mă atrage mai mult, îl las și plec. Cînd ajung acasă, tocmai telefonează Șerban. A citit eseurile, trei sute de pagini, într-o singură zi. Le laudă cu măsură, cum îmi și convine, pot să-l cred. Îmi și dă cîteva idei, toate bune. A propos de Șerban. Văzînd programul emisiunii cu timișorenii, i-am spus omului „l-ați omis pe cel mai bun dintre toți". „Da, îmi răspunde, știam și eu asta, dar ai mei se tem să nu spună cine știe ce".

Dincolo de cuvînt

În lexicul românesc există două omonime **baie**: primul, moștenit din latină, a dezvoltat sensuri multiple identificabile în îmbinări ca următoarele: **costum de baie, baie de aburi, baie de plante, baie de nămol, baie de sînge, băi romane**, „apartament cu trei camere, **baie**, bucătărie, cămară", **Băile Felix, Băile Herculane** etc. **Baie**, — împrumut timpuriu din maghiară și atestat de prin secolul al XVI-lea — este un regionalism, întrebuințat mai ales prin Transilvania ca sinonim pentru **mină**. Citez din **Hronica**... lui Șincai: „Au venit la Rodna cea așezată pre munți, unde sunt **băi de aur** și **de argint**". **Baie** „mină" ne tot întîmpină, la tot pasul, în capodopera lui Agîrbiceanu, **Arhanghelii**: „Minerii priviră moartea nenorocită a lui Gligoraș ca și cînd într-adevăr l-ar fi ucis *baia*" (...) și ziceau: „Nu e lucru curat la Arhanghelii: **baia** a ucis un om". Diminutivul **băiță** „mină mică", neînregistrat în dicționare (!), nu lipsește din același roman: „Și a luat cu arendă întîi o **băiță**, apoi două, pe urmă trei și a început să muncească cu [...] patimă și înfrigurare".

Străvechile eresuri ale minerilor din Munții Apuseni sînt bîntuite de o zînă malefică, **Vîlva-băilor**, care ține sama vinelor de aur din sînul pămîntului, tăinuindu-l și scutindu-l de nesatul oamenilor. Agîrbiceanu o pomenește în **Arhanghelii**: „Deodată se auzi din adîncurile vîrtejului ca ecoul depărtat al unui urlet de cîne: apoi altul mai clar puțin, apoi altul, stins aproape. Liniștea se înstăpîni din nou, și deși notarul nu credea nici în **Vîlva-Băilor**, nici într-alte duhuri, simți că i se răspîndesc în trup fiori de sfeată". Strania zînă este evocată și repudiată în povestirea **Duhul băilor** a aceluiași mare prozator: „Da, bine, oameni buni, [...] dumneavoastră chiar credeți în minunile astea? Nu știți că în pămînt nu trăiește nici o ființă omenească, că nu este **Vîlvă**, că nu este Duh al **băilor** și că toate poveștile pe care le spuneți sunt numa-nchipuiri?" În mitologia populară **vîlvă** face sinonimie cu **știmă**, cuvînt așezat de Cezar Petrescu pe coperta uneia din cărțile sale, descriind stări sufletești obsesive: **Aranca, știma lacurilor**, 1929. Însoțit de o aură de taină, termenul nu putea să-i scape lui Sadoveanu: „Pășesc pe iazuri **știmele**, ca niște muieri subțiratece înfășurate în borangicuri alburii"

VÎLVA BĂILOR

Ca și sinonimul său **ocnă**, **baie** a pătruns de timpuriu în toponimie: **Baia Mare, Baia de Arieș, Baia de Aramă, Baia Sprie**...

Sinonimia **baie-mină** se extinde asupra derivatelor, de pildă asupra perechii **băieș-miner**. Primul circulă în lumea **băilor** din Apuseni, numindu-i, mai ales, pe truditorii minelor de aur. Recurența lui în **Arhanghelii** e, prin urmare, firească: „Clericul Vasile Murășanu se plimba pe uliță, privea în piuăle neobosite, răspundea la salutul plin de dragoste al **băieșilor**"; „Apoi, cînd sînt **băile** bune, recolta **băieșilor** e în fiecare săptămînă, aproape în fiecare zi". „În gangurile acestea era un gol uriaș, în care **băieșii** se coborau pe scările din vîrtej". Același raport sinonimic se statornicește între **a băi** și **a mineri**. Iată verbul **băi** la diferite forme flexionare, în citate extrase din aceeași sursă: „**Băiam** vro opt inși, afund în sînul pămîntului"; „**Băiam** pe Vîlcoiu. Eram mulți ortaci. Și, cum baia era departe de sat, mergeam cu merinde pe cîte o săptămînă. Munca nu contenea nici ziua, nici noaptea. **Băiam** pe rînd: o dată șase, cîte patru ceasuri, apoi aceia ieșeam, și mergeau alți șase, tot pe atîta vreme"; „Munca, aici, era foarte primejdioasă, dar notarul Rodean nu voia s-o oprească: un șir lung de ani **băi** aici cu izbîndă"; „— [...] Iată, noi ne-am pomenit din moși-strămoși cu băile și știm: *a băi* uneori e o curată risipă". În sfîrșit, substantivul verbal **băit** își concurează și el sinonimul (**minerit**): „— [...] Eu nu mă pricep la **băit**".

Sînt, în **Arhanghelii**, destule crîmpeie învrîstate cu mulți și feluriți termeni din categoria acelora pe care i-am comentat pînă acum. Ei colorează și pigmentează acțiunea, situînd personajele într-un mediu care nu este numai geografic: „**Minerii** tăceau mereu, cu fețele-n pămînt. — După mine, feciori! strigă Rodean, înaintînd spre gura neagră a **băii**, care răsufla necontenit pînze dese de aburi și miros aspru de pămînt umed. Cine nu intră azi în vîrtej e scos din slujbă. Muierile să rămînă acasă! În **gura băii** se opri, chipul era acum în negura ce izvora mereu din **ocnă**. Nimeni nu-l urmă. — În vîrtej nu mai lucrăm, începu în silă unul dintre **băieși**. — Nu mai **băbăim** în vîrtej, ziseră alții".

„Cîmpul semantic" al lui **mină** însumează și pe **zăcămînt**: „Puțin după 1840, cînd s-au descoperit în Valea Jiului primele **zăcăminte de cărbuni**, începu agitata ei istorie socială" (Geo Bogza). Relația etimologică dintre **zăcămînt** și verbul **zăcea** nu mai este, astăzi, transparentă. Ea se luminează însă la Bălcescu, în cunoscuta și emoționanta descriere a Transilvaniei: „Apoi, în tot locul, dai de rîuri, cu nume armonioase, a căror unde port aurul. În pîntecele acestor munți **zac** (!) comorile minerale cele mai bogate și mai felurite din Europa [...]. Astfel este Țara Ardealului".

G. I. TOHĂNEANU

Miruna Runcan

DE OCAZIE

9 octombrie

Tot nu o lasă pe mama să iasă. Adela m-a luat de o parte și m-a condus prin parc, explicîndu-mi că mîine va trebui să-i facă un chiuretaj biopsic. Apoi s-a străduit încetișor să-mi explice ce-i aia. Și că poimîine sau răspoimîine, cel tîrziu, îi dau drumul acasă. N-am nici o energie să mai comentez.

Apoi va trebui să așteptăm o săptămînă-două, rezultatul.

Acum îl aștept pe Dan, căruia i-am telefonat, aproape împotriva voinței mele. Dar n-am avut pe cine altcineva să chem, n-am chef să văd pe nimeni de fapt, doar pe el parcă îl mai suport. Cum spunea cineva într-un film de acuma vreo zece ani, „eu dacă în clipa asta nu beau o bere, mor pe loc !"

10 octombrie

Am văzut-o azi pe mama, la numai patru ore de la „operație". Era cam palidă și cam împutinată, părea să aibă și niște frisoane, un efect al spaimei, probabil. Zîmbea tot timpul și făcea mici glume în doi peri. I-am povestit, la cu titul altă tensiune, petrecerea, n-avusesem chef duminică. Spre surprinderea mea avea o dispoziție neobișnuită, comenta tot timpul, cu fervoare, parcă eu însămi i-aș fi dictat ce reacții să aibă. L-a luat chiar pe Dan în tărbacă, și asta e o chestie fără precedent, mama fiind nu numai ultimul om care să bîrfească pe cineva, dar neavînd în general, din disciplină, opinii despre cei care-mi sînt foarte aproape. Parcă era hotărîtă să pună gaz pe foc.

Poate că de fapt era o formă de a refuza să vorbească despre boală. Îmi vine să cred că ea știe mai bine ca oricine ce-i cu ea și n-are nevoie de tăcerea noastră precaută. În două zile îi dau drumul, iar Adela m-a convocat expres pentru vinerea cealaltă.

De aia nu vreau să văd pe nimeni, ca să nu fiu tentată să povestesc. E un fel de superstiție. Am luat asta de la Mihai, frica de rostirea nenorocirii. Ca pe o boală contagioasă.

Pentru răspoimîine am luat bilete la teatru, cu mari dificultăți, (toată lumea mănîncă teatru pe pîine). Marina mi-a cedat biletele ei la Nu sînt Turnul Eiffel, la Mic, bărbatu-su a plecat pentru o săptămînă într-o delegație de contractări la Constanța. M-am bucurat foarte mult, e un musical, n-am reușit să-l văd pînă acum, m-am gîndit că s-ar putea s-o amuze. Parcă refuză să lase bucuriile să mai pătrundă la ea, și asta nu de azi de ieri, de cîțiva ani încoace. Ca să n-o rănească.

Nu cred că exagerez dacă spun că a început, din punctul ăsta de vedere, să semene nițel cu soacrămea, firește fără nici o legătură cu senilitatea. În anii aceia de supliciu observăm că nici ea nu mai accepta că i-ar putea veni o bucurie, o plăcere, avea un fel de zid, de refuz, la lucrurile plăcute... Probabil că spre bătrînețe ni se întîmplă tuturor așa, mai ales celor singuri... La mama lucrul ăsta a apărut însă senin, cu zîmbetul pe buze, nu în crîncena încăpățînare a celeilalte. Cînd bucuriile vin, dacă încerci să i le provoci, surîde îngăduitor, parcă nebăgîndu-le de seamă, acceptîndu-le ca și cum s-ar milostivi de neînțelegerea ta, din noblețe.

.Asta înseamnă să nu mai speri ? Doamne, ce mă așteaptă . . . !

30 octombrie

La pămînt, chiar la pămînt, Doamne, oare cît vor mai dura toate astea și pînă unde ? Îmi vine să-mi dau drumul pe geam, de osteneală și de neputință. Ce plătesc oare, pentru ce ? Pe lîngă boala mamei, mai vine și ruptura asta cu Dan, care în mod normal ar fi trebuit să mă lase rece, și totuși... Uite, sînt în pragul nebuniei, în pragul urletului. Toate deodată.. deodată... Proiectul care s-a îngropat, și care-mi amînă pentru cine știe cîtă vreme, susținerea tezei... Și liniștea asta dinainte de furtună, care e mai greu de suportat ca orice. Așteptare... așteptare...

Mamă, dacă ai ști, dacă ai putea să știi... Mi-e, tocmai acum, așa de dor de ocrotire, de reîntoarcerea la o vîrstă iresponsabilă, a căldurii și a cuibăririi curate ! Tocmai acum, cînd va trebui ca eu să te ocrotesc, ca de mine să te poți sprijini ! Să te smulg acestei pedepse nedrepte, să mă lupt cu dintii cu destinul ăsta oribil, meschin, infam ! Sînt atît de slabă, atît de neînstare de nimica... Atît de lovită...

Dac-aș putea măcar povesti... Nu pot povesti. Nu folosește la nimic. Nu m-am putut întări cu nimic prin caietul ăsta mizerabil, loc de jelanii caraghioase și fără rost... Vine valul și mătură tot, tot, toooot !

3 decembrie 1982

Lungă vreme de cînd n-am mai scris, fiindcă n-am avut nici timpul, nici puterea. Am să încerc acum cît pot mai scurt, și poate am să fiu în stare să pun astfel la punct și jocul ăsta aiurit de-a jurnalul.

Mama a revenit de la Buciumi după aproape o lună : nu i s-a putut ascunde nimic, pînă și Adela a fost complet dezarmată în fața certitudinii ei lucide. S-a întors de 16 zile și au operat-o acum două săptămîni. Am plătit mai în toate părțile, Adela m-a ajutat și ea : au ținut-o în reanimare aproape o săptămînă, pînă s-a eliberat o rezervă de două paturi Dă-mi, Doamne, tăria de a rezista, ca s-o ajut să reziste !

Nu mai știu cînd, puțin înainte de sfîrșitul lui octombrie, în timp ce ea era plecată, după ce s-a oprit proiectul, m-am trezit cu o descindere neanunțată a lui Dan. Nu mai dăduse nici un semn de viață de cîteva săptămîni, și luasem lucrurile drept un semnal de ruptură după scîrțîielile de la petrecerea aceea. A sunat la ușă, la 11 noaptea, într-o simbătă, și a dat buzna cu flori, Havana Club și... cerere în căsătorie. Uluită, speriată, am încercat să-i explic blînd, de ce cred eu că așa ceva nu se poate. Apoi eu, nu mai știu cum, am pierdut controlul, ajungînd prea la „obiect" cu justificările refuzului, iar el s-a simțit imediat jignit, nu-mi mai amintesc vorbe și argumentări... S-a pornit o scenă cumplită, neașteptat de dură, de neiertat pentru amîndoi. Ne apucase o fervoare a reprosurilor, inadmisibilă dacă te gîndești la simplitatea convențională a relației noastre de pînă atunci. El acuzîndu-mă de egocentrism, de lipsă de feminitate, de încuiere față de oameni, în fine... tot felul de mizerii, aproape grosolane. Culminînd chiar, și mi se face și acuma frig, cu senzația de concubinaj cu fantoma lui Mihai, lucruri despre care noi doi n-am vorbit niciodată. Și nici nu mi-aș fi închipuit că se poate vorbi.

La rîndul meu, amețită de tirul neașteptat de artilerie, m-am pornit în vîrtej, ieșind din calm, — poate și din cauza alcoolului — și am început să lovesc fără măsură, rece și sec. I-am azvîrlit, în ochi toată

mascarada parvenirii lui, bățoșenia de utecist arivist, burghezia cu lustru, de-profesionalizarea și superficialitate, mă rog... tot ce strînsesem în mine fără să mă gîndesc vreodată că va fi rostit. Lingușirile în lumea de îmbuibați, pe care-o privește ca pe un ideal, oportunismul, obsesia carierei... Nu mai țin minte, dar cred că au fost și altele, ajungînd să-i dau lecții cretine despre generații și vise, despre entuziasm și ipocrizie... tot felul de stupidități, de babă răsuflată care-a găsit cu cine să se ia de guler. Am încercat să zbierăm și să ne aruncăm în cap tot soiul de măgării, pe care n-are rost nici să mă străduiesc să le mai adun acum. De la un moment dat nici nu ne mai ascultam, strigam, tipam animalic, agățîndu-ne de fiecare cuvînt al celuilalt.

Apoi ne-am oprit, am tăcut nitel — spre bucuria vecinilor, precis — și eu m-am dus la baie să mă spăl pe față, cum Pilat pe mîini în secret speram să plece. Lovitură de teatru : n-a plecat. Ieșise pe balcon, unde stătea țeapăn ca o sperietoare și nu s-a mișcat de acolo o bună bucată de vreme. Între timp, am plecat în bucătărie și am făcut niște cafea. Cînd a intrat, cafeaua se răcise deja, eu băusem destul din ceașcă : s-a așezat pe fotoliu și și-a aprins o țigară, calm, aproape senin. A trecut, iată, mai bine de o lună și mi-e încă greu să mai continui. N-am să uit niciodată privirea stranie și aproape amenințătoare cu care m-a fixat cîteva minute interminabile.. Nu puteam pricepe ce mai vrea, ce mai aveam să ne spunem, după o asemenea dezlănțuire.

Apoi a început să vorbească... Era altcineva. Glasul, intonația, erau complet necunoscute și aveau ceva alunecos și învăluitor, de un calm atît de înghețat încît... Tremur și acuma... sînt o proastă probabil, dar tremur. Că el se gîndește la mine, că am nevoie de un om care să mă sprijine. Că singurătatea asta e periculoasă, mă urăște și o să mă conving chiar eu însumi că nu e bină, o să-mi dea de furcă, poate chiar o să mă coste scump. Că el poate acum să spună că mă cunoaște bine și că știe cît de mult ajutor poate să-mi aducă, mai ales în situația asta... cu mama... Mi se părea din ce în ce mai aberant ce face, după toată scena dinainte, dar nu mă puteam desprinde de o fascinație de netradus, vecină cu groaza. Se întorcea de unde plecase, și totuși... și totuși era alt om... Apoi a început să expună „rațional" motivele pentru care considera el că eu sînt cea mai bună alegere, EL, care nu s-a grăbit să aleagă, atîția ani... Șansele noastre de „îmbunătățire reciprocă", experiența, genul de preocupări... mă rog, tot soiul de minciuni perfect țesute, care în alte condiții puteau fi ascultate cu îngăduință, nu însă atunci, după un asemenea scandal, și nu cu un asemenea ton de gheață. Apoi a sentimentalizat chiar, că își dorește copii (serios ?), ca și mine (de unde știe el așa ceva ?), că sîntem dincolo de aceste „mici" diferende care țin doar de împrejurări și de, firește, nervozitatea mea lesne de înțeles (surpriza, necazuri, serviciu cu dezamăgiri — dar de unde știa ? nu apucasem să vorbim nimic despre problema cu respingerea proiectului !), că sîntem deci o pereche foarte potrivită, ne stimăm și ne completăm... „la toate nivelele". (Ce șoc ! Era să-l corectez la gramatică). Începuse să capete o tandrețe necunoscută în glas, nu cea din viața curentă, alta, jucată, falsă, de carton. Mă credea proastă sau chiar încerca mai mult decît posibilul ? Apoi a început să-mi spună că el de mult meditează la asta, că la o casă mai mare n-are de ce să-mi strice, era coerent, prea coerent, suspect și... Și apoi că el a anunțat acest proiect de căsătorie, și alor lui și... acolo unde trebuie el să anunțe, sigur, asta n-are importanță, voința mea primează... etc... Dar n-ar fi rău să mă gîndesc serios, asta nu-i o glumă, el nu vrea decît binele meu, nu dorește să rămîn singură și neajutorată în fața atîtor complicații... **Nici n-ar dori să am neplăceri.** Ce fel de neplăceri ? am sărit eu ca arsă ? A schimbat imediat vorba, nu însă și tonul. Mă înțelegea. Aveam, ca orice muritor, nevoie de timp de reflecție. Sigur, **el m-a protejat și pînă acum,** să nu-mi imaginez că o relație ca asta putea fi întîmplătoare, așa cum mi-am închipuit, probabil, eu... El e un om serios, care nu-și permite aventuri bănale... A avut timp să constate cît de profundă și serioasă sînt eu însămi, în ei s-au creat sentimente adînci, a evoluat (!!!) teribil de cînd sîntem împreună, și avem, în rest, tot timpul... etc... Uluirea mea devenise teroare, o groază mută, nu mai puteam îngăima nimica și nu-mi venea să cred : totul se întoarse cu picioarele în sus în capul meu, și ameteam privindu-l. Simțeam agresiunea unei forțe contînute și brutale, aproape de tortură. La început fără justificare, apoi încetul cu încetul... Cine era ? Ce cunoșteam eu din el ? Îmi bubuiau tîmplele și-mi bubuie și acuma.

La un moment dat, monologul a luat-o spre alte lucruri practice : cu casa, cu schimbarea garsonierei lui și a apartamentului meu, că o să luăm probabil un apartament, știe el că există, într-o vilișoară în „Zece mese". O s-o aducem pe mama, oricît va fi nevoie, poate chiar definitiv, el e sigur că se vor înțelege foarte bine... E o femeie superioară.. El știe bine că nu-i ușor să muți un bătrîn, mai ales bolnav, dar îi va face bine să stea cu mine, în condiții net superioare celor de la țară... Nici n-o să simtă schimbarea... Mai ales la început, el o să fie mai mult plecat, tocmai.. Tocmai urmează să fie numit undeva, la o reprezentanță .. peste vreo jumătate de an, prin aprilie, mai...

Atunci... Atunci nu a fost nimic M-am luminat brusc, frica mi s-a transformat în rîs, într-un rîs fără rost, dar din care nu puteam să mă desprind, am izbucnit deodată, eliberată, parcă nebunește, ca o sticlă de șampanie. Mi-a venit și gîndul, în aceeași clipă M-am dus la bucătărie, am scos din frigider sticla de șampanie adusă de el, care rămăsese nebăută de la ziua mea, am scos paharele... Îmi tremurau mîinile, dar rîdeam înfundat, încercînd să mă stăpînesc. Am reușit chiar s-o deschid, singură, cu toate că n-am mai făcut așa ceva niciodată. M-am întors, el zîmbea mirat și destins, cu satisfacție.

„Pentru norocul tău !", am închinat. Și am băut deodată, însetați, pînă la fund. Apoi ne-am privit, ne-a bufnit rîsul pe amîndoi, și după ce ne-am pupat de împăcare, m-am dat un pas în spate, am strîns tot curajul în inimă și i-am zis : „Acuma îți pui pardesiul și ieși afară, iar dacă mai calci vreodată pe aici anunță mai întîi salvarea. Că-ți crăp capul cu ce nimeresc".

.Mai departe n-are rost. Mai departe chiar nu mai e nimic.

Mai departe, dacă toate lucrurile merg bine, probabil că peste vreo două trei zile or să-i scoată mamei firele. Și peste încă o săptămînă, dacă am noroc, or să mi-o dea acasă și o să învăț, în sfîrșit, după indicațiile ei să fac cozonaci, ca să putem sărbători Crăciunul. Mai departe promit, de data asta foarte serios, că n-o să mai scriu nimic în jurnal, drept pentru care, acuma, după ce-mi aprind o țigară, o să-l arunc într-un sertar de la bibliotecă, cît mai la fund.

(fragment din romanul **ATAC FRONTAL**, în curs de apariție la **Editura Cartea Românească**)

Top

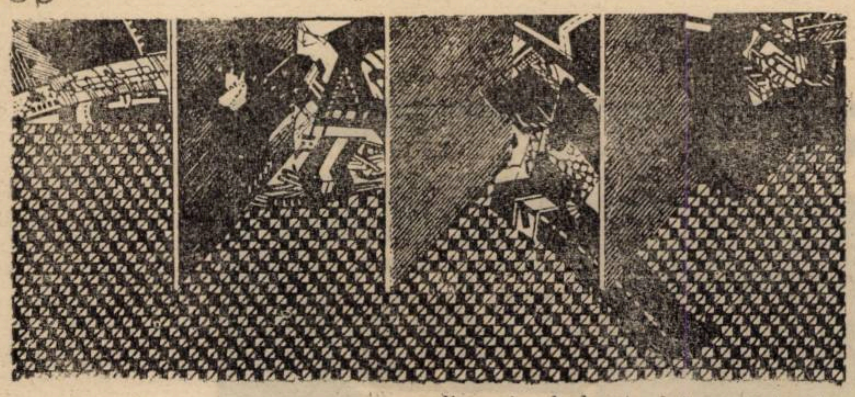

BOUTIQUE

UN POPEYE PE UNDE RADIOFONICE. Tare ne-am mai mirat luni, 19. VIII. a. c., pe la orele 12 și 20 de minute audiind în cadrul emisiunii **„Planeta Radio"** cum redactorul Mareel Tahatan îl botează pe cunoscutul cîntăreț și scriitor sovietic Bulat Okudjawa... Boris. Probabil că eruditul redactor se gîndea la Boris Pasternak și sensibilizat de situația politică gravă din țara vecină, a „clacat". A greși e omenește, dar nu e prma scăpare pe care o observăm la acest redactor căruia îi recomandăm cu căldură mai multe lecturi particulare, mai ales dacă are de gînd să ne fie de folos la **„Radio România Cultural"**, căci, nu-i așa? — firmă trebuie respectată și nici ascultătorii nu pot înghiți orice. ● Așteptăm cu interes rubrica „Five O Rock" pe care o va găzdui revista „Cuvîntul". Sîntem convinși că aceasta va fi urmărită cu același interes cu care se ascultă emisiunea radio duminicală „Pittiș Show" Așadar, dacă e marți, e Pittiș, ca și duminica... ● Pe litoral, mai precis la Mamaia, acțiunea **Maratonul Rock** s-a oprit. Cauza? Prețurile excesive ale produselor alimentare care au crescut precum Prîslea din poveste, adică de patru ori în ultimele două luni! Cine pierde? Evident, sărmana noastră mișcare rock, căreia firma ALIEN S.R.L. (prin domnul Amadeus Schneider, cetățean american de origine română) i-a întins o mînă de ajutor, sponsorizînd o manifestare unică în peisajul divertismentului estival Despre ce era vorba? O serie de formații din întreaga țară au evoluat (sau urmau s-o facă) într-un spectacol non-stop pe scena maratonului, așa pînă la mijlocul lunii septembrie. Conform unui punctaj s-ar fi oferit substanțiale premii în bani celor mai bune grupuri cu perspectiva unor contracte în străinătate. Pe 9 august totul s-a sfîrșit. Păcat ● Despre politica aparițiilor discografice la „Electrecord" aflăm cîte ceva din cele declarate într-un interviu pe care îl ia lui **Romeo Vanica** (redactor la amintita instituție) confratele L. Ștefănescu în revista „Cuvîntul". „În legătură cu ofertele virtualilor noștri parteneri externi, declară R. V., răspunsul „Electrecordului" este invariabil marcat de posibilitatea de-a plăti numai în bani românești. Normal că partenerul străin nu are ce să facă cu 50.000 de lei care, pentru el, nu înseamnă azi decît 250 de dolari". Cu alte cuvinte, vom asculta discuri „Electrecord" cu soliști și formații străine atunci cînd ne vom vedea ceafa fără oglindă... ● Nu-i bai, ne-om mulțumi cu LP-urile unor grupuri autohtone ca ... „Grumaz" ori „Pansament" ● Tot în amintitul interviu Romeo Vanica declară: „Am avut două formații mari, „Phoenix" și „Mondial". Primii au abordat ceea ce numeau ei pe atunci etnorock, o manieră de inspirație folclorică, dar nu de citat folcloric, ci de prelucrare a folclorului. Ei erau niște profesioniști care știau ce vor, știau de unde pleacă și unde vor să ajungă. Plecau de la surse dar nu luau citatul ca atare. L-au transformat, l-au imbogățit...". Da, cam așa stau lucrurile ● **FĂCUI OCHII CÎT CEPELE** văzînd la mica publicitate ofertă cu **„mapă completă CENACLUL FLACĂRA, preț — țineți-vă bine, domnilor! — 500 DM sau 300 dolari, negociabil."** Dacă există persoane care manifestă nostalgia execrabilului circ ceaușist ce ne-a imbecilizat copiii ani la rînd le rog să rețină un amănunt important: există într-o comună bănățeană o librărie unde aceste mape „valoroase" zac într-un stoc aproape neatins așteptîndu-și cumpărătorii din 1982. Vînzătoarea ne-a mărturisit că a vîndut prin '87 cîteva după care entuziasmul a scăzut la cota zero. Serviți, rogu-vă osanale și pupături pentru peltic pe lei nu pe valută. Ieftin ca braga. Magazinul sătesc aflat la 112 Km de Timișoara mai oferă pentru nostalgici lămpi de petrol și ... cravate pionerești. **„Tot înainte!"**

Petru UMANSCHI

Ochiu mortului

Crimeea de lez-comunism

În vreme ce în Uniunea încă Sovietică tandemul Ielțîn-Gorbaciov se poartă cu comunismul cam cum se poartă americanii cu mingea de base-ball, liderii noștri apar pe micul ecran cu niște figuri de parcă au avut de mici democrația în fluierul piciorului și ne-o arată abia acum. E drept că în celălalt fluier țin — de mai măricei, de pe la studii — cuvîntul tovarăș, bun la o adică, bun la mai multe adici. Și vin în studio cu un pichamăr de lucru cu care se izbesc în piept de cît de democrați sînt dumnealor, după ce, în prima zi a puciului, dispăruseră toți de pe teveuri ca Lica Gheorghiu din cinematografia anilor '60. Păi se poate, domnu prezident, să vă lăudați la Telejurnalu de seară că ați semnat tratatu cu Gorbaciov ? Păi se poate să îl aduceți, apoi, pe d-nul I.A. Stoica să vorbiți dimpreună despre ceea ce se întîmplă în Basarabia și dumnealui să ne zică banda cu „Alianța Civică" Noi sîntem mai mult decît convinși că d-l I.A.S. nu dorește să intre în P.A.C. (horrbile dictu !), dar nu puteați oare cu sadoveniana dv. aplecare spre consens și liniște, să îi sugerați că în asemenea momente solemne trebuie uitate diferendele și deosebirile politice ? Nu așa ați spus de atîtea ori ? Și mai am o observație. La solemna chemare basarabenilor de a fi recunoscuți, mai întîi, de frații lor din România, poate n-ar fi stricat să fi învățat (în fața oglinzii) niște cuvinte la fel de solemne și adevărate.

NELSON

La fanion

JAMBIERA LUI CRISTOFOR COLUMB

1. De ce ne-am speriat am scăpat. Poli s-a întors de la Tîrgu Mureș, după prima etapă, cu două puncte. D-l Jackie Ionescu a pășit cu puncte în noul campionat, scutindu-se de eventualele „comentarii" din etapa de acasă. Cel mai bun jucător din teren se pare că a fost Octavian Popescu, iar ex-divizionarul C. Diaconescu s-a comportat de parcă ar fi bătut toată viața numai gazoanele primei divizii. A reconfirmat și Adi Crăciun, semn că și-a sărbătorit cum se cuvine cel de-al o sutălea meci, semn că putem pune bază pe apărare. Să nu-l uităm pe Almăjan, imbatabil cu excepția penalty-ului. Și, să nu-i uităm, de fapt, pe toți, fiindcă întreaga echipă a fost în bună formă.

În B, lucrurile au fost împărtite. La Mediaș, vasluianul Al. Renghel a strîmbat rezultatul final, astfel că mediașenii au cîștigat cu 2—0, în loc să fie un egal meritat de ambele părți. Bine a început, în schimb, UMT-ul, chiar dacă Sunda are numeroase probleme de lot. Victoria cu 1—0 în fața sibienilor conduși de cunoscutul Radu II poate să creeze un bun teren al punctelor viitoare.

În eșalonul județan al fotbalului nou'atea se referă la faptul că, săptămîna trecută, s-a constituit Asociația județeană de fotbal Timiș, organism independent față de Oficiul Județean de Sport. Președintele său este d-l Dănuț Lața. Cu toate acestea, campionatul județean colcăie de nereguli și isprăvit ce depășesc chiar o imaginație normală.

Divizia C demarează poimîine.

2. La Brașov, s-a jucat, miercuri, amicalul România — S.U.A., cîștigat cum bine știți, de oaspeți cu 2—0. Românii au jucat prost și nu îi scuză nici măcar faptul că au lipsit cîțiva „străinieri". Față de fotbalul european nord-americanii se află foarte departe. Pentru informarea cititorilor revistei noastre, să spunem că, în săptămîna care a trecut, naționala S.U.A a jucat în compania formației FC Tirol, în fața căreia a pierdut la scor: 0—4.

Așadar, destule îngrijorări în tabăra română, mai ales că, pentru a ne califica la europenele din Suedia trebuie să batem tot ce prindem, și asta la scoruri mari. La ora actuală, Elveția se află în fruntea grupei, cu 9 puncte, avînd un excelent golaveraj — 17—4. Noi sîntem — vă reamintesc — abia pe locul patru, cu doar 5 puncte din cinci meciuri, primul nostru meci oficial fiind în 16 octombrie a.c., cu Scoția. Întîlnirea — vedetă a toamnei este Elveția—Scoția, din 11 septembrie. Eventualitatea unei victorii scoțiene îi aruncă pe aceștia direct la Stockholm, ca să nu mai vorbim de eventualitatea unei victorii a gazdelor. Cel mai bine ar fi ca partida să se termine nedecis, în acest caz noi trebuind să cîștigăm toate cele trei întîlniri.

Greu de crezut, nu-i așa?

M. T

„Aș dori să predau chitară clasică în limba engleză"

— dialog cu ADINA DIMITRIU —

— De curînd v-ați întors din Marea Britanie. Cu ce ocazie ați fost acolo ?

— Am fost invitată la Cunninghton, unde se ține de 18 ani un seminar de vară de chitară clasică, cel mai important și cel mai mare din Europa, organizat de un foarte cunoscut compozitor de chitară clasică — John Duart. Nu știu dacă la noi în țară este atît de cunoscut, dar el a compus și pentru Segovia și are foarte multe lucrări : teoretice, lucrări pentru chitară clasică, concerte.

— Deci, ați fost invitată ?

— Da, am primit o invitație, iar prin ambasada engleză mi s-a plătit drumul și șederea acolo, ambele foarte scumpe. A fost o șansă extraordinară.

— Ați fost însoțită de elevii d-voastră ?

— Nu. Ar fi fost mai dificil, se punea din nou problema financiară. Eu am fost invitată ca profesoară. A fost un fel de reciclare, un examen.

— Cum ați ajuns să primiți această invitație ? Bănuiesc că acest lucru s-a datorat unei cunoașteri prealabile...

— Da, da. Avem și noi un festival național de chitară clasică. Nu e nici atît de important și nici atît de mare, dar e unicul de la noi din țară. Se ține de opt ani și are loc la Sinaia, în luna mai a fiecărui an. În 1990 a fost invitat acest compozitor — John Duart — ca președinte de onoare al juriului, festivalul de la Sinaia fiind și o competiție. Eu am avut doi elevi foarte buni, cei mai buni ai mei, care au luat premii. La categorii diferite au luat premiul doi, fiecare. Se pare că acest compozitor a fost impresionat de elevi, de mine. Poate că am avut și un mic atu, fiind vorbitoare de limba engleză. Și astfel am primit invitația.

— În ce a constat acest curs ?

— Erau șase profesori foarte buni, care predau în Anglia, la conservator, iar o parte din ei erau și instrumentiști concertiști. Colindaseră multe țări, dăduseră multe concerte, deci nivelul lor era foarte înalt. În fiecare dimineață și după-amiază erau cursuri. Studenții erau împărțiți pe categorii : începători, avansați. Studenții fiind de vîrste foarte diferite, începînd de la 15 ani, pînă la chiar 70 de ani. Predomina vîrsta mijlocie, spre mirarea mea. Eu am avut prilejul, fiind o prezență exotică, din România, să pot circula pe la fiecare profesor și să învăț cît mai mult. Nu mi s-a impus să rămîn la un anumit profesor. Interesul meu era să învăț cît mai mult de la fiecare și să pot vedea cît mai multe stiluri de predare.

Programul era foarte dens. Dimineața, la 9, începeau cursurile, pauză la masa de prînz, după masă din nou cursuri, expuneri, inclusiv despre construcția chitarei, a corzilor, lucruri pe care eu nu le-am mai auzit și erau foarte interesante. În fiecare seară era cîte un concert. De mare ținută. În ultima seară a seminarului, invitatul de onoare — în acest an a fost Stepan Raab din Ceho-Slovacia — a dat un concert în biserica mare din Cunninghton. Un moment deosebit.

— A fost o prezență numeroasă a celor din estul Europei ?

— Nu, nu. Eu am fost singura din România și mai era un compozitor din Ceho-Slovacia. În rest, nici o altă țară din est nu a fost reprezentată. Sigur că se pune problema banilor. Pentru că, acolo, fiecare student își plătește, altfel nu se poate. Este foarte scump și colegiul nu poate suporta toate cheltuielile. Dar condițiile sînt deosebite.

— Ar putea însemna astfel de experiențe impulsionarea preocupărilor de acest gen la noi ?

— Un mic început este și la noi în țară. Anul trecut s-a înființat prima clasă de chitară clasică la Conservatorul de la Iași. Cred că anul acesta se va înființa și la București o secție la conservator. În toamna asta, la școala de muzică din Timișoara, se va înființa o clasă de chitară clasică și eu voi preda acolo. Deci un început este făcut. Mai departe, rămîne să vedem ce talente vor apărea și cum vor progresa. Drumul e deschis. Există și un public tînăr interesat de concertele de chitară clasică.

— Cît de mult este apreciat acest instrument în Anglia ?

— A fost un mare șoc să văd că dintre studenții care au venit la Cunninghton mulți dintre ei aveau vîrste rezonabile. O explicație este, probabil, nivelul vieții, care este foarte avansat. Se trăiește ușor, lumea nu este stressată și faptul acesta îți permite să te gîndești și la alte lucruri care să îți facă viața mai plăcută. Asta explică de ce atîția oameni de 40, 50, de 60, 70 de ani veneau la Cunnighton cu plăcere și aveau tot ce le trebuie să facă muzică. Și cîntau bine. La ei se practică „vacanța cu temă". Nu pur și simplu stat la soare sau făcut excursii, ci acest tip de vacanță. Oamenii veneau acolo în vacanță, an de an. Și le plăcea să facă muzică în vacanță. Să-și cheltuie banii și să stea acolo, dar să facă muzică.

— Cum vă gîndiți să aplicați experiența de acolo în Timișoara ?

— Îmi voi continua munca pe care o fac de 12 ani la Școala populară de artă, respectiv o să predau chitară clasică. Dar aș dori, dacă voi avea elevi buni, să predau chitară clasică în limba engleză. În felul acesta utilizez și cunoștințele mele de profesoară de limba engleză Voi continua să predau muzică în limba engleză la școala specială de engleză, care s-a înființat anul trecut, eventual și la școala de muzică, dacă vor fi amatori și dacă vor fi buni.

Cornel BOGDAN

ROMTENSID S.A. TIMIŞOARA

Calea Buziaşului, nr. 3 ; Telefon : 3 53 65 ; Telex : 71281

NOU :

● „PERLAN 5“ ESTE DETERGENTUL IDEAL PENTRU ÎNMUIEREA RUFELOR ŞI PENTRU SPĂLARE. DUPĂ ÎNMUIERE, RUFELE SE SPALĂ CU ORICE DETERGENT. „PERLAN 5“ SE POATE FOLOSI PENTRU ORICE ARTICOL TEXTIL CU EXCEPŢIA LÎNII ŞI A MĂTĂSII. SE POATE UTILIZA ŞI LA MAŞINA DE SPĂLAT.

● „OXATIM“ (CU PERBORAT) SE FOLOSEŞTE LA SPĂLAREA ÎN MAŞINĂ A RUFELOR (ÎN PREALABIL ÎNMUIATE) DIN BUMBAC, IN ŞI AMESTECURI DE FIRE (BUMBAC CU POLIESTER) ŞI LA FIERBEREA RUFELOR ALBE DE BUMBAC ŞI IN.

● „BIOTIM“ ESTE DETERGENTUL BIOACTIV PENTRU ÎNMUIERE ŞI PRESPĂLARE ; CONŢINE ENZIME ; CURĂŢĂ EFICIENT SCUTECE, RUFE DE COPII, LENJERIE ETC. E UN DETERGENT CU SPUMARE REGLATĂ. SE POATE FOLOSI PENTRU ORICE ARTICOL, CU EXCEPŢIA LÎNII ŞI MĂTĂSII. ÎNDEPĂRTEAZĂ PETELE DE SÎNGE, TRANSPIRAŢIE, VIN ROŞU, FRUCTE, SOSURI, CEAI, CACAO, LAPTE.

● UTILIZAŢI CU ÎNCREDERE PRODUSELE CUNOSCUTEI NOASTRE FABRICI, COMPETITIVE PE PLAN MONDIAL.

● ADRESA NOASTRĂ ESTE : CALEA BUZIAŞULUI NR. 3, TEL. 3 53 65, TELEX 7 12 81 TIMIŞOARA.

Romulus BURERIU
design : Lucian BURERIU

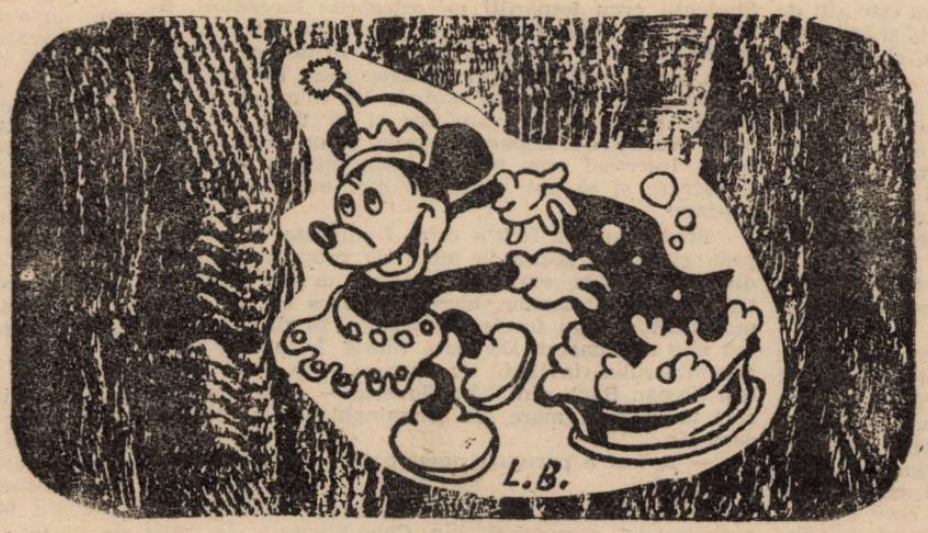

CU PREȚURILE CELE MAI MICI

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMIȘOARA ROMANIA

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMIȘOARA ROMANIA

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMIȘOARA ROMANIA

DESFĂTĂRILE CELE MAI MARI

Leon Wieseltier

CHIBIȚUL KABALISTULUI

Leon Wieseltier, fiul unor supraviețuitori ai Auschwitz-ului, este considerat, la 39 de ani, unul dintre cei mai buni jurnaliști ai Statelor Unite. Absolvent de filozofie, la Harvard, „magna cum laudae". Wieseltier își desfășoară activitatea pe două planuri: latura ziaristică (prin articole și studii publicate în „New York Review of Books" ori „The New Republic"", unde lucrează ca șef al secției culturale) și cea de cercetare. Printre ultimele sale prezențe editoriale se numără un volum despre primejdia atomică, un substanțial studiu despre conceptul de secularism și îngrijirea ediției Vintage a celebrei The Education of Henry Adams.

În plan social, Leon Wieseltier face parte din conducerea comunității evreiești din Statele Unite.

Articolul pe care-l traducem aici a fost preluat, cu acordul autorului, din revista „The New Republic".

M.M.

Revoluționarea istoriei evreilor de către americani se măsoară și în faptul că străvechea problemă a urii de sine a evreului a fost înlocuită de problema nouă a iubirii de sine a evreului. Sau cel puțin așa deduc eu din **Chutzpah.**[1] a lui Alan M Dershowitz,[2] cu toate că această cărțulie stridentă și plină de platitudini vrea să dovedească exact contrariul: și anume, că evreii americani nu sînt destul de „înfigăreți" și de „mpunători", că „se sfiesc să facă valuri", că „a sosit timpul să renunțăm la statutul autoimpus de personaje de mîna a doua, să renunțăm la defensivă și la teama patologică de a ne ofensa «gazdele»". În ce mă privește, n-am prea fost șocat, în ultimii ani, de timiditatea comunității evreilor americani în a-și urmări interesele și în a-și face propagandă. Ba din contră. Am fost cît se poate de zgomotoși și am jucat tare, în conformitate cu frumoasele reguli ale jocului american. Cetățenii evrei ai Statelor Unite s-au comportat exact așa cum sistemul liber, aspru și pluralist al Statelor Unite își învață cetățenii să se comporte. Ceva s-a schimbat cu adevărat. Și e de-a dreptul ridicol că Dershowitz nu acceptă evidența.

Ce se întîmplă în vreme de pace cu mentalitatea dobîndită în război? Acesta, e în linii mari, neajunsul psihologic al multor evrei americani, a căror experiență proprie nu concordă cu tradițiile martirologice în care au fost educați. Holocaustul, atît de insuportabil de apropiat, dar și atît de departe, continuă să agraveze această disonantă. La Dershowitz, disonanța devine comică. Antisemitismul în America e mai degrabă un anticlimax în istoria antisemitismului, așa încît Dershowitz se vede constrîns să transcrie pagini întregi din scrisorile de amenințare primite, să se pozeze fătarnic alături de un drapel israelian în flăcări ori să emită cugetări de genul acesta, cugetări de care apologia lui geme:

> „Atunci cînd prietenii mei din Brooklyn și cu mine ne adunăm pentru discuțiile noastre periodice ne comparăm notițele în ceea ce privește felul fiecăruia de a percepe antisemitismul".
>
> „University Hall, unde președintele Harvardului își are biroul era, practic, **Judenrein** (fără evrei)".
>
> „Între alți «vestiți» antisemiți se numără Tacitus, Cicero, Alexandr Puskin, Pierrre Renoir, Thomas Edison, Henry Ford, și, desigur, Richard Wagner".
>
> „De fiecare dată cînd văd o reuniune de copii evrei... îmi închipui gărzile S.S.-iste aliniindu-i pentru camera de gazare".

Ce mai contează că University Hall e **Presidentrein** (președintele are biroul în altă parte)! Dacă antisemiții și amintirea antisemiților ar dispărea, ei ar lua cu sine și evreitatea acestui ins, pentru că ea se bazează pe puține alte lucruri. Dershowitz caută în istoria evreilor motivele de nemulțumire. Însă acest evreu „mîndru și impunător" se dovedește a fi cît se poate de dezorientat în legătură cu identitatea sa: Maimonides i-l aduce aminte pe căpitanul Kirk, e incapabil să vadă diferența dintre Norman Podhoretz și Meir Kahane, insistă în ideea că un bun evreu e un adept al libertăților civice și apoi face o lungă apărare a transferului forțat al populațiilor poate cea mai nefericită idee care-i poate trece prin cap unui copil cu un trecut evreiesc).

Alan, **yingele**, revino-ți. Victimele au fost părinții noștri. Iar aceștia nu sînt naziști, sînt WASP[3]. Însă e greu de imaginat ceva mai grozav decît frica lui Dershowitz de WASPi. „Mă aflu în curtea universității Harvard. Într-o parte a curții se află președintele de atunci al universității Harvard, Derek Bok. De cealaltă, mama mea, din Brooklyn..." Rînduri debordînd de mîndrie? Milă pentru omul și milă pentru evreul care a putut să scrie fără ironie asemenea rînduri. Și mai sînt multe altele asemănătoare: „Trebuia să aflu dacă pot să concurez cu acești WASPi bine îmbrăcați și siguri de sine, care foloseau cuvinte precum «prostii» sau «gugumanii», pentru a răspunde argumentelor mele". Dar de ce cuvintele cu pricina și cei care le rosteau au lezat demnitatea lui Dershowitz? După cum ne-o dovedesc vorbele împroșcate ale lui Gore Vidal, ascendența WASP s-a cam încheiat în America. Lucrurile se amestecă în mod providențial. Și există puține demonstrații mai convingătoare privind cursul edificării istoriei sociale a Americii decît însăși cariera lui Alan M. Dershowitz.

Dershowitz nu vede că el este tocmai falsificarea propriilor sale spaime, pentru că el se află, de ce să n-o spunem, prea aproape de sine însuși. Prea face pe nebunul cum ziceam noi în Flatbush ori în Borough Park. Din **Chutzpah** se poate afla că în ultimele decenii nimic de-o oarecare importanță morală, legală ori politică în ce-i privește pe everii din Statele Unite, din Israel, din Uniunea Sovietică, din universități, din presă, din justiție nu s-a petrecut fără bunele oficii ale „mîndrului și impunătorului" Alan M. Dershowitz (am uitat să spun că, la pagina 289, sînt tratat de sus și cu mult scepticism eu însumi). El apare pretutindeni fix la tanc: el e evreul fulger. După cîte-mi dau eu seama, lumea, care nu e o lume evreiască, totuși, l-a cam răsfățat pe Alan M. Dershowitz, așa încît e destul de suspect felul în care el își închipuie că setea lui de publicitate e o formă de a se afla în slujba poporului.

Acum a descoperit o nouă cauză. Se numește Jonathan Pollard, „un fanatic evreu, care asază supraviețuirea Israelului — cel puțin așa cum o înțelege el — deasupra scrupulozității birocratice a sistemului de clasificare". Ca machiaj nu e rău, dar nu e atît de bun ca și „clarificarea" apărută luna trecută în **Long Island Jewish World**: „Unele articole s-au referit la Jonathan Pollard ca fiind condamnat pentru spionaj. Pollard a fost condamnat pentru că a dezvăluit informații secrete, și nu pentru spionaj, care este o infracțiune mai gravă". Dershowitz și un număr crescînd de **amici curiae** din comunitatea evreiască din America sînt de părere că sentința a fost prea aspră în raport cu infracțiunea. Se poate însă observa că între evrei se răspîndește din ce în ce mai mult sentimentul că Pollard n-a comis nici o infracțiune și chiar că e un erou. La urma urmelor a făcut spionaj pentru Israel, prietenul Americii, pentru ceea ce Dershowitz numește „un aliat apropiat cu care ne împărtășim — și sîntem în mod legal obligați să împărtășim — cele mai delicate informații". (Sîntem obligați în mod legal? Atunci Israelul a fost fraier că s-a folosit de Pollard. Ar fi trebuit să-l angajeze pe Dershowitz, pentru a le obține pe cale juridică (toate informațiile). Spuneți-mi că sînt un evreu fricos, ignorant, îngrozit, laș, care se detestă pe sine, dar sprijinul Statelor Unite pentru Israel a fost atît de extraordinar, atît de constant, de generos și atît de indispensabil, încît infracțiunea lui Pollard deschide noi orizonturi ale chutzpah-ului.

Traducere: Mircea MIHĂIEȘ

[1]. **Chutzpah** (se citește „hutpa"). Termen apropiat de argoticul „tupeist". Persoană care împinge nerușinarea dincolo de orice închipuire.

[2]. Alan M. Dershowitz, celebru avocat american, figură contradictorie a comunității evreiești nord-americane. Cea mai recentă carte a sa, **Chutzpah**, se află în momentul de față în fruntea listei celor mai vîndute cărți din Statele Unite.

[3]. WASP = White Anglo-Saxon Protestant. Denumirea sub care sînt cunoscuți descendenții primilor emigranți britanici pe continentul nord-american. Noțiunea definește ideea de aristocrație exclusivistă.

ROBERT GREELEY

DUPĂ LORCA

pentru M. Marti

Biserica-i tîrg iar bogații-s
ce-nvîrt afaceri.
Cînd clopotele trag, cei
ce-s ticsiți, săraci-s și-un sărac de moare-un lemn
drept cruce are și dau zor cu slujba.

Dar vreun bogat de moare -ei
Sfintele le scot
Și-un crucifix de aur și se duc
doucement
spre cimitir.
Și-ălor săraci le place
și cred că-i grozav.

O FORMĂ DE FEMEI

Venit-am destul
de unde nu am mai fost
să fi văzut lucruri
privindu-mă prin ușa deschisă

și-n noapte-am umblat
cu mine
luna s-o văd
și ca-arbori s-o văd

și forme mai hîde
că aveam temeri
de ce nu știam
da-am vrut ca să știu.

Chipul mi-e-al meu am gîndit
dar tu l-ai văzut
se schimbă-ntr-o mie de ani
te privii în plîns.

Să te-ating, n-am putut
vrut-am prea mult să
te-ating
dar n-am putut.

De-i întuneric
cînd asta ți-e dat
și grijă de ce are
cînd luna-i pe cer.

Îmi e chipul propriu
Mi-s mîinile proprii.

BICIUL

O noapte-n pat m-am tot foit,
iubita-era pană, ceva

dormind lin. Arăta
foarte-albă
și calmă, deasupră-ne sus
Fu-altă femeie-n tavan!

La fel iubită-i
spusesem în

mînie-ea
s-a-ntors. Totu'

asta cuprinde. Dar iată c-am fost
stingher țipai

dar asta ce-i? pfui,
ea-a spus lîngă mine și puse

mîna pe-al meu
spate apt pentru care

cred că în vorbe-s
nedrept.

Traducere de
Florentin TOMA

Colectivul de redacție: MIRCEA MIHĂIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BADULESCU, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA, Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 4
Telefoanele: 3 33 90, 3 33 76
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază
Paginatori: Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotiptiști: Mircea GUI, Marcela VUIA, Tiberiu LAZAR
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar
38

DESPRE TIMIDITATE, ORBIRE ȘI SOMN

PAGINILE 8 — 9

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 38 (1266) ● 20 SEPT. 1991 ● SERIE NOUĂ, ANUL III ● 10 LEI

BOTNIȚE DE LUX

Însetați de recorduri mondiale, se pare că în curînd vom inaugura un nou act în bătălia pentru originalitate. Într-o țară în care comunismul a fost alungat de mînia populară, anticomuniștii se află în primejdie de a fi zvîrliți în închisoare. Nimic nu ne mai miră, de-o vreme, dar felul aberant în care se învîrt acele ceasornicului, ca pe timp de furtună magnetică, ne ridică părul măciucă. Adevărul e că ne-am pierdut busola. Inclusiv cei ale căror ace încremenisră spre Răsărit. Generali care au condus trupele împotriva propriului popor se află, bine-mersi la comandă, gata să repete isprava. Foști activiști, tupilați pînă mai ieri, au ieșit în haite la dramul mare, convinși că le-a sosit din nou ceasul. Din păcate pentru ei, mascarda de la Moscova n-a durat decît foarte puțin. Specialiști ai listelor negre, ei erau gata să acționeze (la Alba-Iulia au și făcut-o.)

Spre deosebire de cei angajați în jocul democratizării, aflați la vedere, toată această pegră nomenklaturisto-sekuristă, camuflată în ape tulburi, acționează din umbră. Se pare că îndărătul celor care, mai ezitant la început și plini de vehemență acum, se ridică împotriva democratizării țării se află adevărate echipe ale morții. Urlători de teapa lui Vadim și E. Barbu, a lui Ilie Neacșu ori E. Florescu nu sînt decît rîia de suprafață a unui aisberg monstruos. Ei sînt, în depravarea și fanatismul lor, oricînd sacrificabili — și dintr-o parte, și din alta. În spatele lor, cum și al unor aventurieri politici de teapa lui Verdeț, există un mecanism îndelung exersat în fixarea botnițelor de lux. Oamenii din umbră, șefii nestiuți ai mafiei comunisto-fasciste lucrează, ca neadormiții viermi, la distrugerea a tot ce e bun în țara aceasta.

Că diverși generali reacționari și-au dat arama pe față, nu e de mirare. Dar e uimitor că un prim-ministru îngîmfat și un S.R.I., altminteri foarte grijuliu cu liniștea noastră, continuă să tacă. Să fie, atît guvernul României (cu excepțiile cunoscute, Andrei Pleșu și Constantin Fota), cît și instituția domnului Măgureanu atît de înfricoșați? Oare nu se vede cu ochiul liber cusătura albă din covorul putred? Cîte dovezi le mai sînt necesare puternicilor zilei pentru a decide blocarea forțelor întunericului?

Nici Gorbaciov nu părea să dea prea mare importanță încercărilor repetate de a-l răsturna. Poate pentru că, în sinea lui, el însuși avea o mentalitate de pucist: comandoul lui Ianaev nu dorise, la „urma urmelor, decît să-i înlăture pe liberali! În România, unde adeseori bestialitatea funcționează ca alternativă la societatea civilă (a se vedea și serialul despre închisorile comuniste), se pare că banditismul de stat urma să ia forme acut criminale. Cu atît mai vinovați sînt cei care acum, în ceasul al doisprezecelea, rămîn, ca orice mafioți, adepții stilului secretos.

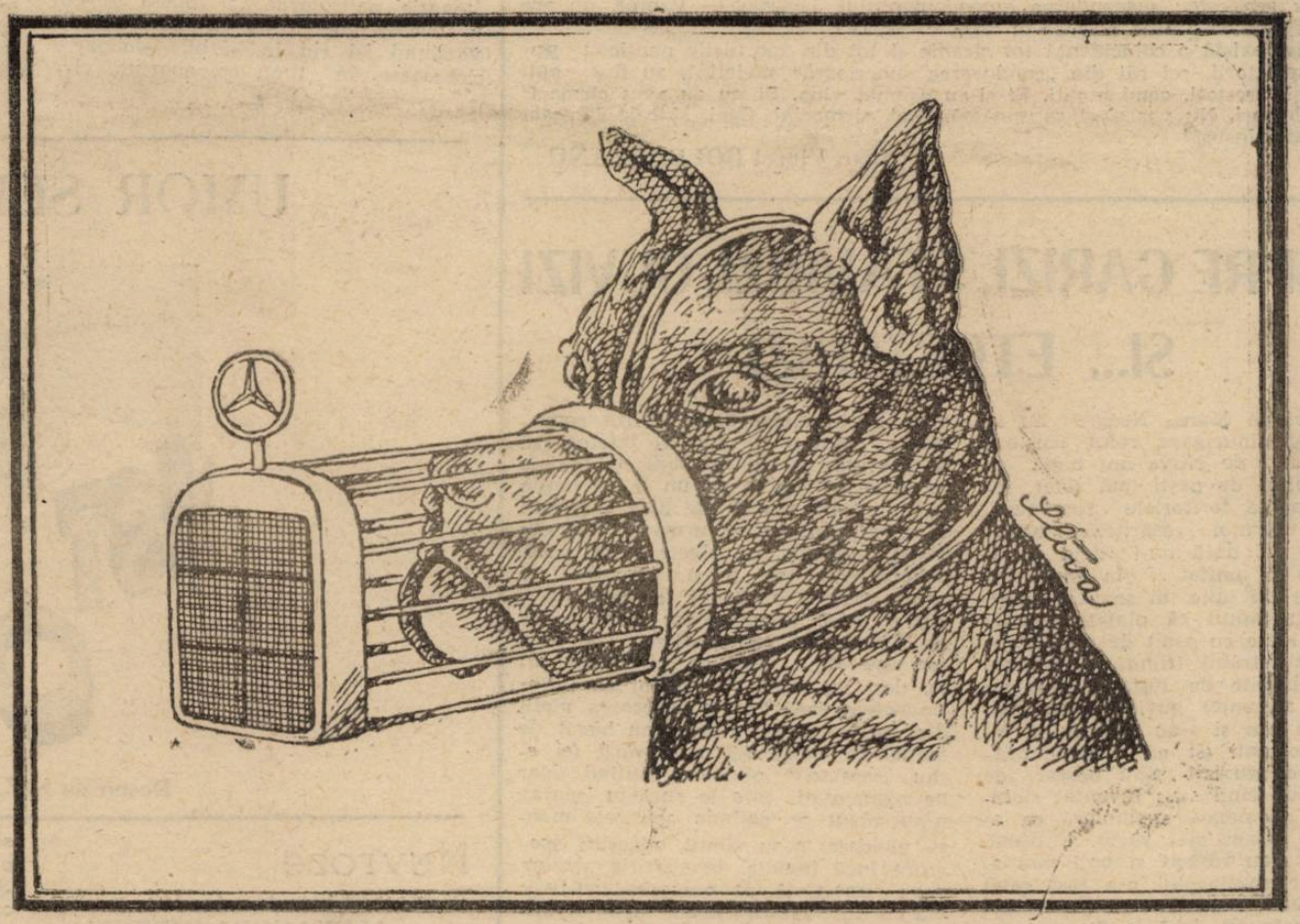

O explicație există: e foarte greu de precizat cît de sus urcă țițele acestor pucești avortați. Va avea domnul Măgureanu tăria să meargă pînă la capătul complicatelor fire? Ori îi va fi teamă că, la sfîrșitul unui labirint întortocheat, ca în parabolele lui Borges, va găsi nu o adunătură de personaje ciudate, nu niște macabri complotiști, nu lepădăturile unui sistem criminal, nu fanatici ai bolșevismului, ci, ca o sinteză a tuturor acestor, o oglindă, o simplă oglindă?

Mircea MIHĂIEȘ

Cutia Pandorei

OPT FĂRĂ CÎRMACI

- **Gorbaciov pune accent pe cultura și maturitatea poporului**
- **Eltînd a pus accent pe cinstea celor 60 %, alegătorii săi**
- **Bau-baul amenințării sovietice nu mai există!**

Într-o stranie coincidență cu canotajul modern, patru trupuri de tineri sovietici și trupul unui american, strivite de șenilele tancurilor conspiratorilor staliniști, au trecut cu luntrea lui Caron peste rîul Styx — în lumea morților. Pentru instaurarea comunismului au fost jertfite milioane de vieți, încă și mai multe milioane pentru menținerea, pentru „biruința" lui ; iată că și pentru **revenirea** la comunism „firul roșu" al jertfelor nu se rupe încă. Rămîne de neînțeles cum de un partid de esență criminală dovedită iarăși și iarăși și un mod monstruos de siluire a istoriei și a umanității — comunismul — sînt menținute și oblăduite cu atîtea scrupule. Din acest punct de vedere, Gorbaciov, omul secolului, vă rămîne o personalitate inexplicabilă. Își declară încrederea în valorile **ideii socialiste** ; dar a vorbi despre „ideea socialistă" în uriașa casă bîntuită de stafia comunismului stalinist este ca a vorbi de funie în casa spînzuratului.

Dar să revenim la cei 4 + 1. Cinci vieți sacrificate par a fi mai mult un simbol — și sînt un simbol. Însă aceste vieți, semn al voinței unui popor ce a fost declarat comunist, de a rupe cu comunismul — aceste vieți curmate și acea voință afirmată înseamnă mult mai mult. Lăsăm pe seama istoriei să lumineze această semnificație. **Deocamdată** subliniem o similitudine gravă, îngrijorătoare. Ca și după Decembrie, la noi (cînd au murit sute, poate mii) — **acum**, în Marea Uniune, **va fi ceva mai mult**, mai bine-zis **cîte puțin** din cele strict necesare. Mai multă mîncare, salarii mai mari, mai multe bunuri de larg consum, mai puține majorări. Reforma își va încetini, **în acest sens**, pașii. Doar Eltîn vrea să extirpeze structurile comuniste din armată, din întreprinderi și, în general, din viața economică. Gorbaciov pare să reinvestească încredere în „linia bună" a comunismului, să accepte autocritica unor tovarăși din conducerea superioară și să opereze unele epurări la vîrf. Greu de înțeles. Ar fi fost primul președinte al colosului creat de comunism care s-a dezis de comunism. Ar fi fost prea frumos, căci prin acest exemplu foarte mulți s-ar fi lepădat de **comunismul din ei**, rămînînd convinși că acest lucru se poate.

Să ne uităm, însă, la bîrna din ochiul nostru... Imediat am luat atitudine corectă — frumos din partea noastră. Și imediat am luat măsuri : reducerea ritmului galopant al prețurilor și a costurilor sociale ale „liberalizării", am „îndulcit" poziția față de țărani și alte asemenea, pentru a reduce tensiunile sociale. **Dar imediat** am început să vorbim (este cazul F.S.N.-ului și al guvernării feseniste) despre **alt gen de măsuri** : despre măsuri autoritare. Așa că ceea ce a spus ambasadorul american Allan Green Jr. că este o pură coincidență, într-adevăr așa este : suspendarea amendamentului Jackson — Vannik nu are nimic de-a face cu poziția noastră în criza sovietică !

Dar mai există o coincidență tot stranie și tot din sporturile nautice : puciștii, conspiratorii, cei răi din „conducerea superioară" sovietică, au fost **opt.** Sînt excluși, arestați, condamnați. Ei și-au asumat vina. Ei nu au avut cîrmaci: **opt fără cîrmaci.** Nu vor să-și recunoască, deci, cîrmaciul. Căci, Marele Cîrmaci **e** comunismul însuși !

Ioan Viorel BOLDUREANU

DESPRE GARIZI, STAVRIZI, GUVIZI ȘI... ETCETERIZI

Pentru că în Marea Neagră nu avem balene sinucigașe, rolul acestora l-au preluat, de cîțiva ani buni, te miri ce soiuri de pești (mă refer, firește, la apele teritoriale românești, fiindcă pe tărmul răsăritean, bănuiesc, orice țîr, dacă nu-i deja uscat încă poate fi umflat... în grad). Pe la mijlocul lui iulie, în semn de protest pentru faptul că plajele noastre n-au fost luate cu asalt de multașteptații turiști străini (fiind, în schimb, strașnic bîntuite de tîntari autohtoni stațiunile aferente) guvizii și-au luat valurile în cap și s-au azvîrlit pe nisipurile fierbinți (și nu tocmai curate). Dar ce guvizi! Sînt pescar „de dig" cam de cînd s-au inventat stabilopozii și asemenea exemplare ca anul acesta n-am mai văzut. E drept, printre ei s-au rătăcit și unii mai amărîți, dar spectacolul n-a fost ratat fiindcă, după numitii pești, au urmat stavrizii (mărunți, însă la fel de perfizi în încercările lor destabilizatoare — doar ne compromit prestigiul!), garizii (care nu-s pești, dar... rimează), calcanii (din margine) de Balcani, labanii (babani), căluții de mare (pe gratis distribuiți de către generoasa mare, spre deosebire de cei de la bîrjele turcești, tătărăști și țigănești folosirea acestora prilejuind amatorilor cunoașterea avantajelor pieții libere și ale disparității „titi, kiki și mini-carelor"), lufarii (din cei mari), țiparii (dînd senzații tari ... celor de pe cearșafurile obținute în vremea „comerțului socialist" și care auziseră că prin sate bănățene șerpii au ieșit din găurile lor prevestind cutremure, temîndu-se bietii sezoniști că undele seismice au zguduit și străfundul apelor), ca să nu mai vorbim despre crustacee și scoicile care-s, oricum, inferioare. Povestea nu s-a terminat (că are... balta pește) și după ce în prima săptămînă n-au circulat decît zvonuri, în următoarea au apărut comunicate, precum că n-ar fi înțelept să se consume fauna adunată pe plajele ce erau înstăpînite de un iz de topile (cel de cherhana fusese doar o sărată și scurtă iluzie); pe urmă ni s-a explicat, științific, că algele-s de vină, înflorescența lor, adică, fenomen, zice-se, repetat anual și în luna iulie, algele astea (atenție!) de culoare roșie fiind mari consumatoare de oxigen așa că ... Așa că, pînă una, alta, deși nu miră pe nimeni că înflorescentele roșii duc la sufocarea vieții din jur, savanții noștri n-au băgat de seamă că pescărușii s-au rărit (ei erau „sanitarii" plajelor, ajutînd doar pe pigmentații care le curățau, seara), n-au văzut pe oglinda apei pete imense uleioase, n-au simțit mirosuri specifice încă înainte de apariția algelor, n-au cunoștință de poluarea industrială a Năvodarilor, n-au văzut lesurile animalelor înecate în bazinul portului Constanța, n-au auzit că vapoare sub pavilioane de toate culorile își spală calele în largul coastelor noastre. Și dacă n-au văzut n-au auzit, înseamnă că numai perfizii (garizii, stavrizii, guvizii, etceterizii) sînt de vină. Faptul că ei ies din mare, cum șerpii din găurile lor, rozătoarele din viziuni prevestind moartea mării, cutremure, inundații n-ar trebui să-i lase indiferenți pe politicieni. Semne de felul acesta vestesc, de obicei, și prefaceri social-politice. Acum, că o pica guvernul, n-o fi pagubă. Dar ce ne facem cu înflorescența roșie, că PSM-ului, iată, îi cresc aripi. Și tipă urît, precum păunii din grădinile fostei-actualei reședințe a puterii de la Neptun, cerînd drepturi cu o nerușinare de s-a înroșit de tot întreg obrazul Mării Negre.

Florin BĂNESCU

ARGUS • ARGUS

• Marți, lui Alexandr Soljenițîn i-a fost retrasă, de către procuratura sovietică, acuzația de trădare a patriei • Iată încă un argument că la marele vecin lucrurile se mișcă înspre bine • Scriitorul exilat a anunțat că se va reîntoarce la Mama Rassia, i se făcuse cam dor de ea, așa cum o visase el • Încă o țară ieșită din utopie își reevaluează valorile, le cheamă acasă • Și dacă fiii rătăcitori fără voie simt o fărîmă de încredere, se întorc • Era cît pe ce să se întîmple și la noi așa • N-a fost să fie • Și nu doar minerii sînt de vină • Sau „băieții" • Nu este numai aroganța puterii de azi față de mari valori ale spiritualității românești • Există aversiunea celor plecați de a reveni într-o țară în care nu puțini sînt asasinii care se mișcă senini prin libertatea noastră provizorie Tăticul nostru cel bun nu vrea nicicum să priceapă că, fără un minim proces moral al comunismului, în țară nu va fi liniște • O liniște nemirosind a soia și a demagogie • Sau a rînced populism • Și nu va fi nici stabilitate • Decît poate una a tuturor maurerilor, nikolskilor, verdeților, floreștîlor • O libertate în care se mișcă dezinvolt gunoaie în costume imaculate, maculînd istoria națională prin festivități macabre, comunicate stupide, false suferințe • Figuri sacre ale istoriei noastre ajungînd la cheremul unor lingăi descreierați, lăsați (cu mimată grijă democrată) să-și facă damblaua pe fondul unor inutile chemări la consens • Un consens pregătit doar din gură, prin inflexibile, lemnoase fraze goale de conținut, spoite cu zîmbete constructive • O Românie Mare prin care ar zburda fără nici o opreliște toți ceaoții și vadimii, autoproclamîndu-se, autoadulîndu-se, condamnînd la expulzare în numele națiunii și al unei istorii citite prin grila intereselor personale, într-o schizofrenezie patriotardă, ar putea deveni o imagine de coșmar • Maeștrii diversiunii își rîd în bărbile slobode și ciotroase, în timp ce, oportun, cîrmacii pozează electoral, între popi și coroane • Același machiavelism balcanic bîntuind prin politică: fraze bune de spus afară și eschive interne • Mass-medii acționînd apologetic, crainici evoluînd dibaci-lingușitor prin memoria bărbierită la sînge a naivilor • S-a intrat în primele șuturi ale noii campanii electorale • Se exploatează la adîncime și la suprafață • Osul — cel mai de preț capital • Omul — ce cuvînt minunat! • Fraților! • Stimați compatrioți! • Români! • S-a ieftinit salamul • Parizerul • Oasele • Să-i alegem pe cei mai buni dintre cei buni! • Soarele răsare • Pentru cei aleși • Depuneți în contul omeniei! • Concert în muzică de Brambach • Pentru țărișoară • Boborul • Suntem republicani de tradiție, măi dragă! • Cine nu-i cu noi e împotriva țării • Regrupări de forțe • Prosperitate • Peste douăzeci de ani • Brucan tace • Dom' Valeriu, cu lecția învățată, tace, lucră din umbră • Țărănimea va primi titluri de proprietate, cît de curînd • Să știe cu cine votează • Noroc, români! • Noroc bun! • Atenție la Ungaria! • Atenție la Polonia! • Atenție la Yalta! • La Malta! • La Eger! • La frontiere ! • La Cornelius Roșianu! • Armata e cu noi! • Care noi? • Rănițîi revoluției au pretenții nejustificate, fug din paturile de spital • Vreau în occident • Iar patrioții, săracii, toț în gherle, la galerele democrației crudele • Să ne întărim granițele • Ce Europa Mare? • O aberație, nu-i așa? • Bampirii-s cu ochii pe munții noștri • Pe economia națională • Pe bărăganele noastre • S.R.I., fără frontiere? • Americanii se eschivează • Dau turcii • Ajutoare • Orientul e cu noi • Kebab Șașlik • Mișto • Bragă bun • Economic boom • Privatizare • Bazare • Soarele răsare • Azi, în culori • Promonarhie 7 la sută • Ex-rex nu se sinchisește dă popor • IRSOP-ul cu poporu • Trădare • De trei ori trădare • Și să trăim ca frați.

C.B.

UMOR SERVICE

Desen de NIC. LENGHER

Nevroze

interlocutoare :
ALEXANDRA INDRIEȘ,
scriitoare.

— Ce te supără cel mai mult în Timișoara?

— În Timișoara, mă mîhnește disperarea. Speranța, credința și iubirea sînt virtuți teologale. Ancora, crucea și inima le sînt emblema; mulți le poartă la gît ca pe mici bijuterii de aur, fără să le cîntărească țîlcul. Cel fără ancoră e un rătăcit, un eșuat; el nu mai are nici credință în puterea și în bunătatea lui Dumnezeu, nici iubire pentru semeni — sau pentru bine. Pierderea speranței este un mare păcat, iar ducerea sa la ultima consecință, sinuciderea, cel mai cumplit dintre toate. Nu întîmplător Iuda, trădătorul lui Cristos, se spînzură: el își refuză privilegiul de a ispăși prin suferință chiar pe acest pămînt, așa cum ne este dat.

Pierderea speranței este și cea mai mare greșeală politică, o dovadă de slăbiciune morală. Timișorenii au fost, probabil, mai sînt și acum, curajoși. Să ne lipsească, oare, tăria sufletească, această virtute pentru un drum mai lung? Drumul de la totalitarism la libertate. Conștiința civică are nevoie de tenacitate. Societatea are nevoie de caractere.

Ceea ce le reproșez celorlalți este faptul că nu se dezmeticesc nici acum. Că se mai amăgesc cu iluzia — sau, poate, cu nostalgia — unui meschin confort, a unei mizere stabilități în falsul paradis egalitarist. Ei nu se mulțumesc să rîvnească bunul aproapelui, vor, pur și simplu, distrugerea lui. Pe vremea lui Moise, omenirea nu era atît de perversă cum a devenit de la Marx încoace, de cînd Diavolul s-a rafinat printre Cele 10 Porunci, nici una nu spune, să nu dorești să moară capra vecinului.

Așadar, mă supără că timișorenii — și utilizez cuvîntul ca o sinecdocă pentru întreg spiritul liber român — și-au pierdut speranța și că ceilalți își păstrează iluziile.

Iosif COSTINAȘ

BANATUL ŞI BĂNĂŢENII ÎN PUBLICISTICA EMINESCIANĂ

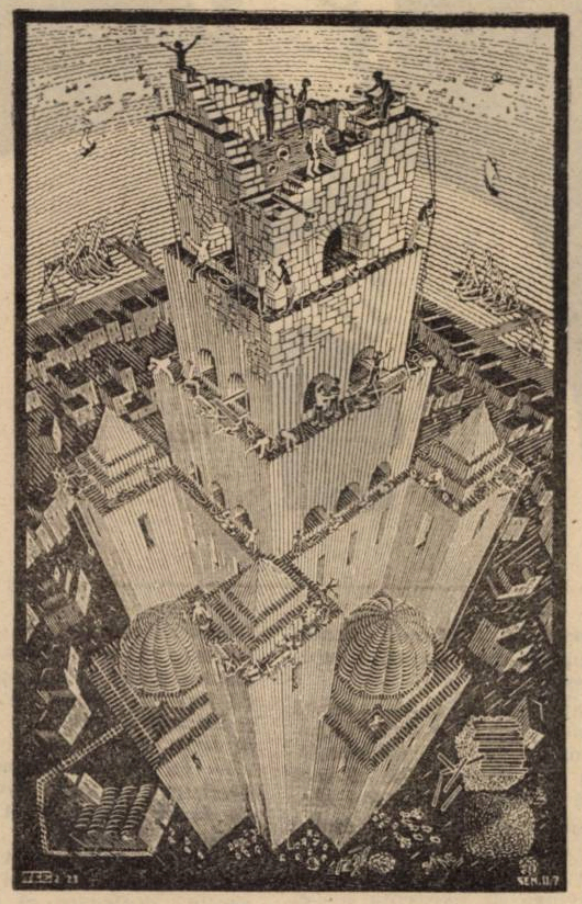

Eminescu este prezent în Timişoara cu trupa lui Mihail Pascaly, în turneul din 1868, cum se arată în presa vremii şi mai ştim, dintr-un concept al unei scrisori din manuscrisul 2287, că un frate al său, Nicolae, face, o vreme, practică la un avocat din oraşul de pe Bega. Asupra acestor aspecte s-a stăruit îndeajuns pînă acum.

Merită să acordăm atenţie într-o şi mai mare măsură prezenţei Banatului şi bănăţenilor în scrisul lui Eminescu. Poetul privea provincia ca făcînd parte din spaţiul geografic românesc, indiferent de graniţele politice din acea vreme. Considera că unirea Banatului cu Ungaria se înscria printre actele ilegale şi deplîngea faptul că românii din Imperiul pajurii cu două capete n-au făcut dintr-o măsură ilegală şi abuzivă o chestiune de politică internaţională. „Unirea Banatului a fost forţată — scrie Eminescu în articolul **Să facem un congres**, publicat în **Federaţiunea** în 5/17 aprilie 1870 —, căci a fost făcută contra voinţei românilor, unirea Transilvaniei a fost făcută fără de a se întreba românii. Cine a protestat contra? Cine a alarmat Europa într-o chestiune atît de gravă? Nimeni". (M. Eminescu, **Opere IX Publicistica**, Bucureşti, 1980, p. 88). Eminescu avea dreptate cînd susţinea că unirea Transilvaniei şi Banatului cu Ungaria nu avea nici o bază, de vreme ce se făcuse fără consultarea românilor. Poetul trecea însă cu vederea faptul că românii întreprinseseră unele acţiuni importante împotriva acestui act samavolnic. Este suficient să amintim **Pronunciamentul** din 1868, în care românii cer autonomia Transilvaniei, reactivarea legilor votate în dieta din 1863-1864 şi deschiderea ei pe baza unei „adevărate reprezentaţiuni poporale". Istoria arată că guvernele de la Budapesta au rămas surde le revendicările „naţionalităţilor" şi au transformat deznaţionalizarea lor în politică de stat. Să mai precizăm, tot aici, că Eminescu îşi făcea, cu acest articol, intrarea în publicistica politică. Poetul punea în discuţie, încă de la început, probleme grave privind apărarea fiinţei naţionale a poporului român.

Conferinţa românilor din Banat şi Ungaria ţinută la Timişoara în 26 ianuarie/7 februarie 1860 hotărăşte înfiinţarea Partidului naţional al românilor din Banat şi Ungaria şi propune ca românii de aici să participe la viaţa parlamentară. Guvernele de la Budapesta au ştiut să îngrădească, pe diferite căi, intrarea în Parlament a reprezentanţilor românilor, iar cînd nu puteau face acest lucru, blocau orice acţiune a deputaţilor români. Poetul acordă o atenţie aparte — şi pe bună dreptate — acestei politici a guvernelor de la Budapesta. Alegătorii din Lugoj îl propun candidat al lor în alegerile pentru Dietă în 1881 pe Alexandru Mocioni, care însă refuză să accepte candidatura pe motiv că lupta politică a deputaţilor români, puţini la număr, se dovedise ineficientă. „Mocioni e convins — scrie Eminescu în articolul **„Am dat seamă la timpul cuvenit..."**, publicat în **Timpul** în 14 iunie 1881 — că exigenţele unui stat modern, economiceşte neatîrnat, onest administrat, c-o justiţie incoruptibilă, este cu totul incompatibilă cu idealul unui stat naţional, exclusiv unguresc, precum îl urmăresc politicienii maghiari" **(Opere XII Publicistica**, Bucureşti, 1985, p. 208). Eminescu îi felicită pe românii bănăţeni că aveau între ei „un bărbat c-o atît de înaltă cultură şi aşa largi vederi, chiar dacă facem abstracţie de la atitudinea sa politică".

Viaţa politică din Banat stă în atenţia lui Eminescu şi în alte articole şi avem în vedere, în primul rînd, participarea bănăţenilor la conferinţele Partidului naţional român şi la Congresele bisericeşti. Poetul nu pierde însă din vedere nici mişcarea culturală din Banat. „Există peste Carpaţi o societate — arată Eminescu în articolul **Teatru românesc în Lugoş (Banatul Timişan)** publicat în **Curierul de Iaşi** în 24 noiembrie 1876 — înfiinţată de mai mulţi ani, al cărei scop este crearea unui teatru naţional între românii de acolo" **(Opere IX Publicistica**, p. 268). Societatea pentru fond de teatru român, la care se referă Eminescu, înfiinţată în 1870, îşi ţine adunarea generală în Lugoj în 1876. Reuniunea română de muzică şi cîntări din Lugoj, înfiinţată în 1869, dă, cu acest prilej, două reprezentaţii teatrale, una cu comedia lui Iosif Vulcan, **Mireasă pentru mireasă** şi a doua cu opereta **Giroflé-Girofla** de Albert Vanloc şi Eugène Laterrier, muzica de Charles Lecocq ,care constituie un greu examen pentru diletanţii lugojeni. Opereta se reprezintă şi la Iaşi şi Eminescu asistă la spectacol. Poetul laudă interpretarea diletanţilor lugojeni şi atrage atenţia că aceştia înlătură din text expresiile obscene.

Politica de deznaţionalizare promovată de guvernele de la Budapesta determină mai multe familii din Banat să treacă în România în decembrie 1881, în speranţa că vor fi colonizate în Dobrogea. Guvernul liberal hotărăşte, potrivit politicii sale de apropiere de Imperiul austro-ungar, să expulzeze familiile bănăţene. În şedinţa Adunării deputaţilor din 25 ianuarie 1882, M. Kogălniceanu critică sever guvernul din care făcea parte pentru această măsură. „Pămîntul nostru — spune M. Kogălniceanu — a fost totdeauna azilul sacru al suferinţelor şi al tuturor nenorociţilor persecutaţi" **(Opere XIII Publicistica**, Bucureşti, 1985, p. 435). Eminescu descrie drama familiilor bănăţene. „O privelişte sfîşietoare — scrie Eminescu în articolul **„Şedinţa Adunării de vineri..."** publicat în **Timpul** în 26 ianuarie 1882 — se prezintă ochilor omeneşti de-a lungul drumurilor ţării. Crivăţul, acest duşman de la nord al şesurilor noastre, îi sufla din urmă ca frunzele, cu toate acestea era mai blînd decît oamenii de piatră cărora le ceruse o patrie şi un cămin; iar locul în care se întorceau îi aştepta bîntuirea străinătăţii, siluirea limbii şi legii, robia sufletească mai greu de purtat decît robia trupului." **(Opere XIII Publicistica**, p. 38) După această descriere a dramei familiilor bănăţene, Eminescu dă curs liber revoltei sale. „A! dac-ar sosi la Predeal ori la Vîrciorova jucători de cărţi de profesie — scrie Eminescu — mironosiţe ale cafenelelor cîntătoare, cavaleri de industrie, speculanţi care-ţi drapează evreul lor fizic în maniere franţuzeşti, vînători de noroc, întreprinzători fără capitaluri, regele Stroussberg cu suita lui de conţi şi baroni silezieni, c-un cuvînt neagra speculă, feneantismul, străinul în forma lui cea mai amăgitoare, cea mai improductivă, cea mai speculantă... Cu atît mai bine! Largi îi stau porţile deschise, ofiţerii salută, de-a doua zi trăsuri aurite îi duc în sferele cele mai nalte chiar, un democrat îşi va alege cumnatul printre ei, un prinţ de sînge, ginerele; dar dacă poporul nostru, al nostru de şaisprezece veacuri, bate umilit la poarta ţării şi cere nu ranguri, nu demnităţi, nu întreprinderi, ci ocazia de-a munci onest şi de-a păstra în inima lui nestinsă conştiinţa marii lui origini şi caracterul lui înrădăcinat, poarta e închisă; el nu are bilet de emigrare, n-are acte...". **(Opere XIII Publicitica**, p. 39).

D. VATAMANIUC

EREDELE LUI NICOLAE TITULESCU

Gheorghe Nenişor (1908-1976) n-a jucat nici un rol politic, n-a rîvnit la posturi suspuse, deşi dacă ar fi vrut — era nepotul mult iubit al lui Nicolae Titulescu — ar fi putut uşor să ocupe funcţii înalte, avînd o pregătire intelectuală pe care mulţi i-au admirat-o şi invidiat-o. Era un împătimit cititor de cărţi şi un pasionat de teatru. În această din urmă calitate a desfăşurat înainte şi după ultimul război mondial o amplă activitate de critică teatrală, într-o vreme în care mai făceau cronică dramatică Ion Marin Sadoveanu, Victor Eftimiu, Dem. Teodorescu, Ion Anestin, Ion Dumitrescu, Sandu Eliad etc. Gheorghe Nenişor a fost un cronicar teatral care ştia să-şi drămuiască lucid judecata estetică asupra unui spectacol, să laude ce era cu adevărat izbutit, relevînd şi greşelile, deficienţele în înscenarea unei piese ori în interpretarea actorilor. Cronicile lui constituie un model exemplar de cum ar trebui să se facă o justă critică a unui spectacol de teatru nu cum îndeobşte se face după prietenii, favoritisme ori duşmănii, criterii, din păcate, prea puţin obiective. Claudia Dimiu — după cîte am aflat — se străduieşte să alcătuiască, pentru editura Eminescu, o cît mai completă antologie a criticii teatrale româneşti şi o dată cu apariţia unei asemenea antologii, oricine va avea posibilitatea să verifice adevărul celor afirmate mai sus, bineînţeles la nivelul epocii respective.

Gheorghe Nenişor a trăit mai mult în lumea teatrului. Şi nu s-a mulţumit numai să vadă spectacole, să scrie cronici dramatice, să discute probleme de teatru în cadrul unei rubrici intitulată „Breviar". Îmi amintesc cu cîtă pricepere a prezentat la radio unele secvenţe ale cîtorva piese shakespeariene, cu un comentariu de o adîncă pătrundere a textului. Cele cîteva emisiuni de acest fel au fost o reală încîntare pentru auditori. Acest critic de teatru a fost totodată un autentic om de cultură, posesor al unei imense biblioteci, putînd spune fără înfumurare — nu ca Mallarmé — că a citit toate cărţile pe care le avea. Iubea cărţile ca un posedat, cu o fremătare ce nu mi-a fost dat să cunosc decît la Mircea Eliade, unul din bunii prieteni ai lui Nenişor. Acesta a fost, de asemenea, printre puţinii cercetători ai operei lui Stendhal din ţara noastră. A lucrat zeci de ani la o monografie despre viaţa şi opera marelui scriitor francez care, din păcate, a rămas nefinisată. Pasiunea învolburată pentru teatru era la Gheorghe Nenişor dublată, aşadar, de pasiunea neostoită pentru studii stendhaliene. O parte din biblioteca sa conţinea rafturi întregi de cercetări stendhaliene, plus cea mai preţuită ediţie — **Le Divan** — a operelor complete ale marelui romancier, alcătuită cu abnegaţie de Henri Martineau, cunoscut cercetător stendhalian. Adevărată raritate bibliografică şi la Paris.

Îndrăgostitul de carte literară şi sagacele critic teatral s-a dovedit a fi şi un caracter, om înzestrat cu virtuţi rare sufleteşti, capabil de nereţinută dragoste şi dăruire, îngrijindu-l cu devoţiune pe unchiul său Nicolae Titulescu în ultimii ani ai acestuia d' nimicitoare suferinţă. După moartea unchiului său, Gheorghe Nenişor, care fusese numit moştenitor legatar şi testamentar al lui Nicolae Titulescu, s-a întors în ţară, împărţindu-şi timpul între teatru şi studii stendhaliene, acumulînd fişele pe care nu le-a folosit însă decît spre a redacta o primă parte a monografiei plănuite privind „Tinereţea lui Stendhal", rodul unei neobosite cercetări a surselor bibliografice existente în această materie.

Printre prieteni buni ai lui Gh. Nenişor au figurat: Mircea Eliade, Mihail Sebastian şi academicianul Şerban Cioculescu. Iată, de pildă, ce scrie despre el Mihail Sebastian, într-un text ce mi-a fost arătat de Marieta Rareş, soţia celui pe care am ţinut să-l evoc aici în prea puţine cuvinte. Îmi iau îngăduinţa să afirm că modestul „fără falsă modestie" care a fost Gheorghe Nenişor, nu a uzat niciodată de următoarea declaraţie a prietenului său: „Subscrisul Mihail Sebastian, membru al Societăţii Scriitorilor Români, declar prin aceasta şi încredinţez declaraţia în mîinile amicului meu Gh. Nenişor, spre a uza de ea cînd, unde şi cum va crede de cuviinţă — declar zic, că retractez tot ce am emis ca opinie în materie de teatru şi îmi iau obligaţia de a nu-l mai contrazice niciodată în această ordine de idei, recunoscînd că ideile sale — adică ale d-lui Gh. Nenişor — reprezintă pentru mine, în materie de teatru, o jurisprudenţă supremă şi absolută.

Fac această declaraţie, întrucît în alt mod nu văd cum i-aş putea mulţumi pentru eminentele servicii, pe care, cu o imensă prietenie, mi le-a adus, de cînd am norocul şi bucuria să-i fiu amic.

Mihail Sebastian
13 noiembrie 1936
orele 19,45"

Din păcate, o dată cu moartea acestor doi prieteni atît de ataşaţi unul de altul, n-am avut posibilitatea să precizez care au fost ideile de teatru ale lui Gh. Nenişor ce l-au determinat pe Sebastian să facă Declaraţia de mai sus transcrisă după originalul ce se află la Biblioteca Academiei Române secţia Manuscrise, arhiva Mihail Sebastian II, varia 1.

Arşavir ACTERIAN

„Țara nu așteaptă de la noi doar critici și ironii !”

Convorbire cu NICOLAE MANOLESCU, președintele Partidului Alianței Civice

— Domnule Nicolae Manolescu, cu toate că ar fi extrem de tentat să vă cunoaștem părerea despre politica culturală a guvernului Roman, vă propun, totuși, să trecem peste aceasta. Cunoscînd situația dramatică a culturii românești actuale, vă rog să-mi spuneți dacă partidul pe care îl conduceți a gîndit o alternativă culturală. Dacă răspunsul este afirmativ, care este această alternativă?

— Da, e o componență importantă. Firește că am gîndit; nu se pune problema s-o aplicăm, neavînd mijloace, dar, cum am mai spus, în majoritatea statelor dezvoltate, în ultima vreme, s-a văzut că investiția în învățămînt și în cultură s-a dovedit esențială. Nu se mai poate imagina, la sfîrșitul secolului douăzeci, transformarea societății prin mijloacele relativ primitive cu care lucrul acesta s-a făcut înainte. Nu se poate, pentru că, de aici încolo, mașinile foarte sofisticate nu vor mai putea fi mînuite decît de oameni care vor avea cultura tehnică necesară. Și nu numai cultura tehnică. Eu sînt uimit și acum cînd vine cineva să-mi repare televizorul și-l deschide și văd circuitele integrate înăuntru și el are o schemă în mînă, sînt absolut uimit cum poate un tehnician, de obicei fără cine știe ce pregătire, să citească lucrurile astea și să găsească unde e circuitul defect. Complicația tehnică fiind tot mai mare, cultura devine chiar una din pîrghiile dezvoltării. Nu vom putea să ne dezvoltăm continuînd să facem monștri, combinate mamut și alte chestii din astea. Ne vom dezvolta numai prin cultură. Și atunci, investiția în cultură va fi obligatorie, considerabilă.

— Există resurse, posibilități pentru aceasta?

— Resurse există, totul e chestiune de priorități. Multă lume mă întreba, înainte de revoluție, cum poți să faci în același timp și gazetărie, să fii și la facultate și să faci și nu mai știu ce. Le spuneam că mi-am stabilit un număr de priorități. Totdeauna, pentru mine, noțiunea „n-am timp” era falsă. N-am timp pentru un anume lucru, în momentul respectiv. Dar, totdeauna am pentru altceva. N-am timp să citesc o carte, dar am timp să-mi spăl automobilul, de pildă. Dar totdeauna ai timp pentru ceva. La fel și aici. Există resurse, se pot face investiții, totul este să stabilești prioritățile. Să nu socotești, cum se face acum, de pildă, că învățămîntul este neproductiv, cultura — nu mai vorbim, și — atunci se găsește pe ultimul plan. Socotești, de pildă, că învățămîntul și cultura sînt unul din factorii de producție, și le pui la locul cuvenit. Deci, e chestiune de prioritate, resurse se găsesc întotdeauna.

— Domnule profesor, vă cer permisiunea să trecem la o altă chestiune. În articolul dumneavoastră din „România liberă” — PSIHANALIZĂ POLITICĂ — scriați despre o listă cuprinzînd personalități care urmau să-o pomenesc în acest context. Entuziasmul Alianței Civice pentru mitinguri a fost foarte mare la început, dar s-a dovedit, în timp, puțin exagerat. Firește, există mitinguri și mitinguri, cum este și normal. A devenit, la un moment dat, evident că nici Alianța și nici o altă formațiune politică sau nepolitică nu vor mai putea scoate la nesfîrșit lumea la mitinguri sau la mars, pentru a obține ceva esențial în această țară, de vreme ce nici măcar pe Emanuel Valeriu de la televiziune n-am reușit să-l schimbăm.

E foarte important să legăm, dacă vreți de apariția P.A.C., un moment întrucîtva de cotitură chiar în modul de acțiune al Alianței. Ca partid politic, noi ne-am propus o altă cale decît aceea a marșurilor, a mitingurilor și a demonstrațiilor de stradă. Fără îndoială, există mitinguri necesare. Va veni campania electorală, ele trebuie făcute. Dar, ne uităm și noi la țările civilizate, încercăm să ne imaginăm o clipă că ne găsim într-o țară civilizată, cu adevărat civilizată, și ne spunem: calea cea mai bună pentru a obține puterea este calea politică și electorală. Să nu mai strigăm la nesfîrșit „Jos Iliescu!”. Să încercăm să obținem cît mai multe voturi în parlament, să determinăm o schimbare radicală în politica acestei țări, să vină opoziția la putere și atunci nu mai strigăm „Jos Iliescu!”, am terminat. Toate aceste strigăte sînt și puțin cam primitive și de un radicalism întrucîtva elementar.

Am încercat să marcăm un moment de cotitură în viața Alianței și să găsim alte căi, alte soluții, principala diferență fiind aceea de a nu mai continua la nesfîrșit să-i criticăm pe cei aflați la putere că nu se descurcă, ci de a propune noi înșine ceva. Țara nu așteaptă de la noi numai critici și ironii și completări și amendamente la programul de reformă al guvernului. Țara așteaptă de la noi chiar soluții concrete. Un partid politic trebuie să ofere soluții concrete. În măsura în care vom putea, împreună cu celelalte partide din Convenția pentru Instaurarea Democrației, cu care înțelegem să mergem împreună, vom încerca să oferim cît mai multe lucruri concrete de alternativă și cît mai puține, dacă vreți, file de insulte și înjurături.

Ne considerăm un partid civilizat, din oameni civilizați. Care nu vor să insulte pe nimeni. Noi înșine sîntem lezați, de multe ori, de către cei care nu respectă această regulă elementară. Guvernanții noștri de astăzi, oricîte greșeli ar fi făcut, oricît de inexplicabile ar fi unele dintre ele, nu trebuie insultați, nu trebuie înjurați, trebuie schimbați!

Iată explicația subsidiară, nu atît a neparticipării la mitingul Asociației Foștilor Deținuți Politici, ci a mai puținului nostru entuziasm pentru mitinguri, în ultima vreme.

Cornel BOGDAN

— În fine, o ultimă întrebare: a participat Alianța Civică la mitingul de la București al Asociației Foștilor Deținuți Politici?

— Toți membrii Alianței Civice și ai Partidului Alianței Civice au avut deplină dezlegare să se ducă la miting. Nu am participat la organizarea lui, este adevărat. În primul rînd, pentru că n-am știut. Am aflat foarte tîrziu că se face, din presă. Nu mai depindea de noi să facem ceva. Tot ce mai puteam face era să recomandăm membrilor Alianței să se ducă acolo.

Mai există și a problemă, să spunem, de o altă natură, pe care vreau să aibă, eufemistic vorbind, „neplăceri”, în cazul în care puciul moscovit ar fi reușit.

— După informațiile mele, această listă a fost comunicată, o dată, în guvern și, a doua oară, în parlament. Eu nu pot să bag mîna în foc că este reală. Sau că există numai una singură. S-ar putea să fie mai multe. Oricum, este obligația guvernului și a parlamentului să analizeze aceste liste, să se convingă de existența lor, eventual, sau de inexistența lor. Dar, dacă ele există, trebuie declanșată o cercetare amănunțită pentru a se afla de unde provin, cine sînt cei care le-au alcătuit și ce mijloace aveau să le ducă la îndeplinire. Fiindcă tare mă tem că, spre deosebire de bătrînii care făceau guverne în Șișmigiu, înainte de revoluție, cei care au făcut aceste liste și, implicit, niște guverne paralele, nu sînt deloc bătrîni, sînt oameni foarte viguroși încă, și care dispun chiar și de mijloacele realizării lor. Sînt uimit că Petre Roman nu a întreprins nimic, din moment ce și el figura pe aceste liste.

REVISTA-REVISTELOR

STRESSUL, RISCUL

Vitalitatea politică, dar și artistică, etică și larg culturală a lui Dorin Tudoran nu și-a pierdut din calitate și amploare după decembrie 1989. Și cum disidența sa nu a fost una care să se limiteze la actul simplu al unei negații fără urmări, Dorin Tudoran a oferit exilului intelectual și artistic românesc din S.U.A. și România două publicații excelente : „Agora”, mai veche întrucîtva, și actuala revistă de informație, opinie și comentarii, intitulată **„MERIDIAN”**, la care îl are ca redactor asociat pe Vladimir Tismăneanu.

Prima revistă a fost larg cunoscută în țară încă din vremea cînd, noi toți aproape, stăteam prin camere cu pereții ticsiți cu cărți care ne apărau (și) prin faptul că înăbușau vocea crainicei de la „Europa Liberă” în așa fel încît vecinii de bloc nu ajungeau la ideea că, Doamne ferește !, am face altceva decît să rezistăm în numele esteticului. Prin urmare, actuala revistă **„MERIDIAN”**, apărută în condiții grafice și tipografice minunate, „amestecă” politica, economia, morala și cultura într-un ceva care este, după părerea mea, al noii culturi spre care ne îndreptăm. Ideea care susține pe dinlăuntru această publicație este sincronă cu o alta europeană, americană și probabil că și niponă, thailandeză sau sud-coreeană, după care libertatea este mai importantă decît cultura. Unii dintre noi n-au știut atunci și nu știu nici astăzi acest lucru. Ori știu, ori nu știu, un lucru este cert, fabula noii lumi în care trăim este aceasta : decît o revoluție textualistă, mai bine un nu spus la timp dictaturilor. Mulți dintre noi n-am spus nu pentru că ne-a fost frică. Să fie clar ! Ne-am mulțumit să botezăm altfel spaima, să-i spunem prudență sau înțelepciune, am preferat să rezistăm în numele **prezervării** esteticului care se dovedește astăzi fără prea mare importanță. Kundera, Havel, Minchnik, Zinoviev sau Soljenițîn n-au rezistat în numele esteticului pentru că n-au avut timp să-și dedice viața unor lucruri atît de înălțate. Și cu toate acestea, la ce folos toate performanțele noastre artistice, la ce bun toate inovațiile literare și de program cînd iacătă, nu ne ajută astăzi să fim mai aproape de adevărata și actuala cultură europeană care a dovedit că, în definitiv, poate fi mai mult decît simpla ei canonizare estetică. Cu puține excepții, literatura noastră ne-a pregătit mai ales pentru literatură și pentru nimic mai mult. Abia după cataclismul sufletesc din '89 am priceput, cîți dintre noi am putut pricepe ceea ce alții — și Dorin Tudoran se afla printre ei — au știut tot timpul, și anume faptul că literatura nu este totul, ba mai mult, egoismul de a fi doar în literatură este o formă de moarte a literaturii, de sastisire, de înfundătură care în numele literaturii nu duce nicăieri. Cît am citit acest al doilea număr al revistei **„MERIDIAN”**, aparent compozit, mi-am fixat în scris cîteva gînduri care mă bîntuie de mai multă vreme și care se nasc dintr-o presimțire, inconsistentă încă și nu îndeajuns de limpede, care îmi spune că modul nostru de a gîndi cultura se află la răscruce. Cultura națională, în întregul ei, se află în pragul unei lumi noi în care trebuie regîndit totul. „Politichia” întortocheată de mai ieri a susținerii valorilor artistice în fața ofensivei propagandistice nu-și mai are rostul, este caducă. Astăzi, criza din cultră trebuie adîncită. Astăzi prin cultură ne antrenăm pentru a fi altfel : cultura, fie ea literatură, artă, politică, economie, sociologie sau istorie, va trebui să consolideze libertatea spiritului și pe urmă a societății. Prin cultură va trebui să învățăm să trăim în libertate, adică în democrație, în alteritate, în diferență, în diversitate, în pluralism, în singurătate, în stress, în risc. Orice altceva este zaharisit.

Diversitatea tematică și tonul polemic al revistei **„MERIDIAN”** (care adună semnături de primă însemnătate din cultura românească, dublate de altele la fel de consistente ale unor personalități din literatura estului, de dimensiunile unor Bukovski, Agnes Heller, Daniel Chirot, Daniel Pipes) este reconfortantă. Sînt aici schițate cîteva repere ale unei posibile răsturnări de proporții ale vechiului mod de a gîndi relația dintre cultură și lume. Oricum, istoria dramatică în care trăim, dublată de invazia politicului, o să arunce în aer toată monotonia ursuză a unor reflexe paseiste care obligă încă multe reviste literare să se comporte ca niște antologii de poezie, de proză și de eseuri întrerupte de cronici obligatorii și de traduceri tapene. În această lume stereotipă vom continua să cerem bani de la putere ca să moțăim în umbra vechilor performanțe estetice. În ce mă privește, dacă vom face doar atît și doar asta, atunci personal consider că e cazul ca, în sfîrșit, să vină marea criză care să ne mature toate vechile obișnuințe. Doar Ea ne poate scoate din acel nici prea-prea, nici foarte-foarte pe care azi îl nu-

SINGUR PRINTRE ACTIVIŞTI

Menajeria tinereţii noastre

(II)

Cînd megaliricul în carne şi oase a prins să tune pe neaşteptate în oraşul nostru cu părinţi gospodari şi fii ai lor mai mari deja căpătuiţi, noi tocmai exasperam prin prostia şi delăsarea noastră conducerea unui liceu de tradiţie. Nimic nu mergea, ne mişcam cu încetinitorul, părinţii ne pregăteau testamente corecte, vîntul adia corect, fraţii mai mari sembogăţeau corect, corurile oraşului cîntau corect la festivaluri anuale corecte, într-un cuvînt ni se rupea ursuz. Pînă cînd gigavocea şi saltimbancii ei au poposit pe malurile rîului de care localnicii erau mîndri. Au fost pentru început cîteva mugete vehemente, cîteva acorduri de chitară, cîţiva trepăduşi cu propaganda zburătăciţi fiindcă n-au întîmpinat cum se cuvine şi n-au luat măsuri, cîteva poeme diluviene către cutare muză localnică de moment. Nici aşa nu s-a clintit o frunză în oraşul nostru, calmul citadin avea tradiţie, avea istorie şi era imortalizat cu grijă în muzeul urbei, nu putea fi terfelit cu una, cu două. Noi continuam să ducem de ripă liceul, părinţii nu încetaseră să lege şunci de căpriorii podului. Pînă într-o bună zi, cînd pe culoarele şcolii s-a lăţit vestea că o puştoaică dintr-a zecea fusese recrutată de însuşi Clasicul literelor române dintotdeauna în trupa sa. Ce-i drept, domnişoara era nurlie şi ne omora de două ori pe an cu nişte acorduri despre o vrabie ucisă de ea la pubertate, tînguieli bianuale, deci, fiindcă de două ori pe an profesoara de română avea nefericita inspiraţie să-ţi prezinte montajul literar-muzical-coregrafic. Acum însă părinţii fetei, fraţii ei mai mari, dirigintele, directorul, vecinii, strada, cartierul îşi pierduseră liniştea. Pe faţă însă nimeni şi nimic n-au putut-o opri. Urma să lanseze două melodii pe scena Casei de cultură, una pe versurile Nemuritorului, cealaltă, de mai mică amploare şi mai scurt suflu, pe versurile unui poet simbolist pe care, spuneau colegi, îl aveam pentru teză dar eu n-auzisem de el deoarece chiulisem două săptămîni încheiate. Mai mult, fata a fost văzută la bibliotecă orăşenească cerînd operele complete, de mare tonaj, ale Idolului. Fulgerător, productele creaţiei şi suferinţei genialului au început a se răspîndi pe unde nici nu gîndeai, nici astăzi nu-mi explic cum. După cum nu-mi explic cum ne-am trezit călcîndu-ne unii pe alţii, pe treptele Casei de cultură, noi, lichele patentate, incolore. Isteria din interior a fost deplină. Marele Trubadur a apărut învăluit în sonuri trubadureşti medievale, şi-a dat, paşoptist, coama leonină pe spate şi ne-a salutat revoluţionar, ridicînd dreapta cu degetele în formă de L. „Lumină luptă, libertate", asta ne predica, ne pocea gestul statuar, Mîinile ni s-au ridicat maşinal. L-am urmat după aceea pe Vizionar peste tot, pe stadioane, în centrul terorizat al oraşului nostru. L-am invitat la liceu cu un bilet ce purta în el frenezia unui tînăr comisar al poporului. A venit şi bietelor cadre didactice le-a trebuit mai apoi mult timp ca să se refacă, să restaureze budele liceului, transformate de noi în cenacluri ad-hoc. Nu mai insist. Vreau să mai adaug că primadona lansată în seara aceea a devenit o studentă activistă cu nivel, orizont de cultură puţin peste romanele lui Drumeş, oraşul s-a umplut de astfel de exemplare înstărite prin grija părinţilor şi care fac atmosfera irespirabilă.

Ce se întîmplase cu noi? Ne murdăriserăm penibil cînd, spre deosebire de părinţii şi fraţii maimari, aşa impasibili şi tîmpi cum eram, aveam şansa de a o face mult mai tîrziu sau niciodată. Ieşiserăm din letargie şi maimuţăream o poezie care nu era poezie, un patriotism găunos, o istorie falsificată în acorduri muzicale analfabete. Avusesem libertatea noastră de tonţi şi o lăsaserăm pentru a intra în această menajerie care circula cu voia şi înlesnirile stăpînirii. Stăpînire care ştia că numai aşa ne mai poate înregimenta, activa, perverti.

Sute de mii de tineri născuţi în cinstea şi, mai apoi, din ordinul Congresului al IX-lea au făcut, se spune, Revoluţia. Am auzit atunci, pe 20 decembrie, o tînără, leat cu mine, care recita mulţimii versurile Adulatorului. Mulţimea scanda nehotărîtă. Şi tînăra declama, ba a şi început să cînte, aceleaşi melodii din menajeria tinereţii noastre. Acesta este, după mine, un lucru cîteodată mai trist decît povestea revoluţiei furate.

Faţa din balcon, cu un curaj nebun, ruga mulţimea să rămînă în piaţă, îi cînta libertatea cu versuri-şlagăre din lirica Dichtungozaurului. Ei şi? Hai să tăiem firu-n patru, să facem lipituri, înducţii şi deducţii şi să zicem deştept, la sfîrşit de bătălie, uite rădăcinile răului, cum i-a corupt

pînă într-acolo. În povestea asta cu domnişoara d'Arc, n-ar fi prima dată cînd istoria ne dă cu tifla. Şi ne va mai da, numai de ne-am reaminti că, la două zile după recitalul din balcon, poetul însuşi era hăituit de mase pînă-n pragul celei mai primitoare ambasade. Or, grăiesc cronicile orice om fugărit de hidra populară e o variantă a lui Prometeu. Cine-mi garantează mie că, peste decenii, istoricul literar nu se va apleca **cu discernămînt** asupra biografiei Vizionarului, că nu va descoperi mari sfîşieri lăuntrice, credinţă şi tăgadă, mari tensiuni, răspopiri, pocăinţe, toate în firea lucrurilor, căci au născut o operă care rămîne, vezi şi laboratorul literar? Cine-mi spune mie că toate mizeriile şi dezertările nu-i vor fi pasate la capitolul anecdotică, că, de pildă, circul şi plinea cu care ne-a momit făceau parte, necesarmente, dintr-o etapă a biografiei şi creaţiei, recuperată, bineînţeles? Cine mă asigură că noi nu vom fi furnicarul, pleava care a îndrăznit să rupă vremelnic strunele lirei acordate pentru eternitate? Aşa se va şi întîmpla, dacă e să ne luăm după mersul si blîndeţea istoriei noastre literare. Şi, zău, aproape că-mi doresc să fie astfel.

☆

Aproape că mă rog să fie umplute, copertate şi legate noile tomuri. N-are nici o importanţă: ele nu vor fi decît piese de muzeu ale bătăii de joc primitive. Scriu **primitive**, fiindcă acum avem de-a face cu una mai sofisticată. Menajeriei lălăitoare cu care Poetul deşteptase grotesc generaţia mea-şeptel, i-a luat locul o alta. Mult mai inteligent populată, mai seducătoare. Ea îţi arată că ai putea să fii liber, în realitate tu eşti liber doar să freci tuşa. Ea îţi arată fugitiv jocurile libertăţii de seră, narcisiste, oamenii libertăţii, relaţiile libertăţii, călătoriile libertăţii, cărţile libertăţii. Iar tu faci anticameră, dai lustru, eşti băiat de mingi, veşnic, sfios, cocoţat de gardul Curţii Miracolelor, acolo unde ei, suferă inteligent şi pesimist pentru cauza libertăţii periclitate. Apoi se întreabă de ce pleacă tinerii. Exodul creierelor, depopulare, flagel naţional.

În primul rînd, s-o lăsăm mai moale cu recesiunea economică şi tristeţile iscate de traficarea revoluţiei. Tinerii intelectuali pleacă fiindcă se simt marginalizaţi. Şi de aceasta nu e vinovat Păunescu redivivus şi revista sa, oricît de revanşardă. Nu Păunescu e vinovat că aceşti tineri se simt îngrozitor de singuri şi nu ştiu încotro s-o apuce. Eventual, ei pot să arunce cu piatra în acelaşi Păunescu, cricum un cadavru, dar e în exerciţiu util, care le dă iluzia cît de ideei şi folositori democraţiei sînt. Atît şi nimic mai mult. Marile jocuri ale democraţiei le fac alţii: oameni relativ tineri, dotaţi, care, pentru viitorii juni transfugi ar fi trebuit să fie modele şi companioni. Nu e aşa: grupaţi în caste, coterii unde neo-disidenţa voiajată este şicul cel mai şic, ei ţin la distanţă. Pentru o parte din generaţia mea ei sînt dezamăgirea cea mai cruntă. **Noua menajerie.** Pe măsura timpurilor de tranziţie pe care le trăim.

Nu de mult, ca să închei cu ultimele resurse de complex şi retardare pe care le mai am, într-o revistă literară bucureşteană, o matură, acum, poetesă, descriind cu savoare cărţile dumneaei de spirit din timpul puciului, declara, o dată Ianaev arestat: „Nu mai plecăm în America!". Preferam s-o ştim în Lumea Nouă, cu statutul de refugiat politic împăţurat, într-o doară, în poşetă, de vreme ce era vorba, aşa, de o promenadă transatlantică în timpuri de restriştе. Iar pe noi, aici, mioritici, ca pietrele, cu oricîte rafturi encomiastice cu operele complete, reeditate, mereu şi mereu, ale lui Vadim, Barbu, Păunescu şi Ceontea. Măcar să ştim, une fois pour toutes, de ce sîntem proşti incurabili.

Carol SEBESTYEN

---

mim echidistanţă care nu face politică. În faţa acestor perspective încolore, singură criza poate, mai poate, aduce noutatea şi prospeţimea pe care o promite diversitatea revistei **„MERIDIAN"** care, iată, prin semnăturile publicate (de la Dorin Tudoran şi Vladimir Tismăneanu, la Nicolae Manolescu, Matei Călinescu, Mircea Zaciu, Virgil Nemoianu, Daniel Dăianu, Bujor Nedelcovici, Andrei Brezianu, Andrei Cornea şi alţii) mi-a stîrnit aceste gînduri insurecţionale. Doar pentru atît şi ar fi destul ca să-i justific necesitatea.

Daniel VIGHI

PERFORMANŢE

S-a întîmplat ca în ultimele săptămîni să ne parvină la redacţie trei reviste româneşti tipărite în străinătate: „Meridian", „Agora" şi „les Nouveaux Cahiers de l'Est". Primele două sînt conduse de Dorin Tudoran, cu un colectiv redacţional ce-şi sporeşte prestigiul prin prezenţa lui Vladimir Tismăneanu, Paul Goma, Michael Radu, iar cea de-a treia poartă girul lui Dumitru Ţepeneag.

Rareori, un sentiment mai reconfortant al solidarităţii spiritului românesc din ţară şi diaspora, rareori, o senzaţie mai tonică a performanţei culturale autentice. Dincolo însă de euforia întîmpinării (cîtuşi de puţin circumstanţială), lectura lor invită la un tip aparte de meditaţie, la o suită de interogaţii neretorice. De pildă: cum anume se pot angaja aceste reviste într-un dialog (explicit sau implicit) cu „echivalentele" lor din ţară şi străinătate? Într-un dialog autentic cu publicaţiile străine (gen „La Règle du jeu", „l'Autre Europe", „Lettre internationale") poate intra, cum lesne se deduce, doar revista lui Dumitru Ţepeneag, datorită limbii de circulaţie în care e redactată (franceza). Simpla parcurgere a sumarului şi a semnăturilor acestui prim număr al „Noilor caiete din Est" îţi dă certitudinea liniştitoare că revista românească dialoghează **perfect** cu orice publicaţie internaţională de profil.

Ne vom opri în cele ce urmează asupra „AGOREI", ajunsă — iată — în eleganta formulă grafică (Ion Dogar-Marinesco), la numărul 3 (iulie — septembrie 1991). Un număr dedicat memoriei lui René Tavernier şi Ioan Petru Culianu. Începînd cu editorialul lui Dorin Tudoran şi încheind cu ultimul text (un dialog despre spaţiul concentraţionar între Oana Orlea şi Mariana Marin), volumul se citeşte pagină de pagină, cu cel mai viu interes. Jean-François Revel, Vladimir Tismăneanu, Ştelian Tănase, Ioan Petru Culianu, Marcel Lucaciu, Nicolae Prelipceanu, Ioan Bogdan Lefter, Ion Manolescu, Liviu Ioan Stoiciu, Mircea Iorgulescu, Fevronia Novac, Victor Ivanovici, Simona Popescu, Silviu Lupaşcu, Mihai Rădulescu, Leonard Oprea, Ion Caraion, Oana Orlea — sînt (în ordinea apariţiei în pagină) nume cu priză sigură la un public exigent, neînşelat nici de această dată în aşteptările sale. Cu un sumar dens, bine structurat, angajat în zonele cele mai fierbinţi ale culturii contemporane, **„Agora"**, e o revistă întru totul competitivă pe plan internaţional.

O menţiune aparte. De fapt, o punere în alertă, care ar putea genera nu simple consemnări (ca aceasta), ci dezbateri aprinse în numere întregi de revistă. Este vorba despre cel mai incitant text al volumului, care stîrneşte — aşa cum bănuia regretatul său autor — un adevărat scandal: eseul lui Ioan Petru Culianu, **Cultura română?** Acel semn interogativ de la finele unei sintagme aparent bine consolidate în conştiinţa publicului — **cultura română** — e chiar germenele furtunii pe care o poate declanşa eseul cu pricina. O punere în cauză, în criză a culturii române? Nici măcar! O adevărată punere sub semnul întrebării. Chiar dacă autorul nu mai poate răspunde, chiar dacă nu mai are cum să-şi mai apere poziţia, semnul întrebării (la propriu şi la figurat) sub care el pune întreaga cultură română postbelică merită să facă obiectul unor discuţii serioase, neinflamate, cu sînge rece. Pentru că există — oricît ne-ar durea, contrariu, umili, destabiliza în habitudinile noastre culturale, trufaş suficiente uneori — mult, prea mult adevăr în rîndurile sceptic amare ale lui Ioan Petru Culianu. Textul e scris în septembrie, 1982. S-ar putea spune că, în consecinţă, el şi-a pierdut actualitatea, că, la ora asta, poate, autorul ar fi revenit, ar fi rescris, ar fi nuanţat. Atît doar că Dorin Tudoran ne previne: „Cu două luni înainte de a fi ucis, mă suna să-mi propună un text pentru «Agora», **Cultura română?** Mă prevenea că textul este „un scandal" şi-mi mărturisea durerea ce-l împinsese să scrie acest text, din nou unul fără cruţare. Cînd a fost ucis, corectura textului se afla de cîteva zile pe biroul meu. Iată nota ce însoţea textul: «Paginile de mai jos au fost scrise în 1982 şi, sunînd prea radical, nu am găsit pînă acum nici un loc de publicare. Dacă am hotărît să le dau publicităţii este pentru că mi se pare să reflectă bilanţul cultural al unei ere nimicitoare: era-lumină a lui Ceauşescu. Cred, într-adevăr, că distrugerea culturii române operată de comunism a fost totală. Dar am încredere nemărginită în potenţialul creator al generaţiilor de mîine. Dacă viitorul politic şi social al României nu mi se pare deloc limpede, cred însă că în haosul actual se nasc fermenţii unei libertăţi creatoare care-şi va da, desigur, roadele în cultură. De aceea public aici, nu întîmplător în „Agora", pagini scrise acum aproape zece ani, cu bucuria de a şti că dezastrul cultural pe care-l semnalam atunci nu este ireversibil».

Iată însă un fragment din textul incendiar (după o inventariere — pe degete — a productelor artistico-literare competitive internaţional, create în România de după război): „/ . . . / Tot ceea ce am pomenit mai sus se situează în sfera creaţiei artistice, nu a creaţiei de idei, care, oricît ne-am strădui s-o inventăm, conform principiului sperantei creştine, este **total inexistentă în România postbelică**". Abia de aici pot începe discuţiile serioase. Revista noastră îşi pune paginile la dispoziţia lor.

Adriana BABEŢI

TEOLOGIE ȘI ARITMOSOFIE

Cu mult înainte de Pitagora — care a fost doar exponentul unor cunoștințe anterioare epocii lui — cifrelor și numerelor li s-au atribuit virtuți proprii. **Epopeea lui Ghilgameș**, de pildă, a fost scrisă pe un anumit număr de tăblițe de piatră, conținutul textului fiecărei tăblițe corespunzînd semnificațiilor cifrelor lor de numerotare.

Pentru demonstrarea existenței unor semnificații, a unor virtuți a cifrelor și, prin ele, a numerelor, ar fi nevoie de o extindere prea mare a prezentei încercări, de aceea ne vom mărgini la o schițare a lor așa cum reies ele din textele sacre originale.

Cea mai frecventă cifră, pe care o întîlnim nu numai în textele sacre, dar și în basme, în mituri, în diferite monumente arhitecturale este 7. Este firesc să fie așa, pentru că această cifră este dominantă și în natură: notele muzicale ce compun gama sînt șapte, lumina se descompune în șapte culori fundamentale, viața și formele ei se manifestă, în general, prin cifra 7 și multiplii ei (omul se naște la 7X40 de zile; avem 7 orificii ale capului: doi ochi, două urechi, două nări și gura; avem 7 straturi epiteliale și tot atîtea corticale; inima bate, în medie, de 7X10 ori pe minut, statura omului este de 6 ori înălțimea capului său, care este a șaptea unitate a înălțimii totale; lumina înconjoară Pămîntul de 7 ori/secundă; fazele lunii sînt 7 ... etc.).

Corelînd toate acestea cu concepția teologică despre lume, vom înțelege că cifra 7 este la baza tuturor formelor existenței, pentru că lumina este esența și originea oricărui fenomen și că ea și-a impus modul său vibrator, ondulator, înseptit, asupra a tot ce s-a format din lumină. Și nu există nimic care să nu se fi format, în ultimă analiză, din lumină.

Virtuțile numerelor nu sînt întrebuințate, însă, numai în textele sacre, ci și în construirea monumentelor sau în calendar. De exemplu, în cadrul ciclului pascal, credincioșul sule, prin 7 săptămîni, înspre ziua Învierii, care începe în cea de-a opta săptămînă. Calendarul bisericesc semnalează legătura cu cifra 7 a Maicii Domnului prin aceea că, între praznicul nașterii și cel al adormirii sale, este un interval de 343 (=7X7X7) zile, mai rămînînd din anul bisericesc atîtea zile cîte sărbători mari consemnează calendarul. De asemenea, de la Nașterea Maicii Domnului pînă la Sf. M. M. Dimitrie sînt 7X7 zile.

Se pot semnala o mulțime de asemenea concordanțe, nu numai pe baza cifrei, 7, ci și pornind de la alte cifre. De pildă, de la Bobotează pînă la Schimbarea la Față sînt (socotind înapoi) 153=3X17 zile. (Se va vedea mai încolo importanța covîrșitoare a numărului 17). Sau: la 19 august, Calendarul înscrie pe cei 2.593 martiri, număr care ascunde pe 7, căci 259X3=777. (Acest fel de a socoti este familiar cercetătorilor, știindu-se că majoritatea cuvintelor ebraice sînt formate din 3 litere-cifre. În cazul în care un cuvînt are și o a patra literă, ea are un rol deosebit, asemeni cifrei 3 din exemplul de la care am pornit, sau al lui 1 sau zero, din alte cazuri asemănătoare. Am spus „litere-cifre", căci alfabetul ebraic, asemeni celui elin sau altor alfabete vechi, are o valoare numerică (literele fiind utilizate și ca cifre).

Cifra 7 o găsim și în Sfînta Liturghie și în celelalte Laude, în Acatiste, în cărțile bisericești, dar mai ales în Sfintele Evanghelii și în Epistole. Ne mărginim la cîteva exemple:

Vecernia începe cu 7 rugăciuni. Rugăciunea iertării începe cu: „(1). Seara și (2.) dimineața și (3) la amiază și (4) lăudăm, (5) binecuvîntăm (6) mulțumim și (7) ne rugăm Ție...". La Liturghie, preotul se roagă zicînd: „Adăugîndu-ne aminte dar de: (1) această poruncă mîntuitoare și toate cele ce sau făcut pentru noi, de (2) cruce, de (3) groapă, de (4) învierea cea de a treia zi, de (5) suirea la cercuri, de (6) șederea de-a dreapta și de (7) a doua și mărita iarăși venire.

„Neamurile" de la Matei (1—17) sînt 7X6, cu Isus începînd a 7-a serie septimală. La Luca 3 (23—38), sînt 77 de neamuri, ca, împreună cu cele de la Matei să fie 119 (=7X17). La Luca 1 (13—20), Îngerul se adresează Zahariei în 7 versete, Fecioarei Maria, tot în 7 versete.

Exemplele ar putea continua. E de ajuns să cauți, pentru a găsi cifra 7 aproape pe fiecare pagină a Vechiului cît și a Noului Testament.

Cifra 7 este alcătuită din 3 (care simbolizează spiritul) și 4 (simbolizînd materia). Cînd 3 și 4 se alătură, pentru a ne da cifra 7, avem prezența spiritului în forme. Cînd 3 este înmulțit cu 4, spre a ne da pe 12, avem colaborarea lor. În om, sufletul (3) coexistă cu trupul (4), dar nu întotdeauna colaborează. Aceste numere se pot citi și în alcătuirea anatomică și în funcțiile filozofice ale omului. Cele 12 perechi de nervi cranieni, de exemplu, realizează unitatea informației transmise comenzii centrale din creier. De asemenea întîlnim cifra 7 în numărul structurilor epiteliale, corticale, în ritmul creșterii, al respirației, al pulsului etc.

Dacă cifra 7 este la îndemîna oricui dorește s-o găsească, numărul 17 (mai important, dar mai puțin studiat și cunoscut) este mai ascuns și mai dificil de găsit, fără o oarecare inițiere în tainele numerelor.

Numărul 17 este arătarea, pe scurt, a drumului de la 1 la 7, ci, mai ales, cel de-al 7-lea număr prim. Numerele prime, divizibile doar cu ele însele și cu unitatea, au o importanță deosebită. Nu întîmplător sînt 1001 de nopți (număr ce se divide numai cu 1 și cu 7) și 1003 de iubite ale lui Don Juan. Cel mai mic divizor comun al numărului 1003 este 17; el este egal cu 17X59, acesta din urmă (59) fiind al 17-lea număr prim. În 59X17 avem, deci, pe cel de-al 7-lea număr prim înmulțit cu cel de-al 17-lea, ceea ce ne indică drumul spre căutatea unui sens ascuns al mitului lui Don Juan.

În Vechiul Testament, cuvintele: „Domnul Dumnezeu este unul" (IHOH ALHINIIHOH AHD) cuprinde 17 litere, cu valoarea totală (provenită din suma valorilor numerice ale literelor) de 171.

Numele IHOH (Iehova) are valoarea numerică de 26, dar dacă omitem pe zero din valoarea literei I(=10), valoarea devine 17. În litere ebraice, numele ISUS are valoarea numerică 136=17X8.

Evanghelia după Matei are în total 1.017 de versete, ceea ce nu este decît 153X7 sau 17X63 sau 17X9X7. Cartea Cîntărilor are 117 versete. Versetul 1 are 17 litere, iar capitolul 1,17 versete.

Înmulțirea pîinilor este descrisă în 10 versete la cap. 15 și în 7 versete la cap. 16. În total, 17 versete. Intrarea în Ierusalim, cea din urmă rugăciune, sînt descrise, de asemenea în 17 versete. La Ioan, Pilat este pomenit de 17 ori în 17 versete. Procedura răstignirii este descrisă în 17 versete. Neamurile prezente la Ierusalim în ziua Cincizecimii au fost 17. Apostolul Pavel calcă în 17 localități. Faptele îndurării trupului (arătate la Galateni 5,19—21) sînt 17.

Monumentul de la Stonehenge este situat la o latitudine de 51,17 grade (unde 51=17X3) (Gerald Hawkins consideră, în „Stonehenge decoded" că acest lucru nu poate fi întîmplător). La Ninive erau 34 (17X2) temple. Cercurile planetare ale lui Copernic sînt 34.

În mitul mongol SUN îl găsim frecvent pe 17 în valoarea numerică a numirilor. Povestea lui Harap-Alb are 17 personaje.

Și astfel, s-ar putea continua cu mii și mii de exemple.

Toate acestea nu pot fi simple coincidențe sau calcule „forțate" cum consideră unii, ci ne obligă să ne gîndim și în alt fel asupra textelor sacre. Luarea în considerare a acestor „chei" de descifrare a Sfintelor Cărți, a miturilor, a basmelor, a monumentelor, ne dezvăluie înțelesuri ascunse și nebănuite și oferă, adesea dezlegarea unor enigme sau noi enigme spre dezlegare.

Preot Petru SĂLĂGEAN
(text îngrijit de Laura SAVU)

DICȚIONAR AL FRANCMASONERIEI

XVII.

CRONOLOGIE :

— 1773 : **Marea Lojă de Franța** se constituie în **Marea Lojă națională** franceză, apoi, prin votul adunării sale generale, în **Marele Orient** de Franța : apar dizidențe ale Ordinului ce formează o a doua Mare Lojă de rFanța — prima lojă în coloniile engleze din America de Nord, la Boston, „Loja Sfîntului Ion". Frații acestei loje vor ieși de la hanul „La Dragonul Verde cu Armele Francmasoneriei", deghizați în indieni, și vor arunca ceaiul englezesc în Ocean. Incidentul va provoca izbucnirea războiului de independență al Americii. Actul va cuprinde 56 de semnături dintre care 53 de francmasoni.

— 1793 : demisia Marelui Maestru Philippe d'Orleans publicată în „Journal de Paris" ; orice activitate masonică încetează în Franța pînă în 1795.

— 1794 : Roettiers de Montaleau, Venerabil al lojei Amitié, regrupează forțele masoneriei răspîndite de Teroare. Se pare că a avut un rol important în ascunderea și salvarea documentelor Marelui Orient.

— 1799 : cea de-a doua **Mare Lojă de Franța** se dizolvă în **Marele Orient**.

— 1801 : fondarea, la Charleston (S.U.A.) a primului **Suprem Consiliu al ritului scoțian vechi și acceptat** de către contele de Grasse-Tilly, cel care a introdus gradul 33.

— 1804 : fondarea, în Franța, a unei **Mari Loje Scoțiene** și a unui **Suprem Consiliu** care fuzionează cu **Marele Orient de Franța**, cel din urmă întrînd în posesia ritului scoțian vechi și acceptat pe care îl conservă alături de alte rituri. Un an mai tîrziu, se separă pentru totdeauna.

1813 : ia naștere **Marea Lojă unită de Anglia** în urma unificării Modernilor și Vechilor masoni.

— 1849 : **Marele Orient de Franța** adoptă deviza „Libertate — Egalitate — Fraternitate".

— 1857 : ia ființă Marea Lojă română „Steaua Dunării", al cărei membru fondator este Ion C. Brătianu.

— 1865 : ordonanță a lui Cuza ca lojele române să intre în adormire.

— 1877 : Marele Orient de Franța suprimă obligația de a crede în Arhitect al Universului și afirmă „libertatea absolută de credință" : în urma acestei specificări, Marea Lojă unită de Anglia rupe relațiile cu M.O.

1880 : lojele „albastre", constituie sub jurisdicția Supremului Consiliu al lui Grasse-Tilly după separarea din 1805, fondează o Mare Lojă simbolică scoțiană.

1884 : nou atac al papalității împotriva masoneriei prin enciclica **Humanum genus** a papei Leon al XIII-lea.

— 1889 : prima întîlnire internațională masonică are loc la Paris.

— 1893 : fondarea **Lojei simbolice mixte scoțiene „Dreptul uman"**.

— 1894 : fondarea **Marii Loje de Franța** (rit scoțian) de către **Marea Lojă simbolică scoțiană**.

— 1899 : transformarea **„Dreptului Uman"** în Ordin masonic mixt internațional.

1901 : **Marea Lojă de Franța** redeschide lojele rezervate femeilor, lojele de adopțiune.

— 1913 : este fondată **Marea Lojă națională franceză**.

— **Marea Lojă Națională română** decide închiderea provizorie a lojelor.

1940 : mareșalul Petain interzice masoneria în în Franța.

— 1941 : mareșalul Antonescu interzice masoneria în România.

1945 : **Marea Lojă Națională română** și forul ei superior, Supremul Consiliu Român, reiau ființă și cu acordul Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române.

— 1948 : în urma unor ordine ale comuniștilor **Marea Lojă Națională română** își închide lojele sub pretextul îndeplinirii îndatoririlor cetățenești. Începe arestarea capilor masoneriei române.

— 1952 : se constituie **Marea Lojă Feminină de Franța**.

1961 : ia naștere **C.L.I.P.S.A.S.** (Centrul de Legătură și Informare al Puterilor masonice semnatare ale Acordului de la Strasbourg).

1983 : Biserica catolică suprimă canonul 2335 cu privire la excomunicarea francmasonilor. Noul canon 1374, nu menționează F.M. printre asociațiile ce complotează împotriva Bisericii.

— 1989 : reuniunea masonică a obedienților europene de rit scoțian la Strasbourg în jurul ideii de nouă Europă.

(Francis Mercury, **Le Petit Retz de la Franc-maconnerie**, G.I. Chiuzbaian, „Franc-maconeria, legendă și adevăr", Jean Palou, **La Franc-maconnerie**, Paul Naudon, **La Franc-maconnerie**).

Marcel TOLCEA

(VA URMA)

INEDIT

SCRISORI CĂTRE MIRCEA ELIADE

Iubite Domnule Eliade,

„Imagini dintr-o Românie aspră" au însemnat pentru mine, mai întîi descoperirea că ați fost cel mai serios cititor al cărții pe care am scris-o. E un lucru foarte important și prețios pentru mine, care m-a emoționat cumplit. Vă exprim aici această întreagă emoție ca și întreaga mea recunoștință pentru felul grav și generos în care ați vorbit despre Țările de foc.

Cu fierbinte admirație și prietenie,
Al Domniei Voastre,
GEO BOGZA

8 ianuarie 1940

Originalul în Arhiva Mircea Handoca, București

Istanbul, 26 aug. 1951

Dragă Domnule Eliade,

La 15 septembrie 1951 se va deschide la Istanbul Congresul Internațional al Orientaliștilor.

Mi-am permis să propun comitetului organizator turc, pentru secția „Hindologi" pe unul din cei mai celebri cunoscători ai acestei lumi, care se deosebește mult de aceea a islamului, pe profesorul și gînditorul Mircea Eliade. Cred că ați primit invitația.

Nu mai găsesc necesar să stărui asupra faptului că echipa românească — românească liberă, căci, deși potrivit uzanțelor științifice internaționale au fost invitați doi-trei orientaliști din țara noastră martirizată, niciunul n-a răspuns și de bună seamă nu va răspunde — alcătuită din tînărul Nicoară Beldiceanu de la Paris și din subsemnatul, s-ar întări prestigios prin prezența D-stră. Dacă dispuneți de puțin timp și, bine înțeles, de posibilitățile materiale necesare, nu pregetați de a veni — ca să vedeți c-o cale și Istanbulul.

Pe timpul șederii D-stră la Istanbul, pentru lucrările Congresului, îmi permit să vă ofer locuință și hrana la mine, *senza alcun imbarazzo.*

Așteptînd sosirea D-stră rămîn al D-stră,
Aurel Decei

Xeroxul în Arhiva Mircea Handoca, București

Scumpe Domnule Eliade,

Am primit și mulțumesc foarte călduros pentru „Zalmoxis" (I 938) despre care numai indirect aflasem din recenzii, cum se întîmplă deobicei în provincie. Eu am dealtfel în această privință o experiență foarte interesantă: în timp ce primesc publicații străine de specialitate, nu-mi parvin cele din țară. Voiam mai ales să urmăresc studiul D-tale despre „Mandragora în România". Date fiind comunele noastre preocupări, te rog și pe viitor să nu mă uiți, trimițîndu-mi publicațiile D-tale (n-am de pildă nici *Alchimia asiatică*, nici *Cosmologia și alchimia babiloniană*).

Și acum încă o chestiune. După cîte îmi amintesc, te-am ales acum 2 ani în Comitetul de premii ale SSR-ului pentru eseu. Nu știu dacă mai deții această calitate, în orice caz ești în măsură să-mi dai o informație (dacă nu te supăr prea mult).

Cînd se vor face premierile în acest an, cine face parte din comitet, dacă autorii trebuie să candideze, sau se fac propuneri din oficiu? Toate acestea fiindcă după o activitate publicistică de 15 ani, mă gîndesc că o mică atenție din partea SSR-ului n-ar fi din parte-mi o pretenție exagerată. N. I. Herescu pare a fi de acord. Aș candida deci cu Conceptul de artă populară

Țin mult la opinia d-tale în această chestiune spre a putea sonda dintru început „șansele". N-aș vrea să fie un eșec din partea unora care nu pot avea înțelegere pentru o activitate tăcută, dar socotesc substanțială.

Cu rugămintea de a nu-mi lua în nume de rău această întrebare, rămîn al d-tale cu prețuire și afecțiune.

27 II (1940) *AL. Dima*

Originalul în Arhiva Mircea Handoca, București

Cluj, 12 IV 1939

Stimate Domnule Eliade,

În legătură cu interesantele observații asupra lui „refrigerium" pe care le faceți în „Zalmoxis" I, p. 203 sg. îmi iau voie să vă atrag atenția asupra corespondentului exact al expresiei latre „locus refrigerii" în biserica orientală și anume în „Rînduiala înmormîntării mirenilor (și preoților), unde așazisa „rugăciune de deslegare cuprinde, în redacția greacă următoarea frază: ... Deci loc luminat, loc de verdeață și „locus refrigerii" pe care, după cît știu, textele românești îl redau greșit ca „loc de odihnă" (cel puțin prin părțile noastre așa l-am auzit). Am crezut că vă poate interesa acest amănunt.

Cu distinsă stimă, al D-stră,
C. Daicoviciu

Originalul în Arhiva Mircea Handoca, București

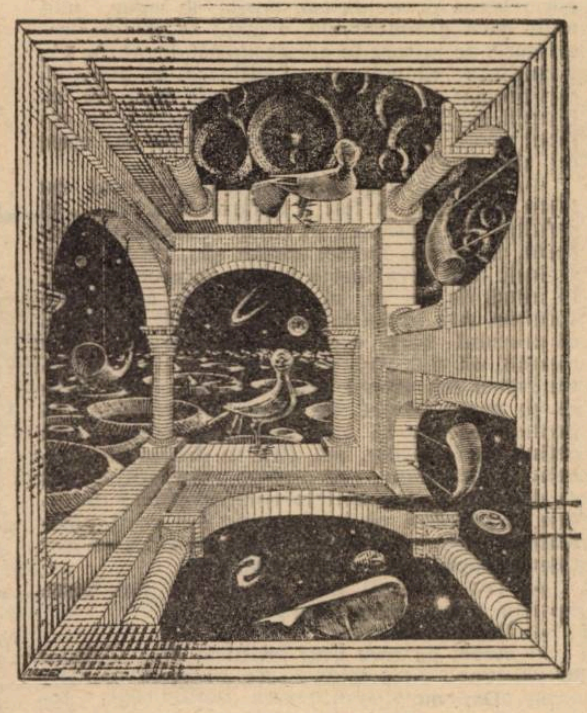

Sf. Gheorghe la 19 mai 1936
Mult stimate Domnule Eliade!

Pentru luna cărții din acest an, ca și anul trecut de altfel, am intenționat organizarea unei ședători literare, care se ține pentru data de duminică, 7 iunie 1936, ora 18 p.m. în sala prefecturii județului, la care invităm valorile românești.

Scriem acum D-lor Isaia Răcăciuni, Anton Holban, Camil Petrescu etc. pe care îi rugăm să ia parte alături de cei mai tineri Eugen Jebeleanu, Victor Stoe, Radu Boureanu, Ștefănel Baciu etc. cu toții aranjînd un program, vioi, frumos, pentru provincie.

Prezența Domniei Voastre o credem necesară întrucît *Frizele* de anul trecut v-au invitat și la Brașov și au survenit alte întîmplări pentru care ați absentat spre regretul nostru, spre regretul unanim al publicului apoi.

Cu deosebit respect vă invităm a veni la această dată de 7 iunie 1936 în orașul Sf. Gheorghe, în jud. Trei Scaune, unde are loc ședătoarea și unde credem că valorează mult mai mult pentru provincie asemenea manifestări.

Cum anul trecut întîmplarea a făcut să nu ne putem bucura de prezența Domniei Voastre, credem că în acest an veți binevoi a veni.

Așteptăm răspunsul Domniei Voastre, credem favorabil, și rugîndu-vă a ne scuza îndrăzneala, rămînem cu deosebită stimă și simpatie,

Muscalu Ștefan
Chirnoagă Mihail

Sf. Gheorghe Trei Scaune

Cu concursul favorabil al Domnului Profesor Rosetti achităm deplasarea fiecăruia.

Adresa: Strada Șaguna, nr. 8
Sf. Gheorghe

Originalul în Arhiva Mircea Handoca, București

C.P.

Chișinău 11. III. 936

Stimate și Iubite D-le Mircea Eliade,

Îți scriu din Chișinăul alb. Cu adevărat, foarte frumos-așa. Am citit rîndurile scrise pentru revista noastră și-ți mulțumim. Mi-a părut bine că ai apreciat puținul cît îl fac aici.

Viu cu o caldă rugăminte. Trimite-ne ceva pentru nr. 4. Orice. Țin mult ca din cînd în cînd numele d-tale să lumineze „Paginile basarabene". Pe urmă, este un proverb rusesc care se referă la prima dragoste, cea mai puternică și cea care dăinuiește așa și eu. Dacă este posibil, te rugăm să ne trimiți cît mai curînd posibil. Nr. 3 e aproape gata. Următorul vreau să-l scap pînă plec în vacanță, acasă. Așa că de sîmbătă dăm materialul la cules. În același timp și o fotografie. Și încă: „Huliganii" pentru sufletul meu. Țin mult s-o am. În mai dorim să vii cu o conferință. Ce zici? Te primim triumfal în primăvara asta basarabeană care se anunță de pe acum triumfală.

Devotat,
George Doru Dumitrescu
Profesor Liceul Militar Chișinău

Mircea Eliade a publicat în „Pagini basarabene" un singur articol: Pentru durerea Basarabiei *nr. 2, 1936, p. 3.*

Originalul în Arhiva Mircea Handoca, București

(Antet tipărit)
Gînd românesc
Revistă de cultură
Editată de „Astra"
Redacția și administrația
Cluj, Calea Moților 76

Cluj, 21 martie 1940
Scumpe Domnule Eliade,

Cîte dureri ne-a fost dat să strîngem în suflet în anii ăștia din urmă!

Moartea Profesorului* m-a lovit în inimă, cît trebuie să fi suferit dumneata, care i-ai fost elevul și prietenul cel mai iubit!

Nu l-am cunoscut decît foarte puțin, nu l-am auzit vorbind decît o singură dată și de cîte ori vă ascultăm cuvintele înfiorate despre dumnezeiestile daruri ale minții lui, mă simțeam iremediabil scăzut și sărăcit, pentru că nu mi-a fost dat să trăiesc în apropierea lui.

Totuși, am înțeles, cred, și de departe semnificația ultimă și cea mai mare a vieții lui: *Întoarcerea*, integrarea pe veci în realitatea românească, flacăra înaltă și dreaptă a sufletului în care totul s-a limpezit.

Voi, scumpi prieteni și Dumneata mai ales, Mircea Eliade, trebuie să-i păstrați și să-i sporiți moștenirea.

Vestea morții am aflat-o în tren, în drum spre Blaj, unde eram așteptat și de unde nu puteam lipsi. Din această pricină n-am putut lua parte la înmormîntare. Mă căiesc de această lipsă pe care nu mi-o pot ierta.

Spune-mi, te rog, n-ai vrea să scrii cîteva rînduri despre despre el pentru G(înd) R(omânesc)?

Trimitem Doamnei afectuiasele noastre omagii, iar pe D-ta te îmbrățișează cu dragoste și credință de prieten,

Ion Chinezu

* *Profesorul Nae Ionescu a murit la 1[7] martie 1940*
* Profesorul Nae Ionescu a murit la 15 martie 1940
Originalul în Arhiva Mircea Handoca, București

Domniei Sale D-lui Mircea Eliade
Str. Palade nr. 43 — București Recomandat
Ex. V. Băncilă 288, Str. Rahovei Brăila
Ex. V. Băncilă 288, Str. Rahovei Brăila

26 martie 1940
Brăila

Venind la Brăila, m-am îmbolnăvit pe drum, destul de serios, așa că nu mă mai pot întoarce la București decît peste vreo două săptămîni.

De aceea îmi îngădui să trimit următoarele informații:

Posed următoarele cursuri ale Profresorului:

1)	Filosofia religiei 1925	321 pagini
2)	Istoria logicei 1924-1925	227 pag.
3)	Curs de metafizică (Faust) 1925	139 p.
4)	Teoraia cunoștinței 1925-1926	367 p.
5)	Curs de metafizică 1928-1929	367 p.
6)	Curs de logică cu specială privire la științele exacte 1927	359 p.
7)	Curs de logică 1927-1928	452 p.
8)	Curs de metafizică partea a doua. Istoria metafizicii 1930-31	174 p.
9)	Curs de logică generală 1934-35	389 p.

Pe care din aceste cursuri nu le aveți, ca să le aduc la București?

Am dat de urma unei stenograme a cursului despre logica colectivelor. Cu vreo 5000 de lei (am contribuit cu toții) proprietarul acestei stenograme cred că ar face transcrierea. Păcat că ultima prelegere a acestui curs, care, după părerea autorului, era tot atît de importantă cît tot restul cursului, n-a fost stenografiată. Poate are cineva note.

Vasile BĂNCILĂ

George Doru Dumitrescu (n. 1904), profesor la Liceul Militar din Chișinău, a redactat revista „Pagini basarabene" (1936).

Opere: *Jurnal basarabean* (1933), *La fețițe dulci* (roman, 1933), *Viața și opera lui Leon Donici* (1936).

RADU PETRESCU ȘI GRIGORESCU ION

ÎN DIALOG

DESPRE TIMIDITATE, ORBIRE ȘI SOMN

Acest text reprezintă transcrierea de pe bandă a unei discuții care a avut loc acum mai bine de zece ani între doi artiști de primă mărime ai culturii române: scriitorul Radu Petrescu și pictorul Grigorescu Ion. După numai un an de la data conversației, în 31 ianuarie 1982, Radu Petrescu a murit. Grigorescu Ion a avut bunăvoința de a-mi oferi o copie a acelei transcrieri, evident nedestinată atunci publicării. Faptul că o încredințez acum tiparului are, intîi de toate, semnificația unui gest recuperator. Revista noastră a găzduit, în timp, numeroase texte din „arhiva Radu Petrescu": jurnale, scrisori, fragmente inedite de roman sau eseu. Conversația transcrisă în continuare e, într-un anume fel, emblematică pentru proiectul spiritual al celor doi artiști, pentru ceea ce s-ar putea numi destin. Prin aceste pagini, imaginea „arhivei R.P." dobîndește o nouă, ciudată, luminozitate.

Adriana BABEȚI

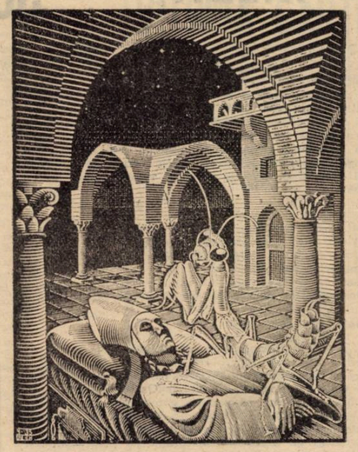

Radu Petrescu :

— Luați ca premisă drama prezenței în lume, premisă pentru lucrul dv. În felul ăsta lucrul dv. de pictor face parte din această dramă, nu vă e ceva străin alcătuirii dv. dramatice, adică fizice, nu numai spirituale, în lume. Așa înțeleg atenția pentru travaliul capului în actul spunerii, actul ascultării spuselor altuia și o pun în legătură cu ce spuneați adineauri despre preocupările dv. de fizică (eu știu ?), de matematică, filozofie...

Grigorescu Ion :

— Eu le văd așa : sub condamnarea „grandomaniei". Mi-aduc aminte de una din hotărîrile mele de prin clasa a VIII-a. Atunci citeam probabil „Eminescu lui Călinescu" ; mă hotărîsem să scriu cum am ajuns, he, he, la stadiul ăsta de inteligență — îmi propuneam să urmăresc din copilărie felul în care m-am educat, să rămînă așa ca o ... ha ha..., ca ceva exemplar... hm mh..., deci aveam o conștiință a capacităților mele care de fapt nu se baza decît pe gîndurile care mi se-nvîrteau în cap ; probabil de multă vreme sau de un an — maximum — care mă vor fi dus și pînă la a scrie pe hîrtie. Sau, de exemplu, un fapt, mai lateral, era să-mi notez și visele. Faptul nu dădea un rod direct, dar, probabil aveam de pe atunci acea deschidere de a-mi nota și ceea ce nu înțeleg, ha ha...

— Da, da.

— ...și ceea ce mă depășea de drept.

— Da.

— Însă... în raporturile astea, să le spunem așa „nevinovate", probabil că timizii totdeauna ascund multă grandomanie.

— Da.

— ...care, știu eu ? se eliberează pe anumite canale — mă rog — „se ușurează" uneori cu un fel de obrăznicie în anumite acte și se contrabalansează cu alte acte de mare timiditate, cînd strici ceva, cînd îndrăznești ceva și atunci trebuie să fii foarte ..., să joci în continuare teatrul unei mari timidități ca nu cumva să se rupă un echilibru psihic. Și îndrăzneala... o ai-ai, există și un moment în care trebuie să te oprești, altfel se rup toate... sau, mă rog, simți că se rup toate corzile. Deci vorbesc despre pornirile mele foarte... tinerești, de școală. Iar pe măsură ce mă aventurez în tot felul de „îndrăzneli", pe care probabil că le iau dintr-un loc, din altul, să zicem îndrăzneala inteligenței, probabil că am luat-o de la Călinescu. Știu eu ? anumite îndrăzneli... științifice, le luam din cine știe ce cărți de știință mai mult sau mai puțin popularizată...

— Hm.

— ...și o anumită îndrăzneală, să spunem verbală și mintală, pe un plan existențial, o luam de la suprarealiști și în decursul tuturor acestor avansuri în lume, cum era și normal, trăiam de fapt drama realității. O realitate care mi-a arătat — încetul cu încetul — cum sînt alcătuit, defectele de pronunție, defectele existenței și ale psihicului, nenumărate. Care fac ca la oriee alcătuire să se reactualizeze. Tema muncii, a opintelii sigur că există...

— Pictura, generic vorbind, pictura este o astfel de muncă în contextul de care vorbești dv.

— Nu ! mai puțin. Provine din niște vîrste mai puțin..., care nu au fost accesibile inteligenței, care au fost... Am făcut eforturi pe care mi le aduc aminte, de a desena din ce în ce mai bine, nu în sens artistic. Am desenat după realități. Dar care au fost cele mai mari eforturi făcute de mine vreodată.

— Da !

— Dar care a dat în această epocă, cum să spun ? „civilizată" a mea... așa... a dat o îndeminare de felul ușurințelor, însă care este în același timp și foarte înfrînată ; adică, în operațiile mele artistice ea nu mai este nu mai apare decît prin reflexul ochiului de a reflecta, printr-un fel de educație pe care o are ochiul și care se răsfrînge asupra noilor produse care rezultă din astfel de muncă, iar munca asta a degetelor, a mîinii este mult mai cenzurată : ea se produce și rar din cauza asta. A fost o perioadă cînd m-am bucurat de posesiunea asta a mîinii, dar pe urmă a trebuit să cedez unor alte năzuințe grandomane, hehe ! mă rog, sigur că cît de grandoman poate fi un om care vrea ceva.

— Evident ! Homer, ca și Dante, ca și toată antichitatea, spune că nu-i e dat omului să gîndească ; el trebuie să-și facă datoria și nimic mai mult. Într-un sens general și special gîndirea e reprezentată de sirene, e pericolul mortal, este ceea ce te îndepărtează de ... Și aici intră și poezia, bineînțeles, la capitolul acesta de datorie, de drum drept pe care trebuie să-l ai și te face să intri în odisee, în drumul rătăcit și rătăcitor. Sigur că e un act de prezumție, originar, al oricărui om care nu răspunde acestui comandament al vieții simple sau simplificate, eu știu ? de gîndire, de poezie, de tot ce nu este îndeplinirea datoriei stricte sub lumina exclusivă a legii morale, nu ? Bărbatul are de tăiat lemne, de adus..., de cîștigat bani, are de reparat casa, de făcut casa, de îngrijit, să îngrijească copiii și nevasta ca ei să aibă ce le trebuie, ca să trăiască omenește. Și asta este totul, tot ce prisosește intră în categoria aceea primejdioasă, oprită. E, sigur, mai mult decît grandomania, e actul acesta de desorbitare, de intrare în odisee, un act de prezumție, e credința că poți, că ai mijloace, ca atare că ești chemat să faci un drum, altul decît cel obișnuit, nu ? Dar vroiam să vă întreb : dv. ați făcut sport, ați făcut un sport greu, nu orice fel de sport.

— Îmi e foarte greu de legat sportul cu toate celelalte ; a fost o îndărătnicie, așa... el rezulta din pasiune ; în ciuda rezultatelor modeste, totuși îmi forțam corpul să... S-ar putea să iasă din ceva foarte comun tuturor copiilor, în afară de cei cu, să spunem așa, ca traume speciale. Am impresia că orice copil consideră propriul corp este ideal, că e frumos, că e capabil, că e..., că n-are cusururi ; atunci intră într-o concurență normală cu ceilalți, vede că se poate întrece, că poate sări mai sus, că poate avea mușchi mai puternici, că poate să obțină performanțe, așa, pînă la drama pe care, hehe..., revenim la alcătuire... De fapt, corpul se dovedește incapabil în comparație cu dorințele și probabil că foarte mult din acest idealism al copilului persistă. Sigur că e foarte justificat : copiii arată foarte bine toți.

— Dv. vorbeați mai înainte de timiditate. Sportul nu contravine ?

— Depinde de sport.

— Acela pe care l-ați practicat dv., săritura la înălțime cu prăjina este un sport ofensiv.

— Da, da.

— Prin excelență, nu ?

— Dar probabil fiecare are și părți de ofensivă și părți de rezistență. De exemplu, sporturile de echipă — eu stăteam în poartă, ceea ce evident e vorba doar de a rezista.

— Da.

— Și în atletism, aproape fiecare gest se desface într-o componentă activă și una de rezistență. De exemplu la prăjină există elanul. El înseamnă distanța alergată pînă la..., ei, elanul, cum să spun ? îl poate face oricine, dar de obicei majoritatea săritorilor cu prăjina se văd cum se înmoale exact cînd trebuie, „atîrnă", cum se spune, phî... atîrnă ineficace pe prăjină și aparițiile prăjinilor moi care trebuie îndoite, trebuie curbate, adică trebuie profitat de elasticitatea lor, i-a îndepărtat pe toți timizii. Acum nu mai pot exista săritori de prăjină timizi, ci doar inteligenți : unul care să prindă cum se face și să-și învingă... și cu un anumit calm și relaxare, care e foarte bună pentru sport...

— Da. Revin la întrebarea mea în legătură cu timiditatea. Nu e ceea ce patologic numim — patologic e puțin cam mult — ceea ce e propriu-zis timiditatea, adică spaima de a intra în contact cu cei din jur resimtit ca element străin și ostil. Ați definit timiditatea ca imposibilitate a acțiunii cu alții, pentru că acei alții sînt resimtiți ca element străin și ostil. Străinătatea și ostilitatea dau din principiu o preeminență asupra celui care doar le simte, nu le și are și cărula poate că-i și plac ca atare. De exemplu, nu ? raportul dintre om și zeu e un raport de felul acesta — omului îi place ca zeul să fie deasupră-l, să fie mai mare, să aibă o viață mai îndelungată, să fie mai frumos, dotat cu puteri superioare, chiar dacă lui, omului, pot să-i fie uneori — și-i sînt de obicei — nefavorabile și dacă-i sînt favorabile, printr-o grație cu totul specială, atunci e-n regulă, avem nevoie de astfel de existențe paralele superioare. Este însă un alt comportament interior și exterior care seamănă mult cu acesta al timidității, fără să fie timiditate. E cu totul altceva, e o dificultate de a acorda comportamentul nostru cu al celor din jur, dificultate ieșită din faptul că, în esență, motivele noastre sînt foarte altfel decît ale celor din jur sau pentru că tindem printr-o firească generozitate care-e a existenței intelectuale să atribuim celor din jur motivări de bună calitate și ne trebuie totdeauna ceva timp pentru a le înțelege ; nu vrem să le înțelegem prea devreme, nu-i așa ? Ei, toate lucrurile astea pot să ducă la un comportament care să se asemene cu cel al timidității, care e altceva. Eu aș face distincția asta despre care vreau să vă întreb. (Își aprinde țigara).

— Eu am trecut prin toate felurile de timiditate, tot ce-mi spuneți îmi sună atît de familiar și de ...

— Eu cred că poetul, înțelegînd prin „poet" omul care trăiește cu spiritul, omul nepragmatic, omul care trăiește intelectual, spiritual, asta întrevăd, nu neapărat cel care scrie versuri sau, eu știu ?, poetul poate să nici nu pună nimic pe hîrtie, poate să nu vorbească, să nu se exprime în nici un fel sau cînd se exprimă se fie acea falsă exprimare care e a gestului pragmatic, dar dacă gîndește, dacă are o viață spirituală, „poetul ca atare" cred că este prin definiție un timid, în sensul patologic. Adică este și în înțelesul patologic, dat fiind că el vede ce este teribil în lume, el vede ce-l corvîrșește și-i este străin și ostil. Uneori un accident poate să-i fie benefic, dar, fundamental, este ostil, este incomprehensibil, este foarte frumos prin amploarea... ș.a.m.d., nu ? Mie mi se pare că nu poate să fie altfel. Dar asta e bineînțeles un simbure, o parcelă mică, de mare importanță, dar cantitativ mică. Această timiditate reală și care are un sens inalt și care nu mai ține de patologic, ține de înclinarea spre sălbăticie a omului „mental" să zicem, care refuză orice, se sperie de oricine se apropie de el ș.a.m.d. Nu mai ține de asta, dar e foarte înrudit cu asta. Poezia, de altfel, e o trăire primară, originară, o stare de sălbăticie, aurorală, a ființei, dar care se poate dubla sau nu de acea falsă timiditate de care vorbeam.

— Da, cred că e așa ceva, chiar s-ar putea vorbi de asumarea unor riscuri. Orice copil ajunge pînă la urmă la problema asta : riscă sau nu. Și ca extreme de atitudine se pot lua individul care riscă totdeauna, pînă la a face din totul un risc, pînă la a nu-l mai interesa decît de a risca. Acesta e, să spunem, netimidul prin excelență. Și timidul, care e incapabil să miște, care nu va risca niciodată nimic. Probabil că din, cum spune Tinberghem, din rezultanta celor două instincte, unul vital de a consuma energie și altul de a conserva, ies diferitele tipuri de oameni întreprinzători (existind și acei neîntreprinzători în sens negativ care cer să fie chinuiți, cum era Ferdinand de Masoch dar care nu era mai puțin întreprinzător, care nu mai puțin căuta...).

— Era activă căutarea chinuitoarelor lui...

— Adultul, în comparație cu această poștură de început e în genul lui Casanova. Exemplul mi se pare mie bun de multe ori și ca gen literar, și ca model energetic, în sensul unei curgeri infinite, în sensul indiferenței, al omului care nu mai vede dificultăți.

— În sensul omului pragmatic, permanent pragmatic.

— Care mai încîntă uneori... deschide seria unor cabotini, care nu știu dacă existau înaintea lui, cabotini... cabotin era...

— Brantôme în ale sale **Vies des dames galantes**, asigură deseori că i s-a întîmplat lui, sau că i s-a întîmplat cuiva cunoscut lui sau, mă rog...

— Mă gîndeam „ca tip literar" nu la cabotinul acesta afemeiat, ci la cabotinul în sine. Poate apare în sensul monstrului caraghios, Margute.

— Din Pulci.

— Figura grotescă, masca.

— Dv. ați citit **Morgante maggiore** ?

— Nu, fragmente.

— Dacă l citeați pe Margute, prietenul...

— Mi-a rămas așa în minte. E lucrul pe care o să-l găsim mai puțin în literatură în afara Italiei. O figură aproape sculpturală. O găsești în nenumărate desene gravuri, chiar și picturi. Sau poate la greci să fie Centaurul, adică ușor pervers, la apariția elenismului.

— Ce vedeți dv. pervers ?

— El știe multe.

— E un înțelept.

— Poate să-i învețe pe copii, pe urmă e dotat cu mai multe corpuri.

— Are și natura cabalină, vigoarea cabalină.

— Pervers mi se pare asta... mai mult un om ; în interiorul lui se produce contacte între cele două ființe și se prezintă pe planul spectacular, pentru privitor se prezintă ca un spectacol în sine. Are loc perversitatea normalului.

— Deși dv. vorbeați de Călinescu, Călinescu consideră Centaurul nu la categoria monștri, ci la categoria canonului, modelului, a idealului la care tinde umanitatea și care ar trebui să unească virtuțile intelectuale și vigoarea trupească în sens de celebritate și de frumusețe, calul fiind o normă.

— Poate că...

— Tocmai.

— Cazul meu particular, simțurile mele mă fac să mi se pară totdeauna puțin ridicolă aparția asta.

— Deși dv., într-o convorbire pe care am avut-o acum un an, vorbeați de felul dv. mediteranean...

— Da, și vorbeam și de hibrid. Vorbeam și de faptul că, după ani de credință în unitatea mea, mă descopăr foarte amestecat.

— Eu am o altă simțire de mine, eu aș zice nu că mă descopăr amestecat, ci că descopăr că nu mă descopăr în nici un fel, adică descopăr că în mine este totul, adică eu nu pot pune un nume pe această confuzie, pe acest haos, eu pot pune un nume pe pagina pe care o scriu, dar strict pe ea, pe rest mi se pare că nu ține de un continut.

— Adică vi se pare produsul dv. mai al dv. decît ființa dv. ?

— Da, mi se pare singurul lucru pe care pot pune un nume, restul poate fi al oricui și al nimănui, începînd de la faptul alimentației, vreau să spun în ordinea fizică. În ordinea cealaltă sînt segmente pe care, iarăși, așa oricine le poate avea, nu sînt ale cuiva anume. Ar putea fi ale cuiva anume doar timbrul lor, aura, ritmul lor, dar asta e greu de verificat, cred că e chiar imposibil. Atunci singurul fapt palpabil e ce se pune pe hîrtie, mai ales că acțiunea, fapta de pe hîrtie e, cum să spun ? își are rădăcinile în acest haos, în această indeterminare universală. Însă mai întîi se supune unei alegeri între o mie de posibilități și apoi poate să rămînă verificabil, nu furat de clipele care fug, ritmul, intonația, de fapt, care nu poate fi descrisă, dar ea există acolo, oricînd. Oricine o poate vedea. Feminitatea e un lucru al tuturor femeilor. Pe o treaptă poate deveni **gest matern, pe altă treaptă, gest al iubitei sau al surorii. Nenumăratele fapte în care se specializează o femeie particularizează feminitatea ei și atunci faptele ei se subsumează și sînt de înțeles la această treaptă unde se oprește ea, fie fiilală, fie sororală, fie uxorială, fie maternă, dar sînt atîtea ! Medeea însăși e un mod al feminității. Fapta particularizează, dă o față, iar fapta celui care pictează sau scrie este asta și atunci toată ființa este în faptă greu de cercetat, imposibil dincolo de această faptă. Luați un general ! Ce rămîne din el dacă-l judecați nu ca ofițer superior, ci altfel. Ce rămîne din el ? Rămîne ceva care ar putea rămîne nedeterminat. Din perpectiva acestei interogări despre mine vă ascult pe dv.**

— Noi cred că trăim în silonul, cum spuneați dv. mai demult, ce urma..., sau urmării de fapt de și fără să fi putut vreodată să ne resemnăm, să rezolvăm definitiv, PROBLEMA LUI KANT. Pe de o parte, fundamental și de la o vîrstă foarte mică mi-am dat seama că lumea poate fi doar o aparență, adică poate să nu fie, și a doua, în ceea ce spuneți dv. acuma, e ceva ce a criticat el în „...rațiunea practică". Neresemnarea la lucrul de care vorbește Kant, pentru că altfel, din contră, cu cît lucrurile sînt mai în exterior, cu atît se înstrăinează mai mult, deci unde este de fapt ființa dv ? În sensul acesta al practicii, nu este înăuntru ei, în acea datorie homerică sau în aceste obiecte pe care le-a făcut. Voiam să vă întreb — oare concluzia asta a dv. aparține anilor aceștia sau...

— Întotdeauna am spus-o, m-am resimțit așa.

— De exemplu, eu am impresia că undeva în toate lucrurile care privesc ființa mea, adică dacă ar exista ceva și care ar fi produsul existenței care ar avea ceva din ordinul creației și al datoriei, **care s-ar uni perfect**, atunci ar fi un produs care să mă exprime bine pe mine care sînt acuma. Rămîn totuși cu o gîndire materialistă, de tradiție școlărească, poate, să mă consider ca pe un mecanism, cea ce ați spus și dv. în legătură cu mîncarea, o sumă de piese.

— În monologul dv. e foarte...

— La un moment dat, vorbind despre peisaj, spun că sînt „o ladă cu minte care are un ochi".

— Da.

— Și care e dusă de-a lungul unui drum. Dar realmente se produce acest lucru, ca fiece existență să fie (și cu atît mai mult zona vie) un loc de acces al attor lucruri din univers și, în același timp, de posibilă intervenție în exterior, de răspuns. Și, pe urmă, am avut sau am senzația că în memoria, sau în faptul că ai memorie ar denota că **ai un rol**, o entelehie. Sau în alte acțiuni de tip spiritual, «să fii dotat", „să fii un ales", „un centru". Astea sînt totdeauna niște sentimente, un fel de riscuri, vagi posibilități, presentimente pentru a paria că e așa și dezmințite de atitea conexiuni, deși știi foarte bine că toate mecanismele mintale pot fi modelate (memorie ș.a.m.d.). Toate astea pot fi imitate mecanic (așa-zis mecanic).

— Da.

— Te convingi că tu acționezi mecanic.

— Da.

— Așa încît trăiesc cu concluzia ultimă a acestei gîndiri atomizante în propria existență — care nu poate fi decît tot kantiană — că de fapt, ești orbit și incapabil să percepi lumea, lucrul în sine. Nu ai acces, tocmai prin faptul că ești legat incontinuu și determinat și...

— Da. (Aprinde o țigară).

— ..., chiar prin pofta pe care o ai, oricît de yoghin te-ai comporta oricînd, pofta pe care o ai de a primi, de a da și tocmai asta e o... Din ea rezultă și neîncrederea în starea asta de enstază în care ești rupt de exterior și ai o meditație în sine, fără obiect — meditație fără obiect.

— Este foarte tulburător lucru această meditație fără obiect !

— Da, propunerea e de a trece chiar mai departe, de a te desființa ca subiect meditativ (și ceea ce nu sună deosebit de Kant), dar...

— Nu sună mai deosebit nici de Meister Eckhardt, care spunea că Dumnezeu e întunericul, Te afunzi în Dumnezeu ca într-un ocean, cu cît cobori mai mult în el. De fapt, în infinit nu există nici urcare, nici coborîre — înaintezi mai mult în el, nici înaintare nu există, dar, în sfîrșit, e ceva mai puțin înaintarea decît urcarea sau coborîrea, cu atît lumina de deasupra se rarefiază, iar apa în care înoți devine mai densă, intri în beznă. E aici o apropiere de istorie.

— Da. E un produs al rațiunii, al logicii, pentru că fie pe un drum kantian sau hegelian, fie pe drumul...

— ...misticii europene...

— ...sau al practicii yoga, tot ajungi aici. Se vorbește de păcăleala pe care o provoacă simțurile, o provoacă judecata, contactele cu lumea exterioară și păcăleala de a simți că ești, că „eu sunt" — de ați simți existența. Nu existența în genere vorbind, ci existența personală.

— Da. Unicitatea

— Da, ruptă de rest.

— Da. Ori problema în care ne zbatem e de fapt a sentimentului unicității. Cei puțin două concluzii de tip rațional (Kant și Hegel) arată că ideea unicității e atît de sădită în suflet încît îl tirăște în dramele lui în căutare de..., în iluziile lui de a-și spune „sînt o valoare"...

— Da.

— „...îi gîndesc pe ceilalți", lucru căruia i se răspunde imediat : „ești gîndit de ceilalți", imh... în fine.

— Dv. cum... cum resimțiți aceste poziții ?

— Le simt într-adevăr ca în yoga, ca un inotător care poate să stea în apă nemișcat și care cu un mic gest provoacă niște valuri, propagate din ce în ce mai departe de el. Cea mai mică operație mintală readuce problemele pe masă, toate. Să spunem „avatururile" ideii de persoană în existența mea ș.a.m.d., adică fiecare clintire clintește întreaga existență, pînă la a mă lăsa prins de emoție. Mi se pare din ce în ce mai ușor de potolit uncle.

— ... Din ce în ce mai ușor să vă păstrați lipsa de mișcare.

— Da. Am impresia că eram omul mai potrivit să nu fac niciodată nimic și nici o mișcare.

— Idealul este starea de somn cu toate conotațiile ei, eu știu ?

— Da, și în plus fac dovada de prezență, în sensul că atunci cînd vreau să fac ceva în mod public, mă gîndesc totdeauna să apelez exact la acele lucruri care fac zgomot, care sînt cît mai străine și mai departe de liniștea mea. Să-i spunem lenea inițială.

— Lenea în înțelesul superior, nu ?

— Da.

— Mistic chiar !

— Mă rog — și în ăla, și în celălalt.

— Oțiul, care de fapt este o jale, un cîntec funebru de ecleziast, care în același timp e o supremă înțelepciune, o supremă gentilețe față de univers, mă rog, sunt multe fețe a ceea ce numim astăzi „lenea".

— Da, fiind copil aveam senzația că trebuie să fac ceva, că „e datoria mea să lucrez", în fine, să învăț și probabil că asta se opunea unei pofte foarte mari de a sta degeaba.

— Mă întreb dacă nu cumva aceste poziții antagoniste : tendința spre somn, cu toate întelesurile și apoi tendința cealaltă, activă, nu tuai..., nu sunt caracteristice omului intelectual, omului cu viață spirituală, nu sunt caracteristice spiritului, vieții spiritului. Nu e o gîndire dialectică asta, dar contrariile acestea dau autenticitate vieții spirituale, nu ? Cum să faci ca spălatul (al cuiva, sau a ceva) să fie un lucru foarte bun ?

— Da.

— Din toate punctele de vedere. Să nu fie nici o faptă istorică — hahahaha — și să aibă o valoare spirituală. „Să fie redat", „în redarea faptului". Foarte mulți venerează „Lăutul", sigur, e un tablou foarte frumos. Problema e dacă e într-adevăr frumos — ajungi întrebîndu-te în felul ăsta și ai impresia că nu, că s-a dizolvat ! Probabil că alianța între simplicitatea cu care a lucrat Luchian și gestul (lăutul) dă frumusețea, și nu faptul că tabloul e perfect.

— Da.

— ...sublim colorat.

— Relativ la... dv. spuneați... relativ la gestul femeii...

— Nu. Vreau să spun că Luchian se pierde pe el însuși cînd lucrează, (putea să-l facă ca pe flori, în 10 sau 100 de variante și absolut oricare. Dar poate că, într-adevăr, în momentul în care a văzut Luchian scena, probabil că se restaurează ceva. Momentul cînd a văzut Luchian femeia lîngă casă, în albie, spălînd copilul, a fost ideal.

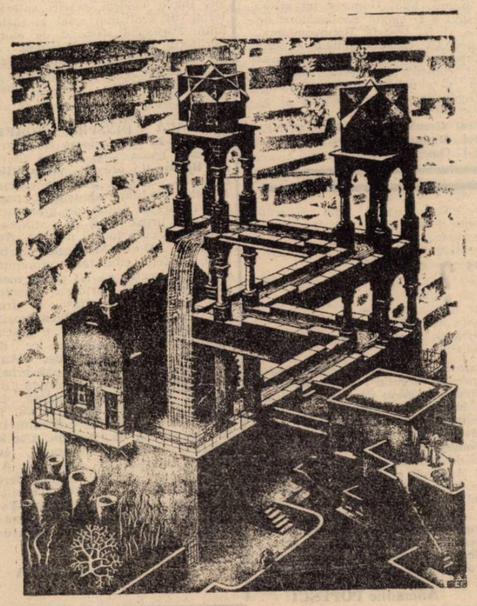

18 ianuarie 1981 (la „Exerciții de vorbire")

Cronica literară de Cornel Ungureanu

O epopee eroi-comică-satirică modernă

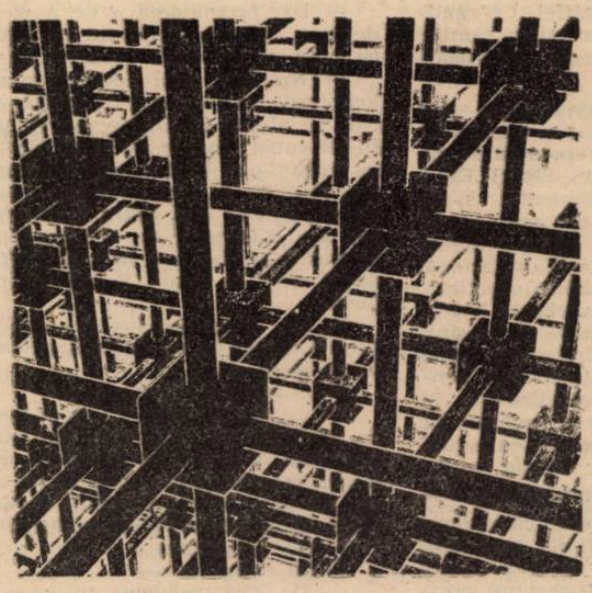

I-a rămas estului european datoria de a păstra, prin romanele sale, epopeea, cu toate mesajele unei civilizații arhaice, tribale, străvechi. Sadoveanu, Andrici, Sienkiewicz sînt scriitori rapsodici, cîntăreți ai luptelor care au fost. Rapsodici, autori de epopee eroi-comică sînt însă „colegii" lor de spațiu spiritual. Hasek sau Hrabal ne amintesc că în acest spațiu s-a afirmat autorului **Țiganiadei.**

Scriitor rapsodic, Paul Goma va da literaturii române de azi nu numai un model eroic, ci și o epopee eroi-comico-satirică. Cărțile sale care se ocupă de evenimentele întîmplate „după liberare" sînt dedicate întîmplărilor cronicarului. Cum a debutat el în literatură, cum a publicat prima carte „în occident", cum a organizat acțiunile sale de protest din 1978. Sînt cărți de mărturisiri, în fond, romane grupate în jurul unei acțiuni ce ar fi trebuit să fie eroice. Unei înfruntări a securității, a regimului, a dictaturii.

Cum arată eroul revoltat în fața forței brutale? Două dintre cărțile sale sînt o adevărată „cronică" a vieții scriitorești în momentele fierbinți ale anilor '67—'68. Tînărul proaspăt eliberat, dornic de a scrie, dornic de a intra în elita talentelor, remorcat de o seamă dintre ilustri săi colegi îi contemplă, cu subțire autoironie, demersul. Soldat al unei cauze, el este pierzătorul de profesie. Don Quijote nimerit în banala lume de-spiritualizată. Ilustrii, oamenii de seamă ai noii aristocrații românești, autorii care reprezentau (pentru el) valorile nepervertite îl trișează. Își joacă rolurile de mandatari ai puterii. Sînt lași. Sînt comedianții unui spectacol care exclude înfruntarea și luptă. Sînt complicitari, sînt egoiști, sînt incapabili să slujească un ideal.

Literatura eroi-comică a lui Paul Goma se slujește de personaje reale. Eroii giganticului spectacol „cultural" înscenat de instituțiile regimului sînt, cu ostentație, dezeroizați. Marii scriitori — care sînt și care rămîn mari scriitori ai culturii române — slujesc, în literatura non-fictivă a prozatorului, doar comedia duplicității. Literatura non-fictivă a lui Paul Goma recapitulează, într-un fel sau altul, povestirile „licențioase" ale Uniunii scriitorilor, divulgă viața secretă a acestei instituții. Naratorul este austaiderul, e „omul din subterană", e cel care nu știe regula jocului. E un Svejk al altei epoci. Încercarea sa de a crea „brigăzi ale Uniunii scriitorilor" scandalizează mecanismul birocratic al venerabilei Instituții. Eroii spectacolului sînt Ioanichie Olteanu, Szász János, Pop Simion, „cetățeni cu funcții de răspundere", dar și colegi ai scriitorului, Dan Cristea, Nina Cassian, Al. I. Ștefănescu își joacă rolurile în aceste pagini care transcriu, fără menajamente, comedia „secretă" a lumii scriitoricești. Care divulgă viața de familie a ilustrelor personaje.

De altfel, totul e scos la lumină: nimeni, începînd cu naratorul, nu mai are dreptul la o „existență intimă". Alexandru Ivasiuc e urmărit cu un zîmbet amuzat uneori, sadic alteori. E un cuceritor, e un Don Juan. Tovarășa lui de viață e mai îngăduitoare. Cine ar bănui că Frînculescu tatăl eroinei numite Bonifacia, responsabil al cotelor de hîrtie destinate tirajelor, e o ficțiune, se înșeală. Personajul există în carne și oase, și nu ne îndoim că intervenția „lui Alec" pe lîngă tovarășul de detenție pentru îmblînzirea înaltului funcționar se va fi întîmplat și ea. Să existe și Bonifacia, fiică a numitului Frînculescu și iubită a naratorului? În legea creației lui Goma ar fi ca personajul să existe.

Necrutarea lui Paul Goma față de colega sa e egală doar cu necrutarea lui Goma față de sine; divulgarea intimității, a vulgarității, a agresivității, a „animalității" Bonifaciei nu înseamnă decît consemnarea condiției sale de personaj underground, de erou al unei lumi mizerabile.

Există, prin urmare, un portret al „echipei cu care trecem prin lume". Tovarășii lui Goma — fie și de masă la Casa scriitorilor — se numesc Țepeneag, Mazilescu, Sorin Titel, Daniel Turcea, Leonid Dimov, vedete ale oniriadei. Să precizăm încă o dată că veselii convivi, participanți la ignobilele banchete se numără între cei mai importanți scriitori ai literelor contemporane! Și să mai adăugăm că onoriciii — cei numiți de Goma — au realizat o opoziție reală, chiar dacă „neeroică". Ei se manifestau în interiorul lumii scriitoricești; ei **scriau,** și scriau cu talent. Aveau o vocație pe care și-o respectau. Credeau în scris. Își construiseră, în timp, un anume fel de relație cu puterea.

Comedia lor, așa cum consemnează Goma, e neeroică. Eroii Casei scriitorilor aparțin unei **Țiganiade** moderne, așa cum aparțin și eroii lui Hasek sau ai lui Krleza. Deosebirea este însă aceea că personajele **Țiganiadei** lui Goma sînt reale, aflate în imediata noastră apropiere, că ele sînt implicate într-o istorie a actualității. Romanul comic al actualității, epopeea eroi-comico-satirică nu este mai puțin una a umilinței. Eroul nostru, Don Quijote al estului, nu e mai puțin un viruoz al pierderii, un păgubos perpetuu. Victoriile sale, cele transcrise de **Soldatul cîinelui,** aparțin acestei comedii. Mereu deturnat de neobișnuitele echipe de experți, de luptătorii cauzei, eroul lui Paul Goma, naratorul nostru rămîne singurul capabil de a se privi în oglinzile imediatului.

Există un Paul Goma — contestatar perpetuu, care ne vorbește în numele unei experiențe esențiale. Știe de acolo, din închisoare, din domiciliul obligatoriu, cum trebuie să se poarte Bărăganul l-a învățat cum să se apere de mezalianțe. Cum să întîmpine generozitatea feminină și cum să interpreteze bunăvoința amazoanei Bonifacia. Fiindcă, în fond, dacă eliminăm din **Bonifacia** suprastructurile romanului „de grup", istoriile întîmplate la Casa scriitorilor, rămîne romanul erotic: relația dintre o amazoană coborîtă din înalta societate și un Don Juan obosit. Dacă e să judecăm drept acest roman, el ar putea sta sub stea camilpetresciană. Comedia nu distribuie, în egală măsură, accentele asupra cuceritului și a cuceritoarei. De fapt, în tradiția epopeii eroi-comice ar fi și această inegalitate, acest decalaj de investitie comică. Ca și Camil, Paul Goma e un misogin, visînd a fi singur conducătorul de oști, fie și în această Batracomiomahie balcanică. Scoasă dintr-o experiență fundamentală și vorbind în numele ei, comedia își pierde gratuitatea. Ea se exprimă în numele unei mizantropii doar aparent surîzătoare.

*) Paul Goma, **SOLDATUL CÎINELUI,** Ed. **Humanitas,** 1991; **BONIFACIA.** Ed. **Omega,** 1991

CRONICA MĂRUNTĂ

Cu cine defilează „prostul tîrgului" ?

Cine lansează pe piață cele mai abjecte dintre cărțile anilor treizeci? **Apărarea are cuvîntul** a lui Petre Bellu, una dintre cele mai infecte producții ale spiritului de gang, e retipărită de editura **Triumph** din Deva. Nu mă îndoiesc că afaceriștii Triumph-ului s-au umplut de bani: proștii care s-au umplut de bani vînzînd siropuri falsificate au achiziționat cu entuziasm opul. Nici vorbă că defilarea cărților creștine așează în față romanele lui Mihail Drumeș. **Scrisoarea de dragoste, Elevul Dima dintr-a șaptea, Invitație la vals** inundă librăriile, piețele, tarabele: și editura **Curierul gorjean,** dar și **Scrisul românesc,** în colaborare cu Filarmonica din Craiova, le aruncă pe piață! Nici în visurile lui cele mai ferice nu-și visa Drumeș eclatantul succes! Toate țoapele care, ani de-a rîndul, **il visaseră,** toți semidocții care îl descoperiseră demult, într-o adolescență rudimentară, toți repetenții terorizați de cultură își iau revanșa. Au dreptul să editeze și editează, au dreptul să se împodobească, ei, cu înțelepciunea acestor cărți. Toate țoapele culturale își vor așeza la loc de cinste în bibliotecă **Simfonie venețiană** de **Octav** Minar. (Cartea se mai cheamă romanul unei mari iubiri: Eminescu — Veronica).

Să ne lămurim: în fiecare sat mai acătării exista înainte „prostul satului" sau „prostul tîrgului", **ființă benignă** care crea bună dispoziție. Oamenii rîdeau de năzdrăvăniile necăjitului. Uneori chiar ei, iubitori de distracție, le stimulau. Octav Minar era, pentru eminescologi, prostul tîrgului. Mai toți eminescologii și-au exersat vocația pamfletară pe seama lui. Mihai Drumeș era, pentru critic, prostul tîrgului, autorul inocent cu desăvîrșire. Prostul tîrgului (într-o superbă pagină a lui Arghezi) e Petre Bellu. Nici o îndoială că Octav Minar e un prost mai mărginaș într-o literatură în care, totuși, Bellu și Drumeș bat recordurile de „prostie".

Dar prostia lor se conjugă cu șiretenia editorilor și, mai ales, cu monumentala prostie a celor ce cred că și-au găsit, în aceste pagini abjecte, **cărțile vieții lor. Proștii tîrgului** dau sens abjecției prostului de odinioară, prostul unicat.

Anemone POPESCU

VITRINA CĂRȚII

● **INTEGRALA FĂNUȘ NEAGU** la Editura Eminescu. O mie de pagini de țopăieli liricoide prin Bărăgan, pe străzile Bucureștilor, în sfîrșit, pe unde se poate. Arșiță de cîmpie stearpă, jeg dunărean înrămat în poleială, teribilism de liceu militar și cursuri de literatură (nouă și sănătoasă), cu programa sovietică. Școală, se vede, puțină. Fănuș Neagu încearcă, de treizeci de ani, să cuprindă structura fleșcăită a romanelor lui în atele rău cioplite. Un voiaj (prea) prelungit — mai toate cărțile — pe drumurile prăfuite ale Brăilei: metafore cu istorie, cu trecut mai aristocratic, pîndite în insomnii, ori căutate prin viciu și asimilate fără complexe, topos literar desuet și bătătorit, scheme de personaje. Aceleași fantoșe trecute, cu buletin nou și acte în regulă, dintr-o carte în alta. Succesul de public al lui Fănuș a fost întotdeauna suspect de mare. Reeditările succesive (iar aceasta, ultima, cu făloșenia Maestrului la bilanț) se datorează, în cel mai bun caz, devierilor spre erotismul primitiv, gustate în hapuri consistente de cititorul de jos. Cu siguranță, mai mult într-o anumită perioadă. Asta e, poate, clamata vigoare a literaturii (să-i spunem așa?) lui Fănuș Neagu, important scriitor de la începutul secolului.

● **O CADENȚĂ DE PARADA** la Editura Militară: **Dinspre noapte înspre zi** de Costel Petcu. Ordine și disciplină: structură circulară, autor cocoțat în circa personajelor. Complexul Bonaparte refulat în litere. Un veteran al ultimului război mondial își rememorează, dintr-un scaun cu rotile unde e țintuit de amputarea picioarelor, biografia. Războiul — cumplit și oripilant —, dragostea de o viață pură și plîngăreață (redată, din simț pedagogic, prin caractere diferite). Eros și Thanatos, vasăzică. Prospețimea temei — vai, atît de puțin frecventată — se pliază docil pe o tehnică literară, fie-mi permis, tot atît de revoluționară. Costel Petcu e robit de o subiectivitate fără căpăstru și de o retorică sfătoasă. Personajul recuperează puritatea originară prin amintire, prin memorie. Trecutul e, așa, plin de virtuoasă liniaritate și poezie. Bucle, lacrimi, priviri caste retezate de realismul crud al războiului. Paradisul sfîrtecat de obuze. Scriitorul meditează îndelung, dă greutate, punctează, îngroașă. Fără fisură e, cu siguranță, tratarea unei singure teme, și ea, relativ nouă: Ubi sunt

● **DACĂ DINSPRE NOAPTE ÎNSPRE ZI** explodează de inovație prin tematică și tehnică literară, **București orașul prăbușirilor** (Editura Saturn, 1990) de Octav Dessila, reeditare sinucigașă, poate fi un carajos tratat de gramatică. Abia pe urmă, unul de stilistică. Citățm, cu gura făcută pungă: „Nu! răspunse Doru Mihalcea, închizînd, în felul cum le-a pronunțat durerosul regret că nu poate merge pauperismul părintesc curmîndu-i studiile universitare și drumul alături de Ani." Sămănătorismul tembel al autorului e descurajant: orașul ca monstru, loc de pierzanie și dezrădăcinare. Ani, premianta din orășelul patriarhal, romantică și simpla ,e coruptă de mocirla Capitalei, amestecată în afaceri tenebroase din care va fi salvată de remușcările autorului în fața propriului său sadism. Copila e făcută pachet și returnată, cu inflație de suspine, părinților. Agramatismul cît mai rotund pare singurul obiectiv al lui Dessila. Autorul e viclean, cu garderobă și scenarii de vodevil. Contabil exasperant, un Titi zvîrlind uleiurile să reproducă texte obosite.

Doru BRANEA

Livius Ciocârlie

FRAGMENTE DE JURNAL

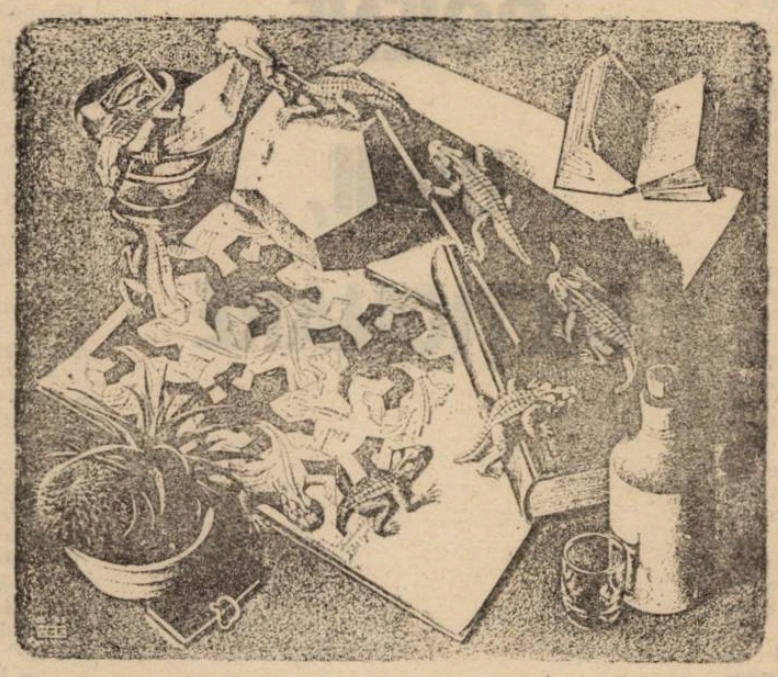

A fost revelionul, aproape liniște, cu cei doi Prexi prea delicați pentru astfel de adunări, ca tristă din cauza unei dureri persistente în zona operației de astă primăvară. De Anul Nou, tata a început să calce în picioru! operat. Slăbit și deprimat. Lucrez acceptabil, prea fărâmițat. Astăzi, de Sfîntul Ion, îl întîlnesc pe profesor în oraș. E furios pe un articol despre cuvinte de origine așa-zicînd sanscrită, pregătește un răspuns (nu se va publica). Autorii spun că sensul expresiei **ni, boală!** ar fi **hei, voinicule!** Îi sugerez să-și intituleze replica **Hei, voinicilor!** Caut ceva pentru Corina, de ziua ei, nu găsesc decît niște, destul de suspecte, prăjituri. Telefonează X. de la București. Începe cu urări, felicitări pentru carte, vrea să mă amețească, dar o văd venind. Într-adevăr, îmi cere un **chapeau** pentru un tînăr protejat. Nu avea nevoie de atîta politică, oricum îl-l promit, nu știu să refuz. Îi judec pe oamenii după distanța pe care o pun între cuvintele mîngîioase și adevăratul mesaj.

Duminică, zece ianuarie. Peste noapte a nins mult, după două zile de frig. În cameră e rece, dorm strivit sub pături. Un tînăr, care nu mă salută în „capul ruptului", cum zicea mama lui Mihai, îmi cere și el un **chapeau** pentru un grupaj de poezii. Îl scriu cam în doi peri. Astăzi îl citesc în revistă; spirit selectiv, băiatul a păstrat numai frazele favorabile. „Așa îți trebuie", îmi spun, cu mintea românului.

Vineri, cenaclu la facultate, interesant. Cei doi Odangii, Brândușa Armanca, bună vorbitoare, Bazil și cîteva studente. După aceea, ne poftește Stela M. acasă, unde stăm care cum poate într-o bibliotecă de bloc. Se poartă toți cu mine foarte prevenitor, nu știu cît de sincer, dar extrem de obositor.

O seară la familia G. El, tot plin de idei, însă ocupat numai de păpuși, naiba să le ia. Îmi spune despre Fadeev care, într-un deceniu de mare literatură a reușit cu o bună carte diversionistă, **Înfrîngerea,** să lanseze realismul socialist. Se mută într-un cartier de blocuri, la dracu în praznic, peste cîteva săptămîni. Deși casa lor, veche, e tristă, vestea îmi produce melancolie. Orice mutație (caut scuze pentru calamburul prost) dă sentimentul acut al vremii care trece, iar noi am vrea să trăim într-un spațiu perpetuu, fără timp. Scriu fraza asta și imediat mă gîndesc cum ne-ar sta să trăim perpetuu în spațiul ăsta grotesc în care existăm.

T. aproape și-a terminat lucrarea, mai trebuie s-o revadă, s-o bată la mașină, s-o citească profesorul, poate reușește s-o susțină pînă la vară. Speră ca după aceea să-i vină mai ușor. N-o să fie așa, are de dus prea multe, dar las-o să spere, e tot ce mai putem. La francezi, o emisiune despre voga previziunilor sumbre, pe un ton săltăreț. Observ nu o dată cum prostia, la noi greoaie, cu frunte de taur, la ei e plină de „charme".

Ninge în continuare. Ieri, **Călăuza** de Tarkovski, la cinematograful „Victoria", cu bilete procurate de Bazil. Film cu mizã mare, parabolă religioasă pe un pretext științifico-fantastic. Foarte bogat, cu multe sugestii, poate prea încărcat. Imagine fascinant de urîtă de la un cap la altul. În sală, elevi care se plictisesc, rîd, vociferează. Noaptea, coșmar liniștit. Nu se întîmplă nimic rău, dar sînt într-o cameră de hotel cu pereți de sticlă. N-ar fi prea comod să trăim la vedere, cînd toată creativitatea noastră se cheltuie în efortul de a părea alții decît s-a nimerit să fim.

Cincisprezece ianuarie, vineri. Telefon de la popa. S-au mutat în zona unde era cantina noastră de pe Călărași. Unde era apăsător, nu speram mai mult, dar eram tineri și trăiam mai dens. Trebuie să fie bună casa dacă au dat pentru ea Cotrocenii. Toți, îmi spune, a fost angajat temporar de filarmonica de la Istambul. Telefonez de la L. R. Mă întreabă dacă vreau să semnez un protest împotriva denigrării lui Lovinescu în „Săptămîna" (a doua zi, G. U., îmi spune că, pe barba lui, a semnat în locul meu; bine a făcut). La București, zice U., agitație mare. Se așteaptă schimbarea lui Ivașcu de la „România literară" din cauza fetei plecate, există temeri să nu fie pus un barbist. Atacat și D. R.-ul, în „Scînteia tineretului", prin urmare cu voie de sus. El, U., certat la consiliul culturii pentru interviul destul de pașnic din „Vatra". La facultate, Iosif îmi spune că la radio local, vorbind despre tradiția sărbătoririi lui M. Eminescu în ianuarie, i s-a atras atenția că fraza nu poate să treacă, în ianuarie avem alte aniversări. Citesc la bibliotecă articolul lui Simion, bun, fără laude exagerate, însă luînd cartea în serios.

Iarnă tot aspră, foarte frig. Scrisoare de la Mircea Zaciu, să scriu despre Agârbiceanu pînă într-o lună pentru un volum aniversar. Am băgat-o pe mînecă, nu pot — și nici nu vreau — să-l refuz. Citesc **Amintirile,** încerc să scot ceva. Alexandra, bune compuneri în franțuzește. L-a descoperit pe Dickens. T, cu lucrarea, dă zor. Francezul, revenit din vacanță, rămîne pe gînduri cînd află că are drept la un gram și jumătate de unt pe zi. Oricum, prin noul sistem, cu cartelă, am scăpat de coada matinală la lapte. Din doisprezece litri pe săptămînă, cît luam pînă acum, am rămas cu patru. Doctorul V. ne spune că i se oferă de către paciente tichete de lapte cum i se dădeau înainte țigările Kent. Îi telefonez lui N. M. S-a întors de la Cluj unde a fost să vadă un medic. Tot școala ardeleană e mai serioasă, spune. Se pare că nu e nimic grav. La Washington un avion cade în Potomak. În timpul acțiunii de salvare, un pasager renunță de cinci ori la rînd să se agațe de cablul helicopterului, îi ajută pe alții. Epuizat, se înecă și nici măcar nu i se va ști cine a fost. Viață mai frumoasă nu poate fi.

Ieri de vorbă cu Mișu. Ce-mi spune mi se pare extraordinar: de doisprezece ani nu s-a întîlnit cu Mihai. Nu știe dacă e însurat, dacă are copii, unde lucrează, nu știe nimic. Este ce s-a ales din grupul **Mirama.** Eroziunea vieții. Mihai a fost aici în decembrie, dar nu m-a căutat, probabil supărat de venirile mele în București fără să dau pe la ei. Anul trecut, la premiu, am rămas cu un gust prea rău. Mi-a aruncat cît colo tubul ăla roșu, iar la banchet le spunea mesenilor să nu mai ceară atîta mîncare că e păcat de banii mei. Mi s-a părut de nesuportat și mă simțeam acoperit de faptul că, la drept vorbind, puțin îmi păsa și mie de premiul ăla. În schimb, eram revoltat de dorința lui de a mă face să mă simt prost. De fapt, o făcea cu un fel de disperare. Cu un remediu brutal, voia să mă trezească, să mă scutur de fleacurile astea convenționale care fac viața unui universitar și autor reputat. Să ies din uniforma asta scorțoasă în care pe vremuri, cînd eram prieteni, spuneam că nu vom intra niciodată. N-am înțeles nimic. Unde mai pui că dacă e unul dintre noi doi scriitor autentic, nu sînt eu. M-am întors acasă indignat și convins că ceva s-a stricat la el. Niciodată nu e omul mai convins de superioritatea lui decît atunci cînd nu e în stare să-l înțeleagă pe celălalt. Mi se pare destul ca mental să sesizez stupizenia vieții „onorabile" pe care o trăiesc, ca să fiu ferit de efectele ei. Nu există prostie mai corozivă decît prostia omului deștept.

A propos de deșteptăciune. Mă apuc să-i scriu lui popa. E o scrisoare de scuze. Îi explic că l-am rugat pe Marius Robescu s-o roage pe Gabriela Adameșteanu să afle pentru mine adresa lui. Abia după ce scriu astea îmi dau seama că dacă nu-i știu adresa n-am cum să-i trimit scrisoarea. Adaug: „Roag-o, te rog, pe Gabriela Adameșteanu, din partea mea, să nu te mai roage din partea mea să-mi comunici adresa și chiar, eventual, dacă Marius Robescu a întîrziat cu mesajul, să-l roage și pe el să n-o mai roage".

În ultimul timp, de cînd a dispărut Radu Petrescu, m-am gîndit la moarte. Nu cu teamă, cît cu grijă. De la vîrsta asta se poate muri oricînd. Ar rămîne neterminat, sau chiar neînceput, tot ce aș vrea să fac. Din ce am început, așa cum se găsește, nu s-ar alege nimic. Am vorbit despre astea aseară, cu T. Spre dimineață am visat cu Radu Petrescu. Eram într-o cameră cu el, și cu Dușan Petrovici, fiecare la cîte un birou, ca funcționarii, eu de o parte, ei în fața mea. De la un timp îmi dau seama că ei pe mine nu mă văd și că, de fapt, Dușan e la Timișoara iar Radu Petrescu la București. Dușan îi citește din poeziile lui, el — schimbat la față — ascultă cu atenție și emoționat, din cînd în cînd corectează cîte un cuvînt. Vorbește despre verbul **a răpila.** L-a folosit în copilărie fără să știe că nu există. Faptul îl supără, retrospectiv. Înainte de vis eram într-o croazieră, cu un iaht. Ne opriserăm într-un parc aerisit, cu capelă gotică și esplanadă, mai tîrziu ne găseam în plină mare, într-o lumină intensă care albea albastrul liniștit.

Dincolo de cuvînt

Comparația eminesciană din **Epigonii** stîrnește un ecou adînc și prelung în cugetul și în simțirea noastră de vorbitori ai graiului **Mioriței:** „Văd poeți ce-au scris o limbă ca un fagure de miere". Din cele 12 cuvinte ale versului, 11 sînt străvechi, moștenite din latină. Singurul neologism, **poet** (cf. lat. poeta), se bucură de atestări timpurii, ivindu-se în scrierile lui Constantin Cantacuzino, stolnicul: „stihurile lui Ovidie Nason [...], carele iaste foarte bătrîn **poet**". Ca de obicei, Eminescu ajunge trudnic la șlefuirea definitivă a acestui vers, în urma unui complicat proces de închegare și de limpezire a imaginii. Varianta originară sună șters, iar bătaia ei poetică e scurtă: „Văd poeții ce-au scris **cartea limbei noastre** mult iubite". Stihul are o tonalitate declarativă, specifică pentru poezia preeminesciană, iar comparația nu se înfiripase. Doar îmbinarea **Cartea limbei** trimite, parcă, spre Bălcescu: „Deschid **sfînta carte unde se află înscrisă gloria României".** În varianta următoare prinde a se întruchipa imaginea, dar într-o formă necristalizată încă: „Văd poeții ce-au scris **cartea limbei noastre cei de miere".** Ca epitet al graiului străbun, **de miere** sugerează „dulceața" lui înmiresmată. Vrednic de toată luarea-aminte mi se pare amănuntul că adjectivul **dulce** — devenit, în epoca primelor creații eminesciene, un fel de epitet „universal"; caracterizînd, adică, atît obiectele lumii fizice cît și pe acelea din sfera abstracțiilor — nu este, aici, exprimat, în pofida prestigiului cu care îl investiseră, adjudecîndu-și-l din poezia populară, Bolintineanu și Alecsandri. Cade-se a fi reținută, deopotrivă, forma arhaică de genitiv a articolului demonstrativ feminin: **cei** în loc de **celei,** folosită adesea de poet. **Adio:** „Cu ochii serei **cei** dentîi / Eu n-o voi mai privi-o". Același arhaism morfologic revine de două ori în **Scrisoarea V:** „ochiul lumii **cei** antice", „umbra frumuseții **cei** eterne pe pămînt"; dar și în cea mai frumoasă elegie postumă, **Apari să dai lumină:** „asprul vicol al morții **cei** de veci". Motivația opțiunii pentru arhaismul gramatical (**cei** în loc de **celei**) nu lipsește niciodată: în secvența **limbei noastre cei de miere,** ea — opțiunea — susține o dublă „vechime": aceea a limbii, însoțitoare și martoră a istoriei; și aceea a albinăritului, ca îndeletnicire din moși-strămoși a oamenilor acestui pămînt. Sugestia **vechimii** se împletește astfel cu aceea a dăinuirii. În ambele cazuri, iar **limba noastră cea de miere** ne trimite astăzi, răscolitor, către **limba noastră cea română,** cum îi spun frații de peste Prut, care au intuit virtuțile deictice sugestive ale articolului demonstrativ (**cea**), înfrîuriți, fără îndoială, de frumusețea simplă a rugii creștine: „Pîinea noastră cea de toate zilele". Căci **limba noastră cea română** a fost și rămîne, într-un anume sens, **pîinea cea de toate zilele** a noastră — adică a **tuturor** vorbitorilor ei.

Ca un fagure de miere

Constituie o izbîndă a limbajului poetic imaginea **limbii (dulce) ca mierea.** Chiar subînțeles, tetul **dulce,** părăsindu-și aria sa semantică, se cantonează, mai întîi, în domeniul **percepției acustice,** redînd armonia, melodicitatea, eufonia rostirii; iar apoi, la un nivel care depășește planul strict senzorial, frăgezimea, supletea, infinitele disponibilități de înmlădiere ale cuvîntului românesc pentru exprimarea și exactă, și artistică a celor mai subțiri și mai delicate cute de gînd și suflet.

Abia în ultima formă, cea „definitivă" a versului ne întîmpină **fagurele,** deschizînd, în substructura imaginii, direcții asociative noi. Nu mai e vorba, acum, doar de **dulceața limbii,** ci și de **rostul ei** obștesc de obîrșia ei colectivă și anonimă, ca însăși truda rodnică a albinelor, geometrizată în căsuțele de ceară. „Veci de vecii" — ar spune Tudor Arghezi — au sporit, spre o desăvîrșire mereu posibilă, acest **fagure de miere,** limba pe care avem fericirea să o vorbim, rostind cu ajutorul ei bucurii și aleanuri, doruri și rîvne. O dată cu ivirea **fagurelui,** la ultimul etaj redacțional, se deslușește încă un tîlc al comparației eminesciene. Dacă **mierea** înseamnă „dulceață", **fagurele** cheamă în minte alcătuiri ale geometriei, pe care le evocă însăși definiția lui dicționărească: „Strat de ceară format din **celule** mici **hexagonale,** produs de albinele lucrătoare în stup, pentru a-și depune mierea și ouăle". Or, în țesătura sa intimă, în esența și în articulațiile structurii sale gramaticale, limba se vădește, într-un anume sens, aliata geometriei. Eminescu intuiește, astfel, conceptul „de sistem", pe care se întemeiază, în ultimă analiză, toate direcțiile de cercetare ale lingvisticii moderne de la Ferdinand de Saussure încoace.

Afîn, pe atîtea planuri, cu Poetul, spune, în **Frații Jderi,** Sadoveanu: „Adevărat că fagure de miere sînt cuvintele bune și dulceața lor e tămăduirea sufletelor". Și poetul, și prozatorul se inspiră însă din **Biblia de la București:** „Fagur de miere cuvintele bune și îndulcirea lor — leacul sufletelor". Numai că, prinsă în structura întregului vers și în contextul cuprinzător al întregii opere, imaginea eminesciană din **Epigonii** dobîndește o forță de generalizare superioară, iar trimiterile ei se multiplică.

G.I. TOHĂNEANU

MIRCEA PORA

POIENE, BUJII, DICȚIONARE

...De unul singur într-o superbă poiană. În al ...truzeci și doilea an al vieții. Calc o iarbă grasă, ...rivesc flori cu delicate corole, mă simt, totodată, ...ipîn și umil servitor în această existență. Pînza ...cort va putrezi, țintele vor cădea din bocanci, ro...le sînt deja moi, apa are un gust coclit. Caut o ...ăjitură în cutia de metal, un fursec... ca atunci... ... acel octombrie... ce-mi revine mereu în memo...e... Ohaba, primul an de învățămînt... Într-o ...ruță cu două geamantane alături, străbătînd o pă...ure tăcută ca mormîntul. În vale, satul, toamna ... iarna înecat în noroi, vara, în valuri de praf. La ...oală într-o cameră mică, neîncălzită, cu pămînt ... jos, plină de șoareci, într-un pat de fier primit ... la un țăran. Directorul stînd pe prispă, cu panta...nii suflecați, complexat și timid, cu vocabular re...is, noaptea dormind cu lumina aprinsă, cu un ...etru de lemn la căpătîi... Mai iau o prăjitură, ...că una, prin aerul calm un drum îngust, miros de ...dcîmi, Eliza într-o rochie albastră, subțire, în de...rtare rîul și nunta Oresiei... Petrecerea începe la ...a două, după aducerea, cu acordeoane, a miresei. ...barele, deasupra poienilor și casei, topește și pietre... La mese sticlele trec de la gură la gură. Torogo...le cîntă la cîțiva centimetri de ureche. Ne apucăm ...e dans. Praful se ridică, se lipește de gîturile trans...rate, intră sub pleoape, se așează pe limbă într-o ...astă cleioasă. Mirele mișcă din șale, aruncîndu-și ...e pe un picior pe altul cuintalul de slănini. Mi...easa e slabă, auschwitziană, cu mîinile încărcate de ...rătări și inele. Pe față farduri, topite. Sare ca un ...ințar împuns de mii de ace frămîntînd sub tocuri ...raturi de pietriș. Pe nașa, sărată ca o limbă de ...aie, o învîrtesc, o țin aproape, îi spun de cîteva ...ri Francoise, pieptul ei mare se prelinge pe vesto...ul meu. Spre orele cinci, urările și darurile. Bat to...e, vorbesc doctori, ciobani, tehnicieni, azilanți po...itici reveniți în țară temporar, profesori cu trei și ...nci ani, ne trecem din mînă în mînă purcei înve...ți în sute. Seara mă înec în sarmale și vin, îmi ...imb mîna peste tot felul de șolduri, valsez cu un ...ocoșat... Prăjiturile s-au isprăvit, printre coline ...ici vînt, nici frunze căzute, pretutindeni raze diluа...e de septembrie, duminică sau luni după-amiază, ...nt, poate, douăzeci de ani de atunci... discretă ...elancolie pragheză... Prin piețe porumbei, statui, ...anci cu bătrîni picotind în vîrful bastoanelor, ...acuri uzate. În depărtare poduri, biserici, palate, ...mitire. Prin restaurante, chelneri cu pasul înfun...at în covoare ducînd tăvi cu cafele și țigări de foi. ...n cărucioare copii tăcuți, hipnotizați parcă de o...hiul ceasornicelor din turnuri. Pe „Zlotoe Uliție", ...uriști zgomotoși, vroind să prindă din urmă un oraș ...l ultimelor zvîrcoliri imperiale... În al patruzeci ...i doilea an al vieții, tăcut, într-o superbă poiană...

☆

...Ar trebui să mă grăbesc... Poteca urcă, res...pirația e grea, poate am luat prea multe bagaje. Sol ...alcaros, lipsă de apă, oameni puțini, conuri de brad ...oase de mistreți, salturi de păstrăvi prin bulboane ...lbe. Prin dreptul morilor de apă o turmă de oi în...dreptîndu-se spre stînele de pe Nistru și Bug. Cio...banii cu bunzi, pălării mici, fluiere, dicționare, vi...e, salv-conducte, bîte ghintuite. Mai în spate, du...ăii, cu boturile roșii de zmeure și fragi. Ar trebui ...ă mă grăbesc, pădurea foșnește din străfundurile ...i... Copaci căzuți cu miezul putrezit, poteci acope...rite de frunziș, roiuri de furnici agresive și rapide, ...ferigi, ciuperci, cutii de conserve, o carte editată ...înainte de război... Mă scufund într-o scorbură ...tapetată de mușchi și încep s-o răsfoiesc... Deodată ...o bulboană de sînge îmi țîșnește, și cred că pădurea ...e cea care rostește... „Ți-a venit hemoragia salva...toare, dragul meu"...

☆

După o odihnă de șase ore, netulburată de vise, în piscina hotelului jucînd șah, pe o căldură toridă, cu un robot „L 2", fabricație autohtonă. Eu încep cu apărarea „Tarasch", el cu o variantă de indiană ve...che. După primele zece mutări situație egală, turnu...nurile pe laturi și caii pe centru presîndu-se reci...proc... Ca de obicei, spectatori... Un profesor, în ...tinerețe alpinist prin Dobrogea, emite părerea că ...pionii negri H 4 și B 2 vor amenința cît de curînd ...regina albă; un inginer de poduri, susține că nebu...nii vor decide partida, un preot, aflat la un curs de ...slavonă, întrevede subtilități în manevrele regilor cu ...efecte decisive în final. O doamnă rostește numele ...lui Botvinik și Tal, un vînzător de citro, al lui Tro...ianescu, doi bătrîni cu cipică afirmă că l-au văzut ...pe vremuri, la Punta del Este, jucînd pe Capablanca. ...Mut tura stîngă eu, își retrage regina robotul, clipe ...de suspans, un șughiț lateral, sarjez cu un nebun, ...mă trezesc cu un ghiont din partea „L 2-ului". Zîm...bete, ofturi, stupoare, tehnicianul constată „Hibö", în...locuiește o bujie și partida se reia. Spre sfîrșit, însă, ...făcătura se înfurie iarăși și-mi dă cu tabla-n cap. În...treruperi, expertul surprinde deficiențe în sistemul ...de transmisie al comenzilor. Poate repara aparatul ...dar cu condiția ca el să mute cu piciorul. Accept. ...tensiunea crește, manevre rapide, popa rostește „Bo...le moi, A 4", se intră într-un final fierbinte de pioni, ...robotul îmi ia regele cu calul...

☆

...Zi de duminică... Zadarnic caut flașnetele ...din 1910. Nu le mai găsesc.

Pe trotuarul murdar, rămas de ieri, cîteva ziare ...din care zîmbesc artiști, poeți, politicieni, cîștigători ...a jocuri de noroc, prefecți, gospodari de prestigiu. ...Pe linia de tramvai, se poate citi dintr-o revistă, tit...ul unui eseu despre agricultură.

Într-o curte, un garaj îngrijit și un bărbat păros ...în papuci de casă.

Zi de duminică... cu un soare palid și ușoare ...intensificări ale vîntului. În geamul chioșcului se ...luptă pentru ziare tineri cu degetele picioarelor boan-

te și gîtul umflat sub nodul cravatei. Viitori hiper...tensivi.

Într-un camion trec resturile unei nunți în rochii ...lungi, dinspre Dicasterial, se furișează cu instrumen...tele învelite, o fanfară venită din regiuni secetoa...se. Se întocmesc programe pentru după-amiază, se ...perfectează vizite, întregul oraș este aparent liniștit.

Prin ferestrele deschise aerul pătrunde în came...re și învăluie tablouri de mîna a treia, perne broda...te, bibelouri, vitrine în care zac ordonat cești, paha...re, servicii nefolosite de ani.

Se face ordine în dulapuri, se constată dispari...ții de rufe, de bluze, sînt depistate molii, se caută ...acte în poșete, se schimbă priviri albe de indiferen...tă între vechi membri de familie.

Din depărtare se aude un tramvai. În curînd va ...fi în fața plăcintăriei.

Spitalul își lasă labele de piatră peste clădirile ...din jur. În halate albe, în lifturi arhipline, se urcă ...la bolnavi.

Un buchet de flori aruncat pe jos amintește de clipe plăcute cîndva...

... Un **Istoric în vîrstă cu studii la Sorbona:** „Istoria se constituie din cele mai vechi timpuri, ca o disciplină unitară, cu mijloace proprii de investigație, dobîndind o primă mare amploare în timpul „Renașterii Mici" datorită emulației existente între curțile princiare din nordul Italiei și Provence.

— Un **Adversar în vîrstă cu studii la Heidelberg:** „Renașterea Mică e o noțiune confuză, controversată, respinsă categoric de ultimele congrese și sezători internaționale. Nu cred că între Ea, Curțile princiare și Disciplina noastră se pot stabili relații viabile. Consider, mai degrabă, că Istoria dobîndește o primă mare amploare de abia după o doua traversare a Atlanticului de micro-escadra lui Columb.

— Un **Speolog istoric de formație veche, fără doctorat:** „Viața peșterilor, datorită ultimelor descoperiri și interpretări a desenelor rupestre, s-a bazat pe un mod absolut original de înțelegere a raporturilor bărbat — femeie, turmă — pășune — păstor, armă — fugă — vînător, dentiție — mandibulă — friptură, vatră de foc — paie — vraci. Sintezele moderne, studiile cu aparat critic masiv, afectează pagini puține, capitole subțiri, acestei epoci de puternică germinație material-spirituală, rampă de lansare a salturilor de mai tîrziu.

— Un **Ofițer superior, bibliofil:** „Cred că moliciunea romană, flascuizarea administrației și armatei Imperiului, izbucnirea epidemiilor, proliferarea neîncrederii nu s-au datorat atît ospețelor rafinate cu stafide, ibiși, nuci de cocos la gheață, purcei tăviliți în zahăr cu sturzi între dinți oferite de Petronius sau Lucullus, cît, mai ales, înfundării apeductelor care, alterînd igienizarea, au generat aceea stare de beatitudine și plactis concentrată ulterior de înțelepciunea poporană în dictoanele „Mai rău să nu fie" sau „Ce poți face azi lăsa pe mîine".

— Un **liber cugetător întreținut de părinți:** „Totul e posibil... dragii miei... orice enormitate poate deveni, peste noapte, adevăr de neclintit"...

— Un **domn aflat la un caș[c]aval cu măsline:** „Mănînc și gîndesc... Am citit într-un magazin istoric recent, că generalul Crosby ar fi fost unul dintre pionii de bază ai spionajului german în domeniul coloranților, al benzinelor de avion, al tobelor de eșapament silențioase, al ochelarilor de deșert... Jurnalele de la Portsmuth evidențiază și atitudini pro italiene ale aceluiași, legate, mai ales, de momentul confruntării dintre divizia 55 blindate „Leonardo da Vinci" și infanteria marină etiopiană dotată de „aliați" cu tenisi și prăștii de noapte, cu bătaie lungă...

— O **domnișoară venită să-și caute iubitul:** „Am auzit orori... incredibil... Numele marelui pictor scris pe autotunuri și tancuri... Finiș cultură"...

— Un **chelner subțire, făcînd plata...** Aferim... despre doamnele Balcanilor ar fi multe de spus...

— **Dom[n]ul Noapte filfiind prin aer:** „Sînt atît de fericit cînd oamenii înteligenți se string la un semn"...

☆

Expresul 606, fără nici un minut de întîrziere, gonește în noapte. Pe stînga munți negri ca tăciunii, pe dreapta, desenele unor holde înguste. La doisprezece fără un minut încep al doilea tur de control. Cu felinarul prins în piept trag ușile compartimentelor. Fiecare călător la locul său. Pe ici, pe colo, unii la lanterne citeau. Nici un pasager descălțat, nici un consumator de „allium caepa" sau băuturi spirtoase. Se face ora unu și în continuare expresul gonește. Zburăm prin tunele, peste macaze, peste zornăitoare poduri de fier. La Pompa Albă coboară episcopul de Gorj. Într-o droșcă se pierde în noapte. La Dumachini se urcă niște forestieri cu drujbe. la Curechești un tînăr îngropat în plase.

Să fi fost ceasul două cînd ispita mă duce înspre vagonul de dormit. Pășesc încet... pîș... pîș... să nu trezesc pe nimeni... Poporul sforăie, ușile pretutindeni închise... În dreptul semnalului de alarmă mă opresc și-mi aprind o țigară. Trag două fumuri și aud o șoaptă... „Gheorghe"... „Gheorghe"... apoi mai încet... „Joorj"... „Joorj"... Cînd mă uit mai bine în spatele meu o muliere cu fața acoperită. Mă ia de mînă și mă duce în cușeta ei. Fraților, nu vă pot spune ce splendoare de damă... O rupea binișor pe românește... „Așează-te ici" îmi spune... Mă așez pe canapea... „Fă maintenant Hi...hi"... Fac hi...hi... de șase ori.. Și uite așa începe-un joc, cu mijlocul, cu mîinile, un fel de bîză, pe nesimțite-mi dau jos vestonul și cămașa, arunc chipiul, îmbrac un costum negru, cu cornițe, ea mă privește tandru și-mi spune „Mon Ieduț"... Atunci m-am pierdut cu totul... „mon ieduț", va să zică... am mîncat creveți... lăcuste olandeze... scoici... m-a luat cu grețuri, dar i-am dat 'nainte... pe la Cotofenești dansam tangou argentinian... La o-nvîrtire-mi șoptește la ureche... „Gheorghe-mi placi... je suis miss Europa..., la anul voi fi miss Univers... și tot în trenul ăsta o să ne vedem"... Ne mai rotim odată, o văd ca prin vis pe Ana spălînd rufe, apoi iarăși pe miss... și brusc filmul se rupe... un impiegat urla ca un nebun pe coridor... „Unde-i conducătorul șef Ardeleanu, să predea garnitura"?... Am înțeles că ajunsesem la Avrig...

Așa cum eram, în costumul cu cornițe, am fugit la biroul de mișcare Domnilor, ghinion... înăuntru plini de șefi de gară, și printre ei, inspectorul Tătaru... De cum m-a văzut s-a și repezit la mine... „Nemernice, asta-i ținută de serviciu?... Ești angajat la circ?... unde ți-e geanta, vestonul, chipiul?... de mîine ești retrogradat pe-un an de zile... vei trece pe curse vicinale, tăiat de la prime, promovări, concedii... Și după toate astea mai și rîzi?... „Rîd... rîd... rîd... căci dumneavoastră nimeni, niciodată, nu v-a șoptit cu glas de-ndrăgostită în ureche... „Mon Ieduț"...

VASILE DAN

VORBIREA LIBERĂ

După o bună bucată de timp
m-am ridicat încet într-o rînă,
apoi, tremurînd, pe propriile mele picioare.

Vîntul bătea dinspre nord
răcorindu-mă.
O flacără pocnind sănătos
în gura mea liberă.

Vreascuri. Mici adevăruri.

(20 mai 1989)

Mierea sălbatică, fructele mici, acrișoare
în picioare abia de te ține.
Dar capu-l ridici, c-un efort, iarăși și iarăși, în sus.
Cărarea ta întretăiată-i de alta, pe care devreme
în băuri o pierzi. Rugii sălbatici
îți singeră carnea. Dar
un gînd te împinge, încă și încă, înainte :
deasupra, deasupra ea șade abia presimțită —
te-așteaptă (Dante îi spunea, de nu mă înșel,
Beatrice).
De cum ai ajuns îți șterge cu propria-i mînă
sudoarea, îți mîngîie chipul.
Acuma, îți zice, acuma deschide-vei ochii.
Te vezi ?
Parabola aceasta am scris-o într-o cameră albă, la munte,
pe zidul de calciu, cu propria-mi unghie :
o citește.
Ești noul ei locatar.

(Valea Vinului, 1988)

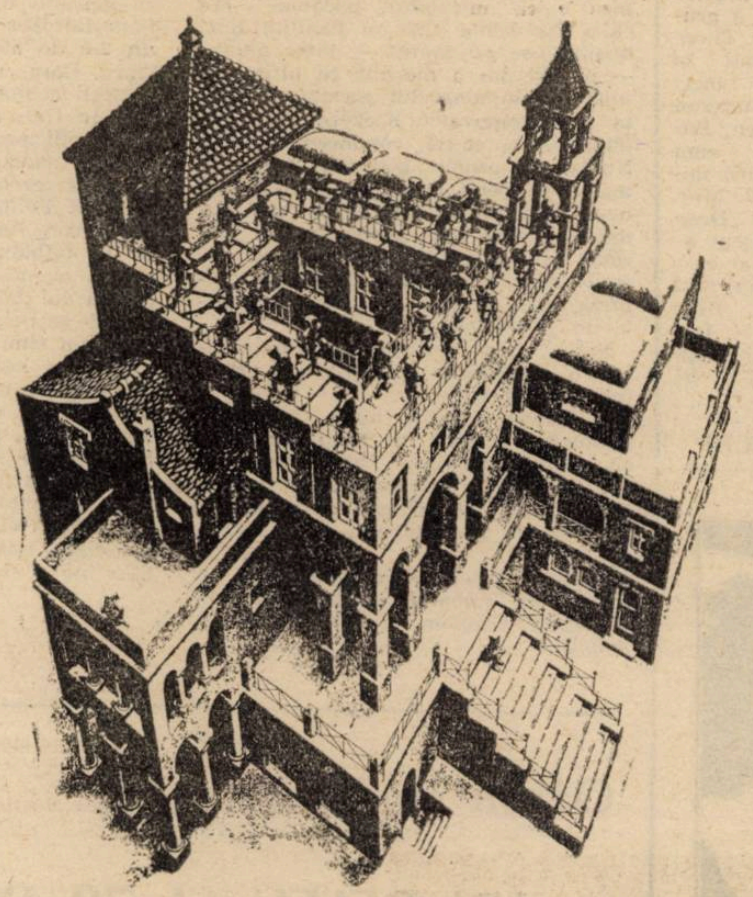

CAMERA ALBĂ

Am scris : camera albă — uitarea.

Imaginează-ți un munte ce crește noapte de noapte,
ce urcă la cer.
Și tu, disperat, cățărîndu-te pe stîncile lui ascuțite,
rănit, sfîșiat.
Fără întoarcere e orișice drum început, o știi.
Fiarele-s multe, flămînde, agile.
Chiar numele tău l-ai pierdut
odată pornit.

14 IULIE 1789

Trei mii de revoluționari iau cu asalt Bastilia.
Am fost printre ei.
Sînt eliberați șapte prizonieri :
patru hoți, doi nebuni și un aristocrat
scăpătat.

Din clipa aceasta omenirea
va avea alt curs.
Vive la France !

EXIL

(se înțelege, la Pontul Euxin)

Privesc ca un naufragiat în orizont
Nu se zărește nici o corabie.
Nesfîrșite sînt zilele care au trecut.
Numărate cele rămase.
Marile drumuri pe ape departe de mine.
Ori poate năierii sînt morți.

Deasupra, mari rotocoale, odată cu soarele,
mari rotocoale negre, nu stele se-nvîrt.
Păsări flămînde de stîrvuri, mult răbdătoare,
doar presimțite,
mute m-acoperă.
Dar încă ochii mei sfredelesc dureros,
cu încă și încă un val, depărtarea.

Numele meu l-am uitat într-o zi
nestingherit fiind de nimeni.
Nici un zeu nu se-arată
deși îi implor pe rînd și pe ei,
mult milostivii,
primitori bucuroși de libații,
de sacrificii bogate, de pioase chemări.

Limba mea țeapănă stă
sălbăticită în sunete scite
ca trupul pierdut pe țărmuri pustii.
Mîinile ating numai forme
de mine văzute.

Somnul să-mi fie singura patrie ?
În el mă afund însetat
și-n față îmi sar făpturile vechi :
prima — eu însumi.

Atunci, doar atunci,
departe vînturi scite, ghețuri năpraznice,
nesfîrșite povești,
voi ați rămas ?
Ori limba mea v-a îndulcit ?

Răspunde-mi tu, cum vei primi
în sufletul tău tristitia aceasta întreagă —
îndepărtat cititor.

(3 decembrie 1989)

FLOARE NOCTURNĂ

Să-i citim pe înțelepți pînă la capăt.
S-ar putea ca în cuvîntul din urmă, acolo, să pîlpîie
firavă, ea, nădejdea, de care cine nu are nevoie ?
S-ar putea să fie acolo un cuvînt oarecare, umil
pe care gura noastră zilnic îl leapădă neștiutoare.
Dar în el, în silabele lui, să stea adunat, bine strîns,
totul —
cheia zidirii acesteia.

Așa adăstai în amurg
cînd aveai, o clipă să-ți spun, gîndirea înmiresmată :
creierul, care e-o floare noctură,
ți s-a deschis.

(Valea Vinului, 1988)

O BRUMĂ DE CUVINTE

Luca Pițu și Emil Brumaru, ieșeni de baștină sau prin adopție, au erotizat dulcele tîrg. Fiecare, evident, pe coanta lui. Luca Pițu a servit o vreme, în era anafrodisiacă și pudibondă ceaușistă, drept marele defulatoriu al literelor românești. Erudit meheghi și plurilingv, a împuiat urechile cenzurii cu (pseudo) citate licențioase, cu vocabule obscene și parșive, — inaccesibile, de obicei, acestei biete sfertodocte. El este, printre noi, inventatorul eseului (să-i spunem:) drolatique, un Ion Creangă universitar. — Senzualității reci lucapițiene și geometricului său sadism le corespund, în cazul lui Brumaru, o erotomanie vegetală : lascivități de piersici și căpșuni, o lină geometrie curbilinie. Brumaru circulă pe numai, partea carEsabilă a avenutelor acestei lumi. Pornolirismul lui Emil Brumaru nu e, cu toate astea, nici lubric, nici grossier. Pentru că el, Emil, are umor. „Mecanicul placat pe viu" se insinuează, pe alocuri, în limfele senzualității sale. Să mai adaug că Emil e, uneori, un urmuzian (un personaj al poeziei sale fiind „stampila Adelfina" !). Apoi, Brumaru e un melancolic, ba chiar, și nu o dată, un posac, — delectațiunea-i amoroasă devenind, vai, una morosă : concupiscența iluzorie a unui amorez ciufut. Te plimbi, atunci, — vorba maestrului Arghezi — „Prin singurătatea lui Brumar(u)" și ți-aduci, atunci, aminte titlul unui roman de Montherlant : O dorință frustrată mimează amorul. (Palativ. — și rimă ! — la aceasta e, bineînțeles, umorul : leac al oricărui păgubos, cînd nu recurge la... omor !) — Lirica ultimă, nu i-o cunosc prea bine. Constat, din trei sau patru mostre pe care le-am avut sub ochi, că versurile-i de acum își adjudecă, nu prin aluzie, nu prin curtenitoare apropouri, dar vehement, fățiș și verde latifundiul, dacă vreți, libidinal Suav-eroticul Arthur, inubliabil detectiv al pliurilor erogene, aduce, azi, cu Casanova, un Casanova levantin, fără perdea ca, bunăoară, Ion Barbu cel din Răsturnica. Emil Brumaru pare, astăzi, un lenăchiță san-facon — încheiem cu o picanterie : cenzura, vigilentă totuși, îi preschimbase, într-un stih, un „pet" în „pod trandafiriu" ! Citat, la Europa Liberă, cu pathos, de către dl. V. Ierunca, stihul cu pricina era cu totul vrednic de searbăda „Bibliothèque rose".

Șerban FOARȚĂ

E bine. E normal. E stenic.

S-a redeschis stagiunea la Teatrul Național Timișoara cu o piesă englezească din prima jumătate a secolului nouăsprezece. E bine (cum ar zice Mircea Dinescu), e normal (cum ar spune Valentin Silvestru). E, pur și simplu, tonic, aș cuteza eu. Vă dați seama ? Avem toate șansele ca înainte de finele veacului, doar luînd un tramvai sau un fir, să putem vedea Shakespeare... Să întîmpinăm, reconfortați, reintrarea totală în drepturi a „lăcașului de vise". Aceasta este stînjenită, deocamdată de anumite fobii repertoriale, în sincronie evidentă cu prezumția macrosistemică după care cetățeanul ar fi o ființă debilă (nu numai mental, ci și afectiv) ce trebuiește dusă cu zăhărelul prin hățișurile mistificărilor profilactice (oricît ar părea de exagerat, mă gîndesc la profilaxia libertății, demnității).

Să ne întoarcem, totuși, la „Paharul cu apă" de Eugene Scribe, în regia lui Emil Reus, scenografia Kristinei Nagy. Această piesă în două părți beneficiază de o punere în scenă „normală", în sensul că izbutește să acumuleze, alături de imperfecțiunile uzuale generate de l a x i t a t e a crezului artistic, r u ș i t e fragmentare, de cert profesionalism. Dacă în partea întîi se rîde doar pe scenă, în partea a doua, după o pauză prelungită simptomatic (încetul cu încetul, teatrul își recapătă semnificațiile mondene), se rîde și în sală. Întîmplările au loc la Curtea Regală a Angliei. Din păcate, la nivelul echipei actoricești nu există un consens asupra acestui fapt elementar. Creația cea mai puternică este a Larisei Stase Mureșan, în rolul Ducesei, de un desăvîrșit profesionalism. Este trist faptul că talentul ei nu este folosit mai des. Ceilalți interpreți: Irene Flamann Cătălina, Suzana Macovei, Vladimir Jurăscu sînt, în general pe liniile cunoscute. Cristian Cornea, în rolul locotenentului, este lipsit de pregnanță.

Aurora DUMITRESCU

Top

UN ŞUT ÎN STEMĂ

„Dracu l-a pus pe ăla să vină cu cu geaca de piele la Budapesta, la concertul **„Monsters of Rock"**. De fapt nu de la geacă i se trage, ci de la steag roşu cu stema P.C.R. În faldurile căruia se înfăşurase, probabil dintr-un fel de teribilism şi nu din entuziasm ideologic". Gabriel trage un fum dintr-o ţigară „Assos", soarbe o gură de cafea privatizată şi continuă: „La început nimeni nu-l băga în seamă, erau mii de rockeri care mai de care echipaţi cu ţoalele de rigoare: pantaloni de piele, gen Morrison, haine aşişderea, brăţări cu ţinte, lanţuri la gît... Noi, românii ne vedeam de treabă, dar ţinuta era tot cea descrisă. Nu ştiai care-i polonez, ceh, maghiar, rus ori de altă naţionalitate decît după ce acesta deschidea gura. Pe stadion erau foarte mulţi tineri, dar nu toţi erau atenţi la scenă, nici măcar în momentele cu **AC/DC** sau **„Metallica"** încît mă întrebam la ce au mai dat 1 000 de forinţi pe bilet dacă stau cu spatele la scenă? În fine, să revin la cel cu stema. Rîdea într-un grup de cinci, şase tineri. Am zărit şi o faţă printre ei. Erau de-ai noştri, cred că din Bucureşti, că timişorenii ne cunoşteam în mare. S-ar putea însă la fel de bine să fi fost dintr-o altă localitate. Oricum, era român. Sigur, în forfota generală nu m-am uitat doar spre acel grup. Priveam la un moment dat cum poliştii călare, îndemnau pe nişte nordici, olandezi parcă, să stingă un foc pe care puseseră nişte afişe cu Rod Stewart pe care, se vede, nu-l simpatizau. Cînd scena pe care ţi-am relatat-o s-a consumat, am surprins grupul în cauză exact în momentul în care unul mic de statură, blond şi cu faţa roşie de furie căuta să smulgă steagul cu emblema PCR de pe spatele concetăţeanului: „Dumnezeii mă-tii de comunist idiot, ne faci de rîs, dă asta jos imediat, auzi?" „Pavoazatul" a vrut să evite orice incident şi l-a tratat pe blond cu o indiferenţă simulată. Spun acest lucru deoarece atît eu cît şi Gigi, amicul care se afla în dreapta mea am putut constata că tipului nu i-a fost indiferent gestul blondului. A urmat previzibilul. „Pavoazatul" a luat de la blond doi pumni după ceafă şi-un picior în stemă care-i acoperea acum fundul după tentativa de smulgere a ei. Conflictul ideologic de pe stadion s-a stins la fel de rapid pe cum se declanşase. Sfătuit, se pare, de prieteni, „comunistul" a abandonat steagul fie din convingere, fie de teamă că un nou atentat le persoana sa s-ar putea solda cu pierderi morale mai substanţiale. Cam asta a fost. În rest, ca show mi-a plăcut **AC/DC**. Să fi văzut tunurile care pe la unu noaptea trăgeau rafală după rafală. Tunurile erau amplasate sus, pe o imensă schelă metalică. Ultima piesă a grupului australian a fost „For Those About to Rock". Au fost bisaţi la nebunie, dar „Worker"-ii au şi început să demonteze scena, căci turneul urma să continue la München, Basel şi Berlin. Cred că au fost cam 50 000 de spectatori, deşi am citit undeva că ar fi fost doar 30 000. Mi-e ciudă că a căzut proiectul cu „Deep Purple" la Bucureşti. Îmi pusesem atîtea speranţe, dar parcă numai eu? Bine că vin „Phoenix"-ii; nu vezi ce apatie în viaţa muzicală? Bine ai scris despre Mamaia. Ăsta-i festival? Pînă cînd vom fi luaţi drept naivi care ne hrănim cu zaţ? Să scrii asta neapărat. Pînă cînd?"

Petru UMANSCHI

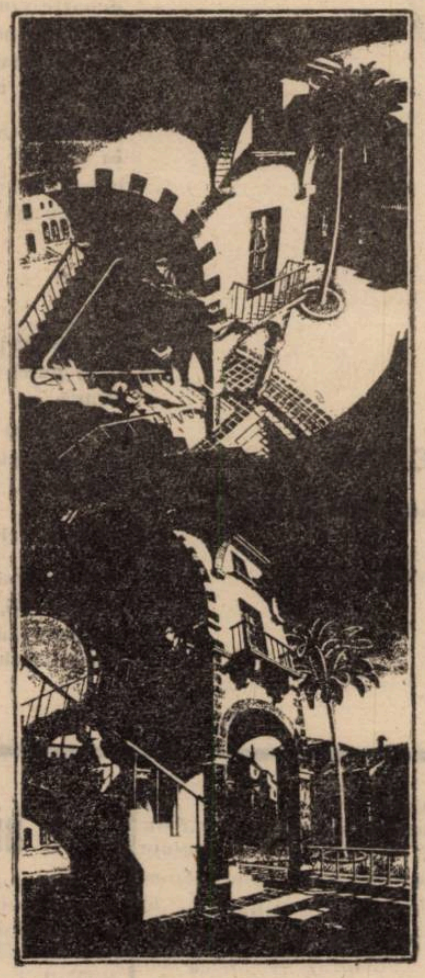

La fanion

Demolarizaţi şi dumneavoastră?

1. Îmi imaginam, miercuri după-amiaza, în timp ce urmăream meciul dintre moldoveni şi werderbremieni, ce s-ar fi întîmplat dacă ar fi fost Poli în faţa nemţilor şi nu F.C. Bacău. Poate că fac presupoziţii gratuite, dar nu cred că ar fi fost dezastrul pe care Pumnea ni l-a comentat cu un accentuat accent mioritic. Culmea e că antrenorul băcăuan era chiar încrezător într-un rezultat bun, bizuindu-se pe faptul — între altele! — că Werder a pierdut, în ultima etapă a campionatului german în faţa nou-promovatei Kickers cu 1-3, după ce, la pauză, conducea cu 1-0. Numai că ozonul băcăuan le-a priit mai mult decît ne-am fi aşteptat şi ne-au umflat un 6-0 de toată frumuseţea. Cel mai productiv s-a arătat a fi neo-zeelandezul Rufer, autorul celor trei goluri din prima repriză, ceea ce s-ar numi pe englezeşte un „hat-trick".

Scorul final scuteşte de orice ulterioare comentarii şi poate, cel mult, îndemna la frison.

2. Steaua a jucat, marţi, în Cipru, împotriva echipei lui Puiu Iordănescu, adică Anorthosis Famagusta. A.F. are în lot un brazilian, un gruzin şi un nigerian. A cîştigat, cu scorul de 2-1 Steaua, aşa cum era şi de aşteptat.

3. După şase ani de absenţă, a revenit în fotbalul european marele Liverpool, Graham Souness are mari ambiţii.

. Steaua roşie a jucat, marţi, la Budapesta, U.E.F.A. suspendîndu-i terenul. Cum ştiţi, era vorba să joace la Timişoara, însă negocierile nu au decurs aşa cum ar fi trebuit. În capitala Ungariei, a fost fixat un traseu pentru suporterii Stelei, supravegheaţi şi de miliţienii sîrbi.

5. Destul de greu a cîştigat Craiova cu cipriotii de la Apollon Atletikos Podosfairokos Omilos Lemesou, dar un 2-0 de acasă va fi de ajuns în Cipru. Oare cum vor fi încurajînd suporterii echipa? Cu numele întreg?

6. În fine, am aşteptat pînă la 11 ale nopţii pentru a-i vedea pe dinamoviştii exact în faţa portughezilor care, în sezonul european trecut, au încărcat Politehnica cu un scor mult pre sever. Am văzut — cum se spune în fotbalul românesc — un joc tactic, ai noştri atacînd mai ales poarta lui Stelea, cu pase acasă din careul gazdelor. Am văzut, sau, de fapt, am simţit nişte arbitri care cam ţineau cu lusitanii şi, mai ales, am ascultat un comentariu atît de penibil încît îţi venea să treci pe radio. Numai că şi acolo se afla tot un chibiţ care, la rîndu-i, avea misie să-şi manifeste speranţa. Aşa că şi-au recitat speranţa atît d-nii Sorin Satmari (la TV) cît şi Ion Ghiţulescu (pe calea undelor). În urma vrăjilor, Sporting a cîştigat cu 1-0!

Marcel TOLCEA

Ochiu mortului

UN RELEU ŞI 78 DE BANI

Hotărît lucru, Tele-ului naţional îi stă în gît TV-ul timişorean. Şi nu numai el, ci şi altele care au avut marea naivitate de a crede că se poate face o televiziune onestă, obiectivă într-o Românie în care ecranul a devenit monopolul cvasiabsolut al Puterii. În urmă cu o săptămînă a început acea farsă cu TV Costineşti, al cărui program a fost de un prostgust fără de margini. În felul acesta se începea amputarea programului timişorean înaintea alegerilor, manevră cunoscută şi în cazul Radioului. Se părea că lucrurile vor rămîne la atît, însă, de cîteva zile, pe adresa Televiziunii din Timişoara a venit o altă „bucurie": din cauza faptului că vor începe să emită televiziunile din Deva şi Craiova, releul nu va mai închiria pentru timişoreni frecvenţa respectivă. Mai brutal zis: Televiziunea Timişoreană îşi va înceta programul! Fără nici un fel de comentarii. Atît merită aşa zisul oraş-martir, pentru că, după cum se vede, de la Bucureşti, Timişoara nu este altceva decît un loc ce deranjează. Oare de ce?

Am propune preşedintelui nostru drag şi zîmbăreţ să emită un semnal din dinţi (PAL, SECAM, ne e totuna) şi pe meleagurile astea, ca să ne repezim la maşina domniei sale, aşa cum se făcea mai demult, cu cîteva patriotice nemulţumiri. Evident, după ce pleacă d-l Ozal.

NELSON

SCRISOARE DESCHISĂ

preşedintelui

Uniunii Artiştilor Plastici din România,

domnul Mihai Mănescu

Domnule preşedinte,

Aflîndu-ne în situaţia de a suferi de pe urma măsurilor luate abuziv de Dv. şi de conducerea UAP din Bucureşti, dorim să facem public protestul nostru.

În data de 17 iulie a.c., un grup format dintr-un artist din Bucureşti şi patru artişti din Timişoara (Ştefan Călărăşanu, sculptor, Constantin Flondor, pictor, Victor Gaga, sculptor, Ileana Pintilie, critic de artă) a fost invitat să participe la o expoziţie de artă organizată în cadrul Festivalului de la Edinburgh (Anglia). Cel care a lansat invitaţia, domnul Richard Demarco, stabilise în prealabil un contact cultural destul de strîns cu artiştii timişoreni. Colaborarea în plan artistic datînd din 1971, cînd grupul Sigma participase la expoziţia „Romanian Art Today", organizată de Galeria Richard Demarco la Edinburgh, a fost restabilită anul acesta, în două rînduri, cu ocazia vizitei domnului Demarco la Timişoara, însoţit de fiecare dată de un grup de artişti englezi. Atras de Timişoara prin prestigiul cultural şi prin faima de oraş-martir, domnul Demarco a găsit aici destule lucruri demne de luat în considerare în ateliere, dar şi în cadrul expoziţiei organizate cu ocazia vizitei sale. Ca dovadă a preţuirii de care artiştii din Timişoara s-au bucurat a fost această invitaţie de a deschide o expoziţie de artă românească cu ocazia Festivalului, în care ei aveau un loc determinant. Astfel, el a expediat invitaţia nominalizată, cum era şi firesc, la sediul UAP din Bucureşti.

În loc să fim înştiinţaţi imediat prin secretariatul uniunii, invitaţia noastră a ajuns chiar la Dv., domnule preşedinte. Printr-un gest reflex, de supremă autoritate (de care se abuzează destul de des la noi) amintind de mijloacele totalitare (cînd unul sau un grup restrîns hotărăsc în numele altora) aţi discutat în cadrul biroului operativ al UAP această invitaţie, hotărînd în mod abuziv şi dictatoirial neparticiparea României la acest Festival, în loc ca, dimpotrivă, să înlesniţi formalităţile legate de expedierea lucrărilor şi de plecarea persoanelor. Întrebarea care se pune este ce competenţă are preşedintele UAP şi/sau biroul operativ de a hotărî în asemenea situaţii (cînd UAP nu era implicată financiar în nici un fel), ignorînd astfel însăşi calitatea de membru de uniune? Sau în accepţia Dv., deformată de epoca abia trecută, calitatea de membru UAP presupune subordonarea într-un sistem ce funcţionează pe principii dictatoriale? Cum poate cineva, fie el şi preşedinte UAP, să priveze ţara noastră de o participare internaţională de prestigiu (în timp ce Uniunea Teatrală face tot posibilul să-i ajute să participe la acelaşi Festival pe actorii din România, ba chiar şi Ministerul Culturii reuşeşte să funcţioneze şi să fie eficient, spre deosebire de cazul artiştilor plastici, care abia dacă sînt anunţaţi pe data de 12 august că trebuiau să fie la Festivalul care deja începuse)? Cum poate, aşadar, preşedintele UAP să-i priveze pe nişte artişti de libertatea de a dispune după voie de o invitaţie în străinătate?

Această atitudine a conducerii UAP din Bucureşti demonstrează odată în plus lipsa totală de respect faţă de membrii UAP şi, mai ales, faţă de cei din filialele din ţară, continuînd în felul acesta blocajul cultural practicat înainte de 1989.

Sîntem datori să facem pe această cale cunoscute mentalitatea şi metodele de lucru ale conducerii noastre, care, în loc să slujească interesele unei obşti, este hotărîtă să le încurce.

Ştefan Călărăşanu, Victor Gaga, Ileana Pintilie

S.C. „Industria Lînii" S.A.

Bul. Take Ionescu nr. 46 B
1900 — TIMIȘOARA

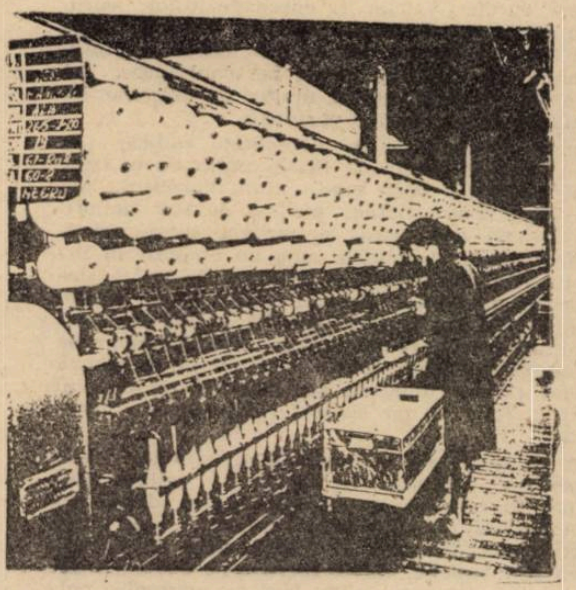

S.C. „Industria Lînii" S.A. Timișoara s-a înființat în anul 1905.

La cererea clienților noștri se pot reproduce stofe după mostrele prezentate de aceștia. De asemenea, oferim stofe în serie scurtă și stofe unicat de calitate superioară create special pentru clienții noștri în atelierul de creație, care este printre cele mai bune din țară.

Societatea noastră în colaborare cu renumite fabrici de confecții poate oferi articole de îmbrăcăminte exterioară de damă, bărbătească și pentru copii, într-o bogată gamă sortimentală de o calitate excepțională.

Se produc anual cc. 55 articole cu 254 desene și peste 300 variante coloristice pentru :

- costume bărbătești și de femei
- articole combinate — sacouri pentru bărbați și taioare pentru femei
- articole pentru rochii și fuste din stofe de lînă și tip lînă
- paltoane din stofe de lînă 100% și în amestec cu fibre chimice.

De asemenea, producem fire pentru fabricile de tricotaje, din lînă 100%, PNA 100% și în amestec, într-o gamă largă de finețe.

Pentru informații suplimentare vă rugăm să ne contactați la sediul nostru.

Telefoane : 3 27 73, 3 27 67, 3 0165, 3 33 96.

R. BURERIU

SUSAN SONTAG

EUROPA — ÎNCĂ O ELEGIE

Ideea despre Europa ? Ce înseamnă pentru mine Europa ? Nu înseamnă Europa eurobussines-ului, eurodolarului — „comunitatea" europeană megalomană, care trebuie să ajute unele țări capitaliste din Europa occidentală „în confruntarea lor cu marile standarde economice de la sfîrșitul secolului XX (citez din „International Herald Tribune"), Europa eurokitsch-ului, ridicat aici la rangul de artă și literatură, Europa eurofestivalelor și euroexpozițiilor, eurojurnalismului și euroviziunii. Această Europă deformează ireversibil Europa pe care o iubesc, a culturii polifonice, în tradițiile căreia personal încerc să creez și după ale cărei criterii, uluitor de exigente, încerc să-mi stabilesc criteriile personale.

America, desigur, nu se deosebește radical de Europa — deși se aseamănă foarte puțin cu ea, este mult mai „barbară" decît cred mulți europeni. Ca și majoritatea compatrioților mei, și eu sînt de origine europeană, mai precis de origine euro-evreiască : străbunicul și străbunica mea au emigrat în urmă cu un secol din Polonia și Lituania de astăzi, stabilindu-se în nord-estul Statelor Unite. Deci, legăturile mele cu Europa sînt multiple și se pot regenera mult mai ușor decît la majoritatea americanilor de origine europeană. Sînt foarte curioasă ce înseamnă acest lucru pentru mine ca scriitoare și cetățean al republicii literelor — iar această cetățenie este internațională.

Dacă aș spune ce înseamnă pentru mine, cetățean american, Europa, aș începe cu „eliberarea", Varietatea, seriozitatea, postulatele înalte, densitatea culturii europene, toate acestea reprezintă acel punct al lui Arhimede, din care, în spiritul meu, pot schimba lumea din temelie. Acest lucru nu-l pot face din America — nu din ceea ce-mi lasă ca moștenire cultura americană cu măsurile ei valorice. Din această cauză, pentru mine, Europa este mai mult decît necesară, mult mai importantă decît America, deși, atîta timp petrecut în Europa, n-am devenit apatrid.

Bineînțeles că pentru mine Europa înseamnă mai mult decît bunăstarea pe care o oferă, bogățiile ei fantastice, bucuriile, valorile. Atît realitatea ei moștenită — începînd cu, să zicem, Evul mediu latin —, cît și constantele ei, apoi, deseori pretențiile ei ipocrite, au făcut din Europa un strigăt modern de luptă pentru unirea ei politică, de fiecare dată, pretinzînd atenuarea și chiar anihilarea deosebirilor culturale, dar și concentrarea puterii de stat. Însă nu trebuie uitat faptul că nu doar Napoleon a proclamat idealul unei Europe unice, ci și Hitler. Propaganda nazistă din Franța ocupată îl prezenta pe Hitler ca salvatorul de bolșevism, de invazia hoardelor rusești și asiatice. Lozinca „Europa" s-a pus adesea în legătură cu apărarea „civilizației" de invazia altor popoare (de obicei „barbare"). Însă apărarea civilizației înseamnă, de regulă, lărgirea puterii militare și a intereselor economice a unei sau altei țări europene, care luptă cu alte țări europene pentru putere și pentru, de ce nu, bogății. Noțiunea de „Europa" nu era atunci utilizată pentru motivarea morală hegemoniei impuse de către țările europene în întinsele spații extraeuropene.

În intențiile de a-i convinge pe ne-evrei de necesitatea înființării unui stat evreiesc în Palestina, Theodor Herzl subliniază : „Noi vom fi stăvilarul european spre Asia și ne vom asuma rolul de apărători culturali împotriva barbarilor". Citez această frază din cartea lui Herzl, „Statul evreiesc", nu pentru a participa la atacurile împotriva Israelului (așa cum s-a obișnuit în ultimul timp). Vreau doar să menționez că, practic, orice act de colonizare întreprins de către vreun popor european în secolul XX a fost înțeles ca o extindere a granițelor morale — europene — „ale civilizației" și motivat prin oprirea viiturilor barbare.

Mult timp, chiar și noțiunea de valori „universale" și a instituțiilor mondiale a fost eurocentrică. Într-un anumit sens, la un moment dat, lumea a fost, cu adevărat, eurocentrică. Acea Europă este însă „lumea de ieri", așa cum și-a intitulat Ștefan Zweig ultimul său mesaj adresat Europei. El a scris aceste cuvinte cu aproape jumătate de secol înainte de a părăsi Europa, retrăgîndu-se în fața barbariei care se născuse și crescuse chiar în inima Europei. Se poate însă crede că noțiunea de „Europa" ar fi total discreditată, în primul rînd din cauza imperialismului și rasismului, iar azi din cauza imperativului capitalismului multinațional. Din fericire, însă, nu-i așa. (Chiar și noțiunea de civilizație, încă mai are funcția sa, deși în numele acestei noțiuni, coloniștii au comis o sumedenie de atrocități).

În ceea ce privește cultura, ideea despre Europa este cea mai vie în spațiul central și estic al continentului, unde popoarele mici care aparțin altui imperiu luptă pentru autonomie. Și aici mă refer la discuțiile foarte vii pe marginea Europei centrale, declanșate în urmă cu cîțiva ani de eseul lui Milan Kundera și continuate în eseurile și manifestele semnate de Adam Zagajewski, Václav Havel, György Konrad și Danilo Kiș. Pentru polonezi, cehi, maghiari și iugoslavi (din alte motive, chiar și pentru austrieci sau nemți), ideea despre Europa are, cu prisosință și o semnificație subversivă. Țelul suprem al unei contraipoteze culturale, în primul rînd, — despre Europa centrală — și, într-un sens mai larg, și despre Europa — este înțelegerea europeană a păcii, care ar submina rivalitatea supraputerilor, ai căror ostatecі sînt viețile noastre, ale tuturor. A face mai flexibile marginile ambelor imperii acolo unde ele se confruntă direct în Europa, este interesul tuturor... Aici mă gîndesc la cei care cred din tot sufletul că și nepoții lor pot, la rîndu-le, să aibă nepoți. „Atîta timp cît nu e posibil să poți merge de la Budapesta la operă la Viena, fără nici un impediment", constată Konrad, „nu putem afirma că trăim într-o atmosferă de pace".

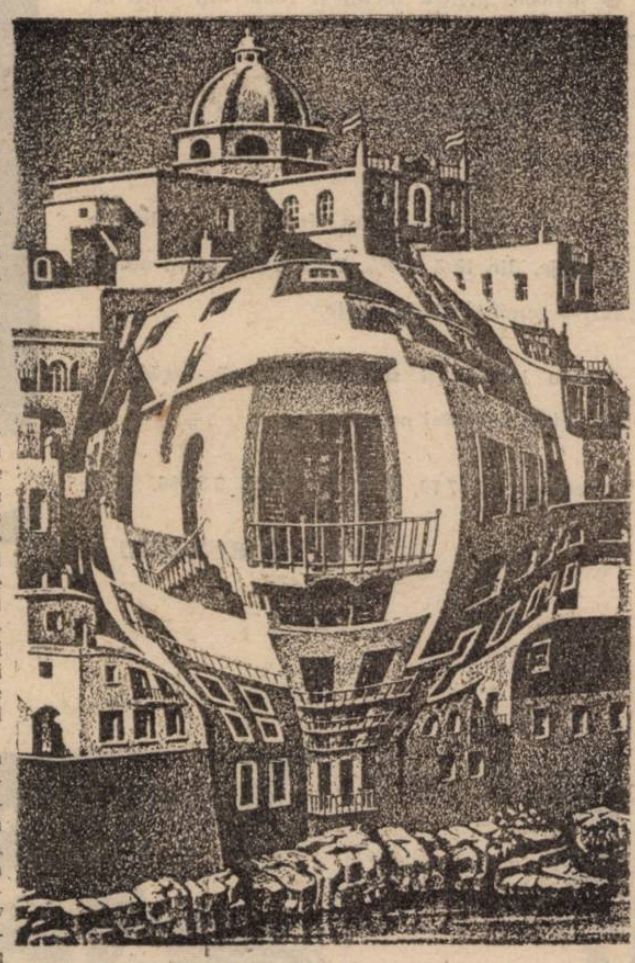

Acest număr este ilustrat cu lucrări de M. C. ESCHER

Oare noi, americanii, avem ceva asemănător care se poate compara cu acest proiect romantic al locuitorilor din Europa centrală, cu acest vis despre Europa al popoarelor mici care pot comunica între ele liber și ale căror experiențe, maturitate civică și bogăție culturală, se revarsă într-o albie comună ? Oare Europa are aceeași însemnătate și pentru noi, cei care putem călători de pe un continent pe altul, fără să cerem cuiva vreo permisiune pentru a urmări un spectacol de operă ? Sau pentru noi, cei care trăim liberi, într-o bunăstare vizibilă, mîndri de egoismul nostru, ideea despre o astfel de Europă ni se pare cam răsuflată ?

Într-o anume privință, experiențele europeană și americană par comparabile. Poate că această cauză este generată de pierderea influenței europene în ambele direcții, spre cele două imperii ; este o pierdere ușor perceptibilă. Noua idee despre Europa nu este ideea unei extinderi, ci a unei retrageri : nu europenizarea restului lumii, ci a Europei. Pentru polonezi, cehi, maghiari, „Europa" nu este un slogan prea fericit pentru limitarea puterii și a dominării culturale a ocupanților ruși destul de brutali, care îl sufocă. În Europa obedienței, unde nu ne putem plînge că nu putem comunica unii cu alții, există o altă grijă : să nu facem ca Europa să fie europeană, ci să o menținem europeană — ceea ce, bineînțeles, este o bătălie pierdută.

În timp ce păturile cu o pregătire intelectuală superioară din Europa centrală suferă din cauza izolării grotești și a contactelor culturale „raționalizate", în Europa occidentală ele sînt apăsate în permanență, izolate, cu o mare dificultate a acomodării la obiceiurile străine. Printre taximetriștii din Frankfurt găsești aparținenți ai sikhi-lor, iar la Marsilia întîlnești nenumărate geamii. În curînd, în Europa vor fi țări omogene doar acelea mai sărace, cum sînt Portugalia, Grecia și țările din Europa centrală, sărăcite de economia planificată timp de patruzeci de ani, dirijată de la Moscova. Valul permanent de străini ce se îndreaptă spre țările bogate din Europa occidentală poate da din nou o rezonanță mai puțin plăcută noțiunii de „Europa".

Europa, exercițiu de nostalgie ? Vom continua să fim fideli Europei dacă vom continua să scriem cu mîna, indiferent de faptul că ceilalți scriu, de mai mult timp, cu mașina de scris ? Este caracteristic faptul că ideea despre Europa, pusă în circulație foarte serios, este vie în țările în care sistemul rigid, înspăimîntător, militarizat al puterii autoritare și al unei economii naționale nefuncționale le face să fie țări mai puțin moderne, mai puțin bogate și etnic mai omogene decît spațiul occidental al continentului. Europa modernă — pe care adesea, din greșeală, o mai numim și Europa „americanizată" — este, cu siguranță, mult mai puțin europeană.

Cîteva vizite întreprinse în ultimii zece ani în Japonia mi-au dovedit că „modern" nu înseamnă neapărat american. (A identifica ideea de modernizare cu cea de americanizare și invers, probabil că este ultima prejudecată europeană). Modernitatea își are logica ei — eliberatoare, dar, în același timp, și distrugătoare, transformînd Statele Unite nu mai puțin decît Japonia sau țările bogate. Între timp, centrul se mută. De exemplu, Los Angeles a devenit capitala Asiei de est, iar un întreprinzător japonez care nu de mult și-a făcut publice intențiile de a deschide o filială a băncii sale în nord-estul țării, nu s-a gîndit la Massachusetts, ci la Oregon. Există o nouă geografie culturală și politică, sincretică în perspectivă și tot mai mult acționînd distructiv în raport cu trecutul. Partea dominantă a Europei va fi în viitor o țară-europeană, grădina din basme și va reflecta măreția unui sau altul popor, un playback pe care-l vor consuma cu aceeași pasiune și băștinașii și turiștii (în Europa, și așa de mult timp, fiecare este turist).

Aici vor supraviețui Europele mici, sub forma emigrării sau izolării. Ce mai rămîne din Europa și din arta ei magnifică, din seriozitatea morală, din valorile spirituale și din discursurile pe care nu le transmit difuzoarele și nu le elaborează ordinatoarele : din Europa care a produs filmele lui Krzystof Zanussi, proza lui Thomas Bernhard, lirica lui Seamus Heaney și muzica lui Avro Pärta ? Această Europă încă există și va mai exista un timp. Dar, ea va deveni tot mai mult o taină, accesibilă inițiaților. Iar cetățenii și adepții ei se vor simți, într-un număr tot mai mare, emigranți, exilați, străini.

Ce se va întîmpla atunci cu originea noastră europeană, cu rădăcinile materiale și spirituale ? Nu-mi pot imagina un răspuns mai consolant decît acela dat de o scriitoare americană care trăiește în Europa : la întrebarea dacă nu se teme că după o ședere de peste patruzeci de ani în Franța își va pierde rădăcinile americane, Gertrude Stein a răspuns — și răspunsul său poate că era mai mult evreiesc decît american — : „Dar ce folos de rădăcini, dacă omul nu și le poate lua cu el ?".

Traducere de
S. LĂZĂREANU

Colectivul de redacție : MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef-adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA, Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele : 1 33 90, 1 33 76
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază
Paginatori : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipiști : Mircea GUI, Marcela VUIA, Tiberiu LAZAR
Tiparul : S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar
39

ÎN GALERIA MONŞTRILOR

PAGINILE 8 — 9

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 39 (1267) ● 27 SEPT. 1991 ● SERIE NOUĂ, ANUL III ● 10 LEI

UN PICAMER PENTRU DOMNUL ROMAN!

Joi dimineaţa, un prieten de peste ocean m-a sunat la telefon. Voia să afle dacă, după părerea mea, în dosul etapei a patra a mineriadei se ascund niscaiva forţe dubioase. Am răspuns cam în felul în care, la această oră, ar răspunde cam tot românul: nu cred. Firește, un răspuns ferm e greu de dat, pentru că prea ne-am obișnuit ca în spatele fiecărui gest public să se ascundă trădarea.

Şi i-am mai spus prietenului îndepărtat (altminteri, un vestit politolog) că, după părerea mea, explicaţia condamnabilelor violenţe se află în compartimentul plin de trufie al lui Petre Roman. Sigur că violenţa e condamnabilă, de oriunde ar veni ea şi oricare ar fi motivaţia ei. Dar să nu uităm că violenţa minerilor noştri e, într-un mod foarte direct, programată de regimul instaurat după 22 decembrie. Vizitele de lucru, festive şi anoste, de pe vremea odiosului, au fost înlocuite de expediţii lipsite de orice fel de ceremonial. Politica bulanului şi a ghioagei, pe de o parte, şi politica bombelor lacrimogene, pe de alta, sînt sinteza a doi ani de guvernare fesenistă. Fumul din piaţa Victoriei n-a fost suficient de gros pentru a ascunde tragedia unui popor. Adevăratul război civil declanşat de noua sosire a minerilor la Bucureşti e deplins, acum, în al doisprezecelea ceas inclusiv de domnul Ioan Aurel Stoica, vajnic apărător al democraţiei de partid. Şi chiar dacă, într-o încercare disperată de a se salva, domnul Roman a încercat mai multe diversiuni (punerea semnului de egalitate între venirea din iunie '90 a minerilor şi venirea din septembrie '91, de pildă), domnul prim-ministru mintea: ca şi atunci, şi acum minerii au fost aduşi în Capitală de către putere. De neobrăzarea, de antidemocratismul ei funciar, de nesimţirea, impertinenţa şi disprețul faţă de om.

Nu aprobăm în nici un fel violenţa. Dar nici nu putem ignora că avem de-a face cu o violenţă creată cu bună ştiinţă. Disprețuind cele mai elementare reguli ale democraţiei, conducînd ţara la modul discreţionar, perpetuînd minciuna, echipa de la putere (preşedinte şi prim ministru) au girat, de fapt, reîntoarcerea României spre totalitarism.

La ora la care scriu aceste rînduri, e greu de spus ce turnură vor lua lucrurile. Faptul că furia minerească poartă amprenta unor stîngisme evidente (uciderea unui ţăran în piaţa din Vulcan, distrugerea mai multor magazine „privatizate" şi molestarea proprietarilor), dar şi a unui curios anticomunism — nu mai curios decît al domnului Roman, care-şi lua, a nu ştiu cîta oară, angajamentul de a sfărîma structurile comuniste — anticomusm tradus prin scandarea unor lozinci asortate în faţa ambasadei Uniunii Sovietice, dovedesc încă o dată, larga noastră disponibilitate pentru soluţii originale.

Ceea ce vedem acum pe străzile Bucureştiului e rezultatul educaţiei violente şi a doi ani de minciună. Or, cum minerii, „detaşament de avangardă al clasei muncitoare" vorba d-lui Iliescu, au venit la Bucureşti de fiecare dată cînd democraţia era în primejdie, avem toate motivele să credem că instinctul lor a funcţionat şi acum corect. Numai că pericolul nu venea dinspre imaginare forţe de dreapta, nu dinspre legionari şi puteri străine, nu dinspre amărîtele partide istorice, nu dinspre cine ştie ce forţă destabilizatoare, ci dinspre eternii complotişti împotriva poporului român.

Mircea MIHĂIEŞ

Cutia Pandorei

Un sindicat original

Există în societatea românească inși care au fost învățați să fie șefi, să domine, să stîrnească teroare și subordonări necondiționate. Incompetența și lipsa patentă de valoare au fost înlocuite prin ei cu un anume stil de a fi peste ceilalți prin orice, de la costumele la două rînduri, la pantofii care scîrțîiau într-un fel special și pînă la modul de a fi „popular" cu șoferii de teren ai județenei.

Astăzi, domnii aceștia s-au organizat într-un sindicat neînscris la tribunal și fără cotizații. Membrii care-l alcătuiesc își apără, atîta cît pot — și pot încă mult —ceea ce au dobîndit în vremurile odiosului prin excese subalterne față de cei de sus și prin teroare față de cei mai mărunți. Sindicatul este original și prin faptul că în locul petițiilor, grevei sau al mitingurilor folosește calomnia.

Există în România, între foștii de ieri, o frenezie a mocirlei, o bălăcăreală otrăvită și exasperată care nu-i părăsește și care face deliciul gospodinelor, al pensionarilor înăcriți și al tuturor celor ce urăsc din neputința de a se raporta la semeni decît în acest fel.

Consensul cerut de putere este un lucru imoral, pentru că ne obligă să ne aliniem cu niște oameni care mint, dezinformează și ne judecă de legionari în nici unul din ziarele de opoziție de calitate nu se găsesc atît de multe neadevăruri calomnioase. Niciunde stilul nu este atît de primitiv și insulta atît de groasă. Din aceste motive, a fi astăzi alături de puterea al cărei oficios este un cotidian, precum notoriul „Azi" este un act care descalifică din punct de vedere intelectual. Poți să ai păreri bune despre președinte sau premier — este o chestiune de opțiune ca oricare alta — dar a avea în clipa de față o părere favorabilă despre partidul de guvernămînt este un lucru greu de susținut și din cauza publicațiilor acestuia.

Dacă puterea actuală vrea să deschidă punți de comunicare și de apropiere de elita intelectuală a țării, atunci va trebui să suspende sau să urbanizeze aceste publicații care-i dăunează ei în primul rînd. Antologiile de insulte penale tipărite sub egida Frontului în coloanele unor apariții care cultivă scandalul de mahala, de felul „Azi"-ului sau, mai nou, al „Cuvîntului românesc", sînt piedici majore în calea reconcilierii naționale.

Daniel VIGHI

Nevroze

interlocutoare :
ALEXANDRA INDRIEȘ,
scriitoare.

— Ce te supără cel mai mult în țară ?

— Mă supără și mă îngrijorează cel mai mult starea de confuzie întreținută de Putere și de aliații ei fățiși sau camuflați. Confuzia rău intenționată și bine întreținută :

— între doctrină și practica luptei de clasă, ca violență, ură, teroare și asasinat, și viziunile paradisiac-egalitariste sub faldurile „valorilor perene ale socialismului" ;

— între crimă și sacrilegiu (aruncarea în canal a cenușii martirilor noștri), și obediența la o „legalitate", ce implică, sub verdictul „nevinovăției" ;

— între izolaționismul de sorginte ceaușistă și demagogia xenofobă, sub goarna patriotului naționale.

Această din urmă confuzie o resimt cel mai dureros. Confiscarea patriotismului, a sărbătorilor naționale, a marilor figuri ale neamului, a cîntecelor noastre de către liota statornicilor slugoi ai odiosului și sinistrei, mînă în mînă cu cei care i-au răsturnat și le-au luat locul, mă cutremură de indignare.

Am vrea și noi, antifeseniști și antivătriști, să mergem la Țebea, la Blaj, și pe urmele Marelui Ștefan, dar palma primită la Alba Iulia n-o putem uita ușor : victima huiduită de călău, martirul jignit de sperjur, minoritarul căruia i se refuză realitatea nu se vor mai expune atît de ușor vexațiunilor.

Peuneriștii, feseniștii și alții asemenea lor lingușesc poporul român tot așa cum bolșevicii linguseau clasa muncitoare.

Adevărata iubire de neam, lucidă, critică și stimulativă, nu are altă menire decît aceea de a-i trezi pe români din somnul cel de moarte.

Iosif COSTINAȘ

CENTRUL CULTURAL AL ALIANȚEI FRANCEZE și UNIVERSITATEA din Timișoara anunță conferința Dlui Jean-Pierre LEDUCADINE, profesor la Universitatea din Paris și director al Centrului Emile Zola, intitulată ZOLA PHOTOGRAPHE : UN REGARD, care va avea loc în data de 26 09 1991 la Universitate (Sala de Marketing), la orele 18.

CENTRUL CULTURAL AL ALIANȚEI FRANCEZE și OPERA din Timișoara anunță spectacolul de dans contemporan NOIR-SALLE al Companiei Cré-Ange din Paris pe scena Operei în data de 28 09 '91, orele 19. Biletele se pot procura de la caseria Operei conform orarului caseriei.

O LINIȘTE EXPLOZIVĂ

(de la trimisul nostru special la Petroșani, Cornel Bogdan) :

• Pe scurt, filmul desfășurării evenimentelor a fost următorul : 23 septembrie : Începe revolta minerilor de la Vulcan, • 24 septembrie, Grupuri mari de mineri din toată Valea Jiului se adună în fața Ligii Sindicatelor din Petroșani • Se înregistrează primele porniri violente îndreptate împotriva vînzătorilor din piețe și a magazinelor privatizate • În Vulcan o persoană care vindea în piață și-a pierdut viața • În Petroșani au fost distruse două chioșcuri privatizate. Unul a ars complet, celălalt, al unui bișnițar milionar cunoscut în zonă, a fost devastat • În noaptea de 24-25 septembrie este forțat unul din acceleratele de București, apoi, sub presiunea minerilor, se formează, din garniturile de navetă, două trenuri care pornesc spre Capitală, cu cc. 4.000 de oameni • În seara zilei de 25 septembrie, orele 22, alte două garnituri de tren, cu aproximativ 4.000 de mineri, pornesc spre București • În paralel, au plecat și 5 autobuze și mai multe autodube • În întreaga Valea Jiului este grevă generală, începînd cu schimbul II din 23 septembrie • Deviza minerilor : „Noi l-am ajutat pe Roman să fie prim-ministru, noi îl dăm jos !" • 26 septembrie, orele 12, în întreagă Valea Jiului este o liniște explozivă.

ARGUS • ARGUS

• Valea Jiului — în grevă • Minerii forțează mîna guvernului • Mîna guvernului e moale • Se apropie alegerile • Guvernul dă mai mult decît revendică greviștii • Sprijin reciproc • Sensibilități • Priorități • Ce mamă bună e guvernul ! • Pentru unii mumă, pentru alții ciumă • Medicii au stat în grevă trei luni • Nimic • Dar medicii nu sprijină guvernul • Nu așa ca minerii • Nu te joci cu minerii • Știe și guvernul • La o adică, se ridică reacțiunea, (să zicem !), pac la Valea Jiului ! • Și Valea Jiului — pac la București ! • Cu bîtele • Cu furtunuri ghituite • Cu topoare • Cu sprijin de la centru • I pak • I pak • Vai, săracii • Minerii urcă în trenuri • Cînd li se aprobă trenuri • Cînd nu li se aprobă, devin violenți • Sparg • Sparg g a r n i t u r i de zeci de vagoane • Ei au o meserie violentă • O viață violentă • Nu te pune, bre, cu minerii ! • Că ei te bate, bă, cu parul, cu parul • Și nu te scapă, bă, nici mă-ta, nici tac-tu • Și nici poliția, bă • Deși nu mai e atît de timorată • Se poate pune pe treabă, cînd vrea • Depinde pe cine apără • Cine e în pericol • Se poate, se poate • Da' nu chiar tot timpul • Va să zică, poliția română corticalizează politic • Oho ! Nebulozitatea se diminuează treptat • Vizibilitate maximă • Numai cine nu vrea nu vede • Vin alegerile • Curg promisiunile • Dă cine are • Se mișcă fonduri • Chiar și „Libertatea", despre care nu se mai auzea nimic • Transparență involuntară • Nu mai e nevoie decît de o opoziție deșteaptă • Națiune, fii deșteaptă ! La urne • Dacă nu se poate mai mult, măcar cinci minute • În ciuda lui Brucan • Cum rămîne, însă, cu greva din agricultură ? • Care durează de vreo doi ani • Și nimeni nu se sinchisește • Nimeni nu-i ia în seamă pe țărani • Țăranii nu vin la București • Dar nici nu lucrează cîmpul, cînd n-au motivație • Și n-au • Plînge masa, guvernule ! • Se subțiază pita și slana • Vox populi ! • Ogni abuso serra punito • Ne pas se pencher en dehors •

C.B.

Miercuri, 2 octombrie a.c., ora 17 va avea loc, la sediul Asociației Scriitorilor din Timișoara (Calea Bogdăneștilor nr. 19) aniversarea unor membri ai Asociației.

UMOR SERVICE

Desen de NIC. LENGHER

RECTOR ÎN CALEA LUPILOR

Prof. univ. dr. EUGEN TODORAN,

„Destituirea mea prin ordinul nu-știu-cui n-ar surprinde pe nimeni“

— Tot mai multe sînt vocile care deplîng în ultima vreme o degringoladă a învățămîntului universitar românesc. Împărtășiți asemenea opinie?

— Nu împărtășesc o asemenea opinie, pentru că nu este vorba de o degringoladă, ci de o fază inevitabilă de transformări, ca urmare a transformărilor din viața socială și politică. În măsura în care aici nu se vede un plan clar de evoluție, evident că și învățămîntul repetă această situație. Există o anumită imprecizie în organizarea învățămîntului pentru că n-a apărut o lege a învățămîntului, n-au apărut niște regulamente, autonomia universitară încă nu funcționează.

— Au trecut doi ani de cînd, optimiști, ca noi toți atunci, studenții formulaseră o serie de revendicări. Cîte din ele au fost luate în considerare?

— Una fundamentală a fost rezolvată. Mă refer, în ce ne privește, la reorganizarea instituției noastre pe un profil de studiu umanist, care fusese trecut foarte mulți ani pe un plan secundar, sau chiar anulat. Refacerea Universității pe profilurile ei tradiționale, în concordanță cu profilul general al universităților europene, cred că este un lucru foarte bun. Noi sîntem la început, cu secții noi, cu facultăți noi și, cu toate dificultățile de încadrare, de local ș.a.m.d., cred că Universitatea își va defini foarte bine un profil în anii următori. Alte probleme n-au fost însă rezolvate: studenții au contestat niște profesori care nu îndeplineau, după părerea lor, cerințele unui învățămînt universitar...

— Profesori care s-au întors, în marea lor majoritate.

— Toți. Toți, pentru că revendicările studenților nu au putut fi încadrate în prevederile unui nou regulament, ci s-a aplicat vechiul statut al cadrelor didactice care nu permitea scoaterea din învățămînt a nici unui cadru.

— Au fost cadre contestate pe nedrept, s-a manifestat un fel de iacobinism universitar?

— Nu cred. Studenții n-au fost de o intransigență de tip iacobin, atunci dorința lor a fost legitimă. Arbitrariul care a dominat timp de cîteva decenii a trebuit să fie suspendat or, legile nu s-au modificat, și, în această situație, tot ce s-a cerut nu s-a putut îndeplini. Acum nici nu e vorba de a scoate sau a menține niște cadre contestate, ci de a fixa niște criterii morale și profesionale de funcționare în învățămînt. Acestea încă n-au fost stabilite. Astfel că totul a rămas cum a fost.

— În condițiile autonomiei universitare, dumneavoastră nu aveați posibilitatea de a suplini acest vid legislativ?

— Nu, pentru că autonomia universitară nu este încă prea bine reglementată. A fost vorba de un proiect de lege pentru autonomie, el a fost însă amînat pe motiv că trebuia inclus într-o lege a învățămîntului și legea încă nu a apărut. Dar am încercat să procedăm altfel: prin ocuparea posturilor noi. Schimbîndu-se profilul, au apărut multe posturi noi. Atunci am încercat să corectăm ceva, să aducem aici, la Universitate, mă refer îndeosebi la Facultatea de Litere, cîțiva oameni foarte buni din rîndul foștilor noștri absolvenți.

— La nivelul corpului, profesoral sînt cercuri interesate ca doleanțele studenților să rămînă literă moartă?

— În primul rînd cei contestați. Era normal.

— Ați spus „în primul rînd“. Ar fi și un „al doilea rînd?“

— Ar fi și un al doilea rînd, dar știm noi cine este acesta? Dacă nu există o legislație corespunzătoare, atunci totul se transformă într-o răfuială de ordin personal și asta este foarte penibil. Cu aceasta nu se rezolvă absolut nimic bun pentru învățămînt. Este o stare de suspiciune, de așteptare, de răzbunare, încep să apară niște argumente care mult timp nu au ieșit la suprafață, pentru că autoritatea dictatorială nu permitea. Acum ele sînt manifeste în presă. Înainte erau de domeniul referințelor de cadre. Acum apar în presă. Adică, tot un fel de anonimat, însă, vorba lui Caragiale, cu semnătură.

— Fiindcă veni vorba, în ultimul timp, în cealaltă parte a presei, ca să folosim o sintagmă complementară uneia foarte cunoscute, s-au înmulțit atacurile atît la adresa dumneavoastră, cît și a celorlalți conducători de instituții universitare timișorene. Cum vă explicați aceste atacuri și cine stă în spatele lor?

— E greu de spus. Situația politică actuală e atît de confuză, încît nu știm ce forțe intră în acțiune și ce interese au. Regretabil nu este că apar asemenea observații în presă. Presa e, la urma-urmei, liberă. Regretabilă e lipsa de măsură și de corectitudine, discreditarea și calomnierea. Presa nu mai trebuie să fie o gazetă de perete unde calitățile și defectele sînt apreciate după directive venite de sus. Aceasta este foarte dăunător pentru procesul de democratizare. Nici nu am luat în considerare aceste atacuri în ce mă privește, ci în măsura în care instituția pe care o reprezint era afectată.

— Mîine plecați în Franța. Dacă la întoarcere ați afla numirea dumneavoastră ca ministru al învățămîntului, care ar fi prima măsură pe care ați lua-o?

— Aș refuza de la început această numire. A fi un ministru al învățămîntului este foarte dificil astăzi pentru că, el, ministrul, trebuie să ia decizii și nu știe cum, fiind în joc foarte multe interese. Neschimbîndu-se mare lucru, un ministru nu poate face nimic. Și eu, ca rector, mi-am propus foarte multe lucruri; am vrut să organizez bine o bibliotecă universitară, să fac niște cercuri de studii, săli de studio pentru teatru, pentru audiții muzicale etc. Nimic nu am putut realiza din toate acestea. Pentru că n-am avut condiții. Și atunci, cum am fost așa rămînem, nu?

— Dar dacă, la întoarcere, v-ați pomeni destituit?

— Nu m-ar surprinde. Lumea deja știe care ar fi motivele. Asta pentru mine e suficient. Agitația asta din presă făcută cu un anumit substrat este vizibilă pentru oricine. Și faptul că eu aș fi destituit printr-un ordin al nu-știu-cui n-ar surprinde pe nimeni. În definitiv, mi-ar face un serviciu.

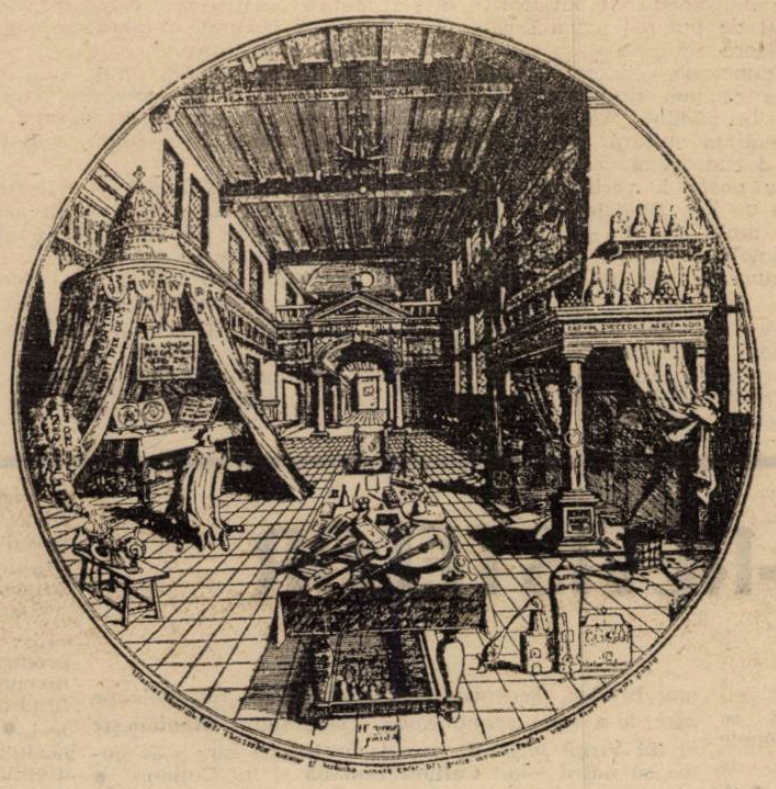

Prof. univ. dr. IOAN PĂUN OTIMAN,

„Universitarii trebuie să fie feed-back-ul actului politic“

— Ați trecut în ultima vreme pe la Inspectoratul școlar?

— Nu, dar locuiesc în zonă și am văzut în fața clădirii respective o aglomerație mai mare decît în alte dăți.

— Făceau acolo anticameră absolvenți de-ai dvs. în căutare de slujbă. Unii, cei mai norocoși, s-au ales cu niște posturi de învățători de țară. Nu păreau deloc fericiți.

— Cunosc fenomenul. Era previzibilă o degringoladă în structura posturilor inginerilor agronomi și zootehniști. Ce s-a întîmplat la noi? La noi s-a demolat structura agriculturii cooperatiste, dar n-a fost înlocuită cu o alta. Prin urmare, un număr foarte mare de specialiști nu au mai avut de lucru. Ei au acceptat orice post pentru a supraviețui. Am resimțit reculul la admiterea din acest an. Admiterea care a coincis cu desființarea posturilor și sistarea plăților de la bugetul statului pentru salariile agronomilor. Faptul să n-am avut suficienți candidați la agronomie și zootehnie se datorește psihozei apărute în rîndul potențialilor candidați, că agricultura n-ar mai avea nevoie de specialiști. Iată, la secțiile de care am pomenit, avem doar 50 la sută din locuri ocupate. Dar nu aceasta e problema. Problema e cum să-i integrăm în noile realități, cum să-i obișnuim cu ideea că nu mai ies șefi de ferme de pe băncile amfiteatrului, inși cu diplomă adică, în care țăranul vedea niște vătafi.

— Dacă ați fi acum student, ce lucruri v-ar nemulțumi?

— Încetineala în ce privește trecerea de la un anumit sistem de învățămînt la cel pe care dorim să-l realizăm. Am să vă dau un exemplu: în perioada premergătoare acestui an universitar, nu am reușit să realizăm niște planuri de învățămînt așa cum am fi dorit. Cauza ar fi o anumită inerție. Imaginați-vă, să-i soliciți acum unui profesor care ani la rînd și-a predat cursul după o anumită metodă, să-l predea azi dintr-o altă perspectivă, mă refer la aceea a economiei de piață, nu e un lucru ușor. Dar un conservatorism există și el se face simțit în toate compartimentele învățămîntului nostru superior. Ar fi apoi rigiditatea sistemului nostru de învățămînt, care nu permite tînărului să-și aleagă specializarea, conștient, după o perioadă de inițiere în problematica generală, care, zic eu ar trebui să fie de cel puțin doi ani. Ar mai fi problema bazei materiale, precară cu totul. Aici, cel puțin, noi stăm mai prost decît în 1989.

— Ultimele luni par să fi adus un fel de liniște fadă în campusurile și în viața tineretului studios. E acesta un semn al cronicizării dezamăgirilor?

— Mă neliniștește această pasivitate a studenților. Am întîlnit-o peste tot, începînd cu cei de la Agronomie și terminînd cu cei doi copii ai mei, studenți și ei. Sigur, cauza primă ar fi lipsa perspectivei. Ei nu-și văd un viitor, ca specialiști, în România. Eu n-aș fi atît de pesimist. Să nu judecăm o țară numai după doi ani de guvernare fesenistă. Cred că, într-un ritm poate ceva mai lent, România va ajunge inevitabil la standardele internaționale în ce privește viața socială, democratizarea societății. Pînă atunci însă, studenții ar trebui să se implice mai mult în viața cetății.

— De foarte multe ori, în existența noastră post-revoluționară, am înregistrat, resemnați, inepțiile cele mai diverse, venite din toate părțile. V-aș ruga să faceți un efort de ierarhizare, și să spuneți care este, în viziunea dvs., aberația number one?

— Am auzit de nenumărate ori sintagma „apolitism universitar“. Ea vrea să-nsemne că în universitate nu se face politică, în universitate nu trebuie să discutăm politică ș.a.m.d. Este una din cele mai grave erori și interpretarea voit greșită a termenului de apartidism universitar. Și eu sînt împotriva structurilor de partid în universitate. Nu este firesc ca un partid să aibă o organizație studențească funcționînd în cadrul universității. Dar, a nu prezenta problemele politice ale unei țări, a nu le discuta cu studenții, mi se pare o aberație de proporții. Noi nu producem roboți, ci dăm societății oameni activi, care-și gîndesc propriul viitor. Dascălii, în marea lor majoritate, eu însumi — mai ales după grevele din decembrie, cînd unii colegi mi-au reproșat faptul că am transformat universitatea într-un teren al disputelor politice — am devenit reticenți în abordarea problemelor politice cu studenții. Noi trebuie, în sensul larg al termenului, să facem politică. Universitatea, prin profesorii și dascălii săi, trebuie să facă o politică de opoziție, în primul rînd, care să corecteze. Universitarii trebuie să fie feed-back-ul actului politic.

— Citiți gazetele care vă atacă?

— Unele, da. Asta fiindcă „binevoitorii“ mi-au trimis ziarele acasă, sau mi le-au strecurat pe sub ușă, la rectorat. S-a scris despre mine că, e numai un exemplu, aș fi avut un socru diplomat ceaușist în Grecia, cînd el a funcționat ca profesor de literatură română în perioada 1925-1945, ba mai mult, a și înființat pușcăria la întoarcerea în țară. Metodele sînt aceleași, „delațiune,“ calomnie și murdărie securiste.

Carol SEBESTYEN

CRONICA UNEI ÎNTREBĂRI AMORSATE

CE-L INTERESEAZĂ PE STUDENTUL ROMÂN?

CAUDIU MURĂRESCU — Facultatea de Chimie, anul I:

Mă interesează situaţia economică a ţării şi sînt foarte îngrijorat de ceea ce se întîmplă la noi în ţară.

De asemeni, mă îngrijorează devalorizarea leului, ceea ce implică imposibilitatea de a te distra rezonabil. Bineînţeles, nu am pretenţia de a mă distra... „la nivelul Vestului", dar, oricît de puţin pretenţios ai fi, nu te poţi distra plătind astfel de preţuri.

Firește, mă preocupă (şi nu în ultimul rînd) pregătirea mea profesională.

Îmi place să ascult muzică, în special „Haevy Metal"; îmi place să ascult Vivaldi şi Strauss.

Am o prietenă, la care ţin foarte mult.

RADU VATCU — Facultatea de Mecanică, anul IV:

În momentul de faţă sînt interesat, în primul rînd, în a izbuti să intru în lumea afacerilor. Nu mai sînt nici pe departe interesat de politică precum eram după decembrie '89. Au trecut demult momentele de euforie post-revoluţionară şi, deşi nu m-am blazat, consider că în momentul de faţă rolul meu ar fi aproape insignifiant în lupta politică. De aceea, pot să mă retrag liniştit în anonimatul din care ieşisem, poate pentru o clipă, în decembrie '89.

În al doilea rînd, aş fi interesat să-mi termin studiile, chiar dacă, acum, în România, diploma de inginer are o valoare nu cu mult mai mare decît hîrtia pe care este tipărită.

După ce m-am convins că politica nu-i pentru oamenii cinstiţi şi că adevărul, în această lume, nu te duce decît la pierzanie, mi-am propus, cu aceleaşi bune intenţii, să particip la reorganizarea mişcării studenţeşti. Însă şi aici m-am izbit de inşi mînaţi de interese personale. Persistă dezbinarea şi dezinteresul faţă de o „viaţă de student", pe care nimeni nu şi-o poate imagina.

Aşadar, voi încerca să intru în lumea afacerilor, pentru a le face concurenţă „foştilor" şi „actualilor", şi ţiganilor. Mi-am acordat pentru asta un an de zile. În cazul în care nu voi reuşi să străbat prin cortina (cortinele) corupţiei, iar tînăra noastră democraţie originală mă va obstrucţiona (cu brutalitatea-i specifică), voi... testa o altă democraţie, una mai veche, undeva în bătrîna noastră Europă.

OVIDIU STANCA — Facultatea de Mecanică, anul IV:

Problema noastră, a studenţilor, este destul de complicată. Am trăit şi trăim, după decembrie '89, o mare dezamăgire. Printre colegii mei de la Politehnică această dezamăgire e aproape generală. Unii se gîndesc să ia calea emigrării, alţii să mai încerce şi pe la alte facultăţi; în orice caz, sînt foarte puţini cei care cred, efectiv, că-şi vor exercita meseria.

Nu ştiu dacă mai există entuziasm. Observ, la generaţia mea, care a ieşit în stradă pentru a se elibera de ceea ce o încorseta atît de tare, observ o cădere în apatie, un soi de (iarăşi) letargie politică şi civică. Nu mai discutăm, aprins, despre soarta acestei ţări. Unii, dacă-i întrebi ce-i doare, îţi răspund doar cu un zîmbet obosit. S-a instaurat o mare oboseală şi mi-e frică să nu fie chiar atît de mare încît să acceptăm, fără nici o împotrivire, noi tipare, noi încorsetări.

Noua burghezie (vechii nomenclaturişti şi vechii bişniţari) se pare că mînuieşte totul, sau aproape totul. Şi asta în timp ce intelectualitatea este (din nou) umilită.

Te întrebi, uneori, la ce bun să te mai zbaţi cînd vezi că oameni ca Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Alexandru Paleologu sînt batjocoriţi, discreditaţi de puterea actuală prin orice mijloace.

Din punct de vedere spiritual, am senzaţia că noi, studenţii, sîntem aproape la pămînt. Am fost frustraţi de adevărata cultură. Istoria aproape că nu o cunoaştem, iar despre religie nici nu poate fi vorba. O carte a devenit un lux. Biletele de teatru sînt, pentru mulţi dintre noi, prea scumpe. Filmele de la TV şi cele de la cinematografe sînt de duzină.

Dacă, din cînd în cînd, exasperaţi de mascarada din jurul nostru, ne exprimăm indignarea, ni se aruncă printre dinţi: „La muncă, mă!".

DORIAN DĂNILĂ — Facultatea de Chimie, anul V:

Mă interesează problemele social-politice cu care se confruntă România. Cred că implicarea tineretului în întreg fenomenul social-politic este absolut necesară. Schimbările profunde care trebuie să aibă loc nu pot fi definitivate fără contribuţia masivă a tineretului.

Mă interesează şi pregătirea noastră profesională, dar, datorită lipsei de fonduri, această pregătire nu se face cum ar trebui să se facă.

Mă supără mult faptul că tineretul este marginalizat, în special de către fostele cadre de partid aflate, şi acum, în funcţii de conducere. Aceşti oameni sînt, în mare măsură, răspunzători de exodul tinerilor români spre Occident.

Perspectiva de a găsi un loc de muncă, pentru noi, cei care vom absolvi o facultate tehnică, se îngustează pe zi ce trece.

Şi nu în ultimul rînd, m-ar interesa o seamă de activităţi culturale, cu adevărat pe placul tinerilor. Activităţi care, deocamdată, lipsesc cu desăvîrşire.

FLORIN PETOLEA — Electronică, anul V: Să iau o cameră cît mai bună în cămin. Să mă realizez cît mai bine profesional. Aici.

FLORIN DĂRĂBUŢ — Mecanică, anul V: Sesiunea de-acum. Atît.

UNŢARU SORIN — Electronică: Să-mi dau examenele, deci să le iau, în momentul de faţă. Mai am două restanţe. Să termin facultatea. Să plec. Cît mai departe.

GHELBERE BOGDAN — Electronică şi Telecomunicaţii, anul IV: Eu, momentan, am probleme minore. Astea majore nu mă mai pasionează. Am probleme mai minore, de genul: o locuinţă... să-mi găsesc, deci aşa ceva. Altceva? Voi vedea, că vin alegerile, nu? Poate se mai schimbă ceva... Oricum... Cam astea, minore... că mai mult de atît...

MARDARE CORNELIA — Facultatea de Mecanică, secţia Maşini Hidraulice, absolventă: În primul rînd, că studenţii nu au unde să stea. Am văzut deja că seraliştii sînt daţi afară... şi cei care sînt repetenţi. Mă gîndesc la ei, nu că eu aş fi terminat şi ei nu, dar... Şi cantina văd că s-a privatizat, bănuiesc că numai bursierii sau, eu ştiu, cei care-şi permit, au părinţii foarte bogaţi... Na... Eu ca deja absolventă nu am primit repartiţie, sîntem fiii ploii, cum se spune. Na... Totuşi, eu trăiesc cu speranţa că hîrtia pe care am primit-o, odată şi-odată va avea valoare...

BĂICAN ADRIAN — Mecanică, anul III: Cam blocat rămîn la întrebarea asta. Personal?. În momentul acesta, să realizez ceva, la ora actuală, ceea ce-mi dă destul de mult de gîndit... Deocamdată, n-am găsit o cale şi nici un răspuns concret... Cel puţin de Facultatea de Mecanică sînt descurajat, din punctul ăsta de vedere...

VERONICA-ALINA CONSTANCESCU — Litere, anul V: Întrebare dubioasă. Răspuns, la fel: mă interesează literatura, muzica şi sportul. Pînă la extremă, la detaliu. Şi totul din spirit de contradicţie (la început). Spre disperarea părinţilor, pe care îi voi duce, în curînd, la faliment. S-au scumpit cărţile şi casetele. Dar, nu contează, că nu plătesc eu (deocamdată). Cred că era mai bine să mă întrebaţi ce nu mă interesează. Aş fi avut mai multă fantezie.

CONSTANTIN PĂRVULESCU — Litere, anul I: Ce nu mă interesează! lista ar fi mai scurtă! E o chestiune de vîrstă... Mi-e dificil să delimitez lucrurile care mă interesează de cele pe care mi le doresc, cel puţin, aşa, la moment. Presimt un întreg delir pe această temă. Şi sînt atît de multe cele care mă interesează (doresc)... Mă gîndesc la ceva cît mai nobil şi mai caracteristic pentru ceea ce aş vrea să fiu. Prefer să nu dezvolt. E mai bine aşa. Mă împac cu conştiinţa, măcar o dată. Recunosc: în primul rînd şi înainte de toate celelalte, mă interesează propria mea persoană.

DANA POPESCU — Litere, anul V: Mă interesează artele, fotbalul (tot o artă). Evul Mediu, parapsihologia, orice în legătură cu Marea Britanie.

Iosif COSTINAŞ
Cornel BOGDAN

REVISTA-REVISTELOR

Ne liniştim iarăşi • Andrei Pleşu rămîne ministeriabil • Cunoscuţii şi mai puţin cunoscuţii se grăbiseră să vehiculeze liste sumbre cu numele candidaţilor de partid, de p r e ş e d i n ţ e, de organizaţie culturală, milenară şi metastazică • A fost un simplu zvon lansat de „Zig-zag", o spune însuşi demnitarul într-un interviu acordat revistei „Cuvîntul" • Autoarea interviului, domnişoara Dorina Băeşu, e în nota obişnuită — deşteaptă şi obrăznicuţă, comme il faut. • După ce îl chestionase de-a dreptul pe Nicolae Manolescu dacă ar putea să lubească o damă fesenistă, după ce îl exasperase, odinioară, magistral, pe financiarul, aranjorul, altruistul micului ecran şi viitorul preşedinte al tuturor românilor, Ion Ţiriac, domnişoara Băeşu e pe cale să provoace o schismă de proporţii în lumea literelor • Tînăra intervievatoare provoacă, vine cu un decupaj din interviul luat lui Dan Petrescu de „Convorbirile literare" • Acolo, Dan Petrescu ricana şi denunţa presupusa pactizare a lui Pleşu cu puterea • Faţă cu infamul excerpt, ministrul „se lasă provocat" şi ce urmează va face, cu siguranţă, deliciul saloanelor bucureştene • Dincolo de toate slăbiciunile omeneşti, se face simţit în cultura română un lung şir de antagonisme care se ascut, se tot ascut • E vorba de înfruntările dintre apolitici şi politici, disidenţi-colaboraţionişti, disidenţi-rezistenţi (să fie bine reţinută nuanţarea, e crucială), tineri - bătrîni, optzecişti - nouăzecişti, nouăzecişti - postnouăzecişti etc. • Cînd şi cînd, în mijlocul dezinteresului general, ele răbufnesc • Să pomenim de polemica (?!) Goma - Breban, Ţepeneag (deocamdată), de disputele pe care le-a iscat republicarea volumului **Românește** al lui Virgil Ierunca sau de acelea pe care s-ar putea să nască eseul **Cultura română** al lui Culianu •

În spatele acestor încrucişări de spade, mai viguroase, mai penibile, s-ar putea întrezări cîndva noul peisaj autohton • N-are sens să ne grăbim şi să deplîngem zgomotos soarta vitregă a spiritualităţii autohtone. • Singura apariţie care ar fi putut însemna ceva pe tărîmul literelor a fost „Clubul Literar" cu al său manifest redundant-avangardist şi productele sale • El va fi trecut sub beneficiu de inventar într-un cotlon al istoriei literare şi asta fiindcă junii în cauză s-au prea grăbit • Răbdare, deci • Să revenim la disputa Goma — restul lumii, găzduită de „Cuvîntul", publicaţie ce şi-a rezervat dreptul de a da verdictul cînd părţile îşi vor fi epuizat cartuşele • Noi credem că şi l-a dat deja, fiindcă am citit articolul premonitoriu al lui Ioan Buduca — **Scriitorul Nicolae Breban intră în politică** • Şi nu mai e nimic de sperat • Breban e romancierul naţional numărul unu, Goma insultă suburban, Breban schimbă mingi peste fileu cu generalul Pleşiţă în mod cît se poate de just, în numele viitoarei opere care-i cerea să cunoască, pe teren, chipul şi mediocritatea diavolului • O singură minune se mai poate întîmpla: la căderea de cortină peste polemica deceniului, să rostească epilogul nimeni altul decît Tudorel Urian • Aşa cum numai el ştie, să reia şi să trateze pe pagina a doua, taman pe dos, poncifele de pagina întîi ale şefilor • Şi dacă îndrăznim să jurăm pe ceva în această lume tulbure, atunci jurăm pe riposta atomică pe care Buduca o va primi din partea lui Adrian Marino • Eminentul hermeneut se mărturiseşte în „Literatorul", cum doar Tudorel Urian o va face, cu frondă, peste cîteva săptămîni în „Cuvîntul": „EL (Goma, n.n.) este un autor, evident de talent, talentul lui constă, cred, în marea capacitate de a transcrie stilul oral (...) Şi este evident un stilist. Părerea asta care a circulat despre el că nu are talent viza de fapt atitudinea lui politică, dar poţi să-l anulezi cu-n alt argument din alt ordin? Nu! Este evident o maliţie şi-o formă de polemică, care nu are nici o valabilitate". • Salutăm, tardiv, rea-

Las Vegas vouă moştenire
Complexul studenţesc

Predoslovie implementată în reportaj ca o gheretă sub pseudonimul Boutique într-o parcare

Indeobşte, un campus universitar este un oraş aparte în geografia celui ce îl înconjoară. Complexul studenţesc timişorean va fi, deci, în virtutea acestei reguli geografice, un oraşel aparte. Se întinde pe o lungime de circa 600 de metri, fiind mărginit de şosea şi tăiat în două de o altă şosea. Un fel de Île-de-la-Cité plus Saint-Louis-en-l'Ile ale Parisului, dacă ne permiteţi o metaforă. Cultă. Istoria lui se pierde în negura studiilor. De fapt, istoria lui scrisă (citită) se împarte în două, ca şi geografia, după cum vedeţi: înainte de venirea studenţilor străini şi după venirea lor. Primii care au sosit au fost africanii, acum vreo douăzeci şi ceva de ani, în marea lor majoritate săraci, ei datorînd Timişoarei descoperirea pardesiului şi a paltonului. Apoi au apărut arabii, apoi sud-africanii şi, în fine, grecii. Cel mai bine i-au primit, pe toţi aceştia, româncele studente şi nestudente. Deşi aerul celui de-al doilea val a fost uşor cristoforcolumbian, iubirea — această celestă mecanică a sufletului care mişcă pînă şi stelele — a triumfat, asimilînd cu voluptate virtutea orientală fondului autohton, astfel că au s-au ţiit nebănuite privelişti în caravaeraiurile din prefabricate ale complexului: musulmani jucînd şaişasul idiomatic local, cu vocabule, precum tromf, cheţ ori chiar „curu gol". Şi dezvoltarea pe verticală a mers mai departe. Au apărut juni străini mult mai bine dotaţi (financiar), cu scule muzicale (sic!), maşini, gesturi extravagante. Ei şi-au permis — prin anii '77-'80 — să ţină în cameră, pe vreme îndelungată, cîte o tînără, întreprinderea fiind mult facilitată de apariţia unui nou fenomen administrativ — autogospodărirea. Femeile de serviciu au dispărut, dar au apărut altele, mai harnice şi, logic, mai bine plătite. În jurul lor, eterne Elene, s-au iscat nu puţine pumnăraie, taberele împărţindu-se în Români şi Străini. Un firesc scrupul istoric îmi cere să precizez că aducerea karateului din Asia, într-un batic de mătase de către Străini a dereglat temporar raportul de forţe. Dar a şi produs mari deservicii, cum a fost celebra bătălie dintre Străini şi

Tribul cu pălăriile mici.

Era o seară obişnuită a anului 1979 şi nimic nu prevedea ce avea să urmeze în C.s. Poate semiluna, pe cer, ce se oprise neclară şi pentru clientela de la Discoteca Termal, cam rară. Printre cei puţini, alături de obişnuiţii arabi, cîţiva oşeni, cazaţi în Trubadur. Truverul-magnetofon răcnea **By the River of Babylon** cînd a început altercaţia. Evoluţia raportului a fost următoarea: 1-0 pentru arabi, 1-1, 1-2, moment ce a coincis cu venirea mai multor simpatrioţi din Trubadur. Reacţia studenţilor străini a fost promptă, în sensul că multe din caloriferele căminului 7 au zburat pe fereastră, a venit Miliţia, s-au deplasat tunuri cu apă, s-au auzit chiar focuri de armă. În acea noapte, elevii internatului Liceului de Muzică nu au dormit. Nici Securitatea nu a dormit. dar ea era obişnuită.

Prostituţia ca fenomen atmosferic

În faţa căminului 12 sînt două terase deschise non-stop. Băutură, scaune, muzică toată noaptea. Există două categorii de locuri: cele de la mese — unde se joacă şi cărţi — şi cele din maşinile parcate pe mica alee. Taxiuri multe. Peştii stau fie în maşini, fie la marginea drumului. Cu marfa alături. Însă nu de cea mai bună calitate, pentru că grosul străinilor nu mai stă în complex. Nu le convine. Un pat în cămin, la garsoniere, costă 90 de dolari. La banii ăştia, ei îşi pot închiria o garsonieră. Ce se vede noaptea, între cămine, e marfă de calitatea a treia. Calitatea întîi nu mai se vede fiindcă e plecată în străinătate, calitatea a doua se învîrteşte în jurul restaurantelor de lux, dar nu în forma clasică. Se practică prostituţia în tandem, la preţul de 250 de mărci „bucata" pentru un program complet. Asta înseamnă un „lesbi show" înainte şi în pauză, „lucrul în sine" efectuîndu-se în trio. În complex, cum spuneam, tradiţia domină încă, iar vîrsta candidatelor este destul de fragedă. Ca şi „caroseria", cum se spune acolo. Întreb de cîteva „mami" şi un tip de vreo douăzeci de ani îmi spune că „peste 25 de ani nu prea au căutare". Tot el zice că are cîteva păsări de la „Pălării", dar nu pot lucra decît de dimineaţă, cîte 2-3 ore. După-amiaza nu e sigur. Dacă apare vreo singuratică, imediat riscă o bătaie, pentru că rolul „peştelui" e să-i asigure protecţia. În complex scade daravera cu „fete", multe afaceri desfăşurîndu-se sub semnul probabilului, ca şi buletinul meteorologic.

Străinii sînt un fel de şvabi fără paşaport

Populaţia complexului se ridică, oficial, la circa 20.000 de suflete studioase, dar numărul ei real e mult mai mare. Din totalul studenţilor străini, doar 30 de procente au mai rămas în cămine. Ei locuiesc în clădirile cu numerele 3, 5, 6 şi la blocurile de garsoniere 18 şi 24. Anul pregătitor stă la 17. Mulţi au plecat, aşa cum am spus, din considerente economice, mai ales după 1989. Arabii au fost şi sînt organizaţi în grupul palestinienilor, al iranienilor, al irakienilor, al libanezilor şi al sirienilor. Cu cîţiva ani în urmă, un palestinian a fost omorît cu lovituri de cuţit, de alt palestinian. Cel în cauză, omorîtorul, a fost trimis în România cu misiunea de a-l ucide pe neascultătorul conaţional. Liderii sînt liberi naturali şi sînt foarte ascultaţi. Asta se vedea ori de cîte ori era nevoie de o „muncă patriotică" în jurul clădirilor. Apoi, niciodată ei nu circulau neînsoţiţi. Unii dintre studenţii arabi timişoreni, la ceas de răscruce pentru cauza arabă, plecau din ţară, fiind prezenţi la unele reuniuni „la vîrf". Acum, sînt răspîndiţi în tot oraşul. Mulţi dintre comercianţii ce şi-au deschis boutiqueuri sînt palestinieni din toată lumea arabă. Unul dintre ei mi-a spus că palestinienii sînt arabii cu cel mai mare procent de intelectuali raportat la numărul populaţiei. Chiar dacă au terminat studiile, preferă să rămînă în România, aşa cum făceau, înainte, libanezii.

La căldura flăcării de lapte praf

Sînt douăzeci de mici magazine în Complexul studenţesc. Unul la mia de studenţi. Ele se alătură tacimului format dintr-o Policlinică, un spital, trei cantine, şi 26 de cămine. Primul nucleu comercial s-a format între căminele 5 şi 6, la extremităţile parcării. Înspre Eroilor s-au ridicat „Diana", „Sherihan" şi „Mobil Bar". Una dintre ele — n-are importanţă care a luat foc în aprilie. Nu a mai rămas nimic din ea. Totul s-a scrumit. Cineva mi-a spus că în boutique se afla o mare cantitate de lapte praf cu termenul de garanţie depăşit. Altcineva a infirmat informaţia. A fost o răfuială între noii comersanţi. Eu am întrebat la judiciar şi mi s-a spus că nu mai există nici un dosar în legătură cu incidentul, plîngerea fiind retrasă. Acum armonia este deplină. Patronii stau în faţa shop-urilor, beau Cola, discută. Mărfurile sînt diversificate în cele trei magazine vecine, aşa că interesele lor se întîlnesc în mod flagrant. Între timp, pe partea cealaltă a parcării au apărut alte trei lăcaşuri. După cîte ştiu, şi ele sînt făcute la Arad şi, la ora de faţă costă peste 250.000 de lei, la mărimea patru pe trei. Ciudate sînt cel puţin trei lucruri: cum de s-a dat autorizaţie pentru un spaţiu de engrosist în acel loc, cum de unele spaţii comerciale şi-au schimbat destinaţia iniţială fără nici un fel de probleme, cine şi cum a verificat persoanele aflate în spatele falşilor proprietari?

Oricum, clientela fojgăie, mai ales seara. Multe maşini străine, poate doar cu număr străin, demonstraţii de formula 1, într-o evidentă stare de beţie a celui de la volan. Scrîşnit de roţi, opriri la milimetru. Taximetre particulare. Printre ele, printre şoferii proaspăt reciclaţi, un fost secretar al Comitetului judeţean U.T.C., P.R. La costum, ca în vremurile bune. Salut, salut. Ne cunoaştem. Ce mai faci? De cîteva luni au dispărut magazinele improvizate în camerele de la parter ale căminului 6. Au fost multe controale ale gărzii financiare, s-au găsit depozite acolo. Şi în celelalte cămine funcţionează micul comerţ. Se pun mici afişe în hol cu mărfurile oferite. Blugi, casetofoane, ţigări, bere la suprapreţ, cumpărată, ziua, de la „Nufărul". Ultimul articol se desface în faţa căminelor 19, 20, 21 şi 22. Cînd s-au construit, deasupra lor scria „Trăiască Partidul Comunist Român". Acum nu mai scrie nimic. Continuă, în schimb, comerţului ilegal. Adicrova-stibă obiceiul aruncării pungilor de apă.

S-au luat şi măsuri pentru stoparea comerţului ilegal. Adică s-a vorbit cu conducerea Institutului de Medicină pentru ca, din acest an, la parterul căminului 6 să fie cazaţi numai basarabeni. Este de presupus că starea lor financiară nu le va permite iniţierea unui comerţ de felul celui practicat de alţi străini.

Un loc fără poliţişti complexaţi

La biroul de Poliţie al Complexului nu am putut obţine prea multe date. Cu informarea presei există un ofiţer specializat. Amănunte aflăm de la alţii. Biroul a fost înfiinţat în 1985 şi, după evenimente, a fost desfiinţat pentru două luni. Alţii înseamnă, de fapt, altul, adică un amic al unui poliţist de acolo. Are părul blond, nu pare poliţist. Nu ştie de bătăi. Eu ştiu. Zice că Poliţia se aşteaptă la droguri. Chiar la arme. Au prins cîţiva hoţi, sînt bătăi neînsemnate, mai ales noaptea.

Chiar dacă oamenii de ordine degajă siguranţă, nu e prea bine să se circule noaptea pe aleile Complexului. După o bătaie bună, băieţii de acolo obişnuiesc să glumească într-un fel aparte: te lasă în pielea goală. În schimb, la Las Vegas rămîi fără nici o leţcaie.

Marcel TOLCEA

---

pariţia „Literatorului" • Nu sîntem primii care spun că „Literatorul", în cruciada lui împotriva politicii maculatoare, a neo-proletcultismului intolerant, a literaţilor tribuni, face, la rîndu-i politică • În accepţia generoasă a termenului. • Politica maioresciană a separării apelor de uscat şi a reîntoarcerii la demnitatea literaturii ca literatură • Apariţia revistei e un eveniment care va tempera furia „lepădaţilor de Dumnezeu", vorba lui Fănuş Neagu • În pagina a doua a „Literatorului", Valeriu Cristea publică, previzibil, articolul **Politică şi literatură.** Nu-l comentăm, învăţămintele şi îndemnurile autorului se desprind, oricum, înainte de lectură • Ne mărginim doar să citäm abundent, pentru Valeriu Cristea, dintr-un eseu excepţional, de cea mai bună tradiţie paşoptistă, proletcultistă, al poetei Elena Ştefoi (V. **„Contrapunct"**, nr. 35): „În mod nu foarte surprinzător, tocmai anumiţi oameni de cultură (privilegiaţi ai regimului trecut, privilegiaţi ai regimului actual şi — probabil — privilegiaţi ai mai multor regimuri viitoare) se grăbesc să susţină (de vreun an şi jumătate încoace) necesitatea împărţirii intelectualilor ţării în două categorii compact-separate; oamenii de cultură să facă numai cultură (de ficţiune, sîntem lăsaţi, cu mărinimie, să înţelegem), oamenii politici să facă politică (...) Se gîndesc, cumva, susţinătorii de ocazie ai politicii străine de cultură şi ai culturii ruptă de gîndirea politică evoluată, că tranziţia spre democraţie nu se poate face de către subculturali ori anticulturali, după cum adevărata cultură nu poate fi înţeleasă, azi, fără obligatoria ei componentă politică? Chiar dacă se gîndesc chiar dacă ştiu foarte bine că Havel (spre exemplu) e un bun politician tocmai pentru că e un om de cultură, ci se prefac nepreocupaţi de acest adevăr că prea multă vreme au fost învăţaţi cu prefăcătoria care aduce toate avantajele. (...) În comunism, cultura literară, artistică, ştiinţifică, religioasă ori filosofică i-a ajutat pe oameni să se opună deformărilor ideologice, transformării lor în cobai neajutoraţi. Pentru a reuşi să discearnă şi să selecteze valorile democraţiei, aceştia au nevoie de instrumentarele social- istorice ale culturii în plan politic şi civic ale raportării în cunoştinţă de cauză la evenimente şi transformări. Revistele de cultură (..). sînt — fie că vrea, fie că nu vrea puterea de guvernămînt şi admiratorii ei, şi **reviste de cultură politică"** • Tot în „Literatorul", Ioan Lăcustă se lamentează pe marginea intoleranţei instaurată în viaţa noastră literară. • „O intoleranţă care face ca (citez la întîmplare) Voicu Bugariu să fie opus lui D.R. Popescu, Horia Gârbea lui Mihai Ungheanu, Ileana Mălăncioiu — Carolinei Ilica etc. Nu este absurdă o astfel de viaţă literară?" • Nu • Adrian Marino, în-

paginile „Literatorului", chiar dacă prin extrase dintr-un volum aflat sub tipar, e lovitura numărului, dacă ne gîndim că Marino se află la multe leghe distanţă, azi, de involuţia unui Valeriu Cristea • „Critica în străinătate se transformă tot mai mult fie în studiu sistematic, fie în publicitate, în revista de reclame, de rezumate, de flash-uri publicitare şi atîta tot. • La noi, critica, în covîrşitoare proporţie, „este cronică de cărţi apărute în România" • În consecinţă, zice plastic Marino, „poate că noi sîntem ultima rezervaţie de „pelicani impresionişti ai Europei". • Petru Popescu, aureolat, de succesul american, ca pe vremuri, de cel autohton, ne-a vizitat ţara, a apărut pe postul naţional şi a fost executat în „Cuvîntul" de aceeaşi Dorina Băeşu, care nu mai are nimic sfînt • **Legenda Zoei Ceauşescu se numea Petru Popescu** — iată titlul avîntului iconoclast al domnişoarei, care, între timp ne-am amintit, s-a răfuit cîndva, simultan, cu Păunescu şi George Stanca, acum duşmani cu procese pe rol • Cel mai bun comentator politic rămîne, în ciuda uşoarei duplicităţi, Ion Cristoiu • Ultimul său editorial, **România la marea împărţeală,** dă seamă de o gîndire pe care fericiţi am fi de ar avea-o şi cancelariile din strada Donici nr. 10. • Pe lîngă darul de a face, pe unde se duce, reviste excelente, Cristoiu îl mai are şi pe acela de a-şi fi învăţat subalternii cînd să înjure şi cînd să laude. • Citatul săptămînii îl luăm tot din „Expres magazin" • Este vorba de o corespondenţă specială din Moscova • Fără nici o legătură cu esteticul pur, turnul de fildeş sau înaltele protecţii din peisajul nostru literar • „În zilele puciului, un corespondent l-a întrebat pe liderul militarilor de dreapta colonelul Alksnis dacă nu-l sperie o posibilă izolare pe plan internaţional a URSS. „«Absolut deloc, i-a răspuns cu optimism uliul. Priviţi la China: n-au trecut decît doi ani de cînd au fost seceraţi cei din piaţa Tian An Men, iar Apusul a şi restabilit cu ea toate relaţiile»".

C. S.

Minima moralia

Motto: „...nu mă pot adapta mental la optimismul incorigibil al lui Hăulică, la nimbul de festivitate sub care pare a vedea — de cînd îl știu — istoria și omul în genere. Sînt mai acru și mai temător...“ (Andrei Pleșu, Ochiul și lucrurile, 1986, p. 88).

De la un timp, cînd mai cu duhul blîndeții, cînd mai încruntat, prietenul nostru Andrei Pleșu vrea să ne culpabilizeze.

Domnia sa care, într-una din scrierile-i pastorale [1], îl sermona duhovnicește pe însuși Eugen Ionescu [2], la ora cînd „le Roi se meurt“, povățuindu-l pe acesta să nu-l mai „culpabilizeze“ pre bunul nostru Dumnezeu, ci, mai curînd, să se cufunde în opuri edificatoare, teodiceice și dulci, ne culpabilizează, iată, în două triste interviuri [3], pe noi, noi-ceilalți, golănimea, — căzuți, după domnia sa, în patima (sau hobbyceiul) „colecționării de dezastre“.

Ceea ce uită dl Pleșu (convins, mai nou, că, de seisme, e vinovat seismograful, — și căzînd, astfel, în eroarea lui **post hoc, ergo propter hoc**), e că NU noi suntem făptașii dezastrelor pe care presa (cu, totuși, obiectivitate, mai mult decît cu **Schadenfreude**) le, eventual, „colecționează“. Prin anii epocii de aur, mă apucasem (fără, însă, a fi colecționar din fire) de o colecție de mizerii site (fără să le caut): un span de strung, un cui, o sfoară, în țigarete oronime: „Carpați“, adică, sau „Bucegi“; numai că am abandonat-o, din pricină că, fără martori (cu singuratica excepție a unuia, dar recuzabil, anume dna Mia Foarță), n-aș fi avut, pesemne, credit în fața nici unui slujbaș al Ministerului Industriei (f)Alimentare (ca și astăzi), ce se vindea (tot ca și astăzi, — numai că la un preț mai modic), sub titlul de țigări-țigări, un mini-ster de rumeguș. Or, amintitele „dezastre“: capul de sfoară, cuiul, spanul, fie și dîndu-le-n vileag, mi s-ar fi pus în cîrcă mie, nu statului, drept calomnii. (Poate că nici chiar dl Pleșu, ca fumător de, numai, pipă, n-o să mă creadă pe cuvînt, — în optica domniei sale fiind, la rîndu-mi, unul dintre „colecționarii de dezastre“).

Am o prea vie afecțiune (și sper că i-am și dovedit-o [4]) pentru Andrei, Andrei **al nostru** (acest „al nostru“ în accepție, aici, nu, vai, de proprietate, ci de, zic eu, apartenență), pentru a nu mai ține seamă, acum, de propria sa opinie asupră-mi, — bună sau altminteri. Încît, în numele profundei, al rarei lui inteligențe (și neuitîndu-i, nici o clipă, temeritățile de ieri), îl rog să nu și-o mai scoboare la treapta șubredei sofistici partizanal-conjuncturale (sau de sorginte orgolioasă, în sensul unei obstinații într-un pariu neinspirat), fie și dacă, uneori, inconsistentele-i sofisme (pe care, prea dibaci, prea ager, nu pot să cred că Andrei Pleșu le practică **à son insu**) nu par decît niște **fallaciae concordiae** sau **benignitatis**, — ca, între altele, aceasta: „Nu-i înțeleg pe cei care, de pildă, urăsc F.S.N.-ul, mai mult decît își iubesc țara“ [5].

Ei bine, eu, pe Andrei Pleșu, nu-l bănui de duplicitate, nici n-am a-i suspecta ca alții, mai „acri“, magnanimitatea că, de amorul României, el nu urăște F.S.N.-ul (cînd, mai cu seamă, sigla asta e cu putință să însemne, și azi, pentru domnia sa, Frontul Salvării Naționale !). Că dragostea de România se cade a ne fi mai mare, mai grea, mai sfîntă, mai înaltă, mai vastă și mai îndelungă decît o animozitate vremelnică, o aversiune (căci „ură“ este prea mult spus, — ba chiar aduce, în context, a, pasămite, demascare) față de bietul F.S.N., se înțelege de la sine. „Știu că acolo unde-abundă păcatul, mila Ta dă peste...“ (ca să citez din Paul Claudel, într-o traducere ad-hoc, — fără a trece cu vederea faptul că „[la] mișericorde [qui] surabonde“ e și rămîne, aici, un apanaj divin). — Problema ce se pune, însă, e dacă tagma fesenistă iubește România asta mai mult decît pe sine însăși ?! (Ceea ce pentru Mr. Pleșu, în preajma, totuși, a Puterii, iar nu, ca noi, în... Finistère, nu cred să fie un mister, — fie și dacă Ministerul Culturii nu e, din păcate, decît un mini-minister [6]).

Mai grav e, însă, cînd sofismul concordiei (iliescist-creștine) preschimbă-se, la Andrei Pleșu, într-o **fallacia ministri** (în înțelesul genuin, mă tem, al ultimului termen). Că un guvern e o structură cu ierarhii — adio, Platon ! — de ordin neintelectual [7] (fapt pentru care subalternii au să-și asculte bulibașa, chiar dacă e mai prost ca ei), e, pare-se, un adevăr căruia-i poți fi mai amic decît îi ești amic lui... Pleșu (pe care, fie zis în treacăt, nu-l poate nimeni obliga, fiind ce este: în guvern, să fie **și** în opoziție, — „buridanism“ cu totul vitreg, cînd nu ești, eventual, Erasm). În ordine morală, însă, ai dreptul la preeminență asupra șefului ierarhic: **virtus (romana)** se impune în fața oricărui dom' Roman, — iar ea e, azi, mai necesară, la noi, decît probabilismul subțire al lui Carneade.

În rest, că răposatul Noica n-ar fi luat parte, actualmente, la mitinguri și alte alea, e o chestiune strict otioasă. Nu înțeleg de ce Andrei, care i-a fost (și-i e) discipol, ține morțiș să-l încovoaie sub, improbabilă, prezumția de fesenism pe Domnul Noica, — fost, parcă, deținut politic... Care, oricum, nu-l onorează, fie și dacă filosoful era un „ctitor“ înnăscut (iar nu un „cîrtitor“, să zicem, ca subsemnatul și alți cîțiva, care „colecționăm dezastre“). Căci ce se ctitorește astăzi, la noi, și în economie, și, din păcate, în cultură (în ciuda zbaterii lui Pleșu, — sisifică, suicidară și vrednică de toată cinstea), e, pare-se, dezastrul însuși.

Să o ignore tocmai el, prea-perspicacele Andrei, — victimă, zice-s-ar, a propriei înțelepciuni conciliatorii, și, uneori, confuzioniste ? ! Fumînd cu prea mulți pipa păcii, ți se afumă încăperea, iar imameaua „salivează“.

P.S.

Cît despre mine, calumetul nu e țigara-mi favorită; drept pentru care, Excelență, considerați-mă, vă rog, demisionat din vaga funcție de 0,33% director al cutărui teatru dintr-un oraș căruia-i sunteți îndatorat întrucîtva, fie și dacă, din decembrie '89 pînă astăzi, l-ați evitat prin excelență. — Cu mulțumiri pentru că, totuși, m-ați dispensat de „atestarea pe post“, din martie sau aprilie, și cu frumoase amintiri predecembriste.

Șerban FOARȚĂ
20 septembrie 1991

1 Cf. Scrisoare deschisă către Eugen Ionescu, **în „22“, nr. 34/1991, p. 6.**

2 Căruia nu-i spun Ionesco, de teama nedoritei rime cu Hăulică d'Unesco !

3. Cf. „România literară“, nr. 36/1991, p. 12-13, și, respectiv, „Cuvîntul“, nr. 38/1991, p. 5.

4 Cf., între altele, „Orizont“, nr. din 13 martie 1987, p. 25; România liberă“, nr. din 6 februarie 1991, p. 4; „Expres“ nr. 25/1991, p. 11, — nu fără scuze pentru, dacă vreți, contabilizarea admirației și a spontanei mele simpatii față de magicul, irezistibilul Andrei !

5. Cf. „România literară“, p. 12, col. II, rr. 6-7.

6. Aș fi putut să fiu mai sobru: originea calamburgheză îmi joacă, din păcate, feste !

7 Cf. „Cuvîntul“, col. II, rr. 1-3 (pe care le parafrazez, — fără să le modific sensul).

DICȚIONAR AL FRANCMASONERIEI

(XIX)

DALTA ȘI CIOCANUL: Alături de nivelă, firul cu plumb și echer, sînt uneltele de fasonare a „pietrei brute“, proces care s-ar traduce prin realizarea desăvîrșirii interioare. Evident, aceste accesorii sînt relicve ale masoneriei operative, dar și în vechiul cadru exista semnificația simbolică, în strînsă dependență cu caracterul sacru al meseriilor.

Dalta semnifică principiul cosmic activ, masculin, penetrant, ce modifică principiul feminin, de regulă piatra. Ea reprezintă fulgerul, agentul Voinței cerești, **raza intelectuală** acționînd asupra individualului. Este forța care dislocă, taie, decupează, separă, adică prima operație a spiritului. Dar nu este principiul masculin însuși, ci un agent al acestuia, un principiu de gradul doi, dacă se poate spune așa, dalta fiind condusă și acționată de ciocan și, în primă instanță, de mînă.

Ciocanul este simbolul **Inteligenței divine** care acționează și perseverează. Această inteligență conduce și animă meditația celui care, în liniștea conștiinței sale, caută adevărul. Ciocanul este voința care execută iar dalta este discernămîntul acestei forțe. Spre deosebire de daltă, ciocanul este omniprezent în cursul ceremonialelor masonice, el reprezentînd Autoritatea. Este atributul Venerabilului și al celor doi Supraveghetori. Are rolul de a ritma adunările, deschide și închide lucrările. Cu prilejul primirii unor înalți demnitari ai Ordinului și în cazul alegerii Venerabilului, se lovește cu ciocanul un triunghi de lemn. Tot așa se procedează și în cazul intrării Marelui Maestru.

Există și cîteva sintagme în care intră cuvîntul „ciocan“, cum ar fi „sub ciocan“, ceea ce s-ar traduce printr-o „aminare“. Se spune că o „creștere de salariu“ (tradus, asta înseamnă o ridicare în grad) se află „sub ciocan“, dar și un secret sau o informație împărtășită unui frate se află „sub ciocan“, adică nu trebuie, deocamdată, împărtășită.

(Francisc Mercury, **Le Petit Retz de la Franc-maconnerie**, Alain Gheerbrant, Jean Chevalier, **Dictionaire des symboles**, Eliphas Levi, **Dogme et Rituel de la Haute Magie**).

DERAISMES MARIA: De numele Mariei Deraismes se leagă apariția masoneriei mixte, mai precis a **Marei Loje mixte simbolice scoțiene Dreptul Uman**. Născută în 1828, și-a dedicat viața emancipării femeilor. Republicană ardentă, este prezentă cu articole în presa de după 1870 în care face cunoscute și susține activ președinția primului congres internațional pentru drepturile femeii. Doi ani mai tîrziu, se află în fruntea unui alt congres, de data asta avînd ca temă separarea bisericilor de stat. Deși este sfătuită de cei apropiați să candideze în alegerile legislative, refuză, preferînd să continue lupta pentru emanciparea femeii. Oricum, candidatura ei ar fi fost doar cu valoare simbolică, pentru că în Franța acelor ani femeile erau private de drepturi civice, deci nu puteau fi alese. În revanșă, Maria Deraismes cere să fie admisă în masonerie, gest poate tot atît de curajos ca și cel al unei candidaturi legislative. În această dificilă întreprindere va fi ajutată de un anume Georges Martin, membru al lojei **Liberii Cugetători** din Pecq, lojă ce aparținea **Marii Loje simbolice scoțiene**. La 14 ianuarie 1882, loja din Pecq o inițiază pe Maria Deraismes, dar, din punctul de vedere al „Vechilor Constituții“ și al „Constituțiilor lui Anderson“, aceasta înseamnă ruptura cu masoneria tradițională. Imediat, loja este „adormită“ și inițierea Mariei Deraismes nu este înregistrată. Văzînd că pe această cale nu se poate obține nici un rezultat, cei doi pregătesc crearea unei noi obediențe. Timp de zece ani, în apartamentul ei se vor reuni, cu regularitate, 16 femei ce vor primi o aprofundată cunoaștere a Ordinului. La 3 martie 1893, statutele unei **Asociații filosofice, Dreptul Uman** sînt depuse conform legislației în epocă, sub forma unei convenții, la ministerul de Interne și la Prefectura Parisului. Pe 14 martie, același an, Maria Deraismes, în ținuta Maeștrilor, cu cordonul primit în loja din Pecq, începe inițierea în gradul de ucenic a celor 16 femei. Apartamentul ei este decorat asemeni unui Templu masonic. Zece zile mai tîrziu, candidatele vor fi ridicate la gradul de calfă (companion), iar la 1 aprilie vor deveni maestru. După moartea Mariei Deraismes, în 1895, Georges Martin va lărgi obediența, transformînd-o, în 1899, în **Federația internațională Dreptul Uman** ce se va răspîndi în toată lumea. Primul articol al obedienței afirmă egalitatea esențială a celor două ființe umane, bărbatul și femeia.

(Francis Mercury, **Le Petit Retz de la Franc-maconnerie**, Jean Palou, **La Franc-maconnerie**).

Marcel TOLCEA

(VA URMA)

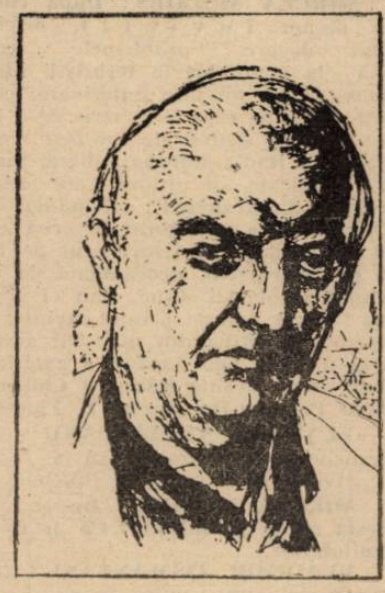

Centenar
ARON COTRUȘ

Aproape necunoscut publicului românesc actul (deși foarte popular în perioada interbelică), needitat în țară în perioada totalitarismului, decît într-un volum cenzurat și cuprinzînd poezii apărute doar pînă în... 1939, exclus sau deformat prezentat în lucrări de istorie literară, ARON COTRUȘ rămîne unul dintre cei mai valoroși poeți români. Cînd se va scrie o adevărată și completă istorie a literaturii române, incluzînd și scriitorii din diaspora, se va aprecia, mai exact și real, rolul lui Aron Cotruș în literatura română. Dar pentru aceasta este necesar ca opera să i se editeze integral și în țară.

Născut în 1891 în satul Hașag din ținutul Hînavelor, Aron Cotruș s-a stins din viață — în 1961, departe de țară, la Long Beach în California, fiind înmormîntat la Cleveland, Ohio. Valoroasa operă l-a impus în conștiința literaturii europene ca un mare poet al latinității, iar cel care, ca și el, au fost obligați la drumul exilului îi numeau „cel mai mare poet al pribegiei noastre". Publicăm cîteva poezii, din ciclul (inedit) **Psalmi** scrise de Aron Cotruș în timpul exilului și oferite pentru prima oară cititorilor din țară, acum la centenarul nașterii poetului. Ele fac parte dintr-un volum de **opere complete** în curs de apariție la Editura de Vest din Timișoara.

Alexandru RUJA

Tatăl Nostru, carele ești în cer,
dă-ne puteri din nepătrunsul Tău mister!

Sfințească-se, prin timp și peste timp, numele Tău,
peste bine și rău!

Facă-se de-a pururi voia Ta de neînfrînt
precum în cer, așa și pe pămînt!

Vie a Ta așteptată împărăție
și peste această robită Românie!
Pînea noastră, tot mai rară și amară,
ca pe mană cerească dă-ne Tu iară!
Dirji să-ți putem aștepta judecata,
printre aduși de vînturi cu pistoalele gata!

Păcatele tòate ni le iartă de-a valma!
Iartă-ne scîrșnetul și iartă-ne sudalma!

Și dușmăniile aspre, ce-n suflet ni s-ascund,
Ca haiduci fulgeratici prin păduri fără fund!

Tărie dă-ne și răbdare neclintită,
de la noi să alungăm orice ispită!

Și orice fugarnic cutremur de groază:
Dușmanii să nu poată în genunchi să ne vază!

Din ghearele căpcînilor și din furtună,
inima fă-ne-o să iasă mai bună!

Și-n țara preschimbată-n oarbă închisoare,
neamul să crească mai dîrz și mai tare!...

Și ziduri să dureze, de neclintit,
între noi și între Răsărit!

din Carpați de-ntuneric, ușor ca un fulg,
spre Tine, o, Doamne, aș vrea să mă smulg,
după ce mi-oi duce, străin printre străini,
pentru-ai mei, pîn-la capăt, coroana de spini.

La Canada, California
Nov. 27, 1958

* * *

De pe culmile timpului ce-ți vestesc veșnicia
adu-ți aminte, Doamne, de România,
de mîndrul Ardeal al leagănului meu,
care pîn' și-n visuri te strigă mereu
și doar de la Tine de-acum mai așteaptă
judecata cea sfîntă și dreaptă!

Ca-n doagă de moarte, te rugăm de-ndurare!
Adu-ți aminte, Doamne, de un Ștefan cel Mare
și de credința-i fără de hotare;
de Ioan cel Cumplit și de Mihai Viteazul...
și crîncen, Tu curmă-ne robia și necazul!

Nu-ți uita de Muntenia și de Moldova
și de depărtările pîn-unde ne străbate slova,
peste Basarabia și Bug și mai departe
peste stepele de iobăgie și de moarte!
Nu-ți uita nici de Timoc și Craina
pe unde ne adie vorba și daina,
nici de cei ce scîrșnesc din dinți de-ai libertății jind
de VALAHII de cremene din Tesalia și Pind.

Și nici de cei puțini, care ca-nviați din morți,
privesc cu ochii-n lacrimi spre ale Veneției porți
și nu pot să le dea binețe nici să-i vadă
pe cei din aceeași romanică plămadă,
cu care peste-a apelor limpede baltă
ca frații ar putea trăi laolaltă...

Și nu-ți uita, Doamne, nici de cei ce tîrăscu-și meseria
în iadurile roșii din Ayaberjan și Siberia.
(Drin Crimeea, Cuban, Taschent și Armenia!)
Cît ți-ai face o fugarnică cruce,
căpcînul avutul și copiii ni-i duce
și cenușa din vatră
și boii din jug
și cîinii care îl latră!

Argintul, arama și aurul nu-i ajung,
brațul lui păros și strîmb e lung!
Doinele noastre și jocurile spune că-s ale lui
de dincolo de începutul începutului...
Că pe ceruri mîndrul curcubeu
se-ntinde, cînd îi place, mereu din nimic
ca-ntr-un vis năzdrăvan de mujic...

Adam va fi fost și el tot muscal
și poate și Cesar și Hanibal
soarele istoriei omenești
uriașul Alexandru cel Mare, Macedon,
va fi fost și el scit de pe Nipru și Don

* * *

Răsucește, Doamne-al îndoielilor cuțit,
în cei ce cred, cu gînd însumețit,
că te-au zdrobit, că ne-au zdrobit!

Scuturâ-i pe cei ce împotriva-ți bat din palme
și-n loc de rugăciuni și de psalme,
te-amenință cu pumnii strînși și cu sudalme.

Mujicii stepelor, de trufie și de cutezanță beți,
pretutindeni așează roșii peceți,
pe aurore, pe dimineți.
Visează cu tîmpul să pună,
pe viscol și pe furtună
pe soare și pe lună.
De-ntr-o roșă, sumbră întrecere
și să împlinte ciocanul și strîmba lor secere
pe fulgerele-n trecere.

Pe aripile și spinarea vîntului
pe jocurile libere ale cuvîntului
și genunchii să-și pună pe grumazul pămîntului.

Scuturâ-i, Doamne, și spre-al lumii noroc,
adu-i-le scrîntite capetele la loc
pînă ce nu-mbrac al prăpădului cojoc.

Pînă ce nu le va bate prăpădul la ușe
fă-i să vadă oricîte neamuri ar fi să îngușe
nu-s decît umbră și decît cenușe.

* * *

Mă-njunghie anul ca un știrb cuțit,
în inima și-n gîndul împărțit...
Cum oare să mai scap și să mai lupt
în prăpastia asta oarbă dedesupt,
în care de pe stînci m-am prăbușit?

Cu-obrazul tot mai ars și ostenit
cu răsuflet tot mai scurt și ostenit
iată, Doamne, îți întind toiagul rupt,
al drumului fără de-nceput și fără de sfîrșit!

* * *

Cojoc de flăcări, Tu mi-ai aruncat pe umeri
și în mîini mi-ai pus toiagul vîntului.
Zilele uitat-ai să mi le mai numeri
Tu, Doamne, al Cerului și al Pămîntului!

În drumul și în volbura amarelor tăceri
uitat de năpîrca cea ascunsă a păcatului
aștept sub ale morții iuți coase și seceri
în năvala de cremene a Monserratului...

De-acum cu nimica Tu nu mă mai cutremuri,
nici cu țăcănitul cel sec al tîrnăcopului,
Cu fruntea fierbinte și arsă de vremuri
trec singur să-ntîmpin urgia potopului!

Mănăstirea Montserratului, 1953

* * *

Ruptu-mi-am Doamne drum prin nămeți și prin cuțitele vîntului,
copilandru, cu crucea de foc a avîntului,
trecut-am Carpații printre jandarmi fioroși, pe vămile cucului,
Cu pașii fără de popas ai haiducului...

Vrăjit ca în basme de țara doinei și-a visului,
apucat-am drumul cu cotituri ale proscrisului,
cu trupul ca-nghețat sub cojocul nenorocului,
gîndul mergea prin zăpezi, ca-n carele iuți ale focului.

Lung se uitau după mine brazii albi și toate florile mărului,
pe vîclenele și-amețitoarele lunecușuri ale hăului.
Aripi parcă duceam, în traista goală a mersului,
pe drumul de flori și de furturi ale universului.

Sîngele mi-l prăpădeam sub săgețile amarului,
în lipsa aurului și a gologanului...
Din trandafirii sălbatici rămasu-mi-au doar ghimpii spinului,
pîn-la ultima picătură băut-am amarul pahar al destinului!

Azi cu inima sfîrșiată în uscatele crengi ale cuvîntului,
iată-mă, Doamne, gol și singur,
spre chilia cea strîmtă a mormîntului.
Azi iată-mă lîngă mormîntul de fiecare seară al soarelui
și sub al timpului, tîlharului...
de unde nedezrobit, îți trimit pe aripile vîntului și a norului,
albele rîndunele ale gîndului și dorului.

Azi cu inima sfîșiată în uscatele crengi ale cuvîntului,
iată-mă, Doamne, gol și stingher spre chilia cea sumbră a mormîntului,
lîngă sarcofagul de fiecare noapte al Soarelui
și rob nedezrobit, al timpului, tîlharului...

La Canada, California,
Mai, 1, 1959

MIRCEA MIHĂIEȘ în dialog cu VLADIMIR TISMĂNEANU

ÎN GALERIA MONȘTRILOR

MIRCEA MIHĂIEȘ: După cum vezi, oricît ne-am i n v i r i t, oricît am discutat despre problemele comunismului, pînă la urmă toi la teroriștii ideologici am ajuns. Într-o discuție anterioară, cum și în cîteva studii pe care le-ai scris de-a lungul anilor (majoritatea dintre ele au fost transmise, în epocă, la Radio Europa Liberă, iar o parte au fost publicate, în ultimii doi ani, în reviste precum „Contrapunct", „România Literară" sau „Orizont") s-a prefigurat în ceea ce scriai un fel de tipologie a teroristului de tip comunist. Să ne restringem, deocamdată, la teroriștii din cîmpul ideologiei. Cine erau ei și cum acționau? Cînd rostesc aceste cuvinte, mă gîndesc, desigur, la cîțiva din monștrii anilor '50, dar și la urmașii lor. Așadar, o galerie ce s-ar întinde de la Leonte Răutu și Chișinevski la Dumitru Popescu-Dumnezeu, E. Florescu și Dulea.

VLADIMIR TISMĂNEANU: Unul dintre lucrurile de care trebuie să ne ferim în această privință este pofta de tipologii.

MIRCEA MIHĂIEȘ: De ce? Dau ei impresia că ar fi unicate? Că ar fi personaje inimitabile?

VLADIMIR TISMĂNEANU: Nu. Ei sînt exemplarele unei unice specii. Iar dacă analizezi sistemul, ai să descoperi că este o ordine politică edificată în stil mafiotic. Există un personaj din mafie care se ocupă de contabilitate, există altul care se ocupă de imagine, și un altul care se ocupă de răzbunări. Prin urmare, ai un șef al răzbunărilor (și el se numește ministrul de interne), ai șefului contabilității (de obicei un fel de dictator economic, conducînd un fel de Comitet de stat al planificării) și ai șefului imaginii. Ținînd seama că ai de-a face cu un sistem ideocratic, deci cu o dictatură ideologică, bineînțeles că șeful imaginii nu e omul atotputernic, ci omul de care depinde puterea.

MIRCEA MIHĂIEȘ: În ce măsură depinde puterea de astfel de oameni?

VLADIMIR TISMĂNEANU: În măsura în care puterea este o dictatură rușinată. Și toate dictaturile comuniste sînt dictaturi rușinate, spre deosebire de cele fasciste, care sînt nerușinate. Sînt dictaturi rușinate de propria lor minciună. Ei promit societatea fără clase, dar construiesc o societate mai stratificată decît oricînd în istorie, o societate care ar face să roșească sistemele egiptene sau indiene și ale lor caste, și, în genere, trăiesc într-o totală contradicție cu propria lor ideologie.

Și atunci, liderul ideologic, sau tarul ideologic sau despotul ideologic este personajul responsabil pentru credibilitatea sistemului. Este, de fapt, ministrul credibilității. Ține minte că în urmă cu mai multi ani am citit eseul lui Lukács despre Soljenițîn. Lukács spunea acolo că Soljenițîn este de fapt moștenitorul marii tradiții a realismului clasic. În condițiile în care ai de-a face cu unul din esteticienii de formulă hegeliano-marxistă, sigur că pentru el tradiția realismului critic însemna Balzac, Stendhal, Thomas Mann, și, în ultimă instanță, Tolstoi și Dostoievski. Citind **Primul** cerc al lui Soljenițîn, în care Stalin apare ca personaj central, el remarca: Sigur, e interesant să scrii despre Stalin, tot așa cum Tolstoi îl studia pe Napoleon în **Război și pace**. Dar adevăratul personaj, din punctul de vedere al unui om care încearcă să lupte cu mijloacele psihologiei literare, este cel constient de ce se întîmplă. Napoleon era constient de ceea ce făcea, chiar dacă rezultatele erau altele decît cele așteptate. Și atunci, spunea Lukács, personajul interesant ar fi fost un ins ca Revai Jozsef, dictatorul ideologic al Ungariei din anii lui Rakosi, de prin 1948 pînă în 1955-1956. Adică fostul student al lui Lukács. Sounea despre el că e mult mai interesant decît toți acești pigmei — șeful securității, șeful planificării, care erau, în ultimă instanță, niște simpli aparatcici. Revai era un individ care citise la timp tot ceea ce trebuia citit. Era un om în care Lukács investise sperante, pe care-l vedea ca succesor în cîmpul „marii" filozofii marxiste. Or, Revai se vînduse cu trup și suflet dictaturii birocratice și ideologice.

De unde și părerea lui Lukács, că rolul lui Soljenițîn era să înțeleagă ce s-a petrecut în sufletul unui asemenea om. Pentru România, un asemenea personaj a fost Leonte Răutu. Firește, e foarte simplu să arunci toate invectivele împotriva lui Răutu, e foarte simplu să-l compari cu un personaj precum Chișinevski (un personaj sufocant prin banalitatea lui), dar astfel nu rezolvăm problema. Răutu a știut în fiecare clipă ce vrea. Tot ce făcea el făcea cu o anumită plăcere.

MIRCEA MIHĂIEȘ: Am să-ți pun o întrebare cu care voiam, de fapt, să începem. De ce în România continuă să persiste ignoranța în ce privește galeria aceasta de personaje. De fapt, noi nu știm nimic despre ei. Nu știm nimic despre cei care ne-au terorizat ani în sir. Nu știm cine sînt, de unde vin. Știm doar încotro voiau să ne conducă. Faptul că noi n-am avut un Soljenițîn nu explică însă această beznă.

VLADIMIR TISMĂNEANU: N-am avut nici un Hrusciov și nici un congres douăzeci. Ca să fie posibil Soljenițîn, ai nevoie de un congres douăzeci.

MIRCEA MIHĂIEȘ: Am avut, totuși, o perioadă de deschidere — o deschidere absolut limitată, ce-i drept. Retrospectiv, ne dăm seama că n-am aflat însă nimic despre lucrurile esențiale. Am aflat doar ceea ce s-a dat voie să se spună. Or, sub Ceaușescu, exact ca sub Dej, ca sub oricare lider comunist, nu exista viață privată. Și aceasta explică foarte multe lucruri.

VLADIMIR TISMĂNEANU: Sînt aici două chestiuni. Scriind în ultima perioadă o carte despre Europa de Est, am lucrat cu o serie de surse bio-bibliografice. Una din cărțile folosite de mine e cea a lui Timothy Garton Ash, **The Uses of Adversity** (titlul e împrumutat din W.H. Auden). Ash susține acolo că istoria întregii rezistențe din Europa de Est, ca și în întreaga istorie a represiunii din această regiune, este istoria unor relații interpersonale. Istoria unor biografii. Nimeni nu poate pricepe nimic din ceea ce se întîmplă în Europa de Est, dacă nu studiază biografiile. Lucru perfect adevărat, după părerea mea.

A te referi la originea sau la familia actualului lider din Slovacia, sau a actualului premier din România nu înseamnă neapărat că dorești să dezvălui niște fapte incriminante sau infamante sau niște puncte vulnerabile din această biografie. Ci, pur și simplu, că vrei să luminezi acele puncte nodale și legături esențiale care pot explica niște pași într-o anumită carieră. De ce X a devenit dizident, iar Y nu a devenit. De ce X a ajuns să studieze la Toulouse, iar Y n-a ajuns. Eu prin asta nu văd neapărat un resentiment împotriva ideii de a studia la Toulouse. Ci, ținînd seama că nu toată lumea din România putea, într-o anumită perioadă, să studieze la Toulouse, nu mi se pare nimic grav și nimic substanțialmente resentimentar, în ideea de a te ocupa de această problemă. Dimpotrivă, văd ceva resentimentar în tabuul împus chestiunii.

În legătură cu oameni gen Răutu, Chișinevski, Gheorghiu-Dej sau chiar Nicolae Ceaușescu, for that matter, e usor de descoperit că sistemul comunist merge pe obscuritate. Întreaga structură a partidului comunist, de la Ce-i de făcut? a lui Lenin, e constituită pe ideea societății secrete. Legăturile sînt misterioase, disciplina este fanatică, iar osatura este militaristă. Probabil că suna ca o deniție. Dar astfel este concepția de bază a partidelor comuniste. Deci, o secta militaristă bazată pe o credință.

În privința partidului comunist din România, lucrurile devin și mai complicate prin ceea ce eu am numit în mai multe rînduri, printr-un cuvînt, altminteri, intraductibil în engleză: organicitate. Dacă marile culturi se pare că nu sînt obsedate de acest concept, el este, în schimb, o constantă a culturilor mici din Europa de Răsărit și Centrală. Autenticitate și organicitate — iată drama lor cea mare. Stau și se întreabă la infinit cît de organici și cît de autentici sînt.

MIRCEA MIHĂIEȘ: Autentici în raport cu ce?

VLADIMIR TISMĂNEANU: Bineînțeles, în raport cu validarea occidentală. Sigur că, în sine, validarea aceasta nu are nici o valoare. Putem, la urma-urmelor, să fim superbi în eprubetă! N-am nici o îndoială că valoare din acvariu se simte minunat pentru că nu se poate compara cu cel din ocean. Și, în ultimă instanță, fericirea peștelui din acvariu nu poate fi condamnată! Dar asta nu înseamnă că nu se simte un pic mai liber peștele din ocean! Iar lupta acestuia din urmă pentru supraviețuire e mai demnă de admirație. Dar să nu trecem de politologie, chiar dacă ficțiunea e foarte tentantă...

Tita Ivasiuc și chiar Alexandru Ivasiuc îmi spuneau că la noi, în materie de ideologie, lucrurile trebuie considerate în funcție de doi termeni: falș și autenticitate. Ei bine, după această categorisire, Răutu era ideologul în stare pură. El era stalinistul absolut autentic. Era stalinist prin naștere. Nu adoptase cămașa stalinistă — se născuse cu ea. Mai mult. Dacă-ți amintești de cei nouă conducători ai partidului, cei care apăreau după Dej, părea, pur și simplu (și o citez din nou pe Tita Ivasiuc) niște martieni. Nu știam nimic despre biografiile lor. Unii dintre ei veniseră de la Moscova — Borilă și Răutu, de pildă. Veneau cu niște nume de împrumut.

MIRCEA MIHĂIEȘ: Puteau să și le schimbe cu niște nume mai frumoase...

VLADIMIR TISMĂNEANU: Nu, nu, nu... Cred că introduci elemente de reacție personală. Borilă cred că și-a luat pseudonimul cu sentimentul că împrumută numele unui tar din țaratul româno-bulgar (te rog verifică în **larousse**-uri!). Parcă țin minte din dicționarul Candrea — Adamescu că există un țar Borilov. Iar personajul nostru poate că-și pregătea statutul de țar al românilor de pretutindeni!

Cît îl privește pe Răutu, e probabil că în tinerețe a citit **În preajma revoluției** a lui Stere. Deci, nu te lega de nume, pentru că își alesese numele personajului central al romanului — Vania Răutu. În măsura în care, din motive estetice, sau eufonice, reprosezi ceva numelui, reprosează-i-o lui Stere că și-a botezat astfel eroul! Dar nu i-o reproșa lui Răutu, care, ce-i drept, devine anti-erou în condițiile Kominternului. El intră în politică cu un nume de erou. Dar ar trebui să întrebăm Kominternul de ce un personaj care și prin nume avea toate datele să devină un erou devine ceea ce devine!

MIRCEA MIHĂIEȘ: Deci: Leonte Răutu. Viața și opera.

VLADIMIR TISMĂNEANU: Operă nu are decît în măsura în care vrei să vizitezi secțiile secrete ale bibliotecilor, listele de cărți interzise, listele de persoane arestate pentru că frecventau biblioteci periculoase...

MIRCEA MIHĂIEȘ: Dar e o operă senzațională!

VLADIMIR TISMĂNEANU: Și singura! Sigur, există și cîteva broșuri. În copilărie, pe la unsprezece-douăsprezece ani, după ce talcămeu fusese exclus din partid, descopeream în biblioteca familiei o serie din cărțile pe care le editase el însuși, pe cînd fusese directorul editurii partidului muncitoresc român (și devenită ulterior, sub Valter Roman, editura politică — asta o menționez doar așa, de dragul conversației!). Între alte broșurele era o „operă" a lui Leonte Răutu care merită semnalată și care, poate, va trebui discutată nu la modul în care o face acum M. Ungheanu într-o imundă publicație, ci prin consecințele care au decurs din ea. Se numea **Împotriva cosmopolitismului și obiectivismului în științele sociale.** Nimic din ceea ce era remarcabil în cultura română — și erau destule lucruri remarcabile — nu scăpau furiei tonitruante a sacerdotului de serviciu. De la Vianu și Ralea la Călinescu și Cioculescu, de la Vladimir Streinu și pînă la un personaj care în epocă nu era odios, C.I. Gulian, pe care noi ulterior l-am perceput altfel, prin **Omul în folclorul african** (astăzi, la redacție, la **Orizont**, m-a pufnit rîsul uitîndu-mă la biblioteca pe care ai moștenit-o ca redactor șef al revistei. Între acele cărți, dintre care nu cred că e vreuna cu care să te identifici, ei bine, era și **Omul în folclorul african**. Astfel se inaugura jdanovismul românesc. Probabil că puțin comparatism politic nu strică, deși Spengler susținea că așa ceva nu există (el se referea la cultură). După părerea lui, culturile sînt ca niște plante, iar plantele nu comunică între ele... România ar fi, deci, stejar, Cehoslovacia pin, iar pînul cu stejarul nu se compară. E un punct de vedere. Deci, dacă facem comparație între personajele de tip Răutu, vom găsi în Cehoslovacia pe Kopecky, în Ungaria pe Revai și pe Jakub Berman în Polonia, ne putem pune întrebarea: ce scopuri aveau, ce fel de valori aparau acești indivizi? Berman, de pildă, ca și Răutu, era un personaj de-o imensă cultură. Dacă citești interviul cu Teresa Toranska, vezi că ai de-a face cu un tip care ar fi putut fi ministru în guvernul oricărei țări. Kopecky era un idiot, Revai, cred și acum, era dement. Un fanatic pînă la dementă.

La Răutu, aveam de-a face cu un fanatism rece. Se spune că, într-o epocă de sedințe înfiorătoare, monotone, și previzibile, sedințele la care participa Răutu erau extraordinar de vioaie și imprevizibile. El își permitea să fie glumeț, să fie băscălios. El s-a aflat extrem de aproape de Gheorghiu-Dej. Avea o libertate pe care nici un alt conducător n-a avut-o în epocă. El avea drept absolut de viață și de moarte în ideologie. Gheorghiu-Dej habar n-avea cine erau și ce reprezentau Călinescu sau Camil Petrescu. Am mari îndoieli că știa mare lucru despre Barbu sau Blaga. Mărturia recentă a doamnei Dorli Blaga despre cît de mult îl datorează lui Răutu (și care sună ca o apărare a asasinului cultural) era, în litera ei, cît se poate de onestă. Dar în această mărturie nu se spune un singur lucru: că cel mai violent, cel mai atroce și criminal atac împotriva lui Blaga venea tot din partea lui Răutu! Sigur că în 1960 Răutu era gata să-l susțină pe Blaga, ba chiar să-i aranjeze un loc într-un spital. Murea. Și dacă nu murea, era recuperabil. Ocrum, a fi solidar cu statul român din 1960 era altceva decît a fi solidar cu colonia sovietică din 1948. Însă în '48, Răutu vorbea despre filozofia lui Blaga, și chiar construia faimoasa dichotomie între spiritul mioritic și spiritul lui Toma Alimoș. (În paranteză fie spus, unica dată cînd m-am trezit pleznit cu toroipanul săptămînist în cap, înainte de plecarea mea din țară, a fost în 1979, cînd împreună cu Mihai Milca semnam în **Amfiteatru** un text în care, în stilul lui Walter Benjamin, emiteam „Douăsprezece teze despre continuitate și discontinuitate în cultură". Semnalam acolo conflictul artificial între pseudo-alimoșism și pseudo-mioritism, referindu-mă direct la tezele lui Răutu, pe vremea aceea rector al Academiei „Ștefan Gheorghiu" și membru al comitetului executiv al partidului. După o săptămînă, sînt atacat în „Săptămîna" pentru că încerc să subminez ideologia partidului și să torn apă în vinul ideologiei partidului și așa mai departe. Deci, tezele din '48 ale lui Răutu erau încă valabile, sau erau apărate după treizeci de ani).

MIRCEA MIHĂIEȘ: Dar cine le mai apără azi?

VLADIMIR TISMĂNEANU: Păi, ai răspuns: le apără ziarul **Azi**! Care e ideologia lui Răutu? E o ideologie esențialmente — ca să răspund în ton cu vremea — „străină de neam". Dar spunînd asta n-am făcut nici un pas înainte. La acest nivel se situează, eventual, „România Mare". Sau toți acești „panglicari într-ale țării", după cum zice Eminescu. Ideologia lui Răutu avea, de fapt, premergători în formulele ideologice neaoșe. Probabil că afirmația asta va provoca scandal, însă ideologia promovată de Răutu venea din varianta degenerată a ideologiei socialiștilor români. O filozofie politică despre care se știe că, la un moment dat, se logodise cu ideologia bolșevică.

Și dacă ai să mă întrebi care e varianta degenerată a socialismului român, am să-ți răspund: ideologia de tip Vlahuță, A.C. Cuza și compania. Vlahuță, în clipa cînd devine antisemit patologic, A.C. Cuza cînd devine antisemit cu program și așa mai departe. Toți aceștia erau oameni descoperiți și promovați de către Dobrogeanu-Gherea. În fond, e vorba de un imens antioccidentalism, de o pasiune intelectuală colosală. Nu uita că Răutu și-a ales un nume cu o semnificație și o intensitate ușor de perceput. Ce a decurs din scrierile lui Stere? Dar din varianta naționalistă a gherismului? Zarifopol, de pildă, dispare. El e o variantă care se termină în **cul-de-sac**. Dar în schimb direcția A.C. Cuza e plină de consecințe. Ce e drept, diatribele lui antisemite îi ocoleau pe Gherea! Nu mă întreba de ce.

MIRCEA MIHĂIEȘ: Poate pentru că întotdeauna se lucrează cu excepții!

VLADIMIR TISMĂNEANU: Adevărul e că A.C. Cuza a păstrat mereu ceva din principiile gheriste. Fundamental în cele două totalitarisme e exclusivismul, nu contează dacă e de clasă ori de rasă.

Răutu sosește în România în 1945. În timpul războiului a lucrat la secția română a radioului Moscova. Era șeful secției. Nu pot să intru acum în detalii și să-ți spun ce cariere au făcut toți cei trecuți pe la Radio Moscova. Secția română făcea parte din redacția balcanică, aflată pe același coridor cu secția central-europeană. (Iată că încă de atunci se pregătea despărțirea Europei! Rușii erau „protocronici", ei știau ce avea să urmeze după 1945!). Șeful redacției central-europene era Rudolf Slansky, cel ce avea să fie spînzurat la Praga în 1952. Adjunctul lui era Imre Nagy. Șeful secției române — Leonte Răutu. Nu știu cît de apropiat era, în epocă, de Ana Pauker. Probabil că foarte apropiat, dar sigur nu mîna ei dreaptă. Mult mai apropae de ea era Valter Roman. Ana Pauker lucra la Kominternul, care se desființează în 1943, dar continuă să mai existe o vreme. Valter Roman era, în epocă, șeful postului de radio paralel, „România liberă". Dacă se poate înțelege ceva, similitudini există între situația de azi a **Europei Libere** și a **Vocii Americii**. Umul este ponderat, moderat și exprimă un punct de vedere oficial, celălalt este mult mai activ și reprezintă puncte de vedere mai personale.

Chiar și pentru cei care-l cunoșteau, ascensiunea lui Răutu este surprinzător de rapidă. El devine, dintr-un foc, șeful secției de propagandă a comitetului central. În '48 e ales în comitetul central, la cuvîntul la congresul de unificare a p.c.r. și p.s.d. din februarie 1948, fiind, din acel moment, adevăratul arhitect al ideologiei de partid. Apoi devine personajul pe care-l descrie Petru Dumitriu, și pe care-l descoperim și la Ivasiuc, în **Cunoaștere de noapte**. Devine un factotum al ideologiei comuniste românești.

În timpul războiului mai intervine un element interesant, demn de dramele hotelului **Lux**, cel atît de invocat în relatările occidentale. Hotelul **Lux** era locul în care stăteau activiștii Kominternului. Răutu n-a locuit acolo, însă drama lui e demnă de ceea ce se petrecea la **Lux**. În timpul războiului, l-au murit doi copii, în condiții groaznice. N-avem de unde să știm ce mecanisme secrete s-au declanșat în el, potențate și de împrejurările cu totul excepționale în care s-au petrecut. Sînt foarte multe lucruri despre care nu s-a vorbit deloc, anumite întîmplări care poate l-ar fi umanizat. În primul rînd, nu s-a știut niciodată că sau dacă are viață personală. Nu s-a știut cine este. Scriitorii români se raportau la el ca la un semizeu. Sau ca la un monstru absolut. Petru Dumitriu îl descrie, în **Întîlnire la judecată de apoi**, unghiile roase pînă la sînge. Alexandru Jar ne povestea cum Răutu **urzise** pînă în cele mai mici detalii distrugerea din 1956.

Dacă-l studiezi prin elementele strict biografice, vezi că era un om ca toți oamenii. Fusese întîi căsătorit cu o femeie pe nume Tatiana Bulan...

MIRCEA MIHĂIEȘ: Alt nume frumos!

VLADIMIR TISMĂNEANU: După cîte știu eu, se numise inițial Tatiana Leatis, nume care pe mine mă făcea întotdeauna să pufnesc în rîs: îmi aducea în minte numele unui personaj din **Douăsprezece scaune**, poetul care aducea versuri la toate revistele, inclusiv la „Flautul cooperatist". După război, această Tatiana Leatis a fost pro-rector la școala superioară de partid. Fusese căsătorită cu Iakov Bulan, general, inițial matroz din Odesa, parașutat în primăvara lui 1944, împreună cu soția lui, și ajunge rector al academiei militare. Practic, controlorul formării cadrelor militare din România.

Deci, Răutu a fost inițial căsătorit cu această doamnă Leatis, ulterior Bulan. Pe la sfîrșitul anilor treizeci, s-a căsătorit cu cea care avea să-i fie soție pînă la sfîrșit, Natalia Răutu. Am cunoscut-o și eu, și, personal, am amintiri foarte frumoase. A fost, cu excepția fiicelor, personajul cel mai uman din familie. Atît cît se putea, cred că a încercat să exercite o influență temperantă asupra soțului ei. Toată viața ei a suferit de migrene. În 1970, venind de la tribună, era de întîi mai, a acuzat dureri de cap. Nu era, în cazul ei, ceva neobișnuit. Dar durerile s-au transformat în febră, ceea ce a dus la comă. A fost transportată la spitalul „Elias" unde i s-a diagnosticat sfîrșitul, dar a fost salvată ca prin miracol. Dar au urmat aproape nouă ani de completă paralizie. Exista ca un cadavru viu. Era, poate, blestemul absolut care putea să vină pe capul celui care fusese de un atașament incredibil față de ea.

Ca și în cazul lui Miron Constantinescu, unde viața de familie fusese absolut dezastruoasă — doi copii morți în împrejurări tragice, o soție asasinată de propria lui fiică —, cred că se poate vorbi de **blestemele nomenclaturii.** Firește că nu soții, nu soțiile, nu copiii trebuie să plătească pentru părinți.

La sosirea în România, Răutu găsește un partid pitic, un partid-pigmeu. Cu excepția lui Pătrășcanu (**sîntem în '45-'46**), sînt foarte puțini indivizi care puteau fi considerați cu adevărat ideologi ai partidului.

În epoca respectivă, șeful absolut al propagandei era Chișinevski. Relația dintre Chișinevski și Răutu a surprins-o foarte bine Zaharia Stancu într-o replică dată lui Ceaușescu, în prezența lui Răutu. Sîntem prin 1965-1966, cînd Ceaușescu avea obiceiul să se întîlnească cu scriitorii, să-i asculte, să le ceară părerea și chiar să încerce un fel de dialog. Venind vorba despre principiul îndrumării de către partid a literaturii, Stancu reacționează violent și spune: „La urma urmelor, noi am suferit prea mult din cauza îndrumării de către partid a literaturii. Și n-am suferit numai din cauza unui agramat precum Chișinevski, ci mai cu seamă din cauza unui om extrem de „gramat" precum tovarășul Răutu, aici prezent". La care Ceaușescu îl privește pe Răutu, Răutu zîmbește, iar Ceaușescu trece la alt subiect.

Care au fost relațiile secrete dintre Ceaușescu și Răutu — nu știu. Un lucru e cert: Ceaușescu se debarasează de Răutu după foarte multă vreme. Între 1965 și 1981, cînd Răutu continuă să fie membru al biroului executiv, sînt saișprezece ani. De ce a fost acolo, din ce rațiuni îl menținea Ceaușescu în primul eșalon — nu pot să-mi explic. Cel mai bine ar fi să fie întrebat Răutu. Singura explicație, ipotetică și ea, ar consta în faptul că între ei existau complicități neștiute, și care ar merita să fie scoase la lumină.

MIRCEA MIHĂIEȘ: Ce-ar mai fi de spus despre Răutu? Mă refer la capitolul „viața și opera".

VLADIMIR TISMĂNEANU: În primul rînd, era foarte cult. O cultură de tip clasic, nu de tip modern. Nu-i degustă pe Proust și Musil, ci mari clasici ruși. În orice caz, în casa Răutu existau toate volumele din colecția „Pléiade". Nu știu în ce măsură le și studia, dar era clar că exista o circulație a cărților ieșită din comun. Erau și albume splendide, de la Kokoschka la Soutine, de la Redon la Rouault.

Am fost coleg de clasă cu Lena Răutu și e ușor de înțeles că nu port nici un fel de resentiment copiilor. Dar pe prin copii am ajuns să-mi dau seama de extraordinarul dispreț al lui Răutu față de intelectuali. Tocmai acest om, capabil să deguste fiecare pagină de literatură autentică — literatură clasică, repet — e în stare și de atitudine profund disprețuitoare. Dar adevărul e că pe acest tărîm se află într-o companie ilustră: Lukács, de pildă. Nici Lukács nu mai înțelege literatura de după Thomas Mann. În nici un caz experimentul, în nici un caz avangarda.

MIRCEA MIHĂIEȘ: Cum se împăcau toate astea cu ingineria sufletului?

VLADIMIR TISMĂNEANU: Eu n-am încercat niciodată să-i pun întrebări lui Răutu. Iar acum nici nu cred că mai e capabil să răspundă. El e efectiv o epavă plutitoare. E un om care și-a supraviețuit. El aparține în mod clar unei alte epoci. E ca un fel de boieras basarabean nimerit în epoca gulagului. Sau un personaj al Gulagului nimerit în epoca pluralismului.

El face parte dintre cei care au crezut sincer în ideea unei familii internaționale a sovietismului. A crezut în utopia Uniunii Sovietice ca patrie a tuturor disperatilor istorici.

MIRCEA MIHĂIEȘ: Dar nu sugrumi în numele unei idei!

VLADIMIR TISMĂNEANU: De unde știi? De obicei, p o s e d a t i i ideii au sugrumat. Și, îmi pare foarte rău s-o spun, la acest capitol Răutu are aliați foarte puternici: îl are pe Verhovenski, îl are pe „dreptii" lui Camus. Tată că m-ai adus în situația de a mă face avocatul diavolului! Și cred că avem de-a face chiar cu diavolul!

Cronica literară de Cornel Ungureanu

AM ÎNTÎLNIT PATAFIZICIENI ÎN CARNE ŞI OASE

1. Către încheierea încheierilor, după ce P.S.-urile, notulele, excursurile, notiţele lămuritoare, adaos-urile păreau a se fi epuizat, autorul **Navetei esenţiale**, de demult proverbialul magistru Luca Piţu, supune atenţiei onor. public cititor încă o explicaţie asupra patafiziciі. Patafizica, ni se atrage atenţia, este ştiinţa unui domeniu ce se întinde dincolo de metafizică. Ea depăşeşte metafizica atît cît aceasta depăşeşte fizica, în toate sensurile, **ad libitum.** Patafizica e ştiinţa particularului, a legilor care guvernează excepţiile. Ea este ştiinţa soluţiilor imaginare. Pentru ea, toate sînt acelaşi lucru. Totul este patafizic: totuşi puţini oameni pun patafizica în practică.

Am condensat sărind peste numerotarea magistrului, explicaţiile d. sale. Fiindcă încheierea încheierilor nu se opreşte la a şaptea teză a patafiziciі („Dincolo de patafizică nu e nimic") nu pentru că aceasta nu ar fi suficient de convingătoare, ci fiindcă eseul final cerea o încoronare pe măsura lui; una care să nu se dezică, totuşi, de plebeiana sugestie a titlului: **naveta esenţială.** Ca atare, finalul finalurilor, cortina ce cade înaintea publicului cititor aflat (se poate altfel ?) în delir admirativ arată aşa: „În vremuri îndepărtate, la Cajvana, copiii vecinului Grigore Gurău aduceau iarna, deschizînd larg uşa, porcul în casă la cele lături, nu duceau lăturile la coteţ, în troaca aceluia, cum ar fi sfătuit să facă metafizicianul de tristă amintire din naraţiunea humuleşteană".

Încheierea încheierilor cade, carevasăzică, pe naraţiunea humuleşteană. **Naraţiunea humuleşteană** şi întîmplările vremurilor îndepărtate de la Cajvana — patria iscusitului hermeneut, a patafizicianului nostru emerit — sînt cei doi poli între care întemeietorul noii ştiinţe face naveta. Iar orice întemeietor care se mişcă între doi poli nu face decît o navetă esenţială. Un du-te vino între doi centri ai lumii.

Cartea lui Luca Piţu începe cu tentativa de a descoperi o nouă hermeneutică — un aparat de interpretare care să facă inutil demersul celorlalţi hermeneuţi. **Povestea** şi lumea ei mirifică sînt însă încercate de un fraged învăţăcel. Eruditul căuzaş cade înfrînt după fiecare încercare: succesivele înfrîngeri îl întorc către harabaua lui Moş Nichifor. De la sumbra ştiinţă, a absolutului, oricum sinucigaşă, de la eruditii semioticieni, pragmaticieni, antropologi, sociologi, cu toţii ajungînd, mai încet sau mai repede, în impas, cu toţii mărturisindu-şi, graţie magistrului Piţu, neşansa, de la acestea la gaya scienza. De la fizica severă a textului, la patafizica sublimei noastre existenţe. **Die Wissenschaft,** conclude magistrul patafizician ajuns pe culmile desăvîrşirii sale patafizice, **ist eine Hure.** „Die Hure" nu trebuie înţeles în sensul strîns al moraliştilor, cei specialişti în interdicţii: „Die Hure" este patroana plăcerilor noastre atunci cînd noi, nu încă patafizicienii ai secolului, trăim dezmărginirea de interdicţie. Ea este şefa supremă a carnavalului patafizic. **Naveta esenţială** este o carte carnavalescă, specie rară în acest ev al retorilor lipsiţi de umor.

2. Iar în carnaval toate coboară către trupul de jos. Înalta ştiinţă a ilustrului pedagog, erudiţia magistrului Luca Piţu întinsă de la antici la moderni şi de la moderni la postmoderni coboară mereu către sugestia concretă. Toate coboară către trup şi, mai ales către celebrarea trupească. Dacă în prima parte a cărţii asistăm la spectacolul terifiant al sinuciderilor ilocuţionare, al catastrofelor lautréamontiene, pe măsură ce înaintăm în pădurile de abstracţiuni, descoperim că eseistul e vînat de patima integrării. Un moment de reper ar fi eseul pe care magistrul Piţu îl consacră poeţilor blestemaţi. **Poeţii blestemaţi,** personaje oricum mai simpatice decît alte personaje ale cărţii, oricum personaje demne de galeria personajelor elitei lucapiţuliene, ar aparţine, în versiunea Paulhan-Piţu, grupei teroriştilor, care se opun retoricienilor. Tentativa de ieşire din orizontul literaturii antrenează doar experienţa transcendenţei goale, a absolutului „ca nimic decepţionat".

În sus, prin urmare, nimic de găsit. Experienţa transcendenţei goale nu mai bucură pe nimeni. Moş Nichifor Coţcariul devine personajul preferat al retoricianului. El îi oferă magistrului Luca Piţu calea către lumea cea plină de bucuriile Unităţii. El este personajul prin intermediul căruia retoricianul poate aspira la onoarea de patafizician. Întoarcerea în literatură îi oferă patafiziciănului (încă retorician) bucuria de a descoperi textele interzise ale literaturii, cele consacrate trupului de jos. Nici unul dintre eseiştii noştri nu s-a ocupat cu mai multă bucurie (e-rudită cît nu î n c a p e), cu mai multă risipire întru cultura underground de povestirile corozive ale lui Creangă. Aci naveta se petrece între lumea rabelaisiană a abundenţei semincere şi falocraţia încruntată, duşmană tradiţională a democraţiei. Ce exeget s-ar cere acestor povestiri, ce hermeneut ar putea domina mai bine alunecătoarea materie epică - de cît Supermasculul lui Jarry ? Nostalgia lui domină paginile veselelor banchete intelectuale, a familiarelor farse în travesti, a insaţiabilelor petreceri cîmpeneşti. Şi dacă scris este ca ele — banchetele — să fie mai mititele decît visul Hermeneutului, decît speranţele patafiziciănului, atunci măcar cuvintele să se elibereze de destinul lor încărcat, vai, atît de încărcat de birocraţiile tribului. Bine împinse de Supertalentatul Bărbat al Literaturii, cuvintele scapă din chingile aşteptării generale şi o iau razna. Adună înţelesuri de acolo de unde nu te aştepţi. Conversează cu te miri cine. Îşi amintesc de strămoaşele lor. Devin, ele însele, corifei ai unui spectacol comic. Se transformă în actorii patafizicienei întîmplări.

Luca Piţu rămîne unic maestrul patafizician number one al unui show sărbătoresc, îşi poate aştepta discipolii.

* **Luca Piţu — NAVETA ESENŢIALĂ, Ed. Moldova, 1991.**

Post scriptum. Dacă tentativele de demolare, prin orice mijloace, a intelectualilor implicaţi în luptele politice au devenit curente şi nu ne mai miră — atacurile împotriva unor dintre cei mai importanţi cărturari timişoreni, intrînd şi ele în regula jocului — de o ticăloşie fără seamăn mi se par campaniile duse de oficiosul fesenist central împotriva unor tineri literaţi, critici sau eseişti încă studenţi. Cine vrea să afle dacă Laura Cheie sau Adrian Mioc sînt doar răsfăţaţii unor protecţii locale, nu are decît să consulte numere mai vechi sau mai noi ale revistei noastre. Oare chiar trebuie să mînjim cu noroi totul ?

VITRINA CĂRŢII

PAŞII PROFEŢILOR

Farmecul acestei antologii îl reprezintă tocmai sentimentul de prospeţime al confruntării dintre Constantin Noica şi confraţii săi întru filosofie. Cititorul asistă la prima întîlnire a gînditorului cu opera lui Lucian Blaga şi Mircea Eliade. O recepteză şi el „pentru întîia oară" prin emoţia genuină a primelor impresii.

Singularitatea viziunii lui Blaga ameninţă să-l excludă din filosofia considerată „clasică": „Nu credem că profesorul e tocmai ce i s-ar fi potrivit mai bine". *(Despre Blaga şi profesorat, Vremea,* 1937). La început, Eliade e autorul romanelor *Maitreyi* şi *Intoarcerea din rai,* tînăr scriitor contestat pe care Noica încearcă să-l concilieze cu Nicolae Iorga.

Filosoful de la Păltiniş este marcat de activitatea lor pe care o urmăreşte de-a lungul a cinci decenii. Devenirea lui Noica se înscrie pe lungul drum între recunoaşterea confraţilor întru cultură şi exegeza operei lor împlinite. Pe cînd Blaga îşi încheie *Trilogia culturii,* Noica desăvîrşeşte, într-un articol publicat în *Revista Fundaţiilor Regale,* studiul apărut în *Vremea* cu un an înainte. Îndoielile au dispărut, filosoful misterului şi-a cîştigat dreptul de-a fi comparat cu Immanuel Kant şi integrat în istoria filosofiei.

Eseurile din anii '80 vorbesc despre gîndirea blagiană concretizată în sistem, despre cunoaştere şi ambivalenţa îngrădirii: „Lucian Blaga, pe căi proprii, o spune deschis, şi face din îngrădire teza fundamentală a sistemului său. Întreaga sa viziune ţine de *ambivalenţa îngrădirii:* destinul omului de a fi îngrădit este şi cel de a fi creator". *(La o antologie filosofică Blaga, Steaua,* 1985), *„Miracolul* acesta al *ambivalenţei îngrădirii* de a avea şi o parte negativă, şi una pozitivă — va apărea limpede la urmă, în *Trilogia cosmologică.* Dar de pe acum simţi că forţele anonime, că Marele Anonim (...) în acelaşi timp ne osîndeşte şi ne mîntuieşte". *(În lumina veacului XX, Viaţa românească,* 1986).

În cazul lui Mircea Eliade, conceptul-cheie e „sacrul": „Dacă zeii, cei mari ca şi *dii minorum gentium,* s-ar aduna să vadă ce s-a ales din credinţa în ei, ar trebui să mulţumească acestui pămîntean că le-a făcut dreptate chiar şi după ce nimeni nu li s-a mai închinat. „Sacrul" lui Eliade este *regula". (Adevăratul înţeles al sacrului, Săptămîna culturală a capitalei,* 1975).

Personalitatea lui Eliade, atît de nepotrivită strîmtelor tipare ale şcolii, s-a construit cu tenacitate din sete de concret, „cheia destinului şi a biografiei lui", „cheia aventurii lui". *Cei şapte paşi ai lui Buddha, Viaţa românească,* 1983). Cele şapte etape ale activităţii sale reprezintă ipostaze de căutare a concretului manifestat în fiinţă. Sacrul este ultima treaptă şi în acelaşi timp intersecţia celorlalte şase. Dacă în 1937, în **Revista Fundaţiilor Regale,** Noica recunoaşte în Mircea Eliade nu doar un simplu orientalist, ci un filosof al culturii, în anii '80 imaginea lui Eliade se îmbogăţeşte cu o aură mitică: „Fie îngăduit să spunem, invocînd un mit care lui însuşi i-a părut întotdeauna adînc, semnificativ, **că are ceva dintr-un Parsifal în cultura de astăzi.** La curtea regelui bolnav, totul este în suferinţă, chiar şi natura. Cineva, un neisprăvit, Parsifal, vine şi spune **cuvîntul potrivit.** Atunci totul se însănătoşeşte, se reface, se regenerează". **(Adevăratul înţeles al sacrului).**

Dana POPESCU

* Constantin Noica — ISTORICITATE ŞI ETERNITATE, ediţie îngrijită, cuvînt înainte şi bibliografie de Mircea Handoca, „Capricorn", nr. 5-6, 1989.

CRONICA MĂRUNTĂ

Cu cine defilează „prostul tîrgului" ?

Scriam în trecuta noastră cronică măruntă cum că odinioară fiecare tîrg, fiecare aşezare avea un „prost al tîrgului", fiinţă benignă care stimula buna dispoziţie a cetăţeanului. În literatură, figură de prost al tîrgului făceau Drumeş, Desilla, Petre Bellu, Octav Minar. Scriam că nici „proştii tîrgului" nu erau, cu toţii, de acelaşi calibru. Una e să te numeşti Mihai Drumeş şi să defilezi în fruntea unei coloane de agramaţi, a unui comando de toante ale culturii şi alta e să fii Octav Minar şi să fii onorat de pamfletele, memorabile, ale lui Călinescu, sau Şerban Cioculescu. Dacă Svejk e idiotul oficial al Imperiului, Minar ar putea fi considerat idiotul oficial al eminescologiei româneşti. Cum să gîndim prezenţa în librării a idiotului oficial, decît flancată de neoficialii Desilla şi Drumeş ? De la idiotul oficial al Imperiului la idioţii oficiali şi neoficiali ai romanului românesc distanţa nu este chiar atît de mare. Dar este. Svejk traversează o duioasă singurătate, Drumeş îşi are fanii lui, cititorii lui credincioşi, formaţia lui bine-constituită, **proştii tîrgului nostru** în plin avînt. Revoluţia i-a eliberat din pósturile şi postúrile lor, le-a dat posibilitatea de a se manifesta în deplina libertate. Revoluţia a eliberat şi cantităţi imense de prostie: să recunoaştem că odată cu şansa noastră de a-i avea alături pe Soljeniţîn şi pe Cioran, trăim şi dezastrul de a-l avea, la doi paşi, pe Drumeş.

Aşadar: cîteva edituri („Scrisul românesc", „Modernă etc.) oferă dinozaurului cultural **Invitaţie la vals.** Trei edituri dintr-un foc ! Se vor adăuga şi altele ? Pe lîngă sumele obişnuite, pe care urmaşii lui Drumeş le vor obţine, ca despăgubiri pentru pirateria culturală se vor adăuga altele ? umflate ? Deocamdată proştii tîrgului îmbogăţesc editorii iar prostul tîrgului îşi repetă partitura lui solistică...

Anemone POPESCU

Livius Ciocârlie

FRAGMENTE DE JURNAL

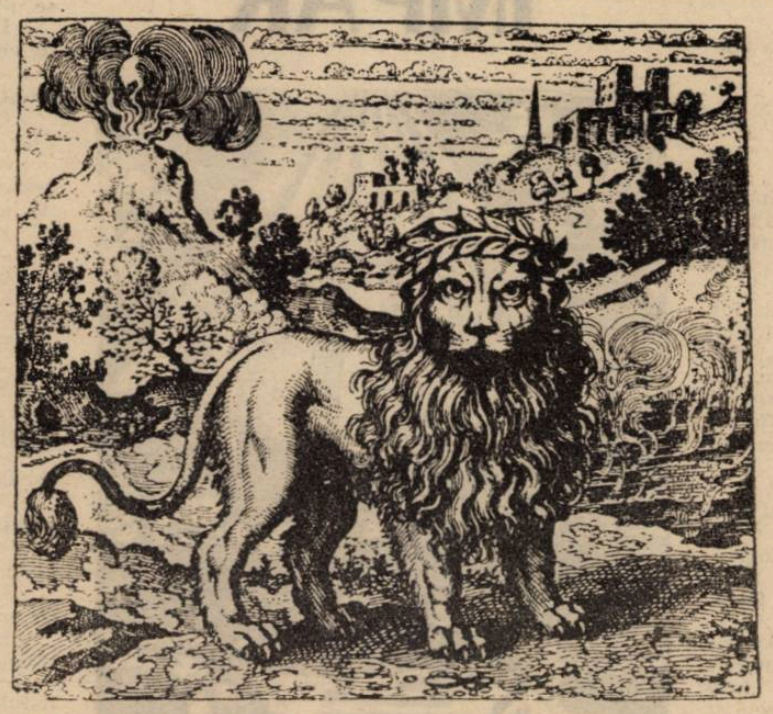

Iulie, jurnal buimac de vacanță. Între timp, tata grav bolnav, s-au mărit toate prețurile, a plouat mult, au fost inundații, cartea scoasă din plan, doamna P. concediată, la facultate au inventat „patronajul", va trebui să mă ocup de un liceu.

Mă trezește la șase un țînțar, o scol pe T, bem un fel de cafea. Citesc puțin din **Iosif**, din **Die letzte Belagerung**, încerc să închei un articol despre Irina Mavrodin. Nu merge, mă barbieresc, plec cu T. E răcoare, sînt nori. Ducem un colet la poștă, cu alimente pentru Butoiești. Ieșim. În dreptul Continentalului Pușa și Tavi. Stăm pe terasă, coborîm la bar, fotolii de pluș gros, fețe de masă roșii, subțiri. Vorbim despre criză, despre sărăcie, bem același surogat. Ieșim. T rămîne la „Bega", mă duc să văd ce filme sînt, nimic. La întoarcere intru la fostul „Moravetz", stau mult la coadă, mă uit la o vînzătoare blondă, cumpăr un caiet. Cînd ies a început să plouă puțin, cu soare, merg prin Piața Unirii, plouă ceva mai tare cînd ajung la cazarmă, vîr caietul sub haină, o salut pe doamna Frank, îmi răspunde ceremonios. S-a făcut douăsprezece, încep acest jurnal. „Fără îndoială, ar trebui conchis că pot salva Jurnalul numai cu condiția să-l lucrez **à mort**, pînă la capătul extrem al oboselii ca pe un Text aproape imposibil". Nu va fi cazul meu. După masă sîntem neliniștiți. Nu știm ce a făcut Corina la admitere, ni se pare că durează mult. Totuși dormim. Înainte și după citesc din Thibaudet, Bahtin, Todorov. Poștașul îmi aduce banii pentru articolul din „Secolul 20". Cinstea e mare, banii puțini. Citesc din **Iosif**, cu intermitențe pînă tîrziu. Telefonează Lucian Raicu să-mi spună din partea lui Eugen Simion că rezultatul la admitere se dă abia joi. Le-a ajuns articolul despre **Întoarcerea autorului**. E bun zice, nu prea convins. Nu e bun deloc. După opt telefonează profesorul Marta. A fost la deschiderea subiectelor. Corina a trecut. Nu spune mai mult. Văd începutul unui serial lălîu, american. Telefonează Eugen Simion. Corina e prima, cu 9,33. Bucuroși, bem un rest de Campari, fumăm țigări americănești.

Ieri după masă a plouat acum cerul e acoperit. În **Iosif**, Thomas Mann nu-și ia libertăți față de vechiul testament și tot romanul constă din încercarea personajelor de a pune în scenă, fără să-l dejoace, un scenariu prestabilit: În asta principala ironie nu în tonul lui. A telefonat profesorul vrea să vorbească cu T. Despre lucrare, presupun. Afară, la poartă Klein și doi muncitori sapă un șanț ca să se scurgă apa cînd plouă, să nu mai bălțească în curte și să nu mai inunde în subsol „...la capătul căruia este posibil ca Jurnalul, astfel ținut, să nu mai semene deloc a Jurnal". Ieri la bar le-am povestit un vis recent. Eram cu Sorin, cu Lucian Raicu și alții, uitați, la Herculane de fapt o pădure în pantă urcătoare, luminată de soare auriu. Pe măsură ce înaintam, fără să însereze locul se făcea tot mai întunecat pînă ce, la urmă, înainte de a mă trezi, am spus: „Parcă am fi într-o coadă de avion". Visul părea să transpună senzația de lumină tot mai scăzută pe care mi-a dat-o zilele trecute filmul lui Polanski *Tess*. Îl văzuse și Pușa, nu i-a plăcut niciodată Thomas Hardy și nici rușii nu i-au plăcut. Nu-i confunda pe ruși cu Thomas Hardy, i-am spus. Tenis estival cu Ghiță Oancea, Corniș și profesorul Reghiș. Ne adăpostim de ploaie, Corniș și Reghiș vorbesc despre lectoratele în străinătate, Reghiș a refuzat să se ducă în Algeria, Corniș nu știe dacă să accepte sau nu un post în Pakistan. Ploaia stă puțin, plecăm, eu cu gîndul la țările astea exotice, despre care credem că nu există decît pe planiglob. Acasă, T îi dă îndrumări unei profesoare de pe la Deva pentru lucrarea de grad. A adus un cartuș de Kent, T nu primește decît un pachet, din care îi oferă și profesoarei care o ia cu un aer pleoștit, i se pare că gestul nu prevestește nimic bun.

Ieri seara a telefonat Ștefan Bănulescu cu vestea despre Corina. Ce le-am făcut, mă întreabă T, de se poartă toți cum se poartă. Nu prea știu. Poate, cum au încredere în Lucian Raicu, dacă văd că-i sînt prieten mă adoptă și pe mine. Și, în general, fac impresie bună la început. Acum, dimineața cerul acoperit. Îi scriu lui Gelu Ionescu în legătură cu un articol al lui Iosif *Die letzte Belagerung*, ca de obicei. De lucrat nu lucrez. Trec la *Iosif*, așteptîndu-l pe Pintilie (mai avea opt luni de trăit...).

La „Orizont", să le spun că nu le mai dau articole pînă în septembrie. Acasă, pregătiri. Cu zece minute înainte de plecare telefonează „Facla". O istorie cam trasă de păr. În concluzie, cartea nu poate să apară anul ăsta, abia la începutul lui 83. Tata, ceva mai bine în ultimele zile. A tot pomenit de Alexandra, îi lipsește, ar vrea s-o vadă (nu se vor mai vedea). Corina ne conduce la troleibuz. Cînd mă întorc să-i fac cu mîna, a și dispărut. La Lugoj începe să plouă. Adorm înainte de Severin și mă trezesc la Balota. Vremea s-a luminat, cu vînt. Așteptăm o oră la Filiași, pe peron, citim cărți polițiste. Trec trenuri. În cursă, controlorul se plînge că fiu-său îi face necazuri. Are o motoretă cu modificări și umblă cu ea ca un trăznit. L-a urmărit mașina miliției prin tot orașul, nu l-au prins, el a lăsat motoreta la un prieten și l-au așteptat în fața casei noaptea, s-a strecurat în casă prin gard. Sare în șea de la înălțime, merge pe o singură roată, se repede printre oameni pe trotoar. Lui tată-su îi spune „băi, antichitate". Alt băiat le-a murit dintr-o neglijență, la Slatina, l-a ars un acid, se așteaptă să moară și ăsta, cu motoreta lui. El se mai destinde în trenuri, cînd povestește, dar nevastă-sa plînge tot timpul. La gară, Alexandra, frumoasă și proaspătă. Ne spune că n-a reușit nici Simona la medicină, nici Neluțu la mine, la Petroșani. Acasă, liniștit și plăcut. Cinăm în bucătăria de vară, îi telefonez lui N.M., n-o găsesc decît pe Dana Dumitriu, amabilă, el e la mare, mai citim o oră, adorm foarte greu.

Mă trezesc la opt. E soare, nu s-a încălzit, iarba e udă, dealul, intens verde, se vede printre copaci bine conturat. Bem o cafea, scriu aici și mă întreb dacă am să pot începe capitolul despre Timișoara, cum am plănuit. Încep cumva, scriu jumătate de pagină. Între timp s-a mai încălzit, ies cu *Iosif* la soare și citesc pînă se scoală Alexandra. Mă spăl, ea îmi toarnă apă în iarbă, iar citesc. Apare Iulică. L-a trimis Relu de la Iașalnița, cu o schelă metalică, într-un camion al întreprinderii care duce materiale la Severin. Cum au ieșit pe poartă, șoferul a plecat să-și facă ciubucurile pe la Amaradia, lui i-a dat bani pentru autostop către Filiași. Să-l aștepte acolo. L-a așteptat, după care s-a urcat în personal și a venit încoace. Ce credea șoferul, că e un prost? Mă amețește cu istoria asta jumătate de oră. Cînd i se dă să mănînce intru în casă și citesc din Lanson. Prin perete aud de la poștă glas agitat de femeie la telefon. E evidentă, aproape materială, preocuparea pentru ce i se întîmplă, pentru viața ei. Mă gîndesc la teoria lui D.: cînd ești la ananghie să-ți închipui cum o să-ți apară lucrul după doi ani. Înțelepciune de funcționar, îmi spun. Leafa vine, anii trec, n-are rost să te neliniștești. Există ocupații din care nu se alege nimic dacă le iei așa. Din viață în general nu se alege nimic. Mă cheamă la masă. Cînd terminăm, apare camionul cu schelăria. Se adună nori. Renunțăm să ne ducem la Motru. Dorm două ore, cînd mă trezesc bate vîntul. Citesc. Pe la șapte mă plimb o oră cu Alexandra. Traversăm șoseaua, o apucăm pe drumul dintre lanuri, intrăm în zăvoi, e liniște, trecem Motrul pe pasarela elastică, mergem pînă sub dealul de la Pluta, într-o lumină ca în *Tess*, roșie printre nori cenușii. După cină, telefon la Ploiești, ca să aflăm rezultatul. La București nu îndrăznim. Cristi n-a trecut. Ne instalăm să citim și se stinge lumina. Nu s-a aprins nici pînă acum, dimineața, cînd scriu. Pe întuneric, vine Alexandra la mine în cameră și vorbim despre ea. Nu știe ce să facă la anul, la ce să se ducă. Ar atrage-o chimia, nu crede că trece. E și mai sceptică în ce o privește decît sînt eu, în privința mea. Filologie ar face și nu prea. Nu ajungem la nici o concluzie. Adorm tîrziu după unu. Visez stupid. O familie de la Iași o anunță pe T că vine să locuiască aici fiindcă la ei se zugrăvește. Furios, mă trezesc. E două jumătate. Ies în curte, iese și T, cer plin de stele. Departe se aude un cîine, trece tăcut un liliac. Adorm greu mă trezesc somnoros.

Dincolo de cuvînt

Cercetătorii limbii lui Creangă au observat și au explicat absența aproape totală a neologismelor din vocabularul humulesteanului: „Ca scriitor, Creangă nu părăsește aproape niciodată mediul sătesc în care s-a născut și în care și-a trăit anii copilăriei și ai adolescenței, așadar tocmai epoca de formație a lui ca om. Nu părăsește acest mediu, și pentru că nu poate, dar și pentru că nu vrea. Se simte bine și puternic în el, își dă seama că va intra și va rămîne în literatura noastră prin înfățișarea vieții rurale, prin «țărăniile» lui". În aceeași ordine de idei s-a remarcat că Ion Neculce, trăitor cu un veac și jumătate mai timpuriu, folosește un număr mai mare de neologisme decît autorul **Amintirilor din copilărie!** „Faptul se explică prin aceea că Neculce vorbește adesea despre oameni și evenimente din țări străine, care îl pun în contact, uneori chiar direct, cu lucruri necunoscute românilor din acea vreme și, deci, fără corespondent în limba lor". (Iorgu Iordan). Foarte puținele elemente lexicale „de import" din **Amintiri**... sînt legate de diferitele aspecte din viața școlară, iar în această categorie de cuvinte se rînduiește și termenul din fruntea însemnărilor de față: „Musteciosul Davidică de la Fărcașa, pănă tipărea o mămăligă, mîntuia de spus pe de rost, răpede și fără greș, toată Istoria vechiului Testament de Filaret Scriban, împărțită în **perioade**". Iată, acum, și definiția dicționărească a neologismului: „Interval de timp în cursul căruia se desfășoară un fenomen sau are loc un eveniment". În veacul nostru termenul pătrunde, treptat, chiar în operele scriitorilor care, în mod predilect, zugrăvesc mediul rustic. Sadoveanu, **Frunze-n furtună** (1920): „Eram încă în **perioada** cînd făceam războiul naiv, cu asalturi cinstite, îndîrjite și eroice"; Marin Preda, **Risipitorii**: (1962): „Așa se face că în această **perioadă** nimeni nu bagă de seamă ce se întîmplă cu Constanța".

Neologismul în discuție intră în alcătuirea expresiei livrești **din perioadă în perioadă**, care se încadrează fără nici o stridență în **Răspunsul cometei**, „parodie originală" a lui George Topîrceanu după A. Mirea: „De-atunci, prin negrele stihii, / În noaptea largă și profundă, / Am rătăcit cu zeci de mii / De metri pe secundă, / Și diafană m-am ivit. / **Din** perioadă-n perioadă, / Ca fulger blond încremenit / Să-mi desfășor spectrala coadă / Pe cerul nopții la zenit". Cum e firesc, cometa lui Topîrceanu-Mirea risipește cu dărnicie neologismele: **profundă, metri, secundă, diafană, perioadă, blond, spectrală, zenit**. Expresia identificată în versurile parodice ale lui Topîrceanu ar fi de neconceput în creația lirică a lui Eminescu, unde întîlnim un frazeologism aidoma ca sens și asemănător ca structură, dar clădit pe temeiul unui cuvînt vechi: „Cînd amintirile-n trecut / Încearcă să mă cheme, / Pe drumul lung și cunoscut / Mai trec din vreme-n vreme".

Prezența cuvîntului în discuție în **Amintirile**... lui Creangă se explică, în parte, și prin faptul că el reprezintă unul din cele mai... vechi (dacă se poate spune așa) neologisme ale lexicului românesc, ivindu-se, nu o dată, în scrierile lui Dimitrie Cantemir, dar ca substantiv neutru, sub forma variantei **period**, pe care o regăsim și la scriitorii veacului trecut, de pildă la Odobescu: „În nici un **period** al ei sculptura antică n-a fost, poate, mai în stare a înfățișa asemenea scene"; N. Filimon: „Amorul acestor juni rămase în **periodul suspinelor**". De altfel, în secolul al XIX-lea oscilațiile de tipul **perioadă-period** erau banale, cîteva din ele fiind identificabile și în versurile lui Eminescu. **Scrisoarea II**: „Dacă tu știai **problema** astei vieți cu care lupt, / Ai vedea că am cuvinte pana chiar să o fi rupt"; **Povestea magului călător în stele**: „În mînă sceptru de-aur, povara lui cea grea, / Pe fruntea lui cea ninsă de aur diadem / Părea c-așteaptă-a morții întunecos **problem**". Sare în ochi faptul că și **diadem** este un dublet morfologic, pentru **diademă**, accentuat **diădemă**, ca în greacă, în **Venere și Madonă**.

Neologismul a pătruns și în retorică, unde **perioadă** semnifică o „frază amplă, complexă și arborescentă", sau „o reunire de mai multe fraze, care formează un ansamblu unitar și armonios, datorită, în special, simetriei structurale". Ne putem referi, astfel, la **perioadele ciceroniene**, dar la Sadoveanu, în evocarea **Despre Ion Creangă**, termenul este tincturat ironic: „La o altă întrunire, unul dintre vorbitori nu-și putea isprăvi cuvîntarea, căutîndu-i necontenit un final, pornind o **perioadă** nouă și șovăind iar, învîrtindu-se ca acei cățelandri care cearcă zadarnic să-și prindă coada".

Perioadă, ca și modelele sale romanice, se reazemă, în ultimă analiză, pe compusul grecesc **periodos**, care nu trimite însă către ideea de timp, ci către aceea de spațiu, fiind alcătuit din **peri** „de jur împrejur" și **odos** „drum", suma lor semnificînd „traseu circular". Mi se pare vrednic de luare-aminte modul cum Cantemir glosează neologismul în a sa **Scara a numerelor și cuvintelor streine tîlcuitoare**, din **Istoria ieroglifică**: „Drumul carile, întorcîndu-să, iarăși de unde au ieșit să întoarce, încungiurare, împregiurare".

G.I. TOHĂNEANU

GHEORGHE TRUȚĂ

IMPAR

Cît poate un om să coboare? Cît de „adînc"? Deşi acest „adînc", era sigur, bătrînul îl formulase accidental, pentru el căderea însemna numai părăsirea unui punct înalt, spre suprafaţă. Profesorul intuise doar un fragment de cădere care, la drept vorbind, acum nu i se mai părea atît de spectaculoasă,poate nici măcar o cădere, o înclinare numai. Îi scăpase, în schimb, adevăratul spectacol: decăderea lui. Afundarea. Intrarea în mlaştină. Coborîrea sub zero.

A fost capabil de aşa ceva?

Da. O spunea cu toată convingerea. Doar era adevărat.

Ce-ar fi spus profesorul, văzîndu-l?

Nu ştia. Şi poate nu avea nici o importanţă. Aşa cum nu conta că fusese un ticălos.

A fost?

Desigur. Pentru că voise să fie. Chiar şi-a impus. S-a silit (atunci cînd simpla voinţă nu-i era deajuns). Îşi bătuse copiii şi nevasta (ca în cîntecele proaste!). Fără motiv. Îl alungase în cîteva nopţi din casă. Din nou fără motiv (sau unul de circumstanţă).

Uneori i se părea că nu e suficient de ticălos. În orice caz, se bucura pentru orice „reuşită". Cu cît se afunda mai mult, cu atît era mai liniştit (îşi dicta chiar să fie mulţumit). Şi nu-şi reproşa nimic. Totul fusese prevăzut. Logic. Cei care ştiu înălţimile, dacă nu pot urca, trebuie măcar să coboare. Cu cît mai mult, cu atît mai bine. Asta şi făcea: exerciţii de coborîre.

Iar în rest?

În rest, bea. Straşnic. Nu cu plăcere, dar cu convingere. Şi perseverenţă.

Moara? Ducă-se pe pustii! N-avea cine o îngriji. Aproape se părăginise.

Idealul lui era să devină beţiv. Notoriu. Căzătură.

Dar avea puţine şanse. Şi asta îl înfuria. Aproape că îl durea. Pur şi simplu nu-i plăcea băutura! Sorbea paharul dintr-o singură înghiţitură. Însă nu-i simţea gustul. Abia cînd îl furnica sîngele şi i se muiau încheieturile, se simţea mulţumit. „E bine, e bine..." şoptea ca Mitea Karamazov cînd vedea cîrciuma învîrtindu-se. Totul era perfect ori de cîte ori cădea sub masă (cîrciumarul îşi făcuse o datorie în a-l transporta acasă). Dimineaţa (spre prînz!) se simţea îngrozitor. Dar numai atunci era în ordine. Era „bine".

Se cutremura numai gîndindu-se că trebuia s-o ia de la capăt. Dar nu se putea altfel şi seara se prezenta punctual şi disciplinat la datorie. Crispat. Ca un soldat spre linia întîi.

Într-o dimineaţă, întinzînd mîna după cana cu apă, a dat de un plic (i-l aruncase nevastă-sa, probabil). Nu l-ar fi băgat în seamă, dacă nu ar fi fost primul. Niciodată numai primise, aici, o scrisoare!

L-a desfăcut încet, cu mişcări de paralitic. Şi cu ochii întredeschişi, de pisică, a citit greu, prin ceaţă "...află că ieri a murit profesorul Boltaşu...", mai mult n-a reuşit să parcurgă, era deja epuizat şi tîmplele îi zvîcneau.

Dar i-a fost imposibil să continue „tratamentul". De aproape un an nu mai suporta nici mirosul de băutură. Totuşi, parcă îl prefera nopţilor insuportabil de lungi, cu întrebări spinoase şi stîlpi profilaţi pe un cer aievea.

☆

Însă de ce acolo?

Bine, trebuie... dar de unde ardoarea, obsesia, da, obsesia, pentru că altfel cum s-ar numi aprinderea mistuitoare, încăpăţînarea cu care îl locuise ani de zile imaginea fixă a stîlpului ăsta absurd, care îl aştepta cu răbdare orgolioasă, singur, profilat pe cer într-un decor sărac, enervant şi misterios în simplitatea sa, ca un cuţit înfipt în burta pămîntului, arătîndu-i cu ironie mustrătoare locul lui, încă liber...

Îl aştepta, acesta e cuvîntul, marea „chemare" fusese de a urca, de a se vedea acolo, sus, în definitiv recordul era doar ambalajul, sforile strălucitoare dar inutile legau, dînd o motivaţie, un pretext subtil, liniştitor.

Dar ziua veni. Soarele proaspăt, duşman, îi bătea drept în faţă. Era tot mai puternic şi după un timp fu nevoit să-şi apere ochii cu palmele.

— Îţi trebuie o pălărie, zise Jumigai. Am eu una de pai, mă duc să ţi-o aduc, dacă n-or fi mîncat-o şoarecii.

— Nu-mi trebuie pălărie de la tine! îi răspunse mînios. Vezi-ţi de treaba ta!

Se răsuci uşor spre ceilalţi.

— Şi voi ce staţi? De cîte ori să vă spun că aici nu-i treaba voastră? Duceţi-vă unde aveţi de lucru!

— Du-te la măcelăria ta! zise privind din nou spre Jumigai. Iar tu, zise spre Cornaciu, mergi şi coace pîinea!

— Nu mă duc, răspunse Jumigai. Ziceam că-ţi aduc pălăria aia, dar dacă nu vrei, ce să caut acasă?! Aici măcar e soare. M-am anchilozat stînd degeaba sub dud. N-am mai văzut sînge pe tejghea de la Crăciun. Am dat de urmele unui şobolan şi am pus băiatul să-l pîndească. Ar fi bun, să nu mi se dezveţe satîrul. Dar cred că a crăpat şi ăla pe undeva, că de-o lună nu mai iese.

Şi eu, oftă Cornaciu, mai aprind cuptorul ca să nu-şi facă şoarecii cuib. Parcă niciodată pînă în anul ista, n-a fost atîta lipsă!

Nu le mai zise nimic. Lui îi povesteau?! Şi la moară de cînd nu mai văzuse grîu pe pietre!

— Voi vă văietaţi, zise Grafu care stătea mai la o parte, dar noi, ăştelalţi, ce să mai zicem?!

— Ceva-ceva tot trebuie să se întîmple! oftă din nou Cornaciu. În aer începea să se simtă miros de arbă încinsă.

— Bine de ăia de la Băltăţeşti, începu Ghencea. Nu pe unul care l-a văzut pe Dumnezeu. Zicea că i-a apărut într-o noapte şi nu ştiu ce i-a spus. Ei, şi de atunci, ăştia din sat n-au treabă! Trăiesc ca belferii. Vin domni din toată ţara şi uite-aşa aruncă banii!

— Cum aşa, maică? clătină din cap Vetuţa.

Omul crezu că femeia îi punea la îndoială spusele şi o privi cu ciudă.

— Cum aşa?! Cum arunci dumneata boabe la găini. Bagi mîna-n blid şi arunci. Uite aşa!

Era un mim şi privitorii, fără excepţie, priveau în acelaşi loc, capătul traiectoriei promise: imaginarele găini.

— De unde găini, Doamne iartă-mă, zise iar femeia, că n-am văzut picior de nu ştiu cînd!

— Ei, cînd aveai! mormăi Ghencea şi se şterse pe frunte.

— Vine Vorilă! strigă cineva.

Într-adevăr, chelia ziaristului apăruse de sub deal. Urca greu, îndoit sub trepied şi toţi se aşteptau ca, ajuns lîngă ei, să se prăbuşească în iarbă. Dar, o dată eliberat de povară, omul îşi recăpătă ca prin farmec sprinteneala de spiriduş.

— Am adus gazete! anunţa triumfător fluturînd un mănunchi de ziare.

Taure făcu semn că nu vroia. Atunci Vorilă le împrăştie în faţa oamenilor.

— Luaţi, citiţi, vedeţi! striga.

Dar nici la ei nu aveau succesul scontat. Dimpotrivă, oamenii priveau încremeniţi obiectele albe confundate în iarbă. „Ce dracu ne aduce ăsta?!" păreau să spună cu aceeaşi privire.

— Ziare! Ziare! repetă Vorilă şi el mirat de stînjeneala celorlalţi.

Primul îndrăzni Grafu. Ridică un ziar, cu infinită grijă, ca şi cum ar fi ţinut în mînă o bombă.

— Ia să vedem ce mai scriu gazetele! zise şi se aşeză pe piatra lui cu mişcări încete, picior peste picior, ca un gentlemen care răsfoieşte presa la ora de ceai.

— Aici! se repezi ziaristul să-i indice unde să se uite.

Dar nici el nu găsea. Îi smulse ziarul şi-l învîrti de cîteva ori pe toate părţile.

— Ce, naiba, zise enervat spre Grafu, dumneata citeşti ziarul invers?!

Cornaciu şi Arpagic rîd mînzeşte: Prost e Grafu ăsta, domnule!

— Dom' Vorilă, strigă cineva, ăsta nu ştie să citească, dom'le! E leat cu mine şi-ntr-a întîi a fugit de la şcoală şi dus a fost!

Ziaristul îi puse gazeta în braţe lui Ghencea.

— Citeşte dumneata!

Ghencea începu să mormăie ceva.

— Ăsta citeşte pe silabe! se auzi acelaşi glas. Să citească Jumigai, că el ştie!

Dar Vorilă îşi pierduse răbdarea.

— Daţi-l aici! zise şi smulse încă o dată gazeta.

N-o mai dădu nimănui, ci, îndepărtîndu-o de ochi într-o poziţie marţială (în realitate din pricina ochelarilor), începu el să citească.

— Priviţi şi poza! le ceru la sfîrşit, fluturînd un chenar.

Acum şi celelalte gazete îşi găseau cititorii. Oamenii se îmbulzeau, nerăbdători.

— Priviţi, priviţi! trecea ziaristul pe la fiecare grup, bucuros de succes. Real, autentic, măreţ.

—Dar nu mă văd! se întoarse Arbagic spre el Eu eram chiar lîngă stîlp şi nu mă văd!

— Ce poză e asta?! mai întrebă altul. Nu se vede nimic. Parcă ar fi un cuib de barză.

— Care-i problema, care-i problema?! sări ziaristul. Cum, domnule, vreţi fiecare bust?! Asta-i tipografia! Dar ia fiţi atenţi! zise ridicînd mîna şi fluturînd-o. Am trecut ieri şi pe la prefect şi iată alături declaraţia. Spune aşa domnul prefect: „Salutări bravului român Ion Taure, care prin gestul lui eroic vine să sublinieze vitejia şi răbdarea dintotdeauna a românului". Textual, domnilor!

La auzul numelui prefectului, zgomotul se mai potolise. De sus, Taure făcu semn că vrea să vorbească.

— Transmiteţi-i domnului prefect mulţumirile mele, i se auzi vocea clar, în liniştea desăvîrşită ce se lăsase.

— O, foarte bine! strigă ziaristul. Excelent, excelent! Chiar mă gîndeam... e minunat ca în ziarul de mîine să apară răspunsul dumitale. Un moment, un moment!

Şi scoase în grabă un pix şi un carnet.

— Vreau exact, textual! Deci mulţumiri...

— Şi mai transmite-ţi-i că-l trimit în mă-sa!

— Oh, domnule! oftă ziaristul şi aruncă pixul în buzunar. Cum pot să scriu aşa ceva?!

Oamenii rîdeau cu o jumătate de gură.

— Lasă astea, zise din nou Taure. Mai bine spune ce-ai făcut cu vorba noastră.

— Ce vorbă? Care vorbă? A, da, de acolo vin, nici o problemă, familia dumitale nu va suferi de nimic, ziarul nostru are grijă, cum să nu aibă, am tras o ediţie specială, dis-de-dimineaţă fluturau băieţii jurnalele pe străzi, „Universul, strigau, ediţie specială, bravul flăcău şi marele lui record!"

— Şi cu a doua vorbă? îl întrerupse.

— Nici o grijă din partea asta! Sîntem pe fir! Chiar eu am vorbit la telegraf cu directorul lui „Jurnal" din Paris. De-acolo îşi iau englejii recordurile pentru carte. „Rumen, rumen!" rîdea şi m-a întrebat cum te cheamă. „Oh, Jean Tore, un vre peizan rumen!" zicea.

— Ce zice?! se aplecă Arbagic spre Jumigai.

— Îţi dai seama, continuă Vorilă să gesticuleze, cînd apare la Paris, în marile ziare, cu litere de-o şchioapă: „Jean Tore un peizan Carpaten e son record"... Mă rog, chestia cu „peizan" nu-i chiar adevărată, dar nu-i nimic, face impresie. Şi apoi franţujii ne ştiu ca pe-un popor de ţărani.

Ah, ce rău îmi pare că nu mai am timp să fac o poză! Dar nu-i nimic, pun tot una de ieri. Acum mă duc să prind trenul!

— Sal'tare! strigă micuţul om trăgînd aparatul după el. Să fii cuminte strigă spre Taure.

— Mîine vin iar! mai strigă înainte de a dispărea după coama dealului.

Ce căldură!

— Ia să vedem ce mai e prin lume! zise Jumigai şi culese o gazetă din iarbă.

— Ei, ce mai e? se interesă Ghencea după un timp.

Jumigai nu răspunse.

— Totuşi... franţujii n-au cînd să ajungă aşa repede, mormăi Ţiţă.

Ceilalţi îl săgetară cu privirile.

— Păi, se fistici omul, pînă citesc gazetele, pînă...

Asta s-o crezi tu! i-o tăie cu vehemenţă Jumigai. Ce crezi că-i ca la noi, să-ţi vină gazetă la o săptămînă după ce apare?! Mai demult am fost şi eu abonat, dar m-am lăsat păgubaş. De exemplu, citeam azi că ministrul cutare a plecat nu ştiu unde, şi chiar în momentul ăla auzeam la radio că deja se întorsese de cîteva zile şi plecase în altă parte. Ei, păi la franţuji nu-i aşa, domnule! Mi-a spus mie vărul-meu, care e la Paris. Aia scot gazetele cum scoate Cornaciu pîinile calde din cuptor. Calde. Cînd le iei în mînă te frig la deşte. Ţi se prinde vopseaua de unghie! Ba se întîmplă cîteodată de vin şi cu o zi înainte. Cum e azi marţi, te şi pomeneşti că-ţi lasă poştaşul în geam gazeta de miercuri.

— V-am spus să vă vedeţi de treabă! îi admonestă Taure cu vocea stinsă, de căldură. Capete seci ce sînteţi!

LA DESCHIDEREA STAGIUNII

Între teatru politic și teatru național

Există în România două teatre profesioniste: Teatrul Național și Teatrul Politic. Spiritul românesc este evaluat la uriașa sumă de 3,50 la sută. Atîta valorează cultura română, domeniu neproductiv și neesențial pentru actualul guvern.

Teatrul Politic este finanțat cu uriașe sume de la buget, pentru el vor exista întotdeauna fonduri suplimentare. Miza e foarte mare. Teatrul Politic joacă în Parlament și Senat (ca și în alte locuri) comedia dragostei de țară.

Actorii profesioniști rămîn uimiți în fața virtuozității jocului actorilor-politici. Actorii politici folosesc diferite metode pentru a-și atinge „nobilele" scopuri: de la inocența lacrimilor vărsate numai pentru țară, la revolta ardentă împotriva destabilizatorilor și legionarilor de profesie.

În sufletul Teatrului Politic este ideologul, politologul formației de guvernămînt. El suflă cînd trebuie și cui trebuie. Decorul a fost instalat pentru prima dată în decembrie, avînd drept oameni de scenă salariații Televiziunii Române.

La cealaltă extremă, se află Teatrul „stricto-senso", prin care insul realizează cunoașterea de sine și de lume.

Teatrul Național Timișoara și-a deschis stagiunea cu un spumos „Pahar cu apă" (E. Scribe), în regia domnului Emil Reus. Comedia amintită ne îndeamnă la rîs și la vremelnică uitare a „tragediilor" existențiale.

Teatrul timișorean se află într-o veritabilă cursă a clipei și performanței artistice. În decursul unei singure luni, spectatorii sînt chemați să vadă trei premiere, eveniment unic în politica teatrală.

Celelalte două premiere sînt *Francesca a fost răpită* de Dario Fo, și *Plaja* de Guy Foissy — ambele în regia domnului Laurian Oniga. Teatrul lui Darie Fo se desfășoară sub semnul măștii și farsei. Masca devine metafora dedublării Eului în infinite ipostaze. În plus, masca este completată de ideea „carnavalului politic" *Plaja* este o piesă de factură existențialistă, de meditație solitară asupra singurătății ontologice a insulei. Piesa se desfășoară sub maxima „Și totul e Sahara".

Tot în luna octombrie sînt chemați și copiii de domnul Gheorghe Stana cu piesa-basm: *Pest șapte mări și șapte țări.* Suita premierelor se încheie cu *D'ale Carnavalului,* în regia domnului Ștefan Iordănescu.

Violeta ZONTE

PLASTICĂ

Lumea Lidiei Ciolac

Ca toate expozițiile personale ale graficienei Lidia Ciolac, și aceasta de acum, deschisă la galeria Helios, probează cu prisosință virtuozitatea artistei. Excelența formală poate însă uneori să abată atenția de la straturile dinlăuntru, de care valorile exterioare sînt inextricabil legate.

Înainte de a aborda culoarea în grafica de șevalet, în ilustrația de carte sau în pictura monumental decorativă — genuri în care etalează deopotrivă o impecabilă stăpînire a tehnicilor, adesea combinate. Lidia Ciolac s-a distins în domeniul gravurii; e deajuns să rememorăm cîteva titluri („Meșterul Manole", „Semănătorul", «Ioana D'Arc», „Don Quijote" pentru a observa bogăția semnificațiilor incluse în sobrietatea dialogului dintre alb și negru. Dimensiunea cromatică și țesătura deborantă, imprevizibilă, fascinantă de linii și semne „au luat ochii", poate încifrînd sensurile. Dar „morfologiile posibile", „hieroglifele teatrale" de odinioară sau actuale, „Mecanisme" „Roboți", «Tehnocrație», „Marele Circ-Concert", »Crucificarea«, „Crevase" precum și ciclul „Urbanism" (cu așezările omenești văzute parcă dintr-un avion zburînd la mare înălțime) vorbesc de la sine despre tîlcuri presimțite.

Viziunea gravă, înseninată cîteodată de un umor aparent cordial, statistica în esență expresionistă — figurativă sau abstractă — ascund și dezvelesc totodată, cu parcimonie, mizeria funciară a condiției umane. Agitația sterilă, disimularea și ipocrizia, automatismele în gîndire și comportament, cruzimea absurdă, persistentă, cu toată înaintarea în civilizație și ruina finală a elanurilor și a construcțiilor unor oameni-furnici, rareori întrerupte de contemplarea reconfortantă a azurului estival sau a brunurilor aurii de toamnă — iată (pare-se) elementele universului nostru contemporan.

O umanitate derizorie răscumpărată prin voința de artă, care generează o nouă lume, guvernată de legile formei și ale culorii, echivalentă cine știe, a secretei armonii universale.

Deliu PETROIU

DIALOGURI DESPRE ORAȘ

SCURT ISTORIC (II)

arh. SMARANDA BICA:

O caracteristică a Timișoarei, după cum s-a arătat anterior, este că orașul care s-a dezvoltat în secolul al XVIII-lea, printr-un efort constructiv important, cu o tramă stradală aproape riguros rectangulară pe direcția nord-sud și est-vest, a fost un oraș practic nou, ale cărui principii de compoziție nu au ținut cont de vechile trasee, neordonate, din perioada dominației otomane. O astfel de reconstrucție a orașului a fost posibilă numai o dată cu asanarea terenului și este rezultatul unei proiectări urbanistice „la planșetă". Deci acum 250 de ani exista în Timișoara un plan urbanistic clar, pe care se baza toată activitatea constructivă. Interesant este însă de cercetat cum a putut fi pus în aplicare acest plan, în condițiile în care el se referea la o zonă dens construită și locuită. Deja din 1776 funcționa un Oficiu de Arhitectură al Administrației Camerale care supraveghea orice construcție nouă, precum și refacerea celor existente. Autoritățile vegheau la respectarea regimului de înălțime și aliniere, dar și la respectarea destinației funcționale a clădirii, precum și a materialelor de construcție utilizate.

arh. ȘERBAN STURDZA:

Autorizația de construcție era ridicată de autorități nu numai dacă nu se respecta regulamentul, dar și dacă nu se respecta termenul de realizare a clădirii. Pentru clădirile existente, ale căror amplasamente nu corespundeau planului urbanistic, se permiteau numai reparații sau adăugiri din lemn sau chirpici. Administrația indica de asemenea ce clădiri urmau a fi demolate în anul următor, iar așa numitele „Magistrate" răspundeau pentru respectarea regulamentelor și executarea în termen a demolărilor încă înainte de apariția Oficiului de Arhitectură.

S.B.: În urma războiului din 1737-1739, Banatul redevine provincie de graniță și Timișoara una din cele patru „Cetăți principale" ale imperiului. Eforturile constructive pentru fortificare se întețesc. Uriașa documentație tehnică din această perioadă se păstrează în mare parte. „Planul de raport și proiect" realizat anual cuprindea o relevare exactă a situației, precum și indicarea lucrărilor ce urmau a fi realizate în anul următor. Planului i se anexau piese scrise și desenate, justificînd atît lucrările executate în anul respectiv, cît și cele propuse, pentru care se cerea aprobare. Palanca Mare (întins cartier care înconjura cetatea în exteriorul zidurilor de la est; prin nord pînă la vest) arde în 1738. Avansarea lucrărilor de fortificare duce la dispariția completă a suburbiilor medievale Palanca Mare și Palanca Mică (aflată în sudul castelului), pentru că uriașa centură de fortificații bastionare are o grosime medie de 585 m, iar în exteriorul ei apare „esplanada" un cîmp lat de 950 m.

Arh. Smaranda BICA

OFENSIVA KITSCH-ULUI (VIII)

Cum era de așteptat, la un fenomen atît de larg răspîndit ca și kitsch-ul, nu există un domeniu predilect de manifestare, dar zona cea mai bine cunoscută de o masă mai largă de oameni o formează neîndoielnic artele plastice. Kitsch-ul a existat de cînd lumea, fiind înregistrat ca atare („prost gust") abia în secolul nostru. Ultimele puseuri dinaintea perioadei „Art nouveau" (Franța), „Modern-style" (Statele Unite ale Americii), „Jugendstil" (Germania), fiind odată cu epoca lui Ludovic al XIV-lea, „Regele Soare" (la altă dimensiune actuala generație de la noi a cunoscut în toată plenitudinea kitsch-ul unui „soare" autohton), cînd decorația devenea superabundentă, vîrful constituindu-l Ludovic al XVI-lea și pe alte meleaguri Ludovic de Bavaria. Ambele zone de stil au lăsat în urmă trene atît de umbroase de influență încît au acoperit pentru multă vreme întreaga Europă de vest, centrală și de est unde, prin combinația cu variantele orientale și autohtone a rezultat un kitsch „original", cu tentă locală. Dar cum cel ce dă măsura omului este, în concepția majorității, „rangul" său, cît mai apropiat de „lumea bună" a țărilor civilizate, kitsch-ul s-a mutat odată cu emigrația, în Statele Unite, țara care a reușit performanța de a furniza, încă de la începuturile ei culturale și pînă azi surogate multiplicate industrial și restituite Europei și întregii lumi, și o exemplară „federație de culturi" (Randolph Bourne). Te poți întreba ce s-ar fi putut întîmpla cu întreaga cultură a Europei de la Renaștere încoace, dacă din istoria universală ar fi lipsit antichitatea greacă? Lumea de azi ar fi arătat cu siguranță altfel, pentru că epoca Imperiului roman, lipsită de creuzetul elen, unde se topise laolaltă o întreagă istorie orientală nord-africană și mediteraneană, ar fi fost supusă influențelor civilizațiilor Asiei Mici și a Egiptului. Ca urmare, fără filtrul elen, civilizația de mai tîrziu a Europei ar fi fost una post egipteană, nord-africană persană amestecate cu mitologia germană. Senina și vitala mitologie greacă, umană, tragică și comică a creat un continent, care, sărăcuț la minte și rece față de dramatica mitologie germană, a reluat la nesfîrșit, pînă la banalizare kitsch, teme, personaje și filosofii. De la Diana și cerbul, Hercule, nimfe și satyri pînă la „madonele plictisite înconjurate de îngerași" ș. a. n-a mai fost decît un pas. Piața locală nu putea face abstracție de nurii țigăncilor tinere și de sînii lor alături de care trandafirii și macii mergeau perfect. Se suprapun două paliere, unul al marii societăți, purtătoare de secole a celor mai mari confuzii culturale și un al doilea, al prostimii, ce răspîndea în neștire propriile sale „reprezentări culturale". Prima combina plăceri plastice și arhitecturale kitsch ascultînd muzică de cameră, concerte de cea mai bună calitate, fără să simtă nici un șoc. A doua, a paupe-rilor, mai unitară trăia evenimentele kitsch plastic, muzical și ambiental pe o aceeași lungime de undă cu mentalitatea „filosofiei vieții". Acestor perioade le este tributar kitsch-ul de azi de la noi care a întîmpinat o anume rezistență din partea unei pături a intelectualității, pe de o parte, și negarea fermă a kitsch-ului de către arta populară, prea conservatoare și unitară pentru a suporta vreo ingerință, pe de altă parte. Cultura românească de după cel de-al doilea război mondial cînd a trăit a doua migrație slavă, abia structurată după Unirea din '918, intra în recluziune, odată cu o parte dintre marii ei reprezentanți. Se cerea atunci o artă nouă, internaționalist proletară, cu kitsch-ul ei specific, iar ca reflex tot ce era artă apuseană devenea tabu. A supraviețuit, doar arta populară autentică. Teren fertil pentru răspîndirea kitsch-ului de scenă și de proliferare, prin contrabandă, a celui din apus. „Epoca de aur", cu puseul său cultural de pînă la mini-revoluția culturală din 1971 a însemnat o nouă etapă în proliferarea kitsch-ului în literatură, artă plastică și muzică. Era nevoie de optimism, emulație totalitaristă (ca-n vremea lui Hitler). Statuile dărîmate erau înlocuite de altele noi, în plin avînt revoluționar. În vremea asta apusul, plictisit de cultură, consuma experimentele „pop-art" „psihedelic-art" și chiar „Kitsch-art", entuziasmîndu-se de arta naivă din răsărit. Epuizată, nu mai putea crea ceva nou cu mintea limpede și atunci iarăși combina tot ce s-a făcut de la greci încoace. Ce a rămas neschimbat după Revoluția din decembrie la noi: atelierele de pictură de gang la mare căutare. Confuziile culturale se mută și la păturile de mijloc, iar lumea își umple pauper pereții cu tot felul de reproduceri de serie, postere ș. a., pentru a fi „mai de rang". Cîpii după cîpii și kitsch-ul s-a generalizat. Să nu mai vorbim de grafica de carte unde au acces specialiștii în „arta amatoare" altă „descoperire revoluționară", care era cît pe ce să sufoce întreaga noastră cultură. Cît despre aspectul grafic și fotografic, ba chiar și al caricaturii din „o bună parte a presei" ce a invadat piața, ce să mai vorbim? Contează poanta. Și aici nu ne întrece nimeni. Dar toate acestea se petrec pe fondul „sindromului Chiosc" cu produse de import în design neo-kitsch. Ne universalizăm doar.

Paul Eugen BANCIU

Top

Am visat cu voievozi

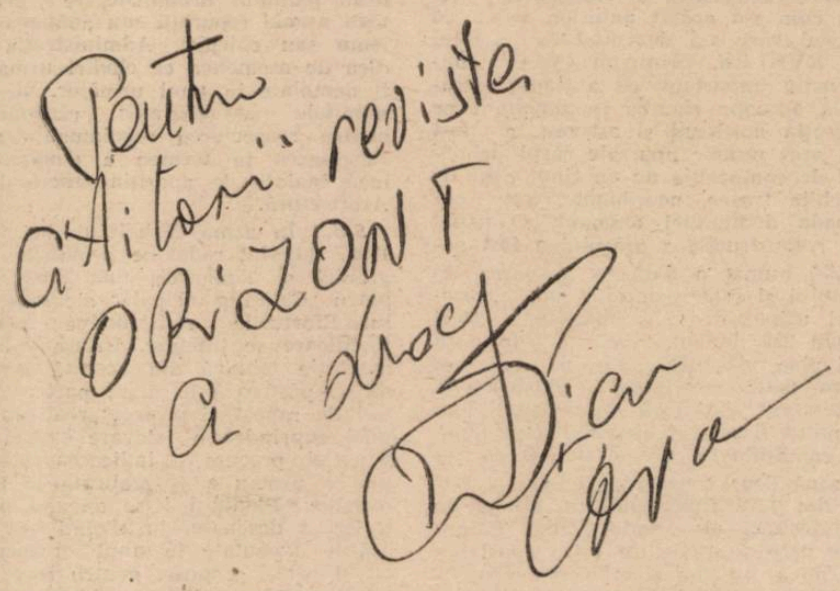

Cînd, exact cu un an în urmă, spre a suplini absența promisului concert **Phoenix** așteptat nu doar la Timișoara, ci și în întreaga țară, difuzam în cadrul emisiunii radio „Istoria muzicii rock" cele cinci episoade **„Phoenix — adevăr și legendă"**, nu bănuiam că peste ani popularul grup sădise în memoria și conștiința unor generații sîmburele nepieritor al recunoștinței. A trebuit să primesc numeroase confirmări, multe din partea românilor stabiliți în Austria, Ungaria și Iugoslavia, ca să nu mai amintesc pe cele din țară, să pot realiza acest fenomen mai puțin întîlnit în aria muzicii de divertisment. Revenirea formației legendare pe scena timișoreană după 14 ani de absență a avut darul de a-mi confirma acest fapt. Mii și mii de spectatori, majoritatea tineri, dar și dintre cei de vîrsta mea, care am trăit și am crescut o dată cu mitul „păsării de sunet", au umplut stadionul pe care s-a desfășurat cel mai important eveniment muzical de suflet pentru noi, timișorenii, de la Revoluție încoace. Am asistat cu emoție la modul admirabil în care un public eterogen a știut să răsplătească printr-o exemplară comportare și demnitate mesajul și dăruirea artistică a celor ce „ne-au dat nume". Impresiile sînt prea proaspete spre a le putea oferi coerent acum, la cîteva ore de la memorabilul concert. Scriu aceste rînduri cu o emoție infinit mai mare decît cea care mă încerca acum mai bine de două decenii cînd încredințam tiparului prima cronică a unui concert PHOENIX care apărea în presa din România. Și totuși... Cine zice că noaptea e un sfetnic bun greșește. Am avut o noapte scurtă și am visat cu voievozi. Într-o imaginară carte a viselor, cred că lucrul s-ar tălmăci foarte simplu: „De visezi voievozi, vei trăi o mare bucurie". În ce mă privește această bucurie am trăit-o cu anticipație alături de concetățenii mei. Noi, cei maturi, descoperind cu uimire și încîntare cît de neadevărată e teoria potrivit căreia muzica de divertisment nu permanentizează valori, iar cei mai tineri descoperind o față a acestei muzici pe care abia dacă o bănuiau din relatările părinților și din audierea discuțiilor cîte au mai rămas după plecarea formației și întrerzicerea difuzării ei prin mass-media. Momentul de început cu apariția **dubașilor din Brănești** a fost, poate, cel mai copleșitor alături de interpretarea de către formația „Phoenix" a piesei **„Timișoara"**, premieră absolută, piesă închinată martirilor Revoluției căzuți pentru libertate în Orașul erou, în întreaga țară, închinată celor care n-au mai apucat, deși ar fi dorit-o, să respire oxigenul pur al libertății, să-i asculte pe cei din Phoenix din nou... Neîndoielnic, perenitatea creației acestei formații își are explicația în originalitatea „Sound"-ului bazat pe folosirea creatoare a resurselor melosului nostru folcloric. În acest sens cred că a fost gîndit și momentul apariției dubașilor din Brănești, ca simbol al izvorului pe care cîntecul popular îl constituie pentru creația inegalabilă, inconfundabilă a grupului „Phoenix". Cît adevăr în cunoscutele versuri dintr-un popular cîntec al grupului: **„Fie să renască numai cel ce har / Are de-a renaște, curățit prin jar / Din cenușa proprie și din propriu-i scrum / Astăzi ca și mîine, puturi și acum."**

Petru UMANSCHI
(Va urma).

CONFERINȚĂ DE PRESĂ LA CENTRUL CULTURAL FRANCEZ

Marți, la ora 16, la Centrul cultural francez din Timișoara a avut loc o întîlnire a d-nei Nicole Otto, directoarea Centrului, cu reprezentanți ai mass-mediei. Discuțiile au avut ca punct de plecare deschiderea activităților specifice, începînd cu 14 octombrie a.c. A fost expus planul de spectacole, expoziții și conferințe, axat, în acest prim an, în jurul a două teme convergente: Corpul și Spațiul. A fost și un bun prilej de a evoca, din partea părții franceze, ospitalitatea cu care, la început, *a fost întîmpinată instituția la Timișoara.*

Ochiu mortului

O transhumanță ceva mai nervoasă

Ce a fost a fost, ce este este
(René Radu Policrat, *Unele maxime*)

Luni seara pe micul nostru ecran am văzut, în premieră pe țară, un deputat din Valea Jiului (Jalea Viului) ce ne-a explicat cît de amabili și drepți sînt minerii, acuzînd unele *ziare, că îi incită la revoltă, la data respectivă neștiindu-se de „guvernul din exil". Basmul nu a ținut decît o zi, la nici 24 de ore minerii începînd să ia trenuri spre București. Cu această ocazie, s-a arătat că atunci cînd nu ești chemat de președinte, este foarte greu să ajungi pe calea ferată în capitală și că, după un an și cîteva luni, aceleași gesturi se numesc, acum, „gravă tulburare a ordinii publice". Călită și antrenată în tranșeele din fața instituției proprii, Televiziunea s-a cocoțat pe acoperișuri și ne-a dat imagini, ba chiar a dat cu pîra pe la Poliție numere de automobile. În schimb, față de iunie trecut, nu a apărut în fața națiunii însuși d-l Iliescu, mesajul domniei sale fiind pierdut printre multe altele.*

Ca de obicei, cu „veștejitul" s-a ocupat chiar d-l Valeriu, dar nu a reușit mare lucru, deși, în final, a încercat să-l compare pe liderul mușarirîlor Bucureștiului cu Ceaușescu. D-na Neagu a încercat și dumneaei să ne citească un comunicat al Procuraturii, însă, editorii-coordonatori, Roșianu și Soloc, ne-au aruncat în brațele prognozei meteo, la fel de incitantă ca în fiece seară. Dv. cu cine votați: cu Frontul Salvării Naționale sau cu Frontul atmosferic?

NELSON

La fanion

PATRIOTITA LUI ȚOPESCU

De departe, chiar de foarte departe, d-l Cristian Țopescu este cel mai competent comentator TV al fenomenului sportiv. Are, pe lîngă informația exhaustivă și bine orchestrată, o coerență armonioasă, o frazare impecabilă și o abilă tehnică a digresiunii aparente. Dă, apoi, impresia că ne vorbește fiecăruia în parte, o strategie fină, de evident psiholog. L-am admirat cu toții, în vremurile trecute, cînd a spus ceea ce trebuia spus în limitele posibilului. În ceea ce mă privește, am scris întotdeauna cu admirație și prețuire despre domnia sa, așa că nu aș putea fi bănuit, în cele ce urmează, de rea-credință. Sau nu aș dori să fiu bănuit, pentru că majoritatea comentariilor d-lui Țopescu din ultima vreme suferă de o acută *patriotită* care, în sine, nu ar avea nimic deranjant — patriotismul, chiar acut, ține de libertatea fiecăruia! — dacă nu ar fi insinuant discriminatoriu. Să mă explic: în nopțile în care am urmărit cu toții excelenta sa transmisiune de la Indianapolis, d-l G.Ț. ne-a vorbit, între altele, de patriotismul gimnastelor noastre, patriotism sau atitudine de la care ar trebui să ia lecții și *alții*. Poate că, fără să vrea, vorbitorul a împrumutat, pentru o noapte, stratagema politicianismul de la putere ce flutură cu nonșalanță și perfidie cețoasele sintagme confuze de genul: „o anumită parte a presei", „în timp ce unii" etc. etc.

Iată că, brusc, d-l Țopescu a aflat cine deține monopolul absolut al iubirii de patrie, separînd net apele naționale asemeni unui Moise ce își întoarce poporul (lotul) din Egipt. În afară de periculoasa și, de fapt, inoperabila insinuare — comentatorul nu se afla nici măcar la o emisiune militară, ci la una de sport! — acuza se acoperă și de un ridicol de care autorul ei nu este conștient, deși avea modelul chiar la îndemînă. Adică, sufocate de același patriotism pe care d-l G.Ț., ni-l împărtășește, partea emitentelor, de atîția ani, sufocate deci de acel retoric patriotism, au plecat din România și Nadia și, și, și. Și chiar cineva din interiorul familiei dumisale a încercat să treacă frontiera, ilegal, ceea ce — mai e nevoie să spunem? — dă o pregnantă coloratură demagogică. Să mai specific și faptul că, în ceea ce privește, nu-i consider anti-patrioți pe cei ce au fost nevoiți sau pur și simplu au părăsit România? Evident că nu cred că ei trebuie să dea socoteală în fața cuiva, că poate își iubesc mai mult țara decît mulți din cei ce, aici, își declamă, răcnind, patriotismul.

Tocmai pentru că știa toate astea, cred că simptomele de patriotită ale d-lui Țopescu sînt aspecte și lasă să se vadă așa albă a unui joc ce depășește marginea de sus a jambierei.

Marcel TOLCEA

Climat

● Deși echinocțiul de toamnă ne-a trecut în ultimul pătrar al anului, cînd manifestările culturale ar fi trebuit să atragă publicul spectator al orașului de pe Bega, săptămîna aceasta nu consemnează semnele unei emulații deosebite. ● Totuși, dintre arte, muzica, artele plastice și coregrafia ocupă în continuare locul central ● După 14 ani de absență, iubitorii muzicii rock s-au putut întîlni cu formația Phoenix, într-un concert extraordinar ● În organizarea Agenției Inter Art Globus din Timișoara, Compania de dans din Canaris sponsorizată de Guvernul Autonom al Insulelor Canare și firmele timișorene UNITEH, Magnet Music-Shop și Hetola Imperial organizează un turneu în România ● Formația, al cărei coreograf și director este celebrul maestru de balet de origine română, Gelu Barbu, fiul compozitorului Filaret Barbu, a prezentat un concert avîndu-l ca interpret pe pianistul spaniol Pedro Espinoza, în sala Liceului „Ion Vidu" ● Turneul a continuat cu spectacolul de balet „Yo love Bekett" la Opera Română din Timișoara și Casa de Cultură a Sindicatelor din Lugoj ● Filarmonica de Stat Banatul efectuează un turneu de cinci concerte în Germania. Cu această ocazie își dau concursul dirijorii Klaus Donath și Petru Oschanitzky, precum și soliștii Helen Donath, Eugenia Moldoveanu (soprane) și pianistul Jean-Francois Antonioli (Elveția). Scopul acestui turneu este colectarea de fonduri pentru construirea spitalului de copii din Timișoara ● Vineri, 27 septembrie, la sala Capitol va avea loc un recital de pian susținut de Sorin Petrescu, care va oferi melomanilor o seară Frederic Chopin ● În Saarbrucken la Kreditbankcentral (Germania) a avut loc un dublu vernisaj de pictură și grafică a artiștilor plastici timișoreni Călin Beloescu, Daniela Beloescu, Leon Vreme, Xenia Vreme, Romul Nuțiu și Simona Nuțiu. Cele 70 de lucrări expuse pe simeze, ce s-au bucurat de un real succes în rîndul iubitorilor de frumos, pot fi admirate pînă la finele lunii septembrie. ● Timp de trei zile, Galeriile Helios din Timișoara vor găzdui expoziția de fotografii artistice ale artistului plastic Stelian Acea ● În perioada 27 septembrie — 16 octombrie, Galeriile Helios vor găzdui o expoziție de grup avînd ca temă „Religia în artă". Expoziția va cuprinde lucrări de grafică, pictură și sculptură ale artiștilor plastici Daniela Beloescu, Călin Beloescu, Ștefan Călărășanu, Petru Jecza, Gabriel Popa, Luigi Ștefan Vărga și Pavel Veres ● Vineri, 27 septembrie, la Muzeul de Artă din Timișoara va fi deschisă expoziția retrospectivă de avangardă a anilor '60, pusă sub genericul „Creație și sincronism european", organizată de Muzeul de Artă din Timișoara, filiala U.A.P. Timiș și Ministerul Culturii. Expoziția va fi deschisă timp de o lună ● Între puținele premiere cinematografice românești ale ultimilor doi ani se numără și „Rămînerea" (prezentă săptămîna viitoare pe ecranele timișorene), o producție a studioului de creație „Star 22", în regia lui Laurențiu Damian, aflat la primul său lung metraj. În rolurile principale: Mircea Albulescu, Monica Ghiuță, Maia Morgenstern, Dan Condurache.

A. Z.

CU PREȚURILE CELE MAI MICI

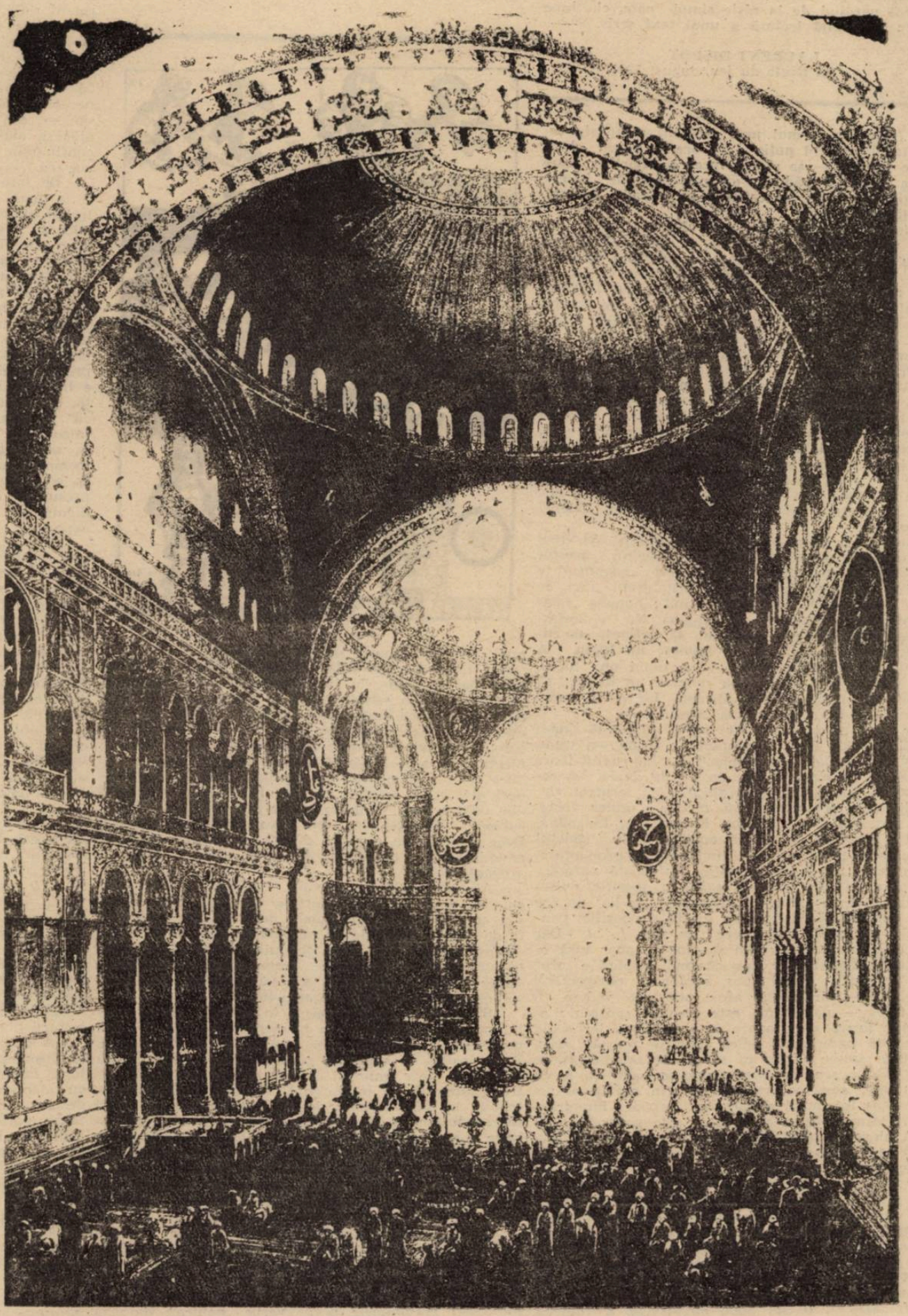

DESFĂTRĂILE CELE MAI **MARI**

ROLAND BARTHES

DORINȚA DE NEUTRU

(INTRODUCERE LA CURSUL DIN 1978)

Iată transcrierea unui text faimos și necunoscut a lui Roland Barthes. Faimos, prin calitatea sa și prin caracterul privilegiat despre care au lansat numeroase zvonuri fericiții lui deținători. Interdicției absurde de a tipări cursurile lui Barthes i se adaugă reținerea plină de gelozie a proprietarilor prețioaselor benzi de magnetofon, adevărați Harpagoni ai gîndirii. Încă de la apariția revistei noastre am cerut decongestionarea și deblocarea acestei afaceri: publicul are drept de acces la texte. Editarea sub formă de casete ar fi ideală, deoarece ar permite sesizarea diferenței — mult obiectate — dintre scris și oral, dintre un text scris, corectat, controlat cu grijă și o intervenție orală pregătită, evident, în scris, dar în care se amestecă familiarismele, reluările, fluiditatea limbajului oral. Iată în cele ce urmează începutul cursului despre „neutru", rostit la Collège de France în primul semestru al anului 1978. Am transcris și ezitările și repetițiile de limbaj oral pedagogic. Ele nu fac decît să pună mai bine în evidență importanța elaborării scrise a cursului, nu improvizat pornind de la niște simple note, ci bine articulat: veritabilă lectură a unui text scris.

LAURENT DISPOT
(la Règle du jeu, august 1991, nr. 5)

/.../ **(Din vacarmul unei mulțimi compacte care îl așteaptă de cel puțin două ore — goana după un loc e teribilă — se ridică vocea lui Barthes care tocmai a intrat. O pădure de magnetofoane începe să funcționeze, chiar pe catedră, pe estradă, în sală. Se face tăcere) — ...**

Subiectul cursului este **„neutrul"**, dar acum mi se pare că l-aș fi putut intitula și marca altfel pe fișă: nu **„neutrul"**, ci mai degrabă **„dorința de neutru"**. Înainte de a începe, aș dori să citesc, în loc de epigraf pentru acest curs, pentru ansamblul acestui curs, patru texte. Primul este un text al lui Joseph de Maistre despre Inchiziție. /.../. Al doilea, mai scurt și, desigur, destul de diferit e un paragraf pe care l-am extras din romanul lui Tolstoi, **Război și pace**. Prințul Andrei a fost rănit în timpul bătăliei de la Austerlitz, a fost izbit de un glonte în cap și a căzut. Iată paragraful, de la pagina 357. /.../ Al treilea text. E din Jean-Jacques Rousseau, **Visările unui hoinar singuratic**: a doua plimbare. Într-o zi, la 24 octombrie 1776, Rousseau merge să strîngă plante la țară, mai exact la Menilmontant. Și iată ce scrie /.../ Și, în fine, ultimul text. E portretul pe care și-l face Lao Tseu însuși, extras dintr-o culegere consacrată lui Tao. Traducerea lui Henri Maspéro.

Și acum am să-mi prezint repede cursul. Aș vrea, la intrarea în joc, să vă prezint obiectul acestui curs, adică argumentul său. Iar acest argument e următorul: definesc, în mare, neutrul drept „ceea ce dejoacă paradigma". Sau, mai curînd: numesc „neutrul" **tot** ceea ce dejoacă paradigma. Nu e același lucru deoarece, de fapt ,vreau nu **să definesc un cuvînt**, cuvîntul „neutru", ci **să numesc un lucru**. A defini un cuvînt nu e totuna cu a numi un lucru. Or, eu tocmai asta vreau: să numesc un lucru, să adun sub un nume diverse lucruri. Iar acest nume îmi pare a fi ceva din specia „neutrului".

Dar ce e paradigma? Ar trebui, totuși să ne-o reamintim, chiar dacă e cunoscută; poate s-a uitat. Acum vreo zece ani, „paradigma" era un cuvînt foarte cunoscut, ba chiar făcuse un fel de modă. Vă reamintesc că paradigma e opoziția a doi termeni virtuali, din care actualizez unul pentru a putea vorbi. Pentru a putea produce sens. Exemple... De pildă, în limba japoneză nu există opoziție între sunetul „l" și sunetul „r". E o simplă indecizie în pronunțare. Deci, întrucît nu există opoziție, nu există paradigmă. Cîtă vreme, în franceză există o opoziție, există o paradigmă între „l" și „r", deoarece „je lis" nu are același sens cu „je ris"; deci, există o opoziție, pentru că există producere de sens /.../. Dar acesta este un exemplu din fonologie; apar însă opoziții semantice, dintre care cea mai celebră e „alb" versus „negru". Altfel spus, conform perspectivei saussuriene — căreia, din acest punct de vedere, îi rămîn fidel — paradigma este resortul sensului: acolo unde apare sens, apare și paradigma, iar acolo unde există paradigmă, adică opoziție, există sens. S-ar putea spune eliptic că sensul se întemeiază pe conflict. Orice sens se bazează pe un conflict, e, cu alte cuvinte, alegerea unui termen în pofida altuia. A crea sens înseamnă a alege un termen împotriva unui alt termen. Și orice conflict este generator de sens. A alege pe **unul** și a-l respinge pe **celălalt** este întotdeauna un sacrificiu pentru sens, e deci producere de sens, livrare spre consum. Așa am încercat să vă reamintesc ce e cu paradigma.

De aici, să trecem la concepția unei creații structurale, care **reziliază**, deci **anulează** sau contrariază binarismul implacabil al paradigmei, prin recursul la un al treilea termen. Adevărul e că acest **tertium** a fost propus de către lingvistica structurală, fiind conceptualizat de Hjelmslev și mai ales de Broendahl, un structuralist danez, dar și, bineînțeles, de către foneticieni. Există două moduri de a dejuca, de a complica sau anula paradigma **(se duce la tablă ca să scrie cu creta, în timp ce comentează)**: o paradigmă este A, opus lui **B**... Puteți să complicați sau să anulați opoziția: o puteți complica creînd un termen complex... Și o puteți anula, creînd un termen care să nu fie nici A, nici B și care se va

numi termen „amorf" sau termen „neutru" sau chiar „grad zero" **(se așază la catedră în fața microfonului)**. Așa se întîmplă deci lucrurile în lingvistica structurală. E o schemă pusă la punct mai ales de Broendahl Dacă transpuneți acum problema în plan etic, s-ar putea spune că ordinele, constrîngerile pe care lumea vi le trimite în calitatea voastră de subiecți, spre a le alege în mii de situații, spre a produce sens, spre a intra în conflict, a vă lua răspunderi etc., toate acestea stîrnesc fatalmente în planul etic despre care vorbeam, poate doar la unii dintre subiecți, tentația de a **nu juca jocul paradigmei**. Deci, tentația de a aboli, dejuca, eschiva paradigma, amenințările, constrîngerile ei și toate... acele... arogante ale ei.

Atunci, problema devine, evident, a **scuti** sesul, iar acest cîmp polimorf al eschivei paradigmei sau conflictului îl voi numi „neutrul". Și, dacă veți fi de acord, timp de 13 săptămîni vom vorbi aici despre **orice** stare, **orice** conduită, **orice** afect, **orice** discurs, fără — desigur — vreun spirit de exhuastivitate legat de afirmarea sau suprimarea conflictului, de eschiva sau suspendarea lui.

Și acum, a treia remarcă în cadrul argumentului pe care-l expun: în momentul de față îi dau neutrului o definiție care rămîne strict structurală. Vreau astfel să spun că, pentru mine, neutrul nu trimite la niște impresii de gri, de „neutralitate" (între ghilimele), la indiferență. Neutrul, neutrul **meu**, trimite la **stări intense**, la **stări puternice**, la **stări extraordinare**. A dejuca paradigma — întrucît acesta e neutrul — a dejuca paradigma poate fi o activitate **arzătoare** și **mistuitoare**. Și tot în cadrul argumentului, mai apare acum o problemă: cea a cîmpului. A cîmpului sau a cîmpurilor neutrului. Aș spune că, lexical, noțiunea sau cuvîntul „neutru" trimit la următoarele cîmpuri sau discipline:

Întîi, firește, gramatica. Există un gen neutru definit drept genul a ceea ce nu e nici masculin, nici feminin. Gradul zero sau gradul **neutru**: nici masculin, nici feminin. Mai există, de asemeni, în latină verbe care au fost decretate, în anumite terminologii gramaticale drept verbe „neutre", datorită faptului că nu erau nici active, nici pasive sau că denotau o acțiune fără regim, adică erau intranzitive /.../ Al doilea cîmp, politica. Neutru: care nu ia parte la conflict. De pildă, statele neutre. Al treilea cîmp: botanică. O floare neutră e o floare ale cărei organe sexuale avortează constant. Nu e o imagine tocmai plăcută. Al patrulea: **zoologia**. Albinele lucrătoare sînt numite cîteodată „neutre", deoarece nu au sex. Nu se pot acupla. Al cincilea: fizica. Corpurile neutre sînt corpuri ce nu prezintă nici o electrizare, conductori care nu conduc nici un curent. Al șaselea: chimia. Sărurile neutre sînt săruri nici acide, nici bazice... O să revenim mai încolo asupra acestor imagini... aș spune... canonice. Sînt, așadar, imagini care fac parte din limba noastră (le-am luat, desigur, din Littré). Din acest moment ne-a devenit evident faptul că fondul comun al tuturor acestor accepții ale cuvîntului „neutru" este un fond **sexual**. Firește că perspectiva noastră nu o să fie, nu-i așa, disciplinară, adică nu o să facem referiri la o disciplină anume sau la mai multe discipline. O să cercetăm categoria neutrului așa cum ea traversează limba, discursul, gestul, actul sau corpul. Și totuși, în măsura în care neutrul nostru se va dezvălui raportat la paradigmă, deci la conflict, deci la alegere, cîmpul general al reflecțiilor noastre — dacă am putea **numi** acest cîmp general al reflecțiilor noastre — ei, bine, el ar fi etica. Căci etica e discursul... alegerii bune. Fără jocuri de cuvinte! **(rîsete; e epoca lui Giscard și a sloganului său, o „alegere bună")**. Cîmpul bunei alegeri sau, firește — dar asta nu există niciodată în politică — cîmpul **non-alegerii**. Nu numai al alegerii bune, ci și al non-alegerii. Posibilitatea non-alegerii sau — ceea ce e și mai extravagant în politică — a alegerii **alături**, a acelui **altundeva**, **al alegerii**, al conflictului paradigmei. Or, am mai spus-o, toate acestea fac parte dintr-un cîmp al eticii.

De fapt... etica. Poate că e un cuvînt care va fi la modă... sau e deja la modă, nu știu... ar trebui supravegheat... **(rîsete)**. S-ar prea putea ca etica să revină în modă, prin legea pe care-aș numi-o structurală, a **rotației refulaturilor**. Cînd un cuvînt a fost refulat, el reapare. E legea structurală a rotației modelor. Și, trebuie să recunoaștem că, pe cele două mari scene teoretice ale modernității, oricum recente, adică la Marx și Freud, mi se pare că nu există discurs al eticii. Sau, în orice caz, și la unul, și la celălalt, etica pare refulată. E refulată undeva. Dar, de fapt, etica există întotdeauna și pretutindeni. În orice discurs există etică. Doar că e în mod diferit fondată, diferit asumată sau refulată, dar străbate orice discurs. Iar dacă cuvîntul „etică" vă sperie, ca avînd un soi de iz idealist, îl puteți înlocui cu „praxis". Deoarece praxisul — oricum, în sensul grec, aristotelic, al cuvîntului presupune tocmai o activitate de alegere: ceea ce s-ar numi, în acea logică aristotelică, **„proaieresis"**. A acționa presupune o alternativă, doi termeni, exact ca paradigma. Iar din moment ce alegi una... și așa mai departe.

Mai adaug o ultimă remarcă în ce privește cîmpul. Pentru mine personal, a reflecta asupra neutrului e un mod de a cerceta liber propriul meu **stil de prezență** în tohul bătăliilor contemporane. Iată care ar fi argumentul.

Și acum, o altă problemă, cea a procedurilor. Adică a felului în care mi-am pregătit cursul și expunerea cursului. Iată ce am făcut pentru a-mi pregăti acest curs. Am plimbat peste tot cuvîntul „neutru", deoarece el are drept referent, în mine, un **afect obstinat**. Există în mine un afect obstinat al neutrului și asta... e un detaliu biografic puțin important, dar care trebuie semnalat... și asta începînd cu acea carte care s-a numit **Gradul zero al scriiturii**. Cartea asta presupunea, prin însuși titlul său, ideea de neutru. Deci am purtat neutrul de-a lungul unui număr de lecturi... L-am plimbat prin lecturi /.../ Nu de-a lungul unei **grile de cuvinte**, ci printr-o **rețea de lecturi**. Adică de-a lungul unei biblioteci. Biblioteca aceasta n-a fost elaborată riguros, deci n-am urmat un **program bibliografic**. E vorba, pur și simplu de un **intertext** /.../ Biblioteca asta n-a fost exhuastivă. Ci, aș putea spune că e vorba de o bibliotecă virtual infinită. Deci o bibliotecă de-a lungul căreia am plimbat cuvîntul „neutru". Ce bibliotecă? Ei bine, am s-o spun cu franchețe, într-un fel subiectiv, personal, ea a fost, în mare... nu-i așa... în mare... biblioteca din casa mea de vacanță **(rîsete)**. Adică un „loc-timp", un „loc-orar", unde pierderea rigorii metodologice, evidentă, e compensată prin intensitatea și desfătarea lecturii libere.

A descrie această bibliotecă, a-i explica originea, ar însemna, desigur, să intru în **biografie**, deci în istoria familială. Căci biblioteca unui subiect coincide cu identitatea-forma sa concretă. O bibliotecă este, desigur, un portret, nu-i așa? S-ar putea face, de pildă, portretul lui Montaigne, care era marele specialist în bibliotecî, prin propria sa bibliotecă. Există, după părerea mea, două **colecții** în viața unui om care-i fac extraordinar de bine portretul: biblioteca — dacă are așa ceva — și farmacopeea, adică ansamblul medicamentelor cu care s-a obișnuit **(rîsete)**. Deci, dacă aș descrie această bibliotecă, aș fi obligat să intru în detalii biografice privind familia mea. Nu am s-o fac. Am să spun doar că, în mare, această bibliotecă dintr-un loc de vacanță este, să spunem, o bibliotecă **clasică**. Ea conține literatură clasică și filosofie clasică, apoi, să spunem, o „modernitate umanistă", care se oprește la războiul din '40, apoi un aport lateral, care vine din hazardurile propriei mele vieți de călător /.../.

Traducere de Adriana BABEȚI

Colectivul de redacție: MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef-adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA, Prezentare artistică, NICOLAE LENGHEL.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 8
Telefoanele: 8 33 90, 8 33 76
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază
Paginatori: Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipiști: Mircea GUI, Marcela VUIA, Tiberiu BAZAR
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar
41

CONSERVE CU LINIŞTE

PAGINILE 4—5

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 41 (1269) ● 11 OCT. 1991 ● SERIE NOUĂ, ANUL III ● 10 LEI

LIMBILE DE LEMN SALIVEAZĂ

La vîrf, se dă o bătălie crîncenă pentru apariţia pe post. E vorba de postul de televiziune. Ca într-o sarabandă a limbilor de lemn, preşedintele şi primul ministru alternează cu o frecvenţă obositoare pe canalul unu al televiziunii catastrofale române. Prilejuri cu care am mai aflat: că pentru domnul Iliescu ideile socialismului nu sînt chiar de lepădat; că între primii doi bărbaţi de stat ai momentului lucrurile nu stau tocmai pe roze; că domnul Iliescu nu poate fi dărîmat nici de un milion de oameni (aritmetica elementară ne spune că dînsul e de cinci ori mai puternic decît Ceauşescu, pe care l-au dărîmat vreo două sute de mii; e drept, Ceauşescu nu mai avea de partea lui securitatea, pe cînd preşedintele îl are pe domnul Măgureanu); că în jurul celor doi demnitari roiesc tot felul de inşi dubioşi (ei, asta-i: cum s-ar aştepta să fie absolvenţii de la „Ştefan Gheorghiu" ori securiştii poligloţi de care s-au înconjurat?); că abia a patra mineriadă a fost dăunătoare intereselor ţării, celelalte trei fiind comprese pe rănile patriei; că oamenii adîncurilor au fost manipulaţi de forţe obscure (aici au nimerit-o din nou: căci, la ora actuală, ţara e condusă de forţe obscure); că trupele jandarmeriei sînt prost echipate şi prea puţine (prost echipate? serialele **adviser**-ului prezidenţial, Al. Mironov, sînt mostre ale precarităţii de imaginaţie a celor care fac filmele S.F. despre războaiele interstelare); că premierul desemnat e un învederat neutru (varianta Iliescu); ba nu, că domnul Stolojan, nu-ncape îndoială, „e al nostru" (varianta Roman); că Alianţa Civică destabilizează (de unde şi gestul prudent al capetelor lucioase de la tv. de a ni-l prezenta, în două seri consecutive, pe destabilizatorul Manolescu la ore de maximă audienţă, pentru a înspăimînta populaţia — asta în cazul în care lacheii puterii nu au în vedere şi posibilitatea ca roata istoriei să se învîrtă în sensul nedorit de ei). Şi s-a mai spus: că nu se exclude posibilitatea amestecului străin (ba dinspre est, ba dinspre vest); că preşedintele e decis să nu cedeze pînă la capăt (capătul cui? ne întrebăm, pentru că al răbdării a fost depăşit de mult); că domnul Roman e încă şi mai decis să revină la putere; că domnul Iliescu e obsedat de mirajul protecţiei sociale (n-o pot realiza, vai, americanii, dar o vom realiza — în preajma alegerilor, desigur —, cu sau fără ajutor mineresc, noi!); că sosirea ortacilor în capitală ne-a dat cu luni de zile înapoi în ce priveşte integrarea în Europa (dacă mai adăugăm şi deceniile din contul zilelor de 14—15 iunie '90, înseamnă că ne aflăm cam în jurul Congresului al IX-lea!).

În această întreţesere, textură, urzeală de preşedinţi, premieri şi limbi de lemn salivînd, apariţia pe ecran a domnului Ion Raţiu a fost un adevărat poem. În fine, am văzut că în ţara aceasta se poate vorbi normal, firesc şi fără obişnuitele minciuni „de cel mai înalt nivel". Maestrul Şoloc n-a prea avut prilejul să-şi plaseze doctele consideraţii, pentru că domnul Raţiu are cel puţin două atuuri care au dispărut din biografia şi caracterul domnilor mai sus pomeniţi în seara lui 22 decembrie 1989: fair-play-ul şi umorul. Eleganţa şi naturaleţea cu care domnul Raţiu ştie să vadă încurcatele ţe ale societăţii româneşti sînt avertismente serioase că la alegerile viitoare poziţia domnului Iliescu s-ar putea să nu fie chiar cea a neclintitelor statui de la Stonehenge. După cum domnul Stolojan e posibil să nu se mulţumească doar cu postura de jucător de rezervă, şi să evolueze în partitura „mielului turbat".

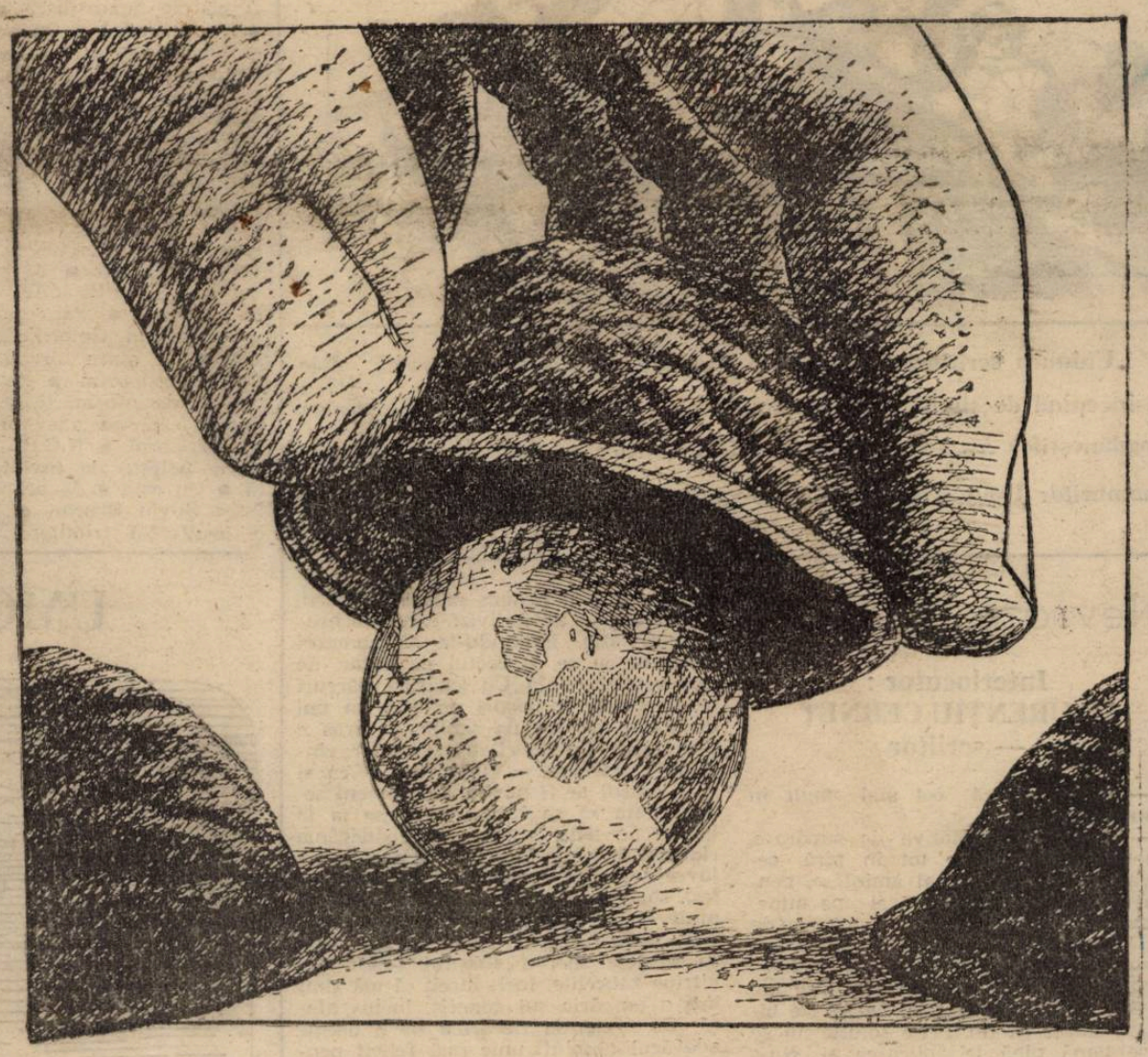

Dar, pînă atunci, să savurăm acele unice minute petrecute în compania adorabilului domn Raţiu.

Mircea MIHĂIEŞ

Cutia Pandorei

Silvestera - damă bună

Majoritatea oamenilor cu care am stat de vorbă pe tema mineriadelor îi condamnă pe mineri. Sînt de condamnat. Violența care le însoțește orice mișcare spre capitală trebuie pusă la zid. Nesăbuința de a se crede un detașament de avangardă al clasei muncitoare, menit să apere anumite valori lăsate lor moștenire, trebuie risipită. Dar, cine să o facă ? Cine să meargă între ei pentru a-i face să renunțe la conștiința propriei forțe ? Partidul de guvernămînt? Ex-premierul ? Președintele ?

Ex-premierul n-a făcut-o atunci cînd știa prea bine (și dacă nu știa, sau nu înțelegea, tot vina lui este) că fotoliul prim-ministerial îi este în pericol. Mă îndoiesc că o va face acum. Este suficient de încăpățînat să n-o facă. Și destul de arogant să nu accepte că multe din erorile guvernării majoritar feseniste îi aparțin. Domnia sa nu-și reproșează prea multe. Și nici turma pe care o păstorește cu atîta autoritate nu pare dispusă să o facă. Treaba lor.

Pînă a nu merge în Valea Jiului eram convins că F.S.N.-ul domină acolo cu maximă autoritate. Cel puțin așa relevau primele trei mineriade. Așa și era. Între timp, lucrurile s-au schimbat. Nu datorită clarviziunii lor politice. Modificarea orientării lor electorale se datorează, în primul rînd, proastei lucrări a reprezentanților F.S.N. în zonă. Și dezamăgirilor oferite de cuplul Roman-Iliescu. Trandafirul albastru a cam pălit în Valea Abatajelor. Și nimeni nu pare dispus, cel puțin pe moment, să-l salveze de la ofilire. Treaba lor.

Președintele a promis că va merge în Valea Jiului. Și va merge. Știe el de ce. Știm și noi. Bănuim și cum va decurge preconizata descindere. Pot fi și surprize. Asta știe și dl. Iliescu. Vom trăi și vom vedea. Vor trăi si-l vor vota. Treaba lor.

Treaba noastră (vorba vine !) decurge din aceea că nici unul din partidele de opoziție nu face altceva decît cel de guvernămînt. M-am convins de asta în numai cîteva zile. Masa mare a minerilor este ca o barcă plutind pe valuri. Pe valurile nostalgiei. Nimeni nu și-a propus să liniștească situația. Agitația continuă. Iar pericolul unei noi mineriade rămîne valabil. Și va rămîne atîta timp cît nimeni nu va „izbi" acolo profund. Nu cu vorbe și discursuri televizate. Nu prin paginile ziarelor, pentru că în Valea Jiului ajung foarte puține. Cineva trebuie să meargă printre ei și să-i ajute să înțeleagă spre ce vrem să ne îndreptăm. Să-i ajute să se dezbare de vechi reflexe și deprinderi. Cineva ar trebui să facă asta prin toată țara. Un „deșteaptă-te, române !" pragmatic. Grea treabă.

Vor veni noile alegeri. Majoritatea minerilor sînt în situația cetățeanului turmentat. Vor vota cu prima damă bună. Cu condiția ca buna damă să-și ia toaleta-n dinți și să intre între ei. Ca vierul în stuhul tare, vorba naratorului național. Dar cine să scoată așa o damă din garderobul esichierului ? Unde-i acea Silvestera ?

Cornel BOGDAN

Uniunea scriitorilor — filiala Timișoara anunță pe această cale că începînd de sîmbătă, 12 octombrie a.c., orele 10 la sediul din Calea Bogdăneștilor nr. 19 va funcționa Clubul literar. Clubul este deschis membrilor Uniunii scriitorilor, precum și invitaților acestora.

Nevroze

Interlocutor : LAURENȚIU CERNEȚ — scriitor

— Ce te supără cel mai mult în Timișoara ?

— Sînt destule motive de supărare, unele valabile peste tot în țară, generale adică, nu le mai amintesc, pentru că, deși mă afectează și pe mine, le simt cumva deasupra nivelului meu de înțelegere. Pricep, de pildă, cum devine cazul cu reforma, dar nu simt decît efectul imediat și mă enervez. Oricum, nu stă în puterea mea să fac să fie bine și, sincer să fiu, orice soluție mi se pare bună pînă la aplicarea ei. Nu-s nici economist, nici politician, nu mă pricep. De aceea, o să vorbesc doar despre motivele de supărare mai mititele, dar multe și sîcîitoare. Să încep cu lipsa unui climat civilizat. Străzile murdare, nu numai din cauza Primăriei, ci și din nepăsarea fățișă a cetățenilor. Trotuarele, chiar așa, cu denivelări (e mai frumos spus denivelări), cu fel de fel de indivizi care blochează circulația, îmbiindu-te să cumperi mai știu eu ce. Aspectul de bazar, de țară subdezvoltată. Cu scuaruri, parcuri transformate în locuri de tras un pui de somn, de ars un șeptic, de tras o dușcă-zece. Cu tineri strînși ciopor, cîntînd și zbierînd — distracție — ca și cînd orașul ar fi pustiu. Cu oameni serioși gata să se înjure și să se ia la bătaie pe teme politice. Cu bădărănia ridicată la rang de regulă generală. Cu javre teroriste fonic (canine, bineînțeles). Cu gaze de esapament ce depășesc mult indicii admiși de ecologiști. Cu ziare care, dintr-o parte ori din alta, îți vestesc mereu sfîrșitul lumii. Cu vitrine zăbrelite, încît încep să mă simt într-o pușcărie sui generis, închis afară. Cu pretenția fiecăruia de a deține adevărul absolut, unic (mă felicit pentru formularea asta !) — a deține adevărul, de unde și — „un adevăr deținut"). Cu teama tot mai mare de a încerca să-ți păstrezi capul cît mai limpede pentru a putea să-ți numeri banii.. Cred că e destul.

Iosif COSTINAȘ

CENTRUL CULTURAL AL ALIANȚEI FRANCEZE în colaborare cu Opera Română anunță spectacolul de dans contemporan **G R A C E** al companiei Christine Bastin din FRANȚA. Spectacolul va avea loc luni, 14 octombrie, orele 19, în sala Operei. Biletele se pot procura de la caseria Operei conform orarului caseriei.

ARGUS ● ARGUS

De-o vreme, Televiziunea Română ne asaltează cu interviuri ● Care mai de care ● Care mai pe care, s-ar mai putea adăuga ● Petre Roman, fără a se pogorî din prim-fotoliul națiunii, a dat deja semnalul campaniei electorale ● Într-o memorabilă și fulgerătoare întrunire a consiliului director al formațiunii de guvernămînt, deschizînd-o acest domn și-a numit ortacii politici „camarazi de luptă" ● Nici mai mult nici mai puțin ● Camarazii feseniști nu s-au supărat ● Cel puțin nu s-a văzut la televizor ● Dar cine s-a supărat? ● Poate dl Bîrlădeanu ● Dar domnul Bîrlădeanu nu prea apucă a ginguri suficient pe post, dl Șoloc nu-i dă aceleași șanse, segmentîndu-i (spre a cita un termen preferat al lui Miron Cosma) vehemența ● Poate că dl Bîrlădeanu i-ar fi putut propune să înlocuiască substantivul apelativ cu mai directul, tranșantul „tovarăși" dracul fiind același, cu diferențele cromatice, spre a respecta nuanțele adevărului istoric ● A nu omite intervențiile lămuritoare întru luminarea națiunii ale întîiului ales ● Atît cît pot fi ele de lămuritoare ● No comment ● Ce se vede? ● Că oricît s-ar buzări (iertat să ne fie verbul!), vedetele actualei puteri au la bază un consens în numele rozei albastre ● Y compris Monsieur le président, care-i deasupra tuturor, chiar și a circuvaiei palatine cea degrab cîntătoare ● Cătinel — cătinel trec peste noi, într-o balcano-danubiano-carpatică devălmășie, mineriade, scuturiade, etceteriade, lăsîndu-ne toți în căutarea adevărului pierdut ● Ascuns atît de bine, dus cu atîta pricepere în umbră, de neaflat ● Fără îndoială aceasta este una din victoriile defunctului regim ● În atare direcție putem vorbi de profesionism ● Avem veritabiliași ai dezinformării ● Cînd e vorba despre rătăcire adevărului — mai rar ca noi, soro! ● K.G.B.-ul, cîtu-i el de mare, pălește de invidie profesională ● Cu asta e de acord și dom' profesor Silviu Brucan ● Dînsul a făcut o justificată trimitere bio-bibliografică la sistemul mafiot italian ● Putem noi omite că de la Rîm ne tragem? ● Și dac-am face-o, faptele atestă rîmlenești deprinderi ● De fapt, cui i-ar sluji aflarea adevărului ? ● Puterii ? ● Dacă răspunsul ar fi afirmativ, și eforturile ar deveni vizibile ● Pe moment, o regie superprofesionistă ne menține în zona crepusculară ● Mană cerească pentru autorii de scenarii, de la Senat pînă la cele mai jalnice publicații ● Dulci castane pentru justiția română, angajată în mii de procese interminabile ● Sînt atîtea forțe care se bucură de misterele postrevoluționare încît cu greu poate fi întrezărită o ieșire ● Privind cu un ochi echidistant, spectacolul este enorm ● Trăirile — monstruoase ● Perspectiva — labirintică ● Rozătorii arhivelor sînt beneficiarii unor provizii fabuloase ● Cronica neamului — un burduf care se umflă în văzul lumii ● Superciviliziațiile trec dintr-o mirare în alta ● Aproape nu mai prididesc a diseca propriile violențe ● Reflectoarele se concentrează spre Est, unde — vai nouă ! — răsturnăm toate pronosticurile, surclasăm toți adversarii ● Cel puțin în privința atenției mass-mediatice sîntem deținătorii clauzei națiunii celei mai favorizate ● Pe piața informațională, sîntem printre marii exportatori de neliniști și convulsii ● Edificăm milimetric în plan cultural, însă politic și social demolăm monumental ● Avem un har al sfîșierii ● Pe spații largi și termen lung ● Terapia de șoc ne-ar fi bună în plan moral, în primul rînd ● Acolo unde corticalizăm și exprimăm lemnos ● De sus în jos ● Renunțînd de bunăvoie, tenace, șvăbește, la temporizări nostalgice La protecționism istoric ● Altarul națiunii plînge după jertfe ● Va mai plînge ● Mult și bine ● La noi se moare cu mîna pe hățuri, de peste două mii de ani ● Într-o răzvrătire aparent neguvernabilă ● Privind ca la teatru, sîntem un etern Lefter Popescu bolborosind „viceversa" ● Revoltați, damblagiți, dar recuperabili ● Cîndva.

C.B.

UMOR SERVICE

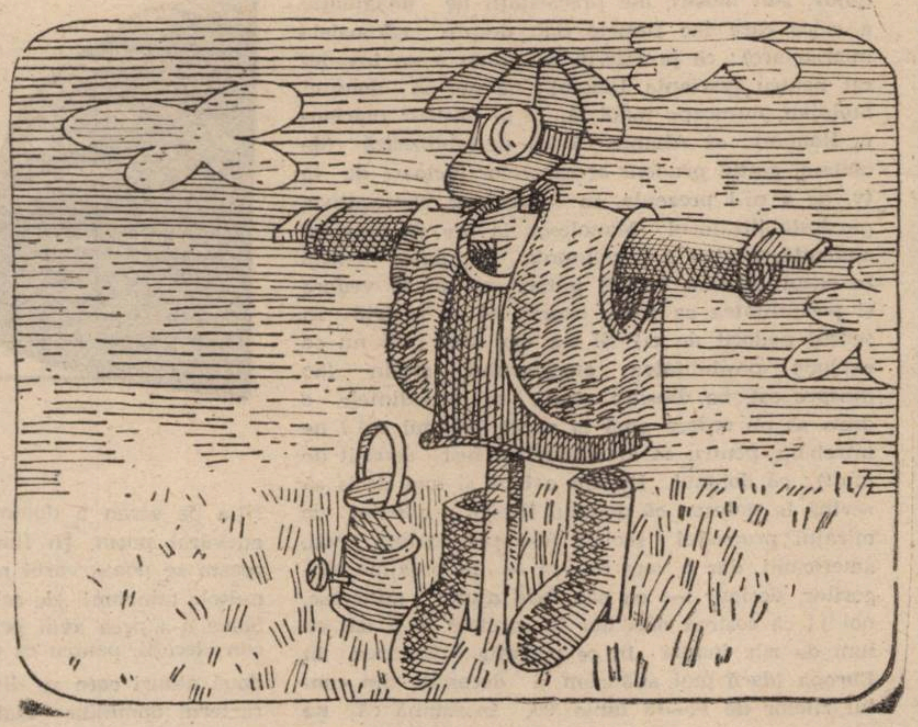

SPERIETOAREA NAȚIONALĂ
Desen de NIC. LENGHER

SCRIITORUL ROMÂN SUB SCUT SAU PE SCUT ?

Niciodată nu s-au publicat atîtea interviuri cu scriitori în România ca în primul an după Revoluția din 1989. Rezervate odinioară revistelor sau emisiunilor literare, interviurile au constituit multă vreme o anexă a istoriei literare care-și făcea rezerve documentare. Audența lor restrînsă era explicabilă: scriitorul își reafirma prin intermediul unui dialog abstract statutul de autor de cărți, un fel de „frumoasă fără corp" într-un peisaj social dezolant.

În decembrie 1989 și de atunci încoace, ceva s-a schimbat. Interesul pentru interviurile scriitorilor a crescut vertiginos, direct proporțional cu foamea românilor pentru presă. Cea dintîi secvență televizată a Revoluției are în centru un poet. El poartă un pulovăr uzat, negru cu dungi roșii și galbene, și a ajuns la Televiziune adus de mulțime. Este Mircea Dinescu pe care actorul Ion Caramitru îl introduce astfel: „În fața dvs. se află eroul nostru. Mircea Dinescu, poetul. Vă rog să-l priviți, el lucrează, vă va spune despre ce este vorba. Sîntem emoționați, obosiți și dorim ca tot poporul român, de orice naționalitate care a luptat cu arma în mînă în sensul că au avut (sic) în suflet acea suflare divină a lui Dumnezeu și a răbdării poporului român care în sfîrșit s-a ridicat pentru a putea asculta cuvintele lui Mircea Dinescu care va fi purtătoarea geniului românesc peste timp. ."

Dincolo de defecțiunile oratorice (care arată că exaltarea duce negreșit spre Caragiale), străbate din cuvintele actorului mentalitatea mitizantă asupra ființei scriitorului. Și totuși, poetul apare acum într-o ipostază insolită. E clar că nu e la locul lui sau cel puțin pe locul adjudecat scriitorului pînă acum. E transpirat, nebărbierit, cu ochii dilatați, iar discursul său e total părăsit de convenția aparițiilor în public. El zice: „sînt momente în care Dumnezeu și-a întors fața către români" pentru ca mai apoi să amestece cuvinte ca „armată" „proclamație", „sînge". Dimensiunea temporală se umflă și se dezumflă bizar în improvizatul discurs, sub presiunea momentului: „Aveți răbdare **o clipă. Cinci minute** și poporul român va învinge **pentru totdeauna!**" Girînd speranța și euforia generală poetul dispune de autoritatea unui statut care-l plasează în frunte chiar înaintea generalilor ce se perindă țanțoș pe ecran.

Acesta este, probabil, momentul care marchează „căderea în istorie" a scriitorului român ieșirea sa din coaja proteguitoare a cărților în arena publică. Disidența unor oameni de litere este un precedent. Interesul pentru declarațiile lor prevalează, iar ele, profitînd de aparența abolire a tuturor interdicțiilor, își fac economie la acest capitol. De altfel însăși puterea provizorie îi împinge în față pentru a-și asigura onorabilitatea și pentru a cîștiga timp. Iar ei scriitorii, se abandonează candid acestei condiții noi, de persoane celebrate public.

Barthes ar găsi în România postrevoluționară o excelentă ilustrare a teoriei sale despre **scriitor** (écrivain) și **scriptor** (écrivant). În rezumat: **scriitorul** e reflexiv, el îndeplinește o funcție trudind absorbit de propriul său instrument. Truda sa este sacralizată, vocația îl destinează unei mistificări, el continuînd să existe în conștiința publicului atît timp cît nu renunță la scris. **Scriptorul** este tranzitiv el acționează prin intermediul cuvintelor, depunînd mărturie, explicînd, instruind. El pune capăt ambiguității prin descifrare opunîndu-se prin această operațiune scriitorului care din ambiguitate trăiește. Scriptorul își revendică limbajul scriitorului în scopuri publice. Astfel nu va putea fi ținut la distanță de societate fiindcă îi este un agent necesar. Interviurile invocate pot constitui documentele acestei simptomatice tranziții. Literatul român pare a renunța deocamdată la condiția sa de **scriitor** în favoarea celei de **scriptor**. Dialoguri diverse despre literatură aduc la suprafață îngrijorarea față de propriul statut: cum vor scrie de aici înainte — se întreabă scriitorii — ce medicamente sînt recomandabile contra sterilității în creație, care ar trebui să fie codul prin intermediul căruia se vor face înțeleși cine este acest public ahtiat după ziare, potențialul consumator al unor cărți ce încă nu s-au scris?

Există două tentații, cărora majoritatea scriitorilor noștri nu le-au scăpat în perioada postrevoluționară: 1. trădarea literaturii în favoarea jurnalisticii; 2. manifestarea publică, ieșirea în fața mulțimii. Cazul Nicolae Manolescu este simptomatic pentru grupul de intelectuali contestatari care n-au cedat imediat necesității de „a face", păstrîndu-se inițial în iluzia că „a scris", fie și în presă, e destul. „Cred că mai degrabă intelectualul este și trebuie să rămînă independent față de putere. În ceea ce mă privește, sînt hotărît să nu accept niciodată o funcție politică, indiferent de faptul că la putere vin partidele de opoziție sau Alianța Civică . . Aceasta nu înseamnă că nu simt o anume responsabilitate față de ceea ce se întîmplă. Și atunci prefer să-mi spun părerea, să-mi exprim punctul de vedere, să contribui cît pot la tranziția către democrație" — declara Manolescu la finele anului 1990. În '91 îl regăsim în fruntea P.A.C., gest ce anulează propriile-i dileme anterioare și lichidează printr-un răspuns tranșant campania susținută de Eugen Simion cum că scriitorul n-ar avea ce căuta în politică, Ștefan Aug. Doinaș se afirmă decis pentru implicarea concretă a scriitorului în politică: „Și politicul este o activitate creatoare, iar cei care părăsesc uneltele scrisului pentru a urca la tribună își au justificarea lor și sînt necesari vieții noastre socio-culturale" Între „a face" și „a scrie" Augustin Buzura optează pentru „a face cultură". „Nu ne va ierta nimeni vreodată dacă acum, cînd se poate, nu punem umărul să scoatem țara din impas . . În regim republican sau monarhist, tot cultură trebuie să facem și tot acelorași oameni le rămînem datori".

Repercursiunile acestui refuz al scriitorului de a mai rămîne o ființă de fum risipită în paginile cărților și asumarea confruntării la cîmp deschis, nu întîrzie să apară. Paradoxal, în prima fază a post-revoluției, prezența frecventă a scritorilor în mulțime a accentuat tendința de sacralizare, întărind credința în esența sa mitică. „Este trucul oricărei hagiografii" — ne lămurește Barthes. Ieșirea în public a fost întîmpinată cu aclamații, căci cuvintele scriitorului, nemijlocite de această dată, beneficiau de prestigiul condiției sale. Avea dreptul de a vorbi, de a fi ascultat, fiindcă scrisese. În cel mai scurt timp a survenit o altă frază: scriitorii contestatari, proveniți mai cu seamă din rîndurile celor ce făcuseră rezistență dictaturii, au devenit incomozi, iritanți, fiindcă aruncau deopotrivă mănușa Puterii instaurate, cît și mentalităților populare hrănite de ani de obedință. Prestigiul autorului n-a mai fost suficient pentru a acoperi vastul teritoriu al confuziei și tulburării, iar autoritatea morală nu i-a fost recunoscută. Alegîndu-și alte arme, din arsenalul scriptorului, scriitorul s-a pomenit descoperit vulnerabil. „Spuneți-mi că n-am talent, dar respectați-mi măcar țipătul de revoltă de atunci" — conjură Dinescu, exasperat de calomnie, la un an după revoluție. „Atunci cînd eram interzisă — se confesează Ana Blandiana — aveam iluzia că toată lumea e în secret cu mine. Și mai era ceva: printr-un paradox, faptul că n-aveam telefon, n-aveam corespondență, că stătea mașina în fața casei, acea supraveghere teribilă contribuia la liniștea mea din interior. N-aveam nici o posibilitate de a supraviețui decît scriind. Acum este un vacarm enorm în care este absolut imposibilă o liniște sufletească".

Aceasta ar fi faza dez-iluzionării. Respingînd pactul cu puterea, scriitorii disidenți au fost supuși unor manevre pentru care nu erau pregătiți. Subminarea prin zvon, calomnie, deformare a unor detalii biografice „au prins" în fața aceluiași mare public care pînă atunci îi adora. Catapultele acestui asalt: „România Mare", „Azi" „Adevărul"", „Europa", „Totuși iubirea", adică publicațiile interesate să nu destructureze sistemul socialismului profitabil. Începutul acestei hărțuieli epuizante poate fi stabilit cu precizie: este momentul întîlnirii dintre președintele Iliescu și grupul de intelectuali care își anunțau ieșirea din Front, moment ce beneficiază de un schimb memorabil de replici. **Președintele**: „Întotdeauna vine un moment în care intelectualii părăsesc revoluția". **Poeta**: „Intelectualii presupun că sîntem noi, dar cine este Revoluția ?". Confuzia a fost terenul propice pe care s-au putut însinua cele mai stranii identificări: „s-a spus că sînt spion maghiar, c-am trădat partidul, ziceau atunci, iar acum că trădez F.S.N.-ul, că sînt agent K.G.B., că sînt vîndut. Numai că lehamitea la ora asta e mult mai vastă și știu că lupt cu morile de vînt" — mărturisește Dinescu în termeni similari cu ai Anei Blandiana, și ea supusă tirului de insulte: „Am primit scrisori de ordinul sutelor. Ele se împart în două categorii: cele în care cititorii îmi spun că mi-au fost admiratori și că i-am dezamăgit profund, decăzînd pînă la golanii din Piața Universității, acei drogați și prostituate. Iar altele erau scrisori de insulte . . . Presa murdară („Azi", „Adevărul", „România Mare") este responsabilă de o foarte mare parte a otrăvii care se află acum în sufletul nostru, al tuturor".

De aici pînă la atentatul fizic n-a mai fost decît un pas: este agresat Petru Creția, atacat Banu Rădulescu, amenințat cu moartea Gabriel Andreescu. Ieșirea scriitorului în stradă, în piață comportă riscuri. Dacă acceptăm o dată cu Durand că „transcendența e întotdeauna înarmată", trebuie să recunoaștem și adevărul afirmației lui Diel că recurgerea la măciucă înseamnă trădarea misiei eroice. Arma persuasiunii, sensul polemic al contestației este de alt ordin decît măciuca. Pe terenul realului însă, prima n-are nici o șansă în fața celei de-a doua.

Iată-l deci pe scriitorul-scriptor devenit un personaj antipatic. Prea spiritualizat pentru a da pumni adversarilor, prea orgolios pentru a uza de limbajul fetid al mahalalei, prea quijote pentru a nu respira în mijlocul Pieții Universității, dar lamentîndu-se cînd și cînd de toate cîte pățește, scriitorul român nu mai corespunde în în ochii publicului standardului mitic. Reținerea unora dintre oamenii de cultură de a accepta funcții importante le-au atras reproșuri, rezumabile prin ceea ce se numește „complexul Havel". În imposibilitatea de a domina contradicțiile societății postrevoluționare, scriitorul este denunțat a nu avea forță și înălțime istorică. De ce nu-și asumă mai mult ? — este întrebarea acuzatoare. Paradoxal, cei cîțiva care au acceptat funcții sînt supuși oprobriului public pentru a se fi aruncat „la ciolan". S-a spus asta și despre Marian Papahagi, prorector al Universității din Cluj, Șerban Foarță, director al Teatrului Național Timișoara, Vasile Popovici, director al Editurii de Vest și despre alții care s-au exprimat în opoziție. Totodată, sentimentul trădării propriei menirii, cea de scriitor, centrează dilemele lăuntrice ale celor care s-au angajat politic sau public, renunțare simțită ca frustrare, ca sacrificiu personal „Dar ce părere are scriitorul Andrei Pleșu despre ministru ? Nu vor intra în conflict ?" — întreabă Octavian Paler. „Nici nu se putea altfel. Întîi, că scriitorul este deocamdată anulat, ministrul l-a demis. Obligațiile zilnice au făcut ca nu numai scriitorul Andrei Pleșu, dar din păcate și cititorul Andrei Pleșu să fie sub semnul întrebării. De mult n-a mai trecut atîta timp fără să fi citit decît hîrtii de cabinet. Sper să nu dureze, ori să găsesc soluția de a mă reîntregi" — răspunde intervievatul, încă ministru al culturii.

Rămîne așadar o nostalgie traductibilă în aceiași termeni barthesieni: dorința de a abandona ținuta de scriptor pentru mai lejerele haine de scriitor, recuperarea, deci, a scutului care protejează reveriile intimității. Cutezanța ieșirii în arena istoriei se plătește. Ar merita, par a fi gîndit scriitorii noștri, dacă tot acest inconfort de acum s-ar converti mai tîrziu în cărți. Nici unul n-a declarat că abandonează definitiv literatura. Numai că viitorul celui care se crede născut pentru a scrie se conturează vag și incert. Muzele tac (între arme), iar efectul publicitar de care ar putea profita scriptorul-scriitor întors la unelte se irosește în van. Iată o profeție: „Va dispărea scrisul și cititul printre rînduri, vor dispărea intențiile subversive și finalitățile esopice. Și va dispărea, într-o oarecare măsură chiar și formidabila solidaritate între cititori și scriitori care a funcționat în timpul dictaturii și al terorii. Se va scrie, pur și simplu, liber, o literatură obișnuită, ale cărei scopuri vor fi exclusiv estetice. Interesul pentru ea va scădea, publicul ei se va reduce la un strat infinit mai subțire, de esteți sau de bovarici cu înclinații estetice. Scriitorul va deveni cu timpul o persoană mult mai puțin importantă social vorbind decît pînă acum. Tirajele vor scădea cu evidență și totul va intra într-o normalitate pe care mi-o doresc din toată inima" (Ana Blandiana).

Revoluția română a scos scriitorii în stradă, i-a expus. O operațiune istorice ște necesară. Nu toți au căzut în capcană, mulți s-au eschivat. Nu ei ne interesează, ci aceia care au ieșit deliberat de sub scutul instituției literaturii pentru a arăta cu îndexul sensul drumului. Renunțînd la adăpostul din spatele cărților unde putea negocia un eventual portofoliu în eternitate, scriitorul știe că e pîndit de deriziunile, de vicleniile puterii, de propria-i exasperare. Întrebarea din titlu rămîne. Nu știm care va fi destinul scriitorului de acum înainte.

Brîndușa ARMANCA

CONSERVE CU LINIŞTE

RISCURILE GÎNDIRII ÎNTR-UN PARC AL COPIILOR

Lumina piezişă a lui octombrie îşi mută discret galbenul în frunzele stejarilor. Zi de pace autumnală într-o oază ieşită din tumultul oraşului, în chiar mijlocul lui. Parcul copiilor, devenit ţarc, prin împrejmuirea cu un gard înalt de fier. Aici nu se face politică, nu cad guverne, nu se luptă pentru putere. Doar cu 4(patru) lei — parcul nu s-a privatizat, decît la chioşcul „Pistruiatul" — se trece în universul stilizat de imaginaţia arhitecţilor, menit să introducă progeniturile noastre înspre lumea celor mari. Pătrund în parc cu amintirea copiilor mei, la vremea cînd erau mici şi traversam aceleaşi alei în drum spre grădiniţă. Constat cu amar că sînt exact la vîrsta cînd aş putea să fiu şi un părinte tînăr, dar şi bunic. Nu pot să-mi aleg varianta convenabilă şi nici n-am timp, pentru că pic în nostalgia amintirilor, a regretului că vremea a trecut, că, fără să-mi dau seama, am păşit dincolo de mijlocul drumului şi, ca un refugiu parşiv, simt cum alunec spre ludic, spre propria-mi copilărie, pentru a-i privi de la egal la hidrobiciclişti şi pe conducătorii maşinuţelor cu pedale, ce circulă pe străduţe înţesate cu semne rutiere pentru a-i deprinde cu „regulile străzii". Trenuleţul cu vagoane galbene, înţesat cu părinţi şi copii tocmai intră în „tunelul groazei". Doi oameni de ordine strigă la cîţiva puşti ce stau sprijiniţi de gardul de fier de la capătul tunelului: „Înapoi, bă! Jos de pe gard!" Mă întreb de ce, şi răspunsul vine tot din gura unuia dintre cerberi: „Că-i ştiu eu. După ce trece trenul, sar gardul, intră în tunel şi se urcă în vagoane..." Deci nu era la mijloc o măsură de protecţie, ci una de strictă legalitate matură: să nu se facă blatul!... Stejarii sînt încă verzi, gingobiloba, copacul monument al naturii, cu frunzele lui în evantai e mai protejat aici decît într-un parc botanic prin neştiinţă şi indiferenţă, căci la mai puţin de cinci metri sînt tobogane, labirinturi, mese de ping-pong, poligonul micilor automobilişti, unde, fie sub ochii ocrotitori ai părinţilor, fie de capul lor, copiii respectă regulile jocului ales. Cu cîţiva ani în urmă aici era un şantier şi credeam că parcul primului sărut, al băncilor trase în apropierea tufelor pentru a-i feri pe îndrăgostiţi de privirile bătrînilor care-şi scoteau la plimbare în lesă cîinii cu pedigri, ... sau mai de mult (aici şi amintirile au murit), cînd pe aleea ce însoţeşte canalul Bega îşi făceau plimbările călare domnişori şi domnişoare din lumea bună în fiecare duminică dimineaţa, apoi cînd locul cailor a fost luat de velocipede, va dispărea. Deci atunci cînd printre stejarii seculari se învîrteau basculante şi escavatoare, mă număram cu încrîncenare printre conservatorii, ce nu acceptă sub nici o formă să le fie deranjat toposul amintirilor. Acum iau lucrurile cum sînt. Alţi copii şi alţi părinţi îşi petrec dimineţile şi după-amiezile de sîmbătă şi duminică antrenîndu-se să ajungă la vîrsta a doua şi a treia, printre obiecte de metal cu design simplu, plantate ca o altă pădure sub corola celei mari. Fiecare face exact ceea ce crede de cuviinţă, extenuîndu-se pînă la ultima vlagă.

In amfiteatrul în aer liber se desfăşoară un spectacol de cîntec şi dans al celor mici. În deschiderea spectacolului a vorbit un preot despre credinţa în Dumnezeu. Incredibil ca în parcul (odinioară al pionierilor) să vorbească un popă, cînd, zic babele, că întîlnirea cu el pe stradă nu e de bun augur şi cînd generaţii întregi am ştiut că, mai mult sau mai puţin legal era să-l ai alături doar la nuntă, la botez şi la înmormîntare. Încă îmbleticit, greoi şi fără firescul ce se dorea, prezenţa preotului într-un parc al pionierilor de pînă mai ieri, seamănă cumplit de mult cu chipul „fragilei" noastre democraţii: policoloră, polivalentă, dar încă nefuncţională. În minţile multora dintre părinţii cu aparate de filmat sau de fotografiat, ce abia aşteaptă momentul evoluţiei odraslelor lor, preotul ce cheamă sufletele celor mici întru sprit, este o copie nereuşită a activistului propagandist din '89, bunăoară, ce le vorbea altor copii, azi puţin mai mari, despre binefacerile socialismului, despre educaţia în spiritul muncii pentru „edificarea" etc. etc., În mai puţin de doi ani ce se putea schimba în minţile şi sufletele oamenilor? Mă lepăd de toamna amintirilor proprii, renunţ la pofta de ludic şi mă aşez să beau o cafea proastă cum cinstit m-a avertizat vînzătoarea, la una din mesele chioşcului „Pistruiatul" (altă amintire literaro-cinematografică) şi constat că aici, în această oază curat democratică, apolitică, de pace şi candoare, îţi apar şi mai violent contrastele schimbărilor din ultimele numărabile luni, confuziile dintre ce s-a dorit şi încotro se merge, năucitoarea dilemă: capitalism sau socialism. La o masă alăturată doi părinţi vorbesc despre mărci şi dolari, despre comerţul lor exterior liberalizat, în condiţiile războiului din Iugoslavia şi ale pragurilor vamale impuse de curînd de Ungaria. Beau cafeaua dintr o dată şi-i simt imediat efectul de apă fierbinte şi amară. Mă ridic şi mă apropii de mini-gară. Inutil. Trenuleţul se învîrte mereu cu alţi părinţi şi copii călători, ca un ceas al parcului, al oraşului, ce înregistrează rece trecerea.

Paul Eugen BANCIU

DISPOZITIV DE SCOS DOPURI

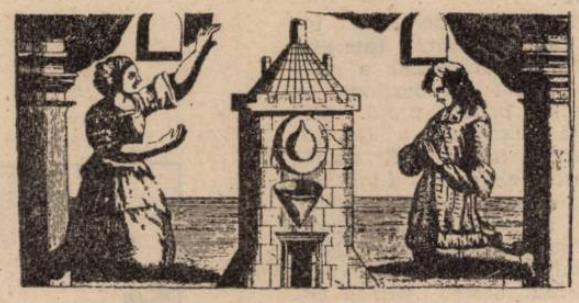

Parcul fără nume. După mai bine de două decenii de cînd a fost amenajat, nu i s-a găsit un nume. I se spune „parcul din spatele magazinului Bega" sau „parcul din spatele hotelului Continental". Înainte de-a fi parc, în zona aceasta se află uriaşa cazarmă Transilvania. A fost dărîmată, cu trotil şi dinamită, din motive de sistematizare, de modernizare a oraşului. În timpul demolării, mii de şobolani s-au refugiat în pivniţele clădirilor din împrejurimi. Am omorît, prin subsolurile şi curtea casei în care locuiesc, cîteva zeci. Mînuind o prăjină în vîrful căreia am fixat un cui lung, bine ascuţit. Dintre toate vieţuitoarele plămădite de bunul Dumnezeu, şobolanii îmi repugnă cel mai mult. Şi oamenii care se comportă ca nişte şobolani

Fac o plimbare prin parcul fără nume. E duminică, început de octombrie, o zi însorită şi caldă. Puţin după ora 12. Taţi şi mame îşi plimbă copiii. Posesorii de cîini îşi plimbă cîinii. Se remarcă un doberman nervos, gata să se repeadă şi la cîini, şi la trecători. Şi la copiii din cărucioare. Stăpînul său, un june pletos, îl ţine însă din scurt. Pe dobermani îi agreez tot atît de mult ca şi pe şobolani. Dacă aş putea, i-aş stîrpi pînă la unul. Riscînd să fiu hulit şi purtat prin tribunale de asociaţiile chinologice (din ţară şi din străinătate). O doamnă brunetă şi trecută, cu picioarele în X, duce de lesă un cihuaua — parodie de cîine, care, sincer să fiu, îmi inspiră milă. Fiara de doberman priveşte cu ochi sinistri parodia de cîine. Vrea să ţîşnească şi, probabil, s-o înghită nemestecată. Îmi vine o idee rea: ar trebui dresaţi ciobănestii mioritici ca să-i pape pe dobermani...

Am ajuns aproape de Sala de sport numărul 2 — fostul manej din cazarma Transilvania. Aici practicau echitaţia, pe timp nefavorabil, mustăciosii ofiţeri din armata chezaro-crăiască. Un declasat urinează pe zidul impregnat de istorie militară al Sălii de sport numărul 2. În mîna stîngă ţine o plasă de nailon cu „Dunhill". E încălţat cu nişte bocanci foarte uzaţi şi fără şireturi, de paraşutist. După ce termină de urinat, îşi întoarce mutra boţită spre mine. Îmi dau seama că nu s-a trezit după beţia din ajun. Sau poate că e tot timpul beat. Îmi aruncă, plin de dispreţ: „Comunistule! „Ce-i drept, am pe mine un pulovăr roşu, de fapt nu chiar roşu, bordo.

O iau pe una din aleile principale, mărginită de tei. Mă ajunge din urmă amicul P. A fost la talcioc, a cumpărat cîteva mărunţişuri. Printre ele, un tirbuşon cromat, adus de la ruşi. Un tirbuşon special, căruia i-am putea zice, fără să greşim, dispozitiv de scos dopuri. Ca să-i fac plăcere, laud dispozitivul şi-i spun că-i musai să-mi fac şi eu rost de unul la fel. Apoi, trecem la chestiuni politice. Amicul P. mă întreabă: „Mai rezişti?" În răspund că, deocamdată, mai pot să suport ceea ce ni se întîmplă. Dar nu ştiu cît mă vor mai ţine... resursele interioare. Amicul P. zîmbeşte amar: „Nu merită, domnule, poporul ăsta nu merită să te zbaţi pentru el, are dreptate Brucan...". Îl contrazic, îl bag undeva pe Brucan-atotştiutorul şi vreau să-mi văd de plimbare. Posesorul dispozitivului de scos dopuri nu mă lasă. Din politeţe, dar cam în silă, accept să continuăm conversaţia.

Zice: Va să zică, nu are Brucan dreptate?

Zic: Nu. Românii, în general, nu sînt proşti. Proşti există peste tot. Românii au fost prostiţi. Şi mai au destule alte hibe.

Zice: Dă-mi un exemplu.

Zic: O... defecţiune mare, foarte răspîndită: care mai de care ştim ce ar trebui făcut, dar cînd e să facem, pauză, pauză prelungită...

Zice: Şi asta nu-i prostie?!

Zic: Nu e.

Zice: Da' ce-i?

Zic: Lipsă de eficienţă sau, cum ar spune don Pedro, nu ştim să fim operaţionali. Nici operativi...

Amicul P. îşi bagă dispozitivul în sacoşă. E dezamăgit şi de prostia mea. E dezamăgit de tot ce mişcă-n ţara asta. Ar vrea să plece în Noua Zeelandă, dar e trecut bine de 50 de ani. Acolo nu se mai primesc decît emigranţi tineri. Şi numai cu studii superioare. Amicul P. se îndepărtează, abătut, pe o alee ce duce spre Poşta Mare. Îl aşteaptă familia. Nerăbdătoare să vadă ce a cumpărat el de la talcioc. Şi poate că, în momentul cînd va scoate la iveală frumosul şi interesantul tirbuşon, vor fi, toţi, un pic fericiţi.

Îmi continui plimbarea. Nu departe de mine, prin iarba încă verde păşeşte mărunt o ciocîrlie. Mărunt şi banal, de parcă nu s-ar fi înălţat niciodată aproape de soare...

Iosif COSTINAŞ

REVISTA-REVISTELOR

• Ocupaţi, pe vremuri, cu instaurarea unei pax romana în prea agitata noastră viaţă politică şi socială, cu stingerea focarelor elitisto-nihiliste, cu glorificarea înţelepciunii milenare a electorului român, militanţi, mai nou, doar pentru realizarea acelei **pax literarum**, editorii „Literatorului" comit scăpări naturale • Ochiul providenţial al directorilor de conştiinţe nu poate cuprinde totul • Nici faptul că **Ultimul cuvînt** al lui Mircea Vulcănescu — publicat fragmentar în numărul 4 al „Literatorului" — apărut în revista noastră, începînd din numărul 4/1990 • În bătălia epocală, iarăşi, pentru restaurarea esteticului, e suficientă cîteodată minima probitate gazetărească • Excelente rămîn articolele lui Dumitru Micu, titularul rubricii **Sine ira et studio** din acelaşi „Literatorul". Ultimele două, cel puţin, sînt o expresie a moderaţiei inteligente care lipseşte, din nefericire, majorităţii publicaţiilor noastre, indiferent de culoare sau „independenţă" • Este, pe căi ocolite, prima luare de poziţie a grupării Eugen Simion — Marin Sorescu — Valeriu Cristea în contra naţionalismului scelerat al „Europei" şi „României Mari". • Substanţială, prudent-indirectă şi tardivă • Nu vrem să amestecăm lucrurile, dar maniera „Literatorului" de a însera în corpul revistei, printre altele, „cu amortizor", articole de importanţa celor semnate de Dumitru Micu, aduce cu recunoaşterile cu jumătate de gură, la mantinelă, ale Rezidentului Cotrocenilor: „da, sînt extremiste, dar..." • Aşteptăm o definire clară a poziţiilor din partea lui Eugen Simion, fie ea şi în spaţiul rezervat cu magnanimitate dialogurilor domniei-sale în serial cu Aurel Cornea, 291 de zile ostatic în Liban" • Andrei Cornea putea fi interogat cu profesionalism despre aventurile sale de un simplu redactor al „Expres magazinului". fi-ndcă aceasta e treaba „Expres magazinului" • Vine o vreme cînd, — şi aici nu facem decît să-l citîm pe critic — chiar că trebuie să rămîi la unelte care te-au consacrat. • Ne-a vizitat ţara, în dezinteresul manifestat al presei şi vuietul ultimei zavere bucureştene, la invitaţia Fundaţiei române pentru relaţii culturale cu străinătatea, **o anumită parte a diasporei.** • Cine au fost exilaţii reîntorşi cu dor şi invitaţie pe meleaguri străbune, pohtiţi în încinte auguste — în faţa lor, Augustin Buzura a rostit un discurs patetic şi indecis, reluat ca editorial de „Literatorul" —, de ce au aplaudat ei cea mai furtunoasă rememorare a valorilor comunismului pur, juvenil, făcută de preşedinte, nu vom afla decît la următoarea întîlnire facilitată de — aceiaşi! — amabili funcţionari ai ambasadelor româneşti de pretutindeni. • La ora cînd invitaţii domnului Buzura savurau memoriile party-ului prezidenţial, pentru exilaţii rămaşi pe alte meridiane pare să fi sosit ceasul întrebărilor fundamentale. • Monica Lovinescu răspunde, în numărul 40 al „României literare", unei scrisori deschise a lui Dumitru Ţepeneag • Intervenţia Monicăi Lovinescu ar putea fi, cine ştie, prin măsură, prestigiu şi rectitudine morală punctul final într-o dispută care, pentru scepticii de serviciu ai culturii române nu înseamnă decît o spălare penibilă a rufelor în public • „Prin Goma un anume scandal al adevărului izbucneşte într-un peisaj literar ca cel din ţară, în care uşa trîntită violent, uşa lucrurilor spuse pînă la capăt, a rămas, în general, un eveniment inedit, scrie Monica Lovinescu. (...) Îmi pare rău şi de aceste „polemici" ce par menite a arăta opiniei româneşti ce dezbinat e exilul intelectual. Probabil că dintr-o anume direcţie asta se şi doreşte: extinderea sindromului salamului cu soia la pătura scriitoricească..." • Disidenţa, rezistenţa, îndurarea, micile sau marile suplicii ale scriitorului român, măsurate azi cu micronii orgoliului şi vindictei balcanice, pot strîni pudorile eternilor esteţi, stupizi pînă la urmă în laşităţile lor, dar mărturisesc criza care, pînă la urmă, e una a identităţii morale. • Acestui „scandal literar", replica dată de Norman

CONSERVE CU LINIŞTE

MASCHEAZĂ-TE ÎN MOV

N-ai de gînd să termini odată cu păiatul ăla? I-a sărit cureaua, o să-ţi cumpăr una automată peste cinci chenzine. Orice ţi-ai dorit o să ai fetiţo, orice ţi-ai imaginat, oricum ai suspinat. Pune perlan, înmoaie-ţi oja, dă-i bice după masă te scot în parc. Imblînzirea scorpiei, pace menajeră printre pilcuri de arbuşti. Cîte perechi de chiloţi am murdărit săptămîna asta? O să numărăm pe îndelete, sub arţari. Ieri am fost cu Daniel prin parcuri, să ne inspirăm, asta le-a clocit mintea la şedinţă, ţi-am stricat şaptezecişiunu de lei. Uite şi ciorapul meu de tablă. Relaxează-te. Bineînţeles că scriu pe gratis. Ce-aţi vrea tu şi maică-ta, să-i împuşc să le pun o bombă sub masă cînd se văicăresc că n-au hîrtie şi zinc? Să fim în clar: tu şi maică-ta urlaţi după apartament, veţi să tapetaţi PVC-urile cu sute de la CAR, eu mă sustrag obligaţiei. Numai că, nici una nu ştiţi, cu crelerele voastre pe care s-a imprimat harta urbei şi ofertele de la mica publicitate, că Daniel a privit ieri, rotofei şi inspirat, parcul şi a zis: îiuu Kuki, asta-i

SUFRAGERIA POPULARĂ DE FIECARE DUMINICĂ.

pe urmă a devenit un poloboc gînditor. Acolo ne vom preumbla. Ia-ţi vesta mov, machează-te mov, pune-ţi pantofii mov cu care ai siderat cancelaria şi şase clase de oligofreni. Vom intra pe aleea dinspre partea sud-sudestică, mărginită de patru ţapinari care dorm cuaternar. Nu-i trezi cu surîs de lubeniţă despicată, nu-i alunga, nu le arunca mastica la pubelă. Deasupra lor, în volute largi frunza autumnală se transformă, fără menajamente, în copaci, ei cad cu vuiet surd lîngă nasurile lor uranice, salamul le putrezeşte violent în buzunare, provincia lor anistorică respiră milenar şi le aşteaptă, virgină întoarcerea acasă. Aşa că, nu-i trezi, nu tropoti în jurul lor cu gambele tale menajează-i, ţi-am spus să-ţi iei fusta kilometrică turcoaz cu şerpi sinilii. Nu vezi cîtă pace e în aer, nu-ţi intră stropii de linişte în vine? Pregăteş-te-te să fii matroană. Îndreptă-ţi privirile de tînără harpie spre femeia aflată cu trei dale în faţa ta: chiar acum e penetrată de o bulă de tranchilitate Dala pulsează. Perii din favoritii bărbatului se culcă blînd. Sînt, el şi ea, nişte proletari serafici drept pentru care vor scoate pătura. Maică-ta de cînd n-a mai fost la iarbă verde? Ce are?! Vrea să trag cu tunu în ICRAL, să mă culc cu şefa de formaţie, să-i fac o căsuţă din cubuleţe? Nu eşti suficient de pastelată pentru muzica asta. Asta e, la scară cosmică, muzica menajului plebeu; sonurile sufragerlei colective, ale hangarului paradisiac umplut de cinci cămine, două cazarme şi un cartier limitrof. Vreau să-ţi spun că n-am făcut cătănia degeaba consumîndu-ţi douăzeci de bete din buget am aflat acolo, de la un soldat TR, inginer-şef la o fermă în curs de jefuire, că numele formaţiei e „ALBATROS", gitani cu tremolouri anatoliene, ultimul răcnet al Ferentarilor. Ca să-ţi dai seama ce note unduiesc acum văzduh, animale şi oameni, te conjur să mă crezi că „ALBATROSUL" ăsta a depopulat, într-un concert la Galaţi, o Universitate cu universitari cu tot aducîndu-i la poalele scenei. De ce nu renunţi odată la moaţele alea înţepate şi date cu gel cînd ţiganca cîntă de răsună parcul despre oşteanul care nu se mai liberează şi bagă plantoane-maraton? De ce Dumnezeu nu renunţi la botinele alea rasate, la zugravul pe care l-ai tocmit să-ţi zugrăvească viitoarele încăperi aerisite în calcio vecchio? De ce nu nechezi la vederea internistei ciupite şi tăvălite prin iarbă de plutonier, de ce nu te apuci să faci gogoşi aici, în mijlocul parcului? Nu vezi că pe muzica asta ringhişpilul se învîrte mai pe-nţelesul celui de-al cinci sutelea ins de pe lista cu priorităţi la frigidere, ca ea vindecă rănile sufleteşti ale chiriaşilor şi frezorilor? Nu vezi că ochii ţăranului soldat lăcrimează, că gura lui rumegă biletul de voie, că pantofii de lac ai pensionarului scîrţîie celest, ca pionii jucătorilor de şah de la mesele de pe aleea centrală rămîn suspendaţi în aer şi alunecă lin, că veşnicilor chibiţi nebărbieriţi le cresc aripi din care fîlfîie angelic, că berea puturoasă se face ambrozie în gîtlejul infensat cu vapori de plumb, că iarba murdară devine mocheta moale a acestei sufragerii a tuturor?

Chiar nu pricepi nimic din ce se întîmplă în jurul tău şi vrei, laolaltă cu ta mère, să semnezi contracte, să te-nţoleşti cu vulpi polare şi să-ţi faci concedii în toate staţiunile? Dă-mi mai bine două foi douăşcinci pentru o vodcă ungurească.

Carol SEBESTYEN

TOAMNA VULPOAIE

Un băiețel cam de vreo nouă ani aruncă spre o bancă alăturată de a noastră cu un soi ne nuci verzi cu o coajă zgrunţuroasă pe care dacă o împungi secretă lapte. Ora 14,50, poate mai mult. Sebestyen o măsoară din priviri pe una între 22 şi 40 de ani, o matahală cu pantofi de lac, cu toc, care trece pe lîngă noi şi îşi flutură şoldurile, chinuită de tocuri. Companionul meu îmi spune despre senzaţia care-l încearcă: domnişoara cu rochia înflorată îi pare că se plimbă prin parc ca într-o sufragerie. Ăla micu' dă cu nuci spre perechea de pe bancă: un soldat cu o fetişcană care pare să fie sora băiatului. Fata poartă ciorapi din aceia negri, cu găuri, care erau la modă acum patru-cinci ani. Frivoli şi căzuţi în desuetudine. Caraghioşi şi trişti. Privesc nădragii nicicum, din stofă oarecare, fără pretenţii, pliaţi cuminţi pe un anonimat veştimentar care-mi vine de minune, mă simt grozav de bine îmbrăcat astfel în această oră incertă de toamnă caldă în care aştepţi parcă să-i zică dinspre castani o Passacaglia la o orgă improvizată şi peste organist să cadă frunze arămii ca-n filmele Sahia, care pentru că nu vor să spună nimic se refugiază în comentarii şi imagini metaforice, cu amurguri şi bărci, cu nori şi bărci. Şi cînd te gîndeşti cîte ar fi de văzut?! E de filmat toată blînda noastră animalitate balcanică, sînt de vizionat „laif" inşii temporali de la măsuţele de peste drum care joacă şaişase cu tromfi şi cu strigări la mare sau la mic. Ar trebui înregistrat felul special în care vorbesc alintîndu-se într-un gol al mintii plin de poezie. Faptul că se cunosc între ei şi faptul că în jur cîtiva îi urmăresc îi face să se simtă bine. Izbesc cărţile pe un ziar sîrbesc pe marginile căruia scriu scoruri care nu interesează pe nimeni.

Mă întreb dacă ştie careva dintre ei în ce epocă trăim, în ce veac, nu sînt sigur nici dacă au aflat de uciderea lui Ceauşescu, sînt dincolo de istorie, puţina lor zbatere mă lasă visător de parcă m-aş afla într-un cerdac îmbrăcat în viţă de vie sălbatică în faţa unui pahar de vin, de parcă m-aş afla într-un amurg ca acela din documentarele TV, de parcă ar asculta Passacaglia cîntată la orgă pe sub castani în timp ce, uşor, uşor peste organist cad frunze de toamnă.

Păşim peste covoare de coji de seminţe de dovleac, albe, despicate ca nişte ciocuri de păsări minuscule. Bem bere la „Vaporu'", înconjuraţi de o lume sărmană pe care o înţeleg din adîncuri, sînt al ei, am fost tot timpul, mă simt bine în mijlocul acestor oameni peste care — şi dincolo de dorinţele lor — croim zadarnic idealuri şi proiecte iluzorii. Un maistru trecut de patruzeci, slab şi sfătos, scund şi anonim ca o conservă de peşte, le spune altor doi, cu mîini de boxer, că a cumpărat nevesti-sii trei mititei, le explică pe îndelete situaţia de parcă ar povesti o treabă tehnică, în timp ce doamna, mult mai tînără, rotundă ca o bulină, cu perniţe grăsoase pe omoplaţi strînse sub rochia de lamé, stă în faţa unui carton mînjit cu muştar şi mestecc atentă în zumzetul proletar al meselor din jur.

Clipe fulgurante în care îmi vin în minte minunate vremuri de demult cînd erau trecute de amiezele de duminică şi nu era încă după masă ca să iasă lumea în centru şi babele pe băncile din faţa caselor: o fantă, un teritoriu al nimănui, un spaţiu pustiu, uitat, o lume „fără anotimp şi ordine militară", o pustietate strălucitoare de toamnă străbătută arareori de soldaţi însoţiţi de june care şi-au pierdut fecioriile prin locuri dosnice şi murdare, fetişcanele slăbănoage ale vremurilor de odinioară care îmi trezeau în suflet tristeţe şi o vagă spaimă. Le vedeam urcînd de mînă cu soldaţii spre dealul mănăstirii franciscane, spre păcatul lor repede consumat prin văioage acoperite cu frunze de stejar care li se agăţau în păr sau li se lipeau de pulpele lor de şcoală generală în timp ce rădăcinile subţiri ale arborilor îşi tipăreau forma pe genunchii tovarăşului caporal. Toamnă bezmetică, toamnă vulpoaie — vorba poeziei lui Ghe. Pe. — toamna meselor de birt din tablă şi a covoarelor de seminţe de dovleac şi de floarea soarelui. Toamna din vremuri de demult în care îmi spun din nou că am îmbătrînit aşa de tare că nu mai am chef de nimic, doar cînd mă gîndesc la treaba asta mă şi apucă aşa o stare de blegeală pe care nici nu o pot spune cam ce ar putea fi, „să mă ia dracu", îmi zic coşcovit pe dinăuntru de o melancolie abia simţită care mă îndeamnă să beau ceva, să mă îmbăt zdravăn, să mă culc aiurea într-un parc, într-o pădurice, într-o văioagă, într-un cimitir, şi să mă trezesc pe înserate şi să nu ştiu cine sînt şi de unde am venit, să fiu liber şi mahmur într-o seară de toamnă la marginea unui oraş mare din vest, din State, din Ohio, din Oklahoma. Să plec pe străzi şi să mă pierd, să dispar într-o seară, să devin, naiba să mă ia, o frunză, o pietricică pe malul unui rîu din Colorado.

Daniel VIGHI

Manea lui Bujor Nedelcovici (v. „România literară", nr. 39) îi adaugă o nouă filă • Necesară • Norman Manea revine şi se explică pe-ndelete printr-un eseu anunţat în foileton de „Contrapunct" — **România în 3 faze (comentate)** • De actualitate este faza a doua (?!), a scepticismului politic devastator: „Scepticismul a fost, dintotdeauna, o caracteristică românească, mai ales în atitudinea faţă de politică şi politicieni, dar uneori şi faţă de orice angajare ideologică. (...) Tot ce e politic apare maculat. Nu doar autoritatea, ci şi opoziţia faţă de ea. Cei angajaţi de o parte sau de alta sînt mereu suspectaţi a avea o măruntă motivaţie personală, nu o opţiune principială. Într-o astfel de conjunctură, nu e de mirare că oamenii de „bun simţ" evită, mai curînd, să intre în dispută, tocmai pentru că pare şi chiar devine un joc măsluit" • Editorialul „Contrapunctului", semnat de Elena Ştefoi, e sufocat de aceleaşi mefienţe indignate, toţi fiind surprinşi în flagrant de turpitudine, machiaverlîc şi prostie pe timpul ultimei năvăliri: „În mintile tuturor celor implicaţi politic, cea de-a patra descindere a minerilor a avut darul de a şterge cu buretele, pe neaşteptate, tot ce se cuibărise acolo în zilele celei de a treia celebre descinderi: guvernanţii au suferit şi au condamnat „procedeul" de parcă nu ei i-ar fi învăţat pe mineri să se considere „putere supremă"; opozanţii s-au bucurat de parcă violenţa ar fi fost de data aceasta acceptabilă, pentru simplul motiv că era folosită împotriva autorităţilor; (...) „personalităţile" care plîngeau anul trecut cu lacrimi amare pentru distrugerile materiale şi pierderile de vieţi omeneşti au încercat anul acesta să ne convingă că minerii sînt buni şi... merită „admiraţi" • Să ne punem vizele, aşadar • Cîtă vreme destule reviste de cultură sînt ucise de interminabile recenzii, bine sudate pe pagini întregi, de proze leşioase şi amatorism politic, e reconfortant dinamismul suplimentului cultural al „Cotidianului" — „Litere, arte, idei" • În paginile numărului 21, Dan C. Mihăilescu publică un interviu fulminant cu Alexandru Paleologu. • Fin, caustic sau agresiv sans façon, după cum e cazul, Paleologu confirmă sau infirmă vertiginos portretul făcut de Dan C. Mihăilescu: „Un Ion Ghica la sfîrşit de veac XX, cu savoir vivre şi francheţă cavalerească, cu amenitate, dar şi dispreţ pentru plebeianism (...) Aliaj fermecător de cozerie franţuzească, spumos-frivolă, de inteligenţă britanică şi purpură bizantină..." • Fostul ambasador supărător de original comite cu dezinvoltură verdicte mai vechi („Noica n-a spus-o singură frază, în toată viaţa lui, care să aibă vreo acoperire în real") sau mai noi („Modelul francez este o opţiune — nu a lui Iliescu, care habar n-are de nimic, ci a lui Petre Roman, care şi-a făcut studiile aici graţie avantajului de a fi fiu de nomenklaturist. A lui este formula simulacrului socialist, ajustarea realităţii româneşti cu socialismul francez este o opţiune a lui şi a cîtorva tehnocraţi din echipa actuală. Dar nu-i ceva francez, nici în Franţa nu mai este") • Interviul e, oricum, evenimentul publicistic al ultimei luni • Dacă tot am vorbit de păcatul diletantismului politic în floare în revistele literare, să mai semnalăm literaturizarea de gust îndoielnic a cutării atitudini civice. • Bunăoară, în numărul 7—8 al revistei „Ramuri" — în mare parte foarte bun — Nicolae Coande reaminteşte ponoasele celei de-a treia mineriade, alunecînd în trivialitatea trudită, de alt veac, a unui „Nichipercea" • Pentru pamfletarul de la „Ramuri", Ceauşescu, e, vai, cu întîrziere, „bottier-ul din Scorniceşti"; comisiile parlamentare chemate, după obiceiurile locului să îngroape evenimentele, „ne arată ceva senin şi dulce, nepăsător şi cald: imberbul (nostru ?) fund"; nelăsîndu-se mai prejos, guvernanţii îşi arată şi ei „placidul dos distinsei, cu panaş, Europe!" • Marcat de ultimele întîmplări cu tîrnăcoape şi gaze lacrimogene, Gheorghe Iova, prozator altminteri important, ia în tărbacă instituţia prezidenţială • Tableta sa din „Contrapunct" are delirul dadaist şi topica fanariotă, precum urmează: „Măi dragă, întrebările nu se ceartă, întrebările nu dau imagini tendenţioase, întrebărilor li se dau răspunsuri aşa să ştii mata că-n Fanar la noi „Bre" înseamnă Domn / Doamne, cu zîmbet te-mbăloşa, cu dedesupturi că lucra: valuri de mineri scotea. (Şi aşa!). Şi cine are minte e tare mic, stă pitit după troiţă..." • Înţelegem de ce, şi Gheorghe Iova, şi Preşedintele, şi noi sîntem astăzi mai mult ca oricînd, nişte inşi traumatizaţi.

C.S.

Este surprinzător ce influenţă peremptorie, deşi uneori involuntară, a exercitat ultima organizaţie iniţiatică occidentală, Franc-Masoneria, asupra mentalităţii moderne. De fapt, o dată cu începutul secolului al XVIII-lea, fisurată de protestantism, Franc-Masoneria decade iremediabil, permiţînd apariţia unor asociaţii profane, cluburi politice şi partide ce vor maimuţări şi răspîndi gesturi şi formule masonice în scopuri adesea subversive. Este bine de amintit că termeni precum „Convenţie", „Adunare", „deschiderea lucrărilor", „puritatea membrilor" etc. sînt de origine masonică, tot aşa cum noţiuni dragi contemporanilor noştri ca „Naţiunile Unite", „drepturile omului" sau „umanism" îşi au rădăcina în Masoneria speculativă. Mai mult ideea unei „Europe unită" şi a unei „Biserici unice", atît de vînturate, sînt concepţii franc-masonice, exprimate explicit de Joseph de Maistre, acel straniu personaj din vremea Revoluţiei franceze, personaj care cu certitudine era în posesia unor date iniţiatice autentice. Contele de Maistre, Mare Orator al Lojii „Trois Mortiers" din Chambéry, Cavaler mason al Ordinului binefăcător al Cetăţii Sfinte, supranumit Josephus a Floribus este o minte luminată ale cărui scrieri şi fapte prezintă interes pentru marcarea istoriei iniţiatice occidentale în involuţia sa.

Prezentăm mai jos cîteva din ideile masonice ale lui Maistre pentru a evidenţia tocmai influenţa de care pomeneam la început, influenţă ce ar merita un studiu special.

JOSEPH DE MAISTRE

REPUBLICA UNIVERSALĂ

A aduce ordinea şi înţelepciunea în anarhia masonică, a asambla membrii risipiţi ai unei societăţi de oameni ce îşi spun fraţi şi nu se cunosc; a propune unor oameni divizaţi de interese, de gelozie naţională, de sisteme politice, religioase şi filosofice, de-a se reuni, de-a se înţelege, de-a semna un tratat etern în numele cerului şi umanităţii, este o acţiune sfîntă şi magnifică.

Cine am fost? Cine sîntem? Vom supravieţui? Iată întrebări care trebuie puse la început, foarte naturale, de bun-simţ.

Din păcate, nici istoria, nici tradiţia orală n-au binevoit să răspundă. Originea noastră este şi acum acoperită de tenebre groase şi toate eforturile fraţilor bine intenţionaţi pentru a limpezi lucrurile s-au dovedit inutile. De cîţiva ani se încearcă prezentarea sub învelişul alegoriilor masonice a vicisitudinilor ordinului Templierilor. Şi dacă ceremoniile noastre sînt emblema vicisitudinilor ordinului Templierilor, nu ne rămîne decît să regretăm că sîntem masoni; căci ne folosim în acest caz timpul şi facultăţile într-o manieră prea puţin filosofică. Ce importă pentru univers distrugerea ordinului Templierilor? Credem că misterele noastre sînt legate de ceva măreţ şi cu adevărat demn de om. Există motive să se creadă că Templierii erau nişte iniţiaţi; dar este sigur că iniţierea depăşeşte ca vechime Templierii şi a supravieţuit distrugerii acestora, propagîndu-se prin diverse filiere, nu neapărat templiere.

Făcînd abstracţie de multitudinea de grade false sau chiar primejdios inventate prin fraudă sau capriciu, cine nu poate fi frapat de acordul tuturor masonilor asupra primelor trei grade ale Masoneriei? Libertinajul şi anarhia introduse din păcate în cele mai multe rituri nu au reuşit să şteargă trăsăturile originare şi, în ciuda scurgerii timpului, a îndepărtării în spaţiu şi diversităţii limbilor, ele au rămas mereu aceleaşi. Evident, îndrăznesc să spun, ordinul n-a putut începe cu ceea ce vedem. Totul sugerează că Franc-Masoneria vulgară este o ramură deviată şi poate compromisă a unui trunchi străvechi şi respectabil. Dar nu putem fi utili şi virtuoşi fără înaintaşi? Sîntem cu toţii reuniţi în numele Religiei şi umanităţii. Putem garanta că intenţiile noastre sînt drepte. Dreptatea inimii şi puritatea intenţiei pot avea influenţe secrete şi rezultate ce se întind cu mult mai departe decît se crede de obicei.

Fraţii noştri cei mai savanţi ai Regimului consideră că Masoneria nu este decît „Ştiinţa omului" prin excelenţă, adică cunoaşterea originii sale şi a destinului său. Unii adaugă că această Ştiinţă nu diferă esenţial de vechea iniţiere greacă sau egipteană. Sîntem convinşi însă că toate eforturile fraţilor cei mai abili pentru a stabili o identitate între misterele antice şi iniţierea masonică nu pot să aibă nici un succes. Mai bine să dovedim că nu sîntem „oameni noi", ci avem o genealogie clară şi demnă de noi: să ne ataşăm deci de Evanghelie şi să lăsăm nebuniile Memphisului. Să urcăm la primele secole ale sfintei Legi. Să urcăm la originea lucrurilor şi să arătăm printr-o filiaţie incontestabilă că sistemul nostru reuneşte în depozitul primitiv noile daruri ale Marelui Reparator.

Fără îndoială, scopul Masoneriei este Ştiinţa Omului. Ordinul ar deveni una din instituţiile cele mai utile umanităţii dacă toată Masoneria ar fi divizată în trei grade: primul ar avea ca scop actele de binefacere în general, studiul moralei şi cel al politicii; al doilea ar avea ca scop reunirea sectelor creştine şi instructiunile de guvernare; al treilea, revelaţia revelaţiei sau cunoştinţele sublime.

De mult sînt plîngeri că uniunea fraţilor există numai pe hîrtie, în ciuda eforturilor Reformei (scoţiene). Trebuie ca, în virtutea unei legi particulare, orice mason nenorocit sau bolnav să aibă dreptul formal de a fi ajutat de fraţi: preotul să-l consoleze, magistratul să-l protejeze, avocatul să-l apere, etc. Corespondenţa strînsă cu fraţii străini şi îndatoririle noastre faţă de ei constituie, în esenţă, „republica universală". Un frate, înzestrat cu o recomandare a Regimului, trebuie să găsească peste tot în lume politeţe, protecţie şi binefacere.

Prin binefaceri se va forma inima masonului din primul grad, iar mintea i se va lumina prin studiul moralei şi al politicii ce este morala statelor; însă discuţiile în loji despre politică nu se vor pierde în vane sistematizări. În privinţa reuniriii diverselor secte creştine, este timpul să ştergem ruşinea Europei şi a spiritului uman. La ce serveşte că avem o religie divină, dacă am deşirat haina fără cusătură" şi adoratorii lui Christos, divizaţi prin interpretarea Legii sfinte s-au dedat la excese ce-ar face să roşească Asia? Islamul nu cunoaşte decît două secte; creştinismul are treizeci şi, parcă destinat să ne dezonorăm succesiv prin excese opuse, după ce ne-am strîns de gît pentru dogme, am căzut în privinţa religiei într-o indiferenţă stupidă pe care o numim „toleranţă". Genul uman este înjosit. Pămîntul a divorţat de cer. Pretinşii noştri savanţi, ridicol de mîndri de cîteva descoperiri infantile, dizertează asupra imobilităţii aerului, volatilizează diamantul, studiază rezistenţa plantelor, se extaziază analizînd o trompă de insectă etc. Dar se feresc să întrebe măcar o dată în viaţă cine sînt ei şi care este locul lor în univers. Totul este important pentru ei în afară de singurul lucru important. Trimiteţi unei naţiuni noi academicieni înainte de a fi trimis misionari şi veţi vedea rezultatul. În această stare de lucruri, nu ar fi demn de noi să ne propunem extinderea Creştinismului ca unul din scopurile ordinului nostru? Trebuie să stabilim comitete compuse mai ales din preoţi de diferite comuniuni pe care-i vom admite şi iniţia. Vom lucra încet, dar sigur. Nu vom întreprinde nici o cucerire care să nu fie propice perfecţionării Marii Opere. Ipoteza ca toate suveranităţile creştine să fie reunite prin fraternitate religioasă într-un fel de republică universală sub tutela măsurată a puterii spirituale supreme n-are nimic şocant şi ar fi de dorit; astfel s-ar putea şterge diferendele, realizîndu-se o Societate a Naţiunilor. Creştinismul şi Sfîntul Scaun pot realiza această mare hartă europeană; orice îndepărtare de Sf. Scaun a vreunei naţiuni va conduce la servitute sau la revoltă şi aceasta este marea nenorocire a Rusiei. În fine, al treilea grad are ca obiect Creştinismul transcendent. Fraţii admişi în clasa superioară vor avea ca obiect de studiu cunoaşterea metafizică. Totul este mister în cele două Testamente şi aleşii celor două legi nu erau altceva decît adevăraţii iniţiaţi. Trebuie deci interogată această Antichitate venerabilă despre alegoriile sacre, căutările noastre furnizîndu-ne arme victorioase împotriva scriitorilor moderni ce se încăpăţînează să vadă în Scriptură numai sensul literar. Ce cîmp vast se deschide zelului şi perseverenţei Marilor Adepţi! Unii vor face studii de erudiţie alţii, al căror geniu îi cheamă la contemplări metafizice vor căuta în natura lucrurilor dovezi ale doctrinei noastre. Alţii, în fine, ne vor spune ce au învăţat de la acel Spirit ce suflă unde vrea, cum vrea şi cînd vrea.

Cînd Convenţia va decide că Ordinul masonic trebuie să subziste, ce formă de guvernămînt trebuie să adoptăm? De obicei, fiecare naţiune are guvernul pe care-l merită. Este inutil să ne oprim asupra guvernării absolute a unuia singur, deoarece toţi fraţii sînt împotrivă. Mai mulţi încă pentru forma democratică, dar aceasta are şi mai multe inconveniente. Trebuie să existe un punct de reuniune, un centru unde converg toate razele şi pentru a păsi drept între primejdia tiraniei şi a anarhiei, pare foarte convenabil să considerăm guvernarea unuia singur modificată prin puterea altora. Un model excelent îl găsim în autoritatea Papei asupra bisericilor catolice. Guvernările în care predomină naţionalismul sau dorinţa de putere nemăsurată în detrimentul altor naţiuni, ori puterea militară şi pofta de război sînt în istorie expresia forţelor malefice, egoiste şi centripete ce tind spre triumful morţii. Din păcate, acum nu există decît violenţă în univers şi fiinţele gem după o nouă ordine. De aceea, trebuie să fim pregătiţi pentru un eveniment imens în ordinul divin spre care ne îndreptăm cu o viteză accelerată, ce va lovi toţi spectatorii. Oracole redutabile anunţă deja că a venit vremea!

Prezentare, traducere, adaptare
Mircea TĂMAŞ

DICŢIONAR AL FRANCMASONERIEI

(XXI)

DOYLE, sir Arthur Conan: Puţini ştiu că unul dintre cei mai celebri autori de romane poliţiste a fost francmason. S-a născut la 28 mai 1859 la Edinbourgh, în Scoţia, şi a murit la vîrsta de 71 de ani, în 1930. Provenea dintr-o familie catolică şi a făcut studii la iezuiţi. Urmează cursurile Facultăţii de medicină în oraşul natal şi, în 1822, îşi deschide, tot acolo, un cabinet de oftalmologie. În 1893 este primit maestru mason în loja „Phoenix nr. 257" ce funcţiona la Edinbourgh.

După 1891, a abandonat medicina pentru a se consacra definitiv literaturii ca urmare a publicării, patru ani mai devreme, a **Mărturiei lui Joseph Habakuk** şi a **Studiului în roşu**, în ultimul roman apărînd, pentru întîia oară, celebrul Sherlock Holmes. După această dată, asemeni oricărui englez care se respectă, călătoreşte mult pe mare. În calitate de medic de bord, ia parte la războiul din Sudan şi la cel al burilor. În cursul acestuia din urmă îl întîlneşte, la Bloemfontein, pe fratele său în ale masoneriei, Rudyard Kipling, mai tînăr decît el cu şase ani, iniţiat însă încă din 1886, cu ajutorul căruia fondează loja „Emergency". Despre această lojă, din păcate, se cunosc prea puţine lucruri în afară de faptul că este menţionată în „Transactions of the Author's Lodge", vol. V, pag. 206 (Războiul anglo-bur, în cursul căruia Conan Doyle a fost ofiţer sanitar, s-a desfăşurat între 11 octombrie 1899 şi 31 mai 1902).

La începutul primului război mondial, Doyle se înrolează ca simplu soldat şi îndeplineşte misiuni pe frontul din nordul Franţei, apoi în Italia. Este prezent la bătălia de la Verdun. După 1918 îşi va continua cariera literară, paralel cu o susţinută activitate în domeniul spiritismului, al cărui adept fervent va rămîne pînă la sfîrşitul zilelor. De altfel, va şi scrie o **Istorie a spiritismului**, tradusă în cîteva limbi.

La moartea sa, în 1930, mii de persoane vor veni să-l conducă pe ultimul drum pe cel ce a fost creatorul unuia din cele mai celebre personaje ale literaturii engleze, Sherlock Holmes.

Revenind la preocupările sale teoretice, trebuie să spunem că, deşi a beneficiat de o serioasă educaţie catolică, Conan Doyle nu a fost deloc animat de un fervent spirit religios. Au prevalat — aşa cum mărturisesc şi creaţiile sale literare — spiritul analitic, logic şi, în ultimă instanţă, materialist. Faptul că la maturitate s-a dedicat spiritismului, asemenea lui Victor Hugo ori Rudyard Kipling, nu se datorează unei aplecări excentrice, nefireşti, ci faptului că a considerat calea spiritistă ca pe o cale ştiinţifică, exact la fel cum va fi privită, peste decenii, parapsihologia. De asemenea, a văzut în spiritism un creuzet în care se vor topi — într-o bună zi — toate religiile şi credinţele lumii.

Înainte de a scrie celebrele sale romane poliţiste, Doyle a compus piese de teatru şi romane istorice. Relaţia sa cu faimosul personaj ce l-a făcut celebru e destul de complicată. După ce, în 1893, şi-a ucis detectivul, cititorii au reacţionat într-un fel aparte, arborînd brasarda. Printr-un subterfugiu, scriitorul face ca Sherlock să renască şi cînd din nou, acesta moare, este obligat trei ani mai tîrziu, în 1927, să publice **Memoriile lui Sherlock Holmes**. Celebrul detectiv şi asistentul său sînt de o notorietate publică în Anglia acelor ani şi nici chiar părintele lui nu are voie să dispună cum vrea de viaţa eroului său.

Cît priveşte relaţia sa cu masoneria, sir Arthur Conan Doyle a fost foarte credincios obligaţiei sale de a fi mai mult decît discret faţă de activităţile pe care le-a desfăşurat în sînul ei. Nu a scris nimic despre acest lucru şi nici un rînd nu lasă să se ghicească apartenenţa sa la Ordin. Într-un singur roman dă loc bănuielilor cu privire la o asemenea relaţie, însă datele pe care le oferă sînt „bruiate" de numeroase elemente spectaculoase. Este vorba despre unul din cele mai bune romane ale sale, **Valea fricii**, în care apare un simulacru de iniţiere, destul de neaşteptat la un iniţiat.

(Henri Prouteau, **Littérature et Franc-maçonnerie**)

Marcel TOLCEA

(VA URMA)

IN MEMORIAM

LUMINA SPERANȚEI

În ultima duminică a blîndului septembrie din acest an, o boală incurabilă a curmat brusc și nemilos viața lui Bruno Würtz, unul dintre cei mai destoinici, dar și cei mai modești reprezentanți ai inteligheției din Timișoara. În cazul filosofului și omului de cultură, dictonul **Per aspera ad astra** nu e o simplă metaforă, ci descrierea reală a unei vieți de intelectual autentic, provenit dintr-o zonă socială extrem de modestă.

Rămas la vîrsta de doi ani orfan de tată (muncitor la Uzinele din Reșița, mort într-un accident de muncă), a cunoscut mizeria, umilirea, foametea. Într-o zi, preotul comunei Măureni a găsit zăcînd într-o băltoacă de noroi de pe ulită un copil zdrențuros, lihnit de foame și sleit de puteri. Adus în casa preotului, după ce și-a mai revenit în fire, copilul a dat dovadă de o minte ageră și ascuțită. Parohul l-a sprijinit și i-a călăuzit primii pași spre învățătură. Condițiile materiale grele din familie și vicisitudinile anilor de război au făcut ca drumurile învățăturii să devină un periplu chinuitor și lipsit de finalizare. A trecut prin școlile din Reșița, Doman, Măureni, Ciacova și Timișoara, fără însă a-și putea termina studiile liceale. Băiatul de numai 16 ani cu o constituție fizică firavă și maniere delicate, înzestrat cu o sensibilitate ieșită din comun, pe care a păstrat-o toată viața, a trebuit să lucreze ca ajutor de zidar, pentru a-și cîștiga existența, apoi să se califice în meseria de tractorist. Rîvnea totuși la învățătură și la lumina cărții. În 1951 reușește să dea examenul de admitere la Facultatea muncitorească din Oradea. Obținînd, la absolvire, o diplomă echivalentă cu bacalaureatul, în 1953 se înscrie ca student la fostul Institut de limbi străine, devenit ulterior o secție a Universității din București. După absolvire lucrează ca funcționar la Sfatul Popular al regiunii Banat, intră apoi în componența redacției ziarului de limbă germană **Die Wahrheit.** Numit director al Teatrului German din Timișoara, demisionează în scurt timp, văzînd zădărnicia eforturilor sale culturale, în condițiile holocaustului spiritual declanșat în țara noastră după 1971.

Întrucît obținuse între timp titlul de doctor în filosofie cu o teză despre Karl Jaspers, se prezintă la concursul pentru ocuparea unui post de cercetare la Centrul de Științe Sociale a Universității din Timișoara. Aici, în pofida negurei ce se abătuse asupra întregii țări și adversității unor oameni ai acelor timpuri, Bruno Würtz își află terenul de afirmare a vocației sale de filosof, antropolog, traducător și interpret al textelor din cugetarea filosofică europeană, mai ales din aria germană.

Lucrează mult, fără concedii de odihnă și cu puține ore de somn, așa cum o făcuse și în ultimele zile ale vieții sale, fără să se lamenteze de suferințele cumplite ale bolii, dorind cu orice preț să-și termine de redactat cursul de **Istorie a Religiilor** (pe care l-a susținut cu entuziasm și dăruire în fața studenților de la Arte Plastice). În fiecare an predă instituției la care lucrează cîte o lucrare de mari dimensiuni despre sociologia și psihologia fenomenului religios, despre hermeneutică și viitorologie. Nefiind dispus să facă o serie de concesii politice și să abdice de la crezul său științific și moral, întîmpină mari greutăți în valorificarea operei sale. Cu mari eforturi și riscuri extraordinare, procură cele mai recente lucrări ale gînditorilor contemporani din Apus, pe care se străduiește să le pună în circulație printre colegi, să aducă ideile lor în atenția intelectualilor români, aflați în ghetoul spiritual instituit de Ceaușescu.

Prima sa carte tipărită, datorată și unor riscuri asumate de redactorii Editurii Facla din Timișoara, intitulată **Problematica omului în filosofia lui Karl Jaspers** (1976) a marcat începuturile unui contact mai intens al cititorilor români cu filosofia existențialistă germană. Au urmat o serie de cărți și studii publicate într-un tiraj restrîns și destinate mai mult unui uz intern care au necesitat însă din partea autorului un consum mare de forță fizică, psihică, intelectuală. Lucrările filosofului timișorean treceau greu prin furcile caudine ale cenzorilor oficiali și neoficiali, întotdeauna cu vigilența „marxistă" foarte ascuțită, intolerabili față de tot ce era nou, inteligent, profund și necanonic.

Nu e nici o urmă de emfază și conventionalism stilistic în următoarele cuvinte ale lui Bruno Würtz din prefața la cartea **Confruntări contemporane pe tema viitorului,** apărută în scurt timp după Revoluția din Decembrie: „Binecuvîntez revoluția română. Ea a făcut posibil un text emancipat de obscurități, de chei, eufemisme și de metaforele dedublării, de alibiuri semantice și alte incifrări, dar mai ales de canoanele minciunii dogmatizate. Nu mai trebuie să tremur în așteptarea a ceea se se va întîmpla după lansarea „semnalului". Cartea își va afla, desigur, criticii, dar nu va mai fi topită înainte de difuzare în cazul deconspirării ei intenționale sau pur și simplu din vreun capriciu de influent veleitar" (p. 6).

Cei ce l-au cunoscut și l-au ascultat pe Bruno Würtz la ședințele Cercului de hermeneutică de la Clinica de psihiatrie, la mesele rotunde și dezbaterile de la Casa Universitarilor, la sesiunile de comunicări de la Universitate și-au dat prea bine seama că făptura sa fizică fragilă ascunde sufletul unui adevărat cavaler luptător pentru adevăr și dreptate. Cînd editorii sau responsabilii de volume propuneau să elimine, să modifice, să-și ajusteze textele la așa-zisele „imperative ale epocii", el se izbea de tăria și de dîrzenia unui om care nu cunostea compromisul și conformismul nici în sfera ideilor, nici în comportamentul civic. A preferat să renunțe la publicarea unui studiu sau a unei cărți decît să facă mutilări de text în numele totalitarismului filosofic marxist, arogant și acultural. Bruno Würtz se numără printre puținii cărturari români în urma căruia rămîne și o literatură „de sertar". Publicarea acestor lucrări în anii ce vin va contribui la întregirea profilului inconfundabil al cărturarului timișorean, care prin studiile și cărțile sale **(Hermeneutica filosofică versus spiritul științific,** AUT, 1976; **Hermeneutica lui Gadamer,** TUT, 1988) trebuie considerat drept unul dintre cei mai talentați și mai avizați propagatori ai metodei hermeneutice în filosofia și cultura românească.

Dar contribuțiile cele mai importante ale regretatului intelectual bănățean de origine germană și de expresie lingvistică românească, de mare finețe stilistică, aparțin domeniului viitorologiei, reflecției filosofice asupra destinului omenirii pus întotdeauna sub semnul „curcubeului primenirii și armoniei". Nu și-a pierdut niciodată încrederea în umanitatea din om, în posibilitatea armonizării ființei individuale și colective cu întregul univers. A fost încrezător în viitorul țării sale. În ultima carte apărută în timpul vieții scria următoarele: „Trebuie să-i mulțumesc lui Dumnezeu pentru că a îngăduit să fiu martor la schimbarea destinului culturii românești, la demolare artificial întreținutei xenofobii, la instituționalizarea deschiderii noastre spre gîndirea filosofică universală, spre viitor". Lectura cărților sale, **Ernest Bloch și principiul speranței** (1986), **Confruntări contemporane pe tema viitorului** (1990) și, mai ales, a **Paradigmei viitorului,** predată Editurii de Vest, cu speranța de a o vedea tipărită încă în timpul vieții, vor duce la descoperirea unui gînditor profund și original care ne va ajuta să ne desprindem din vîscozitatea contingentului și din încîlceala clipei prezente.

Prof. univ. dr. Ivan EVSEEV

Dr. Ernest Neumann — un jubileu

Timișoara a sărbătorit recent cei cincizeci de ani de rabinat ai prim-rabinului Dr. Ernest Neumann. Au vorbit, cu acest prilej, șefi ai cultelor religioase din Timișoara, prefectul județului, dl. Dorel Borza, oameni de cultură. Un emoționant cuvînt a rostit eminența sa șef-rabin dr. Mozes Rosen. Reproducem mai jos o parte din cuvîntarea academicianului PIUS BRÎNZEU, președintele Asociației culturale de prietenie România — Israel, filiala Timișoara. Revista noastră se asociază, și în acest fel, urărilor de viață lungă, sănătate și bucurie adresate Excelenței sale.

Pe acest om îl cunosc de ani mulți și în ultimul timp am avut ocazia să colaborez direct cu el, și sînt, cred, în măsură să discern calitățile deosebite care fac din dr. Ernest Neumann un impunător exemplu. După părerea mea trăsătura culminantă a personalității sale o constituie inteligența. Pentru a fi mai bine înțeles, vă prezint un citat la care țin mult și care mi se pare indicat din mai multe motive. Mai întîi, textul corespunde pe deplin celui pe care îl sărbătorim astăzi. În al doilea rînd, se potrivește foarte bine în atmosfera sobră a acestui loc. În al treilea rînd, textul are un caracter solitar prin faptul că reprezintă profesiunea de credință a unui ilustru chirurg, aparținînd secolului trecut. Iată acest citat: „... Inteligența este un dar de la Domnul și dacă ea i-ar ajunge numai lui i s-ar cuveni laude. Ceea ce aparține însă în întregime omului, pentru că el este liber, e modul cum știe să o folosească: noi știm, de altfel, că cea mai frumoasă inteligență se epuizează și rămîne sterilă într-o rușinoasă inacțiune, în timp ce exercitiul o fortifică, iar munca o fecundează. Adăugați deci binefacerii divine a inteligenței, o voință fermă și generoasă, o perseverență pe care nimic să nu o descurajeze, o muncă susținută, dusă cu tenacitate — labor improbus: în acest mod ajungem stăpînii destinului nostru, în acest mod se fac lucrurile mari, se formează oamenii mari". D-l Dr. Ernest Neumann aparține acestui grup de oameni făcuți să se întreacă pe sine. Mai cu seamă știe să se servească inteligent de propria sa inteligență, transformînd inteligența abstractă în inteligență efectivă, bazată pe înțelegere și rezolutivitate, dînd dovadă de pricepere în ce privește relațiile și acțiunile sociale, criteriul de identificare și de evaluare a acestora fiind reușita în acțiune.

Dar inteligența nu este suficientă pentru reușită. Sînt necesare și alte multe calități, printre care sînt de menționat bunul simț și tactul. Îndeosebi tactul. Tactul este un simț al măsurii care ne permite să adoptăm în orice moment atitudinea cea mai potrivită privind comportarea noastră în societate. În ce mă privește, consider că una din trăsăturile de caracter de prim plan în personalitatea d-lui prim rabin Neumann este tocmai acest tact, indispensabil unui conducător, care se găsește permanent în postura de luptător. De-a lungul unei jumătăți de veac, cel pe care îl sărbătorim astăzi a luptat pentru om și pentru un ideal.

Dar despre virtuțile de păstor sufletesc a d-lui prim-rabin Neumann, despre rolul său de părinte și proteguitor pentru cei pe care îi are în grijă, vor vorbi alții, mai competenți decît mine. Eu mă voi mulțumi să subliniez idealul pentru care a luptat și luptă dr. Neumann, cu elanul tineresc pe care îl cunoaștem atît de bine. Este idealul pe care îl exprimă o mînă întinsă spre cei apropiați, ca și spre cei mai depărtați, indiferent de naționalitate, religie sau stare socială. În slujba acestui ideal, ne-am grupat în cadrul Asociației culturale România — Israel, unde cultivăm prietenia și încrederea, cu scopul de a contribui la armonia socială, de care avem atîta nevoie astăzi.

Pentru noi, d-l prim-rabin Neumann rămîne un om superior, sortit să conducă o colectivitate și un prieten pe care îl respectăm. Îi urăm viață lungă, sănătate și numai bucurii.

Academician Pius BRÎNZEU

Paradoxurile operei

Devenit „clasic" deja în timpul vieții, prezent aproape în toate antologiile și manualele școlare, elaborate de autori de cele mai diverse orientări — iluminiști, moderniști, sămănătoriști sau chiar proletariști —, George Coșbuc, spre deosebire de multe spirite creatoare ale culturii române, nu a cunoscut nici marginalizarea, nici „redescoperirea" senzațională care să-l așeze înaintea altor valori consacrate ale literelor românești.

Cu toate acestea, **coșbuciana** e un teren al istoriei literare unde imaginea creatorului și operei sale e țesută din contradicții și păreri ireconciliabile. Epitetul **poet al țărănimii**, în care Gherea vedea un titlu de noblețe acordat poetului ardelean, autorului incendiarelor stihuri din **Noi vrem pămînt**, s-a dovedit a fi o formulă sociologizantă, care a îngustat orizontul receptării **Morții lui Fulger** și recunoașterii meritelor culturale ale traducătorului lui Vergilius și Dante. Chiar și la un critic de talia lui G. Călinescu, afirmația după care „George Coșbuc e țăran adevărat" rămîne fără suficientă acoperire, știut fiind că autorul **Baladelor și idilelor** nici nu aparținea clasei țărănești; el era fiul unui preot și al preotesei, avînd în ascendența lor mai multe generații de reprezentanți ai acestei categorii de cărturari ai satului românesc. De altfel, Coșbuc și-a petrecut o bună parte a vieții în marile orașe ale țării, cu mult mai puține deplasări în mediul rural decît oricare dintre așa-zișii scriitori „urbani". Imaginea unui spirit rustic, semifolcloric și autodidact e atît de înrădăcinată, încît despre poetul care a urmat trei ani cursurile Facultății de filosofie a Universității din Cluj, care a cunoscut bine limbile clasice și cîteva limbi europene, despre tălmăcitorul în limba română a **Sakuntalei**, **Eneidei** și **Divinei Comedii**, despre viitorul membru plin al Academiei Române, Titu Maiorescu va scrie că „are puțină cultură generală, nu cunoaște nici istoria veche, nici societatea modernă" (**Critice**, II, 1989). Prejudecata dăinuie pînă în zilele noastre, căci după publicarea recentă, efectuată cu atîta întîrziere a operei sale de folclorist (**Elemente ale culturii poporale**, Editura Dacia, 1986), în care Coșbuc ni se înfățișează drept un adevărat deschizător de drumuri în mitologia și în simbolistica românească, autorul prefeței îi reproșează marelui năsăudean, că, vezi doamne, „bibliografia folosită în articolele sale e deosebit de modestă".

Un alt paradox al operei, dar mai ales al receptării ei, e conținut în teza datorată tot lui Gherea și preluată fără aprofundări suficiente de întreaga critică ulterioară, se referă la așa-zisul **lirism obiectiv** prin care s-ar caracteriza întreaga creație coșbuciană. Criticul de la „Contemporanul" explica acest fenomen pornind tot de la „țărănismul" lui Coșbuc, afirmînd că „țărănimea n-are vreme, nici putință de introspecție". Gherea lăsa fără explicație cugetarea și speculația metafizică din **Miorița**, neglija total cîntecul de dor ca expresie a inefabilului trăirii în universul liricii românești.

Abia în ultimii ani formula oximoronică a lirismului obiectiv capătă anumite virtuți ale unui model explicativ, referitor la creația lui Coșbuc, prin plasarea analizei la un alt nivel de abordare, legat de instrumentarul criticii psihanalitice. Lucian Velea, în **Coșbuc în căutarea universului liric** (Editura Albatros, 1980), consideră că poetul, prin zestrea sa ereditară, prin structura psihologică a personalității sale, aparținea tipului uman cu o vădită predominantă a componentei feminine (**Anima**) asupra laturii masculine (**Animus**). Ascendența lui **Anima** asupra lui **Animus** se observă în latura exterioară, comportamentală a poetului. „Cei ce l-au cunoscut pe Coșbuc vorbesc de un om blînd, cu un distins aer de feminitate, cu gesturi delicate și de o generoasă bonomie" (p. 15). Feminitatea lirismului lui Coșbuc se concretizează în textura operelor sale în care precumpănesc personajele feminine, în tipologia tropilor, unde predomină personificările și alegoriile din sfera mitologiei principiului feminin, în sensibilitatea cu care știe să se apropie de lumea copilăriei. În mod deliberat și cu multe pierderi pentru literatura română, „împotriva acestei dominații inconștiente a lui Anima, se ridică însă conștiința poetului, blocînd lirismul și obligîndu-l la disimulare. Ea colaborează cu factorii exteriori determinanți: societate, educație, cultură" (**ibidem**, p. 16).

Ca și înaintașii săi pașoptiști, Coșbuc e convins că o literatură autentică nu se poate clădi decît prin înglobarea tradiției populare, prin înălțarea folclorului la nivelul exigențelor unei culturi majore. Din acest punct de vedere, opera lui Coșbuc se va situa între Alecsandri și Eminescu, iar reușitele demersului său cultural deschid drumul pe care va păși cu mai multă fermitate Lucian Blaga. Spre deosebire de acesta din urmă, Coșbuc nu a reușit însă o disociere și o realizare fecundă a complementarității dintre cugetare livrescă și creație poetică, dintre discursul metafolcloric și mito-poezia motivelor folclorice. Gîndul care l-a călăuzit pe Coșbuc în prima parte a vieții sale artistice, pînă la venirea sa la București în 1893, a fost crearea unei epopei naționale prin construirea mitologiei tradiționale ancestrale. Dar miturile arhaice au supraviețuit la noi nu sub forma unor narațiuni epopeice de tipul **Iliadei** și **Odiseei**, ci doar ca fragmente, frînturi și motive încorporate în textele unor basme și legende, actanțializate în rituri, ceremonialuri tradiționale, în acte de magie populară, în credințe și superstiții. Edificiul unei asemenea mitologii autohtone nu a putut fi reconstituit nici în vremea noastră, așa cum atestă sintezele și încercările de ultima oră (cf. doza mare de artificialitate a construcțiilor mitologice propuse de Romulus Vulcănescu). Schița propusă de Coșbuc nu putea fi decît un model fragmentar, reducționist și speculativ. Masculinitatea gestului său constă în efortul nemaipomenit de a prinde în chingile unui model mental intuițiile, impresiile sale din copilărie, percepțiile directe ale realității înconjurătoare. Coșbuc nu proiectează realitatea satului românesc „în zariștea mitului", ci „descoperă realitatea printr-un filtru mitologic" (Petru Poantă) de factură raționalistă.

Reducționismul lui Coșbuc își are întemeierea și în vocația sa de „luminător", de pedagog și patriot, moștenită de la înaintașii săi ardeleni. Filtrul mitologic aplicat de poet e de obîrșie naturistă, construit însă pe schema unei logici univoce, în care elementele și stihiile naturii sînt reprezentate nu prin simboluri polivalente, încărcate cu ambiguitate axiologică. În idilele și baladele sale suverane sînt personificarea și alegoria, semne univoce sub aspect semantic, decorative și didacticiste. Reușitele poetice se produc atunci cînd se sugrăvește o realitate a vieții tradiționale puternic marcată de o mitologie ritualizată, cum este cazul ceremonialului nupțial în **Nunta Zamfirei** sau riturilor marii treceri în **Moartea lui Fulger**. Succesul multor poeme se explică și prin virtuozitatea orchestrației sale prozodice, prin inventivitatea formei, prin grația și eleganța metrilor, prin muzicalitatea aliterațiilor.

Cosmosul pe care îl zugrăvește Coșbuc este patronat de Eros și Armonie, scăldat în lumina diurnă a Soarelui, căruia poetul îi înalță adevărate imnuri heliolatrice: „Sînt toate-ale tale, tu Soare! / Făptură tu dînd dimineții, / Ești singur ființa vieții / Și-al lumii altar" (**Faptul zilei**). Soarele nu intră în textele lui Coșbuc printr-o percepție individuală, el e un semn arhetipal, lipsit însă de atributul ambivalenței. El e o sursă dătătoare de viață, de lumină și căldură, dar nu și stihia pirică, focul ceresc care usucă, pîrjolește, ucide. Valorificînd, aproape exclusiv, latura apolinică, diurnă, cosmotică a modelului mito-poetic tradițional al lumii, poetul minimalizează, estompează, elimină, pe cît posibil, componenta dionisiacă, existentă în interiorul culturii populare. Aproape orice manifestare a elementelor și stihiilor naturii devine în opera sa **peisaj** și **simfonie**. Printre **verba sonandi** mai frecvent folosite de Coșbuc primul loc îl ocupă elegiacul **a doini** și liniștitorul **a murmura**: „Doinești, o tovarășe-al meu! Doinește și vîntul prin grîne" (**Pierde-vară**). Spaimele nopții sînt trecătoare, ele nu sînt altceva decît preludiul ivirii zorilor de zi: „Aici, în sălbateca noapte / Cunoști ce e veșnic și sfînt. / Ce soli ai vieților sînt / O rază și cîteva șoapte / Pierdute în vînt". (**O noapte pe Caraiman**). Nu o dată s-a afirmat că poetul ardelean „nu are vocație metafizică" (Octav Șuluțiu). Într-adevăr, poemele sale refuză întrebările tulburătoare, autorul preferă să nu treacă pragul ce-l desparte pe om de lumea marelor mistere: „Nu cerceta aceste legi. / Căci ești nebun cînd le-nțelegi!". Și aici ne întîmpină iarăși un paradox, căci în studiile sale teoretice despre folclor e mai multă metapoetică și speculație metafizică decît raționalitate și cumpătare academică.

Poate unul din cele mai mari paradoxuri ale destinului literar coșbucian constă în faptul că astăzi sînt citite cu plăcere nu piesele sale cu mare miză, ci versurile ciclului său marginal, destinate copiilor. În ele, autorul scapă de tirania lui **Animus**, iar modalitatea de distanțare ironică de realitățile mitologice devine o modalitate poetică de mare eficiență în apropierea mitologiei de sensibilitatea omului modern. Atît copilului, cît și cititorului adult îi sînt simpatici „pruncul divin", purtător al tuturor promisiunilor viitorului purtînd pe cap „toată lîna unui miel" din **Iarna pe uliță**, îi provoacă un zîmbet pe buze retragerea spășită a „lupului mitic" ce vine „să fure și să ducă în pădure pe copiii care plîng", din **Cîntec**, unul din cele mai reușite poeme din literatura română, izvodite pe motivele cîntecului de leagăn.

Dacă pînă acum Coșbuc nu a fost omis niciodată din manualele școlare, credem că lucrul acesta nu se va întîmpla nici în viitor, iar un scriitor care modelează sensibilitatea viitorilor cititori devine un reper și o instituție în sistemul culturii naționale.

Ivan EVSEEV

GEORGE COȘBUC — dincolo de prejudecăți

Vocația ludicului

A susține, ca D. Gherea și alții după el, că valoarea poeziei lui Coșbuc stă în naturalețea și exactitatea redării vieții țărănești înseamnă a nu percepe **arta** poetului, a nu-i sesiza rafinatele artificii, care dau seama nu atît de țăranul capabil să retrăiască în toată gama afectivă și evenimențială existența satului, ci de intelectualul ce contemplă această lume prin grila unei sensibilități și concepții modelate de o vastă cultură. Vladimir Streinu a avertizat cel dintîi asupra faptului că impresia de rusticitate ține doar de suprafață și că, deși „populară ca duh", poezia coșbuciană presupune asimilarea pe nesimțite a modului în care orășeanul privește realitățile țărănești. Mai tîrziu, critica va nuanța ideea mergînd pînă la identificarea esenței acestei poezii în „autenticitatea trucată"; N. Manolescu, bunăoară, vede în țăranii lui Coșbuc „orășeni costumați", ceea ce implică un joc al rolurilor, o teatralitate semnalată de G. Călinescu, dar pe care criticul amintit o analizează mai atent descoperind că, în jocurile sale, poetul „nu se dezvăluie pe sine, ci imită pe alții. Plăcerea lui este de a locui în suflete străine, ca un actor". Această vocație ludică nici că-și putea găsi un cadru mai fericit decît idila, care ne-a familiarizat de atîtea ori cu imaginea teatral-decorativă a nobililor travestiți în păstori, așa încît pare foarte plauzibilă afirmația lui Petru Poantă că între codul eroticii lui Coșbuc și cel al secolului al XVIII-lea există o apropiere, poetul nostru transpunînd psihologia secolului galant în spațiul deschis al satului ardelean. Așadar, nu trăirea spontană și directă a vieții rustice dă substanță poeziei lui Coșbuc, ci contrafacerea, simularea ei într-o viziune ce anulează datele particulare, psihologiile individuale, instaurînd o imagine generică a satului, rezultată printr-un rafinat proces de abstractizare și stilizare (Lucian Valea).

Manifestarea cea mai vie a ludicului o în-
tîlnim desigur în poezia
„personajele" idilelor îș
în pofida cadrului rust
terie și rafinament ar
xemplu, revelează mist
Zburătorul lui Heliade,
gie contradictorie și ap
tr-o scenă de o fermec
fata, profitînd de abse
nevasta". Multe idile
oasă, Calul dracului, D
aparent, căci prezența
altele, în schimb, încîr
transpus în mici scene
îndrăgostiții se copilăre
inocență jocul pur al
Combinația ritmică și
geniozitate, servește a
savuroase momente lu
deauna de sfiiala sau
părău, de pildă, Coșbu
(G. Călinescu), în timp
„poem construit ca o n
ză cu mijloace epice o
te cu disproporționată
pradă pasiunii mistuit
nal proporții catastrofic

Dacă, așa cum s-
Coșbuc de a locui în s
vocație actoricească, n
multe scene ni-l dezv
zor sau de martor car
zeloasă participare la
autodemască în comen
Citabilă în același con
amintind, prin umorul
poveste) și anticipînd
E o feerie a cărei jo
uman al păsărilor și c
tate ludică: „Jucau sîr
lor, / Și-au luat la joc

, erotică, în grația cu care
și joacă rolurile sugerînd,
ic, o atmosferă de galan-
cadic. **La oglindă**, de e-
terul feminității, nu ca-n
, printr-o simptomatolo-
rehensiuni obscure, ci în-
ătoare ingenuitate în care
nța mamei, „se joacă de-a
cultivă monologul (**Mîni-**
e pe deal etc.), dar numai
interlocutorului se simte:
ută prin anecdoticul naiv.
stilizate amuzant în care
sc practicînd cu prefăcută
disimulării și simulării.
strofică, de o savantă in-
desea la montarea unor
dice, alimentate mai tot-
hîrjoana erotică. În **La**
c e un „Marivaux rustic"
ce **Dragostea învrăjbită**,
uvelă" (D. Micu), sugerea-
seamă de stări lirice trăi-
intensitate de fata care,
oare, dă incidentului ba-
ce.

a spus, propensiunea lui
uflete străine trădează o
u-i mai puțin adevărat că
ăluie în ipostaza de regi-
e, cîteodată, dintr-o prea
jocul protagoniștilor, se
tarii sau aparteuri joviale.
text este **Nuntă în codru**,
grațios, de **Călin (File de**
Rapsodiile lui Topîrceanu.
ialitate irumpe din aerul
ontagioasa lor disponibili-
ba porumbeii / Că e jocul
cîrsteii / Pe-o rățușcă —
vai de mine! — / Graurul juca pe vine, / Barza-ntr-un picior. / Numai cioara cu cimpoiul, / Tot izbind cu el, / Se bătea cu pițigoiul, / Iar sitarul dup-o ușă / Se certa c-o găinușă / Pentr-un gîndăcel."

Viziunea lui Coșbuc asupra naturii, socotită „monografică" de G. Călinescu, ni se dezvăluie, așadar, mai curînd ludică, deoarece poetul, chiar cînd realizează tablouri, ca-n **Vara**, să zicem, se lasă furat de jocul elementelor firii: „Juca viața-n ochii lor, / Și vîntul le juca prin plete. / Miei albi fugeau către izvor / Și grauri suri zburau în cete". În **Noapte de vară** natura e doar cadrul în care se desfășoară spectacolul satului în amurg, la fel ca în **Iarna pe uliță** unde copleșește zburdălnicia copiilor, naturii rezervîndu-i-se un rol secund. Peisajul e însuflețit de prezența omului, iar atunci cînd acesta lipsește, natura i se substituie personificîndu-se, ca în **Prahova, Vîntul, Seara** etc.

De fapt, poetul privește existența însăși ca manifestare a ludicului și se poate spune că toate marile evenimente ale vieții se înscriu într-o atare dimensiune, chiar dacă jocul e convertit treptat în ritualul de nuntă (**Nunta Zamfirei**) sau de înmormîntare (**Moartea lui Fulger**), căci ritul ține tot de sfera jocului în măsura în care, după Frobenius, „Omenirea **joacă** ordinea naturii, așa cum i-a intrat ei în conștiință". Important în **Nunta Zamfirei** este ansamblul mijloacelor, montajul întregului spectacol, care ține de o regie rafinată, nedezmințită nici de varianta tragică din **Moartea lui Fulger**. Și aici totul se impune prin grandoare, strălucire și fast, dar veseliei homerice din prima poemă i se opune acum o solemnitate grea, apăsătoare, pe care simbolurile și muzica versurilor o subliniază cu o deosebită forță expresivă. Proiecția mitică dă jalei o măreție cosmică, amplificată de participarea mulțimii și de procesiunea funerară filmată cu grijă, prin atenta deplasare a obiectivului de pe un plan pe altul. În sfîrșit, glasul clopotelor, cu arpegiile-i sumbre, înfioară atmosfera: „Și clopotele-n limba lor / Plîngeau cu glas tînguitor; / Și-adînc din bubuitul frînt / Al bulgărilor de pămînt, / Vorbea un glas, un cîntec sfînt / Și-nălțător". Pe fundalul acestor desfășurări ritualice Coșbuc inițiază o „dezbatere filozofică" despre moarte, care, din nefericire, e lipsită de tensiunea trăirii interioare, degenerînd în lamentabil, în discursivitate și didacticism etic: „Viața-i datorie grea / Și lașii se-ngrozesc de ea — / Să aibă tot cei lași ar vrea / Pe neluptat".

Aceeași temă a întîlnirii vieții cu moartea, purificată însă de zgura discursivității reci și transpusă într-un scenariu ludic, dobîndește în **Luminărica** valențe mult mai autentic coșbuciene. Poezia are la bază un obicei popular legat de priveghiul mortului, un joc practicat de tinerii, fete și flăcăi, care aprind un bețișor — o „luminărică" — și îl trec din mînă în mînă cît mai repede cu putință, deoarece acela, în mîinile căruia se stinge „luminărica", e supus la anumite pedepse, spre hazul tuturor. Opțiunea lui Coșbuc pentru acest motiv nu e întîmplătoare, căci ceea ce contează, dincolo de atmosfera veselă, pigmentată cu picanterii de tot felul, este ideea că jocul vieții covîrșește moartea reducînd-o la semnificația unui accident oarecare. Mai mult, moartea dă relief vieții, cum ar zice Blaga sau, în poezia lui Coșbuc, priveghiul mortului dă prilej virtualităților ludice ale vieții să se manifeste. Contrastul este, prin el însuși, edificator: „Dintr-o vorbă hohot iese, / Hohot dintr-un semn, / Stau urcați acum pe mese, / Pe cuptor pe unde-apucă / Și nevrînd găsesc s-aducă / Rîsului îndemn. / Singur mortu-n sfînta-i pace / Doarme somnul lui — / Să te miri de el că tace! / Iar luminărica zboară, / Rîde-n drumul ei ușoară, / Iat-o iar că nu-i. / Las' să doarmă-n pace mortul, / Om fără noroc! / Vine-o fată, pune ortul / Mortului pe piept, sub cruce: / O sărută și se duce / Să se-nșire-n joc".

Mortul își doarme somnul, izolat în „sfînta-i pace", ferit de jocul frenetic al vieții: prezența lui (a morții!) nu numai că nu stînjenește manifestările de vitalitate debordantă ale celor adunați la priveghi, dar, prin contrast, pare chiar să le ințetească: „Haid'! S-a stins luminărica, / Zarvă-ntre femei: / — «Aoleo, e la Florica!» / — «Nu-i la ea; e la Ileana». / Iar flăcăii trag cu geana, / Rîd apoi și ei. / Rîd cei moși cu albe plete, / Iar Ileana-i foc, / Hohotește-un stol de fete, / Iar nevestele s-adună; / — «Vino, fă, nu fii nebună, / Vezi că-i numai joc»".

Recapitulînd deci, putem afirma că viziunea lui Coșbuc asupra existenței este preponderent ludică, jocul fiind pentru poetul ardelean o epifanie a vieții, de unde și varietatea formelor sale, de la hîrjoana erotică și zbenguiala elementelor firii pînă la spectacolul strălucitor al nunții sau fastul funerar al înmormîntării. Fenomenul se reflectă desigur și în planul artei poetice propriu-zise; astfel, rafinatelor combinații de cuvinte, cu sonorități și cadențe de o impresionantă bogăție și varietate, li se asociază cele mai neașteptate variante strofice, versuri de varii dimensiuni și reliefuri poetice, învederînd, pe lîngă tehnica impecabilă, un acut simț al poeziei ca joc. Jocul lumii alternează, așadar, cu jocul poeziei evidențiind posibila recuperare din unghiul modernității a unei creații pe nedrept socotită de unii ca definitiv „clasată".

I. CHEIE-PANTEA

Extaz

Parafrazînd un cunoscut vers, am putea spune și noi ca poetul: „Coșbuc e-n toate, e-n cele ce sînt / Și (mai ales) în cele ce mîine vor rîde la soare."

Coșbuc înseamnă serbările școlare ale fiecăruia. Prin dumnealui am descoperit fiorul primei muzicalități cadențate a limbii strămoșești ca și teroarea de a fi pe scenă, spaima de a te încurca în rostirea poeziei și de a nu fi „comme il faut". Coșbuc înseamnă gravuri cu păsărele lansate în elanuri grafice grațioase peste versuri care surîd schițînd lumi paralele, cu țărani pe care nu i-a văzut nimeni vreodată, cu animale, nori, păsări, munți îmbătați de bucuria de a fi în natură, în aer liber, și de a participa la ritmul celebru al unor versuri. În strofa coșbuciană totul se petrece în ritm de dans ca în desenele animate ale lui Walt Disney în care pe volutele valsului „Dunărea albastră", iepurași dolofani, veverițe, libelule, lebede și fluturași se răsucesc frumușel. Totul este copleșit de veselie, drogat de fericire: toate ființele sînt transfigurate într-un extaz fără cap și coadă, în care îți vine să trăiești în hohote de rîs sau în reverii tihnite, să stai în iarbă și să te doară-n cot de lume, să privești cum trec pe deasupra ta nori care nu sînt, venind dinspre munți himerici ca să plutească în costume populare. Să privești țărăncuța cum fuge delicat spre brațele unui bade zvelt, timp în care tu îi urmărești gleznele și mijlocul subțirel pe care tînărul bade îl cuprinde cu brațele sale grațioase, dar și puternice. Îi privești genele aranjate cu periuțe din acelea mici care se înmoaie într-un fel de pastă neagră și pe urmă, **la oglindă**, sînt răsucite în sus ca să dea chipului o expresie naivă, cochetă și proaspătă.

Este adevărat, pe de altă parte, că există și un Coșbuc tragic, dezrădăcinat, grav și de o tristețe de nemărginit, că nu-i mai poți face față și-ți vine să-ți iei lumea-n cap, cum se zice, din prea multă disperare fără leac, fără perspective, fără nici o șansă, dar absolut fără nici o șansă.

Îmi amintesc despre o asemenea scenă într-un sfîrșit de noiembrie, trecusem de cinci ani și participam, după puțina mea pricepere, la o înmormîntare baptistă, dus, de o vecină care-și ținea nepoata mai mică decît mine în brațe. Am stat două ore la groapă ca să ascultăm, pe o vreme cu lapoviță, un predicator care și-a început fulminanta tiradă cu versurile „Din codru rupi o rămurea". Frigul și umezeala care mi-au cuprins picioarele m-au costat cinci luni de stat în pat, cu o dublă „aprindere" la plămîni. Din rotofei, ajunsesem un schelet portabil, așa că multă vreme de atunci înainte a trebuit să mă hrănesc cu **Electovit** ca să îndrept urmările acelei prea lungi jeluiri mortuare întreținută cu vers coșbucian într-o zi cu lapoviță și zloată din vremea copilăriei.

Daniel VIGHI

Lecțiuni patafizice

EL-ZORAB, UN PALIMPSEST SWIFTIAN

Îndeobște, atunci cînd nu este din stirpea îngrozitorului Teddy sallingerian, școlarul român plînge la **Puiul** de Al. Brătescu Voinești ori la **El-Zorabul** coșbucian. De fiecare dată este vorba despre o făptură din „lumea celor ce nu cuvîntă". Sau se cade de comun acord asupra acestui lucru, mai ales sub influența berenicei Noastre învățătoare din întîii luștri biologici. Paradoxul reacției fiziologice este însă imediat amendat de observațiile psihologilor / pedagogilor (Freud, Jung, Lacan, Poenaru), care au decis demult că acea ființă aurorală e de o cruzime fără de margini. Însă nu despre asta în cele ce urmează, ci despre un ascuns model swiftian în ce-l de-al doilea text lacrimal despre care mai sus pomeneam. Adică un PALIMPSEST! Ideea nu îmi aparține — să restituim eonului ce-i al eonului! —, ea ivindu-se sub pana cercetătorului italian Guido Sanluca Toscani, care a descoperit în arhivele Vaticanului, în vremea războiului rece, că **literaturile lumii nu sînt altceva decît niște palimpseste peste patru autori fundamentali: Homer, Dante, Shakespeare, Swift.** Poate că vertijul unei asemenea ipoteze s-ar fi consumat doar în aria figurilor literare, dacă autorul ei nu ar fi adăugat că nu avem de-a face cu o procesualitate reflexă, necondiționată, ci cu o strategie manifestă în cadrul căreia un rol important îl dețin anumiți „agenți de modelare" (sintagma îi aparține lui Toscani). Pe una din listele în cauză se află și Ramiro Ortiz, persoană apropiată lui G. Coșbuc și, imediat, danteizarea susținută de poetul nostru capătă alte dimensiuni: nu se traduce, ci se creează un hibrid propriu în care doar mijloacele vor fi preluate (Cu trei nume înainte de Ortiz se află James Joyce!) Borges va fi adăugat, de un bibliotecar, după evenimentele din Cehoslovacia).

Mult mai interesant ni s-a părut, din această perspectivă modelul ascuns în textul sus-amintit, **El-Zorab**. Se știe povestea arabului sărac ce e nevoit a-și vinde bidiviul pentru a-și hrăni copiii, dar fiind cuprins de remușcări și neputînd suporta despărțirea de **cea mai dragă ființă**, îl ucide. În final, bidiviul e mort (sic!). Desigur că știți și peripețiile lui Gulliver în Țara Huyhnhnmilor, a cailor adică, ființe de o noblețe și curățenie atît de mari, încît reîntoarcerea între Yahoo (oameni) îi va provoca britului personaj cele mai mari chinuri. Nu va mai putea suferi mirosul semenilor săi, va vedea cu alți ochi cîtă ticăloșie și micime animă această stirpe. Chiar ajunge să se urască pentru inestetismul făpturii sale umane. (A se consulta, în sensul ultimei observații, tratatele de fiziognomie animală ale lui Giamattista della Porta, Petrus d'Abano, Michele Savonarola, Michael Scot, abundent citate de J. Baltrusaitis în **Aberații**, Ed. Meridiane, 1972, pp. 14—50. Prototipul omuluical se pare că a fost Cezar, războinicul, în vreme ce Socrate, tipul filosofului, este omul-cerb!). Și, în fine, ca să revenim la personajul swiftian: acesta se va retrage în grajd unde își va petrece vreme tăifăsuind cu calul său despre sensul vieții.

Mi-l imaginez pe arab, ca pe un Gulliver întors dintr-o asemenea călătorie și pus în fața cumplitei alternative de a-și lăsa semenul, de acum pradă unei lumi infernale.

Marcel TOLCEA

Cronica literară de Cornel Ungureanu

SLAVICI ŞI AI SĂI

În stilul său patetic filoolteneşc, apăsat tradiţionalizant, Petre Pandrea notează că Brâncuşi reprezenta un ţinut prin ceea ce avea el mai profund. Era om al locului, respirînd obiceiuri străvechi, ştiute doar de înţelepţii de demult. Habitudinile sale nu erau fără relaţie cu o veche ştiinţă a vieţii, numită de-a-lungul vremilor, şi de Eminescu, şi de Iorga, şi de Coşbuc, dar şi de Marin Preda. Asemenea lui Arghezi, sculptorul era un credincios. Înainte de a începe **lucrul**, postea, îşi făcea rugăciunile. Aşa cum făceau voievozii înainte de luptă, artistul se purifica. Sculptorul se apropia de Centrul lumii ca un mag sau ca un preot. Salva o imagine esenţială, un semn sacru. Împlinea, corecta o absenţă, vindeca.

Nu-i greu de observat că oamenii lui moartea nu aducea după sine dispariţia individului. Omul era înlocuit cu greu, trebuia să treacă un timp pînă cel mort să fie uitat de către ceilalţi. Oamenii resimţeau intens absenţa. Rana dispariţiei nu se vindeca atît de repede fiindcă, în ciuda bănuielilor unor istorici sau romancieri de azi, fiecare avea un loc în sistem. Indivizii nu erau nivelaţi, reduşi la uniforma lor cenuşie de funcţionari: ei erau esenţiali tocmai prin uniforma lor care reclama un loc anume în acest sistem! Asemănarea cu împăratul nu se datora mediocrităţii insului, ci participării la înfăptuirea unei Ordini. Cu alte cuvinte, exista o ordine a lumii care asigura fiecăruia un **loc** al său, o Imagine a sa.

Realismul popular al literaturii ardelene (şi bănăţene) nu trebuie înţeles

Slavici trăiesc într-un Centru al lumii. Sau cînd nu sînt în centru, încearcă să străbată drumul către el. În fiecare dintre operele slaviciene, şi în cele insuportabil teziste, şi în cele stăpînite de rigorile — ori demonia — obiectivităţii şi în paginile de evocare, dar şi în cele pedagogice, autorul ne relatează ceva important pentru viaţa colectivităţii. Nimic nu e gratuit, fortuit, **„în joacă"**. Chiar atunci cînd pare vesel deconectat familiar cu cititorul, chiar atunci cînd face haz de sine însuşi, presimţim în spatele momentului carnavalesc altceva. Carnavalul nu-i decît cortina care maschează — protejează — alte adevăruri, mai bine legate de lumea noastră. De lumea aşa-cum-ar-trebui-ea-să-fie.

Popa Tanda începe cu o veselă ceremonie în care facem cunoştinţă cu un erou al lumii de ieri. Fraza iniţială a celebrei nuvele („Iertе-l Dumnezeu pe dascălul Pintilie") e urmată imediat de alte previzibile, scoase din arsenalul genurilor populare ale farsei sau anecdotei: „Era cîntăreţ vestit. Şi mărăturile foarte îi plăceau. Mai ales cînd era cam răguşit, le bea cu gălbenuş de ou şi i se dregea organul, încît răsunau ferestrele cînd cînta **Mîntuieşte Doamne norodul tău!** Era dascăl la Butucani, sat bun şi mare, cu oameni cu stare şi socoteală, pomeni şi ospete de om bogat" Dascălul Pintilie, prin urmare, este un om al **lumii de ieri. În Die Welt von gestern**, S. Zweig scria că înainte de primul război mondial în afara contactului etnic dintre români şi ceilalţi, Protopopul Elie Dăianu analiza opera lui Slavici ca operă a unui ţinut al contactului etnic. Ovidiu Cotruş explica idilismul poeziei coşbuciene pornind de la faptul că, fiind o zonă grănicerească, Năsăudul nu a cunoscut iobăgia. De la dascălul Pintilie, cel invocat de fraza introductivă, ajungem la părintele Trandafir, protagonistul. Există un progres al lumii, o înaintare consecventă sub semnul binelui: ardelenii nu erau neîncrezători în lumea de mîine: „Pe părintele Trandafir să-l ţină Dumnezeu! Este om bun: a învăţat multă carte şi cîntă mai frumos decît chiar răposatul tatăl său. Dumnezeu să-l ierte! şi întotdeauna vorbeşte cumpănit, ca şi cînd ar citi dintr-o carte".

Aşa intră în lume eroii lui Slavici. Citim primele propoziţii din **Moara cu noroc** sau din **Pădureanca** şi descoperim de fiecare dată o inaugurare tipic slaviciană. Sîntem invitaţi să observăm că începe Marea Lucrare. Se spun formulele sacramentale aparţinînd gintei. În altele, ca în **Budulea Taichii**, formulele sacramentale încheie nuvela: **cartea frumoasă, lăsată nouă lăcaş de vieţuire** e un mesaj testamentar al unui neam de preoţi, de învăţători, de apostoli. La originea acestui mesaj poate fi descoperit nu numai Imperiul, ci chiar ordinea celestă a Tradiţiei, aşa cum o descoperise prozatorul la Confucius. Aşa cum o descoperise Coşbuc în **Eneida** sau în **Divina Comedie**. Scriitorul ardelean coboară nu numai către originile Imperiului, ci către întemeierea lumii. Tentativa sa către originar îl învecinează nu doar cu scriitorii „epici", cu creatorii de epopee, ci chiar cu întemeietorii de religie.

Lumea în care trăim nu este cea mai bună cu putinţă. Ea poate fi însă îndreptată prin efort modelator. Eroul civilizator Popa Tanda, cu nimic mai prejos decît eroii civilizatori ai westernurilor sau ai romanelor latino-americane dă şansă unei colectivităţi de a fi puternică. O scoate din inerţie. La adînci bătrîneţe, Popa Tanda putea fi un mesager al spiritului civilizator (Sadoveanu nu ne propunea, după 1925, asemenea eroi?) aşa cum e gîndit el de ştiinţele tradiţionale. Transparenţa replicii — a formulei consacrate — ne împiedică să facem racordul cu formula: „Toate s-au schimbat... numai părintele Tradafir a rămas precum a fost". Sau, după cum ar spune, peste jumătate de veac, Blaga: „Neschimbat e numai satul. / Dup-atîţi Prieri şi toamne / Neschimbat ca tine, Doamne".

Ce se întîmplă, prin urmare, în intervalul acestei jumătăţi de veac? Se nasc şi se afirmă foarte mari scriitori care devin ei înşişi eroi ai naţiunii române. Ei trăiesc sub ameninţarea exilului şi a închisorii. Vocaţia lor politică e confirmată de anii de exil şi de închisoare. Coşbuc sau Goga se împlinesc nu numai prin paginile lor luptătoare, ci şi statutul de proscris. Drumurile lui Coşbuc prin Ardeal după ce trece „fraudulos" graniţa, zilele de temniţă ale lui Goga le conferă aura de martiri. Vocaţia lor profetică devine vocaţie politică, literatura se constituie — după inspirata propoziţie a lui Goga — în **energie precursoare.**

În primul pătrar a veacului, toate s-au schimbat, numai Slavici „a rămas aşa cum a fost" Fără el nu ar fi existat nici opera lui Coşbuc nici a lui Goga. Fără modelul său nu s-ar fi împlinit o tradiţie ardeleană. Fără consecvenţa sa, nu s-ar fi născut generaţiile de luptători ale **Tribunei** şi ale **Românului.**

Dar ca şi Roth, ca şi Zweig, ca şi — mai tîrziu — Kusniewicz, el va rămîne fidel Imperiului. E bătrîn, e obosit, nu crede că războiul va putea schimba faţa lumii. Pentru el Imperiile sînt eterne, aşa cum eternă e Ordinea Lumii. Nu trebuie să ni-l închipuim prea departe de Stefan Zweig: de acest Zweig care vedea în Imperiu o lume a statorniciei. A dărîma Imperiul însemna pentru el a dărîma lumea. „Cînd încerc să găsesc o caracterizare succintă pentru anii dinaintea primului război mondial, scrie Zweig, ani în care am devenit matur, mi se pare că formula cea mai pregnantă ce li se poate aplica este aceea vîrstă de aur a statorniciei. În apropiere milenara noastră monarhie, totul părea să se sprijine pe temelii de granit, statul însuşi fiind chezăşia acestei trăinicii. (...) Fiecare ştia ce are şi ce i se cuvine, ceea ce este permis şi ceea ce nu. Toate aveau o normă, o măsură, şi o pondere precisă". O reflecţie de om dezamăgit, bătrîn, deposedat de locurile naşterii Evident, scriitorii (mai) tineri aruncă anatema asupra lui Slavici: trădase idealul naţional, pactizase cu dusmanul. Refuzase ultima luptă, cea mai importantă dintre toate. Îl va blestema Iorga. Va fi refuzat de prietenii de odinioară. Nimeni nu mai vrea să înţeleagă, în această nouă lume credinţa bătrînului în vîrsta de aur a statorniciei. Toţi se vor dezice, cu mînie, cu grabă, cu furie, de lumea aceea veche.

România Mare s-a născut şi datorită unor luptători ca Goga, dar şi unor spirite fidele Ordinii imuabile, ca Slavici.

* **Ioan Slavici**, Amintiri, **Ed. Minerva, 1990.**

VITRINA CĂRŢII

Romanul Irinei Eliade — **Un an fără echinoxuri** — se înscrie pe cea mai pură linie mateină. Un album cu fotografii de familie, un vers din Racine sau un fir de cîrciumăreasă acţionează proustian asupra amintirilor. Într-o beţie barocă de obiecte preţioase şi mai ales semnificative, autoarea investighează cu nostalgie stingerea unei lumi: „Acum dansau. Şi cei care muriseră, şi cel care izbutise să-i joace un ultim, sau penultim, renghi morţii. Dansau pe melodia subţiratecă a unui clavecin ascuns în culise... Se apropiau unii de alţii cu peruci pudrate privindu-se fără să se vadă cu ochi pictaţi pe feţele lor de porţelan, cu gurile încremenite într-un perpetuu surîs." **(Irina Eliade — UM AN FĂRĂ ECHINOXURI — Ed. Eminescu, 1991).**

—☆—

Pasărea de sidef a lui Florea Miu instituie căutarea identităţii de sine cu popasuri declarate (Goga, Blaga), şi nedeclarate (Esenin, erotica argheziană). Teama de muţenie îşi găseşte antidotul în retorism şi autoironie. Timpul, simţit acut, se îmblînzeşte prin amintire: „Să-nfrunzească ora — pentru mine pleoapă, / aer pentru tine: cel mai respirat! / Iar între nisipuri va foşni o apă / cum foşneşte-n mine gîndul tău mirat!" **(Respiraţie)** „Aici reparăm amintiri — / se repară şi zări la mansardă! / Cu tristeţea mă înţeleg din priviri, / bucuriile duc spre o poartă." **(Atelierul de reparat sentimente)**
(Florea Miu — PASĂREA DE SIDEF, Ed. Dacia, Cluj, 1990)

—☆—

Volumul lui Nicolae Rotaru — **Front de inimi** e o hagiografie a armatei române, abundînd de locuri comune şi coincidenţe romantice Un fel de „povestiri eroice" revoluţionare sau anecdotică ostăşească post-revoluţionară. Bunele intenţii nu pot, din păcate, compensa lipsa valorii literare. „Să ducem în veac ştafeta eroismului şi să clocotim, să ne călim la flacăra iubirii de ţară. Aşa cum ne-au poruncit strămoşii, aşa cum ne-o cere patria, poporul, Revoluţia, aşa cum a fost dintru începuturile pierdute în negura vremilor..."
(Nicolae Rotaru — FRONT DE INIMI, Ed. Minerva, 1991)

—☆—

„Copilăria" Elisavetei Novac în **Copacul cu stele** înseamnă apropiere de elemente plante, vietuitoare miniaturale. Din păcate, poeta continuă „tradiţia" de-a presăra în volum (mai ales la început) poezii „angajate" Nu credem însă că redundanţa cuvintelor „patrie" şi pace" ar contribui la deşteptarea patriotismului la micuţii cititori: „Patria e plaiul / Nostru din vecie / Ce ne poartă graiul / Către veşnicie" **(Din dalbe coline)**. Pacea — / Surîs de stea / Grădină de vis / În patria mea." **(Pacea)**
(Elisabeta Novac — COPACUL CU STELE, Ed. Ion Creangă, 1991)

—☆—

Ridiculizarea unor clişee clasice şi umorul grotesc sînt elemente notabile ale romanului **Sferele infinitului** de Leonida Neamţu. Vechi metehne ale literaturii politiste distrug însă ceea ce ar fi putut fi un interesant roman parabolic: „Schepsisul acestei naraţiuni nu este însă nici pe departe o problemă de geometrie sau trigonometrie, ci / marea urâ omenească faţă de **Fortăreţele inexpugnabile** / şi / misterul ce poartă uneori numele de PISICĂ sau (CĂTAPISICĂ) şi / obsesia matematicianului Şorban cu privire la infinit". Sau poate că „decodificarea" finală nu e decît un alt clişeu demitizat...
(Leonida Neamţu — SFERELE INFINITULUI", Ed. Dacia, Cluj, 1990).

Dana POPESCU

CRONICA MĂRUNTĂ

IDIOŢII NEOFICIALI

Îmi recitesc cronica măruntă apărută în numărul trecut şi observ cu groază că numele lui Octav Dessila a apărut scris rău! Că i-am adăugat nefericitului un l: l-am botezat (noi? linotipiştii?) **Desilla.** I-am mai pus o cocoaşă, ca şi cum nu ar fi cărat destule! Vor protesta cîrnăţăresele, coafezele handicapatii intelectual, va trimite mesaj de protest dl. Eugen Florescu? Într-un regim eminamente democratic ca al nostru dînşii ar avea dreptul să trăiască un moment de sfîntă mînie proletară. Cititorii domnului Dessila ar trebui să protesteze.

Dar parcă numai cititorii d-lui Dessila? Dar cititorii d-lui Drumeş nu se vor solidariza cu cititorii d-lui Dessila? Dar fanaticii literaturii lui Petre Bellu? Dar cititorii cărţilor d-lui Elefterie Voiculescu reapărut pe piaţă după o lungă şi grea suferinţă? Dar cititorii d-lui Eugen Florescu şi ai d-lui Corneliu Vadim Tudor?

Observam în numărul trecut că există două categorii de idioti ai unui regim: cei oficiali şi cei neoficiali. Aşa cum arătam, distincţia nu îmi aparţinea. Ea era opera lui Hasek. Dar aşa cum se întîmplă cu presupunerile clasicilor, **distincţia** capătă o pasionantă actualitate. Literaţii noştri — Dessila, Drumeş, Petre Bellu, chiar şi Octav Minar — devin idioţii neoficiali ai regimului. Dispăruţi fiind, n-au cum să devină oficiali. Dar ei slujesc creşterea şi ascensiunea idioţilor oficiali: cititorii lor aspiră, în acest regim eminamente democratic, fie conştient, fie inconştient, să devină idioti oficiali Să se florescianizeze.

La această rubrică a revistei noastre noi nu vom ocupa decît de idioţii neoficiali. De romancierii de succes ai epocii postrevoluţionare. Şi, permită-mi-se de cititorii lor.

Anemone POPESCU

Livius Ciocârlie

FRAGMENTE DE JURNAL

Nori toată ziua, spectacol grandios, cum i-ar fi plăcut lui Radu Petrescu, pentru noi, acum, cam exasperant. Reiau a nu ştiu cîta oară **Crimă şi pedeapsă.** Făcut din locurile comune ale epocii, mizerabilism dickensian, situaţii simple, melodramatice, coincidenţe, fals monolog interior, pe care le invadează cu tensiune şi maximă precizie a reacţiilor delirante. Pe la şase, toţi trei pe malul Motrului. A crescut cum nu l-am mai văzut. În vad pare rîu de şes. Tulbure şi plin de crengi. Seara, un accident la cîţiva metri de casă. Un automobilist trînteşte şi probabil omoară un biciclist care traversa ca s-o apuce spre Pluta. Noaptea mă trezesc, ies în curte, unde e cald şi fără rouă. Citesc o oră şi iar adorm

„Il n'a pas l'imagination créatrice, qui donne une forme sensibile á l'idéal, á l'immatériel, à ce qui n'est plus, n'est pas encore ou ne sera jamais. Il n'a même pas l'intuition du monde intérieur: le sens des réalités invisibles lui manque". Lanson despre Boileau. Mă întreb cum stau. Nori toată ziua. Seara, cu Alexandra după lapte. Gazdele nu răspund cînd strigăm la gard, poarta e deschisă, intrăm şi pe la mijlocul curţii se reped la noi doi dulăi. Nici nu ştiu cum ne-am pomenit în drum, cu răsuflarea fiarelor la fundul pantalonilor. Ne oprim la ţaţa Nica, ne povesteşte cum se ducea cu fetele, T şi Mioara, la rîu şi altele ce le făceau în sat. Anii trecuţi, ţaţa Nica umbla toată ziua cu capra prin zăvoi, seara stătea pe întuneric lîngă stratul de regina nopţii, înconjurată de porumb. Acum i-au luat grădina ca să facă un şopron pentru grîne în zăvoi n-o mai lasă pentru că nu lucrează la colectivă. Rămîne cu capra pe lîngă casă, are grijă să nu intre în zarzavat. „Vedeţi ce fasole am?", zice, semeaţă, şi ne arată două fire pe un băţ. E ameţită de cînd i-au luat grădina, nu-şi mai aduce aminte decît ce s-a întîmplat demult. „Parcă am visat". Vorbeşte liniştită despre moarte. Anul trecut i s-a făcut rău la Motru şi i-a spus caprei, cu afecţiune: „Dacă mor eu, să mori şi tu". O noutate, probabil, în **Crimă şi pedeapsă:** a-i trece pe eroi dincolo de limita convenţiilor sociale. Nu cu mult înainte, dacă erau oameni din popor, eroii se descopereau pînă la urmă a fi os de prinţ, acum, sînt o prostituată şi un asasin. Linie dreaptă pînă la Céline şi Genêt care îl fac irecuperabil şi pe autor. Svidrigailov, personaj tipic pentru melodrama neagră, devine, prin „irealitatea" lui, prefigurare a lui Robinson din **Voyage au bout de la nuit.** Altfel mijloacele epocii: Sonia nu apare la Raskolnikov **în timpul** discuţiei dintre Razumihin şi Dunia despre ce este de făcut, ci exact **la încheierea** ei. Noaptea, ca de obicei, adorm greu, visez, mă trezesc, ies în curte, citesc iar adorm, iar visez. Aflasem de plîngerea unei asistente medicale bătrîne contra unui dentist. Mă îndrept spre cabinetul dentistului hotărît să fac dreptate, pe scară intru în vorbă cu un domn în vîrstă, împreună cu care îmi aşteptăm rîndul. Cînd se deschide uşa apare dentistul din cabinetul unde mai sînt şi alţi medici, domnul în vîrstă care, între timp, îşi pune un halat, apoi, pînă nu termină de vorbit, şi-l scoate, domnul în vîrstă, deci, îi face o morală strașnică destinului, în legătură cu bătrîna asistentă. Eu stau cuminte pe un scăunel şi nu spun nimic.

Dimineaţa ceaţă, acum, după unsprezece, în sfîrşit senin. Mă apuc să sparg nişte scînduri pentru focul din bucătărie şi mi se spune că le-am făcut prea mărunte. Numai lemnele, nu şi scîndurile, se mărunţesc. Înregistrez informaţia cu o figură de orăşean pleoştit. Romanul ar fi uşor de pus în scenă fiindcă Petersburgul din el este foarte limitat. În vreo trei case se înghesuie, prin cele mai simple coincidenţe, toţi. Ar rămîne numai melodrama. Cu totul altfel de teatru ar ieşi dintr-o punere în scenă cu trei personaje, Raskolnikov, Porfiri şi Sonia. Pe Porfiri un Dostoievski mai recent ar fi evitat să-l facă numai în aparenţă surprinzător iar în fapt univoc. Nu ce crede Porfiri despre crimă, dacă-l bănuieşte sau nu pe făptaş, ar fi trebuit să rămînă incert. Porfiri nu bănuieşte, nu crede, ştie, fiindcă este diavol. Ezitarea ar fi putut să crească privitor la natura lui Există însă o fluctuaţie. De exemplu, o mare distanţă între primitivismul psihologic al lui Lujin, genul de personaj care în teatru ar simţi nevoia să explice prin aparteuri ce are de gînd să facă şi extraordinara precizie a reacţiilor absurde ale Katerinei Ivanovna, nevasta lui Marmeladov. Vremea se menţine frumoasă. După prînz, cu Alexandra la Motru. A scăzut şi s-a limpezit. Trecem pe malul opus, unde peninsula de nisip a început să se întindă, sîntem singuri cît se vede, locul e protejat de sălcii, Motru coteşte, la o oarecare distanţă în ambele părţi. Ne întoarcem cînd căldura se potoleşte şi cu crile se întăresc. Noaptea sînt într-un club, la televizor, aşteptînd să înceapă un meci care, bineînţeles, nu începe niciodată. Cerul, pe la patru, plin de stele.

T îmi dă să citesc o scrisoare din toamna lui '57 a tatălui ei. Singur şi bolnav. Totul mergea rău. După cinci luni a murit. E o deosebire între perioadele proaste după care lucrurile se schimbă şi perioadele proaste după care nu mai urmează nimic. Frumos, nu foarte cald. La Motru Alexandra citeşte în franţuzeşte **Jane Eyre.** Aceeaşi singurătate, nu se aud decît, de departe, trenuri şi maşini. Ne întoarcem după unu. La masă, discuţie comparativă despre ce se mănîncă în Oltenia şi în Banat. Discuţia se repetă identic în toţi anii şi nu mă plictiseşte, face parte din vacanţă, aici, unde totul e ritualizat. După masă, tîrziu, vine şi T cu noi pe deal. Traversăm calea ferată în dreptul gării, trecem pe lîngă casa pe jumătate dărîmată a lui Sîrbulescu, pe sub nuci, prin pădurice de salcîmi, prin livada de meri şi ajungem pe culme unde Alexandra mănîncă mure, iar noi ne căutăm un loc în iarbă de unde se vede tot satul, departe Filiaşii şi în faţă, dincolo de Pluta şi de Buiceşti altă coamă de deal. Mîncăm mere, fumăm. Ne întoarcem către sat. În gară o întîlnim pe doamna Negulescu, nevasta veterinarului, ştirbă, cu doi nepoţei. Cînd am început să vin la Butoieşti ea era tînără, iar tatăl copiilor mai mic decît sînt ei acum. Mai tîrziu l-am văzut jucînd fotbal în curtea şcolii, apoi devenise student emancipat şi de cîţiva ani e la postul lui, cu nevastă şi copii. Noaptea ca de obicei, dorm în tranşe, mă trezesc de mai multe ori. Un atac al mulţimii la palat. Intru, cu grosul, într-o sală mare de şedinţe. S-ar crede că cei de acolo vor fi linşaţi, dar lumea se potoleşte, se retrage şi şedinţa începe. Întîrzii un moment, mi-am rătăcit servieta. Cînd ies, aud: „Parașutiştii se autorizează să tragă în plin". În capul scării ncastre, mergînd pe mijlocul drumului, Sonia. O întîmpin bucuros, ea mă cheamă spre o maşină în care sînt patru bărbaţi. Le întind mîna, ei rămîn ţepeni şi unul spune: „Mergeţi cu noi." Înţeleg că sînt arestat. Între două vise încep să citesc **Sărmanul Dionis.**

Tata împlineşte 77 de ani. Mama ne-a spus la telefon că de cîteva zile este iar în criză vrea să plece de acasă, de rîndul ăsta la unchiul lui de la Bucureşti, care n-a existat niciodată. Dimineaţa sînt nori subţiri, mai tîrziu se înseninează, iar la prînz se adună nori întunecaţi. Totuşi ne ducem la Motru şi după patru norii se risipesc. Motrul iar mare, ar trebui să ne lăsăm hainele dincoace de apă. Printr-un tunel de frunziş am intrat să ne scăldăm, undeva mai sus. Curent puternic, nu te puteai ţine pe picioare cu greu am traversat de curmezişul într-un loc de unde nu prea posibil să ne întoarcem pe mal. Alexandra speriată în genul meu îi se vedea în ochi, nu îndrăznea să se plîngă. La urmă, reusim. Seara după cină, mă duc cu T către rîu. Trecem puntea şi urcăm dealul de la Pluta. Intrăm în curtea bisericii, care e şi cimitir. În rîndul din faţă, morţi din război. Unul din ei s-a înecat în timpul retragerii de la Sevastopol. Poate a fost vasul despre care scrie uica Iota că s-a scufundat în urma lor. Sînt morminte simbolice fără morţi, rămaşi în depărtările ruseşti. Stăm pînă după apus. Dinspre dealurile înierbate din apropiere vin gîştele satului. Locul, cu văi lungi, cu un drum care se pierde printre coline, cu clopotniţa de lemn şi casele ascunse sub coroanele copacilor, mai rustic decît la Butoieşti. Cînd ne întoarcem, s-a înnoptat.

Dincolo de cuvînt

MODRU

De cele mai multe ori, cuvîntul, vechi şi popular, din fruntea acestor însemnări apare în construcţia negativă **nu-i modru,** echivalentă cu „nu-i cu putinţă", **nu-i chip**", **nu-i posibil**". În **Fraţii Jderi,** Sadoveanu cuplează şi coordonează sinonimele parţiale **chip şi modru,** luminînd sensul celui de-al doilea cu ajutorul celui dintîi : „Îmbulzit e măria sa de oaspeţi şi sfaturi. N-are să aibă cînd găsi un ceas pentru un slujitor vechi şi credincios ; nici nu l-a putea pofti la masă ; nici **nu-i chip şi modru** să-i lepede vreo înştiinţare despre Ionuţ". Cuvîntul şi construcţia sînt identificabile într-un mare număr de texte folclorice, atît în versuri cît şi în proză : „Să mă scape **nu e modru** " ; „Plînge mîndra ce-ai iubit, / Şi **nu-i modru,** badea meu, / Să te ierte Dumnezeu" ; „Ea-mi dă bors, nestrecurat / Şi **nu-i modru** de mîncat" : „Se vede c-am îmbătrînit, / **Nu e modru** de trăit" : **„Nu era modru** de a-l ajunge" ; „Ce a văzut el în acea odaie, **nu este modru** a vă spune în limbă omenească" ; **„Nu-i modru** să mai scape din boala asta". Construcţia e specifică folclorului transilvănean, dar şi celui din Maramureş, cum se vede din versurile următoare, unde se ivesc şi alte regionalisme : „Numai ei, de mînioşi, / O tăiet **sugnele** jos, / Şi la una din Cornești, / **Nu-i modru** să o cîrteşti, / Şi de-aicea la vreo nouă / O tăiat **sugnele** noauă". **(Balade populare româneşti,** III, EPL, 1964, p. 423). **Sugnă** „fustă groasă, simplă, fără încreţituri" se bucură de o largă răspîndire în toată Transilvania şi în Maramureş : „La 'nalta împărăteasă / Trebe **sugnă de mătasă,** / Pe margini în aur trasă" **(ib.,** p. 379). Iată, acum, un fragment dintr-o horă maramureşeană : „— Vino, mîndruţ, de mă ia / Pînă-s pruncă tinerea. / Că dacă oi creşte mare, / Ţie mama nu m-a dare. / Co-i fi mamii văcăriţă / Şi tătuchii boăriţă. / Numai el a zis aşa : — Eu, mîndruţo, nu te-oi lua / Pînă tu de nu ţi-i fa' / Tot **o sugnă boboşoară,** / Cine-a vedea-o să moară" ib. p. 390) **Sugnă boboşoară** înseamnă „fustă pestriţă, împistrită, cu picăţele", iar **boboşor** este diminutivul ardeleanismului **boboş** „pătat", „cu pete". Expresia „calul cel **boboş"** se iveşte la Gheorghe Şincai, în **Hronica românilor şi a mai multor neamuri.** Cît despre **sucnă (sugnă) „fustă"**, amintesc că acest regionalism are şi un diminutiv, **sugniţă,** pe care îl aflu la I.U. Iarnik şi A. Bîrseanu, **Doine şi strigături din Ardeal** : „— Lină Carolină, / Floare din grădină, / Vină-napoi, vină, / Că tu ţi-ai uitat / Şi tu ţi-ai lăsat / **Sugniţă** frumoasă / La mine pe masă" (EPL, 1964, p. 294).

Revenind, acum, la expresia **nu-i modru** trebuie adăugată precizarea că, însoţind un adjectiv, ea exprimă în limba populară ideea de „incomparabilitate", de „superlativ". **Necăjitu-s de nu-i modru** echivalează cu „sînt foarte necăjit", „sînt necăjit cum nu e altul", „cu asupra de măsură", cum ar spune Eminescu, inspirîndu-se din textele vechimii.

Termenul din fruntea acestor însemnări mai are însă o calitate, pe care rapsozii populari şi, după ei, poeţii culţi nu puteau să o neglijeze. Într-adevăr, **modru** asigură singura rimă desăvîrşită, fără nici o stridenţă, fără nici o imperfecţie pentru **codru.** Avantaj nepreţuit, pe care folclorul transilvănean îl valorifică într-o bucată antologică, un „cîntec despre cîntec", desprins din culegerea întocmită de Ioan Şerb : „Cîte păsărele-n **codru** / Toate cîntă mai la **modru,** / Toate cîntă şi s-alină, / Numa eu, pasăre străină, / Nici nu cînt / Nici nu m-alin, / Numa la cuibuţ suspin. / Că mi-e cuibul lîngă drum / Sub o creangă de alun. / Cîţi drumari pe drum treceau / Toţi în cuibul meu dădeau, / Cu pietre, cu ce puteau, / Pînă ce mă mîniai / Şi cuibuţul mi-l mutai / În vîrful Carpaţilor / Din calea duşmanilor" **(Folclor din Transilvania,** I, EPL, 1962, p. 10). Rima aceasta rară nu putea să-i scape lui George Coşbuc, **Draga mamei** : „Dar i-au spus cumnaţii, / Rudele şi fraţii, / Şi i-au spus vecinii, / Oamenii şi finii / Să nu-şi bată gîndul / Unde nu-i cu rîndul, / Să n-apuce-n **codru,** / Unde nu-i cu **modru".**

Odinioară **modru** funcţiona şi ca substantiv propriu-zis, semnificînd „fel, chip (în care se prezintă ceva sau în care se desfăşoară o acţiune)". Iată un pasaj concludent din manualul **Povăţuire către Economia de cîmp,** tipărit la Buda în primii ani ai veacului trecut (1806) : „Acest **modru** de a sădi vie nu iaste de mare folos". De aici şi pînă la înţelesul „posibilitate" nu a fost decît un pas, pe care vorbitorii l-au şi făcut. Simeon Florea Marian, **Nunta la români** (1890) : „Găsea **modru** de a amîna lucrurile". Cu un înţeles foarte apropiat, termenul intră în frazeologismul **a nu-i veni cu modru** „a nu avea posibilitatea", „a nu se pricepe cum . . .". Iată şi un crîmpei ilustrativ din lungul poem al lui George Coşbuc, **Tulnic şi Lioara** : „Ş-atît avea copila mişcări de fermecate, / Cît soarele, că-i soare şi-i trup fără păcate, / Mirat stetea cu totul pe cerul său cel sfînt / Şi **nu-i venea cu modru** să-şi afle crezămînt / Privirilor, stă-n cumpeni de poate să se nască / Din om aşa făptură pe-o lume pămîntească".

G. I. TOHĂNEANU

DUŞAN PETROVICI

DINTR-O AUTOBIOGRAFIE ERMETICĂ

Trezit la durere,
las o mînă să-mi atîrne
în veacul ce vine
şi nu văd decît streşini însîngerate
cum îşi iau zborul
şi utopiile cum îmi vîjîie prin pereţi

Mă desfac de lumină
ca leprosul de giulgiul lui de carne
şi m-ascund la pîndă în marsupiul
maicii Terra
unde mai dau de căldură
iar creierul meu se preface
într-o piramidă de opiu

2.

Moartea îşi face provizii
din cărţile mele încă nescrise,
iar timpul pierdut mi-atîrnă
ca un bolovan de gît

Eu n-am primit nimic de la lume,
dar nici nu i-am dat lumii nimic :
ea-mi strecoară sîngele ei pe sub uşă
ca pe-o scrisoare secretă
la care eu nu voi răspunde niciciînd !

3.

E bine să decazi,
să te murdăreşti cu păcura zilelor sterpe,
să bei întruna ca un apucat
din zoaiele neîmplinitului vis ;
să dormi poate mai mult decît ursul
în cea mai lungă noapte a lui ;
om de paie să fii
cu o pălărie de paie,
privind doar la mîinile tale absurde
ce-ar vrea să-ti apuce umbra de gît,
credincioasa ta umbră
de care ţi s-a făcut lehamite !

4.

Germania cu catedrale-ntunecoase,
cu bocitoarele ei parfumate,
aruncînd în piete plase valpurgice ;
cu derbedeii gata să culeagă şi ultimul solz
sclipind ca aurul curat ;
cu cerul de plumb
ce pare lacrima unui înger uitat
săvîrşind o crimă perfectă ;
iar atotştiutorul se-nchide în craniul lui Yorik
din care nici un semn nu ne mai poate veni ;
atunci
de ce să mă tem de cel ce-a strigat
„trăiască moartea !"
cînd n-am împlinit încă o sută de ani
şi „m-atîrn de tine, poezie,
ca un copil de poala mumii !"

5.

Singele extatic al zeului orb
mi-a căzut pe mînă ca o picătură de ploaie ;
mirarea mi-a fost mare cît Europa,
cît Asia, cît...
şi nu ştiam ce prevesteau atlanţii
ce ne cară gunoaiele din casă,
şi tîrfele penitenciarelor
mîngîindu-ne cocoşii depilaţi

Războaiele de astăzi tînjesc
după războaiele de ieri
iar creta, plaivasul au obosit demult,
precum şi inima,
această Volga-Volga ce nu mai tace,
şi mingea ta roşie
excitînd ziua de mîine !

6.

În ermitajul lui Eros,
într-o oglindă carismatică
mi-am văzut chipul desfigurat,
zilele veneau una după alta
ca soldaţii la garnizoană,
iar el colindam prin ceaţa ermetică
în căutarea sfîntului portir al sexului tău,
pe cînd amanţii îşi închideau cu zgomot,
în faţa mea, prăvăliile de lanţuri,
iar pe alchimişti îi fluieram ca pe nişte cîini
să-mi aducă ciolanul lor misterios :
numai o clipă, am zis,
cît să arunc un chibrit într-o sală de dans,
în care poate dansezi pe întuneric
cu neumbra vreunui arlechin,
numai o clipă,
cît să opresc roata bezmetică
ce-mi tocea pînă la ţipăt,
piatra fioroasă a inimii mele,
numai o clipă,
cît să pot cădea în genunchi,
lăsînd peste mine să ningă
funinginea unei noi nasteri !

7.

Am pus o faţă de masă curată,
am aşezat farfuriile, două farfurii de-argint
şi-am aprins luminările, bucatele erau gata ;
aburea supa în oală, icrele sclipeau ca nişte perle,
şampania aştepta să fie turnată în cupe de cristal,
în grădină cîntau cîteva mierle ;

Am adus şi-un cor de îngeri
şi le-am pus cîte-un ban în mînă ;
erau tare cuminţi şi m-am gîndit
să-i găzduiesc cîteva zile, poate o săptămînă :
Şi-atunci ai apărut tu, tu cea mult aşteptată,
dar nu vedeai nimic, erai absentă, erai parcă drogată :
eu nu ştiam ce să fac, ce să-ţi spun
şi-am început să-ţi număr buimac nasturii de la haină
unul lipsea, poate ai uitat să-l coşi, habar n-am,
asta va rămîne o veşnică taină !

Conu' L. Oniga, om de teatru, faţă cu (neo)reacţiunea

N-am prea crezut în şopîrlism, fie şi dacă, pe alocuri, aşa-numitele „şopîrle" (sector în care excelăm, ca şi, nu mai puţin, în bancuri) păreau a lezarda faţada Puterii, zilnic muruită (ca să mimeze monolitul). Oricum, nu bietele lacerte (nevolnice, deşi agile, în faţa liotei de „guşteri") ne vor fi creat „anticorpii" (ca să citez din dl. Maşek, vorbindu-ne, către sfîrşitul lui '90, la UNITER) ai nu ştiu cărei „rezistenţe" la răul virusului roşu. Pentru că, mai întîi de toate, alunecoasele şopîrle, constînd din, numai, vagi aluzii, din schime cu subînţeles sau din ocheade în doi peri, ca şi din inflexiuni vocale, vor fi rămas la stadiul, totuşi, al pre-verbalei contestaţii, al unui ancilar protest (şi slujnicele dau cu tifla, de cum întorc stăpînii capul !), — ele fiind, în ea zul ăsta, pe lîngă pura cutezanţă, cam ceea ce este leşinul pe lîngă moartea propriu-zisă. Pentru că, doi, se consumau (nu fără voie, uneori, de la poliţia în persoană, vorba lui conu' Leonida) în adiabatica etuvă, în strîmtul climatron al sălii : fapt de natură să scoboare principiul solidarităţii umane anticomuniste la treapta unei conivenţe, a unei mici complicităţi (cu, nu o dată, comunismul, acest paradoxal sistem colectivist, dar solipsistic şi anti-, deci, comunitar). Pentru că, trei, — dacă-mi permiteţi un sănătos rabelaisianism (într-un sezon al, îndeobşte, insanităţilor senile sau al deboşului recentei plutocraţii nitocăneşti) — ele erau ca flatulenţa pe lîngă sfînta defecaţie !

Ei bine, cele de mai sus, adică antişopîrlismul, s-ar vrea, aici, o prevenire a unui public înclinat să detecteze (şi deguste), şi azi, un ieftin şopîrlism, o cacealma protestatară şi, deci, un pseudocuraj, în detrimentul unui teatru politic fără echivocuri. Căci, din păcate, vechi reflexe de sclavi (ajunşi, estimp, liberţi) îl predispun la esopism, la fabulistica servilă şi la cititul printre rînduri, cînd ceea ce i se oferă e însuşi crudul adevăr. (În paranteză fie spus : nu uit că adevărul ăsta în stare, dacă vreţi, nativă, aşijderi unui muşchi în sînge, mustos şi neasezonat, ar putea fi inexpresiv, — că, **eo ipso** el implică / necesită o prelucrare, un *stil adică*, spre a fi esteticeşte relevant şi, la rigoare, „comestibil" ; numai că necesarul stil nu e, în exclusivitate, unul esopic, parabolic, „prin ghicitură şi oglindă", *i.e.* voalat şi aluziv). Nu-i fac procese de intenţii acestui public „minunat" (cum, cică, va fi fost al nostru, de-a lungul anilor-lumină) ; dar, mai foindu-mă şi eu, postdecembristic, prin foaieruri, îi cam cunosc şi „orizontul de aşteptare", şi tabietul. Or, ceea ce constat, surprins, e că-i lipseşte, deocamdată, curajul (b)unei receptări a actului teatral direct. Avem un public timorat, ce practică, la o adică, nu doar prin loji sau la parter, ci pînă şi „la cucurigu", o (po)politică de struţ.

Astfel, cînd la premiera piesei **Francesca...** a lui Dario Fo, în remarcabila regie a prietenului meu Oniga, apar, în chip de obrăzare, de „măşti cu toate de renume din comedia minciunii", pe feţele unor **kidnapper-i**, tov., iarăşi,-i Iliescu Ion & Bîrlădeanu Alexandru, o jumătate (sau trei sferturi ?) din „minunatul" nostru public timişorean se... dă la fund, făcînd-o, bietul, pe niznaiul ! De fapt, iniţiativa asta, a măştilor politiceşti pe mutrele unor **mafiosi**, nu-i aparţine lui Oniga, ci domnului comediograf. E drept că una din acestea e, în versiunea italiană, aceea a lui Andreotti ; numai că, nouă, Andreotti ne spune prea puţin (sau *niente*), — de unde, inovaţia însăşi a semnatarului regiei, constrîns la o localizare a unui prea exotic semn. În rest, cît despre zisul cuplu de indigene măşti ilustre, acest(e)a află-se, pe scenă, în cea mai bună companie, alături de, rigid-pătrată, aceea a lui Mitterand şi, eritematos-pătată, aceea a lui Gorbaciov (înnobelatul pentru pacea... războiului civil sovietic).

Este acesta, de altminteri, un brechtianism obligatoriu (în piesă, numele lui Brecht fiind, o dată, invocat, ca un indiciu de lectură) al unei comedii lejere, dar cu greu impact politic (graţie, desigur, şi regiei) asupra unor spectatori mai liberi decît „premieriştii". Zic „brechtianism obligatoriu", cu gîndul la *Arturo Ui*... (de neuitat, la Timişoara, în excelenta mizanscenă, pe vremuri a lui Emil Reus), ca şi „revers" al cesteilalte, la **Opera de trei parale**, — morala cărora ar fi că, în acest sinistru secol, în care hoţii şi vardiştii sunt, pare-se, interşanjabili, politicienii se comportă şi acţionează gangstereşte, iar gangsterilor le revine să fie, ei, politicieni (şi căpetenii ale noastre).

Pe scurt, ceea ce ne propune, într-astfel, Laurian Oniga, contrar bărbosului utopic (celui tradus, însă, în viaţă, — în, din păcate, viaţa noastră), e să „ne despărţim rîzînd" nu de trecutul fantomatic, ci de prezentul imediat.

Şerban FOARŢĂ

ALEXANDRU HORIA CĂBUȚI

SIMFONIA ÎN MI MAJOR

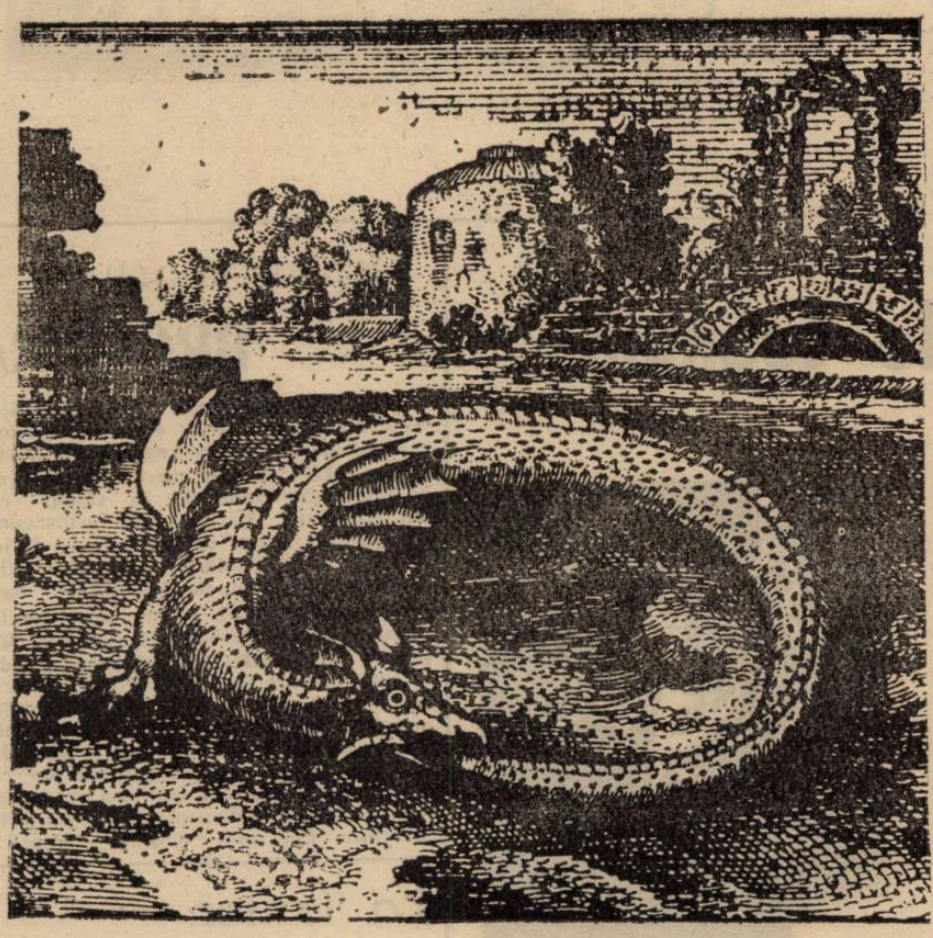

Cunoscutul egiptolog B. Anton se întorcea după două luni de ședere în insula Philae, unde cercetase o dublă inscripție, în hieroglife și caractere demotice, aflată în templul Isis-Uosret. Cum începuse să se lase noaptea, s-a adăpostit într-un mic sat de agricultori, Tingar, puțin mai jos de Assuan. L-a găzduit un bătrîn plugar. Locuia într-o casă de lut împreună cu o femeie măruntă și vioaie și patru copii cu priviri limpezi, aproape mature. Și-a luat în primire o odăiță luminoasă, după care s-au adunat cu toții în jurul unei mese umplute cu banane, rodii, și salate din tot felul de legume. Plugarul i-a povestit cum că numeroasa lor familie nu s-a amestecat cu invadatorii musulmani, că a păstrat tradiția moștenită din tată în fiu și că există o linie directă între semințiа lor și vestitul Bakenkhonsu, Primul Profet al lui Amon timp de douăzeci și șapte de ani, în vremea lui Ramses cel Mare. Nici unul dintre ei n-a trecut la islamism, ci oficiază în taină un cult al lui Thot. I-a mai spus că descoperirile făcute de europeni în ce privește vechea lor civilizație sînt în întregime false, că piramidele, templele, statuile aveau cu totul altă semnificație față de ceea ce se crede acum, că scrierea și textele sînt greșit interpretate. Cum era de așteptat, n-a vrut să divulge nimic din secretele pe care pretindea că le deține, cu nici un preț oferit și a mai spus că actualmente Osiris își trăiește o a doua viață undeva, prin lume, iar Seth e bătrîn și slab și că atunci cînd în lumea zilelor e liniște, necazurile se abat peste oameni. Deci așteaptă cu toții întinerirea lui Seth, iscarea noii vrăjmășii cu Osiris și uciderea lui prin spintecarea trupului în paisprezece bucăți, așa cum s-a petrecut și în vremurile străvechi. Atunci ei vor începe reconstruirea vechilor temple, rescrierea textelor și neamul egiptean se va naște din nou.

A scos dintr-o firidă mascată un papirus necrezut de vechi. L-a ridicat cu amîndouă mîinile deasupra capului și, pentru o clipă, luciul ochilor i-a dispărut, dînd senzația că privirile i s-au surpat către interior. Apoi l-a desfășurat meticulos în fața egiptologului. Anton recunoscu îndată capitolul CX din Cartea Morților. Plugarul îi spuse că acesta este textul corect al fragmentului, că variantele pe care le-au găsit europenii au fost special modificate ca să ferească adevărata scriere de descifrare și că textele născute de-a lungul perioadei lor de aur se găsesc în totalitate pe la casele din împrejurimi, la cei ce și-au păstrat tradiția. I-a mai spus că se poate bucura de toată ospitalitatea printre ei, pentru oricîtă vreme, cu condiția să nu încerce să se apropie de aceste papirusuri și că, în cazul în care nu ține seama de îndemnul său, va trece prin mari amărăciuni, fie imediat, fie mai tîrziu, poate peste ani și ani.

Anton s-a culcat tulburat de cele auzite. Unele vechi intuiții de-ale lui pe care abia îndrăznise să și le mărturisească le-a auzit expuse aproape întocmai din gura acestui trădător al pămîntului. Începu să-și facă o serie de planuri de a ajunge măcar să arunce o privire mai atentă asupra papirusului gazdei sale, deși, probabil, la prima vedere n-ar fi putut constata vreo diferență edificatoare. A doua zi, adusese vorba de mai multe ori despre sulul cu pricina. Însă plugarul rămînea surd la toate încercările, vorbindu-i mai departe despre irigații și recolta de mango. Pînă cînd, exasperat, egiptologul uză de un tertip copilăresc, spunîndu-i că a mai văzut un document identic întru totul în vitrina unui muzeu din Londra. Plugarul a pălit, s-a repezit la taina lui din dosul patului, a extras sulul și l-a desfăcut arătîndu-i înfrigurat o hieroglifă corespunzătoare literei A, o pasăre avînd o aripioară înnegrită. „Nu-i așa că nu avea asta?" — îl întrebă neliniștit, ciocănind precipitat cu degetul semnul cu pricina. În aceeași clipă, fulgerul blițului îl determină să își ducă brațul stîng la ochi. Dintr-o mișcare, Anton ieși din casă, sări în automobilul parcat de cu seară în fața intrării și demară tumultuos. Un nor de praf risipi pereții colibei împreună cu silueta plugarului înconjurată de copii tuciurii. Satul era nesfîrșit , bordeie de culoarea nisipului cu oameni agitați în prag. Priveau cu toții, nu auzea nimic, dar le simțea țipetele sub forma unor înțepături în brațe și în piept. Apoi, deșertul cu halucinațiile lui liniștitoare.

Ajuns în țară, Anton developă filmul și obținu o fotografie suficient de clară a papirusului plugarului din Tingar. Renunță complet la orice altă activitate și cercetă cu de-amănuntul fotocopia, comparînd fiecare caracter în parte cu un exemplar clasic al Cărții Morților, apărut într-o ediție franceză. Prima diferență recunoscută — la care se așteptase de altfel — a fost aceea că exemplarul francez avea toate simbolurile literei A (respectiv acea pasăre care-l neliniștise pe egiptean) desenate normal, așa cum le descoperise Champollion ; în timp ce, în fotografie, unele dintre ele apăreau cu aripioara înnegrită. Iar către finalul capitolului găsi un cuvînt diferit față de versiunea franceză, care transforma versetul într-un neîndoielnic nonsens. Textul european era :

„Iată că-mi întredeschid creștetul...
Adormit în Ra, mă trezesc. Ce văd ?
O noapte deasă umple deschizătura cerului"

În varianta de la Tingar, în locul adjectivului **deasă** apărea încă un verb, anume **ascultă**. Construcție aberantă și sintactic, și logic.

Copie cuvîntul-diferență pe o coală de hîrtie și, în momentul acela, se simți privit dinspre fereastră. Se întoarse brusc și întîlni o pereche de ochi limpezi dedesubtul unei frunți negricioase, aidoma figurii unuia dintre copiii plugarului rămas la cîteva mii de kilometri depărtare. Sări de la birou și deschise fereastra. Racursiul străzii spintecate de două-trei mașini îl prelungi în toropeala ei tomnatică. Se întoarse la masă.

Continuă studiul comparat al celor două fragmente. Nu mai descoperi alte diferențe care ar fi deschis vreo cale de lămurire. Transcrise textul papirusului de la Tingar fonetic, cu litere latine. Marcă A-ul specific cu un asterisc și îi atribui pe rînd toate valorile fonetice posibile. Nu se întrezări nici un rezultat. Apoi făcu presupunerea că acel simbol e doar un caracter auxiliar, de intonație sau cu rolul de a marca anumite momente ale ritualului. Îl elimină și obținu cuvinte înjumătățite sau mutilate. Nici calea asta nu deschidea vreo perspectivă. Abandonă munca pentru o durată de mai multe săptămîni, timp în care reciti în amănunțime, cîteva tratate de lingvistică egipteană. Apoi, într-o zi, aruncîndu-și distrat privirea peste transcrierea fonetică a fotocopiei, numără la întîmplare caracterele aflate între două litere A însemnate cu asterisc. Erau douăsprezece. După aceea, distanța pînă la următoarea era doar de patru. Apoi, cincisprezece. Nici o regulă. Însă, contuîndu-și plictisit jocul, cu cîteva rînduri mai jos găsi o nouă serie de patru. Comparînd cele două grupe cantitativ egale, observă că literele conținute erau aceleași. Analizînd și alte grupe de mărime egală, constată că simbolurile componente sînt de obicei aceleași ; existau totuși excepții pe care deocamdată nu le putea elucida. Făcînd însă abstracție de ele, deduse că s-ar putea să fie vorba de un anumit fel de ritmicitate.

Se ridică însuflețit de la birou. Porni către fereastră cu intenția de a da drumul unui val proaspăt de aer. Un chip tuciuriu pe care apucase să-l vadă clar se retrase cu mare repeziciune după peretele exterior din dreapta, făcîndu-se nevăzut. Ajunse la geam. Strada era pustie la ora aceea. Pe pervazul exterior, aruncînd reflexe agile de sticlă, stătea un fruct de mango îmbietor, bine copt. Rămase cu mîinile suspendate de mînerul ferestrei. Își struni respirația și începu să deschidă precaut. Pe dedesubt se prelinse o fîșie de aer aromat. Însă cu mult înainte de a isprăvi mișcarea, fructul tresări, alunecă de pe marginea de tablă și se rostogoli direct în gura de canal de lîngă trotuar. O pasăre țîșni înalt din teiul de vizavi. Avea un cioc lung și curbat.

Anton reveni la masă, luă fotocopia, apoi se așeză iar în fața ferestrei deschise. O rulă, ridică sulul cu ambele mîini deasupra capului și privi cu gravitate pustietatea străzii. Îl lăsă jos și îi dădu foc la mijloc. Scîntei și fulgi de funingine se împrăștiară printre clădiri. Cînd simți căldura flăcării la mîini, îi dădu drumul. Sulul începu să descrie prin aer figuri complicate, susținut de o dîră compactă de fum care se pierdea printre nori. Închise fereastra. Intră în camera obscură și făcu după peliculă o nouă fotocopie.

De aici înainte, Anton își concentră cercetarea în direcția stabilirii unei eventuale durate a desfășurării intervalului dintre două litere cu semn specific. Fixă grupa de patru caractere drept etalon și extrase relațiile dintre litere astfel încît valoarea temporală a fiecărei grupe să fie egală cu cea a etalonului. După aceea își aminti că făcuse o simplificare prin transcrierea fonetică a fotocopiei, întrucît scrierea egipteană uzează și de simboluri compuse. Drept pentru care își mută cîmpul de acțiune direct asupra fotocopiei. Acum excepțiile de la relațiile de durată se eliminau. Astfel reuși să includă toate caracterele în echivalență de durată. Însă constată că apăreau mai multe litere care dădeau aceeași echivalență. Era echivalent că mai exista încă un criteriu de organizare a grupelor, probabil calitativ, în afară de cel de eventuală durată cantitativă descoperit. Din păcate, n-avea nici un reper de la care să-și pornească studiul.

Într-o zi, își aminti de cuvîntul care diferă în textul de la Tingar față de versiunea franceză. Dacă el reprezenta într-adevăr o cheie, sensul ascuns al scrierii putea fi legat de domeniul auditiv. Pe deasupra, avea drept argument și ritmicitatea găsită. Un posibil sistem arhaic de notație muzicală ? În cazul acesta, cel de-al doilea criteriu ar fi, neîndoielnic, înălțimea sunetului.

Anton își luă o vacanță de șapte zile pentru relaxarea înainte de a ataca ultima și probabil cea mai redutabilă barieră în calea descifrării textului.

Plecă la o mătușă dintr-o localitate de munte. În prima zi nu se întîmplă nimic, nici în a doua. Însă, în cea de a treia seară, retras în camera sa cu vedere către un mic lac înconjurat de pini și bolovani căptușiți cu licheni, văzu la un moment dat, înflorind din suprafața umedă, un firicel de fum ce se încîlci deîndată printre nori. Apoi, leneș și ironic, un sul de carton arzînd ieși din apă, descriind prin aer linii și figuri suspendate de dunga tremurată de fum. Anton își strînse cele cîteva lucruri aduse, urcă în mașină și demară în puterea nopții către oraș.

Reîntors acasă își amenajă o altă încăpere de lucru, fără deschidere către stradă. Unicul geam pe care îl avea dădea către o curte interioară împrejmuită de clădiri. Îl zidi. Zidi și ușa de acces. Păstră o mică ferestruică dînd către hol, atît cît să încapă prin ea o farfurie. Îi ceru bătrînei sale menajere să vină o singură dată pe zi cu cîte un dejun frugal și să nu răspundă la telefon.

Înșirui textul hieroglific pe o coală de mărimea unui cearșaf, păstrînd cantitatea de simboluri conținută în fiecare rînd, dar inversînd direcția scrierii, către dreapta. Înlocui caracterele marcate prin asterisc cu bare verticale și alinie rîndurile astfel încît, pe coloană, barele să se așeze una sub alta. Avea înainte un gen straniu de partitură căreia nu-i descifrase încă înălțimea notelor, decît valoarea lor. Lipi coala pe unul dintre pereții încăperii, iar pe ceilalți îi umplu cu toate hieroglifele ce apăreau în text, desenate în tuș, mărite la dimensiunea unei pagini de caiet. Se așeză într-un fotoliu la mijloc, egal distanțat de cele patru boxe atîrnate în colțurile de sus ale camerei. Dădu drumul magnetofonului care a funcționat neîntrerupt din clipa aceea luni, poate ani de-a rîndul. Camera s-a transformat într-o baie sonoră.

* Din volumul cu același titlu, în curs de pregătire la Editura de Vest.

RELIGIA ÎN ARTĂ

Nu este pentru prima oară cînd galeria Helios prezintă o expoziție „de autor" : un mănunchi de artiști din Timișoara apropiați în concepție și atrași de ideea propusă de „gazdă" (coleg de breaslă), își selectează lucrările și contribuie „din mers" la structurarea pe simeze a unui ansamblu unificat. Inedită este, de data aceasta, însăși opțiunea tînărului sculptor Luigi St. Varga, concretizată în genericul din titlu, „Religia în artă" — ceea ce, să recunoaștem, era de neconceput într-o epocă nu de mult apusă.

Proporția și ponderea elementelor religioase în opere diferă de la autor la autor. Dintre participanți, unii au realizat și mai înainte lucrări direct legate de domeniul religiei, destinate lăcașurilor de cult (chiar dacă ele nu s-au consemnat în cataloage sau în presă — din motive lesne de înțeles). Cu o densitate tematică maximă și cu perfecțiunea-i formală cunoscută, ni se înfățișează **Petru Jecza** în cele 7 bronzuri polisate („Maria cu pruncul", „Crucifix", „Rugăciune", „Meditație"), cărora li se adaugă reliefurile din ciclul „Drumul crucii" (16 piese). **Gabriel Popa** aduce dintr-o fază anterioară de creație „Altarul", obiect pictat policrom, „Arhanghelul Gabriel", precum și două „Răstigniri", în care albul nu constituie numai bază de valori, ci participă cu multiple sensuri simbolice la convergența ideatică a imaginii. **Ștefan Călărășanu** a amplasat în fața intrării, în drumul trecătorilor, o impresionantă „Răstignire", iar în sală, „Coroana" (rememorînd cununa de spini) și o „instalație" (lemn, pămînt) semnificînd ofranda funerară, intitulată „Rod sfînt". **Luigi Ștefan Varga** expune șapte lucrări de plastică mică în lemn, din care se definesc ca „Lăcaș spiritual", delimitînd în forme compacte sau în alternări de goluri și plinuri, spații de reculegere și de închinare ; iar altă dată evocă, la proporți reale, chivotul conținînd sfintele taine.

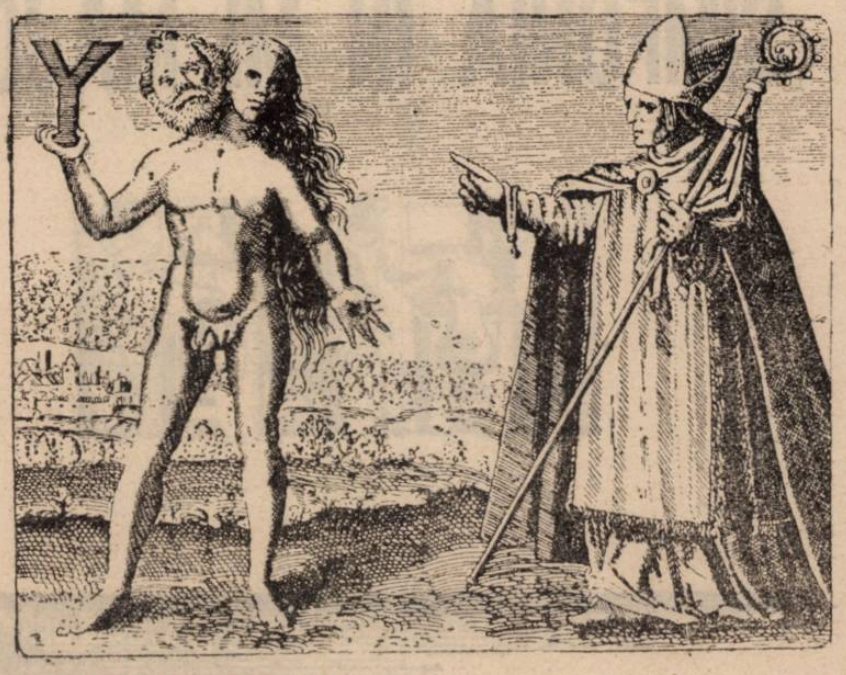

În pictura lui **Călin Beloescu** se recunosc ecouri subtil filtrate din El Greco, venind din sursa spirituală a efectului unei „egale intensități luminoase", cum ar spune André Lhote, din Petrus Christus („Sfîntul Eloi / Eligiu și logodnicii"), ori alți vechi maeștri, virînd anecdoticul acestora, în valori pur picturale. **Pavel Vereș** reia în opt variațiuni semnul plastic fundamental al liniilor întretăiate în unghi drept, („Cruce", „Ferestre", „Coborîre de pe cruce", „Martirii") valorificat în contexte cromatice cu inepuizabile rezonanțe. În planșele **Danielei Oravițan Beloescu** se trasează curba fatală a vieții, de la început, pînă la săvîrșire („Facerea lumii", „Sacrificiu", „Coborîrea de pe cruce"), prin utilizarea unui glisando vizual conceput în registru dramatic. Asociat mai tîrziu, dar perfect încadrat grupului, **Constantin Răducan** din Lugoj, fidel preeminenței desenului, instaurează în cele trei ipostaze ale „Vizitatorului" sentimentul relațiilor nenumărate și secrete prin care omul se ține de întreaga ființă a universului.

Particularitățile stilistice, evidente în expoziție, potențează impresia generală a unei manifestări artistice de prestigiu, în spiritul căreia — în pofida ireductibilității și independenței valorilor — atitudinile religioase sau civico-politice (generate de Revoluție și vizate în titlurile lucrărilor, insistent citate) îmbogățesc experiența umană, înnobilate sub sceptrul valorii estetice.

Deliu PETROIU

Top

Frunze de toamnă

NU NE-NVĂȚĂM MINTE... Păcat, mare păcat pentru faptul că o manifestare inedită precum cea intitulată **Miss România Sport** a fost pur și simplu frînată de momentele „muzicale" ale formației **„Direcția 5"**. Cu atîția sponsori e de mirare cum nu s-a găsit o soluție mai fericită, un specialist care să sesizeze incompatibilitatea manifestării amintite cu „evoluția" acestui grup diletant, fără, culmea, o direcție stilistică, în pofida numelui său. Cu asemenea momente nu e de mirare că vom sădi în spectatori aversiunea față de muzica rock, ei considerînd genul după mostrele deficitare ce li se oferă și care-s total nesemnificative pentru școala noastră rock care, dacă încă nu strălucește, cel puțin pîlpîie ● Neinspirate și spectacolele în turneu ale formațiilor **„Compact"** și **„Iris"**. Afirmația de mai sus are în vedere nu evoluția în sine a grupurilor („nu s-a schimbat nimic", ofta un tînăr după concertul „Compact"), cît momentul ales, total nepotrivit după regalul rock al formației **„Phoenix"** ● Dar, într-un fel poate că e mai bine așa. S-a putut constata cu obiectivitate cît de departe e drumul spre substanță, spre miez. Povestea cu valul se potrivește aici de minune ● Dar cu recitalul grupului **„Survolaj"** dat la Televiziunea centrală în cadrul „Panoramei Rock" am trecut pe partea însorită a uliței. Nu e prima oară cînd recunoaștem (dar ce zic, admirăm) un grup. N-o facem, evident, din patriotism local, ci pur și simplu pentru faptul că nu putem trece indiferenți pe lîngă calitate. Dar parcă sîntem singurii care subliniem reabilitarea muzicii rock autohtone prin această trupă excelentă ? Nu și iar nu ! ● Pittis putea să ne ofere un recital cu grupurile „Pansament" sau „Grumaz" ? În nici un caz. Doar dacă-l chema Magdin ● Și uite așa mai află rockerii din Buzău și Dămăroaia, din Huși și Pantelimon cu ce pîine se mănîncă adevărata muzică „nesepulturizată". Căci adevăratul rock nu se cîntă în două acorduri, cum înțeleg s-o facă unii ușor handicapați de la noi ori de pe alte meridiane. ● Dar tot prin intermediul micului ecran aflăm o știre care, potrivit entuziasmului unei prezentatoare, ar fi trebuit să ne scoată din minți de bucurie : a apărut discul LP al lui **Gabriel Cotabiță** ! Exact asta ne mai lipsea : în rest, slavă Domnului, totu-i OK ● Un mucalit afirma că titlul albumului ar fi trebuit să fie altul ● Care ? l-am întrebat ● **„Transpirînd zadarnic"**, mi-a răspuns acesta ● **ANIVERSĂRI în luna octombrie.** În prima zi a acestei luni (anul 1944) s-a născut **Scott McKenzie**, exponent al curentului muzical „Flower Power" ● Tot în această zi (1967) grupul **Pink Floyd** își începe primul turneu în S.U.A. ● Pe 2 X 1950 se naște **Mike Rutherford** („Genesis") ● Data nașterii lui **Eddie Cochran**, pionier al muzicii rock este 3 X 1938 ca și cea a lui **Chubby Checker** (1941) Let's Twist Again... ● Pe 4 X a.c. se împlinesc 21 de ani de la dispariția marii artiste **Janis Joplin**, Cry, Baby... ● **Steve Miller** și-a serbat ziua de naștere (5 X 1944) dansînd pe melodia „Abracadabra" ● Pe 9 X a.c. **John Lennon** ar fi împlinit 51 de ani. ● Pentru formația **„Bee Gees"** data de 10 X 1967 este un eveniment memorabil : piesa „Massachusetts" devenise în Anglia primul „Number One" după care vor mai urma și altele... ● **Paul Simon** își aniversează ziua de naștere pe 13 X 1942, ca și **Nana Mouskouri** (1936). ⊙ zi mai tîrziu (14 X 1940) prietenii lui **Cliff Richard** îi cîntă acestuia „Congratulation" ● **Chuck Berry** se naște pe 18 X 1926, **Manfred Mann** pe 21 X 1940, iar **Bill Wyman** („Rolling Stones") pe 24 X 1941. **Peter Green** se naște pe 29 X 1946. Ne amintim de „Albatross" și de cîte altele... ● Ne-a părăsit în acest început de toamnă **Miles Davis**, trompetist și dirijor american de culoare. Născut în 1926 la Alton, Illinois, artistul va colabora cu celebrități ca „Bird" Charlie Parker, Coltrane, S. Rollins, Bill Evans, Hancock, Corea, Zavinul.

Petru UMANSCHI

Ochiu mortului

BROMURA DE CLASĂ

Știți din ce cauză e înconjurată Televiziunea noastră cu sîrmă-ghimpată-electrico-atomico-ruginită ? Pentru a păzi cel mai mare depozit de bromură din România. Ei, vedeți că nu ați știut ? Păi nu v-ați prins cum ne picură, seara, infirmierii și infirmierele d-lui Sholock torpoarea prin oase la Emisiunea de Actualități ? Așa, cică sanchi, subtil, că nu se întîmplă nimic grav în țară, că la Craiova fu, ici-ișa, o manifestare, că soboare de preoți, alături de soboare de ofițeri, au făcut aia și aia, că nici prezidentu n-are sens să se sperie, că americanii de la Casa Albă nici n-au auzit de N. Manolescu, că nu e grozav, dar ce vreți și voi, dintr-o dată nu se poate, că, în fine, e o democrație de ne țiuie urechile. Păi nu-s grozavi băieții ? Așa bromură nu se punea nici în ceaiurile taberelor pionierești ori uteciste și, uite, chiar aș propune d-lui Șoloc să le ia cîte un interviu, în acest sens, domnilor Iliescu și Dan Marțian (d-l Bîrlădeanu, fiind mai în vîrstă, a prins doar taberele sovietice) în jurul unei singure întrebări : „Cum ați acționat în vederea reducerii libidoului în rîndurile tinerelor generații revoluționare aflate, temporar, la odihnă, în tabere ?" Sigur că este de așteptat ca d-l Șoloc să fie la fel de inteligent ca și în cazul interviului cu d-l Rațiu, pentru că are numai de învățat dintr-o vastă experiență. Mai mult decît de reformă și SRI, e nevoie de Brom.

NELSON

La fanion

Mă tem de greci doar cînd fac nazuri

Prima etapă a turului inaugural în Cupa Campionilor la handbal a început prost pentru echipa d-lui Heel. S-a plecat la drum cu un autobuz ale cărui cauciucuri nu erau mai groase decît meningea, au avut necazuri din cauza asta pe șosea, șoferul s-a accidentat la o explozie a uneia din roți, au ajuns cu mare întîrziere la Verias. Cu toate acestea, Politehnica a pierdut doar la un gol, iar în timpul partidei a condus de nenumărate ori. Și asta cu toată oboseala acumulată pe drum și, mai ales, cu toată nervozitatea firească după o asemenea... odisee contemporană. A urmat, apoi, returul, și Poli a învins, concludent, pe A.S. Fillipos Verias la capătul unui meci de ambiție, mai ales din partea oaspeților. Spun mai ales din partea oaspeților deoarece aceștia au venit la Timișoara ferm convinși că vor cîștiga. Nu prea înțeleg care au fost resorturile intime ale unei atari supra motivări și supraevaluări, de vreme ce s-a văzut clar, în Grecia, că timișorenii sînt mai buni. Este sigur că li s-au promis mulți bani. Cel ce a făcut acest lucru nu e nimeni altul decît antrenorul lor secund, proprietarul abatoarelor din Verias. Antrenorul principal este român, d-l Drăgănescu, dar a declarat după meci că nu cunoaște suma în chestiune. Desigur, o declarație diplomatică. Mai nuanțate sînt lucrurile în ceea ce privește rolul domniei sale în stabilirea duratei și frecvenței antrenamentelor. Atunci cînd a aflat că echipa se antrenează doar două ore pe zi, de patru ori pe săptămînă, a cerut conducerii clubului mărirea timpului de antrenament la trei ore și de cinci ori pe săptămînă. Conducerea a solicitat avizul jucătorilor iar aceștia au refuzat. Așa că nu știm prea bine care e rolul antrenorului principal în handbalul elen, deși, chiar la cîrma sa se află românul nostru, d-l Lascăr Pană. Revenind la meciul retur, la ambițiile superumflate ale oaspeților, trebuie spus că încă de la primele momente ale cazării la COȘ au început nazurile. Mîncarea nu a fost bună, camerele nu sînt confortabile. Și au mai avut o solicitare : să li se aducă niște „fetițe" în camere. Sigur că te izbește nedumerirea : cum adică, își bagă ei singuri calul troian în cameră înainte de meci ? E acest mod de a concepe Cupa Campionilor Europeni unul performant ? Și dacă așa gîndesc handbaliștii greci, cum de mai au pretenții ?

În rest, destule și grele probleme ale handbalului timișorean, ajuns în turul doi (cu Nîmes) aproape fără bani în visterie. Culmea e că, în absența Legii sponsorizării, Federația română de specialitate ar avea și pretenții în care Politehnica ar primi ceva bani. Despre obligațiile forumului național față de „mesagera" ei prin Europa, nici un cuvînt. Din partea d-lui Marinescu, prezent, duminică, la Timișoara.

M. T.

VĂ PREZENTĂM :

SOCIETATEA COMERCIALĂ „1 IUNIE" S. A.

TIMIȘOARA, SPL. P. CURCANUL NR. 6

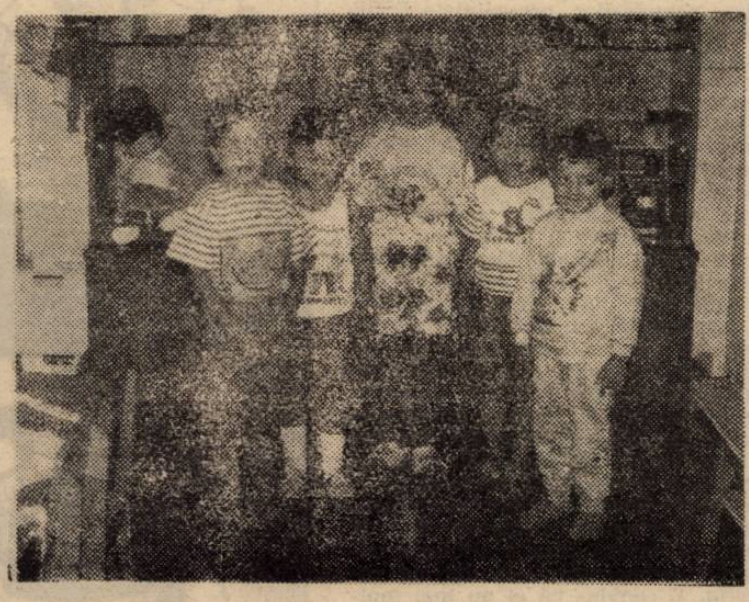

Încă de la început amintim că această unică firmă de profil timișoreană din industria ușoară, înființată la sfîrșitul deceniului trecut, a fost cunoscută inițial sub numele de Fabrica de ciorapi și tricotaje „Florida", avînd în anul 1929 numai 160 de angajați. Dintr-o fabrică mică s-a transformat într-o întreprindere industrială modernă, care în prezent are aproape 2700 de angajați, fiind profilată în producția de serie pentru tricotaje de copii. Produsele au o calitate deosebită, un croi modern și sînt cunoscute în țară, dar și în întreaga lume.

Societatea comercială „1 Iunie" S.A. produce astăzi peste 1 600 de articole în aproximativ 7 000 de modele, croiuri, desene și colorit, aranjate în cîteva grupe de sortimente : tricotaje de copii și adulți pentru vară și iarnă, tricotaje de bumbac pentru copii, tricotaje de bumbac și lenjerie de adulți, cămășuțe, scutece, costumașe și alte tricotaje pentru noi născuți și copii, maieuri, slipuri, treninguri pentru copii și adulți, costume pentru femei, jachete, halate de baie, costume de plajă pentru copii. In cooperare cu Întreprinderea „Victoria" din Timișoara produce tricot din bumbac pentru piele artificială, destinat tapetării autoturismelor Dacia și Oltcit.

Despre activitatea exportului ne-a vorbit directorul financiar d-nul Andreica Iosif. Am notat, printre altele, că această activitate se găsește în centrul atenției conducerii, dar și a întregului colectiv al unității. Spre exemplificare amintim că : în anul 1990, 40% din întreaga producție a fost destinată exportului, iar în anul 1991 — 30%. Printre cei mai importanți parteneri străini se numără firme din Olanda, Franța, Belgia, Norvegia, Suedia.

Am discutat și cu directorul general al societății, d-nul Chivari Ioan. Printre altele, domnia sa ne-a informat că unitatea produce zilnic în total 55 000 buc. tricotaje, din această producție, aproximativ 30% este destinat exportului, pentru piața externă fiind pregătită o colecție deosebită de 14 modele noi de lenjerie pentru copil între 1—14 ani, 100 modele îmbrăcăminte tricotaje pentru copii, precum și alte articole de tricotaje.

Reprezentanții firmei cu vînzare en gros — I.C.R.T.I. —, cu ocazia semnării contractului pentru comenzi, au propus ca în stațiunile turistice: Sinaia, Predeal, Constanța și altele, Societatea comercială „1 Iunie" S.A. să deschidă magazine proprii de vînzare. Trebuie să arătăm că în Timișoara societatea are pînă acum două magazine : „Tritex", situat în str. Mercy, colț cu str. Ceahlău, și un al doilea situat pe spl. P. Curcanul nr. 1, lîngă intrarea în sediul unității.

Societatea comercială „1 Iunie" S.A. oferă produsele sale direct pe piață, prin întreprinderi de stat cu vînzare en gros — ICRTI-uri, cît și firmelor particulare cu vînzare en gros, dar și la vînzare cu amănuntul.

IMPORTANT

Societatea comercială — „1 IUNIE" S.A. Timișoara — specializată în producția de tricotaje bumbac, îmbrăcăminte pentru copii și adulți, oferă pentru vînzare en gros tuturor întreprinderilor de stat cu vînzare en gros sau la vînzare cu amănuntul, din Timișoara și alte orașe din județ și din țară, o gamă largă și diversificată de îmbrăcăminte din bumbac, de o calitate deosebită, croi și colorit modern, pentru toate vîrstele și toate anotimpurile, cu prețuri foarte avantajoase și anume : cu C.E.C.-uri cînd este vorba de comenzi și cu numerar cînd vînzarea se face direct la cumpărător. Cei interesați, cu încredere se pot adresa direct la societatea „1 Iunie", cu sediul în Timișoara, spl. P. Curcanul nr. 6, telefon 3 22 90-92, telex 71265.

R. BURERIU

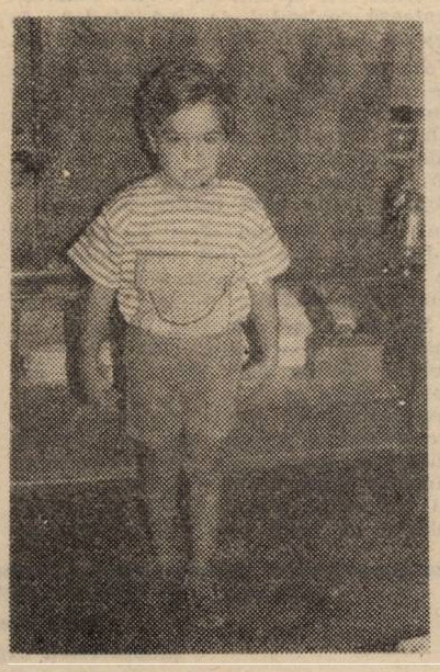

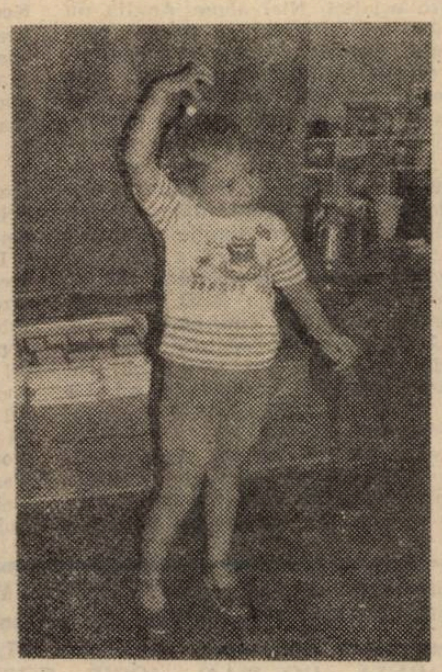

PIA BRÎNZEU

ALTE CONGRESE, ALTE ÎNTÎMPLĂRI

Între 4—7 septembrie 1991, Universitatea East Anglia din Norwich a organizat Congresul inaugural al Societății ESSE (European Society for the Study of English).

Sîntem cazați în campusul universitar: o aglomerare de clădiri noi, în trepte, asemănătoare unor cutii de chibrituri suprapuse la întîmplare. Camera mea are severitatea unei chilii. Mobilierul se reduce la un pat foarte îngust, o masă, trei etajere și un dulap în perete. În schimb, peisajul de afară mă transportă imediat într-o pictură de Constable. Un lac înconjurat de cîteva pîlcuri de copaci, o pajiște eleganță, silueta unei lebede în depărtare, toate par decorul altor secole. Doar orăcăitul broaștelor e real și îmi reamintește malurile Timișului bănățean.

Inaugurarea oficială a congresului se face **miercuri, 4 septembrie,** orele 14. Contrar așteptărilor, președintele ESSE e un italian. Profesorul **Piero Boitani** de la Roma. Aflăm din cuvîntarea sa că englezii au hotărît în sfîrșit să renunțe la izolarea lor insulară și să intre în Europa. Societatea, congresul și, evident, președintele intenționează să încurajeze formarea unor grupe de cercetare pan-europeană și să atragă atenția asupra aspectelor europene ale culturii britanice și irlandeze. Odată clarificată această idee, vorbitorul încheie grăbit și fuge acasă, la Roma, unde soția lui tocmai naște o fetiță. Rămîne în schimb **Robert Clark,** adevăratul suflet al acestui congres mamut. Datorită lui, cei aproape 600 de participanți sînt în stare să acționeze cît de cît coerent în următoarele trei zile. Ne spune cîteva cuvinte de bun venit, în stilul său elegant, concis și, prin excelență, pragmatic.

Urmează **George Steiner** cu o conferință. Cunoscutul profesor de la Cambridge începe prin a sublinia importanța redescoperirii estului de către vest. E convins că ei au mai multe lucruri de învățat de la noi decît noi de la ei. Puterea noastră de a înfrunta riscul, curajul și demnitatea pe care am arătat-o în ultimul timp l-au impresionat profund. E evident că Europa nu există fără est. Accept aserțiunea cu încîntare, așteptînd să văd cum va lega Anglia de Europa, căci inevitabil aici trebuie să ajungă. O face cu ajutorul unei anecdote.

Într-un interviu, generalului de Gaulle i s-a cerut să numească trei dintre cei mai mari scriitori europeni. Dante e primul pe listă și Steiner ne convinge că de Gaulle avea dreptate cînd considera Europa o notă de subsol la **Divina Comedie.** Urmează Goethe. Nici aici demonstrația nu întîmpină prea mari dificultăți. În fine, cel de-al treilea nume este Chateaubriand. Probabil generalul l-a prețuit pentru idealul creștin de **civilitas** pe care îl reprezintă. Dar cînd interlocutorul îl întreabă de ce l-a omis pe Shakespeare, generalul răspunde: „Ai spus europeni."

Ei bine, pentru de Gaulle, Shakespeare nu este european, deoarece absentează din istoria filozofia și religia continentului.

Totuși, Steiner nu i-ar exclude pe toți britanicii din Europa. Chaucer, Marlowe, Milton, Shelley, Byron, George Eliot ar fi cîteva excepții remarcabile deși aparțin altor timpuri. În secolul nostru se întîmplă însă ceva curios: marii briti nu sînt englezi. Shaw și Joyce sînt de fapt irlandezi, James, Eliot și Pound americani. Rushdie și Ishiguro asiatici. Nici acum Anglia nu participă cu adevărat la istoria continentului, pentru că nu a fost zguduită de conflictele politice și sociale care au afectat celelalte țări. N-a cunoscut nici fascismul sau comunismul, nici invaziile străine sau lagărele de concentrare. De aici o oarecare provincialitate a literaturii post-belice, o superficialitate marginalizantă pentru britanici, ambele remediabile printr-o adevărată integrare literară.

Urmează recepția de primire. Mă abordează un tip de la BBC. Vrea să colaboreze cu radio Timișoara și îmi cere să stabilesc eu legătura. Mă întreb de unde și-a dat seama că sînt româncă, deoarece ecusoanele noastre de pe piept sînt imposibil de descifrat de la distanță.

Ziua se încheie cu un recital de poezie. **Douglas Dunn** și **Seamus Heaney,** citesc din creațiile lor. Păcat că sîntem atît de obosiți încît nu reușim să savurăm decît pe jumătate versurile lor.

Joi, 5 septembrie. Dimineața se suprapun mai multe conferințe. Renunț la expunerile atractive despre diabolismul dialogului, bîrfa literară, cartea ilustrată și îl aleg pe **H. Joachim Neuh[a]us** (Münster) care va vorbi despre varianta computerizată a textului shakespearean. Ne prezintă un program complex prin care textului dramatic i se asociază comentarii gramaticale și note lexicale cu privire la variantele cuvintelor folosite sau la contextul în care apar. Cititorul trebuie să învețe să „navigheze" prin baza de date pentru a explora sincronia și diacronia textului.

Urmează o masă rotundă la secția mea. **Marilyn Butler** (Cambridge) precizează direcțiile actuale în studiile întreprinse asupra romantismului, conturate în special în urma influenței hotărîtoare pe care au avut-o deconstrucționiștii. Se ajunge inevitabil la canonul romantic, unde pe lîngă cei șase „mari" (Blake, Wordsworth, Coleridge, Shelley, Byron și Keats) sînt din ce în ce mai frecvent incluși William Hazlitt, Thomas De Quincey și Charles Lamb și tot mai des omiși Walter Scott și Robert Burns.

După o scurtă pauză, ne adunăm iarăși pentru a citi lucrările. După ce atît **Michael Gassenmeier,** președintele Societății Germane de Studii Romantice, cît și danezul **Peter Petersen** tratează conceptul de „urbanitate" în poezia lui Wordsworth, urmez eu. Vorbesc despre felul neobișnuit în care vocile naratoriale din poemul de început al lui Byron, „Pelerinajul lui Childe Harold", își încalecă discursurile. Comentariile sînt oprite din criză de timp. Poate părea aberant să străbați atîta cale pentru a prezenta un subiect într-un sfert de ceas și a-l discuta cam în tot atîta timp. Dar la un asemenea congres alte lucruri sînt mai importante.

La patru iar cafea, la patru și jumătate iar conferințe. Mă hotărăsc pentru **Gillian Beer** (Cambridge), deoarece ideea ei de a lega apariția modernismului de teoria undelor electro-magnetice mi se pare mai puțin obișnuită. Expunerea prezintă convingător felul în care teoriile fizice au influențat literatura de la acest început de secol prin relativizarea unor parametri fizici stabili. Vorbitoarea are forța unui bărbat: mă întreb dacă a ajuns așa fiindcă a fost dăruită de la început cu o mare putere a minții sau s-a auto-depășit prin vreun mecanism oarecare. Desigur, nu am răspunsul.

Seară de proză. **Malcom Bradbury** alege fragmente din romanul său în lucru, situat într-o țară est-europeană imaginară. Îi succed două romanciere: **M[a]rina Walker,** — în același timp o cunoscută critică feministă — și **Rose Tremain.** Răsfoind una din cărțile pentru care cea din urmă a fost premiată, mă hotărăsc s-o includ printre cele cîteva volume pe care vreau să le cumpăr.

Vineri, 6 septembrie. Ziua începe cu expunerea lui **Sir Frank Kermode** despre importanța canonului în critica literară modernă. Alerg apoi la secția „feministă" unde realizez că lucrurile sînt deja bine clasicizate, chiar dacă noi continuăm să le ignorăm.

Lucrările sînt întrerupte de o excursie la Holkham Hall, un conac din secolul al XVIII-lea cunoscut drept reședința conților de Leicester. Asistăm apoi la o masă rotundă cu oamenii de teatru. **Christopher Bigsby** îi prezintă pe dramaturgii **D[a]vid Edgar, Alby James** și **Louise Page.** Vorbitorii par foarte pesimiști: situația teatrelor în Anglia este absolut falimentară. Nu sînt subvenționați de stat, trăiesc din mijloace oferite în special de televiziune, deși sînt conștienți că pentru a scrie teatru bine nu poți face altceva decît asta.

Către miezul nopții, program de discotecă. Sîntem invitați la Sainsbury Centre, o clădire post-modernistă integrată funcțional campusului universitar. Înconjurat de două sculpturi ale lui Henry Moore, pavilionul din sticlă și oțel are alura unei hale de sport. Îmi sugerează putere, bani, simț artistic, disciplină. Comparîndu-l cu Halkham Hall, încerc să înțeleg ce ne deosebește de oamenii secolului al XVIII-lea. Probabil o nevoie mai mare de lumină, o simplificare a luxului, o înclinare conștientizată spre ludic.

Sîmbătă, 7 septembrie, Christopher Norris e anunțat cu o conferință despre post-modernism și politică. Cunoscutul filozof și critic de la Cardiff vine într-un maiou ponosit pe care scrie în velșă: „Țara Galilor nu e de vînzare". Își cere scuze și ne explică motivul: o colegă i-a promis că dacă îmbracă maioul va asista la conferința lui și nu la cea ținută de Marilyn Butler despre „Romantism și efeminare". Mă uit în jur, mai mult bărbați. Nu-mi dau seama cine e persoana cu pricina. S-ar putea să fie numai o introducere post-modernistă de-a lui Norris.

Pornind de la Baudrillard, vorbitorul se întreabă pînă unde poate merge un savant cu afirmațiile sale fără a-și pune în pericol reputația. Pentru Norris, Baudrillard este propagatorul unora dintre cele mai absurde idei politice. Cu cîteva zile înaintea izbucnirii războiului din golf, acesta ar fi declarat în ziarul **The Guardian** că războiul nu va avea loc deoarece nu este altceva decît o născocire massmedia, un scenariu fictiv ce excedează limitele lumii reale. După Baudrillard, a vorbi despre război devine un substitut al evenimentului propriu-zis, căci societatea post-modernistă a pierdut puterea de a discerne între obiectul real și cel imaginar.

Atacul lui Norris este violent. Ceea ce mi se pare și mai interesant sînt exemplele folosite pentru a ne convinge că publicul T.V. este manevrat prin imagini de război trucate. Nici în vest adevărul nu pătrunde dincolo de ecran. Iată o confirmare că trăim în paralel cu tot ce se întîmplă, că nu avem un contact direct cu realitatea, că sîntem ținuți departe de evenimente deși, practic, nu avem nici o putere să influențăm desfășurarea lor. Sau poate mă înșel?

Conferința se încheie cu Adunarea generală ESSE. Se trag concluziile și se programează organizarea următorului congres în 1993 la Bordeaux. Problema cea mai spinoasă o reprezintă faptul că, dacă pînă atunci Anglia va fi intrat cu adevărat în Europa, urmează să participe în jur de 3.000 de cărturari.

Colectivul de redacție: MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef-adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA, Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 8
Telefoanele: 8 33 90, 8 33 76
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază
Paginatori: Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipiști: Mircea GUI, Marcela VUIA, Tiberiu LAZAR
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.V.R.

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar
42

ARTISTUL NECOMESTIBIL ȘI CONTESTAȚIA

PAGINILE 8 — 9

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 42 (1270) ● 18 OCT. 1991 ● SERIE NOUĂ, ANUL III ● 10 LEI

ULTIMII VOR FI CEI DE PE URMĂ

Sigur că domnul Iliescu rămîne un as al intrigăraielor de culise. Bineînțeles că domnul Roman este imbatabil în ascunderea adevărului — lucru care-i reușește de minune în cinci-șase limbi. Fără îndoială că domnul Cîmpeanu e foarte tare în situațiile gata clarificate, vocea baritonală a domniei sale „dind bine" pe posturile radio T.V.. Negreșit că domnul Rațiu rămîne un personaj politic adorabil — însă din altă lume. Nu încape îndoială că domnul Coposu e un maestru al combinațiilor politice, chiar dacă viteza de reacție concurează agilitatea melcului. Însă unicul nostru om politic de anvergură cu adevărat europeană rămîne domnul Nicolae Manolescu.

N-am făcut toată această introducere doar pentru a pune — prin contrast — în evidență incontestabilele calități ale președintelui P.A.C. Domnul Manolescu se dispensează cu ușurință de laudele noastre. Spre deosebire de toate celelalte personaje politice invocate, Nicolae Manolescu n-a fost frustrat de laude. Sărbătorit ca un clasic în viață pentru opera sa literară, celebrul critic nu intră în viața politică în ipostaza outsider-ului. Nu s-a alăturat, asemenea altor intelectuali, celor aflați la putere — deși puterea ar fi fost încîntată să aibă un asemenea companion. A preferat unei victorii ușoare, unui drum presărat cu trandafiri, calea dură a opoziției. Și el știa foarte bine ce-l așteaptă. Excepționalele comentarii politice publicate începînd cu primăvara lui 1990 ne arată un analist lucid — cel mai bun pe care-l avem —, un autor cu o viziune realistă, dar intransigentă. I-aș reproșa chiar un exces de fair-play. În împrejurări în care puterea și forțele ei obscure nu se dau în lături de la nici o mîrșăvie, Nicolae Manolescu demontează, meticulos, piesă cu piesă, mecanismele dictaturii în ascensiune, arătîndu-i cu un calm impasibil atît punctele slabe, dar și sugerînd posibile mișcări corective. Că puterea nu e dispusă nici măcar la acest tip de dialog, e clar. Fără o deplină transparență, fără onestitate și fără pavăza unui eticism superior, jocul politic, așa cum îl înțelege Nicolae Manolescu, nu are nici un rost.

Capabil să elogieze calitățile adversarilor, dispus oricînd la dialog (dar nu în orice condiții, și nu cu oricine), Nicolae Manolescu a devenit ținta numărul unu a resentimentarilor unei puteri în derivă. Dacă tarlalele de cereale stau neculese, de vină sînt Nicolae Manolescu și Partidul Alianței Civice. Dacă inflația a atins cote astronomice, trebuie blamat Nicolae Manolescu. Dacă minerii sosesc, val după val, în capitală, ei vin, desigur, atrași de dolarii împărțiți de liderul P.A.C., ale cărui conturi la bancă le depășesc pe cele ale domnului Ion Rațiu. Dacă președintele Ion Iliescu a schimbat limba de lemn cu păsărească lui Farfuridi și Brînzovenescu, de vină e proza impecabilă a discursurilor unuia din marii noștri oratori.

Dar pentru că președintele Bulgariei, Jelio Jelev, cere să-l întîlnească pe Nicolae Manolescu, după ce refuzase să-l vadă pe Ion Iliescu, vina nu mai e a celui dintîi. După cum domnul Manolescu nu poate fi învinuit (nici măcar de către împărțialii de la „Adevărul") de manipularea voturilor la recentele alegeri din Bulgaria, la care a participat ca observator internațional. Dar cu această ocazie am constatat că între izbînzile democrației românești se înscrie și răsturnarea aserțiunilor biblice. Pentru că, vai, noi am reușit să demonstrăm că ultimii vor fi mereu cei de pe urmă.

Însă nici pentru această contribuție bibliografică nu domnul Manolescu va trebui să dea socoteală.

Mircea MIHĂIEȘ

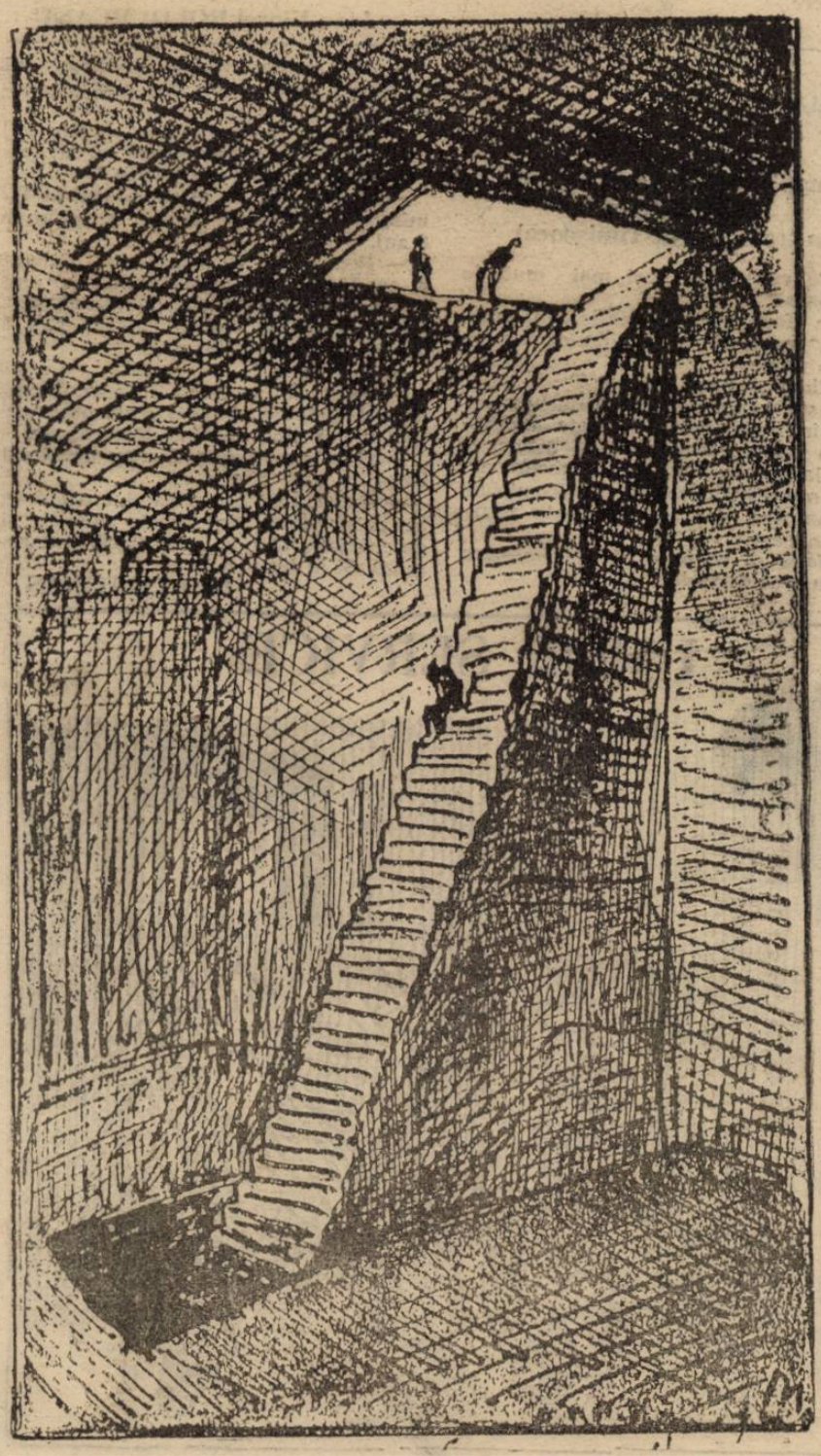

Desen de Eugen MIHĂESCU

Cutia Pandorei

SARMALE ÎN PIELE DE PATRIE

Sintagma de mai sus, evocînd o imagine apocaliptic-canibalică, aparţine unui poet, pe numele său Mircea Bîrsilă, de pe cînd, tînăr fiind, înţelegea, ca mai toţi dintre cei grupaţi în Cenaclul „Excelsior-Pavel Dan" de la Casa de Cultură a Studenţilor din Timişoara anilor '70 să dea glas unei stări de conştiinţă potrivnică expansiunii degradante a brutalei ideologizări comuniste.

Atunci, într-un tablou tot mai alienant, intelectualii naţiunii române — între care, mai cu seamă, tinerimea studioasă şi poeţii — erau ademeniţi, siluiţi ori marginalizaţi, erau şantajaţi, ameninţaţi ori arestaţi numai ca să fie aduşi la satanicul festin la care, aservindu-se puterii comuniste, să se murdărească din hîrdaiele de lături peste care tronau, luîndu-şi partea leului, „poeţii" şi hagiografii Curţii, ai perechii ceauşiste, ai prinţişorului, ai epocii de aur şi ai tuturor celor ce reprezentau „visul de aur" (comunismul) şi „centrul vital al naţiunii" (pecereul).

Între aceia care îndemnau şi perverteau conştiinţele, mai-marele întru Satanail era însuşi „bardul de la Bîrca", poetul cu melancolică privire de taur trecut la pensie şi îngrăşare. Iar în jurul lui, cu rîvnă a-l întrece, băteau, în tîngiri şi în gamele de colhoz, de penitenciar şi de gulag, într-o infernală larmă patriotardă, vechi poeţi cu soldă la partid şi securitate, scriitorii „progresişti" şi „de atitudine" — gata oricînd să lovească fără cruţare orice confrate care refuza să-i fie „partidului oştean".

Atunci, cu biciul şi carnetul roşu, cu cenzura şi „autocenzură", cu poliţia politică te constringeau spre oborul vînzărilor de conştiinţă, la lături, în vreme ce marea nomenklatură mînca sarmale în piele de patrie.

Acum, aceiaşi din aceleaşi hîrdaie în care au pus la topit ura proprie şi veninul foştilor lor stăpîni (doar parţial deposedaţi de puterea totală pe care au deţinut-o), aruncă cu scursori imunde în opoziţia de toate felurile şi în minorităţile de toate felurile, bă încă şi-n majoritatea fesenistă (care le este, ne bună dreptate, de neînţeles), tocmai pentru că nu-şi dă odată arama pe faţă să-i îmbrăţişeze în veşnica frăţie pe cei care (incredibil !) încă-i ţine după gratii sub acuzaţie, culmea, de genocid.

Ei, bătînd din tîngiri — ei sînt patrioţii ! Şi un lucru (doar aparent) greu de înţeles : au mulţi prozeliţi. De fapt, nu sînt prozeliţi. Sînt noii tovarăşi de drum şi de luptă : **cititorii de „Românii Mari", iubitori de „Vetre Româneşti", alături de vechi şi încercaţi ideologi ai comunismului. Sînt convinşi că viitorul — ca şi trecutul — le aparţine discreţionar.**

Cu mînecile suflecate, unşi cu grăsimea neruşinării pe fălci, pe urechi şi pe piept, ei înşişi înfulecă acum sarmale din piele de patrie. Mii de oameni privesc cu jind, înghiţind noduri de admiraţie şi lăcomie la lecţia lor de patriotism, în timp ce Parlamentul, în „majoritatea sa zdrobitoare" le suflă în ciorba setei de putere.

Ioan Viorel BOLDUREANU

Nevroze

Interlocutor :
ing. VALENTIN LASCĂR
(bucureştean,
în trecere prin Timişoara)

— Ce vă supără cel mai mult în Timişoara ?

— În afară de bisnitarii de bani, „amplasaţi" pe unele străzi din centru, aproape nimic.

— Chiar aproape nimic ?

— Asta, în comparaţie cu Bucureştiul, unde, în multe privinţe, viaţa a devenit un calvar. N-aş vrea să arunc cu laude la adresa Timişoarei, precum exprim ministrul fesenist cu promisiuni reformatoare, dar aici se poate respira un alt aer.

— Nouă ni se pare că şi Timişoara este un oraş degradat.

— ...

— Nu cumva sînteţi predispus să idealizaţi Timişoara ? Din motivele cunoscute.

— Nu. Şi mă surprinde că insistaţi să scoateţi de la mine, cum să zic, ceva negativ. Sînteţi timişorean ?

— Din păcate, nu m-am născut în Timişoara, dar trăiesc aici de la vîrsta de 6 ani.

— Pentru că aţi spus „din păcate", m-am lămurit... Anul trecut, am venit într-o delegaţie în oraşul dumneavoastră. Pe la începutul lui decembrie. Era o atmosferă extraordinară ...

— În ce sens ?

— În sensul contestării criptocomunismului. Acum, după cîte am observat, timişorenii sînt apatici, demoralizaţi.

— Cum s-ar spune, li s-au descărcat bateriile ...

— Exact. Însă e explicabil, e omenesc. Şi bucureştenii sînt foarte obosiţi şi descurajaţi. Dar ei, de obicei, exagerează. Şi în bine, şi în rău...

Iosif COSTINAŞ

UMOR SERVICE

— Nu i-au prins ei pe teroriştii, şi-acu' crezi că au să-i prindă pe comuniştii ?!

Desen de NIC LENGHER

ARGUS ● ARGUS

Toată lumea — chiar şi parlamentarii, chiar şi Dionisie Şincan — vorbeşte despre un război psihologic ● Căruia-i suntem combatanţi ● Sau cobai ● Dracu ştie ● Dacă există (şi înclin tot mai mult să cred că există, judecînd după tot mai numeroşii săi trimişi speciali printre noi) ştie ● Ştie şi că noi ştim că ştie ● Iar ciracii săi, anume năimiţi, ca să folosim un termen drag nu nouă, fac treabă temeinic ● Zidesc îndîrjit ● Zidul rău ne strînge ● Nervii că ne frînge ● Făurarii de scenarii ne ademenesc cu o nouă viziune a războiului nervos ● Ei ne susură în auz varianta existenţei (active) unei aripi maghiare a fostei securităţi ● Care sapă, sapă, sapă ● Alături de alţi fraţi ● De-ai lor ● De branşă ● Sapă în cortexul nostru inalienabil ● Inviolabil ● Unitar ● Se produc delimitări vizavi de ● Reporterita frenetică (frenezie dobîndită în urma colaborării matinal-horoscopale cu maioraşul vizionar Benone) insistă : da' ce-i aceea a se delimita ? ● e bun de sinonim pentru desolidariza ? ● Şi dă-i şi luptă în faţa unui preopinent fără mandat ● Tot pe sistemul nervos central, la oră de maximă dezbinare ● Uite-aşa ● Profesioniştii strînşi sub steagul verbului a dez-informa ne preling în vene sentimentul că sîntem marionetele unui joc perfid, mînuit de la nivele aiuritoare ● Chiar aşa ? ● Chiar sîntem noi atît de uşor manevrabili, manipulabili, dezbinabili ? ● Sîntem noi moştenitorii unor atît re parşive spaime atavice ? ● Se cutremură naţiunea la cele mai firave unde de şoc ? ● Punem noi mînurile pre topoare la cele mai mici impulsuri de autoapărare ? ● De unde vine şi încotro merge acest monstruos (şi psihanalizabil) complex al veşnicelor persecuţii ? ● Scapă-ne, Doamne, de manipulatori ! ● Şi de odioşi ● Şi de sinistrele caraghioaze parlamentare ● De păpuşile tuturor răzbunărilor în numele naţiunii suferinde ● Jucînd la ceasuri tîrzii commedia enormei lor înamorări de ţară ● Din drag de dragul lor de naţiune se îngraşă cucuta din care ne adăpăm, naivi, credili, însetaţi de justiţie mondială ● Ce adunări sforăitoare ! ● Ce de jupîni Dumitrasci irascibili pînă la culmile mizeriei ! ● Ce de ceonţi, bulbucaţi, guşaţi ! ● Ce de gioni minunaţi ! ● Ce de agramaţi ! ● Tunaţi şi adunaţi de pe cîmpurile alfabetizării precare ● De unde s-o fi acumulat atîta stultiţie feroce în coca mămăligii explozive ? ● Şi cum de-a adăstat atare excrescenţă tocmai în prim-planul obscurei noastre democraţii ● Ssst ● Linişte ● Auziţi cum cîntă cucuvaia pe gardul tinerei noastre democraţii ? ● Tăind în doinitori prelungi nelinişti ● Strămoşeasca vatră se zguduie sub bocancii potcoviţi ai luptătorilor cei nedormiţi din Dealul Mitropolitichiei ● Se cui foloseşte acest război de ţesut intrigi ? ● Cine-şi rîde-n guşe şi-n căpuşe de agitaţia din tribune ? ● Prostescul meci cu lopta de cîrpe se derulează conform indicaţiilor de pe banca tehnică a echipei de oină cu grenada ofensivă F.C. Securea şi Ciocanul ● Nu vrem arme nucleare / Vrem războaie cu topoare ! grăia un slogan din vremea regretatului odios ● Am vrut războaie cu securi le avem ● Le rotesc în brîncile lor păroase aleşii legitimi ● Cînd e la o adică, pac ! la gropile istoriei, unde stau pitite securile belicoase ● Cît au mai aşteptat ele să fie învîrtite deasupra capetelor înfierbîntate. Să fie unse şi date la tocila mai vechilor biruinţe ● La luptă ! ● Vreţi enclave ? Na enclave ! ● Pohtiţi bantustane ? ● Iaca bantustane ! ● Să nu le puteţi duce, care va să zică ● Vreţi drepturi ? ● Uite dreapta ! ● Şi tot aşa, spre mirul lumii ● Investitori din alte zări vin jalea să ne-asculte ● N-o pricep, ar trebui să ne fi studiat istoria şi folclorul ● Dorul ● Confuziile ● Aşa ne e dat nouă ● Să cîntăm tînguios, la intervale regulate, în cor : Frunză verde cît bostanii / Nu mai vin americanii ● Nu-i nimic ● Vin alţii ● Pleacă ai noştri ● Vin ai noştri ● De disidenţi e mai greu... ● Prin Dan Marţian, Parlamentul României atentează, seară de seară (nu-l privim, stupefiaţi la televizor, cum decide asupra **revendicărilor** şi **revindecărilor ?**) asupra limbii române ? Ieri pacostea s-a numit **mineriadă**, azi secesionismul secuisteo-tökeşist, mîine se va numi **Marţian Dan.** Interesele cărei limbi le reprezintă, în parlamentul României, domnul Marţian cu ale sale **revindecări ?** ● Fiindcă nu sîntem atît de naivi încît să credem că dînsul e atît de naiv încît să nu ştie ce sînt **revindecări** şi **revendicări.** ● Sîntem înclinaţi să credem că dînsul jigneşte cu bunăştiinţă limba română. ● După mineri, secui şi inundaţii, la orizont un mare dezastru : **Dan Marţian.**

C.B.

VIAŢA DE ASOCIAŢIE

● **Miercuri, 2 octombrie,** a avut loc la sediul Filialei din Calea Bogdăneşti sărbătorirea scriitorilor Anavi Adam, George Drumur, Nicolae Ţirioi, Svetomir Raikov, Laurenţiu Cerneţ, Simion Mioc cu prilejul împlinirii vîrstelor de optzeci, şaptezeci, şaizeci de ani. A vorbit despre viaţa şi creaţia sărbătoriţilor Cornel Ungureanu, secretar adjunct al Filialei. Din partea sărbătoriţilor a răspuns Laurenţiu Cerneţ.

* *

● **Sîmbătă, 5 octombrie,** Filiala Timişoara a Uniunii scriitorilor a organizat un simpozion consacrat omului politic, ziaristului, scriitorului Avram Imbroane. Au vorbit despre Avram Imbroane, personalitate importantă a Banatului în primele trei decenii ale secolului XX, Livius Ciocârlie, secretar al Filialei, Cornel Ungureanu, Rodica Medeleţ, critic de artă. Amintiri despre Avram Imbroane, documente, fotografii a prezentat Steluţa Creiniceanu, fiica scriitorului.

* *

● **Marţi, 8 octombrie** a avut loc şedinţa Comitetului de conducere al Filialei. Au fost luate în discuţie propunerile privind activităţile pentru perioada octombrie — decembrie a.c. S-a hotărît deschiderea, la sediul Filialei din Calea Bogdăneşti a Clubului literar. S-a hotărît, de asemenea, organizarea unor excursii documentare la Szeged şi Bratislava. S-a hotărît lansarea unor acţiuni, întîlniri menite a stimula dinamizarea vieţii culturale.

Au lut cuvîntul pe marginea problemelor în cauză Livius Ciocârlie, Şerban Foarţă, Cornel Ungureanu, Mandics Gyorgy, Lucian Alexiu, Marian Odangiu, Ondrej Ştefanko, Mircea Mihăieş.

În continuare, Livius Ciocârlie a propus — dată fiind îndelungata absenţă din ţară a D-sale — ca funcţia de secretar a Filialei să fie preluată de Cornel Ungureanu, Şerban Foarţă a propus, în continuare, ca Livius Ciocârlie să devină preşedinte de onoare al Filialei.

* *

● **Începînd de sîmbătă, 12 octombrie,** funcţionează, în fiecare sîmbătă, la sediul Filialei din Calea Bogdăneştilor CLUBUL LITERAR. Clubul îşi propune desfăşurarea unor activităţi de cenaclu, bibliotecă, videotecă. De asemenea, Clubul îşi propune întîlniri cu cititorii — cu iubitorii de literatură pe care îi invită, deci, **în fiecare sîmbătă** la sediul Filialei din Calea Bogdăneştilor. În fiecare sîmbătă vor exista, din partea Uniunii Scriitorilor, amfitrioni care vor hotărî desfăşurarea acţiunilor — a activităţilor.

* *

● **Sîmbătă, 12 octombrie** a.c. gazde la Clubul literar al Filialei au fost Laurenţiu Cerneţ, Anavi Adam şi Corina Victoria Sein. Pe data de 19 oct., oaspeţii Clubului vor fi întîmpinaţi de Cornel Ungureanu.

• MOARTE SECURIȘTILOR ! • JOS COMUNISMUL ! • JOS FRONTUL SALVĂRII NOMENCLATURII ! •
• BUCUREȘTIUL PRIMUL ORAȘ DIN ȚARĂ OCUPAT DE MINERI. URMEAZĂ TIMIȘOARA ? • JOS JOSU !•
• TRANDAFIR — FLOARE DE MINĂ. • LINIȘTE = SOIA. • CEAUȘESCU NU FI TRIST, ILIESCU-I COMUNIST !
• VREM HÎRTII CU INFORMATORII SECURITĂȚII DIN ÎNTREPRINDERI ! • NU SÎNTEM TOVARĂȘI ! •

ORIZONT

CONTRASĂPTĂMÎNAL ÎN DEFENSIVĂ

HA-RA-BA-BU-RA

Cu oareșcare vreme în urmă se întorcea în Zăgujeni țiganul Maftei, aureolat de oarecare glorie internațională. În bagaje avea țigări pe care le împărțea cu dărnicie. Povestea frumos întîmplări de-acolo **și, după cîteva zile, trecea de înțelept.** Cum de l-am disprețuit, **se întrebau bătrînii țărani care îl consideraseră, ani de-a rîndul, hoț de găini, pușlama,** cioară. **Tînărul Maftei nu părea indignat de mai vechile opinii, el avea proiecte mari: voia să devină liber.** „Vreau să fiu împăratul imperiului. Și peste sîrbi, și peste nemți, și peste români, și peste unguri, și peste polaci". **Cum în Zăgujeni trăiau, de nu mai știu cînd, și români, și nemți, și unguri, și țigani, și rusnaci, și polaci, treaba părea simplă. Într-o democrație se poate orice. Chiar restaurarea Imperiului Austro-ungar.**

În Zăgujeni exista castelul lui Juhos, așa că nu era problema nici cu capitala : o mutăm la Zăgujeni. **La București, la Viena sau la Budapesta e înghesuială, se calcă miniștrii pe picioare cu contribuabilii. Au puit hoții de buzunare și-ți fură docomentul. Știe el, Maftei, cum e cu capitalele astea. Nu-i picior de găină pe-acolo. N-ai cu ce hrăni o delegație străină. Dărîmăm capitalele alea și facem capitală la Zăgujeni.**

Mi-am amintit întîmplările cu țiganul Maftei (sau Cîrpaci Ion ?) cînd am citit știri despre guvernul Transilvaniei. I-am văzut pe reformatori flancați de dl. Tokes. Spun flancați **fiindcă dînsul e multiplu. Pe urmă le-am citit interviurile. Păi nu era mai bine dacă făceam noi un guvern imperial la Zăgujeni cu țiganul Cîrpaci Janos împărat ? Rezolvam dintr-un foc și problema imperiului, și-a împăratului, și-a ubicuității d.lui Tokes. Cu Dodi nașu' și Dodi finu' la finanțe, cu Lajos, cu Titi și cu Ionică Neacșu la interne ! Și nu-i stătea bine lui Maftei (sau lui Cîrpaci) al nostru să apară de trei ori pe zi la televiziunile din Budapesta, București sau Liubliana, rezolvînd tot ce se poate, bașca bunele relații cu noul împărat al țiganilor ?**

Fiecare vrea să dărîme ceva. Trăim o epocă a contestației în care aproape nimeni nu se mai gîndește la Lumea de mîine, toată lumea se gîndește cum să fie în pas cu moda. Iar moda, nu-i așa, e a contestației. Ne aliniem și noi, ca orice publicație care se respectă, modei. Ne-o cere onor. public cititor. Vrem, prin paginile noastre, să vă adresăm o întrebare :

Întrebarea e : cît de tare zgîlțîim șandramaua ?

Cornel UNGUREANU

Puțină destalinizare...

Fără îndoială, „Neliniștea generalilor", cartea maiorului (r) NICOLAE DURAC (membru marcant al C.A.D.A.) este, în pofida minusurilor ei, o convingătoare (și tulburătoare) mostră de atitudine contestatară. Iată cîteva opinii despre această carte și despre ceea ce a însemnat fenomenul C.A.D.A.

VIOREL MARINEASA — scriitor

O carte scrisă patetic de cinstit. De aceea, lesne de contracarat. Intuindu-și slăbiciunea, autorul își susține paginile cu ajutorul documentului. Exercițiul contestației pentru oameni ca Durac, abia de acum începe.

Maior (r)CONSTANTIN CHITICARU (membru C.A.D.A.)

Faptul că „Neliniștea generalilor" a fost scrisă și tipărită n-a constituit, pentru mine, o surpriză prea mare. Deoarece cunoșteam ceea ce tratează, din interior. Ea rămîne, după opinia mea, o carte-eveniment, o carte-document care relevă și o față a unor realități nevăzută de cititor. Nevăzută nici de cei care au fost martori oculari la evenimentele din decembrie 1989. Și a celor ce le-au urmat. Pentru concetățenii noștrii care au făcut „revoluția" la televizor cartea aceasta poate constitui, într-adevăr, o surpriză. La fel și pentru conaționalii noștri din alte zone ale țării, unde scenariile noilor emanați au constituit un mijloc de a cîștiga adeziuni și aderenți

„Neliniștea generalilor" reprezintă un document contestatar și acuzator pentru cameleonii din fruntea armatei, pentru acei oameni care au executat, execută și vor mai executa ordinele criminale date de „alpiniștii Puterii" — rămași, încă, în structurile armatei pe poziții cheie.

O pledoarie în favoarea depolitizării, și mai ales destalinizării armatei, în favoarea instrumentării unui proces autentic intentat tuturor celor care au provocat omuciderile din decembrie '89. Procesul dogmatismului comunist din armată. Acesta este, în ultimă instanță, mesajul cărții.

Nicolae Durac îi ia în colimator pe principalii vinovați din armată pentru sîngeroasa represiune : generalii Ilie Ceaușescu, Chițac, Guse, Stănculescu și alte „inteligențe" cazone cu grade mai mici, robotizate, oricînd gata de a sluji Puterea.

În decembrie 1989 armata a fost dezonorată. Sentimentul de dezonoare și culpă i-a determinat pe mulți ofițeri tineri sau de vîrstă medie să susțină ori să se integreze în COMITETUL DE ACȚIUNE PENTRU DEMOCRATIZAREA ARMATEI. Deși crescuți la sînul sterp al comunismului, ei au rămas, în mod esențial, oameni adevărați, oameni cu verticalitate morală, nu executanți orbi, aserviți unor interese meschine.

C.A.D.A., datorită ideilor sale generos-înnoitoare, înseamnă și va însemnat un fenomen ce trebuie să aibă profunde implicații în viața militară și în viața social-politică a țării. Doar că, deocamdată, marele maestru al sforăriilor și jocurilor de interese, calul troian al vechiului și mai noului regim — Victor Atanasie Stănculescu — a redus întreaga armată la tăcere, la o tăcere comunistă, într-o țară în care, după atîtea suferințe și umilințe, ar fi trebuit să înflorească democrația autentică. Toți cei care n-au vrut să pupe mîna „seniorului" Stănculescu, au fost dați afară din armată. Printre aceștia, Nicolae Durac, a cărui demnitate de ostaș al poporului nu o poate nega nimeni. Un elogiu adus celor ce, eliberîndu-se de teamă, au înfruntat, în stradă, armele puse în slujba unei aberante dictaturi.

Maior ALEXANDRU GHERASIM — pilot

„Neliniștea generalilor" nu și-a atins întru totul scopul, deoarece prezintă unilateral fenomenul C.A.D.A. dintr-un unghi, aș putea zice al implicării (și implicațiilor) personale individuale. Pentru Nicolae Durac am toată considerația, atît ca om, cît și pentru poziția și atitudinea pe care le-a avut în timpul evenimentelor din decembrie '89. Și în perioada care a urmat. Dar el nu a înțeles anumite lucruri. Spre pildă, cred că e bine să se știe ceva despre care nu s-a spus nimic sau aproape nimic pînă acum: fenomenul C.A.D.A., starea de spirit C.A.D.A s-a născut înainte de decembrie '89, faza incipientă exista, putem spune, chiar în preajma con-

gresului al XIV-lea. În aviație, în aviația militară s-a manifestat, cred, mult mai puternic sentimentul că, în curînd, ceva iminent se va petrece. Leg asta și de faptul că aviatorii și tehnicienii noștri au fost mult mai puțin corupți decît alții. Mă refer nu numai la o corupție de ordin material, ci și la pervertirea conștiințelor. Simțeam că o mare schimbare (precum s-a întîmplat în alte țări socialiste)... plutește în aer. Se produsese, deja, o ruptură între casta minoritară formată din unii generali, activiști de partid și ofițerii de contrainformații și, pe de altă parte, celelalte cadre militare — ofițeri tineri sau mai puțin tineri — conștienți că sistemul comunist nu mai este viabil. Mai cu seamă din punct de vedere economic.

Pot afirma că Durac m-a dezamăgit deoarece nu a înțeles poziția reală a majorității celor care au constituit fenomenul C.A.D.A. — o reacție îndreptățită a multor cadre militare vizavi de o realitate reprobabilă

Durac nu a sesizat faza anterioară fenomenului C.A.D.A., ci doar cea în care acest comitet pentru democratizarea armatei a început să devină stînjenitor pentru Putere. O mare parte a corpului ofițeresc s-a radicalizat, devenind, astfel, un pericol pentru Putere.

Mă simt obligat să fac, aici, o paranteză : eu nu am intrat în C.A.D.A. Pentru că am fost 7 ani și jumătate secretar de partid pe escadrilă. Știam că, dacă voi intra în C.A.D.A., nu voi avea destulă credibilitate. Nu față de colegii mei, care știu bine ce fel de secretar de partid am fost, ci față de alții, care nu mă cunoșteau Nu vroiam să mi se reproșeze că am ajuns, printr-un concurs de împrejurări, să mă declar împotriva a ceea ce... am predicat.

Dincolo de observațiile de mai sus, meritul cărții constă, după părerea mea, în aceea că ea reprezintă prima luare de poziție — de asemenea dimensiuni — privind evenimentele din decembrie '89 și cele ce au urmat. Supără, însă, limbajul adeseori violent și faptul că sînt puși într-o lumină apăsat defavorabilă cîțiva dintre membri C.A.D.A. Spre pildă, locotenent-colonelul Cornel Șurcu sau locotenent colonelul Octavian Chiriac.

Eu am asistat la ultimele întîlniri ale membrilor C.A.D.A. și am ținut foarte mult să nu se destrame acest comitet. Am încercat să-i conving cît de mare nevoie era să fie foarte uniți.

Cert este că ei au determinat demisia generalului Militaru și înlocuirea lui cu generalul Stănculescu. Dar au greșit mergînd la București cu propuneri de ordin general. Ar fi trebuit să prezinte propuneri foarte concrete: ministrul Apărării Naționale, comandanți de arme etc. Fiind vorba de propuneri cu caracter general, manevrele Puterii s-au făcut din culise așa cum s-au făcut. Și, astfel, o parte din membrii C.A.D.A. au devenit lipsiți de credibilitate în rîndul majorității cadrelor militare. Un alt lucru pe care Durac nu l-a sesizat în cartea lui. Un lucru de altfel extrem de important. Durac a rămas un contestatar pur, incapabil să se desprindă, măcar în parte, de radicalismul său.

Lipsa de unitate între membrii C.A.D.A. a dus la deturnarea sensului profund democratic al fenomenului C.A.D.A spre o seamă de revendicări materiale. Plus că o serie de publicații — în care au scris, despre C.A.D.A., oameni lipsiți de cultură politică și de cultură istorică — au contribuit la fărîmițarea Comitetului. Aspect, de asemenea, nesemnalat în „Neliniștea generalilor".

Trecerea în rezervă a lui Nicolae Durac este o pierdere pentru armată. Același lucru aș putea să spun și despre Constantin Chiticaru. (Care, de fapt, el însuși s-a trecut în rezervă). Ei și alții ca ei ar fi trebuit să rămînă în armată și să participe la înființarea asociațiilor cadrelor militare. În loc să întărim aceste asociații, să preluăm și să dezvoltăm ideile C.A.D.A., într-un sistem organizat, într-un sistem perfect legal, ne-am dispersat forțele. Și, mai ales după 13-15 iunie 1990, forțele conservatoare au început să se regrupeze, la toate nivelele și pe toate planurile, în special în armată.

ALEXANDRA INDRIEȘ — scriitoare

Copil fiind, am „prins" Armata Regală, în care vedeam întrupate vitejia, onoarea, cavalerismul, eleganța. Armata era scutul țării, iar țara era poporul. Spiritul de corp — solidaritatea și demnitatea ofițerească — era, firește, foarte dezvoltat, omul de rînd, „civilul" respectînd în uniforma militară cea mai veche nobilime, cea de arme. Un ofițer care deroga de la severele legi scrise și nescrise, ale onoarei militare, era exclus și expus oprobriului public. Nu întîmplător armata a fost primul corp distrus de sovietici (nu le pot spune altfel, căci comuniști români erau prea puțini pentru a fi putut face, singuri, atîta rău). Și totuși, după atîția zeci de ani, dintr-o nostalgie istorică, dintr-o speranță, istorică deopotrivă, am continuat să credem, strigînd sub gloanțe : „Armata e cu noi !" Cartea maiorului Nicolae Durac arată că am fost auziți.

„Noi sîntem poporul ! Voi pe cine apărați ?" Apelul, în condițiile date, nu putea fi decît la conștiința individuală. Spiritul de corp al nobilei ofițerimi române fusese înlocuit, prin mijloacele știute, de conformismul obedientei comuniste, cu o spoială cînd internaționalistă, cînd națională, după cum bătea vîntul oportunităților. Pentru a regăsi vechiul etern spirit de corp, ofițerul trebuia să-l piardă pe acela vechi și să acționeze ca individ, de unul singur, găsind în el însuși resursele, adînc, în miezul de românism și de omenie din suflet. Dureroasă dilemă, atunci, în decembrie cel însîngerat : ofițerul nu putea respecta înaltele comandamente morale altfel decît „trădînd" comandantul suprem, dar nedemn, nerespectînd ordinele superiorilor, contestînd, pe scurt, legea militară, fiindcă apăra Puterea, și nu Patria și Poporul. De abia după ce s-au rupt din cătușele psihice în primul rînd, ale îndoctrinării ceausiste și ale constrîngerilor securiste, după ce și-au afirmat individualitatea (**Eu** nu voi trage în frații mei) s-au putut ivi germenii spiritului de corp militar, nici vechi, nici nou, ci de totdeauna, adevărat : C.A.D.A. O solidaritate și o ordine întemeiate pe onoarea de a-ți servi țara, iar nu de a sluji o bandă sau alta aflată la putere. Spiritul de corp poate fi restaurat numai prin prealabila restaurare a conștiinței, prin regăsirea de sine a persoanei.

Paginile dlui Durac sînt, în multe privințe, extrem de actuale. Oare militarii care au executat și mai ales ofițerii care au dat ordine în 25-28 septembrie nu au fost cutremurați, precum cei cîțiva ofițeri timișoreni de onoare în decembrie, că fac să curgă sînge de român ? „Voi pe cine apărați ?" Culme a cinismului, ba chiar și a grotescului, ei apărau, cu cea mai mare strășnicie Televiziunea. Gloanțe, gaze toxice, amenințări sinistre — pentru cine ? Pentru cei ce strigau : „Jos chielosu !... Eroică faptă, ce să zic ! Și foarte patriotică, nu ? Chintesența României — Theodorescu și Valeriu !

Din încă un punct de vedere găsesc actuală **„Neliniștea generalilor"**. Am putut constata că, **mutatis mutandis,** fenomenul desprinderii conștiinței individuale din magna colectivismului, promițînd refacerea spiritului de corp, a apărut și între mineri. Unii dintre ei, nu e important cîți, au descoperit că sînt oameni, că sînt persoane capabile să gîndească și să simtă independent, nu în turmă. Cred că tocmai fiindcă oamenii încep să-și găsească propria conștiință, prin care să acceadă, în libertate și cunoștință de cauză, la forța solidară a unui spirit de corp, „generalii" și nu neapărat cei militari, sau nu numai ei, au într-adevăr, motive de neliniște.

Pagină realizată de Iosif COSTINAȘ

CONTESTATARII CRONICI

Ín vechime un risc, de cîtăva vreme un drept, se prea poate să fi fost instrumentul care ne-a ajutat să scăpăm de multe dogme și prejudecăți. Asemenea tuturor uneltelor devenirii noastre, însă, contestația este un instrument cu două tăișuri.

Căci dezechilibrele provocate prin negarea unor adevăruri pînă atunci inatacabile au ucis oameni și mentalități cu o eficacitate ce i-a făcut pe contestatari să creadă că pot influența istoria. A apărut, deci, mirajul puterii — iar puterea este un drog ce generează dependență. Apar astfel contestatarii cronici — bieți bolnavi ce, asemena lui Nero, sacrifică cetatea în numele obsesiei de care sînt bîntuiți.

Ei au însă nevoie de public și de o confirmare permanentă a puterii lor — de aceea atacă foarte rar concepte abstracte. Ei își aleg ținte concrete știind foarte bine că cu cît este mai concret, mai accesibil obiectul contestației, cu atît este mai mare numărul celor care o susțin. Să nu ne mirăm, atunci, cînd vedem cete imense pornite la luptă sub stindardul celor mai ciudate idei. Căci nu plauzibilitatea acuzei, ci îndemnul mobilizator al contestatarului de profesie și tangibilitatea scopului i-au îndemnat să o facă.

Există, de asemenea, contestații făcute de dragul spectacolului, din plictiseală sau din ambiție. La urma-urmei, execuțiile erau cîndva distracții populare, iar în zilele noastre linșajul verbal este omniprezent în viața socială. În virtutea acestei mentalități, cu cît mai violentă și mai surprinzătoare este contestația, cu atît este ea mai gustată și inițiatorul său mai popular. Veridicitatea și eficiența sînt valori secundare adesea ignorate.

Să ne mai mirăm că nu se grăbește nimeni să pună în discuție o idee sau vreunul dintre principiile aflate astăzi la baza societății ? Mulți renunță din start, alții fac compromisuri ; aleg o persoană ca exponent al unuia dintre aceste principii și o contestă pe baza faptelor sale (fără a atinge problema falsității principiului). Lipsiți de imaginație, exercițiul și ambiția contestatarilor cronici, acțiunile lor sînt rareori încununate de succes.

În ultima vreme, actul contestării a devenit un simplu număr în circul planetar al existenței noastre. Rămîne de văzut dacă vom avea puterea și curajul de a-i reda statutul pierdut.

Alina GHIMPU

DEZASTRUL SUPERIOR

Dintre toate formele contestării, autocontestarea este cea mai rar întîlnită și cea mai puțin practicată. De obicei apare ca o formă de dezastru superior sau o analiză ultimă care începe și se termină cu propriul eu. Pe de altă parte, această analiză ne dă reperele esențializate ale personalității proprii. O condiție sine qua non este cea a unei autocunoașteri profunde și obiective.

Într-o lume în care nu mai avem timp de noi înșine și a rămas tendința să ne formăm personalitatea printr-un mimetism prost înțeles și vechi de cel puțin 45 de ani, autocontestarea este ea însăși o falsă problemă.

Pericolul autocontestării se află la extremele ei : ne referim fie la exagerări, fie, dimpotrivă, la exacerbarea ei, pînă la dispariția completă. Ne vom ocupa în continuare de acest ultim caz ca fiind definitoriu, căci vremurile pe care le trăim tind să învăluie problema autocontestării. Importantă e, în acest context, nu cunoașterea de sine, ci cunoașterea și contestarea altora prin uzitarea de mijloace specifice. În acest sens, ni s-a ținut un curs intensiv de democrație originală (cu abateri s.f. pe alocuri).

O altă problemă importantă în jurul căreia s-a făcut multă vîlvă este cea a oamenilor unici care ne-au condus destinele pînă nu demult. Cu perfecțiune și multă pricepere ne-au dus unde am ajuns. Astfel am ajuns niște paseiști incurabili și adorabili. Cert este că vina nu aparține acestor oameni. Cît despre autocontestare, nici că poate fi vorba. Se vorbește tot mai des despre un anume fatalism care a trăznit poporul din senin, iar acești oameni minunați nu i s-au putut împotrivi. Ei vor da socoteală numai instanței supreme. Un lucru este cert : pe lîngă că nu au darul previziunii, nu au nici un dar. Un exemplu minor ar fi pariul cu agricultura. Dar acesta nu este singurul lucru pierdut. Îndeobște s-a mai pierdut și vremea și s-a mai tras mîța de coadă. Ea a fost neagră. Acum ei sînt în căutarea timpului în general și al celui pierdut în special.

Se vizează un nou mod de viață. Se poartă încă cu succes obrazul gros (sau protejat), și nasul pe sus. Momentan se refac jocurile. De interese.

Irina LICZEK

REVISTA-REVISTELOR

● „ROMÂNIA MARE" vine cu ultima soluție înainte de Marele Gong : Țara să lucreze 10 ore pe zi, valoarea a două ore de trudă populară urmînd a intra în bugetul sărăcit al armatei ● Autorul acestui panaceu mirobolant este prof. univ. Constantinescu Ciocîrlan de la Iași ● Dulcele tîrg a fost dintotdeauna un focar al utopiilor blînde, păcat de heirupul cazon al domnului Ciocîrlan ● Revista „22" reapare de cîteva săptămîni cu un nu știu ce pauper ● Lipsește, nu știm din ce motive, semnătura Alinei Mungiu, cea mai bună peniță a noului val. ● Numărul 40 al numitei reviste are un interviu lucid luat lui Sorin Alexandrescu de Gabriela Adameșteanu ● Sorin Alexandrescu pune diagnoze severe, dincolo de parti-pris-urile tuturor oficioaselor din țară : răul care ne macină ar fi **infinitul transfer de responsabilitate,** ca într-un nenorocit joc de biliard în care bilele circulă mînate de tacul scenariilor fabuloase, de la Iliescu la Măgureanu, apoi la Alianța Civică și retur ● Care ar fi soluția pentru o societate atomizată, populată de tapi ispășitori ? Răspunde Sorin Alexandrescu : „Am avut impresia unei căderi în timp și mi s-a părut că mă aflam pe la 1866 — sfîrșitul domniei lui Cuza (...) în acel moment societatea românească a ajuns atît de dezbinată, încît s-a ajuns la o singură concluzie : nu putem avea decît un singur simbol străin ca simbol al unității. Și a fost adus în țară un Hohenzollern care s-a dovedit un extraordinar **modelator** (...) Nici un român n-a putut face acest lucru în România. Cînd a venit un Hohenzollern, lumea a spus da, domnule, pe ăsta îl ascultăm că e neamț. Dacă ar fi de-al nostru, nu, pentru că îl știm noi : un șmecher" ● În premieră sud-est europeană, „Totuși iubirea" și „România Mare" se află într-un „adînc dezacord" ● Obiectul disputei : președintele Mircea Snegur. Păunescu zice da, Barbu se îndoiește, e încercat de negre temeri și nu-l mai vede șef de stat. Păunescu îl conjură pe fostul inamic-prefațator de volum să-i dea gir, pe mai departe, lui Snegur. ● Mai mult, poetul îi reamintește bravului patriot-gaga cum i-a plîns în receptor în ziua declarării independenței Republicii Moldova, să aibă pacienă, deci ● Același hohot tectonic în numele țărișoarei, aceiași bătrîni farisei care se cutremură cabotin prin gazete de grija nației, de parcă milioane de români cinstiți și anonimi nu s-ar fi bucurat pe 27 august ● Ghiciți cui îi este dedicat poemul **NIȘTE POEȚI** al poetului basarabean Dumitru Matcovschi, poem încheiat cu versurile „Ci noi, săraci întotdeauna- / Niște poeți, niște țărani. / Săraci murim, dar nu ne vindem / Nici pe onoruri, nici pe bani." ? ● Lui Dinu Săraru ● Buna credință a creatorilor de peste Prut e mare și ușor de manevrat de samsarii scăpătați ai securității culturale regățene. ● Tot Păunescu își continuă cariera de goleador cîntat de propria-i tiparniță în toate formatele și, dacă se poate, la toate linotipurile tipografiilor patriei ● Aflăm cum s-a încercat cumpărarea poetului cu 250 000 de dolari de către potentați-agenți, în schimbul denigrării haotice și fără discernămînt a realizărilor socialiste ● Cum bardul s-a ținut tare ● Cum a poposit umanitar cu jalba în antecamera Elenei Ceaușescu, vrînd s-o persuadeze în legătură cu Paler, actualul politician Mînzatu și chestiunea publicării colinzilor noastre bătrînești, laicizate, firește ● Cum a plecat „aproape zdrobit", cu credința că toate nenorocirile țării se datoresc Harpiei academician ● Atunci și acum ● Din „Cuvîntul" (nr. 41) aflăm că, morganatic, prințul Paul de Hohenzollern se activează brusc la fiece ieșire prin cancelariile și pinacotecile occidentale a regelui Mihai ● Recent, la Paris, în perfect paralelism cu demersurile regale, prințul a organizat o licitație de pictură românească, 30% din încasări revenind Fundației Culturale Prințul Paul de România ● Despre activitatea acestei Fundații „nu știe nimeni nimic, nici în Franța, nici în România", scrie „Cuvîntul" ● Mister absolut la ambasade ● Dan Pavel recenzează, în același număr al „Cuvîntului" broșura politologului Vladimir Tismăneanu, **— Condamnați la fericire : experimentul comunist în România,** „cea mai pertinentă istorie a originilor, măririi și decăderii totalitarsmului roșu românesc și probabil prima istorie definitivă (să sperăm !) a comunismului autohton" ● O apariție necesară în mijlocul mareei de acuze și dezvăluiri lirice a ororilor comuniste, în condițiile difuzării fără contenire a unei istorii a p.c.r. scrisă de Victor Frunză, o istorie inutil plamfletară, cu erori și lacune importante ● Citim în „Contrapunct", nr. 41, un eseu al lui Carmen Matei — **Narativ și descriptiv în „Sărmanul Dionis"** ● Aceleași surse bibliografice ale studentei sîrguincioase, ale profesorului fixat în poncife semiotice, aceleași citate meticuloase, ordonate și superflue, aceeași reinterpretare sau regăsire ucigașă a marilor clasici ● Același aer de colocviu național studențesc ● Tînărul scriitor, junele aspirant încep să se întrebe despre menirea și sansele literare, iar interogațiile le sînt găzduite, uneori, de revistele literare (v. Iustin Panta — **Gînd cu tînăr scriitor român** în „Contrapunct", nr. 41) ● Ce chestiuni pot frămînta mintea veleitarului aflat la porțile literaturii ? ● „(...) oare un bun scriitor, de vîrstă junǎ, la sfîrșit de secol XX, în România, va putea răzbate fără o politică literară ?" ● Să ne fie cu iertare, dar pînă acum cum răzbătea ? În rest, o ingenuitate prea de tot, de genul „literatura trebuie făcută foarte bine, iar politica trebuie făcută foarte bine", „tot gîndul curat rămîne steaua ta norocoasă" ș.a. ● Decît așa, cu elanuri diafane și tratate înimoase pentru uzul imberbilor scriitori — preferăm jungla normală a vieții și politicii literare ● Revista „Familia" lansează (nr. 9) provocarea de a te osteni și a ierarhiza într-un top macabru cele mai proaste cărți ale anului ● Topul criticului clujean Mihai Dragolea plasează în frunte **Cursa de dimineață** a Letiției Filipescu (cu prezentarea de o magnamitate senină a Zoei Dumitrescu-Bușulenga cu tot) ; undeva, abia în poziția a patra, **Sabina, te rog, în noaptea asta nu !** de Ioan Iancu, teroarea fără de sfîrșit a vitrinelor librăriilor noastre ● Tot în „Familia", un comentariu interesant al lui Mircea Zaciu, **Portretul scriitorului june,** care pornește de la o constatare de bun simț în ce privește eternul m e n a j al omului de litere : „Soțiile scriitorilor sunt mai t o t d e a u n a tiranice și abuzive. Chiar atunci cînd — în viața de toate zilele — par subordonate și (nu odată) joacă perfect rolul victimei, ele știu să răzbune umilințele biografice și fiindcă de regulă supraviețuiesc bărbatului-creator, își iau revanșa fie „cenzurînd" jurnalul acestuia (mai ales cînd el relatează înfruntări conjugale), fie aruncîndu-l de-a dreptul în foc. Ori, cu un spirit încă mai pragmatic, oferindu-se a povesti urmașilor viața în tovărășia dificilă a artistului și punînd astfel în circulație nu puține legende, situații și replici fictive sau retușînd în profit propriu unele întîmplări." ● Există și cazuri inverse, „cînd portretul celui dispărut e copleșit de poleială, idealizat", dar și tentative de a „surprinde pe viu personalitatea consortului", din ultima categorie — fastă ! — făcînd parte și volumul Daciei Maraini, ultima soție a lui Moravia, ce exercită asupra scriitorului, vorba profesorului clujean, „un terorism benefic" și dă, văduvă, un volum extraordinar de convorbiri cu Moravia ● Pentru cronicarii „Tribunei", Angela Marinescu este, fără dubiu, „cea mai originală poetă în viață din literatura română" și, dacă mai era nevoie, se citează un fragment — nu tocmai fericit — din creația Angelei Marinescu ● Nu știm dacă asemenea topuri, într-un peisaj literar nebulos și în schimbare, propun un model, o programă sau cresc tirajul revistei prin oarecăscarele lor grad de spectaculozitate ● Titlul săptămînii, pe urmele celebrului contribuabil din Tecuci, aparține Marianei Marin: **O democrație originală avea un motor și nu i-a folosit la nimic** („Contrapunct") ● La concurență cu **Revindecările iau anverghiură** („Expres magazin") ● Interviul săptămînii — Ilie Verdeț care-și declară, în „Cuvîntul", ascendența ideologică și paleta — deconcertantă — a modelelor sale politice: Ciu en Lai, Kosîghin, De Gaulle, Mitterand, Tito ● Iar eseul politic cel mai vehement, reluat, ironie, de televiziune într-un interviu, e semnat în „22" de poeta Ileana Mălăncioiu care, după atîtea întîmpinări vine și zice pe sleau : „S-a bătut multă monedă pe faptul că au pătruns în parlament (minerii, n.n.). Poate chiar prea multă ! Într-un forum în care a pătruns Gelu Voican nu trebuie să ne mirăm că intră apoi și ortacii săi"

C. S.

TESTARE ȘI CONTESTARE

O minimă cunoaștere a latinei ne demonstrează că boala națională a contestării cu orice preț îi face pe români vechi de cînd lumea și, din păcate, desăvîrșiți continuatori ai tristului principiu „cine nu e cu noi, e împotriva noastră": etimologic vorbind a testa înseamnă a aduce ca martor pe cineva altfel spus a-ți da dreptate tie însuți în ceea ce ai făcut, căci e lesne de ghicit că nici un om întreg la minte nu-și va aduce martori potrivnici (vezi — adică ascultă — dacă ai nervi și răbdare procesul de la București — îl numesc astfel căci deocamdată Dîmbovița nu trece prin Timișoara; poate un viitor canal va rezolva problema): iată însă că tot latina asta afurisită, printr-un mic prefix, dă peste cap lucrurile, astfel că a **contesta** înseamnă a deschide un proces împotriva cuiva; asta ar vrea deci să însemne chiar dincolo de cuvinte, că nu întotdeauna martorul îți e de folos sau, oricum, cel pe care îl credeai folositor.

Sigur că strict lingvistic a **contesta** înseamnă a deschide proces aducînd mai mulți martori la un loc, dar, raportate la realitate, testarea și contestarea ne demonstrează că de regulă omul întîi testează, iar după ce constată că interlocutorul nu gîndește la fel cu el, aplică prefixul adică începe să conteste. Se pune întrebarea dacă vreunul din doi are dreptate, căci de regulă dreptatea trebuie să fie de partea cuiva: lăsînd la o parte patetismele sterile, să avem curajul să recunoaștem că nu are nici o importanță cine are dreptate. De vreme ce „Soarta îi ajută pe cei puternici" avem și răspunsul la întrebare. Astfel, contestarea săvîrșită de cel căruia nu i-a plăcut rezultatul testării devine „act istoric", „voința întregului popor", „act providențial", „arătarea lui Dumnezeu", „descătușarea energiilor populare" și alte inepte sintagme bune pentru umflat pieptul și golit mintea.

O privire retrospectivă, fie ea cît de sumară, ne demonstrează că mecanismul prefixării de la testare la contestare a funcționat perfect de-a lungul facerea lumii în toate domeniile în care apare omul: funcționare care evidențiază faptul că întotdeauna unul din doi trebuie să piară, căci și într-o situație aparent fericită, vorba latinilor, „nu e același lucru cînd doi spun același lucru".

Deci: Zeus își testează tatăl după care, constatînd că nu gîndește ca el, îl contestă definitiv, luîndu-i locul. Satanail, cel mai frumos dintre îngeri, îl testează pe Dumnezeu după care, constatînd că văd lucrurile diferit, se gîndește că n-ar strica să-l conteste. Neevaluînd însă corect raportul de forțe, contestarea devine căderea, iar îngerul se transformă în drac cu o soartă acceptabilă însă de vreme ce oamenii îl invocă mereu.

Iar românii, creștini apostolici, în momente grele uită de Apostolul Andrei, făcîndu-se frați cu Ucigă-l toaca. Isus Hristos este testat în cele mai felurite chipuri de contemporanii săi; cei mai puternici, constatînd că interesele diferă radical depun o contestație la cine trebuie și treburile se rezolvă pe cruce la sfîrșit de săptămînă. Romulus și Remus se testează reciproc și constatînd că nu e loc pentru doi, se contestă radical, precum Cain și Abel în Orientul Apropiat, astfel încît Cetatea Eternă se va numi Roma și nu Rema. În general, din șirul împăraților romani, aproape fiecare constată în urma testării predecesorului său, că gîndurile diferă, așa că prefixarea prin pumnal, otravă și tăierea venelor funcționează din plin.

Mai tîrziu, blînzii creștini, testînd gîndirea celor ce s-au distrat aruncîndu-i pradă fiarelor sau focului, constată evident că ei sînt mai buni și astfel începe o contestare temeinică în urma căreia aroma de friptură din carne de om va pluti din Europa pînă în Lumea Nouă.

Vremurile mai noi schimbă doar fațada: devine mai relevantă „voința întregului popor" Lenin, un obscur ca mulți alții, actualmente încă în piramida sărăciei, testînd gîndirea țarului constată că trebuie să treacă la contestare în numele întregului popor, de care, în mod cert, asemenea multor conducători de pînă și de după el, nu-i păsa de loc. Urmează comunismul, care introduce sistemul contestațiilor scrise astfel încît contestatarul este oricînd avut la mînă cu propriile-i scrieri. Se acceptă cît mai multe testări și contestări scrise, pentru a putea fi întocmite cît mai multe dosare.

Un zugrav din Salzburg are genială idee de a-și proclama contestația într-o coloratură națională și populară, fiind autorul unei grandioase acțiuni de purificare a trecutului și prezentului. Vin însă pionierii dreptului omului și îl reduc la tăcere. Desigur că și dreptul la „drepturile omului" îl au cei care gîndesc precum poporul american eliberator și nu altfel. După testare pot urma ajutoarele sau contestarea.

Ce se mai întîmplă în România? Avem un popor harnic și blînd, în principiu atîta timp cît fiecare e lăsat să facă tot ceea ce vrea și să-și elaboreze propria democrație. Altminteri, dosariada a fost înlocuită cu mineriada. S-a făcut totuși un progres în sensul renunțării la testări, trecîndu-se direct la contestări. Dar din păcate, nici acesta nu e un aspect original. Un cronicar medieval prevăzuse că va veni o dată „Războiul tuturor contra tuturor".

Dan NEGRESCU

Fiore di virtù

DESPRE UN ALT FEL DE TRADIȚIE

O mare nenorocire a lumii vechi românești a fost generată de neputința acesteia de a se stabiliza în jurul constant al unui centru de putere. Acest lucru s-a datorat lipsei unei dinastii voievodale coerente care să străbată simplu și eficient veacurile în linia Mușatinilor și a Basarabilor. Contestația anarhică a subminat totul în felul unui coroziv nemilos și prădalnic. Acestei neputințe interne i s-a alăturat prădătorul otoman extern. Consensul cum se spune astăzi, nu s-a realizat niciodată altfel decît prin scurtarea capetelor. Dictatura personală a fost singura alternativă la guvernare, orice altceva era lucrătură la Poartă.

Este adevărat, pe de altă parte, că lucrurile sînt mai nuanțate și pot fi analizate mai puțin apodictic însă un inventar al istoriei noastre naționale este sumbru și crud în mare măsură datorită nouă însine.

Instalarea voievodului stîrnea aproape concomitent contestația. Drogul puterii înfierbîntă — ieri ca și astăzi — capetele române. Mitul șefului și ritualul subordonării ne-a bîntuit (și ne bîntuie) amarnic. Partea năpraznică a istoriei noastre este generată de faptul că destinul, întîmplarea sau Zeul ne-au subordonat adesea unor nonvalori, unor neanturi. Cutare vodă zice cronicarul muntean era lăcas (refuitor), curvar, mincinos. Etc., etc. În vremurile lui „om pă om mînca". Chiar dacă, să zicem, adevărul istoric este distorsionat de subiectivitatea partinică a celui care povestește, detaliile schițează totuși un abis apocaliptic care poate stîrni oricui spaime întemeiate. Sînt invocați martori care zic că „au văzut carne de om friptă în cuptoriu". Pe vreme de foamete au fost aduși la vodă flămînzi prinși asupra faptului că „vrea să mînce și carnea aceea friptă de om". Mai mult de-asa nu se poate! O mai mare dezertare din umanitate nu se poate închipui. De aici înainte urmează împărăția animalității. Singura mîngîiere pe care o avem este gîndul că, probabil, oroarea aceasta este o figură retorică, **o simplă contestație hiperbolică a voievodului** care „s-au vădit cumplit" și fără „omilință" asupra norodului. Dincolo însă de adevărul vorbelor cronicarului este totuși, evident că la noi cinismul guvernării are tradiție. Îl găsim intact pînă azi îmbrăcat într-un dispreț față de guvernați, rămas la fel.

Așadar vodă „trimitea slujitorii (mai ieri activul din agricultură) și unde găsiia pîine (respectiv, recolta din gospodării) . . o lua și o băga în curtea domnească (astăzi fondul de stat) și de acolo o vindea cu preț mare". Rezultatul: „ci cei săraci, neputînd ajunge prețul cu banii, că nu-i avea, muria de foame".

Și tot tradiție are și ceremonialul puterii. Acesta ascundea, dincolo de strălucirea lui exterioară, păcate grele. Urcarea pe tron era precedată de multe ori de crime, trădări și aliante imorale. „Boiarii împreună cu arhiereii", capigi bașa, caftanul, calul domnesc, sărutarea sfintelor icoane, cîntarea axion, divanul cel mare și scaunul domnesc în care „vodă șezînd ostașii dau cu tunurile ca să pornească veselia mare în toată politiia", adică în tot satul, sînt tot atîtea fețe frumos colorate ale unui aisberg politic țesut din intrigi, vicleni și pîre la mai marii în salvări de dincolo de Marea Neagră.

Și în vremea lui „Constandin Brîncoveanul, ex-vellogofăt, contestația s-a ivit imediat după urcarea sa pe tron, deși toată boierimea l-a dorit, și slujitorii, și Dionisie, patriarhul Tarigradului, și Ahmet aga trimisul împăratului, și alți agi. Cu toate acestea în delegația trimisă de „răposatul Sărban vodă la Beci, la „împăratul neamțului" se afla și Constantin Bălăceanul care, auzind despre noul domn, „la mare mihnire au venit și în zavistie vrăjmașul adevărului l-au adus și cu tot feliul de vrăjmășie asupra țării și domniei s-au întors". Contestația se face în umbră, în dos, lupta politică sfîrșește în ocnă, prin tăierea capului sau prin schilodire. Înainte de a ajunge însă la asemenea înfruntări decisive se practica războiul verbal și discreditarea calomnioasă cum face Bălăceanul care „multe amestecături au făcut cuvinte împotrivnice la cei mari de acolo semănînd".

Contestația în arena politică este o activitate care presupune, la noi împroșcarea cu noroi a adversarului prin toate mijloacele și cu orice prilej. Lucrul acesta se vădește a fi un arhetip. Un topos. O paradigmă. O evidență care a întemeiat o tipologie și a însîngerat destine omenești într-o dialectică absurdă, cronicizată prin veacuri și pe care tot cronicarul o spune mai bine: „Săvai că Aristotel în cartea a șasea ce face către fiiu-său Nicomah (. . .) zice: că ce iaste rău iaste și nebun, și ce iaste nebun iaste și rău".

Daniel VIGHI

Cronica literară
de Cornel Ungureanu

EUGEN IONESCU în deceniul al patrulea

Deceniul al patrulea se remarcă prin creșterea vertiginoasă a autorității contestatarilor oficiali. Cei care contestă nu mai sînt zugravi, jurnaliști famelici, amirali fără armată, studenți ratați, seminariști dezabuzați. Nu mai sînt juni fără căpătîi, vagabonzi deliranți, semidocți agresivi. Au cîștigat calitatea de oameni politici. Au fost aleși în înalte funcții prin vot universal, direct și secret. Au o capacitate de muncă teribilă. Au farmec personal. Coafezele, gospodinele, contesele tinere și bătrîne sînt îndrăgostite de ei. Poartă mustăcioară virilă și vor puterea.

La începutul deceniului al patrulea, cînd Carol își restaurează domnia, e, evident, un contestatar. Dar Zelea Codreanu ? Și el tot un contestatar este.

Tînăra generație este, în corpore, contestatară. Cei de extremă dreaptă și cei de extremă stîngă păsesc alături. Sînt studenți ratați, cu toții combatanți ai unor cauze indiscutabile. Unii mai primesc stipendii de la Mussolini, alții de la Hitler, alții de la Stalin. Dar ele sînt mai degrabă simbolice, fiindcă tinerii trebuiau să combată : să se călească în focul contestației și nu să atipească boierindu-se. Într-un articol evident programatic din **Azi**, nr. 1/1933, M. Polihroniade exclama încîntat „Generația tînără, adică grupul de scriitori și publiciști care începe cu echipa lui Petre Comarnescu, Mircea Eliade, Romulus Dianu, Șerban Cioculescu, Mircea Vulcănescu, Zaharia Stancu, Nicolae Roșu etc., continuă cu echipa Eugen Ionescu, Mircea Grigorescu, Octav Șuluțiu, Arșavir Acterian, Alexandru Sahia, Alfons Adania, Lucian Boz și se sfîrșește cu ultimii veniți, Horia Groza, Robot, Horia Liman, Dan Petrașincu e stăpîna vietii culturale românești". Fără îndoială că în anul de grație 1933 euforia învingătorilor, clamată în numeroase alte articole bilanțiere, se sprijinea pe un număr de acte literare, intelectuale, artistice, politice puse în valoare de o presă zgomotoasă. E drept că autorul acestui bilanț apărut în **Azi** va fi lichidat de Carol vreo șase ani mai tîrziu, alături de alți lideri ai tinerei generații. Iar ce n-a lichidat Carol, a lichidat Dej. Iar ce n-a lichidat nici Carol, nici Dej, a compromis epoca realismului socialist. Foarte puțini au scăpat de convertirile succesive ale vremilor postbelice.

Din această epocă de contestatari de toate calibrele, de toate culorile, din această galerie de tineri hiperlucizi hiperactivi, înzestrați cu o creativitate de tot ieșită din comun se naște Eugen Ionescu. După cum bine se poate observa, nu-i printre primii și nici nu-l interesează avanscena. El este scepticul de serviciu al generației, junele care își poate permite să facă haz de toți și de toate. Nu e producătorul de stocuri supranormative de programe, de idei, de pagini. Nu face alianțele care l-ar trage în față. Urăște profanul vulg. Dacă e să comparăm cantitatea de hîrtie tipărită, e foarte departe de liderii grupului. Aproape că l-am putea considera un outsider. Nici ecourile cărților sale nu sînt extraordinare : **Elegii pentru ființe mici** nu-l așază între poeții de seamă ai generației și nici **Nu** între cei mai de seamă eseiști ai deceniului al patrulea. Toată lumea este de acord că Eugen Ionescu e un lider potențial, un mare scriitor în spe, dar nimeni nu consumă prea multe pagini privind vocația lui de contestatar. Într-o lume în care toți contestă cum să reții un franc-tiror ?

Deceniul al patrulea contestă prin batalioane de asalt, prin echipe ale morții, prin mitraliere, grenade și plutoane de execuție. Privind „contestarea" ionesciană în contextul epocii, avem mai degrabă de-a face cu un autor care vrea să-și **însceneze** spectacolele, un artist interesat a afirma un one man show. În volumul **Eu**, tipărit prin grija d-lui fost ministru Papahagi, cu o postfață a d-lui ministru Ion Vartic, volum editat de doamna Mariana Vartic, contestările sînt duioase și tandre. **Elegii pentru ființe mici** (1931) e un volum suav, plin de duiosiile adolescentului care își ia adio de la o vîrstă. Figurația cu soldați de plumb o vom descoperi la Mircea Eliade (mai corect : exista și în paginile lui Eliade), cutiile sau ființele mici vor apare la Vasko Popa. **Miniaturalul**, ludicul ar aparține mai degrabă unui limbaj de retragere și refuz, decît al genialoidului gata să intre în război cu lumea pentru niște idei mai acătării. Obediența față de maeștrii consacrați (și luați peste picior de juna generație contestatară) e fără fisură. **Rugă** mi se pare de-a dreptul extraordinară prin capacitatea ei de iradiație. Nu numai pe Arghezi trebuie să-l descoperim aici : „Un mic soare, Doamne pentru sufletul meu. / / Doamne, eu sunt o frunză, / eu sunt o nucă, / sunt un broscoi speriat./ / sunt o vrabie rănită. / / Mi-au furat toate cuiburile, / M-au ajuns toate prăstiile. / / Doamne mic, ridică-mă. / / și fă-mă fericit / ca pe boii cu coarne nevinovate, / ca pe cîinii cu ochi de îngeri, / ca pe nenuferi, / ca pietrele prietene".

Retragerea către increat, către lumea vegetală și minerală, dialogul cu un **Dumnezeu mic** mărturisesc inițiative pe care contestatarii deceniului al patrulea, cultivînd speranțele unor răsturnări sociale categorice, ale unei arte care să-i aibă începători absoluți, nu le iubesc. Nu sînt în stilul epocii, cultivatoare de macroelemente, demonstrații mamut, aventuri cu ecou imediat pe prima pagină a jurnalului.

Observ că o adevărată teologie negativă trebuie pusă în mișcare atunci cînd trebuie să definim statutul de contestatar al lui Eugen Ionescu. Scriem întîi ce **nu este**, cu ce **nu se ocupă**, cu cine **nu face** alianțe scriitorul. Ce nu agreează. Am mai putea continua citindu-i numeroasele proiecte de roman, fragmente de jurnal din **Eu**. Observăm : proiecte, proiecte, proiecte. În afară de **Elegii pentru ființe mici** și **Nu**, nimic încheiat în epoca în care toți scriitorii tineri se grăbesc să încheie ceva, să tragă concluzii, să-și dea cu părerea, în termeni categorici. Dar populismul vedetelor romanului îl — putem înțelege — paralizează. La nivel de fragment, autorul își poate desfășura, cu mîndrie, **antipersonajele**. Poate construi astfel de insule antiromânești : „Cînd Dracul va scrîșni de durere, de înfrîngere, dezarmat, să ne fie milă de el, să iubim Dracul, să trecem de partea Dracului, să urîm pe Dumnezeu. Iubesc numai înfrînții. Urăsc victorioșii. Nu trebuie să fim tari decît față de victorioși. Să fim umili față de umili".

Într-un timp în care toți corifeii generației vorbeau despre **succes**, despre **putere**, despre **omul nou**, solidaritatea întru înfrîngere pare adevărata cale spre contestație. Întîlnirea cu Cioran e deocamdată întîmplătoare : Eugen Ionescu nu are exercitiul blasfemiei, ci doar al retragerii din fata cuvintelor categorice, a multimilor agresive și dictatoriale.

* * *

Creînd antipersonaje, Eugen Ionescu realizează, ca și Fîntîneru, de pildă, adevărate spații antiromânești. În **Fantomele (Familia**, 1936, nov.-dec.) este o descripție a degradării Eroului care sugerează comparații cu toți autorii „imaginilor degradate" ale Lumii. O sensibilitate monstruoasă iluminează obiectele unui univers absurd : „Pline de non-sens, într-adevăr, felinarele care luminau (ce ?), care stăteau drepte ca oamenii, dar nu mișcau ; pline de nonsens farmaciile cu farmaciști în vitrine...". În paginile „de roman", de jurnal, în fragmentele risipite prin reviste scriitorul descoperă nu relația dintre personaje, dintre oameni și lucruri, nu comunicarea, ci Absența acestora : lipsa de relație, lipsa de dialog, absența iubirii. Romanul sentimental se transformă în roman antisentimental, starea de iubire în stare de scîrbă. Eroii devin antieroi și, în general, elemente destructive ale edificiului literar : „Continuînd să glumesc, mi-adusei aminte că... în începuturile adolescenței... crezusem că de mi s-ar fi dat cea mai urîtă femeie, ar fi fost o cerească pomană. (...). / Și astăzi, îmi dau atît de lucid și scîrbit seama că totul e o imensă porcărie" **Din imensa porcărie** nu se poate face roman : biografie romantată, da. **Viața grotescă și tragică a lui Victor Hugo** este o capodoperă a deriziunii.

Am putea să scriem că întreg Eugen Ionescu de mai tîrziu se află în întregime în „etapa sa românească", așa cum, fără a exagera prea mult, putem afirma despre Mircea Eliade, sau Emil Cioran ? Neîndoios că există, chiar în etapa românească, o cale de la sacralizant la desacralizant, de la rațional la irațional, de la triumful vieții la dezastrul ei. Eugen Ionescu este, spre deosebire de alții, fie ei și colegi de generație, prieteni, **radical**.

Hiperluciditatea lui Eugen Ionescu ruinează orice edificiu intelectual. Pe ruinele acestora se naște **Englezește fără profesor**, încercarea de a da un un nou sens lumii (literaturii). **Absurdul** devine, în lipsa oricărui sens, singura formă de relație între elementele disparate ale existenței. Moartea își manifestă, și astfel, atotputernicia — iată ultima concluzie a unei umanități care a pierdut totul. Mizantropia lui Cioran e benignă, surîsul sarcastic al lui Ionesco nu mai lasă nici o sansă dialogului cu aspirantul la speranță.

* Eugen Ionescu — Eu. **Ediție îngrijită de Mariana Vartic. Cu un prolog la Englezește fără profesor de Gelu Ionescu și un epilog de Ion Vartic. Editura Echinox. Cluj. 1990.**

În loc de cronică măruntă

Parada agramaților. Azi, dl. Dan Marțian

• De fapt, nu sîntem siguri că dl. Marțian e un agramat. • Mai degrabă l-am bănui de un defect de vorbire. • Ar fi, după păreri competente, bolnav de ceaușită. • Dl. Marțian nu pronunța **revendicări** fiindcă nu cunoaște pronunția românească a cuvîntului sau fiindcă leagă **revindicările** de **vindecări**, ci fiindcă limba d-sale se încurcă între cuvintele românești. • L-am ascultat conducînd o recentă ședință a parlamentului : nimerea rar sunetele cele de trebuință. • Rostea **Stologian** în loc de **Stolojan**. • Prin urmare, protestăm cu energie față de includerea d-lui Marțian în rîndul agramaților de profesie. • El este doar un urmaș. • El este purtător de sechele. • Îl va **revindeca** parlamentul pe dl. Marțian sau ne va strica serile în continuare cu **revindecările** sale ? • Să-l trecem, pentru orice eventualitate, în fruntea paradei. • Să deschidem, prin urmare, parada agramaților lansată de revista noastră cu un politician ilustru. •**Cu un bărbat, al tuturor anotimpurilor** : DAN MARȚIAN.

Anemone POPESCU

FUNDAȚIA SOROS
PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ
are plăcerea de a vă invita la
CONFERINȚA PUBLICĂ
a domnului
GEORGE SOROS
cu ocazia deschiderii oficiale a
FUNDAȚIEI DIN TIMIȘOARA
Conferința are loc sîmbătă, 26 octombrie 1991, ora 11 în Aula Magna a Universității.
Intrarea liberă.
Domnul George Soros, om de finanțe american de reputație internațională și filozof, fondatorul Fundației din România, va vorbi despre filozofia care l-a îndemnat să creeze Fundații în Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, U.R.S.S. și Bulgaria, cît și despre obiectivele și modul de funcționare ale Fundației din România.

● JOS FRONTUL SĂRĂCIEI NAȚIONALE ! ● CARNE DE TUN ÎN DECEMBRIE — DEȚINUȚI AZI. ● ● AM FOST TERORIZAȚI NUMAI DE 8 400 DE COMUNIȘTI ? RUȘINE ! ● JOS MINCIUNA ! ● ● F.S.N., F.S.N. — DU-TE ÎN U.R.S.S. ! ● NU SÎNTEM GOLANI ! ● NU NE VINDEM ȚARA ! ● ● NU MAI VREM EXPERIENȚE COMUNISTE ! ● FĂ RĂ MANEVRE COMUNISTE ! ● ● MINERI, NU VĂ LĂSAȚI MANIPULAȚI ! ● MORȚII NE OBLIGĂ ! ● JOS CU PILĂRIA ! ● ● GUVERN FĂRĂ COMUNIȘTI ! ● ROMÂNI, NU UITAȚI, REVOLUȚIA CONTINUĂ ! ● FSN-IȘTI, AȚI FURAT REVOLUȚIA DIN 16—22 DECEMBRIE ! ● JOS CENZURA ! ● ARMATA FĂRĂ POLITICĂ ! ● JOS CU CEI COMPROMIȘI ! ●

ȘTEFAN BERTALAN, LIVIUS CIOCÂRLIE, CONSTANTIN FLONDOR, ȘERBAN FOARȚĂ

ARTISTUL NECOMESTIBIL ȘI CONTESTAȚIA

Expoziția retrospectivă de avangardă a anilor '60, pusă sub genericul „Creație și sincronism european" a reintîlnit peste ani pe trei importanți artiști timișoreni, Roman Cotoșman, Ștefan Bertalan și Constantin Flondor, care au reprezentat prin grupul 111 și Grupul Sigma un moment de vîrf al artei plastice din România, la vremea aceea, și au creat un spațiu emulativ pentru generațiile de artiști ce au urmat. Grație lor, pentru o perioadă, Timișoara a devenit un centru al spiritualității românești, care a polarizat atenția unor personalități ca Andrei Pleșu, Dan Hăulică sau Ion Frunzetti.

Profitînd de acest eveniment artistic am invitat în jurul mesei rotunde pe Ștefan Bertalan, Constantin Flondor, Livius Ciocârlie și Șerban Foarță pentru a reconstitui o perioadă de vîrf a plasticii timișorene, dar și pentru a delimita spiritul contestatar al oricărei avangarde artistice. Din motive independente de voința sa dl. Roman Cotoșman nu a putut fi prezent la această discuție.

Rep. : Cum vedeți peste timp momentul avangardei timișorene a anilor '60 și ce credeți că a reprezentat el pentru mișcarea plastică românească ?

ȘTEFAN BERTALAN : Nu a fost vorba de nici o contestare și de nici-o avangardă. Am sosit în toamna anului 1962 aici, la Timișoara, și am întîlnit doi colegi cu care am simțit că avem niște puncte comune, niște trasee unde ne întîlnim, iar mișcarea noastră artistică aici s-a născut absolut spontan. Resursele de informație venite de la Paris prin intermediul lui Cotoșman:, cele sosite prin revista „Les lettres francaises", de exemplu, la Cluj și altele ne-au alimentat interesele noastre plastice. Activitatea de început a fost fără nici un fundal ideologic, programatic, contestatar sau de avangardă. Am simțit că e firesc să pornim pe un drum necunoscut și să ne raliem, oarecum, la o mișcare artistică occidentală..

CONSTANTIN FLONDOR : Aș vrea să mai adaug la cele spuse de Bertalan, că pentru mine, care eram un absolvent al institutului de la București, școala abia atunci a început, la Timișoara, odată cu întîlnirea noastră. Deci aici începusem tocmai prin a contesta, într-un strat subconștient, cele învățate la institut, într-o bună măsură. Mai tîrziu am reînnodat pregătirea mea profesională, mai degrabă cu liceul, cu școala medie decît cu institutul, cu excepția cîtorva date. Deci, am luat-o într-un fel de la început, cu un alfabet plastic nou, și în această perioadă — nu știu dacă este de avangardă — a anilor '60-'70, am început un fel de pedagogie plastică a limbajului...

ȘTEFAN BERTALAN : ...vreau să spun că am ajuns în posesia unor informații, și anume a activității Școlii de la Bauhaus, Paul Klee, la teoria și practica configurației și ne-am raliat acestui lucru pentru faptul că avea un sistem de limbaj formalizat. Adică știau ce înseamnă o linie, ce este o suprafață și un volum, că sînt măsurabile, deci foarte adecvate la un sistem de școală, iar în al doilea rînd asupra teoriei culorilor, unde exista un sistem foarte bine pus la punct. Pe cînd celelalte curente artistice „L'école de Paris", arta abstractă, gestuală etc. nu posedau o asemenea știință a elementelor plastice

LIVIUS CIOCÂRLIE : Reiese din ceea ce spun și Ștefan Bertalan și Constantin Flondor că punctul lor de vedere a fost mai degrabă unul constructiv decît unul contestatar. Adică ei au vrut să se ralieze, cum s-a spus, la o mișcare europeană. Însă, dacă privim lucrurile nu în circumstanțele lor timișorene, și a stării de spirit a artiștilor de aici, ci dacă le privim în contextul acelei mișcări europene, atunci, totuși, trebuie spus că este vorba despre un mod al artei, specific artei moderne care a fost unul diacronic, ce presupune succesiunea modalităților de creație și nu coexistența lor. Ca atare, indiferent de punctul de vedere cu care cei trei mebri ai grupului au demarat, ei s-au înscris, cred, într-o mișcare mai largă, ce presupune contestarea momentelor anterioare.

ȘERBAN FOARȚĂ : Nu vreau să intru în polemică cu domnul Bertalan, dar este imposibil să nu ne gîndim la ceea ce a fost înainte de momentul '65 în arta plastică... ce se purta în artă, ca și în literatură, de altfel, sau în muzică, în fine... Dar acel proletcultism, acel jdanovism umplea simezele cu muncitori cu fețe pătrate și cu cămăși scrobite, care se agitau în fața unor furnale, cu niște unelte al căror nume nu îl cunosc. Figurativismul era absolut ogligatoriu, în plastică. Să ne amintim doar de marea poveste a lucrării lui Baraschi, pe care Dan Hăulică, de fapt Oprescu, bătrînul maestru Oprescu a încercat să o stopeze... e vorba de statuia lui Eminescu. Indiferent dacă cei trei, pot să le zic mușchetari, pentru că ne vedem după mai bine de douăzeci de ani, nu au pornit neapărat de la premise contestatare, deși este foarte sigur că cel puțin unul dintre ei, Cotoșman, era contestația în persoană și continuă să fie contestația în persoană, pentru că tipologia este așa ; indiferent de premiza blîndă, eventual tehnică sau tehnologică, puterea din vremea aceea recepta această modalitate plastică ca pe o contestare, ca pe un lucru nedorit. În primii ani ai deschiderii, de fapt, după expoziția lui Țuculescu, care a făcut o breșă, prin acceptarea nonfigurativului în arta plastică, plus ceea ce am spus cu Baraschi, plus revista „Secolul XX", unde începuseră să apară o serie de eșantioane de artă, categoric, nu strict racordate la momentul anilor '60 în Occident, dar o artă ce fusese pînă atunci pusă la index, continua să fie receptată de către putere ca un protest, ca un lucru de factură, mai mult sau mai puțin, rebelă. Sînt convins, pe de altă parte, că dl. Bertalan are și o anumită doză de ecologism în domnia sa, tipologic vorbind, ceea ce presupune o racordare blîndă cu lucrurile, cu natura mamă. La domnia sa, am mai spus asta, mai mult anima vorbește decît animus ; însă în ceea ce-l privește pe celălalt, pe Cotoșman, de pildă, el era de un radicalism feroce și orice radicalism presupune o doză imensă de contestație. Atunci, pe de o parte problema era nu numai a recuperării, eventual, a unui trecut plastic dezavuat de stupiditatea artei plastice comuniste, dar chiar de o sincronizare cu ceea ce se întîmpla în momentul respectiv în Occident, or, ambele lucruri erau prost văzute, sincronizarea cu atît mai mult, deși, nu sînt sigur. În orice caz, știu sigur, și vă rog să mă iertați, vorbesc în numele lui Cotoșman, care din păcate nu a putut să fie aici, la masa noastră, deci vorbesc dinspre Cotoșman pentru că, eu nefiind plastician, el a avut față de scriitori un impact oarecare. El a fost un fel de reper al nostru de radicalitate, reprezentînd un fel de suprematism, în sensul de alb pe alb, ca să zic așa, adică ceva care se cheamă undeva și mallarmism, lăsînd la o parte manierele, era un mallarmean, chiar dacă Mallarmé a fost un om dulce, tandru, ca aparențe, însă incoruptibil ca atare. Cotoșman a fost un om aspru și este un om aspru în genere, marcat de același radicalism. Cotoșman ajunsese la concluzia că e mai bine, de fapt, să reduci totul la un fel de punct zero, la origine, și prin asta pot spune că este în fond un **homo religiosus** sau un **homo misticus**, în primă instanță și pe urmă un **homo plasticus**. E un iconoclast, în ambele sensuri, dar și în sensul prim al cuvîntului, contra iconicului, contra imaginii, contra figurativului, oricum am lua-o. Repet că vorbesc acuma numai dinspre Cotoșman, pe care-l asociez și cu Livius Ciocârlie, care, în acel timp, avea o aceeași intransigență și era în tandem, cumva, cu Cotoșman. Fiecare în tipologia lui specifică. Mă gîndesc și la un Sorin Titel, care încerca să racordeze, să sincronizeze literatura actuală cu **Le Nouveau roman** sau cu ceea ce se făcea atunci în Occident. Iar Cotoșman, care se exprima în genere în termeni fotbalistici, pentru că așa-i plăcea lui, era de un radicalism clar în sensul că Brâncuși, bunăoară, în expresia lui, avusese lovitura de la unsprezece metri dar nu marcase, iar singurul care a marcat golul a fost Mondrian. Pe de altă parte, voiajul lui, sejurul lui la Paris bătea în ceea ce se făcea în momentul acela, dincolo de op. Pornind de la premisa că sîntem săraci, din punct de vedere tehnic, consideră că e mai bine, de fapt, să nu producem atîta timp cît nu avem ustensilele necesare... Revenind la acești autori, este clar că nu au fost bine văzuți și este categoric că au intrat foarte greu în expoziții. Deși încet, încet s-a renunțat, într-o perioadă, la anumite intransigențe de ordin, să spun așa, ideologic. Au venit anii aceia, puțini, de destindere, cînd puterea a scăpat din mînă esteticul, sau nu a mai interesat-o, pînă în '71. Dar nici după aceea. Abstracționismul n-a mai durut-o deloc, pentru că, la fel ca și poezia gratuită și alte lucruri, nu-i mai spuneau nimic. Dar era riscul ca avangarda să cadă la noi în ceva flasc, vis-à-vis de putere.

Rep. : Pornind de la acest lucru, considerația că a existat un anume timp al avangardei, legat de un context social, politic, spiritual sau este elementul de contestare permanentă a unor fenomene sociale și umane ?

LIVIUS CIOCÂRLIE : Cred că nu este vorba de sau, ci de și, adică de două accepții ale cuvîntului avangardă. A existat o avangardă istorică, ce poate fi delimitată în jurul anilor '20, și-atunci, bineînțeles, nu mai poate fi vorba de avangardă în legătură cu un fenomen care se petrece în anii 60, pentru că asta ar însemna să-i transformi într-un fel de epigoni, și n-a fost deloc cazul. Dar avangarda mai este, după părerea mea, și un dat fundamental al artei moderne, care în fiecare moment al ei se vrea într-un vîrf de lance. Adică, dincolo de tot ceea ce s-a făcut pînă atunci, și în acest sens, se poate vorbi de spirit de avangardă și în ceea ce au făcut menbrii grupului timișorean , care, cum spunea Șerban Foarță, au trecut dincolo chiar de admisibilitatea oficială a momentului.

CONSTANTIN FLONDOR : Discuția și întrebările îmi sînt acum destul de străine cînd e vorba de avangardă, de contestație Dar tema aceasta mi se pare importantă. Cred că noi nu am fost contestatari, ci mai degrabă, deseori, contestați de anumite cercuri mai oficiale și chiar de alți artiști. Cert e că a fost o artă incomodă, poate chiar nevoit de noi a fost astfel, pentru că mai tîrziu, cu grupul Sigma, dovedeam că am început noi cu avangarda. Cel puțin așa o consideram noi, ca niște nevinovați, dar constatam surprinși, de fiecare dată, că pasului nostru încă nu i-a sosit timpul, că este fie prea devreme, fie că nu existau receptori... Am aici un set de momente, și din grupul 111 și din grupul **Sigma**, care au însemnat pentru putere, chiar pentru cei din jur, manifestări incomode. Le-aș enumera. Era incomoditatea avangardei... Nu știu, cuvîntul avangardă l-aș ocoli... În primul rînd, sînt saloanele din '66, '67, '68. Bertalan ține foarte bine minte, era întîlnirea cu Frunzetti, cînd discuția principală era pe lucrările lui Cotoșman, Bertalan și ale mele. A fost un prin moment ce a creat destul de multă tulburare în armonia filialei de aici, din Timișoara...

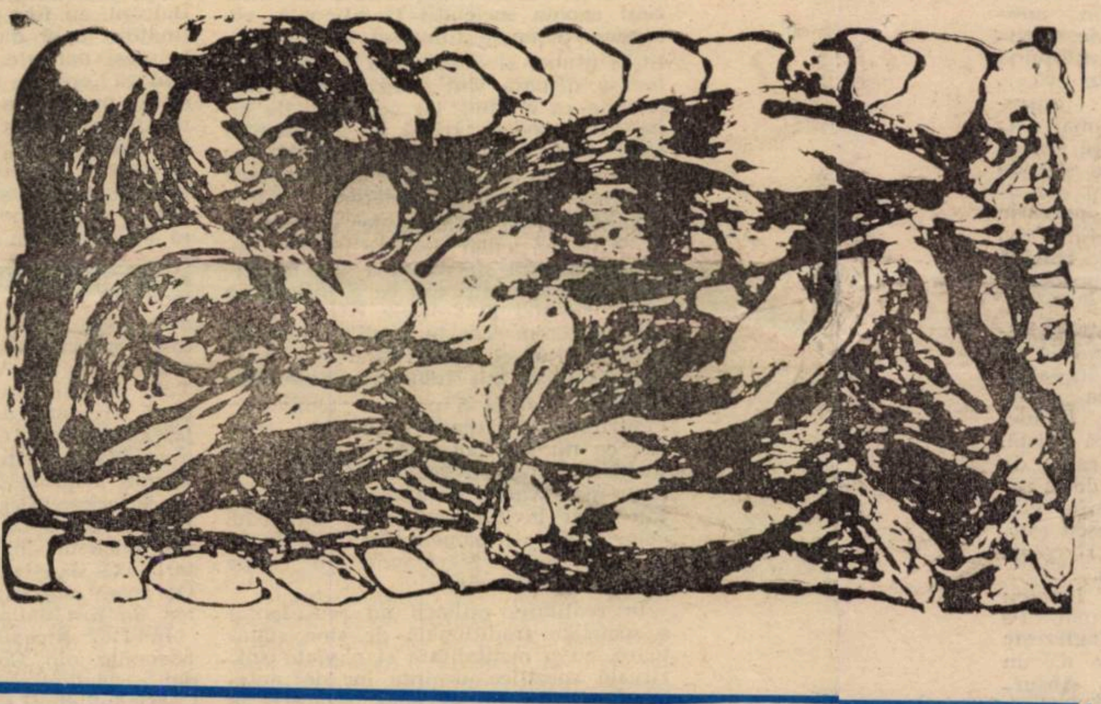

ȘERBAN FOARȚĂ : În fond, era un fel de salon al refuzaților...

CONSTANTIN FLONDOR : ...pe urmă, mai tîrziu a mai existat un salon, în '68, o modestă expoziție personală a mea, care a provocat o dezbatere mai largă. Eu eram destul de alarmat să ajung să fiu dezbătut public. Aproape mi s-a părut că e o dezbatere ideologică. Poate Livius Ciocârlie își mai aduce aminte...

ȘTEFAN BERTALAN : Și Cotoșman a avut atunci, la București, cîteva expoziții cu Paul Neagu, cu Schileru... parcă la Casa Scriitorilor... prin '66, '67...

CONSTANTIN FLONDOR : Da. Era un moment în care am fost provocat să purtăm o discuție ; țin minte că l-am înștiințat și pe Livius Ciocârlie. A fost Bertalan, a fost Cotoșman și Pamfil... S-a demarat destul de dur și de trist. Dar, desigur, cu artileria grea de atunci, toată treaba a fost salvată... Acesta a fost unul dintre momente... Nu putem nega o anumită apăsare, o urmărire, simțită de toți, venită din niște zone sumbre... Pe urmă, au fost acțiunile lui Bertalan din Parcul Central, cu studenții, care au incomodat o anumită zonă, să-i spunem așa... A fost o manifestare la Cluj. Bertalan nu era de față, dar a fost prezent printr-o bandă deosebit de puternică, ce conținea niște date, care au deranjat teribil de mult. Au fost prezentate, apoi, și filmele multivision drept care, după revenirea la Timișoara, a trebuit să dăm un fel de explicații asupra ceeea ce am făcut și de ce... A existat, prin '83, '84, o reacție dură la niște manifestări ale Atelierul 35, care, expunînd în Galeriile Helios au primit o ripostă dură din partea oficialităților... Desigur, aici nu mai sîntem noi implicați, dar este tineretul artistic timișorean, care a venit în urma noastră... A mai fost o expoziție pe care a trebuit să o țin numai la mine în atelier, Bertalan nu mai era în țară, din păcate. Se numea „Viața fără artă" și nu am primit aprobarea să o fac la Bastion. Era un fel de test stil mail-art, în care am dat această întrebare la o serie de artiști și oameni de cultură din București, Timișoara și chiar din Germania. Unele răspunsuri au venit, iar cu toate cele primite am făcut expoziția. Era cam în perioada cînd Liceul de artă sărbătorea 50 de ani de învățămînt de artă. La Bastion era expoziția liceului, iar la mine în atelier se desfășura micul meu experiment... Asta a fost prin '83 sau '84... Ulterior s-a reluat expoziția aceasta, grație curajului lui Silviu Crețu, la L u g o j... A mai fost o expoziție numită „Ideea", unde se punea problema fumului și a focului, care a provocat din nou niște neliniști teribile în Timișoara... Notez, a fost, în '80, acțiunea lui Bertalan cu tema „Floarea soarelui" la Lugoj și la București... A mai fost o acțiune, oarecum contestatară, aș spune de data asta, pe strada Gh. Lazăr. Era o problemă de ecologie. Se tăiaseră copacii de pe acel bulevard și atunci, cu elevii Liceului de arte și cu cîțiva dintre profesori, parte din grupul **Sigma**, am făcut o acțiune de ripostă și de recuperare a acelui spațiu verde de pierdut. Motivul tăierii copacilor era montarea unei conducte. Noi am găsit o soluție, cu elevii, pentru recuperarea acelui spațiu... E-xistă un document, un film al întregii acțiuni... Mai sînt foarte multe, pe care nu le mai amintesc. Deci, succesiunea de momente incomode a existat și ne-a făcut să ne simțim izolați, dar această contestare, care ne apăsa — noi fiind cei contestați, în cele din urmă — cred că a fost și stimulativă... Mai tîrziu, chiar recent, au existat situații paradoxale, cînd, gruparea „Prolog", în care funcționez acum, chiar prin tradiționalismul ei, neintrînd în orizontul de așteptare al celor din București, a creat un adevărat scandal. Adică era vorba despre o expoziție ce mergea pe umil... asta înainte de 89. Au mai existat patru expoziții la Căminul Artei, la București, ale „Prologului", care au suscitat niște reacții destul de vii. E interesant că ultimul număr al revistei Arta, condus de Călin Dan, cu tema avangardei, pune sub semnul discuției existența acestui „Prolog", care merge pe o anumită liniște, total dezinteresat de o anumită contestare sau polemică.

LIVIUS CIOCÂRLIE : Dacă trecem puțin peste aspectul istoric al acestui grup, și pentru a încerca o definire mai analitică a lui, aș vrea să le pun lui Flondor și lui Bertalan o întrebare la un punct de vedere pe care-l am, pentru că din păcate Cotoșman nu este aici, și anume : cred ei că au fost, în momentul originar, trei artiști, care aveau o evoluție paralelă — și asta i-a reunit —, sau cred, cum mi se pare mie, că de fapt au fost trei artiști cu drum propriu, care la un moment dat s-au întretăiat?

CONSTANTIN FLONDOR : Cred că marea atracție pe care am avut-o noi fiecare spre ceilalți doi, să zicem, a fost mai mult o anume atitudine pe care am admirat-o în ceilalți doi. Apoi era această coloană vertebrală care, pentru mine, o reprezentau Cotoșman și Bertalan. Exista și tinerețea, dorința de a reface un handicap, dar asta nu ne-a făcut să simțim amarul situației, ci ne-a determinat o anume vitalitate. Deci era o beție a recuperării și o sete de a ne informa și de a transmite această stare între noi trei, pentru că ne simțeam în rezonanță, chiar dacă mai tîrziu ne-am intersectat în poziția aceasta constructivă, fie că mergeam mai spre op-art, spre cinetism. Aici ne-a unit și un anume pozitivism în gîndire, pe care acuma, e drept că-l reneg. Dar nu pot să reneg tinerețea și ceea ce am făcut atunci, pentru că simt că, pe undeva, mă construiește și era necesar atunci. Asta ne-a unit. Sigur, acum după acești douăzeci de ani...

Rep. : ... aproape treizeci ...

CONSTANTIN FLONDOR : ... Da. Acum sîntem din nou niște individualități, dar există o toleranță și un respect al fiecăruia față de ceilalți doi. Și, dacă s-ar pune întrebarea: care e perspectiva Grupului 111, este posibil oricînd ca noi trei să facem o expoziție de grup, în galeria de la Helios, sau chiar ritmic, interesantă fiind și distanța existentă acum între noi, pentru că e cu neputință să nu ne lege ceva. Și, desigur, aici este planul moral, planul etic.

REP. : Ne-am propus o dezbatere asupra ideii de contestație și am reușit să dovedim aspectele implicite ale ei, atît în planul creației Grupului 111, cît și, prin plonjeurile în istoria artei moderne, într-o deschidere spre lumea omului de azi. Care considerați că este, în momentul de față, obiectul unei posibile contestații artistice ?

LIVIUS CIOCÂRLIE : Eu cred că abia acum nu se mai poate vorbi de contestație, pentru că acum s-a intrat într-un alt mod de gîndire al artei, cel pe care obișnuim să-l numim post-modern, și care nu mai presupune înlocuirea unei concepții de către alta, ci o reciprocă toleranță, care, după părerea mea este uneori atît de mare încît riscă să conducă înspre o inconsistență. Dar, oricum, lăsînd la o parte această opinie personală, cred că astăzi nu se mai contestă modurile artistice, ci coexistă. Totul a devenit admisibil.

CONSTANTIN FLONDOR : Aș mai interveni cu un adaos la ceea ce spunea Bertalan, referitor la faza ecologică de după Nürnberg, anume că asistăm la căderea acelui mit al gîndirii pozitiviste și al dezvoltării tehnologice, care duce, de fapt, la sistemul ecologic și la descoperirea unei plante bolnave și a unei ruperi, spuneam eu, între cer și pămînt, după care, o bună parte dintre noi începem să ne dăm seama că arta poate nu este lucrul cel mai important. Ea este doar o cale, sau un mijloc spre o... acuma nu vreau să-i zic numele...

ȘTEFAN BERTALAN : Arta este așa de densă cantitativ în occident încît e tolerată în momentul de față, pentru motivul că e lipsită de scop. Adică nu poluează. Desigur, ea poate polua un public, dar asta e altceva. Ea nu poluează precum arhitectura sau, ce să mai vorbim de altele... E lipsită de un țel final. Ea e aruncată. Dacă vrei o primești, dacă nu, o refuzi.

CONSTANTIN FLONDOR : Dar, oricum, arta ca un factor secund îl resimți, iar ca o rezolvare morală a individului, pare să intre în prim plan...

ȘERBAN FOARȚĂ : E greu de spus ceva la acest sfîrșit de veac și de mileniu. Categoric că rădăcinile avangardei istorice, din anii '20 se află în secolul anterior, în mare măsură. Nu contest că avangarda e un termen destul de dubios la ora actuală. Că, pe de o parte, o serie de avangardiști au cochetat în istorie cu totalitarismele, fie cu comunismul, fie cu fascismul... Maiakovski, futuriștii italieni, Aragon sau alții de genul ăsta... Problema care apare — și nu pentru că nu aș fi pus pe negări absolute, și nu pentru că avangarda, ajungînd la o limită și-a cam mîncat posibilitățile și rămîne la un fel de nihilism care s-a epuizat — este aceea a unei mutații. Aici mă gîndesc nu la avangarda venită dinspre producător, ci de la aceea din receptor. Adică s-a petrecut o mutație în receptarea operei de artă, care nu este întotdeauna cinstită, onestă, ci e uneori ipocrită. O lume contemporană a ajuns la această toleranță nu dintr-un soi de îndumnezeire, ci dintr-o anume ipocrizie, așa cum există nenumărte ipocrizii vis-à-vis, de, bunăoară, handicapați. E o doză de ipocrizie. Artistul a fost considerat în genere un handicapat, în secolul burghez, și nu mă feresc de acest termen. Flaubert și alții depun mărturie în sensul numit... Artistul nu e neapărat un om de stînga sau un om de dreapta, dar e în orice caz un om necomestibil de către o societate. O societatea care vizează la un moment dat spre un fel de ipocrizie, tocmai pentru că arta nu mai deranjează sau nu poluează, cum spuneți dumneavoastră. Ce poluează ?... Discotecile ? ... O poluare sonoră... Apoi faptul că s-a ajuns la un fel de triumf al animei față de animus, adică ne refeminizăm în ceea ce privește perceperea lumii. Reintrăm într-un fel de matriarhat, care nu presupune o ostilitate permanentă între om și natură și creatură. Că, oarecum, Dumnezeu este dezuranizat, ca să zic așa, și e readus într-un fel de naturism inițial, mai vechi decît într-o religie cum e cea iudeo-creștină, unde Dumnezeu e absolut transcendent. Deci toate aceste fenomene schițează probabil un alt mod de a aborda lumea, și de aceta poate avangarda pălește. Pe de altă parte, din punctul de vedere al individului, al producătorului de artă, el trebuie să rămînă într-o anumită ireductibilitate. Sînt semne, fie de inconsistență, fie de ipocrizie, în care artistul începe să fie tratat cu un deosebit respect, dar este un fals respect de care mie mi-e teamă.

LIVIUS CIOCÂRLIE : Pentru că prilejul întîlnirii noastre este totuși readucerea în amintire a Grupului 111, în urma expoziției actuale, eu aș încerca un exercițiu riscant, pe care Flondor și Bertalan îl pot contesta, anume de a încerca să-i definesc pe cei trei. După părerea mea, Constantin Flondor realizează un fel de armonie a contrariilor între luminozitatea văzduhului și forța generatoare a pămîntului, a teluricului. Ștefan Bertalan este un bun conducător al energiei naturale pe care o figurează cu un mare simț al picturalului și la care adaugă o profundă insatisfacție față de starea actuală a civilizației. În timp ce la Roman Cotoșman e vorba de o disperare rece, de o rigoare a disperării, pentru că el realizează întotdeauna un semn al neputinței lui de a face ceea ce e cu neputință de făcut. El este întotdeauna dincoace de ceea ce ar vrea să facă și pe care, cu un cuvînt, l-aș numi absolutul.

ȘTEFAN BERTALAN : Privind înapoi, raportîndu-ne la ceea ce s-a făcut în occident și văzînd atunci la bienală ce se face, aș putea să compar totul cu o trăire pe care am avut-o în Munții Apuseni, la Gîrda Seacă, sau Gîrda de Sus. Atunci îmi imaginam că dacă aș privi într-o perspectivă largă toate pîraiele alea care curg la vale și pe o parte și pe alta, se obține o suprapunere de venețaii care, în ultimă instanță, și pe un mal și pe celălalt, formează cîte un rîuleț. Gîrda Seacă, nu știu de ce se numește așa, pentru că rîul care izvorăște de sub Padiș, este, la urma urmelor, un rîu tumultuos și cu un debit de apă foarte mare... Dacă Occidentul a avut niște posibilități enorme de a reda niște lucruri foarte bine puse la punct, noi, aici, la Timișoara am considerat că metodele noastre simple de care am dispus nu au fost un impediment pentru a face lucruri de nivel european ... Este exact povestea rîului aceluia ce curge printr-o vale numită, cine știe de ce, seacă. Comparînd ceea ce am făcut noi cu ceea ce s-a făcut acolo, în Occident, aș putea numi, foarte bine, orașul **Timișoara Seacă**. Adică o vale cu un rîu tumultuos.

Masă rotundă realizată de Paul Eugen BANCIU

ROMAN COTOȘMAN

Haosul și ordinea

— Credeți că în această perioadă grupul mai poate funcționa ca un catalizator pentru actul artistic ?

— Îl văd posibil, dar cred că, paradoxal față de anii '60, în care se mai putea vorbi de o avangardă și cînd exista o fraternitate între artiști, în ciuda faptului că arta oficială ni se opunea, iar coeziunea intervenea tocmai prin faptul că ceea ce am fi vrut să facem la un punct era interzis și, deci, ar fi fost necesară o coeziune nu numai ca să ne clarificăm pe noi, dar și să ne impunem vederile... Tocmai acuma, în climatul acesta, care e foarte liber ca transmisie a ideilor, se pare că apare un individualism... și, poate, un scepcism sau un cinism cu baze... Iată de ce mi se pare mai greu ca artiștii să formeze un grup coeziv.

— E o pretenție, poate, exagerată, însă v-aș ruga să-mi vorbiți puțin despre aceste „baze" ale scepticismului, cinismului, individualismului.

— Societatea, ca să spun așa, post-modernă, post-industrială, informațională, cu accentul ei pe consum, cu impasul său ecologic, întreaga civilizație trece, cred, printr-o criză, începînd de la spiritual pînă la material. Asta, desigur, predispune oamenii care gîndesc la un spirit sceptic în opoziție cu încrederea de acum 30-40 de ani în progresul științific, căruia nu i se vedea partea negativă. Lumea avea tendința de a privi mai mult partea pozitivă a transformărilor tehnologice.

Totuși scepticismul în sine nu implică în mod necesar un individualism egoist sau, cum să spun, o dispersie...

Nu mă refer la un scepticism care ar nega luarea unei poziții clare. Mă refer mai mult la o reținere în a mai avea optimismul utopic care era, cred, în perioada anilor '50—60. Mi se pare că acest scepticism e o dovadă de maturitate în evaluarea posibilităților și umaniste și științifice. Încă din secolul trecut, de la simboliști, se vorbea despre dorința artei de a purifica, despre o dorință de a da expresie vidului artistic, golului, jocului în poezie sau în plastică. Mi se pare foarte interesant că-n ultimii zece ani cei mai avansați matematicieni, fizicieni, vorbesc de o știință a haosului, unde haosul ascunde, în fond, o ordine.

Aurora DUMITRESCU

EREZIA CELOR PURI

„Eu am venit să arunc un foc pe pămînt. Și vreau să fie aprins chiar acum !.. Credeți că am venit să aduc pace pe pămînt ? Eu vă spun : nu ; ci mai degrabă dezbinare. Căci, de acum înainte tatăl va fi dezbinat împotriva fiului, mama împotriva fiicei și soacra împotriva norei ..." (Luca, XII).

Raimond V, conte de Toulouse și suzeranul Languedocului scria în 1177: „Erezia a pătruns peste tot. Ea a aruncat dezbinarea în toate familiile, divizînd soțul de soție, fiul de tată, nora de soacră ..." ; iar Guillaume de Puylaurens nota : „..Printre ei se afla Bertrand Marti, episcopul lor ; și toți refuzaseră să fie convertiți, în ciuda presiunilor făcute și atunci au fost închiși într-o incintă de scînduri și arși acolo, trecînd de la focul supliciului la focul iadului".

Bertrand Marti, maestru spiritual și șef politic a fost ars pe rug în 16 martie 1244. El era un „bonhomme", un „perfect", guvernator al cetății sfinte Monségur, centrul spiritual și ultimul bastion al Languedocului Se spune că în noaptea dinaintea căderii cetății în mîinile dușmanilor (numiți de montségurieni pur și simplu „francezi" !) episcopul Marti a încredințat „comoara ascunsă" în grija a patru oameni care au dispărut cu ea din istoria exterioară. După unii, această comoară era însăși cupa Graalului, după alții „Cartea secretului". Se mai spune că cei patru necunoscuți s-au autoexilat în Tibet și se remarcă asemănarea cu tradiția după care ultimii Roza-Cruce s-au retras, la fel, în Tibet.

Focul și dezbinarea au pîrjolit Languedocul pînă în anul 1321, cînd este ars pe rug ultimul „perfect", Bélibaste, cam tot atunci cînd ia sfîrsit supliciul Templierilor, semnele timpului atestînd agonia societății tradiționale europene. Semnele timpului s-au înmulțit și atunci și dezbinarea și focul în loc să dispară sînt astăzi parcă mai teribile ca oricînd, iar „oamenii de bine", o parodie tristă a „oamenilor buni" (bons-hommes) din organizațiile inițiatice au grijă să-și îndeplinească menirea de fochiști subterani.

Termenul de „bonhomme" se referă, în cazul particular de care ne ocupăm, acum, la elita spirituală a catharilor acea societate curioasă ce a înflorit în sudul Franței în secolele XII-XIII și care s-a remarcat în ochii istoricilor prin spiritul ei contestatar, catharii revoltîndu-se atît împotriva autorității spirituale, cît și a puterii temporale Pentru papă, catharii erau niște eretici ce nu meritau altceva decît focul inchiziției, pentru regele Franței ei erau niște vasali nesupuși și nu meritau decît lovituri de sabie, genocidul celor 5.000 de oameni (inclusiv femei și copii) de la Marmande din iunie 1219 stînd mărturie.

În realitate, catharii au reprezentat o societate tradițională de sine stătătoare, cu o mentalitate și o viață spirituală specifice, dorința lor de autonomie fiind însă în total dezacord cu circumstanțele geografico-politice din

acea vreme. Unii istorici au încercat să explice mișcarea cathară printr-o pre-revoluție burgheză împotriva societății feudale. Evident, o astfel de explicație pur materialistă este departe de adevăr, căci catharii au reprezentat în primul rînd o opoziție spirituală ce a condamnat decăderea clerului catolic, tot așa cum Dante a aruncat în Infern sacerdoții catolici nedemni. Sf. Bernand de Clairvaux, maestrul spiritual al Templierilor a fost nevoit să recunoască, deși a combătut erezia cathară : „Nu există predici mai creștine ca ale lor, iar moravurile lor erau pure ..."

Cu rădăcini puternice în Orient, în regiunile creștinismului primitiv catharii, continuatori ai bogomililor din Balcani, au fost mai mult ca sigur deținătorii unor date inițiatice interesante, deși parțiale. Este bine de subliniat că „ereziile timpurii" erau de fapt niște „puncte de vedere" (în sanscr. darshana), fiecare sectă avînd acces la o anumită parte a adevărului unic Nestorenii de pildă, au fost incontestabil păstrătorii unei „comori" inițiatice și se cunoaște rolul ocult pe care l-au jucat în formarea religiei islamice, precum și statutul de consilieri ai lui Ginghis-Han, însoțind invazia mongolă din sec. XIII ; este curios că nestorienii, ca și cathahrii după ce au fost condamnați de biserica oficială s-au retras în Asia, pe malul rîului Tula. Inițial „ereziile" conștiente, pe bună dreptate de adevărurile deținute, au încercat o redresare spirituală a societății existente dar în exoterism dogma primează și cei care nu erau cu biserica oficială erau considerați împotriva ei. De aceea buddhismul a fost etichetat în India ca doctrină heterodoxă și a trebuit să se autoexileze. De aceea catharii, în ciuda adevărului lor, au fost obligați să dispară

În 1167 Nicetas, episcopul bisericii bogomile din Constantinopol a prezidat conciliul de la Saint-Felix-de-Caraman, din Languedoc și se spune că atunci catharii au intrat în posesia „Cărții secretului". Este plauzibil deci să presupunem că „perfecții" cathari au primit o învățătură inițiacă, deși incompletă, din Orient. Ei cunosteau teoria „reîncarnării", ca o deformare a doctrinei hinduse despre stările multiple ale ființei ; pentru ei scrierea creștină fundamentală era evanghelia Sf. Ioan, or, Sf. Ioan era patronul esoterismului creștin ; societatea cathară asimilase cu ușurință trubadurii și jonglerii medievali și este știut că aceștia au fost exponenții căii initiatice amoroase, practicată de Fedeli d'Amore și de Dante însuși ; meditațiile prelungite ale „perfecților", ce sedeau nemișcați și impasibili în pragul casei, se asemănau cu sedintele contemplative ale yoginilor și isihaștilor ; în fine, numele de „cathar" înseamnă „pur" și tot așa inițiații Islamului, „sufi" erau numiți „cei puri", ca să nu mai vorbim că în Italia catharii erau desemnați ca „albanezi", nu pentru că veneau din Albania geografiei moderne, ci pentru că Albania însemna „Țara pură" Datele inițiatice ale catharilor erau însă, după cum spuneam, incomplete. Ca și isihaștii și asemănător cu anumite tehnici hinduse, catharii practicau o evasi-inițiere prin rugăciune ; de asemenea, erau vegetarieni, dar, precum secta heterodoxă „jaina" din India, deformînd învățăturile, ajunseră să interzică omorîrea oricărui animal. Doctrina lor se oprea la ordinul cosmologic și nu pătrundea de fel în domeniul metafizic. Pentru cathari existau două principii, Binele și Răul, Dumnezeu și Satana, amîndoi făurind demiurgic Lumea. Evident, în conformitate cu doctrinele tradiționale pertinente, manifestarea universală, deci Lumea, nu poate ființa fără dualitate, fără perechile de contrarii de tip ying-yang și în această privință catharii aveau perfectă dreptate ; numai că, cele două principii fundamentale ale Lumii provin dintr-un Principiu Unic și acest adevăr catharii nu-l mai știau. În tradiția românească cele două principii se numesc Firtatul și Nefirtatul, iar modul cum este descrisă „urzirea lumii" trădează influențe bogomile. Uneori, cele două principii sînt simbolizate de albină și arici,ceea ce nu este de mirare, căci albina cu acul ei unic reprezintă Principiul superior, spiritual în vreme ce ariciul cu multitudinea de țepi desemnează multiplicate manifestări, principiul inferior, pasiv Există un mit cathar despre Pelican (ce este, după cum se știe o emblemă a lui Christos) : „Pelicanul era o pasăre luminoasă precum soarele și el urma soarele în cursa sa. De aceea adesea, el își lăsa puii singuri în cuib în timpul absenței sale venea Fiara diabolică și omora pui. Pelicanul, întors la cuib, reînvia puii, pînă cînd într-o zi, se hotărî să ascundă lumina și să aștepte lîngă cuib. Cînd Fiara veni, Pelicanul o învinse" În basmele românești, Prîslea este cel care ucide Balaurul ce încerca să înghită puii Pajurei, dar semnificația este aceeași. La cathari, Cel Rău este un balaur cu patru fețe : una de om, una de pasăre, una de animal, una de peste ; în basmele românești „alesul" este ajutat în găsirea iepei năzdrăvane de un corb, un lup și un pește. Cele trei animale reprezintă „cele trei lumi", iar „fata umană" este principiul pasiv, inferior, Talpa Iadului, din a cărei substanță se nasc lumile. Omul, spun catharii, trebuie să se purifice și să se izbăvească de Cel Rău, de Talpa Iadului, de acest „princeps hujus mundi", făuritor și guvernator al lumii materiale, coruptibile și plină de păcate.

Pentru cathari forțele Celui Rău erau reprezentate pe pămînt de baronii ce se războiau fără încetare și judecau după voia lor pricinile supușilor, de episcopii partizani ai Romei, ce se lăcomeau după puteri temporale. Lumea era impregnată de forțe satanice și numai „purificarea" sufletului te putea ajuta să nu renaști într-o formă josnică. Deși erau categoric împotriva războiului, catharii au fost nevoiți să se războiască aproape mereu, dar chiar înfrînți au sperat pînă în ultima clipă că va veni un Ales, un „împărat", un „Mare Monarh" care îi va salva. O astfel de credință nu este ceva izolat, diverse organizații creștine sau necreștine avînd o asemenea doctrină mesianică specială (Dante a fost și el adeptul „Monarhului universal"). Frederic al II-lea, acel împărat ciudat din vremea cruciadelor, a fost un timp speranța terestră a credinței cathare ; apoi Bélibaste, ultimul „perfect" și-a încurajat fidelii cu profeția venirii unui împărat : „Va trebui să vină — zicea el — un rege din rasa regilor Aragonului, ce va da de mîncare calului din altarul de la Roma. Atunci Biserica romană va cădea, iar cea cathară se va înălța și reprezentantii ei vor fi onorați pretutindeni".

Un rege a venit în Languedoc, numai că acesta a fost regele Franței care a distrus erezia cathară și nici pînă astăzi nu s-a găsit un împărat care din pristolul de la Roma să dea calului ovăz".

Mircea TĂMAȘ

DICȚIONAR AL FRANCMASONERIEI

(XXII)

DOYLE, sir Arthur Conan : (urmare din numărul trecut)

Valea fricii, la fel ca majoritatea romanelor autorului, îl are ca personaj pe Sherlock Holmes. În urma unei crime petrecute într-un ciudat și vechi castel medieval din Anglia, detectivul este chemat la fața locului. Proprietarul fortăreței este un american cu un comportament bizar ce își zice Douglas. Victima nu este el, ci un ins trimis, se pare, să îl omoare. Pe antebrat, necunoscutul are un semn misterios, aplicat cu fierul înroșit : un triunghi înscris într-un cerc.

Și povestea începe. De fapt, sub numele de Douglas se ascunde Mac Murdo, un ins care a fugit din Statele Unite pentru a scăpa de răzbunarea unei societăți secrete, **Ordinul Vechi al Oamenilor Liberi**, în rîndurile căreia a activat. Inițiat la Chicago, Mac Murdo ajunge în Valea Vermissa, un loc sinistru în care teroarea Ordinului ține în mînă tot ținutul. Un ținut al sărăciei și al furnalelor. Chiar din tren Mac Murdo întîlnește un frate cu care schimbă semnele de recunoaștere : o anumită strîngere de mînă, ridicarea mîinii drepte la ochiul drept și răspunsul ridicarea mîinii stîngi la ochiul stîng precum și parola „Noptile întunecate sînt neplăcute" și răspunsul „Da, mai ales pentru cei ce au a călători". Mac Murdo îi încredințează noului frate taina sa : a fugit de la Chicago în urma unui omor, cu speranța că va găsi adăpost în Valea Vermissa. În fine, va face cunoștință cu cei în măsură să îl introducă în misterele Lojei din Vermissa și, într-o seară, este invitat să participe la lucrările Lojei. De fapt va fi, din nou, inițiat. Reuniunea se ține într-o mare sală unde au loc, de obicei, reuniunile sindicale. Asistența este reunită în jurul unei mese lungi în capul căreia stă „șeful corpului" flancat de cei mai mari demnitari. În afara celor bătrîni, multi tineri, între 18 și 25 de ani, adică executanții odioaselor crime ce terorizează ținutul. Legat la mîini și cu capul în întregime acoperit de o cagulă, Mac Murdo este introdus în sală.

„— John Mac Murdo, spune o voce, ești membru al Ordinului Vechi al Oamenilor Liberi ?

Înclină capul afirmativ

— Loja ta este Loja 29 din Chicago ?

Din nou clatină capul.

— Noptile întunecate sînt neplăcute, spuse vocea.

— Da, pentru străinii care trebuie să călătorească răspunse el.

— Norii sînt grei.

— Da, o furtună se apropie.

— Frații sînt mulțumiți ? ... întrebă șeful de corp.

Se auzi un murmur general de asentiment.

— ... Știm, frate, acum, prin semnul și contrasemnul pe care ni le-ai dat, că ești într-adevăr unul dintre ai noștri, spuse McGinty. Vrem, totuși, să știi că în acest district și în cele înconjurătoare avem anumite rituri și, de asemenea, niște obligatii care cer mult curaj. Ești gata să le suporți ?

— Da (...)"

Și neofitului i se arde antebratul cu un fier înroșit ce are forma unui cerc în mijlocul căruia este înscris un triunghi

„— Un ultim cuvînt, frate Mac Murdo, spuse McGinty. În clipa asta ai depus jurămînt de păstrare absolută a secretului și de fidelitate. Îți dai seama că nesocotirea lor ți-ar aduce imediat moartea ?

— Da".

Și Mac Murdo este primit în Loja 341 din Vermissa, participînd, o dată cu membrii ei, la destule crime și lovituri. În realitate, el este omul Poliției și s-a infiltrat în rîndul Luminătorilor — așa se autonumesc cei din Vermissa — pentru a-i distruge. Membrii lojei sînt, pe rînd, arestati sau uciși. Din prudență, Murdo se refugiază în Anglia, în acel castel, unde trăiește sub nume fals. Nu renunță, însă, la prudență. Într-o zi, unul din membrii sectei încearcă să-l omoare fiind omorît de Murdo.

Aici ia sfîrsit confesiunea sa către Sherlock Holmes. Nemaisimțindu-se în siguranță nici în Anglia, Murdo ia decizia de a pleca în Africa de Sud. Puțin după plecare, Sherlock Holmes află, printr-o telegramă, că a căzut peste bord — fără nici o explicatie — undeva în largul oceanului.

(Henry Prouteau, **Littérature et Franc-maçonerie**).

Marcel TOLCEA

(VA URMA)

NOSTALGIA FĂRĂ DE SFÎRȘIT A CONTESTĂRII EPOCALE

„După Titu Maiorescu critica a evoluat (...) Avem astăzi critici mai competenți și mai talentați decît el. Nimeni nu mai are însă aceeași autoritate."
(G. Călinescu, **Despre critică și critici** în „Sinteza", nr. 3 - 4 1927)

1868 a fost anul de naștere al tuturor utopiilor culturii române, al tuturor infirmităților și refulărilor autohtone. Titu Maiorescu nega cu elocință întreaga etapă a începuturilor culturale moderne. Se instituia astfel, fatal, mitul Marelui Pionier, al contestatarului epocal care a pus ordine, a dat tablele legii și a făurit fizionomia unei culturi. Teoria formelor fără fond, arma teribilă a întîiei și ultimei demolări de anvergură pe tărîmul nostru spiritual, mistificarea necesară, a iscat obsesiile, polemicile, ideologiile și complexele posterității.

Ce s-ar fi întîmplat dacă absolventul Theresianum-ului s-ar fi consacrat doar avocaturii sau politicii, privînd școala Bărnuțiu de anatemă și contemporaneitatea de poncifele esteticii pure? Foarte probabil, un alt spiritus rector ar fi ordonat haosul; sau efervescența pașoptistă, lăsată în voie, ar fi generat un peisaj cultural diferit. Nu cel mai catastrofal cu putință. În fond, deși uluitoare, răsturnarea raporturilor consacrate dintre junimism și pașoptism — operată de G. Călinescu în **Domina bona** — e credibilă: „Întrebarea firească este dacă oamenii de la 1848 pe care îi ironizează Maiorescu sînt lipsiți de acest fond care i-ar face, în sens filosofic, aculturali. Ei, dimpotrivă, au un **exces de fond** (s.n.) Maiorescu confunda fondul sufletesc cu depozitul obiectiv al cunoștințelor, cu instrucția. Pentru el, o greșeală de cronologie, o ignoranță în materie de prozodie, o lipsă de documentare bibliografică sînt „diminuări de fond". Ceea ce este complet fals (...) Junimiștii aveau aerul de a combate superficialitatea, însă superficialii, într-un înțeles nobil, erau ei, fiindcă-i preocupa numai superficia lucrurilor." Cît privește ridicolul efuziunilor pașoptiste, denunțat de tînărul Maiorescu, „Nimic nu este aci rizibil (...) tocmai asta dovedește **naiva seriozitate** (s.n.) a acelor oameni". „Naiva seriozitate", igenuitatea enciclopedă a oamenilor începutului de drum erau tot atîtea vulnerabilități, tot atîtea prilejuri ca, la întîia contestare serioasă, fără imaginație, lucrarea lor să fie indexată, atentatorul glorificat. E o glorie facilă, dar legendară. Un coup de foudre teatral, o negație cu epigoni, care a pus capăt erei paradisiace a trezirii noastre spirituale. Maiorescu a avut șansa de a juca rolul acuzatorului public, de a condamna. Pericolul ca un astfel de om să apară era mare în acele vremi de construcție. El s-a ivit, prea devreme, castrator. Negația lui, genială în felul ei, fascinează ca orice primă demolare: creează modele, mentalități.

Junele doctorand avea toate calitățile pentru a reuși. Posteritatea i le-a sanctificat. Nu ne vom osteni să le enumerăm. E simptomatică doar atribuirea unora ce nu le poseda. Aceasta, cu atît mai mult cu cît, prin prisma lor, se reinterpretează perioade, se scriu tomuri. Nicolae Manolescu semnalează **„contradicția lui Maiorescu"**: aceea dintre constructor și polemist, dintre spiritul religios al întemeietorului și spiritul polemic al celui care neagă. Contradicție care, crede Manolescu, tragic nerezolvată, duce necesarmente la fatalitatea veșnicului început de drum, a temeliilor puse mereu și mereu. Acesta este destinul oricărui critic român, conchide Manolescu. Aceasta este destinul oricărui critic român, **cu excepția** lui Maiorescu, adăugăm noi. Ca dovadă, **Jurnalul și Epistolarul** maiorescian nu mărturisește nici o sfîșiere lăuntrică, afară de aceea adolescentină, a nesiguranței căilor de urmat și a ambițiilor elevului aplicat — notate fiziologic. După 1869, o dată **În contra direcției de azi** și **Direcția nouă**... publicate, investitura realizată, Olimpianul venerat, **Jurnalul** devine supărător de plat — o sumă de notații vilegiaturisto-meteorologice, de amoruri trădate și de procese verbale cenacliere sau de Cameră. Atît. Misiunea lui culturală se încheiase. Satisfacția mic-burgheză și poza sînt iritante. Pentru Maiorescu, contestarea e lesnicioasă, exemplară. Construcția — la fel: sumară și de la sine înțeleasă. Nu le desparte nici o zguduire de conștiință, nici o contradicție. **Formele fără fond** sînt găselnița de mare inspirație a unui funcționar. Futilitatea lui, genială. Din nenorocire, această sintagmă va fi, pentru urmași, piatra de moară. Ei o vor polisemantiza. Vor face din ea sursa tuturor tarelor mentalității naționale. Toate războaiele, orientările pro sau contra, dezvăluirile de complexe culturale, ieremiadele — de aici vor porni. Toată această angajare (deraiere) pe o altfel de pistă are la origine prestigiul Demolatorului în premieră. Charisma lui. Contradicția lui Maiorescu e, de fapt, contradicția legatarilor săi, striviți de o moștenire pe cît de simplu — justițiară în coloanele „Convorbirilor literare", pe atît de nocivă acum.

* * *

Periodic, criticul postmaiorescian are reveriile unei contestări pînă la rădăcină, care să primenească atmosfera, să pulverizeze structuri, să dărîme prestigii. Periodic, criticul simte nevoia unei învestiri cu autoritate divină și cu judecăți de durată, milenare, săpate în fila sacră a opului. Ciclic aproape, în vălmășagul lumii literare românești, răsună îndemnul: „Înapoi, la Maiorescu!" Este un miraj al gestului exemplar al celui ce a pus la zid densusieni sau zamfirești, dar și un blestem al operei aceluiași. Prea sumară și speculativă la timpul ei, — în fond actul conta: deratizarea literară! — analizată și interpretată de epigoni, opera paralizează. Teoria formelor fără fond — mereu ea — poartă analiza mai profundă către destinul nemilos al veșnicelor începuturi în creație și, mai departe, la seria genetică a complexelor noastre culturale: complexul originii umile, al întîrzierii, al discontinuității, ruralității, imitației, lipsei de audiență ș.a.m.d. (lista completă o are Mircea Martin).

Saint-beuvieni, bergsonieni, trăirești, vor fi blocați în elanurile lor iconoclaste de răul identității culturale retardate a națiunii. Perioada interbelică cunoaște împărțiri în tabere, programe, manifeste, reviste și curente apărute și dispărute din cauza unei asemenea dileme. Ce rol mai poate juca criticul pornit în expediția redespărțirii apelor de uscat? Unul de maiorescian cîrtitor fără perspectivă, pe spații mici. Cînd nu recenzează, criticul interbelic contabilizează viciile inteligheției nord-danubiene — atît de departe totuși de magistralul „avem chiar și o Academie...". Revistele abundă în iritări, contestări fără miză: „Rezultatul îl vedem în lamentabila anarhie care bîntuie literatura noastră de azi. Un naționalism inspirat din ouăle pirogravate ale dlui Brumărescu se întretaie cu un modernism neinteligent, fals, aberant. E o calamitate..." (Camil Petrescu — **Democrația și literatura** în „Cetatea literară"). Același: „Sîntem într-adevăr o țară de oameni deștepți ca niște chelneri de provincie, incapabili să rezolvăm greutățile gîndirii adevărate și mulțumindu-ne cu spirite care pot găsi destul prosti să le admire, dar care le dezonorează?" („Cetatea literară", 1926). Aceeași vehemență incoloră la Mircea Eliade, V. Barnovski, D.I. Suchianu, Mihai Ralea, Arghezi. O singură carte reface, parodic și tragic, veto-ul maiorescian, pînă la ultimele lui consecințe: **Nu** de Eugen Ionescu.

Cine a urmărit, în epocă, altercațiile gazetărești ale tînărului Ionescu (articolele din „Discobolul" — **General** și **Criticii bătrîni și critica tinerilor**) n-a putut decît să-l integreze în familia rebelilor vitaliști, școliți de Nae Ionescu. Reacții de un bun simț excedentar precum cele ale lui M. Ralea: „Cu Nietzsche și Bergson în mînă tinerii neofiți au început să devasteze și să spargă capul în stînga și în dreapta" („Viața românească") sau cele venind de la Alexandru Philippide: „Polemistul român afirmă fără să demonstreze, jură tare să cerceteze de ce și pe cine jură, și, mai ales, înjură fără să argumenteze" („Adevărul literar-artistic") nu puteau decît să înmormînteze **Nu-ul** sub eticheta de insolență juvenilă. Decanul de vîrstă al promotorilor unor asemenea opinii a fost Șerban Cioculescu, nu întîmplător decimat pe întinse pagini în *Nu*. Fiindcă Șerban Cioculescu este, pentru Eugen Ionescu, mumia care s-a încăpățînat să conserve, din tot eroismul actului originar maiorescian al dinamitării generale și fără rezerve, doar sarcasmul meschin, iar din diabolicul aranjamentului elegant al politicii literare de tradiție a „Convorbirilor" — numai sforăria penibilă a conivențelor de culise. Pariul lui Ionescu e mai ambițios: să refacă acele exploits maioresciene în toată superbia criminală a lui **„În lături!"**; mai mult, să-l continue pe mentor dincolo de punctul directivelor vagi unde se oprise și să poată rosti formula pietrei filozofale pentru critică: judecata **absolută**, universală, „dezlegată de presiunea circumstanțelor" (Mircea Vulcănescu). Va fi un eșec regizat-răsunător și demonstrativ.

Structura cărții confirmă supozițiile de mai sus. Prima parte (Eseul despre Arghezi) e o pastișă a lui Maiorescu. Aceeași topică, distanțare, tehnică a citării reducționiste, pedagogie sumară și jignitoare — tocmai sumară fiind. Aceleași axiome pălmuitoare: „Poezia nu urmărește nimic" (Ionescu) / „Criticul este din fire transparent, artistul este din fire refractar" (Maiorescu). Aceleași corelative ucigător de persiflante: „deci, tot altfel, apoi, sau, mai tîrziu" (Ionescu) / „Cu drept cuvînt, ce e drept, un fel de" (Maiorescu). Aceleași recapitulări și precizări eliptice. Pe scurt, Arghezi e masacrat precum „limbiștii" latinizanți Massim și Cipariu. Cinismul se întinde suficient în pagină.

E adevărat, critica serioasă s-a cramponat cu satisfacție de următorul pasaj: „Însă, în clipa în care am început să scriu studiul atît de vehement, atît de sigur în ton, atît de integral și intransigent negativ, poeziile lui Arghezi au început să-mi pară neînchipuit de frumoase. **Dar nu se mai putea face nimic**, scrisesem jumătate din studiu". Aceasta va să zică teribilism cabotin, neseriozitate. Se uită sau mai degrabă se ignoră că argumentația în contra lui Arghezi este, examinată și astăzi textual, pas cu pas, fără fisură. Dincolo de ostentație, de epatare, trimiterea e mult mai lungă, dramatică. E denunțată aici nu atît relativitatea cutării judecăți estetice, cît arbitrariul legilor după care întemeietorul ia în stăpînire un teritoriu cultural. Falsul originar care-i dă dreptul pionierului să nege, să ignore, să înlăture. Bunăoară, lui Maiorescu dreptul de a-l termina în uitare voită pe Heliade Rădulescu și o întreagă școală de spirite. Sigur că între Arghezi și Ciru Oeconomu, de pildă, distanța e milenară, dar demersul lui Eugen Ionescu pune sub semnul întrebării legitimitatea unei lumi, criteriile ei de existență. O lume făcută autoritar, convingător tocmai prin faptul că se invocă pretextul stării de urgență. În fine, o lume infirmă grav cită vreme creatorul poate motiva cinic, în numele intereselor superioare ale creației că nu se mai putea face nimic.

Iată motivul pentru care ceea ce părea la început un banal scandal literar devine un scenariu tragic. Anunțata punere la zid a lui Ion Barbu e sistată. În locul execuției textuale, în amănunt, avem un jurnal de idei unde considerațiile despre poezia lui Barbu trec pe un plan secund. De fapt, Eugen Ionescu reface în pastișă calea comună a oricărui personaj care, de la Maiorescu încoace, la noi, are ceva de inaugurat, de interzis sau de impus în cultură. Drumul celui care pornește, o dată la deceniu, cu obsesia tradițională: „E necesar un neo-junimism critic. O noapte lungă, opacă, a urmat clipei de luciditate. Să nădăjduim că zorile reapar acum, *cu noi* (s.n.)" Iar halta consacrată a noului inchizitor nu putea fi, după momentul Maiorescu, decît jurnalul. Un jurnal scris, firește, în fumul bătăliilor, cu aplecarea combatantului narcisist. Vorbeam de pastișă, dar jurnalul ionescian e mai mult decît atît. El e o punere în discuție a contemplării nesfîrșite de sine a celui ce se vrea a fi, iarăși, contestatarul, reformatorul epocal, o tragică privire asupra inconștienței orgolioase a acestui spirit pus să transforme o lume deja croită, fără speranță, de alții. Și, de parcă aceasta n-ar fi fost destul, Ionescu își împinge sarcasmul contestatar al contestatarilor pînă la capăt: pe teatrul operațiunilor — scena vieții literare. Episodul „Camil Petrescu" din **Nu** e vodevilul ce are drept pretext aventura unui manuscris incendiar. Nu întîmplător, istoria este narată în „cheie Lovinescu", mai precis Camil Petrescu e văzut, cu tonuri îngroșate, pe baza portretului pe care i-l face Lovinescu în **Memorii**. Acolo, șeful „Sburătorului" îl prezenta, delicios, cu anecdote memorabile, ca fiind un megaloman ingenuu cu intransigențe disproporționate. Aceeași savoare și finețe antologică o au și multe dintre portretele făcute de Maiorescu contemporanilor săi. Or, Maiorescu a lăsat moștenire o întreagă strategie de a fi în literatură. Pertactările, indecizia și vagul verdictului propriu-zis, amînarea și plăcerea cancanului de cenaclu par a fi însemnele ei. O moștenire superbă și catastrofală în inoperanță pe care Eugen Lovinescu, legetarul declarat și consfințit de istoria literară al lui Maiorescu, o duce mai departe. Portretul făcut lui Camil Petrescu e numai un semn al acestei lumi mărginite, care nu mai are, oricît și-ar dori-o, șansa schimbării. Portretizat astfel, Camil Petrescu portretizează la fel. Tratat de asemenea manieră, Camil Petrescu va trata identic, trimițîndu-l pe Lovinescu definitiv, cu aceleași delicii, în „zodia seninătății imperturbabile". O lume fără Maiorescu, în care toți se cred Maiorescu, conducători de oști literare, începători, pronunțători de verdicte cu minimum de argumentație. O lume în care nu-ul, schimbarea, reconstrucția, după Maiorescu, nu-și mai au rostul, tocmai datorită uzului lor repetat în registrul minor și spectaculos. Gestul lui Ionescu de a rupe, în fața privirilor recunoscătoare ale autorului *Ultimei nopți*, infamul manuscris este de fapt refuzul de a contesta într-o lume în care actul însuși al contestării este monedă măruntă iar consecințele lui nule. După cum analiza în negru și alb, în ambele dăți de o manieră exasperant de convingătoare, pe care o face la **Maitreyi** este refuzul al însești substanței acestei contestări, o demonstrație perfectă a inutilității ei într-o lume rămasă veșnic la nostalgiile mărețului act care i-a deturnat exemplar, epocal, primele începuturi.

Carol SEBESTYEN

Florin Bănescu

Porumbeii, șobolanii și ecranul orwellian

Minerii își părăsesc subpămîntul și nimeresc în subteranele Parlamentului, ies apoi la suprafață și mineresc la lumina zilei, asediind un palat prezidențial, după ce mai întîi și-au pus în minte să mute din loc unul guvernamental, cădelnițează te miri pe unde, cînd noaptea e mai noapte, cu lămpile lor chemate și în alte rînduri, pentru a alunga vîlve venite de aiurea sau autohtone, urias sobor de preoți înnegurați, ba tămîind, ba afurisind, din preajma căruia se duce pe rostogol un guvern și se îngrămădesc la gura suitorii rîvnitorii la împărtășania din putere, nouă, privitorilor la televizorul nostru cel de toate zilele și de toate nopțile, rămînîndu-ne să adunăm la paguba lăsată de cei care s-au dus, păgubia ce abia se întrezărește ca viitoare zestre dăruită de către cei nu chiar atît de ... alții, și să scădem din numărul porumbeilor capitalei pe cei mîncați fripți de-a dreptul pe caldarîmul ce s-ar fi dorit unul al... dialogului (între un ministru prim și iesitii din sut prea grăbiți ca să-și mai ia merinde de acasă). Oricum, cucuvaiele de la Cotroceni, ucise de petardele Puterii n-ar fi fost bune de mîncat. După cum nici bîtele n-au făcut vreo scofală în fața zidurilor, porților scuturilor.

Asta atîta din cîte ne-am putut da seama, noi, supușii ecranului orwellian (nu după 1984, ci după 1989), în jocurile lui de lumini spălîndu-ne obrazul dimineața, în tonurile lui poruncitoare ritmîndu-ne activitatea diurnă, în „actualitățile" lui vesperale — date pentru liniștea noastră — pregătindu-ne insomniile, mobilizati... pe loc în fața emisiunilor sale nocturne care ne dezvăluie exact atît cît trebuie să vedem și, dacă se poate, să nu înțelegem aproape nimic. Pentru unele, totuși, lămuriri, ne mai bucurăm de răspunsurile (citite) ale Președintelui, la întrebările (spontane) ale vreunui nou numit director de știri, ne mai înviorăm de aflarea tîlcurilor unor subtile scenarii, scrise de posesorul celei mai perplexante bărbi senatoriale, ne mai întărim sufletește la vederea acelui crainic mătăhălos, neguros și cu glas gros, glas pe care ar trebui să-l adunăm într-una în scoica noastră auditivă, el, singur, cu toate poticnelile-i și mosmondelile-i, fiind în stare să acopere vociferarea minerească ori cea a „populației civile" și, sigur, pe cea a Alianței Civice.

Acestea, toate, fiind — trebuie să înțelegem — cuprinse-n același scenariu, că doar minerii n-au venit de capul lor, populația aia nu-i una oarecare

numită Alianță fiind mobilizatoarea primilor și instigatoarea celei următoare, ea cuvenindu-se să răspundă în fața națiunii pentru „derularea" faptelor reprobabile, pentru „afluirile" și „defluirile" (transmise în ritm cadențat, sportiv și mai cu seamă exploziv) de pe bulevardele mîndre, dar și de pe ulicioarele iubitului nostru București, destabilizînd ceea ce, nu-i așa, era durat pentru totdeauna. Folosindu-se de dolari ! ! Păi cum altfel ? N-a fost Domnul Manolescu în America ? Iar de la C.I.A. la K.G.B. nu-i decît un pas. Că vor mai fi fiind și „nostalgici" pe la noi, mă rog, asta-i altă poveste. Are grijă ecranul pe care nu Dl. Orwell l-a inventat și l-a pus peste tot la îndemînă, să-i demaște la vreme. Adică taman la timpul potrivit pentru a ne dumiri cine-i roșu ori ba (că de aia avem și ecrane colorate). Așa că PSM-ul e scos din pălărie, fie și de urechi, pălmuit public, spre satisfacția noastră, în sfîrșit liniștiți. Dacă legionarii din Alianță au fost demascați, iată și comuniștii adevărați ! Măcar că pesemnștii nu sînt decît niște mardeiași-încasatori, chemați la nevoie să-și încaseze chelfăneala, după cum minerii sînt chemați să-i chelfănească pe alții (arătați din vreme, că ei au ori grija privatizaților de la suprafață, ori a goiumbilor din țării, altfel, prin abataje e trai pe vătrai, vai de noaptea lor cărbunoasă !).

Și acum, gata, se dă semnalul pentru „actualități" Dl. Hamza (care-i și el cogeamitea minerul ecranului) ne va comunica tot ce e nou în țară sau măcar în Valea Plîngerii (fiindcă nu e sigur că l-au recuperat de acolo mai marii săi.) În încheiere vreau să încerc (și eu) o... perturbare în emisiunile ecranului ce stă luminat în toate casele și instituțiile românești (precum în paginile lui Orwell) : să fie dați afară toți directorii, generalii, departamentalii, subgeneralii, adică reporterii, crainicii și alții mereu băgați în seamă acolo, pentru a face loc (dacă va încăpea) Dlui. Hamza. Chipul său tăiat în lignit va sparge sterilul (emisiunilor altora) și ne va aduce aminte că dacă nu sîntem mulțumiți cu imaginile arătate de domnia sa pe ecranul lui Orwell, s-ar putea să facem cunoștința cuștii cu șobolani care, hămesiți, mănîncă lumina ochilor, și nu porumbei. Și astfel, vom privi cuminți ecranul cît e ziua de scurtă și noaptea de lungă, dormind doar ca-n Parlament, adică în fotolii. De voturi are grijă Dl. Marțian și se bucură, hîlizindu-se ca-n junia lui năbădăioasă, Dl. Bîrlădeanu, visînd că are (și) o operă, nu numai titlul de nemuritor.

Petru Ilieșu

(UN LOCUITOR DE REZERVĂ)

înainte de a fi isprăvit
peisajul pe care mi l-am dorit atît de mult
arta distanțării de subiect printr-o divagație
e veneratia unui lucru nefolositor
pentru care Domnul Ioachim este gata să-și dea viața
(perla pe care numai vulnerabila stridie
o poate zămisli)

— Acestea
spuse Domnul Ioachim — în intimă afinitate
cu o istorie pictată din perioada Tang
: „se poate vedea acolo
frumoasa curtezană Li Tuang-tuan din Yangchow
ea — stînd în picioare proptită de un paravan
strîngînd în mînă o floare albă
în timp ce
poetul și servitoarea o privesc
(aranjate alături două paravane — să-i protejeze
frumusețea — ochii curioșilor și vîntul din grădină)
— Paravanele sînt însă revelația (și chiar dacă
în text ritmul ne scapă !) nouă însă paravanele
ne fac proba (vai ritmul. Domnule Ioachim !
vai ritmul !)
revelația talentului de peisagist al lui T'ang Yin..."
precum meșteșugitul mecanism al divagației

Orașul și străzile sale
încăperea în lumina unui chibrit aprins
și pe moment nu străzile ci numai încăperea
și păsările
destrămîndu-se în orizont în roșul-violaceu
al serii
cînd trotuarele pot ademeni cu insinuarea
unui univers liniștitor
— un cadru
cufundat într-o apă roșie-violacee
care-l absoarbe si-l eliberează
o dată cu respirația

— Pe trotuar n-o să ne zărească nimeni
— Pe trotuar fermentează privirile bătrînelor doamne
stînd la ferestre
nemișcate stînd în insulele lor
aducătoare de ploaie
rătăcite în meandrele somnului Domnișoarei Elvira
aidoma unor cuvinte rămase ascunse după primul șir
imposibil de pătruns
imposibil de epuizat
imposibil de folosit pentru cine știe ce tentativă de uzurpare

(„Cuvintele nu priesc înțelesului tainic ?")
Și clădirile orașului sînt pavilioanele
cu vedere spre parc
și străzile orașului sînt falezele pe care
ne închipuim deseori pentru ultima oară
(voi fi ultimul lucru pe care îl văd — spune Domnul Ioachim)
— Nici o amintire despre oraș
— Nici o amintire despre furgoanele roșii
ale circului
ori despre garniturile de tren cu aceași însemnătate
(ele — ca în ajunul unei plecări ce nu se va mai
întîmpla)
gări împietrite
călători împietriți
fețele noastre ascunse după fețele călătorilor
macazuri arzînd
și mișcîndu-se în rafalele de ploaie
stații de tramvai și tramvaie cu toate luminile aprinse
pe pod
cufundate în apa rîului
și piețele lucrate în pastă groasă de sepia
închise în cadru
— copilul
un domn gîrbovit
și un cîine
o arteziană din care apa se prelinge lucind
— Printre picioarele lor
aburii apei

— Și peisajul pe care mi l-am dorit atît de mult
nu știu cui îi va fi spre trebuință
O să-mi spui deci : ar trebui să respirăm mai adînc
poate numai așa
eliberînd o parte din sporii de mercur —
plumbul și prana — scăpări într-un nimb pulsator
numai așa Domnișoara Elvira și cursa pe care o scaldă
respirația
va închide cartea atunci cînd literele îmi joacă în față
atunci cînd pocnitura becului îmi anunță :
„e destul pentru astăzi".

Capul nu o să-l întorc
clopotul de sticlă nu-l voi sfărîma
— E atît de aproape astăzi
e-o bîntuire a Domnișoarei Elvira
pe care ai simțit-o
mereu alături de tine și pe care o vezi apoi într-o zi
fără să poți s-o atingi
(demonic de ea însă atins)
pe care o vezi apoi într-o zi
cînd îți cauți mai mult decît oricînd peisajul
pe care ți l-ai dorit atît de mult
O știi la fereastră
ispitind cu privirea trotuarul
nemișcată în insula ei aducătoare de ploaie

Timișoara 1987

Livius Ciocârlie

FRAGMENTE DE JURNAL

Dimineața, ceață groasă. Se luminează după nouă. Cald și senin. Păreri belferești despre Lanson. Motrul a mai scăzut, îl trecem fără mare greutate, mai tîrziu începe să crească. Se adună și nori, cînd ne întoarcem tună. Nu plouă, norii dispar. Curăt fasole cu Alexandra pe masa din grădină, ascultînd meciuri de fotbal. După cină telefonează mama: trece mîine Cornis pe aici, cu niște formulare pe care trebuie să le completez pentru plecarea în Iugoslavia. Corina a primit o scrisoare de felicitare de la decanat. Ne ducem după lapte. Pe drum, Fănică, mecanicul de locomotivă, cam ametit, se întoarce de la Filiași. „Domnule L. și doamnă T., vă rog să mă credeți, că ne cunoaștem de atîta vreme cu doamna T. am copilărit, așa e la noi la chefere". Cum e de fapt, la ei la chefere nu aflăm. T. face rost de două pîini fără cartelă. La întoarcere, tața Nica, în fața casei ca de obicei, respirîndu-și florile: „Ce-i cu rochia asta pestriță, spune, așa arată o doamnă profesoară, cu atîtea culori?" E o rochie sobră, însă vărăteacă, marron și beige pe fond alb. Citesc ca în tot anul **Suflete moarte.** Dorm frămîntat. Am avut învățămînt ideologic undeva în palatul Moravetz, cu granguri mari. După ședință, mă întorc din drum să-mi caut servieta și pălăria, pe care le-am pierdut. Dau peste un șef, vorbesc cu el servil. „Cînd auzi ce postii spun unii în domeniul în care te pricepi, zic, îți dai seama cît poate să fie de diletantă viziunea noastră despre lume". Încruntă din sprîncene, n-am nimerit-o, cu viziunea despre lume nu-i de glumit. Întîmplări sterse în parcul Regina Maria ud de ploaie. La facultate, într-un cabinet obositor de luminat, primesc un sac voluminos cu atenții trimise de o fostă studentă, plecată în Germania, pentru mai mulți dintre noi. Desfac sacul, găsesc saloane pentru pomul de Crăciun, batoane de ciocolată și țigări Kent. O mulțime de pachete deschise, cu cîte patru, cinci țigări. Mă aferez cu sacul, între timp cabinetul se umple de absolvenți. Unul îmi spune că o șterge în occident: „Mă duc în Iugoslavia și fac la stînga" Mă trezesc foarte obosit.

Ceață groasă, iar acum, la zece, soare, cerul senin. Ce le este comun celor mai multe povestiri fantastice din antologie este că nu sînt fantastice. **Vrăbioiul alb,** o tipic bună parabolă. Fantastic e Pavel Dan. Cam prea literar, cu estetismul realiștilor rurali, însă puternic, greu, trist, apăsător. O găselniță a lui Alexandru George, un accent tare al antologiei, deloc fantastic, o și recunoaște, nici măcar oniric, nu proză poetică, un **text,** cum s-ar zice, este **Hop-là!** Invenție fantastică, însă nuvela suferind de concizie, neprielnică genului, are Dinu Nicodim. Cornis, doamna și fetița sosesc cînd prînzim. Îmi aduc o mulțime de formulare, trebuie să-mi fac fotografii la Strehaia, ar fi bine să le duc eu însumi la București, lucru prea peste mînă, la care renunț. Lungă plimbare cu Alexandra. Ne ducem prin sat pînă la școala veche, stăm pe un buștean și continuăm drumul prin zăvoiul des ca o jungă, pînă ce ieșim în porumbiștea de la Pluta. Vorbim despre Ion. Nelu, uica Victor, îi povestesc întîlnirile cu Marin Preda. Cum i-a plăcut ce i-am spus despre schimbarea lui nea Ionel după ce și-a cumpărat televizor. Seara, cu T., ne ducem după lapte. Traversez să aduc pentru tata Nica o găleată cu apă de la fîntîna din drum și mi-o torn jumătate pe pantaloni. Vis lung, stîntifico-fantastic, cu rachete și butoane. Treaz, nimic nu mă interesează mai puțin.

La zece, după ce s-a risipit ceața, plec cu trenul la Strehaia. Am întîlnire cu Bebe la haltă. Trenul, gol. Aflu că e cursă pentru Motru, nu oprește la haltă. Cobor în gară, care e la o sută de metri de depozitul lui Bebe. Întreb de el, a plecat la haltă. Pornesc pe șosea. Am patru kilometri de mers, a început să fie cald. După un kilometru, pe pod, îl întîlnesc pe Bebe care se întoarce val-vîrtej. M-a căutat peste tot. Ne ducem la atelierul foto, o doamnă oacheșă ne previne că durează o săptămînă. Mergem la celălalt atelier. Bebe vorbește cu un domn oacheș, responsabilul, care ne dă în grija unei domnișoare, tot oacheșe, în blugi: „— N-aveți haină, cravată. În ce țară vă duceți, în occident? — În Iugoslavia. — Atunci e bine și așa". Totuși mă duc la Bebe să mă îmbrac. Acolo, Neluțu învață pentru admitere, pe Dănuț l-am cules de pe drum, Viorica ne face o cafea. Îmi pun cămașă albă, haină neagră și cravată în dungi, al cărei nod e legat gata, beton armat, imposibil să-l potrivesc. Cu el strîmb, înapoi la fotograf. Casc ochii mari ca să nu clipesc. Rămîne să ia Bebe fotografiile, mîine. „— O să-mi ia o oră, zice. — De ce, se face coadă? — Nu, pînă te recunosc". Caut coli de hîrtie și „România literară" la chioșcul de ziare. Vînzătoarea lipsește „un moment". Ne ducem la Bebe să-mi schimb cămașa, ne întoarcem. Între timp vînzătoarea a revenit și a pus un bilet: „Lipsesc pînă la ora 16". Ne ducem cu mașina la depozit, citesc o „Flacără" veche pînă ce Bebe aranjează ceva pe acolo. Îmi arată noile rezervoare și plecăm la Butoești. Bem și aici o cafea. E foarte senin, pînă seara nici un nor. Citesc Gogol. Pe la trei mergem la Motru, care iar a crescut, stăm pînă la cinci. Către șapte vin de la Ploiești, cu mașina, Lolica, Mădălina, Georgel. Harababură în casă, ca la orice sosire. Cinăm în curte. Stăm de vorbă despre una alta pînă tîrziu.

Zi cu dosul în sus. În camera unde am dormit s-a pus un pat pentru Georgel, sînt geamantane desfăcute, lucării, perne, cearșafuri, ușa în permanență deschisă. Începem să adunăm lucrurile pentru plecare, parcă sîntem într-o prăvălie de vechituri. Citesc partea a doua din **Suflete moarte.** E o tristețe să vezi cum scade. Totuși, Gogol nu face greșeala să-l „îndrepte" pe Cicikov și chiar și „pedepsa" se preface, pare-se, într-o nouă plecare, el nu devine omul cumsecade și folositor de care începi să te temi cînd mediază căsătorii înduioșătoare, însă forma lui netedă se dezumflă, e un fapt. Episoadele devin lecții de civism și economie politică adresate Rusiei, cu variantele „Nu așa... ci așa". Soluții ineficace și fără har. Mai amărîtă decît toate, filantropia lăcrămoasă a milionarului Moruzov. Ca și Dostoievski în **Crimă și pedeapsă.** Gogol nu duce pînă la capăt premisele moderne. Modernitatea presupune conștiință de sine, adică o teorie integrată operei, însă se poate constata că premodernii, Gogol, Flaubert, Dostoievski sînt mai importanți, în genere, decît modernii integrali. Este impuritatea fertilă a oricărui fapt creator. După masă, la nea Ionel, îi aștept sub nuc pînă se trezesc, ascult cum se sparg perele care cad. Noaptea, nu reușesc să adorm, ascult muzică pînă la două. Alexandra strigă în somn și cînd mă duc s-o liniștesc mă strînge în brațe cu disperare. Visez cu Mihai. Spre dimineață, într-un cartier feroviar, s-a făcut rece. T. pleacă să ne aducă haine groase și nu mai reușim s-o întîlnim.

La mare, la casa scriitorilor, spre deosebire de anul trecut, foarte nereușit. N-a mai fost Sorin, n-am avut pe nimeni de care să mă simt apropiat. Zile de proastă dispoziție și somn agitat. Afară de plajă dimineața, mai mergeam cu Alexandra la cîte un film, ori mă uitam cum joacă tenis protipendada. În primele zile au fost și Ioneștii, stăteau la Olimp, ne-am întîlnit de cîteva ori cu ei, o dată și cu Relu, venit de la Mamaia. A fost și o petrecere și două seri cu peste pescuit de Mircea Dinescu. Era și Velea, cu capul lui mare, bolovănos, la fel de delicat ca pe vremuri, cu același umor discret. Plimbări pe la lacurile din Neptun, pline de murdării. În 23 și 24 a plouat. În 25, telefon de acasă: tata, după o criză, a intrat în comă. Am plecat singur, cu întrerupere de o după-amiază în București. Alergătură prin gară, arșiță pe străzi, mănînc clătite reci la expresul de la palat, beau o cafea la Capșa, visinată la Ionești. Cristi a renunțat să mai dea la medicină militară, a plecat cu Matei la Butoești. Mă întîlnesc cu Sorin, bem o bere lîngă telefoane, ne ducem la U.R., acolo bem vin și, de căldură, mă cam ametesc. Mă trezesc după Craiova, cu mare durere de cap. Dimineața, duminică, mă întîlnesc cu Mircea, venit de la Pitești. Îmi povestește despre relațiile lui de servici pînă la șeful de guvern. Impresia lui că totul s-a dus de rîpă, nimeni nu mai încearcă nimic, toți parcă așteaptă să se întîmple ceva. După masă, cu mama la spital. Tata zace, respiră greu, ține ochii deschiși și ai zice că încearcă să privească. Desface buzele cînd i se dă să bea. Îndreaptă ochii spre cel care îi vorbește, dar de văzut nu vede. Acasă, nu sînt în stare de nimic. Dimineața le aștept la tren.

Dincolo de cuvînt

REVERENDĂ ȘI REVERENȚĂ

„Haină preoțească lungă, de obicei de culoare neagră" — așa definește Dicționarul academic cuvîntul din titlul acestor însemnări. Există și un sinonim ușor depreciativ, **antiriu (antereu),** împrumut destul de vechi din limba turcă. De altfel, terminologia referitoare la îmbrăcăminte și încălțăminte, la portul și mai ales „moda" veacurilor trecute însumează un număr relativ mare de turcisme: **basma, chimir, dulamă, fes, giubea, ipingea, maramă, mintean, șalvari, testemel, zăbun, ciorap, condur, iminei, meși, papuc, tuzluc.**

Spre surprinderea mea, **reverendă** nu se află în Dicționarul de neologisme, cu toate că reprezintă un împrumut tîrziu din latina medievală, mai precis, din expresia **(vestis) reverenda** „haină ce trebui respectată". În latină există, într-adevăr, un verb deponent **revereri** „a se sfii", „a se teme", „a respecta", al cărui gerundiv, exprimînd ideea de „necesitate", sună **reverendus,** cu femininul **reverenda.** Din aceeași „familie gramaticală" fac parte neologismele **agendă** (lat. **agenda** „cele ce trebuie să fie făcute"; deci **agendă de lucru** constituie un pleonasm penibil) și **legendă** („cele ce trebuie să fie citite", cu trimitere, înainte de orice, la hărțile geografice). Forma de genul masculin, **reverend,** s-a păstrat în terminologia bisericii ca titlu dat preoților creștini. Adjectivul verbal feminin, cu semnificația lui originară („ceea ce trebuie respectată") tincturată ironic, se ivește în postuma eminesciană **Antropomorfism:** „Ea se vedea în înțeleptul cu-arătare **reverendă** / Prototipul cucoșimei, pe-al cucoșilor cucoș, / Cînd cu flori de-oratorie și cu ochi bisericoși, / Adîncit platonizează în tiradă somnolentă" Expresia întemeiată pe o alianță lexico-stilistică inedită, echivalează cu „înfățișare respectabilă".

Cu înțelesul menționat la începutul acestui articol, **reverendă** se bucură de o largă răspîndire în capodopera lui Ion Agîrbiceanu, romanul **Arhanghelii.** Las să urmeze cîteva citate în ordinea ivirii lor, în **Opere,** VII, Editura Minerva, 1972: „Clericii, în lungile lor **reverende,** ieșeau de-a valma din sălile de curs, umpleau coridorul, se strigau pe nume, cîntau, alergau" (p. 10); „— uitați-vă la el și-mi spuneți de nu-i ticăloșie? întrebă profesorul Marin pe colegi. (...) S-a și îmbrăcat în civil. N-a ieșit bine din sala de cursuri, și a și lepădat **reverenda!"** (p. 12); „Murășanu (...) abia acum se gîndi c-ar fi trebuit să-și pună **reverenda** înainte de a se prezenta profesorului" (p. 12). Cuvîntul apare des în operele prozatorilor din Ardeal, ivindu-se, de exemplu, și în romanul lui Titus Popovici, **Setea:** „Era îmbrăcat în același costum negru, lucios și înverzit în coate, o fostă **reverendă** a părintelui Potra". Îl regăsim însă și la Sadoveanu, în chiar primul rînd al povestirii **Necunoscutul:** „Popa Ion, pe cînd își îmbrăca **reverenda,** zise preotesei"

Am precizat că **reverendă** are la bază gerundivul feminin latinesc **reverenda,** formă flexionară a verbului deponent **revereri** „a se sfii", „a se teme", „a respecta". Tema participiului prezent a aceluiași verb, **reverent-,** e punctul de plecare din latină **reverentia,** reprezentat, în română, de neologismul **reverență** (fr. **révérence**) care denumește o ipostază fizică a „respectului", a „sfielii". Sadoveanu, **Locul unde nu s-a întîmplat nimic:** „— Am înțeles, domnule răspunse ea, salutînd c-o înclinare de cap și făcînd o **reverență":** Ion Barbu, **Ritmuri pentru nunțile necesare:** „În brățara ta fă-mi loc / Ca să joc, ca să joc. / Danțul buf / **Cu reverențe** / Ori mecanice cadențe". De cele mai multe ori **reverență** funcționează, sintactic, ca obiect direct pe lîngă verbul **a face,** într-o îmbinare destul de bine sudată ca să rîvnească a se constitui într-o locuțiune verbală. Șt. O. Iosif, **Artiști:** „Cu ochii duși, ca în extaz, / Ea cîntă, și ei joacă, / Îi cade părul pe obraz / Și praful o îneacă. / / Ei joacă, sar și se-nvîrtesc, / Împiedicați în zdrențe, / Răsuflă greu cînd se opresc **Și fac la reverențe",** Radu Stanca, **Adio la prieteni: „Fac reverența** cuvenită / Și mă retrag din adunare. / O altă umbră mă invită. / Stimate umbre, salutare!".

În veacul al XIX-lea — fapt mai puțin cunoscut — **reverență** cumulează și sensul „stimă", „considerație", „respect", mai apropiat de acela al lat. **reverentia,** care era, prin excelență, abstract. Oricum, accepția actuală concretă, „fizică" a termenului („plecăciune", „închinăciune", „temenea") constituie o inovație. A rămas celebră vorba lui Tacitus **Maior e longinque reverentia** („mai mare e respectul de la distanță", „depărtarea în spațiu sporește respectul"), observație fină și profundă, caracteristică pentru ilustrul istoric și moralist. Sensul mai vechi, abstract al neologismului stăruie în terminologia, mai bine zis, în frazeologa gramaticală: **pronumele de reverență (dumneavoastră, Dumneavoastră)** este un „pronume al politeței" Iată, în fine, un text de la începutul veacului trecut, în care **reverență (reverință)** încadrează sensul său abstract și sinonimia cu „respect". Ioan Teodorovici, **Moralnice sentențiii sau folositoare pilde** (1813): „Limba îndrăznețului nerușinos amuțește înaintea ei și **reverența** aceluia înaintea virtuților ei îl face să tacă".

G. I. TOHĂNEANU

Teatru

ÎN PREMIERĂ LA TEATRUL NAȚIONAL TIMIȘOARA

ONTOLOGIA MĂȘTII ȘI TEATRUL LUI DARIO FO

Capacitatea de disimulare a individului se realizează prin diferite mijloace: pseudonimul, travestiul, situația incognito etc. Masca ține și ea de aceste mijloace disimulatorii. La început, masca avea un caracter magico-religios. Chipul măștii ascundea muritorilor, chipul sacru, de nepătruns al zeității. „Ascunderea" se făcea pentru a evita profanarea alcătuirii sacre a divinității. Muritorilor de rînd nu le era îngăduit să afle ce se ascunde „dincolo". Spun textele sacre egiptene: „Eu sînt Isis și nici un muritor nu mi-a ridicat vălul."

Ulterior, masca a cunoscut un proces de desacralizare. Ea devine un mijloc de ascundere a individului, de neantizare vremelnică a propriei sale personalități. Semnificînd disimularea insului în fața lumii, masca poate să aibă o formă exterioară și interioară. Masca exterioară este „aplicată" pe o perioadă, după care individul caută să revină la vechea existență. Masca interioară ține de alcătuirea meandrică a insului, de ambivalența raportului dintre Eul Individului și Eul Social. Ea este atemporală și e legată mai mult de datul ontologic al omului.

Cel care a răsturnat raportul mască—lume, într-un mod paradoxal este Oscar Wilde. Din perspectiva viziunii sale estetizante, lumea exterioară, lumea non-artistică, este o iluzie și o falsă mască. Singura realitate se instituie în lumea-artă, în lumea valorilor în sine.

În ontologia măștii se înscrie și teatrul lui Dario Fo, teatru care nu are personaje, ci oameni—măști, oameni care nu sînt nici clovni, nici paiațe. Masca lui Dario Fo nu există în sine, ea este vie și trăiește determinată de jocul situației. Rolul dominant al situației care determină destinul personajelor este împrumutat din teatrul popular. În teatrul de idei, motivația destinului este dată de mecanismul psihologic al personajelor. Fo preia această temă din teatrul popular, așa cum va mai prelua și gustul pentru grotesc și farsă.

La Dario Fo există o ambivalență a măștii, o structură duală. Conținutul este dramatic la Fo, nu și mijloacele de realizare a acestui conținut. Masca spune lucruri tragice, dar cu mijloace de comedie. Poate că tocmai în acest joc al paradoxului se așază originalitatea lui Dario Fo: „Teatrul meu îi descumpănește pe cei care consideră că faptul dramatic trebuie să fie povestit numai în mod dramatic, iar comicul numai cu mijloace comice. Dar eu prefer ca un lucru comic să fie povestit cu mijloacele grotescului. Un pic de invenție. Ce naiba"

Violeta ZONTE

Ilustrațiile din acest număr — JACKSON POLLOCK

INTRIGĂ FĂRĂ IUBIRE

Francesca a fost răpită, după Dario Fo, este al doilea spectacol pe care Teatrul Național Timișoara ni-l oferă în stagiunea abia redeschisă. O comedie simpatică, din care regizorul Laurian Oniga încearcă să stoarcă și ceea ce nu conține, adică mult tînjitul consens dintre capră și varză. Obiectiv cîtuși de puțin simplu, în condițiile în care atît capra, cît și varza prezintă certe și incontrolabile deviații, poate nu atît genetice, cît ontice. Dramatismul acestui joc secund de — hai să-i spunem — exorcizare a răului degenerativ asediază și chiar penetrează intriga polițistă astfel încît aceasta — prin reflex defensiv — se reliefează printr-un tonus și un dinamism altminteri anevoie de stîrnit. Probabil. Desigur, orele mineriadei din iunie '90 răpăind, de pe benzi audio, rulate cu difuzoare puse la maxim, plăcerul monden al cafelei, sucului sau napolitanei din pauza de spectacol dau un efect oarecum strepezitor, mai ales că, la data premierei, efectele mineriadei — de sens, întrucîtva, contrar — din septembrie, erau destul de proaspete. La fel, inserturile „actualizante" pe text sau măștile politicului derizoriu-grotesc aplicate bandiților. Astfel de procedee, deși discutabile etic și estetic, funcționează în ideea de cocteil E.P.P. cu presupusă explozie în inerția spectatorului. Să sperăm că detonatorul funcționează.

Deocamdată, spectacolul se joacă în fața unei săli pline și are șansa să-și găsească, în scurt timp, forma cea mai eficace. Este regretabil că în jocul banditilor interferează un fenomen descris admirabil chiar în numărul trecut al „Orizontului" de Carol Sebestyén sub numele de „catastrofă a virilității". Stupizenia, chiar dacă — mai mult sau mai puțin strategic — e dezlînată, nu trebuie, în mod necesar, să fie și flască. Cred că aici este, de altfel, singurul punct slab al piesei, datorat nu atît interpreților (Eugen Moțăneanu, Ovidiu Grigorescu, Ștefan Sasu și Damian Oancea), cît opticii regizorale. În rest, orchestrația este bună, iar în partea a doua chiar foarte bună. Scena în care cortina e lăsată pe trei-sferturi, lăsînd spectatorului doar priveliștea gambelor de ambe sexe în repaos și în mișcare pe fondul de vacarm este excepțională.

În ceea ce privește scenografia, Virgil Miloia a creat un spațiu cît se poate de adecvat, astfel încît, din acest punct de vedere, spectacolul este ireprosabil.

În rolul principal, al falsei Francesca, Mălina Petre face o întoarcere de o sută optzeci de grade în raport cu rolurile în care ne-am obișnuit s-o vedem pînă-acum. Trecerea de la o feminitate sensibilă, suferindă și pasivă, la una rațională, dinamică și independentă e remarcabilă. Personajul creat de ea este puternic, natural și șarmant. Un cuplu bine articulat, al falsului preot și al mamei Francescăi e construit cu profesionalism de Gheorghe Stana și Victoria Szukits Codricel. De altfel, ambii excelează și în „probele individuale". Armand Calotă ne propune un Tițăr atrofiat de tropismul banilor, iar Ana Ionescu o Francescă autentică, adică ecranată, distantă, cu sînge rece. Ar mai fi de pomenit personajul înduioșător, lamentabil și de o penibilitate seducătoare, creat de Eugen Moțăneanu în rolul banditului de pază. Așa cum am mai spus, virilitatea din acest spectacol este jerpelită în mod excesiv, ceea ce, e-adevărat, declanșează efecte comice, dar afectează actualizarea potențialului „exploziv" al formulei E.P.P (erotic, polițist, politic).

Aurora DUMITRESCU

Plastica

VOCAȚIE ȘI CULTURĂ (I)

Într-un real antagonism cu ritmul cotidian al vieții sociale și politice, valorile culturale își sporesc durabilitatea în ciuda aparențelor de inadecvare la imediat. Pe cînd omul obișnuit este acaparat și copleșit de fapte, de evenimente, sub autoritatea cărora trăiește, artistul, omul de cultură în general își desfășoară existența sub semnul valorilor perene pe care le slujește fără a demisiona în nici un moment de la rostul său cultural. Aceste constatări s-au impus cu o flagrantă evidență cînd, pe fundalul tulbure și convulsionat al vieții sociale, avea loc la Timișoara un eveniment artistic deosebit: deschiderea expoziției retrospective **Creație și sincronism european. Mișcarea artistică timișoreană în anii '60—'70.** Încercînd printr-o acțiune recuperatoare plasarea într-un context mai general, european, a mișcării artistice timișorene, această expoziție se deschide cu „preliminarii" însumînd lucrări timpurii ale cîtorva artiști: Roman Cotoșman, Ștefan Bertalan, Constantin Flondor, Paul Neagu, Ciprian Radovan.

În această perioadă (1960—61) Cotoșman abandonase definitiv figurativul încercînd o sinteză a elementelor cubiste cu stilizările artei bizantine. Dar pasul hotărîtor a fost făcut cu ocazia unei călătorii mai lungi la Paris, în 1963, timp în care el ia contact în galerii și muzee cu importante opere ale constructivismului, cinetismului sau abstractionismului liric (cinetismul parizian era în plină desfășurare cu turnurile de lumină ale lui Schoeffer). Revenind acasă după această cuprinzătoare experiență, Cotoșman era decis să schimbe metodele și mijloacele tradiționale de lucru. Experimentările cu mijloacele abstractionismului liric l-au condus în 1964 la absența formelor sau „spargerea semnului plastic", după cum dovedesc monotipurile create atunci. Treptat însă el începe să lucreze monotipuri și colaje constructiviste, pe care le intitulase „interferențe spațiale" și în care urmărea să realizeze construcții spațiale bidimensionale, simbolizînd un dinamism spațial. Aceste proiecte au făcut parte din prima sa expoziție personală, în 1968, la București, intitulată „Proiecte de artă cinetică".

Pe de altă parte, Ștefan Bertalan și Constantin Flondor, deveniți profesori la Liceul de artă din Timișoara, încep să se întîlnească pentru a studia operele lui Klee, Kandinski, Vasarely exprimîndu-și, în lucrările lor de atunci, dispoziția pentru refacerea unor experiențe plastice. Bertalan se afla sub vraja lui Picasso și Léger în seria sa de desene în pastel intitulată „Impresii" (1963), iar Flondor sub influența lui El Greco și Matise („Grădinile" din 1964—65). În 1965 Roman Cotoșman era preocupat de ideea unirii eforturilor unui grup într-o muncă de echipă, în crearea unui spațiu ambiental urban, oarecum după modelul grupului de **Recherche d'Art Visuel** de la Paris, așa încît, din întîlnirile și schimburile de idei pe care le avea cu Bertalan și Flondor a luat ființă **Grupul 111,** care avea să se impună în conștiința publică cu lucrări abstracte sau constructiviste. Numele grupului (de fapt 1+1+1) sugera încă de la început păstrarea individualității și specificului procedeelor întrebuințate. Prima manifestare importantă, echivalînd cu o recunoaștere pe plan național a grupului a fost expoziția de la Kalinderu din București în 1968, la care, pe lîngă cei trei membri ai grupului, au expus Diet Sayler și Molnár Zoltán, ambii atrași de un abstractionism cu tentă constructivistă.

Disponibilitatea pentru explorarea noilor mijloace plastice oferite de constructivism avea să cuprindă mai mulți artiști, chiar dacă ei nu făceau parte din grup. Astfel, Viorel Toma practica un cinetism virtual construit cu elemente grafice și cromatice bidimensionale. În același timp, Ciprian Radovan, prieten cu o seamă de literați — Sorin Titel și „grupul oniric" (Dumitru Țepeneag, Leonid Dimov) prin cele două expoziții personale de la Timișoara, trăia experiența unor stări onirice exprimate prin „scrieri cromatice", într-o deplină libertate imaginativă și gestuală, amintind oarecum de Wols. Paul Neagu, stabilit în București, dar păstrînd contactele cu Timișoara datorită prietenilor pe care le avea în acest oraș, deschidea în 1968 prima sa expoziție la București, în care expunea reliefuri geometrice sau obiecte compuse din elemente celulare, „cutii tactile" și pregătea deja **Manifestul artei palpabile.**

Dar momentul cel mai semnificativ, echivalînd cu o recunoaștere internațională a grupului, a fost participarea lui Cotoșman, Bertalan și Flondor la Prima bienală constructivistă de la Nürnberg, în 1969, alături de Pavel Ilie și Mihai Rusu din București. La această expoziție Cotoșman participa cu o lucrare monumentală, realizată cu mijloace industriale și o expertiză inginerească, oferită de fratele său la fabrica Dermatina. Construcția cinetică **„Quaternar I"** avea ca obiect integrarea lucrărilor cinetice în spațiul arhitectural-urbanistic și crearea „unui spectacol artistic prin asocierea factorilor aleatori în cadrul relațiilor dintre mișcarea reală discontinuă și mișcarea continuă a luminii-culoare". Bertalan, continuînd sugestiile spațiale realizate cu fire de bumbac sau nylon, expunea o lucrare — **Poliformism** — care exprima un cinetism static cu rafinamente cromatice. În același timp, Flondor crease **Pionii regelui de sticlă,** exprimînd un cinetism virtual prin raportul optic între piese din oglinzi, fixate în spatele unei sticle riglate. Dar în același timp, deși Nürnberg a însemnat apogeul grupului, manifestarea sa coerentă într-o importantă expoziție internațională, prin plecarea definită din țară a lui Cotoșman a echivalat cu dizolvarea lui.

În 1970, prin venirea în Timișoara a unor tineri artiști, grupul se reorganizează în jurul lui Bertalan și al lui Flondor sub numele de **Grupul Sigma.** Noii componenți erau: Doru Tulcan, Ion Gaita, Rusu Elisei și matematicianul Lucian Codreanu. Orientarea noului grup avea să se păstreze deschisă experientelor constructiviste și cinetice, sporită în același timp prin apetitul pentru experiment și, prin efortul pedagogic, spre happening, land art, fotografie și film. Unul dintre primele proiecte realizate în comun a fost Turnul informațional — simbol al cercetărilor de cîțiva ani în domeniul constructivismului și cinetismului. În 1971 grupul participă la expoziția „Romanian Art Today", organizată de Richard Demarco la Edinburgh, alături de Bernea, Bitzan, Șetran, Paul Neagu, Diet Savler, Pavel Ilie. Alt moment important pentru Grupul Sigma a fost în 1974 participarea la expoziția „Artă și energie" de la București, iar în același an participarea la Timișoara la Săptămîna artelor plastice, în cadrul căreia au expus la galeria Bastion „Structurii gonflabile". În 1975 grupul expunea la expoziția „Arta și orașul" Turnul informațional. După 1975 se poate vorbi de o perioadă „post-Sigma", de individualizare a participării acestor artiști în expoziții.

Ileana PINTILIE

Top

PRO MUSICA

În mod firesc, comentatorul muzical ar trebui să se afle situat undeva la mijlocul fenomenului pe care-l analizează, crede el, cu obiectivitate. Ce se întîmplă însă cînd lui i se suprapune un fan? Mai poate fi această persoană dedublată și un critic apt de a discerne nu doar virtuțile, ci și scăderile unui grup, să zicem? Pînă cînd veți afla răspuns la această întrebare, dați-mi voie să vă prezint pe scurt motivele care m-au determinat să votez cu formația **PRO MUSICA** încă de acum aproape două decenii. Peisajul muzicii rock autohtone era infinit mai divers, oferind admiratorilor genului posibilitatea de a alege între rockul de factură tradițională, servit cu un serios profesionalism și mostrele experimentului ce-și propunea încă de atunci aflarea unor noi modalități de expresie sonoră în cadrul acestui perimetru muzical deschis... Încă din perioada „Crengii de cireș", maniera grupului PRO MUSICA era una cu totul aparte. Mă refer la modul în care (pe atunci) grupul folk-rock căuta să „spună" lucrurilor pe nume într-un limbaj propriu, impregnat de parfumul inegalabil al melosului românesc. Un artist ca **Ilie Stepan** nu viza, așadar, succesul facil, succesul cu orice preț. L-ar fi putut obține cu un efort mai mic, dar cu un preț prea mare: uitarea. N-a fost așa și ne bucurăm sincer. Există o permanentă neliniște care îl însoțește pe artist, pe adevăratul artist. Limbajul în care acesta se exprimă stă sub semnul personalității sale, mai mult decît al purei virtuozități. Străfulgerările imaginației sale, intuițiile, revelațiile interpretului își pun amprenta pe tot ce acesta face.

Pentru Ilie Stepan stăpînirea instrumentului n-a însemnat niciodată o cale de obținere a unor efecte pur exterioare. În persoana artistului distingem cu ușurință identificarea dintre **gînditor, muzician, interpret** și modalitatea de expresie aleasă. Dincolo de caratele improvizatorice recunoscute la acest artist remarcăm capacitatea de a reda instrumental, tehnic și conceptual o atmosferă aparte, învăluitoare, cuceritoare prin arta de a transmite complexitoare emoții, de a contura o atmosferă particulară. Neîndoielnic, la asemenea per-

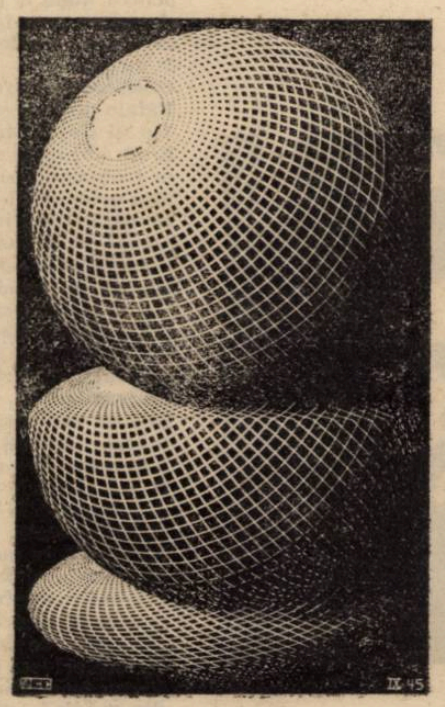

formanțe pot ajunge doar adevăratii muzicieni, singurii care reușesc să dea contur sonor problemelor timpului lor într-un tulburător univers, situat mereu dincolo de oscilațiile gustului / modei și mentalităților atît de autoritare în perimetrul muzicii de divertisment. Personalitatea artistică a lui Ilie Stepan și-a pus amprenta pe întreaga creație a formației sale, indiferent de inerentele fluctuații de personal ce n-au putut ocoli nici grupul PRO MUSICA în cursul atîtor ani. Din fericire, însă, a dominat un veritabil monolit, trio-ul **Ilie Stepan—Grigore Bujor Hariga—Vasile Dolga**, căruia îi datorăm acea meritorie ieșire din clișeele pe care și un ascultător mai puțin avizat le poate sesiza în rockul românesc. Cred că, dincolo de capacitatea de a stăpîni întreaga gamă expresivă a unui instrument, pentru a spune lucruri noi, convingătoare, interpretul trebuie să fie „mînat" de acel stimulator har al creativității. Părerea mea e că au existat și există afinități latente între demersul muzical al lui Ilie Stepan și receptivitatea, inteligența, inventivitatea membrilor formației sale, nume de referință în peisajul rock românesc.

Petru UMANSCHI

ERATĂ

Ne-am obișnuit de mult cu imperfecțiunile tipografice. Uneori ele fac deliciul colecționarilor de greșeli. Erorile strecurate în articolul **Scriitorul român sub scut sau pe scut** din nr. 41 al revistei „Orizont" au o anume consecvență: consoana **r** se infiltrează fraudulos în corpul unor cuvinte. Astfel **față** devine **frază, repercusiuni** devine **repercursiuni.** Restitui cele două litere buclucașe celor care le-au rătăcit în textul meu: BÎNDUȘA AMANCA.

Ochiu mortului

Răcnetul Ecranului Naționale

Niciuna din revendicările opoziției nu este mai importantă decît cea referitoare la schimbarea conducerii Televiziunii. Această instituție reprezintă, la ora actuală, cea mai conservatoare dintre mentalitățile posibile și este în măsură să vicieze cu un periculos procent alegerile viitoare. Zi de zi, oră de oră, minut de minut, ea face o diversiune de zile mari, împroșcînd cu străvezii aluzii tot ce înseamnă democrație, climat politic normal.

Un student de la limbi clasice, transferat la Timișoara, povestea cum la cursul de epigrafie cu d-l Răzvan Teodorescu a avut o senzație de adîncă umilință. Acesta a intrat în amfiteatru cu o morgă de gheață și costumat într-o manieră aparte: mîna dreaptă era ecoperită de o mănușă, folosită la deschisul ușii

După ce a intrat, s-a uitat mefient spre studenți și a spus că nu poate face cursul pentru că studenții au „mutre dubioase". Atît și nimic mai mult. Oare ce înseamnă pentru d-l președinte al TVR cuvîntul „dubios"? Oare cum se împacă el cu demagogia dezinvoltă pe care o practică slujitorii instituției atunci cînd e nevoie de populismul nesărat și mirosind puternic a naftalină? Evident că nicicum. Și asta pentru că cinismul domniei sale e incomensurabil. Adică ceva mai adînc decît o fîntînă. Cea din Harap Alb, de pildă.

În rest, superbă această Doamnă a poeziei noastre care este Ileana Mălăncioiu. Sînt sigur că i-a plăcut mult și d-lui președinte. Nu al Uniunii Scriitorilor. Celuilalt!

NELSON

La fanion

Despre Johnny Walker și Rinofug

Scoția, a spus-o Liga Internațională a Abstinenților, este patria whisky-ului. E imposibil ca avînd în fondul principal de băuturi una ce se numește Johnny Walker (plimbărețul, mergătoriul) să nu ai un fotbal de calitate. Și scoțienii au așa ceva, astfel că, pînă la partida de miercuri seara, nu i-am mătrășit niciodată. În primul tur din grupa noastră de calificare, acasă la dumnealor, după ce i-am condus cu 1—0, ne-au ars imediat două goluri, așa că ne-am întors de acolo cu buzele fluierînd ca un cîmpoi. Poate că nu ar fi fost de prisos aplicarea unei tactici de acum legendare a fotbalului scoțian cu privire la aducerea, în deplasare, a unei cantități adecvate de whisky. Poate că s-a încercat, dar unii, cum ar fi Mișa Klein, s-au împotrivit. În fine, ce-a fost s-a dus — dictonul nu e valabil în viața noastră politică — și iată că i-am bătut pe aprigii noștri colegi de grupă. A fost un meci atît de frumos, mai ales în prima repriză, încît am avut impresia că altă echipă decît națională noastră a intrat în teren. Da, rog partida indignaților să nu se supere, dar ultimele evoluții ale noastre mi-au lăsat în gură o aromă de Rinofug ce se adîncește mai abitir cînd îi vezi pe alții cum joacă. Iată însă că s-a petrecut ceva mai ciudat chiar decît tangoul lui Marian Munteanu cu frații mineri în Piața Universității și, de la primul minut, s-a jucat ca la carte. Mingea s-a plimbat de a ameți, internaționalii au strălucit. Mai ales Gică Hagi, Lăcătuș și Lupescu, ultimul numindu-se pe alocuri Wolfescu, fiindcă nemții nu îl mai dau. Arbitrul întîlnirii fiind suferind de un strabism acut, a refuzat două penalty-uri românilor, unul în prima repriză, celălalt, în următoarea. E drept, Lăcătuș a ratat niște ocazii mai mari decît inflația, e drept că Răducioiu a trecut milimetric de gol, așa că merităm victoria din plin, chiar dacă ea a venit din penalty. S-a jucat neinspirat cu mingi înalte în careul scoțian, Dorinel Munteanu a vrut să înscrie de la distanță, iar fundașii centrali au cam lipsit.

Evident, intrarea lui Timofte — timișoreanul-portughez ne-a bucurat, dar ceea ce el a arătat nu prea a convins. Se pare că în campionatul portughez, la Porto, îi merge mult mai bine, fiindcă a marcat, de cînd e la echipă, cinci goluri: trei în campionat și două în Cupa Campionilor. Dar despre el, altădată.

M.T.

Transmit...„T.F.1"...„Antenne 2"...„F.R. 3"...„Canal 5"...„Continental"...

● O nouă echipă de specialiști nucleari O.N.U. se pregătește să plece în Irak. Experții anteriori, sicanați de Bagdad în fel și chip (stare de semi-prizonierat, patru zile petrecute într-un parking, convorbiri telefonice dramatice, din mașini, cu centre de recepție americane) au reușit totuși să pună la punct un „documentar" referitor la programul nuclear irakian, ce cuprinde dosare însumînd 8.000 de pagini și benzi video pentru a căror vizionare sînt necesare 19 ore. Nu e de glumit... În anumite medii, pe acest fond neliniștitor, sînt evocate figurile a doi buni prieteni.. generalii Schwartzkopf și Neill. Un înalt demnitar american, senator de Wisconsin, chiar a afirmat... „În februarie Norman trebuia lăsat să plece pentru a-și duce treaba la bun sfîrșit"... ● Într-un interviu acordat unei reviste germane, doamna Elena Bonner, văduva lui Andrei Saharov, spune printre altele: „KG.B.-ul e încă destul de puternic. Democrația la noi e fragilă. Nu am nici o îndoială că puciul antigorbaciov a fost realizat de însuși Gorbaciov. Occidentul ar trebui să fie mai atent cu livrarea de tehnologii mai ales militare. Nu e cazul. Sînt de acord să se trimită alimente, medicamente, chiar haine, dar altceva nu" ● Memorial Romy Schneider, frumos și, sub toate aspectele, bine dozat. Copilăria, adolescența, tinerețea, maturitatea, trăită pînă la un punct, principalele filme, cei mai agreați parteneri și, bineînțeles.. amorurile. Aici s-a dat o riguroasă cronologie... Cele mai spectaculoase legături au fost cu Horst Buchholz, Curd Jurgens, Herbert von Karajan, Alain Delon, Willy Brandt, Laurent Pètin. Toate îndrăgostirile lui Romy au fost fulgerătoare... „Elle tombe tout de suite amoureuse". ● Sîrbi necrutători, croați ce nu cunosc „pardonul", șiruri de tancuri, camioane, biserici fără cruce, case fără acoperiș și geamuri, femei disperate, copii înfricoșați, acesta e decorul oferit de războiul ce se desfășoară de o bună bucată de vreme pe teritoriul Iugoslaviei. Europa apuseană privește spectacolul și pare oarecum neputincioasă. Se vorbește de o intervenție a „căștilor albastre", de desfășurarea unor trupe... Dar, deocamdată, nimic, decît sîrbi necruțători și croați ce nu cunosc „pardonul". ● Luciano Pavarotti va cînta curînd la Paris. În program Tosca, Aida, Turandot, Boema. Marele cîntăreț s-a exprimat că se simte „mai în pielea sa" pe scena operei vechi (cealaltă, cea nouă, fiind Bastilia), că nu e partizanul modernizărilor de regie, că va interpreta, în caz de solicitări, o arie de mai multe ori. Se pare că va locui la „Hôtel de Crillon" (vedere spre Place Concorde și Domul Invalizilor) unde — și nu e chiar atît de mult de atunci — s-a autocazat și Petre Roman. Revenind la Pavarotti, el a mai spus că are intenția de a slăbi cca. douăzeci de kilograme. Pentru aceasta face gimnastică, evită dulciurile și mormanele de spaghetti, și-a cumpărat chiar un trening pentru începerea unor ușoare alergări. Sîntem, desigur, alături de el. ● Pe o peliculă de film orașul Bordeaux între anii 1920—1991... Imediat după „Marele Război", calm, politețe, modă lungă la bărbați și femei, tramvaie ciudate, semănînd cu ale Timișoarei (1950), automobile mari, negre, cu șoferi prudenți și spațiu fără de sfîrșit pe lungile artere. Prin 1926 Picasso și Braque vizitează orașul, în 1930 (8 Oct.) se ridică în fața primăriei o piramidă din sticle de vin. Un provincialism profund, legitimat istoric, un stil al liniștii, ordinei și tihnei, un splendid oraș de mîna a doua în comparație, desigur, cu Parisul. Dar iată că vin nemții în „40" și fac praf armonia bordeleză.. Apar ca din pămînt cozile la alimente, tichetele, discuțiile în șoaptă, mersul cu bicicleta și mai puțin cu mașina. Pe străzi se tîrăște o mare tristețe, parcă tot orașul e înconjurat de mine de cărbuni. Mai ales cînd plouă atmosfera e apăsătoare... După '45 revenirea.. Totul se șterge cu buretele. Apar alte tipuri de mașini, tramvaie rapide, parcă nimeni nu mai are timp pentru nimeni... Se simte febrilitatea momentelor actuale.

Pelicula se termină fericit cu o imagine de stradă, cînd tot al treilea individ(ă), poartă bluginși și o enormă masă de păr din care se disting cu greu un rest de frunte, un pilpîit de ochi, un vîrf de nas.

Mircea PORA

JIM MORRISON – un superstar contestatar

James Douglas Morrison (1943—1971) a fost figura centrală a celebrului grup **The Doors.** Ca teenager, părăsește casa părintească, schimbă colegii și universități colindînd America. Obține o diplomă în arta filmului și se stabilește în California unde, în 1975, fondează împreună cu Ray Manzarek formația **The Doors.** Textele cîntecelor îi vor aparține și vor trăda influențe din Baudelaire Rimbaud Nietzsche, precum și din americanii Ginsberg și Kerouac

Lizzard King — cum obișnuia să își spună — a fost de-a lungul scurtei sale vieți o figură de prim rang a contestației tinerei generații americane. Prin tot ce a făcut a contestat America liniștită, burgheză, filistină și opulentă. A contestat, în sprijinul generației beat, războiul din Vietnam, televiziunea, relațiile sociale, relațiile rasiale. A făcut acest lucru cu prilejul fiecărui concert-show, cînd ținuta sa provocatoare și chiar violența textelor scandalizau „onorabilul cetățean american" Drogul și alcoolul — recuzita omniprezentă a tinerilor din epocă — i-au stat aproape, în cîțiva ani modificîndu-i „image"-ul adolescentin. Pentru fiecare sticlă de whiski băută, spun apropiații, alerga zece mile. De fapt, avea un program riguros de antrenamente pentru a deveni cel mai bun, cel mai puternic, cel mai... religios. „Sînt un Săgetător, cea mai filosofică zodie" a strigat el publicului la un mare concert **Doors**

Într-o biografie editată la casa sa de discuri a declarat: „Mă interesează tot ce ține de revoltă, dezordine și haos". și ar trebui adăugat imediat : de hipnoză pentru că show-ul său ținea tocmai de fluidul magnetic pe care îl emana. De transa în care intra, presimțindu-și, între altele, și propriul sfîrșit. Acesta va veni în 1971, cînd grupul tocmai scosese albumul **L.A. Woman.** Jim Morrison părăsește formația și se stabilește la Paris, unde moare în circumstanțe neclare. Este înmormîntat la cimitirul Père Lachaise, mormîntul lui fiind un loc permanent de pelerinaj pentru tînăra generație. Zi și noapte, din boxele instalate acolo, se ascultă muzică, iar în mediile neo-hippies se spune că „se înnoptează la Jim Morrison"

În 1978, a fost editat pe disc un grupaj de poeme sub numele **An American Prayer,** în care textele sînt recitate de Morrison pe fundal de muzică **Doors.** La douăzeci de ani de la moartea sa, a apărut și un film dedicat lui. Numai în primăvara acestui an vînzările de discuri cu muzică **Doors** au atins cote de top. James Douglas Morrison este un supermit al muzicii rock !

RUGĂCIUNE AMERICANĂ

Știi despre calda înaintare
sub stele ?
Știi că trăim ?
Ai pierdut cheile Împărăției
Te-ai născut deja
& ești încă viu ?
Hai să reinventăm zeii, toate miturile
veacurilor
Să cinstim figuri din codrii adînci
(Ai uitat învățămintele
războiului de demult)
Avem nevoie de marile acuplări aurite
Tații cotcodăcesc prin copacii pădurilor
Mama noastră a murit în ocean
Știi că sîntem duși la măcel de
indiferenți amirali
& că generali obezi și grei de cap
devin obsceni vorbind de sîngele tînăr
Știi că sîntem manipulați de TV
Luna este o fiară din sînge închegat
Bande de guerillă își fac numerele
în următoarea parcelă de vie
Iulnd la război nevinovați ciobani
ce își dau viața acolo
O mare creator al firii
mai dă-ne un ceas ca să
ne plăsmuim arta
& să ne desăvîrșim viețile
Viuturii de noapte & ateii sînt de două ori divini
& pe moarte
Trăim, murim și moartea nu e sfîrșitul
Călătoria continuă în coșmar
Agață-te de viață
Floarea noastră pasionată
Agață-te de sex în disperare
Avem viziunea finală cît ai bate din palme
Burta lui Columb este plină de iarbă verde
(am mîngîiat-o ușor și ea a zîmbit)
Ne-am adunat în acest vechi
& nesănătos teatru
Ca să răspîndim pofta noastră de viață
& să fugim de înțelepciunea de furnicar
a străzilor
Hambarele sînt luate cu asalt
Ferestrele rezistă
& doar unul din ceilalți
dansează și ne salvează
cu divina bătaie de joc a cuvintelor
Muzica aprinde simțirile
(Cînd adevărații ucigași ai regelui
pot să misune liberi
1000 de magicieni se ivesc în țară)
Unde sînt sărbătorile ce ne-au fost promise
Unde este vinul
Noul Vin
(murind pe viță)
bătaie de joc perpetuă
dă-ne o oră de vrajă
Nouă, celor cu mănușă purpurie
Nouă, celor cu zbor de graur
& ceasuri de catifea
Nouă, celor cu plăcerea acuplărilor arăbești
Nouă, celor cu soarele pe boltă & cu noaptea
Dă-ne un crez
Să credem
O noapte a Patimii
Dă-ne nouă credință în
Noapte
Dă-ne culori
sute de nuanțe
o bogată mandală
pentru mine & pentru tine
și pentru casa ta cu perne de mătase
un stăpîn, înțelepciune
& un pat
Obositoare decrete
Bătaie de joc continuă
Tie îți sînt destinate
Eram obișnuiți să credem
în frumoasele zile de demult
Mai primim cîteodată
Pe cărări întortocheate
Semne ale Bunăvoinței
și ne faci cu ochiul
ierți & ne îngădui
Știi că libertatea există în
manualele școlare
Știi că nebunii sînt cei
ce comandă închisoarea noastră
Sîntem închiși, sîntem la galere
într-un maelstrom alb, liber de protestant
Sîntem cocoțați pe muchia plictiselii
Încercăm ceva care tocmai ne-a găsit
O, mi-e silă de îndoială
de viața trăită în lumina unui anume sud
Ciudate relații
Servitorii au puterea
oamenii-cîini & femeile lor
trăgînd cearșafuri rupte peste
marinarii noștri
Mi-e silă de fețele lor
Ce mă privesc din turnul TV
Vreau trandafiri în chioșcul
din grădină, înțelegi ?
Copii de regi, lustruiți
trebuie să înlocuiască
străinii avortați în noroi
Acești mutanți, hrană de sînge
pentru fabrica ctitorită
așteaptă să ne ducă în grădina violenței
Știi ce palidă și zburdalnică vine moartea
la o oră ciudată, neanunțată, nestăvilită
ca un oaspete puțin speriat și prea prietenos
pe care îl culci
Moartea face din noi îngeri și ne dă aripi
acolo unde noi avem umeri cu ghiare de corb.
Fără bani, fără haine de gală
Acest alt Regat îmi place cel mai mult, de departe,
pînă cînd cealaltă față nu arată incert
& pierde supunerea față de o lege vegetală
Eu nu voi merge
Prefer un chef cu prietenii
În loc de Marea Familie

PIATRĂ IMACULATĂ

Înainte, în acele zile, totul era mai simplu și mai confuz
Într-o noapte de vară, mergînd pe chei,
M-am ciocnit de două fete.
Blonda se numea Libertatea,
Bruneta se numea Curaj.
Am vorbit și mi-au povestit asta :
Ascultați...
Vă voi spune despre Radio Texas și despre muzica beat.
Condus ușor, încet și nebunește
Ca într-o limbă străină,
Ridicînd capul cu furia rece, neașteptată a unui mesager divin,
Voi mărturisi despre inimă rea și despre pierderea lui Dumnezeu.
Rătăcind, rătăcind în nopți fără speranță
Afară, în jur, nu sînt stele.
Înăuntru sîntem de piatră
Imaculată.

CROM NEGRU, LUSTRUIT

Muzica era nouă
Crom negru, lustruit
Și trecea peste vară
Ca o vară lichidă.
DJ-ii au luat pilule să rămînă treji
Și ne-au pus muzică șapte zile
Cînd au plecat din Studio cineva i-a recunoscut.
Un oarecare l-a recunoscut pe șeful lor.
Acesta a venit la petrecerea noastră
ne-a pus discuri
și cînd s-a îndreptat, în soarele fierbinte de la amiază,
spre mașina lui
am văzut că golanii i-au scris pe parbriz
F — U — C — K.
El a șters asta cu o cîrpă albă
și zîmbind rece a plecat.
bogat. Are mașină extra.

Prezentare și traducere
Dorin POPOVICI

Colectivul de redacție: MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef-adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA, Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 8
Telefoanele: 8 33 90, 8 33 76
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază
Paginatori: Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipiști: Mircea GUI, Marcela VUIA, Tiberiu LAZAR
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

B [illegible] TRA"
[illegible] I U

sumar
43

ERA TÎRZIU ȘI ERA TOAMNĂ...

PAGINILE 4—5

ORIZONT

SAPTAMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 43 (1271) ● 25 OCT. 1991 ● SERIE NOUĂ, ANUL III ● 10 LEI

GALERIA CU LIDERI SĂLBATICI

Atît de insuportabilă prin demagogie, minciună, obrăznicie, impostură devenise guvernarea Roman, încît oricine i-ar fi urmat beneficia de un avantaj major; al presupusei bune-credințe. Dar dacă ne-am închipuit o clipă că am scăpat de domnul Roman, ne înșelăm. Nici debarcarea minerească n-a reușit să-i limiteze ubicuitatea. Ba din contră. Omniprezent și atotștiutor, domnul ex și-a început deja campania electorală într-un stil vijelios. Într-un stil de corridă. Dacă înainte treburile administrative îl mai țineau ocupat, acum ecranul televizorului e pur și simplu monopolizat de preavitalul domn fost prim-ministru. Micul ecran a devenit pentru el un fel de album de familie cu imagini în mișcare: domnul Roman ciocnind un pahar de citronadă cu președintele încă nedemisionar al țării, domnul Roman la ședințele fesene, domnul Roman la munte și la mare, domnul Roman zîmbind, domnul Roman încruntat. Însă culmea insolenței a fost atinsă cînd domnul Roman a anunțat, cu o zi înaintea prim-ministrului desemnat, componența noului cabinet. Asta așa, ca să se vadă cine e stăpînul.

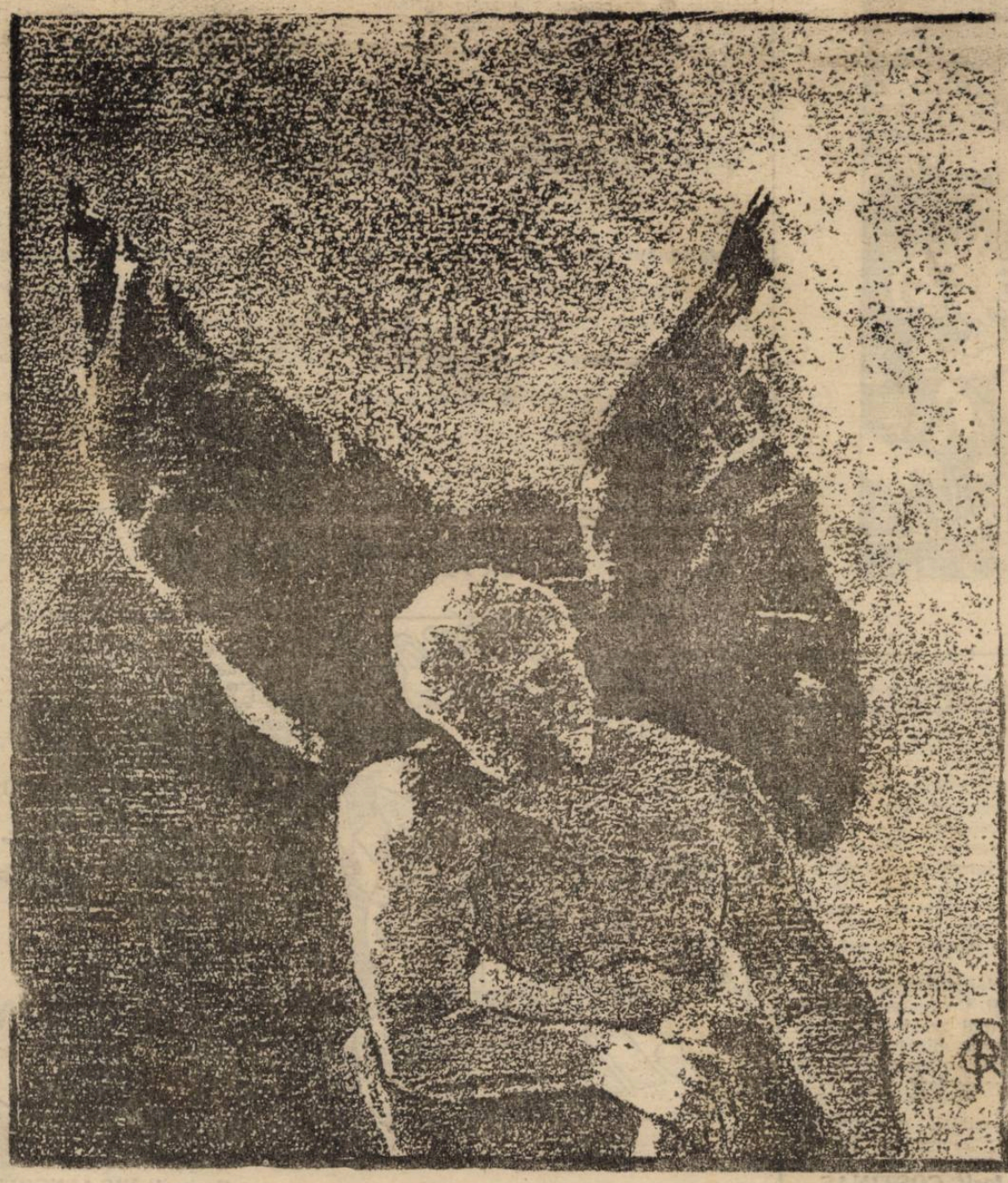

Eliberat, providențial, de o misiune care, clar, era din ce în ce mai dificilă, domnul Roman are acum tot timpul să pună în practică o străveche tactică valahă: transformarea înfrîngerii în victorie (după ce reușise strălucit și operația inversă). El ne va convinge, pe un ton care nu admite replică, de înaltul nivel de trai atins de România în timpul guvernării sale. Ne va ului cu virilitatea sa anticomunistă și antisecuristă. Ne va descrie curcubeicele culori ale imaginii României în lume (uitînd, desigur, să menționeze și funinginea minerească). Ne va povesti cum a implementat și a dres. Ce mai, un spectacol magnific, orchestrat cu inspirație de imparțialii democrați de la etajul al unsprezecelea al televiziunii.

De un singur lucru nu ne va convinge domnul Roman: că este de neînlocuit. Iată, avem de o săptămînă un alt prim-ministru și țara nu s-a dus de rîpă. Oricîte diversiuni de tipul guvernelor în exil și ale falselor sosiri regale în țară se vor mai produce, e clar că nu domnul Roman le va rezolva. Domnul Roman știe doar să provoace încurcături, nicidecum să le rezolve.

Excelent animator de galerii sportive (a dovedit-o cu brio în decembrie trecut, la Alba Iulia), domnul Roman este, în fond, un politician fără scrupule. Compensînd lipsa de consistență printr-un talent actoricesc remarcabil, el are o imensă priză la păturile subculturale ale societății. Să ne mai mire, atunci, că întregul său comportament politic este cum este? Calculîndu-și cu grijă aparițiile publice, domnul Roman alternează, cu o unică nonșalanță, smokingul, salopeta, puloverul și cămașa cu mîneci suflecate. În prezența domnului Roman, suporterii se transformă în mateloți vrăjiți, pe cînd domnia sa devine o irezistibilă sirenă.

O singură fisură în ireproșabilul scenariu: stupoarea provocată de cineva din familia Chivu Stoica, la strămutarea osemintelor fostului lider comunist Brusc, o voce indignată ne-a reamintit un capitol mai puțin plăcut din biografia politică (subliniem politică, pentru că biografia privată nu are importanță) a domnului ex. Ni s-a spus că faimosul anticomunist P.R. nu s-a sfiit să primească din mîna satanei Ceaușescu medaliile cuvenite celebrului antistalinist Valter Roman. Nu știm dacă întîmplarea cu pricina e chiar o întîmplare ori un accident în prea-perfectul plan al conservării și perpetuării puterii. Oricum, domnul Roman ar trebui să aibă măcar minima onestitate de a ne explica, o dată pentru totdeauna, misterele originii anticomunismului său.

Mircea MIHĂIEȘ

Cutia Pandorei

Mici copii bulgarii, neajutorați...

. De curînd, Stelian Tănase scria: România nu aparține nici Rusiei, nici Balcanilor, nici Europei centrale. România e România. Cu tristul ei specific inconfundabil, am adăuga noi. De aceea ni se întîmplă ceea ce ni se întîmplă. Oricum, pe lîngă altele (ancestrale), avem ceva și de la ruși, și de la balcanici, și de la destui alții. Un melanj care, adeseori, ne derutează, ne amărăște, ne exasperează. Și ne, cum remarca Cioran, diminuează. Să nu mai vorbim de mirările (perplexitatea) străinilor care ne-au vizitat după decembrie '89...

Deunăzi, am asistat la o întîlnire cu un grup de italieni din Ravenna, opinia publică din Italia n-a priceput absolut nimic. După cea de-a patra mineriadă mai cu seamă. Pentru italieni (și nu numai pentru ei) România constituie ciudățenie post-totalitară. Îmi stătea pe limbă să le spun că pînă și noi, românii, avem senzația că propria noastră patrie e o bizarerie. Un spațiu al derapajelor și paradoxurilor socio-politice.

Dar să ne oprim puțin la mult pomenitul balcanism (care nu înseamnă numai W.C.-uri nespălate sau „merge și-așa", ci și o comuniune spirituală și empatică cum, pare-se, în puține locuri de pe Terra mai există). Vă amintiți ce se spunea despre vecinii noștri din sud-est („mai balcanici decît noi"). Cum veneau ei, între cele două războaie mondiale, la București, ca la Paris. La „Micul Paris". Cum căscau gura pe Calea Victoriei și cum priveau în sus, pînă-i durea grumazul, la Palatul Telefoanelor. Și cum, prin anii '70, vorbeam despre ei cu un aer de superioritate valahă. (Chiar mai tîrziu, un concetățean, bănățean get-beget, îi dezavua pentru simplul motiv că — turist fiind la Sofia, știm ce fel de turist —, i-au dat să mănînce, la masa de prînz, salata verde tăiată mărunt, „ca la rațe", zicea, disprețuitor, concetățeanul meu).

Și, cu toate astea, în mod inexplicabil pentru noi, despărțirea de comunism s-a făcut, la vecinii noștri grădinari și pomicultori, și mari cărăuși ai Europei despărțirea de așa-zisul comunism s-a făcut lin. Lin și civilizat. N-a murit nimeni în lupte de stradă, n-au fost luate cu asalt instituțiile „de bază" ale statului, nu l-a împroșcat nimeni cu noroi și bale pe regele Simeon. S-au iscat, sporadic, doar cîteva păruieli. Mici copii bulgarii, neajutorați într-ale violenței...

Și iată-i pe ai noștri, pe albaștri, cu blîndețea lor de cultivatori de tomate, cum i-au învins în alegeri pe așa-zișii socialiști, acoliți ai Moscovei ante-ieltiniene, reziduuri stalinste. Iată-i pe susținătorii lui Jelio Jelev cum i-au pus cu botul pe labe pe nomenclaturiștii cefoși și burtoși. Iată-i cum ne-au dat clasă nouă, deștepților și băscălioșilor de români...

Vă mulțumim, domnilor albaștri!

Iosif COSTINAS

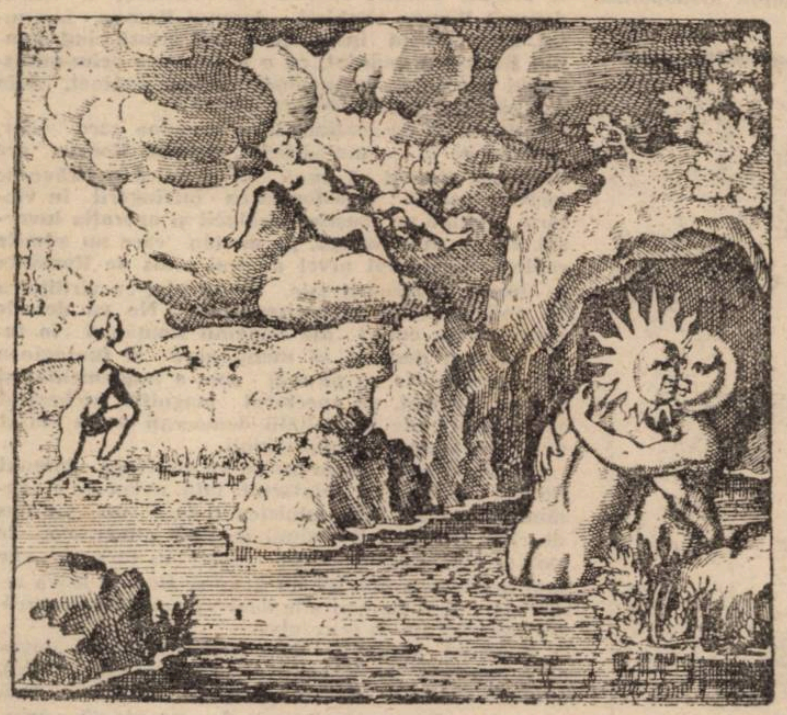

Nevroze

Interlocutor: SANDU SIMIONICĂ actor la Teatrul Național din Timișoara

— Ce te supără cel mai mult în Timișoara?

— Din ce punct de vedere?

— Din toate punctele de vedere.

— Și politic?

— Și.

— Faptul că unii concetățeni de-ai noștri mai sînt pro Iliescu.

— Și mai ce?

— Mizeria morală și materială, vizibilă mai ales pe străzi. Perisajul uman dezolant al unor tineri care vorbesc singuri: mărci-dolari, mărci-dolari...

— Ei au intrat, ca să zic așa, într-un soi de obișnuință cotidiană.

— Destul de rău că au intrat în obișnuința noastră. Dorința de înavuțire, goana după bani, trecînd peste orice norme morale, mi se par alarmante. Ne afectează, mai mult decît s-ar putea crede, și pe noi, cei din teatru.

— În ce fel?

— Preocupările de ordin material le-au anulat multor spectatori sau virtuali spectatori pînă și plăcerea de a veni la un spetcacol. Noi resimțim lucrul acesta. Și sîntem îngrijorați. Ne îngrijorează lipsa de orizont cultural al zilei de mîine. Pentru că rezultatele muncii noastre se văd în timp.

— În țară ce te deranjează cel mai mult?

— Suspiciunea. Neîncrederea. Ne suspectăm unii pe alții. Un fenomen foarte nociv. Nimeni nu mai are încredere în nimeni. Puterea, prin minciuni, dezinformări și mistificări a contribuit din plin la această stare de fapt.

— Și altceva?

— Tropăitul majorității parlamentare...

Iosif COSTINAȘ

ARGUS ● ARGUS

Revedem imagini din revoluția română ● Prima revoluție transmisă în direct la televiziune ● Ce hărnicie patriotică pe amploiații RTV-ului! ● Atunci, însă, altfel se dădea bine pe post ● Știa asta și Cornelius Roșiianu ● Și a apărut cum se cuvenea: răvășit, neras, agitînd lozinci (din gură), cu un obiect necunoscut pe braț, nu se mai găseau brasarde tricolor, le umflaseră primii sosiți, dl. Cornelius și-a tras ce-a găsit și el: o chestie semănînd a panglică smulsă din niște pantalonași de damă, din epoca dedesubturilor fastuoase ● Sau a jartieră, ce mai contează ● Mare pamblicar, dom' Roșiianu, știa el ce știa ● În celebrul Studio 4 se montase masa unui prezidiu de alarmă, cu tricolor pe partea dinspre cameră, cu stindarde în spatele vorbitorilor ● Cîte lozinci nu s-au scandat în acele zile ● Cîte stupizenii nu s-au mai spus, la adăpostul entuziasmului istoric ● Ce de pulovere ● De brasarde ● Zîmbete pe chipuri chinuite de misia pentru nație ● Unele fețe deja zîmbeau electoral, știau acele fețe că le va prinde bine cîndva, la o adică ● Cum ar fi la alegeri, de exemplu ● Le-a prins ● Dl Măgureanu, flancat de Gelu Voican Voiculescu și un tînăr plauzibil, pus acolo tot în ideea de a da bine, citind un apel sforăitor ● Sforarii — tot cu sforăielile ● În fața sa, la o masă cu drapel, viitorii păstori ai națiunii dezbinate: dnii Iliescu și Roman ● Se lansează primele promisiuni poporului entuziast și rebel ● Se va înfiera ● Noua justiție își va face datoria ● Frumoase promisiuni ● Naivii le sorbeau din difuzoare ● Exceptîndu-l pe Ceaușescu, executat în pripă, promisiunile tot promisiuni au rămas și astăzi ● Și vor mai rămîne ● Pentru consensul și liniștea tuturor românilor de bine ● Românii de rău să mai aștepte, să mai fiarbă în suc propriu, huliganii ● Singurul spațiu unde se trăia sincer, firesc, era pe străzi ● De asta ne-am convins ● La televiziune se făceau jocurile ● Se croiau viitoarele caftane boierești ● Viitoarele costume la două rînduri, care urmau să înlocuiască puloverele de asalt ● Un domn apare (atunci) în cadru și zice: Cred că trebuie să ne ferim de demagogii care se nasc chiar în clipa asta! ● Bine zicea ● Numai că unii se născuseră demagogi mai dă dămult ● Atunci doar își transpuneau în fapt demagogia ● Domnul acela se referea la poetul iubirii de piese de artilerie ● Noi nu ●Nu numai ● Pe Păunescu se vede demagogia de la o poștă ● Dă cu capul ● Mai tîrziu se va vedea ● Va zice gugumănii de genul: camarazi de luptă, formațiunea noastră e singura democratică, singura interesată de progres, noi sîntem singurii patrioți ● etc., etc. ● Singuri pe lume, ce mai! ● Dacă este vreun avantaj al revoluțiilor televizate în direct, față de alte tipuri de revoluții, atunci el constă în memoria peliculei ● Pelicula va reține, alături de faptele și gesturile eroice, și mîrșăviile ● Demagogia ● Minciuna ● Fațada în spatele căreia se trag sforile ● Imaginile astea din studiourile revoluției române în direct nu fac decît să-i mai scadă din măreție, atîta cît a avut ea la RTV. ● Că pe stradă a avut ● Și naivitate ● Dar și măreție ● Numai Vadim Tudor, care a văzut revoluția în varianta ei televizată, stînd pe genunchii familiei Barbu, n-a văzut revoluția de huligani ● Și erau atît de mulți huligani pe străzi încît nu se distingeau prea bine agenții moscoviți și budapeștiți ● Erau atît de bine infiltrați că nici Filip Teodorescu n-a biruit cu găbjitul ● Poate c-or fi fost ceva suspeți printre demonstranți, dar nu era să-și umfle colegii ● Nu? ● A mai umflat securitatea și niște tipi de la dubioasa D.I.A. ● Și ce-i cu asta? Nu le-au dat drumul imediat? ● Dar străinii? ● Unde sînt teroriștii de pe alte meleaguri? ● S.R.I.-ul nu spune nimic ● De la alte instituții curg numai banalități ● Tatomir și Tatulici pun noi întrebări pe vechile dureri ● Și uite-așa se duce naibii șaiful revoluției române ● În direct.

C.B.

VIAȚA DE ASOCIAȚIE

● **Clubul literar** al Uniunii scriitorilor Filiala Timișoara i-a avut ca amfitrioni sîmbătă, 19 octombrie pe Paul Eugen Banciu, Cornel Ungureanu, Rodica -Banciu Regep, Carmen Odangiu. ● **Pe data de 26 septembrie**, orele 10, gazde vor fi Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Marian Odangiu. Va avea loc deschiderea videotecii Filialei ● **Filiala anunță** că acceptă donații de documente, cărți vechi și noii privind literatura Banatului în perspectiva Muzeului literaturii bănățene

UMOR SERVICE

Desen de NIC LENGHER

Cu Șerban Foarță, spre Ritz

— După o vreme mult prea îndelungată, în care singura relație a românului-scriitor cu Parisul era parizerul, iată că un asemenea drum începe să devină un lucru obișnuit. Șerban, poimîine pleci la...

— Știi că, pe nemțește, parizerul are o semnificație trivială ?

— Nu. ce înseamnă ?

— Prezervativ. Poate să rămînă asta în interviu ?

— Îi zicem o meninge de la „antipozi".

— Vrei să începem pe acest ton. să-i zicem rabelaisian ?

— Acu, ce mai, am și făcut-o. Lasă-mă să închei prima întrebare fiindcă am ticluit-o accentuat cultural.

— Haide să o luăm de la început !

— Deci,iată că scriitorii importanți ai literaturii române fac drumul spre Paris și, certamente, îl fac altfel decît înainte vreme. Adică își asumă o întreagă moștenire scripturală. Dacă vrei, am putea vedea chiar istoria ca pe o cerneală amniotică ce ne scrie. După celebrul boyard român ce-a pus zahăr pe una din străzile Parisului, la vreme de iarnă, pentru a se plimba cu sania, e greu să faci un lucru mai strategic.

— Dragă Marcel ce să îți spun ? În momentul acesta nu sînt nici aici și nici acolo. Nu am decît o viziune cartografică. De fapt, în tinerețe, am visat mult Parisul. Nu știu dacă Parisul contemporan. Și atunci, și acum am trăit cu imaginea livrească a orașului, combinată cu cea mediatică și e evident că, atunci, am dorit enorm să văd Parisul. În ultimii douăzeci de ani, dorințele mele în direcția asta au ajuns la cote sub zero, încît, fără nici o ipocrizie, trebuie să-ți spun că mă duc la Paris pentru că mi s-a dat mandatul, așa cum mi s-a dat mandatul să fiu director la Teatru, pentru că d-na Irina Mavrodin a avut marea amabilitate să mă propună Ministerului francez al Culturii în calitate de traducător al unei infime părți a literaturii franceze și pentru că în fața unui asemenea gest mi-e greu să spun nu.

— Să înțeleg că ești „mal armé" în fața unei atari călătorii ?

— Da, sînt **mal armé.** În paranteză fie spus, nici nu știi cît de mult aș vrea să țin un discurs esențial, dacă există astfel de discursuri. Am impresia că dreptul la cuvînt, destul de accentuat în ultimele luni, ne-a luat ceva dintr-un fel de concentrare. Ne-a diluat. Și, în momentul acesta, mă suspectez de ipocrizie. Dacă ar fi după mine, n-aș mai pleca la Paris. E prea tîrziu. Există o poezie foarte frumoasă de Eugen Jebeleanu, care slavă Domnului, atfel s-a bucurat de Parisuri și pe vremea lui Dej. Spune el cam așa : „O, dacă am fi văzut Parisul cînd aveam douăzeci de ani !". Nu spre cincizeci, cum am eu

— Nu vroiam să ajungem chiar aici, dar cred că un interviu nu poate fi autentic decît dacă lasă celui întrebat deplina libertate. Un bun prieten, sosind luna trecută spre seară, la Amsterdam, i-a spus soției că au ajuns prea tîrziu. Și a adăugat imediat. Cu douăzeci de ani. Crezi că pentru mulți oameni de cultură români, sau pentru români în general, aceste drumuri vin prea tîrziu, însoțite de un ciudat déja-vu ?

— Poate. Nu știu. Toate informațiile mele se opresc în urmă cu douăzeci și cinci—treizeci de ani. Despre postliteratură nu mai știu nimic. de exemplu. Nu știu dacă poezia mai are acolo vreun sens. Am văzut atîtea poezii searbede, inepte edulcorate. Ai impresia că această națiie prin excelență culturală s-a oprit undeva. Mi-e greu și nici măcar nu pot vorbi de rău Franța. Dar vorba lui Macedonski, „unde este marea Franță ? / Ce văd ochii te sfîsie".

— Da, nu poți spune nimic de rău, fiindcă ai fost invitat de Ministerul Culturii . .

— ... franceze. Trebuie să subliniez asta fiindcă Ministerul Culturii române nu cred că mi-ar fi acordat vreo bursă. Nu spun asta din răutate, ci pentru că așa este. Din decembrie '89 încoace. în afară că am fost numit director la Teatrul din Timisoara. am fost în continuare rău văzut.

— Nu cred că poți spune asta, Șerban ! Știi foarte bine că mai toată provincia stă în conul de umbră al grațiilor centrale.

— Da, ai dreptate. Nici nu aș fi vrut să am această mică ranchiună și, în definitiv, nici nu o am. Știu foarte bine că niciodată copilului care nu plînge nu i se dă țîță. Evident, nu doresc să incriminez pe nimeni. Nu, discuția noastră vine pe fondul ăsta al unei plecări care, ca orice plecare, tensionează. Uite, merg la 49 de ani la o bursă pentru a îmbunătăți media de vîrstă ! Și-n vremea asta sînt tot mai convins de ceea ce spunea Pascal : Cea mai mare eroare a omului este că nu rămîne între patru pereți. O să-mi spui că asta e o viață de ocnaș. Cam adevărat. Și Tolstoi se întreba cît îi trebuie unui om și ajungea la concluzia că îi trebuie doi metri și Cehov a zis că doi metri îi trebuie unui om mort. Îi ajung, adică.

— Cu alte cuvinte, un anume tip de ratare, cauzat de ghetoizarea comunistă, ar putea fi îmblînzit ? În ultima clipă am evitat să spun benefic, pentru că, în nici un fel, nu a putut fi așa ceva.

SERENADĂ

— Sire, ne cheamă-n larg sirena,
Sire, ne cheamă-n larg sirena !
— O Serenissime, de Sena,
vai,

să nu ne depărtăm ! De Sena ...
— Sire, ne cheamă-n larg sirena !
— Mai bine-i să plutim pe Sena,
vai !

— Nu-i recunoașteți cantilena ?
Sire.-ascultați-i cantilena !
— O, Serenissime, gheena,
vai.

nu-ntr-altfel murmură ! Gheena ...
— Sire,-ascultați-i cantilena !
— Tot astfel murmură gheena,
vai !

— La nuntă, Sire,-am să-i duc trena ;
la nunta voastră,-am să-i duc trena !
— Eu mi-aș împodobi trirema,
vai,

cu mincinosu-i bust ! Trirema ...
— La nunta voastră,-am să-i duc trena !
— Eu mi-aș împodobi trirema,
vai !

— Asupra voastră, anatema
să cadă, Sire ! Anatema ...
— O, Serenissime, gheena,
vai.

înghită-vă, ca,-n sine, Sena !
— Sire, ne cheamă-n larg sirena !
— Nu Serenissime ! Gheena,
vai !

Șerban FOARȚĂ

— Cum să-ți spun ? Evident, am ratat orice în sensul unei aventuri reale, în sensul voiajului care nu este cu bursă și prostii din astea — pentru că e o prostie să fii la 49 de ani bursier. E ciudat. Acuma aud că și șefii de stat au burse, ceea ce mi se pare de-a dreptul comic. E adevărat că și regii Franței dădeau pensii, dar cu alt sens decît zicem noi pensie azi. Dar dacă am pierdut, dacă mi am distrus, dacă mi-am inhibat o vocație a largului, a călătoriilor e și pentru că eu nu cred în spațiu, în iluzia spațiului. Am o viziune cartografică. mai nou, ca Urmuz care scrie despre „o groapă în Dobrogea" în **Ismail și Turnavitu.**

— Și totuși, latinitatea a fost expansivă și asimilată. De la romani pînă la Columb. De la Cristofor încoace, au preluat anglo-saxonii toate trebile Spațiului. Ceea ce spui mi se pare că se poate antica la un model înferbelic al scriitorului.

— S-ar putea să fie un sofism în toate astea. Niste sofisme ale comodității ale stării de cazanier pe care, volens, nolens, mi-am autoimpus-o din cauză că nu se putea altfel. Nu știu, am senzație — cred că mă repet — că totul vine prea tîrziu, pe de o parte. Pe de altă parte, sigur că aventurile esențiale nu sînt alea în spațiu. Uite, aș vrea să îți spun începutul uneia din baladele lui Claudel : „Am plecat de multe ori / Dar de plecat, plecăm acum întîia oară". El nu se referă la plecatul geografic, nu la demarajul pe orizontală, ci la plecarea pe verticală, la îmbarcarea în credință, la îmbarcarea definitivă. Și în calitatea lui de convertit, de trecut de la protestantism la catolicism, această călătorie presupune un salt peste umbră.

— Uite că un alt convertit Jacques Maritain, a dat titlul uneia din cărtile sale Frontières de la poésie **Asta apropo de trecerea geografică. Însă nu despre el vroiam să spun ceva. Chiar acum, în timp ce vorbeam despre călători, mi-am adus aminte de un personaj din romanul lui Durrell, Justine. Apare acolo un bătrîn ce își cumpără o femeie de cauciuc — are și un nume, nu îmi aduc aminte — ce îl însoțește în voiajurile sale peste mare. Într-o bună zi, fiul bătrînului primește o telegramă în care este anunțat că femeia aceea de cauciuc a murit. Poate că e puțin frivol exemplul meu sau poate e un exemplu sintetic de umbră.**

— Da, așa e. Umbra e un soi de arvună a morții. Ea ne înrudește cu frigul și cu noaptea, și cu moartea. Fa cîteodată poate să ne și dislocuiască sau să ne înlocuiască Uite, Marcel, că am luat-o pe o altă pantă și nu aș vrea acum să vorbesc despre toate astea.

— Inevitabil trebuie să te întreb dacă nu crezi că experiența ta de trei luni acolo te va modifica ?

— Mulți cu care stau de vorbă îmi spun că va fi un lucru fundamental. Rămîn să mă conving și eu. Dar ce Bildungsroman mai poate fi vorba la vîrsta mea ? Poate că este o experiență capitală. Ținînd cont că voi fi în capitala Franței, poate că va fi o experiență capitală. Aș vrea, totuși, să-ți dau cîteva exemple de oameni — păstrînd evident proporțiile ! — care nu au avut parte de asemenea experiențe. Socrate, de pildă, n-a plecat din Atena, dar Atena era Parisul lumii respective și, deci, el era la Paris. De Königsbergul lui Kant actualmente Kaliningrad. Și dacă Leningradul s-a retransformat în Sankt Petersburg, e timpul ca și Kalininigradul să revină la vechea lui denumire. A fost un oraș nebombardat, unul dintre foarte puținele orase nebombardate ale Germaniei pentru că un general american știa, întîmplător, că d-l Kant era originar de acolo. Să mai zic și de Bacovia care a văzut marea la 57 de ani ? Și a scris o poezie foarte frumoasă cu flaute din stînci de mare ? Și în afară de Bacău și București nu a mai văzut vreun alt oraș ? București e un fel de a zice. Stătea undeva lîngă cimitriul Bellu. Atunci cînd a fost sărbătorit. la șaptezeci de ani, după ce i-a spus Agatei, la masa festivă, „hai să plătim și să plecăm !", a cerut să fie dus cu masina. încet. prin București. Foarte încet și cu lumina aprinsă înăuntru. Oarecum defila ca un automobil fantomă. Fără să fie un strigoi înăuntru. Era fenomenal de obosit. Îmi pare rău că trebuie să-l parafrazez pe d-l Iliescu și să spun că sînt un sentimental în momentul ăsta. Toate despărțirile m-au enervat Chiar cele banale, chiar cele simple.

— Partir c'est mourir un peu.

— Da, probabil că frica de moarte vorbește în aceste cazuri. A venit un prieten la mine, alaltăieri, care s-a sentimentalizat și cu care am hotărît că nu trebuie decît să ne strîngem mîna și să ne spunem „good bye, Sir !" așa cum spuneau fiii englezilor cînd plecau pentru zece ani în India. Ce să spun ? Marcel, sînt convins că interviul ăsta e un interviu mizerabilist, în afară de întrebările tale. În ciuda tuturor faptelor ar trebui să fiu bucuros. Nu sînt. Și te rog să mă crezi că aici nu au nici un sens ipocriziile.

— Te cred. Desigur că nu o să ne trimiți „une carte postale" de acolo semnată „restignac-ment vôtre". după tot ce mi-ai spus. Totuși, în Garre de L'Est. va trebui se începi cu ceva coborîrea ta acolo.

— În condiții normale. ar trebui să spun șoferului de taxi doar o silabă : „Ritz !"

A consemnat

Marcel TOLCEA

ERA TÎRZIU ŞI ERA TOAMNĂ...

„Trubadurul" şi „Doftana"

Doamna Elena Duran s-a mutat în casa de raport de pe Strada Vasiovei nr. 44 la puţin timp după război. Lume amestecată — cei vechi (bănăţeni sau bănăţenizaţi mici meseriaşi, cărăuşi, scribălăi în diverse birouri din perimetrul pieţei, lucrători la fabrica de tutun sau la cea de lanţuri), cei relativ noi (basarabeni şi bucovineni fugiţi din calea ruşilor) şi cei foarte noi (cîteva familii de ţigani destul de înfipţi şi stricători ai obiceiurilor locului).

De fapt o chema Durand, fusese soţia unui francez, inginer de avioane, ce lucrase ani buni pe lîngă Ministerul de Război al României. Într-o zi de toamnă a tulburelui an 1940, acesta a plecat de acasă şi nu a mai revenit. L-au găsit la vreo săptămînă, cu ajutorul credincioasei căţele Artemiza, rasa Setter irlandez, azvîrlit într-o groapă cu var din preajma locuinţei, avea faţa mîncată şi un glonţ în ceafă. L-a recunoscut imediat, nu numai după haine, ci şi datorită minunatului său păr blond-arămiu. S-a aflat repede că totul e opera spionajului german, ai cărui oameni foiau prin Bucureşti. Rămasă văduvă, doamna Elena s-a mutat la şosea în confortabilul apartament al sorei sale, Maria, căsătorită cu un înalt funcţionar din Ministerul de Externe. Încheierea păcii n-a adus şi linişte pentru cele două fiice ale venerabilului Hristodulu, unul dintre cei mai bogaţi comercianţi din Galaţi. Ginerele diplomat şi-a pierdut casa de pe Kisseleff şi s-a mutat într-o magherniţă din Ghencea.

Părăsind Capitala, doamna Elena şi-a lăsat, tot ca măsură de precauţie, şi consoana d de la sfîrşitul numelui : Duran suna mai sigur. Odată venită la Timişoara, s-a angajat ca taxatoare la administraţia pieţei. Un timp a dat în particular ore de franceză, pînă cînd plutonierul Vîrciu şi împuternicitul Suveică i-au atras atenţia s-o lase mai moale cu limbile imperialiştilor. Angelei îi plăcea enorm cucoana Elena, căci deprindea de la ea **maniere**, maimuţica !

Piaţa e un teritoriu generos, nu numai unul umil sau chiar mizerabil, cum cred unii ; aici a cunoscut-o doamna Duran pe domnişoara Horaţiana, o descendentă a Cicio-popilor, cea care-şi întreţinea familia închiriind ţăranilor veniţi să-şi vîndă produsele la oraş preţiosul cîntar moştenit, de mare precizie. Între cele două s-a legat o strînsă prietenie, mergeau împreună la bazinul ILSA pentru o partidă de înot, ori la operă, a !, nu, nu la spectacolul cu Doftana, ci la cele amintind de vremurile bune **Carmen. Trubadurul...**

Suspectată de leucemie, Angela, copilă încă, a fost dusă de părinţii ei, pentru analize, în capitală. Au luat avionul, dar fetiţei din cale-afară de slăbită, nu i-au rămas decît impresii confuze dintr-o călătorie care, făcută în alte împrejurări, ar fi fost memorabilă. În schimb, îi poartă o frumoasă amintire domnului Hariton, în casa căruia au tras. Lăcătuit în bojdeucă, dumnealui cînta Mozart la flaut. I-a dat Angelei caiete-ghid pentru învăţarea englezei, înpestriţate cu scrisul său ascuţit. Ani în şir au corespondat în limba franceză. Fata îi povestea despre amoruri, chelnerului Kukovetz, pigmentate de scandaluri cu nevasta, despre ghereta paznicului de la turnul de apă, despre moartea încărcătorului Crăciun Zaharia, survenită într-un cărucior de hamal. Domnul Hariton schimba cu înţelepciune registrul, rezuma filme interbelice şi romane fine, aducea vorba despre casa boierească de la Urlaţi, înconjurată de puţuri petrolifere, dar şi de grădini cu chioşcuri, de iazuri, de vii. Fără să-şi dea seama (iar Angela nici atît), avea ceva din melancolia lui Ibrăileanu cînd evoca o vară a tinereţilor (1886), petrecută tot pe o proprietate a Goilavilor, dar nu în apropierea Dealului Mare, ci la Heleşteni, în lunca Siretului : „Şi azi parcă-mi aduc aminte de lucruri de pe altă lume. De-atunci n-am mai văzut aşa viaţă bogată, lipsită de griji, frumoasă şi plină".

La, bătrîneţe, doamna Elena Duran s-a întors la Galaţi, „pentru a profita de cavoul Hristoduleştilor". L-a scos pe inginerul francez de la Belu şi l-a dus cu ea, avea acelaşi inconfundabil păr blond-arămiu, îi scria Angelei, doar că mult mai lung.

Viorel MARINEASA

Diplomă de la Leopold al II-lea

La aproape şapte decenii de viaţă, doamna Minerva vădeşte o energie aproape miraculoasă, acaparantă şi, în anumite momente, epuizantă pentru interlocutor/interlocutori. O vitalitate ieşită din comun, datorită căreia doamna Minerva arată cu mult mai tînără. Sfidează vîrsta a treia şi prin fizicul dumneaei, şi prin mijloace specific feminine : machiaj, coafură, vestimentaţie(toalete elegante şi moderne în care culorile închise, culorile moarte nu au ce căuta.). Sociabilă şi, mai ales, volubilă. Limbajul doamnei Minerva — cu un frust accent ardelenesc — este un amestec de localisme şi termeni neologici (plasaţi, adeseori în sintagme oximoronice). În ceea ce spune (şi multe spune.) umorul se îmbină cu tragismul vieţii la fel de simplu, la fel de uşor ca şi atunci cînd doamna Minerva (excelentă gospodină) pregăteşte aluatul pentru un cozonac împletit. Apropo de sorgintea dumneaei, am făcut, de curînd, o scurtă întoarcere în timp :

„Noi am avut, pe piele de cîine, diplomă de la Leopold al II-lea, frumos pusă într-o cutie de plumb sau cositor, nu mai ştiu. Dar a rămas la o mătuşă de-a noastră, o unguroaică, care a fost soţia doctorului Rednic, medic lîngă Beiuş şi, apoi, la Sighet. El l-a crescut pe tătuca, că tătuca a rămas, la 4 ani, fără tată. A rămas fără tată fiindcă bunicul meu a murit, în urma unei înmormîntări cu multă ploaie, de tuberculoză. Şi a rămas bunica mea cu 4 copii. Şi pecete am avut (pe cărţile de vizită am imprimat pecetea), dar cînd a murit mătuşa noastră, nevasta nepotului doctorului Rednic, şi el medic, Rednic Ştefan, ea fiind tot unguroaică, că ăştia numa' unguroaice au luat, ea n-a vrut să-mi deie pecetea. A zis să-i dau 700 de lei. Şi eu i-am spus: «Dumneata n-ai dreptul s-o iei, că eşti Rednic numai prin alianţă». Şi-apoi, eu n-am vrut să-i dau 700 pe propria mea pecete. Şi cînd a murit mătuşa, n-a ştiut nimeni ce-i aia şi au aruncat-o. Dar eu am să-mi fac o emblemă micuţă de metal, după fotografia asta.

Tătuca mi-a spus că noi am fost VREDNIC, dar ungurilor nu le-a plăcut numele ăsta şi ne-au scris REDNIK Aşa am ajuns noi Rednic. Familia noastră este atestată de la 1275. Avea o moşie de 40 de kilometri pătraţi, cu nu ştiu cîte sate. Mai mulţi fraţi Rednic locuiau în Giuleşti, în Cuhea (Bogdan Vodă n.n.), în Berbeşti. Au primit sate şi pămînt pentru că au luptat în oastea lui Ludovic de Anjou. Rednicenii ăştia au fost extraordinar de viteji. Ba mai mult, tătuca îmi spunea că vornicul lui Dragoş Vodă a fost unul dintre Redniceni. Familia Rednic apare şi într-o carte editată de Academia Română despre familiile nobiliare din Maramureş şi din tot Ardealul, dar cred că este mai elocventă cartea scoasă de Arhivele Statului din judeţul Maramureş, unde sînt prezentate documente originale ..."

Pe pagina de gardă a unui exemplar din mai sus amintita lucrare, autorul — Vasile Căpîlnean — a scris următoare dedicaţie : „Distinsei doamne Minerva Giurgiu, născută Rednic, vrednică fiică a Maramureşului, în pămîntul şi în istoria căruia îşi are înfipte rădăcinile pînă dincolo de cele mai vechi documente scrise, cu toată stima şi admiraţia din partea mea. 11.II.1987".

„Pînă şi Joody Pall recunoaşte, în cartea lui, că familia Rednic a fost una din cele mai vechi familii nobiliare româneşti din Maramureş. Recunoaşte că au fost români.

Cînd s-a cedat Ardealul de nord, soţia doctorului Rednic a vîndut sau a dat ungurilor emblema familiei. Aşa că originalul nu-l mai avem, dar avem copia de la Biblioteca Imperială din Viena. Şi alte cópii de documente. Din care reiese că familia Rednic a prosperat sute de ani, Rednicenii fiind foarte deştepţi, fiind consecvenţi în cinste..."

Doamna Minerva Giurgiu născută Rednic de Giuleşti, locuieşte din anul 1955 în Timişoara. De peste trei decenii îmi este vecină. Şi abia anul acesta am aflat despre originea dumneaei nobiliară.

Iosif COSTINAŞ

Metode de reîncarnare

Doamna G.V. — pentru că memoria aşezărilor o formează femeile, mult mai supravieţuitoare vremurilor şi schimbărilor abrupte decît bărbaţii, mai adaptabile sau indiferente, prin structură, stressului numit „eveniment istoric" — locuieşte în una din casele din Elisabetin. Din decembrie '89 încoace a trăit o reîntinerire în două etape. Prima, cînd a aflat că va fi proprietara unei părţi („doar 10 hectare") din pămîntul cumpărat cîndva de ea şi soţul ei în zona Igrişului. A doua, cînd, după ce s-a înscris în una din asociaţiile agricole locale, condusă de un neam mai îndepărtat, un fel de nepot de văr de-al doilea, întreprinzător, i-a venit ideea să facă şi ea ceva pentru a reintra în atenţia oraşului după mai bine de jumătate de veac şi a deschis un fel de cafenea-butic. Cum nu putea duce la bun sfîrşit o asemenea afacere s-a reîmpăcat, după ani, cu alţi nepoţi de veri, ai căror părinţi plecaseră în America imediat după război. Marea despărţire de acele neamuri, singurele din oraş, pentru că doamna G.V. n-a avut fraţi sau surori, s-a petrecut o dată cu deproprietărirea ei, prin anii '50. Atunci sa trezit că din cele şase imobile pe care le deţinea a rămas doar cu o casă, unde era cît pe-aci să ajungă chiriaşă. Ani de zile, pînă după moartea soţului ei, a locuit în două camere, una fiindu-i şi bucătărie. Restul a trebuit să închirieze unor familii cu copii. Cum soarta n-a îmbogăţit-o cu nici o progenitură, prezenţa copiilor altora în curtea

REVISTA-REVISTELOR

ODĂ LA STINDARDUL ASASINAT

● Citim în „Totuşi iubirea" un nou interviu cu activişti încarceraţi ● Melancolia obişnuită din spatele gratiilor plus rememorarea de suflet a elanurilor gospodăreşti şi patriotice simţite bărbăteşte. Demn, mereu alături de oamenii din mijlocul cărora te-ai înălţat ● Astăzi : Radu Bălan ● Omul căruia Ceauşescu i-a dat, pe 16 decembrie la crepuscul, telefonul înstrăinării tragice, al legalităţii disperate : BĂLAN, CE SE ÎNTÎMPLĂ LA VOI, LA TIMIŞOARA ? ● Ceea ce revista de clan şi titrează, cu litere de-o şchioapă, sîngerii ● Lîngă o asemenea interogaţie, la doi centimetri, în plin mijloc de pagină plînsă, se înalţă — cu tuşele analfabete ale majurului laureat al expoziţiei pe minister — crochiul unui stindard pecere ● Un steag care nu mai stă să filfîie, înjunghiat fiind, pe la spate, sub ciocan, de o mînă criminală ● Din flamura asasinată se prelinge un fel de lichid negricios ce ameninţă să înece însuşi numele bardului, cules cu corp 48 şi aflat, printr-o scăpare de neiertat a tehnoredactorului, chiar sub oroarea cu pricina ● N-are nici o noimă să le reamintim celor doi că în Timişoara, pe data de 16 decembrie, lumea a strigat, totuşi, „Jos Ceauşescu !" ● Horia Brestoiu rescrie de zor istoria, bazîndu-se pe incomensurabilele memorii ale unui col. Locusteanu de ultimă oră, Magherescu pe nume, memorii a căror apariţie editura „Păunescu" o dă ca iminentă ● Titlul cogitaţiei republicane, pusă pe dezvăluiri, a lui H. Brestoiu : **Se reface tandemul Mihai de Hohenzollern — Garda de fier ?** ● Se ! ● **Nu e bine, Majestate !** zice şi Ion Coja ● Dumnealui, mustră, cu plecăciune, regele că nu şi-a găsit vreme, de la 30 decembrie 47 încoace, să lectureze piesa dumisale — **Credinţa** — şi ciclul romanesc cu largă respiraţie — **Zăpezile de-acum un veac** de Paul Anghel ● Rău a făcut monarhul nomenclaturist, legionar şi iată, acum, infractor cultural ● Că nu i-a citit pe Coja şi Paul Anghel, restauratorii ● Alexandru Mironov — purtătorul de cuvînt, teleastul, sf-istul după-amiezelor prichindeilor precoci pare, de la puciul puciurilor dîmboviţene încoace, **un ubicuu sfătos** ● Alexandru Mironov reuşeşte performanţa — comună, e sigur, cancelariei prezidenţiale, de a apărea cam peste tot, unde vrei şi unde nu vrei, într-un interval neverosimil de scurt. ● Dumnealui ia interviuri, comunică sibilinic, publică povestiri, dă interviuri — două am contabilizat noi în ultimele numere ale „Cuvîntului" şi „Expres magazinului" — şi, mai grav, comite articole politice ● Nimeni nu poate confisca dreptul la liberă expresie al domnului Mironov, dar recenta sa producţiune din „Totuşi iubirea" poate suporta unele amendamente ● Silviu Brucan, îndrăzneşte presarul prezidenţial, are dragoste pentru apropae şi frate, e patriot dezinteresat, erou şi iubitor de ţară, apare la televizor, mediază cu pertinenţă, consiliază în interesul general, răvăşeşte lucrurile, loveşte sub centură, e, cu o ultimă sforţare sintetizatoare, **„mereu egal cu el însuşi"** ● Asemenea linearitate mesianică a umoarei fostului exilat de la Dămăroaia ne e servită drept culme a moralităţii şi bunului simţ politic ● Cu atît mai mult, de cinci sute patruzeci şi şapte de zile, Doina Cornea, „vipera" din tabletele poeşti ale lui N. Corbu, trebuia arestată ● Sau, economicos, escortată cu tutelă, către bucătărie, către mileul pastelat ●A apărut, prompt, pe birourile tuturor partidelor literare, numărul 7 al „Literatorului" ● Alex. Ştefănescu a riscat recenzînd ultimul roman al lui Nicolae Breban ● Răspunsul romancierului a venit, excedat, în „Contemporanul", ca altădată replica dată de Călinescu lui Perpessicius în chestia clevetirilor critice pe marginea „enigmei" Otiliei : „Cum poate cronicarul „României literare", cu experienţa sa, să reducă şi să simplifice persoana mea privată şi socială cu unul din personajele mele ? ! Din foamea trivială de detalii asupra vieţii mele intime, din rea voinţă ? ! (...). În vara lui '77 cînd a fost atacată „Bunavesti-

ERA TÎRZIU ŞI ERA TOAMNĂ...

ei a fost un adevărat calvar. L-a dus cu stoicism, descărcîndu-se doar pe nervii bărbatului ei („săracu' era prea bun, că n-a făcut nimic să-i scoată pe ăia afară... că de-aia a murit înainte de vreme..."), apoi perfectîndu-şi în singurătate sentimentele de ură faţă de tot ce mişca în jur. Într-o vreme începuse să simtă o bucurie nefirească atunci cînd afla că unuia sau altuia i s-au betejit copiii, că a murit cîinele, chiar dacă ea îl otrăvise, dar era sigură că totul a fost dat de Dumnezeu pentru dreptatea ei. Adrenalina şi-o revărsa în sînge, ciclic, în timpul nesfîrşitelor certuri pentru o jumătate de metru de boxă din demisolul locuit de o altă familie, ori pentru lozele de viţă puse de unul dintre vecinii-chiriaşi tocmai pentru a face umbră zarzavaturilor ei din grădină. Singura persoană cu care mai păstrase o legătură normală era madam L.P., ai cărei copii fugiseră în Germania prin anii '80. Cu ea împărtăşea o aceeaşi ură faţă de toţi veneticii ce umpleau acum oraşul, la o cafea, la o partidă de remy, în faţa televizorului lăsat să meargă, doar pentru a mai mişca si în casa ei ceva. Apoi chiriasii s-au mutat la bloc, în alte cartiere şi doamna G.V. şi-a recuperat pe rînd cameră după cameră, tot mai sărăcită, pentru că nu mai primea nici un ban în afara pensiei de urmaş, dar mai liniştită, că în cavoul ei de casă face o repetiţie generală pentru a-l întîlni pe domnul S.V. fostul ei sot, în nemărginirea unde era mutat. Ura faţă de cei din jur s-a mai domolit, deşi pe gardul de beton ce o despărţea de vecinii din spatele curţii, continuau să circule în voie nişte pisici fătătoare şi imposibile, care primăvara şi toamna, miorlăiau ca un sobor de babe la parastas. După un timp, a început să intre în vorbă cu vecinii. Cu neamurile însă, nu. Motivul era simplu: verii ei fuseseră, pînă la pensie, funcţionari de stat, ori asta, în sufletul doamnei G.V., era semnul diavolului roşu, al celui ce i-a luat toată averea funciară şi imobiliară. Ba ajunsese să trăiască adevărate revelaţii de bucurie cînd mai afla de la doamna L.P. că au necazuri la servici toţi cei care au neamuri în străinătate.

Ziua de 17 decembrie '89 a prins-o cu prietena ei, într-un alt cartier al oraşului, iar drumul pînă acasă, printre împuşcături şi oameni fugind disperaţi care-ncotro, nu-l va uita pînă la moarte. N-a văzut Bucureştiul, n-a părăsit pusta bănăţeană niciodată, n-a fost cu vaporul, cu avionul, cu elicopterul (asta suferă cel mai mult: „să fi mers şi eu prin cer, cu caii la pas,ca şi cu o trăsură... eh, cu elicopterul, măcar, pe deasupra oraşului...") În fine, după vestea reîmproprietăririi cu pămînt, madam L.P. îi vinde pontul cu spaţiul de la demisol, pe care şi l-ar putea transforma în bar. Îşi aduce aminte brusc de neamurile ei cele „cu neamuri în America" şi, dintr-o dată, în timp ce alte familii se dezbinau pentru vederile lor politice, doamna G.V. le dă telefon. Au loc vizite reciproce, mai întîi de tatonare, protocolare, apoi direct de afaceri. Descoperă după aproape treizeci de ani, că are nepoţi de văr şi se umanizează. Afacerile, după cum îşi aduce aminte, trebuie duse de cei tineri. Cu ei n-a avut niciodată nimic, pentru că nici măcar nu i-a văzut la faţă, aşa că le pune la dispoziţie capitalul fix — demisolul, curtea şi grădina, în vreme ce ei se angajează să ia legătura cu neamurile din America, să-i ajute, să poată participa la afacere cu capitalul mobil. După a doua întrevedere, tronsonul verilor direcţi dispare şi-i ia locul cel al nepoţilor. În zece luni, curtea e acoperită cu ciment, sînt puse mese, demisolul e amenajat ca magazin-bar, sînt aduse mărfuri din import şi casa, unde zăcuse ca într-un cavou doamna G.V., devine centrul de atracţie al zonei. La optzeci de ani, e din nou patroană şi iubeşte lumea la nebunie, cum n-ar fi crezut vreodată, iar ca semn al acestei stări de spirit îşi vopseşte părul în violet la coaforul considerat de ea ani de zile „budă pentru cocotele comuniste". În răstimpuri, nepoţii o duc cu maşina pe „moşioara" ei igrisană pentru a-şi vedea pămîntul, a-şi lua partea de grîu, porumb şi zahăr ce i se cuvine şi a mai schimba două vorbe cu toate neamurile, ca într-o a doua viaţă, abia acum.

Paul Eugen BANCIU

Dinamita galeşă a amintirilor

Fumul oraşului muncitoresc nu se strecoară în camerele strîmte. Poate numai amintirile — mici şi ele, acum —, de undeva de departe, mult mai departe de coşurile umflate în pene, purtîndu-şi cronicitatea inutilă cu acelaşi orgoliu searbăd al primilor activişti cu aşternuturile încă, prin ce case din Moscova, călduţe. Vin, de undeva din drumurile spre Buda sau Viena, de undeva dinspre Cluj sau din Piemont, cu farmecul discret al prînzului de clan în grădină, de zbenguieli, remi şi politică (binecuvîntată de Tradiţie) de torturi hăpăite cu mîrîieli de poftă şi cafele usoare să nu altereze siesta latină. Vin ca morala sfătoasă a vacanţelor lungi, cînd orice nepot ocolit de o ereditate încărcată era, cu siguranţă, definitiv scăpat din mînă. Vin de departe sau n-au ieşit niciodată dintre peretii scunzi şi din geamantane. Mai degrabă dinăuntru.

Da. Eşti convins că n-aveau motiv să facă atîta drum cînd, şi aşa nu înseamnă prea mult. (Te ascunzi iarăşi, ai învăţat să respecţi regulile, ele nu înseamnă nimic, vin pur şi simplu pentru că se întîmplă). Nici n-au de unde să vină: dacă există au venit de aici, din nimicurile frumos orînduite în dulapul Biedermeier, din spatele sticlei ordinare ce presează poza de familie (tata: mustaţă bogată şi neagră, sever, ochi negri, Apostol Bologa ferit de frontul românesc, uşor culpabilizat, autorul unui jurnal de front caligrafic şi diafan; mama: cu anii contabilizaţi în jurul buzelor şi sub bărbie, mîndrie de odraslă de grof, acum într-o uşoară indispoziţie, trecătoare, i-a asigurat ea intrînd la artistul fotograf, se mişcă greu în ultimul timp, şi parcă bunicul, Zmeul, e din ce în ce mai persistent în duritatea lui de padrone ardelean, unde e Capitala şi timpurile de domnişoară curtată şi sprintenă cu numele de CZERMINGER), prin dulapurile deschise din ce în ce mai rar şi cărţile (nu multe) cu ortografie prereformistă. Amintirile şi praful, care e, oricum, şters în fiecare dimineaţă.

Trist sfîrşit de partidă pentru aceşti meşteri Manole piemontezi aduşi de Kaiserin Maria Tereza să construiască oraşe şi biserici. Pămîntul misterios de la marginea Imperiului, spre care i-a mînat proiecţia umflată a unei fale îndeajuns de ipotetice, vreo casă de copii sau un bătrîn şomaj, le va cere ceva în schimb. O singură fîntînă nu-i era de ajuns chiar dacă nemaivăzutul, senzaţionalul se consumaseră satisfăcător în legendă. De aceea, plata Albinilor va fi mai uşoară. Dar va fi, chiar dacă Alpinii, cum se vor fi numit ei în Peninsulă, deveniseră, în cel mai autentic sens, români. Beşca naţionalişti. Au plătit poate (altă dovadă că locurile pe care le-au găsit aparţineau suferinţei şi pedepsei) şi pentru alte nopţi. Multe şi triste. Nopţi în care Crăişorul (să încercăm să figurăm un Avram Iancu nu destul de prăvălit în deznădejdi) se afişa insistent în preajma ferestrelor luminate ale castelului, pîndind aparitiile Eszterei Man de Disznopatak devenită în ciuda suspinelor revoluţionarului, Albini, frumuseţe absolută a Ardealului.

Urmează Memorandumul, închisoarea. Superstarul familiei e, fără nici o îndoială, Septimiu Albini, secretar al Partidului Naţional Român, dar, în umbră, adevăratul stăpîn al clanului e Iuliu Zmeul. Între timp vin şi minele de aur de la Zlatna, marele castel, proprietăţile, partidele de remi cu Vaida Voievod şi Giugurtu, nevinovata bîrfă politică sau mondenă, succesul vinurilor Plebanus-Albini, recoltă 1937—39, pe piaţa austriacă, acreala înţepată a doamnei Goga, domolită doar de impozanţa timorantă a Zmeului, autoritate cumplită a unei familii refuzată de excese. Afacerile merg bine, prietenii sînt stabili, criza economică se încheie cu falimentul ţesătoriei din Cluj. Războiul trece neobservat, cu copiii la şcoală şi mine duduind. În 1944, cu cîteva luni înainte de venirea rusilor (premoniţie uluitoare? ereditate încărcată?) Iuliu Albini-fiul se sinucide fără să lase nici o explicaţie. După ce-şi îngroapă fiul, il padre padrone se duce şi el, poate obosit de prea multă companie slavă. Naţionalizarea încheie anii de prosperitate ai familiei. Albini. Dusă fi găsim prea obosiţi ca să-şi mai construiască aripi.

Tu ai de cărat în spate un bolovan sau o ladă cu dinamită. Eşti ţîncul nebotezat şi te întorci, vampir puber sau în criză, să zgîndări somnul celor care nu au vrut să te vîre în apă la timp. Umbli hai-hui. Tu şi tinichelele tale. Parcă te strînge nodul cravatei de atîta tîmpenie proletară, parcă te-ai săturat de străzile cenuşii de măselele puturoase ale soţiilor de ştabi, parcă ai obosit să tot explici de ce numele tău e italian, de ce ştii ungureşte şi nemţeşte, de ce ai învăţat la cele mai bune şcoli şi ai fost primul, de ce ai divorţat şi te-ai recăsătorit, de ce eşti greco-catolic şi de ce familia ta a zidit o biserică.

Doru BRANEA

---

re", la câteva zile după plenara CC, cronicarul de atunci al „Contemporanului", Dumitru Micu, reducea „ideologia" personajului principal, Grobei, la una de extremă dreapta, legionară şi imediat, cu un ciudat gust al denunţului poliţienesc de tristă amintire stalinistă, mă contopea pe mine, autorul, cu personajul Grobei! Sigur, Alex. Ştefănescu nu face acelasi lucru, dar să-mi permită stupefacţia mea sinceră în faţa grosolanei substituţii..." ● O dată în plus „Cuvîntul" dă cu anticipaţie verdictul în disputa (polemica? scandalul? vacarmul paralel?) Goma — Breban ş.cl. ● Citäm ultimul paragraf al întîmpinării pe care Ioan Groşan o face romanului **Pîndă şi seducţie** („Cuvîntul", nr. 42): „Extraliterar vorbind, cred că **Pîndă şi seducţie** este cel mai bun răspuns pe care Nicolae Breban l-a dat în 1976 acuzelor lui Paul Goma din 1991" ● Care va să zică — aici riscăm o impresie din tribune — valoare, perenitate, dezinvoltură pariziană faţă de aprehensiunile exilului, cu totul liliputane faţă de cîştigatul, în eternitate, pariu românesc, în contra mediocrităţii încrîncenate, prea terestre a justiţiarului şi scriitorului? ● Rămînem în aşteptare ● Între toate săptămînalele de la noi, „Cuvîntul" rămîne publicaţia care demonstrează număr de număr, negreşit la mii de leghe distanţă de scroabeala sau analfabetismul injurios al atîtor altele, inteligenţă, talent şi vervă publicistice ● Poziţie singularizată, din nefericire, de regretabilul deces al „Opiniei studenţeşti" ● Ultimul număr al revistei este excepţional, de la editorial, analizele politice, flash-urile de culise, reportaje, interviuri, revista presei, pînă la pagina sportivă şi rubrica mondenă ● Cu toate facultăţile de jurnalistică mai noi sau mai vechi (recuperate) „Cuvîntul" este singura şcoală serioasă de gazetari pe care o avem ● Pînă cînd? ● Hanibal Stănciulescu se ocupă (în „Contrapunct", nr. 42) de panseurile şi truda lirică a lui Dumitru Matcovschi ● H.S. face parte din tagma „hulitorilor de dumnezei" şi va fi stigmatizat cu zeci de metafore greoi-indignate de unul din idolii poetului basarabean ● Despre Weltanschauungul matcovschian („Eu mă gîndesc deseori că este imposibil ca întregul univers să se bazeze pe haos. Biblia este purificarea omului... Eu îl văd pe Dumnezeu ca pe o întruchipare a binelui... Să fim harnici şi să gospodărim chibzuit ce avem. De altceva nu va fi nevoie. Atunci vom fi fericiţi"), H.S. zice: „Prin urmare, lucrurile sînt simple, voltairian de simple. În itari şi cămaşă, cu traista umplută cu pîine şi ceapă, cu sarica mitoasă aruncată pe un umăr, mînînd din urmă cu fluiera instalaţiile patrupede (...) românaşii noştri — dacă e să aplicăm creator simplismul profund al d-lui Matcovschi — vor cuceri în cîţiva ani Europa cu ortodoxismul lor transhumant..." ● Cuvinte grele, zeflemea, bonjuristă pentru care H.S. va da samă la „judecata de apoi a poeţilor" ce va veni mai curînd decît credem ● Oleacă de stabilizare, un dram de consens să pogoare peste plai, atîta doar... ● Dialog dramatic între Liviu Antonesei şi Dan Petrescu despre moartea profesorului Ioan Petru Culianu („Convorbiri literare", nr. 26) ● Dan Petrescu vorbeşte despre episoade de o stranie premoniţie din ultima parte a vieţii celui asasinat, elimină informaţiile false care au circulat în ţară despre sfîrşitul acestuia şi rămîne la ipoteza unui asasinat politic făptuit de mîna lungă a fostei (actualei?) securităţi: „Modul cum a fost gîndit (asasinatul n.n.), ca să încep cu el, ţine de un anumit stil, care e acela «alor noştri», respectiv, acela de a nu lovi direct şi de a nu face niciodată un lucru limpede. Totdeauna au făcut nişte acţiuni din astea contorsionate, asupra cărora stai să te gîndeşti o viaţă întreagă şi nu ajungi la nici un rezultat (...). Totdeauna au lovit puţin şui" ● O întreagă pleiadă de gînditori români iese în Europa, colea, la Cracovia, şi în loc să comunice, se singularizează patetic de restul înteligenţei est-europene ● Istoria acestei insularizări e povestită în „22" de o parte a românilor prezenţi la Cracovia: Monica Lovinescu, Andrei Pleşu, Andrei Cornea şi Gabriel Liiceanu ● Sînt paginile cele mai lucide, mai dense ale unui număr de revistă citabil aproape în întregime ● Editorialul revistei „22", semnat de Andrei Cornea — în mare revenire. Cornea pare a fi cel mai pragmatic, mai european dintre toţi ideologii noştri — se ocupă de inventarierea lapidară, dar convingătoare, a mitologiei colective care ne bîntuie mentalităţile în ultima vreme ● Andrei Cornea descoperă cinci asemenea mituri obsedante: Mitul „scenariului ascuns", acela al adversarului malefic, un al treilea al revoluţiei ca ultimă soluţie un altul al importanţei noastre şi, în fine,acela al respingerii fără drept de apel a „formelor fără fond" ● Toate, deopotrivă, **boală şi distracţie naţională** ● Nu-s mai multe?, nu-s mai puţine? ●

C. S.

CU AMBULANȚA SPRE HÎRLĂU ȘI CABRIOLETA SPRE BOSTON

1) „Era într-o zi înăbușitoare de august; în ajun făcusem cel dintîi marș ca ofițer în rezervă, cu cizme noui și tălpile picioarelor mi se beșicaseră; *precum se cuvenea unui tîrgovăț* (s.n.) făceam ziua a doua de marș în ambulanță, în tovărășia doctorului Andronescu, *un om foarte vesel, cu burta mare* (s.n.). Porniserm pe un drum întortochiat, prin ținutul Botoșanilor. (...) Ne ducem pe pustii locuri! zice doctorul Andronescu, *rîzînd cu toată fața-i ca o lună plină* (s.n.), săltîndu-și burta ca-n undoiri de val. După ambulanță venea o căruță cu doi boi".

Așadar expoziționea povestirii *Mergînd spre Hîrlău* e cît mai mic-burgheză cu putință. Doi călători cu obiceiuri de tîrgoveți, supuși, momentan, disconfortului rigorilor militare, se așternd drmului. Locurile sînt pustii, calea întortocheată. Destinația — Hîrlăul. Cel care povestește pare a avea tactul, temporizarea și morga suspansului nelipsite naratorului brit de horror-uri victoriene. Mai mult, fiind vorba de Sadoveanu, ne-am aștepta să ni se facă, iarăși, „onorurile Moldovei", această „Americă virgină", să avem acea „regresiune spre elementar" grație incursiunii în „uriașa pădure manciuriană": sau măcar uimirile și nepriceperea civilizaților în fața arhetipalului. Nimic din toate acestea.

Cei doi pornesc spre Hîrlău, destinație derizorie, și totuși par a nu ajunge acolo niciodată. Ar fi aici, după Roger Caillois, una din sursele fantasticului terifiant, anume aceea a „spectrului condamnat la o cursă dezordonată și veșnică". Din fericire, cei doi sînt tîrgoveți onorabili, supraponderați, cu malais-uri provocate de căldură și bătături. În clipa în care ambulanța (observați ironia blîndă iscată de neobișnuitul, să-i zicem mecanic și neologic, al vehiculului pornit la drum spre Hîrlău, prin pustietăți moldave) demarează, călătorii încalcă un tabu, violează un teritoriu de obicei sacru la Sadoveanu, în încremenire și pulsație cosmică. Prozatorul i-ar putea pedepsi măcar uimindu-i prin cunoscuta gamă de *semne* de avertizare ale teritoriului interzis. Ele se ivesc, cum vom vedea, la tot pasul, dar autorul rezolvă altfel, magistral, acastă „infracțiune". Cele două lumi vor fi puse într-un paralelism bonom, într-o neînțelegere jovială. Ele vor trece una pe lîngă cealaltă fără uimiri, curiozități sau pedepse. Paginile sînt antologice tocmai prin humorul reținut și lentoarea savantă cu care ni se istorisește tolerarea celor doi vinovați de către o lume altfel plină de riturile inviolabile ale eternității.

De la bun început, săvîrșind o ingerință teritorială, cei doi sînt puși sub urmărire: pe urmele ambulanței va veni, preventiv, *carul cu boi* condus de eternul moșneag paleolitic cu față scorburoasă și exprimare calculat-evazivă, monosilabică, de gardian al absconsului carpatin. Sadoveanu are intuiția genială a neîngroșării tușei și a renunțării la tentația unui portret tracoman al bătrînului în contrast cu ingenuitatea neinițiaților săi colocutori. Dimpotrivă, încrederea e strunită, moșneagul deviază hîtru răspunsurile la întrebări indiscrete. Iar cel mai des rostită va fi: „mai avem mult pînă la Hîrlău?". Întrebare căreia i se va răspunde, imposibil, în toate registrele posibile, cu mereu legendara aproximare la nivel cosmic a țăranului român: „tot mai este oleacă", „ia, ca la două ceasuri, mai mult nu este", „tot una-i (dacă mergi la Hîrlău cu căruța sau pe jos, n.n.), răspunse zîmbind unul din oameni, că nu-i așa departe". Sigur, anecdoticul ar fi un pretext prea facil. Greutatea povestirii stă în altă parte: în dilatarea peste poate a secvențelor, ca într-un *replay* și urmărirea cu lux de amănunte, în prim-planuri exasperant de lente, a tuturor ingenuităților voiajorilor pîngănitori. Dacă îmi este permisă o comparație suprarealistă, cei doi dau impresia unor dansatori orientali care-și execută inocent și sîrguincios întregul registru de volute în mijlocul unei jungle impenetrabile, colcăind de toate amenințările. Mai mult, ei ne sînt înfățișați ca niște veșnici jovialí, fără curiozități sau temeri. La un moment dat, caravana va întîlni și lua cu sine un caporal suspicios și suferind. E, în obișnuitul sadovenian, al *doilea semn*. Al doilea gardian. Caporalul are priviri piezișe, dar doctorul e vesel și glumește cazon pe seama durerilor sale de pîntece: „Ai devastat o grădină de pruni mișelule! zise doctorul vesel. Hai, marș în căruță! Suie îndărătul moșneagului...".

Aproape că nu mai au importanță celelalte întîlniri de pe drumul fără capăt al Hîrlăului. Ele sînt tot atîtea semne pe care călătorii le ignoră. De unde firesc, în fața inconștienței sublime a împricinaților, o degradare a semnificației avertismentului, o trecere, de neimaginat la Sadoveanu, în registru ludic a gravității mesajului cu care el își investea fără gres — vezi *Ochi de urs*, *Creanga de aur* și toate celelalte — acești reprezentanți mitici ai Ordinii Primordiale. Intuiția prozatorului e de o finețe remarcabilă. Se ajunge pînă acolo încît dialogurile dintre Forțe și nesăbuiții voiajori — care ar fi trebuit să fie premontoriu punitive — să capete prin toleranță, degradare și incomunicabilitate glumeață, turnura absurdului „învîrtirii pe loc" a taclalelor caragialești: „— Ce mai faci? Nu te-am văzut de mult, zise bărbosul și nu mai putea de bucurie — Bine! zise încet nedumerit, doctorul Andronescu. — Ce? Nu mă mai cunoști? — Ba da, da, cum nu..., (...) — Bine foarte bine! strigă el ascuțit și foarte repede. Îmi pare foarte bine că te-am văzut. Încotro mergeți? De unde veniți? Aha! Mergeți la Hîrlău! Aha-da! Aha-da! Vra să zică ești bine? Ești sănătos? N-ai idee ce bine-mi pare! Dar Agacie ce mai face? — Care Agache? zise doctorul cu îndoială. Apoi pare a-și aduce aminte: Aha! E bine, e bine, și el! e sănătos!".

E, mai sus, o relaxare a sistemelor de siguranță ale unui univers de obicei impenertabil. Prezumtivii atentatori, doctorul și căpitanul rezervist, se arată niște bavardeuri inofensivi, iar interesul naratorului e să-i poarte, la nesfîșit, într-o savuroasă inconștiență, pe cărările unei lumi care-i tolerează neașteptat. Drumul Hîrlăului va fi unul lipsit de spectolul prezervării tainelor dar, totodată, unul fără destinație.

2) Cu siguranță, o paralelă între povestirea lui Sadoveanu și celebra nuvelă fantastică a lui William Austin — *Peter Rugg, dispărutul* poate fi, în linii mari, riscată. Sînt diferențe de gen, viziune rezolvare epică ș.a.m.d. Un punct comun rămîne totuși și el se poate specula cu folos în nuanțarea intuiției sadoveniene sus-pomenite. E vorba de tema drumului nesfîrșit, rătăcitor, dramatic, urmarea încălcării unui pact. Peter Rugg încalcă regulile menajului burghez, își părăsește, într-un acces de furie, locuința. El va rătăci un secol cu cabrioleta sa căutînd drumul Bostonului. Lumea în care peregrinează Rugg are, spre deosebire de aceea a lui Sadoveanu, semnul fatal schimbat. E infinit mai castratoare nedispusă să ierte. Rătăcirile lui Rugg vor fi povestite de nemărați martori, iar fiorul pe care ele îl produc este dat de neobișnuitul și teama tipică, a acestei lumi în fața unor astfel de apariții. O lume care nu-și are de apărat decît propria platitudine. Dovada supremă — finalul nuvelei, unde, în fine, Rugg ajunge în fața fostei case din Boston. Acolo erau adunați oameni respectabili veniți s-o liciteze. Toată teroarea publicului hrănit cu senzații tari de hebdomadare sau folclor, teroare născută de apariția acestui *revenant*, va dispare, cinic, cînd Rugg sau fantoma lui vor emite pretenții asupra propriei case. Atunci, insul care se ocupă cu licitația îi va explica, cu răbdare și detalii avocățești, d ce și-a pierdut uzufructul. Periplul lui Rugg se încheie necruțător de banal la Boston. Cel al eroilor lui Sadoveanu continuă, cu efecte literare.

Calea spre Hîrlău se dovedește, în ciuda penibilului sonorității taponimice, măcar o dată, literar vorbind, mai profitabilă decît aceea spre Boston.

Carol SEBESTYEN

DICȚIONAR AL FRANCMASONERIEI

(XXIII)

DREPTUL UMAN: Ordinul masonic mixt internațional **Dreptul Uman** a fost fondat în Franța în 1889. El procedează la inițierea bărbaților și a femeilor, în egală măsură, lucrînd după ritul scoțian vechi și acceptat. Lojele simbolice — adică ale primelor trei grade, ucenic, calfă, maestru — și atelierele gradelor superioare își desfășoară activitatea sub autoritatea unui **Suprem Consiliu** internațional compus din frați și surori de gradul 33.

Federația internațională este rezultatul extensiei **Marii Loje simbolice mixte scoțiene, Dreptul Uman**, fondată de Maria Deraismes (a se vedea articolul „Deraismes") și Georges Martin, în 4 aprilie 1893. Se pare că primele lor intenții nu au mers în sensul formării unei noi obediențe, ci de a determina o obediență deja creată să evolueze către cu caracter mixt. (Despre activitatea celor doi, a se vedea articolul **Deraismes.**)

Compus din masoni de ambele sexe, „fără distincție de rasă, de religie și filosofie" **Dreptul Uman** respectă „toate credintele relative la eternitatea ori non-eternitatea vieții spirituale (...) nu profesează nici o dogmă și lucrează în căutarea Adevărului". De asemenea, se specifică în mod expres că lojele au în vedere „Procesul Umanității sau Gloria Marelui Arhitect al Universului". Prin însuși faptul că se admit femei, în rîndurile lui, ordinul nu are nici un fel de relații cu obediențele conservatoare de inspirație anglo-saxonă. În Franța, adresa obedienței este: Federation Française du Droit Umain 49, rue de Port Royal, 75013, Paris.

(Francis Mercury, **Le Petit Retz de la franc-maçonnerie**)

DULGHERI ȘI MASONI: La articolul **Carbonarism și masonerie** au fost semnalate relațiile profunde ce există între vechile confrerii ale tăietorilor de lemne și masonerie veche, de rit scoțian. Tot în acel loc este semnalat și gradul 22, **Royal Hache** (Cavaler al Securii Regale), al cărui semn de ordin este imitarea tăierii unui copac. În aceeași arie a problemei ar trebui semnalat și textul **Constituțiilor** lui Anderson, primul articol, al editiei din 1738, unde apare sintagma „cele trei mari articole ale lui Noe" (A se vedea articolul **Constituțiile**). Noe trebuie socotit unul din cei mai vechi strămoși ai Masoneriei prin faptul că a construit Arca — o imago mundi, la fel ca și catedrala. (Gradul 21 al ritului sus-pomenit este Noachit sau Cavaler Prusian!) Solidaritatea vocabulelor **corabie** și **biserică** este binecunoscută. De fapt în ordine cronologică, dulgherii sînt anticipatorii constructorilor în piatră (masonilor), pentru că înainte de folosirea pietrei la construcția edificiilor, materialul omniprezent a fost masa lemnoasă. Lemnul are, așadar, o bogăție a semnificațiilor, cu deosebire în vechile civilizații. Astfel, în India, Vishwakarman, „Marele Arhitect", este numit și Twashtri, ceea ce înseamnă **Dulgherul**. Acesta are ca menire construirea palatelor zeilor, dar și lumea cu substitutele sale: clar, corabie, templu, casă.

În limba greacă veche, **materia** (în sensul aristotelician al cuvîntului, adică acela de **materia prima**, de principiu substanțial) se spune **hylê**, cuvînt al cărui sens prim este de „lemn vegetație". Cu alte cuvinte, Cosmosul este asimilat consistenței lemnului. Creația fiind necesarmente, o lucrare a Principiului asupra elementului vegetal. Anandt Coomaraswamy a observat — în prelungirea acestei relații — elementul deloc întîmplător al ascendenței pe linie paternă adoptivă a lui Iisus: el este „fiul tîmplarului". Și poate că ar trebui semnalat și un alt fapt trecut cu vederea, anume că lucrarea Mîntuitorului este continuată de Apostolii săi, dintre care cel mai important este Simon zis Petru. Pe această piatră se va construi biserica creștină. Și pentru că în mod cert există o coerență a simbolicismului în oricare tradiție să remarcăm un „model" precristic prezent în spațiul indian: **Agni** în calitatea lui de Avatâra prin excelență, îl are pe Twashtri ca tată adoptiv atunci cînd se naște în Cosmos.

Așadar, **dulgherul** și **zidarul** (masonul) nu sînt altceva decît calificări sinonime în simbolismul constructiv și nu numai, aparținînd modelului cosmic al **Arhitectului**, al Creatorului. Schimbarea denumirii ține de schimbarea uneltelor istoriei, dar, dincolo de deosebirile de decor, trebuie să citim esența. În tradițiile nordice, la irlandezi de pildă, scriitura sacră — **ogâ** — se grava doar pe lemn!

(René Guénon **Études sur la Franc-maçonnerie et le compagnonnage**, vol. II, Jean Chevalier, Alain Gheerbrant **Dictionnaire des symboles**, Victor Kernbach, **Dictionar de mitologie generală**)

(va urma)

Marcel TOLCEA

Epistolar ARON COTRUŞ

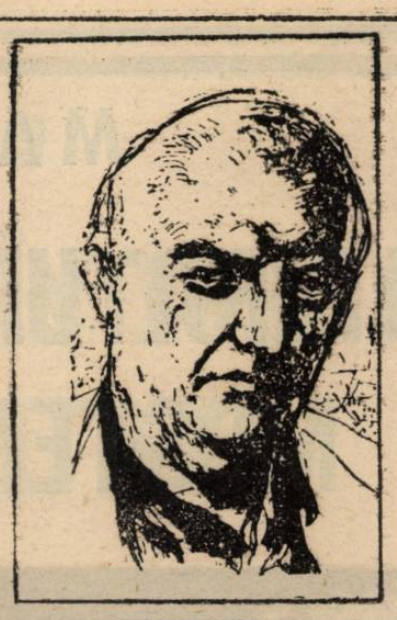

Din investigaţiile noastre, pornite în urmă cu cîţiva ani, printre cei care l-au cunoscut în ţară şi străinătate, am aflat că există Arhiva Aron Cotruş, **care ar cuprinde aproape 1.500 de pagini. Dar este oare, numai atît cît am aflat noi, printr-un efort singular şi, chiar, temerar ? Şi unde se află, oare, în totalitate** Arhiva Aron Cotruş ? **Cred că este de datoria Ministerului Culturii şi a Uniunii Scriitorilor să se ocupe de recuperarea acestei arhive, de aducere a ei în ţară şi tezaurizarea la Biblioteca Academiei.**

Redăm o parte din scrisorile lui Aron Cotruş din timpul cît a stat în S.U.A., unde a plecat în august 1956. Cele mai multe sînt către familia Brezean din La Canada, la care a locuit imediat după venirea din Spania. Apoi, cu sprijinul lui Vasile Roman şi al Paulei Gibson s-a mutat la Long Beach. La 3 ianuanie 1960 este sărbătorit de Societatea „Doina", la împlinirea virstei de 69 de ani. Ce presimţire îl va fi zguduit pe poet ? În intervenţia rostită în faţa participanţilor, evocîndu-l pe Dante, şi-a prefigurat sfirşitul, care a intervenit în următorul an. Au trecut de atunci trei decenii, iar de la naştere un veac şi opera lui Aron Cotruş aşteaptă să fie pusă integral în circuitul public.

Alexandru RUJA

Carmel, la 4 Dec. 1956

Dragă Doamnă şi Domnule Brezean

mai întîi de toate, vă mulţumesc pentru trimiterea aici a scrisorilor sosite pe adresa mea şi a pachetului cu medicamente. Pachetul mai mare sosit de la Cleveland, vă rog să binevoiţi a-l ţine la Dvs. pînă la sosirea mea de la Carmel. Mă folosesc de acest prilej spre a Vă mulţumi, din toată inima, pentru deosebitele simţăminte de creştinească frăţie cu care m-aţi primit în atît de primitoarea Dvs. casă, cum sunt foarte puţine pe pămînt şi de care îmi voi aduce aminte, cu nemărginită plăcere, pînă la capătul vieţii mele.

Rog pe bunul Dumnezeu să vă dea la amîndoi senină şi liniştită lungime de zile să-i puteţi mulţumi pentru toate darurile cu care v-a dăruit de-a lungul cinstitei şi creştineştei Dvs. vieţi.

În puţinele zile petrecute în binecuvîntata Dvs. casă, m-am simţit ca la mine acasă sau ca în casa părinţilor mei şi voi duce cu mine, pe drumurile pe care îmi va fi dat să le mai bat deacuma pe pămînt, duioasa amintire a timpului trăit între Dvs., în încîntătoarea la Canada. Pînă peste cîteva zile, mă despart de Dvs, prieteni făr' de pereche, cu cele mai călduroase urări de sănătate de la al Dvs, pentru totdeauna.

[ARON COTRUŞ]

P.S. : Sărutări de mîni Doamnei Duca-Ross şi salutări Domnului George Angelescu.

Vineri, la 7 Dec. 1956

Dragi prieteni

Duminecă, la orele 6 după masă, sosesc în Los Angeles, cu trenul, în Union Station. Vă rog să binevoiţi a ruga pe cineva, pe Domnul Angelescu sau pe Domnul Cismaş, să mă aştepte la gară şi să mă

ducă la Dvs. în La Canada.

Mă folosesc de acest prilej spre a Vă trimite cele mai vii condoleanţe pentru neaşteptata încetare din viaţă a unchiului Dvs., pe care am avut plăcerea să-l cunosc personal, în casa Dvs. Dumnezeu să-l odihnească în rîndurile drepţilor.

Cu cele mai vii mulţumiri anticipate, Vă salută pe amîndoi, din toată inima, al Dvs. pentru totdeauna,

ARON COTRUŞ

P.S. : Prieteneşti salutări de la soţii Ocneanu.

Hot Springs, Ark., 26 August 1957

Dragă Ileana,

Azi am primit cîteva rînduri de la Doamna Lillian V. Riese, proprietara casei în care a locuit scumpa noastră Victoria. Se miră şi dînsa că n-am ştiut de accidentul Victoriei şi am continuat să-i trimit unele publicaţii care n-au mai găsit-o în viaţă.

Nu ştiu de ce mai dorm, de ce mă scol ; de ce mă mai îmbrac şi de ce mai mănînc.

Aş fi poate mai mîngăiat dacă m-aţi considera ca pe unul din familia voastră şi dacă m-aţi trata ca atare. Victoria va fi logodnica mea pînă la sfîrşitul vremilor.

Vă salută, nemîngîiat, al vostru

Aron

Intră şi iese cînd vrea,
este stăpînă în casa şi-n inima mea.
Nu mai sunt pe nimica domn,
doarme lîngă mine şi mă scoală din somn
fără teamă că mă deşteaptă şi mă supără, poate.
ea-i de-acum doamnă peste toate,
peste bune şi rele
pînă la capătul zilelor mele...
Ea intră şi iese ca o crăiasă de moarte-ncoronată
şi va porunci în viaţa-mi ca nimeni niciodată.

Poate Dumnezeu a vrut să fie aşa :
nu ne-am putut uni în viaţă
şi ne-a unit pentru totdeauna moartea ei.
Dacă în viaţă au fost neînţelegeri între noi,
acum nu mai este niciuna. Ea-i de-acum
înainte aurora, amiaza şi seara şi noaptea
zilelor mele şi nimic se mai întîmplă
în viaţa mea fără cuvîntul şi pecetea
ei.

26 August 1957

Hot Springs, Arkansas, la 30 August 1952

Dragă Doamnă Brezean,

am primit, în sfîrşit, de la Ileana Pandrea două scrisori foarte duioase, arătînd nemărginita durere a familiei pentru pierderea neuitatei Victoria. Mai tîrziu am să-i scriu să nu se îndepărteze de „Doina" pentru nimic în lume şi cred că mă va asculta.

Cînd îmi vei trimite adresa persoanei care primeşte donaţiile pentru Ora Românească de Radio, te rog să fii atît de bună să-mi dai şi adresele exacte ale Domnului Inginer Dumitru Drăghicescu şi a Doamnei Livia Petrescu.

Trimit, alăturat, o scrisoare adresată Doamnei Georgescu, **care mi-a fost restituită de la Poştă.** Te rog s-o chemi la telefon şi să-i spui că ai o scrisoare de la mine pentru Domnia-Sa şi să-i ceri adresa exactă sau s-o rogi să vină D-Sa să şi-o ia. **În** scrisoare am rugat-o să facă puţină gălăgie în favoarea Orei Româneşti de Radio din California. **Şi să insiste şi pe lîngă soţul D-Sale.** În aşteptarea de veşti bune de la D-ta, te rog să-l saluţi din partea mea pe vărul Iosif, de care tare mi-e dor.

D-tale, toate urările de sănătate, voie bună şi tărie în luptele fără cruţare ale „Doinei", de la prietenul gata la orice jertfă.

ARON COTRUŞ

Fiore di virtu

ARMATA ELIBERATOARE

În multe momente domnul trebuie să facă un fel de balet politic întortocheat între marile puteri. Brâncoveanu îşi părăseşte reşedinţa domnească din faţa oştilor nemţeşti care se comportau întocmai tătarilor şi turcilor. Motivaţia invaziei occidentale avea, în acest caz, valoare paradigmatică pentru că se revendica — în deplina ei confuzie paradoxală — din vremea în care cruciaţii în loc să ajungă în faţa oştilor păgîne, s-au răsfirat la jafuri şi desfrînări prin preţele Constantinopolului. Aşadar, soldaţii „ghenărariului Haizler" s-au pornit în Muntenia cu multe „reghementuri" şi au cuprins ţinuturile dinspre Tîrgovişte spre Piteşti zicînd că vin spre a elibera creştinătatea valahă de sub dominaţia Semilunei. Vodă face divan şi ajunge la concluzia că nu mai este „nădejde de mîntuire de ei", aşa că numeşte ispravnici care să asigure aprovizionarea eliberatorilor. „Iernaticul" oştilor trebuia bine gîndit ca să nu limiteze jaful. Şi cu toate că domnia „era cu greutate", iar „putinătatea vieţii nesuferită" s-au stabilit măsuri de rechiziţionări agricole pentru a domoli poftele jefuitorilor. Dorinţa domniei era ca în acest fel „să se mai lungească vremea trecînd aşa, pînă Dumnezeu alt mijloc de mîntuinţă lor va arăta".

Duplicitatea acestor oştiri eliberatoare trezeşte amintiri care nu sînt îndepărtate în timp. De fiecare dată mai marii eliberatori ai veacului douăzeci s-au purtat în felul în care gîndise şi scrisese cronicarul : „ei (aceia de atunci şi aceştia de mai astăzi) nicidecum la un cuvînt nu sta, că unile zicea şi altele făcea, altile făgăduia şi altile răsufla".

În numele aceleiaşi eliberări, motivată altfel, s-au comis în deceniile trecute, ca şi în veacurile de dinainte, jafuri naţionale şi s-au decapitat (ieri) moral şi (alaltăieri) cît se poate de concret, personalităţi ale culturii şi istoriei naţionale. „S-au făcut", cum spunea cronicarului, „nespusă stricăciune şi jafuri".

Istoria revine asupra propriilor ei fapte într-o consecvenţă peste veacuri care ne întoarce, plictisiţi şi resemnaţi, la bătrînul adevăr din Ecleziastul despre puţinătatea noutăţilor sub soare. Ghenărarul Haizler era, ca orice eliberator, „om trufaş şi lacom", iar armata eliberatoare „ajungea ţara din munte pînă în Arges cu prada şi jaful şi spărgea pimnitele boiarilor de mînca şi bea şi risipiia şi strica tot, dezbrăca oamenii unde găsia şi alte multe răutăţi făcea".

Băştinaşii îşi pun nădejdea aiurea, la alţii mai mari. Este trimis la Poartă „Ghincea cel-vornic" însoţit de „Dumitraşco vel-postelnic" ca să denunţe neadevărul să sensibilizeze, să atragă atenţia. Eliberatorii caută să se înfăţişeze drept ceea ce nu sînt. Folosesc toate mijloacele care le stau la îndemînă : de la presiuni la făgăduieli care „să îmbuneze", să stîrnească supunerea, încrederea în bunele intenţii ale mîntuitorilor.

În faţa afirmaţiilor acestora cronicarul reacţionează conform unui raţionament al bunului simţ care a năruit sisteme politice şi ambiţii imperiale : aşază vorba lîngă faptă. Năravul acesta n-a putut fi stîrpit din obişnuinţa oamenilor deşi s-a încercat, mai ales în timpurile noastre, prin toate felurile : de la minciuna festivă, grandioasă şi atotputernică, pînă la torturi şi celulare care să-i apere fragilitatea iluzorie. Aşadar nemţii ghenărariului Haizler declară că nu vin „pentru vreun rău de stricăciune, ci numai pentru zdrobirea turcilor, că ei pentru creştinătate să bat cu păgînii, şi altele multe ca acestea zicea şi scriia".

Vorbele care urmează au, prin încăpăţînarea lor bănuitoare, tradiţie pe pămîntul valah. În dosul lor se afla un anume compontament şi, mai ales, o formă de cristalizare a unei responsabilităţi de conştiinţă descrisă, în toată profunzimea ei, de către Marin Preda prin Ilie Moromete. Ţăranul acesta ca şi cronicarul, stă în cumpănă, cîntăreşte, socoate o vreme, compară iluzia minciunii cu atotputernicia exactă a faptelor reale şi decide. Decizia sa este urmarea şi concluzia unei rezbateri tranşată în plan moral, conformă unor adevăruri străvechi după care nu poţi face din măgar armăsar şi nici bici din alte cele, pe motiv că te pui împotriva orînduielilor firesti în care a fost făcută lumea. Concluzia cronicarului, a lui Ilie Moromete şi a atîtor altora ca aceştia, se află cuprinsă, toată, într-o propoziţie de o simplitate dezarmantă : „faptele, zice cronicarul, şi apucăturile lor nu răspundea ziselor". Atît şi nimic mai mult !

Daniel VIGHI

MATEI CĂLINESCU

LITERATURA ROMÂNĂ ÎN 1990: MOȘTENIREA TOTALITARĂ

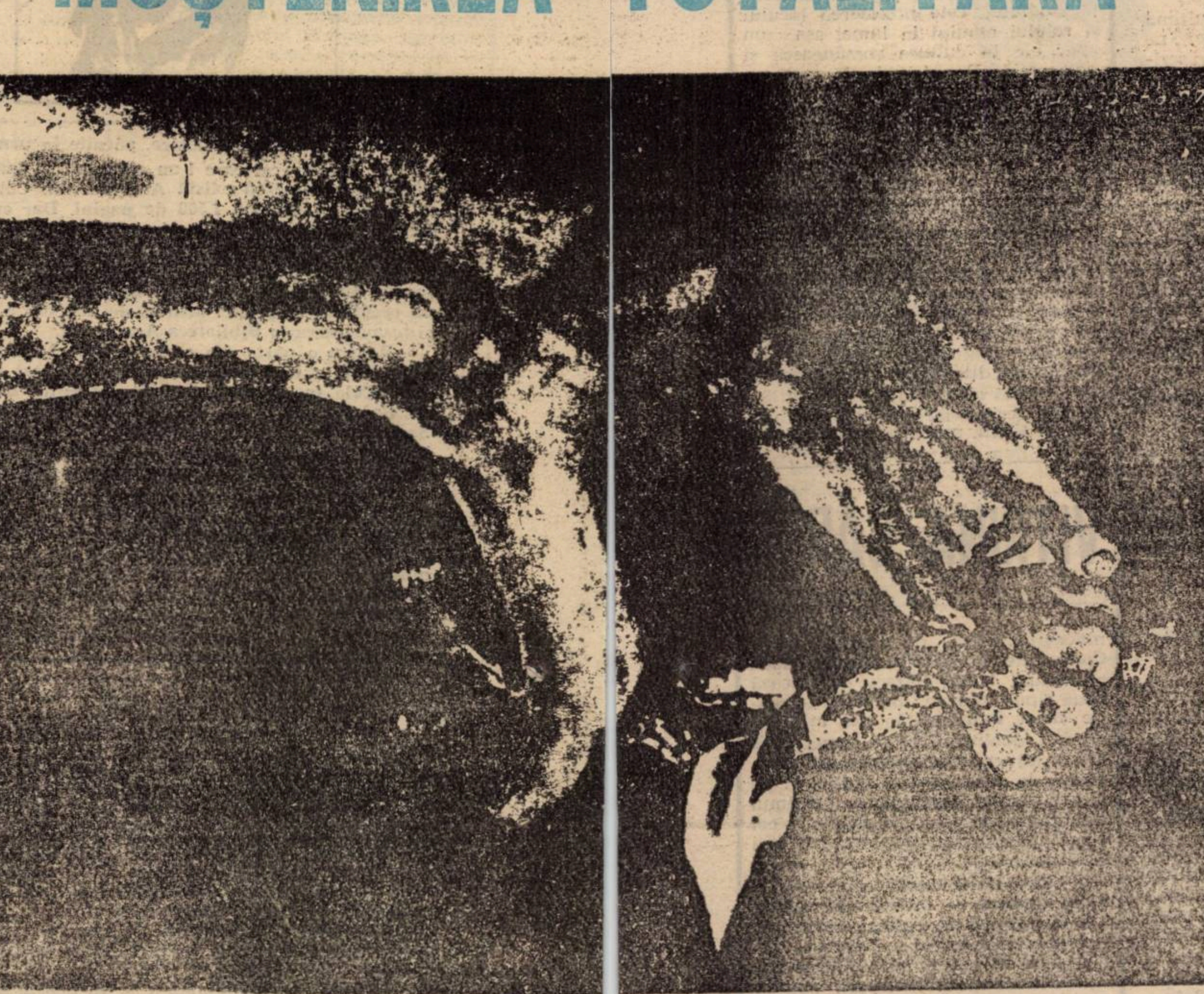

La un an după revolta sîngeroasă din România, care a dus la prăbușirea detestatului regim al lui Nicolae Ceaușescu în decembrie 1989, mulți intelectuali vorbesc cu îngrijorare crescîndă despre o criză a culturii. Indiciul cel mai evident ar fi că în acest răstimp au apărut puține cărți noi și s-au scris și mai puține. „Oamenii nu mai citesc cărți" îmi spunea în primăvara trecută un prieten român, distins om de știință, „ceea ce îi atrage sînt doar ziarele și revistele". De atunci am întîlnit această afirmație repetată aproape obsesiv în presa românească. În mod semnificativ, unii scriitori de seamă au îmbrățișat o nouă carieră — aceea de ziarist. Romanciera Gabriela Adameșteanu a publicat o serie de interviuri remarcabile în **22**, o revistă absolut independentă, scoasă de Grupul pentru Dialog Social (o organizație non-politică, și care critică în mod consecvent actualul guvern alcătuit din foști comuniști, deveniți subit partizani ai democrației și ai economiei de piață). Nicolae Manolescu, cel mai prețuit critic literar al României, a devenit unul dintre cei mai pătrunzători analiști politici ai dificilei ieșiri a țării sale din regimul totalitar (chiar și eu îi urmăresc cu interes constant „Ochiul magic" din **România literară**, dar mai trec peste unele din articolele sale profunde, întotdeauna bine scrise, de critică literară).

Genul care a înflorit cel mai mult este interviul, caracterizat prin capacitatea sa de a capta reacția imediată la evenimente sau la întrebări de sondaj, prin retorica sa orală, neprotocolară, promptă, familiară. Prin comparație cu tonul viol, direct al interviului (chiar și atunci cînd este simulat), stilul jurnalistic românesc are tendința de a fi, cu puține excepții, indirect, iritant de stufos — o nenorocită moștenire a ritualurilor lipsite de conținut ale elogiilor sau, la celălalt capăt al spectrului, al oblicității impuse de vechiul regim. Chiar și așa — inegale din punct de vedere stilistic și adesea bombastice — ziarele și revistele românești de diverse orientări sînt foarte căutate. De ce? Pur și simplu pentru că ele relatează — din unghiuri diferite și uneori contradictorii — evenimente trepidante: de la fuga, capturarea și apoi judecarea secretă a fostului dictator și a soției sale (atmosfera secretă în faza inițială și aparenta falsificare a benzii video pe care se înregistrase procesul au alimentat nenumărate zvonuri și speculații), pînă la episodul barbar, petrecut la mijlocul lui iunie, marcat de vandalism și violență anti-intelectuală și sponsorizat, în mod incredibil, de Președintele proaspăt ales și de guvernul său.

Citind știrile, încercînd să le descifreze semnificația într-o situație politică în permanentă schimbare, cititorii au sentimentul că participă la evenimente, sentiment care, oricît de iluzoriu, nu poate fi decît îmbătător, după zeci de ani cînd limbajul de lemn la care au fost expuși i-a făcut, alături de alte lucruri, să se simtă umilitor de neputincioși și de neînsemnați. În astfel de împrejurări, puțini oameni sînt gata să-și dedice timpul și atenția, să-și folosească imaginația dezinteresată, toate necesare actului de a citi o carte, un roman și de a se simți ca acasă în lumea sa fictivă. Chiar și formele artistice care necesită o investiție de timp mai modestă, cum sînt spectacolele teatrale, au avut de suferit. De ce să te duci la teatru, cînd teatrul — teatrul politic de genul cel mai viguros — iese el în stradă și o face într-o varietate de forme care îți taie respirația, de la drama revoluționară înălțătoare (cum ar fi demonstrația anticomunistă din Piața Universității din București, care i-a avut pe studenți în frunte în aprilie-iunie '90), pînă la exemplele revoltătoare, inimaginabile, de teatru al cruzimii (cum au fost cele oferite de minerii cu ciomege și agenții fostei poliții secrete deghizați ca mineri, bătînd studenții și intelectualii și strigînd în București, la mijlocul lui iunie, lozinci de tipul „Noi muncim, noi nu gîndim!")?

Pentru a înțelege ce se întîmplă astăzi în literatura română — precum și posibilele ei izvoare de putere, puncte vulnerabile și perspective — nu putem să nu trecem în revistă istoria sa în deceniile comuniste de după război, acordînd mai multă atenție trecutului mai recent. Între aproximativ 1945 și 1948, un număr considerabil de intelectuali români au luat hotărîrea de a părăsi țara sau de a nu se mai întoarce în țară, dacă, întîmplător, se aflau în vest. Dintre aceștia din urmă, cel mai bine cunoscuți sînt Eugen Ionescu (viitorul mare dramaturg francez Eugène Ionesco), autorul istoriei religiilor, Mircea Eliade și filozoful E.M. Cioran. Cei care au părăsit România cum au putut, în timpul primilor ani ai puterii comuniste, uneori riscînd să treacă granița ilegal, ca viitorul mare poet german Paul Celan [1] — au fost scriitori de formație diversă: suprarealiști, ca Gherasim Luca (el scrisese adesea în franceză și înainte de a emigra), critici literari și eseiști, ca Monica Lovinescu și Virgil Ierunca (ei au continuat să scrie și să publice în românește; Ierunca a fost ani de zile redactorul revistei emigrației, **Limite**). Ultimii doi au fost pentru prima oară publicați în România de noua editură, **Humanitas**, în 1990: Monicăi Lovinescu i-a apărut o culegere de recenzii literare transmise de-a lungul anilor de Radio Europa Liberă (**Unde scurte**), iar lui Virgil Ierunca — un eseu istoric asupra lagărului de deținuți politici de la Pitești, cunoscut pentru inovațiile sale înfricoșătoare din anii '50. (Experimentul lagărului de concentrare de la Pitești a fost probabil cel mai cumplit în vasta geografie a gulagurilor comuniste: el urmărea crearea sistemului „perfect" de închisoare politică, în care fiecare deținut era forțat să mărturisească, mințind, cele mai aberante crime, era obligat să devină de îndată informator, paznic torționar al altor deținuți, pentru a obține de la ei alte false mărturisiri ale unor crime aberante și pentru a-i transforma în informatori, paznici, torționari ai altor deținuți și așa mai departe).

Între timp, în România fusese impusă o versiune extraordinar de dură a stalinismului, pentru care intelectualii țării erau prea puțin pregătiți. Unii dintre scriitorii consacrați și unii dintre cei tineri au colaborat cu noul regim de la început și au adoptat „realismul socialist" ca „metodă de creație", dar mulți nu s-au arătat dispuși s-o facă; aceștia au devenit de îndată obiectul unor variate forme de persecuție, între care se număra și arestarea. Inițial, politica culturală a Partidului Comunist Român a fost de rusificare masivă, dar treptat, pe măsură ce Uniunea Sovietică se destaliniza, pe la mijlocul anilor cincizeci, șeful partidului român, Gheorghiu-Dej, a inițiat o politică de restalinizare secretă, (pseudo)naționalistă, care avea să fie continuată de Nicolae Ceaușescu sub forma unui comunism tot mai strident (pseudo)național, combinat cu un primitiv și grotesc cult al personalității.

Deși, la sfîrșitul anilor cincizeci, restalinizarea lui Gheorghiu-Dej a dus la campanii anti-i n t e l e c t u a l e și la vînători de vrăjitoare (aveau loc d e m a s c ă r i publice ale intelectualilor acuzați de a avea ascunse înclinații sau gusturi estetice burgheze; aveau loc procese cum a fost cel al filozofului Constantin Noica și al unora dintre prietenii săi, ori, mai tîrziu, cel al criticului Ion Negoițescu, acuzat în mod absurd că a citit anumite cărți care nu corespundeau din punct de vedere ideologic și erau interzise!); începeau să fie treptat redescoperite tradițiile literare naționale, erau retipăriți clasicii secolului al 19-lea și al 20-lea, chiar dacă edițiile erau cenzurate, iar „realismul socialist" (identificat cu modelul rus) era respectat cu mai puțină strictețe. La începutul anilor șaizeci, duplicitatea fundamentală a partidului în relațiile sale cu Uniunea Sovietică a devenit baza unor forme variate de duplicitate culturală, unele încurajate de partid, altele doar tolerate. În acest climat general de ipocrizie și duplicitate s-a făcut simțită, mai ales între 1964 și 1971, o oarecare libertate intelectuală (o libertate al cărei preț, în termeni morali, nu era, totuși, deloc neglijabil); în unele cazuri semnificative, ea a continuat și după așa-zisa revoluție mini-culturală lansată de Ceaușescu în iulie 1971.

Între 1964 — 1971, în timpul unei perioade de cvasi-liberalizare (prezența unor determinanți ca „pseudo" sau „cvasi" este, din nefericire, inevitabilă cînd se scrie despre istoria comunismului în România) s-au afirmat două noi generații de scriitori. Prima era alcătuită din oameni trecuți de patruzeci de ani sau chiar și mai bătrîni, care tăcuseră sau fuseseră reduși la tăcere sau fuseseră închiși în timpul lui Jdanov sau al restalinizării de la sfîrșitul anilor cincizeci. Unii dintre aceștia mai publicaseră cîte ceva în timpul agitaților ani patruzeci — mă gîndesc, la grupul din Sibiu (Ion Negoițescu, poetul Ștefan Aug. Doinaș, criticul Ovidiu Cotruș și alții); mă gîndesc la eseiști și savanți ca Alexandru Paleologu sau Adrian Marino, care fuseseră mai tîrziu împiedicați să publice timp de peste cincisprezece ani. Alți membri, mai tineri, ai acestei prime generații nu mai publicaseră înainte — așa este cazul poetului Leonid Dimov, un vizionar fascinant, post-modernist, care cultiva ironia, și care, mai tîrziu, a devenit principalul inspirator al așa-numitului „grup oniric"; sau cazul unor eseiști și prozatori de calitate, ca Alexandru George, Radu Petrescu și alții.

„Grupul oniric", inițiat de D. Țepeneag, aparținea celei de a doua generații de scriitori, mai tineri, care pe atunci aveau douăzeci sau treizeci și ceva de ani (printre membrii săi cei mai de seamă se numărau Sorin Titel, Virgil Mazilescu și Daniel Turcea). Această a doua generație, de la mijlocul anilor șaizeci, și-a manifestat talentul într-o mare diversitate de forme. În poezie, de exemplu, întîlnim lirismul metafizic și ludic al lui Nichita Stănescu, rafinamentul savant-ironic al lui Mircea Ivănescu sau profunda vibrație etică a poeziilor Anei Blandiana. În proză, această generație a produs romancieri interesanți, deși inegali (Al. Ivasiuc, N. Breban, A. Buzura). În fine, ea a produs critici remarcabili, ca N. Manolescu, Mircea Martin, Lucian Raicu, Eugen Simion și alții.

Acestei generații îi aparține și primul scriitor dizident important al României: Paul Goma. Goma nu și-a putut publica operele în România nici chiar în ultima perioadă, cvasi-liberală, a anilor șaizeci. Primul său roman, o relatare a experiențelor sale ca deținut politic în România lui Gheorghiu-Dej, a fost respins de cenzură și a trebuit să fie scos pe ascuns din țară (a apărut la Gallimard în 1971, cu titlul **La cellule des libérables**). În 1977, Goma a inițiat o mișcare a drepturilor omului, suprimată rapid și brutal. El a fost arestat, a fost ținut o lună la închisoare și apoi a fost expulzat din țară (de atunci locuiește la Paris, unde a publicat mai multe romane și impresionantele memorii **Le tremblement des homes**, 1979). Au mai existat și alți scriitori dizidenți, poetul Dorin Tudoran, pe la mijlocul anilor optzeci, Ana Blandiana, poetul Mircea Dinescu (acum președinte al Uniunii Scriitorilor), dar, în general, dizidența literară a fost foarte sporadică în România. Cred că există trei cauze care explică această stare de lucruri: (1) teama de represiune; (2) presiunea exercitată asupra dizidenților sau a potențialilor dizidenți să părăsească țara; și (3) posibilitatea, neîntreruptă nici în perioada în care cultul personalității lui Ceaușescu devenise delirant, de a publica cărți bune, apolitice și, uneori, chiar indirect critice.

Fiecare din aceste cauze trebuie comentată, pentru a face clar specificul situației scriitorului român. Teama de represiune, într-un sistem cu cenzură absolută, în care atotputernica securitate avea control absolut asupra vieții de fiecare zi, nu poate fi înțeleasă în termeni abstracți. Trebuie să încercăm să ne imaginăm totala lipsă de scrupule a poliției secrete, ipocrizia și cinismul ei și inepuizabilul stoc de tehnici comuniste folosite pentru a murdări și a înjosi oponenții ideologici. Și, în primul rînd, trebuie înțeles că dizidența **nu** era tratată ca dizidență — ca o defăimare a regimului, ca un delict ce poate fi sancționat, ci ca un delict rareori invocat sub Ceaușescu, pentru că acesta din urmă se presupunea că-i face fericiți pe toți oamenii. Așa că intelectualii dizidenți erau judecați sau amenințați a fi judecați pentru crime cum ar fi deviația sexuală (homosexualitatea se pedepsește cu închisoare pînă la cinci ani), acuzații false de viol, posesiune de droguri sau pentru alte fapte degradante din punct de vedere moral. Ei erau internați în institute de psihiatrie. Erau supuși unor forme variate de șantaj (cunosc cazuri în care copii de școală ai intelectualilor dizidenți au fost sălbatic bătuți pe stradă de „vagabonzi" neidentificați: poliția secretă savura astfel de mijloace indirecte, misterioase, de persuasiune).

În plus, scriitorii dizidenți erau tratați ca niște leproși de către mulți dintre proprii lor colegi în sistemul centralizat în mod stalinist al vieții literare, creat prin existența Uniunii Scriitorilor. (Că o astfel de organizație putea reprezenta și un pericol pentru regim — cum s-a văzut în 1956 în Ungaria și Polonia și în Cehoslovacia în 1968 și chiar în România, într-o formă mai atenuată, în anii optzeci — este adevărat, dar asta nu schimbă natura stalinistă a modului în care a fost concepută această instituție). Ostracizarea tacită sau chiar fățiș agresivă a scriitorilor dizidenți de către unii dintre colegii lor (Goma stă mărturie în acest sens) a avut un caracter deosebit de intens și dureros în România, datorită grijii cu care partidul și poliția sa secretă crease ceea ce aș numi „mentalitatea ostaticului" în rîndul populației în general și al grupurilor de oameni care aveau aceeași profesiune. Principiul este simplu (după cum se vede în episoadele teroriste): toți sînt pedepsiți sau amenințați cu pedeapsa pentru nesupunerea unuia; toți vor încerca, în interesul propriu, să oprească individul care ar dori să se opună disciplinei stabilite de temniceri; dacă acesta apucă să spună sau să facă ceva ce le-ar putea dăuna, toți vor încerca să izoleze și să pedepsească rebelul care încearcă să le răstoarne barca în mod iresponsabil.

A doua cauză care explică raritatea dizidentului literar în România a fost posibilitatea exilului sau a autoexilului, folosită cu iscusință de regimul lui Ceaușescu. Numărul distinșilo. autori români care și-au părăsit țara este impresionant. Ajung astfel, după ce am menționat emigrarea care a avut loc imediat după cel de-al doilea război mondial, la noul val de emigrare intelectuală, care a început pe la mijlocul anilor șaizeci, dar a devenit tot mai puternică la sfîrșitul anilor șaptezeci și în anii optzeci. Scriitorii români ai celui de-al doilea exil (poeți, romancieri, critici) includ nume ca: Paul Goma, D. Țepeneag, Gabriela Melinescu, Ion Negoițescu, Mihai Spăriosu, Virgil Tănase, Dorin Tudoran, Gelu Ionescu, Lucian Raicu, Nina Cassian, Norman Manea, Thomas Pavel, Virgil Nemoianu și autorul acestor rînduri — ca să menționez numai cîțiva. În ciuda dificultăților sale (în primul rînd lingvistice), exilul în vest avea avantaje de netăgăduit: chiar și cel mai sărac emigrant ducea o viață mai bună, din punct de vedere material, decît ar fi avut în România, țară transformată într-un lagăr de concentrare sărăcit, unde toată lumea trebuia să simuleze fericirea. Mai important decît atît, chiar dacă se afla pe treapta cea mai de jos a scării sociale, în vest emigrantul putea ajunge infinit mai ușor la un sentiment de elementară demnitate, la respectul de sine, decît în țara de baștină, unde foarte puțini erau cei care își permiteau să plătească extraordinarul preț pentru asta: exil intern într-o țară cu o lungă tradiție de supunere în fața puterii, întărită de „mentalitatea de ostatic", impusă de comuniști și pe care am menționat-o mai sus.

Puțini literați au avut curajul de a îndura exilul intern o perioadă de timp mai lungă. Unul dintre ei a fost eseistul Dan Petrescu.

A treia cauză care explică numărul mic de scriitori români fățiș dizidenți a fost posibilitatea constantă, chiar și în timpul celor mai răi ani ai lui Ceaușescu, de a publica cărți bune, cărți care nu făceau nici un fel de concesii vizibile cerințelor politice ale momentului, cărți care, în anumite cazuri, erau nu numai apolitice, dar oarecum — și asta este ciudat pentru un observator din afară — **a-istorice**, ca și cum ar fi fost concepute și scrise într-un moment nedefinit, imposibil de determinat în timp sau, poate, într-o lume culturală paralelă, care nu avea nimic de-a face cu absurda Românie a lui Ceaușescu. A fost oare această posibilitate — mică, vagă, de care cu greu puteai profita — menținută în mod conștient de regim, ca un fel de supapă intelectuală? A fost ea acordată, poate fără tragere de inimă, de dragul prestigiului cultural, pe care pînă și funcționarii de partid — sau, cel puțin, funcționarii mai rafinați — îl puteau deosebi de găunoșenia propagandei de partid? A fost ea rezultatul presiunilor din partea comunității intelectuale, o concesie minoră, nesemnificativă sau doar o neglijență? A fost ea o perversă inovație neostalinistă, menită să producă un fel de schizofrenie culturală, care să poată fi exploatată de partid în propriul său avantaj? Oricare ar fi răspunsul, în anii șaptezeci și optzeci au apărut mai multe cărți neinfectate de vreun servilism ideologic. Printre ele se numără eseurile literar-filozofice ale lui Mihai Șora (**A fi, a face, a avea**) și ale lui Gabriel Liiceanu (**Jurnalul de la Păltiniș**, un fascinant portret al lui Constantin Noica văzut ca profesor socratic, și continuarea sa, **Epistolar**, de fapt o culegere de scrisori în legătură cu jurnalul de la Păltiniș, publicate de adresantul lor, Liiceanu, ca **Epistolarium**; eseuri de filozofia artei, de Andrei Pleșu); eseuri literare și proză de Alexandru George, Radu Petrescu, Tudor Țopa și alții; volume de critică literară de N. Manolescu, Mircea Martin, Lucian Raicu *(Gogol și fantasticul banalității)*, Eugen Simion; poezie și piese de teatru de Marin Sorescu; mai multe splendide volume de poezie de Ștefan Aug. Doinaș, Leonid Dimov, Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Nina Cassian, Mircea Ivănescu, Cezar Baltag și ale cîtorva poeți tineri, extrem de talentați, printre care se remarcă în mod deosebit Mircea Cărtărescu.

Atunci cînd afirm că publicarea unor astfel de cărți reprezintă o rară excepție, și nu o regulă, nu redau enormele dificultăți cu care se confruntau autorii lor, presiunile la care erau supuși, cenzura kafkaescă prin care le treceau manuscrisele. În legătură cu aceasta, este suficient să arăt că oficial (dar în comunism realitatea depinde de recunoașterea sa oficială) cenzura nu exista. Și, neexistînd, nu putea avea principii sau reguli și cînd (în ciuda inexistenței sale) respingea un manuscris sau părți din acesta, nu putea da explicații de ce o face. Verdictele sale erau incomprehensibile, misterioase, fără apel. Redactori și autori trebuiau să ghicească motivele cenzorului invizibil, inexistent, trebuiau să facă schimbările corespunzătoare și să încerce din nou. Din cînd în cînd, cîte un autor norocos reușea să pună mîna pe ceea ce credea el că este un exemplar al raportului cenzorului[2]. În orice caz, o lucrare scrisă în ideea că va fi cenzurată, apoi modificată, trunchiată, făcută, în fine, acceptabilă pentru cenzor, chiar dacă scăpa de pericolul de a deveni „cooptată de sistem", probabil că ajungea să displacă propriului ei autor, cînd o recitea. Vorbind despre romanul său *Plicul negru* (publicat în 1986), Norman Manea mărturisea că nici o laudă primită pentru carte nu a putut „contracara iritarea pe care am simțit-o cînd am recitit cartea. N-am fost tulburat de dispariția din versiunea controlată a variatelor detalii întunecate ale vieții cotidiene, nici de «îndulcirea» multor pasaje. Ceea ce m-a tulburat cu adevărat a fost rezultatul denaturat al acelei codificări. O încîlceală. Exces stilistic și opacitate. Devitalizare, confuzie, maculatură" (p. 105). În lumina acestor sentimente, întrebarea pusă autorului, acum emigrat, de un prieten din România (Alexandru George[3]) dobîndește o însemnătate specială: „Ce va rămîne din tot... ceea ce s-a scris în ultimii patruzeci de ani?... S-ar putea întîmpla ca totul să formeze o «paranteză» în istorie, lipsită de sens în viitor și de neînțeles pentru cel ce n-a trăit-o" (v. Manea, p. 106). Într-adevăr, ce va rămîne din atîtea opere scrise tocmai cu scopul de a dăinui, de a ocoli mizeria și rușinea istoriei imediate, de coșmar, de a capta o calitate estetică prețioasă, care trece dincolo de hotarele timpului, un element insesizabil de minunată permanență? Bineînțeles că numai timpul poate da un răspuns complet acestei întrebări. Dar chiar dacă rămîne fără de răspuns, întrebarea este interesantă pentru ceea ce dezvăluie ea prin felul în care este pusă. Ea dezvăluie, aș spune eu, *tentația estetică* la care, spre deosebire de vechii staliniști, îi expunea pe intelectualii români neostalinismul lui Ceaușescu, o tentație prin care reușea să determine mulți scriitori cinstiți să-și înăbușe sau să-și canalizeze în altă direcție impulsurile naturale spre dizidență. Într-o țară adusă la ruină fizică și spirituală de un regim primitiv și barbar, cîteva dintre cele mai strălucite minți literare și filozofice au devenit aproape exclusiv interesate de transistoric și de etern.

N-am menționat în prezentarea mea scriitorii, nu puțini la număr, care au sprijinit regimul lui Ceaușescu în mod *activ*, pentru diferite avantaje sau privilegii (deși acestea ajunseseră tot mai jalnice, o dată cu trecerea timpului): poeți ai curții, scribi care se ocupau de propagandă, sicofanți și lingușitori, precum și calomniatori de profesie, care împroșcau cu noroi în dușmanii regimului. Prezența lor în proaspăt eliberata presă s-a făcut simțită mai repede decît ne-am fi așteptat și rolul lor nociv a devenit tot mai evident, în special după episodul violențelor etnice maghiaro-române, provocate probabil de elemente ale fostei poliții secrete și petrecute la Tîrgu Mureș în martie 1990. Acești scriitori — Eugen Barbu, C.V. Tudor, Ion Lăncrănjan, Adrian Păunescu sînt printre cei mai de frunte — au adoptat un program populist-naționalist, absolut xenofob, anti-maghiar, antisemit anti-țigănesc și, în linii mari, anti-intelectual. Mai mult, ei au reușit să atragă un public destul de larg dintr-o populație dezorientată, nemulțumită, analfabetă din punct de vedere politic; au reușit chiar să obțină, parțial, aprobarea tacită a unor elemente din anturajul, în esență neo-comunist, al președintelui Ion Iliescu. De aceea, publicațiile oficiale ale Frontului Salvării Naționale, aflat la putere, rareori conțin critici la adresa unor ziare extremiste, fascist-comuniste, precum **România Mare** a lui E Barbu și C.V. Tudor, în schimb atacă în mod sistematic reviste consecvent democratice ca **22**, **România literară**, **Contrapunct**, **Orizont** etc. sau ca principalul cotidian al opoziției, **România liberă**. În astfel de publicații fascist-comuniste ca **România Mare** și în unele cotidiene oficiale sau semioficiale ale Frontului (**Azi**, **Adevărul**) se duce o campanie de monstruoase calomnii la adresa puținilor foști dizidenți anti-ceaușiști: victimele din rîndul scriitorilor sînt oameni ca Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Dan Petrescu și, bineînțeles, cei mai de frunte dintre emigranți, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Paul Goma și așa mai departe.

Ce ne spun toate acestea despre actuala criză a literaturii române? Criza cărților și a cititorilor, la care m-am referit la începutul acestui eseu, este deocamdată normală (revoluțiile nu lasă prea mult timp pentru cultură) și, cred, superficială. Mult mai serioasă însă este polarizarea literaților, ale cărei simptome le-am descris. Această criză din urmă, în sine, nu e nimic altceva decît o reflectare microcosmică a crizei mai mari în care se găsește întreaga țară, după decesul comunismului, în încercarea sa de a face față dezastruoasei moșteniri moral-politice a comunismului: o moștenire care constă în duplicitate, minciună și megalomanie (atît națională, cît și personală); o moștenire care constă în brutalitate, abuz și ilegalitate; și, în sfîrșit, o moștenire a sentimentelor de frică (inclusiv frica de libertate), ură și invidie. O dată cu dezintegrarea comunismului instituțional, această moștenire poate ușor da naștere la o varietate de forme noi/vechi de mentalitate totalitară și va fi aproape instinctiv ostilă valorilor și gîndirii democratice. În România, poate chiar mai mult decît în orice altă țară fostă comunistă, din Europa de est, se poate ajunge din această cauză la o reînviere a populismului sau a naționalismului îngust, intolerant, confuz, potențial violent, potențial mistic (în ceea ce privește retorica). Un triumf popular, chiar și temporar, al unei astfel de mentalități ar fi un dezastru din punct de vedere cultural. Pe de altă parte, există indicii că tînăra generație, mai puțin afectată de moștenirea lui Ceaușescu decît părinții ei, este în mod spontan înclinată spre Europa, spre democrație și pluralism.

Această înclinație o au și tinerii scriitori care își zic „postmoderniști". Să ne gîndim la Mircea Cărtărescu și la fermecătorul său amplu poem (peste 200 de pagini), intitulat *Levantul* (1990). *Levantul*, un neobișnuit poem epic, care este în același timp o parodie savantă a stilurilor poetice românești de la sfîrșitul secolului al optsprezecelea încoace, o poveste romantică, ludică (despre îndrăgostiți, rebeli byronieni, pirați, într-un pitoresc decor oriental și cu multe anacronisme încîntătoare) și o succesiune borgesiană de *mises en abyme*, care reflectă figura poetului și actul scrierii, pare să oglindească spiritul de erudită căutare, inventiv, inteligent, ironic în mod sincer, experimental, vesel, receptiv, caracteristic imaginației literare postmoderniste în Europa răsăriteană și, în special, în regiunea balcanică (poezia lui Cărtărescu pare a avea afinități cu lumea complicată, de vis, a lui Milorad Pavic, din *Dicționarul Khazar*). În astfel de tendințe, care ar putea foarte bine să se unească pentru a forma un nou stil, egal ca importanță cu fenomenul realismului magic al ultimilor aproximativ patruzeci de ani, ne putem pune cele mai calde speranțe în viitorul cultural al României și al proaspăt eliberatei Europe de răsărit.

---

1. O carte recentă de amintiri și documente despre relația lui Celan cu România este cea a lui Petre Solomon, *Paul Celan — Dimensiunea românească*, tradusă deja în franceză; acum ea este tradusă în engleză.
2. Vezi Norman Manea, „Censor's Report" în *Formations* 5, 3 (Winter-Spring 1990), 90-107.
3. Vezi „Scrisoare deschisă lui Norman Manea", pe care a publicat-o în *România literară*, în septembrie 1990.

În românește de
Hortensia PÂRLOG

Cronica literară
de Cornel Ungureanu

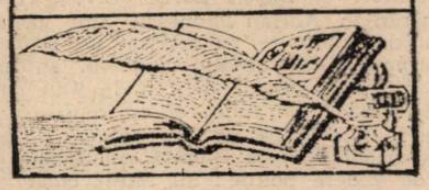

SADOVEANU MURIND

Cînd începe agonia lui Sadoveanu ? Cert e că două romane menite să încoroneze o operă, să reprezinte triumful metodei şi al sistemului au fost abandonate. Ceva s-a rupt în bătrînul scriitor : a existat un prag (1954 ? 1955 ? 1956 ?) pe care el şi-a dat seama că nu mai poate opri dezastrul. La ce bună literatura, atunci cînd nu Lumea veche, ci Lumea se prăbuşeşte ? E condamnată ?

Toate acuzaţiile cu care îl întîmpină azi exegeţii improvizaţi, iubitorii de scandal literar, vedetele efemere ale unui cotidian dubios pot fi sau nu pot fi întemeiate. Sadoveanu a fost, într-adevăr, un scriitor care a pactizat, voluntar sau involuntar, cu ocupantul. A slujit şi armatele invadatoare şi ideologii înscăunaţi de ele. A fost marioneta unui regim într-un moment în care asasinatul politic începea să devină parte componentă a peisajului autohton. Pentru oricare cititor de literatură e evident că marele scriitor începea să moară în 1944, chiar în momentele în care saluta, cu un entuziasm care nu îl caracteriza, cu o bucurie ce i-a fost pînă atunci străină, Victoria.

Cîtă autoînşelare alimentează această exaltare triumfalistă, cîtă încredere în destinul său de Creator şi cît calcul de fiinţă atemporală, am încercat să arăt altădată. Am arătat, de asemenea, că există un Sadoveanu mistic care crede — şi cu cîtă forţă ! — că trăieşte momentul în care se naşte o nouă lume. **Om vechi,** credea în ciclicitatea devenirii. Crescuse cu Biblia alături, masonii îl învăţaseră să citească semnele lor. **Viaţa românească** îi descoperise bibliografia profană a temei **Lumina vine de la răsărit.** Restaurarea comunismului primitiv fusese un vis care poate deveni realitate ! Participau la înfăptuirea lui chiar cîţiva buni ieşeni ! Iar unde poţi găsi **pretini** mai de încredere decît în dulce tîrgul Ieşilor ? Cine putea garanta că masacrele ţăranilor, ale intelectualilor sovietici se întîmplaseră cu adevărat, în acest vîrtej al propagandei ? Politicieni mult mai versaţi jurau că miile de ucişi de la Katyn aparţin unei înscenări fasciste. Mai apropiate de marele scriitor, fiarele din preajmă, care-i arseseră cărţile, care-l condamnaseră — în efigie — la moarte, erau o realitate palpabilă. Iar în procesul dintre tatăl său, aparţinător clasei superpuse şi mama sa ţărancă umilită de provincia „aristocrată", el era categoric de partea mamei sale. Trăise, patru decenii, în **lumea veche,** nealterată, inalterabilă. De ce să lupte, în anul de graţie 1944, în anul de graţie '45, alături de cei care îl umiliseră atît pe el, cît şi lumea sa originară ?

Fără îndoială că există o clipă cînd marele scriitor simte că a căzut în capcană. Dar onorurile curg, guvernanţii par a fi aşternuţi la picioarele sale. Breasla lui — e drept, puternic marcată de evenimente — e răsplătită cu case de odihnă, cu castele, cu bani. El însuşi cere, la naţionalizare, drepturi pentru scriitori şi toată lumea e bucuroasă să ofere. Eminescu murise în mi-

zerie, urmaşii lui stau la Pelişor. Sînt — cum să spunem — noii aristocraţi ai acestei lumi. Iar el, Sadoveanu, cuvîntează chiar în locul regelui, la începutul lui '48 ! La împlinirea celor şaptezeci de ani e sărbătorit cum nu fusese sărbătorit vreodată vreun scriitor român. Şi nici vreun cărturar, vreun intelectual sau om politic. E zeificat — iar el, mitograful, putea să ignore semnele mitului ?

În fond, scriem azi, graţie operei sale, scriitorii, criticii, istoricii literari îşi cîştgă o seamă de drepturi. Nu numai cei oficiali. El e argumentul, el este permisul de liberă trecere. El este, în aceste vremuri grele, instanţa recuperatoare. Citesc, în culegerea de articole omagiale apărută cu ocazia împlinirii celor şaptezeci şi cinci de ani, un articol al lui Blaga : **Mihail Sadoveanu şi Valea Frumoasei.** Sigur că plasarea lui Blaga după Baconsky şi N. Barbu (dicta alfabetul !) poate părea umilitoare pentru marele scriitor, dar ne aflăm în 1955 : celebrul gînditor fusese exclus din literatură. Pagina lui Blaga e o confesiune liniştită de om de cultură **salvat** prin literatura lui Sadoveanu. Departe de ţara sa — relatează **autorul Spaţiului mioritic** — poetul **rezistă** alături de cărţile lui Sadoveanu.

Ar fi exagerat să spunem că în **Omagiul** din 1955 îşi dau întîlnire indezirabilii momentului. În 1955 în lagărul socialist nu există „indezirabili. Cartea este însă **diferită,** ne propune alte căi de înţelegere a literaturii, cel puţin printr-o seamă de nume. Paginile lui Călinescu, Vianu, Camil Petrescu, Philippide sau Ralea, ale lui Baconsky, Ov. S. Crohmălniceanu, Petru Dumitriu, Paul Georgescu nu sînt inutile. Specializarea în **disciplina Sadoveanu** reclamă lectura altor cărţi, citarea unor nume. Reapare — ilustrînd **tema Sadoveanu şi tîrgurile de provincie** — Bacovia. E evocat Fundoniau. Se dau ample citate din poezia „deznădejdilor provinciale".

În jurul lui Sadoveanu se întîmplau cîteva încercări de reunificare a literaturii române. Prezenţa lui Labiş în această carte mi se pare, şi ea, simbolică : cît ar fi rezistat tînărul poet fără protecţia marelui scriitor ? Ar fi fost el „marele sacrificat" al literaturii clopotul care trezea o generaţie literară, fără veghea sadoveniană ? Iată o întrebare, din numerosul şir de întrebări pentru mai tîrziu.

☆

Nu trebuie să ignorăm nici ultima parte a **Omagiului — rîndurile** pe care i le expediază o seamă de scriitori de peste hotare. Căci, aşa cum bine se ştie, Internaţionala comunistă avea, în cultură, corespondent — o internaţională a scriitorilor. Din **Literaturnaia gazeta** e decupată ampla felicitare semnată de Ajaev, Bajan, Leonov, Polevoi, Simonov, Smirnov, Surkov, Tihonov, Fadeev, Fedin. Generaţia mea şi-i aminteşte pe majoritatea dintre ei. Cărţile lor erau citite şi recitite, deveniseră manuale de literatură. Aproape singurele. Ei, şi nu alţii, îi reprezentau, în 1955, pe Puşkin şi pe Lermontov, pe Dostoievski şi pe Tolstoi. Ei erau moştenitorii unei culturi pe care Sadoveanu o iubea, o simţea, o trăia. Un mesaj emoţionant îi trimite Ehrenburg. O cuvîntare amplă rosteşte Lev Kassil. Un reporter al revistei **Flacăra** îi cere lui Polevoi o pagină şi Boris Polevoi e fericit să-şi declare admiraţia faţă de maestru.

Scriitor răsăritean, Sadoveanu nu putea crede că mesajul Răsăritului a murit. Dimpotrivă, încerca să citească în **noile cărţi** mesajul acestei lumi.

☆

Suportabil va fi Congresul din 1956 al scriitorilor, chiar dacă destinderea anunţată de el e doar iluzie. Insuportabilă, însă, va fi represiunea revoluţiei maghiare. Participaseră scriitorii români, într-un fel sau altul, la ea ? Le-a trimis Labiş un mesaj de solidaritate scriitorilor maghiari (şi, în consecinţă, a fost asasinat) ? Arestarea masivă a intelectualilor în 1958 să fie legată şi de faptul că marele scriitor era paralizat, incapabil să intervină ?

Cert e că doi dintre scriitorii români care au pactizat vor trăi o cumplită agonie : ani în şir, paralizaţi în fotoliu, Sadoveanu şi Galaction vor asista, neputincioşi, la desăvîrşirea unui şir de crime. Vor fi, încet-încet, abandonaţi.

Pluralul e însă nedrept : Sadoveanu nu va fi întru totul abandonat. Va rămîne, ani în şir, un exponat pe care îl vor viziona, la diverse sărbători, conducătorii Uniunii Scriitorilor, ai diverselor instituţii, şefii partidului şi ai statului. I se editează operele complete şi critica mai consemnează evenimentul pe care îl reprezintă apariţia unui volum de Sadoveanu. Dar trupele sovietice s-au retras din România, realismul socialist nu mai era metodă obligatorie de creaţie, echipa critică se împrospătase. Ideologii partidului căutau şi ei alte soluţii, între care cea a **literaturii naţionale** căpăta prioritate. Începutul deceniului al şaselea îi redescoperă pe modernii literaturii române, reafirmînd cîteva mari modele, anatemizate în anii supremaţiei sadoveniene. Intră în arenă „generaţia '60". Pînă să-l redescopere pe Sadoveanu, tinerii vor mai avea nevoie de un anume răstimp.

Încet-încet, Sadoveanu revine la suprafaţă. E mare, e între cei mai mari. E unic. A crescut într-o singurătate copleşitoare. I s-a părut, un moment, că poate învinge această singurătate, alături de personajele sale **eliberate.** Fiinţa sa utopizantă a avut o clipă de delir. Pe urmă s-a retras în matca ei, cea străveche, cea protoistorică, cea fără-de-cuvînt.

Post scriptum. Din Zăgujeni primesc un telefon care mă anunţă că ţiganul Maftei nu se gîndea — nici în vis — la preşedinţie. Sau la împărăţie. În State, acolo unde e lăcătuş, cîştigă de cinci ori mai mult decît cîştigă preşedintele României. De altfel, Maftei nici măcar nu e ţigan. Fraţii lui, se poate, el nu. În ceea ce-l priveşte pe Cîrpaci Ioan, el fura într-adevăr găini, dar a decedat încă înainte de evenimentele numite de noi. În ceea ce-i priveşte pe ceilalţi Cîrpaci şi pe ceilalţi Maftei, ei nu mai domiciliază în Zăgujeni. Buimăcit de veşti, mă întreb : unde sînt Mafteii, Cîrpacii şi Pătruţii de odinioară ?

FUNDATIA SOROS
PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ
are plăcerea de a vă invita la
CONFERINŢA PUBLICĂ
a domnului
GEORGE SOROS
cu ocazia deschiderii oficiale a
FUNDAŢIEI DIN TIMIŞOARA
Conferinţa are loc sîmbătă 26 octombrie 1991, ora 11 în Aula Magna a Universităţii.
Intrarea liberă.
Domnul George Soros, om de finanţe american de reputaţie internaţională şi filozof, fondatorul Fundaţiei din România, va vorbi despre filozofia care l-a îndemnat să creeze Fundaţii în Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, U.R.S.S. şi Bulgaria, cît şi despre obiectivele şi modul de funcţionare ale Fundaţiei din România.

'SUB SEMNUL SPIRITULUI ACADEMIC'

Studiu amplu, de o notabilă erudiţie, cartea ne oferă o privire de ansamblu asupra culturii române în contextul celei universale. Adevărată oază de clasicitate în peisajul scrisului contemporan, cercetarea profesorului Mihai Cazacu se constituie într-un demers pluridisciplinar, vădind efortul căutării exhaustivului. Rînd pe rînd, autorul este sociolog, estetician, critic literar, străluminînd, din diferite unghiuri, problemele în discuţie.

Miezul cărţii, cel care dă coerenţă studiului, este precizarea locului şi rolului omului în lume, aşa cum apar ele în cultura românească şi universală. De aici, de la punerea în evidenţă a raporturilor omului cu viaţa socială, dar şi cu Cosmos-ul, se desfăşoară firul logic al expunerii urmărind cultura în devenirea sa.

Purtînd subtitlul **Între Apus şi Răsărit,** cartea conturează două direcţii fundamentale de evoluţie a societăţii europene : cea industrial-civilizatorie şi cea formativ-culturală. Se delimitează astfel două arii spirituale, şi cea bizantin-ortodoxă, cu viziunea comunităţii ipostazelor divine, de conformaţie triadică. „Pe de departe, divinitatea transcendentă, inaccesibilă omului decît prin mijlocirea Bisericii, iar pe de alta, divinitatea Vieţii, prezentă în formele u-

VITRINA CĂRŢII

niversal cosmice de supravieţuire". Consecutiv sublinierii acestor două orizonturi, Mihai Cazacu conturează două tipuri umane : omul de formaţie strict individuală, aici întîmpinîndu-l dobînzile de pe urma activităţii lui constructiv-congenitive, alături de omul ce se păstrează în sfera cosmic-integratoare. Primul este făuritorul culturii apusene, cel de-al doilea este creatorul culturii răsăritene.

În colţul sud-est european — subliniază autorul — întîlnim o viziune adînc ancorată în cultura bizantină, transmisă îndeosebi pe canale folcloristice. Bizanţul s-a integrat organic în conţinutul culturii noastre vechi. Contribuţia esenţială a profesorului Mihai Cazacu se situează în sfera relevării unor aspecte ale culturii noastre ce amintesc de fondul primitiv străvechi ale spiritualităţii româneşti. Specifică acestei culturi este năzuinţa mereu prezentă de a se plasa, în actul creaţiei, la mijloc, între uman şi extra-uman, ţinta fiind de a păstra deschisă perspectiva spre ambele orizonturi. Ideea este prezentă în întreaga evoluţie a culturii române, atît ca filosofie explicită (în opera lui Lucian Blaga), cît şi ca filosofie implicită în creaţia artistică, de la Eminescu şi Ion Barbu, la Sadoveanu şi Octavian Goga.

Întemeiat pe conceptele filosofice utilizate de Constantin Noica, Mihai Cazacu conturează o **forma mentis** românească situată sub zodia devenirii „întru fiinţă", rod al modului organic de a privi, accepta şi trata lumea înconjurătoare cu tot ansamblul ei obiectual, fenomenal. „Ne găsim în orizontul unei concepţii ancorate în concretul lumii fenomenelor materiale, privite însă în imagine dublă : ca simplu fenomen şi ca reflex luminos, în strălucirea esenţei. Prin aceasta, poporul român continuă spiritul creator bizantin, trăind ancorat în substanţa ontică a universului, acesta fiind intuit cu înfăţişare de Cosmos. Natura spiritului cultural al poporului român se conturează ca sinteză între ruralismul primar, tradiţia bizantină şi factura clasică de nuanţă elenă. Aflat între Zenit şi Nadir, omul plaiului românesc poartă în suflet dorul blagian „Să fii pămînt — şi totuşi să lucesti ca stea !"

Mariana DUVLEA

* **Mihai Cazacu, Sinteză şi originalitate în cultura românească,** Editura Facla, 1990.

Livius Ciocârlie

FRAGMENTE DE JURNAL

Cu Alexandra la spital. În al treilea pat, care fusese liber, acum este un mort acoperit cu cearşaf. Din fericire, Alexandra nu observă. Nici o schimbare. Doctorul T. îmi spune că după cîteva zile apare pericolul de pneumonie. „Pîlpîie", spune doctorul M. Văd o parte dintr-un **Carmen** modernizat, de Preminger, adorm înainte de sfîrşit. În munţi, o scară de lemne se balansează cu mine spre prăpastie, T. şi Alexandra se chinuie să mă ajute, Alexandra ajunge într-o poziţie şi mai periculoasă decît a mea. Totuşi, scăpăm.

Lucru curios, Alexandra găseşte al doilea matur care o tratează ca pe un om mare. Întîi, la zece ani, prietenia cu o fostă studentă, mamă a doi copii (durează şi astăzi, cînd dactilografiez). Acum, la patrusprezece, venind dinspre Bucureşti, un medicinist libanez mai în vîrstă. I-a povestit tot drumul despre Liban, i-a cerut numărul de telefon şi a sunat chiar a doua zi. A căutat-o de trei ori, dar T. din prudenţă, l-a purtat cu vorba. S-ar putea să-l atragă ca fată, nu cred. Alexandra e încă un copil şi unul foarte rezervat. De la tata veşti tot mai rele, se stinge lent. Aseară am scos din dulapul de sus hainele cu care vrea să fie înmormîntat.

Mă gîndesc la dezordinea fizică în care trăiesc unii tineri pe care îi ştiu, mă întreb dacă nu are o semnificaţie. Murdăria lui Rogulschi. Asumarea abjecţiei la Céline, la omul din subterană, Watt, Molloy. Poate atitudini necesare unor indivizi şi unor epoci, pentru a sparge o armătură de respectabilitate, convenţie, locuri comune, sensuri inerte. Reacţie a vieţii. Dacă nu-mi spun mare lucru eseurile mele, e pentru că au o gramatică prea cuminte a frazei şi minţii. Nu găsesc nici măcar aici un fel de a scrie liber de norme. Problema ar fi să inventezi normele potrivite acţiunii tale. Faţă de regulile stabilite, dezordinea e mai productivă, captează forţe mai din adînc. Poate că problema epocii, în întreaga lume, n-ar fi să găsească alte sisteme, alte ideologii. Să se spele o vreme de ele. Într-o revoluţie, rolul ideilor pregătitoare e numai declanşator. Revoluţia însăşi, o măturăuriaşă, mişcată de energia ce se degajă liber. Dar fiindcă revoluţia nu e alt sistem, ci însăşi lipsa de sistem, însăşi dezordinea, ea nu se poate apăra împotriva sistemelor. Se lasă captată. Apare Robespierre. Zile frumoase, deşi dimineaţa începe cu un strat de nori. Lucrez, nu prea grozav. La „Orizont" cu un prim articol. Paul Banciu, din cîte aflu, pare să fie serios bolnav. Poziţia mea falsă în redacţie. Respectul lor plictisit. Pe Alexandra nu reuşesc s-o pornesc cu franceza. Seamănă cu mine, nu e în stare să facă lucrurile necesare neplăcute. Fără puterea asta rămîi diletant. Mă întreb dacă într-o vreme de şcoală riguroasă aş fi făcut faţă, m-aş fi format altfel, sau mai degrabă m-aş fi dus la fund. Necesitatea, de altfel, şi de a te duce la fund. Să te scuturi de aparenţele prezentabile. Să fii cine eşti, să porneşti de la asta sau să nu mai porneşti deloc. Sînt făcut din aparenţe şubrede care, curios, sînt ghicite rar. Nimic mai autentic în mine decît precaritatea. În loc s-o iau ca atare, să mă odihnesc în ea, consum puţina energie de care dispun întreţinînd aparenţe. Mă gîndesc la tata. Trei perioade. Pînă al patruzeci de ani greutăţi, dar şi mişcare continuă în sensul dorit de el, al unei „cariere". Liceul comercial, academia, grade succesive. Dar şi o primă ruptură, nevindecată, renunţarea la învăţămînt. De la treizeci de ani a trăit cu obsesia că făcea altceva decît i s-ar fi potrivit. A vrut ceva posibil, pentru care era dotat, a şi avut ce a vrut şi a renunţat. Pentru familie. Pentru noi. Da la patruzeci la şaizeci, fără dezastrele altora în aceeaşi perioadă, viaţă destul de liniştită, însă fără satisfacţii, întreţinîndu-ne pe noi, şi cu a doua gravă dezamăgire, încheierea prematură a „carierei". La urmă, şaisprezece ani văzuţi de afară buni, nu şi pentru el, trist posomorît, încălzit doar, pe rînd, de fete. Şi un an, ultimul, foarte rău. Un bilanţ acceptabil, cum s-ar spune, dacă iei lucrurile aşa cum sînt, dacă nu aştepţi de la viaţă ceva deosebit. Acceptabil şi al meu, pînă acum. O suprafaţă neplăcută la pipăit, obligaţia de a face ce nu-mi place, însă nu grav, în condiţii deocamdată rezonabile. Un miez destul de bun, cu lucruri făcute, cu unele satisfacţii. Şi un sîmbure gol. La spital, cu T şi Corina, pe arşiţă tîrzie, am mers pe jos din cauza unei deraieri. Tata neschimbat, dar picioarele, jos, au început să se umfle. Acasă, nu reuşesc să lucrez.

Lucrez puţin pentru cursul despre Taine. Aduc lapte şi iaurt, de la o vreme se găsesc. La unsprezece mă duc la Pintilie. E singur, doamna şi fata plecate în Ardeal, soacra a murit în August, în ziua cînd împlinea 90 de ani. Îmi face o cafea dinamită, vorbim despre Paţi, despre **Liziera**, romanul lui. Acasă găsesc o scrisoare de la M.M. Foarte prietenos, plin de bune sentimente, însă, curios, din prea multă cumsecădenie, sub nivelul cărţilor lui. Aceeaşi impresie R.C., cînd m-a felicitat pentru interviul din „Vatra", afectuos, fără sclipirea care face din el un foarte bun jurnalist. Citesc, bat la maşină şi văd un delicios film gruzin, plin de umor şi de bun simţ. Pînă şi ei. Noaptea sînt într-un club studenţesc unde, din cauza unei puneri în scenă comice, mă pomenesc cu încălţăminte de arlechin şi oricît caut pe sub bănci nu reuşesc să dau peste pantofii mei. Vreme frumoasă şi cadă, la spital neschimbat, îl mai ţin pînă la cincisprezece septembrie. Moartea e cînd la suprafaţa vieţii, înaintînd în ea, înţepenind-o, cînd înăuntrul ei, cum spune Rilke, descompunînd-o.

Dimineaţa acasă. O aştept pe T. la tramvai, ca să duc cumpărăturile, piersici, cartofi. După prînz Corina pleacă undeva pe lîngă Lugoj. E o apariţie, cu pantaloni scurţi tăiaţi din nişte blugi vechi, cu picioarele atletice şi bronzate, cu un tricou de rugbist de la Steaua, albastru şi roşu, în dungi, cu părul jumătate castaniu, jumătate blond. Pare plină de viaţă. Spun pare fiindcă, de fapt, se cheltuie excesiv. Are mari căderi. Plec la spital, pe soare, nimeresc rău, cînd se schimbă aşternuturile. Duhoare, cărnuri umflate, abia se poate respira. Tata, şi el, nu mai e decît carne. Nici cea mai slabă speranţă să mai comunicăm vreodată cu el. Cobor, intru pe stadion unde joacă Poli un meci, vreau să zac fără să mă gîndesc la nimic, dar e gălăgie obositoare la umbră, unde s-au adunat toţi spectatorii, altfel puţini. O mare durere de cap. Spre casă îl întîlnesc pe Lucian C., vine şi el de la meci, încercăm să vorbim, eu simt o mare greutate de a scoate vorbe din gură, despre Roman nu-l întreb, nici nu mi-ar spune nimic. La cină, de oboseală, mă indispun şi fără vreo ceartă, stau toată seara posac.

Examen de corigenţă, trei fete amărîte, lucrare despre Albert Camus. Umplem lumea de neisprăviţi. La prînz, Corina ne spune că un coleg al ei, de mijlocul clasei, acum student, e convins că **infantil** înseamnă „bolnav, vulnerat", de unde expresia lui **infantil de război**. Noi, mă gîndesc, sîntem infantili de comunism. O profesoară de la Deva, venită pentru lucrarea de grad, îmi povesteşte că săptămîna trecută au pavoazat timp de două zile şcoala în vederea Vizitei, o zi au stat pe traseu în oraş, în ziua următoare i-au dus cu autocarele să înmulţească asistenţa la Petroşani şi în ziua a treia nu mai ştiu unde. Entuziasm vagant. Are şi T. examen, la prînz plecăm spre casă, eu cărînd cumpărăturile pe care le-a făcut la piaţă înainte de a veni. Ca toată săptămîna, soare superb. După masă, cu Feri la tenis. Acolo, cît stau cocoţat pe scaunul de arbitraj, cu soarele de după amiază bătîndu-mi în spate, mă simt bine. Fire de pensionar. Să n-am responsabilităţi şi, în general, să stau pe margine. Cu ce nu mi se potriveşte nu mă obişnuiesc niciodată. Dimineaţa, pe coridoarele pustii şi deocamdată paşnice, mă gîndesc cît de neschimbată, de vie, după douăzeci de ani, e neplăcerea de a fi acolo, de a mă prefface, mai bine zis, că sînt.

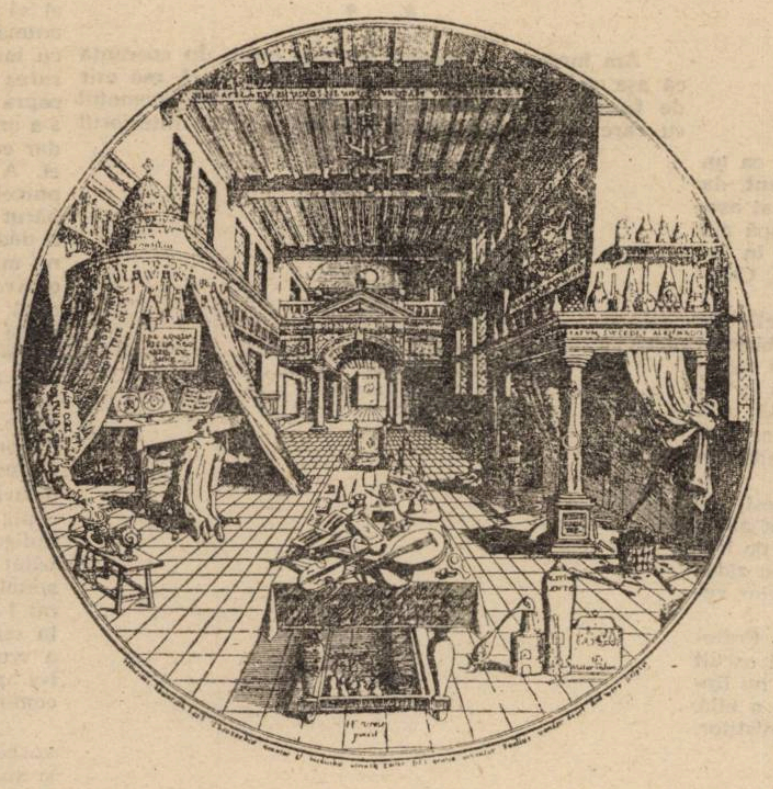

SAVANTLÎC

Dincolo de cuvînt

Termenul din fruntea acestor însemnări merită, cred, să ne reţină atenţia din mai multe puncte de vedere. Înainte de orice, trebuie făcută precizarea că el învedereazâ, în chip convingător, disponibilităţile nelimitate ale sistemului derivării în limba română, căci **savantlîc** rezultă dintr-o alianţă sui-generis între un cuvînt împrumutat tîrziu, în veacul trecut, anume **savant** (din francezul **savant**) şi un sufix vechi, de origine turcească, **-lîc**. La fel de interesantă mi se pare constatarea că un biet sufix prizărit reuşeşte să compromită un cuvînt cu o semnificaţie nobilă cum este neologismul **savant** în a cărui alcătuire lingvistică identificăm rădăcina verbului „cunoaşterii", **sav-**, din francezul **savoir** „ a şti". Într-adevăr, **savant** — întrebuinţat atît ca substantiv cît şi ca adjectiv — semnifică „(persoană) care posedă informaţii temeinice şi vaste într-unul sau mai multe domenii ale cunoaşterii, îndeosebi ale ştiinţei ; (persoană) care creează în domeniul ştiinţei : erudit, învăţat" Mihai Ralea, **Goethe — omul integral : „Omul** Renaşterii nu dispreţuise nici o notă a vieţii. Corp robust şi sănătos, gîndire de filozof, sensibilitate de artist, temperament furtunos de amant, curiozitate de **savant**, activitate de politician şi dominator de oameni, toate trebuiau să coexiste în acelaşi om" **(Scrieri din trecut** I, ESPLA, 1957, p. 86). În schimb **savantlîc**, folosit familiar şi, de obicei, ironic, înseamnă „erudiţie ostentativă", „pretenţie de erudiţie, de omniscienţă". Găsesc în Dicţionarul academic un citat edificator din G.F. Ciauşanu, **Răsuri scuturate** (Schiţe şi amintiri) : „Bietul nostru dascăl suferea de boala **savantlîcului**, a îngîmfării firoscoase". Tincturat, iarăşi, depreciativ, cuvîntul se iveşte şi la Paul Constant, în schiţa **Mici încercături** din volumul **Colivia cu sticleţi** : „— Pe Enăchescu, pe „jurist-consultul" ăsta caraghios, nu-l las nici mort ! [...]. Îl prind eu aici la bară !... Să poftească să mai sperie lumea cu **savantlîcurile lui juridice!**". (Editura Facla, 1977, p. 92). Tenta peiorativă a derivatului transpare şi în următorul crîmpei din **Craii** ... lui Mateiu I. Caragiale : „Cam sătul de la un timp de **savantlîcuri**, simţeam nevoia să petrec, să rîd". Mă-nşel eu, sau se desluşesc în această frază ecouri, fie ele firave, din prima replică, de fapt un lung monolog, a lui Faust din cunoscuta tragedie goetheană : „Eliberat de chinurile minţii, / De fumul, de funinginea ştiinţei, / O, de-aş putea pe plai înalt / În roua firii să mă scald !" Ideea de erudiţie găunoasă stearpă, vană — cuprinsă în structura semantico-stilistică a lui **savantlîc** — este cu totul străină spiritului eminescian : „În zădar în colbul şcolii, / Prin autori mîncaţi de molii / Cauţi urma frumuseţii / Şi îndemnurile vieţii / Şi pe filele lor unse / Cauţi urme nepătrunse / Şi cu slovele lor strîmbe / Ai vrea lumea să se schimbe". Mi se pare dincolo de orice îndoială faptul că între **savantlîc** şi expresia eminesciană colbul şcolii, identificabilă şi în opera antumă a Poetului **(Scrisoarea II)**, există afinităţi subiacente, care ar merita un comentariu special.

Sufixul **-lîc** (cu variantele **-lic, -luc**) a pătruns în română odată cu turcismele **babalîc, calabalîc, caraghiozlîc, gimbuşluc, mascaralîc, matrapazlîc, pezevenclîc, pişicherlîc, şiretlic.** Ar fi multe lucruri de spus despre fiecare din aceşti termeni. Mă voi mulţumi să reţin trăsătura care îi uneşte, anume conotaţiile lor pregnant peiorative, lesne identificabile în citatele următoare. Creangă, **Amintiri...** : „Tot umblînd noi din şcoală în şcoală (...) mîni-poimîni avem să ne trezim **nişte babalîci gubavi şi oftigoşi**, numai buni de făcut popi" : N.A. Bogdan, **Din trecutul comerţului moldovenesc...** : „cuvîntul **matrapazlic**, sinonim cu şarlătănie sau escrocherie" ; Mateiu I. Caragiale, **Craii...** : „Iscusit în **samsarlîcuri** şi **pezevenclîcuri**, fusese faurul ruinei cîtorva feciori de bani gata şi al căderii mai multor femei" ; Tudor Arghezi, **Cimitirul Buna-Vestire** : „S-a îmbrăcat curat şi cu dungă, a purtat guler alb frumos, şi-a luat doctoratul, a publicat eseuri seci şi grave, şi-a făcut un mic samsarlîc din aprecierea literaturii şi a cugetării, şi s-a însurat cu o nepoată de savant" : Eminescu, **Scrisoarea III** : „Negru, cocoşat şi lacom, un izvor de **şiretlicuri**, / La tovarăşii săi spune veninoasele-i nimicuri". Şansa sufixului **-lîc** a fost aceea că unele turcisme în alcătuirea cărora el se află, sînt „analizabile" pentru români. **Caraghiozlic, samsarlic, şiretlic** au aspectul unor derivate „transparente", căci termenii de bază — **caraghios, samsar, şiret** — se lasă lesne „descompuşi" de orice. Astfel sufixul **-lîc** a putut fi izolat şi aninat, ca formant productiv, chiar unor neologisme, pe care nu a întîrziat să le compromită. Lui **savantlîc**, discutat anterior, i se adaugă **autorlîc** „pretenţia, mania de a deveni autor". Cea mai pitorească formaţie de acest soi îi aparţine lui I.L. Caragiale şi porneşte de la numele lui Nicolo Machiavelli, în ipostaza sa de reprezentant al cinismului politic : „Eşti tare, stimabile, la **machiaverlîcuri**, tare n-am ce să zic : dar nu ţi-aş găsit omul". Varianta fără **-r-**, mai apropiate de numele gînditorului italian, apare într-o altă replică a aceluiaşi personaj (Trahanache) : „Apoi, dacă umblă el cu **machiavelîcuri**, să-i dau eu **machiavelîcuri**"

G. I. TOHĂNEANU

GABRIEL MARINEASA

Zîmbet strîmb cu animale mici

* * *

Ultimele case din cartier după garduri de plasă, după piticii decoloraţi, pleoştiţi de ploaie, ţinînd în mîini cîte o minge spartă, scăpată acum cine ştie cît timp de vreun fotbalist mărunţel de prin vecini, după straturile absurde de cartofi de la drum — cu greu pot fi ghicite în carapacea lor verzuie. Răsărind dintre fier-betoane şi macarale. Îmi spun liniştit „azi vă las la locul vostru, dar aţi face bine să mai scoateţi şi voi o vorbă". Înconjurat de o fanfară asurzitoare, mă acoperă nuiele reci pornite de undeva de deasupra mea. Stropi mari se alungesc la capătul firelor de păr, pantalonii şi pantofii rupţi sînt încă prea aristocratici, margaretele din mîna îngheţată au mîncat vopsele roz şi bleu toată primăvara, vor putrezi în vaza noastră de cristal primită de bunic la pensionare, lumea pare mai îngăduitoare cu mine, acum. Bum.

* * *

Celălalt capăt al oraşului tot aşa arată. Nu ştiu dacă mă înţelegeţi, dar ăsta e un lucru foarte serios. Adunînd cît se poate în colţul obsesiv : tramvaiul opreşte la cotitură, după aia se afundă în albul zgrunţuros al noilor faţade. „Prinţu' turcesc" e acum un cîmp traversat de urme adînci, cauciucate. Cam de o lună. „La biserica asta m-am botezat io. La unspe luni, mătuşa-mea zice că l-am tras de barbă pe popă şi cică i-o plăcut de mine". „Mi-ai mai zis chestia cu biserica, de fiecare dată uiţi". Dincolo de pod, locul meu de baie a fost ascuns sub trei plăci netede.

Din cauza întreruperii curentului povestea va rămîne undeva atîrnată. Oricum locul ăsta, probabil, n-are dimensiunile cerute.

* * *

Revin.
şi tac.

* * *

Am febră. Soarele s-a fiecit la mine în cap ca un ou. Rîzi ca Bughi. Şi rîd. Ăsta a rămas repetent, da noi ne-nţelegeam tare bine cu el. Te mai trezeai aşa, în mijlocul orei cu cîte o mînă pe bulan şi după aia rînjea de i se vedeau doi dinţi subţiri şi ieşiţi în faţă. Aşa rîdea, se auzea „hî, hîhî". Aşa fac si eu. Colegii se distrează de fiecare dată la fel.

Deschid uşa, scotocesc după cheia de bitigă. Pe frîna de mînă găsesc înfipt : „dacă mai lăsaţi bicicleta aici va fi tăiată şi ridicată". Geamul mat de pe uşa administratoarei se deschide scîrţîind, după grilajul cu floricele din fier forjat o babă cheală urlă „domnule Biscă, eşti un nesimţit". Formidabil ce seamănă buldogul ăsta cu o babă. A început să roadă din metal, mai puţin şi trece la mine.

Pe asfaltul încins trecătorii sînt nişte peşti de acvariu, fiecare cu buldogul său în spate, purtat alene de curenţii de aer, dîre de vid încrucişîndu-se pe lîngă stîlpul cu afişe, prin magazinul de pe colţ cu zidăria desprinsă pe care se citeşte încă destul de clar vechea firmă „Optik-Hardschmidt".

Familia noastră se adună azi la grădină, în Fratelia. Am spus că dorm şi nu mă voi duce. O să ascult discurile pe care le-am luat duminică. Altădată nu lipseam ; singur, în camera a doua, mă jucam cu o bilă. Ore întregi. Dincolo ceilalti rîdeau tare. Era liniştitor.

Ies pe poarta fabricii citind ultimele rînduri ale cărţii ăsteia îndoite. Pe dinăuntru aproape că suflă vîntul, dar ce spun eu e egal cu zero. Deseară e chef la RDC şi din moment în moment tre să pice Pilan cu Creţu după boxe. Lăsaţi-mă dracu cu chefu vostru Vă-mbătati ca porcii şi chiuiti de la etajul IV peste cîmpul de moloz.

O să stau în balcon, periferia adormită sub dărîmături va ridica un vuiet împînzind blocurile noi. O să stau şi-o să ascult un timp confesiunile celor care se răcoresc pentru două-trei minute, apoi, nebăgat în seamă, o iau încet către casă. Nu e o chestiune.

* * *

Mi-am întins sculele pe trepte şi m-am aşezat să pun o cameră nouă la roata din faţă. Mîine dimineaţă la şase avem un fotbal pe pariu, înainte ca soarele să seca orice mişcare

Vecinul şmirgluie camera spartă. Dau să-i întind un petec şi chiar atunci de pe nervazul de la sufrageria doamnei Cruciat alunecă în iarbă dumnezeul celor şapte familii care stau de douăzeci de ani în blocul ăsta

Nu puteai să vii pe scări. Stai să termin bitigla şi te duc să te dezinfecteze. Esti culmea, zise şi vecinul.

Peste cîteva minute am pornit-o toti trei spre izlazul de la marginea cartierului Tragem şuturi la poartă, mai alergăm desculţi pe iarbă, ne răcorim prin băltoace, mai rîdem dracului şi noi.

* * *

Pe fundul apei pierdut printre rădăcinile uscate, un rac bolboroseşte într-o cutie de conservă. Deasupra plouă, trei pescari trec pe malul celălalt către sat. Pe trunchiul copacului doborît peste apă o iau spre gară băiatul cantonierului şi ungurul ăl mic de la blocurile din apropierea depozitului de mangal.

Familia şefului de gară şi ăi de la oraş au luat-o pe mirişte. Cîte unul se opreşte să potrivească covoarele spălate. Drumul e la doi paşi, Nina merge la bunică-sa să ia lapte. La întors mă ia de pe marginea drumului şi venim pe Gîrlişte.

* * *

Am început să vorbesc tot mai puţin. În speranţa că aşa voi strînge la loc ce a picurat afară mă mir de fiecare dată cînd mă opresc, ascultînd zgomotul cu care se ciocneşte un obiect colţuros de interiorul craniului şi singura bucurie e că vreo cîteva clipe mi se desfundă urechile şi-atunci îmi amintesc că nu întotdeauna a fost aşa.

Pe cîmp o grămadă de berze s-au speriat de prăpădul nostru de personal. La un moment dat o mişcare greşită mă împinge alături de ele, mare, greoi, cocistîrcul cel urît. Vecine, nu te supăra, poveştile tale sînt formidabile, da ceva nu-mi sună şi, zău, n-am chef deloc să-l aud pe Eric Clapton, chiar dacă a fost cel mai mare, indiferent ce am zis ieri pe chestia asta. În vagonul de clasa a II-a pe culoar, stau jos pe o movilă de seminţe de floarea-soarelui, ţăcănitul roţilor, cîmpul gol acum şi pocnetul surd al cutiei craniene cam asta-i tot.

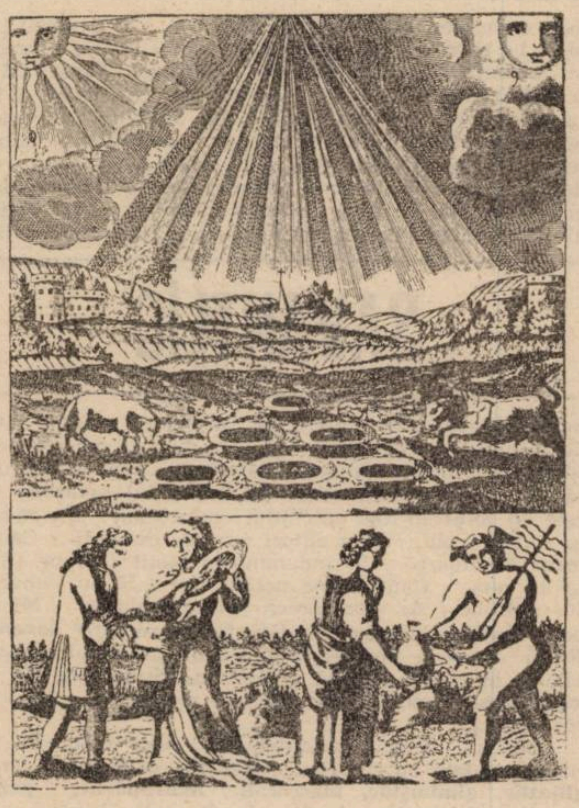

* * *

La trei case de mine stă. Mi-a omorît o cătea lup albă. Mama ei era neagră, numai vîrful cozii îi era alb. Soţul meu ţinea tare mult la ea. Şi pe mama ei tot el a otrăvit-o. Ca să ne fure găinile şi cînd n-a mai putut să le fure pe restul le-a otrăvit. Zece găini grase, atîtea au rămas, în cîteva zile au rămas numai piele si os. Şi cînd le-am tăiat, ce credeţi, aveau măruntaiele perforate, uite-asa se vedeau boabele prin ele. Tot el mi le-a otrăvit. După aia m-am dus la preot si i-am spus, ce să mă fac. Eu sînt cu credinţă şi el mi-a zis că sînt prea sensibilă şi a făcut patru slujbe. După patru slujbe mi s-a arătat în vis căţeaua mea albă si mi-a zis : ai grijă de celelalte. Ştiţi, eu cresc şi capre şi pisici. După două zile le găsesc otrăvite. A trebuit să tai capra şi Linda (pisica mea) s-a chinuit de la 6 seara pînă la trei dimineaţa. Lîngă ea am stat, ca un om s-a chinuit, numai că n-a vorbit. Preotul tot aşa mi-a zis că pisica e mănuşa omului, că ea are degetele de la mînă ca omul, degetul mare într-o parte cînd păşeşte si cîinele e Sfîntu' Gheorghe-paznicul. Tot după ce am fost la biserică la noi în Freidorf, acolo stau eu, au început să-i moară si lui : prima dată capra (n-a avut lapte pînă la primăvară, pînă i-a crescut cealaltă), dar eu nu capra am vrut să-i moară, ci el să sufere aşa cum am suferit eu cînd mi-a omorît animalele şi m-am îmbolnăvit de inimă. Eu sufăr şi cu inima şi cu ficatul şi doctorul mi-a spus că supărarea nu-i bună nici la una, nici la alta. Azi s-a dus capra la păşune, mîine s-a dus la păşune, seara, odată s-a umflat şi a trebuit s-o taie. L-a pedepsit Dumnezeu, dar eu nu pe biata capră am vrut s-o pedepsească. Pe el. A doua zi i s-o umflat un purcel, după aia alt purcel. Tot aşa pînă nici unul nu i-o mai rămas. Mi-a părut rău de animale, dacă venea pisica lui la mine îi dădeam să mănînce sau cîinele lui — cîte stricăciuni nu mi-au făcut prin grădină şi de cîte ori puteam să-l otrăvesc. Da, prin grădină vine cîinele, el tot prin grădină vine, aruncă un pumn de boabe otrăvite peste peste gard şi n-ai cum să-l opreşti. Într-o zi am găsit o prăjitură cu praf alb, dar cum să dovedesc că el a aruncat-o. Am avut o pisică tare frumoasă — Sia — siameză. Se băga sub pledul de lînă şi dormea acolo. Cred că şi-l trăgea la o parte de pe fotoliu ca un om, că altfel n-avea cum să intre acolo. Poate să fi fost scobit fotoliul. Cred că şi pe ea tot el mi-a otrăvit-o, nu ştiu precis, dar numai el, zic eu. Are doi copii. Ca el sînt. El a făcut puşcărie doi ani pentru huliganism. Înainte a fost miliţian. L-a bătut pe un băiat de douăzeci de ani la o nuntă pînă l-a băgat în spital. Fratele băiatului era maior şi nu s-a lăsat pînă nu l-a băgat în puşcărie. Băiatul lui tot aşa a făcut la serbarea unei fete din vecini care avea majoratul, a vrut să bage furca într-un copil. Atunci mama fetei i-a spus că n-are ce să caute aici dacă nu stie să se comporte civilizat în societate.

Odată m-am certat în tramvai cu o doamnă. Ea vorbea cu altcineva, îi spunea că a fost la croitoreasă şi aia avea o mîţă. Pe unde se ducea ea venea şi mîţa bat-o dracu. Croitoreasa avea şi un cîine orb, bată-l dracu, bată-l Dumnezeu, tot aşa zicea doamna asta. Eu am stat şi am răbdat cît am răbdat. Cînd am ajuns în dreptul depoului n-am mai putut şi m-am dus la ea şi i-am zis doamnă, după ce că ţi-a făcut hainele croitoreasa şi s-a chinuit pentru dumneata, de ce îi înjuri animalele. Şi lumea din tramvai a strigat că nu-i treaba mea şi eu am zis că nu trebuie să înjure animalele, că şi ele au un suflet. Ştiţi că eu visez cu pisicile şi cu cîinii vecinilor care mor. Vin să-mi ceară de pomană, pînă nu le dau tot visez cu ei. Toată ziua nu sînt bună de nimic, am aşa o durere cînd mă scol şi îmi dau seama că ele sînt moarte. Cum le dau de pomană nu mai visez cu ele. Şi ţin post pentru animale Eu n-am copii, domnule, şi mie tare-mi plac animalele. Mai ales pisicile şi cîinii, sînt ca nişte oameni numai că nu vorbesc.

Cîinele meu a adormit în coş. Are o lună şi cine ştie de ce scheaună. Doctorul şi femeia de lîngă mine au variantele lor. Iau medicamentele, plec scîrţîind uşa. Dezleg bicicleta de sub fereastră, înăuntru a intrat o doamnă cu o mîţă neagră. Şi-o pune în poală şi se aşează sub colivia păsării aleia pestriţe care fluieră de două ceasuri. „Şi eu am avut o pisică, Linda, dar mi-a otrăvit-o un vecin„ Era ca un om". Apoi vuietul şoselei a înghiţit mişcarea măruntă din camera cu „Animale mici", iar eu mă-ntreb dacă o fi ascultat aia cu mîţa neagră, dacă o fi repezit-o.

* * *

Am trecut pe lîngă ringul de dans, ciocnindu-ne de lumea care se retrăgea pe scaune. Trei sarmale aburesc acru pe fiecare farfurie, sfertul de ţuică pe care l-am înghiţit m-a copleşit de tot. Un zîmbet strîmb s-a prins de colţul gurii, faţa îmi tremură, vorbesc neatent despre discurile pe care le-am mai auzit în ultima vreme.

MUZICĂ

120 de ani și încă mulți alții pentru Filarmonica „Banatul”!

După o pre-stagiune, debutînd în forță cu „Zilele muzicale George Enescu“, apoi cu participarea la Festivalul Internațional „G. Enescu“ din capitală și un turneu în Germania, Filarmonica timișoreană a intrat în anul 120 al existenței sale cu o suită de patru concerte care s-au voit, fiecare în felul său, însemnate și deosebite pe răbojul blazonului aniversat. Efortul n-a fost mic și multe gînduri de compasiune ne-au trezit acest moment. Începînd cu număratul anilor, pînă cînd această instituție va avea în sfîrșit un sediu (ce deplorabilă „rivalitate“ a avut-o dezvelirea plăcii comemorative cu... „Moartea unei prostituate“, imensul afiș al cinematografului-titular !), continuînd cu ploaia și „prezența“ publicului (să fi fost vreo legătură între ele ?) și terminînd cu eșarfele de grevă, pe care aproape că le-am asimilat ținutei de scenă a instrumentiștilor noștri...

Așa stînd lucrurile, felicitările sînt cu atît mai meritate pentru talentul organizatoric care a marcat evenimentul ! În numai patru zile am fost onorați de mulți oaspeți valoroși, de peste hotare venind dirijorul Graziano Mandozzi (Elveția), violonistul Eugen Sîrbu (Anglia) și saxofonistul Daniel Kientzy (Franța), iar din țară am avut bucuria de a asculta Orchestra Filarmonicii „George Enescu“ din București cu Cristian Mandeal la pupitru, corul Filarmonicii din Arad, dirijat de Doru Șerban, pe mult îndrăgitul Dan Grigore, ca și pe soliștii vocali Bianca Manolescu, Vladimir Popescu Deveselu, Lucian Marinescu (București) și pe actrița Cristina Oprean din Constanța. Un semn de bun augur a fost de asemenea și lunga listă a sponsorilor care s-au angajat în această acțiune, ca și participarea activă și masivă a oficialităților locale alături de mesageri reprezentativi cu răspunderi de decizie pentru destinele muzicii românești, sosiți din capitală anume pentru această sărbătoare a Banatului.

Concertul de deschidere a optat, mai insolit poate, în spiritul pionieratului său recunoscut, pentru două prime audiții, figurînd între „petele albe“ din istoria muzicii universale. Este vorba despre două lucrări aparținînd compozitorului italian Ruggero Leoncavallo, ale căror partituri, dispărute pentru aproape o sută de ani au fost așezate acum, după regăsirea lor, pe pupitrele Filarmonicii timișorene, pentru un spectacol, după propria-mi părere, de un interes mai mult istoric decît artistic. În prima parte a concertului, dirijat de Graziano Mandozzi, am ascultat selecțiunile orchestrale din opera „I Medici“, o muzică necristalizată, de un romantism desuet, departe de personalitatea celei din opera „Paiațe“, care l-a consacrat pe compozitor, construită pe un libret complicat și redată printr-o execuție conștiincioasă. Cea de-a doua lucrare, un poem simfonic cu cor și recitatori a pus mai mult în lumină talentul și... muzicalitatea actriței Larisa Stase Mureșan, de la teatrul timișorean ca și venerația tînărului Leoncavallo pentru Wagner. Subiectul inspirat de un studiu al lui Balzac — dragostea imposibilă a Minnei pentru Seraphita—precum și tratarea lui muzicală cred că va (re)așeza, cu titlu informativ, aceste partituri în rafturile unei biblioteci, alături de multe altele, pe care timpul le-a triat nemilos.

☆

Cea de-a doua seară, programată în cadrul intim oferit de Muzeul Banatului, a vernisat expoziția realizată de Rodica Giurgiu, care împreună cu muzicologul Gheorghe Firca au reînviat și prin cuvinte amintiri ale unor trecute și mari evenimente muzicale întîmplate în acest loc de țară, unde tradiția s-a păstrat puternică, împotriva vicisitudinilor de tot felul. Dovadă vie a viabilității prin vremuri a fost momentul tonic, autentic bănățean oferit de Corul Filarmonicii „Banatul“, dirijat de Diodor Nicoară. S-a cîntat Witt („Die Trane“), Brahms („Marienlied“), Da Vittoria („Ave Maria“), dar și multă muzică cu sevă tare, românească, adaptate măiestrit pentru cor a cappella. Cred că nu greșesc cînd afirm că Suita lirică almăjană a lui Nicolae Ursu, cîntată în cel mai frust grai bănățean de către soliștii Doina Fărcaș și Ion Iancovici nu poate fi ascultată în toată autenticitatea ei decît în interpretarea acestui ansamblu, format din muzicieni crescuți în spiritul acestei muzici. Ceea ce a urmat a fost o paradă strălucită de cîntece care au mers la suflet, primite cu ropote de aplauze, care au stimulat și mai mult acești exemplari coriști : „Răsunetul Ardealului“ de Ion Vidu — solistă Maria Moraru, „Cimpoiașul“ de Iosif Veleceanu — solist Eusebiu Arieșan, apoi „Acestea zice Domnul“ de Ioan Crișan, „Bănățeancă“ de Sabin Drăgoi, „Feciorită d'ocheșită“ de Nicolae Boboc, „Bate vîntu“ de Mircea Hoinic și „În țara de unde vin“ de Remus Georgescu.

☆

Al treilea concert prilejuit de aniversarea Filarmonicii bănățene a însemnat, poate, pe lîngă o mare satisfacție muzicală și un gust de frățietate și curtoazie artistică a Filarmonicii „George Enescu“ sosită cu marele său dirijor Cristian Mandeal. În prima parte a acestei seri de neuitat am ascultat un violonist uluitor, Eugen Sîrbu, plecat de mulți ani din țară și de aceea mai puțin cunoscut publicului românesc (iată unul dintre tristele noastre paradoxuri), evoluînd în „Concertul în re major“ de J. Brahms și apoi în infernalele Variațiuni „Melcor piunon mi sento“ de Paganini și „Andantele“ de J.S. Bach într-o manieră electrizantă, de o virtuozitate instrumentală și interpretivă ieșite din comun. La temperamentul într-adevăr paganinian despre care vorbesc cronicarii din toată lumea, unde acest violonist are săli arhipline, temperament arzînd de plăcerea efectelor muzicii romantice, la înzestrarea muzicală și fizică excepțională se adaugă, ca un ultim dar pentru harul cu care a fost înzestrat și un sunet absolut unic, pentru a cărui „povestire“ aș putea epuiza toate superlativele (ce-i drept, vioara pe care am ascultat-o este un Stradivarius, fost proprietar fiind însuși Wieniawski...). Și parcă pentru a rămîne „în ton“, a urmat o fulminantă demonstrație dirijorală : Cristian Mandeal în „Simfonia a VI-a“ de Anton Bruckner. Bineînțeles că nu ne mai miră la acest mare dirijor, de talie internațională, perfecțiunea în acompaniament, gestica esențializată și extrem de sugestivă, sau forța și rafinamentul erudiției sale muzicale, dar pentru noi, muritorii de rînd, rămîne clar că a dirija o muzică de talia lui Bruckner, fără partitură și la înălțimea artistică demonstrată, n-o poate face oricine... Ansamblul de orchestră bucureștean a plăcut pentru personalitatea partidelor și integrarea în întregul organismului, pentru omogenitatea și rotunjimea sunetului, pentru expresivitatea frazei, pentru crescendo-urile sale frumoase, în general deci pentru modestia și profesionalismul său.

☆

Saxofonistul Daniel Kientzy, binecunoscut publicului nostru, a deschis ultimul concert cu „Choral varié“ de Vincent d'Indy o piesă și un interpret demonstrînd muzicalitatea unui instrument cu rol mai ingrat în rîndul instrumentelor solistice și a continuat cu o piesă modernă adorabilă, scrisă pentru saxofon-bas de francezul de origine română C. Miereanu, o lucrare mizînd pe efectele obstinației ritmice și ale surprizelor timbrale.

Al doilea solist, pianistul Dan Grigore, a evoluat așa cum îl cunoaștem, în felul său spiritualizat de a cînta, un stil aproape „vorbit“, transmițînd idei în stare pură, un înțelept într-ale muzicii, așteptat întotdeauna cu nerăbdătoare plăcere. De data aceasta ne-a adus cu sine un Liszt savant și limpede, strălucind de virtuozitate, dar fără pic de ostentație, „Concertul nr. 1“, și un mic bis, „Pasărea profet“ de Schumann, o bijuterie fină și aproape dureros de prețioasă și perfectă. La pupitrul orchestrei Filarmonicii „Banatul“ a fost maestrul Remus Georgescu, prezent, în sfîrșit, după dificilul rol de organizator de mare anvergură, în postura ce-i este proprie, cea de muzician. Am ascultat piesa cu mare succes la public, „Carmina Burana“ de C. Orff avîndu-i ca și soliști pe Bianca Manoleanu, Vladimir Popescu Deveselu și Lucian Marinescu și cu participarea corurilor reunite ale Filarmonicilor din Arad și Timișoara. Să urăm, acum, în încheiere, acestei instituții de artă atît de importantă în viața orașului nostru, mulți ani și de acum înainte, succese multe și prieteni devotați !

Lava BRATU

PETRU IONICĂ

Asemenea izvorului din munte,
La început un firicel plăpînd,
Săpînd cărări cu undele-i mărunte,
Să-aprindă candele în munți și-n gînd.

Așa e poezia, poate-i joc,
nesimțitori ghețarii să-i alinte,
O zbatere lăuntrică de foc,
Furtuni de suflet prăvălite-n minte.

Ca un copil cu-mbobocitul sînge
Răscumpărat străbunilor plecați,
Firav învață-a rîde și a plînge,
Silabisind adîncul din Carpați.

Se pierde și renaște, iarăși piere
Cascadă ce devine adiere,
Și umbra i-o cuprinzi ca pe-un trofeu.
Purtînd ca pe un fulg pămîntul greu.

La rădăcina veacului cernit,
Cînd miez de întuneric și cînd rază,
Un vultur de luceferi hăituit,
Ea, poezia, încă mai veghează !

* * *

Atît de mult
plecările ne dor
o galaxie de-amintiri
ne leagă veșnic
de iubirea unei flori
cum se retrage viața
din proaspete puteri
în spațiul retrăirii
cuvintele se nasc și mor
iubirile sînt vis
fîntînă fără apă
pierdutele izvoare
se nasc mereu secate
și falnice aripe
se-ntind în zbor nedefinit
în lumea unei clipe
un strop de sînge anonim
își caută zadarnic stăpînul
clepsidra timpului se scurge
pierdute-s speranțele ca fumul
indescifrabilă poveste
o pulbere prelinsă
în rama străveche

pozează moartea ne-nvinsă
vine deodată noaptea
cuvintelor ce pier în zbor
un măr este amestecat în toate
și rănile deschise încă dor
căci dăruirea Evei
a deschis o lume într-o carte
univers haotic, blestem etern
inundat prin explozii de păcate

* * *

La umbra fagului verde
Copacul cel demn și cel sfînt
Rostește, iubito,
Un singur defăimat cuvînt.
Din liră, din iubire,
Doar ție pot să-ți cînt.
Legat la ochi
Cu nopțile nude,
De muzele geloase și crude,
Cînd suferința prinde
Contur de odisee,
O frunză mă alungă
Și frunza e femeie !

* * *

Să privești minunile pămîntului,
Să cauți potecile pe care șarpele trage să moară
Să urmărești somnul iepurelui,
Țipătul disilabic al stîrcului de baltă.
Jocul fulgerător al țînțarului pe ape,
Țîrîitul greierului în zidul de văiugă,
Mersul păianjenului pe razele lungi ale lunii,
Și să tînjești după mireasma florilor de dimineață.

Să surprinzi ziua cînd intră pe sub poalele nopții,
Spicele de soare împingînd dimineața la marginea zării,
Înfierbîntînd iasca umedă a cîmpurilor,
Iar întunericul, duh din duhul pămîntului,
Pîntece absorbit de somnul de noapte,
Cum se retrage învins peste holdele negre ca de fum.

* * *

Poarta inimii deschisă
Mai citește-n zări de var
Palidul nectar de zile,
Filele din calendar.

O nălucă ce mai bate
La ferestre de vocale,
Poate vrea să mă cuprindă
Umbra gîndurilor tale.

Și e toamnă prin cuvinte
Zile cad din calendar,
Iar pe urma clipei tale
În zadar arunc un zar !

Plastica

VOCAȚIE ȘI CULTURĂ

(II)

(Note pe marginea unei expoziții retrospective)

Eliberîndu-se de limitele statice și bidimensionale ale „tabloului de șevalet", Lucio Fontana și grupul „obiectualilor" — Castellani, Bonalumi, Manzoni aveau să anunțe revoluția efectuată de arta pop, punînd în altă lumină obiectul uzual și ceea ce avea să devină „arta obiectuală" creatoare de obiecte autonome. Interesul pentru obiect în România crescuse considerabil încă de prin 1966-68, iar dacă în București erau deja cunoscuți Paul Neagu (cu ale sale „cutii tactile"), Ion Bitzan, Pavel Ilie și alții, exista și în Timișoara un grup de artiști „obiectuali": Romul Nuțiu, Gabriel Popa, Gabriel Kazinczy, Ciprian Radovan, Petru Jecza, Doina Almășan Popa, Luca Adalbert și, sporadic, Leon Vreme. În cazul pictorilor, obiectele apar din dorința de a crea ambianțe spațio-cromatice exprimînd mai pregnant pictura. Astfel, Romul Nuțiu concepe obiecte care, pictate în maniera sa gestuală pe toate suprafețele, amplifică sugestia picturii. De asemenea, Ciprian Radovan avea să conceapă o expoziție cu obiecte pictate și receptate pe fundalul unor pînze, intitulată „Elemente de ambianță psihocromă R" și în care artistul urmărea crearea unei ambianțe generale, dar în care perceperea picturii să fie într-o continuă evoluție în funcție de unghiul spectatorului în sală.

Cu obiectele sale sofisticate, Gabriel Popa crea o ambianță spiritualizată cu amintiri din tradiția eclesiastică bizantină. Pe aceste obiecte pictura se așterne discret pentru a pune cîte un accent într-un centru de interes al compoziției. Masivele obiecte pictate ale lui Luca Adalbert, create într-o tehnică aparte ce amintește de frescă, exprimă dorința artistului de a diversifica limbajul picturii și de a-l nuanța. Lucrările lui sînt tablouri, dar în tridimensional. În această atmosferă stimulatoare în ceea ce privește înnoirea limbajului și încercarea unor noi modalități artistice se pot semnala experimente oarecum sporadice ale lui Leon Vreme și mai durabile ale Doinei Almășan Popa care, sub influența unei recuzite scenografice, creează „Reliefurile albe" (textile).

Pentru Gabriel Kazinsky, „arta obiectuală" se apropie mai mult de sculptură. Artistul operează cu volume bine marcate, cu un simț constructiv deosebit. „Obiecte albe" s-a numit expoziția sa din 1971, în care a prezentat întreaga serie de lucrări dintre care unele amintesc de programul futuriștilor. Puternic marcat de volume, de geometria elementară a formelor, Petru Jecza este adeptul unui constructivism cu o constantă trimitere aluziv-simbolică la figurativ. Opțiunea sa pentru construcție este una de ordin structural. Dar în perioada la care ne referim, Jecza expunea „ready made" imaginînd o structură spațială din calapoade metalice. Expoziția la care Nuțiu, Popa, Kazinczy și Jecza expuneau împreună, în 1970, alcătuind un grup obiectual în Timișoara, s-a intitulat „Pictură — Obiect — Sculptură — Ambianță" și enunța din capul locului relația propusă de artiști între obiectele pictate și sculpturi-obiecte sau „ready made".

Participînd în acest grup și la cîteva manifestări internaționale, cum ar fi în 1974 expoziția „Orientări în arta plastică timișoreană" la Modena, iar în 1977 la Graz, acești artiști s-au făcut cunoscuți și în străinătate. Neaparținînd unui „curent" determinat sau unei „mode" aparte, artiștii timișoreni ai deceniului 6-7 și-au păstrat propria personalitate, aducînd un suflu de autenticitate în tentativa de sincronizare a artei românești cu arta europeană.

Ileana PINTILIE

Top

HIGH FIDELITY

Despre condițiile tehnice de înregistrare și redare a sunetului la nivelul aspirațiilor noastre firești știm cu toții cîte ceva, dar așa cum ne scriu cîțiva cititori — nu prea multe. Cum nici semnatarul prezentei rubrici nu face excepție de la regulă, pentru articolul de față s-a documentat consultînd, printre altele, și cîțiva specialiști. Amplificatoarele HI-FI (High Fidelity) au caracteristici ce se înscriu în anumite norme recunoscute internațional. E vorba de caracteristici sesizate atît la intrarea, cît și la ieșirea din lanțul de amplificare. Normarea a fost realizată avîndu-se în vedere particularitățile fiziologice ale urechii (curba Fleitscher care exprimă dependența intensității sunetului perceput de ureche în funcție de frecvență). Urechea percepe slab frecvențele joase și înalte și mai puternic pe cele medii (între 1000—5000 Hz). Se constată astfel că redarea cu intensitate egală a tuturor frecvențelor din intervalul 16—20000 Hz. este inoportună. Intenția inițială în stabilirea normelor HI-FI a fost aflarea unor premise științifice legate de calitatea redării. Normele internaționale pentru înregistrarea discurilor aveau în vedere aceste aspecte, dar la ora actuală ele-s depășite. Greșeala constă în ignorarea subiectivității ascultătorului în condițiile auditiilor de bună calitate. E adevărat, urechea percepe frecvențe joase începînd cam de la 16 Hz. Însă ele rămîn problematic inteligibile. Între 15—120 Hz se găsesc majoritatea sunetelor baritonale pe care urechea le percepe clar, construind pe baza lor relieful timbral al acestei părți a spectrului. Corecțiile de ton pe frecvențe joase ar trebui să țină seama de acest lucru, fapt ce nu se întîmplă, în general ele fiind plasate adesea în jurul frecvenței de 30 Hz. Rezultatul ? O hurueială a cărei inteligibilitate e dificilă, solicitînd măsuri de anihilare a brumului etc. În domeniul frecvențelor înalte e lăudabilă inițiativa de a se construi amplificatoare care „merg" satisfăcător pînă la nivelul frecvențelor de 50—60 Khz. Se ignoră însă majoritatea surselor de semnal (și ne gîndim la discuri standard) ce nu posedă nici pe departe performanțele amplificatoarelor. Un casetofon de orice tip are viteza de derulare a benzii de 4,7 cm/sec și nu poate scoate mai mult de 12 Khz, ca frecvență maximă de redare. Acel sistem „Dolby" care mărește dinamica sunetului nu ameliorează practic nimic, ci **distorsionează dirijat** (sau controlat) sunetul.

În cadrul oricărui fel de muzică, dinamica surselor sonore este un parametru asupra căruia se acționează. Între nuanțele de pianissimo și forte ale oricărei compoziții se ascund intențiile estetice ale compozitorului. Micșorarea dinamicii unui pasaj sonor într-un lanț electroacustic înseamnă alterarea intențiilor compozitorului, denaturarea sensurilor piesei. În general, înregistrarea și redarea sunetelor se lovește de două dificultăți. Pentru redarea nivelelor slabe se pune problema acelui nedorit zgomot de fond, iar pentru redarea nivelelor mari trebuie evitată apariția distorsiunilor liniare. În acest sens, realizarea unei înregistrări magnetice este floare la ureche doar pentru un ignorant, ea ridicînd o serie de probleme. Unele aparate de înregistrat posedă compresoare care aplatizează dinamica, limitînd-o destul de drastic. Invenția e neinspirată. O înregistrare corectă se face totuși manual, cu condiția **auderii prealabile a materialului sonor** pentru a evita distorsiunile liniare la pasajele forte. Pentru a reda corect dinamica înregistrărilor, casetofoanele și magnetofoanele dispun de amplificatoare de putere mai mare decît ar fi necesară unei audiții obisnuite. Rezerva de putere este destinată audierii pasajelor forte, și nu ascultării materialului sonor pe toată durata la o intensitate stressantă pentru vecini. **Rețineți : a reda asurzitor nu înseamnă a avea dinamică bună !**

Petru UMANSCHI

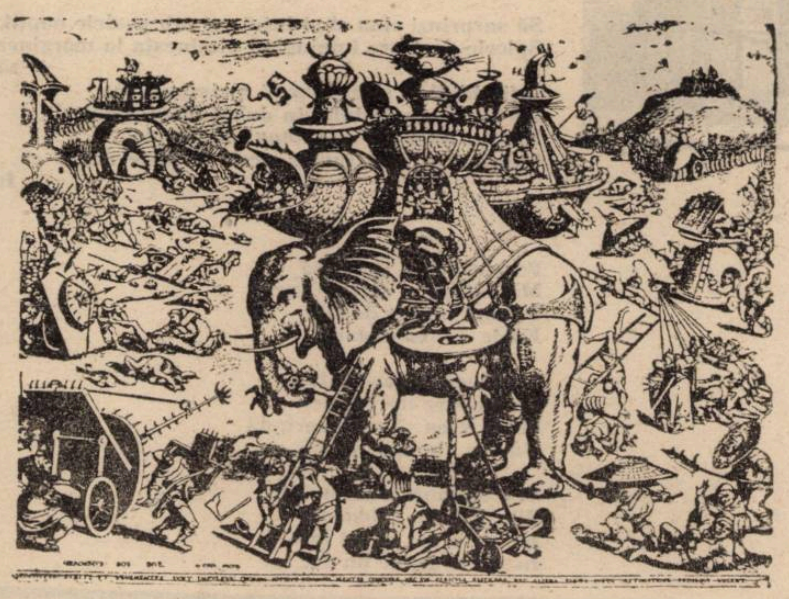

Ochiu mortului

CINE E ACEST BĂIAT ?

De marți seara, un nou serial pe „micile ecrane„ : **Cine e acest băiat ?** cu o distribuție șarmantă care îi mai salvează din adolescentismul scenariului — Marlène Jobert și Ugo Tognazzi. Titlul-întrebare e de o uimitoare actualitate politică. El s-ar putea aplica foarte bine la ceea ce i s-a întîmplat d-lui Roman în „relația" cu d-l Iliescu. Ați văzut, bănuiesc, primul episod, iar dacă nu, vi-l povestesc aproximativ. Justine, fiica non-conformistă a unui cuplu burghez, se vîră în tot felul de chestii anarho-punkisto-stîngiste, spre disperarea părinților. La un moment dat, îi cere tatălui mașinuța pentru a împrăștia manifeste împotriva corupției societății capitaliste. Tatăl — Ugo Tognazzi — o refuză, argumentînd că nu poate face revoluție cu mijloace burgheze. Hait, mi-am zis chiar în acel moment al serialului, să vezi ce se potrivește asta cu ce se întîmplă în sînul altui cuplu patern, Iliescu — Roman. Evident, cu poli întorși. Și să vă explic de ce : păi nu vrea d-l Roman să facă Revoluție capitalistă cu mașinuța comunistă ? Vrea, și încă abitir. Păi nu s-a supărat, nițel, d-l Iliescu și i-a luat jucăreaua pentru că, pe șest, a vrut să-i umble la motor ? Ba da. Păi nu are d-l prezident o atitudine față de d-l Roman ca față de un copil nițel răsfățat ? Păi nu s-a mutat și dumnealui, adică d-l Roman, la etajul lui VI, la fel ca în filmuleț ?

După cîte prevăd, Justine, se va așeza în cele din urmă. Depinde de multe ca și d-l Roman să se „așeze", dacă nu cumva mimează totul.

NELSON

La fanion

La omul sărac nici boii nu trag la poartă

Anul trecut, genovezii au terminat campionatul cu unul dintre cele mai fructuoase atacuri din campionatul italian. A avut la activ 51 de goluri, deasupra sa fiind doar Interul (57 de goluri) și Sampdoria (57 de goluri). Golgeterii echipei s-au numit Aguilera și Skuhavry (ambii cîte 15 goluri), aceiași care ne-au făcut (dinamoviștilor, adică) clipe, minute negre și în seara de miercuri. Știți deja, italienii au cîștigat cu 3-1 și, la un moment dat, se părea că scorul va lua proporții îngrijorătoare. Laolaltă cu enervarea noastră, a tuturor, față de comentariul ever-stupid al d-lui Sorin Satmari, se vede mereu de jurnă atunci cînd joacă Dinamo pe continent. Am mai spus-o o dată, d-l Sătmărică este un fel de purtător de cuvînt al clubului (la fel ca maiorașul Benone) și nu își poate permite nici o secundă umbra unui comentariu cît de cît obiectiv. Desigur, trebuie luată în seamă și varianta unei masive economii valutare a Televiziunii, însă, deocamdată, **cel puțin nemărturisită**, această instituție nu este militarizată, deci cu atît mai puțin polițienizată. Dar și asta nu ar fi nimic dacă domnia sa (gradu, presupun) ar fi în stare să articuleze un comentariu coerent, profesional, chiar dacă în limitele careului dumisale de pe Șos. Stefan cel Mare. Nu, hotărît, d-l S.S. produce cele mai fade panseuri de chibiț pe care ni le servește într-o monotonie perfectă, lucrativă poate doar pentru firma Gregorio Rizo. Cum altfel ar putea fi calificate considerațiile referitoare la „pofta de viață" susceptibilă de a fi oferită întregii echipe alb-roșii de meciul retur, cum altfel ar putea fi judecate panseurile nătîng-paremiologice în stilul „la omul sărac nici boii nu trag" ? Unde nu trag ? La poartă ?

Să sufere, oare, d-l Satmari de o cecitate atît de gravă încît să nu fi văzut clar că italienii au risipit o energie i nsă și au făcut, cu acest preț, un marcaj extraordinar în primele 65 minute ? Adică, aproximativ două treimi din meci au fost copios la dispozițiile gazdelor și de prea puține ori a ajuns balonul la dinamoviști ? După ce scorul a fost deschis în min. 17 de Aguilera, s-a majorat la 2-0 după numai 7 minute prin brazilianul Branco, iar în finalul primei reprize era cît pe-aci să fie 3-0 la o fază caldă-caldă la poarta lui Stelea. La un sfert de oră după reluare, 3-0, prin același Aguilera și disperarea îl covîrșește pînă și pe crainic. Onoarea românilor a fost, totuși, salvată de Dorinel Munteanu al cărui șut s-a întîmplat să fie deviat de Signorini în propria poartă.

A fost urmarea ultimelor 35 de minute în care Dinamo și-a adus aminte că trebuie să treacă de centrul terenului. Un pas tot atît de curajos ca al genovezului Columb acum 499 de ani !

Marcel TOLCEA

CU PREȚURILE CELE MAI MICI

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMISOARA ROMANIA

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMISOARA ROMANIA

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMISOARA ROMANIA

DESFĂTĂRILE CELE MAI **MARI**

Poeme de ANDREI CODRESCU

BALADA CELUI CARE BATE LA MAȘINĂ

Schelete ude cîntă la armonici în electrica
mașină de scris, să-l înnebunească pe cel care bate
care ar fi mai degrabă afară
în vreme frumoasă, nu înăuntru cu Personalitatea
proprie.
Își amintește însă toate paturile din viața sa,
unele făcute cu grijă, unele nefăcute, unele făcute
din pămînt,
unele făcute din sînge, unele făcute din cărți, și toate
corpurile plutind peste ele :
bucăți de el însuși ițindu-se din fiecare precum săgeți
rupte.
Se pare că acum întreaga rasă face karate
pentru a elimina timpul și-a nu îl lăsa să iasă :
italieni merg bătîndu-se unul pe altul pe spate spre
viitor
români cu pumnii strînși dau găuri prin Sperietoare
maghiari își prind unul altuia de fund semilunile și
Chicotesc.
la capăt de cheiuri femei și bărbați francezi se sărută
fără încetare în Ploaie
sub tancuri ruși uleioși se îmbrățișează încercînd să
se Răstoarne
în încăperi iluminate de neoane americani tremură
cu o mînă în Buzunar
chinezii mai degrabă s-ar închina.
Armatele pleacă lăsîndu-și exhibiționiștii în urmă
Dumnezeu îți dă limbă, diavolul îți dă mîini,
ochii au o facere și mai ciudată.
Singur degetul ce bate chibzuiește nefăcutul.

MAI MULT DESPRE CĂLUGĂRI

Călugării nu se privesc în oglindă
în interiorul casei parohiale, mergînd la confesiune,
nici măcar nu se uită în acele oglinzi simbolice
a căror creștere
sîntem încurajați să o cultivăm.
Realitatea e că sînt orbi călugării.
Ceea ce îmi amintește de un vis :
Rembrandt se plîngea că-i sînt distruse
cele mai bune picturi,
dar era mulțumit că ele puteau fi văzute
în plan astral ca picturi astrale.
Care plan, am spus,
însă un ecran a alunecat fără zgomot și Dumnezeu
Tatăl
l-a apucat pe Rembrandt de păr.

ÎNCERCARE DE A VRĂJI, INCANTA ȘI SUPĂRA

Fie ca ochii să-i continue fără să clipească
și urechile de la clopote fără să doară
fie ca să meargă pe drumul de sfoară ...
Eu nu pot scrie vrăji, că sînt călugăr.
Se așteaptă de la tine tot timpul să scrii despre
mediul tău.
chestiile care se topesc, dispoziția păcatelor tale.
geologia bilionimii de secundă.
Pînă și mediul ar trebui să mi-l mărturisesc
intermediarului lovit de astmă al unui nu-atît-de-in-
stantaneu Dumnezeu.
Chiar credeți, Preasfinților,
că sîntem făcuți din carne groasă, piele netăbăcită
penicilină
sau e Confesorul într-adevăr Omul-de-nylon
cînd alege să-și sfîșie haina ecleziastică
și să plece în urmărirea jefuitorilor de bănci ?
Trebuia să pun această erezie pe hîrtie
acest poem este un mediu eretic
cum faci să îl mărturisești ?

EXECUȚIE

cînd
vor trage
pune-ți
gura
în palmă
și
suge-ți
linia
vieții
din
ea !
astfel
vor trage în nimic
un ou
un om
nou-nouț
cu o
soartă
fără semne.

GHILOTINĂ

în franța
țin
capul tăiat
spre ochii
oamenilor.
ce spune capul
nu se
înregistrează
niciodată.
oamenii
niciodată
nu-și amintesc.

ARTHUR BREMER BLUES

lyndon johnson e mort,
de gaulle e mort
franco e mort.
kosîghin e mort,
și noul papă la fel.
nimeni de împușcat.

STANLEY ARCAȘUL

Cînd am ajuns să ne cunoaștem
m-a întrebat ce-ai făcut înainte de a fi călugăr
și bate o briză ușoară dinspre ocean
atît de adînc în inima uscatului
El explică :
trebuie să fie briza erei ce vine suflînd prin fundurile
îngerilor.
Este și obișnuiam să fiu
dentistul din Peyton Place la TV.

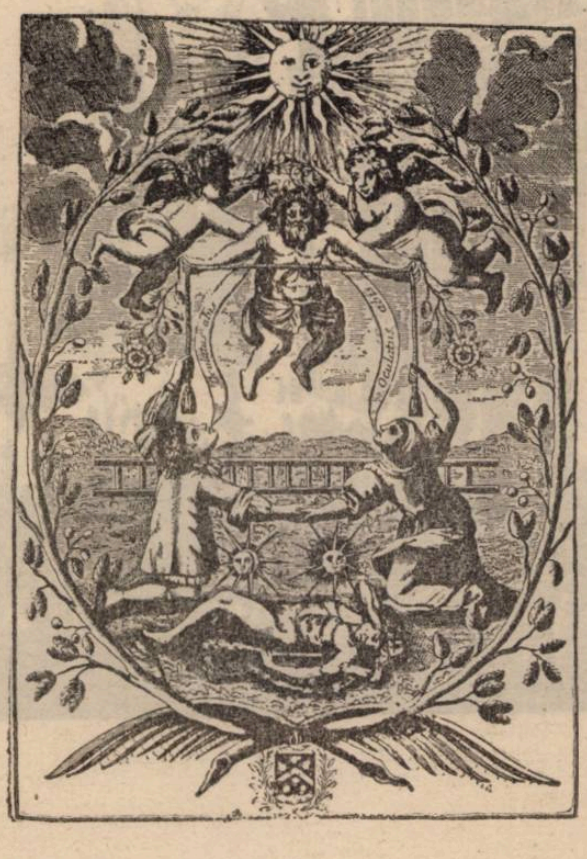

REVOLUȚIE

cheia
de aici
cheia
de acolo
la ce-ți trebuie
ție
chei
dacă vom
dărîma
toate
ușile ?

CRIME

atunci
cînd îngeri
comit crime
acestea sînt
transferate
în
inima
domnului
unde
găsesc
crime
mai vechi
așteptînd
ceva.

LOVE SIMMERS THE STEW OF THE DEAD

Pe mine mă fotografiați
cînd trec înalt și-ntunecat dar nu neprietenos
presat de o nevoie urbană precum o narcisă
pe pieptul unui sergent austriac mort
pe drumu-mi spre un autobuz sau altul
prin filmele bătrînelor doamne amfibii
aruncînd în aer bufetele de bingo
Pe mine v-ar plăcea să mă invitați la cină
Mulțumiți să mă stoarceți în imagini mucegăite în
schimb
Și pe voi mi-ar plăcea să vă fotografiez eu
căci primăvara e aici și în curînd
voi fi în țări îndepărtate.

CEA DINTÎI ICOANĂ CU PISTOL

Stil flamand, secolul XVII tîrziu :
Fecioara ține în brațe un pistol,
nu copilul.
Artistul necunoscut.

&

urăsc tot ce mișcă mai repede decît corpul meu fiindcă
tot ce mișcă mai repede decît corpul meu
o face printr-un truc ieftin

În românește de
Alina GHIMPU

Colectivul de redacție : MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef-adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU, CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA.
Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 6
Telefoanele : 3 33 90, 3 33 76
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază
Paginatori : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipiști : Mircea GUI, Marcela VUIA, Tiberiu LAZAR
Tiparul : S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar
46-47

ENCICLOPEDIA NEMAIVĂZUTEI CETĂȚI TIMIȘOARA

PAGINILE 4—5

ORIZONT

SAPTAMINAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA NR. 46—47 (1274—1275) ● 22 NOV. 1991 ● SERIE NOUA, ANUL III ● 10 LEI

SPAIMA NECONVERTIBILĂ

Forma strămoșească a unificării cursului monetar a fost tributul. Învingător în toate bătăliile purtate de-a lungul istoriei, am știut mereu să ne convertibilizăm în cădere liberă. Ofeream, cu generozitate, cotropitorilor din prea-plinul nostru. Cui n-am dat, veac după veac, gologanii noștri-aur, pitacii, paralele, sfanții, pițulele noastre rîvnite la piața schimbului? Dușmanii noștri financiari purtau nume sonore: pecenegii, cumanii, agatîrșii, turcii, tătarii, muscalii, hunii. Astăzi, ei se numesc Stolojan și Isărescu.

Sigur, aceasta este calea reformei. Aceasta e drumul spre democrație și prosperitate. Însă cu un firesc nefiresc, domnii mai sus citați continuă drumul dezastruos deschis de îngîmfarea neconvertibilă a domnului Roman. E uimitor cum toată lumea îl critică pe ex-premier, dar părem căzuți în transă în fața încruntărilor cifrice ale mai-marelui băncii naționale și prim-ministrului, continuatorii lui direcți. Guvernarea Stolojan e un simplu nod la fringhia pe care ne-a pus-o în jurul gîtului, gata unsă cu săpun, neclintitul domn Roman. Nici o analiză, nici o dare de seamă, nici o socoteală privitoare la ce au moștenit de la foștii guvernanți. Că domnul Roman avea tot interesul, în ianuarie 1990, să nu sufle o vorbă despre starea adevărată a țării, e clar. Cum ar mai fi putut, ca îndeminatic vînător ce este, să pescuiască în ape tulburi? De unde s-ar mai fi subtilizat banii pentru aventurile extraconjugale (investiții funeste, populismul dezmățat, campania electorală indecentă, mineriadele) ale vestitului cuplu Iliescu—Roman? Adoptarea aceleiași tactici de către un om recunoscut (?) pentru probitate e cel puțin suspectă. Ea se explică în două feluri. Unu: domnul Stolojan s-a identificat total cu ceea ce i s-a sugerat la numire, și anume, situația de simplu înlocuitor al celui aruncat înafara ringului guvernamental. Doi: teama premierului de a dezvălui dezastrul la care echipa Roman a dus țara. Or, acum, în prag de alegeri, numai de așa ceva nu are nevoie feseneul. Și, în acest caz, presupusa independență a domnului Stolojan e doar vorbă goală. Uimitor, însă, e că primministrul actual nu-și dă seama că, în felul acesta devine complice la catastrofă. Domnul Roman va putea susține oricînd că adevăratul girant al dezastrului n-a fost el, ci succesorul său. Cum socotelile sînt încurcate, e greu de presupus că domnul Stolojan va avea norocul președintelui Iliescu, pentru care o nefericită poetă a depus, în văzul nației, inubliabila mărturie care l-a scăpat cu obrazul curat în fața mulțimii înfuriate.

Ni s-ar putea imputa că pretindem (re) instaurarea dosarului de cadre. (Deși, între noi fie vorba, domnul Stolojan a fost ales tocmai pe baza unui asemenea dosar!). Dar o minimă transparență ar fi de dorit în viața politică a țării. Nu numai că nu știm ce făceau în trecut politicienii noștri, dar habar n-avem ce fac ei în zilele noastre. Guvernanții apar la televizor, dau interviuri, țin conferințe de presă, însă mare lucru nu aflăm despre adevăratele lor intenții.

După ce a promis prezentarea unui raport detaliat despre situația țării, așa cum a preluat-o, domnul Stolojan ne anunță, sec, cu o vagă iritare, că nu are timp de așa ceva. Întrebarea elementară este: cum poate, atunci, să lucreze, dacă nu are nici un fel de control al situației? Ori domnul Stolojan nu e dispus să ne-o prezinte tocmai pentru că o cunoaște prea bine?

Oricum, felul imprudent în care actualul prim-ministru tratează aceste chestiuni, ne pune pe gînduri. Să se fi introdus, ca probă eliminatorie la ocuparea postului de șef al executivului, ruleta rusească, jucată cu ochii legați? Dacă e așa, domnul Stolojan ar trebui să ne avertizeze. Măcar să ne aprovizionăm și noi din timp cu o cantitate frumușică de gloanțe oarbe.

Mircea MIHĂIEȘ

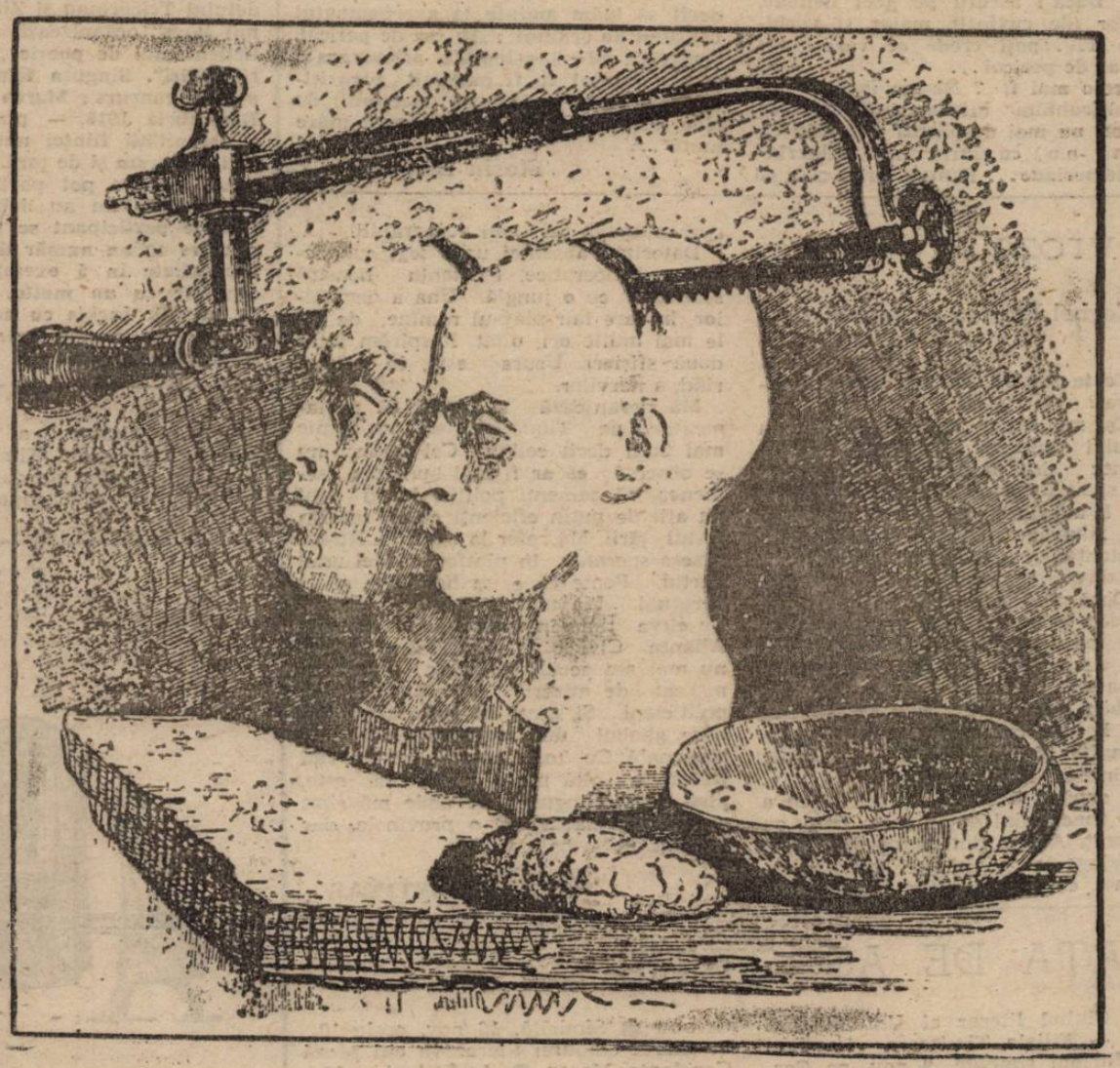

Cutia Pandorei

TRAGEȚI DE MINER !

Cine nu cunoaște „clasicul" îndemn din vocabularul Căilor Ferate Române (tot clasice, altfel ca mîine ne modernizăm și circulăm pe căi aeriene grație te miri căror mașini zburătoare ex-guvernamentale, și nu doar — în paralel cu primele — pe șoselele noastre desfundate, folosind automobile achiziționate prin inițiative private de prin Vest-Europa și care vor transforma țara în cel mai mare cimitir de mașini din lume), îndemn care sună : „În caz de pericol ,trageți de miner !" ? Care se află ,nu-i așa, la... îndemînă. Și îndemnul, și mînerul fiind plasate la locuri prielnice observării și manipulării...

De la o bună (?) vreme încoace, textul s-a schimbat : „În caz de pericol, trageți de miner !" După patru „mineriade", el a fost învățat pe de rost (chestiune de memorizare prin repetare, iar „minerul" cu pricina, chiar dacă-i mai puțin vizibil plasat, poate fi (oricînd) lesne manipulat. Ceva mai ascunsă rămîne mîna care săvîrșește actul. Și de tot pe față se dă cine cîștigă din chestia asta.

Au încercat unii să strice spațiul verde din Piața Universității ?

În caz de pericol, trageți de miner !

Eficiența manevrei fusese (deja) verificată, ba se și rostiseră discursurile aferente (cu un cinstit mulțam fain, frumos, așa ca între ortacii luptei de clasă). Acum, că minerii se mai rătăciseră, cu un prilej, și pe la sedii de partide, organizații, ziare, o mai încurcaseră cu lozincile, cu ultimul prilej (tot strigînd „Jos Iliescu !" a picat, să vezi minune — pentru cîtă vreme ? — Petre Roman), astea-s alte povești. Chiar acă periculoase.

În caz de pericol, trageți !...

Nu de miner, nici de miner, cu petarde, gloanțe cu vîrf de cauciuc și niscaiva speciale alice.

„Teoretizarea" manevrei fusese (deja) lansată, ba de un general iubitor de liniște-n cetatea Albei, ba de te miri ce alți (în general) oameni de bine pentru țară. Și, atunci, de Ziua Națională, n-am avut parte de atîtea zîmbete de la tribuna festivităților ? Acum, că te miri cu ce alte prilejuri înarmarea trupelor regulate, speciale sau de luptători Ninja poate fi (și) doar un simplu zvon pentru a băga în sperieți pe cîne trebuie, e, iarăși, altă poveste. Sau un zvon al A.C. Ori, că sună mai belicos, al P.A.C. Dacă-l ascultă pe acel Benone, purtător (de cuvînt)), maior și vorbitor la T.V. poți crede ce vrei.

În caz de pericol...

Ei, ce-o mai fi ? Ne-am învățat să ne „confruntăm" întruna (vă rog, d-le corector, nu mai despărțiți adverbul cu pricina ! -n.n.) cu universiade, mineriade, udemeriade... Pentru iarna asta ce mai s-a pregătit oare ? Că oarece „alegeriade" se pare că vor fi amînate. Altfel, din declarațiile Președintelui, din interviurile ex-miniștrilor (și mai telegenici ca înainte), din dezbaterile parlamentarilor (văcaro-marțiano-voiculesciene cu precizări bîrlădene), din presa serioasă (că OAPP a rămas, nu-i așa, destabilizatoare) se pot face destule deducții. Despre pericolele care bat cît hăt spre dreapta, cînd hăt spre stînga. Și e tot mai limpede că dacă vreun semnal (și atît) al discordiei nu l-a tras (întotdeauna) Rațiu (cu mîna lui Coposu), apoi musai Alianța Civică-i vinovată cu Manolescu-n frunte — drept pentru care trebuie arestată Dna Cornea și desființată presa de opoziție.

La urma urmelor, A.C. e vinovată și pentru tot ce s-a întîmplat înainte de a se constitui. Măcar și pentru că... n-a făcut-o mai repede !

Dar acum vine (mai întîi) frigul și la pericolul ăsta românul nu poate să tragă mîța de coadă ... Ce să mai caute el prin Cutia Pandorei a politicii, tot n-o să vadă nimic că, iată, acușica-i taie cineva curentu' și atunci va putea exclama, precum un văr de-al nostru, medic balneolog, cam slobod la vorbă (cu toată reeducarea... Piteștiului) : „e întuneric ca-n curu' mîțului !" Așa că nici măcar coada ăluia n-o vom mai nimeri. În iarna nemulțumirii noastre care abia a început, nu ne mai rămîne decît să luăm aminte la avertismentul conținut de ordinul : „În caz de pericol, trageți !". Și să așteptăm primăvara-n care pămîntul va fi împărțit „paraziților" dar fi-va însămînțat (electoral) de alde Surdu ca să se mire-n gura mare mutu'...

Florin BĂNESCU

ARGUS ● ARGUS

Cum-necum, s-a produs și unificarea cursurilor de revenire ● Leul românesc tinde, cătinel-cătinel, să-și recapete răcnetul carpatin din vremi de glorie ● Va mai trece nițică apă pe Dunăre pînă va produce acel strigăt de luptă care-l va determina pe dolarul american să se creadă o mîță pleoștită de spaimă, refugiată strategic în primul copac apărut în peisaj ● Om mai prinde și noi acele ceasuri, de nu vom sucomba de nerăbdare ● Horă mare om încinge pe asfaltul impecabil al societății de consum ● Ne-om destrăbăla, vindicativ, pe bază de monedă națională ● La Roma, Paris, la Londra, de nu și la New York, obărchelnerii se vor încolona la un ciubuc, bacșiș, peșcheș, în lei ● Ehei ! ● Ce vremuri ● Răbdare, români ! ● Răbdare și sudoare, că de tutun oricum nu ne vor mai ajunge banii ● Și nici nu face bine ● Nici dl Petre Roman nu face prea bine ● Suferă, zice ● Că dînsul ar vrea să-și reia activitatea la catedră, numai nu-l lasă funcția de partid ● Grea dilemă la dl Roman ● Nu-i de glumit cu suferințele tînărului lider ● Noi romane s-ar putea concepe de la atare sursă ● Avînd ca temă, de-o pildă, jocul cu mărgelele de uraniu ● Vom avea și noi, odată, un Umberto Eco al nostru ● Un Havel al nostru ● Nero am avut ● Surse dîmbovițene susură zvonul că dl Roman vrea tronul ● Adică : va candida la președinție ● Dacă și-a propus o va face, nu e nici o îndoială ● Cît privește acceptul tandemului Iliescu-Roman de a organiza un apropiat referendum în chestia republică-monarhie mă tem că e doar un zvon ordinar ● Căci, de la Mița Baston încoace, o anumită parte a poporului nu mai achiesează la instituția în cauză ● Se vorbește, într-o sfruntare, despre tradiția noastră republicană ● Tot așa cum se vorbește despre, să zicem, tradiționala prietenie multiseculară turco-română ● Am uitat, va să zică, istorica strigare peste dealuri : Vin turcii ! ● Și bejeniile în consecință ● Turcii vin și acum, însă cu Efes Pilsen, Topi-Top, gumă Turbo ● La un semn, deschisă-i poarta, în cel mai comercial sens cu putință ● Ce poftești, mă muftiu ? ● Poftesc să colaborăm pă terțe piețe, zice turcaletele cu elegantu-i smail made under authority of Kent ● Să ne dai un semn și nouă pă această temă, îi răspunde românașul întreprid și degrab adaptabil la cursul de echilibru al istoriei ● Aferim ● Iaca Duru soap, uite Jelibon, na iarăși Pyramide ● Și, iată, tradiționala prietenie turco-română a mai luat un curs ascendent ● Un burete dolofan și benefic trecut-a preste toată gama mazilirilor, căftănirilor, pașalîcurilor și luptelor de hărțuire ale istoriei premoderne ● Uitate-s birurile și haraciurile, uitate-s repetatele băi în Dunăre și țepeșiana acupunctură arboricolă ● Ceea ce-i pozitiv ● Mîlul Neajlovului s-a pietrificat peste incisivii lui Sinan Pașa ● Deplasările la Stambul nu mai presupun nici o strîngere de inimă ● Unde ești tu Țepeș Doamne, să vezi și să nu crezi ? ● Vin turcii și românii n-o taie spre codru ● Iar codru-i frate cu turcu ● Turcu-i frate cu românu ● Intervine pe lîngă puterile occidentale în favoarea României, cu succes ● Să zicem bogdaproste, bașca o temenea amicală azimut sud-estic ● Problema e : va învăța și PUNR-ul ceva din această evoluție ? Căci dacă turcu fraternizează cu valahul, de ce n-ar fi și PUNR-ul frate cu UDMR-ul ? ● Am zis ● Purtînd în subconștient imaginea unui bucolic bruderșaft politic pe ambele maluri ale Mureșului ● De aici pînă la a-l auzi pe Katona Adam spunînd, chiar în limba maternă, „Și noi sîntem români !" nu mai e decît un pas ● Și nu-i atît de greu precum pasul Prislop ● Cine-l face primul ? ● Să putem citi în presa centrală : „Pupat Dealul Mitropoliei" ● Și,-ntr-o poză istorică, Radu Ceontea cu Domokos Geza, pupîndu-se sincer ● Să zică ardeleanul : No, așe !

C.B.

REGULAMENTUL

Concursului de poezie „Cîntecele Marii Uniri" ediția a II-a, 28 noiembrie 1991

Inspectoratul pentru Cultură al județului Teleorman și Ziarul „Teleormanul liber" organizează a II-a ediție a Concursului de poezie „Cîntecele Marii Uniri". Singura tematică acceptată pentru concurs : Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 — piatră de temelie a perenității ființei naționale și a iubirii de neam și de țară.

La concurs pot participa autori de poezie care nu au debutat în volum. **Fiecare participant se poate înscrie în concurs cu un număr de 5 poezii, dactilografiate în 5 exemplare. Poeziile, semnate cu un motto, vor fi însoțite de un plic închis cu același motto, ce va conține următoarele date : numele și prenumele, data și locul nașterii, funcția și locul de muncă, domiciliul și numărul de telefon.**

Expedierea lor se va face pînă la data de 15 noiembrie 1991, pe adresa : Inspectoratul pentru Cultură al județului Teleorman, str. Dunării 178, 0700 Alexandria, cu mențiunea „pentru concurs".

Un juriu, desemnat de organizatori, va acorda următoarele premii : premiul I — în valoare de 2500 lei ; premiul II — în valoare de 2000 lei ; premiul III — în valoare de 1500 lei ; 2 mențiuni — în valoare de cîte 1000 lei fiecare.

Premiile în bani vor fi acordate de Inspectoratul pentru Cultură al județului Teleorman, iar poeziile premiate vor fi publicate de Ziarul „Teleormanul liber", autorii lor fiind remunerați conform reglementărilor în vigoare.

Festivitatea de decernare a premiilor va avea loc în ziua de 28 noiembrie 1991.

Centrul Cultural al Alianței Franceze și Opera din Timișoara organizează spectacolul de dans contemporan „CARMEN" al Companiei KARINE SAPORTA din Caen — Franța, marți, 10 noiembrie 1991, orele 19, în sala Operei. Biletele se pot procura de la casieria Operei.

Nevroze

Cornel Bogdan — jurnalist

— Ce te supără cel mai mult în Timișoara ?

— Cel mai mult mă supără absența apetitului cultural. Bănățenii nu se desmint : sînt mult mai preocupați de... spațiț (cămară n.n.) decît de cultură. E adevărat că traversăm o perioadă „sauvage", care te împinge spre o existență rudimentară. Totul pare să ne direcționeze spre un kitsch amplu. Dacă pînă în decembrie '89 aveam de-a face cu un kitsch controlat, promovat pe linie de partid, acum o să-l vedem dezvoltîndu-se liber. Trebuie să recunoaștem că are niște resurse remarcabile. Și nu știu cum să luptăm cu el. E un balaur cu multe capete. Prea multe. Și, dacă le tai, toate cresc la loc într-un ritm aiuritor.

Mă supără și pofta pantagruelică a multor concitadini de a face bani, cu orice preț. Acesta din urmă, de obicei, se răsfrînge asupra altora, printre care și noi, cei cu venit fix. Sîntem cei mai mulți. Și cei mai vulnerabili.

Datorită absenței unor legi cu adevărat democratice, existența noastră seamănă cu o junglă. Una a oamenilor, în care fair-play-ul rămîne, de cele mai multe ori, uitat. Respirăm între două sfîșieri. Uzura este, în primul rînd, a nervilor.

Mă deranjează și faptul că parlamentarii de Timiș nu sînt cu nimic mai buni decît ceilalți. Cel puțin, nu se observă că ar fi mai buni. De asemenea, că oamenii politici locali sînt tot atît de puțin eficienți ca și cei din restul țării. Mă refer la opoziție. Nu-mi găsesc speranțe în platforma nici unui partid. Poate că e un handicap strict personal. Mă tem că nu e doar atît. Cu cîtva timp în urmă eram atras de Alianța Civică, de partidul ei. Acum nu mai am același feeling. Sînt încă marcat de mizeria morală a foștilor politicieni. Și simt în propria-mi spinare ghebul unui deceniu de lașitate personală. Cu toate acestea, nu mă văd trăind în altă parte. Timișoara este, pînă acum, singurul loc unde mă simt cu adevărat acasă. E o provincie, dar cea mai puțin balcanică...

Iosif COSTINAȘ

VIAȚA DE ASOCIAȚIE

● Clubul literar al Uniunii scriitorilor — Filiala Timișoara i-a avut ca amfitrioni sîmbătă, 9 nov. pe Cornel Ungureanu, C.V. Bădulescu și Nina Ceranu ● Sîmbătă, 16 nov. orele 10, în cadrul clubului literar va citi proză Constanța Marcu ● Amfitrioni : Marian Odangiu, Sofia Arcan.

UMOR SERVICE

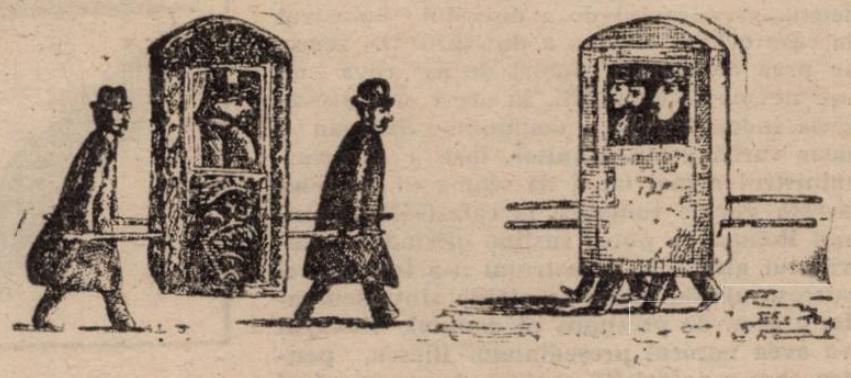

Desen de EUGEN MIHAESCU

ORIZONT

SĂPTĂMÎNAL LITERAR NON-BALCANIC

ECLUZE

De unde apare dorința cetățeanului alegător de a urca în înalta societate ?

Într-o seară preaplină de întîmplări, un prieten aflat în vizită la noi a poftit să privească Actualitățile. Era emisiunea lui preferată. Ca atare, am deschis televizorul și, ca de obicei, cuvînta un ministru. Un adevărat ministru.

Întors dintr-o călătorie fructuoasă, excelența sa îi explica reporterului : noi, de altfel, nici nu mai sîntem în Europa de Est. După schimbările din ultimii ani, putem considera că ne aflăm în Europa centrală. Hait, mi-am zis, am terminat-o și cu bulgarii și cu turcii, ca să nu mai vorbim de greci. Iată ce înseamnă să ai un ministru de externe, un adevărat ministru de externe ! Cum se întoarce dintr-o călătorie mai lungă, cum rostește o frază capitală pentru prezentul, trecutul și veni-torele României ! Turcilor, care deschid dughene pe Calea Victoriei, bulgarilor care fac manifestație la Ruse trebuie să le spunem la obraz : haram, bre, vedeți că ați trecut granița ! Nu ați citit în ziare, nu ați aflat de la dl. Năstase că aici e Europa centrală ? Nu sînteți suficient de turciți ca să înțelegeți ?

* * *

La începutul deceniului al nouălea, ne aflam încă în Europa răsăriteană. Ne stătea bine acolo. De altfel, nici ungurilor, nici cehilor, nici polonezilor nu le stătea rău, cel puțin dacă priveam dinspre Solidaritatea — începea să erupă — și dinspre consecințele ei. Una dintre consecințe a fost, probabil, premiul Nobel pentru Czeslav Milosz. Toate comentariile despre marele scriitor încercau să redefinească spațiul răsăritean. Nu spunea Milosz că se consideră un tipic european din Est ? („Într-un fel, eu mă consider un european tipic din Est. Pare adevărat că diferența specifică a acestuia, «differentia specifica», poate fi redată la lipsa de formă — atît interioară, cît și exterioară. Bunele lui însușiri — aviditate intelectuală, fervoare în discuție, simț al ironiei, prospețime în gîndire, fantezie spațială — sau geografică — derivă dintr-o slăbiciune de fond : el rămîne un veșnic adolescent, în voia mareei neașteptate sau a fluxului unui haos interior. Forma e încheiată în societățile stabilizate. Experiența mea personală ajunge pentru a-mi demonstra ce efort a trebuit pentru a asimila tradiții și norme contradictorii, o supraabundență de impresii și pentru a le dispune într-o ordine oarecare"). Un excelent studiu al lui Ivar Ivask încerca valorificarea definițiilor și încerca o definire mai clară a Europei răsăritene. Din Europa răsăriteană ar face parte Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, Estonia, Finlanda, Ungaria ,Letonia, Lituania, Polonia, România, Iugoslavia. La o primă vedere, poate surprinde prezența Finlandei și, mai ales, a Estoniei, Letoniei, Lituaniei. „Gîndindu-ne, scrie autorul, de cîte ori în cursul istoriei harta acestei zone geografice a fost refăcută, de cîte ori locuitorii s-au trezit cînd într-o țară, cînd într-alta... e aproape un miracol că într-un cazan cu clocotitoare perturbări și mutații au putut să se înfiripe tradiții literare naționale, să înflorească și uneori să atingă perfecțiune și universalitate". Nu-i greu să înțelegem că Ivar Ivask, argumentat de ilustrul laureat Nobel, pleda pentru Estonia, Letonia și Lituania, în anul de grație 1981 intangibile. Studiul — admirabil prin neobișnuitele cunoștințe — era o ecluză care aducea alături țări, culturi, tradiții. Demonstra că ele nu aparțin zonei de influență ruse. Le creea o autonomie.

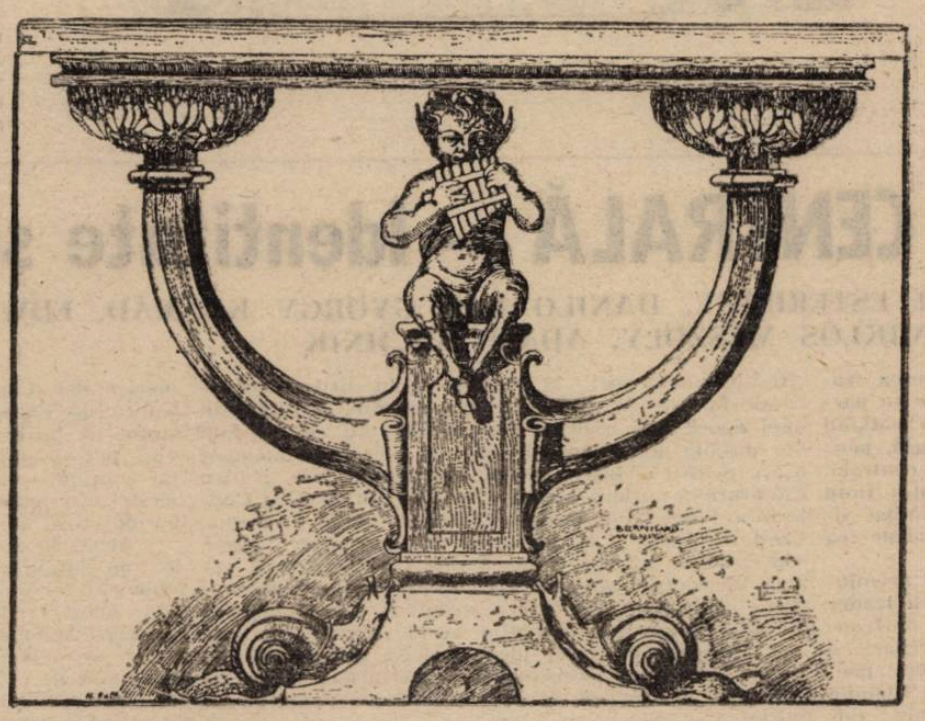

* * *

În 1984 apare, în The New York Review of Books, studiul Tragedia Europei centrale al lui Milan Kundera. Studiul are suces, un succes imens. Iată, află cititorii, există o Europă centrală de care nu aflaseră ! Spre deosebire de Ivar Ivask, care propusese alianțe mai largi și granițe flexibile, Kundera ia creta și operează cu grăbire o hartă nouă, în care nu mai încap nici români, nici bulgari, nici sîrbi. Sînt în Europa — ca atare în Europa centrală — țările și culturile catolice. În Europa centrală sînt polonezii, cehii, maghiarii. Numărătoarea anilor nu mai începea de la sfîrșitul primului război mondial, începea de la 1956, cînd revoluția maghiară fusese înecată în sînge. Noua hartă a Europei îl uita și pe Hitler și aliațele sale. Formula privind unitatea Europei centrale a fost însă foarte scumpă ideologilor pangermanici. Avea o tradiție. În 1984, Kundera voia să atragă atenția asupra revoluțiilor maghiare și cehoslovace, să profite de interesul pe care Solidaritatea, Papa Ioan-Paul, el însuși l-au trezit față de țările din est. Conceptul era funcțional atunci și într-o lume care nu-și pierde prea multă vreme cu cultura. Formulele privind unitatea Mitteleuropei au fost mult mai bine puse la punct de anturajul lui Hitler decît de improvizațiile culturale ale lui Kundera și primii care le-au privit cu suspiciune au fost chiar eseiștii cehoslovaci, speriați de o nouă — posibilă — Mitteleuropă.

* * *

În fond, cultura agonică a Imperiului își are punctul culminant — politic — la Auschwitz. Kafka presimțise masacrele, fusese cronicarul lor. Iar literatura Europei centrale — a lui Roth, Broch, Musil, Kafka, Rilke, autori pe care îi numește cu atîta mîndrie Kundera, este, din punctul de vedere al ordinii imperiale, una a Apocalipsei. Ea se construiește nu prin afirmație, ci prin negație. Ca scriitori ai unei geografii literare, ei se autoanihilează : își refuză atît spațiul, cît și timpul care să-i lege de o înfăptuire geopolitică. Rilke la Paris, Broch în Anglia, Musil în Elveția, Roth în America poartă doar mesajul unei lumi agonice. Iar Kafka, la Praga, nu-i decît un scriitor fără naționalitate, fără țară, fără timp.

În ceea ce-l privește pe Hasek, anexat fără milă de Kundera (așa cum sînt anexați și alții pe care nu-i mai numesc aici), el este, pur și simplu un scriitor ceh. El nu e mîndria și gloria Mitteleuropei, ci negația ei. Svejk reprezintă spiritul popular ceh, nu aristocrația Mitteleuropeană. Din mantaua lui au ieșit și Havel și Hrabal, și însuși Kundera, al căror mesaj politic trebuie să-l percepem cu stimă. Scriitori rezistenți, ei rămîn niște remarcabili oameni politici dincolo de granițele pe care ei înșiși, în momente de cumpănă sau de derută, le trasează. Modelul lor moral primează. Fiindcă, așa după cum scria Susan Sontag într-un eseu pe care l-am publicat nu demult, dacă tot vom întinde granițe și vom desena hărți s-ar putea ca, în curînd, chiar Europa să nu fie decît o cauză pierdută...

Cornel UNGUREANU

ENCICLOPEDIA NEMAIVĂZUTEI CETĂȚI TIMIȘOARA

• OAMENI, LUCRURI, ÎNTÎMPLĂRI • • OAMENI, LUCRURI, ÎNTÎMPLĂRI • • OAMENI, LUCRURI, ÎNTÎMPLĂRI

Am ales din această enciclopedie care nu se va putea scrie, în fapt, niciodată, doar cîteva cuvinte, la întîmplare, din cele ce încep cu începutul. N-au înțăput, acum, nici abac, nici abate, abator sau abație, cum nici azil sau azuriu. Deși ele sînt acolo, în cetatea care nu se vede, cu numele și întîmplările lor, toate, așa cum au fost aievea sau doar în năluciri, într-un amețitor, imprevizibil vîrtej de limbi și limbaje.

ABERAȚIUNI (AIURELI sau AIURĂRI) — Abateri de la normal. Cu acest calificativ ornează un ziarist pârtinitor reclama pe care și-o face în „Temesvarer Wochenblatt" din 1848, nr. 9 negustorul Carl Mayer din Budapesta. Acesta vrea să concureze firma Martin et Comp. din Viena, care anunță în același număr că vinde pomi fructiferi, flori și semințe de tot felul, între care senzaționalul sparanghel olandez ce poate fi consumat la numai trei luni de la semănare. Semințele se procură din Timișoara, Casa Strohmeier, din Viena, Gatterburgstr. no. 7 și de la Paris 1, rue du Général-Blaise. Carl Mayer se înverșunează și comandă următoarea reclamă. „Foarte ieftin și de bună calitate, firma noastră oferă numai la Timișoara 333 de feluri de zarzavaturi, 17 soiuri de tutun, 802 soiuri de flori, între care 300 sorturi de camelia, 120 — de crizanteme, 360 — trandafiri, 80 — azaleea indica, apoi 110 feluri de pomi fructiferi și 84 de viță de vie". Scriind un scurt articol despre aprovizionarea cetățenilor pentru primăvară, redactorul anonim elogiază modestia firmei Martin et comp. și califică reclamele domnului Mayer drept aberațiuni. Cîteva numere mai tîrziu, aflăm că numitul domn Mayer l-a dat în judecată pe ziaristul rămas, pînă azi, fără nume și că a cîștigat procesul.

ACHTUNG! (ATENȚIUNE! FIGYELEM!) — inscripție de atenționare. Astfel de însemne au apărut în Timișoara prin anii '40: tăblițe dreptunghiulare de tablă fixate pe porțile caselor din cartierele Elisabetin, Iosefin, Fabrik, Mehala, Freidorf. Pe ele era conturat cu vopsea neagră sau roșie un cap de cîine, din profil, cu botul puțin căscat, colții rînjiți și limba scoasă. Deasupra urechilor era scris **Atențiune** în trei limbi, iar dedesubtul cîinelui decapitat — **Cîine mușcător. Bissiger Hund. Harapós kutya.** Multe din aceste tăblițe avertizatoare s-au păstrat pînă azi, deși cîinii mușcători au murit demult. Unele au fost înlocuite cu o inscripție scurtă: **Cîine rău.**

AERONAUȚI — persoană care conduce un vehicul aerian. „Întîmplări cu aeronauți au avut loc pe ceriul Timișoarei la 1909. Explicare: „În ultimii zece ani s-au făcut progrese uriașe pe terenul aeronauticei. În așa timp scurt s-a ajuns cu mult mai departe decît înainte cu 100 de ani. Cu toate însă că aeronautul francez Blériot a trecut cu mașina sa de sburat canalul La Manche într-o înălțime dintre Anglia și Franța de 35 chilometri, în timp de numai 23 de minute, cu toate acestea suntem încă departe de ziua cînd vom putea spune Stăpînim aerul! De un timp încoace toate statele se ocupă cu aflarea cîrmei balonului. Balonul captiv în formă de glob a fost lepădat, iar în locul lui a venit balonul în formatul unei țigări. Balonul captiv în forma sa de balon-bălaur servește numai în scopul lămuririi și conducerii focului de artilerie. Baloanele, acești uriași ai aerului formează în prezent germenele viitoarei flote aeriene, carî vor schimba cu totul fața lumii și a traiului omenesc. Germania și Francia stau în fruntea statelor europene. Germania, cu o flotă aeriană constătătoare din 14 baloane dirigiabile (invențiuni ale vestitului conte Zeppelin, apoi baloanele Gross și Parceval) și cinci mașini de sburat. Ne întrebăm cum se vor putea apăra inamicii contra astor fel de baloane-spioni? Două mijloace sunt: să fie urmărite cu automobile și să se împuște asupra lor cu tunuri anume făcute pentru acest lucru.

La începutul lunei novembre 1909, flota aeriană austro-ungară care are 3 baloane și 4 mașini de sburat a manevrat pînă la marginea Timișoarei, făcînd evoluții și figuri foarte interesante și instructive, chiar și noaptea. Echipa de aerónauți, în uniforme frumoase, a impresionat un mare număr de domni, doamne și domnișoare veniți din curiositate la fața locului. (după **Amicul soldatului**, călindar, 1911).

O amintire puternică a acestor clipe o putem vedea în caietul de suveniruri al domnișoarei Hellen Szklenárek din Timișoara, unde prietenele Luise Stüllmer și Emily Walkowits au scris versuri de amor și amiciție veșnică, însoțindu-le de mici și delicate acuarele care înfățișează un cer luminat de stele, lună și două zeppelinuri împreunate. Paginile sînt scrise în nemțește și ungurește, cu o literă foarte mărunță. După forma în care sînt dispuse sîntem îndreptățiți să credem că ar fi vorba de versuri.

AGA (Silahdar Findiklili Mehmet) — ofițer în armata otomană. Cronicarul aga Mehmet descrie cu multă participare afectivă în **Cartea victoriilor** cea mai mare înfrîngere a turcilor: „Invazia ghiaurilor asupra cetății noastre Timișoara, la 1716": „Eugen, bașvechilul cezarului nemțesc, un necredincios blestemat, a găsit prilej de pradă și s-a întors cu harabale de tunuri, muniții și zaherea luate de la noi. A asediat cetatea noastră Timișoara din patru părți, a împrejmuit-o cu un șanț mare și șarampoaie. Asediații, rămași sub focul dușmanului, îndată ce au înțeles că nu vor mai veni apărătorii, în a 28-a zi a lui șerval (15 oct. 1716), într-o zi de joi, au predat cetatea Timișoara prin capitulare (**vire**)... În noaptea zilei de vineri, după ce s-a înnoptat, cînd cei din Timișoara au capitulat, eu sărmanul autor, l-am visat pe măria sa, profetul, care venea trist și amărît din partea Rumeliei. Și în a 9-a zi a lunii zilkade, zi de duminică, a sosit la Adrianopol știrea cu data capitulării Timișoarei. Neamul lui Muhammad a fost cuprins de amărăciune și tristețe, dar porunca este a lui Allah" **(Cronici turcești)**

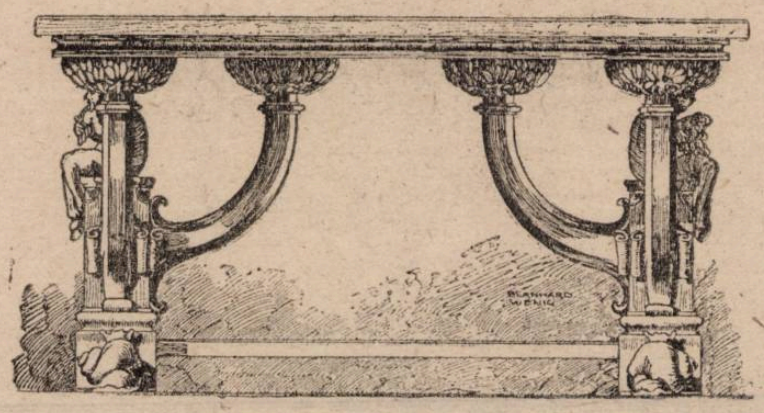

ALIFIE INCENDIARĂ — unguent preparat pe bază de alcool și păcură. Cu aceast(pomadă sînt unși și incendiați șoareci, pisici și cîini, spre a fi apoi propulsați manual sau cu ajutorul diferitelor aruncătoare fixe sau mobile (bombarde, cerbotane, care aruncătoare simple sau cu coase) în cetățile asediate. Acest procedeu ieșit din comun, căruia i se adaugă nenumărate altele la fel de ciudate, este opera unui maniac genial, piromanul Paulus Sanctinus Ducensis chemat, se pare, la Timișoara în 1396 de către regele Sigismund, spre a compune un **Tratat despre arta militară și mașinile de război** împotriva păgînilor care ar împresura cetatea „Fortărețele cetăților sau castelele întărite sînt cîștigate numai prin cele ce comandantul bătăliilor trebuie să le aibă în minte mereu și mereu; și acestea sînt următoarele:
Prin învoială secretă
Prin luptă dinainte pregătită
Prin mangane și aruncătoare
Prin bombarde și cerbotane
Prin murdării și pește împuțit
Prin aruncătoare de proiectile
Prin foame
Prin sete
Prin subterane
Prin foc și materii incendiare
Prin foc
Prin foc
Prin foc

ALOIS — nume propriu. Sub el s-a ascuns cîteva luni (primăvara), în 1745 călăul orașului. Registrele care îl înregistrează drept chiriaș al unei cămărțe din Casa „La trei coroane" nu i-l dezvăluie. L-am putut afla din alte documente ale vremii. Este, după toate aparențele, un bărbat blînd, la vreo 40 de ani, cu o familie numeroasă, care locuiește în afara cetății, nu departe de eșafod și de stîlpul infamiei, într-un fel de colibă. Lui Alois îi e închiriată pe gratis camera, ca, de altfel, și organistului orașului, muzicantul infirm Tobias. Întrucît spînzurări nu mai au loc de mult la Timișoara, Alois ajută la înmormîntări și trebuie să inspecteze în fiecare zi, pînă noaptea tîrziu, starea prevenirii incendiilor (butoaiele cu apă, nisipul, pieile de bi-

EUROPA CENTRALĂ — Identitate și cultură

MICHAEL SCAMMEL, PÉTER ESTERHÁZY, DANILO KIŠ, GYÖRGY KONRÁD, EDWARD LIMONOV, CLAUDIO MAGRIS, CZESLAW MILOSZ, MIKLÓS MÉSZÖLY, ADAM MICHNIK

Textul care urmează reprezintă transcrierea tradusă a stenogramei unei mese rotunde la care au participat scriitori invitați de către fundația Wheatland din New York, la Conferința despre Literatură, pentru a pune în discuție conceptul de Europă centrală. Întrunirea a avut loc în iunie 1989, cu puțin timp înaintea dramaticelor evenimente ce au schimbat situația politică a întregului continent, nu numai pe cea a Europei centrale. (...)

Au luat parte: Czeslaw Milosz, laureat al premiului Nobel; dinamicul Adam Michnik, istoric și leader al Solidarității poloneze; trei dintre scriitorii de frunte ai Ungariei, György Konrád, Péter Esztérhazy și Miklós Mészöly; poetul austriac H.C. Artmann; poetul eston Paul Eric Rummo; scriitorul italian Claudio Magris, expert în problemele Europei centrale; Edward Limonov, romancier rus; iugoslavul Danilo Kiš, unul dintre cei mai talentați scriitori ai vremurilor noastre, mort la numai cîteva luni după întrunirea de la Budapesta. Discuțiile au fost conduse de către Michael Scammel, profesor de literatură rusă și renumit biograf al lui Alexandr Soljenițîn.

MICHAEL SCAMMEL

Trăim un moment istoric pentru această parte a lumii. Contextul s-a schimbat radical — în consecință, discuția noastră va diferi destul de mult de cea pe care o puteam anticipa cu numai cîteva săptămîni în urmă. Plutește în aer senzația clară că acesta este sfîrșitul unei epoci și sperăm că lucrurile stau într-adevăr așa. Ar putea fi, prin urmare, și începutul unei epoci. Îmi exprim speranța că toți cei de față vor discuta despre semnificația pe care acest moment o are pentru ei înșiși, pentru Europa centrală, pentru literatura și cultura acestei suprafețe. În 1988, la Conferința Wheatland despre Literatură de la Lisabona, Czeslaw Milosz a lansat ideea că, înainte de toate, conceptul de Europă centrală este prin origine și natură, un concept antisovietic. Czeslaw Milosz este conștient că în perioada care a trecut de atunci au avut loc schimbări; în intervenția sa, el va ridica problema valabilității acestei idei — dacă mai rezistă ea astăzi, dacă Europa centrală a rămas în esență aceeași sau este un concept schimbat, dacă va continua să existe ca și concept pe viitor.

CZESLAW MILOSZ

În acest an extraordinar, bogat în speranțe politice, e greu să vorbești despre literatură fără a vorbi despre politică. Permiteți-mi, dar, să încep cu cîteva întrebări fundamentale. Aici, pe malul Dunării, este foarte natural să ne întrebăm dacă ideea de Europă centrală a fost doar un capriciu al cîtorva intelectuali sau dacă va dobîndi ea acum vreo nouă semnificație datorită aspirațiilor spre democrație redeșteptate în mai multe țări. Adevărul este că perspectiva **noastră**, fie că sîntem polonezi, maghiari sau iugoslavi, este diferită de cea a vest-europenilor, rușilor sau americanilor. Conform unei teze frecvent avansate, noțiunea de Europă centrală este artificială, dat fiind faptul că țările cuprinse de acest nume aspiră, să devină pur și simplu o parte a Europei de vest. Afirmația conține o oarecare doză de adevăr, însă susținătorii acestei teze ignoră anumite fapte și un număr de traume de lungă durată.

Acum 50 de ani, în data de 23 august 1939, a avut loc un eveniment de o importanță covîrșitoare, ce a devenit preambulul celui de-al doilea război mondial. Acest eveniment a fost asemenea pactului Ribbentrop—Molotov, cu protocoalele sale confidențiale și clauzele sale secrete care defineau așa-numitele sfere de influență, ce a împărțit partea noastră din Europa între Uniunea Sovietică și Germania. De acest eveniment ne desparte o jumătate de secol, dar și milioane de morți — prin deportare în masă, exterminare planificată a civililor, lagăre de concentrare și lagăre de muncă forțată. Și probabil că una dintre diferențele de bază între cele două jumătăți ale Europei este aceea dintre memoria și absența memoriei. Pentru vest-europeni, pactul în discuție nu înseamnă nimic mai mult decît o amintire vagă a unui trecut îndepărtat. Pentru noi — spun noi, pentru că și eu am suferit consecințele pactului între superputeri — divizarea Europei a fost o realitate palpabilă, așa cum a fost și pentru cei născuți în țările noastre după război. În consecință, îmi permit să risc înaintarea unei definiții foarte simpliste a Europei centrale: toate țările care în august 1939

ENCICLOPEDIA NEMAIVĂZUTEI CETĂȚI TIMIȘOARA

• OAMENI, LUCRURI, ÎNTÎMPLĂRI • • OAMENI, LUCRURI, ÎNTÎMPLĂRI • • OAMENI, LUCRURI, ÎNTÎMPLĂRI

vol și porc, găleţile). Aceaste este desigur explicaţia şederii sale o vreme în Casa amintită, împreună cu cei patru negustori armeni, şi evrei, cu grataragiul Mihai Constantin, tipograful Valentin Hennemann, cafegiul Stanco Bogdan, rabinul Abraham, Abatele Menas Barun, groparul Johann, gunoierul fără nume şi Ferdinand Jartieră, bătrînul fără ocupaţie, care a şi murit la scurtă vreme după plecarea lui Alois, de inimă rea.

AMOR (la) — „La Amor" este numele sub care a apărut în registrele comerciale din 1849 un magazin din Cetate care vinde lenjerie de damă şi mijloace de înfrumuseţare sau cosmetice. 50 de ani mai tîrziu, mica publicitate din „Luminătoriul" face următoarea reclamă pentru „La Amor", sub titlul „Bucuria damelor". Cu mare discreţiune, „La Amor" dă fiecăruia cu cea mai mare bună plăcere informaţiunile necesare despre scopul cosmetic al preparatelor sale. Pomadă de Venus, de mînuri şi faţă. Pomada aceasta pentru curăţenia obrazului este cea mai bună şi cea mai vindecătoare decît toate celelalte pomade. Este probat în contra tuturor defectelor şi slăbiciunilor pelei, delăturează toate soiurile de pete, precum bubiţe, bube de înfierbînţări, alunite, vermuleţi, pete galbine de ficat. Eau de Princesse (Apă de Princesă), adusă direct din Francia, dă pelel pe faţă un teint luciu, alb şi polit. Mai departe Carmin şi Rouge pentru înroşirea obrazului şi buzelor. Mai departe parfumuri adeverate anglesesci şi francese, diferite oleuri de păr, mijloace pentru colorare în brun, negru, blond a perului şi pentru delăturarea lui din părţile dorite. Afară de aceste mijloace mai am creme Gliţerin, Leichner, puder gras Kielhauser, cremă orientală Angelo, chromatique parisienne, pudră de orez, „Crema de aur", crema „Trandafir împupit", rouge roş şi ţiclamen, pentru orice fel de bal sau reuniune încopciată cu joc, pentru orişice împrejurare de amor.

AMORŢIRE (ANESTEZIE) — suprimare temporară a sensibilităţii corpului cu ajutorul unor substanţe medicinale. Anestezia cu eter de sulf făcută la spitalul militar din Timişoara de bunicul lui Robert Musil a fost o premieră în sud-estul Europei, despre care ziarele au scris multă vreme. Dar să lăsăm faptele să vorbească. În ziua de 16 nov. 1846, asupra soldatului Nicolae Munteanu din compania 1, batalionul 3, regimentul de infanterie 61 Timişoara se abate nenorocirea. În timpul instrucţiei se împunge la degetul mijlociu de la mîna dreaptă cu sabia. Degetul se infectează, unghia cade, Nicolae Munteanu e cuprins de friguri. Este adus spre prînz, cu o căruţă, la Spitalul militar din Cetate. Doctor Musil Melchior şi doctor Siess Gottlieb văd starea de plîns a soldatului şi iau hotărîrea să îl adoarmă cu aparatul Jackson. Apoi să îi taie degetul. Timp de două luni cei doi doctori se chinuie să construiască aparatul de anesteziat cu ether de sulf după modelul american. Urmează pas cu pas îndrumările şi planşele din London Illustrated şi Gazette. La 5 februarie 1847 aparatul e gata. Pînă atunci Soldatul Munteanu rezistă. Operaţia începe. Soldatul se înroşeşte puternic şi adoarme într-o jumătate de minut. În aceeaşi clipă, dr. Musil Melchior îi taie degetul. După încă o jumătate de minut soldatul se trezeşte fără să dea semne de durere. După încă două minute începe să vorbească. După 5 minute pulsul ajunge la 58 de bătăi. După 10 minute apare baronul Rucavina, comandantul regimentului să vadă minunea. După 15 minute lui Nicolae Munteanu i se aduce un cal. Încalecă şi pleacă la companie. În faţa spitalului lumea se înghesuie să-l vadă. Întîmplarea face multă vîlvă în cetate.

ANGYI (MILU ANGELA) — personaj din romanul lui Livius Ciocârlie, **Un Burgtheater provincial.** În fapt, o persoană reală. S-a născut la Timişoara, în noiembrie 1881. A locuit pe actuala stradă Caraiman nr. 1. A urmat pensionul la Viena. Apoi s-a căsătorit. Nu a avut copii. A rămas văduvă la 35 de ani. Nu s-a mai recăsătorit. A primit sute de scrisori şi cărţi poştale ilustrate de la feluriţi bărbaţi şi femei, rude, prieteni sau iubiţi, de la Deta, Budapesta, Biserica Albă, Vrsec, Zicin, Aszód, Debreţin, Pola, Trieste, Viena, Karlsbad, Marienfeld, Arad, pînă în 1932, cînd a murit de tuberculoză. Din aceste scrisori pe care ni le-a încredinţat o nepoată de-a ei, Teresia Fixmer, — putem deduce că viaţa doamnei Milu Angyi a fost un roman.

ANUNŢURI (la mica publicitate din Temesvarer Zeitung şi Temesvarer Wochenblatt): „Negustor bătrîn şi bolnav caut însoţitor pentru voiaj de afaceri în Brazilia" (1840)

● Ionescu Regina, în vîrstă de 20 de ani îi mulţumeşte aici dr. Kiko Karl pentru că a vindecat-o de bîlbîială" (1847) ● Thaller Leopold a achiziţionat un Sonnenmikroskop. Publicul e invitat să-l vadă (1859 ● Franz zis Şoarecul vinde la „Bivolul de aur" lucernă adusă chiar de la Lucerna acum o lună (1848). ● Konrad Spiridușul vinde bile de biliard şi felurite alte bile (1868). ● Mult apreciatul Praf de dinţi Turnovski a sosit în final la Timişoara. Îl găsiţi proaspăt numai la Grünbaum et Weiss (1845) ● Invenţia epocală a lui Moore, Maşina de cusut, poate fi văzută şi la Timişoara în aceste zile, la firma Gokits & Demetrovits (1853).

ARS COQINARIA — tratat despre arta gătitului, scris de învăţatul latin Apricius şi învăţat pe din afară de învăţatul bănăţean Bredschneider, mare latinist, prieten cu Lessing şi cu Christophor Niczky, conte de Timiş. Întîmplarea care urmează a avut loc în 1779 iarna, la Vrsec, Timişoara şi Buda. Contele Christophor, om cu gusturi ciudate, îşi alungă în miez de ianuarie familie, amici, servitori din „Vila preşedinţilor", îi mută undeva la ţară şi-l smulge de la Vrsec, de lîngă dogoarea căminului pe Bredschneider. Îl răpeşte, la drept vorbind, cu o caleaşcă şi-l duce la el. Pune strajă aspră de veghe să nu intre nimeni, Aflăm din istorii că vreme de 14 zile cei doi amici gătesc fără-ncetare toate reţetele din **Ars Coquinaria.** Nu mai aflăm de la nimeni ce fac însă cu bucatele. Se mai ştie doar că, după două săptămîni, porţile marii clădiri se dau în lături, iar cei doi prieteni ies abia tîrîndu-se şi-ngreţoşaţi de lume, spre a se risipi care-ncotro. Contele, departe de familie şi prieteni, la vînătoare prin pădurile Imperiului, timp de şase luni, iar latinistul, tocmai la Buda. Acolo şi moare de altfel peste cîţiva ani, bibliotecar la un nobil, cuprins de remuşcări ciudate şi traducînd necontenit Eneida.

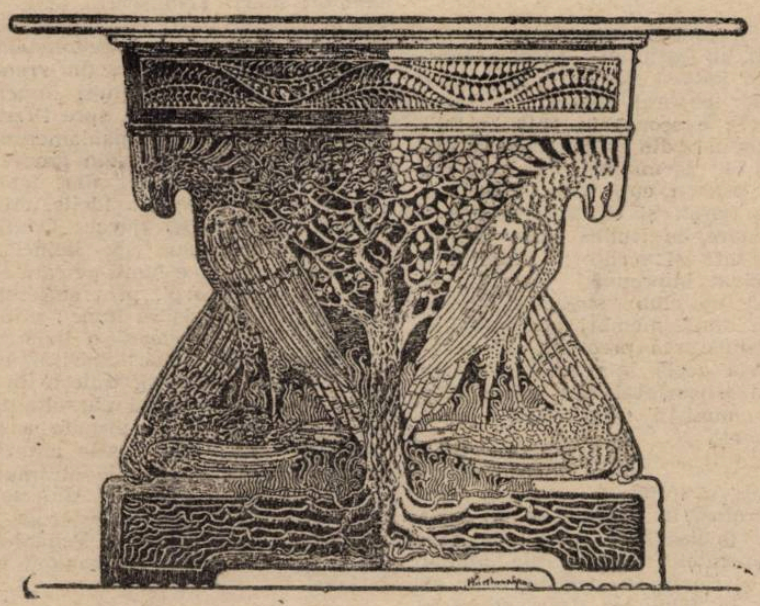

ASEDIU — încercuire cu forţe armate a unui loc întărit, pentru a-l cuceri. Numărul asediilor adevărate asupra Timişoarei îl putem afla din istorii. Cetatea a rezistat şi s-a predat, s-a apărat şi a atacat la rîndul ei, s-a lăsat împresurată şi s-a despresurat singură ori cu ajutor din afară. Şi-a construit timp de ani de zile, după 1723, cea mai frumoasă şi mare fortăreaţă din această parte a lumii, exact cînd nimeni nu mai avea de ce s-o împresoare. Însă despre alt asediu, necunoscut istoricilor de profesie ya fi vorba în cele ce urmează. Un dulce, voios şi crud atac, tîrziu, spre noiembrie, la 1716, cînd cetatea Timişoarei era deja cucerită cu-adevărat de Prinţul Eugen, savoyardul, smulsă, după 164 de ani, turcilor. Cînd marea curte imperială de la Viena se pregăteşte de sărbătoare. Cînd, în fine, prinţului eliberator i se oferă, în chip de închinare, cetatea Timişoarei pe tavă. Pe o uriaşă tavă de aur după cum urmează, la scară : cîmpia, glasiul — din pişcoturi ; şanţurile de apărare — din cozonac ; smîrcurile — din cremă de cacao şi sirop ; bastioanele — din doboş tort ; turnurile, meterezele şi contraforţii — din griliaş ; cetatea, castelul — din zahăr candel ; păginii — din zahăr ars ; turbanele — din jeleuri colorate şi fistic ; creştinii — din bezele. Iar deasupra, ca-ntr-o reverie liliputană, uriaşa spatulă de argint, înmînată ca o spadă Eliberatorului şi întreaga curte în pofticioasă, lacomă aşteptare. Şi el, primul cititor al **Monadologiei** lui Leibniz (chiar printre ruinele proaspăt cuceritei cetăţi Timişoara), prinţul Eugen, gata de un nou atac, gata de-o nouă bravură. Dintr-un singur gest, el spulberă cîteva turnuri, străpunge şi spinteacă smîrcuri, cîmpii, bastioane. După nici zece minute, din mîndra cetate Timişoara mai rămîn şanţurile de apărare, glasiul, cîţiva păgîni şi tava de aur.

Adriana BABEŢI

---

au fost obiectul real sau ipotetic al unei tranzacţii între Uniunea Sovietică şi Germania. Aceasta nu reprezintă numai zona asociată în mod obişnuit cu ideea de centralitate, ci şi statele baltice — deci spaţiul în care m-am născut.

Reducerea la rolul de obiect al istoriei creează traume destul de adînci şi explică prudenţa noastră atunci cînd ne gîndim la cei doi mari vecini. Independenţa faţă de Marele Frate din est nu echivalează în mod obligatoriu cu acceptarea necondiţionată a vestului reprezentat de puterea economică a Germaniei. Nu vorbesc ca politician şi nici ca economist ; totuşi, un scriitor nu se poate abţine de la a defini un teritoriu al priorităţilor sale în literatură. (...)

Decenii de durere şi umilinţă — iată ce deosebeşte ţările Europei centrale de omoloagele lor vestice. Literatura este inevitabil marcată de această problemă, adesea într-un mod cu totul neaşteptat. (...)

EDWARD LIMONOV

Conceptul de Europă centrală este necinstit, pentru a nu spune mai mult. Ar trebui să ştiţi că în 1935 Polonia a semnat un pact de neagresiune cu Germania, înaintea pactului ruso-german din 1939. În 1938, Polonia a luat porţiuni din Cehoslovacia. De aceasta nu vă amintiţi ; vă amintiţi doar pactul ruso-german din 1939.

MIKLÓS MÉSZÖLY

Permiteţi-mi să comentez pe scurt cuvintele lui Czeslaw Milosz. În ultimul secol, în partea noastră de lume a fost imposibil să discuţi literatură fără a o lega de politică. Afirmaţia Ioanei d'Arc, „cînd francezii vor fi în Franţa şi englezii în Anglia, atunci va fi pace", anticipează subdivizarea Europei şi ascuţirea conştiinţei naţionale. Astăzi, însă, cîteva dintre aceste state europene împovărate cu practici şi arsenale politice anacronice au devenit, într-un fel sau altul, falimentare. Vremurile pe care le trăim depăşesc limitele istoriei Europei centrale, căci nu sîntem singuri cu aceste probleme. Cred că noi avem pur şi simplu propria noastră versiune, versiunea Europei centrale. Totul este rezultatul luptei dintre imperii şi state naţionale. În istoria modernă a trebuit să respingem trei valuri imperialiste consecutive : monarhia Habsburgică, Germania fascistă şi, cel mai recent, fanatismul mesianic sovietic. În acest moment, viitor nostru politic şi cultural depinde de abilitatea noastră de a profita de ocazia istorică pe care ne-o oferă Uniunea Sovietică.

A considera Europa centrală ca fiind despărţită de Europa este nenatural, cu toate acestea nu fără precedent istoric. În diferitele perioade în care Europa centrală era izolată politic, ea a continuat, totuşi, să influenţeze şi să alimenteze Europa — această Europă comună care este, de fapt, indivizibilă. Europa sîntem noi toţi. (...)

ADAM MICHNIK

(...) Soarta literaturii central-europene este exilul — înţeles ad literam drept emigrare. Nu este deloc o coincidenţă că cei mai mari scriitori polonezi, de la Mickiewicz şi Slowacki pînă la Milosz, Kolakowski şi Gombrowicz — precum şi scriitorii cehoslovaci Milan Kundera şi Josef Škvorecký, ruşii Vladimir Nabokov, Ivan Bunian şi Alexandr Soljeniţîn, împreună cu scriitori români ca Eliade şi Cioran — au creat cu toţii în exil. Soarta acestei literaturi este, totodată, „exil" într-un alt sens : exil din circulaţia oficială. În Polonia, Zbigniew Herbert, în Cehoslovacia Václav Havel şi Bohumil Hrabal, în Ungaria György Konrád şi Miklós Haraszti, în Iugoslavia Danilo Kiš, în Rusia Joseph Brodsky şi Viktor Irotcev şi în Lituania Tomas Venclova, — toţi au creat în afara structurilor oficiale ale vieţii literare.

Literatura a jucat un rol esenţial atunci cînd era ameninţată memoria : reconstrucţia continuităţii culturii naţionale. Dar tot un rol esenţial a jucat şi cînd miza era o revoltă împotriva acelei memorii : distrugerea a tot ceea ce părea a fi un anacronism şi un stereotip de viaţă.

Witold Gombrowicz, un mare maestru al cuvîntului, a fost cel care a declarat război tuturor măştilor poloneze, întregului conformism polonez. Gombrowicz şi Milosz demonstrează amîndoi unitatea dintre memorie şi revoltă, conservare şi contestare, restauraţie şi revoluţie. Fiecare dintre valorile create în Polonia în ultimii ani, marea renaştere spirituală, şi-au avut precedentul în literatura poloneză. Literatura a fost cea care a prevestit şi a conturat cea dintîi victoria poloneză asupra sclaviei spirituale.

Atunci cînd mă gîndesc la fenomenul culturii central-europene am impresia că cel mai semnificativ nu este deloc faptul că aceasta este o literatură antitotalitară, că apără libertatea şi se opune sclaviei. Faptul cel mai semnificativ e că avem de-a face cu o literatură în care este prezentă problema religioasă. În ultimii ani, generaţia mea şi modul de gîndire din Europa centrală au fost influenţate îndeosebi de două cărţi : o antologie a scrierilor Simonei Weil şi reflecţiile teologice ale lui Dietrich Bonhoeffer, care, condamnat fiind la moarte, a purtat în celula sa un dialog cu un Christ tăcut.

(Continuare în pag. 6)

KAFKA ŞI CIUCUREL

Banatul n-a dat un Eminescu, un Arghezi, un Rebreanu. Ladea nu se poate compara cu Brâncuşi, nici Filaret Barbu cu Enescu. Slavici însuşi aparţinea mai degrabă unei regiuni de interferenţă. Această lipsă de palmares ar putea alimenta teoria — cam simplistă — că zonele cu medie culturală ridicată nu sunt prielnice răbufnirii vîrfurilor. Explicaţiile, desigur, trebuie să fie mult mai nuanţate.

☆

Au existat aici, mai mult decît în celelalte provincii, ţărani orgolios autoinstruiţi (vezi frecvenţa poreclelor de Domnu, alu Domnu, Fişcalu, Tărfălogaru), tinzînd să-i concureze paşnic pe „intelectualii" cu ţidulă, pe cînd aceştia din urmă, ca domni ce se aflau, căutau să fie cît mai „populari" şi le făcea plăcere să literaturizeze „dialectal" în exces, pentru a demonstra că nu şi-au uitat originile şi pentru a se bucura de acest fapt.

☆

Prosperitatea economică, acel „tot Banatu-i fruncea", nu a fost întotdeauna un sfetnic bun pentru mentalităţile ce au propulsat tentativele artistice ale ţinutului. Pe lîngă ocoşeală (simpatica încrezoşenie), paradoxal, o cuminţenie prea pronunţată, din dorinţa de a nu deranja echilibrele îndelung aranjate ; apoi o coloare, un pitoresc facil, menit să te îndepărteze agreabil de problematica vie şi adesea contorsionată.

☆

În alt unghi al fostului imperiu, sărmanul domn Kafka rupe logodna cu Felice, după ce s-a constatat „plaga din plămîni" şi se mută la ţară, în casa sorei sale Ottla ; el notează la 8 octombrie 1917 impresia că ţăranii sunt „nobili care au evadat în agricultură, unde s-au aranjat atît de înţelept şi umil, încît s-au acomodat cu totul şi sînt apăraţi de orice griji şi nesiguranţă pînă la moartea lor fericită. Cu adevărat, ei stăpînesc pămîntul".

☆

Gazetăria făcută de emancipaţii ţărani bănăţeni — extrem de combativă, purtînd expresia nemulţumirii faţă de prestaţia politică a partidelor tradiţionale. De unde şi încrederea în capacitatea de a se organiza şi conduce singură pe criterii „de breaslă". Idee de sorginte „nemţească", apuseană adică, venită pe traiectele belşugului şi deschiderii, şi nicidecum ţinînd de filozofia cazanului (izolaţionistă, înverşunată şi mutilată), promovată de comunismul asiatic.

☆

Voga extraordinară a doctorului Rudolf Steiner în preajma primului război mondial. Pagini neaşteptat de incisive ale aceluiaşi Franz Kafka (Jurnal, 1911 — versiune românească : Mircea Ivănescu). „În cabinet încerc să exprim o umilinţă pe care n-o simt, căutînd un loc cît mai ridicul unde să-mi las pălăria...". Jiletca omului care a dat planetei ştiinţa spirituală, avînd un negru magic în serile conferinţelor, se vădeşte lustruită, prăfuită, pătată. Căutînd să-şi interpreteze magistral rolul, e obsedat de a-şi privi partenerul cu privirea. Aprobă din cap, „gest pe care-l consideră după cît se pare un adjutant ca să se concentreze mai bine. La început îl stînjenea un soi de guturai tăcut, îi curgea nasul, îşi tot înfunda batista adînc în nas, cu un deget pe fiecare nară". Şi în acest punct aparent nesemnificativ observaţiile se opresc.

☆

Am găsit cartea antroposofului, n-o să credeţi, în casa lui Nicolae Peia, plugar din Şoşdea, dar în acelaşi timp „compozitor poporal, dirijor de coruri şi fanfare" ; e scoasă în 1943 la Editura „Lumina" din Timişoara. Instructorul de formaţiuni muzicale a fost bun prieten cu Ioan Ciucurel, consătean, ţăran şi el, absolvent a 7 clase primare, la rîndul său temut publicist, însă şi scriitor autodidact. Au întemeiat împreună, în perioada interbelică, un club steinerist, frecventat de mulţi membri ai comunităţii, spre supărarea preotului din localitate. Dacă acela le-a azvîrlit într-o predică avertismentul său, peste cîţiva ani comuniştii s-au arătat mult mai tranşanţi.

☆

Ce putea să-i atragă pe nişte cuminţi lucrători ai pămîntului la acest gemischte (mélanj) de religii şi „filozofii" ? Părintele Bohariu s-a mîniat degeaba, ei rămîneau creştini, doar că resimţeau în felul lor lipsa, ca nişte oameni ce mergeau cu gîndul mai departe decît babele şi moşii din stranã, unei învăţături care să contracareze ofensiva spurcată a materialismului ateu, cel răpitor de speranţe. Ciucurel este chiar autorul unui straniu product — **Transformarea**, „roman din vremuri mari" (Timişoara. 1931, Tipografia „Rapid", Str. Gh. Lazăr 12), abundînd în intruziuni rudolfsteineriene nu prea abil servite (în vreme ce trenul îi poartă pe ostaşii imperiului polietnic spre Munkáks, spre Przemysl, spre Stryi sau în acompaniamentul necontenit al şrapnelelor din grodekurile primei bătăi mondiale), dar, totodată, construit pe cîteva din ideile antroposofului născut la Kraljevac. „Omul este cetăţean a trei lumi, zice Steiner. Prin corpul său aparţine lumii pe care o percepe cu acest corp ; prin sufletul său îşi clădeşte propria sa lume ; prin spiritul său i se revelează o lume superioară celorlalte două." Spiritul, în răgazul dintre întrupări, trăieşte în propriul domeniu, unde-şi dezvoltă facultăţile şi scopurile ca urmare a experienţelor din vieţile sale anterioare, pentru ca din nou să le strămute în lumea pămînteasca... Şi dulcele talmeş-balmeş, organizat habsburgic, continuă cu înţelepciuni din Vedanta, din apocalipsa lui Ioan, cu armonii keppleriene.

☆

Paorele (der Bauer—ţăranul) de lîngă Gătaia a ambiţionat să scrie nu un roman ţărănesc, ci, mai degrabă, al unui intelectual la prima generaţie, avînd la îndemînă modelul prozei sămănătoriste, precum şi cel al literaturii senzaţionale, dar şi suflul istorisirilor de la moară sau de la căzanul de făcut răchie, aşa că a face distincţie între efectele autentic naive şi naivităţi devine o operaţiune hazardată. Eroul are presentimentul unei mari transformări, în întreita întruchipare a lumii văzute, a sufletelor şi a cerurilor ; pare să moară pe cîmpul de luptă, pentru a se reîntrupa, aşa cum cere Herr Doktor Steiner, mai întîi ca prizonier, apoi ca participant la apoteoza eliberării naţiunilor. Finis Austriae — 1918.

☆

Iarăşi Kafka : întîlneşte două fete în piaţa Venceslas, o cercetează îndelung pe una, dar îşi dă seama prea tîrziu că trebuia să se oprească asupra celeilalte („părul îi era frumos într-un anume fel, acum uitat"). Un bătrîn care fluieră, nasturele de pe mîneca rochiei unei tinere, „gestul viguros cu care o fată voinică îşi întorcea capul într-o parte".

☆

Momente excelente, probabil involuntare, în romanul lui Ciucurel (exagerez cînd îl întrezăresc uneori pe Sorin Titel ?) :

● „Cele spuse de dumneavoastră sunt cam prea afunde, domle majur, zise Drăgodan".

● „Şi peste puţin timp el se vindecă de boala temerii, cum şi de hipocondria care-i făcea închipuiri că-i încetează bătaia inimii".

● Ţine-ţi fleanca, măi Balogh, şi îţi înghite pătaniile cari nu mă privesc !"

● „Doar nu eşti morfinoman, să faci năsărîmbe de acestea în vis ?"

● „Aşaa ? Pentru tine asta-i suferinţă ? Ai venit la mine după ce ai beut alcool şi te-ai îmbuibat de mîncări..."

● „Nu plec ! Din contră, mă fac comod, dragă, şi-mi depun spenţerul..."

● „...un ţipăt sfîşietor, melodramatic răsună în micul oficiu de la sat..."

● „Apoi izbucnesc în rîs copilăresc, pe care din nou îl stopează..."

☆

Franz Kafka şi Ioan Ciucurel au murit amîndoi de tuberculoză. Primul — într-un salon de spital, smulgîndu-şi perfuziile, al doilea, podidit de o hemoptizie, într-o căruţă ce-l ducea de la gară în sat. Kafka l-a cunoscut pe Steiner, Ciucurel doar l-a admirat.

„Piaţa satului, pustie în puterea nopţii. Înţelepciunea copiilor, animalele care au luat-o în stăpînire. Femeile. Vacile păşind cu aerul cel mai firesc prin piaţă. Canapeaua mea întinsă aici peste întreaga cîmpie". (Kafka)

„Lînişte. Ploaia cerne atît de fin, încît crezi că e rouă. Ies oamenii de la biserică şi pleacă încet, îngînduraţi, spre casă. O atmosferă greoaie ca de plumb pluteşte în lume şi-i apasă în suflet. Fiecare din ei este copleşit de sentimente stranii şi nedesluşite". (Ciucurel).

Viorel MARINEASA

EUROPA CENTRALĂ — Identitate şi cultură

(Urmare din pag. 5)

Problemele religioase au făcut ca oamenii să fie condamnaţi la moarte la Auschwitz sau în gulagurile Uniunii Sovietice şi, în diferite alte momente, să fie urmăriţi, reperaţi, scuipaţi şi împuşcaţi. Nadejda Mandelstam, văduva marelui poet rus Osip Mandelstam, a dat lumii o descriere a condiţiei scriitorului supus unei presiuni totalitare. Nu este nici o coincidenţă că lumina ascunsă din cartea sa este lumina religiei. Simone Weil a folosit exact aceeaşi metaforă, metafora luminii. Descriindu-şi experienţa religioasă, ea spunea că lumina este lipsită de greutate, că nu o poţi ţine în palmă, că ea nu poate fi măsurată sau apucată. Iar cei orbi pot trăi întreaga viaţă fără a fi conştienţi de existenţa luminii. Cu toate acestea, fără lumină plantele nu pot exista, copacii nu s-ar avînta spre cer şi pămîntul n-ar rodi. (...)

Obiectul discuţiei noastre depăşeşte sfera politicului. Ne obligă să ne gîndim la ce ar trebui să fie politica, apoi căror valori ar trebui să fie subordonată. Este o încercare de a pune politica faţă în faţă cu întrebările fundamentale. Se pare că în aceasta rezidă fenomenul cel mai interesant al culturii central-europene. Ea este o cultură a întrebărilor fundamentale. Sau, altfel spus, între gîndirea democratică şi cea raţională, care este alegerea unui anumit tip de politică a cărui caracteristică de durată este compromisul, se ridică experienţa profeţilor creştini care pun — aşa cum fac toţi profeţii cu toţi cîrmuitorii — întrebări dificile, evanghelice : „Dacă am vorbit rău, arată ce am spus rău ; dar dacă am vorbit bine, de ce mă baţi ?" (Ioan, 18 : 23)

GYÖRGY KONRÁD

(...) Est-europenii au trecut prin experienţe tragice datorate nu numai estului — este evident şi cunoscut de toată lumea —, ci şi vestului, cel care a fost întotdeauna speranţa est-europenilor sau a naţiunilor central-europene. S-ar putea să vă amintiţi, de exemplu, că atunci cînd generalul Patton a ajuns în apropierea Pragăi cu trupele şi tancurile americane s-a oprit şi l-a aşteptat pe mareşalul Koniev să vină să invadeze oraşul. De ce ? Pentru că aceasta era înţelegerea. Aveţi tot dreptul să nu fiţi de acord cu aceasta. Presupun, deci, că acum ne găsim într-o complexă situaţie geo-politică în care vestul nu poate oferi nici un sprijin real în schimbul influenţei politice asupra unei ţări din această sferă din estul Europei centrale. Este aproape imposibil să cumperi — chiar cu schimbare substanţială în structura militară — o ţară aidoma Ungariei care este, la urma urmei, o ţară periferică în interiorul blocului sovietic. În consecinţă, va trebui să rămînem în cadrul creat de Pactul de la Varşovia — ceea ce nu este dorit, însă eu nu văd nici o altă soluţie. Ieşirile unilaterale sînt sever pedepsite. Va trebui să rămînem în această grupare, va trebui să suportăm toate aceste naţionalisme dezlănţuite, toate aceste resentimente ale căror origini sînt greu de înţeles. În consecinţă, este posibil ca grupul de est — (sau central) — europeni aşezaţi armonios la această masă să reprezinte o abordare utopică, ceva demn de epoca luminilor ; este posibil, însă, ca realitatea să fie cu mult mai întunecată.

PETER ESZTERHÁZY

Voi fi loial spiritului acestei discuţii şi vă voi spune adevărul. Adevărul este că în această după-amiază am pierdut sensul a ceea ce este Europa centrală. Am făcut un ultim efort disperat în timpul pauzei, cînd m-am întors spre Susan Sontag şi am întrebat-o : „Spune-mi, Susan, ce este Europa centrală ?" Susan a rămas tăcută, iar eu nu am aflat răspunsul.

Am o problemă : se pare că sînt un trădător ce se mută dintr-o extremă în cealaltă. Sînt de acord chiar şi cu Joseph Brodski şi cred că ceea ce numim Europa centrală nu există. Pentru a fi mai precis, — o întreprindere riscantă în prezenţa lui Danilo Kiš — ea ar putea fi, să zicem, Dunărea. Dar ce este Dunărea ? Aceasta nu o ştie nici măcar Claudio Magris. Să spunem, atunci, pur şi simplu, că Dunărea defineşte Europa centrală. Dar sînt grozav de sigur că aşa numitul scriitor central-european nu există, căci există limba engleză. Cînd colegii noştri englezi încearcă să fie scriitori europeni, eşuează. Sau, cel puţin, aceasta este impresia pe care ţi-o dă traducerea. Cred că un scriitor aparţine unei limbi, şi nu unei regiuni.

Cred că noţiunea de scriitor central-european este produsul unei gîndiri defensive, al fricii. Ne apărăm pe noi înşine împotriva a tot felul de superputeri, a ignoranţei de tot soiul şi drept rezultat ne trezim în-

REBREANU, FIN-DE-SIECLE

Netimorat de vîlva stîrnită în epoca de mişcare novatoare, prea puţin dispus să pactizeze cu aventura modernistă, Liviu Rebreanu îşi construieşte cariera literară după vechile reguli ale meşteşugului. Entuziasmul său în faţa spectaculoaselor formule ale zilei este nul. Constrîns — mai degrabă temperamental decît cultural — la un pariu cu tradiţionalismul, el visează la mitul clarităţii absolute. Desigur, avînd de partea sa toate atuurile şi experienţa obligatorie a psihologismului postbalzacian. Şi totuşi, scriitorul nu rămîne, nici la nivel tematic, înafara urgenţelor timpului. În 1922, **Pădurea spînzuraţilor** era, pe plan european, unul din primele romane dedicate marelui război mondial. Oglindă în negativ a sarcasticului Svejk, Rebreanu scrie, însă fascinat de aceeaşi imagine atotcuprinzătoare, aproape mistică, a Imperiului. Lumina nu venea încă de la Răsărit. Ea se scurgea, moale şi densă, dinspre inima Europei spre marginile Imperiului, rescrierea lui.

În mod firesc, majoritatea comentatorilor au pus **Pădurea spînzuraţilor** în ecuaţie psihologică. Este evident că **miza teoretică** a cărţii aici trebuie căutată. Dar miza personală ? E surprinzătoare, la un autor cunoscut pentru pregătirea lentă a volumelor, viteza de reacţie în scrierea acestui roman. Fără a căuta echivalări comode, e greu de ignorat realitatea. Elementul declanşator al cărţii este tragedia fratelui mai tînăr al romancierului, Emil Rebreanu. Desigur, suprapunerea existenţei reale a acestuia biografiei fictive a lui Apostol Bologa e o exagerare. Ar însemna să nu acceptăm regulile elementare ale ficţiunii şi dreptul acestora la autonomie. Şi totuşi : convertirea literară a elementului biografic se produce cu o rapiditate incredibilă. Dincolo de impulsul pur literar există o adîncă dramă. De la nuvela **Catastrofa**, premonitorie punere în abis a unui scenariu, la **Pădurea spînzuraţilor** se produce o mutaţie. Între timp, prozatorul aflase de moartea prin spînzurare a fratelui său. Va fi intuit atunci, într-o străfulgerare înspăimîntătoare, o propoziţie din 1913 pe care Emil o adresa surorii lor mai mici, Livia : „Liviu — unealta nenorocului meu — crede că dacă treceam Carpaţii îi eram spre greutatea lui....“?

Raporturile dintre cei doi fraţi nu fuseseră întotdeauna ideale. Epistolarul o dovedeşte din plin. Nimic nu ne îngăduie să presupunem că Liviu Rebreanu, recapitulînd etapele relaţiilor cu Emil, simţea povara unei datorii. Încercările de mai tîrziu ale lui Rebneanu de a distinge net între biografia fratelui şi viaţa personajului literar nu sînt pe deplin convingătoare. Cînd afirmă că cei doi n-au în comun „mai nimic“, scriitorul încearcă, de de fapt, o tardivă disculpare. O idee care, literar vorbind, plutea în aer. Ea dăduse un întreg şir de opere ale spiritului central-european, scrise cu conştiinţa vinei tragice.

Încă în 1925, Mihail Dragomirescu vedea în **Pădurea spînzuraţilor** „o carte halucinantă“. Şi, în continuarea ideii, o carte bolnavă, o carte a bolii. A unei boli învinse ? Într-o anumită măsură, da Ca multe din cărţile Europei Centrale, şi capodopera lui Rebreanu e povestea unei nostalgii înăbuşite. E istoria unui destin care nu se poate sustrage Marelui Complot al modernităţii violente, distrugătoare a însemnelor trecutului. Însemne care stau, de obicei, sub zodia excepţionalului. Situaţie conflictuală după situaţie conflictuală, scenele cărţii compun un adevărat repertoar al catastrofelor fiinţei şi ale conştiinţei. De la naştere („Apostol s-a născut în zilele cînd tatăl său aştepta, la Cluj, condamnarea. Pînă să se întoarcă Bologa din temniţă, copilul a deschis ochii asupra lumii, îmbrăţişat de o dragoste maternă idolatră“), trecînd printr-o copilărie desfăşurată sub presiunea violentă a unei revelaţii mistice, viaţa lui Apostol Bologa se conformează, mai degrabă, unor coordonate metafizice. Aparenta lipsă de logică a multora din acţiunile sale este dictată de o altă raţiune decît cea comună. Pentru că revelaţia caută elementul de ruptură, nu pe cel de continuitate. Or, punctul de rezistenţă al romanului se află tocmai în această trăsătură a spiritului central-european : în aducerea la numitorul comun al ficţiunii a contrarietăţii elementelor iraţionale. Mistica îşi depăşeşte, astfel, caracterul suprarațional, devenind unul din operatorii ficţiunii. Iar excepţionalitatea reintră în albia existenţei comune.

I s-a reproşat lui Rebreanu că, astfel, eşuează într-o analiză metaforizantă. Însă tocmai aceasta este fatalitatea asumată a pariului său tradiţionalist. Alegînd momentele privilegiate, operînd o selecţie a elementului semnificativ, el optează şi pentru o soluţie stilistică. Inciziilor adînci le corespunde, ca într-un joc al echilibrelor precare, o rarefiere a analizei pe orizontală. Privită de la înălţime, geografia romanului ar da imaginea unui spaţiu vulcanic : craterele sînt mai întunecate ori mai luminate, în funcţie de adîncimea lor. Apostol Bologa este cel care, prin comportamentul său, cartografiază harta acestui peisaj. El este, de fapt, o suprapunere de linii paralele (corespund evoluţiei, egală cu sine, a omului şi a soldatului Bologa), intersectate de două scurte, dar pregnante săgeţi : cea dintîi marcînd brusca deşteptare a sentimnentului naţional, înflăcărată şi susţinută de o combustie mistică, iar cealaltă, scurta istorie a prăbuşirii sale în moarte.

Există, în maniera contorsionată, difuză, a literaturii central-europene, un acut sentiment al tragicului, în **Pădurea spînzuraţilor.** Dar el nu e perceput, nici de către personaje, nici de către narator ca un element exterior. Dimpotrivă, el aparţine, în întregime, interiorităţii acestora. Tragicul se manifestă după o logică proprie, după un orar al destinului de care protagoniştii sînt arareori conştienţi. Din acest punct de vedere, tensiunea romanului provine din încrucişarea a două nivele temporale. Un timp neutru, al existenţei pe verticală a personajelor, şi un timp al interiorităţii, al implicării. Acesta din urmă e purtătorul de energie pozitiv-negativă al comportamentului personajelor. El irumpe în plin real fără nici un avertisment prealabil. El descentrează, el frînge atît de fragila ţesătură a plasei de întîmplări pe care Apostol Bologa le trăieşte sub semnul indiferenţei. Puţine, însă de o violenţă cu atît mai greu controlabilă. Alternare de momente de criză şi de răstimpuri mai îndelungate de acalmie, existenţa lui Apostol Bologa stă sub semnul unei abia disimulate stridenţe.

Nu trebuie, totuşi, subestimate secvenţele intermediare. Între indiferenţa (cantitativ majoritară, în economia epicii) personajului şi scurtele, dar violentele accese de violenţă şi violentare a conştiinţei, apar, ca nişte pete brusc ivite în peisajul tragediei, cîteva secvenţe premonitorii. Linearităţii de la nivelul epicii pure îi corespunde, în adîncimile textului, un necruţător război al vieţii şi al morţii. În cele din urmă, Apostol Bologa va fi absorbit de dimensiunea timpului interior, al crizei permanente. În finalul romanului, echivalenţa perfectă dintre peisajul interior şi cel exterior este sfărîmată. Premonitoria secvenţă inaugurală, a spînzurătorii înfipte, sfidător, parcă direct în cerul funest, plumburiu — echivalenţă păstrată, de altfel, pe întreg parcursul romanului cu o atentă grijă la simbolismul meteorologic — îşi găseşte un contrabalans mistic : „Atunci Apostol fu înconjurat de un val de iubire izvorîtă parcă din rărunchii pămîntului. Ridică ochii spre cerul ţintuit cu stele întîrziate. Crestele munţilor se desenau pe cer ca un ferestrău uriaş cu dinţii tociţi. Drept în faţă lucea tainic luceafărul, vestind răsăritul soarelui. Apostol îşi potrivi singur şteangul, cu ochii însetaţi de lumina răsăritului. Pămîntul i se smulse de sub picioare. Îşi simţi trupul atîrnînd ca o povară. Privirile însă îi zburau, nerăbdătoare, spre strălucirea cerească...“.

Prin subtitlul joc al dimensiunilor temporale, **Pădurea spînzuraţilor** îşi depăşeşte stricta condiţie clasicizantă. Miza romanului se află, desigur, în altă parte. Ea nu poate fi redusă doar la o chestiune de tehnică a compoziţiei. Însă prezenţa ei este cu atît mai grăitoare, cu cît din subtilele ei jocuri Rebreanu a ştiut să extragă morala mai adîncă a textului. Pentru el, ca şi pentru cei care, în anii următori, vor schimba faţa romanului, rupîndu-se de tradiţia **fin-de-siècle**, inovaţia pleacă, întotdeauna, de la speculaţia asupra timpului. Doar oglindindu-se în el, doar exploatîndu-i potenţialităţile se dovedeşte capabil să înfrîngă pînă şi osificatul tradiţionalism al realismului.

În baţele spînzurătorii romanului atîrnă, în final, nu trupul unui biet muritor, ci o luminiscentă concentrare a unui spaţiu temporal şi a unui spaţiu geografic.

Mircea MIHĂIEŞ

---

ghesuiţi între gardurile Europei centrale. Este foarte confortabil, foarte bine şi foarte folositor, dar cam neserios şi complet lipsit de realism. Atît am avut de spus.

DANILO KIŠ

Aş dori să discut despre cum să fii un scriitor central-european. Esterházy este liber să spună ce vrea, dar noi toţi aflaţi la această masă avem ceva în comun, o istorie comună, cu variaţii ce depind de istoriile noastre naţionale, originile etnice şi conflictele interne. Diferitele noastre caracteristici literare sînt rezultatul acestor variaţii. În final, îndrăznesc să menţionez evreii. Ei au contribuit şi au participat la această istorie central-europeană şi reprezintă o lume care a dispărut ; reprezintă o absenţă notabilă în scrisul nostru. Această absenţă este o caracteristică a scriiturii central-europene. Şi în concluzie, experienţa comunismului este un element foarte important. Cu toate aceste elemente mă lupt zilnic în scrisul meu ; este aceaşi luptă pe care o dau în această după-amiază.

CLAUDIO MAGRIS

Frontierele Europei centrale sînt greu de trasat sau de definit — de fapt, nu numai frontierele. Conceptul de Mitteleuropa nu trebuie tradus în mod facil drept „Europa centrală“, căci implică o anumită noţiune de unitate, comunitate, în pofida unei multitudini de diferenţe şi conflicte acute. Cuvîntul „Mitteleuropa“ a fost creat în secolul trecut ca fiind o definiţie istorico-politică — un program politic, de fapt. El conota întîlnirea dintre cultura germană şi alte culturi ale aceleiaşi regiuni, însă implicaţia sa predominantă era cea a unei supremaţii germane sau, mai bine, ungaro-germane în Europa centrală. Liszt, Bruch, von Stein şi, mai tîrziu, Naumann şi Srbik au susţinut această teză şi ea a răzbătut, cu nuanţele şi gradaţiile de rigoare, din timpul liberalismului prin naţional-socialism.

Astăzi, cuvîntul Mitteleuropa înseamnă exact contrariul. El evocă imaginea mai multor naţionalităţi amestecate, a unei lumi naţionale de tip „hinter“, aşa cum spunea scriitorul praghez Johannes Urzidil, o lume „hinter“ — în spatele naţiunilor (de parcă nimeni n-ar şti cărei naţionalităţi aparţine, de parcă naţionalitatea cuiva ar fi multiplă, complexă, multietnică), în istoria multora dintre cei ce stau la această masă şi în preistoriile familiilor noastre găsim adesea aceste amestecuri de naţionalităţi, un schimb continuu de identităţi, un proces de îmbogăţire şi de pierdere a identităţii.

Complexitatea acestei identităţi este cu siguranţă cea mai importantă caracteristică a Europei centrale ; este una din cauzele datorită căreia Europa centrală a produs atîtea mari opere literare care au explorat tema universală a identităţii individuale, culturale şi naţionale. Dificultatea de a se autodefini conduce uneori la marea literatură, alteori la încurcături ideologice. În regiunea mea, Trieste şi Friuli, există două mişcări care îşi spun central-europene : una de extremă stîngă, stînga partidului comunist ; cealaltă foarte conservator-reacţionară. În 18 august au sărbătorit amîndouă ziua de naştere a Împăratului Franz Josef, în vreme ce se insultau una pe cealaltă.

Care sînt caracteristicile culturii central-europene, în caz că aşa ceva există ? Pot indica doar cîteva elemente, care, cu siguranţă, nu constituie o unitate. Există, de exemplu, o tendinţă de a analiza, de a apăra individul în faţa întregului, extremităţile împotriva oricărui model standardizat. Întîlnim rolul supranaţional al culturii evreieşti şi demitizarea sistemelor filozofice, mari, dogmatice, care încearcă să încorseteze diversitatea şi multitudinea de forme ale lumii. Există, de asemenea, senzaţia că totul — istoria, realitatea — ar putea diferi de forma actuală.

Astăzi, reînvierea Europei centrale este adesea o modă cochetă sau o formă ieftină, însă înainte de toate este o expresie a neîncrederii la adresa istoriei şi a rezistenţei în faţa acestei neîncrederi. Este o metaforă protestatară, îndreptată împotriva stăpînirii sovietice asupra Europei de est şi împotriva modului american de viaţă din Europa de Vest. În Austria această reînsufleţire este un leac împotriva insecurităţii privitoare la soarta naţiunii. Dar, înainte de toate, cultura central-europeană este o cultură care a scos în evidenţă goliciunea lumii în vreme ce se opunea chiar acelei goliciuni prin refuzul de a accepta statul-quo-ul drept soartă.

Cred că, în ziua de astăzi, a fi central-european este un lucru serios. Europa centrală ar trebui să fie o parte a culturii noastre,, a sensibilităţii noastre, a modului în care vedem şi simţim lumea. La ora actuală, Europa centrală suferă schimbări rapide şi violente şi diferite ţări aspiră să-şi construiasă o structură aidoma celei a democraţiilor vestice. Există, cu siguranţă, multe lucruri pe care Europa centrală le poate învăţa de la aceste democraţii. Dar are, de asemenea, multe de oferit, multe de dat — o dimensiune umană dezvoltată în timpul tragediilor din Europa centrală şi ca formă de rezistenţă în faţa acestora, o calitate umană ce a devenit mai rară în vest. Includ aici păstrarea autonomiei intelectuale a individului, refuzul de a se identifica cu felul de a fi al lumii. Cu cîtăva vreme în urmă, la Lódź, Poldi Beck, un supravieţuitor al holocaustului, mi-a dat un manuscris, un poem, **Cartea fluierăturilor,** în care tragedia este prezentată sub forma unui eseu parodic asupra artei de a fluiera. La invitaţia de a urca în tramvaiul istoriei, naratorul răspunde : „Tu du-te. Eu am să vin puţin mai tîrziu sau n-am să vin deloc“. Această auto-eliminare ironică este, de asemenea, Europa centrală.

Traducere de
Alina GHIMPU

Un Casanova metafizic: DANILO KIS

MIRCEA MIHĂIEȘ ÎN DIALOG CU MICHAEL MARCH

— Cînd și unde l-ați întîlnit pe Danilo Kiš ?

— L-am întîlnit pe Danilo Kiš la Vilinica, în Slovenia.

— M-aș fi așteptat să-l întîlniți la Subotica, orașul lui natal.

— Danilo călătorea dus de vînt. Fusese invitat la o conferință a scriitorilor la Vilinica. E o conferință anuală, care dă un premiu cîte unui scriitor din Europa Centrală.

— Unui poet, unui prozator ?

— Nu are nici o importanță. De obicei, premiul se acordă unui autor important. Ideea este ca acel premiu să fie legat de Europa Centrală. Iar Slovenia e parte a E u r o p e i Centrale, care, la rîndul ei, e parte a Europei apusene. Din acest motiv se afla Kiš acolo. Premiul fusese acordat lui Péter Eszterházi, care, prin vechea lui familie, provine din Europa Centrală. E cel mai amuzant reprezentant al unei lungi linii de aristocrați. Cu un an înainte, premiul fusese conferit lui Peter Handke — astfel încît se pare că ei îi premiază pe cei care se numesc Peter !

— N-am putea spune, însă, că Danilo Kiš ar fi fost un aristocrat !

— Putea fi considerat un nobil fiindcă era foarte înalt ! Și toți aristocrații sînt înalți ! Era un aristocrat al spiritului. Poate chiar un terorist al spiritului.

— Ce impresiona mai mult la Danilo Kiš ?

— Mă impresiona că fiecare femeie cu care îl vedeam părea să fie soția lui,

— Deci nu arăta ca un scriitor !

— Părea, mai presus de orice, un Casanova ! Un Casanova travestit în scriitor.

— Ce știați, în acel moment, despre el ?

— Cunoșteam cîteva dintre lucrurile pe care le scrisese : **Criptă pentru Boris Davidovici, Grădină, cenușă,** citisem introducerea lui la **Șapte mii de zile în Siberia** și așteptam **Enciclopedia morților.** Dar nu-l cunoșteam personal. **Enciclopedia morților** tocmai trebuia să apară, și încă mai sînt de părere că lucrul cel mai impresionant din carte e titlul ei. E un titlu-capodoperă. Dar Kiš însuși era un maestru al scrisului. Un scriitor foarte sensibil și, în același timp, un scriitor evreu.

— Ce înțelegeți prin „scriitor-evreu" ?

— Înțeleg faptul că arterele, venele, sîngele lui erau invadate de acea suferință, demodată, evreiască. Și că prin suferință a dobîndit înțelepciunea. El venea din aceeași direcție din care veneau și alți autori care nu păreau evrei, deși erau, precum Kafka, Mandelstam, sau chiar precum românul Paul Celan. Erau scriitori apăsați de o tradiție grea. Din punct de vedere genetic, ereditar, printr-o viziune interioară comică, foarte, foarte distorsionată, torturată, erau marcați de această experiență. Iar viața și creația lor au depus mărturie pentru aceasta. Iată baza creației lor. Iar scriitorul ridică mereu întrebări. Cea ce ne trimite înapoi la Torah, la întrebările și răspunsurile rabbi-ului. Iar unul dintre rolurile scriitorului este de a pune întrebări istețe.

— Ca la Martin Buber, de pildă...

— Da, și la întreaga tradiție hasidică.. Astfel s-a născut un un adevărat artefact al întrebatului. Ceea ce nu e o tradiție nouă. Ea nu te face disident, însă te poate face scriitor. Ceea ce e foarte normal.

— Știu că i-ați luat lui Danilo Kiš un interviu. Un interviu cu o poveste foarte ciudată. O poveste tragic-comică.

— Povestea e mai degrabă tragică decît comică. Povestea interviului e de fapt simplă. Am stat de vorbă cu Danilo Kiš însă interviul n-a putut apărea niciodată în Anglia pentru că ziarul căruia i-l trimisesem, **The Independent,** n-a vrut să-l publice, pe motiv că e incredibil. Și că felul în care apărea Kiš în acel interviu i-ar fi tulburat pe cititori. Firește că eram de altă părere.

— Dar interviul a fost publicat, mai tîrziu, în Iugoslavia ! Și în Statele Unite.

— Știi, sîrbii publică orice. Ei au și o literatură pornografică foarte bună. L-au acceptat pentru că știau că e un Kiš portuar, un Kiš conversațional, un Kiš captiv. De asemenea, trebuie să spun că editorul american al lui Kiš mi-a trimis interviul înapoi și a refuzat să-mi mai vorbească. Editorul lui de la Farrar and Strauss era absolut opusul lui Kiš. Chiar își închipuia că Danilo Kiš minte. Cei care-l citeau habar n-aveau cine era, de fapt, Kiš. Kiš a citit interviul și s-a recunoscut. N-a fost din cale-afară de fericit, dar a spus că e cel mai bun interviu care i s-a luat.

N-a fost, de fapt un interviu. A fost o discuție, a fost o ceartă. Și cred că s-a implicat foarte mult.

— Unde ați luat interviul ?

— La Liubliana. Într-un vechi restaurant pescăresc. Între multe sticle de vin. În diferite limbi. Interviul lua, de fapt, forma șerpuitoare a Dunării. Discutam în engleză, sîrbo-croată și în franceză. A și fost tradus în fiecare din acele limbi. Însă forma finală a fost engleza. Iar lui Kiš i-a plăcut ceea ce mi-a plăcut mie.

— Ați rostit cîndva despre el o propoziție care a făcut carieră !

— Da, am spus că Danilă Kiš era prea înalt ca să fie un scriitor, și prea înalt ca să mănînce supă de pește. Dacă s-ar fi născut în America, ar fi fost jucător de baschet. N-ar fi scris nici un cuvînt.

Dar Kiš nu era doar scriitor, era și traducător. Un bărbat deosebit de înzestrat. Atrăgea femeile ca fluturii. Pentru că era prea înalt. Înălțimea lui, statura lui atrăgeau femeile. Ele erau atrase de el și sînt sigur că și el era atras de ele. Scriam în acel i n t e r v i u că Danilo Kiš e înconjurat de femei frumoase ca de pătrunjel. Englezii au scos asta din text. Fie pentru că pătrunjelul e sănătos, fie pentru că sînt alergici la el. Oricum, era o imagine poetică. Imaginea trimitea mai degrabă la subconștient, decît la bucătărie. Și poate și la alchimie, pentru că orice scriere valoroasă trimite la alchimie. Toți marii scriitori își creează propria alchimie.

— Există vreo posibilitate de a cupla imaginea acestui „Casanova metafizic" și cea a scriitorului ? Cum se îmbina imaginea scriitorului foarte înalt și aceea a autorului de proze. :. scurte ? Se poate spune și în cazul său că omul e opera ?

— Da. Probabil că Danilo Kiš își scria povestirile pe genunchi ! Iar legătura dintre cele două imagini e umorul. Bunătatea intrinsecă a lui Kiš, care ieșea mereu la suprafață. Și inteligența lui în conversație. Și seriozitatea. Era un om extrem de serios. Și gentilețea lui. Dar, în același timp, și asprimea lui, care e necesară ca să răzbești în lume.

Seriozitatea lui Kiš crea în jurul lui o atmosferă foarte densă. Întocmai povestirilor lui. că e foarte real : povestirile lui sînt de natură poetică. Conțin ceva foarte adînc umoristic. Și ceva la fel de adînc ca tristețe. Uneori poți să te simți ca la o nuntă. Alteori, ca la o înmormîntare.

— Pentru mine, fascinația pentru Danilo Kiš provine și din situarea acțiunii unora dintre povestirile sale într-un spațiu geografic de care, prin biografie, mă simt foarte apropiat. De altfel, în una din povestirile sale apare chiar orașul în care mi-am petrecut copilăria și adolescența — Aradul. Acțiunea povestirilor sale e, deci, foarte bine localizată. E vorba de marginile defunctului imperiu.

— Kiš aparținea unei lumi precise, iar locurile din povestirile lui există aievea. Dar ceea ce-l transformă într-un scriitor excepțional este capacitatea de a-i combina pe Borges, pe Joyce și, bineînțeles, pe Bruno Schultz, de care se simte cel mai apropiat. Dar mai era și amestecul de sînge, care a făcut din el un scriitor cu sînge albastru ! Peisajele din prozele lui sînt reale, obiectele sînt reale, dar el a ridicat realitatea la o putere superioară. Poseda harul de a transforma faptul istoric în fapt metafizic. Lucrurile prindeau un gust anume, otrăvitor cîteodată, care te făceau să mori. O dată, de două, de trei ori, într-un șir de morți. Danilo Kiš lua lucrurile neînsemnate și le infuza viață. Ca un magician. El vorbea despre laturile foarte, foarte triste ale istoriei contemporane și le memora. Refuza să le uite.

— După părerea mea, Kiš este un scriitor al nostalgiei. Temele lui principale gravitează în jurul copilăriei, ori sînt plasate într-un timp istoric idealizat. Ori demonizat, precum anii treizeci ai Uniunii Sovietice. Apoi, sînt imaginile nostalgice după o lume care nu mai există. E, deci, un scriitor tipic al Europei Centrale.

— Era prea înalt pentru a fi un Proust ! Asta e problema ,înălțimea lui. N-a fost un scriitor de science-fiction. S-a dedicat studiului tragediei, și dacă intri în contact cu tragedia, ajungi, mai devreme sau mai tîrziu, în trecut. Vorbind despre tragediile trecutului, poți să tragi un semnal de alarmă. Iar prozele lui Kiš asta au făcut mereu — au tras semnale de alarmă. Kiš a luat în discuție comunismul și a spus că acesta nu va dispare niciodată. Și e mult adevăr în spusele lui. Pentru că, pretutindeni, comunismul apare ca o aberare a minții și sufletului omenesc. E un virus. Odată ce ai infestat, el va dăinui veșnic.

Scrisul lui Kiš acționa, într-o oarecare măsură, ca un element al moralei. Avea o anumită sacralitate. Dar el nu moraliza. Nu te obliga să-ți iei medicamentul. Dar știa să-și folosească scrisul — în sensul biblic al înțelepciunii. Îl citești pe Kiš pentru a afla anumite lucruri, dar mai ales pentru a te pregăti să înfrunți viața. Și poate și pentru a te distra. Dar să nu uităm că înțelepciunea și cunoașterea sînt forme subtile ale divertismentului.

— Se poate face o distincție tematică a cărților lui. Pe de o parte, lucrările nostalgice: „Grădină, cenușă", „Enciclopedia morților", pe de altă parte, cărțile militantiste : „Criptă pentru Boris Davidovici". „Clepsidra". De care dintre ele vă simțiți mai apropiat ?

— Mi-e greu să fac o alegere. Fiecare dintre cărțile lui e, în felul ei, memorabilă. Fiecare dintre ele are un adînc substrat. filozofic. Uneori, o morală ambivalentă : atașamentul față de tată și respingerea imaginii tatălui. Totul te trimite la copilărie, la un anumit gen de poeticitate...

— Figura tatălui a fost, implicit sau explicit, obsesia dominantă a creației lui... Mai mult, ea a fost asociată celei a poetului.

— Din acest motiv sîntem trimiși necontenit înapoi, în trecut. Tatăl e figura centrală a acestei lumi. Poate și din această cauză, necunoscîndu-l, recunosc, decît în traducere engleză, scrisul lui Danilo Kiš mi se relevă în toată frumusețea lui în Grădină, cenușă. Și care mi se pare cu atît mai emoționantă, cu cît faptele istorice sînt doar o fațadă. Întîmplările sînt doar niște trape. Niște căutări. Și devin mai puțin poetice. Devin niște obstacole, prin ele însele. Ca operă de artă, **Grădină, cenușă** e de-o frumusețe înmărmuritoare. De o copleșitoare tristețe. Emoționantă, foarte apropiată de poezie.

— Poate pentru că e și cea mai „clasicistă" dintre cărțile lui Kiš. Are acea limpezime a lucrărilor clasice. Spre deosebire, poate, de „Clepsidra", unde mai și experimentează.

— Inventivitatea e întotdeauna plicticoasă. Dacă nu ești un scriitor extraordinar, invențiile îți dăunează întotdeauna. Ceea ce dă, în mod evident, valoarea unei cărți e simplitatea ei. Siguranța, concizia stilului — ca la Kawabata, de pildă.

Scrisul lui Kiš se transformă de multe ori în picturalitate. E ca un flux, ca o scurgere care plăsmuiește obiecte. Ea dă posibilitatea lucrurilor și întîmplărilor să ia un alt curs. Să fie canalizate.

— Cred că ați observat foarte bine că proza lui Danilo Kiš nu e muzicală. Ea e mai degrabă „imagistică". E ca și cum te-ai uita într-un album de fotografii vechi, îngălbenite. Sau într-un glob de cristal.

— Da, e un scriitor oarecum static. Dar cu o magie a încremenirii.

— Da, prozele lui curg foarte lent, deși tăietura frazei e foarte precisă. Abruptă, chiar.

— Da, mi-l închipui lucrînd în alb și negru. În învechitul stil al alb-negrului. Cînd am vorbit despre poezia din prozele lui Danilo Kiš, ar fi trebuit să vorbim, simultan, despre metabolismul acestei proze. Poezia impune un metabolism lent. Poezia e ineficientă. Poezia trebuie digerată. Ea e și arheologie. E, în mod obligatoriu, lentă. Și acesta e efectul prozei lui Kiș asupra noastră. Ne încetinește. Ne obligă la reflecție. Iar această lentoare e o formă de autoreflectare.

— Cum vedeți relația lui Danilo Kiš cu acest stil al creației : e o anumită intenționalitate stilistică în această lentoare ? Astfel spus, Danilo Kiš și-a ales stilul, ori a fost el ales de către stil ?

— Cred că și-a ales în mod conștient stilul. Cred că era un artist cu un control perfect asupra fiecărui cuvînt pe care-l scria. Era de-un echilibru desăvîrșit. Și, în același timp, un vizionar. Iar viziunea lui se întindea deasupra întregii Europe. „Digerase" foarte bine diferitele stiluri ale prozei europene. Să nu uităm că era profesor de literatură comparată. Avea, deci, de unde „alege" stilul care se potrivea cel mai bine temelor sale. Conținutul își găsește întotdeauna forma.

— Se știe că-i plăceau Borges, Italo Svevo, Proust, Joyce, Faulkner. Acestea ar fi, cred, și influențele evidente. Care ar fi cele mai puțin vizibile ?

— Cea mai mare influență asupra lui a avut-o, cred, Bruno Schultz. Au în comun acel clar-obscur rembradtian al peisajului. Acea „vechime" a paginii. Aceeași densitate, același pigment și aceeași bogăție a vocabularului. E o proză plină de sînge, de asociații neașteptate. Așadar, firește că un scriitor își alege un stil, dar moștenirea și simpatiile lui sînt înnăscute.

— Unul dintre lucrurile cele mai neașteptate în legătură cu prozele lui Danilo Kiš este că ele nu au o morală cinică. Scriitorul mergea, cumva, împotriva curentului. Majoritatea marilor scriitori ai ultimei jumătăți de veac au triumfat tocmai jucînd pe cartea cinismului. Kiš e, în mod fundamental, un om bun. Asta nu înseamnă că îi lipsește ironia.

— Cred că umilința îmbătrînește, la Danilo Kiš, scrisul. Iar cineva care e și umil și are și o anumită experiență, nu alege satira, care e o formulă literară extrem de superficială. Cinismul e la fel de superficial. Kiš a coborît mult mai în adîncul spiritului uman. El scrie prin umilință, printre sunetele oaselor, prin sînge și astfel accede la spiritul uman. Aceasta e o parte din măreția lui. Cît de adînc poate coborî în ființa umană. Pînă la ce adîncimi, pînă la ce rădăcini. Aceste lucruri făceau parte din însuși caracterul lui.

— Cum credeți că va evolua posteritatea lui Danilo Kiš. El e un scriitor foarte apreciat de critici, dar nu e citit de prea multă lume. E adevărat, cititorii lui sînt fanatici, dar, totuși, ei nu sînt prea mulți... Credeți că acest gen de literatură are șanse de a convinge în viitor mai mulți cititori ?

— Cred că literatura, ca act de creație, e o surpriză permanentă. Danilo Kiš era un scriitor plin de calități. Și orice calitate e, într-un anumit sens, un handicap. Dar poți să spui și contrarul. Orice handicap poate deveni un har. Dar vorbind despre aceste lucruri, aducem în discuție ideea de extremă. Însă eu cred că cel mai bine e să lăsăm discuția deschisă. Pentru că orice scriitor e limitat de lumea în care trăiește. Mă refer acum la ideea unei culturi populare, care există și care e foarte activă. De aceea prefer să las această întrebare deschisă. Pentru că eu refuz să fie un judecător. Timpul trebuie să judece.

— Nu e, oare, prea riscant ?

— Scrisul lui Kiš e foarte aproape de moarte. N-ar fi, deci, exclus, ca în viitor să devină un scriitor foarte popular. Pentru că ne apropiem cu toții de moarte. Și poate că, în felul acesta, moartea se va nega pe sine, făcîndu-l pe Kiš foarte popular ! Deocamdată, eu aș fi foarte bucuros să-i văd cărțile retipărite mereu iar timpul să-i cruțe opera. Și atunci, cu siguranță, viitorul îi va îmbrățișa cărțile !

Danilo Kis — THE MAGICAL PLACE

A

Din Kotor (Kotor se trouve dans la région de la Zeta, en Yugoslavie, dans le golfe de Cattaro, une embochure de la mer Adriatique) *trebuie să pleci în jujul orelor cinci. După o oră de mers cu mașina, urcînd pe numeroase serpentine, trebuie găsit un loc unde să te oprești și să aștepți.*

Ziua trebuie neapărat să fie senină, iar pe cer, înspre vest, cu nori albi care să sugereze un cîrd de elefanți albi.

Atunci trebuie să cuprinzi cu privirea marea, munții, cerul,

Apoi cerul, munții, marea.

Și mai trebuie să fii sigur că tatăl tău a trecut, cu mulți ani în urmă, pe acest drum, fie cu autobuzul, fie cu un taxi închiriat la Kotor și mai trebuie să fii convins că și el, la rîndul lui, a admirat din acest loc peisajul care ți se întinde în fața ochilor : soarele apărînd la apus de după norii în chip de cîrd de elefanți albi, apoi munții înalți, pierzîndu-se în ceață, marea ca o cerneală vînătă din golf, orașul de la poalele munților, un vapor alb care se apropie de mal, fabrica de săpun înălțînd din coș un nor de fum des și negru, iar în înălțimi, vitraliile enorme ale crestelor scăldate în lumina incendiară.

Trebuie să mai fii atent și la țiriitul greierilor (ca ticăitul a milioane de ceasornice), pentru că îl poți trece prea ușor cu vederea, tot așa cum nu vei lua în seamă, din cauza contopirii lui veșnice, mirosul de pelin din tufele de la marginea drumului.

Apoi trebuie să uiți toate cele văzute și să privești din nou totul din perspectivă divină, această întîlnire a elementelor : aer, pămînt, apă.

Atunci, dacă s-au împlinit toate aceste condiții, ți se va trezi în suflet sentimentul veșniciei numit de Koestler „sentimentul oceanic".

P.S. :

Un prieten, fotoreporter, cu aprobarea căpitanului, fotografiase de pe un submarin sovietic ancorat în portul Kotor. Apoi, de pe mal, cu un obiectiv ochi de pește, a fotografiat și peisajul cu portul. Cînd a developat filmul, acesta era negru ca noaptea.

Cunoașterea veșniciei, „sentimentul oceanic", e materializată pe peliculă, indiferent de tehnica bruiajului, prin pete roșii, negre sau verzi, în caz că în timpul fotografierii a fost emisă una din următoarele senzații : auditivă, olfactivă sau vizuală.

Același peisaj îl admirase și tatăl meu în anul 1939 (cu cinci ani înainte de dispariția sa la Auschwitz), iar în anul 1898, domnul Sigmund Freud, care, la puțin timp după aceea, va visa faimosul său vis despre cele trei Parce.

B.

The worst rathole I visited ?

Exteriorul :

Casa este adăpostită într-o parte de clădirea cununiei sătești, de cealaltă de un grajd din scînduri, iar în față are un fag cu coroană aplecată pînă la pămînt. Casa este zidită din chirpici, cu acoperiș din țiglă înnegrită de ploi, spartă pe alocuri, ici și colo căscîndu-se cîte o gaură. Ușa de la intrare este scundă, astfel că o persoană mai înaltă trebuie să se aplece destul de mult dacă vrea să intre. În dreptul copacului, care e la vreo zece pași de casă, se găsește o ferestruică cam de jumătate de metru. Fereastra se deschide în exterior. De partea cealaltă a casei, spre „grădină", unde se află latrina și un teren necultivat, plin de mărăcini, se găsește, direct în perete, o mică deschizătură rotundă. Sticla acestui ochi e în mare parte spartă, iar găurile sînt înfundate cu tot felul de zdrențe.

Interiorul :

Spațiul interior este împărțit printr-un zid subțire, din pămînt bătut, în două părți : cea mare are o suprafață de 2 x 2, iar cea mică de 2 x 1 m. Prima încăpere se numea „dormitor", iar cea de-a doua, „bucătărie". Pereții sînt zugrăviți cu vopsea galben-ocru, care se obține prin dizolvarea în apă căldută a doi-trei pumni de argilă. Sub influența igrasiei și a soarelui, acel strat se coșcovește sau plesnește, iar atunci ai impresia că peretele este acoperit cu un strat de solzi sau că seamănă cu pînzele albite ale maeștrilor de odinioară. Podeaua este din pămînt băut și este cu cîțiva centimetri sub nivelul suprafeței din curte. În zilele fierbinți de vară, podeaua miroase a urină. (Aici, pe vremuri, era un grad).

În încăperea mare se găsesc două paturi de lemn și două dulapuri cam la vreo zece centimetri depărtare de perete. Pe podea, în diagonală, este pun un preș — de la intrare pînă la bucătărie. În bucătărie, în colț, o sobă, două-trei oale atîrnate în cuie mari bătute în perete, o ladă din lemn, care servește și ca pat, dar și drept cămară. Lîngă sobă se găsește o grămadă de conuri de brad, cam umede și împăienjenite, care se puneau pe foc. În bucătărie e fum des, atît de des, încît cei de pe ladă abia îi pot vedea pe cei care stau pe scaune. Vocile lor străbat prin fum ca prin apă.

„De cuiul acesta atîrna deșteptătorul", îi spun celui ce mă adusese cu o mașină de la Pesta. „La luat, în patruzeci și cinci, un soldat rus beat".

„Aici va fi pusă o placă", îi spun însoțitorului meu, pe un ton destul de ironic, cînd ieșim din casă. Pe ea va scrie : AICI A TRĂIT SCRIITORUL IUGOSLAV D.K. DIN 1942 PÎNĂ ÎN 1947".

„Din fericire, casa e prevăzută pentru demolare", îi spun.

„Păcat", zice însoțitorul meu, care mă adusese cu mașina de la Budapesta. „De-aș avea un aparat de fotografiat, aș face cîteva fotografii".

P.S. : Textele A și B sînt corelate de legături misterioase.

Traducere de
S. LAZĂREANU

Borislav Pekic — DANILO SAU VIAȚA CA DURERE

În ultimele ore de viață, pentru cei vii, atît de reale, unul din prietenii săi foarte apropiați l-a întrebat pe Danilo dacă îl doare ceva. Da, i-a răspuns.

Ce, l-a întrebat prietenul ?

Viața, i-a răspuns Danilo.

În recunoașterea scurtă, simplă și senină a înfrîngerii noastre, gest fără speranță, fără disperare și acuzare, dar cu o ușoară notă de resemnare, resemnarea învingătorului am zice, de altfel, singura definiție onestă posibilă, vrem noi să să recunoaștem sau nu, a poziției omului în lume, ca într-un tipar ermetic, impenetrabil, al destinului, a fost turnată și păstrată întreaga lui viață. Iar în această viață, mai lungă decît anii pe care i-a trăit, ca pe o durabilă piatră — însemn al istoriei umane, au fost adunate și alte vieți, ale unor părtași și complici, născuți și nenăscuți, ai lumii prin care Danilo a trecut ca umbră a unei posibilități mai bune, a unei cunoașteri elevate, a unui țel nobil, a unor sacrificii cu un sfîrșit mai bun și a împăcării cu gîndul că a fi umbra „a altceva" în această lume a aparențelor noastre, severă și crudă, e un risc, cu consolarea că totuși merită să riști.

Poate că imposibilul nici nu se poate atinge. Dar uneori poate că e bine și trebuie să tinzi spre imposibil.

Am făcut cunoștință de mult și atunci am avut impresia că ne cunoșteam cu mult înainte de a auzi unul de celălalt. Întotdeauna am avut impresia că ne-am mai întîlnit, nu știu prea bine cînd, că am fost prieteni, că ne-am trăit împreună această viață, și că tot ceea ce ni s-a întîmplat de prin anii șaizeci și pînă pe la sfîrșitul anilor optzeci nu-i decît o continuare a primei vieți, care are și ea, la rîndul ei, o continuare — mult mai profundă și mai trainică.

Și cînd, în cele din urmă, ne-am întîlnit, cred că amîndoi, cu instinctul însinguraților, să nu spun al exilaților sau chiar al străinilor măcinați de dorul permanent al Casei, am știut că vom rămîne prieteni pentru totdeauna. Prieteni nu numai prin ceea ce aveam comun, ci, mai mult, prin ceea ce ne deosebea pe unul de celălalt.

Și multe au fost cele ce ne legau, originea montano-panonică, gata oricînd să dea roade imprevizibile ; ne-au legat camerele acelea mereu căutate, apoi aceleași constrîngeri, același sentiment de înstrăinare de care sufeream amîndoi, uneori interiorizat, alteori exteriorizat, fără să renunțăm la el, considerîndu-l drept unul din factorii cei mai dureroși, dar și cei mai de valoare al destinelor noastre. Și cîte altele...

(Fragment)

Traducere de
S. LAZĂREANU

Cronica literară
de Cornel Ungureanu

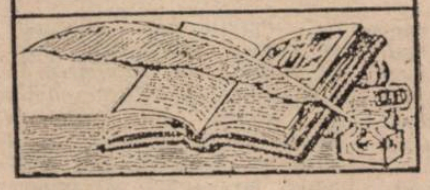

DESINCRONIZAREA, O AVENTURĂ LITERARĂ ?

POEȚI DE EXPRESIE ROMÂNEASCĂ DIN VOIVODINA

Slavco Almăjan, Ioan Flora, Petru Cîrdu sînt prezențe cunoscute în literatura română actuală. Sînt, într-un fel sau altul, *oameni-punte*, traducînd din română în limbile popoarelor Iugoslaviei poezii, romane, eseuri. Și din literaturile Iugoslaviei, în românește, așijderea. Unii sînt (și) publiciști extraordinari, popularizînd în Iugoslavia marii autori ai culturii române de pretutindeni. Din acest punct de vedere, întreprinderile lui Petru Cîrdu mi se par ieșite din comun.

Existînd într-o zonă de contact etnic, resimțind experiențele, transformările literaturii mai acut decît autorii din România, scriind atît în română cît și în sîrbă, ei oferă imaginea unei geografii literare în transformare, în ebuliție, uneori sub stare de șoc. Ne oprim, în acest număr, asupra unor autori mai tineri (P. Gătăianțu, Nicu Ciobanu), experimentatori, novatori dar și asupra unui tradiționalist din vechea gardă, sacrificat al unui timp tulbure.

Desincronizarea le oferă șansa unei neobișnuite aventuri : literare și, uneori, existențiale.

MIHAI CONDALI — GĂRĂRI, Colecția *Lumina*, Pancevo, 1987. Mihai Condali a murit în 1977 — în același an cu Ovidiu Cotruș, care îl iubea ca pe un frate mai mic. Îi descopăr împreună într-o poză în care mai apare Mihai Avramescu, începător al literaturii române din Voivodina. În alte poze ale cărții, e alături de Aurel Gavrilov sau Iulian Rista Burgariu, arhitecți ai culturii române din Banatul iugoslav. Cu toții au trecut *dincolo*. Iar Mihai Condali, în împrejurări cu totul ieșite din comun. După zece ani de la sinuciderea scriitorului, admirabilul editor care e Simeon Lăzărean îi adună poemele într-o carte. Majoritatea n-au fost publicate. Om de o discreție rară, Condali n-a publlicat aproape nimic.

Evident, omul era superior poetului. În călătoriile sale, îi întîlnise pe Cioran, Eliade, Vintilă Horia. Marii scriitori i se confesaseră, le cîștigase încrederea. Știa lucruri nemaipomenite despre ei ! Îl ascultam fascinat cum fascinat îi priveam biblioteca în care descopeream colecții de reviste românești unice. Sau cărți rarisime.

Cum sînt poeziile ? În linia poeților tradiționali, adică a lui Coșbuc, Iosif, Topârceanu, Crainic. Sînt prezenți, în ecou, Eminescu și Bacovia. Fără îndoială, iubitorii de romanță vor găsi argumente pentru a-i pune pe note versuri, precum cele din *Departe de lume*.

Sensibil și pur, Mihai Condali a fost un remarcabil animator cultural. Plastician, grafician, ilustrînd cu har paginile unei reviste pe care a știut să o facă frumoasă — mă refer la *Bucuria copiilor* —, n-a rîvnit individualizarea. Manuscrisele aparțin mai degrabă unui jurnal, sînt note de interior ale unui spirit capabil de un devotament neobișnuit față de tradiția literară.

☆

PAVEL GĂTĂIANȚU — CALIBRUL PISTOLULUI, Ed. Libertatea, Novi Sad, 1991. Subtitlul cărții, „Scenarii pentru scurt-metraje, minieseuri, basme nou descoperite, fragmente desenate și alte utopii" nu-i inutil. Literatura postmodernă a lui Gătăianțu se servește de mici înscenări în care muzica pop sau beat ar trebui să țină hangul. Poemele — uneori — parodice — amintesc de optzeciștii noștri, cel puțin în privința titlurilor. Unul se cheamă **Strugurii sălbatici / Anii șaptezeci americani** și l-aș cita pentru priza lui la actualitate : „Pe terenul contaminat / cu măștile pe bot, uzi leoarcă / tîrnosim cîntecu-ăsta antirăzboinic / / Apoi executăm planul de situație / tărăgănînd culminația orgasmului. / Ne chircim în tranșeie stîlcind așa / descriptiva poezie. / / La urmă efectuăm decontaminarea / propriilor noastre organe sexuale / și ne fotografiem cu John Lenon / pentru albumul de istoria familiei". Fiecare poem e însoțit de indicații de regie, de obicei plasate în subsol. Așadar, mici spectacole sincretice, acompaniament muzical trec în subsolurile care susțin orice fantezie de jurnalist în recreație. Unele poeme, precum **Secvență finală pentru filmul în montaj «Timișoara-n decembrie»** nu-s lipsite de tensiune interioară, în maniera în care tensionate erau poemele lui Vasko Popa : „Mîna îți alunecă spre locul fierbinte / pînă se-mpotmolește în mîzga aia / roșie care se-ncheagă / / Te ridici în genunchi / și glodul din gură-l înghiți / ca și cum noima asta ți-ar fi. / / Din gît ți se smulge / răcnetul mocnit / și-l depui împăcat / pe raclă - stela să rămînă / în memoria celor ce vîn".

Altfel, figura dominantă e a pistolarului din vestul sălbatic, a gun manului fabuloasei noastre copilării culturale. Formula deconectantă a jurnalisticii lirice și a liricii jurnalistice adaugă agreabilului colaj ingredientele **ultimilor știri**, tragicomice. În contextul făcut plauzibil de optzeciști, placheta lui Pavel Gătăianțu recomandă un combatant și o insurecție literară.

☆

NICU CIOBANU — ÎMPREJURĂRI INEXPLICABILE, Ed. Libertatea, Novi Sad, 1990. O compoziție savantă are volumul **Împrejurări inexplicabile** a absolventului de filozofie Nicu Ciobanu. Ambiția e de a scrie o epopee postmodernă în care duca, signor și maestro să fie Emil Cioran. Călătoria inițiatică începe, prin urmare, sub veghea autorului **Sfîșierilor** : „Ce blestem o fi pe capul unora de a nu se simți bine nicăieri ? Nici cu soare, nici cu oameni, nici fără oameni".

Evident, proiectul e foarte pretențios și Nicu Ciobanu își dă silința a-l complica încă : ființa care călătorește e însuși poetul, implicit, deopotrivă, în aventura existenței și în aventura creației. Lumina, calea, labirintul sînt toposurile acestei poezii ambițioase, uneori învingînd prin simplitate, alteori nereușind să depășească un discurs prozaic. Încă din prima secțiune, descoperim și victoriile și riscurile : „Doamne, / pentru cine ispita asta ! / Totul să fie-nceput într-un labirint ? / Cîntărețul, / Să nu fie decît o arătare / o închipuire bestială, / un haos, / o farfurie zburătoare, / o țîță de lupoaică sîngerînd ? / / Călărețul ! Neîmbăta / cîntărețul-călărețul. / E adevărat / că la urechile noastre / a ajuns doar ecoul / și nu cuvintele- / savurate de asinii noștri, / ființe umile / pe care ne-am bizuit / cu atîta încredere -/ dar, vai / să nu ne mai amintim, / de acea încredere, / de călătoria noastră. / ... / Exilat pe acest / pămînt-cuvînt, / atît de sterp, / dar care se vrea / atît de blînd, / ... / Știu ! / Tremurător apare noaptea, / tremurător se aude , cîntecul de leagăn".

Ultimele trei versuri — mai ales ele — mă conving că Nicu Ciobanu poate să-și slujească, așa cum se cuvine, ambițioasele proiecte lirice.

IDENTITATE ȘI ALTERITATE

În zilele de 1, 2 și 3 noiembrie s-a desfășurat la Timișoara colocviul **IDENTITATE — ALTERITATE**, organizat de către Institutul de Cercetări Socio-Umane al Academiei Române, Filiala Timișoara. Colocviul, care a întrunit peste 60 de participanți din Timișoara, București, Cluj, Sibiu, Belgrad, se numără printre primele acțiuni susținute financiar de către Fundația Soros pentru o Societate Deschisă. Inițiatoarea proiectului a fost Smaranda VULTUR, cercetător la Institutul timișorean.

În deschiderea colocviului a vorbit prof. Mihai ȘORA. Conferința sa, intitulată **Revelația alterității, apariția persoanei**, a oferit un model al relației identitate—alteritate în imaginea unei deschideri, a unei orientări spre, marcînd astfel întreaga întîlnire cu semnul unei tolerante înțelegeri, comunicare—comuniune cu celălalt. Poetul Ioan Flora din Novi Sad a citit o poezie din creația sa.

În continuare, colocviul s-a desfășurat sub formă de mese rotunde. Între participanții la colocviu s-au numărat prestigioși oameni de cultură și cercetători din domenii diferite — istorie, filosofie, lingvistică, literatură, folclor, religie, psihologie, care au abordat tema propusă din unghiuri și cu mijloace diferite. Remarcăm prezența prof dr. doc. Mihai POP, președintele Societății de Antropologie din România, a academicianului Emanuel VASILIU, decanul Facultății de Limba și Literatura Română din București, a cercetătorului Alexandru DUȚU, directorul Institutului de Studii Sud-Est Europene, a poetului Cezar Baltag, a unui important număr de profesori sau cercetători recunoscuți : Andrei IONESCU, Iosif CHEIE, Ana Maria TUPAN, Rodica ZAFIU, Ilie GYURCSIK, Irina BĂDESCU, Vintilă MIHĂILESCU, Pia BRÂNZEU, Aurora LIICEANU, Anca HARTULAR, Ioana POPESCU, Ileana PINTILIE, Radu IONESCU, Gabriela DUDA. Colocviul s-a bucurat de asemenea de prezența unui număr important de lingviști de prestigiu (Mariana TUȚESCU, Ivan EVSEEV, Laura VASILIU, Anca MĂGUREANU, Hortensia PÂRLOG) și a unor cunoscuți scriitori, critici și publiciști timișoreni : Adriana BABEȚI, Daniel VIGHI, Mircea MIHĂIEȘ, Marcel TOLCEA.

De la Institutul de Cercetări Socio-Umane au participat : Radu ARDELEAN, Olimpia BERCA, Sergiu DRINCU, Victoria GOICU, Sorina IANOVICI, Angela IOSIF, Miodrag MILIN, Olimpia PAVEL, Maria SITARU, Dumitru VLĂDUȚ și Smaranda VULTUR.

Nu în ultimul rînd am semnala printre participanții la colocviu pe Înalt Prea Sfinția Sa Mr. Nicolae CORNEANU, Mitropolitul Banatului, care a prezentat o interesantă dizertație despre reprezentarea divinității în creștinism și deschiderea spre alteritate pe care aceasta o presupune.

Lucrările prezentate au stat, toate, sub semnul benefic al elogierii acelei identități care e concepută ca o deschidere spre altul, garanție a caracterului său viu, creator. Colocviul a prilejuit o întîlnire — în sensul cel mai adînc al cuvîntului — a unor oameni de profesii și din generați diferite, lucrînd în domenii și locuri diferite. Am fost martori la instituirea unui tip de comunitate științifică ideală, ce a permis fiecăruia să-și afirme personalitatea, dar și să ia act, prin înțelegere și respect, de existența modelatoare și mediatoare a celuilalt. Realizarea proiectului inițiat de doamna Smaranda VULTUR și de Institutul de Cercetări Socio-Umane a oferit ocazia fericită de a vedea transformate în act dezideratele de refacere a societății civile românești, a structurilor ei de comunicare firească restituindu-ne încrederea în posibilitățile noastre de progres spre o societate deschisă, liberă.

CRONICAR

CU VACLAV HAVEL, DE LA PTYDEPE LA CHORUKOR...

**(Despre limbaje). Pătrund înțelesul limbajului folosit de întîiul mare H fără prea mare dificultate, nu numai grație primei tălmăciri făcute de Ondrej Stefanko (mai limpede decît în cazul celorlalți „H"), ci și aerului său familiar. Asta fiindcă nimic nu desparte limbajul „ptydepe" de limbajul „chorukor" (din piesa sa „Înștiințarea"), după cum nimic nu desparte „limbajul de lemn" de „limbajul de tinichea" (ce a răsunat și continuă să răsune pe scena politică a țării noastre). Primele două sînt, de fapt, tot de esență lemnoasă, ultimul și-a schimbat oarecum timbrul. Ceea ce nu prea are importanță. Rămîn deci la afirmația că nimic nu le desparte (pe toate cele pomenite și cîte subspecii vor mai fi fiind), fiindcă la baza acestor limbaje stă chiar nimicul. Oricum, aventura unei traduceri din Havel (el fiind „întîiul H") e una fascinantă — trebuie să-l cauți mereu pe autor dincolo de scenă, vocea sa fiind nu una subînțeleasă, ascunsă, mascată, preschimbată, secundă ș.a.m.d. ci una care după ce a ordonat personajelor cum să se miște, descriindu-le cu minuție (arhitecturală) spațiul pe care-l au la dispoziție a plecat, pur și simplu... la plimbare. Se va întoarce, vei vedea, la sfîrșitul piesei, pentru a regiza finalul. Mă refer, aici, la cîteva piese ale lui, negrăbindu-mă cu o generalizare. Firește că la început, cu toată translația (excelentă, spuneam) făcută de Stefanko, am fost oarecum derutat, căutam „vocea" lui Havel din scrisorile sale (pentru Maria), aceea a unui om oscilînd între tandrețe și duritate, încordare pînă la exasperare și desnădejde, timiditate și dîrzenie, nesiguranță și nădejde, gîndindu-se mereu la atîția oameni (rude, prieteni, camarazi de luptă, necunoscuți — dar care depindeau de el, în primul rînd luptătorul și nu neapărat conducătorul), pentru sine făcînd doar planuri mai ales de comportare (adică de supraviețuire, demnă, în temniță) pentru a-și păstra integre forțele la eliberare (adică la reluarea fățișă a luptei), cîteodată luîndu-și „angajamente" ce ar putea părea naive (sau măcar înduioșătoare), cum atîția scriitori (obsedați, în jurnale, de „revizuirea modului lor de viață"), trădîndu-se total, dezbrăcîndu-se de veșminte (eventual) împrumutate, lepădîndu-se de false pudori, în sfîrșit, „vorbind" chiar... pe limba lui ori, de ce nu, „vocea" lucidului eseist politic, desfăcînd, piesă cu piesă, angrenajul unui sistem social-politic. Deruta era menținută și de faptul că Stefanko, generos ca întotdeauna, îmi făcuse bucuria să mi-l predea pe Hrabal, cu arme și... un singur bagaj, romanul „Cluburile poeziei", unde bătrînul (un alt, iată, mare „H") „vorbea" chiar el (pe un larg registru, zburînd chagallian între o ironie... patetico-poematică și una amar-sarcastică), ba chiar, colac peste ... pupeze (mă refer la cărți!) mă mai blagoslovise și cu un fel de „Război și pace"... slovac, semnat de Hikisch (cu acest cel de al treilea „H" nădăjduind că am încheiat o primă călătorie pe uliți cerești, cu popasuri slovăcești) în care trebuia să bag de seamă cînd glăsuiește autorul, cînd zecile-i de personaje, ba chiar și... Maria Terezia!

Ei, bine, personajele lui Havel vorbeau singure (cu voie de la părintele lor, nu și cu una de la ... poliție). Dar ce se întîmpla, în fond, cu ele? Un director (oarecare) primea o „înștiințare", redactată într-un limbaj necunoscut lui, descoperind că-n instituția sa (tot una oarecare) se introdusese deja noul mijloc de comunicare, ba, mai mult, exista și o „școală" pentru deprinderea acestuia; drept pentru care, intrînd într-o stare de perplexitate, este prins într-un deloc subtil, dar eficient, joc (birocratic) care-l marginalizează; altfel spus, e cam dat afară de adjunctul său (și opozant neașteptat), ins ce întrunește, în acel moment, calitățile necesare pentru a umple... vidul de putere ivit. Manipulînd situații, texte lozincarde și vorbe (ciudate), el se impune în fața funcționarilor care, la rîndu-le manipulează situații (pentru mici avantaje), texte (pe care nu le înțeleg), vorbe (rostite-n gura mare, că tot n-au vreo semnificație), într-un benefic (pentru ei) consens. Ex-directorul e nevoit să facă unele „vizite de lucru", peregrinînd prin birouri (supravegheate, ingenios de data asta, dintr-un post permanent de către un „observator" căruia nu-i scapă nimic); cunoaște, astfel, școala de ptydepe („noua limbă"), „centrul de traduceri" (unde nu se traduce nimic), alte încăperi (unde se sărbătoresc onomastice). Nu-l bagă nimeni în seamă, cu excepția unei fete cuminți, Mária, vag romantică și neînsemnată la început (dar căreia îi va reveni onoarea de a rosti replica finală);); fată bună, aceasta vrea să-l ajute pe marginalizat, avînd un frate „în teatru"; prea tîrziu, noul director, de teama unei „destabilizări, îi oferă postul de „observator" și chiar prietenia sa (tutuindu-l, democratic și spunîndu-i, cald, „măi!"); apoi (calcul politic?) îl re-avansează ca adjunct; Mária, într-un exces de mărinimie (și început de iubire) îi traduce „înștiințarea, fiind singura cunoscătoare (cu excepția „profesorului") a limbajului ptydepe; Gross, oarecarele, află că e victima unei înscenări și că „sus" eforturile sale sînt bine privite — ptydepe trebuie, cu toată hotărîrea („nu' așa?) înlăturat; și iată-l pe oarecarele devenit revoluționar. Își recunoaște (unele vechi slăbiciuni, își elaborează un program menit să spulbere toate perimatele structuri și își cară extinctorul (simbolul puterii!) în fostu-i birou. Intrigantul însă e pregătit, adună personalul, citește un „protest" împotriva limbajului ptydepe și cere demascarea... vinovatului. Gross e descumpănit, în confuzia generală ține un discurs bîlbîit, acceptă să-l mențină pe uzurpator ca adjunct și hotărăște... că-i vremea să meargă cu toții la masă. Ritualul mesei e frecvent în teatrul lui Havel. O singură victimă: Mária; ea fusese turnată de „observator" (pentru traducerea făcută) și dată afară de adjunct; cerînd ajutorul celui pe care-l ajutase și ea, se alege cu un strălucit discurs despre democrație, dreptate, competență, încredere în viitor („Nu trebuie să-ți pierzi speranța, zîmbetul, dragostea de viață și încrederea în oameni..."), sfîrșit brusc cu: „Trebuie să merg la masă. Mult noroc!". Ei îi rămîne superba ultimă replică: „Niciodată nu mi-ai vorbit atît de frumos!" Totul e în ordine. Numai că, renunțîndu-se la cursurile de ptydepe, se inaugurează cursurile de... chorukor!

Dacă ptydepe se baza pe redundanță, aceasta „majorînd credibilitatea textului", în chorukor se folosesc „cuvinte apropiate ca formă..." Să rămîi „măluz rog!" nu alta (adică: paf)! Iar în final să strigi „frnyghe jefr debux altep dy savarub goz terexes!". Adică: ura! Dacă-ți dă mîna. Adică, scuzați, limba!

Ascultînd personajele lui Havel îți dai seama că de la București la Praga nu-s decît doi pași, iar invers, unul (fiindcă, oricum, drumul încoace e fără viză).

Florin BANESCU

DESPRE EROU ȘI TEMA SUCCESULUI ÎN VIAȚĂ

Pentru cinematografia europeană (dar și pentru cea mondială) filmele noului val cehoslovac — de la începutul anilor '60 — au constituit un reviriment, atît din punct de vedere stilistic, cît și ca oglindire a unor realități sociale. Privind retrospectiv fenomenul, este relativ simplu de înțeles de ce într-o țară cu vechi și solide tradiții culturale din Europa Centrală a înflorit o școală cinematografică de asemenea valoare. Mai greu de priceput rămîn, pentru noi, românii, concesiile pe care cenzorii staliniști cehoslovaci le-au făcut la vremea respectivă. Astfel, o seamă de tineri regizori precum Milos Forman, Vera Chytilova Jan Nemec s-au putut afirma prin creațiile lor, participînd la diferite competiții internaționale de film.

Sub egida UNESCO, doi cercetători de la Institutul cehoslovac de film din Praga au elaborat un studiu sociologic — „Eroul de film în filmele noului val cehoslovac", studiu prezentat la cel de-al IV-lea Congres mondial de sociologie, Evian, 1966. Pentru cititorii interesați de evoluția artei a 7-a, reproducem cîteva fragmente din această contribuție structurată după un plan al proiectului de cercetare: „Despre erou și tema succesului în viață".

Iosif COSTINAȘ

Ar fi ușor să se determine conceptul de erou dacă toate filmele ar prezenta trăsăturile de caracter ale acestuia, definite în mod limpede și determinate de relațiile lui cu alte personaje. Eroul ar fi pur și simplu personajul principal, și aceasta ar fi o definiție mai obiectivă decît alte criterii care se prezintă pentru a fi luate în considerare (personajul cel mai plăcut, personajul principal simpatic, înzestrat cu însușiri neobișnuite).

☆

Au fost analizate 10 filme, printre care „Popa prostu" („Asul de pică") de Milos Forman, „Diamantele nopții" de Jan Nemec și „Despre altceva" de Vera Chytilova. Toate cele 10 filme au obținut distincții și premii naționale și internaționale.

☆

Printre temele importante pot fi găsite cel mai fregvent dragostea și erotismul. (...). Subiectul dragostei este înțeles ca dobîndirea dragostei sau ca uzură treptată a iubirii, în timp ce problema infidelității, a geloziei și a adulterului este, mai degrabă, plasată în plan secundar. Motivele de sexualitate pură, de erotism fără dragoste, incest, homosexualitate, virginitate etc. lipsesc.

Motivul familiei apare în trei cazuri ca un conflict între generații, o dată ca plictis conjugal, în vreme ce subiectul maturizării și al adolescenței este exprimat în trei cazuri ca revoltă a tinerilor împotriva celor vîrstnici.

Activitățile de muncă sînt arătate relativ rar în aceste filme, numai de două ori pe o lungime mai mare. Muncii în sine i se dă în mod obiectiv puțină importanță, fiind privită ca firească și inevitabilă. Aspectul creator al muncii sau funcțiunea muncii în echipă nu sînt exprimate.

Realizatorii au urmărit să-și facă filmele cît mai aproape cu putință de realitate, și în funcție de aceasta s-a făcut alegerea actorilor. Nici unul din cele 21 de personaje principale nu au o înfățișare deosebit de atrăgătoare. (...). Nici aptitudinile fizice ale personajelor nu sînt deosebite. (...). Nici îmbrăcămintea personajelor nu se distinge în vreun fel oarecare, ea se conformează celei a grupului social în care se mișcă personajul. (...). De asemenea, nivelul de educație și cultural al personajelor se apropie de cel mijlociu.

În nici un film iubirea nu este descrisă ca o mare pasiune căreia personajul îi cade victimă, nici ca dragoste oarbă. Conflictele și obstacolele în dragostea personajelor sînt rezultatul neînțelegerii reciproce sau al barierelor psihologice, și nu al obstacolelor ridicate de familie, religie, naționalitate sau alte obstacole sociale. (...). Comportamentul sexual, nu actul sexual, are loc în 10 cazuri, în 7 cazuri cu partenerul pe care-l iubește, în 3 cazuri ca o aventură fără perspectivă de viitor. Actul sexual nu este arătat în mod direct, numai în 2 cazuri este indicat cu ajutorul mijloacelor de exprimare ale filmului și în 3 cazuri partenerii sînt arătați după actul sexual. În nici unul din filme nu este scoasă în evidență în vreun fel oarecare nuditatea personajului. Doar într-un singur caz o ființă dezbrăcată este spionată de o persoană de sex opus.

Nici un personaj nu manifestă vreo convingere religioasă, atee, antipatriotică. Personajele nu afișează șovinism, naționalism agresiv sau patriotism local.

În general, se poate spune despre atitudinea politică a personajelor că ele sînt concepute în mod pasiv, ca obiecte ale acțiunii și că problemele politice nu sînt pe primul plan al interesului lor. (...). Personajele nu luptă împotriva puterii de stat, nici împotriva privilegiilor de grup. (...). Prejudecățile etnice, rasiale sau naționale nu apar în filmele studiate.

Acțiunea filmelor are loc în perioada de timp în care ele au fost turnate și în decor autentic, și este important să se observe că filmele înregistrează o perioadă de timp cît mai scurtă cu putință, că în acest sens ele sînt analitice, concentrîndu-se asupra momentului prezent, asupra situației date. Omul este descris într-o ambianță de pătură socială mijlocie tipică, cel mai adesea în medii urbane, și nu în fabrici sau alte locuri de muncă.

Eroul filmelor noului val este în mod pronunțat o persoană tînără. (...). El este un om comun. (...). El este un tip obișnuit — ne-eroic, anti-romantic, sobru și prozaic, și acest lucru se reflectă în concepția lui despre dragoste și în înțelegerea relațiilor interumane.

Țelurile pe care și le propune eroul sînt o reflectare a scării de valori pe care a acceptat-o. Dar, în mod obișnuit, eroul nu-și realizează țelurile, sau filmul lasă deschisă problema dacă el și-a atins ori nu ținta. Sfîrșitul conflictului, de asemenea, nu este explicat în film. Filmele evită un sfîrșit fericit sau tragic. De obicei, sfîrșitul nu este definit clar și adoptă o atitudine cît mai lipsită de aprecieri morale sau ideologice.

Apolitismul personajelor are, totuși, o semnificație politică.

Opera tinerilor realizatori trebuie înțeleasă, în primul rînd, în legătură cu tipul de filme și de eroi de film din anii '50. Relațiile de grup, interesele de grup și deviza de clasă erau subiectele fundamentale ale producției stereotipe din acei ani. De aceea se poate spune că noul val este o reacție și un protest împotriva acestei viziuni a eroului de film și a ideii despre om ca o colecție de relații sociale.

VACLAV HAVEL

DISCURS LA SALZBURG

În iunie s-au desfăşurat în Cehoslovacia primele alegeri libere după cîteva decenii. A urmat apoi fervoarea formării unui nou guvern de coaliţie. La 5 iulie am fost ales — liber — preşedinte al Republicii de către un Parlament liber ales şi el, care a validat la scurtă vreme după aceea noul guvern. Votul acesta de încredere a încheiat una din cele mai dramatice etape din istoria recentă a ţării mele, perioadă de dizlocare revoluţionară a sistemului totalitar, o perioadă agitată, solicitînd decizii rapide şi cît mai puţină improvizaţie, zile pline de tensiune, ticsite de evenimente şi de muncă febrilă, care ne făceau să trecem dintr-o aventură într-alta. Pe de-o parte, toate acestea ne duceau cu gîndul la un vis, cam confuz, e drept, dar în fond extraordinar de frumos. Ceva de basm. Un basm cu **happy end.** La urma urmelor, erau atîtea lucruri care ar fi putut să eşueze sau să fie deturnate ! Înaintam pe un teren necunoscut, fără să fim vreodată siguri că pămîntul nu ne fuge de sub picioare.

Pămîntul nu ne-a fugit de sub picioare. Totul a trecut oarecum cu bine. A sosit şi clipa cînd am avut de ce să fim bucuroşi : revoluţia cu toate riscurile ei trecuse şi vedeam cum ni se deschide perspectiva unei perioade liniştite de edificare a statului democratic. Ne-am putea imagina un moment mai fericit în viaţa unei ţări care suferă atîta vreme sub un regim totalitar ?

Dar tocmai în acest moment minunat al istoriei noastre mi s-a întîmplat un lucru ciudat. Mergînd la birou. pentru prima dată după alegerea mea ca preşedinte, mi-am dat seama că eram deprimat. Era o stare de adîncă prăbuşire ; mă simţeam — ca să nu spun astfel — paralizat, gol pe dinăuntru, cu sufletul leşiat, fără idei, fără speranţă, ca şi cum, dintr-o dată, m-aş fi pierdut cu totul, ca şi cum m-ar fi lăsat voinţa. Eram slab, golit, terminat. Pînă atunci avusesem enorm de lucrat şi mult prea puţin timp pentru a mă ocupa de toate. Şi iată că acum, subit, nu mai ştiam ce să fac.

Am înţeles atunci că poezia se încheiase şi că avea să înceapă proza. Carnavalul făcuse loc trudei obişnuite de zi cu zi. Abia atunci ne-am dat seama cîtă muncă istovitoare şi ingrată ne aşteaptă. Era ca şi cum ritmul evenimentelor ne-ar fi împiedicat pînă atunci să luăm puţină distanţă, să reflectăm, să ne gîndim dacă eram cu adevărat la înălţimea propriilor noastre angajamente. Fuseserăm luaţi de val pur şi simplu, iar acum trebuia să înotăm. Abia în clipa aceasta ne-am dat seama de povara extrem de grea a destinului pe care o alesesem şi, în aparenţă — căci lucrurile erau aşa cum erau — perfect ilogică şi nemotivată. Dar mai era ceva, în străfund : teama. Teama de a fi avut ochii mai mari decît pîntecul, teama de a nu fi în stare să ne îndeplinim cele propuse, deci teama de propria noastră incapacitate, şi, în fond, de noi înşine.

Dar, încă şi mai în profunzime, într-o ultimă analiză, noi trăiam o experienţă a absurdului. Experienţa pe care ar fi încercat-o Sisif dacă, într-o bună zi, ajungînd în vîrful muntelui, bolovanul nu s-ar fi rostogolit la vale, ci ar fi rămas pe loc ,acolo sus. Ar fi experienţa unui Sisif care nu s-a gîndit niciodată că şi-ar putea încheia treaba. Un Sisif a cărui viaţă şi-ar pierde sensul de pînă atunci, fără a-şi cîştiga unul nou.

Acum un an, cînd am fost întrebat dacă aş fi dispus să deschid acest celebru festival cu un mic discurs, m-am gîndit că mi-ar fi imposibil să vin personal la Salzburg, dar am acceptat totuşi cu bucurie invitaţia, promiţînd să trimit un text scris. Credeam atunci că voi putea profita de un moment de liniştе în timpul sărbătorilor de iarnă, la Crăciun, ca să compun un scurt eseu pe tema fricii şi a sentimentului de teamă în literatura Europei Centrale. Isoria a decis însă altfel, luîndu-mă pe nepregătite, făcînd ca în cursul celor cîteva luni agitate, care-mi păreau a aparţine doar trecutului, să nu-mi pot găsi timpul şi concentrarea de care aş fi avut nevoie pentru a scrie textul promis. (...)

Există o anume trăsătură specifică, mai importantă decît altele, pe care o regăsim în toate inventarele de „specialităţi", diverse şi variate, ale culturii şi literaturii Europei Centrale : anume, sensibilitatea crescîndă în faţa pericolului şi a fenomenului fricii. Mi se pare firesc : într-o zonă cu o istorie atît de complexă, cu structuri culturale, etnice, sociale şi politice atît de multiplu întreţesute, zonă care a devenit teatrul obişnuit al izbucnirii şi încheierii majorităţii catastrofale europene, aceste două dimensiuni ale existenţei umane devin un obiect de meditaţie şi o experienţă mai intens trăite decît în altă parte. Mi se pare că eterogenitatea acestui mediu motivează destul de bine cei doi poli caracteristici ai vieţii, dar şi literaturii sale. Un soi de miniaturizare a istoriei, redusă la dimensiunile idilei şi anecdotei, un cult folcloric al patriotismului local şi al culorii locale, toate, într-o rimă perfectă cu tema obsedantă şi deseori teribil de clarvăzătoare a pericolului care planează asupra „marii" istorii. Ar mai fi apoi o jovialitate infantilă, contrabalansată ferm de naţionalisme şi fanatisme, centrate întotdeauna pe o tensiune a graniţelor, hrănite întotdeauna de o aceeaşi obsesie, de aceaeşi teamă în faţa istoriei. Europa Centrală este o regiune unde naţiunile şi etniile, trăind sub spectrul unei permanente ameninţări, rămîn mereu sensibile în faţa acestui pericol, încercînd în acelaşi timp să i se sutragă, prin supralicitarea propriilor individualisme naţionale sau naţionaliste. O zonă unde etniile n-au avut niciodată posibilitatea unei dezvoltări politice libere şi paşnice şi din această cauză au luptat mereu pentru identitate. Dar au luptat făcînd din propria lor alteritate obiectul unei neîncetate reflecţii, parcă mereu atente la pericolul care-ar putea fi pentru ele alteritatea celorlalţi.

Cred că teama pe care am s-o descriu în ce mă priveşte este şi ea tipică pentru lumea spirituală a Europei Centrale sau să spun mai corect că acest fundal mă ajută cel puţin să o înţeleg. Oricum ar fi, e greu de imaginat că un englez, un francez sau un american ar putea fi deprimaţi de propriile victorii politice. În Europa centrală, dimpotrivă, lucrul mi se pare cu totul firesc şi normal. Am mai spus-o : nu sînt nici pe departe singurul care suferă astăzi de starea de vid şi de amorţeală. Dar mi se întîmplă destul de des să întîlnesc, sub forme diferite, aceeaşi teamă şi acelaşi sentiment de vacuitate nu numai în Cehoslovacia, ci şi în alte ţări din Europa centrală sau răsăriteană, supuse, timp de cîteva decenii, aceleiaşi presiuni totalitare (...) Ne asemănăm unor deţinuţi obişnuiţi cu închisoarea, cărora li s-ar fi dat deodată drumul în libertate, într-o libertate cu care ei nu mai ştiu ce să facă, disperaţi de faptul că sînt siliţi la fiecare pas să-şi hotărască propria viaţă. Această situaţie existenţială colectivă, ilustrată prin propriul meu exemplu este, după părera mea, o situaţie cu totul tipică în Europa centrală. Literatura ne oferă în acest sens nenumărate analogii. Fără a plonja prea mult în trecut, putem aminti atmosfera care domnea la noi atît în pragul primului, cît şi al celui de-al doilea război mondial. Pe scurt, s-ar spune că sîntem predestinaţi la a ne fi frică mult mai des decît celor din jur în situaţii care nu par justificate prin nimic. În cazul nostru, al locuitorilor Europei centrale, teama de istorie nu este doar o teamă de viitor, ci, la fel de mult, o teamă de trecut. Dar cele două frici sînt simultane. De obicei, celui căruia îi e frică de ceea ce va fi, îi e teamă şi să privească în faţă ceea ce a fost. Iar cel care se teme să-şi scruteze propriul trecut, se înspăimîntă şi de viitor. De mult prea multe ori în colţul nostru de lume teama de o minciună anumé n-a făcut decît să nască altă minciună, în speranţa nebună că una, salvîndu-ne de cealaltă, ne-ar salva de minciună în general. Dar o minciună nu ne va putea salva niciodată de minciună. Aşa cum minciuna stalinistă, care ne înfăţişa socialismul ca un rai pe pămînt nu a salvat nimic din Cehoslovacia, nu vom putea accepta ca pe o minciună mîntuitoare nici ideea că aliatul rarist al lui Hitler, Austria, ar fi moştenitoarea unui străvechi tron princiar. Falsificatorii istoriei nu salvează libertatea unei naţiuni, ci, dimpotrivă, o compromit. Una din iluziile tradiţionale ale Europei centrale este cea care ne face să credem că ne putem strecura uşor prin istorie ,cu viclenii, eschive, subterfugii, că ne putem rescrie astfel propria viaţă. Dar cel care încearcă o asemenea falsificare se înşeală nu numai pe sine însuşi, ci şi pe concetăţenii săi, deoarece libertatea nu poate apărea acolo unde adevărului întreg nu i se îngăduie să iasă la iveală.

Sîntem mulţi, în Europa centrală, care am greşit, într-un fel sau altul. Dar nu vom putea fi iertaţi, nu ne vom putea regăsi pacea lăuntrică atîta vreme cît nu ne vom mărturisi greşelile. Ar fi o mărturie liberă. Am încercat, personal, o asemenea experienţă. Ştiut cît de tulburat am fost în ziua cînd mi-am găsit forţa de a nu mai ocoli şi alunga gîndul falsului pe care-l comisesem. Dar acesta nu-i singurul motiv care mă face să spun că adevărul te eliberează de teamă. Faptul e că mulţi dintre noi, din partea noastră de Europa, constrînşi în ultimii ani să spunem adevărul cu voce tare împotriva a toţi şi a toate, nu avem voie să cedăm prin descurajare acum. Să rămînem lucizi, toleranţi, în stare să ne înţelegem aproapele şi să-l iertăm. Astfel, ne ameninţă — ca o moarte — disperarea.

Frica specifică Europei centrale a fost deja sursa a nenumărate nenorociri. Am putea încerca să demonstrăm că numeroase conflicte locale, unele cu o amploare globală, îşi au cauza primă în această frică. E teama unor suflete strivite în raport cu ele însele şi cu lumea şi care a generat cel mai adesea, la noi, violenţă, brutalitate, ură fanatică.

Dar teama nu face doar rău.

Teama de propria noastră incapacitate ne poate ajuta uneori să dobîndim noi forţe; teama de a nu fi la înălţimea misiilor noastre poate deveni cel mai bun stimul al voinţei de a nu greşi. S-ar prea putea ca teama de libertate să ne înveţe în cele din urmă să ştim a ne folosi de această libertate, iar teama de viitor să ne oblige să facem tot ce ne stă în putinţă ca acest viitor să fie mai bun. M-am gîndit, de altfel , că sentimentul care ne încearcă adesea, cel al al unei vieţi goale de sens este în fond o simplă incitare la a căuta, pentru propria noastră muncă şi viaţă, un sens nou şi o nouă împlinire. Oare nu tocmai în clipele celei mai adînci îndoieli se nasc noile certitudini ? Cine ştie dacă nu cumva disperărea nu e, de fapt, singura care ne hrăneşte cu cea mai autentică dintre speranţe ? Şi dacă, fără experienţa absurdităţii lumii, nu vom fi în stare să presimţim, să căutăm şi să găsim un sens al acestei lumi ?

Am vorbit aici, aşa cum oamenii de stat nu obişnuiesc, despre propriile mele clipe de disperare. Cu toate acestea, concluzia va fi foarte constructivă.

Ea va fi un apel către noi toţi, locuitorii Europei centrale, un apel care ne va îmbărbăta să luptăm cu temerile noastre tradiţionale, suprimînd tot ceea ce le-ar putea stîrni şi justifica. Ne vom îmbărbăta pentru o construcţie comună, rapidă, a unei Europe centrale, a unei reţele de relaţii politice, economice, culturale, care-ar putea să elimine treptat, o dată pentru totdeauna, pericolele potenţiale ascunse în viitorul nostru comun, care-ar putea să elimine orice temei al temerilor noastre posibile. Să încercăm aici, în această zonă atît de greu încercată, să ne eliberăm în sfîrşit nu numai de teama noastră de minciună, ci şi de teama noastră de adevăr. Să ne privim bine în faţă — pe noi înşine, prezentul, trecutul şi viitorul nostru — cu toată seninătatea şi buna credinţă. Nu vom putea ieşi din ambiguitatea experienţei noastre decît în clipa cînd o vom fi înţeles. Să încercăm să descoperim, în străfundul îndoielilor şi disperărilor noastre, germenele unei noi încrederi în noi înşine ca europeni ce nu se tem să seruteze dincolo de orizontul intereselor particulare sau de grup, ca europeni cărora nu le e teamă să vadă mai departe de clipa prezentă.

în românește de
I. PANTEA

(Fragmente extrase din revista „La règle du jeu", ianuarie 1991).

MILAN KUNDERA

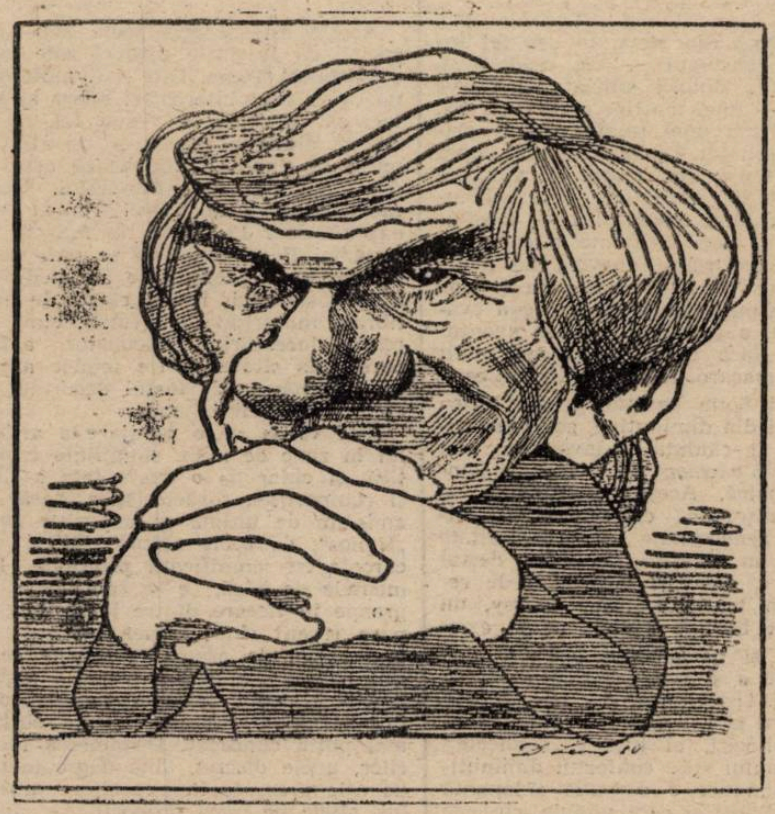

Cuvîntare la Ierusalim:

Romanul și Europa

Nu este pură întîmplare, ci, dimpotrivă, a devenit tradiție recunoscută faptul că cel mai important premiu acordat de statul Israel este rezervat literaturii internaționale. Știm că mari personalități evreiești, în pofida depărtării față de țara de proveniență și a respingerii lor de excese naționaliste, au cultivat o accentuată sensibilitate pentru o Europă supranațională, o Europă care semnifica pentru ei nu un teritoriu, ci o cultură. Deoarece evreii, chiar și după tragicele deziluzii pe care le-au trăit în Europa, au rămas fideli sentimentului european de cetățeni ai lumii„ îmi apare azi Israelul, mica și în sfîrșit regăsita lor patrie, ca adevărata inimă a Europei, o inimă ciudată aflată în afara unui trup.

Primesc astăzi cu profundă emoție acest premiu, care poartă cu sine numele Ierusalimului și este cu noblețe marcat de magnificul spirit cosmopolit ai evreilor. Îl primesc ca romancier și o afirm cu intenție : ca **romancier** și nu ca scriitor. După spusele lui Flaubert, romancierul este cel care caută să se ascundă în spatele operei sale. Iar a dispărea după paravanul propriei opere înseamnă a renunța la postura de persoană publică. Dorință deloc facilă astăzi, în circumstanțe în care un orice cît de cît semnificativ apare pe scenele deschise ale publicității ce, împotriva dezideratului flaubertian, fac ca tocmai opera să dispară în spatele imaginii autorului. În această situație, căreia nimeni nu i se poate opune, remarca lui Flaubert sună ca un avertisment : romancierul care acceptă să joace un rol public trebuie să știe că opera sa va fi considerată doar un apendice al tuturor faptelor, declarațiilor și luărilor sale de poziție. Romancierul nu este însă haut-parleurul nimănui, ba chiar aș spune că nu este nici haut-parleurul propriilor idei. În primul proiect tolstoian al **Annei Karenina**, Anna era o figură antipatică, iar sfîrșitul ei tragic apărea ca drept și binemeritat. Versiunea definitivă a romanului ne aduce o altă interpretare ; nu cred însă că Tolstoi și-a schimbat între timp reprezentările etice ; aș spune mai degrabă că în timpul creației a ascultat de alte voci decît cele ale convingerilor sale morale. A ascultat de un ceva pe care personal l-aș numi înțelepciunea romanului. Romancierii autentici dau ascultare acestei înțelepciuni suprapersonale, motiv pentru care marile romane sînt întotdeauna mai inteligente decît autorii lor. Pe romancierii care sînt mai inteligenți decît propriile creații i-aș sfătui să-și caute altă profesiune.

Ce este această înțelepciune, ce este romanul ? Un minunat proverb al evreilor glăsuiește : „Omul gîndește, Dumnezeu rîde". Plecînd de la această sentință, mi-l imaginez cu plăcere pe François Rabelais auzind într-o zi rîsul lui Dumnezeu, fapt ce a dus la ideea întîiului mare roman european. Mă bate gîndul că arta romanului a apărut pe lume ca un ecou al rîsului lui Dumnezeu.

Dar de ce rîde Dumnezeu vizavi de oameni gînditori ? Fiindcă omul gîndește și atunci pierde din vedere adevărul. Deoarece gîndirea unuia se depărtează de gîndirea celuilalt pe măsură ce tot mai mulți oameni se dedică cugetării. Dar și pentru că omul nu este niciodată ceea ce el gîndește că este. La începutul timpurilor moderne a apărut mai evident ca oricînd această stare fundamentală a omului ieșit de curînd din evul mediu : Don Quijote gîndește, Sancho gîndește și totuși le scapă nu numai adevărurile lumii, ci și adevărul propriului eu. Cei dintîi romancieri ai Europei au descoperit această situație sucită a omului, au înțeles-o și au întemeiat astfel nouă artă, arta romanului.

François Rabelais a fost creatorul a numeroase neologisme, care și-au găsit mai apoi căi de pătrundere în franceză sau în alte limbi, un termen rabelaisian a intrat însă în uitare. Este cuvîntul AGELASTE, de origine greacă și care desemnează pe cel care nu rîde, pe cel lipsit de simțul umorului. Rabelais i-a urît pe aceștia. S-a temut de ei. Ba chiar s-a plîns că acești lipsiți de harul rîsului „s-au purtat atît de groaznic" încît el era cît pe ce să renunțe la arta scrisului, o dată pentru totdeauna.

Între romancier și un **Agelaste** nu poate domni niciodată pacea. Cei din categoria **Agelaste** nu au auzit niciodată rîsul lui Dumnezeu, ei cultivă opinia că adevărul este limpede, că toți oamenii trebuie să gîndească la fel și să devină exact așa cum au gîndit că sînt. Omul își cîștigă însă calitatea tocmai prin faptul că nu mai poate fi sigur de adevărul și de acceptarea unanimă a celorlalți. Romanul este paradisul imaginar al individualului. În spațiul său nimeni nu este singur posesor al adevărului, nici Anna, nici Karenin, dar toți, atît Anna, cît și Karenin, dețin dreptul de a fi judecați cu înțelegere.

În ultima vreme, tot mai des este aruncată anatema asupra secolului al XVIII-lea, se acreditează chiar clișeul potrivit căruia nenorocirile aduse de totalitarismul rusesc ar fi creația Europei, originile lui trebuind căutate în raționalismul ateist al epocii luminilor, în credința acesteia în autoputernicia rațiunii. Nu mă consider competent în a discuta cu cei care-l fac pe Voltaire răspunzător de existența gulagurilor. Dar mă simt pe deplin competent în a afirma că secolul al XVIII-lea nu este numai secolul lui Rousseau, Voltaire și D'Holbach, ci și (dacă nu chiar înainte de toate) veacul lui Fielding, Sterne, Goethe și Laclos.

Dintre toate romanele acelei epoci cel mai drag îmi e **Tristram Shandy** al lui Laurence Sterne. Un roman original. Sterne începe cu noaptea în care s-a născut Tristram, dar abia a început să relateze despre eveniment cînd a tras o nouă idee care, la rîndul ei, prin liberă asociere, îl conduce spre alte reflecții, finalizate într-o anecdotă. Firul epic se scurge astfel din abatere în abatere iar Tristram, eroul cărții, este cu totul uitat pe mai bine de o sută de pagini. O asemenea modalitate narativă, ieșită din comun, ar putea fi catalogată drept un simplu joc al formelor. Fiecare roman caută să răspundă mai bine sau mai rău la o întrebare : ce este existența umană și în ce constă poezia ei ? Contemporanii lui Sterne, de pildă Fielding, au știut să savureze mai ales farmecul acțiunii și al aventurii. Răspunsul care poate fi descifrat în romanul lui Sterne ar suna cu totul altfel : poezia nu constă în acțiune, ci în **întreruperea acțiunii.**

Poate că, indirect, s-a făcut simțit aici marele dialog dintre roman și filosofie. Raționalismul secolului al XVIII-lea este așezat pe celebrul postulat al lui Liebniz **nihil est sine ratione.** Nimic din ceea ce există fără motiv. Știința generată de această convingere examinează cu străşnicie **de ce**-ul tuturor lucrurilor, tot ceea ce este explicabil apare și ca posibil. În virtutea acestei viziuni, omul, care dorește ca existența sa să aibă un semn, trebuie să renunțe la orice act lipsit de cauză și de scop. Toate biografiile sînt concepute din acest punct de vedere. Viața apare astfel ca un drum luminat de cauze, efecte, înfrîngeri și succese iar omul, cel care păşeşte nerăbdător pe firul cauzal al faptelor sale, nu face decît să-și accelereze smintita goană către moarte.

Vizavi de această încorsetare a lumii în șirul cauzal al întîmplărilor, romanul lui Sterne certifică prin însăși forma sa că poezia nu se află în acțiune, ci apare tocmai acolo unde acțiunea încetează ; acolo unde puntea dintre cauze și efecte se rupe iar gîndirea hoinărește într-o minunată și lipsită de scop libertate. Romanul lui Sterne ne învață că poezia existenței este întrupată într-o rătăcire fără rost. Poezia se află în neprevăzut, dincolo de orice cauzalitate. Ea este **sine ratione.** Se află în afara postulatului lui Liebniz.

Spiritul unui veac nu poate fi definit doar prin ideile și concepțiile sale fără ca arta, în special cea a romanului, să nu fie luată în seamă. Secolul al XIX-lea a inventat locomotiva iar Hegel era ferm convins că a cuprins în totalitate spiritul istoriei universale. Tot atunci, Flaubert descoperă neghiobia umană, de fapt cea mai mare descoperire într-un secol care era atît de mîndru de raționalitatea sa științifică.

Firește, existența neghiobiei nu a fost pusă la îndoială nici înaintea lui Flaubert dar prin ea se înțelegea altceva ; era considerată ca lipsă de cunoștințe, ca nerecunoaștere, ca greșeală ce putea fi înlăturată prin instruire. Dimpotrivă, în romanele lui Flaubert neghiobia este o dimensiune inseparabilă a existenței omenești. Neghiobia o însoțește pe sărmana Emma de-a lungul întregii vieți pînă în dragoste și în moarte, ultimul eveniment dînd prilej lui Homais și Bournisien, ambii din familia celor lipsiți de harul rîsului, să-și debiteze prolixele și neroadele discursuri funebre. Ceea ce este însă șocant și chiar scandalos în viziunea flaubertiană privitoare la neghiobie constă în certitudinea că aceasta nu este deloc neutralizată de către știință, tehnică„ progres și modernitate, ci, dimpotrivă, prolifează o dată cu progresul !

La aproximativ opt decenii după ce Flaubert a creat-o pe Emma sa, în anii treizeci ai veacului nostru, un alt mare romancier, Hermann Broch, vorbea despre lupta eroică a romanului modern împotriva valurilor de **Kitsch,** cărora pînă la urmă le-a căzut el însuși victimă. Cuvîntul **Kitsch** definește atitudinea unui om care dorește cu orice preț să placă cît mai multora. Iar pentru a place e necesar să aprobi ceea ce dorește să audă fiecare, e necesar să omagiezi locurile comune. **Kitsch** este de fapt translația neghiobiei locurilor comune în limbajul esteticului și al efectului. Ne provoacă lacrimi în atingere cu noi înșine și cu banalități pe care le gîndim și le simțim. Astăzi, după cincizeci de ani, constatarea lui Broch e mai reală ca oricînd. Dorind să placă în orice condiții și să rețină cît mai îndelungat atenția, estetica mass-media este azi estetica kitschului iar, în măsura în care mass-media pătrunde și cuprinde existența noastră, kitschul devine estetică și morală cotidiană. Pînă nu demult modernismul însemna revolta nonconformistă la adresa locurilor comune și kitschului. La ora actuală, modernitatea a fost absorbită de imensitatea vitală a mass-mediei iar a fi modern înseamnă a te strădui să fi în ton cu epoca, a fi mai conformist decît cei mai conformiști dintre conformiști. Modernitatea s-a învesmîntat în kitsch.

Cei lipsiți de harul rîsului, locurile comune și kitschul întrupează unul și același inamic tricefalic îndreptat împotriva artei care s-a născut ca un ecou al rîsului lui Dumnezeu și care dorea să clădească acel fascinant topos imaginar în care să nu mai existe singuri posesori ai adevărului și unde fiecare să dețină dreptul de a fi înțeles. Toposul acesta imaginar s-a ivit o dată cu Europa modernă, el este o reproducere a Europei sau cel puțin a visului nostru despre Europa, un vis mereu trădat dar adînc întipărit în noi, un vis care ne-a unit pe toți într-o fraternitate ce depășește cu mult hotarele micului continent european. Sîntem deplin conștienți că lumea în care individul se află în prim-plan (lumea imaginară a romanului și adevărata lume a Europei) este fragilă, supusă pericolului frîngerii și stricăciunii. La orizont așteaptă, mișună cohorte ale celor lipsiți de harul rîsului. Și tocmai în această epocă a unui război nedeclarat dar permanent, în acest oraș ca un destin atît de crud și de dramatic, m-am hotărît să vorbesc în exclusivitate despre roman. Nu nutresc însă intenția de a închide ochii în fața așa-numitelor probleme arzătoare ale zilei. Cultura europeană mi se pare azi amenințată atît din exterior, cît și din interior, amenințată în ce are ea mai prețios și anume respectul față de individ, față de originalitatea gîndirii sale și față de dreptul său la o existență personală intangibilă. Această prețioasă substanță a spiritului european este conservată în istoria și în înțelepciunea romanului. Mă simt profund îndatorat față de această înțelepciune. A sosit însă timpul de a încheia. Era totuși cît pe ce să uit că Dumnezeu rîde cînd mă vede gîndind.

În românește de
Corneliu NISTOR

Teatru

Suspansul și zburdălnicia nimicului

A doua punere în scenă, din stagiunea teatrală în curs, semnată de Laurian Oniga, cu spectacolul „Plaja" de Guy Foissy e, oarecum, deconcertantă, mai cu seamă dacă o vezi nu la premieră, ci într-o seară obișnuită de 7 noiembrie... Într-un frig de crapă și cele mai pietroase ficțiuni, te lași pradă, cu un fel de uitare de sine absolut rușinoasă, celor mai profane și mai infantile regrete. Oare de ce — te întrebi, cu frison și cu inocență — a ales, tocmai acum, Laurian Oniga ipostaza unei austerități nemiloase? N-ar fi dat bine, la intrarea în Teatru, niște rulote pentru închiriat pături sau șube? Sau niște happeninguri care să dezmorțească — nu neapărat cu samovare și cazaciocuri! — resemnarea noastră cinică și post-totalitară?

Îți răspunzi — pe măsură ce, în scenă, crește și se umflă trupul de cuvinte al unei domesticități de o suficiență atroce — și răspunzi prin nu. N-ar fi dat bine, n-ar fi dat adevărat pentru glaciațiunea la care ne întoarcem nu experimental ci, întrucîtva, destinal. Iată de ce, probabil, regia spectacolului procedează printr-o „raționalizare" drastică a unei bănci, și-așa destul de paupere, de stimuli. Copacii, pădurea, ciripiturile — prescrise în scenariu — sînt... rase. La fel, cîntecele marinarilor cheflii. Ca să nu mai vorbim de faptul că Ea — orișicît, franțuzoaică — este esențializată pînă la cromatismul rece și asexuat al existenței ce aparțin viului numai prin sucombarea ireversibilă în mecanica acestuia. De altfel, aproape tot ceea ce — vizual — ar putea produce seducție este extirpat din start, în așa fel încît doar discursul — cu, e-adevărat, zglobioșenii, duioșii stilizate și firave alinturi. — unei matrice moarte să fie, sub flăcăruia unei luminărici de priveghere, reliefat. Dialogul acestui cuplu rupt de lume, dar agățat cu stîngace obstinație de civilizație, are goliciunea coerentă și persuasivă — masivitatea — a unei existențe alienate. O existență ce trăiește nevoia de libertate la fel de rudimentar ca și pe un spasm misterios al unui organ cvasi-atrofiat, o existență ce, din aventură, abia dacă digeră ceva mai mult decît din macaroanele cinei domestice.

Soțul și Soția, țesîndu-și, din locuri comune și din diminutive, gogoașa confortabilă și călduță a involuției, sînt interpretați excelent de Aurora și Sandu Simionică. Acești profesioniști ai scenei timișorene construiesc, cu admirabilă generozitate și meticulozitate măiastră, în condiții de lucru destul de precare, spectrul întrevăzut de regizor prin textul lui Guy Foissy, un spectru ce bîntuie Europa de la existențialiști și personaliști încoace, gata oricînd de o și mai „zburdalnică", de o și mai „palpitantă"... reîncarnare. Un spectru al — uneori — emoționantei îndobitociri, al morții „căldicele", al tropismului spre confortul diminutivelor, ce induce o distrofie galopantă a spiritualității și care unduie, rînjește — cu nuanțele reci, cenușii ale variantelor de portret — deasupra unei dihotomii îndelung — fără capăt, se pare — frămîntate: a fi, a avea.

Aurora DUMITRESCU

Climat

● **Săptămîna ce se va încheia peste două zile a consemnat o serie de manifestări și conferințe la Casa Universitarilor din Timișoara.** ● **Astfel, timp de două zile, profesorul Ivo Ivanovici din Belgrad a conferențiat despre „Misterele și expansiunea conștiinței".** ● **Conferențiarul universitar Gheorghe Mihai a vorbit, sub genericul „Noica-hermesicul", despre ideile filosofice ale lui Constantin Noica.** ● **În cunoscuta sală „Auditorium", continuînd tradiția rodnică a unei mai vechi colaborări între artiști ai scenei lirice din Timișoara și Casa universitarilor, a avut loc „Un concert extraordinar cu arii celebre din opere".** ● **Casa Studenților din Timișoara anunță, pentru 19 noiembrie a.c., redeschiderea „Cenaclului Pavel Dan", în prezența tuturor celor care, de-a lungul timpului, au reprezentat onoarea acestei instituții timișorene.** ● **În sălile Muzeului de Artă a Banatului, vineri, 15 noiembrie la orele 12 va avea loc vernisajul expoziției colective a elevilor Liceului de arte plastice din Timișoara.** ● **Recent, la Casa Oamenilor de știință din Timișoara, pictorul Mihai Olteanu a vernisat o expoziție personală.** ● **Galeriile „Helios" găzduiesc expoziția de pictură a artistei plastice timișorene Doina Almăjan Popa.**

A. Z.

Plastica

„ACCENTE ALE SACRALITĂȚII"

Acesta este și genericul sub care își adună lucrările ultimei sale expoziții Viorel Toma. Este mai mult decît un risc să-ți intercalezi opera și să o faci să consune, în vreun fel, cu lucrările dintr-un muzeu și, cu atît mai mult, în unul ce înglobează arta bisericească din zona Banatului. Gestul făcut de pictorul Viorel Toma, care expune doar 13 lucrări în Muzeul Mitropoliei Banatului mi se pare a fi marcat de o profunzime a meditației asupra sacrului, într-o etapă de echilibrată maturitate a creației, cînd, depășind încercările perioadelor anterioare, reia cîteva dintre temele anterioare dezbărate de fastul decorului și chiar al figurii umane.

Este vorba de o plonjare a artistului în zone de mare simplitate cromatică, și chiar de o austeritate a liniei și compoziției, caracteristice, dacă ne amintim de ultima sa expoziție de la „Helios", de acele naturi statice, încărcate cu semnificații profunde. Elementele de bază, ce se reîntîlnesc aproape în fiecare dintre lucrările expuse recent sînt: pîinea, potirul de argint sau de aramă, ghimpele ce a stat pe fruntea Mîntuitorului, cărțile, lăcătul și focul devorator-purificator într-un dans al simbolismului christic mai puțin cunoscut. Dispunerea lucrărilor, unele discret, abia deosebindu-le de cele prezente în expoziția muzeului, altele de mari proporții, se încadrează perfect liniei altarelor, a „Porților Împărăției", prin care omul de rînd lua contact direct cu sacrul. Chiar titlul dat expoziției — „Accente ale sacralității" trimite implicit la cîteva simboluri christice asupra cărora pictorul revine cu obstinație. Maniera de abordare, cum și cromatica restrînsă, cu accente de luminozitate bine controlate, dau lucrărilor o viață aparte, fără a le rupe de contextul mai larg al expoziției de artă bisericească din Banat. Unele dintre aceste lucrări au putut fi vizionate într-o expoziție de acum cîțiva ani, cînd Viorel Toma ni se înfățișa pentru prima oară în ipostaza sa de pictor al naturilor statice, de om aplecat asupra materialității lumii imediate, un pictor al efectelor de lumină și culoare ce ne întîmpină pretutindeni, fără să le sesizăm.

Spațiul expozițional de acolo, de la Sala „Helios", deschiderea spre exterior, către Piața Operei, ofereau artistului, dar nu numai lui, ci și privitorului, un alt context, o altfel de „punere în scenă" a lucrărilor, dominate atunci de o compoziție de mari dimensiuni, pusă, sub tema simbolică a „Cinei celei de taină", o exemplară replică la celebrele lucrări înregistrate de istoria artelor, în toate etapele ei creștine. Lipsa din „scenă-compoziție" a figurilor celor 12 apostoli și chiar a Mîntuitorului este suplinită prin natura statică formată din pahare și pocale așezate pe o masă, cu fața spre privitor, ce reușeau să suplinească prezența personajelor biblice prîn gestul ultim dinaintea „ieșirii din scenă". Am amintit această lucrare, ce a dat mult de gîndit celor ce au văzut-o, fie privitorului avizat, fie forurilor de atunci, ce s-au opus prezentării ei în expoziție tocmai pentru că, dacă atunci, tematica asupra căreia se aplecase pictorul Viorel Toma părea să fie una contestatară, astăzi, în incinta unei expoziții a Muzeului Mitropolitan al Banatului, păstrează doar trimiterea către meditația asupra sacrului.

Din dreptul ei, linia îmbrățișată de autor pare a ne duce cu gîndul deopotrivă la Chirico, dar și la arta flamandă. Actuala expoziție deschisă, într-un fel, ingrat, pentru că accesul la ea este mediat de custodele muzeului, este, pe de altă parte, perfect integrată mediului ambiant, format din valorile perene intrate în patrimoniul național, reprezentînd elemente sau ansambluri din creația bisericească a ultimelor veacuri. Integrarea amintită nu se rezumă doar la elementele picturale sau de compoziție, căci în intenția creatorului nu a fost dorința de a se întoarce cu fapta spre tradițiile artei bisericești, către erminiile inconostaselor, spre linia de austeritate a pictorilor bizantini. Cvasiabsența figurii umane sacre este suplinită cu absența semnificativă a gestului, cu emblemele simple ale simbolicii christice. Îngemănarea artei tradiționale bisericești cu aceste lucrări — în exclusivitate naturi statice — este dincolo de orice ostentație. Integrarea amintită face ca lucrările lui Viorel Toma să urmeze un traseu al „temeiurilor credinței" cum fericit și-a intitulat unul dintre tripticuri, ce zămislesc abia într-un plan secund o prezență figurativă umană. Și asta pentru că pictorul a depășit perimetrul reprezentărilor directe, consemnate în istoria artelor, ce înfățișează figurile desprinse din Noul sau Vechiul Testament, prin profunzimea austeră a naturii statice, capabilă să compenseze absența făptuitorului sacru sau uman.

Paul Eugen BANCIU

MUZICĂ

EUGEN SÂRBU, „vrăjitorul cu arcuș"

„Orice încercare de portretizare a figurii și caracterizare a violonistului și manierei lui interpretative pare sortită, din capul locului, să fie parțială și deficitară" spunea undeva maestrul Eugen Pricope. În „Anotimpurile" de Vivaldi, în Concertul în sol minor de Bruch, în Paganini sau Prokofiev etc, într-o piesă oarecare de „bis", Eugen Sârbu pare a readuce printre noi violonistul-actor al secolului romantic, „vrăjitorul cu arcuș"...

— Dintre extrasele din presa mondială, extrem de laudativă și de colorată în superlative mi-a plăcut această mimare a neputinței criticului în fața artei tale, pentru că te obligă oarecum la desconspirare. Care este deci „secretul" violonistului Eugen Sârbu?!

— Munca! Știi bine cît de mult am muncit încă din „mica copilărie"...

— Îmi aduc aminte cu cîtă seriozitate explicai vorba lui Enescu despre „transpirație și inspirație", nu știu însă dacă îți dădeai seama de influența ta asupra celorlalți copii. Tu porniseși studiul muzicii mai devreme...

— La cinci ani...

— ... Iar noi cei mai mici luptam voinicește cu orele de studiu pentru a merita la intrarea pe scenă un loc în preajma ta. Știai că pentru noi, pianiștii, devenise o aspirație penultimul loc dintr-un concert, ultimul fiind tu, senzația care aduna „tot orașul" în Sala Teatrului! Știu că au fost într-adevăr ani de emulație, de multe bucurii pentru viața muzicală a Galațiului... Pe Dan Grigore, student, îl aplaudam cu înfocare din galerie, Dan Atanasiu era o mică minune, actualul „Voces" erau „numai" voci solistice...

— ... Bujor și Dan Prelipceanu, Ticu Stanciu...

— ... și cîți alți colegi mai mari, mai mici, plecați acum prin lume... precoce cum erai, la un moment dat ți-ai luat și tu zborul. Unde?

— La București și apoi la Paris. A urmat apoi recomandarea lui Yehudi Menuhin pentru Curtis Institut of Music din Philadelphia, unde am devenit elevul celebrului pedagog Ivan Galamian. Au urmat alți ani de perfecționare la New York, la Julliard School, apoi la clasa de Maeștri Guidhal School din Londra, cu Yfrah Neaman și la Zürich, cu Nathan Milstein.

— Am aflat că ai o carte de vizită formidabilă. Te rog să nu te oprești. Ce concursuri internaționale ai cucerit?

— Mai toate din Europa și din America, începînd cu Paganini (Genova 1978) și terminînd cu Concursul Internațional de Interpretare „George Enescu".

— Mai toate încununate cu medalii de aur... Cu ce orchestre și dirijori ai cîntat ca și solist?

— Cu cele mai mari ansambluri și cei mai mari dirijori din Europa, din cele două Americi, Japonia, Asia, Australia...

— Care este repertoriul tău?

— Toată literatura substanțială a viorii, de la Viotti la Prokofiev.

— Iată-te așadar, în prag de 40 de ani, unul dintre cei mai faimoși violoniști ai lumii și totuși destul de puțin cunoscut în țara ta...

— Avem tot timpul să ne cunoaștem de acum încolo... La prima venire în țară, după 20 de ani, primul concert l-am dat la Galați, nu puteam începe decît cu locul în care m-am născut... Revenirea, după atîția ani pe scena în care cîntam la vîrsta pantalonilor scurți, în sala supraîncărcată, emoționant de mică acum, a fost ceva cu totul special... La București, la fel, Ateneul Român m-a „recunoscut", cu Timișoara abia acum s-au făcut prezentările...

— Cînd vei reveni?

— Poate în aprilie '92. Chiar acum am discutat cu maestrul Mandeal, despre acest viitor concert. Aș veni cu o lucrare mai puțin cîntată, Concertul de Goldmark, o lucrare foarte dificilă din repertoriul romantic și cu un Dublu de Brahms, avîndu-l ca violoncelist pe Moroșanu, de la Iași...

— Timișorean de loc... Apropo de dificultate, Variațiunile „Melcor piu non mi sento" de Paganini le-ai cîntat de-a dreptul „drăcesc" de paganinian. Cine le mai cîntă?

— Ruggiero Ricci.

— Dar sunetul viorii tale este mag-nific!

— Și „Stradivarius-ul" meu este magnific. Este un Cremona 1729, proprietatea lui Wieniawski, pe care l-am obținut la o licitație, la Londra.

— Spune-mi, te rog, cum „se vede" muzica românească în lume?

— Foarte bine, foarte apreciată. Personal, îmi place să cred că am făcut cîte ceva în sensul cunoașterii ei. Cînt mult Enescu, iar Sonata a III-a, în caracter popular, mi-e foarte apropiată.

— Cum sînt priviți instrumeniștii români?

— Foarte, foarte bine. O școală recunoscută, cu greutate în lume. De altfel, o dovadă este și solicitarea noastră în juriile internaționale. Personal am avut această calitate la Concursuri internaționale importante din Italia, America și, în plus, sînt foarte solicitat și la concursurile de Masters.

— Se face muzică în lume?

— Multă. Sînt foarte multe școli de muzică peste tot, muzica este un obiect de studiu predilect, nu se poate imagina o educație completă, de calitate, fără muzică. Un exemplu: fiecare universitate are și o facultate de muzică. Oamenii fac muzică, ascultă muzică, merg la concerte, orchestre bune sînt peste tot, nivelul educației muzicale, în lume, este foarte ridicat.

— Din toată muzica pe care o cînți tu, iubești ceva anume mai mult?

— Da, concertul de Beethoven...

— Și ce vei face pînă la viitorul turneu în România?

— Peste două zile plec într-un turneu în Anglia, cu Englisch Chamber Orchestra, iar după sărbătorile de iarnă, pentru mai mult timp, în America.

— Dar de fapt, cărei țări consideri că aparții?

— Sînt cetățean român cu pașaport american, managerii mei sînt în Anglia Spania, America, reședința este în Anglia, dar sînt cetățean român...

Lava BRATU

Top

METAL IDEOLOGY ?

2. Orice s-ar spune, „virtuţile" direcţiilor „Thrash" şi „Death" rămîn deocamdată doar cele ce ţin de locuri comune de mult „fumate" de grupuri rock din perioada sa mai mult sau mai puţin timpurie. N-ar fi rău ca formaţiile „Thrash" să ne ofere pe lîngă fum şi ceva foc, dar ţi-ai găsit ! Ample citate din GRANDFUNK RAILROAD pot fi sesizate cu uşurinţă de orice avizat, dar ce te faci cu cei mai tineri adulatori ai nimicului care pe vremea acestora nici nu erau născuţi ? Aici ne lovim de spinoasa problemă a **CULTURII ROCK** de care tinerii din România n-au avut parte în „epoca de aur", iar acum, iată-i sorbind cu nesaţ polifoniile surogat ale unor grupuri gen CORONER sau ANNIHILATOR, zicîndu-şi cu mîndrie rock-eri, fără însă a cunoaşte aproape nimic despre această muzică. Abilitatea teoreticienilor apăruţi peste noapte nu poate ţine de cald şi nici nu suplineşte nu şi nu şi iarăşi nu !

Dar să vedem ce mai afirmă M. Bujoreanu în revista **„Metal Fan"** : „Tranziţia de la muzica „veche" (veche dar... MUZICA, n.n.), „elaborată" cu „feeling" etc, la cea „nouă", „zgomotoasă", **„cîntată cu fierăstrăul"** (dacă aş şti de la ce magazine îşi cumpără Joey De Mayo asemenea fierăstraie, mi-aş lua şi eu unul) a făcut-o o trupă veche, de aşa-zişi „bătrîni", care însă mai cîntă şi acum. I-am numit pe acei magicieni ai sunetului care au fost, sînt şi rămîn Black Sabbath şi care constituie numitorul comum între hard-power şi metal-thrash". Ne oprim deocamdată aici, spre a ne exprima nedumerirea (sau, poate, admiraţia) pentru curajul lui M.B. de a alătura unui nume cu adevărat meritoriu — Black-Sabbath — altele, total şterse. A amesteca merele cu perele nu pare o operaţie familiară doar aprozariştilor. Se vede de la o poştă că o p e r a ţ i a se lasă cu niscaiva cîştig (măcar aparent) şi în alte domenii cum ar fi, de pildă, lauda adusă **marelui nimic.** Cît despre afirmaţia cu „numitorul comun" dintre hard şi thrash, nu mai insistăm, sfătuindu-l pe M.B. să mai mediteze. E ca şi cînd l-am pune pe Cotabiţă alături de Pavarotti sau, ca să fim mai înţeleşi, alături de Springsteen ori Sting. S-ar mai ridica aici problema delicată a îndrumării lui M.B. spre un magazin de unde să-şi procure, aidoma lui Joey De Mayo, un „fierăstrău". Nu putem nega existenţa (şi a) unor artişti autentici în aria genului. De Mayo confirmă acest lucru, dar el nu-i poate duce în spate pe toţi simulanţii şi farsorii agramaţi în ale muzicii rock şi nu numai. Cu o floare nu se face primăvară...

Farsorii „thrash" şi „death" au inaugurat (şi persevează cu o strădanie demnă de o cauză mai bună) numitul TRAFO-ROCK (de la traforaj, se înţelege). A „cînta" aşa cum o fac ei nu-i mare scofală şi cred că M.B. e convins de acest lucru, dar vrea ca noi să credem cu totul altceva. Cred că un rezultat pe măsura prestaţiei putea obţine folosind o „drujbă" pe care şi-o poate procura cu uşurinţă de la bişniţarii sovietici. Pentru obţinerea diversităţii şi culorii Soundului se impune însă schimbarea din cînd în cînd a esenţei lemnului la care acesta va „cînta". Astfel, la pasajele duioase se va utiliza fagul ori salcîmul, lemn a cărui structură facilitează în contact cu lama nemiloasă a fierăstrăului un vaiet nostalgic-milos diferit de cel oferit de arţar sau mesteacăn, mai dur, agresiv, apt a scula şi morţii din somnul de veci.

Nu putem încheia fără a-l cita pe confratele Ciprian Tănăsescu, din ale cărui **„Sfaturi utile pentru trupele rock în devenire"** desprindem următoarele : „1. Cîntaţi întotdeauna fără un plan prestabilit şi cît mai tare. Renunţaţi la monitoare pentru a nu vă auzi între voi. Cu cît e mai zgomotos şi totul n-are nici o noimă, cu atît veţi fi mai apreciaţi de rockeri. 2. Alegeţi-vă un solist vocal care să fumeze cît tot parlamentul la un loc, să bea cît François Villon, să urle mai rău decît sirena lui Vasile Roaită, să aibă ureche muzicală cît un fier de călcat şi voce precum Irina Nistor. 3. În rest, faceţi tot ce vă trece prin cap, atîta timp cît nu are nici o legătură cu rock-ul".

Petru UMANSCHI

La fanion

JALEA JELEV

Pînă miercuri seara la ora 19,45, ora Bucureştiului, se părea că fotbalul românesc se afla în zodia Swiney (suinei) York şi că toate rezultatele din grupa noastră de calificare au ieşit mai bine decît producţia agricolă pe vremea răposatului. Conform unui reflex electoral ancestral, ne aşteptam ca şi la Sofia urnele să fie umplute cum trebuie, adică nu aşa, la voia întîmplării. Iar prima repriză a şi sărit în ajutorul telespectatorului de dincoace de Kozlodui, arătîndu-ne nişte fotbalişti bulgari fără nici o energie nucleară în jambiere atunci cînd se aflau în faţa porţii noastre. A venit şi penalty-ul şi ce ne-am spus : îi zdrumicăm pe bulgari acu, de-o să iasă din teren ca ardeii ăia lungi, la borcan. Şi s-a apropiat de balon chiar señor capitan El Gică, cu o dezinvoltură demnă de fostul Petre Roman în faţa Parlamentului Campionatului European. Şi a şutat atît de bine în portar (Gică n.n.) încît telespectatorii comunei Dudeştii Vechi (fostă Beşenova) din judeţul nostru — cu o populaţie majoritar bulgărească — s-au bucurat în cor în faţa şcolii cu predare în limba maternă, strigînd cu nădejde spre Sofia (o educatoare n.n.) : „Iată noul Iorgu Iordan !"

Ce să facem, mi-am spus în atît de adîncul sufletului meu încît era să rămîn în ofsaid ; aşa e (macedo)românul ! Are structura ereditară tracasată şi e milos către sud pentru a se păstra pentru vest. Şi mai e ceva : dacă toată Europa ne bănuieşte că am jucat în goloratură balcanică, de ce să nu dăm şi noi un „par examplu" de acte de pure gratuité, ici aux portes des bulgares ? **Setadir că ne-am făcut ambiţu de-a ajunge la un pas de calificare şi, voala, Europe, niţel gidism carpaten fluturat pe la nasul dv. Şi chiar aşa a şi fost ! (Desigur că experimentul trebuie coroborat intim cu vizita d-lui Jean Iliescu ! la d-l Alexandre Starque, cu ocazia Congresului francofoniei !).**

În fine, ca să ne reîntoarcem la superbul meci, am înscris, am fost egalaţi şi, după pauză, a urmat o arzătoare dorinţă de calificare din partea tricolorilor, manifestată cu electroputere de Silviu Lung şi de cei cîţiva suporteri rapidişti veniţi să-l susţină moral pe d-l Rică Răducanu în dificila sa misiune acolo.

Tactica adoptată după minutul 45 a fost perfectă. Trebuia să mimăm **un joc atît de mizerabil încît spectatorii bulgari să le strige din tribune propriilor fotbalişti : „Bre, bulgaru, mai lasa mingiu şi la rumunu ! Trage el poate că un BT !" însă ce să mai auzi acolo, în vacarmu' ăla făcut de galeria noastră ! În bufniturile făcute de Lăcătuş cînd se arunca în careul sofiot ca într-o piscină ! În vijiitul lufturilor lui Mateuţ ! Şi unde să găseşti un public pentru liniştea noastră fix în Bulgaria ?**

Numai să nu te gîndeşti că a fost un meci în care extraordinarul s-a îmbibat cu extraveralul.

Marcel TOLCEA

Ochiu mortului

RTVK

Nimic mai parabolic, pentru Televiziunea Română, decît filmul franţuzesc **transmis duminică seara. Nici măcar** antena ce străjuieşte cele 11 etaje ale clădirii instituţiei. Un ins, aşadar, care ucide, cu ajutorul unei instalaţii diabolice, crainicele care i se par nesuferite. Sau pe toţiceic e apar ca persoane publice. Şi, în timp ce filmul se derula, mă întrebam care este reacţia celor învestiţi cu enorma responsabilitate de a informa poporul. Adică, vreau să spun, ce au simţit hamzii, roşiienii, crăciunii minciunilor post decembriste. Un frison ? Mă îndoiesc. Metabolismul dumnealor politic este prea trandafirizat pentru a realiza enorma ticăloşie ai cărei principali autori au fost. Aflu, din presă, că d-l Roşiianu, împreună cu d-l G. Hamza şi-ar fi dat demisia. Evident, din raţiuni de orgoliu şi nu din penitenţă. Oare unde s-or fi „refugiat" ? Or fi cerut azil valoric în altă instituţie ? În vreo cazarmă, în vreun studio conspirativ ? Poate că da. Poate că nu, fiindcă şi Radioteleviziunea tot în aceeaşi arie stă. Întrebarea fundamentală e următoarea : oare nu ar trebui ca Timişoara să-l dea, frumos-frumuşel, în judecată pe d-l Roşiiiiiiianu pentru enormele daune morale ce i le-a pricinuit ? Sau poate că dumnealui nu e chiar Roşiianu, ci Trandafiriianu, şi, fatalmente, ar cam scăpa de judecată.

Păi măi dragă o anumită parte a cititorilor, nu aţi vrea să îl vedeţi şi pe editorul Nicolae răspunzînd unor întrebări după modelul celor pe care el le punea, **pă direct**, celor din studioul 4 ?

NELSON

DICŢIONAR AL FRANCMASONERIEI

(XXVI)

DUMAS, ALEXANDRE (urmare din numerele trecute) :

După ce tînărul misterios îl recunoaşte, sub cagulă, pe liderul adunării, în persoana lui Swedenborg, urmează detalii exacte şi despre ceilalţi membri importanţi ai reuniunii. Iritarea se amestecă cu fascinaţii.

— „Eşti tînăr, reluă preşedintele, şi vorbeşti cu autoritatea unui zeu. Reflectează bine, la rîndu-ţi : îndrăzneala nu le ia minţile decît celor nehotărîţi şi neştiutori.

Un surîs de suprem dispreţ se desenă pe buzele străinului.

— Voi sînteţi cei nehotărîţi, spune el, pentru că nu puteţi să faceţi nimic ; sînteţi cu toţii nişte ignoranţi, pentru că nu ştiţi cine sînt, în timp ce, dimpotrivă, eu vă cunosc pe fiecare ; deci voi reuşi cu voi doar îndrăznind ; însă la ce serveşte cutezanţa celui ce e atotputernic ?

— Dovada acestei puteri, spuse preşedintele, dovada, arătă-ne-o.

— Cine v-a convocat ? întrebă necunoscutul, trecînd din rolul de chestionat în cel de întrebător.

— Cercul suprem.

— Nu fără un scop precis aţi venit aici, spuse străinul întorcîndu-se către preşedinte şi cei cinci şefi, voi, cei din Suedia, voi, cei din Londra, voi, cei din New York, voi, cei din Zürich, voi, din Madrid, voi, din Varşovia, voi toţi, continuă el adresîndu-se mulţimii venite din cele patru zări ale lumii, pentru a vă reuni în sanctuarul teribilei credinţe.

— Nu, fără îndoială, răspunse preşedintele, venim în faţa celui care a fondat un misterios imperiu în Orient, care a reunit cele două emisfere într-o comunitate a credinţelor, care a înlănţuit mîinile frăţeşti ale spiţei umane.

— Există un anume semn prin care acest om poate fi recunoscut ?

— Da, spuse preşedintele, şi Dumnezeu a binevoit să mi-l dezvăluie prin îngerii săi.

— Doar tu cunoşti, aşadar, acest semn.

— Doar eu îl cunosc.

— Şi nu l-ai destăinuit nimănui ?

— Nimănui pe lume.

— Spune-l cu voce tare. (...).

— Va purta pe piept, spuse şeful suprem, o placă din diamante şi pe această placă vor străluci primele trei litere ale unei devize cunoscute doar de el.

— Care sînt aceste litere ?

— „L.P.D.".

Străinul, la aceste ultime vorbe, îşi desfăcu redingota şi, pe pieptul său, străluci placa diamantată cu cele trei litere. Este cel aşteptat, Marele Copht, şi toţi i se prosternează. Povesteşte adunării cum a crescut în Orient sub oblăduirea unui înţelept, parcurgînd toate ciclurile cunoaşterii. Cum, la 20 de ani, maestrul său i-a dat să bea o licoare magică şi cum acesta l-a adîncit într-un somn ciudat în care a văzut toată istoria omenirii. Dotat cu calităţi supranaturale, întrevede viitorul :

„Atunci, spuse el, am putut să planez, asemeni unui spirit, deasupra evenimentelor şi să urmăresc mersul omenirii. Am văzut că toate spiritele tind spre progres, că progresul duce spre libertate".

Prezice chiar soarta Mariei Antoaneta — care tocmai se pregătea să se mărite cu Delfinul — şi sfîrşitul despotismului. Multe elemente din episodul descris — ce nu are nimic cu ceremoniile masonice şi nici chiar cu alte ritualuri de iniţiere — aparţin limbajului „Iluminaţilor din Bavaria", o organizaţie para-masonică. Astfel, este şi deviza L.P.D., ca însemnînd „Lilia Pedibus Destrue", „Distruge, călcînd în picioare, crinul regal". De asemenea, cuvîntul „cerc" face parte din limbajul „iluminaţilor", după cum — elementul cel mai important ! — şi atitudinea violent antimonarhistă. Weishaupt, creatorul Societăţii, în 1776, a fost teoreticianul uciderii regilor Europei şi al instaurării unei anarhii totale. Deşi ordinul a fost desfiinţat în 1785, ideile sale au exercitat o certă influenţă asupra Revoluţiei franceze, mai ales în 1792, cînd regele nu a fost închis din întîmplare în Tour du Temple, ci pentru că în acest fel trebuia răzbunată moartea Marelui Maestru al Ordinului Templierilor, Jacques de Molay, închis acolo de Filip al IV-lea cel Frumos, în 1306.

(Henry Prouteau, **Littérature et Franc-Maçonnerie,** Serge Hutin, **Societăţile secrete**).

(VA URMA)

Marcel TOLCEA

MILAN KUNDERA

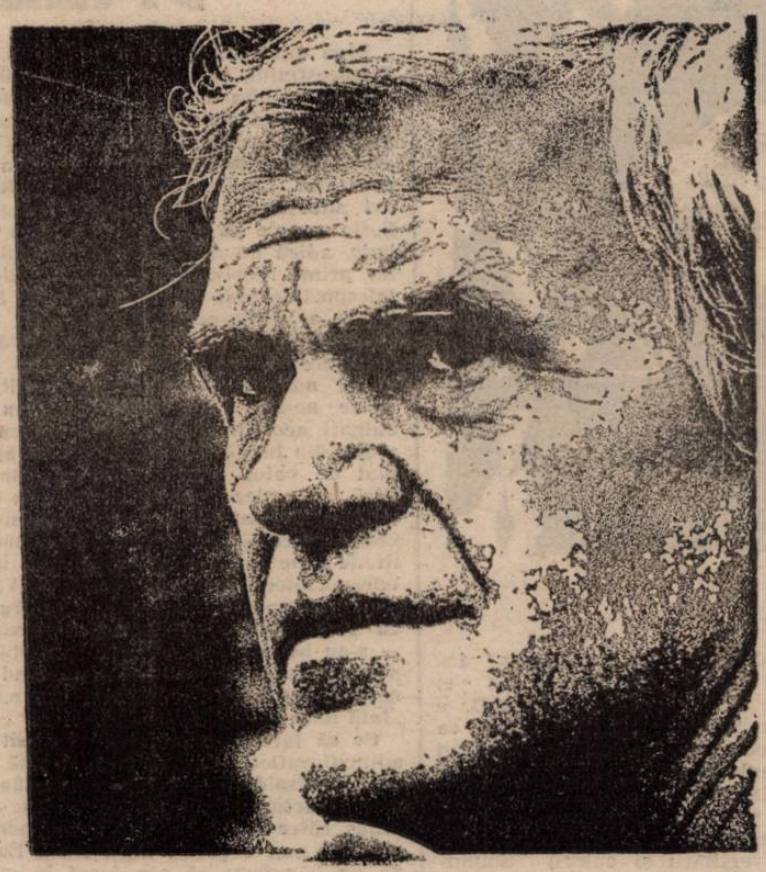

GLUMA

În seara asta mă culc devreme; s-ar putea să nu adorm, dar o să mă culc devreme. Pavel a plecat la Bratislava azi după masă, eu plec la Brno cu avionul mîine, dis-de-dimineață și restul drumului îl fac cu autobusul, micuța Zdena va trebui să se descurce singură două zile, n-o să se supere, și așa nu-i prea pasă de noi, cel puțin după mine nu se prăpădește, pe Pavel îl adoră. Pavel este primul bărbat din viața ei, el știe cum s-o ia, știe cum să ia toate femeile, a știut cum să mă ia și pe mine și încă mai știe și acum, săptămîna asta s-a purtat ca pe vremuri, m-a mîngîiat pe față și a promis că se oprește pentru mine în Moravia cînd se întoarce de la Bratislava, a spus că e timpul să stăm de vorbă, trebuie că și-a dat seama că nu mai putem continua așa, sper că vrea ca totul să fie ca mai înainte, dar de ce a trebuit să aștepte pînă acum, acum, cînd i-am întîlnit pe Ludvik? O, durerea asta, dar nu, nu trebuie să mă las pradă melancoliei, fie ca melancolia să nu-mi păteze niciodată numele, cum spunea Fucik, cuvintele lui motto-ul meu, nici cînd l-au torturat, nici în umbra spînzurătorii, Fucik nu și-a pierdut cumpătul și ce-mi pasă mie că astăzi ei nu mai e la modă, poate că sînt o idioată, dar și ei sînt idioți, cu scepticismul lor care se poartă acuma, de ce nu mi-aș schimba idiotenia mea cu a lor, nu vreau să-mi rup viața în două, la mijloc, vreau să fie un întreg de la început pînă la sfîrșit, de aceea sînt atît de nebună după Ludvik, cînd sînt cu el nu trebuie să-mi modific idealurile și gusturile, el e atît de normal, de direct, de vesel, e atît de hotărît în legătură cu orice problemă, asta este ceea ce-mi place, ce mi-a plăcut mie întotdeauna.

Nu mi-e rușine de mine, nu pot fi decît ceea ce am fost întotdeauna pînă la optsprezece ani tot ce-am știut despre viață a fost monotonia searbădă, bine rînduită, a unui clan burghez bine rînduit și școală, școală, școală, eram foarte izolată de lumea reală și cînd am ajuns la Praga în patruzeci și nouă, a fost ca un miracol, am fost atît de fericită, n-am să uit niciodată și de aceea nu pot să mi-l șterg vreodată din inimă pe Pavel, deși nu-l mai iubesc, deși m-a rănit, nu, nu pot, Pavel e tinerețea mea, Praga, universitatea, căminul studențesc și, mai ales, Ansamblul de Cîntece și Dansuri Fucik, astăzi nimeni nu mai știe ce-a însemnat el pentru noi, acolo l-am întîlnit pe Pavel, el era tenor, eu cîntam alto, am dat sute de concerte și am participat la demonstrații, am cîntat cîntece sovietice și propriile noastre cîntece despre construcția socialistă și, bineînțeles, cîntece populare, ne plăceau cel mai mult, m-am îndrăgostit de cîntecele populare moraviene, au devenit leitmotivul existenței mele.

Cît despre felul în care m-am îndrăgostit de Pavel, n-aș putea astăzi spune nimănui, a fost ca o poveste, aniversarea Eliberării, o mare demonstrație în Piața Orașului Vechi, ansamblul nostru era și el acolo, mergeam peste tot împreună, o mînă de oameni printre zeci de mii și sus, în tribună, se aflau tot felul de oameni de stat importanți, cehi și străini, și se țineau tot felul de cuvîntări, se aplauda, și Togliatti în persoană s-a apropiat de microfon și a spus cîteva cuvinte în italiană și întreaga piață a reacționat ca de obicei, cu strigăte și aplauze și lozinci. Pavel stătea din întîmplare chiar lîngă mine în mulțimea aceea și l-am auzit strigînd și el ceva în vacarmul acela, ceva diferit de ceilalți și cînd m-am uitat la buzele lui, mi-am dat seama că încerca să cînte, de fapt țipa, un cîntec, încerca să ne facă să-l auzim și să cîntăm împreună cu el, cînta un cîntec revoluționar italian, care făcea parte din repertoriul nostru și era foarte popular pe atunci. **Avanti popolo, a la riscossa, bandiera rossa, bandiera rossa...**

Așa era Pavel, nu se mulțumea niciodată să-ți capteze numai mintea, voia să-ți stîrnească sentimentele, ce minunat, mă gîndeam eu, că-l salută pe conducătorul mișcării muncitorești italiene într-o piață din Praga cu un cîntec revoluționar italian, doream mai presus de orice ca Togliatti să fie emoționat cum eram eu, așa că am început să cînt și eu cu Pavel cît de tare am putut și ni s-au alăturat și alții și apoi alții, pînă ce, în cele din urmă, a ajuns să cînte întreg ansamblul, dar gălăgia era extrem de mare și noi nu eram decît o mînă, eram cam cincizeci și ei — cel puțin cincizeci de mii, nu aveam nici o șansă, dar luptam cu disperare, cît a durat prim strofă am crezut că n-o să reușim și că nu va auzi nimeni cîntecul nostru, dar apoi se întîmplă un miracol, încetul cu încetul tot mai multe voci începură să cînte, oamenii își dădeau seama ce se întîmplă și cîntecul se înalță încet din vacarmul pieții, ca un fluture care apare dintr-o enormă cristalidă zgomotoasă. Și, în cele din urmă, acel fluture, acel cîntec sau, în orice caz, ultimele sale măsuri, ajunseră pînă la tribună și, înflăcărați, am cercetat cu privirea fața italianului încărunțit și ne-am bucurat cînd ni s-a părut că-l vedem reacționînd la cîntec cu o mișcare a mîinii și, deși eram prea departe ca să-mi dau seama, eram sigură că i-am văzut lacrimi în ochi.

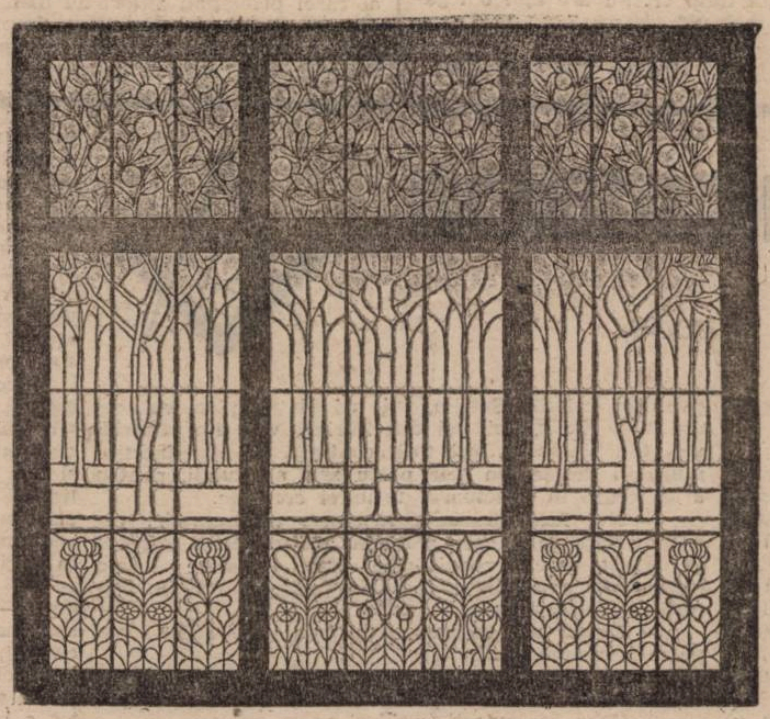

Și în mijlocul entuziasmului și al emoției, nu știu cum s-a întîmplat că l-am apucat deodată de mînă pe Pavel și el mi-a strîns-o pe a mea și cînd lucrurile s-au mai potolit și de microfon s-a apropiat un alt vorbitor, m-am temut că o să-mi dea drumul, dar n-a făcut-o, ne-am ținut de mînă tot drumul, pînă la sfîrșitul demonstrației și chiar și după aceea, mulțimea s-a împrăștiat și noi am petrecut împreună mai multe ore hoinărind prin Praga gătită cu toate podoabele primăverii.

Șapte ani mai tîrziu, cînd Zdena avea cinci ani, n-am să uit asta niciodată, mi-a spus că noi nu ne-am căsătorit din dragoste, că ne-am căsătorit din cauza disciplinei de Partid, știu c-a spus-o la mînie, în timp ce ne certam, știu că era o minciună, Pavel m-a luat din dragoste, nu s-a schimbat decît mai tîrziu, dar a fost totuși îngrozitor să-mi spună așa ceva, oare nu era el cel care spunea întotdeauna tuturor că iubirea în ziua de astăzi e altfel, un sprijin în luptă, și nu un mod de a evada din lume, cel puțin așa era pentru noi, nici măcar nu ne făceam timp să ieșim împreună la masă, după două cornuri uscate la biroul Uniunii Tineretului se întîmpla să nu ne întîlnim deloc toată ziua, îl așteptam pe Pavel pînă la miezul nopții, cînd se întorcea acasă de la acele interminabile ședințe de cîte șase ore sau opt ore, în timpul liber îi copian discursurile pe care le ținea la tot felul de întruniri și ședințe de educație politică, le acorda mare atenție, numai eu știu cît de mult însemna pentru el succesul aparițiilor sale politice, nu obosea să tot repete că omul nou se deosebește de cel vechi în măsura în care renunță la distincția dintre viața publică și viața particulară și acum, după ani de zile, se plînge de faptul că pe vremea aceea Tovarășii se amestecau în viața sa particulară tot timpul.

Eram deja împreună de aproape doi ani și începusem să-mi pierd puțin răbdarea și nu e de mirare, nici o femeie nu se poate mulțumi pe veci cu o dragoste de licean, Pavel era perfect mulțumit, îi convenea totala absență a vreunei obligații, toți bărbații au un pic de egoism în ei, femeia e cea care trebuie să lupte pentru sine și pentru misiunea ei de femeie, din nefericire Pavel era mai puțin sensibil la problemă decît restul ansamblului nostru, în special cîteva dintre fetele de care eram mai apropiată, și ele au stat de vorbă cu ceilalți și rezultatul a fost că l-au chemat pe Pavel în fața comitetului, n-am idee ce i-au spus acolo, n-am discutat niciodată chestiunea, dar probabil că au fost duri cu el, morala era foarte severă pe vremea aceea, oamenii cam exagerau, dar poate e mai bine să exagerezi în materie de moralitate decît în materie de imoralitate, cum se întîmplă în zilele noastre. Pavel m-a ocolit mult timp după aceea, credeam că am stricat totul, eram disperată, eram pe punctul de a mă sinucide, dar a revenit la mine, o, cum îmi mai tremurau genunchii, m-a rugat să-l iert și mi-a dat un medalion cu imaginea Kremlinului, averea sa cea mai de preț, nu-l scot niciodată, e mai mult decît o amintire de la Pavel, mult mai mult, și am plîns de bucurie și după două săptămîni eram căsătoriți și la căsătorie a venit întreg ansamblul, a cîntat și a dansat aproape douăzeci și patru de ore, și i-am spus lui Pavel că dacă ne vom înșela vreodată unul pe altul, asta ar însemna că de fapt îi înșelăm pe toți cei prezenți la nuntă, pe toți cei prezenți la demonstrația din Piața Orașului Vechi, inclusiv pe Togliatti, îmi vine să rîd cînd privesc spre trecut și văd tot ceea ce am înșelat noi în cele din urmă...

În românește de
Hortensia PÂRLOG

Colectivul de redacție: MIRCEA MIHĂIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA,

Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 3 33 90, 3 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

Paginatori: Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipiști: Tiberiu LAZĂR, Mircea GUI, Gelu DOGIOIU, Marcela VUIA
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar
48

IRADIAŢIA INSULEI

PAGINILE 8—9

ORIZONT

SAPTAMINAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA NR. 48 (1276) ● 29 NOV. 1991 ● SERIE NOUĂ, ANUL III ● 10 LEI

IULIU MANIU: „NOI SUNTEM OCHII POPORULUI..."

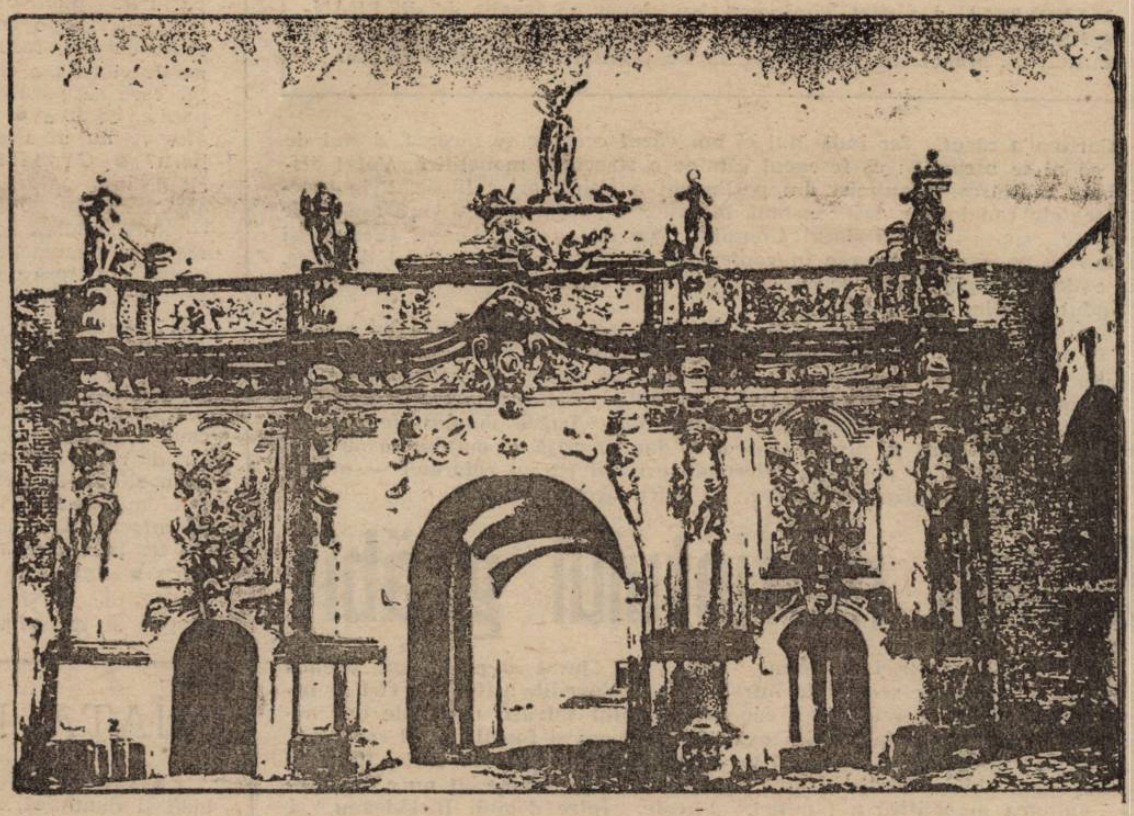

Dacă privim îndărăt la suferinţele îndurate de neamul românesc, dacă ne amintim de sângele vărsat, nu ştim cum să mulţămim lui Dumnezeu, că ne este dat, nouă, din generaţia de acum, să trăim aceste timpuri de înălţare. În aceste momente solemne, ne vom purta vrednici de timpurile pe cari le trăim. Vrednicia naţională se judecă după înţelepciunea, cumînţenia şi înălţarea sufletească, cu cari se aduc hotăriri chemate să croiască soarta noastră.

Noi ne simţim ca orbul care de zeci de ani n'a văzut lumina zilei, când printr'o binefacere dumnezeiască i se deschid ochii şi vede lumina sfântă a soarelui. Noi suntem aci ochii poporului, cari văd azi lumina libertăţii neamurilor. Inainte de a lua hotăriri, trebue să ne închinăm înaintea acelora, cari au ajutat ca lumina aceasta să străbată norii. Aceştia sunt vitejii din glorioasa armată română, conduşi de marele lor căpitan Regele Ferdinand. Nu pot vorbi mai departe, până ce nu las să ne înclinăm capetele noastre înaintea celor morţi şi apoi înaintea celor vii, cari au luptat pentru înfăptuirea idealului unităţii Românilor.

Istoria ne-a învăţat că nu trebue să aşteptăm nimic dela împăraţii străini şi dela fiii altor neamuri, ci dela propriile noastre puteri. Adevărul ce ne călăuzeşte acum e că singura noastră forţă care ne poate ţinea în viitor e aceea provenită prin unirea tuturor Românilor.

Ce aşi putea adăuga încă, ca să întărim convingerea în voi, că unirea tuturor Românilor este o necesitate de viaţă a Românilor de pretutindeni? Această unire noi avem dreptul s'o pretindem pe baza fiinţei noastre unitare naţionale. Suntem toţi de aceeaşi tradiţie şi cu aceleaşi aspiraţiuni. Ce ar mai putea să împiedice ca această unire ce exista în noi, în sufletele noastre, să se înfăptuiască în realitate, ca această naţiune română să fie un singur trup şi suflet?

Toată lumea a recunoscut acum că fiecare popor trebue să se constitue într'un singur stat, că numai aşa poate contribui la înaintarea civilizaţiei mondiale conform însuşirilor sale proprii. Îndeosebi, noi, Românii din Ardeal şi Ungaria, suntem în drept să cerem această unire, fiindcă aci la noi e leagănul românismului. Numai o crudă barbarie poate împiedica ca însuşi vatra, leagănul să fie despărţit, să rămână separat, atunci când toate celelalte se unesc. Şi Ardealul trebue să fie o parte întregitoare din corpul naţiunii române. În afară de dorinţa noastră obştească de a ne apropia de sânul mamei noastre, toate argumentele ştiinţifice, sociologice întăresc justiţia revendicării noastre, — a înfăptui România mare. Aclamările D-voastre cu cari a-ţi întâmpinat proiectul de rezoluţie, ce vi s'a cetit înainte, arată dorinţa voastră vie, care e şi dorinţa lumei culte, care stă alături de noi.

Nimic dar nu ne poate sta în cale să înfăptuim această dorinţă. Trebue dar să cerem încorporarea fără întârziere şi pe vecie a tuturor Românilor.

Când voim să înfăptuim acest ideal al nostru, nu dăm numai de prieteni, — ci şi de o tabără întreagă, de potrivnici, care voieşte să împiedece cu toate mijloacele unirea. Pentru înlăturarea oricărei îndoieli a străinilor asupra ce voim să facem prin unirea noastră şi libertatea noastră naţională, — marele sfat naţional român declară că nu voeşte un imperiu de asuprire. Nu voim ca din asupriţi ce-am fost să devenim asupritori. Voim să asigurăm libertatea pentru toţi şi desvoltarea pentru toate popoarele conlocuitoare. Marele nostru sfat naţional ţine să accentueze că urmează vechiul nostru proverb: Ce ţie nu-ţi place, altuia nu face. Noi voim pe acest pământ al României mari, să întronăm libertatea naţională pentru toţi. Voim ca fiecare naţiune să se poată cultiva în limba ei, să se roage lui Dumnezeu în credinţa ei şi să ceară dreptate în limba ei.

Noi cari am vărsat lacrimi văzînd limba noastră scoasă din şcoli, biserici, justiţie, nu o vom lua altora. Nu vom lua putere dela alţii. Nu voim să trăim din sudoarea altora, pentrucă noi putem trăi din vrednicia şi puterea noastră, prin munca noastră. Numai printr'un regim democratic putem întări ţara noastră românească, mai ales când trebue să ţinem seamă de cerinţele vieţii moderne de stat. Numai având un regim de drepturi şi libertăţi înlăuntrul ţării, vom avea tărie să validităm cauza noastră în afară. Deplina libertate a tuturor straturilor sociale, — e o garanţie pentru binele ţării. De aceea marele sfat naţional român a pus în proiectul lui de resoluţie acel punct care vorbeşte de înfăptuirea regimului democratic.

Noi suntem un popor de ţărani. Tot ce vedem înaintea noastră, în haine negre şi cu frunţi luminate, a ieşit din popor. Nici unul nu poate zice că obârşia lui nu este dela plugul român, dela pământul românesc, de unde îşi scoate credinţa lui în viitor. De aceea marele sfat naţional cere o reformă agrară radicală ca să se împartă pământ ţăranilor, ca această clasă ţărănească, izvorul nesecat al forţelor naţionale, să fie puternică.

Un neajuns în structura naţiunei noastre este că industria şi camerţul nu ne sunt dezvoltate.

Trebue să căutăm să avem nu numai o independenţă economică, să avem toate din puterile şi munca noastră. Să dăm dar toate libertăţile acelei clase care va contribui la desvoltarea industriei şi comerţului nostru. Suferinţei îndurate de clasa meseriaşilor şi muncitorilor în apus, luptele ce le-au dus, — ne pun în poziţie să ştim ce măsuri trebuiesc luate de cu vreme, pentru înaintarea acestei clase de meseriaşi şi muncitori. Trebuie să profităm de experienţile altora. Trebue să ne silim ca structura socială a neamului românesc să corespundă cerinţelor moderne.

Trebue să ţinem apoi seamă de greutăţile unei tranziţii la unire. De aceea marele sfat naţional a hotărît ca până la întrunirea constituantei, să se dea ţinuturilor noastre o autonomie provizorie, ca

(Continuare în pag. 3)

BRAȚUL LUNG AL DEMOCRAȚIEI

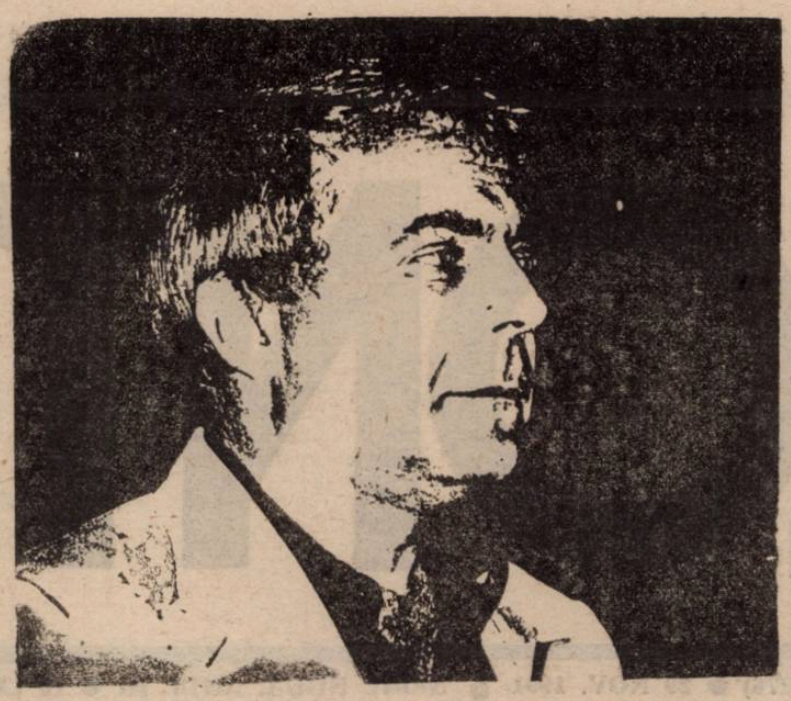

NICOLAE MANOLESCU DIN NOU LA TIMIȘOARA

In zilele de 22 și 23 noiembrie, criticul și istoricul literar NICOLAE MANOLESCU a vizitat Timișoara. Nu singur, ci însoțit de dl. FRANÇOIS LÉOTARD, și nu în calitatea sus-menționată. Ca președinte al P.A.C., dl. Manolescu s-a întîlnit, la Universitate, cu susținătorii săi.

Cortina a căzut. Iar îndărătul ei am văzut ceea ce se încerca, destul de abil, să ni se ascundă: că feseneul rămîne o structură monolitică. Votul disciplinat, milităros, unanimist din parlament a risipit orice iluzie. Prin binecunoscutele canale, am fost constant intoxicați cu informații despre așa-zisele iminente rupturi în interiorul frontului. Mai de curînd, domnii Iliescu și Roman se ponegresc reciproc în conferințe de presă ori în scrisori deschise. Nu e decît apogeul unui scenariu menit să deruteze și să semene confuzie în rîndul forțelor democratice.

Tactica nu e nouă. Pe vremea lui Ceaușescu, de fiecare dată cînd tensiunea în țară creștea, se lansa zvonul că multstimatul e foarte bolnav. Și că, oricum, lucrurile se vor rezolva de la sine. În două decenii, bolile lui Ceaușescu au epuizat întreaga agendă medicală. Astăzi, moștenitorii direcți ai marelui conducător îmbogățesc repertoriul. Astăzi, domnii Roman și Iliescu se umplu unul pe altul cu noroi — dar au grijă ca noroiul să nu urce deasupra gleznelor. Ei pot avea diferende privind ritmul reformei — numai că ambii transpiră întru încetinirea, nu întru accelerarea lui.

Balada mafiotului grăbit

Spectacolul fastuoasei discipline de partid, jucat în parlament, aruncă lumină asupra multor semne de întrebare. S-a dovedit, astfel, cu vîrf și îndesat, că, în lipsa unei ideologii coerente, frontul salvării naționale e o organizație de tip mafiotic. Adică exact ceea ce era și fostul partid comunist. Dezbaterile, încăierările, excluderile, linșajele se desfășoară, toate, în limitele unor legi bine stabilite. Totul este permis atîta vreme cît nu e amenințată unitatea monolitică a familiei. Firește, între domnii Bîrlădeanu și Roman pot exista diferențe în aprecierea realității. La urma urmelor, ei o privesc prin ochelari cu dioptrii diferite. Însă în chestiunile majore, în ciuda diferenței de vîrstă, ei tropăie în același ritm alert.

Ceea ce a fost perceput ca o dispută ideologică e doar sîngeroasa luptă pentru putere între un Don Corleone obosit, depășit de evenimente, însă flancat de inși duri, necruțători și un rival tînăr și viguros. Dar această luptă nu va depăși niciodată perimetrul clanului și nu va încălca legile fundamentale ale sfintei familii mafiotice. Pentru că, în cele din urmă, atît imaginara linie Roman, cît și aceea patronată de președintele statului, au un vector comun: dorința oarbă de a captura și conserva puterea.

În mod paradoxal, marea primejdie care paște frontul, în ciuda a tot ce se scrie și se zvonește, nu e scindarea partidului. S-au acumulat prea multe interese, plasa compromisurilor și a alianțelor necurate are ochiurile mult prea strîmte pentru a îngădui manevre majore. Oricîte ambiții personale i-ar mîna pe activiștii, securiștii și fripturiștii imunizați, ei știu că singura lor șansă de supraviețuire e rămînerea în interiorul sistemului. Marea primejdie care pîndește frontul e alta: uluitoarea absență de umor la parlamentarii fesenișți. Adică incapacitatea structurală de a percepe nuanțele. Trogloditismul și incultura bîntuie atît de vijelios, încît majoritatea parlamentară reacționează aproape comic în momentele în care e pusă la punct cu mijloacele ironiei. Cînd domnul Rațiu observa, cu sarcasm, că pentru viitorime actul recent adoptat în parlament va rămîne sub denumirea (rușinoasă, se subînțelegea) de „constituția fesenistă", spre consternarea unei țări întregi, fesenișții au început să aplaude!

Încrîncenați și duri, parlamentarii fesenișți reprezintă un trist caz particular al situației clasice în care victima dobîndește toate atributele călăului. Agățați de pulpana puterii cu disperarea copilului neputincios, ei arată o lipsă de demnitate, de verticalitate morală și onestitate cunoscută perfect de la înaintașii lor comuniști.

Nu ne mai rămîne, pentru a salva obrazul pătat al patriei, decît soluția la care au făcut apel și fotbaliștii: importarea cîtorva parlamentari din campionatul albanez!

Mircea MIHĂIEȘ

ARGUS ● ARGUS

La guerre a été gagnée en Suisse, iată cartea care a marcat o pasiune și o carieră de porte-parole al unui serviciu de informații ● A fost, pentru dl. Nicolae Ulieru, purtător de cuvînt al S.R.I., lectura providențială ● Am aflat-o și noi dintr-un transparent curriculum vitae al d-lui Ulieru, livrat într-o recentă conferință de presă ● Ne și grăbim s-o recomadăm sutelor de adolescenți care, poimîine, vor bate la ușile școlii de la Băneasa ● Ni s-a confirmat faptul, aflat din surse disparate, că dl. Ullieru luase, pe vremuri, poziții anticeaușiste în cadrul Ministerului de Externe unde ajunsese, probabil, recomandat de stivele de cărți cu spioni devorate ● Am mai consemnat, aproape recunoscători, că domnia sa și-a avut propria politică în cadrul departamentului literar al D.S.S.-ului, „Săptămîna". ● Rămîne ca istoria literară, strivită de evidențe, să nuanțeze ● Pînă atunci, să spunem că dl. Ulieru s-a aflat în fața noastră cu o misie pe cît de benignă, pe atît de dificilă: aceea de a persuada ● Aici, dumnealui a uzat de tot ceea ce omenește și la ordin putea uza: documente, legi, cazuistică, pariuri personale ● A avut pe masă legea siguranței naționale și un program electoral pe puncte, cu referiri la serviciile secrete, al Partidului Republican din S.U.A. ● Purtătorul de cuvînt a reiterat toate sloganele schimbării la față a serviciilor secrete române, cu epurări, competențe, limite legale, apolitism, coeficiențe de hiperinteligență ale viitorilor ofițeri ● Într-o țară în care pariurile publice se cam pierd, dl. Ulieru, riscă, o dată în plus, o prinsoare cu sine însuși: la primele semne de călcare a legalității, să fie întîiul care să părăsească, cu un denunț public, corabia ● Ce a putut și, mai ales ce nu ne-a putut divulga dl. Ulieru? ● Că S.R.I.-ul nu uzează decît de informatori, celelalte două surse ancestrale de obținere a informațiilor — interceptarea convorbirilor și deschiderea documentelor — fiindu-i refuzate din lipsă de tehnică ● Vinovați de violarea corespondenței și ascultarea discuțiilor noastre telefonice, cînd mai domestice, cînd mai subversive, se fac, pe rînd, 40 de lucrători ai poștei puși la popreală, 2 telefoniste de origine maghiară din Tîrgu Mureș, concediate doar, plus un număr terifiant de rețele informative oculte ● Atît de oculte, încît despre diabolismul lor n-a mai vorbit rigoarea ofițerului de de informații, ci imaginația cronicarului de film care a fost și va fi N. Ulieru ● Amintiți-vă de *Conversația*, a spus d-sa, ca și acolo, acești oameni dispun de microfoane direcționale, de-sisteme de înregistrare a conversației prin vibrațiile geamurilor ș.a.m.d ● Se manevrează dosare ale fostei securități în paginile presei deoarece, la revoluție, 5 sedii județene ale securității au fost prădate total, iar sediul ei central, parțial ● Circulă impostori cu legitimații serei false, de culoare albastră ● Pentru a ne edifica de faptul că S.R.I.-ul nu a pus în circulație astfel de legitimații, dl. Ulieru ne-a arătat-o, din depărtări, pe a dumisale: roz sau roșie, nu am reușit să distingem prea bine ● Abia și-a împăturat purtătorul de cuvînt documentul frumos colorat, că ne-a și asigurat eliptic de vigilența cu care instituția dumisale îi urmărește pe foștii securiști ce au luat calea exilului, păstrînd o discreție pe care i-am înțeles-o ● Nu l-am putut urmări pe dl. Ulieru în clipele cînd justifica reacția dadaistă a biroului de presă al S.R.I. la aflarea descoperirilor de la Berevoiești ● Da, s-a greșit, a recunoscut d-lui. Comunicatul respectiv a fost alcătuit de niște subordonați, nu mai știe de cine. D-lui a fost pus în fața faptului împlinit și încă înainte de a o da pe post, i-a reproșat lui Măgureanu că luarea de poziție e prolixă și neconvingătoare ● Totuși, o țară întreagă își amintește cît de expresiv a citit-o dl. Ulieru la TVR ● Și nici o dezmințire nu a fost dată ● Nu l-am priceput pe dl. Ulieru nici cînd ni l-a denunțat pe gen. Stan, e drept, demis ca țap ispășitor al Berevoieștilor, că l-ar fi împiedicat să dea publicității nu știu ce document care atesta că securiștii îl informau exact pe Ceaușescu despre starea agriculturii socialiste (?!) ● Despre demiși, numai de bine... ● Surpriza conferinței a fost însă intenția S.R.I.-ului de a instrumenta procesul comunismului prin dosare făcute foștilor torționari și potentați ● Termenul de predare al acestor documente: martie, 1992 ● Ne-a readus pe pămînt precizarea că, pentru obiectivitate, se vor întocmai dosare, în paralel, tuturor acelora care în mod extremist culpabilizează întregul popor ● Vom vedea, probabil, la primăvară, ce înțeles dă S.R.I.-ul verbului *a culpabiliza* ● Despre interesele străine care ne rîvnesc la fruntarii și ne uneltesc în țară, dl. Ulieru a pomenit, în ordine, de pericolul potențial al unui K.G.B., chiar remaniat, de pretențiile bulgare asupra Dobrogei, de iresponsabilitatea demersurilor lui Tőkes și Tcaciuc, despre ultimul afirmînd că ar fi cazul să i se retragă imunitatea parlamentară.

CICERO Jr.

VIAȚA DE ASOCIAȚIE

● **Clubul literar** al Filialei Timișoara a Uniunii scriitorilor a găzduit sîmbătă și duminică, 23—24 nov. **Zilele editurii Excelsior.** Au vorbit despre cărțile editurii Eugen Dorcescu, Nina Ceranu, Bogdan Bădulescu, Cornel Ungureanu, Mircea Jiva, director al **Timlibri.** ● **Cenaclul Milos Crnjanski** al Filialei Timișoara și al revistei **Knjevni Jivot** a prezentat cartea lui Borislav G. Krstici, **Durerile facerii.** ● **De asemenea,** în cadrul aceluiași cenaclu au fost aniversați cei 150 de ani de la nașterea poetului Laza Kostici — unul dintre primii mari poeți moderni ai literaturii sîrbe. ● **Despre poet** au vorbit Borislav Krstici Velimirov, prof. universitar și Slavinka Stoianov.

BERNARD PIVOT:

Nu sînt un dictator cultural!

— Aş începe cu o mărturisire: anul trecut, am făcut un mic stagiu de presă la Le Figaro, cotidian la care dumneavoastră aţi lucrat mai mulţi ani, ca redactor literar. Îl cunosc bine pe Jean-Marie Rouart, căruia i-am şi tradus o carte, în curs de apariţie la „Editura de Vest" din Timişoara. Nu numai faptul că am „călcat" pe urmele dumneavoastră m-a determinat să insist să vă iau acest interviu. Patronaţi, în calitate de director al revistei „Lire", un campionat mondial de ortografie. La secţia internaţională, cîţiva români s-au plasat foarte bine. Deci, în materie de „ortografie", românii par a nu avea dificultăţi pentru a se impune în Franţa. Dar în materie de literatură?

— Fără îndoială. După părerea mea, scriitorii români n-au atras pînă acum foarte mult atenţia editorilor francezi pentru că ţara dumneavoastră s-a aflat sub o dictatură care-i împiedica pe scriitori să se manifeste. Pentru că scriitorul e întotdeauna puţin inconformist, puţin contestatar, fie că ne convine sau nu. Acum, cînd, în ciuda dificultăţilor economice enorme, România îşi face ucenicia libertăţii, e de sperat că foarte multă literatură bună va apărea în România. Iar Franţa, fără îndoială, va fi foarte atentă la ea.

De altfel, cred că, fie şi din interes, pentru că editorii francezi nu sînt nebuni, caută în străinătate autorii buni şi e evident că astăzi sînt mult mai atenţi decît în trecut la ceea ce se petrece în editurile române, ca şi la ceea ce se petrece în editurile poloneze sau ruse.

— Aţi invitat, la „Apostrophes", cîţiva scriitori români stabiliţi în străinătate. Şi totuşi, o absenţă de marcă: Cioran.

— Domnul Cioran nu vrea să apară la televizor.

— De ce? Nu e „mediatic"? Nu e „catodic"?

— Nu, e din cauza unui principiu pe care l-a urmat întotdeauna. De altfel, nu dă interviuri nici presei scrise. E un om foarte „secret", greu de întîlnit. E decizia lui, pe care noi trebuie s-o respectăm. În schimb, l-am invitat pe Eugène Ionesco, căruia i-am consacrat o emisiune întreagă.

— În urmă cu cîţiva ani, aţi fost atacat foarte brutal de către Regis Debray. Vă învinuia că aţi fi un fel de „dictator cultural"...

— Da, un fel de Ceauşescu al culturii franceze... Însă mai tîrziu a regretat-o, pentru că n-am deloc aerul unui dictator...

— Avea impresia că monopolizaţi emisiunile literare de la televiziune...

— De vină era succesul emisiunii „Apostrophes", care îi descuraja pe alţii să lanseze noi emisiuni literare pe canalele concurente. Dar într-o societate liberală ca a noastră, un astfel de monopol e imposibil. Am avut întotdeauna concurenţi. Franţa e o ţară liberală, în care fiecare îşi poate spune părerea. Există atît reviste literare, cît şi emisiuni literare care intră în concurenţă. E cît se poate de normal. De altfel, m-am văzut mai apoi cu Regis Debray şi am discutat despre toate acestea. Nu cred că vorbea din invidie, ci dintr-un soi de uşurătate politică.

— Care ar fi, atunci, rolul polemicilor în viaţa literară?

— O, polemicile au un rol esenţial. O viaţă literară fără polemici nu există. În Franţa am avut întotdeauna polemici literare. Cea mai recentă e polemica în jurul lui Bernard-Henri Lévy, atacat de cei pe care-i atacase şi el. În anii şaizeci a fost Noul Roman, cînd s-au declanşat atacurile furioase împotriva criticilor tradiţionalişti şi a susţinătorilor acestei mişcări De asemenea, bătălia în jurul suprarealismului, ale cărei ecouri le mai simţim şi astăzi. Deci, e cît se poate de normal ca artiştii să polemizeze între ei. Nu numai literaţii, ci şi artiştii plastici, muzicienii, cei din teatru, din cinema. E foarte sănătos să fie astfel. E necesar ca într-o ţară liberă oamenii să se exprime în diferite feluri, să nu fie de acord asupra conceptelor noi, asupra formelor noi.

— E o caracteristică a culturii franceze....

— Da, avem o tradiţie în acest sens. Dacă ne uităm înapoi, în istorie, vom descoperi piesele lui Molière, care declanşau polemici furioase la curtea lui Ludovic al XIV-lea. Enciclopediştii, Diderot, D'Alembert au fost combătuţi la vremea lor de către conservatori. Însuşi Voltaire îşi agasa contemporanii, pentru că intra în bătăliile politice, apărîndu-i pe cei oprimaţi, aşa cum avea să facă şi Zola, în afacerea Dreyfus. Deci, întotdeauna au existat polemici în mediile literare. Iar ce regret eu e că astăzi nu avem destule. Mi se pare că viaţa literară franceză de astăzi e puţin flască, puţin plată.

— O percepeţi ca pe un fel de criză?

— Poate. Există o criză a ideilor şi o criză a entuziasmului.

— Şi a inovaţiilor?

— Fără îndoială.

— Printre legendele care circulă în legătură cu emisiunile dumneavoastră de la televiziune, e şi una legată de un interviu pe care i l-aţi luat lui Salvador Dali.

— E o poveste veche.

— Care e adevărul?

— E vorba de un duplex. Dali se afla la hotelul Morris, dacă nu mă înşel, eu mă aflam în studioul obişnuit, de la Antenne 2. Bineînţeles, Dali voia să fie provocator. Totul se transmitea în direct. Ei bine, Dali voia să-i ceară unui tînăr să treacă prin faţa camerei de transmisie complet dezbrăcat... Mai mult decît atît, junele trebuia să fie în erecţie! Închipuiţi-vă! Să apari astfel în faţa camerei tv. Din nefericire, sau din fericire, cum vreţi s-o luaţi, tînărul n-a fost capabil să se transpună în acea stare interesantă. A făcut tot ce i-a stat în puteri, însă degeaba. Spre marea dezamăgire a lui Dali, n-a ieşit scandalul pe care-l spera!

— Se povesteşte şi despre problemele pe care le-aţi avut cu Charles Bukovski!

— Bukovski a băut în timpul emisiunii trei sticle de vin alb în mai puţin de jumătate de oră. După ce am încheiat interviul cu el, şi-a scos sticlele şi a început să bea. S-a îmbătat atît de tare, încît am fost obligaţi să-l evacuăm înaintea încheierii emisiunii.

— Mai luaţi şi acum, seara, după emisiunea săptămînală, cina obişnuită la Lipp?

— Nu întotdeauna, pentru că noua mea emisiune, „Bouillon de cultură" e la o oră mai tîrzie. Se transmite tot în direct. De obicei, sîntem prea obosiţi pentru a mai merge la restaurant. Însă chiar de curînd am trecut pe acolo pentru a cina.

— Fără îndoială, pe unii autori îi agreaţi mai mult, pe alţii mai puţin. Există scriitori de care vă e teamă?

— Nu, nici vorbă!

— Există, însă cu siguranţă, scriitori pe care îi invitaţi cu plăcere. Max Gallo, Jean d'Ormesson au fost la „Apostrophes" de treisprezece, paisprezece ori...

— Da, pentru că sînt nişte oameni plini de umor, care ştiu să vorbească, sînt foarte instruiţi, şi emisiunile la care participă ei sînt întotdeauna foarte interesante. Dar asta nu înseamnă că cei pe care îi invit mai rar mă înspăimîntă!

— Roland Barthes a fost invitat la „Apostrophes"?

— Bineînţeles. Am făcut o emisiune aproape completă cu el. Venise şi Françoise Sagan, şi între ei s-a declanşat un dialog extrem de interesant. Trebuie să vă spun că ei nu se cunoşteau! Dar s-au simpatizat imediat. Roland Barthes fusese invitat cu ocazia apariţiei **Fragmentelor dintr-un discurs îndrăgostit.**

— Credeţi că se poate vorbi de o tele-literatură? Scriitorul trebuie să apară la televizor pentru a fi citit?

— Nu. Iată exemplul lui Cioran. Deşi nu apare la televizor, el e un autor foarte citit. Un autor foarte bun. Dar astăzi, mai ales scriitorii tineri, consideră că televiziunea face parte din peisaj şi că nu e nici un motiv s-o ocoleşti. Dimpotrivă, ei cred că trebuie să posezi arta de a te exprima şi prin televiziune.

Marea dramă a Franţei e că în primii cinsprezece ani de existenţă televiziunea a fost extrem de culturală, iar intelectualii o disprefuiau. De vreo zece ani, ea e mai puţin bună, mai puţin culturală, e mai interesată de obţinerea banilor, de publicitate. Dar oamenii de cultură au devenit mult mai interesaţi de ea şi încearcă să-şi exprime părerile şi prin televiziune. Aceasta e încă una dintre contradicţiile intelectualilor francezi.

— Şi totuşi, trecînd pe la televiziune, literatura cîştigă sau pierde?

— Cartea cîştigă, în mod evident. Prin emisiuni ca „Apostrophes", pînă de curînd, sau astăzi prin „Bouillon de culture", cartea se bucură de o anumită reclamă. Faptul că televiziunea se interesează de cărţi, e un lucru întru totul pozitiv. Dar nu toate cărţile care apar la televizor sînt cărţi de literatură. Uneori, da. Pe cînd îi intervievam pe Borges, Nabokov, Albert Cohen, dar şi pe unii autori tineri, debutanţi, se poate spune că literatura a cîştigat. Dar literatura nu e întotdeauna cîştigătoare, pentru că nu întotdeauna invitaţii noştri sînt oameni de mare calitate.

— Nou amfitrion al „Apostrophe"-ului, Bernard Rapp, a fost ales în urma sugestiei dumneavoastră?

— Da, am ţinut ca el să fie succesorul meu. În lista pe care am înaintat-o conducerii postului de televiziune figura numele lui şi al lui Henri Mitterand.

— Credeţi că vă poate înlocui?

— Fără îndoială. El are cu totul alte calităţi decît mine — nu-mi cereţi să vorbesc despre asta, pentru că problema e puţin stînjenitoare. E foarte bine că la cîrma emisiunii se află cineva care nu-mi seamănă. În felul acesta, emisiunea poate să rămînă mereu un loc al deschiderilor surprinzătoare spre cultură.

Ioan T. MORAR
Delia VASILIU

„NOI SUNTEM OCHII POPORULUI..."

(Urmare din pag. 1)

această tranziţie să se facă fără greutăţi. Căci nu în 2—3 zile se poate face o perfectă unitate în organizaţia administrativă şi judiciară.

Naţiunea noastră nu poate lăsa apoi din vedere întocmirea generală viitoare a omenirei. Trebue să ne spunem dar cuvîntul şi în această chestiune, cerînd ca în legăturile mari internaţionale să nu domnească rigiditatea unei suzeranităţi, ci să se aplice frăţietatea universală, iar printr'un juriu internaţional să se împedece în viitor coliziunile cu arme.

Salutăm pe bucovinenii, fraţi cari au suferit acelaş jug şi s'au unit acum cu România.

Cu noi, românii, au suferit jugul neamuri întregi: cehii, slovacii, polonii etc.

Trebue să constatăm că lupta lor fără preget pentru independenţa şi desrobirea lor naţională a fost o pildă luminoasă pentru noi. Experienţele lor, faptele lor eroice au fost pentru noi momente de înălţare şi întărire, ca să mergem şi noi pe acea cărare, ca să ne înfăptuim şi noi idealul naţional, ca să mergem şi noi pe acea cărare pentru realizarea visului nostru.

Trebue dar să ne aducem acum aminte de ei şi să le trimetem un dulce salut, dorindu-le întreaga fericire.

Avem să mai mulţămim armatelor glorioase ale atantei şi diplomaţilor ei.

E o datorie a noastră să salutăm această alianţă a naţiunilor antantei.

Vă rugăm să primiţi unanim proiectul nostru de rezoluţie. Acest proiect arată cărarea pe care mergînd înainte, ne vom putea atinge idealul şi să punem temelia unei Românii mari şi unite, care în veci are să fie, ca în ea să se înfăptuiască spiritul desăvîrşitei democraţii şi dreptatea socială.

TUR-RETUR • PROVINCIA, TUR-RETUR • PROVINCIA

O întrebare pentru 11 scriitori: VĂ SIMȚIȚI PROVINCIAL ?

ALEXANDRA INDRIEȘ:

Nu, deloc, niciodată. Nici în copilăria și adolescența petrecute în Arad, nici în maturitatea timișoreană nu m-am simțit provincială și nici provincializată. Și, la fel, în anii studenției din București. Și, pentru că nu am considerat, ca om, viața într-un oraș care nu e capitala țării drept un handicap generator de resentimente sau de fățoșenii, ci ca pe un rod firesc de a fi, bineînțeles, nici ca scriitor n-am avut complexe de marginalizat sau de rudă săracă. Altfel spus, așa cum n-am fost niciodată demodată ca vestimentație mergînd de la Timișoara la București, nici ca informație, ținută intelectuală, stil literar nu m-am simțit, și nici nu am fost, în urma celorlalți. Poate dimpotrivă. Diferențele de valoare între mine și alții le-am socotit strict individuale și neavînd nici o legătură cu împrejurarea de a trăi într-un anumit spațiu geografic. Și oare n-a fost o șansă de a fi fost soția lui Andrei A. Lillin și de a trăi într-o casă cu peste cinci mii de cărți ? Tot un noroc a fost și de a trăi în același oraș cu dr. Aurel Buteanu, un mare român și un mare intelectual, închis ani de zile în lagărele de exterminare de la Canal și Bicaz doar pentru că a fost național-țărănist. Cum s-ar putea cineva prevala de alibiul provincialismului pentru propria ratare trăind în același oraș cu prof. Eduard Pamfil, cu Deliu Petroiu, cu Livius Ciocârlie și cu Șerban Foarță ? Cu asemenea intelectuali trebuia să mă compar, nu cu scribii șmecheri de oriunde, nu cu submediocritățile poate cu mai multe avantaje în București la concursul de pupat în cur.

Această psihologie normală, de om cu încredere și sine, răspunzător în fața propriei conștiințe și a Judecății Divine și care nu caută subterfugii pentru eșecuri și slăbiciuni s-a datorat, desigur, și atmosferei din copilărie, într-o familie pentru care Blajul nu era un oarecare orășel de provincie, ci o capitală a spiritului, Roma Mică, nu rivalizînd cu Bucureștiul, ci fiindu-i complementar, așa cum Ardealul natal întregește Moldova și Țara Românească.

Iar despre provincializarea forțată a țării, ca și a întregului teritoriu de dincoace de Cortina de Fier, cred că termenul nu este cel mai potrivit. Un lagăr nu este o provincie, ci o temniță.

MANDICS GYÖRGY:

Știu că mulți timișoreni s-au supărat atunci cînd maestrul Franyó Zoltán a spus: „Eu locuiesc la Timișoara, dar trăiesc în Europa".

Răspunsul meu la întrebarea dacă mă simt provincial consună, într-un fel, cu cele afirmate de maestru. Niciodată nu am simțit apăsarea provincialității. Cărțile și un mic grup de prieteni sînt suficiente pentru mine spre a mă simți un scriitor european, și nu un provincial.

Deci, faptul că trăiesc în Timișoara este o farsă a sorții, un lucru absolut aleator, dar faptul că pot comunica cu acele valori importante europene ține de esența lucrurilor.

SOFIA ARCAN:

Noțiunea de provincialism îmi pare că definește nonvaloarea unui autor, ea nefiind condiționată de locul geografic unde creează.

Întocmai așa cum nimic nu este mai fals și ridicol decît să întîlnești caracterizări „critice" de genul „proză feminină" (Doamne, cîte titluri de romane de autori „masculini" covîrșite și ratate de sentimentalism desuete nu s-ar putea înșira ?); nu cred că literaturii i se poate arunca anatema de „provincial" fără o dreaptă judecată.

Sigur, există la unii autori și critici din capitală o anumită suficiență în raport cu cei din provincie, numai că tocmai această atitudine le desconspiră gîndirea provincială.

În ceea ce mă privește, deși romanele mele au ca topos, în mare parte, pădurile bănățene, nu am suferit de complexul „provincialismului". Ele pot fi socotite doar mai reușite sau mai puțin reușite.

LAURENȚIU CERNEȚ:

Nu. Nu mă simt turtit de acest sentiment. Pentru că nu-l am. E drept că, uneori, i-am invidiat pe colegii bucureșteni, care sînt mai aproape de niște „surse de popularizare". Răspunsul este: nu. Dacă e un sentiment care mă apasă, cum să zic, în legătură cu poziția mea geografică, este sentimentul neîmplinirii. Dar asta n-are nici o legătură cu provincia.

DANIEL VIGHI:

Sentimentul de provincialitate este o realitate a sufletului, este o formă de complex în fața lumii, poți să îl ai și în New York. Poți să fii provincial față de niște inși care sînt foarte bine acomodați cu viața și sînt ai vieții. Tu poți să fii mai mult sau mai puțin al vieții și, de multe ori, cauți să-ți faci un alibi față de cei care trăiesc în lume ca peștele în apă. Și-atunci îți faci un alibi și zici că le ești superior. Deși întrebarea este dacă le ești cu-adevărat superior. Pentru că zici că, de fapt, forma asta de complex și de neadaptare la lume te plasează într-o superioritate față de acei inși care îți induc starea asta de provincial în sufletul tău.

Problema este dacă ești cu adevărat complexat fiind deasupra lor. Eu zic că nu ești. Și că este o nefericire să fii într-o provincie. În provincie ca loc al sufletului și al relației cu lumea, care poate să fie dincolo de geografie, oriunde plasată. Provincia ca stare de spirit. Ca un fel de neadaptare sau ca criză pe care o ai tot timpul cu lumea. În sensul că nu ești pe măsura ei.

ROMULUS BUCUR:

Doar în ceea ce privește două circumstanțe, exterioare scrisului, însă importante. Și anume: momentul de dinainte și momentul de după.

Adică: trăim într-o societate bine centralizată și-n care insuficiența resurselor (materiale), cererea mai mare decît oferta se rezolvă discreționar (sau cel mult subiectiv), de la centru.

Mai concret: Bernard Pivot vine cu cărți la București, Editura Humanitas aduce carte engleză, în principiu, în toate librăriile editurii, dar oferta e clar că va fi devorată la București, singurul mijloc de transmitere a informației la scară într-adevăr națională — televiziunea — transmite doar anumite informații, interpretate într-un anume fel și-n care cele culturale (nu știu dacă dinadins sau nu) sînt marginalizate, teatrele, din cauza enormelor dificultăți financiare, nu cred că mai îndrăznesc să viseze la turnee, presa culturală (că despre ea vorbim, nu ?), cînd mai apare, circulă cum circulă...

Ceea ce înseamnă că, în lipsa unei circulații normale a informației (culturale), provincia se va generaliza la nivelul întregii țări, care se va preschimba într-un arhipelag în care scrisul va avea semnificația trimiterii de mesaje în sticle.

FLORIN BĂNESCU:

Cred că starea de scriitor (de oriunde) e tot mai tensionată. Asta de cînd politica a dat buzna peste scriitor și numai un nesimțit poate rămîne indiferent. Depinde, firește, de temperamentul, educația, crezurile fiecăruia, felul cum se manifestă rămînîndu-i libertatea de a alege forma în care să acționeze. Aici, abia, intervine provincia. Dar ce e aceasta ? Un loc anume al țării poate

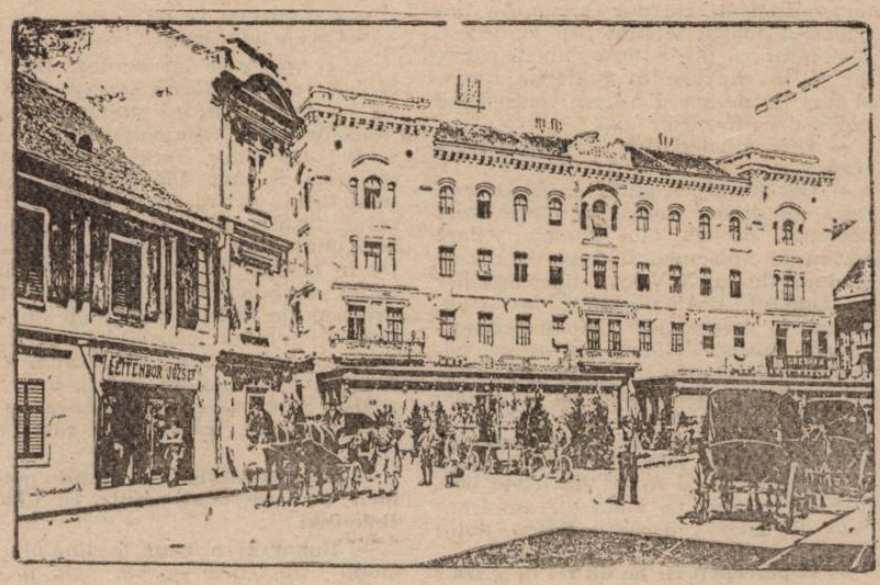

REVISTA-REVISTELOR DE PROVINCIE

Presa de provincie, cîtă mai apare, cîtă mai ajunge la noi, cîtă o mai găsim, „între slujba de pomenire și zădărnicie"... * ...ca să preluăm un titlu din nr. 46 al săptămînalului **Tribuna** din Cluj. * Articolul e consacrat „cimitirului robilor" din Aiud. * De Ziua Morților, Ioan Mușlea s-a aflat acolo și ne face martorii durerii îngropate „între garaje și cocina de porci" * „Vedeți, tot dealul e plin de ei. Îi îngropau în șiruri, începînd de sus, din deal, și mergeau cu gropile pînă jos acolo la... cotețe... și iarăși o luau de la capăt. Îi băga în niște lăzi de lemn, îi îngropa și, într-o vreme, le mai punea la căpătîi cîte un poclumb care — uneori — se mai întîmpla să aibă și o tăbliță cu un număr..." * După acest ritual" au fost îngropați Mircea Vulcănescu, prințul Ghyka, Istrate Micescu, generalul Aldea, generalul Micici și Pandrea. * ...și mulți alții, neștiuți încă... * Evocarea anilor de închisoare se face cu înțelepciune și seninătate. „Cel mai frumos Crăciun din viața mea l-am petrecut la Gherla, iar cel mai frumos Paște — la Alba-Iulia. Să știți, oameni buni, că pe Dumnezeu îl atrag închisorile. El aplecîndu-se întotdeauna peste suferințele celor chinuiți. Vreau să vă spun celor aici de față că în închisoarea Aiudului are forma unei cruci, înnobilînd într-astfel acest oraș îmbogățit și fericit cu oasele a peste 1 000 de martiri ai neamului." * Rugămintea celor morți, prinsă în lemnul troiței ridicată de Asociația Foștilor Deținuți Politici Anticomuniști din Hunedoara, îndeamnă la reculegere: „Trecătorule, oprește-te o clipă din drumul tău și aprinde o lumînare la acest semn al suferinței pentru cei care au trecut prin moarte spre ÎNVIERE. (...) Voi care ați fost unelte ale terorii dezlănțuite de comunism în acest loc de cumplită suferință, spălați-vă conștiința mărturisind adevărul." * Tot în sprijinul adevărului sînt strînse dovezi despre alegerile parlamentare din 1946. Le găsim în același număr din **Tribuna**. * Semnalăm, de asemenea, traducerea **Vulturului Orb**, de Andrei Saharov. * Tot din Cluj ne vine și nr. 57 al revistei **NU**. * Sumarul, extrem de bogat, ni se dezvăluie încă de pe prima pagină. * **Afacerea uraniului dezvăluie o filieră internațională** * **La Gherla se mai stă încă în lanțuri** * E plin de interviuri. * Răspund mai mult sau mai puțin sincer Gh. Robu, Mihai Golu, Gh. Dumitrașcu, Ilie Verdeț. * Liderul P.S.M. e pentru asumarea responsabilității de către cei care au greșit, dar împotriva judecării în bloc a unei ideologii. * „Ne bucură că părerea noastră coincide cu cea a d-lui Iliescu." * Senatorul F.S.N. Gh. Dumitrașcu se dovedește a fi bun creștin. * „Domnule, la Ștefan Gheorghiu s-au format de multe ori oameni buni, la fel ca la școala de poezie. Cum spunea Sadoveanu: iese poet cine intră poet, deci care era tîmpit ieșea tot tîmpit." * Iar despre conflictul Iliescu-Roman, domnul Dumitrașcu are o părere muzicală: „Mie mi se pare că în locul unui duo care

TUR-RETUR • PROVINCIA, TUR-RETUR • PROVINCIA

avea un asemenea statut, înțeles ca o calitate administrativă, politică, artistică.

În funcție de caracteristicile fiecăreia, socotesc că va fi și acțiunea scriitorului. Greu de crezut că un scriitor domiciliat în Cucuieții Noi, „apăsat" sau nu de condiția sa, va exploda într-o... operă (editată) sau într-o publicistică fulminantă (și eficace), că va fi asaltat de editori sau măcar de redactorii șefi ai vreunor reviste literare. Să reținem : „apăsarea" nu poate duce decît la încercarea de eliberare (prin scris) ; dacă aceasta se produce trebùie să ne gîndim la efect — unul, întîi, asupra scriitorului cu pricina, altul, apoi, asupra celorlalți (cititori, critici), reprezentanți ai unor instituții care n-au nici măcar filialele în Cucuieții noștri. Neobținînd efectul scontat ,asupra altora scriitorul va acumula numai stări de tensiune. Firesc ar fi ca acestea să-l ducă la noi „explozii" și, uite-așa, tot explodînd în singurătate, piere ca un astru mic de pe o celestă boltă, prea mare pentru strălucirea lui. Ar mai fi de adăugat că situația e valabilă pentru un născut în acel Cucuieți, și nu pentru un retras, de bună voie, acolo, un astru adevărat, împovărat de lumina-i prea generoasă (și „văzut" de toți). Continuînd, de ce s-ar retrage un mare scriitor într-o provincie mică ? Poate pentru că n-ar mai putea suporta apăsarea condiției din „centru", fie el și unul al **relațiilor**, de pildă. Și ajungem — cel puțin aici — la un paradox, discutînd despre rolul benefic al provinciei. Aceasta asigurînd, să spunem, liniștea necesară creației. Pe care nu o va găsi în ... cea mai mare provincie a țării — Bucureștiul, dacă tot ne-am pus pe exemple. Cu universiadele, mineriadele, ecoul udemeriadelor, asalturile te miri căror instituții, în pocnete de petarde (verbale în Parlament și reale prin piețe), nu va simți el o „apăsare" greu de suportat ? Chiar dacă are privilegiul de a fi în inima evenimentelor...

Apoi : a făcut cineva o (re)evaluare a literaturii marilor centre culturale ? Cu toate că numai aceasta n-ar fi îndeajuns. Chestiunea este cum își valorifică fiecare potențialul său creator (literar). Timișoara, bunăoară, devine o provincie a ...Europei. Ceea ce nu poate spune despre capitala rămasă (încă) sub... turci (de piață liberă). Fără glumă, prefer, dacă mi-e îngăduit, rigoarea ardelenească în construcție sau puterea limbajului bănățean în vraja ficțiunii balcanismului cu iz oriental, de care se face atîta caz (nu numai în literatură).

Ca să n-o mai lungim (fiindcă tot urăște bănățeanul virgula, iubind punctul), încerc o încheiere, chiar dacă pînă acum n-am limpezit mare lucru (chiar spera cineva asta ?). Locuind în Arad, mă încălzește... focul Timișoarei, dar mă bîntuie frigul dinspre București. Dacă prima e oarecum apropiată, capitala se tot depărtează... O călătorie cu avionul (pentru rezolvarea unor chestiuni editoriale) mă costă peste o jumătate din venitul meu lunar. Asta mă poate (chiar) apăsa. După cum, pe toți, ne apasă noua cenzură economică (vezi numai costul hîrtiei etc.). Sîntem, indiferent de locul în care ne aflăm, fiecare, în parte, o provincie literară !... Din unirea acestora se poate alcătui o literatură națională.

SLAVOMIR GVOZDENOVICI :

Nu mă simt apăsat de acest sentiment, din simplul motiv că literatura bună, mai devreme sau mai tîrziu, pătrunde în cele mai largi cercuri de cititori, dar și de specialitate, cunoscători ai ei. De ce spun acest lucru ? Pentru că, nu o dată, scriitorii buni din această parte a țării au devenit scriitori de valoare pe plan național. Și, devenind mari scriitori români, ei au trecut și de granițele țării. Bunăoară, Sorin Titel. Și, dacă am sta să ne gîndim, s-ar mai găsi și alte exemple, chiar astăzi, în imediata noastră apropiere.

În ceea ce mă privește, pot să spun, cu o oarecare satisfacție, că, pe lîngă faptul că sînt un scriitor de limbă sîrbă în România, eu, prin cărțile pe care le-am publicat din '88 încoace și în Iugoslavia (și în Serbia, în mod special), am devenit scriitor sîrb, pentru că unele poezii au intrat în mai multe antologii din Serbia. Pentru o carte am primit unul din cele mai importante premii literare. Nu vreau să enumăr elogiile pe care le-am primit, departe de mine acest gînd, însă vreau să arăt, prin propriul exemplu, cum se poate depăși acest provincialism. El, la urma urmei, există ca un spațiu geografic, dar ca spațiu spiritual eu consider că nu există. Sau, cel puțin, n-ar trebui să existe.

DUȘAN BAISKI :

Handicapul este considerabil. În primul rînd, deoarece, pentru București, noi, provincialii, nu existăm. Deci, întîi, trebuie să ne dovedim existența. Abia atunci urmează, de fapt, problemele. Iar acestea sînt ale naibii de multe.

PAUL EUGEN BANCIU :

„Ești sau nu ești ce vrei să fii !" Iată care ar putea fi pariul fiecăruia cu sine. Dar cînd, după patru premii literare ale Uniunii Scriitorilor, după un film realizat pe un scenariu propriu, singurul film românesc prezent în 1983 la Festivalul Internațional al Filmului de la Montreal (premiu pentru care n-am văzut nici Canada, nici dolarii, măcar în copie autentificată la notariatul din Igriș) ; după ce criticii cu semnături de prestigiu (și înainte, și după revoluție) semnalau în ditirambi fiecare dintre aparițiile editoriale ale cărților mele (plus o muncă de 27 de ani de publicistică)... ; cînd ți se spune în stația de troleu sau în autobuz că ai fost auzit la radio Timișoara sau că ai fost văzut la Televiziunea Timișoara (între orele 3,00—10,00 a.m.) de către babele din cartier sau te salută cu deferență vînzătoarea de la ouă, ori nu ți se cere buletinul pentru identificare la ridicarea rației de zahăr și ulei poți fi fericit că ai o popularitate notorie, că ai scăpat de provincialism și ai garanția intrării pe Șoseaua Principală în compediul la „Istoria literaturii române" de G. Călinescu, semnat de I.C.M., deputat de Dolj în Parlament și viitor om de litere, istoric și critic literar în anul 2000. E o politică la mijloc ? Păi, e. Ai pierdut pariul ? Cam, da. Dar de scris, scriu, pen'că altfel m-aș simți infernal de inutil, și, împotriva realității agasant de obiective, continui să-mi fac planuri, iluzii, deși, singurul joc la care cred că mă mai ajută norocul e... ruleta rusească...

EUGEN BUNARU :

Provincia poate exista și chiar există, nu doar geografic vorbind, oriunde. Starea de provincie este, pînă la urmă, o stare a sufletului, o stare existențial — spirituală. Trăind în provincie poți, desigur, resimți inconveniente dintre cele mai felurite, dar nu asta e cel mai important. Pentru mine, provincia a avut dintotdeauna un „ce"exotic, opus monotoniei și tuturor celorlalte atribute care o condamnă, aprioric, ca un spațiu al dezolării, al înfrîngerii lente și iremediabile. Oricum, lucrurile nu se rezumă doar la această viziune inhibantă din start. În ce mă privește știu că, provincial simțindu-mă, m-am simțit, în secret, nu o dată, prin chiar această apartenență, un privilegiat. Provincia te face să visezi metropola, să tînjești să fii, să ai nevoie să fii suveran. Să percepi într-un mod anume condiția ta pieritoare. Ea, provincia, te obligă la o inițiere înspre aspectele și simbolurile secrete ale destrămării, ale dispariției, care sub masca derizoriului cotidian pot vorbi celui ales limbajul veșniciei. Nu îmi pot imagina artă autentică, fie ea muzică, pictură, poezie, în afara unui fior ce vine dinspre misterul și fascinația stării de provincie. În fond, dinspre un topos etern-uman care, prin jocul amintirilor, stîrnite bunăoară de pavajul spart al unei străzi pe care brusc alergi **cu tălpi de copil-derbedeu**, îți dă, imprevizibilul, iluzia regăsirii perpetue, a eternei reîntoarceri.

Anchetă realizată de
Cornel BOGDAN

---

ar cînta pe o singură voce, e mai bine un duet." * Într-un savuros articol, Mihnea Măruță ne redă, pe puncte, părerea „vecinului Nelu". * „Cum obținem consensul ?" * Noi consensul îl obținem convingînd monarhistul că importantă e restaurația nu persoana monarhului. Pe republicani îi convingem că o e bună monarhia." „Soarele răsare / Iliescu-apare" * 1. „Nu este Iliescu de viță nobilă ? Ba da, este știut că și tatăl său a luptat tot pentru «nobilele idealuri". Arborele său genealogic este deci sănătos și nepoluat. 2. Are studii în străinătate. A fost chiar coleg de școală cu țarul de la răsărit, un atu deosebit perspectiva deschiderii politicii noastre externe către Europa. Nu e puțin lucru să nu faci anticameră la marile cancelarii. 3. Nu a fost stalinist, spre deosebire de ex-rege (vezi decorația). A participat activ la reacția românească de după revoluția din Ungaria, coborînd cu înțelegere în mijlocul studenților protestatari și ascultîndu-le păsurile. 4. Nu a stat 45 de ani în străinătate. NU a fost niciodată alungat din țară, pentru că oamenii l-au iubit dintotdeauna. 5. Nu are cinci fete, care ar putea să-și împartă țara după moartea sa. El este deci patriot, pentru că a prevăzut acest lucru. (...) 6 Față de regele Mihai, care a intrat în istorie doar cu o singură zi, 23 august, Ion Iliescu a intrat prin șase : 22 decembrie, 28 ianuarie, 20 mai, 13 - 15 iunie," * În nr. 43 al **Contrastului** constănțean, Corneliu Dida ne invită la parastasul U.R.S.S., punînd în... contrast lumea occidentală și cea a fostului(?) lagăr socialist * Pe plan economic, tehnologic, financiar, politic, ideologic capitalismul înseamnă „valori ultramoderne, eficiență, profit". * De cealaltă parte, se repetă obsesiv formularea „dogmă idioată". * „Lumea socialistă nici copii ca lumea n-a putut produce !" * „Este însă capital să înțelegem cu toții că, în asemenea momente, binele sau răul depinde de noi mai întîi ; Răul, mai ales !" * „(...) să nu uităm că acum — după parastasul U.R.S.S. — prostiile nu se mai iartă ! Ci pur și simplu se răzbună !" * Doamne ferește (vorba marxistului) * Același număr conține un interesant interviu cu Ion Cristoiu **Între Nicu Ceaușescu și Petre Roman, între a fi președinte și a fi redactor șef la „Porunca Vremii"** * Domnia-sa nu a fost prieten cu Nicu Ceaușescu, nu este vîndut lui Petre Roman. * Fiind însă un „om foarte realist", e convins că : „Nicu C. era destul de deștept și de școlit și ca orice fiu de comunist era ușor disident. Iată un paradox, toți fiii de comuniști sînt disidenți, în frunte cu Petre Roman." * Dacă ar fi președinte al României, „Prima măsură ar fi să mă mut, acum stau în două camere, într-un cartier muncitoresc. (...)Doi : mi-aș alege un regizor bun care să-mi spună ce mă prinde. Pentru că totuși în viața politică ești un mare actor. (...) A treia măsură : a-și căuta cum a făcut, paradoxal, Carol I. ca presa să mă critice tot mai mult. Pentru că cea mai gravă formă de critică este tăcerea. Și a patra măsură fundamentală, pentru că nu cred că președintele trebuie să facă acest lucru, el trebuie să fie numai un om de suprafață, aș încerca totuși un populism de tip Eltîn. Adică vizite în întreprinderi, să mănînc supă cu tractoriștii, să te duci să te pupe babele prin biserici, pentru că totuși România de astăzi este o țară ultrapopulistă." * Am mai citit pentru dumneavoastră **Familia**, ultimul număr ajuns la noi fiind cel din octombrie. Chiar sosită cu întîrziere, revista își păstrează ținuta cu care ne-a obișnuit. * În paginile ei întîlnim nume ilustre : Mircea Zaciu în dialog cu Alexandru Lungu, Monica Lovinescu — **Blestemul de pe muntele Ebal**, Ion Negoițescu cu un articol despre prozatorul Mihai Sin. * Mai găsim un interviu cu Alexandru Paleologu, precum și cîteva poeme de Ștefan Augustin Doinaș

TRISMEGISTUS

TUR-RETUR • PROVINCIA, TUR-RETUR • PROVINCIA

NOAPTEA, CA UN CAPAC DE TOMBERON

Ce idee? Să ştergi praful de pe carcasa televizorului cu degetul, în timp ce familia, în păr, priveşte destinul (în serial) al familiei Ewing. Se vorbeşte o americană de ultim veac, uşor cîntată, repezită, se aud maşini, ce sînt cu siguranţă ultralate, rulînd pe autostrade, stopînd. O maşină nu se opreşte brusc, în viaţă şi într-un serial, gîndit secvenţă cu secvenţă, decît atunci cînd urmează să se întîmple ceva grav (pe ecran). O a doua linie lăsată de deget prin praful de pe televizor urmează sinusoidele celei dintîi. Cea de a treia te convinge că nu faci decît să-ţi reprezinţi grafic destinul cu o insidioasă şi nenorocită răbdare. Cei din faţa micului ecran au un moment de respiro — se transmite clipul Pall-Mal sau liturghia simetrică pentru Marlboro. Apoi se aude din nou leitmotivul zgîrienorului placat cu ferestre reflectorizante, filmat de jos în sus, al firmei Ewing. Un clinchet de pahare cu whisky şi gheaţă. O intrigă. Apoi leitmotivul fermei. Restul filmărilor sînt făcute în aceleaşi interioare cunoscute... O altă dîră a degetului prin praful de pe televizor te încredinţează că a. un tic, un fel de „tic al destinului", incredibil pentru o concepţie cît de cît normală despre viaţă. Episodul durează 50 de minute. În casă nu mişcă decît degetul tău pornit să şteargă praful de pe carcasă, într-un fel de polemică nătîngă, alb-negru cu feţele iluminate intermitent în albăstrui, ale celor din familie. În fine, ţi-ai epuizat jocul şi linia a ieşit obsesiv aceeaşi. Priveşti lumina siderată, de seriale SF, de pe chipurile celor ce sînt concentraţi şi trăiesc cu trup şi suflet evenimentele familiei EWING. Te întrebi... Nu te poţi întreba nimic, pentru că ştii foarte sigur că nici unul dintre privitori nu are noţiunea exactă a ceea ce înseamnă un miliardar. Singurul lucru, cît de cît comun, ar fi ca domnul acela putred de bogat (mai întîi f.f. bogat şi după aceea putred), soţul mamei Pamelei, să facă un infarct definitiv şi total. Asta poate face oricine. Treci pînă în bucătărie şi observi că verigheta subţire de aur a lăsat o urmă lată de culoare închisă pe inelar, semn că ai avut trăiri interse, ce au determinat emanarea unor acizi puternici, care au corodat metalul sfînt al Egiptului antic, al Chinei medievale, şi Americii postcolumbiene. Necurmat urmezi destinul liniei desenate pe carcasa televizorului în faţa căruia, 100 de minute pe săptămînă, se salvează între iluzia a două piscine sau două birouri cu două saloane luxoase sau între sosirea şi plecarea a două maşini late, automatice. E o linişte la blocuri ca în zi de mare meci internaţional. Toţi pot fi găsiţi la telefonul de acasă. Deasupra oraşului e cerul, ca un capac negru de tomberon ciuruit cu alice mai mari sau mai mici. În oraş, cerul nu are adîncime, stelele nu strălucesc, iar senzaţia de capac pus pe un tomberon de gunoi e aproape perfectă. Undeva, dincolo de copacul ciuruit, e Soarele sau un fel de lumină continuă.

Mergi în bucătărie. Din cameră se aude clinchetul paharelor de cristal umplute cu whisky şi gheaţă, glasul lui J.R., al amantelor lui, al lui Bob, al Pamelei, al lui Sue. Încerci să ştergi praful de pe chiuvetă. Dar aceasta e udă, murdară şi nu poate transmite destinul familiei Ewing. Totuşi, tragi o linie cu degetul şi orice babă poate să ghicească prin somn că e linia destinului tău, cel cu puţine bucurii şi multe nefericiri şi nenorociri. Dostoievski te-ar îndemna pravoslavnic; Bucură-te de disperările tale! Un rîgîit profund, de ţevi de bloc necurăţate de cine ştie cînd te atenţionează că foarte curînd, după terminarea serialului TV., o să-l ai în vizită pe vecinul de dedesubt. În adevăr soseşte. Sună. Îi răspunzi amabil. E furios pe tine pentru că în timp ce el urmărea destinul familiei Ewing — exemplar pentru toată specia umană — s-a auzit o bolboroseală în chiuveta lui de la bucătărie, după care apa infestată şi nedegresată i-a umplut camera. Încerci să te dezvinovăţeşti în termeni civilizaţi. Inutil. Atunci o-ntorci şi-i spui că din greşeală ai dat drumul unui sobolan mort pe canalul de scurgere. Omul rămîne perplex. Transpiră, se domoleşte şi te roagă insistent să nu mai repeţi figura. Pleacă salutîndu-te respectuos. Televizorul pîlpîie ca o candelă în dungi alb-negre, orizontale. De două ori l-ai dus la reparat şi, ca la dentist, acolo i-a trecut pîlpîitul. Se aud voci imperative: Mîine să-l duci din nou la Dinamo SRL, sau SRI!!! Cît a fost destinul familiei Ewing n-a observat nimeni dungile. Acum da. Mîine va fi o nouă zi. Capacul de deasupra oraşului va fi luat. Televizorul va fi dus la Dinamo şi va merge. Precis. Apoi va mai merge aşa vreo două seri, cînd vei şterge praful cu degetul, şovăitor, de pe carcasa lui, apoi totul... hă, hă... se va repeta pînă cînd... Chiar, pînă cînd?

Paul Eugen BANCIU

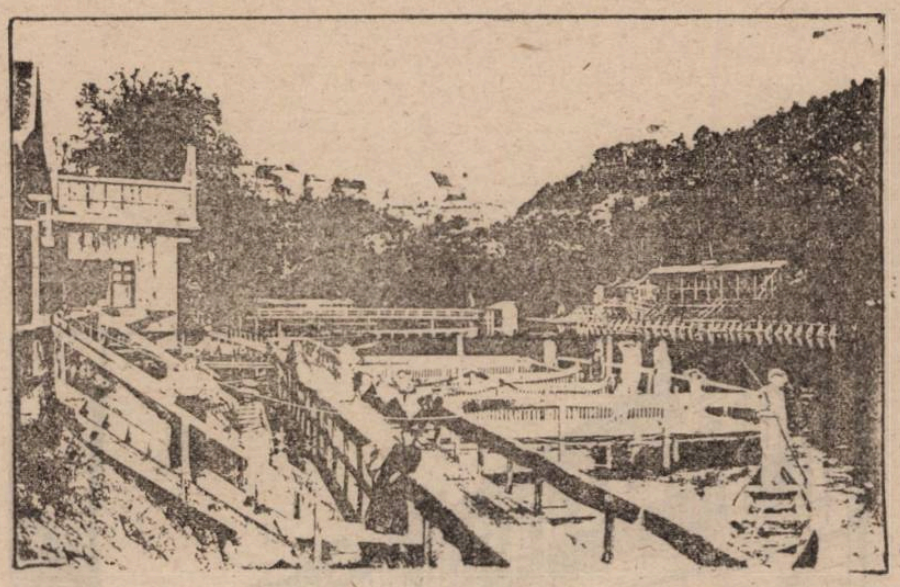

UN ACASĂ DINTOTDEAUNA

Există un gol al vieţii, o interminare, un mai puţin, o sastisire, o mahmureală cenuşie, o nevoie de abandonare care şi ea este un fel de a fi provincial, de a fi în provincie, în Ratarea cea Mare, în libertatea faptului de a fi deasupra din neputinţa de a fi altfel. Există o superioritate morală a înfrîngerii, o bucurie secretă şi tîmpă prin care eşti dezlegat de obligaţia de a fi, la fel ca o piatră, eşti piatra însăşi într-un caldarîm anonim şi provincial, eşti miros de varză acră prin coridoare decrepite, eşti prost, dar nu foarte mult, eşti cult, dar nu cine ştie ce, mai mult aşa, într-o măsură destul ca să trezeşti puţină admiraţie, nu eşti nici sărat, nici acru, nici dulce, nici amar, eşti din toate cîte puţin şi te mulţumeşti cu toate astea, eşti un impostor într-o mare de impostori şi dacă ai un talent pe care să ţi-l recunoşti, pe care să-ţi-l poţi măsura cu gramul, cu pipeta, cu submultiplii centimetrului, acela este unul singur şi anume putinţa de a vedea la alţii impostura. De a le simţi pretenţiile, ştiinţa, beţia lecturilor, liniştea unei erudiţii care nu se tulbură, nu-i pasă, o fantoşă ţanţoşă care tuşeşte grav şi jură pe luciditatea raţională cu care îşi desfăşoară ideile provinciale, gîndurile provinciale, cultura provincială.

În raport cu gînditorii, cu adevăraţii gînditori, cu aceî locuitori de drept ai culturii vii, ai culturii care se face, toţi sîntem nişte provinciali care ne schimonosim metodic prin citate şi subsoluri garnisite cu cifrele ordonatoare care ne măsoară situarea periferică, marginalizarea, neputinţa pe care o mascăm prin altceva decît ceea ce este, şi cu cît ne luăm mai multe precauţii metodologice, cu cît ne blindăm cu atît sîntem mai provinciali, mai în afară, mai dincolo de idee, de respiraţia ei firească pe care o poţi întîlni uneori în simplitatea gîndului stîrnit de un măr căzut din pom. Gîndul este simplu pentru că este esenţial. Fiinţa lumii este simplă. Provincia este complicată. Este erudită. Noi sîntem aşa pentru că amărîtele noastre eforturi bine precizate metodologic nu forţează spre nicăieri, sînt într-un ceva care nefiind esenţial nu este simplu. A cădea în complexitatea simplistă a marii fandoseli. A fi provincial din prea multa dorinţă de a fi altceva. A cădea din cultură din dorinţa de a fi cult. A citi pentru a nu fi prost, pentru a nu fi mai prost decît alţii sau pentru a fi considerat cult, ceea ce este acelaşi lucru. A lucra cu hărnicia împăcată cu sine şi cu lumea din dorinţa provincială de a intra în şirul provincial al unor contribuţii ilustre, erudite şi provinciale. A fi cu totul al culturii, cu toţi porii, cu toate gesturile, cu toate discuţiile, în toate limbile, în toate realităţile. Ce pot să fie toate acestea, dacă nu o neîndeminatică şi provincială ratare a culturii, a marii culturi, a celei adevărate care nu se face din dorinţe, din ambiţii, din sforţări. A fi în cultură aşa cum eşti în aerul lumii prin respiraţie.

A fi în cultură ca la tine acasă nu înseamnă să stăpîneşti, precum călăreţul cu armăsar năbădăios, cît mai multe ştiri, news-uri de presă, cît mai multe citate, cît mai mai multe fişe aranjate în cutiuţe de carton numerotate pe domenii, pe arii exegetice, pe traiecte erudite, pe fişii spirituale, **a fi în cultură ca la tine acasă** nu înseamnă să te baţi pe umăr cu cei care sînt ai culturii mai mult decît eşti tu, pentru a le trezi altora ideea că nu-ţi pasă, că nu eşti mai prejos, că totul e O.K. sau merge O.K. cu ultima achiziţie, cu ultima fişare a cutărei somităţi la care nu ajungi decît atunci cînd **eşti în cultură ca la tine acasă** şi te baţi pe umăr cu unul şi cu altul, cînd ştii să obţii marile cărţi în stare să stîrnească neliniştea celor care nu le au, să le posezi, să le călăreşti precum un armăsar dat naibii. **A fi în cultură ca la tine acasă** nu înseamnă toate astea, dar nici nu poţi să fii altfel al culturii. Este îngrozitor de complicat, de istovitor, de monoton, de nicicum, această cursă înspre nicăieri, deşi altfel nu se poate, ca în versul beţiv al lui Bacovia, cînd autorul mărturiseşte despre sine adevăruri crude de conştiinţă, dar şi dezvăluie întîmplări fizice de felul: „cad, recad şi nu mai tac din gură". Aşa şi provincialul cultural, şi el este un beţivan fără linişte, un alcoolic al lecturilor, un ins care nu mai tace din gură cu toate că are mereu momente în care cade, apoi altele în care recade şi tot aşa, într-o bolboroseală fără capăt, totul pe un fundal care, iată, îmi aminteşte un vis revenit obsesiv în ani: eram, acolo în vis, într-un fel de recepţie fastuoasă, cu domni şi doamne de toate felurile şi strălucirile, şi pantalonii îmi erau rupţi în fund într-o asemenea măsură încît atunci cînd trebuia să vină bosul, regele, tovarăşul preşedinte, cu urma să mă fac de rîs pentru că trebuia să mă scol de pe scaunele înalte, îmbrăcate în piele, ca să aplaud, să salut, să strîng mîini, să sărut mîini, să spun vorbe inteligente, aplicate pe obiect. Spaima aceea dintotdeauna că strălucitii mei campioni de recepţie mi-ar putea vedea oricînd prin spintecătura nădragilor izmenele cazone este un simbol. **A fi în cultură ca la tine acasă** este o afacere pe care numai Marele Provincial o ratează; toţi ceilalţi sîntem ai culturii cu metodă, cu hărnicie, cu toate precauţiile metodologice în stare să ne ferească de rateuri; sîntem ai ei în ultima clipă, pînă la ultima suflare, pînă cînd bunul Dumnezeu ne va împinge să ratăm prin obştescul sfîrşit, ultima lectură, ultima fişă, ultima achiziţie care ne împinge încă mai mult în cultură, ne face mai mult să fim ai ei într-un acasă dintotdeauna.

Daniel VIGHI

LAHO, DE LA TREI LA ŞAPTE

E duminică după-amiază, 16 noiembrie anul curent, stau la birou într-o casă de provincie dintr-un oraş de provincie şi mă pregătesc să scriu un „proiect de coşmar" pentru o revistă din provincie. Sleiala, apatia, prostia, imbecilitatea, plictisul pe cont propriu. Mă dezmorţeşte, din ele doar spaima de scris. În ce provincie să-mi înfund proiectele de coşmar? Într-una generică, provincia cu p mare? Sau în ceva foarte concret, în sutele de provincii pe care le-am trăit ori doar presimţit în fiecare casă, stradă, cartier din Timişoara sau aiurea? Care, deci? Cea pe care o cunosc: Laho, piaţa Lahovary, cartierul Elisabetin, oraşul de provincie Timişoara, duminica după-amiaza, de la trei la şapte, dintotdeauna, unde revin, pentru doar patru ore, pe urme, în casa cu numărul 15, la parter, la etaj, la subsol.

I. Sîntem în toamna tîrzie a anului 1931, duminică, după prînz. Domnul Baschand Josef, unul din marii antreprenori ai oraşului, tocmai şi-a încheiat siesta. S-a ridicat din fotoliul de lîngă teracotă, şi-a aprins o ţigară subţire, a băut un pahar mic de cognac, o cafea, a trecut în birou, a scos dintr-o casetă nişte bani, a deschis cîteva plicuri, s-a zgîriat, în ornamentul de fildeş al coupe-papier-ului, a urcat apoi la etaj, a deschis pe rînd uşile celor două dormitoare, unde dorm sau se prefac că dorm soţia Isabella şi cele două fetiţe, Berta şi Emmy. Şi-a scos cu băgare de seamă un costum elegant din dulap, s-a parfumat, şi-a clătit gura cu apă aromatică. Apoi a coborît şi, peste cîteva minute, a ieşit. Îl putem vedea traversînd piaţa şi parcul spre apartamentul amantei sale, Nelly, unde va sta pînă la şase jumătate seara. În acest timp, Isabella şi fetiţele se vor scula. Isabella se va aşeza într-un balansoar de pai lîngă fereastră şi se va preface că citeşte un roman. De fapt, se va gîndi la multe lucruri triste şi, din cînd în cînd, va plînge. Berta se va juca pînă seara cu cele două păpuşi, iar Emmy va sta neclintită la geam, cu coatele sprijinite de pervaz, cu genunchii ţociţi pe un taburet de pluş, fără să scoată o vorbă şi se va preface că priveşte lumea. De fapt, va sta cu ochii închişi tot timpul şi se va gîndi la multe lucruri frumoase, fără să zîmbească. Seara, la ora şapte, îi putem vedea pe toţi patru cinînd în sufragerie în jurul mesei negre, ovale.

II. Sîntem în toamna tîrzie a anului 1961, duminica, după prînz. Domnul Baschand Josef, unul din cei mai mari vagabonzi ai oraşului, supranumit de copiii din cartier monstrul Başnadi, tocmai s-a sinucis. A ieşit din colibacoteţ unde locuieşte de cîţiva ani, de

Adriana BABEŢI

(Continuare în pag. 12)

SCRISOARE SENTIMENTALĂ ŞI AUTOCRITICĂ

Înainte de a formula cîteva păreri pe o temă atît de incitantă, dar şi delicată, din punctul de vedere al delimitării teritoriale a noţiunii, oferită de generozitatea unei discuţii provizorii, vă rog să-mi permiteţi să mă delimitez eu însumi, fără menajamente: sînt un provincial incurabil, locuitor al Capitalei (politice).

În această perspectivă, voi face cîteva încercări de propoziţii, relative la statutul de provincial, situat atît în peisajul propriu — Provincia, cît şi în cel impropriu(...). Pentru a anima acest statut, voi folosi comparaţia continuă cu Capitala. Cînd am spus, în titlu, „şi autocritică", nu am intenţionat să mă valorez negativ, în situaţia dihotomică provincie-Capitală, ci să folosesc valoarea exemplară (cauzuistică), pe care o introduc în ecuaţie prin experienţă personală.

Sper că nu constituie o idee originală faptul că activitatea artistică în Provincie (sau în provincii), după cum şi în Capitală, s-a manifestat — în general sub forma unor autarhii culturale, mai cu seamă în plastică. Nu e loc aici să susţin această ultimă părere.

Cum s-au născut aceste autarhii şi din ce necesităţi, e o problemă pe care o rezervăm pentru divertismentul sociologilor, politologilor ş.a. Accentuînd deci Provincia ca pe o realitate, să vedem ce presupune statul de provincial şi ce presupune cel de metropolitan, să-i spunem.

Ele introduc în ecuaţie două complexe artificiale, operante la un anumit nivel, în primul rînd tocmai pentru că ele, dacă nu au avut întotdeauna o acoperire pe teren, au fost inventate. Este, desigur, vorba de cele două complexe „eficiente", de inferioritate şi de superioritate. Ca să se exercite „plenar", ele se conţin unul pe celălalt, complexul ascuns căpătînd un sens pozitiv. Complexul manifestat, indiferent dacă e cel de superioritate sau cel de inferioritate, ţine de categoria negativă, e pentru că este superficial.

În ordine inversă, bucureşteanul are, să zicem, complexul de superioritate faţă de o entitate abstractă, nu neapărat faţă de provincie, complex care nu se datorează unei comparaţii la care ar fi supus, ci unei tehnici de ignorare. Nu-l interesează, nu-l obsedează, deci este superior. Provincialul are însă un complex cu adresă precisă (figurativ sau abstract), faţă de cei din Bucureşti sau faţă de Capitală.

Aceasta nu înseamnă că provincialul nu poate şi el opera într-un registru de paravan, cu alt tip de ignorare, care ţine de tehnica struţului, şi atunci îşi formează imaginea tectonică a întregului său, deci căruia nu-i lipseşte nimic, şi astfel îşi face rost şi de complexul de superioritate. Bucureşteanul de soi poate dobîndi şi el complexul de inferioritate, subînţeles însă, într-un context grav, ca titlu de nobleţe.

Vă rog să-mi permiteţi să fac o comparaţie reieşită dintr-o experienţă personală. Ca student, m-am transferat de la Institutul din Cluj, la cel din Bucureşti, considerînd că Bucureştiul este „răul" necesar. Am descoperit astfel opoziţia dintre dogmatismul academic, rigid, îngust, bătos, artificial şi celălalt dogmatism liberal, lax şi desuet flegmatic.

Avangarda studenţească din Cluj, independent de voinţa profesorilor (ca şi de fapt a artiştilor clujeni — este vorba de anii '60) descoperea, cu încrîncenare, aş spune cu fanatism, experienţele suprarealiste, abstracte, constructiviste, pop-art-iste ş.a. La Bucureşti se preda şi se executa, cu precădere, un soi de post-impresionism leneş, între abstracţionismul aluziv şi expresionismul liric. Dogma şi forma se rezumau la pretextul plastic, dar aceasta desigur pînă în momentul în care confortul balcanic a fost tulburat provizoriu de studentul transferat de la Cluj, Ioan Munteanu.

Reiese de aici o altă manifestare a complexului provincial: o voinţă teribilă de racordare a celor din Cluj la litera de avangardă. Cu cîteva excepţii, între care Ioan Munteanu, Eugen Tăutu, Viorel Toma, care preluau experienţele neasimilîndu-le, ci redîndu-le brut sau eventual indirect prin interpretarea lor.. O categorie a studenţilor din Cluj era continuu racordată la ora avangardei din vest, oscilînd între spiritul german şi cel american (ca modalitate de lucru).

Complexul de superioritate (manifestat eventual prin lipsa de complexe) al celor din Bucureşti, se exprima mai degrabă printr-un anacronism, pictîndu-se şi sculptîndu-se fie pe linia aşazisei bune tradiţii artistice româneşti interbelice, fie în spiritul confortului artei franceze.

Balansul acesta între rigiditatea persuasivă a disciplinei formal academice, plecare am întîlnit-o la Cluj şi levantismul disciplinei confortului intelectual — poate fi nu numai instructiv, dar şi benefic, pentru cine le-a încercat pe amîndouă şi a scăpat întreg deci nu numai de două şcoli, ci şi de două complexe în opoziţie, generate fie de teama de izolare frustrantă, fie de autoizolarea ca modalitate de eliberare. Astfel, fiind pus într-o asemenea dublă situaţie inhibantă, pe care o oferea acest paradox, eficient mi se părea să nu operezi prin scăderea unui complex din celălalt (indiferent care ar fi fost descăzutul şi care scăzătorul), ci încercînd însumarea -asumarea lor. Personal, în Bucureşti, am fost asimilat sub rezerva de ardelean, iar provincia natală sub cea de renegat. Declarîndu-mă în context, cu autoironie, ca fost ardelean, am sfîrşit prin a deveni ardelean de profesie.

Patria mea natală a fost nedefinită şi printr-un fenomen aproape natural de electroliză, a devenit — nu o medie liniară între Provincie şi Capitală, ci un punct de pe o hartă imaginară. Sensibilitatea unei categorii de artişti români, faţă de fenomenul occidental s-a dovedit, nu numai complementară la lentoarea asimilărilor — decantărilor la nivelul Capitalei, ci şi un factor de contrast extrem, în interiorul Provinciei, faţă de cei care, la polul opus, obosiţi de concentrare — maturizare, voiau doar să producă, ceea ce cu certitudine considerau că se cheamă „valoare eternă".

Specific Provinciei, mai întîi de toate, mi se pare contrastul extremist între protocronismul (anacronismul), suficient **lui însuşi ca motivaţie şi oportunismul** artistic nerăbdător, fluctuant, imprevizibil, precum prezentul perpetuu. Amîndouă sînt componente ale complexului mai sus amintit. În Provincie, de la distanţă, pare specifică o anumită aură de stabilitate a programului interior, fie că e vorba de apetitul pentru actualitate, fie că e vorba, dimpotrivă, de certitudini, bine delimitate, percepute ca suspensie în atemporalitatea actului artistic.

Eliminînd excepţiile, putem spune că Provincia a elaborat un prototip de artist solemn, dedublat în realitatea lui individuală, între cele două complexe, o anumită emfază, inhibant austeră, care se justifică prin existenţa primului complex, motivat sau nu, cel de inferioritate.

Pe de altă parte, cel cu buletin de Capitală, aşezat (stabilit) definitiv acolo, îşi alungă programat complexul, de multe ori benefic, de fost sau virtual provincial, devenind prototipul conjunctural al salvatului care — şi ignoră complexul fundamental, în avantajul celui superficial. El devine (sau este) prototipul artistului care nu-şi mai pune prima întrebare, ci direct pe a doua şi a treia: cine sînt? şi încotro merg? Eventualul complex de superioritate nu este efectul unei comparaţii, ci al eludării programatice: neimplicarea, nepăsarea, sub aparenţa unui flegmatism jovial, nu am timp, nu cunosc, nu mă interesează. (deci) nu am coplexe. (Dacă totuşi acţionează concurenţa, ea se face între nume şi nu între atitudini).

Să nu uităm că, în cazul României, Capitala se află jumătate în est şi jumătate în Balcani. Excentrică în situaţia geografică, Timişoara are avantajul ei. Cu tradiţia ei occidentală, ea a devenit Capitala Provinciei. Astfel ne-am trezit cu două capitale, care printr-un artificiu metonomic, de extrapolare devin similare relaţiei dintre Judeţ şi Municipiu, prefect şi primar. Timişoara a devenit pentru Provincie, dacă se poate spune aşa, o conservă ecologico-culturală. Spiritul ei constituie, mai mult decît un model, un exemplu teoretic.

Ca privincial, locuitor al Bucureştiului, mă fascinează mai mult provincia de la distanţă. Întrucît aici nu mă aflu în Provincie, aceasta continuă să mă fascineze pînă şi la auzul numelui ei.

Nu aş spune că în Provincie extremele se ating, dar ca într-un muzeu al secolului (locului), într-o gospodărie, şi calculatorul şi plugul de lemn şi tot aşa cum se ară în profunzime, se fumează şi mult talent.

Printr-o formulă mai jucăuşă, aş putea spune într-un fel rezumînd — că există mai multă culoare în Provincie, iar în Capitală, foarte multe culori, sau foarte mulţi coloranţi şi colorişti, a căror particularitate nu constă în culorile extremelor, cît în pasajul dintre ele.

Semnez cu încrîncenarea unui provincial circumspect, distant şi incurabil străin oricărei capitale geografice,

Alexandru CHIRA

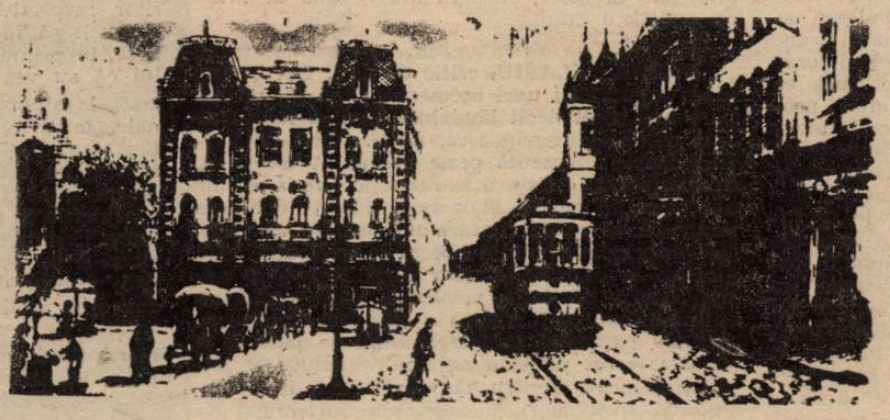

UN PRETENDENT LA COROANĂ

Chivernisind, cu bun simţ şi disimulată emoţie, cîteva hectare din zestrea de imagini şi personaje a Provinciei, Petre Stoica va fi fiind, în Banatu-i natal şi mai apoi în factoriile înfiinţate aiurea, unul dintre spiritele cele mai sistematice hazardate pe teritoriile poeziei. Un proustian metodic, în secţiunea mediană (şi nu numai) a scriselor sale, cultivînd ca atare afacerile reveriei şi fabulaţiei, trecînd fără păs din avanscena unei Europe fantasmatice, rămasă în albumele de familie, spre forurile şi instituţiile lumii rurale: „Pîlpîie molii / cuminţi, răbdătoare. / / Din fotografia iodată / cavaleristul cu grad de caporal / priveşte melancolic / spre satul natal. / / Cambii, foi de vite, chitanţe / de la „S.A. / de asigurări Transylvania". / / În noaptea de-aici / s-a stins şi ochiul / penei de păun. / / Praf de tutun / pe imaginea taurului comunal / premiat de mult. / / În calendarul pe o sută de ani / lacrimile şi petele creionului chimic / au stricat înţelesul / scurgerii vremii. / / Îngerul de gips, adus de la tîrg / păzeşte deasupra / acestui mormînt (**Într-un sertar**).

Fantezist melancolic şi, în limite rezonabile, spirit livresc, Petre Stoica pare mereu pregătit a fraterniza între relicvele unui univers desuet, îngrijind cu tehnologie suprarealistă de livada bunicului şi de saga familiei. Nu o singură dată va fi surprins herborizînd faceţios pe spesele unui tradiţionalism de bună sursă pillatiană, complăcîndu-se, în cutare împrejurare, a vedea în spaţiul continental un hinterland în propriului ţinut de obîrşie: „Vă jur am fost şi eu în Europa noastră cîndva / în epoca anotimpurilor cu flaşnete romantice / şi-a domnişoarelor îmbrăcate în rochii de nuanţa vaniliei / duiosul copilărosul landou cu motor mă sălta / de la un ţărm al mirării grozave la altul iată / aţi început să uitaţi amintirile se dizolvă / asemenea bomboanelor rămîne doar parfumul discret / după descoperirea tangoului evident către seară / mi-am pus pe cap canotieră blindată şi fără să ştiu / am dansat pînă la faleza unui continent retuşat **(În Europa noastră cîndva).**

Însă poetul acesta care ajunează, în plin secol douăzeci, pentru a participa la festinul pantagruelic al unui timp şi al unei civilizaţii revolute nu e, numaidecît, un paseist — propune, în schimb, o estetă proiecţie într-un spaţiu ficţional, practicînd un nobiliar dezmăţ între cele aparţinînd lumii comune, substituind apetenţei pentru senzaţii tari o ordine a derizoriului, a banalului. Aproape fără schimbare, liricul se regăseşte între lucruri şi fiinţe umile, îşi comunică opţiunea pentru cele naturale, pentru plăceri fruste: „De ce trăiesc în mediul rural? / vedeţi aici mai există găini autentice / mărarul a rămas tot mărar / iar ciupercile sunt naturale / ca de altfel şi expresiile ţăranilor / da întreţin relaţii excelente în special / cu pădurarii", îşi alcătuieşte în răspăr un curriculum vitae pentru uzul jurnaliştilor şi scrie petiţii: „localnicii / mă apreciază doar pentru că uneori / le compun petiţii şi scurte scrisori" **(Interviu),** neuitînd a promite, gest de supremă mondenitate într-un univers populat cu orătănii, tufe de mărar şi stoguri de fîn, expediţi continentale.

Ce propune, în creaţiile-i de maturitate, Petre Stoica? Dacă nu osteneşte să scrie, iarăşi şi iarăşi, „poeme idilice", de ordinul evidenţei devine schimbarea registrelor lirice, substituirea notaţiei evocatoare (faceţioase, la rigoare), cu o observaţie crudă, cinică, exactă, demistificatoare. Mai puţin discipolul în poezie al lui Rousseau Vameşul ne întîmpină în volumele ultimului deceniu, cît martorul unei lumi comune, depoetizate, romaneşti, favorizînd documentarul ce bate în pamflet, relatarea sumar-reportericească, ironică: „Cer albastru de nuanţa sticlei de sifon / sub gutuiul din curte se mănîncă febril / au venit neamurile dragi de la oraş / maşinile lor sunt expuse în faţa porţii / aşa ca vecinii să moară de ciudă / între pauzele bucatelor aşteptînd să cadă pe masă, / unele studiază armele secrete ale curcanului altii / demontează cu privirile casetofonul mîndria familiei / amintiri cuvinte de laudă mici viclenii..." **(Reuniune familiară).**

Mai nimic, de acum încolo, din atmosfera liricii lui Pillat în notaţiile telegrafice ale poeziei lui Petre Stoica. „Pastelurile" acestuia vor evoca în mod preferenţial automobile, tractoare, salcîmi carbonizaţi, dascăli ce fac naveta la oraş paznicii comunali şi bărbaţi deliberînd la bufetul sătesc: „La bufet ţăranii beau ţuică fiartă s-a adus şi bere / sunt multe amintiri din războiul ultim îl ştim / uneori după-amiaza treceau prin lanuri dulci de secară lejer cu armele în bandulieră / pe cartuşe înfloreau lacrimi purtau în raniţă / mărunte creioane chimice scrisori blănite de iepure fotografii / unii au fost cavalerişti ageri unul a fost sergent sanitar / unii au rămas cu faţa lipită de rădăcini /... / dar sunt şi alte amintiri altele exprimate cu glas răguşit" **(Sunt multe amintiri).**

Surpriza, după ce ai scrutat cu atenţie atari tablouri, ar fi să constaţi că acest pretendent, la începuturile-i literare, la coroana Poeziei, rămîne încă un sentimental: sub sarcasmele de circumstanţă se străvede patetismul, o sensibilitate gravă ce se pune în valoare chiar împotriva succesivelor programe ale poeziei.

Lucian ALEXIU

CONSTANTIN FLONDOR • ILEANA PINTILIE • IOANA VLASIU • CIPRIAN RADOVAN • DOREL GĂINĂ • GHEORGHE SCHWARTZ • ALEXANDRA TITU • SMARANDA VULTUR • IOAN VULTUR

IRADIAȚIA INSULEI

Am numit cu acest generic o masă rotundă ce avea în centrul ei ideea de „provincie". Ea a fost organizată de Inspectoratul județean de cultură Timiș, Uniunea Artiștilor Plastici și Muzeul de Artă al Banatului, cu prilejul închiderii expoziției retrospective a artei anilor '60—'70, „Creație și sincronism european". La manifestare au fost prezenți oameni de specialitate din București, Oradea, Craiova, Arad, Bistrița, precum și o seamă de artiști plastici, oameni de cultură și artă din Timișoara.

Încercăm, în paginile de față, să prezentăm, fragmentar, luările de cuvînt din cadrul acestui, iată, al doilea seminar cu tema „Provincia", pentru a încerca să elucidăm — fie numai în parte — marea dilemă cu care se confruntă în primul rînd artistul atunci cînd se raportează la un „Centru", necum consumatorul, atunci cînd face aproape cu obstinație distincția dintre „provincie" și „Capitală".

CONSTANTIN FLONDOR, artist plastic, Timișoara :... Seminariile „Provincia" au o istorie destul de scurtă. Ele s-au născut o dată cu ideea de a deschide această expoziție „Semn, opțiune, sens", care este un fel de SOS în calea provincializării culturii. Ea a apărut în timpul organizării acestei expoziții, cînd ni s-a oferit și șansa de a expune în spațiul atît de mare al Teatrului Național, la care, bineînțeles, vor participa și colegi din alte centre culturale din țară în anul viitor. Pînă atunci, tocmai pentru a face mai bine cunoștință cu ceea ce lucrăm, aici sau în altă parte a țării, am convenit să ținem mai multe seminarii avînd ca temă „Provincia". Chiar astăzi putem stabili unde să aibă loc următorul seminar cu această atît de complexă și incitantă temă, ba chiar subiectul său, în funcție de ceea ce se va discuta aici. Am considerat că e nimerit să reluăm tema aceasta, anume conceptul de „provincie", ce a fost în mare parte discutat și la Sibiu. Regretăm absența Livianei Dan, consilieră la Inspectoratul județean de cultură Sibiu, o persoană foarte activă, a cărei participare ar fi fost importantă. Deci primul seminar cu această temă — „Provincia" — s-a desfășurat acolo, dar vastitatea și implicațiile ei, teoretice și practice, nu au putut epuiza toate problemele. Au fost foarte mulți colegi, chiar și din București, care au regretat că nu au putut lua parte la acel seminar. Aceasta ar fi o a doua cauză pentru care am reluat conceptul de „provincie" pentru a fi dezbătut și aici, la Timișoara. În scurta mea luare de cuvînt, aș dori doar să punctez cîteva idei, nedumeriri cu care puteți fi de acord sau nu, privitoare la tema aceasta, idei ce mi-au venit în timp ce organizam acest seminar. În primul rînd „provincia" este un termen ce nu poate rezista fără existența unui „centru". Bunăoară, în micul dicționar Larousse se spune surprinzător : „Franța este provincia fără Paris". Deci în această polaritate „provincie-centru" pot exista fie raporturi de reciprocitate, fie raporturi de autoritate, fie raporturi de libertate, fie raporturi de dependență și, întrucît a fost în Timișoara și un seminar cu tema „Identitate, alteritate", organizat de doamna Smaranda Vultur la Universitate, iată, mi-am notat și această posibilitate de reciștigare a identității. Față de ideea „provincie-centru" există modele și comportamente diferite și m-am gîndit la două dintre ele, bine-cunoscute : anume Cioran —Noica. Mă gîndeam la corespondența dintre cei doi, la faptul că unul se afla în unul dintre centrele culturale ale Europei, în vreme ce Noica se afla într-o margine a ei, ba mai mult, chiar, evitînd Capitala, se afla într-o magine a ei. Dincolo de faptul că respectiva corespondență avea loc în două limbi diferite, română și franceză, mă gîndeam cum doi buni prieteni, care aveau atitudini diferite față de exact ceea ce dorim astăzi și noi să discutăm. O altă problemă pe care mi-am notat-o cu privire la ideea de structură „provincie-centru" este bineînțeles cea politico-administrativă, destul de clară, unde există un „centru" și există „provincia", dar trebuie înțeles că există și o țesătură vie, variabilă, pulsatorie, care reprezintă niște zone de cultură și m-am gîndit bunăoară la situația Italiei sau Germaniei, unde centrele pulsează, fie că-și schimbă locul, fie că reprezintă un fel de constelații ale unor intensități existențe în anumite zone și în anumite perioade. În fine, o ultimă idee — anume că pot exista impurități în raportul dintre provincie și centru. Aceasta pentru că există o anumită cantitate de provincialism în orice centru, după cum există provincii capabile să focalizeze, fie fluctuant, fie continuu, niște valori autentice.

ILEANA PINTILIE, istoric de artă, Timișoara : Tema este desigur incitantă, această polaritate centru-margine sau capitală-provincie poate deschide nenumărate comentarii. Mi se pare că punîndu-se astăzi în discuție tocmai această temă suferim cu toții de un anume provincialism. Fără îndoială că există acest raport între capitală și provincie, este un raport al unor structuri mici, care au tendința de a centraliza totul într-un focar unic, generator, și tocmai împotriva acestui complex ar trebui să luptăm să ne dezbarăm de el, după cum unii dintre noi au trebuit să se dezbare de complexul capitalei, pentru că există un centru unic, absolut, unicul canal de comunicație, care focalizează toate energiile. Pentru că s-a vorbit aici de modelul Franței, unde, desigur, Parisul este capitala absolută, cel puțin din punct de vedere artistic, chiar al lumii, iar țara este provincia, cu foarte multe nuanțe și aspecte, cu o viață culturală și nu numai, foarte intensă... Îi putem contrapune exemplul Germaniei, care, fără să aibă un centru unic absolut, pe zone, pe nuclee, a reușit să formeze chiar pe regiuni sau orașe puternice centre culturale. Eu aș fi dorit, oarecum, să canalizez discuția, datorită expoziției pe care o închidem astăzi, dar care a stat sub genericul „Creație și sincronism european" și care s-a vrut să fie un exemplu de anti-provincialism. Deci, un model de expoziție ce a încercat să așeze lucrurile pe o linie firească, de cultură, menită să instaureze mișcarea artistică din Timișoara în contextul ei real, acela în care s-a situat în anii '60—'70, care o lega nu doar de contextul național, ci și de cel european. Momentul acestui seminar prilejuiește mai mult o situare a noastră într-un plan european, decît în a căuta să ne diferențiem unii de alții între noi, de a spune iar și iar cine e „centrul", cine e Capitala, sau dacă tocmai capitala este provincia. După opinia mea, această expoziție a însemnat o recuperare a unor mișcări artistice europene, deci o încercare de sincronizare, pentru că unele lucruri, se știe au fost făcute în avangarda anilor '20, dar altele, cum este pop-art-ul și cinetismul au apărut aproape simultan și în România. Expoziția e foarte diversă, pentru că nu este vorba doar de o singură persoană, de un singur grup, ci de mai multe grupuri formate în mod spontan, cînd, pentru o perioadă de timp, artiștii s-au unit, apoi s-au regrupat pe o altă idee și au expus în alte pavilioane. Excepție ar putea să-l constituie grupul „Sigma", care însă a urmat o anumită dinamică, a evoluat în timp. Dar și artiștii care l-au constituit și-au urmat destinele proprii, revendicîndu-se de la ideile de pornire și devenind personalități distincte, bine cunoscute pe simezele din țară și chiar din străinătate. E mai puțin important acum pentru noi să diferențiem lucrările realizate de grupul „Sigma" și semnate ca atare, de cele ce poartă pecetea autorului lor. Deci această mișcare artistică timișoreană a constituit, de fapt, recuperarea unei avangarde ce a rezistat în România, sufocată o vreme de o tendință, să-i zicem, prea lirică și închisă în arta românească. Paralela cu această artă comunistă a simplificat lucrurile foarte mult prin diferențierea netă dintre arta oficială și cea de experiment artistic, ce se putea face alături, cu toate riscurile asumate de autor. Trebuie să reamintim că la ora aceea chiar primele lucrări constructiviste făcute în Timișoara au fost semnate de oficialitățile zilei, iar ca niște excepții Roman Cotoșman, Flondor, Bertalan au reușit să-și strecoare cîte o lucrare la saloanele oficiale deschise la București. Au fost criticați atît pentru atitudinea lor, neconformă cu ceea ce se cerea, cît și pentru concepțiile, de altminteri înnoitoare, pe care le aduceau. Este vorba de anii '62—'64, cînd cei trei artiști timișoreni se situau în afara oricărei concordanțe cu ceea ce se expunea atunci. Cu atît mai înalt mi se pare astăzi gestul lor de atunci, cu cît de greu a fost să se aducă arta românească la nivelul celei europene. Făcînd, în continuare, un scurt istoric al lucrărilor expuse aici trebuie să avem în vedere și anii ce au urmat, marcați de o anumită deschidere față de Europa, cînd grupul „Sigma" a reușit să fie prezent la prima bienală de acest fel de la Nürnberg. Intrarea în circuitul european, atît ca grup, cît și ca individualități era de-acum asigurată. Aș dori ca discuțiile ce vor urma să pornească și de la acest element concret, ce a așezat Timișoara nu numai în rîndul „capitalelor" artistice, ci și în însăși zona de interes artistic a Europei.

IOANA VLASIU, critic de artă, București : Ideea organizării unei asemenea expoziții mi se pare mai mult decît lăudabilă, pentru faptul că arta modernă românească, nu era nici pînă acum foarte cunoscută peste hotare. A face aici, la Timișoara, o expoziție retrospectivă a acelor ani vine din nevoia unor recapitulări necesare pentru a se putea contura un univers de creație propriu existent la noi și în acei ani. Mă gîndesc la expozițiile unor Paul Neagu, și artiști astăzi de talie mondială, care proiectau editarea unei cărți asupra avangardei românești. Actuala expoziție timișoreană mi se pare a fi un eveniment pe plan național și cîtuși de puțin provincial, pentru că vine tocmai în întîmpinarea acelei dorințe exprimate nu numai de Paul Neagu, ci și de alți artiști. Legînd ideea expoziției de cea a seminarului nostru simt o ironie implicită ; aceea a provincialilor ce așteaptă să le spunem că nu sînt provinciali. Trebuie să spun că în paleta deosebit de bogată a plasticii românești, Timișoara nu este neapărat un centru provincial, ci pur și simplu un „centru". Pentru că Timișoara oferă un centru de artă modernă exemplar. E o cochetărie să vorbești acum, aici, după evenimente ce au însemnat niște piloni în școala de artă românească postbelică, despre provincie și provincialism.

CONSTANTIN FLONDOR... Mi se pare că nu am fost destul de clar de la început, în sensul că nu era vorba despre niște complexe ale provinciei. Intenția era tocmai de reabilitare a cuvîntului „provincie" și de a vorbi despre provincie cu o oarecare bucurie. Mă gîndeam că mi-ar plăcea ca acest cuvînt — „provincie", care este o necesitate a fiecăruj om, să însemne doar „proveniență", în sens etimologic, ci să numească și acele rădăcini ce stau atît la marginea lor originară, dar și în centrul unde se situează artistul. Aș fi dorit să citez aici și din Cioran, și din Noica, mai cu seamă din capitolul „Partea noastră de cer" cîteva lucruri ce au o directă trimitere la tema propusă de noi spre dezbatere. În anterioara masă rotundă, publicată de revista „Orizont", Ștefan Bertalan, venit din Germania, posesor a mai multor zone de interferență culturală, încheia într-o paralelă Gîrda seacă-Timișoara seacă, ambele mustind sub tumultul fluid, una a apei, cealaltă a spiritualității. Am mai putea numi aici și Tescanii și Bistrița și Oradea, care sînt tot atîtea centre vii, fluide, ale provinciei.

CIPRIAN RADOVAN, artist plastic, Timișoara : ... Prin naștere sînt bănățean, or este un lucru știut de fiecare dintre noi că, în sat la mine, bunăoară, nu exista o diferențiere atît de brutală, aș spune, între centru și margine. Exista ulița mare, și ulița mică. E doar o diferență de așezare, nu și de interpretare a ponderii lor în ceea ce-i privește pe locuitori. Așa ar putea să fie pusă în centru Timișoara, iar pe margini, zona ei de influență. Ulița mare și ulița mică sînt doar topologie deosebite și dispar orice fel de diferențe între „centru" — Capitală și provincie. Acesta este sentimentul natural al omului crescător și trăitor aici, și nu acela de subordonare, de raportare permanentă la un centru... În anii '60—'70 o anume modalitate a forurilor de a recepta arta din provincie. Bunăoară, dacă unii critici din București atrăgeau atenția asupra unui creator din Timișoara, deîndată acceptau prezența în expoziție a lucrărilor respectivului artist. Cotoșman, bunăoară, a reușit să intre în UAP după o primă expunere, în primul an și asta numai datorită faptului că au venit aici un Comarnescu, un Frunzetti, la o expoziție cu lucrări total neconvenționale, la care au mai participat și Flondor și Bertalan. Deci critica noastră de specialitate se afla și ea într-o recuperare ; erau oameni de foarte bună intenție, receptivi la tot ceea ce considerau că permite deschiderea României spre lume. Critica și artiștii nu au făcut altceva decît să-și ia soarta în mîini. Era o nuanță romantică, un fel de tinerețe, nu numai a noastră, dar și a criticilor de atunci care își aduceau aminte de personaje importante ce le-au premers. Poate că nu erau suficient de bine pregătiți pentru o artă față de care au fost ținuți departe, decenii la rînd, și asta le conferea un merit în plus. Ei aveau o foarte mare credință în tineri. Noi n-am fost decît la o primă vedere contestatari, pentru că am fost convinși că tot ceea ce facem este bine și că în felul acesta ne deschidem spre lume. Această receptivitate a Bucureștiului față de expoziția grupului „Sigma" la sala Kalinderu, care nu se potrivea cu ceea ce se expunea la ora aceea în capitală, a însemnat la fel de mult cu receptivitatea pe care o manifestă azi străinii față de ceea ce se lucrează acum în diferitele orașe din țară. Deși chiar dacă, apelînd la tehnologie, noi nu am avut patente, am avut în schimb nuanțe la patente. În anii '70 a fost o expoziție de grup : Nuțiu, Vreme, Jecza, Kazinczy, Popa, la fel de neconvențională. Deci, la Timișoara exista o stare de emulație, o stare de fapt normală, de experimentalism. Bertalan este un exponent al acestei stări. El nu a făcut opere, ci a experimentat permanent, a vrut să-și renege anume credințe, a ajuns la altele ș.a.m.d., dar asta nu înseamnă că nu e normal să se întîmple așa. Ce perspective ar fi de acum înainte pentru asemenea stări, a dinamismului experimental, căci contextul oferit de actuala expoziție este unul cît se poate de fericit.

DOREL GĂINĂ, artist plastic, Oradea : Vrînd-nevrînd, nu am fost departe de nașterea acestei idei a simpozioanelor „Provincia", ce porneau de la niște constatări. Inițial nici nu i s-a spus „Provincia". Antevorbitorii mei și expoziția deschisă aici ne-au dat o grilă pentru a putea privi mai departe următoarele simpozioane. După cum, la Sibiu, domnul Oliv a spus „provincia nici nu există"". Dar există o anumită stare, căreia nu-i putem spune altfel. Toată expoziția pornise de la o constatare vis-à-vis de un centru, care accidental se cheamă București, cum foarte bine ar fi putut să fie Suceava, Ploiești ș.a. Acest „centru" era supus unor presiuni imediate. Puterea politică avea tot interesul să nu lase nimic dincolo de o anume „normalitate acceptată", or asta a făcut ca în diferite centre din țară, deschise spre modelul apusean să apară mai multe insule de la care iradiau, de data aceasta spre Capitală, experimente puternice. Constatam de curînd că întreg spațiul cultural-artistic românesc seamănă cu o grămadă de insule, fiecare cu un specific al ei, creat fie prin lipsa de comunicare, prin teama de comunicare, chiar dincolo de acele surse comune de informație la care, pînă la urmă, au ajuns cu toții. Viitoarea în care era scufundat totul a făcut să apară atît de multe insule de spiritualitate și așa s-a ajuns ca nici măcar bucureștenii să nu-și poată permite să facă lucrări pe care altminteri nu le-ar fi realizat. La Baia Mare, sibienii puteau face lucrări pe care nu și le puteau permite acasă la ei. S-a creat astfel o iradiere a insulei, așa cum pentru noi, Timișoara crea niște fluxuri-stimulative. Se întîmpla într-un moment în care toată țara a sesizat că Timișoara, chiar și atunci cînd își slăbise puterea de propunere artistică, de exersare artistică, recunoștea că iradierea acestei insule se continua către Oradea și către Cluj. Studenții de la Cluj veneau cu vești de la Timișoara, așa cum se venea cu vești dinspre București. Prinși de această provocare, fiecare dintre artiști se vedea impulsionat să vină cu cîte o propunere originală specifică insulei unde se afla. Mi-e teamă că pînă în 1992, cînd va avea loc acea expoziție de la Teatrul Național, să nu vină timpul peste noi și să se ajungă la un fel de „recuperare a provinciei", or știm cu toții foarte bine că nu se urmărea așa ceva, ci un alt tip de propunere. Nu se pornea nici de la complexe, nici de la orgolii, nici de la demonstrație de forță, nici de la frustrare, iar ideea de provincie era văzută prin prisma dialogului cu centrul, cu metropola. Contactele avute în ultimul timp, circulația liberă a informației au făcut să asistăm la o emulație fără precedent, ceea ce a dus la acea iradiere a fiecărui centru indiferent unde se afla pe harta țării. Timișoara a existat, și în conștiința vie a fiecărui student ce venea de acolo, dar, iată, prin această expoziție retrospectivă sîntem puși să asistăm direct la un act, și istoric, dar în primul rînd cultural.

Ilustrațiile acestui număr reproduc imagini din Timișoara anilor 1900

GHEORGHE SCHWARTZ, scriitor, Arad : Aș dori să vorbesc în numele funcționarului cultural care sînt, și mai puțin din cel al scriitorului, pentru că aș vrea să propun ca unul dintre următoarele colocvii cu această temă să se desfășoare la Arad, la sfîrșitul lui iunie, cînd va fi și o expoziție de artă contemporană. Dar aș dori ca atunci să ne mai extindem puțin și să invităm și scriitori și muzicieni și alți creatori, pentru că tema este comună pentru toate ramurile artei. Acest subiect are evident, așa cum s-a mai spus, mai multe conotații. Să ne gîndim că în Occident există o descentralizare mult mai clară, atît materială, cît și spirituală decît la noi. Acolo, într-o localitate cu trei-mii de locuitori se poate organiza un simpozion internațional. De aceea, cred că într-un viitor nu prea îndepărtat vom ajunge și noi la o artă mult mai fărîmițată, la niște tendințe și motivații foarte diferite vis-à-vis de ceea ce se întîmplă dincolo. Aceste simpozioane sînt importante nu pentru că am spune te miri ce lucruri deosebit de interesante, ci în primul rînd pentru că ne reîntîlnim și pentru că ne vedem la față. Ceea ce nu mai putem să facem prin alte mijloace. Mă gîndesc în primul rînd la schimbul de informație artistică directă, în drumul cărții sau astăzi niște prețuri impuse de poștă, prohibitive. Ne vom limita tot mai mult la perimetrul propriu de definire. Va fi foarte greu să organizezi un turneu teatral, necum o expoziție sau un concert. Revistele de cultură au fost sugrumate datorită aceleiași obști poștale. Ele vor fi tot mai interesate de fenomenul local, pentru că numai acolo își vor găsi cititorii. Bănuiesc că un lucru similar se va întîmpla și cu artele plastice, pentru că dacă transportul unei expoziți de la Arad, să spunem, la Tîrgu Mureș va costa mai mult decît își va permite un artist, atunci acesta va trebui să renunțe. Marea problemă ce se pune acum este nu de a dezbate ideea de centru și provincie, ci de a găsi modalități concrete de a comunica între noi, pentru că din punctul acesta de vedere provincia va fi foarte curînd un teritoriu închis. Pentru scriitor și pentru pictor problema este de a fi sponsorizat, nu-i așa, de către cineva care nu are nimic cu cultura.

ALEXANDRA TITU, critic de artă, București : Nu vreau să privesc din aceeași perspectivă sumbră, dar este posibil ca în viitor arta și cultura să trăiască un fel de provincie. Însă dincolo de toate aceste forțe necesare distincției, referitor la conținutul lucrărilor, eu cred că însăși provincia a trăit o efervescență creatoare, a avut ceva foarte presant în opțiune. Sînt o serie de centre care s-au afirmat prin acțiuni interesante, cu lucrări intense, ce ne determină să le punem în circulație la nivel național și acest lucru trebuie să se petreacă în Capitală. Această expoziție va trebui să acopere, să pună în valoare două din opțiuni, una de ordin geografic și una istorică. Pentru că, pe de-o parte, se pune problema apariției acestor enclave, centre aflate într-o rețea culturală sau aflate într-un dialog cu unul sau mai multe centre și, pe de altă parte, problema sincronismului nostru cu cultura europeană. Aici nu poate fi o dimensiune istorică, pentru că expozițiile de felul celei deschise aici sînt integrate perfect celor două paliere de care vorbeam. Această amplă manifestare și referirile la expozițiile mai recente de la Oradea, de la Bistrița sau Tescani va pune o problemă foarte dificilă, și anume a prezenței unor provincii foarte active, în care se simte o viață foarte intensă spiritual, unde se gîndește în permanență fenomenul artistic și o zonă de provincie inertă, care acoperă sensul cel mai peiorativ al provinciei. Mă gîndesc aici la zone cum sînt Însul, Constanța, care ar trebui să aibă o deschidere extraordinară.

SMARANDA VULTUR, cercetător științific, Timișoara : Aș vrea să fiu un fel de mediator între ceea ce s-a discutat la colocviul de la Universitate și ceea ce se petrece aici. La acel colocviu, din sfera artiștilor plastici au participat puțini autori ; noi am invitat critici, psihologi, antropologi, folcloriști ș.a. se pare că această intenție de a recupera în sensul pozitiv ideea de provincie ține de o căutare a acestui moment, care este o căutare intensă de identitate. Sigur că această căutare ia și aspecte pozitive și aspecte negative. Din păcate, cele mai vizibile sînt aspectele negative, de exacerbare a unor sentimente de factură identitară, etnică, naționalistă. Pe de altă parte, această căutare de identitate este și o formă de a revitaliza alteritatea, cea atît de confirmată și legată de întregul sistem în care ne aflăm. Simpozionul de azi ne oferă o bună cunoaștere pentru toți cei ce lucrăm în sfere aparent atît de diferite ale culturii. Din perspectiva acestei idei a identității și alterității, noțiunile de centru și provincie încep să se relativizeze. Mă gîndeam că provincia are, din acest punct de vedere, o poziție privilegiată, întrucît ea poate să se îndrepte către mai multe centre deodată... Cred că, de fapt, provincia este vitală și că reușește să-și găsească identitatea în măsura în care se raportează la mai multe centre simultan iar acest act integrator nu este unul de mimare, ci de revitalizare a modelului. E modelul unei identități care există și este vitală prin acceptarea unei structuri stratificate, diversificate. Mi se pare foarte interesantă ideea aceasta de retrospectivă, chiar dacă artiștii sînt puși în situația de a-și vedea propriul drum, propria istorie artistică, de a se raporta la ceea ce au făcut pînă acum. Privită din afară, expoziția uimește în primul rînd prin unitatea ei, care este a unui moment cultural sau a unui fapt artistic împlinat aici în urmă cu treizeci de ani, dar, în același timp, prin extraordinara ei diversitate, în modul de a concepe acest experiment, care te face să te simți foarte viu și te face să-ți simți continuitatea din prezent cu acest moment retrospectiv. Este un mod de a concepe provincia și identitatea ei, așa cum Mihai Șora a încercat să lămurească acest lucru într-un interviu, vorbind despre modelul identității deschise, adică al copacului care are rădăcinile în pămînt și coroana deschisă spre cer. Cred că așa ar arăta și modelul ideal al provinciei, care tinde să devină centru. În fond, orice încercare de afirmare a identității unei provincii este o tendință spre centralitate, adică spre a descoperi un centru și a împune un centru și de a-l transforma nu neapărat într-un centru în jurul căruia să graviteze celelalte centre, ci într-un centru din care să țîșnească, să irumpă mereu un centru viu, creator, mobil.

IOAN VULTUR, teoretician literar, Timișoara : Problema aceasta a centrului și a provinciei și în mod mai larg ceea ce face un artist și ceea ce se face în general o gîndim în termenii modernității, al cărei program estetic avea noutatea și, după acea, viitorul, ca în cazul avangardei ca element central. Discuția deschisă de fapt de revista „Arta" (și nu numai în legătură cu post-modernismul) pledează pentru a încerca să gîndim diferit aceste lucruri. Conceptul nu poate să funcționeze în cadrul artei. La ora actuală o serie de experiențe pledează pentru ideea non-sincronității în cadrul artei. Desigur că expoziția prezintă un fel de istorie sintetică a evoluției artei moderne, care parțial se găsea într-o anumită sincronicitate cu ceea ce se făcea în momentul respectiv în alte centre culturale. Însă partea finală a expoziției mie mi se pare că pledează pentru această idee de a fi tu însuți și a încerca prin ceea ce faci să te înscrii pe tine cît mai profund și să exprimi ceva. Din acest punct de vedere cred că ar trebui să se repună în discuție problema centrului și a provincialității. Mi se pare că acest colocviu, precum și cele viitoare ar putea să se gîndească și la cîteva chestiuni concrete, de a găsi o modalitate de a instituționaliza aspectele acestea ale activității artistice, de a găsi niște formule pentru ca arta să nu dispară sau să fie marginalizată sau să fie uitată și pusă pe ultimul loc, în cadrul proiectelor societății românești viitoare. Există două căi de salvare : religia și arta. Deci în măsura în care se poate să găsim instituționalizarea aceasta a unor formule pentru ca arta să pătrundă și să fie cunoscută de cît mai mulți, cred că arta are șansa să facă enorm de mult.

Paul Eugen BANCIU

P.S. Intervențiile celorlalți participanți la seminarul „Provincia — semn, opțiune, sens" vor fi publicate într-un alt număr al revistei.

Cronica literară
de Cornel Ungureanu

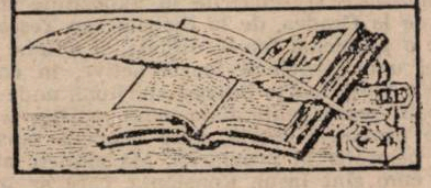

Provinciile romanului

O CARTE DE CONJUNCTURĂ: „ORA 25" DE CONSTANTIN VIRGIL GHEORGHIU

În subcapitolul **Provinciile romanului** din a sa **Istorie vie a literaturii franceze de azi**, Pierre de Boisdeffre a acordat cîteva rînduri și lui Virgil Gheorghiu, rînduri ce au produs nespusă emoție pe malurile Dîmboviței. Iată-le: „Războiul rece i-a dat un public lui Virgil Gheorghiu — rămas, în ciuda unei opere abundente, omul unei singure cărți, profetul apocaliptic al **Orei 25**". Criticul nu riscă nimic cu privire la valoarea romanului, nici o propoziție referitoare la calitatea operei. Constantin Virgil Gheorghiu — să folosim acest nume, fiindcă **Virgil Gheorghiu** se numește un poet de reală valoare, ce n-are vreo legătură cu scriitorul nostru din exil — e un produs al războiului rece. Există, atît în literaturile estului, cît și în literaturile vestului, autori lansați pe orbită de această conjunctură. Condotieri ai unui timp, ei își leagă meritele nu de o luptă literară, ci de una strict politică. Notorietatea lui Constantin Virgil Gheorghiu e determinată, prin urmare, de acest moment. Credința francezilor că Domnia Sa este un scriitor român exponențial e hrănită și de superstiția că **Ora 25** e un roman popular în care eroul central este un român.

Înainte de a ne aminti de literatura română a anilor patruzeci printr-o operă, el ne amintește de un nume care l-a premers: poetul **Virgil Gheorghiu.** Mai ne aduce aminte și de un titlu: **Ora 25** se intitula un remarcabil volum de poezii tipărit de Alexandru Lungu în 1946. Dar scriitorul a lăsat numeroase amintiri. În **Viața ca o pradă** de Marin Preda există o pagină consacrată lui Constantin Virgil Gheorghiu pe care trebuie să o transcriem:

„... un anume Constantin Virgil Gheorghiu... monopolizase cu ajutorul lui Eugen Cristescu, șeful serviciului secret, **faptul divers** a cel puțin șapte ziare. Scria pe plombaginâ, în șapte exemplare, știri despre crime senzaționale, le trimitea la șapte ziare, luînd pîinea de la gură la cel puțin șapte reporteri. (...)".

Ion Caraion și Virgil Ierunca descoperă modalitatea de a opri ascensiunea impostorului, arată Marin Preda. Nici Ion Caraion și nici Virgil Ierunca nu au încercat să corecteze portretul din **Viața ca o pradă**, ceea ce poate da de înțeles că viitorul autor al **Orei 25** era privit cu dispreț în mediile literare ale vremii. Tinerii rebeli îl considerau colaboraționist. „Mai tîrziu, va scrie Marin Preda, am aflat cu nedumerire de renumele mondial al lui Constantin Virgil Gheorghiu, datorat romanului său prost, **Ora 25.** Personalitatea de anvergură care, în România, în colaborare cu Eugen Cristescu, denunța în dreapta și în stînga, atrăgînd și ura comuniștilor și a legionarilor, cunoscut de nemți, a făcut în '43 o căsătorie cu o avocată evreică, nici bogată, dar nici săracă; i-a obținut tot prin Eugen Cristescu acte de ariană, a plecat la Zagreb ca atașat de presă pe lîngă Ante Pavelici, unde l-a găsit sfîrșitul războiului. Cum a trecut el apoi în Germania lui Hitler și cum a ajuns el într-un lagăr unde, în fața americanilor, a făcut pe antihitleristul?" Portretul nu avea farmec dacă marele prozator nu adăuga și această concluzie, sclipitor ironică: „Mai tîrziu, renumitul scriitor, pe care un american ... l-a pus alături de cei cîțiva români prin care ne cunoștea el, Lipatti, Enescu și Brâncuși,, a simțit nevoia unei recompțiuni și s-a făcut preot. Iată, am gîndit eu cînd am auzit de această ultimă știre, cum poți deveni curat și intangibil după o viață plină de peripeții..."

Orice pagină privitoare la C.V. Gheorghiu are șansa și nesansa de a întîlni — și de a se confrunta cu — aprecierile Străineziei. A fost acolo un public căruia cartea i-a plăcut. Au existat critici care i-au consemnat prezența. Reportaj senzațional, roman popular, istorie fără complicații, **Ora 25** se citește ușor și ilustrează teze dragi primilor ani ai deceniului al șaselea. **Literatura apocaliptică**, devenită notorie prin cîțiva autori mai puțin accesibili publicului larg, își găsește în Constantin Virgil Gheorghiu vulgarizatorul ideal. Un Cioran de buzunar, un Malaparte rescris pentru uzul învingătorilor, un autor exotic din estul sălbatic — iată ce poate însemna, pentru cititorul anilor în cauză, atît de ahtiat de jurnalistică deconectantă, **Ora 25.**

Nu trebuie să se înțeleagă că am lega judecățile noastre asupra romanului de aventura politică a lui Constantin Virgil Gheorghiu: de-ar fi Maurice Sachs ne-ar interesa doar **romanul,** fără împrejurările care au determinat amiciții sau inamiciții cu foștii săi colegi de aventură jurnalistică, literatură, politică. Nu ne interesează dacă **Ard malurile Nistrului** a fost sau n-a fost finanțată de serviciile de propagandă ale lui Antonescu. De-a fost, cu atît mai bine. Nu ne interesază dacă romancierul și-a trișat camarazii de presă și, mai tîrziu, de exil.

Ne interesează romanul. Sîntem obligați să acordăm acestui **reportaj romanesc** atenție, în funcție de realitățile românești așezate sub lupă. Cronica a unei epoci, **Ora 25** implică, în punctul ei de plecare, realitățile românești ale anilor 1940—1945. Constantin Virgil Gheorghiu a scris nu numai un roman, ci și o depoziție, nu doar o operă de ficțiune ci și un documentar asupra realităților politice din centrul și estul Europei — deci din România, Ungaria, Germania. Asemănările dintre viața romancierului Traian Korugă, personaj central al **Orei 25** și Constantin Virgil Gheorghiu, asemănări asupra cărora a insistat pînă și prefațatorul „primei ediții în limba română", apasă încă asupra **autenticității.** Între romanele „documentare" care au slujit anii 1945—1950 ai literaturii, **Ora 25** își propune să ne vorbească nu numai de apropiata Apocalipsă, nu numai despre condiția umană în acest timp al dezastrelor, ci și despre realitățile unei țări în deceniul al cincilea.

Eroul nostru — al cărții — se numește Johann Moritz. E român din Ardeal. De fapt, se numește Ion Moriț, dar autorul îl alintă, din cine știe ce pricini, **Johann.** Tot din nu se știe ce pricini, iubita și mai tîrziu soața sa Suzana îl va alinta **Iani.** Onomastica va fi nefericitul cal de bătaie al romancierului, care n-are nici simțul limbii nici înțelegerea locului. Noi nu credem că un țăran ardelean putea fi alintat **Iani** și denumit în intimitate **Johann.** Dar dacă ficționarul poftește, de ce nu?

Prin urmare, Johann Moritz s-a născut în satul Fîntîna" cu 25 de ani în urmă. Acum, privind casele mici și cele trei biserici — catolică, protestantă și ortodoxă — și-a adus aminte că Suzana..." Într-un necăjit de sat ardelean, cu case mici, cu un șef de post atotputernic și cu un Goldenberg, cîrciumar și factotum, se înalță trei biserici: protestantă, catolică, ortodoxă! Ce enormități! Iar credincioșii protestanți au dispărut, precum și cei catolici. Ortodocșii lui C.V. Gheorghiu, singuri-singurei, seamănă mai degrabă cu cei ai lui Caragiale.

În aceeași linie onomastică suprarealistă care stabilește identitatea lui Ion Moritz se așează și celelalte personaje. Tatăl soției lui Moritz se numește **Iorgu Iordan.** Iată-l:

„Iorgu Iordan ieșea din casă. A pășit apăsat în cerdac și a închis obloanele de la ferestre. A tras zăvoarele, a încuiat ușile pe rînd cu cheile. (...) Pe urmă a coborît scările, Treptele de lemn au troznit sub greutatea pașilor lui de uriaș. Era îmbrăcat, ca de obicei, cu jachetă, cizme scurte și pantaloni de călărie".

Nu mă îndoiesc că prozatorul C.V. Gheorghiu a văzut asemenea țărani ardeleni doar în filmele cu Dracula. Dacă nu cumva autorii coproducțiilor privind vampirii din Carpați nu l-au avut chiar pe dînsul consultant.

* * *

Nu mă îndoiesc că la succesul cărții au contribuit și filozofemele lui Traian Korugă, scriitor. Romanul lui — ne anunță autorul — se va numi **Ora 25.** „Acesta este timpul în care orice încercare de salvare e prea tîrzie: chiar Mesia dacă ar veni, ar fi prea tîrziu. E nu ultima oră, ci o oră după cea din urmă oră. Este, cu precizie, timpul societății occidentale. E ora actuală. Ora exactă!" Se poate realiza o amplă selecție din panseurile lui Traian Korugă. Dacă e să le comparăm cu ce a produs **generația spirituală** (după distincțiile lui Mircea Vulcănescu. Vezi Criterion, nov. 1935) sîntem în plină parodie. Pe cît rostește fraze mai pline de emfază, pe atît simțim mai întristătoare simularea modelului. Să scriem că Traian Korugă e caricatura unor personaje ale lui Mircea Eliade? Sau, nu puțin mai jalnic, ale lui Cezar Petrescu? Precum în cărțile rele ale ultimului, în jurul Scriitorului se adună intelectualii care-l consultă. **Ce numești tu cetățean,** îl întreabă procurorul locului. **„Cetățeanul,** zice înțeleptul, este un om care trăiește numai dimensiunea socială a vieții. E ca un piston de mașină,, nu face decît o singură mișcare și o repetă pînă la infinit. Cetățeanul e cea mai apocaliptică fiară, apărută pe fața pămîntului prin încrucișarea omului cu sclavul tehnic. Are cruzimea animalului și indiferența rece a mașinii. Cel mai desăvîrșit cetățean a fost creat de ruși: comisarul!" Oare doctorul Goebbels avea altă părere? Cu precizarea că exemplele sale nu se opreau la comisarii sovietici.

La un asemenea splendid exemplar al artei autohtone, o poveste de iubire pe măsură. Traian Korugă e iubit (oh!, cît de iubit!) de Eleonora West. „La 29 de ani, Eleonora era directoarea marelui ziar românesc Occident. Studiase la universitățile europene și acuma scria zilnic articole de fond, conducea editura, o revistă de literatură și artă și participa la viața politică, culturală și mondenă. (...) Dragostea lor era ca la început. Poate puțin mai mare". Dînsa e evreică și, cadou de nuntă pentru ilustrul ei Korugă, fiul preotului din satul lui Moriț și autorul romanului **Ora 25,** e un post de director de Institut cultural la Raguza. Așa că evreica Eleonora despre care nu se știe că e evreică, dar e mai bogată decît Malaxa („Casa Eleonorei West era vestită în București. Planurile le desenase ea, ca și modelele pentru mobilier și covoare") va trece, alături de romancier, printr-o seamă de aventuri extraordinare. Vor fi anchetați, arestați, internați de învingătorii care, am văzut, nu știu cu cine stau de vorbă. Aparențele sînt infame, iată teza. Iar măcinișul apocalipsei nu cruță pe nimeni.

* * *

Am fi lăsat baltă această carte (între **Apărarea are cuvîntul** și **Elevul Dima dintr-a șaptea,** între cărțile lui Drumeș Michel Zévaco și Elefterie Voiculescu nici nu face figură rea) dacă n-am fi citit prezentarea de pe ultima copertă. În acest timp al prezentărilor nerușinate, ni s-a părut de o stranie impudoare: „Filosof spiritualizat prin religie și prin practica altarului — se spune — Virgil Gheorghiu este astăzi un simbol al regăsirii ființei românești întru veșnicia lumii. De aceea, publicarea inedită, a **OREI 25** umple mai mult decît un gol în cultura noastră, fiind în același timp..."

În primul rînd, să semnalăm din nou nedemna subtilizare a operei adevăratului Virgil Gheorghiu, poetul. Acela este într-adevăr VIRGIL GHEORGHIU. În al doilea rînd, ce fel de simbol poate fi Constantin Virgil Gheorghiu? Doar din citatele pe care le-am dat se poate observa gîndirea simplistă, stilul agramat de jurnalist grăbit. Autorul **Orei 25** e un epigon care n-avea cum „să umple un gol" decît pentru cei care n-au habar de tradițiile literaturii române. „Cunoscut mai mult în lume decît în țară, Virgil Gheorghiu, nume ilustru al exilului românesc din Franța, a devenit celebru prin publicarea, după război, a romanului ORA 25..." Ce să zicem? E aproape exact. Așa este! Am fi rămas fără replică dacă, prin 1973, aflați într-o întîmplătoare excursie italiană, nu am fi întîlnit un important jurnalist canadian. Vedeta s-a bucurat că are în față români (chiar români, români?) și, în accesul de entuziasm care însoțea fiecare gest, ne-a divulgat bomba viitorului număr al jurnalului: un colaborator al lui descoperise în Delta Dunării un sat de mîncători de oameni. Da-da-da, erau chiar de lîngă Tulcea! Din Deltă! Colaboratorul îi expediase și niște poze cu un gard care avea, în țepe măiestru împodobite, cranii. Cu mare dificultate am reușit să-l convingem că țepele, craniile, așezarea, canibalii aparțineau altul continent. „Un jurnalist bun — a încheiat prietenul nostru canadian conversația — își ilustrează o pagină cu fotografii expresive. N-am vrea să pozăm în canibali?"

Mi-am amintit de propunerile celebrului jurnalist cînd am văzut filmul **Ora 25,** „transpus... pe ecran cu luminoasa și vibranta personalitate a lui Anthony Quinn", după cum se spune pe coperta a patra a cărții. Ecranizare penibilă a unei cărți pe măsura ecranizării, filmul avea de cîștigat dacă își făceau apriția și canibalii pe care canadianul nostru îi descoperise unde i-o fi descoperit. Dar care ar fi putut fi prezentați ca peizani din Carpați.

* * *

În fond, afirmația că în anul de grație 1950 literatura română numără cel puțin 20 de prozatori mai talentați decît C.V.G., că în 1965 scriu în românește cel puțin 30 de autori aflați mult mai în apropierea culturii decît C.V.G., rămîne platonică. Scriitorul român, preocupat doar de lumea din preajmă, nu-l putea interesa pe cititorul occidental. E momentul să meditâm, nu-i așa, să meditâm asupra solicitărilor pieței literare: nu numai interne, ci și (ci **mai ales)** externe. Trebuie să cucerim o piață pe care autori mult mai puțin talentați, dar mai puțin cantonați în Provincia lor au cucerit-o. Din acest punct de vedere, **Ora 25** e o apariție oportună. O carte care vine la timp.

* **Virgil Gheorghiu — ORA 25, Prima ediție în limba română, Ediție îngrijită de Mihai Vornicu, Prefața de Paul Miclău, Editura Omegapress București, Editions du Rocher, Paris, 1991.**

CUBURI ALBE

Provincia ca metaforă vie a degradatului : o cameră închisă ermetic — un cub —, toată în alb. Pe jos, tot alb, un material protector, hîrtie sau carton. Să vezi cum se concentrează în mediul aparent steril toată mizeria lumii : firele de păr căzute, unghiile roase, pielea descuamată, scame din îmbrăcăminte. Murdăria curgînd din tine, fără să devii, astfel, mai curat. Curăţenia ca opresiune ? O psihoză întoarsă pe dos ? Nenaturalul, mai degrabă, ca revoltă împotriva artificialului. Să ai , orbit de albul murdar, revelaţia propriei necurăţenii originare, irepresibile. A murdăriei pe care o secreţi. A maculării definitive. A mizeriei care generează mizerie.

S-a reînscris ca alţii, la colectiv, După douăzeci, după treizeci de ani de navetism. „Nu e greu. Mergi dimineaţa la şapte, te-ntorci pe la patru-cinci. Lucrez la brigadă. Apoi, unde e nevoie : la încărcat, la hrănit animalele, la transportat". **The times they are a-changigng.** La cîmp îi duce maşina sau remorca. Îi ia din apropierea casei. Pensionari şi femei. Dar mai ales ţigani. Carnea de tun a agriculturii socialiste. Frumos orînduiţi, disciplinaţi, familii întregi. Visînd la Bavaria, la noii bavarezi ale căror case le-au năpădit. El stă şi priveşte. Un tractor cu două remorci, prin praful drumului. Şi, desigur, imaginea suprapusă, ireală. Idilismul în stare pură, bucolismul unei lumi inexistente. O nesfîrşită duminică însorită. Razele soarelui filtrate prin grîul copt, peste batozele parcă de jucărie. Figuri preocupate, febrilitatea de a încheia secerişul. Maşina de treierat, în miniatură, a lui Cornel, şi tot ai lui, caii de lut. Iar acum, remorca în care sînt doar ei, urmaşii lui Pharaoh. Cuminţi, încă netreziţi din somn. Şi glasul lui, transformînd tragedia în ironie : „Uite nemţii !"

Îmi trimite vorbă, prin mama, să-i caut cizme de cauciuc. Nu se mai găsesc nicăieri. A împlinit şaizeci şi şapte de ani. Unchiu' Lişcu. Unchiulişcu.

E vară, el stă în picioare în căruţă şi mînă caii E îmbrăcat în alb, cămaşă albă, groasă, ţesută în casă, pantaloni albi şi ei, largi, pînă deasupra gleznelor. În cap, o pălărie neagră, încenuşită de praf. Exemplu de severitate pentru noi, copiii. Mult mai tîrziu, cu gura căscată, îl ascultam povestind întîmplări din armată. Din viaţa de cavalerist. Încă mai există, prin casă, fotografia lui, cu coif cu pene, de soldat din garda regală. Acum are nevoie doar de-o pereche de cizme. De gumă, pentru grădină.

E cumnatul mamei. Tuşa Livia e mai mare decît mama cu patru ani. Tuşa Ielina — exact aşa, într-o transcriere fonetică, Ielina — e mai mare decît tuşa Livia cu patru ani. Cornel e mai mare decît mine cu patru ani. Nimeni nu e mai mic cu patru ani decît mine.

Fustele largi, albe, albastre. Iar în mîini, flori gigantice. Incredibile, artificiale, parcă. E Paşti, e-o zi cu soare. Fustele largi, umflate. Păpuşi mecanice. Rîsul lor exclusivist, adresat doar prietenei de lîngă ele. Un fel ciudat de inflexibilitate fără tensiune, de înţepenire a privirii. O lume suficientă sieşi, în spaţiul delimitat de florile cu tulpine lungi, de fustele largi şi gălăgia lor disciplinată. Vin (sau pleacă) dinspre biserica mare, catolică. Se opresc lîngă statuia înaltă a sfîntului cu cartea în mînă.

De cealaltă parte a străzii, la umbră, de mînă cu mama. Aproape nu le mai văd. Au doar cu cîţiva ani mai mult ca mine. Eu încă nu ştiu citi. Văd, însă, cartea din mîinile de piatră ale sfîntului. Vă degetele lungi şi filele cărţi ca nişte ondulări încremenite. O-ntreb pe mama cine e omul din statuie. Răspunsul mamei, ani în şir aceleaşi : „Johann Strauss !"

Ne acceptă cu greu, pe Voicu şi pe mine. Trece pe lînă noi cufundat în gînduri. Absent. Parcă ne vede, parcă nu Un domn sobru, demn. Cam ponosit În mîna dreaptă, o geantă jerpelită Lucrează la pantofăria din colţ. Salutăm. Unde sînt Laci şi Feri ? Citeodată răspunde. De cele mai multe ori, nu.

Camera e mare şi întunecoasă. Înainte de a intra în ea, un hol pătrat, aproape blocat de un frigider. Frigiderul Fram. Pătrundem cu teamă. E acasă domnul Vadász ? Nu, nu e acasă. Atunci e bine. În cealaltă clădire, în curte, stă doctorul Vilmos, directorul spitalului. Mic şi pătrat. Enorm. Pătrunde cu greu în Fiatul de culoarea oului de raţă. Cel mai adesea îl vedem lîngă maşină. Automobilul funcţionează. Prin ţeava de eşapament iese un fum gros, negru, care se amestecă cu praful, gros şi el, al străzii amorţite.

Deci, domnul Vadász nu e acasă. Doar noi şi fiica mai mare. Ea termină anul acesta liceul. Se duce la facultatea de horticultură. N-o s-o mai vedem niciodată. Cu o expansiune bizară, înălţîndu-se pe tocuri, îmi spune mie, proaspăt alfabetizat : „Şi-ai să-mi scrii cîte-o scrisoare-n fiecare zi ?"

Ura incertă, difuză, defensivă, a tatălui ei. Dar acum el nu e acasă. Acum sîntem doar noi, şi nu ştiu ce căutăm aici. Întunecimea camerei, geamurile acoperite cu hîrtie albastră. Strat protector, ultimă şi anemică redută în faţa luminii şi a căldurii. Jos, sub geam, se află chioşcul de ziare. Şi domnul Halász e plecat undeva departe. Iar noi pătrunşi printr-o blîndă efracţie. Ne jucăm cu nepotul lui Vilmos. Îl cheamă Eduard.

Într-un tîrziu ,soseşte domnul Vadász. Acelaşi mers egal, puţin legănat. Geanta, la locul ei. Şi, îmi dau seama atunci, sobrietatea lui morocănoasă e doar forma cotidiană a unei beţii calme.

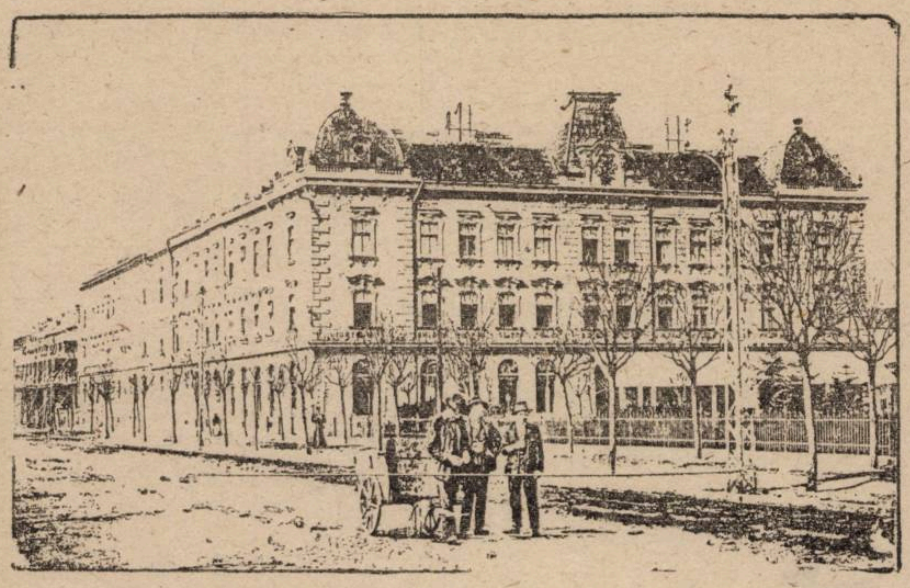

Norocul ca, în copilărie, să nu-mi fi murit nimeni dintre cei apropiaţi O sentinţă amînată. La douăzeci şi doi de ani, bunicul. La douăzeci şi patru, bunica. La treizeci şi trei, cealaltă bunică, mama mamei.

O excepţie : la opt ani, un prieten de joacă înecat în Crişul Negru. Spaima, groaza din ochii mamei lui, alergînd pe străzi, în fuste de ţărancă, albe, groase. De fapt, nu fuste, ci dessousuri. Despletită, urlînd, înnebunită de durere a trecut vijelios prin faţa primăriei, pe la poştă, prin faţa fostei preturi, la spital.

Nu l-au găsit multă vreme. Poate zile întregi. Cînd l-au adus îşi pierduseră orice speranţă de a-l mai recupera. Nu l-am văzut. Nu ne-au lăsat să-l vedem, deşi, cred, i-au făcut autopsia afară, în curtea spitalului. Acolo unde îi disecau, de obicei, pe morţi. Prin gard, nu printre despărţituri, ci prin **cepurile**, prin ochiurile scîndurilor, priveam cu o fascinată oroare. Voicu rămînea cu gura deschisă, cu ochii largi, cu o fixitate ciudată a privirii. Eu aruncam abia o ocheadă, mai mult să-mi dovedesc curajul, să-mi birui greaţa. Dar era suficientă şi o privire Prin hazard, îi vedeam întotdeauna aşezaţi cu picioarele spre noi. Bărbaţi imenşi, adevăraţi uriaşi, cu tălpile galbene, degetele de la picioare răşchirate. O piele galbenă peste tot, şi părul galben. Un galben cenuşiu. Bărbaţi parcă indiferenţi, răsturnaţi pe spate, întinşi pe uşa de lemn aşezată pe două butoaie de motorină sau petrol. Căzuţi pe spate cu nerusinarea pe care ţi-o dă doar moartea.

Privirea ni se agăţa, fascinată, în testiculele gigantice la împreunarea picioarelor, dincolo de care nu le mai vedeam nici burta umflată de apă, nici braţele căzute alături de masa de disecţie improvizată, nici părul negru sau cenuşiu — niciodată blond — răsfirîndu-se în neorînduială.

Oameni veniţi la odihnă, la băi, la băile de veci. După mîncare, după ce băuseră bine, coborau alene spre Criş, unde, cîţiva kilometri mai jos, erau pescuiţi ca nişte obiecte inutilizabile. Oameni fără identitate, fără biografie. Bărbaţi, întotdeauna bărbaţi, niciodată vreo femeie. Sosiţi singuri, plecaţi singuri. Cu inexplicabila atracţie a vidului, a neantului, a aerului încremenit, a băii de provincie, îşi dădeau drumul în apă, fără să ştie, fără să înţeleagă de ce.

Mircea MIHAIEŞ

Dincolo de cuvînt

Un imn latinităţii

Am satisfacţia ca să nu mă număr printre acei iubitori împătimiţi ai poeziei foarte moderne, care strîmbă din nas cînd aud de Vasile Alecsandri ; sau zîmbesc cu superioară îngăduinţă ironică. Dimpotrivă, recitesc cu plăcere şi cu folos operele bardului de la Mircesti, redescoperindu-l cu prilejul fiecărei noi lecturi. Şi cred că mai buna şi mai nuanţata lor cunoaştere de către tineretul nostru şcolar ar fi şi utilă, şi necesară. Căci autorul ciclurilor **Legende** şi **Ostaşii noştri** — ca să nu citez decît două — precum şi al dramelor istorice **Despot Vodă** şi **Ovidiu** are, pe lîngă alte merite, şi pe acela de a fi un poet patriot în înţelesul grav al cuvîntului. La acest aspect al operei şi al personalităţii lui Vasile Alecsandri se referă Eminescu în ultima dintre cele trei strofe pe care i le închină în poemul său **Epigonii** : „Sau visînd cu doina tristă a voinicului de munte, / Visul apelor adînce şi a stîncelor cărunte, / Visul selbelor bătrîne de pe umerii de deal, / **El deşteaptă-n sînul nostru dorul ţării cei străbune, / El revoacă-n dulci icoane a istoriei minune, / Vremea lui Ştefan cel Mare, zimbrul sombru şi reval".** Replica celui omagiat aici avea să fie străbătută de aceaşi noblete : „E unul care cîntă mai dulce decît mine ? / Cu-atît mai bine ţării, şi lui cu-atît mai bine. / Apuce înainte ş-ajungă cît mai sus . / **La răsăritu-i fa¹nic se-nchină-al meu apus".** Citatul este desprins din poezia **Unor critici**, scrisă în 1888, cînd Alecsandri mai avea doi ani de trăit, iar Eminescu — doar unul.

În lumina acestor observaţii preliminare, vreau să evoc evenimentul din 1878, cînd, la 1 iulie, în „Convorbiri literare", se tipăreşte **Cîntecul gintei latine**, în atmosfera de entuziasm general care cuprinsese ţara, dipă ce, cu două luni mai înainte, poezia fusese premiată la marele concurs al latinităţii de la Montpellier. Societatea limbilor romanice din Provenţa, care organizase concursul, cuprindea, în alcătuirea ei, nume sonore ale romanisticii din acea perioadă, G. Ascoli, M. Bréeal, Gaston Paris, poetul provensal Frédéric Mistral, prieten cu Alecsandri, şi atîţia alţii.

Voi închega, în cele ce urmează, cîteva marginalii în legătură cu vocabularul acestui imn al latinităţii a cărui structură lexicală mi se pare semnificativă. Într-adevăr, din cele 164 de cuvinte ale textului, cîte rămîn excluzînd interjecţia **o !**, dacă am socotit eu bine, 158 sînt de obîrşie latină, fie ele moştenite, derivate sau, mai ales, neologisme. Bineînţeles, unele se repetă. Doar şase — **mare** (probabil : preroman, autohton), **menire, zîmbitor, comoară, lovi** şi **sfînt** — provin din alte surse, cu rezerva că, dintre ele, două sînt derivate plăsmuite în interiorul limbii române : **menire,** substantiv verbal din **meni**, şi **zîmbitor,** „nomen agentis" al verbului zîmbi.

Dintre cele 158 de cuvinte ale poeziei, care, pe un făgaş sau altul, tot către latină ne trimit, înregistrăm numeroase neologisme latino-romanice, mai mult decît în orice poezie elaborată de Alecsandri în aceaşi perioadă a creaţiei sale. Iată cîteva, în ordinea ivirii lor în text : **Latin, gintă** (de şase ori), **regină, divin, secular, verginâ, înclina, aer, a se mira** „a se privi în oglindă", „a se oglindi" (cf. fr. **m¹rer**), **splendid, smarald, teribil, liberator, admirare, reprezenta.**

De bună seamă că profunzimea neologismelor latino-romanice şi preponderenţa covîrşitoare a elementelor lexicale moştenite de limba noastră direct din latină aveau, în intenţia lui Alecsandri, şi rostul de a atrage luarea-aminte a lumii apusene asupra caracterul romanic, pregnant neolatin al românei, „ostrov" al latinităţii pe „marea" slavă din Europa extrem răsăriteană. Adaug că un vers ca acela cu care începe poemul — **Latina gintă e regină** — alcătuit, cu excepţia verbului copulativ e, exclusiv din neologisme, se lasă lesne înţeles nu numai de specialişti, ci de orice vorbitor al unui idiom romanic, fie el italian, francez, iberic, chiar fără să ştie româneşte nici măcar o iotă. De altfel, fondul bogat şi felurit al neologismelor latino-romanice devine, treptat, internaţional, constituind o punte ideală de intercomuni are pentru oamenii bătrînului continent. Nu esperanto, nici alte produse de laborator nu vor constitui „limba viitorului", ci tocmai acest nepreţuit nucleu de neologisme de obîrşie latină.

Vrednic de atenţie este faptul că ideea latinităţii — atît de scumpă neamului nostru — este viguros reliefată prin topica adjectivului **Latin**, aflat în poziţia iniţială a primului vers : **Latina gintă e regină** / Într-ale lumii ginte mari". Cuvîntul revine, în aceeaşi poziţie privilegiată, şi în următoarele două strofe : **„Latina gintă e verginâ** / Cu farmec dulce, răpitor" ; **„Latina gintă are parte** / De-ale pămîntului comori". Or, apartenenţa noastră la trunchiul robust şi nobil al latinităţii ne umple sufletele de o binecuvîntată mîndrie. Şi de un îndemn întrmător. Căci dulcele grai mioritic este „latina dunăreană", a împăratului Traian şi a urmaşilor săi, trăitori şi truditori pe acest meleag. „De la munte pîn' la mare şi la Dunărea albastră".

G. I. TOHĂNEANU

REPORTAJ CU ÎNTÎRZIERE

E simbătă seara, în jurul orei șapte afară o lapoviță de zgură și nisip rece îngheață crengile copacilor iar eu stau în fața televizorului urmărind o emisiune stupidă. Iubita mea care vine, pentru mine, de la Timișoara, cred că se află acum undeva între Vatra-Dornei și Suceava. Mă gîndesc la ea și îmi place să sper că gîndul meu, încins, o ajunge acolo unde este, încălzind-o, poate fiindcă știu că trenurile noastre, bietele noastre trenuri încă circulă fără lumină și căldură, și de peste două ceasuri e deja noapte, și să mergi 16 ore non-stop e ceva înfiorător. Deodată, enervat de imobilismul meu (zac bine merci, pe scaun, caloriferele funcționează, am la îndemînă o carte captivantă), mă reped la telefon și întreb cînd am primul tren spre Pașcani. Peste o jumătate de oră mi se spune, e chiar Iași—Timișoara! Doamne, ce idee inspirată: să o aștept în Pașcani! Se va zăpăci de surpriză, sînt sigur, și chestia asta mă va umple de fericire. Pe cai, deci, minutele-s puține, doamne, ce inspirație la ceas de seară!

☆

CU UN TAXI, AJUNG ÎN GARA ÎN ULTIMA SECUNDĂ. Abia am timp să văd plăcuța, pe ultimul vagon, Iași—Timișoara, că garnitura, bruso, se și pune în mișcare. „Nașul" e pe scară, un băiat tînăr, frumușel, cu o mustață îngrijită sub nas. Îi explic, precipitat, năucindu-l, că n-am bilet și că nici n-am de gînd să-i dau vreun ban: mă duc la Pașcani pentru a-mi întîmpina iubita, înțeleg? iubita, înțelege? iubita! Se uită la mine ca la un nebun periculos și după chip îmi dau seama că nu a înțeles o iotă, însă îl depășesc în înălțime cu cel puțin un cap, așa încît mă lasă Domnului; s-au mai văzut cazuri din-astea, de tipi țicniți, pe care, dacă-i contrazici, imediat scot cuțitul — probabil își spune „nașul", care decide, cu chibzuință, a se preface că e băiat de gașcă. După o țigară fumată larg, împărătește, cu voluptate, îmi bag nasul într-un compartiment, descoperind un loc liber, mă trîntesc pe el și înțepenesc, lipit de bancă, pînă la Pașcani. Cîmpurile albe străluceso dincolo de geam, ca pudrate cu zahăr, oamenii din compartiment, claie peste grămadă, se chinuie să aținească, e frig, un curent rece pătrunde pe sub ușă, după o oră de mers cobor în gara din Pașcani cu picioarele aproape total înghețate. Mă chiorăsc la ceas: 20,32, apoi la panoul de afișaj: trenul meu sosește peste fix o oră. Nici că se putea mai bine. Prin urmare, am de petrecut o oră aici, în gară. Buuuun, hai s-o petrecem

☆

BÎÎÎÎ-HI-HI-HI, BIIII-HI-HI-HI. Un puști, murdar și subțire îmbrăcat, ca vai de lume, se străduie, cu destul talent, zic eu, să plîngă. Are capul descoperit, e tuns scurt și înalt cît o mătură. Doi ceferiști, lîngă el, pe vine, încearcă să-l înțeleagă. De unde vii? — întreabă ei. Cum te cheamă? Al cui ești? Ce cauți aici? La toate întrebările puștiul răspunde în același mod: bîîi-hî-hî-hî, bîîi-hî-hî-hî. Ai fugit de la Casa Copilului? Aici mucosul începe și mai tare să zbiere, Săracu', face unul din ceferiști, milos, hai să-l luăm cu noi! Oamenii par de treabă, ceferistul milos are părul alb și des, dat peste cap, și o figură uscățivă, dar blajină. Hai, puiule, cu noi, să te încălzești, și apoi mai vedem ce e de făcut. Pleacă, tustrei, către un capăt al gării. Mucosul, între cei doi, ca un iepure ud leoarcă între doi cîini ciobănești, aiurit de-atîta bunăvoință (se aștepta, probabil, să fie predat Poliției T.F. ori luat la palme) a amuțit, uitîndu-și partitura. Bate un vînt crîncen, venit parcă direct din Siberia, care-ți înmoaie oasele și te pătrunde pînă la măduvă. Gara, slab luminată, e aproape pustie. Lîngă panoul de afișaj, trei bărbați plus o femeie tot socotesc ceva în minte și nu-i dau de capăt. Pe femeie o poți deosebi de ceilalți doar datorită basmalelor — încolo îi întrece în grosime și masivitate. Dă impresia că ar fi în stare să ia o vacă în spate, ori să taie un porc, mărișor, de una singură. În comparație cu ei (vor să ajungă hăt, undeva prin Maramureș) timpul meu de așteptare e infim. Oamenii intră, nu știu de ce, pentru început, în sala mare a gării. Bărbații se cocoață pe o masă, cu gesturi cumpănite, femeia se interesează unde e W.C.-ul. Poftim? Păi parc-aș avea și eu nevoie, prea am plecat în viteză de-acasă. Unul din bărbați, cavaler, se decide să o însoțească. Îi las pe ei să întrebe, călcîndu-le pe urme, ușor, ca un detectiv în vacanță.

☆

TAXA — 5 LEI, SCRIE MARE, CU VOPSEA VERDE, pe una din ușile W.C.-ului, o încăpere, normal, nu? împuțită, duhnind a pișat, în ciuda frigului, ca un grajd. E departe de gară W.C.-ul, departe, ai impresia, mergînd spre el, că vei ieși din gară și că vei intra, curînd, pe una din aleile principale ale orașului. Îmi fac treaba rugîndu-mă cerului să vină îngrijitorul (ori îngrijitoarea, mai știi?) și să-mi ceară banii: m-aș tăvăli de rîs, cred sau aș scrie, după aceea, un dialog ce s-ar potrivi bine într-o piesă absurdă, combinație de Vișniec și Mrozek. Dar nu vine nimeni. Păcat. Ies în cancerul de-afară și-mi trag, din nou, gluga pe frunte. Birrrr! Vîntul șuieră (să spun sălbatic? să spun demențial? să spun... diafan? ha, ha, ce chestie! ai haz, domnule!) cu răutate. (Parcă e mai bine, deși repetiția r-ului mă supără). Observ trei haimanale, minori, ce forțează ușile unui tren tras pe o linie secundară. În stînga gării, cam la 25 de metri, este o mică dugheană, vopsită în alb, ce arată leit ca un fost chioșc de înghețată, unde, apropiindu-mă, văd că se vinde țuică, treizeci de lei suta, POMANĂ FĂRĂ LUMINARE, vorba unui moș întîlnit demult într-o piață, însă cum n-am încredere decît în băuturile sigilate, ori verificat naturale — mă abțin. Un băiat și o fată, îmbrăcați primăvăratic, se apropie și ei de dugheană, citesc oferta, bărbatul din interior, cu o imensă căciulă pe cap, deschide rapid gemulețul, poftindu-i, dar nu-s mușterii serioși, fiindcă nici ei nu servesc, măcar de probă, o țuică fulgerătoare, le-ar fi prins bine, mă gîndesc eu, pe vremea asta.

La capătul celălalt al gării, pe partea dreaptă, deci, este un fel de restaurant, RAPID, cică, și un BAR-CAFEA-NON-STOP, amîndouă închise. Înăuntrul restaurantului (?), prin geam, mai văd totuși cîteva persoane la masă, bărbați în special, care se uită, cred, la un televizor, căci toți au gîturile și scaunele într-o singură direcție. Cîțiva, turbați de frig, zgîltîie ușa NON-STOP-ului și zbiară pre limba lor. Se face curățenie, strigă cineva, deschidem peste o jumătate de oră! Informația nu-i mulțumește, pare-se, căci oamenii suduie, în draci, de paștele mamii lor, de cruci și dumnezei, de-a valma.

☆

ÎN SALA DE AȘTEPTARE (CLASA A DOUA) E, PARCĂ? CEVA MAI CALD. Ochesc un băiețan blond, rumen în obraji, cam la 14 ani, cu o figură de țăran, încă neatins de civilizație, și mă înfig lîngă el. N-are bagaje. Poartă o flanea grosolană, roșie-verde, pe cuvîntul meu! și e încălțat cu o pereche de cisme grozave, cu trei numere mai mari decît piciorul lui — sau cel puțin așa mi se pare. Salut. Bună seara, spune grav băietanul, bătrînește, aproape punîndu-mă la punct. Te deranjează dacă stăm nițel de vorbă? Nu, zice, dar simt că îl deranjează. Trăncănim. Mai corect spus, eu îl întreb, iar el răspunde. În cuvinte puține. Strict. E cioban, oile lui și ale cooperativei sînt în Lunca Pașcanilor, aproape, este din Tudora, un sat la vreo 30 de km de-aici și se află în gară fiindcă în sîmbăta aceea cursa nu a circulat. Dacă nici mîine nu circulă, se întoarce la stînă. Cîștigă, pe lună, 3600 de lei, bani pe care îi ia tata. Nu pot deloc să-i intru în voie, deși mă hlizesc în fel și chip. Ai un nume frumos? întreb la un moment dat. Da, spune, și tace. Care? insist. Care, ce? Care este? Numele? Da, numele. Iar tace cîteva secunde, parcă socotind ceva în minte, apoi spune: Liviu-Dumitru. Dumitru? tresar eu, chiar te cheamă Dumitru? Da, spune. Păi atunci, omule! înseamnă că astăzi e ziua ta, știai? azi e Sfîntul Dumitru. Da, spune, știam, și iarăși tace, privind înainte, nu în direcția mea deci, cu seriozitate și un fel foarte evident de mîndrie, greu de explicat. Fumezi? Tace. Nu fumezi? Iar tace. Dacă ai fuma, zic eu, te-aș servi cu o țigară americană sută la sută, Chesterfield, vrei? doar e ziua ta! Nu a vrut. Pe loc. Abia pest o jumătate de oră un zîmbet de copil i-a spart fața și a spus în abstract, neprivindu-mă, dar tare, în timp ce-și freca mîinile una de cealaltă: ar fi bună acum o țigară...! Dac-aș avea...

☆

PE ZIDURILE GARII SÎNT DIVERSE PANOURI COLORATE, mari, în mod cert din vremea odiosului, cu blocuri paralelipipedice, tip, piețe de beton și oameni cu sacoșe în mîini. Chiar în prim-planul unuia se văd trei indivizi îmbrăcați muncitorește, ba purtînd și băști pe cap. În altul, un țăran cu ditamai căciula, și-un suman în spate, a înlemnit sub ochiul fotografului, cu mîna la gură, privind spre viitorul luminos al țării. Se mai văd copii, militari în termen și Dacii. Și se simte, aproape material, mizeria. Întorc spatele panourilor (niciodată n-au fost ele studiate mai cu atenție, le-aș putea descrie centimetru cu centimetru) și cercetez iarăși afișajul. Dumnezeule! da' circulată gară e aceasta: de la miezul nopții și pînă la șapte dimineața — fix patruzeci de trenuri trec pe-aici! S-a deschis și NON-STOP-ul. Prețurile, însă, te lipesc de perete. (Deși alături înmărmuresc văzînd KENT la 170 de lei, cînd în Iași cel mai ieftin preț este 200). Totuși, în local sînt vreo 20—30 de oameni. Care stau. Majoritatea. Sau fumează. Restul, puțini, beau cafea. Un tînăr, beat mort, cade jos cu trei cești. Alt tren, spre Roman, sosește în gară. Staționează 22 de minute. Se apropie și ora acceleratului meu. Mi-aprind o țigară, sînt emoționat. Mă uit la ceas: ei, fir-ar să fie, bombănesc, dar trebuia să ajungă deja! cînd aud: Accelerat 642, de la Timișoara pentru Iași, întîrzie șaizeci minute! Accelerat 642, de la Timișoara pentru Iași, întîrzie șaizeci (accent pe șaizeci) minute!

Cornel George POPA

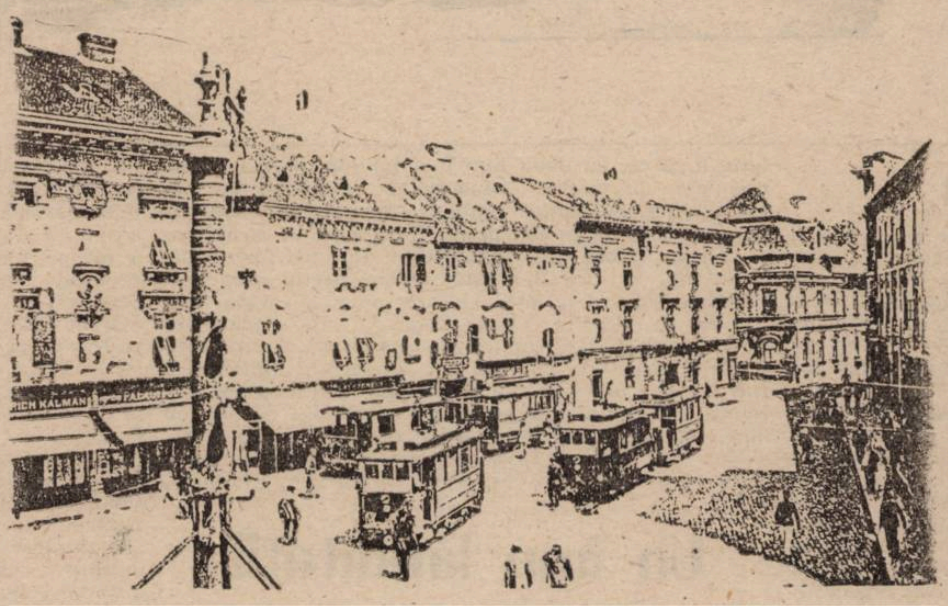

LAHO, DE LA TREI LA ȘAPTE

(urmare din pag. 6)

cînd s-a întors din Siberia, a străbătut grădina părăsită a fostei lui case, la marginea căreia, printre gunoaie și bălării se află coliba, s-a urcat pe o scară lungă în vîrful celui mai înalt copac, un cais bătrîn, și-a aprins cu greu din cauza ploii mărunte, o Națională, a tras cîteva fumuri și a aruncat-o. Peste cîteva clipe îl putem vedea îndreptîndu-se de spate, întinzîndu-și brațele ca niște aripi și zburînd. Isabella va fi moartă de mult, Berta va fi plecată în Germania, iar Emmy, deja văduvă și bătrînă, va sta la ora aceea pe un scaun de lemn fără spătar, în dreptul ferestrei de la subsolul imobilului cu nr. 15, privind nemișcată cum plouă peste pietrele de pavaj. De fapt, se va preface că privește afară. Cu ochii închiși, fără să se gîndească la nimic, va asculta risetele și muzica veselă din camerele celor care locuiesc acum la parter.

III. Sîntem în toamna tîrzie a anului 1991, duminica, după prînz. Domnul Baschand, unul din cei mai ciudați locuitori ai orașului de provincie Timișoara, tocmai a devenit personaj într-un fel de proză, scrisă la parterul imobilului cu nr. 15 din zona Laho, cartierul Elisabetin. Putem vedea cum, toți deopotrivă, eu, care îi scriu ca să-mi învingă plictisul și ei, care mă scriu atît de mustrător și dureros, stăm ca într-o nevăzută ramă în dreptul ferestrei de la nr. 15, privind cum se prelinge ploaia pe geamuri, fără să știm unde e înăuntru și unde în afară.

Este greu de despărțit impresia de temeinicie, de lucru bine făcut pe care o trezește poezia lui Eugen Bunaru, de prezența însăși a autorului în viața literară și publică. Aflat, parcă, într-o continuă stare de deliberare, de o calculată parcimonie în manifestările-i publice, liricul acesta care s-a grăbit mai degrabă încet a publicat pînă acum două volume de versuri și, într-o vreme în care destinele poeților par a ține tot mai mult de mecenat și întîmplare, este pe cale de a și-l vedea ieșit de sub tipar pe cel de al treilea. O meticuloasă, așadar, distribuție a energiilor, o lucidă dozare a efortului managerial cu ecou — revenim la cele afirmate mai sus — în poezie. Nu lipsite de vivacitate, stanțele lui Eugen Bunaru trezesc în memorie o ciudată senzație de masivitate — ceva similar unui corp de luptători împlătoșați ce își impune pretutindeni pe unde trece propria ordine —, o impresie de mecanism cu toate pîrghiile la vedere, malaxînd și absorbind în lentul torent al impresiilor tot ce îi iese în cale și de toate.

Lucian ALEXIU

Presentiment

Intr-o bună zi totul absolut totul ți-o va reteza :
las-o baltă, bătrîne, de ajuns !
Tu vei privi înspre tine
înspre ceva fără obiect
ca și cînd te vor fi trădat brusc apropierea și ochii
Vei descoperi printre nasturii întredeschiși
burta bătrînă a bătrînei Doamne
burta ei rizînd cotropită de riduri
vei descoperi sînii ei pe spinare
cîntînd ca două vrejuri în toamnă
Afară tocmai plouă cu nemiluita
Îți săruți copilul pe care nu-l ai
îți săruți femeia pe care nu o ai
Ai vrea să găsești un cuvînt două, ceva memorabil
— o încremenire de stampă — ca în împrejurări
de natura asta dar parcă pășești — ca pe o pojghiță —
dus de o mînă străină pe o hartă străină
unde nu ți-au mai călcat pașii
și doar adulmeci erupția unei tăceri.

Din nou despre ce făcea și gîndea domnul Ludwig

În dimineața aceea domnul Ludwig abia se zărea
printre mușcatele roșii din ferestruică
Mi-a spus că el este horticultor și-și pregătește begoniile
pentru iernat și că a rămas în urmă cu trecerea datelor la zi
în jurnalul meteo pe care îl ține de-o viață
dar asta mai mult din obișnuință decît din pasiune
Apoi a reluat povestea cu vulpea prinsă de vie
în furca vecinului și era indiscutabil vulpea
ce i-a furat pe rînd cocoșul și toate găinile
„În vara asta va intra în reparație capitală"
și domnul Ludwig îmi arată cu degetul prin curte

EUGEN BUNARU

o grămadă de nisip din care răsăriseră tot felul de plante
Cînd am dat să ies pisica cu blană portocalie avea între gheare
un pui de vrabie ce scotea cele mai sprințare sunete
Am schițat un gest de intervenție
dar domnul Ludwig m-a liniștit asigurîndu-mă că totul
e o joacă arhaică între călău și victimă
Aici a început să mestereasică ceva la o lanternă
cu care urma să inspecteze toate pădurile ce-i intrau în subordine
Mi-a zis asta alungînd de pe fața cu țepi albi
o muscă ce părea că-l cunoaște.

Frînturi

Rîsul meu s-a depus pe pereții vagi
rufele s-au adunat pe masă
atîrnă un peisaj cu un cer
de pe altă planetă
frunzele viței de vie încep
o mișcare senzuală
miroase a ultimul cuvînt
a ultima dorință
în oraș scîncesc manechine
se împart Evanghelii
uneori am simțit melci sub talpă
un iz arhaic plutește prin aer
o sfiiciune florală
mi se urcă în gît
mă face să nu înțeleg nimica
din ovulul tăcerii copilul
își scoate chipul — pe geam —
aburit de vis mîniit de realitate.

Urmărire

Vei intra în camera tulburată
de un fior rece, unde o mînă — ți-o închipui bătînd
în albastru de fină — mîngîie sunete de clavir
și din ungherele întesate foșnete
ochii pisicilor te urmăresc te înfășoară
cu o sticloasă neîncredere
Deasupra scrinului întunecat
luciul unui tablou îți fixează ochii
pe chipul victimei ce împrumută
tulburător chipul călăului
și poate invers.

Regăsind

Ceva te împiedică te atrage
să tai mereu firul de păr al memoriei
E poate un mod de-a înșela moartea cu viața
trădat și chinuit de obscura ta puritate
regăsind în tine același și același suflet
care se bucură de propria lui pierzanie
și se întristează de nesperata lui bucurie
dar mai ales de străzile umile
în care o floarea-soarelui confesivă
își oferă lumină direct dintr-un morman de gunoi
și asta are pentru tine forța adevărului pur.

Penumbra

De pe copertă surîde chipul poetului
care s-a sinucis în flacăra vîrstei
arătînd — dacă mai era cazul — lumii indiferente
că odată și odată trebuie să știi
să dai vieții tale sensul ei ultim
Se luminează de ziuă
Te recunoști în oglinda pustie în care totul — obiectele camerei
cîteva bibelouri — a încremenit într-o moarte jucăușă și limpede
Dincolo de perete dorm două suflete dragi
amorțindu-ți plăcut sentimentul de locatar singuratic
dintr-o altă planetă
Pe masă în vaza care cîndva te-a surprins
cu muzica unei partituri sublime
distingi acum tremurul împăienjenit al unei garoafe
Te îndrepți spre fereastră s-a spulberat floarea de tei
și cartierul e scufundat în tăcere
doar cîrîitul ciorilor și fîțîitul de pe șosea
al cîte unei mașini te află în ziua ce vine și a mai fost
A început ploaia se aude cum se zbat delirant stropii
ca niște pești pe frunzele îngropate în aer
în timp ce pe trotuar un cîine sîcîit de somn
aleargă încet părînd a-și urma precara lui libertate
E ceață ca iarna
Pe scaun rochița înflorată a Mariei
reușește să te cruțe de însăși privirea ta
gata oricînd să descopere un adio autentic
în penumbra unde o rază soarbe acum durerea
printre amintiri și vechiturile casei

În ziua . . .

În ziua neagră mi s-a încîlcit
numele Mi l-au împroșcat
mi l-au împăienjenit.
Îmi ține de urît un ochi sinucigaș.
Nimic nou. Coada șoricelului
e abia vălurită de-o boare
de soare pînă la chiar rodul alb
de-a mă naște.

Teatru

CARMEN et KARINE

O scenă cu paravane japoneze care se tot închid. Așa începe spectacolul Karinei Saporta cu **CARMEN.** Prin spații în formă de evantai irump semne ale emergenței : o mînă, o parură, o eșarfă . . . Tensiune a dezvăluirii fragmentare, fragmentate, chinuite. Evantaie, paravane — ziduri care ascund, închid Sensul. Și apoi, deodată, apariția Dansatoarei. Ea însă nu destăinuie, ci interoghează. Ființă-nod, închisă, ascunsă. Un ghem de trăire intensă, care nu se desface în mișcare, în curgere, în risipire spațială, ci trăiește, ardent, în interioritatea frămîntată a corpului supus unei discipline foarte riguroase a expresiei. Între miezul cald al trăirii și ochiul spectator — alte ziduri : cascada bogată a părului, căderea amplă a drapajului. Ieșirea din sine este tensionată și percepută printr-o suită de mișcări rupte, mecanice, asemeni unui joc de marionete. Paradoxală expansiune **înăuntru,** dansul Karinei Saporta pare o implozie care eliberează spre exterior doar cioburile, urmele, schijele unei aventuri la cote inabordabile. Vertijul interior are drept corelativ imobilismul dinafară. Ritmul ne depășește. Efectul este similar cu cel reieșit din arta picturii : tăcerea lu Velásquez închide tot vacarmul Spaniei.

Dar spectacolul comunică mai mult. El vorbește despre descoperirea freudiană a sinelui închis în straturile succesive ale ființei noastre comune. Vorbește apoi despre curajul și teama de a ni le descoperi. Despre frumusețea și fragilitatea echilibrului în care ne-ar plăcea să adăstăm — căci ce altceva sînt acele scene-tablou, perfect simetrice, în care timpul stă, înghițit în imagine — și despre necruțătoarea stricare a acestui echilibru. Despre Spania ca o altă Japonie guvernată de coduri. Și despre evantaie ca punte ce le leagă. Despre constrîngere și libertate, despre frînghiile ce ne țintuiesc locului și despre zbor. Și mai vorbește, apoi, despre destinul nostru de a le conține, contradictoriu, pe toate.

Incomod, în sensul contrazicerii prefabricatelor de gîndire și trăire, spectacolul Karinei Saporta este profund intelectual. El provoacă un dialog în care publicul este solicitat permanent prin apelul la intertextualitate culturală : opera **Carmen** este astfel doar un pretext pentru reflexele asupra sensului dramei, jocului, pasiunii, făcută cu mijloacele unei recuzite simbolice personale, remodelare, la rîndu-i, a unor simboluri culturale deja asimilate : costumație amplă, mască, figurație umană exotică — pitici, rase îndepărtate —, artificiu-mecanic : frînghii, scripeți, mecanisme, trape. Coduri diverse interferează : Art Nouveau-ul stă, prin bogăția de curgeri, falduri, flori, alături de postmodernism sau simbolism, Velásquez coabitează cu Picasso, sau trăiește prin filieră Picasso.

Și totuși, nu despre ecletism este vorba, ci despre o extrem de acută impresie că sîntem „locuiți" simultan de straturi de cultură la care accesul îl dobîndim printr-un efort de descoperire de sine. Adevărul lui Freud este legea după care Karine Saporta sondează resorturile umanului : „. . . je trouve fascinante cette capacité de l'artiste d'exprimer des structures dont il n'a pas conscience et qui sont la répétition de modèles préexistants à sa création et à son époque."

Karine Saporta oferă un discurs al dansului dens, de o frapantă personalitate, incitant, în contradicție cu noțiunea romantică de dans, a cărei coerență coregrafa o contestă. Al treilea spectacol din seria inițiată de Centrul Cultural Francez prin bunăvoința și rafinamentul doamnei Nicole Otto, reprezentația cu **CARMEN** în viziunea coregrafică și interpretarea Karinei Saporta a racordat Timișoara la înălțimea celor mai puternice vibrații artistice.

Sorina IANOVICI

MUZICĂ.

CENTENAR MIHAIL JORA LA FILARMONICA „BANATUL"

Sentimentul pe care îl are iubitorul de muzică la un concert ce vrea să-l sărbătorească pe Mihail Jora, dar o face cumva în virtutea mentalității „românească obligatoriu", este de o ireproșabilă tristețe, în ton cu atîtea alte dezolări pe care le trăim. Am ascultat în seara zilei de 15 ultimul tablou al Suitei „Priveliști moldovenești", cu o orchestră pareă detașată de ceeea ce se întîmplă în spatele notelor și atît de cenușie în comparație cu comentariul programului de sală (oare, cum privește spectatorul de rînd, nu e presărat de nepotriviri între ceea ce citește și ceea ce aude). E drept că Jora nu apelează la bunăvoința nimănui, sicîind, dimpotrivă, comodități și prejudecăți în tot felul ; dar dacă orchestră nu are ea dispoziția(!) să „deznoade" armonii și ritmuri, să declanșeze ea juste judecăți de valoare, ducînd actul scenic la finalitate artistică, atunci nu mai sînt de mirare tot mai numeroasele sale preferințe pentru colegii de breaslă din Arad, mai modești, dar mai „ardeleni". Cu toată strădania vizibilă a dirijorului Petru Oschanitzky, senzația de neîmplinire a precumpănit, trăgînd în jos un moment ales să oficieze unul dintre marile caractere ale neamului, muzicianul căruia îi datorăm enorm. Mare păcat. Parcă pentru a nu-și pierde spectatorii, la pauză orchestra s-a avîntat apoi direct în piesa de final, cu vădită plăcere pentru etalarea virtuozității indivi(duale, în lucrarea de mare spectaculozitate a lui Britten, „Variațiuni și fugă pe o temă de Purcell". Captivant cu succes garantat, adorabilul „Ghid al tînărului în cunoașterea instrumentelor orchestrei simfonice" a făcut să treacă mai ușor problemele de ansamblu și de finisare cu briourile și jucăușele sale florete solistice, amintindu-ne încă o dată că Filarmonica „Banatul" are instrumentiști unul și unul.

Despre solista serii, pianista Mirabela Dina, să precizăm că este elevă în clasa a X-a a Liceului „Dinu Lipatti" din București, posesoarea unei cărți de vizită aspectuoase și aspirantă la un loc în lotul fruntaș al muzicienilor tineri și foarte tineri. Aluzia la lumea sportului nu este întîmplătoare. Acum, cînd, în sfîrșit, circulația informației și a persoanelor este posibilă, lupta pentru afirmare ne pune uneori în fața degetelor mai bine antrenate decît gîndirea muzicală a concurentului. Deși ambiția Mirabelei Dina ține foarte sus, luînd cu asalt la cei 15 ani ai săi Concertul în si bemol minor de Ceaikovski nu este cazul performerului tehnic despre care vorbeam, lucrarea nu a părut a-i suprasolicita posibilitățile. Stilul său este caracterizat prin forță și concentrare, cu o redare autoritară, viguroasă și virtuoză, calități care „oțelesc" nervii sălii. Cu siguranță că peste un an, doi, același concert îl va putea relua lejer, cîntat în largul său și cu posibilități sporite pentru a-și pune în valoare întreg talentul său interpretativ.

Lava BRATU

ZILELE BUNE ALE TEATRULUI ROMÂNESC

FEST LA BUCUREȘTI

FEST nu numai de la „festival" ci și de la „festin", fiindcă ce-a de-a doua ediție a Festivalului „I. L. Caragiale" s-a dovedit a fi o masă bogată pentru toți iubitorii teatrului. Dintre cele 15 spectacole prezente în concurs cel puțin 8 au fost foarte bune și nici unul foarte prost, ceea ce face să dăm crezare atît comisiei de preselecție, cît și juriului cînd susțin că alegerea nu le-a fost ușoară. Spre deosebire de anul trecut cînd distanța dintre spectacolul laureat (**Trilogia**) și celelalte era comparabilă cu aceea dintre Est și Vest, anul acesta competiția a fost strînsă la vîrf iar lupta s-a dat între spectacolele de mare clasă. Teatrul românesc care-și plîngea cu nici un an în urmă soarta, simțindu-se pus în inferioritate de spectacolul viu al străzii, care își acuza publicul de apatie și își punea la zid dramaturgii, pare azi bine înfipt pe propriile-i picioare și capabil să se bată cu toate impedimentele. Asta nu înseamnă că problemele (mai ales cele financiare) au dispărut, că unele teatre din capitală și din provincie nu perpetuează încă inerții și forme de criză, că disputele privitoare la dramaturgia națională actuală n-ar fi îndreptățite. Dar FEST-ul a fost la înălțime convingîndu-ne că moneda teatrală românească este convertibilă și poate circula oriunde pe mapamond. Argumente :

Visul unei nopți de vară în regia lui Ciulei, un spectacol de o simplitate rafinată, în care fiecare gest este motivat, unde inventivitatea regizorală produce minuni la fiecare pas (un văl, un podium de plexiglas se animă sub mîna vrăjitorului și te transportă într-un vis alb, roșu și negru) iar actorii, de la cei deja celeb
llea ș.a.) pînă la figuranți (studenți ai Academiei de teatru) fac performanță. Nu un spectacol ci un vis din care ieși reconfortat, fericit, sentiment împărtășit și de Cristopher Barron, director asociat al Festivalului de la Edinburgh : „Se pare că românii l-au înțeles mai bine pe Shakespeare decît noi, englezii".

Ubu rex cu scene din Macbeth, spectacol al Naționalului craiovean, a apucat deja să rupă gura Europei într-un turneu în Germania. Dinamic modern, dur și duios totodată, spectacolul lui Purcărete a fost aplaudat timp de 14 minute de publicul silit să accepte jocul, să intre în el chiar și pe timpul pauzei cînd personajele și-au purtat amărăciunea, gustul puterii și al crimei prin foaiere, printre spectatori.

Noaptea regilor a făcut săli pline la Naționalul bucureștean. Și nu este la mijloc numai celebritatea lui Andrei Șerban și nici doar atracția exercitată de marii actori (Ovidiu Iuliu Moldovan, Maia Morgenstern), explicația stă în faptul că este pur și simplu un spectacol de marcă. Apoi **Marat-Sade** pus la Teatrul Național din Cluj de Victor Frunză, un spectacol despre revoluție, despre adevăr și lașitate, o dezbatere originală, incitantă, cu elemente de șoc. Este într-un fel marele nedreptățit al festivalului, fiind onorat numai cu un premiu pentru debut actoricesc.

Să adăugăm într-o (din păcate) grăbită înșiruire cîteva spectacole minunate care au stimulat performanțele actoricești : **Mincinosul** în regia lui Vlad Mugur și **Sinucigașul** de Nikolai Erdman, pus la Nottara de tînărul regizor Cornel Mihalache ; eroul acestor seri : Horațiu Mălăiele. **Regăsire** în regia subtilă a Cătălinei Buzoianu care-și găsește echivalent în jocul expresiv și plin de imprevizibil al Valeriei Seciu. Nu pot fi trecute cu vederea nici spectacolele tinerilor regizori, ale tinerilor actori care sugerează măsura evoluției viitoare a teatrului românesc : **Pe cheiul de Vest** în regia lui Felix Alexa, jucat de studenții Academiei și **Cîntărețа chelă** a tinerei trupe din Chișinău.

Au mai intrat în concurs : **Regina Iocasta** de C. Zărnescu în regia lui Dan Alecsandrescu (T.N. Tg. Mureș), **Abatorul** de Mrožek al Teatrului din Oradea (regia Alexandru Colpaci), **Nebuna din Chaillot** de Girodoux (regia Irina Popescu Boeriu), **Numai fete să nu ai** de Hilde Laugthale în regia Marinei Emandi (T. German din Timișoara) și, în fine, așa cum se cuvenea, două spectacole Caragiale, cu aceeași piesă **O noapte furtunoasă,** în regia lui Laurian Oniga la Timișoara și în regia lui Mihai Manolescu la Teatrul Dramatic Brașov.

În sinteză : întîlniri profitabile pentru teatrul nostru, mulți regizori întorși acasă din străinătate și intrați în concurență (loială) cu cei care n-au plecat, scenografi remarcabili și mai ales ei, actorii. („Aveți ceva de neprețuit : actorii, magnetismul actorilor" mărturisea regizoarea Sophie Loucachevski din Franța, aflată printre invitații festivalului).

TIMIȘORENII — DE DATA ASTA FĂRĂ PREMII

E adevărat, în primul moment ne-am supărat. Fuseserăm obișnuiți ca Timișoara să se numere printre laureații festivalurilor de teatru. Cu alte cuvinte ne-am obișnuit să fim premianți. Într-o competiție ca aceea descrisă mai sus, spectacolele timișorenilor n-au putut urca pe podium. Pe drept. Va trebui să ne asumăm și eșecurile așa cum ne-am înfruptat altădată din succese. Dar, deși **O noapte furtunoasă** a lui Laurian Oniga n-a avut o seară prea norocoasă, s-a remarcat la discuțiile matinale de la UNITER că spectacolul avansează propuneri interesante, neobișnuite. S-au rostit cuvinte de apreciere pentru spectacolul Teatrului German care a jucat o piesă total nouă în repertoriu și a elaborat un spectacol exact și îngrijit.Dar să vedem ce spun protagoniștii înșiși :

Dan Antoci (Chiriac în O noapte furtunoasă) : „Adevărul este că noi n-am fost în formă. Emoțiile au fost excesive, spectacolul a demarat într-o colectivă atitudine crispată, ne-a pierit hazul din alte seri și pînă la Ana Ionescu, eroina echipei fiindcă ea a spart gheața, n-am reușit să regăsim tonusul firesc al spectacolului. Se mai întîmplă în teatru...".

Ilđiko Jarcsek Zamfirescu — directoarea Teatrului German : „Ne asumăm spectacolul selectat de comisie, deși am mizat că vom intra cu **Zwei Schwester** pe care-l considerăm mai bun. Ceea ce ne uimește este cît de parcimonios a fost informată lumea noastră teatrală despre succesele Teatrului German din Timișoara. Se tot vorbește despre succesul unor trupe românești peste hotare, la Edinburgh, la Sao Paolo, la Londra și Paris, dar nu se amintește nici un cuvînt despre faptul că Teatrul German din Timișoara a participat la Zilele culturii europene din Germania, **ca reprezentant al României.** Susțin că la ora aceasta avem două spectacole care pot intra în orice competiție internațională și subliniez că noi nu ne considerăm teatru minoritar, ci un teatru din peisajul românesc. Dacă aș fi manager cultural aș exploata acest lucru, aș face reclamă în toată lumea arătînd că eu, România, sînt în stare să țin teatru maghiar, german, evreiesc lucru pe care nu-l fac prea multe țări în lume. Este un capital de care trebuie profitat pentru a forma, prin cultură mai ales o imagine a țării în lumea largă".

Deci, un an fără premii pentru Timișoara. Fie. Dar să nu se mai întîmple...

PALMARES

- Marele Premiu (100.000 lei) — ex aequo — Teatrul Bulandra pentru spectacolul *Visul unei nopți de vară* în regia lui Liviu Ciulei ; Teatrul Național din Craiova pentru spectacolul *Ubu rex cu scene din Macbeth* în regia lui Silviu Purcărete.
- Trofeul Orașului București — Liviu Ciulei pentru *Visul unei nopți de vară ;*
- Premiul II (50.000 lei) — Teatrul Odeon pentru spectacolul *Mincinosul* de Goldoni în regia lui Vlad Mugur ;
- Premiul III (30.000 lei) — Teatrul Național pentru spectacolul *Noaptea regilor* de Shakespeare în regia lui Andrei Șerban;
- Premiul pentru cel mai bun spectacol cu o piesă românească (50.000 lei) — Teatrul Dramatic din Brașov pentru *O noapte furtunoasă* în regia lui Mihai Manolescu ;
- Premiul UNITER pentru originalitate în creația teatrală (30.000 lei) — Horațiu Mălăiele pentru rolurile din *Sinucigașul* și *Mincinosul;*
- Premiul Ion Sava pentru regie (25.000 lei) — Silviu Purcărete pentru *Ubu rex... ;*
- Premiul „Costache Aristia" pentru cea mai bună interpretare masculină (25.000 lei) — Victor Rebengiuc în *Visul unei nopți de vară ;*
- Premiul „L.S. Bulandra" pentru cea mai bună interpretare feminină (25.000 lei) — Valeria Seciu în *Regăsire* (T. Mic) ;
- Premiul pentru decor (25.000 lei) — Lia Manțoc (spect. *Mincinosul* — T. Odeon) ;
- Premiul „Toma Caragiu" pentru cel mai valoros debut (15.000 lei) — Anda Chirpălean pentru rolul din *Marat-Sade* (T.N. Cluj) ;
- Premiul tinerețil (oferit de Compania Turistică pentru Tineret) — Teatrul „Eugen Ionescu" din Chișinău pentru spectacolul *Cîntărețа chelă ;*
- Premiul pentru debut în dramaturgie (oferit de Editura Ghepardul) — Constantin Zărnescu pentru piesa *Regina Iocasta,* montată la T.N. Tg. Mureș.

NOAPTEA GUVERNANȚILOR

Cele mai aprigi controverse care s-au purtat la UNITER au pornit de la situația dragaturgiei contemporane. A transferat discuțiile Andrei Strîmbeanu, adj. al Ministrului Culturii din Republica Moldova spunînd cam așa : „Am fost aseară la Teatrul Mic să văd **Elisabeta, totuși o femeie** și am aflat acolo că regina Angliei nu putea dormi din cauza unuia, Shakespeare, care îi făcea nopți albe cu piesele sale. În România președintele Iliescu și ai lui pot dormi liniștiți. Dramaturgii nu le fac nopți albe. Ei par a nu vedea că vin minerii, cum trăiesc oamenii, ci se ocupă de problemele abisale ale cameristelor..." Replicile n-au întîrziat, au venit și din dreapta și din stînga, de la dramaturgi care s-au săturat să facă coadă pe la directorii de teatru (Iosif Naghiu) pînă la cei ce se intitulează DRAGON („dramaturgi goniți"). Disputa a aruncat din joc tonuri, stiluri, atitudini diverse : orgolii în stil everachian, tentative de spălare a rufelor în public nimerind ca oiștea-n gard, vești îmbucurătoare despre unele sertare (pline), furii de moment, împăcări imediate, toate acestea temperate și conduse în matca lor cu diplomație de criticii Valentin Silvestru, Victor Parhon, Dumitru Chirilă — „moderatori" ai dimineților la UNITER.

Ar mai fi de anunțat, cu simpatie colegială, nașterea unui pui de „Festival" : revista studenților teatrologi din București și Cluj care ne-a însoțit cu haz, cu ironie și seriozitate totodată, cu tinerească oricepere, pe tot parcursul zilelor de festival. Ursitoare ale nou-născutului au fost Ludmila Patlanjoglu și Doina Modola.

MINI CONDICĂ DE SUGESTII ȘI RECLAMAȚII

Fiindcă nu avem alt termen de comparație just, ne referim la ediția precedentă a Festivalului. S-a simțit anul acesta o ușoară relaxare a organizatorilor care au cedat acum mai ușor presiunilor contextuale : prea multe bilete „de favoare" împărțite cu dărnicie ministeriabililor și oficialităților, prea puțină atenție acordată publicului tînăr, care a avut de cele mai multe ori „locuri" în picioare, apoi cocktailurle confidențiale, prezența insistentă a „foștilor" prin culise și alte cîteva mici neglijențe. Totuși, să recunoaștem, aceiași organizatoni au fost prompți în rezolvarea unor probleme dificile, unele chiar neprevăzute : trupele au fost invitate (n-au venit deci în regim de turneu ca anul trecut) iar scumpirea transportului survenită chiar în timpul Festivalului a fost urgent descurcată de Ministerul Culturii cu un supliment de subvenție.

Bune și rele laolaltă arată că Festivalul există, că Festivalul e viabil, aducînd aer proaspăt în spațiul culturii românești. Argumentul cel mai convingător : sălile arhi-arhi pline.

Pagină realizată de Brîndușa ARMANCA

LOJĂ CU DOUĂ LOCURI PENTRU MINIȘTRII CULTURII ROMÂNE

LUDOVIC SPIESS
(Ministrul Culturii din România)

„Deși treburile nu mi-au permis să fiu prezent pe tot parcursul Festivalului, pot spune totuși că forțele teatrale intrate în competiție sînt o garanție a calității lui. Este deci un festival de nivel, în care se întîlnesc cele mai de seamă producții ale teatrului românesc din ultimul an. Sînt multumit că a fost posibilă organizarea celei de-a doua ediții a Festivalului Național „I.L. Caragiale" în pofida dificultăților financiare care nu ocolesc deloc cultura. Mi se pare important ca această manifestare să prindă tradiție în lumea noastră culturală".

ION UNGUREANU
(Ministrul Culturii din Republica Moldova)

„Festivalul „I.L. Caragiale" este o victorie a teatrului ca gen de artă. Nu cred că vreo altă țară să poată aduna într-un răstimp de zece zile mai multe spectacole mari, montate de atîția autori de rafinament și cu atîta spirit de echipă... Asist la momente inedite și cred că România pe drept se poate socoti la această oră o remarcabilă forță teatrală în lume. Mă bucură Premiul tinerețil primit de trupa din Chișinău, îl socotesc un simbol care face să coincidă tinerețea trupei cu tinerețea republicii noastre independente și cu tinerețea speranțelor ce ne animă în revigorarea valorilor culturale ale neamului".

Numai juriu să nu fi !

Rep. : Cît de grea a fost misiunea de președinte al juriului în Festival ? V-ați folosit de dreptul de veto în deliberare ?

MARIN SORESCU — A fost destul de grea, dar în același timp a fost o misie plăcută. Dificultatea a constat mai ales în fixarea premiului mare, fiindcă au existat cel puțin două spectacole excepționale și mai multe foarte bune. Juriul are conștiința împăcată în ceea ce privește deciziile pe care le-a luat. De dreptul de veto al președintelui nu a fost nevoie.

Membrii juriului : Sanda Manu — regizor, Rodica Tapalagă — actriță, Ștefania Cenean — scenograf, Dionisie Vitcu — actor, Mircea Ghițulescu — critic teatral (s-a pierdut pe parcurs un membru din juriu în persoana regizorului Lucian Giurchescu, autor al spectacolului de închidere — hors concours *Papagalul verde* de A. Schnitzler. Nu s-a oferit recompensă găsitorului).

CU PREȚURILE CELE MAI MICI

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMIȘOARA ROMANIA

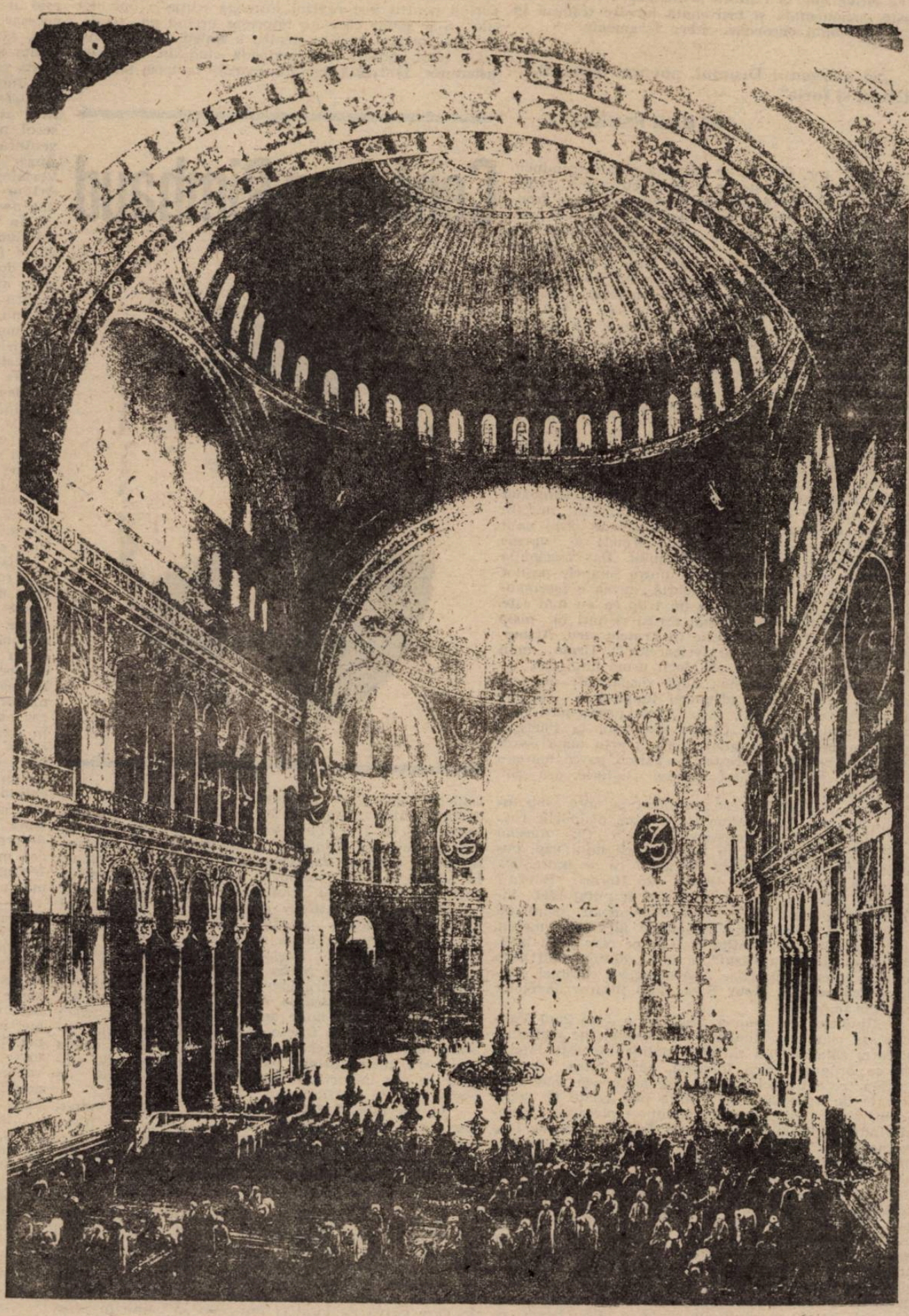

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMIȘOARA ROMANIA

COLIBRI
TRAVEL & TRADE AGENCY TIMIȘOARA ROMANIA

DESFĂTĂRILE CELE MAI **MARI**

Alain Borer

PLECAREA

Alain Borer, scriitor contemporan francez, se ocupă — cu inspirată dezinvoltură şi, totodată, rigoare istorică — de viaţa şi opera unor mari magicieni ai verbului poetic. Dintre aceste scrieri face parte şi „Rimbaud în Abisinia", carte apărută în urmă cu cîţiva ani, la Editura Seuil, Paris. Redăm, din această documentată şi fascinantă lucrare tradusă în mai multe limbi europene, cîteva fragmente.

„Să mergem ! Drumul, povara, deşertul, plictisul şi furia".

ARTHUR RIMBAUD

Călcînd rar, Charles se cufundă pînă la genunchi în zăpada care trosneşte ca o bezea cu cremă. Apară urmele ce evocă fugile lui Rimbaud ; trecea frontiera prin acest colţ al Ardenilor, în tainä, cu prietenul său Delahaye, pentru a-şi cumpăra tutun din Belgia. Soarele dispare în spatele brazilor, zăpada prinde reflexe violacee... „cînd umbra bale aşterne în păduri..." La capătul drumului, vameşul se încălzeşte lovind ritmic pămîntul îngheţat ; pentru orice eventualitate bariera în roşu şi alb a fost coborîtă ; locul este însă pustiu. „Înaintînd, nu poţi da decît de capătul lumii". Maşinile televiziunii s-au oprit la marginea prăpastiei. Ai crede că se toarnă **Calea tutunului** de Erskine Caldwell. Tocmai traversăm Boulzicourt, un sătuc tăcut pe care-l aminteşte Delahaye în itinerarul acestor plecări. Boulzicourt ! Nu poţi scrie mare lucru despre el. Cîteva gospodării, ca nişte năluci într-o seară de iarnă. Aici s-a născut René Daumal, în 1908. Era atît de cald la Harar, luna trecută. Mi s-a terminat şi caietul de însemnări, înaintea acestor paşi prin zăpadă.

Holzwege, drumurile mai scurte ale lui Rimbaud nu duc nicăieri, ca-ntr-o poveste de Crăciun în care un copil, noaptea, prin zăpezi, urmăreşte paşii unui necunoscut ce-i adusese un dar : urmele se opresc pe neaşteptate în mijlocul cîmpului. Dar fascinaţia stă tocmai în ciudata distanţă dintre semnele paşilor şi trupul pe care nu-l mai poartă ; urma e fascinantă pentru că ne vorbeşte de un trup ce nu mai este. „O, paşi pierduţi, vă voi mai regăsi risipiţi în nisip ori pe pietre ?" scrie Isabelle în **Fratele meu, Arthur.** „Paşi plini de lumină ai fecioarelor !". Urma unui vis nu este mai puţin reală decît urma unui pas.

Rimbaud ne uluieşte : după dispariţiile neaşteptate din adolescenţă (drumuri lungi prin cartiere mărginaşe sau la ţară), fuga. Acele peregrinări prin împrejurimile oraşului Charleville, apoi la Paris şi Douai, în Belgia şi Anglia, călătorii prin toată Europa şi în Java, toate acestea pregătind parcă marea-i plecare în Africa : Harar, ultima călătorie, cea care l-a dat gata.

De ce ţine oare, acest sentiment pe care l-am încercat, urmînd, în preajma Harar-ului, nisipurile roşcate din drumurile caravanelor sale ? Cu maşina Land Rover înţepenită în faţa trecerii unui vad, puneam întrebări grupurilor de negri ce se îndreptau, cu puşca pe umăr, spre tîrgul din Harar : Burka ? Wachu ? Baroma ? Ca şi cînd s-ar fi putut să-l întîlnească pe acest drum, ei ne răspundeau printr-un gest lent şi precis ; ni-l imaginam mergînd mereu, apoi dispărînd la o cotitură. „Cei pe care i-am întîlnit **poate nu m-au văzut"**, scria în al său **Un anotimp în infern.** Întrebare fără amăgirea corăbiei pierdute, **Pequod**, din **Moby Dick**, pusă tuturor navetelor întîlnite în cale.

„Rimbaud aşa cum a fost", scrie Jean-Paul Vaillant aşa cum era. Rimbaud întotdeauna pe picior de plecare, gata oricînd să spele putina. Această impresie ce hrăneşte, fără îndoială, curiozitatea de a cerceta toate traseele, nu e oare asemenea celei încercate de apropiaţii lui ? Abia mai poate fi zărit acum, cînd a dispărut. Îşi anunţase plecarea, ameninţînd cu „Fecioara nebună" : „Într-o zi, poate, i se va destrăma umbra, ca prin minune", spune în **Deliruri I.** Este, scrie Mauriac, „cel ce nu se întoarce nici măcar pentru a privi urma pe care paşii săi de copil au lăsat-o în lume". Cînd întreprinde marile-i călătorii, prietenii săi fac presupuneri, se informează : Verlaine îl înfăţişează la Viena, prădat de un birjar („Ultimele ştiri", 1975), Delahaye, ca un rege negru (1876). „Nici urmă de veşti de la hotentotul nostru", se nelinişteşte atunci Delahaye şi, mai tîrziu : „cei mai pricepuţi geografi îl cred plecat spre paralela 76". În cei zece ani petrecuţi la Harar, nimeni nu va şti cu siguranţă unde se află : Hérat, zice Verlaine, Hérat în Afghanistan ori Harat — cît timp, în registrele municipale, este trecut „J.N.A. Rimbaud, profesor la Hazar". Timpul zboară şi ei îl cred plecat mai departe, în ciudatele ţări din Orient, ca o trecere în ireal ; mama sa, fără nici o scrisoare de la el vreme de opt luni, se frămîntă : „Nu mai eşti la Aden ? Ai trecut poate în împărăţia Chinei?".

Centenar Rimbaud

Verlaine notează în jurnalul său : „A păşit acum în al treizeci şi doilea an de viaţă şi călătoreşte prin Asia, unde se ocupă de obiecte de artă". Mai mult chiar, lucrurile se înrăutăţesc : trei numere din **la Vogue**, revistă ce-i publicase **Iluminările**, anunţă în 1886 „moartea lui Arthur Rimbaud". În acest timp, cadavrul viu se plictisea călătorind pe Marea Roşie spre Tadjoura ; cîteva luni mai tîrziu, apărea volumul **Iluminări**, avînd în prefaţă aceste cuvinte ale lui Verlaine, ca o sticlă aruncată în mare : „L-au crezut mort de mai multe ori. Ignor acest detaliu ce-mi umple sufletul de tristeţe. Aş vrea să afle, în cazul în care n-ar fi auzit nimic".

La 29 noiembrie 1887, Verlaine îi cere lui Delahaye „informaţii rimbaldiene" ; acesta i le comunică într-o scurtă şi brutală biografie ; sfîrşitul (care nu-i aparţine) e grozav : „I s-a pierdut urma pe la 1978, însă cineva l-a întîlnit la Aden. A suferit amputarea unui picior dar, complet restabilit, după alte informaţii, Arthur Rimbaud urmează să sosească în curînd pentru a-şi revizui întreaga ediţie a operelor sale". S-ar spune că e un impresar urcînd pe scenă, în faţa cortinei închise, pentru a linişti spiritele înaintea unui concert. Era perioada cînd, în **Causéries litteraires, 1872-1888**, lucrare apărută în 1890, Maxime Gaucner, denigrînd „decadenţii", nu avea decît un cuvînt pentru „Rimbaud, acum, regele unei seminţii sălbatice". În 1981, Paul Valéry, student, încearcă să afle ce devenise Rimbaud : „Este colonist în Algeria, se spune, după ce făcuse comerţ cu vite în India". În acelaşi an, în decembrie, o lună după moartea poetului, fratele său „Rimbaud Frédéric, şofer pe un omnibuz în gara Attigny (Ardennes)", îi spunea lui Rodolphe Darzens : „Arthur trebuia să rămînă la Harar sau Horor şi, după mine, să se ocupe în continuare de comerţ". Acestor ştiri false din partea prietenilor uitaţi, le prefer scrisoarea pe care Germain Nouveau i-a trimis-o din Alger lui Rimbaud, dorind să-l întîlnească la Aden : „Aş fi atît de fericit să aflu noutăţi bune despre tine". Era în 1893 ; Rimbaud murise şi fusese îngropat de doi ani. Această emoţionantă chemare, adresată unui om ce nu mai era, mesaj **primit** poate în felul său, este singura ce are importanţă pentru cel ce se ocupă de opera şi viaţa lui Rimbaud.

În decembrie 1891, ziarul **l'Echo de Paris** anunţase, cu o lună mai tîrziu, moartea lui Arthur Rimbaud printr-un text necrologic de zece rînduri. Dispariţia poetului a fost învăluită în tăcere, ca prăbuşirea lui Icar în tabloul lui Brueghel. Doar o imagine.

În aceşti ani şi cu mult înainte, Rimbaud rătăcea deja în **terra incognita**, în ţinutul pe care arabii îl numeau **Barr Adjam**, „terre inconnue" : în acea Etiopie pe care vechii egipteni o considerau un regat al duhurilor întunecate şi nefaste, dincolo de a doua cataractă a Nilului, unde nu se aventurau. În secolul în care cîţiva exploratori începeau să caute în acest spaţiu izvoarele Nilului, Rimbaud dispăruse în Abisinia ca ultimul dintre faraonii celei de-a treizecea dinastii, Nectanebo, care, alungat din Memphis, se făcuse nevăzut în regatul spiritelor, de unde nu s-a mai întors.

Se pot distinge două categorii de rimbaldieni : nomazii şi sedentarii. Primii se repetă, ceilalţi se contrazic. Rimbaud era nomad şi contradictoriu. Ideea pelerinajului sugerează o împlinire, o revelaţie. Dar Rimbaud şi-a luat cu sine taina. Trebuie admis că nu se află acolo unde îl căutăm : el rămîne Loxias, enigmaticul. În portretul făcut lui Arthur Rimbaud, Mallarmé scria, în 1896 : „A ordona în părţi inteligibile, posibile, viaţa cuiva, pentru a o înţelege, este, fără-ndoială, o impoliteţe ; înseamnă a reda orice acţiune ca fiind fie îndreptăţită, fie deplasată şi nu-mi rămîne decît să duc pînă la capăt această faptă rea. Numai că eu mă informez, doar". Cel interesat ştie că nu-i aproape nimic de găsit, nici un document, prea puţine mărturii, nici măcar „cheia acestei ostentaţii sălbatice", cu excepţia întîmplării neprevăzute ce l-a pierdut pe parcursul drumului — dar esenţialul rămîne să fie descoperit. Cînd îşi petrece zece ani din viaţă într-o ţară îndepărtată, îi rămîne acolo şi o parte din sine ; nu e numai **partea din sine** care trebuie căutată în Etiopia, ci **acel ceva** prin care el poate fi mai bine înţeles. Rimbaud este irepetabil. Nu îngăduie discipoli : poate nu-i necesar să mergem acolo să vedem de există ci, mai ales, să simţim ca el însuşi. Dacă a ştiut să ducă „viaţa inimitabilă" de care vorbeşte Verlaine, permanenta sa libertate, dorinţa acerbă de singurătate, dorul după ţinuturi noi, îndepărtate, setea sa de cunoaştere, toate se resimt şi se diferenţiază ca tot atîtea aspiraţii în care se recunoaşte tinereţea acestui secol pe care Rimbaud îl precede în revoltă şi aventură. Zeii nu se imită : se adoră. Dar Rimbaud, „înger" sau „demon", nu-i o icoană. „El nu era, scrie Verlaine, nici diavolul nici bunul Dumnezeu, era Arthur Rimbaud, adică un mare poet, absolut original, de o savoare unică".

În **Călătorii imaginare, o povestire adevărată a lui Lucien**, de Perrot d'Ablancourt (1787), această viziune fermecătoare poate fi luată în serios : „Văzusem două minuni în palatul regelui : o fîntînă nu prea adîncă unde, coborînd, auzeai tot ceea ce se vorbea în lume ; şi o oglindă deasupra ei în care, privind, vedeai tot ceea ce se întîmpla". Cele două „minuni" sînt astăzi reunite într-un singur aparat — televiziunea. Este meritul lui Charles Brabant de a fi realizat primul film de lung metraj, televizat, despre Rimbaud, fenomen de neimaginat pentru poetul devenit negustor, care căuta uitarea la hotarele Abisiniei. Rimbaud, spre sfîrşitul vieţii, evocă turnul Eiffel, pe care nu-l va mai vedea — zărea doar replica efemeră şi micşorată pe care a ridicat-o Armand Savouré la Djibouti, în 1890, cu ajutorul unei echipe de cinzeci de zidari : simbol tangibil a ceea ce va fi lumea fără el ; o dezvoltare uluitoare a tehnicii într-un secol (automobile, aviaţie, electricitate etc. şi chiar a şaptea artă urmînd pe neaşteptate, într-o singură viaţă de om) dincolo de care rămîne, asta-i forţa sa, total contemporan.

Să-i cauţi identitatea ? La Pérouse n-avea să mai revadă Franţa ; atunci, un alt navigator, publicînd mai tîrziu o **Călătorie în căutarea lui La Pérouse** — ar fi fost luat drept La Pérousé. Realizînd dorinţa unei cărţi pentru care fac cercetări (o căutare mai degrabă, atît doar, sau mai mult) potrivit scenariului filmului **Hoţul focului**, eul ce vorbeşte nu se ia drept altul... Relaţia cu Arthur Rimbaud, exceptînd erudiţii, se desfăşoară în două moduri distincte : identificarea şi dezvăluirea. Primul caz este reprezentat de Henry Miller care spune că, în realitate, Rimbaud sînt eu — însumi. Pe lîngă mulţimea celor aflaţi sub imperiul lui Rimbaud — nici un scriitor nu este Rimbaud —, el rămîne singurul ce rezistă în faţa modelului său. Paul Claudel ar fi întîiul din cea de-a doua categorie : citindu-l pe Rimbaud, a devenit Paul Claudel. Acest aspect prezintă mai multă importanţă decît ceea ce ne spune despre „mistica în stare sălbatecă". Rimbaud, figura cea mai pură a poetului, cel ce atinge repede perfecţiunea, se comportă în mod disperat — pentru cea mai mare parte la vîrsta la care „nu poţi fi serios" ... —, ca **revelator** al dorinţei. Abandonarea poeziei, simbolizată de Harar, îmi apărea acum cu atît mai vertiginoasă cu cît, în mod real, mă apropiam mai mult de acest oraş.

Călătorul simte freamătul interior al pasagerilor la apropierea acestora de ţara lor, ca un echipaj ce simte mireasma unei insule, cu mult înainte de-a o zări. Ceva mai tîrziu, cînd avionul pierde din înălţime, mă copleşeşte emoţia de-a vedea, în sfîrşit, Etiopia, la fel de verde şi frîntă ca Auvergne sub un soare necunoscut, şi vuietul reactoarelor ne oferă aeroportul din Addis-Abeba. **Addis-Abeba**, „floarea cea nouă" ; iată, sînt gata să-mi las trupul pătruns de toate aromele Africii, prin talpa noilor mei Clarks.

Somnolenţa traseului prelung, orele de călătorie, Paris, Londra, Addis-Abeba, durata acesteia, absenţa somnului, curozitatea mereu trează, toate suprimă continuitatea : somnul e această greutate a corpului venit din Europa, pe care această altă lume nouă îl obligă să se schimbe cît mai degrabă. Soarele ocupă aici un loc neobişnuit, de temut. Etiopia se găseşte la aceeaşi latitudine cu alte ţări cu nume evocator : Sierra Leone, Guineea, Liberia, Coasta de Fildeş, Togo, Benin, Nigeria, Camerun, Africa Centrală, Sudan ; dar e singura dintre ele care nu are un climat ecuatorial, din cauza altitudinii sale.

Sosesc aici la douăzeci şi şapte de ani, vîrstă la care a venit şi Rimbaud : un secol mai tîrziu, străbătînd cei şase mii de kilometrii cu avionul, în cîteva ceasuri — o extremă prea repede atinsă, în acest zbor atît de îndepărtat.

Prezentare şi traducere :
Persida RUGU

Colectivul de redacţie : MIRCEA MIHĂIEŞ (redactor şef), CORNEL UNGUREANU (redactor şef adjunct), ADRIANA BABEŢI (secretar general de redacţie), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAŞ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA.

Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA : TIMIŞOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele : 3 33 90, 3 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

Paginatori : Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipişti : Tiberiu LAZĂR, Mircea GUI, Gelu DOGIOIU, Marcela VUIA
Tiparul : S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar
49

La paradisul cărților: IARNA BĂRBAȚILOR
PAGINILE 8—9

ORIZONT

SAPTAMINAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMANIA • NR. 49 (1277) • 6 DEC. 1991 • SERIE NOUA, ANUL III • 10 LEI

CRONICA UNEI PĂRUIELI AMÎNATE

Farsa referendumului fesenist de la 8 decembrie ascunde o capcană foarte subtilă. Multă lume s-a întrebat de ce mai e nevoie de un referendum dacă aleșii poporului au luat lefuri grase un an și jumătate tocmai pentru a ne da o constituție? Își imaginează cineva că o populație dezinformată, înșelată, manevrată prin televiziune va dezlega ceea ce iorgovanii constituționali au legat atît de bine? Nu, așa ceva nu-i trece prin cap nici măcar domnului Brucan. Or, referendumul devine obligatoriu tocmai din acest motiv: feseneul are, mai mult decît oricînd, nevoie să-și facă dovada forței. O forță anemică, dar care se va diminua simțitor atît la alegerile locale, cît și, mai ales, la cele generale.

Se poate, deci, anticipa, că 8 decembrie va fi o zi a triumfului fesenist. Poate ultima. Însăilarea de emanații pseudo-democratice, numită constituție, va căpăta girul poporului, iar liniștea iliesciană se va instaura peste sărbătorile noastre golașe de iarnă. Pe cît de zdrobitoare va fi victoria frontului,pe atît de umilitoare va fi înfrîngerea opoziției. Referendumul fesenist are, printre alte scopuri diversioniste, și pe acela de a reteza avîntul adversarilor. Dacă partidele antifeseniste se vor exprima împotriva constituției, iar aceasta va fi votată de către populație, opoziția devine, automat, o tagmă de trădători ai patriei, de aventurieri și dușmani veninoși ai poporului. Dacă ele votează pentru, victoria fesenistă e încă mai opulentă. Iată, s-ar spune, Actul pe care noi, Feseniștii, l-am dat Patriei este atît de bun, încît pînă și dușmanii notorii ai poporului au fost de acord cu el. Pusă în fața acestei alternative, majoritatea opoziției a ales prima cale. Prin aceasta, ei și-au consfințit damnarea politică. Aflați la cheremul hoardei feseniste, ei vor avea de îndurat povara unor adjective pe care hîrtia le suportă, îndeobște, mai greu.

Rînd pe rînd, oameni politici de oarecare calibru, de la Corneliu Coposu la Radu Câmpeanu, au căzut în această capcană grosolană. Au înghițit momeala cu aviditatea ageamiului. N-au înțeles că, și de data aceasta, frontul joacă la cacialma. N-au înțeles că neocomuniștii invocă regula democrației doar atunci cînd nu există nici un risc, dar absolut nici un risc, ca ei să piardă.

În această situație de șah-mat, singurul om politic lucid al opoziției este președintele Alianței Civice, domnul Nicolae Manolescu. Înțelegînd la perfecțiune că unica strategie cîștigătoare e limitarea pierderilor, domnul Manolescu a motivat că o constituție proastă e preferabilă absenței oricărui fel de constituție. Zîmbind diabolic previzibilei victorii, feseniștii au cîștigat fără să riște nimic.

Însă pe cît de facil le va fi triumful, pe atît de scurt va dăinui. E greu de admis că o țară care se vrea democratică va rezista multă vreme fără menționarea expresă a separației puterilor în stat, fără garantarea proprietății private și fără ca poporul să-și fi spus cuvîntul asupra formei de guvernămînt.

Deocamdată, ca o ironie a soartei, se poate vorbi doar de accentuata separare a emanațiilor de stat. Pentru prima oară, la un eveniment major, cum e ziua de 1 Decembrie, vulturul bicefal, aminîndu-și, din motive electorale, harakiri-ul, a plutit tragic între Alba-Iulia și București. Cu toate diferențele de rigoare: în timp ce domnul Roman a fost un fel de vioară a doua, sunînd dezacordat în fața unei mîini de oameni adunați sub statuia lui Mihai Viteazu, președintele își făcea ample cruci neocomuniste în fața preafericitului de drept fesenistic. Sînt două preambuluri la triumful anticipat — unul mai jalnic decît altul. Dar și amînarea strategică a unei păruieli la ora scadenței.

Mircea MIHĂIEȘ

PETRE ŢUŢEA

Însuşi faptul că trăia, că — iată — continua să vorbească, să afirme, să creadă, mi se părea a aparţine miracolului. Îl ascultam la sfîrşitul anilor şaizeci uluit de neasemuita şi nepămînteana cultură, de modul în care se trăia, aflînd, prin el, că există şi o altă ştiinţă decît cea descoperită în cărţi, în biblioteci, transmisă prin cuvîntul scris. Venea din lumea aceea în care existau maeştri spirituali, părinţi spirituali, duhovnici. Din lumea stranie a celor care ştiau tot, iluminaţi de credinţă. Nu ştiu cînd devenise credincios, dar, credincios, se afla mereu cu un gînd bun dincolo. Aici întîrziase, şi întîrziase mult.

În limbajul ateu al lui Cioran, era un om de geniu. Era, în secolul XX, singurul geniu al românilor. Dar, şi aşa, genialitatea lui trebuie contextualizată : era un geniu al cuvîntului rostit, nu al celui scris. Era un geniu al tradiţiei orale. De-ar fi fost în jurul lui oameni care să-i noteze spusele, probabil ne-ar fi lăsat unul dintre cele mai fastuoase, cele mai paradoxale, mai fascinante spectacole ale Tradiţiei. Una dintre cele mai puternice înfăptuiri ale ei.

A murit Petre Ţuţea. Intrăm, iarăşi şi iarăşi, în obişnuinţele noastre culturale. El era un tulburător. Un om care ştia să trezească. Un învietor. Am fost, totuşi, privilegiaţii unui timp al valorilor spirituale.

Cornel UNGUREANU

Cutia Pandorei

PENTRU CĂ S-AU IUBIT...

Nu cu mult timp în urmă, am asistat, aflîndu-mă într-un periplu bucureştean, la discuţiile ce se poartă în scuarul de lîngă Piaţa Universităţii, între fîntîna arteziană (fără apă) şi aripa Institutului de Arhitectură, pe zidurile căreia se lipesc, aproape zilnic, noi texte contestatare. Continuă să se adune acolo, spre seară, cîteva grupuri de opozanţi ai feseneului şi fesenismului — cei mai rezistenţi şi mai porniţi (împotriva Puterii) „golani" : diferiţi ca vîrstă (de la elevi, la pensionari) şi tot atît de diferiţi ca şi condiţie socială. Dar, am observat, ceea ce-i uneşte — o comuniune născută din amărăciune, indignare şi revoltă — atenuează diferenţele şi îi face să simtă că ei au un anumit rost, să-şi închipuie că nu mai sînt nişte anonimi fără nici o importanţă, precum erau înainte de decembrie '89.

Locul acela, unde se întîlnesc nişte oameni îngrijoraţi de destinul ţării, este considerat sfînt (am auzit pe cineva dînd o astfel de replică patetică). Ei aprind luminări şi pun flori la o cruce de piatră albă, ridicată în amintirea celor ucişi în 21 decembrie 1989, dar şi a celor ucişi în 13—15 iunie 1990.

O doamnă în vîrstă, pensionară (fostă profesoară de limba franceză) îl întreabă pe un tînăr, poate cu puţin trecut de 20 de ani, dacă şi-a găsit un nou loc de muncă. Deoarece, am dedus din dialogul lor, pe şantierul unde muncise înainte nu o ducea deloc bine. Doamna se bucură sincer cînd tînărul îi spune că a reuşit să se transfere. Tînărul este de meserie macaragiu. Scund, dar foarte voinic. Vorbeşte cu accent moldovenesc. Doamna îl sfătuieşte să nu întîrzie la serviciu şi să aibă grijă ce mănîncă. Aminteşte despre cineva, tot „golan", care s-a intoxicat şi a fost internat în spital din cauza unei conserve cu pateu de ficat. Un bărbat de vreo 60 de ani, vădind multă prestanţă, dar căruia ceilalţi îi spun, familiar, „nea Georgică", zice că aşa ceva nu este posibil în Occident, fiindcă acolo toate conservele au tipărite pe ele data la care expiră termenul de garanţie. Şi nici un comerciant nu poate (şi nu îndrăzneşte) să vîndă alimente ce ar putea pune în pericol sănătatea consumatorilor. „Cînd o să ajungem şi noi ca ăia ?" întreabă macaragiul. Se aud cîteva exclamaţii băşcălios-ironice. Nea Georgică, care nu vrea să pară că le ştie pe toate, ridică din umeri. Îşi aprinde o ţigară şi rămîne, cîteva clipe, meditativ. Pesemne că se gîndeşte cît de departe e Bucureştiul de Occident, cît de al naibii de departe este...

Într-un grup mai mare, format în majoritate din tineri, după aspect muncitori, se discută despre unguri. Despre ungurii din Ardeal. „Ce, le iei apărarea ?!" se răsteşte un negricios, cu mustaţă... ca vrabia, la un altul, un băiat care seamănă cu Horaţiu Mălăiele (minus ochelarii). Nu, nu le ia apărarea, dar sînt destui „românaşi" răuvoitori, fixişti, naţionalişti. Se discută aprins faptul că în Ardeal trăiesc unguri care nu ştiu româneşte. Cîţiva tineri din grup se îndoiesc de lucrul acesta. Negriciosul vine cu argumente :

— Frate-meu s-a însurat cu o unguroaică.

— Şi ?

— Cînd s-a însurat, ea nu ştia româneşte.

— Păi, cum s-au înţeles, dacă nu ştia româneşte ?!

Negriciosul rămîne descumpănit. Vreo cinci secunde. După care găseşte răspunsul :

— S-au înţeles, pentru că s-au iubit...

Iosif COSTINAŞ

NEVROZE

Interlocutor :
DUŞAN BAISKI — scriitor

— Ce te supără cel mai mult în Timişoara ?

— Prea multe. Iată, într-o ordine absolut întîmplătoare, tocmai pentru a oferi fiecărei supărări „privilegiul" de a fi, în acelaşi timp, şi prima, dar şi ultima : autobuzele belgiene, pentru că n-au tapiseria ruptă, nu pleacă din staţie pînă nu se închid toate uşile, încă mai au toate neoanele ; partidele astea noi cu activişti vechi, fiindcă, numai ce te-ai hotărît să te înscrii în unul dintre ele, şi taman atunci începe păruiala pentru funcţii, oase de ros şi burse în străinătate sau îşi dă careva în petec, de ţi-e mai mare jena că te-ai gîndit să te înscrii în partidul cu pricina ; comercianţii, majoritatea, deoarece se cred buricul Timişoarei, dar, vai, unii sînt mult mai pre-jos, cionţăitori de „bomboane agricole" ; dorinţa de a intra în Europa cu şosete ce se lipesc de tavan ; ţaţele, care cred că, dacă ştiu alfabetul, pot să facă, în afară de copii, şi politică ; eu, pentru că îi supăr pe alţii ; alţii, pentru că mă supără pe mine ; iarăşi eu, pentru că nu mai am timp de scris. (Adică, vezi Doamne, îmi încarc acum bateriile, observ lumea ş.a.m.d. Merde !).

Iosif COSTINAŞ

ARGUS • ARGUS

• Între două referendumuri, un cutremur. • Ucraina e independentă, ca şi Rusia şi Bielorusia • Americanii se grăbesc să le recunoască noul statut • Se recunosc şi între ele, cu condiţia să fie solvabile • Datoriile externe sînt datorii, şi trebuie plătite • Gorbaciov, care spera ca ferestrele imperiului să fie cît mai transparente, se trezeşte că sînt sparte • Şi vine crivăţul, iarna rusească. • Ameninţă cu pericolul unui război. • Pînă una, alta, imperiul roşu s-a destrămat. • Centrale atomice şi arme atomice au toate republicile independente proaspăt dezlipite din trupul cel mare. • În lipsă de ceva mai bun, zona Banatului trăieşte la propriu spaima unui nou cutremur. • Babele ar ghici în aceasta un „semn" • Pînă la referendumul asupra mult discutatei, contestatei, prezentatei Constituţii democratice a României mai sînt doar două zile • Cetăţeanul de rînd, cu sabia lui Damocles deasupra capului, sub forma somajului, priveşte înspăimîntat la „escaladarea" preţurilor • La preţul oului, spre pildă • Şi zice : Vine Crăciunul. Cu patru sute şi ceva de ouă pot cumpăra un porc ! • Bine că nu vine Paştele • Salariile celor ce mai au încă unde lucra stau pe loc, în vreme ce se deplasarea cu trenul, în regimul de preţuri impus de CFR, devine prohibitiv • Un amic care s-a aventurat pînă la Casa Scriitorilor de la Bucureşti zicea că acolo o sută de votcă e vreo treizeci şi ceva de lei • După cinci sute de grame faci ca avionul • Oricum e mult mai ieftin decît decît tariful curselor TAROM • A apărut moneda de 100 de lei din oţel menită probabil viitoarelor convorbiri telefonice urbane • De Moş Niculae bancnota de o mie cu chipul lui Eminescu va fi din ciocolată • La fel de subţire • Şi se va topi în palmă înainte de a fi apucat să o guşti • Dar ce contează toate astea cînd noi avem o tămăduitoare Constituţie democratică şi originală pe care o vom vota simplu, prin Da sau Nu, la Referendumul de duminică • PNŢCD şi UDMR au refuzat să-şi trimită observatori la secţiile de votare • Funcţionari mai puţini — cozi mai lungi •Poate pînă tîrziu în noapte şi frig • Sîntem obişnuiţi cu ele • Avem chiar un trainic antrenament • Cu cozi unde stăm pînă ce marfa se termină • Şi chiar puţin după aceea • Din reflex • Să fim împăcaţi că timpul pierdut la grămada ordonată ne-a lăsat cu sacoşele goale pe bune. • La Referendum avem avantajul că nu trebuie să luăm cu noi sacoşele, doar buletinele de identitate • Ca la raţia de ulei şi zahăr • Pentru identificare • La anul, vom mai avea, în două rînduri, ocazia să punem ştampila VOTAT pe imprimatele destinate alegerilor • Referendumul de duminică nu e decît un antrenament • Mai greu va fi la primăvară, cînd va trebui să alegem între nu mai puţin de 235 de partide cu liste comune, paralele, încrucişate ş.a. • Un exces democratic ce pune în pericol existenţa fiecărui cetăţean, care poate deveni peste noapte senator, deputat, primar sau prefect, iar cu puţin noroc : ministru, prim ministru, sau preşedintele republicii constituţionale promise • Şi nu pentru cîteva luni • Ci pe patru ani • Între timp se va ridica o nouă generaţie cu şansa unei repartiţii — indiferent de facultatea sau şcoala absolvită — în politică • Sau afaceri • Sau Oficiul de plasare al forţei de muncă • Falia Banloc-Deta bate în răstimpuri ca un clopoţel, anunţîndu-ne sfîrşitul recreaţiei post-revoluţionare • Unii îşi ridică ochii spre Dumnezeu, se spovedesc, se pocăiesc... • În vreme ce alţii, dimpotrivă, simt că acum soseşte ceasul cel mai îndepărtat de cele sfinte • Dolar-Marcă ! • Sîntem în Europa, ce Dumnezeu !, nu la bazarul din Istanbul • Legea funciară, ca un plug de lemn, încă mai ară pămînturile, lăsîndu-le neînsămînţate • În schimb, litigiile între proprietarii (deocamdată) de hîrtii, se ţin lanţ • Fantomele CAP-urilor, care odată cu ultima suflare şi-au întabulat sub numele lor pămînturile cele mai bune la Cartea Funciară, fac acum comerţ cu ele la noile preţuri • Procese, avocaţi, judecători • Lucrările agricole de toamnă s-au mutat în sălile Tribunalelor • Unul cîştigă, altul pierde • Fără să facă puşcărie vinovatul • Dar asta-i vax cînd ai o Constituţie asupra căreia poţi să-ţi exprimi părerea • Pînă la intrarea ei în vigoare, mîncăm cartofi de la Sublima Poartă... Ca niciodată...

A. Z.

STERE GULEA:

„Ne este frică de propriul nostru curaj”

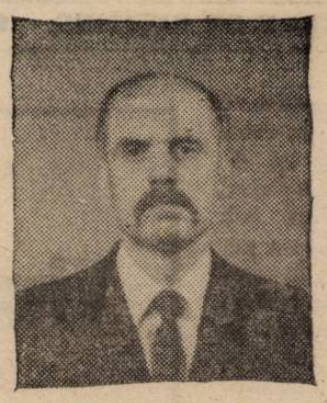

— Stere Gulea, eşti autorul unuia dintre cele mai importante filme româneşti (după opinia mea, cel mai important): „Morometii“, ecranizare a cunoscutului roman scris de Marin Preda. Care sînt opiniile tale despre ceea ce se întîmplă acum în cinematografia noastră?

— Era de aşteptat, ca şi în alte domenii, să aibă loc o schimbare în cinematografie. Firește, în bine, Poate că o schimbare s-a petrecut...

— În ce sens?

— Nu poate fi negat faptul că... beneficiem de libertatea creaţiei. Ea există. Ciudat e că de această libertate nu s-a profitat la modul plenar. Am mai spus-o şi o repet: pe majoritatea cineaştilor, a regizorilor momentul revoluţiei ne-a găsit nepregătiţi... Puţini dintre noi credeau, cu adevărat, că lucrurile se vor schimba. Şi, atunci, a venit momentul de impas...

— De ce natură a fost / este acest impas?

— Mulţi colegi de-ai mei au crezut că este suficient să apelezi la scenarii care ţi-au fost refuzate de cenzura comunistă, la cărţi considerate curajoase în regimul ceauşist, pentru ca să împlineşti nişte aspiraţii de gîndire în libertate. Mie mi se pare că e vorba de un raţionament greşit. Nu vreau să mă dau ca exemplu, Doamne fereşte...

— Dar de ce să nu te dai?

— ...am ezitat (pînă la a fi considerat, pesemne, că mă aflu într-o criză) să intru cu un film în producţie, fiindcă nu m-am simţit pregătit pentru... momentul de libertate. Am fost de două, trei ori pe punctul de a intra în producţie. O dată, cu „Cel mai iubit dintre pămînteni“, în ideea continuării, după „Morometii“, a ecranizărilor inspirate din opera lui Marin Preda. Mi-am dat însă seama că „Cel mai iubit dintre pămînteni“ aparţine trecutului. Mi-am spus că nu este normal să mă leg, din nou, de un nume, de un titlu, pentru că, biologic, am avut şansa de a.. prinde momentul revoluţiei. Marin Preda a scris această carte în contextul politic pe care-l ştim cu toţii. Cartea are limitele ei în ceea ce priveşte adevărul istoric şi nu este reprezentativă apropo de ceea ce am avea noi de spus, ca mărturie, despre o anumită perioadă istorică. Astfel, am considerat că nu mai este cazul să realizez ecranizarea, m-am gîndit că e mai bine să rămînă această operă literară cu valoarea istorică relativă pe care o are. Mi s-a părut fără sens ca eu să intervin în textul literar, să-l modific, să aduc pe ecran o altă poveste, mult mai aproape de adevăr, pentru ca lucrurile să fie în ordine. De ce spun asta? Deoarece de aici ar putea surveni, cred, unul din marile pericole care ne pasc — un soi de miopie ce ne-ar putea face să ne imaginăm că aşa-zisele cărţi curajoase apărute în anii comunismului mai constituie şi astăzi subiecte atractive, cinematografic vorbind. Astăzi, cînd optica spectatorului, cu adevărat conştient de relaţia film-realitate, s-a schimbat. Nu mai... merge stilul esopic, aluziv, nu mai avem de ce să fim doar aluzivi...

— Şi ce-i de făcut?

— Trebuie să spunem lucrurilor pe nume. Trebuie să intervenim chiar cu o anume violenţă, aş zice, în reconstituirea istoriei celor mai bine de patru decenii de comunism. Asta s-a întîmplat. Aştia sîntem. Asta am spus noi că sîntem... Şi, în acest mod, să compunem un amplu şi necruţător portret al nostru. Am impresia că în cinematografia românească se merge, în continuare, pe un fel de atmosferă căldicică. Ne este frică de... propriul nostru curaj. De fapt, de un fals curaj.

— Explică-mi, un pic, cum stau lucrurile cu acest fals curaj.

— Spre pildă, am făcut filmul „Piaţa Universităţii“, printre altele şi pentru a-mi învinge, pe cît posibil, o parte din reflexele aşa-zisului curaj, pe care le aveam datorită... complezenţei cu un regim totalitar. Exista o complezenţă, o conivenţă. De care, recunosc, într-o oarecare măsură, am fost conştient. Şi, după decembrie 89 n-am mai vrut, n-am mai suportat să merg, şi pe mai departe, în conivenţă cu Puterea. Indiferent ce fel de putere ar fi cu ea. Obligaţia mea, ca regizor, ca artist, este aceea de a mă închina numai şi numai adevărului. Pentru că, altfel, menirea mea devine nulă. Sigur că totul, pe ecran, trebuie convertit în fapt artistic. De acord. Însă, atîta timp cît aş putea fi înclinat să menajez o înaltă oficialitate, să menajez un partid politic, care se află sau nu se află la putere, eu îmi trădez profesia. Trădînd-o, ar trebui să mă apuc de altceva... Deoarece nu aş vrea să perpetuez ceea ce a fost. Asta, şi ca o ispăşire... Înainte, n-am avut curajul, n-am avut puterea să mă bat pînă la capăt, să fac lucrurile în care credeam. Dar poate că nu reuşeam să fac nimic, dacă aş fi mers pe această linie, hai să-i spunem absolutistă. M-am complăcut în acea conivenţă de care vorbeam. Oamenii regimului ceauşist se prefăceau că sînt foarte duri cu noi, că sînt adversarii noştri, noi ne prefăceam că avem (şi) curaj...

— Cu voia ta, să revenim la prezent.

— Pentru mine e neîndoielnic: dacă nu încercăm să analizăm lucrurile ca lumea, dacă nu încercăm să facem o analiză atentă şi lucidă a... tabloului general, nu sînt şanse să mergem mai departe, aşa cum ar fi de dorit. Evident, fiecare în felul lui. Întrebîndu-se: Vrei să mergi mai departe? Vrei să încerci să ieşi din impasul în care te-a găsit istoria, momentul istoric?... Pe noi, cineaştii, ne-a găsit în ipostaze diferite: unii în stare să mai facă ceva; alţii, indiscutabil, fără nici o perspectivă; şi cei mai tineri nutrind mult mai multe speranţe decît generaţia mea... Dar nu cred că este hotărîtoare definiţia biologică. Nu este

— Uneori, contează. Alteori, nu contează.

— Din păcate, stăm mai prost cu generaţiile tinere de regizori decît, să zicem, cu generaţia '70. Reprezentată, după cum se ştie, de Mircea Veroiu şi Dan Piţa. Dar şi mai bine reprezentată de Mircea Daneliuc. Mai pregnant. Mai autoritar. Şi mai curajos.

— Am înţeles că vrei, te străduieşti să o rupi cu trecutul, să te desparţi de anumite habitudini şi mentalităţi.

— Da.

— Sînt curios în ce măsură vei reuşi. Important este că ai dorinţa asta, pe care, acum, ar trebui s-o aibă toţi cei ce sînt în stare, prin limbaj artistic să-şi exprime punctul de vedere asupra unor realităţi atît de bulversante.

— Doar că acum intervin alte elemente în ecuaţia care înseamnă realizarea unui film: finanţator, ce condiţii impune finanţatorul... Sînt lucruri total necunoscute pentru noi. Într-un regim de liberă concurenţă, s-ar putea să găsim tot mai greu posibilitatea de a face filme. Aici intervine paradoxul: cinematografiile din toate ţările foste comuniste traversează, nu întîmplător, o mare criză a producţiei cinematografice....

— Ai spus „s-ar putea“. Dar nu cumva e chiar o certitudine?

— Nu, nu e o certitudine. Pentru că noi, deocamdată, nu am făcut această trecere. Ne aflăm într-un soi de semicomunism. Vorbesc strict la nivelul cinematografiei. Toată organizarea, mentalitatea celor care organizează cinematografia este, la ora actuală, cvasicomunistă. Surprinzător, dar e organizată şi, ca să zic aşa, pusă la cale de colegi de-ai mei, de prieteni de-ai mei, care nu reuşesc să se dezbare de această mentalitate. Se menţine o tendinţă de centralizare (mai îngrijorătoare decît chiar în sistemul totalitar). Înainte, măcar ştiai că nu se poate altcumva. Astăzi, ai posibilitatea opţiunii şi te puternică, acest reflex este atît de de a reintra în colivie este atît de duci tot spre colivie. Adică, tendinţa puternic încît e înspăimîntător să vezi oameni care au avut de suferit, care şi-au exercitat profesia în constrîngeri de tot felul, iar acum, la rîndul lor, practică aceste constrîngeri, aducînd argumente uneori cinice, alteori naive, sau mimînd naivitatea în numele aşa-zisului protecţionism al filmului românesc. Ce se înţelege prin acest protecţionism, mie îmi este foarte greu să desluşesc. Nu există nici un fel de explicaţii coerente. Există doar nişte explicaţii demagogice, la prima mînă... Prin reţeaua de difuzare a filmelor de la noi, nu avem nici o şansă să supravieţuim. Dacă nu intrăm în încercări de o altă factură — sigur, cu multe necunoscute, cu posibile dezamăgiri — nu vom putea rezista... economiei de piaţă. Filmul este, indiscutabil, şi o afacere. Din punctul de vedere al omului care investeşte bani, este o afacere. Şi acest aspect trebuie să intre în gîndirea noastră de viitor. Spre cine, spre ce ne îndreptăm?

— Spre ce?

— Spre posibilităţi de coproducţie, spre stabilirea unor noi relaţii în producţia cinematografică. Altfel, aşa cum sînt ţări în Europa occidentală cu o anume tradiţie culturală, cu tradiţie în arta a 7-a, care nu mai există din punct de vedere cinematografic, tot aşa nu vom mai exista nici noi. E posibil, din păcate, să avem o soartă similară. Să nu ne imaginăm că, dacă am înfiinţat şi vom mai înfiinţa nu ştiu cîte reguli autonome, automat asigurăm viitorul filmului românesc. S-ar putea să greşesc, s-ar putea să am un anumit resentiment faţă de ideea asta care mi se pare de sorginte neocomunistă — crearea unor centre de producţie cinematografică, cum s-au creat acuma două regii autonome... În fine, nu ştiu ce să mai zic. Nici nu ne pricepem la administraţie şi nu ştiu cîţi dintre noi, cineaştii, au priceperea de a conduce aceste regii autonome. Ele s-ar putea să fie, pentru unii, un bumerang. Într-un fel, poate că soarta, Dumnezeu m-a salvat: am renunţat la ipostaza de conducător de studiouri şi, hai să zicem, sînt, în momentul de faţă, liber să-mi exercit profesia. Bineînţeles, în funcţie de ofertele pe care le voi primi.

— Realizezi acum, în Timişoara, un film în colaborare cu cineaşti şi producători din Germania.

— A fost o ofertă care a apărut pe nepusă masă. Dar eu am ajuns la ea din pricină că tot ceea ce prospectasem, tot ceea ce mi se oferise nu m-a satisfăcut ca optică, ca unghi de vedere asupra unei realităţi. Şi m-a găsit în momentul de după alegeri, de după iunie 1990, cînd, sincer să fiu, ajunsesem la un fel de viziune pesimistă asupra realităţilor de la noi. Căutam argumente, în ideea că aveam nevoie de o revoluţie de conştiinţă, o zguduire, un cutremur de conştiinţă, care să înlăture atitudinea de expectativă, acceptarea, cu braţele încrucişate, a tuturor sentinţelor defavorabile ale istoriei. Înainte de decembrie '89, am fost unul dintre oamenii care îmbrăţişam, cu argumente, o atitudine... uşor fatalistă, congenitală, ziceam, spiritului românesc, izvorîtă din „Mioriţa“ — neştiind că trebuie să facem o diferenţiere între nivelul metafizic şi nivelul cotidian al existenţei. „Mioriţa“ este o metaforă. Şi nu e bine ca metaforele şi viziunile poetice să fie coborîte în viaţa de toate zilele. Această atitudine fatalistă, coroborată cu resemnarea, ne-a adus, după părerea mea, foarte mult rău. Şi ne face rău în continuare. Iată că mitul Malta s-a spulberat, dar noi rămînem dependenţi de ce zic marile puteri. Oferta în discuţie m-a găsit şi într-un moment în care simţeam că, în primul rînd, eu trebuie să scap de aceste intoxicaţii, preluate prin speculaţiile culturale...

— Şi ai reuşit să scapi?

— In oarecare măsură, cred că da. Dacă nu ne analizăm altfel, atît istoria, cît şi prezentul, n-avem nici o şansă să ieşim din marasmul în care ne zbatem. Mi-am spus: vreau să fac un film în care să ne arătăm pe noi cît mai adevărat cu putinţă. Poate bruscînd, violentînd puţin... Şi a venit acest scenariu al Hertei Müller, care îmi oferea o asemenea posibilitate. Un timp, n-am mai consonat cu el. Avea un anumit tezism ce este şi al Occidentului în legătură cu ceea ce s-a întîmplat în Româma. Or, realitatea a fost ceva mai decembrie '89, n-a fost decît o cacialnia. Tendinţa de a considera că, în complexă. A fost şi cacialma, dar s-a şi murit. Cei mai mulţi dintre tinerii care au murit chiar au crezut în ideea revoltei, în ideea de eliberare. Au vrut să arunce, o dată pentru totdeauna, jugul umilinţei şi al degradării. M-am gîndit, apoi, că trebuie să fiu necruţător, dar să nu falsific în nici un fel realitatea, o realitate atît de gingaşă, cum au fost evenimentele din decembrie '89, mai ales la Timişoara, unde au avut un caracter aparte. Şi prin faptul că s-au întins pe o perioadă de cel puţin o săptămînă. Timp de o săptămînă în care aici s-a trăit între speranţă şi disperare. Şi, în acea situaţie, o săptămînă a fost teribil de mult...

Consider că poporul român are nevoie — în film, în literatură — de o oglindire a adevărului despre el însuşi, fără nici o înfrumuseţare a realităţii. A acelei realităţi din străfundul nostru, care, iată, acum putem să vedem, cît de deteriorată este, cît de îmbolnăvită este. Dar eu nu accept ideea că sîntem bolnavi irecuperabili...

Iosif COSTINAŞ

Aceeași minută a istoriei

În urmă cu vreo cîteva zile asistăm la o emisiune televizată pro-constituțională instrumentată de domnul Florin Brătescu. Întîmplătorii mei tovarăși de spectacol juridic și retoric erau, bineînțeles, încîntați de perfecțiunile care se derulau pe micul ecran sub forma unor capitole și articole de lege. Totul s-a petrecut relativ așa pînă în momentul în care, la capitolul referitor la libertatea de exprimare, a apărut interdicția acesteia în legătură cu „defăimarea țării". La smerita mea întrebare cam ce ar putea fi așa ceva și între ce limite s-ar încadra, unul dintre interlocutorii mei mi-a spus senin, cu seninătatea netulburată a unei convingeri cronicizate de ani îndelungați, că defăimătorii de țară sînt „ăștia de la Europa liberă".

În loc să mă revolte, afirmația m-a lăsat visător în felul lui Geo Bogza, pe cînd își plimba talentul prin ținuturile dobrogene. M-a umplut sentimentul lehamisit că avem (totuși) de escaladat un munte, avem de lopătat o mulțime de stereotipii, de credințe bine întipărite în reflexele moleome ale gîndirii oamenilor. Încă sîntem într-o mare și nesfîrșită vacanță a gîndirii. Încă multă vreme mulți dintre semenii noștri vor rămîne captivi, încartiruiți, întemnițați într-un limbaj, adică într-o gîndire, care nu este a lor. Adevărul nu se va putea în grabă despărți din brațele minciunii. Și nici altele multe pe care le-am trăit și pe care le-am făcut trăind nu le putem da-la iveală printr-o dreaptă și bărbătească judecată.

De aceste adevăruri Virgil Ierunca a fost conștient pînă la tragism. A crezut în revoluția din decembrie, pe care am pornit-o aici, lîngă Bega, cu încăpățînare și cu o răbdare ascetică. Volumul **Românește**, apărut la Humanitas nu foarte demult, dă seamă despre această nebunie donquijotească: să crezi că este posibil imposibilul, să-i sancționezi ani la rînd pe toți cei care s-au bălăcărit, s-au desfigurat, au făcut tot ce se poate în slujba partidului și încă mai mult decît atît. S-au devotat în felul hetairelor, au mimat fanatismul cruciaților, au mimat bucuria, au mimat triumfurile alegorice ale unor sărbători silnice și de un provincialism mic-burghez pe care numai comunismul mondial l-a putut secreta. Mai multe încă au făcut. Atît de multe au făcut subiecții lui Virgil Ierunca încît poți spune pe drept că vorba nu ajunge, gîndul e neputincios, iară talentul prea mic. Cum să-i rezumi pe toți aceștia? Cum să aduni în marginile înguste ale unor vorbe de ocazie, enorma metafizică a minciunii, absurdul excepțional în care am trăit, toată prostia solemnă care ne-a oropsit și căreia îi sărutam mîna grăsulie cu degete scurte, așa cum îi stă bine unei aristocrații a proletariatului, mîna puhavă a unor muncitori care și-au ratat vocația devenind activiști cu organizatoricul și cu propaganda. O anume propagandă. De neuitat. O propagandă desfășurată după ritualuri fixate pe veșnicie în calendare. Întîmplări primordiale cu activiști ilegaliști asemănători creștinilor din primele veacuri. Toate acestea trebuiau cădelnițate de coruri angelice. Un sinaxar cu sfinți cu șepci care mai apoi au devenit pălării din păr de cangur și căciuli brumării din blana unor miei fătați și crescuți în așa fel încît să nu vatăme în vreun fel preasfințitul os și păr al marelui stab. Al marilor stabi. Al veșnicilor încruntați, preocupați, îngînduați și patrioți stabi ai noștri.

Am trăit destrăbălări minunate! Cum să le uităm, cînd sînt atît de grozave? Am trăit într-o piesă de teatru, într-o moleșită amețire din care ne trezea din cînd în cînd, prin insistențe săptămînale, vocea celor de la „Europa liberă". Ne spuneau pe românește adevăruri valabile pentru toți cei care erau prizonierii aceleași amețeli de conștiință. Mi s-ar putea spune că ălora de la „Europa liberă" le era la îndemînă, acolo, să-și păstreze conștiința curată. Aș putea replica simplu că au existat în exil capitulări la fel de răsunătoare ca și cele din țară, dar nu mai spun nimic, o prea mare sfîrșeală mă cuprinde. Un amurg ne învăluie pe toți, o sfîrșeală, un crepuscul în care fojgăie o sumedenie de orgolii politicoase, interese care nu trec dincolo de biata distanță a unui brat întins, frenezii harnice cu titlu personal, îndemnuri de a face politică pe măsura semenilor, și nu invers, ca și cînd problema nu în asta constă, în a trage după tine, după adevărul în care crezi pe cei care n-au ajuns încă la el. Este sau nu adevărul negociabil? Este preferabil să mori cu el în brațe sau să încerci să-l atingi pe drumurile răsucite ale unui labirint ale cărui capete sînt greu previzibile. Și dacă este atît de departe, atunci cît de mult să ne răsucim ca să-l aducem în lume? Și dacă-l aducem în acest fel mai seamănă el cu ceea ce am dorit în decembrie?

Singurul lucru cert pe care-l avem astăzi la îndemînă este trecutul nostru, anii pe care i-am trăit într-o însingurare înfricoșată și vocea celor care ne secondau pe unde scurte. Atunci totul fusese mai simplu. Atunci speram într-un altceva, fără conținut. Astăzi trebuie să-i dăm conținut și ne este dat să constatăm că totul s-a aburit și s-a răsucit plin de scenarii, de iscusințe răsărite de nu se știe unde. Toți am făcut de toate. În ce mă privește am supravegheat borcanele pe care le aduceau pionerii ca să îndeplinească planul stabilit de tovarășa noră a tovarășei Ceaușescu, în loc să le sparg ca să mă pun de acord cu propria mea conștiință care aștepta emisiunile de la „Free" ca pe o eliberare tonică. N-am făcut nimic din ce mi-am dorit. M-am mulțumit să merg umilit, înfrînt, desfigurat moral, cu elevii pe la stadioanele unde se pregăteau plictiseli festive. Aș fi putut foarte bine să nu merg, să refuz, am și făcut-o de mai multe ori, dar asta nu folosea la nimic, aveam la școală, și eu, și Vasile Popovici și Mircea Pora, colegi cu care împărțeam binele unor vise trăite în comun și răul unor umilințe colective. Așa că stăteam înghesuiți în căldurile stadionului ca o turmă. Treceau pe lîngă noi securiști preocupați, activiști fremătători în cămăși de vară cu mînecuțe scurte. Ni se transmitea de la tribună de către șefa cu propaganda, o mami grasă, că nu știm poziția pup, că elevii noștri, careva dintre ei, nu se așează regulamentar ca să iasă tricolorul și numele lui ucigă-i toaca așa cum trebuie. Pe urmă începea o muzică pe care n-am cuvinte să o spun. Pe urmă un tînăr balerin alerga cu un steag uriaș, străveziu, roșu-roșietic, printre soldați și elevi.

De ce să tăcem despre toate astea cînd sînt atît de extraordinare? De irepetabile. Și mai ales de ce să nu spunem și despre marii noștri scriitori care au învățat poziția pup? Virgil Ierunca ne spune că au învățat-o. Și alții știau întîmplarea asta. Toți o știm. Fapta cu pricina aparține și ea istoriei noastre spirituale; sîntem tot noi cu ale noastre în ea. Atîtea cîte sînt, bune și rele, toate aparțin poporului nostru, care a făcut de toate: a murit la Canal și a scris poeme dezabuzate despre Lenuța tractorista. În același timp. În aceeași minută a istoriei, cum se mai spune.

Daniel VIGHI

REVISTA-REVISTELOR

● Polemicile de idei iau în presa noastră turnuri cu adevărat virile. Combatanții își strigă numărul de țuici băute, frigidere devastate și găzduiri. Fiecăruia i se pare că a fost mai păgubit. Ca să ieșim din impas și să sfîrșim această conflagrație, propunem să fie întrebate nevestele sau cine or fi. Ele știu mai bine ce și cum și vor lămuri litigil casnic dintre Dorin Tudoran și cel căruia-i zvîrle un **Adio, Grobeimea voastră!** ● Ați ghicit, e vorba de **elefantul megaloman** ● Intrăm pe teritoriul fotbalului. Nu credem s-o facem atît de devreme, tocmai aici. ● **Cornel Dinu a vrut să jecmănească cluburile de fotbal cu cîteva sute de dolari,** titrează „Cuvîntul" povestea răsuflată a tînărului libero, procuror, ministru, anchetat, anchetator ● Ca dovadă proaspătă, „Cuvîntul" dă trei documente facsimilate care se bat, tustrele, în capete ● Ne-am calmat din furia socoților suprarealiste, amintindu-ne cum cuplul Bocioacă-Georgescu de la „România liberă" deplîngea, mai deunăzi, cu naivitate cordială, mazilirea lui Dinu și-l propunea, cu un ton foarte scrobit, pentru avansare ● Singurul demers constructiv din respectivul număr al „Rom. Lib." ● Interviu — al 17-lea de la săptămîna de la îndepărtarea pedepsei de șef de fermă și de la numirea, direct, postrevoluționar, ca ministru — cu Victor Surdu în „Cuvîntul", nr. 49 ● Întrebat de unde are partidul dumisale bani să expedieze țărani la studii peste hotare, să împînzească țara și cătunele ei cu cluburi ale agrarienilor, cu tvuri color, brazi împodobiți, Surdu răspundea răzește: **Muncind** ● A cultivat, vorba lui Nichita Danilov, pe vremuri, flori mecanice, a crescut pîrși. ● Dl. David Ohanesian, al doilea pe schema lui Surdu, crește vidre. ● D-nul Fănuș Neagu, șef al oficiosului pedearist „TARA", al treilea solist în partid, crește și d-lui în umbra clasicilor și semiclasicilor în floare, pe care îi apără de atacuri banditești cu pana, metafora, anatema pîntecoasă, cu amintiri, tradiții și ninsori ● Marin Sorescu face un fel de dare de seamă despre starea dramaturgiei în 1991 (LITERATORUL nr. 13). Acolo zice: „Unii directori fără direcție ar fi zis că nu există dramaturgie originală... Orientarea politico- anarhică a grupului postdecembrist a dus la mostruozități ca tentativa de ardere a arhivei teatrului din Timișoara. Multe s-au discutat și s-au bîrfit." ● Îl rugăm pe dramaturgul prezident să încerce ca, pe viitor, să mai și verifice bîrfele pe care le dă la gazetă în bruma de timp ce-i rămîne printre atîtea gale și receptii. ● **Un băiat de 12 ani ține un bordel cu fetițe de vîrsta lui.** ● Și unde credeți că s-au pus temeliile prostituției pubere? ● La Iași. Adevărul e că dulcele tîrg a fost întotdeauna o oază de precocitate într-un deșert de retardare ● Noi ne gîndiserăm la Titu, nu știm de ce, probabil fiindcă în mintea noastră acest substantiv propriu, scurt și moftangiu,

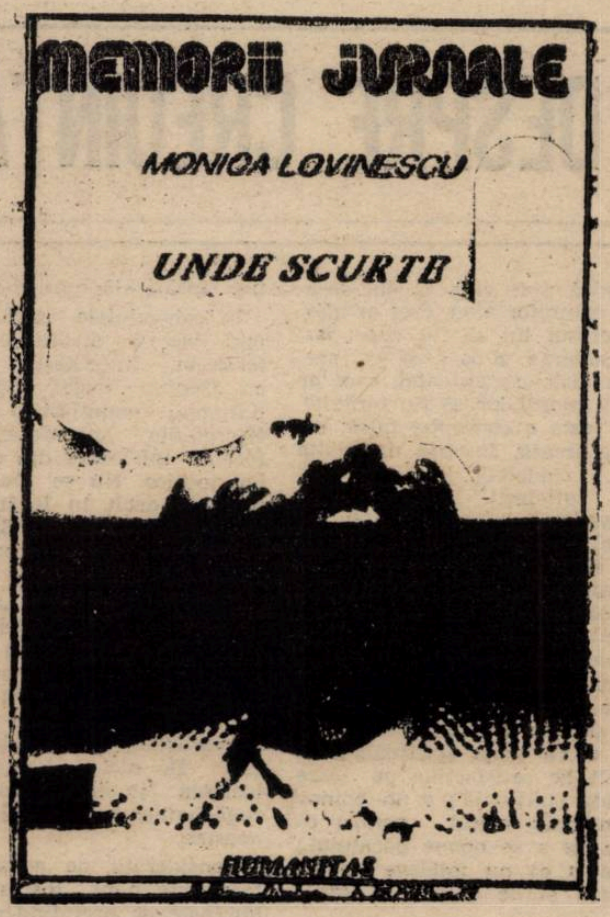

Apostolatul pe unde scurte

După ce, în primele lni de entuziasm și pocăință postrevoluționare mulți se înghesuiseră să-i publice textele, să obțină interviuri, ba să și acceadă în ceea ce părea atunci locul unde se făceau noile scoruri literare — apartamentul Lovinești lor — Monica Lovinescu a intrat, iată, într-un prea românesc con al umbrei și al contestării. Dincolo de injuriile reluate, firesc, de goleadorii de ieri ai „Scînteii", „Luceafărului", „Săptămînii", iritările în ce-o privește pe autoarea **„Tezelor și antitezelor la Paris** vin și din lumea bună.

Pentru unele cercuri ale puteri; culturale din România de azi, memoria nu pare a fi punctul fort Redeschiderea dosarelor marilor sau măruntelor tranzacții, dezertări, oportunism și-a avut dintotdeauna inamicii redutabili. El n-au vent dn rîndurile celor prea compromiși pentru a mai fi credibili — deși pe la noi nu se știe niciodată de pe pozițiile pestriților subtili. Ale dalmațienilor culturali. Din păcate, istoria tinde să le dea dreptate. Mai totdeauna, cînd sosește clipa socotelilor, orice justificare e binevenită: situația e mai complexă, trebuie să ținem seama și de... Așa e. Cui folosește derularea încurcatului ghem de interese, compromisuri și disidențe reale sau de conjunctură?

În asemenea condiții, publicarea Monicăi Lovinescu în România nu putea fi primită decît cu o binevoitoare iritare. Sînt prea multe acuze acolo, prea multe texte jenante, azi, ale unor mari scriitori în viață. Și asta n-ar fi atît demult, dacă în balanță n-ar atîrna, covîrșitor, autoritatea morală a Monicăi Lovinescu. Care poate deveni acum, să îi credem pe cei scandalizați, dictatorială.

Este foarte interesantă evoluția receptării judecăților emise de vocea Monicăi Lovinescu pe postul de radio arhicunoscut. Înainte de 1989, doamna ierarhiza, apăra valorile încuraja emisii sancționa predările morale cu grăscierile-i celebre cînd ironice, cînd sarcastice. După cum era cazul Aceasta era ierarhia subversivă care funcționa în orice salon literar sau coterie bucureșteană respectabilă. Deasupra clasamentelor tacite, profesioniste, deasupra eforturilor de impunere a adevăratelor valori se aflau șnapanii literari, convertiți de ultima oră, potentații culturii și vasalii partidului totodată. Ei tronau, dispăreau și erau înlocuiți într-o atmosferă de dispreț general. Scaunul din conducerea unei uniuni reprezenta, s-o recunoaștem, pentru majoritate, calea cea mai sigură către compromitere doar doar în momentul în care ți-a fost refuzat. Atunci toată lumea își amintea ce rău e să respiri aerul activist și ce bine e să rămîi de-o parte, pur și neangajat. Pînă la următoarele alegeri de uniune, de C.C. sau pînă la viitorul schimb de generații.

Din amvonul radiofonic de la München, asemenea lucruri par să se înțeleagă mai greu. Tragic e faptul că în țară s-a înțeles prea bine ce se petrecea la München. Nu vreau să spun că Monica Lovinescu și Virgil Ierunca au fost, eufemistic vorbind, actorii involuntari ai vodevilului Inocența Justițiară pe unde. Monica Lovinescu știa prea bine mobilurile prea terestre ale nevertebrării scriitoricești. Dar unui scriitor ascensiunea în partid, în organizații ca Uniunea Scriitorilor, sau chiar la direcția revistelor, nu-i poate asigura numai avantaje materiale. Funcția socială se poate transforma și în criteriu estetic... În orice caz un rol însemnat în partid echivalează cu un tabu". Doar că, în încrîncenarea lui am zice pură, demersul celor doi și-a avut o inconștiență aproape tragică. Nici nu se putea altfel, dacă ne gîndim că, atîtea decenii, săptămînă de săptămînă, ei se rosteau pe post des, în zare nu se profila nici o speranță. Cînd, după decembrie '89, cortina a căzut și, o dată cu ea, jocuri și măști, am văzut că atît exilul cît și cercurile intelighenției din interior arătau altfel de cum ni le cartografiaserăm noi. N-are sens să mai pomenim de scandalurile și demisiile morale surprinzătoare care țin astăzi, încă, capetele de afiș. Ele sînt explicabile astăzi într-un chip mai credibil decît o face folclorul redacțional, cu poveștile lui despre securiști mascați, disidențe „montate" și șantaje diabolice. Dacă în țară nu se putea spune lucrurilor pe nume decît voalat și pe porțiuni, instanța morală supremă nu putea fi decît în exil, iar sentințele ei rostite de vocea Monicăi Lovinescu. Supremă e un fel de a zice, fiindcă pe chelurile Dîmboviței totul devine relativ. Emisiunile Monicăi Lovinescu erau prizate, o scriem, spunem, cu toată responsabilitatea, în grilă pragmatică și ludică. Adică pe de o parte, era util ca, în numele majorelor interese naționale, cineva să înfiereze imunditățile morale notorii, fără cusur, ale unor M. Beniuc, A. Mihale, I.D. Bălan, E. Barbu, V. Teodorescu, Paul Anghel, M. Gheorghiu. Aceștia erau DETESTABILII. Ei se aflau *la vedere* și consumau, într-un trist festin, întreaga cantitate de oportunisme de pe întinderea arenei culturale românești. În rest, *date fiind condițiile istorice*, pentru onorabili erau permise micile tranzacții accepte compromisuri, măruntele viraje. Toate acestea în numele înțelepteI rațiuni a supraviețuirii. De altfel, asemenea nimicuri necesare se zăreau estompat din depărtările Parisului. Și chiar dacă de acolo soseau, prin eter atenționări și mustrări, ele erau tratate cu jovialitatea responsablă a Bucureștilor. Căci, în fond, cultura se făcea în țară. Important era ca la Paris cineva să țină sus steagul purității iluzorii, să amintească, să comenteze. Era pentru oamenii noștri neintrați în grațiile serviciilor culturale ale vreunei ambasade, nepătrunși în vreo antologie destinată exportului, unul din rarele prilejuri de ieșire pe mapamond.

Ce s-a întîmplat după decembrie '89?

Structurile de putere și de reprezentare s-au schimbat. Compromișii, cu toată revenirea lor în forță, au fost eliminați de pe prima scenă. Ne reuneam cu exilul. Și atunci nu era stînjenitoare prezența Monicăi Lovinescu, ma ales pentru ce care o și vedeau dictînd, de data acesta din apropiere, asupra literelor române? Nu se zăreau acum reproduse în blow up micile pete și scene de pe conștiință? În consecință a funcționat, cum bine scria cineva în „CONTRAPUNCT", sindromul salamului intelectual cu soia. A început să se manifeste un perfid protecționism cultural. Cum adică, s-a pus patetic întrebarea, n-am avut noi o mare literatură în anii dictaturii, chiar așa, s-o negăm dintr-un condei?! De parcă reprezentanții eminenți ai exilului au subscris vreodată la asemenea blasfemie ieftină! S-a protestat apoi cu vehemență sau voalat împotriva molestării memoriei lui Călinescu, Arghezi, Sadoveanu, prin acuze de colaboraționism. Aici șiretenia sforarilor mai noi sau mai vechi a procedat la un artificiu logic; orice indiscreție biografică era o atingere la operă, la clasicitate, o pîngărire a partenonului literar române. Mai mult, prin ricoșeu, un atentat la modesta lor persoană care se pusese în slujba unui ideal atît de nobil, sublim și inexistent. De aici și pînă la delimitarea pleonastică — dar prezentată ca o găselniță de un nimicitor bun-simț — a omului de operă, eticul de estetic — n-a fost decît un pas. Epocal și hilar. Și cine puteau fi autorii morali ai noului proletkult? Toate insinuările sau scuzele directe nu puteau avea decît o singură adresă: rue Pinton 8.

Nu există reproș mai aberant care li s-ar putea aduce Monicăi Lovinescu și lui Virgil Ierunca decît acela de teroriști culturali, de îndrumători inchizitoriali de conștiințe. Niciunde nu vom întîlni în Unde scurte o judecată părtinitoare, o încrîncenar sau agresivitate gratuite. Dimpotrivă, în toate cazurile în care dincolo de opera importantă stătea un caracter nebulos, opera era exemplar comentată și așezată la locul ei firesc, cu o cunoaștere în amănunt a fenomenului literar din țară. Ca să nu mai vorbim de faptul că Monica Lovinescu a dat gir tuturor convertirilor ce i s-au părut benefice, de la Eugen Jebeleanu la Dan Deșliu. Există, la tot pasul., în volumul citat, cecuri în alb, cauțiuni. Nu și pentru impostura ticăloasă. Monica Lovinescu evită locul comun în care — date fiind condițiile și tipul demersului ce-l întreprinde — putea cădea: acela al vehemenței cabotine. Paginile despre lungul șir de abdicări **fără presiuni ale unor** tineri scriitori excepționali în momentele dezghețului ideologic ale anilor 70 pledează suficient pentru cele afirmate mai sus. Sînt și paginile tragice ale cărții. În primul rînd erau în cauză nume care, prin anvergura ce o aveau deja, prin fronda începuturilor, puteau gira măcar prima încercare dea închega structurile rezistenței intelectuale românești: Al. Ivasiuc, N. Stănescu, N. Breban, A. Păunescu. În toate țările răsăritene asemenea moment se consumase deja. Numai la noi el a fost ratat findcă tinerii scriitori s-au predat fără a se trage vreun foc, ba și comițînd, pe alocuri, excese de zel. La scara istoriei, o atare ratare e impardonabilă. Consecințele ei le simțim și azi. Cum e zugrăvit acest dezastru în **Unde scurte?** Neverosimil de atenuat. Creditul pe care Monica Lovinescu îl acordă încă generației sus-pomenite este enorm, fiindcă la capăt se află speranța. Unii au confirmat-o, alții nu.

„După încercarea prin care a trecut România ca și întreg Răsăritul Europei, eticul este primul prag de trecut pentru a se ajunge în estetic." Iată o aserțiune pentru care Monica Lovinescu și-a sacrificat o carieră, care putea fi, de la istoria literară la sociologie, de anvergură europeană. Ea este singura care se mărginește la noi să lucreze pentru o istorie și pedagogie a conștiinței în cultură, întreprindere cu totul antipatică și aridă. Nu o dată însă, doamna a încălcat regulile acestui joc, care putea fi absurd, castrator. Culmea e că Monica Lovinescu a pierdut aicl pariul cu sine. Multe cariere briliante din România de azi își datorează notorietatea, o fărîmă din ea, sprijinului primit pe calea undelor din partea Monicăi Lovinescu, conștientă de faptul că, uneori, indiferent de starea de urgență moral-istorică a unei națiuni, e infinit mai utilă ivirea în arenă a Valorii, fie ea și fără caracter, imundă. Dar aceste apariții vor fi, cu tot spectaculosul lor, tolerate din ce în ce mai rar de mersul lumii.

Carol SEBESTYEN

---

cheamă baudelairian substantivul intrat cert amente în fondul principal lexical: **aurolac** ● Ce isprăvi fac băieții și fetițele din Iași? Citâm după „Cuvîntul", care citează după „Monitorul de Iași". ● Păi ei practică sexul oral, folosesc limba pentru a provoca plăceri erotice studentelor străine, practică zoofilia și alte cele ● Va urma ● În „România literară", sîntem mustrați sobru de Cronicar că nu am dat la nr 46/47 o notă explicativă în care să spunem cînd și cu ce ocazie a rostit Milan Kundera Discursul de la Ierusalim ● Am uitat, coane... ● Tot „România literară" publică o scrisoare deschisă avîndu-l ca destinatar pe Andrei Pleșu ● Nu știm dacă Icu Crăciun din comuna Maieru, Bistrița-Năsăud, dat de „Rom. lit." ca expeditor al epistolei, există cu adevărat Noi credem că este o farsă menită a-l tulbura tihna și siesta post-ministeriale ale lui Pleșu ● Fiindcă prea conține (scrisoarea cu pricina) majoritatea sintagmelor la care Pleșu face alergie ● **Qui plus est**, toate astea sînt ambalate și aranjate, pe urmă pigmentate cu întrebări care pot aduce comoția cerebrală de sînt lecturate fără avertismente și într-o anumită viteză! ● Puneți, fraților, o măsură în toate! ● Revista „Ateneu", nr. 10/1991, are o paginație surrealistă: **Secretele protocolului secret Von Ribbentrop-Molotov** merg, la subsol, cu **Bacăul universitar**, iar reunite se însoțesc cu serialul satiric **Pățaniile lui Boacă**, ● Și tot așa, într-o bramburelă de „Nichipercea". ● Privind și încercînd să lecturezi acest număr din „Ateneu", impresia e demoarte clinică ● Nimic nu se poate reține ● Nici măcar articolul de rezistență — **Hanu Ancuței, răscruce în opera lui Sadoveanu** care pare a fi fost scris de un Zigu Ornea ieșit din formă, care se produce exact ca-n manualele de generală: „Opera lui Sadoveanu e un univers aparte, cu adîncimi nebănuite, denivelate cîteodată dar zăvorît în el însuși, care-și așteaptă, molcomit, mereu generații de exploatatori." ● „22", nr. 47, sensibil scumpită a apărut cu ample relatări — chiar și poze — din timpul vizitei lui François Léotard la București, în compania lui Nicolae Manolescu ● Nu știm cine e mai frumos: François Léotard sau fostul nostru premier? ● Léo e mai viril. ● În rest, dincolo de poze cu Léo și discursurile sale, numărul e ocupat cu referendumul asupra constituției ● Din nou articolul numărului îi aparține Elenei Ștefoi. **Noi sîntem oglinda parlamentarilor sau ...viceversa?:** „Dar putem oare trece peste constatarea — stupefiantă! — că, după optsprezece luni de investitură, majoritatea Parlamentului României a rămas în urma societății civile, acționînd după prejudecăți și principii obtuze, arătînd lumii fața noastră lamentabil nedemocratică? Cea mai bună dovadă că ne învîrtim în cerc. E mult mai probabil că, azi, domnului Cîmpeanu nu i s-ar mai sparge geamurile automobilului — nici la Buzău și nici în altă parte — după cum domnului Rațiu nu i s-ar mai reproșa pe stradă că poartă papion ori că n-a mîncat salam cu soia. Numai cine nu vrea să observe nu observă că alegătorii au depășit faza dușmăniilor politice: indiferent cu cine au votat, foarte mulți cetățeni au trecut de la convingerea mîndoasă că numai ei lor sînt buni, la constatarea că răul nu s-a înscris într-o singură formațiune politică" ● Și, mai departe, sînt puse în serie întrebări fundamentale ● Același număr din „22" publică un articol omagial semnat de Andrei Pleșu pentru Johhny Răducanu, cu ocazia împlinirii a șase decenii ● Pleșu face confesiuni despre exilul său de la Tescani, exil populat cu prezența și muzica lui Johhny · „Socotesc și azi că am avut noroc să pot beneficia, în acele zile, într-o lume care se destrăma spasmodic, de o asemenea solidă evaziune. Lucrurile au mers foarte departe: JOHHNY a ținut la un moment dat să-mi testeze aptitudinile vocale..." ● Din „Tribuna" reținem o dizertație despre Simion Dascălul, aparținînd lui Ovidiu Pecican și un excelent comentariu, **Naționalism?** al lui Eugen Uricanu. ● Recoltă subțire ● Simțim imboldul de a ne întoarce, teferi, la Cornel Dinu, mitraliat din flancurile stîng și drept de „Cuvîntul" ● Preluăm și noi dilema lui Buduca: **Este Cornel Dinu un prost?** ● Nu ● Este●

Mitropolit NICOLAE CORNEANU

DESPRE CREDINȚĂ

Credința este un element constitutiv al ființei umane pe temeiul căreia se ajunge la perceperea realităților din afara noastră, cu osebire a celor spirituale, în primul rînd a lui Dumnezeu. Credința dă certitudinea lui Dumnezeu ca realitate personală supremă, precum și a ceea ce comunică El prin descoperire, prin revelație. Cine crede se încrede în Dumnezeu, ÎL experimentează și trăiește în El, acomodîndu-și viața principiilor care decurg din întîlnirea directă cu El.

Credința operează deci cu noțiunea de Dumnezeu. Ateismul, în schimb, elimină complet pe Dumnezeu, îi tăgăduiește existența prin cuvînt și prin faptă.

În mod obișnuit, omul este credincios. De aceea ateismul apare ca o infirmitate, chiar o „monstruozitate". O spune aceasta un ateu de marcă, renumitul biolog și filosof Felix Le Dantec (1869—1917) în lucrarea sa **L'Athéisme.** „Sînt ateu cum sînt breton, afirma el, cum este cineva blond sau brun, fără să o fi voit... Oricît scotocesc amintirile mele, nu găsesc în ele ideea de Dumnezeu. Aceasta este o infirmitate, o monstruozitate chiar. Dar există astfel de infirmități cu care sînt înzestrați din naștere unii oameni, erori fundamentale care aparțin ființei lor, cum le aparține gura, nasul sau urechea. Astfel de ființe lucrează instinctiv după natura lor și se supun conștiinței lor, fără a întreba după conștiința se acordă ori nu cu logica".

Totdeauna ateismul a apărut ca o infirmitate și n-a putut deveni normă generală a spiritului uman. El înseamnă în primul rînd eliberarea de sub frîna morală pe care o implică în sine ideea de divinitate. Ateul se simte slobod, în afara oricărui control din partea lui Dumnezeu, așa încît se poate deda la liniște oricărei patimi. De aceea Epicur (341—270 î.Hr.) alungase pe Dumnezeu din grădina plăcerilor sale. „Edite, bibite, post mortem nulla voluptas" — mănîncă, bea, după moarte nu mai există nici o plăcere, suna favoritul său adagiu. În consecință, „epicureii" tuturor vremurilor au golit pămîntul și cerul de Dumnezeu spre a trăi viața din plin și în plăcere. „Omul este ceea ce mănîncă" (Der Mensch ist was er isst) va spune mai tîrziu materialistul Feuerbach (1804—1872), prevestind pe cei care vor aprecia că „omul cugetă cu pîntecele"

Astfel stînd lucrurile, a avut dreptate Psalmistul cînd a observat că doar „cel nebun zice în inima sa că nu există Dumnezeu". (Psalmul 14, 1) Ateismul contrazice aprecierea minții sănătoase, după care orice lucru își are un făuritor, orice lege, un legiuitor, orice instituție, un conducător, orice copil, un părinte, orice clădire, un arhitect, orice capodoperă, un autor Lumea în întregul ei nu ne-o putem închipui fără un Creator, fără Dumnezeu.

Dacă aceasta este situația pe plan teoretic, la fel se prezintă lucrurile și pe plan practic, ateismul echivalînd cu o mare sărăcie spirituală. Viața morală și preocupările oamenilor fără Dumnezeu și fără religie sînt mult inferioare credincioșilor. Ateii minimalizează, înlătură chiar, bunurile spirituale pe care umanitatea le-a adunat de-a lungul mileniilor spre a pune în locul lor contrafaceri și pseudo-valori care, unele au pierit imediat după apariție, altele au fost dezise pe parcursul anilor. Ateismul n-a reușit niciodată să ofere oamenilor un cît de neînsemnat suport moral nu i-a ajutat nici în fața vieții și nici a morții.

Pentru adeverirea celor acum spuse ne-am referi la cunoscutul adversar al credinței în Dumnezeu care a fost Friedrich Nietzsche (1844—1900) și despre care sora sa ne spune (în prefața la volumul X al operelor sale, ediția de buzunar) că el a simțit nespus de mare durere că și-a pierdut credința. „Poate de aceea sînt azi cel mai înverșunat ateu, zicea el însuși, pentru că foarte multă vreme m-am luptat să nu fiu" În unele scrisori către prieteni și în convorbiri cu cei apropiați apoi, nu o dată a mărturisit golul ce i l-a lăsat în suflet pierderea credinței din copilărie și părerea de rău că n-o mai poate reînvia. La rîndul său Voltaire (1694—1778) a afirmat odată: „Dacă n-ar exista Dumnezeu ar trebui inventat fiindcă n-aș vrea să am de-a face cu un domnitor ateu, care ar găsi că e în interesul lui să fiu ucis; iar dacă aș fi suveran, n-aș vrea să am de lucru cu niște curteni atei, care ar găsi că e în folosul lor să fiu otrăvit".

Ateismul este o concepție falsă, îngustă și incoerentă, însoțită de multe amărăciuni, îndoieli, tristeți și frămîntări sufletești. Ateul este în unanimitatea cazurilor un sceptic, un ignorant, un om „rău echilibrat" (F. Le Dantec), dezbrăcat de noblețea virtuților care împodobesc de regulă pe însul cult și civilizat. Ateul este omul care se ridică împotriva societății, victima orgoliului și a poftelor vinovate, a ambițiilor deșarte și a senzualității nestăpînite. Ateul este un om lipsit de satisfacțiile pe care le oferă viața spirituală; e un om lipsit de satisfacțiile pe care le oferă viața spirituală; e un bolnav moral și mental: moral, pentru că n-are tăria de a se opune păcatului; mental, pentru că nu înțelege tainele lui Dumnezeu și de aceea le tăgăduiește.

Atei au existat mereu, dar numai răzleți și risipiți, de ei ferindu-se cu repulsie semenii. În momentul însă cînd ateii s-au organizat ca asociație militantă și au început campania de ateizare a lumii, împotriva religiei și împotriva lui Dumnezeu, au devenit primejdioși, ceea ce istoria țării noastre însăși stă mărturie.

În consecințele sale practice, ateismul duce la dictatură, despotism și terorism, înlocuiește forța dreptului cu dreptul forței, distruge responsabilitatea, moralitatea și fericirea. Necredința antrenează descătușarea forțelor inferioare din om, a instinctelor josnice. Nu se poate trăi o viață normală decît în legătură personală cu izvorul vieții, cu Spiritul creator care ne ajută să ne conformăm viața cu voința Lui.

Omul normal este „omul lui Dumnezeu", omul care crede în Dumnezeu și vede în El pe Tatăl ceresc. Credința în Dumnezeu este punctul fix, convingerea nestrămutată și certitudinea rațională pe care se reazimă toate adevărurile, toate nădejdile și virtuțile. De aici plecăm, aici ne întoarcem și aici ne oprim cu toate rugăciunile, suspinele și dorurile noastre.

Considerații de genul celor acum formulate n-au fost străine capetelor luminate de pretutindeni, nu mai puțin ale culturii românești. Pentru că este mai puțin cunoscută, vom cita în această privință o pagină desprinsă din opera marelui nostru scriitor Ion Luca Caragiale (articol publicat în ziarul „Universul"). Iată ce spunea el: „... Părinții noștri! Prăpastie de vreme nemăsurată între ei și noi! Mii și mii de ani să fi trecut de la viața lor pînă la a noastră, și tot nu li s-ar fi șters mai bine din inimile copiilor și dragostea, și evlavia, și felul. Ei au crezut și s-au închinat și sufletele lor găseau mîngîiere și tărie în închinăciune. Noi nu ne mai închinăm, fiindcă nu mai credem. Sufletele noastre nu mai au nevoie de mîngîiere, inimile noastre nu mai au nevoie de tărie, fiindcă sînt de piatră și din piatra aceasta scăpărăm scînteile liberei-cugetări, noi românii fost ortodocși care sîntem mai deștepți, mai luminați, mai mîndri, mai puternici decît toate neamurile lumii.

Închină-se Asia, bătrîna înțeleaptă și ingenioasa ei fiică, Europa! Închină-se Africa cu toate negrele ei semințiI! Închină-se iscusita Americă!

Noi — nu ne închinăm!
Închină-se nerozii!

Filosofia noastră ne pune mai presus de nevoia închinăciunii.

Clopotele — zgomot! Icoanele-fleacuri! Credința-moft!

Închină-se bisericile, surpe-se zidurile lor

Părinții noștri care le-au zidit erau niște barbari, niște primitivi, fără nici o cultură serioasă; ei nu aveau spiritul de examen.

Noi sîntem oameni moderni.

Mături-se dărîmăturile bisericilor ca să se deschidă locuri largi, piețe vaste, pe care după cerințele progresului să se zidească hoteluri măreți și cluburi politice, teatre de varietăți și burse de comerț

Și nu care cumva să îndrăznească a ridica glasul cineva! În cazul cel mai bun pentru dînsul, ar fi un om ridicol.

E destul că Biserica e tolerată!

Un slujitor al altarului cînd stătea sub loviturile unei cumplite prigoniri, unei năpăstuiri strigătoare la cer, izgonit și maltratat ca odinioară Sf. Ignatie al Constantinopolului, mi-a spus cu adînc amar:

Nu li-e frică, fiule, de bătaia lui Dumnezeu?

Nu, părinte, i-am răspuns: nu i-a frică nimănui de bătaie cui nu crede că este.

Ai uitat că ai a face cu o lume care nu crede în Dumnezeu? cu o lume căreia nu i-a fost frică să prefacă în pușcării lăcașurile sfinte, închinate credinței străbune, unde zac oseminte de măreți voievozi?

Se va mai schimba lumea noastră românească? va mai vrea Dumnezeu să o reîntoarcă la Dînsul?

Dumnezeu știe.

Deocamdată copiii noștri vor merge pe calea noastră cuminte. De ce avem școli românești în care urmează înaltele învățături ale omenirii? Pentru ca să ni-i lumineze și să ni-i crească.

Din aceste școli naționale, ies pe fiece an sute și mii de viitori cetățeni luminați, toți liber-cugetători, plini de dispreț pentru vechea, rătăcita credință creștină, astăzi demodată, ridiculizată, scuipată!

Ei au învățat o religie mai omenească decît cea creștină, o religie care predică nu mila și îngăduința, nu blîndețea și omenia; o religie aspră, care predică omului:

Ești o fiară! Ghiarele tale și colții tăi sînt deșteptăciunea și șiretenia; fii perfid, crud și neîngăduitor cu semenii tăi!

Nu te uita o clipă în sus spre cer: aici în jos, pe pămînt, uită-te cu ochii în patru ca și cum ai avea patru picioare; aici pe pămînt se isprăvește tot pentru tine.

Ești fiară, fii fiară.

Fiarele n-au Biserică; fiarele nu se închină; fiarele n-au Dumnezeu".

Deși de la formularea acestor observații au trecut numeroși ani totuși ele își păstrează actualitatea Denunțarea ateismului de către Caragiale ne-o putem însuși integral, realitățile cu care din păcate am fost confruntați în ultimele decenii adeverind premisele de la care a pornit. Fără îndoială, ateismul se prezintă ca o deviere de la cursul normal al vieții, ca o derogare maladivă de la sensul firesc al existenței. Dacă totuși el a fost practicat ajungînd în unele țări ideologie oficială, faptul acesta este a se considera excepție, o anomalie regretabilă de care pînă la urmă societatea a avut tăria să se debaraseze.

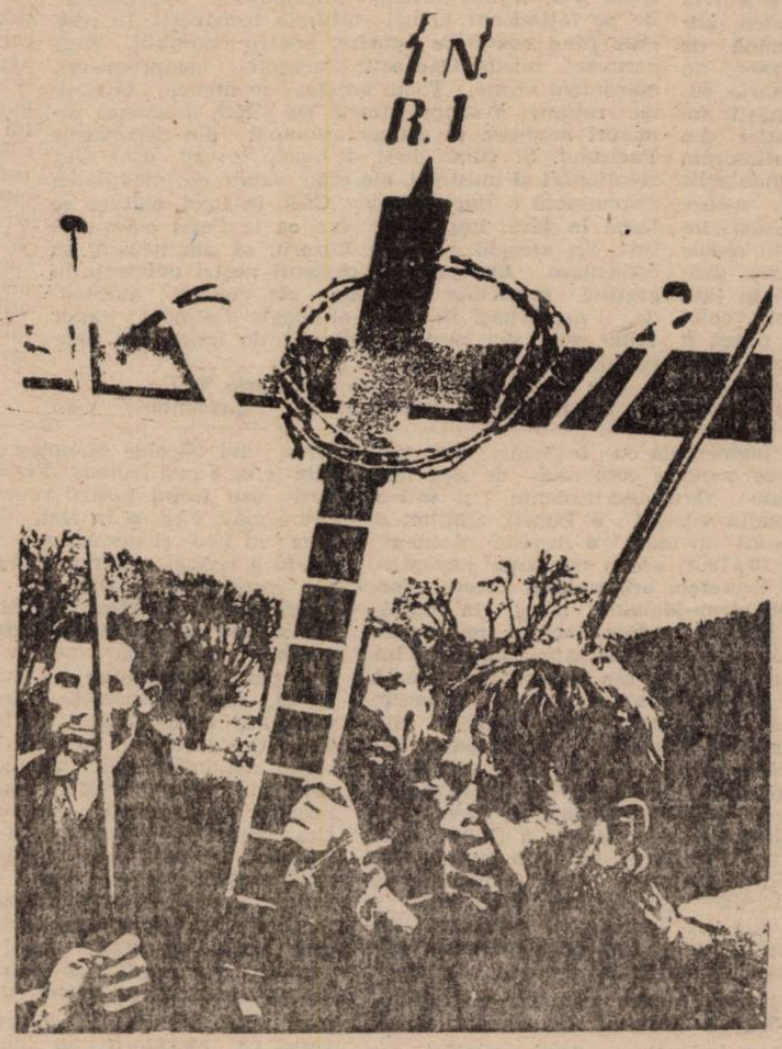

INEDIT

Epistolar Aron Cotruş

Cleveland, la 27 April 1957

Dragă Doamnă Paraschiva şi frate Jo, mare bucurie mi-a făcut scrisoarea Dvs., primită acum vrun ceas. Medicamentele n-au sosit încă, dar cred că nu vor întîrzia mult. Vă mulţumesc din toată inima pentru marea grabă cu care le-aţi trimis.

La Canada şi Dvs. amîndoi veţi rămînea pentru totdeauna vii în cele mai frumoase aduceri aminte ale mele.

Abia ajuns aici, unde rudeniile mele m-au primit cu neţărmurită bucurie, dorul după California a început să mă cheme cu putere înapoi.

Victoria ce mai face?

Vă rog să transmiteţi celor de la „Doina" salutările mele cele mai prieteneşti şi dorinţa de a ne vedea în curînd. Cu aceeaşi neţărmurită prietenie, Vă salută pe amîndoi şi vă strînge mîna al Dvs. pentru totdeauna

Aron Cotruş

Cleveland, 20 Iulie 1957

Dragi prieteni,

mă grăbesc să Vă trimit scrisoarea alăturată pentru Preşedintele Soc. „Doina", în chestia discului, pe care l-aş dori în circulaţie cît mai curînd, acum, cînd viaţa culturală românească din California a început să ia un avînt tot mai puternic. Acest mare succes al Dvs. a fost pus în evidenţă cu mult entuziasm în ziarul „America" de poetul Nicolae Novac. Eu vă felicit din toată inima pentru această mare izbîndă românească! Pentru un articol al meu va fi destul timp de acum înainte, după ce voi fi şi eu mai puţin hărţuit de griji.

Îmi pare nespus de rău că Victoria şi Ileana Pandrea s-au cam depărtat de „Doina". Să sperăm că supărarea lor nu va dura mult, mai ales că amîndouă sunt fete de valoare.

Numai în 16 iulie m-am întors de la Detroit, spre a mă prezenta din nou la Clinica din Cleveland, unde medicii m-au găsit cu mult mai bine ca la întoarcerea din California. Tratamentul cu insulină dă rezultate mai bune, după cum mi-a spus şi Doamna Dr. Milligan, care-i doctoriţă foarte distinsă.

Am primit o foarte frumoasă scrisoare de la Doamna Rosetti. Familia Sabău n-a dat nici o atenţie scrisorilor mele, deşi m-am interesat de sănătatea dînsului.

În cîteva zile vă voi scrie mai pe larg.

Cu toate urările de bine şi cu cele mai prieteneşti salutări de la al Dvs.

Aron Cotruş

Hot Springs, Arkansas, 24 Aug. '57

Dragă Doamnă Brezean,

groaznica ştire despre accidentul şi moartea Victoriei m-a împietrit. I-am scris imediat Ilenei, cerîndu-i amănunte. Le-am trimis condoleanţele mele cele mai îndurerate. Cu toate acestea, te rog să fii atît de bună, să-i dai telefon Doamnei Pandrea şi să-i spui din partea mea că, în aceste groaznice zile, sunt cu tot sufletul alături de dînsa şi voi fi pînă la capătul zilelor mele.

Mă voi ruga zi şi noapte, cît îmi va fi dat să mai trăiesc, pentru odihna sufletului ei nespus de bun şi de drept!

O îmbrăţişare prietenului Joe şi multă sănătate la amîndoi, de la al Dvs. pentru totdeauna

Aron Cotruş

Multe salutări de la familia Sasu Popp şi de la George şi Catiţa Roman din Detroit!

Hot Springs, Ark., la 27 August 1957

Dragă Doamnă Brezean,

de la Ileana Pandrea n-am primit încă nici un rînd, deşi i-am scris şi i-am cerut informaţii cît mai amănunţite despre accidentul Victoriei. Odată cu groaznica veste despre încetarea din viaţă a Victoriei, mi-ai scris că Ora românească de la Radio California se cam clatină. Moscova vrea să înăbuşe orice glas românesc în lume şi, durere, găseşte printre Români destule cozi de topor. Acel Consiliu Ecumenic al Bisericilor din care fac parte protestanţii, ortodoxii şi baptiştii, este în serviciul Moscovei, după cum scriu unele publicaţii americane. Moscova vrea să controleze, prin mijlocirea Bisericilor ortodoxe din America, orice acţiune anticomunistă. Şi l-au prins în laţ şi pe Truţa şi pe Trifa.

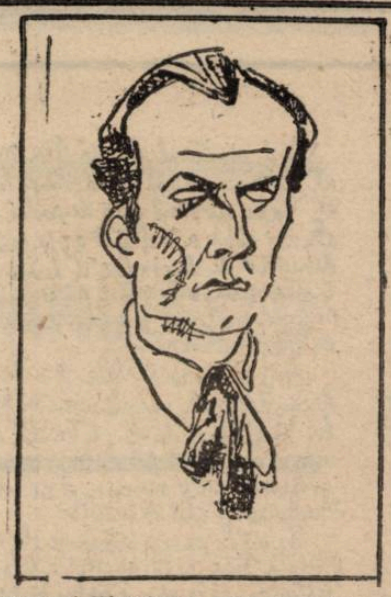

Totuşi trebuie să luptăm, cu ultima energie, pentru ca acest glas românesc din California să nu se stingă cu nici un preţ. Dacă ne-am culca pe-o dungă şi am lăsa să ni se astupe gura am fi nişte ticăloşi, care n-am fi vrednici de o soartă mai bună!

Te rog să binevoieşti a-mi trimite adresa persoanei autorizate să primească banii pentru Radio California, Ora Românească, spre a o da celor care vreau să-şi trimită obolul.

Eu am foarte mare încredere în inima D-tale românească şi a altor cîţiva Români din California! Mă voi sbate, voi scrie, voi îndemna pe alţii să sară în ajutorul celor care au început un lucru atît de frumos în California. Un lucru nu-i pierdut atîta timp cît nu ne lăsăm să-l pierdem.

Ar trebui să organizaţi un picnic în beneficiul Orei de Radio, spre a-i sili să-şi dea arama pe faţă susţinătorii... din umbră ai Moscovei!

Dragă Doamnă Paraschiva, am o mare rugăminte pentru D-ta.: **te rog schimbă, fără întîrziere, panglica de la maşina de scris!**

Trimit, alăturat, pentru Ora de Radio, un articol, cu rugămintea de a-l trimite, cu toată urgenţa, Domnului Prof. Bârsan. Cînd se va citi, îl rog să fie atît de bun să avizeze familia Pandrea, care, poate, vrea să-l asculte. Aştept grabnice ştiri de la Dvs. şi cît mai multe amănunte despre moartea Victoriei.

Salutări prieteneşti fratelui Josif, iar pentru D-ta o caldă strîngere de mînă şi toatem ulţumirile de la prietenul care nu vă uită

Aron Cotruş

Hot Springs Ark., la 28 August '57

Dragă Doamnă Brezean,

dacă ai schimbat panglica la maşina de scris, ţi-aş rămînea peste măsură deo bligat, dacă mi-ai trimite, cît se poate mai curînd, o copie după datele personale care le-a dat Victoria V. Pandrea, cînd s-a înscris în Societatea „Doina". Am urgentă lipsă de acele date, spre a scrie un articol mai amplu despre neuitata mea prietenă, poate pentru Calendarul Bisericii Catolice Române din America.

Cu toate scrisorile pe care i le-am trimis din ziua primirii de la D-ta a tragicei veşti, Ileana Pandrea nu m-a învrednicit cu nici un răspuns.

Scrisoarea D-tale despre greutăţile financiare prin care trece Ora Românească de Radio m-a mîhnit adînc: e un lucru prea frumos ca să placă ticăloşilor şi trădătorilor de neam! Am început să mă gîndesc la remedii de urgenţă. Am scris o scrisoare Doamnei Georgescu, soţia arhitectului, şi o alta Domnului Ing. Drăghiceanu. Şi nu-i voi uita nici pe Domnii Ocneanu şi Crişan, deşi am auzit că Şcoala de la Montevey e pe cale să se desfiinţeze. **N-ar fi rău să-i dai un telefon Doamnei Georgescu. Cred că numai femeile pot salva acea oră de Radio. Cînd o femeie se însufleţeşte pentru o idee, pentru o iniţiativă, izbînda e asigurată.** Bărbaţii (să mă ierte fratele Josif) sunt mai somnoroşi şi mai comozi. Nu uita, dragă Doamnă Paraschiva, să-mi trimiţi adresa casierului Orei de Radio. Am grabnică lipsă de ea!

Odată cu trimiterea datelor personale referitoare la Victoria, te rog să fii atît de bună să adaugi şi D-ta anumite impresii despre această fată care va rămîne pentru totdeauna în nesfîrşitul sbucium al sufletului meu. Trăiesc în această casă, cum aş fi în casa părinţilor mei! Dumnezeu să-i binecuvînteze şi să-i ocrotească de orice rău!

Salutările mele pentru toţi cei ce ostenesc pentru ca „Doina" să meargă înainte. Şi va trebui să meargă, dacă noi ne îndeplinim datoria!

Cu toate urările de bine pentru fratele Josif şi pentru D-ta, de la prietenul statornic şi încă viu al Dvs.,

Aron Cotruş

DICŢIONAR AL FRANCMASONERIEI

(XXVII)

ECHERUL: Unul din cele mai bogate simboluri ale masoneriei. De regulă apare alături de compas (a se vedea articolul *Compasul*), într-un ansamblu a cărui principală semnificaţie se referă la reuniunea Principiului Activ (masculin) cu cel Pasiv (feminin). În vreme ce Compasul simbolizează Cerul, echerul simbolizează Pămîntul. Aşa cum am arătat şi la articolul *Compasul* — pornind de la observaţiile lui René Guénon din *La Grande Triade* — între echer şi compas se află Steaua strălucitoare care este un simbol al Omului, mai precis al Omului Renăscut. Iar Steaua Strălucitoare are, în centru litera G, dintre ale cărei semnificaţii unele se referă tocmai la ansamblul întreg Compas — Echer — Stea, şi anume la Geometrie ca ştiinţă sacră. Înainte însă de a trece la examinarea rolului echerului ca semn iconic în realizarea unor simboluri, cum ar fi crucea sau zvastica, să spunem că traseul de la Pămînt la Cer, în sens iniţiatic, este exprimat în Masoneria anglo-saxonă prin expresiile *Square Masonry* şi *Arch Masonry*. Trecerea „from square to arch" (de la pătrat la arcadă) sau, cum se spunea în Masoneria franceză a secolului al XVIII-lea de la „triunghi la cerc", este drumul de la starea umană, terestră, la cea supraumană, adică de la „micile mistere" la „marile mistere". În acest ansamblu, echerul serveşte ca unealtă a măsurării Pămîntului, fiind, aşa cum am arătat, atributul principiului substanţial. Ceea ce trebuie de îndată nuanţat se referă la faptul că atît echerul, cît şi compasul sînt, într-un anume sens, echivalente, dată fiind şi izomorfia lor evident. Şi în sensul etimologic al cuvîntului, canonice (*ganeh*, în abraică şi *kanon*, în greacă înseamnă *trestie* cu care se măsoară).

Să revenim la litera G pentru a explica legătura ei cu echerul şi cu Geometria, în general. În simbolismul masonic, poziţia ei este, în sens principial, polară, situaţie care, la rîndu-i, se traduce printr-o raportare la esenţă. Nordúl, în toate tradiţiile, este sinonim cu începutul (anul începe, de fapt, cu solstiţiul de iarnă, cu noşterea Domnului, la creştini), în repartiţia cardinală a castelor, brahmanii ocupînd acest loc. Adică spiritual. Aşadar, G ar fi prima literă în sensul calitativ al cuvîntului, aşa cum, pentru *Fedeli d-Amore*, litera I este „primul nume al lui Dumnezeu". S-ar părea că există o analogie între G şi Yod ebraic simbol al Principiului sau al Unităţii. În mod cert, G s-ar „traduce" prin Geometrie, aşa cum stă scris într-un vechi catehism al gradului de companion (calfă. Relaţionarea cu Dumnezeu (God) este firească pentru că Dumnezeu este socotit „Mare Geometru al Universului". Creditabilă este şi semnificaţia Gnoză. Lipsite însă de orice suport tradiţional sînt decriptările: Generaţie, Gravitaţie, Geniu, acestea nefiind altceva decît nişte arbitrare deslușiri bazate pe o ştiinţă a literelor ineficace în afara limbilor sacre. Singura limbă care ar putea permite asemenea „speculaţii" — evident, alături de ebraică — este limba greacă, dar şi acolo riscul inadcevării este destul de accentuat. În limbra greacă, o atentă aplecare asupra „permutărilor" semnului echerului se dovedeşte utilă. Şi iată pentru ce: litera G este figurată la greci printr-un echer cu braţele inegale. (În alfabetul ebraic, forma literei gamma cu braţul spre stînga are a patra literă, *daleth*). Poziţionarea a patru litere gamma, în unghi drept, formează o zvastică. (Pentru cei ce ignoră simbolismul tradiţional, să spunem că zvastica este unul din cele mai vechi şi răspîndite simboluri, în strînsă legătură cu ideea de centru, de pol, de dinamism. Asocierea cu zvastica hitleristă nu are nici un suport!).

Dacă plasăm patru echeruri cu unghiul spre exterior, echidistant, obţinem ceea ce tradiţia creştină denumeşte „Crucea Verbului", spaţiul aflat între cele patru figuri simbolizînd Mîntuitorul manifestat ca Verb, iar echerurile, cele patru Evanghelii. O altă dispunere ar fi a celor patru echere sub forma unui pătrat cu liniile neunite, avînd în centru o cruce. Este vorba aici despre o proiecţie orizontală a unui edificiu, în care elementele laterale sînt pietrele de bază, în vreme ce crucea centrală este „piatra unghiulară", a vîrfului. Credem că nu greşin dacă spunem că s-ar putea descifra acest „text" grafic ca o proiecţie în plan a piramidei, al cărei vîrf (coroană) nu are materialitate, fiind principial şi, deci, ordonator. Ambele figuri sînt cunoscute, în vechime, sub numele de *gammadia* şi sînt simboluri ale lui Christ în mijlocul celor patru animale, conform viziunii lui Iezechil (Iezechiel) la 1:5-28.

Atunci cînd braţele echerului sînt egale, ansamblul arată că activul şi pasivul sînt echilibrate, iar atunci cînd braţele sînt inegale, asemenea unui L, este semn al dinamismului uneia dintre forţe.

Suspendat de cordonul Venerabilului, echerul înseamnă că voinţa unui şef de lojă nu poate avea decît un singur scop, acela de a acţiona pentru binele ei şi în spiritul statutelor Ordinului.

(René Guénon, *La Grande Triade*, René Guénon, *Symboles fondamenteaux de la Science Sacrée*, Francis Mercury, *Le Petit Retz de la Franc-maconnerie*, Antoine Faivre, *Acces de l'ésoterisme occidental*, Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dictionnaire des symboles*).

Marcel TOLCEA

(VA URMA)

LA PARADISUL CĂRȚILOR

IARNA BĂRBAȚILOR de ȘTEFAN BĂNULESCU

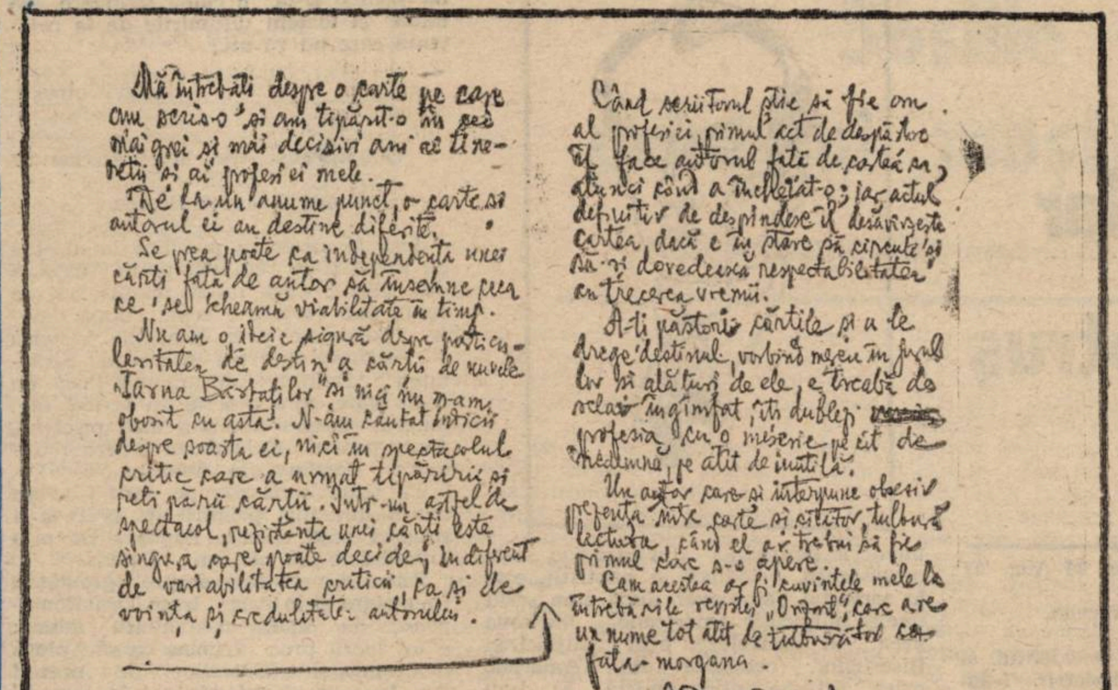

Mă întrebați despre o carte pe care am scris-o și am tipărit-o în cei mai grei și mai decisivi ani ai tinereții și ai profesiei mele.

De la un anumit punct, o carte și autorul ei au destine diferite.

Se prea poate ca independența unei cărți față de autor să însemne ceea ce se cheamă viabilitate în timp.

Nu am o idee sigură despre particularitatea de destin a cărții de nuvele „Iarna bărbaților" și nici nu m-am obosit cu asta. N-am căutat indicii despre soarta ei, nici în spectacolul critic care a urmat tipăririi și retipăririi cărții. Într-un astfel de spectacol, rezistența unei cărți este singura care poate decide, indiferent de viabilitatea criticii, ca și de voința și credulitatea autorului.

Când scriitorul știe să fie un om al profesiei, primul act de despărțire îl face autorul față de cartea sa, atunci cînd a încheiat-o; iar actul definitiv de desprindere îl desăvîrșește cartea, dacă e în stare să circule și să-și dovedească respectabilitatea cu trecerea vremii.

A-ți păstori cărțile și a le drege destinul, vorbind mereu în jurul lor și alături de ele e treabă de sclav îngîmfat, îți dublezi profesia cu o meserie pe cît de nedemnă, pe atît de inutilă.

Un autor care-și interpune obsesiv prezența între carte și cititor, tulbură lectura, cînd el ar trebui să fie primul care s-o apere.

Cam acestea ar fi cuvintele mele la întrebările revistei „Orizont", care are un nume tot atît de tulburător ca fata-morgana

București, nov. 1991

Ștefan BĂNULESCU

TRANSPARENȚĂ ȘI MISTER

Recitirea nuvelelor lui Ștefan Bănulescu poate confirma fără greș diagnosticul pus de G. Dimisianu în prefața volumului recent reeditat: „Artistic, nuvelele din *Iarna Bărbaților* nu sînt datate și un cititor fără informație literară n-ar putea să identifice, numai după aspectele stilului, momentul cînd au fost scrise. Ce impresionează azi, printre altele, este linia lor stilistică fermă și acel aer de clasicitate propriu operelor despre care te simți înclinat să afirmi că sînt fără vîrstă, că pot aparține oricărui timp".

Nuvelelor publicate pentru întîia oară în în 1965 li s-au adăugat în 1976 eseurile *Scrisori provinciale* și, în 1977, romanul *Cartea Milionarului*, fapt de care trebuie să ținem cont, dată fiind unitatea de ansamblu a operei lui Bănulescu la nivelul lumii imaginare al cărei teritoriu ea îl întemeiază succesiv, luîndu-l în posesiune prin modalități literare diverse (de la proza scurtă, la cîntecul liric și la roman). Teritoriile imaginare se află închegate în fața cititorului ca pe o hartă, iar el poate începe, copiind sau parodiind privirea „de sus" a Milionarului, să depună mărturie, să măsoare cu vorbele, să aproximeze, cu cuvintele lui sau folosindu-le pe ale altora, dimensiunile, culorile, să plonjeze, să coboare în realitatea lor iluzorie, nelăsîndu-se intimidat de lenta dezghiocare a acesteia din „oul de sub cuvînt", simbolul.

O operă care, pe măsură ce se face, își elaborează o mitologie la care comentatorii își aduc și ei contribuția încercînd să o descifreze, să o refacă, de obicei ignorîndu-se cu bună știință unul pe altul pentru a nu irosi puterea lor de a fixa întregul prin digresiuni spre spusele altora. Sau pur și simplu, simțind o neobosită apetență de a o lua de la capăt, de a o reîntemeia, revenind cu impresia că nu au spus totul, că nu au spus decît parțial. O astfel de operă atrage așa cum atrage orice lucru închis asupra lui însuși, simplificat în zona aparențelor pînă la a-l exaspera pe cel nostalgic, pe cel convins că sub aceste pojghițe și suprafețe palpită un sens ascuns. Puterea „de a sugera enigmaticul" (G. Dimisianu) explică prin ea însăși fascinația constantă pe care textele lui Bănulescu o exercită asupra comentatorilor, nu puțini dintre cei mai încercați, pregătiți să o înfrunte, exersați pe terenurile cele mai diverse, de la cel al istoriei literare la cel al teoriei literare, de la naratologie la actul de reconstituire al criticii situate în prelungirea operei, după modelul scriiturii, de la filosofia modernă a vidului și a absenței, a pierderii transcendenței, pînă la cea postmodernă integratoare, deschisă multiplicității și care, sub această latură a sa, se vede perfect oglindită de o operă, precum cea de care ne ocupăm. Îi amintim dintre exegeți pe cei care au definit în liniile lui fundamentale acest univers neobișnuit, capabil de a se dezvălui coerent din unghiuri atît de diverse: Perpessicius, Cornel Regman, Nicolae Balotă, Gabriel Dimisianu, Cornel Ungureanu, Nicolae Manolescu, Lucian Raicu, Radu G. Țeposu, Monica Pillat, Monica Spiridon, Ov. S. Crohmălniceanu, Liviu Papadima, Ioan Holban, Ion Vartic, Radu Lupan.

Pe de o parte, aspirație spre ordinea nomenclatoarelor, a repertoriilor (de nume, de personaje), a hărții („forma ca limită", spune C. Ungureanu), o ordine însă explorată prin cuvînt, prin fabulație, prin legendă și deci nestătătoare în formă și nemăsurabilă ca atare, pe de altă parte, așadar, „forma în mișcare", *povestirea*, mereu capabilă de a se împlini, de a se reînnoi" (C. Ungureanu), de a capta vocile, mărturiile și sugestiile simbolice. De aici o *structură paradoxală*, ce nu a scăpat exegeților care au întrevăzut dincolo de ea „un joc rafinat al ficționalității, la granița dintre evocare, fabulație, mit și simbol" (Liviu Papadima, 1987). Evident că romanul oferă șanse mai mari de desfășurare acestei „tehnici paradoxale, derutante... o tehnică a tatonării tacite, a aproximației" prin intermediul căreia este întreținută „sugestia unei *adîncimi* fără capăt lămurit și vizibil, a unei ambiguități de identitate neîncetat schimbătoare" (Lucian Raicu, 1981). Prin această sugestie speculată de povestire, de substanța lunecătoare a acesteia și de ritmurile ei atent dozate e deșirată armura savant alcătuită a biografiilor personajelor. De sub platoșa poreclei și a legendelor așteptăm să apară și să ne vorbească acele ființe imaginare, împresurate, asediate din toate direcțiile, asupra cărora martorii-povestitori depun mărturie că le-au văzut cu adevărat, că au trăit printre ele, că nu sînt simple năluciri. Mărturie stau poveștile și toate cîte se spun despre destinul lor, chiar dacă pe măsură ce toate acestea „se spun", secretul lor ultim se ascunde, se travestește și se depărtează" (L. Raicu). Mărturie stă și faptul că ele trec cu ușurință dintr-un spațiu imaginar în altul. Andrei Mortu, Constantin Pierdutul, Milionarul, preotul Viața Amărîtă. Cuna Bogomileanu, Polider, Filip Lăscăreanu, Bazacopol, Tobol apar ca personaje sau sînt pomeniți înainte de a fi personaje în *Cartea Milionarului* în nuvelele din *Iarna Bărbaților*.

Alte personaje, cum ar fi Ion Popescu și fetele lui, „circulă" de la o nuvelă la alta, ca și cînd diferite povestiri ar surprinde un episod sau altul al vieții lor „personale". De altfel, în *Vieți provizorii*, Ion Popescu pare a-l trage la răspundere pe însuși autorul; dincolo de strigătul său disperat — „Vreau să-mi recapăt identitatea. Vreau să mă alipesc mie însumi" — el cere un timp în care să-și trăiască viața «propriu-zisă», căci „e absurd să ne cheltuim o groază de vreme pentru a întrupa o viață imaginară creată prin aproximații străine nouă". *Vieți provizorii* reprezintă cazul extrem al „încununării" rolurilor, al suprapunerilor temporale, al confuziilor spațiale. Asemănări stîrnite de înfățișare, detalii vestimentare o apropie pe *Zida* din *Vieți provizorii* de *Vica* din *Mistreții erau blînzi* sau de *Victoria* din *Dropia*. Personajele își afirmă așadar o identitate dincolo de spațiul fictiv sau au dubluri (doamna Corvin, doamna Catinca Bogomileanu, Cuna Bogomileanu), neștiindu-se dacă e vorba de iluzii, măști ale absenței („o criză a realului vidat de substanță", R. Țeposu 1982) sau o ambivalență de tipul celei prin care sînt puse față în față *Fenia*, trup înghețat, devitalizat, strîns sub haine, chircit, ostenit, încovrigat de suferință cu „obrajii scofîlciți și îmbătrîniți" și Vica, un „trup tînăr și puternic", dogoritor și provocator (haina lipită de corp, basmaua galbenă, mărgelele de sticlă verde revin și în alte texte ca semne ale ademenirii feminine). Se procedează în cazul din urmă după modelul celor două jumătăți ale unui simbol. Tensiunea exploatată și pe latura întrupării a două trupuri de feminitate e suprapusă în *Mistreții erau blînzi* spectacolului naturii dezlănțuite, în care invazia apelor destrămătoare e contrapusă dunei nisipoase și scîndurii umezite, limanuri firave — ca și vorbele rostite pentru a se proteja de Fenia — ale unei apocalipse ce amestecă bocetul femeilor și rîsul izbăvitor al lui Condrat.

Se mizează pe același tip de ambivalență în nuvelele mai apropiate de fantastic cum ar fi *Dropia* și *Satul de lut*. Peste imaginea îmbietoare a Victoriei *(Dropia)* din seara în care ea i se dăruiește lui Miron (adevăr sau simplă nălucire a eroului?) se suprapune cea a „femeii" cu părul veșted, nasul ascuțit și gura pungă", așa cum i se înfățișează Victoria a doua zi. Din poveștile Victoriei, Miron află despre *dropie*, „care nu se poate prinde nici vara, nici toamna, e greu și de zărit, stă la capăt de miriște, în soare. Și în soare nu te poți uita". Dar și misterul acesteia poate fi risipit: „Numai iarna pe polei o poți atinge, cînd are aripile îngreuiate și nu poate zbura și seamănă la mers cu o găină". Morala ar fi că misterul e intangibil și că alergînd după himerele lui, adesea izvodite de aerul dogoritor al cîmpiei, absorbite cu nesaț de întinderea infinită a acesteia, putem rata revelarea lui în imediata apropiere. „Irecognoscibilitatea miracolului" e temă eliadescă și ea nu va apărea surprinzătoare dacă ne vom gîndi la nuvele ca *Satul de lut* sau *Casa cu ecouri tîrzii*, care atît prin temă, cît și prin atmosferă sau prin „pretextul" înscenării fantastice amintesc de proza lui Mircea Eliade. Cornel Ungureanu asocia aceluiași perimetru intertextual prezența în cîteva nuvele a preoților „decăzuți" la „rangul de artiști", ce încearcă să compenseze absența divinității cu gestualitatea lor obosită sau abătută spre alte rosturi. Într-un plan mai larg s-a vorbit la nivelul întregii creații a lui Bănulescu de o înlocuire a „misterului metafizic cu enigma artistică" (Radu Țeposu, 1982).

O temă care favorizează ambivalența personajului putînd fi exploatată în direcția fantasticului (în *Satul de lut*, *Vieți provizorii*) sau în cea realistă (în *Vară și viscol*) e cea *a morții și vieții*. În *Vară și viscol* asistăm la scena ușor amuzantă a participării unui soldat la pomana dată întru pomenirea sa (se aflase acasă că e mort). Ineditul situației e anticipat de ritualul de priveghi în care „cei morți", sub aparența unor măști, vin să se întîlnească cu „cei vii" și să stea de vorbă cu ei. Nuvela excelează în dozarea atentă a efectelor și prin firescul integrării insolitului în ordinea normală a lucrurilor. Mai apropiat de formula unei poetici realiste în *Vară și viscol* și în *Masa cu oglinzi*, autorul mizează mai ales pe capacitatea discursului narativ de a perverti schemele consacrate ale acestei poetici, prin amplificări, dilatări sau contrageri, prin frustrarea așteptărilor cititorului exersat în recunoașterea lor. Sînt puse în joc strategii menite a deplasa accentul de pe acțiune, evenimente, spre modul cum acestea sînt narate, înscenate, schimbîndu-se raporturile între importanța lor reală în derularea intrigii și ponderea ce le este acordată în spațiul vorbit, povestit.

Așa cum în unele nuvele deschiderea simbolică sub semnul căreia e plasat personajul e susținută de un amplu eșafodaj textual amplificator *(Dropia, Mistreții erau blînzi)*, în nuvela *Masa cu oglinzi* integrarea și încălcarea schemei realiste e favorizată de trimiterea intertextuală.

Textele nuvelelor mișună de astfel de trimiteri la intertext, cu atît mai de efect cu cît cuprind o largă gamă de modalități și de tehnici de amplasare în text, după o știință savantă a utilizării artificiului în doze infinitezimale pentru a spori misterul întîmplărilor obișnuite. De fapt, Bănulescu se dovedește un mare artist în a *prelucra fragmentul, a-l pune în relief, a-i da relevanță*.

Farmecul povestirii din prozele sale scurte stă în echilibrul perfect între simplitatea limpede a unor episoade și bruștele aglomerări, excese la nivel stilistic, simbolic sau în detalierea evenimentelor („fixare în regimul excesivului, al ridicării masive la putere", Cornel Regman, 1978). Transparență și mister, căci „scriitorul știe deopotrivă «a scăpa» din capcana marilor simboluri după ce le zărește în preajmă" (C. Ungureanu) și a infiltra efectului realist doza necesară de fabulație. Prin astfel de subtile decantări se insinuează în imaginarul bănulescian discreta armonie a esențelor.

Smaranda VULTUR

GOLUL ȘI PLINUL

Nevoia de nimic, binefacerile ieșirii din determinație, libertatea de a scăpa din chingă, evitarea de a împlînta țărușul viitoarelor colonizări narative ale spațiului apar în povestirea *Liniște de august* a lui Ștefan Bănulescu în chiar primele fraze: „Orașul ăsta nu-și anunță prin nimic așezarea. Ne spui că sîntem aproape de oraș și nu se vede nimic. Cîmpie *goală* și atît. Nici o turlă, nici o dîră de fum măcar...". Promisiunea golului, a absenței, a unui mai mult care este golul însuși ca într-o cutie care nu are nimic înlăuntru, o desfaci și dai peste alta care nu are nimic înlăuntru, așa că o deschizi și dai de alta fără nimic, care îl are doar pe el, așa că o deschizi într-un impuls care este al vremurilor vechi ale lui Lao Tse, care ne spune în *Cartea Cărării* că nimeni nu preferă pe nimeni, conținutul nimicului este nimicul însuși, un fel de libertate care nu are nevoie nici măcar de ea însăși tocmai pentru a fi liberă, pentru a nu se îndatora nimănui și mai ales pentru a nu se îndatora sieși. „Văzduhul ce se desfășoară între Cer și Pămînt este ca foalele fierăriei. Este gol fără a se sfîrși". Bănulescu crede și el același lucru, îl adulmecă, îl dorește, visează să deschidă cutii goale care să-i ofere golul altora: „Să tăcem puțin. Dacă orașul nu se vede, poate că se aude, spune privind peste cîmpie, fără să se mai uite spre adolescent, celălalt om". Adolescentul, ca orice imberb, nu pricepe nimic, nu înțelege pustiul, minunăția absenței, excepționalul eliberator al rătăcirii, al faptului de a nu mai ști, de a nu se mai putea determina. Rătăcirea îi stîrnește feciorului nostru sentimentul eșecului, al neîmplinirii, al nepatinței de a înfăptui → prilej pentru ceilalți de alte bucurii subtile la care el nu ajunge. De aceea, junele se cheltuiește într-o foială vană: „Pare rușinat că nu le poate spune exact celorlalți doi încotro poate fi orașul. Își trece palmele peste barba blondă, moale, crescută în smocuri pe obrajii palizi. Se uită nelămurit în jur, privind cu ochii săi mari, albaștri, cîmpia *pustie* cu dungi roșcate de praf suprapuse la marginile orizontului". Cu multe veacuri înainte Asclepios se foise la fel. Din fericire, Hermès Trismegistul i-a spus de ce e bine să fie așa și nu altfel: „Zeul (misterul, am zice noi) nu este inteligibil pentru el însuși deoarece în sinele lui subiectul care gîndește nu-i altceva decît obiectul gîndit. Pentru noi el este diferit, este altul, este celălalt. De aceea dacă spațiul este inteligibil, atunci el nu este Zeul (misterul, adăugăm noi), ci spațiul pur și simplu". Adolescentul nu pricepe pentru că nu are cine-l învăța, se scuză, regretă, își dă cu dreptu-n stîngu' dintr-o firească politețe a tînărului bine crescut care crede cu adevărat că lucrurile au o rațiune suficientă care, singură, le aduce în existență, le face, adică, să fie: „De aici de unde sîntem, știam că orașul era aproape și că se vedea bine".

Adolescentul mai are de învățat și faptul că mecanica determinărilor cotidiene are în ea ascuns același gol eliberator. Repetarea întocmai a determinării este o binecuvîntată îndeterminare. Ecleziastul, în schimb, o pricepe și o spune fără ocolișuri: „Aruncă-ți pîinea pe ape și după multă vreme o vei găsi iară; cînd se umplu norii de ploaie o varsă pe pămînt. Oriîncotro ar cădea copacul, fie spre miazăzi, fie spre miazănoapte, în locul unde cade, acolo rămîne"

Și în lipsa determinațiilor și în mecanica oarbă a repetării lor se află aceeași șansă a golului, a vidului cosmic, a minunatei mortificări prin indeterminare. De altfel, unul dintre învățătorii imberbului din povestirea lui Bănulescu se și exprimă exact în sensul vorbelor noastre ca să priceapă tot neștiutorul. Mai bine și mai mură-n gură decît o spune el nici că se poate:

„— Nefericirea mare ar fi ca, în ciuda faptului că nu se vede și nu se aude, orașul ăsta al dumitale *să existe totuși* — zice, cu ochii deschiși, omul scurt în haine albe.

Așadar mai bine să nu fii decît să fii. Mai bine golul decît plinul. Mai bine nemișcarea decît mișcarea. Lao ne spune: „După o viguroasă înflorire, orice lucru revine repede la obîrșia sa. Această întoarcere la obîrșie este repaosul. Repaosul este întoarcere la viață". Trismegistul este și el pe aproape: „Orice mișcare nu este prin sine pentru că se întîmplă în repaos și prin repaos". Ecleziastul are și el deopotrivă bucurii asemănătoare: Căci chiar dacă face multă vorbă, care doar înmulțește deșertăciunea, ce folos are omul din ea?".

Tăcerea este înțelepciune. Înțelepciunea este libertate. Așadar, punctul care urmează la sfîrșitul vorbelor de față este începutul adevăratelor gînduri. Sau lipsa lor binecuvîntată.

Daniel VIGHI

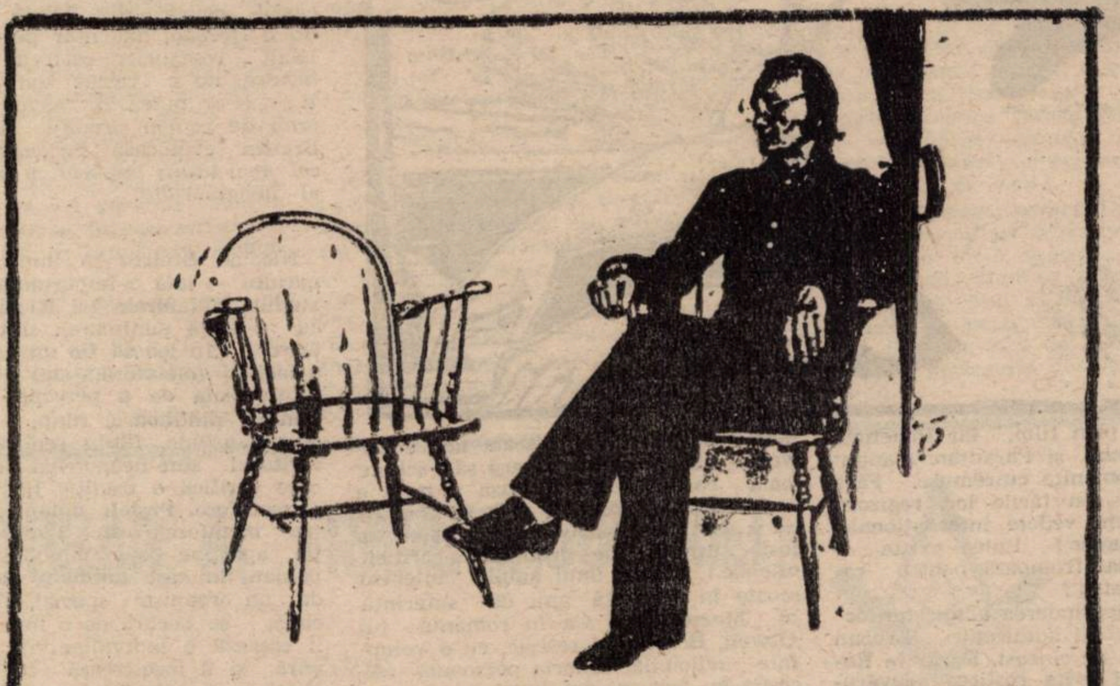

CARTEA SIMBOLURILOR

Prin unica și, foarte probabil, irepetabila experiență lirică din *Cântece de câmpie* (1968), Ștefan Bănulescu nu este, desigur, un înaintemergător într-ale prospectării simbolurilor folclorice; după cum nici, iarăși, un comod tovarăș de drum pentru mai industrioșii autori lirici ai generației sale, abilitați o vreme într-ale conspectării unui mai mult sau mai puțin precizat spațiu de spiritualitate autohtonă. Fapt este că dacă autorul lucrează, totuși, precum destui alții, pe o materie folclorică-mitică dată, modul de a semantiza al poemelor sale e, nu în puține cazuri, diferit. Poet în afara seriei căci, spune chiar el într-un *Argument* ce însoțește o ediție a *Cântecelor de câmpie*, acestea reprezintă «un mic codice ce ar cuprinde *documentele lirice* ale teritoriului sever pe care se desfășoară proza din „Iarna bărbaților"» care, în cutare cazuri, le va fi generat — le conține, Ștefan Bănulescu merge, o dată în plus, împotriva practicilor momentului literar. Într-un context al demitizărilor de tot felul, *Cântecele*... sale repun în drepturi, litera textului fololoric — opun, altfel spus, tendinței de secularizare a mitului o percepție din cele mai pure a magicului, a fantasticului: „Câmpie, cu porți dărîmate / Cu ierbile-n cer vărsate / Crește iarbă-n cer, și-n stele / Și în călcîiele mele / Întind mîna înainte / Și lovesc în soare, un dinte, / Care tocmai răsărea, / În gingie sîngera. / Întind mîna înapoi / Și dau de noapte în toi. / / M-am ridicat în picioare, /Mi-am văzut umbra pe soare. / Și de umbră, îngerii / Nu mai vedeau ugerii. / Au căzut îngerii-n iarbă / Din călcîie să îmi soarbă / Lumina scursă prin barbă. / / Dau un pas să-mi tai cărare, / Mi-am julit degetul mare: / Dumnezeu stătea-n genunchi / L-am sădit și-l făcui trunchi, / Trunchi cu umbră de salcîm / Pentru cînd voi fi bătrîn, / Să am umbră și răcoare / Cînd m-oi topi pe picioare / De-atîta lumină mare" *(Cântec de dimineață)*.

Aripa metafizică și magică a poeziei bate, iată, de cele mai multe ori în preajma acestor texte ce păstrează nu doar o sumă de elemente primare, eufonia stanțelor folclorice, de pildă —, ci deturnează motivele cunoscute spre o reflecție mai generală despre lume și existență: „Nisip alb, nisip întins, / Zi și noapte ai tot nins. / Și mi-am pierdut urmele, / Ca mocanul, turmele. / Vine Crivățul, le scurmă, / Sînt sărac de n-am nici urmă. / / Urmele zboară la nori / După cîrdele de ciori. / / Caut unde-am fost — și plec, / Și pe lîngă mine trec. / Frică mi-e, și mi-e rușine, / Am să mă lovesc de mine, / Ziua, în amiaza mare, / Pe câmpul întins la soare. / Dar eu trec mereu și vin / Ca pe lîngă om străin" *(Omul din nisipuri)*.

Lumea înaintînd spre crepuscul, insul înstrăinat, aflat sub o zare a pierderii, sentimentul morții, al pierderii și deșertăciunii sînt, iată, repere ce pot trimite spre valul expresionist al poeziei românești din jurul anilor '70. Tot așa cum, răzbătînd o dată în plus în poezie, lumea eresurilor, a cărților populare, a bestiarelor și apocrifelor medievale — avîndu-și toate, în autorul *Cântecelor de câmpie* un interpret virtuoz, capabil a proiecta universul comun în fabulos și fantastic. *Dropia*, ființă fantasmatică, șarpe cu cap de vultur, cu plete galbene, piept și sfîrcuri de fată este o himeră ce cutreieră imaginația tînărului aflat la vîrsta inițierii erotice; *Cocoșul* din poemul omonim — simbol al resurecției luminii, al soarelui, nu-i mai puțin o apariție fabuloasă, construită pe datele tradiției: „A tăiat noaptea în zimți / Creasta e mai sus de sfinți. / Pe cer, pieptul și pîntecul. / Prin urmele frînte ale zimților. / I-a țîșnit cîntecul, / De la pintenii de rouă / La ciocul de lună nouă".

Desigur, revelația unor astfel de texte constă, nu în ultimă instanță, în stil, într-un program, deopotrivă, pe care această carte a simbolurilor care este *Cântece de câmpie* nu va întîrzia să le propage în structurile prozei. O spune, altminteri, chiar Ștefan Bănulescu în *Argumentul*... menționat: „Și pentru a face mărturisită o idee scumpă autorului privind constituirea scrierilor sale într-un univers unic: pe cînd își crea teritoriul pe care se petrece acțiunea nuvelelor și se întretaie destinele personajelor și pe cînd se prefigurau liniile mari ale lumii imaginare ce avea să fie cuprinsă în *Cartea Milionarului*, scriitorul s-a simțit atras să inventeze și o lirică sui-generis, care să convină solului și naturii spirituale a eroilor săi".

Lucian ALEXIU

REFUGII

Obișnuiți cu un cosmos în care mai toate procesele au loc la vedere, lumea lui Bănulescu ne apare stranie și surprinzătoare: pe teritoriul *Iernii Bărbaților* imaginile lucrurilor nu mai sînt egale cu realitatea acestora. Între suprafața fenomenelor și adevărul lor, Bănulescu strecoară iluzia.

Scriitura sa viețuiește pur și simplu, departe de meschinăria canoanelor. Îmbinările sale de cuvinte sînt perfecte, superbe și de neclintit. În spatele lor se află un univers inaccesibil nouă, căci nu am fost dăruiți cu simțuri pentru perceperea lui — despre el ni se povestește cu eleganță și subtilitate, dar numai pentru a-i proteja intimitatea cu paravane de vorbe și imagini.

Protecția e totală și acționează fără greș la toate nivelele, iar factorul protector este întotdeauna mirajul pe care Bănulescu îl folosește drept tambur între două tipuri de real) — în primul rînd pentru că universul *Iernii Bărbaților* nu are nici granițe, nici repere. El este o zonă a orizontalității fizice și temporale, a contururilor difuze; elementele sale sînt învăluite într-un nimb, închise etanș într-o aură, în încercarea de a le domoli întrucîtva pulsația imprevizibilă, suspendate în lumina solară în speranța că astfel lumea se va stabiliza — în absența acestei lumini totul cuprins de convulsii apocaliptice.

Acest spațiu al fenomenelor totale și al ritualului perpetuu este dominat de două principii fundamentale: fabulosul și miraculosul. Un fabulos adesea ostil, căci în cadrul său timpul și spațiul se contorsionează, adesea independent, deformînd cosmosul. Obligați să îl consolideze, să îl reconstruiască mereu, locuitorii săi regăsesc gestul magic și cuvîntul ca forță cosmogonică: necazurile se lecuiesc prin rit, iar creatorul de adăposturi este născocitorul de legende. Această omenire agresată, obsedată de ideea refugiului, regizează, incantează continuu sperînd că astfel va re-crea lumea, că o va înlocui cu alta, nepămînteană și prielnică.

Deloc întîmplător, personajele lui Bănulescu folosesc cuvinte puține în afara actului magic — vor fi învățat în timpul acelor practici că puterea vocabulei e mare: odată rostită, dă alt chip lumii, dar și gîndurilor. Ele nu explică nimic niciodată: se mulțumesc să știe și să accepte — ceea ce intrușii nu fac niciodată.

Drept urmare, respectivii intruși devin adesea victimele inadvertenței dintre logica lor și cea a locurilor. Incapabili să subscrie miraculosului ca mentalitate ei uită, mai toți, să privească în spatele fațadei. În fața textului, precum ei în aerul fierbinte al cîmpiei, ne lăsăm și noi furați de iluzie. Înaintăm, însă doar duși de mînă, căci dintre toate pavezele și mirajele lui Bănulescu, cel care funcționează cel mai bine este cuvîntul. Nuvelele își apără realitatea prin cuvinte, lăsîndu-ne să cunoaștem doar atît cît avem dreptul și ne mituiesc pofta de revoltă cu frumusețea lor indescriptibilă. Dumnezeiască, îndrăznesc să spun.

Alina GHIMPU

Cronica literară
de Cornel Ungureanu

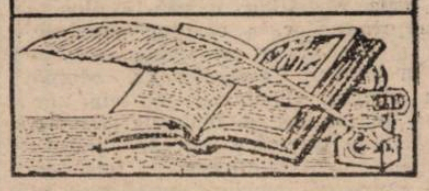

Sosiile prinţului moştenitor

NICOLAE BREBAN, între pîndă şi seducţie

Singura aristocraţie permisă după 1948 era, în estul european stalinizat, desfigurat, agonizat, în această lume care trebuia să trăiască după legile Moscovei, aristocraţia literar-artistică. Noua nobilime, cea care lua locul vechii nobilimi, instalîndu-se chiar în castelele acesteia — case de odihnă şi creaţie — era improvizată. Între creatori ai vechii gărzi apăreau numeroşi tineri, analfabeţi sau semianalfabeţi, lumpenproletari, jurnalişti decişi să respecte, cu stricteţe, solicitările noilor guvernanţi: să creeze jurînd pe biblia realismului socialist.

Ca şi în armată, ca şi în securitate, unde generaţia moscoviţilor, prea de adunătură şi de cîrpăceală, a fost înlocuită de alta, mai inteligentă şi mai şcolită, mai realistă şi mai desprinsă de lozincile Internaţionalei, şi în literatură apare, după 1960, altă promoţie. Ea va reface legătura cu marile tradiţii literare: elitismul ei va fi acela pe care îl reclama artistul modern, prea agasat de profanul vulg. Ea va oferi noilor guvernanţi argumente. Ea va oferi cărţile care să fie, în acelaşi timp, literatură majoră — integrată marilor tradiţii culturale — cît şi literatură „naţională", demnă a justifica noul umanism.

Dacă prinţul moştenitor al poeziei este Nichita Stănescu, prinţul moştenitor al prozei este Nicolae Breban. El va da, prin **Francisca**, prima versiune plauzibilă a literaturii mediilor muncitoreşti. Nimic fals, nimic artificial în romanul de debut al scriitorului. Cum devine ţăranul Cupşa muncitor — cum îşi dobîndeşte o adevărată conştiinţă „muncitorească" — iată o ecuaţie pe care Nicolae Breban o rezolvă cum n-o rezolvase nici unul dintre autorii ce încercaseră, cu cîtă trudă, să respecte indicaţiile. Excepţional roman al energiilor („al descătuşării energiilor") **Francisca** slujea, cu maximă eficienţă, literatura mediului muncitoresc. Iată, se putea, nu era nevoie de umbre, penumbre şi lumini pentru a da imagine Muncitorului! Literatura inconştientului colectiv era înhămată la carul triumfal al literaturii omului nou, în acest timp al deschiderilor — anii 1964 — 1971. Susţinînd politica deschiderilor, argumentînd-o, vedetă şi mai apoi supervedetă a acestei literaturi care se vedea înzestrată, prin Nicolae Breban, cu un mare prozator, cu un adevărat autor de marcă — romancierul va fi argumentul noilor oameni politici. La înaltele şedinţe, Dumitru Popescu îl va cita cu evlavie: **iată ce spune Nicolae Breban!**

Iar tot ce spunea Nicolae Breban era inteligent, percutant, slujea cauza literaturii, care era şi cauza prozatorului nostru. Şi prozatorul creştea într-un an cît alţii în zece. Era, împreună cu Nichita Stănescu, Matei Călinescu, cu Adrian Păunescu, împreună cu ei şi cu alţii, dar nu cu mulţi alţii, viitorul de aur al culturii noastre. Era Moştenitorul coroanelor, puse una peste alta. Intra în Biroul Uniunii scriitorilor, în Comitetul central, devenea şef al **României literare**. Nu redactor şef, nu director: devenea şef, adică lider cu puteri discreţionare. Îşi constituia curtea. Cei mai buni dintre cei buni se adunau în jurul lui N. Breban, autor în expansiune. Două romane remarcabile, **În absenţa stăpînilor** şi **Animale bolnave** studiază, cu neobişnuit talent, starea animală a fiinţei, delirul subordonării. Nietzsche respiră prin toţi porii acestor cărţi, dar cine mai stătea să se uite în grădinile supraomului în anii în care Majestăţii Sale Nicolae nu-i displăcea deloc ideea unei stăpîniri autoritare? Vocaţia gloatei, a omului comun e aceea de a se subordona. De a răspunde la apelul Stăpînului, iată un gînd care dă forţă şi noutate acestor cărţi.

În plină expansiune, Nicolae Breban are superstiţia geniului său. Crede în sine cu acelaşi fanatism şi cu aceeaşi lipsă de măsură cu care crede în personajele sale preferate. E foarte sigur că va învinge în orice competiţie a artelor. Căci pentru prozator totul se reduce la o competiţie în care trebuie să existe învingători. Iar el este, prin definiţie, un învingător.

Aşa că îşi va ecraniza **Animale bolnave**. Regizorul Nicolae Breban e o catastrofă, dar forţa şa de lider determină o primire acceptabilă a filmului, care e trimis şi la Cannes pentru a demonstra, acolo, geniul brebanian!

În numeroasele sale mărturisiri, confesiuni, mai noi, Breban n-a pomenit un cuvînţel despre film. Deşi el era menit să cucerească Europa! Deşi, ca proiect, el trebuia să intre în competiţie — şi să învingă — cu cei mai mari ai cinematografiei! Pentru orice bun scriitor din Est era clar că nu literatura, ci filmul poate aduce acolo, în vestul în care se stabilesc ierarhiile, locul întîi. Cineaştii primăverii de la Praga, polonezii lui Polanski şi Skolimovski — ca să nu-l mai amintim pe Wajda —, maghiarii unui lung şir de iluştri, ba chiar şi bulgarii au devenit populari nu prin

literatură, ci prin film. Iar sovieticii, prin Tarkovski şi Paradjanov anunţau nemaipomenite cutremure. Fără a fi alungaţi din ţările lor, regizorii puteau deveni vedete internaţionale, mondiale, cosmice! Putea exista o promisiune mai frumoasă pentru romancierul nostru?

Dar, spre surprinderea admiratorilor a numeroşilor săi admiratori, Breban n-avea talent de cineast. Dacă în România se mai evita rostirea adevărului, la Cannes devenise clar că regele e gol puşcă. Nicolae Breban trebuia să rămînă scriitor, acesta era destinul lui. Fiindcă, spre deosebire de autorii întîmplători şi ocazionali care copleşiseră Estul, Nicolae Breban era născut scriitor. Era moştenitor... de drept divin. Dar cum Vestul era plin de regi detronaţi, singura şansă a romancierului era de a reveni acasă. În România nu se atentase asupra titlului său.

* * *

Dacă Eul brebanian se proiectează în cîteva personaje puternice, în etapa ce urmează întoarcerea, în cele cîteva romane strălucitoare numite **Îngerul de gips, Bunavestire, Don Juan, Drumul la zid**, Breban descoperă o nouă dimensiune a Omului din subterană. **Patima adîncurilor e boala naturilor puternice** e o teză care e dezvoltată, în aceste cărţi, cu o fantezie, cu o vigoare, cu o forţă care îl confirmă: Nicolae Breban e unul dintre marii constructori ai romanului românesc. Boala subteranei, patima subteranei, existenţa în subterană: tema religiei, a sacrului îşi face loc în aceste cărţi care nu contestă decît lozincile despre raţiune ale epocii. Nimeni n-a analizat mai bine decît Breban starea de indeterminare a Fiinţei, somaţiile fondului abisal. Scriitor „neoficial", Nicolae Breban rămîne, în fond, o instituţie a prozei. După un moment de scandal prilejuit mai degrabă de o invidie colegială decît de o şicană politică, scriitorul trăieşte recunoaşterile cele de cuviinţă. E un mare profesionist al prozei, scriu toţi cei care-i comentează cărţile. Sau nu, nu toţi: există, după cum e şi firesc, critici care îşi amintesc de dictatura brebaniană şi reacţionează. Sau, pur şi simplu, există critici cărora nu le place Breban. După primul Breban, cel slujit de echipele oficiale, cel urmat de o trenă de subalterni palizi de admiraţie, cel de al doilea Breban trebuie să trăiască umilinţa **omului comun**. Căci, nu-i aşa, nu e numai un Creator, e o fiinţă în carne şi oase. Ceauşescu detronase artiştii, sau cel puţin dorea asta. Iar romancierul trebuia să descopere o nouă cale de ieşire din anonimat.

* * *

Citesc lungile interviuri, serialele interminabile din care reiese că, de-a lungul anilor săi neoficiali, romancierul a fost **înjurat în cor** de critica literară. Chiar de-am aduce dovezile, nu cred că am reuşi să-i schimbăm convingerea: în faza a treia a sa, Nicolae Breban e ferm convins că a fost un ilustru opozant şi că a fost urmărit de duşmănia criticii oficiale! Titlul unui amplu interviu scoate în evidenţă anii de suferinţă ai Maestrului. Ca în romanul lui Orwell, Breban îşi rescrie, cu o voluptate indicibilă, istoria personală. Aceştia au fost cei din jurul lui.

Trebuie să spunem că momentul literar i-a hărăzit lui Nicolae Breban un preopinent pe măsură: Paul Goma. E evident că locurile celor doi în istoria literaturii actuale sînt prea bine definite pentru a ieşi vreo confuzie. Lui Breban îi datorăm **romanul**, lui Goma **lecţia morală**. Dar Nicolae Breban a intrat cu energie într-un teritoriu ce-i aparţine doar lui Paul Goma. Dacă Paul Goma a intrat în teritoriile lui Breban fără permis, de ce n-ar intra şi Breban în **zona Goma?** (În fapt, o mulţime dintre declaraţiile lui Goma sînt de tot hazul şi trebuie să fii lipsit de umor pentru a-l lua în serios. A crede, aşa cum crede Goma, că „în România... limba s-a stricat, s-a ţigănizat, s-a sovietizat, s-a vulgarizat" vezi interviul cu Mihai Fusu din **Sfatul Ţării**, joi, 30 mai 1991, p. 12 ar duce la concluzia că Paul Goma nu citeşte alte cărţi decît ale sale. Şi ale lui Breban. Cărţile lui Goma sînt scrise într-o limbă română — zicem eufemistic — stranie. Bănuielile lui Goma sînt întotdeauna excesive şi excesul său de negativism îşi găseşte însă un cîmp de exerciţiu optim în cazul Breban).

În focul luptelor cu emigraţia, cu preopinenţii, în epoca în care era acuzat de colaboraţionism, Nicolae Breban a publicat romanul **Pîndă şi seducţie**.

* * *

Nu bănuim că romanul **„Octombrie 1978"** ar fi fost antedatat. Din păcate, nu bănuim nici că ar face parte dintre cărţile interzise, nepublicabile, protestatare. **Don Juan, Bunavestire, Îngerul de gips**, cărţi mai dificile decît **Pîndă şi seducţie**, au apărut, cu întîrzieri mai mari sau mai mici. Aceasta, desigur, ar fi putut apare, dar merita?

Dacă scriem că **Pîndă şi seducţie** e de departe cea mai slabă carte a lui Nicolae Breban nu înseamnă că e o carte slabă. Sau că nu îşi merită apariţia. Una sînt neastîmpărul, pofta de putere, megalomania, capacitatea de a rescrie trecutul şi alta talentul literar. Pentru primele, e bine să-l lăsăm pe Nicolae Breban în compania lui Goma. Se cunosc de multă vreme, au trecut alături print-o seamă de evenimente. Pot lua martori prieteni comuni.

Pentru literatura lui Nicolae Breban ne trebuie altă unitate de măsură. Aşa că acest bruion al său poate să ne amintească de un creator ieşit din comun, autor din specia celor puternici: vecinătatea lui cu Stendhal, de pildă, nu e ridicolă. Paginile în care îi reinterpretează pe maeştri genului nu sînt umilitoare. Îi pastişează ca un... confrate. A stîrnit supărare afirmaţia lui Alex. Ştefănescu că romanul — primul roman la persoana întîi al lui N. Breban — ar fi autobiografic. Romanul nu-i autobiografic, precizăm şi noi, odată cu autorul lui. Nu e, dar eroarea criticului nu-i inexplicabilă şi nici din cale-afară de gravă. Proiectîndu-se în personajele principale ale romanele sale, în **sosiile** sale numite Minda, Grobei, Francisca, scriitorul evocă situaţii prin care a trecu, cărora le-a fost martor, pe care încearcă să le interpreteze. Devenit centru al vieţii literare, Breban e personajul public. **Sosiile** sale sînt mesagerii săi în necunoscut. Ele studiază versiunile, variantele, şansele mitologicului Autor. Romancierul celebru din **Pîndă şi seducţie** nu e Breban, dar n-ar putea fi? Celălalt romancier celebru al cărţii, Skedra, nu e Ivaşiuc, dar n-ar putea fi? N-ar putea fi, răspundem noi: eroii de roman propuşi de Nicolae Breban evoluează cu dezinvoltură în cel mai întins Imperiu cu putinţă: cel al imaginarului.

* * *

Nicolae Breban în imperiul imaginarului — iată o importantă temă de studiu. Metaforele lui Nicolae Breban au o forţă uimitoare: sînt „revelatoare". „În loc să fie un accident ornamental (metafora, n.n.) e o metodă substanţială de a percepe universul". Fiinţa pînditoare, fiinţa — în stare de-expansiune, fiinţa seducătoare, cuceritorul sînt deopotrivă realităţi — care verifică o tradiţie literară — cît şi metafore. **Peştele uman**, prima dintre metaforele din **Pîndă şi seducţie** aparţine sistemului metaforic brebanian, în care **animalul uman** posedă un organism special, o forţă specială, se bucură de o înzestrare care îi creează o individualitate extraordinară şi îl înzestrează cu un limbaj. Devenirea animalului uman în relaţie cu celălalt, cu un celălalt feminin, cu un grup social, cu universul marginal al abandonaţilor e studiată de un mare scriitor. Un bun analist se ocupă — în acest roman — de statutul artistului în anii socialismului. Un eseist de mîna întîi supune dezbaterii teme care l-au alertat mereu pe publicistul român: care e locul lui în timp şi spaţiu, care e misiunea sa istorică, e dator sau nu e el dator, în acest timp al constrîngerilor, să se opună?

Scris în Bucureşti, în octombrie 1976 (aşa cum putem afla de pe ultima filă a cărţii) **Pîndă şi seducţie** e o cartemartor.

Înzestrat, probabil, cu misiunea de a sprijini noua ascensiune brebaniană pe cele mai înalte culmi, **Pîndă şi seducţie** se adaugă eforturilor — cît de cunoscute nouă! — de a cuceri noul public al literaturii. Plecate în explorarea terenului, noile sosii ale vigurosului scriitor încearcă să ne convingă de întîietatea lui Nicolae Breban în cetatea literelor. O încercare inutilă, ca multe alte editoriale şi mese rotunde, obsedate de aceeaşi străveche, continuă obsesie — sau nostagie? — **a locului întîi.**

* **Nicolae Breban — PÂNDĂ ŞI SEDUCŢIE, Ed. Fundaţiei culturale române, 1991.**

POVESTEA LUI PSEUDO

Istoria comunismului român riscă să rămînă în veci o necunoscută. Falsificată ani în şir, trăind din rescrieri succesive, ea pare mai degrabă un gadget al diverşilor magicieni de partid, decît un posibil obiect de cercetare ştiinţifică. În fiecare etapă a existenţei sale, partidul comunist şi-a exhibat istoria de care, în acel moment, era nevoie. De la aceea internaţionalistă şi trădătoare, în prima etapă, a „ilegalismelor" idealizate apoi cu nerușinare, la aceea rusificată pînă la grețoșenie, după război, sfîrşind într-un naţionalism de paradă şi în crimă în vremea dictaturii ceauşisto-securiste.

Multe pete albe, puţine certitudini, şi totuşi, o putere de a controla societatea ieşită din comun. Stilului secretos, practicat programatic de către bolşevici, li se adaugă dispariţia multora dintre documentele revelatorii privitoare la evenimentele desdesfăşurate în umbră. De curînd, ziarele anunţau degradarea şi distrugerea, într-un oraş de provincie, a unei părţi din arhivele centrale ale partidului. Neglijenţă? Premeditare? E greu de dat un răspuns. Ce e, totuşi, de făcut în faţa acestor handicapuri? Cum va putea avea loc un proces al comunismului, atîta vreme cît probele materiale ale crimelor sale dispar ori sînt reinterpretate într-un mod bizar?

În afara cărţii profesorului Ghiţă Ionescu, exemplară din multe puncte de vedere, dar care se opreşte la anul 1964 şi a unei lucrări deficitare la capitolul informare şi, mai ales, interpretare, a lui Victor Frunză, nu avem nici un fel de cercetare obiectivă a fenomenului bolşevist din România. Încercări parţiale de a umple acest gol au mai existat (vezi studiile lui Vlad Georgescu), însă bibliografia istoriei partidului comunist gravitează tot în jurul maculaturii apologetice secretate de cuplul de traficanţi de partid, Muşat şi Ardeleanu.

Iată, însă, că tot mai insistent aflăm despre intenţia lui Vladimir Tismăneanu de a scrie o istorie a partidului comunist din România. Pentru familiarii postului de radio „Europa Liberă" şi pentru cititorii unor reviste culturale post-decembrie 1989, faptul nu poate fi decît îmbucurător: pentru ei, simpla rostire a acestui nume e o garanţie de valoare. Politolog de anvergură, Vladimir Tismăneanu posedă harul de a scoate din zona aridului şi a nespectaculosului un vast material informativ. Studiile consacrate comunismului-român (în reviste de mare prestigiu internaţional, la care puţini oameni de ştiinţă se mîndresc a fi colaboratori, de la „Problems of Communism", la „Partisan Review", „Praxis International", „Orbis" etc.) ne-au dovedit, dincolo de orice tăgadă, că ne aflăm în faţa unui comentator politic excepţional. Cele patru cărţi publicate în Occident: *The Crisis of Marxist Ideology in Eastern Europe. The Poverty of Utopia* („Criza ideologiei marxiste în Europa Răsăriteană. „Mizeria utopiei"), *Latin American Revolutions* („Revoluţiile latino-americane" — în colaborare cu Michael Radu), *In Search of Civil Society* (În căutarea societăţii civile"), *Debates on the Future of Communism* („Dezbateri asupra viitorului comunismului") i-au stabilit o excelentă reputaţie în mediile universitare şi politice din Vest. Autor al unui tratat (în curs de apariţie la prestigioasa Free Press), *Reinventing Politics* („Reinventarea politicii"), istoria comunismului românesc vine, aşadar, pe un fundal comparatist de cel mai înalt nivel. Fragmentele publicate pînă acum în presa din ţară („România literară", „Astra", „Contrapunct", „Orizont") ne îndreptăţesc să aşteptăm cu nerăbdare lucrarea lui Vladimir Tismăneanu. Nu doar dintr-un pur interes ştiinţific. Pe lîngă informaţia copleşitoare, pe lîngă o forţă a interpretării ieşită din comun, Vladimir Tismăneanu este şi un fascinant *stilist*. Talentul său scriitoricesc îl egalează, în multe privinţe, pe cel de istoric şi teoretician al ideilor politice. Seria de portrete ale unora dintre corifeii comunismului român, (de la Gheorghiu-Dej, Leonte Răutu, Miron Constantinescu, la Valter Roman, Lucreţiu Pătrăşcanu etc.) sînt, prin ele însele, antologice.

Însă ceea ce dă mari speranţe că în curînd vom avea o adevărată istorie a comunismului român e autenticitatea şi obiectivitatea discursului lui Vladimir Tismăneanu. O primă aproximare a ceea ce va fi viitoarea istorie o întîlnim, sub titlul *Condamnaţi la fericire. Experimentul comunist în România*, publicată de editura „Astra" din Braşov prin eforturile cîtorva entuziaşti. Nu e vorba de o carte propriu-zisă — iar Vladimir Tismăneanu e cel dintîi care subliniază acest lucru. Dacă ea a apărut, faptul e oarecum conjunctural şi ţine mai mult de admiraţia grupului de intelectuali braşoveni faţă de ilustrul lor concetăţean. De altfel, astă vară, în una din zilele ploioase ale puciului de la Moscova, acelaşi grup entuziast a organizat o întîlnire a politologului american cu viitorii săi cititori. În ciuda tensiunii explicabile prin ceea ce se întîmpla la Moscova, precum şi a unor ameninţări emanînd dispre obscure forţe comunisto-fasciste, care au promis, în deplină consonanţă cu conţinutul cărţii ce urma să fie lansate, arderea volumului şi asasinarea autorului, un public numeros a ţinut să salute prezenţa celui considerat, de pe acum, unul dintre cei mai valoroşi politologi ai Statelor Unite. Am înţeles atunci că forţa de impact a unei lucrări de acest gen este mult mai mare decît considerăm, îndeobşte, cu explicabilă blazare.

Condamnaţi la fericire este, de fapt, scenariul unui film pe care Vladimir Tismăneanu îl realizează împreună cu regizorul Dinu Tănase. Constrîns la nevoile unei întreprinderi oarecum speciale, instrumentarul critic e redus la cîteva dominante: precizie, concizie, expresivitate, capacitate de sugestie. Toate aceste obligaţii ale scenariului de film documentar au devenit caracteristici ale *textului* propus de către Vladimir Tismăneanu. De la protoistoria partidului comuniştilor din România, pînă la ultimele zbateri ale fiarei rănite, din timpul lui Ceauşescu, sîntem martorii unei poveşti plină de zgomot şi furie. Obligat să amîne analiza, autorul decupează scene revelatorii, integrate ansamblului, după regula jocului de puzzle. În final, din mici secvenţe aparent disparate, se obţine imaginea implacabilă a unei mari tragedii naţionale, drapată în faldurile minciunii ridicată la rangul politicii de stat. Nu lipseşte dimensiunea isorică a problemei, după cum nu absentează nici sinteza rapidă şi plină de sensuri: „În 1924, P.C.R era scos în afara legii, în urma rolului său instigator într-o serie de tulburări sociale din Basarabia, legate de revendicările teritoriale ale Kremlinului. Pentru comuniştii, România era un stat imperialist multinaţional, constituit prin jaf şi cotropire. Cum Moscova pretindea că Basarabia este o provincie rusească, comuniştii români au susţinut fără remuşcări acest punct de vedere (...) Prin radicalismul său mesianic, ca şi prin retorica sa internaţionalistă, comunismul ştia să stîrnească puternice pasiuni şi expectaţii printre minorităţile naţionale"

Viziunea lucrării lui Vladimir Tismăneanu este — din motivele invocate — preponderent istorică. Dar, departe de a fi un handicap, această limitare îl obligă pe autor să-şi diversifice mijloacele de expresie, să edifice o construcţie din materiale tăiate prin gesturi scurte şi rapide. Acum, autorul nu are timp prea mult pentru amănunte. Şi nici pentru unul din unctele sale forte — portretistica. El trebuie să înalţe edificiul fără să lase nici un fel de fisură. Iar ceea ce reuşeşte, în doar cîteva zeci de pagini, Vladimir Tismăneanu, ţine de domeniul performanţei. Sintetizînd cu suplete, el nu scapă nici unul din momentele importante ale instaurării utopiei comuniste în România. Reţeaua subterană de relaţii interumane, reverberaţiile ideologicului ca armă de exterminare a adversarului şi de propulsare a propriei persoane în vîrful ierarhiei sociale sînt doar cîteva dintre misterele dezlegate ale acestei secte care-şi apăra cu ardoare secretele: „Cine erau deci comuniştii români în luna august 1944, cînd apropierea armatei roşii îi propulsa în prim-planul vieţii politice naţionale? Era vorba de o mafie subversivă, a cărei unică motivaţia era resentimentul faţă de orice valoare. Fobia în raport cu valorile culturale şi morale a fost substanţa vitală a comunismului românesc. Ieşirea ţării din războiul antisovietic şi alăturarea ei coaliţiei antihitleriste au fost acţiuni de maximă importanţă organizate de palat cu sprijinul şi participarea partidelor istorice. Comuniştii români au fost integraţi în planurile de arestare a mareşalului Antonescu numai pentru că devenise clar că odată trupele sovietice pătrunse pe teritoriul României, ei vor juca un rol capital ca reprezentanţi atitraţi ai lui Stalin".

Nu putem urmări, acum, întreg firul demonstraţiei lui Vladimir Tismăneanu. Însă decupajul incisiv, o abilă tehnică a montajului scenelor revelatorii, cum şi perfecta cunoaştere a documentelor, a istoriei şi, mai ales, a mentalităţilor, păturii superpuse a comuniştilor români fac din *Condamnaţi la fericire* cea mai clară schiţă istorică a unei organizaţii mafiote pentru care valoarea absolută se identifica întotdeauna cu falsul absolut.

Mircea MIHĂIEŞ

Dincolo de cuvînt

Expresia eminesciană care intitulează însemnările de faţă e de găsit către sfîrşitul poemului postum **Urît şi sărăcie**, publicat întîia oară pe Perpessicius (Eminescu, **Opere**, IV, EA, 1952, p. 391): „Te-ai dus şi te urmează părerile de rău. / În urma ta venit-au un **neted nătărău**". Atît determinatul (**nătărău**) cît şi determinantul lui (neted), chiar dacă sînt cercetaţi fiecare în parte, prezintă un interes ce depăşeşte hotarele înguste ale lingvisticii. Despre **nătărău** am scris cîteva lucruri, la această rubrică, în numărul de săptămîna trecută (47) al revistei noastre. Îmi rămîne să adaug că „isprăvile" **nătărăului** se cheamă, potrivit lui I. Budai-Deleanu, **nătării**, iar citatul următor, din **Ţiganiada** (v. 313), nu este înregistrat, din păcate, nici măcar în Dicţionarul academic: „Şi vrînd să le facă-o **nătărie**, / Zbură-în giur, pe deasupră-le, roată, / Cîteva ori, ca ş'o ciocîrlie, / Pururе cîntînd cha! cîr! şi iată, / Bietul Goleman, ce pe iarbă / Şezînd ură, să cufuri-în barbă!...". **Nătăria** o făcu „Sătana", care „În chip de corb la ţigani s'arată". (v. 312). În Dicţionarul academic **nătărie**, fără a fi ilustrat cu vreun citat literar, figurează doar ca variantă pentru **nătărăie**. Iscusit plăsmuitor de cuvinte noi, autorul Ţiganiadei extrage pe nătărie din tema lui **nătărău** (nătăr-), căreia îi anină foarte productivul sufix substantival -ie, după modelul atîtor derivate asemănătoare, cum sînt, ca să pornim doar de la sinonimele lui nătărău, următoarele: **gogomănie** (din **gogoman**), **nătîngie** (din **nătîng**), **neghiobie** (din **neghiob**), **nerozie** (din **nerod**), **prostie** (din **prost**), **tonţie** (din **tont**). Ultimul este întrebuinţat rar, ca şi **netoţie** (din **netot**).

Va fi mult mai greu să delimităm exact sensul, extrem de difuz, al epitetului **neted**, sensibil nuanţat, în direcţii diferite, de vecinătatea nemijlocită cu determinatul său: **nătărău**. Pentru atingerea acestui scop este necesară, înainte de orice, cunoaşterea exactă a istoriei termenului, cu toate implicaţiile ei. Am moştenit adjectivul **neted** din latinescul **nitidus**, dar deosebirile de înţeles dintre cele două cuvinte sînt destul de mari. Într-adevăr, extras din verbul „strălucirii", **nitere**, derivatul **nitidus** semnifică, în primul rînd, „strălucitor", „lucios". Astfel, berbecul mitologic este evocat, în **Metamorfozele** lui Ovidius, prin expresia **aries nitidissimus auro** „un berbec, puternic strălucind de aur". Menţionez, din treacăt, că lat. **aries** cu acuzativul **arietem** (**aretem**) s-a păstrat în româna veche şi dăinuie încă prin graiuri. Dosoftei, **Psaltirea**

„Un neted nătărău"

în versuri: „Aduceţi lui Dumnezău feţi de **areţi**, adică miei". Nu pot omite acest crîmpei tot dosofteian, de o neîndoielnică poezie: „Marea văzu şi fugi să sece, / Iordanul apele s-desfece, / Măgurile ca-**areţii** săltară / Şi munţii ca mieii să giucară".

Dar, de la sensul originar „strălucitor", „lucios", lat., **nitidus** ajunge să echivaleze cu „frumos", „elegant", iar ulterior, prin degradare semantică, se constituie sinonimia parţială cu „spilcuit". Un personaj din „Epistolele" lui Horaţius *ex nitido fit rusticus*, adică „din (orăşean) **spilcuit** devine ţăran". Cu siguranţă că Eminescu, bun cunoscător al lui Horatius, din care a şi tradus, a reţinut această nuanţare a lat. **nitidus**, strămutînd-o în cuprinsul semantic al rom. **neted**, aşa cum se configurează şi cum se mlădiază el în sintagma din fruntea acestor însemnări. Aceeaşi degringoladă a semnificaţiei lui **nitidus** se străvede şi din expresia ciceroniană **pexo capillo nitidi** „cu părul lins, **sclivisiţi**".

Pe de altă parte, valorificînd una din conotaţiile lat. **nitidus**, rom. **neted** a dezvoltat şi subsensul „clar, limpede, deslușit, net". Dimitrie Cantemir, **Hronicul vechimei**...: „mai deslușit şi mai **netedă** să dăm începătura istoriei neamului". Iar locuţiunea **a fi neted la (în) vorbă** echivalează cu „a vorbi deslușit, fără echivocuri". Iacob Negruzzi în Dicţionarul academic: „Cu bucurie, Neagu, cuvîntu-ţi m-a pătruns; / **Ai fost în vorbă neted** precum se şi cuvine". De la **neted** „clar" la **neted** „evident" nu e greu de ajuns: or, din configuraţia semantică a lui **neted**, ca epitet eminescian pentru **nătărău**, nu pot lipsi conotaţiile „evident", „manifest", „indiscutabil", „de netăgăduit", izvorînd din înmlădierea poetică a unei accepţii uzuale a termenului: **a vorbi neted, a răspunde neted** etc.

Aşadar, pentru a surprinde şi a cuprinde întreaga originalitate a expresiei eminesciene în discuţie, trebuie să purcedem de la constatarea că, nu o dată, „strălucirea" se dovedeşte strict exterioară; iar ea — o atare strălucire — nu poate împiedica **nătăria** să iasă — şi încă în chip flagrant — în priveliște. „Netedul nătărău" din **Urît şi sărăcie** se rînduieşte de la sine printre filfizonii evocaţi într-o altă postumă, de astă dată un sonet satiric: „Ai noştri tineri la Paris învaţă / La gît cravatei cum se leagă nodul, / Şi vin apoi de fericesc norodul / Cu chipul lor isteţ de oaie creată". El este frate geamăn cu acel „june curtezan", descris în **Scrisoarea V**, „Care intră ca actorii cu păsciorul mărunţel, / Lăsînt val de mirodenii şi de vorbe după el. / O chioreşte cu lornionul, butonat cu o garofă, / Operă croitorească şi în spirit şi în strofă".

În sfîrşit, nu pot încheia fără să observ că în sintagma eminesciană **neted nătătău**, frăţietatea celor doi termeni e consolidată de aliteraţie [illegible]

G.I. TOHĂNEANU

SABIN OLTEANU

IDENTITĂȚI PROVIZORII

Sînt în fosta mea casă și scriitorul mă vizitează ca de obicei. Nu mă miră prezența lui aici, îl știam în orașul acela cu hachițe medievale unde eram vecini de apartament și unde era amplasată unitatea mea militară. Și-o fi luat și el concediul anual de odihnă, deși nu eram sigur că ar fi angajat undeva, a pornit-o la drum ca orice turist care se respectă, să mai vadă cîte ceva din frumusețile unice ale patriei.

Stăm în balcon și privim Rîul care-și unduiește coamele lichide la vale, încercînd să pară ceea ce este, dar cu mari eforturi, bănuind că nici pe departe nu sîntem încrezători în clipocitul lui leneș, neconvingător.

Pe panta abruptă din fața casei, același pin contorsionat știut din copilărie, dar cu fiecare an ce trece tot mai uscat și mai trist, neacomodîndu-se, probabil, cu apa și zgomotele ei permanente.

Scriitorul soarbe rar din cafea, fumează țigară după țigară, fără filtru, carpați și tace, o tăcere apăsătoare pe care o simt instaurată între noi ca un balot imens de vată acoperindu-ne fața, presîndu-ne ca un tăvălug nefiresc.

Nu l-am cunoscut niciodată într-o asemenea ipostază, cînd ne vedeam îndeobște năvălea asupră-mi cu un potop asurzitor de vorbe, călca, vorba aceea, totul în picioare, nu-i conveneau bătrînicioasele convenințe, de orice natură ar fi fost ele.

De data asta rămăsese pironit cu privirea în vîrful pinului negru, se uita într-acolo de parcă aștepta rezolvarea unor dileme formidabile, care urmau să zboare înspre el în chip de păsări călătoare.

Nu îndrăzneam să-l „rup" din această meditație prelungă, mult mai prelungă decît se cuvenea între doi oameni care se cunosc și se stimează reciproc. Știe, desigur, că sînt bolnav, asta o știu și eu. Mai știe, de altfel, că-mi displac mila și compasiunea, priveghiul, așteptarea sfîrșitului. La patruzeci de ani ai apucat să vezi ceva din viață, mă rog, nu ești chiar un novice. Ai avut și ai încă experiența familiei, așa cum a fost și așa cum este, nimic nu este perfect pe lumea asta !, ți se pare că înțelegi resorturile existenței, alchimia, așadar, într-acolo te îndrepți mărturisindu-te, socoți „spunerea" drept vehicul al viitorului înspre sănătatea morală și fizică, nu ca remușcare introvertită. Bănuiești, bineînțeles, că scriitorul nu este străin de avatarurile tale sufletești și trupești, e mai în vîrstă decît tine cu zece ani, a văzut și pricepe mai multe, e mai înțelept, adică.

Tăcerea dintre noi devine stînjenitoare, o simt fizic, ca o menghină care strînge și tot strînge pînă aproape de senzația durerii, dar strîng din dinți, rezist eroic, n-am ce zice și-mi dau seama că orice cuvînt mi-ar ieși din gură ar suna găunos ca o nucă scăpată din neatenție pe dușumea.

„Căpitane !, iartă-mă, de o mie de ori, iartă-mă!!!, n-am nici o vină pentru starea mea de acum, e ceva care mă depășește și-n tot răstimpul am încercat să-i deslușesc mecanismele, n-am reușit mare lucru, recunosc cu umilință, tot ce voi face mai departe, vorbele, gesturile încă le socotesc desuete, fără carne, adică, o zbatere în gol, mă rog, e dreptul tău să consideri ca atare situația, încă nu pot ieși din ea, totul îmi este împotrivă, nu mă regăsesc nici o clipă, sper că n-ai crezut niciodată despre mine că aș întruchipa tipul model, perfect din toate punctele de vedere, așa ceva nu mi-aș dori-o, de altfel, niciodată, devii plictisitor ca o bandă rulantă, totul îți merge din plin, nici o fisură în acest mecanism de ceasornic.

Așadar, nu mi-o lua în nume de rău, mă pregătesc să-ți torn ca de obicei o mică lecție, nu ne strică să învățăm mereu cîte ceva. Stă în puterea noastră să ne însușim cuceririle cele mai noi ale științei și tehnicii, să fim în pas cu ele, ba chiar înainte, nu rîde pe sub mustață, nu te prinde schematismul, nici pe mine, de altfel, a fi cazon ar trebui să însemne interpretarea întocmai a semnalului prim, dar el poate fi falș, perturbat de unde potrivnice, greșit, care-vasă-zică, de la bun început, e o încercare diabolică, desigur, să credem în perceptibilitate imediată, nu e nimic rău în asta, dragoste la prima vedere și celelalte, lovit cu leuca în cap, pleci în lumea albă, cît vezi cu ochii numai ceață, mi-am'ntesc, vreau să spun, totul e normal din punctul meu de vedere, o rait, ochei, la repezeală nimeni să te îndrume, să-ți dea la cotoaie, ca-n fotbal, mă rog, de-abia venit din armată, stagiul militar satisfăcut ca la carte, aplicații, cort, gamelă, pază la drapel, somn, veghe, deșteptare, goarna mereu, sunetul ei ca la-nceput sau sfîrșit de lume.

Ce să-ți mai spun ? ești specialistul numărul unu, lăsat la vatră prin ianuarie, în plină iarnă, după două ierni petrecute extrem de plăcut prin dormitoare ca niște hangare și aflate la limita exploziei din pricina dozelor de bășini emise.

Fiecare este dispus să aprobe ceea ce i se întîmplă pe propria-i piele nu are timp pentru alții, orbecăie el îndeajuns, în evul meu mediu întîmplător, în localitatea de băsnită, așadar, reîntors, acasă, nu mă așteaptă nimeni, fac eu ce fac, mă mai uit la turnulețele mele la acoperișurile vechi și străduțele-n pantă pavate cu piatră de rîu, volevozi, călărești, arcuri și săgeți, parcul central, toate nemișcate, dintotdeauna așa, știute și răsștiute, de un milion și una de ori, publicasem prin reviste tot felul de poezioare, poetul orașului, cu plete lungi și ochii triști privind în depărtări, tînăr și cu perspective, speranțe, mai mult desarte bineînțeles, mă vedeam instalat la biroul somptuos din camera personală — nici pînă acum n-am dobîndit o asemenea încăpere, — adîncit în manuscrise, cu portofelul alături doldora de bancnote, voi scrie la nebunie poezie, îmi ziceam încruntat, altul ca mine n-o să mai fie, credeam în steaua puterii mele necunoscute sorbeam fiole cu cofeină seara și dimineața, treaz și inspirat să fiu, lucid ca o lamă de ras, l-

team și scriam dimpreună, o fervoare diabolică, ceva care mă depășea mereu și nu mai încăpea în mine, un drum în capitală să devin imediat genial, lectura în cenaclu, în picioare cu valiza lîngă mine, n un poet provincial temător să nu i se fure bunurile de către hoții de bucureșteni, scriitori cunoscuți, mă și vedeam laureat al premiului Nobel, atunci ca și acum îmi suprasolicitam forțele, spargere de nori, unicat, producție de mică serie, altfel cum să reziști în singurătate ?, decît cu speranța, e-hei !, dar Cioran o socotește virtute de sclavi, nu știam asta pe atunci, tînăr și „nelegat" cum să pricep „jugul" interior ?, eram tînăr și ferice, douăzeci de ani plus doi de armată, taur, nu alta, beam două sute grame de șliboviță dintr-odată în ultima vreme, mi-amintesc că înainte pe terasa restaurantului local serveam rom de jamaica în țoiul de un sfert de kilogram, iar cu mult înainte în barul de noapte ginul scoțian era băutura casei, la pariu, cine să se pună cu mine ?, singur și peste tot numai ceață, ceață peste rîu, cum sună asta în melodia unui grup de pe atunci ? !, suna minunat !, am și uitat, nu mai are nici o importanță, mă rog, asta a fost să fie, — flori la pălărie, — nu reușeam să mă încadrez desuetudinii cotidiene, ceva sau cineva mă trăgea mereu de mînecă, nu sta pe loc, dă-i bice, aleargă [...].

Urc pînă la ceas, în capul dealului, acolo s-au petrecut și se întîmplă cele mai splendide gesturi zilnice, una mai grozavă decît cealaltă, trebuie să fiu în pas cu ele, cobor în tumult, parcul, strada, restaurantul, hotelul, biroul O.J.T., intru la întîmplare atras de anunțurile multicolore, prețuri accesibile, stațiuni montane felurite, cabane, adică, zăpadă și brazi cu nemiluita, distracții nenumărate, mă uit într-o doară la domnișoara aflată dincolo de ghișeu, n-am nici cea mai mică intenție estivală, rătăcesc, pui golaș prin stufărișul potrivnic, culorile țipătoare m-au atras dintotdeauna, mă rog, topite în altele mai moi, regăsindu-mă acolo, mă fîțîi ca o rîndunică rătăcită de stol, îmi mîngîi fracul imoginar scuturîndu-l de praful tot atît de imaginar, nu știu ce se întîmplă cu mine, am coborît de pe lună, asta să fie de bună-seamă, ochii verzi mă fixează netrebnic, maliție, amabilitate profesională, pasă bună, somn tonifiant, cafea și țigări, nu știu, mă pierd, nu găsesc nici o ieșire, totul devine de o opacitate enervantă, aproape să leșin de ciudă, e mai tînără decît mine, mult mai tînără, bag seama, de unde persuasiunea, mă rog, amabilitatea acordată unui conte în vilegiatură, întîmplător căzut pe capul ei cel dulce și blond, nici o greutate nu i se pare prea mare, e în stare să suporte pămîntul întreg, tare de cap, ambițioasă, înțeleg pînă la urmă că nu am nici o scăpare, intensitatea verde fulgeră necontenit, clipește rar și maiestuos din pleoape, gene lungi, dom'le, să i te așterni sub ele, somn prelung, vise plăcute, orbecăind solicit o stațiune montană întîmplător reținută din afișele multicolore, atras de fondul ei originar marțial, trebuie să lupt în continuare, era singura cale să ies din hățiș, nevătămat și pur, bineînțeles, nu realizam nimic din toate acestea, trebuia să fug undeva pur-și-simplu, în orice condiții, asta nu vei înțelege niciodată !, să te apuce un urît universal, o scîrbă pe care n-o mai poți ține încătușată, dar ți-e teamă încă s-o dai la iveală, să fugi din colț în colț neajutorat fără să pricepi ce ți se întîmplă, ca un șoricel fără aer, un cobai pînă la urmă, așa am ajuns atunci aici, unde stăm împreună acum ca la sfîșit sau început de lume și unde am întîlnit-o pe prima mea soție".

Bucățile acestea de viață scrise și recititte îmi dau senzația că nu mi s-au întîmplat, ceva mă face să le privesc pe deasupra, cu mare circumspecție, ca și cum nu mă reprezintă, m-am rupt de ele, mă rog, nu mă mai privesc personal.

Altele care mi s-au povestit (nu-i viața însăși o poveste în care credem pînă la sfîrșit, o, sfîntă naivitate !) abia urmează să le scriu, trebuie să continui spovedania asta cu orice preț, a trecut deja o jumătate de an, jumătate din timpul prescris de medici că voi trăi și, bineînțeles, ceea ce va urma e musai să trăiesc cu intensitate, nici o clipă nu-i zadarnică, chiar moartea e mai importantă decît toate, livrescul trăit pînă la ultima consecință, mă implic în text asemenea pinului negru în peisaj, nu pot scăpa de ceea ce mi-e „scris".

Să stai așteptîndu-ți sfîrșitul... Mă mai pot înșela dîndu-i morții alt nume ?... Totul se referă la mine, se leagă atît de perfect, nici o fisură care să spargă tiparul bine determinat al unei existențe care pare să alerge ea însăși spre propria-i finalitate glorioasă. Tot atît de sigur e că nu mă împac deloc cu această idee. Altfel de ce aș scrie în continuare, ce rost ar mai avea cuvintele dacă ele nu ajung să exprime un destin împlinit ? Dar ce înseamnă pînă la urmă destin ? Parcela aceea de timp pe care o umpli cu prezența ta fizică și-i imprimi pecetea proprie-i tale moralități, aura ei ? Cît timp ne trebuie ca să fim oameni, ori mai bine zis, să devenim oameni ? E vreun ordin în această direcție ?... Uite, îți acord zece ani, douăzeci, treizeci, patruzeci, cincizeci, șaizeci, un an, mă rog, să-ți clarifici viața, să o umpli cu întîmplări de tot felul, sentimente, senzații, atît, nimic mai mult. Și tu să pornești la drum știind cît de lung sau scurt este, nimic nu te împiedică să trăiești plenar, plimbat între două labirinturi, deși cunoști deja răstimpul în care îți poți purta nestingherită ființa peste iarbă și asfalt.

Ce puțin îți trebuie ca să fii...

Nu mă lamentez, nu-mi pun cenușă în cap, de ce aș face-o ?, pînă la urmă pe cine interesează părerea mea ?, nu dau socoteală nimănui, nu raportez, e viața mea, atît cît este, soția — lumina ei îmi întreține arderea, nu am motive să mă plîng, mă rog, să dai ortul popii la patruzeci de ani nu este ușor, te pot apuca pandaliile, devii irresponsabil, ce-mi pasă ? !, spargi totul în cale, te cerți cu lumea, îi jignești pe cei dragi, arunci cu pietre după copiii care rînd de tine, sigur, nu te mai îmbraci îngrijit, umbli într-un trening albastru decolorat, pe cap porți o pălărie de paie desfundată, iar în picioare bascheți chenezești cu tălpile găurite, cum să nu rîdă de tine copii de pe stradă și să nu te arate cu degetul ?. Uite-l, paparuda, căpitanul nebun, stafia, nărodul, zevzecul, și tu scoți limba la ei, asta te încîntă la maximum, să le dai cu tifla, nu te lași mai prejos, sunt multe probleme încurcate, trebuie să le găsești cît mai curînd rezolvarea, n-o să te împiedice nimeni să-ți porți crucea pînă la capăt.

Nu mă tem, n-o să ajung niciodată așa, puțină nebunie nu strică, dar nici chiar atîta, depășește baremul normalității prestabilite.

Ooo, cîte bucurii și frumuseți neștiute, nedescoperite încă, minunatul viitor în preajmă, acel „măreț viitor", limpede ca un cristal și stropit cu sînge, de el nu mă poate lipsi nimeni, e al meu în întregime, e fiul meu ! ! !, vino odată, timp măreț ! ! !

DINU OLĂRAȘU

aș vrea ceva

domnule eu aș vrea o poezie mai veselă
să o pot citi acasă seara
înainte de-a adormi
s-o asculte cu plăcere și soția mea
cîteva strofe acolo în jurul lui zece

și-aș mai vrea să aibă rime deschise la culoare
ca atunci cînd răstorn un pahar cu limonadă
pe fața de masă
cum să-ți zic să mă gîndesc că-i bine
uneori noaptea să mă scol din pat
să deschid fereastra
și capul să-mi fie plin de grîji
să mă gîndesc cum o să ne salutăm
de-acum înainte pe stradă
cam asta vreau domnule poet

o fată cuminte

cine citește vîntului cărți
care ceață ne arde întîi
care pămînt cînd nu vom mai fi
va scoate din noi galbeni lămîi

mă prinde mintea floarea mă șterge
ah îndrăznesc fără hotar
mîncarea e luna furia e albă
zarul cel pur se umple de var

m-ai îngrășat deșertăciune
ca într-un îngheț gigant mă adun
dar mă topește o fată cuminte
și mă învață și nu mai spun

plimbarea

parcă te plimbai cu cîinele
dar era doar parfumul tău nou
evadai în cer
în casa de pe colț
în castanul frînt

ca o răzbunare
inima urca munții
capul prelungea orașul

sclipeai verde
sigură cu parfumul tău răzbunător

țărm legănat

ca un coș de nuiele pe umărul tău
valul leagănă trestii acum
leagănă timpul
semeni de fum

marea sărută corăbiile
sau bea din ele cumplit
și-apoi aruncă pe stînci un marinar
fericit

biblioteci fără cărți

nene carte eu vreau ceva cu fluvii și zare
ceva cu albii albastre și pietre amare
vreau crîng de magnolii să sufle-n vocale
n-avem nimic aici pe voia dumitale

avem regi de scoici biciclete vopsite
tronuri de sînge consoane morbide
patimi lucrate în grabă de melci și omizi
iubiri depărtate să te închizi

dar eu vreau cum apusul cade pe miei
argintul uitat în părinții mei
vreau calul de lemn în muguri vestind
moartea mea albă ca un colind

vreau casa bunicii lucrul de mînă
cerul pe buze atins de pămînt
mulsul de seară iarba stăpînă
cartea turnată în grabă de vînt

n-avem înțelege poate cîndva
poate-o *s*-o scrii chiar dumneata
poate un altul cu mînă de crini
hai că degeaba rîzi și suspini

erou al numelui meu

ceva adînc ceva adînc drept
strivește deopotrivă
tatăl meu se-ntipărește în tatăl lui

rămîne febra întreagă
întreagă țară cu imagini
și neantul mișcat

mă închin ție vîrtej
neliniște întinde-mi mîinile
sau dacă nu acestea
atunci obosit să adorm
erou al numelui meu

FRANCISC VINGANU

Mică rugăciune

Eu sînt ca o podgorie
cu două roade,
Doamne,
dacă nu-mi rupi
luminile
care-mi cresc
pe frunte.
Din rugăciunile
mele
fac vinul
pentru Cina cea de taină
și altarele
TALE.

Pasărea-voce

În Siberia poeziei,
prin viscolul iubirii,
în fața crucii
din ochii mei
curg umbre.
urme.
În jurul crucii —
În Siberia poeziei
răsăritul este împrejmuit
cu litere ghimpate,
din care pasărea-voce
încearcă să migreze
în cuvînt.

Esență la esență

Lumina
și cuvintele
sînt ființe
care nu poartă
baston,
deși pe umerii lor
apasă păcatele
rugăciunilor mele
pline în umilință,
ca amprentele mărului
în palme

Învinuit de răstignire

Pe
ger
căldură
în pușcă folosesc piroane
ca
să
nu
fiu
învinuit
de
crimă

Să-l cersesc pe Dumnezeu

Deasupra mea
zboară
o cruce cu pene,
în cioc
cu vocea
rugăciunii mele.
Ies din deasupra mea
trăgînd destinul
după mine,
spre ușile altor rugăciuni
să-l cersesc pe Dumnezeu.

IRADIAȚIA INSULEI

[II]

Continuăm, în acest număr, fragmentar, dezbaterea ce a avut loc la Muzeul de artă din Timișoara, centrată pe ideea „Provinciei", menită să decanteze complexele, să elucideze dimensiunea geografică și cea istorică a „provinciei" spre realizarea unui sincronism european, căutînd, în paralel, și o identitate inconfundabilă.

MIRCEA OLIV — artist plastic, Bistrița. Ceea ce mi se pare extrem de interesant este că elanul nostru pozitiv poate fi extrem de dăunător și de provincial. Elanul negativ al dl. Schwartz mi s-a părut, în schimb, extrem de neprovincial Cred, și am spus asta și la colocviul de la Sibiu, că două texte fundamentale despre provincie sînt cele ale lui Cioran și Heidegger. Cred că provincia ca atare nu există. Există însă nenumărate reflexe provinciale. Pornind de la limba latină, „provincia" desemna rolul de conducere pe care-l ai într-o anumită zonă nu de a fi condus. De aceea, Oradea a fost un punct de unire, la un moment dat și a fost o provincie extraordinară. Timișoara, există pentru mine în două ipostaze: una înfățișată astăzi în galeria de artă, unde constat cu bucurie că artiști care au fost atunci sînt și sper că vor fi, și a o a doua, pe care o știu de la un critic ce nu e prezent aici, doamna Anca Vasiliu, și care îmi vorbea despre un grup ce se structura în jurul d-lui Beloescu. Cade în provincial cel ce nu are acces la problemă. Cel ce construiește se saltă deasupra provinciei. Așa a încercat Oradea, așa probabil face Timișoara, așa a încercat mai modest Bistrița și o va încerca Teșcaniul. Cum se explică, bunăoară, că grupul ce se întîlnește la Teșcani se saltă cu totul deasupra provinciei? Cred că provincia se limitează la un nivel pur geografic. Sigur că excesul de inteligență și luciditatea dusă pînă la alexandrinism se poate face pentru mult timp într-o provincie mohorîtă. Regăsirea temelor, apelarea urgentă la anumite autorități spirituale, care să vină la următoarele noastre întruniri, pentru a dialoga cu noi, pentru a ne regăsi, ar fi un ajutor extraordinar pentru derularea acestui proiect de un an de zile. În ceea ce privește proiectul expozițional final eu sînt extrem de optimist. Cred că acea expoziție va cuprinde exponatele unor personalități autentice, care vor oferi și ele nota lor de expresie în fața unui public, cel al Capitalei, de data asta, și mai cred că ar trebui să se facă o reinventariere a celor ce ar fi putut să aibă acces la marile valori chiar a unor destine frînte. Mai am sentimentul, mă iertați că spun asta, că ne grăbim să facem istorie. Eu cred că în acea expoziție trebuie să fie prezente personalități și probleme, și nu școli, tendințe de grup ș.a.

KAZINCZY GABRIEL — artist plastic, Timișoara: Doresc să subliniez oportunitatea expoziției în contextul temei și, invers, oportunitatea temei în contextul expoziției de față. În primul rînd, expoziția aceasta este importantă pentru noi, expozanții, tocmai pentru a aplana pericolul provincialismului, care simt că ne amenință. Mă bazez pe cîteva analogii. Atunci, în anii '60-'70, era mentalitatea că aici există Grupul „Sigma" și restul. De aici se trage și un conflict între tradiție și experiment. Noi am fost martorii acestui conflict. Pe de altă parte, lărgind delimitarea geografică a provinciei, observăm astăzi că occidentul are tendința de a ne provincializa, nu pe noi, timișorenii, ci în general estul Europei. Asta printr-o anumită canalizare a tendințelor noastre spre inspirația folclorică, nepermițîndu-ne integrarea în contextul european, ceea ce denotă de fapt o gîndire [illegible] din partea lor. Totodată, am avut ocazia — prin contacte internaționale — să constat, prezentînd un material documentar chiar cu această expoziție și cu ceea ce se face astăzi în Timișoara, că s-a ajuns la concluzia — o concluzie a celor cărora le-am prezentat materialul — că numai atunci, în anii 60-'70 se făcea artă aici. E o concluzie cam brutală, dar asta a fost reacția lor la tot ce s-a făcut. Noi ar trebui să reflectăm la toate acestea și chiar în cadrul acestui ciclu de simpozioane vom avea ocazia să o facem.

JECZA PETRU — artist plastic, Timișoara: Nu aș dori să fac o rediscutare a termenului de provincie, dar trebuie să spun cîteva cuvinte și despre termen. Am senzația că noi, aici, acum sîntem o provincie. Mi-ar fi plăcut să văd uniunile de creație ale arhitecților, compozitorilor, scriitorilor, or, ele nefiind prezente și discutînd doar între noi, plasticienii, înseamnă o provincie culturală. Pentru mine, cuvîntul provincie înseamnă de fapt la ce mă raportez, iar eu, trăind și lucrînd în Timișoara, trebuie să mă raportez la ea. Cultura timișoreană nu va fi provincială dacă-și va trage seva exact din locul unde trăiește și renaște. Ceea ce mi-a plăcut foarte mult, apropo și de provincie, a fost comparația doamnei Vultur cu acel copac care înflorește la un moment dat și își trage sevele din anumite rădăcini, dar aceste rădăcini nu știu dacă, în adîncime, vin dinspre București sau Viena sau Budapesta sau dinspre München, Paris... Deci de unde vine seva, așa va înflori. Din fericire, Timișoara este, din punct de vedere geografic, așezată în așa fel încît rădăcina copacului nostru poate să meargă în mai multe direcții. Aceste rădăcini au mai fost reperate prin Europa înaintea generației noastre. Ceea ce simt, așa, din adîncul sufletului, e că totuși raportarea aceasta și complexul acesta de provincie, care mă irită, este nejustificat, pentru că și Bucureștiul este o provincie. Depinde față de ce ne raportăm. Eu, aici, mă simt provincial față de restul creatorilor și oamenilor de cultură din Timișoara, care nu sînt prezenți. Am lucrat ani de zile în cadrul Institutului Politehnic și știu că sînt foarte mulți ingineri receptivi la artă, care doresc să cunoască, doresc să vadă. Dacă luăm provincia ca spiritualitate, cred că noi singuri ne izolăm într-o provincie a atelierului

și e foarte comod să spunem dacă nu ne merge cum am dori, că bucureștenii sînt cei care ne taie craca. Nu este adevărat. Consider că se confruntă cu aceleași greutăți și bucureștenii, ca și timișorenii. Din păcate trebuie să spun că am impresia că bucureștenii se confruntă chiar cu mai multe greutăți decît noi, cu intrarea în Europa și cu prezența lor artistică acolo decît Timișoara. La un moment dat am avut o expoziție la Viena și primarul orașului a ținut să aprecieze că Timișoara e mai aproape decît Bucureștiul, și i se părea normal să fim prezenți acolo, împreună cu alți 104 colegi. Dar asta nu înseamnă că trebuie să facem abstracție de București, pentru că, și spiritual, și economic, și geografic, și din foarte multe puncte de vedere depindem de el și e foarte normal. Dar nu consider că acesta este subiectul. Dacă eu lucrez la Timișoara sau la Bistrița sau la Cluj sau în altă parte e firesc, pentru că nu poate toată lumea să trăiască la București. Așa că nu ne putem pune eticheta că sîntem provinciali. Devenim provinciali dacă ne gîndim prea mult la acest lucru.

MIHAI OROVEANU — București, directorul Oficiului Național de expoziții: Eu gîndesc altfel povestea asta. Nu pot să fac și o expoziție avînd ca numitor comun provincia. Mi se pare cu totul și cu totul insuficient. Putem să grupăm într-un anumit fel un discurs al unor oameni din provincie, care au ceva de spus, dar va fi foarte greu, indiferent de spațiu sau de dimensiunile expoziției. Eu sînt aici pentru că va trebui să se facă o expoziție a celor din provincie.... Mulțumesc în primul rînd doamnei Pintilie, pentru că sînt încîntat de ceea ce am văzut, pentru că e o recuperare foarte importantă, pentru că să știți că existența în conștiința generației mele a faptului că acestea s-au făcut aici, atunci, e un lucru foarte important și respectat. Nu trebuie să vă fac complimente, dar vreau să știți ce au reprezentat pentru generații întregi de studenți acea mișcare, acei oameni. Dacă trebuie făcut vreun reproș, apoi acela trebuie făcut centrului, ori centrul e Uniunea Artiștilor Plastici, un organism care-și fură singur căciula. Pentru generația studenților de azi sînt foarte importante aceste manifestări susținute de expoziții de tipul celei de aici, pentru că nimic nu se poate face în ziua de astăzi fără documentare. Ne văităm de bani, dar, pe de altă parte, ne împiedicăm reciproc să facem o piață de artă. Piața de artă este o realitate. Numai noi n-am fost în stare să o facem. Au fost unii dintre noi care au spus din primul moment că dacă n-are să dispară această piramidă stupidă, care este Uniunea Artiștilor Plastici, nu se va putea continua în nici un fel. Și iată că există niște structuri economice, de care se agață toată lumea, și nu se înțelege că trebuie luată o măsură violentă, dureroasă chiar, pentru că în acest moment cultura nu poate să supraviețuiască după aceste structuri, nici economic, nici legal, nici psihologic... în nici un fel. În momentul în care o să dorim realmente să participăm la viața de astăzi, trebuie demantelată această structură. Vorbim de sponsorat fără să știm ce e ăla. Nu știm că sponsoratul trebuie să aibă o lege a sponsorilor, nu știm unde s-o facem, nu ne-am protejat cu juriști care măcar să ne informeze ce se întîmplă cu această foarte complicată legislație culturală, artistică, de protecție a culturii, de protecție a artei. Noi nu știm ce e acela un drept de autor. Nu există o lege a drepturilor de autor. Marea mea întrebare este: cum o să arate acea expoziție? După părerea mea, trebuie creat un domeniu restrictiv pentru momentul '92. N-o să putem să facem o expoziție din toate provinciile, decît declarîndu-le. Într-un fel, această zguduitoare inegalitate poate să fie un fel de vivisecție. Dacă pînă în ziua de azi am fi avut o documentare cît de cît pusă la punct asupra a ceea ce se face în fiecare dintre zonele provinciei, dacă am fi avut un dialog constant și nu ne-ar împiedica și acum diferitele competențe centrale și din provincie, lucrurile ar fi arătat altfel.

CONSTANTIN FLONDOR: În ce măsură este o expoziție de autor sau nu, asta e încă discutabil. În orice caz, sînt niște comisari cu care ne-am întîlnit mai des și expoziția e gîndită să fie făcută sub o anumită selecție. În măsura în care această selecție va fi severă sau nu depinde de curajul acestor comisari. Ea mai are și un caracter piramidal.

CĂLIN BELOESCU — artist plastic — Timișoara: Eu văd expoziția, de fapt toată mișcarea aceasta, într-un fel, sub aspectul nostru ca popor. Pentru mine lucrurile se împart în două: lumea intracarpatică și cea extracarpatică. Pentru mine este un echilibru între rigoare și poetic, lumea intracarpatică vine dinspre poetic, cea extracarpatică dinspre rigoare. Exemplele cele mai bune le avem chiar aici prin dnii Alexandru Chira și Constantin Flondor. Expoziția, sub acest aspect, ar depăși niște chestiuni care țin de zonă, de localitate. Există, aș zice, poate cu răutate, o deșănțată atitudine poetică vis-à-vis de artă, pentru că în vreme ce unii mergeau să picteze la Balcic cei de dincoace croiau o stradă dreaptă. Iar în timp ce primii sînt trecuți în dicționare și recunoscuți ca artiști, ăștilalți sînt uitați de lume. Deci atitudinea, distincția dintre poetic și riguros nu se face numai printr-un tablou, ci printr-o aplecare a persoanei față de aceste lucruri. Așa îmi explic de ce sînt, ca număr, mai mulți artiști în Regat decît în Ardeal, pentru că rigoarea lor a luat o altă formă. Noi nu sîntem numai copleșiți de faptul că în București sînt atîți artiști, ci și de faptul că acolo e centrul care a trasat niște direcții. Poate că tendința spre rigoare este combinată și cu o voluptate a îndurării unor lucruri sau a renunțării la niște lucruri.

ȘORINA IANOVICI, cercetător științific — Timișoara: Modelul literar al mahomedanului cu cămila care e centrul lumii în deșertul pe care-l parcurge, mă face, filolog fiind, să văd această relație dialectică ca pe un fel de mulțime integrativă. De aici toate integrările audiate astăzi, de la ulița mică, ulița mare, pînă la marea uliță a Bucureștiului, mergînd pînă la ulița New York-ului, în acest raport care, de fapt, în acest moment al sincronismului, poate fi înțeles ca un moment de omogenizare. Cred că este momentul de a te opri pe un anumit palier al acestor concentricități — mă gîndesc la ceea ce spunea dl. Oroveanu despre viitoarea expoziție — și să vezi, de fapt, la ce nivel anume vrei să te oprești și să expui, pentru că provincia ultimă, este aceea a omului cu cămila, a eului creator. Este exact ceea ce spunea dl Flondor cînd vorbea despre faptul că dorește să-și găsească provincia interioară, rădăcina. Și în fond ce este altceva actul creator decît o găsire de provincii, într-o căutare de identitate, spre a o propune celorlalți. Relația aceasta a provinciei care explodează devenind un centru-cerc mai departe spre o cuprindere globală care e marea provincie a lui Dumnezeu. O expoziție astfel trebuie să fie gîndită. Așa cred.

Masă rotundă consemnată de

Paul Eugen BANCIU

TOP

PUZZLE

AR CÎNTA DAR N-AU CE! Am urmărit pe micul ecran cea de-a XX-a ediție a Festivalului de muzică ușoară „Toamna băcăoană" și n-am regretat. Am putut astfel vedea cu propriii-mi ochi transferul crizei perioadei de tranziție și în plan cultural. Nu mă refer la tinerii care au evoluat pe scenă, marcați de emoțiile inerente oricărui început. Unii chiar promiteau și, neîndoielnic, despre aceștia se va mai auzi. Faptul ce a nemulțumit ține de melodiile terne, puerile, infantile care au fost prezentate aici. Nici nu-i de mirare, deoarece la o privire mai atentă sesizăm un fapt. Există o șleahtă de compozitori și textieri trecuți bine de a doua (ba chiar de a treia) tinerețe, care se încăpățînează să ocupe abuziv locuri privilegiate în ce am numi „echipa de la centru" a mass-mediei autohtone. Ce le pasă acestora că piesele lor n-au ecou nici cît negru sub unghie în rîndul ascultătorilor (nu neapărat tineri, că de aceștia nici nu poate fi vorba)? Dă-i și dă-i cu lălăieli de inspirație interbelică, potrivite, poate, perioadei în care Judy Garland sugea, biberonul sau Zavaidoc era pîndit de admiratoare în Cișmigiu pentru un autograf sau măcar o fișie din lavalieră. Împrospătarea echipei de compozitori-textieri se impune ca o necesitate ce nu suportă amînări. Este regretabil ca muzica noastră ușoară să nu se adreseze nimănui, să nu intereseze pe nimeni. Ne miră că și o anumită parte a criticii de specialitate se face că nu observă bătutul pasului pe loc și în cadrul acestui compartiment artistic devenit un fel de cenușăreasă printr-o condamnabilă ignoranță care, fiți siguri, ne va costa mai tîrziu.

Unde este infuzia de prospețime firească într-o asemenea manifestare, pe care, dacă o numim tinerească este doar spre a se înțelege că cei din competiție sînt într-adevăr tineri și e păcat să nu le oferim piese pe măsura aspirațiilor lor. Pe scurt, actuala ediție a manifestării nu se deosebește cu nimic de celelalte de pe vremea odiosului, cînd știm cu toții care era modul de organizare și desfășurare a acestora. Și atunci? Faceți loc, domnilor, celor tineri, celor care au de spus ceva în limbajul sunetelor și nu vă încăpățînați să credeți că voi, doar voi aveți har. Textele voastre onirice nu pot interesa pe nimeni acum, cînd există posibilități de a face și din această muzică (prea) ușoară un mod sincer de exprimare a aspirațiilor specifice unei anumite vîrste pe care — asta-i situația — noi am depășit-o, poate, sau ne-a depășit ea pe noi. **Nimic mai trist decît o toamnă muzicală fără muzică....**

„TE UITĂ CUM NINGE DECEMBRE". Deși la ora la care scriu rîndurile de față nici vorbă de ninsoare, știind din propria-mi experiență că ziua cu căpadă nu e chiar departe, vom face acum referiri la aniversări și evenimente muzicale din această ultimă lună a anului. „Se zvonise prin ziare / Că-n Irlanda, într-un sat / E-un bărbat grozav de tare": **Gilbert O' Sullivan.** El s-a născut la 1.XII.1945, cu exact un an mai devreme decît Bette Midler (1.XII.1946), cea care a interpretat rolul lui Janis Joplin în filmul „The Rose". Dacă în a doua zi a lunii vede lumina... zilei olandezul **George Baker** (1944), cel cu „Paloma Blanca", pe 3.XII.1936 se naște „The Great Crooner" **Andy Williams**, dar și mai tînărul său coleg în ale muzicii: **Ozzie Osbourne** (1948). Cariera și-o începe, cum bine știți, în formația „Black Sabbath", după care nu s-au ivit prableme deosebite... „Take Me Home/Country Road...". Ați ghicit! **John Denver** își aniversează ziua de naștere pe 4 decembrie, ca și **Dennis Wilson** (1944, The Beach Boys). La o zi după aceasta, pe 5.XII.1935 „Is Born" **Little Richard, John Cale** (1940) și **Jim Messina** (1947). Ziua de 8 decembrie este plină de evenimente. Astfel, cu 11 ani în urmă, în fața blocului Dakota din New York este împușcat de către un psihopat **John Lennon.** Vestea cutremură tot globul: John, soldatul Păcii, nu mai este... Tot la această dată, dar în ani diferiți se nasc regretații **Sammy Davis jr.** (1925) și **Jim Morrison** (1943, ex-Doors), de la a cărui dispariție s-au scurs în vara aceasta 20 de ani. În 9.XII.1941 se naște celebra cîntăreață de culoare **Dionne Warwick**, soția cunoscutului compozitor și șef de orchestră B. Bacharach și... mătușica lui Whithney Houston. Ne oprim deocamdată să evităm discuțiile cu colegul Nic. Lengher, care uneori îmi reproșează că depășesc spațiul rubricii...

Petru UMANSCHI

Ochiu mortului

BĂIEȚII DE PE STRADA PALL MALL

La o oră dă dăstul dă maximă audiență, cine credeți că apar pă micul ecran? Domnul P. Roman și domnul A. Pleșu. Într-o emisiune dă lămurire. Adică dă lămurizare, cum ar veni, dacă Haidegger ar fi fost pă fază. Domnul Pleșu s-a aflat — cum îndeobște obișnuiește — cu fularul dă după gît, domnul Roman, cu gîtul înconjurat dă cravată. Și dă-i și dă-i cu subtilitățile, dă parcă asta lipsea nației din decembrie '89 încoace. Sigur că d-l Roman reușește mereu extrema performanță dă a concentra minimum de informație în maximum de cuvinte (Churchill dixit) însă ne-am pus întrebarea de ce trebuie ca d-l Pleșu să apară alături de el. Era nevoie ca liderul național al Frontului să primească dă la d-l Pleșu cîța **Sein** alături de revolutul său **Zeit**? Era nevoie de o tălmăcire, din limba română, a marilor idei ce au zguduit conștiința filosofică stomacală după anul de guvernare strălucit falimentar? Poate că da, însă d-l Pleșu nu are fason de ghid OJT în acest excurs, iar dacă are, traduce prost. Cel mult, i-ar fi prins bine ex-prim-ministrului nostru o Nină (Cassian) pentru o variantă în limba spargă, unde „ideile" S.F.-niste s-ar fi potrivit ca mănușa.

În altă dezordine de sofisme, sigur că sînt de acord (eon) să îl încurajăm pe d-l Roman pînă la reducere la absurd și să îl propunem candidat la președinție. Mai mare schismă în sînul trimamelar al partidului majoritar nici că s-ar mai ivi. O altă dilemă corneille-iană nici că s-ar spera: votantele în fața luptei dintre sentiment și Iliescu. Să apari, însă, în fața națiunii, alături de P.R. mi se pare dacă nu un semn de obezitate cultural-morală, unul de scorbut politic.

NELSON

La fanion

POLI ARTRITĂ

Meciul de duminica trecută, cu Steaua, a enervat suporterimea venită, cu mic, cu mijlociu pe simezele stadionului. Tablourile — vivante! — au lăsat în stmacul spectatorului un puternic acid, iritant, mai ales că, în a doua repriză, politehniștii au jucat infect. Cum se întîmplă de fiecare dată în asemenea cazuri, au fost regretați „foștii" (a se citi d-l Costică Rădulescu) și au fost blamați „actualii" (a se citi d-l Jackie Ionescu și conducerea clubului). Omul care plătește bilet dorește să vadă cum „ai lui" sînt în stare să facă minuni. Și, în fața steliștilor, „ai lui" nu au răpuns acestei dorințe, dînd impresia că anumite lucuri nu merg. Nu merge apărarea, nu merge pasa. În plus, e cazul Crăciun, adică stîlpul apărării steliste, absent de cîteva săptămîni în urma unei neînțelegeri cu administrația. După cum probabil prea bine știți, psihologia suporterului timișorean nu poate fi urmărită la un televizor color. Totul se judecă în alb-negru și, atunci cînd echipa calcă prost, se cer capete. Se uită însă că, în vară, au părăsit lotul patru oameni de bază: Timofte, Ionuț, Bundău, Jipa. Se uită că Steaua este una din cele mai bune formații ale campionatului nostru, se uită că alta era situația partidei dacă ocaziile timișorenilor, din debutul meciului, ar fi fost fructificate. Nu sînt de iertat indolența și totala lipsă de coeziune, nesiguranța și lipsa de inspirație care s-au văzut cu ochiul liber. După acest meci, mă tem că spectatorii prezenți pe stadionul Politehnica vor fi total mai puțini că atmosfera în jurul „studenților" va fi tot mai ostilă.

O mare parte din această vină o are și conducerea clubului: s-a promis din toamnă că se vor semna contracte s-a promis că va exista o transparență totală în legătură cu banii și fondurile lui Poli. Nimic din toate astea pînă acum. Deocamdată, Poli este singura echipă divizionară A care nu are program de meci, deocamdată, misterul trezoreriei alb-violete este la fel de nepătruns ca și cel al conturilor lui Ceaușescu din Elveția. Totuși, persistența acestor „nelămuriri" începe să devină apăsătoare.

Singura întrebare care reușește să acopere toate nuanțele subiacente este următoarea: există o atît de mare indiferență la murmurul din afară, încît să nu se răspundă neevaziv, pînă acum nici una din aceste „mistere"?

Dacă da, toată părerea celor veniți duminica în tribune, toată frămîntarea suporterilor se află într-o imensă poziție de ofsaid. De mai multă vreme și fără să știe, în imensa ei naivitate..

Marcel TOLCEA

Solilocviile insomniei

Observînd cu atenție fauna care foșgăie în microcosmosul ambiant, vei identifica, adaptate conjunctural, „caracterele" zugrăvite de Teofrast, La Bruyère, Molière și La Rochefoucault, fiindcă **Nil novi sub sole.**

☆

Fr. Nietzsche, despre Dante: „Hienă versificînd printre morminte". Eu aș zice: necrofor obsedat de terține.

Multe femei sunt maliționse fără a fi și inteligente; o femeie nu poate fi inteligentă fără a fi și maliționsă. Bărbații, da.

☆

În firavul homo ciberneticus supraviețuiește, triumfă, ricanează încă homo primigenius. Din păcate, enunțul „es ist schwer Mensch zu sein" își păstrează neștirbită valabilitatea. Pînă cînd?

☆

Spasm prometeic: a tînji după tărîmurile unde Spiritul letargic și-ar redobîndi aripile. Dar, din cimitirul ocaziilor pierdute, mai există șansa vreunei resurecții? Tragismul hierofanilor revelate tardiv, ilumînînd palori pe năsălii.

☆

Cu apetențe universale, Edgar Papu rămîne totuși doar un epigon onorabil al lui Tudor Vianu, însă vai, lipsit de harul maestrului. În umbra artistului și magistrului strălucit, face figura modestă a unui aplicat artizan.

☆

Imperativul de a urma? Pe cine să urmez? Unde să-l urmez? De ce să-l urmez? Chiar dac-ar fi... Unamuno sau... Bulgakov. Și apoi, periodic, criteriile, punctele cardinale trebuie primenite. Acesta, da — imperativ! Așa cum ți-ai reîmprospăta sîngele.

☆

Iarăși mă gîndesc, cotropit de îngrijorare și nostalgie, la **Opera Omnia** a lui Mircea Eliade, generatoare de atîtea neliniști și șovăiri. Dar nu e în puterea firului de nisip să clintească indolența stîncii.

☆

Să fluieri suita **Peer Gynt** de Grieg în ritm de jazz, nu e un sacrilegiu: două.

☆

Sunt convins că nu dintr-o simplă întîmplare a tradus G. Călinescu, în tinerețe, **Un uomo finito** de Giovanni Papini. În mărturisirea patetică și în frămîntările acelui teribil florentin, ale acelui spirit avid de cunoaștere și dornic de creație aprigă în absolut, se va fi recunoscut pe sine însuși pînă la identitate. Dar mîndru, nu s-a reclamat niciodată de la model. Mult mai intens a fost ecoul capodoperei papiniene în existența și opera lui Mircea Eliade. Să fie vorba aici de virulența variabilă a afinităților elective?

☆

Așadar, misteriosul dr. Honigberger din nuvela lui Mircea Eliade nu e un personaj fictiv, ci a existat realmente; lucrarea **Călători și exploratori români**, de Val. Borda, o atestă. Datele biografice ale lui Honigberger cel romanesc sunt transcrise aproape fidel de romancier, după datele modelului real. Se adevărește, o dată mai mult, aserțiunea lui Montherlant privitoare la esența și modalitatea transpunerii și creativității literare: „Aici totul e adevărat, nimic nu-i exact". Am recitit nuvela cu alți ochi, extrem de atent la tehnica transvazării și inserției omului viu în fabulativ, de cel mai acut interes pentru cel ce s-ar ocupa el însuși cu asemenea magice transferuri și substituiri.

☆

Unii confuză (intenționat, din cinism, spre a discredita sacrosanctul sau pur și simplu din ignoranță) **scatologicul** cu **escatologia**, iar cei cu totul confuzi, identifică **apocatastaza** cu **katharsisul** (și nu doar din plăcere a calendarului), vehiculînd respectivele noțiuni **pour épater les bourgeois**, închipuindu-se astfel teribil de culți, însă

„Tu în colț petreci în tine
Și-nțelegi din a lor artă
Ce e rău și ce e bine".

☆

Cu idolii nu trebuie să fii indulgent, mai ales cînd te des-amăgesc. Dimpotrivă: flagelează-i fără milă. Suferă tu însuți, dar flagelează-i.

☆

Competent, însă pătat; nepătat, dar incompetent. Oare nu e de descoperit nicăieri inorogul acesta: competent și imaculat?

☆

O femeie poate fi frumoasă fără a fi și distinsă și distinsă fără a fi seducătoare, dar seducătoare fără a fi frumoasă — asta mai rar, aproape de necrezut.

Gheorghe Alexandru IANCOVICI

MAHATMA GANDHI

POPORUL ȘI DEMOCRAȚIA

După cum văd eu lucrurile, democrația este orînduirea sub care cei slabi au șanse egale cu cei tari. Dar la așa ceva nu se poate ajunge decît prin non-violență.

Întotdeauna am considerat că este imposibil să restabilești dreptatea apelînd la forță, chiar dacă te afli în postura celui nedreptățit. Cred că o situație nedreaptă poate fi remediată făcînd cele două părți să acționeze pe căi non-violente. Aș vrea să spun cîteva cuvinte despre non-cooperarea non-violentă. În anumite cazuri, non-cooperarea este o datorie la fel de însemnată ca și cooperarea, în alte situații. Nimeni nu poate fi constrîns să coopereze în paguba lui sau dacă el consideră că, astfel cooperînd, ajunge rob. Libertatea obținută prin strădania altora nu va dăinui dacă această strădanie nu va fi mereu întreținută. Orice alt fel de libertate este departe de a fi libertatea adevărată. Doar cei mai lipsiți de ea îi simt căldura, dacă știu să o aștepte cu mijloacele non-cooperării non-violente.

Nesupunerea civilă este dreptul nescris al oricărui cetățean. Nimeni n-ar putea renunța la acest drept fără a renunța, din acel moment, și la calitatea de om. Nesupunerea civilă nu duce niciodată la anarhie, în timp ce nesupunerea criminală duce cu siguranță. Fiecare Stat își dă osteneala să pună capăt, prin forță, nesupunerii criminale, ceea ce duce la îngrădirea conștiinței și, prin aceasta, la înăbușirea nesupunerii civile. Pe plan general, bineînțeles.

Adevărata democrație, adevărata putere a poporului, nu va putea fi obținută niciodată pe căi necinstite și prin violență. Din simplul motiv că faptul de a folosi asemenea mijloace presupune, în mod necesar, eliminarea oricărei opoziții, lichidarea tuturor adversarilor. În orice caz, nu pe asemenea baze se va clădi un regim al libertății individuale. Căci libertatea individuală nu-și poate găsi un mediu propice dezvoltării decît într-o orînduire dominată de înțelegere și de non-violență, în starea lor pură.

Faptul că atîția oameni sînt în viață arată îndeajuns de lămurit că lumea aceasta nu este clădită pe forța armelor, ci pe puterea iubirii și a adevărului. Iar faptul că această lume, așa cum e ea, trăiește încă, în ciuda atîtor războaie, este o dovadă de netăgăduit că această putere a iubirii este victorioasă.

Autonomia omului se sprijină, întru totul, pe puterea interioară de a înfrunta cele mai de temut obstacole. La drept vorbind, dacă autonomia aceasta n-ar cere mereu eforturi susținute pentru a fi dobîndită și, apoi, păstrată, n-ar fi demnă de un atît de nobil nume. M-am străduit să demonstrez, prin cuvînt și faptă, că autonomia politică, fiind extinsă la un număr mare de bărbați și de femei, este totuna cu autonomia individuală. De aceea trebuie impuse, autonomiei politice mijloace de acțiune asemănătoare cu cele ale autonomiei individuale și cu cele ale democrației.

Datoria este adevăratul izvor al tuturor drepturilor. Dacă fiecare ne vom îndeplini datoria în mod conștiincios, toate drepturile noastre vor fi bine stabilite. În schimb, dacă revendicăm drepturi fără a ne fi împlinit datoria, acestea ne vor aluneca printre degete precum picăturile de argint viu. Drepturile se vor îndepărta de la noi tot mai mult, cu cît vom stărui mai tare în revendicările noastre.

Eu cred că adevărata democrație nu poate fi obținută decît prin non-violență. Nu vom putea realiza o confederație mondială decît dacă la baza structurii acesteia va sta non-violența. Pentru aceasta, avem obligația de a renunța la orice fel de violență în rezolvarea problemelor internaționale.

Faptul că ne-am născut egali în drepturi nu presupune că am avea, cu toții, și aceleași aptitudini. Nu poate fi așa, prin forța lucrurilor. Nu putem avea cu toții, de pildă, aceeași înălțime, aceeași inteligență, aceeași forță fizică etc; deci, prin chiar firea lucrurilor, vor fi cîțiva care vor avea posibilitatea de a cîștiga mai mult decît alții. Cei care sînt dotați, din acest punct de vedere, își vor folosi talentul pentru a agonisi mai mult. Iar dacă sînt bine intenționați, vor contribui și la binele public. Căci acești oameni nu îndeplinesc, în realitate, decît atribuțiunile unui mandatar. Conform ideilor mele privitoare la societate, eu aș autoriza ca un individ dotat, din acest punct de vedere, să poată cîștiga mai mult decît alții. Dar cea mai însemnată parte a cîștigului va trebui să revină Statului, spre folosul public, la fel după cum și fiul, dacă cîștigă bani, își pune veniturile la dispoziția întregii familii. Nu acceptă să-și păstreze cîștigul, decît ca mandatar. E posibil ca, luptînd întru apărarea acestui mod de a vedea lucrurile, să mă îndrept înspre un deplorabil eșec. Dar aceasta este calea pe care am hotărît să o urmez.

Sper că reușesc a demonstra că adevărata democrație nu poate fi dobîndită prin acapararea puterii de către un grup restrîns de indivizi, ci prin realizarea unui asemenea climat social, încît fiecare membru al societății să aibă posibilitatea de a se opune oricînd, oricărui abuz de putere. Cu alte cuvinte, trebuie să dobîndim democrația făcînd oamenii să înțeleagă că fiecare dintre ei este îndreptățit să controleze exercițiul puterii, ori de cîte ori simte că aceasta îi lezează drepturile fundamentale și cetățenești.

Simplul fapt al retragerii englezilor de pe teritoriul Indiei nu înseamnă și că ne-am cîștigat independența. Independența înseamnă că fiecare cetățean, de la sat sau de la oraș, are datoria de a fi conștient că el singur este artizan al propriului său destin și că, prin intermediul deputatului pe care el însuși l-a ales, își este, sieși, propriul său legiuitor.

Prea multă vreme am fost învățați să credem că puterea este rezervată numai și numai adunărilor legislative. Eu consider această concepție ca fiind o eroare grosolană, datorată ori inerției, ori urmărilor unei acțiuni de manipulare a maselor. Un studiu de suprafață al istoriei britanice ne-a făcut să credem că orice putere este împărțită poporului de sus în jos, de la înălțimea tribunei parlamentare. Adevărul este că, într-o adevărată democrație, lucrurile stau tocmai pe dos: puterea vine de jos în sus, din partea poporului, care consimte a o încredința spre folosință, pentru o perioadă limitată de timp, celor pe care i-a ales să îi apere interesele. Parlamentul nu deține absolut nici o putere, nici măcar aceea de a exista independent de popor. M-am străduit, în acești ultimi 21 de ani, să conving oamenii de această realitate atît de banală și de evidentă. Nesupunerea civilă este cheia puterii. Imaginați-vă un popor întreg refuzînd să se conformeze unor legi în vigoare, pregătit să suporte toate consecințele acestei nesupuneri! Toată mașinăria, atît partea legislativă, cît și cea executivă, se va vedea, dintr-o dată, în întregime paralizată. Desigur, în asemenea situații, armata și poliția primesc ordin de a recurge la forță pentru a reprima minoritățile, oricîtă putere ar deține acestea. Dar nici o poliție și nici o armată nu pot face să cedeze voința unui popor întreg, hotărît să reziste, unit, pînă la ultima picătură de sînge.

Procedura parlamentară nu este utilă decît dacă deputații sînt dispuși să se conformeze, ei, voinței poporului. Cu alte cuvinte, această procedură își vădește eficacitatea numai atîta timp cît aspirațiile unuia sau altuia nu intră în conflict.

O democrație născută este asemeni unui om zămislit întru disciplină. Democrația este un dat de la sine înțeles, pentru cel hotărît să respecte, de bună voie, atît legile omenești, cît și cele divine. Să treacă, mai întîi, toți cei care au ambiția de a sluji democrația, de această probă! Cu alte cuvinte, un individ cu adevărat democrat trebuie să fie cu totul dezinteresat. Trebuie să se obișnuiască a visa și a gîndi nu doar în interes personal sau partinic, ci îndeosebi ținînd seama de legile democrației. Numai îndeplinind aceste cerințe va putea fi îndreptățit să apeleze la nesupunerea civilă, dacă consideră acest act necesar, la un moment dat. Nu-mi doresc să văd pe nimeni renunțînd la propria lui credință și ajungînd, astfel, să-și autoanuleze personalitatea. Dar nu cred că ar putea fi suficient, pentru cauza noastră, a lăsa liberă exprimarea opiniilor divergente. Căci oportunismul, diversiunile și o serie întreagă de compromisuri pe care am fi nevoiți să le acceptăm, nu ar putea decît să ne dăuneze. Dacă simțiți nevoia să vă exprimați dezacordul cu privire la ceva, vegheați cu multă atenție ca ceea ce veți afirma să corespundă celor mai intime convingeri ale voastre; nu vă mărginiți la a înșira fraze conforme liniilor directoare trasate de un partid sau altul!

Vedeți, eu fac mare caz de libertatea individuală; dar nu trebuie uitat, totuși, faptul că „omul este, prin natura lui, o ființă socială" (Socrate). Și nu a putut atinge nivelul actual de dezvoltare, decît învățînd să împace propriile sale trebuințe cu cerințele progresului social. Un individualism exacerbat nu poate duce decît la o societate dominată de legile junglei. Avem încă de învățat să aflăm calea care să împace libertatea noastră individuală cu restricțiile pe care viața în comun, în societate, le impune la tot pasul. A primi de bună voie să respecți aceste restricții ale societății, în vederea asigurării binelui public, înseamnă a-ți satisface, în același timp, atît interesul personal, cît și interesele societății din care faci parte.

Toleranța mutuală trebuie să fie, așadar, regula de aur a comportamentului nostru. E de la sine înțeles că, oricum, niciodată nu vom putea fi cu toții de aceeași părere și că Adevărul ne va apare, fiecăruia, altfel, în funcție de unghiul din care îl vom privi. Conștiința nu ne vorbește tuturor în același fel. Fără îndoială că ea este o călăuză cum nu se poate mai pricepută, pentru fiecare dintre noi; dar a încerca să impui și altora regulile comportamentului tău personal reprezintă o infracțiune intolerabilă la adresa libertății conștiinței!

Părerile diferite nu ar trebui să ducă niciodată la stări conflictuale. Dacă așa ar fi normal să se întîmple, atunci eu și cu soția mea am fi dușmani de moarte. Eu, personal, nu cunosc doi oameni din lumea aceasta, care să fie întru totul de aceeași părere asupra oricărei probleme li s-ar pune în față; iar ca urmaș al lui Gita, întotdeauna m-am străduit să încerc aceleași sentimente de caldă afecțiune pe care le am față de ființele cele mai iubite și mai apropiate mie, pentru cei care nu îmi împărtășesc opiniile.

Nu voi ezita niciodată să critic, ori de cîte ori poporul meu va face un pas greșit. Unicul tiran pe care îl pot accepta în această lume este „vocea liniștită" pe care o aud în mine însumi; și tocmai atunci cînd sînt pe punctul de a cîntări posibilitatea existenței unei minorități redusă la un singur membru, de ce n-aș avea curajul să mărturisesc, ea mă îndeamnă să-mi smeresc cugetările, în ciuda avîntului ce mă înaripează.

Pot spune că tare mai sînt leneș în a observa defectele semenilor mei și iar aceasta, fără îndoială, datorită faptului că eu însumi sînt prea împovărat și, în consecință, am nevoie de răbdarea celor din jur. Am învățat să nu judec pe nimeni cu prea multă asprime, ci să încerc să înțeleg situațiile care au dus la apariția defectelor pe care mi se întîmplă să le observ.

Adeseori am fost acuzat că aș fi o fire mult prea rigidă. Am afirmat, aproape fără voia mea, că mi-ar displace să cedez deciziilor majorității. Deasemeni, un alt reproș care mi s-a pus în față, a fost acela că aș acționa ca un autocrat... Niciodată nu am putut înțelege această acuzație de autoritarism încăpățînat. Dimpotrivă, eu mă mîndresc că acționez cu suplețe în rezolvarea tuturor problemelor ce nu prezintă o importanță vitală. În plus, detest autocrația. Punînd mare accent pe libertatea și pe independența mea, cu atît mai mult știu să respect libertatea și independența altora. Nu am absolut nici un motiv să fac pe cineva să-mi împărtășească crezul, dacă nu reușesc să-l conving făcînd apel la propria lui rațiune. Îmi împing independența atît de departe, dincolo de orice convenție, încît aș fi în stare să mă lepăd pînă și de divinitatea celor mai vechi Cărți Sfinte, dacă litera lor nu m-ar convinge în mod rațional. Dar experiența m-a învățat că, dacă aș vrea să trăiesc în societate, păstrîndu-mi, în același timp, independența, aș fi nevoit să mă limitez la chestiuni de primă necesitate, pentru a valorifica exigențele unei totale independențe. În alte situații, însă, în care religia și morala nu sînt în joc, a ceda voinței majorității devine chiar o datorie.

Nu cred în ideea că cel mai bine este să faci totul numai și numai în favoarea majorității. Judecînd la rece, asta ar însemna să accepți sacrificiul intereselor a 49% din populație, în favoarea a ceea ce se presupune a fi binele celorlalți 51%. Această idee mult prea nemiloasă a reușit să aducă mult rău în lume. Unica idee ce poate fi socotită cu adevărat demnă, cu adevărat umană, e ceea care te îndeamnă să faci în așa fel încît toți membrii societății să se poată bucura de un bine. Căci nu poți pretinde sacrificiul nimănui, atîta timp cît tu însuți nu ești dispus să te sacrifici.

În românește de
Constantin JINGA

Colectivul de redacție: MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA.

Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 3 33 90, 3 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

Paginatori: Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipiști: Tiberiu LAZAR, Mircea GUI, Gelu DOGIOIU, Marcela VUIA
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

sumar
50

DISIDENȚA, MODE D'EMPLOI

PAGINILE 4—5

ORIZONT

SAPTAMINAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMANIA NR. 50 (1278) ● 13 DEC. 1991 ● SERIE NOUA, ANUL III ● 10 LEI

POLITICA EXTERNĂ A C.F.R.-ULUI

Un critic literar plin de ingeniozitate a avut ideea năstrușnică a unei comparații: punînd în paralel un mers al trenurilor din anii '80 și indicațiile de călătorie dintr-o celebră schiță a lui Caragiale, ajunge la concluzia că, în trei sferturi de veac, pe o distanță de cîteva zeci de kilometri, trenurile românești au cîștigat în rapiditate doar șase minute. Această constatare mi-a venit în minte zilele trecute, în timp ce așteptam, la granită, intrarea trenului de Praga în țară.

Firește, n-am putut să nu mă gîndesc și la drumurile lui Caragiale dinspre Berlin spre patrie, și să nu am un sentiment de cinică solidaritate făcînd, la rîndu-mi, puțin comparatism ceferistic. **Mersul trenurilor 1991-1992** este, dincolo de aspectul strict informativ, o lectură extrem de palpitantă. Cercetînd parcursul unui tren internațional (de preferință, unul care străbate o mare parte a continentului), poți ajunge la niște concluzii neașteptate. Poți constata că pe căile ferate române se face intens politică. Ba chiar și politică internațională.

Să luăm, de pildă, „Pannonia Express", care leagă Sofia de Berlin. La intrarea în țară, la Giurgiu, trenul staționează cincizeci și șapte de minute. La ieșire, la Curtici, el încremenește șaizeci și trei de minute. La granița ungaro-ceho-slovacă, formalitățile durează treizeci de minute, iar între Cehoslovacia și Germania — cincisprezece minute.

Adăugînd, la întîmplare, alte repere de același gen, mai putem constata că: între Ungaria și Austria trenul „Kalman" staționează douăzeci de minute, după ce, la Curtici, se odihnise patruzeci și cinci; că între Austria și Germania controlul vamal e limitat la cincisprezece minute. Că trenul „Carpați" (blocat la Curtici exact o oră) face o escală de numai șaisprezece minute între Ceho-Slovacia și Polonia. Lista poate continua la nesfîrșit, cu aceleași concluzii demoralizatoare: pe cînd în majoritatea țărilor europene se intră și se iese cu o relativă rapiditate, accesul în și dinspre România păstrează și azi toate barierele imprimate de politica tradițional izolaționistă a comunismului național. Nu e cazul să aducem în discuție exemplul țărilor din comunitatea europeană, unde însăși ideea de graniță are o reprezentare mai degrabă simbolică. Toate datele de mai sus provin din consultarea unor tabele care se referă strict la zona geografică din care facem parte.

Minuțioasele scotoceli în valize, perchezițiile corporale, instilarea ideii că ești un potențial infractor

făceau parte din tactica fostului regim de a-l descuraja pe eventualul doritor să ne viziteze țara. Bădărănia vameșilor, agresivitatea păzitorilor granitei (e adevărat, vizibil diminuate în ultima vreme) constituiau cărți de vizite care-ți tăiau pofta de a mai pătrunde într-un teritoriu înconjurat cu sîrmă ghimpată. Analfabetismul primitiv, ridicat la rang de politică de stat, se temea de tot ceea ce-i era necunoscut ori străin. El s-a instaurat, din păcate, chiar și printre destui așa-numiți jurnaliști. Unul dintre ei, xenofob notoriu, a refuzat, într-un interviu acordat unei jurnaliste franceze, să converseze în altă limbă, motivînd că la noi se vorbește numai și numai românește. E și aceasta o formă de a ține, pînă peste limita suportabilului, trenurile la vamă.

Cum se explică, totuși, că, în imediata noastră vecinătate, se poate trăi în deplină normalitate, în timp ce noi părem a ne scufunda într-o sălbăticie care, în fond, nu ne caracterizează? Făcînd parte din același bloc comunist, închinîndu-ne și noi, și vecinii noștri, rublei forte, încartiruiți într-un sistem politic comun, am nutrit iluzia că sîntem egali pe toate planurile. Vai, nu! E încă una din iluziile cu care ne amețim. Pălim de invidie cînd citim în ziare că, în curînd Polonia, Ceho-Slovacia și Ungaria vor fi acceptate în Europa. Dacă fraza n-ar cuprinde o inexactitate — aceste țări sînt demult în Eurropa —, noi tot nu am avea motive s-o contestăm.

Cîteva zile petecute la Praga te familiarizează, fără ostentație, cu ideea de europenitate. Ajutați de un trecut istoric demn de toată admirația, ceho-slovacii știu să îl și respecte. Nu fetișizînd faptele măreție ale strămoșilor, ci continuîndu-le, în spirit, vocația de eroi civilizatori. Putem fi amăriți că marile conferințe internaționale (inclusiv în probleme care ne privesc) se țin la Praga, Varșovia sau Budapesta și nu la București. Dar cine îi poate blama pe cei care nu sînt dispuși să înfrunte aventurile unei călătorii epuizante într-un vagon românesc? Și apoi, organizarea unor astfel de întîlniri internaționale s-a dovedit, de nu știu cîte ori, un calvar pentru temerarii inițiatori. De la Praga, să zicem, poți telefona, în cîteva clipe, oriunde pe acest glob, însă este imposibil să „prinzi" România. Să nu existe, oare, nici o

Mircea MIHĂIEȘ

Continuare în pag. 3

NICHITA STĂNESCU

(31 martie 1933—13 decembrie 1983)

Între ultimele fotografii : Timișoara, octombrie 1983

ARGUS • ARGUS

A mai trecut pe sub noi un cutremur. A mai trecut peste noi un referendum. Trece prin noi un frig mai odios decît sinistra • Iară noi, noi epigonii, cu simțiri reci și harfe zdrobite de zidurile ce ne tot apar în față, stăm și ne uităm la capitalismul românesc ca la un balaur cu o sumă de capete flămînde care ne tot halesc din fondul principal de speranțe • Cel Stolojan taie din coada ciinelui fără nici o milă, profesionist precum un casap șvab cu ucenicia făcută la Școala Cinică • Ciinele urlă, vîntul suflă rece, rănile ne dor • Ne e dor de-un măreț viitor plămădit din suvenirurile bunelor personali • Parlamentul „ne-a donat o sfîntă constituțiune în spiritul marii noastre tradiții republicane • Unde ești tu Mița Baston să-ți vezi încarnate toate profețiile politice ? • Să nu fii nici o iotă monarhist și și tot devii antirepublican, de necaz • Cum era de așteptat, populația majoră a votat un DA majoritar, în favoarea unei constituții pe care nu puțini au văzut-o doar la televizor, în lectura tînărului Florin Brătescu, cu adăugirile minunatului Gionea • Cînd e vorba despre voturi sau referendumuri — mai rar ca noi ! • Pe la secții se numesc băieți buni, descurcăreți, iar acțiunea nu rămîne niciodată în aer. • Să ne amintim numai cum, duminică, pe la ora șase după-amiază, plîngeau mediile de informare la distanță vizavi de precaritatea prezenței la urne • Dar, trei ore mai tîrziu, totul era O.K. • Am putea trage concluzia că populația noastră manifestă un deosebit interes pentru votul nocturn • Îi lăsăm pe alții s-o facă, noi doar am observat eficiența băieților buni • Timișul este campion en titre la proba prin neprezentare • Cît privește proporția DA-urilor și NU-urilor, cele vreo douăzeci și ceva la sută de negații au pus pe gînduri conducerea formațiunii cu trandafir la butonieră • Mai cu seamă s-a produs oarecare panică în aripa conservatoare, proiliesciană • Urmează, zic dumnealor, restructurarea partidului, concomitent cu decapitarea politică a domnului Petre Roman • Junele ex-premier urmează a fi deposedat de capital politic • Și nu-i lucru de șagă, echipele ce se regrupează în jurul președintelui evoluează profesionist • Dacă mai punem la socoteală și numărul de adversari acumulat de Don Pedro în ultimul timp nu ne rămîne decît să-i acordăm anticipat compasiunea noastră • Dl. Roman și-a tăiat craca la Cluj, unde un demon mic i-a sugerat să afirme că partidul retrage sprijinul față de prezident • Artileria de Cotroceni a pornit un atac demential contra fostului copil de suflet al Fesenelei • Lupta e pe viață și pe moarte politică și știu cît de răvășit va ieși liderul poliglot • De pe acum se distinge prin bizarerie Alexandru Mironov, trăgător de elită în cucuvele • Aplombul dumisale e atît de mare încît nu-și mai controlează aberațiile • Trebuie înțeles, acum își plătește prezențele peste hotare și scaunul tapisat de la palat • În timp ce la noi se apropie vertijul alegerilor locale, la răsărit de Prut și-a anunțat obștescul ort fosta U.R.S.S. • Mihai Sergheevici Laureatul e pe punctul de a-și pierde serviciul • La Kremlin, cucuveaua rusă cîntă eficient • Cucuvelele noastre ar putea apela la un schimb de experiență cu suratele moscovite • Românii au mai mulți președinți, mai multe țări, iar imnul e unul singur • Iarna ne-a intrat pe ușă fără să bată și să-și ceară voie, localizîndu-se în oasele națiunii • Resurse nu avem, mila occidentalilor e drastic contabilizată, copiii ne cresc odată cu prețurile • Marile cotidiene centrale cheamă la grevă de avertisment • Dl. Stolojan mînuiește satîrul fără să clipească din gene • Presa e la pămînt • Un drag de deșert informațional ne pîndește din toate părțile • Lumea se uită spre televiziune ca spre o oază • Dar ce folos, cînd apa-i otrăvită ? • La umbra ei cresc trifide, iar Marea Neagră înghețată la mal • Ne aflăm într-o iarnă a bărbaților • Și oricît de blînzi ar fi mistreții, ciinii tot fără coadă vor ieși • Nimeni nu scapă de Teodor Stolojan.

C.B.

Cutia Pandorei

Intoleranța noastră cea de toate zilele

„În care Dumnezeu crezi" ? — am fost întrebat recent. În cel al creștinilor sau în cel al păginilor ? Și dacă aș fi răspuns că în cel al creștinilor, presupun că aș fi fost întrebat — al căror creștini ? Catolici, ortodocși, baptiști ? Și am fi mers toți așa, mai departe, pînă ce am fi ajuns, în care Dumnezeu, al tău sau al meu ? Pentru că, se pare că încercăm să-l eroim pe Dumnezeu după nevoile noastre.

(Este foarte dificil să percepem ceea ce ne înconjoară altfel decît simțind cu simțurile și gîndind cu mintea. Dar atît simțurile cît și mintea sînt instrumente limitate care sînt adaptate și care funcționează după principiile lumii noastre materiale, tridimensională. Totodată, cu aceleași instrumente imperfecte, încercăm să-l înghesuim pe Dumnezeu în această tridimensionalitate.)

Un alt fapt, cel puțin curios, s-a petrecut recent : în centrul orașului, lîngă fîntîna cu pești, un creștin îi amenința cu flăcările iadului pe discipolii lui Krishna, deoarece aceștia se închinau altui dumnezeu. Altui Dumnezeu ? În această situație, cred eu, conflictul a fost provocat de interpretarea greșită a cuvintelor lui Iisus — „Eu sînt Calea, Adevărul și Viața". Acestea se pot citi astfel : „Eu sînt Calea, Adevărul și Viața" sau „Eu sînt Calea, Adevărul și Viața"

Celor pentru care greutatea cade pe cuvîntul „Eu" lucrurile le sînt clare : Eu și nimeni altul, sînt Calea, Adevărul și Viața. Din păcate, pentru mulți dintre aceștia și practica lor se rezumă la a demonstra valabilitatea acestei afirmații în prima ei variantă.

Cînd Iisus a rostit acele cuvinte, nu se poate ca El să se fi adresat doar discipolilor săi, primii creștini. Ei trebuiau să răspîndească mesajul care era pentru întreaga umanitate.

Astfel, fiecare om, cel puțin o dată, va ajunge într-o gară unde îl va aștepta un tren. Acesta este un dar divin. Dumnezeu este cel care hotărăște cînd și cum vom primi aceste daruri. El, în mărimia Sa, nu ne obligă să îi urmăm Calea ; ne-a oferit Libertatea de a ți alege sau nu Drumul. Pentru că și cei care nu au ales această Cale sînt toți copiii Lui și El știe că fie și mai tîrziu, toți copiii se vor întoarce acasă. Acolo de unde au plecat cîndva.

(Acolo unde este dragoste nu poate fi loc pentru intoleranță. Fiind intoleranți față de semenii noștri sîntem intoleranți față de însuși Tatăl, deoarece în fiecare om există o scînteie din marele foc al lui Dumnezeu.)

Atunci cînd vom înțelege că noi, ca oameni, nu sîntem numai ceea ce vedem, chiar mai mult — nu sîntem deloc ceea ce vedem — atunci vom putea înțelege că intoleranța (și nu numai ea) se manifestă la nivelul învelișurilor noastre exterioare, astfel încît Sinele nostru permanent, scînteia sacră, se găsește în postura de martor al acțiunilor noastre. Precum un spectator urmărește desfășurarea unui film pe ecran, tot așa El, Sinele, în imobilitatea Sa divină, urmărește comedia sau tragedia vieții noastre.

Intoleranța este una dintre piedicile care ne oprește de la a vedea Calea divină și care ne țin departe de ea. Fiind tolerant nu faci decît să accepți prezența semenului tău, să accepți prezența Divinului din el și în același timp îți oferi ție încă o șansă de a te apropia de El, Părintele Ceresc.

Raul DUDNIC

Filmul etnografic nu este un film **împăiat. Nici folcloric, exotic** sau academic ; el este adeseori avangarda **cercetării cinematografice. Este** o aventură ambiguă, încercată de pionieri, **de la fondatorii genului (Robert** Flaherty, Dziga Vertov, Jean Rouch) pînă la **creatorii de astăzi (Raymond** Depardon, Jean Gaumy), pentru a capta **„infinitele fațete ale trăirii" (René** Char). De la gesturile cunoașterii ale **valorilor și practicii sociale, pînă la** aspectele cele mai misterioase ale **existenței, avertismentul lui Hannah Arendt** ne amintește că „pluralitatea este legea **pămîntului. La întrebarea „De ce** filmați ?" pusă de ziarul Libération (mai **1987) cineaștilor francezi, Georges** Rouquier răspundea „Filmez pentru a **utiliza acest minunat mijloc de exprimare.** Filmez pentru a restitui adevărul **gestului, adevărul ființei, al unei** meserii, adevărul vieții".

Centrul Cultural al Alianței Franceze prezintă, în perioada 12—16 decembrie 1991 la cinematograful Victoria, **un ciclu de 20 de filme realizate de** 23 cineaști ai realului.

JIVA POPOVICI

Pentru istoricul literar preocupat a cartografia spațiul bănățean al literaturii sîrbe postbelice numele lui Jiva Popovici (n. la 1 ianuarie 1934, în comuna Liubcova, Caraș-Severin — m. la 7 decembrie 1991, în Timișoara) va fi legat, neîndoielnic de resurecția, de edificarea unei culturi. Poet, romancier, autor de reportaje, jurnalist, Jiva Popovici a fost, atît cît meandrele timpului și accidentele propriei biografii i-au îngăduit, unul dintre întemeietorii, un scriitor profesionist atras de toate acele domenii ale literaturii în care, prin forța împrejurărilor, el și întreaga sa generație au fost meniți a pune pietrele de temelie. Departe de a fi avut o existență privilegiată, a fost în mod neîndoielnic un luptător, un constructor, un spirit tenace, aflat permanent în competiție cu propriile limite.

Lirica sa, **așa cum** o relevă un **șir de volume** apărute în limba sîrbă — De-a **lungul timpului, 1967 ; Spirala de aur, 1971 ; Jocul exis**tenței, **1976 ; Sonete, 1979 ; În focarul verii, 1980 etc.** —, nu mai **puțin** poemele în **proză** din Oglinzi necruțătoare, **1973**, se **înscriu într-o** competiție **în care tentația structurilor moderne ale liricii, îndeosebi** într-o **direcție inițiată de expresionism, este dublată de voința re**flexiei ,a **meditației circumscrise universului culturii.** Poetul exaltă clipa și interoghează eternitatea, **stanțele** sale **primesc, uneori, un ac**cent **vindicativ, sînt** colorate **alteori de o marcată exaltare patetică.**

Fără a fi extrem de prolific, Jiva Popovici **lasă în urmă o poeră** lirică **edificată lucid — menită** a da seama **(împreună cu un roman,** o culegere **de reportaje) asupra** unei existențe **(fără nimic spectaculos** în ultimii ani —, cu excepția, desigur, a voinței poetului de a rezista încercărilor propriului destin biologic.

Lucian ALEXIU

„Prin apariția Partidului Alianței Civice, opoziția a devenit credibilă"

● Cu d-l. Mihnea Berindei, purtătorul de cuvînt al P.A.C. la Paris ●

Domnul Mihnea Berindei trăiește de mai multă vreme la Paris. Domnia sa este un eminent specialist în turcologie. Actualmente ocupîndu-se cu istoria contemporană a României în cadrul binecunoscutei C.N.R.S. Acest interviu i-a fost solicitat în cursul vizitei la Timișoara, cînd i-a însoțit pe d-l François Léotard, președintele de onoare al Partidului Republican din Franța și pe d-l Nicolae Manolescu, președintele Partidului Alianța Civică, în calitatea sa de purtător de cuvînt al Alianței Civice în Franța. Discuția a avut ca punct de plecare cartea Roumanie — Livre blanc, **al cărei coautor este.**

— Domnule Mihnea Berindei, cred că ar trebui să începem cu o încercare de circumscriere a imaginii României în străinătate în acest moment, adică după ce atîtea și atîtea lucruri petrecute la noi au șocat opinia publică internațională. În primul rînd, care a fost percepția dvs., exprimată, de altfel în cartea sus-pomenită ?

— Da, percepția mea este o percepție specială. Mă ocup de România contemporană din 1977, adică de cînd am părăsit țara. Mai întîi a fost un comitet, apoi o ligă ce avea ca scop apărarea drepturilor omului. Însă cum în România anilor '80, drepturile omului erau sistematic încălcate, aria preocupărilor a fost mult mai mare. Am fost obligați — și numai din această cauză — să facem istorie, sociologie, politologie. Este greu de spus cum s-ar putea chema această disciplină, pentru că nu ai documente decît parțial. Politologie, poate, nu îmi place prea mult termenul, sociologie mai degrabă. Probabil la frontierea acestor trei domenii. Deci percepția mea este specială. Nu este nici cea a occidentalului, nici a majorității românilor din exil, care au un interes foarte vag. Cu privire la familie, la prieteni, dacă mai există și, pot să spun acum, există foarte puțini care se interesează în mod real de ce se întîmplă în țara noastră. De ce această carte? În primul rînd, deși nu-mi place termenul, ea este reacția militantului pentru apărarea drepturilor omului. Era nevoie ca un astfel de gest al minerilor care au venit și au făcut — cum credeau ei, dreptate — să nu se mai repete. Deci, denunțat, cum s-ar spune. Și cum să faci acest lucru, decît adunînd o colecție de mărturii, de texte.

— Dublate, însă, și de o „interpretare".

— Da, pînă la urmă nu ne-am putut abține să nu facem și o analiză și cred că am făcut bine. Chiar am avut nevoie de așa ceva. Am pornit de la evenimentele din Decembrie 1989 pînă la 13—15 iunie, analizînd în ce mod este implicată puterea, de ce a găsit necesar să recurgă la un asemenea gest. De altfel, am explicat aceste lucruri în prefața cărții. Să mai spun că am fost supuși unei duble presiuni : cea a timpului și cea a spațiului. Cartea trebuia să apară în decembrie și am terminat-o în noiembrie. Cu toate acestea, am consemnat crearea și prima manifestație importantă a Alianței Civice. Pe de altă parte, era foarte interesant să vezi ce s-a întîmplat cu protagoniștii, cu victimele principale sau desemnate ale minerilor cîteva luni mai încolo.

— Dacă nu mă înșel, cartea debutează cu mărturia unui bibliotecar de la „23 August" sau „Faur", cum se numește acum.

— Da, persoana este acum secretar al Alianței Civice la București.

— Spuneați că există o percepție diferită în sînul diasporei românești. Vreți să detaliați sensul acestui cuvînt și dacă el este simptomatic pentru diaspora noastră ?

— Mai întîi, să spun că nu prea am fost interesat de diaspora românească din Franța. Cînd am plecat din România, am plecat cu ideea că nu o să mă mai întorc niciodată. Am plecat la 22 de ani și dacă nu s-ar fi schimbat situația și nu aș fi fost atît de implicat în ceea ce se petrecea aici, plecarea ar fi fost definitivă. În ceea ce mă privește, cred că m-am integrat perfect în Franța. Adică sînt și român și francez. Cum spuneam, în cadrul C.N.R.S. fac parte dintr-un colectiv ce studiază evoluțiile post-comunismului, mie revenindu-mi studiul fenomenului actual românesc. Deci sînt foarte implicat în problemele românești și, în consecință, percepția mea nu este una obișnuită. Tot ce pot spune e că dinamica fenomenului este extrem de rapidă. Nu neapărat în bine. Asistăm la un fel de accelerare a istoriei, ceea ce necesită o luare de contact permanent cu realitățile, pentru că altfel pierzi ritmul.

— Credeți că este vorba și despre evoluții contradictorii ?

— Evident. Asta atît în ceea ce privește Frontul, cît și în ce privește opoziția. Nuanțările sînt atît de importante încît dau o cu totul altă perspectivă. Pe de altă parte, intervin mereu anumite „praguri", adică evenimente ce reverberează asupra întregii situații politice a țării.

— Și în carte sînt analizate aceste „praguri".

— Da. Ele sînt în număr de trei. După 22 Decembrie, a fost 13—15 iunie, cînd am asistat la o coagulare a opoziției și la o accelerare a ideii de politic. A necesității de a face politică, a obligației de a avea o atitudine politică.

— Credeți că, la ora de față, forțele politice — opoziția, cu precădere — au ajuns la atît de necesara disjuncție dintre ideologia politică și practica politică, strategia politică ?

— Cred că toate formațiunile au parcurs un proces de shimbare, inclusiv Frontul. Opoziția s-a schimbat și ea foarte mult. Cred că a apărut o opoziție credibilă. Cel puțin așa vă eu lucrurile prin apariția Alianței Civice, pe care au aș fi dorit-o, de la început, clar, și o mișcare politică. Noi, în carte, ne-am luat riscul să spunem că apariția Alianței Civice este cel de-al treilea „prag". Am fi putut să ne înșelăm.

— Totuși, insist asupra întrebării anterioare. Mă refeream la faptul că, inițial, opoziția avea o ideologie generală...

— Globalizantă...

— Da, globalizantă, în care fermenii operanți erau comunism-non-comunism. În exact acea vreme, Frontul opera cu un concept de psihologie socială : liniștea noastră. Cum s-a făcut trecerea de la această etapă la cea actuală sau dacă nu s-a făcut, de ce ?

— Din păcate, nu toată lumea și-a dat seama de riscurile politice ale unei asemenea dicotomii. Mă refer la opoziție. Cu toate acestea, era clar pentru toată lumea că va fi un eșec al campaniei electorale datorită acestei simplificări extreme. Înaintea alegerilor, eu mă gîndeam la o platformă comună în jurul „Proclamației de la Timișoara". Acolo lucrurile erau ceva mai clare : noi și ei. Cred că o asemenea strategie ar fi avut credibilitate prin personalitățile care ar fi integrat această platformă. Cred că s-a pierdut momentul și nu se mai poate reveni. S-a pierdut din cauza incapacității opoziției — și aici nu este vorba despre un reproș —, din cauza stării societății românești. Coagularea, de pildă, s-a realizat în Bulgaria. Acolo reușita s-a explicat prin faptul că societatea era alta, mai evoluată, în sensul conștientizării atitudinii față de politică. La noi, poate, cauză principală a fost o scamatorie : substituirea partidului comunist cu Frontul. În mintea majorității electoratului, Frontul era cel ce distrusese partidul comunist.

— Credeți că, astăzi, această translare este încă operantă ?

— Nu. Nu se mai poate face acest lucru. „Noi sau ei" s-a nuanțat foarte mult. Pe tema comunismului, evident. Se poate însă pe o temă vag ideologică.

— Să insistăm puțin asupra termenului de ideologie politică în România !

— Da, e un lucru foarte dificil. Cine este capabil să spună ce este stînga și ce este dreapta în România anului 1991 ? — Cred că este o confuzie generală și termenul de confuzie caracterizează chiar situația globală a țării. Cred că același lucru poate fi spus și despre toate țările fost comuniste. La noi situația e mai încurcată puțin. Peste tot, în țările ex-comuniste, au existat urmași ai partidului comunist. La noi, brusc, comuniștii au dispărut. Adică așa ni s-a cerut să credem. În sensul acesta Frontul s-a substituit partidul comunist. În momentul alegerii, programele erau puțin diferite și sumare. Programele partidelor istorice nu erau credibile, pentru că porneau de la ideea că se poate reveni în urmă cu patruzeci și cinci de ani sau că se puteau inocula în societatea românească niște realități din afară. Ce este liberalismul fără niște categorii sociale interesate de ideile acestea, așa cum erau înainte de război ? Ce este țărănismul fără o țărănime bogată, liberă și fără o muncitorime care să-l susțină ? Ceea ce se uită e faptul că Partidul Național-Țărănesc a fost un partid cu multe tendințe de stînga, cu un impact mare printre muncitori. Ceea ce nu mai este cazul acum, pentru că muncitorii nu mai sînt aceiași, țăranii nu mai sînt aceiași. Burghezia este cvasiinexistentă, se află în faza ei incipientă. Ideea mea este că atîta vreme cît societatea nu se restructurează la bază, nu se întîmplă nimic. Așadar, nici o ideologie a vreunui partid al României anului 1991 nu are o bază socială. Poate că vreuna are șanse mai mari.

— Ce credeți despre relația partidelor cu sindicatele ? O alianță cu ele nu ar deveni periculoasă, la un moment dat ?

— Peste tot în lume succesul unui partid în alegeri este legat de relațiile sale cu sindicatele. Cred că Alianța Civică trebuie să se gîndească foarte serios la acest lucru.

— Uneori, așa cum s-a întîmplat în Polonia, forme ale democrației pot stopa reforma. Cum se pot evita astfel de accidente ?

— Nu democrația face acest lucru, ci proasta ei aplicare. Nu cred că este democratic, pentru țările din est, în acest moment, utilizarea cu prioritate a alegerilor proporționale. Pentru stabilitate, în folosul democrației, al guvernabilității, ar fi folositor un scrutin majoritar, o combinație între un scrutin proporțional și majoritar, în două tururi. În primul tur, forțele politice și-ar da seama de forța lor reală, urmînd ca în al doilea să se facă alianțele. Tot primul tur să stea sub semnul unui barem minim, de 3—4 la sută, eliminînd astfel pleiada asta de grupuscule, partidulețe, o boală a societății românești astăzi. Sigur că este un fenomen normal această sete asociativă în postcomunism. Mai ales în poststalinism, ca la noi. Dar fenomenul este periculos pentru că, pînă la urmă, poate produce confuzie și anarhie. E nevoie, pentru România, de o majoritate clară, pentru că poți cîștiga alegerile, însă îți mai trebuie și credibilitate. Altfel, apare riscul să fii mereu contestat, riscul unor alianțe foarte bizare. Revin, de aceea, la ceea ce spuneam mai înainte cu privire la baza socială a oricărui partid și la restructurarea de jos a societății românești.

— Ce presupune calitatea dvs. de purtător de cuvînt al Alianței Civice la Paris ?

— Mă ocup de mass media, de difuzarea textelor Alianței și de relațiile cu guvernul și cu partidele politice. Cu cele democratice, evident.

— Vă mulțumesc, domnule Berindei, pentru amabilitatea de a fi răspuns întrebărilor mele.

A consemnat,
Marcel TOLCEA

(Urmare din pag. I)

Politica externă a C.F.R.-ului

legătură între izolarea pe circuitele telefonice și așteptarea interminabilă a formalităților la intrarea și ieșirea din țară ?

Puterea actuală n-a făcut nici un gest pentru a îndrepta aceste anomalii. Ea dovedește, astfel, că e departe de a înțelege imperativele vremii și că disprețuiește ideea de aliniere la condițiile impuse de o societate modernă. Lecția toleranței, atît de mult invocată în perioada pre-electorală, ar trebui să se răsfrîngă și asupra mersului trenurilor. Altminteri, mult-ciamatul „consens" e doar formula conjuncturală care a înlocuit mai vehementul „strîns uniți". Strîns uniți în jurul propriei noastre umilințe.

O astfel de experiență ne arată cît de grăbiți sîntem, în realitate, să intrăm pe porțile civilizației. Că aceasta se numește ori nu Europa, n-are importanță. Diferența esențială e aceea între două mentalități. O diferență dată și de felul în care am știut să votăm în mai, și de reacția în fața diversiunii fesenciste numită referendumul privitor la Constituție. Dar mai e și diferența dintre cei care ne conduc. Dintre sintagmele primitive, adeseori instigatoare, ale președintelui Iliescu și limbajul sclipitor al lui Václav Havel. Firește, nu toate popoarele au șansa de a avea un asemenea conducător. Însă parcă am fi meritat și noi pe cineva decis să rupă cu comunismul.

Poate că fraza care exprimă cel mai bine distanța enormă dintre noi și ei e aceea, plină de șucăr și derută, a ceferistului care, la graniță, inspecta vagoanele gata să intre în țară : „Ie-te,-ai dracu', cehii ăștia are apă caldă și la vece !".

DISIDENŢA, MODE D'EMPLOI

1984, FĂRĂ ORWELL

Acţiuni de felul celei din 1984 erau probabil notate undeva, în vreun caiet din acela cazon, pe care trebuia să-l avem în armată: cu foile numerotate, legat într-un anume fel, lipit şi ştampilat pe ultima pagină cu menţiunea strict secret. Scopul lor era acela pe care-l repetăm cu toţi, inconştient, atunci cînd, în anumite împrejurări ale vieţii, punem lemne pe foc, sau paie, sau orice altceva pentru a-i întreţine arderea. Trebuia întreţinută frica, aceasta era bunul cel mai de preţ al lumii vechi, cîştigul cel mai de soi, cea mai mare victorie a comunismului, aceasta a fost şi nimic altceva. Spaima construită cu migală şi artă de artizani desăvîrşiţi fusese mai impunătoare decît Canalul, decît hidrocentralele din Donbas, decît Transfăgărăşanul sau Casa Poporului. Frica avea forma translucidă şi copleşitoare a unei înfăptuiri desăvîrşite la care s-a trudit cu migală şi răbdare ani în şir. Artizanii ei ştiau că arestările, chiar dacă pentru mai puţin de două, trei zile, au efectul de dorit al unei propagări din aproape în aproape şi concentric, în felul valurilor stîrnite de o piatră aruncată în lac.

Pe Nicu Stoia l-au ridicat băieţii pe la sfîrşitul toamnei acelui an simbolic. L-au supus timp de douăzeci şi patru de ore, sau poate că patruzeci şi opt, la ritualurile dumnealor învechite în eficienţă. Torturi psihice, anchete non-stop care imitau, măcar atunci şi măcar o dată, munca în schimburi a fiilor clasei muncitoare. La urmă de tot, a urmat şi puţină bătaie, nu exagerată, în doze rezonabile, pe măsura scriitorilor ăstora cu care metodologia prevedea alte priorităţi. Şi anume, tortura psihică, aceasta era de dorit, umilinţa, neantizarea pe care ţi-o strecoară în suflet o palmă primită în numele poporului. Dacă mă veţi întreba despre faptele incriminate, v-aş putea spune că acestea au fost înainte de toate de natură culturală. I se punea în seamă faptul că avea cam prea multă cultură, prezentase expoziţii de pictură, cunoştea tot felul de năzbîtii de prin istoria religiilor, se vedea şi cu Andrei Pleşu şi cu alţii de teapa ăstuia, într-un cuvînt, era un duşman al intereselor clasei muncitoare. Ceea ce era însă şi mai grav era faptul că, avînd cultură, nu se mulţumise să o aibă pur şi simplu pentru el şi atîta tot, ci îşi băţea gura peste tot într-o propagandă îndreptată împotriva orînduirii. Adunase în jurul lui o sumedenie de hăbăuci care nu-şi ţineau nici ei gura, demonstrau cu argumente din cultură, din filozofie, din sport, din economie, din orice le venea la îndemînă, că socialismul o să dea ortul popii, că nu mai are viaţă lungă, şi alte tîmpenii de felul ăstora în care, bineînţeles, nu credea nimeni. Cum ai putea crede în zănatici de felul lui Stoia care îşi îndemna colegii de pălăvrăgeli de pe la Casa studenţilor, de la Cercul de antropologie şi de la Cenaclul Pavel Dan, că nu trebuie pierdut nici un moment. Trebuie, zicea destabilizatorul, să gîndim şi pe stradă, cînd mergem la servici, sau cînd stăm la coadă, şi atunci trebuie să ne gîndim la cultură şi la momentul cînd o să vorbim. Cînd o să spunem adevărul şi cînd o să ne mîntuim, spunîndu-l.

Prin urmare, l-au luat. Pe el şi pe încă vreo cîţiva, nu-i ştiu pe toţi că afacerea, ca toate cele ale băieţilor, era ceţoasă, nesigură, amestecată în mod voit. Au urmat întrebările la centimetru pătrat: de ce nu trebuia pierdut nici un moment? Ce fel de moment? Cînd trebuia să se întîmple? La ce trebuie să gîndeşti pe stradă? Dar la coadă? Şi mai ales de ce să gîndeşti a proasta cînd poţi să o faci în interesul poporului, nu împotriva lui mai ales că el „vă întreţine din sudoarea lui pe voi, pe toţi paraziţii ăştia care vă daţi mari, dar, de fapt, sînteţi nişte nebuni. Asta e!"

Aşadar, l-au luat. I-au mai reproşat, printre palme şi lecţii de socialism patriotic, că a expediat cataloage de la expoziţiile din ţară în străinătate, ale unor de-alde de-ăştia care defăimează istoria, poporul şi realizările. Din cauza lor zburdă ungurii prin străinătate, iar nouă nu ne dă nimeni nici măcar un pahar cu apă. La un moment dat, unul dintre tovarăşii de la secţia Relaţii cu scriitorii, sau cum s-o fi numit, i-a spus anchetatului că e inutil să ascundă ceva, ei ştiu tot, cunosc întîlnirile noastre în camerele interbelice ale bătrînei doamne, ştiu că acolo beam vin prost şi vorbeam ca nişte legionari fanatici, ştiau despre discuţia cu popa ăla disidentu' care a ajuns şi pe la Europa liberă. Ştiau despre faptul că-i aniversasem pe Orwell, să nu credem noi că ei nu ştiu cine a fost ăsta şi ce a scris. Aveau ei cunoştinţă şi despre faptul că mergeam şi pe la un sîrb din Mehala şi că făcusem acolo o organizaţie secretă de studiere a simbolurilor religioase la care a venit, doi ani în rînd şi unu' Mircea Ivănescu de la Sibiu: „cu care stăteaţi acolo zile întregi şi-l ascultaţi cum vă citeşte poezii, dracu' să le ia că nu le înţelege deloc el, aşa sînt de încîlcite, ştiam că mergeaţi împreună cu Pruncuţ, şi Bunaru, şi Marineasa, şi Monoran pe la punctele termice ale subsolurilor ICRAL, pe unde lucrează sîrbul ăla şi citeaţi poezii încîlcite şi înjuraţi regimul".

Aşadar, la sfîrşitul toamnei, l-au săltat pe Nicu şi l-au ţinut vreo două zile, pe el şi pe alţi cîţiva nu mulţi şi nu atît de importanţi. Ideea, trecută în caietul cu file numerotate, era ca vestea minunată, bunavestirea aceea pregătită de ei, să o aflăm noi cîţiva care eram mai în faţă, care publicasem în revistele centrale şi aveam premii naţionale. Noi trebuia să ne speriem, bau-bau-i nouă ni se adresa insinuant, acest lucru s-a şi realizat. Ni s-a transmis prin relatările fragmentate ale celor care s-au întors din bulevardul Beonţin Sălăjan că ei ştiau totul. Acesta era, în primul rînd, semnalul care trebuia recepţionat: faptul că ei, într-adevăr, ştiau tot. Era şi acesta un mit care trebuia întreţinut: fiecare dintre noi trebuia să fie convins că nu putea mişca în front fără ca băieţii să nu afle. Ştiau că mergeam prin cimitire unde ascultam muzică de Chopin şi recitam, lîngă o sticlă de tărie, din Bacovia şi gîndeam la nimicnicia lumii, strigam crucilor de prin alei că şi el, genialul, este muritor, şi gîndul ăsta ne făcea să ne simţim bine aşa-lo. Lîngă morţii din Russu-Şirianu sau de pe Lipovei eram mai liberi, eram vecini cu o vecinicie căreia i se „rupea", cum ziceam, înceţoşaţi de disperare şi de alcool, de epocă, de minunăţiile în care ne era dat să vieţuim. În fond, disperarea aceea a noastră nu era numai a noastră şi ei ştiau toate astea. Sau poate că nu ştiau, altfel nu văd de ce a trebuit să-l slujească pînă la capăt şi cu preţul atîtor vieţi risipite zadarnic. Nu ştiau atît de multe cîte lăsa să se înţeleagă mitul pe care şi-l făuriseră. Bunăoară, prin şedinţele de partid de la Şcoala în care îmi duceam veacul. Bazil Popovici vorbea despre domnul comandant suprem Nicolae Ceauşescu şi îşi exprima „serioasele rezerve" faţă de cutare sau cutare aspecte ale înţelepciei conducerii. Şi în cîte alte numeroase locuri nu s-au întîmplat fapte asemănătoare? Cu Mircea Pora ne desfătam şi noi după puterile şi după inventivitatea proprie. Îmi amintesc cum am oprit pe un doctor în ceauşescologie în birtul Casei Universitarilor, fără martori, asta-i adevărat, şi cum am strigat, amîndoi o dată, celebra strigătură „Jos Ceauşescu". Uimirea doctorului nu se poate exprima în vorbe, poate fi cel mult aproximată cu starea pe care ţi-o procură întîlnirea cu stafia tatălui lui Hamlet sau, în timpurile moderne, o convorbire pe româneşte cu „şoferul" unui OZN. Şi cum eram şi noi magnetizaţi, aşa cum era şi doctorul, am căzut repede de acord. Şi cîţi, în cîte locuri, n-or fi făcut la fel? Alteori dădeam note telefonice ca din partea conducerii de partid a Inspectoratului Şcolar şi-i invitam la şedinţe fictive pe secretarii de partid de prin şcoli care se împuşcară în conştiinţa populaţiei didactice a municipiului prin zelul dumnealor deosebit în a servi cauza măreaţă. Cîţi alţii n-or fi procedat la fel? Probabil că din aceste motive, nu din altele, trebuia, conform unui plan înscris prin caietele acelea cu pagini numerotate, să fie ridicat Nicu Stoia; ca să se afle. Să se ştie. Teroarea nu se construieşte de pe azi pe mîine, este un lucru migălos care cere multă pricepere, talent şi inventivitate. Iar dacă lumea comunistă românească se poate mîndri cu vreo epocală realizare, alta mai desăvîrşită decît aceasta nu cred să se afle pe tot cuprinsul bătrînului nostru continent.

Daniel VIGHI

REVISTA-REVISTELOR

„Am în continuare senzaţia / că ceva se întîmplă / îndărătul nostru..." • Acestor versuri semnate de Dan Laurenţiu li se adaugă cele publicate de Gellu Naum, în nr. 49 al **României literare** • Revista abundă în cronici literare, teatrale, muzicale, de televiziune, ba chiar şi o cronică mondenă • O nouă polemică la orizont (nu în redacţia noastră!) • Ea se poartă pe un ton (deocamdată) decent. Între Bujor Nedelcovici şi Norman Manea • Subiectul spinos: statutul moral al scriitorului român • Laszlo Alexandru, pe aceeaşi lungime de undă, consideră că împletirea dintre etic şi epic reprezintă puterea lui Paul Goma • „...romancierul nu mizează exclusiv pe forţa etică a mesajului său, cum pe nedrept ar putea fi acuzat, ci printr-o vervă stilistică şi o ingeniozitate lexicală, la care se adaugă meşteşugul unor memorabile figuri episodice, reuşeşte să-i farmece pe cei care-l citesc, debarasaţi de orice prejudecăţi (ceea ce, să recunoaştem, nu e uşor lucru.)" • Un articol absolut trăznit semnează Alexandru Pleşcan în aceeaşi revistă • Comparaţia se face între — cine credeţi? — VAN GOGH şi Ion Iliescu • „...dacă Van Gogh obţine din lumină efecte stăpînite atent, în cazul domnului Ion Iliescu se produce o imagine holografică a personalităţii însăşi, un miraj concurent Fetei Morgana, astfel încît (şi aici trebuie să citäm exprimarea cum nu se poate mai plastică, deşi uzată, emisă de un parlamentar, nici mai mult, nici mai puţin, domnia sa reprezintă «un adevărat arc de lumină peste Carpaţi»." • Reamintind faptul că Van Gogh a avut prieteni printre impresionişti, autorul ne oferă o explicaţie interesantă asupra unor sloganuri „luminoase" ale perioadei post-revoluţionare • „Claude Monet, figură marcantă a impresionismului francez, pictează **Impresie, răsărit de soare**. Peste timp, metoda este reevaluată de propaganda electorală: «Soarele răsare (de unde? — n.n. AP). / Iliescu-apare»" • Alex. Ştefănescu se referă la **O cruce sărutată în unanimitate** • „Dacă Dumnezeu are simţul umorului, putem fi siguri că s-a amuzat grozav cînd i-a văzut pe acei corifei ai comunismului românesc — Ion Iliescu, Alexandru Bîrlădeanu, şi Dan Marţian — sărutînd crucea din mîna patriarhului Teoctist. Mai lipseau Marx, Engels şi Lenin pentru ca spectacolul să fie complet." • **Micul dicţionar** al lui Mihai Zamfir, ajuns la cuvîntul **rege**, ne oferă o concluzie dezarmantă: „Ce ar trebui să fie deci, în varianta, ideală, Preşedintele? Un Rege benefic, fără îndoială." • Dar cînd nu e ideal... • Rima ne-o oferă Iuliu Paltin în nr. 49 al **Contrapunctului: Un demagog original** • „Introspecţia e condiţia necesară a căinţei Dar introspecţia e floare rară — iar căinţa nu chinuie conştiinţa conducătorilor noştri de ieri şi de astăzi. Dacă-i arăţi călăului crimele, agresivitatea lui devine imprevizibilă... Este în definitiv

DISIDENȚA, MODE D'EMPLOI

PATIMILE MICULUI CULTURNIC

Încercările noastre din ultimii ani de a opune rezistență sistemului totalitar au fost atît de neînsemnate, încît ar trebui să ne încerce un sentiment al penibilului cînd (mai) sîntem stîrniți să vorbim despre ele. Bineînțeles că nu aveam dosare „bune", „curate", semnalele insinuîndu-se mereu în viața cea de toate zilele, la ratarea unei plecări în străinătate la respingerea petiției pentru vreun post. Fleacuri dintr-astea. Oricum, actele de împotrivire limitată merită să fie cercetate mai mult pentru reacția disproporționată a diferitelor organisme ale puterii, pentru a cunoaște ce-i mîna în luptă pe aceia ce, luînd în serios umanismul socialist, ne-au schilodit traiul și-așa amărît. Și-au dat mîna în acest scop „ideologi", activiști de toate mărimile și grosimile, securiști specializați „pe problemă". Exista pînă și consensul tacit dintre urmăriți și urmăritori (primii nu săreau prea tare peste cal, ceilalți nu mergeau pînă la ultimele consecințe cu punerile la punct).

Și totuși, fiecare am fi putut fi la un moment dat superbi și nu ne-am dat seama că era ultima șansă care ni se oferea de a ieși din mediocritate. De pildă, după incredibila zi de 16 decembrie 1989, ne-am întîlnit, bîntuiți de o uriașă responsabilitate, cîțiva inși în casa lui C., cu gîndul să lansăm un strigăt disperat din Timișoara către întregul univers. Prietenii noștri, scriitorii sîrbi, deja stabiliseră legătura cu consulul general al Iugoslaviei. Ne-am tot cîcîit și s-a făcut 20 decembrie. Atunci cînd tot orașul ieșise în stradă, ni s-a părut caraghios să ne arătăm și noi în frunte, asemeni mușteI la arat.

Deci nu ne rămîne decît să consemnăm modul în care înțelegeau organele, tot mai hotărîte, să închidă orice gaură, să întîmpine micile abateri de la canon. Lista interdicțiilor aproape că anticipa tentativele de fisurare, ea izvora dintr-un proteic întuneric al spiritului și, dacă ai fi vrut s-o pui în imagine, aproape că ar fi coincis cu cea de la sfîrșitul filmului „Z" de Kosta-Gavras.

Vreun Florescu Eugen sau vreun Bolog, dacă ar avea inteligența s-o facă și dacă ar pune toată sinceritatea la bătaie, ar avea ce mărturisi.

● Să spunem cîte ceva despre patimile miculul culturnic. Voiai să scoți un afiș pentru un spectacol, pentru o formație. În lanțul de aprobări, fiecare tovarăș (pri)veghetor se istețea găsind un alt pretext pentru a bloca lucrurile. Ba că sigla aia aduce a nu știu ce, ba că grafica e subversivă, ce fereastră, alea-s gratii în toată regula, uite, culorile te trimit la steagul nu știu cui ; fără mutrele pletoșilor ăstora soioși, voi știți că nu poate apărea decît poza Tovarășului. ● Un tur pe la serviciile culturale ale ambasadelor îți atribuia fără echivoc și pe veci eticheta de agent. Pînă și majurul de miliție din gheretă știa atîta lucru, așa că dădea dezaprobator din cap, las-o mai moale, măi dragă. În cele din urmă, a venit dispoziția expresă : „Nu aveți ce căuta acolo, nici la cele capitaliste, nici la cele socialiste, toate-s otova. Vă iau ochii cu propaganda lor, 're-ați ai dreacu". ● Și chiar lui Bolog, despre care aud că-i picat în melancolii vinovate, îi aparține replica : „Ce-i aia cenaclul **H.G. Wells** ? Spuneți-i și voi Racoviță". Recurgi la o jalnică stratagemă, zici : scriitorul s.f. a fost om de stînga, e celebră primirea la Lenin ; pe tov. B. îl cuprinde lehamitea : cunoaște povestea, ce, îl crezi prost ? Pomenești și de un premiu european, oamenii sînt știuți pe continent sub această firmă. Degeaba. ● Specialistul de la **Secu** nu te caută, doar îți transmite s-o lași mai moale, ce naiba, inviți la întîlniri cu studenții „numai dintr-āia", adică Sorin Titel, G. Dimisianu, Eugen Simion (da-da, chiar și dumnealui), Ioan Groșan, Mircea Nedelciu, Mihai Șin, Alexandru Mușină, Gheorghe Crăciun, Liviu Ioan Stoiciu, Cenaclul de luni, băieții lui Mircea Martin. Mai cheamă și un E., Barbu, și-un Vadim, chiar un Ungheanu, aproape că-ți sugerează, altfel o încurcă. Și-așa e vai și-amar de capul tău. ● Te joci copilărește cu focul. Dispare cercul de sinergetică, faci unul de antropologie. Ești obligat să renunți. De cercul de istorie nu s-or mai lega. I-ați subapreciat. De ce istoria Banatului ? Care Banat ? Cum de Victor Neumann, un evreu, vede de treaba asta ? ●

Povești la gura, rece, a sobei, povești cu semeni care ne-au chinuit din slugărnicie, din obtuzitate. Și din patriotism, după a lor părere.

Viorel MARINEASA

PATRU PLASE CU TROHEI

Sfîrșit de toamnă, 1984. Organele securității locale par cuprinse de o febră ciudată. Ele au, în sfîrșit, de lucru. Ce se întîmplase ? Niște entuziaști printre entuziaștii boemei urbei plănuiau, într-o relativă conspirativitate, lansarea unui samizdat. Ei îl numiseră LIBERTATEA. Cum boema și conspirația nu prea fac casă bună, organele au intrat iute pe fir. Ele au pus capăt jocului într-un mod, s-o recunoaștem, foarte agreabil : printr-o masă stropită din belșug la „Cina". Acolo, limbile unei părți a protagoniștilor s-au dezlegat, într-un salon cu un număr dublu de ochi și urechi față de cel prevăzut de regulamente. A doua zi, la ora cînd spiritele fine abia se trezesc după o noapte agitată, dubele împînzeau discret orașul.

Era într-o sîmbătă. Un echipaj al Securității a bătut la poarta casei unde domiciliau poetul și muzele. I s-a deschis. Au descins și au adus vorba de manuscrise. Poetul însuși a crezut, cu o ingenuitate care trebuie să-i fi iritat pe cei doi gealați, că sînt de la cultură și au venit, în fine, să-l ridice și să-l ducă în tipografie cu manuscrise cu tot. S-a executat. A căutat cu oareșce grabă truda lirică împrăștiată. Sosise clipa. „Nu astea, mă, alea interzise", s-a supărat unul dintre editori. Needificați, intruții s-au pus pe scotocit. Au recoltat patru plase cu trohei pe care le-au depus, împreună cu poetul încă nedumerit, la sediu.

Ancheta a debutat, ca orice anchetă, spectaculos. Poetul a fost luat în primire de un ins care, nițel obosit, i s-a confesat : „Dom'le, de doi ani te urmărim. Acuma s-a spart buba. Ai încurcat-o. Privește acolo, i-a indicat un dosar îngrijorător de pîntecos ce zăcea pe birou, acolo scrie totul despre tine : ce-ai băut, cu cine și de ce, ce ai citit, cu cine te-ai întîlnit." Pe scurt, omul și subalternii se obosiseră ceva. Îl chema Pletea și era locotenent major. Poetul i-a păstrat pînă azi o amintire caldă.

Pletea i-a pus de la-nceput ce știa pe tapet : cum devine cu samizdatul, cine a fost implicat, ce ar fi conținut ș. cl. Aici poetul a reacționat într-adevăr conform harului : a scos o bucată de ciocolată din buzunar și l-a servit pe locotenent. Pletea a mîncat-o cu poftă. Poetul l-a privit, pierit. Avea o față buhăită cu firicele vinete care-i desenau pe nas un fel de hartă a Europei. Un facies care-i trăda o pasiune ascunsă, umană, comună, ce-i putea uni. Întrebările curgeau însă implacabil : nume, date, locuri de întîlnire. Iarăși nume. Nicu Stoia — creierul afacerii, muzeograf. Îl cunoști ? N-am auzit. Buun. Vino încoace. O ușă se deschide. Dincolo de ea — Nicu Stoia. Servus. Ghiță ! Servus. Nici acuma nu-l cunoști ? Dom'le, faceți și dumneavoastră o socoteală, cîți de Stoia sînt în cartea de telefon ? De unde era să știu că la ăsta vă referiți ?

Poetul n-avea de unde să știe că, o dată cu el, fuseseră ridicați alți cincisprezece, pentru aceleași pricini. De unii nici n-auzise. A fost prima surpriză pe care i-au servit-o organele. E drept că și el, la rîndu-i, avea să le rezerve altele. Avea să se întîmple în Sălile de ședințe dispuse sub formă de amfiteatru, în beciuri sau în birourile austere, una din cele mai originale anchete din cîte vor fi consemnat analele securității locale. Paralizat de frică, poetul încearcă să ajungă la wc. Uimit și înspăimîntat de două ori, el simte în spate suflul santinelei.

La wc-ul ocult al instituției oculte, aflat sub presiune, poetul va dori să se liniștească. Numai că, în loc să ia pastilele obișnuite de Neolepil și Diazepam, a înghițit niște biete vitamine C. În lipsă. La întoarcere a fost purtat prin niște beciuri labirintice cu uși din metal masiv unde așteptau reținuții. La suprafață, oamenii alergau după cele zilnice și nu avea cum să-i intereseze aventura ultimului Tezeu. În birouri, se pregătau alte seturi de întrebări, următorul schimb de anchetatori. Ei urmau să dovedească, într-un fel de stare de necesitate — nu tu sîmbătă, nu tu duminică liberă — că un grup de intelectuali tăcăniți se jucaseră grav cu focul cuceririlor și realizările poporului. De cealaltă parte, iresponsabilii în cauză aveau să se întîlnească prin debarale și wc-uri, eliberați pe înserate, și să-și șușotească unul altuia, terorizați, cine a vorbit, ce i-au întrebat, cum erau urmăriți din scutece. Apoi aveau să se ocolească luni întregi și să se salute cu mare băgare de seamă. Poetul urca scările cu pază militară la spate. Sus se punea la punct strategia adecvată însușită de ultima promoție a Școlii de la Băneasa.

O dată ajuns în groapa cu lei, poetul va cere permisiunea să se ducă pînă la alimentara de vizavi să tîrguiască ceva țigări și de-ale gurii. Anchetatorii sînt siderați. Ce mă, ai înnebunit, a țipat unul cu o cămașă soioasă, nu pleci nicăieri, îți aducem noi tot ce vrei. Într-adevăr, i-au adus pîine caldă și salam de la bufetul instituției. Vrei să aducem și călăul ? a întrebat același individ cu cămașă murdară. Ce era cu volumul găsit la domiciliul lui Stoia ? Voia să-l trimită, prin Stoia, în Germania ? În țară nu mai avea chef să fie publicat ? făcea mofturi ? Poetul a intrat într-un delir subit. Toate ca toate, dar era în cauză securitatea volumului său. A prins să facă declarații fantaste, cu topică barocă. A intrat în stare de grație. Barbarii s-au lăsat molipsiți. I-au cerut să recite. Din toate încăperile vecine veneau vigilenții cu mînecile suflecate și-l ascultau. Poetul le-a declamat poemele **Descriere** și *Hei, lume*. Nu voi minți nicicînd că-i primăvară ! Un soare fals dă ordin să trăim. Ce-i asta ? Cine-i soarele ? Divinitatea. Bine, zi mai departe. Și alții gradați veneau să-l asculte. Își așezau fundurile pe birouri. Poezia penetra totul, de la zugrăveala acuzatoare pînă la consemn. Poetul se ambala și troheii curgeau, dactilii săltau cînd crispați, cînd exaltați. Mă, tu scrii frumos. Ce cauți aici cu vagabonzii ăștia ? I-au dat drumul spre seară, cu consemnul de a reveni a doua zi la opt punct, altfel...

S-a prezentat a doua zi cu furia conștiincioasă a unui contopist „chefere. Noaptea se consultase cu o parte din camarazii de suferință și uneltirt. Unii fuseseră maltratați, alții amenințați, alții vizați. Conștiinciozitatea era singura lui formă de protest. Plictisite, organele i-au dat drumul. Zilnic a depus diligențe pisăloage să i se returneze plasele cu poezii confiscate. Două luni i-a bătut la cap pînă cînd un căpitan exasperat i le-a dat înapoi. Lipseau, numărate, cinsprezece poeme. S-a întors ușurat, cu promisiunea de a privi pe viitor, pe cît se poate, mai atent la salopetele de camuflaj ce roiesc, pe orice anotimp, în grădina de vară de la „Cina".

Carol SEBESTYEN

PS Acum că-l întîlnise tea, singurul **Era căzut.** o săptămînă „poetul mi-a mărturisit pe stradă pe lt. maj. (cpt. ? mr. ?) Plepe care îl ținea minte cu numele.

---

reacția obișnuită a oricărui individ închis în himera propriului adevăr." ● Credem că nu mai trebuie explicat la cine se referă autorul ● „Un om fără orizont e un om într-o celulă dar o națiune fără orizont e o națiune de celule." ● Un om cu **Orizont** are o șansă în plus de a scăpa din celulă. Cel puțin asta e iluzia noastră ● Multe articole din același număr al **Contrapunctului** se grupează în jurul temei naționalismului ● În articolul intitulat **Brînza, Rînza, Viezure și-ai lor...**, Mariana Marin ne oferă o imagine apocaliptică a Europei prezente și viitoare : „E sigur că anul 2 000 ne va obișnui cu o altă imagine a frontierelor Europei decît aceea de astăzi. Un continent în mișcare, o lume instabilă, măcinată de scîrțîiturile economice, de inerția mentalităților, de sechelele totalitarismului, de acțiunile din umbră ale fostelor (?!) servicii secrete, de intoleranță naționalistă, aceasta ar fi imaginea lumii căreia, aici, în Est, îi traversăm acum istoria." ● Și acum..., despre ale noastre ● Și despre „ai noștri" : „care se ascund după rînjetul arhicunoscut și mînuiesc cu aceeași abilitate limba de lemn și crima minerească sau inter-etnică." ● „Marota paranoicului a fost preluată din mers de aceștia așa cum ei înșiși au fost preluați de emanația decembristă legiferată în duminica orbirii noastre"

● Tot legat de Est e articolul **Lucky, sclavul** în care basarabeanul Mihai Fusu citește realitățile din Marele Imperiu prin grila dată de Beckett : „Și LUCKY acceptă totul. Cară, dansează, cînd stăpînului îi vine poftă să se distreze linge, urlă și gîndește ; căci libertatea — dezlegarea de frînghie — pentru LUCKY NU VALOREAZĂ NIMIC ! Libertatea înseamnă frig, foame, rătăcire, frică, groază, singurătate, pentru LUCKY — Basarabeanul libertatea înseamnă incertitudine politică și economică, frica de greutăți și groaza de haos." ● Sub titlul generic **Despre naționalism, împotriva prejudecăților** vă mai semnalăm articolele **Speriată de realitatea idealului ei social** de Em. Galaicu-Păun, și **Între Tudjman și Miloșevici — sindromul Ceontea** de Hanibal Stănciulescu ● Numărul 14 din **Literatorul** publică în memoriam Petre Țuțea un fragment din lucrarea sa **Tetarul Seminar** ● „A gîndi istoric înseamnă a rămîne captivul logicii faptelor, al pseudocauzalității naturale și aparenței. Cînd ies din templu îl port în mine cu adevărul, binele și frumosul în sine, revelate și comunicate de sacerdot. (...) Ascetul, stăpînit de Dumnezeu, este mai puternic decît eroii și stăpînii glorioși, fiind mai îndrăzneț în haina umilinței lui, decît în gloria lor." ● Sub genericul **Comedia inumană,** Ion Băiețu grupează o serie de panseuri ● „Omul este un animal care înalță capul spre cer și vede păianjenii de pe tavan." ● „Dumnezeu ne va ierta, n-are încotro. E meseria lui." ● Ca un răspuns la cele de mai sus, părerea lui Nicolae Prelipceanu, din **Luceafărul,** nr. 49. ● „Uneori însă mă îngrozesc la gîndul că ar putea exista nu numai indivizi rătați, ci și popoare ratate, țări întregi." ● „Har domnului, o fi frig, au luat-o ele prețurile razna, despre șomaj ce să mai vorbim, dar de plictisit, nu ne plictisim." ● Părerea îi aparține lui Șerban Lanescu ● Tot el îl „plagiază" pe un parlamentar (fost secretar cu propaganda) : „Da, doamnelor și domnilor, cînd zic democrație, zic Constituție ! (...). Iar cînd zic Constituție, zic democrație ! ● Din nr. 89 al **ZIG-ZAG**-ului, aflăm date interesante despre **Țăranii din Plenița și Constituția** ● Iată opiniile lor : „Constituția e cartea nației. O ai — ești nație. N-o ai nu ești" ● „Io nu votez. Că l-am votat o dată și anul trecut. Ce mai vrea, iar cu votu' la țărani, să se plimbe ei prin ale străinătăți ? Să voteze ăia de la oraș." ● Orice alt comentariu e de prisos.

TRISMEGISTUS

VICTOR HUGO, CABALIST

Acum vreo sută de ani (și mai bine) Victor Hugo se întorcea din exil la Paris, cu preocupări, cu planuri și vechi și noi. Geniul său creator s-a lăsat influențat și de unele rătăciri ale unui veac iscoditor destul de agitat.

Secolul XIX-lea (care se caracterizează ca un secol de violent avînt al științei) a fost și veacul în care a proliferat ocultismul. A fost un adevărat răsfăț de svedenborgieni și budiști de tip european teosofi și martiniști, spiritiști și gnostici, luciferieni, esenieni, antroposofi etc. Femei ca D-nele Blavatski, Annie Besant, Ducesa de Pomar rivalizau cu bărbați inițiați ca Saint Yves d'Alveydre, Fabre d'Olivet, Eliphas Lewy, Allan Kardek, Guaita și mulți alții.

În mrejele ocultiste a căzut la un moment dat și poetul național al Franței, Victor Hugo, fantastic geniu al poeziei în nedomolită irumpere. Dacă unii îl consideră o niagară de imagini fără pereche în istoria poeziei, alții îl socot un găunos posedat al cuvintelor, de a căror tiranie n-a putut scăpa pînă la moarte. În legătură cu această tiranie e poate locul să reamintim că Eugen Ionescu — care creiona prin 1935 un sugestiv și corosiv portret al acestui colos al literaturii franceze — își întemeia argumentele sale literare și pe unele concluzii antropologice prin care s-ar fi constatat că „Victor Hugo nu avea dezvoltat peste măsură decît centrul facultăților verbale, celelalte fiind sub-mijlocii".

Presupunînd că ar fi așa, Victor Hugo nu încetează de a fi considerat de mulți critici și admiratori un mare poet, geniu fără pereche.

Dar nu despre asta vreau să scriu, ci de unele preocupări mai puțin cunoscute, dacă nu secrete, ale poetului „Contemplațiilor". Mi-a căzut în mînă de curînd o carte a lui Denis Saurat: „Religion ésotérique de Victor Hugo" (Editions du Vieux Colombier) în care se dau date precise cu privire la unele preocupări ocultiste ale poetului și la anticatolicismul nemascat al acestuia. Cum a ajuns la asta? Autorul citat refface în chip minuțios și pe bază de multiple documente și fapte certe itinerariul spiritual al lui Victor Hugo. Acesta începe prin a fi panteist ca Wordsworth, se inițiază în Cabală cu ajutorul unui cabalist notoriu care-i devine prieten intim, Alexandre Weill, relațiile cu acesta ținînd de la 1836 pînă la 1852, cînd Hugo pleacă de la Bruxelles la Jersey. În această epocă filozofia lui Hugo e compusă din elemente diverse: superstiții populare și neoplatonism, fourierism și celtism. Alexandre Weill este acela care-i revelează poetului o sursă nouă de cunoaștere: Cabala. Așa cum se știe de altfel, viziunea ocultistă despre lume e mult debitoare Zoharului. Hugo va trage desigur concluzii personale din această cunoaștere.

Poate că ideile lui Hugo despre reîncarnare, metempsihoză, despre viața lumii animale, vegetale și a pietrei nu erau străine de concepția lui Weill care scrie într-o lucrare: „Un suflet pîngărit poate fi pedepsit coborînd pînă ajunge animal sau plantă și dacă merită (se poate înălța) pînă devine înger".

Denis Saurat, în cartea amintită, ratașează multe din ideile lui Victor Hugo la tradiția în care fusese inițiat de către Weill. Astfel, e semnificativ faptul că un cabalist, Fludd, din secolul XVII, în raza de influență a căruia s-a aflat și Milton și o întreagă școală ocultistă, afirma și el existența sufletelor până și în natura neînsuflețită. În legătură cu aspectul în cauză Hugo spune: „În acest secol, eu sînt primul care am vorbit, nu numai de sufletul animalelor, ci și de sufletul lucrurilor. În viața mea am spus în mod constant, atunci cînd am văzut rupînd o ramură de copac, smulgînd o frunză: lăsați această ramură de copac, lăsați această frunză; nu turburați armonia naturii; cît privește animalele, nu numai că n-am negat niciodată sufletul lor, dar am crezut totdeauna în el". (Uzanne. Propos de table de Victor Hugo en exil, p. 54).

Nu doar un poet sau ocultiștii din care se inspira Hugo avansau asemenea afirmații, ci și oamenii

de știință, de riguroasă formație profesională, dintre care ne mulțumim să citîm aici pe Claude Bernard, care, în cartea sa revoluționară în știință, „Introduction à l'étude de la médecine expérimentale" face unele afirmații întrucîtva asemănătoare, bine înțeles mai mult cu caracter ipotetic, urmînd să fie supuse verificărilor ulterioare experimentale. Așa încît nu se poate spune în această privință că poetul a fost un fantast și tot ce a lăsat el în poemele lui a fost simplă fantasmagorie.

Ideile lui Victor Hugo pendulează între panteism și un misticism sui generis. „Fiece creatură este toată creația", spune poetul în „Magnitudo Parvi". Lumea întreagă este în orice ființă... Dumnezeu însuși este în mic — în fiece lucru. Iată concepția la care ajunge Victor Hugo printr-o experiență sentimentală personală a teoriei ocultiste despre viață și lume. Și ultima concluzie a acestei experiențe dezvăluie orgoliul nemăsurat ce-l locuiește pe poet și care-l împinge să creadă că el însuși e Dumnezeu sau — în momente de oarecare modestie — că „este alesul celui atotputernic"

Unul din cercetătorii scrupuloși ai concepțiilor hugoliene, Berret, în cartea sa intitulată „La Philosophie de Victor Hugo", Paris, 1910 (citată de Saurat) menționează la un moment dat aceste cuvinte scrise de poet însuși sub o fotografie: „Victor Hugo vorbind cu Dumnezeu". Această însemnare dezvăluie identitatea celui la care se referă poetul în aceste versuri:

„...Toată această neagră turmă care neagă
îl latră pe geniul,
Interlocutorul lui Dumnezeu".

Din septembrie 1853 pînă în iulie 1855, Victor Hugo participă la ședințe spirituale, ale căror procese-verbale au fost publicate de Gustave Simon în „les tables tournantes de Jersey" (Conard, 1923) Denis Saurat, la a cărui carte ne-am referit dintru începutul acestor rînduri notează că „Victor Hugo era convins de realitatea fenomenelor și adevărul ideilor exprimate de „spiritele" invocate sau evocate. Poetul s-a întreținut cu Luther, Socrate, Aníbal, Charlotte Corday, Moise, Shakespeare, Molière, Chateaubriand, Byron, Galileu, Iisus Christos, Eschil, Tyrteu, Isaia, Chénier, Aristofan, ba pînă și cu leul lui Androcles, sub sugestia căruia a scris versurile ce figurează în „Légende des siècles".

Înțelegem că în zilele de restriște și de cumplită jale în care se găsea în exil, Victor Hugo a fost lesne ispitit să afle mîngîiere în revelațiile spiritelor. La 19 septembrie 1854 poetul scrie despre aceste revelații: „Ființele care locuiesc într-o lume invizibilă și care văd gîndul în creierele noastre știu că de douăzeci și cinci de ani aproape mă preocup de problemele pe care masa le ridică și le aprofundează. ...Astăzi, lucrurile pe care le-am văzut în întregime, masa le confirmă și restul e completat. În această stare de suflet am scris. Ființa care se numește Umbra mormîntului mi-a spus să-mi sfîrșesc opera începută; ființa care se numește „Ideea" a mers mai departe și mi-a dat ordin să fac versuri care să suscite mila asupra ființelor captive și pedepsite care formează ceea ce pare neinițiaților natura moartă. Am ascultat. Am făcut versurile pe care Ideea mi le-a cerut".

Rîndurile acestea ale poetului dezvăluie în chip neîndoios legătura ce există între concepțiile și viziunile spiritiste și cel puțin o anumită parte din opera de după 1853 a lui Victor Hugo. Ne gîndim la preocupările întrucîtva asemănătoare ale lui Bogdan Petriceicu Hașdeu, cu a cărui incomensurabilă nefericire de a-și fi pierdut fiica iubită Victor Hugo se înfrățește. Nevoia de consolare îi împinge pe oameni în momente tragice să se amăgească oricum și cu orice, chiar și cu fantasmele propriei lor imaginații, cărora se robesc cu ușurință, chiar și cu pretinse spirite, a căror existență n-a putut fi dovedită nicicînd cu nedesmințită certitudine. Nu numai oamenii simpli cred în fantome, în vampiri, în pricolici sau alte năluciri, ci și oameni de geniu, ca Hasdeu și Victor Hugo — nu numai aceștia — care, zguduiți de anumite experiențe afective, de unele tragedii copleșitoare recurg cu lesniciune la formule ce aduc un pic de mîngîiere unor suflete deznădăjduite sau în furtună. Spiritismul s-a dovedit de mult a fi o născocire a unor impostori sau în cel mai bun caz o încercare nereușită a unor naivi de a lăsa o punte între vii și morți, buna credință a cîtorva neputînd da temei de adevăr năzbîtiilor spiritiste. În lumina acestei afirmații, astfel de experiențe ale unor mari creatori nu sînt interesante decît pentru că servesc ca motive de inspirație literară.

Fertila imaginație poetică a lui V. Hugo — ca și cumplita durere pe care o resimțit-o la moartea fiicei sale — l-au împins pe marele poet francez să-și caute o fragilă mîngîiere în lumea jucăușă a spiritelor, spirite care în realitate — dacă nu-s simple năluciri nu sînt — după bunii cunoscători în materie, ca un René Guénón — decît niște forțe elementare, telurice, greu de controlat cu posibilitățile de azi ale omului.

Arșavir ACTERIAN

CENACLU

Prozatorul Viorel Marineasa a fost unul din oamenii care, mai bine de două decenii, au girat din umbră activitatea unui cenaclu literar studențesc și nu numai: PAVEL DAN. Omul e de o discreție dacă nu maladivă, cel puțin suicidară. Totuși, cu amabilitate, mi-a schițat un istoric al cenaclului. Fără pretenții de sistemă. Foarte multă lume bună care a trecut pe acolo își va reaminti că o fărîmă din gloria literară comunală, urbană, raională și națională s-a clădit, în cele din urmă și în sălile altădată înțesate cu celebrități și caracudă estudiantine.

Începuturile. 1958, anul înființării. Cîțiva ani cunoaște, ca peste tot, o provincială efervescență stalinistă.

1961—1965. Anii dezghețului. Apar nume care vor patrona viața spirituală a Timișoarei: Cornel Ungureanu, Șerban Foarță, Vasile Crețu. Cenaclul este condus de regretatul istoric literar Nicolae Ciobanu. Vin și se produc în ședințe: Crișu Dascălu, I.I. Popa, Marcel Țurcu, Eugen Bunaru, Aurel Turcuș, Nicolae Dolîngă. Sînt anii primelor mișcări de trupe cenacliere, în sus, în jos, în stînga și în dreapta pe harta țării. Poposește la Timișoara o foarte bine reprezentată delegație clujeană avînd-o ca vedetă pe proaspăt lansata Ana Blandiana. E perioada acțiunilor cărora entuziasmul tinerelor condeie le deturnează, pe teren, scrobeala ideologică. O vizită la Institutul de mine din Petroșani devine, la fața locului, un spectacol inedit de recitaluri poetice pe scena Casei de cultură din localitate, alături de un Dorin Teodorescu, student la Politehnică pe atunci, întonînd cantonete, în emoția generală a liceencelor venite să-l vadă din depărtări.

Les années folles. 1968—1975. Sufletul cenaclului devine Sorin Titel. El prezidează ședințele de cinematecă, fără de care nu se poate imagina cenaclul de atunci. Alături de el vor participa și organiza serile de cinematecă Livius Ciocârlie, Cornel Ungureanu, Vasile Crețu, Sandu Dragoș. E etapa experimentalistă, a tuturor ambiguităților și recuperărilor. E o competiție a lecturilor neasimilate, a Americilor descoperite, cu grăbire, în fiecare zi. Orice ședință de cenaclu devine o regăsire colectivă a prozei austriece de sfîrșit de imperiu, a celei americane moderne, a formalismului, structuralismului, semioticii ș.cl. Se scrie în toate registrele, sînt manifeste toate curentele, de la realismul eposului bănățean pînă la onirism. Apar, alături de numele consacrate pomenite mai sus: Andrei Ujică, Lucian Alexiu, Alexandru Deal, Dușan Petrovici, Ioan Viorel Boldureanu, I.D. Teodorescu. Apare și foarte tînăra Adriana Babeți, autoarea, pe atunci, împreună cu Delia Șepețean, a unor excelente filme de cineclub. Ședințele se țineau fără morgă. Au rămas, probabil, pierdute printre atîtea altele, procesele-verbale savuroase redactate în urma fiecărei întruniri de Laurențiu Cerneț. După 1973, cenaclul cunoaște o perioadă de regres. Se făcea simțită absența unui spiritus rector care să-și asume guvernarea, chiar autoritară. Bucureștiul înțelege acest lucru. Rezultatele aveau să se vadă peste ani, în politica de impunere a valorilor. În 1973 cenaclul este pus sub o dublă tutelă: pe de o parte, e administrat de Cornel Secu din partea Casei studenților, iar pe de alta, e patronat de universitari Rodica Bărbat, Vasile Crețu, Stela Mirel. E lansată acum Marlene Heckmann (Gurău) cu proze excepționale despre Timișoara veche. Se ivesc la ședințe faciesurile mai puțin conformiste ale lui Petru Ilieșu, Ion Monoran, Adrian Derlea.

1977—1983. Apogeu și declin. Totul pornește de la un trio teribil: Ion Monoran, Adrian Derlea, Mircea Bîrsilă. Ei au curajul lansării pe piață a unui curent: **monodersilism.** Este, din cîte ne putem da seama, o îndrăzneală unică în peisajul literar bănățean. Într-o vreme în care Bucureștiul era prea împovărat de modelele anilor 70

Carol SEBESTYEN

(Continuare în pag. 14)

Anii nebuni

DESPRE „DEPARTE" ȘI „ÎNDEPĂRTARE"

Între scrierile lui Sorin Titel, **Țara îndepărtată**, deține, metodologic vorbind, o poziție privilegiată, întrucît constituie momentul de tranziție de la scrierile în care romancierul experimenta tehnici la Noului Roman, **la ciclul ce culminează cu Femeie, iată fiul tău.** Și dacă „orice tehnică literară trimite la o metafizică", cum spune Sartre, **Țara îndepărtată** surprinde mecanismul prin care tehnica se convertește în corelativul său: o metafizică proprie autorului.

Să sintetizăm referințele în legătură cu **Țara îndepărtată**:

1. **Pe de o parte**, critica reține o serie de trăsături prin care romanul **este o continuare a scrierilor anterioare, prin** subminare retorică a mimesisului; se vorbește de disparitate: voci multiple care se confruntă sau interferează (Mircea Martin), unghiuri de vedere și instanțe diferite, discontinuitate temporală (G. Dimisianu), compoziție contrapunctică (Valeriu Cristea), orchestrație polifonică (M. Ungheanu). Se acreditează imaginea romanului ca reflectare multiplă, aptă să creeze sugestia de **concomitență, simultaneitate, multivalență a realului** reflectat. Se dezvăluie o întreagă strategie din care aflăm **cum se divizează** lumea, cum se multiplică **infinit prin oglindiri succesive, cum se pulverizează** prin dispersie.

2. Pe de altă parte — și aci romanul se desprinde de scrierile anterioare — se circumscrie „metafizica" ce transgresează tehnicile (în sensul lui Sartre) și care constă în mirajul prin care lumea se coagulează, în aburul de liniște și împăcare ce adună această lume multiplu divergentă.

Nu aflăm de la critică cum se realizează împăcarea **multiplului cu unul.** O aflăm însă de la autorul însuși, gata să ne dea o mînă de ajutor. Deghizat, ascuns sub multiplele fețe, el ne călăuzește cu grijă, făcîndu-ne să-i cunoastem corect intențiile. Să urmărim acest proces pe un eșantion din roman: este vorba de episodul în care Eva Nada povestește despre cele douăsprezece femei siluite și împușcate de soldați într-o livadă de pruni. Că Eva Nada este unul din „oamenii de încredere" ai autorului este indubitabil, în primul rînd pentru că bătrîna slujnică locuiește **bucătăria, cuina,** spațiul care focalizează polifonia vocilor narative, ce captează eterogenitatea spațială și temporală, sintetizînd-o într-un **acum și aici al enunțării,** într-un **prezent ficțiv.** De aceea nu ne mirăm că acestei maestre a ceremonialului culinar i se încredințează autorul, lăsînd-o să orchestreze discursul narativ cu o savantă pricepere. Și la ce-i trebuie „pricepere narativă" Evei Nada? Pentru că ea trebuie să ne aducă în față pe cele douăsprezece femei care au fost siluite și împușcate de soldați în livadă, fără ca sîngele amestecat cu zeama de prune să ne murdărească și fără să resfire aburul luminos în care țara îndepărtată cu toate ale sale — cuină, livezi de pruni, oameni — e învăluită.

Care sînt precauțiunile pe care femeia și le ia? În primul rînd ne avertizează, printr-un larg preambul, ca nu cumva să ne lăsăm prinși în capcană, întrucît demarcația **istorie / poveste** este foarte labilă: „Umblă tot felul de **povești,** doamnă, unele **întîmplate, altele nu — dar ceva adevăr** tot o fi în ele, e drept că e greu să afli care or fi de-adevăratelea și care nu ..." Ezitarea foarte productivă (am marcat-o pe text cu sublinieri ce-mi aparțin) lasă loc ambelor căi într-un balans **verosimil — neverosimil, credibilitate — incredibilitate,** prin avansări și reculuri repetate. Dar pentru că întîmplarea trebuie adusă totuși pe scenă, jocul acesta trebuie stopat și Eva Nada face un pas mai mare înainte: se angajează ca un fel de martor potențial („că m-am dus și eu alaltăieri ca să văd tancurile...") și aduce imaginea consecințelor în plan fiziologic pe care ea însăși le trăiește: „...îți se face pielea găină". „n-am închis o clipită ochii. Ba am simțit și un fel de greutate în piept, tot gîndindu-mă la cîte s-or mai putut întîmpla". Ceremonialul amînării **se complică** prin **inversiune temporală.** Miezul întîmplării este protejat, evenimentul este captat **prin** undele ecoului său, desfoliat dinspre exterior spre interior, în cercuri concentrice: nu sînt prezentate femeile cu toată istoria ce a urmat, ci bătrînul și copilul care le descoperă — **„o venit** moșu ăla cu nepotu-su" / **„le-or găsit** împușcate" / „copilu **s-o speriat".** Odată plonjată în narațiune, Eva Nada nu-și pierde cumpătul; jocul **distanță — apropiere** de întîmplări îl marchează la început prin semne ale actului dubitativ **(cică, zice-se, se spune),** pentru ca apoi, pe măsură ce narează, să se identifice cu faptul narat: ritmul se precipită, trece de la perfectul compus la un prezent al identificării temporale („atunci **s-o întors** și copilandrul **și zice** moșu: **hai** să le punem în căruță"), naratorul preia, à tour de rôle vocea personajelor sale, se instalează în eveniment, îi aude sonoritățile **(hai, pleosc)** și-l asumă participativ („... și au reușit ei amîndoi, copilu și moșu ăla, **nu aveau ei cine știe ce putere,** să încarce căruța cu ele").

În acest mod se constituie primul nucleu narativ. Să îl caracterizăm: e vorba de o întîmplare auzită, cu care naratorul **se identifică parțial,** depunînd, eventual și o mărturie de gradul I („m-am dus și eu alaltăieri..."). Întrebarea care se pune este: e suficient, pentru ca să nu ne simțim „piele de gîscă" și, poate, „să nu dormim toată noaptea", cu un fel de „greutate în piept"? Eva Nada știe că nu e suficient. **Și introduce atunci o** pauză narativă, un fel de comentariu, prin care faptele sînt judecate, dar făptașii nu sînt achitați. Semnul de întrebare care încheie această pauză este marca dubitativului: „...că la asta m-am gîndit eu ieri-noapte, doamnă, cu capul meu prost, și, așa cum v-am spus, **n-am putut închide ochii o clipită:** că după ce-or necinstit femeile altora și le-or împușcat pe rînd, pe toate douăsprezece, și după ce or plecat fără pedeapsă, toate faptele astea rămîn numai ale lor?".

Acum intervine marea lovitură de maestru: pentru că totuși Eva Nada are, „sarcina să îi achite, ea își pune în funcțiune marea artă de magician — aduce în discurs o nouă instanță, îl aduce pe moș Lungu, care o ajută să îndepărteze urmele delictului: **„că soldații, mi-o spus și moș Lungu,** să fie iertat, multe or mai fi făcut ei pe unde or ajuns...". Ce se întîmplă, de fapt? Este reluat nucleul narativ anterior, „îndepărtîndu-se" de substanța colcăitoare a realității trăite și simțite cu piele proprie și adîncind-o **în poveste.** Violul este consumat de discurs — **„s-or înțepenit** ocupații de ger, era lună și se vedea în pădure ca ziua, și pînă la urmă **s-or trezit** și superiorii și **or intrat** și ei **în pădure și or călcat pădurea aia, și s-or afundat tot mai adînc în ea...".** Întîmplarea este impregnată de semne ale erosului, dar, prin distanță spațială („într-un sat!: **„undeva în altă țară")** și distanță temporală (totul s-a mutat în alt război, „în războiul cel mare"), naratorul izbutește să deplaseze evenimentul spre fabulos, conferindu-i un grad sporit de neverosimilitate: „...**c-ar** fi ars toată armata, cu generali cu tot, cît pe-aci să se termine războiul înainte de vreme, că **n-or** mai avut militari cu care să se bată...". Modelul, odată constituit, permite multiplicarea: „...și am auzit, doamnă, că în altă parte, asta s-ar fi întîmplat undeva chiar pe aici, prin apropiere..." (nu comentăm acum faptul că **apropierea** se face deja posibilă, din moment ce a fost pusă sub semnul ipoteticului „s-ar fi întîmplat"!).

Pauza narativă care urmează reia și ea comentariul anterior, dar cu o semnificativă mutare de accent: semnul dubitativ care marca neputința Evei Nada de a cuprinde realitatea cu toate atrocele ei întîmplări se schimbă într-un enunțiativ al înțelegerii cuprinzătoare: „...ce să facă și ei, **că-s** sătui și ei, doamnă, să doarmă luni și ani de zile tot om cu om; să întindă mîna și nici tu muiere, numa bărbat lîngă bărbat." Să identificăm **manevra retorică** prin care autorul, asemeni unui dresor, **îmblînzește evenimentul.**

Am identificat această manevră ca modiere, prin care între **evenimentul** narat și **cititor** se interpun mai multe **filtre** narative. Pentru secvența prezentată care sînt filtrele? În ordine, ele sînt: a) ANDREI — naratorul de gradul I, care pune grila memoriei afective peste timpul istoriei, lăsînd în spațiul epic doar fragmentar oameni, întîmplări (această grilă permite strecurarea Evei Nada în cuina copilăriei); b) EVA NADA (prezența ei am urmărit-o în secvența narată); c) moș LUNGU d) ... forma n ce corespunde lexicalizării unui tip de impersonal („se zice", „se zice din bătrîni", „așa am auzit", „da, toată lumea știe asta"). Povestea repetată, trecută prin filtrul mai multor naratori, dusă mai departe de sursa ei primă, se despovărează, se spiritualizează. Povestea schimbă haina de carne în haină de lumină, la o depărtare de unde lumea se vede în împăcarea ei. Titlul cărții îl putem citi în răspăr: țara poveștii lui Sorin Titel este nu „departe", ci „îndepărtată", „dusă departe" de noi, prin savante șiretlicuri autoricești.

Sorina IANOVICI

DICȚIONAR AL FRANCMASONERIEI

(XXVIII)

ELIADE, Mircea (1907—1986): Numele lui Mircea Eliade poate surprinde într-un asemenea dicționar. Să spunem dintru început: nu a fost nici mason, nici lowton. Cu toate acestea, aria preocupărilor sale a atins parțial și acest domeniu. În „Cahiers de la Grande Loje de France", nr. 4, sept.—oct. 1963, există un articol conform căruia Eliade ar fi un discipol al lui René Guénon. Ipoteza trebuie nuanțată. În 1937, el scria: „Împotrivindu-se oarecum concepțiilor organiciste și istoriciste ale filozofilor culturii, acești autori se străduiesc să stabilească unitatea tradițiilor și imboldurilor care stau la baza vechilor civilizații orientale, amerindiene și occidentale, și chiar a culturilor «etnografice». Să menționăm, dintre acești din urmă autori, pe René Guénon, J. Evola (amîndoi „diletanți"), Ananda Coomaraswamy (...)" (subl. aut.), (în **Drumul spre Centru,** p. 169). Cu doar cîțiva ani înainte, colabora la revista de orientare guénonistă (guénonizantă, mai precis), „Memra" a lui Marcel Abramescu, unde semna sub pseudonimul KRM. (Pseudonimul nu este menționat în **Dicționarul de pseudonime** al lui M. Straje!). După debutul eclatant în Apus ca istoric al religiilor, numele lui Guenon sau Evola dispar cu desăvîrșire din opera sa teoretică, mai ales că primul era de natură să irite absolut toate mediile occidentale. Sigur că a doua frază a **Istoriei credințelor..., vol. I,** este de natură să marcheze o brutală ruptură de gnoza mai sus-pomenită: **„Este de ajuns să reamintim că poziția** verticală **marchează deja depășirea condiției** primatelor".

Tabu-urile referitoare la societățile inițiatice funcționează și în cărțile care au ca subiect inițierea. Astfel, în **Initiations, rites, sociétés secrètes,** singura referire la masonerie este formată din cîteva fraze, din care cităm: **„Urme** ale vechilor scenarii inițiatice sînt încă recognoscibile în riturile specifice ale zidarilor și fierarilor, cu precădere în Europa orientală" (p. 261). Nici capitolul **Inițierea și lumea modernă** din **Nostalgia originilor** nu conține vreo apropiere de domeniu. Dacă înainte de război, pe timpul activității sale din țară, reținerea față de masonerie era perfect justificată datorită implicațiilor ideologice (dreapta **nu agrea** Ordinul!), perioada ulterioară nu este de natură să explice relativa reținere. Cu atît mai mult cu cît Georges Dumézil — una din personalitățile cele mai apropiate de Eliade la începuturile sale — a fost un foarte activ mason. Poate că și această prietenie a determinat prezența lui Mircea Eliade, în calitate de conferențiar, la lucrările Lojei Naționale de Cercetări „Villard de Honnecourt" a Marii Loje Naționale Franceze, în 1979. Iată un fragment din discursul său, „Inițiere și lumea modernă", publicat în „Travaux de la Loge Nationale de Recherches Villard de Honnecourt", vol. I, 1980:

„Desigur, există astăzi un număr considerabil de secte oculte, de societăți secrete, de grupe pseudo-inițiatice, de mișcări hermetiste, neospiritualiste etc. Societatea teosofică, antroposofia, neo-vedantismul sau neo-budismul nu sînt decît expresiile cele mai cunoscute ale unui fenomen cultural atestat aproape peste tot în lumea occidentală. Acest fenomen nu este nou. Interesul pentru ocultism, însoțit de dorința de grupare în societăți secrete mai mult sau mai puțin inițiatice, este cunoscut în Europa încă din secolul al XVI-lea, pentru a atinge punctul său culminant în secolul al XVIII-lea. Singura mișcare secretă care prezintă o anume coerență ideologică, singura mișcare care are o istorie și un prestigiu social și politic este Francmasoneria. Restul organizațiilor cu pretenții inițiatice sînt, în majoritate, improvizații recente și hibride. Interesul față de ele este mai degrabă de ordin sociologic și psihologic: ele ilustrează dezorientarea unei părți a lumii moderne, dorința de a găsi un substitut credinței religioase. Ele ilustrează, de asemenea, ireductibila atracție pentru „mistere", pentru ocult, pentru dincolo, adică pentru ceea ce face parte integrantă din ființa umană și se lasă constatată în toate epocile, la toate nivelele de cultură".

Marcel TOLCEA

(VA URMA)

Cronica literară
de Cornel Ungureanu

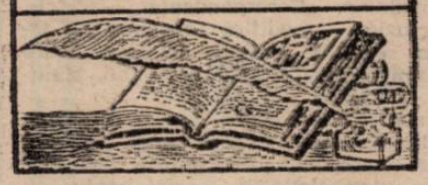

IARNA POEȚILOR

În aceste vremuri ce se anunță foarte grele pentru poezie, editura *Hestia*, girată de poetul și criticul Lucian Alexiu își începe activitatea cu cinci cărți de versuri! Vor urma și altele, îmi spune directorul-proprietar, ceea ce mă face să cred că a descoperit dînsul vreo cale de a-și atrage consumatorul.

În ceea ce mă privește, cred că o selecție bine făcută, o antologie echilibrată, însoțită de cuvenitele prezentări, poate stimula cititorul, dispus să investească. Iar *literatura* n-are cum să nu devină o investiție pentru cetățeanul care simte pe buzunarul lui ritmurile devalorizării.

Prima dintre cărțile tipărite de editura *Hestia* este *Ceasul de apă*, poezii de Octavian Doclin, selectate și însoțite de o postfață a directorului instituției. O „Notă bio-bibliografică" ne atrage atenția că acesta este al șaptelea volum al poetului. Pentru trecuta societate, profilată pe alte legi, șapte volume de poezie nici n-ar fi mult. Pregătiți de iernare, poeții trebuie să-și reconsidere stilul de afirmare: trebuie să trăiască nu prin volume oarecare, ci prin volume înscrise în dura competiție a supraviețuirii. Cultura e un lux, în consecință dictează antologia, selecția, eșantionul excepțional.

În ceea ce ne privește, descoperim în selecția operată de Lucian Alexiu un poet care n-are a se teme de fluctuațiile pieței de carte. Atît baladele sale mai vechi *(Dagmar:* „Albastru moare ochiul dimineții / și clopotele bat la Vărădia / robită-n gînd și-n fast și mirodenii / trece Dagmar, prințesă de Serbia"), cît și parafrazele „folclorice" („Domnișoară, ochiul tău / mult se bucură de-al meu, / mult se bucură și-ar vrea / clipa dar și lacrima") rămîn. Sînt texte *populare*, cel puțin în Caraș. Rămîn și suavele poeme „intertextuale".

Spre satisfacția noastră (sesizăm o anumită oboseală în ultimele sale cărți), „ineditele" așezate la sfîrșitul volumului ni-l arată pe autor pe un drum nou, deloc infertil. *Jocul* l-aș cita pentru nivelul la care Doclin poate parafraza: „Aseară a trecut pe la mine moartea / provocîndu-mă la o partidă de pocher / (afară ploua, în casă era întuneric) / odată jocul început ne supravegheam mișcările / la lumina intermitentă a fulgerului / (suficientă totuși să observ cum adversarul mîza pe o carte / ascunsă inabil în mîna stîngă) / *cip* — și simții cum un șarpe îmi trece peste picioare..." „Între Cărtărescu și Geo Dumitrescu, între Poe și Emil Botta, fantasia lui Doclin, afirmă un poet cu plămîni puternici, în stare a evolua nu numai pe distanțele scurte ale notației — cu acestea ne obișnuise în ultimii ani —, ci și în spațiul deschis al geodumitrescienei *Vederi de pe pod*. Relațiile cu optzeciștii se întăresc în scenarii poetice de factura *Întîlnirii nocturne cu Gassenheimer, arhivarul șef, memoria lumii*, poem ce pune în valoare latura reflexivă a lui Octavian Doclin. Sau, cum zice frumos Lucian Alexiu în densa postfață a „selecției", „Unei mitologii a locului și a locurilor i se substituie, din ce în ce mai mult, o

paramitologie de sursă livrescă, discursului în oglindă al liricului i se adaugă discursul despre sine al poeziei". Dacă poemele emblematice din ultimele volume nu mă încîntau foarte, de data aceasta ele mă conving. Literatura emblematică a lui Octavian Doclin are șansă: *„Poemul (După scrierea lui)* ar fi citabil pentru această nouă stare a lirismului doclinian: „Fiu nelegitim / dar confirmat / printr-un orgolios adevăr. / / Lasă urme încerte pe ochii închiși / ca o brățară de fier pe mînă. / / Conferă tăcerii / o agresivă intensitate / incomodînd prea puțin".

Ceasul de apă inaugurează o editură, o colecție de poezie, o etapă în existența unui poet. Să fie într-un ceas bun.

Pe Iacob Roman îl cunosc de mulți ani: e un vrednic animator și cărășenii îi datorează, cred, destule. Face parte dintre bunii bănățeni ai Reșiței, oameni de nădejde care știu a respecta cultura, literatura, artele. Cu alți colegi de la cenaclul „Semenicul" a publicat, în 1989, volumul *Poezii* la Litera; cartea a atras atenția, mi se spune.

Autorul reșițean intră în epoca de consum tipărind volumul *Minei pre lunile Ianuarie și Februarie, Pre versuri întocmite de dumnealui, Iacob Roman*. Mai jos avem și o prețioasă indicație: *Publicație a Inspectoratului pentru cultură a județului Caraș-Severin*, TOM I, 1991. „Publicația" are adăugită cunoscuta urechiușă, grație căreia poate servi, pentru uzul contribuabilului, drept calendar de perete. Cetățeanul cititor nu pierde mare lucru achiziționînd poeziile. Ba dimpotrivă, e cîștigat cu un calendar pe lunile februarie și ianuarie. De vrea, poate citi și operele. De nu, nu.

Cel mai bine îi ies autorului poeziile așezate înspre finele lumii, în vremile în care contabilii, noile vedete ale epocii, trag linia și încheie socoteala. Iată-l pe poetul reșițean în ultima zi a lui ianuarie: „orga-amară — a plaiurilor reci, / delir de umbre, iarbă în veci pustie „ și hieroglifa șterselor poteci / de care nici un foșnet nu mai știe / pînza e veche, zidul în ruină / cu cerul amintirii mototolit și ars..." /.

Un bun buletin meteo ar fi indicat, pentru sfîrșitul acestui ianuarie, ger sau măcar lapoviță, ninsoare și chiciură. Versul al treilea, frumos, sugera înzăpezire, dar te pui cu celelalte, tari ca niște buldozere? În final, Iacob Roman ne promite alte volume *(Mineiele pe lunile martie, aprilie, mai, iunie:* trei tomuri s-ar aduna cu oarecare repeziciune. Mai există, în sfîrșit, și precizarea că *Mineiul* este „una dintre cele mai însemnate cărți de ritual, în care sînt indicate, pe luni și zile, slujbele religioase, avînd reproduse și viețile sfinților comemorați în fiecare zi a anului". Dacă următoarele volume vor respecta acest titlu, (angajant, nu-i așa) nu ne rămîne decît să-i întoarcem autorului urările pe care ni le adresează pe ultima filă: LA MULȚI ANI, 1993!

Cronica literară

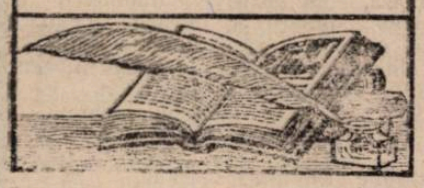

AL. IVASIUC
într-o nouă lectură

„CORN DE VÎNĂTOARE" sau despre Marele Mecanism

„Dacă istoria omenirii ar avea o misiune proprie, această misiune nu ar fi cu nimic mai prejos decît aceea pe care o are acum și care conduce la ciudata concluzie că de fapt nu are nici o misiune" — o ciudată concluzie care pare să-l fi preocupat alături de R. Musil, și pe Ivasiuc în nuvela sa **Corn de vînătoare**.

Pe Valea Marii, în comitatul Maramureșului, nordul imaginat de Al. Ivasiuc se rînduiește în două lumi posibile: cea statornicită în tradiții nezmintite de timp, a vechiului neam de nobili scăpătați al Giulești și cea nouă, frămîntată de istorie, a puterii. Între aceste două lumi există o cenzură perfectă pînă în momentul în care puternicii istorici pătrund cu alai de vînătoare în spațiul arhaic al vechii lumi. Este momentul în care Ivasiuc începe să încline balanța net în favoarea politicului, după cum se exprima pe bună dreptate N. Balotă. Eroul său, Mihai de Giulești, acceptă provocarea Istoriei cu dezinvoltura și fermitatea învingătorului predestinat. Convingerea că „veacul îi hărăzise un loc potrivit", adică acela care-i permitea participarea la putere, este hotărîtoare în opțiunea lui Mihai de Giulești pentru afirmare în interiorul unei religii. Religia se suprapune însă în ordinea temporalității unei misiuni tranșante, adică dreptului de a hotărî, de a face istorie și nu de a o suporta. Este convingerea care îl determină pe tînărul dominican să abandoneze și religia tradițională, pentru a deveni „un abil predicator al reformei, desi-i lipsea credința simplă și brutală a lui Luther".

Trecerea de la o religie la alta este un act politic, vorbind despre începuturile reașezării unei lumi în istorie. „Complicatele jocuri politice" vor deschide calea spre cancelaria coroanei, acolo unde „marele mecanism" impune crima sub forma vînătorii regale, „ca un adevărat accident de vînătoare". Istoria nordului este, ca în tragediile shakespeariene, întunecată și rece, așa cum arată și purtătorii ei: „Oamenii Septentrionului sînt întunecați", iar în lumea lor „îți trebuie doar puțină răceală și mai ales putința să mai depui trudă, în ciuda răcelii. Nu cînd ești în focat, ci atunci cînd îți pasă mai puțin, cînd totul în jur devine unealtă". Mihai de Giulești este conștiința Istoriei, întruchiparea Marelui Mecanism, așa cum îl vedea Jan Kott la Shakespeare în persoana regelui Richard al III-lea. Lipsit de sens, repetînd la nesfîrșit același ciclu nemilos, Marele Mecanism al istoriei prinde chip și conștiință în personalitățile exemplare ale unei epoci. „Richard crease istoria. Pentru el întreaga lume fusese o bucată de lut, pe care o frămîntase cu degetele lui. Dar iată că el însuși a ajuns o bucată de lut, pe care altcineva o modelează. Am admirat întotdeauna — afirmă Jan Kott — acuitatea cu care Shakespeare cuprinde în piesele istorice clipa în care istoria îl împinge pe principele pînă atunci atotputernic pe o cărare fără ieșire. Momentul în care cel ce a creat istoria, sau își închipuia că o creează, a ajuns să nu fie nimic altceva decît obiectul ei. Momentul în care Marele Mecanism se dovedește a fi mai puternic decît cel ce l-a pus în mișcare." Mihai de Giulești, eminența cenușie a noii dinastii, princiare a nordului, este unul din aceia care-și închipuie că creează istoria, ajungînd în final la conștiința că înglobat în Marele Mecanism, prins în subtilele, dar necruțătoarele angrenaje ale acestuia, el are doar misiunea de a împlini, adică de a se supune tautologiei istorice „N-am făcut însă nimic, absolut nimic, și m-am întors aici, în cerc."

Imaginea ciclului redundant ce se închide devine obsedantă și coercitivă, obligînd individul la o re-centrare neliniștitoare, încărcată de evenimentele temporalității, în lumea începuturilor. „Și eu sînt de aici", meditează cancelarul Mihai de Giulești, „din aceste locuri. Am avut numeroase biografii, dar acesta este adevărul, de aici am pornit, ca să mă întorc tot aici. Parcă îmi văd sfîrșitul, de cînd am sosit în această cetate. / ../ Da, acesta e adevărul, am pornit de aici, acum parcă se închide un ciclu. Se încheie cercul, nu-mi rămîne mare lucru de făcut."

Identificarea individului exemplar cu principiul sau cu necesitatea activă și absurdă, în fond, a istoriei este desfiguratoare. La fel ca ierarhul suprem al bisericii, care, confundîndu-se în final cu regula „căpăta mohorîta și închisa ei înțelepciune", tot astfel celui sortit să reprezinte mecanismul timpului i se estompează trăsăturile. El se golește de individualitate pe măsura absorbirii sale din ce în ce mai profunde rînd Marele Mecanism. Evolutia marelui ambițios în istorie este una paradoxală. Ironia istoriei face ca individualitatea unică, exemplară și inconfundabilă de la început, manifestată hotărît ex-centric să tindă spre o re-centrare într-un mecanism desfigurator. Omul își pierde individualitatea atunci cînd, substituit istoriei, el devine principiu. Individualitatea crispată în afirmare se șterge sau se irosește în reduplicările temporale.

În momentul în care crima este legitimată ca necesitate istorică, iar cornul de vînătoare devine semnul efectiv al acesteia, înaltul cancelar are revelația naturii absurde și incontrolabile, a sîngerosului mecanism, ce conferă iluzia puterii. „De ce o facem, Henri? îl întreabă brusc cancelarul și tînărul său om de încredere se pierdu o clipă." Răspunsul este același în toate veacurile de dinainte și din urmă. „Noua dinastie trebuia consolidată, nimeni nu mai trebuia să poarte în vine sîngele neamului alungat de la putere. Ordinea trebuia instaurată definitiv în principat, să se pună o dată pentru totdeauna capăt vremilor tulburi". E același răspuns pe care nici o umanitate nu a reușit să-l depășească și care nu explică, în fond, decît ironia marelui mecanism al istoriei ce se confirmă sub diverse chipuri la nesfîrșit. Orgoliul și ambiția indivizilor de a controla istoria eșuează în neputință și irosire a propriei individualități. Este amara concluzie la care ajunge Mihai de Giulești în apogeul puterii sale: „Toate aceste frumuseți sînt trecătoare, nimic nu se poate clădi pe ele. Mi-am pierdut viața pentru că n-am căutat ce a trebuit."

Păstrînd proporțiile, Ivasiuc se apropie, prin eroul său, de literatura crepusculară a imperiului austriac. Sentimentul irosirii într-o istorie, ce nu poate fi influențată, ci doar repetată, plasează individul și întreaga umanitate în afara oricărei misiuni. Dacă istoria omenirii ar avea o misiune proprie, atunci aceasta ar fi aceea a terifiantului Mare Mecanism, care conduce la ciudata concluzie că de fapt nu are nici o misiune.

Laura CHEIE

ISTORIA CRITICĂ A LITERATURII ROMÂNE

de Nicolae Manolescu

NICOLAE MANOLESCU:

„Mă interesează confruntarea !"

În condițiile unui dezinteres aproape general față de literatură, despre recenta dumneavoastră „Istorie critică a literaturii române", s-a scris enorm. Cum priviți receptarea de care s-a bucurat cartea dumneavoastră? Firește, nu mă refer la faptul că elogiile v-au făcut sau nu plăcere, ci la felul în care a fost analizată lucrarea.

— Dacă e vorba de ce așteptam, trebuie să spun că s-au scris exact articolele la care mă așteptam ! Dacă e vorba de ceea ce aș fi dorit să se întîmple, atunci trebuie să spun că nu s-a întîmplat ceea ce aș fi dorit ! De ce spun asta ? Pentru că, în general, oamenii care scriu la noi despre aparițiile recente sînt specialiști în literatura contemporană. P-i subiect, și nu numai, primul volum din carte se referă la o perioadă cu foarte multe probleme, particularități și ciudățenii, în care comentatorii de literatură contemporană nu sînt neapărat avizați. Specialiștii în literatura veche și romantică nu sînt comentatori de carte ! Și, prin urmare, nu și-au spus părerea. Am fost flatat de multe dintre observațiile care s-au făcut, foarte multe dintre ele mi se par chiar exacte. Am luat notă și de obiecțiile ridicate. Unele dintre ele, de asemenea, mi-au dat de gîndit. M-ar fi interesat o privire specializată asupra cărții, pentru că eu însumi nefiind, înainte de a începe să scriu la această *Istorie*, ceea ce se poate chema un specialist în literatură veche și în romantism, aveam și am dubiile mele. Aș fi vrut, deci, să știu, care este părerea specialiștilor literaturii române vechi, privitoare la felul cum am privit-o eu — și cred că am privit-o altfel decît pînă acum. Sau a specialiștilor în romantism, unde de asemenea cred că am schimbat anumite puncte de vedere. Cu excepția lui Mihai Zamfir, excelent cunoscător al istoriei și mișcării romantice de la noi, care mi-a comentat cartea, toți ceilalți (sper să nu greșesc ori să omit pe cineva)...

— Nu-l uitați pe Virgil Nemoianu, un alt eminent analist al romantismului, și care a scris despre „Istoria critică..." !

— Da, Virgil Nemoianu a scris un comentariu pentru o revistă americană, însă e vorba mai mult de o semnalare a cărții. Or, toate aceste păreri mă interesau nu pentru că eu aș mai putea să-mi schimb punctul de vedere ori să rescriu părți din carte. Dar, ca și pe antecesorii mei, pe cei care au scris despre această perioadă, și pe care eu i-am citat — uneori i-am combătut —, mă interesează și pe mine confruntarea. E, poate, punctul la care țin cel mai mult din întreaga lucrare, și anume, încercarea de a ieși din șablonul istoriilor literare ca manuale în care autorii fac de obicei perfectă abstracție unii de ceilalți, ca și cum nimeni n-ar mai fi scris înainte nimic. N-am scris, propriu-zis, o istorie a receptării literaturii, dar, în orice caz, am încercat să scriu alături de istoria mișcării operelor literare și o istorie a mișcării ideilor literare, în măsura în care operele se reflectau în opinii care, la rîndul lor, se reflectau în opere, și așa mai departe. În aceste condiții, firește că simt o oarecare frustrare, în măsura în care tocmai o astfel de carte nu a fost pusă în oglindă cu opinii specializate.

Mircea MIHĂIEȘ

EXERCIȚII DE LIBERTATE

În recenta *Istorie critică a literaturii române*, Nicolae Manolescu cultivă diferența polemică și contrastul, cu o plăcere asemănătoare aceleia din foiletonistică. Criticul judecă perioadele istorice ale literelor române fără precauții inhibante, cu o detașare în măsură să stîrnească frustrările celor care se cheltuiesc în umbra unor exerciții de specialitate în cutare domeniu, unul și același, în decenii lungi de aplicație conștiincioasă, lipsită de luminile și umbrele celor din față. Din rîndul întîi. Buni și unii, buni și alții. Este adevărat, însă, că cei din urmă sînt mai puțin liberi în raportul lor cu obiectul tratat, dintr-o precauție care sfîrșește adesea în anonimatul unor pedanterii fără viitor. Pe de altă parte, însă, aceștia din urmă pot oferi literaturii surprize de proporții atunci cînd disecția, mereu aceeași și în același corp, îi asigură celui care o face, paradoxal, libertatea și distanța necesară originalității, a ideii. A marii idei. Consider că ideile noi sînt, în studiile exegetice, expresii artistice ale libertății. Libertatea este „frumoasă" cînd ia forma *ideii*. La fel de adevărat, însă, este și faptul că noutatea în comentariul critic nu trebuie suprapusă mecanicii stereotipe a modelor literare. În fapt, acestea sînt vechi pentru că felul învechirii lor este previzibil, este știut dinainte. Frumusețea ideii în exegeza literară nu se naște neapărat din noul cu orice preț, ci din simpla — și profund dificila — alteritate. Ideea frumoasă este întotdeauna *„altfel"*, este *un altceva* care a pătruns în lume și care își păstrează distanța cu lumea fără a se condiționa istoric în ea. Doar moda este așa ceva. Moda este mai întîi istorie și mai apoi ideație. Și fiind mai întîi istorie, moda trece o dată cu aceasta, pentru că nu are, în raport cu ea, suficientă detașare care să-i asigure libertatea de a nu mai fi, mai ales, istorie. Jocul acesta, lucru știut, este învechit, este o modă. În schimb, *ideea nouă*, la care ne referim noi, este *un altceva* și atîta tot. Acest *altceva* nu este expresia unei încordări a voinței de a fi nou oricum, ci, mai degrabă, o aptitudine a spiritului care *nu poate fi*

Noul în *Istoria* lui Manolescu crește din-
în alteritate, în diferență, adică în libertate.
tr-un discurs care se delimitează de surse și pare că le stăpînește de la o distanță, întotdeauna aceeași. Criticul dă impresia unei egale stăpîniri a informației, este liber, contrastant și *„nou"* în toate epocile literare. Pe fiecare le conflictualizează, le face *să fie*, le judecă, le catalogheazǎ și le așază, la urmă de tot, în polifonia discursului critic. Necesara distanțare față de obiectul analizat nu apare ca fiind consecința unui efort încordat de a subordona ideile altora, ci, mai degrabă, acceptarea provocării acestora dintr-o plăcere, aproape sportivă, a gîndului care se naște, este obișnuit să se nască, din stări conflictuale. Din diferențieri.

Pentru că nu avem spațiu și nici timp suficient, ne vom mulțumi să analizăm acest *mecanism al distanțării* necesar reflexiei analitice în cîteva situații ale unui singur caz: cronicarul Grigore Ureche.

În chiar primul paragraf al analizei, referința la Kogălniceanu și la ideea acestuia, după care „cel mai vechi cronicar cunoscut al Moldovei" are o operă care „a slujit de urzeală tuturor cronicarilor următori" trebuie privită dintr-un unghi, ne spune criticul, „mai rar observat". Nu interesează așadar ce a însemnat Grigore Ureche pentru cei care i-au urmat, ci, mai ales, faptul că autorul primului nostru letopiseț nu avea, cum spune Nicolae Manolescu, „o tradiție pe care să se sprijine cu nădejde". Nu avea intertextualitatea internă, nu putea avea identitate prin diferență, așa cum ne este ea dată nouă, care scriem *„împotriva"* prozei lui Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu sau Radu Petrescu. Îi știm și nu luăm lumea de la capăt, și dacă sîntem, artisticește vorbind, atîta cît sîntem, împotriva acestora sîntem și lor le datorăm faptul diferențierii noastre.

În schimb, într-o diferență semnificativă cu noi, cronicarul Ureche a început totul de la capăt. El este Creatorul. Creația sa este mai mult decît una doar literară și nici nu se suprapune în întregime peste mecanismele creației literare, tocmai din cauza lipsei intertextualității diferențiatoare care face posibilă existența conștiinței artistice. La Miron Costin lucrurile stau altfel, și dacă raportarea acestuia la cel care i-a fost înaintaș nu se face în planul discursului, dacă nu avem o conștiință a formei, o nevoie intenționată de a fi *altfel* în scriitură, avem o conștiință a conținutului, exersată prin raportări polemice și diferențiatoare la *ce se spune*, nu la *cum se spune*. De altfel, scandalul interpolării lui Simion Dascălul prilejuiește prima intertextualizare din literele române și prima exersare în ceea ce astăzi numim prin *critică de conținut*.

În privința primului nostru cronicar, Nicolae Manolescu notează, comparativ, un *altceva* diferențiator, nu față de Miron Costin, ci în raport cu un *alt* domeniu tematic. Criticul îl judecă în raport cu mitropolitul Varlaam și cu *Didahiile* lui Ivireanu. Sîntem încredințați că aceștia „au beneficiat, cel puțin sub două raporturi, de un avantaj net". Beneficiile intertextuale există la acești doi înalți prelați în chiar faptul că „oratoria de amvon" găsea în Biblie, apoi în literatura omiletică bizantino-slavă, dar și în fragmentele traduse deja în românește atît din literatura patristică, cît și din textele evanghelice, — un binevenit suport referențial. Diferențierile analitice merg mai departe. Între Varlaam și Antim Ivireanu, pe de o parte, și Grigore Ureche, de alta, există și distanța „menirii discursului". Predica se apropie mai ușor de retorică, de exercițiul estetic; îi este acesta mai la îndemînă, tot așa cum îi este mult mai aproape „ambianța limbii vorbite". Cronicarul nu are asemenea suporți referențiali. Criticul extrage paradoxul, situația conflictuală gata să dea contur ideii, să o facă posibilă, să o tragă în față: „Exemplele care i se oferă (cronicarului) se află oarecum în contradicție cu scopul urmărit de el: o tradiție istoriografică scrisă, dar care nu este în limba română și o expresivitate românească de tip oral, dar care n-a servit încă la comunicarea ordonată a unor fapte istorice". Ureche este inventatorul propriei referențialități. După Nicolae Manolescu, „problema fundamentală pentru Grigore Ureche este neîndoielnic aceea de a-și scrie cronica în românește". Consecințele practice ale acestei reușite sînt imense. Aș nuanța cealaltă consecință (pe care Manolescu o alătură acesteia de mai sus, detaliată în 1978 de Mircea Scarlat), și anume aceea denumită de critic „o mare dificultate în sine". Criticul o definește în termenii următori: *„A scrie* cel dintîi în limba în care vorbesc de cînd lumea ai tăi și tu însuți înseamnă a trece un prag important". Eu aș continua ideea și aș ridica-o într-o generalitate care să ajungă pînă în vremurile noastre. Cred că pragul a rămas același și dificultatea nu s-a schimbat. Cînd *scrii*, scrii pentru prima dată, cu fiecare ocazie începi, inovezi, trasezi diferențe, te răsucești în fața foii, cu

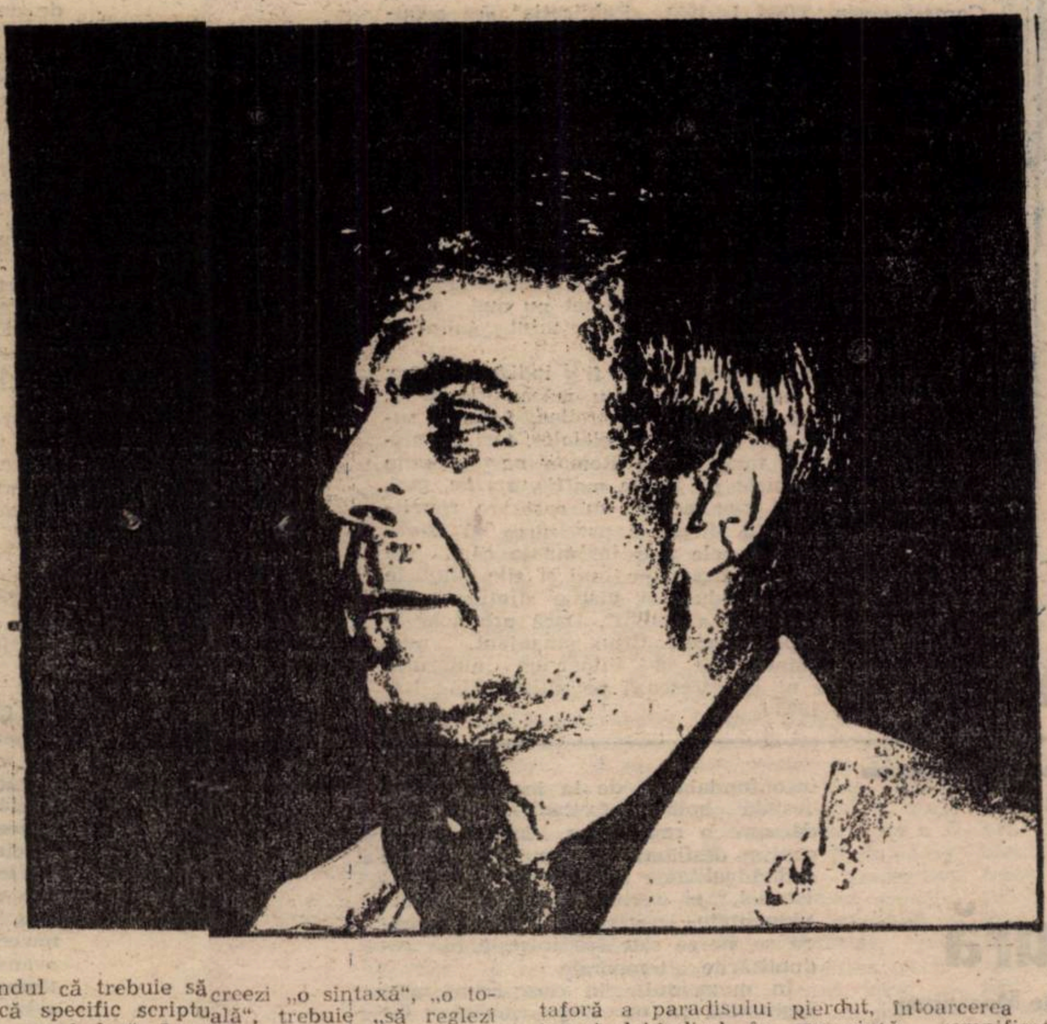

gîndul că trebuie să creezi „o sintaxă", „o to-
pică specific scriptu ală", trebuie „să reglezi
un vocabular". La l a gîndit, probabil, bă-
trînul vornic, cînd s a așezat *ca să înceapă* în
fața foii albe. Încep rea domniei sale este și
una a literaturii no stre, care începere nouă
ne este inaccesibilă. O alta este însă și a
noastră, odată ce și noi, nu-i așa ?, începem
de fiecare dată în f a colii albe, în felul ma-
relui vornic de la are, iată !, au început
toate.

Daniel VIGHI

ROMANTISMUL BIEDERMEIER

În *Introducerea* la *Istoria critică a literaturii române*, vol. I, Nicolae Manolescu precizează, între altele, că s-a ferit să străbată empiric întreaga noastră literatură, de aceea a creat o serie de modele care, chiar dacă nu întotdeauna absolut originale, permit sinteza trăsăturilor definitorii dintr-un ansamblu de fenomene ce se circumscriu unei perioade determinate. E o strategie a cărei eficacitate se verifică și în exegeza romantismului european (R. Wellek), autorul se asociază concepției lui Virgil Nemoianu, inspirată de istoriografia germană, care distinge două romantisme: primul, înainte de 1815 — *High Romanticism* —, și un stadiu tîrziu al curentului, de după data amintită, numit *Biedermeier Romanticism*. Dacă cel dintîi se caracterizează prin radicalism ideologic, vizionarism, coerență, simț cosmic, integrarea contrariilor, misticism și intensitate pasională, al doilea este un romantism mai „îmblînzit", căci manifestă înclinații spre moralitate și valori domestice, spre confort spiritual, idilism, pasiuni temperate, conservatorism etc. Cu excepția lui Eminescu

și, poate, a lui Ha eu, romantismului romă-
nesc i se potrivesc, în general, caracteristicile
romantismului de p Biedermeier, adică e-
clectismul, evitarea ormelor excesiv radicali-
zate, propensiunea ntru istoric și etnic, pre-
cum și alte asemene note ce-l înscriu în for-
mula romantismului european din ultima lui
fază de dezvoltare. irește, autorul nu pierde
din vedere nuanțele specifice pe care le vor
decela analizele mi ițioase ale textelor pa-
șoptiste.

Ocupîndu-se, de camdată, de proza ro-
mantică, Nicolae M nolescu, identifică, în ca-
drul romantismului Biedermeier, trei „tipuri
care se mixează b graficul, melodramaticul
și istoricul. Așadar, toți romanticii au nostal-
gia trecutului lor milial și individual, de
unde proliferarea m morialisticii, a jurnalelor
intime și scrisorilor Eul absolut din *High*
Romanticism este acum un suflet agitat și
plîngăreț, de o sen sibilitate exacerbată care,
pierzîndu-și suportu rațional, degenerează
în melodramă popu lară, amestec de grotesc și
tragicomedie. În fine istoricul apare ca o metaforă a paradisului pierdut, întoarcerea în trecut dobîndind, în consecință, semnificația retragerii într-o lume idilică, securizantă.

Odată construite aceste modele, la care n-a ajuns în mod artificial, ci pe baza unor reînnoite și aprofundate lecturi ale operelor, criticul purcede la explorarea geografiei romantice propriu-zise, coboară din planul abstracțiilor în concretul fascinant al literaturii, pentru a da carnație și substanță conceptelor. Și, oricît de calificat și împătimit cititor este, oricît de ademenitoare i se îmbie perspectiva speculațiilor pur personale, N. Manolescu rezistă tentației situînd mereu și cu rigoare textele în sistem. Mai mult decît atît, credibilitatea propriilor interpretări sporește considerabil prin dialogul polemic ce-l întreține permanent cu opiniile exprimate anterior. Cititorul participă astfel la un elevat spectacol intelectual înregistrînd cu satisfacție, uimire sau (de ce nu ?) cu durere chiar, șubrezirea unor mituri canonizate prin tradiție sau prăbușirea, de-a dreptul, a atîtor prejudecăți ce i se înșurubaseră, de-a lungul timpului, în minte și suflet. În schimb, sub aceiași ochi uimiți, poate ușor derutați, reînvie alte valori, tăinuite nedrept de colbul uitării, al indiferenței sau, pur și simplu, ignorate din lipsă de gust. Să reținem cîteva exemple doar, din multele posibile și în egală măsură edificatoare. *Alexandru Lăpușneanul*, nuvela istorică la care școala îndeosebi redusese aproape întreaga valoare a literaturii lui Negruzzi, e văzută de autorul *Istoriei critice*... ca „o proză cît se poate de tipic romantică", în care portretul, departe de a sugera un suflet complicat și complex, „indică fixație și primitivitate", o linearitate psihologică și nu numai. Redescoperite sînt însă nuvelele *Zoe* și *O alergare de cai*, precum și prozele din *Negru pe alb*. În *O alergare de cai*, bunăoară, exegetul evidențiază „mondenitatea ușoară, spumoasă și delicată", prezentă înaintea lui Duiliu Zamfirescu și Camil Petrescu. Tot aici sesizează cea mai subtilă valorificare a tehnicii contrapunctului, pînă la, din nou, Camil Petrescu. Cît despre așa-zisele scrisori din *Negru pe alb*, N. Manolescu le apreciază ca texte publicistice cu valențe literare, care îl devansează cu o jumătate de secol pe Caragiale.

În naivele amintiri ale latinistului Timotei Cipariu se simte — cine ar fi crezut ? — duhul lui Creangă, pe cînd prozatorul Bălcescu se revelează mai puternic în scrisori decît în *Românii supt Mihai-voievod Viteazul*. Foarte interesante lucruri descoperă criticul în jurnalul lui C.A. Rosetti pe care-l apropie de Flaubert pentru acuitatea observației „pînă la detaliile bolii și morții". Impresionat de analiza, aproape stendhaliană, practicată de Rosetti, comentatorul este de părere că „pînă la Sebastian și Holban, noi nu avem pagina analitică de acest tip".

Apelul la jurnal și corespondență este, cum se vede, o cale frecventă de acces la esența personalității scriitorilor, confirmînd înclinația generală către confesiune a romanticilor de tip Biedermeier. De aceea, metoda va fi aplicată, cu la fel de surprinzătoare rezultate, și în cazul lui Odobescu sau Hasdeu. Epistolarul primului, estimat ca „cel mai întins și mai variat din întreaga noastră literatură", e valorizat nu doar ca document important, ci și ca o operă literară de excepție a romantismului românesc. „Corespondența — citim în concluzie — modifică imaginea lui Odobescu din scrierile antume, tot așa cum jurnalul intim a modificat-o pe a lui Maiorescu".

Șirul exemplificărilor ar putea continua, deoarece întregul volum respiră aerul tonifiant al lecturilor proaspete, șocante prin insolitul asocierilor și sugestiilor; or, tocmai pentru că ne tulbură fecund propriile table de valori, înstrăinîndu-se ferm de cumințenia stearpă a tratatelor așa-zis academice, opera aceasta, atît de vie și seducătoare, își revendică pe drept unicitatea în spațiul istoriografiei noastre contemporane.

I. CHEIE — PANTEA

DEMERSUL COMPARATIST

Volumul întîi al *Istoriei critice a literaturii române* pare a-l situa pe prestigiosul ei autor între tradiția călinesciană și el însuși, între interesul „estetic" al lui G. Călinescu pentru literatura veche și modernă și ceea ce ne va oferi Nicolae Manolescu în volumele următoare. Modelul călinescian, perpetuu, este evident, fiind definit și în *Introducere* prin identificarea unor similitudini cu optica și obiectivele lui René Wellek. Restul — și este foarte mult acest „rest" — îl întrupează Nicolae Manolescu însuși, cel care la o jumătate de veac după G. Călinescu scrie o „istorie critică", concept despre care autorul mărturisea nu de mult: „...mă refer la două lucruri. Sigur, mă refer în primul rînd la discutarea textelor, și nu a biografiei. A doua accepție a termenului este istoria *receptorului*. Or, fără mentalități nu putem discuta receptorul" („Orizont", nr. 12, 23 martie 1991, p. 8).

Înscriindu-se în tradiția călinesciană, conferindu-i totodată noi dimensiuni, *Istoria critică*... a lui Nicolae Manolescu semnifică coabitarea, modernă, a actului critic cu cel de istorie literară, trăsătură de unire pășind de astă dată a se situa în spațiul metamorfic al mentalităților, în descifrarea succesivă a „orizonturilor de așteptare" ale epocilor care s-au scurs din secolul al XVI-lea pînă în miezul celui de-al XIX-lea. Textul literar poate însemna valoare sau nonvaloare, caracterul său longeviv sau, dimpotrivă, efemer fiind certificat de felul în care a fost primit în epoca sa sau în cele următoare. Destinul textului, citit din perspectiva secolului nostru (viziune călinesciană), își relevă toate fațetele, cernîndu-se ca valabilă și actuală doar semnificația estetică, de la textele coresiene la romanul postpașoptist.

Întreaga carte a lui Nicolae Manolescu demonstrează că fenomenul literar românesc — firește cel aflat în vizorul autorului — constituie nu numai rezultanta unui act de comunicare pe verticală (firească maturizare diacronică a limbii și literaturii române prin renunțarea succesivă la balastul neestetic !), ci și pe orizontală, în procesul de autoclarificare și autoidentificare cu repere în alte culturi și literaturi. Paginile lui Nicolae Manolescu atestă magistral o constatare anterioară a lui Al. Duțu și anume că „într-un climat mental ce îmbrățișează mai multe culturi comunicarea intelectuală și deci și cea artistică se intensifică" (*Literatura comparată și istoria mentalităților*, Buc., 1982, p. 161). *Istoria critică*... aduce în fața cititorului ei o lume în care se întretaie, se completează sau se resping destine ale unor TEXTE care ne reprezintă cu istoria noastră spirituală și cu obișnuințele artistice. Ținînd seama mai mult de biografia textelor și mai puțin de cea a scriitorilor, investigînd gustul cititorilor în funcție de metamorfozele culturale ale spațiului nostru european de sud-est, luînd în considerare nivelul școlii și nivelul bisericii, constatările axiologice ale lui N. Manolescu izvorăsc dintr-un context mai larg și mai profund decît cel al istoriilor literare tradiționale.

Demersul comparatist se impune de la sine — fie că e vorba de influențe directe, vizibile și certe, fie de așa-numite fenomene de „paralelism literar", fie de reliefarea accentelor originale ale literaturii române în context european —, devenind operațional printr-o argumentație luată din diverse domenii care s-au interferat în procesul de geneză și afirmare a literaturii române: istoria mentalităților, purtînd cu preponderență în perioada veche semnificații didactico-religioase, apoi coabitarea „paralelă" a literaturii culte cu folclorul (pînă la apariția conștiinței romantice !), mai apoi implicarea umanismului medieval, a barocului de sorginte italică, prezența vie a literaturii „populare" a tîrgurilor și primelor aglomerări orășenești, contactele cu ideologia și practicile textuale ale clasicismului (de la creatori de vîrf la cei mai modești epigoni), cu ideologia filosofico-socială a luminilor etc. etc. Nicolae Manolescu ne oferă un spațiu de spiritualitate care se explică pe sine pornind din interiorul textelor literare. Existența valorii determină explicația „din afară" și nu invers.

Excursul istorico-literar întreprins confirmă viziunea cultivată de unii formaliști ruși (B. Tomașevski, I.N. Tînianov) conform căreia formele literare apar și se afirmă purtînd semnele unor motivații multiple, fiind supuse apoi unui proces de erodare și confruntare cu un „orizont de așteptare" aflat el însuși într-o continuă mișcare. Valorile se reconfirmă și rămîn (vezi cazul lui C. Negruzzi ca prozator romantic), formele îmbătrînite și epigonice dispar. Asemenea lui G. Călinescu, autorul *Istoriei critice*... a intuit că autonomia valorilor e un fals și că ele există doar în măsura în care se afirmă ca produse *literare* certificate de conștiința și gustul estetic al unei succesiuni de epoci. Dacă unele forme clasice ajung să dispară și din literatura română a secolului al XIX-lea (epopeea, poemul filosofico-satiric, basmul și alegoria în versuri ș.a.), faptul se datorează, cum însuși N. Manolescu o afirmă, unei „mutații a întregii spiritualități europene, mutație a cărei direcție este de la epic și obiectiv către liric și subiectiv sau, în termenii lui Nietzsche, de la apolinic la dionisiac" (p. 123). Este doar un exemplu din multele care populează paginile *Istoriei critice*...

Conexiunile literaturii române cu alte literaturi europene nu sînt reliefate în mod forțat, cum din păcate s-a făcut adesea (prin stabilirea cu orice preț a unor influențe sau ecouri de natură tematologică sau prozodică), ci pornind de la conturarea cadrului spiritual general-european care a favorizat, în anumite momente ale sale, apariția unor teme, motive, structuri similare, fiecare avînd firește o coloratură națională proprie. Bazat pe o bibliografie internațională impresionantă, autorul *Istoriei critice*... emite observații ce depășesc adesea hotarele și așa nu foarte rigide ale patrimoniului literar național, perspectivă care, după opinia noastră, localizează mai exact și mai obiectiv nume ca Dosoftei, Varlaam, Antim din Iviria, Gr. Ureche, Miron Costin, D. Cantemir, Văcăreștii, Goleștii, C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, Alecu Russo, N. Bălcescu etc. etc.

Acest prim volum al *Istoriei critice a literaturii române* demonstrează un mare adevăr: este firesc ca o literatură creată de un popor care s-a născut atît creștin, cît și european, să adopte modele formale și viziunea-i existențială fundamentală apelînd la aceleași surse primare care au produs civilizația europeană în genere (clasicismul greco-roman, textul biblic, literatura Sfinților Părinți, barocul bizantin etc.) și să se asocieze apoi marilor metamorfoze ale aceleiași spiritualități europene. Demersul comparatist, coborît dintr-un cadru atît de larg pentru a poposi în cele din urmă în *estetic*, i-a permis lui Nicolae Manolescu să conceapă o lucrare eliberată de adesea neexprimatul dar existentul complex de inferioritate față de alte spații geografice și alte culturi, o carte în care ne putem citi pe noi înșine prin ceea ce am însemnat spiritual și artistic în spațiul dăruit nouă de providență.

Corneliu NISTOR

ALEXANDRU MOCIONI (1841-1909) și problema culturii naționale

Personalitate proeminentă a mișcării naționale din Banat și Transilvania, **vreme de peste patru decenii, Alexandru Mocioni s-a impus în conștiința colectivă a românilor prin consecvența crezului său politic și, mai cu seamă, prin marele sprijin acordat afirmării culturii naționale.** „Cînd era vorba de ajutorarea vreunei întreprinderi naționale sau de o faptă filantropică, consemna în anul 1909 Andrei Bîrseanu, el băga fără șovăire mîna în buzunar și ajuta cu dărnicie tot ce i se părea vrednic de ajutat (V. Braniște. **Alexandru Mocioni. Amintiri și aprecieri,** în „Transilvania", nr. 3, 1909, p. 51). Poziția lui Alexandru Mocioni față de problema culturii naționale este parte organică a concepției sale despre rolul națiunii și al conștiinței naționale în societatea europeană modernă și, cu deosebire, în marile imperii multinaționale. Ceea ce deosebesc esențialmente popoarele din secolul al XIX-lea de cele din trecut — sublinia gînditorul român în Studiul „Conștiința națională" (1887) — și le ridică la un grad intelectual și moral mai înalt sînt **conștiința națională și cultura națională. Conștiința definește individualitatea** națiunii, cultura îi potențează **valoarea.** „Pînă unde ajunge istoria, afirma **Alexandru Mocioni,** ea ne învață că nu norocul războiului, nu puterea crudă a armelor, nu preponderența fizică decid durabil soarta popoarelor, ci **cultura, puterile spirituale și morale** ce le dezvoltă aceea... Însemnătatea istorică a fiecărui popor se înalță și scade după cum cultura și conștiința sa națională se înalță și scade."

Se implica în conceptul său despre cultura națională un punct de vedere la nivelul gîndirii europene a timpului, menit să integreze fenomenul cultural național în patrimoniul civilizației universale. Student fiind la Viena, în anul 1860, redactează, împreună cu alți tineri români, o scrisoare către Mihail Kogălniceanu cu prilejul întemeierii Universității din Iași. Constituia un adevărat manifest pentru afirmarea culturii naționale și așezarea poporului român pe coordonatele progresiste ale Europei. Națiunea română, se remarca în scrisoarea amintită, trebuie „să-și cuprindă o poziție între națiunile culte ale Europei și la poziția aceasta poate ajunge mai ales prin știință, iar la aceasta prin ridicarea institutelor de cultură". (V. Curticăpeanu, **Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918,** Ed. Științifică, București, 1968, p. 149). Este demn de reținut faptul că încă de atunci acorda o însemnătate generală românească înființării primului așezămînt universitar al României moderne. Universitatea ieșeană, considera Alexandru Mocioni, este „institutul cel mai salutariu... prin care națiunea română propășește în științe și literatură, care face nume frumos și măreț românimii întregi." (Ibidem).

Importanța acordată de Alexandru Mocioni fenomenului cultural își află explicația în temeinica cunoaștere a realităților din monarhia habsburgică. Era conștient de îngrădirea tot mai accentuată a participării românilor la viața politică și economică în condițiile dualismului austro-ungar. Activitatea pe tărîm cultural trebuia să atenueze neajunsurile provocate de politica guvernanților maghiari, să mențină mereu trează conștiința națională și să încurajeze aspirațiile spre libertate și unitate națională. Formulează clar această menire a culturii naționale cu prilejul Adunării generale a **Astrei,** desfășurată la Oravița în 1-2 septembrie 1902: „Știm că cultura este cel mai însemnat factor de putere al popoarelor din toate timpurile, între toate împrejurările. Sînt însă timpuri și împrejurări cînd, precum știm și noi, chestiunea culturei poate să devină pentru un popor o chestiune de viață. Astfel, lupta pentru cultură nu este altceva decît lupta pentru existența națională." (**Drapelul,** 1902, nr. 102, 5/18 septembrie).

În viziunea omului politic bănățean, acțiunea benefică a culturii naționale se putea realiza numai prin „încordarea și concentrarea puterilor" poporului român în întregul său. Realizarea unității culturii naționale constituia, în concepția lui Alexandru Mocioni, o componentă esențială a procesului de desăvîrșire a unității național-statale a românilor. Înfăptuirea acestui ideal este demnă de stăruințele poporului român, sublinia fruntașul bănățean.

Alexandru Mocioni a fost însă mai mult decît un valoros teoretician al conceptului de cultură. A fost un neobosit susținător al strădaniilor de afirmare a culturii naționale. La 8 aprilie 1872 înaintează Dietei Ungariei o petiție cu 43 subscrieri ale studenților români din Budapesta prin care cer dezbaterea imediată a proiectului de lege pentru înființarea Universității din Cluj. În cuvîntarea ținută cu acest prilej, solicită ca legea respectivă să prevadă folosirea și a limbii române în toate facultățile acestei Universități. (T.V. Păcățian, **Cartea de Aur,** vol. V, Sibiu, 1909, p. 753.).

Vlăstar al unei familii bogate, aristocratică prin poziție socială, dar consecvent democratică prin simțire și mentalitate, a dovedit o impresionantă sensibilitate pentru nevoile culturale

ale neamului românesc. „De cîte ori în avînturile noastre generoase, scria Valeriu Braniște, ne poticneam de ideea că nu sînt bani, era gata soluția: să dea Mocioni! Dar nu numai în cele publice, ci și în cele particulare". (V. Braniște, **Alexandru Mocioni. Amintiri și aprecieri,** în „Transilvania", 1909, nr. 3, p. 153). Un mare număr de personalități ale vieții culturale și politice românești (Victor Babeș, Coriolan Brediceanu, Athanasie Marienescu, Avram Berlogia, Alex. Liuba etc.) au beneficiat de ajutorul oferit de Alexandru Mocioni, împreună cu alți membri ai familiei sale (**Gazeta Transilvaniei,** 1867, nr. 54, 12/24 iulie, p. 3-4).

Cînd T.V. Păcățian s-a aflat în mari dificultăți materiale în urma procesului care i-a fost intentat de Tribunalul din Cluj pentru publicarea primului volum al „Cărții de Aur", Alexandru Mocioni îi trimite o sumă de 450 coroane și o scrisoare-emoționantă de încurajare „ca un semn sincer de recunoștință pentru meritele naționale ce ți le-ai cîștigat". (Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, **Manuscrise,** nr. 302/4, f. 5). Îi achită și 40 exemplare din volumul următor, pe care le distribuie apoi gratuit studenților români din capitala Ungariei. Înțelegîndu-i semnificația, studenții îi răspund la 28 februarie 1913 cu impresionante cuvinte de mulțumire: „Prin acest act de dărnicie ați țintit, desigur, la aceea ca punîndu-ne în mînă atîtea pagini cuprinzătoare de mari avînturi naționale — să puneți temeiu dragostei noastre pentru neam, să ne lărgiți orizontul culturei naționale." (**Luceafărul,** II, 1903, nr. 7 din 1 aprilie, p. 138).

Nenumărate sînt școlile românești pe care le-a ajutat cu sume de bani în cursul anilor pentru procurarea de manuale și îmbrăcăminte necesare elevilor orfani și săraci (**Dreptatea,** 1895, nr. 48, 28 febr., p. 6). S-a aflat printre fondatorii „Alumnelului" din Timișoara, care va acorda un substanțial sprijin material multor tineri români pentru continuarea studiilor. (**Albina,** 1868, nr. 39, 10/22 aprilie, p. 2). Importante sume de bani a oferit pentru organizarea serbărilor naționale de la Putna, pentru zidirea catedralei ortodoxe din Sibiu, pentru construirea Muzeului Astrei etc. Deosebit de importantă este contribuția lui Alexandru Mocioni la conducerea și coordonarea activității instituțiilor culturale naționale, în consens cu acțiunile imediate și de perspectivă ale mișcării politice.

Prin convingerile profund progresiste privind rolul culturii naționale și mai cu seamă prin sprijinul material acordat propășirii acesteia, Alexandru Mocioni se înscrie printre personalitățile remarcabile ale vieții politice și spirituale românești.

Ioan MUNTEANU

Dincolo de cuvînt

Lăbărțată prin întreita repetare a vocalei — ă — (ă... ă... ă), țesătura de sunete din care s-a urzit cuvîntul-titlu al acestor însemnări pare menită să slujească înțelesul lui peiorativ, deteriorîndu-l și mai abitir. Oricum, nătărău se încadrează într-un lanț foarte întins de sinonime. Bogăția și felurimea lor se explică și prin poșta de voie bună, de rîs sănătos și de zeflemea îngăduitoare, pe care „prostia omenească" a stîrnit-o în cugetul ascuțit și sfredelitor al românilor. Iată doar cîțiva din acești termeni, cu observația că unii, așa cum am și avut prilejul să subliniez în legătură cu nătărău, sînt expresivi prin însăși structura lor sonoră: bleg, gîgăuță, gogoman, haplea, mototol, nătăfleț, năting, neghiob, nerod, prost, timp, timpit, tont, zevzec etc., Numărul regionalismelor este, și el, destul mare: bleot, bobletic, bobleț, natantot, năprui, nătîntoc, năuc, năvleg, pliurd, șui etc., etc. Dintre acești termeni unii sînt polisemantici, așa încît sinonimia lor cu nătărău este doar parțială. Astfel, în poemul eminescian postum Călin Nebunul, șui, prost și tont alternează cu sinonime în context redus, sugerînd și insistînd asupra ipostazei părelnice a eroului: „cel mic era un prost. / Cîtu-i ziua șade-n vatră și se joacă în cenușă, / Prost ca gardul de răchită, șui ca clanța de la ușă. / De vorbește, cine-ascultă? Știe că nu-i de vo samă, / Toți îi zic: ne-aude, Tontul, da' pe el Călin îl cheamă".

Convertit în substantiv, **șui** dezvoltă sensul de „nebun", „țienit", „într-o ureche" la Creangă, în **Ivan Turbincă**: „— Iată-mă-s, Doamne, pusă la opreală; m-ai lăsat de rîsul unui șui ca Ivan, nenorocita de mine". Mai greu de precizat e înțelesul contextual al lui **șui** în proza argheziană **Pedeapsa**, căci termenul nostru, angrenat într-o succesiune deasă de epitete cvasisinonime, se învecinează atît cu **bleg** cît și cu **smintit**: „Ei s-au învoit să joace spectatorului încremenit diversele chipuri de a fi nebun, smintit, capiu, șui, țienit, bleg și într-o ureche" (**Pagini din trecut,** ESPLA, 1955, p. 87). Dificultatea rezidă în faptul că cele două serii de epitete cvasisinonime nu sînt grupate după sens, ci amestecate: **bleg**, de pildă, se află așezat între **smintit** și **într-o ureche**, care semnifică aproape același lucru... În schimb, în poemul **Cina** din ciclul **Flori de mucegai**, Arghezi ilustrează altă relație de sinonimie, tot parțială, aceea dintre **șui** și **diform**: „Livizi ca strigoii și șui, / Strîmbați de la umeri, din șold și picior, / În blidul fierbinte, cu aburi gălbui, / Își duc poreă sîngele lor".

NĂTĂRĂU

E momentul să fie făcută precizarea că numai la prima vedere nătărău are o structură linvistică opacă. Într-adevăr, el este un derivat din tare, al cărui antonim, netare, există în „scripturele române" ale vechimii. Dicționarul academic reproduce acest crîmpei dintr-o Pravilă: „Cu vrearea lui să cade să se facă metania săracilor și celor bătrîni și netari". Evident, netare înseamnă „fără vlagă", „slab", „neputincios". Ultima treaptă a derivării constă în aninarea sufixului -ău, deci: tare, netare, netărău, nătărău. Se observă lesne că nătărău restrînge „slăbiciunea", mutîndu-se din domeniul fizic în cel intelectual, termenul ajunge sinonim cu expresiile „slab de cap", „slab de minte". Eminescu, Glossă: „Nu spera cînd vezi mișeii / La izbîndă făcînd punte, / Te-or întrece nătărăii, / De-ai fi cu stea în frunte".

La Arghezi, în poemul Trișea, valoarea depreciativă a derivatului se subțiază pînă aproape de anulare: „Din cobză și din flaut, din frunză și din drîng, / Cîntau de mult și alții cînd horele se strîng, / Dar nu ieșea din scula nici unui nătărău — / Atît alean de suflet și leac de ceasul rău". În anumite condiții de context situațional, același proces de emancipare semantică îl poate suferi femininul nătăroaică, pe care l-am auzit, în casa unui prieten, întrebuințat ca termen de „răsfăț" șugubăț pentru... „nevastă".

În general însă, sufixul -ău compromite, stilistic, cuvîntul căruia i se atașează sau îi întețește tenta peiorativă: extrase din teme verbale, derivatele mîncău și lingău sînt ilustrative. Iată, din Dicționarul academic, o distincție de nuanță a lui Camil Petrescu și o replică pretențioasă pentru noi, din teatrul lui Alecsandri: „— Of... mare mîncăcios mai ești și tu, măi vere, / Pe mîncare și pe bere. „Să mă bag printre lingăi, / și să frig la nătărăi". Dintre derivatele cu -ău, doar mestecău „făcăleț" și ningău „ninsoare îmbelșugată, care durează mult" nu au valoare peiorativă.

Provenit din lărgirea lui -ău, sufixul -ălău asigură degringolada semantico-stilistică a derivatelor, agravînd deficiența intelectuală exprimată de etimoane, în cazul lui prostălău și tontălău, sinonime intensive pentru nătărău și celălalți componenți ai seriei. Li se adaugă nufărălău, cu observația că termenul de bază al acestuia din urmă nu are, în chip obligatoriu, sens depreciativ. Sinonimia dintre nătărău și prostălău (prostalău) este confirmată de această „arie" din Baba Hîrca, „Operetă-vrăjitorie" de Matei Millo, unde cele două derivate rimează: „Ei, zău, tare-mi pare bine, / Că-mi bat joc d-un nătărău; / Ei, de-acuma las' pe mine, / Am să-l fac mai prostălău".

G.I. TOHĂNEANU

ILLÉS MIHÁLY

PE FIRUL GÎNDULUI

1979.

(Întîmplarea sau imaginația își pot face oricînd rost de un tren. Mai cu seamă că își permit, nefiind datoare nimănui cu vreo explicație. E nevoie de un tren? Iată-l! Nimic mai simplu și mai firesc. Pînă și cel mai arbitrar loc, persoana cea mai neînsemnată sau povestea cea mai banală pot deveni verosimile, interesante, fascinante chiar dacă totul ia forma pe care întîmplarea (sau atotputernica imaginație a ales-o. Fiindcă aceste două olimpiene figuri ce ne întrec deopotrivă în iscusință și în orbie, ne rezervă mai întotdeauna cîteva simpatice învățăminte...

Dar, parcă era (vorba de un tren. În el, călători: pribegi singuratici, străini veniți de departe și călători obișnuiți stînd la taclale. Într-un cuvînt, tot felul de oameni cîntărindu-se din priviri. Printre aceștia un băiat sau, mă rog, mai mulți, care sorb prin fereastă peisajul schimbător. Pe noi ne interesează însă unul singur, numai acela care și-a vîndut sufletul întîmplării, iar gîndurile și le-a amanetat la muntele de pietate al imaginației).

EL: Cîmpia e mai întotdeauna severă și bătrînicioasă. Doar acum, prin mai, dă impresia că întinerește. Abia acum, între avîntul riscant al primăverii și buimăceala verii, se regăsește cîmpia cu adevărat. Luna mai e linia de hotar între gerurile parșive ce se întorc pe furiș și ploile năprasnice la pîndă. Începe jocul fascinant al culorilor: orice combinație posibilă se înghesuie în infinitul din ce în ce mai strîmt Stăpîn al totalității, necuprinsul nu oferă nici o surpriză. În zadar mișună culori și nuanțe, esența lor rămîne în ascendența lunii mai. Degeaba gonește trenul, el rămîne oricum înțepenit în propria-i atmosferă... Acest peisaj este alegoria rudimentară a libertății. Se interzice descompunerea unității posibilităților. De altfel, nici nu s-ar putea. A te desprinde din această unitate nu-i rentabil. Nu-i rentabil?! Nu-i rentabil...

Fac ce poftesc. Mă întind pe fotoliul de clasa I. Savuez priveliștea. Desfac în detalii lumea ce-mi defilează. Acest mod de a-ți petrece timpul este un cub magic a cărui secretă ordine a încurcat-o încă de la pornire preastimata întîmplare...

Fac ce pot. Mă întind pe fotoliul de clasa I. Mai de clasa I. nici că există. Consum priveliștea. Îi reții alcătuirea: aceasta e lumea care mi se oferă, ea intră în costul biletului plătit la plecare...

În miezul diversității încătușate, statornicie liberă: flori de mac. Roșul obraznic și nesfîrșit aici, lîngă tren. Corupere îndrăzneață a lumii detaliilor. Vremelnicie indestructibilă. Flori de mac — actorii ambulanți ai lunii mai (...).

(Orice tren se poate încrucișa cu un altul din sens contrar. Este un adevăr atît de firesc, încît nu necesită nici un fel de argumentație. Precum este de la sine înțeles și faptul că în acest al doilea tren se află o fată care stă și privește scena ce tocmai se derulează).

EA: Brazii sînt întotdeauna frumoși. Dar în luna mai parcă întineresc. Îi iubesc fiindcă proclamă neîndoielnica permanență. Chiar și cei bătrîni concurează la ivirea celui mai liniștitor și proaspăt verde. Iar comuniunea munților cu brazii garantează o alta ce-mi e prietenă: aceea dintre diversitate și permanență.

Trenul străpunge peisajul, aparent la întîmplare, cu totul imprevizibil. Eu totuși știu încotro mă îndrept, precum știu și ce voi găsi acolo și accept totul așa cum este. Nu tocmai așa cum se desfășoară, ci așa cum îmi regizez eu această desfășurare. Fiindcă gîndurile mele sînt strîns legate de schimbările peisajului, tot atît de strîns ca brazii de existența munților. Exist, deci, trăiesc cugetînd, iar sentimentele rămîn și ele conectate, de aceea și faptele sînt realizări ale modului meu de gîndire. Nu, nici o surpriză nu mă poate aștepta la următoarea cotitură...

(Nimic mai firesc, așadar, a, în timp ce, după propriu-i model de unitate, luna mai obține un compromis între cîmpie și munți, cele două trenuri să se întîlnească pe o colină liniștită, în gara mare a unui mic oraș. Vis-a-vis, el și ea se privesc îndelung prin ferestrele celor două trenuri. Aceeași întrebare se ascunde în spatele zîmbetelor: „Cine ești tu?...". Răspunsul îl duce fiecare mai departe. Fiecare, prizonier al propriului său tren, încearcă să ajungă la un acord cu peisajul necunoscut).

1983

Trenul se oprește. Discuțiile pline de vervă se întrerup. Amuțesc chiar și cei care merg mai departe. La fel cei care nu coboară pentru a cumpăra un ziar sau pentru a lua o gură din apa rece de la pompa cu barbă de gheață. În sfîrșit se poate lăsa baltă totul. Și holbatul plictisitor pe geam, și înregistrarea imaginilor succesive cu aranjarea lor în sertarul potrivit al magaziei impresiilor noastre cu tot. Orice se poate înlocui cu orice. Plăcerea cu plictisul. Plictisul cu trezirea la realitate. Oprită, imaginea poate însemna deopotrivă renunțarea la diversitate și definirea poziției în spațiu.

Trenul se oprește. Cei care se pregătesc, țopăind de cîteva minute pe coridor să coboare, smulg ușile din închizători, se năpustesc pe peron. Se zoresc ca nu cumva să rămînă în tren. Oricum, cei care urcă pe dincolo le dau brînci. Numărul celor care urcă și al celor care coboară e cam același. Cei care coboară lasă întotdeauna ușile deschise. Cei care urcă, numai cîteodată. Efectul e identic; prin ușile deschise pătrunde aerul rece care stoarce aburi chiar și din atmosfera cea mai uscată. Încet, compartimentele se răcesc: dinspre uși, spre interior, tot mai nemilos.

Trenul se oprește. Mereu la jumătatea drumului. Apoi la jumătatea jumătății drumului... Și așa mai departe, și asta fără ca porțiunile succesive să se înjumătățească. Numai efortul de a ajunge la o nouă stație scade. Se diminuează forțele investite în drumurile noastre, răbdarea și cheful. Tot mai mult ne economisim pe noi înșine.

Trenul se oprește. Dacă drumul pe care-l facem ar fi întotdeauna jumătatea celui anterior, atunci, cu puțină răbdare, am ajunge atît de aproape de țintă, încît printr-un mic artificiu am putea parcurge distanța practic existentă. Am putea declara că am ajuns! Însă adevăratele țeluri nu sînt niciodată identificabile în spațiu. Ele pot fi urmărite, niciodată ajunse. Din această cauză nu se micșorează distanțele. De aceea sînt victime ale iluziei cei care coboară crezînd că și-au drămuit cu destulă eficiență forțele pentru a încerca să convingă pe toată lumea că au ajuns. Plătesc scump faptul că au pierdut deprinderea efortului susținut. Abia pot păși sub greutatea bagajelor. Pornesc legănîndu-se spre autobuzul ce se pune în mișcare la numai o sută de metri mai încolo și totuși nu-l ajung.

Trenul se oprește. Prin ușile uitate deschise năvălește iarna. Se face tot mai frig în compartiment. Cineva trebuie să se decidă: să părăsească locul călduț de pe bancheta de vinilin, să iasă în aerul rece al coridorului, să ajungă împiedicîndu-se și afurisindu-și altruismul pînă la ușa deschisă pe care, după cîteva încercări ratate, apucînd de mînerul rece lipit de palmă, să o închidă. Trec minute pînă să se decidă cineva. Pînă atunci toată lumea tremură. Doar aceia care au coborît nu mai simt frigul. Ei și-au îmbrăcat paltoanele călduroase înainte de coborîre. Noi tremurăm mai departe pierzînd din puteri. Cine coboară la următoarea va fi oricum mai slab decît cei care au dat piept cu necunoscutul înaintea lor.

Trenul se oprește. Se poate coborî. Cine o face își recunoaște slăbiciunea. Cine este deja într-atît de slab încît nu poate ajunge din urmă primul autobuz, va declara, îndată ce se află la adăpost, că în ceea ce-l privește, el a ajuns! Cine are încă un dram de voință și destulă putere rămîne în gară. Așteaptă următorul tren. Speră că acest tren nu se va mai opri la jumătăți de drum împuținîndu-i puterile.

Trenul se oprește. Se poate rămîne în el. Cine rămîne, va fi înfrigurat pînă cînd apare un voluntar. Oare pînă cînd va avea răbdare să aștepte? Pînă cînd va avea chef să se ofere voluntar? Și între timp puterile îi slăbesc. Încă speră că următoarea oprire nu va fi la jumătatea drumului. Dacă totuși va fi, încă are dreptul să coboare. De aceea a și rămas.

Se oprește trenul. Mai bine coboară, hîrbul ăsta nu-i în stare să facă decît jumătăți de drum! E groaznic de plictisitor să pribegești invariabil de la o gară la alta. Nu-i deloc sigur că se întîmplă vreo minune și se schimbă ceva. Ar trebui coborît. Așa nu faci altceva decît să te obosești. Picioarele amorțesc, te ia somnul și între timp te apucă durerea de cap. Nici să stai gură-cască, nici să dormi nu poți.

Trebuie să cobori. Altfel nici atîta putere nu-mi rămîne cît să mă tîrăsc pînă în sala de așteptare. O să mă prăbușesc lîngă șine. Nici n-o să mă văd din atîtea bagaje. Pîn' la urmă nimeni nu va băga de seamă dispariția mea. Trebuie să cobor...!

1985

Acesta este un accelerat. Oprindu-se la cinci minute de oraș, el seamănă cu un șarpe mort. În timp ce zace în pustiu, furnicarul de oameni nu mișună în jur iar în pîntecele lui somnul și oboseala cîștigă tot mai mult teren. O cursă muncitorească s-ar fi golit deja pe jumătate în acest răstimp. Călătorii ei, buni cunoscători ai periferiei și ai tuturor stațiilor de autobuz din împrejurimi, ar fi părăsit deja trenul și ar fi luat-o grabnic peste arătură. Ar fi găsit ei cum să motiveze că trec peste semănături sau că eventual întîrzie la servici. La intrarea în oraș, trenul de navetiști arată ca o corabie ce se scufundă. Dar acum este vorba despre un accelerat: trup înspăimîntător, lucios, mut, de șarpe.

Iar aceasta e stația finală. Ultima oprire înainte de țintă. N-are rost să te ridici pe vîrfuri, geamul rămîne închis. Seara se văd de aici luminile orașului, ziua maidanul de gunoaie. Cîțiva călători, printre care și tu, simțiți o anume emoție care e numită în mod eronat împăcare. Voi ați ajuns acasă.

Acesta este orașul vostru. Voi știți că în spatele gunoaielor ce fumegă în depărtare se află bariera și că acum acolo înjură șoferii așteptînd să se ridice brațul. Apoi șiruri de fabrici, garduri mărginașe, munți de lăzi, terenuri virane, uriașe gropi cu apă stătută: cîteva trestii, ascunzători, taine ale copilăriei. Abia de aici încolo semicercul șinelor pe care stă și acceleratul nostru, va pătrunde între case, pe pod, sub viaduct. Apoi din nou magaziile hidoase unde totul miroase a gară și de unde parcă locomotiva și-ar alege cîte ceva de înfulecat. În fine, gara, care așterne la picioarele stimatului călător orașul știut, umil, zumzăitor...

Acum, cînd trenul s-a oprit, ți-ar place să recapitulezi cele cîteva ore abia scurse. Te previn însă: dacă nu vrei ca imaginea să fie la fel de sărcăcioasă ca această sosire, atunci renunță la amănuntele plecării, nu te obosi să pui în ordine totul începînd cu momentul pornirii. Mai întîi pentru că n-are rost, apoi fiindcă oricum detaliile acestui conglomerat ce cuprinde și impresii și înțelesuri limpezi se vor rîndui după propria lor lege, anulînd timpul prins între ele. Totul se petrece în prezent din clipa cînd te-ai urcat și te-ai așezat, făcînd socoteala că fix opt ore ai de stat în găoacea asta, cercetînd cu privirea fețele tovarășilor de drum pentru a ghici cu cine s-ar putea sta de vorbă.

În orice răspuns se ascunde chemarea unei așteptări și, iată, simți acum pe neașteptate că tot acest drum este un posibil răspuns. Unui răspuns, unui gînd sau unei revelații îi corespunde o pauză care este totodată și impulsul mișcării, însă nu poți pune o întrebare potrivită dacă n-ai răbdare. A iscodi este și aceasta o artă, arcul care pune în mișcare un dialog poticnit. Acest răstimp agreabil, pe care majoritatea călătorilor îl reduc la simpla sporovăială, în fond un element important al vieții noastre în mișcare, nu-i altceva decît o uriașă horă în care cei ce întreabă și cei ce răspund se schimbă între ei, se metamorfozează lin, insesizabil, fără dureri. Totul ar fi minunat și ar rămîne veșnic așa dacă n-ar interveni dincolo de voința noastră această pauză ce înțepenește mecanismul, făcîndu-ne să ne privim o clipă din afară, ca pe niște obiecte străine, și să decidem că acest accelerat în care ne aflăm, este asemenea unui șarpe mort. Ceea ce e întotdeauna înspăimîntător cînd stăm și așteptarea noastră n-are în față nici un răspuns...

E de necrezut că putem prevedea locul exact al sosirilor noastre în ordinea și cu certitudinea cuvenită. Putem chiar fixa în scris întîmplările legate de ele, calculînd cuvintele, propozițiile, frazele ce corespund intențiilor noastre ulterioare. Deja acum, în prezent, se rînduie cuvintele și propozițiile cu care, făcînd abstracție de posibile aproximări și inadvertențe, vom reconstitui totul.

Cînd stăm, așteptarea noastră n-are în față nici un răspuns, deși în orice răspuns se ascunde chemarea unei așteptări. Iată, simți acum pe neașteptate că tot acest drum este un posibil răspuns, iar unui răspuns, unui gînd sau unei revelații îi corespunde o pauză care este totodată, și impulsul mișcării. Nu poți pune o întrebare potrivită dacă n-ai răbdare, fiindcă a iscodi este și aceasta o artă, arcul care pune în mișcare un dialog poticnit. Acest răstimp agreabil, pe care majoritatea călătorilor îl reduc la simpla sporovăială, în fond un element important al vieții noastre în mișcare, nu-i altceva decît o uriașă horă în care cei ce întreabă și cei ce răspund se schimbă între ei, metamorfozîndu-se lin, insesizabil, fără dureri. Totul ar fi minunat și ar rămîne veșnic așa, dacă n-ar interveni dincolo de voința noastră această pauză ce înțepenește mecanismul, făcîndu-ne să ne privim o clipă din afară: întocmai ca pe niște obiecte străine. Să putem decide că acest accelerat, în care ne aflăm, este asemenea unui șarpe mort, acesta este lucrul cel mai înspăimîntător...

Colaj realizat din fragmente alese din:
— Întîlniri (Találkozások), 1979
— Raport dublu (Kettöstétel), 1983
— Formula casei (Otthonképlet), 1985

Traducere de
Brîndușa ARMANCA

OCTAVIAN DOCLIN

Cu o evoluție în multe privințe surprinzătoare, Octavian Doclin aspiră, prin ultimele-i manifestări lirice, spre un discurs epigrafic, spre un text criptic, fracturat, cu toate componentele aduse la zi. Unui lirism ceremonial, structurilor baladești, dătătoare de ton în primele volume, i se substituie din ce în ce mai clar o paramitologie de sursă... livrească, discursului despre sine al liricului i se adaugă interogația despre sine a poeziei.

Bibliografie: **Uneori zborul** (șapte poeți tineri), 1973; **Neliniștea purpurei** (poeme), 1979; **Ființa tainei** (poeme), 1981; **Muntele și Iluzia** (poeme), 1984; **Curat și nebiruit** (poeme), 1986; **Cu gîndul la metaforă** (poeme), 1989; **Metafore gîndite-n stil / pentru cînd voi fi copil** (versuri pentru copii), 1991; **Ceasul de apă** (antologie), 1991.

Lucian ALEXIU

PEISAJ CU O ALTĂ STARE DE FAPT

Aceasta poate fi
chiar starea de teamă

cu cită tristețe
șoricelul adulmecă bucuria
din ochii mei

FRIGUL

Se bucură de notorietate
poate intra pe fereastră
cum în măduva oaselor
cîteodată te întrebi
de ce fiii tăi pleacă la cinematograf
îmbrăcîndu-se pe întuneric
nu poți răspunde nu ai nici de ce
cît timp mîinile lor caută șiretul
de la pantofi
cu gîndul că o antenă cumpărată
rezolvă imediat imaginea ochilor
mamei lor prin care ei se revăd
atît de albaștri atît de albaștri
atît de albaștri
ca la început
(acum alianța rezolvă nocivitatea
ideilor)

SFÂRȘIT DE POEM

...chiar dacă înlocuiești poemul
cu o privire fixă
pe hîrtia albă
chiar dacă tresare
precum apa sub gheață
ierarhică nuanțată igienică
fals descriptivă mîna
chiar dacă ea tocmai acum
pune între ochii bufniței punct
chiar dacă nu se mai sfîrșește
fidelitatea
lunetistului.

ÎNCREMENIRE
(poem minim)

Cu soarele în față
în spate cuvîntul
ca un domino în repaus
precum un fluture nocturn
ziua.

POEZIA

O imaginație îndrăgostită
de realitatea ascunsă
după lumina ochiului

o iluzie făurită
din pericolul gloriei

mai puternică decît
prestigiul legendei

POEM RAPID (CU DETALIU)

memoria căzînd verticală
fără zgomot
cum degetul
arătînd spre ușă —
tresărind

(detaliu al unui tablou
semnat de un pictor
necunoscut).

SFÂRȘIT DE POEM

...a te sprijini pe culoarea visului
cum covorul
pe fuga furnicii.

PREA FRAGIL

Pe talgerul bucuriei apasă eroarea
prea fragil devine în fața ispitei
dezechilibrului
prea fragil față în față
cu presiunea diamantului
care taie flacăra sticlei
precum vîrful piramidei pielea
timpului
de sub care se scurge limpede
pe ochii deschiși ai faraonului
nepăsarea poetului
(adică: sîngele lui albastru).

ARS POETICA

Pînă la sfîrșitul poemului
ar fi de învins doar
singurătatea dinlăuntrul mănușii
atunci cînd mîna scrie.

DEFINIȚIE (I)

O contemplare impusă
o amenințare pură
o agresivitate nemișcată —
m a s c a poemului.

DEFINIȚIE (II)

Poemul minim:

o prejudecată a utilității
cristalului
a aparenței furnicii stilizate
a esenței umbrei protectoare.

4/3

echilibrul
pactul
devenirea
înțelegerea
(laturile dreptunghiului
de deasupra căruia privești)

destăinuirea
acceptarea
îndepărtarea
descrierea
(formele dreptunghiului
dinlăuntrul căruia văd)

presentimentul
alegerea
reprezentarea
asemănarea
(nopțile dreptunghiului
dinafara căruia pîndești)

DEFINIȚIE (III)

Sfârșitul de poem:

o lumină interioară
un mimetism oarecare
un reflex al fricii
un ciudat privilegiu.

DEFINIȚIE (IV)

O surpriză scontată
o fatalitate ambiguă
o agresiune necesară —
p u n c t u l.

SFÂRȘIT DE POEM

...ca o întrebare răsucită
în nisipul mărunt al oglinzii
precum cercurile suspendate
în trunchiul copacului
(promisiunea: partea
nevăzută a poemului).

LUIZA CAROL

Traducătoare a lui Vasile Voiculescu în limba engleză, Luiza Carol este, ea însăși, o autoare cu o gestică dramatică și interogativă, nuanțată, venind către poezie cu o vivacitate a verbului mai presus de standardele obișnuite în lirica feminină. Altminteri, ceea ce ar trebui probabil remarcat în poemele Luizei Carol ține de șansa — de șansele ce în mod firesc decurg din intelectualizarea structurilor lirice: o anume truculență a limbajului și plăcerea (oricît de mascată) a referinței livrești, tendința de a pune o ramă mitică și conceptuală fervorii confesive și încărcăturii senzoriale a notației lirice.

Lucian ALEXIU

TRADUCÎND POEZIILE ALTCUIVA

(dedicată lui V. Voiculescu)

E ca atunci cînd iubești copiii altcuiva
copiii unui bărbat
a cărui a doua soție ai vrea să devii

Nu prunci
ci copii adulți

Începi să iubești frunțile
ochii surîsurile mîinile
pe care ai fi vrut să le ai
dar nu poți
Iubești toate fotografiile lor vechi și poveștile
despre primele plînsete pe care le-ai pierdut
primii pași primele cuvinte
pe care le-ai pierdut le-ai pierdut
primii dinți primele guturaiuri
primele lacrimi primele iubiri
primele încăpățînări
pe care le-ai pierdut le-ai pierdut
Cu cît ai vrea mai mult să semene cu tine
cu atît începi tu să semeni cu ei

Și cu cît îi iubești mai mult
cu atît simți mai mult
că ei n-au nevoie de tine

FÎNTÎNA DE LAPTE

La început
cuvintele îmi veneau cu ușurință
ca să-mi hrănească gîndurile
în felul în care laptele mi-a venit mai tîrziu
ca să-mi hrănească pruncul.
Apoi alăptatul pruncului a produs o schimbare
neașteptată

în cuvinte.
Le-a făcut să devină lăptoase
și așa au rămas de atunci înainte,
adăugînd peste culorile lumii o tentă lăptoasă.
Toate cuvintele.
Chiar și cuvintele pe care le aminam.
("Am să-ți răspund la întrebarea asta
cînd ai să fii mare" spuneam
și cuvintele aminate deveneau lăptoase)
Cuvintele aparținînd trecutului
deveneau lăptoaose în memoria mea.
Pînă și cuvintele tipărite deveneau lăptoase
(„Ai să citești cărțile astea
cînd ai să fii mare")

Pînă cînd am ajuns pe țărmul Israelului
și iar s-a întîmplat ceva extraordinar cu
cuvintele.
Prin trecerea lor în limba ebraică
ele n-au încetat să aibă gust de lapte
dar au căpătat o aromă atît de ciudată
(Ah, o aromă de miere cu banane cu cenușă
și cu sînge!)
o aromă atît de ciudată
încît cu greu am început să recunosc începutul cu
începutul
propriile mele cuvinte curgînd înapoi
dinspre fiica mea înspre mine
ca dintr-o fîntînă de lapte
însetată
curgînd de-a-ndărătelea.

CORNEEA OCHILOR MEI

Îmi plac graiurile lumii.
Îmi place să scriu poezii despre graiuri,
Am scris o mulțime de poezii despre ele:
graiuri scînteietoare
cu vorbele ca nestematele
ascunse-n peștera lui Ali Baba,
graiuri amețitoare.
ca niște băuturi fermecate ce încețoșează ochii,
graiuri moarte care bîntuie bibliotecile
cu parfumul lor de vinuri vechi,
graiuri proaspete cu vorbele ca florile
de primăvară,
graiuri fierbinți ca ceaiurile aburinde,
graiuri reci cu vorbele din gheață pură
ce fac ochii să clipească,
graiuri iuți ca torentele de munte,
graiuri adînci ca mările misterioase,
graiuri însorite,
graiuri cețoase,
graiuri cu zăpadă, cu vînt, cu ploaie...

Cel mai mult am scris despre graiul țării mele
strămoșești,
această fascinantă ebraică,
graiul nostru crucificat și înviat,
un grai ca o brîză fermecată
care mă pătrunde în fiecare zi
prin ochi, prin nări, prin piele,
dizolvîndu-se în celulele sîngelui meu.

Dar despre graiul românesc, graiul țării mele
natale,
niciodată n-am scris...

Așa se întîmplă și cu corneea ochilor.
Omul scrie deobicei despre ce vede
în afara lui sau înlăuntru.
Omul nu scrie despre propria lui cornee
transparentă și fără culoare,
care nu e nici în afară
nici înlăuntru,
ci pur și simplu există.

TEATRU

ZENO

Din cînd în cînd, Zeno îmi trimite un mesaj care sună : luna viitoare împlinesc atîția ani de teatru. Bine, o să scriu, îi promit, ca să-mi amintesc în secunda următoare : am jurat că nu voi scrie despre actori, despre piese, despre teatre. N-am vocație de cronicar teatral. Și, Dumnezeule, știu cît suferă actorul pentru fiecare cuvînt nepotrivit ! Sau chiar potrivit, dar nu îndeajuns !

Cu Zeno, de fapt, lucrurile se schimbă. Am fost colegi la Liceul Traian Doda din Caransebeș și, cu intermitențe, prieteni. El era mîndria și onoarea liceului, vedeta urbei noastre, marea speranță a acestui oraș care știa a prețui artiștii. În fiecare săptămînă, Casa de cultură era martora unui nou triumf al talentului. Piese de teatru, dar și operete, spectacole de amatori, dar ce amatori ! Sorin Titel, Horia Pătrașcu își vor face ucenicia aici. Iar despre Zeno revista **Flacăra**, una dintre foarte puținele reviste importante ale deceniului al șaselea, scria în anul de grație 1958 un articol care a zguduit urbea : **Cel mai tînăr Dragomir.** Zeno Balint era cel mai tînăr Dragomir din toată istoria rolului, a spectacolelor cu **Năpasta** ! Caransebeșul cultural-artistic era la picioarele sale. Profesorii — și ce profesori aveam ! Unul și unul ! Matei Armaș, Romulus Ciric, Ioan Lungu, Francisc Stuiber, Pavel Jumanca — profesorii noștri se uitau la el ca la o adevărată minune. Era, la șaisprezece, la șaptesprezece ani, cineva ! Era un viitor Nottara, un viitor Vraca, sau cum ne spunea cel mai iubit diriginte al nostru, Romulus Ciric : **băieți, la 16 ani nici Demetriad nu era la nivelul lui Zeno !** Zeno Balint era o autoritate, așa că nu a fost pentru nimeni o surpriză cînd clasa noastră a montat, în regia tînărului maestru, **Nota zero la purtare.** Sala izbucnea în aplauze la fiecare replică a profesorului cel rău, Vucea. Iar Zeno, cu o perucă roșie-roșcovană pînă la limita suportabilului, se întrecea pe sine ! Arăta onoratului public de ce poate fi în stare un profesor bestial, amic al hitleriștilor ! Un magistral rol de compoziție, ar fi trebuie să scrie gazetele, cronicarii teatrali, fanii văzuți și neștiuți ai teatrului nostru. Dar gazetarii, în pasă proastă, tăceau.

Pe urmă Zeno a urmat Institutul de teatru, pe urmă a venit la Teatrul de stat din Reșița, unde a jucat zeci și zeci de roluri. Care-o fi cel mai de seamă dintre ele, mă întreb azi, cînd Mario Balint, fiul lui Zeno, jurnalist și om de afaceri, îmi spune că tatăl său joacă rolul vieții sale. Chirița ? Da-da, chiar Chirița ! E un rol mai realizat decît domnul Vucea, l-aș întreba eu pe domnul Director Zeno, dacă l-aș întîlni și am avea și timp să stăm de vorbă.

Și dacă ar fi sincer, Zeno mi-ar răspunde, cu zîmbetul lui inimitabil, pe care i-l știu de vreo treizeci și cinci de ani, de cînd zdrobea inimile artiste ale urbei lui Efrem Zăcan :

— Ași !

Cornel UNGUREANU

P.S. Dar dacă bunul nostru Romulus Ciric ar vedea **Chirița lui Zeno** ? Sînt sigur că ar exclama : băieți, nici Miluță Gheorghiu nu ar fi în stare de așa o Chiriță ! Bravos, Zeno !

Vineri, 13 decembrie, ora 17, are loc la Casa Universitarilor din Timișoara vernisajul expoziției de grafică a tinerei artiste EUGENIA BANCIU, Cuvînt inaugural — criticul de artă DELIU PETROIU.

Anii nebuni

(Urmare din pag. 6)

— Stănescu, Blandiana, Dimov, Baltag —, cei trei pariază pe altceva : pe prozaism, pe frust, pe duritatea cotidiană. Sînt, de fapt, precursorii generației '80. Epigonii pe care îi creează instantaneu — Milorad Constantinovici, Doru Vladimirescu — scriu și ei foarte bine. Se reiau legăturile cu celelalte centre culturale ale țării, în particular cu Bucureștiul. Timișoara reprezintă în acele momente, cel puțin în rîndurile tinerilor literați, avangarda. În 1978 are loc o descindere in corpore a AMFITEATRULUI la Casa studenților timișoreni. Dinu Flămând este entuziasmat de cele văzute aici, iar Monoran e vedeta zilei. Se lansează o promoție remarcabilă ce are acces imediat în orice publicație literară a țării: Daniel Vighi, Marcel Tolcea, Ioan T. Morar, Vasile Popovici, Lucian Petrescu, Mircea Pora, Gheorghe Secheșan, Marcel Sămînță, Ioan Crăciun, Simona Grazia-Dima, Traian Pop-Traian, Gheorghe Pruncuț, Rodica Vasilache, Marius Morariu, Andreea Gheorghiu, Marie Jeanne Jutea. „Forumul Studențesc" devine, atît cît se putea, o revistă a cenaclului. Primul care reușește să „ocupe" două pagini în publicația girată de ascr-ul local e Mircea Bîrsilă. Rămîne însă pe de-a întregul citabil numărul de 32 de pagini scos de membrii cenaclului. Era în 1979, iar la originea proiectului, rămas pînă astăzi, unic, stăteau Daniel Vighi, Ioan T. Morar, Marcel Tolcea, Marcel Sămînță. Avem, într-un fel, o primă retrospectivă a activității cenaclului, deoarece aici publică generațiile consacrate, dar și noii veniți. De fapt, fenomenul e oficializat, dacă se poate folosi fără riscuri acest participiu, fiindcă fără o revistă, orice coterie literară rămîne o colectivitate de promisiuni susceptibilă oricînd de a se destrăma. Vor continua să facă revista, în ordine cronologică. Daniel Vighi, Lucian Petrescu. Andreea Gheorghiu, Andrei Bodiu, pînă în 1985, cînd blocajul cenzurii este total și nu se mai putea face nimic. Oricum, la începutul acelorași ani '80, cenaclului îi este rezervat săptămînal un spațiu radiofonic pe postul local. Încep și continuă intens vilegiaturile literare. Tabăra de la Crivaia devine, anual, locul unde se va întîlni generația '80. Au trecut pe acolo Mircea Cărtărescu, Elena Ștefoi, Gheorghe Ene, Dan Arsenie, Sorin Antohi, Bogdan Ghiu. Timișorenii ies în lume, citesc la „Cenaclul de luni," „Echinox", festivalurile de poezie (a rămas de pomină cei de la Pitești, cu Marcel Tolcea recitîndu-și cu o teatralitate studiată versurile, cîștigînd juriu, public și piață literară). Lipsa unei îndrumări critice susținute, făcută la București de un Manolescu, Crohmălniceanu, Martin, Simion, duce însă la declinul cenaclului. Valorile se impun individual, prin ele însele și, mai ales, prin relația cu Centrul.

1985—1991. Cenaclul e o palidă copie a ceea ce fusese pe vremuri, în ciuda eforturilor lui Mihai Octavian Ioana și Andrei Bodiu. Mai nou, existența unei generații de tineri promițători (Simona Constantinovici, Mugur Ciumăgeanu, Dana Popescu, Laura Cheie, Mariana Duvlea, Adrian Mioc, A.M. Constănceanu, Robert Șerban, Dorica Lucaci) s-ar putea să îndreptățească speranțele într-o revigorare.

N.R. : Recent, **Viorel Marineasa** a primit Marele premiu al Cenaclului „Pavel Dan". Salutăm evenimentul !

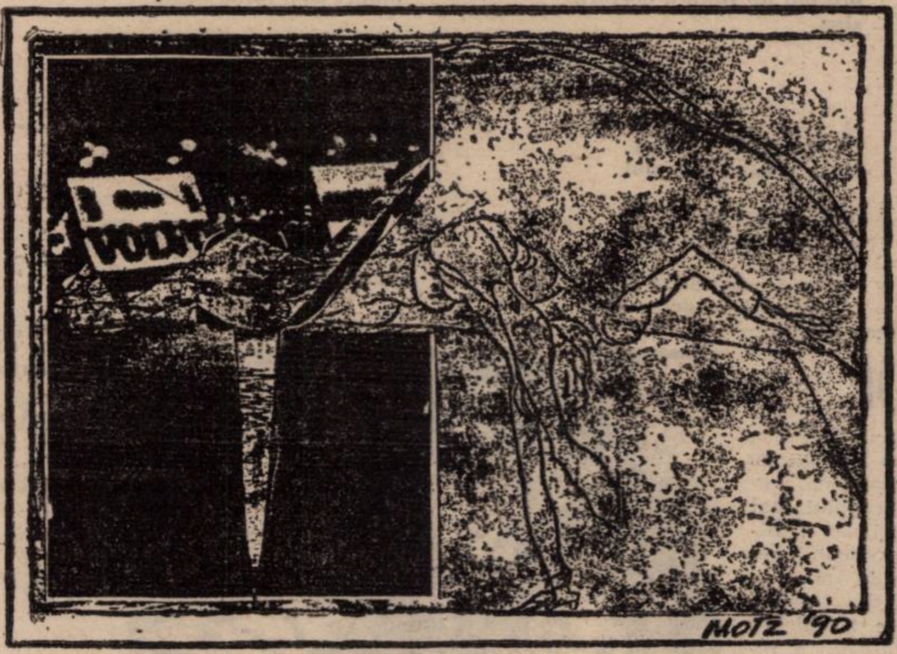

Reproducem în acest număr lucrări de DANIEL MOTZ (SUA).

ERATĂ

Pagina de proză din numărul trecut îi aparține lui Sabin OPREANU. Corespondența inedită a lui Aron Cotruș ne-a fost încredințată de Alexandru RUJA, care a prefațat-o într-unul din numerele trecute ale revistei.

MUZICĂ

Istoria consemnează destul de rar personalitățile muzicale care adaugă competenței lor acele carisme exprimabile prin onestitate profesională, generozitate viziune. Iată gîndurile care mă năpădesc cînd îmi propun să evoc o figură centrală a vieții muzicale timișorene — și nu numai — a cărei activitate acoperă mai bine de două decenii. după cel de- al doilea război mondial. Mircea Popa s-a aflat printre fondatorii Operei și ai Orchestrei filarmonice din orașul nostru, instituții cărora le-a dedicat energia, știința și viața sa. Toți cei care au cîntat sub bagheta lui își vor aminti, desigur, siguranța și claritatea interpretării, calități care se transmiteau benefic interpreților de toate categoriile. Prezența sa la pupitru era o garanție pentru marele public.

După tragicele evenimente ale anului 1940, care au dus la cedarea unei părți a Transilvaniei, Opera din Cluj și-a găsit refugiul în orașul de pe Bega, aducînd cu sine miresmele unei culturi de marcă europeană. Printre cei ce au onorat-o, s-a impus în mod remarcabil tînărul dirijor Mircea Popa. Dirijorul de prestigiu al echipei clujene, mutate la Timișoara, era pe atunci George Pavel, tipologie de maestru italian de operă, a cărui dispariție prematură — după spectacolul inaugural, Aida 1947 — avea să lase liber pupitrul de comandă al Operei. Nu lipsea însă omul cel mai potrivit, care să asigure succesiunea acestui nobil meșteșug și care să preia odată cu bagheta vacantă și un anume nefericit destin.

Le-ar veni greu contemporanilor să realizeze impactul unui spectacol de operă asupra tineretului studențesc al vremii. Ar fi de ajuns să-și imagineze — evenimente recente de altă natură le diminuează dificultatea — ușile Operei asaltate de mase de tineri, rămase în afara sălii arhipline. Generația anilor '50 revendică pentru ea onoarea de a fi stabilit un asemenea tribut emoțional acelor voci și personaje care le-au înaripat tinerețea. Începuse epoca de glorie a Operei din Timișoara. Numele lui Mircea Popa este inseparabil legat de această pagină de istorie muzicală nescrisă încă.

Ca om, Mircea Popa nu era ușor abordabil. Rezervat, observator atent al interlocutorului său, abia dacă sugera acea comunicare, care ar fi putut să se instaleze. Ulterior, după ce relațiile noastre s-au sudat prin deschideri reciproce de ordin intelectual, am constatat că ceea ce ne-a apropiat a fost pasiunea și încrederea în serviciile pe care muzica de operă — cea de vină, desigur — le-a adus și continuă să le aducă sufletului omenesc. Era o modă, cînd snobii muzicali, ba chiar unii profesioniști — pornind de la rebeli ca Pierre Boulez, pînă la obscuri critici de artă — credeau a-și etala superioritatea proclamînd amurgul și, de ce nu, pieirea genului de operă. Anii care s-au scurs au dovedit că acea invenție italiană, ieșită prin pragul unui cabinet florentin în secolul al XVI-lea, nu încetează să tulbure, să fascineze în sală, în film, pe disc. Mircea Popa a fost un soldat care a apărat cu armele înaltului său profesionalism această cauză a sensibilității umane.

VREAU SĂ RĂMÎN AL MUZICII PÎNĂ LA MOARTE

(Corespondență datată 23.I.1974, București)

MIRCEA POPA

(1915-1975)

Primele jaloane ale unei amiciții de excepție s-au statornicit prin 1965, cînd i-am prezentat cîteva fragmente din opera mea „Măiastra". Privindu-l, cum examinează partitura, mi-am dat seama că acea substanță pe care oamenii veritabili de operă o numesc „theaterblut" s-a pus în mișcare. Baghetei sale datorez cele dintîi reprezentări sonore, înregistrate cu Orchestra filarmonică. Au fost argumentele care să înfrîngă barierele birocrației muzicale și să deschidă drumul operei „Măiastra" spre scenă.

Plecarea la București ca prim dirijor al Operei Române putea fi privită ca o încununare a carierei sale, dacă aceasta ar fi estompat prezența, în inima sa, a cetății pe care a servit-o cu atîta devotament. De aceea, vizitele mele — și eram conjurat să nu-l evit — îi aduceau acea încărcătură de aer timișorean, atît de necesară sufletului său. Uneori asistam din culise la cîte un spectacol, după care urmau lungi discuții creatoare. Îl revăd și acum, revenit în cabină, cu acea față transfigurată de o dăruire totală, după actul marilor coruri dintr-o Aida, cîntată de cele mai prestigioase voci ale scenei românești.

Cumularea unor astfel de eforturi au curmat — în timpul unei repetiții cu „Oedip" de Enescu — o activitate dirijorală de vîrf, la apogeul ei. Ce spectacol emoționant să fii primit de un comandant de oștiri ale scenei ținînd bagheta ridicată cu mîna sa nerănită, gata să ordone atacul. În corespondența acestei perioade găsea puterea de a se îmbărbăta, îmbărbătînd pe alții. După premiera operei „Măiastra" îmi mărturisește într-o scrisoare încrederea pe care a avut-o în această muzică și regretul de a nu o fi putut dirija. A fost pentru mine cel mai competent și cel mai prețios elogiu, după un lung șir de decepții ante și post premieră. Îmi cerea să-i aduc schițele unor viitoare lucrări. Așa au fost discutate în fază incipientă operele „Carnaval", „Veneziana", „Lot da Sodoma"... Clipe unice, pe care nu mulți creatori le-au traversat.

Acum, cînd spre onoarea sa, orchestra Operei, poartă numele celui ce a animat-o cîndva, consider a fi un act de pietate edilitară ca o stradă din jurul Operei să poarte și ea același nume de ilustru fiu al cetății Timișului. Și încă ceva. În treacăt fie spus, Mircea Popa a avut și el de purtat o cruce a celor ce nu și-au vîndut sufletul.

Ovidiu MANOLE

TOP

PUFUL DE PĂPĂDIE

TĂRĂBOI... PE PROGRAMUL DOI! Hotărît lucru, domnului Mihai Tatulici trebuie să i se recunoască meritele nu numai de reporter, ci şi cele de mediator în apriga dispută (nedorită, se înţelege) în care a degenerat o paşnică (la început) şi constructivă discuţie pe tema muzicii uşoare. Notăm în primul rînd utilitatea unei asemenea emisiuni, acum, în plină perioadă de tranziţie, cînd bulimăcelii economice i se adaugă una în plan cultural, la fel de gravă pentru chinuita noastră existenţă. Hîrtoapele pe care trebuie să le ocolim în muzica de divertisment sînt de fapt adevărate prăpăstii pentru a căror traversare avem nevoie de nişte poduri trainice, poate chiar de piatră, cum cînta odinioară Mircea Florian. Fără îndoială, toţi cei prezenţi lunea trecută în studioul Televiziunii erau animaţi de dorinţa sinceră de a marca o schimbare, de a mişca măcar un macaz din ruginitul angrenaj al muzicii noastre, uşoare precum puful de păpădie. Sigur, cu o floare nu se face primăvară vom spune. Va mai curge multă apă pe Dîmboviţa pînă lucrurile se vor aşeza în matca lor firească. Facem această afirmaţie ştiind cu toţii că dacă comunismul a plantat pe spinarea fiecărui cetăţean o piele de iepure, cum spunea regretatul Petre Ţuţea, tot comunismul a avut grijă să ne lege bine la ochi şi urechi implantîndu-ne în acestea un dop de ceară cu un mic orificiu, permiţîndune să auzim doar ce vroia el. Deşi nu ne aşteptam la rezolvarea problemei cît ai bate din palme, mărturisim sincer că emisiunea ne-a dezamăgit. Ne referim nu neapărat la modul ei de desfăşurare, ci la felul în care unii participanţi au înţeles că trebuie să pună problema. Demagogia emfatică a unor vorbitori ne-a lăsat să înţelegem că aceştia nu realizează încă un lucru esenţial, acela că trebuie să se schimbe CEVA, dacă nu aproape TOTUL. S-au pus în discuţie multe aspecte ce ţin de arta creaţiei, interpretării, promovării muzicii uşoare. S-a discutat la un moment dat despre păgubosul apetit al majorităţii spectatorilor pentru produsul subculturii, al kitschlui. În ce ne priveşte,credem că acest aspect nedorit şi cu siguranţă pasager a apărut pe fundalul unui absenteism marcant al muzicii noastre de divertisment care şi acum în condiţii de libertate se complace (graţie dezinteresului şi al rutinei) să supravieţuiască. Spaţiul nu ne permite a-

cum să enumerăm, dar o vom face cu altă ocazie, convinşi că lucrurile se vor îndrepta pînă la urmă. Pe scurt, este vorba de o serie de compozitori şi textieri care nu mai pot spune nimic prin ceea ce ei oferă: piese anoste, texte aşişderea, „creaţii" lipsite de culoare. Cum ajung acestea să promoveze din subsolul lipsei de talent şi inspiraţie la înălţimea urechii ascultătorului se cunoaşte de multă vreme. Există şi acum, din păcate, un veritabil lanţ al slăbiciunilor care atentează la calitatea actului artistic autentic, lovindu-ne fără milă. Condiţionarea participării la o competiţie a unui debutant talentat (există suficienţi!) prin preluarea unor compoziţii fosilizate se practică la fel ca odinioară. Rezultatul? În pofida unor semne de bun augur, care ar permite promovarea interpretului (acurateţe interpretativă, ambitus etc). piesele cîntate frînează serios acest proces. Din moment ce artistul nu oferă acel „feeling" interpretării — şi şi asta numai pentru că piesa nu-l convinge — artificialul transpare, e sesizat de publicul pe care, din nefericire, unii compozitori îl subapreciază. Lărgirea ariei în care tinerii creatori-interpreţi să-şi poată desfăşura nestingheriţi activitatea — am mai spus-o — este, cred, primul pas spre înnoirea muzicii noastre de divertisment, sufocată de platitudine şi schematism desuet.

Petru UMANSCHI

Ochiu mortului

FRAŢII VITREGI SIAMEZI ÎN FAŢA UŞILOR BATANTE ALE FRONTULUI

Marţi, 10 decembrie, d-l Ion Iliescu a apărut în faţa naţiunii cu prilejul (cu ocazia, datorită, graţie) unui interviu acordat reţelei americane ABC. Domnul Iliescu a părut că răspunde unor întrebări foarte bine puse, întrebătorul s-a făcut că nu observă cum cel din faţa sa ocoleşte răspunsurile. Extrem de instructive ni s-au părut cîteva „profeţii" în legătură cu d-l Roman şi cu Frontul. Întîi, o afirmaţie gravă, dar şi de natură să producă enorme confuzii: liderul naţional este din ce în ce mai spre dreapta. Apoi, Frontul se va scinda. Apoi, poate d-l Roman nu va mai fi lider naţional. Şi, în cele din urmă, e probabilă crearea unei noi forţe politice. Iritarea cu privire la ex-prim-ministrul fesenist se vedea clar şi cu o dotare vizuală nelsoniană, iar bătălia dintre bătrînii nomenclaturişti şi tinerii lor urmaşi mi-a dat frisoane. Asta chiar în căldura sufocantă a apartamentului. Pentru preşedinte, nimeni nu blochează cursul reformei, nu există forţe ostile timidului proces de restructurare, ci doar inerţii. Într-un fel are dreptate: ce interes au securiştii, de pildă, să blocheze actualul sistem economic de vreme ce ei sînt peste tot vîrîţi prin shopuleţe, companii, societăţi. Singurii care fac zarvă sînt aştialalţi, cei care nu au avut de unde agonisi milioanele. Se face preşedintele nostru că nu ştie nimic de corupţie, de escrocherii ca un mare actor. La fel cum nu ştie nici azi ce şi cum a fost cu ocazia evenimentelor care l-au înscăunat preşedinte în fruntea ţării. Şi, drept fabulă, ne dă chestia cu moartea lui Kennedy. Numai că la moartea lui Kennedy nu a tras nici armata americană, nici FBI-ul, şi nici nu au mai murit cîteva sute de americani. Singurul lucru pe care îl ştie la milimetru e cu ce procent s-a votat Constituţia. Aşa e preşedintele nostru, citeşte mult.

NELSON

La fanion

CERUL ÎNSTELAT DEASUPRA GENOVEI ŞI LEGEA LUI MITICĂ STÎNGACIU, LA NOI

1. Nici că se putea un oximoron mai accentuat în cupele europene la fotbal decît Genoa — Steaua. Genovezii, cum ştiţi de la geografie, sînt Columbofili patentaţi, pe cîtă vreme ghencenii le au pe alea cu puştile. După ce italienii au eliminat din competiţie formaţia dinamovistă, acum au lăsat la vatră echipa lui Jenei. În mod normal, am zice, pentru că sînt mult mai buni. Însă nici Steaua nu a jucat rău în partida de miercuri şi Mitică Stîngaciu a scos două mingi ce se îndreptau spre gol cum se îndreaptă Frontul spre sciziune. S-au mai ivit şi două-trei ocazii de a înscrie, ale ghencenilor, şi, una peste alta, nu ne-am făcut de băcănie. Poate că la meciul acesta ne-am dat seama că 0-3-ul de la Timişoara al alb-violeţilor nu a fost chiar atît de inexplicabil.

2. Duminica trecută — un ger de se făcea transpiraţia Titan-Ice prin jambiere, Poli şi-a ţinut cele cîteva sute de suporteri criogenizaţi în tribune cu sufletul la gură pînă în ultimele trei minute ale meciului. Deşi nu s-a mişcat rău, scorul se încăpăţîna să rămînă neschimbat pe tabelă şi se părea că vom pierde încă un punct acasă. Asta după ce, cu două etape înainte, s-a pierdut, pe teren propriu, în faţa Stelei. Vocea lui Nicolae Secoşan rezuma toată resemnarea timişoreană ce suna tot mai mult a destin. La radio se făceau deja recapitulările finalului de transmisie. Dar cele două goluri poliste au venit tocmai atunci cînd nimeni nu se mai aştepta. Iată povestea lor:

În minutul 82, cel mai bun timişorean din teren, Florin Bătrînu, se accidentează grav — fractură la mînă. În locul lui este introdus tînărul Eugen Voica, cu două zile înaintea meciului el nefigurînd nici în „primii 16". Şi şansa i-a surîs de două ori: mai întîi cînd a deschis scorul, în min. 90, la o centrare a lui Vlaicu, iar apoi peste două minute, în prelungirile meciului.

Aşadar, Poli are acum 15 puncte, minus 1 la „adevăr" şi se află pe locul al şaptelea. Aşadar, în ultima clipă a fost evitată o acutizare a crizei la nivelul clubului. Nu ştiu dacă rezultatul este de natură să readucă publicul în tribune, pentru că microbistul cu greu mai stă şi în propriul apartament o dată cu venirea frigului. În orice caz, un finiş bun al acestui tur ar asigura o mai mare afluenţă de public într-un moment în care blazarea, sărăcia şi lipsa unei legi a sponsorizării trag în jos sportul, fotbalul cu precădere.

Marcel TOLCEA

Alexandra Georgescu

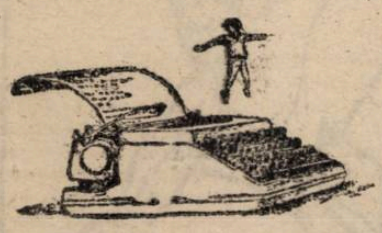

PREMIUL REVISTEI ORIZONT LA CONCURSUL DE POEZIE „LUCIAN BLAGA" — SEBEŞ, 1991

★
★ ★

Apele tulburi
lenevind în ploi.
Hirsute vegetaţii
înclinate
toate spre nordul
spulberării albe
cu-un geamăt moale
scurs sub osul frunţii.

★
★ ★

Nepăsător
ca degetul reflectorului peste-un lagăr.

De parcă toţi cei goi
şi-au spus
ultimul lor cuvînt
de parcă toţi cei temuţi
şi-au spus
ultimul lor cuvînt
şi nimic
nu mai poate urni
somnul crescut.

★
★ ★

Degetul mare
trecut uşor
de pe scrisoarea
pustietăţii străzilor
prin drobul inimii.
Şi răsucit.

★
★ ★

După o schiţă de Leonardo

Disecţie.
Firul de argint
încins
în palma care
nu-şi mai aminteşte.

★
★ ★

Şi acum iată-mă şi pe mine
însul ăsta în negru
strîngînd sub braţul sting
piinea brună fierbinte
a sfîrşitului de săptămînă.

★
★ ★

Un deget şi-l întinde
salcia rară
— nesigur şi divin —
trăgînd
pe burta de rechin a apei
dunga
esenţei materiale.

OBSESIE

Vrabia care nu se numeşte
nici Franz Josef
nici Alexandru Machidon
nici măcar Alexandru
îşi ciupeşte piinea cea de toate zilele
dintre gratiile închisorii datornicilor.

★
★ ★

Doamne,
oricum, în înserarea asta
nu se va întrupa nici o minune.
Stam cinchiţi între sălciile Tale,
şi rîul — pe care mîinile noastre
nu îndrăznesc să-l atingă —
îşi rîde de noi.

Malcolm Bradbury

Din 1970, Malcom Bradbury este profesor de studii americane la Universitatea East Anglia din Norwich. Prin romanele sale E greșit să mănînci oameni. Profesor de istorie și Mensonge. Bradbury s-a afirmat în momentul de față ca unul din cei mai importanți romancieri universitari. Cartea din care vă prezentăm un fragment reprezintă o colecție de scrisori imaginare adresate unor persoane care adesea îi scriu autorului: un student, un organizator de conferințe, editorul unui congres despre Nabokov, un viitor prozator. Ele cuprind într-un registru parodic sfaturi, date autobiografice, mărturisiri legate de problemele majore cu care se confruntă un profesor universitar, scriitor și critic în același timp.

SCRISORI NETRIMISE

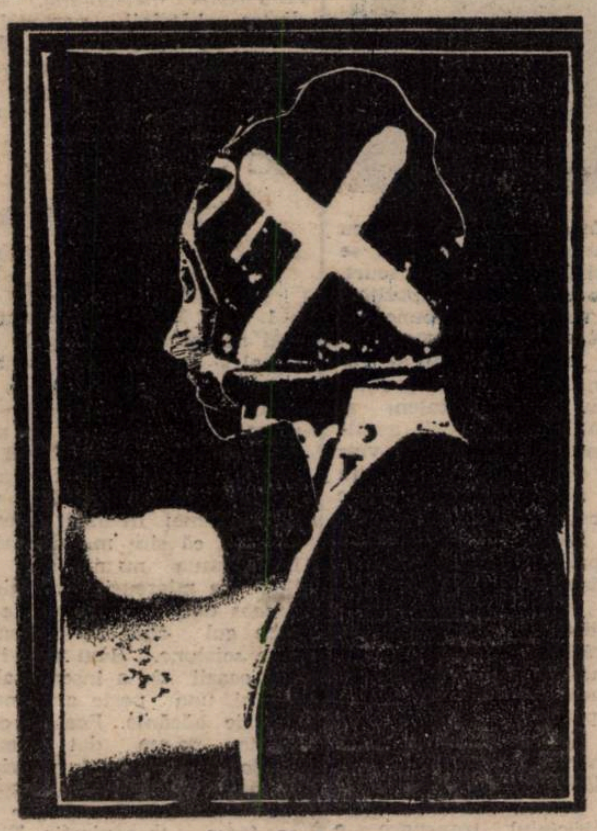

Vă voi lăsa pe dumneavoastră, domnule Wissenchaft, să judecați singur de ce criticii universitari nu sînt întotdeauna atrași de romanele universitare și uneori chiar își revizuiesc complet toate teoriile cînd le discută. De fapt, bănuiesc că știu răspunsul, legat poate de un alt cuvînt pe care îl folosiți în lunga dumneavoastră scrisoare, cuvîntul „satiră". Prin urmare, domnule Wissenschaft, mi-e teamă că vă voi dezamăgi cumplit. Da, desigur, romanele mele sînt complexe monade textuale, reflecții filozofice, povestiri ale unor tragedii umane, romane ale suferinței. Dar ca să fiu cinstit, ele sînt mai degrabă bîntuite de intenții satirice, de practici umoristice și de altele asemănătoare. De fapt, vorbind cu totul deschis față de dumneavoastră — ceea ce fac rareori cînd sînt critici prin preajmă — ele sînt romane comice și anumite pagini intenționează pe ici colo să producă un reflex fiziologic vesel, cunoscut în Anglia ca rîs. Îmi dau perfect seama de ce acest lucru provoacă teamă, în special printre colegii mei universitari. Căci dacă este adevărat că universitățile — comunitățile de oameni în general buni, decenți, ageri, luminați, devotați celor mai înalte țeluri ca de pildă supraviețuirea omenirii — pot fi și ele satirizate, atunci ce nu poți face cu restul existenței noastre, care este cu mult mai rea?

Prin urmare este foarte potrivit să mă întrebați ce poziție ontologică am cu privire la comic și ce teorie despre științele umaniste. Aș vrea să vă pot răspunde. Din păcate, aceasta este o problemă pe care o las pe seama altora pentru a fi discutată, în timp ce eu stau la bar cu cîțiva prieteni apropiați. Relația mea cu Aristotel, Nietzsche, Freud și Bergson reprezintă o problemă mult dezbătută și, așa cum îmi atrage atenția avocatul meu, ar putea fi chiar un motiv de litigiu. Prin urmare, comentariile mele vor fi scurte. După părerea mea, Aristotel nu și-a terminat niciodată opera despre comic, fiind copleșit de paroxismul vreunei boli. Totuși, el a apucat să afirme că de fapt comedia este o tragedie inversată sau o tragedie scrisă cu susul în jos, ceea ce este exact felul în care am încercat întotdeauna să-mi scriu și eu romanele. În ceea ce-l privește pe Nietzsche, trebuie să recunosc că am încercat să-l evit pe cît de mult posibil, și presupun că și el a avut aceeași atitudine față de mine. Așa cum înțeleg eu, deși admirabilă, teoria sa se aplică efectiv numai la ciclul „Inelului" lui Wagner, pe care doar regele Ludovic de Bavaria a găsit-o încărcată de umor. De la Freud am învățat multe lucruri în multe domenii, dar poate cel mai puțin în direcția spiritualului și a comicului. El le vede ca o manifestare a subconștientului, adică a ceva ce noi nu posedăm în țara asta.

Cînd Bergson vorbește despre comedie este cu siguranță lămuritor, sugerînd că de fapt comicul apare cînd umanul se transformă în mecanic. După cum știți, prin exemplul său susține că noi rîdem atunci cînd un om alunecă pe o coajă de banană și, fără îndoială, că așa stau lucrurile în Franța. În Anglia, însă, încercăm să-i ajutăm pe oamenii ajunși într-o atare situație. În schimb, sînt mai degrabă dispus să-mi așez opera în tradiția modernă a prozei engleze comice. Știm cu toții că aceasta a pornit de la romanul „Ulise" de James Joyce și că s-a îmbunătățit pe parcurs. Din experiența mea vă spun însă că cel mai bun lucru este să mentionați doar pe scurt problema comicului și să treceți pe cît de repede posibil la altceva mai substanțial.

Sper ca toate acestea să vă facă să înțelegeți cum stau lucrurile cu romanul universitar. Din fericire există unii scriitori care depășesc sau transformă genul în care scriu și vă felicit pentru că ați ales un astfel de autor. Sînt convins că tot ce am spus va reprezenta un material folositor pentru teza dumneavoastră.

Una din aceste chestiuni este destul de complicată și ea se referă la întrebarea dacă David Lodge și cu mine sîntem aceeași persoană — adică la problema controversată a binecunoscutului scriitor „Bodge". Mulți ne întreabă pe rînd dacă sîntem celălalt, și acest lucru a devenit extrem de tulburător pentru fiecare dintre noi sau chiar pentru ambii. De fapt, există diferențe distinctive, dar și asemănări mari. El este scund și eu sînt înalt, dar el este șaten și eu sînt tot șaten. El pretinde că reprezintă un catolic mai degrabă sceptic, în timp ce eu mă consider un umanist sceptic, dar el este un profesor universitar de literatură și întîmplător tot asta sînt și eu. El predă literatura la așa numita universitate din Birmingham, în timp ce eu o predau la mult mai bine cunoscuta universitate East Anglia, dar amîndoi scriem cărți critice despre practica literaturii, tratînd multe subiecte comune. Prin urmare, ne trezim adesea la congrese, vorbind în paralel sau consecutiv, el despre subiectele mele și eu despre ale lui. Pe soția lui se pare că o cheamă Mary, iar pe a mea Elizabeth. Ele sînt însă adesea confundate, deși mult mai des de alții decît de noi doi. Unii pretind că ne-am îndrăgostit de aceeași fată, o poloneză, într-un duș la Varșovia, ceea ce este negat cu vehemență de toate trei sau eventual numai de două din părțile implicate. El primește convorbirile mele telefonice, iar eu îi primesc notele de plată. Situația continuă tot așa, lăsîndu-ne pe fiecare cu convingerea că unul din noi sau poate chiar amîndoi sîntem celălalt. Dacă ați reuși să rezolvați această chestiune în teza dumneavoastră s-ar lămuri foarte multe probleme și tot efortul s-ar merita din plin. /.../

Al dumneavoastră,
Max Beerbohm

Prezentare și traducere
Pia BRÎNZEU

Charles Baudelaire

EXAMENUL DE LA MIEZUL NOPȚII

Ceasornicul, necruțător,
Ne pune vechea întrebare:
— Ce-ai făcut, ființă muritoare,
Cu ziua ce-a trecut în zbor

— Da, astăzi, vineri, treisprezece,
În ciuda-a tot ceea ce știm,
Ne-am complăcut să viețuim
Eretizînd cu sînge rece;

L-am blestemat, vai, pe Isus
(Incontestabilul, divinul)
Și, ca un parazit, bînd vinul
Vreunui monstruos Cresus,

Demoniacă și ocultă,
Ei, brutei, spre a-i fi pe plac,
Am insultat ce ne e drag
Și-am lingușit ce ne insultă;

L-am întristat pe cel umil,
Prostia adorînd, enormă —
Fruntea-i bovină și informă
Slăvindu-i-o, călău subtil...

I-am dat Materiei stupide
Sărutul cel mai devotat
Și am preabinecuvîntat
Lumini obscure și putride;

În fine, pentru-a îneca
Virtejuri simple în delire,
Noi, preoți îngîmfați ai Lirei,
Fălindu-ne a cultiva
Beția verbelor funebre,
Ne-am ghiftuit, deși sătui!...

— Hai, stinge lampa, pune-o-n cui
Și să ne-ascundem în tenebre!

Traducere de
Eugen DORCESCU

Colectivul de redacție: MIRCEA MIHAIEȘ (redactor șef), CORNEL UNGUREANU (redactor șef adjunct), ADRIANA BABEȚI (secretar general de redacție), LUCIAN ALEXIU, PAUL EUGEN BANCIU, CORNEL BOGDAN, IOSIF COSTINAȘ, VIOREL MARINEASA, MARCEL TOLCEA, DANIEL VIGHI, CORINA VICTORIA BĂDULESCU CAROL SEBESTYEN, DORU BRANEA.

Prezentare artistică, NICOLAE LENGHER.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TIMIȘOARA, str. Rodnei nr. 1
Telefoanele: 3 33 90, 3 33 76

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

Paginatori: Nicolae BERECHET, Călin PASCARU
Linotipiști: Tiberiu LAZAR, Mircea GUI, Gelu DOGIOIU, Marcela VUIA
Tiparul: S.C. „HELICON" BANAT S.A.
ABONAMENTELE SE FAC LA P.T.T.R.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU